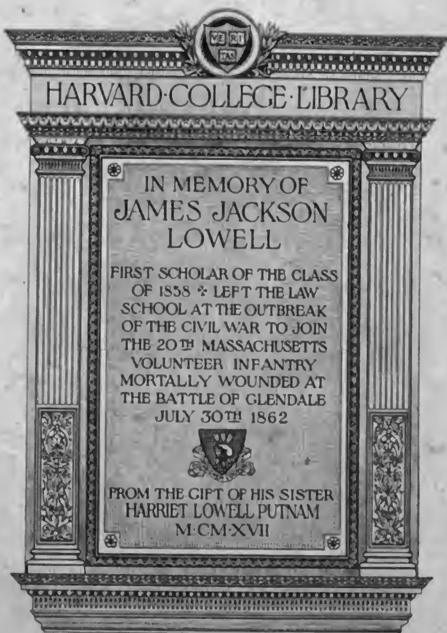
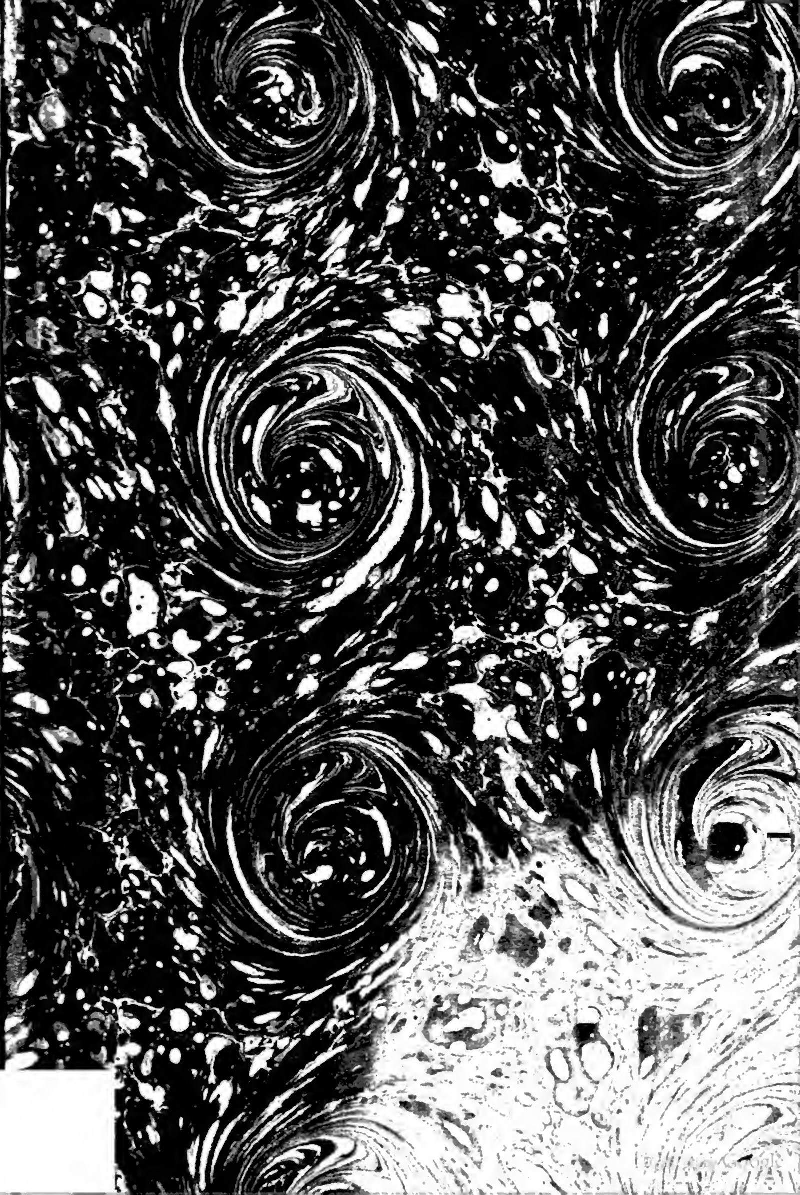
Svenskt biografiskt handlexicon

VE RI TAS
HARVARD·COLLEGE·LIBRARY
IN MEMORY OF
JAMES JACKSON
LOWELL
FIRST SCHOLAR OF THE CLASS
OF 1858 ✣ LEFT THE LAW
SCHOOL AT THE OUTBREAK
OF THE CIVIL WAR TO JOIN
THE 20TH MASSACHUSETTS
VOLUNTEER INFANTRY
MORTALLY WOUNDED AT
THE BATTLE OF GLENDALE
JULY 30TH 1862
FROM THE GIFT OF HIS SISTER
HARRIET LOWELL PUTNAM
M·CM·XVII

SVENSKT
BIOGRAFISKT HANDLEXIKON

ALFABETISKT ORDNADE LEFNADSTECKNINGAR

AF SVERIGES NAMNKUNNIGA MÄN OCH KVINNOR

FRÅN REFORMATIONEN TILL NUVARANDE TID

AF

HERMAN HOFBERG

NY UPPLAGA

GRUNDLIGT GENOMSEDD, OMARBETAD OCH TILL VÅRA DAGAR FRAMFÖRD

AF

FRITHIOF HEURLIN, VIKTOR MILLQVIST OCH OLOF RUBENSON

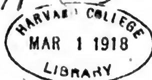
MED ÖFVER 3,000 PORTRÄTT

SENARE DELEN

L—Ö

SAMT **SUPPLEMENT**

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1906

Labatt, Leonard, operasångare. Född i Stockholm d. 4 dec. 1838. Föräldrar: fabriksidkaren *I. D. Labatt* och *Bernhardina Fürstenberg*. — Sin första egentliga undervisning i tonkonsten erhöll L. af professor Julius Günther, hvilken genom att tilldela honom solopartier inom Harmoniska sällskapet införde honom i Stockholms musikaliska värld. Våren 1866 debuterade L. med stor framgång på k. teaterns lyriska scen såsom *Tamino* i »Trollflöjten» och vann inom kort ett välförtjänt musikaliskt anseende genom sina lyckliga framställningar af *Masaniello*, *Faust*, *Horace* i »Sylvia», *Armand* i »Vattendragaren», men framför allt genom det sätt, hvarpå han återgaf *Vasco di Gamas* parti i »Afrikanskan». Två år senare, 1868, lät han anställa sig såsom förste tenor vid k. hofoperan i Dresden, en anställning, som likväl blef af kort varaktighet, emedan Dresdens scen redan i september följande året uppgick i lågorna. L. engagerades då vid Wiens hofteater, hvarest han hade att ersätta den af tyskarna förgudade Sontheim och den icke mindre uppburne Niemann. Han stannade i Wien till 1883, därunder han äfven gästerade i Tyskland och i Sverige. 1883—84 var han åter anställd i Stockholm, hvarpå han sjöng i Rotterdam m. fl. platser. I början af 1890-talet återvände han till Sverige och afled efter lång sjuklighet i Stockholm d. 17 mars 1897. Bland hans partier märktes vidare *Eleazar*, *Tannhäuser*, *Raoul*, *Profeten*, *Trubaduren*, *Rolf* i »Vikingarne», *Harald* i »Harald Viking», m. fl. L:s röst var en verklig hjältetenor, och han hade äfven god dramatisk begåfning. — Ogift.

Lachner, Ignaz, musiker, tonsättare. Född i staden Rhain i Bayern d. 11 sept. 1807. — L. uppträdde ganska tidigt som violinvirtuos och anställdes femton år gammal som violinist vid Isarthorteatern i München. Han utnämndes 1825 till organist vid reformerta kyrkan i Wien och erhöll tillika plats som violinist vid hofoperateatern därstädes, vid hvilken han senare anställdes som kapellmästare. — 1831 förordnades han till hofmusikdirektör och sånglärare vid k. teatern i Stuttgart, hvarifrån han förflyttades såsom professor till konservatoriet i München. Han var sedermera kapellmästare vid Stadtteatern i Hamburg 1853—58, då han kallades till Stockholm att efterträda Foroni såsom kapellmästare. Han lämnade emellertid denna befattning redan 1861, för att öfvertaga kapellmästarebefattningen i Frankfurt-am-Main. 1875 slog han sig till ro som privatman och afled i Hannover d. 25 febr. 1895. Ledamot af Musik.-Akad. m. m. — L. är bekant såsom kompositör af operorna *Der Geister-Thurm*, *Die Regenbrüder* och *Loreley*; af flera symfonier, ouvertyrer, stråkkvartetter; pianosonater, konserter för flere instrument; musiken till Oscar I:s begrafning och Carl XV:s kröning, m. m.

1. **Ladau, Otto Reinhold**, krigare. Född d. 29 aug. 1683 i Livland med namnet *Ladow*. — Sedan han från sitt trettonde år tillhört amiralitetet såsom volontär, utnämndes han 1699 till arklimästare och bevistade i denna egenskap landstigningen på Själland 1700. Följande året deltog han i blockaden af Dünamünde skans med så mycken utmärkelse, att han 1702 förordnades till konstapel på de fregatter, som voro kommenderade till kryssning på sjön Peipus. Under den närmast följande tiden använd vid åtskilliga expeditioner både till lands och sjös, erhöll han 1706 tillåtelse att gå i fransk tjänst och bevistade med Erik Sparres regemente drabbningarna vid Ramilies, Oudenarde och Malplaquet, vid hvilket sistnämnda tillfälle han blef tillfångatagen af holländarna. Under tiden hade han vunnit befordran till kapten och återkom 1711 till Sverige, där han utnämndes till ryttmästare vid Upplands femmänningsregemente, hvarifrån han 1716 förflyttades i samma grad till lifregementet. Han deltog därpå i fälttåget till Norge och var den siste, som konung Carl belönade med adelsbref, hvilket han erhöll tio dagar före konungens död, d. 20 nov. 1718. — Två år senare befordrad till öfverstlöjtnant vid Estniska adelsfanan, undfick han icke fullmakt som öfverste förrän 1741, då han erhöll Savolaks' och Nyslotts infanteriregemente. Med detta bevistade han svenskarnas nederlag i kriget mot Ryssland 1741—42 och afled i Borgå såsom vice landshöfding öfver Nylands och Tavastehus län d. 12 april 1746. — Gift 1718 med *Ulrika Eleonora Wattrang*.

1. — *Hofberg*. II. (Tr. d. 10 febr. 1904).

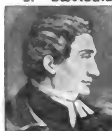
2. **Ladau, Gustaf Wilhelm,** militär, Anjalaman. Född d. 27 mars 1765; den föregåendes sonson och son af majoren vid Savolaks' regemente *Fredrik Wilhelm Ladau* och *Anna Kristina Furumarck*. — L. hade begynt sin militära bana under lofvande utsikter och var, ehuru endast tjugutre år gammal, när 1788 års krig utbröt, redan stabsadjutant och kapten. Med ungdomens hela liflighet och obetänksamhet deltog han i de förrädiska stämplingar, som Sprengtportenska självständighetspartiet spunno omkring Gustaf III, och var en af de mest komprometterade bland konspiratörerna vid Anjala. Då han ej kunde ertappas, emedan han flytt öfver till Ryssland, dömdes han frånvarande att mista lif, ära, gods och adelskap, och att hans namn skulle anslås på galgen i Stockholm, Åbo och Vasa. Utan tillgångar försökte han sig först som handelsman. Men då detta ej lyckades, antog han anställning som förvaltare på en af grefve Soltikoffs egendomar. Efter några års förlopp fick han en civil beställning i ryska statens tjänst och därefter begynte lyckan åter le mot honom. 1809 befordrad till ryskt-finskt hofråd, utnämndes han 1817, till verkligt statsråd, blef 1811 direktör för postverket i Finland och sedermera ledamot af kejserliga finska senaten samt inregistrerades bland adelsmän på finska riddarhuset 1818. — I Sverige hade med förändrade politiska förhållanden hans brottslighet fallit i glömska och 1810 upphäfdes domen öfver honom alldeles. Död i Helsingfors d. 16 aug. 1833. — Gift 1: 1804 med *Amalia Helena von Vegesack* och 2: 1817 med *Fredrika Sofia Fock*.

Læstadius. Släktnamnet antogs efter födelseorten Lästa by i Ångermanland af kyrkoherden i Arjeploug *Johan Nilsson-Læstadius*, f. 1615, d. 1697. Från släkten härstammar den släkt Boström, som nuv. statsministern E. G. Boström tillhör (jfr I: 122).

1. **Læstadius, Lars Levi,** lappmarkspräst, botaniker. Född i Arjeploug i Pite lappmark d. 10 jan. 1800. Föräldrar: bergsfogden vid Nasafjälls silfververk *Carl Læstadius* och *Anna Magdalena Johansdotter*. — Åtta år gammal, skickades L. att undervisas af en äldre broder Carl Erik Læstadius i Kvickjock af Lule lappmark och intogs vid sexton års ålder på Hernösands gymnasium. 1819 företog han en botanisk resa genom Ångermanland, Medelpad, Jämtland och öfver norska gränsen till Trondhjem samt efter hafskusten till Vefsenfjord och öfver norska fjällryggen till Arjeploug, under hvilken resa han upptäckte en för Skandinaviens flora ny ormbunke. Följande året aflade han i Uppsala studentexamen och anträdde 1821 med understöd af Vetenskapsakademien en resa genom Lule lappmark, hvarunder han uppdagade tvenne för den skandinaviska floran nya starrarter. 1822 genomreste han med Wahlenberg hela södra Sverige, 1823 Norrbotten och Pite lappmark samt 1824 Västerbotten, Ångermanland och Medelpad, under hvilken sista resa åter tvenne för svenska floran nya växtarter upptäcktes. Efter att ha blifvit prästvigd 1825, anställdes han till en början som missionär i Pite lappmark, men utnämndes redan samma år till pastor i Karesuando, hvarifrån han sedan förflyttades till Pajala pastorat och afled d. 21 febr. 1861. — L. var ledamot af Vet.-akad., Vetenskapssocieteten i Uppsala m. fl. — Förutom en mängd uppsatser, rön och iakttagelser i tidningar och Vet.-akad. handlingar, har han författat och utgifvit: *Om uppodlingar i Lappmarken* 1823; *Fragmenter i Lappska mythologien; Hålailattem Ristagasa ja satte Almatja kaskan*, en läsning i religiösa ämnen på lappska, 1836; en *Biblisk Historia* på lappska 1844; några predikningar på finska; månadsskriften *En ropandes röst i öknen* (tre årgångar) m. m. — Gift 1827 med *Brita Kajsa Alstadius*.

2. **Læstadius, Petrus,** lappmarksmissionär, författare. Född i Arjeploug d. 9 febr. 1802; den föreg. bror. — Från sitt sjette år vistades L. med sina bröder i Kvickjock och intogs 1816 på Hernösands gymnasium. Efter fyra års studier var han härifrån resfärdig till Uppsala. Men han ville, innan han företog den långa resan, ännu en gång se sina gamla föräldrar i Arjeploug. Med en »näfverkont» — ett slags rensel af näfver — på ryggen, vandrade han den fyratio mil långa vägen genom skog och mark, upp till Hornavan, och tillbragte några veckor i föräldrarnas hem. I slutet af sommaren 1820 kastade han åter ränseln på axlarna och vandrade de trettiotre mil, som skillde hans hem från Umeå. Här gick han ombord på ett segelfartyg, som fraktade honom till Öregrund, hvarifrån han fortsatte sin vandring till Uppsala. Han hade önskat att få taga den filosofiska graden, men i betraktande af sina inskränkta tillgångar beredde han sig först för det prästerliga ståndet och prästvigdes jämte sin bror Lars Levi i Hernösand 1825. Sålunda försäkrad om en plats i kyrkans tjänst, »köpte han sig ett par skarskidor och rände tillbaka till Uppsala», där han aflade filos. kand.-examen hösten 1826 och förordnades samma år till missionär i Piteå Lappmark. I denna ansträngande befattning fortfor han till 1832, då han, efter att till kanslistyrelsen ha ingifvit ett betänkande om undervisningsverket i lappmarken, förordnades till visitator i lappmarksförsamlingarna och utnämndes till kollega i Piteå. Efter ytterligare fyra år befordrades han till kyrkoherde i Vibyggerå pastorat i Ångermanland, där han som själasörjare verkade till sin död d. 6 aug. 1841. — Ett af L. 1835 uppgjordt förslag till omordning af de kyrkliga förhållandena i Lappland blef grunden till reglementet för ecklesiastikverket i Lappmarken af d. 14 april 1846. Hans båda arbeten: *Journal af Petrus Læstadius, för första året af hans tjänstgöring såsom missionaire i Lappmarken* och *Fortsättning af journalen öfver missionsresor i Lappmarken* etc. 1833, skildra i ett tilltalande språk lifvet och förhållandena i höga norden och väckte för sin tid stort uppseende. Utom dessa har han författat *Tankar om fattigdomen och fattigvården i Sverige* 1840 samt

Utläggning af apostelen Pauli skrifter, hvilket sistnämnda arbete likväl förblef ofullbordadt. — Gift 1828 med *Karolina Fredrika Hagberg*.

Lafrensen, Niklas, genre- och miniatyrmålare. Född i Stockholm i okt. 1737. Föräldrar: »konterfejaren» *Niklas Lafrensen* och *Magdalena Stuur*. — Den äldre Lafrensen var skicklig miniatyrporträttmålare, en konstgenre, som vid denna tid begynte bli synnerligen omtyckt, och det är då förklarligt, att han utbildade sin son i samma riktning. Denne gjorde snabba och lysande framsteg på konstnärsbanan, lärde sig i Frankrike gouachemålningskonsten samt kallades 1773 till k. hofminiatyrmålare och ledamot af Målare- och Bildhuggareakademien. Enligt en uppgift skall förbittringen öfver att se sig förbigången vid tillsättningen af en professorsplats vid nämnda akademi varit orsaken till, att han 1774 lämnade Sverige och nedsatte sig i Paris, där han i halftannat årtionde utöfvade sin konst och under namn af *Lavreince* vann stort anseende som genremålare i gouache. Till ämne för sina framställningar valde han merendels lifvet i den eleganta pariservärlden och träffade häri så lyckligt allmänhetens smak, att de förnämsta kopparstickare täflade om äran att med grafstickeln få mångdubbla hans pensels alster. Liksom för så mången annan förstörde revolutionens stormar för L. alla utsikter till fortsatt verksamhet i Frankrike, hvarför han 1791 återvände till Stockholm, just i lagom tid att hinna måla ett gouacheporträtt af Gustaf III, hvilket porträtt, nu befintligt på Rosersberg, efter konungens död graverades af Gaucher i Paris. I Sverige ägnade han sig på slutet, ehuru med obetydlig produktivitet, åt historiska kompositionsstycken och tillbragte de sista åren tämligen obemärkt och glömd af sin egen samtid. I sina gouachemålningar har L. tyvärr användt material, som ofta förstörts, men de utmärkta miniatyrporträtt, som han på äldre dagar utförde i hemlandet, äro väl bevarade. Död i Stockholm d. 6 dec. 1807. O. Levertin utgaf 1899 en högst förtjänstfull konsthistorisk studie om »Niclas Lafrensen d. y. och förbindelserna mellan svensk och fransk målarkonst på 1700-talet.»

Lagberg, Johan Olof, läkare. Född i Hammars socken i Närke d. 19 november 1789. Föräldrar: klockaren *Anders Lagberg* och *Katarina Andersdotter*. — Efter medicinska studier, dels i Uppsala och dels i Lund, aflade L. på sistnämnda ställe med. lic.-examen 1821 och blef året därefter medicine doktor. Samma år förordnad till docent i teoretisk medicin vid Lunds universitet, utnämndes han 1823 till intendent vid S:t Ragnhilds hälsobrunn i Söderköping och var från 1827 tillika stadsläkare i nämnda stad. Sin ryktbarhet grundlade L. först på äldre dagar, sedan han 1841 på stället inhämtat noggrann kännedom om Gräfenbergska vattenkurmetoden, som han, återkommen till fäderneslandet, införde vid Söderköpings hälsobrunn. — »Redan vid universitetet studerade han ifrigt naturfilosofi, synnerligen Schellings och Okens skrifter, och man har anmärkt mot L., att den mystiska riktning, hans spekulation därigenom erhållit, icke blef utan inflytande på hans hållning äfven såsom läkare, helst han stundom af tro på vattnets inre kraft envist vidhöll blotta vattenkurens användning, då andra läkare skulle understödt vattenbehandlingen med läkemedel. L. ansåg såsom sitt mål att uppdrifva den praktiska hälsovården därhän, att hvar och en skulle genom det enklaste af alla läkemedel, vattnet, bota sig själf, så länge kroppsmaskineriet icke var utnött. Därför ansåg han vattenkuren hvarken såsom sin eller Priessnitz' eller någon annan läkares tillhörighet, utan verkade i tal och skrift för att få den till 'folkmedicin', såsom han själf uttryckte sig. Den mest bekanta af L:s skrifter är: *Hälsovännen, en folkskrift om vattnet och andan, såsom människans bästa läkemedel*, af hvilken under hans lifstid tretton häften utkommo; det fjortonde häftet utgafs efter författarens död.» — L. afled i Skönberga församling nära Söderköping d. 14 aug. 1856. — Gift 1824 med *Katarina Sofia Thyselius*.

Lagerberg. Ätten härstammar från den förste häradshöfdingen på Visingsö *Lars Joensson* å Herrtorp, hvilkens namn läses i domböcker från slutet af 1500-talet och som dog 1594. Hans sonson *Lars Joensson* d. y., häradshöfding liksom fadern och farfadern, kallade sig *Herrlund* samt adlades 1687 och antog då namnet *Lagerberg*. Från honom härstamma alla nu lefvande medlemmar af ätterna Lagerberg.

1. **Lagerberg, Sven,** riksråd. Född på Stora Kärr i Västergötland d. 28 mars 1672. Föräldrar: förenämnda häradshöfding *Lars Joensson Herrlund*, adlad *Lagerberg*, och *Anna Örnevinge*. — Med goda anlag och en vårdad uppfostran ingick L. 1690 i krigstjänst och var fänrik vid Skaraborgs regemente, när nordiska kriget begynte 1700. Han deltog sedan oafbrutet i Carl XII:s alla fälttåg och blef vid Pultava liggande på valplatsen, sårad, öfverriden och trampad, men räddades på det sätt, att en dragon upptog honom på sin häst och förde honom ur striden. Under Carls vistelse i Turkiet användes han som underhandlare med kanen på Krim och förmådde honom genom sina förställningar att förena sina trupper med turkarna till ett anfall på Ryssland. Han befordrades 1710 till öfverstlöjtnant vid Skaraborgs regemente och blef 1714 öfverste för Kronobergs regemente, med hvilket han bevistade den nära årslånga belägringen af Wismar och företog därunder flera lyckliga utfall. Befordrad till generalmajor och chef för Skaraborgs regemente 1717, deltog han i denna egenskap i följande årets fälttåg mot Norge, blef friherre 1719 och året därefter president i statskontoret. — Till civil ämbetsman var L. synnerligen väl ägnad, med sina grundliga kunskaper, sin om-

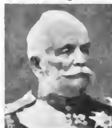
fattande blick och en arbetsförmåga och ihärdighet, som väckte beundran. Till följd af dessa och andra utmärkta egenskaper kom han snart att utöfva ett ganska stort inflytande och var de första åren efter det nya statsskicket, jämte Horn, den egentlige ledaren af fäderneslandets öden. Af adeln vald till landtmarskalk vid 1723 års riksdag, ådagalade han på denna förtroendepost en ovanlig moderation och oväld, utan att hvarken sluta sig till det holsteinska eller hessiska partiet, ehuru han ansågs mest böjd för det förra, till hvilket han de första åren efter sitt inträde i rådet 1723 också vanligen anslöt sig. Så småningom kom han dock att allt fullständigare ansluta sig till Arvid Horns på en gång varsamma och fosterländska politik. Af en tillfällighet räddad från att, i likhet med sina meningsfränder, afsättas 1739, fortfor han att, sina grundsatser trogen, ingifva sin bestämda gensaga mot Hattarnas äfventyrslystna politik ända till sin död d. 7 okt. 1746, under de sista åren vanligen anslutande sig till Sam. Åkerhielm. — L., som 1731 erhöll greflig värdighet, var sedan 1722 gift med friherrinnan *Ottiliana Wellingk.*

2. **Lagerberg, Carl**, riksråd. Född d. 14 juni 1708 på Brunntorp, Skaraborgs län; den föregåendes brorson och son af godsägaren *Johan Lagerberg* och *Ingeborg Rydingstjerna.* — Steg för steg vandrade L. tjänstetrappan uppför till den höga plats, på hvilken hans förtjänster slutligen ställde honom. Inskrifven 1730 som auskultant i Svea hofrätt och lagkommissionen, erhöll han flera gånger förtroendet att i rådskammaren föra protokollet vid föredragningen af justitieärenden samt förrättade vid ett par tillfällen notarie- och sekreteraretjänsten i de kommissioner, som blifvit nedsatta öfver amiralitetet i Karlskrona. Hans duglighet, hvilken härigenom kom i dagen, belöntes 1736 med advokatfiskalsämbetet i hofrätten och året därefter med sekreterareplatsen i kammarrevisionen. — Han deltog äfven i sin tids politiska lif, i motsats mot sin farbroder tillhörande Hattarnas läger. Af dessa placerad i sekreta utskottet vid 1742—43 och 1746—47 års riksdag, ådagalade han där större hofsamhet än sitt partis flertal. Särskildt länder det honom till heder, att han motsatte sig beslutet att tillsätta en extra judiciell kommission öfver Springer och att han, sedan denna icke desto mindre kommit till stånd, med kraft inom densamma gentemot majoritetens partihätskhet häfdade laga formers iakttagande. Efter riksdagens slut utnämndes han 1747 till assessor i Svea hofrätt, 1748 till revisionssekreterare och 1753 till justitiekanslär. 1755 bereddes honom plats i rådet, där hans moderata skaplynne snart ställde honom i strid med Hattarnas ultras och motsatte han sig på det bestämdaste krigsförklaringen mot Preussen 1757. I handelspolitiken hyllade han prohibitiva åsikter och utarbetade 1756 års stränga öfverflödsförordning. L., som 1757 blef serafimerriddare och 1758 erhöll friherrlig värdighet,

men ej för densamma tog introduktion å riddarhuset, förordnades 1765 att presidera i lagkommissionen, fortfarande vid rådsbordet häfdande en förmedlande ställning, till sin död i Stockholm d. 7 mars 1767. — Gift 1: 1744 med *Hedvig Katarina Danckwardt-Lillieström* och 2: 1747 med hennes kusin *Katarina Maria Danckwardt-Lillieström.*

3. **Lagerberg, Carl Sven Axel**, militär, riksdagsman. Född i Göteborg d. 26 jan. 1822; sonsons sonson till L. 1. Föräldrar: öfverstelöjtnanten *Claes Sven Lagerberg* och grefvinnan *Hedvig Beata von Rosen.* — Utnämnd till underlöjtnant vid Andra lifgardet 1839, genomgick han dess alla officersgrader, tills han 1866 utnämndes till öfverste och chef för detsamma, i hvilken egenskap han fungerade till 1880, då han blef generalbefälhafvare i fjärde militärdistriktet. Samtidigt erhöll L., som 1867 blifvit generalmajor i armén, generallöjtnants värdighet. 1882 blef han därjämte öfverkommendant i Stockholm och ordf. i krigshofrätten, hvilka poster han ännu beklädr. 1889 utnämndes han till general samt till generalbefälhafvare i femte militärdistriktet, men lämnade sistnämnda befäl följande år. Af k. m:t har han tagits i anspråk för en mängd militära kommittéer, bl. a. härordningskommittéen 1873—75 och landtförsvarskommittéen 1880—82. — Alltifrån 1847—48 års riksdag representerande sin ätt å riddarhuset, tillhörde han dess relativt frisinnade minoritet. Efter den med hans röst genomdrifna representationsförändringen företrädde han Älfsborgs län i Första kammaren 1867—84, tillhörande statsutskottet som suppleant 1872—77 och som ledamot 1878—84. Tillika var han 1875 suppleant och 1883 ledamot af försvarsutskottet, städse intagande en försonlig hållning mot landtmannapartiet. — Tack vare sitt öppna och rättframma väsen samt sitt friska och käcka lynne, som ofta tagit sig uttryck i träffande kvickheter öfver dagens företeelser, har den på Stockholms gator ofta synlige ståtlige generalen blifvit en af hufvudstadens mest populära personer. Och trots L. tillhört först Carl XV:s och sedermera Oscar II:s närmaste omgifning som förste adjutant (hos den senare äfven som chef för dennes stab), har denna ställning på intet sätt hindrat honom att på sitt frispråkiga sätt äfven uppåt säga sin mening. — Sedan 1864 är L. led. af Krigsvetensk.-akad. och sedan 1887 serafimerriddare. — Gift 1850 med grefvinnan *Mariana Lovisa von Rosen.*

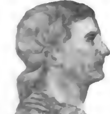

Lagerbielke. Ättens förste kände stamfader, *Benedictus Fistulator*, inflyttade i början af 1600-talet sannolikt från Skotland till Göteborg och blef handlande därstädes. Sonsonen *Johan Eugenius* adlades 1698 med namnet *Lagerbielke*, och blef stamfader för en nu utgången gren af ätten. Hans broder *Josua* adlades med namnet Stjernblad, under det att bröderna *Frans* och *Rutger* adlades 1715 samt adopterades på Johan Lagerbielkes adliga namn och nummer. Från dem härstamma de nu lefvande medlemmarna af

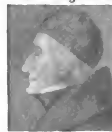
ätten. Johan L:s yngste son, riksrådet *Axel L.* — se nedan — blef 1766 friherre och dennes son *Johan Gustaf L.* erhöll 1809 greflig värdighet. — Den grefliga ätten skrifver sig *Lagerbjelke.*

1. **Lagerbielke, Axel,** riksråd. Född i Karlskrona d. 17 juli 1703; son af amiralitetskammarrådet *Johan Lagerbielke* och *Kristina Stenström.* — Sedan L. 1721 blifvit befordrad till amiralitetskapten, sökte och erhöll han tillåtelse att gå i utländsk sjötjänst. Han seglade nu under främmande nationers flagg i flere år, tills han vid en träffning i Söderhafvet mellan en holländsk fregatt, på hvilken han tjänstgjorde som sjöofficer, och ett spanskt örlogsskepp, blef tillfångatagen af spanjorerna. Han fördes först till Callao och därifrån till Lima i Peru, hvarest han måste utstå en tretton månaders svår fångenskap, innan han fortskaffades vidare till Panama. Där lyckades han göra sig fri och flyktade öfver Porto Bello och Jamaica till London, hvarifrån han återkom till fäderneslandet. Sedan han 1741 i ryska kriget fört befälet på örlogsskeppet Freden, befordrades han 1742 till kommendörkapten och utnämndes fyra år senare till kommendör. Efter att någon tid ha förestått landshöfdingeämbetet i Blekinge, förordnades han 1749 till generaladjutant vid örlogsflottan och undfick 1756 fullmakt som schoutbynacht. 1757 kommenderad som befälhafvare för en större eskader i Östersjön, förordnades han s. å. till ledamot i amiralitetskollegium och blef 1758 vice amiral. De följande åren anförde han ånyo en örlogseskader, som agerade i förening med ryska flottan, och kallades vid Mössornas seger 1765 till riksråd, ehuru han föga blandat sig i partistriderna, samt blef året därefter friherre och serafimerriddare. I likhet med flertalet af sina ämbetsbröder dömdes han 1769 af Hattmajoriteten sitt ämbete förlustig och vägrade 1771 att återtaga detsamma. — Död på sin egendom Elfsjö i Brännkyrka socken vid Stockholm d. 20 maj 1782. — L. var en driftig och insiktsfull sjöofficer och förestod under sin långa tjänstetid flera betydande sjöexpeditioner, samt deltog däremellan med intresse, och icke utan inflytande, i sin tids riksdagsförhandlingar. Serafimerriddare blef han 1766. — Gift 1: 1743 med friherrinnan *Sofia Magdalena von Psilander* och 2: 1758 med *Johanna Sofia Riddercreutz.*

2. **Lagerbjelke, Johan Gustaf,** sjömilitär. Född d. 22 maj 1745; den föregåendes son. — Liksom fadern ägnade sig L. tidigt åt sjöyrket och gjorde, efter att 1762 ha blifvit befordrad till löjtnant, en resa till Kanton i Kina 1765—66. Fyra år senare befordrad till kapten och artillerilöjtnant vid galéreskadern i Stockholm, utnämndes han 1774 till sjöartilleri- och bataljonsmajor samt erhöll öfverstelöjtnants fullmakt. Under tiden hade hans skicklighet i administrativa och civila värf flere gånger blifvit pröfvad och togs nu allt mer och mer i anspråk för en mängd befattningar och uppdrag, som drogo honom från hans egentliga yrke, sjövapnet. Sålunda, för att endast nämna några få af hans många förtroendekall, insattes han till ledamot i den kommitté, som skulle undersöka ställningen af civil- och militärstaternas änke- och pupillkassor, till ordförande i direktionen af allmänna magasinsinrättningen, till ordförande i diskontverkets och generalassistanskontorets direktioner, till ledamot i statsberedningen, till ordförande i beredningskommittén för krigsakademien på Karlberg, m. m. — Under kriget 1788—90 beordrad att förestå chefsämbetet för Stockholms eskader af arméns flotta, utnämndes han efter krigets slut till chef på stat för samma eskader, blef 1793 konteramiral af blå flaggan och s. å. vice amiral. 1794, då storamiralsämbetet för arméns flotta inrättades, förordnades L. till dess vice ordf. och utarbetade olika reglementen för arméns flotta. Han blef 1797 chef härför och ordf. i den kommitté, som i storamiralämbetets ställe sattes till öfverstyrelse för skärgårdsflottans förvaltning, hvarefter nya författningar rörande lotsväsendet utarbetades under L:s ledning. Efter att vid riksdagen 1800 ha varit ledamot af lagutskottet, valdes han enhälligt af ridderskapet och adeln till fullmäktig i riksgäldskontoret, blef 1802 amiral i flottorna och 1803 chef för förvaltningen af sjöärendena, med värdighet af president, 1808 ledamot af den k. beredning, som förordnades i konseljens ställe och upphörde med revolutionen 1809, och var ledamot af riksföreståndarens konselj, tills denna vid den nya regeringsformens antagande i juni 1809 upplöstes. S. å. utnämndes han till öfveramiral och upphöjdes i greflig värdighet samt befordrades slutligen till president i kammarrätten 1811. — Död i Stockholm den 16 okt. 1812. — Redan listan på de förtroendeuppdrag, som här blifvit nämnda, men hvilka i själfva verket endast äro ett fåtal af dem, i hvilka han verkligen deltog, förutsätter en mångsidighet i kunskaper, ihärdighet i arbetsförmåga och drift vid ärendenas behandling, som icke kommit på allas lott. Också ägde grefve L. dessa egenskaper i ovanlig grad, och om han icke kunde fylla sin plats lika väl öfverallt, var detta icke hans fel, utan deras, som öfverhopade honom med förtroenden af den mest olikartade beskaffenhet. — Redan 1771 hade L. i Karlskrona stiftat Örlogsmannasällskapet; var sedan 1796 hedersledamot af Krigsmannasällskapet, n. v. Krigsvet.-akad., och sedan 1804 led. af Vet.-akad. — Gift 1775 med *Ulrika Gustafva Ehrenhoff.*

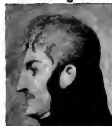

3. **Lagerbielke, Gustaf,** statsråd, skriftställare. Född d. 22 mars 1777; den föregåendes son. — Vid femton års ålder hade L. såsom e. o. kanslist i k. kanslikollegii expedition redan beträdt ämbetsmannabanan, på hvilken han vann en lika snabb som lysande befordran. Vid aderton års ålder kanslist, och vid nitton andre sekreterare i kabinettet för utrikes brefväxlingen, utnämndes han 1801 till kabinettssekreterare, blef 1804 statssekreterare och följande året, således endast tjugoåtta år gammal, ledamot af rikets allmänna ärendens beredning. Från 1800 till 1806 var L. nästan ensam den, genom hvars händer de flesta rege-

ringsärenden och diplomatiska förhandlingar gingo. Han följde konungen på hans resor, både utom och inom landet, föredrog de mål, som skulle af konungen särskildt afgöras och förde brefväxlingen med de hemmavarande ämbetsmännen. 1806 inträffade — okändt af hvad anledning — mellan honom och Gustaf Adolf en brytning, som hade till följd att L. hemskickades från Tyskland, med uppdrag att förestå kanslärsämbetet. Efter statshvälfningen 1809 utnämndes han till ord. innehafvare af samma ämbete, blef några veckor därefter statsråd, samt afgick s. å. till Frankrike för att underhandla om den fred, som slöts i Paris i jan. följande året. Efter väl förrättadt värf beredde han sig att åter inträda i sitt statsrådsämbete, men erhöll af Carl XIII ett smickrande handbref, hvarigenom han förbands att kvarstanna som ministre plénipotentiaire vid franska hofvet. — Då hvarken hans apanage eller enskilda förmögenhet motsvarade de utgifter, han ålade sig för att uppehålla sitt diplomatiska anseende, råkade hans affärer i obestånd och blefvo genom misslyckade spekulationer till slut ohjälpliga. Ansatt af omilda borgenärer och nästan bragt till undergång, räddades han genom d. v. kronprinsen Carl Johans ädelmod och återkom till Sverige, där han tillbragte flera år utan någon bestämd ämbetsbefattning. Emellertid upphöjdes han 1821 till grefve, utnämndes året därefter till serafimerriddare och blef 1825 en af rikets herrar. 1831 kallades han att efter frih. Nordin inträda i statsrådet för andra gången och innehade sedan rådgifvarekallet till sin död i Stockholm d. 24 maj 1837. — I diplomatiska kretsar ansågs L. såsom en stilist af hög rang och hans statsskrifvelser voro vanligen mästerstycken i sitt slag. Då Sveriges »Post- och Inrikes-Tidning» ombildades till »Sveriges Statstidning», var L. den som utkastade planen därtill, förbehöll sig ledningen däraf och skref själf under pseudonymen »Philalethes» de viktigare artiklarna. — Redan 1809 blef han en af de aderton i Svenska akademien och 1823 förste direktör för k. maj:s hofkapell och spektakler, hvilken befattning han, efter en i alla hänseenden utmärkt styrelse, öfverlämnade till grefve Puke 1827. — Ogift.

4. **Lagerbielke, Johan,** sjömilitär, statsråd.

Född d. 18 juli 1778; den föregåendes bror. — L. blef löjtnant i arméns flotta 1796 och avancerade så småningom till konteramiral 1818 samt kallades till ordförande i sjöförsäkringsöfverrätten och konvojkommissariatet 1819. Efter ytterligare fem år förordnades han till befälhafvande amiral och öfverkommendant i Karlskrona och utnämndes 1827 till vice amiral. Medan han innehade denna befattning, erhöll han förordnande att under en kort tid, 1833—35, förestå landshöfdingeämbetet i Blekinge och inkallades i konungens statsråd 1839. Året därefter mottog han såsom chef för sjöförsvarsdepartementet högsta ledningen af den statsförvaltningsgren, åt hvilken han offrat den bättre delen af sin verksamhet, men bibehöll detta ämbete icke längre än till 1844, då han på egen begäran entledigades både från statsrådsbefattningen samt från vice amiralsämbetet vid flottan. — L., som 1842 blef »en af rikets herrar» och var serafimerriddare, afled barnlös i Stockholm d. 12 juni 1856. — Gift 1814 med *Hedvig Ulrika Sofia Rosensvärd.*

5. **Lagerbjelke, Gustaf,** landtmarskalk, Första

kammarens talman. Född på Elfsjö i Stockholms län d. 6 okt. 1817; de föregåendes brorson och son af generaladjutanten grefve *Axel Lagerbjelke* och friherrinnan *Carolina Antoinetta Cederström.* — Student i Uppsala 1834, aflade L. därstädes juris kandidatexamen 1838. Tjänstemannabanan lockade honom dock icke, utan ägnade han sig i stället åt skötseln af sin fideikommissegendom Elfsjö nära hufvudstaden. Vid sidan häraf var han en intresserad deltagare i allmänna angelägenheter, mångårig ledamot af Stockholms läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott och från 1844 intagande sin plats bland riddarhuset och adeln. Han kom här snart att göra sig gällande bland det s. k. junkerpartiet, hvilket, med i hufvudsak konservativ åskådning, dock ej täppte ögonen till för alla reformer, särskildt å det praktiska lifvets område, och var 1844—45 ordf. i expeditionsutskottet, 1847—58 i konstitutionsutskottet och 1859—60 i bevillningsutskottet. Under de ofta återkommande striderna om en förändrad representation, lyckades L. 1851 få antaget till hvilande ett förslag, enligt hvilket de fyra stånden, adeln förstärkt med ofrälse godsägare med kungl. fullmakt, skulle hvardera välja 75 riksdagsmän. Dessa 300 män skulle samarbeta och besluta, dels i gemensam kammare såsom »riksnämnd», dels i de fyra ståndsplena med olika befogenhet för hvardera af dessa fördelningar. Förslaget bifölls dock vid 1853—54 års riksdag endast af borgarståndet. I bevillningsutskottet såväl som i sitt stånds plena bidrog L. verksamt till flera af tidens beslut i frihandelsvänlig riktning. — L., som 1848—57 varit ordf. i riksgäldskontoret och 1857—58 i riksbanken, utnämndes sistnämnda år till landshöfding i Nyköpings län, hvilken befattning han utöfvade till 1888. Vid de två sista ståndsriksdagarna förde han som landtmarskalk ordet å riddarhuset och sedermera 1867—76 och 1881—mars 91 som talman i riksdagens Första kammare, där han som representant för Södermanlands län hade plats 1867—94, städse ådagaläggande stor formsäkerhet och lugn värdighet. 1878—80 och mars 1891—93 var han ledamot af talmanskonferensen samt tillhörde den 1865 tillsatta unionskommittén. Mer än en gång var hans inkallande i konseljen, äfven som dess främste man, ifrågasatt, hvilket dock af honom städse afböjdes. Hans sista mera uppmärksammade uppträdande var den 12 april 1893, då han emot åtskilliga hetsiga uttalanden om nödvändigheten af att framtvinga en revision af unionsbestämmelserna mellan Sverige och Norge lugnt anbefalde status-quo, om ej Norge ville ställa sig på en resonlig stånd-

punkt. — L., som 1866 blef serafimerriddare, 1870 hedersledamot af Landtbruksakad. och 1893 juris hedersdoktor, afled i Stockholm d. 6 mars 1895. — Gift 1: 1843 med grefvinnan *Sofia Albertina Snoilsky* och 2: 1859 med *Ebba Augusta Henrietta Ribbing*.

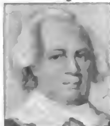
Lagerbring. Ättens förste med säkerhet kände stamfader är handelsmannen i Landskrona *Ennert Bring*, som lär varit af norsk börd. Han blef fader till kyrkoherden Jöns Bring, hvilkens yngre sonson, kanslirådet *Sven Bring* — se nedan — adlades 1769 med namnet *Lagerbring*. Dennes gren utgick med sonen, friherre och grefve Carl Lagerbring — se nedan. En äldre sonson till Jöns Bring, Olof B., hade sonen krigsrådet *Per B.*, som adlats af tyske kejsaren med namnet von Bring samt 1772 adopterades på farbroderns adliga namn och 1776 introducerades på svenska riddarhuset med dennes namn. Dennes son *Gustaf Olof* — se nedan — erhöll 1815 friherrlig värdighet.

1. **Lagerbring, Sven,** häfdatecknare. Född i

Klinta prästgård i Skåne d. 24 febr. 1707. Föräldrar: kyrkoherden *Ebbe Bring* och *Abela Klinthæus*. — Efter enskild undervisning i föräldrahemmet blef L. student i Lund 1720. Sedan han, under professor Nehrmans inseende, utgifvit sin första akademiska afhandling, och en adjunktur i juridiska fakulteten nyss blifvit inrättad, utnämndes L., ehuru icke promoverad, till dess förste innehafvare 1731. Kort därefter antogs han af presidenten i Svea hofrätt, grefve Hans von Fersen, till handledare för hans yngste son, den sedan ryktbare fältmarskalken grefve Axel von Fersen. Under sin fleråriga vistelse i Fersenska huset tjänstgjorde han som auskultant i nyssnämnda hofrätt och ökade sitt historiska vetande genom flitiga forskningar i riksarkivet och antikvitetskollegium. Emellertid hade hans gynnare, prof. Nehrman, all möda ospard att få honom på fullt allvar fäst vid Lunds universitet, enär da juris adjunktur, L. där innehade, ännu var den lön. — Efter att 1735 ha varit föreslagen till akademisekreterare och samma år innehaft andra förslagsrummet till eloquent. professuren, utnämndes han 1741 till sekreterarebefattningen, hvilken han emellertid blott innehade ett år, hvarefter han erhöll befordran till den historiska professuren. — Vid kröningen 1751 förklarades han för juris doktor och var 1755 en bland de första ledamöterna, som drottning Lovisa Ulrika inkallade i Vitt.-akad. — Sedan han oafbrutet förestått sin lärostol till 1770, sökte och erhöll han beständig tjänstledighet, för att ostördt få ägna sig åt sitt stora arbete: Svea Rikes Historia. Samma år hugnades han af ständerna med ett anslag af fyra tusen daler smt för sitt historiska verk, på samma gång han af regeringen erhöll kansliråds titel. Redan 1769 upphöjdes han i adlig värdighet med namnet *Lagerbring*, hvilket han likväl alltid själf, med bibehållande af sitt ofrälse namn, i handskrift tecknade *Lager Bring*. — Död i Lund d. 5 dec. 1787. — L. begynte sin skriftställareverksamhet såsom flitig arbetare inom disputationslitteraturen och framträdde genast som vetenskaplig forskare af hög rang. 1769 utgaf han första delen af sitt nationalverk *Svea Rikes Historia*, som sedan fortgick med till och med fjärde delen, 1783, och sträcker sig till början af Kristian I:s regering. För efterkommande skall detta L:s arbete alltid bära vittne om författarens djupa forskningar, om än icke utan skäl klandradt för dess ojämna, »förtroliga hvardagsstil». Tillika utgaf han *Sammandrag af Svea Rikes Historia* 1775, hvilket arbete öfversattes på franska och därigenom blef för Europa en hufvudkälla till kunskap om våra historiska minnen. Såsom universitetslärare var han ett föremål för allas obegränsade vördnad och kärlek. Då han 1781 ville ännu en gång se omkring sig den ungdom, vid hvilken han med faderlig tillgifvenhet var fäst, och därför uppträdde i en extra föreläsning, samlade sig omkring hans kateder universitetets lärare och lärjungar för att afhöra hans sista historiska föredrag, och när han samma termin för sista gången presiderade för en akademisk afhandling, bragtes honom å akademiens vägnar af dess rektor en offentlig hyllningsgärd. — Gift 1745 med *Maria Beata Lagercreutz*.

2. **Lagerbring, Carl,** ämbetsman. Född i

Lund d. 2 maj 1751; den föregåendes son. — Vid tjugu års ålder erhöll L. en plats i riksarkivet, på förord af fadern, som önskade hans biträde för sina forskningar vid utarbetandet af rikshistorien. Sedermera 1778 anställd såsom protokollssekreterare vid krigsexpeditionen i k. kansli, följde han vanligen med konungen under dennes utländska resor och var honom äfven följaktig till Finland under första krigsåret. Men L. hemskickades och insattes 1790 till sekreterare i den under konungens frånvaro tillförordnade regeringen. På sin dödssäng hade Gustaf III nämnt L. till sekreterare i förmyndareregeringen, men i likhet med andra gustavianer aflägsnades L. från händelsernas brännpunkt och förordnades i aug. 1792 till landshöfding i Nyköpings län. När här af honom äskades en åtgärd, som han med godt samvete ej ansåg sig kunna efterkomma, fick han, då han året därefter besökte Stockholm, befallning att genast lämna staden, hvilket L. uttydde såsom en uppmaning att taga afsked och därför genast efterkom. Efter Gustaf IV Adolfs tillträde af regeringen blef L. 1796 öfverpostdirektör och insattes 1797 till statssekreterare för krigsärenden. Efter revolutionen 1809 återgick L. till sin plats vid posten, kallades till landtmarskalk vid riksdagen i Örebro 1812, blef s. å. statsråd och serafimerriddare, 1813 friherre och en af rikets herrar, 1818 grefve, m. m. — Död d. 14 mars 1822. — Sedd från synpunkten af den tid, under hvilken han blifvit fostrad, var L. en duglig ämbetsman, en typ af det gamla centralisationssystemet, med dess frihet i medlen, men också med dess rättvisa och ordningsformer. — Gift 1800 med *Ulrika Dorotea Brunström*.

3. **Lagerbring, Gustaf Olof,** krigare. Född i Stockholm d. 31 maj 1769: den föregåendes kusins son och son af krigsrådet *Per Bring*, adlad *Lagerbring*, och friherrinnan *Kristina Eleonora Hastfehr.* — 1785 hade L. blifvit utnämnd till löjtnant vid Upplänningarna och kommenderades 1788 med sitt regemente till Finland, där han deltog i affärerna vid Fredrikshamn, Abborfors, Suttala, i de begge bataljerna vid Svensksund, m. m. Befordrad 1789 till kapten, kallades han 1792 till öfveradjutant hos konungen, blef 1799 öfverstlöjtnant och 1801 generaladjutant af flygeln. Under finska fälttåget 1808 erhöll han order att afgå till Åland och följa generalmajor Lantingshausen såsom öfveradjutant vid landstigningen vid Helsinge och sedan öfvertaga befälet öfver den så kallade andra fördelningen af södra finska armén, hvari han likväl snart efterträddes af öfverste Boije, emedan han vågat göra konungen uppmärksam på, hurusom det vore omöjligt att med knappt tre tusen man verkställa landstigningen. Strax efter revolutionen befordrades L. till öfverste och afsändes till Petersburg, under hvilken resa han på eget bevåg slöt en konvention med ryske befälhafvaren, general von Knorring, och därigenom afböjde en af ryssarna tillämnad marsch öfver hafvet till Stockholm. — Efter vunnen befordran till generalmajor 1813, följde L. svenska armén till Tyskland, först i egenskap af generaladjutant och sedan såsom chef för 2:dra brigaden, upphöjdes 1815 i friherrligt stånd, befordrades 1826 till generallöjtnant och blef 1843 serafimerriddare. — Hedersledamot af Krigsvet.-akad. Död i Uppsala d. 18 febr. 1847. — Gift 1: 1794 med *Margareta Ulrika Hård af Segerstad* och 2: 1816 med *Maria Antoinetta Ingelotz.*

4. **Lagerbring, Gustaf Otto Robert,** militär, ämbets- och riksdagsman. Född i Järlåsa socken i Uppland d. 9 okt. 1847; den föreg. sonson. Föräldrar: öfversten, frih. *Carl Gustaf Lagerbring* och *Lovisa Johanna von Kræmer.* — Student i Uppsala 1863, ägnade sig L. snart åt den militära banan, blef underlöjtnant vid Upplands regemente 1866 och löjtnant 1873. Tillika tjänstgjorde han som amanuens vid generalstaben 1878—84 och som kanslist i riksdagens särskilda försvarsutskott 1878 och 1883 samt i landtförsvarskommittén 1881—82. Redan förut anlitad å det praktiska lifvets område som direktör för lifförsäkringsaktiebolaget Victoria, lämnade L., som 1882 avancerat till kapten, 1889 krigstjänsten, sedan han erhållit den förmånliga posten som direktör i försäkringsaktiebolaget Skandia, hvilken han beklädde 1887—97, då han utnämndes till landshöfding i Göteborgs och Bohus län. — Hans praktiska duglighet hade redan dessförinnan kommit det allmänna till godo i åtskilliga offentliga värf, bl. a. som stadsfullmäktig i Stockholm 1889—97 och som ledamot af Andra kammaren 1894—96, där L., som representerade frihandelsvänliga och moderata åsikter, slöt sig till den s. k. »nya centern». Från 1900 har L. plats i Första kammaren som ombud för Göteborgs och Bohus län och tog som ordf. i arbetareförsäkringsutskottet verksam del i förandet till seger af 1901 års olycksfallsförsäkringslag. — Sina rätt lifliga vittra intressen har han bl. a. fullföljt som redaktör af »Kalender för alla» och var äfven någon tid sekreterare i »Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande» samt redaktör för dess tidskrift. Hans kvickhet och slagfärdighet har gjort honom till en af det glada samfundet »S. H. T:s» mest uppburna personer. — Gift 1881 med *Hedvig Gustafva Albertina Wilhelmina Nisbeth.*

Lagercrantz. Ättens förste kände stamfader, assessorn i Göta hofrätt *Jakob Larsson Gavelius*, som tagit släktnamnet från födelseorten Gäfle, hade två söner, hvilka blefvo stamfäder för hvar sin adliga ätt. Den äldre sonen, öfverkommissarien vid amiralitetet *Magnus Gavelius*, adlades 1682 med namnet *Lagercrantz*, och den yngre sonen, kommissarien *Jakob Gavelius*, adlades 1698 med namnet *Lagerstedt.*

1. **Lagercrantz, Carl Otto,** militär, politiker. Född d. 12 juli 1683; son af förenämnde *Magnus Gavelius*, adlad *Lagercrantz*, och *Anna Maria Sneckenberg.* — L. ingick tidigt i krigstjänst och tjänade under Carl XII i Polen, under Stenbock vid Helsingborg och Gadebusch, samt dessförinnan under Villars i Nederländerna, där han bl. a. bevistade fältslagen vid Ramillies, Oudenarde, Winnendahl och Malplaquet. Härunder avancerade han i svenska armén till ryttmästare vid Västgöta kavalleri 1710 och undfick majors titel 1712 och öfverstlöjtnants 1721. I förlitande på konungens löfte att blifva kommendant i Marstrand, tog han 1731 afsked från sin befattning vid armén, men platsen bortgafs under konungens frånvaro i Hessen och L. befann sig på bar backe. Han kastade sig då in i politiken och kom redan 1734 in i sekreta utskottet, där han snart blef en af det franska partiets verksammaste handtlangare. Han hade också åtskilliga egenskaper, ägnade att föra honom till inflytande. Sålunda besatt han en ej ringa grad af vältalighet, som visserligen var rå, men skarp, liflig och träffsäker. I val af medel var han allt utom noggrann och älskade att slå omkring sig med låtsad kännedom om de mest djäfvulska komplotter från motståndarnes sida för att på dylikt sätt bearbeta tveksamma anhängare, utan att i många fall de ringaste tillstymmelser till rättvisa lågo till grund för de på heder och ära gående beskyllningarna. Han var städse bland dem, som tillstyrkte de våldsammaste åtgärderna. Penningar mottog han från mer än ett håll, dock mest från Frankrike, och bidrog också verksamt vid 1738—39 års riksdag till Mössrådets störtande. Han samlade omkring sig ett parti af unge män, på spe kallade »Lagercrantz' frikår», hvilka ej blott röstade i enlighet med hans anvisningar, utan oftast med skrik, buller och hotelser anföllo och nedtystade dem, som voro af motsatt tanke. I sekreta utskottet var han en

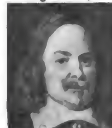
af Hattarnas stortaligaste anförare. Han var en af dess tolf deputerade, som 1739 uppsatte det krigiska »bihanget», vid 1740—41 års riksdag, då han åter var medlem af samma utskott, en af de tolf, som utgjorde det förstärkta »sekretissimum» och en af de tio, som skulle bestämma de blifvande fredsvillkoren. Med hans hand är ock det i sin lättsinnighet vidunderliga betänkande skrifvet, som tillstyrkte krigsförklaringen mot Ryssland. — Sedan kriget var förklaradt, sattes L., som 1739 blifvit öfverste för Älfsborgs regemente, som Lewenhaupts närmaste rådgifvare. Han kunde dock äfven här ej gå ifrån sin gamla böjelse för konspirationer och stämplingar. I febr. 1742, då ryssarna uppsade stilleståndet, sändes L. till Moskva för att underhandla om dess förnyande men öfverskred sin fullmakt och började med de ryska ministrarna inlåta sig i resultatlösa äfventyrliga underhandlingar. Då han efter återkomsten till arméen började därstädes agitera för hertig Carl Peter Ulriks val till svensk tronföljare som ett universalmedel för fredens återställande, lät Lewenhaupt fängsla honom och sände honom till Stockholm, där han ställdes under en ständernas kommission. Han frigafs visserligen snart, men blef ej fullt frikänd förrän i april 1743 och hade härigenom en tygel på sig under 1742—43 års riksdag, men bidrog vid dess slut genom som vanligt hetsiga och mindre samvetsgranna utgjutelser till Lewenhaupts och Buddenbrocks ofärd. Till Dalupprorets kufvande bidrog L. verksamt, då hans regemente var det första, som kunde förmås gifva eld å de upproriske. Död å Sannarp i Halland d. 15 dec. 1746. — Gift 1712 med *Anna Kristina Silfwerskiöld*.

2. **Lagercrantz, Carl Gustaf,** militär, statsråd. Född på Troxhammar å Svartsjölandet d. 10 juli 1816; sonsons sonson till den föreg. yngre broder. Föräldrar: kronofogden, assessor *Carl Jacob Lagercrantz* och *Anna Margareta Benckert*. — Vid sjutton års ålder inskrefs L. som student vid Uppsala universitet och erhöll 1836 sin första officersfullmakt som underlöjtnant vid Svea artilleriregemente. Efter att under några år genom militärvetenskapliga studier ha beredt sig för vidare befordran, utnämndes han till generalstabsofficer 1844, till löjtnant 1845, lärare vid högre artilleriläroverket å Marieberg 1847, till adjutant vid k. krigskollegii artilleriafdelning 1848 och kallades året därefter till ledamot af Krigsvetenskapsakademien. Kapten 1855, befordrades han 1858 till chef för artilleristaben och major, i hvilken beställning han följande året öfverflyttades till Göta artilleri och blef tillika adjutant hos konungen. 1861 mottog han guvernörskapet på Karlberg, erhöll året därefter öfverstes titel samt förordnades 1865 till landshöfding i Jämtlands län. Men redan följande året inkallades han i konungens rådkammare såsom chef för finansdepartementet, från hvilken höga förtroendepost han, till följd af sjuklighet, nödgades begära afsked i maj 1867 och afled i Stockholm d. 15 därpå följande oktober. — Led. af riksdagens Första kammare 1866. — Som både enskild och offentlig person var L. ett mönster af plikttrogenhet, och det kan med skäl sägas, att han för den offrade sitt lif. Kallad att intaga friherre Gripenstedts plats i statsrådet, ägnade han sig åt de mångskiftande göromålen i sin nya verksamhet med en ifver och en verksamhet, som i grund krossade hans ingalunda starka hälsa och efter föga mer än ett år öppnade hans för tidiga graf. — Gift 1845 med *Augusta Emerentia Karolina Zethelius*.

Lagercrona, Anders, krigare. Sannolikt född omkring 1660. Son af assessorn *Johan Lagercrona* och *Margareta Utterclou*. — 1702 bevistade han som generaladjutant slaget vid Klissow och utnämndes samma år till öfverste för Västerbottens regemente, med hvilket han deltog i belägringen af Thorn 1703. Året därpå befordrad till generalmajor, upphöjdes han 1705 till friherre och erhöll 1708 konungens befallning att bemäktiga sig staden Starodub, hvilket likväl misslyckades genom hans oskicklighet. Icke desto mindre bibehöll han för en tid konungens ynnest, hvilken ej sällan var så stor, att den öfvergick den, som Carl hyste för Rehnsköld och Piper. Som oftast sågs konungen sitta i L:s tält och lyssna till hans tal, hvilket, då man visste att det mest bestod af förtal och skvaller, gjorde belackaren hatad i hela hären. I Bender började emellertid hans anseende sjunka. En dag hade han i konungens närvaro kommit i gräl med den unge gunstlingen Grothusen, och märkte ej, huru konungens vrede upplågade vid hans oförsynta utfall. Slutligen grep Carl med blossande ansikte efter eldgaffeln och sade: »Jag borde slå af er benen; men laga er bort och visa er aldrig mer för mina ögon.» L. kastade sig till konungens fötter och bad om nåd, men hans fall var ohjälpligt och beklagades af ingen. Sedermera beskylldes han att hafva bortsnillat hundratusen daler silfvermynt för Västerbottens regemente, äfvensom en hop chartæ-sigillatæ-medel. Ännu 1717 fortgick rättegången, för hvars utredande en särskild nämnd var tillsatt, ehuru man ej känner utgången. — L. dog d. 7 jan. 1739. — Gift 1687 med *Margareta Gyllenadler*.

Lagerfelt, Israel, ämbetsman. Född i Linköping d. 28 april 1610. Föräldrar: domprosten *Israel Olai* och *Sigrid Olofsdotter*. L. kallade sig, innan han adlades, först för *Forthelius* och sedan för *Israëlsson*, under hvilket senare namn han egentligen är känd på ämbetsmannabanan. — Efter slutade studier i Uppsala och en resa utomlands 1637—40, utnämndes han till lektor vid Linköpings gymnasium, hvilken befattning han likväl afsade sig mot ett förordnande såsom sekreterare i riksarkivet 1641. Vid fredsvillkorens uppgörande i Brömsebro 1645 kallades han till den maktpåliggande befattningen af sekreterare. Han utnämndes redan 1644 till häradshöfding i Västra härad i Småland. 1646 utbytte han sitt ofrälse stånd mot ett rum på riddarhuset och namnet

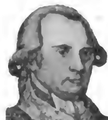
Israelsson mot *Lagerfelt*, samt befordrades 1650 till vice president i Åbo hofrätt. 1654 förflyttades han härifrån till vice president i generalkommersekollegium, på hvilken plats han under en tjugusjuårig verksamhet förvärfvade sig både samtidens erkänsla och sin egentliga namnkunnighet. — Död på sin egendom Lagerlunda i Östergötland d. 27 maj 1684. — Att L. med all sin ämbetsmannaskicklighet och verkligen stora vyer på statsekonomiens område likväl var ett barn af sin tid, framgår af hans blinda dyrkan för monopolsystemet och nit att befordra statsmannanäringarna genom prohibitiva författningsåtgärder. Flera efterlämnade skrifter, de flesta på latin, vittna berömligt om hans inblick äfven på andra områden än det rent statsekonomiska. — Gift 1: 1641 med *Margareta Lennep;* 2: 1662 med *Kristina Maria Hård.*

Lagergren, Per Johan, ämbetsman, talman i borgarståndet. Född d. 7 sept. 1797 i Falkenberg. Föräldrar: borgmästaren därst. *Johan Lagergren* och *Johanna Brita Hammarstrand.* — Efter akademiska studier vid rikets båda universitet började L. 1820 sin ämbetsmannabana i Svea hofrätt och kammarkollegium. Utrustad med ett klart förstånd, skarpt omdöme och vidsträckta juridiska kunskaper, gjorde han sig tidigt bemärkt och befordrades inom några få år till extra fiskal, ordinarie fiskal och advokatfiskal samt slutligen 1830 till assessor. Med sin mångsidiga bildning och sina omfattande allmänna intressen, fann han likväl icke nog utrymme för sin verksamhet inom hofrättsgöromålens trånga krets, hvarför han med nöje utbytte sitt assessorsämbete mot justitieborgmästaretjänsten i Norrköping, hvartill han utnämndes 1836. »Från detta ögonblick lefde och verkade han oafbrutet för det samhälles intressen, öfver hvilket han blifvit satt till styresman. Han förfäktade dem nitiskt och talangfullt som representant vid riksdagarna och däremellan, både genom sitt inflytande och sina relationer. — — Liberal i hjärtat och statsekonomiskt konservativ af grundsats, ägde han den senare meningsbrytningens varma sympatier och den förras odelade aktning.» — Under riksdagarna 1840—51 representant för Norrköping och ledare af dess konservativa fraktion, kallades han, sedan han 1851 afböjt ett anbud till konsultativt statsråd, att vid 1853—54 årens riksdag föra talmansklubban inom samma stånd och gjorde detta på ett sätt, som tillvann honom allas, både vänners och motståndares, fulla erkännande. — Anländ till Stockholm, att för andra gången intaga talmansplatsen i borgareståndet, träffades han plötsligen af döden, dagen före riksdagens öppnande d. 14 okt. 1856. — Norrköpings samhälle bekostade L:s grafvård och stiftade till hans minne »Lagergrenska fonden», hvars afkastning går till pensioner åt änkor efter stadens ämbetsmän. — Gift 1835 med *Beata Kristina Pihler.*

Lagerheim. Inom vårt riddarhus finnas tvenne släkter med detta namn, den ena härstammande från *Johannes Bergqvist,* som var komminister i Helgesta och Hyltinge församlingar af Strängnäs stift, död 1718, och den andra från borgmästaren i Söderköping *Arvid Larsson,* hvilken dog 1647. Hans son, riddarhuskamreraren Lars Arvidsson, upptog namnet *Weidman* samt hade flere söner. Den yngre, majoren *Lars W.*, adlades 1694 med bibehållande af namnet. Från den äldre sonen Johans sonson, kyrkoherden *Johan Gottfried W.*, härstammade presidenten *Olof Elias W.*, som adlades 1777 med namnet *Lagerheim* och 1812 blef friherre (se nedan). Af den förstnämnda ätten märkas:

1. **Lagerheim, Carl Erik,** ämbetsman. Född d. 28 juli 1742; sonson till Johannes Bergqvist. Föräldrar: gravören *Erik Carl Bergqvist* och *Gertrud Elisabeth Eckeroth.* — För att lätta sina fattiga föräldrars näringsbekymmer antog han tidigt skrifvaretjänst hos en sin morbror, som var kronofogde, och erhöll genom dennes bemedling 1764 plats som extra kammarskrifvare i kammarkollegium. Han förflyttades därifrån till kammarrevisionen och slutligen till kommersekollegium, där han utnämndes till kamrerare i första kamrerarekontoret 1770. Genom sina insikter, sin skicklighet och arbetsamhet hade han nu hunnit göra sig så känd, att han 1772 befordrades till assessor i handels- och manufakturdivisionen af kommersekollegium, hvarjämte han insattes till ledamot i den kommission, som ägde att föreslå förbättrade tullagar. — Adlad 1777, antog han namnet *Lagerheim* och blef 1792 på en gång kommerseråd och ledamot i allmänna ärendenas beredning. Dessa utnämningar voro en omedelbar följd af hans befattning såsom sekreterare i hemliga utskottet vid riksdagen i Gäfle, hvartill han af Gustaf III utsågs, ehuru hans politiska tänkesätt icke voro konungen särdeles i smaken. Strax efter sedan Gustaf IV Adolf själf tillträdt regeringen, blef L. ledamot i den nya statsberedningen, samt chef för statskontoret. Denna sistnämnda plats var då ännu icke hvarken till inkomster eller anseende jämförlig med presidentämbetet, hvilket under en längre tid stått obesatt, men hvartill L. omsider utnämndes 1805. — Öfriga utmärkelser, som träffade denne förtjänte ämbetsman, voro hans utnämning till friherre 1807 och till serafimerriddare 1811. — 1799 hade han blifvit kallad till ledamot af Vet.-akad., till hvars förvaltning han uppgjorde en ny plan; och han ämnade göra detsamma med Serafimerordensgillet, då »döden satte ett mål för hans verksamhet och aldrig hvilande nit», d. 21 dec. 1813. — Gift 1771 med *Anna Kristina Gerdes.*

2. **Lagerheim, Gustaf Adolf,** mekaniker. Född d. 31 mars 1788; den föreg. son. — Efter slutade akademiska studier ingick L. 1812 såsom konduktör vid öfverintendentsämbetet, i hvilken egenskap han genast kallades att tjänstgöra vid Göta kanalbyggnad som nivellör. Här hade han den lyckan att bli personligen känd af grefve B. von Platen, hvilken beredde honom tillfälle

att öfverresa till England och där öka sin praktiska skicklighet under ledning af den berömde kanalbyggaren Thomas Telford. Innan han företog denna resa, hade han vunnit befordran till löjtnantmekanikus; vid sin återkomst 1814 förordnades han till mekanikus för östra linjen af Göta kanal och 1819 till öfvermekanikus för hela kanallinjen, hvilken befattning han innehade till sin död. — Hans öfriga befordringar voro: 1821 till majormekanikus, 1827 till öfverstlöjtnant och chef för östra kanaldistriktet och för hydrotekniska kontoret samt 1837 till öfverste vid mekaniska kåren. Led. af Vet.-akad. — Död d. 14 jan. 1845. — Utom Göta kanalbyggnad, hvilken han såsom mekanikus ledde i aderton års tid under grefve Platens öfverinseende, har L. hugfästat sitt minne äfven genom andra verk, bland hvilka må nämnas planen till Gräda kanal i Dalarne och Seffle kanal i Värmland, planer och förslag till hamnbyggnader vid Linköping, Jönköping, Varberg, Halmstad, Helsingborg m. m. Hans hufvudsakliga verk är och förblir dock Göta kanalbyggnad. — Gift 1831 med *Kristina Sofia Gistrand.*

Af den andra släkten äro följande de märkligaste:

3. **Lagerheim, Olof Elias,** ämbetsman. Född

d. 24 sept. 1741. Föräldrar: kyrkoherden i Gladsax och Tomerup i Skåne *Johan Gottfried Weidman* och *Anna Filippa Nolleroth.* — Sedan han vid Lunds universitet beredt sig för den juridiska banan, ingick han 1763 i Göta hofrätt, där han tjänstgjorde till 1769, hvarefter han förordnades att förestå expeditionen vid rikets ständers tulldeputation. Året därpå befordrad till justitiefiskal vid tulldirektionen, utnämndes han 1776 till sekreterare i kommerskollegium och insattes följande året till ledamot i kommittén för tullförfattningarnas granskning och utgifvandet af en ny landttulltaxa. — Till belöning för sina härvid inlagda förtjänster blef han jämte en annan ledamot af kommittén (se *Lagerheim* n:o 1), på samma dag och samma nummer och namn, som denne, upphöjd i adligt stånd. — 1778 befordrades L. till kammarråd, blef 1800 ledamot i rikets allmänna ärendens beredning, 1802 vice president i kammarkollegium och 1809 ett bland de först utnämnda justitieråden. 1812 förlänad med friherrlig värdighet, undfick han s. å. fullmakt som president i kammarkollegium och utnämndes 1819 till serafimerriddare. — Död i Stockholm d. 24 febr. 1823. — Gift 1: 1779 med *Katarina Apiarie* och 2: 1802 med grefvinnan *Johanna Maria Liljenberg.*

4. **Lagerheim, Elias,** utrikesstatsminister. Född

på Ågesta i Huddinge socken, Södertörn, d. 18 aug. 1791; den föreg. son i första giftet. — Liksom fadern fullbordade L. sina akademiska studier i Lund och ingick efter aflagda examina 1810 som e. o. kanslist i hofkanslersbyrån. Befordrad 1813 till andre sekreterare i kabinettet för utrikes brefväxlingen, och till förste sekreterare därstädes 1819, förordnades han till chargé d'affaires vid hofven i Berlin och Dresden 1820 och sedan i Dresden och Wien 1821. Efter vunnen befordran till kabinettssekreterare 1825 utnämndes han 1831 till öfverpostdirektör och förordnades 1836 till envoyé extraordinarie och ministre plénipotentiaire vid danska hofvet, från hvilken förtroendepost han kallades 1856 att inträda i statsrådet som utrikesstatsminister. Han innehade detta ämbete likväl icke längre än till 1858. — Ridd. af serafimerorden. Död d. 17 sept. 1864 å Nykvarn i Stockholms län. — Gift 1826 med *Charlotta Adelaide Schwan,* dotter af statsrådet H. N. Schwan (se nedan).

5. **Lagerheim, Carl Herman Theodor Alfred,**

diplomat, utrikesminister. Född i Köpenhamn d. 4 okt. 1843; den föreg. son. — Student i Uppsala 1859, aflade L. 1860 kansliexamen och 1861 kameralexamen samt började 1862 som attaché i Paris sin diplomatiska bana. Å denna avancerade han 1865 till andre sekreterare i utrikesdepartementet, 1870 till legationssekreterare i Petersburg, 1871 till chef för utrikesdepartementets politiska afdelning, 1876 till kabinettssekreterare samt 1886 till envoyé i Berlin, hvilken post han beklädde till 1899, då han blef minister för utrikes ärendena. — L. har dessutom äfven anlitats i andra allmänna värf, såsom i kommittén för konsulatväsendets ordnande 1875—76, och som ordf. i kommittén för kommerskollegii ombildning 1882—85. — Hans utnämning till utrikesminister ådrog sig speciell uppmärksamhet, då han på denna post efterträdde grefve Douglas, sedan denne ej lyckats hindra norska flagglagens promulgation, och fick han af denna anledning redan från början stämningen mot sig i Första kammaren, hvars majoritet ock tid efter annan lyckats mot honom genomdrifva anmärkningar från konstitutionsutskottet, hvilka L. i allmänhet förstått på ett fyndigt och segerrikt sätt besvara. Än starkare stegrades denna animositet, sedan på L:s initiativ en kommitté blifvit tillsatt, i afsikt att undersöka möjligheterna för särskildt konsulatväsen för Sverige och Norge med bibehållen diplomati, och sedan på grundvalen af dennas arbete förhandlingar 1903 inledts mellan de förenade rikenas regeringar, i afsikt att öppna möjlighet för särskilda konsulatväsen för hvartdera riket med konsulatväsendet normerande lagar, hvilka icke skulle kunna ändras utan bådas samtycke. I Första kammaren genomdrefs ock 1903, efter en af den bittraste stämning mot L. genomandad debatt, ett skrifvelseförslag, afsedt att försvåra de påbörjade underhandlingarna, men i Andra kammaren föll detsamma, utan att en enda röst skänkte detsamma sitt understöd. L. är sedan 1900 serafimerriddare. — Gift 1874 med friherrinnan *Kristina Matilda Antonia Manderström,* dotter af utrikesstatsministern, grefve L. Manderström (se nedan).

6. **Lagerheim, Nils Gustaf,** botaniker. Född i Stockholm d. 18 okt. 1860; den föreg. sysslings son. Föräldrar: departementschefen *Nils Olof Lagerheim* och *Emma Gustafva Landergren.* — Student i Uppsala 1880, ägnade han sig där åt botaniska studier till 1886, då han begaf sig till Berlin för studier i bakteriologi under R. Kochs ledning och studerade 1887—89 andra delar af botaniken vid Freiburgs universitet. 1889 kallad till konservator vid naturhistoriska museum i Lissabon, hade han knappt tillträdt denna post, då han utnämndes till professor i kryptogami och examinator i allmän botanik vid universitetet i Quito i Ecuador samt direktör vid därvarande botaniska trädgård. Hälsoskäl drefvo honom snart att söka hän till ett nordligare klimat, och blef han 1892 anställd som konservator vid museum i Tromsö, hvarifrån han 1895 förflyttades till Stockholms högskola som professor i botanik. 1893 blef han fil. hedersdoktor vid Uppsala universitet. — L. har utvecklat en ovanligt rik botanisk författarverksamhet, särskildt å algologiens och mykologiens område, och åtnjuter anseende som en särdeles skarpsinnig observatör. I en mängd tidskrifter i olika länder har han publicerat ett hundratal afhandlingar i den botaniska vetenskapens olika grenar. — Gift 1890 med *Cécile-Julie-Berthe Devéria.*

Lagerhjelm, Per, fysiker, mineralog, politiker. Född d. 13 febr. 1787 å Falkenå i Örebro län. Föräldrar: majoren *Gustaf Lagerhjelm* och *Ulrika Charlotta Lagerhjelm.* — Vid nio års ålder blef L. kornett vid lifregementets husarer men lämnade den militära banan, så fort han hunnit den ålder, att han själf kunde pröfva sin kallelse. Denna dref honom nämligen till vetenskapliga studier och sedan han 1804—07 i Uppsala undergått hofrätts- och bergsexamen, upptogs han 1808 till masmästareelev på järnkontorets stat. Här ägnade han sig med den framgång åt det vetenskapliga af bergsmansyrket, att han redan 1817 utnämndes till assessor i bergskollegium. Detta ämbete innehade han i fjorton år. Men sedan flera förslag, hvilka han enligt uppdrag ut-arbetat till bergshandteringens fromma, lämnades utan annat afseende, än att de offentliggjordes genom trycket, begärde han sitt afsked och gick ur tjänst 1831. — Därmed upphörde likväl hvarken hans vetenskapliga eller offentliga verksamhet. Som vetenskapsidkare har L. verkställt en mängd fysikaliska och metallurgiska rön, utarbetat förslag till grunder för större frihet i stångjärnssmidets utöfning och i tackjärnshandeln — till en ny grufstadga — till förändrad organisation af bergsstyrelsen och utgifvit flera vetenskapliga arbeten och skrifter, såsom: *Calkul öfver qvantiteten af syre och kol, som i masugnen förstöra hvarandra såsom villkor för tackjärnets bildning* 1811; *Försök rörande de bestämda förhållanden, uti hvilka vismuthmetallen ingår föreningar med svafvel och syre* 1813; *Hydrauliska försök anställda vid Fahlu grufva åren 1811—15*, 1818—22, hvari, utom L., J. H. af Forselles och G. S. Kallstenius deltagit; *Om svensk och engelsk järnberedning* 1826; *Försök att bestämma spänstighetsmåttet hos åtskilliga ämnen* 1827; *Tal om Hydraulikens närvarande tillstånd*, vid præsidii nedläggande i Vet.-akad. 1834, o. s. v. — L. började 1812 sin parlamentariska bana som en af de få, hvilka med kraft bekämpade den föreslagna indragningsmakten. Hans politiska uppfattning blef med åren allt mera konservativ, men präglades städse af en karaktärens själfständighet, som beredde honom äfven motståndarnes odelade aktning. Han rönte ock gång på gång uttryck af sitt stånds förtroende, var 1818, 23, 28 och 50 medlem af statsutskottet, 1834 och 44 af konstitutionsutskottet, 1840 af talmanskonferensen samt 1820 och 32 statsrevisor. — Vet.-akad., Krigsvet.-akad., Vet.-societ. i Uppsala och flera andra lärda samfund kallade honom till medlem, och järnkontoret tilldelade honom två gånger samt Vet.-akad. en gång sina stora belöningsmedaljer i guld. — Död på Bofors i Värmland d. 18 juli 1856. — Gift 1: 1817 med *Ulrika Charlotta Geijer* och 2: 1823 med *Johanna Elisabet Lagerlöf.* — Svenska brukssocieteten lät 1856 och Vet.-akademien 1865 slå minnespenning öfver honom.

Lagerlöf. Värmländsk släkt, hvars äldste kände stamfader *Peter* omkr. 1600 var boende i Skifved i Grafva socken i Värmland. Hans son, kapellanen i Sunne, *Magnus Petri Schivedius'* barn antogo namnet *Lagerlöf* (se nedan).

1. **Lagerlöf, Petrus,** vetenskapsman, skald. Född i Östanås i Sunne socken i Värmland d. 4 nov. 1648. Föräldrar: komministern *Magnus P. Schivedius* och *Katarina Brunius.* — Redan som tjuguårig student i Uppsala utmärkte sig L. som vältalare och skald. Efter aflagd kand.-ex. 1675 erhöll han anställning som privatlärare för riksrådet Klas Flemings son och företog med sin elev en resa till Tyskland, England och Frankrike. När han återkommit till Sverige, antogs han till bibliotekarie och sekreterare hos rikskansleren M. G. De la Gardie, hvilken satte högt värde på hans snille och personlighet och genom sitt förord förskaffade honom logic. professuren i Uppsala 1682. Tvenne år senare fick L. genom bedrifvande af d. v. statssekreteraren, sedermera grefve Er. Lindsköld, till hvilken han stod i ett nära och vänskapligt förhållande, utbyta nämnda lärostol mot poës. professuren. Utnämndes efter ytterligare trenne år, 1687, till eloqu. professor och kallades 1695 till Stockholm såsom rikshistoriograf. — Död därstädes d. 7 jan. 1699. — Af sin samtid var L. högt uppburen såsom vetenskapsman, kritiker och skald. Såsom latinsk vältalare har han bland alla dem, hvilka i detta hänseende framstått vid Uppsala lärosäte, blifvit räknad någon gång såsom den förste, vanligtvis såsom den andre i ordningen. Ännu större var hans anseende som diktare på modersmålet. Hans sång *Elisandra* mottogs och lästes med förtjusning. — Äfven för sin omsorg om

svenska språket, som han sökte rena och regelbinda, förtjänar han eftervärldens tacksamhet. I allmänhet älskade han allt, som rörde fäderneslandet, således äfven dess häfder, och fick af Carl XI i uppdrag att författa texten till Dahlbergs »Suecia antiqua et hodierna», ett arbete, som han dock blott till en ringa del hann fullborda. Såsom enskild person både förvärfvade och bibehöll han allmän kärlek och aktning. När hans forne gynnare, Magnus Gabriel De la Gardie, dog i onåd och fattigdom, vågade L. träda upp och i ett lysande loftal erkänna och prisa den förskjutne ädlingens stora egenskaper. — Hans *Samlade vitterhetsarbeten* äro utgifna (af P. Hanselli och C. Eichhorn) 1859. — Gift 1686 med *Elisabet Broman*.

2. **Lagerlöf, Selma Ottiliana Lovisa,** författarinna. Född å Mårbacka i Värmland d. 20 nov. 1858; den föregåendes broders sonsons sonsons dotter. Föräldrar: mönsterskrifvaren och f. d. löjtnanten *Erik Gustaf Lagerlöf* och *Elisabet Lovisa Wallroth*. — Redan i sin barndom började L. dikta, då ännu på vers, och som ung flicka skref hon och en syster ballader. Tjugutre år gammal kom hon till Stockholm och genomgick där 1882—85 h. lärarinneseminarium. Det var på den tiden, hon bestämde sig för att uppteckna och ordna de värmländska sägner, som hon hört sin fader, hvilken i hög grad älskade litteratur, berätta, och som hon samlat. Tiden tillät henne dock icke att verkställa denna plan. Hon blef sedermera anställd vid elementarskolan för flickor i Landskrona, där hon stannade till 1895, och gjorde ett nytt försök att utskrifva sägnerna, men misslyckades åter. L. debuterade emellertid som författarinna med några sonetter i »Dagny» och, uppmuntrad af friherrinnan S. Adlersparre, försökte hon sig på allvar i prosastilen och tog härvid berömda mönster till förebilder. Men hon lyckades icke finna den form, hvari hon tyckte sig kunna gifva uttryck åt, hvad hon kände, förr än hon skref sin egen stil, som hon för öfrigt trodde vara omöjlig för publikens smak. L. gaf dock efter för sin systers böner och insände några utdrag af sina värmlandshistorier till Iduns pristäflan 1890 samt erhöll då första priset för »Ur Gösta Berlings saga, berättelse från det gamla Värmland», hvilket arbete sedan 1891 utkom fullständigt under titeln *Gösta Berlings saga* och gjorde sin författarinna till en känd person. L. har vidare skrifvit *Osynliga länkar*, berättelser 1894, *Ett äfventyr i Vineta* 1895, tvåaktsdramat *S:t Anna Kloster*, uppfördt i Köpenhamn, *Antikrists mirakler* 1897, en samling sagor och legender, som gruppera sig kring *Etna* och voro en följd af en resa till de sydliga länderna, *En herrgårdssägen* 1899 och *Drottningar i Kungahälla* 1899. Efter en vintern 1899—1900 tillsammans med Sophie Elkan företagen resa till Egypten och Palestina utgaf hon 1901 första delen af sitt storartade, på många språk öfversatta, arbete *Jerusalem*, hvaraf andra delen utkom 1902.

»Det var icke en tillfällighet, att Selma Lagerlöfs första bok, den som med ett slag lyfte henne upp från en liten okänd skollärarinnas ställning till rangen af vårt lands främsta författarinna, på titelbladet bar ordet »saga». Hon hade därmed angifvit sin riktnings innersta väsende och karaktär omgärdad af makter, som hon från den stunden med sin fantasis eröfrande och tillvinnande makt skulle behärska. Det är som sagoberätterska, hon är stor, ja enastående. I hennes diktning lefver sagan i sin underbara förening af fantasi och verklighet, så tätt sammanbundna, att man icke kan bestämma gränserna dem emellan, icke vet, när man lämnar realiteternas värld för att inträda i drömmens och synernas. Och sagan finnes för henne icke blott i det förgångna, i de svunna tidernas fjärrglans, en hägring af det, som redan sjunkit ned under synkretsen, förstorad och förandligad; den finnes förborgad i det lif, som rör sig rundt omkring henne, hon ser den, omfattar den med sin tankes fasta och mjuka grepp, lyfter upp den i ljuset och visar den för oss andra. Detta diktarens yppersta kännemärke: att se det, som för andra är förborgadt, är i utpräglad grad hennes, men därmed förenar hon den folkliga konstnärens förmåga att af fantasiens egenartade bilder forma lif, igenkännbart och förtroget för alla; liksom i den äkta folksagan är det underbara i hennes dikt sammanfogadt af idel verklighetsdrag. Hennes sångmö har iklädt sig en tjänarinnas skepnad, går stilla och ödmjukt och förrättar lifvets sysslor, vårdar sig om dagens småting, men hennes ögon äro stora och drömmande, och vid sitt ringa arbete sjunger hon om stora dåd och öden. Hon är sagans askunge och medvetandet om den härlighet, till hvilken hon blifvit född, bär hon inom sig som ett stilla jubel, som förskönar lifvets grå enahanda.» — — »L. är i alla hänseenden en förtrollande anomali i vår intellektuella och förståndskloka tid. Hon är en anomali i sin känslas slösande gifmildhet och sitt hjärtas värme. En sådan kärlek till lif och människor finner man eljest endast hos söderns religionsstiftare och mystiska kvinnor. Man undrar öfver, att detta ömma famntag mot allt lefvande, denna vackra hänförelse öfver människor, djur och blommor kommer från en dotter af den kalla norden och icke från en landsmaninna till helige Franciscus. »Jerusalems» diktarinna är en anomali i hela sin syn på lif och människor. Man kan knappast förstå, hur en modern människa kan se så och berätta så. Men ett ställe i »Jerusalems» andra del gifver kanske förklaringen — jag menar den vackra utläggningen af det gamla språket: Utan att I blifven såsom barn, kunnen I icke ingå i Guds rike. Selma Lagerlöf har barnaögonen och barnahjärtat kvar; som en sagbok läser hon och berättar hon oss om världen, och så stor är makten af detta, att vi också blifva barn, när vi höra henne och hänga vid hennes mun».

Lagerqvist, Karl Fredrik, skådespelare. Född i Stockholm d. 16 okt. 1819. — L. var 1837 —54 anställd hos Torsslow, Fr. och P. Deland

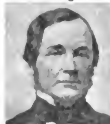

samt Stjernström och spelade 1854—63, med undantag för säsongen 1857—58, då han var vid k. teatern, på Mindre teatern. 1863—66 uppträdde han hos O. Andersson och Åhman-Pousette i landsorten och tillhörde 1866—88 Dramatiska teatern. L., af hvilkens roller må nämnas: *Ölander* i »Ett resande teatersällskap», *Giboyer* i »Moderna vinglare» och »Giboyers son», *Orgon* i »Tartuffe», *Don Ranudo de Colibrados, Gyllenkrans* i »Advokaten Knifving», *Roderik Heller* och *Lundestad* i »De ungas förbund», var särskildt bekant för sin konst att maskera sig. Död i Stockholm den 12 jan. 1897. — Gift 1846 med skådespelerskan *Johanna Charlotta Asplund.*

Lagerstråle. Ättens förste kände stamfader, rådmannen i Strängnäs, *Nils Andersson Wirelius*, var född på Kålke i Frustuna socken i Södermanlands län. Hans barn kallade sig *Wirell* och sonsonen, v. presidenten *Klas Wirell*, adlades 1767 med namnet *Lagerstråle.* En af dennes söner, vice amiralen *Per Gustaf* — se nedan — blef 1817 friherre.

1. **Lagerstråle, Per Gustaf,** sjömilitär. Född d. 22 jan. 1765. Föräldrar: vice presidenten *Klas Wirell*, adlad *Lagerstråle*, och *Hedvig Margareta Göransson.* — L. var endast elfva år gammal, när han, efter genomgången kurs vid sjöartilleriet, utnämndes till löjtnant i örlogsflottan. Under det för svenska sjövapnet ärofulla sjöslaget vid Hogland var han kommenderad på linjeskeppet Wasa, som fördes af öfverstlöjtnanten, grefve Baltzar Horn. Redan vid träffningens början blefvo Horn och sekonden, flaggkaptenen Fust, dödligt sårade, därvid den förre yttrade till sin närmaste man, löjtnant L.: »Du skall svara mig inför Gud, om du stryker flagg». Den unge krigaren efterkom troget sin döende förmans önskan att göra motstånd och kämpade med en grånad veterans mannamod. Till belöning för sin visade tapperhet utnämndes han fyra dagar därefter till kapten. Hans avancement gick därefter raskare: befordrad 1791 till major, fick han fyra år senare fullmakt som öfverstlöjtnant och generaladjutant af flygeln, blef 1806 ledamot i förvaltningen af sjöärendena och 1808 öfverste, hvarefter han 1809 utnämndes till konteramiral. 1815 förordnades han till varfsamiral i Karlskrona, upphöjdes 1817 i friherrlig värdighet och blef s. å. vice amiral. 1818 förordnades han till chef för första volontärregementet samt befälhafvande amiral och öfverkommendant i Karlskrona, hvilka ämbeten han nedlade vid den nya regleringen af flottorna 1824. — Död i Karlskrona d. 27 okt. 1840. — Då L. på egen begäran 1835 afgick ur krigstjänsten, följdes han enligt sin minnestalares vittnesbörd af »kamraters och underlydandes odelade högaktning för en flärdfri, fornsvensk bottenärlighet och rättskaffenhet, hvilken högaktning, han äfven såsom enskild man under alla förhållanden förvärfvade och bibehöll». — Gift 1794 med friherinnan *Beata Katarina Lovisa Cederström.*

2. **Lagerstråle, Henrik Gerhard,** jurist, riksdagsman, statsråd. Född i Karlskrona d. 25 febr. 1814; den föreg. son. — Student i Uppsala 1830, aflade L. därstädes kansliexamen 1833 samt hofrätts- och kameralexamina 1834. Efter den vanliga juridiska tjänstgöringen utnämndes han 1844 till fiskal i Svea hofrätt, följande år till assessor i Skånska hofrätten och 1846 till landssekreterare i Kronobergs län. Efter en tids förordnande som revisionssekreterare blef han 1851 häradshöfding i Luggude domsaga, deltog 1855—56 i en svensk-norsk kommitté, tillsatt för frågan om ömsesidig verkställighet af domar, och utsågs 1857 till justitieombudsman. Sedan 1850 hade han deltagit i riddarhusets förhandlingar och kallades d. 4 maj 1858 att inträda i den ministär, som hvars främste man fungerade hans systerson, Louis de Geer. L. var i fullkomligt samförstånd med dess politiska tendenser och har själf äran att hafva utarbetat de 1862 utfärdade kommunalförfattningarna och från hans chefskap för civildepartementet, hvilket han öfvertog 1860, härstamma åtskilliga viktiga författningar, bl. a. 1864 års förordning om utvidgad näringsfrihet och 1866 års stadga om skiftesverket. — 1868 utträdde han ur konseljen och utnämndes till justitieråd men fortfor att intaga en aktad plats i det politiska lifvet som representant i Första kammaren för Värmlands län under de två första valperioderna 1867—84, var ledamot af talmanskonferensen 1869—74 och 1875 kammarens vice talman. I likhet med Louis de Geer intagande en moderat hållning i kammarens partistrider, intog han ånyo plats som konsultativt statsråd i dennes andra ministär 1875—79, då han afgick med pension. 1880—81 ordf. i lagutskottet, uttalade han sig såsom sådan för jämkningar i den kommunala röstskalan och var 1884 åter ledamot af talmanskonferensen. — L.,som afled ogift å sin egendom Värstorp i Blekinge d. 18 april 1887, var en man med stor arbetsförmåga, klar och praktisk blick, fast och redbar karakter samt utrustad med både vilja och förmåga att drifva igenom, hvad han föresatte sig. — Juris hedersdoktor 1877, var L. hedersled. af Landtbruksakad. och blef 1877 serafimerriddare. Ledamot af Stockholms stadsfullmäktige 1869—75, var han 1874—75 samma korporations ordförande.

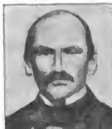
Lagerström, Magnus, direktör. Född i Stettin d. 16 dec. 1691. Föräldrar: regeringsrådet *Magnus Laurin*, adlad *Lagerström*, och *Helena Engelcrona.* — Efter en omsorgsfull uppfostran utnämndes L. först till generalguvernementssekreterare i sin födelsestad Stettin men flyttade med regeringen vid stadens öfvergång 1713 till Stralsund. Då äfven denna kapitulerat, kvarstannade han likväl till 1721, hvarefter han begaf sig till Stockholm, där han till vedergällning för sina tjänster erhöll hofrådstitel och en exspektanslön, hvilken dock var så knappt tilltagen, att hof-

rådet måste tjänstgöra som auskultant i kommersekollegium och biträda presidenten i sitt ämbetsverk som enskild sekreterare. Han företog sig då, till vinnande af rikligare utkomst, dels att författa och öfversätta arbeten, dels samla böcker och författningar, hvarunder hans villkor mycket förbättrades och blefvo ännu mera lysande, sedan han för sin språkskicklighet blifvit förordnad till sekreterare vid det 1731 inrättade Ostindiska kompaniet. Nu inköpte han efter hand flera landtegendomar, hvilka han förbättrade och förskönade genom nyodlingar och planteringar samt ämnade 1746 nedsätta sig på landet, då han kallades till direktör vid kompaniet, hvarefter han följande året erhöll titel af kommerseråd. — Död barnlös i Göteborg d. 5 juli 1759. — Själf utrustad med stor vetenskaplig bildning, genomdref L., att kunnige och vetenskapligt bildade män så mycket som möjligt anställdes till befälhafvare och ämbetsmän på de utgående ostindiska skeppen. Dessa resande fingo sig särskildt ålagdt att föra dagbok och anteckningar, anställa rön i vetenskapliga ämnen, uppteckna främmande folkslags seder och bruk, upprätta kartor samt samla och hemföra naturalier. De hemförda naturföremålen, fynden, redskap, böcker o. d. öfverlämnades till allmänna samlingar, konungaparet och Linné, hvilken till hugkomst af den omtänksamme vetenskapsvännen uppkallade ett växtsläkte med namnet *Lagerstroemia*. Bland L:s många tryckta öfversättningar märkas flera af Holbergs lustspel, andaktsskrifter af Bunyan, stycken af Molière m. m. Led. af Vet.-akad. — Gift 1733 med *Klara Olbers*.

Lagus, Vilhelm Gabriel, jurist, historiker. Född d. 8 juli 1786 i Idensalmi af Viborgs län. Föräldrar: kontraktsprosten *Johan Lagus* och *Lovisa Benedikta Kraftman*. — Studerade först i Åbo och sedan i Uppsala, där han 1812 promoverades till magister och samma år blef jur. licentiat. L. tillhör så till vida Sverige, som han var född svensk undersåte och inom vårt land vann sin vetenskapliga bildning. Sin verksamhet såsom akademisk tjänsteman ägnade han visserligen åt ett främmande välde, men hans oförtrutna forskning i Finlands häfder är dock att anse som ett arbete äfven i Sveriges tjänst. — Efter att 1813 ha blifvit utnämnd till juris oecon. et commerc. adjunkt i Åbo, 1818 promoverad till juris doktor i Uppsala samt, sedan han under längre tider ha bestridt de till juridiska professuren hörande föreläsningarna, befordrades L. 1823 till ord. innehafvare af lärostolen i allmän lagfarenhet vid Åbo universitet, blef han 1852 professor i civil lagfarenhet och romersk rätt; 1858 tog han afsked. Af yttre utmärkelser, dem han under sin långa tjänstetid fick mottaga, må nämnas kanslirådstiteln och ledamotskap af flera lärda samfund. Död i Helsingfors d. 18 dec. 1859. — Af hans arbeten torde särskildt böra uppräknas: *Åbo hofrätts historia*, I. 1834; *Handlingar till upplysning af Finlands kyrkohistoria. Ny följd* 1836—39; *Handlingar och uppsatser rörande Finlands kyrkohistoria* 1845—50; *Bidrag till kännedom af Finlands geografi i äldre tider* 1852, samt hans sista och i flera hänseenden förnämsta arbete: *Undersökningar om Finska adelns gods och ätter* 1857—60. — L., som så träget och uppoffrande arbetat för att skaffa klarhet beträffande Finlands forntid, ägde stora samlingar af handlingar, hvilka efter hans död tillföllo universitetsbiblioteket i Helsingfors, dock med villkor att samlingarne finge öppnas först femtio år därefter. — Gift 1816 med *Hedvig Maria af Tengström*.

Lalin, Lars Samuel, musiker, vitterhetsidkare. Född 1729 och från mediet af 1700-talet sånglärare i Stockholm med titel af kammarmusikus, 1762 samt hofsekreterare 1764. — Omkring 1767 gjorde L. en utrikes resa för att samla »nya och utsökta musikalier» och sedan hålla dessa tillhanda för kyrkomusiker, promotioner och solenne akter, äfvensom för rikets akademier och gymnasier. Vedergällningen härför var en k. tillåtelse att inrätta en biljard i Stockholm, hvilket privilegium 1770 utsträcktes till äfven en kaffehusnäring i hufvudstaden. Året därefter invaldes L. till ledamot af Musik-akad. och anställdes 1773 såsom sångmästare och skådespelare vid k. teatern. Såsom författare begagnades han af Gustaf III att skrifva texten till på förhand gifven musik, för prologer och divertissement. För öfrigt har han författat tvenne större arbeten för teatern: operacomique'n *Den straffade förmätenheten eller Arachne förvandlad til en spindel* 1750, samt den »heroiska baletten» *Acis och Galathea* 1773. — »I intetdera af dessa stycken tillhör uppfinningen honom själf och i afseende på utförandet hafva de visserligen icke den poetiska kraft, som bildar sig för evigheten; men väl vissa veka behag och tjänlighet för sången.» — »Acis och Galathea», hvars musik han äfven ordnade, har blifvit allmänt bekant genom Hallmans parodi »Casper och Dorothea». Huruvida L. är författare äfven till operatexten *Syrinx, eller then uti wass förwandlade wattunymphen*, är osäkert. — L. afled i Stockholm d. 15 dec. 1785 och var sedan 1766 gift med *Johanna Eleonora Charlotta Ehrenreich*.

Lallerstedt, Sven Gustaf, publicist, riksdagsman. Född på Norrö kaptensboställe i Östergötland d. 16 maj 1816. Föräldrar: krigskommissarien *Erik Gustaf Lallerstedt* — broder till Jakob Letterstedt (se nedan) — och *Ulrika Herzman*. — L. blef student i Uppsala 1833 samt tog hofrättsexamen 1837. På ämbetsmannabanan inskränkte sig hans befordringar till notarietjänsten i kammarkollegium, som han lämnade 1853. Tillika var han under sina många vidsträckta utrikes resor för kortare tider anställd vid beskickningarna i Berlin och Paris. — I kommunala och offentliga angelägenheter användes hans insikter och förmåga mera. Sålunda var han 1842—56 sekreterare i Allmänna brandförsäkringsverket för byggnader på landet, ledamot i hypoteksbanken, i den af regeringen tillsatta finans-

kommittéen 1858 samt ledamot af borgarståndet vid 1856, 1859 och 1862 årens riksdagar. I riksförsamlingen representerade han ett par småstäder, däribland Vadstena, där han var husägare och där han lät skrifva sig såsom grosshandlare för att blifva valbar såsom riksdagsman. Med entusiasm uppgående i tidens frihetssträfvanden, väckte L. bl. a. uppmärksamhet genom sina yrkanden, att Sverige skulle gifva de italienska enhetssträfvandena ett verksamt stöd samt på diplomatisk väg söka åvägabringa konungariket Polens upprättande. — Nitälskande för hvarje framåtskridande, intresserade han sig likväl mest för en utvidgad handels- och näringsfrihet samt en tidsenlig utveckling af bankväsendet, i hvilka ämnen han ådagalade stor insikt. Hans förkärlek för den offentliga diskussionen ställde honom i nära beröring med tidningspressen, inom hvilken han 1849—51 deltog i förlaget af »Bore» samt sedermera intill 1862 såsom delägare i »Aftonbladet». 1853—54 utgaf han två broschyrer om brännvinslagstiftningen och 1854 en öfversättning från franskan, »*Om krediten och bankväsendet*». Under en vistelse i Paris 1856 gaf L. åt E. G. S. O. Regnault materiel till en politisk broschyr »La Scandinavie, ses craintes et ses espérances», som af L. själf utgafs på engelska och i något ändrad form i svensk öfversättning. — L., som i följd af undergräfd ekonomi beröfvade sig lifvet d. 4 febr. 1864, var sedan 1856 gift med en dotter till en järnvägstjänsteman i Havre.

Lampa, Sven, entymolog. Född d. 17 nov. 1839 på egendomen Skeberga i Thorsö församling af Skaraborgs län. Föräldrar: godsägaren *Seth Lampa* och *Anna Kristina Rosell*. — L. kom vid elfva års ålder till Mariestads skola, där han gick till 1856. En ögonsjukdom hindrade honom från att fortsätta läsningen och afbröt också efter blott några veckor hans vid målareakademien i Stockholm började studier. L. gaf sig då till bokhållare på egendomen Hallandsberg i Västergötland, hvilken plats han innehade i två år. Under denna tid studerade han äfven flitigt landtbruksböcker, samlade och examinerade växter och bildade också Mariestads museum. I jan. 1860 ingick L. som betalande elev vid Julpa landtbruksskola i Västmanland. Våren 1860 lämnade han densamma efter undergången examen och gjorde s. å. på hösten en utrikes studieresa till Köpenhamn, Brüssel och Paris. Han var sedermera till hösten 1864 förste lärare och vice föreståndare vid Julpa, hvarpå han flyttade till egendomen Igelsta i Tillberga socken, som innehades af hans svärfar. Denna egendom befann sig emellertid i ett synnerligen dåligt skick och efter de för allt svenskt jordbruk så svåra åren 1867 och 1868 lämnade L. egendomen till en arrendator. Själf begynte han åter samla och studera insekter och gjorde för den skull åtskilliga resor i Sverige. — 1878 flyttade L. till hufvudstaden, hvarest han följande år började

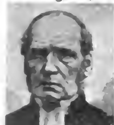
arbeta å riksmusei entomologiska afdelning, och fortsatte därmed i aderton år. 1887 erhöll han plats som praktisk entomolog vid Landtbruksakademien, hvilken befattning sedermera öfverflyttades till Landtbruksstyrelsen. Under tjänsteresor 1887—97 har L. varit i tillfälle besöka nästan alla svenska landskap. Utan ansökan, på Landtbruksstyrelsens förord, erhöll L. 1897 platsen som föreståndare och professor vid statens nyupprättade entomologiska anstalt, belägen vid Albano i Stockholms närhet och den enda i sitt slag i norden. Det var d. 14 dec. 1889, vid Entomologiska föreningens tioårsfest, som frågan om inrättande af en entomologisk anstalt i Sverige bragtes på tal, och år 1896 var frågan ändtligen så mogen, att riksdagen anvisade medel till upprättande och underhåll af anstalten i fråga. På entomologiska anstalten har L. allt sedan dess tillkomst varit oafbrutet verksam med sina gagnande undersökningar för hög och låg. 1891—1901 var L. också redaktör för Entomologisk tidskrift, där man kan läsa en mängd artiklar af hans penna, liksom i *Uppsatser i praktisk entomologi*, hvilken publikation redigeras af L. och började utgifvas 1901. — Bland L:s af trycket utgifna arbeten märkas *Våra för frukträd och bärbuskar skadligaste insekter*, med 40 träsnitt, ett synnerligen nyttigt verk. — Gift 1: 1864 med *Agnes Amelie Söderström* och 2: 1895 med *Jenny Helena Maria Ekström*.

Landberg, Carlo, orientalist. Född i Göteborg d. 24 mars 1848. Föräldrar: grosshandlaren *Carl Theodor Landberg* ock *Katarina Laura Medin*. — Efter 1869 aflagd studentexamen och ettårig vistelse i Italien inskrefs L. 1870 som student i Uppsala. Redan året därpå begaf sig emellertid L. åter ut på utländska resor, först till Schweiz och Tyrolen och sedan till Paris, hvarest han under flitiga studier, hufvudsakligen i nyeuropeisk lingvistik, sanskrit och arkeologi samt hebreiska och turkiska språken, stannade till slutet af 1872, då han begaf sig till Syrien för att fullkomna sina orientaliska studier. Han bereste nu under en följd af år den muhammedanska orienten, alternerande med utflykter till europeiska länder. Efter att en tid åhört professor Fleischers föreläsningar i Leipzig förvärfvade han sig 1883 filosofisk doktorsgrad därstädes. Sedan han 1884 ingått ett rikt gifte med *Gabriele von Hallberger*, blef han i tillfälle att odeladt ägna sig åt sina älsklingsstudier och hugnades s. å. med italiensk grefvevärdighet. Under vintern 1884—85 reste L. med prinsarne Carl och Eugen i Egypten och var sedan anställd hos konung Oscar II under hans vistelse i Konstantinopel och resan därifrån. Som Sveriges delegerad vid sjunde orientalistkongressen i Wien 1886, lyckades han utverka, att nästa kongress 1889 förlades till Stockholm och inlade L. som generalsekreterare för densamma mycken energi för att gifva densamma en ståtlig prägel. Han hade redan förut 1888 utnämnts till svensk-norsk generalkonsul i

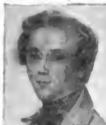

Alexandria och samtidigt förordnats till de förenade rikenas diplomatiske agent i Egypten och verkade å dessa poster till 1893. L., som s. å. erhöll kammarherrenyckeln, gaf sig under vintern 1894—95 ut på en ny resa till Syrien och Abyssinien. Vintern 1898—99 var L. en af ledarne för en österrikisk expedition till Sydarabien, men öfvergaf densamma på grund af oenighet med flera af deltagarne. Senare har han varit bosatt dels å Saltsjöbaden, dels i utlandet. — Bland hans skrifter må nämnas: *Racconti arabi* 1874; *Om vigten af ett museum för österländska fornsaker* 1875; *I öknar och palmlunder* 1881—82; *Proverbes et dictons du peuple arabe* 1883; *Våra minnen* 1886; *Critica arabica* 1887—88; *La langue des Bédouins* 1894; *Les dialectes bédouins* 1895; *Die expedition nach Süd-Arabien* 1899; *Till ljuset* 1900.

Landgren, Lars, biskop, teologisk skriftställare. Född den 14 maj 1810 i Östra Våla församling af Fjerdhundra, där fadern, härstammande från en inom Ekedals by i Enåkers socken bosatt, urgammal bondsläkt, var arrendator. — L. blef student i Uppsala 1827 och promoverades 1833 till filosofie doktor. Förordnad till apologist i Uppsala 1835, aflade han därstädes 1838 teol. kandidatexamen och utnämndes till rektor i Hudiksvall 1839. Prästvigd 1841, undfick han följande året fullmakt såsom kyrkoherde i Delsbo af Hälsingland, blef kontraktsprost 1845 och teol. doktor 1860. Det var icke just någon odeladt angenäm ort, hvartill L. kom, med en befolkning, sönderdelad i en mängd sekter och därtill sedan gammalt känd för råa och vilda seder. Men beslutsamhet och kraft, när så kräfdes äfven rent kroppslig sådan, oförtrutenhet i lära och predikande, omsorg om de elända, rättskaffens vandel och en aldrig tröttad hjälpsamhet vunno församlingsborna och förde L:s rykte vida samt banade honom slutligen vägen till Hernösands biskopsstol 1876. Ledamot af prästeståndet vid 1856—58 och 1862—63 års riksdagar, hade L. plats i Första kammaren 1867—68, var vald ledamot af kyrkomötet 1868 och själfskrifven sådan 1878 och 1883. — L. var flitigt verksam som författare. I *grunddragen till läran om dopet* 1855 sökte han återgifva så väl den nya födelsen som rättfärdiggörelsen deras ursprungliga plats i den lutherska kyrkans lära. I *grunddragen till läran om rättfärdiggörelsen* 1869 äro dessa senare frågor ytterligare utredda. I *grunddragen till läran om helgelsen* 1861, sökte han visa det höga företrädet af den bibliska läran om samvetet och den mosaiska sedelagens djup. I *grunddragen till läran om Gud* 1865, utvecklade han den ursprungliga meningen med bevisen för Guds existens och sökte gifva en sammanhängande uppfattning af Guds egenskaper. I *grunddragen till läran om kyrkan* 1856, förfäktade han gentemot hierarkien kyrkans himmelska fribet och emot sekterna kyrkans fasthet. Han har dessutom lämnat uppsatser i Tidskr. för Sv. kyrkan och i Theol. Tidskrift samt i striden mot separatisterna åtskilliga smärre skrifter. För folkundervisningens och nykterhetens befrämjande var han synnerligen verksam. I sin egenskap af ordförande i Hälsinglands fornminnessällskap räddade L. undan förgängelse Enångers gamla kyrka med dess vackra takmålningar, lät ditsamla bilder och målningar från medeltiden, samt ombesörjde kartläggning af landskapets grafhögar och öfriga fasta fornlämningar. Till vägledning vid forskningen i Hälsingedialekten utgaf han *Uppränning till en grammatik för Delsbomålet* 1862. Hedersled. af Vitt.-hist. och Antikv. Akad. Död d. 30 mars 1888 i Hernösand. Efterföljande år utgåfvos *Strödda predikningar och tal.* Gift 1: 1842 med *Matilda Augusta Ferner* och 2: 1865 med *Klara Maria Martinsson.*

Landin, Carl Ludvig, jurist, justitieombudsman. Född i Stockholm d. 4 sept. 1789. Föräldrar: kamreraren i krigsmanshus-kontoret *Per Landin* och *Maria Margareta Österberg.* — Efter i Uppsala aflagd hofrättsexamen inskrefs L. 1806 som auskultant i Svea hofrätt, där han 1812 blef fiskal, 1819 assessor och 1826 hofrättsråd. Han förvärfvade sig under sin juridiska tjänstgöring ett rykte för såväl juridisk skarpsinnighet och klar framställning som humant sinnelag och själfständig karaktär, som föranledde 1834 års riksdag att välja honom till justitieombudsman. Valet visade sig ock väl träffadt, enär L. med aldrig svikande plikttrohet förvaltade sitt viktiga kall. Den omutliga rättrådighet, hvarmed han å tjänstens vägnar inför riksrätt utförde åtskilliga åtal mot högt uppsatta personer, var dock ägnad att stöta åtskilliga för hufvudet och den frisinnade uppfattning, han vid åtskilliga tillfällen ådagalagt, skaffade honom ytterligare fiender inom det konservativa lägret. Som ledamot af den 1846 af k. m:t tillsatta kommittén för afgifvande af förslag till representationens ombildning hade han uttalat sig för samfälda val, och i lagberedningen, där han på grund af sitt ämbete var själfskrifven, hade han ifrigt främjat de humanitära reformer, som i J. G. Richert hade sin främste målsman. Glädjen blef därför stor och högljudd inom det konservativa lägret, när man 1848 lyckades hindra L:s återval till justitieombudsman. L. som 1846 blifvit vice president i Svea hofrätt, återgick nu till denna tjänst, som han förvaltade till 1854, då han erhöll afsked med pension. Död ogift d. 11 juni 1858 i samma hus i Stockholm, där han blifvit född.

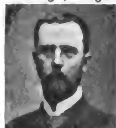

Landtmanson, Isak Sven, universitetslärare. Född i Mariestad d. 30 april 1829. Föräldrar: d. v. rektorn, sedermera prosten *Carl Landtmanson* och *Sara Sofia Friberger.* — Student i Uppsala 1847, ägnade sig L. först åt studier för filosofiska doktorsgraden, hvilken han vann 1854, hvar-

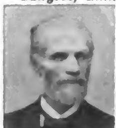

efter han vände sig till studiet af rättsvetenskapen och blef 1861 juris kandidat. 1863 docent i romersk rätt vid universitetet i Uppsala, befordrades han 1868 till adjunkt i svensk allmän lagfarenhet och romersk rätt, och var 1869—94 professor i romersk rätt, juridisk encyklopedi och rättshistoria vid samma universitet. Bland hans af trycket utgifna skrifter märkas: *Om Commodum possessionis, och besittningsskydd* 1863; *Om Concursbo, dess begrepp, uppkomst och omfattning* 1866; *Studier i Arfsrättens historia* 1868; *Svensk rättshistoria i utlandet. Karl von Amira, Altschwedisches Obligationsrecht* 1883, *Träldomens sista skede i Sverige* 1897, o. s. v. — Jur. hedersdoktor 1877. — L., som verksamt deltog i universitetsstadens kommunala lif, afled ogift i Uppsala d. 8 april 1901.

Lange, Algot, operasångare. Född i Kalmar d. 17 april 1850. Föräldrar: *Carl Gustaf Lorens Lange* och *Johanna Sofia Runsten*. — Student i Uppsala 1869, erhöll L. 1872 anställning vid Svenska teatern i Helsingfors och studerade 1877—78 i Paris. Han debuterade sist nämnda år som *Lothario* i »Mignon» på k. teatern i Stockholm och sjöng därstädes till hösten 1884, hvarpå han till 1895 tillhörde k. teatern i Köpenhamn. Han har sedan verkat som sånglärare dels i Köpenhamn och Kristiania, dels i Paris. L., hvilken var i besittning af en icke stor, men behaglig, väl utbildad bariton, sjöng och spelade särdeles artistiskt. Bland hans partier kunna nämnas: *Nevers* i »Hugenotterna», *Figaro* och *Bazil* i »Barberaren», *Almaviva* i »Figaros bröllop», *Don Juan*, *Escamillo* i »Carmen», *Germont* i »Traviata», *Kadoor* i »Konung för en dag», *Mefistofeles* i Boitos och Gounods opera, *Daland* i »Holländaren» m. fl. L. har af trycket utgifvit *Om sång* 1898 och *Om tonbildning i sång och tal* 1900. — Gift 1876 med finska pianisten *Ina Forstén*, hvilken under signaturen *Daniel Sten* utgifvit åtskilliga novellsamlingar.

Langlet, Emil Victor, arkitekt. Född i Borås d. 26 febr. 1824. Föräldrar: järnkramhandlaren, sedermera landtbrukaren *Johan Filip Langlet* o. *Anna Elisabet Broqvist*. — Släkten härstammar från Frankrike, därifrån en Abraham L'Angleit under religionsförföljelserna mot hugenotterna 1628 öfverflyttade till Holland, där han lärde sig skönfärgarkonsten, och inkallades af Carl X till Sverige. — L. genomgick 1838—41 Chalmersska slöjdskolan i Göteborg och egnade sig de närmast följande åren åt mekanisk byggnadskonst men begaf sig 1845 till Stockholm och sökte inträde som elev vid konstakademien. Under det han 1845—50 genomgick akademiens konstskolor, biträdde han 1846 A. Nyström d. ä. vid åtskilliga byggnadsföretag i hufvudstaden, anställdes 1848 vid Stockholms byggnadskontor och inskrefs 1849 i öfverintendentsämbetet. Efter att 1850 ha inom konstakademien erhållit den k. medaljen, anträdde han mot slutet af följande året såsom akademiens stipendiat en utrikes studieresa, hvarunder han i tvenne år å prof. Blouets ateljé i Paris förberedde sig för de specialstudier af den monumentala arkitekturen, hvilka han sedan intill 1857 fortsatte i Italien. Sista tiden af sin vistelse därstädes hade han utarbetat förslag till det påtänkta nya stortingshuset i Kristiania och begaf sig med sitt utkast till Norge, där hans förslag, sedan fullständiga ritningar blifvit utarbetade, af stortinget antogs till utförande. På fem år, 1861—66, blef detta storartade byggnadsverk utfördt, hvilket, på samma gång det inbragte sin upphofsman en hedersskänk på 1500 specier af norska riksförsamlingen, grundlade hans anseende och rykte som arkitekt. Under sin vistelse i Norge utförde han, utom byggnader i flere af landets mindre städer, en större börsbyggnad samt en ny teater i Drammen. Efter sin återkomst till Sverige fortsatte han sin verksamhet såsom praktisk byggnadskonstnär, ingick 1867 såsom medarbetare i *Tidskrift för byggnadskonst och ingeniörvetenskap*, och öfvertog den 1871 för egen räkning, ehuru tidskriften, som omdanades till *Nordisk tidskrift för byggnadskonst*, upphörde s. å. L. ifrade särskildt för en omdaning af det gällande systemet för protestantiska kyrkobyggnader genom återupplifvandet och utbildandet af centralanläggningen och utgaf i detta syfte ett planschhäfte, *Protestantiska kyrkobyggnader enligt centralsystemet* 1879. Bland hans arbeten märkas *Pauli kyrka* i Malmö och *Borgerskapets enkehus* i Stockholm. Död å Spetebyhall i Södermanland d. 10 mars 1898. — Gift 1864 med

2. **Langlet, Klara Matilda Ulrika Klementina**, f. Söderén, författarinna. Född på Dalarön d. 8 nov. 1832. Föräldrar: prosten *Abraham Vilhelm Söderén* och *Klara Henrietta Landberg*. — Fru L. utgaf 1863—64 »Året om, läsning i den husliga kretsen» samt har äfven framträdt, 1871, i en samling lyrik *Blad och Blommor*, har vidare utgifvit många öfversättningar, böcker för barn, däribland samlingarne »*Mamma, tala om något roligt*», sagor och sannsagor 1895—1901, åtskilliga allmännyttiga skrifter, såsom *Ett eget hem, en bok för unga kvinnor* 1891 samt det stora arbetet *Husmodern i staden och på landet, en fullständig handbok i hushållningens alla grenar* 1883—84. Hon har äfven tagit till orda i allmänna frågor med *Fäder och mödrar*, 1885, *Vi och våra söner*, 1887, *Tidsströmningar*, 1887, m. m.

Lannerstierna, Johan Magnus, skald. Född d. 10 dec. 1758. Föräldrar: majoren *Magnus Vilhelm Lannerstierna* och *Johanna Gustafva von Schening*. — Upptagen till k. page i Gustaf III:s hof, befordrades han sedermera till kornett och lifdrabant men lämnade krigstjänsten 1782 och flyttade till Strömstad, där han dog i fattigdom den 15 jan. 1797. — Detta är i få ord L:s lefnadssaga. Ännu innan han fyllt tjugu år, ådrog han sig uppmärksamhet genom ett litet diktförsök *Page-*

aden, i hvilket han skildrat de k. pagernas lif och pojkstreck. Arbetet skulle tryckas 1777, men Gustaf III, som händelsevis fått se korrekturet, förbjöd dess offentliggörande och det enda exemplar, som räddades, tillhör nu Uppsala universitets bibliotek. Samtidigt skref L. en liten komedi på vers, *Hvilan*, jämväl behandlande förhållandena under pagetiden och af personlig art, hvilken trycktes först 1876 i kalendern »Norman». Hans öfriga vittra arbeten utgöras af mindre poem och poetiska tal i ordenssällskapet Par Bricole, samt några dramatiska stycken: *Äfventyraren, eller resan till månans ö*, komedi; *Adolf och Lotta*, dram, samt *Magistern*, divertissement, af hvilka endast den första pjesen är tryckt. Han har dessutom öfversatt och bearbetat flere stycken för scenen, såsom »Landtflickan på hofvet», »Caravanen», »Qvinnorna och förtroendet» m. fl., af hvilka de två sistnämnda äro intagna i hans 1861 af Hanselli och Eichhorn utgifna *Vitterhetsarbeten*. — Gift 1780 med den vackra *Beata Maria Aronsson*, hvilkens skilsmässa från en henne ovärdig make L. lyckades genomdrifva, men hvars giftermål med L. skall ha skett emot konungens vilja och föranledt hans afsked.

Lantingshausen, von. Ätten härstammar från rådsförvanten i Reval *Henrik Lanting*, hvilken jämte sina två söner gjorde svenska kronan försträckningar, hvarför sönerna *Simon* och *Albrekt*, 1651 adlades. Albrekt L:s sonson, *Jakob Albrekt* (se nedan) tog introduktion å svenska riddarhuset 1743 och blef 1760 friherre. Ätten utgick på svärdssidan 1856, på kvinnolinjen 1859. Dess fideikommissegendomar jämte namnet öfvergingo då till den med densamma å kvinnolinjen besläktade frih. ätten von Höpken, hvars hufvudman ock kallar sig v. Lantingshausen v. Höpken.

1. **Lantingshausen, Jakob Albrekt von,** krigare, politiker, öfverståthållare. Född i Reval d. 4 nov. 1699. Föräldrar: generaladjutanten *Gotthard Henrik Lantingshausen* och *Jakobina Stael von Holstein*. — L. ingick 1717 som volontär vid lifgardet. Följande året befordrad till kornett och löjtnant vid Hallands infanteri, bevistade han fälttåget mot Norge 1718—19 och utmärkte sig särdeles i träffningen vid Ljung, där han med endast sjuttio man tillbakadref de vida öfverlägsna danskarna. Då hans regemente 1722 indrogs, erhöll han kaptens afsked och begaf sig till sin morbroder, öfverste Stael von Holstein, där han i tvänne år, studerade krigsvetenskapen, hvarpå han 1724 ingick i fransk tjänst, hvilken på grund af tidens fredliga förhållanden inskränkte sig till fredlig garnisonstjänstgöring. Användande all sin lediga tid till förkofran af sina insikter i skilda grenar af mänskligt vetande, gjorde han sig snart känd som en kunnig och duglig officer och kallades 1736 att som guvernör leda den unge hertig Kristians af Zweibrücken och dennes yngre broders uppfostran, hvarefter han under de följande åren med de unga prinsarne besökte åtskilliga holländska och tyska universitet. Han

greps därvid af tanken att bana prinsen vägen till tronföljden i Sverige, hvilken plan dock på grund af förhållandena ej kunde förverkligas vid 1742—43 års riksdag, oaktadt L, hvilken efter slutadt guvernörsvärf återvändt till franska hären och med denna stridt i österrikiska successionskriget, enkom begifvit sig hem för att bearbeta stämningen. Han återvände därpå till krigsskådeplatsen, deltog med utmärkelse i de följande årens fälttåg och erhöll 1745 värdigheten af brigadier i franska hären. — 1746 återvände han till Sverige och deltog i 1746—47 års riksdag, där han genast gjorde sig bemärkt inom Hattarnes läger och insattes i en af ständernas deputationer. Under den från Ryssland hotande faran af ett fredsbrott, afsändes L., som 1747 utnämnts till generalmajor, till Finland för ordnande af dess försvar. Två år senare förordnades han till chef för ett värfvadt regemente i Göteborg och förvaltade dessutom en tid landshöfdingeämbetet i länet. — I riksdagsarbetet började han ock taga en allt mera framskjuten del. Vid 1751—52 års riksdag var han en af Hattpartiets kandidater till landtmarskalksvärdigheten, insattes i sekreta utskottet och gjorde sig så gällande, att franska ambassadören tillskref riksdagens förlopp efter hans önskningar förnämligast L:s och Ulrik Scheffers kloka ledning. Hans kraftiga motstånd mot hofvets planer å ökad konungamakt gjorde honom ock därstädes så illa anskrifven, att, oaktadt L. under 1755—56 års riksdag, då han ånyo var medlem af sekreta utskottet, var uppförd å ej mindre än fyra riksrådsförslag, han städse blef af konungen förbigången. I det af Hattarne 1757 inledda pommerska kriget var L. en af de få, som någorlunda visade sig ställningen vuxen. Det var sålunda först och främst hans förtjänst, att hären blef någorlunda krigsduglig och när L., som 1757 utnämnts till generallöjtnant, slutligen i nov. 1758 mottog platsen som öfverbefälhafvare, lyckades han i någon mån uppehålla de svenska vapnens ära, om också den tryckta ekonomiska ställningen och rådvillheten å högsta ort hindrade honom att fullt utnyttja de fördelar, situationen stundom hade att bjuda. Misslynt häröfver, lämnade han sin post 1761 för att inträda som öfverståthållare i Stockholm, hvartill han kallats redan 1759. På denna plats ådagalade han en drift, rättvisa och omtänksamhet, som förvärfvade honom allmän högaktning och minnet af att ha varit en af hufvudstadens yppersta styresmän. Särskildt inlade han stor förtjänst om polisväsendets förbättring. — Han gick så upp i denna sin befattning, att han mer och mer drogs från politiken, men tog dock verksam del i framtvingandet af riksdagen i Norrköping 1769, där han ånyo tillhörde sekreta utskottet. De förhoppningar, han och många andra hyst om bot för statsskickets värsta olägenheter, gäckades emellertid och nedstämd drog sig L. tillbaka till Stockholm, där han afled d. 6 dec. 1769. — L. erhöll 1760 friherrlig värdighet och blef 1764 serafimerriddare. — Gift 1748 med grefvinnan *Anna Sofia von Fersen*, syster till riksrådet och fältmarskalken F. A. von Fersen.

2. **Lantingshausen, Albrekt von,** militär, po-

litiker, konstidkare. Född i Stockholm d. 30 juni 1751; den föregåendes son. — L. ingick 1768 å den militära banan som fänrik vid Svea lifgarde och utnämndes redan 1772 till kapten i armén. 1777 blef han korporal vid lifdrabantkåren, 1784 generaladjutant af flygeln och öfverstelöjtnant i armén samt bevistade 1788 års finska fälttåg som öfverste i armén. — Nära besläktad med oppositionens ledare, grefve Fersen och delande hans politiska tänkesätt, begärde han 1789 sitt afsked ur armén, omedelbart efter Gustaf III:s bekanta strafftal till adeln, hvilket ock beviljades med uttryck af konungens välbehag för hans »nit och redliga förhållande i rikets tjänst». Han blef ock en af dem, hvilka i de arresterades ställe insattes i hemliga utskottet, där han, enligt en dess ledamots (A. L. Hamiltons) anteckningar »i det att han förde ärans språk, uppenbarade sitt hjärtas doldaste tankar». Han var äfven medlem af hemliga utskottet vid riksdagen i Gäfle 1792. Franska revolutionens öfverdrifter visade sig sedermera tillräckliga att hos honom, liksom flera andra af 1789 års patrioter, dämpa frihetsentusiasmen, och vid 1800 års riksdag återfinner man honom bland hofpartiets främste i kampen mot den unga vänstern och erhöll han vid konungens kröning greflig värdighet. — Förste stallmästare hos hertiginnan af Södermanland 1806, ingick han 1808 åter i aktiv militärtjänst, utnämndes till generalmajor och brigadchef för Upplands landtvärn, och anbefalldes att samma år med en härfördelning göra en landstigning i Finland. Då företaget, till följd af truppernas dåliga utrustning, misslyckades, men Gustaf Adolf tycktes vilja kasta skulden på öfverbefalhafvaren, nedlade L. sitt kommando och begärde afsked från alla sina militära tjänster. Efter statshvälfningen 1809 utnämndes han till öfverstallmästare hos drottningen och förordnades 1815 till öfverhofjägmästare. 1788—99 var han fullmäktig i järnkontoret. — Död i Stockholm d. 10 februari 1820. — I alla riksmöten 1778—1818 deltog L. med lifligt intresse och framstår i våra riksdagshandlingar såsom en insiktsfull, själfständig och duglig riksdagsman. Han var för öfrigt en man med stor humanistisk bildning och konstsinne, och sysselsatte sig ända in i ålderdomen med konststudier och landskapsteckning, hvarför han invaldes till hedersledamot af konstakademien. Såsom lärjunge af J. Gillberg etsade han på 1700-talet landskap, hvilka ej sakna förtjänst. Äfven är han bekant genom en anonymt utgifven prosaisk öfversättning af Edv. Youngs »Nätter», tryckt i flera upplagor. — Gift 1777 med grefvinnan *Johanna von Stockenström*, dotter af riksrådet Erik von Stockenström (se nedan). Grefvinnan L., som särskildt varit verksam för att efter 1789 års uppträden förmå den högre societetens damer att hålla sig borta från hofvet, ådrog sig med anledning häraf Gustaf III:s synnerliga ovilja, hvilken bland annat tog sig uttryck i persiflering af hennes person i en under konungens egid uppförd pjäs: »Födelsedagen».

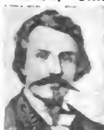
L'Archevesque, Pierre Hubert, bildhuggare. Född i Nîmes i Languedoc 1721. — L. var lärjunge af Bouchardon i Paris och begaf sig 1744 som k. pensionär till bildhuggareakademien i Rom. Efter fem års vistelse därstädes återvände han till Paris, där han erhöll flera uppdrag. Sedan Bouchardons yngre broder, Jacques Philippe, 1753 aflidit i Stockholm, där han i tolf år varit k. hofstatybildhuggare, öppnades underhandlingar med L. om att öfvertaga denna befattning och 1755 flyttade han till Stockholm i denna egenskap. Någon tid därefter väckte öfverståthållaren grefve Düring ett förslag hos ständerna, att genom uppresandet af en bildstod af Gustaf II Adolf på en gång ära minnet af den store konungen och skaffa hufvudstaden en värdig prydnad. Statyn beställdes 1757 och året därefter lade L. modellen färdig. Den föreställde konungen ridande i fyrsprång, efterföljd af segrens gudinna, som förgäfves bemödar sig att sätta en krans af lager på hjältens hufvud. Idén vann till en början bifall både i Paris och i Sverige, men i sekreta utskottet vid riksdagen 1762, yttrades någon fruktan, att »menige man kunde göra sig orimliga och opassande gissningar om det halfklädda fruntimret, som konungen fått till följeslagerska», hvaraf följden blef, att statyn ändrades till hvad den nu är, »en minnesvård, som med historisk enfaldighet borde föreställa en stor och namnkunnig konung». Stoden göts i ett helt stycke 1779, men gjutningen var misslyckad, så att en inkallad ciselör, så godt sig göra lät, måste afhjälpa bristen, hvarpå den aftäcktes 1796. De båda grupperna af Sergel å fram- och baksidan ha först 1903 genom en mecenats anslag kommit till utförande. — Vidare modellerade L. Gustaf I:s staty (på Riddarhustorget), aftäckt 1774, samt för rikssalen sju kolossala statyer, föreställande Rättvisan, Försiktigheten, Troheten, Religionen, Tapperheten, Handeln och Åkerbruket, af hvilka de fyra första voro uppställda vid konstnärens död. Äfvenledes har L. utfört en del af altardekorationen i slottskyrkan, hvilket arbete, påbörjadt af Jacques Philippe Bouchardon, fortsattes af L. och fullbordades af den senares lärjunge Sergel, samt en del byster och porträttmedaljonger. — Under sin vistelse i Sverige befordrades L. till direktör vid Målare- och bildhuggareakademien i Stockholm och blef agrée af Målareakademien i Paris. — Femtiosex år gammal träffades han af ett slaganfall, hvarför han återvände till sin födelseort för att söka förbättra sin brutna hälsa, men afled i Nîmes d. 25 september 1778. — Någon stor konstnär var L. aldrig, men såsom Sergels lärare är han väl förtjänt af tacksamhet.

Larson, Nils (i Tullus), riksdagsman, talman i bondeståndet. Född i Tullus af Östersunds län d. 7 okt. 1822. Föräldrar: hemmansägaren och förre riksdagsmannen *Lars Olofsson* och *Elisabet Nilsdotter*. — Mellan sitt tionde och fjortonde år genomgick L. Frösö skola, men emedan han önskade förblifva bonde, återvände han, ehuru fadern erbjöd honom att få studera, till hemmet, där han genom att deltaga i gårdens arbeten praktiskt inhämtade de vanliga göromålen vid ett gårds-

bruk. Efter faderns död gifte han sig, tjugunett år gammal, med en bonddotter *Ingeborg Nilsdotter* och öfvertog faderns hemman 1845. Snart därefter hedrades han med förtroende att vara socknens ombud vid landstinget, en institution, som redan då fanns i Jämtland, där den, ehuru i saknad af skrifven lag för sin befogenhet, bibehållit sig från forntiden. 1850 valdes han första gången till riksdagsman, hvilket uppdrag alltjämt förnyades till och med 1878, först som ombud i bondeståndet och sedermera i Andra kammaren. Hans goda kunskaper och framstående talegåfva beredde honom snart en framskjuten position bland riksdagens liberale. Redan 1853—54 var han ledamot af bevillningsutskottet, i hvilken egenskap han kraftigt bidrog att föra en friare tullagstiftning fram till seger. 1859—60 var han ledamot af statsutskottet och vid de två sista ståndsriksdagarna bondeståndets talman. — Under det nya statsskicket var han en af landtmannapartiets ledande män, ledamot af konstitutionsutskottet 1867—73 (vanligen som vice ordf.) och af bevillningsutskottet 1874—77 samt af 1871 och 1878 års särskilda försvarsutskott. Därjämte var han ledamot af talmanskonferensen 1867 och 1872—78. När han efter lång tids frånvaro som frihandlarnas kandidat mottog val för endast majriksdagen 1887, blef han åter ledamot af talmanskonferensen och vice ordf. i konstitutionsutskottet. — Som statsrevisor fungerade L. 1855—70 och 1879—81 samt togs äfven af regeringen i anspråk för flera kommittéers arbete, såsom den 1858 tillsatta för afgifvande af förslag till förordning om kommunalstyrelse och landsting, 1876 års kommitté för skjutsväsendets ordnande och 1876—82 års tullkommitté. Af Jämtlands läns landsting var han ledamot 1863—67, 1871—76 och 1893—95 samt 1864 och 1872—75 dess vice ordförande och 1866—67 dess ordförande. — Död i sin hembygd d. 3 juli 1896.

Larson, Simeon Marcus, landskapsmålare.

Född i trakten af Åtvidaberg i Östergötland 1825. — När fadern, som var hemmansägare och rusthållare, vid sitt frånfälle icke efterlämnade några tillgångar, begaf sig sonen till Stockholm och tog tjänst hos en sadelmakare. Denne, hvilken snart kom under fund med hans anlag för ritning, lät honom om aftnarna gå på målarakademien, egentligen för att använda hans talang för vagnsritningar och dylikt. Men den väckelse, L. härvid erfor, stadgade hans beslut att uteslutande ägna sig åt konsten. Efter att 1846—48 ha genomgått akademiens antik- och modellskolor, antog han ett ritlärareförordnande i Helsingborg, där hafvet gjorde ett öfverväldigande intryck på honom. När han sedan vid ett besök i Köpenhamn fick se Melbyes och andra marinmålares arbeten, hade han fattat sitt beslut. Han förmådde den berömde Melbye att skänka sig några timmars undervisning i marinmålning, hvarefter han för sin utbildning i denna genre sommaren 1850 fick atfölja korvetten Lagerbjelke på en expedition till Nordsjön. Han företog sedan en resa i Norge, där han studerade fjällpartier och vattenfall. Sedan han 1852 anländt till Düsseldorf och där begagnat Achenbachs råd och anvisningar i landskapsmålning, började hans rykte sprida sig och täta beställningar ingå från konsthandlare i de större tyska städerna. 1855 begaf sig L. till Paris, där han kvarstannade i tre år och målade en mängd framstående taflor, bland hvilka *Landskap med vattenfall* erhöll mention honorable vid världsexpositionen 1857. Samma år blef han ledamot af konstakademien. Återkommen till Sverige 1858 med en liten förmögenhet, som han samlat på sin talang, beslöt han att för sina återstående dagar nedsätta sig i Småland och uppbyggde halfannan mil från Vimmerby en stomrtad villa, med afsikt att där öppna en undervisningsanstalt för unga landskapsmålare. Dessförinnan ville L. dock, som 1858 haft en utställning af sina taflor i Stockholm, visa dem i Köpenhamn, där de dock icke slogo an. Han vistades emellertid i Köpenhamn och Skåne hösten 1858 till våren 1859. Men just vid hans återkomst till hemmet, blef det ett rof för lågorna och den utblottade konstnären lämnade 1860 fädernejorden för att aldrig mer återkomma dit. — Efter ett par års vistelse i Helsingfors och Petersburg, där hans taflor vunno god afsättning, reste han 1862 till världsutställningen i London för att fortsätta sin tafvelfabrikation. Men så väl hans talang som rykte voro i sjunkande och snart nedgick hans sol för alltid. Sjuklig till kropp, själ och i saknad af tillgångar, som hans slöseri och lättsinne aldrig lärt honom att taga vara på, afled han i Londons city d. 25 jan. 1864. — L. var en vulkanisk natur, hvars otyglade kraft allt för märkbart röjde sig i både hans enskilda lif och i hans konst. I denna uppfattade han genialiskt och återgaf med förkärlek hvad man kunde kalla knalleffektscenerna i naturen, såsom explosioner, orkaner, våldsamma och andra naturutbrott. Af sådana motiv har hans produktiva pensel lämnat talrika variationer, såsom: *Nordiskt vattenfall*, i Nationalmuseum, måhända hans yppersta arbete; *Brinnande ångbåt*, i flerfaldiga reproduktioner; *Skeppsbrott i Bohuslänska skärgården*, m. fl. Men hans stora begåfning saknade fast grund i följd af konstnärens brist på naturstudier och allmän bildning och gick under genom en alsterrikedom, som nästan är utan motstycke i vår konsthistoria.

Larsson, Carl, tecknare, målare. Född i Stockholm d. 28 maj 1853. Föräldrar: arbetaren *Olof Larsson* och *Johanna Ståhlberg*. — L. hade haft föga tid att gå ordentligt i konstakademiens läroverk, då han allt ifrån sitt trettonde år var nödsakad att försörja sig själf. Han var bland annat retuschör hos en fotograf och började vid mycket unga år behandla buxbomsstocken. 1876 vann han emellertid k. medaljen för ämnet *Sten Sture d. ä. befriar drottning Kristina af Danmark ur Vadstena kloster*. I några år tecknare för

»Kasper», började L. sin verksamhet som illustratör med teckningar för »Berättelser af R. Gustafsson», 1875. Han lämnade sedan illustrationer till Andersens »Sagor», 1876—77, »Ungdomens bok» 1878, »Blomsterkonungen» af H. Sätherberg 1879, Wallins »Dödens ängel» 1880, Tegnérs »Nattvardsbarnen» 1881, Strindbergs »Svenska folket» 1881—82, »Sanningens vallfärd» af Bögh 1883, Topelius' »Fältskärns berättelser» 1883—84, för att med sina illustrationer till fru Lenngrens »Skaldeförsök» 1884, och »ej minst i sina stockholmska teckningar till Sehlstedts visor 1893, utveckla en blandning af kvickhet och svenskhet, som hittills är oupphådd». — L. begaf sig på 1870-talet till Paris, där han med stormande fantasi målade en del excentriska saker, hvarmed han dock icke hade någon framgång. Det var den dekorativa och monumentala konsten han ville sträfva till, men hans tid var ännu icke kommen härför. Så började han helt enkelt en sommar ute i Grèz att se på naturen och i akvarell afbilda densamma, och på 1883 års salong erhöll han tredje klassens medalj för akvarellerna *Pumporna* och *Rimfrost*, hvilka såldes till Göteborg, medan ett par andra akvareller, trädgårdsmotiv med figurer från Grèz, inköptes s. å. af svenska staten. »Under åren närmast efter sin framgång i Paris tog han oftast sina motiv från sin egen närmaste omgifning, målade små taflor från Grèz och sedan från Stockholm och västkusten, målade sin familjs medlemmar i olika situationer, målade en lustig bild af sig själf, omgifven af sina kvinnliga elever i Göteborgs musei målarskola, målade utsikter från södra bergen i Stockholm — arbeten där han brottades med tekniska svårigheter och det gällde att gå naturens färgstämningar djärft och ärligt in på lifvet. Han gjorde senare duktiga studier från Dalarne — friluftsstämningar, stuginteriörer i solsken och ljussken — och nådde i dem en styrka, en finhet och en lokaltrohet i koloriten, fullt ut lika intensiv som den man funnit i hans delikata, solmättade eller gråstämda akvareller från Frankrike». Vi nämna af hans arbeten från denna tid: akvarellerna *Vinet*, dubbelbild 1884, *Interiör från Fürstenbergs galleri*, *Keramik* 1886, *Modern* 1893, Nationalmuseum, *Hustrun* 1893, tjugu små lavyrer i fyra färger från konstnärens *hem i Sundborn*, Dalarne, 1897, hvilka, utgifna i färgtryck under titeln *Ett hem* 1899, med text af L. själf, uppväckte en allmän förtjusning. Redan 1896 hade L. för öfrigt utgifvit det humoristiska arbetet *De mina*, hvari han fogat text till en del gamla bilder, och kronan på verket satte han genom sin bok *Larssons* 1902, en i färgtryck återgifven samling af L:s olika berömda barnbilder likaledes med text af L. — »L:s bilder från hans hem, där han visar sig som oöfverträffad barnframställare, där hvarje möbel tyckes trifvas i en atmosfär af humor och harmoni, ha mest bidragit till att göra honom till en hjärtligt omtyckt målare. I dessa rufsiga småungar, skildrade med kärlekens och konstnärens dubbla skarpsynthet och fulla af den ljusaste svenskhet, finnes tindrande glädje och vänlig skälmaktighet och detta utmärker också L:s hela konstnärsskap.» I olja målade L. 1885 *Lilla Suzanne*, Göteborgs museum, 1886 *Friluftsmålare* och *Främmande*, 1891 *Sista solglimten*, 1892 *De mina;* i pastell, 1885 *Ateljéidyll*, Nationalmuseum, 1886 *Vinterbild*. L., hvilken 1885 flyttade till Stockholm, förestod 1886—91 Göteborgs musei tecknings- och målareskola, men bosatte sig sedan åter i Stockholm för att 1901 flytta till sitt ställe Sundborn i Dalarne. — Som dekoratör hade L. försökt sig, då han 1880 målat en plafond i Bolinderska huset i Stockholm. I Göteborg fick han af P. Fürstenberg två beställningar, som ledde honom in på dekorativa arbeten. Den ena var en triptyk i olja på duk, *Renässansen*, *Rococon* och *Nutida konst*, som utfördes i Paris 1888—89 och belönades med guldmedalj på världsutställningen, den andra väggmålningar al secco i trappuppgången till Göteborgs elementarläroverk för flickor, utförda 1891 och framställande *Den svenska kvinnan under olika tidehvarf*. L. har sedan 1896 utfört sex fresker i Nationalmuseums trapphus: *Carl XI och Ehrenstrahl*, *N. Tessin d. y. och Hårleman*, *Taravals ritskola*, *Lovisa Ulrika och K. G. Tessin*, *Gustaf III inför antika bildverk*, *Sergel och Bellman* samt vidare plafonden och sex lunetter i operans foyer. »L. har lärt af Japans och rococons konst och helt säkert äfven tagit intryck af Tiepolos dekorativa målningar, men han är svensk till hela sitt kynne, och freskerna i Nationalmuseum äro svenska i sin anläggning och i sitt utförande, där det storslagna och festliga, som vi af ålder älskat, i så rikt mått är att finna.» Bland L:s arbeten märkas vidare mästerliga porträtt, bl. a. af *fru T.*, *Selma Lagerlöf* och ej minst hans *Själfporträtt* (i Göteborgs museum), en fresk, *Korum på Ladugårdsgärde* (i Norra latinläroverket i Stockholm), en annan i sin ljusa fägring förtjusande dekorativ målning, *Ute blåser sommarvind* (i Göteborgs realläroverk), m. m. 1894 illustrerade L. Rydbergs *Singoalla* och 1896 utförde han den utmärkta litografien *S:t Göran och prinsessan*. — Gift 1883 med *Karin Bergöö*.

Larsson, Carl Anders (i Maspelösa), riksdagsman. Född d. 7 april 1819 vid lägenheten Sågarkvarn i Mjölby socken i Östergötland. Föräldrarna, *Lars Andersson* och *Fredrika Magdalena Nordström*, voro ett fattigt arrendatorsfolk under herresätet Hulterstad i samma församling. — Gossen visade tidigt en brinnande vetgirighet, hvilken fadern dock ingalunda var villig att tillfredsställa.

Men sedan fadern aflidit och modern gift om sig, sattes han af styffadern i skola hos församlingens klockare, hvilken icke allenast bibringade honom det lilla mått af bokligt vetande, hvaröfver han förfogade, utan äfven färdighet i fiol- och orgelspelning. L:s mening var ock en tid att aflägga organistexamen, men han kom genom en tillfällighet att 1838 inskrifva sig å Linköpings landskansli som renskrifvare. Följande år utsändes han till landet som uppbördsskrifvare och tjänstgjorde som sådan å skilda platser till 1842. Han

uppträdde därefter såsom sakförare, auktionsförrättare och utredningsman vid arfskiften och konkurser samt förvärfvade sig i denna egenskap icke blott allmänt förtroende utan äfven ett ekonomiskt oberoende, som satte honom i stånd att redan å 1840-talet förvärfva egendomarna Maspelösa och Hornstäfve i Flistads församling. — Han fick nu ock tillfälle att tillfredsställa sin kunskapstörst och inträdde ock synnerligen rustad för det politiska lifvet som ledamot i bondeståndet vid 1859—60 års riksdag för Vifolka, Valkebo och Gullbergs härad. Begåfvad med ett godt hufvud och ett ovanligt godt minne samt förmåga att hastigt uppfatta hvarje frågas innebörd, kom han snart att intaga en framskjuten post inom den fraktion, hvilken lifligt intresserade sig för tidens framstegssträfvanden, särskildt representationsförändringen. Om han ock därvid ej kan frikännas från synnerlig tvärsäkerhet och i kampen för sina åsikter ej synnerligen vägde orden, var han ock den förste att räcka handen till försoning åt sina motståndare, om han fann sig hafva förgått sig, och var med anledning såväl häraf som af sin personliga älskvärdhet och förmågan att skrifva godmodiga tillfällighetsvers denna »Andra kammarens stormklocka», som han sedermera kom att kallas, högt skattad äfven af dem, som ej delade hans åsikter. — Han återvaldes vid de två sista ståndsriksdagarna, vid hvilka han var ledamot af konstitutionsutskottet, samt valdes 1863 till statsrevisor. Efter representationsförändringen invaldes L. af sin gamla hembygd i Andra kammaren, som 1867 invalde honom i konstitutionsutskottet och 1868—69 i statsutskottet. L., som därvid slöt sig till det nyliberala partiet, hvars sträfvanden af honom varmt omfattades, gjorde sig då särskildt bemärkt för sin nitälskan om sparsamhet med statens medel och sin motion 1869 om grundskatternas aflösning. Vid 1869 års val föll han igenom, men återinsattes 1872 på sin gamla plats i Andra kammaren, som han sedermera tillhörde till sin död. — Han slöt sig nu till landtmannapartiet, som under mellantiden utvecklat sig i frisinnad riktning, och kämpade mången dust för dess uppfattning i försvars- och grundskattefrågorna, var 1873—74 ledamot af lagutskottet, 1875 och 1879—84 af statsutskottet samt af de 1877 och 1878 tillsatta försvarsutskotten. Tillika var han 1873—75 och 1878—80 statsrevisor samt tillhörde 1880—82 års landtförsvarskommitté. — I hemorten åtnjöt han stort förtroende, var bl. a. landstingsman 1863—79 och 1881—82, ledamot af direktionen för länets brandstodsbolag från 1860 till sin död (från 1871 ordf.) samt direktör för länets hypoteksförening från 1870 till sin död i Hornstäfve d. 2 okt. 1884. — Gift 1846 med *Helena Kristina Matilda Wettermark*.

Larsson, Hans, filosof. Född i Ö. Klagstorps

församling af Malmöhus län d. 18 febr. 1862. Föräldrar: landtbrukaren *Lars Persson* och *Kersti Nilsdotter*. — Student i Lund 1881, var L. 1884—90 andre lärare vid Kronobergs läns folkhögskola, men fortsatte studierna under tiden och blef 1888 fil. kandidat samt fil. doktor 1893. Docent i teoretisk filosofi vid Lunds universitet s. å, transporterades han i samma egenskap till Uppsala 1899. Två år senare blef han professor i teoretisk filosofi vid Lunds universitet. — L. har ådragit sig allmän uppmärksamhet genom några populärfilosofiska skrifter, lika utmärkta för originella tankar som stilistiskt behag. Bland dessa må nämnas: *Intuition, några ord om diktning och vetenskap* 1892; *Poesiens logik* 1899, samt *Studier och meditationer* 1899. L. har äfven uppträdt som läroboksförfattare i psykologi och historia samt varit flitigt verksam i tidningar och tidskrifter. Gradualafhandlingen 1893 afhandlade *Kants transcendentala deduktion af kategorierna*. — Ogift.

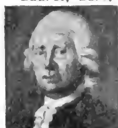
Larsson, Liss Olof, riksdagsman. Född d. 17

jan. 1838 å gården Liss i Västannors by af Leksands socken i Kopparbergs län. Föräldrar: riksdagsmannen i bondeståndet *Liss Lars Olsson* och *Kerstin Andersdotter*. — L. förvärfvade sig tidigt på egen hand sådan färdighet i skrifning och räkning, att han 1854 fick anställning vid storskiftesverket i länet och anlitades flitigt vid bouppteckningar, arfskiften, auktioner m. m. Redan 1865 valdes han till landstingsman, i hvilken egenskap han (med undantag af 1867) fungerade hela sin återstående lefnad (från 1891 tingets ordförande). Vid det första valet efter representationsförändringen valdes han till ledamot af Andra kammaren, som han (med undantag af en del af majriksdagen 1887) tillhörde till och med 1890 års riksdag. Redan den resliga figuren i Leksandsdräkten var ägnad att väcka ett uppseende, som hans uppträdande i riksdagen ytterligare förhöjde. L. visade sig nämligen snart vara i besittning af en med starkt självförtroende förenad ovanlig snarfyndighet, hvilken ej skydde att förvränga en motståndares ord, om han blott kunde påverka kammarledamöternas sinnen i den riktning, han önskade, och hade förvärfvat sig ett ståndsbrödernas öfverstigande kunskapsmått. Hans sträfvanden inriktades i första rummet på sparsamhet med statens medel, särskildt sådana »kulturens onyttigheter» som teatrarna, hvilkas stats- anslag han gång på gång ville indraga. I religiöst afseende visade han sig ytterst intolerant och trångbröstad mot dem, som hyllade en från hans egen afvikande uppfattning, och bekämpade bl. a. den 1870 åt främmande trosbekännare medgifna utsträckningen af medborgerliga rättigheter. Så småningom framfördes han, icke minst genom sin hårdnackade ovilja mot försvarets stärkande, i landtmannapartiets främsta led samt ådagalade under 1870- och början af 1880-talen liflig nitälskan för den politiska rösträttens utsträckning och den kommunalas begränsning. Redan 1871 inkom han i statsutskottet, där han hade plats ända till 1890 (sista året som vice ordf.). 1872—74 var han suppleant för fullmäktige i riksbanken och 1874—91 samt 1892—93 ordinarie fullmäktig därstädes. Han tillhörde äfven 1883 års försvarsutskott samt var 1885, januaririksdagen 1887

samt 1889—90 Andra kammarens vice talman. — Efter att förut verksamt bidragit att bringa alla framlagda härordningsförslag på fall, främjade han däremot den 1885 genomdrifna ökningen af 12 dagars beväringsöfning, i samband med partiell afskrifning af grundskatterna. I midten af 1880-talet framträdde L. som ifrig protektionist, och redan vid valet till 1887 års majriksdag kunde han endast genom en omstridd valkassering bevara mandatet. Förbittringen öfver de anfall, för hvilka han under detta års strider blifvit föremål, förmådde honom 1888 att åvägabringa protektionisternas utbrytning ur landtmannapartiet och bildandet af det af uteslutande sådana bestående »nya landtmannapartiet», med tillika afgjordt konservativ prägel. Man fick också de följande åren se L. icke allenast uppträda som förespråkare för den 1889 föreslagna inskränkningen i yttrandefriheten (»munkorgslagen») utan ock ifrigt bekämpa de förslag till reformer i den politiska och kommunala rösträtten, om hvilka han själf några år förut motionerat. Harmen bland hans valmän blef med hvarje år allt starkare öfver hans uppträdande och vid 1890 års val föll han igenom. — Han insattes visserligen s. å. af Kronobergs län i Första kammaren men kom här aldrig att spela någon mera framträdande roll. L., som 1891 —95 var ledamot af lagutskottet och 1896 af bankoutskottet, afled i Västannor d. 12 sept. 1896. — Få eller inga riksdagsmän ha i samma grad som L. tagits i anspråk för kommittéer, bl. a. för de förvaltande ämbetsverken ombildning 1874 —79, för landtförsvarets ordnande 1880—82, för beredande af frågan om byggnadsplats för riksdags- och riksbankshus 1883—84, m. fl. Han var jämväl ledamot af 1878 års kyrkomöte. Få allmogemän torde väl ock varit i så framskjuten ställning som han och utan tvifvel var han i många afseenden skickad att uppbära densamma, men hans böjelse för krokvägar och intriger samt bristande ridderlighet mot politiska motståndare har gjort hans eftermäle till ett af de mera omstridda. — Gift med *Karin Olsdotter.*

Lauræus, Gabriel, fältpredikant. Född i Åbo d. 18 april 1677. Föräldrar: konsistoriinotarien i Åbo *Gabriel Lauræus* och *Katarina Rajalenius.* — Efter faderns tidiga frånfälle ingick modern nytt äktenskap med prosten Olof Haartman i Tyrvis, som ägnade sin styfson all faderlig omvårdnad. Haartman lefde emellertid blott några år, och sedan äfven han gått bort, upphörde allt understöd från hemmet. I Åbo, där L. 1696 blef student, måste han därför förtjäna sitt uppehälle genom svarfning, förfärdigandet af guld- och silfverarbeten, klockor och finare smiden, för hvilket allt han af naturen hade stor fallenhet. — Utnämnd 1702 till bataljonspredikant vid Björneborgs regemente, som då låg i Riga, beordrades han vid regementets uppbrott att följa detsamma i fält och fick här i rikt mått erfara krigets vedermödor. I slaget vid Gemauerthof 1705 erhöll han ej mindre än fem svåra blessyrer, som af brist på läkarehjälp nära ett dygn förblefvo oförbundna. Tre år senare förlorade han i slaget vid Ljesna all sin egendom och måste, sedan alla arméens präster, med undantag af en, blifvit fångna eller dödade, göra tjänst som själasörjare för fem regementen, utom artilleriet och konungens hofstat. I slaget vid Pultava förlorade han åter det lilla han ägde och räddade sig med otroliga ansträngningar till konungen i Bender. Beordrad att härifrån åtfölja öfverste Gyllenkrook »på parti» emot polska gränsen, föll han i rysk fångenskap och fördes till Moskva samt därifrån 1712 till Tobolsk. Här kom hans mekaniska färdighet honom väl till pass. Genom sina arbeten förtjänte han icke blott så, att han kunde uppehålla sig själf, utan flera af sina fångna svenska kamrater. Slutligen fick han efter nio års fångenskap återvända till Finland, där han 1724 utnämndes till kyrkoherde i Loimijoki pastorat af Åbo stift och 1749 flyttades som teologie professor och domprost till Åbo. Ledamot af prästeståndet vid riksdagarna 1731 och 1746—47, teol. doktor och ledamot af Vetenskapsakademien. — Död d. 10 aug. 1753. — Gift 1707 med *Katarina Fontin.*

Laurel, Lars, universitetslärare, språkforskare. Född d. 25 maj 1705 i Stockholm. Föräldrar: guvernementssekreteraren, slutligen landskamreraren i Malmöhus län *Johan Laurel* och *Anna Balk.* — Vid Lunds universitet, där L. blef student 1721, ägnade han sig först åt lagfarenhet och tjänstgjorde någon tid såsom praktisk jurist i landsorten. Men L. återvände 1733 till universitetet, där han, efter att ha blifvit anställd såsom vice bibliotekarie, promoverades till filosofie magister 1736. — Elfva år senare utnämndes han till professor i teoretisk filosofi, hvilket ämbete han innehade till 1782, då han på egen begäran erhöll afsked. — Död i Lund d. 20 okt. 1793. — Ehuru författare till ett ej obetydligt antal filosofiska afhandlingar, var det ej på detta vetenskapsområde L. gjorde sitt namn kändt, utan inom språkvetenskapen, där han utgaf en mängd skrifter af till hälften språkligt och till hälften mytologiskt innehåll, i hvilka han gjort de vidunderligaste sammanställningar och ordförklaringar, skrifna på ett språk och med ett stafsätt, som ännu mer ökar deras besynnerlighet. Bland dessa skrifter må nämnas: *Inledning till rætte foerståndet om mit av kongl. suenske vetenskaps-academien til almænn proevning utgivne Foerslag til suenske skrivlagen* 1750; *Räfst med mina orthographiska arbeten* 1756; *Nordens hufvud-document äller runaalphabetets hemlighet igenom tvänne Aegyptier, det suenska och danska språket til heder upptäckd* 1768; *Slutreflexion öfver Nordens hufvud-document* 1777; *Odu glaf och staf, äller Svänska språket utredt* 1779. — Hans försök att på svenska språket tillämpa och utveckla åsikter liknande Rudbecks, i ett tidehvarf, som i så många hänseenden hunnit framom Atlanticans, skulle naturligtvis misslyckas och tillskyndade honom följande orlof på hans graf: »Scriptis suis non tam inclaruit quam

innotuit.» — Gift 1752 med *Aletha Katarina Sundborg.*

Laurelius, Olof, biskop, teologisk författare. Född d. 10 aug. 1585 i Håtorps by, Lyrestads socken i Västergötland. Föräldrar: *Lars Svensson* och *Ingeborg Ambjörnsdotter.* — Efter idkade akademiska studier i Uppsala, Jena och Giessen, blef L. magister i Rostock 1617 och antogs efter sin återkomst till Sverige till lärare för tvenne unga friherrar Horn af Åminne. För sina förtjänster i det friherrliga Hornska huset befordrades han 1621 till log. professor i Uppsala, hvarefter han lät prästviga sig 1623 och utnämndes året därpå till e. o. professor i teologiska fakulteten. Befordrad 1625 till ordinarie teologie-professor, erhöll han 1640 teologie doktorsvärdighet och fullmakt som pastor primarius i Stockholm. 1647 utnämndes han till biskop i Västerås, hvilket ämbete han innehade till sin död därstädes d. 6 april 1670. — Hos sin samtid hade L. ett aktadt namn såsom lärd och erkännes såsom sådan äfven af senare författare. Bland hans många arbeten af teologiskt och kyrkohistoriskt innehåll förtjänar intet större uppmärksamhet än en af honom författad katekes: *Eenfalligha fråghor eller spörzmåål om vår Christendoms stycker för enfalligt folck* etc. 1635, hvilken, utgången i en mängd upplagor, utan offentlig auktorisation ingått som en allmänt begagnad barnalära i vår kyrka och på flera orter vunnit större förtroende än både Svebilii och Lindbloms förklaringar. — L. deltog 1635 i ärkebiskopens ställe i ständernas förhandlingar och bevistade sedermera i allmänhet riksdagarne till och med 1654. Han författade 1647 de privilegier för prästeståndet, som i hufvudsak stadfästes 1650 af drottning Kristina, och gjorde viktiga förarbeten till 1686 års kyrkolag. — Gift 1622 med *Margareta,* en dotter till ärkebiskop *Kenicius.*

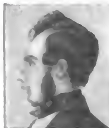
Lauréus, Alexander, genremålare. Född i Åbo d. 4 jan. 1783 och son af regementspastorn, sedermera prosten och kyrkoherden i Lojo, *Alexander Lauræus* och *Ulrika Sofia Simolin.* — Tidigt vaknade hos L. hågen för målningskonsten. Vid nitton års ålder begaf han sig till Stockholm, ingick som elev vid konstakademien och kopierade taflor i k. museum. Hans kopior väckte uppseende och snart ingick den ena beställningen efter den andra. För denna framgång hade han i främsta rummet att tacka sin landsman öfverste von Gerdten, en utmärkt konstvän, som beredde honom tillfälle att öfyttra i synnerhet kopior af holländska mästare. 1809 kallades L. till agré vid konstakademien, blef 1812 ledamot och erhöll 1816 ett resestipendium, hvarmed han besökte Tyskland och Frankrike, uppehöll sig en längre tid i Paris och reste slutligen till Rom. Här ådrog han sig genom förkylning en febersjukdom, som ändade hans dagar vid endast fyrtio års ålder, d. 21 okt. 1823. — De omfattande kopieringsarbeten, med hvilka han sysselsatte sig i ungdomen, bidrogo i hög grad att utveckla hans färgsinne, särdeles för eldskensbehandling. Hans tidigare arbeten voro ock mest eldskensstycken och bambocciader, i hvilka han visserligen tagit Schalken till förebild, men snart förstod han att inlägga både originalitet och konstnärlighet i utförandet. »Än var det *åländska fiskare* eller *dalkarlar,* som han bespejat vid deras lägerställen i skog och mark, än åter *kortspelande män och kvinnor,* eller *tobaksrökande och drickande soldater,* dem han öfverraskat på krogen, hvilka han gjorde till ämne för sina framställningar. Efter hans ankomst till Rom var det det italienska folklifvet, som fick lämna stoff till hans skildringar, lika förträffliga genom deras klarhet och natursanning som kraft och liflighet. Öfver hufvud måste L. anses som en af vårt lands utmärktare målare.» — Gift med *Margareta Charlotta Thunelius.*

Laurinus och **Laurin.** Äldste kände stamfadern *Lars Olofson,* som tros tillhört en utländsk adlig släkt, inkom omkring 1575 till Sverige, där han blef kronofogde vid Stegeborg och dog 1606 i Söderköping. Hans barn kallade sig *Laurinus,* hvilket namn sedan förkortats till *Laurin.* Från släkten hafva utgrenats adliga ätterna *Laurin, Lagerström* och *Lagergréen.*

1. **Laurinus, Laurentius Laurentii, d. ä.,** präst, författare. Född 1573 och son af ofvannämnde *Lars Olofsson* och *Helena Johansdotter.* — Sedan L. studerat i Uppsala från 1594 och vid något af Tysklands universitet vunnit den filosofiska graden, prästvigdes han 1603 och utnämndes till rektor vid Söderköpings skola 1608. Året efter befordrades han till kyrkoherde i Häradshammars och Jonsbergs församlingars pastorat af Linköpings stift, där han afled d. 22 nov. 1655. — Utrustad med en mångsidig bildning, sysselsatte sig L. äfven med skaldskap och har efterlämnat åtskilliga prof däraf på både svenska, latinska och tyska språken. Till sin öfversättning af *Haffenrefferi Compendium locorum theologicorum* 1650 har han vidfogat några sånger. I hans s. å. utgifna *Plausus suecicus* förekommer en svensk visa öfver trettioåriga kriget äfven öfversatt på latin. Likaså lämna hans *Symbola heroum et heroidum* 1647 samt *En kort Sveriges chrönika ifrån Magog alt inn till Fröken Christinas regemente* s. å. prof på hans rimkonst. — Gift 1: 1605 med *Margareta Larsdotter* och 2: 1621 med *Elisabet Ungius.*

2. **Laurin, Carl Oscar Johan,** musiker, tonsättare. Född i Burs pastorat på Gotland 1813; den föreg. ättling i sjunde led. Föräldrar: prosten *Johan Filip Laurin* och *Magdalena Beata Fåhræus.* — Efter idkade elementarstudier vid Visby läroverk blef L. student i Uppsala 1832 och efter några år anförare för studentsången. Sedan han vid 1842 års promotion erhållit lagerkransen, återvände han till sin födelseö och anställdes 1843 som vikarierande och tre år senare som ordinarie

kollega vid Visby lärdomsskola. Under den korta tid, han här var bosatt, stiftade han Visby allmänna sångförening och blef dess förste ledare. Men hans svaga hälsa tvang honom att söka ett mildare luftstreck. 1852 begaf han sig till Brasilien, där han afled af gula febern i Bahia d. 23 maj 1853. — Som tonsättare har L. efterlämnat åtskilliga flerstämmiga sånger samt solosånger med ackompanjemang af piano, bland hvilka den sköna melodien till Nicanders ord: »Mitt lif är en våg», är tillräcklig att försäkra kompositören ett varaktigt minne. Tvenne strofer af denna sång äro också inristade på det kors, som reser sig öfver hans grafkulle på andra sidan oceanen.

3. **Laurin, Carl Gustaf Johannes,** konsthistoriker. Född i Stockholm d. 19 sept. 1868; den föreg. kusins sonson. Föräldrar: boktryckaren *Gustaf Leonard Laurin* och *Agnes Maria Rohtlieb.* — Efter aflagd studentexamen vistades L. i Uppsala 1888—91 och blef filosofie kandidat 1890. Han anställdes 1893 vid den litterära afdelningen i P. A. Norstedt & Söners förlag, i hvilket han är intressent. Kunnig konsthistoriker, har L. utgifvit: ***Konsten och skolan och konsten i hemmet*** (föreningen Heimdals folkskriftsserie) 1899; ***Konsthistoria*** 1900, ett arbete som hade sådan framgång, att det redan det följande året kom ut i ny upplaga och 1903 i en skolupplaga; ***Dansk och norsk läsning*** 1903; ***Rättskänslan i våra dagars Frankrike och Dreyfusaffären,*** broschyr 1899, hvarjämte han skrifvit artiklar i Ord och Bild. L. verkar äfven som föreläsare i konsthistoria på Stockholms arbetareinstitut och som lärare i samma ämne i Anna Sandströms seminarium. 1897 stiftade han Föreningen för skolornas prydande med konstverk (Konsten i hemmet), hvilken genom hans energi åstadkommit, att åtskilliga utmärkta konstverk af svenska målare samt afbildningar af in- och utländska förstklassiga konstverk fått plats i skolsalarna, spridande färg och förfining i de ungas sinnen. — Gift 1893 med *Gunilla Malvina Petre,* sondotter till Thore Petre (se nedan).

Lauw, Frans, sjöhjälte. Född af engelska föräldrar d. 19 okt. 1637. — Tidigt ägnande sig åt sjölifvet, hade L. i många år farit till sjös under främmande flaggor, när han 1675 utnämndes till kapten på ett svenskt örlogsskepp, hvarefter han 1679 befordrades till major vid amiralitetet. I den skarpa sjöträffningen med danskarna i Kalmarsund s. å. förde L. befälet på skeppet »Nyckeln». Genom någon försummelse af lotsen råkade fartyget på grund vid inloppet till Kalmar och angreps genast med stor häftighet af danskarna under Juel. Oaktadt sin äfventyrliga belägenhet försvarade L. sig med utomordentlig tapperhet, sköt danska amiralskeppet och ett par andra fartyg i sank samt tvang fienden att draga sig tillbaka. Men i detsamma sprang »Nyckeln» af någon outredd orsak i luften. Den tappre befälhafvaren, två af hans officerare och fyrtio man af besättningen räddades af danskarna, och den förstnämnde fördes särad inför den danske amiralen, som mottog honom med all den utmärkelse, hans tapperhet förtjänade. Till lön för sitt manliga förhållande befordrades L. s. å. till schoutbynacht, upphöjdes året därefter i adligt stånd och blef 1681 ekipagemästare i Karlskrona, hvilken befattning han nedlade 1685 samt afled d. 19 okt. 1686.

Lavén, Abraham Vilhelm, sjömilitär. Född i

Sääminki socken af Savolaks län d. 29 sept. 1812. Föräldrar: komministern *Anders Lavén* och *Maria Fabritius.* — Vid tio års ålder skickades L. till Sverige, genomgick med utmärkelse krigsakademien på Karlberg och utnämndes till sekundlöjtnant 1830. För sin ytterligare utbildning gjorde han under de närmast följande åren vidsträckta sjöresor på handelsfartyg och genomgick efter sin hemkomst Högre artilleriläroverket å Marieberg. 1835 beordrades han att åtfölja ryska triangelmätningsexpeditionen mellan åländska och svenska kusterna och fästes s. å. vid krigsakademien på Karlberg såsom informationsofficer. I denna egenskap åtföljde han 1836—58 sjökadetterna på en mängd expeditioner till Östersjön, Nordsjön och Medelhafvet, och befordrades till premierlöjtnant 1841, kaptenlöjnant 1848 och till kapten 1853. Under sitt sista lefnadsår utnämndes han till inspektör för samtliga rikets navigationsskolor och till kommendörkapten, om hvilken sistnämnda befordran han erhöll underrättelse först på dödsbädden. — Hans ovanliga arbetsförmåga lämnade, oaktadt hans trägna tjänstebefattningar, tid öfrig till en icke obetydlig författareverksamhet. 1842 prisbelöntes han af krigsvetenskapsakademien för en afhandling om ***Bryggor till krigsbruk*** och riktade, dels som sekreterare, dels som föredragande i krigsvetenskap inom samma samfund, dess handlingar med flera värderika uppsatser. Föröfrigt utgaf han själf åtskilliga vetenskapliga arbeten, såsom: ***Lärobok i matematikens elementer*** 1842; ***Oorganisk kemi i sammandrag*** 1844; ***Tabeller öfver svenska och utländska mått, vigter och mynt*** 1844; ***Kartor öfver fixstjernehimmelen jemte beskrifning*** 1853; ***Allmänna grunder för skärgårdsvapnets stridssätt*** 1854. L. var äfven konstruktör och uppfinnare. — Sedan flera år försvagad till hälsan, insjuknade han efter en ansträngande färd som chef för korvetten Jarramas på Island och afled under hemresan mellan Mandal och Göteborg d. 24 juli 1858. — Gift 1840 med ***Mathilda Palmstedt.***

Leander, Per Johan Herman, vetenskapsman.

Född i Hjelmseryd, Jönköpings län, d. 31 maj 1831. Föräldrar: kyrkoherden därstädes *Johan Lorenz Leander* och *Margareta Katarina Hjelmgren.* — L., som 1851 blef student i Lund, aflade 1860 fil. kandidatexamen, promoverades 1862 till fil. doktor och kallades s. å. till docent i teoretisk filosofi. 1863 utnämndes han till adjunkt i teoretisk och praktisk filosofi vid Lunds universitet, där han 1886

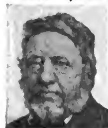
blef professor i praktisk filosofi. Anhängare af Boströms filosofi, har L. bl. a. utgifvit: *Om substansbegreppet hos Cartesius, Spinoza och Leibnitz* 1862; *Om substansbegreppet hos Kant och de tänkare, som från honom utgått* 1863; *Framställning och granskning af Herbarts filosofiska ståndpunkt*, i Acta Univ. Lund., 1864, 1865; *Über einige Sätze aus dem, dem Philosophencongresse zu Prag vorgelegten Programme* 1869; *Något om den samtida filosofien i Tyskland, Danmark och Frankrike* 1876, m. m. — Gift 1868 med *Svenborg Cornelia Olivia Carlström*.

Leche. Släkten, hvilken uppgifves härstamma från Brandenburg, inkom från Seland, där *Jöns Fredrik L.* var kyrkoherde, med dennes son *Frans*, död 1685 som kyrkoherde i Barkåkra. Från denne härstammar den nu lefvande släktgrenen, af hvilken ett stort flertal tillhört det andliga ståndet.

1. **Leche, Johan,** naturforskare. Född i Barkåkra prästgård i Skåne d. 22 sept. 1704. Föräldrar: kyrkoherden *Jöns Leche* och *Kristina Paulin*. — L., hvilken blef student i Lund 1724, var under sin studenttid informator hos en assessor Bildensköld på Simontorp i Skåne. Denne hade vid något tillfälle yttrat den önskan, att hans barn måtte få lära naturalhistoria, hvilket föranledde L. att ägna sig åt detta studium, hvartill han snart fann sig så dragen, att han öfvergaf sin plan att ingå i kyrkans tjänst och beslöt i stället blifva läkare. På förord af arkiater Stobæus kallades L. 1735 till anatomie prosektor och utnämndes, sedan han vunnit medicine doktorsgraden 1740, s. å. till provinsialläkare i Skaraborgs län. Fem år senare antagen till ostindiska kompaniets läkare i Göteborg, invaldes han s. å. till ledamot af Vetenskapsakademien och befordrades 1748 till medicine professor i Åbo. Död därstädes d. 17 juni 1764. — Såsom naturforskare åtnjöt L. mycken aktning af Linné, hvilken ofta begagnade sig af hans uppgifter, särskildt i läran om fåglarna, och till hans ära uppkallade ett örtsläkte *Lechea* och en insektart *Phalæna Lecheana*. Af L:s efterlämnade skrifter märkes i synnerhet *Dissertatio sistens primitias Floræ Scaniæ*. — L. var särdeles mångsidig, företog meteorologiska observationer, ordnade mineralsamlingar, uppbyggde en anatomisal och ett kemiskt laboratorium o. s. v. — Gift 1748 med *Helena Elisabet Svenonius*.

2. **Leche, Jakob Vilhelm Ebbe Gustaf,** zoolog. Född i Helsingborg d. 4 sept. 1850; den föreg. broders sonsons sonson. Föräldrar: svensk-norske konsuln i Lübeck *Karl Fredrik Leche* och *Louise Finelius*. — 1870 student i Lund, 1875 fil. kandidat och 1877 fil. doktor, tjänstgjorde L. 1873—77 som e. o. amanuens vid geologiska institutionen, var 1876—80 docent i zoologi i Lund samt blef 1880 t. f. lärare och 1884 professor i zoologi vid Stockholms högskola, där han 1887—90 var rektor, och hvars första vetenskapliga institution, den zootomiska, han bildade. I den 1898 utgifna skriften, Stockholms högskola 1878—98, har han skrifvit om zoologien och zootomiska institutet. L., hvilken på olika platser i utlandet bedrifvit studier i anatomi och embryologi, har som lärare och författare särskildt sökt att med den jämförande anatomiens, paleontologiens och embryologiens hjälp utreda det genetiska sammanhanget mellan grupper af de högre ryggradsdjuren, speciellt däggdjuren. Resultaten af dessa forskningar föreligga i *Die Entwicklung des Unterarms und Unterschenkels bei Chiroptera* 1879; *Zur Anatomie der Beckenregion bei Insectivora* 1883; *Über die Säugethiergattung Galeopithecus* 1886; *Bemerkungen über die Genealogie der Erinaceidæ* 1896, samt i flera arbeten om pungdjurens morfologi m. m. L. har vidare genom sina undersökningar rörande tandsystemets utveckling kunnat lämna viktiga bidrag till dessa genealogiska frågors lösning, t. ex. i *Zur Entwicklungsgeschichte des Zahnsystems der Säugethiere* 1895. L. började 1884 bearbetningen af afdelningen däggdjurens anatomi i Bronns »Klassen und Ordnungen des Thierreichs». Den framstående vetenskapsmannen har för öfrigt äfven publicerat populära uppsatser, såsom *Några drag ur människans utvecklingshistoria*, i »Svenska spörsmål» 1893; *Descendensteorien och Darvinismen*, i »Bibliotek för allmänbildning» 1894; *Några blad ur organismernas utvecklingshistoria* 1901. — Med utpräglad frisinnad åskådning har L. äfven tagit liflig del i åtskilliga frisinnade rörelser i Stockholm. Särskildt ha religionsfriheten och folkbildningssträfvandena legat honom om hjärtat. Han är sålunda bl. a. sedan 1887 ledamot af Stockholms arbetareinstituts styrelse och var själen i anordnandet af 1902 års sommarkurser i Stockholm. — Gift 1877 med *Vilhelmina Dorotea Fredrika Louise Sager*.

Leesen, Jakob von, industriidkare, donator.

Född d. 15 april 1802 i Hamburg, där fadern *Detlof von Leesen*, bördig från Holstein, idkade handel. Modern hette *Rosina Elisabet Reder*. — Sin första undervisning erhöll han i ett par privatskolor i sin födelsestad, där han vistades till 1813, då Hamburgs belägring föranledde hans sändande till en pensionsanstalt, som ägdes af en pastor Etzdorf i Eistrup i Hannover. Med ungdomlig håg hade han fäst sig vid sjölifvet och fick 1817 göra sin första utflykt, hvarefter han företog en mängd sjöresor till England, Holland, Nordamerika och Brasilien. Men ledsnande på detta besvärliga yrke, ingick han 1820 vid ett sockerbruk för att lära sig sockerfabrikationen, en industri, som bedrefs både af hans morfar och morbroder. Han anställdes 1826 såsom verkmästare vid Aug. Gieseckes sockerfabrik i Stockholm samt kvarstannade där till 1829, då han antog plats såsom föreståndare för sin morbroder Diedrik Reders sockerbruk Gripen i Norrköping. Efter ytterligare sju år blef v. L. genom köp ägare af fabriken, hvarefter rörelsen bedrefs i bolag med konsul Konrad Ståhl till 1842. Under tiden, i synnerhet efter nämnda bolags upplös-

ning, infördes vid anläggningen en mängd nya uppfinningar, däribland den att vid sockertillverkningen använda ånga anbragtes 1854. Vid framskridna år och sedan han förlorat sin son, hvilken på senare tider varit hans kompanjon, öfverlät han 1865 sin sockerbruksrörelse på ett bolag. — Under sin verksamma ålder hade han genom drift och omtanke samlat en högst ansenlig förmögenhet. 1866 öfverlämnade han 300,000 rdr rmt till en vattenledning för Norrköpings stad samt donerade 1875 100,000 kr. till användning att sedligt förbättra vanartiga barn, tillhörande Norrköpings samhälle och en lika stor summa till en fattiggård för Kvillinge församling. I L:s och hans hustrus testamente bestämdes ytterligare stora summor till olika ändamål. Död å sin egendom Krusenhof i Kvillinge socken d. 25 sept. 1876. — Gift 1831 med *Charlotta Stenhammar.*

Lefebure, Johan Henrik, industriidkare. Född i Stockholm d. 15 jan. 1708. Föräldrar: grosshandlaren *Henry Lefebure* och *Marie Bedoire.* — Endast tjugutvå år gammal, då han erhöll burskap i hufvudstaden, ägnade sig L. åt en omfattande merkantil och industriell verksamhet, anlade åtskilliga fabriker och inköpte mässingsbruket i Norrköping, hvilket han betydligt utvidgade och försåg med ett konstgjuteri. — Såsom ledamot af borgarståndet deltog han i riksdagarna 1751 och 1760 och blef som en ifrig Hatt fullmäktig i rikets ständers kontor samt ledamot af konvojkommissariatet och assekuransrätten, fullmäktig i generaltullarrendesocieteten, direktör i sjöförsäkrings- och järnkontoret, ledamot i frimurarbarnhusets direktion samt direktör för ostindiska kompaniet, hvarjämte han adlades 1762 med bibehållande af namnet *Lefebure.* — Den ansenliga förmögenhet, han samlat på sin handel och sina fabriksanläggningar, ökade han ännu mer såsom delägare i det beryktade växelkontoret. När därför 1765 års ständer anställde sin räfst med Kierman och hans associerade i växelaffärerna, dömdes L. att återbära till kronan sex millioner daler kopparmynt eller vid pass tjugu tunnor guld samt till en månads fängelse vid vatten och bröd samt förlust af all borgerlig näring i Stockholm och af rättighet att vistas i Stockholm eller å ort, där riksdag hölles. I maj 1766 blef väl en del af ersättningssumman efterskänkt, och hans straff mildrades till böter af 1,000 d. smt, men L. afled redan d. 27 okt. 1767. — Gift 1736 med sin kusin *Charlotta Bedoire.*

Leffler. Släkten, hvars äldste kände stamfader, *Georg Leffler,* lefde i Breslau i början af 1600-talet, inkom omkring 1655 till Sverige med hans son, *Tobias,* hvilken, född 1641 och död 1702, var kopparslagare i Västerås.

1. **Leffler, Sven Peter,** läkare, skriftställare, boktryckare. Född i Göteborg d. 7 juni 1776. Föräldrar: stadsmäklaren och skeppsklareraren *Johan Håkan Leffler* och *Elisabet Kullman.* — Efter förberedande uppfostran vid Kristiansfelds institut inskrefs L. 1789 bland de studerande vid Lunds

universitet men begaf sig efter några år till Uppsala, där han blef medicine doktor 1797. Sedan han en tid varit praktiserande läkare i Göteborg samt ett år uppehållit sig i Köpenhamn, återvände han i början af 1800-talet till Uppsala, där han 1833 öfvertog ett tryckeri och 1836 jämte sin måg Sebell blef ägare af det akademiska tryckeriet. Allt ifrån sin bosättning i Uppsala ägnade han sig uteslutande åt litteratur och författarskap och kan i detta hänseende räknas bland de verksammaste befordrarna af fosterländsk bildning under förra hälften af nittonde århundradet. Särskildt förtjänar han ihågkommas för, hvad han gjort för den tyska litteraturens spridning genom redigerandet af det af Bruzelius utgifna »Bibliothek der Deutschen Classiker». Han inskränkte likväl ej sin litterära verksamhet till att endast göra Sverige och svenskarna bekant med det yppersta, Tysklands skalder och tänkare frambragt, utan skänkte genom öfversättningar från svenskan till tyskan äfven det senare landet det utmärktaste, vårt eget land ägde i vetenskaplig väg, såsom Höijers afhandling om den »filosofiska konstruktionen», Geijers »Svenska folkets historia», Berzelii, Hisingers m. fl. vetenskapliga uppsatser, o. s. v. Han deltog äfven verksamt i redigerandet af »Tidning i blandade ämnen» samt utgaf från 1833 »Uppsala Korrespondenten». Död i Uppsala den 11 okt. 1850. — Gift med *Anna Katarina Lindberg.*

2. **Leffler, Johan Anders,** nationalekonom. Född i Göteborg den 18 juni 1845; den föreg. broders sonson. Föräldrar: stadsmäklaren *Johan Albrecht Leffler* och *Maria Theresia Hegardt.* — Student i Uppsala 1863, lämnade L. efter några år studierna för att öfvertaga egendomen Staflösa i Östergötland, men återupptog dem 1874 efter sin hustrus död vid universitetet i Leipzig, där han förnämligast ägnade sig åt nationalekonomi och finansvetenskap (under W. Roscher), jordbruksvetenskap och botanik. Sedan han efter 1876 vunnen filosofisk doktorsgrad därstädes återvändt till hemlandet, höll han 1878—80 offentliga föreläsningar i nationalekonomi i Göteborg. 1880 insamlade han på uppdrag af L. O. Smith upplysningar om arbetarförhållanden, konsumtionsföreningar, folk- och sparbanker, m. m. i Syd- och Väst-Europa, hvilka kommo att bilda det sakliga underlaget för den af Smith 1883 startade arbetareringsrörelsen och L. blef ock 1883—86 direktör för den nybildade Arbetareringens bank. — L. hade äfven begagnat tillfället att under samma resa i England taga noggrann kännedom om postsparbanksväsendet, hvars införande i Sverige han efter sin återkomst varmt förordade. Han vardt ock 1881 ledamot och sekreterare i den af k. m:t tillsatta postsparbankskommittéen samt 1883 vid postsparbankens inrättande ledamot af dess styrelse, som han ännu tillhör. — L. har under skilda perioder haft förordnande som lärare i nationalekonomi vid Stockholms högskola samt är sedan 1893 extra lärare i samma ämne vid Tekniska hög-

skolan samt sedan 1895 sekreterare i Försäkringsföreningen och redaktör af dess tidskrift. L. insattes 1885 af donator som ledamot i Lorénska stiftelsens styrelse (se Lorén, V. E.), och har från början alltjämt tjänstgjort som dess sekreterare. Under 1897—98 var han ledare för den af kommerskollegium föranstaltade offentliga bageriundersökningen. 1886—88 var han ledamot af Första kammaren för Göteborgs och Bohus län och tillhörde den frihandelsvänliga och moderat-liberala fraktionen därstädes. — L. har bl. a. utgifvit: *Die schwedischen Zettelbanken*, gradualafhandling, 1876; *Grundlinjer till nationalekonomiken* 1881; *Om olika löneformer med särskildt afseende på s. k. vinstandelssystem* 1893; *Zur Kentniss von den Lebens- und Lohnverhältnissen industrieller Arbeiterinnen in Stockholm* 1897; *Undersökning af bagerierna i Sverige* 1899, m. m. Han var äfven den hufvudsaklige ledaren af den stora nationalekonomiska encyklopedien: *Det ekonomiska samhällslifvet* 1891—1902, i hvilket åtskilliga afhandlingar äro af hans hand. Han har dessutom författat en mängd tidskriftsuppsatser i botaniska och nationalekonomiska ämnen samt varit en flitig medarbetare å sistnämnda fält i pressen, särskildt Aftonbladet, Stockholms Dagblad och Svenska Dagbladet, i hvilket han var fast anställd 1897—98. — Gift 1869 med *Elisabet (Betty) Kristina Dymling*.

3. **Leffler, Magnus Gustaf Mittag-**, matematiker; den föregåendes syssling. Föräldrar: rektorn vid Katarina elementarläroverk i Stockholm *Johan Olof Leffler* och *Gustava Vilhelmina Mittag*. Född i Stockholm den 16 mars 1846. — Student i Uppsala 1865 och fil. d:r 1872, kallades L. till docent i matematik s. å. 1873—76 vistades han som byzantinsk stipendiat i Tyskland och Frankrike och utnämndes 1877 till professor i matematik vid Helsingfors universitet men återkom 1881 till hufvudstaden som Stockholms högskolas förste ordinarie professor i matematik. 1885—86 och 1891—92 var han högskolans rektor. Led. af Vet.-societeten i Helsingfors, Vet.-akadem., Vet.-societeten i Uppsala, Videnskabsselskabet i Kristiania, Royal Society i London, hedersdoktor i Oxford o. s. v. Som vetenskaplig författare har L. hufvudsakligen behandlat funktionsteorien och därmed sammanhängande delar af teorien för differentialekvationers integration, i det han har utvecklat Weierstrass'ska funktionsteorien. Han har lyckats skapa en teori för entydiga funktioner af en variabel, genom hvilka dessa i viss mån blifvit lika tillgängliga för behandling som de rationella funktionerna. L:s undersökningar äro offentliggjorda i »Öfversikt af svenska Vetenskapsakademiens förhandlingar» och i franska vetenskapsakademiens »Comptes rendus». De erhöllo sin afslutning genom den stora afhandlingen *Sur la représentation analytique des fonctions monogènes uniformes d'une variable indépendante*, som finnes i *Acta mathematica* IV, 1884. Denna internationella matematiska tidskrift grundlades af L. 1882 och intager, med L. som hufvudredaktör, en framstående plats i den matematiska litteraturen. — L. har äfven behandlat speciella frågor inom analysen, och bland hans öfriga skrifter må nämnas: *Tvenne följdsatser ur Cauchys teorem om rötter*, *En metod att komma i analytisk besittning af de elliptiska funktionerna*, *Integration af en ny klass af lineära differentialekvationer af andra ordningen*, *Sur la représentation analytique des intégrales et des invariants d'une équation différentielle linéaire et homogène*, *En generalisering af potensteorien*. Som lärare har L. först infört studiet af Weierstrass'ska funktionsteorien i Finland och Sverige. På sin 51:a födelsedag hyllades L. med en adress från 400 matematici i skilda land, åtföljd af hans af Edelfelt målade porträtt. — Gift 1882 med *Signe Julia Emilia af Lindfors*.

4. **Leffler** (skrifver sig sedan 1886 **Läffler**), **Leopold Fredrik (Fritz) Alexander,** språkforskare; den föregåendes broder. Född i Stockholm d. 15 nov. 1847. — Student i Uppsala 1866 samt fil. d:r och docent i nordiska språk 1872, blef L. 1881 e. o. professor i svenska språket. Höstterminen 1875 samt vårterm. 1880—vårterm. 1883 förestod han professuren i nordiska språk och har f. o. m. höstterminen 1883 för sjukdom åtnjutit oafbruten tjänstledighet. Bland hans många afhandlingar må nämnas: *Bidrag till läran om i-omljudet med särskild hänsyn till tiden för den germanska språkenheten*, där han påvisar en förut okänd ljudlag i de germanska språken (*i*-omljud af *e*). I rättstafningsfrågan har L. lifligt kämpat på reformvännernas sida. — Ogift.

5. **Leffler (Edgren), Anne Charlotte,** hertiginna af *Cajanello*, författarinna; de föreg. syster. Född i Stockholm d. 1 okt. 1849. — L. utgaf vid tjugu års ålder anonymt novellsamlingen *Händelseris* och fick, efter det hon 1872 ingått giftermål med vice häradshöfdingen *G. Edgren* i Stockholm, anonymt å Dramatiska teatern uppförda åtskilliga skådespel: *Skådespelerskan* 1873; *Pastorsadjunkten* 1876; *Under toffeln* 1876; *Elfvan* 1880. I dessa stycken är det i allmänhet fråga om en person, som söker befria sig ur förhållanden, som hämma utvecklingen af hennes personlighet. 1882 utgaf fru E. under eget namn novellsamlingen *Ur lifvet*, där hon på ett modernt realistiskt och mycket åskådligt sätt samt i en klar stil behandlar lifskonflikter ur samtiden. 1883 utkom andra samlingen »Ur lifvet» med den djärfva novellen *Aurore Bunge*. Samma år uppfördes å scenen *Sanna kvinnor*, som hade stort inflytande på opinionen i fråga om gift kvinnas äganderätt, och lustspelet *En räddande engel*. Efter en 1884 företagen utländsk resa utgaf hon 1885 tendensdramat *Hur man gör godt*. 1886 romanen *En sommarsaga*, behandlande problemet

hur den utvecklade nutidskvinnan skall kunna bevara sin personlighet och individuella lifsgärning på det erotiska området. Jämte Sonja Kovalevski skref hon 1887 dubbeldramat *Kampen för lyckan.* Efter en italiensk resa 1888 skildes hon 1889 från sin make och ingick följande år i Rom äktenskap med hertigen *af Cajanello*, professor i matematik vid Neapels universitet. Samma år utkom ytterligare en del »Ur lifvet», *Kvinnlighet och erotik*, en lofsång öfver kärleken. Följande året skref hon komedierna *Familjelycka* och *Den kärleken!*, utgifna 1892 med situationen *Moster Malvina;* 1892 en *biografi öfver Sonja Kovalevski* samt sagospelet *Sanningens vägar.* Död i Neapel d. 21 okt. 1892. — Hennes *Efterlämnade skrifter* utkommo 1893. Åtskilliga af hennes arbeten ha öfversatts på olika främmande språk. — Fru E. lefde under en litterär brytningstid och mycket af, hvad hon skrifvit, utgör i alltför hög grad stridsskrifter för att ha bestående litterärt värde. Men hon har tecknat åtskilliga lifsbilder, hvari det allmänmänskliga skildras på ett ovanligt gripande och åskådligt sätt. Flera af hennes mindre berättelser tillhöra på grund häraf det bästa som svensk novellistik har att bjuda på. En lefnadsteckning öfver henne är 1893 utgifven af Ellen Key.

1. **Lefrén, Lars Olofsson,** orientalist, teolog. Född i Levene socken i Västergötland d. 19 dec. 1722 och son af en bonde *Olof Carlsson* och dennes hustru *Anna Persdotter.* — Gossens tidigt visade håg för läsning förmådde föräldrarna att skicka honom till Skara skola och, sedan han äfven genomgått gymnasium, låta honom fortsätta sina studier vid universitetet i Åbo 1746. Promoverad till fil. magister 1751, kallades han året därefter till docent i österländska språk och utnämndes till adjunkt i filosofiska fakulteten 1765. Förordnad 1770 till akademie bibliotekarie, befordrades han två år senare till professor i österländska språk hvarjämte han inkallades till ledamot i bibelkommissionen. 1784 utbytte han nämnda lärostol emot tredje teologie professuren med Nådendals pastorat till prebende samt befordrades 1790 till andre teologie professor, hvilket ämbete han innehade till sin död d. 15 jan. 1803. — Såsom orientalist och teolog ägde L. en djup och omfattande lärdom. I yngre år sysselsatte han sig äfven med vitterhet, hvarpå ett par prof finnas intagna i Salvii lärda tidningar 1753—54. Frukten af sina vetenskapliga forskningar nedlade han endast i akademiska dissertationer, för hvilka han presiderat till ett antal af öfver femtio, alla tryckta i Åbo. — Gift 1775 med *Johanna Elisabet Leijonancker.* — Tvenne af hans söner beträdde den militära banan och blefvo hvar för sig adlade. Äldst var

2. **Lefrén, Carl Adolf af,** krigare. Född i Åbo d. 16 maj 1779. — L. studerade först lagfarenhet vid Åbo universitet, men ingick 1797 som underofficer vid Åbo läns lätta infanteribataljon och erhöll sin första officersfullmakt fyra år senare såsom fänrik vid Tavastehus regemente. Sedermera förflyttad till Lifregementets värfvade lätta infanteribataljon, blef L. 1803 sekundlöjtnant. Han deltog 1808 i von Vegesacks, Lantingshausens och Lagerbrings landstigningsförsök i västra Finland och befordrades 1809 till premierlöjtnant. Sedan han sistnämnda år erhållit fullmakt såsom kapten i armén och blifvit prydd med guldmedaljen för tapperhet i fält, befordrades han 1815 till kapten vid Andra lifgardet, 1816 till major i generalstaben, adlades 1818 med namnet *af Lefrén*, och utnämndes 1820 till öfverstelöjtnant i generalstaben samt undfick slutligen 1827 fullmakt som öfverste i armén. 1829 tog han afsked ur krigstjänsten. Död i Björneborg i Finland d. 5 jan. 1844, och slöt själf sin adliga ätt. — Gift 1: 1818 med *Anna Sofia Elisabet Gyllenbögel* och 2: 1824 med *Margareta Sofia Frenckell.*

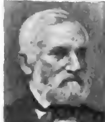
3. **Lefrén, Johan Peter,** militär. Född i Åbo d. 17 jan. 1784; den föregåendes bror. — Vid femton års ålder inskrifven som kadett vid Karlbergs krigsskola, utexaminerades han därifrån 1802 och utnämndes s. å. till fänrik vid Lifregementets värfvade infanteri. 1806 öfverflyttad som löjtnant vid Fältmätningskåren och 1808 befordrad till stabsadjutant vid generaladjutantsexpeditionen och 1809 kapten i armén, tjänstgjorde han vid norra arméens svenska fördelning, under von Döbeln, och bevistade fyra år senare fälttåget i Norge, där han var anställd som befälhafvare för fältmätningsofficerarne och som öfveradjutant för yttre ärenden hos den under öfverbefälhafvaren von Essen ställda 2:a armékåren. Utnämnd 1814 till öfverstelöjtnant i armén, adlades han 1818 med bibehållande af sitt namn och förordnades 1821 till guvernör för krigsakademien på Karlberg. Sedan han 1828 blifvit anställd som chef för kronprinsen Oscars adjutants- och ordonnansofficerskårer, gingo hans befordringar hastigare. 1830 utnämnd till generalmajor, blef han 1839 chef för ingenjörkåren med fortifikationsgenerals lön, 1843 generallöjtnant och 1844 t. f. president i krigskollegium. 1847 förflyttades han till generalbefälhafvare i fjärde militärdistriktet, från hvilken post han 1856 tog afsked, utnämndes 1850 till serafimerriddare och blef general af infanteriet 1860. — L. deltog äfven i sin tids politiska lif som representant för sin ätt å riddarhuset och utöfvade ett ganska stort inflytande inom det konservativa parti, han tillhörde. Varaktigare och mera värderade minnen torde han likväl ha efterlämnat i hvad han verkat för bildningens höjande inom landet, ej blott den militära, utan för upplysningens spridande äfven till andra samhällsklasser. L. var sålunda en af dem, som 1827 inrättade Nya elementarskolan i Stockholm, där företrädesvis hans idéer, bl. a. den s. k. fria flyttningen, skulle pröfvas. 1812 lärare i krigskonst vid de 1811 sammanslagna fortifikations- och fältmätningskårernas läroverk, gaf L. utmärkta lektioner. Hans 1817—18 utgifna *Föreläsningar i krigsvetenskapen* anses i sitt slag som verkliga mönster. Ledamot af Krigsvetenskaps- och Vetenskapsakademierna. Död i Stockholm d. 9 jan. 1862. — Gift 1815 med *Maria Antoinetta Hedman.*

Lehnberg, Magnus, vältalare, teolog. Född i

Södra Vi församling af Kalmar län d. 22 maj 1758. Föräldrar: hofrättskommissarien *Olof Lehnberg* och *Anna Elisabet Watzell.* — Student i Uppsala 1776, ämnade L. bereda sig för inträde i konungens kansli. Men hans medellöshet tvang honom söka sin utkomst, där denna lättast var att vinna, hvarför han 1785 antog prästerlig ordination, med kallelse till komministersadjunkt vid Storkyrkan i Stockholm. Tvenne år senare täflade han om Svenska akademiens prisämne i vältalighet och eröfrade stora priset för sitt *Äreminne öfver Birger Jarl.* Följande året vann han åter samma utmärkelse för ett *Äreminne öfver Gyllenhjelm.* Det ofantliga uppseende, dessa vältalighetsprof väckte, skapade med ens L:s lycka. Inkallad 1789 bland de aderton i Svenska akademien, utnämndes han 1790 till kyrkoherde i Kungsholmen i Stockholm och blef två år därefter öfverhofpredikant hos änkedrottning Sofia Magdalena. 1802 förordnades han till konungens öfverhofpredikant och befordrades s. å. till kyrkoherde i Jakobs och Johannes församlingar i hufvudstaden. 1805 utnämndes han till biskop öfver Linköpings stift. Teologie doktor 1800 m. m. Död d. 9 dec. 1808. — L. gällde på sin tid för Sveriges obestridligt ypperste vältalare. Hans skrifter antogos såsom klassiska mönster; hans manér härmades af många, och samtida konstdomare yttrade utan tvekan, att »med L. föddes svenska vältaligheten fullvuxen». Dessa öfverdrifna loford hafva efterträdts af en lika oinskränkt förkastelsedom öfver allt hvad L. talat och skrifvit. — Som predikant var L. den förnämsta representanten för den samtida neologien i Sverige, den där förstod fängsla åhörare af eljest ganska skeptisk naturell. Han undvek nämligen dogmerna, anklagade sällan, fördömde än mindre utan sökte i stället öfvertyga sina åhörare om kristendomens företräden och den lycka, dygdens utöfvande skänker. — Hans skrifter, utom de nämnda äreminnena, utgöras af *Åminnelsetal öfver riksrådet grefve Hermanson* 1791; *Tal på Svenska akademiens högtidsdag* 1788 från altaret i slottskapellet, samt *Predikningar* (utgifna efter författarens död, 1809—13). L. hade till sin förebild valt fransmannen Thomas. L:s konstnärsskap framträder dels i den fint afvägda kompositionen, som tillika låter själfva de omtalade tilldragelserna i personernas lif lyckligt sammansmälta med reflexionerna däröfver, dels i språkets utomordentligt skickliga behandling med en säkert mejslad — om än något invecklad och stundom en smula tröttande — satsbyggnad och ett fint öra för ordens tonfall. — Gift 1790 med *Charlotta Sofia Apelblad.*

Leijonancker, Fredrik Vilhelm Erik Carl, fortifikationsofficer, ämbetsman. Född på egendomen Viken i Skaraborgs län i mars 1819. Föräldrar: kaptenen *Johan Vilhelm Leijonancker* och *Hedvig Ulrika Reutercrona.* — Efter enskild undervisning i föräldrahemmet inskrefs L. som kadett på Karlberg, hvarifrån han utexaminerades 1835 och 1836 utnämndes till sekundlöjtnant vid k. maj:ts flotta. Sedan han 1839 blifvit förflyttad såsom underlöjtnant till ingenjörkåren, genomgick han 1839—41 högre artilleriläroverket å Marieberg samt förordnades 1844 till lärare i civil- samt väg- och vattenbyggnadskonst vid samma läroverk, en befattning, från hvilken han 1864 sökte och erhöll afsked. Under tiden avancerade han 1845 till löjtnant vid ingenjörkåren, 1852, efter erhållen transport, till kapten vid väg- och vattenbyggnadskåren, 1855 till chef i norra väg- och vattenbyggnadsdistriktet, samma år till major och 1858 till öfverstelöjtnant vid förenämnda kår samt till byråchef i styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader. L. ledde många viktiga arbeten, däribland Stockholms, Karlskronas och Jönköpings vattenledningar, nya kemiska laboratoriebyggnaden i Uppsala, och utarbetade en mängd förslag till kommunikationslinjer och -byggnader. Redan 1846 erhöll L. förordnande att vara lärare i byggnadskonst vid Fria konsternas akademi, från hvilken befattning han begärde entledigande 1854, och tjänstgjorde såsom lärare i byggnadskonst vid Teknologiska institutet 1858—70. Från 1854—72 var han ledamot i riddarhusdirektionen och erhöll 1870 förordnande att vara landshöfding i Hallands län. Han blef 1876 ordinarie landshöfding och inlade särskildt förtjänst om utvecklingen af länets samfärdsförbindelser. — L. bevistade ståndsriksdagarna från 1844 och representerade 1868—76 Göteborgs och Bohus län i Första kammaren, mestadels placerad i statsutskottet. Död i Stockholm d. 16 april 1883. — Gift 1: 1847 med *Margareta Lovisa Charlotta Blix* och 2: 1863 med *Hedda Fredrika Berndes.*

Leijoncrona, Christofer, skald. Antagligen

född på 1660-talet; son af *Johan Holm,* adlad *Leijoncrona,* drottning Kristinas hofskräddare och slutligen hofintendent, samt *Barbara Dorotea Crumbygel.* — Under senare hälften af 1680-talet vistades L. i Paris, möjligen i något slags uppdrag hos svenska beskickningen därstädes, och blef 1688 svensk kommissionssekreterare vid Storbrittaniska hofvet. 1697 blef L. resident och 1703 envoyé samt afled i London, efter hvad det berättas, af grämelse öfver olyckan vid Pultava, d. 8 april 1710. — Såsom en egendomlighet kan tilläggas, att hans lik aldrig blef begrafvet. Då L. under sin vistelse i London ådragit sig betydliga skulder, togos hans jordiska kvarlefvor jämte likkistan i mät, för att tvinga arfvingarna till inlösen af hans förbindelser. Ännu 1815 lär kistan stått ofvan jord i en källarvåning, under det fordringsägarnas arfvingar då och då förhörde sig hos svenska ministern om ej betalning kunde erhållas. »Det är poesiens ära,» säger Wieselgren, »att ämbetsmannen L. alldeles kunnat förgätas, oaktadt han beklädde den viktiga och ärorika posten, att under Carl XII:s mest lysande period vara hans representant i England, medan skalden L. för

några visor kunnat bibehålla ett äradt, ett älskadt namn.» — I den rad af sångare, som uppstodo samtidigt med eller strax efter Stjernhjelm och i skilda toner pröfvade sina skaldegåfvor, intager L. ett framstående rum. Förträffligast äro hans *Visor*, i hvilka han mera oberoende af formen, än i sina sonettartade sånger, kunnat lämna fritt lopp åt sin känsla. Han har utom dessa skrifvit *Habor och Signill*, *Trenne herdars samtal*, m. fl. stycken, intagna i Hansellis samling 1863. — Gift med *Françoise Whittkell*, en styfdotter till envoyén *Leijonberg*.

Leijonhielm, Anders, krigare. Född d. 20 jan. 1655. Föräldrar: öfversten *Erik Baaz* — hvilken, son af biskopen i Växjö Johan Baazius, 1667 adlades under namnet *Leijonhielm* — och *Kristina Andersdotter*. — L. började sin krigarebana såsom volontär vid Lifgardet till fot 1673 och utnämndes året därefter till fänrik vid Kalmar regemente. Han deltog därefter i kriget i Skåne och blef, när Kristianstad med storm intogs af danskarna, fången och bortförd till Danmark. Under Carl XII:s krig bevistade han landstigningen på Seeland, slaget vid Klissow, belägringen af Thorn och 1704 den häftiga drabbningen vid Latoviez, där han med 450 man omringades af 3,000 kosacker och 400 sachsare. När hälften af hans manskap stupat, måste L. ge sig fången, hvarefter de återstående emot pardon nedhöggos af kosackerna och L. bortfördes till Sachsen. Befriad ur fångenskapen, åtföljde han svenska hären genom Polen och Ukrajn och deltog i slaget vid Poltava. Här lämnade han valplatsen med förlust af sitt vänstra ben, som borttogs af en kanonkula, men lyckades rädda sig in på turkiska området, och utnämndes af konung Carl 1710 till öfverste för Jönköpings regemente. Återkommen till Sverige förordnades han 1714 till landshöfding i Östergötlands län, hvarifrån han fyra år senare flyttades till samma ämbete i Jönköping. 1718 undfick han fullmakt som generalmajor och upphöjdes 1719 till friherre. Död d. 27 dec. 1727. — Gift 1687 med *Ebba Emerentia Leijoncrantz*.

Leijonhufvud. Ätten kan sägas härstamma från Selaön i Södermanland, där dess förste med säkerhet kände medlem är »*Christiern i Brunzebierghe*». Förra tiders genealoger anse dock, att ätten är af holländsk härkomst. *Abraham Kristiernsson*, som lefde på 1400-talet, är den förste af ätten, hvilken omtalas som riksråd, och med honom började ätten intaga sin plats bland rikets förnämsta ätter. En af hans sondöttrar, Margareta Eriksdotter, blef Gustaf I:s andra gemål. Genom hennes yngre broder *Sten Erikssons* upphöjande i friherrligt stånd vid Erik XIV:s kröning 1561 delades ätten i två grenar, en adlig och en friherrlig, den senare nämnd till Gräfsnäs. Den friherrliga ätten erhöll grefligt värdighet 1568, samma dag Sten Eriksson afled, och hans änka fick följande år bekräftelse härpå. Den adliga ätten L. utgjordes af afkomlingar efter Sten Erikssons äldre broder *Abraham*, som afled 1556. Dennes sonson *Abraham L.* blef 1610 friherre. Det hade sålunda åter blifvit en adlig och en friherrlig ätt, hvilken senare utdog med stiftaren 1618. Abrahams halfbroder, landshöfdingen *Gustaf L.*, upphöjdes 1651 i friherrligt stånd, och någon adlig ätt fanns då icke, ty alla Gustaf L:s syskon voro redan döda och hade icke haft några barn. Redan grefve Sten Eriksson Leijonhufvuds barn började skrifva sig Lewenkopf, snart utbytt mot Lewenhaupt (se nedan).

1. **Leijonhufvud, Sten Eriksson,** riksråd. Född d. 25 aug. 1518; son af riksrådet *Erik Abrahamsson*, som afrättades vid Stockholms blodbad 1520, och *Ebba Vase*. — Svåger med konungen samt därtill klok och erfaren, åtnjöt han af Gustaf I stort förtroende och användes af honom till många riksviktiga värf. 1542 afsändes han till Frankrike för att afsluta ett förbund med konung Frans I, och förordnades tre år senare till ståthållare i Östergötland, med särskild befallning att befästa Vadstena och Vimmerby. 1551 kallas han »konungens öfversta sekreta råd» och blef 1554 riksråd samt 1556 höfvidsman på Jönköpings slott och ståthållare i Småland, hvarifrån han innan 1557 års slut förflyttades som öfverstebefallningsman till Viborg. — Ehuru i själ och hjärta sin syster Margaretas söner mera tillgifven, visade han dock i det längsta Erik XIV sin trohet och rönte af honom samma förtroende, som af hans far. Vid konungens kröning upphöjd till friherre, skickades han 1563 att uppgöra frieriet emellan Erik och prinsessan Kristina af Hessen, men blef i Danmark kvarhållen och återkom ej förrän efter två år till Sverige. När Eriks misstroende mot högadeln begynte uppläga, var Sten Eriksson bland de af honom misstänkta, hvarför denne fängslades och fördes till Uppsala, där han med nätt nöd undgick att dela Sturarnes öde. Konungen hade nämligen befallt, att endast »herr Sten» skulle skonas, och i ovisshet, om härmed menades L. eller Sten Axelsson Banér, skonade knektarna båda till lifvet. — Vid hertigarnas uppror öfvergick L. på deras sida och åtog sig jämte Pontus De la Gardie att söka tillfångatagа konungen i Stockholm. Genom hemligt förstånd med borgerskapet och besättningen lyckades de obemärkt inkomma i staden. Erik, som var i kyrkan, skyndade till slottet, och när Sten Eriksson ville afskära honom flykten, sårades han af en drabant med en hillebard, så att han afled d. 5 okt. 1568. — Gift, jämt på dagen tjugu år förut, med *Ebba Månsdotter (Lilliehöök)*, dotter till den i Västgötabullret på Gustaf I:s tid bekante Måns Bryntesson och gemenligen kallad »gref Ebba» för sin tilltagsenhet.

2. **Leijonhufvud, Margareta,** Gustaf I:s drottning, den föreg. syster, se *Margareta*.

3. **Leijonhufvud, Märta,** den föreg. syster, se *Sture, Märta*.

4. **Leijonhufvud, Erik Abrahamsson,** riksråd. Född i Stockholm 1552; de föreg. brorson. Föräldrar: ståthållaren *Abraham Eriksson Leijonhufvud* och *Anna Thott*. — Vid tretton års ålder åtföljde han sin farbroder, riksrådet Sten Eriksson, på dennes friarebeskickning till Hessen och blef jämte honom uthållen i Danmark, dock med frihet att få besöka några högskolor i Tyskland, där han i synnerhet förvärfvade sig stor färdighet i främ-

mande språk. Efter sin återkomst till Sverige blef han genast upptagen i Johan III:s hof och förordnades 1584 till riksråd och lagman i Nerike. Ehuru han vid mötet i Reval jämte flera andra af riksråden till konungen aflämnade en skrifvelse, som i mörka färger skildrade landets nöd och varnade för de olyckor, som skulle uppstå, om Sigismund återkomme till Sverige, råkade han dock icke i Johans ogunst. Då rådets ställning under brytningen mellan Sigismund och hertig Carl blef allt mera vansklig och det blef nödigt taga ett bestämdt parti, sökte han kort före Söderköpings riksdag 1595 afsked från rådsämbetet men fick afslag. Han slöt sig sedermera bestämdt till Sigismund och blef med anledning häraf vid Linköpings riksdag 1600 dömd från lif, ära och gods, hvilken dom dock af hertigen mildrades till fängelse, sedan L. bekänt sig brottslig. Efter någon tid frigifven, tillbragte han sina återstående lefnadsdagar i stillhet och andaktsöfningar och afled på Hjälmarsberg i Nerike d. 27 april 1616. — Gift 1: med *Karin Åkesdotter (Soop)* och 2: 1596 med *Elisabet Gyllenhorn*. — Från L. härstamma alla nu lefvande medlemmar af friherrliga ätten Leijonhufvud.

5. **Leijonhufvud, Axel Stensson,** riksråd. Född i Jönköping 1554; den föreg. kusin och son till L. 1. — Af tacksamhet för faderns tjänster, tog konung Johan III sin unge frände under sin speciella omvårdnad och redan 1576 blef han häradshöfding i Oppunda härad i Södermanland, 1586 riksråd samt 1587 ståthållare öfver hela Finland med undantag af Karelen, där han genom grymhet och utpressningar mot allmogen gjorde sig ett mindre hedradt namn. Med konungen åter kom han på kant, sedan han på mötet i Reval 1589 deltagit i rådets och adelns föreställningar mot Sigismunds afresa och än mera rågades måttet, sedan Johan fått kännedom om, att L. äfven medverkat till en skrift i liknande syfte från krigsbefälet, hvilken dock aldrig blef framlämnad. Han dömdes ock 1590 sina ämbeten förlustig och blef först vid konungens dödsbädd försonad med honom. — Ehuru han förut lefvat i godt förstånd med hertig Carl, antog han sig efter Johans död med ifver Sigismunds sak mot hans farbror och sökte i Västergötland åvägabringa en folkresning i dylikt syfte. Sedan denna misslyckats, flydde han hals öfver hufvud till Polen, där han på allt sätt sökte underblåsa Sigismunds misstro mot sin farbror, om hvars afsikter han utspred ogrundade framställningar. Han återvände till Sverige med Sigismund på hösten 1593, men vänskapen dem emellan kom snart till ända, sedan konungen i en ekonomisk angelägenhet ej kunnat gå L. till mötes. Han började nu åter närma sig hertig Carl och var den ende af rådet, som bevistade riksdagen i Arboga 1597 samt stod på hertigens sida vid brytningen mellan honom och Sigismund. Af Carl belönades han ock med lagmansvärdigheten i Västergötland 1597 och ståthållareskapet därstädes 1598. Vid riksdagen i Linköping tillhörde han äfven domstolen öfver de anklagade rådsherrarne. Då L. som ståthållare i Västergötland uppträdt med mycken själfrådighet, gaf Carl 1601 order om hans fängslande, men varskodd om faran, lyckades L. undkomma till Tyskland, där han i Elsass genom sitt giftermål kommit i besittning af åtskilliga egendomar. Här utgaf han flera smädeskrifter mot hertig Carl, hvilket hade till följd, att Raseborgs grefskap fråntogs honom och gafs åt hans broder Mauritz. Efter Carls död återvände han till Sverige utan tillstånd, men visade snart prof å sitt gamla lynne genom våldsam behandling af sina underhafvande och fann rådligast att fly till Norge. Död i Tyskland å 1620-talet. — Gift 1579 med grefvinnan *Sidonia af Falkenstein*. Hans efterkommande antogo namnet Lewenhaupt (se nedan).

6. **Leijonhufvud, Mauritz Stensson,** riksdrots.

Född d. 10 sept. 1559; den föreg. bror. — När änkan efter mannens död skickade sina söner till hofvet, sattes den äldre Axel hos konungen, och den yngre hos hertig Carl. Valet var åtminstone hvad Mauritz beträffar godt, ty han var, liksom hertigen själf, klok, djärf och ihärdig, och kom också genast hos sin furstlige frände i stor ynnest. 1584 upptagen till hertigens råd, afsändes han 1588 som legat till Polen och i samma egenskap till Holstein 1592. Tre år senare förordnad till lagman i Nerike, utnämndes han 1598 till ståthållare öfver Västerås slott med Västmanland, Dalarne och Kopparbergslagen. 1600 satt han bland domarne öfver de anklagade rådsherrarne i Linköping, var 1601—02 ståthållare på Reval och utnämndes sistnämnda år till riksråd och riksdrots. Död på Käggleholm i Nerike d. 23 nov. 1607. — I olikhet med sin äldre broder, förblef Mauritz L. under hela sin lefnad Carl IX trogen, och denne lämnade heller icke något tillfälle obegagnadt att visa den trogne tjänaren sin nåd tillbaka. Redan genom sitt arf efter fadern i besittning af en ansenlig förmögenhet, erhöll L., sedan brodern Axel fallit i onåd, förläning af dennes grefskap Raseborg i Finland och blef, sedan äfven moderns stora fordringsanspråk blifvit erkända och vederlag gifvet, en af de rikaste magnater i landet. Carl sörjde bittert hans död och antecknade 1608 i sin almanacka: »Den 17 februari begrofs här i Örebro den förnämste och förståndigaste man i riksens råd, grefve Mauritz till Raseborg och Käggleholm, den mig från ungdomen troligen tjänt hafver. Gud uppväcke kroppen till en salig uppståndelse och vare oss nådig, som igenlefve!» — Liksom brodern Axel, blef Mauritz L. äfven, 1592, gift med ett förnämt tyskt fruntimmer, *Amalia von Hatzfeld*, och öfverlefdes blott af en dotter.

7. **Leijonhufvud, Abraham Eriksson,** riksråd.

Född på fädernegodset Ekeberg i Nerike d. 22 mars 1583; son till L. 4. — Ännu helt ung, anställdes han hos hertig Carl som page och innehade denna befattning till fyllda sjutton år, då han skickades till Frankrike och Holland för att lära sig krigs-

konsten. Återkommen till fäderneslandet, ingick han åter i Carls tjänst och förordnades af honom 1607 till ståthållare öfver Arboga och Köpings län med Lindes och Nora skogar. 1610 upphöjdes han till friherre och erhöll till friherrskap Nynäs, som några år förut blifvit indraget efter Hogenschild Bjelke. Sedan han sistnämnda år utfört en beskickning till Frankrike, utnämndes han 1614 till lagman i Nerike och upphöjdes, efter att ånyo ha varit använd som sändebud till Frankrike, England och Skottland, till riksråd 1617. Död d. 7 okt. 1618. — Gift 1612 med *Beata Sparre*, dotter af rikskansläreu Erik Sparre (se nedan).

8. **Leijonhufvud, Abraham Gustafsson,** ämbetsman. Född d. 14 aug. 1627; den föreg. brorson och son till landshöfdingen öfver Närke och Värmland friherre *Gustaf Eriksson Leijonhufvud* och *Katarina Sparre.* — Anställd först som kammarherre i drottning Kristinas hof, utnämndes han till assessor i bergskollegium och förordnades 1658 till landshöfding i Nerike och Värmland med Nora och Lindes bergslag. Såsom styresman öfver detta vidsträckta län inlade han stora och för denna tid alldeles ovanliga förtjänster, lät förbättra och omlägga dess vägar, författa kartor öfver provinserna och den till Nerike hörande delen af Hjälmaren och bidrog, såsom regeringens kommissarie 1674, till upprättandet af ett bergsregemente i Nora och Lindes bergslag, m. m. Död i Örebro d. 20 juli 1676 och jämte sin hustru, friherrinnan *Brita Kagg,* begrafven i fädernegrafven i Lillkyrka kyrka.

9. **Leijonhufvud, Axel Gabriel,** ämbetsman, musiker, vitterhetsidkare. Född på Säters kungsgård i Dalarne d. 13 sept. 1717; den föreg. brorsons sonson. Föräldrar: öfverstlöjtnanten frih. *Carl Leonard Leijonhufvud* o. grefvinnan *Elsa Barbro Oxenstierna.* — I släktskap med Arvid Horn, ingick L. först i utrikesexpeditionen af k. kansliet, men lämnade redan efter tvenne år 1736 tjänstemannabanan och anställdes som fänrik vid Lifgardet. I denna egenskap deltog han i finska fälttåget 1741—42 och befordrades omsider 1763 till öfverstelöjtnant vid Åbo läns regemente. 1756 blef han af ständerna förordnad till en af den unge kronprins Gustafs kavaljerer och uppmuntrade i denna egenskap kronprinsen i hans kärlek till vitterheten. 1766 anställdes han såsom hofmarskalk och var 1767—70 öfverkammarherre hos prinsessan Sofia Albertina samt valdes enligt konungens önskan af adeln till landtmarskalk vid 1771 års riksdag. Följande året utnämnd af Gustaf III till riddarhusdirektör, befordrades han 1775 till president i Åbo hofrätt. Död på sin egendom Lindö i Östergötland d. 19 juni 1789. — I yngre år ägnade L. sånggudinnorna sin hyllning och träffades i den vittra krets, som omgaf fru Nordenflycht. Framför allt älskade han likväl tonkonsten och var bland musikaliska akademiens stiftare och dess förste präses 1771. — Gift 1: 1741 med friherrinnan *Anna Renata Yxkull;* 2: 1754 med *Kristina Magdalena Silfversparre* och 3: 1771 med grefvinnan *Kristina Anna Dohna.*

10. **Leijonhufvud, Broder Abraham,** militär, politiker. Född i Örebro d. 31 mars 1823; ättling i sjunde led af L. 8. Föräldrar: ryttmästaren frih. *Carl Edvard Leijonhufvud* och friherrinnan *Sofia Aurora Leijonhufvud.* — Efter att hafva genomgått Karlbergs krigsakademi utnämndes L. 1842 till underlöjtnant vid ingenjörkåren, där han 1848 avancerade till löjtnant och 1855 till kapten. 1868 utnämndes han till generalmajor i arméen och chef för kåren, hvilken året förut återfått sitt gamla namn fortifikationen, i hvilken egenskap L., som 1881 erhöll generallöjtnants värdighet, tjänstgjorde till 1891, med undantag af åren 1870—74, då han var statsråd och chef för sjöförsvarsdepartementet. L., hvilken åtnjöt anseende såsom en särdeles duglig militär, blef redan 1859 ledamot af Krigsvetenskapsakademien, 1872 hedersledamot af Örlogsmannasällskapet och har varit ledamot af en mängd militära kommittéer. Han är sedan 1891 serafimerriddare. — Från 1856 hade han deltagit i ståndsriksdagarna, tillhörande riddarhusets konservativa majoritet. 1876—84 var han en af Stockholms stads representanter i Andra kammaren. Käck och oböjlig till sitt skaplynne, framträdde han därvid som en af de mest deciderade motståndarne till landtmannapartiets härordnings- och skattepolitik. Vid 1884 års val föll han igenom, men invaldes i stället s. å. af Kopparbergs län i Första kammaren, där han hade plats till och med 1893 års riksdag, under 1885—91 placerad i statsutskottet. Han tillhörde äfven här det konservativa lägret och motsatte sig bl. a. hvarje utsträckning af den politiska rösträtten. Under tullstriden slöt sig L. emellertid till frihandlarne och väckte mycket uppseende genom sitt uppträdande i unionsfrågan vid 1891 års riksdag, då han uttalade sig för, att, såvidt utan verklig skada för Sverige kunde ske, gå norrmännens fordringar till mötes. För sina självständiga tänkesätt åtnjöt L. ock aktning af alla partier. — Gift 1851 med *Margareta Jacquette af Forselles.*

Leijonmarck. Biskopen i Åbo stift, Mikael Agricola, som af fiskaren *Olof Simonsson* i Torsby i Nyland, var farfars farfars far till landshöfdingen *Sven Agricola Åkerman,* se nedan, 1686 adlad med namnet *Leijonmarck.* Ättemedlemmarne skrifva sig *Leyonmarck.*

1. **Leijonmarck, Sven,** ämbetsman. Född i Finland d. 25 febr. 1649. Föräldrar: prosten och kyrkoherden i Uskela *Christiernus Agricola* och *Britta Forssenia.* — Såsom den förste i släkten, hvilken beträdde tjänstemannabanan, ändrade han sitt fädernenamn till *Åkerman* och *Åkermarck* och slutligen, när han adlades, till *Leijonmarck.* — Han hade efter idkade studier i Åbo och Uppsala blifvit förordnad till landssekreterare i Uppland, hvarifrån han 1683 befordrades till krigs

fiskal och ett par år senare till advokatfiskal i kammarrevisionen. 1686 utnämndes han till sekreterare i riksarkivet. Adlad sistnämnda år, förordnades han 1689 till ledamot i lagkommissionen, blef 1701 vice president i Åbo hofrätt, från hvilket ämbete han 1721 tog afsked med landshöfdingetitel. Död på sin egendom Finsta i Uppland d. 26 juli 1728. — Såsom sekreterare i riksarkivet erhöll han i uppdrag att med ledning af de där förvarade handlingar söka utreda frågan om det gamla kopparkompaniet och dess förmodade försnillningar från kronan. Hans efterforskningar ledde honom till den öfvertygelsen, att flera af de beskyllningar, reduktionskommissionen framställt mot kompaniet, voro orättvisa. Detta under då varande förhållanden djärfva påstående förfäktade han icke blott inför kommissionen utan äfven hos konungen, hvilket hade till följd, att L. blef kastad i fängelse. Han slapp likväl undan med att göra reduktionsledamöterna offentlig afbön, men den undergångna behandlingen kvarlämnade hos honom en djup ovilja mot enväldet och införde honom i den opposition, som under Carl XII:s senare regeringsår förberedde och efter hans död genomförde en inskränkning i regeringssättet. — L. fullbordade utgifvandet af beskrifningarna till Dahlbergs »Suecia antiqua» samt författade en stor mängd betänkanden i juridiska och politiska frågor. Han var en af sin tids lärdaste män. — Gift 1: 1680 med *Magdalena Adlersköld* och 2: 1696 med *Elisabet Berghult*.

2. **Leyonmarck, Gustaf Adolf**, ämbetsman.

Född på Finsta i Uppland d. 6 sept. 1734; den föreg. sonson och son af sekreteraren i kammarkollegium *Sven Johan Leyonmarck* och *Elisabet Malmberg*. — I Uppsala, där L. i synnerhet vinnlade sig om den matematiska vetenskapen, väckte han sådan uppmärksamhet för sina insikter i dessa ämnen, att Klingenstjerna öppet beklagade universitetets förlust, då L. lämnade det 1754 och ingick i bergskollegium. Inom sistnämnda ämbetsverk befordrades han 1760 till ordinarie notarie, 1767 till sekreterare, 1772 till assessor, 1778 till bergsråd och 1805 till vice president. — Såsom ämbetsman ägde han få sina likar i skicklighet, nit och plikttrogenhet. Under frihetstiden deltog han flitigt i riksdagsförhandlingarna och understödde både med pennan och det muntliga ordet Hattarna, utan att likväl taga del i partiets öfverdrifter och ytterligheter. — Ledamot af Vetenskapsakademien riktade han hennes handlingar med en mängd uppsatser, hvilkas sammanfattande utgjorde hans hvila, under de stunder ämbetsgöromålen lämnade honom lediga. Död d. 4 maj

1815. — Gift 1774 med *Brita Sofia Jennings*, dotter af den bekante finansmannen John Jennings (se I: 548).

3. **Leyonmarck, Johan Adolf**, ämbetsman, statistiker. Född d. 19 juni 1775; den föreg. son. — L. var endast femton år, när han efter slutade studier i Uppsala ingick i statens tjänst såsom extra ordinarie kammarskrifvare i statskontoret. Under träget arbete och endast bemärkt af sina förmän, vandrade han tjänstebanan steg för steg framåt och utnämndes 1805 till kamrerare i statskontoret. Samtidigt och efteråt skötte han en mängd förtroendeuppdrag, som icke hörde till hans tjänstebefattningar, men vid hvilka ämbetsmannavana och framför allt noggrannhet voro af nöden, såsom ledamotskapet i nedre borgrätten 1803—23, revisionen af räkenskaperna öfver de hemliga utgifterna under 1809 års riksdag, upprättandet af nytt formulär för bergskollegii hufvudbok, hvilket arbete belönades med en guldmedalj, o. s. v. 1814 befordrades han till vice och följande året till ordinarie sekreterare i tabellkommissionen. I denna befattning, hvilken han innehade till sin död, författade han icke allenast under en lång följd af år så väl de årliga som de vidlyftiga femårsberättelserna, utan bragte svenska tabellverket till den grad af fullkomlighet, att det ofta togs till mönster af andra stater. 1816 utnämnd till kommerseråd, nämndes han 1823 till hofmarskalk och inkallades 1829 i Vetenskapsakademien, hvarest han redan 1805 blifvit antagen till kamrerare och där han 1813—48 redigerade statskalendrarna. Den 7 nov. 1853 försvann han från sitt hem, då han som vanligt gått ut för att taga sig kroppsrörelse, och återfanns först d. 1 mars följande året i strömmen vid Skeppsholmen i Stockholm samt blef begrafven i familjegrafven i Brännkyrka. — Gift 1802 med *Margareta Elisabet Ribben*.

Leijonsköld, Mårten, ämbetsman. Född i Jönköping d. 21 sept. 1600. Föräldrar: borgmästaren därstädes *Augustinus Hansson* och *Anna Svahn*. — Efter faderns frånfälle ingick modern nytt gifte med befallningsmannen öfver Jönköpings län, Anders Segertsson, hvilken 1616 skickade sin styfson till Hamburg för att vinna färdighet i bokhålleri och räknekonsten. Återkommen till Sverige, bemärktes han händelsevis af Axel Oxenstierna, som antog honom i sin enskilda tjänst och lät honom medfölja till Brandenburg, då Oxenstierna reste dit för att hämta Gustaf Adolfs brud, prinsessan Maria Eleonora. På samme gynnares förord anställdes han 1621 i k. kansliet och blef 1636 förordnad till generalförvaltare öfver sjötullarna och erhöll 1645 adlig värdighet. 1649 blef L. kammarråd och två år senare v. president i handels- och kommerskollegium, samt upphöjdes, när han 1654 tog afsked, till friherre och skref sig till Elfkarleby. Död d. 27 okt. 1656. — »Af tidens handlingar ses, att han ej allenast genom sin omtanka ganska mycket förökat kronans inkomster, utan genom sin kredit, så inom som utom riket, skaffat regeringen betydliga penningförskotter.» — Gift 1631 med *Brita Sueckenfelt*.

Leijonstedt, Anders, riksråd, vitterhetsidkare. Född i Uppsala 1649, son af apotekaren *Simon Wollimhaus* o. *Katarina Braut* och yngre bror till k. rådet grefve *Jakob Gyllenborg*. — Återkom-

men från den utländska resa, hvarmed han afslutat sina akademiska studier, blef han genast framdragen af den äldre brodern och, sedan han ett par år tjänstgjort som sekreterare i banken, 1685 insatt till ledamot i reduktionsverkets exekutionskommission. Adlad följande året, då han kallade sig *Leijonstedt*, skickades han 1698 som envoyé till Brandenburg och utnämndes 1701 till änkedrottning Hedvig Eleonoras hofråd. Två år senare anställdes han som svenskt sändebud i Berlin och kvarstannade där till 1710, då han hemkallades och befordrades till kansliråd. Utnämnd till friherre 1716, kallades han af adeln vid 1719 års riksdag till landtmarskalk och blef under s. å. riksråd, president i kammarrevisionen och grefve. Död i Stockholm d. 10 okt. 1725. — Utrustad med redigt hufvud, mycken tilltagsenhet och sin bror Jakob Gyllenborg till stöd, grundlade han sin lycka i reduktionens tjänst och tillhörde, om än mer på afstånd, det gunstlingskotteri som uppstod omkring Carl XI. Liksom brodern sysselsatte han sig i ungdomen med vitterhet och har efterlämnat flera stycken, intagna i den af Hanselli ombesörjda samlingen af äldre skalders skrifter. — Gift 1688 med sin brors svägerska, friherrinnan *Maria Katarina Thegner*.

Leman, Euphrosyne, se **Abrahamson**.

Lemke, Johan Filip, bataljmålare. Född i Nürnberg 1631. — L. fick sin första egentliga undervisning af målaren Evert Decker i Hamburg, och sedan denne dött, hos bataljmålaren Jakob Weyer i samma stad. Mot slutet af år 1653 företog han en resa till Italien, där han uppehöll sig mestadels i Rom och hvarifrån han icke förrän 1673 återkom till Nürnberg. Då Carl XI beslutit låta måla sin fars och sina egna bataljer, inkallades L., sannolikt på förslag af Ehrenstrahl, och ankom till Stockholm i okt. 1683. Han begynte genast sina arbeten på Drottningholm och afbildade efter Dahlbergs teckningar de förnämsta tilldragelserna i Carl X:s och Carl XI:s krigshistoria. Hans bataljmålningar framstå oftast i fågelperspektiv och likna dunkla, grönbruna plankartor. Men episoder förekomma både där och annorstädes af hans hand, hvilka röja en liflig uppfattning, en duktig teckning och en icke blott kraftig, utan också klar färg. Ehuru ämnet för hans pensels alster i Sverige vanligen är hämtadt från de karolinska krigen, äger man likväl andra framställningar, såsom romerska bataljer, jaktscener och dylikt. Tessin, personligen bekant med L. och en stor beundrare af hans konstnärsskap, yttrar om detsamma följande: »Ju mer jag ser Lemkes arbeten, ju mer öfvertygas jag, att han varit en ibland de snällaste bataljmålare, vi hittills haft. Lika dristig som Salvator Rosa, lika rik i sammansättning som Bourguignon, mindre slickad än van der Meulen, mindre svart än Parrocel och, jag vågar säga, mindre tvungen än Jules Romain. En stadig teckning, besynnerligen oförliknelig i hästar, en ånga i luft och rök likasom Wouwerman, väl graderade landskap, artigt skuggade träd, förståndig gruppering, väl skilda flockar, rika sammansättningar, fulla af lif, anda och eld; makalösa expressioner, väl förenade färger, en noga vård om hvad kostymer eller bruk och seder kallas, en fri och sinnrik pensel, sinnrika förkortningar vis à vis skugga och ljus.» — Den oberoende ställning, konstnären blifvit tillförsäkrad af Carl XI och äfven åtnjöt, så länge han och Dahlberg lefde, försämrades efter hand och tog alldeles slut, då Carl XII:s krig tillryckte sig nationens både tankar och penningmedel. Det enda, som slutligen återstod, var hans bataljmålarelön, hvilken, då han förut haft full betalning för allt hvad han målade för hofvets räkning, uppgick endast till 600 daler. Det är från denna del af L:s lif, de taflor förskrifva sig, som träffas i enskilda samlingar, och hvilka, om än den forne mästaren i dem kan spåras, likväl bära tecken af nödens och öfveralstringens vanliga brister. L. afled i Stockholm d. 13 april 1711.

Lenæus, Johannes Canuti, ärkebiskop. Född d. 29 nov. 1573 i Lena församling i Uppland, där fadern *Canutus Petri* var kyrkoherde. — Efter fleråriga akademiska studier, dels i Uppsala, dels i Wittenberg och Helmstädt, befordrades han 1604 till logices professor i Uppsala. Men L. begaf sig 1607 åter till Tyskland och uppehöll sig i två år i Wittenberg, som då ansågs för den teologiska vetenskapens hufvudsäte. Efter sin hemkomst blef han utnämnd till professor i grekiska och hebreiska språken i Uppsala. Sedan han 1612 låtit prästviga sig, erhöll han följande året en teologisk professur i Uppsala, som han innehade ända till 1638, då han befordrades till förste teol. professor och domprost med gamla Uppsala till prebende. Redan 1636 hade hade han erhållit de flesta rösterna till ärkebiskopsämbetet efter sin svärfader Kenicius, men måste lämna rum åt Laurentius Paulinus Gothus, emedan han deltagit i Rudbeckii motstånd mot regeringen. Efter Paulini död, tio år senare, blef han af Axel Oxenstierna själf föreslagen och utnämndes till Svea rikes ärkebiskop 1647. Vid L:s tillträde till ärkebiskopsstolen afskildes från ärkestiftet Norrland och Lappland, på grund af, sades det, drottning Kristinas misshag mot L., dels för hans förbindelser till Carl Gustaf och dels därför att han författat *De jure regio* 1632—34 och andra delen 1647, hvari han upphöjer den mosaiska »konstitutionella teokratien» såsom af Gud själf instiftad, i motsats till det judiska konungadömet. — Såsom universitetslärare utmärkte han sig för ovanlig lärdom och flit samt utgaf sammanräknadt tjugufyra särskilda skrifter, bland hvilka *Logica peripatetica* 1633 för en tid gaf ny fart åt den aristoteliska filosofiens studium och länge begagnades vid skolorna såsom lärobok. Äfven i teologien besatt han grundliga och omfattande kunskaper och verkade efter måttet af sina krafter för kyrkans bästa. Tillsammans med Terserus, Stigzelius, Emporagrius m. fl. deltog han i utarbetandet af ännu gällande kyrkolag, som likväl

först flera år efter L:i död vann konungens stadfästelse. Död d. 23 april 1669. — Gift 1612 med *Katarina Kenicia* och genom sina söner och döttrar stamfader för sex adliga ätter.

Lenæus, Knut Nilsson, präst, sedeskildrare. Född d. 25 okt. 1688 i Lenn församlingi Uppland. Föräldrar: kyrkoherden *Nils Lenæus* och *Sara Noræa*. — L. hade 1704 blifvit inskrifven som student i Uppsala och promoverades därstädes till magister 1716. Året därefter befordrades han till rektor vid Klara skola i Stockholm och blef pastor i Estuna i Roslagen 1726. Sju år senare förflyttades han såsom kyrkoherde till Delsbo, blef kontraktsprost i norra Helsingland 1734 och bevistade fem riksdagar. Död såsom stiftets senior d. 22 jan. 1776. — Såsom författare försökte sig L. i hvarjehanda, men är egentligen bekant genom sin *Delsboa illustrata* 1764, hvilket arbete innehåller intressanta skildringar af lifvet och sederna i denna aflägsna landsdel, men liksom de mesta litterära företeelser från denna tid är till öfverflöd späckadt med citat och lärda anmärkningar. Genom ett par kvicka recensioner blef också det lärdomspråÌande verket utsatt för samtidens löje. — I sitt både offentliga och enskilda lif åtnjöt L. mycket anseende och rörde sig med en viss myndighet, som han till och med ville utsträcka till domkapitlet, under hvilket han hörde. — Gift 1717 med *Anna Robsahm*.

Lennander, Karl Gustaf, kirurg. Född i Kristianstad d. 20 maj 1857. Föräldrar: förste konstapeln vid Vendes art.-reg. *Nils August Lennander* och *Elisabet Billing*. — L. blef student i Uppsala 1875, med. kand. 1881, med. lic. vid Karolinska institutet 1886 samt promoverades därstädes 1888 till med. d:r, sedan han föregående år försvarat afhandlingen *Om tracheotomi för croup*. Han blef 1888 docent och 1891 professor i kirurgi och obstetrik i Uppsala. L. har utgifvit en mängd afhandlingar, däribland särskildt om appendicitens behandling: *Om appendicit* 1893; *Bidrag till den kirurgiska behandlingen af appendicit och perityflit* 1891—92; *Om appendicit och dess komplikationer från kirurgisk synpunkt* 1892—93; *Ueber appendicitis und ihre Komplikationen vom chirurgischen Standpunkt aus beurtheilt*, *Ueber Appendicitis* 1895. För dessa arbeten erhöll L., som är ansedd som en af de förnämsta auktoriteterna rörande blindtarmsinflammationen, 1897 Sv. läkaresällskapets årspris. Led. af Vet.-soc. — Ogift.

Lennartsson, Anders, krigare. Föräldrar: krigshöfvitsmannen *Lennart Torstensson* (af Forstenasläkten) och *Margareta Andersdotter*. — L., hvilken 1593 nämnes som fältöfverste, bidrog väsentligen till hertig Carls seger vid Stångebro och belönades 1599 med befälet å Älfsborg. Han satt 1600 i domstolen i Linköping öfver de anklagade rådsherrarne och nämndes s. å. till marsk. 1602 blef han jämte Arvid Stålarm öfverbefälhafvare för den svenska styrkan i Livland, men var 1604 åter hemma. 1605 slog han sig med 4,000 man fram från Reval till Pernau, där Carl IX landstigit, och följde denne på fälttåget söderut, men stupade efter lysande prof å tapperhet i slaget vid Kirkholm d. 17 sept. s. å. — Ogift. — Hans bror *Torsten* blef 1602 slottslofven å Älfsborg, men måste på grund af konungens misstankar snart begifva sig ur riket, hvarefter fädernegodset Forstena tillerkändes brodern Anders. Under Gustaf Adolfs regering fick han dock återvända och afled 1631 å Restad vid Göta älf, som han bekommit i arf efter brodern. Torsten L. blef 1600 gift med *Märta Posse* och var fader till den store fältherren Lennart Torstensson (se nedan). Vid riddarhusets instiftande tillerkändes han sätet n:r 2 bland svenska adelsmän.

1\. **Lenngren, Carl Peter**, ämbetsman, skriftställare. Född d. 28 maj 1750. Föräldrar: kyrkoherden i Västerljungs församling af Strängnäs stift *Erik Peter Lenngren* och *Charlotta Arfvedson*. — Efter några års vistelse i Uppsala blef L. 1770 e. o. kanslist i kammarkollegium, genomgick därstädes de underordnade graderna och erhöll sekreterarefullmakt 1790. Tre år senare befordrad till assessor, utnämndes han 1799 till kommerseråd och var under åren 1802—14 fullmäktig i generaltullarrendesocieteten. Ledamot af Vet.-akademien, m. m. Död d. 16 nov. 1827. — 1778 begynte L. tillsammans med Kellgren att utgifva tidningen *Stockholms-Posten*, som sedan kom att utöfva ett stort inflytande på smaken och odlingen inom landet. 1781 blef Kellgren hufvudredaktör. Efter Kellgrens frånfälle 1795 antog L., som blef redaktör, till medhjälpare vid redaktionen advokatfiskalen Lengblom och sedermera medicinalrådet Rutström samt lämnade tidningen 1814, då han afträdde den till magister Wiborg. Stockholms-Posten fortfor sedermera i tjugu år och upphörde först 1833, då kapten A. Lindeberg var dess utgifvare. För sin litterära verksamhet glömde L. aldrig sitt ämbetsmannakall, utan skötte detta med samma oförtröttade nit, ända tills han året före sin död afgick från tjänstemannabanan. — Gift 1780 (se följ.).

2\. **Lenngren, Anna Maria**, skaldinna. Född i Uppsala d. 18 juni 1754. Föräldrar: e. o. professorn *Magnus Brynolfsson Malmstedt* och *Märta Florin*. — Hon åtnjöt i ungdomen en icke allenast bildad utan till och med lärd uppfostran, så att hon säges ha biträdt sin far vid korrigeringen af studenternas latinska krior. I några tidningar, bl. a. »Hvad Nytt» i Göteborg, syntes ock åtskilliga epigram och andra dikter, skrifna af den unga fröken och undertecknade A. M. M. — Vid tjugnett års ålder öppnade hon på allvar sin vittra bana med ett stycke kalladt *Thekonseljen*, hvilket hon likväl sedan själf förkastade, hvarefter följde några öfversättningar och bearbetningar för teatern, såsom *Lucile*, som hon öfversatte på anmodan af hertig Carl och som uppfördes 1776, operan *Zémire och Azor*, hvartill Kellgren författade prologen och som uppfördes 1778, *Arsène*, en

féerikomedi, tryckt 1779, *Silvain*, m. fl. Dessa vittra alster, på hvilka hon själf lade föga vikt, blefvo ock snart glömda för hennes senare stycken, som först infördes i Stockholms-Posten och efter hennes död utkommo under den blygsamma titeln *Skaldeförsök*. — 1780 gifte hon sig med d. v. kanslisten, sedermera kommerserådet *Carl Peter Lenngren* och blef från samma stund den föreningspunkt, kring hvilken flera af den tidens utmärktheter i konst och vetenskap samlade sig i paret Lenngrens fint bildade hem. Men långt ifrån att söka ådraga sig uppmärksamhet genom sina snillegåfvor och sin författartalang, använde hon all omsorg att för världen och i synnerhet sitt eget kön undangömma sitt vittra yrke och glömde för detsamma aldrig sina husmoderliga plikter. Orsaken till denna tillbakadragenhet torde kanske få sökas i ungdomsminnen af sårande utfall mot »blåstrumpan». Först längre fram blef hennes namn kändt af allmänheten, som trott, att Kellgren, Leopold eller Silfverstolpe var författaren till hennes stycken. Bland dessa må företrädesvis nämnas satirerna *Min salig man*, *Kärleken och dårskapen*, *Andra tider, andra seder*, *Herrns och fruns morgonkonversation;* de täcka idyllerna *Den glada festen* och *Grefvinnans besök;* hennes intagande och naiva visor *Pojkarna* och *Några ord till min kära dotter*, att icke förgäta hennes *Dröm*, med hvilken hon besvarade en artighet af grefve G. F. Gyllenborg. — Hvad som i synnerhet utmärker fru Lenngrens skaldskap, är en skarp blick för en mängd smådrag, i synnerhet på det husliga lifvets område, en träffande åskådlighet och rörlighet i ordmålningen och framförallt en ovanlig förmåga att i några kvicka, glada och träffande drag teckna de mötande föremålen. Idyll och satir äro ock hennes egentliga fält. — Fru Lenngren, hvars senare år fördystrats af svåra sorger — hennes fosterdotter blef vansinnig och hennes fader drunknade — afled efter en lång och smärtsam sjukdom d. 8 mars 1817. — Svenska akademien, som 1797 bragt henne sin hyllning genom ett ode af Gyllenborg, har låtit öfver henne slå en minnespenning och uppresa en minnesvård på hennes graf å Klara kyrkogård. Franzén har med mästarhand tecknat henne och Rosenstein skrifvit förordet till hennes *Skaldeförsök*, hvaraf första upplagan utkom 1819. En särdeles vacker upplaga är den 1884 med mästerliga teckningar af Carl Larsson utgifna. Af Karl Warburg utkom 1887 »Anna Maria Lenngren».

Lenning, John, fabriksidkare, donator. Född i Norrköping d. 19 april 1819. Föräldrar: fabrikören *Kristian Erik Lenning*, som 1810 anlade Drags klädesfabrik, och *Johanna Kristina Heitmüller*. — 1832—34 gick L. vid Teknologiska institutet i Stockholm, arbetade 1835—39 vid faderns fabrik och i dennes affär, lärde sig därefter ytterligare fabrikationen 1839—42 som simpel arbetare på olika ställen i England, Frankrike och Belgien, innehade sedan en mindre fabriksrörelse i hemlandet och blef 1854 disponent för Drags aktiebolag, som bildades genom en rekonstruktion af den äldre affären. L. dref nu upp rörelsen till något storartadt i sitt slag. — 1855 ordf. i Norrköpings fabriksförening. Medlem af tullkommittéerna 1864 och 1876, af bestyrelsen för Allm. industriutställningen i Stockholm 1866, af svenska kommittén för världsutställningen i Wien 1873, juryman vid världsexpositionen i Paris 1878 och från 1872 led. af Första kammaren för Norrköpings stad. Död d. 25 dec. 1879. — De donationer, som L. gjort i sitt testamente, uppgingo tillsammans till nära 1,467,000 kr. Häribland märkas Lenningska pensionsfonden, 300,000 kr., hvilkens afkastning går till personer i Norrköping, som oaktadt redligt arbete kommit på obestånd; Lenningska fonden, 100,000 kr., hvaraf afkastningen utdelas som premier och pensioner åt arbetare vid Drags fabrik; *John och Matilda L:s sjukhem*, med en fond af omkring 610,000 kr., för obemedlade obotligt sjuka tillhörande Norrköpings samhälle; *John L:s väfskola*, 300,000 kr.:s fond, där praktisk och teoretisk undervisning meddelas lofvande ämnesvenner i väfnadskonsten. — Gift 1850 med *Matilda Justina Gustava (Tilda) Fagerström*.

Lennmalm, Karl Gustaf Frithiof, läkare. Född i Norrköping d. 24 sept. 1858. Föräldrar: apotekaren *Carl Edmund Lennmalm* och *Amalia Albertina Westerbergh*. — Student i Uppsala 1875, blef L. med. kandidat 1880 och med. licentiat 1884 samt 1886 med. doktor och docent i praktisk medecin vid Uppsala universitet efter att hafva försvarat afhandlingen *Om lokalisationen i hjärnbarken af afasiens olika former*. 1889 utnämnd till e. o. professor i pediatrik och praktisk medicin vid Lunds universitet, kallades han 1890 att bekläda P. H. Malmstens professur i nervsjukdomar vid Karolinska institutet och bedrifver vid sidan häraf en omfattande medicinsk praktik i hufvudstaden. — L., hvilken 1895 valdes till Sv. läkarsällskapets sekreterare, har af trycket utgifvit åtskilliga afhandlingar, bl. a.: *Skarlakansfeberns uppträdande i Sverige* (i Uppsala univ. årsskrift 1889), och de i »Hygiea» införda *Om de s. k. traumatiska neuroserna* 1893, *Om kombinerade skleroser i ryggmärgens bak- och sidosträngar* 1894, *Om sjukdomar, som bero på föreställningar och som botas genom föreställningar* 1896. — Gift 1886 med *Gunhild Gustafva Lundqvist*.

Lennstrand, Viktor Emanuel, utilistisk agitator. Född i Gäfle d. 30 jan. 1861. Föräldrar: kopparslagaren *Claes Johan Lennstrand* och hans hustru *Eva*. — Född och uppfödd i ett frireligiöst hem, uppgifves han ytterligare under studietiden tagit intryck af sin lärare, lektor Waldenström, och lofvat sin döende moder att utbilda sig till missionärens kall. Detta blef ock fallet, men i en helt annan riktning, än han då tänkte sig. Student i Uppsala 1881, bragtes han nämligen snart genom läsningen af Channings m. fl. skrifter till tvifvel om

Kristi gudom och andra af kristendomens grundläror, och med sin något sekteriska anläggning förvandlades han snart till en lika fanatisk fiende till kristendomen, som han förut varit villig att offra sig i dess tjänst. Under sin följande vistelse i Uppsala till 1887 utgaf han en tidning vid namn *Sveriges Ungdom* och några samlingar af tendenser och aforismer, hvilka bära prägel af ungdomlig omogenhet och föga utvecklad originalitet. Ändtligen kände han sig mogen att rikta det slag mot kristendomen, hvarefter han länge längtat, och höll d. 27 sept. 1887 i Uppsala ett religionsfientligt föredrag, som innehöll föga eller intet nytt annat än våldsamheten i angreppet och att L. vände sig ej till de bildade utan till folkets bredare lager. Tack vare den omständigheten, att stadens polismästare, frih. Raab, förgäfves sökte få till stånd ett åtal mot L., blef ock dennes namn med ens bekant, hvaraf han ock begagnade sig för att drifva propaganda för sina åsikter. Han drog nu landet omkring med föredrag, öfverallt mötande kristendomsförkunnarna å deras egen mark, och blef en slags ateistisk bibeluttolkare med lättvunnen seger mot alla motståndare, som ej ville eller kunde lägga den historiska synpunkten å de kristna urkunderna. Han fann sin publik företrädesvis inom folkets djupa led, och den af honom startade rörelsen var på god väg att blifva en verklig folkrörelse, när L:s hälsa bröts af den nervslitande kampen. Med stigande oro sågo ock myndigheterna densamma, allrahelst sedan d. 1 april 1888 i Stockholm stiftats »Utilistiska samfundet» med L. som självskrifven ledare. Sällskapet, som i sitt program förklarade, »att detta lifvet vore det enda, om hvilket vi veta någonting», angaf som sitt mål att bekämpa all tro på något öfvernaturligt och agitera för statskyrkans afskaffande. Det skaffade sig ock 1889 ett eget organ *Fritänkaren*, som af L. redigerades till dess nedläggande 1894. — Som medel i kampen mot L. sökte först motståndarna att om möjligt hindra honom att få hyra lokaler och, när detta ej lyckades, började man se sig om efter det gamla medlet mot obekväma sanningssökare: lagens straff, hvarvid man först drog fram »hädelse»-paragrafen, och där denna ej kunde tilllämpas, den sedan 1821 ej åberopade straffbestämmelsen för »förnekelse af den rena evangeliska läran». Efter den sistnämnda dömdes L. ock hösten 1888 af Svea hofrätt till 3 månaders fängelse och liknande straff blef ock under den närmaste framtiden honom tillmätt af åtskilliga domstolar. Under föga mer en ett år blef han sju gånger åtalad rundt om i landet, under hvilken tid han visade sina bästa sidor med i bredd med åtalen växande mod och hänförelse. Då han kom ut ur ett fängelse, nästan på väg till ett annat, höll han dessa nya föredrag, hvilka inbragte honom ytterligare åtal: »Hvarför uppträder jag mot kristendomen?», »Hvad ha myndigheterna uträttat med sitt straff?», »Hvad jag sagt och hvad jag icke sagt», m. fl. Ingen kan tvifla på att L. ärligt stod bakom sina ord, och med martyrens fasthet trotsade han alla åklagare och domare att kunna binda hans ord. Hösten 1889 insattes han å Långholmen, med en lång fängelsesejour framför sig. Hans öfverretade nerver försatte honom snart i ett tillstånd, hvarur det snart blef nödvändigt att med användande af kunglig nåd befria honom. Han frigafs våren 1890, men hans hälsa repade sig aldrig fullständigt. Han fortfor dock att, ehuru vida mindre hänsynslöst, hålla föredrag i hufvudstaden, hvilka så småningom äfven började omfatta politiska ämnen, i hvilka L. ställde sig å yttersta vänsterns ståndpunkt. Han valdes ock till medlem af den första »folkriksdagen» 1893. En ovanlig sjukdom, svampbildning i höften, förlamade under hans sista år fullständigt hans krafter och lade honom slutligen i grafven i Gäfle d. 31 okt. 1895. — Ogift.

Lénström, Carl Julius, estetiker, filos. och teolog. författare. Född i Gäfle d. 7 maj 1811. Föräldrar: sjökaptenen *Gustaf Lénström* och *Anna Margareta Åberg*. — I Uppsala, där L. 1828 blef student, promoverades han 1833 till filos. doktor och aflade året därpå teologie kandidatexamen. Förordnad 1836 till docent i litteraturhistoria, bestridde han någon tid följande året de till estetiska professuren hörande föreläsningar och utgaf 1839—40 *Eos*, litterär tidning, i hvilken åtskilliga unga förmågor då för första gången uppträdde, såsom Louis De Geer, Malmström, Nybom, af Sillén, Afzelius, m. fl. Efter att det sistnämnda året ha gjort en vetenskaplig resa till Danmark och Tyskland, prästvigdes L. 1842, utnämndes 1843 till lektor i filosofi i Gäfle, men förflyttades redan 1846 såsom utnämnd kyrkoherde till Väster-Löfsta och Enåkers pastorat i södra Fjärdhundra. 1860 utnämndes han till teologie doktor. — Få svenskar torde hafva utöfvat en så mångsidig och omfattande författarverksamhet som L. Hans poetiska original äro dock föga betydande. Viktigare voro på sin tid hans många arbeten i estetik samt litteratur och konsthistoria, i hvilka han gjorde den stora allmänheten bekant med dessa ämnen. Häribland märkas: ***Konsttheoriernas historia*** 1839; ***Svenska poesiens historia*** 1839—40; ***Sveriges litteratur- och konsthistoria i utkast*** 1841; ***Handbok i sköna konsternas historia*** 1848. L. har vidare utgifvit litterära monografier, andliga sångböcker, antologier, läseböcker, teologiska handböcker, kyrkohistoriska arbeten, tal, predikningar, en mängd öfversättningar m. m. Död i Väster-Löfsta d. 6 april 1893. — Gift 1845 med *Margareta Eufrosyne Fellström*.

Leopold, Carl Gustaf af, skald. Född i Stockholm d. 23 nov. 1756. Föräldrar: tullkontrollören *Carl Adam Leopold* och *Märta Kristina Hobel*.

Kort efter hans födelse flyttade föräldrarna till Norrköping, där sonen, endast fjorton år gammal, fick det förtroendefulla uppdraget att å rådhuset hålla ett festtal på prins Gustafs födelsedag. Student i Uppsala 1773, anställdes han någon tid såsom informator hos hofmarskalken grefve Douglas på Stjernorp

och blef filosofie magister i Greifswald 1782. Kallad till docent vid sistnämnda lärosäte och till vice rådsbibliotekarie i Stralsund, blef han 1785 Lideniansk bibliotekarie i Uppsala. Gustaf III antog L. 1786 till sin biträdande sekreterare, gaf honom bostad på slottet och uppgjorde hans affärer. 1788 blef han konungens handsekreterare. — Oaktadt den ynnest, hvarmed han omfattades af konungen, utmärktes L. lika litet som de andra snillena, hvilka omgåfvo konungens person, med titlar och yttre värdigheter. Den egentliga utmärkelse, som kom honom till del, var hans inkallande i Svenska akademien 1726. För öfrigt förblef han Gustafs handsekreterare och försågs af sin konungslige gynnare med en anständig utkomst. Först senare efter Gustaf III:s död utnämndes han till kansliråd 1799, upphöjdes i adligt stånd 1809 och erhöll titel af statssekreterare 1818. På ålderdomen hade han den olyckan att förlora sin syn och tillbragte de sju sista åren af sin lefnad i fullkomlig blindhet. Hans förströelse och tröst under dessa långa år voro hans aftoncirklar, i hvilka personer af olika stånd och åsikter, i litteratur som politik, sammanträffade, och till hvilka några motstycken sedan den tiden ej gifvits. Död i Stockholm barnlös d. 9 nov. 1829. — Leopolds första poem *Ode öfver kronprinsens (Gustaf Adolfs) födelse 1778*, kritiserades skoningslöst i Stockholms-Posten af Kellgren, hvilken, liksom han i L. anat en farlig medtäflare, alldeles fördömde den unge diktarens verk. Emellertid blefvo de båda skalderna längre fram försonade, och L. ingick såsom medarbetare i Kellgrens tidning Stockholms-Posten, där bägge förenade sina vapen mot deras gemensamme motståndare Thorild. Efter Kellgrens tidiga död intog L. oomtvistadt dennes skaldetron och blef, efter det den af förmyndarestyrelsen tillslutna Svenska akademien åter öppnats 1796, icke allenast själen i denna utan öfver hufvud den, som utöfvade det största inflytandet på vitterheten och den andliga odlingen inom landet. Själf bildad i den franska skolan, hyllade han i egna och andras skrifter hufvudsakligen dess smakregler, hvarför det var mot honom, som den nya skolan skarpast riktade sina vapen. Någon djup känsla tillhör ej den Leopoldska sångmön. Men upphöjda tankar, enskilda drag af poetisk flykt samt en fulländad diktion, äro egenskaper som ej kunna frånkännas henne. L. är jämte Kellgren tidehvarfvets mest representative författare och tillika representant för upplysningstidehvarfvet, beroende detta bl. a. på mångsidigheten i hans skriftställarskap, på hans kunskapsrikedom, att icke säga lärdom, samt på hans långa verksamhetstid. Till hans förnämsta arbeten höra hans bägge på alexandriner skrifna femaktstragedier *Oden* och *Virginia* (den förra uppförd 1790 och den senare 1803), samt hans öfversättning af Pirons komedi »Metromanien». Han har äfven skrifvit en mängd lyriska stycken, såsom: *Ode öfver begäret till ett odödligt namn*, *Häfdernas röst*, *Det slutande århundradet*, *Religionen*, m. fl.; politiska sånger, såsom: *Sång öfver sjösegren vid Hogland*; större seriösa stycken: *Förtjensten*, *Predikaren*, fabler, epigram och poetiska berättelser; den äkta svenska skildringen *Eglé och Annette; Den vackra bedjerskan*, *Sagan om byxorna*, *Mina nya rum*, m. fl.; skaldebref och en mängd tillfällighetsstycken. De förnämsta bland hans prosaiska skrifter äro: *Om smaken och dess allmänna lagar*, *Om diktens bruk i poesien*, *Om den äldre svenska litteraturens förhållande till den franska*, *Bref om poetisk stil*, flera filosofiska afhandlingar, kritiska uppsatser, tal, m. m. *Leopolds Samlade skrifter* äro utgifna i 6 delar 1814—33 och de poetiska bland dem i en ny af C. R. Nyblom ordnad upplaga 1873. — Gift 1790 med *Sara Petronella Fehman*.

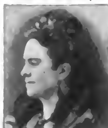
Leslie, Alexander, krigare. Född omkring 1579. — L. var bördig från Skottland och inkom till Sverige i Carl IX:s tid. I början af Gustaf II Adolfs regering antagen till löjtnant vid Holifer Poplers regemente, åtföljde han Jacob De la Gardie på dennes segertåg genom Ryssland, hvarefter han öfvergick till Polen och utnämndes till öfverste 1622. Fyra år senare förordnades han att som kommendant föra öfverbefälet i Pillau, hvilket ansågs såsom en af de viktigaste platserna på andra sidan Östersjön och därför af L. ytterligare förstärktes och befästes. Han var äfven någon tid kommendant i Stralsund och satte denna fästning i försvarsgodt skick. Likväl var det först efter det Gustaf Adolf landstigit i Tyskland för att deltaga i religionskriget, som L. fick ett rymligare fält att visa sitt mod och sin genom mångårig öfning vunna krigsvana. Vid stormningen af Greiffenhagen 1630 tillfångatog han en del af besättningen och jagade följande året österrikarne från Lockenitz, hvarefter han befordrades till generalmajor i neder-sachsiska och westfaliska kretsarne och guvernör i Stralsund 1632 erhöll han efter Gustaf Horn befälet öfver den arméfördelning, som bevakade schlesiska gränsen, och utnämndes 1636 till fältmarskalk och generalkommendant öfver svenska hären i Westfalen. 1638 erhöll L. på begäran afsked ur svensk tjänst och mottog 1639 öfverbefälet af den här, som skottska covenantpartiet ställde mot Carl I. Han trängde 1640 segrande in i England, blef en af parlamentets kommissarier vid underhandlingarna med konungen och utnämndes 1641 till lord och earl. 1643 förde han åter en skottsk armé mot konungen och försvarade efter Carls afrättning 1649 sonens, Carl II:s, sak, men blef slagen af Cromwell 1650. Följande året insattes han på Towern men lössläpptes genom drottning Kristinas bemedling. Död 1661. — I den lysande raden af Gustaf Adolfs krigare intager L. ett utmärkt rum. Att tidens krigföringssätt icke fordrade några stora teoretiska studier, därpå har man ett bevis i den nu omtalade fältherren, hvilken, efter hvad handlingarna intyga, hvarken kunde läsa eller skrifva.

Letterstedt, Jakob, mecenat. Född i Vallerstads socken i Östergötland d. 15 dec. 1796. Föräldrar: trumpetaren *Johan Gabriel Lallerstedt* och *Kristina Palmgren*. — Till sitt tjugonde år var L.

hemma och hjälpte fadern vid hans gårdsbruk, men begaf sig då till Stockholm för att själf bygga sin framtid. Ett bränneriarrende, som han öfvertog vid Järfva nära Ulriksdal, aflopp icke bättre än att han ådrog sig en skuld på några tusen riksdaler, som han fann sig urståndsatt att betala. Han beslöt då att 1819 begifva sig till Amerika, men ändrade resplan, när han kom till London, och följde den då pågående engelska utflyttningen till Goda Hopps-udden. I mars 1820 landsteg han i Kapstaden med femton sh. i fickan. Tack vare sitt goda hufvud, sin energi och sin hälsa arbetade han sig nu upp, ehuru han först måste taga plats som kroppsarbetare. 1822 gifte han sig med en änkefru *Dreyer*, som var släkt med koloniens bästa familjer och blef genom henne ägare till en landtgård utanför Kap samt begynte en omfattande handel. Genom lyckliga konjunkturer, leveranser till kolonialarmén, anläggningen af ett ölbryggeri, ångkvarn m. m. samlade han snart — trots stora svårigheter, vållade af hustruns familj, som ansåg henne ha gjort en mesallians — en ansenlig förmögenhet och blef en betydande man i Kap. Vid en konflikt, som af politiska orsaker på 1840-talet utbröt mellan stadsbefolkningen och regeringen, ställde sig L. emellertid på den senares sida men ådrog sig härigenom en sådan ovilja, att folket hotade hans egendom och lif. — 1841 blef L. svensk-norsk konsul i Kapstaden och 1857 generalkonsul. Sina fordringsägare i hemlandet hade han för länge sedan godtgjort. — 1837 besökte han Sverige, men återvände följande år till Kap. Ännu tre gånger besökte han Europa, innan han för alltid lämnade Kap, 1848, 1850, då han besökte brunnsorten Ems och i London ingick nytt gifte med en förnäm engelska, och 1855, då han uppehöll sig i Stockholm och vidtog förberedande anordningar för sina blifvande donationer. 1860 lämnade han för alltid Kap och bosatte sig i Paris, där han afled d. 18 mars 1862. — L:s betydande donationer till befrämjande af vetenskap, konst och industri stå under Vetenskapsakademiens förvaltning och fördela sig på tre fonder, af hvilka en afser att bereda resestipendier åt yngre vetenskapsidkare, och en annan, som vid 1904 års början utgjorde 779,830 kronor, bildar grunden för den s. k. »Letterstedtska föreningen». Denna storartade stiftelse »har till ändamål att befordra gemenskapen mellan de tre skandinaviska rikena i afseende på industri, vetenskap och konst, samt att åt yrkesflitens så väl som åt vetenskapens och konstens utveckling inom dessa länder bereda uppmuntran och stöd». En del af räntan skall läggas till kapitalet, tills detta hunnit en viss storlek. Räntan å den tredje fonden är bestämd till årliga pris för utmärkta originalarbeten inom vetenskapens, litteraturens eller konstens område eller för någon viktig praktisk upptäckt, till pris för någon öfversättning, till understöd för vetenskapliga undersökningar o. s. v. — Genom sina storartade dispositioner har L. anspråk på ett framstående rum bland Sveriges mecenater, ett varaktigt och tacksamt minne hos eftervärlden.

Leuhusen, Amalia Aurora Adelaide, född *Valerius*, sångerska, målarinna. Född i Stockholm d. 1 dec. 1828. Föräldrar: kanslirådet *Johan David Valerius* och *Kristina Aurora Ingell*. — De framstående anlag, hon tidigt visade för så väl musik som målning, utvecklades i fäderneslandet till 1852, då hon företog en resa till Dresden, för att i där varande galleri kopiera utmärkta mästares arbeten. Som hennes musikaliska uppfostran varit synnerligen omsorgsfull, öfvertalades hon af några konstvänner att ej försumma sin röst. Hon studerade också en tid sångkonsten för fru Fanny Schäfer i Leipzig och sedermera för Rellstab i Berlin. Under tiden uppträdde hon flera gånger på konserter i Berlin och i Frankfurt am Main. — Efter att 1858 ha ingått äktenskap med d. v. kaptenen vid flottan, frih. *Axel Reinhold Leuhusen*, bosatte hon sig i Göteborg, där hon begynte ägna sig åt sångundervisning, men fortsatte under utrikes resor sina egna studier i sång för professor Wartel i Paris samt i målning för Lindenschmidt i München. Det var under en af dessa resor, hon öfverförde till Paris sin elev och skyddsling Kristina Nilsson och därigenom åt den lyriska konsten räddade denna världsberömda sångerska. Sedan 1870 bosatt i Stockholm, där hon fortsatte med att lämna undervisning i sång, har hon till utlandets sånginstitut och mästare befordrat flera lofvande elever. På våren 1874 företog hon en resa till Dresden, för att uteslutande ägna sig åt målning under Marhalls ledning och följde honom, jämte några af hans utmärktaste elever, till Florens, där hennes konststudier fortsattes under en längre tid. Ett minne af denna hennes konstresa är *Judith* (kopia efter Varotari), som blifvit inköpt af konstmuseum i Göteborg. — Ledamot af Musikaliska akademien 1872.

Lewenhaupt. Om ättens härstamning, se friherrliga ätten Leijonhufvud. Konung Gustaf I:s svåger, *Sten Eriksson Leijonhufvud* (se II: 32) blef grefve 1568 på dödsbädden, och hans änka blef 1569 grefvinna. Deras barn började skrifva sig *Lewenkopf*, snart utbytt mot *Löwenhaupt* och *Lewenhaupt*, hvilket senare namn i slutet af 1700-talet blef det enda använda.

1. **Lewenhaupt, Gustaf Adolf**, krigare, ämbetsman. Född på Vinäs sätesgård i Småland d. 24 febr. 1619; son af generalguvernören grefve *Johan Casimir Leijonhufvud* och friherrinnan *Sidonia Grip*. — Han ingick först som frivillig i holländsk tjänst vid grefvens af Solm regemente men återvände sedermera till Sverige och deltog såsom kapten i slaget vid Leipzig 1642. Följande året befordrad till öfverstelöjtnant och kort därefter till öfverste, utnämndes han 1645 till generalmajor, 1648 till generallöjtnant och 1651 till

general öfver hela finska milisen. 1650 blef han riksråd och krigsråd. 1652 sattes han till lagman öfver Tiohärads lagsaga och blef slutligen 1655 fältmarskalk. — Den lysande bana, hvarunder han på tretton år steg från kapten till fältmarskalk, skapade han sig själf såsom en af Sveriges tappraste krigare. I slaget vid Leipzig öfvertog han, sedan de högre officerarna stupat, befälet öfver det Torstenssonska regementet, men föll själf, höljd af sår, och upptogs som nästan liflös från valplatsen. I Carl X:s krig öfverraskade och eröfrade han staden Dünaburg i Livland och tog i Litauen fältherren Kemetenowsky och hans trupper till fånga, upprättade såsom öfverbefälhafvare i Finland det finska försvarsverket och jagade ryssarne från Keksholm och Nyen m. m. Han afled d. 29 nov. 1656 på Rautis gård i Finland. — Gift 1648 med grefvinnan *Kristina Katarina De la Gardie.*

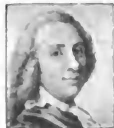
2. **Lewenhaupt, Gustaf Fredrik**, militär, politiker. Född 1658; den föregåendes brorson. Föräldrar: riksrådet grefve *Ludvig Weirich Lewenhaupt* o. grefvinnan *Charlotta Susanna Maria af Hohenlohe Neuenstein.* — Efter att ha varit anställd i såväl fransk som venetiansk krigstjänst, blef L. 1701 öfverste för Västgöta tre- och femmänningsregemente till häst, avancerade 1710 till generalmajor och tog 1717 afsked ur armén, men hugnades 1719 med generallöjtnants värdighet. L., hvilken med utmärkelse deltog i slagen vid Helsingborg och Gadebusch, har dock förnämligast gjort sig känd som en af sin tids mest förfarna politiska intrigörer. Vid 1713—14 års riksdag var han en af de mest framträdande förespråkarne för planen att göra prinsessan Ulrika Eleonora till regent och bringa kriget till slut utan Carl XII:s samtycke. Hans inflytande å bondeståndet i sådan riktning ansågs ock synnerligen stort. Han blef sedermera under frihetstidens första skede inveckladt i den på Gyllenroths angifvelse väckta rättegången mot Stobée (se Gylleuroth) och blef ålagd att med värjemålsed fria sig från anklagelsen att med mutor hafva förledt vittnena. Han hade icke fullgjort denna, då döden kom emellan d. 10 febr. 1723. L. hade då ännu en anklagelse på sig, nämligen att hafva underblåst rörelsen i bondeståndet för ökad konungamakt. — Gift 1686 med sin kusin och svägerska, grefvinnan *Anna Katarina Lewenhaupt.*

3. **Lewenhaupt, Adam Ludvig**, krigare. Född 1659 i svenska lägret utanför Köpenhamn; den föreg. bror. — Då han i ungdomen förlorat sina föräldrar, erhöll han i riksdrotset grefve Per Brahe en öm vårdare, som beredde honom icke allenast en bildad, utan till och med en lärd uppfostran. Denna meddelades honom så väl i Uppsala som vid tyska universitet, hvarefter han företog en vidsträckt resa, hvarifrån han återkom till Sverige 1684. Här utsågs han att åtfölja sin svåger, friherre Konrad Gyllenstierna, på ambassaden till Ryssland och deltog med utmärkelse i Österrikes fejder med turkarna i Ungern. Han avancerade sedan till öfverste i holländsk tjänst, hvarpå han återvände till Sverige, där han 1689 gifte sig med sin kusin grefvinnan *Britta Dorotea Lewenhaupt*, en dotter till fältmarskalken grefve Carl Mauritz L. Hon skall ha varit »ett ampert och intrigant fruntimmer, ej så olik sin stammoder grefvinnan Ebba», hvilket bidrog att öka det retliga och ömtåliga lynne samt det vankelmod i karaktären, hvarför han beskylldes och som gjorde, att han, trots sina stora förtjänster, icke alltid fullkomligt ägde Carl XII:s förtroende. Emellertid utnämndes L. 1700 till öfverste för ett regemente, som han själf skulle bilda och hvilket af honom öfverfördes till Estland. 1704 gjorde han, då generalmajor, ett ströftåg till Litauen, besegrade de öfverlägsna ryssarne vid Jakobstadt och vann 1705 med 6,500 svenskar den vackra segern öfver 20,000 ryssar vid Gemauerthof. Efter slaget befordrade Carl XII honom till generallöjtnant och lät slå en skådepenning öfver hans seger. 1708 erhöll L. Carls befallning att tåga från Riga, dit han, som 1706 blifvit general af infanteriet och ståthållare, dragit sig undan för tsar Peter, och med 11,000 man stöta tillsammans med konungen i Ukraine. Det var under detta tåg, som han nödgades leverera bataljen vid Liesna, hvilken väl för svenskarna var en seger, men till sina följder blef ett nederlag, då L. måste kvarlämna nästan allt bagage och däribland den proviant, som var ämnad för hufvudhären. I slaget vid Pultava erhöll han det bedröfliga uppdraget att skydda återstoden af svenska arméen samt blef med denna tagen och bortförd i fångenskap till Moskva. Här sysselsatte han sig med att sammanskrifva sin lefnadshistoria, som 1757 utgafs af hans måg, öfverstelöjtnant Boye, och öfversätta en andaktsbok »Evangelii sedolära», tryckt i Stockholm 1720. En gång var han nära att bli utväxlad och hade för detta ändamål blifvit förd till Petersburg, då tsaren ändrade sig och lösgaf en grefve Stromberg, hvarefter L. återfördes till Moskva, där han afgick med döden d. 12 febr. 1719. — Bland Carl XII:s generaler var L. tvifvelsutan en af de utmärktaste. Han hade lärt sin krigskonst i den oraniska skolan och stödde den på försiktighet och beräkning mer än på ett öfverlägset mod. Det är för öfrigt anmärkningsvärdt, att han, som utan egentlig böjelse ägnat sig åt krigsståndet — han kallades vanligtvis af Carl XII för den latinska öfversten —, likväl i utöfningen öfverträffade de flesta andra, som valt det af förkärlek för yrket. Han var ock en man af moraliskt mod, som aldrig af undseende för öfverordnade stack under stol med sin uppfattning om, hvad fäderneslandets väl kräfde.

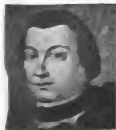

4. **Lewenhaupt, Charles Emil**, krigare. Född i Stockholm d. 28 mars 1691; den föreg. kusins son. Föräldrar: generallöjtnanten grefve *Carl Gustaf Lewenhaupt* och grefvinnan *Amalia Vilhelmina von Königsmarck.* — Efter tidigt afbruten uppfostran ingick L. sexton år gammal i holländsk tjänst, där

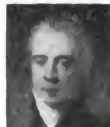
han 1709 blef kapten och öfveradjutant hos general Sparre, som kommenderade de allierades vänstra flygel i slaget vid Malplaquet. 1710 lämnade han Hollands härar för att ingå i svenska armén. Här utnämndes han s. å. till öfverstelöjtnant och begaf sig i spetsen för Verdiska dragonerna till Stenbocks här, med hvilken han 1712 deltog i slaget vid Gadebusch. Han åtföljde sedermera den hemkomne Carl XII, så länge denne lefde, och utmärkte sig hela tiden för mod och skicklighet, hvarför han 1722 befordrades till generalmajor af kavalleriet och 1729 till öfverste för Södra skånska kavalleriregementet. — En varm vän af det fria statsskick, som infördes efter Carl XII:s död, deltog han flitigt i riksdagsgöromålen och valdes vid 1734 års riksdag till landtmarskalk. Härunder lockades han af dem, som ville begagna hans inflytande, att skilja sig från Horn och öfvergå till Gyllenborgska partiet. Såsom en mycket betydande man i det nya lägret bidrog han vid 1741 års riksdag, då han åter var landtmarskalk, till framkallande af ryska kriget. Följderna af detta olyckliga fälttåg för både Sverige och L. personligen äro allmänt bekanta af historien. Den 20 juni 1743 afkunnade ständernas kommission sitt utslag, hvarigenom L. och Buddenbrock dömdes från lif, ära och gods och till nedgräfning på afrättsplatsen; L. särskildt för det »han, fastän utrustad med så ansenlig och duglig krigsstyrka, likval icke gjort fienden allvarligt motstånd, utan, helt och hållet otvungen och mot ed och plikt och på det oerhördaste sätt, öfvergifvit fästningar, pass och städer och öfverlämnat hela Finland i fiendernas händer, hvarigenom hans fädernesland blifvit störtadt i vanheder och olycka samt många tusen af dess söner gagnlöst uppoffrade». Afrättningen var först bestämd till d. 20 juli, men uppsköts på någras förböner till d. 30 i samma månad. Under tiden hade hans son och vänner lyckats bereda fångens flykt. Men planen röjdes och den olycklige blef gripen på en skuta utanför Höggarn i stockholmsskären, just som han var på väg att undkomma till Danzig. Han återfördes till Stockholm och halshöggs på sandåsen vid Norrtull i Stockholm d. 4 aug. 1743. — Under en senare tid har väl L:s personliga ära erhållit någon upprättelse både i allmänna tankesättet och historien, en upprättelse, som i harmen öfver den grymma och blodiga bestraffningen någon gång visat benägenhet att glömma det klandervärda sätt, hvarpå han först framtvang det ryska kriget och sedermera under dess förlopp föranledde den ömkliga utgången. Hans lik fördes af hans anhöriga till Skåne och begrofs i Öfveds kyrka. — Gift 1720 med grefvinnan *Beata Cronhielm*, dotter af riksrådet Salomon Cronhielm (se I: 198).

5. **Lewenhaupt, Charles Emil**, krigare. Född

på Vinäs i Småland d. 28 april 1721; den föreg. son. — L. anställdes tidigt som kornett vid skånska kavalleriregementet och tjänstgjorde såsom faderns öfveradjutant under finska fälttåget 1741—42. Då fadern blifvit häktad och dömd till döden, sökte sonen, med lika mycket mod som uppoffrande sonlig kärlek, rädda hans lif genom att förhjälpa honom på flykten. Ehuru han redan 1770 tagit afsked ur krigstjänsten, utnämndes han af Gustaf III 1773 till kaptenlöjtnant vid lifdrabantkåren och generalmajor i kavalleriet, blef 1778 en af rikets herrar och 1786 serafimerriddare. — Han bevistade flitigt riksdagarna under frihetstiden, anslutande sig till Hattarne, och förde 1789 landtmarskalksklubban, då han framstod som Gustaf III:s osjälfständiga verktyg och blef offentligt skymfad af den adliga oppositionen. Då konungen fordrade, att adeln skulle ge sin ordförande upprättelse, möttes uppmaningen af sorl och buller, hvarvid Axel von Fersen och Carl de Geer invände, att ingen förolämpning blifvit landtmarskalken tillfogad, då någonting därom ej fanns intaget i adelns protokoller. För att undanrödja vidare misshälligheter, »blef L. på nådig befallning sjuk», och öfverste Per Lilljehorn (se nedan) förordnades att vara vice landtmarskalk i hans ställe. Sedan konungen tilltvungit sig ett slags bifall till förenings- och säkerhetsakten, undertecknade L. densamma vid riksdagens slut, hvilket så förtörnade hans ståndsbröder, att de beslöto att icke uppsätta hans bild bland de öfriga landtmarskalkarna på riddarhuset. Död på Vinäs d. 29 mars 1796. — Gift 1749 med grefvinnan *Ulrika Kristina Bonde*.

6. **Lewenhaupt, Claes Axel**, politiker. Född

d. 1 dec. 1757; brorsons son till L. 2 och 3. Föräldrar: generallöjtnanten, grefve *Mauritz Kasimir Lewenhaupt* och grefvinnan *Ulrika Charlotta Lewenhaupt*, dotter af L. 4. — L., hvilken å den militära banan avancerat till kapten vid Lätta lifdragonerna, gjorde sig mera allmänt känd genom sitt uppträdande vid 1789 års riksdag. Efter Fersens, de Geers m. fl. häktning framträdde han i oppositionens främsta led och var särskildt outtröttlig att påyrka åtgärder för lösgifvandet af »våra fängslade medbröder», bland hvilka befann sig hans svåger M. F. Brahe. L., som blef invald i bankutskottet, gjorde vid debatterna om förenings- och säkerhetsakten och om bevillningens antagande beaktansvärda inlägg, yrkande att den senare ej skulle beviljas till nästa riksdag utan å endast tre år. Vid en ny debatt i samma ämne blef han ock invecklad i en häftig tvist med vice landtmarskalken Lilljehorn. Äfven vid det upprörda uppträde å riddarhuset, då Gustaf III personligen infann sig därstädes och med lock och pock tvang adeln att i fråga om bevillningen gå hans önskningar till mötes, var L. en af dem, hvilka öppet och frimodigt gåfvo skäl för sin öfvertygelse och tillika lade konungen på hjärtat de fängslades frigifvande. Han ådrog sig härigenom i hög grad konungens förtrytelse och lämnade 1790 krigstjänsten för att ägna sig af det fideikommiss Claestorp i Södermanland, åt hvilket han genom arf kommit i besittning, men bevistade riksdagen i Gäfle 1792 och tillhörde det då tillsatta hemliga utskottet. — När han härnäst framträdde för offentligheten vid riksdagen i Norrköping 1800, då han hade plats i bevillningsutskottet, var hans politiska

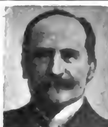
ställning fullständigt förändrad. I likhet med flera andra af 1789 års »patrioter», var han nu en af hofpartiets mest nitiska anhängare och utöfvade särskildt ett olyckligt inflytande å sin svåger, den svage landtmarskalken M. F. Brahe. Med stor ifver bekämpade han motionerna om riksgäldskontorets publicitet och stod vid Tolls sida vid det stormiga uppträde, som föranleddes af Brahes förtolkning af sina egna ord i fråga om tiden för bevillningens utgående (se I: 130). Motiven till dessa L:s ändrade signaler kunna ju ej med säkerhet bedömas, men angifvas af en så moderat bedömare som Adlerbeth vara att söka i L:s dåliga ekonomi, som tvang honom att söka sin räddning i någon befordran vid hofvet, hvilken dock ej synes hafva ernåtts. Död i Stockholm d. 13 febr. 1808. — Gift 1783 med friherrinnan *Mariana Eleonora Koskull.*

7. **Lewenhaupt, Carl,** diplomat, utrikesminister. Född å Herrevadskloster d. 19 mars 1835; den föreg. broders sonson. Föräldrar: majoren grefve *Gustaf Adolf Lewenhaupt* och *Maria von Geijer.* — Student i Lund 1851, egnade sig L. efter 1855 aflagd kansliexamen åt den diplomatiska banan och blef 1858 attaché i Paris. Legationssekreterare 1863, utnämndes han 1866 till chef för utrikesdepartementets politiska och 1870 för dess handels- och konsulatafdelning samt 1873 till kabinettssekreterare. Under sin befattning 1876—84 som envoyé och tillf. generalkonsul i Washington antogs han af spanska och amerikanska regeringarna som skiljedomare i den tvist, som uppstått dem emellan med anledning af resningen å Cuba. 1884 förflyttades L. som envoyé till Paris och den 12 okt. 1889 kallades han till utrikesminister. Under denna på grund af de spända unionella förhållandena kritiska tid visade sig L. lifligt intresserad af att komma till en för båda länderna rimlig uppgörelse af de unionella stridsfrågorna och på hans initiativ uttalade sig den svenska regeringen d. 14 jan. 1893 för önskligheten af, att utrikesministersposten äfven skulle kunna under vissa förutsättningar bekládas af en norrman. Detta på sin tid mycket omdebatterade »svenska anbud» väckte emellertid mycket missnöje hos de svenskar, som höllo på upprätthållandet af Sveriges företrädesrättigheter i unionen, och mottogs från detta håll d. 1 juni 1895 underrättelsen att L., som utrikesminister efterträdts af grefve Douglas (se I: 249) med stor tillfredsställelse. L. förordnades nu till envoyé i London, från hvilken post han 1902 tog afsked. — Gift 1874 med *Edla Lovisa Carolina Augusta Wirsén.*

Levertin. Gammal släkt af judisk stam, som påstås tagit namn af Leeuwarden i Väst-Friesland, där den länge varit bosatt. Till Sverige invandrade släkten 1795 med grosshandlaren *Jakob Levin L.*, född 1780, död 1869.

1. **Levertin, Alfred Filip,** läkare, skriftställare. Född d. 29 juni 1843 i Stockholm. Föräldrar: doktor *Jakob Levertin,* den förste infödde läkare i Sverige af mosaisk trosbekännelse, och *Beate Charlotte Philipson.* — 1861 student i Uppsala, med. kandidat 1870 och med. licentiat 1874, promoverades L. 1877 till medicine doktor. L. var 1876—79 intendent vid Medevi hälsobrunn samt utöfvade 1880—82 badläkareverksamhet i Marstrand. 1883—92 badintendent i Varberg, är L. sedan säsongen 1894 åter badintendent i Medevi och från 1893 docent i balneologi vid Karolinska institutet. L. har äfven under vintrarna verkat som sjukgymnast i Stockholm. 1876—84 assistent vid doktor G. Zanders institut, blef L. 1885 föreståndare för Östermalms medico-mekaniska institut och 1903, sedan en sammanslagning ägt rum mellan doktor Zanders gymnastik på norr och nyssnämnda institut, en af föreståndarne för det stora nya institutet vid Birger Jarlsgatan. — Dessutom har L. varit verksam som författare. Han har bl. a. utgifvit *Rådgifvare för badgäster* 1880; *Svenska brunnar och bad* etc. 1883, och på tyska, franska och engelska lämnat beskrifningar öfver doktor Zanders gymnastikmetod. Lifligt intresserad af biografiska studier, har han på detta område utgifvit *Samfundet S. H. T:s ledamöter* 1895; *Sällskapet Idun*, i Svenskt porträttgalleri 1896; *Läkarekåren*, i samma verk, 1899; *Uppsala studenter från 1861*, 1901. — Gift 1876 med *Amalia Louise Valentin.*

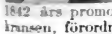
2. **Levertin, Oscar Ivar,** litteratur- och konsthistoriker, skald. Född d. 17 juli 1862 i Gryts socken, Östergötlands län; den föregående kusin. Föräldrarna voro den kände konsthandlaren och konstälskaren *Vilhelm Philip Levertin* i Stockholm och *Sofia Albertina Davidson.* — L. lärde sig redan i sin tidiga barndom af sin fader att älska och förstå gamla tiders konst. Efter att ha aflagt mogenhetsexamen 1881, blef han tre år senare i Uppsala filosofie kandidat och 1887 filosofie licentiat. Han promoverades 1888 till filosofie doktor och blef det följande året docent i litteraturhistoria vid Uppsala universitet. 1894 började han föreläsa vid Stockholms högskola och förordnades att föreläsa därstädes från och med vårterminen 1894 för en period af tre år. Sedan 1899 är L. professor vid högskolan i litteraturhistoria och har i denna egenskap liksom förut i Uppsala och Stockholm visat sig vara en både djupsinnig och spirituell föreläsare. L:s gradualafhandling, *Studier öfver fars och farsörer i Frankrike mellan renaissancen och Molière*, 1888, erhöll från kompetent håll omdömet att vara ett nästan epokgörande arbete på sitt område. Det följdes 1889 af *Teater och drama under Gustaf III*, det första af de verk, hvari L. framträdt som den utmärkte kännaren af den gustavianska tiden, och som efterträdts af *Gustaf III som dramatisk författare* 1894; *Johan Wellander* (i Sv. litt.-sällskapets skrifter) 1896, samt *Från Gustaf III:s dagar* 1896, där skalden och litteraturhistorikern eller rättare kulturhistorikern samverkat till åstadkommande af mästerliga tidsbilder. Den lika skicklige som flitige litteratur-

och konsthistorikern, hvilken, tack vare sin skaldebegåfning och sin formkonst, tecknar ovanligt lefvande och eleganta karaktäristiker, har vidare utgifvit *Diktare och drömmare* 1898; *Niclas Lafrensen d. y. och förbindelserna mellan svensk och fransk målarkonst på 1700-talet* 1899; *A. Roslin, en studie* 1901; *G. Lundberg, en studie* 1902; *Svenska gestalter* 1903, samt förbereder (i början af 1904) ett arbete om Callot. Vidare har L. i serien Svenska Memoarer och Bref utgifvit *C. C. Gjörwells familjebref*, *Ad. Ludv. Hamiltons anekdoter till sv. hist. under Gustaf III:s regering*, samt *Bref från Elis Schröderheim*. — På det skönlitterära området hade L. redan 1883 utgifvit *Från Rivieran, skisser från Medelhafskusten*. En bröstsjukdom, sedermera lyckligt öfvervunnen, tvang nämligen den unge mannen att söka bot i blidare luftstreck än våra, och på detta sätt kom den sydländskt eldige L:s första skönlitterära, i en färgrik, brokig stil hållna alster att handla om söderns land. Samma år utgaf han *Småmynt* och 1885 *Konflikter*. *Nya noveller*, hvari han med afseende å ämnen och uppfattningen i det stora hela visade sig tillhöra tidens realistiska riktning. Några mera betydande berättelser påträffas dock icke i dessa samlingar, hvari författaren otvifvelaktigt brottas med sig själf. I en fingerad litteraturanmälan, *Pepitas bröllop*, som L. skref tillsammans med Heidenstam, vände han sig mot den realistiska-naturalistiska riktningen — och i diktsamlingen *Legender och visor* 1891, visade L., att han var en boren skald, lyriker, romantiker. I sina *Nya dikter* 1894 och *Dikter* 1902 lägger L. förnämligast i dagen samma skaldekynne. Sällan har vemodet fått så smältande, betagande uttryck, sällan har trånaden, lusten efter att omfatta hela lifvet, att vara med öfverallt, där det spirar och kämpas och älskas, tolkats i så varma, ja heta tonfall. Till många stämningar äro ock en fin filosofisk sinnrikhet anknuten. — 1899 utgaf L. den hvad handlingen beträffar lika fängslande som med afseende på tidsålderns imiterade språk fulländade samlingen *Rococonoveller*, och 1900 den större berättelsen *Magistrarne i Österås*. Han har vidare i åtskilliga år i Svenska Dagbladet följt med och kommenterat den moderna in- och utländska litteraturen. — Gift 1: 1887 med *Elisabet (Lisen) Svanström* och 2: 1899 med *Ebba von Redlich*.

Levin. Släkten, hvilken på 1730-talet bodde i Fredericia i Danmark, invandrade till Sverige 1740 med sedermera brukspatronen *Adolf Ludvig L.*, hvilken 1754 öfvergick från judiska till luterska läran.

1. **Levin, Carl Herman,** präst, vitter författare. Född på Muskön i Södertörns skärgård d. 29 sept. 1816. Föräldrar: possessionaten *Per Ludvig Levin* och *Lovisa Gustafva Strandman*. — L. blef student i Uppsala 1835, filosofie kandidat därstädes 1839 samt prästvigd i Stockholm 1840. Efter att vid 1842 års promotion i Uppsala ha erhållit lagerkransen, förordnades han s. å. till komministers-

adjunkt i finska församlingen i Stockholm och blef pastorsadjunkt därstädes 1845. Antagen till förste pastorsadjunkt i Maria Magdalena församling i hufvudstaden 1849, utnämndes han till e. o. hofpredikant 1856 och blef året därefter komminister i Maria. Sekreterare i samfundet Pro fide et Christianismo 1858—71, och sistnämnda år utnämnd till kyrkoherde i Österhaninge med Ornö, Utö och Nämndö församlingar af Strängnäs stift. Har af trycket bl. a. utgifvit: *Poetiskt hafsskum från Sotaskären* 1841; *Psaltare och Lyra* 1843; *Runor från lifvets runestaf* 1848; *Samfundet Pro fide et Christianismo, hundraårigt minnesblad vid samfundets jubelfest* 1872. Redigerade för öfrigt Fosterlandsvännen 1844—46, deltog som medarbetare i utgifvandet af Konversations- och universallexikon 1857—66 och författade åtskilliga tal, afhandlingar, recensioner och poem i kyrkliga, litterära och politiska tidningar samt poetiska kalendrar. 1849 prisbelönades L. af Svenska akademien med dess andra guldmedalj för en afhandling i vältalighet: *Om sambandet mellan den estetiska känslan och den religiösa*. Död d. 1 okt. 1883 i Österhaninge. — Gift 1851 med *Charlotta Vilhelmina Sjöstrand*.

2. **Levin, Per Axel,** läkare. Född på Muskön d. 2 nov. 1821; den föreg. bror. — L. blef student i Uppsala 1839 och aflade därstädes medicine licentiatexamen 1847 samt erhöll sistnämnda år medicine doktorsdiplom. Året därefter anställd såsom bruks- och distriktsläkare å friherre Hamiltons egendom Bo i Södra Närike, innehade han denna befattning till 1854, då han öfvertog ledningen af kallvattenkuranstalten Augustenbad vid Bie i Södermanland. I sin hemorts kommunala angelägenheter deltog L. med framstående intresse och bidrog bland annat kraftigt till öppnandet af Södermanlands första folkhögskola, för hvilken han afgiftsfritt upplät lokal. — Förutom åtskilliga uppsatser i Hygiea och Svenska Läkaresällskapets handlingar, hvilka senare innehålla en af honom författad afhandling *Om prostitutionen* etc., prisskrift, som vann svenska läkaresällskapets hedersaccessit, utgaf L. *Program vid öfvertagandet utaf vattenkuranstalten Augustenbad vid Bie i Södermanland* 1854; *Vattenläkaren vid sjuksängen* 1858; *Reglor att iakttaga vid alla slags bad, särdeles under kallvattenkur* 1860 samt *Försök till sundhetslära för folket* 1864. Död i Stockholm d. 3 jan. 1891. — Gift 1849 med *Adolfina Charlotta Broms*.

Lewysohn, Ludvig, rabbin. Född d. 15 april 1819 i Schwersens i Posen. Föräldrar: *Joseph Lewysohn* och *Henriette Wiener*. — L. studerade vid Berlins universitet, blef 1847 fil. d:r i Halle, 1848 predikant vid judiska församlingen i Frankfurt an der Oder och 1851 i Worms. 1859 blef L. rabbin i Stockholm, från hvilket ämbete han tog afsked

1880, ehuru han på förordnande skötte det till efterträdarens ankomst 1883. L., som var en ovanligt lärd man, utgaf en mängd arbeten, vitnande om hans djupa kunskaper. Vi nämna häribland: *De sacrificiis veteris testamenti* 1847, öfversatt till tyska 1867; *Naphschoth zadikim* 1855, innehållande sextio epitafier från israelitiska kyrkogården i Worms jämte biogr. skisser; *Die Zoologie des Talmuds*, 1858, hvaraf ett utdrag om husdjuren 1878 intogs i »Tidskrift för veterinärer och landthushållare», *Sabbat- och festpredikningar, hållna i Stockholms synagoga* 1864. L. lämnade många hundra historiska, filologiska och arkeologiska bidrag till engelska, franska, tyska och hebreiska tidskrifter. 1854—59 skref han sålunda i L'Univers israélite *Lettres d'Allemagne* öfver den i Tyskland utkommande judiska litteraturen. Död i Stockholm d. 26 mars 1901. — Gift 1: 1851 med *Rosalie Zendig* och 2: 1854 med *Philippine Boer*.

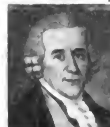
Lexell, Anders Johan, matematiker. Född i Åbo d. 24 dec. 1740. Föräldrar: juveleraren *Jonas Lexell* och *Magdalena Katarina Björkegren*. — Efter fem års studier vid Åbo universitet vann L. vid tjugu års ålder lagerkransen och förordnades till docent i matematik därstädes 1763. En matematisk afhandling, som han insändt till vetenskapsakademien i Petersburg, väckte hos därvarande vetenskapsmän sådant uppseende, att han 1769 erhöll akademiens kallelse att, såsom han anhållit om, få deltaga i observationerna af Venuspassagen. L. ägnade sig sedan särskildt åt studiet af kometbanorna och upptäckte 1770 den efter honom benämnda kometen. Samtidigt med Laplace visade L. genom beräkningar, att den för komet hållna Uranus var en planet. — 1771 ord. medlem af Vetenskapsakademien i Petersburg och professor i astronomi, 1773 medlem af Vetenskapsakademien i Stockholm, 1776 af Vetenskapsakademien i Paris. 1775 utnämndes han till professor i matematik i Åbo, men fick genast tjänstledighet. Sedan han 1780 satts i tillfälle företaga en längre resa, lämnade han befattningen i sin fädernestad, där han sålunda aldrig verkade som lärare. 1783 intog han Eulers plats i Petersburgs vetenskapsakademi. Hans lifstid blef dock icke långvarig: d. 11 dec. 1784 bortrycktes han af döden ännu i sin mannaålders fulla kraft, »högaktad af tidehvarfvets största matematici, saknad af den nation, han genom sin härkomst tillhörde och hedrade med sitt snille och sin europeiskt ryktbara, haltrika vetenskapliga verksamhet». Hans arbeten, bland hvilka må nämnas: *Recherches sur la vraie orbite de la comète de l'an 1769* 1770; *Réflexions sur la temps périodique des comètes en général et principalement sur celui de la comète observée en 1770* 1772; *Disquisitio de investigando vera quantitate parallaxeos Solis, ex transitu Veneris ante discum Solis anno 1769* 1772, m. fl., åtnjuta ännu hos män af facket ett berättigadt och högt anseende. — Ogift.

Lichtone, Robert, krigare. Född i Humlesund i Borgå socken d. 8 juni 1631. Föräldrar: öfversten *Johan Lichtone* och *Katarina Guthrie*. — Vid femton års ålder autog L. tjänst såsom

musketerare i svenska hären, deltog med regementet i Carl X:s polska och danska krig och tjänade sig därunder upp till öfverstlöjtnant. — Introducerad på svenska riddarhuset 1661, förordnades han 1665 till öfverstlöjtnant vid öfverste Wolmar Wrangels regemente till häst och utnämndes 1676 till öfverste. Han hade 1675 uppflyttats bland friherrar, sedan han styrkt sin härkomst från en skotsk friherrlig ätt. Generalmajor 1679; guvernör öfver Reval och Estland 1681; generallöjtnant och guvernör öfver Kronobergs och Jönköpings län 1685; k. råd och president i Åbo hofrätt 1687 och samma år upphöjd till grefve. — Död på sin egendom Rörstrand vid Stockholm d. 8 januari 1692. — L:s krigaremod understöddes af en alldeles ovanlig kroppsstyrka, för hvilken icke blott fiender, utan äfven en och annan svensk satte till lif och lemmar. Vid reduktionen var han ett af de verkställande redskapen och anförtroddes att genomföra reduktionsverket i Livland och Estland, men mötte på det sistnämnda stället ett så hårdnackadt motstånd, att han måste återvända med oförrättadt ärende. Hans tjänstvillighet saknade emellertid ej sin belöning och var den, som egentligen tillskyndade honom de sista årens utmärkelser. — Gift 1667 med *Beata Rosenstierna*.

1. **Lidbeck, Erik Gustaf**, universitetslärare, botaniker. Född i Hesselskogs socken på Dalsland d. 21 juni 1724. Föräldrar: kronofogden *Håkan Lidbeck* och *Katarina Hahl*. — Vid sjutton års ålder inskrefs L. som student i Uppsala och blef snart för sina insikter i naturvetenskap känd af Linné,

hvars undervisning han företrädesvis begagnade och som med synnerlig välvilja allt framgent omhuldade honom. När Linné 1746 gjorde sin vestgötaresa, var L. honom följaktig och förde hans dagbok samt kallades två år därefter af sin gynnare till docent i ekonomi och naturalhistoria i Uppsala, ehuru L. först 1749 erhöll magistergraden. På Linnés förslag utnämndes han 1750 till medicine adjunkt i Lund, i det denna sysslas förre innehafvare, Kehler, som tillika var stadens apotekare, flyttades till kemie laborantsysslan. Två år senare förordnades L. att äfven vara föreståndare för botaniska trädgården, med särskild instruktion att »komma naturalhistorien, besynnerligen botaniquen, i flor vid akademien i Lund samt befordra plantager i Skåne af allahanda växter, som äro nyttiga för hushållningen, läkekonsten och färgerierna». Utom hvad i denna egenskap särskildt tillhörde honom, ålåg det honom att vid hvarje riksdag afgifva berättelse om de nyanlagda planteringarnas framsteg i Skåne. På framställdt förslag om nödvändigheten af en egen naturhistorisk professur i Lund, inrättades med ständernas bifall en sådan 1756 och L. utnämndes till dess förste ordinarie innehafvare samt till direktör för skånska planteringarna. 1786 förenade han härmed den lediga ekono-

miska professuren. — Med allt hans anseende som akademisk undervisare torde dock det rent praktiska i hans befattningar varit det betydelsefullaste af L:s verksamhet. I synnerhet nitälskade han för utvecklingen af universitetets trädgård och planteringar och har äfven förvärfvat ett namn i skånska jordbrukets historia såsom införare af potatesodlingen i Skåne. Vet.-akad. inkallade honom till sin ledamot 1755. — Sedan L. 1795 erhållit tjänstledighet för sin återstående lefnad, kvarstannade han i Lund och dog därstädes d. 9 februari 1803. — Efterlämnade skrifter utgöras af rön och uppsatser i Vet.-akad. handlingar, disputationer, program och artiklar i tidningar. — Gift 1760 med *Klara Grape.*

2. **Lidbeck, Anders,** estetiker. Född d. 26 juli 1772; den föregåendes son. Blott aderton år mottog L. vid promotionen 1790 lagerkransen med högsta betyget bland de promoverade och kallades omedelbart därefter af sin far till docent i naturalhistoria. Året därpå befordrades han till botanices demonstrator. När på förslag af universitetets då varande kanslär grefve C. A. Wachtmeister, 1795 åtgärder vidtogos för meddelande af undervisning i estetik vid Lunds högskola, förordnades L., som då redan gjort sig känd för »insikter i vitterheten», att mot extra arvode bestrida denna befattning. — 1798 förordnades han till vice och året därpå till ordinarie akademiebibliotekarie och blef, när en lärostol i estetik inrättades, utnämnd till dess förste innehafvare 1801. — Ehuru han hvarken var skald eller spekulativ estetiker i detta ords egentliga bemärkelse, åtnjöt han likväl under sina kraftigare år anseende såsom en skicklig och gärna hörd undervisare. Särskildt har Tegnér uttalat sin tacksamhet till L. såsom hans förste handledare på den vittra banan. Också är kanske L:s största förtjänst att vid Lunds högskola hafva fäst Sveriges store diktare och därigenom beredt honom tillfälle att utveckla sig till, hvad han sedan blef för fosterlandets odling. När filosofiska fakulteten hade vägrat den sjuttonårige Tegnér ett magnatstipendium och gifvit honom ett lägre betyg, kallade L. honom till sin amanuens vid biblioteket, och så snart L. mottagit den estetiska professuren, blef hans första åtgärd att kalla Tegnér, då nyss magister, till sin docent. Såsom föreståndare för universitetsbiblioteket sörjde L. på ett tidsenligt sätt för dess vidmakthållande och förkofran och var den förste, hvilken bragte det till ett omfång, som någorlunda motsvarade dess vetenskapliga ändamål. Vid 1828 års riksdag utsedd till akademiens fullmäktig, begaf han sig till Stockholm, men dog därstädes d. 11 maj 1829. — Gift 1807 med

3. **Lidbeck, Brita Katarina,** sångerska. Född d. 4 januari 1788; dotter af biskopen i Lund *Petrus Munck (af Rosenschöld),* samt *Ulrika Eleonora Rosenblad,* och vid nitton års ålder gift med professorn vid Lunds universitet *Anders Lidbeck.* — Af naturen utrustad med en röst, som i välljud, styrka, jämnhet och omfång sökte sin like, åtnjöt hon i ungdomen någon tids undervisning af Craelius. Det berättas, att, då hon första gången offentligen uppträdde på en af hennes lärare gifven konsert, nedlade de ackompagnerande sina instrument och instämde i den allmänna applåden. — Catalani föll i förundran, då hon vid ett besök i Sverige fick höra fru Lidbeck, och öfverhopade den okända medtäflerskan med artigheter. Kort därefter invaldes hon på samma gång som Catalani till ledamot af Musikaliska akademien. Efter sin mans frånfälle flyttade hon från Lund till hufvudstaden, där hon, hunnen långt öfver femtitalet, uppträdde i »Harmoniska sällskapet» och med sin rösts skönhet ännu väckte musikkännares beundran. Död i Stockholm d. 2 Mars 1864.

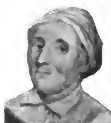
4. **Lidbeck, Carl Johan,** bergsvetenskapsman. Född i Lund d. 5 Mars 1774; den föreg. svåger och bror till L. 2. — Sedan han vid Lunds universitet med utmärkt beröm genomgått bergsexamen, antogs han 1793 till auskultant i Bergskollegium och blef året därefter ämnessven i masmästeriet på järnkontorets stat. 1795—96 studerade han under den utmärkte direktör Garney masugnsbyggnadskonsten och befordrades sistnämnda år till öfvermasmästare i södra distriktet. 1803—05 gjorde L. för mineralogiska studier en resa genom Danmark, Tyskland, Nederländerna och Frankrike och aflämnade vid sin hemkomst till järnkontoret en *Afhandling om brunstens inflytande på tackjärnet* jämte en *Berättelse om bergverken i Nassau* m. fl. orter, hvilka arbeten af brukssocieteten belöntes med en större guldmedalj och en personlig löneförhöjning. — Tillsammans med E. T. Svedenstierna utgaf han 1807—11 *Samlingar i bergsvetenskapen* och erhöll 1814 brukssocietetens uppdrag att i öfverensstämmelse med vetenskapens ökade anspråk omarbeta Garneys förträffliga arbete »Handledning till svenska masmästeriet». — L. bortrycktes i sina bästa år af döden d. 28 juli 1817. — Ogift.

Lidén, Bror Per Evald, språkforskare. Född d. 3 okt. 1862 i Sandhult, Älfsborgs län. Föräldrar: landtbrukaren *Gustaf Lidén* och *Sissa Nilsson.* — Student i Uppsala 1883, blef L. filosofie kandidat 1890 och filosofie licentiat 1895 samt kallades s. å. till docent i indoeuropeisk språkvetenskap vid Uppsala universitet. 1899 utnämndes han till professor i jämförande språkforskning med sanskrit vid Göteborgs högskola. — L., hvilken tidigt gjorde sig känd som en af Ad. Noreens mest framstående lärjungar, har utöfvat en liflig författareverksamhet. Utom talrika bidrag i in- och utländska tidskrifter, har han bl. a. utgifvit: *Studien zur altindischen und vergleichenden Sprachgeschichte* 1897; *Ein baltisch-slavisches Anlautgesetz* 1899; *Blandade språkhistoriska bidrag* 1903. L:s af den vetenskapliga kritiken varmt vitsordade arbeten beröra olika språk af den indoeuropeiska språkstammen, särskildt de

germanska, slaviska, keltiska och fornindiska språken, och afhandla ordhistoria, betydelselära och olika grammatiska och ljudhistoriska frågor. Hans hufvudintresse är riktadt på äldre germanska och i synnerhet nordiska språk. Delvis äro L:s skrifter förarbeten till en sammanfattande etymologisk behandling af gotiskans och de äldre nordiska språkens ordförråd, med hvilken han för närvarande är sysselsatt på uppdrag af redaktionen för en i Tyskland utkommande samling germanistiska handböcker. L., som under 1897—99 hade hufvudledningen af den pågående, omfattande undersökningen af Västergötlands dialekter, är sedan 1903 gift med *Agda Leman.*

Lidén, Johan Henrik, lärd, donator. Född i Linköping d. 6 jan. 1741. Föräldrar: teologie lektorn *Martin Lidén* och *Elisabet Rydelius.* — 1758 blef L. student i Uppsala, promoverades 1764 till filosofie magister efter att ha försvarat första delen af sin berömda *Historiola litteraria poëtarum suecanorum,* hvari han lade grunden till den svenska vitterhetens historia, och utnämndes året därefter till docent i lärdomshistoria och amanuens vid akademiska biblioteket, sedan han utgifvit ytterligare två delar af samma arbete. När Uppsala universitet 1767 fick ett besök af den k. familjen och en särskild disputationsakt anordnades, gjorde L. såsom förste opponent sig så bemärkt, att drottning Lovisa Ulrika lät genom sin son kronprinsen, som då var universitetets kanslär, offentligen förklara honom sitt välbehag och rekommendera honom hos akademiska konsistorium. Under de följande åren 1768—70 företog L. en utrikes resa, hvarunder han lärde personligen känna de mest framstående af Danmarks, Tysklands och Frankrikes lärde och skriftställare och formerade i London bekantskap med Svedenborg. Strax efter återkomsten till fäderneslandet utnämndes han, utan någon sin egen åtgärd, till histor. adjunkt i Lund, med särskildt förordnande att vikariera för Lagerbring, som erhållit tjänstledighet för utarbetandet af sin Svenska historia. Genom kanslärns välvilja fick han tillstånd kvarstanna i Uppsala. Men redan året därefter angreps han af en svår gikt, som i hans återstående lif band honom vid sjuksängen. Han tog därför afsked och tillbragte den återstående tiden i privatlifvets lugn i Norrköping. Hans sjuksäng utgjorde här så att säga medelpunkten för Sveriges litteratörer och vetenskapsmän. På den mottog han besök af landets yppersta män, och på densamma följde han med lika kärlek och lifliga uppmärksamhet som förut företeelserna inom litteratur och vetenskap. Understödd af en icke obetydlig enskild förmögenhet, utöfvade han tillika en verksamhet såsom mecenat, som ensamt skulle varit tillräcklig att bevara hans namn åt eftervärlden. Till Östgöta nation i Uppsala skänkte han sitt bibliotek af 5,336 band och 500 kopparstick, jämte ett kapital till dess förökande, men denna samling införlifvades senare med akademiska biblioteket. Han anslog dessutom penninggåfvor åt Vetenskaps- och Vitterhetsakademierna och flere gymnasiers bibliotek, åt fattigkassorna i Linköpings och Skara församlingar samt stiftade vid kronprinsen Gustaf Adolfs födelse en fond till hemgift åt tvenne fattiga och dygdiga brudar ur arbetsklassen. L. skall i kontanta medel ha bortgifvit tillsammans 135,400 dlr. Af hans arbeten rådfrågas utom det först nämnda *Catalogus disputationum in academiis et gymnasiis Sueciæ habitarum* (Sect. I—V, 1778—80) ofta af forskare och förtjänar därför företrädesvis att nämnas. L. erhöll 1776 professors titel och afled i Norrköping d. 23 april 1793. — Ogift.

Lidforss, Volter Edvard, universitetslärare. Född d. 11 febr. 1833 i Mora, Kopparbergs län. Föräldrar: skolprästen *Abraham Volter Lidforss* och *Johanna Jakobina Maria Grönvall.* — L. blef 1851 student i Uppsala, var 1855—59 lärare vid Norrköpings lyceum, anställdes 1860 såsom vik. adjunkt vid Uppsala högre elementarläroverk och utnämndes 1861 till adjunkt därstädes. 1863 blef han fil. kand. och 1864 lektor vid Högre lärarinneseminariet i Stockholm, 1866 adjunkt i ny-europeisk lingvistik vid Lunds universitet och s. å. fil. d:r. Han upprätthöll sedermera oftast professuren i ny europeisk lingvistik och modern litteratur därstädes och blef 1878 dess ord. innehafvare. Efter det att 1885 professuren i ny-europeisk lingvistik delats, blef L. professor i germanska språk, hvilken post han lämnade 1901. Han bosatte sig härefter i Stockholm som medlem af Svenska akademiens Nobelinstitut. — L. har bl. a. utgifvit: *Tysk grammatik för elementarundervisningen,* 1860, *Tyska läs- och skrifőfningar,* 1863, *Fransk språklära för elementarundervisningen,* 1867, *Fransk språklära i sammandrag,* 1871, den fornfranska antologien *Choix d'anciens textes français,* 1877, en utmärkt öfversättning med noter af *Don Quijote,* 1888—92, en edition af *Los Cantares de Myo Cid. Con una introduccion y notas,* hvilken innehåller öfver hundra af L. vidtagna textemendationer, m. m. Hans tolkning 1902—03 af Dantes *Gudomliga komedi* erhöll 1903 Svenska akademiens stora pris — Ledamot af flere spanska akademier. — Gift 1864 med *Anne-Marie Swartling.* — Sonen *Bengt,* född i Lund d. 15 sept. 1868, student i Lund 1885 och fil. doktor 1893, är sedan 1897 docent i botanik vid därvarande universitet. Redan under studenttiden gjorde sig L. känd som en af märkesmännen för den radikala studentvärlden och har sedermera i både den muntliga och skriftliga diskussionen framträdt som en talangfull kämpe för långt avancerade riktningar i religiösa, politiska och sociala frågor.

Lidman, Sven Fredrik, präst, författare. Född i Norrköping d. 11 dec. 1784. Föräldrar: d. v. komministern, sedermera prosten och kyrkoherden i Tingstad *Sven Lidman* och *Katarina Brigitta Landberg.* — L. blef student i Uppsala 1800, erhöll vid magisterpromotionen 1807 lager-

kransen och utnämndes 1811 till docent i arabisk litteratur. Sedan han antagit prästerlig ordination, förordnades han sistnämnda år till legationspredikant i Konstantinopel, hvilken befattning han innehade i sex år eller till 1817, då han befordrades till filosofie lektor i Linköping. Sedan han beklädt denna plats till 1821, utbytte han den mot lektoratet i grekiska, men lämnade sin lärarebefattning vid gymnasium 1824, då han utnämndes till domprost i Linköping. Under sina studieår i Uppsala var L. en verksam medlem af sällskapet »Vitterhetens vänner», liksom senare i Götiska förbundet, hvars tidskrift Iduna innehåller några uppsatser af hans hand. Såsom domprost valdes han af sitt stift till fullmäktig vid de två första riksdagarna på 1830-talet och gjorde sig därunder bemärkt såsom »en nitisk riksdagsman på den ministeriella sidan». Teologie doktor. Död d. 9 mars 1845. — Gift med *Ebba Margareta Annerstedt.*

Lidner, Bengt, skald. Född i Göteborg d. 16 mars 1757. Föräldrar: organisten vid domkyrkan därstädes *Bengt Liedner* — hvilket stafningssätt af namnet sonen ännu begagnade på sin exercitii-disputation — och *Elisabet Margareta Boethius.* — Det är en sägen, att L. som barn skulle ha varit ovanligt trög och haft svårt att fatta, men vid elfva års ålder en gång erfarit en hastigt öfvergående, smärtsam »knäppning» i hufvudet, och därefter röjt en utmärkt fattningsgåfva och ett ganska godt minne. Efter förberedande undervisning i sin födelsestad skickades han till universitetet i Lund, där han disputerade pro exercitio men för öfrigt hängaf sig så åt utsväfningar, att han togs därifrån och skickades till sjös. Han afvek dock från fartyget i Kap och återvände hem. Sedan lyckades han erhålla understöd att resa till tyska universitet, däribland Rostock, hvarest han möjligen blef magister. Hemkommen till Sverige, inskrefs han i krigsexpeditionen af konungens kansli och blef bemärkt af Gustaf III, som för att rädda honom undan farorna af hans förra lättsinniga lif skickade honom som sekreterare till svenske ministern, grefve G. F. Creutz i Paris. Denne kunde emellertid icke länge behålla honom, utan sände honom tillbaka till Stockholm, där han tillbragte några år i största betryck, lifnärande sig dels genom vänners och beundrares understöd, dels med att författa tillfällighetsvers, grafskrifter o. d. — Under ett besök i Finland ingick han 1788 äktenskap med fröken *Eva Jacquette Hastfer,* som icke allenast med det största tålamod bar sin mans många svagheter och den mest tryckande fattigdom, utan alltid och ännu in i sin senaste ålderdom talade om honom med den största beundran. — Nedtyngd af armod, mot hvars bekymmer han alltför ofta sökte sin tröst i glaset, och sönderliten af ånger och självförebråelser, nedsteg han i grafven d. 4 jan. 1793. — L:s *Samlade arbeten* utgåfvos första gången 1788—89. Skaldens glansår voro 1783—84, då *Spastaras död*, operan *Medea* och *Året 1783* utkommo. — »Redan i

ungdomen hade han förklarat *I tårar vällust.* Senare sade han sig vara *till tårar född.* Hans mannaålders stolthet var att kunna gråta med ömkan och vara olycklig med den faderlöse. Detta tårekval och dessa tårarnas vällust var dock icke blott en hjärtats sak, gråtmildheten ökades och genom hans begär efter drufvan och detta ju mer han gaf efter för sin passion. Så drunknade slutligen hans sublima, praktfulla poesi i en öfversvallande känslas och i en vildt böljande deklamations vågor, och känslan som var hans styrka, vardt tillika hans svaghet, i dikt som i lif. Han behärskade icke sin diktning; — han var dess slaf.» L. har emellertid skrifvit några af 1700-talets mest storslagna, svenska dikter, om han också i andra gör sig skyldig till svulst eller pjunk.

Lidströmer, Jonas, mekaniker. Född på Lagfors järnbruk i Medelpad d. 9 april 1755. Föräldrar: bruksinspektoren *Jonas Lidström* och *Anna Bång.* — Af föräldrarna bestämd för kyrkans tjänst, egnade L. sig i Uppsala åt teologiska studier, men drogs alltjämt af sin håg till mekaniska sysselsättningar och beslöt slutligen följa den bana, hans naturliga anlag så tydligt anvisat honom. Han begaf sig därför till Stockholm, där han blef känd af Chapman, som, då ingen passande plats för L. fanns ledig i Karlskrona, upptog honom som lärare för sin son. Under tiden fick L. tillfälle att ge prof på sin utmärkta mekaniska skicklighet och erhöll 1782 plats som löjtnant-mekanikus vid amiralitetet. Sedan han under de följande åren uppgjort förslag till och verkställdt en mängd hamnbyggnader, skeppsritningar o. d., befordrades han 1787 till kaptenmekanikus. blef 1792 chef för mekaniska verket vid örlogsflottans skeppsvarf och kort därefter major-mekanikus. 1797 kallades han till Stockholm för att uppföra den redan af Gustaf III beslutade obelisken på Slottsbacken och belöntes vid dess aftäckande med adelskap. Bland de många minnen L. efterlämnat af en berömlig verksamhet må nämnas: hamnbyggnaden i Helsingborg, kajbyggnaden omkring Gustaf III:s staty vid Skeppsbron i Stockholm, större delen af Norrbro i Stockholm, den nya mastkranen i Karlskrona, stålsliperi-inrättningen vid Lyckeby, iståndsättandet af sjökastellerna i Karlskrona o. s. v. 1802 vann han sin sista befordran såsom öfverstlöjtnant-mekanikus och afled i Stockholm d. 27 jan. 1808. — Led. af Vet.-akad., krigsvet.-akad., Fria konsternas akad. m. m. I många afseenden påminner L. om Polhem, ej minst i enkelheten af sina idéer och de genvägar han alltid fann för att sätta dem i verket. — Gift 1785 med *Anna Elisabet Öhman.* — L:s son *Fredrik August Lidströmer*, född 1787, död 1856 som chef för mek. departementet vid flottan i Karlskrona, ledde sedan 1816 uppförandet af kajerna vid Norrbro.

Liedbeck, Per Jakob, läkare, homöopat. Född i Trosa d. 16 juni 1802. Föräldrar: handlanden *Per Liedbeck* och *Katarina Marschell.* — I

Uppsala, där L. blef student 1821, aflade han med. lic. exam. 1828 och promoverades 1835 till medicine doktor. Efter att under studietiden ha bestridt åtskilliga medicinska befattningar, utnämndes han 1831 till anatomie prosektor i Uppsala och innehade denna befattning till 1846, då han nedsatte sig i Stockholm såsom praktiserande homöopatisk läkare. Under åren 1846-51 meddelade han undervisning i anatomi vid Gymnastiska centralinstitutet i Stockholm och har författat en stor mängd medicinska skrifter, såsom: *Om brännvinets inflytande på människan* 1831; *Gifves det läkemedel emot lungsot?* 1841; *Kort framställning af homöopatiens närvarande ställning i främmande länder* 1846; *Anvisning till några homöopatiska koleramedels användande*, 1848; *Homöopatiska underrättelser för svenska folket* (månadsskrift 1855—56); *Om folkmedicin; Ett motstycke till både »Läkekonst och kvacksalveri»* 1858; *Om nutidens läkarepartier och deras grundskillnader* 1862; *Om kamfersprit allena, ett bepröfvadt koleramedel* 1866, m. m. Har därjämte skrifvit en mängd uppsatser i svenska och utländska tidskrifter. Död i Stockholm d. 5 okt. 1876. — Gift 1833 med *Henrika Sofia Carolina Ling*, dotter till skalden och gymnasten P. H. Ling och känd som skaldinna genom utgifna *Dikter*.

Liewen, von. Ättens namn är tvifvelsutan taget af fosterjorden: Livland. Sedermera uppträder ätten äfven i Estland och Kurland. Den skref sig att börja med *Live, Lyvens* o. s. v. I Ryssland lefver en furstlig gren af ätten. Af den estländska linien blefvo 1653 Georg von Liewen samt hans brorsöner Reinhold och Bernhard Otto svenska friherrar och introducerades 1654. *Hans Henrik* (se nedan), blef 1719 svensk grefve och introducerades 1720.

1. **Liewen, Bernhard von,** krigare. Född d. 24 aug. 1651; son af generalmajoren och guvernören friherre *Reinhold Liewe* och *Hedvig von Wartensleben*. — Vid sjutton års ålder anträdde L. en resa och ingick i utländsk tjänst. Efter en tids vistelse såsom kadett vid franska gardet begaf han sig till Holland och bevistade, dels såsom volontär vid öfverste Ulfsparres regemente holländska härens landfälttåg, dels såsom frivillig på holländska flottan det stora sjöslaget vid Southwoldbay. Med hedrande vitsord öfver sitt förhållande i republikens tjänst återvände han till Sverige och deltog sedermera såsom kapten vid lifgardet i slaget vid Lund. I svenska och danska härens åsyn nedlade han här en dansk kapten, som utmanat någon af de svenska officerarna till envig, och återkom med hans värja som segertecken. I slaget vid Landskrona anföll han ensam danska generalen Rumohr, som sökte taga svenska härens styrka och ställning i ögonsikte, gjorde honom inom några ögonblick vapenlös och förde honom såsom fånge till konungen. En så ovanlig tapperhet lämnades ej obelönad och L. befordrades efter hvartannat till major 1678 och följande året till öfverstlöjtnant, 1686 till öfverste för lifgardet, 1696 till generalmajor och chef för Dalregementet och 1698 till generallöjtnant och guvernör i Wismar. — När Sverige år 1700 inveckIades i nya krig, tjänstgjorde L. först under Nils Gyllenstierna vid landstigningen på Seland och kallades efter segern vid Narva af konungen till Livland. Strax efter ankomsten dit deltog han i den ärofulla öfvergången af Düna och året därefter i segern vid Klissow. I april 1703 utnämndes han till general af infanteriet. Men då han några veckor därefter tillika med konungen besåg belägringsarbetena vid Thorn, träffades han af en falkonetkula i benet och afled den 18 maj 1703. Hans död beklagades som en förlust af hela svenska hären. — Gift 1: 1681 med grefvinnan *Sigrid Oxenstierna* och 2: 1689 med grefvinnan *Hedvig Lovisa Horn*, dotter af riksmarsken Gustaf Horn.

2. **Liewen, Hans Henrik von,** krigare, riksråd. Född i Estland 1664; den föreg. kusin och son af öfversten för Åbo läns kavalleri *Bernhard Otto von Liewen* och *Elisabet Gertrud Wrangel*. — L. ingick tidigt i krigstjänst och var strax vid utbrottet af nordiska kriget 1700 öfverstlöjtnant vid estniska adelsfanan. Han deltog samma år i slaget vid Narva, befordrades till öfverste 1703 och blef 1710 generalmajor. När vid 1713 års riksdag rådet beslöt att affärda ett sändebud till Demotika för att underrätta konung Carl om ställningen i landet och om de faror, som hotade rikets bestånd, valde man till detta ömtåliga värf friherre von Liewen, en klok, modig och ärligt menande man, på en gång af ett öppenhjärtligt väsen och med stor förmåga att behandla människor. Genom sina framställningar eller rättare genom sättet, på hvilket de gjordes, förmådde han ändtligen Carl att återvända till Sverige. Tillika vann han så konungens förtroende, att L., ehuru alldeles okunnig i sjöväsendet, gjordes till generallöjtnant, president i amiralitetsverket samt stats- och kammarkontoren och till ledare af hela svenska sjöförsvaret. Med utmärkt kraft grep han an sitt nya värf och ordnade under året 1715 flottans utrustning så, att den åter kunde visa sig både i finska och danska fatvattnen. För dessa förtjänster upphöjdes han 1719 till riksråd, upphöjdes s. å. i grefligt stånd och dog d. 25 mars 1733. — Till sitt yttre mycket oansenlig, liten och låghalt, var han i lärdom icke heller synnerligen utrustad, men så mycket mer på hufvudets vägnar. Där de andra af rikets högt uppsatte förstummades inför den despotiske Carl, hade L. fri yttranderätt och begagnade den äfven ofta att säga konungen allvarliga sanningar. — Gift 1: med *Katarina Elisabet Yxkull* och 2: med *Margareta Juliana von Tiesenhausen*.

3. **Liewen, Hans Henrik von,** riksråd. Född 1704; den föregåendes son. — Antagen i Carl XII:s hoftjänst efter konungens återkomst från

Turkiet och 1720 utnämnd till hofjunkare, ingick han samtidigt på den militära banan och avancerade 1747 till öfverste för Södra skånska kavalleriregementet, 1750 till generalmajor och 1756 till generallöjtnant. — För dessa hastiga framgångar hade L., ehuru han ansågs som en kunnig och duglig militär, nog mest att tacka sina lagrar å den politiska vädjobanan. Redan 1739 hade han brukats i en diplomatisk beskickning till Konstantinopel och fick 1741 under vapenhvilan i ryska kriget sig af Lewenhaupt anförtrodt att undersöka stämningen i Petersburg. Under Adolf Fredriks kronprinstid tillhörde han jämte sin syster, gift med Carl Hårleman, kronprinsparets intimaste krets och var för dess och dess bundsförvandters, Hattarnes bästa ifrigt verksam vid 1746—47 års riksdag, då han tillhörde defensionsdeputationen. Beständighet i partiförbindelser var dock ej bland de L. utmärkande dygderna, och redan vid 1751—52 års riksdag började han vid brytningen mellan hofvet och Hattarne närma sig de senare, hvilka vid 1755—56 års riksdag visade sig helt räkna honom bland de sina genom hans inval i sekreta utskottet. Han blef ock af det herskande partiet hugnad med en penningbelöning för det nit, han inlagt om fästningsbyggnaderna i Skåne. I det pommerska kriget deltog visserligen L., men med föga berömmelse, vida mera intresserad som han var af intriger i krigskonseljen än af bragder å stridsfältet. För att blifva af med honom skickade man honom 1759 i en diplomatisk beskickning till Petersburg och efter återkomsten lade han sig sjuk för att slippa återvända till Pommern. 1760 blef han riksråd och lyckades hålla sig kvar å denna post äfven efter Mössornas seger 1765. Han aflägsnades dock från all befattning med fästningsbyggandet och förflyttades 1766 till Pommern som generalguvernör, i hvilken egenskap han ådagalade stor duglighet. 1772 hemkallades han för att bereda rum för Sinclair men gjordes i stället af Gustaf III till öfverste-marskalk, hvilken värdighet snart förvandlades till riksmarskalk. L., hvilken äfven efter revolutionen af konungen behölls i rådet, blef 1762 serafimerriddare, var 1766—67 kanslär för Åbo universitet och under generalguvernörstiden i Pommern för Greifswalds universitet. — Död ogift i Stockholm d. 25 nov. 1781.

4. **Liewen, Berndt Vilhelm von,** krigare. Född i Estland d. 6 febr. 1685; den föreg. kusin och son af öfversten i österrikisk tjänst friherre *Berndt Otto von Liewen* och *Lucia von Wartensleben*. — De segrar, som utmärkte Carl XII:s första krigsår, voro för många unga sinnen en lockelse att på krigets bana söka vinning och utmärkelse, och bland dem, som skyndade att ställa sig under fanorna, var äfven L. Blott femton år gammal, ingick han vid generalmajor von Clodts regementskår och blef efter sex år fänrik vid det regemente, som anfördes af hans farbroder Hans Henrik von Liewen. — Med det mest oförfärade mod deltog han i slaget vid Klissow, belägringarna af Reval och Stralsund samt i striden vid Gadebusch och blef i Tönningen fången och afförd till Fyen men erhöll danska konungens pass och tillåtelse att begifva sig till Brandenburg. Med allt detta kom han under Carl XII:s tid likväl ej längre än till major vid Smålands infanteri, hvartill han utnämndes några månader före konungens död. De befordringar, som uteblifvit, medan han vågade lif och blod för fäderneslandet, tillföllo så mycket rikligare, sedan Sverige fått fred. — Utnämnd 1730 till öfverstlöjtnant vid Kronobergs regemente, befordrades han 1746 till öfverste, tio år senare till generalmajor och blef 1759 generallöjtnant. — Likasom han i ungdomen utmärkt sig i krigets idrotter, väckte han under sin mannaålder uppmärksamhet i de fredliga yrkenas värf och framstod under frihetstidens arbeten för landets förkofran såsom en af Sveriges skickligare och omtänksammare landthushållare. — Död d. 9 febr. 1771. — Gift 1722 med grefvinnan *Anna Magdalena Taube*.

Lignell, Anders, präst, författare. Född på Bräcketorp i Hesselskogs socken å Dal d. 11 febr. 1787. Föräldrar: d. v. adjunkten, sedermera komministern i Kila af Karlstads stift *Anders Lignell* och *Juliana Wennersten*. — Efter idkade akademiska studier i Lund prästvigdes L. 1809 i Karlstad och blef två år senare komminister i Ör. Förordnad 1814 till vikarierande lärare i apologistklassen i Karlstad, utnämndes han till ord. kollega 1816 samt blef konsistoriinotarie i Karlstad 1818. Kyrkoherde i Kila 1824 och två år därefter kontraktsprost öfver Gillbergs kontrakt. — Riksdagsman vid 1834 och 1844 årens riksdagar tillhörande prästeståndets liberala fraktion, valdes L. det sistnämnda året till revisor i banko-diskontverket i Stockholm. Ledamot af K. nordiska Oldskriftsällskapet i Köpenhamn, af Samfundet för utgifvandet af handskrifter rörande Skandinaviens historia, af Landtbruksakademien m. fl. samfund. Teol. d:r 1860. — Död d. 13 april 1863. — L. var en flitig forskare och författare samt har utgifvit mer än trettio skrifter i kyrkliga och topografiska ämnen, bland hvilka märkas: *Bidrag till svenska kyrkans och riksdagarnas historia* etc. (tills. med A. Ahlqvist och J. P. Bexell 1835); *Beskrifning öfver grefskapet Dal* 1851—52 m. fl. — Gift 1: 1821 med *Laura Gustafva Tegnér* och 2: 1838 med *Regina Maria Poignant*.

Lilienberg, Albert Alexander, jurist, politiker. Född i Kristianstad d. 12 juni 1833. Föräldrar: häradshöfdingen *Nils Lilienberg* och *Ingeborg Augusta Ljungberg*. — Student i Lund 1849, aflade L. därstädes hofrättsexamen 1851. Han började därefter tjänstgöra i Svea hofrätt, där han 1861 blef fiskal och 1864 assessor. Konstituerad revisionssekre-

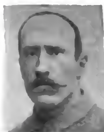

terare 1868 och ordinarie 1870, utnämndes han 1874 till häradshöfding i Medelstads härads domsaga i Blekinge. 1880—82 togs han i anspråk för kommittéerna för omarbetning af förordningarna om stämpelafgift och om expeditionslösen. — Redan under sin Stockholmstid anlitades han i allmänna värf som stadsfullmäktig i hufvudstaden 1870—74. Hösten 1885 valdes han till ledamot af Andra kammaren för Karlshamn, Sölvesborg och Ronneby, hvilket uppdrag han (med undantag af majriksdagen 1887) beklädde till och med 1893 års riksdag. Med undantag af det första var han vid alla af honom bevistade riksmöten vice ordf. i lagutskottet. Han gjorde sig snart såväl här som i kammaren känd som en karaktärsfast och självständig man, som på ett värdigt sätt kämpade för en visserligen moderat, men bestämdt, frisinnad åskådning. Särskildt bröt denna af mot utskottsmajoritetens under reaktionsperioden 1888—90. I sin reservation mot lagutskottets betänkande 1889 angående den s. k. »munkorgslagen» uppvisade han exempelvis dennas försåtliga syfte att vid sidan af yttrandefriheten äfven söka komma åt församlingsfriheten och lagens fall torde till icke ringa del varit L:s förtjänst. Nödvändigheten att genom grundlag trygga församlingsfriheten påpekades af L. vid flera riksdagar. I öfrigt uppträdde han för utsträckt rösträtt, valfritt civiläktenskap, verksammare folkskoleinspektion, reform af Första kammaren, hvilken enligt hans mening för närvarande på ett dåligt sätt fyllde sin uppgift, och i allmänhet för reformer i humanitär riktning samt för värnande af konstitutionella medborgerliga rättigheter. Från 1890 tillhörande den af städernas frihandlare bildade »centerns» förtroenderåd, åtnjöt L. stor aktning af kammarens skilda partier och hade vid 1892—93 års riksdagar plats i talmanskonferensen. I februari 1892 valdes han till justitieombudsmannens efterträdare och skulle på hösten s. å. vid inträdd ledighet inträda som innehafvare af samma post, men afsade sig nu densamma. Urtimans härordningsförslag främjade han med sin röst. Vid 1893 års val undanbad han sig återval och har sedan i tillbakadragenhet ägnat sig åt skötseln af sin domsaga och kommunala värf, bl. a. som ordförande i Blekinge läns landsting 1886—1902. — Gift 1: 1864 med *Gustafva Amalia Forsgrén*, syster till donatorn C. R. Forsgrén (se I: 350) och 2: 1878 med *Tekla Wiklund*.

Lilja, Nils, botaniker, skriftställare. Född d. 18 okt. 1808 i Röstånga socken i Skåne. Föräldrar: sockenskomakaren *Hans Nilsson Lilja* och *Bengta Persdotter*. — L. blef student i Lund 1892 och egnade sin tid åt vittert författareskap och studium af botaniken. Redan året förut hade han utgifvit ett poem *Sagan om Odensjön* och erhöll 1836 Svenska akademiens andra pris för ett skaldestycke *Menniskans åldrar*, hvarjämte han skref och utgaf smärre poetiska samlingar. Hans hufvudsakliga sysselsättning omfattade likväl botanik och blomsterodling, i hvilka vetenskapsgrenar han författade flera arbeten, såsom *Skånes flora* 1838; *Flora öfver Sveriges odlade växter* med *Supplement* 1839—40; *Tidning för trädgårdsskötsel*, m. m. Under dessa litterära bestyr utgjorde filosofiska graden ett mål för hans önskningar. Men en ögonsjukdom och bristande tillgångar nödgade honom att se sig om efter annan verkningskrets. Han sökte därför och erhöll 1843 anställning såsom klockare i Billinge af Lunds stift. Här fortsatte han i början sina naturhistoriska studier men lämnade dem efter hand för att uppträda såsom populär författare i »teologiska» och sociala ämnen, utgaf 1858 *Människan, hennes uppkomst, hennes lif och hennes bestämmelse*; 1860 *Kristendomen, dess uppkomst, dess lära, dess historia och dess utveckling;* 1862 *Kristna läran och prestläran;* 1864—68 *Vår tid och dess sträfvanden*, populära föredrag, m. fl. arbeten, hvilka genom sin radikala, nästan socialistiska tendens på sin tid väckte rätt mycket uppseende och nog ej voro utan inflytande i vissa kretsar. Bristen på vetenskaplig grund afskär dem dock från bestående värde. — L., hvilken 1865 blef fil. doktor i Göttingen, afled å Lunds lasarett d. 19 dec. 1870. — Gift 1: med *Maria Katarina Ek*, 2: 1855 med *Gustafva Maria Björnberg* och 3: 1858 med *Helena Maria Neumann*.

Liljeblad, Samuel, botaniker. Född i Mjösjöhults by af Södra Vi socken i Kalmar län, d. 20 dec. 1761. Föräldrar: rusthållaren *Håkan Larsson* och *Elin Persdotter*. — L. inskrefs som student i Uppsala 1782, förvärfvade den filosofiska graden 1788 och företog s. å. en resa till Lappmarken, hvarest han samlade en mängd sällsynta växter och gjorde åtskilliga rara botaniska fynd. 1789 utnämndes han till amanuens vid naturaliekabinettet i Uppsala och förordnades att under A. Afzelii utländska resa förestå demonstratorstjänsten. I enlighet med tidens uppfattning, att naturalhistorien närmast vore att anse som en hjälpvetenskap åt ekonomien och läkarekonsten, började han studera den senare och promoverades till medicine doktor 1793. S. å. förordnad till adjunkt vid vetenskapssocieteten i Uppsala, utnämndes han 1796 till oecon. pract. adjunct och befordrades 1802 till borgströmiansk professor. Ledamot af åtskilliga lärda samfund. — Död i Uppsala d. 1 april 1815. — Ehuru ej utrustad med några synnerligt stora gåfvor, bidrog likväl L. genom kärlek för sin vetenskap till dennas utbredning, mer än mången, som fått en större förmåga på sin lott. Hans *Utkast till en svensk Flora*, som utkom 1792, angifver på ett lättfattligt sätt, efter vetenskapens dåvarande ståndpunkt, svenska växternas väsentligaste kännetecken och nytta samt bidrog icke obetydligt på sin tid att i Sverige tillvinna det botaniska studiet idkare och vänner. Han har äfven utgifvit åtskilliga andra skrifter, mest af ekonomiskt innehåll. — Gift 1809 med *Kristina Ekfors*.

Liljefors, Bruno Andreas, djur- och landskapsmålare. Född i Uppsala d. 14 maj 1860. Föräldrar: handlanden *Anders Liljefors* och *Maria*

Margareta Lindbäck. — Efter att ha genomgått sex klasser i elementarläroverket därstädes och därunder en termin ha mottagit undervisning i ritning och målning af skolans ritlärare C. G. Holmgren, var L. 1879—82 elev vid Konstakademien och företog 1882—83 en resa till Düsseldorf, Baiern, Italien och Frankrike. Han har sedan mestadels varit bosatt nära Uppsala eller vid östra skärgården. Utan all fråga är L. en af världens främsta djurmålare, och han har på många utländska expositioner vunnit stora utmärkelser, liksom han finnes representerad på pinakoteket i München med *Tjäderspel*, i Dresdengalleriet med *Räf, som tagit en hare*, i Nationalmuseum med *Räffamilj, Hafsörnar*, i Göteborgs museum, i Köpenhamns museum med *Vildgäss*, o. s. v. L. har nog rönt intryck af de stämningar i måleriet, han påträffat under sina utländska besök, liksom han extravagerat i japaneseri, sedan han i japanernas sätt att teckna djur i rörelse fann samma lynne och samma princip, som han själf sökt nå. Men sedan han på allvar börjat lefva sig in i hemlandets natur, tillägnade han sig ett eget framställningssätt, och hans konst har ständigt vuxit, tills den blifvit monumental. — Styrkan i hans konst ligger just i hans förtroliga bekantskap med sina modeller — och naturligtvis också i hans stora förmåga att gifva ett slående, lifligt uttryck åt sina iakttagelser, att fixera djurets ögonblickliga rörelse och att i lefvande drag återgifva dess karaktär, dess lynne, vanor och lefnadssätt. — »Skogen har aldrig haft en större tolkare än L. Han målar den, då den dystra vinternatten rufvar öfver de snötyngda tallarna, vinden suckar i träden, molnen drifva söndertrasade öfver himmeln och räfvarna tassa försiktigt längre och längre in i skogen. Eller han skildrar, huru de tunga vildgässen sänka sig i den stilla vårkvällen mot insjön, där ännu isbitarna simma, eller huru räfvarna tumla omkring med sitt byte bland ängsblommorna. L. målar kampen mellan djuren utan partiskhet, han har lika mycket sympati för den segrande som för den besegrade, han gläder sig åt deras lifslust, deras obändiga frihetstörst, ty den förstår han i grund och botten. En af hans bästa taflor är *Bergufven*, som sitter ensam på en klippa i skogen. På en gång människoskygg och trotsig, trifves han bäst ensam. Fri vill han jaga, furornas sus är den musik, han älskar. I L:s *Jägare*, i prins Carls samling, finner man den kärnsvenskhet, som är själfva roten i hans konstnärskap och som saknar hvarje spår af programsynpunkter och fras. L. hör till dem, som höra gräset växa och förstår fåglalåt.» — »Hans djurskildringar äro nu mera verkliga djurepos, i hvilka hela naturens växlande lif spelar in, speglande årstidernas kretsgång, de evigt samma, evigt lika unga känslorna af kärlek, kraft, hunger och mordlust. Men hvarje stämning, som fyller honom och vill taga sig uttryck i bild,, samlar sig dock alltjämt om en bestämd företeelse. — Han är alltjämt, äfven i sin fantastik, den mest realistiske af våra naturskildrare och naturdiktare, hans landskap hafva en utpräglad lokalfärg.». — 1897 och 1901 hade L. separatutställningar i Stockholm. Taflorna på den senare gjorde sedan ronden genom Europa. L. har äfven visat sig som utmärkt illustratör, t. ex. i planschverket »I skog och mark», i P. Rosenius' »Naturstycken» 1897, m. m. Han har också utfört karrikatyrer och andra skämtsamma teckningar, ty trygg humor är ett af dragen i hans konstnärslynne. — Gift 1: 1887 med ***Anna Olivia Olofsson*** och 2: 1895 med ***Signe Helena Olofsson.***

Liljegren, Johan Gustaf, fornforskare. Född

d. 25 april 1789 i Fryeleds socken af Småland, af bondeföräldrar. — I Lund, där L. 1811 blef student och tre år senare filosofie magister, utmärkte han sig för sin outtröttliga flit och forskningslust och blef en synnerlig gunstling hos den bekante fornforskaren prof. N. H. Sjöborg, hvilken kallade honom till docent i fäderneslandets antikviteter, medtog honom på sina antikvariska resor inom Sverige och rekommenderade honom hos d. v. universitetskanslären, grefve L. von Engeström. Förordnad 1816 till amanuens i Samfundet för utgifvandet af handlingar rörande Skandinaviens historia och utnämnd till e. o. adjunkt s. å., kallades han till e. o. amanuens vid k. biblioteket 1818 och erhöll året därefter professors namn, heder och värdighet. Efter att 1819—20 ha uppehållit sig i Köpenhamn för arkivforskningar, fick han 1821 i uppdrag att afskrifva K. bibliotekets permebref och förordnades till amanuens vid Vitt.- Hist. och Antikvitets-Akademien samt till sekreterare i konungens museum 1822. Året därefter utnämndes han till aktuarie i riksarkivet, blef 1824 bibliotekarie vid Engeströmska biblioteket, 1826 tillförordnad och 1827 befullmäktigad riksantikvarie, garde de medailles och sekreterare i Vitt.-Hist. och Ant.-Akad. 1834 erhöll L. kansliråds titel och utnämndes 1835 till riksarkivarie. — Dränkte sig i ett anfall af mjältsjuka i Stockholm d. 2 juni 1837. — I Vitt.-Hist. och Antikvitets-Akademien vann han under åren 1821—26 fem särskilda gånger akademiens pris för antikvariska afhandlingar, af hvilka blott en, hans ***Runlära***, 1832, blifvit tryckt. Han har dessutom utgifvit en mängd arbeten, såsom: ***Skandinaviska fornålderns hjältesagor***, 1818—19; ***Nordiska fornlämningar*** (12 häften; de första tills. med Brunius 1818—21); ***Fornnordiska häfder***, 1824; ***Runstafven och dess sinnebilder***, 1829: ***Runurkunder***, 1833; ***Diplomatarium Suecanum***, 1829—37; det sist nämnda har blifvit försedt med register och fortsatt af riksantikvarien B. E. Hildebrand. — L. saknade kritisk skärpa, hvarför t. ex. i Svenskt diplomatarium, som eljest har stora förtjänster, en rad falska urkunder medtagits. — Gift 1824 med ***Anna Maria Engel.***

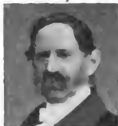
Liljencrantz. Järnkrämaren i Stockholm *Sven Andersson Westerman*, bondson från Arbogatrakten, var fader till prosten och kyrkoherden i Gäfle ***Anders Svensson Westerman***, hvars två

söner, landshöfdingen *Sven W.* och riksrådet *Johan W.*, adlades 1768 med namnet *Liljencrantz* och introducerades 1774. Om den senare se nedan. Den äldre brodern blef 1778 friherre och adopterades på broderns friherrevärdighet, men tog icke introduktion. Hans ätt utgick med en af sönerna 1798.

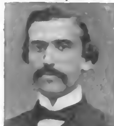
1. **Liljencrantz, Johan,** finansman. Född i Gäfle d. 20 aug. 1730. Föräldrar: prosten och kyrkoherden därstädes *Anders Westerman* och *Maria Kristina Gyllenkrook*. — Efter fulländade studier i Uppsala ingick L. såsom auskultant i kommersekollegium, där han 1756 blef notarie. L. var därjämte 1755—56 sekreterare i ständernas sekreta handels- och manufakturdeputation. Här vann han inom kort ett så allmänt förtroende, att han erhöll understöd till en utrikes resa för att vidga sina insikter i handels-, manufaktur- och finansvetenskaperna. För sin sällsynta skicklighet erhöll han 1767 kommerserådstitel och tre år därefter säte och stämma i kollegium. 1768 hade han blifvit upphöjd i adligt stånd med namnet *Liljencrantz* och blef 1773 af Gustaf III utnämnd till det egentligen för hans skull inrättade finansministerämbetet, under namn af statssekreterare för handels- och finansärenden. Härpå följde vidare friherrediplomet 1777, presidentsplatsen i statskontoret 1778, utnämning till riksråd 1786, ordförandeplatsen i kommerskollegium 1789, och under de följande regeringarna serafimerkraschanen 1809 och grefvebrefvet 1812. — Död i Stockholm d. 22 jan. 1815. — Konung Gustaf III hyste till L. ett oinskränkt förtroende och litade i finansangelägenheter helt och hållet på honom. 1776 hade L. gifvit ett lysande prof på sin förmåga genom den då genomförda sedelrealisationen. Och vid sin resa till Italien 1783 ville konungen lämna honom oinskränkt fullmakt att förvalta alla ärenden rörande banken och statens finanser. Förordningarna af 1775 och 1780 om fri spannmålshandel för riket, hvilka L. utverkat, väckte på sin tid stort uppseende och lade i själfva verket grunden till svenska jordbrukets senare utveckling. Såsom finansminister afrådde han på det allvarligaste den regala brännvinsbränningen, ehuru hans belackare påstodo, att han tillstyrkt, eller åtminstone icke afstyrkt detta olycksbringande monopol. Sedan L. gjort flera allvarsamma, men fåfänga föreställningar mot konungens slöseri och yppiga hofhållning, tog han 1786 afsked från statssekreterareämbetet och därmed från den mest lysande delen af sin bana. Under de senare åren af Gustafs lefnad samt de följande styrelseåren var hans ställning till regeringen sådan, att han gemenligen trädde i opposition emot dess finansåtgärder, när han, hvilket mest skedde för syns skull, rådfrågades. Skarpsinnighet, dristighet och ihärdig kraft voro hos L. utmärkande egenskaper såsom ämbetsman. Att äfven oegennytta hörde till antalet af hans dygder, bevisas däraf, att, ehuru många millioner årligen rullade genom hans händer, han ändock efterlämnade en ganska måttlig förmögenhet. Utom i Vet.-Akad., som 1767 inkallade honom till sin ledamot, var L. medlem af Landtbruks-Akad., samt de flesta ekon. och patriotiska sällskap i riket. — Gift 1: 1766 med *Ottiliana Vilhelmina Transköld* och 2: 1789 med friherrinnan *Eleonora Stjernstedt*.

2. **Liljencrantz, Gustaf Fredrik,** ämbets- och riksdagsman. Född d. 7 nov. 1801; den föregåendes sonson. Föräldrar: landshöfdingen i Västerås län, grefve *Johan Vilhelm Liljencrantz* och *Johanna Beata von Engeström*. — Vid faderns död 1816 ärfde sonen grefvetiteln och ingick två år därefter såsom kornett vid lifgardet till häst. Här avancerade han genom alla graderna och hade hunnit till öfverstlöjtnant i armén, när han 1845 tog afsked ur krigstjänsten. Året förut hade han blifvit tjänstgörande hofmarskalk hos Oscar I och förestod sedan hofförvaltningen till 1849, då han utnämndes till landshöfding i Stockholms län. Under de aderton år, han innehade detta förtroendeämbete, ådagalade han en berömlig verksamhet för sitt län och en noggrannhet vid författningarnas tillämpning, som stötte många för hufvudet. Såsom ledamot af riddarhuset deltog han under en följd af riksdagar i behandlingen af en mängd viktiga samhällsfrågor, af hvilka bankfrågorna ansågos utgöra hans specialitet, hvarför han brukade insättas i bankoutskottet, där han flera år var ordförande. Så väl här som i politiken intog han en afgjordt konservativ ståndpunkt, under det hans verksamhet och åsikter på det religiösa området gingo i afgjordt frisinnad riktning. I båda fallen var han — och har blifvit kallad — »mannen med det oböjliga sinnet, som utan öfvermod och vankelmod följde sin öfvertygelse». — 1867 begärde och erhöll han afsked från sin landshöfdingbefattning och afled i Stockholm d. 8 mars 1869. — Gift 1828 med friherrinnan *Johanna Jakobina Eleonora Stjernstedt*.

3. **Liljencrantz, Johan,** riksdagsman. Född i Stockholm d. 11 aug. 1835; den föregåendes son. — Vid nitton års ålder utnämndes L. till underlöjtnant vid Svea lifgarde och blef tre år senare löjtnant vid samma kår. På den militära banan hade han 1863 hunnit kaptensgraden, när han 1866 tog afsked, och på samma gång lämnade han sina befattningar såsom adjutant hos konungen och tjänstgörande kammarherre hos drottningen. En brytning hade nämligen inträdt mellan L. och Carl XV, hvars gunstling han förut varit. Nyss blifven politiskt myndig, uppträdde han som talare på riddarhuset och ådrog sig så väl då som vid de två följande ståndsriksdagarna en viss uppmärksamhet, mera för den ungdomliga värma, hvarmed han kastade sig öfver vissa frågor, än för själfva den utredning, ämnet vann genom hans behandling. Efter den af honom med ifver främjade representationsreformens genomförande

invaldes L. af Stockholms stad 1866 i Andra kammaren, som 1868—69 insatte honom i konstitutionsutskottet. Han intog äfven nu plats inom den liberala fraktionen och ådrog sig särskild uppmärksamhet genom sitt oppositionella uppträdande mot grefve Manderström vid 1868 års riksdag, bakom hvilket man ville spåra rent personliga bevekelsegrunder. I besittning af många af de gåfvor, som äro förutsättningar för att spela en politisk roll, hade L. nog med tiden kommit att spela en framstående sådan, om ej hans krafter bräckts af sjuklighet, som redan d. 12 febr. 1870 lade honom i grafven. — Gift 1863 med grefvinnan *Lovisa Ulrika Bonde.*

Liljensparre, Nils Henrik Aschan, polismästare. Född i Norrköping d. 22 juli 1738. Föräldrar: teologie doktorn, kyrkoherden i Tyska församlingen i Norrköping *Henrik Jakob Sivers* och *Anna Maria Aschanius.* — Efter ett års vistelse i Uppsala, där han i synnerhet vinnlade sig om lagfarenhet och historia, begaf han sig 1755 till Tyskland för att fortsätta sina studier vid därvarande universitet och återkom till Uppsala 1757. — Sedan han därstädes 1761 aflagt juridisk examen, ingick han följande året i Svea hofrätt, utnämndes 1765 till notarie i slottskansliet, erhöll sju år därefter sekreterarefullmakt och blef ordin. sekreterare i slottskansliet 1781. Af Gustaf III 1776 utnämnd till polismästare i Stockholm, förvaltade han detta ämbete till konungens stora belåtenhet och har på grund af sin ovanliga kännedom om hufvudstadsförhållandena och sitt sätt att få reda på dem, blifvit jämförd med Napoleon I:s beryktade polisminister samt icke utan skäl kallad Sveriges Fouché. Ett servilt redskap i konungens händer, som icke tvekade lämna sitt biträde till rent olagliga åtgärder, blef han ock af denne rikligen belönad. 1784 erhöll han lagmanstitel och adlades 1786 under namnet *Liljensparre.* Efter konungens mord efterspanade han ifrigt gärningsmännen och lyckades i detta sitt förehafvande. Måhända skulle han ock kommit på spåren de hemliga anläggningarna till dådet, om han ej märkt den nya styrelsens likgiltighet, om ej ovillighet, i detta afseende och då, undfallande som alltid för makten, böjt undan. Han visade sig nu i stället fientlig mot Gustaf III:s förtrogne, särskildt Armfelt, som då var öfverståthållare. Denne ville inskränka L:s självtagna myndighet och ogillade hans spioneringssystem. L. sökte då göra Armfelt misstänkt hos hertig Karl. Själf blef han d. 16 juli 1792 utnämnd till underståthållare, men fick afsked redan 1793 och skickades till Pommern, då den nya regeringen skyndade sig att aflägsna den mördade konungens vänner. Han blef likväl, sedan Gustaf Adolf själf intagit tronen, delaktig af det allmänna försonlighetssystemet, i det han hemkallades och utnämndes 1799 till kronofullmäktig i generaltulldirektionen och 1803 i generaltullarrendesocieteten. — Död i Stockholm d. 5 jan. 1814. — L:s befattning såsom polismästare ådrog honom nödvändigtvis många ovänner, helst han af blind lydnad mot Gustaf III åtog sig många obehagliga uppdrag. Han erkännes dock som Sveriges utmärktaste polisman och var egentligen den, som lade grunden till hufvudstadens sedermera ordnade polisväsen. — Gift 1: 1766 med *Hedvig Kristina Reutersvärd* och 2: 1802 med *Katarina Charlotta Sjöstéen.*

Liljewalch, Carl Fredrik, affärsman, industriidkare. Född d. 10 juli 1796 i Lund. Föräldrar: handlanden *Samuel Liljewalch* och *Sofia Maria Sylvan.* — L ägnade sig tidigt åt faderns yrke och kom vid sexton års ålder till Stockholm, där han först blef kontorist i en speceriaffär. Efter några år upprättade han en sådan för egen räkning och fortfor därmed till något efter 1826, då han förändrade affären till en träförädlingsindustri. Under de svåra missväxter, som i slutet af 1820- och början af 1830-talen hemsökte Norrland, uppträdde L. som dessa orters räddare och välgörare. Genomträngd af öfvertygelsen, att kommunen lika litet som den enskilde bör lefva på nådegåfvor, så länge man själf kan arbeta, upprättade han med ett förlagslån af staten en mängd industrella anläggningar för tillgodogörandet af dessa trakters naturprodukter och beredande af arbetsförtjänst åt den nödlidande befolkningen. Genom hans nitiska bemödanden anordnades skeppsvarf, salpetertillverkning, beredning af pottaska, kimrök, terpentin, m. fl. binäringar, hvilka visserligen kostade L. hans enskilda förmögenhet, men uppfyllde det med dem åsyftade ändamålet att förskaffa utkomst åt en fattig landsortsbefolkning. När i början af Oscar I:s regering kriget mellan England och Kina öppnat några af det senare rikets hamnar för den europeiska handeln, afreste L. såsom befullmäktigadt svenskt ombud till Kanton och afslöt där i mars 1847 ett fördrag, som satte Sverige i lika rätt med andra nationer att draga fördel af de nya handelsvägarna. Återkommen till Sverige afgaf han en sakrik berättelse: *Chinas handel, industri och statsförfattning,* hvilket arbete vittnar lika fördelaktigt om författarens osparda nit i sitt diplomatiska uppdrag som om hans öppna blick för allt, som kunde vara af gagn för den svenska handeln i Kina. Hans sista patriotiska värf var som disponent för myrodlingarna på Gotland och i sammanhang därmed hans försök att medelst hvitbetodling åstadkomma sockertillverkning af en inhemsk råvara. — Efter flera års vistelse på Gotland återflyttade han 1864 till Stockholm och dog där d. 24 juni 1870. — Gift 1824 med *Margareta de la Rose.*

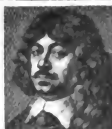

Lille, Axel Johan, publicist, finsk politiker. Född i Helsingfors d. 28 mars 1848. Föräldrar: professoren *Bengt Olof Lille* och *Ida Gustava Wænerberg.* — Student i Helsingfors 1866, blef L. därstädes fil. magister 1873 och juris kandidat 1879. Genom sitt varma, lifliga temperament och mång-

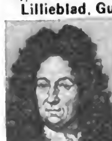
sidiga intressen kom L. tidigt att spela en uppmärksammad roll i det finska studentlifvet och var t. f. kurator vid Nyländska afdelningen 1880—83 samt kurator 1883—88. Redan tidigt började han arbeta i pressen, var 1873 ansvarig utgifvare af Viborgs Tidning och 1874 af Vikingen. Hans 1878 uppförda skådespel *Rätt är rätt* prisbelönades med 500 mark i den af Svenska teatern i Helsingfors anordnade täflingen om en folkpjäs och utgafs jämte ett annat *Ett löfte* under den gemensamma titel *Tvenne dramatiska teckningar ur folklifvet*. — Hans litterära verksamhet afbröts dock genom juridiska och nationalekonomiska studier, hvilka drefvos i Leipzig och Strassburg 1879—80. Efter att på dessa områden ha publicerat *Anders Chydenius i förhållande till samtida nationalekonomer*, 1882 samt *Försäkringsväsendet, dess historiska utveckling och nationalekonomiska betydelse*, 1882, promoverades han sistnämnda år till juris doktor. — Han kände sig nu fullt rustad för den publicistiska verksamhet, som länge lekt för hans håg, och deltog 1883 i grundadet af *Nya Pressen*. Med frisinnad uppfattning af samtidens sociala, religiösa och litterära spörsmål, blef tidningen snart hufvudorganet för det svenska partiet. Sin förnämsta betydelse fick den af sin aldrig hvilande, städse lugna och sakrika, kamp för häfdandet af Finlands självständiga ställning till ryska riket. Efter statskuppen i febr. 1899 var det därför klart, att tidningens dagar voro räknade och blef den i april 1899 indragen för två månader och i juni 1900 för alltid. Vid bägge tillfällena blef L. föremål för sina landsmäns entusiastiska hyllning. — Äfven med det muntliga ordet kämpade L. för sina idéer och var vid alla landtdagar 1885—1900 ledamot af borgarståndet, där han intog en framskjuten plats och vid de flesta invaldes han i lagutskottet. — Sina studier rörande försäkringsväsendet fick han tillfälle att praktiskt tillämpa som ledamot af direktionen för Städernas allmänna brandstodsbolag sedan 1882 och från 1886 dess ordförande samt som ordf. i direktionen för olycksfallsförsäkringsbolaget Patria från 1890. — Situationen i Finland blef emellertid allt beklämdare och för att undgå den redan hägrande deportationen, beslöt L. att öfverflytta till Sverige och ingick 1902 som medarbetare i Stockholms-Tidningens redaktion samt är från 1903 svensk undersåte. Han har i Sverige väckt särskild uppmärksamhet genom några mot Björnstjerne Björnson riktade skarpa och träffande inlägg om det oförståndiga i norska vänsterns unionspolitik. Våren 1903 började L. jämte K. Zilliacus utgifva *Nordisk Revy*, ämnad att dryfta nordiska aktuella spörsmål, men där genom omständigheternas makt de finsk-ryska angelägenheterna ägnats lejonparten af utrymmet. Från 1 okt. 1903 besörjes redaktionen uteslutande af Zilliacus. — Gift 1: 1882 med *Maria Charlotta Wænerberg* och 2: 1890 med friherrinnan *Sigrid Aina Wilhelmina Cronstedt*.

Lillie, Axel, krigare, riksråd. Född på Berga i Högsby socken af Småland d. 23 juli 1603. Föräldrar: ryttmästaren *Gustaf Axelsson Lillie* och *Karin Bengtsdotter Bagge*.

— Tidigt anställd i krigstjänst, deltog L. i Gustaf Adolfs polska krig och blef vid tjugusju års ålder öfverste för ett eget värfvadt regemente. Vid stormningen af Mainz 1631 hade han missödet att få sitt ena ben afskjutet, hvilket dock icke hindrade honom att framgent deltaga i kriget. Under fortgången af trettioåriga kriget befordrades han 1635 till öfverste för Östgöta kavalleri, 1638 till generalmajor och kommendant i Stralsund, 1641 till vice guvernör öfver Pommern, två år senare till vice guvernör i Leipzig och Meissen och 1648 till riksråd. I denna befattning upphöjdes han 1651 i friherrlig värdighet med Kides till friherreskap, blef s. å. krigsråd och 1652 rikskammarråd och lagman i Karelen. S. å. blef han grefve och generalguvernör i Pommern samt utnämndes 1654 till general. 1655 generalguvernör i Halland, 1657 fältmarskalk och 1661 generalguvernör i Livland. Såsom krigare ägde han stort anseende för sitt mod och sin erfarenhet men var tillika fruktad för sin tilltagsenhet och öfvermod. Han förstod också att taga för sig mer än de fleste. En del af sina rikedomar använde han till förökande af sitt fädernegods Löfsta i Östergötland och till uppförandet af det präktiga slottet därstädes. Föröfrigt försträckte han både Kristina och Carl X betydliga penningsummor, likväl för att taga igen dem på annat håll. Han älskade mer att vistas på sitt vackra Löfsta, än att som ämbetsman syssla med halländingarna, hvarför, då rådet 1656 fruktade ett infall från Danmark och befallde L. att begifva sig till sitt län, denne vägrade att hörsamma befallningen. Karl X fann då för godt att sätta Erik Stenbock på hans plats och, som sagdt, utnämna L. till fältmarskalk. Det sista var en upprättelse, men tillika en tacksamhetsgärd för de penningsummor, L. vid flera tillfällen lånat konungen. — Han afled d. 20 dec. 1662. — Gift 1630 med *Kristina Mörner*. — Sonen *Gustaf Helmer* född d. 9 aug. 1639, hade avancerat till öfverste vid Upplands regemente, då han 1671 ådrog sig allmänna uppmärksamheten genom en kärleksförbindelse med Carl XI:s kusin, prinsessan Juliana af Hessen-Rheinfels, hvaraf frukten blef en son. Skandalen blef så mycket större, som L. förut var gift med friherrinnan *Anna Wachtmeister* och L. måste gå i landsflykt. Från denna fick han återkomma 1675, men gaf sig sedermera ut i ungerska kriget och dog i Schlesien 1684.

Lillieblad, Gustaf (Peringer), orientalist. Född

i Strängnäs d. 6 mars 1651 och son af histor. lektorn vid därvarande gymnasium *Laurentius Fredericus Peringer* och *Anna Andersdotter*. — Vid tjugu års ålder anlände den unge P. till Uppsala, där hans insikter i de orientaliska språken ingåfvo så stora förhoppningar, att akademiens kansler befordrade honom till en utrikes resa, därunder han i Altdorff utgaf tvenne talmudiska codices

»Avoda Sara» och »Tamid». Återkommen till Sverige, befordrades han 1681 till lingv, oriental. professor i Uppsala och skötte sitt lärarekall oafbrutet till 1690, då Carl XI skickade honom till Polen för att hos karaiterna studera denna judiska sekts religiösa bruk och ceremonier. Då han genom denna resa ännu mer ökat sitt lärda anseende, upphöjdes han 1693 i adligt stånd med namnet *Lillieblad*, och utnämndes 1695 till k. sekreterare och censor librorum samt 1703 till k. hofbibliotekarie. Död i Stockholm d. 5 jan. 1710. — Hans märkligaste skrifter äro: *Epistola de Karaitis Lithauniæ ad J. Ludolphum* 1691; *Historia rerum Ægyptiacarum* etc., fragm. 1691; *Dr Lutheri Cateches från svenskan på virginiskan; Apomasaris drömbok; Catalogus librorum quibus reg. bibliothecam adauxit Sparfvenfeldt* 1706 m. m. — Gift 1685 med *Ingeborg Wijnblad.*

Lilliecrona. Släkten härstammar från Schlesien, från en *Nikolaus König* eller *Kenig*, som var rådsherre i Jägerndorf 1580. Dennes son *Kasper Kenig* kom omkring 1603 till Sverige, där han antogs i tjänst hos Carl IX, sedermera blef hofapotekare och kammartjänare hos Gustaf II Adolf samt som krigskommissarie adlades 1637 med namnet *Lilliecrona.*

1. **Lilliecrona, Gustaf,** statsman. Född på Kiholm i Södermanland d. 10 okt. 1623. Föräldrar: förenämnda *Kasper Lilliecrona* och *Britta Johansdotter.* — L. begynte sin offentliga bana 1647 som hofjunkare hos drottning Kristina. Åtta år därefter följde han henne till Italien och var en af de få svenskar, som bevittnade hennes högtidliga intåg i Rom. Efter sin återkomst till Sverige utnämndes han 1662 till resident i Köpenhamn och blef 1675 envoyé vid danska hofvet. Återkallad af konungen, förordnades han till landshöfding först i Kronobergs län 1676, sedermera i Uppland 1679 och slutligen i Närke och Värmland 1681. Vid riksdagen 1682 fungerade han som landtmarskalk under Fab. Wredes sjukdom och undertecknade i denna egenskap adelns svar på detta riksmötes viktiga k. propositioner. Tre år senare utnämndes han till k. råd och president i kammar- och kommerskollegium samt statskontoret och blef 1686 Lunds universitets kansler. Död d. 19 april 1687. — Genom egen förtjänst och driftighet bragte L. sig upp till statens högsta ämbeten under en tid, då den allmänna meningen ännu lämnade de gamla adelsläkternas företräde i detta hänseende obestridd. — Ogift.

2. **Lilliecrona, Carl Vilhelm,** publicist, biograf. Född på Söder To i Skåne d. 10 okt. 1794; den föreg. broders sonsons sonson. Föräldrar: fänriken *Carl Georg Lilliecrona* och *Johanna Karolina Dahlman.* — Efter slutade studier i Lund ingick L. 1811 i krigsexpeditionen af konungens kansli, och befordrades där efter någon tid till kopist. Då det bullrande lifvet i hufvudstaden föga öfverensstämde med hans svärmodiga lynne, sökte han sig en annan verkningskrets och anställdes 1815 som auditör vid skånska karabinjärregementet, för hvilket excellensen Toll den tiden var chef. Använd af sin förman som handsekreterare, tillbragte han tvenne år på Bäckaskog och skildes från Toll först sedan han med sitt namns underskrift bevittnat underrättelsen om dennes död d. 21 maj 1817. — Jagad af sin gamla oro, tog han 1820 afsked från regementet och begaf sig till Amerika men återkom efter någon tid och öfvertog 1832 utgifningen af tidn. »Skånska Correspondenten». Några artiklar i tidningen, skrifna af Agardh och hvilka L. J. Hierta trodde vara författade af L., föranledde Hierta att förvärfva L. för »Aftonbladet». Denne antog tillbudet och tjänstgjorde vid Aftonbladsredaktionen något öfver tio år, likväl mer som ett slags censor af andras uppsatser än som författare af egna. När han omsider återflyttade till landsorten, utarbetade han efter af Tolls anförvanter meddelade antentiska handlingar: *Fältmarskalken grefve Johan Christopher Toll. Biografisk teckning,* 2 del. 1849—50. Död i Oskarshamn d. 2 okt. 1856. — Intressanta dagboksanteckningar af L. öfver 1840—41 års riksdag förvaras i Uppsala universitets bibliotek. — Ogift.

Lilliehorn. Ätten härstammar från *Per Jönsson Berg,* som lefde på 1680-talet och var handelsman och borgare i Karlskrona. Hans son, majoren Peter Berg, adlades 1719 med namnet *Lilliehorn.*

1. **Lilliehorn, Per,** sjömilitär, politiker. Född d. 20 nov. 1729. Föräldrar: ofvannämnde majoren *Peter Berg* o. *Dorotea Leijoncrona.* — L. begynte sin offentliga bana som arklimästare vid amiralitetet 1754 och utnämndes s. å. till löjtnant. Sedan han sex år därefter blifvit befordrad till kaptenlöjtnant, tjänstgjorde han en tid i franska marinen och erhöll kaptensfullmakt 1770. Samtidigt uppträdde han å den politiska vädjobanan och var en af hofpartiets ifrigaste kämpar vid 1771—72 års riksdag. Major 1771 och öfverstlöjtnant 1773, befordrades han 1777 till öfverste och kvarstannade i denna grad till 1789, då han på samma år fungerade först som landtmarskalk och sedan som divisionsgeneral, utan att på någotdera hållet vinna synnerlig ära. När Gustaf III, för genomförandet af sina envåldsplaner vid nämnda års riksdag, behöfde en riddarhusordförande, på hvilken han oinskränkt kunde lita, valde han för denna befattning L. Den ordinarie landtmarskalken grefve Lewenhaupt fick en uppmaning att genom en sjukanmälan lämna platsen ledig. Utnämningen väckte allmän förtrytelse, dels emedan L. alls icke ägde det anseende inom riddarhuset, som var behöfligt, dels ock med skäl ansågs som ett blindt verktyg i konungens händer. Riksdagens snara upplösning räddade honom likväl för en hop bryderi, som han eljest säkert icke undgått. — Längre fram på året deltog han som befälhafvande kontreamiral i sjöslaget vid Öland, där hans division utgjorde arrièregardet. Af någon anledning efterkom han icke hertig Carls order att framrycka

mot fienden utan befallde till och med fyra af sina skepp, som voro på väg till hertigens afdelning, att vända och intaga sin plats i linjen. Han ställdes härför inför krigsrätt och dömdes att arkebuseras men fick domen mildrad till landsflykt. Efter några månaders vistelse utomlands fick han tillåtelse att åter inkomma i riket »i anseende till de trogna tjänster, han gjort k. maj:t och landet under riksdagen 1789». Han erhöll dock afsked från sina befattningar 1790, och det ålades honom att i tre år vistas utomlands. Genom k. nåd fick han återvända hösten 1793, men med uttrycklig befallning att icke lämna sin landtegendom. Död på sin egendom Kråkerum i Kalmar län d. 25 aug. 1798. — Gift 1760 med friherrinnan *Margareta Kristina von Danckwardt*.

2. Lilliehorn, **Carl Pontus**, militär, konspiratör. Född d. 16 mars 1758; den föreg. halfbrors son. Föräldrar: kaptenen *Samuel Carl Lillichorn* och *Clara Aurora Lothigius*. — På den militära banan, där han 1776 avancerat till löjtnant vid Lifgardet, hade han hunnit till öfverstelöjtnant vid samma regemente, då han genom sin delaktighet i sammansvärjningen mot Gustaf III:s lif för alltid omintetgjorde sin karriär. Efter hvad vid ransakningen uppdagades, hade L. varit bland sammansvärjningens hufvudmän. Han tycktes dock, när stunden för dådets verkställande närmade sig, ha vacklat i sitt uppsåt. Samma afton, konungen sköts, skref han nämligen till denne en anonym biljett på franska, i hvilken han varnade honom för att bevista den tillämnade maskeraden, tilläggande, att brefvet vore från en person, som hvarken gillade konungens politik eller moral, men som afskydde ett lönmord. Hans delaktighet i komplotten röjdes dagen efter af en dräng, till hvilken han lämnat brefvet för att framskaffas till konungens kammartjänare Remy. Häktad erkände han, efter mycket omsvep, sin brottslighet och förklarade, att han blifvit inledd i konspirationen af Ribbing och Pechlin, hvilka genom honom ville försäkra sig om gardet. Hans bekännelse gjorde ett så mycket sorgligare intryck, som han varit ansedd för ett mönster af ung militär, både på karaktärens och kunskapernas vägnar. Under rättegången visade han mycken blödighet och dömdes till döden men fick liksom medbrottslingarna Ribbing och Horn straffet förmildradt till ständig landsflykt. Han fördes, så snart hertigens dom fallit, öfver gränsen och lefde 1810 i Neu-Wied vid Rhein, under det antagna namnet *Bergheim*.

Lilliehöök. Släkten leder sina anor från en *Magnus Pedersson*, som lefde vid medlet af fjortonde århundradet. Genom hans afkomlingar delade sig släkten i ett par hufvudgrenar, *Lilliehöök till Gälared och Kolbäck* samt *Lilliehöök till Färdala*, hvilka 1625 introducerades å riddarhuset.

1. Lilliehöök, **Måns Bryntesson**, riksråd, upprorsstiftare. — Måns Bryntesson, en yngre son till häradshöfdingen i Kållands härad i Västergötland, *Brynte Bertilsson* och *Edla Nilsdotter* till Gäsevad, hade tidigt förvärfvat sig Gustaf I:s förtroende och förordnades af honom tid efter annan till höfvitsman på Älfsborg samt utnämndes vid konungens kröning 1528 till riddare och riksråd. Icke desto mindre deltog han i det uppror, som följande året anstiftades i Västergötland af hofmästaren Ture Jönsson, biskop Måns Haraldsson och några andra missnöjda, i ändamål att störta Gustaf från tronen, återinföra katolska läran och själfva tillrycka sig makten. Västgötaallmogen sammankallades till ett möte på Larfs hed, där Ture Jönsson höll tal till bönderna, uppmanande dem att uppsäga Gustaf tro och lydnad och välja en annan konung. Men dessa förblefvo stilla och förklarade, »att kung Gustaf dem intet oskäl gjort utan tvärtom mycket godt, och om tron kunde de, fattiga bönder, icke döma, men ville blifva vid den trohet, de svurit konungen.» De upproriska läto ingenting märka och upplöste församlingen. Men Ture Jönsson och Måns Haraldsson begåfvo sig hals öfver hufvud ur riket, under det Måns Bryntesson och ett par andra stannade kvar, förlitande sig på, att deras bref voro uppbrända och föröfrigt beslutna att skjuta skulden på de afvikna kamraterna. De till och med infunno sig i Strängnäs att inför konungen och ständerna lägga sin oskuld i dagen, då deras bref framtogos såsom omotsägliga bevis på deras brottslighet och de dömdes förlustiga lif och gods. L., som blifvit insatt på ett rum ofvanpå skolstugan, gjorde ett djärft försök att fly och kastade sig genom fönstret till ett utanför stående päronträd, men föll till marken och afbröt ena benet. För att rädda lifvet kröp han ur staden och gömde sig i en rågåker, men blef följande dagen upptäckt och ånyo insatt i fängelse. Han fördes sedermera till Stockholm, där han och Nils Olsson Winge några veckor därefter afrättades d. 7 sept. 1529. — Gift 1528 med *Brita Jönsdotter Roos*.

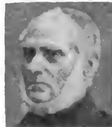
2. Lilliehöök, **Johan Nilsson**, krigare. Född 1598; brorsons sonson till L. 1. Föräldrar: riksrådet *Nils Andersson Lilliehöök* och *Brita Hand*. — Sedan L. i Uppsala slutat sina studier, följde han Gustaf II Adolf till Polen och hade genom mod och duglighet uppstigit till öfverstlöjtnant, när han, och med honom Färdalagrenen af ätten *Lilliehöök*, introducerades på riddarhuset 1625. Han blef sedermera öfverste 1630, generalmajor 1635, häradshöfding öfver Sundals härad på Dal 1637 och följande året guvernör öfver Hinterpommern och kommendant i Stettin. På denna förtroendeplats utvecklade han de egenskaper, som i en hast gjorde honom bemärkt både såsom statsman och krigare. Under Banérs sjukdom hade rådet beslutit, att L. skulle näst efter honom hafva öfverbefälet. Men innan detta beslut kom till verkställighet, anlände underrättelsen om Banérs död. Så snart Torstenson blifvit utsedd till hans efterträdare, utnämndes L. 1642 till riksfälttygmästare, fältmarskalkens närmaste vid befälet öfver krigs-

haren. Föga mer än ett halft år därefter, d. 23 okt. 1642, stod det andra stora slaget vid Leipzig, där L. jämte andra anförde svenskarnas center. Under bemödandet att understödja general Wittenbergs anfall på de kejserliga och taga fienden i flanken, träffades han af en kula, som sträckte honom till marken. Så fort den hetaste striden var öfver, skyndade pfalzgrefven Carl Gustaf att uppsöka den döende krigaren och yttrade: »Vi ha segrat, Lilliehöök, och det genom dig!» — »Då dör jag nöjd,» hviskade L. med matt stämma, »Gud välsigne er och», tillade han, »mitt fädernesland genom er!» — L. var gift trenne gånger, 1: 1628 med *Kristina Hästehufvud*, 2: 1632 med *Ingeborg Bååt* och 3: 1638 med *Kristina Ulfsparre*.

3. **Lilliehöök, Anders Johansson**, ämbetsman. Född i Riga d. 19 dec. 1635; den föreg. son. — Blott några dagar gammal, då han förlorade sin mor, uppfostrades L. under faderns frånvaro i kriget hos en anförvant och skickades vid åtta års ålder till Uppsala, hvarifrån han 1655 företog en resa till åtskilliga stater på kontinenten. 1651 hade han jämte syskonen upphöjts i friherrligt stånd. Efter hemkomsten anställdes han som kammarherre hos Carl X och befordrades året efter konungens död till kansliråd, hvilken utnämning dock kort därpå förändrades så, att L. 1661 blef lagsdomare i Skåne och assistensråd vid generalguvernementet därstädes. 1663 erhöll han fullmakt som president i k. regeringen och hofrätten i Pommern, hvilket ämbete han ej heller tillträdde, utan förordnades i stället 1664 till landshöfding i Östergötland. 1666 skickades han som svenskt sändebud till Polen, där han med afbrott vistades till 1680. Under de sex sista åren af sitt uppehåll i Polen skulle L., på den ödesdigra tid, då Sverige som Frankrikes bundsförvant kämpade en ojämn strid mot halfva Europa, söka skaffa fäderneslandet Polens och dess konungs hjälp mot brandenburgske kurfursten. L. lyckades med stor diplomatisk skicklighet göra detta och i aug. 1677 undertecknades en förbundstraktat mellan polska konungen personligen och L. som Carl XI:s befullmäktigade sändebud. — L. hade gjort sig känd för att ej väga orden, och denna utan tvifvel skadliga vana hos en diplomat åstadkom på sin tid stort buller i den ministeriella världen. 1677 hade kurfursten af Brandenburg vid ett samtal med polska ministern Gursinski yttrat, att L. för sitt oblyga tal vore förtjänt af stryk, mer än att behandlas såsom minister. Den svenske envoyén klagade häröfver hos polske konungen och afslöt sitt anförande med att, om kurfursten ämnade sätta sin hotelse i verket, skulle L. nyttja repressalier. En så ovanlig djärfhet väckte stor sensation i kabinetterna och föranledde en vidlyftig skriftväxling, däri Carl XI i sina svar till kurfursten på det hela gillade sin ministers uppförande. Mindre lyckligt höll det på att gå för L. vid 1682 års riksdag, då han sagt, att »de regler efter hvilka likvidationsverket förrättades borde föreläggas ständerna, ty eljest voro de icke lag». Denna »otidiga fritalighet» hade till följd, att konungen uppträdde på riddarhuset och i skarpa ordalag frågade »om Anders Lilliehöök eller någon annan vore befogad att bestämma, huru lag skall i riket stiftas, och huru adeln ansåg det tal, L. så förmätet och utan uppdrag fört?» De förskräckta riddarhusledamöterna svarade, att »ståndet alldeles ogillade och förkastade samma tal, och att L. förverkat lifvet, om han ej af konungens nåd finge pardon». L. sökte och erhöll förlåtelse och utnämndes till president i Wismarska tribunalet.. Han afled emellertid icke långt därefter d. 17 nov. 1685 och afslöt såsom barnlös friherrliga ätten Lilliehöök. — Gift 1: 1660 med friherrinnan *Märta Horn* och 2: 1670 med friherrinnan *Maria Elisabet Bååt*, dotter af riksskattmästaren Seved Bååt.

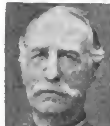
4. **Lilliehöök, Carl Bertil**, sjömilitär. Född

på Sällerhög i Älfsborgs län d. 7 nov. 1809. Föräldrar: kaptenen *Anders Johan Lilliehöök* och *Charlotta Lovisa Stuart*. — Vid ännu ej fyllda fjorton år konstituerad till sergeant vid Göteborgs eskader af arméens flotta, genomgick han krigsakademien på Karlberg och utnämndes till sekundlöjtnant vid flottan 1828. Året därpå ingick han såsom permitterad i nordamerikanska handelsmarinen och seglade under fem år i en mängd olika farvatten. Återkommen till Sverige, genomgick L. 1835—38 artilleriläroverket å Marieberg och erhöll sistnämnda år i uppdrag att åtfölja en fransk vetenskaplig expedition till norra Skandinavien och Spetsbergen. 1839 anställdes han såsom lärare i fysik vid Marieberg, med hvilken befattning han fortfor till 1846. Under tiden befordrad till premierlöjtnant 1841, tjänstgjorde han vid åtskilliga öfningsexpeditioner till Östersjön och Nordsjön, hvarjämte han dels utlade och uppmätte triangelnät öfver mellersta och sydvästra delen af sjön Vänern 1844, dels biträdde vid uppsökande af tjänliga punkter för triangelnät mellan Bottniska viken och Ishafvet 1845. Deltog 1846—47 i fregatten Eugenies expeditioner till Östersjön, Nordsjön och Medelhafvet, befordrades det sistnämnda året till kaptenlöjtnant och utnämndes 1849 till tygmästare vid Karlskrona station samt 1852 till kapten och förordnades att vara ledamot i förvaltningen af sjöärendena. Under det han vidare inom flottan fortgick till kommendörkapten 1856 och kommendör 1863, ledde han såsom chef åtskilliga sjöexpeditioner samt deltog såsom ledamot i en mängd kommittéer, bland hvilka må nämnas kommittén för afgifvande af utlåtande i vissa frågor rörande sjökadetters bildning 1853, kommittén för ordnandet af den militära hälsovården 1858, för bestämmandet af bestyckningen å fästningsverken i Karlskrona 1861, för sjöförsvarets ordnande s. å., för afgifvande af utlåtande om lämpligaste sjökrigsmateriel 1863, för sammanförande af resultaten af skjutförsök mot pansarplåt s. å., m. fl. Redan 1855 förordnad att förestå lotsdirektörsämbetet, utnämndes han till dess ordinarie innehafvare 1864 och tjänstgjorde som sådan till 1875. Under riksdagarna 1853—54 var L. ledamot dels i konstitutions- och dels i statsutskottet samt ledamot af sistnämnda utskott vid riksdagen 1856—58. Ledamot af Örlogsmannasällskapet i Karlskrona 1838 och

hedersledamot af detsamma 1864. Ledamot af Krigsvetenskapsakademien 1843, af Vetenskapsakademien 1844. Död d. 3 mars 1890 i Grenna. — Gift 1849 med *Johanna Amalia Charlotta Lembke*.

5. **Lilliehöök, Johan Fredrik**, militär, skriftställare. Född på Känsö i Bohuslän d. 19 nov. 1834; den föreg. brorson. Föräldrar: kontreamiralen *Johan Lilliehöök* och *Maria Fredrika af Funck*. — Efter slutad kurs vid Karlberg och aflagd officersexamen, utnämndes L. 1852 till underlöjtnant vid Västgöta-Dals regemente. Sedan han under den följande tiden genomgått Gymnastiska centralinstitutet i Stockholm, ingick han 1858 i fransk tjänst och erhöll anställning vid Andra zouavregementet af franska armén i Algeriet. I april året därpå åtföljde han samma regemente till Italien för att deltaga i det nyss utbrutna kriget mot Österrike. Under den blodiga stormningen af Magenta lyckades L. med sina zouaver intränga i byn, där han midt under striden tillfångatog en afdelning tyrolerjägare och förde dem fångna till franska reservtrupperna. För detta välförhållande af Mac Mahon prydd med hederslegionens kors, bevistade han under juni månad s. å. bataljerna vid Marignano och Solferino, hvarefter regementet erhöll order att återvända till Afrika. Här deltog han sept.—dec. 1859 i expeditionen till Marokko och bevistade striderna mot kabylerna vid Kis och Col de Taffonval, hvarefter han följande året följde regementet på expeditionen mot östra Kabylien. Återkommen till Sverige 1860, utnämndes han två år senare till förste löjtnant, blef 1872 kapten vid Västgöta-Dals samt 1875 major vid Närkes regemente, vid hvilket han 1878 avancerade till öfverstelöjtnant och 1882 till öfverste och chef. Denna post beklädde han till 1897, då han afgick ur aktiv krigstjänst och samtidigt utnämndes till generalmajor i armén. 1864 företog L. som nygift en resa till södra Europa och Afrika, där han deltog i ett nytt krigsföretag mot de upproriska kabylstammarna Flittas, samt bevistade flera skärmytslingar och striderna vid Dar-Sidi-Ben-Abdallah d. 4 och 5 juni 1864. Sedan många år bosatt på sitt gods Körtingsberg i Närke. — Krigsminnena från sina ungdomsår har L. skildrat i sina arbeten: *Trenne år bland zouaverna* 1861; *Två Reseskizzer* 1867. Han har dessutom skrifvit *Bazaine fäld eller frikänd* 1873; en del artiklar i Krigsvetenskapsakademiens tidskrift m. m. L., hvilken sedan 1891 är ledamot af samma akademi, representerade Strängnäs stifts lekmän vid 1898 och 1903 års kyrkomöten, tillhörande den mera toleranta och moderata fraktionen. — Gift 1: 1864 med *Gerda Virginia Wijk*, dotter af Olof Wijk, d. ä. (se nedan) och 2: 1891 med *Elin Carolina Matilda Caspersson*.

Lillienanckar, Nils, sjömilitär. Född i Karlskrona d. 24 dec. 1695. Föräldrar: varfskaptenen *Johan Larsson Lilja* och *Annika Böös*. — Vid fjorton års ålder kom L. i tjänst vid amiralitetet, bevistade som lärstyrman 1710 sjöstriden mot danskarna vid Kjögebukt samt som medelstyrman 1715 svenskarnas anfall mot ryska flottan vid Revel och träffningen mot danskarna vid Radön. Befordrad till amiralitetslöjtnant 1717, återtog han såsom befälhafvare på brigantinen Göja följande året tvenne priser, och tjänstgjorde 1722—25 för sin utbildning i sjöyrket som styrman på åtskilliga handelsfartyg, därunder han bland andra äfventyr jämväl deltog i en strid mot sjöröfvare på Afrikas nordkust. Såsom kaptenlöjtnant, hvartill han utnämndes 1735, deltog han i kriget mellan Sverige och Ryssland 1741—43 och blef 1747 varfskapten vid Göteborgs eskader. Åtta år senare utnämnd till kommendörkapten, tjänstgjorde han under vice amiral Lagerbjelke på den förenade svensk-ryska flottan under pommerska kriget, befordrades efter krigets slut till schouthbynacht 1765 och blef två år därefter chef för örlogseskadern i Göteborg. För sin skicklighet och trogna tjänster upphöjdes han, jämte sin son, 1770 i adligt stånd, då han antog namnet *Lillienanckar*. Ett ytterligare erkännande af hans sjömannadugligbet tillkom honom året därpå, då han utnämndes till vice amiral. Han dog kort därefter i Göteborg d. 2 nov. 1773. — Gift med *Märta Sofia Ström*.

Lillienberg, Johan Georg, ämbetsman, politiker. Född på Toftenäs i Småland d. 3 aug. 1713. Föräldrar: assessorn *Daniel Drefling*, adlad *Lillienberg*, och *Kristina Margareta Stiernklo*. — Efter studier i Lund antogs L. 1731 till e. o. kanslist i krigsexpeditionen och vann snart sådant förtroende, att han fick i uppdrag att föra protokoll i rådkammaren. Utnämnd till kommissionssekreterare i Wien och redan stadd på resa dit, erhöll han i Hamburg kanslipresidenten Gyllenborgs befallning att begifva sig till Turkiet, där han lyckades afsluta en allians- och subsidietraktat, då med anledning af Sinclairs mord ett fredsbrott syntes förestå mellan Sverige och Ryssland. Han kvarstannade därefter i Konstantinopel till 1743 för att uppbära subsidiemedlen och möttes vid sin hemkomst af ständernas tacksägelse för väl utfördt värf. Utnämnd 1746 till lagman på Gotland, tjänstgjorde han vid följande årets riksdag som ledamot af sekreta utskottet. Han gjorde sig här känd som en af Hattarnas mest fanatiska partigängare, hvilken i förföljelserna mot Sam. Akerhielm, Springer, m. fl. påyrkade de våldsammaste åtgärderna. Som belöning för sitt nit fägnades han 1749 med utnämningen till landshöfding i Åbo och Björneborgs län, hvarifrån han 1757 förflyttades till liknande befattning i Uppsala län och ådagalade framstående administrativ duglighet. Han fortfor att vid riksdagarna vara verksam för sitt partis intressen och tillhörde äfven 1751 sekreta utskottet och dess mindre sekreta deputation. 1762 utnämnd till president i bergskollegium, tog han verksam del i framtvingandet af urtima riksdag i dec. 1768 och insattes vid riksdagen i Norrköping 1769 åter i

sekreta utskottet. Han blef ock uppförd å riksrådsförslag, men undanbad sig att komma i frågn. Friherre 1766 och grefve 1778, afled L. sonlös å sin egendom Herrestad i Södermanland d. 26 april 1798. — Gift 1750 med *Maria Juliana Jennings*, syster till finansmannen John Jennings (se I: 548).

Lillienstedt, Johan, statsman, skald. Född i Björneborg d. 14 juni 1655; son af kyrkoherden *Paulus Simonis Raumannus* och *Agneta Henrici*. — Under sin studietid i Uppsala, där han liksom sina bröder kallade sig *Paulinus*, väckte han stor uppmärksamhet genom sina kunskaper, så att lärarebefattningar vid Åbo universitet två gånger erbjödos honom. Han stannade emellertid kvar i Sverige och antogs till guvernör i riksskattmästaren Sten Bielkes hus, på samma gång han fick tjänstgöra under Bielke såsom presidentsekreterare i kammarkollegium. Tillika protokollsekreterare i statskontoret 1685, adlades han 1690 med namnet *Lillienstedt* och befordrades till sekreterare i Svea hofrätt 1692, till revisionssekreterare och ledamot i lagkommissionen 1698, till vice president och director i wismarska tribunalet 1705 och erhöll nu en mängd diplomatiska uppdrag, som han utförde med stor skicklighet. Utnämnd till landshöfding i Östergötland 1710, upptogs han af åtskilliga ministeriella värf i Tyskland, så att han ej tillträdde landshöfdingebefattningen förr än 1713, hvilket år han äfven upphöjdes till friherre. — Under de sista åren af Carl XII:s lefnad var han konungen följaktig på hans resor och fälttåg och således äfven då urståndsatt att handlägga de till landshöfdingeämbetet hörande göromålen. Af regeringen utsedd till fullmäktig vid fredsunderhandlingarna på Åland 1719 samt äfven till kommissarie vid fredsverket med England, Danmark och Preussen, utnämndes han samma år till riksråd, rikskansliråd och grefve. 1721 erhöll han på sin lott att afsluta den kinkiga och i vårt lands historia sorgliga freden i Nystad. Smärtan af de förluster, som här tillfogades Sverige, yttrade sig sedan och länge i sväfvande beskyllningar, att L. ej skulle fyllt sin plikt som fullmäktig. Dessas orättvisa har dock blifvit af senare häfdatecknare till fullo ådagalagd. 1727 förordnades han till president i wismarska tribunalet med åtnjutande af sin riksrådslön och afled på sitt gods Diwitz i Pommern d. 26 sept. 1732. — Äfven i vår litteraturhistoria intager L. ett rum genom några vittra skrifter, af hvilka hans smärre skaldestycken och i synnerhet det lilla täcka poemet *Klagan öfver Iris' afresa* antyder en skald af icke obetydlig begåfning. — Gift 1: 1692 med friherrinnan *Brita Cronhielm* och 2: 1698 med *Margareta Törnflycht*.

Lillieroot, Nils, statsman. Född d. 25 april 1635. Föräldrar: fältpredikanten *Hans Nilsson Eosander* och *Elisabet Trana*. — Om L:s ungdom vet man föga mer än att han torde ha fått en god uppfostran och gjort utrikes resor. 1667 blef han kommissionsråd i Barbariet och utnämndes 1669 till kommissionssekreterare vid svenska beskickningen i Frankrike, där han skötte sig så väl, att han d. 7 sept. 1674 upphöjdes i adligt stånd. Rappelerad 1675, affärdades han åter följande år på våren till Paris men återkom på hösten. 1677 blef L. hofråd och befullmäktigades att som svensk envoyé afgå till franska hofvet, där han under kinkiga förhållanden stannade till 1689. De ämbetsberättelser, han 1680 och 1686 vid besök i fäderneslandet afgaf, äro synnerligen viktiga och intressanta politiska akter. 1691 blef L. svenskt sändebud hos Generalstaterna och 1697 ambassadör vid fredskongressen i Rijswijk samt upphöjdes då i friherrligt stånd. Efter fredens afslutande kvarstannade han som envoyé i Haag, där han stannade till 1703. Sedan han återvändt hem, slöt han 1703 ett förbund mellan Sverige, England och Holland och ett fördrag mellan Sverige och Preussen, samt året därefter ett förbund mellan Sverige, Hannover och Lüneburg, alla viktiga, ehuru Sverige af dem skördade föga nytta. Samma år emottog prästsonen L. rådsmanteln och grefvediplomet och afled kort därefter d. 19 april 1705, med eftermäle att ha varit en af Sveriges utmärktaste diplomater. — Gift 1692 med *Eva Lovisa Olivecrantz*.

Lilliestierna, Carl, ämbetsman, politiker. Född d. 16 juli 1696. Föräldrar: generalauditören *Henrik Gerhard Lilliestierna* och *Anna Nohlanvähr*. — L. begynte sin bana i statens tjänst såsom auditör vid öfverste Longvilles franska dragonregemente, som då var i svensk sold, och befordrades till öfverauditör vid den finska afdelningen af den i Norge stående arméen 1718. Utnämnd s. å. till sekreterare i Åbo hofrätt, blef han därstädes assessor 1728 och lagman i Karelska lagsagan 1736. Död i Stockholm d. 2 juni 1742. — L. deltog lifligt i riksdagsstriderna och utmärkte sig som en af de förnämsta talarna på riddarhuset. I synnerhet framstod han vid 1738 års riksdag genom ett votum, i hvilket han förklarade sig mot de förföljelseåtgärder, hvilka pluraliteten af adeln, de då till makten kommande Hattarna, vidtagit mot åtskilliga rådsherrar af Mösspartiet, till hvilket L. hörde. Med kraft och allvar bekämpade han ock 1741 det så lättsinnigt började ryska kriget. — Gift 1731 med *Brita Hirwo*.

Lilliestråle, Joakim Vilhelm, ämbetsman, politiker, vitterhetsidkare. Född på Ekenäs biskopsgård d. 22 juni 1721. Föräldrar: superintendenten i Karlstad *Ingemund Bröms* och *Magdalena Elisabet Wetzler*. — På ämbetsbanan, till hvilken han beredt sig genom tio års studier i Uppsala, ingick han 1744 såsom auskultant i Svea hofrätt, hvarefter han blef hofrättsfiskal 1752. Jämte sina syskon förlänad med adlig värdighet 1756, befordrades han året därefter till advokatfiskal i kammarkollegium, blef sekreterare i ständernas justitiedeputation 1760 och erhöll lagmans titel 1762. Förordnad till justitiekansler 1772, innehade han denna befattning till 1779, då han sökte och erhöll sitt entledigande. — Redan under frihetstiden hade L. som Mössa börjat sin politiska bana å riddar-

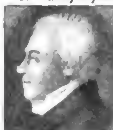

huset och gjorde sig under Gustaf III:s tid känd som konstitutionell oppositionsman, den där särskildt vid 1786 års riksdag med kraft och värme höjde sin röst för tryckfrihetens återställande. Sådana tänkesätt föllo ej Gustaf III på läppen, och L. blef ock en af dem, som arresterades, omedelbart innan konungen aftvang ständernas bifall till förenings- och säkerhetsakten. Död på sin egendom Låstad i Södermanland d. 31 jan. 1807. — Såsom vitterhetsidkare, i hvilken egenskap L. egentligen vunnit sitt rykte, var han helt och hållet en efterföljare till Dalin. Detta har han äfven tillkännagifvit i det rimmade *Åminnelsetal*, som han uppläste öfver denne i Vitterhetsakademien. Hans vitterhetsöfningar gjordes emellertid till föremål för mycket åtlöje af yngre diktare, ehuru till och med Leopold framhållit flera förtjänster hos hans skaldestycke ***Fidei-commiss till min son Ingemund***, det mest bekanta af hans arbeten. Han har äfven utgifvit ***Tal till magistraten och borgerskapet i Vesterås*** 1774, på vers; ***Försök till nya kyrkopsalmer;*** öfversatt »Pope: Försök om Menniskan» och »Eloisas bref till Abelard», m. fl. — Ledamot af Vetenskapsakademien m. fl. samfund. — Gift 1: med ***Hedvig Beata Hacker*** och 2: 1785 med friherrinnan ***Vilhelmina Charlotta Fleetwood.***

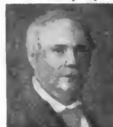
Lillieström, Johan, statsman. Född i Örebro d. 6 mars 1597. Föräldrar: rådmannen *Nikodemus Ahusen* och *Kristina Jakobsdotter*. — Efter idkade studier i Uppsala begaf han sig 1614 till Tyskland, där han vistades i tio år vid landets förnämsta högskolor och återvände med ovanliga kunskaper till Sverige för att inträda på ämbetsmannabanan. Axel Oxenstierna, som med vanlig klarsynthet genast märkte den unge mannens stora förmåga, tog honom först till sin egen sekreterare och använde honom i en mängd mindre beskickningar, hvilka alla han utförde med stor skicklighet. L. tjänstgjorde sålunda 1634 som krigskommissarie vid den i Schlesien under Stålhandske stående hären och var 1635 svensk kommissarie vid underhandlingarna med Polen, hvarigenom fördraget i Stuhmsdorf åstadkoms. Adlad 1636, då han utbytte sitt fädernenamn mot *Lillieström*, utnämndes han s. å. till statssekreterare och assistensråd i Pommern och intog efter fredsslutet 1648 en plats i styrelsen såsom regeringsråd. Följande året kallades han till vice president och direktör i pommerska statskansliet och blef slutligen president i nämnda lands regering och hofrätt 1655. Död i Pommern d. 5 mars 1657. — L:s värde såsom skarpsynt och skicklig statsman förhöjdes ytterligare af hans stora redbarhet och hans under alla förhållanden bevisade otillgänglighet för bestickningar. Själf lärd, älskade han och sysselsatte sig äfven som statsman med vetenskapliga idrotter och visade sig ständigt som en välvillig vän och beskyddare af vetenskapernas idkare. — Gift 1632 med *Regina Elisabet Hagemeister.*

Lilljebjörn. Svensk släkt, hvars äldste kände stamfader *Nils* lefde i slutet af 1500-talet. Namnet antogs af hans sonson, löjtnanten *Nils Lilljebjörn*, död 1717.

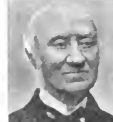
1. **Lilljebjörn, Knut Jakob**, militär, musiker, sedeskildrare. Född på Odenstad i Gillberga socken af Värmland d. 4 april 1765. Föräldrar: vice häradshöfdingen *Knut Jakob Lilljebjörn* och *Anna Elisabet Welin*. — Efter ett par terminers vistelse vid Uppsala universitet ingick L. 1785 såsom fänrik vid Nerikes och Värmlands regemente men tog afsked redan 1788 för att ägna sig åt vården af sina ärfda egendomar, hvarjämte han med förkärlek sysselsatte sig med litterära arbeten och musik. Vid uppnådda sextiofem års ålder lämnade han sina bestyr på landsbygden och inflyttade till Karlstad samt afled där d. 19 maj 1838. — Först tjugufyra år efter hans död gjorde allmänheten bekantskap med L. såsom en utmärkt sedeskildrare i hans ***Hågkomster af fordna dagars tänkesätt, seder och bruk i min födelseort*** (utgifna af H. Lilljebjörn 1862). — L. var särskildt känd som utmärkt musiker, virtuos på violoncell, hvilket instrument han, enligt sin mågs E. G. Geijers yttrande, behandlade »såsom ingen i Sverige». — Gift 1: 1788 med ***Elisabet Johanna Troili*** och 2: 1812 med ***Kristina Elisabet Althar.***

2. **Lilljebjörn, Henrik**, militär, sedeskildrare. Född på Odenstad i Värmland d. 21 juli 1797; den föregåendes son. — Nyss utgången från Karlberg, bevistade han 1814 års fälttåg i Norge och deltog såsom tjänstgörande vid belägringsartilleriet i bombardementet af Fredrikshald. Utnämnd s. å. till fänrik vid Värmlands fältjägareregemente, befordrades han 1825 till förste löjtnant, blef 1832 kapten, tio år senare kompanichef och tog 1850 afsked ur krigstjänsten. Sistnämnda år förordnades han till regem.-kommissarie vid förenämnda regemente och innehade denna befattning till 1861. — Liksom fadern upptecknade han under senare delen af sin lefnad sina ungdomsminnen i en lika flärdlös som tilltalande framställning: ***Hågkomster från ungdomen*** 1865, ***Fortsättning på Hågkomster från ungdomen*** 1867, ***Ett och annat*** 1873, ***Spridda minnen från forna dagar*** 1874. — Död i Uppsala d. 22 aug. 1875. — Gift 1843 med ***Hilda Charlotta Wahlström.***

Lilljeborg, Vilhelm, zoolog. Född i Helsingborg d. 6 okt. 1816. Föräldrar: dåvarande rektorn, sedermera kyrkoherden och kontraktsprosten i Västra Vram i Skåne *Jöns Peter Lilljeborg* och *Hedda Hultberg*. — Inskrifven som student vid Lunds universitet 1834, aflade han därstädes fil. kandidatexamen 1840 och promoverades följande året till filosofie doktor. 1843 aflade han teoretisk-teologisk examen, förordnades 1844 till docent i zoologi och utnämndes året därefter till e. o. och 1853 till adjunkt i zoologi vid förenämnda lärosäte. Efter att samma år vid Uppsala universitet hafva aflagt föreläsningsprof för pro-

fessuren i zoologi därstädes, utnämndes han följande året till detta ämbete, hvarifrån han 1882 erhöll afsked. 1877 blef L. hedersdoktor i medicinska fakulteten. För vetenskapligt ändamål har L. företagit vidsträckta resor både inom och utom fäderneslandet, såsom till Ryssland 1848 och till London och Paris 1865. För att anföra någon del af de viktiga bidrag han lämnat till samtidens naturvetenskapliga litteratur, nämna vi af desamma: det monumentala arbetet *Sveriges och Norges ryggradsdjur* 1872—91; *Beskrifning af trenne för Skandinaviens fauna nya däggdjur* 1842; *Bidrag till norra Rysslands och Norges fauna, samlade under en vetenskaplig resa i dessa länder 1848 och 1850; Öfversigt af de inom Skandinavien hittills funna arterna af slägtet Gammarus Fabr.* 1853; i öfversikten af Vetenskapsakademiens förhandlingar: *Zoologisk resa i norra Ryssland och Finnmarken* 1849; *Bidrag till den högnordiska hafsfaunan* 1850; *Kullens hafs-mollusker* 1851, 1854; *Hafs-crustaceer vid Kullaberg i Skåne* 1852, 1854; *Några anmärkningsvärda former af Clausilia rugosa*, etc. 1858; *Beskrifning öfver trenne märkliga Crustaceer af ordningen Cladocera* 1860; *Beskrifning öfver två arter Crustaceer af ordningarna Ostracoda och Copepoda* 1862; *En för Sveriges fauna ny fisk Leucaspius delineatus* (Heckel) 1871; *Limnadia Gigas* (Herm.) *förekommande i Sverige*, etc.; i Nova Acta Reg. Societ. Scient. Upsal.: *Les genres Liriope et Peltogaster*, H. Rathke, Ser. III, Vol. 3; *Supplément au mémoire sur les genres Liriope et Peltogaster* ibm; *On the Lysianassa magellanicia, H. Milne-Edwards, and on the crustacea of the suborder Amphipoda and subfamily Lysianassina, found on the coast af Sweden and Norway*, Vol. 6; *On two subfossil whales discovered in Sweden*, ibm; i Årsskrift utg. af K. Vet.-Societ. i Uppsala: *Ornithologiska Bidrag, 1 och 2; Bidrag till kännedomen om tandömsningen hos Otaria och Halichœrus*; i Uppsala universitets årsskrift: *Öfversigt af de inom Skandinavien anträffade hvalartade däggdjur (Cetacea)*; i Skandinaviska naturforskaremötenas förhandlingar: *Några ord om förhållandet mellan Skandinaviens och norra Rysslands faunor; Om utvecklingen af tänderna hos Phoca hispida*; i Proceedings of the Zoological Society of London: *Description of Halcrosia Afzelii, a new Crocodile from Sierra Leona, West-Africa* 1867, m. m.; disputationer, program. — L. är led. af Vetenskapsakademien och Fysiografiska sällskapet i Lund, hedersledamot af Vetenskapssocieteten i Uppsala och Vet. och Vitt.-samhället i Göteborg samt därjämte medlem af en mängd utländska lärda samfund, såsom Zoologiska sällskapet i London, Zool. botan. sällskapet i Wien; Société des Sciences naturelles de Cherbourg, Linneanska sällskapet i London, o. s. v. — Gift 1. 1854 med *Sara Maria Ingeborg Holm* och 2. 1862 med *Eva Charlotta Lindstedt*.

Lilljekvist, Johan Fredrik, arkitekt. Född i Stockholm d. 8 okt. 1863. Föräldrar: fotografen *Frans Lilljekvist* och *Fredrika Lovisa Bartels*. — L. studerade vid Tekniska högskolan 1880

—84 och vid Konstakademien 1884—87. Sedan sistnämnda år är han anställd i öfverintendentsämbetet och sedan 1895 äfven slottsarkitekt vid Gripsholm. L:s namn är knutet vid de omfattande restaureringsarbetena på Gripsholm. Han har uppgjort ett förslag till restaurering af Strängnäs domkyrka, om hvilken han 1891 utgaf en skrift, samt byggt Kobergs herresäte i Västergötland, Hotel Rydberg, Idrottsparken 1896, huset n:r 15 Stureplanen i Stockholm 1897, villor på Djursholm, m. m. Tillsammans med F. Boberg utförde L. industrihallen på 1897 års Stockholmsutställning, där han äfven lämnade ritningarna till k. paviljongen, turistföreningens paviljong m. m. och den utmärkta anläggningen Gamla Stockholm. — L. har skrifvit åtskilliga uppsatser i arkitektoniska och konstindustriella ämnen. — Korr. ledamot af Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien och ledamot af Konstakademien. — Gift 1893 med *Ida Elisabeth Strömberg*, dotter af biskop A. Th. Strömberg i Strängnäs (se nedan).

Limnell, Per Emanuel, akvarell- och dekorationsmålare. Född den adertonde i ordningen af nitton helsyskon d. 24 mars 1764 i Karlskrona, där fadern var målare vid skeppsvarfvet. — Efter hustruns död ingick fadern nytt gifte med sin piga, hvilken genom oduglighet och misshushållning förvandlade välståndet i huset till otrefnad och armod. Dagligen föremål för styfmoderns ovärdiga uppförande mot sina styfbarn, beslöt den sjuåriga gossen att lämna fädernehuset och på Guds försyn gifva sig ut i världen. Utrustad med några kopparslantar och en skjorta, som han tillägnat sig, begaf han sig hemligen i väg och blef efter några dagar upptagen af en gammal byskolmästare vid namn Frisk. Denne gaf gossen föda och kläder samt lärde honom skrifva och läsa. I fem år vistades L. i Frisks hus, men då denne välgörare dog, måste han åter ut i världen. Att börja med undervisade han några mindre barn i en by, ej långt från sitt förra hem, och tog därefter drängtjänst hos en bondänka. Men en häftig längtan förde honom efter tio års frånvaro åter till hans fädernehem i Karlskrona. Här fann han tillståndet om möjligt ännu sämre än förut men stannade likväl hemma en tid och biträdde fadern med måleriarbete. När ställningen blef honom outhärdlig, tog han åter ränseln på ryggen och lifnärde sig en tid med att på landet måla kistor, slädar och skrin åt bönderna. Slutligen lyckades han 1784 genom amiral Tersmedens medverkan få komma till Stockholm och erhöll lika lyckligt, strax efter sin ankomst dit, anställning vid k. teaterns dekorationsverkstad. Här blef han bemärkt af Brusell och Desprez, hvilken senare nu kommit till Sverige. Det dröjde ej länge, innan den stillsamme och flitige lärjungen blef mästarens högra hand och under hans ledning fick börja

måla dekorationer. 1791 antogs L. till ord. dekorationsmålare, hvilken befattning han skötte långt in på 1800-talet under Brusells och Hjelms ledning. L. sökte äfven för utkomstens skull målareämbete i Stockholm, men blef först 1799 mästare i detsamma. På Desprez's och Sergels inrådan begagnade han flitigt akademiens modellskola och arbetade sig så upp till en konstnär, som eftersöktes, anlitades och befordrades. Invald 1802 till agré vid akademien, kallades han året därefter till akademiens ledamot, blef 1812 professor i teckning och utnämndes 1813 till hofmålare. — Såsom dekorationsmålare intager han utan tvifvel ett aktningsvärdt rum, ehuru vår tid har svårt att bedöma hans förmåga i detta hänseende, då föga eller intet finnes kvar af hans arbeten för teatern. Han utförde äfven några taflor i olja men sysselsatte sig mest med akvareller i arkitektonisk och historisk stil, hvilka på sin tid gällde för goda stycken. Han målade ock i många enskilda hus interiörer, vägg- och takstycken, bland annat på Rosendal och Rosersberg samt kupolen i Skeppsholmskyrkan. L. var äfven verksam som dekoratör vid högtidligheter; anordningarne i Riddarholmskyrkan vid Carl Augusts begrafning, i rikssalen vid Carl Johans hyllning voro verkställda af honom. Vid k. teatern var han 1836—38 dekoratör (anordnare af dekorationsväsendet). Själf brukade L. berömma sig af att hafva haft Fahlcrantz till sin lärjunge. I sin ordning blef denne sedan lärare för en af L:s döttrar *Anna Maria*, som målat flera landskap i Fahlcrantz' manér och dog 1847, fyrtiotre år gammal. — Sina sista lefnadsår tillbrakte L. på egendomen Stenbrottet, utanför Stockholm, och afled där d. 2 mars 1861. — Gift 1791 med *Ulrika Wargentin*.

Lind-Goldschmidt, Jenny Maria, sångerska. Född i Stockholm d. 6 okt. 1820. Föräldrar: fabrikören *Nils Johan Lind* och *Anna M. Fellborg*. — Vid tio års ålder anställdes Jenny Lind såsom elev vid k. teatern i Stockholm och uppträdde s. å., 1830, första gången såsom *Angela* i skådespelet »Edvinsky och Floreska eller polska grufvan», hvarefter hon under sin elevtid utförde en mängd talroller och vann bifall såsom skådespelerska.

Sångläraren vid teatern, hofsekreteraren Crælius, upptäckte hennes ovanliga anlag för sångens gåfva och anförtrodde henne åt I. A. Bergs ledning. Första gången, hon egentligen väckte någon större uppmärksamhet, var i dec. 1837, då hon utförde *Alices* roll i fjärde akten af »Robert af Normandie». Följande året anställdes hon vid k. teatern såsom aktris och uppträdde såsom *Agata* i »Friskytten» samt 1839 som *Alice* vid uppförande af »Robert» i sin helhet. Det sätt, hvarpå hon återgaf dessa och andra roller, hennes förtjusande sång och själfulla spel framkallade en utomordentlig hänförelse. På konsertresor om somrarna tjusade hon hela landet med sitt föredrag af folkvisor. Efter att 1840 ha blifvit utnämnd till hofsångerska och ledamot af Musikaliska akademien samt efter en storartad afskedskonsert, begaf hon sig 1841 till Paris för att studera under Garcia. Hennes första inträde hos denna storhet var dock allt utom uppmuntrande. Med ett kort: »Min vän, ni har ingen röst!» vände han henne ryggen. Men han mildrade snart sitt stränga omdöme. Han fann nämligen, att hennes röst lidit betydligt af öfveransträngning, samt rådde henne att hvila sig någon tid och afhålla sig från all sång. De lektioner, hon sedermera erhöll af Garcia, förlänade visserligen hennes röst mera böjlighet och jämnhet, men hon erhöll intet engagemang vid Stora operan efter att ha profsjungit där 1842, kanske därför att hon i sin sång och sitt uppträdande icke hade velat antaga franska fasoner. — L. reste nu hem och eröfrade ånyo Stockholm samt sedan Finland och Danmark. I Stockholm uppträdde hon bl. a. som *Vingåkersflickan* i »Ett nationaldivertissement» och *Märtha* i »En majdag i Värend», hvarvid hon uppvisade en ny sida af sin talang, den naiva. Hon inspirerade tonsättare, ryckte upp de medspelande och lade allmänheten fullkomligt under sitt välde. Emellertid hade Meyerbeer i Paris fått höra henne sjunga och tagit af henne löftet att utföra första partiet i hans under utarbetning varande opera »Fältlägret i Schlesien». 1844 gjorde hon i denna och som Norma sin debut i Berlin och åhördes med en utomordentlig förtjusning. Från denna tidpunkt daterar sig hennes rykte som europeisk sångerska. Kort därefter begynte hon de långväga och vidsträckta konsertresor, under hvilka hon skördade guld till öfverflöd och tvenne världsdelars hängifvenhet och beundran. Under 1844—52 uppträdde hon i Berlin, Wien, Köpenhamn, o. s. v.; i London m. fl. engelska städer och i Nordamerika, öfverallt mottagen såsom sin tids största sångerska, med en hyllning och entusiasm utan like. — En fullständig förteckning på alla de roller, i hvilka hon uppträdt, tillåter ej utrymmet. Några af de förnämsta må dock här nämnas. Af talpjäser: *Georgette* i »Trettio år af en spelares lefnad», *Otto* i »Skulden», *Zora* i »Mohrerne i Spanien», *Marie* i »Sömngångerskan», *Fanny* i »Marie de Sivry», *Emma* i »Kung Edvards söner», *Carolina* i »Den okände sonen», *Fanchette* i »Fästningen i Boston», *fröken Neubrunn* i »Wallensteins död». Af sångpjäser: *Anna* i »Hvita frun», *Amazili* i »Ferdinand Cortez», *Pamina* i »Trollflöjten», *Laura* i »Slottet Montenero», *Julia* i »Vestalen», *Anna* i »Don Juan», *Amina* i »Sömngångerskan», *Grefvinnan* i »Figaros bröllop», *Valentine* i »Hugenotterna», *Fiorella* i »Turken i Italien», *Marie* i »Regementets dotter,» *Adina* i »Kärleksdrycken», titelrollerna i *Lucie eller bruden från Lammermoor*, *Norma*, *Armide*, *Anna Boleyn* m. fl. — Efter att ha 1852 ingått äktenskap i Boston med tyske tonsättaren *Otto Goldschmidt* uppträdde hon icke vidare på scenen, men så mycket mer på konserter, mest andliga och för välgörande ändamål. Äfven Sverige fick under hennes konstresor åhöra hennes utomordentliga stämma. L. bodde under den senare delen af sitt lif i en villa nära London, i hvilken stad hon njöt det

största anseende. Hon dog i London d. 2 nov. 1887. Hennes porträttmedaljong uppsattes 1894 i Westminster abbey. 1876 hedersledamot af Konstakademien. — L. var särdeles välgörande och gaf stora penningsummor till välgörenhetsinrättningar i Stockholm. När hon 1847—48 uppträdde på k. operan, anslog hon en del af sina inkomster till en fond, hvarifrån stipendier utgingo. 1876, då fonden var öfver 83,000 kr., donerade hon halfva fonden till Musikaliska akademien och den andra hälften till Konstakademien med föreskrift, att räntan skulle läggas till kapitalet, tills detta utgjorde 60,000 kr. Afkastningen utgör nu mera de bekanta Jenny Linds-stipendierna på 3,000 kr. — L:s röst på höjden af sin fulländning var en sopran af den renaste silfverklang, särdeles i de höga tonerna. Med denna gåfva förenade hon mycken begåfning i dramatiskt hänseende. »Aldrig i mitt lif» — yttrade Mendelssohn-Bartholdy — »har jag påträffat någon så ädel, så äkta konstnärnatur som Jenny Linds. Naturanlag, studium och innerlig känsla har jag ingenstädes funnit så harmoniskt förenade som hos henne.» Flere medaljer äro slagna öfver henne och Jenny Linds-litteraturen är särdeles rik.

Lindberg, Johan Adolf, medaljgravör. Född

i Stockholm d. 4 sept. 1839. Föräldrar: snickaren *Johan Lindberg* och *Kristina Charlotta Lundin*. — L. var elev vid konstakademien och ägnade sig under Qvarnströms och Lea Ahlborns ledning tidigt åt medaljgravyr. 1876 agré af konstakademien, företog L. 1877 med offentligt anslag en utrikes studieresa och studerade då bl. a. i Paris hos Tasset och Oudinet. 1879 erhöll han ett konstnärsarvode å akademiens stat med undervisningsskyldighet i medaljgravyr och 1882 åter ett offentligt reseunderstöd. 1885 ledamot af Konstakademien, blef L. 1892 vice professor i teckning vid hennes läroverk och 1897 gravör vid k. myntverket efter Lea Ahlborn. — Ett af L:s första arbeten var en *minnespenning öfver Carl XV* 1872. Han har utfört medaljer öfver bl. a. *Egron Lundgren* 1876, och *Elise Hwasser* 1876, *L. G. Branting, A. W. Stiernstedt, Hedlinger, C. Palmstedt, A. Nordenskiöld*, o. s. v. Han har vidare utarbetat medaljer till olika jubelfester, alla *Numismatiska föreningens minnesmedaljer*, m. m. L. är en i sitt fack mycket framstående person, som har god uppfinningsförmåga och stor teknisk finess. — Gift med *Hilda Grundström*. — Sonen, *Erik Lindberg*, född i Stockholm d. 31 dec. 1873 och student 1892, genomgick 1893—97 skulpturskolan på konstakademien samt arbetade samtidigt på faderns atelier. Efter att ha fått k. medalj för en statyett, studerade L., som senare erhöll Jenny Linds-stipendiet, i Paris för Chaplain och i Italien. L. belönades för sin skiss till Sten Sture-monument i Uppsala med första priset, men har sedan uteslutande ägnat sig åt medaljgravyr. Bland hans arbeten märkas: *Viktor Rydbergs plaquette*; medaljen *till minne af den finska deputationen till S:t Petersburg* 1899 och öfver generalen *B. A. Leijonhufvud*; ett medaljporträtt af *Nils Forsberg* och *Nobelmedaljen*, m. m.

Lindberg, Johan August, skådespelare. Född

i Hedemora d. 3 sept. 1846. Föräldrar: brandvakten *Carl Fr Lindberg* o. *Kristina Jansdotter*. — Elev vid de k. teatrarna 1865—66, spelade L. sedan vid olika ambulatoriska sällskap, debuterade 1871 på Dramatiska teatern i Stockholm som *Richard Sheridan*, tillhörde 1872—74 Svenska teatern i Helsingfors, företog 1875 en studieresa till Paris, och var under de båda följande åren anställd vid Nya teatern i Stockholm och i Helsingfors, där han för första gången spelade Hamlet. 1877—79 regissör och skådespelare vid Elfforsska sällskapet, 1880—82 åter engagerad vid Nya teatern i Stockholm, hade L. 1882—84 eget sällskap, hvarmed han uppträdde i Sverige, Danmark och Norge. 1884—85 var L. regissör, instruktör och skådespelare vid Dramatiska teatern. 1885—88 gaf han gästspel på olika håll, hade 1888—90 åter eget sällskap, var 1890—93 styresman för Stora och Mindre teatern i Göteborg och 1893—94 regissör vid Svenska teatern i Helsingfors. L. reste åter 1894—96 med eget sällskap, gaf sedan gästspel i Norge, på Vasateatern i Stockholm och i svenska landsorten samt var 1897—98 engagerad vid Dramatiska teatern och de två därpå följande spelåren hos Alb. Ranft. Han har sedermera genomrest de nordiska länderna med sina dramatiska framsägningar af Stormen, Faust och Peer Gynt. 1903 blef han engagerad som sceninstruktör vid k. operan. — Bland L:s roller märkas: *Hamlet, Gringoire, Daniel Hjort, Borkman, Oswald* i »Gengångare», *Guldstad* i »Kärlekens komedi», *Hjalmar* i »Vildanden», *Peer Gynt, Ministern* i »Förtalet», *Krasinski* i »Profpilen», *Olaus Petri* i »Gustaf Vasa» m. fl. — L. är en synnerligen intressant skådespelare, hvars stora talang likväl länge, till följd af något visst bizarrt, som L. stundom låter komma sig till last, varit från flera håll omtvistad. L. utarbetar ständigt noga sina roller — sin Hamlet har L. gång på gång genomarbetat och delvis ändrat — och är otvifvelaktigt, i trots af sitt egendomliga sätt att tala, en mästare i *l'art de dire*. Besjälad af ett brinnande intresse för sin konst, har han varit mycket verksam för den sammas höjande på olika sätt. Det är tack vare L., som flera af Ibsens dramer upptagits på svensk scen. Som regissör och instruktör vet L. att ingifva sin omgifning lif och lust för arbetet. — Gift 1884 med *Augusta Blomstedt*, född 1866, elev vid k. teatern 1880, engagerad hos Lindberg 1882—84 och 1888—90, vid Stora teatern i Göteborg 1890—93, vid Svenska teatern i Helsingfors 1893—94, hos Lindberg 1894—96. Från 1897 engagerad vid Dramatiska teatern. — Bland fru L:s roller märkas *Sigrid den fagra, Rose* i »Pater noster», *Emily* i »Kära släkten», *Agnes* i »Brand», *Svanhild* i »Kärlekens komedi», *Henriette* i »Brott och brott». — Begåfvad med en välljudande röst och

ett ståtligt yttre, ådagalägger fru L. i sitt spel mycken intelligens och finhet.

Lindberg, Otto Emil, språkforskare, populärfilosofisk skriftställare. Född i Kila församling nära Nyköping d. 3 maj 1850. Son af jägmästaren *Otto Enhörning* och *Carolina Moberg*, kom L. senare att antaga namn efter styffadern. — Redan vid unga år måste L. som handtverkslärling ut att tjäna sitt bröd, men lyckades vid 18 års ålder få fullfölja sin obetvingliga lust att studera och blef student i Uppsala 1874. Han ämnade ursprungligen ägna sig åt den prästerliga banan, men, påverkad af Wikner och Boström, kände han snart en allt starkare motvilja mot densamma och valde i stället till hufvudstudium semitiska språk och filosofi. Då de ekonomiska vilkoren voro knappa, allrahelst L. redan 1876 ingått gifte med *Hilda Erika Lindeberg*, tvangs han att söka sitt uppehälle som kollegiegifvare i sina älsklingsämnen, till följd hvaraf hans egna studier helt naturligt hämmades. Han lefde ock med hela sin själ med i tidens rörelser, bildade 1883 i Uppsala det andra svenska arberareinstitutet, var den, hvilken 1882 gaf första tanken till stiftandet af föreningen Verdandi, och var oaflåtligt verksam i hållandet af populära föreläsningar och nykterhetsföredrag. 1885 fick han ändtligen tid att aflägga fil. kand.-examen, hvilken 1890 efterföljdes af fil. lic.-examen. Följande år anställd som extra lärare vid Göteborgs högskola, blef han efter 1894 vunnen filosofisk doktorsgrad s. å. förordnad till docent i semitiska språk därstädes och 1898 utnämnd till professor i samma ämne. Samtidigt fortsatte han alltjämnt sin föreläsareverksamhet och har under årens lopp hållit bortåt 300 populära föredrag. — L. har af trycket utgifvit dels vetenskapliga eller populärt vetenskapliga arbeten såsom *Studier öfver de semitiska ljuden w och y* 1894, *Vergleichende Grammatik der semitischen Sprachen I* 1897, *Mohammed och koranen* 1897, *Harun Arraschid i historia och saga* 1900, dels äfven arbeten af humanistiskt och religiöst innehåll, såsom *Sanningstrådar i sagoräf* 1894, *Religiösa meditationer och stämningar*, 3 d., 1900—03, *Framtidens kristendom* 1900 m. m. Som motiv för L:s sträfvanden i dessa sina föredrag och skrifter angifver han själf sin »nitälskan för gedigen folkupplysning och verklig evolution i vårt religiöst-sedliga lif med frihet från dogmatiska band», och tvifvelsutan har han med sin varma och flärdfria personlighet i sin mån bidragit att föra detta mål närmare.

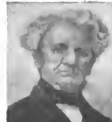
Lindberg, Sextus Otto, botaniker. Född i Stockholm d. 29 mars 1835. Föräldrar: tolagskamreraren *Carl Peter Lindberg* och *Carolina Sandbom*. — L. blef student i Uppsala 1855 och förordnades, efter att året därpå ha aflagt med. fil. examen, att förestå adjunkturen i medicinsk naturalhistoria och farmakognosi vid Karolinska institutet 1857—58. Sedan han 1859 tagit kirurgie kandidatexamen vid samma läroverk, förordnades han 1862 till lärare i förenämnda läroämnen vid Farmaceutiska institutet och bestridde denna befattning till 1865, då han utnämndes till botan. professor vid universitetet i Helsingfors. Under tiden hade han vid Karolinska institutet aflagt med. lic.-examen 1863 och undfick medicine doktorsvärdighet i Uppsala 1865. — I botaniken och särskildt i läran om mossorna, i hvilken vetenskap L. förvärfvat sig ett rykte äfven i utlandet, har han utgifvit en mängd afhandlingar i svenska och utländska tidskrifter. L. ägnade sig nästan uteslutande åt mossornas systematik, på hvilket område han var samtidens största auktoritet. Tidigare sysselsatte han sig gärna med bladmossorna, men öfvergick sedan till lefvermossorna. En stor roll i hans arbeten spelar utredningen af arternas synonomi. Fil. hedersdoktor i Uppsala 1877, ledamot af åtskilliga lärda sällskap, ordf. i Soc. pro fauna et flora fennica. Död i Helsingfors d. 20 febr. 1889. — Gift 1864 med *Hilda Fausta Cecilia Sällström*.

Lindberg, William, industriidkare. Född d. 18 mars 1818 i Helsingör. Föräldrar: svensk-norske konsuln *Lars Lindberg* och *Carolina Mathilda Good*. — I knappa omständigheter hade L. genom bistånd af grefve A. E. von Rosen genomgått Teknologiska institutet och erhöll sedan på O. E. Carlsunds förord anställning vid Morsings mek. verkstad i Nyköping. Han blef därefter förste maskinist å det å denna verkstad byggda ångfartyget Norrland, som att börja med fördes af Carlsund. Efter att några år varit verkmästare å Långholmsverkstaden vid Stockholm, anställdes L. 1845 vid Stadens stora skeppsvarf vid Tegelviken å Södermalm och öfvertog 1853 etablissementet, som han utvidgade med en mekanisk verkstad. Under L:s insiktsfulla ledning gick etablissementet allt mera framåt, så att vid hans död, d. 13 jan. 1877, den 138:e under hans tid därstädes byggda ångaren stod på stapeln. — Sedan 1862 var L. en af hufvudstadens stadsfullmäktige och representerade 1870—72 hufvudstaden i Andra kammaren. — Gift 1845 med *Emilie Augusta Tharenius*.

Lindblad, Adolf Fredrik, tonsättare. Född i Skeninge d. 1 febr. 1801. — L. uppfostrades af fosterföräldrar, hvilkas namn han antog, kom vid 8 års ålder till sin mor, då hon bosatte sig i Stockholm, men ansåg sig så hårdt behandlad i hemmet och skolan, att han för en tid rymde. Efter styffaderns död 1812 kom han ånyo till fosterfadern, i hvars handelsbod i Norrköping han arbetade i två år. Butter till sitt sätt och omöjlig på kontoret, skickades L. till ett engelskt skeppsklarerarekontor i Hamburg, där han stannade i tre år, till 1820. I denna stad erhöll han musikaliska och filosofiska »väckelser» genom ett par umgängesvänner. Hemkommen till Sverige, gjorde han 1822 be-

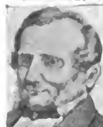
kantskap med Atterbom och mottog af honom idén att resa till Uppsala, där han 1823 blef student och begynte studera musikens teori under Hæffner. Sedan han 1824 tillsammans med Geijer utgifvit sitt första musikverk: *Musik för sång och för piano*, ordnade hans vänner, så att han kunde företaga en utrikes resa. Det var särskildt änkeöfverstinnan Malla Silfverstolpe, som tog hand om L. Han tog därvid först Berlin till vistelseort och erhöll till lärare Carl Friedrich Zelter och till medlärjunge Felix Mendelssohn-Bartholdy, den store kompositören, med hvilken han knöt ett trofast vänskapsförbund, hvarom en intressant brefväxling dem emellan bär vittne. Från Berlin begaf han sig 1826 till Paris, där han studerade Logiers metod för pianoundervisning och införde densamma i den berömda musikskola, som han öppnade i Stockholm efter sin återkomst 1827 och sedan för det mesta ledde, tills han 1860 öfverlät den till Ivar Hallström. 1828 blef han också lärare vid Nya elementarskolan, där han verkade till 1833, och hade förstnämnda år gift sig med *Carolina Vilhelmina Sofia Kernell*, syster till Bellmanssångaren Kernell, genom hvilken L. blef bekant med Atterbom, deras kusin. Från 1864 bodde L. på sin egendom Löfvingsborg nära Linköping och afled d. 23 aug. 1878. Ledamot af Musikaliska akademien. 1852 erhöll L. Svenska akademiens stora guldmedalj. — Utrymmet tillåter icke att uppräkna alla de tonskapelser, som år efter år, häfte efter häfte, offentliggjorts och fört L:s namn vida öfver Sveriges gränser. Några måste dock nämnas: *C-dur-symfoni*, som uppfördes i Stockholm 1831—32 och först grundlade hans rykte som tonskald; *Frondörerna*, första gången uppförd på k. operan 1835; *Drömmarne*, körer med orkesterackompanjemang till text af Thecla Knös; ett stort antal *Sånger* med pianoackompanjemang, många med ord af tonsättaren själf, hvilka vunnit en ofantlig spridning och kunna sägas vara hvarje musikaliskt svenskt sinnes tillhörighet. *Skjutsgossen, Natten, På berget, Bröllopsfärden, En sommardag, Sorg, Friskt mod, Invaliden, Får gå, Mån tro, Varning, En vårdag, Hjärtats vaggsång, Den skeppsbrutna, Aftonen, Bedragen väntan, Sylvias visa, Ett sommarhem, Sista visan* och många andra visor, hvari L. ger uttryck åt en hel mängd stämningar och alla äro äktsvenska, skola lefva i alla tider.

Lindblad, Elis Vilhelm, skald, publicist. Född

på Kättsta gård i Västmanland d. 13 april 1828. Föräldrar: majoren, sedermera postmästaren i Simrishamn, *August Elis Lindblad* och *Karolina Dorotea Möller*. — Efter föräldrarnas afflyttning till Skåne 1838 insjuknade L. i en svår höftåkomma, som i åratal höll honom vid sängen och efterlämnade en ofärdighet för lifvet. Med anledning häraf inskrefs han först sexton år gammal i Lunds katedralskola och blef student 1848. Här beredde han sig i början för den filosofiska graden, skref pro exercitio 1849 och pro gradu philos. 1856. Hans efter faderns frånfälle fullkomligt medellösa ställning tvang honom att alltjämt uppehålla sig genom andras undervisning och slutligen antaga befattning såsom litterärt biträde hos den stora förlagsfirman N. M. Lindh i Örebro. På denna plats, som han innehade åren 1856—74, utgaf han bl. a. med företal och upplysande litteraturhistoriska anmärkningar Atterboms Lyriska dikter och samme författares Minnen från Tyskland och Italien, Franzéns Samlade dikter, äfvensom de i två band utkomna Valda dikter af Franzén och Valda skrifter af O. von Dalin. — 1860 erhöll han Svenska akademiens hedersaccessit för en *Sång öfver Anna Maria Lenngren* samt skref 1865, då Engelbrektsstoden i Örebro aftäcktes, sin vackra *Sång öfver Engelbrekt*. Hans för öfrigt utgifna skrifter äro: *Dansk läsebok med anmärkningar och en kort öfversigt af danska litteraturhistorien* 1865; *Fosterländska Minnen. Historisk-poetisk Läsebok med anmärkningar* 1869, samt *Dikter. Första samlingen* 1873, utmärkta för god stämning och form. Efter att 1875 en tid vistats i hufvudstaden, blef han redaktör för den nya tidningen »Nerike» i Örebro. Död d. 20 april 1878. — Ogift.

Lindblad, Johan Kristofer, universitetslärare, rättslärd. Född d. 15 sept. 1799 i Linköping. Föräldrar: konsistorienotarien *Per Lindblad* och *Maria Kristina Eckhoff*. — Student i Uppsala 1818, aflade han därstädes 1823 juris kandidat- och 1826 juris licentiatexamen samt promoverades 1827 till juris doktor.

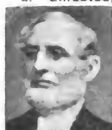
Under en femårig tjänstgöring 1823—28 i rikets hofrätter hade han haft tillfälle att praktiskt behandla juridiska frågor. Redan 1827 förordnad till sekreterare i en kommitté, bestående af hofrättspresidenterna och justitiekanslern, för afgifvande af utlåtande om hofrätternas arbetssätt m. m., kallades han 1829 till docent i juridik vid Uppsala högskola samt meddelade från sistnämnda år till 1842 enskild undervisning i lagfarenheten. 1834—36 gjorde han en vetenskaplig resa i Danmark, Tyskland och Frankrike, befordrades 1838 till juris adjunkt, hvarjämte han erhöll kanslerens förordnande att hålla offentliga föreläsningar och förrätta examina i praktisk lagfarenhet. Efter att 1839—42 jämväl bestridt de till jurisprudent. oecon. et commerc.-professuren hörande föreläsningar och examina, utnämndes han 1843 till professor i kriminal- och processrätt, hvilken befattning han innehade till 1874, då han på egen begäran erhöll afsked med pension. Död i Uppsala d. 31 mars 1876. — Hans från trycket utgifna skrifter äro bl. a.: *Om prescription enligt Sveriges lag* 1827; *Om dråp och mord; med bihang* 1832; *Om laga skifte; Om röstberäkning vid domstolarne* 1853, m. m. L. var framstående genom sina s. k. praktiska föreläsningar, som bestodo i framställning och bedömande af valda rättsfall. Som tentator var L. synnerligen sträng och fruktad, och mer än en af dem, hvilka ansågo sig af

honom förfördelade, vädjade med framgång till offentlig examen, bl. a. sedermera statsministern O. R. Themptander (se nedan). — Gift 1838 med *Charlotta Vilhelmina Heinrich.*

1. **Lindblad, Otto Jonas,** tonsättare. Född i Karlstorp i Småland d. 31 mars 1809. Föräldrar: komministern *Carl Lindblad* och *Helena Maria Chrysander.* — Föräldrahemmet var torftigt, så att fadern mer än en gång måste med sin violin invagga barnen till sömn, då den mer än tarfliga kvällsvarden icke räckte till att mätta de små. Utan tvifvel hade denna omständighet sin andel i den kärlek till musik, som röjdes hos alla barnen, men i synnerhet nådde sin utveckling hos den äldste Otto L. I Lund, där han 1829 inskrefs som student, beredde han sig för den filosofiska graden och hade redan aflagt den förberedande s. k. filologiska examen, då han angreps af smittkopporna så svårt, att han af dem bar märken för hela lifstiden. Under det långa tillfrisknandet sysselsatte han sig nästan ensamt med musik, och under dessa öfningar vaknade så småningom hos honom själfmedvetandet om hans kallelse för tonkonstens skapelser. Återställd till hälsan, absolverade han filosofie kandidatexamen 1837 och promoverades till filosofie doktor 1844, hvarefter han för alltid ägnade sig åt musiken. I och med grundläggandet af Lunds akademiska sångförening 1838 gjorde sig L. allmännare bemärkt som kompositör. Han hade aldrig något arvode för sin verksamhet för studentsången. Men han skaffade sig inkomster genom att med sina sångare gifva musikaliska soaréer, och med en sångkvartett gjorde han konsertresor i åtskilliga landsortsstäder. På de skandinaviska studentmötena visade Lunds studenter, att de hade den yppersta kören i norden. Han mästerliga kvartetter och körer för mansröster, såsom: ***Sätt maskinen i gång; Ur svenska hjärtans djup; Jag vet ett land; Orpheus sjöng; Vintern rasat ut; Hör jag forsens vilda fall*** hafva sjungits i hela Skandinavien. Likaså hafva flera af hans solosånger, såsom *Trollhättan, Kung Erik och lifdrabanten, Till skogs en liten fågel flög,* m. fl., vunnit stort och välförtjänt bifall. — Inom samhället kom han ej längre än 1847 till klockare i Melby församling i Skåne, och de utmärkelser, som träffade denne utmärkte skapare af så många hänförande melodier, inskränkte sig till hans inkallande i Musikaliska akademien 1857 och till ledamotskapet af några sångföreningar i riket. Död i Lund d. 26 jan. 1864. — »L. är såsom tonsättare den mest typiske representanten för den svenska kvartettsången öfver hufvud och särskildt studentsången, med dess sinne för nordisk natur och folkton, dess svärmeri för frihet och fosterland, dess raska lefnadsglädje och dess erotiska serenadromantik.» Så godt som uteslutande autodidakt, har L. af endast kvartetter komponerat omkring sjuttio stycken. — Gift med *Emma Andersson,* som af 1874 års riksdag erhöll pension.

2. **Lindblad, Johan Michael,** teol. författare. Född i Karlstorps prästgård af Växiö stift d. 15 maj 1817; den föregåendes bror. — Vid afgången från Växiö läroverk till Lunds universitet 1836 erhöll L. af Tegnérs hand ett dubbelpris för ett episkt skaldestycke »Balders död», hvilket pris af Tegnér beledsagades med en vänlig recension. Efter fullbordade prästerliga studier, hvilka endast kunde fortsättas därigenom, att L. ägnade en god del af sin tid åt andras undervisning, tvungo honom hans bristande tillgångar jämte den åldrige faderns längtan att få honom till sin medhjälpare i ämbetet att försaka den erbjudna kallelsen att ingå såsom docent i teologiska fakulteten. Prästvigd 1840, tjänstgjorde han i Växiö stift till 1847 och uppträdde därunder flera gånger i förening med Wieselgren såsom talare vid södra Sveriges nykterhetsmöten. Sistnämnda år förflyttad till tjänstgöring inom Adolf Fredriks församling i hufvudstaden, deltog han såsom stiftare i grundläggningen af diakonissanstalten. L. kallades 1848 till kyrkoherde i Öfveds patronella pastorat af Lunds stift. Kontraktsprost i Färs härad 1872. Död i Hörby d. 14 dec. 1893. — De flesta af hans utgifna skrifter äro författade i samma herdatjäll (Öfved), där Assar Lindeblad skref sin »Missionär». De äro bl. a.: ***Predikningar öfver kyrkoårets samtliga evangelier*** 1849—50; ***Passionsbetraktelser*** 1851; ***Evangelisk kalender,*** fjorton årgångar, 1854—67; ***Söndagen, tidning för det christliga hemmet,*** fyra årgångar, 1855—56 och 1866—67; ***Hemmets altare*** 1856; ***Kärlekens Lif*** 1860; ***Minnen från Schweiz*** 1861; ***På vägen*** 1861; ***Vårblommor från Rhen och Paris*** 1867; flera läroböcker. Dessutom strödda tal, verser, uppsatser i tidskrifter och en mängd öfversättningar. — Gift 1850 med *Gustafva Petronella Nyberg.*

Lindblom, Jakob Axelson, ärkebiskop. Född i Skeda socken i Östergötland d. 27 juli 1746. Föräldrar: då varande regementspastorn, sedermera prosten och kyrkoherden i Odensvi, *Axel Johan Lindblom* och *Regina Margareta Pallavicini,* af italiensk härkomst. — Efter enskild undervisning i hemmet, fortsatt vid Linköpings läroverk, afgick L. 1763 till Uppsala, där han erhöll magistergraden 1770. Sedan han ett år varit anställd som e. o. amanuens vid akademiska biblioteket, förordnades han 1773 till ordinarie amanuens och docent i romerska litteraturen samt blef e. o. vice bibliotekarie 1776. E. o. professor 1779 och 1781 utnämnd till skytteansk professor, ådrog han sig, genom sitt angenäma väsen och dessutom känd som lycklig prosaförfattare, Gustaf III:s uppmärksamhet, så att han 1786 utnämndes till biskop i Linköping. Ytterligare hugnad med teologie doktorsvärdigheten 1793, kallades han 1805 till ärkebiskop och prokansler för Uppsala universitet, blef fyra år senare en af Svenska akademiens

ledamöter och vid kröningen 1818 andlig ledamot af Serafimerorden, en värdighet, som före honom ingen i svenska kyrkan innehaft. Död i Uppsala d. 15 febr. 1819. — Det mest framstående i L:s offentliga lif var utan tvifvel hans verksamhet som stiftschef. Nitisk, driftig och ordningsälskande och egentligen mer skapad att sätta andras krafter i rörelse än att själf verka, uppmuntrade han sina ståndsbröder att genom egna skrifter eller öfversättningar arbeta för religiös och sedlig bildning. Själf verkade han visserligen för samma mål, likväl ej genom teologisk lärdom, som han nästan helt och hållet saknade, utan medelbart genom sin älskvärda personlighet, som öfverallt tillvann honom beundran och vänner. Såsom författare, utgifvare eller svenska kyrkans och bildningens officielle målsman har L. fäst sitt namn vid ej så få arbeten, af hvilka här blott nämnas: *Journal för präster* 1797—99; ett latinskt lexikon *Lexicon latino-suecanum*, utarbetadt af Uppsala universitet 1790; *Några ord om Lehnbergs predikosätt* företal framför Lehnbergs predikningar), samt kyrkohandboken af 1811 och den nya katekesen af 1810. Ordförande i bibelkommissionen samt i psalmboks- och evangeliibokskommittéerna, lyckades L. dock icke bringa dessa arbeten till slut. — Som självskrifven riksdagsman och ordförande för prästeståndet underskref L., om ock efter mycken tvekan, såväl 1789 förenings- och säkerhetsakten i talmannens tvungna frånvaro, som regeringsformen 1809 och öfriga därmed förenade grundlagar. En underdånig tjänare af makten, satte han sig likväl gärna i spetsen för de vid 1809 års riksdag fordrade reformerna inom kyrkan, hvaraf resultaten blefvo här ofvan nämnda katekes och handbok. Prästeståndets talman 1809—18, höll L. strängt på »passande» ordning. — Ledamot af Vet.-societ. och hedersledamot af Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien. — Gift 1: 1780 med *Gunilla Margareta Frondin* och 2: 1784 med *Sofia Ulrika Söderberg*. — Hans barn adlades 1812 med namnet *Linderskö1d*.

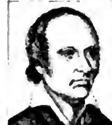
Linde, von der. Stamfadern till denna ätt, *Lorenz Ericsson*, inkom i Carl IX:s tid från Holland och blef handlande i Stockholm samt dog därstädes 1611. Ätten utslocknade å svärdssidan 1676.

1. **Linde, Erik Larsson, von der,** ämbetsman. Son af förenämnde *Lorenz Ericsson* och född i Holland före faderns inflyttning till Sverige. — Efter att i yngre år ha samlat kunskaper och erfarenhet på vidsträckta resor i de flesta af Europas länder, nedsatte han sig 1602 som borgare och köpman i Stockholm, där han genom omtanke och företagsamhet förvärfvade så stora rikedomar, att han på sin tid ansågs som den rikaste köpman i Sverige. Såsom ett slags belöning för de försträckningar, han tid efter annan gjorde kronan, förordnades han 1618 till k. kommissarie och generalfaktor i Holland, 1630 till räntmästare i k. m:ts krigsstat, hvarjämte han 1631 adlades med namnet *von Lindöö*, som ändrades till *von der Linde*, och blef till sist kommerseråd. Oberäknadt flera förläningar, belöpte sig hans kontanta fordringar vid Gustaf II Adolfs död till 70,000 riksdaler, hvilka likväl aldrig blefvo återbetalda. Skulden härför sköts på hans måg, landshöfdingen Tönnes Langman, hvilken låg i tvist med svärfadern. Möjligen föranleddes likvidationens innehållande af Gustaf Adolfs missnöje med L. och det sätt, hvarpå han såsom agent i Holland skött Sveriges kopparhandel och de inflytande subsidiemedlen. Död i Stockholm i jan. 1636. — Gift 1: med *Helena Huusman* och 2: 1606 med *Vendela Lohrman*.

2. **Linde, Lorenz von der,** riksråd. Född d. 20 juli 1610; den föregåendes son. — Tidigt anställd i svenska hären, deltog L. i tyska kriget och var vid dess slut generalmajor och öfverste för ett lybskt regemente. Utan några egentligen framstående förtjänster upphöjdes han, jämte två bröder, af drottning Kristina 1651 till friherre, med 141 hemman i Medelpad till friherrskap, och blef s. å. riksråd och krigsråd. Af Carl X, som under sin ungkarlstid lefde på en mycket förtrolig fot med L. och vanligen benämnde honom »Lasse Lind» eller »kära Lasse», sändes han 1654 till Holstein för att bland de gottorpska prinsessorna utse konungens blifvande gemål. L. utnämndes till general af infanteriet 1655, till fältmarskalkslöjtnant 1658 samt 1665 till fältmarskalk. Sedan Carl Gustaf blifvit förmäld och själf stadgat sitt lefnadssätt, aftog det förtroliga förhållandet mellan honom och L. märkbart. Den senare var nämligen en munter och lefnadslustig herre, om hvilken fadern brukade säga, »att han aldrig ville tänka på huru mycket penningar Lorenz förstört». Men han var tillika uppriktig, oegennyttig och välmenande och därför »omtyckt af både höga och låga». Död d. 25 juni 1670. — Ogift.

Lindeberg, Anders, publicist, dramatisk författare. Född i Stockholm d. 8 nov. 1789. Föräldrar: bokhållaren i järnvågen *Anders Crispin Lindeberg* och *Margareta Kristina Rebrén*. — Student i Uppsala 1806, ingick han under 1808 års krig såsom fänrik vid Västmanlands landtvärn, med hvilket han deltog i årets fälttåg på skärgårdsflottan och i de flesta därunder förefallande sjöträffningar. Tre år senare förflyttad till Gotlands nationalbeväring, bevistade han kriget i Tyskland 1813, först vid pommerska landtvärnet och sedermera vid Skaraborgs regemente, befordrades till löjtnant 1818 och tog afsked ur krigstjänsten 1821 med kaptens titel. — Efter konventionen i Moss 1814 hemsändes L. som »öfvertalig officer» och började söka sin utkomst med pennan. Ett af honom 1808 till Svenska akademien insändt poem hade nämnts med erkännande och likaledes en akt af en tragedi. 1815 framträdde han såsom författare med en flygskrift, föranledd af Napoleons landstigning på franska kusten och kallad: *Äro de nya händelserna i Frankrike till Europas lycka eller olycka? Politisk gissning*, samt därpå med en annan: *Hvad politik*

bör Sverige under nuvarande crisis iakttaga? hvilken senare ansågs förnärmande för utrikes makter och indrogs, utan någon rättegång. L. gjorde äfven inlägg i polemiken mot Grewesmöhlen och åtalades af denne. Härigenom känd som modig och tnlangfull skriftställare, erhöll L. 1816 anställning i den af k. bibliotekarien Wallmark utgifna »Allmänna journalen». En af L. skrifven broschyr, *Några tankar om en svensk tronföljares uppfostran*, som af boktryckaren i manuskript visades för hofkansleren och af denne för kronprinsen, ledde till följd, att Carl Johan erbjöd L. skälig ersättning för både denna och den förut indragna broschyren, om L. ville afstå från utgifvandet af den senare. L., hvilken beundrade kronprinsen för dennes krigardåter, mottog ersättningen och fick dessutom 400 rdr banko om året. Han kom sålunda att tillhöra kronprinsens »litterära stab», som Grewesmöhlen fordom tillhört. — 1821 inköpte L. *Stockholms-Posten*, som han sedan utgaf till 1833, då tidningen upphörde. Kort därefter ingick han såsom medarbetare i *Aftonbladet* och fortfor härmed till hösten 1842. — Under åren närmast efter 1830 hade han flera gånger ingått till konungen med begäran att få i Stockholm upprätta en enskild teater. De afslag, som alltjämt mötte hans ansökningar, bidrogo endast till att ännu mera stegra hans ifver. I tidningsuppsatser och ströskrifter sökte han ådagalägga, att det monopol å de offentliga skådespelen i Stockholm, som k. teatern tillvällat sig, vore grundlagsvidrigt. Han kritiserade nu också regeringssättet i allmänhet och införde i sin tidning en öfverblick af Sveriges utveckling från 1809 samt tryckte den långa artikeln jämväl i bokform, *Sverige år 1809 och 1832*, 1832—33, och fortsatte den med en blick på framtiden, *Sverige i framtiden*, 1833. L. miste emellertid på grund af detta uppträdande sin pension. 1834 ingaf han till rikets ständers justitieombudsman en skrift: *Några upplysningar rörande k. teatern*, hvilken skrift ansågs förgriplig och ådrog honom anklagelse för högmålsbrott. Hofrätten dömde honom till döden, hvilket utslag stadfästes af högsta domstolen, men konungen förändrade dödsstraffet till tre års fängelse å Vaxholms fästning, med förständigande för kommendanten, att efter första årets förlopp inkomma till k. m:t med berättelse om L:s uppförande under tiden. Då L. vägrade mottaga benådningen, meddelades d. 20 okt. s. å., med anledning af konungens ankomst till Sverige tjugufyra år förut, en allmän amnesti åt alla, hvilka sedan 1810 blifvit sakfällda för politiska förbrytelser, i följd hvaraf L. försattes i frihet. L. afstod emellertid hvarken från sina teaterplaner eller sitt oppositionella skriftställeri. Efter nya afslag å ansökningar om tillstånd att få öppna teater i Stockholm, följde L. 1842 det af O. U. Torsslow gifna exemplet att utan tillstånd öppna en teater. På en vid Lilla Trädgårdsgatan inköpt tomt lade han grunden till en teaterbyggnad d. 21 mars 1842 och bedref arbetet med den skyndsamhet, att »Nya teatern» kunde öppnas redan d. 1 nov. s. å. Anläggningen, beräknad för en ganska storartad verksamhet, motsvarade dock icke förhoppningarna, och redan inom två år måste L. afstå sin egendom åt borgenärerna. Efter detta afbrott återgick han till sin publicistiska verksamhet, deltog 1845—46 i utgifningen af tidningen *Dagen*, men återgick 1847 till Aftonbladet. Han redigerade under någon tid 1848 tidningen *Minerva* samt var därefter medarbetare i *Bore* till sin död i Stockholm d. 12 dec. 1849. — Utom allt hvad han författat i publicitetens tjänst har L. skrifvit: *Svensk Biografi* 1818; *Ephemerider* 1820; *Blanka, tragedi i fem akter*, tryckt och uppförd på k. teatern 1822; *Toni, dram i tre akter* 1832; *Prestgården*, gifven på Nya teatern 1843; *Grannarna*, en bearbetning efter Fr. Bremers roman af samma namn, gifven på Nya teatern 1844; *Midsommaraftonen* och *Demosthenes*, icke uppförda; *Bidrag till Sveriges historia efter den 5 November 1810*, 1839; *Betraktelser under en resa i Danmark, Tyskland och Ungern* 1844; *Junker Carl, historisk roman från Birger Jarls tidehvarf* 1847; *Halfbrodern, en tidsbild från början af nittonde seklet* 1848; *Den oskärade helgedomen* 1849, m. m. L. erhöll 1819 Svenska akademiens stora medalj för dikten *Mina drömmar* och 1817, 1820 och 1827 andra priset för en tragedi, en estetisk afhandling och ett poem. — Gift 1: 1810 med *Edla Kristiana Ramstedt* och 2: 1826 med skådespelerskan *Vilhelmina Kristina Enbom*.

Lindeblad, Assar, präst, skald. Född d. 19 dec. 1800 i Lackalänga socken i Skåne. Föräldrar: klockaren därstädes *Jöns Lindeblad* och *Margareta Lindeblad*. — Vid Lunds universitet, där L. blef student 1818, beredde han sig först för kyrkans tjänst och prästvigdes 1823, hvarefter han tog den filosofiska graden och 1829 promoverades till magister. Två år senare förordnad till docent i estetik, förestod han professuren i samma läroämne 1834—38, då han som utnämnd pastor tillträdde Öfveds pastorat i Skåne. Häradsprost 1847. Död d. 3 mars 1848. — Lackalänga var, vid den tid, L. växte upp, Tegnérs prebende, hvarför den fattige klockarsonen under sin skoltid ofta hade sitt tillhåll i skaldens hem. Af personlig beundran för sin välgörare, troligen äfven af likstämmighet i poetisk åskådning, sökte L. tillägna sig det Tegnérska bildspråket, en imitationslust som på sin tid hårdt klandrades, ehuru L. röjde en verklig skaldebegåfning. Hans poem äro klara och fulltoniga, men icke sällan väl svulstiga. Han blef åtskilliga gånger prisbelönt af Sv. akademien. 1824 utkom hans första diktverk *Cylinda*, ett romantiskt poem, som året därpå efterföljdes af *Månskensqvällarne* 1825; vidare af *Blekingsblommor* 1828; *Sång i anledning af jubelfesten i Lund 1830*, två häften *Dikter* 1832—33; *Religiösa sånger* 1843; *Fosterländska sånger* 1843; *Missionssånger* 1846. Såsom prosaist har han utgifvit ett litteraturhistoriskt utkast *Svenska sången* 1832, samt anonymt flera *noveller*. Han har utgifvit *Högmesso-predikningar* 1849; *Tillfällighets-predikningar och andliga tal* 1850,

samt *Henrik Schartaus lefnad och lära* 1837. — Gift 1838 med *Elise Karolina Broberg.*

Lindegren, Amalia, genre- och porträttmålarinna. Född i Stockholm d. 22 maj 1814. — Utan undervisning hade Amalia Lindegren ända till sitt trettionde år sysselsatt sig med blyertsteckningar, porträttering i svartkrita och till sist på egen hand begynt måla något i olja. Så blef hon — redan 32 år gammal — kand af Qvarnström och fick genom hans bemedling, hvad som eljest den tiden ej var medgifvet fruntimmer, tillträde till öfningarna i konstakademien. Under hela tiden hade hon uteslutande ägnat sig åt porträttering. Den konstnärsbegåfning, om hvilken hennes bilder buro vittne, kunde ej längre förbises och så erhöll hon ett stipendium för att göra en studieresa i utlandet. 1850 lämnade hon Sverige och uppehöll sig till 1854 i Paris, där hon efter ett kort besök i Cogniets damatelier valde Ange Tissier till sin lärare. Efter att ha uppehållit sig i München en del af året 1854, begaf hon sig hösten s. å. till Rom samt vistades där till i juni 1855, då hon återvände till Paris och stannade där till på våren 1856. Under sin första vistelse i Paris hade hon på Qvarnströms inrådan försökt utbyta porträttmålningen mot genren och målade 1851 sin första tafla *Dryckesscen*, som inköptes af konstföreningen i Stockholm. Därpå följde en hel mängd genrestycken: *Pilgrimen, Trubaduren, Mattheus, Flickan med apelsinen, Italiensk bondkvinna, Pifferari, Frieriet, Änkan, Munken, Frukosten,* hvilka tid efter annan hemskickades till Sverige och gjorde konstnärinnan känd och värderad af den svenska konstvärlden. Efter sin återkomst hem 1856 blef fröken L. ledamot af konstakademien, där hon 1853 valts till agré, samt målade bl. a.: ***Mormors öga, Dans i en dalstuga, Vallflickan, Lillans sista bädd, På väg till kyrkan, Mors lilla hjälpreda, Marknadsfröjd i en dalstuga*** o. s. v., konstverk, hvilka jämte en mängd goda porträtt ytterligare bidrogo att befästa hennes anseende såsom det yngre Sveriges utmärktaste konsnärinna. — Hedersledamot af »Female artists Society» i London, samt innehafvarinna af medaljen »Litteris et artibus». Död i Stockholm d. 27 dec. 1891. — »Hemlifvet blef L:s område. Barnafröjd och barnsligt behag, lugnt välbefinnande, sinnesfrid och näpen småkvickhet, leende föräldralycka, undergifven sorg målade hon — med godt hjärta, med mildt älskvärd sympati och gladt lynne.»

Lindegren, August (Agi), arkitekt, tecknare.

Född i Hudiksvall d. 29 dec. 1858. Föräldrar: grosshandlaren *Theodolf Lindegren* och *Rosa Regnander.* — Elev vid Tekniska högskolan 1878—82 och vid konstakademien 1882—85, har L. företagit olika studieresor, till Frankrike, Italien, Tyskland m. fl. land i olika ändamål, såsom för att studera väggmålningsteknik för Uppsala och Västerås domkyrkor. Sedan 1885 är L. arkitekt i öfverintendentsämbetet och sedan 1895 äfven slottsarkitekt vid Drottningholm. Han har bl. a. gjort ritningarna till *Grausäters villa* vid Baggensfjärden 1886, *Biologiska museet* vid Stockholm 1893, *Villa å Portudden* vid Gripsholm 1897, *Folkets hus i Grängesberg* 1898, *Gustaf Vasa-kyrkan i Stockholm* m. fl. — På de dekorativa konsternas område är L. synnnerligen framstående, och han har ledt dekoreringen i många olika svenska kyrkor. Han har vidare textat och illustrerat eller enbart illustrerat åtskilliga böcker och en mängd adresser, däribland de flesta af dem som från inlandet öfverlämnades till konung Oscar vid jubileet 1897. L. har också tecknat flera af G. Hedberg utförda bokband samt etsat ex-libris och humoristiska karrikatyrer. Led. af Konstakademien. — Gift 1890 med *Annie Hjortsberg.*

Lindegren, Carl Johan, skald. Född i Lindesberg 1770. Föräldrar: kyrkoherden *Johan Lindegren* och *Anna Katarina Rabenius.* — L. inskrefs som student i Uppsala 1781 och blef tio år senare filosofie magister. Han ingick därefter som e. o. kanslist i kanslikollegium, där han likväl ej vann någon befordran utan förordnades 1796 till sekreterare i tenterkansliet, från hvilken befattning han i följd af sin oordentliga lefnad afskedades 1801. Han begynte egentligen sin litterära bana med en dram *Den försonade fadern* 1795, som väckte mycken uppmärksamhet, hvarefter han utgaf en tidning *Colporteuren* 1798, hvilken befanns särdeles pikant genom en saga i Silfverstolpes manér, kallad *Oxarne och borgmästaren.* Vidare ökade han sin popularitet genom en mängd *Visor*, dels politiserande dryckessånger, dels sentimentala känsloutgjutelser, hvilka begge anslogo den stora massan, så att L. på dess skuldror nästan upphöjdes till en af Sveriges yppersta diktare. Detta föranledde honom att utgifva sina *Samlade arbeten* 1805—07. Men härmed var det också förbi med allmänhetens flyktiga bifall. Förfallen till både sin inre och yttre människa, tillbragte han de sista lefnadsåren för det mesta på gäldstugan och afled där d. 1 maj 1815. — I mycket befryndad med »Lucidor» och Lidner, företer L. liksom dessa »en störd harmoni, en förryckt kraft och ett misskännande af sin egen talang, som endast i de ögonblick, då en aflägsen aning härom öfverväldigar honom och tvingar honom att utgjuta sig i en elegisk klagan, blir poetiskt intressant och sätter läsaren i den milda sinnesstämning, att önska frid öfver hans aska.» Bland de stycken han skref i häktet märkes sagan *Tyska prosten* 1813. Bekanta voro på sin tid sångerna till hans hustru: *Farväl Sofi, vi se hvarandra åter,* och *Suckar, böner, tårar* etc. 1809. Under 1812—15 skref han också rimmade tiggarebref, graf- och bröllopsverser. Sin största betydelse äger L. som dramatisk författare. — Gift med *Beata Sofia Silfversvärd.*

Lindell, Per Gustaf Edvard, ingenjör, kämpe för likbränningen. Född i Floda församling af

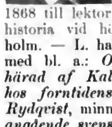
Nyköpings län d. 6 mars 1842. Föräldrar: komministern *Gustaf Lindell* och *Sofia Augusta Boethius*. — Student i Uppsala 1862, genomgick L. teknologiska institutet i Stockholm 1862—65 och var anställd vid åtskilliga industriella verk och inrättningar till 1875, då han i hufvudstaden upprättade industritidningen *Norden*, som under hans ledning kämpade sig fram till en unsedd position och af L. redigerades till hans död i Stockholm d. 23 okt. 1902. — L. har förnämligast fäst uppmärksamheten vid sin person genom sitt entusiastiska och energiska arbete för likbränningens införande som grafsätt i Sverige. Alltifrån Svenska Likbränningsföreningens bildande tjänstgjorde han som dess sekreterare och kassaförvaltare samt var outtröttlig att med råd och dåd, bl. a. genom redaktion af föreningens meddelanden och genom det 1888 utgifna arbetet *Likbränningen jämte öfriga grafskick*, söka vinna mark för detta grafskick, hvilket arbete i början möttes med ett fördomsfullt motstånd, särskildt från kyrkligt håll, men sedan kröntes med den framgång, att likbränningen blef officiellt erkänd som berättigad från statens sida. — 1889—98 utgaf L., som var en ideellt anlagd man med varmt fosterländskt sinne, äfven fyra serier af en i sitt slag förtjänstfull publikation: *Autografier och porträtt af framstående personer* och gjorde under utställningen 1897 sin industritidning till daglig under namnet *Nordens Expositionstidning*. — Gift 1884 med *Julia Margareta Henrika Nerpin*.

Linder, Carl Vilhelm, filolog, teolog. Född d. 10

mars 1825 i Vists församling i Östergötlands län. Föräldrar: hemmansägaren *Daniel Persson* och *Kristina Nilsdotter*. — Student i Uppsala 1845, filosofie doktor 1851, docent i latin 1852, adjunkt i grekiska 1854 samt professor i samma ämne vid Lunds universitet 1859. L. upprättade tillsammans med professor Lysander 1866 i Lund ett filologiskt universitet, prästvigdes s. å. och utnämndes 1868 till domprost i Västerås. Hans mångsidiga duglighet blef för olika ändamål tagen i anspråk. 1873 och 1878 var L. representant för stiftet vid kyrkomötet samt 1875—78 landstingsman för Västerås stad och ordförande för stadsfullmäktige. 1876—78 riksdagsman i Andra kammaren för Västerås-Köping-Enköping och 1879—81 för Västerås-Köping, tillhörde L. landtmannapartiets utpräglade motståndare. Han var äfven 1865 ledamot af kommissionen för språkundervisningen, 1870—71 af kommittén för granskning af läroverksstadgan samt beklädde posten som ordförande eller vice ordförande vid fyra allmänna läraremöten. 1877 blef L. domprost i Linköping och teologie doktor. Död i Linköping d. 20 okt. 1882. — L. var äfven verksam som skriftställare. Han utgaf *Om grekernas theater och skådespel* 1865; *Bidrag till grekiska språkets synonymik* 1867; *Om liturgiens betydelse i och för kulten inom den evangelisk-lutherska kyrkan* 1871; latinska poem och festtal, akademiska afhandlingar, tidskriftsuppsatser, tillfällighetsvers på svenska, i förening med K. A. Wallberg ett *Svenskt-grekiskt lexikon* 1862. m. m. — Gift 1854 med *Anna Maria Ulrika Wallenberg*.

Linder, Nils, språkforskare. Född i Vissefjärda, Kalmar län, d. 13 febr. 1835.

Föräldrar: hemmansägaren *Petter Karlsson* och *Ingrid Nilsdotter*. — Student i Uppsala 1858, aflade L. kansliexamen 1861 och blef 1866 filosofie doktor. Docent i nordiska språk vid Uppsala universitet 1867, utnämndes han 1868 till lektor i svenska språket och litteraturhistoria vid högre lärarinneseminariet i Stockholm. — L. har uppträdt som en flitig författare med bl. a.: *Om allmogemålet i Södra Möre härad af Kalmar län* 1867; *Om uppfostran hos forntidens nordboar* 1870; *Johan Erik Rydqvist*, minnesteckning 1878; *Regler och råd angående svenska språkets behandling i tal och skrift* 1882; *Om tilltalsord i svenska språket* 1884; *Pseudonymen Jonas Grönström* (J. A. Wahlberg) *och hans kritiska ströftåg* 1885; *Om -er, -r, -ar och -or såsom pluraländelser för neutrala substantiver i svenska språket* 1890, där han i strid mot Rydqvist m. fl. söker ådagalägga, att dessa ändelser äro fullt berättigade: *Om afledningsformerna -länding, -ländning och -länning* 1896; *Om attributbestämningar* 1900. I ett par föredrag framlade han 1895—96 *Meddelanden såsom bidrag till kännedom om Viktor Rydbergs personlighet*. Därjämte har han för en mängd tidningar och tidskrifter författat ett stort antal afhandlingar och uppsatser, hufvudsakligen i språkvetenskapliga, pedagogiska och litteraturhistoriska ämnen samt åtskilliga lefnadsteckningar. Hvad som dock mer än något annat är ägnadt att bereda L:s plats i samtids och eftervärlds hågkomst, är hans startande 1875 af det storartade verket *Nordisk Familjebok*, öfver hvilket han till 1880 utöfvade ledningen. — Under sin senaste tid uppträdde L., särskildt i litteraturkritiska uppsatser i Aftonbladet, som en bitter och lidelsefull motståndare till den världsåskådning, som representeras af Ellen Key, V. von Heidenstam m. fl., och sökte därjämte i en broschyr *Svenska språket i modern diktkonst* 1902, hvilken gaf anledning till åtskilliga polemiska skrifter, förringa samma riktnings rent litterära värde. — Sekreterare i 1873 års särskilda utskott för behandling af läroverksfrågan, var L. en af hufvudstadens representanter i Andra kammaren 1891—93, hvarvid han ådagalade liberala och frihandelsvänliga tendenser. Död i Stockholm d. 21 jan. 1904. — Gift 1887 med

Gurli Peterson, som författat åtskilliga uppsatser i tidningar och tidskrifter samt broschyren *Våra barns ungdomsläsning*.

Linderot, Lars, väckelsepredikant. Född i Jörlanda socken i Bohuslän d. 7 aug. 1761. Föräldrar: regementsskrifvaren *Johan*

Linderot och *Dorotea Kjerrulf*. — Student i Lund 1778, fördes L. af sin kallelse till kyrkans tjänst och invigdes till predikoämbetet 1787. Efter att ha varit komministersadjunkt vid domkyrkan i Göteborg från 1790, utnämndes han 1800 till kom minister i Tölö församling i norra Halland och verkade på denna anspråkslösa plats till sin död, som inträffade i annexförsamlingen Lindome, efter slutadt skriftetal till nattvardsungdomen, d. 23 maj 1811. — Han var som predikant synnerligt eftersökt och bildade för en tid nästan ett slags homiletisk skola, i det att unga präster och studerande, intagna af hans extemporerade, omedelbara predikosätt, sökte mer och mindre lyckligt tillägna sig detsamma. Hans predikningar, hvartill utkasten och åhörarnes anteckningar med mycken svårighet samlades och trycktes efter hans död under titeln ***Högmessopredikningar***, tillhörde länge antalet af svenska allmogens mest använda uppbyggelseböcker. Detsamma var förhållandet med hans ***Andeliga sånger och tillfällighetsverser***, som första gången trycktes 1815.

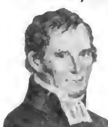
Linderoth, Gustaf Vilhelm, industriidkare.

Född i Umeå landsförsamling d. 23 nov. 1816. Föräldrar: kronolänsmannen *Jakob Ersson Linderoth* och *Charlotta Gabrielsdotter*. — Faderlös vid nio års ålder, anlände sonen 1829 till Stockholm för att söka sin utkomst. Här erhöll han, efter att några år ha arbetat hos en urmakare Salén, anställning hos den framstående urfabrikanten Cedergrén. Efter urfabrikören Malmströms frånfälle 1844 genom köp innehafvare af dennes verkstäder, begynte han genast att vid sitt yrke införa nya maskiner och tidsenliga arbetssätt. För detta ändamål företog han åtskilliga studieresor till Tyskland, Schweiz och England, hemförde för hvarje gång nya modeller till ur och verktyg, samt utvidgade efterhand sin rörelse till ett här i landet förut aldrig anadt omfång, särskildt fabrikationen af tornur. Med hans stigande anseende såsom en i sitt fack ovanligt skicklig och företagsam yrkesidkare följde en mängd offentliga förtroendeuppdrag, hvilka han alla skötte med samma omsikt och samvetsgrannhet som sin egen affär. Midt under sin rastlösa verksamhet slutade han sina dagar i Stockholm d. 25 april 1871. — Hans förtjänster vunno både inom och utom landet erkännande. Ett af utlandets mer ansedda samfund, Society for the Encouragement of Arts, Manufactures and Commerce i London, kallade honom till korresponderande hedersledamot. — Gift med ***Betty Cedergrén***, född i Stockholm d. 13 febr. 1822 och dotter till urfabrikören I. F. Cedergrén. Hon började redan vid nio års ålder lära yrket hos sin fader och måste då begagna gosskläder för att icke bli störd af inkommande kunder, som eljes skulle förvånat sig öfver att se en kvinna arbeta i ett yrke. Efter sitt giftermål arbetade hon äfven i yrket och deltog efter mannens död med stort intresse i verkstadens arbete ända till slutet af 1880-talet. Död d. 10 dec. 1900. — Hedersled.

af Stockholms urmakaresocietet och af Sveriges urmakareförening. — Sonen *Johan Gustaf*, f. d. 18 maj 1848, öfvertog 1872 sin faders affär och har allt mera uppdrifvit densamma. L. har bl. a. levererat tornur till domkyrkorna i Uppsala, Kalmar, Skara och Växiö samt Storkyrkan i Stockholm och har äfven till utlandet exporterat ur och finare vetenskapliga instrument.

Lindfors, Anders Otto, filolog. Född i Näsby

socken af Växiö stift d. 28 juli 1781. Föräldrar: komministern *Anders Lindfors* och *Brigitta Kristina Hjelm*. — L. blef student i Lund 1798, där han inom kort var en af den berömde latinaren professor Lundblads utmärktaste lärjungar och promoverades till filosofie magister 1802. Följande året kallad till docent i pedagogik och didaktik och 1805 till docent i teoretisk filosofi, aflade han efter idkade juridiska studier hofrättsexamen 1810 och förordnades s. å. till notarie i uppfostringsutskottet. Flera gånger förut föreslagen till akademiska adjunkturer, utnämndes han 1811 till adjunkt i historia och befordrades 1816 till professor i samma vetenskap. 1819 hade han låtit prästviga sig och utnämndes s. å. till kyrkoherde i Bjershög och Oxie. Han förflyttades 1826 till eloquent. et poës. professuren samt blef 1830 teologie doktor. Död i Lund d. 8 mars 1841. — Utrustad med djupa kunskaper, sällsynt kraft och stor duglighet, lade L. dessa egenskaper i dagen icke blott i sitt egentliga lärarekall utan äfven på andra områden, som berördes af hans verksamhet. Såsom lärare och skriftställare på latin intog han ett värdigt rum bredvid sina mera framstående föregångare. 1804 uppträdde han först såsom latinsk författare med ***Index latinitatis in Ciceronis Brutum***, som tio år senare efterföljdes af ***Handbok i romerska antiqviteterna*** 1814 och af hans stora arbete ***Fullständigt Svenskt och Latinskt Lexicon*** 1815—24. Dessa tre äro hans förnämsta vetenskapliga verk. Han har dessutom utgifvit en mängd mindre arbeten i romerska litteraturen och historien, mest i disputationsform. — Gift 1816 med ***Maria Margareta Arenberg***.

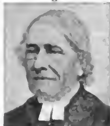
Lindgren, Albert Hellen Gustaf Benedikt,

litteraturhistoriker. Född d. 13 juni 1857 i Hedemora. Föräldrar: prosten *Bengt Gustaf Lindgren* och författarinnan ***Hilda Augusta Amanda Hallström***, som sedermera blef omgift med direktören vid blindinstitutet P. Kerfstedt (se I: 574). — L. blef student i Uppsala 1876 och flyttade 1878 med modern till Stockholm, där han från 1883 en följd af år var teaterkritiker i Ny Ill. tidning och från 1891 några år litteratur- och tidtals teaterkritiker i Aftonbladet. L. lämnade för öfrigt bidrag till en mängd svenska tidskrifter och var under åtskilliga år lärare vid Dramatiska teaterns elevskola. I bokform utgaf L.: ***Ryssland och nihilismen*** 1883, inledning till öfversättning af Stepnjaksen »Det

underjordiska Ryssland»; *Voltaire och hans strid mot fördomarne i religion och samhälle* 1889 (i Verdandis småskrifter); *Vittra stormän* 1894, en samling essayer om svenska och utländska äldre och yngre författare; *Sveriges vittra storhetstid* 1895—96, antologien »Ungdomens poesibok» 1897, *Emile Zola* 1898, *Sagoskalden H. C. Andersen* 1899, *Skalder och tänkare, litterära essayer* 1900, *Henrik Ibsen i hans lifskamp och hans verk* 1903; *Johan Ludvig Runeberg* 1904 samt öfversatte P. Krapotkins memoarer. — Af ett frisinnadt och själfständigt kynne, visade sig L. som kritiker kunna på ett fint och förstående sätt få fram det karaktäristiska hos olika personer och litteraturriktningar. Död i Stockholm d. 9 febr. 1904. — Ogift.

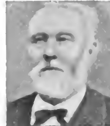
Lindgren, Henrik Gerhard, orientalist. Född d. 15 dec. 1801 i Stockholm. Fadern borgare. Modern var syster till matematikern *Jöns Svanberg*. — Student i Uppsala 1815, vann L. därstädes 1821 den filosofiska graden och utnämndes 1830 till docent i arabiska litteraturen samt blef s. å. adjunkt i grekiska och österländska språk. Efter att nästan oafbrutet 1833—41 ha förestått professurerna i grekiska och österländska språk och under samma tid antagit prästerlig ordination 1836 samt erhållit professors titel 1838, utnämndes han 1841 till pastor i Tierp af ärkestiftet, och förordnades till kontraktsprost 1845. Teologie doktor 1860. Fullmäktig i prästeståndet vid alla riksdagar 1847—66 och efter den nya riksdagsordningen antagande 1866 vald till ledamot af Första kammaren, hvilket förtroende han dock afsade sig. Fullmäktig vid 1868 och 1873 års kyrkomöten, medlem af bibelkommissionen, ledamot af Vetenskapsakademien. — Ansedd som sin tids yppersta orientalist i landet, utgaf L. från trycket flera arbeten i sin vetenskap, såsom: *Quinquag. sexta Al corani Sura, suethice versa* 1830; *Carol. M. Agrell, Supplementa ad Lexicon Syriacum Castellianum* 1838—41; öfversättningar från grundtexten af *Job* 1831; *profeten Jesaja* 1842—43; *Pentateuchen eller Moses fem böcker* 1854—56; *Josua, Domareboken, Samuels böcker och Konungaböckerna* 1862 samt *Höga visan* 1875; akademiska disputationer, åtskilliga tal och predikningar, uppsatser i litterära tidskrifter o. s. v. — Oaktadt sina hvad politiken beträffar konservativa åsikter — L. hörde bl. a. till representationsförändringens häftigaste motståndare — uttalade han sig som vetenskaplig teolog ofta med stor fördomsfrihet. Död i Tierp d. 16 jan. 1879. — Gift 1833 med *Vilhelmina Charlotta Löwenhielm.*

Lindgren, Karl Adolf, musikskriftställare. Född d. 14 mars 1846 i Trosa. Föräldrar: handlanden *Karl Erik Lindgren* och *Brita Johanna Vilhelmina Burman.* — Student i Uppsala 1863 och filosofie kand. 1873, ägnade L. sig från ungdomen åt musikhistoriska studier och blef 1874 musikrecensent i Aftonbladet, hvilken befattning han fortfarande innehar. Han var 1881—84 redaktör i Svensk Musiktidning, där han alltid varit en flitig medarbetare. L. har för öfrigt skrifvit korrespondensartiklar till Nordisk Musiktidende i Kristiania och till tyska musiktidningar, har öfversatt Shakspeares »Lucretia» 1876, Lobes »Musikens katekes» 1877 och åtskilliga operatexter, har författat *Satser i svensk verslära* 1880, *Verslära* i E. Schwartz' och A. Noreens »Svensk språklära» 1881, *Om Wagnerismen* 1881, *Svenske hofkapellmästare 1782—1882*, 1882, *Musikaliska studier* 1896, lämnat en del af de biografiska uppgifterna till Svenskt Porträttgalleri: Tonkonstnärer och sceniska artister 1897, *Ur svenska musikens häfder* 1901 (i K. Valentins »Populär allmän musikhistoria»), m. m. — L. är i besittning af stora kunskaper på musikhistoriens område och utmärker sig som kritiker för mycken opartiskhet. Han är hvarken ensidigt hängifven de äldre eller yngre tonsättarne utan har sinne både för den klassiska och den moderna tonkonsten. — Ogift.

Lindgren, Lars Erik, trädgårdsodlare. Född i Balingsta socken, Upplands län d. 2 febr. 1828. Föräldrar: landtbrukaren *Lars Olsson* och *Anna Greta Ersdotter.* — Efter att på olika håll studerat trädgårdsskötsel, blef L. 1858 föreståndare för Skaraborgs läns trädgårdsförenings trädgård i Skara och 1863 trädgårdsmästare vid Landtbruksakademiens experimentalfält, där han 1881 blef direktör för trädgårdsafdelningen, hvilken post han lämnade 1900. L. har varit verksam icke endast som praktisk trädgårdsodlare, utan äfven som lärare, ur hvilkens skola ett stort antal lärjungar utgått, samt skriftställare. Han har sålunda utgifvit: *Trädgårdsbok för folkskolor och landtmän* 1861, som öfversatts till norska och finska; *Handbok i trädplantering* 1865; *Trädgårdsbok för norden* 1868; tillsammans med L. A. Ringius *Folkskolans trädgårdsbok* 1873; *Handledning i trädgårdsskötsel för folkskolor* 1876; *Handbok i svenska trädgårdsskötseln* 1872—1884, tills. med A. Pihl och G. Löwegren. 1862—1902 utgaf L. »Tidning för trädgårdsodlare», i hvilken han själf skref en mängd uppsatser. L. har med understöd af statsmedel företagit flera utländska studieresor. — Ledamot af Landtbruksakademien. — Gift 1863 med *Johanna Fredrika Torstenson.*

1. **Lindh, Johan Per,** boktryckare och bokförläggare. Född i Örebro d. 28 aug. 1757. Fadern var *Johan Lindh*, född i Örebro d. 4 okt. 1723, som 1752 erhöll k. privilegium på att öppna boktryckeri i Örebro och i tiotusental sålde a-b-c-böcker, katekeser och psalmböcker samt blef ägare af landtgods och järnbruk. Han var gift med *Anna Regina Dahlström.* — Efter faderns död öfvertog L. Örebrotryckeriet 1784, som han 1798 sålde till sin yngre broder (se nedan). Själf hade L. 1791 inköpt tryckeri i Stockholm och där börjat bokförlag. Han inköpte bl. a. Lars Salvius' förlag, tryckte från 1792 almanackor enligt kontrakt med Ve-

tenskapsakademien, förlade Vetenskapsakademiens och Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens publikationer samt bl. a. Kellgrens, Lidners, Oxenstiernas och Adlerbeths skrifter, en mängd romaner i öfversättning, 1807 års stora lagsamling på svenska och tyska samt hade boklåda. 1805 fick han k. privilegium på utgifvande af Örebro tidning och inrättade 1817 i Stockholm ett stort stilgjuteri. Död i Stockholm d. 30 april 1820. — P. A. Norstedt från Örebro inköpte efter L:s död hans boktryckeri och boklåda, en del af hans förlag samt kontraktet af 1817 med Vetenskapsakademien. — Gift 1811 med *Katarina (Karin) Maria Ljungdahl.*

2. **Lindh, Nils Magnus,** boktryckare och bokförläggare. Född i Örebro d. 24 dec. 1775; den föregåendes bror. — L., som 1798 öfvertog tryckeriet i Örebro, öppnade äfven förlagsverksamhet samt köpte boktryckerier i Jönköping och Västerås. Af broderns sterbhus köpte han katekeskontraktet och andra förlag. Från 1820-talet till sin död, d. 16 mars 1835, var L. Sveriges förnämste bokförläggare. Han förlade i synnerhet lärda verk, lexikon och språkläror, men till hans förlag hörde äfven skalderna Franzén, Choræus, Nicander m. fl., historikerna Gibbon, W. Scott, Becker, Joh. Müller, o. s. v. — Gift 1801 med *Ulla Justina Öijer.* — Sonen *Per Magnus Lindh,* född 1807, död i Örebro d. 5 mars 1843, gift 1: 1836 med *Johanna Ulrika Aqvilina Ulmgren* och 2: 1839 med *Elise Julie Aminoff,* inköpte Palmblads m. fl:s förlag och öfvertog Biografiskt lexikon från sjätte bandet, men saknade företrädarnes driftighet. — Till disponent för firman N. M. Lindh antogs 1845 Abraham Bohlin (se I: 112). Jfr H. Wieselgrens uppsats i den 1893 utgifna *Ur skilda portföljer:* »Firman Lindh i Örebro och Stockholm, ett blad ur vår odlings häfder».

Lindhagen. Äldste kände stamfadern, *Samuel Lindh,* lefde i slutet af 1600- och början af 1700-talet och var gästgifvare i Målbäck i Östergötland. Dottern, Anna Helena, kallade sig Lindhagen, och sonen, Daniel, Lindenhagen. Dennes son kallade sig liksom fastern *Lindhagen.*

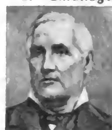
1. **Lindhagen, Daniel Georg,** astronom. Född

i Askeby församling af Linköpings stift d. 27 juli 1819. Föräldrar: komministern *Carl Israel Lindhagen* och *Jakobina Maria Köhler.* — Student i Uppsala 1837, aflade L. därstädes 1846 filosofie kandidatexamen och promoverades 1848 till filosofie doktor. 1843—46 anställd såsom amanuens vid observatoriet i Uppsala, anträdde L. hösten sistnämnda år en utrikes vetenskaplig resa, hvarunder besök gjordes vid en mängd astronomiska observatorier i Tyskland, Holland, Frankrike, Italien och Ryssland. Resan slutade vid ryska centralobservatoriet i Pulkova, där han efter några månaders vistelse erhöll en provisorisk anställning 1847. Mot slutet af 1849 förordnades han till ordinarie adjunkt vid observatoriet i Pulkova samt kallades året därpå till astron. docent i Uppsala, dock med tillåtelse att fortfarande kvarstanna i Pulkova. 1850—51 verkställde han, tillsammans med norska och ryska vetenskapsmän, de vinkelmätningar samt polhöjds- och azimuthsbestämningar, genom hvilka det finska triangelnätets trigonometriska förbindelse med det svenska i Lappland sammanslöts och därigenom de ryska gradmätningsoperationerna i norden fullbordades. Kallad 1855 af Svenska Vetenskapsakademien till biträdande astronom vid dess observatorium, återflyttade han följande året till fäderneslandet och åtföljde 1860 den engelska expeditionen, som afgick till Spanien för att observera den totala solförmörkelsen d. 18 juli s. å. 1863—64 samt 1867 och 1869 verkställde han, på uppdrag af Vetenskapsakademien, geodetiska arbeten och astronomiska observationer i olika delar af landet, i och för Sveriges deltagande i en allmän europeisk gradmätning. — 1859 ledamot af Vetenskapsakademien, kallades L. 1866 till akademiens ständige sekreterare och tjänstgjorde som sådan till 1901. — Han besökte 1867 såsom svenskt ombud den internationella kongressen i Berlin rörande den europeiska gradmätningen. Hedersledamot af Krigsvetenskapsakademien och af Vetenskapssociet. i Uppsala, ledamot af Fysiografiska sällskapet i Lund, Gesellschaft für die Erdkunde i Berlin m. fl.; 1863—88 ledamot af direktionen för Stockholms stads undervisningsverk, i direktionen för Seminariet för bildande af lärarinnor o. s. v. — Af L:s vetenskapliga arbeten, offentliggjorda dels i utländska lärda verk, såsom: Bulletin de l'acad. d. sc. de S:t Pétersbourg; Mémoires de l'acad. imp. d. sc. de S:t Pétersbourg; Astronomische Nachrichten, samt i W. Struves verk »Arc du méridien entre le Danube et la mer glaciale» 1857 och 1860, dels i Svenska Vet.-Akad. Handlingar och Öfversigt af Vet.-Akad. förhandlingar, tillåter utrymmet oss endast nämna: *Om terrestra refraktionens theori,* i Sv. Vet.-akad. handl. 1857; *Astronomiens grunder, fri bearbetning efter Delaunays Cours élém. d'astron. med ändringar och tillägg* 1858—61; *Berättelse öfver en under sommaren 1860 utförd resa till norra Spanien för att derstädes observera den totala solförmörkelsen af den 18 Juli s. å.,* i öfvers. af k. Vet.-akad. förhandl. 1860; *Meteorologiska observationer på Stockholms observatorium åren 1856—1861,* i öfvers. af Vet.-akad. förhandl. dessa år; *Komparationer mellan Struves dubbeltoise och den för Svenska Vetensk.-Akad. räkning förfärdigade kopian af densamma,* i Vet.-akad. handl. 1862; *Geografiska ortbestämningar på Spetsbergen af prof. A. E. Nordenskiöld, beräknade och sammanstälda af D. G. Lindhagen* 1862; *Astronomiska Ortbestämningar i Norrbottens län under åren 1859—62 af C. A. Petterson med inledn. af D. G. Lindhagen* 1867; *Berättelse om hvad sig tilldragit inom K. Vet.-Akad. under åren 1867—69; Längenbestimmungen zwischen den Sternwarten in Stockholm, Kopenhagen und Christiania* 1890, och en mängd uppsatser af vetenskapligt innehåll i olika tid-

skrifter och tidningar. — Gift 1854 med *Olga Anna Vilhelmina Struve*.

2. **Lindhagen, Claes Albert**, jurist, kommunalman. Född i Askeby socken af Östergötland d. 25 juli 1823; den föregåendes bror. — Efter idkade elementarstudier vid Linköpings skola och gymnasium blef L. student i Uppsala 1841, aflade filosofie kandidatexamen 1847 och mottog vid filosofie doktorspromotionen året därefter lagerkransen. Efter aflagd hofrättsexamen lät han 1849 inskrifva sig i åtskilliga af hufvudstadens rättegångsverk, befordrades 1854 till fiskal i Svea hofrätt, blef 1860 assessor därstädes, 1863 revisionssekreterare och följande året expeditionschef i civildepartementet. Utnämnd 1869 till byråchef för lagärenden inom justitiedepartementet, förordnades han 1871 till ledamot i den inom samma departement inrättade lagbyrån och befordrades 1874 till justitieråd, hvilket ämbete han utöfvade till 1886. På uppdrag af regeringen och enligt särskildt förordnande uppgjorde L. förslag till ordningsstadga för rikets städer, hälsovårdsstadga för riket, byggnadsstadga för rikets städer samt brandstadga för rikets städer. Ledamot af Stockholms folkskoleöfverstyrelse sedan 1862 och stadsfullmäktig från 1863 till sin död samt samma korporations vice ordförande från 1879, deltog han med nit, aktningsvärd självständighet och sällsynt oegennytta i behandlingen af den mängd i hufvudstadens utveckling djupt ingripande frågor, som under denna tid förelågo till afgörande. Särskildt har han knutit sitt namn till den, om framsynt blick vittnande, antagna stadsplanen för Stockholm och inlade ett intresseradt arbete för åstadkommandet af Stockholms högskola, hvars inspektor han var under en följd af år. — Han representerade äfven hufvudstaden i Andra kammaren vid 1869 års riksdag och i Första från maj 1883 till sin död och anslöt sig till den moderata fraktionen därstädes, i vissa fall prononcerande en afgjordt reformvänlig uppfattning, såsom i fråga om den kommunala rösträttens begränsning. Vid den afgörande voteringen i mars 1887 om spannmålstullarna, lät han sjuk bära sig upp för att afgifva sin röst mot desamma. Död i Stockholm d. 21 okt. 1887. — Ett i sitt slag sällsynt erkännande af hans förtjänster som kommunalman innebar den af Stockholms stadsfullmäktige hans änka beviljade årliga pensionen af 3,000 kronor. — Gift 1: 1859 med *Anna Emilia Schönmeyr* och 2: 1882 med sin svägerska *Elin Matilda Schönmeyr*.

3. **Lindhagen, Carl Albert**, jurist, riksdagsman. Född i Stockholm d. 17 dec. 1860; den föregåendes son i första giftet. — Student i Uppsala 1878, aflade L. juris kandidatexamen därstädes 1883 och blef, efter föregående tingstjänstgöring, fiskal i Svea hofrätt 1890, där han 1891 avancerade till assessor. 1897 blef han konstituerad revisionssekreterare och 1899 revisionssekreterare. — Med fäderneärfdt intresse för allmänna värf, började L. tidigt deltaga i offentliga angelägenheter, hvarvid han särskildt ägnade sig åt höjandet af kvinnans ställning som en nitisk medlem af »föreningen för gift kvinnas äganderätt». I mars 1897 valdes han till hufvudstadens representant i Andra kammaren, som han sedan dess oafbrutet tillhört. Han har därvid ådagalagt utprägladt radikala, åt statssocialismen starkt lutande, tendenser, hvilka särskildt tagit sig uttryck i hans motioner om stäckandet af bolagsväldet i Norrland, som 1901 föranledde tillsättandet af den ännu arbetande Norrlandskommittén, af hvilken L. är medlem. Äfven ligga honom humanitära reformer varmt om hjärtat och som först suppleant samt från 1901 ordinarie ledamot af lagutskottet har han ock haft tillfälle att verksamt bidraga till att föra mer än en sådan fram till seger. Om kvinnans rösträtt har han upprepade gånger motionerat. — L., hvilken 1903 utnämndes till borgmästare i Stockholm, efter att vid valet med stor pluralitet uppförts i första förslagsrummet, har äfven upptagit sin faders traditioner som varm främjare af Stockholms högskola och tillhör från 1901 dess styrelse. Han blef äfven 1903 stadsfullmäktig i Stockholm. — Gift 1893 med *Anna Matilda Race* (från Danmark).

Lindhberg, Per, pastellmålare. Född i Skåne d. 9 juli 1785. — Han utbildade sina konstnärsanlag vid konstakademien i Köpenhamn och handleddes vid sina studier därstädes särskildt af professor Lorentzen. På 1820-talet bosatt i Stockholm, målade han uteslutande taflor och porträtt i pastell, var en tid mycket uppburen och antogs på slutet af 1830-talet till prins Carls teckningslärare. Längre fram, då pastellmåleriet råkade i glömska, lärde han sig daguerrotypien af en skicklig wienare och utförde sedan 1844 ganska goda prof på denna då nya konst. Sina senare år tillbragte han tämligen förgäten och i knappa villkor. Han afled i Stockholm d. 26 jan. 1868. — En del af hans pasteller, däraf nio kopior efter svenska mästare, hafva kommit i statens ägo genom Carl XV:s testamente. Dessa äro: *Bönen; Gustaf II Adolfs intåg i Augsburg; Carl XII och hans sekreterare; Carl XII:s död; Gustaf Vasa vid Bränkyrka; Gustaf II Adolf på Rügen; Gustaf Vasa emottager bibeln; En ritlektion; Carl XI, Wachtmeister och Dahlberg; Landskap* och *Utsikt i närheten af Venedig*.

Lindholm, Berndt Adolf, målare. Född d. 20 aug. 1841 i Lovisa i Finland. Föräldrar: magistratssekreteraren *Otto Berndt Lindholm* och *Betty Edberg*. — Efter föräldrarnas flyttning till Åbo gick L. i konstföreningens skola därstädes under R. V. Ekman. 1862 student, reste han följande år till Düsseldorf och inträdde i därvarande målareakademi. Snart lämnade han dock denna och begaf sig 1864 med landskapsmålaren F. Röth till Bayern, där han under dennes ledning målade efter naturen. Hösten 1865 begaf han sig till Gude i Karlsruhe, där han blef bekant med den franska målare-

konsten. 1868 bosatte han sig för en längre tid i Paris och studerade för Bonnat. Han exponerade å salongen, fick medalj på utställningen i Filadelfia 1876 och vann 1877 finska statens pris. Sedan 1875 är L. bosatt i Göteborg, för hvars konstmuseum han sedan 1878 är intendent. Led. af konstakademierna i Petersburg och Stockholm. — L., som med ett par arbeten är representerad å Nationalmuseum, visar i sin konst en manlig och realistisk karaktär. Motiven till hans taflor äro förnämligast hämtade från södra Finland, från Göteborgstrakten, bohusländska skärgården, Dalsland, Skåne och Norge. — Gift 1872 med *Karolina Bohle.*

Lindholm, Lorentz August, genremålare. Född i Stockholm d. 5 okt. 1819. — Efter att ha genomgått konstakademien i Stockholm, begaf L. sig utrikes, sedan han 1849 erhållit medalj af första klassen och ett k. stipendium för tre år. Han blef 1850 akademiens agré. — L. studerade bl. a. i Paris men måste för bröstlidande 1851 genomgå en kur i Ems. Han besökte därpå Düsseldorf och Bruxelles på återfärd till Paris. Hösten 1853 afreste han till Rom men afled redan d. 11 april 1854. — L. var en anspråkslös, mild natur, hvars älskliga skaplynne återspeglar sig äfven i hans arbeten. Många af dessa, åtminstone från den senare delen af hans lif, finnas ej inom fäderneslandet. I Nationalmuseum förvaras: *Rökande gubbe; Flicka, som sönderslagit en spillkum; Bondfamilj, interiör,* samt *En trasslig härfva,* hvilka kompositioner, liksom allt, hvad L. målat, karaktäriseras af en egen enkelhet och flärdlöshet både i innehåll och utförande. L. har vidare målat *Kålhufvudet; Fransk arbetarekrog; Blommor i sin atelier; Sömmerska i sin kammare; Romersk interiör.* »L:s konst är alltigenom ärlig.»

Lindman, Christian Fredrik, matematiker. Född i Vireda socken af Jönköpings län d. 17 sept. 1816. Föräldrar: mjölnaren *Nils Jansson* och *Stina Jansdotter.* — L. blef student i Uppsala 1835 och vann efter inför filosofiska fakulteten aflagda lärdomsprof 1842 den akademiska lagerkransen. Följande år förordnades han till docent i astronomi, förestod 1843—44 astronomie observatorstjänst samt tjänstgjorde 1843—49 såsom lärare i matematik vid Uppsala realgymnasium. 1849 utnämndes han till lektor i matematik vid högre elementarläroverket i Strängnäs, från hvilken befattning han afgick 1887. — Ledamot af kommittén för öfverseende af 1856 års skolstadga, med uppgörande af förslag till författning rörande afgångsexamen vid elementarläroverken. Ledamot af Vetenskapsakademien och Vetensk.-societ. i Uppsala. — Förutom disputationer, en mängd uppsatser i Grunert's Archiv der Mathematik und Fysik (Greifswald), Mathematisk tidskrift, och i Öfversigt af K. Vet.-Akad:s Förhandlingar, har L. författat och utgifvit: *Samling af geometriska problemer* 1847; *Elementarlärobok i Plan Trigonometri* 1852; *Euklides' fyra första böcker* 1867; *Samling af problem att användas vid skolungdomens skriföfningar* 1868; *Elementarlärobok i algebra* 1875, med dithörande *Samling af exempel och problem* 1875; *Proportionslärans tillämpning på plangeometrien* 1876; *Fem-ställiga logaritm-tabeller* 1885, m. m.; i Vetensk.-Akad:s Handlingar: *Om några definita integraler* 1850; *Om de transcendenta funktionerna G(a) och Z(a)* 1864; *Bestämning af några funktioners högre derivator, samt af åtskilliga dermed sammanhängande definita integraler* 1866; och i K. Vetensk.-Societetens Acta: *D'une fonction transcendente* 1874 m. fl. Död i Örebro d. 10 jan. 1901. — Gift 1846 med *Hilda Maria Cecilia Widegren.*

Lindmark, Knut Seve, ingenjör. Född d. 28 dec. 1838. Föräldrar: prosten *Gustaf Fredrik Lindmark* och *Sigrid Andrietta Norberg.* — Student i Uppsala 1856, tog L. 1861 afgångsexamen vid krigsskolan å Marieberg, blef 1863 löjtnant i väg- och vattenbyggnadskåren, hvarifrån han 1874 tog afsked som kapten. 1867—76 var han vice direktör eller direktör för Argentinska republikens ingenjörkår. Katarinahissen i Stockholm, som byggdes 1881—83, och Brunkebergstunneln i samma stad, 1884—86, äro verk af L:s utmärkta konstruktionsförmåga. Sedan 1889 innehade han Långholmsvarfvet, där han beröfvade sig lifvet d. 17 aug. 1892. — Gift 1886 med *Ebba Skogman.*

Lindqvist, Johan Hinrik, matematiker. Född d. 19 sept. 1743 i Nystad. Föräldrar: borgaren *Johan Lindqvist* och *Anna Frendeen.* — L. inskrefs som student i Åbo 1758 och kallades, strax efter det han blifvit magister 1769, af fältmarskalken grefve Ehrensvärd till Sveaborg, att föreläsa i astronomi för därvarande officerare af arméns flotta. Förordnad 1771 till mathes. docent i Åbo, utnämndes han 1778 till adjunkt, följande året till e. o. professor och, sedan Lexell tagit afsked 1781, till innehafvare af den matematiska lärostolen. På denna plats fullföljde han med berömligt nit sina företrädares verk att höja matematikens studium till det anseende, det före Wallerii och Lexells tid förlorat vid det finska universitetet. Död d. 14 mars 1798. — Ledamot af Vetenskapsakademien och Vetenskapssociet. — Frukterna af L:s författarverksamhet inskränka sig till åtskilliga akademiska disputationer och uppsatser i Vetenskapssociet. handl. — Gift 1: 1783 med *Kristina Fredrika Laihiander* och 2: 1792 med *Gustafva Pryss.*

Lindsköld, Erik, statsman, författare. Född i Skeninge d. 2 febr. 1634. Son af en smed *Olof Håkanson,* som genom egen duglighet blef rådman och borgmästare, och *Margareta Nohlanwähr.* — Sonen antog först namnet *Lindeman* och blef student i Uppsala 1651. Under sin studietid väckte han

uppmärksamhet hos konung Carl X, som valde honom till lärare för sin erkända son, den unge grefve Carlson till Börringe. Med denne fick han företaga en resa till främmande land och förvärfvade därunder icke blott ett större mått af boklig lärdom utan ock en närmare kännedom om andra stater och deras styresmän. När L. kom till Paris, mötte honom en fullmakt på en professur i Lund, hvilken han dock afsade sig, liksom en annan, som erbjöds honom i Uppsala, och han ingick i stället i konungens kansli 1668. Här blef han högt uppburen, icke blott för sin skicklighet som ämbetsman, utan ock för de tillställningar och verser, med hvilka han lifvade hofvets nöjen. 1669 fick han som legationssekreterare åtfölja grefve Klas Thott på hans beskickning till Polen och adlades s. å. med namnet *Lindensköld*, hvilket namn han efter en tid utbytte mot *Lindsköld*. — Redan en af konungagunstlingarna vid Carl XI:s myndighetsförklaring, utnämndes L. 1672 till protokollssekreterare i rådet, blef 1674 hofråd, 1677 kansliråd och statssekreterare samt en af de mest inflytelserika männen, när den unge konungen begynte frigöra sig från det gamla riksrådet och själf taga tyglarna om händer. För en tid undanträngdes han i konungens gunst af Johan Gyllenstierna. Men onåden varade föga mer än ett år och vid Gyllenstiernas död 1680 blef allt på den gamla foten. Han kallades 1685 till hofkansler, förde vid 1686 års riksdag landtmarskalksstafven och blef president i lagkommissionen. 1687 blef han på samma dag friherre och grefve samt snart därefter k. råd och kansler för Lunds universitet. 1688 utnämndes L. till guvernör för kronprinsen, sedermera konung Carl XII. Död i Stockholm d. 11 juni 1690. — L. var en af de mest framstående personligheterna under Carl XI:s regering samt tillika ett högt talande vittne om hvad snille och kraft mäkta uträtta. Med en förvånande arbetsförmåga, stor skarpsinnighet, mycken belefvenhet och lätthet att uttrycka sig förenade han en starkt framträdande konungskhet. En man med sådana egenskaper måste för hvilken som helst vara dyrbar, men för en man som Carl XI nästan omistlig. — Många och viktiga voro ock de förtroenden, som af Carl lämnades i hans händer. Ett bland de viktigaste var att som ordförande leda den nämnd, som konungen 1686 förordnade till utarbetande af en ny lagbok. I detta liksom i andra värf var L. en verklig framtidsman. I strid mot pluralitetens åsikt sökte han lösgöra landets författning från en god del af de forna förhållandena, för att obetingadt kunna åstadkomma, som han sade, en »riktig och fullkomlig lag», stödd på vetenskapliga och allmänt gällande rättsbegrepp. Såsom ingen människa är fullkomlig, var också L. icke utan fel. Dessa voro förnämligast egennytta och fåfänga. I allmänhet tuget vore det dock lyckligt, om alla de framskjutna män Sveriges historia haft att uppvisa, varit i besittning af samma förmåga och egenskaper som han. — I vår vitterhets häfder intager L. äfven ett rum såsom talare och författare till en mängd tillfällighetsvers (bl. a. tryckta i Hansellis vitterhetssamling). Af större betydelse för vår litteratur var han som beskyddare af andra skalder. Och flera af dem, såsom Lagerlöf, Bergenhielm och Spegel, stodo hos honom i förbindelse, icke blott för materielt understöd, utan äfven för råd och anvisningar vid sina vittra arbeten. — L. var gift två gånger: 1: 1657 med *Greta Jonsdotter* och 2: 1669 med *Elisabet Cronström*. — När L. blifvit antagen till guvernör för den unge Gustaf Carlson, fordrade Carl X, för att lägga band på hans seder, att han skulle gifta sig. L. ingick då äktenskap med den nämnda bonddottern, hvilken afled under hans utrikes resor, efterlämnande en son. Då L. trädt i sitt andra äktenskap, ville styfmodern ej veta af något barn af bondeätt. Gossen kvarstannade därför i moderns stånd och gifte sig med en bonddotter. Dessa ättlingar lära ännu lefva i Östergötland, medan den grefliga ätten redan för länge sedan är utslocknad.

Lindstedt, Anders, astronom, matematiker. Född i Sundborns socken i Dalarne d. 27 juni 1854. Föräldrar: kommissionslandtmätaren *Samuel Lindstedt* och *Maria Lovisa Skoglund*. — L. blef student i Lund 1872, var observator vid Hamburgs observatorium 1874—75, blef fil. d:r, primus och docent i astronomi vid Lunds universitet 1877, kallades 1879 till observator vid Dorpats universitet och utnämndes 1883 till professor i använd matematik därstädes. 1886 kallades L. till professor i matematik och teor. mekanik vid Tekniska högskolan i Stockholm, var höstterminen 1888 och hela året 1889 lärare i mekanik vid Stockholms högskola och förordnades 1890 till inspektör öfver försäkringsanstalterna i riket. Han företog s. å. i offentligt uppdrag en utrikes resa för att studera de högre tekniska läroanstalterna, 1891—95 en eller två resor hvarje år för att studera den utländska arbetareförsäkringslagstiftningen och dess sociala verkningar samt 1895 för att äfven studera den utländska lagstiftningen rörande försäkringsbolags verksamhet. Led. af kommittén för Tekniska högskolans utvidgning och omorganisation 1890—91, nya arbetareförsäkringskommittén 1891—93, kommittén för åstadkommande af en försäkringslagstiftning 1895, kommittén för utredning af flottans gratialkassas ställning 1897. L. har som försäkringstekniker verkställt utredningar af många pensionskassor och uppgjort förslag till sådana. Han gjorde de beräkningar och utredningar, hvilka lågo till grund för pensionskommitténs förslag till ordnande af de civila tjänstemännens pensionsväsende, äfvensom för nya arbetareförsäkringskommitténs förslag och k. m:ts däraf föranledda proposition till 1895 års riksdag om arbetarepensionering. 1897 förordnades L. att jämte C. B. Hasselrot utarbeta ett nytt förslag till en arbetarepensioneringslag, hvilket framlades för 1898 års riksdag, samt att jämte C. A. Lindhagen utarbeta förslag till lag rörande arbetsgifvares ansvarsskyldighet vid olycksfall i arbetet, hvilket framlades för 1900 och 1901 års riksdagar och vid den sistnämnda i hufvudsaklig

mån genomfördes. Det troddes rätt allmänt, att L. skulle träda i spetsen för den i sammanhang härmed stiftade svenska riksförsäkringsanstalten, men han blef i stället 1902 efter professor Dahlander, som då afgick, föreståndare vid Tekniska högskolan. — Led. af Fysiogr. sällskapet i Lund, Vet.-akad., m. fl. L. har utgifvit åtskilliga skrifter i astronomiska och matematiska ämnen. — Gift 1879 med *Ebba Peterson.*

Lindström, Carl Gustaf, skådespelare, sångare.

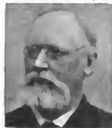
Född d. 6 sept. 1779. — Elev vid operan i Stockholm 1793, antogs L. 1800 till skådespelare och sångare vid k. teatern. Utrustad med en tenor af lika sällsynt skönhet som ovanligt omfång samt i besittning af ett fördelaktigt yttre, utgjorde han under fyrtiotre år en prydnad för den k. scenen, där hans repertoar omfattade de förnämsta tenorrollerna på hans tid. Hans bästa roller ansågos vara *Gustaf* och *Kristiern* i »Gustaf Vasa», *Sargines* i Paërs opera samt *Jakob* i »Den schweiziska familjen». — I sina unga år hade han blifvit utnämnd till hofsångare och erhöll 1822 titel af hofkamrer. — Sista gången han uppträdde var vid Carl Johans regeringsjubileum 1843, då han spelade *Ferdinand Cortez.* Död i Stockholm d. 29 okt. 1855. — Gift 1813 med operasångerskan *Kristina Elisabet Frösslind,* från hvilken han sedermera blef skild.

Lindström, Erik Gustaf, affärsman, kommunalman, politiker.

Född i Göteborg d. 18 sept. 1792. Föräldrar: handl. i nämnda stad *Benjamin Lindström* och *Elisabet Maria Helling.* — Efter att ifrån sitt fjortonde år ha ägnat sig åt handelsyrket, förvärfvade han sig burskap i Göteborg 1820 och grundade sex år senare den aktade handels- och fabriksfirman Lindström & Brattberg. Medborgares förtroende, som oinskränkt kommit honom till del i hans enskilda affärsverksamhet, lämnade honom också snart en mängd allmänna uppdrag, och det fanns knappt någon riktning af samhällsnyttigt arbete inom Göteborgs stad, i hvilket icke L. mer eller mindre verksamt ingrep. Sålunda var han länge ledamot af borgerskapets äldste och en af handelsföreningens fullmäktige, en af de mest nitiska befordrarne af Göteborgs folkskoleväsen, ordförande i sparbanken, en af upphofsmännen och stiftarne af arbetarbostäder, ledamot och en tid ordförande i direktionen för Göteborgs arbetsinrättning, i sällskapet De fattiges vänner, i pensionsanstalten för ålderstigna tjänstehjon, i direktionen för Sahlgrenska sjukhuset, ordförande i Tyska församlingens kyrkoråd, medlem af Göteborgs bibel- och missionssällskap, en af stadsfullmäktige från början af denna institutions införande, m. m. Till detta kom vidare fullmäktigskapet för Göteborgs stad under tvenne riksdagar 1844 och 1847, då han, som tillhörde den frisinnade majoriteten, vid den första var ledamot af bankoutskottet och vid den senare af statsutskottet. Död i Göteborg d. 29 nov. 1865. — Gift med *Carolina Johanna Linderot.*

Lindström, Gustaf, paleontolog. Född i Visby

d. 27 aug. 1829. Föräldrar: kronofogden *Gustaf Lindström* och *Katarina Lovisa Carolina Chasseur.* — Student i Uppsala 1848, blef L. fil. d:r 1854 och adjunkt vid Visby elementarläroverk 1856. L. ägnade ett synnerligen intresseradt studium åt sin fäderneös fauna, såväl den lefvande, hvilken han behandlade i *Bidrag till kännedomen om Östersjöns invertebratfauna* 1855 och *Gotlands nutida mollusker* 1865, som den döda, bland hvars djurgrupper L. förnämligast riktade sin uppmärksamhet å armfotingarna i *Gotlands brachiopoder* 1859 och dess koraller, hvilkas organisation och systematik skildras i *Några iakttagelser öfver Zoantharia Rugosa* 1866, *Om operkularbildningen hos några nutida och siluriska koraller* 1870, *Om de palæozoiska formationernas operkelbärande koraller* 1882 m. fl. arbeten, hvilka 1876 banade L. vägen till posten som professor och intendent vid riksmuseets paleontologiska afdelning. — L. har dessutom bl. a. författat: *Om Gotlands höjning* 1852, *Om jättegrytor, bildade af hafvet vid Hoburg på Gotland* 1877, *Anteckningar om silurlagren å Karlsöarne* 1882, *Anteckningar om Gotlands medeltid* 1892—95, beskrifvit de af de svenska Spetsbergsexpeditionerna 1858 och 1861 insamlade trias- och jurafossilen och i egenskap af Angelins efterträdare ombesörjt redigerandet och utgifvningen af dennes »Iconographia Crinoideorum» (i förening med S. Lovén) och »Fragmenta silurica», af hvilket väsentliga delar härleda sig från L. Genom sin öfversättning och bearbetning af Lyells *Geologiens grunder* 1857 har han väsentligen främjat det geologiska studiet i Sverige. Ledamot af Vetenskapsakademien 1878. Död i Stockholm d. 16 maj 1901.

Lindström, Karl Adam, publicist. Född i

Tillberga församling af Västmanland d. 20 okt. 1816. Föräldrar: landtbrukaren *Carl Fredrik Lindström* och *Anna Carlsdotter.* — Student i Uppsala 1838, aflade L. filosofie kandidatexamen därstädes 1847 och mottog vid promotionen året därefter lagerkransen. Samma år inskrifven såsom e. o. tjänsteman i ecklesiastikdepartementet och riksarkivet, befordrades han 1858 till ordinarie andre amanuens i det senare ämbetsverket. Redan åtskilliga år förut hade han börjat sin publicistiska bana såsom medarbetare på utrikesafdelningen i tidningen Väktaren. Som detta inträffade samtidigt med det orientaliska kriget, hade han här ett intresseväckande fält att behandla, hvilket han också gjorde så, att den förut spridda tidningen mer än tredubblades. Detta fäste på honom uppmärksamheten, då under senare delen af år 1859 teckning började på Stockholms börs för uppsättande af en ny tidning i moderatkonservativ riktning. Åt L. erbjöds och han mottog äfven hufvudredaktörskapet af denna tidning, som under namn af *Nya Dagligt Allehanda* på sätt och vis var en fortsättning af den af Hazelius

redigerade Svenska Tidningen, men för öfrigt uppträdde som en fullkomligt fristående tidning med nytt program. Första numret utkom d. 1 dec. 1859 och sedan dess hade L., med obetydliga afbrott för utrikes resor, ständigt samma tidnings ledning i sin hand. — Med undantag af några öfversättningar »En Zuavs minnen», »Halfön Krim», etc., som blifvit utgifna i bokform, finnas frukterna af hans både betydande och betydelsefulla skriftställarverksamhet förvarade i Nya Dagligt Allehandas årgångar. Så väl förut som efter det han öfvertog tidningen, företog L. vidsträckta resor bl. a. i Italien, Ungern, Egypten, Palestina och Turkiet. Död i Stockholm d. 4 juni 1885. — Gift med *Amalia Kronesz* från Ungern.

Lindström, Nils Johan Olof Herman, biskop.

Född i Borrby, Kristianstads län, d. 28 dec. 1842. Föräldrar: kantorn och organisten *Gustaf Lindström* och *Carolina Brinck*. — L. blef 1861 student i Lund, promoverades till fil. d:r 1868 samt aflade 1874 teol. kandidatexamen. Han kallades, efter att ha tjänstgjort som vice pastor vid Lunds domkyrka, 1876 af patronus till kyrkoherde i Glemminge och Tosterups församlingar af Lunds stift. 1878—94 folkskoleinspektör, utnämndes L. 1886 till tjänstgörande e. o. hofpredikant, 1889 till kontraktprost i Ingelstads kontrakt och 1894 till biskop i Vexiö stift. 1893 teol. d:r. L. var prästerligt ombud för Lunds stift vid kyrkomötena 1888 och 1893, led. i kommittén för granskning af folkskolans läroböcker 1884, i kommittén för omarbetande af normalplanen för undervisningen i folkskolan 1888 samt i prästlöneregleringskommittén. Han har bl. a. utgifvit *Om synden, dess väsende och ursprung* 1891, tal, föredrag och predikningar. Vid ärkebiskopsvalet innehade L. förslagsrum. — Vid kyrkomötena har L. framträdt som en af de stridbaraste kämparna för den högkyrkliga riktningen och visat sig i besittning af en ej ringa dialektisk förmåga. — Gift 1875 med *Beata Kristina Brorström*.

Ling, Per Henrik, den svenska gymnastikens grundläggare, skald.

Född d. 15 nov. 1776 i Ljunga prästgård i Småland. Föräldrar: kyrkoherden i Ljunga *Lars Peter Ling* och *Hedvig Maria Molin*. — Tidigt genom föräldrarnas död lämnad åt sig själf i världen, kämpade han ända till sin mannaålder med de oblidaste öden. Bortvisad från Växiö läroverk för något pojkstreck, i hvilket han varit delaktig, vågade han sig ej hem till sin fosterfar utan irrade omkring, mest utomlands, under en tid af tolf år, och försökte sig i hvarjehanda för sitt lifsuppehälle. På det hela känner man ganska litet om hans öden från denna tid, emedan han själf undvek att tala om dem. Emellertid, efter att en gång förut 1793 varit i Lund och där aflagt studentexamen, tillbragte han några år i Stockholm, dels som privatlärare, dels anställd i ämbetsverk och sysselsatt med skriftställeri. 1797 tyckes han hau ha begifvit sig till Uppsala universitet, och i juli 1799 är han i Köpenhamn, där han sedan studerar. Den nya riktningen i Danmarks litteratur, framför allt återvändandet till de nordiska myterna och fornsagorna, fann ett lifligt mottagande hos den entusiastiske unge mannen. L. gjorde redan då utkastet till sorgespelet *Eylif den göthiske* och andra dramatiska verk. I Köpenhamn deltog han äfven i tre år flitigt i öfningarna på en fäktsal och tog kännedom om Nachtigalls gymnastik. Han återvände 1804 till Lund, där han förordnades att förestå fäktmästaretjänsten och 1805 utnämndes till fäktmästare vid universitetet. Genom den eld och liflighet, som i allting utmärkte honom, förvärfvade han i hög grad den studerande ungdomens tillgifvenhet och begynte genast utveckla sitt gymnastiska system, som, i början mottaget med de småförståndigas åtlöje, genom sin strängt vetenskapliga princip vann allt mer och mer förtroende. Den närmaste följden var anläggningen af ett gymnastiskt centralinstitut i Stockholm, för hvilket L. antogs till föreståndare 1813 och som öppnades 1814. Från 1813 var L. också gymnastiklärare och från 1817 fäktmästare vid Karlberg, hvilka befattningar han frånträdde 1825, samtidigt med att han erhöll professors titel. Med rastlös ihärdighet fullföljde L. till mänsklighetens båtnad och fosterlandets ära det stora verk, som han själf hoppades skulle blifva medlet till kommande släktens pånyttfödelse. Själf en nordisk kämpenatur alltigenom, ville han uppnå det stora målet äfven på en annan väg, genom att stärka den fosterländska andan och upplifva minnet af förfädrens hjälte- och gudavärld. Liksom Homerus för det gamla Hellas, ville han för Skandinavien frambringa en storartad hjältedikt, »ur hvilken asarnas ättlingar skulle hämta ingifvelser till fosterländsk bragd, till häfdaforskning, dikt och konst». Tidigt framträdde han med försök till ett sådant i tvenne stort anlagda epopeer *Gylfe* i femton sånger 1812, som dock förblef ofullbordad, och *Asarne* i trettio sånger, afd. 1—3, 1816—34, hvarjämte han i dramats åskådligare dräkt sökte framställa en rad af forntidens kraftiga hjältegestalter. Så uppstodo efter hand hans historiska skåde- och sorgespel *Agne* 1812; *Eylif den göthiske* 1814; *Den heliga Birgitta* 1818; *Engelbrecht Engelbrechtson* 1819; *Styrbjörn Starke* 1824; *Visburs söner* 1824; *Ingiald Illråda och Ivar Vidfamne* 1824 samt *Blotsven* 1824. Betraktade såsom dramatiska konstverk måste dessa skådespel anses såsom misslyckade, ehuru många hafva förträffliga partier af beskrifvande och lyriskt innehåll. Det bästa, hans skaldegenius frambragt, faller inom lyrikens område, nämligen idyllen *Kärleken*. Därnäst torde rangen böra lämnas åt *Tirfing*, ett lyriskt berättande poem, som likväl är det förra i många afseenden underlägset. Arten af hans individualitet och skaldebegåfning ställde honom från början i främsta ledet bland götiska skolans män. — I jan. 1813 tog han sitt inträde i Götiska förbundet, men utträdde i dec. 1817, af harm öfver att Geijer i en uppsats sökt bevisa, att de nordiska

myterna voro olämpliga till att använda i bildande konst. L. inkallades 1835 efter Skjöldebrand till en af de aderton i Svenska akademien — där han 1815 erhållit Lundbladska priset, 1833 den stora belöningsmedaljen och 1837 Carl Johans pris — samt erhöll af statsmakterna ett icke obetydligt anslag för utgifningen af sina gymnastiska skrifter. Död i Stockholm d. 3 maj 1839 och enligt sin sista vilja begrafven på sitt älsklingsställe Annelund vid Brunnsvikens strand, där en väldig bautasten reser sig på hans grafkulle. — I sin gymnastik sökte L. ständigt ett *urval* af verksamma former, hvilka efter olika individuella behof tillfredsställde bestämda kraf, motsvarande de enklaste mekaniska, anatomiska och fysiologiska lagar. Han fördelade gymnastiken i fyra större grenar efter dess olika användning för friska och sjuka personer: 1) pedagogisk gymnastik; 2) vapenföring (militärgymnastik); 3) sjukgymnastik; 4) estetisk gymnastik. I rörelsernas allmänna indelning följde han närmast forntidens och antog därför aktiva rörelser, passiva rörelser och s. k. blandade former. — »Intet annat gymnastiskt system, utom möjligen det grekiska under dess mest lysande period, har så som det svenska eftersträfvat enkelhet och begränsning i plastisk form och skönhet.» — Gift 1: 1809 med *Sofia Rosenqvist* och 2: 1818 med *Katarina Charlotta Nettelbladt*. — Sonen *Hjalmar Fredrik*, född d. 14 april 1820, blef 1841 student och 1842 utexaminerad vid Gymnastiska centralinstitutet, där han 1843 blef underlärare och 1858 öfverlärare. 1864 erhöll han k. fullmakt på denna syssla och professors titel. 1882 erhöll han afsked med pension och afled d. 9 mars 1886. — L. ägnade sig uteslutande åt den pedagogiska gymnastiken och utgaf åtskilliga skrifter därom. Han gjorde äfven 2,000 à 3,000 penteckningar, afsedda att åskådliggöra den verkliga Lingska metoden med dess stränga »korrektion».

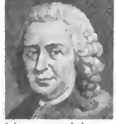
Lingen, Reinhold **Johan von**, krigare. Född i Visby d. 28 aug. 1708. Föräldrar: öfverinspektoren vid salpetersjuderierna *Peter von Lingen* och *Margareta Tersmeden*. — Vid femton års ålder ingick L. såsom matros vid amiralitetet och blef vid en sjöresa två år därefter i Havre prejad till soldat vid lord Clairs irländska regemente i fransk tjänst. Sedan han från 1727 varit kadett vid brigadieren Lencks regemente, återkom han 1730 till fäderneslandet och undfick fullmakt som kornett i svenska armén. Han lämnade emellertid s. å. Sverige å nyo och erhöll anställning såsom premierlöjtnant vid Weimarska regementet i Kur-Sachsen, där han befordrades till kapten och generaladjutant hos markis de Villa Nuova. 1737 öfvergick han i rysk tjänst och bevistade under den följande tiden flera fältslag och belägringar samt befordrades 1739 till öfverstlöjtnant vid Kievska regementet. När de politiska förhållandena häntydde på ett fredsbrott mellan Sverige och Ryssland, återvände han hem och erhöll fullmakt som öfverstlöjtnant och gjorde i denna egenskap fälttåget i Finland 1741—42.

Året därefter affärdades han af rådet till Åbo, med order att inom sex dagar vara tillbaka med meddelande, om fred kunde erhållas. Detta uppdrag fullgjorde han punktligt, men med otaliga mödor och lifsfaror, så att t. ex. färden på hemresan öfver Ålandshaf tillryggalades i en öppen båt, så gammal och bristfällig, att den som en märkvärdighet intogs och förvarades i arsenalen. Till belöning för sin raskhet och beslutsamhet upphöjdes han s. å. i svenskt adligt stånd, blef 1751 öfverste för Älfsborgs regemente och 1757 generalmajor samt deltog i denna egenskap i pommerska kriget. Befordrad 1761 till generallöjtnant, utnämndes han två år därefter till landshöfding i Kristianstads län, hvarifrån han 1772 förflyttades till landshöfding i Malmö, sedan han redan 1764 fått emottaga friherrediplomet. Död på Normestorp nära Linköping d. 3 sept. 1785. — Gift 1743 med *Anna Kristina von Flygarell*.

Linnarsson, **Jonas Gustaf Oskar**, paleontolog och geolog. Född i Falköping d. 24 nov. 1841. Föräldrar: prosten och kyrkoherden därst. *Gustaf Linnarsson* och *Anne-Charlotte Salander*. — Student i Uppsala 1857, förvärfvade sig L. filosofisk doktorsgrad 1866, hvarefter han under några år ägnade sig åt geologiska och paleontologiska undersökningar i Västergötland. 1869 kallades han till docent i mineralogi och geologi vid Uppsala universitet och anställdes s. å. som geolog vid Sveriges geologiska undersökning. Han företog vidsträckta vetenskapliga resor, såväl inom som utom fäderneslandet, allt till sin död i Sköfde d. 19 sept. 1881. — L. åtnjöt stort anseende som en grundlig och skarpsinnig forskare, den där förnämligast inriktade sin verksamhet å en detaljerad stratigrafisk-paleontologisk utredning af silurlagren, först i arbetet *Om Västergötlands cambriska och siluriska aflagringar* 1870 och sedermera i ett femtiotal större och mindre afhandlingar af geologiskt och paleontologiskt innehåll, af hvilka de flesta utgifvits af Vetenskapsakademien, Sveriges geologiska undersökning och Geologiska föreningen. — Ogift.

1. Linné, **Carl von**, »botanikens furste». Född å kaplansbostället Råshult i Stenbrohults socken i Småland d. 13 maj 1707. Föräldrar: då varande komministern, sedermera kyrkoherden i Stenbrohult, *Nicolaus Linnæus* och *Kristina Brodersonia*. — Det berättas, att fadern, som själf var en stor blomsterälskare, i förtjusningen öfver sin förstfödde brukade smycka hans vagga med blommor och ofta taga honom med sig ut i trädgården, där barnet, liggande i gräset, lekte med blommor, såsom andra barn med sina leksaker. Året efter Carls födelse flyttade fadern såsom utnämnd kyrkoherde till Stenbrohults prästgård, i hvars trädgård gossen fick sitt eget lilla område, som han med all flit vårdade. Vid nio års ålder sändes han till Växiö skola, dit hans barndomstycke för naturens härliga alster följde honom

och där han gjorde ständiga vandringar för att samla stenar, växter och insekter, men däremot endast nödtorftigt skötte de andra kunskapsämnena. Då samma ifver för naturvetenskaperna, men likgiltighet för de klassiska studierna, visade sig hos honom på gymnasium, dit han uppflyttades 1723, rådde de missnöjda lärarna fadern att sätta den aderton- eller nittonårige ynglingen i något handtverk. Men skolans rektor Lannerius och lektorn, assessorn och provinsialläkaren doktor Rothman, hvilken var lärare i naturalhistoria, uppmuntrade och omhuldade ynglingens framstående, men ensidiga anlag. Rothman förklarade för fadern, att hans Carl skulle framdeles föda sig som namnkunnig doktor rätt så väl som någon präst. Och under tiden mognade allt mer hos ynglingen föresatsen att icke blifva präst, utan läkare. Försedd med ett rekommendationsbref till sin släkting, domprosten Humerus, begaf sig L. 1727 till Lund, där han vid sin ankomst till tullen hörde klockringning och på sin fråga, hvilken den döde vore, erhöll det besked, att det var domprosten Humerus, som begrofs. Till sin lycka erhöll han en annan gynnare i med. professorn, arkiater Kilian Stobæus, i hvars hus han till en början fick fritt härberge och kost. Genom sitt stilla väsen och sin ovanliga flit, men i synnerhet genom sin kärlek för naturalhistoria, i hvilket ämne Stobæus var professor, förvärfvade han sig dennes synnerliga bevågenhet, så att Stobæus, som var barnlös, till och med talade om att göra den unge studenten till sin arfvinge. Linnés håg stod likväl till Uppsala, där natur- och läkarvetenskaperna under Hoffvenius, Roberg och Rudbeck befunno sig i en förut okänd blomstring. Han begaf sig därför hösten 1728 med föräldrarnas samtycke till denna högskola, där han med ifver fortsatte sina älsklingsstudier men också hade att kämpa med fattigdomens tryckande börda. Lyckligtvis blef han, när nöden var som störst, känd af domprosten Olof Celsius d. ä., som för honom öppnade sitt hus, sitt bord och sin boksamling, samt af arkiater Rudbeck d. y., hvilken tog honom till lärare för sina barn och föreslog honom att bestrida de botaniska föreläsningarna under sin tjänstledighet. Dessa höllos under ett stort tillopp af åhörare, och nu begynte L:s namn ljuda kring fäderneslandet. På Rudbecks och Celsii förord uppdrogs åt honom att 1732 göra en resa till Lappland, norska kusten och hem genom Österbotten samt öfver Åbo och Åland. Skörden af naturalster och vetenskapliga iakttagelser blef stor och väckte uppseende, men jämväl afund, så att en kanslersskrifvelse utverkades, hvilken föreskref, »att offentliga föreläsningar ej skulle få hållas af någon annan, än den, som själf i ämnet aflagt vederbörligt prof». L. gaf nu enskild undervisning i naturalhistoria och proberkonst och reste sedan i Västmanland och Dalarne. Han mottog därpå landshöfding Reuterholms kallelse att fortsätta en förut påbegynt undersökning af bergverken i Dalarne. Här lärde han känna sin sedermera blifvande maka, en dotter till stadsläkaren Moræus i Falun. Så väl denne som Linnés öfriga vänner ansågo emellertid, att han för vinnande af en mer själfständig ställning måste blifva medicine doktor. Han beslöt därför att begifva sig till Holland och anträdde resan dit i sällskap med en svensk, Claes Sohlberg, d. 20 febr. 1735. Den 23 juni s. å. promoverades han till medicine doktor i Harderwijk och utgaf kort därefter *Systema Naturæ*, i hvilken han utvecklar sitt bekanta sexualsystem, och sin ***Flora Lapponica***, hvilka hvar på sitt vis väckte det största uppseende. Den ryktbare läkaren Boerhaave, hvilken var en af dem som blifvit intagen af den unge snillrike svensken, gjorde honom de fördelaktigaste anbud, om han ville kvarstanna i Holland. Men då L. vägrade härtill, rekommenderade han honom hos den rike borgmästaren i Amsterdam G. Clifford, som antog honom att ordna sin stora trädgård och sina naturhistoriska samlingar på Hartecamp, ett landtgods mellan Haarlem och Leyden. Efter trenne i Holland tillbragta lyckliga år och ett besök i Paris återkom L. 1738 till Sverige, dit ryktet om hans storhet ännu icke hunnit. Vid sin ankomst till Stockholm blef han också behandlad med en köld, som bjärt afstack mot de hyllningar, för hvilka han under den sista tiden varit föremål i utlandet. L. slog sig i sept. ned i Stockholm som praktiserande läkare. Genom Mårten Triewald blef likväl Tessins uppmärksamhet fäst vid L. och denne mäktige man erbjöd honom icke blott rum och bord, utan skaffade honom ett anslag till hållande af offentliga föreläsningar i hufvudstaden. Det var under detta sitt vistande där, som han tillsammans med Triewald, Höpken, Alströmer och ett par andra 1739 stiftade svenska Vetenskapsakademien, inom hvilket samfund han genom lottning blef den förste ordföranden. Den 19 maj blef han amiralitetsmedikus vid flottans station i Stockholm. 1741 utnämnd till professor i teoretisk och praktisk medicin i Uppsala, företog han s. å. en resa till Öland och Gotland. Efter sin hemkomst därifrån tillträdde han 1742 genom tjänstebyte med Rosén professuren i medicin och naturalhistoria och blef sålunda ställd i spetsen för den vetenskap, han mest älskade och bäst kunde främja. Från denna tid var hans lycka lika stadgad som hans rykte. Han hade 1739 gift sig med *Sara Elisabet Moræa* och innehade en ställning inom vetenskapens rike, hvilken af ingen bestriddes honom. Från alla länder strömmade lärjungar till honom. De flesta utländska samfund täflade att tillägna sig honom såsom medlem. Konung, ständer och medborgare öfverhopade honom med heders- och aktningsbetygelser. L. återupprättade 1742 den förfallna akademiträdgården i Uppsala, grundlade 1743 ett »museum academicum» och utsågs 1744 till sekreterare i Vetenskapssocieteten. 1747 blef han arkiater samt 1762 adlad, då han förändrade sitt hittills burna namn *Linnæus* till *von Linné*. L. erhöll på begäran afsked 1763 med sin son till utsedd efterträdare men uppehöll enligt konungens önskan tjänsten till och med vårterminen 1776, då han för sjukdom förnyade sin afskedsansökan men till namnet förmåddes kvarblifva »vid hela sysslans utöfning». Hans

lön fördubblades och ökades än ytterligare genom förläning på lifstid för honom, änka och barn af trenne akademihemman i närheten af hans egen 1758 inköpta gård Hammarby. Då hans lif efter fyra års sjuklighet utslocknade d. 10 jan. 1778, ansågs detta såsom en nationalförlust, hvilken Gustaf III från tronen tillkännagaf för ständerna. — Naturvetenskaperna vörda i L. sin ordnare, och oaktadt de förändringar hans system genom fortsatta forskningar undergått, skall hans namn likväl alltid stå främst bland dessa vetenskapens heroer. — Hans skrifter uppgå till ett betydligt antal. Bland dem äro, utom de redan nämnda, följande de förnämsta: *Fundamenta botanica* 1736; *Bibliotheca botanica* 1736; *Genera plantarum* 1736; *Hortus Cliffortianus* 1737; *Critica botanica* 1737; *Classes plantarum* 1738; *Öländska resa* 1745; *Flora Suecica* 1745; *Vestgöta resa* 1747; *Flora ceylonica* 1747; *Hortus Upsaliensis* 1748; *Materia medica* 1749; *Philosophia botanica* 1751; *Skånska resa* 1751; *Species plantarum* 1753, 1762—73; *Clavis Medicinæ* 1766; *Mantissa Prima* 1767; *Mantissa Altera* 1771, o. s. v. — Af sin vän arkiater Bäck tecknas L. sålunda: Hans yttre personlighet var angenäm, men icke utmärkt af några ovanliga egenheter, längden något under medelmåttan, kroppsbyggnaden fast, med lagom hull, men blodfull, så att ådrorna tydligt syntes, hufvudet stort och skiljelinjen mellan dess fram- och bakdel mycket djup, ögon bruna och skarpa, så att han sällan behöfde förstoringsglas, hörseln god, anletets uttryck mildt och vänligt och vittnande om en glad och lefnadsfrisk själ. Hans dräkt var alltid enkel och bestod i hvardagslag af en kort jacka, hvarjämte under de senare åren hufvudet vanligtvis betäcktes af en kalott, men vid högtidliga tillfällen af en riklockig peruk. Huru många gånger hans porträtt blifvit återgifvet af penseln eller grafstickeln, huru många minnespenningar öfver honom blifvit präglade eller skrifter till hans ära utkommit, torde nu vara svårt att uppgifva, ty hvarhelst blommor växa och blommornas vetenskap älskas, skall namnet Linné vara äradt och vördadt, och han minne odödligt.» Med L. började i naturvetenskapernas historia en alldeles ny period. — L:s staty af Kjellberg aftäcktes i Stockholm d. 13 maj 1885. — Af professor Th. Fries utkom 1903 ett vidlyftigt arbete *Linné*, det hittills på svenska språket mest utförliga och framstående, som utgifvits om L.

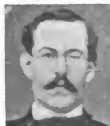
2. **Linné, Carl von, d. y.**, botaniker. Född i Falun d. 20 jan. 1741; den föregående son. — Enligt faderns bestämda vilja begynte han tidigt studiet af naturvetenskaperna, därvid vanligen någon af den äldre Linnés utmärkta lärjungar, såsom Rolander, Löfling och J. P. Falck var hans undervisare.

För faderns skull blef han redan såsom yngling öfverhopad med utmärkelser, hvilka eljes endast tillkomma den lärde och genom egna förtjänster framstående vetenskapsmannen. Så utnämndes han 1759, vid aderton års ålder, till botanices demonstrator, erhöll 1763 konungens expektansbref på faderns lärostol och promoverades 1765 till hedersdoktor i Uppsala på särskild uppmaning till medicinska fakulteten af kronprinsen, som då var universitetskansler. Denna snabba befordran väckte helt naturligt missnöje hos L:s samtida, enär han hvarken hade någon utomordentlig begåfning eller några märkvärdiga kunskaper. Sonen öfvertog emellertid faderns tjänst d. 17 okt. 1776 utan någon annan lön än som demonstrator och måste efter hand sätta sig i skuld. Ett spändt förhållande uppstod också mellan honom och modern på grund af vissa bestämmelser i faderns testamente. Efter att vid dennes död ha mottagit professuren i botanik vid Uppsala högskola anträdde han 1781 en resa till England, Frankrike, Holland och Danmark i och för utgifningen af faderns *Systema Naturæ*. Men L. insjuknade icke långt efter sin hemkomst och afled i Uppsala d. 1 nov. 1783. — Linné d. y. var ogift, hvadan den adliga ätten på manssidan utgick med honom.

Linnerhielm, Jonas Carl, tecknare. Född på Elleholm i Blekinge d. 30 aug. 1758. Föräldrar: kanslirådet *Per Linnerhielm* och *Engel Fredrika Rothlieb*. — Efter slutade akademiska studier i Lund ingick L. 1776 som e. o. i krigsexpeditionen, där han hunnit till protokollssekreterare, när han 1796 afträdde från ämbetsmannabanan. 1800 inkallades han till ledamot i konstakademien utnämndes efter statshvälfningen 1809 till riksheraldiker och erhöll 1812 titel af kansliråd. Död på sin egendom Ebbetorp i Kalmar län d. 12 febr. 1829. — L. är egentligen bekant genom sina illustrerade resor, utgifna i tre samlingar: *Bref under resor i Sverige* 1797; *Bref under nya resor i Sverige* 1806 och *Bref under senare resor i Sverige* 1816. Till dessa beskrifningar har han själf tecknat vyerna i olika manér: radering, aquatinta och crayon, och framstår i de skrifna skildringarna som rätt god stilist. — Gift 1: 1791 med *Helena Maria Ehrenstråle*, bekant som skaldinna i Gessnerska stilen, genom en af mannen föranstaltad upplaga af hennes »Vitterhetsförsök», och 2: 1809 med *Elsa Ottiliana von Francken*.

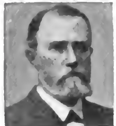
Linnström, Karl Hjalmar, bokförläggare, bibliograf. Född i Stockholm d. 18 juni 1836. Föräldrar: löjtnanten *Anders August Linnström* och *Antoinette Sofia Fredrika Iserhjelm*. — L., som 1853—62 hade anställning hos bokhandlaren C. E. Fritze i Stockholm, aflade 1860 studentexamen i Uppsala.

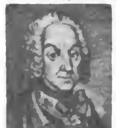
Han skötte sedermera 1862—71 L. J. Hiertas bokförlagsaffär, som han sistnämnda år öfvertog och innehade till 1884. Bland L:s många värdefulla förlagsartiklar märkas *Uppfinningarnas bok* 1872—75, *Världslitteraturens historia* 1875—76, *Andersens sagor och berättelser* 1877 med 500 svenska teckningar och träsnitt, *Sveriges historia från äldsta tid till våra dagar* 1877—81, till hvilket arbete L. själf utkastade planen och hvars 2,312 afbildningar han mestadels själf uppletat och valt och som kostade omkring 400,000 kr. i förlagskostnader. *Svenskt boklexikon, Åren 1830—65*, detta i sitt slag

förträffliga verk, som utgafs 1867—84 och omfattar omkring 2,000 sidor, utarbetades af L. själf med biträde af många personer. — Gift 1886 med *Hulda Maria Elisabet Svahn.*

Linroth, Klas Mauritz, läkare. Född på Västsjö i Öfre Ulleruds församling, Värmlands län, d. 20 juni 1848. Föräldrar: bruksägaren *Klas Karl Axel Linroth* och *Laura Elvira Dahlgren.* — L. blef 1868 student i Uppsala, medicine kand. 1872, med. lic. vid Karolinska institutet 1876 och med. d:r i Uppsala 1879, sedan han utgifvit en afhandling om *Blodkärlssvulsterna och deras behandling.* Under sin studietid och äfven senare var L. militärläkare; 1878 förste bataljonsläkare vid k. flottans station i Karlskrona, frånträdde han denna plats 1882, då han blef förste stadsläkare i Stockholm, där han redan 1881 förordnats till sundhetsinspektör. L. har tagit stor del i de många byggnadsföretag, som Stockholms kommun under de 20 senaste åren låtit utföra i sjukvårdens intresse. Planerna för ombyggandet af Maria sjukhus 1885—86 och af Stockholms stads och läns kurhus 1889—90, äfvensom för det nya epidemisjukhuset i hufvudstaden 1890—93 äro förnämligast hans verk. På L:s initiativ inrättades hälsovårdsnämndens laboratorium och för produktion af animal vaccin en särskild ympanstalt för Stockholms stad, desinfektionsanstalter för staden och hamnen samt förbättrades ventilationsförhållandena i Stockholms folkskolehus. L. har äfven medverkat vid revisionen af dödsorsakstatistiken samt ytterst kraftigt i arbetet för tuberkulosens bekämpande. Han förordnades sålunda 1897 till ledamot i kommitten för afgifvande af förslag till inrättande af sanatorier för lungsjuka, företog samma år med bidrag af Stockholms stads hälsovårdsnämnd en resa till Tyskland, England och Schweiz för att taga kännedom om där befintliga sanatorier för obemedlade lungsotspatienter och utsågs 1899 till ett af Sveriges ombud vid tuberkuloskongressen i Berlin i maj samma år. — 1891 erhöll L. professors titel och blef i mars 1898 t. f. generaldirektör och ordf. i k. medicinalstyrelsen efter Almén för en tid af sex månader samt i sept. s. å. ordinarie innehafvare af dessa befattningar. — L. har företagit många utländska studieresor. 1880—81 besökte han för att studera hygien de flesta af Europas kulturland och vistades sex månader hos Pettenkofer i München, i hvars laboratorium han utförde en undersökning *Über das Verhalten des Wassers in unseren Kleiden.* L. har sedermera i tryck utgifvit många arbeten, de flesta behandlande enskild och allmän hälsovård. 1900—04 var han stadsfullmäktig i Stockholm. — Gift 1877 med *Hildur Carolina Stuart.*

Lithou, Gustaf, latinsk skald. Född i Österbotten d. 25 mars 1692. Fadern *Gustavus Lithovius* var kyrkoherde i Limingo i Österbotten, moderns namn var *Brenner.* — L. studerade i Uppsala men ingick 1716 i krigstjänst, hvarifrån han tog afsked som fänrik 1721. Först trettio år senare erhöll han kaptens fullmakt och fick af ständerna en liten pension, på hvilken han, ehuru i mycken torftighet, lefde nöjd med sin värld och sin sånggudinna. Denna beundrades af samtid och eftervärld och fann behag för både inhemska och främmande lärde. Såsom det yppersta af hans latinska skaldestycken anses ett sorgekväde öfver Carl XII:s död, *Panegyris exsequialis,* som utkom 1720 och tillägnades konung Fredrik och ständerna. Hans öfriga stycken äro till största delen tillfällighetsvers, af hvilka blott en del blifvit samlad i hans *Poëmata heroico-miscellanea,* I, 1734. Död i Stockholm i dec. 1753.

Livijn, Claes Johan, skriftställare. Född i Skeninge d. 12 nov. 1781. Föräldrar: komministern, sedermera kyrkoherden i Högby *Johan Alexander Livijn* och *Juliana Kristina Törner.* — L. blef student i Lund 1800 och flyttade 1802 till Uppsala. Han hade önskat att förvärfva den filosofiska graden, men då han hindrades därifrån af sin medellöshet, aflade han erforderliga examina för inträde i rikets rättegångs- och räkenskapsverk samt antogs 1805 till auskultant i Svea hofrätt och till extraordinarie i kammarrätten och krigsexpeditionen. Förordnad 1806 att bestrida en revisionstjänst i kammarrätten, utnämndes han 1808 till kopist i krigsexpeditionen och innan sistnämnda års slut till auditör vid Skaraborgs regemente. I denna egenskap åtföljde han svenska armén under fälttåget i Tyskland 1813—14 och erhöll därunder förordnande att bestrida krigsjustitiarietjänsten vid arméns andra division 1813. Sedermera var han hären följaktig till Norge, tjänade ännu ett par år men tog slutligen afsked från regementet 1817. Följande året utnämnd till justitiarie i krigshofrätten, tjänstgjorde han vid 1818 och 1823 års riksdagar som sekreterare i bevillningsutskottet och befordrades slutligen 1835 till generaldirektör samt ordförande i styrelsen öfver fängelserna och arbetsinrättningarna i riket. Död i Stockholm d. 12 okt. 1844. — Under sin studenttid var L. en verksam medlem af det litterära sällskapet Vitterhetens vänner och blef något senare en tillfällig medarbetare i både Poetisk kalender och Polyfem. »Såsom vitter författare intager han ett framstående rum bland fosforisterna. Han tillhör genom hela sin riktning denna skola, eller närmare bestämdt den nyromantiska tyska.» Sannolikt hade han kunnat blifva mera betydande än han i själfva verket blef. Men störande yttre förhållanden, egendomlig, orolig självkritik och ett oroligt frestande af alla former och ämnen gjorde att han aldrig höjde sig till något utmärkt. Hans arbeten innehålla dock många genialiska tankar, särdeles det bästa utaf dem *Spader dame* 1824, som äfven blifvit öfversatt på tyska. Utom detta har han skrifvit *Mästerkatten eller katten i stöflor,* efter Tieck, 1812; *Axel Sigfridsson,* roman 1817, ofullbordad, samt en stor mängd politiska och juridiska uppsatser i tidningar och tidskrifter. Hans *Samlade skrifter* äro utgifna af A. I. Arwidsson 1850. — Gift 1822 med *Beata Sofia Löwenborg.*

Ljungberg, Carl Edvard, ämbetsman, statistiker, politiker. Född i Kristianstad d. 30 nov. 1820. Föräldrar: förste landtmätaren i Kristianstads län *Alexander Ljungberg* och *Dorotea Norgren.* — Vid ännu ej fyllda sexton år student i Lund, begaf sig L. till universitetet i Uppsala, där han 1838 aflade kansliexamen, 1840 kameralexamen och 1841 hofrättsexamen. Sistnämnda år inskrifven såsom auskultant i skånska hofrätten och e. o. kanslist i justitierevisionen, utnämndes han 1846 till kanslist i bankodiskontverket, var 1861—80 notarie i kammarkollegium och tjänstgjorde 1870—78 som advokatfiskal i arméns pensionskassa. Redan såsom ung e. o. tjänsteman ägnade han med ifver lediga stunder åt studier i statistik och gjorde i denna vetenskapsgren rikhaltiga samlingar. Då en kommitté 1854 blifvit tillsatt för att utarbeta förslag till upprättande af en statistisk byrå, blef L. af k. m:t utsedd till denna kommittés sekreterare, hvarefter han, då ett sådant ämbetsverk 1858 inrättades, förordnades till tjänsteman därstädes. Denna plats innehade han sedan till 1861, då han på egen begäran därifrån erhöll entledigande. Under åren 1862 och 1867 innehade han under längre och kortare tider förordnande att förrätta krigsfiskalstjänsten. 1862 vald till riksdagsfullmäktig i borgarståndet för Stockholms stad, deltog han i 1862—63 och 1865—66 års riksdagar, tillhörande den liberala fraktionen, och valdes 1864—65 till statsrevisor. Såsom författare framträdde han först med *Allmän statistik* 1851—56, och har sedan utgifvit: *Försök till en statsekonomisk statistik öfver Sverige* (tills. med C. A. Agardh) 1856—63, *Upplysningar om den officiella statistikens i Sverige närvarande tillstånd, samt om de i främmande länder inrättade statistiska byråer* 1854, *Om jordstyckningens utveckling samt de under olika tider i denna angelägenhet vidtagna lagstiftningsåtgärder i Sverige och främmande länder* 1857, *Om associationsväsendet i främmande länder* 1865, *Sveriges materiella utveckling under de senaste årtionden* 1866, *La Suède, son développement moral, industriel et commercial* 1867, *Den nyare tidens Associationsväsende, dess betydelse och närvarande ståndpunkt* med tillägg 1869. I Skrifter, utgifna af Sällskapet för arbetarföreningars befrämjande: *Om Folkbanker* 1866, *Om arbetarbostäder* 1868, *Föreningsväsendet bland de svenska arbetarna* 1868—70, *Det första nordiska arbetarmötet* 1871, *Om skogssköflingen i Sverige* 1874, *De diplomatiska angelägenheterna* 1891, m. m. Sedan 1869 utgifver han *Tidskrift för Sveriges landsting och större kommuner.* — 1894 invaldes L. i Första kammaren för Älfsborgs län och hade plats därstädes till och med 1903 års riksdag. Han uppträdde nu som tolk för helt andra tendenser än under sin föregående politiska bana och ådagalade särskildt en ytterlig animositet mot enligt hans mening öfverdrifna norska anspråk. — Gift 1: 1846 med *Augusta Carolina Katarina Louise af Wetterstedt* 2: 1896 med *Fanny Charlotta Hammarström.*

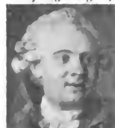
Ljungberg, Erik Johan, industriidkare. Född å Hammarn i Grythytte socken i Västmanland d. 4 febr. 1843. Föräldrar: bergsmannen *Erik Ljungberg* och *Anna Charlotta Hagberg.* — Tidigt ägnande sig åt fädernas yrke, började L. sin bana som biträde å Villingsbergs bruksegendom i Närke. Efter att 1865 genomgått Filipstads bergsskola, blef han förvaltare å Munkfors bruk i Värmland, hvarifrån han 1875 kallades att intaga platsen som disponent för Stora Kopparbergs bergslag. Under L:s vakna, driftiga och energiska ledning har detta bolag, hvars egendomar i omfång torde öfverträffa månget tyskt furstendöme, tagit ett storartadt uppsving, hvilket bl. a. tagit sig uttryck i, att dess tillverkningsvärde under perioden 1875—1900 nära femdubblats. Bolaget betygade ock vid L:s 25-årsjubileum som disponent sin tacksamhet genom en storartad minnesgåfva, bestående af ett konstverk, förfärdigadt af delvis silfver och delvis guld, däri aktiebolagets skogar och grufvor, verk och inrättningar, funnos inlagda, såsom på en karta, omgifna af fyra kvinnofigurer, med hvilka konstnären afsett att framställa de fyra hufvudgrenarna för bolagets verksamhet: kopparindustrien, stål- och järntillverkningen, trävaruhanteringen och papperstillverkningen. Minnesgåfvan, utförd efter ritning af Agi Lindegren och Viktor Andrén, anses dragit en kostnad af omkring ett hundratusentals kronor. — Gift 1881 med *Hildur Margareta Melkersson.*

Ljungberg, Jöns Mattias, astronom. Född i Kristianstad 1748. Föräldrar: stadsfältskären *Jöns Mattias Ljungberg* och *Anna Sofia Noréen.* — Han visade redan i barndomen de mest afgjorda anlag för matematiska och mekaniska studier och inskrefs femton år gammal bland de studerande vid universitetet i Lund. Härifrån begaf han sig till Göttingen, för att öka sina kunskaper i matematik och astronomi under den berömde Kästner, som, intagen af den svenske studentens ovanliga skicklighet och anspråkslösa väsen, sökte förskaffa honom ett stipendium i Uppsala. Då detta ej lyckades, kvarstannade L. i Göttingen, hvarest han 1769 erhöll den filosofiska graden och kort därpå utnämndes till professor. Omedelbart därefter emottog han, vid ännu ej fyllda tjuguett år, på en gång tvenne hedrande anbud, det ena från ryska kejsarinnan, det andra från konungen i Danmark, att träda i deras tjänst. L. valde det första såsom fördelaktigast och erhöll fullmakt såsom professor vid universitetet i Kiel, hvilket då befann sig under ryskt välde. Ledd af sin ovanliga håg för mekaniken, sökte och erhöll han tillåtelse att få göra ett besök i England, där han under halftannat års resor tog noggrann kännedom om detta lands mekaniska uppfinningar. I synnerhet fäste han sin uppmärksamhet vid den just på den tiden berömda Arkwrightska spinnmaskinen, hvilken han 1777 erbjöd sig att införa i Sverige, mot villkor att det tillförsäkrades honom en tarflig bergning. Då anbudet af svenska regeringen afböjdes, vände han sig till Danmark, där han genom den upplyste ministern grefve Schimmelmann fick icke

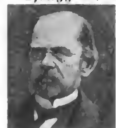
allenast sin maskin införd och använd, utan själf utnämndes till justitieråd och deputerad i kommersekollegium. Han befordrades sedermera till förste direktör i fabriksdirektionen, blef etatsråd och ansågs på sin tid för Danmarks förste matematiker. Han afled i Köpenhamn d. 17 juni 1812.

Ljungberg, Nils Vilhelm, filosof. Född i Åmål d. 19 april 1818. Föräldrar: handskmakaren *Abraham Ljungberg* och *Johanna Margareta Norström.* — Student i Uppsala 1837, förvärfvade L. därstädes filosofisk doktorsgrad 1851 och utnämndes 1853 till lektor i latin vid Göteborgs latinläroverk. Hans gradualafhandling *Chronologisk granskning af den babyloniska, israelitiska och egyptiska historien* mottogs af kritiken med stort erkännande, som sporrade honom till flitigt arbete å tid efter annan utgifna textkritiska arbeten, i hvilka han utkastade djärfva förslagsmeningar. Men hans intresse omfattade äfven andra kunskapsgrenar, såsom historia och filosofi, och i maj 1861 framträdde han för allmänheten med ett föredrag om de olika synpunkter, ur hvilka filosofien och teologien utgå för bestämmande af de religiösa trosformerna, i hvilket L., entusiastisk lärjunge af Boströms filosofi som han var, häfdade vetenskapens rätt och plikt att med frimodig sanningskärlek forska rörande de högsta frågor. Föredraget åtföljdes af en liflig polemik i lokalpressen, under hvilken L. närmare sökte påvisa, att enligt bibeln — rätt förstådd — Kristus icke vore Gud, samt äfven angrep treenighetsläran. Att dylika åsikter kunde framställas af en domkapitelsledamot, framkallade i det högkyrkliga lägret den häftigaste förtrytelse, som bl. a. tog sig uttryck i dels Göteborgs domkapitels anmälan hos regeringen om det skedda och anhållan om föreskrifter om lämpliga åtgärder, dels en petition från större delen af stiftets prästerskap om L:s skiljande från konsistoriet och eventuelt äfven från lektoratet. Dessa framställningar blefvo dock afvisade af k. m:t, men den hårda strid, den ensamme mannen hade att kämpa för sin öfvertygelse, anses mer än något annat sporrat Viktor Rydberg till att i »Bibelns lära om Kristus» skynda till den anfallnes undsättning. — Några år efteråt drabbades L. af en ögonsjukdom, som tvang honom till att söka tjänstledighet från lektoratet, och han framlefde sina sista lefnadsår i Värmland, där han ock afled å Hellekil d. 14 juli 1872. — Ogift.

Ljungberger, Gustaf, medaljgravör. Född 1734, antogs L. vid sexton års ålder till lärling hos den berömde medaljören Daniel Fehrman och blef med tiden arfvinge både till dennes plats och artistiska anseende. Såsom betecknande för konstnärens uppfostran och ställning vid denna tid, meddela vi början af det kontrakt, som 1752 uppgjordes mellan Fehrman och kanslirådet Berch, som var L:s morbror. — »Jag Daniel Fehrman,» — heter det — »antager Gustaf L. till discipel uti medaljkonsten, tillförsäkrandes att använda all möjlig flit uti dess undervisande; både att poussera och gravera, hvarjämte jag unnar honom fritt husrum och värme i mitt hus samt maten vid mina betjänters bord; dock att han under de fem år, som hans lärotid räknas bör, går mig tillhanda med all lydnad och trohet uti de ärender, hvartill jag eller min hustru honom uti hushållet och utom medaljarbetet tjänlig finna kan och befallandes varder... Ifrån början af 1756 skall han ännu vara hos mig i tre års tid, njuta ytterligare information och med sitt arbete uti medaljverket vara mig till hjälp; men därjämte alldeles fri från tjänstesysslor i hushållet och sådant, som icke rör medaljkonsten, hvarför han ock under denna tid skall hafva sin fria spisning vid mitt eget bord». — Under sin lärotid hos Fehrman åtnjöt L. undervisning i ritning af hofintendenten Rehn, hvarefter han förordnades att 1759—63 förestå pommerska myntverket i Stralsund. Genom Berchs bedrifvande erhöll han i tvenne omgångar statsanslag för en längre tids vistande utomlands, hvarunder han 1763—65 i Paris studerade vid konstakademien under Vanloo, Boucher, Payou och 1765—67 uppehöll sig vid målarakademierna i Italien. Efter hemkomsten 1767 uppförd på extra stat som medaljör, förordnades han 1768 till professor i teckning vid målarakademien, å hvilken befattning han 1773 erhöll k. fullmakt. Efter Fehrmans död 1780 erhöll L. hans medaljörssyssla vid myntet. Led. af flera utländska konstakademier. De flesta mynt- och medaljarbeten från Gustaf III:s styrelse äro af L:s hand och beteckna konstnären såsom kanske den mest utmärkte af gravörerna under det gustavianska tidehvarfvet. — Död i Stockholm d. 5 nov. 1787. — Gift 1770 med *Juliana Augusta Melander.*

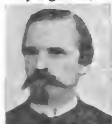

Ljunggren, Gustaf Håkan Jordan, universitetsläraro, estetiker. Född i Lund d. 6 mars 1823. Föräldrar: förste stadskomministern därstädes, medicine och filosofie doktorn *Anton Magnus Ljunggren* och *Katarina Sofia Kröger.* — L. blef student i Lund 1839 och promoverades 1844 till filosofie doktor. Sedan han 1847 vid samma universitet utgifvit och försvarat en akademisk afhandling: *Euripidis Medea, karaktäriserad och jämförd med Shakspeares Othello*, förordnades han till docent i estetik och förestod under läsåret 1848—49 den Norbergska professuren, ett uppdrag, som tidtals förnyades 1851, 1852, 1855, 1856—1858. Hemkommen vid jultiden 1850 från en längre studieresa i Tyskland och Frankrike, förordnades han följande året till tysk språkmästare vid Lunds universitet och höll 1852 offentliga föreläsningar i konsthistoria. 1856 uppfördes han i tredje rummet på förslag till estetiska professuren i Uppsala och erhöll s. å. Svenska Akad. stora pris för en estetisk afhandling: *Jämförelse emellan Ehrensvärd och Winckelmann som konstfilosofer.* När vid Lunds universitet estetiken och därmed sammanhängande vetenskaper skildes från den Norbergska professuren och erhöllo en

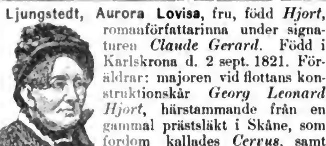
egen lärostol, utnämndes L. till förste innehafvaren af densamma 1859. 1865 invaldes han i Svenska Akademien. Ordförande för Lunds stadsfullmäktige och ledamot af Malmöhus läns landsting under en följd af år samt 1887—88 och 1892—93 dess ordf., ledamot af kommittén för omarbetande af universitetens statuter 1874, 1875—85 Lunds universitets rektor. L. tog 1889 afsked från professuren. Ledamot af Vet.-akad., hedersledamot af Konstakademien, Vet.- o. Vitt.-samhället i Göteborg, Vet.-societeten i Uppsala, o. s. v. — Af L:s talrika vetenskapliga arbeten tillåter oss utrymmet endast nämna de viktigaste: *Framställning af de förnämsta estetiska systemerna* 1856—60, *Skånska Herregårdar* 1852—63, *Svenska dramat intill slutet af sjuttonde århundradet* 1864, *Bellman och Fredmans epistlar; en studie* 1867, *S:t Knutsgillet i Lund* 1869, *Från en resa* 1871, *Smärre skrifter* 1872—81, *Svenska Vitterhetens häfder efter Gustaf III:s död* I—V (omfattande tiden till 1821), 1873—95, *Svenska akademiens historia 1786—1886*, 1886 m. m. i Nordisk Universitets-tidskrift: *Om det humoristiska elementet i Fredmans epistlar samt om de i dem uppträdande personer* 1857, *Johan Messenius som dramatisk författare* 1862, *Studier öfver Holberg* 1864. disputationer, tal, recensioner, uppsatser, programmer m. m. — Gift 1857 med friherrinnan *Adelaide Louise Christine Ehrensvärd*.

Ljungman, Axel Wilhelm, zoolog, riksdagsman. Född i Ljungs socken i Bohuslän d. 1 sept. 1841. Föräldrar: landtbrukaren *Carl Johan Gottfrid Ljungman* och *Brita Kristina Andersson*. — Student i Uppsala 1859, blef L. därstädes filosofie doktor 1872 och hade redan året förut kallats till docent i zoologi vid därvarande universitet, från hvilken docentur han afgick 1884. Hans tid kom snart att nästan oafbrutet tagas i anspråk för officiella undersökningar om bohusländska sillfisket, med hvilka han under en följd af år var sysselsatt. Resultatet af dessa framlade han i dels »Nordisk tidskrift för fiskeri», i hvilken han 1879—82 var medredaktör, dels äfven i den af honom grundlagda och redigerade *Bohusländsk fiskeritidskrift* 1884—95. — Han bosatte sig nu å sin hembygd å Tjörn och kallades 1881 till representant för Orusts och Tjörns domsaga i Andra kammaren samt fungerade som sådan till och med 1899 års riksdag. På grund af sin arbetssamhet och sitt mångsidiga intresse, hvilket särskildt omfattade konstitutionella frågor, kom L. snart att göra sig bemärkt, men saknaden på verklig hållning och bristen på mod att uppträda med öppet visir afskar honom möjligheten att nå verkligt inflytande. Redan 1885 inkom han emellertid i konstitutionsutskottet, som han tillhörde först till och med januaririksdagen 1887 och sedermera 1891—99 (från 1887 som dess vice ordförande). Med i tullfrågorna sväfvande ståndpunkt, kvarstod han dock efter landtmannapartiets sprängning 1888 i »gamla landtmannapartiet» och kallades tidigt till ledamot af dess förtroenderåd. Han innehade sedermera samma post i det sammanslagna landtmannapartiet, sedan 1895 en återförening ägt rum mellan det gamla och nya landtmannapartiet å en inbjudan, under hvilken bl. a. äfven förekom L:s namn. — Han var under en följd af år landstingsman, 1892—94 ledamot af kommittén angående hafsfisket i Göteborg och Bohuslän och af 1897—1900 års kommunalbeskattningskommitté. 1900 utnämndes han till karantänsmästare å Känsö, och afled ogift den 27 okt. 1901 i Göteborg. — Sina vidtsväfvande konstitutionella funderingar har L. framlagt, dels i digra motioner, dels i *Några ord om den unionella frågans lösning*, 1895.

Ljungqvist, Knut Ottonin, industriidkare, riksdagsman. Född i Karlstad d. 16 dec. 1836. Föräldrar: målaremästaren och rådmannen *Adolf Ljungqvist* och *Elisabet Carlborg*. — Student i Uppsala 1854, ägnade sig L. därstädes med förkärlek åt studiet af klassiska språk, men fann sig 1862 af ekonomiska skäl nödsakad att antaga ett vikariat vid Karlstads läroverk och tjänstgjorde samtidigt som biträde i en af stadens tidningar. 1863 fogade slumpen så, att ägaren af Munksjö pappersbruk, J. E. Lundström (se nedan), annonserade efter ett skrifkunnigt biträde, af hvilken han önskade svar på något af de främmande språk, som i hans affärskorrespondens skulle komma att användas. Svaret afgafs, halft på skämt, på — grekiska, hvilket till den grad förtjuste Lundström, hvilken liksom Ljungqvist var gammal student, att denne senare omedelbart erhöll svar, att han fick platsen. Han arbetade här med sådan drift och skicklighet, att han 1865 blef prokurist för bruket och 1869 ingick som L. J. Hiertas kompanjon som ägare af detsamma, sedan Lundström försålt sin andel. Efter Hiertas död öfvergick bruket 1873 helt i L:s ägo. Under hans ledning tillkämpade sig dess tillverkningar, särskildt af takpapp, ett alltjämt stigande anseende inom den industriella världen. — Vid sidan häraf var L. med vaken framsynthet och praktisk blick verksam i offentliga angelägenheter, som ledamot i Jönköpings stadsfullmäktige i 20 år och någon tid dess vice ordförande, som ledamot i Jönköpings läns landsting i 17 år o. s. v. 1875 valdes han af detsamma till ledamot af Första kammaren, som han tillhörde till och med 1889 års riksdag. Med afgjordt frisinnade och i ekonomiska frågor frihandelsvänliga tendenser, blef han dock af kammarens i annan riktning gående majoritet rätt mycket använd i utskottsarbetet, tillhörde 1879 bankoutskottet, 1880—82 och 1885 statsutskottet samt var 1879—80 statsrevisor. Han var äfven ledamot af 1880 års skatteregleringskommitté och kallades äfven till ledamot af 1882 års läroverkskommitté, men afsade sig uppdraget. Såväl för främjande af samhälleliga syften som för lindrande af nöd och lidanden utöfvade L. en sällsynt frikostighet, städse bärande vittne om ett hjärtevarmt och nobelt sinnelag. Död å Munksjö d. 2 dec. 1896. — Gift 1: 1866 med *Ida Maria Andrietta Elisabet Tenger* och 2: 1882 med *Clara Weijdling*.

Ljungstedt, **Aurora Lovisa,** fru, född *Hjort*, romanförfattarinna under signaturen *Claude Gerard*. Född i Karlskrona d. 2 sept. 1821. Föräldrar: majoren vid flottans konstruktionskår *Georg Leonard Hjort*, härstammande från en gammal prästsläkt i Skåne, som fordom kallades *Cervus*, samt *Fredrika Alf*. — Vid hennes morfaders, öfverjägmästaren Älfs, död 1835 flyttade föräldrarna med sina fyra barn, bland hvilka Aurora var äldst, till släktens egendom Krusenhof, belägen mellan Bråviken och Kolmården. Här förflöt hennes ungdom i ett lyckligt och gladt familjelif, där skämt och humor voro dagliga gäster och landtlifvets enformiga och hvardagliga händelser utgjorde föremål för de ungas komiska skildringar och karrikatyrer. Vistelsen i en skön och storartad natur bidrog tillika att framkalla på en gång allvarliga tankar och fantastiska bilder och scenerier, af hvilka månget minne sedan skildrats i författarinnaas utgifna arbeten. Hennes mor, ett särdeles intelligent fruntimmer och lycklig målarinna, hyste den åsikten, att en väl uppfostrad kvinnas namn icke passade för offentligheten, och sökte därför vid den tidiga upptäckten af dotterns litterära försök på allt sätt, isynnerhet genom satirens vapen, kväfva detta anlag. Den senares naturliga böjelser i detta fall voro dock alltför afgjorda. Likväl åstadkom detta motstånd ett visst självfmisstroende som, jämte kvinnans lätt förklarliga skygghet för offentligheten, hos henne alstrade en föresats att aldrig sätta sitt namn på titelbladet af en bok samt på alla upptänkliga sätt förhemliga sitt författarnamn. Detta lyckades till en lång tid genom begagnande af olika signaturer o. s. v., men hennes namn yppades slutligen genom ett missförstånd, så att förf:s identitet med den värderade signaturen *Claude Gerard* ej längre blef någon hemlighet för allmänheten. 1846 gifte hon sig med d. v. kamreraren sedermera departementschefen i fångvårdsstyrelsen, *Victor Ljungstedt*. Först efter hennes flyttning till hufvudstaden trycktes i slutet af 1840-talet, dels i Aftonbladet, dels i tidningen Bore, åtskilliga smärre berättelser såsom följetongsartiklar. 1857 utkom i Aftonbladet berättelsecykeln *Dagdrifverier och drömmerier*, 1861 i Nya Dagligt Allehanda *En jägares historier*, 1864 *Skymningsprat*, 1869 *Psykologiska gåtor*, en större roman, 1870 *Onkel Benjamins album*, 1871 *Järnringen*, 1872 *Moderna typer* och i Familje-journalen *Den svarta kappan*, historisk novell samt 1875 en större roman såsom följetong i Aftonbladet, under titeln *Inom natt och år*, 1877 *Hvardagslif* och *Gröna blad* samt 1878 *Den tomma rymden*, o. s. v. Största delen af förenämnda arbeten äro 1872—82 utkomna i bokform under titel *Samlade berättelser af Claude Gerard*. L:s berättelser äro i hufvudsak sensationsromaner, byggda på »spännande» motiv och med intrigen ofta påverkad af öfvernaturliga tilldragelser.

Ljungström, Claës Johan, präst, arkeolog, författare. Född i Sandhems socken af Skaraborgs län d. 25 juli 1819. Föräldrar: torparen *Nils*

Börjeson Ljungström och *Kristina Svensdotter*. — I ynglingaåren, då han som arbetare biträdde fadern, antingen med göromålen vid hemmet eller i utgörande af dagsverksskyldigheten vid herrgården, hägrade för honom ständigt hoppet att få studera och den möjliga lyckan att blifva präst. Föräldrarnas medellöshet hindrade dock i det längsta sonens önskningar. Först på sitt adertonde år intogs han i Skara skola, afgick 1842 till Uppsala och vigdes den 16 aug. 1845 till präst. Efter att hafva tjänstgjort som adjunkt och vice pastor på flera ställen i Skara stift, befordrades han till komminister i Bredared, förflyttades därifrån till en dylik befattning i Böne, sedan till Lidköping, samt utnämndes 1871 till kyrkoherde i Tunhem. Fadern, som särdeles älskade läsning, fäste tidigt sonens uppmärksamhet på fäderneslandets historiska minnen och förde honom så in på en bana, där den senare med framgång verkat både som forskare och författare. Utom andra öfversättningar har L. i bearbetning och sammandrag utgifvit »Hengstenbergs kommentar öfver psalmerna»; författat och utgifvit: *Biografiska uppgifter om författarne till svenska psalmerna och psalmmelodierna* 1852, *Beskrifning öfver Bredareds pastorat* (i Älfsborgs län) 1860, *Beskrifning öfver Redvägs härad med staden Ulricæhamn* 1861, *Beskrifning öfver Åhs och Wedens härader samt staden Borås* 1865, *Beskrifning öfver Kinnefjerdings och Kållands härader samt staden Lidköping* 1871, *Vartofta härad och staden Falköping* 1877, m. fl. häradsbeskrifningar; vidare *Rúna-List eller konsten att läsa runor* 1866, åtskilliga *Liktal och predikningar*, lämnat en mängd uppsatser i bunden och obunden stil till tidningar och tidskrifter samt utgifvit *Vestergötlands Fornminnesförenings Tidskrift* 1869—77. L. var den egentlige upphofsmannen till Vestergötlands fornminnesförening. Korr. led. af Vitt.- hist.- o. ant.-akad. i Stockholm och Nord. Oldskrift-selskabet i Köpenhamn m. m. Död d. 8 dec. 1882. — Gift 1: 1855 med *Sofia Amalia Albertina Sodenstierna* och 2: 1869 med *Hilma Katarina Björsell*.

Lloyd, Llewellyn, jägare. Född i England d. 27 juli 1792, vistades L. allt ifrån sin ungdom i Sverige och kan således med allt skäl anses tillhöra vårt land. — Han var bland de första af Albions söner, som nedslogo sina bopålar på den skandinaviska halfön för att tillfredsställa sin lust för jakt

och fiske. 1823—40 uppehöll han sig omväxlande i Värmland, Dalarne, Bohuslän, på Dal och i Norge för att jaga och fiska, men i synnerhet för att idka björnjakt, en idrott, i hvilken han förvärfvade sig ett berömdt namn. I Venersborg bodde L. i omkring tjugufem år och afled där d. 17 febr. 1876. — L. skulle enligt egen uppgift ha varit med om jakt på 102 björnar. Sina många jaktäfventyr i nordens skogar har

han lifligt skildrat i tvenne på vårt språk öfversatta arbeten: *Jaktnöjen i Sverige och Norge* 1830, samt *Anteckningar under ett tjugufrigt vistande i Skandinavien* 1844—55, hvilket senare arbete fortsätter björnjaktskildringarna till 1844 samt för öfrigt handlar om de nordiska däggdjurens, fåglarnas och fiskarnas naturhistoria samt jakt- och fiskemetoder. L. behandlade dessa ämnen vidare i ett rikt illustreradt engelsk verk 1867. I svensk öfversättning finnes vidare *Svenska allmogens plägseder* 1871. Den originelle mannen, som af allmogen kallades Lars Lejd eller Låjdherrn, var på sin tid helt ryktbar i landet. — En naturlig son till L. var Afrikaresanden Charles Andersson (se I: 33).

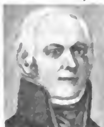
Loccenius, Johan, häfdatecknare, rättslärd. Född i staden Itzehoe i Holstein d. 13 mars 1598. Fadern var en köpman *Albrecht Lochen*, hvilket namn sonen, enligt tidens sed, när han började studera, förändrade till *Loccenius*. — Utrustad med en djup och vidsträckt lärdom, inhämtad under flera års vistelse vid universiteten i Helmstädt, Rostock och Leyden, på hvilket sistnämnda ställe han 1625 blifvit juris doktor, inkallades L. af Gustaf Adolf s. å. till Sverige och blef e. o. professor i historia, i hvilket ämne han 1627 blef ordinarie. Året därefter förordnad att jämte sin egen förestå Skytteanska professuren, fortfor han med denna befattning till 1642 och räknade bland sina många lärjungar äfven pfalzgrefven, sedermera konung Carl X Gustaf. Han hade dock redan 1634 förflyttats från den historiska lärostolen till den enda juridiska, som då fanns, men utbytte densamma 1648 mot platsen som universitetsbibliotekarie. Äfven här ådagalade han sin vanliga flit. För sina vetenskapliga förtjänster utnämndes han af drottning Kristina 1651 till rikshistoriograf med lön på stat, sedan han redan 1648 blifvit e. o. rikshistoriegraf; 1666 kallades han därjämte till professor honorarius i jurid. fakulteten, där han verkligen föreläste i tre år, samt blef s. å. äfven assessor vid det då inrättade Antikvitetskollegium och efter Stjernhjelms död 1672 ordförande i samma ämbetsvärk. — L. afled i Uppsala d. 22 juli 1677. Han var en af Uppsala universitets största prydnader och utöfvade ett betydligt inflytande på sin tids bildning. Genom sina föreläsningar och en mängd skrifter vidgade han i hög grad begreppen i stats- och rättsläran, liksom i historien och antikviteterna, genom tvenne för sin tid viktiga verk: *Rerum Suecicarum historia* och *Antiquitatum sueo-gothicarum libri tres*, hvilka utkommo i flera upplagor och länge skattades såsom de yppersta i sitt slag. »L:s blick skymdes ej af några kabbalistiska griller, och hans uppfattning var vetenskaplig, ej poetisk. Med ifver kastade han sig på den svenska rätten, studerade våra gamla lagar, jämförde dem med andra germanska lagar och blef den, som först grundlade ett vetenskapligt juridiskt studium i vårt land; jämte Grotius Gonsing och Stiernhöök kan L. — om än i mindre grad än dessa — anses såsom det germanska rättsstudiets grundläggare. Banbrytande för den svenska forskningen på detta område voro hans *Synopsis juris suio gothici* 1648 och *Lexicon juris suio gothici* 1647.» — Gift 1: 1622 med *Ursula Tamm* och 2: 1654 med *Magareta Kietz*.

Lode. Redan i den äldsta estländska godsförteckningen upptages en riddare Odwardus, som torde vara identisk med riddaren Odward Lode, som 1196 af kung Konrad af Danmark fick förläningar i det eröfrade landet. I Sverige introducerades å riddarhuset 1631 bröderna Hans och Gerhard Lode. Den förres ättlingar synas snart ha utslocknat. Den senares kvarlefde i Sverige till 1884.

1. **Lode, Göran Vilhelm,** ämbets- och riksdagsman. Född 1741 och son af öfverstlöjtnanten *Otto Vilhelm Lode* och friherrinnan *Katarina Agneta Fleming*. — I motsats till sina förfäder, hvilka alla varit män af svärdet, beträdde L. den civila banan och började som auskultant i Åbo hofrätt 1756. I besittning af mindre vanliga insikter och talanger, begynte han 1769 äfven deltaga i rikdagsförhandlingarna och utmärkte sig som en af de verksammaste medlemmarna af Mösspartiet. Såsom sådan uppträdde han ånyo vid 1771 års riksdag och framstod då som en af de ifrigaste klandrarne af Hattregeringens åtgärder. Efter att sistnämnda år ha blifvit utnämnd till auditör vid Helsinge regemente, befordrades han fyra år därefter till assessor i Vasa hofrätt och var åter närvarande vid riksdagen 1789, då han insattes till ledamot i hemliga utskottet men erhöll snart Gustaf III:s befallning att begifva sig hem »till förrättande af sin syssla». Under förmyndareregeringen steg han hastigt från det ena betydande ämbetet till det andra, blef 1792 revisionssekreterare och generalauditör, följande året justitiekansler och 1795 president i Vasa hofrätt, hvarifrån han 1796 förflyttades till samma chefsplats i Åbo. Hans framgångar voro dock till stor del beroende af den gunst, i hvilken han stod hos Reuterholm, hvarför de ock med dennes afgång upphörde. Han afled ogift i Åbo d. 11 sept. 1799.

2. **Lode, Carl Leonard,** krigare. Född d. 28 maj 1752; den föregåendes kusin. Föräldrar: öfverstlöjtnanten *Reinhold Johan Lode* och friherrinnan *Charlotta Leonharda Leijonhufvud*. — L. fick sin första fullmakt som fänrik vid Tavastehus regemente 1770 och befordrades till kapten 1783. I denna grad deltog L., sedan han transporterats till Savolaks infanteriregemente, i Gustaf III:s finska krig och utnämndes därunder till major i armén. L. hade avancerat till öfverstlöjtnant 1796, då han deltog i det andra finska kriget och vann sin krigarlager i slaget vid Alavo 1808, där han sårades så svårt, att han icke mer kunde deltaga i kriget. Öfverste i armén 1808, tog han afsked ur krigstjänsten 1810. Af finska krigets historiograf, Montgomery, tecknas »gamle

Lode» som en lugn, tapper och gudfruktig man. »Hvarje gång, han gick i elden, aftog han först hatten för fronten och läste tyst en bön, hvarpå han yttrade några uppmuntrande ord till manskapet, drog sin sabel och var sedan soldat i ordets vackraste betydelse». — Runeberg har i en dikt skildrat »gamle Lode». — Han afled d. 25 maj 1816 på Harjula gård vid Kuopio. — Gift 1791 med *Eva Sofia Tavast.*

Loenbom, Samuel, historisk samlare och författare. Född i Västra Ryds socken af Östergötland d. 4 aug. 1725. Föräldrar: kyrkoherden *Samuel Nicolai Lönbom* och *Kristina Elisabet Ståhl.* — Efter slutade studier i Uppsala, där L. 1755 förvärfvade sig lagerkransen, antogs han 1759 till auskultant i antikvitetsarkivet och blef 1762 amanuens hos rikshistoriografen, som då var Dalin. — Död i Stockholm d. 30 sept. 1776. — Ogift. — Eftervärlden har bättre än L:s egen samtid förstått uppskatta den flitige forskarens förtjänstfulla samlingar och skrifter, af hvilka de förnämsta äro: *Magni Stenbocks lefverne* 1757—65, *Handlingar till konung Carl XI:s historia* 1763—74, *Historiska märkvärdigheter till upplysning af svenska häfder* 1767—68, *Kort inledning till svenska historien och statskunskapen* 1768, *Uplysningar i svenska historien* 1768—71, *Anekdoter om namnkunnige svenske män* 1770—75, *Utkast til en historia om svenska bibelöfversättningar* 1774, *Historiskt Achivum* 1774—76.

Lohman, Carl Johan, präst, vitterhetsidkare. Född i Stockholm d. 10 febr. 1694 och son af en skräddare *Johan Lohman.* — L. blef student i Uppsala 1710 och var bland dem, som vunno den filosofiska graden 1716, hvarefter han prästvigdes 1717 på kallelse af k. rådet grefve Gustaf Cronhjelm. Förordnad till e. o. predikant vid lifgardet s. å., följde han detsamma till Norge och höll den sista predikan, Carl XII åhörde, samt blef snart därefter hofpredikant. Han beordrades att beledsaga det kungliga liket till Stockholm, där han sedermera 1721 blef notarie i hofkonsistorium och 1727 förste pastor vid lifdrabantkåren. 1731 utnämndes han till kyrkoherde i Tierp och blef samma år kontraktsprost, 1751 riksdagsman och teologie doktor. Död i Tierp den 4 februari 1759. — De skaldegåfvor, för hvilka L. tidigt blef bekant, gjorde, att ärkebiskop H. Benzelius uppdrog åt honom att författa anmärkningar vid svenska psalmboken och lämna förslag till nya psalmer. L:s arbete begagnades sedan af den kommitté, som 1765—67 utgaf »Then svenska profpsalmboken». — Gift 1718 med *Rebecka Fahlberg.*

Lohrman, Gustaf, läkare. Född i Uppsala d. 12 sept. 1640. Föräldrar: borgmästaren *Thomas Lohrman* och *Helena Gustafsdotter.* — L. studerade läkarekonsten i Uppsala under sin svåger Olof Rudbeck d. ä. och erhöll på hans förord anslag att resa till Holland att anskaffa växter för den nyanlagda botaniska trädgården. Efter att ha redogjort för sitt anförtrodda värf, återvände han till Holland, där han promoverades till medicine doktor i Leyden 1666. — Han besökte därefter England, Frankrike och Italien och förordnades efter sin återkomst till Sverige, med hänsyn till den noggranna kännedom, han förvärfvat sig om handelsförhållanden, till kommissarie i kommerskollegium 1670. Två år senare kallad till medlem af collegium medicum, utnämndes han 1675 till amiralitetsmedikus men kallades några månader därefter att som lifmedikus uppvakta Carl XI under fälttåget i Skåne. 1677 fick L. fullmakt som stadsfysikus i Stockholm, blef 1680 drottning Ulrika Eleonoras lifmedikus, adlades 1689, då han kallades *Lohreman,* och utnämndes 1691 till arkiater och ordförande i collegium medicum. Död i Stockholm d. 4 maj 1694. — Tillsammans med Urb. Hjärne bidrog L. till läkarekonstens utveckling i Sverige och begynte liksom denne att behandla vissa sjukdomar med mineraliska bad, på hvilken kurmetod de bägge läkarne erhöllo uteslutande privilegium. — Gift 1674 med *Sofia Katarina Huswedel.*

Longberg, Johan Olsson, riksdagsman. Född i febr. 1781 i Borås, där fadern var handlande. — L., som erhöll någon uppfostran, flyttade sedermera till Gästrikland och utsågs 1810 till riksdagsman i bondeståndet, i hvilken egenskap han fungerade till sin död i Strömstad d. 27 juli 1839. — Han gjorde sig snart bemärkt vid Anders Danielssons sida som en af ledarna för ståndets frisinnade och mera självständiga fraktion samt erhöll det ena förtroendet efter det andra. Redan 1812, då han gjorde kraftigt motstånd mot indragningsmaktens införande, invaldes han i statsutskottet, tillhörde 1815 såväl bevillningsutskottet som ett särskildt tillsatt ekonomiskt utskott, 1817—18 och 1823 konstitutionsutskottet samt sistnämnda år äfven hemliga utskottet. Från 1812 till sin död var han fullmäktig i riksbanken. — L., som vid 1823 års riksdag framstått som en varm förkämpe för handels- och näringsfriheten, uppmärksammades vid följande riksdag 1828—30 med kallelse till talman i bondeståndet, hvilket förtroende förnyades 1834—35 och af honom fullgjordes med ett lugn, en reda och oväld, som af få kunde öfverträffas. — Gift med *Katarina Hiller.*

Longström, Per, krigare. Bondson från Savolaks. — Hans kämpabragder hafva ej genom några Fänrik Ståls sägner blifvit förevigade. Men det lilla, man känner, är tillräckligt att inrymma hans namn bland svenska hjälteminnen. L. erhöll af befälhafvaren för finska armén grefve Nieroth 100 man och befordrades till kapten 1711. Vid ryssarnas infall i Finland 1713, då generallöjtnant Lybecker ständigt drog sig tillbaka och lämnade landet öppet för fiendens härjningar, framstodo trenne oförskräckta män, kapten Kivikas, major Lukkoinen och kapten Longström, hvilka med de svaga stridskrafter, som stodo dem till buds, försökte hindra fiendens framträngande och göra

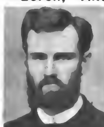
honom allt det afbräck, som var möjligt. De hade själfva bildat sig egna friskaror af goda skyttar och beridna män, som noga kände alla gångstigar och vägar i landet. Med dem utförde de en mängd lyckliga ströftåg, om hvilkas äfventyrliga art följande kan lämna en upplysning. Mot slutet af 1714 hade Lukkoinen och L., förklädda till bönder, utgått på kunskapande, men blifvit tillfångatagna och förda till Petersburg. Såsom spionerande allmoge dömdes de att hängas. Men när domen skulle verkställas, framtog Lukkoinen sin majorsfullmakt och denna räddade dem den gången. Tsaren befallde, att de skulle behandlas som fångna officerare och föras till Moskva. Här hade de emellertid icke varit tre dygn, förrän de beredde sig tillfälle att rymma och återvände till sina ströfkårer i finska skogarna. Tre veckor därefter öfverrumplade de ett adligt gods mellan Viborg och Petersburg, på hvilket kejsaren uppehöll sig, och det var endast med yttersta lifsfara, Rysslands själfhärskare den gången lyckades undkomma. Efter Finlands förlust åtföljde L. general Armfelt vid infallet i Norge 1718 men blef i nov. månad s. å. nedskjuten af norska bönder, då han, med uppgift att föra underrättelser till Sverige om härens tillstånd, skulle undanrödja några förhuggningar, som allmogen uppkastat mot svenskarna. Det berättas, dock utan stöd af säkra handlingar, att Carl XII före sin död skulle tillagt L. adlig sköld med namnet *Långsvärd.*

Loos, Cornelius, militär, resande, tecknare. Född under senare hälften af 1600-talet i Stockholm, där fadern *Elias Loos* var källarmästare. — L. anställdes helt ung vid ingenjörkåren, deltog såsom kapten i slaget vid Pultava och följde där ifrån Carl XII till Bender. På konungens bekostnad anträdde han i januari 1710, i sällskap med kaptenen, frih. Sparre och löjtnant Gyllenskepp, en vetenskaplig expedition i hufvudsakligt syfte att afteckna fornminnesmärken i Egypten och Syrien. Den rika artistiskt arkäologiska skörden, mest insamlad af den flitige L., innehöll »alla asiatiska tracter med klädebonader» och för öfrigt perspektiv och planer af städer och fästningar, ritningar af pyramider, kolonner, obelisker, sfinxer, antika inskriptioner och »en accurat landcharta öfver hela Orienten». En del af dessa samlingar gick dock förlorad året efter de resandes hemkomst vid kalabaliken. Återstoden öfverlämnades 1840 från riksarkivet till k. museum och finnes nu å Nationalmuseum. —1711 blef L. major vid fortifikationen och adlad. Efter Carls afresa från Turkiet begaf sig L. till Paris, uppehöll sig sedan i Zweigbrücken och återkom till Sverige först efter Carls död. Här hade han 1717 blifvit utnämnd till öfverstlöjtnant och fick 1721 sin station i Stralsund, hvarest han bemödade sig att återställa och bestycka de nedskjutna fästningsverken. 1734 utnämndes han till öfverste vid fortifikationen och erhöll vid sitt afsked två år därefter rang af generalmajor. — Död i Hamburg d. 15 april 1738, dit han kallats som kommendant af magistraten. Gift med änkefru *Emstech,* född *Ahlefelt.*

Looström, Karl Ludvig, konsthistoriker. Född i Stockholm d. 2 febr. 1848. Föräldrar: åldermannen *Claës Fredrik Looström* och *Lovisa Julina Teresia Wall.* — L. blef student i Uppsala 1868, filosofie doktor 1875, extra ordinarie amanuens vid Nationalmuseum 1877 och ordinarie amanuens 1880. Han var 1874—80 amanuens vid Svenska slöjdföreningens museum och 1885—92 sekreterare i Svenska slöjdföreningen. 1891 utnämndes L. till sekreterare vid Akademien för de fria konsterna och 1900 till intendent vid Nationalmuseum. Bland L:s af trycket utgifna arbeten märkas: *Olof Johan Södermark, hans lif och verk,* 1879, *Konstsamlingarna på Säfstaholm,* 1882, *Vägledning för besökande i Nationalmusei konstslöjdafdelning* 1885, *Konstväfvarne på Stockholms slott under 1700-talet* 1886, *Christoffer Eichhorn och hans samlingar* 1890, *Den svenska konstakademien under första århundradet af hennes tillvaro 1735—1835* 1887—91, *Förteckning öfver kongl. Akademiens för de fria konsterna samling af målningar och handteckningar* 1892, *Allmänna konst- och industriutställningen i Stockholm 1897. Officiell berättelse* under redaktion af L., som var sekreterare såväl i den förberedande kommittén som centralkommittén för denna utställning, *Retrospektiv utställning af svenska konstnärers arbeten intill år 1875* 1898, *Från Nationalmusei konstslöjdsamling* 1900—01, åtskilliga uppsatser i »Meddelanden från Svenska slöjdföreningen», o. s. v. Öfverallt lägger L. i dagen grundliga studier och stor samvetsgrannhet i ämnenas behandling. — Hedersled. af konstakademien. — Gift 1888 med *Alfrida Louisa Boman.*

Lorén, Viktor Edvard, donator. Född i Örgryte vid Göteborg d. 30 okt. 1857. Föräldrar: bryggaren *Johan Edvard Lorén* och hans hustru *Victoria.* — Student i Uppsala 1876, fortsatte L. sedermera sina studier i Leipzig, hvarvid han förnämligast ägnade sig åt socialvetenskap under Roschers ledning. Ett obotligt bröstlidande tvang honom dock snart att draga hän till ett sydligare luftstreck för att söka hälsa, men förgäfves. Nätt och jämnt återkommen till fäderneslandet, afled han ogift i Stockholm d. 1 dec. 1885. — Af sin ej obetydliga förmögenhet gjorde L. ett vackert bruk, i det att han donerade densamma till en af fem styrelsemedlemmar förvaltad fond, den s. k. Lorénska stiftelsen, ur hvilken anslag skulle utgå för främjande af socialvetenskapliga forskningar. Med understöd af fonden ha också åtskilliga utredningar kommit till stånd i ekonomiska och sociala frågor, hvilkas resultat sedermera utkommit i bokform.

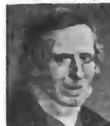
Lorichs, Gustaf Daniel, konstvän, numismatiker. Född i Stockholm d. 3 jun. 1785. Föräldrar: bruksägaren *Fredrik Otto Hassel,* adopterad *Lorichs* på sin svågers adliga namn och

nummer, och *Hedvig Charlotta Görges.* — Efter flere års studier vid universitetet i Göttingen och utlagd kansliexamen i Uppsala 1805, anställdes L. i k. kabinettet för utrikes brefväxlingen, utnämndes kort därefter till legationssekreterare i Petersburg och 1808 i Köpenhamn. Sedan han någon tid varit anställd vid svenska beskickningen i London, förordnades han 1814 att förestå beskickningen i Madrid, där han 1816 utnämndes till chargé d'affaires, hvilken befattning han sedan innehade ända till 1853. Blef kammarjunkare 1811 och kammarherre 1819. — Ledamot af åtskilliga lärda samfund, däribland Vitt.-, Hist.- och Ant.-Akad. i Stockholm 1851. Död af kolera i Madrid d. 21 okt. 1855. — L. var en insigtsfull konstälskare, utförde själf målningar i akvarell och olja samt sysselsatte sig mycket med dramatisk litteratur och skref teaterpjeser, som blifvit uppförda i enskilda kretsar i Madrid. Af taflor och antikviteter hade han icke obetydliga samlingar, men i synnerhet samlade han medaljer och mynt, af hvilka den bästa delen genom anslag af staten 1863 införlifvades med k. myntkabinettet i Stockholm. Hans eget studium omfattade företrädesvis Spaniens mynt, i synnerhet de antika, götiska och arabiska. — År 1852 utgaf han i Paris ett praktverk *Recherches numismatiques concernant principalement les médailles celtibériennes, I,* hvartill andra delen fanns i handskrift vid hans död. — Ogift.

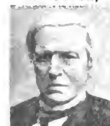
Lovén. Äldste kände stamfadern *Måns Jönsson* var bonde i Loshult i Skåne. Hans son *Per,* född 1718, död 1785 som kyrkoherde i Reng, antog namnet Lovenius och sedan *Lovén.* Om den adliga grenen af släkten se L. 2.

1. **Lovén, Christian,** köpman, kommunalman.

Född i Rengs prästgård i Skåne d. 21 febr. 1765. Föräldrar: kyrkoherden *Per Månsson Lovenius* och *Hedvig Susanna Wankif.* — Student i Lund 1777, öfvergaf L. 1781 studierna och ägnade sig åt sjölifvet, seglade till 1790 på svenska, engelska och holländska handelsfartyg och ingick sistnämnda år som fänrik vid örlogsflottan. Med densamma bevistade han några af de sista striderna i finska sjökriget, i det han tjänstgjorde som styrman på fregatten Galathée och deltog i attacken vid Reval, i tvenne strider vid Björkö samt i reträtten från Viborg, då han räddade fregatten från att antändas af en fientlig brännare och därför fick emottaga särskilda loford af hertig Karl. Efter sluten fred begärde han sitt afsked och nedsatte sig 1791 som kofferdiskeppare och borgare i Stockholm, med hvilket yrke han fortfor till 1801, då han öppnade grosshandel. 1825 delade han sin rörelse med en bolagsman, då firmans namn »Christ. Lovén» förändrades till »Lovén & C:o», och utgick ur firman 1834. Under tiden hade han blifvit vald till illiterat rådman i Stockholm 1802, deltog såsom fullmäktig i borgarståndet i riksdagen i Örebro 1810 och utnämndes till handelsborgmästare 1813. Afsked från borgmästareämbetet 1839. Död i Stockholm d. 11 febr. 1854. — L. åtnjöt som enskild och offentlig man stort anseende och togs ofta på grund af sin öfverlägsna praktiska erfarenhet i anspråk för allmänna angelägenheter. — Gift 1797 med *Maria Katarina Nordling.*

2. **Lovén, Per Christian,** militär.

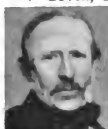
Född i Stockholm d. 23 april 1799; den föregåendes son. — L. blef 1816 fänrik vid Andra lifgardet och befordrades till löjtnant 1820. Han tjänstgjorde därpå ett år vid ingeniörkårens fältmätningsbrigad och utnämndes 1824 till kapten i generalstaben, förordnades 1827 till adjutant i generaladjutantsexpeditionen samt var 1827—29 adjutant hos riksståthållaren i Norge, grefve von Platen. Sedan han avancerat till kapten vid gardet 1830 och till major i armén 1843, anställdes han året därpå som adjutant hos Oskar I och utnämndes till chef för landförsvarsdepartementets kommandoexpedition 1846. Följande året befordrad till öfverste i armén och 1851 till major vid Andra lifgardet, utnämndes L. 1853 till öfverste och chef för Andra lifgrenadierregementet, blef 1858 generalmajor och 1860 t. f. generalbefälhafvare i andra militärdistriktet 1862 befordrades han till ord. generalbefälhafvare i tredje militärdistriktet, men utbytte samma chefsplats mot generalbefälet i andra militärdistriktet 1864, hvilket år han äfven fick adlig värdighet med bibehållande af sitt förra namn. Afsked ur krigstjänsten 1867. — Död i Stockholm d. 24 maj 1878. — Såsom ledam. af Krigsvetensk.-akad. och särskildt af den kommitté, som nedsattes för granskning af detta samfunds stadgar, föreslog L. 1832 utgifvandet af en månadsskrift, *Journal för armén och flottan,* för hvilken tidskrift han sedermera en längre tid var ansvarig utgifvare. Han var äfven i samma akademi en följd af år föredragande i taktik. 1853 och 1859 utförde han för särskildt ändamål k. beskickningar, första gången till konungen af Belgien och andra gången till holländska och storbritaniska hofven. Hans mångsidiga militära bildning togs dessutom under en lång tjänstetid i anspråk för en mängd befattningar, resor, kommenderingar och kommittéuppdrag rörande arméväsendet. L. utgaf från trycket anonymt ett par broschyrer af militäriskt eller politiskt innehåll. — Gift 1843 med friherrinnan *Hedvig Augusta De Geer.*

3. **Lovén, Sven Ludvig,** zoolog. Född i Stockholm d. 6 jan. 1809; den föregåendes bror. — 1823 student i Uppsala, begaf L. sig 1824 till Lund, där han vid promotionen 1829 erhöll lagerkransen och året därefter förordnades till docent i zoologi. De följande tio åren ägnade han åt fortsatta studier och vetenskapliga resor, vistades 1830—31

vid universitetet i Berlin, företog under flera somrar vidsträckta färder efter Sveriges och Norges västkust, besökte 1837 Spetsbergen, samt 1839 Tyskland, Frankrike och England. 1840 ledamot af Vetensk.-akad., kallades han följande året till professor och intendent vid naturhistoriska riksmuseets afdelning för lägre evertebrater, från hvilken befattning han afgick 1892. Död d. 3 sept. 1895 å Karlsborg nära Haga vid Stockholm. — L. har skrifvit en mängd uppsatser i Vetensk.-akad. handlingar och i Öfversikt af Vet.-akad. förhandlingar, såsom: *Om Evadne Nordmanni* 1835, *Bidrag till kännedomen om släktena Campanularia och Syncoryne* 1835, ***Bidrag till kännedomen om molluskernas utveckling*** 1839, ***Om nordiska hafs-mollusker*** 1844, ***Om svenska Trilobiter*** 1844, ***Om nordiska Cephalopoder*** 1845, ***Om de skandinaviska hafs-molluskernas geografiska utbredning*** 1846, ***Bidrag till kännedomen om utvecklingen af Mollusca acephala lamellibranchiata*** 1848, ***Om Östersjöns medelnivå*** (tills. med Erdmann) 1850, ***De svenska arterna af Galatea*** 1850, ***Om crustaceer i Vettern och Vänern*** 1861, ***Om ishafsfaunans forna utsträckning*** 1862, ***Om Leskia Mirabilis Gray*** 1867, ***Om Echinoidernas byggnad*** 1871 m. m. — Medicine hedersdoktor vid Lunds universitets jubelfest 1868. Ledamot af en mängd in- och utländska vetenskapliga samfund, däribland Franska institutet och Royal society i London. — Gift 1841 med ***Sigrid Mathilda Ekström.***

4. **Lovén, Nils,** präst, vitter författare. Född d. 18 juni 1796; de föregåendes kusin. Föräldrar: kyrkoherden i Reng och Stora Hammars församlingar i Skåne *Per Magnus Lovén* och *Clara Lidbeck.* — Vid Lunds universitet, där L. 1811 blef student, förordnades han 1817 till e. o. biblioteksamanuens och var en af dem, som vid samma års promotion erhöllo lagerkransen. Kallad till docent i litteraturhistoria 1820 och året därefter prästvigd, befordrades han 1822 till e. o. adjunkt i estetik och förordnades 1823 till regementspastor vid Vendes artilleriregemente. 1830 lämnade han Lund för att tillträda kyrkoherdebeställningen i Östra och Västra Vemmenhögs pastorat i Skåne och utnämndes till prost 1837. Efter tjuguårig verksamhet på detta ställe förflyttades han 1850 som pastor till Espö och Klagstorp, hvartill han blifvit utnämnd två år förut. — Död i Espö prästgård d. 10 februari 1858. — Inom svenska vitterheten har L. gjort sig ett aktadt namn, dels som författare bland annat till de under psevdonymen *Nicolovius* utgifna humoristiska skildringarna af *Folklifvet i Skytts härad i Skåne i början af detta århundrade,* 1847, dels som öfversättare af Thom. Moores »Dikter» 1831, af samme författares romans »Khorassans beslöjade profet» 1834, Camoëns hjältedikt »Lusiaderna», från portugisiskan i originalets versform, 1839, för hvilket arbete han 1852 vid utgifvandet af andra omarbetade och tillökade upplagan hedrades med ett Svenska akademiens pris; af Dante Alighieris »Gudomliga komedi» 1856—57, m. m. — Gift 1: 1824 med sin kusin *Hedvig Emilia Lovén* och 2: 1840 med *Juliana Maria Fredrika Skytte.*

5. **Lovén, Lars Johan,** ämbetsman, politiker.

Född i Reng i Skåne d. 20 okt. 1795; den föreg. kusin. Föräldrar: planteringsdirektören *Johan Lovén* och *Katarina Magdalena Herlin.* — Student i Lund 1811, ingick han efter aflagda lärdomsprof för juridiska fakulteten såsom auskultant i Göta hofrätt 1814 och blef året därefter e. o. kanslist i justitierevisionen. Inskrifven 1816 som auskultant vid Stockholms rådhus- och kämnersrätter och i Svea hofrätt, förordnades han året därpå att såsom biträdande domare i brott- och tvistemål tjänstgöra i Stockholms stads kämnersrätt samt förestod brottmålsnotarietjänsten i samma rätt 1818—19. Utnämnd 1818 till kopist i justitierevisionsexpeditionen, befordrades han till kanslist därstädes 1823, blef registrator 1824 och två år senare protokollssekreterare i konungens kansli. 1835 utnämndes han till förste expeditionssekreterare, blef 1842 tillförordnad och 1846 ord. byråchef i justitiestatsexpeditionen samt tog afsked ur statens tjänst med pension 1862. Utsedd af Stockholms stad till dess ombud i borgarståndet, bevistade han 1859, 1862 och 1865 årens riksdagar, tillhörande den moderatliberala fraktionen, samt var under den första af dessa ledamot af ekonomiutskottet och under den andra af konstitutionsutskottet. L. deltog därjämte med framstående förmåga i en mängd allmänna värf, såsom i den efter 1863 års riksdag af enskilda riksdagsmän anordnade centralkommittén för att i grundlagsenlig ordning främja det kungliga förslaget till nationalrepresentationens ombildning. Död d. 16 sept. 1884. — Gift 1: 1826 med *Carolina Dorotea Ekström* och 2: 1844 med sin afl. hustrus syster *Fredrika Eugenia Ekström.*

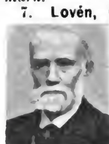
6. **Lovén, Johan Henrik,** statsråd.

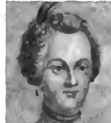
Född i Stockholm d. 19 sept. 1827; den föregåendes son. — I Uppsala, där L. 1845 inskrefs bland de studerande, förvärfvade han 1851 filosofie doktorsgraden och aflade juris utriusque kand.-examen 1856. Året därefter antagen till e. o. kanslist i justitierevisionsexpeditionen och till e. o. notarie i Svea hofrätt, kallades han 1858 till jur. prud. oecon. et commerc. docens vid universitetet i Uppsala, blef vice häradshöfding 1859 och adjungerad ledamot af Svea hofrätt 1860. Förordnad till expeditionschef i finansdepartementets expedition 1864, erhöll han 1866 fullmakt som assessor i hofrätten, med bibehållande af expeditionschefsbefattningen, som han innehade i tio års tid, hvarefter han inkallades att såsom konsultativt statsråd efter H. V. Bredberg intaga en plats i konungens rådskammare 1874, som han under skilda ministärer innehade till 1889. 1889—92 var han

president i kammarrätten. — 1877 jur. hedersdoktor. Ledamot af Musikaliska akademien. — Gift 1876 med *Gertrud Carolina Augusta Sundmark*.

7. **Lovén, Otto Christian**, läkare, anatom, fysiolog. Född i Stockholm d. 12 mars 1835; den föregåendes bror. — Student i Uppsala 1852, aflade L. med. licentiatexamen vid Karolinska institutet 1860 samt promoverades 1863 i Lund till med. doktor. Redan 1856 t. f. adjunkt vid Karolinska institutet i anatomi och fysiologi företog han hösten det följande året en resa till Egypten, Algeriet, Malta och Italien, hvarunder han jämväl besökte de förnämsta medicinska högskolor i Storbritanien och på kontinenten. Efter att vid sin hemkomst 1858 ha emottagit nytt förordnande såsom adjunkt vid Karol. institutet, åtföljde han 1860—61 såsom uppbördsläkare korvetten Najaden på dess expedition till Madeira, Brasilien, La Platastaterna och Västindien, utnämndes 1863 till adjunkt i anatomi och fysiologi vid Karolinska institutet, studerade 1865—66 fysiologi i Leipzig under prof. Ludwig och utnämndes efter att 1872 gjort en ny vetenskaplig resa genom flere af Europas länder, till innehafvare af den nyinrättade professuren i fysiologi vid Karol. institutet 1874. Redan några år förut hade han där inrättat ett fysiologiskt laboratorium. 1884 blef L. Karolinska institutets inspektor och s. å. sekreterare i Landtbruksakademien, där han invaldes till led. 1882. Från professuren tog L. afsked 1886 och lämnade sekretariatet vid Landtbruksakademien, hvars »Handlingar och tidskrift» han redigerat, med 1900 års utgång. Död på sitt sommarställe invid Stockholm d. 25 juni 1904. — Som lärare, föreläsare och skriftställare har L. intagit en betydande plats. Han har bl. a. utgifvit *Undersökningar om arterutvidgning såsom följd af nervretning*, 1866, upptäckt smaknervernas periferiska ändorgan (*Bidrag till kännedom om tungans smakpapiller* 1867). och *Lymfvägarna i magsäckens slemhinna* 1870—73; och vidare bl. a. publicerat *Undersökningar öfver lungornas vitala medelställning* 1872, *Om naturen af de voluntära muskelkontraktionerna* 1881, *Om hjärtförmakets förhållande vid direkt retning med enstaka induktionsslag* 1884 o. s. v. 1882 började han utgifva *Mittheilungen vom physiologischen laboratorium in Stockholm*. — L. har emellertid icke nöjt sig med att försjunka i vetenskapens värld och att framlägga sina rön för sina lärda kolleger. Han har äfven utgifvit populära skrifter — t. ex. *Om blodet* 1876, och om *Människokroppens byggnad och förrättningar*, efter Huxley, 1871, — och därigenom varit en af banbrytarne för spridandet af naturvetenskapliga kunskaper bland allmänheten, en rörelse, hvilken nu som bäst pågår, och detta helt säkert till fromma för hela vårt land. — 1891—93 och 1897—99 representerade L. Stockholms stad i Andra kammaren, där han förfäktade liberala idéer. Ledamot af arbetareskyddskommittén 1891—92 och af nya arbetareförsäkringskommittén 1891—93. — Led. af Vet.-akad. — Gift 1866 med *Elisabet Johanna Emilia von Julin* från Finland.

Lovisa Ulrika, konung Adolf Fredriks drottning. Född i Berlin d. 24 juli 1720. Föräldrar: konungen af Preussen *Fredrik Wilhelm I* och drottning *Sofia Dorotea* af Hannover, dotter af Georg I af England och hans sedan frånskilda gemål Sofia Dorotea af Lüneburg-Celle. — Lovisa Ulrika vårdades i sin barndom af modern och en fru Bluspiel, för hvilken prinsessan sedan allt framgent yttrade mycken tillgifvenhet. Utseendet var hos henne redan såsom barn fördelaktigt och utmärkte sig i synnerhet genom släktens framstående drag, de s. k. brandenburgska ögonen, stora, klara och lifliga, med uttryck af snabb uppfattning och bestämd vilja. Furstliga friare saknades icke heller, men blefvo afvisade den ene efter den andra, först af fadern och sedermera af hennes regerande broder, Fredrik den store. Kort efter sitt utväljande till tronföljare i Sverige anhöll Adolf Fredrik om hennes hand och fick utan svårighet det efterlängtade ja-ordet, hvarpå förmälningen försiggick i Berlin d. 17 juli 1744 och bilägret å Drottningholm d. 29 aug. s. å. Förhållandet mellan Adolf Fredrik och henne förblef på det hela mycket godt. Med sitt blyga, tröga och obeslutsamma väsen kände prinsen genast sin personliga underlägsenhet, så att han aldrig försökte göra sin gemål väldet stridigt. Hos svenskarna åter, särdeles inom de högre kretsarna, ådrog hon sig snart ovänner, dels genom sin stolthet, dels ock i synnerhet genom det självrådiga sätt, hvarpå hon blandade sig i statsärendena och sökte leda dem i en riktning, icke sällan motsatt konungens, hennes gemåls och folkets önskningar. Den spänning, hvari hon härigenom råkade med de rådande partierna, blef i synnerhet häftig efter hennes gemåls uppstigande på tronen. Af historien känner man, huru hennes kraftfulla och eldiga själ blott med svårighet kunde finna sig inom de trånga gränser, till hvilka konungamakten då var inskränkt, och huru ett försök gjordes till den sistnämndas utvidgning 1756. Det är äfvenledes bekant, huru olyckligt detta försök aflopp, och huru det ledde till en än större inskränkning af regentens makt. — Efter sin gemåls död såg hon med ovilja sig utesluten från det inflytande, hon hittills utöfvat på ärendena, hvarför icke alltid det bästa förhållande rådde mellan henne och sonen Gustaf III. Med mycken beläsenhet, i flere fall med verkliga kunskaper, omfattade hon med kärlek vetenskaper, vitterhet och sköna konster. Dessa stå hos henne i stor förbindelse för det stöd och den uppmuntran, hon ägnade dem. Vitterhetsakademien var en af hennes stiftelser, och Kina lustslott samt många förskönigar vid Drottningholm äro hennes verk. Änka 1771, öfverlefde hon sin gemål i elfva år och afled på Svartsjö d. 16 juli 1782.

Lovisa, Carl XV:s drottning. Prinsessan *Vilhelmina Fredrika Alexandra Anna Lovisa* föddes i Haag d. 5 augusti 1828. Föräldrar: prins *Fredrik* af Nederländerna och prinsessan *Louise* af Preussen. — Redan från sin barndom röjde hon det milda, älskliga lynne, den ömhet för andras sorger och det ljusa förstånd, som sedan utmärkte henne under lifvet. Hennes rika anlag utbildades genom en mot dessa och hennes höga börd svarande omsorgsfull uppfostran, hvarvid man dock icke glömde att låta henne sätta sig in äfven i de hvardagliga göromålen på de furstliga godsen, hvarefter hon 1849 trolofvades med kronprinsen *Carl* af Sverige och Norge. Följd af sina föräldrar och sin syster, prinsessan Maria, lämnade hon sitt barndomshem i Haag för att ombord på en svensk eskader begifva sig till Sverige, där hon landsteg vid Biskopsudden utanför Stockholm d. 15 juni 1850. Fyra dagar senare höll hon sitt högtidliga intåg i Sveriges hufvudstad, där bilägret mellan henne och den svenske tronföljaren firades samma dag. Sedan hennes gemål vid sin faders död uppstigit på Sveriges tron, kröntes han och drottning Lovisa d. 3 maj 1860 i Stockholm och d. 5 augusti s. å. i Norge. — Efter att i allmänhet ha varit i åtnjutande af en jämn och god hälsa, insjuknade hon våren 1871 i en häftig lunginflammation och bortgick i döden d. 30 mars s. å. — Rik på hjärta och guld, följde hon i vidsträcktaste mått sitt milda sinnes maning att göra godt och i vida kretsar sprida lycka och glädje. Sålunda blef hon beskyddarinna för Allmänna institutet för döfstumma och blinda, för Tysta skolan, för »Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn», »Allmänna skyddsföreningen i Stockholm», ordförande i direktionen öfver Lotten Wennbergs fond för hjälpbehöfvande, o. s. v. Men det fanns ett annat slags välgörenhet, som mer tillfredsställde hennes finkänsliga sinne: att obemärkt af världen, genom andra och tredje hand bringa sin hjälp inom den försynta fattigdomens dörrar. I hennes välvilja mot alla, i hennes flärdlösa bemötande mot en hvar röjde sig ingen skymt af stolthet öfver samhällsställningens företräden eller hjärtats och bildningens öfverlägsenhet. Vän af samtidens litteratur, sysselsatte hon sig någon gång i all tysthet med litterär verksamhet och har till svenskan öfverflyttat ett engelskt arbete *Vingårdsarbetare. En berättelse för dem, som önska blifva nyttiga* af mrs Winscome 1859, och från holländskan *Förstår du Fader vår. Några ord för de små till begagnande i söndagsskolor och familjer* 1865.

Lovisa Josephina Eugenia, kronprinsessa af Danmark. Född på Stockholms slott d. 31 okt. 1851, dotter af d. v. kronprinsen, sedermera konung *Carl XV* och hans gemål *Vilhelmina Fredrika Alexandra Anna Lovisa* af Nederländerna. — Under det prinsessans uppfostran närmast leddes af hennes moder, vårdades hennes undervisning af skickliga lärare: i religion af hofpredikanten V. Björnström, i litteraturhistoria af prof. Dietrichson och d:r Zachrisson, i lefvande språk af mamsellerna Elfving och Kijber, i teckning af mamsell Kijber och i musik af prof. H. Berens. Efter nyss fyllda sjutton år trolofvades prinsessan med danske tronföljaren, kronprinsen *Christian Fredrik Vilhelm Carl*, hvarpå deras förmälning firades i Stockholm d. 28 juli 1869. Hon har sedan dess tillhört vårt grannrike Danmark, där hennes enkla, okonstlade väsen och intagande vänlighet tillvunnit henne samma tillgifvenhet, som den hon förvärfvade och fortfarande bibehåller i sitt gamla fädernesland Sverige, där hon under årens lopp många gånger varit på besök. Kronprinsessan har i sitt äktenskap fyra söner: Christian, Carl, Harald och Gustaf, samt fyra döttrar: Louise, Ingeborg, förmäld med prins Carl af Sverige, Thyra och Dagmar.

Lovisin, Erik, ämbetsman. Född i Södertelje. Son af borgmästaren därstädes, sedermera assessorn och häradshöfdingen *Olof Eriksson Lovisinius*. — På ämbetsmannabanan, på hvilken han ingick 1666, befordrades han året därefter till vice fiskal, 1671 till notarie och 1674 till advokatfiskal i Svea hofrätt. Ett år senare erhöll han adlig värdighet men tog ej introduktion på riddarhuset. L. utnämndes 1676 till revisionssekreterare och blef 1687 landshöfding i Linköpings län. I besittning af stor duglighet som ämbetsman, användes L. mycket under Carl XI:s regering. Han insattes sålunda som sekreterare i den stora kommission, som hade att rannsaka och yttra sig öfver konungens förmyndare, blef ledamot af kammarkommissionen, deltog i ordnandet af indelningsverket, i granskningen af förslaget till ny kyrkolag och många andra värf till förbättrande af den inre styrelsen, men var framför allt »utmärkt såsom en af enväldets och reduktionens ifrigaste förkämpar». — När belöningarna utdelades till dem, som trognast stått på Carls sida, upphöjdes L. till friherre 1687. — Han dog 1693 och begrofs i Södertelje kyrka. — Gift 1660 med *Katarina Lenström*.

Ludvigson, Rasmus, krönikeskrifvare. *Rasmus* eller *Rasmund Lodvicson*, som han ursprungligen kallade sig, var född omkr. år 1500 och son af en bagare *Lodvic* i Stockholm. — Efter 1527 års riksdag erhöll L. Gustaf I:s befallning att göra en resa kring riket och från kloster och kyrkor hopsamla deras donationsbref och andra gamla handlingar till vägledning för den beslutade reduktionen af kyrkogodsen. Skörden utföll ganska ymnigt och dokumenten, som genom hans försorg hopsamlades, blefvo första grundvalen till det nu varande riksarkivet. — 1561 nämnes han såsom jordboksskrifvare under konung Eriks »sekrete råd och öfverste räntmästare», Dion. Beurreus och blef 1563 konungens sekreterare, hvilket ämbete han äfven innehade hos efterträdaren Johan III. — Både hos denne och hertig Carl stod L. i mycken ynnest och afled i hög ålder 1594. — Själf har han efterlämnat flere handskrifter. Genom L:s undersökningar

ha erhållits viktiga bidrag till medeltidens gods- och släkthistoria. — Gift med en *Klara Nilsdotter.*

Lund, Per af, militär, skriftställare. — L:s ungdomsöden äro fullständigt obekanta, förrän han utmärkte sig i pommerska kriget som deltagare i Fribataljonen, där han 1761 blifvit löjtnant. Efter att 1770 blifvit kapten vid hertig Fredrik Adolfs lifregemente, spelade han under förberedelserna till Gustaf III:s revolution en ej obetydande roll i Finland som mellanhand åt Sprengtporten. Antagligen har man i detta förhållande att söka anledningen till hans adlande 1772 och utnämning till major 1774. På grund af en tvist med kommendanten i Lovisa, öfverste Gerner, medan han låg därstädes i garnison, blef L. invecklad i en rättegång, som 1780 slutade så, att han afsattes från sin majorssyssla utan rätt att återbekomma den ackordsumma, med hvilken han enligt tidens sed tillhandlat sig densamma. — Han begaf sig då till Stockholm och började i mars 1781 utgifva *Dagbladet Välsignade tryckfriheten,* hvilken fortgick till juli 1783 och med bitter kvickhet angrep konungen och hans närmaste omgifning, som också med sjudande förbittring mottogo anfallen. Samma anda utmärkte ock den okt. 1783—april 1784 af L. redigerade *Tryck-friheten den välsignade,* som utom politiska artiklar äfven innehöll poetiska bidrag. Själf uppträdde L. vid denna tid med en tolkning af *Eloisas bref till Abelard* (efter Pope) och med den versifierade skämtskriften *Något af Stockholmslefnaden afskildradt* 1781. — Hans politiska skriftställeri blef vederbörande så besvärligt, att L. genom Schröderheim betalades för att nedlägga detsamma och äfven genom kunglig nåd återfick den ackordsumma, han utgifvit för sin majorssyssla. Han nedsatte sig därpå som landtbrukare på »en vild udde vid vida hafvet», men sedan elden härjat hans egendom, uppträdde han 1791 åter på den litterära banan med *Fragmenter i särskilte ämnen,* hvilken publikation följande år fortsattes med *Välsignade tryckfriheten och Tryckfriheten den välsignade,* som synes ha gått tämligen obeaktad förbi. L. föll därpå alldeles ur glömska, och man vet blott, att han afled i Stockholm d. 30 jun 1806.

Lundberg, Daniel Vincent, läkare. Född på Sjögård i Stora Åby socken af Östergötland d. 13 april 1816. Föräldrar: jägmästaren *Per Ludvig Lundberg* och *Anna Margareta Zetzell.* — Student i Uppsala 1834, aflade han vid därvarande universitet de föreskrifna examina för medicinska graden, med. kand.-ex. 1839 och med. lic.-ex. 1841 och promoverades sistnämnda år till medicine doktor. — Efter att ha tjänstgjort som sjukhusläkare vid Allmänna garnisonssjukhuset 1842—45 samt företagit en vetenskaplig resa till utlandet, förordnades L. 1846 till e. o. kirurgie adjunkt vid Karolinska institutet samt biträdande öfverkirurg å Serafimerlasarettet och uppehöll i förstnämnda egenskap någon tid kirurgie professuren vid Karolinska institutet. Var från 1847—61 läkare vid Stockholms länscellfängelse och 1849—67 biträdande läkare vid styrelsen öfver fängelser och arbetsinrättningar i riket. 1855 utnämnd till lifmedikus med tjänstgöring hos d. v. kronprinsen Carl, förordnades han efter dennes uppstigande på tronen 1859 till förste tjänstgörande lifmedikus och åtföljde i denna egenskap Carl XV på en mängd resor inom och utom landet och äfven på den sista till Aachen 1872. Dessutom besökte L. för vetenskapliga ändamål flera gånger utlandet, såsom 1850 för att studera cellfängelserna i Schweiz och Baden samt bagnerna i Toulon, 1854 för att taga närmare kännedom om allmänna sjukvårdsväsendet i de förnämsta hufvudstäderna i tyska och österrikiska staterna, 1857 för att bl. a. besöka von Græfes oftalmologiska klinik i Berlin o. s. v. — L. öfversatte Hufelands »Enchiridion medicum eller handledning uti läkarkonstens utöfning» samt författade åtskilliga afhandlingar i Hygiea m. m. — Stor donator till Sv. läkaresällskapet för bildande af en pensionsfond för änkor och oförsörjda barn efter legitimerade svenska läkare och till åtskilliga stiftelser. Död å Bellevue vid Stockholm d. 11 aug. 1891. — Gift 1847 med *Lovisa Charlotta Haak.*

Lundberg, Fredrik Albertinus, läkare och författare i veterinärvetenskap. Född i Lund d. 24 april 1825. Föräldrar: kopparslagaren *Abraham Lundberg* och *Anna Jönsson.* — Efter att ha genomgått katedralskolan i sin födelsestad, blef L. student i Lund 1842, med. kand. 1847, med. lic. 1849 samt promoverad till hedersdoktor vid Lunds universitets jubelfest 1868. Sedan han bestridt flere förordnanden, dels som läkare på åtskilliga ställen i landet, dels som amanuens vid hufvudstadens medicinska undervisningsanstalter, erhöll L. 1852 uppdraget att förestå en professorsplats vid veterinärinrättningen i Stockholm och företog 1854 en resa för att studera veterinärmedicinen i Danmark, Tyskland, Frankrike och Österrike. Återkommen till Sverige, erhöll han 1856 förordnande och efter veterinärinrättningens organisation 1859 fullmakt att vara professor vid samma läroanstalt. Var därjämte åren 1862—74 föreståndare för inrättningen. 1876 måste L. till följd af sjuklighet taga afsked. Död på sin egendom Broby i Stockholms län d. 27 maj 1882. — Förutom betänkanden, reseberättelser samt uppsatser i Hygiea, har L. utgifvit: *Tidskrift för veterinärer, hästvänner och landthushållare* (tills. med J. G. H. Kinberg) 1861—63, *Tidskrift för veterinärmedicin och husdjursskötsel* 1864—74 och *Husdjurens sjukdomar* 1868. — Led. af åtskilliga vetenskapliga samfund. — Gift 1858 med *Vilhelmina Elisabet Margareta Rundqvist.*

Lundberg, Gustaf, pastellmålare. Född i Stockholm d. 17 augusti 1695. Föräldrar: *Gustaf Lundberg,* som var köksmästare hos Carl XI, och *Sabina Richter,* tillhörande en rikt konstnärligt begåfvad familj. —

Vid faderns tidiga frånfälle upptogs L. af sin morfader, guldsmedsåldermannen Fredrik Richter, och sattes af honom i lära hos den bekante hofmålaren David Krafft. L. begaf sig emellertid 1717 till Paris, där han kvarstannade i tjugusju år och utbildade sig vid därvarande målareakademi under Rigaud, de Largillière, De Troy, Cazes och andra berömda mästare. Af ännu större betydelse för hans konstnärsskap blef den berömda venezianska konstnärinnan Rosalba Carriera, hvilken kom till Paris och under hvars ledning han utbildade sig till en af sin tids yppersta pastellmålare. — Genom Tessin, då varande svensk ambassadör i Paris, inkallades L. 1740 till ledamot af »Académie royale de peinture et de sculpture», hvilket den tiden gällde för en ofantlig hedersbevisning mot en främling, och åtföljde 1743 svenska ministern i Madrid friherre Fleming till Spanien. — Hemkommen till Sverige 1745, blef han stiftande led. af Målare- och Bildhuggareakademien och erhöll hofintendents titel. 1750 blef han hofkonterfejare och 1773 jämte Fehrman vald till Målareakademiens rektor. Död i Stockholm något öfver nittio år gammal d. 18 mars 1786. — Ogift. — Med honom står rococon fullvuxen inom sin konst, i hela sin egendomlighet, med många förtjänster, många brister. »Det sirliga, kvicka, koketta i hela denna konstriktning återfinnes i hög grad hos honom, medan han tillika förfogar öfver en utbildad och elegant teknik, som länge gjorde honom till allrådande inom det svenska porträttmåleriet.» — »Det sägs, att L. varit ytterst känslig för kvinnlig skönhet, och att han, för att lyckas i fruntimmersporträtt, borde vara smått betagen i originalet. Huru som helst ha väl få lyckats bättre återge ungdomlig fägring, och hans bilder af unga kvinnor hafva ett visst något, som på samma gång talar om konstnärens eld och älskarens yra.» L:s konst är genom det glänsande, lätta, behagfulla, som präglar densamma, i sitt slag utmärkt, men saknar verkligt djup. — O. Levertin utgaf 1902 *G. Lundberg, en studie.*

Lundberg, Johan Teodor, bildhuggare. Född

i Stockholm d. 21 juni 1852. Föräldrar: vaktmästaren *Johan Lundberg* o. *Elisabeth Ersdotter.* — Ett par år elev af Lea Ahlborn, studerade L. 1872—78 vid konstakademien och vann 1881 den k. medaljen för statyn *Loke täljande misteltén.* Följande året erhöll han för statyn *Vid badet* akademiens resestipendium och vistades 1882—84 i Paris, där L. bl. a. var elev af Falguière, och därefter till 1888 i Italien. L. har utfört *Narren* 1882, *Försåtet* 1883, *Per Svinaherde* 1885, utförd i brons, hvaraf ett exemplar inköptes af konungen, *Liggande Caprigosse* 1885, *Första vapnet* 1886, *Gosse, som kastar smörgås* 1887, gruppen *Fosterbröderna* 1887—88, som beställdes af både svenska och danska staten i brons och kan ses i Nationalmuseums park och Charlottenborgs gård, *Fiskaren* 1890, *Flickhufvud* 1892, arbeten 1892—94 för Uppsala domkyrkas tre portaler, dels reliefer i tympanonfälten, dels fristående statyer, allt af sandsten, dels sex små reliefer i täljsten, bronsgruppen *Konstslöjd* 1896—97, för Nationalmuseums portik, statyettgruppen *Vågen och stranden* 1897, marmor, tillhörande konungen, *Sorg* 1897, *Fackelbärare* 1897, i brons, för uppgången till den k. foyen i operan, *Olaus Petris* bronsstaty vid Storkyrkan 1898, *Ikaros* 1900., det s. k. *Poltavamonumentet, Den dekorativa gruppen för nya riksdagshuset* (Svea, Vaksamheten och Eftertanken) samt *De fyra stånden* (representerade genom statyer af Axel Oxenstierna, Johannes Rudbeck, Louis de Geer och Per Olsson). — L. har vidare utfört porträttbyster och porträttmedaljonger. 1889 blef han ledamot och extra lärare vid konstakademien. »Det är kraftig realism och starkt betonad karaktär i hans arbeten, men denna karaktär ligger mera i uttrycket och rörelsen än i formgifningen, som man ofta nog önskade mindre tung och mera lefvande.» — Gift 1893 med *Ellen Nyblom* (dotter till professor C. R. Nyblom), född i Uppsala d. 15 april 1869, hvilken utgifvit flere diktsamlingar, *Lyriska stämningar* 1895, året förut belönt med Svenska akademiens mindre pris, och *Nya dikter* 1892 samt äfven uppträdt som målarinna.

1. **Lundberg, Karl Robert,** genremålare. Född i Stockholm d. 15 febr. 1861. Föräldrar: muraren *Carl Alexander Lundberg* och *Lovisa Katharina Hellberg.* — L. var lärjunge af xylografen Engberg, vid Tekniska skolan och 1883—87 vid konstakademien. 1888—90 uppehöll han sig i Finland, Marocko och Paris. L. bosatte sig sedermera hösten 1897 i England, men måste längre fram söka bot för ett svårt bröstlidande i Schweiz och Jämtland. Död i Mörsil i Jämtland d. 19 dec. 1903. — Redan 1888 väckte L. mycken uppmärksamhet med Stockholmsbilden *Vid högvakten*, Nationalmuseum, frisk och liffull. Han utförde vidare flere andra genretaflor, däribland *Marockanske murare*, Konstnärsförbundets utställning 1890, landskap — *Första december* 1891, — en del träffande porträtt i litet format, akvareller m. m. L. var utan all fråga en framstående talang, som af ett vidrigt öde hindrades från att nå ett verkligt stort resultat. — Gift 1892 med

2. **Lundberg-Seelig, Lotten Jenny Anne-Marie,**

skådespelerska. Född i Stockholm d. 31 juli 1867. Föräldrar: antikv. bokhandl. *Hartvig Viktor Robert Seelig* o. *Antigone Hildegard Elisabeth Braunstein.* — Elev vid k. teatern 1884, väckte den unga flickan stor uppmärksamhet, vid sin debut i *Hedvigs* roll i »Vildanden». Hon var 1885—87 engagerad vid Dramatiska teatern, 1887—89 vid Svenska teatern i Helsingfors, 1889—90 hos Aug. Lindberg, 1890—91 vid Svenska teatern i Stockholm och 1891—98 vid Dramatiska teatern, där hon 1892 blef premiäraktris. Fru L. var seder-

mera i flere år primadonna och äfven direktris vid Van der Ostens resande sällskap. Bland hennes roller märkas: *Ofelia*, *Sigrid den fagra*, *Suzanne D'Ange* i »Falska juveler», *Iza* i »Bildhuggaren Clémenceau», *fru Elfsted* i »Hedda Gabler», *Kerstin* i »Lilla professorskan» *Jeanette* i »Röda kåpan», *Jicky* i »Hofgunst», *Emma* i »Stulen lycka», *Ellen* i »Löndörren», *Inga Ros* i »Farbror Pål», *Odette*, *Cyprienne* i »Vi skiljas», *Zaza*, *Hanna* i »Formannen Henschel». Fru L. är i besittning af kraftigt temperament och gifver stark färgläggning åt sina roller.

Lundberg, Nils Victor, skådespelare. Född i Stockholm d. 20 mars 1859. — Elev vid k. teatern 1879—82, var L. först engagerad vid olika resande sällskap, vid Svenska teatern i Stockholm 1886—87, hos Lindmark 1887—88, vid Stora teatern i Göteborg 1888—93, hos Selander 1893—95 och hos Ranft i Stockholm från 1895. Bland L:s roller märkas: *Daniel Hejre* i »De ungas förbund», *Fregattkaptenen*, *Den inbillningssjuke*, *Jemmerling* i »Advokaten Knifving», *Konjander* i »Hittebarnet», *Pipping* i »Sodom och Gomorrha», *Dödgräfvaren* i »Hamlet», *Fattig-Johan* i »Per Olsson och hans käring», *Bouzin* i »Fernands giftermål», *Mathieu* i »Spökhotellet», *mr Dunn* i »Niobe», m. fl. L. är en framstående komisk skådespelare, som med användande af små medel uppnår stor verkan. Han är i besittning af en oemotståndlig torr humor och spelar med samma orubbliga komiska kraft yngre roller och gubbroller.

Lundblad, Sven, biskop. Född vid Bernstorp i Skara landsförsamling den 30 september 1776. Föräldrar: torparen *Anders Svensson* o. *Greta Andersdotter*. — Under kamp mot den yttersta fattigdom genomgick L. Skara skola och gymnasium, hvarefter han genom lärares och kamraters välvilja sattes i tillfälle att afgå till Uppsala universitet 1799. Här förvärfvade han efter fyra års ihärdiga studier magistergraden 1803 och kallades, sedan han aflagt teologie kandidatexamen 1804, till docent i exegetik 1806. — E. o. teologie adjunkt 1808, absolverade han 1810 teol. licentiatexamen och utnämndes till ord. teologie adjunkt och kyrkoherde i Börje 1813. Följande året befordrad till Kalsenianskt professor och kyrkoherde i Hagby och Ramsta, erhöll han vid kröningen 1818 teologie doktorsvärdigheten och utnämndes till prost öfver Hagunda kontrakt 1821. — Prim. teologie professor 1827 förordnades han till kontraktsprost öfver domprosteriet och Vaksala kontrakt, samt utnämndes till biskop i Skara 1829. — Död på Brunnsbo vid Skara d. 29 april 1837 och begrafven på Varnhems kyrkogård, där stiftets prästerskap lät uppresa en minnesvård på hans graf. — Få hafva varit så älskade och högaktade som L. Han deltog i 1823 och 1828—30 års riksdagar och ansågs vid riksdagen 1834—35 vara den jämförelsevis mest frisinnade biskopen. — Gift 1815 med *Katarina Helena Afzelius*.

1. **Lundblad, Jonas**, latinsk filolog. Född d. 1 mars 1753 i Tönnersjö socken i Halland. Fadern, *Knut Larsson*, en fattig torpare under Alslöfs sätesgård, omkom genom en olyckshändelse och lämnade änkan och fem värnlösa barn, af hvilka Jonas vid olyckstillfället var halftannat år, i yttersta fattigdom. — Vid sex års ålder var gossen ännu så svag, att han hvarken kunde gå eller tala, och efter ytterligare några år, då han skulle besöka sockenskolan, måste han bäras dit och hem af styffadern. Med allt detta väckte han uppmärksamhet genom sina ovanliga anlag, så att en adjunkt Lund — hvars namn han sedan af erkänsla inflätade i sitt eget — åtog sig att lämna honom undervisning. Denna bedrefs med sådan framgång, att L. efter tvenne år vid nitton års ålder kunde upptagas i öfre klassen af Göteborgs gymnasium. Här utvecklade han den snabba uppfattning och rastlösa flit samt särskildt den håg för den klassiska forntiden, att han med berömliga vitsord och ett större stipendium 1774 fick resa till Leipzig, där han s. å. blef student. Vid detta universitet kvarstannade han i två år och mottog 1776 lagerkransen. Med understöd af hertig Fredrik Adolf och grefve Magnus Brahe förlängde han sin vistelse i Tyskland i ännu två år, hvarunder han bland annat uppehöll sig i Halle och Greifswald, och återkom till Sverige 1778. Tre år senare fästes han vid Lunds högskola såsom docent i romerska litteraturen, hvarefter han befordrades till e. o. professor 1787 och till ord. innehafvare af lärostolen i romersk vältalighet och poesi 1789. Efter ytterligare fyra år utnämnd till kyrkoherde vid S:t Peders klosters och Nöbbelöfs församlingars prebendepastorat, fick han 1800 teologie doktorsvärdigheten. — Död i Lund d. 18 juni 1820. — Under sin vistelse i Leipzig hade L. varit lärjunge till J. A. Ernesti och blef, såsom målsman för den romerska litteraturen vid Lunds lärosäte, en representant för den nya riktning, de klassiska studierna tagit i Tyskland, efter deras återupplifvande under senare hälften af adertonde seklet. Genom brinnande kärlek för sin vetenskap, klarhet i framställningen och lefvande ande i uppfattningen af den romerska fornåldern, utöfvade L. ett högst betydligt inflytande på den klassiska bildningen vid universitetet. Den tid, som representerades af honom och den af honom bildade skolan, har ock med rätta blifvit ansedd såsom den latinska klassicitetens blomstringsperiod vid Lunds högskola. Hans efterlämnade skrifter utgöras af sextiofyra disputationer i romersk filologi och historia samt en mängd sånger och åminnelsetal på latinsk vers, hvilka i tankens djup och formens fulländning anvisa författaren ett rum af de allra främsta bland våra nylatinska skalder. L. vann 1792 Vitt.-akademiens högsta pris för en latinsk sång öfver slaget vid Helsingborg och följande år ett pris för en annan latinsk sång. Led. af Vitt. akad. 1819. — I Lund inrättade L. en bokhandel och anlade boktryckeri, och som tacksamhetsbevis för erhållet privilegium härtill utfäste L. ett årligt pris, som skulle utdelas af

Svenska akademien och hvilket äfven utdelades 44 gånger 1789—1833. — Gift 1790 med *Margareta Beata Sjöberg.*

2. **Lundblad, Johan Fredrik af,** ämbetsman, historieförfattare. Född d. 8 april 1791; den föreg. son. — Han erhöll af fadern grundlig undervisning i latin och vann vid tjugu års ålder lagerkransen, hvarefter han ingick i konungens kansli. Sedan L. gjort vidsträckta resor genom flere af Europas länder, anställdes han 1818 som postagent i i Stralsund och utnämndes s. å. äfven till svensk konsul för Neu- och Vorpommern. 1820 erhöll han fullmakt såsom förste expeditionssekreterare och upphöjdes till belöning för ett par traktater, som han afslutat med preussiska regeringen, 1821 i adligt stånd med namnet *af Lundblad* samt blef 1823 generalkonsul i svenska Pommern och Mecklenburg. Han blef också postkommissarie i Greifswald. Genom spekulationer råkade han i ekonomiskt obestånd och nödgades, då en betydlig balans uppdagades i postkassan, 1833 rymma ur landet, sedan han först blifvit afskedad. L. uppehöll sig sedan mest i Paris och afled i Strassburg d. 5 april 1854. — L. var en både flitig och begåfvad skriftställare, särdeles på det historiska området och har efterlämnat *Svensk Plutarch* 1823—31, *Konung Carl X Gustafs historia* 1825—29 samt *Konung Carl XII:s historia* 1835—39. Åtminstone tros L. varit den ursprunglige förf. till det sista arbetet, som utgafs i hans enа broders namn. I dessa verk hade dock en svåger till L., professor B. M. Bolméer i Lund, väsentlig andel. I Paris utgaf L. 1839—41 bearbetningar och öfversättningar på franska af historiska arbeten. — Led. af krigsvetenskapsakad. — Gift 1819 med *Carolina Filippina von Norrman.*

Lundeberg, Christian, bruksidkare, politiker.

Född å Forsbacka bruk i Gästrikland d. 14 juli 1842. Föräldrar: bruksägaren *Johan Ulrik August Lundeberg* o. *Maria Benjamina Echman.* — Efter afslutade studier ägnade sig L. att börja med åt den militära banan och blef 1861 underlöjtnant vid Dalregementet, där han 1865 avancerade till löjtnant. Under tiden hade han 1863—65 genomgått Ultuna landtbruksinstitut och var 1865—71 förvaltare vid Oslattfors bruk, tillhörigt hans fader. 1872 öfvertog han disponentbefattningen vid Forsbacka bruk och lämnade två år senare krigstjänsten. — L. kom snart att mycket tagas i anspråk för allmänna värf, har från 1881 (med undantag af 1887) tillhört Gäfleborgs läns landsting (från 1893 som ordf.) och från 1881 samma läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott (från 1893 som vice ordf.). 1885 invaldes han i Första kammaren, där han vid denna brytningstid mellan frihandel och protektionism afgjordt anslöt sig till den senare riktningen. Tack vare sitt klara praktiska förstånd och sin okufliga energi gjorde sig ock L., trots bristen på mera ingående politiska studier, snart så gällande, att han redan 1888 invaldes i såväl statsutskottet som protektionisternas förtroenderåd och sedermera nästan oafbrutet haft plats i båda. Det dröjde ock ej länge, innan han ansågs som den synlige ledarens, hr Reutersvärds, högra hand inom den högkonservativa fraktionen och valdes 1895 till ledamot af hemliga utskottet samt 1896 till statsutskottets ordförande, — tecken på den inflytelserika ställning L., redan vid denna tid hunnit intaga. Känslan af ansvar har dock hos L. liksom mången annan visat sig mäktig att moderera hållningen, och 1900 uttalade han sig för jämkningar i den kommunala samt 1902 i den politiska rösträtten, som hans parti nog några få år förut skulle funnit oantagliga. I en fråga har dock L. kvarstått å yttersta högern, nämnligen den unionella, i det att han ifrigt motsatt sig hvarje tillmötesgående af norska önskningsmål i fråga om konsulatväsendets ordnande. Han var ock hufvudtaluren vid Första kammarens angrepp å utrikesministern Lagerheim vid 1903 och 1904 års riksdagar med anledning af de påbörjade underhandlingarna med norska regeringen i fråga om anordnande af skilda konsulatväsen för Sverige och Norge med bibehållen gemensam diplomati. — Ordförandeplatsen i statsutskottet beklädde L. 1896—1903 vid alla riksdagar utom 1901, då han var ordförande i försvarsutskottet. Å båda dessa poster anses han ådagalagt ganska betydande förmåga att ur från början stridiga meningar jämka fram praktiska resultat. Han har äfven tagits i anspråk för flera kommittéer, bl. a. för ordnande af Sveriges fasta försvar 1897—98. — Gift 1865 med *Anna Charlotta Josefina Elfbrinck.*

Lundegård, Axel, författare.

Född i Västra Sallerups förs. af Malmöhus län d. 17 dec. 1861. Föräldrar: kyrkoherden *Jöns Christian Evald Åkeson-Lundegård* och *Ida Bernhardina Ingeborg Hallberg.* — Student i Lund 1881, debuterade L. 1885 med en samling noveletter *I gryningen* samt utgaf s. å. tillsammans med Ernst Ahlgren (Victoria Benedictsson se I: 68,) skådespelet *Final,* som 1888 uppfördes på Dramatiska teatern. Under de närmast följande åren skrefvo L. och nyss nämnda författarinna tillsammans romanen *Modern* 1888, och skådespelet *Den bergtagna, en kärlekens tragedi* 1890. S. å. utgaf L. *Victoria Benedictsson,* en själfbiografi efter den aflidnas efterlämnade bref och anteckningar. L. har vidare utgifvit *Röde prinsen, ett ungdomslif i stämningar* 1889, *La mouche, en roman från ett dödsläger* (med motiv från Heines lif) 1891, *Titania, en kärlekssaga* 1892, med hvilket poesirika och fulländadt skrifna arbete L. först riktigt slog igenom, *Prometheus, en konstnärssaga* 1893, *Stormfågeln, en historisk silhuett med bakgrund och ram* 1893, *Faster Ulla och hennes brorsdöttrar* 1894, *Fru Hedvigs dagbok* 1895, *Tannhäuser, en modern legend* 1895, *Dikter* 1896, *Struensee, en människoskildring ur historien i tre romaner* 1898—1900, *Asra, en nutidsidyll* 1898, *Sturz* 1900, *Elsa Finne* 1902, *Känslans rätt* 1902. — 1896—97 redigerade L. först i Göteborg,

sedan i Stockholm den litterära veckotidningen *Vilden.* 1897—98 företog L. med understöd af Svenska akademien en studieresa till Italien. 1900—1901 vistades L. i Ungern. — L. är en författare, hvars litterära bana gått fram i olika riktningar. Det ligger därför något obestämdt öfver L:s författareskap, hvilket likväl icke hindrar, att åtskilliga af hans arbeten, t. ex. »Struensee», äro gifna med karaktär och i en glansfull framställning. L:s styrka ligger i den ytterst väl utarbetade och lätt löpande stilen. »Elsa Finne», hvilket arbete skildrar fru Benedictssons — Ernst Ahlgren — lif, väckte ett mer än vanligt uppseende, hufvudsakligen på grund af att bokens senare del tyckes ha tillkommit direkt efter dagboksanteckningar, som den olyckliga kvinnan lämnat efter sig, och hvilka lämna en djup inblick i hennes sorgliga öde. — Lundegård är för närvarande (1904) sysselsatt med en ny större romanserie med ämne från Kalmarunionens tid. — Gift 1894 med *Jeanie Caroline Huglina Mac Dowal.*

Lundell, Jakob, universitetslärare, förf. i statsekonomi. Född d. 5 okt. 1813 i Jönköping, där fadern var slaktare, — L. inskrefs vid sjutton års ålder vid universitetet i Uppsala och erhöll efter idkade humanistiska studier lagerkransen vid promotionen 1836. — Under de år, han sedan kvarstannade i Uppsala, ägnade han sig åt studiet af rättsvetenskaperna och aflade 1840 juris utriusque kand.-examen. Sedan han s. å. ingått i Svea hofrätt, erhöll han där åtskilliga juridiska förordnanden, men fästes redan 1841 vid Lunds universitet såsom docent i ekonomisk och kameral-lagfarenhet samt befordrades i aug. 1842 till adjunkt i nämnda läroämnen. — Efter det L. alltifrån sin docentutnämning föreläst i administrativ rätt och nationalekonomi, befordrades han vid omändringen och tillökningen af de juridiska lärostolarna 1844 till professor i sistnämnda vetenskaper och innehade ämbetet till sin död d. 25 dec. 1852. — Omsorgsfull och nitisk som undervisare och examinator, utvecklade han mindre verksamhet såsom vetenskaplig författare. L. har bl. a. skrifvit: *Om åkerlagar* 1841, *Om svenska allmogens dagsverksskyldighet* 1842, samt *Om handtverksskrån och näringsfrihet* 1844. — Gift 1848 med *Emelie Vilhelmine Katarine Krieger.*

Lundell, Johan August, språkforskare. Född i Kläckeberga socken af Kalmar län d. 25 juli 1851. Föräldrar: hemmansägaren *Anders Andersson* och *Carolina Olsdotter.* — Student i Uppsala 1871 och filosofie kandidat 1876, började L. snart med intresse ägna sig åt studiet af de svenska landsmålen och uppgjorde med Sundevalls »Phonetiska bokstäfver» som utgångspunkt det s. k. landsmålsalfabetet, som 1879 publicerades i *Det svenska landsmålsalfabetet* och vann välförtjänt anseende i den vetenskapliga världen. 1878 grundade L. den ännu af honom redigerade tidskriften: »Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folklif» och utgaf under de följande åren: *Öfversikt af de senaste årtiondenas verksamhet för kännedom om folkmål och folklif i Sverige och andra länder* 1880; *Om de svenska folkmålens frändskaper och etnologiska betydelse* 1880; *Om dialektstudier* 1881, m. m. Dessa skrifter banade ock L., ehuru ograduerad, 1882 väg till docentur i fonetik vid Uppsala universitetet. Sedan 1884 års riksdag beviljat ett årligt anslag af 2,500 kr. till upprätthållande af undervisning i slaviska språk vid Uppsala universitet, förordnades L. att tre timmar i veckan föreläsa i samma ämne. Hösten 1885 gaf L. genom föreläsningar i Uppsala och Stockholm upphof till den långvariga striden om ett mera ljudenligt stafningssätt, den s. k. nystavningen, och var under de följande åren på mångfaldigt sätt verksam i »nystavarnes» leder, bl. a. genom den 1893 utgifna *Svensk ordlista med reformstavning och uttalsbeteckning.* 1891 utnämndes han till förste innehafvare af e. o. professuren i slaviska språk vid Uppsala universitet och blef 1893 filosofie hedersdoktor. — Lifligt intresserad af tidens reformsträfvanden, grundade han 1892 jämte A. Noreen reformläroverket Uppsala enskilda läroverk, som hvars rektor han i flera år fungerade, organiserade 1893 jämte H. Hjärne och A. Noreen de sedermera periodiskt återkommande sommarkurserna och utgaf 1892—94, jämte andra, skriftserien *Svenska spörsmål.* 1900—01 sökte han genom *Svensk vitterhet 1850—1900* sprida kännedom om sådan i vida kretsar, men företaget måste nedläggas. — Gift 1882 med *Marie-Louise Jönsson.*

Lundequist, Gerda Carola Cecilia, skådespelerska. Född i Stockholm d. 4 febr. 1871. — Elev vid konservatoriet i Stockholm 1886—89 och vid Dramatiska teatern 1889—91, var L. därefter engagerad vid Stora teatern i Göteborg och hos Selander 1891—96 samt sedan 1896 hos Ranft. Bland hennes roller märkas: *Regina von Emmeritz,* hufvudpartiet i »Tanquerays andra hustru», *Magda* i »Hemmet», *fru Birkner* i »Kärlek», *Rose* i »Pater noster», *Kristina* i »Mäster Olof», *Renata* i »Förrådd», *Tora Parsberg, Monna Vanna, Irene* i »När vi döda vakna», *Gertrud* i »En lyckoriddare», *Hjördis* i »Härmännen på Helgoland», *Svanhild* i »Kärlekens komedi», m. fl. — L:s så väl yttre som inre hänvisar henne till det tragiska facket, hvilket dock icke hindrar, att hon på ett sant och innerligt sätt utfört roller i det borgerliga skådespelet. Det ligger öfver hennes framträdande något kyskt och ädelt, öfver hennes spel något djupt och kändt. Hon söker i allmänhet att verka med enkla medel, försmående all vanlig teatereffekt, men uppnår icke desto mindre stor verkan. Bland Sveriges nu lefvande dramatiska artister intager fröken L. genom det storstilade i sin anläggning och djupet i karaktärstolkningen ett synnerligen framstående rum.

Lundequist, Nils Vilhelm, skriftställare. Född d. 17 jan. 1804. — Sinn akademiska studier hade L. idkat vid universi-

tetet i Uppsala, där han promoverades till filosofie doktor 1827. Sedan han några år tjänstgjort vid ämbetsverken i Stockholm, lämnade han tjänstemannabanan och nedsatte sig som bokhandlare i Uppsala. Vid sidan af detta yrke utvecklade han en flitig författarverksamhet, utgaf *Bondepraktika för åker, äng och ladugård* 1839 samt *Handbok i svenska landtbruket* 1840, hvilket arbete prisbelöntes af Landtbruksakademien samt utgick i ständigt nya upplagor och ansågs såsom det yppersta i sitt slag, ända tills det på senare tider blifvit undanträngdt af mer rationelt-vetenskapliga handböcker. Tillika har han utgifvit handupplagor af lagboken samt en *Juridisk handbok* 1832, ursprungligen författad af P. Götrek, som i sin väg hade en sällspord framgång. L. har äfven skrifvit romaner och noveller, *Familjen Ehrenflykt* 1828, *Agda* 1830 m. fl. samt en *Brefställare*. — De senare åren af sin lefnad ägnade han åt det praktiska landtbruket och experimenterade, bl. a. med att acklimatisera en mängd sällsynta utländska trädslag. Död på sin egendom Slätte i Västergötland d. 4 april 1863. — Gift 1: med fröken *Looström;* 2: med *Sofia Henrika Hollander*, känd såsom skaldinna genom det af Sv. Akad. 1840 prisbelönta skaldestycket *Gustaf Vasa*, med flera dikter.

Lundgren, Egron Sellif, genremålare, akvarellist. Född i Stockholm d. 18 dec. 1815. Föräldrar: sidenfabrikören *Erik Lundgren* och *Maria Elisabet Fåhræus*, syster till statsråden O. I. och J. F. Fåhræus. — Sonens rika anlag för ritning och målning, hvilka tidigt röjde sig, ansågos dock af föräldrarna ej böra vidare utbildas. Däremot trodde de, att bruksvägen vore den, som säkrast och fortast skulle föra honom till både yttre anseende och en oberoende ställning. Han studerade därför någon tid vid Teknologiska institutet och uppehöll sig därefter vid faktorierna i Eskilstuna och vid Finspongs kanongjuteri i Östergötland. Vid tjugu års ålder kunde han likväl ej längre motstå sin lust att helt ägna sig åt konsten. Han återvände således 1835 till Stockholm, tillbragte fyra år som elev vid Konstakademien och begaf sig 1839 till Paris, där han flitigt kopierade i Louvregalleriet, åhörde konsthistoriska föreläsningar samt begagnade under någon tid Léon Cogniets undervisning. Efter tvenne års vistelse i Frankrike, där han aldrig blef rätt belåten med sig själf, fortsatte han 1841 sin resa till Florens och Rom, där han i fulla drag njöt af all skönhet. I Italien uppehöll han sig nästan oafbrutet till 1849, då de i Italien utbrytande oroligheterna föranledde honom att utbyta Italien mot Spanien, hvarest han slog sig ned i Sevilla. Af åtskilliga engelska familjer, med hvilka han gjort bekantskap i Spanien, öfvertalades han att 1851 flytta öfver till England, där han redan var känd som utmärkt akvarellist, och där han, föreställd för drottning Victoria, af henne erhöll i uppdrag att bl. a. utföra en akvarellserie af scener ur Shakspeares skådespel. Vid utbrottet af kriget mellan England och Indien 1858 erbjöds honom af ett hus i Manchester, Agnew et Sons, att mot fri resa och ett högt arvode begifva sig till det aflägsna landet för att i en samling akvareller återgifva dess egendomliga natur och de mest karakteristiska scenerna ur kriget. När äfven drottningen biträdt förslaget och rekommenderat honom hos öfvergeneralen Clyde, anträdde han resan öfver Alexandria till Ceylon och därifrån öfver Kalkutta till Benares och Allahabad, hvarifrån han följde armén ända till Lucknow, där han valde sin station, tills han återvände till Europa. En af honom efter återkomsten till England föranstaltad exposition af sina från Indien hemförda 500 akvareller väckte det största uppseende och beredde honom ett kallelsebref till »Society of painters in water-colours», en af de sällsyntaste utmärkelser, som kunna tillfalla en akvarellmålare. — Hemkommen på ett kort besök i Sverige 1860, gjorde han följande året en fjällresa i Norge, uppehöll sig vintern 1861—62 i Egypten, återsåg Spanien och England, begaf sig 1865 till Italien och var från 1867 bosatt i Sverige, ehuru han ofta reste. Sålunda besökte han 1868—69 England och 1871—73 England, Egypten och Italien. Död i Stockholm d. 16 dec. 1875. — Af hans många arbeten må här nämnas: i olja: *Parisergrisett i ett fönster, Corpus-domini-festen i Rom, Skördefolk i romerska Campagnan, Fiskarbåt från Ischia, Pilgrimsfesten vid Puerta del Cid i Valencia, Zigenerskans spådom*, m. m.; akvareller: *Choristerna i katedralen i Sevilla, Michel Angelo och Lorenzo di Medici, Dante och Giotto, Femhundra teckningar från kriget i Indien, Studier efter de italienska freskerna, Teckningar från Kairo och Nedre Egypten, Orientaliska scener, Indisk bivuak i månsken, Teckningar på skottska slottet Balmoral, Arkitektur-målningar från Ravenna, Florens och Siena* o. s. v. L. utförde äfven en mängd handteckningar i synnerhet till engelska praktverk. I bokform utgaf L.: *En målares anteckningar* 1870—73, *Indien* 1872, *Lediga stunder i främmande land* 1873, präglade af en pittoresk och liflig uppfattning. 1871 erhöll L. af Svenska akademien den mindre guldmedaljen såsom utmärkelse för sitt skriftställarskap. K. biblioteket äger hans stora manuskriptsamling samt alla hans bref, 1839—75, till brodern, och Nationalmuseum hans efterlämnade studier, omkring 1,000 blad samt 45 skissböcker. — »L. är konstnär i hvarje tum, konstnär ej blott, då han leker fram en stämningsbild i färg eller tecknar sig till minnes ett ögonblicksintryck från sitt lifs turistfärd, utan konstnär, då han läser en bok eller skrifver ett bref, konstnär i hvarje sträfvan, hvarje begär, hvarje tanke. Som målare, som författare, som människa är han en *indépendant*. Han skapar åt sig en egen stil, vinner ett namn ute i världen, men bildar ingen skola. Han längtar efter en stor, monumental konst och blir mästare inom en idealiserande, läcker liten konstart, inom en poetiskt känslofull värld, som är till hälften verklighet, till hälften saga. — Det är kanske ingen öfverdrift,

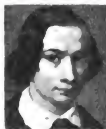

om man kallar L. den svenska konstnärskretsens mest själfulle man.» — Ogift.

Lundgrén. Johan Fredrik, pseud. »Uller», lustspelsförfattare. Född d. 18 mars 1821 i Visby, där fadern var sjöman. — I ungdomen ägnade han sig åt krigareyrket och tjänade under loppet af åtskilliga år dels vid Gotlands nationalbeväring och det i Visby förlagda depotkompaniet af Svea artilleri, dels vid lifgardet till häst. Men 1846 utbytte L. militärståndet mot skådebanan, uppträdde 1846—58 på åtskilliga landsortsteatrar samt till sist på Ladugårdslandsteatern och Södra teatern i Stockholm. Han hade dock 1849 deltagit i dansk-tyska kriget som underofficer i danska armén. — På våren 1859 uppfördes på sistnämnda skådeplats hans första lustspel *En svartsjuk tok*, som snart efterföljdes af en mängd andra originalpjäser: *Studenterna, Kärlek och upptåg, Bättre aldrig än sent, Ett råd, som bär frukt, Hemkomsten, Två dagar i Stockholm, Skuggor och dagrar, Bilder ur Stockholms folklif, Det borttappade fåret, Tronskiftet*, o. s. v. Han har vidare verkställt för teatern åtskilliga öfversättningar och bearbetningar efter utländska mönster. Hans lustspel ha äfven på landsortsteatrarna i Sverige och Norge blifvit mottagna med bifall. Död i Hernösand d. 20 okt. 1885. Efter hans utkast å dödsbädden utgafs af J. Neander *Från en lång teaterbana*. — Gift 1: 1855 med *Ottilia Hamnqvist* och 2: 1868 med *Ida Långberg*.

1. **Lundgren, Ludvig Persson,** medaljgravör. Född d. 3 mars 1789 på Ljungby sätesgård i Skåne, där fadern var trädgårdsmästare. — Från barndomen hade L. visat stor fallenhet för målning, och då han tillika under studietiden förvärfvat sig stor skicklighet i fäktkonsten, uppmanades han af Ling att komma till Stockholm, där tillfälle stod honom öppet att utbilda sina målaranlag vid Konstakademien, under det hans färdighet som fäktmästare borde tillförsäkra honom nödtorftig utkomst under hans Stockholmsvistelse. Sedan han en längre tid biträdt Ling i hans fäktskola och samtidigt öfvat sig i olje- och miniatyrmålning, erhöll han plats såsom fäktmästare vid krigsakademien på Karlberg. Kort därpå gjorde han bekantskap med gravören Joh. Salmson och då han snart kom till öfvertygelsen om, att gravyrkonsten vore ett fält, på hvilket han både skulle kunna gagna med sin talang och vinna sin framtida bärgning, ingick han som elev hos Salmsons fader, hofgravören S. Salmson. Han uppnådde ock inom få år sådan skicklighet, att han efter Grandels afsked utnämndes till gravör vid k. myntet, hvilken befattning han innehade till sin död d. 15 sept. 1853. Af hans arbeten berömmas i synnerhet *Carl XIV Johans kröningsmedalj* och *krigsbefälets jubelmedalj öfver samme konung*. — Gift med *Kristina Johanna Salmson* och fader till *Lea Ahlborn* (se I: 15) samt till

2. **Lundgren, Per Henrik,** medaljgravör. Född

d. 22 juli 1824; den föreg. son. — L. hade under sin faders ledning öfvat sig i miniatyrmålning, punssering och gravyr. 1842—44 var han lärjunge hos Byström och biträdde denne med inredningen af hans villa å Djurgården. Han studerade äfven vid konstakademien och fick för sin *medalj öfver prins Gustaf*, 1853, akademiens stora pris och i juli s. å. erhöll han Blommérska stipendiet. L. begaf sig nu till Paris, där han vistades ett år. Men det dröjde ej länge, förrän tecken visade sig hos honom till sinnesrubbning, så att han måste föras hem. Han afled på Danviken d. 12 juni 1855. Såsom gravör intog L. ett utmärkt rum, det första inom landet på sin tid. Bland hans arbeten nämnas företrädesvis: *Oskar I:s och drottning Josefinas kröningsmedalj, tvenne medaljer öfver Berzelius, tvenne öfver riksmarskalken grefve Magnus Brahe*, den subskriberade *stora medaljen öfver Jenny Lind, medaljen öfver E. G. Geijer, järnkontorets hundraårshögtid*, 1847, *kronprinsparets förmälning* 1850, m. fl.

Lundgren, Magnus Fredrik, språkforskare. Född i Göteborg d. 21 jan. 1852. Föräldrar: kyrkoherden *Johan Fredrik Lundgren* och *Maria Magdalena Leffler*. — Student i Uppsala 1870, filosofie doktor 1875, docent i nordiska språk och germansk jämförande språkforskning s. å., vikarierade L. för professuren i nordiska språk 1876 och större delen af 1879. Han utnämndes 1881 till lektor vid Nya elementarskolan i Stockholm. Lärarebanan passade dock icke riktigt en person af L:s tillbakadragna och blyga skaplynne, men han kom på sin rätta plats som medlem af redaktionen för Svenska akademiens ordboksarbete, i hvilken egenskap han sedan 1893 åtnjöt tjänstledighet från sitt lektorat. Död i Lund d. 8 maj 1903. — En utmärkt kännare af det fornsvenska namnskicket, har L. behandlat detta i flera arbeten, såsom *Språkliga intyg om hednisk gudatro i Sverige* 1878, *Spår af hednisk tro och kult i fornsvenska personnamn* 1880, *Om fornsvenska personnamn på -ing och -ung* 1886, och det i ordboksform affattade *Personnamn från medeltiden* 1892—96, *Bidrag till svensk namnforskning* 1892, *Bidrag till nordisk namnforskning* 1893. — Gift 1884 med *Sigrid Sofia Elisabet Malmqvist*.

Lundh, Henrik Teodor, historiemålare. Född i Stockholm d. 3 okt. 1812. Föräldrar: bryggaren *Adolf Fredrik Lundh* och *Elisabet Westin*. — Hans naturliga anlag för konsten uppmuntrades af morbrodern, professor F. Westin, i hvars ateljer den fjortonårige gossen fick börja måla och kopiera. 1829 antagen till elev vid konstakademien, idkade han studier därstädes ända till 1840, på samma gång han åtnjöt enskild handledning af sin nyssnämnde morbroder, anställdes 1837 såsom konduktör vid konungens mu-

seum, med dess samlingar, kallades 1840 af Fria konsternas akademi till dess agré och lämnade 1843 Sverige för att fullfölja sina studier i Paris. Här uppehöll han sig i fem år och hade ämnat utsträcka sin vistelse där ännu längre, när februarirevolutionen 1848 manade honom liksom så mången annan att söka en säkrare vistelseort. Han återvände då till fäderneslandet, där han 1851—53 tjänstgjorde vid museet, bland annat någon tid såsom t. f. kamrerare. — Hans mest bekanta taflor, de flesta målade under hans studieår, äro: *Iris besöker sömnens gud*, *Hercules' himmelsfärd*, *Eva vid Abels död*, *Rebecka vid brunnen*, *Gustaf II Adolfs landstigning i Tyskland*, *Gustaf II Adolfs intåg i Augsburg*, *Gustaf Adolf före slaget vid Breitenfeld*, *Carl XIV Johan i Gustavianska grafkoret*, m. fl. I Paris slog sig L. på genre- och djurmålning och uppvisade 1850 på konstakademiens i Stockholm utställning *Dalgossen*, *Blomsterflicka i Paris*, *Liggande ko*, *Döda fåglar*, m. m. Särskildt ägnade han sig åt framställning af fåglar, som äro naturtroget och ytterst sorgfälligt återgifna. Han försökte sig äfven som målaremästare, fotograf och fotolitograf. — Död i Stockholm d. 25 mars 1896. — Gift 1856 med *Anna Sofia Charlotta Ekman*.

Lundin, Claës **Johan**, skriftställare. Född i Stockholm d. 12 nov. 1825. Föräldrar: skräddaremästaren *Johan Olof Lundin* och *Katarina Mellström*. — I Uppsala, där L. blef student 1844, aflade han 1847 kameralexamen, hvarefter han ingick som e. o. tjänsteman i riksbanken och åtskilliga ämbetsverk. Efter några års arbete i statens tjänst begaf han sig 1854 till Hamburg för att studera handelsvetenskap och ingick 1856 i handelsfirman C. O. Wijkander & C:o i Göteborg. Allt ifrån ungdomen en vän af litterära sysselsättningar, ägnade han sig från 1858 uteslutande åt författarskap och bosatte sig till en början, såsom korrespondent för Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, i Köpenhamn. 1859 flyttade han till Paris, hvarifrån han under loppet af sju år lämnade bref och bidrag till Göteborgs Handelstidning, Nya Dagligt Allehanda, Stockholms Dagblad, Ny Illustr. Tidning och Aftonbladet. Återkommen till Sverige 1866, bosatte han sig i Stockholm och ingick i Stockholms Dagblads redaktion, hvilken han sedan dess nästan oafbrutet tillhört och där han ännu skrifver krönikor under sign. *Ture* och annat. I Stockh. Dagbl. har L. för öfrigt skrifvit teater- och litteraturuppsatser, kåserier, krönikor, följetonger och äfven referat och ledare och har både in- och utrikes rest för tidningen. Åtskilliga år skref L. äfven en veckokrönika, »Omnibus», i Ny Ill. Tidning. Som krönikör har L. alltid varit framstående, med klar blick och pigg penna. — I egenskap af speciell stockholmsskildrare är L. särskildt framstående. Hans skildringar i novellform ur stockholmslifvet, som utkommit i flera olika samlingar, äro visserligen icke i högre grad skarpt etsade, men hans arbeten, *Gamla Stockholm* 1880—82, i förening med Aug. Strindberg, *Nya Stockholm* 1887—90 och *Sällskapet 1800—1900*, 1900, — det senaste skrifvet på uppdrag af den stora stockholmsklubben med namnet Sällskapet — äro förträffliga, öfverflödande på intressanta och pålitliga uppgifter. Förvisso har Lundin med Gamla och Nya Stockholm i hög grad bidragit till att göra hufvudstaden, med dess forntidslif och dess nutidslif, älskad af sina invånare. Redan 1869 utgaf L. *Paris i våra dagar*, af Thora B., öfver hvilken »författarinna» det undrades mycket, och samma år *Minnen från en resa i Sverige*. *Stockholm och stockholmarne* — hvartill idén var hämtad från K. Kullbergs »Minnen från en vistelse i Stockholm» — vidare 1871 *I Hamburg*, 1875 *Ströftåg här och där i Sverige*, 1877 *I Tyskland*, 1878 *Framtidsbilder*, *Oxygen och Aromasia*, hvartill sedan kommit de förut nämnda novellsamlingarna: *Gamla kort, bilder ur verkligheten* 1879, *Från Stockholms synkrets* 1880, *Stockholmstyper förr och nu* 1889, *Tidsbilder ur Stockholmslifvet* 1895, samt *Bortom Alperna* 1883. — Gift 1858 med *Augusta Cederwall*.

Lundin, Hulda Sofia, slöjdinspektris. Född i Kristianstad d. 12 juni 1847. Föräldrar: skräddaremästaren *Anders Lundin* och *Christine Andersson*. — Folkskollärarinna 1865 och slöjdinspektris för Stockholms folkskolor 1885, har L. under utländska studieresor studerat kvinnligt handarbete samt utarbetat en metod för skolbarns undervisning i måttagning, ritning och klippning af mönster samt klädsömnad. Denna metod användes vid Stockholms folkskolor, och fröken L. har i särskilda kurser utbildat lärarinnor i densamma. — Bland fröken L:s från trycket utgifna arbeten märkas: *Klädsömnad* 1888 och *Handledning i metodisk undervisning i kvinnlig slöjd* 1892. — L. har vid flera expositioner varit juryledamot.

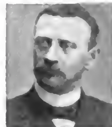
Lundius, Daniel, teolog, orientalist. Född i Fogdö prästgård i Södermanland d. 1 aug. 1666. Föräldrar: kyrkoherden *Daniel Lundius* och *Elisabet Busmontana*. — Sedan L. tillbragt sex år vid Uppsala universitet och med berömlig lärdom 1691 blifvit magister, företog han enligt unge vetenskapsmäns sed en resa till Tyskland och Holland, där han vid de förnämsta lärosäten studerade teologi och filologi. Återkommen till Sverige, erhöll han filosofiska fakultetens i Uppsala förord till en ledig professur i Åbo, men antog, då denna befordran gick honom ur händerna, kallelse att blifva regementspastor vid Södermanlands infanteri och prästvigdes 1696. Två år senare utnämndes han till teologie adjunkt i Uppsala och befordrades 1703 till linguar. oriental. professor därstädes. Befullmäktigad teologie professor 1711, erhöll han 1719 teologie doktorsvärdigheten och hade efter hvartannat innehaft tredje teologiska lärostolen från 1724 och andra lärostolen i samma fakultet från 1727, då han 1731 utnämndes till biskop i Strengnäs. Ehuru redan sextiofem år, då han mottog detta kall, innehade han det likväl i sexton år och

hade sålunda uppnått en ålder af åttioett år, när han afled i Strengnäs d. 25 dec. 1747. Han åtnjöt mycket anseende bland sin tids lärde och ansågs som en af landets utmärktaste teologer på sin tid. — Gift 1: 1696 med *Maria Heland* och 2: 1739 med *Eva Lillieflycht.*

Lundqvist, Carl Fredrik, operasångare. Född d. 24 jan. 1841 i Veinge i Halland. Föräldrar: folkskolläraren *Jöns Peter Lundquist* o. *Kjerstin Jönsdotter.* — Student i Uppsala 1860, aflade L. kameralexamen och blef sedan e. o. kammarskrifvare i förvaltningen af sjöärendena. Han uppträdde på konserter, där han väckte uppseende med sin starka och vackra baryton, och efter att ha biträdt i kören vid Tichatschecks gästspel i Stockholm, beslöt L. att helt ägna sig åt konsten, studerade för Arlberg och debuterade den 8 juni 1869 som *Joseph.* Han erhöll samma år engagement vid k. teatern, där han sedan dess varit fäst. Bland L:s partier märkas: *Kristian* i »Gustaf Vasa», *Wilhelm Tell, Wolfram, Jago, Agamemnon, Mikeli* i »Vattendragaren», *Hans Sachs* i »Mästersångarne», *Telramund* i »Lohengrin», *Valentin* i »Faust», *Amonasro* i »Aida» *Falstaff, Jakob* i »Joseph i Egypten», *Björn* i »Vikingarne», *Mossul* i »Konung för en dag», m. fl. L:s klangfulla röst och varma föredrag i förening med hans gemytliga yttre ha gjort honom populär både på scenen och i konsertsalen. 1893 konserterade L. i Amerika och 1894 i England, hvarjämte han som solist medföljt studentsångarne på utländska turnéer. Hans föredrag af »Du gamla, du friska» är särskildt berömdt. Led. af Musik-akad. — Gift 1883 med *Hilma Anna Maria Åberg.*

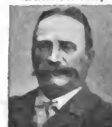
Lundquist, Ernst Gustaf, skriftställare. Född i Nyköping d. 3 febr. 1851. Föräldrar: provinsialläkaren *Gustaf Mauritz Lundquist* o. *Gustava Ulrika Andersson.* — Student i Uppsala 1869, blef L. 1881 litteratör vid de k. teatrarna i Stockholm. Redan 1875 skref han proverbet *Cornelius Nepos* och har för scenen vidare utgifvit *Mellan barken och trädet,* proverb 1877, *Vingåkersbruden,* lustspel med sång 1877, *De oförsonlige* 1877, *Ogräs* 1877 och *Skådespelarens hustru* 1879, *Småflickor* bagatell 1888, *Ett löfte* 1889, *Lilla professorskan* 1891, *Kusin Jacques* 1893, *Ett tjufpojkstreck, Det satt en fågel på lindekvist, Kardborren,* tre lustspel i ett band 1898, *Ett litet troll,* lustspel i tre akter 1898. L., som äfven för scenen bearbetat och öfversatt en mängd stycken, har vidare varit flitig som novellist och romanförfattare och utgifvit *Sannsagor och fantasier* 1881, *Profiler* 1884, 1886, 1888, *Agnes* 1881, *En lifsgåta* 1881, *April* 1885, *Smink* 1887, *Konstnärsblod* 1890, *Vid aftonlampan* 1891, *Nisse jämte flere berättelser och skisser* 1894, *Talmi, roman ur Stockholmslifvet* 1899, *Fortunas tempel jämte flere berättelser och skisser* 1900. — L. är en jämn och trefiig berättare utan att gå alltför djupt till tingens grund. — L. har äfven förtjänsten att som öfversättare med vår litteratur införlifvat åtskilliga värdefulla, skönlitterära arbeten. — Gift 1882 med *Ida (Iris) Amalia Hoflund.*

Lundstedt, Bernhard Wilhelm, bibliograf.

Född i Stockholm d. 11 juni 1846. Föräldrar: lektorn vid Stockholms gymnasium, fil. mag. *Jonas Lundstedt* och *Wilhelmina Johanna Hæger.* — Student i Uppsala 1866, blef L. fil. doktor därstädes 1875. Redan 1873 hade han ingått som e. o. amanuens i k. biblioteket i Stockholm, där han 1884 befordrades till amanuens och 1900 till bibliotekarie. 1875—84 tjänstgjorde han äfven i ecklesiastikdepartementet. — Under sommarsemestrarna 1876—80 ordnade och systematiserade han Finspongs bibliotek, öfver hvilket han 1883 utgaf en katalog med historisk inledning. I biblioteksvetenskapligt syfte har L. företagit en mängd utländska resor, bl. a. som Sveriges ombud vid internationella bibliotekskonferenserna i London 1897 och Paris 1900. Lifligt intresserad af historiska studier, har han ock. åvägabragt, att forskare från de skandinaviska länderna sändts till Rom för att tillvaratagna hvad som i det Vatikanska arkivets samlingar afhandlar nordisk historia. — Förutom åtskilliga rent fackbibliografiska skrifter har L. utgifvit *Svenska tidningar och tidskrifter, utgifna i Nord-Amerikas förenta stater* 1886 samt det förtjänstfulla och i sitt slag enastående arbetet *Sveriges periodiska litteratur,* I—III, 1895—1902, innehållande bibliografi o. historik öfver den svenska tidningspressen från 1645 till nuvarande tid. — Ogift.

Lundström, Axel Nikolaus, botaniker. Född

i Piteå d. 23 mars 1847. Föräldrar: t. f. rektorn, ledamoten af riksdagens Andra kammare *Axel Lundström* och *Katarina Brigitta Lange.* — Student i Uppsala 1867, blef L. 1875 filosofie doktor därstädes och förordnades s. å. till docent i botanik. Strax efteråt deltog han i den svensk-arktiska expeditionen till Novaja-Semlja och Jenisejs mynning samt i återresan genom Sibirien, Ryssland och Finland. Sina reseintryck återgaf han i bref till Aftonbladet. 1879 besökte L. för växtanatomiska studier åtskilliga tyska universitet. 1887 kallades han till konservator vid botaniska museet i Uppsala och blef 1892 lektor i botanik, zoologi och trädgårdsskötsel vid Ultuna landtbruksinstitut. — Efter att först i flera uppsatser behandlat släktet *Salix,* kom han senare att koncentrera sig å växtbiologiska undersökningar, uppgjorde 1892 planen till den växtbiologiska försöksstationen i Norrbotten och anordnade 1895 den skogsbiologiska försöksstationen i Norrland. Lifligt intresserad af skogarnas vård i Norrland utgaf han 1895 *Om våra skogar och skogsfrågorna;* 1897 *Från våra barrskogar,* och 1894—99 åtskilliga uppsatser i norrländska frågor, särskildt skogsfrågan. Af hans rent vetenskapliga arbeten må nämnas *Pflanzenbiologische*

studien, I—II, 1884—87. 1880—81 utgaf han jämte Ad. Lindgren (se II: 74) »Ny svensk tidskrift». — L., som 1897 kallades till förste innehafvaren af den Kempeska professuren (se I: 573) i växtbiologi vid Uppsala universitet, är sedan 1880 gift med *Emy Anna Vilhelmina von Rehausen.*

1. **Lundström, Georg Filip,** publicist (sign. *Jörgen*). Född i Helsingborg d. 26 aug. 1838. Föräldrar: jaktuppsyningsmannen och sjökaptenen *Lars Jörgen Lundström* och *Maria Philippina Soffel.* — Efter afslutade studier ägnade sig L. till en början åt sjömansyrket, aflade sjökaptensexamen 1856 och var anställd i handelssjötjänst 1854—59. Han inskref sig sedermera 1860 i tullverket och var tullöfveruppsyningsman i Haparanda 1866—72 samt i Furusund till 1884, då han efter en långvarig tvist med generaltullstyrelsen blef från sin plats afskedad. — Redan 1863 hade han börjat under sign. *Jörgen* medarbeta i pressen, särskildt i Nya Dagligt Allehanda, såsom kåsör, reseskildrare och ekonomisk författare. Efter hans afskedande gjorde sig hans kvicka och uddiga penna synbar i veckotidningarna Budkaflen och Blänkaren samt i de af L. 1885—87 utgifna *Jörgens Stockholmsbref.* I dec. 1887 ingick han som medredaktör i den af H. Nisbeth grundade veckotidningen Figaro, af hvilken L. blef ensam ägare i juli 1888 och som af honom redigerades till 1903, då den försåldes till redaktör T. Nyström, men med L. fortfarande som krönikör. Under L:s ledning utvecklades tidningen till en i sitt slag enastående publikation, hvari utgifvaren med den mest obesvärade frispråkighet och med det mest personliga skrifsätt kåserade om allt mellan himmel och jord. Att trots den till monomani gränsande hätskhet, hvarmed L. kastade sig öfver vissa för honom misshagliga personer, tidningen dock otvifvelaktigt utöfvat ett visst inflytande å det allmänna föreställningssättet, får tillskrifvas den ej obetydliga världserfarenhet och i grund och botten sunda bon sens, hvaröfver L. förfogar. Särskildt ha hans aldrig hvilande angrepp å pryderi, hyckleri och falsk religiositet verkat i hög grad välgörande såsom otvifvelaktigt uttryck för tankar, som hysts af många, men få vågat utsäga. — I bokform har L. utgifvit: ***Från polcirkel till vändkrets, humoresker och skizzer af Jörgen*** 1881, och ***Det passar sig inte, handledning i god ton för att undvika misstag i dräkt, uttryckssätt och uppfostran*** 1886, som utgått i en mängd upplagor. — Gift 1873 med

2. **Lundström, Ulrika Henrietta Matilda,** författarinna (signaturen *Mattis*).

Född på Beatebergs prästgård i Västergötland d. 26 juni 1846. Föräldrar: kyrkoherden *Anders Tengbom* och *Amalia Rythén.* — Med lifilig läslust, men däremot med föga håg för barnsliga lekar, erhöll hon sin första undervisning i hemmet till 1857, då hon skickades till Fryxellska skolan i Västerås. Här vistades hon i tvenne år. Efter en mellantid af ett år, som tillbragtes i föräldrarnas hem, sattes hon i Tengbergska skolan i Uppsala, som hon åter lämnade 1861. Drifven af åtrå efter en passande verkningskrets, öppnade hon vid nitton års ålder en skola för större flickor i Grenna, med hvilken hon fortfor i två och ett halft år. Redan förut hade en viss håg för diktning hos henne visat sig i små verser, en liten teaterpjäs och ett par berättelser. Men efter sin hemkomst från Grenna fattade hon pennan på allvar och skref: ***Dagsländor,*** hvilka utkommo från trycket 1867. Året därefter utgaf hon *Skal och kärna,* första serien. 1869 utkom *Baronerna Delvi* samt *Dalin och hans samtida,* det senare arbetet såsom följetong i Dagligt Allehanda, och på våren samma år första delen af ***En målares minnen*** såsom följetong i Ny Illustrerad Tidning. Skådespelet ***Christina Gyllenstierna,*** 1870, uppfördes på k. teatern 1871. Under året 1870 författade hon ***Doktor Fabian*** samt ***En målares minnen,*** andra delen, hvilka bägge senare arbeten med några mindre skisser utgåfvos under titel *Skal och kärna,* andra serien. 1871 sammanskref hon *Heilbornska papperen* i Ny Illustr. Tidn., ***För hundra år sedan,*** en historisk skiss från Gustaf III:s statshvälfning, samt *Jakob Stens berättelser,* som utkommo som följetong i Aftonbladet. Vintern 1872 författade hon ett dramatiskt arbete *Grim Viking,* hvilket påföljande höst uppfördes på dramatiska teatern, samt 1874 ett femaktsskådespel ***Konung och prelat,*** och en novell ***Max Albjörn*** i Ny Illustr. Tidn. 1883 började L. tillsammans med sångerskan Olefine Moe ett teaterföretag i Kristiania. Hon är numera bosatt i landsorten och har på länge endast ytterligt sällan uppträdt i litteraturen.

Lundström. Den i vår industriella historia välkända släkten af detta namn gjorde sig först bekant med

1. **Lundström, Johan Peter,** boktryckare.

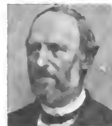
Född i Linköping d. 1 jan. 1783. Föräldrar: orgelbyggaren *Johan Lundström* och *Kristina Sundberg* från Mjölby i Östergötland. — 1804 antogs L. till föreståndare för det redan den tiden ganska betydliga Lindhska boktryckeriet i Örebro. Sedermera bosatt i Jönköping, idkade han där boktryckerirörelse och förlagsverksamhet, i det han 1806 köpte gamla Marquardska boktryckeriet, till 1850 och utgaf från 1807 och till sistnämnda år *Jönköpings Tidning.* Från hans tryckeri fortsattes under samma tid utgifningen af de bekanta färglagda träsnitten, hvilka ledde sitt upphof från 1600- och 1700-talen, äfvensom af det skillingstryck — visor, historier och sagor — som räknade föga yngre anor. — Samtidigt med sin boktryckeriaffär dref L. pappersfabrikation vid Stensholms pappersbruk vid Jönköping 1821—48 och utvecklade mycken verksamhet såsom kommunalman inom det samhälle, han tillhörde. Död i Jönköping d. 18 jan. 1868. — Gift 1813 med *Jeanna Regina Schalander.*

2. **Lundström, Johan Edvard,** industriidkare.

Född i Jönköping d. 28 april 1815; den föregåendes son. — Efter att som student vistats i Uppsala 1835—40, öppnade L. sin industriella bana 1843 såsom boktryckare i Jönköping och utgaf 1843—44 *Jönköpingsbladet*. 1845 anlade han i Jönköping en tändsticksfabrik, i hvilket företag hans broder sedermera blef delägare och hvilket slutligen öfvergick till aktiebolag. De nya och fabriksmässiga arbetsmetoder, som självständigt utbildades inom nämnda fabrik, togos efter hand till mönster för en mängd andra tändsticksfabriker, så väl inom som utom Sverige, hvilkas täflan utsträckts ända därhän att äfven till det yttre efterapa Jönköpingsfabrikatet, hvilket likväl icke hindrade nämnda fabrik för att uppstiga till den en tid största i sitt slag. L:s patent — för Sverige, Norge, Danmark, England, Frankrike och Belgien — för tillverkning af tändstickor utan fosfor 1855 och 1856 beteckna ett viktigt skede för nämnda industri. Sedan fabriken 1857 öfvertagits af bolag, var L. jämte sin broder, C. F. Lundström (se nedan), dess disponent till 1863, då han utträdde ur bolaget. Under tiden hade han dels jämte andra personer 1858 grundat Jönköpings mekaniska verkstad, dels företagit en långvarig resa till utlandet för att studera pappers- och papptillverkningen. Vid sin hemkomst anlade han 1862 jämte L. J. Hierta Munksjö pappersbruk invid Jönköping, hvars tillverkningar snart, liksom L:s tändstickor, tillvunno sig världsrykte. Sedan fabriken väl var kommen i gång, sålde L. sin andel till Hierta och flyttade till Mariestad, i hvars grannskap han 1870 anlade Katrinefors maskinpappersfabrik. Sedan han efter några år lämnat detta företag, erhöll han förordnande som statens inspektör öfver tändsticksfabrikerna i riket samt anlade senare en fabrik för beredande af valsmassa, hvilken artikel de svenska boktryckerierna förut nödgats införskrifva från Tyskland. Död ogift i Jönköping d. 17 juli 1888. — L. var en sällsynt utpräglad individualitet. När någon af hans många idéer sysselsatte hans hjärna, ägnade han sig natt och dag åt arbetet för dess förverkligande, men när den trädt ut i praktiska lifvet och på allvar skulle pröfva kampen för tillvaron samt i sådant afseende mera behöfde stödet af administratörens sega ihärdighet än af grundläggarens tankearbete, då slappnade L:s intresse och vände sig åt nya fält.

3. **Lundström, Carl Frans,** industriidkare.

Född i Jönköping d. 2 april 1823; den föregåendes bror. — L. genomgick handelsinstutet i Stockholm och var ett par år anställd på köpmanskontor i Göteborg. Sedermera ägnande sig åt tekniska studier, hufvudsakligen i England, utarbetade han därstädes en plan att i Jönköping anlägga en fabrik för metallarbeten, hvilket kom till stånd 1844. Tre år senare ingick han bolag med sin broder (se föreg.) för inköp och drifvande af Stensholms pappersbruk, hvilket han sedermera ensam öfvertog, äfvensom för utvidgande af den tändsticksfabrik, som den förre 1845 anlagt i Jönköping. Under riktigt antagande, att utförsel af tändstickor till utlandet med lätthet borde kunna åvägabringas, reste han 1850 till England och lyckades där grundlägga den tändsticksexport, som efter hand växte till en ofantlig utsträckning. Någon tid därefter inrättade han, i förening med nyssnämnde bror och handlanden F. G. Sandwall, Jönköpings gjuteri och mekaniska verkstad samt anlade 1857 i Jönköping ett mekaniskt väfveri jämte färgeri- och appreteringsfabrik för hel- och halfylletyger af sådana slag, som icke förut tillverkats i Sverige. Sedan detta väfveri i febr. 1863 förstörts af vådeld, flyttade L. till Stockholm och öfvertog därstädes ledningen af Karlsviks fabriker, hvarmed han fortfor till 1870. — 1871 verkställande direktör i Åby aktiebolag (Thorshags nya bomullsspinneri), har han därjämte ägnat sig åt ett vidsträckt landtbruk i Uppland. — Stadsfullmäktig i Stockholm 1865—83, riksdagsman för Stockholms stad i Andra kammaren 1873—75. Ledamot af centralkommittéerna för utställningarna i Stockholm 1866, Paris 1867, London 1871, Köpenhamn 1872, Wien 1873 och Filadelfia 1876 samt prisdomare vid de flesta af dessamma. Sveriges kommissarie vid nordiska industri- och konstutställningen i Köpenhamn 1872. Hedersledamot af Landtbruksakademien. — Gift 1849 med *Sofia Kristina Malmberg*.

Lundvall, Carl Johan, filolog. Född i Österhaninge af Strängnäs stift d. 12 aug. 1775. Föräldrar: d. v. kapellpredikanten på Utön *Erik Lundvall* och *Maria Magdalena Hallman*. — Vid nitton års ålder begynte L. sina akademiska studier i Uppsala och lagerkröntes vid promotionen 1800. Två år senare befordrades han till docent i latinska språket och 1809 till e. o. litter. human. adjunkt. Året därefter utbytte han sin akademiska lärarebefattning mot ett lektorat vid Strängnäs gymnasium men återbördades redan 1813 till universitetet såsom utnämnd eloquent. et poëseos professor. Prästvigd 1829 och följande året hugnad med teologie doktorsvärdighet, befordrades han 1831 till kyrkoherde i Munktorps regula pastorat af Västerås stift. Redan 1836 erhöll L. dock för sjuklighet befrielse från pastoralvården och afled d. 14 mars 1858. — Ledamot af Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien. — L. var en efter sin tids anda och med dess vetenskapliga utrustning lärd man. Utom uppsatser, tal och recensioner har han efterlämnat ett stort antal latinska poem, hvilka vittna om författarens klassiska bildning och smak. — Ogift.

1. **Lüdeke, Christofer Vilhelm,** präst, skriftställare.

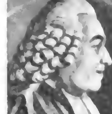

Född d. 3 mars 1737 i Schöneberg i Altmark, där fadern var lagkunnig och ägare af ett säteri. — L. hade under några år idkat universitetsstudier i Halle, då han 1758 helt oväntadt mottog kallelse att vara själasörjare för den nybildade luterska församlingen i Smyrna. Sedan han s. å.

i Augsburg blifvit invigd till prädikoämbetet, begaf han sig tidigt följande våren till Smyrna, där han verkade såsom evangelisk predikant till 1768. Under tiden gjorde han ett längre besök i Konstantinopel, för att tillhandagå därvarande luteraner med prästerlig tjänstgöring, led på återresan två gånger skeppsbrott, måste vid sin hemkomst bevittna, huru församlingens bönhus ödelades af en eldsvåda, att ej nämna det Smyrna under hans därvaro fyra gånger hemsöktes af pesten och flera gånger skakades af jordbäfningar. 1768 utnämndes L. till kyrkoherde vid S:t Katarina kyrka i Magdeburg, hvarifrån han 1773 kallades till andre pastor vid Tyska församlingen i Stockholm. Följande året befordrad till pastor primarius därstädes, erhöll L. teologie doktorsvärdigheten i Tübingen 1775 och afled i Stockholm d. 21 juni 1805. — Ehuru främling och först vid mognare år fäst vid Sverige, beredde sig L. ett aktadt rum i vår lärdomshistoria. I *Allgem. Schwedisch. Gelehrsamkeits-Archiv unter Gustafs d. III:n Regierung* 1781—96 har han lämnat ett särdeles förtjänstfullt bidrag till Sveriges litteraturhistoria för denna tid. Förut hade han i Tyskland utgifvit *Glaubwürdige Nachrichten von dem Türkischen Reiche* etc. 1770 samt *Beschreibung des Türkischen Reichs nach seiner Religions- und Staats-Verfassung* etc. 1771—89, hvilka arbeten mottogos med stort bifall. Han har äfven meddelat en mängd uppsatser i tidningar och tidskrifter, en myckenhet strödda predikningar, m. m. — Gift med *Elisabet Sofia Hohleisen.*

2. **Lüdeke, Johan Anton August**, författare. Född i Magdeburg d. 24 aug. 1772; den föregåendes son. — Vid ett års ålder följde L. sin far till Sverige och blef, efter förberedande undervisning i Tyska skolan i Stockholm, student i Uppsala 1788. Tre år senare begaf han sig till Tyskland för att fortsätta sina studier vid universitetet i Göttingen, där han promoverades till filosofie magister 1798. Prästvigd i Uppsala följande år, förordnades han till pastorsadjunkt vid Tyska församlingen i Stockholm, blef e. o. hofpredikant 1801 och året därefter tysk kyrkoherde vid Hedvigs församling i Norrköping. Kallades till andre pastor vid Tyska församlingen i Stockholm 1807, blef ensam pastor därstädes 1817 och teologie doktor vid kröningen 1818. Död i Stockholm d. 26 dec. 1838. — Af sin far hade L. ärft smaken för historiskt-vetenskapliga forskningar. Hans *Dissertatio historica de Ecclesia Teutonica et Templo S. Gertrudis Stockholmiensi* 1791, vittnar fördelaktigt om den då ännu unge författarens både kunskaper och flit. Likaså hans *Denkmal der Wieder-Eröffnung der Deutschen Kirche in Stockholm* 1823, hvilket arbete innehåller en mängd biografiska och genealogiska upplysningar af värde. Han har dessutom utgifvit: *Lapides Morenses* etc. (med anledning af Carl Johans kröning och hyllning 1818); *Grundritning öfver Tyska kyrkans tomt i Stockholm, med historisk förklaring* 1823; strödda predikningar, tal, uppsatser i tidningar samt smärre tidskrifter. — Gift 1824 med *Gustava Carolina Wadström.*

Lütkemann, Gabriel Timoteus, biskop. Född

i Stockholm d. 6 mars 1723. Föräldrar: generalsuperintendenten i Pommern *Timoteus Lütkeman* och *Ida Augusta Wedderkopp.* — L. studerade först i Uppsala och sedermera i Greifswald, där han vann magistergraden 1740. Efter en studieresa till några andra tyska universitet, erhöll han en docentur i Greifswald 1742 och innehade denna syssla till 1744, då han kallades till hofpredikant hos svenska tronföljaren Adolf Fredrik. Promoverad teologie doktor i Greifswald 1750, utnämndes han tre år senare till konungens öfverhofpredikant och erhöll 1756 i uppdrag att vara prins Fredrik Adolfs lärare i teologi, hvarmed han fortfor till 1758, då han befordrades till superintendent i Visby. När Visby stift 1772 upphöjdes till rang af biskopsdöme, blef L. dess förste biskop och hedrades 1788 med ett uppdrag, som säkert ingen präst hvarken före eller efter honom innehaft, nämligen att vara — vice landshöfding på Gotland. Förtroendet var så mycket större, som Sverige s. å. råkat i krig med Ryssland, och all anledning var att befara ett fientligt anfall på ön. L. förvaltade emellertid sin landshöfdingbefattning i öfver ett halft år och på ett sätt, som tillvann honom både regeringens och befolkningens erkänsla. Såsom själfskrifven representant deltog han i alla riksdagar från 1760 och tillhörde obetingadt Hattpartiet, på samma gång han klokt begagnade hvarje tillfälle att befästa sig i konungahusets bevågenhet. Liksom hvarje partiman har L. blifvit mycket olika bedömd. Utan tvifvel var han en man med många goda egenskaper, ehuru pålitlighet icke tyckes ha varit den förhärskande. bland dem. Död d. 20 mars 1795. — Gift 1: 1762 med *Susanna Maria von Boisman* och 2: 1776 med *Hedvig Maria von Segebaden.*

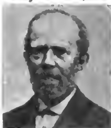
Lybecker, Georg Henrik, krigare. Son af

generalmajoren och landshöfdingen i Göteborg *Georg Henrik Lybecker.* — Hans tidigare öden äro obekanta. Han kvarstod länge, sannolikt i tjugu år, i ryttmästaregraden, först vid Norra skånska kavalleriet och sedermera vid Lifregementet till häst. 1702 deltog han i slaget vid Klissow och utnämndes 1703 till major. Under polska kriget 1704 och 1705 hade han visat sig djärf och lycklig vid ett och annat mindre ströftåg, och nu togo hans befordringar en förvånande fart. Befordrad 1704 till öfverstlöjtnant, blef han 1705 landshöfding i Viborg, 1706 generalmajor och 1707 friherre samt öfverbefälhafvare för hela svenska hären. Vid sitt tåg inåt Ryssland hade konungen befallt L. att med 14,000 man och understödd af flottan angripa Petersburg och återtaga Ingermanland. I aug. 1708 tågade han

från Viborg mot Neva och lyckades verkligen, oaktadt ryssarnas motstånd, öfvergå denna flod, men lät af det falska ryktet om en annalkande stor fientlig här skrämma sig till en brådstörtad flykt. 1710 föll Viborg i ryssarnes händer, utan att L. gjorde något försök att undsätta staden. Han utnämndes till generallöjtnant 1710, men fråntogs af regeringen i Stockholm öfverbefälet. Icke desto mindre förordnades han af Carl XII för andra gången 1712 till öfverbefälhafvare i Finland men visade samma oskicklighet och oförmåga som förut. Bland andra försummelser, som han låtit komma sig till last, var äfven att icke hafva försett sig med tillräcklig proviant, hvarför armén, som utan något bestämdt mål kommenderades än hit, än dit, slutligen måste gifva vika för hungersnöden och fiendens öfvermakt. Ändtligen blef L. på finnarnas uttryckliga begäran afskedad af rådet och återkallad till Stockholm 1713, där han ställdes inför generalkrigshofrätten och 1717 dömdes från lif, ära och gods. Han blef dock af konungen benådad till lifvet samt drog sig tillbaka till sitt gods Värsta i Nerike, som han icke fick lämna. Där afled han d. 4 juni 1718. — Gift 1689 med *Susanna Regina Modée.*

Lysander, Albert Theodor, universitetslärare, filolog, vitter författare. Född i Göteborg d. 29 maj 1822. Föräldrar: klädeshandlaren *Sven Lysander* och *Anna Dorothea Winkler.* — Student i Lund 1840, promoverades L. därstädes till fil. doktor 1847 och förordnades till docent i latinska språket och litteraturen 1848. 1859 befordrades han till adjunkt i äldre och nyare litteraturhistoria samt utnämndes till professor i romersk vältalighet och poesi 1864. L. afled d. 25 april 1890. — Af hans många tryckta skrifter nämna vi särskildt: *De Q. Horatio Flacco homine ac poëta; commentatio* 1848; *Sören Kirkegaard. Litterärhistorisk teckning* 1851; *Tre föredrag i academiska föreningen: Om nordiska qvinnan; Erosmythen; Carl XII:s betydelse* 1855; *Om sagospelet Lycksalighetens ö och dess uttolkare* 1857; *Romerska litteraturens historia. Med särskildt afseende på stilens utveckling,* I, 1858; *Försök att ordna Archilochi fragmenter; jämte bidrag till deras tolkning* 1862; *Äfventyr* 1872; *Faust. En själshistoria efter Göthes sorgespel, jämfördt med flere idédramer* 1875; *Om Tegnér* (tal vid hundraårsfesten till hans minne 1882.) L. har vidare tolkat Longfellows »Evangelina» 1854 samt Catullus' »Valda sånger i svensk tolkning» 1896, samt ordnat och utgifvit »Valda skrifter af C. J. L. Almqvist» 1874—78, som han försett med noter och en utförlig lefnadsteckning öfver författaren, hvarjämte han publicerat åtskilliga uppsatser och recensioner i tidskrifter och tidningar, tal, samt en mängd latinska och svenska verser, af hvilka senare några blifvit omtryckta i Lunds Studentkalender 1863, 1864, m. m. Efter författarens död utgafs 1891 af M. Weibull »Smärre skrifter i urval» af Chr. Cavallin och Lysander, med lefnadsteckningar öfver de båda författarne. — Gift 1859 med *Kristina Appolonia Broomé.*

Lyth, Jakob Eberhard, läroboksförfattare. Född d. 29 juni 1810 i Visby, där fadern *Per Lyth* var handlande. — Efter att i åtta år ha bevistat gymnasium i Königsberg samt tillbragt fyra lästerminer i Uppsala, där han 1828 blef student, tjänstgjorde han i tvenne år såsom underlärare vid Hillska skolan i Hazelwood, nära Birmingham, samt var 1833—35 lärare vid Hillska skolan å Barnängen. Förordnad sistnämnda år till förste apologist i Visby, anställdes han 1840 såsom språklärare vid gymnasium, prästvigdes 1842 och utnämndes 1847 till konrektor vid Visby skola. 1840—50 var L. äfven lärare i främmande lefvande språk vid Visby gymnasium. Död i Visby d. 10 nov. 1852. — Bland svenska läroboksförfattare torde L. vara en af de mest bekanta genom sin *Tysk språklära, jämte förberedande explikations- och skriföfningar* 1834, tillökt med *läsebok* och *ordregister* 1836. — Gift 1842 med *Kristina Elisabet Anna Gahne.*

1. **Lyttkens, Ivar,** landthushållare, kommunal- och riksdagsman. Född å Brollsta i Össeby-Garns församling af Stockholms län d. 22 jun. 1823. Föräldrar: fabrikören *Adolf Fredrik Lyttkens* och *Eva Olava Rudbeck.* — Efter att ha åtnjutit undervisning i Klara trivialskola, genomgick L. teknologiska institutet 1835—38 och var därefter någon tid anställd som ingenjör vid Huskvarna. Landtbrukselev på Börringe i Skåne 1840, vistades han sedermera under två års tid i Tyskland, hvarest han efter aflagd examen lät inskrifva sig som student i Greifswald. Efter att ha genomgått Eldena landtbruksinstitut, fick han, efter återkomsten till fäderneslandet, ånyo plats å Börringe. Med hjälp af ett resestipendium företog han snart en ny resa till Tyskland för att studera ängsvattning och fårskötsel samt studerade 1846, på uppdrag af grefve Beck-Friis, okänd och förklädd till arbetare, bränneridriften vid Bjerres bränneri i Köpenhamn, hvartill eljest främlingar nekades tillträde. Vid hemkomsten anlade han ångbrännerier å Börringe och Ebbesjö — de första i sitt slag i Sverige. Sistnämnda gård öfvertog han snart på arrende. 1850 inköpte han Skedala egendom i Halland, hvilken af honom ägdes och beboddes till hans död d. 30 juni 1899. — L. togs tidigt i anspråk för ortens angelägenheter, tillhörde från 1869 till sin död Hallands hushållningssällskaps förvaltningsutskott och under en följd af år länets landsting (1887—97 som dess vice ordförande) samt har en ej ringa andel i tillkomsten af järnvägen mellan Halmstad och Helsingborg. 1871—93 var han ledamot af Andra kammaren för Halmstads och Tönnersjö härad, nära anslutande sig till sin länskamrat, Carl Ifvarsson, och liksom denne kämpande för sparsamhet i statsförvaltningen och värnande af medborgerliga rättigheter, den politiska och kommunala rösträttens utsträckning m. m., men mot tullskydd å landtmannaprodukter. Han hade 1872—74 plats i konstitutionsutskottet

och 1871, 1875—76 samt 1878—87 i bankoutskottet (sistnämnda period som dess vice ordf.). Hans yttre uppträdande, som präglades af manlig kraft och beslutsamhet samt fyndighet och skärpa i repliken, var ägnadt att föra honom i den parlamentariska stridens hetaste eld och, när protektionisterna 1888 blefvo herrar öfver utskottens sammansättning, sattes L. utom utskottsarbetet. När hans meningsfränder åter 1891 nått majoritet, insattes L. 1891—92 i statsutskottet och var 1891—93 ledamot af talmanskonferensen. 1873 fungerade han som statsrevisor och blef 1879 ledamot af Landtbruksakademien. — Gift 1843 med *Ulrika Vahlström.*

2. **Lyttkens, Ivar Adolf,** skolman, språkforskare. Född i Gustaf Adolfs socken i Skåne d. 19 jan. 1844; den föregåendes son. — Student i Lund 1862, blef L. filosofie doktor därstädes 1868, läroverksadjunkt i Lund 1869 och docent i zoologi därstädes 1870. 1876 kallades han till folkskoleinspektör i Norrköping, å hvilken plats han verkade till 1901, då han utnämndes till kansliråd och byråchef i ecklesiastikdepartementet (för ärenden rörande folkundervisningen). — L., som gjort sig rykte som framstående skolman och varit ledamot af åtskilliga kommittéer för uppgörande af planer för folkundervisningen, har äfven framträdt som läroboksförfattare med åtskilliga arbeten, bl. a. *Naturlära för elementarläroverken* 1875 och *Läslära* 1883, hvari han framställer en ny metod för den första undervisningen i innanläsning. Tillika med professor F. A. Wulff i Lund har L. äfven ägnat mycket arbete åt utredningen af frågor rörande modersmålets ljudlära och rättskrifning. Frukterna föreligga i: *Svenska språkets ljudlära* 1885, särskildt beaktansvärd genom sina exempelsamlingar; *Förslag till ändringar i svenska språkets rättskrifning* 1885, ett kraftigt inlägg från reformvännernas sida i den då pågående stafningsstriden; *Om samhörighet och dess förhållande till ljudenlighet* 1886; *Svensk uttalsordbok* 1889—91, enastående i sitt slag, och *Metodiska ljudöfningar* 1889. — L., hvilken verksamt deltagit i Norrköpings kommunala lif, var lekmannaombud för Linköpings stift vid 1893 och 1898 års kyrkomöten, tillhörande den mera reformvänliga fraktonen. — Gift 1870 med *Karolina Jung.*

Låstbom, August Theodor, historisk samlare. Född 1815 i Västerås. Föräldrar: handlanden *Sven Låstbom* och *Helena Engel Schenström.* — Efter att hafva genomgått Västerås skola och gymnasium blef L. student i Uppsala 1836, där han beredde sig för den filosofiska graden. 1841 antagen till e. o. amanuens vid akademiska biblioteket, hade han redan 1839 öppnat boktryckeri och bokhandel i samma stad, men afled icke långt därafter i Uppsala d. 30 aug. 1845. — L. var en synnerligt flitig och samvetsgrann forskare och ägde i synnerhet utmärkta samlingar på biografiens område. Af trycket utgaf han *Upsala Akademies matrikel* 1841; fortsatte utgifningen af *Svea och Göta Höfdinga-minne,* 3 delen 1842; utgaf (tills. med Fant) *Upsala ärkestifts Herdaminne,* 3 del. 1845, samt var en af de verksammaste medarbetarne i Palmblads Sv. Biografiska Lexikon, m. m. En del af hans historiska samlingar inköptes till Uppsala universitets bibliotek efter hans död. — Gift 1842 med *Anna Sofia Elisabet Lagerholm.*

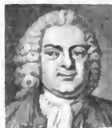
Läffler, se **Leffler, L. F. A.**

Löfling, Per, botaniker. Född d. 20 jan. 1729 på Tollfors bruk i Gästrikland, där fadern *Erik Löfling* var bruksförvaltare. — Efter enskild undervisning i hemmet, blef L. 1743 student i Uppsala och, då han bestämt sig för läkarvägen, en af Linnés flitigaste åhörare. Den store mästaren fäste emellertid föga uppmärksamhet vid den anspråkslöse lärjungen, ända tills denne genom sina djupsinniga och ofta återkommande »spörsmål» röjde sig som en kunskapsrik och vetenskapen varmt tillgifven forskare. Linné tog då närmare reda på honom, fann »en själ, ren som guld, utan all skrymtan i tal och åtbörder» och gjorde honom till informator för sin son. Vid denna tid hade Linné sina utskickade kring halfva världen, Kalm i Kanada, Osbeck i Kina, Hasselqvist i Egypten, Torén i Surat och Montin i Lappland. Endast i södra Europa hade han ingen »skicklig rapportör», som kunde meddela honom denna världstrakts växtskatter. Just då ingick från Spanien begäran, att »Nordens Dioskorides» ville ditskicka en af sina lärjungar för att undersöka och beskrifva detta lands flora. L. blef härtill utsedd och begaf sig 1751 öfver Portugal till Spanien, väl försedd af Vetenskapsakademien och enskilda gynnare med fysiska instrument och hvad för öfrigt behöfdes för hans forskningar. Härifrån hemsände han till sin lärare en mängd växtfrön och beskrifningar, de senare så väl affattade att Linné tviflade »om världen någonsin sett dem fullkomligare i sitt slag». Efter att ha tillbragt tvenne år i Spaniens hufvudstad och där blifvit på det mest uppmärksamma och välvilliga sätt bemött af landets grander och utmärktaste vetenskapsmän, anmodades L. att som botanist åtfölja den vetenskapliga expeditionen, som skulle afgå till spanska Amerika. I febr. 1754 lämnade expeditionen Cadiz och i april s. å. landsteg L. i Cumana. Länge fick han dock ej glädja sig åt den nya växtvärld, som här mötte hans blickar. Under en resa till Guyana angreps han af en feber, som lade honom i grafven d. 22 febr. 1756. Den unge forskarens död gick Linné djupt till sinnes. För att bevara hans minne ordnade han L:s efterlämnade anteckningar och utgaf 1758 *Petri Löfling: Iter hispanicum eller resa till spanska länderna uti Europa och Amerika, från år 1751 till år 1756, med beskrifning och rön öfver de märkvärdigaste växter.*

Löfvenskiöld. Ättens stamfader var borgmästaren i Västerås *Anders Simonson,* som afled 1588. Hans ättlingar antogo namnet *Löfgren,* som utbyttes mot *Löfvenskiöld* vid ättens intrade på riddarhuset 1743 med *Henrik Anders Löf-*

gren (se nedan) som själf slöt sin adliga gren. Dennes kusiner, *Alexander* och *Samuel*, adlades 1756 och fingo då upptaga den redan adlade släktingens namn och adopterades på hans nummer. Ätten utgick 1892.

1. **Löfvenskiöld, Henrik Anders,** ämbetsman, latinsk skald. Född på Eggeby i Östergötland d. 5 sept. 1699. Föräldrar: landskamreraren i Linköping *Anders Löfgren* och *Anna Scheibe*. — Sedan L. i Uppsala slutat sina akademiska studier, ingick han 1719 som e. o. kanslist i krigsexpeditionen och året därefter vid utrikesexpeditionen. 1721 åtföljde han såsom sekreterare envoyén, sedermera riksrådet, grefve Cedercreutz till Ryssland, förordnades 1725 till hofmästare för de kungliga pagerna, blef 1728 advokatfiskal i kammarrevisionen, 1736 assessor i samma ämbetsverk och adlades 1743 med namnet *Löfvenskiöld*. Fyra år senare befordrades han till amiralitetskammarråd och afled i Karlskrona d. 25 maj 1765. — Han ansågs som ovanligt duglig ämbetsman och användes därför i en mängd kommittéer och kungliga kommissioner. Inom den lärda världen gjorde han sig bemärkt såsom lyckad latinsk och svensk skald. Hans svenska poem finnas införda i Salvii Lärda Tidningar, där man äfven träffar hans latinska disticha öfver Sveriges konungar från Gustaf I till och med Carl XI. Dylika verser öfver de tre följande regenterna äro intagna i hans egen biografi i Gezelii Lexikon. — Gift 1728 med *Ulrika Wong*.

2. **Löfvenskiöld, Salomon,** ämbetsman; den föreg. kusins son. Född på Öströ i Dugsås socken i Halland d. 26 dec. 1764. Föräldrar: amiralitetsöfverkommissarien *Samuel Löfgren*, adlad och adopterad på sin kusins, amiralitetskammarrådet Henrik Anders Löfvenskiölds, namn och nummer, samt friherrinnan *Johanna Beata Raab*. — L. valde att börja med den militära banan och utnämndes till fänrik vid Kronobergs regemente 1779. Sedermera placerad på Södra skånska kavalleriregementet, tjänstgjorde han såsom adjutant hos d. v. generalen friherre Toll 1789—95 och åtföljde honom under hans ministertid i Polen. Efter hemkomsten 1795 befordrad till ryttmästare vid förenämnda regementes vargering, utnämndes han två år senare till öfveradjutant hos konungen och major i arméen och blef hofmarskalk 1800. Året därefter förordnad till landshöfding öfver Örebro län, innehade han detta förtroendekall i femton år och tillvann sig härunder så väl regeringens som länsinvånarnas erkänsla för den omtanke, rättvisa och skicklighet, hvarmed han handhade sitt ämbete. Upphöjd i friherrligt stånd under riksdagen i Örebro 1810, utnämndes han vid sitt afskedstagande från landshöfdingbefattningen 1816 till president i bergskollegium. Under den korta tid, han innehade denna plats, »skänkte han ett nytt lif åt detta ämbetsverk», hvilket äfven kan sägas ha varit förhållandet med kommerskollegium, dit han förflyttades som president 1818. Efter att 1825 ha blifvit serafimerriddare och 1829 nämnd till en af rikets herrar, nedlade han 1830 sina befattningar och tillbragte sina återstående lefnadsår dels på sina egendomar i landsorten, dels i Stockholm, hvarest han efter en långvarig sjukdom afled d. 25 febr. 1850. — Kunskapsrik, redbar, skicklig och ordningsälskande som ämbetsman, var L. »i det enskilda lifvet en verklig hedersman, en svensk af gamla stammen, modig, ståndaktig, flärdlös, sannfärdig, vänfast och hjärtlig». — Af sin efterlämnade förmögenhet anslog han en betydlig summa till en stipendiefond, att under vissa villkor af någon akademiskt underbyggd adlig yngling åtnjutas för vetenskapliga och konsthistoriska studier vid utländsk läroanstalt. — Gift 1802 med *Juliana Margareta Coyet*.

3. **Löfvenskiöld, Charles Emil,** landtbruksarkitekt. Född på Hassle-Säby i Skaraborgs län d. 27 jan. 1810; den föreg. brorson. Föräldrar: hofmarskalken *Carl Fredrik Löfvenskiöld* och friherrinnan *Eva Sofia Ulrika Akerhielm*. — L. blef student i Uppsala 1825 och valde den juridiska banan, men måste för sjuklighet lämna så väl den som universitetet och nedsatte sig som landtbrukare å sin egendom Bergatorp i Skaraborgs län. Här lärde han inom kort känna det bedröfliga tillstånd, i hvilket landtbyggnadskonsten befann sig. Han började då söka åstadkomma en förbättring i denna viktiga del af landtbruket, hvilken ej förut varit föremål för någon offentlig verksamhet. Under en lång följd år lämnade han icke allenast kostnadsfritt en mängd byggnadsritningar och anvisningar i byggnadsväg utan ledde på det mest oegennyttiga sätt personligen utförandet af många byggnadsföretag inom landtekonomien. Det Löfvenskiöldska systemet, som på flera orter vunnit stor användning, förenar på ett lyckligt sätt tre hvar för sig viktiga uppgifter: prydlighet, billig byggnadskostnad och bekvämlighet i byggnadernas inre anordning. För detta ändamål har han framhållit gråstenens värde som byggnadsämne för uthus och ladugårdar samt anvisat ett enkelt och smakfullt sätt att ornera sådana byggnader med tegel, fäst uppmärksamheten på vikten af byggnadernas centrala läge i förhållande till åkerfälten samt genom råd och anvisningar vid anläggningar af utgårdar praktiskt lagt i dagen, huru genom ett planmässigt förfarande i byggnadsväg betydliga kostnadsbesparingar uppstå vid landtgårdens yttre göromål. Hans verksamhet såsom författare har visat sig i åtskilliga artiklar införda i Tidskrift för Byggnadskonst och ingeniörvetenskap, i Bergelins Tidskrift för svenska landtbruket och i Landtbruksakademiens tidskrift samt i särskildt utgifna planschverk: *Om Landtmannabyggnader* 1854—55, och *Landtmannabyggnader hufvudsakligen för mindre jordbruk* 1868, hvilka arbeten blifvit belönta med Landtbruksakademiens lilla och stora guldmedalj. Död d. 18 okt. 1888. — Ogift.

Lönnroth, Arvid Fredrik, militär, djurmålare. Född i Göteborg d. 27 aug. 1823. Föräldrar: majoren vid Göta artilleriregemente *Arvid Lönnroth* och *Helena Bredelius*. — Redan såsom kadett på

Karlberg visade L. sådana anlag för teckning, att han af Oscar I 1852 erhöll ett enskildt understöd för att utveckla sin talang vid konstakademien i Stockholm. Utom den offentliga undervisning, han här åtnjöt, begagnade han under samma tid Staaffs enskilda handledning i målning, företog 1856, på d. v. kronprinsens och några konstvänners i Göteborg bekostnad en studieresa till Düsseldorf, där han uppehöll sig till våren 1859 och hufvudsakligen hade professor Camphausen till lärare. 1862 erhöll han af akademien för de fria konsterna ett resestipendium, hvarmed han gjorde en ny resa utomlands. Han tillbragte denna studietid förnämligast i Berlin och Dresden. Af hans taflor märkas: *Ridknekt förande hästar* samt *Fågeljakt*, båda tillhörande Carl XV:s samling; *Hästar skrämda af vargar; Efter jakten; Hästar återvändande från bete; Hästar i stall.* — På den militära banan avancerade L. till kapten i Älfsborgs regemente 1864 samt blef 1879 vid sitt afskedstagande major i armén. Död å Söderkulla vid Borås d. 13 mars 1880. — Gift 1865 med *Kristina Elisabet Adelsköld.*

(Löwe) Löwen. *Gerhard Löwe* gick i fejden mot Sigismund i hertig Carls tjänst, och hans söner Friedrich och Gerhard naturaliserades som svenska adelsmän. I Sverige introducerades flere ättemedlemmar 1723. En af dessa, *Axel* (se nedan) blef 1731 friherre och 1751 grefve. Hans broder, *Fabian* (se nedan) blef 1766 friherre. Innehafvaren af fideikommisset Trollesund skall äfven bära namnet Trolle och kallar sig därför Trolle-Löwen.

1. **Löwen, Axel,** krigare, riksråd. Född d. 1 nov. 1686. Föräldrar: öfversten och landshöfdingen *Otto Wilhelm Löwen* och *Helena Tott.* — Efter flera års krigstjänst utomlands, utnämndes L. 1710 till svensk generalkvartermästarlöjtnant samt erhöll sitt verksamhetsfält i Bremen. Då han

här sökte försvara landet mot danskarne, blef han af dessa 1712 tillfångatagen, just då han med sitt manskap arbetade på att upprifva dammen och öppna slussen vid Schwinge-strömmen. Efter flere månaders fångenskap lyckades han undkomma och begaf sig till Stralsund, där han en mulen sommarnatt smög sig genom sachsarnas posteringar in i staden. Här befästade han 1715 den strax utom stadsvallarna belägna Rudön och försvarade sig från dess batterier med tapperhet och framgång mot danskarna. För detta sitt välförhållande befordrades han af Carl XII till öfverste samt deltog 1716 i fälttåget mot Norge, där han, vid Ringeriges prästgård, andra gången blef af danskarna gjord till krigsfånge. Efter konungens död befordrad till generalmajor 1719 samt 1720 till generalkvartermästare och direktör öfver fortifikationen, upphöjdes han 1731 till friherre, blef 1737 general af infanteriet samt öfverbefälhafvare i Finland. 1739 riksråd, 1748—66 generalguvernör i Pommern och Greifswalds akademikansler; ledamot af Vet.-akad.; 1748 serafimerriddare och 1751 grefve. Vid uppnådda åttio lefnadsår nedlade han 1766 sina ämbeten och afled i Stralsund d. 25 juli 1772. — I fortifikationsväsendet ägde han både skicklighet och förtjänster. Såsom politiker bekände han sig till Hattpartiet, men uppträdde i rådet vanligen på den förmedlande sidan. — Gift 1: 1723 med grefvinnan *Sofia Carolina Piper* och 2: 1735 med grefvinnan *Eva Horn*, dotter af kanslipresidenten Arvid Bernhard Horn.

2. **Löwen, Fabian,** krigare, politiker. Född i Stockholm d. 30 sept. 1699; den föregåendes bror. — Fabian L. ingick liksom brodern i krigstjänst och blef kapten vid konung Fredriks dragonregemente i Hessen-Kassel 1723. Förflyttad därifrån till korpral vid Lifdrabantkåren 1731, befordrades han 1736 till ryttmästare vid Norra Skånska kavalleriregementet, hvarpå han 1737 ingick såsom öfverste i holländsk tjänst. Härunder deltog han med utmärkelse i tvenne års fälttåg med kejserliga armén vid Rhen och erhöll sin nästa befordran inom svenska krigsmakten genom sin fullmakt såsom generalmajor 1762. Slutligen förordnad till direktör vid det nya Ostindiska kompaniet, upphöjdes han 1766 till friherre och afled i Stockholm d. 19 dec. 1773. — L. var äfven en intresserad deltagare i sin tids politiska lif å Mössornas sida och tjänstgjorde bl. a. redan 1746 som deras betrodde penningutdelare. Vid riksdagen 1760—62 uppträdde han kraftigt för afslutandet af en snar fred med Preussen och blef med anledning af sin beifran af Hattpartiets finanspolitik vald till bankofullmäktig. Som sådan fick han dock vid 1765—66 års riksdags stora finansiella räfst dela den allmänna oviljan mot fullmäktige och blef heller icke omvald till denna post. Vid 1769—70 års riksdag var han nästan den ende icke rättrogne Hatt, åt hvilken bereddes plats i sekreta utskottet. Dels genom sitt gifte, dels genom klok hushållning, hade han förvärfvat en ansenlig förmögenhet och gjorde tvenne sina egendomar Sjösa och Häringe i Södermanland till fideikommiss för sina söner. — Gift 1743 med *Sofia Elisabet Augusta Trolle*, en dotter till den bekante stiftaren af de stora Trollefideikommissen, öfverstelöjtnanten Fredrik Trolle.

Löwenhielm. Släkten härstammar från en vallon, som på 1500-talet inkom till Sverige från Lüttich och blef tornbyggare. Hans efterkommande kallade sig *Norenius, Noreen* och *Nordberg*. Sonsonssonen, assessorn i Göta hofrätt, sedermera hofrättsrådet därstädes, *Gudmund Nordberg*, blef 1725 adlad med namnet *Löwenhielm.*

1. **Löwenhielm, Carl Gustaf,** embetsman, politiker, skriftställare. Född på Ström i Värmland d. 5 jan. 1701. Föräldrar: d. v. häradshöfdingen i Värmland *Gudmund Nordberg*, adlad *Löwenhielm*, och friherrinnan *Maria Cederhielm.* — L. blef, efter juridiska studier i Uppsala, 1719 auskultant i Göta hofrätt och 1729 häradshöfding öfver Dalsland, hvarifrån han 1739 förflyttades till Västersysslet i Värmland. — Han hade då nyss börjat uppträda å den politiska vädjobanan som ifrig Hatt och rönte redan vid 1740—41 års riksdag stora bevis

på partiets förtroende, i det att han insattes i sekreta utskottets krigslystna mindre sekreta deputation och i det förstärkta »sekretissimum», som behandlade frågan om krigsförklaring mot Ryssland. Han blef ock en af de tio, som, sedan sådan var besluten, fingo i uppdrag att på förhand diktera de i sin sangvinism sorglustiga fredsvillkoren. Han blef ock rikligen belönad för sitt nit. 1741 tillskapades för hans räkning en revisionssekreteraresyssla, hvarjämte han insattes i lagkommissionen 1741—49 och i bankostyrelsen 1745—51. Ehuru han vid 1746—47 års riksdag, då han var ledamot af sekreta utskottet, lämnade sin medverkan till flera af de åtgärder, genom hvilka Hattarne befästade sitt välde, började han dock nu vid flera tillfällen ådagalägga en beaktansvärd självständighet och yrkade vid förföljelsen mot Sam. Åkerhielm, d. ä. mera hof samma åtgärder. Han blef nu 1747 justitiekanslär och friherre, erhöll s. å. främsta platsen vid det nyinrättade järnkontoret, utnämndes 1750 till president i Svea hofrätt och 1751 till riksråd. På denna post började han snart att allt oftare skilja sig från sitt parti genom yrkande på iakttagande af de laga former, som Hattarne voro alltför benägna att sätta åsido i förföljelsen mot politiska motståndare. Däremot omfattade han med ifver deras politiska åsikter å näringslagstiftningens område och utarbetade 1756 års stränga öfverflödsförordning. För krigsförklaringen mot Preussen gaf L., om ock först efter mycken tvekan om lagligheten af rådets uppträdande, sin röst i rådkammaren. Han nedlade sedermera en berömvärd omsorg som ordförande i den s. k. utredningskommissionen och belönades härför af 1760—62 års ständer med en gåfva af 20,000 daler s. m. Då han under de följande åren alltmera närmat sig Mössorna och bl. a. 1764 röstat mot förnyande af det franska förbundet, blef han vid Mössornas seger 1765 ej allenast bibehållen i rådet utan ock vald till kanslipresident, i hvilken egenskap han sökte åvägabringa ett försiktigt närmande till Englands och Rysslands politik. Han afled redan d. 7 mars 1768. Grefvevärdigheten hade han nått 1762 och förordnades samtidigt till ordförande i lagkommissionen och till Lunds universitets kanslär. 1746 led. af Vet.-akad. — Tyvärr var L. icke fri från beskyllningar att vara känslig för utländskt guld, men ansågs eljes som en utmärkt ämbetsman och som en af de dugligaste rådsherrar, Sverige någonsin ägt, samt därjämte som en af landets yppersta talare och ganska lycklig skriftställare. Af hans tryckta skrifter och tal må nämnas: *Bref till en vän rörande allmänna författningarna emot öfverflödsvarors bruk* 1767, *Tal om landtskötsel* (vid presidii nedläggande i Vet. akad. 1751), *Tal om ungdomens upfostran i ett välbeställdt regemente* 1767 m. m. — Gift 1: 1730 med *Anna Elisabet Kolthoff*, 2: 1740 med *Anna Kristina Rudenschöld* och 3: 1754 med *Juliana Constantia Simzon*.

2. **Löwenhielm, Gustaf Carl Fredrik,** krigare, diplomat. Född d. 6 okt. 1771; den föregåendes sonson och son af hofkanslären grefve *Fredrik Adolf Löwenhielm* och grefvinnan *Kristina Augusta von Fersen*, en af de tre af Kellgren besjungna gracerna. — Vid åtta års ålder inskrefs L. som kornett vid lifgardet till häst, eller, såsom det då hette, Lätta dragonerna och skickades två år därefter till universitetet i Strassburg, där han kvarstannade till 1787, då han vid sin hemkomst utnämndes till löjtnant och presenterades vid hofvet. Under de följande åren avancerade han 1790 till ryttmästare och några år senare till major. Han tillvann sig genom uppsatser m. m. stort anseende som skicklig militär, var 1805—09 kavalleriinspektör samt 1805—06 öfverste och generaladjutant i Pommern och Lauenburg. Under 1808 års krig förordnad till chef för finska härens stab, kommenderade han arrièregardet under reträtten från Tavastehus till Österbotten, men råkade vid Pyhäjoki i rysk fångenskap, hvari han kvarhölls till i maj månad 1809. Efter hemkomsten till Sverige befordrad till sekundchef för Lifgardet till häst, kommenderade han tredje infanteribrigaden i träffningarna vid Sävar, Djekneboda och Ratan. Hans nästa militära befordran var till generalmajor, hvartill han utnämndes 1813. — Jämte sin broder hade L. vid tronföljarevalet i Örebro 1810 arbetat för de danska föreningsplanerna, befarande att Sverige under en f. d. fransk marskalk skulle bli ett franskt lydrike. Men bröderna L. voro bland de första, som af den nyanlände tronföljaren erhöllo kunskap om planer i helt andra syften. L. användes nu i åtskilliga militära beskickningar till Petersburg och deltog som generaladjutant hos kronprinsen Carl Johan i de blodiga bataljerna vid Grossbeeren, Dennewitz och Leipzig. 1816 utnämndes han till general för första kavalleribrigaden, blef s. å. öfverstekammarjunkare hos konungen samt svenskt sändebud vid österrikiska hofvet, hvilken post han 1818 utbytte mot ministerplatsen i Paris. »Genom uppfostran, lynne, snillrikhet, kunskaper och de mest intagande gåfvor danad för denna beskickning mer än någon annan» — för att nyttja Beskows ord i minnesteckningen öfver L. — »beklädde han denna sändebudsplats i nära fyrtio år, alltid med utmärkelse och heder för sig själf och för sitt fädernesland». Hans ministertid i Paris utmärktes därjämte af en aldrig tröttande välvilja mot de landsmän, konstnärer, vetenskapsmän, näringsidkare, militärer och resande, hvilka under samma tid besökte den franska hufvudstaden, liksom af ett aldrig minskadt nit för allt, som kunde vara af intresse för Sverige i konst och vetenskap. Af Carl Johan behandlades L. alltid som en tillgifven vän, på samma gång konungen lade den största vikt på hans militära och diplomatiska talanger. Han är ock att anse såsom den sista diplomat, som spelat någon mer betydande roll under Carl Johans regering och erhöll också af konungens hand alla de utmärkelser och nådetecken, som en svensk man kan erhålla. — Återkallad från sin ministerpost af Oscar I, hann han knappast hemkomma till fäderneslandet, förrän han träffades af döden d. 29 juli 1856. Under vistelsen i Paris

utnämndes L. till general 1826, generalinspektör för kavalleriet 1833 och excellens 1837. Vanligen infann han sig alltid med permission vid riksdagarna. — L. var äfven 1812—18 chef för de kungliga teatrarna, hvilka under hans styrelse sammansmältes. Han bildade också deras elevskolor och pensionsinrättningar. L:s stora samling af bref och skrifter af historiskt innehåll finnes i riksarkivet, men får icke offentliggöras förr än efter d. 1 okt. 1905. — Gift 1826 med *Cléonice Iphigenie de Baguet.*

3. **Löwenhielm, Carl Axel,** militär. Född i Stockholm d. 3 nov. 1772; den föreg. bror. — Sex år gammal inskrefs L. som fänrik vid Lifgardet, utnämndes sedermera till löjtnant och skickades 1781 med sin äldre bror Gustaf till Strassburg, där han blef student 1785. Återkommen till Sverige, undergick han 1787 kansliexamen och inträdde följande året i tjänstgöring vid gardet samt blef kapten 1791. Under kriget gjorde han med gardet garnisonstjänst i Göteborg 1788, hvarefter han kommenderades till Finland och utmärkte sig vid flera tillfällen. Men L. blef vid reträtten ur Viborgska viken rysk krigsfånge, ehuru snart på Gustaf III:s befallning utväxlad. 1791—95 var han legationskavaljer vid svenska beskickningen i Konstantinopel. Då Gustaf IV Adolf 1797 förmälde sig med prinsessan Fredrika Dorotea Vilhelmina af Baden, blef L. major vid gardet och kammarherre hos den unga drottningen. Han deltog i krigsoperationerna i Pommern 1807, vid norska gränsen och på Åland 1809 samt blef 1808 öfverstlöjtnant vid Kronobergs regemente. 1810 utnämndes L. till kabinettskammarherre hos kronprinsen Carl Johan, 1811 till chef för Vestgöta-Dals regemente och 1812 till envoyé i Petersburg, hvilken under d. v. tidsförhållanden särdeles viktiga post han innehade till 1818. Han afslöt 1812 med Ryssland det fördrag, som åt Sverige garanterade Norge, samt följde därpå kejsar Alexander under hela kriget mot Napoleon i Ryssland, Tyskland och Frankrike. Utsedd till Sveriges plenipotentiär vid den världshistoriska kongressen i Wien, hade han där bland annat att bekämpa Gustaf IV Adolfs anspråk för sin son, att vid den pågående restaurationen af förjagade furstehus komma i besittning af svenska tronen. Under sin sändebudstid i Petersburg hade L. avancerat till generalmajor 1814, fick 1815 generallöjtnants rang, heder och värdighet och 1816 befälet öfver 8:e infanteribrigaden samt blef s. å. öfverstekammarjunkare. 1819 förordnades han att vara president i krigskollegium, utnämndes 1832 till statsråd, blef 1824 serafimerriddare, samt 1826 en af rikets herrar. 1839 tog han afsked ur statsrådet, men bibehöll ståthållarskapet öfver Drottningholm och Svartsjö, hvartill han blifvit utnämnd 1826 samt ordförandeplatsen i Tabellkommissionen, på hvilken han sattes 1838. — Han afled i Stockholm d. 9 juni 1861. — L. hyste strängt konservativa tankesätt och var därför ej sällan föremål för den frisinnade meningsfraktionens omilda omdömen. Men på samma gång kunde ingen vara mer ömtålig om regeringsmaktens anseende och helgd än han och ingen kunde heller vara mer nogräknad, att maktens innehafvare genom plikttrohet och ädelhet i handlingssätt gjorde sig förtjänta af det allmännas bifall och högaktning. L. var för öfrigt mycket religiös med stor böjelse för det mystiska. Han utgaf åtskilliga ströskrifter i medborgerliga ämnen, såsom *Om hypoteksföreningar* 1832, *Om kommunalstyrelsen och penitentiärsystemet* 1839 m. fl. Gift 1: 1816 med friherrinnan *Ebba Augusta Sofia De Geer* och 2: 1826 med *Lovisa Henrietta Renata Augusta,* riksgrefvinna af Schönburg-Wechselburg.

4. **Löwenhielm, Carl Gustaf,** militär. Född på Long i Värmland d. 31 jan. 1790; den föregåendes kusins son. Föräldrar: kaptenen, grefve *Carl Gustaf Löwenhielm* och *Agneta Sofia Wrangel.* — L. började 1808 sin krigarbana såsom kornett vid Lifregementets husarer, bevistade s. å. fälttåget mot Norge och befordrades till löjtnant vid nyssnämnda kår 1812. Han var 1812—14 attaché vid svenska beskickningen i Petersburg och deltog i många strider, såsom frivillig adjutant hos ryska generalerna v. Korff och v. Bennigsen, i kampen mot Napoleon och var vid olika tillfällen adjutant hos kejsar Alexander. 1815 tjänstgjorde han vid hofvet i Stockholm och åtföljde arfprinsen Oscar på hans resa till Norge samt utnämndes följande året till ryttmästare vid Lifregementets husarkår, 1818 till chef för kronprins Oscars stab och 1821 till öfverste i armén och generalstaben. Han afgick 1824 som ministerresident till Konstantinopel, blef 1827 minister i Wien och användes äfven sedermera i mångahanda ärenden vid de utländska hofven. 1843 utnämndes han till landshöfding i Göteborg, hvilken befattning han lämnade 1847, då han förordnades till generalbefälhafvare i tredje militärdistriktet, samt var från maj till sept. 1848 befälhafvare för svenska interventionstrupperna på Fyen. Han hade 1835 blifvit generalmajor och 1844 generallöjtnant. Serafimerriddare, innehafvare af svenska och ryska tapperhetsmedaljen, m. m. Erhöll på begäran afsked ur krigstjänsten 1856. — Död på sin egendom Long i Värmland d. 18 maj 1858. — I sitt enskilda umgänge okonstlad, mot underlydande, som vunnit hans förtroende, välvillig och skämtsam, visste L. ej af någon dagtingan, när det gällde tjänsten och ville gärna äfven i sina civila befattningar tillämpa och använda ett slags militärdisciplin. Detta stötte honom med många, som vid närmare eftersinnande likväl insågo och erkände hans redbara syften och framför allt, att ingen kunde vara mer mån om fäderneslandets nytta och anseende än han. — Gift 1: 1817 med grefvinnan *Gustafva Charlotta Jacquette Aurora Gyldenstolpe* och 2: 1840 med ryska riksgrefvinnan *Natalia Alexandra von Buxhöwden.*

Maclean, **Rutger**, landthushållare, politiker. Född d. 27 juli 1742. Föräldrar: öfversten, frih. *Rutger Maclean* och friherrinnan *Vilhelmina Eleonora Coijet*. — Med afseende på M:s offentliga lif må nämnas, att han inom militärståndet avancerade till major vid Kalmar regemente, inom hofchargen till kammarherre hos drottning Sofia Magdalena, samt att han var ledamot af Vetenskapsakademien och hedersledamot af Landbruksakademien. Vid tillträdet af Svaneholms stora sätesgård i Skåne, hvilken han ärfde efter sin morbroder, öfverste Coijet, fann han egendomen i vanhäfd och godsets underhafvande, genom okloka och obilliga kontrakter, försänkta i fattigdom, liknöjdhet, lättja och okunnighet. Med en viljekraft, som förtjänar lika mycket pris som beundran, grep han sig genast an med en omdaning, huru mycket hans underlydande stretade däremot. Hela godset enskiftades och indelades i farmer, som omhägnades och bebygdes. Arrendet, som förut utgått i arbeten och betungande körslor till herrgården, förvandlades i en billig penningafgift. Åkerbruket förändrades och sköttes efter en af ägaren själf uppgjord cirkulationsmetod. Och Svaneholmska godset, hvilket, när M. mottog det, med nöd kunde lifnära sju hundra utsvultna, tröga och usla varelser, hade vid hans död att uppvisa tolf hundra arbetsamma, välmående och förnöjda människor. I jämna steg med den ekonomiska förbättringen drogs försorg om den moraliska. Själf lät han anlägga folkskolor, aflönade lärare, författade och utdelade till sina bönder och torpare en liten skrift, kallad *En husfaders göromål* o. s. v. — Såsom vanligt möttes hans reformer af dem, som icke kunde lägga positivt hinder för desamma, af uppenbart begabberi, särdeles i Skåne, där man hade tillfälle att på nära håll följa hans företaganden. Han var likväl lycklig att få upplefva den tid, då han såg dem både bära frukt och vinna efterföljd mångenstädes i landet. De högljudda ropen, att ägaren gjorde sig utfattig med sin »fantasi», blefvo efterhand svagare och tystnade alldeles, då man vid hans död fann hans förmögenhet fördubblad. Vid 1800 års riksdag lät adeln, till erinran om hans förtjänster, öfver honom slå en minnespenning, och vid riksdagen 1809 inbjöd prästeståndet de öfriga stånden att gemensamt med sig hembära skånska jordbrukets och folkbildningens reformator uttrycken af deras aktning och tillfredsställelse för hans fosterländska och människovänliga verksamhet. — M., som afled ogift på Svaneholm den 14 jan. 1816, spelade äfven en ingalunda obemärkt roll i politiken. Vid 1786 års riksdag var han en af det mot Gustaf III oppositionella landtpartiets ledare och medlem af statsutskottet. 1789 medlem af bankoutskottet, var han en af de 19 adlige oppositionsmän, som konungen ansåg nödigt att arrestera för att betrygga förenings- och säkerhetsaktens antagande af adeln. Vid 1809 års riksdag verkade M., som nu, trots sina nästan republikanska åsikter, var en af gustavianska partiets mera framskjutna män, ifrigt för att tillförsäkra ständerna rätten att uppgöra konstitutionen, innan konung valdes. — Brodern, *Gustaf*, f. 12 juni 1744 och död 19 febr. 1804, öfverste i armén och kammarherre hos hertig Carl, delade sin broders politiska åsikter och uppträdde vid hans sida vid riksdagarna samt blef 1789, då han tillhörde hemliga utskottet, liksom denne arresterad. Han gifte sig 1796 med grefvinnan *Eva Helena Löwen*, Arvid Horns dotterdotter, änka efter riksrådet Fredrik Ribbing och moder till konungamördaren Adolf Ludvig Ribbing, med hvilken hon i hans landsflykt underhöll jämn förbindelse.

Magni, **Jonas**, biskop. Född d. 11 mars 1583 i Vexiö, hvarför han kallas *Vexionensis*. Fadern var d. v. sysslomannen vid hospitalet därstädes *Magnus Petri*, sedermera kyrkoherde i Lekaryd och Wirestad. — Sedan sonen någon tid begagnat undervisningen i Vexiö och Linköpings skolor, reste han till Uppsala universitet 1602 och 1603 utomlands samt blef magister i Wittenberg 1610. Hemkommen utnämndes han till ethices professor i Uppsala 1614, blef teol. professor 1624 och 1640 teol. d:r. Genom flera lärda skrifter, bland hvilka må nämnas *Synopsis historiæ universalis; Tuba Angelica; Gustavi Adolphi Elogium* m. fl., hade han väckt Kristinas uppmärksamhet. 1640 blef han biskop i Skara, hvilken post han tillträdde följande år. Nitisk befrämjare af bildning och upplysning, utverkade han hos drottningen, att ett fullständigt gymnasium upprättades i Skara, och har så väl härigenom, som genom sin berömliga verksamhet såsom stiftsstyresman i öfrigt gjort sig väl förtjänt af eftervärldens hågkomst. Från 1635 bevistade M. riksmötena och var 1647 prästeståndets talman. Död på Brunsbo biskopsgård vid Skara den 3 april 1651. — Gift med *Sigrid Johansdotter Bubb*.

Magni, **Petrus**, biskop, författare. Född på Redbro i Tillberga socken af Västmanland och son af höfvidsmannen på Västerås slott *Måns Jönsson*, som vid hög ålder aflifvades af Kristian II, 1520. — Sonen studerade hemma och vid utländska högskolor samt ägnade sig tidigt åt det andliga ståndet. 1499 omtalas han såsom munk och ordensbroder af Birgittin-samfundet i Vadstena och skickades 1507 till Rom för att söka återvinna Birgittas hus därstädes, hvilket blifvit med orätt afhändt Vadstena kloster. På ditresan blef han tillfångatagen af danska kryssare och måste med oförrättadt ärende återvända till Vadstena. Men icke afskräckt häraf anträdde han 1508 i sällskap med en annan klosterbroder, Peder Ingemarsson, en ny resa och lyckades efter åtskilliga rättegångar och vidrigheter i Rom omsider komma i besittning af klostrets rättmätiga egendom 1511. Här kvarstannade han sedermera i flera år såsom föreståndare i Birgittas hus och vann efterhand allt större inflytande vid den påfliga kurian. Ryktet om hans lärdom och välvilja mot svenska pilgrimer spordes äfven till Sverige, och då Gustaf Vasa afsatte den upproriska biskop Peder Sunnanväder, föreslog han M. till efterträdare på Västerås biskopsstol. För att i Sverige fortplanta den s. k. »successio apostolica», eller rät-

tare för att undgå katolikernas beskyllning, att svenska kyrkan saknade en sådan, i händelse af skilsmässa från Rom, invigdes M., innan han lämnade påfvens residensstad, till sitt ämbete af en kardinal och ankom till Västerås i juli 1524. Kort därefter utnämndes han af konungen till riksråd, den siste andlige som erhöll denna värdighet, emedan den för biskoparna upphäfdes på riksdagen i Västerås, tre år därefter. Hans verksamhet som biskop är af föga betydenhet, då han för sitt motstånd mot luterska läran snart af Gustaf I beröfvades all makt och fick en medhjälpare vid stiftsvården i dekanen i Västerås Nicolaus Andreæ. — Däremot är han så mycket märkligare som en af Sveriges första egentliga författare på svenska. Under sin vistelse i Italien sammanskref han nämligen en bok, som i hans egen handskrift nu finnes i Linköpings elementarläroverks bibliotek och innehåller en bearbetad öfversättning af *Sjökonsulatet*, ett slags sjörätt under medeltiden, vidare en omarbetning af *Joannes de Rupe-Scissa Läkareböcker*, *Strjdhs-Konsth* och *Stridhz-Lagh*. Sannolikt är han äfven författare till ett i Uppsala bibliotek befintligt handskrifvet arbete, innehållande tvenne afhandlingar, den ene med rubrik: *Ärligom, Welbördigom, vngom Barnom till godh Lärdom. Schriffs thenne book på Swensko*, och den andra: *Bergzmennom; Skriffz thenne book Snille bliffvendes på Bergzbrukningh*. Den förra skriften är en fri och med tillägg försedd öfversättning af Erasmus »Institutio principis christiani», den senare en afhandling i mineralkunskap och bergsbruk. — Petrus Magni afled i Västerås vid omkring sjuttio års ålder d. 17 maj 1534.

Magnus, hertig. Född d. 25 juli 1542; den fjärde i ordningen af *Gustaf I:s* barn med drottning *Margareta*. — Vid faderns frånfälle var prins Magnus på sitt nittonde år och tillträdde genast det honom genom konungens testamente tillerkända furstendömet, hvarefter han nämnes »Sveriges arfhertig, hertig till Westanstång, samt grefve till Dal och Vadsbo». (Med *Westanstång* menades den del af Östergötland, som ligger väster om Stångån.) Han var af ett vekt och blödigt sinne, ehuru emellanåt häftig och stormande och då icke olik sin äldsta broder Erik. Då denne låtit döma hertig Johan från lifvet och ständerna beseglat dödsdomen, äskades äfven hertig Magnus' underskrift. Ehuru svag och veksinnad, vägrade han i det längsta sitt medgifvande, och det var först efter många lockelser och böner, han förmåddes att lämna sin underskrift. Men knappt var detta gjordt, förrän ångern inställde sig och förde vansinnet till utbrott. Detta var emellertid af en stilla och mild art. Från slottsfönstren i Vadstena tyckte han sig se hafsfrun höja sig ur Vetterns böljor och med snöhvita armar och förförisk sång locka honom till sina salar. En gång skall han till och med under en sådan förvirring hafva störtat sig genom fönstret i slottsgrafven, hvarur han likväl oskadd upptogs af sina väktare. För att skingra hans drömmar, lät man honom emellanåt ombyta vistelseort och han flyttades från Vadstena till Kungsbro eller Norrbyhus, tvenne kungsgårdar belägna vid Motala ström, men ingenting förändrade hans olyckliga belägenhet. Likväl ljusnade under de sista timmarna af hans lif töcknet i hans själ så mycket, att han kunde mottaga sakramentet af kyrkoherden i Vreta, mäster Stephan. — Den 20 juni 1595 afled hertigen på Kungsbro och blef begrafven i Vadstena klosterkyrka, där en präktig minneshäll lades öfver hans graf. Hertig Magnus var ej förmäld, men ägde med tyska fröken *Walborg* en naturlig dotter *Lucretia*, gift med ståthållaren öfver Uppsala län och Väster-Norrland *Kristoffer v. Warenstedt*, samt med *Anna v. Haubitz*, likaledes tyska, en annan dotter *Helena*, gift med hofmarskalken *Wolmar Diriksson Yxkull*, den förste med detta namn, som nedsatte sig i Sverige.

1\. **Magnus**, **Johannes**, Sveriges siste katolske ärkebiskop, historieskrifvare. Född i Linköping den 19 mars 1488. Föräldrar: *Magnus Pederson Store* och *Kristina Kruse*. — Johannes Magnus, det senare namnet latinska öfversättning af släktnamnet Store, hade studerat i Tyskland, Holland och Frankrike och af Sten Sture d. y. blifvit skickad som sändebud till Rom samt, efter riksföreståndarens död, där vistats som enskild man. I mars 1523 sändes han af d. v. påfven Hadrianus VI till Sverige för att motarbeta det där öfverhandtagande kätteriet och å påfvens vägnar vaka öfver kyrkans angelägenheter. Här mottogs han på det vänligaste af Gustaf I och valdes i sept. s. å. till ärkebiskop. Just som han stod färdig att ånyo begifva sig till Rom för att erhålla påfvens konfirmation så väl på sitt eget som några andra biskopars utväljande, anlände ett bref från den under tiden aflidne Hadrianus VI:s efterträdare, Klemens VII, som under hotelse med kyrkans strängaste straff befallde, att den landsflyktige Gustaf Trolle genast skulle mottagas i Sverige och insättas i sitt ämbete. Den nyvalde ärkebiskopens broder, Olaus Magnus, afsändes därför till Rom för att erhålla den påfliga stadfästelsen. Men hans värf misslyckades och allt hvad han kunde vinna var, att Johannes M. förordnades att förestå ärkestiftet, tills domen öfver Gustaf Trolle blifvit upphäfd. 1524 företog ärkebiskopen en visitationsresa kring sitt stift omgifven af tvåhundra följesmän, med all den medeltidsståt, en ärkebiskop kunde utveckla. Detta väckte Gustafs missnöje, hvilken vid hans återkomst gaf honom en skarp tillrättavisning och anbefallde honom, att, i stället för att sysselsätta sig med världslig prål, själf eller med andras hjälp öfversätta bibeln. M. uppdrog äfven 1525 åt domkapitlen att verkställa en sådan. M., som i grund och botten var en mild och svag man, började emellertid i hemlighet motarbeta den reformatoriska rörelsen i Sverige, hvarigenom han blef ovän med konungen, hvilken sände ärkebiskopen i diplomatiska uppdrag till Ryssland och Polen 1526. M. aktade sig sedan för att återvända hem. 1533

blef han konfirmerad och vigd till ärkebiskop i Uppsala. 1537 vistades han i Venedig, sysselsatt med historieskrifning, och bosatte sig 1541 i Rom, där han afled d. 22 mars 1544. M:s skrifter *Historia de omnibus Gothorum Sueonumque regibus* och *Historia metropolitanæ ecclesiæ Upsaliensis* innehålla åtskilligt af vikt för svenska historien, men också en mängd från andra författare okritiskt tagna uppgifter och afsiktlig dikt.

2. **Magnus, Olaus,** prelat. Född i Skeninge 1490; den föregåendes bror. — M., med tillnamnet **Gothus** (östgöte), studerade sju år utrikes och blef magister, reste 1518—19 i norra Sverige i en aflatskrämares ärenden och lär ha blifvit kanonikus i både Uppsala och Linköping samt domprost i Strängnäs. 1524 sändes han till Rom för broderns skull, såsom läses här ofvan, samt användes under de följande åren af Gustaf I i diplomatiska värf. M. kvarblef i utlandet på grund af ovilja mot den begynnande reformationen i Sverige och slöt sig i Polen till sin broder ärkebiskopen. 1530 miste han sina kyrkliga befattningar i Sverige och hans enskilda egendom konfiskerades. 1537 for han till kyrkomötet i Mantua och vistades därefter i Italien. Han förordnades efter sin broders död af påfven Paulus III till ärkebiskop i Uppsala, hvilken utnämning dock icke hade någon verklig betydelse till följd af den nya ordningen i Sverige. 1545—49 deltog M. i tridentinska mötets sessioner och uppehöll sig sedermera i heliga Birgittas kloster i Rom, där han afled d. 1 aug. 1557. — M., som utgaf broderns här ofvan nämnda arbeten, publicerade 1539 ett arbete på italienska och tyska, förklarande »en karta öfver Nordens kalla, bortom det germanska hafvet belägna land». 1886 påträffades i Münchens statsbibliotek ett exemplar af denna karta, och det visade sig, att denna M:s *Carta marina et descriptio septent. terrarum* etc. är utmärkt i sitt slag och den första tillnärmelsevis riktiga kartbilden af Skandinavien. Han utgaf äfven en storslagen skildring af Norden, *Historia de gentibus septent.* etc. i 22 böcker, hvilket illustrerade arbete är af kultur- och naturalhistoriskt intresse och i förkortad form tycktes på många språk, dock icke på svenska.

Magnus, Sara, se **Heinze.**

Mallén, Elias Emanuel, »gångpostens» uppfinnare. Född 1786, hade M. tjänstgjort som skrifvare vid Svea lifgarde — han kallades regementskommissarie — och som brunnsfiskal vid Ugglevikens hälsokälla, där han var mycket nitisk, hållit lånbibliotek vid Fredsgatan o. s. v., innan han d. 7 maj 1838 började sin gångpost, d. v. s. gjorde ronder i Stockholm för upphämtande af bref och paket, som skulle inlämnas å postkontoret. Med detta M:s förehafvande, som naturligtvis skedde mot ersättning från dem, hvilka begagnade sig af hans kommissionärsskap, tog postväsendet i hufvudstaden ett betydligt steg framåt. Men kryddbodarna, dit försändelserna fingo inlämnas för att därstädes hämtas af M. och hvilka försetts med hans skyltar, togo efter en tid af honom hans uppfinning och upprättade skillingsposten. Då uppfann M. 1842 sin lokalpost, som han fortsatte ända till 1855, då postverket inrättade sin lådbrefsexpedition. M. erhöll sedan ett litet understöd af postverket. Död i Stockholm 1863.

Mallet, Fredrik, astronom. Född i Stockholm d. 10 mars 1728. Föräldrar: tobaksfabrikören *Frans Mallet* och *Katarina Hök*. — Under sina studentår i Uppsala var M. en af Klingenstiernas och Strömers flitigaste lärjungar samt erhöll därjämte enskild undervisning af Elvius, hvilken 1745 föreslog honom till vetenskapsakademiens ämnesven. Sedan han 1752 blifvit promoverad till fil. magister, biträdde han, i afvaktan på en passande docentur, Klingenstierna och Wargentin vid deras matematiska och astronomiska arbeten och företog 1754, kort efter att han blifvit förordnad till docent, en vetenskaplig resa till England och Frankrike. Hemkommen efter tre års vistelse utomlands utnämndes han till astronomie observator i Uppsala och erhöll 1761 professors fullmakt. 1769 uppdrogs åt honom att följa de franska vetenskapsmän, hvilka på sin regerings bekostnad begåfvo sig till Lappland för att göra observationer öfver planeten Venus' gång förbi solen. Af ansträngningar och nattvak hade emellertid hans hälsa blifvit försvagad, hvarför han 1773 sökte och erhöll den matematiska professuren, som han bibehöll till 1794, då han afgick som emeritus. — Död d. 27 juni 1797. Hans tryckta arbeten bestå af matematiska och astronomiska uppsatser i Vetenskapsakademiens och Uppsala Vetenskapssocietets handlingar, samt af *Kort beskrifning om globers nytta och bruk* 1762, och *Allmän eller mathematisk beskrifning om jordklotet* 1772, i hvilket arbete han, enligt Melanderhjelm, »afgifvit egna upplösningar på flera märkvärdiga problemer, äfvensom flera intressanta undersökningar om månens rörelser.» — Gift 1773 med *Katarina Maria Justus*.

Malling, Ingrid Mathilda, född *Kruse*, författarinna. Född d. 20 jan. 1864 på Oskarsfarm i Skåne. Föräldrar: godsägaren *Frans Oscar Kruse* och *Anna Maria Matilda Borgström*. — M., som blef student i Lund 1884 och att börja med använde pseudonymen *Stella Klere* samt 1890 ingick äktenskap med grosshandlaren *Peter Malling* i Köpenhamn, har skrifvit: *Berta Funcke* 1885; *Alice Brandt. En kvinnoprofil* 1888; *En roman om förste konsuln* 1894; *Fru guvernören af Paris* 1895; *Eremitage-idyllen* 1896; *Skyttes på Munkeboda* 1897; skådespelet *Fru Leonora* 1897; *Doña Ysabel* 1898; *Malin Skytte* 1900; *Damerna på Markby* 1901; *Daggryning* 1902; *Nina* 1903; *Lilla Marica och hennes man* 1904. — I besittning af en liflig och pikant berättaretalang återgifver fru M. med stor tidstrohet miljön i de berättelser, som ha handlingen förlagd till Bonapartes tid, och hvilka äfven blifvit öfversatta till flera språk.

Malm, August Vilhelm, zoolog. Född i Lund

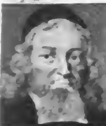

d. 23 juli 1821. Föräldrar: skräddaremästaren *Johannes Malm* och *Anna Brita Gyberg*. — Student i Lund 1838, reste M. 1841—42 med anslag af Vht.-akad. högt upp i lapp- och finnmarkerna, bedref 1843—44 zoologiska studier i Köpenhamn samt studerade 1844—48 norra Skånes samt södra Blekings lefvande och utdöda djurvärld. 1848 blef M. intendent vid Göteborgs naturhistoriska museum och var 1856—57 äfven tillsyningsman öfver Göteborgs och Bohus läns fiskerier. 1881 erhöll den outtröttlige samlaren och preparatorn professors titel. Död i Göteborg d. 5 mars 1882. — M. har bl. a. utgifvit: *En vinter och trenne somrar bland fjellen* 1851; *Monographie illustrée du baleinoptère trouvé le 29 octobre 1865 sur la côte occidentale de Suède* 1867 — denna hval, i dagligt tal kallad Malmska hvalen, som utgör ett femtio fot långt exemplar af jättehvalen och dödades hösten 1865 söder om Göteborg i Askimsfjärden, preparerades af M. och finnes i Göteborgs museum — *Hvaldjur i Sveriges museer* 1871; *Göteborgs och Bohus läns fauna. Ryggradsdjuren* 1877; en mängd uppsatser af ichtyologiskt och ornitologiskt innehåll, o. s. v. — Gift med *Caroline Mathilde Christensen*.

Malm, Carl Vilhelm, krigare. Född d. 14 aug. 1772 på Julkula i Kuopio landsförsamling. Föräldrar: befallningsmannen *Johan Malm* och *Hedvig Sofia Brusin*. — M. blef 1782 volontär vid Savolaks jägarregemente, 1783 rustmästare och 1786 förare, samt deltog i fälttåget 1788, då han vann befordran till sergeant, och därefter 1789 till fänrik. Han blef 1796 löjtnant och 1804 kapten och kompanichef. I denna grad deltog han i kriget 1808 och förvärfvade därunder namn af en af finska härens tappraste officerare. Bland de tillfällen, vid hvilka han isynnerhet inlade ära, må nämnas intagandet af Kuopio d. 12 maj, hvarefter han blef major i armén, träffningen vid Pelkjärvi kyrka, där han genom sitt djärfva väl beräknade anfall krossade ryska styrkan, som var dubbelt starkare än hans egen samt det rättliga anfallet vid Virta bro i Idensalmi d. 27 okt., då han anförde förtrupperna och framstörtade med sådan häftighet, att en rysk bataljon genast sträckte gevär och gaf sig fången. Men nästa månad blef M., som nu var öfverstlöjtnant, sårad och tillfångatagen. Efter Fredrikshamnsfreden tillkännagaf han sin önskan att kvarblifva i Finland och begärde sitt afsked, som beviljades honom med tillägg af adelsdiplom och — en hofjägmästarefullmakt. — Död d. 18 aug. 1826 å sitt ställe Tuomala. — Gift 1806 med *Sofia Charlotta Salomon*.

Malmberg, Petrus, fältpredikant, utnämnd biskop. Född d. 7 febr. 1653 i Stora Malms socken i Södermanland, där hans far var gårdsfogde. — M. studerade i Uppsala 1672—79, hvilket år han promoverades till filosofie magister, samt befordrades till predikant vid k. gardet 1681, sedan han prästvigts. Sex år därefter förordnad till hofpredikant hos änkedrottning Hedvig Eleonora, erhöll han 1696 fullmakt att vara kyrkoherde i Katarina församling i Stockholm. 1704 erhöll han Carl XII:s befallning att inställa sig vid armén i Sachsen, där konungen utnämnde honom till sin öfverhofpredikant och fältsuperintendent, i hvilken egenskap han sedan i nära sex år följde Carl genom Polen, Schlesien och Ukraine till Pultava och därifrån till Bender. Under denna tid hade han af teologiska fakulteten i Wittenberg 1706 blifvit förklarad för teologie doktor och af konungen 1708 utnämnd till biskop i Västerås. Men aflägsenheten från hemlandet och svårigheten att återkomma dit utan militärbetäckning nödgade honom att tills vidare kvarstanna i Bender, där han afled d. 13 febr. 1710 och fick sin hvilostad på en grekisk församlings kyrkogård vid sidan af kosackhöfdingen Mazeppa. — Gift 1684 med *Beata de la Vallée*.

Malmsten. Ursprungligen tysk släkt vid namn *Stahmer*, som omkring 1720 inflyttade till Malmö, efter hvilken stad släktnamnet ändrades till *Malmsten* af kommissionslandtmätaren i Älfsborgs län *Henrik Georg Malmsten*, f. 1723, d. 1799.

1. **Malmsten, Per Henrik,** läkare. Född d. 12 sept. 1811 i Tuns församling af Skaraborgs län. Föräldrar: sedermera prosten och kyrkoherden i Flo *Hans Georg Malmsten* och *Sara Kristina Ekelund*. — Efter faderns frånfälle måste han konditionera hos andra för att kunna fortsätta sina studier och blef, sedan han genomgått Skara skola och gymnasium, student i Uppsala 1831, med. kand. 1838, med. lic. 1839 samt erhöll medicine doktorsdiplomet 1841, med andra hedersrummet vid promotionen. Han aflade sedan kirurg. magister-examen i dec. 1841. Under studietiden hade han varit stipendiat och pensionär i fältläkarekåren, tjänstgjort såsom amanuens dels vid akademiska sjukhuset i Uppsala, dels vid medicinska kliniken å Serafimerlasarettet, samt varit underläkare på medicinska afdelningen vid sistnämnda sjukhus. Sedan han utgifvit och i juni 1842 offentligt försvarat en akademisk afhandling *Om Brightska njursjukdomen*, kallades han s. å. till docent i praktisk medicin vid Uppsala universitet och företog omedelbart därefter en vetenskaplig resa till England, Frankrike och Tyskland, hufvudsakligen i ändamål att vinna kännedom om de större sjukvårdsanstalterna i dessa länder, samt återkom till Sverige hösten 1843. I sept. sistnämnda år förordnad att under prof. Huss' tjänstledighet vikariera såsom medicine adjunkt vid Karolinska institutet, fortfor han med detta åliggande till i maj 1847, då han utnämndes till ord. medicine adjunkt. Redan tre år förut, d. 1 april 1844, hade M. blifvit biträdande öfverläkare vid Serafimerlasarettet och förordnades 1849 till andre öfverläkare därstädes. Utnämnd till e. o. professor 1850,

befordrades han tio år senare till ord. medicine professor vid Karolinska institutet samt till förste öfverläkare vid Serafimerlasarettet efter Huss, som blifvit förflyttad till ordförande i Sundhetskollegium. Han erhöll 1876 efter uppnådd pensionsålder afsked från professuren och öfverläkarebefattningen. Död å Vexiö hospital, där han vistades i två år, d. 28 mars 1883. Under nu nämnda tid och äfven sedermera företog M. flere utländska resor för vidgande af sin erfarenhet och för att taga kännedom om läkarvetenskapens framsteg i andra länder. Likaså deltog han flitigt i de skandinaviska ländernas läkare- och naturforskaremöten. Jämte den lärorika kliniska undervisning han lämnade de unge blifvande läkarne, utöfvade han den mest vidsträckta medicinska praktik. M. var ovanligt framstående i att ställa diagnosen. 1872—80 Oscar II:s läkare. Svenska Läkarsällskapets handlingar, Hygiea, Medicinskt arkiv samt Läkarsällskapets förhandlingar innehålla af hans hand en stor mängd uppsatser i medicinskt praktisk riktning. Han utgaf äfven några minnesteckningar och *Om låtsade sjukdomar*, 1878. — Led. af Vet.-akad., hedersled. af Svenska läkaresällskapet, fil. hedersdoktor i Köpenhamn o. s. v. — Gift 1844 med *Emilia Kristina Maria Hård.*

2. **Malmsten, Carl Johan,** matematiker, statsråd. Född på Uddetorp i Skara landsförsamling d. 9 april 1814; den föregåendes broder. — Student i Uppsala 1833, innehade han främsta rummet vid promotionen 1839 och förordnades till math. inferior. docent 1840. Den 29 dec. 1842 befullmäktigad mathes. professor i Uppsala, fungerade han vid 1854 års lagerfest såsom promotor i filos. fakulteten och var akademiens rektor 1855—56. Den 29 jan. 1859 utnämndes han till konsultativt statsråd, hvilket ämbete af honom innehades till d. 4 sept. 1866, då han förflyttades till landshöfding i Skaraborgs län. Pensionerad 1879, återflyttade han till Uppsala, där han afled d. 11 febr. 1886. — För vetenskapliga forskningar företog han åtskilliga gånger resor till utlandet, såsom till Danmark, Tyskland, Belgien ock Frankrike 1842. till Tyskland och Schweiz 1847, till Tyskland och Österrike 1854 och 1856 samt till Tyskland, Frankrike och England 1858. Han deltog i flera af de skandinaviska naturforskaremötena och ledde såsom förste ordförande förhandlingarna vid mötet i Stockholm 1863. År 1858 förordnades han till ledamot i den af k. m:t nedsatta kommittén för uppgörande af förslag till ett ändamålsenligt ordnande af pensionsväsendet i allmänhet, var en bland stiftarne af svenska lif- och brandförsäkringsbolaget Skandia samt ledamot af dess styrelse ända från nämnda inrättnings början 1855 till 1867; valdes 1866 af Skaraborgs läns landsting till ledamot af riksdagens Första kammare, hvilket förtroendeuppdrag han afsade sig 1870 och förordnades 1869 till ordförande i kommittén för utredande af frågan rörande ett förändradt myntsystem. Led. af Sv. Vetensk.-akad., af hvilken han flera gånger erhöll det Fernerska och 1858 det Wallmarkska priset; en af de 40 utländska ledamöterna af Academia dei nuovi Lincei i Rom; ledamot af Société philomathique i Paris jämte åtskilliga andra lärda samfund och sällskaper. — Såsom vetenskapsman utgaf M. en mängd afhandlingar af rent matematiskt innehåll, dels i form af *Akademiska dessertationer*, dels i *Vet.-Akad:s Handlingar* och *Öfversigten af dess förhandlingar*, dels ock i *Nova Acta Reg. Societ. Scient. Upsal.*, *i Dillners* m. fl. Tidskrift för mathem. och fysik, i *Crelles* journal für die reine und angewandte Mathem., i *Grunerts* Archiv für Math. und Physik, i *W. Thomsons* Cambridge and Dublin Mathem. Journal; i *Liouvilles* Journal des Mathém. pures et appliquées; i *Schlömilchs* Zeitschrift für Mathem. und Physik. M. bildar som lärare epok vid Uppsala universitet. Han var den förste, som der införde kännedomen om bl. a. den nya af Cauchy införda funktionsteorien. Han ägde äfven en utmärkt framställningsförmåga och sökte alltid följa med sin tid. Har dessutom författat åtskilliga uppsatser rörande lifförsäkrings och lifränteanstalter, tullfrågor, bankväsendet, m. m. — Gift 1843 med *Fredrika Sofia Rosalie Anckarsvärd.*

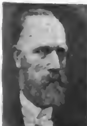
Malmström. Svensk släkt från Lilla Malma i Södermanland, hvarifrån namnet antogs af komministern i Wintrosa och Tysslinge, *Per Malmström*, f. 1710 d. 1771.

1. **Malmström, Bernhard Elis,** universitetslärare, skald, estetiker. Född på egendomen Södra Holmstorp i Tysslinge socken af Närke d. 14 mars 1816. Föräldrar: ekonomidirektören *Carl Adolf Malmström* och *Hedvig Ulrika Styffe*. — Liksom många af de män, hvilkas namn sedan blifvit en prydnad för vår lärdoms- och vitterhetshistoria, måste M. under sin ungdoms- och studietid kämpa sig fram genom nöd och försakelser. Efter att ha genomgått Strängnäs gymnasium, inskrefs han vårterminen 1835 som student i Uppsala, aflade två år senare inför teologiska fakulteten dimissionsexamen samt blef filosofie kandidat med goda vitsord i flera vetenskapsgrenar i dec. 1840. Redan under de närmast föregående åren hade han offentliggjort några dikter, bland hvilka isynnerhet en, *Fiskarflickan på Tynnelsö* 1839, vid honom fäst allmänhetens uppmärksamhet och förhoppningar. På hösten 1840 utgaf han tillsammans med skalden C. J. Bergman den poetiska kalendern *Linnæa borealis* i hvilken flera yngre författare då för första gången uppträdde offentligt. Bland dikter af M., som kalendern innehåller, förtjäna särskildt nämnas de tvenne större skaldestyckena *Fosterlandet* och *Julianus* samt det vackra i folkvisans tonart diktade poemet *Hvi suckar det så tungt uti skogen?* Några veckor senare d. 20 dec. 1840 mottog han Svenska Akademiens stora pris för sitt skaldestycke *Angelika*. Lagerkrönt vid promotionen 1842, kallades han året därefter till docent i estetik och litteraturhistoria och erhöll inom kort förordnande att sköta de

till estetiska professuren hörande föreläsningar och examina. Efter Franzén, med hvars sångmö hans egen ägde en viss likhet äfven däri att, redan innan han inträdt i den egentliga mannaåldern, hans diktkonst uppnått sin höjdpunkt, kallades han 1849 till medlem af och intog 1850 en plats i Svenska Akademien samt befordrades, efter att nästan oafbrutet, allt ifrån sin utnämning till docent, ha förestått den estetiska lärostolen, 1856 till e. o. professor i estetik och modern litteratur, blef 1859 ord. professor i estetik samt litteratur- och konsthistoria och afled i Uppsala d. 21 juni 1865. — Hans dikter datera sig från 1840-talet. Första samlingen af *Dikter* utgaf M. 1845 och andra samlingen med en hel del italienska »resebilder» 1847, sedan han föregående år besökt Italien. M. har vidare lämnat åtskilliga estetiska och litteraturhistoriska afhandlingar om *Shakspeare*, *Swift*, *Cervantes*, tal öfver *Geijer*, *Franzén* m. fl., som han 1860—61 utgaf i samlad form såsom *Litteraturhistoriska studier*. Hans förnämsta kritiska arbete är *Grunddragen af Svenska Vitterhetens historia*, en teckning af vitterhetens häfder i Sverige från Stiernhielm till början af 1820-talet, utgörande band I—V af hans 1866—69 utgifna *Samlade skrifter*. M:s dikter äro genomträngda af en »klassisk anda», de äro af en genomskinlig klarhet och formfulländade, men göra ett måhända en smula kyligt intryck.

2. **Malmström, Carl Gustaf**, historiker. Född

på Södra Holmstorp i Tysslinge socken i Närke d. 2 nov. 1822; den föregåendes bror. — Student vid universitetet i Uppsala 1840, aflade M. fil. kand.-examen därstädes 1846 och erhöll vid promotionen 1848 fil. doktorsgraden. Följande året kallad till docent i fäderneslandets historia och efter ytterligare trenne år 1851 antagen till e. o. biblioteksamanuens, blef han 1858 adjunkt i historia och statistik, förestod en stor del af tiden 1858—62 skytteanska professuren, utnämndes 1863 till e. o. professor och upprätthöll 1863—67 den ord. hist. professuren. 1869—76 hade han tjänstledighet för att fullborda sitt stora verk *Sveriges politiska historia från k. Carl XII:s död till statshvälfningen 1772*, hvaraf han redan 1855 efter forskningar i bl. a. flere utländska arkiv utgaf första delen, som Svenska akademien belönade med kungliga priset. 1863 utkom andra delen, och 1868 års riksdag beviljade M. för följande år ett extra anslag à 2,500 kr., hvilket anslag förnyades under de sju följande åren, på det att M. skulle bli i tillfälle att utan att störas af akademiska plikter fullborda och utgifva arbetet. 1871 utkom tredje delen, för hvilken M. af Vet.-akad. erhöll Letterstedtska priset, och 1877 afslutades detta arbete, som genom sin gedigna forskning och objektiva framställning måste betraktas som ett af vårt lands främsta och sedermera i delvis omarbetadt skick utkommit 1893—1901. — 1877 blef han efter F. F. Carlson hist. professor i Uppsala och efterträdde denne d. 1 nov. 1878 som statsråd och chef för ecklesiastikdepartementet. Hans klena hälsa tvang honom att lämna taburetten d. 27 aug. 1880. Följande år återupptog M. sin lärareverksamhet i Uppsala, men utnämndes 1882 till riksarkivarie, från hvilken post han 1887 tog afsked. — Led. af Samfundet för utg. af handskrifter rörande Skandinaviens historia, Vitt.- Hist. och Antikvitets-Akademien och Vet.-societ., Vet.-akad., Svenska akad. o. s. v. — Af hans öfriga historiska arbeten må nämnas: *Bidrag till svenska kyrkoförfattningens historia under sjuttonde seklet* 1850, *Om centralisation, ämbetsmän och län i Sverige under medeltiden* 1851, *Om konventikelplakatets uppkomst* 1852, *Om österrikiska successionskrigets uppkomst och första skede* 1858, *Om ämbetsmännens ställning till riksdagen under frihetstiden* 1869, m. fl. uppsatser rörande 1700-talets historia; åtta sådana utkommo i omarbetadt skick under 1889 under titeln *Smärre skrifter rörande sjuttonhundratalets historia*, o. s. v. — M. var på sin 75-årsdag föremål för en storartad hyllning, i det att två festskrifter tillägnades honom. — Gift 1: 1851 med *Eva Mathilda Carolina Tigerskiöld* och 2: 1868 med *Charlotta Magdalena Philippina Kyber*.

Malmström, Johan August, genre- och historiemålare. Född d. 14 okt. 1829

i Västra Ny församling af Östergötland, där fadern var bonde, snickare, ornamentsbildhuggare och förgyllare för trakten. — Medan M. i unga år blef förtrogen med faderns yrke, yttrade sig hans konstnärliga kallelse i förfärdigandet af åtskilliga träsniderier och i målning af s. k. namnsdagslappar, hvilka senare hade en strykande afgång hos bygdens allmoge. Fadern, hvars förståndiga öga riktigt uppfattade gossens anlag, skickade med anlitande af sina yttersta tillgångar sin son till Stockholm, där denne 1850 intogs som elev vid konstakademien. Efter sex års studier, under hvilka han flere gånger erhöll akademiens loford och belöningar, anträdde han 1856 en studieresa till Düsseldorf. Därifrån hemskickade M. *Kung Heimer och Aslög* 1857, som skaffade honom k. medaljen. Sedan han där vistats ett år, for han till Paris, där han vann inträde i Coutures ateljé och märkbart påverkades af denne mästare. Efter att ifrån 1857 ha varit svenska konstakademiens resestipendiat, begaf sig M. 1859 till Italien; studerade någon tid i Rom, men återvände därifrån till Paris och kom 1863 till fäderneslandet. 1861 kallad till agré vid Fria konsternas akademi i Stockholm, invaldes han 1864 till hennes ledamot, anställdes 1866 såsom vice professor och utnämndes s. å. till ordinarie professor i målning vid sistnämda konstanstalt. 1887—93 var M. direktör vid konstakademiens läroverk och lämnade 1894 professuren. Död i Stockholm d. 18 okt. 1901. — Såsom historiemålare valde han nästan uteslutande den nordiska myten och sagotiden till föremål för sina framställningar. Af hans arbeten på detta område må nämnas: *Ragnar Lodbroks söner*, *Vikingar, som begrafva sina döda* — tillsammans med Gude — *Ingeborg*

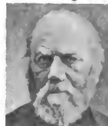
emottagande underrättelsen om Hjalmars död, Signe, Viger Spa, Sverres tåg till Norge o. s. v. Ett arbete af romantiskt skaplynne är M:s bekanta *Elfvalek*, hvaraf en reproduktion, tillika med ett par af hans föremnämnda arbeten, finnes i Nationalmuseum. På 1860-talet började M. en tafla med ämne *Bråvalla slag*, hvilken tafla han aldrig, oaktadt flitigt arbete, lyckades fullborda. Så blef äfven fallet med en senare påbörjad tafla med samma ämne. Den äldre af dessa båda taflor inköptes år 1904 af Svenska konstnärernas förening och den yngre är som gåfva öfverlämnad till Nordiska museet. Men i stället utförde han en mängd älskvärda genrebilder med barnmotiv: *Sista paret ut!* 1866, *Korthuset, Herrns och fruns marknadsresa, Tiggare och tjuf, Trollskrinet, Odygd*, o. s. v. M. var äfven en framstående illustratör. Han gjorde teckningar till »Frithiofs saga» 1868, till »Sagan om Ragnar Lodbrok och hans söner» 1880, och »Fänrik Ståls sägner» 1885, där han lyckades särskildt bra både med karakteristiska figurer och landskapsbilder. 1883 utkom »Frithiofs saga» i ny upplaga med nya illustrationer i ljustryck efter oljemålningar, i svart och hvitt, och M. illustrerade också på liknande sätt Runebergs »Grafven i Perrho». Från 1890-talet stammar en serie äktsvenska akvareller, hvari M:s poetiska förmåga tagit sig vackra uttryck. — M:s lynne var i grund och botten mildt och svärmiskt, såsom synes af hans veka sommarnattsdröm »Elfvalek» — »en dröm i färger, en målning, där stämningen, den nordiska folkvisetonen är *allt*» — men det ägde också mycken skälmaktighet och humor, och därför var M. en så förträfflig skildrare af barnens lif. — »M:s konst uppbäres af flärdlöshet, af varm känsla och ungdomlig friskhet. Mot hans teknik och särskildt mot färgskalan i hans friluftsmålningar har den nya tiden kunnat göra en och annan berättigad invändning. Men karaktären i hans arbeten har förblifvit älskvärd och självständig.» — Ogift.

Malmström, Per, författare, biblioteksman. Född i Gunnilbo socken i Västmanland d. 11 dec. 1758. Föräldrar: komministern i Björkskog *Per Malmström* och *Justina Hellenius*. — Student i Uppsala 1776, blef han 1785 fil. magister och utnämndes följande år till docent i praktisk filosofi därstädes. 1789 befordrades han till professor i österländska språk och grekiska vid Åbo universitet, hvarifrån han 1795 förflyttades till Stockholm som k. bibliotekarie. Han ordnade och uppställde det k. biblioteket i den då nyinrättade sal i kungliga slottet, som det sedermera i 80 år innehade, och inlade stora förtjänster om dess utveckling, genom att skaffa det ökade anslag till bokinköp och personal samt genom att göra det tillgängligt för allmänheten m. m. Han fick vid sidan häraf snart ett annat verksamhetsfält, i det han 1804 förordnades att granska alla från utlandet inkommande tidningar och journaler samt att ha uppsikt öfver alla i riket utkommande periodiska skrifter. I denna egenskap tvangs han till delaktighet i åtgärder, som ådrogo honom mycket hat, men hvilka han enligt egen uppgift i de flesta fall sökt förhindra eller mildra. Efter att 1807 erhållit kanslirå ds fullmakt och 1808 blifvit prästvigd, utnämndes han 1811 till kyrkoherde i Sköfde stads- och landsförsamlingar. Dessförinnan hade han 1809 uppträdt som politisk författare med *Prospectus till en afhandling om nationalrepresentation och statsdepartementer i Sverige*. På sin nya plats trifdes han icke, utan skaffade sig under hvarjehanda förevändningar tjänstledighet och vistades i Stockholm, där han 1813 utgaf *Essai sur le système militaire de la Suède* (tills. med öfversten G. A. Sture), *Skrifter i åtskilliga ämnen* 1818 och *Ämbetsberättelse med tillhörande handlingar* 1819, innehållande ej oviktiga bidrag till trycktvångets historia i Sverige. 1820 sökte han Stora Tuna pastorat i Dalarne och lyckades, trots ifrigt motstånd från dåvarande domprosten J. O. Wallin, tillkämpa sig förslagsrum samt blef ock slutligen 1822 till platsen utnämnd, hvilket till den grad grämde landshöfding Hans Järta, som motarbetat M., att han begärde afsked från sin befattning (se I: 562). M. beskrifves som en man »med vidsträckta kunskaper, god urskilning, stadgad smak och ihärdighet i sina företag». Död d. 18 sept. 1834. — Gift 1: 1800 med *Maria Rosina Kessler*, 2: 1816 med *Charlotta Lovisa Palmcrantz*.

Mandelberg, Johan Edvard, målare. Född i Stockholm den 22 juni 1731. — Han erhöll sin första undervisning af fadern och öfvade sig sedan på egen hand. I juni 1752 begaf han sig till Paris, där han slöt sig till Roslin samt fick tillstånd att kopiera i Louvren. M. erhöll af danske konungen Fredrik V ett understöd med hvilket han sedermera fortsatte resan till Italien. I okt. 1758 anlände M. till Köpenhamn, där han 1759 blef led. af konstakademien och 1763 professor vid akademien. Bland stycken af hans hand hafva fyra taflor, framställande scener ur Iliaden och målade i kupolen å Fredensborgs slott, blifvit berömda. De takmålningar, han utförde för Kristiansborg, gingo förlorade vid branden 1794. Utom allegoriska och mytologiska scener utförde M. och detta kanske i främsta rummet bataljmålningar, men han saknade artistisk originalitet. — Död i Köpenhamn d. 8 aug. 1786.

Mandelgren, Nils Månsson, tecknare, kulturforskare. Född i Väsby socken af Luggude härad i Skåne d. 17 juli 1813. Föräldrar: skomakaren *Måns Svensson* och *Kerstin Jönsdotter*. — Vid nitton års ålder antagen till elev i målning vid Höganäs lerkärlsfabrik i Skåne, fick han 1833 genom bemedling af d. v. excellensen grefve Jakob de la Gardie komma till Stockholm och på fullt allvar ägna sig åt konststudier såsom elev vid konstakademien. Han lärde också litografi af v. Schéele. Efter att i hufvudstaden ha tillbragt tiden till 1838, begaf han sig s. å. till Köpenhamn, ingick vid därvarande konstakademi och

kvarstannade där till 1842, då han företog en resa genom Tyskland, Belgien, Frankrike till Italien. Han återkom till Sverige dec. 1843. I Köpenhamn hade M. varit en synnerligen flitig lärjunge hos konsthistorikern Höyen och lärde sig äfven restauration af äldre taflor. Efter hemkomsten till Stockholm inrättade han där, jämte Ahlborn och Berlien, en slöjdskola, afsedd att bibringa handtverkslärlingar nödig teckningsfärdighet och allmän konstskicklighet. 1844 stiftades till en del genom M:s åtgärder »Svenska slöjdföreningen», till kvilken han 1845 öfverlämnade sin skola jämte inventarier, och ur detta läroverk har småningom Tekniska skolan utvecklats. — Genom M:s initiativ åstadkoms i hufvudstaden den föreningen af konstnärer och konstvänner, som kallades »Konstnärsgillet» och som ledde till stiftandet af den praktiska institutionen: »Artisternas och litteratörernas pensionsförening». Under dessa år restaurerade M. äfven åtskilliga taflor, bl. a. plafondmålningar å slottet. — 1846—51 innehade M. ett litet offentligt anslag till resor inom Sverige för idkande af konsthistoriska studier. Han började då de anteckningar, ritningar och samlingar, som han sedan oafbrutet fortsatte. Först studerade M. de i kyrkorna kvarvarande lämningarna af medeltidens konst, särskildt dess måleri. Emellertid uppstod en långvarig tvist mellan M. och Vitt.-, hist.- och ant.-akad. om äganderätten till de af M. utförda ritningarna, hvarför M., då hans reseanslag upphörde, begaf sig till Köpenhamn, där han erhöll uppmuntran af Höyen. Han uppehöll sig sedan ett par år i Skåne, sysselsatt med restaureringsarbeten och forskningar. 1854 for han med understöd af några skånska godsägare till Paris för att utföra en del planscher till sitt stora verk, ***Monuments scandinaves du moyen-âge***, hvaraf första häftet utkom 1855 i Köpenhamn och det sjette och sista 1862 i Paris. Flere framstående fransmän understödde M. och franskt statsbidrag erhölls. Svenska staten inlöste en del exemplar af verket, för hvilket M. utförde så väl originalteckningarna som litografierna. Af riksdagen 1863 erhöll M. ett årsanslag till fortsättande af sina studier och resor, hvilket anslag årligen förnyades och 1873 förvandlades till en lifstidspension. 1866—68 utgaf M. två häften *Samlingar till svenska konst- och odlingshistorien*. »Svenska fornminnesföreningen», som 1869 bildades, kom hufvudsakligen till stånd genom M:s föranstaltande. Han deltog ifrigt i dess tidigare utveckling och blef 1871 anmodad att leda den finska fornminnesföreningens första vetenskapliga undersökningsfärd till Åland. — M. var sedermera upptagen af att ordna sina samlingar från sina oräkneliga ströftåg. 1877 utgaf han första häftet af *Atlas till Sveriges odlingshistoria*, hvilket arbete var beräknadt att omfatta 1,200 planscher och i ord och bild lämna en öfversikt af hela den svenska odlingen. För att detta arbete skulle kunna fortsättas och till understöd af konst- och kulturforskningen i Sverige testamenterade M. 1882 sina samlingar jämte ett kapital till Lunds universitet på särskilda villkor, hvilken gåfva mottogs. Af »Atlas» utkommo 1877—84 ett par afdelningar, rörande bostäder och husgeråd samt helgedomar. M. utgaf vidare 1884—86 *Praktisk lärokurs i teckning*, där han uppträdde mot stuhlmannska systemet. — Led. af konstakademierna i Amsterdam, Florens, Rom, Madrid, Petersburg. — Död å diakonissanstalten vid Ersta d. 1 april 1899. — Ogift.

Manderström. Ättens stamfader *Erik Forsmander* var född i Dalarne, blef slutligen öfverlicentiinspektor i Wismar och adlades 1703 med namnet *Manderström*. Hans yngste son, kammarherren och krigsrådet *Martin Ludvig* upphöjdes 1771 i friherrligt stånd. Dennes sonsons son, *M.* 2 — se nedan — erhöll 1860 greflig värdighet.

1. **Manderström, Kristoffer,** ämbetsman, författare. Född d. 2 dec. 1727. Föräldrar: krigsrådet kammarherre *Martin Ludvig Manderström* och *Maria Polhem*, dotter till Kristoffer Polhem. — Han erhöll i sitt föräldrahem en synnerligt vårdad uppfostran och inträdde, efter att någon tid 1746 ha studerat politik och historia vid Uppsala högskola, s. å. i d. v. kronprinsens tyska kansli. Här befordrades han 1749 till Adolf Fredriks handsekreterare, hvarefter hela hans återstående tjänstetid ägnades åt hofchargen. Utnämnd 1752 till drottning Lovisa Ulrikas kammarherre, uppdrogs åt honom 1760 att biträda sin far i vissa delar af hofförvaltningen, och fyra år senare blef M. kammarherre hos kronprinsen Gustaf, sedermera dennes handsekreterare samt handsekreterare, hofmarskalk och öfverkammarherre hos Sofia Magdalena. 1771 ståthållare på Ulriksdals slott, upphöjdes han sistnämnda år på samma gång som fadern i friherrligt stånd, tog 1781 afsked från hofmarskalkstjänsten och afled i Stockholm d. 1 sept. 1788. — M. uppträdde som skald à la Dalin och skref äfven poem på latin och franska samt öfversatte till svenska åtskilliga franska teaterstycken och operor. 1779 utgaf han ***Försök till et svenskt rim-lexikon***. Någon tid före sin död utgaf han med en för den tiden hos oss ovanlig typografisk prakt en samling af sina dikter, kallad *Mina poetiska arbeten* 1788, hvilka innehålla dels tillfällighetsrim på svenska, latin och franska, dels några öfversättningar till det förstnämnda af dessa språk. Bland skämtsamma stycken lästes en »Nyårsönskan» till den bekante morianen Badin, samt en »Bruvisa», på uppländskt bygdemål, med mycket nöje. — M. var en af de första ledamöterna af Vitterhetsakademien. — Gift 1773 med friherrinnan *Virginia Charlotta Duvall*.

2. **Manderström, Kristoffer Rutger Ludvig,** statsman, skriftställare. Född i Stockholm d. 22 jan. 1806; den föregåendes sonson. Föräldrar: kammarherren frih. *Erik Ludvig Manderström* och friherrinnan *Kristina Britta Bennet*. — Student i Uppsala 1819, aflade M. 1824 kansliexamen och ingick s. å. i handels- och finansexpeditionen af konung-

ens kansli. 1830 befordrad till andre sekreterare i kabinettet för utrikes brefväxlingen, gjorde han där sin diplomatiska skola under Gust. af Wetterstedt, såsom statsminister, och Alb. Ihre, såsom expeditionschef eller kabinettssekreterare. Sedan han vidare, 1837, blifvit utnämnd till förste sekreterare i kabinettet och följande året förordnad till kammarherre, tjänstgjorde han 1838—39 som legationssekreterare och chargé d'affaires vid svenska beskickningarna hos ryska och engelska hofven och befordrades 1840 till kabinettssekreterare, i hvilken egenskap han i femton år förestod utrikesdepartementets expedition. Under åren 1855—58 var M. ackrediterad envoyé och ministre plénipotentiaire vid kejserliga hofven i Wien och Paris och utnämndes sistnämnda året till statsminister för utrikes ärendena, hvarefter han innehade detta höga ämbete i tio år eller till 1868, då han afgick och blef president i kommersekollegium. På diplomatiens fält var M., om ej en stjärna af första ordningen, dock en tillräckligt stor och märkvärdig personlighet för att ådraga både sig själf och sitt land den allmänna uppmärksamheten. Hvad han som statsman verkade, tillhör historien och skall af eftervärlden rättvist bedömas. Framför allt skall den ej glömma, att det mål, han som diplomat aldrig lämnade ur sikte, var fäderneslandets gagn och anseende, liksom att han med de Geer och Gripenstedt delar förtjänsten af, att ej Sverige 1863 inkastades i krig mot en öfverlägsen fiende. I den de Geerska ministären delade han dess allmänna politiska ståndpunkt. — Bland litteraturens och historieforskningens vänner intog han ett mycket aktadt rum, och de tjänster, han både såsom enskild och statsminister gjort forskningen och forskarne själfva, äro hvarken få eller obetydliga. Utrustad med en omfattande beläsenhet, älskade han med värma vetenskaperna, både de allvarliga och glada. Hans författarskap var, om man undantager ämbetsskrifvelserna, ej af någon genomgripande eller vidsträckt art, dock tillräckligt att så väl i kabinetterna som i salongslifvet förvärfva honom namn af »erkänd bel-esprit». Redan förut ledamot af Vetenskaps- samt Vitt. hist. och antikvitets-akademierna, kallades han 1852 till en af de aderton i svenska akademien efter Valerius och var 1869—72 dess sekreterare. Vid Carl XV:s kröning erhöll han greflig värdighet och blef 1858 serafimerriddare. Från 1866 till sin död var han ledamot för Väster-Norrlands län af riksdagens Första kammare. På återresan från Homburg, där han genomgått en brunnskur, träffades han af ett slaganfall och afled i Köln den 18 augusti 1873. — Gift 1842 med friherrinnan *Ebba Märta Mathilda Johanna Banér.*

1. **Mankell, Carl Abraham,** musiker. Född i Kristiansfeld i Nord-Schleswig d. 16 april 1802. Föräldrar: organisten och musikdirektören vid Brödraförsamlingens kyrka därstädes *Johan Herrmann Mankell* och *Johanna Maria Keyser.* — M. kom 1823 till Sverige, med hvilket land han räknade släktskap genom modern, som var svenska,

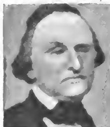
och erhöll s. å. anställning såsom sånglärare vid Klara skola i Stockholm. Året därefter kallades han till organist i Klara församling, blef 1829 musikdirektör vid Stockholms gymnasium och 1833 sånglärare vid Nya Elementarskolan. Alla dessa befattningar innehade han ända till sin död och utvecklade under deras utöfning mycket nit och kärlek för saken. Han var jämväl under åtskilliga år lärare vid Musikaliska akademiens läroverk, vid Hillska skolan å Barnängen, i Wallinska flickskolan och Tyska lyceum. Skicklig exekutör på flera instrument och grundligt bildad teoretisk musiker, verkade han äfven för den musikaliska bildningen genom anordnandet af en mängd musiktillställningar och genom föreläsningar samt utgifvandet af skrifter och kompositioner, bland hvilka följande torde böra nämnas: *Harmonia, anteckningar till befrämjande af en allmännare bildning i musikaliska ämnen* 1833; *Lärobok i musiken med särskildt afseende på sång* 1835; *Musikalier till begagnande vid sångundervisningen i skolor och gymnasier* 1835; *Berättelser ur kyrkomusikens historia* 1841; *Blickar i musikens inre helgedom* 1849; *Sveriges tonkonst och melodiska nationaldikt* 1853; *Tonkonstens äldsta häfder* 1854; *Medeltidens skådespel i kyrkan och på theatern* 1855, prisbelönt af Sv. Akad., tr. 1862; *Den kyrkliga orgelspelningen* 1862; *Musikens historia* 1864; M. komponerade en kantat *Guds lof* (med text af Wallin); utgaf samlade sångstycken vid piano; *Sveriges herrliga melodier* 1861—64; *Koralbok för skolor* m. m. — Led. af Musik. akad. — Död i Stockholm d. 27 okt. 1868. — Gift 1827 med *Carolina Vilhelmina Lundberg.*

2. **Mankell, Julius,** militär, skriftställare, riksdagsman. Född i Stockholm d. 8 juni 1828; den föregåendes son. — Efter att vid nitton års ålder ha blifvit antagen till sergeant vid Svea artilleriregemente, aflade M. 1847 studentexamen i Uppsala och erhöll 1849 transport till Göta artilleriregemente, där han befordrades till underlöjtnant 1850. Efter ytterligare tvenne år sökte och erhöll han transport till Värmlands infanteriregemente, utnämndes 1855 till löjtnant, blef 1865 kapten i arméen och 1868 kapten i regementet samt tog 1874 afsked ur krigstjänsten för att uteslutande ägna sin tid åt litterär och politisk verksamhet. Under sin tjänstetid användes han ofta i en mängd särskilda uppdrag. Så deltog han 1851—53 på vederbörandes befallning i samlandet af handlingar för Arkiv till upplysning af svenska krigens och krigsinrättningarnas historia, tjänstgjorde 1858—60 såsom sekreterare i sällskapet Krigsvetenskapens vänner, ur hvilket sedermera Militärsällskapet utvecklat sig, tjänstgjorde 1863—66 vid topografiska kårens krigshistoriska afdelning, deltog 1864—65 såsom medlem i kommittéen för sjöofficersbildningens ordnande, utsågs 1866 till redaktör af Krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, hvilken befattning han förestod till 1870, tjänstgjorde 1867

såsom sekreterare i riksdagens särskilda utskott för försvarsväsendet, fungerade 1867—68 såsom sekreterare i kommittéen för utredning af roterings- och rustningsbesväret, o. s. v. I och för studiet af främmande länders militära inrättningar företog han under sin tjänstetid flera utrikes resor och deltog 1863 under främmande namn i polska frihetskampen. — I tidens politiska rörelser började M. tidigt deltaga å den liberala sidan. Han var sålunda en af skarpskytterörelsens främsta män, var 1864—70 medlem af nordiska nationalföreningens styrelse, en af stiftarna af »nyliberala sällskapet» 1868, och 1866—72 stadsfullmäktig i Stockholm. 1869 invaldes M. i Andra kammaren, där han i icke oväsentlig grad såsom medlem af försvarsutskottet vid 1871 års båda riksdagar medverkade till de då framlagda härordningsförslagens fall. Han tillvann sig såväl härigenom som genom sitt uppträdande i öfrigt i hög grad landtmannapartiets sympatier, hvilka ock visade sig i hans insättande i 1872 års lagutskott. Säkerligen hade ock M. snart kommit att upprycka i ledet af riksdagens främste, om ej valmännen, af missnöje med hans landtmannapartistiska förbindelser, underlåtit att 1872 förnya hans omval. Efter sin afgång ur riksdagen fortfor M. att vara verksam för landtmannapartiets räkning, dels såsom artikelförfattare i »Fäderneslandet», dels såsom dess skrifkunniga biträde vid uppgörande af dess härordnings- och skattemotioner, särskildt de 1878 framlagda. Partiet visade också sin erkänsla genom att 1874—75 göra honom till registrator i Andra kammarens kansli samt 1873—75, 1878—80 och 1882—87 till statsrevisor. Genom dess inflytande invaldes han ock 1882 i Första kammaren för Kronobergs län, som han representerade till och med 1890 års riksdag. Han uppträdde härvid som målsman för till en början landtmannapartistiska, men så småningom enbart liberala tendenser af 1848 års snitt, i hvilka republiken och allmän rösträtt städse intogo en förhärskande plats. Till en början åhördes M. i denna konservativa omgifning med aktningsfull tystnad, men med kammarens under slutet af 1880-talet stadigt fortgående dragning åt höger, blef hans ställning där allt mera odräglig och 1890 mottog han val till Andra kammaren af Stockholms stad. Tiden hade dock nu gått förbi honom, och kom han aldrig att därstädes utöfva något nämnvärdt inflytande. M., som 1891—92 hade plats i lagutskottet, tillhörde kammaren till och med 1896. Utom riksdagen tog han under sina sista lefnadsår lifiig del i rösträttsrörelsen och var ordförande i 1893 års »folkriksdag». — Bland M:s utgifna militära skrifter må särskildt nämnas: *Studier öfver svenska skärgårdsflottans historia, krigssätt och användande vid Sveriges försvar* 1855, i hvilken han afsåg att framhålla det särskilda kustförsvarets betydelse i Sveriges allmänna försvarssystem och han var sedan en verksam befordrare af den åren 1866—73 bestående afsöndringen från flottan af det s. k. skärgårdsartilleriet; *Hvilket bör ändamålet vara med Stockholms befästande?* 1859; *Berättelser om Svenska Krigshistoriens märkvärdigaste fältslag*, 3 del. med atlas 1857—59; *Arkiv till upplysning om svenska krigens och krigsinrättningarnas historia*, del. II och III 1860—61; *Exercis-Reglemente för skarpskyttar* 1861; *Anteckningar rörande svenska Regementenas historia* 1863; *Uppgifter rörande svenska krigsmagtens styrka, sammansättning och fördelning sedan slutet af 1500-talet* 1865; *Anteckningar rörande finska arméens och Finlands krigshistoria* 1870; *Kan Sverige försvara sin självständighet?* 1871; *Lärobok i skärgårdskrigskonst* 1872; *Öfversigt af svenska krigsinrättningarnes historia* 1890—1903. På det politiska området gaf han under en lång följd af år uttryck åt sin uppfattning i »Fäderneslandets» ledande afdelning samt utgaf i bokform *Om vårt skatteväsende och dess reformerande af S. L.* 1873 och *Statistiska uppgifter rörande svenska folkets skatter och deras fördelning* 1885. Varm vän af historiska studier, uppträdde han äfven som författare å detta fält med *Erik XIV:s fall* 1876, där denne bedömes på ett gynnsammare sätt än det vanliga, samt afhandlingarna *Om orsakerna till Gustaf II Adolfs deltagande i 30-åriga kriget* (i Histor. Bibliotek 1878) och *Om Gustaf II Adolfs politik* 1881, hvilka genom sin opposition mot den enligt förf:s mening öfverdrifna förgudningen af hjältekonungens minne väckte mycken ovilja och gåfvo anledning till åtskilliga polemiska skrifter. I *Fälttåget i Norge 1814* sökte M. 1887 göra gällande, att föreningen mellan Sverige och Norge helt och hållet var ett verk af frivillig öfverenskommelse. M., som sedan 1863 var ledamot af Krigsvetenskapsakademien, afled i Stockholm d. 23 febr. 1897. — Gift 1: 1863 med *Maria Albertina Cochen* från Krakau och 2: 1881 med *Ebba Lindvall*.

3. Mankell, **Gustaf Adolf,** pianist, orgelvirtuos.

Född i Kristiansfeld i Schleswig d. 20 maj 1812; broder till M. 1. — Efter undervisning i Brödraförsamlingens skola i sin födelsestad inflyttade han 1833 till Sverige och bosatte sig i Stockholm såsom pianolärare. 1836 antagen till organist i Jakobs församling i hufvudstaden och därefter till kantor vid Jakobs högre apologistskola, anträdde han 1862 en utrikes resa och beság därunder nästan alla större och berömdare orgelverk i Europa. Redan 1853 hade han blifvit utnämnd till professor i orgelspelning vid Musikaliska akademiens undervisningsverk. M. uppträdde vid en mängd kyrkokonserter, därvid hans kontrapunktiska improvisationer alltid tillvunno sig musikkännares stora bifall. Han gjorde sig jämväl bemärkt såsom musikförfattare och utgifvare af åtskilliga samlingar orgelmusik, såsom: *Tolf lätta preludier; Tre häften preludier, med 20 i hvarje häfte; Stor fantasi för solostämmorna i Gerdserums kyrkas orgelverk; Studier vid orgeln; Orgelstycken, preludier och fugor;* »Orgelbibliotek», »Orgelnisten», »Musik för kyrkan», »Orgelvännen», de sistnämnda samlingar af utmärkta tonsättares arbeten, jämte en del egna kompositioner. Död i Stockholm d. 23 mars 1880. —

Ledamot af Musikaliska akademien. — Gift 1839 med *Charlotta Lovisa Warnke.*

4. **Mankell, Otto August**, tecknare. Född i

Göteborg d. 21 juli 1838; den föreg. brorson. Föräldrar: pianofabrikören i Göteborg *Vilhelm August Mankell* och *Margareta Igelström.* — Efter slutad kurs vid Chalmersska institutet i Göteborg, genomgick M. 1858—63 byggnadsskolorna vid konstakademien och inskrefs sistnämnda år som e. o. auskultant i öfverintendentsämbetet. 1867 tillförordnad lärare i linearteckningsoch målareperspektivskolan vid nämnda akademi, kallades han året därefter till agré och företog 1872 en studieresa till Danmark, Tyskland och Ryssland. 1879 utnämndes han till ordinarie lärare i perspektiv- och skugglära vid akademiens läroverk. Död å Gångsätra på Lidingön d. 26 juni 1885. — M. är egentligen känd såsom utgifvare af i litografiskt färgtryck utförda fågelperspektiv öfver Göteborg, Stockholm och Visby — af hvilka den stora rundmålningen öfver Stockholm äfven i utlandet vunnit uppmärksamhet — samt såsom utgifvare af planschverket *Stockholm, aqvarelllithografier* 1873—75, fyra stora planscher öfver *Svenska fältslag*, 1874, samt *Göteborg*, 20 akvarell-litografier 1884. — Ogift.

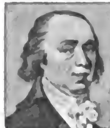
Mannerheim. Ätten härstammar från *Henrik Augustin Marheim*, som i midten af 1600-talet var bokhållare i Stockholm. Sonen *Augustin Marheim*, bankokommissarie, adlades 1693 med namnet *Mannerheim* och dennes söner *Gustaf Henrik* och *Johan Augustin* upphöjdes i friherrligt stånd 1768.

1. **Mannerheim, Lars Augustin,** justitieombudsman. Född d. 15 okt. 1749.

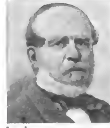
Föräldrar: öfversten friherre *Johan Augustin Mannerheim* och *Helena Maria Söderhjelm.* — 1764—69 vistades M. vid universitetet i Uppsala, anställdes 1769 såsom kanslist i kanslikollegii expedition och befordrades därefter till kanslijunkare i d. v. presidentskontoret. 1773 utnämndes han till andre och 1775 till förste protokollssekreterare i inrikes civilexpeditionen och deltog 1780—81 i den resa till södra Europa, som C. A. Ehrensvärd skildrat i sina arbeten. Efter sin hemkomst utnämnd till förste expeditionssekreterare, innehade han denna befattning till 1789 års riksdag, då han, hvilken som inflytelserik ledamot af hemliga utskottet intagit en plats i oppositionens främsta led, inlämnade sin afskedsansökan. Han drog sig nu tillbaka till det enskilda lifvet, hufvudsakligen sysslande med sina bruk och egendomar, men deltog fortfarande i riksdagarna, var äfven 1792 ledamot af hemliga utskottet, hedrades upprepade gånger med uppdrag som revisor af bankoverket och blef 1805 fullmäktig i järnkontoret. Vid 1809 års statshvälfning var M., som tillhörde det Adlersparreska partiet, den förste, som på riddarhuset föreslog Gustaf Adolfs afsättning, och utsågs, när ett konstitutionsutskott tillsattes för tillskapandet af en ny grundlag, till detta utskotts förste ordförande. När sedan enligt den nya grundlagen en justitieombudsman skulle utses, blef M. vald därtill och fortfor på grund af nya omval med befattningen till 1823 års riksdag. Juris hedersdoktor i Uppsala 1818, Led. af Vetenskapsakademien. Död i Stockholm d. 18 mars 1835. — M. var en man af stränga grundsatser, omutlig redbarhet och ekonomiskt oberoende och skötte sitt höga förtroendekall i fullkomligt konstitutionell anda, lika obekymrad om de styrandes bevågenhet som om folkgunstens bifall. — Gift 1787 med *Sofia Wadenstjerna*, dotter af den kände politikern C. E. Wadenstjerna.

2. **Mannerheim, Carl Erik,** finsk-rysk ämbetsman.

Född d. 14 dec. 1759 i Säters socken, Kopparbergs län; den föregåendes broder. — Vid utbrottet af 1788 års krig var M. major vid Åbo läns regemente och blef snart en af dem, som ifrigast läto hänföra sig af Sprengtportens själfständighetsplaner rörande Finland. Invecklad i Anjalakonspirationen, dömdes han till döden, men benådades 1790 och tog afsked ur krigstjänsten 1796 samt bodde därefter som privatman på sitt gods Villnäs i Lemo socken nära Åbo. Efter Finlands eröfring 1809 kvarstannade M. i landet och kom snart i synnerlig gunst hos ryska regeringen, blef sistnämnda år rysk-finskt krigsråd, sedermera geheimeråd, statsråd och ledamot af regeringskonseljen i Finland, chef för ryska kansliexpeditionen, landshöfding i Åbo och Björneborgs län 1816 och 1820 ledamot af senatens ekonomiedepartements första afdelning samt 1822 vice ordförande i detta departement, från hvilka ämbeten han på begäran entledigades 1826. 1824 rysk-finsk grefve. Död i Åbo d. 15 jan. 1837. — Gift 1796 med *Vendela Sofia von Willebrand.*

Mannerskantz, Carl Axel, militär, politiker.

Född d. 27 nov. 1809 å Värnanäs i Halltorps socken, Kalmar län. Föräldrar: majoren *Carl Råbergh*, adlad och adopterad *Mannerskantz*, och *Anna Charlotta von Arbin.* — Efter slutad kurs vid Karlberg utnämndes M. 1827 till underlöjtnant vid Vendes artilleriregemente samt avancerade inom denna kår till löjtnant 1837 och kapten 1847. Följande år tog han afsked ur regementet för att ostördt kunna ägna sig åt vården af sitt fädernegods Värnanäs, men kvarstod som kapten i armén till 1856, då han lämnade krigstjänsten. — Sin parlamentariska bana öppnade M. 1840, redan från början slutande sig till den liberala oppositionen, med hvilken han genom sitt 1847 ingångna gifte med *Augusta Karolina Ulrika Anckarsvärd*, dotter af öfverste Aug. Anckarsvärd (se I: 32) snart blef än mera förbunden. Med öfvertygelsens värme häfdade ock M. städse nödvändigheten af en representationsreform, ända tills han 1865 hade glädjen med sin röst bidraga till dess seger. Han invaldes sedermera 1866 i Andra kammaren, hvars vice talman han var till och med 1872,

då han af södra Kalmar läns landsting kallades till dess representant i Första kammaren, som han tillhörde till och med 1883 års riksdag. Hans humana och välvilliga sinnelag förde honom äfven här till det moderata lägret, som utan större slitningar sökte främja ett ständigt fortgående, om ock varsamt, framåtskridande. Alltifrån sin första riksdag till och med 1870 (utom 1862—63) hade M. plats i bankoutskottet, 1873—78 i konstitutionsutskottet samt 1875 och 1878 i de då tillsatta försvarsutskotten, inom hvilka han ifrigt verkade för försvarets ordnande å den allmänna värnpliktens grundval. Dessa sina åsikter framlade han ock 1877 i tryck i broschyren *Ett ord för dagen om försvaret af en gammal värnpliktsvän.* Af regeringen anlitades han för 1858 års kommitté för utredande af Sveriges ekonomiska och finansiella ställning samt för 1867 års fästningskommitté. — I hemortens kommunala värf deltog M. städse med nit och intresse, var 1863—83 landstingsman och 1865—78 Kalmar södra landstings ordförande (med undantag af 1871) samt under en lång följd af år ordförande i samma länsområdes hushållningssällskap. 1856 ledamot af Landtbruksakademien, afled M. å Värnanäs d. 5 jan. 1888.

Mannersköld, Nils Assersson, krigare. Född 1586 i Västergötland. Föräldrar: kronobefallningsmannen *Asser Pedersson*, som var gift 1: med *Karin Jönsdotter* och 2: med *Ingrid Germundsdotter.* — Kornett vid Upplands regemente, blef M. hertig Johans af Östergötland kammarråd och ryttmästare samt adlades 1612. Han förde redan 1618 östgötafanan och blef 1625 öfverste för alla dess tre kompanier. Samma år öfvergick han till Livland och deltog i fälttåget. 1626 utnämndes M. till generalståthållare öfver Narva, Ivanogorod, Jama, Koporie och dess län samt guvernator, landshöfding, öfver Ingermanland, men han underordnades 1629 Johan Skytte, som blef generalguvernör öfver Livland och Ingermanland. Vid Skyttes afgång 1633 fick M. utom sitt guvernörsämbete äfven förestå krigssakerna i Livland och Ingermanland, men återgick 1634 till sin förra plats. Han lämnade 1643 sin post i Ingermanland och blef 1644 landshöfding öfver Älfsborgs län och kommendant i Göteborg, där han hedrade sig vid Kristian IV:s tåg i april mot staden. Efter konungens affärd fördref M. danskarne från Hisingen och utmärkte sig sedermera i striderna vid Göta älf. Han fick 1648 afsked och dog d. 30 mars 1655 på sitt gods Näs i Östergötland. — Gift 1: med *Kristina Böckler* och 2: med *Anna Wrangel.*

Mannheimer, Theodor, finansman. Född i

Köpenhamn d. 3 nov. 1833. Föräldrar: klädeshandlaren *Herman Mannheimer* och *Adelheid Bing.* — Efter läroår i Smidt och Le Maires stora affär i Köpenhamn, öfverflyttade M. 1855 till Göteborg, där han under några år dref en omfattande spannmålsexport. Denna hade dock i början af 1860 talet kommit i ett kritiskt skede, och M. stod i begrepp att återflytta till Danmark, då en institution kom till stånd, genom hvilken hans betydande arbetskraft kom till sin fulla rätt. På nationalekonomiska mötet 1863 hade af Tietgen och A. O. Wallenberg bragts på tal inrättande i Göteborg af en skandinavisk bankinrättning för att drifva creditmobilieraffärer och då en sådan under namn af Skandinaviska Kreditaktiebolaget 1864 kom till stånd, blef M. verkställande direktör. Med sin stora naturliga begåfning, sin energi, sin med djärfhet parade klokhet och sin outtröttliga arbetsifver visade sig M. som rätta mannen å rätta platsen och banken utvecklade sig snart till en af de största i Norden, om ock den ursprungliga planen för dess bedrifvande snart öfvergafs. Som bankman kom han äfven att intaga en mycket framskjuten ställning i de stora kommunikationsföretag, som med bankens hjälp kommo till stånd, och tog en väsentlig andel såväl i tillkomsten af Stora Bergslagsbanan, Västkustbanan, Göteborg-Boråsbanan och Västergötland-Göteborgsbanan, som i styrelsen af dessa kommunikationsleders angelägenheter. I Göteborgs kommunala lif tog äfven M. verksam del som stadsfullmäktig 1870—76 och 1881—94. Af k. m:t kallades han till ledamot af 1881 års bankkommitté. Död i Göteborg d. 6 mars 1900. — Gift 1858 med *Hanne Meyer.*

Marci, Georg, präst. Född omkring 1540 i Annerstads socken i Småland, där fadern *Marcus* var bonde. — Gossens goda fattningsgåfvor föranledde hans intagande i Växiö skola, hvarifrån han omkring 1560 begaf sig till Uppsala universitet. För sin synnerligt vackra handstil erhöll han en plats i Erik XIV:s kansli och anställdes under danska kriget som skeppsskrifvare vid flottan. Men då brist på dugligt sjöbefäl yppade sig, utnämndes M. till kapten och fick kommandot på ett fartyg. På Johan III:s önskan lät han 1568 viga sig till präst och befordrades till superintendent öfver hela fältklereciet. Sedan han några år följt hären och därunder bevistat flere fältslag, utnämndes han 1571 till konung Johans hofpredikant och blef 1575 kyrkoherde i sin födelsesocken Annerstad, hvilket pastorat på grund af ett konungens bref skulle ha förklarats ärftligt inom hans släkt. Detta bref är dock bevisadt vara understucket. — Ehuru M. var gift ej mindre än fem gånger, efterlämnade han ingen son, hvarför pastoratet vid hans död 1613 öfvergick till hans måg Andreas Petri Osengius. M. tillhör äfven vår psalmhistoria och har författat psalmen 403 i gamla svenska psalmboken.

Marci, Jesper, superintendent. Hans födelseår och födelseort äro liksom hans härkomst obekanta. M. hade vid något utländskt lärosäte erhållit magistergraden och utnämndes af Erik XIV till kyrkoherde i Vadstena samt underskref såsom fullmäktig för Linköpings stift mötet i Uppsala 1572. Ehuru han vid riksdagen i Stockholm fem år därefter äfven undertecknade beslutet om liturgiens antagande, ogillade han densamma och tog sin tillflykt till hertig Carl, som satte honom till kyrkoherde i Ullervad och till prost öfver Vadsbo 1577. Då hertigen kort därefter upprättade en egen superintendentia af Värmland med Vadsbo och Valle härad i Västergötland,

utnämndes M. till den förste superintendenten och erhöll sitt säte i den nyanlagda staden Mariestad. Han berömmes såsom »en man, den där skötte sitt kall med allo flit och mycket alvar» och räknas till våra äldsta skalder för sina visor, af hvilka en »Om then prophetian, som är taghen uthaf runstenen i Grönan dal» är aftryckt i Geijers och Afzelius' svenska folkvisor. M. afled i Mariestad d. 25 mars 1592.

Marci, Mattias, superintendent. Han var född på Åland, studerade i Åbo, Greifswald och Wittenberg och var, sedan han blifvit magister, någon tid docent i Rostock. Hertig Carl, hos hvilken han stod i mycken ynnest, anställde honom först som skolrektor i Strängnäs, men kallade honom sedan till sin biktfader och hofpredikant och utnämnde honom slutligen 1592 till superintendent i Mariestad. I denna befattning underskref M. följande året Uppsala mötes beslut, biträdde vid den anbefallda nya öfversättningen af bibeln, visiterade flitigt församlingarna i stiftet och införde enhet i kyrkobruken. Genom hans omsorg inrättades Mariestads trivialskola och försågs med tillräcklig lärarpersonal. Han ifrade jämväl mycket för kyrkobyggnaden, men bortrycktes, innan den nått sin fullbordan, af pesten d. 23 aug. 1603. — Gift 1598 på Marieholm med *Malin Kaxe.*

1. **Marderfelt, Konrad,** krigare. Född i Stockholm omkring 1610. Föräldrar: pumpmakaren, enligt andra uppgifter hofslagaren, *Johan von Massberg*, som 1632 inflyttade från Tyskland till Stockholm, och *Katarina Gese.* — Under Gustaf Adolfs polska krig ingick M. 1628 som frivillig vid svenska armén i Preussen och befordrades 1634 till ingenjör. 1637 generalkvartermästarlöjtnant och kapten vid blå regementet, utnämndes han fem år senare till generalkvartermästare och öfverste för Sarasins regemente, hvarjämte han för sina förtjänster såsom fortifikationsofficer 1646 adlades med namnet *Marderfelt.* Sistnämnda år förordnad till kommendant i Demmin, uppdrogs åt honom att, jämte anläggningen af stadens nya fästningsverk, hafva inseendet öfver alla svenska fästningar i Pommern, Mecklenburg, Mark-Brandenburg, Bremen och Westfalen. Under Carl X bevistade han kriget i Polen och utnämndes 1655 till generalmajor och kommendant i Thorn och året därefter till kommendant i Elbing. Han var därefter guvernör i Wismar, vice guvernör i Bremen och i Pommern 1668—72 samt blef 1673 ministerresident vid Kur-Brandenburgska hofvet. M. ställdes 1675 i egenskap af fältmarskalk vid C. G. Wrangels sida under fälttåget mot Brandenburg. Den egentlige aktive öfverbefälhafvaren var, som bekant, Wolmar Wrangel, och det var hufvudsakligen efter slaget vid Fehrbellin, som M. förde befälet. Han anklagades likväl för krigets olyckliga utgång, men frikändes. 1677 upphöjdes M. i friherrligt stånd. Hans dödsår är obekant, man vet dock att han var död före 1688. — Gift 1: 1640 med *Lucia Katarina Theophili* och 2: med *Augusta Eleonora von der Lancken.*

2. **Marderfelt, Arvid Axel,** krigare; den föregåendes son. Hans födelseår är liksom faderns obekant, men tyckes hafva infallit omkring 1660. — Antagen i krigstjänst vid lifgardet 1677, bevistade han 1677—79 kriget i Skåne och följde 1680 Johan Gyllenstierna på hans präktiga ambassad till Köpenhamn. Sedan han blifvit fänrik och därefter löjtnant vid lifgardet, befordrades han 1682 till major vid svenska kretstrupperna i Bremen och Verden samt följde 1690 hjälptrupperna till Rhen att understödja Holland och kejsaren mot Frankrike. Efter ett kort besök i Holland, utnämndes han 1693 till kapten vid lifgardet, hvarifrån han s. å. förflyttades såsom öfverstlöjtnant till Södermanlands regemente, där han 1697 blef öfverste. Befordrad till generalmajor 1703, deltog och utmärkte han sig på flere sätt i polska kriget, hvarför han efter slaget vid Frauenstadt 1706 utnämndes till general af infanteriet. Vid Carl XII:s tåg till Sachsen kvarlämnades han med 6,000 man i Polen och råkade där i en häftig drabbning med ryssarne och sachsarne under Mensjikov och August II vid Kalisz, då han blef omkringränd och tillfångatagen. Han frigafs väl på sätt och vis ur fångenskapen, men löftet om hans utväxling uppfylldes aldrig, hvarför han måste kvarstanna i Polen, där han dog i Jankin i maj 1708. — Gift med *Katarina von Wedeman.*

Marées, Georg de, historie- och porträttmålare. Född d. 29 okt. 1697 i Stockholm och son af *Jean de Marées*, som någon tid var inspektor på Gimo och Österby bruk i Roslagen, och *Sara Mijtens.* — Tidigt föräldralös, upptogs L. till lärjunge af sin morfars bror, hofmålaren Martinus Mijtens, och gjorde under denne mästares ledning sina studier ända till 1724. Mot slutet af sin lärotid fick han utföra en mängd porträtt af kungliga och förnäma personer. Afböjande ett anbud om fri resa till Italien med offentligt understöd, begaf han sig 1724 utomlands, stannade en tid i Amsterdam, där han hade fullt upp att göra, samt reste öfver Nürnberg och München till Venedig, där han någon tid studerade. 1726 kom han till Rom, där han uppehöll sig ett par år, men hvarifrån han på grund af sitt religionsnit måste i hast afresa till Venedig. 1728 kom han till Augsburg, men kallades sedan till följd af ett porträtt, som han målat, till München, där han bosatte sig och 1730 blef katolik. Tid efter annan mottog han kallelse till furstliga hof för att utföra porträtt. M. vistades sålunda 1745—49 i Bonn hos kurfursten af Köln, 1752 i Kassel, där han målade landtgrefliga familjen, o. s. v. Han mottog stora belöningar och fick titeln kurfurstligt råd. Död i München 1775. — I Augsburgische Kunst-Zeitung för år 1771 är i M:s biografi en förteckning intagen på hans många arbeten, bland hvilka uppräknas ej mindre än femtio olika porträtt af furstliga personer samt trettiotre större historiemålningar. Af en-

skilda personer utförde M. under sin vistelse utrikes hundratals porträtt. Hans taflor efter hans läroår ha en rätt varm kolorit i gulbrunt. Teckningen är förträfflig och kompositionen alltid väl gjord. — Gift 1731 med *Maria Barbara Schubbauer.*

Margareta, konung Gustaf I:s andra drottning. Född nyårsdagen 1514 på Ekeberg i Nerike. Dotter af riksrådet *Erik Abrahamsson Leijonhufvud*, ett af offren vid Stockholms blodbad, och *Ebba Vasa* hvilken afled såsom katolik i Vreta kloster 1549. — Innan konung Gustaf fäst sina blickar på Margareta Leijonhufvud, hade denna fattat ömhet för den unge ridderlige Svante Sture, hvilken känsla af honom besvarades. Det säges, att de redan voro i hemlighet förlofvade, när Sture, för att afsluta sin adliga uppfostran, företog en resa till utlandet. Under hans frånvaro afled konung Gustafs första gemål, och konungen, som föga sörjde hennes bortgång, såg sig snart om efter en annan maka. Hans val, då han beslutit gifta sig inom landet, kunde knappt blifva tveksamt. Det föll på fröken Margareta Leijonhufvud. Tillhörande en af Sveriges yppersta ätter, befann hon sig just då i sin mest blomstrande ålder. Kring hennes ovanligt vackra anikte svallade ljusa långa lockar, ögonen voro blå, på en gång milda och allvarliga, näsan hög och välbildad, munnen liten och fin. Ett uttryck af på en gång godhet och majestät hvilade öfver hela hennes väsen och tilldrog sig allas uppmärksamhet. Hvad än Margaretas egen böjelse kunde hafva att invända mot en förening med sin konung, bevektes hon snart af släktens böner och föreställningar. Brölloppet firades d. 1 okt. 1536 med stor prakt och glädje, och om Gustafs första äktenskap varit olyckligt, blef det andra så mycket lyckligare. Det hårda och misstänksamma i hans lynne veknade under hennes hand, hans hjärta öppnade sig för mildhet och försonlighet och i förening med henne njöt han all den frid, ett sinne sådant som hans kunde njuta. Femton års huslig lycka och tio barn, af hvilka åtta uppnådde mogen ålder, voro frukterna af detta konung Gustafs giftermål. Sommaren 1551 vistades drottningen på Gripsholm, där hon under en båtfärd på Mälaren häftigt insjuknade och måste föras till det nära belägna Tynnelsö, där hon afled d. 26 aug. s. å.

Maria af Pfalz, Carl IX:s första gemål. Född

1562, dotter af kurfursten *Ludvig VI* af Pfalz och landtgrefvinnan *Elisabet* af Hessen, Filip den ädelmodiges dotter. — Hösten 1577 hade hertig Carl företagit en resa till Tyskland, för att söka sig en brud. Landstigen i Greifswald d. 5 september, uppehöll han sig hos de regerande furstarna af Mecklenburg och Pommern till slutet af oktober, då han fortsatte färden till Ostfriesland, hvarest han på det hjärtligaste välkomnades af sin syster, grefvinnan Katarina. Sedan han stannat hos sin syster och svåger, grefve Edvard, i nära två månader, beslöt han i januari 1578 fortsätta resan söderut och ämnade begifva sig till sin andra svåger, pfalzgrefven Georg Johan, då han erhöll en inbjudning från kurfursten Ludvig af Pfalz att göra ett besök vid dennes hof i Heidelberg. Utan aning, att han här skulle finna, hvad han sökte, efterkom Carl inbjudningen och hade knappt sett den femtonåriga, sköna Maria, förrän han intogs af kärlek till henne. Genom sin svåger lät han anmäla sig som friare och erhöll efter någon betänketid, hvarunder han fortsatte sin resa upp efter Rhen och in i Schweiz, kurfurstens ja och samtycke. Den 3 maj 1578 skedde förlofningen och den 11 maj det följande året firades bröllopet. Genom sitt milda, vänliga sinnelag var Maria en synnerligt passande gemål åt den häftige hertigen. Också var deras sammanlefnad den allra lyckligaste, men afbröts efter elfva års äktenskap genom Marias död, på Eskilstuna slott, d. 29 juli 1589. Af deras sex barn uppnådde blott ett mogen ålder, nämligen prinsessan *Katarina*, sedermera förmäld med pfalzgrefven Johan Kasimir och moder till Carl X Gustaf.

Maria Eleonora, konung Gustaf II Adolfs

drottning. Född i Königsberg den 11 nov. 1599. Föräldrar: kurfursten *Johan Sigismund* af Brandenburg och prinsessan *Anna*, dotter af hertig Albert Fredrik af Preussen. — För att komma Gustaf Adolf att glömma sin böjelse för Ebba Brahe, föreslogo landets diplomater ett par tyska furstinnor såsom värdiga att med honom dela kronan, af hvilka svenska sändebudet vid de protestantiska hofven i Tyskland, Birchholt, isynnerhet förordade den unga kurfurstinnan af Brandenburg. Konungen ägnade i början föga uppmärksamhet åt dessa förslag. Men han reste i alla fall 1618 till Berlin och vid sin andra resa dit 1620 friade han personligen och erhöll prinsessans ja-ord. Hennes broder ville emellertid af hänsyn till Polen och kejsaren häfva förbindelsen, men änkekurfurstinnan förde själf i hemlighet sin dotter till Wismar, där svenska fartyg mottogo henne. Bilägret firades sedan i Stockholm d. 25 nov. 1620, hvarefter Maria Eleonora kröntes till Sveriges drottning d. 28 i samma månad. Det kungliga parets sammanlefnad tycktes för hvar och en bära alla tecken af en inre lycka. Maria Eleonora älskade sin make ända till dyrkan, och Gustaf Adolf visade henne all ömhet och uppmärksamhet tillbaka. Men hon stod för långt under honom både i själskraft och själshöghet, för att hon skulle kunnat göra honom lycklig. Därtill var hon obetänksam, nyckfull och häftig, och plågade honom till och med med sin hejdlösa och anspråksfulla kärlek. 1631 reste Maria Eleonora till sin gemål i Tyskland och vistades i Mainz vintern 1631—32. Hon var ännu kvar i Tyskland, när konungen stupade. Hans död gjorde henne alldeles otröstlig och i sin gränslösa sorg ville hon icke låta skilja sig från liket samt behöll äfven den dödes hjärta hos

sig. Utan någon att stödja sig vid, blef hennes vistelse i Sverige, hvilket land hon aldrig kunde fördraga, ännu mindre älska, sedermera allt annat än angenäm. I tvist med rådet, bl. a. på grund af dottern Kristinas uppfostan, som hon skötte på ett så dåraktigt sätt, att rådet måste skilja Kristina från henne, och försatt i ekonomisk förlägenhet genom sitt slösaktiga lefnadssätt, beslöt hon slutligen att rymma och lämnade hemligen landet. Hon uppehöll sig sedan i Danmark och därefter i Preussen, men återkom slutligen till Sverige, där hon afled i Stockholm den 18 mars 1655 och blef begrafven bredvid sin dyrkade herre i Riddarholmskyrkan.

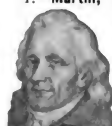
Maria Elisabet, prinsessa. Född på Bråborgs slott i Östergötland d. 10 mars 1596; dotter af hertig *Carl*, sedermera Carl IX, och *Kristina af Holstein*. — Vid faderns frånfälle var prinsessan på sitt sextonde år och hade nyss blifvit förlofvad med sin kusin, hertig *Johan* af Östergötland. Man hade genom denna förbindelse velat förebygga farorna af hertigens gifte med en kvinna af något främmande furstehus, hvilken kunde vara ärelysten och ingifva sin man vidtgående planer. Bröllopet firades d. 29 nov. 1612, hvarefter de nygifta vid årets slut bosatte sig i Vadstena. Vi hafva förut (se hertig Johan) omtalat detta äktenskap såsom föga lyckligt. Den unga furstinnan, som var sjuklig och svag och i följd däraf retlig till lynnet, hyste hvarken kärlek eller förtroende till sin man, och han icke heller till henne. I ett bref af 1614, således på andra året efter hennes förmälning, skref hon till sin moder: att hon hade ingen att förlita sig till, om hennes moder drottningen toge sitt trogna hjärta ifrån henne. Om hon hade beskyllt sin moder att hafva tvungit henne till detta giftermål, kunde hon icke påminna sig; men om så hade skett, skulle Gud veta, att det kommit af hennes svaghet, och hon anhöll därför om tillgift. Hennes moder ångrade äfven, oaktadt sin hårdhet, att det sorgliga giftermålet ägt rum, såsom framgår af ett yttrande af drottning Kristina. Den olyckliga förbindelsen upplöstes dock snart genom hertigens frånfälle. Fem månader därefter, d. 7 aug. 1618, följde Maria Elisabet honom i grafven.

Marklin, Gabriel, naturforskare, samlare. Född d. 1 juli 1777 i Ersmarks by i Skellefteå socken af Västerbotten, där fadern var torpare. — De fattiga föräldrarna hvarken kunde eller tänkte på att bereda sonen någon annan bana, än att slafva som dräng i deras fotspår. Men en inre kallelse hade utstakat det annorlunda. Vid tjugu års ålder begaf sig M. först till Piteå och sedan till Hernösand, för att studera. Under det han genomgick skola och gymnasium, högg han ved, bar vatten, borstade kläder och skodon hos sin lärare, för att på detta sätt lifnära sig. Ändtligen 1803 kom han till det länge efterlängtade Uppsala, där han 1824 blef amanuens vid universitets naturhistoriska museum och 1829 adjunkt vid Vetenskapssocieteten. Både förut och sedermera gjorde han nästan årligen vandringar genom olika delar af fäderneslandet, dels i naturvetenskapligt ändamål, dels för att uppköpa akademiskt tryck. Ett par gånger besökte han äfven utlandet, nämligen 1827—29, då han med understöd af konungen och Vetenskapsakademien gjorde en resa genom Tyskland och Nederländerna, samt 1840, då han bevistade naturforskarmötet i Köpenhamn och därefter gjorde ett besök i Erlangen. Med de inskränktaste behof för egen del ägnade han alla tillgångar, all sin tid och all omsorg åt sina samlingar, som beträffande petrifikat, snäckor och insekter torde ha varit de största, någon enskild i vårt land ägt. För att föröka dem och äfven som inkomstkälla i öfrigt samlade han disputationer, program och teser, af hvilket tryck han sålde nästan kompletta samlingar till k. biblioteket i Stockholm och universitet i Helsingfors. Hans obetydliga skriftställarverksamhet vände sig ock kring detta ämne, i det han utgaf *Catalogus Disputationum in Academiis Scand. et Finland. Lidenianus continuatus* samt *Ad Catalogum etc. Lidenianum supplementa*. Såsom ett erkännande af hans förtjänster gafs åt den åttioårige studenten vid promotionen 1857 hederslagerkransen. Han lefde endast en kort tid därefter och dog i koleran i Uppsala d. 16 sept. 1857. Några år före sin död hade han testamenterat sina dyrbara samlingar dels till Uppsala universitet dels till Vetenskapssocieteten därstädes. — Ogift.

1. **Martin, Elias**, historie-, genre- och landskapsmålare. Född i Stockholm 1739. Föräldrar: sedermera snickareåldermannen *Olof Martin* och *Ulrika Haupt*. — Under M:s lärotid hos en handtverksmålare i Stockholm uppdagades hans konstnärsanlag af fältmarskalken Augustin Ehrensvärd, som tog den unge målaren med sig för att biträda vid målningsarbetena på Sveaborg. Här utvecklade han snart en så betydande skicklighet, både i olja och vattenfärg, att officerskåren begagnade sig af hans undervisning, hvarjämte han antogs till lärare i teckning för den unge Carl August Ehrensvärd. Med egna besparade medel reste han i maj 1766 till Frankrike och Italien, och därifrån omkring 1770 till England, där han kvarstannade i sammanlagdt femton år. Det var här, han egentligen fick sin konstnärliga utbildning, hvilken skattades så högt, att han erhöll i uppdrag att utföra bilder i bodleyanska biblioteket i Oxford. Han målade för öfrigt landskap, porträtt, genrer och historiska stycken samt graverade en mängd små genrer och landskap, mest i punktmanér. Under sin Englandsvistelse besökte han 1782 fäderneslandet, där han uppehöll sig ända till 1788 och bl. a. hade i uppdrag att i laveringar afteckna scener ur hofvets festlif vid Drottningholm. Bland de

illustrationer, han under denna tid utförde, märkas vignetterna i Bellmans »Bacchi tempel», 1783. M. reste 1788 åter till England, men hemkallades 1791 af Gustaf III och bodde sedan till sin död i fäderneslandet. Han utförde nu en mängd taflor, mest landskap, i olja och akvarell. Hans gravyrer, som tid efter annan utgåfvos, uppgingo till omkring 200. Mångsidig, djärf försökare var M. på sin tid Sveriges främste landskapsmålare med god återgifning af luft och skyar. Hans arbeten äro i allmänhet helt raskt utkastade. Akvarellerna utmärka sig genom stor friskhet och utomordentligt lätt touche. — Led. af The royal academy i London samt Målare- och Bildhuggareakademien och död i Stockholm d. 25 jan. 1818. — Gift med *Augusta Lee*. — Sonen, *Fredrik Erik*, född 1776, var som målare och gravör osjälfständig och dog som snickaremästare i Stockholm 1854.

2. **Martin, Johan Fredrik,** gravör. Född i Stockholm d. 8 juni 1755; bror till M. 1. — Liksom denne hade han i ungdomen ägnat sig åt teckningskonsten och reste 1770 till England för att åtnjuta broderns handledning jämte det han äfven inhämtade råd af Woollett och Bartolozzi. 1781 kom han på allvar hem igen, begynte utgifva åtskilliga gravyrverk och företog 1784--87 flere resor genom fäderneslandet för att teckna utsikter. 1797 utgaf han en samling *Utsigter öfver Stockholm*, utförda med etsade konturer, hvilka konturteckningar han sedan behandlade som akvareller och flitigt sålde. 1805 började han utarbeta dessa och liknande teckningar i aqvatinta, och hans stora verk, *Svenska vuer*, uppstod efter hand; graverade plåtarna till Sköldebrands »Voyage pittoresque au Cap Nord», äfvensom till Masreliez' teckningar, broderns landskapsmålningar och dennes ritningar till Bacchi tempel. Dessutom har han utfört, till en del med grafstickeln, en mängd porträtt och gravyrer i åtskilliga ämnen. Han var ledamot af Målare- och Bildhuggareakademien och dog i Stockholm d. 28 sept. 1816. — Gift med *Kristina Charlotta Westerberg*.

Martin, Roland, läkare. Född i Uppsala d. 30 juli 1726. Föräldrar: med. adjunkten, d:r *Per Martin* och *Vendela Rudbeck*, en dotter till professor Olof Rudbeck d. y. — Efter vunnen lärdomsgrad i medicinska fakulteten i Uppsala 1751, var M. under ett par somrar intendent vid Sätra hälsobrunn och utnämndes till provinsialmedikus i Halland 1752. För att skingra sin sorg vid förlusten af sin första maka, företog han 1754 en resa till Paris, där han under ett par år studerade anatomi och kirurgi. Under sin frånvaro utnämnd till anatomie och kirurgie professor i Stockholm, begynte han efter sin återkomst sommaren 1756 hålla föreläsningar, kallades till led. af Vetenskapsakademien 1759 och Kirurgiska societeten 1761. Fem år senare valdes han till assessor i Collegium medicum och hedrades 1777 af Vetenskapsakademien med hennes stora guldmedalj för sin afhandling *Bevis att förlusten af ett och annat menniskans utvärtes sinne kan ersättas genom större fullkomlighet hos ett annat*. 1799 tog han afsked från professuren. — Såsom praktisk läkare och kirurg åtnjöt han stort anseende, och hade såsom lärare ett lätt och angenämt undervisningssätt. Däremot var han icke lika tilltalande i sina skrifter, som tyngas af ett grumligt språk, och utgöras af en mängd medicinska afhandlingar och uppsatser i den tidens lärda journaler. Död i Broby i Roslagen d. 10 sept. 1788. — Gift 1: 1752 med *Eleonora Charlotta von Berco*, 2: 1757 med *Augusta Elisabet Schwinger* och 3: 1787 med *Maria Kristina Sibenius*. — M:s sonsons son, *Fredrik Robert*, son af rådmannen och magistratssekreteraren i Stockholm *Nore Wilhelm Martin* och *Emilia Helena Carolina Braun*, född 1868, filosofie doktor och attaché vid svensk-norska beskickningen i Konstantinopel, har gjort långvariga resor i Asien och Afrika samt därunder hopbragt stora samlingar af orientalisk konstindustri, hvilka öfvergått till museer och enskilda samlare.

Martini, Olaus, ärkebiskop. Född i Uppsala 1557 och son af d. v. skolrektorn *Martinus Olai Gestricius*, sedermera biskop i Linköping, hvilket ämbete han såsom ifrig motståndare till liturgien måste lämna, och död såsom kyrkoherde i Nyköping. — Sonen studerade på hertig Carls bekostnad vid flera utländska lärosäten och blef magister i Rostock 1583. Efter sin hemkomst befordrades han till rektor vid skolan i Nyköping och vann ett sådant anseende, att det anförtroddes honom att föra protokollet vid Uppsala möte. Det var här till och med fråga om att göra honom till biskop i Växjö. Men han fick tills vidare åtnöja sig med kyrkoherdebeställningen i Nyköping, hvarifrån han 1601 på Carl IX:s förslag förflyttades till ärkebiskopsstolen i Uppsala. Med en ovanlig lärdom förenade M. nit i sitt kall, var därjämte from och saktmodig, men, när så behöfdes, allvarlig och orubblig. Detta ådagalade han på ett för sig särdeles hedrande sätt, då han, ehuru fäst vid konungen med alla tacksamhetens band, oförskräckt uppträdde mot dennes yttrade benägenhet för calvinismen. Mellan M. och Carl växlades till följd häraf åtskilliga stridsskrifter. M. ifrade mycket för undervisning och uppbyggelse och har bl. a. skrifvit en *Läkiare Book*. Död d. 25 mars 1609. — Gift med *Ragnhild Håkansdotter*.

1. **Masreliez, Louis-Adrien,** historiemålare. Född 1747 i Paris och inkom vid sju års ålder till Sverige med sin far, ornamentsbildhuggaren *Jacques-Adrien Masreliez*, då denne inkallades för att utföra åtskilliga dekorationsarbeten vid slottsbyggnaden. — Den unge M. visade tidigt goda anlag för teckning, blef lärjunge vid konstakademien, målade flere religiösa taflor och fick 1769 anträda en resa till

Italien. Här vistades han i fjorton år, till 1783, och uppbar under denna tid ett årligt understöd af slottsbyggnadsfonden. Att han i Italien gjort stora framsteg, kan med skäl antagas, enär han 1771 vann de bägge högsta prisen vid målarakademien i Bologna och hedrades med ledamotskap af akademien s. å. Efter sin hemkomst 1783 ledamot af Målare- och Bildhuggarakademien, utnämndes han till professor vid den samma 1784, förordnades till rektor för teckning och modellering 1802, blef hofintendent 1803 och akademiens direktör 1805. Han afled i Stockholm d. 19 mars 1810. — M. »åtnjöt under den gamla tiden ett ofantligt anseende som tecknare och kompositör, ehuru han som målare, ej ens af sina varmaste vänner sattes synnerligt högt, på grund af sin grumliga och tunga färg. Själsfrände och vän med Sergel, hade han under sin vistelse i Italien företrädesvis studerat antiken. Däremot synas de stora målarna gjort föga intryck på honom, ty i allt, hvad han efterlämnat, märker man snarare plastikern än färgbehandlaren. Också älskade han företrädesvis att utkasta kompositioner för friser o. dyl. och lärer en gång ha yttrat, att det varit bäst om man aldrig lärt sig att måla annat än grått i grått, i efterbildning af skulpturen». Egentliga staflitaflor af M. äro därför mycket sällsynta. Bland sådana må nämnas: ***Priamus begär af Achilles sin son Hectors lik***, i Nationalmuseum, samt altartaflan i Maria kyrka i Stockholm ***De vise männens tillbedjan***, hvilket sistnämnda arbete dock är måladt före hans utresa till Italien. I Gustaf III:s paviljong vid Haga har han åter lämnat prof på sin förmåga i dekorering och behandling af antika ämnen. Mest och bäst verkade M. som dekoratör. Han uppgjorde äfven ritningar till många möbler, som utfördes af hans bror (se nedan) och andra af den tidens mest ansedda konsthandtverkare. Såsom lärare vid konstakademien var han nitisk och samvetsgrann och ansågs som grundlig konstkännare, hvars yttranden både begärdes och gällde mycket på sin tid. — Ogift.

2. **Masreliez, Jean-Baptiste,** ornamentsbildhuggare. Född i Stockholm 1754; den föreg. bror. — Han erhöll sin första undervisning af fadern samt var elev af Målare-akademien, hvars stora medalj han erhöll 1774. Han blef hofbildhuggare och 1783 led. af akademien. För att utbilda sig gjorde han två särskilda gånger längre resor till utlandet och är egentligen minnesvärd såsom den förste, hvilken i Sverige införde och använde pastellage, d. v. s. ornering i gips, i stället för träskulptur, som förut begagnats. Död i Stockholm d. 25 maj 1801. — Gift med *Sofia Magdalena Malm*.

Mathesius, Gammal österbottnisk finsk prästsläkt, känd sedan 1500-talet. En gren öfverflyttade å 1700-talet till Sverige.

1. **Mathesius, Johan,** politiker. Född d. 6 juli 1709. Föräldrar: prosten och kyrkoherden i Pyhäjoki *Nils Mathesius* och *Anna Portina*. — Student i Uppsala 1724, öfverflyttade M. till Åbo 1727 men återvände efter någon tid till Sverige, där han vann anställning vid k. biblioteket äfvensom 1735 vid kanslikollegiet som finsk translator. Han gjorde sig snart känd för sina littiga politiska intressen och, då dessa gingo i Mössornas riktning, blef han bittert hatad af motpartiet, allrahelst han under 1738 och 1741 års riksdagar på intet sätt lagt band på sin tunga i tadlet af dess åtgärder. 1741 fingo ändtligen Hattarne anledning att söka sak med honom, då han beträdts med förbindelser med ryske ministern, Bestuscheff. Han ställdes nu inför rätta och blef, då han nekade för de mot honom framkastade tillvitelserna om förräderi, underkastad två dagars tortyr i »Hvita hästen», utan att afgifva någon sorts bekännelse. För inblandning i riksdagsvalen och riksdagsförhandlingarna blef han likväl dömd till en månads vatten och brödstraff äfvensom att tills vidare hållas fängslad. Han frigafs 1743, sedan Hattarnes makt för en tid fått en stöt, och utnämndes två år senare till landssekreterare i Österbotten. 1752 erhöll han ständernas uttryckliga försäkran, att hans befordran ej skulle lida men af hans föregående öden, och erhöll 1760 assessors namn och värdighet samt 1762 lagmans fullmakt. Kort därefter tog han afsked från sin landssekreterare-syssla, men tjänstgjorde under en del af 1763 som vice landshöfding i Österbotten. Död under en resa till London d. 13 sept 1765. — Gift med *Rebecka Berg*.

2. **Mathesius, Per Niklas,** präst, politiker. Född i Pyhäjoki d. 22 mars 1711; den föreg. broder. — Student i Uppsala 1724, öfverflyttade M. 1727 till Åbo, men återvände sedan till Uppsala, där han 1734 promoverades till fil. magister, efter att ha försvarat en afhandling om Österbotten. Följande år prästvigd, utnämndes han 1743 till faderns efterträdare som kyrkoherde i Pyhäjoki och blef 1763 kontraktsprost. Som ombud för sitt stifts prästerskap bevistade han riksdagarne 1756, 1760 och 1765 och utmärkte sig som en af Mössornas stridbaraste kämpar. Vid den sistnämnda var han ledamot af den mäktiga bankodeputationen och yrkade i räfsten mot växelkontoren på de strängaste åtgärderna. Det länder honom särskildt till heder, att han vid förföljelsen mot ståndsbrodern A. Chydenius (Se I: 186) sökte skydda yttrandefrihetens helgd. Död d. 23 nov. 1772. — Gift 1735 med ***Brita Kiemmer***. — M:s yngsta halfbroder ***Aron***, f. 1736, öfverflyttade till Sverige och afled 1808 som prost och kyrkoherde i Fogelås. Dennes sonson, ***Nils Aron***, son af läroverksadjunkten ***Johan Mathesius*** och ***Elsa Johanna Modin***, f. i Skara d. 27 aug. 1837, student i Uppsala 1854, adjunkt i Skara 1869 och lektor därstädes 1891, har gjort sig känd som en framstående skolman och författare af läroböcker i tyska och engelska språken, af hvilka flera utgått i många upplagor. Han var medlem af 1882—84 års läroverkskommitté.

Matthiæ, Johannes, biskop. Född 1592 eller 1593 i Västra Husby prästgård i Östergötland. Son af kyrkoherden ***Matthias Petri*** och ***Anna Gubbe***,

— Han studerade i Uppsala och blef magister därstädes 1617. För att utvidga sina kunskaper och lättare bereda sig tillträde till någon högre plats i statens eller kyrkans tjänst, företog han åtskilliga utländska resor och besökte de förnämsta universiteten i Tyskland, Holland, England och Frankrike. Han kallades i slutet af 1621 eller början af 1622 till poeseos professor i Uppsala, men utnämndes kort därefter till teologie professor vid det af adeln upprättade Collegium illustre i Stockholm och skötte denna befattning till 1629, då han kallades till Gustaf II Adolfs hofpredikant. I denna egenskap följde han konungen under alla hans fälttåg och utsågs af Gustaf Adolf till lärare för hans unga dotter Kristina, hvilken förtroendepost M. tillträdde året efter konungens död. Af Kristina mottog han flera gåfvor och donationer på hemman, utnämndes 1635 till hennes »äldste hofpredikant» (öfverhofpredikant) och erhöll på hennes särskilda tillsägelse teologie doktorsvärdigheten vid promotionen i Uppsala 1640. Tre år senare kallades och utnämndes han till biskop i Strängnäs, hvilket ämbete han nedlade 1664, och afled i Stockholm d. 18 febr. 1670. Genom de synkretistiska rörelser, som den tiden föreföllo i utlandet, hade M., som 1631 i Würzburg gjort bekantskap med den skotske teologen Johannes Duræus och dennes sträfvanden och förmedlande läror, blifvit hänförd till tanken på att se luterska och calvinistiska kyrkobekännelserna sammansmältas. Att verka för detta mål utgaf han 1644 ett arbete *Idea bona ordinis* etc., hvilket väckte ovilja hos den stränga renlärigheten, så att endast genom drottningens bemedling striden tills vidare bilades vid 1647 års riksdag. Vid 1650 års riksdag höll han på att bli utesluten ur ståndet, då han som en försoningens vän uppträdde till försvar för adeln och dess förläningar. Hans *Rami olivæ septentrionalis* 1656—61, satte kronan på verket. Härmed bröt stormen lös, och striden hänsköts vid 1664 års riksdag under prästeståndet. Då M. ej kunde förmås att gifva vika, blef han till hälften på egen begäran och till hälften enligt dom skild från sitt ämbete. Han lefde sedan som enskild man på sina gods och bedyrade på sin dödssäng, att han alltid varit god luteran, ehuru han möjligen fällt oförsiktiga yttranden i de åtalade skrifterna. — Gift 1: med *Katarina Bohm* och 2: med *Beata Lillieram*. — Hans barn adlades 1645 med namnet *Oljeqvist*.

Mazér, Johan, musikälskare, donator. Född i Stockholm d. 7 mars 1790, son af fabrikören och grosshandlaren *Jean Pierre Mazér*. — M. erhöll sin uppfostran i en jesuitskola i södra Frankrike och förvärfvade sig tidigt stor språkfärdighet och mycken musikalisk bildning. Vid framskridna år ägnade han sig åt köpmansyrket och var under en följd af år grosshandlare i Stockholm. Ekonomiskt oberoende och varm dyrkare af tonkonsten, anlade och ökade han en högst dyrbar samling af musikalier, särdeles för kammarmusik, och af musikaliska instrument, af hvilka han själf uppfann och förfärdigade flera. 1823 bildade han ett sällskap af musikvänner, som idkade kammarmusik, solo- och körsång. Sina samlingar, jämte ett kapital af 4,000 rdr banko, öfverlämnade han åt Musikaliska akademien till upprättande af en egen institution för kammarmusik, det bekanta »Mazérska kvartettsällskapet» som för första gången sammanträdde d. 13 jan. 1849, och som egentligen står under akademien, men har egen styrelse och sedan 1863 sammanträder i annan lokal än akademiens. Mazérska kvartettsällskapet har under årens lopp mottagit flera betydande donationer från olika håll. — M. var ledamot af Musikaliska akademien, som till hans minne 1852 lät öfver honom prägla en medalj. Själf hade han 1847 aflidit i Stockholm. — 1899 utkom *Mazérska qvartettsällskapet, ett femtioårsminne*, en intressant, rikt illustrerad skrift.

Medelpadius, Olaus Petri, präst. Född, såsom namnet antyder, i Medelpad, hade han 1546 blifvit promoverad till magister i Wittenberg och blef 1564 skolrektor i Stockholm. Härifrån kallades han 1567 till kyrkoherde i Storkyrkan och utnämndes af Erik XIV till hofpredikant. För att vinna honom för liturgien, ärnade Johan III honom först till kyrkoherde i Gäfle men kallade honom 1576 till domprost i Uppsala, då han vägrat att erkänna den nya ordningen. Då han vidare i sin predikan angripit ärkebiskopen, som förrättat juldagens gudstjänst efter nya mässboken, kallades han till Stockholm, afsattes från sitt ämbete och ställdes inför den bekante Kloster-Lasse, för att ledas på andra tankar. Då M. likväl stod fast vid sitt ogillande af liturgien, insattes han i fängelse på Häringe kungsgård. Han blef väl efter en tid frigifven, men återfick aldrig sitt ämbete, utan lefde på några kronoräntor, som anslogos till hans underhåll. Vid mötet i Uppsala var han en bland de tolf, som förordnades till ordförandens biträde. Hans dödsår lär inträffat 1595 eller 1596. — Gift, men hustruns namn obekant.

Medin, Karl Oskar, läkare. Född vid Dylta bruk i Nerike d. 14 aug. 1847. Föräldrar: bruksinspektoren *Erik Medin* och *Anna Charlotta Holmstedt*. — Student i Uppsala 1867, blef M. medicine kandidat därstädes 1872, med. licentiat vid Karolinska institutet 1876 samt med. doktor i Uppsala 1880 efter försvaret af afhandlingen *Meningitis cerebro spinalis epidemica infantum*, hvilken ock s. å. banade honom väg till docentur i pediatrik vid Karolinska institutet. Han blef därstädes 1883 e. o. professor och 1884 ordinarie professor i samma ämne och är sedan sistnämnda år öfverläkare vid Allmänna barnhusinrättningen i Stockholm. Redan 1880 hade han uppgjort plan till en ny byggnad för densamma och tog under en utrikes resa 1883 närmare kännedom om nyare sjukvårdsinrättningar och barnhus i utlandet. Efter hemkomsten togs det gamla förslaget under ompröfning, som ledde till de af professor F. G.

A. Dahl fullbordade ritningarna till det ståtliga nya barnhus, hvilket 1883—85 uppfördes vid Norrtullsgatan under M:s ledning. Dess aflägsna läge gjorde det dock nödvändigt att till en mera central plats flytta den poliklinik för barnsjukdomar, som förut inrymts i gamla barnhuset, och i förening med professor J. Wærn uppgjorde M. planen till en ny poliklinik för barnsjukdomar, till hvilken anslag lämnas af såväl staten som Stockholms stad. 1885—92 bestridde äfven M. tillika med professor Wærn läkarevården vid Kronprinsessan Lovisas vårdanstalts för sjuka barn medicinska afdelning. Vid sidan häraf har M. utöfvat en omfattande praktik i hufvudstaden, där han 1904 valdes till stadsfullmäktig. — Bland hans utgifna skrifter må nämnas: *Meningitis tuberculosa hos späda barn* (i Nord. medicinskt arkiv) 1883 och *Om den infantila paralysien med särskild hänsyn till dess akuta stadium* (därsammastädes), 1896. — Gift 1885 med *Gerda Henrietta Abramson.*

Mehlen, Berent von, konspiratör, Född i Tyskland, lät M. 1519 värfva sig till krigstjänst hos Kristian II, under hvilkens invasion i Sverige, 1520—21, han vid kröningen i Stockholm blef riddare och sattes till befälhafvare å Stegeborg. Den 18 dec. 1521 uppgaf M. emellertid slottet, troligen af brist på lifsmedel, till de svenska belägrarne och gick sedermera i svensk tjänst samt fick Stegeborg öfverlåtet åt sig. M. deltog därefter i åtskilliga krigsföretag mot danskarne och inkallades vid Strängnäs riksdag 1523 i rådet. 1524 var M., som genom sitt äktenskap blifvit konung Gustafs frände, »öfverste höfvitsman, amiral och fältherre» för den expedition, som skulle fördrifva Sören Norby från Gotland, hvilket emellertid misslyckades. Till följd af Malmö recess bröt M. d. 5 okt. upp från Visborg och återvände till Kalmar. I slutet af samma år stod han i förrädisk förbindelse med Norby och misstänktes också af konung Gustaf. I juni 1525 ställde sig M. öppet på Norbys sida för Kristian II:s sak. Men sedan Norbys företag i Skåne snart stäfjats från danska sidan, afreste M. med sin hustru och broder Henrik till Mecklenburg, där han af hertig Albrekt begärde undsättning till Kalmars bibehållande åt Kristian II. Den 21 juli intog kung Gustaf emellertid Kalmar, och M. tog sedermera blott från utlandet del i stämplingar mot konung Gustaf. — Gift med *Margareta Wasa,* syssling till konung Gustaf I.

Meijer, Bernhard, skriftställare. Född i Malmö

d. 10 dec. 1848. Föräldrar: godsägaren och led. af riksdagens Första kammare *Bernhard Meijer* (inflyttad från Danmark) och *Maria Grönqvist.* — Student i Lund 1867, fil. kand. 1873 och fil. d:r 1874 efter försvar af afhandlingen *»Om den sköna konstens väsende»* har M. sedan 1875 varit bosatt i Stockholm. Han biträdde lektor Linder (se II: 72) vid redigeringen af Nordisk Familjeboks tre första delar, 1876—80, redigerade ensam bokstafven S 1890—91, var 1889—94 redaktör för den förkortade upplaga af Nordisk Familjebok, som utkom under titeln »Gernandts konversationslexikon», och är sedan 1903 redaktör för den nya upplagan af Nordisk Familjebok. M. har äfven utgifvit en »Samling af facklexikon», hvaraf han själf författat *Svenskt historiskt hand-lexikon* 1882, och *Svenskt litteraturlexikon* 1884—86, redigerat Publicistklubbens *»Julkvällen»* 1881—85, samt skrifvit litteratur- och teaterkritiker på olika håll. Vidare har M. författat *Några ord om Herr Strindberg och hans nya skådespel* (Mästar Olof) 1878, under pseud. Jonas Hägg, romanen *Excelsior!* 1888 m. m. — Gift 1880 med *Matilda Karolina (Lilli) Anderson.*

Meijer, Carl Fredrik, fortifikationsofficer. Född i Stockholm d. 2 dec. 1791. Föräldrar: bankobokhållaren *Johan Fredrik Meijer* och *E. M. Hægerblom.* — M. antogs femton år gammal till volontär vid fortifikationen och blef 1808 officer därstädes. 1813 åtföljde han svenska hären till Tyskland, där han användes vid flera fortifikationsarbeten, såsom befästningen af Stralsund, belägringen af Glückstadt, blockaden af Maastricht m. m. Prydd med guldmedaljen för tapperhet i fält och befordrad till adjutant vid den fortifikationsbrigad, som blifvit kommenderad att åtfölja första armén vid dess intåg i Norge, tjänstgjorde han efter freden vid åtskilliga fortifikationsarbeten, blef kapten 1820 och året förut adjutant hos kronprinsen Oscar. 1828 åtföljde han en sjöexpedition till Medelhafvet, studerade därunder dels en mängd sjöfästningar, dels flere landfästningar, som lågo i hans väg, då han från Livorno öfver kontinenten återvände till Sverige. Vid sin hemkomst dit, befordrades han till fortifikationsbefälhafvare i Karlskrona och Karlshamn, blef 1831 major och 1840 öfverste. 1844 erhöll han förordnande att vara befälhafvare för fortifikations- och ingeniörkåren, hvilket förordnande tre år senare förändrades till fullmakt på nämnda chefsplats, då M. äfven blef generalmajor. Efter femtio års officerstjänst sökte och erhöll han 1858 afsked från fortifikationskåren, sedan han några månader förut blifvit generallöjtnant. Den vunna ledigheten använde han att författa ett arbete *Kriget emellan Sverige och Danmark 1808—1809,* hvilket utkom 1867 och kan betraktas som en källskrift rörande denna tilldragelse i vår krigshistoria. Under åren 1862—65 var M. tillförordnad president i krigskollegium och tog sistnämnda år afsked ur krigstjänsten. Led. af krigs.-vet.-akad. 1834, led. af kommittén för tjänstgöringsreglementets omarbetning och 1839 sekreterare i defensionskommittén. Under 1848—50 års krigsfara var M. ordf. i det då inrättade generalkrigskommissariatet. M. var en ovanligt plikttrogen och orädd människa med ett karakteristiskt yttre, känd af hela hufvudstaden. — Död i Stockholm d. 16 sept. 1872. — Ogift.

Meijerberg, Carl Jonas, folkskoleinspektör. Född d. 8 okt. 1816 i Brunflo församling i

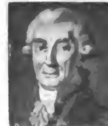
Jämtland. Föräldrar: kommissionslandtmätaren *Klas Joakim Meijerberg* och *Anna Carolina Berg*. — Vid faderns frånfälle 1821 erhöll M. ett hem hos sin frände, kyrkoherden Renström i Nordingrå församling i Angermanland. Vid sju års ålder skickades han till elementarskolan i Hernösand, genomgick sedermera gymnasium därstädes och blef student i Uppsala 1836. Efter vid universitetet idkade filosofiska studier och sedan han 1840—42 varit lärare vid en privatskola i Fagerreds socken i Halland, inrättade han 1842 tillsammans med tvenne andra skolmän Göteborgs realgymnasium. Men M. afgick redan 1845 härifrån och grundade en egen läroanstalt i Göteborg, hvilken skola under de aderton år, som den stod under hans omedelbara ledning, förvärfvade ett stort och välförtjänt anseende. Under denna tid var M. äfven verksam vid organisationen af Göteborgs folkskoleväsen och inrättandet af slöjdföreningens skola därstädes. 1861 kallades M. till folkskoleinspektör i Göteborgs och Bohus län och erhöll 1863 i uppdrag att utöfva inspektionen öfver samtliga folkskolorna i hufvudstaden. Inspektörsbefattningen i Stockholm behöll han ända till 1888. — En man af kraftigt skarplynne, skydde M. aldrig att taga i, och redan i Bohuslän började han ordna folkundervisningen på ett sätt, som man först icke kunde tänka sig. På den tiden voro lokalerna ofta smutsiga lador, och det fanns 15-års barn, som inte kunde stafva. Det samma var förhållandet i Stockholm, där lokaler, materiel och allt var i högsta grad uselt. Och det fanns på den tiden inalles 28 folkskollärare och lärarinnor i Stockholm. Så kom M som den store nyskaparen. »Herrn kostar oss mycket pengar!» hette det den tiden. Men »herrn» förstod, att det var väl använda pengar och visste också att drifva sin vilja igenom. Nog fick den stränge många fiender bland de mäktiga, men af barnen var han alltid afgudad. — 1867—69 ledamot för Stockholms stad af riksdagens andra kammare och 1876 Sveriges kommissarie vid afdelningen för undervisningsväsendet å världsutställningen i Filadelfia. Vidare var han ledamot af 1875—77 års kommitté för utarbetande af betänkande angående minderåriges arbete i fabrik, handtverk eller annan handtering, samt af 1882—84 års läroverkskommitté. Led. af Vetensk.- och vitt.-samh. i Göteborg. — M., som afled d. 8 dec. 1903, fortsatte till det sista sina studier och lär ha behärskat 25 olika språk. Han efterlämnade ett trettiotal band manuskript, hufvudsakligen rörande jämförande språkforskning, hvilka enligt hans förordnande skola af sakkunnig hand bearbetas. — Ogift.

Meijerfelt. Släkten härstammar från kastellanen i Riga *Johan Meijer*, som förde i vapnet en hvit skära i blått fält. Hans afkomling i femte led öfverstlöjtnanten *Anders Meijer* adlades 1674 och kallade sig *Meijerfelt*.

1. **Meijerfelt, Johan August**, d. ä., krigare. Född i Livland 1664 och son af förenämnda *Anders Meijer* adlad *Meijerfelt* och *Anna Katarina Wolff*. — M. var tjugu år gammal, när han ingick som frivillig i holländsk tjänst och hade där stigit till major, då han efter fredsslutet 1698 återkom till Sverige. Här ställde han sig under Carl XII:s fanor och var öfverstlöjtnant, när armén i juli 1701 gjorde den ärofulla öfvergången af Düna. Hans vidare befordringar gingo hastigt och voro för hvarje grad belöningar för utförda bedrifter. 1702 utnämndes han till öfverste för Åbo läns kavalleri och deltog s. å. i slaget vid Klissov. 1703 upptog han en brandskatt af Lublin och befordrades till chef för ett värfvadt regemente. 1704 generalmajor, slog han sachsarna vid Posen och senare på året polske generalen Radomicki, hvarefter han tappert försvarade Posen mot sachsare och polacker. 1705 friherre, följde M. sedan Carl genom alla krigsäfventyr i Polen, Sachsen och Ukraine till Pultava, där han blef fången, men efter några veckor utväxlad mot en rysk general Butterlin. Af konungen hemskickad från Bender till Sverige, bevistade han 1710 slaget vid Helsingborg och blef s. å. generallöjtnant och öfverkommendant i Stettin, men återvände 1711 till Bender, där han af Carl utnämndes till vice guvernör i Pommern och general af infanteriet. Hans ytterligare befordringar och utmärkelser under Carls lefnad voro: 1713 k. råd och generalguvernör öfver Pommern och Wismar, 1714 grefve och året därefter kansler för Greifswalds universitet. Han måste dock 1713 öfverlämna Stettin åt de belägrande preussarna och holländarna, men deltog fortfarande i Pommerns försvar. Efter Stralsunds fall 1715 begaf M. sig till Sverige. 1718 förordnades han till kansliråd och återtog efter freden styrelsen af Pommern, hvarmed han fortfor till 1748. Död på Söfdeborg i Skåne d. 9 nov. 1749. — Han var en karolin af äkta skrot och korn och därför mestadels i stor ynnest hos Carl XII. Efter konungens död intog han en betydande plats i Holsteinska partiet, där åtskilliga drag af honom likväl vittna mer om slughet än egentlig statsmannaklokhet. — Gift 1: 1707 med *Anna Maria Törnflycht*. 2: 1717 med *Brita Barnekow*.

2. Meijerfelt, **Johan August**, krigare. Född i Stralsund d. 4 maj 1725, den föreg. son. — Han ingick redan 1737 i krigstjänst och utnämndes s. å. vid tolf års ålder till kammarherre. Sedan han 1744, alltså nitton år gammal, blifvit befordrad till kapten, trädde han 1745 i österrikisk tjänst, och bevistade

drabbningarna mot Preussarna vid Sorr och Kesseldorf. Efter freden öfvergick han till Nederländerna och deltog i bataljerna vid Raucoux och Laufeld samt råkade vid det senare tillfället i fångenskap, hvarur han likväl snart befriades genom freden i Aachen. Efter sin hemkomst 1751 utnämnd till major vid Cronhjorts regemente, gick han vid sjuåriga krigets början i de mot Preussen allierade arméernas tjänst

och bevistade 1757 slaget vid Hastenbeck. När sedan äfven Sverige förenat sig med Preussens fiender, återvände han hem, deltog i några af de föga märkliga kampanjerna och avancerade under krigets lopp till öfverste i armén. Under den därpå följande långvariga freden befordrades han 1768 till öfverste för drottningens lifregemente och två år senare till chef för Västerbottens regemente. Blef 1773 generalmajor, 1778 generallöjtnant, 1779 öfverste för Nerikes och Värmlands regementen. Under kriget 1788—90 erhöll M. öfverbefälet öfver arméen i Finland och levererade flere lyckliga drabbningar samt utnämndes 1789 till general af infanteriet och 1790 till fältmarskalk. 1792 upphöjdes han till en af rikets herrar och blef 1797 serafimerriddare. Död i Stockholm d. 21 april 1800. — Gift 1763 med grefvinnan *Lovisa Augusta Sparre*, en af de af Kellgren besjungna tre gracerna.

Meissner, August Hermann Ernst Bernhard, musiker. Född d. 6 mars 1833 i Grabow i Mecklenburg-Schwerin, där fadern var musiker. — M. studerade i Rostock, Leipzig och Dresden, och var violoncellen hans instrument. Efter en tids anställning i Königsberg kallades han af Czapek till Göteborg för att som violoncellist biträda vid dennes kapell. Efter fem års vistelse därstädes kom M. efter ett kort uppehåll i London till Helsingfors, där han i tre år tjänstgjorde som violoncellist och i fem år var kapellmästare vid Svenska teatern. I Helsingfors började han äfven gifva populära symfonikonserter. 1868 for M. till Stockholm för att bli förste violoncellist vid Josephsons Italienska opera i gamla »Ladan», hvilket företag emellertid hade blott kort varaktighet. Och den 1 okt. 1869 stod M. för första gången med taktpinnen i hand i Berns salong, där han sedermera ända till sin död ledde aftonkonserterna på ett utmärkt sätt, städse sökande att hålla konstens fana högt. 1872—78 gaf han äfven därstädes hvarannan söndag populära symfonimatinéer med förträffliga program. M. var en musiker med aktning för sin konst, och han sörjde öfver, när under hans senare år diverse larmande orkestrar tidtals konserterade i Berns salonger, där till och med varietén höll sitt intåg. Utom några ungdomskompositioner satte M. ihop åtskilliga potpourrier, hvari favoritmelodierna för dagen ingingo, och dessa underhållande stycken bidrogo icke minst till hans stora popularitet. Död i Stockholm d. 13 sept. 1903. — Gift 1860 med *Abela Backman*. — Sonen *Carl Hjalmar M.*, f. 1865, studerade vid konservatoriet i Stockholm samt i Paris och blef 1889 musikdirektör vid Kalmar regemente. Kapellmästare vid olika teatrar, innehade M. denna befattning vid Vasateatern i Stockholm 1898—1904. Han har komponerat pianostycken, militärmusik, m. m. Gift 1899 med *Emma Olivia Ekström*, f. 1866, som varit engagerad vid olika teatrar och operettsällskap och under de senare åren varit primadonna vid Vasateatern i Stockholm, där hon genom sitt behagliga och skälmska uppträdande i operetten vunnit den ena framgången efter den andra.

Melanderhjelm, Daniel, matematiker, astronom. Född i Stockholm d. 29 okt. 1726. Föräldrar: rektorn, sedermera kyrkoherden i Gäfle, *Simon Melander* och *Justina Margareta Djurberg*. I Uppsala, där M. blef student 1740, blefvo hans anlag för matematiken snart bemärkta af Klingenstierna, hvilken, så fort M. vunnit lagerkransen 1752, kallade honom till docent i matematik, hvarefter han 1757 blef adjunkt i fysik. 1755 fick M. i uppdrag af direktionen för Trollhätte slussbyggnad att utföra en matematisk afteckning och beskrifning af kanalverkets anläggningar och byggnader. Men M. erhöll icke något arvode för sina två års arbeten, och när han längre fram återbegärde manuskriptet, som innehöll lösningen af åtskilliga hydrauliska problem, var det försvunnet. När Klingenstierna 1757 tog afsked, anmälde sig M. bland de sökande till hans lärostol, men förbigicks vid utnämningen af den äldre Duræus. Det dröjde emellertid ej längre än till 1761, förrän M. fick mottaga den astronomiska professuren efter Strömer. Hans utmärkelser gingo sedan hand i hand med hans jämt stigande rykte. 1778 upphöjdes han i adlig värdighet, fick 1801 titel af kansliråd och inkallades till ledamot af Vetensk.-Akad., Vitt., Hist. och Ant.-akad., Krigsvetensk.- akad., Vetensk. societeten i Uppsala, samt de förnämsta akademier och lärda samfund i Europa. Då Gustaf III beslutit anlägga en särskild krigsakademi för meddelande af undervisning i alla till krigskonsten hörande vetenskapliga element, kallades M. 1788 till Stockholm för att afgifva sitt betänkande rörande den nya läroanstaltens organisation och utarbeta densammas lärokurser. När detta viktiga uppdrag sedermera var fullgjordt och den åldrige M. stod i begrepp att återvända till sin post i Uppsala, erhöll han 1797 Vetenskapsakademiens kallelse att blifva hennes sekreterare och innehade sedan denna befattning ända till sin död i Stockholm d. 8 jan. 1810. Bland de många lysande namn, vår lärdomshistoria kan uppvisa från frihetstiden, är M. ett bland de utmärktaste. Med djupa och omfattande studier i alla matematikens grenar, ägde han alla för en lärare nödvändiga egenskaper och var såsom författare mycket verksam för sin vetenskap. Af hans många arbeten må särskildt nämnas: *De Theoria Lunæ Commentarii*, som utkom i Parma 1769, *Meditationes nonnullæ de machina hujus mundi* 1774 samt *Astronomie* 1795, hvilken länge användes till lärobok vid Uppsala universitet m. m. M:s rent vetenskapliga astronomiska arbeten äro företrädesvis ägnade åt den celesta mekaniken, särskildt den allmänna teorien för solsystemet och månens teori. Han har vidare behandlat Venuspassagen, planeternas atmosfär och sättet att bestämma tidsekvationen. Äfven på den rena matematikens område publicerade M. flere arbeten. — Gift 1758 med sin kusin *Margareta Katarina Frondin*.

Meldercreutz, **Jonas**, matematiker. Född i Uppsala d. 22 april 1715, son af domprosten *Lars Molin* (se nedan) hvars barn i senare giftet adlades med namnet *Meldercreutz* och *Jakobina Kristiana Hyltén*. — Ännu blott student åtföljde M. den bekante astronomen And. Celsius på en utrikes resa och ingick efter sin återkomst till Sverige 1734 såsom volontär vid fortifikationen. Inom denna kår framryckte han sedan till konduktör 1737, löjtnant 1742 och informationskapten 1746, då han äfven erhöll kaptens grad vid konungens lifgarde. Under tiden hade han 1736 åtföljt den franska vetenskapliga expeditionen till Torneå och under samma resa funnit, huru Lappland och Västerbotten ägde en mängd näringskällor, som kunde bli af oberäkneligt gagn, ifall de rätt användes. Ungefär samtidigt hade en kapten Thingvall upptäckt Gellivara malmfält och erhållit privilegium på anläggningen därstädes af ett järnbruk. Dessa rättigheter öfvergingo 1738 genom köp till brukspatron A. Steinholtz, hvilken 1740 tog M. till bolagsman, och de anlade gemensamt Meldersteins bruk i Råneå, af hvilket M. blef ensam ägare 1744. Genom nya anläggningar och intäkter utvidgade han efter hand denna possession, så att de Meldercreutzska egendomarna i Norrbotten åtminstone till arealen vida öfvergingo månget tyskt furstendöme. Om också afkastningen ej alltid återgäldade de kapital och omsorger, han därå nedlade, blir hans namn minnesvärdt för den odling, han genom sina anläggningar utbredde öfver vida sträckor i den aflägsna norden. 1751 befordrades kaptenen och brukspatronen M. till mathes. professor i Uppsala, hvilken befattning han innehade till 1772. Hans enskilda affärsverksamhet var likväl af för omfattande art för att han kunde ha lämnat några synnerligt märkbara spår af sin verksamhet såsom universitetslärare. Från 1745 var M. ledamot af Vetensk.-Akad. Död i Frebbenby på Åland den 21 maj 1785. — Gift 1: 1738 med friherrinnan *Fredrika Yxkull*, 2: 1775 med friherrinnan *Magdalena Sofia Margareta Falkenberg*.

Melin, Hans **Magnus**, teolog. Född i Wemmerlöfs socken i Skåne d. 14 sept. 1805. Föräldrar: kvartermästaren *Johan Ulrik Melin* och *Brita Katarina Seeberg*. — Sedan M. genomgått Ystads skola, blef han 1822 student i Lund och var efter sju års oafbrutna akademiska studier bland de lagerkransade vid promotionen 1829. I afvaktan på en eftersökt docentur fortsatte han sina studier, särskildt i grekisk filologi och teologi, och kallades, efter att 1831 ha blifvit förordnad till vikarierande rektor vid Lunds skola, tre år senare till docent i exegetik. M. lät prästviga sig 1838 och höll 1841—42 sina bekanta *Föreläsningar öfver Jesu lefverne* (tr. i Lund 4 del. 1842—51), riktade emot Strauss' arbete öfver samma ämne. 1844 befordrad till teologie adjunkt och kyrkoherde i Kärrstorps och Glostorps prebendepastorat, erhöll han s. å. teologie doktorsvärdigheten och förestod 1844—45 professuren i dogmatik och moralteologi. 1847 förflyttades han från sin adjunktsplats till lärostolen i pastoralteologi, hvilken han samma år utbytte mot professuren i exegetisk teologi, och blef 1865 förste teol. professor samt domprost, allt vid förenämnda lärosäte. 1853 belönad af svenska akademien med dess stora guldmedalj och 1865 med Carl Johans pris, inkallades han i samma vittra samfund 1866 efter Börjesson och blef s. å. ledamot af Vetensk.-akad., liksom han år 1861 blifvit ledamot af svenska bibelkommissionen. Medlem af åtskilliga andra lärda samfund i Sverige och utlandet. Af M:s utgifna skrifter tillåter utrymmet endast nämna: *Theologisk quartalsskrift* (tills. med E. G. Bring) 1841—42, *Hand-Lexikon öfver grekiska språket*, bearbetning efter Jacobitz och Seiler 1845—53 samt *Den Heliga skrift. I beriktigad öfversättning och med förklarande anmärkningar* 1858—65; uppsatser i »Studier, Kritiker och Notiser», i »Svensk kyrkotidning» med flere andra tidningar och tidskrifter; predikningar, tal, akademiska program m. m. M. har äfven på svenska öfversatt 2:a delen af Göthes »Faust» 1872. I sitt stora bibelverk, hvari han bibehåller den gamla bibelöfversättningens ton och anda, sökte han draga nytta af naturkunnighetens, arkeologiens och språkforskningens nyare rön för att rätta alla oriktigt tolkade ställen. M. såg nämligen i hvarje vetenskapens seger ett framsteg för religionen. Han var för öfrigt en poetisk natur och i besittning af mycken vältalighet. Död i Lund d. 17 nov. 1877. — Gift: 1: 1845 med *Helena Jakobina Hellstenius*, 2: 1859 med *Anna Helena Bååth*, 3: 1861 med *Carolina Bååth*.

Melin, Henrik **Georg af**, militär. Född i Stockholm d. 24 mars 1769. Föräldrar: majoren *Lars Melin* och *Ulrika Herbst*. — Enligt den under hans tid vedertagna seden inskrefs M. som barn i krigsrullorna och erhöll sin första fullmakt såsom fänrik vid Södermanlands regemente. Han bevistade därefter kriget i Finland 1788—90 och deltog i flera under detsamma förefallande träffningar, men befordrades ej till löjtnant vid regementet förrän fyra år efter krigets slut. 1802 utnämnd till kapten, åtföljde han 1805, såsom tjänstgörande öfveradjutant, Gustaf IV Adolf till Pommern och bevistade fälttåget i Lauenburg och Hannover, blef 1806 öfverstlöjtnant i armén, brigadchef vid fortifikationskåren, erhöll generalkvartermästarlöjtnants titel och adlades med namnet *af Melin*. Året därefter förordnades han till konungens öfveradjutant och chef för krigsexpeditionen samt utnämndes till öfverste i armén och ledamot af krigshofrätten. 1808 befordrad till generaladjutant och ledamot i krigsberedningen, befann han sig den skickelsedigra 13 mars följande året såsom tjänstgörande hos konungen, när Adlercreutz och hans följeslagare försäkrade sig om Gustaf Adolfs person, vid hvilket tillfälle äfven

M. fick några timmars fängelse. 1821 generalmajor och 1837 chef för ingenjörkåren, hvars sekundchef han varit sedan 1812. Var för öfrigt riddarhusdirektör, ledamot af flere in- och utländska lärda samfund m. m. Ehuru hvarken utrustad med det hufvud eller den viljekraft, som hade höfts en man i hans ställning under så stormiga tider, som då han var genaraladjutant, både förtjänade och erhöll han allmän aktning för sin redbara karaktär och sina kunskaper. M. afled i Stockholm d. 13 jan. 1839. Gift 1: 1807 med *Vilhelmina von Mühlenfels*. 2: 1818 med *Leonilda Augusta Charlotta Dahlepil*.

Melin, Karl Alfred, skald. Född d. 11 mars 1849 på Utö i Stockholms län. Föräldrar: folkskolläraren och organisten *Karl Erik Melin* och *Karin Berglund*. — Student i Uppsala 1868, blef M. fil. d:r 1875, utnämndes 1883 till adjunkt vid Nya elementarskolan i Stockholm samt 1903 till lektor därstädes. — Från trycket har M. utgifvit *Humleplockningen* 1882, i hvilken diktcykel de olika beståndsdelarna i M:s skaldenatur, d. v. s. hans sinne för det storvulna fornnordiska och hjältedraget i Sveriges storhetstid, hans rena och veka naturkänsla, hans trohjärtade uppfattning af »de små» på jorden samt hans utmärkta formsinne, som gärna tar i anspråk medeltidsartade versslag och älskar en melodisk folkviseton, redan få ett klart och helt uttryck; vidare *Prinsessan och svennen* 1885, öfversättningar från Thomas Moore 1885. *Dikter* 1888, *Skärgårdsbilder* 1891, enaktaren *Vid Breitenfeld* 1893, som många gånger uppförts å Dramatiska teatern, sagospelet *Snöhvit* 1897, en svensk läsebok (tills. med rektor H. Hernlund), redigerat ett bibliotek för ungdom, o. s. v. Åtskilliga af M:s dikter ha tonsatts af L. Norman, E. Åkerberg, V. Svedbom och V. Stenhammar. — M:s »Skärgårdsbilder» innehålla präktiga skildringar af naturen ute i hafsbandet och hafvet själft, liksom af skärgårdsbornas sträfsamma lif, goda ärliga hjärtan och trygga humör. Långt från stadsdammet, från slitet och släpet i staden, mellan skolhusets väggar, sjunger Melin mera kraftigt än eljes, men därför icke mindre innerligt, på det enkla och naturliga, berättande språk, som han redan begagnade i afseende på de sammanhållande delarna mellan de eljes fristående dikterna i cykeln »Humleplockningen», och fjärran från staden får han också ibland en piggt humoristisk syn på tingen. Det eljes i hans diktning ofta förhärskande veka draget, som tagit sig uttryck i många förtjusande små sånger — t. ex. i »Signes visa, i »Humleplockningen», i »Det klappar så sakta på himlens port», i »Carina», o. s. v. —, men äfven bidrager till att göra Melins längre dikter, såsom »Prinsessan och svennen» och sagospelet »Snöhvit» något färglösa och enformiga, framträder mindre i de friska skärgårdsbilderna. — Led. af Sv. akademien 1898 efter C. A. Kullberg. — Gift 1879 med *Serla Maria Ossbahr*.

Mellin, Gustaf Henrik, präst, novellförfattare, historieskrifvare. Född i Revolaks' prästgård i Finland d. 23 april 1803. Föräldrar: d. v. kapellanen, sedermera kyrkoherden i Thun i Västergötland *Abraham Mellin* och *Margareta Wacklin*. — M. erhöll efter föräldrarnas inflyttning till Sverige sin första undervisning i den då för tiden berömda Thuns skola samt vann efter faderns död 1816 en faderlig vän i sin släkting, dåv. professor Franzén. Student i Uppsala 1821 och prästvigd i Stockholm 1829, var han under en följd år komministers- och pastorsadjunkt i Klara församling, utnämndes 1848 till bataljonspredikant vid Svea lifgarde och tjänstgjorde såsom t. f. regementspastor under expeditionen till Fyen s. å. Vid 1844, 1847 och 1850 års riksdagar förrättade han kanslitjänst i prästeståndet, befordrades 1851 till kyrkoherde i Norra Vrams och Bjufs församlingars pastorat af Lunds stift och erhöll prosttitel 1853. Död i Norra Vrams prästgård d. 2 aug. 1876. — På det litterära området uppträdde M. tidigt och var under många år en af Sveriges verksammaste och mest populäre författare. *Blomman på Kinnekulle*, hvarmed han öppnade raden af sina kända historiska noveller, utkom 1829, och följdes tätt i spåren af andra arbeten i samma genre, såsom *Sivard Kruses bröllop* 1830, *Anna Reibnitz eller sångarflickan från Warschau* 1831, *Gustaf Brahe* 1832 samt romanerna *Johannes Fjällman* 1832, *Den unga grefvinnan* o. a. De flesta af sina historiska romaner och noveller sammanställde han sedan efter tidsföljd i särskilda samlingar, »Svenska historiska noveller» och »Historiska minnen från fäderneslandets forntid.» Fullständigt samlade och ordnade ha dessa arbeten upplefvat flere upplagor såsom »Samlade svenska historiska noveller». Samtidigt med sina första noveller begynte han utgifvandet af åtskilliga poetiska kalendrar: *Hebe* 1831, *Toilette-kalender* 1832 samt *Vinterblommor*, en af de utmärktaste i sitt slag, af hvilken femton årgångar utkommo 1832—1846. M. har äfven lämnat en mängd arbeten af rent historiskt, biografiskt, etnografiskt och kulturhistoriskt innehåll eller texten till planschverk såsom: *Fäderneslandets historia för fruntimmer* 1836, *Sveriges store män* 1840—49, *Sveriges märkvärdiga fruntimmer*, *Svenskt Pantheon*, tillsammans med Jakob Ekelund, 1832—36, *Sverige framställdt i teckningar* 1836—40, *Gamla tidens historia för ungdom*, *Trettioåriga kriget* (fortsatt af A. Cronholm), *Den skandinaviska nordens historia* (ofullbordad), 1850—55, *Museum för naturvetenskap, konst och historia* 1835—37 och i *Skildringar af den skandinaviska nordens folklif och natur* 1855—76, *Svenska nationaldräkter* 1845—49, o. s. v. Äfven på det homiletiska området var han verksam och utgaf *Den Christlige Predikaren* 1838—41. Efter det han i sin ungdom trenne särskilda gånger vunnit Svenska akademiens pris för skaldestyckena *Erik den fjortonde och hans son* 1828, *Gyrith* och

Slafven, hedrades han af samma samfund med Carl Johans priset för utmärkta litterära förtjänster. Som lyriker uppträdde M. äfven med flere diktsamlingar. Hans historiska noveller äro synnerligen underhållande och väl skrifna, och flera af hans populärt-vetenskapliga arbeten ganska framstående. — Gift 1844 med *Henrietta Sofia Gyllenram*.

Mengel, Paul Fritz, riksdagsman, skriftställare. Född i Malmö d. 29 nov. 1813. Föräldrar: kamreraren *Carl Mengel* och *Laura Maria Klinteberg*. — Student i Lund 1828, ingick han två år senare såsom elev vid den af k. sekreteraren J. Th. Nathorst på Näs, egendom inrättade landtbruksskolan och besökte 1832 åtskilliga landtbruksinstitut i Tyskland. Återkommen till fäderneslandet, inköpte han 1833 Klakeborgs säteri i Östergötland men sålde det åter 1836 och tillbragte sin tid dels på Näs, dels i Stockholm till 1845, då han tillhandlade sig Wallby sätesgård i Uppland. Såsom fastighetsägare vald till riksdagsman i bondeståndet för Håbo, Åsunda och Trögds härad vid riksdagen 1856—58 samt för Håbo härad vid riksdagarne 1859—60 och 1862—63, var han vid den förstnämnda förste suppleant och vid de följande ord. ledamot af konstitutionsutskottet, samt vid den sistnämnda äfven ledamot af det särskilda utskott, som handlade förslaget till ny sjölag. Han framstod härvid som en af den liberala fraktionens kunnigaste och slagfärdigaste kämpar. 1862 utsedd till statsrevisor, afsade han sig detta uppdrag, hvartill bondeståndet dock ej ville lämna sitt bifall, men M. ingick det oaktadt ej i revisionen. 1859—84 medarbetare i Aftonbladet, sände M. från 1864 under signaturen »Göran» pikanta »Riksdags-kaleidoskop» till Göteborgs-Posten. Animositeten mot landtmannapartiet dref honom härvid att hvässa sin penna äfven mot många af dem, med hvilka han i äldre tider samarbetat. Hans ofta hänsynslöst anfallande stil blef dock aldrig oridderlig eller rå. Död i Stockholm d. 21 febr. 1889. — Gift 1845 med *Oliva Duwell*.

Menlös, Daniel, matematiker. Född i Arboga d. 27 nov. 1699. Föräldrar: harneskmakaren *Johan Menlös* och *Susanna Snack*. — Efter att i ungdomen ha lagt hand vid det yrke, hvarmed fadern förvärfvade sin utkomst, begynte han först 1717 sina studier vid Västerås gymnasium och inskrefs som student i Uppsala 1720. Af naturen utrustad med stor fallenhet för mekaniska arbeten, utbildade han sin skicklighet på detta område 1723 genom en resa till Finland och Ryssland och erhöll sedermera en liten pension. 1728—30 var M. biträde åt den bekante mekanikern Mårten Triewald vid dennes föreläsningar på riddarhuset i Stockholm och utnämndes 1731 till stipendiat i Bergskollegium efter flere lyckliga försök i Stockholm med en dykeriklocka. Mot sin förbindelse att af egna medel inköpa och förära Lunds universitet Triewalds samling af matematiska instrument, erhöll han 1732 fullmakt att vara mathes. professor vid nämnda lärosäte och bibehöll detta ämbete till sin död i Lund d. 13 juni 1743. — M:s verksamhetsfält synes hafva varit de mekaniska uppfinningarnas och det praktiska handlagets mera än vetenskapens. Detta framgår äfven af hans skrifter, af hvilka vi för dess egendomliga innehåll nämna ett program, som afhandlar »om et nytt sätt att segla, utan vind, segel och åhror». M. var äfven en flitig almanackutgifvare. I Lunds konsistoriiprotokoll har han efterlämnat talrika spår af sitt trätgiriga sinnelag, som gick därhän, att konsistorium slutligen måste anhålla om hans aflägsnande från lärosätet. Han afled dock, innan frågan var afgjord. — Gift 1733 med *Brita Schenström*.

Mennander, Carl Fredrik, ärkebiskop. Född i Stockholm d. 19 juli 1712. Föräldrar: kyrkoherden i Fichels församling i Estland *Anders Mennander* och *Margareta Elisabet Ruuth*, hvilka makar undan ryssarna flytt öfver till Sverige. — M. studerade från 1728 i Åbo och 1731—34 i Uppsala samt blef fil. magister på det förra stället 1735. Befordrad till filosofie adjunkt i Åbo 1738, blef han, efter en tids vistelse i Stockholm under kriget, 1746 professor i fysik och prästvigdes s. å. 1749 utnämndes han till kyrkoherde i Mariæ prebendepastorat, blef 1752 teologie doktor samt fjärde professor i teologiska fakulteten, hvilken lärostol han 1755 utbytte mot tredje teologiska professuren samt kallades och utnämndes till biskop i Åbo 1757. Efter aderton års ämbetsutöfning på detta ställe, hvarunder han 1773 blifvit inkallad som ledamot i bibelkommissionen, utnämndes han 1775 till ärkebiskop och prokanslär i Uppsala och innehade detta höga ämbete till sin död därstädes d. 22 maj 1786. — M., som anslöt sig till Hattpartiet, bevistade alla riksdagar 1756—78, den sista som självskrifven talman i prästeståndet och var den förste ledamoten i andliga ståndet af nordstjärneorden. På vetenskapernas fält ägde han i synnerhet ett aktadt namn såsom teolog, natur- och historieforskare. Under hans tillsyn och ledning fullbordades den förbättrade upplagan af finska bibeln, och genom hans omsorg inrättades vid Åbo universitet en ny kemisk lärostol, en anatomisal, ett kemiskt laboratorium, en akademisk trädgård med drifhus o. s. v. — Öfver hans graf i Uppsala domkyrka lät sonen, öfverintendenten och konstvännen Carl Fredrik Fredenheim (se I: 355) uppsätta ett praktfullt epitafium af hvit marmor, förfärdigadt af Gius. Angelini i Rom. — Led. af Vet.-akad. M. presiderade för 73 akademiska disputationer och utgaf ett rätt stort antal tal och afhandlingar. Hans stora brefväxling å k. biblioteket i Stockholm är af särskild vikt för Åbo högskolas historia under 1700-talet. M. var också en af sin tids förnämsta bibliofiler. — M. var gift tvenne gånger, 1: 1741 med *Ulrika Palén* och 2: 1747 med *Johanna Magdalena Hassel*. M:s brefväxling med sonen C. F. Fredenheim utgafs 1901 af H. Schück.

Mentzer, Thure Alexander von, militär, författare, kartograf. Född d. 16 sept. 1807 på Oltorp i Västergötland. Föräldrar: kaptenen vid Skaraborgs regemente *Johan Julius von Mentzer* och *Carolina Charlotta Aminoff*. — Kadett vid Karlberg 1821, ingick M. 1828 såsom kornett vid Lifregementets husarkår samt tog afsked efter fem års aktiv tjänst 1833. M. utnämndes 1838 till underlöjtnant i arméen, tjänstgjorde 1838—39 vid generalstabens litografiska inrättning, blef 1848 löjtnant i armén, i hvilken han kvarstod till 1876, och var anställd i fångvårdens tjänst från 1848 till 1851. — M. gjorde sig ett namn som författare och framför allt som utgifvare af en mängd kartografiska och statistiska arbeten af stor förtjänst. Af 1875 års riksdag erhöll han såsom erkännande af hans gagnrika arbete för vårt lands geografiska undervisning ett lifstidsanslag. Af hans tryckta verk må nämnas: *Svenska kavalleriets fäktning* 1843; *Kalligrafiska skrifmetoden*, med planschverk, 1846; *Samhället och staten i deras förhållande till brottslingen* 1852; *Skandinaviska halföns fysiska samt Sveriges och Norges politiska geografi* 1854; *Åskådliggjord statistik* 1865; flera uppsatser rörande kavallerivapnet i Krigsvet.-akad. tidskrift 1845—67. Att uppräkna alla hans geografiska, historiska, statistiska och astronomiska kartverk tillåter icke vårt begränsade utrymme, de förnämsta äro: *Allmän fysisk- och politisk-geografisk atlas, för svenska skolverket* 1859—60; *Kartbok för skolans lägre klasser; Skandinavisk atlas; Sveriges län*, med statistiska tabeller; *Atlas till Sveriges historia; Atlas öfver gamla tiden; Atlas öfver allmänna historien; Svensk historisk atlas; Planiglob för folkskolorna; Fysisk och politisk karta öfver Europa; Fysisk karta öfver Skandinaviska halfön; Politisk karta öfver Sverige-Norge; Serie af åtta fysiska och statistiska kartor öfver Sverige och Norge; Svenska väldets tillväxt och aftagande; Vikingatågen ooh fornnordiska handelsvägarna; Karta öfver Palestina; Sveriges kommunikationer; Reskarta öfver Sverige; Skandinaviska nordens historiska perioder; Planetsystemet; Geografisk-statistiska skoltabeller*, m. m. — Död d. 11 febr. 1892. — Ogift.

1\. **Messenius, Johannes,** häfdatecknare, dramaturg, universitetslärare. Född på Södra Freberga nära Vadstena i juli 1579. Föräldrar: mjölnaren *Johan Tordsson* och *Brita Andersdotter*. — Efter några års vistelse i Vadstena skola, där hans lyckliga naturgåfvor ådrogo sig hans lärares uppmärksamhet, skickades M. utan föräldrarnas vetskap af en präst, som tagit honom under enskild handledning, 1595 till jesuitskolan i Braunsberg, hvilken var anlagd förnämligast med beräkning på Nordens omvändelse, och där han insöp den böjelse för katolicismen, som följde honom under hela hans lif. Sedan han hastigt och med beröm genomgått detta läroverk, företog han åtskilliga resor, blef 1605 filosofie doktor i Ingolstadt samt i Prag af kejsaren utnämnd till poëta cæsareus. 1608 återvände han till Sverige, sedan han för att blidka den mot jesuiter och katoliker misstänksamme Carl IX utgifvit ett *Schema familiare* öfver dennes härkomst och släktskap med gamla regenthus och sändt sin hustru till Stockholm för att utverka lejdebref, samt utnämndes 1609 till juris et polit. professor i Uppsala. Här utmärkte han sig för sin outtröttliga flit. Emellertid råkade han och Johannes Rudbeckius i oenighet, som slutligen gick så långt, att Gustaf Adolf 1613 skilde dem från universitetet, i det han kallade Rudbeck till sin hofpredikant och satte M. till vårdare af riksarkivet samt året därefter till assessor i Svea hofrätt. Men M. hade icke varit ett par år i Stockholm, förrän han äfven där blef inveckladi nya och häftiga tvister. Dessa gällde Chesnecopherus, Tegel och några andra Carl IX:s gunstlingar, hvilka han vid sin ankomst till riket öfverhöljt med smicker, och hvilka å sin sida medverkat till hans befordringar. Våren 1616 trodde man sig upptäcka, att M. förehaft stämplingar till förmån för den polska grenen af vasahuset och fört en förrädisk brefväxling med Sigismund och jesuiterna. Den företagna rannsakningen slutade så, att M. dömdes till lifstids fängelse. Man har ansett, att M. förklarades skyldig hufvudsakligen på grund af den mäktige Tegels fiendskap, som han ådragit sig genom att göra anspråk på sin svärfader *Arnold Grothusens* indragna egendom, som T. slagit under sig. Han affördes och insattes den 30 nov. s. å. på Kajaneborgs fästning, långt upp i Finlands skogar, nära ryska gränsen. Här kvarhölls han i nära tjugu år. Slutligen tillät regeringen honom 1635 att få utbyta Kajaneborg mot Uleåborg, där han tillbragte sina sista lefnadsdagar och afled i nov. 1636. — Johannes M. hade ett eldigt lynne, snabb uppfattning och stor lätthet att uttrycka sig, i synnerhet på latinska språket, både på vers och prosa. Sin samtids filosofiska och teologiska lärobyggnader kände han i grund. Historia och vältalighet voro hans älsklingsstudier. Tillika ägde han en otrolig både förmåga och lust för arbete. Men dessa förtjänster fördunklades af hans fel: en gränslös självkärlek, som i allt, hvad som rörde hans egen person, ledde till de orimligaste påståenden; en bitterhet och trätlystnad, som hvarken lämnade honom eller andra i fred, och som i förening med vankelmod och opålitlighet i karaktären för alltid störtade honom i olyckan. — Af M. har man ej mindre än femtioåtta särskildt utgifna skrifter. Hans dramatiska arbeten, genom hvilka han ämnade att i femtio olika skådespel framställa hela svenska historien, men hvilka stannade vid sex, som i Uppsala ofta uppfördes af hans lärjungar, förtjäna beaktande, därför att han till ämne valde Sveriges historia. Det varför studenternas öfningar, han från början slog sig på dramatiskt författarskap och genom dessa arbeten väcktes hågen för svensk dramatisk konst. Vidare märkes det berömda arbetet *Scandia illustrata*, Sveriges första rikshistoria från syndafloden till M:s tid, synnerligen opar-

tiskt hållet, särskildt af stort värde för kännedomen af 1500-talet. Det blef först utgifvet af Peringskiöld 1700—05. Bland det öfriga må nämnas: *Theatrum nobilitatis suecanæ* 1616; *Chorographia Scandinaviæ* 1615; *Chronicon Episcoporum per Sveciam, Gothiam et Finlandiam* 1611 m. fl. — Gift 1607 med *Lucia Grothusen*.

2. **Messenius, Arnold Johan,** rikshistoriograf. Född i Danzig d. 9 april 1608; den föreg. son. — Vid åtta års ålder följde M. sina föräldrar till Kajaneborg, där han någon tid åtnjöt faderns undervisning. Men då man fruktade, att denne skulle uppfostra honom i katolska läran, fördes han på Gustaf Adolfs befallning 1621 till Stockholm för att erhålla luthersk uppfostran. Här anställdes med honom oupphörliga förhör om fadern, så att gossen slutligen förtviflad och uttröttad 1623 flydde ur riket. Då hans rymning endast förvärrade saken och föranledde en ny och strängare rannsakning med fadern, skyndade Arnold M. af sonlig ömhet tillbaka och lämnade sig frivilligt i svenska regeringens våld. Ehuru hvarken anklagad eller öfverbevisad om något förräderi, insattes han i fängelse, hölls 1624—26 fången i Stockholm samt därefter till 1640 i fängelse på Keksholm. När han sistnämnda år fick tillstånd att vistas i Åbo, hade hans fångenskap varat i sexton år eller jämnt hälften af hans uppnådda lefnadsålder. Han kallades nu till Stockholm samt fick i uppdrag att i Polen söka åt fäderneslandet förvärfva faderns manuskript till »Scandia illustrata», som modern efter den äldre M:s död medtagit till utlandet. M. hemförde äfven icke blott detta verk utan äfven viktiga svenska handlingar och erhöll underhåll af kronan och riksamiralen Gyllenhielm mot åliggande att skrifva Sigismunds och Carl IX:s historia. 1646 utnämndes han till rikshistoriograf och erhöll året därefter adelskap med flera hemman i Uppland till förläning. Olyckligtvis hade han ärft sin fars oroliga lynne, hvilket blifvit ännu häftigare och bittrare genom den långa fångenskapen. Han kastade sig i politiska stämplingar och blef snart en af hufvudmännen för de missnöjda under senare åren af drottning Kristinas styrelse. Vid denna tid hade tronföljaren Carl Gustaf, som uppehöll sig på Öland, mottagit en anonym skrifvelse, hvari, under de bätskaste utfall mot drottningen, Oxenstierna, De la Gardie m. fl., kronprinsen uppmanades att uppträda till fäderneslandets räddning och genast tillägna sig riksstyrelsen. Carl Gustaf skickade brefvet till drottningen, som redan fått kännedom om innehållet, och att M. eller dennes son Arnold d. y. vore författaren. Far och son ställdes till rätta och efter en rannsakning, som upptog endast en vecka, blefvo båda aflifvade d. 22 dec. 1651. — Gift tvenne gånger, sista gången med *Karin Nilsdotter*, änka efter biskop Johannes Bothvidi i Linköping. M. väckte skandal genom sin hårdhet som make och styffader samt uppträdde likaledes synnerligen hårdt mot sin syster och sina underhafvande.

3. **Messenius, Arnold,** statsbrottsling. Född på Keksholms fästning 1629; den föregåendes son. — Ehuru liksom far och farfar utrustad med en lycklig fattningsgåfva, hölls den yngre Arnold M. ej till allvarligare studier, utan fick en s. k. adlig uppfostran, mest beräknad för hof- eller krigstjänsten. 1647 antogs han till kammarsven hos pfalzgrefven Carl Gustaf, hvilken han en tid följde på hans resor i landet och under hans vistelse i Tyskland. Från pfalzgrefven kom han till dennes bror Adolf Johan, men skilde sig 1651 ur dennes hoftjänst för att göra en utländsk resa och fullkomna sig i de öfningar, som den tiden tillhörde en adelsman. Under Carl Gustafs resor hade den unge M. en gång blifvit sjuk och kvarlämnad till vård hos kyrkoherden Kristoffer Siggesson i Fors af Södermanland. Denne var känd för sitt häftiga och öfverspända lynne och hade vid 1650 års riksdag utmärkt sig för sina hetsiga politiska predikningar. Utan tvifvel bidrog Kristoffer icke obetydligt att sätta den unge kammarsvennens heta blod i svallning, hvilket säkert gick så mycket lättare, som M. fattat kärlek för prästens dotter. Huru som helst, skref han ej långt efter sitt tillfrisknande till arfprinsen Carl Gustaf det bref, hvari han uppmanade prinsen att bemäktiga sig kronan genom att undanrödja drottningen och de förnämsta stormännen, och som beredde såväl hans egen som faderns ofärd. Då domen fallit och fångarna sista gången möttes, föll sonen på knä för sin far och bad under tårar om hans tillgift för den olycka, han dragit öfver honom. Den äldre M. blef halshuggen på Norrmalmstorg och begrafven på Maria kyrkogård. Men den yngre, såsom den mest brottslige, afrättades utanför Norrtull och steglades på afrättsplatsen, d. 22 dec. 1651.

Mesterton. En skotsk släkt, som i midten af 1600 talet öfverflyttade till Sverige med *Jakob Mesterton*, handlande i Stockholm redan 1658 och sedermera bosatt i Karlskrona eller Karlshamn.

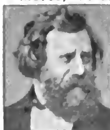
1. **Mesterton, Carl,** filosof. Född 1715 i Göteborg. Föräldrar: amiralitetskommissarien i Göteborg *Jakob Mesterton* och *Johanna Maria von Gerdes*. — Sedan M. blifvit filosofie magister i Lund 1738, reste han utomlands och uppehöll sig i fem år vid holländska och tyska universitet, där han i synnerhet studerade filosofi, och utnämndes efter sin hemkomst 1746 till professor i detta läroämne i Åbo. Promoverad teologie doktor 1752, utbytte han 1767 sin filosofiska lärostol mot tredje professuren i teologiska fakulteten och afled i Åbo d. 29 nov. 1773. — Från M:s läraretid daterar sig Wolfska filosofiens inträde vid Åbo universitet, äfvensom ett lifligare intresse för filosofiskt studium i allmänhet vid detta lärosäte. För nybegynnare utgaf han läroböcker i logik och ontologi, psykologi och naturlig teologi, hvarjämte han riktade den akademiska litteraturen med en mängd filosofiska disputationer. — Gift med *Johanna Katarina Papke*.

2. **Mesterton, Carl Benedict,** universitetslärare, läkare, kirurg; den föreg. sonsons son. Född i

Åbo d. 30 april 1826. Föräldrar: stadskassören *Carl Daniel Mesterton* och *Anna Maria Stahre.* — Efter förberedande studier vid Åbo högre elementarskola blef M. student i Uppsala 1843, aflade med. kand.-examen därstädes 1852, blef medic. licent. 1854 samt medicine doktor 1855 och kirurgie magister 1856. Sedan han tjänstgjort såsom amanuens och därefter som underkirurg vid Serafimerlasarettets kirurgiska klinik 1854—56, förordnades han det sistnämnda året till docent i kirurgi vid Uppsala universitet, förestod 1856—57 professuren i kirurgi och obstetrik och utnämndes 1857 till innehafvare af lärostolen i dessa vetenskaper. Dels på egen bekostnad, dels såsom Letterstedtsk stipendiat företog han resor i Tyskland, Belgien, Frankrike, Österrike, Italien, Holland och England. Ledamot af Vet.-societeten i Uppsala, Societas medica fennica m. fl. sällskap. M. visade stor skicklighet och nit som lärare och i den därmed förenade befattningen som öfverkirurg vid Akademiska sjukhuset och länslasarettet i Uppsala, hvilkas gemensamma byggnad, fullbordad 1867, uppfördes under hans öfvervakande. Kirurgiska polikliniken och barnbördsanstalten i Uppsala inrättades 1859 på hans initiativ. Led. af den s. å. tillsatta kommittén för ordnande af den medicinska undervisningen i Sverige, uppträdde M. kraftigt mot förslaget om denna undervisnings centraliserande till Stockholm och utgaf 1860 och 1863 två broschyrer i frågan. M. var äfven mycket ansedd såsom enskild praktiserande läkare. — Död i Uppsala d. 7 april 1889. — I Uppsala universitets årsskrift, Hygiea och isynnerhet i Uppsala Läkareförenings förhandlingar har han meddelat en mängd iakttagelser och uppsatser af medicinskt och kirurgiskt innehåll. — Gift 1852 med ***Maria Johanna Weman.***

Meves, Friedrich Wilhelm, ornitolog. Född d. 14 april 1814 i Delligsen i hertigdömet Braunschweig, där fadern *Ludvig Meves* var präst; modern *Augusta Lüders.* — Redan i sina barnaår visade M. en liflig håg för naturvetenskaperna, i hvilka han erhöll handledning af sin far, som själf var stor vän af naturalhistorien. När fadern aflidit, upptogs han, tretton år gammal, af sin morfader, som var präst i en braunschweigisk by, och åtnjöt i hans hem uppfostran och undervisning till 1829, då han kom i lära hos en apotekare i Elbingrode-am-Harz. Efter en femårig lärokurs utexaminerad till provisor, erhöll han mera ledighet till fortsättning af sina studier i språk och naturvetenskap samt var lycklig nog att kunna välja sina konditioner å platser, som voro gynnsamma för ornitologiska iakttagelser, såsom Mühlhausen i Thüringen, Ottendorf vid Elbes utlopp, Heiligenhafen, Kiel m. fl. 1840 inskrefs han vid universitetet i sistnämnda stad till »studiosus medicinæ et rerum naturalium» och anställdes såsom amanuens vid anatomisk-zoologiska museet därstädes samt hade den lyckan att i den bekante ornitologen Fr. Boie finna en gynnare och vän. Året därefter erbjöds honom konservatorsbefattningen vid riksmusei i Stockholm zoologiska samlingar, hvilken plats han tillträdde våren 1842 och innehade till 1877. Till M:s många förtjänster om den zoologiska delen af riksmuseum hör icke minst att ha infört representerande serier af fågelarterna i deras olika utvecklingsstadier samt att vid prepareringen hafva ägnat en synnerlig uppmärksamhet åt det egendomligt plastiska i hvarje djurkropps form. För vetenskapliga, särdeles ornitologiska, forskningar företog han en mängd resor till Öland, Gotland, Skåne, Västergötland, Jämtland, nordvästra Ryssland, Ural, Schweiz, Frankrike, Holland, Tyskland m. fl. och medförde från dessa färder värderika naturföremål för riksmusei samlingar. I tryck meddelade han en mängd uppsatser i Öfversigt af k. Vetensk.-akad:s förhandlingar, såsom: ***Om färgförändringen hos foglar med och utan ruggning*** 1854, ***Till Gotlands Fauna*** 1856, ***Till Norra Sveriges ornithologi*** 1858, ***Om den röda färgen hos Gypaëtus*** 1860, ***Bidrag till Sveriges ornithologi*** 1868, ***Ornithologiska iakttagelser i nordvästra Ryssland*** 1871 — spridda meddelanden i Naumannia, Journ. für Ornithologie; Proc. of the Zool. Society, Dressers the Birds of Europe m. m. M. ledde utförandet af figurerna till den af A. E. Holmgren med text försedda ***Atlas öfver Skandinaviens däggdjur*** 1878. — Ledamot af flera utländska naturhistoriska samfund. — Död i Stockholm d. 10 april 1891. Gift 1844 med ***Ida Lappe,*** dotter af skalden Karl Lappe och lycklig öfversättarinna af flera Runebergs poetiska arbeten m. m.

Meyer, Ernst Fredrik Wilhelm, affärsman, politiker. Född i Karlshamn d. 5 dec. 1847. Föräldrar: grosshandlaren *Carl Wilhelm Sigismund Meyer* och *Carolina Dorotea Juliana Schröder.* — Efter studier vid Karlshamns läroverk och Dresdens handelsinstitut, fullkomnade M. ytterligare sin merkantila utbildning genom anställning å kontor å utländska handelsorter till 1870, då han återvände till fäderneslandet som biträde i trävaruexportfirman Winberg & Meyer i Karlshamn, i hvilken han 1874 ingick som delägare. Vid sidan häraf anlitades M. tidigt i allmänna värf som landstingsman, stadsfullmäktig m. m. och valdes 1881 till ledamot af Andra kammaren, i hvilken egenskap han fungerade till och med 1885 års riksdag. Under denna tid tillhörde han den del af den s. k. centern, som understödde 1883 års härordningsförslag. Vid majriksdagen 1887 valdes han som frihandlarnas kandidat, med särskild uppgift att verka för den spanska handelstraktaten, för hvilken han ock inom bevillningsutskottet inlade ett intresseradt arbete. Han var sedermera borta från politiken till 1897 års riksdag, då han åter intog plats i Andra kammaren som representant för Blekinges mindre städer. Han kom nu snart att spela en mera uppmärksammad roll än förut, tack vare sin mångsidiga

erfarenhet och sitt urbana sätt att häfda sina i hufvudsak moderat-konservativa, men dock i mångt och mycket om vaken blick för tidens kraf vittnande, åsikter samt icke minst den aktningsvärda själfständighet, hvarmed han icke drog sig för att ställa sig i harnesk mot äfven af dagens kastvindar uppburna tankeströmningar. Ett uttryck för den aktning, den utom partierna då stående M. förvärfvade, var hans inval i bevillningsutskottet vid 1898—1902 års riksdagar. Då han städse prononcerat sig som frihandlare, väckte dock hans utnämning till statsråd och chef för finansdepartementet vid den andra Boströmska ministärens bildande d. 5 juli 1902 stort missnöje inom det protektionistiska lägret. Han visade sig dock snart mäktig konsten att afvinna riksdagen ett villigt öra för sina önskningar hvilket icke minst får tillskrifvas hans manliga, franka, från all affektation fria, uppträdande och det goda humör, hvarmed han förfäktat sina framställningar. — Gift 1874 med *Beate Kall.*

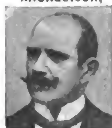
Meyer, Gerhard, styckgjutare. Född i Stockholm d. 1 aug. 1704. Föräldrar: *Gerhard Meyer,* hvilken liksom sin fader, *Johan Meyer,* hade k. privilegium å styckgjuteriet i Stockholm, som uppbyggts af den från Tyskland inkomne Johans far Gerhard Meyer, samt *Katarina Kammecker.* — Vid sex års ålder förlorade M. sin far, och tio år därefter erhöll han af konung Fredrik I bekräftelse på den styckgjutarsyssla, fadern innehaft. Efter någon tids vistelse i Uppsala anträdde han 1724 en resa till kontinenten, där han, genom att låta anställa sig som arbetare vid de större gjuterierna, inhämtade en noggrann kännedom om allt det nya, som kunde vara af gagn i hans yrke. Återkommen till Sverige 1727, öfvertog han i början af följande året ledningen af det k. gjuteriet i Stockholm, hvarifrån en mängd utmärkta gjutarbeten snart utgingo och fördelaktigt vittnade om styresmannens skicklighet. Bland verk af mera monumental art, som under en tid af år utfördes vid det Meyerska gjuteriet, må nämnas: bröstbild af Carl XII, modellerad af Bouchardon, samt dylika af Fredrik I och Adolf Fredrik, de medaljonger och troféer i brons, som pryda västra och södra fasaderna af slottet samt Karolinska grafkoret i Riddarholmskyrkan, det vackra postamentet under predikstolen i slottskapellet, Gustaf Vasas staty på Riddarhustorget och Gustaf II Adolfs på torget med samma namn, båda modellerade af L'Archevesque, m. m. Det sistnämnda gjutningsarbetet blef emellertid misslyckadt, så att ciseleringen tog en lång tid i anspråk. Jämte denna konstutöfning sysselsatte han sig med arbeten och uppfinningar af rent teknisk art. Så uppfann han och införde en ny borrningsmetod för kanoner, använde först stålbeklädnad kring fänghålet på metallkanoner, uppfann ett slags nya och säkrare krutprofvare, än de förut brukliga o. s. v. M. blef 1730 sprutmästare vid k. slottet och Stockholms stad samt 1747 direktör vid Stockholms stads brandförsäkringsverk. 1752 sålde han sitt gjuteri till kronan. 1766 erhöll M. öfverdirektörs titel och 1775 adelsskap, ehuru han ej tog inträde på riddarhuset, invaldes till ledam. af Vet.-akad. m. m. 1775 skänkte han till Målare- och bildhuggareakademien sitt vid Röda bodarna belägna hus, hvarför akademien till betygande af sin tacksamhet lät öfver honom slå en medalj och kallade honom till sin hedersledamot. Död i Stockholm d. 11 nov. 1784. — Gift 1728 med *Maria Juliana Kammecker.* — Äldste sonen *Gerhard M.,* f. 1728, efterträdde honom 1772 som k. styckgjutare och afled 1797. Med dennes död upphörde släktens mer än 150-åriga innehafvande af k. styckgjuteriet.

Michaëli, Louise Charlotte Helene, f. Michal, skådespelerska, sångerska. Född i Stockholm d. 17 maj 1830. Föräldrar: kantorn vid Jakobs församlings kyrka, korsångaren vid k. teatern *Henrik Gustaf Michal* och *Sara Helena Malmgren.* — Fru M. antogs vid sitt nittonde år till elev vid k. operan och debuterade som *Elvira* i »Don Juan» s. å. 1852 anställdes hon som skådespelerska vid lyriska scenen, där sångundervisningen då leddes af Julius Günther, och stannade här till 1854, då hon företog en studieresa till Paris och London, i hvilken sistnämnda stad den berömde Garcia befann sig och för en tid blef hennes lärare. Sitt rykte, äfven utom fäderneslandet, som en sångerska af betydande rang, grundlade hon genom de gästroller och konserter, hon under de två följande åren 1855—56 gaf i Köpenhamn samt flere af Nordtysklands förnämsta städer! Och med detta rykte återvände hon sistnämnda år till Stockholm, där hon tog nytt engagement vid k. operan för tre år, från 1856—59. För den ovanliga framgång, hon nu äfven vann i den komiska genren, lär hon i ej obetydlig mån haft att tacka det intresse, hvarmed Foroni omfattade hennes konstnärsskap. Efter den kontrakterade tidens utgång företog hon en ny konstresa, besökte flere af kontinentens och Storbritanniens förnämsta städer och tog för en tid anställning vid Her Majestys Theatre i London, då hon hade den lyckan att af Nordens största sångerska, Jenny Lind, som äfven befann sig i London, erhålla icke allenast en välvillig uppmuntran, utan de bästa praktiska råd och den säkraste vägledning, som den tiden torde stått att vinna. Hon sjöng under dessa år äfven i Tyskland, Nederländerna, Norge, Danmark och Finland. Hemma uppträdde hon mot särskildt arvode 1860 samt 1862—64 på k. teatern, hvarefter hon för fem år tog fast anställning därstädes. Hon bibehöll nästan utan afbrott detta förnyade engagement till 1873. Förlusten af hennes enda barn 1870 samt sorgen öfver makens något senare inträffade död kom hennes hälsa att vackla och hösten 1873 sökte hon i Södern bot och vederkvickelse, men återkom 1874 med fullt utbildad lungsot och afled i Stockholm d. 23 febr. 1875. — På vår k. scen innehade Louise M. såsom sångerska länge en plats, som ställde henne utom all täflan. Om möjligt ännu

större framstod hon i kyrkomusiken, där hennes oändligt sköna, mjuka och välklingande sopran endast torde varit öfverträffad af Jenny Linds. Den rena, sköna klangfärgen i rösten var något underbart, om också stämman icke var öfvermåttan stor. Fru M. var särskildt framstående i tolkningen af det sublima, lugna och ädla. — Bland de betydande sångroller, hon tolkat, må nämnas: *Grefvinnan* i »Figaros bröllop», *Anna* i »Don Juan», *Pamina* och *Nattens drottning* i »Trollflöjten», *Isabella* i »Robert», *Bertha* i »Profeten» och i »Nürnbergerdockan», *Agatha* i »Friskytten», *Linda, Leonora* i »Kung Carls jakt», *Elvira* i »Ernani», *Mathilda* i »Vilhelm Tell», *Rezia* i »Oberon», *Leonora* i »Trubaduren», *Marie* i »Regementets dotter», *Margareta* i »Hugenotterna», *Norma, Selika* i »Afrikanskan» m. fl. — Fru M. innehade medaljen Litteris et artibus, kallades till led. af Mus. akademien och utnämndes till hofsångerska 1854. — Gift 1860 med *Charles J. Michaeli.*

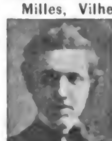
Michaelson, Knut Gottlieb, dramatisk författare. Född i Stockholm d. 1 april 1841. Föräldrar: grosshandlaren och brukspatronen *August Michaelson* och *Hilda Kristina Strokirk.* — Student i Uppsala 1859, studerade M. där till 1863, hvarefter han som disponent bosatte sig å Schebo bruk i Stockholms län. Sedan denna bruksegendom, hvari M. var störste delägare, 1903 försålts, flyttade han till Stockholm. M. har gjort sig känd som en spirituel dramatisk författare, hvilken bildat sig efter franska mönster, ledigt behärskar scenens teknik och skrifver en fyndig dialog. Utom mindre pjäser, tillfällighetsstycken m. m., har han skrifvit *Marguerite* 1881, *Markis de la Ferrière* 1884, *Ett val* 1886, *Återgång* 1887, *Moln* 1890, *Skandalen i natt* 1891, *Ett ungkarlshem* 1892, *Förr i världen* 1893, *Unge grefven* 1895, *En skugga* 1900. — Alla dessa stycken ha uppförts på *Dramatiska teatern* eller *Svenska teatern* i Stockholm, i svenska landsorten, Finland, Danmark o. s. v. — Gift 1867 med *Katarina Helena (Kate) Arfwedson.*

Millén, Johan Anton, biskop. Född d. 10 jan. 1811 i Åsele socken i Lappmarken, där fadern, *Erik Millén,* var skolmästare och sedan kyrkoherde. — Student i Uppsala 1830, promoverades M. 1836 till fil. magister och blef teologie kandidat 1840. Omedelbart därefter kallad till docent i teologiska fakulteten, antog han prästerlig ordination 1842 och aflade s. å. pastoralexamen. 1842—43 gjorde han en utländsk vetenskaplig resa, besökte därunder Göttingen, Berlin, Tübingen, Bonn m. fl. tyska universitet och vikarierade efter sin hemkomst, dels som lektor vid Stockholms gymnasium, dels som Kalseniansk professor i Uppsala, tills han i dec. 1845 utnämndes till teol. lektor i Karlstad. Rektor därstädes från och med höstterminen 1847 och intill gymnasii förening med skolan samt därefter det förenade läroverkets rektor till i maj 1858. 1850 befordrades han till kyrkoherde i Hammarö prebendepastorat och bevistade såsom riksdagsfullmäktig riksmötet 1856—58, blef 1856 utnämnd till kyrkoherde i Ör, hvilket ämbete han skulle tillträda 1859, samt utnämndes, sedan Agardh aflidit, till biskop i Karlstads stift 1859. M. erhöll 1859 teologie doktorsvärdigheten. Med god hälsa bevistade han riksdagen 1862—63 och stod just i begrepp att därunder göra ett kort besök i sitt hem, då han plötsligt öfverraskades af döden i Stockholm d. 11 sept. 1863. Såsom författare är han hufvudsakligen bekant för ett grekiskt lexikon till Nya Testamentet. — Gift 1846 med *Kristina Margareta Charlotta Johanna Boije.*

Milles, Vilhelm Carl Emil Anderson, bildhuggare. Född i Lagga, Stockholms län d. 23 juni 1875. Föräldrar: majoren *Emil Anderson* och *Valborg Tisell* — M. var i fyra år elev i Paris vid Ecole des beaux-arts och hade där till lärare Injolbert, Rollard, Fremiet m. fl. Bland hans arbeten märkas: *ung flicka,* utställd 1900; *under strejken,* grupp, halffigurer, samt fontänerna *grodungar* och *sjökonungens döttrar* i brons å Ludvigsbergs galleri, 1900; *première frisson* samt statyetterna *dansös,* brons, och *Salome,* förgylld brons, båda utställda 1901. — En berömd man blef den unge bildhuggaren genom skissen till sitt *Sten Sture-monument,* visande den store befriaren till häst, tätt omgifven af den beväpnade bondehären, ett konstverk som måhända kommer att, en gång utfördt, uppställas i närheten af Uppsala. Genom den kraft och den idé af fast samling mellan anföraren och de djupa leden, som genomgår monumentet, är detta ovanligt framstående. M. har vidare utfört en monumental byst i brons, af *professor Julius Kronberg,* i Göteborgs museum, *lekande elefanter,* grupp utförd i en fransk stenart, Nationalmuseum, m. m. — Ogift. — Systern, *Ruth Milles,* f. 1873, har äfven gjort sig känd som talangfull skulptris.

Minton, Tomas, läkare. Född d. 29 nov. 1804 på Nordsjön under föräldrarnas flyttningsresa från England till Danmark. Föräldrar: fabriksidkaren *Charles Minton* och *Karolina Finck.* — Efter faderns död öfverflyttade modern med sin 5-årige son till Helsingborg, där han begagnade skolan, hvarefter han blef student i Lund 1821. Med. kand. 1828, med. licent. 1829, erhöll M., efter att ha utgifvit och offentligen försvarat en akademisk afhandling: *Observationes circa prophylaxin in morbis contagiosis acutis,* medicine doktorsdiplom 1831. Anställd s. å. såsom bataljonsläkare vid Helsinge regemente, förordnades han att tillika vara extra provinsialläkare i Ljusdals distrikt och utnämndes 1832 till provinsialläkare i Söderhamn. 1837 företog han en vetenskaplig

resa till England och Frankrike, erhöll på egen begäran afsked från provinsialläkartjänsten 1841 och nedsatte sig samma år i Stockholm såsom enskild praktiserande läkare. Här erhöll han snart en mycket vidsträckt verksamhet i sin egenskap af ögonläkare. Hvad som gaf ytterligare värde åt hans vetenskapliga bemödanden, var hans stora välgörenhet. — M. afled i Stockholm d. 15 maj 1866. — Gift 1843 med *Susette Dolder*.

Mittag-Leffler se **Leffler M. G. Mittag-.**

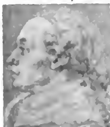
Modée. Släkten, hvars adliga ättegren nu är utgången i Sverige, är bördig från Brabant och härstammar från en rådsherre i Utrecht, *Cornelius Modeus*. Den adlades 1663 med namnet Modée genom öfverstelöjtnanten vid Västgöta regemente till fot *Reinhold M.*, hvilken sedermera blef öfverste för drottning Ulrika Eleonoras lifregemente och kommendant i Malmö.

1. **Modée, Reinhold Gustaf,** lagsamlare. Född d. 13 mars 1698. Föräldrar: öfversten och kommendanten på Bohus fästning *Julius Modée* och friherrinnan *Emerentia Maria de Mortaigne*. — Efter att 1717 ha ingått som auskultant i Göta hofrätt och 1718 jämväl vunnit inträde i k. kansliet, befordrades M. därstädes sistnämnda år till kopist i tyska expeditionen, 1719 till kopist i kanslikollegii expedition, 1720 till kanslist i utrikesexpeditionen och 1728 till registrator. Befordrad till sekreterare i kanslikollegium 1740, tjänstgjorde han två år därefter såsom kommissionssekreterare vid fredsslutet i Åbo, blef assessor vid därvarande hofrätt 1746 samt tog afsked 1750, då han erhöll kanslirårds titel. — Död d. 10 april 1752. — I Sveriges juridiska litteratur intager M:s namn ett framstående rum genom det af honom 1742 påbörjade stora lagverket: *Utdrag utur alle ifrån den 7 dec. 1718 utkomne publique Handlingar, Placater, Förordningar, Resolutioner och Publicationer etc.* 1742—1829. Af detta omfattande verk utkommo ej mer än de fyra första delarna under M:s lifstid, den sista först 1829. Han har äfven gjort ett *Utdrag af de emellan H. K. Maj:t och Kronan Sverige å ena och utrikes magter å andra sidan sedan 1718 slutna Alliance-Tractater och afhandlingar*, hvilket arbete icke heller utkom förrän efter hans död. 1761. Mindre kändt är, att han äfven var en af våra tidigare dramatiska författare, i det han för »Kongl. svenska teatern» skref de äfven tryckta komedierna: *Håkan Smulgråt* tr. 1739, uppförd 1738, *Fru Rangsjuk* tr. 1741, uppförd 1738, och *Dårhuset* 1741. — Gift 1728 med friherrinnan *Hedvig Eleonora Lindhielm*.

2. **Modée, Carl Vilhelm,** amiral. Född d. 31 mars 1735; den föregåendes son. — När M. vid tjugu års ålder vunnit löjtnantsgraden, sökte och erhöll han tillåtelse att för sin praktiska utbildning ingå vid franska flottan, med hvilken han deltog i aktionen mot engelsmännen vid deras landstigning på ön Daik och i den sjöbatalj, som levererades dem af marskalken de Constances flotta. Efter sin hemkomst till Sverige befordrades han till kaptenlöjtnant 1763, major 1773 och till öfverstlöjtnant vid första volontärregementet samt placemajor i Karlskrona 1774. Vid ryska krigets utbrott 1788 erhöll han befälet på skeppet Hedvig Elisabet Charlotta, om sextio kanoner. I slaget vid Hogland ådagalade han det mest lysande mod och var med sitt skepp inne i den häftigaste elden. Samma utmärkta tapperhet ådagalade han några dagar senare i sjöslaget vid Ölands norra udde och befordrades kort därefter till konteramiral. Efter freden 1790 befordrad till kommendant i Karlskrona, utnämndes han 1792 till öfverståthållare i Stockholm och blef 1795 amiral och öfverkommendant i Karlskrona. — M. lämnade 1797 öfverkommendantsbefattningen och afled under ett tillfälligt besök på Dömestorp i Halland d. 22 okt. 1798. Gift 1772 med grefvinnan *Ebba Ulrika Sparre*.

Modéer, Adolf, skriftställare. Född i Karlskrona d. 15 april 1739. Föräldrar: bokhållaren vid amiralitetet *Lorenz Modeerus* och *Anna Beata Ekengren*. — Student i Lund 1754, började M. tjänstgöra i landtmäteristaten och synes under 1760-talets förra hälft haft anställning i Kalmar län. Vid 1769—70 års riksdag var M. sekreterare i kammar-, ekonomie- och kommersedeputationen. 1771 befordrades han till ord. landtmätare i Gäfleborgs län, sedan han föregående år blifvit vald till Svenska patriotiska sällskapets förste sekreterare, i hvilken egenskap han utgaf dess »Handlingar,» 1770—82, »Hushållningsjournal», 1776—89, och »Ny Journal uti hushållningen», från 1790. Öfverhopad af göromål, begärde och erhöll han 1776 afsked från landtmätaretjänsten med bibehållande af lönen. — Död i Stockholm d. 16 juli 1799. — Såsom författare intager han ett märkligt rum genom mängden och beskaffenheten af sina skrifter, hvilka sysselsätta sig dels med statsekonomiska, pedagogiska och naturhistoriska ämnen, dels äro af historiskt innehåll. Några af de viktigaste må här uppräknas: *Samling af K. förordningar m. m. rörande landtmäteriet* 1765, *Försök till en allmän historia om Svea rikes handel* 1770, *Om nyttan för Sverige af handel och nybyggen i Indierna och på Afrika* 1776, *Handbok, innehållande huru mycket arbetsfolk samt tid och ämnen till åtskilliga göromål erfordras* 1780, *Anledning till stenrikets uppställning på stadgade grunder* 1785, *Bibliotheca helminthologica* 1786, *Skrifter af sällskapet för allmänne medborgerlige kunskaper* 1794—98, *Anledning för sockenskolmästare till deras sysslas berömliga förvaltande* 1796, *Lärobok särdeles för allmogens barn* 1797—98, *Försök til en lärobok eller undervisning uti de förste begreppen för allmogen* 1796, *Läsning för menige man* 1798, *Inledning til närmare kunskap om svenske mynt och skådepenningar* 1796, en mängd rön i Vetenskapsakad. handl., fem prisskrifter i Patriotiska sällskapets handlingar o. s. v. Att M. bland sin tids lärde åtnjöt ett betydligt

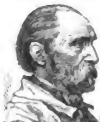
anseende, bestyrkes dels af hans ledamotskap i Vetenskapsakad., i Vet.- och Vitt.-samhället i Göteborg, Fysiografiska sällskapet i Lund och flera utländska vetenskapliga samfund, dels däraf, att tvenne för svenska insektfaunan nya arter efter honom blefve uppkallade, nämligen: *Pyralis Modeeriana* och *Galleruca Modeeri*. I »Skrifter af Sällskapet för allmänna medborgerliga kunskaper», som M. till största delen författade, påträffas de mest betydande resultaten af hans studier. Han visade sig däri vara en i ovanlig grad fördomsfri och skarpsynt person, som bl. a. talar för kvinnans rätt till likställighet med mannen, handels- och näringsfrihet, svenska jordens jämnare beskattning, folkundervisningen o. s. v. — Gift med *Anna Margareta Brun*.

Molander, Johan Harald, skriftställare, teaterregissör. Född i Stockholm d. 17 mars 1858. Föräldrar: öfverläkaren *Johan Molander* och *Augusta Dybeck*. — M. studerade vid Uppsala universitet 1877—81, var 1884—86 anställd som regissör vid Nya teatern i Stockholm och bestred 1886—93 intendentsbefattningen vid Nya teatern i Helsingfors. 1893—94 ledde han teaterturnéer och blef 1896 intendent vid Vasateatern i Stockholm samt sedermera, då Albert Ranft i maj 1898 inköpte Svenska teatern, intendent därstädes. Död i Stockholm d. 22 nov. 1900. — M. har för scenen författat åtskilliga arbeten, såsom komedien *Rococo*, 1882, sorgespelet *Furstinnan Gogol*, 1883, komedien *Vårflod*, 1884, skådespelet *Beatrice*, 1887, lustspelet *Flirtation*, 1893, m. m., hvilka pjäser äro utmärkta af hans skarpa blick för det sceniska och hans stora förmåga att skrifva en god och, där så fordras, kvick dialog. 1895 utgaf M. *Ibsen i västfickformat*, parodier på Ibsenstycken, delvis efter ett arbete af engelsmannen Anstey, präglade af M:s ovanliga esprit. Romanen *En lyckoriddare*, 1896, behandlande Lars Wiwallius' lefnad, innehåller briljanta beskrifningar med brokig tidsfärg, ty som kännare af gångna tiders yttre lif och språkliga uttryckssätt öfverträffas M. knappast af någon. M. dramatiserade sedermera denna roman, 1900, och pjäsen hade på Svenska teatern stor framgång. Som bearbetare och öfversättare för scenen var M. i ovanlig grad framstående, såsom framgår bland annat af hans utmärkta tolkning af Rostands »Cyrano de Bergerac», 1900, hvari de största svårigheter äro öfvervunna på det mest lyckade sätt. I besittning af stora kunskaper på åtskilliga områden, af rik fantasi och utmärkt artistisk blick, var M. en ypperlig teaterregissör, i synnerhet när det gällde att sätta upp stora stycken med pomp och ståt, och han hade äfven mycken instruktionsförmåga. Teater- och musikexpositionen vid Stockholmsutställningen 1897 var till stor del M:s verk, och han uttänkte då äfven planen för de billighetståg, som från aflägsna landsändar och Norge förde folk till Stockholm. Efter M:s död utgafs 1901 hans *»Strödda skizzer och berättelser»*, innehållande bl. a. den lyckade Stockholmsskildringen »Farbror Kuno Ottokar», resebref samt krönikeartade humoresker och skizzer, som förut stått att läsa i en daglig tidning. — »Fantasiens öfverdåd, en spetsig och kvick tankes infallsrikedom, en otvungen berättargåfva, en virtuos' formtalang och lust att muntra och briljera — se där hans arbetens inspirationskällor.» — Gift med skådespelerskan *Lydia Sofia Katarina Wessler*.

Molin, Erik, religionssvärmare. Född i Gäfle omkring 1709, studerade M. en tid i Uppsala 1727 och ingick vid landskansliet. Men drifven af ett svärmiskt religionsnit, som han ansåg för en högre andes ingifvelse, begynte han 1729 med konsistorii tillstånd predika, hvarjämte han tjänstgjorde som lärare vid en fattigskola till 1732, då han erhöll anställning vid ett handelskontor i Strängnäs. Det visade sig dock snart, att M. blifvit hänförd af de den tiden synnerligt fruktade Dippelska lärosatserna — M. hade som student låtit starkt inverka på sig af Dippel, som då befann sig i Stockholm, — hvarför han både af konsistorium och hofrätt förbjöds att vidare predika. Då han ej ville ställa sig dessa utslag till efterrättelse, insattes han i ett lindrigt fängelse, hvarunder han flitigt besöktes och uppmanades af åtskilliga präster att afstå från sina meningar. När han envist fasthöll vid dessa och nekade att omfatta statskyrkans dogmer, dömdes han till ständig landsflykt samt ålades att göra ärkebiskopen och d. v. pastor primarius Alstrin skriftlig afbön för de svåra utlåtelser, han haft om dem. M. sattes 1739 på ett fartyg och öfverfördes till Stralsund. Han uppehöll sig därefter någon tid i Rostock, sedermera i Altona och slutligen i Amsterdam, där han omkring 1741 fick anställning på Grills kontor. Men äfven här, under det han vid handelspulpeten sysslade med siffror och räkningar, fortfor han att genom sina skrifter, än på holländska, än på svenska och latin, söka försvara sina trossatser och värfva anhängare åt en lära, som han ända intill döden ansåg för den rätta, samt att få sin dom upphäfd eller mildrad. — Han afled i Amsterdam den 28 juli 1752.

Molin, Johan Peter, bildhuggare. Född i Göteborg d. 17 mars 1814. Föräldrar: bagaren *Anders Molin* och *Johanna Britta Boustedt*. — Sonen sattes tidigt i skola och ställdes sedan i handel, hvarjämte han hemma hos fadern emellanåt fick öfva sig i bageriyrket, så att han 1830 erhöll fullmakt att vara »rättskaffens gesäll» i bageryrket. 1834 besökte han ett halft år konstakademiens antikskola men återvände sedan på faderns önskan till handelsboden och öfvertog efter några år faderns bageri. Han skaffade sig emellertid undervisning i teckning samt sysslade med modellering och galvanoplastik. Vid festen i Göteborg 1843 med anledning af Carl XIV Johans 25-års regeringsjubileum behöfdes en byst af monarken, som M. modellerade efter en vanlig slant. Arbetet var lyckadt och flere af stadens mest inflytelserika män började intressera sig för M., som nu begaf sig till Köpen-

hamn, där Thorvaldsen då nyss hemkommit från Italien. Af den store mästaren fick han åtskilliga goda råd och begynte sin konstnärsutbildning kort därpå i medaljören Christensens atelier. Efter tvenne års studier hos denne konstnär, följde han dansken Marstrand till Paris, men stannade endast där en månad, hvarefter han fortsatte färden till Rom. Det första arbete, han hemsände därifrån, och hvarigenom allmänheten fick göra bekantskap med den lofvande konstnären, var en *Amor*, som inköptes af kronprinsen Carl 1847. M:s andra arbete i ordningen *Herdegosse på en klippa* köptes vid världsutställningen i London 1851 af svensk privatman. M. utförde vidare *Ingeborg* 1848, *Den sofvande bacchantinnan*, som förskaffade honom en resepension, *Amoriner* 1850, *David med slungan* 1851, m. m. Han kvarstannade i Rom till 1853, ehuru hans vistelse där tidtals afbröts af resor för hälsans vårdande och af ett besök i fäderneslandet för att modellera den staty af Oscar I, som nu pryder Göteborgs börs. Återkommen till Sverige nämnda år, utnämndes han till vice professor vid konstakademien, invaldes till en af akademiens ledamöter — agré blef han 1848 — och blef ordinarie professor 1855. Nu utförde han för nationalmuseums fasad *trenne genier* samt *Nic. Tessins bild* och modellerade *Ehrenstrahls*, *Tegnérs* och *Wallins byster*. *Den neapolitanske fiskargossen* blef också nu färdig. Under en 1859 företagen konstresa till Paris fulländade han gruppen *Bältespännarne*, hvilken, i början klandrad, höjde hans rykte i jämnbredd med samtidens berömdare konstnärers. Hans nästa stora arbete var hans bekanta *Fontän*, som, utförd i gips för att pryda 1866 års skandinaviska industriexposition i Stockholm, nu finnes gjuten i brons och har sin plats i Kungsträdgården. Hans tredje monumentala konstverk, modellen till *Carl XII:s staty*, fullbordades vid samma tid och har liksom den förenämnda blifvit gjuten i brons och upprest i Kungsträdgården. Utom de nu uppräknade utförde M. många andra arbeten såsom en *kolossal byst af Thorvaldsen*, *bröstbyster af A. Retzius*, *Isr. Hwasser*, *Wadman*, *excell. Trolle-Bonde*, *Fr. Schartau* o. s. v. — Död efter en längre tids sjuklighet å Ekudden vid Vaxholm d. 29 juli 1873. — »M. är som konstnär först och främst *improvisatör*. — I fontänen visar M:s konstnärsskap både sin styrka och sin svaghet, styrkan i den friska fläkt af osökt poesi, som genomgår det hela, i den lätta flyktiga, men kraftiga improvisationen, svagheten i det plastiska genomförandet af de olika figurerna. — Det, som dominerar i Bältesspännarne, är det koncentreradt dramatiska i situationen, den smidigt afvägda grupperingens liflighet, den i de båda kämparnes hållning och rörelse åskådligt gifna karakteristiken, jämvikten mellan å ena sidan den samlade, lugna styrkan och å den andra den eldfulla, ungdomliga djärfheten och vigheten. Så väl i denna grupp som i fontänen är det slutligen — eller kanske i första rummet — det nordiska *i lynnet* — om också ej i formen — som talar högst och tydligast. — Bland dem af våra konstnärer, som hjälpt till att »för vår konst eröfra vår egen forntid», innehar M. den ej minst betydande platsen. I kanske högre grad än någon af de andra har han förstått att göra de nordiska ämnena populära, att väcka intresse för dem». — Gift 1854 med *Emma Amalia Erhardina Broberg*.

Molin, Lars, präst, riksdagsman. Född i Kumla socken i Västmanland d. 25 nov. 1657. Son af kommi-

nistern därstädes *Jonas Molinus* och *Anna Kumblæus*. — Student i Uppsala 1677, var M. informator hos dåv. teol. professor Erik Benzelius d. ä. 1684 försvarade han en värdefull afhandling i romersk arkeologi, blef 1685 konrektor i Västerås, 1686 konsistorienotarie och var under en tid föreståndare för grefve Magnus Gabriel de la Gardies bokskatter, hvilka icke långt därefter till stor del införlifvades med biblioteket i Uppsala. 1688 promoverades M. till fil. magister och företog året därefter utrikes studieresor, blef 1692 teologie licentiat i Giessen och prästvigdes efter sin hemkomst 1693. Kort därefter utnämnd till ord. regementspastor vid Lifgardet, befordrades han 1694 till teologie professor vid universitetet i Dorpat och kyrkoherde vid S:t Laurentii församling därstädes och åtföljde 1699 universitetet vid dess förflyttning till Pernau. Här hade hans verksamhet varat blott en kort tid, när han vid ryska infallet flyttade öfver till Sverige, där han 1702 utnämndes till änkedrottningens öfverhofpredikant. Tre år senare befordrades M. till förste teologie professor och domprost i Uppsala och blef snart en ganska betydande man både inom stiftsstyrelsen och vid riksdagarna, där han tillhörde det icke obetydliga parti, som umgicks med planen att efter Carl XII:s död frammana ett friare statsskick. Jämte P. Ribbing, Gyllencreutz m. fl. deltog han i utarbetandet af det förslag till regeringsform, som 1719 i hufvudsak antogs af ständerna. Han satt äfven i den Görtzska kommissionen och framstod där, till föga heder för sitt minne, som en oförsonlig fiende till den anklagade mera än som en opartisk och rättvis domare. — Då en eldsvåda 1702 i grund härjat domkyrkan i Uppsala och staden, inlade M. stor förtjänst till kyrkans återuppbyggande. Han bekostade också en prydlig och bekväm bibelupplaga, som utkom 1720 (»Doktor Molins bibel»). — Död i Uppsala d. 20 sept. 1723. — Gift 1: 1695 med *Maria Staf* och 2: 1713 med *Jakobina Kristina Hylteen*. Hans barn i senare giftet blefvo 1719 adlade med namnet *Meldercreutz*.

Molin, Pelle, skriftställare. Född d. 8 juli 1864 i Ådals-Lidens socken i Ångermanland. Fadern var bonde och modern torde haft zigenarblod i ådrorna. — M. var 1887

—90 elev vid Fria konsternas akademi i Stockholm men återvände sedan till Ångermanland, där han, som brutit med sin familj, 1890—94 lifnärde sig, så godt han kunde, genom att bo ensam på ett torp i bygden.

Händelsevis gjorde hon bekantskap med en ung med. kandidat, som lustvandrade i Norrland, och M., hvilken varit nära att gå under i ensamheten, fick nu en medmänniska att trygga sig till. Den unge medicinaren tog M. med sig på vandring. De sista åren af sitt lif bodde M. i Norges nordligaste kusttrakter, mest i Bodö, och sände härifrån lifliga skildringar till ett par Göteborgstidningar m. m. Död i Bodö april 1896. — M:s noveller och skisser utgåfvos 1897 af G. af Geijerstam under titeln *Ådalens poesi.* En egendomlig, originell begåfning tar sig uttryck i dessa historier, som på ett förunderligt sätt tolka Norrlands vilda natur, sagostämning och den primitiva folkkaraktären. M:s karaktär, sådan den framträder i hans skrifter, »har detta nordlandets, midvinterns och midnattssolens särdrag, så som ingen svensk diktare före honom ägt. — M. var en eldnatur, och allt hvad han företar sig bär prägeln däraf. Hans kärlekshistorier visa ett temperament, som i vildhet och kraft gör intryck af något helt annat än den i allmänhet tama eller raffinerade tid, i hvilken vi lefva». — Ogift.

Moller, Arvid, lärd. Född på godset Vorhoff nära Dorpat i Livland d. 19 febr. 1674. Föräldrar: krigskommissarien *Kristian Moller* och *Maria Hansdotter Jernelia.* — Vid sjutton års ålder blef M. student vid det af Carl XI återupprättade universitetet i Dorpat och anställdes 1697 såsom rektor vid det af samme konung i Dorpat inrättade Carolinska lyceum. Tillika tjänstgjorde han som ett slags privatdocent vid universitetet, tills detta 1699 förlades till Pernau. Vid ryssarnas inbrott följande året flydde han med sina landsmän öfver till Sverige och utnämndes, efter sin återkomst till Livland, 1702 till juris et mathes. professor vid gymnasiet i Reval. Efter åtta års berömlig verksamhet på denna plats, jagades han af kriget för andra gången från sin fädernebygd och lefde sedan, dels i Sverige, dels i Finland, utan fast anställning, tills han 1717 befordrades till professor i natur- och folkrätt samt moral vid universitetet i Lund. Sedan han 1743 sökt och erhållit afsked från sin lärostol, lefde han som emeritus ännu i femton år och afled i Lund d. 6 april 1758. — Gift 1708 med *Kristina Margareta Lagercrantz.*

Momma, Peter, boktryckare, publicist. Född d. 21 april 1711 på gården Harg, nära Nyköping, af samma släkt som de store affärsmännen Abraham och Jakob M., hvilka adlades under namnet Reenstierna. Föräldrar: brukspatronen *Rudolf Momma* och *Elsa Dorotea Kraak.* — M. ingick först på ämbetsmannabanan och tjänstgjorde en kort tid i k. kansliet. Men han beslöt under en resa i Holland 1733 att ägna sig åt boktryckareyrket och tog för den skull anställning vid Anton de Groots ryktbara tryckeri i Amsterdam. Efter sin återkomst till Sverige öfvertog han 1738 den af Johan Henrik Werner förut idkade tryckerirörelsen i Stockholm och erhöll fullmakt såsom k. boktryckare d. 7 mars s. å. Med utmärkt skicklighet och kraft upprättade och utvidgade han det efter Werners död förfallna tryckeriet, införskref holländska tryckpressar, och gjorde en mängd tidsenliga förbättringar, såväl i afseende på stiltryck som i »koppartrycket». 1739 anlade han ett stilgjuteri, och 1741 utgick från M:s officin den första skrift, som tryckts med i Sverige gjutna typer. Vid sin födelsegård Harg anlade han ett pappersbruk, som alltifrån 1742 försåg hans tryckeri med nödigt papper, och sedan var i gång till i slutet af 1830-talet. I sin egenskap af k. boktryckare erhöll M. titel af direktör och var under loppet af flera år bankokommissarie (för bankens pappersbruk). — M. kom äfven att spela en banbrytande roll i den svenska publicitetens historia. Efter att ha utgifvit en politisk årsbok på svenska, hvars fortsättande förbjöds, och en historisk kalender, erhöll han 1742 tillstånd att på franska språket utgifva *Stockholm Gazette,* som till hela sin uppställning och utstyrsel var en trogen efterbildning af de franska gazetterna i Holland och hvars redaktion M. till en början själf ombesörjde, biträdd af sin hustru *Anna Margareta von Bragner,* som skall hafva varit af fransk börd, men snart öfverlät till biblioteksamanuensen Jakob Röding. Man fann i tidningen i motsats till tidens Posttidning, ej allenast relationer af fakta utan ock statsskrifter in extenso, redogörelser för nyutkomna politiska ströskrifter och t. o. m. betraktelser öfver händelsernas gång i utlandet. I fråga om den inrikes politiken voro åter som bekant under vår s. k. frihetstid alla från det härskande partiet afvikande uttalanden utom riksdagarne ej allenast betraktade såsom otillåtna utan rent af straffbara. Tidningen fortfor (under de sista fem åren med Röding som äfven förläggare) till 1758. Långt dessförinnan hade M. 1745 börjat utgifva *Stockholms Weckoblad,* med listor öfver aflidna personer samt anländа resande och fartyg, uppgifter om växelkurser, taxor och torgpriser, m. m. samt så småningom äfven allmännyttiga uppsatser. Efter 1766 års tryckfrihetsförordning fann M. tiden mogen för behandling af äfven tidens frågor. 1767 började att ett par gånger i veckan som bihang till den sistnämnda tidningen utgifvas *Dagligt Allehanda,* hvilken 1769 erhöll en från modertidningen skild existens och snart under ledning af M:s son *Wilhelm,* född 1740, som vår första dagliga tidning började taga häftig del i diskussionen af offentliga angelägenheter (mest i form af insändare) och ådagalade Mössvänliga tendenser. Särskildt dryftades med stor ifver Stockholms kommunala förhållanden, hvilka blefvo föremål för en ganska hårdhändt kritik. Under 1770—71 utgaf Momma junior en särskild veckoskrift för dessa saker kallad *Stockholms Oordentligheter,* uti hvilken finnes en hel följd i kulturhistoriskt afseende synnerligen intressanta artiklar om lifvet å Djurgården, källare och kaffehus, öfverflödsförordningens efterlefnad, rangskillnaden vid brunnsorter m. m. Oaktadt Momma junior på sina företag hade en god inkomst, tvangs han dock på grund af sitt öfverdådiga lefnadssätt att rymma ur riket 1771 och lämna sin egendom till skötling åt borgenärerna. Den om svenska boktryckeriväsendet så högt förtjänte Peter M. öfverlefde väl denna katastrof, men

olyckan grep honom så djupt, att han afled kort därefter i Stockholm d. 17 mars 1772. — 1769 hade M. ärft Grefingska boktryckeriet, som han innehade till sin död. Från M:s officin utgingo flere i typografiskt afseende mycket framstående arbeten, såsom »Museum Adolphi Frederici», 1754, logaritmtabeller 1756, en rysk grammatik med uteslutande i Sverige gjutna typer, m. m. M. utgaf äfven 1738 tio nummer af en veckoskrift, *Samtal emellan Argi skugga och en obekant Fruentimbers skugga*, som anses hafva redigerats af hans fru och utmärker sig för de avancerade åsikter i upplysningstidehvarfvets anda, som där föras till torgs i religiösa och moraliska frågor. Om dottern *Elsa*, gift med boktryckaren Henrik Fougt, se I: 353. — Jfr O. Sylvan: »Svenska pressens historia till statshvälfningen 1772».

Montan, Erik **Vilhelm**, historiker, publicist. Född i Arboga d. 14 sept. 1838. Föräldrar: advokatfiskalen i riksbanken *Erik Vilhelm Montan* och *Justina Elisabeth Staaff*. — Student i Uppsala 1856, aflade M. 1868 fil. kand.-examen och promoverades 1869 till fil. doktor (primus) samt blef s. å. docent i statskunskap vid Uppsala universitet. Till 1875 tjänstgjorde han under mellanterminerna såsom e. o. kanslist i ecklesiastikdepartementet. Han ägnade sig äfven med intresse åt studentkårens angelägenheter och var flera gånger dess ordförande. 1875—76 upprätthöll han adjunkturen i historia och statskunskap vid Uppsala universitet. Vid 1876 och 1877 års riksdagar var han sekreterare i konstitutionsutskottet och skref sedan 1878 regelbundet under riksdagarna artiklar i konstitutionella, undervisnings- och kyrkofrågor i Stockholms Dagblad. Sedan M. 1882 blifvit till Skytteanska professuren förbigången af sin yngre kollega Alin, och fått åtnöja sig med professors titel, öfvergaf han 1882 universitetet för att ägna sig åt publicistisk verksamhet. Efter att 1884 afslagit ett anbud att bli redaktör för Aftonbladet, i hvars nybildade styrelse han dock inträdde d. 1 april s. å., öfvertog han d. 1 okt. som hufvudredaktör efter W. Walldén ledningen af Stockholms Dagblad, hvilken befattning han skötte till d. 1 juli 1895. Han var äfven 1884—96 verkst. dir. i dess aktiebolag. — Som tidningsredaktör var M. till ytterlighet noggrann och försiktig, i detalj öfvervakande tidningens redigering, men själf skrifvande litet. Dess tendenser förblefvo under hans ledning i politiskt afseende moderat-konservativa, särskildt markerade i unionsfrågan, åt hvilken M. i uppriktig öfvertygelse om gagnet af unionens bevarande och befästande ägnade mycken omsorg, samt i tullfrågan, där den gjorde bestämd front mot den framstormande protektionismen. — M. har som historisk författare lämnat *Bidrag till Gustaf III:s historia, särskildt i konstitutionellt hänseende*, 1869, utgifvit *Sveriges ridderskaps och adels riksdagsprotokoll från och med år 1719*, 1875—84, *Historiska anteckningar och bref från åren 1771—1805 af Johan von Engeström*, 1877, *Dagboksanteckningar förda vid Gustaf III:s hof af Friherre Gustaf Johan Ehrensvärd*, 1877—78, *Minnen och bref af Olof Wallqvist*, m. m. 1878. — Ogift. — Brodern, *Carl Otto M.*, f. 1853, student i Uppsala 1871, juris kand. 1882, assessor i Svea hofrätt 1892 och t. f. revisionssekreterare 1893—95, blef 1895 hufvudredaktör för Stockholms Dagblad, men lämnade platsen 1901, då han utnämndes till led. af den blandade internationella domstolen i Egypten. M. var under en följd af år sekreterare i »Föreningen mot lifsmedeltullar».

Montelius, Gustaf Oscar Augustin, arkeolog.

Född i Stockholm d. 9 sept. 1843. Föräldrar: hofrättsrådet *Oscar Augustin Montelius* och *Klara Norin*. — Student i Uppsala 1861, aflade M. därstädes 1868 fil. kand.-examen och emottog året därpå lagerkransen. Efter att från början af 1863 ha biträdt i Statens historiska museum, anställdes han 1868 som e. o. amanuens vid Vitt. hist. o. ant.-akademien, där han 1871 utnämndes till andre och 1880 till förste amanuens. 1877 led. af nyss nämnda akademi, blef M. 1888 professor vid Statens historiska museum. M. är sedan 1874 sekreterare i Svenska fornminnesföreningen och har tagit verksam del i stiftandet och utvecklingen af Antropologiska sällskapet i Stockholm samt är dessutom led. af ett ovanligt stort antal lärda samfund i in- och utlandet. — M. har oafbrutet företagit forskningsresor i Sverige, liksom vidsträckta utländska studiefärder, delvis som Letterstedtsk stipendiat. 1869—85 besökte han sålunda alla europeiska land utom Grekland och Turkiet, hvarjämte han deltagit i en mängd arkeologiska kongresser och möten. — 1869 utgaf M. *Från järnåldern*, delvis på engelska, började kort därefter *Sveriges forntid*, ett försök till framställning af den svenska fornforskningens resultat, och utgaf 1873 en kortfattad framställning af *Lifvet i Sverige under hednatiden*, som äfven utkommit på franska, tyska och engelska i omarbetad form. 1875—77 skref M. 1:a delen af »Sveriges historia från äldsta tid till våra dagar», hvari för första gången gjordes försöket att i ett sammanhang skildra, hvad fornforskaren och historikern känna om Sveriges hednatid. Under många år voro M:s skarpsinniga forskningar hufvudsakligen ägnade åt bronsåldern, och han har i en mängd uppsatser på olika språk skrifvit härom. 1895 utkom första delen, *La civilisation primitive en Italie depuis l'introduction des métaux*, af hans stora och ytterst betydelsefulla arbete *La civilisation primitive en Europe depuis l'introduction des métaux*. M. har vidare bl. a. skrifvit *Om våra förfäders invandring till Norden*, 1884, *Orienten och Europa*, ett bidrag till kännedomen om den orientaliska kulturens inverkan på Europa före Kristi födelse, *De förhistoriska perioderna i Skandinavien*, 1896—97, ett system som närmare utvecklas i *Den nordiska järnålderns kronologi*, 1895—97, *Sveriges förbin-*

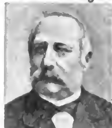
delse med andra länder under förhistoriska tiden, 1897 o. s. v. — 1871 erhöll han Vitt.-Hist.- och ant.-akademiens stora pris för sitt svar på ett af akademiens täflingsämnen och 1885 af Sv. akademien Carl XIV Johans pris för sin vetenskapliga verksamhet. 1874—80 redigerade M. »Bidrag till kännedom om Göteborgs och Bohus läns fornminnen och historia», sedan 1875 »Svenska fornminnesföreningens tidskrift» och sedan 1880 »Nordisk tidskrift». — Genom att spinna ett kronologiskt nät från ultima Thule öfver hela Europa till Egypten och Asien har M. kunnat bestämma åldern på föremål från mycket aflägsna tider, och genom jämförande studier kan man sedan bestämma, till hvilket kulturstadium vissa arter af fornsaker måste hänföras. — M. är icke minst framstående som populär föredragshållare. — Gift 1871 med *Agda Reuterskiöld*, som tagit liflig del i tidens filantropiska sträfvanden.

Montgomery. Denna släkt kan räknas till Europas äldsta adliga ätter. I Frankrike och Skotland förekommer den redan under den tidigare medeltiden. En *John M.*, ättling af den förste earlen af Eglinton, var 1720 handlande i Glasgow, men öfverflyttade snart till Sverige. Ägare af Länna m. fl. bruk i Norrland och Finland, blef han naturaliserad adelsman 1736. Sonsonen Josias fick till fideikommiss Segersjö i Örebro län af morfadern frih. Josias Carl Cederhielm (se I: 174) och skall denna egendoms innehafvare, liksom hans äldste son, son efter son, kalla sig Montgomery-Cederhielm.

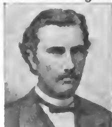
1. **Montgomery, Robert**, krigare. Född d. 26 juli 1737; son af brukspatronen *John Montgomery* och *Anna Campbell*. — Efter att 1754 ha vunnit sin kornettfullmakt, gick M. i fransk tjänst, bevistade under marskalken Closels befäl drabbningen vid Bergen med flere bataljer och avancerade till kapten vid regementet Royal Deux-Ponts. M. befordrades 1762 till löjtnant vid Lifdragonerna, blef 1764 kapten, sex år därefter major och slutligen 1777 öfverste för Nylands och Tavastehus läns dragoner. Hos konung Gustaf III stod M. i början synnerligt väl. Det vänskapliga förhållandet förändrades emellertid, och slutligen dömdes M. såsom inveckad i Anjalaförbundets planer till döden 1789. Han benådades med förlust af tjänsten och sin orden (svärdsordens kraschan), samt affördes till S:t Barthélemy, hvarifrån han lösgafs 1793. Om sitt deltagande i 1788 års krig har han skrifvit en berättelse, (intagen i Historiska handlingar, till trycket befordrad af k. samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinaviens historia, I del. sid. 323) *Relation om hvad mig veterligen händt i 1788 års Campange.* Han har jämväl efterlämnat en samling otryckta memoarer, som lifligt måla de många äfventyr, i hvilka han tagit del, så väl hemma i landet, som under de många år, han tillbragte i fransk tjänst, och föröfrigt skänka en tydlig föreställning om en förnäm ung officers lefnadssätt på 1700-talet. — Död på Lindholmen i Uppland d. 14 maj 1798. — Gift 1: med *Anna Sibylla von Stalbourg*, som han enleverade från hennes förste man; 2: 1781 med friherrinnan *Katarina Charlotta Rudbeck*, dotter af öfverståthållaren T. G. Rudbeck, (se nedan) och 3: 1784 med friherrinnan *Märta Ulrika Cederhielm*.

2. **Montgomery-Cederhielm, Robert Nils Germund**, riksdags- och kommunalman. Född i Stockholm d. 4 dec. 1820; den föregåendes sonson. Föräldrar: öfversten *Josias Montgomery-Cederhielm* och grefvinnan *Mathilda Valeria Beatrix d'Orozco* (se *Gyllenhaal*, I: 426). — Sedan M. i Uppsala blifvit student 1837 och två år senare aflagt examen för inträde i konungens kansli, ingick han 1840 vid Lifgardet till häst men lämnade redan 1844 krigstjänsten för att egna sig åt vården af sina egendomar. Sin parlamentariska bana öppnade han vid 1847—48 års riksdag och bevistade alla efterföljande ståndsriksdagar, vid de flesta placerad i statsutskottet. Efter representationsreformen, som af M. bekämpats, representerade han Örebro län i Första kammaren från och med 1868 års riksdag till sin död i Stockholm d. 20 april 1888. — Af i hufvudsak konservativt skaplynne, bragtes M. snart af sina sparsamhetsvänliga tendenser på vänlig fot med landtmannapartiet och skänkte detsamma sitt understöd i dess arbete för borttagande af föråldrade skatter samt för sparsamhet i statshushållningen och förenkling i förvaltningen m. m. Han blef ock snart en af märkesmännen för den med Andra kammarens landtmannaparti i många fall samarbetande fraktionen af Första kammaren. I tullfrågan hyste han frihandelsvänliga åsikter och lät 1887 sjuk bära sig upp för att afgifva sin röst mot spannmålstullarne. — Äfven under det nya statsskicket togs M. mycket i anspråk för utskottsarbetet. Han var sålunda 1868—70, 1872 samt 1875—87 ledamot af statsutskottet, 1871 af konstitutionsutskottet samt vid urtima riksdagen 1871 och 1873 af försvarsutskottet. Statsrevisor 1858 och 1867 samt i många år ledamot af den nämnd i Första kammaren, som på enskild väg anmodats uppgöra förslag till ledamöter och suppleanter i utskotten. — I hemortens allmänna angelägenheter tog M. liflig del, bl. a. som ledamot 1864—87 af Örebro läns landsting, hvars vice ordförande han var 1868 och ordförande 1869—70 samt 1872—87. — Af regeringen anlitades han för åtskilliga kommittéer, bl. a. skjutskommittén 1876—78, skatteregleringskommittén 1879—83 och kommittén för landtbruksundervisningens ordnande 1882—84. Gift 1844 med *Cecilia Nordenfeldt*.

3. **Montgomery-Cederhielm, Hugo**, skald. Född på Segersjö i Nerike d. 1 juli 1847; den föreg. son. — Inskrifven 1865 bland de studerande vid Uppsala universitet, aflade han, efter sex års studier och sedan han utgifvit och försvarat en gradualafhandling *Om det fantastiska lustspelet*, fil. kand.-examen 1871 och anställdes strax därefter

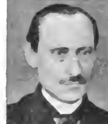

som attaché vid svenska beskickningen i Rom. I april månad 1872 deltog han med några landsmän i en utflykt till Sorrento, hvarifrån man d. 25 beslöt att göra ett besök på ön Capri. De lustfärdande kommo öfverens om att göra en vandring upp till spetsen af Tiberii klippa. M. skyndade förut och satte sig brådskande på en vid klippbranten stående förfallen mur samt föll utför den flera hundra fot höga bergspetsen och slog ihjäl sig. Året före sin död framlade han ett häfte *Dikter*, hvilka inneburo vackra löften för en blifvande skaldeverksamhet. — Ogift.

Montgomery. En annan ätt med samma namn, som 1774 naturaliserades och adopterades på den förut nämnda ättens nummer på svenska riddarhuset, hade med denna intet annat kändt samband än namnet. Den ansågs emellertid vara af samma stam. Den förste med säkerhet kände stamfadern är en *Jakob David M.*, som uppgifves varit generalmajor i hannoveransk tjänst och sedermera öfverstlöjtnant i svenska armén. Dennes son och sonson voro båda officerare i svenska armén, och den senares fem söner introducerades som en yngre gren på den förut naturaliserade Montgomery'ska ättens nummer.

Montgomery, Gustaf Adolf, krigare, författare. Född i Kemi socken i Finland d. 24 maj 1791. Föräldrar: majoren *Gustaf Adolf Montgomery* och *Hedvig Helena Löthman*. — M., hvilken redan i barndomen utmärkte sig för ovanlig lifllighet och lätthet att fatta, började vid elfva års ålder sin militära bana såsom trumslagare vid Österbottens regemente, blef 1804 korpral, hvarefter 1808 års krig beredde honom tillfälle att, under det han förvärfvade silfvermedaljen för tapperhet i fält, skyndsamt genomlöpa alla underofficersgraderna, så att han vid krigets slut 1809 för visad rådighet och mod avancerat till löjtnant i arméen. Placerad vid Värmlands fältjägarkår, deltog han under kriget 1814 i de mest betydande striderna och befordrades 1816 till kapten i Västerbottens regemente. Hans senare befordringar fortgingo i vanlig ordning och företedde ingenting ovanligt. Förordnad till inspektionsadjutant vid arméns norra inspektion sistnämnda år, utnämndes han till kapten i generalstaben 1817, blef major vid Jämtlands fältjägarregemente och chef för arméns norra inspektionsstab 1818. M. tog 1821 afsked ur regementet med tillstånd att kvarstå i arméen, där han utnämndes till öfverstlöjtnant 1826 och vid sitt afskedstagande 1835 erhöll öfverstefullmakt. En bland delägarna, förvaltade han 1834 —41 Gustafs- och Carlbergs kopparverk vid foten af Areskutan, där han åstadkom en mängd vackra och solida byggnader, anlade vägar, uppförde kyrka och skolhus för brukspersonalen och ifrade för ortens framåtskridande i såväl ekonomiskt som sedligt hänseende. Efter att en tid varit tillförordnad, utnämndes han 1842 till ord. landshöfding Jämtlands län, men flyttades s. å. till enahanda befattning i Västerbotten och tog 1856 afsked härifrån. Led. af Krigsvet.-akademien. Under riksdagen 1823 uppträdde M. på riddarhuset såsom flitig talare och ifrig reformator. Men det anseende han då och sedermera där förvärfvade sig, öfverglänses vida af hans rykte såsom skriftställare. I detta hänseende är han mest bekant genom sina biografier öfver några krigskamrater från finska kriget, såsom *Vegesack*, *Eek* och *Edelstam* samt sin *Historia öfver kriget emellan Sverige och Ryssland åren 1808 och 1809*, 1842. M. publicerade äfven 1831 —32 anmärkningar till G. Adlersparres »Handlingar rörande Sveriges historia», utgaf 1824 »Framledne riksrådet m. m. grefve Carl Gustaf Tessins dagbok 1757» och var juli 1827—april 1828 redaktör af »Medborgerlig Militaire Tidning». — Död i Stockholm d. 26 maj 1861. — Gift 1826 med *Hedvig Elisabet Wallmark*, dotter af den bekante skriftställaren, kansliрådet P. A. Wallmark.

Moqvist, Carl Johan, elementarlärare, dramatisk författare. Född i Kalmar d. 29 sept. 1825. Föräldrar: mältaren *Jonas Moqvist* och *Helena Erlandsson*. — M. blef student i Uppsala 1843, aflade fil. kand.-examen 1847 och promoverades året därpå till fil. doktor. Hösten s. å. konstituerades han till lärare vid Kalmar apologistskola och utnämndes till lektor i främmande lefvande språk vid Kalmar högre elementarläroverk 1858. Redan i Uppsala utgaf M. *Skisser af Onkel Thure*, 1848. Såsom dramatisk författare uppträdde han först egentligen med lustspelet *En kärleksintrig eller Polkander i Stockholm*, hvilket i början af 1850 gjorde mycken lycka på Mindre teatern, den tiden under Stjernström, som af titelrollen skapade en ganska lyckad Stockholmstyp. Vidare författade han: *Ett sommaräfventur på Djurgården*, *Polkander och hans fru*, *Mamsell Bager eller den emanciperades seger*, *Spindlarne*, *Bloomerismen eller den nya damtoiletten*, *Lefve Fåfängan!*, *Spanska konsuln*, *Två lustiga turar*. Hans sista dramatiska arbete var *Munken*, romantiskt skådespel, som första gången uppfördes i hans födelsestad någon tid före hans död. 1865 uppsatte han och redigerade, så länge hans krafter medgåfvo det, tidningen *Kalmar*. Efter att under de sista åren af sin lefnad ha lidit af en nästan ständig aftyning, afled han i Kalmar d. 3 juni 1869. — Gift 1856 med *Augusta Natalia Klingberg*.

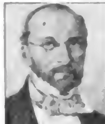

Moræus,[1] Johannes, läkare. Född i Falun d. 9 mars 1672. Föräldrar: kronobefallningsmannen *Johannes Moræus* och *Barbro Svedberg*. — När fadern 1678 dog och lämnade änka och sju barn i små omständigheter, erhöll M. en vårdare i den sedermera så ryktbare biskop Jesper Svedberg, som då var pastor vid Lifregementet till häst. Af honom sattes han först i skola i Stockholm och sedermera 1688 till elev på apoteket Svan, där M. kvarstannade till 1696, då han fick flytta till morbrodern, som under tiden blifvit teologie professor, och enligt sin böjelse ägna sig åt läkarvetenskapen. Med understöd af Svedberg, företog han hösten 1703 en resa till Holland, studerade ett år under den berömde Boerhave i

Leyden och förvärfvade medicine doktorsgraden i Rheims 1705, sedan han nyss förut emottagit kallelse att vara provinsialläkare i Skara. Efter fyra års vistelse därstädes, hvarunder han bodde hos sin morbror, biskopen, flyttade han såsom utnämnd bergslagsläkare och stadsfysikus till sin födelseort Falun, där han afled på sin gård Sveden invid staden d. 29 nov. 1742. Mer än genom egna förtjänster har M. blifvit bekant såsom svärfader åt Linné, som utverkade hans inkallande i Vetenskapsakademien och efter honom uppkallade ett örtsläkte *Moræa*. — 1715 ingick M. äktenskap med en rådmansdotter i Falun *Elisabet Hansdotter* och hade med henne sju barn, af hvilka den äldsta *Sara Elisabet* blef Linnés maka.

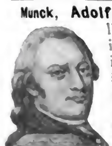
Mornay, Charles de, friherre och arfvinge till Varennes, herre till Helgerum och Roma, båda i Tjusts härad, krigare. Född af en af de äldsta och mest ansedda släkterna i det forna landskapet Berry i Frankrike omkring 1514. — Om hans tidigare öden är föga mera bekant än att han var kalvinist och 1547 åtföljde de franska trupper, som under grefven af Essex' befäl sändes till England, samt kvarstannade där till fredsslutet 1550. Troligen begaf han sig från Skottland till Sverige, där han redan före 1557 gjort Gustaf I så stora tjänster, att denne sistnämnda år skänkte honom en summa af två hundra mark. Han användes ytterligare af konungen i några diplomatiska uppdrag, men slöt sig allt mer till prins Erik och innehade redan vid dennes tronbestigning dennes oinskränkta förtroende. Känd såsom skicklig underhandlare, skickades han af Erik i hans friareärenden både till Elisabet i England och Maria Stuart i Skotland, anförde med växlande lycka en afdelning af svenska hären i kriget mot Danmark och utnämndes af Erik till ståthållare på det eröfrade Varberg 1565. Kort efter det han mottagit denna viktiga befattning, anlände Dan. Rantzau men möttes af ett så tappert motstånd från fästningen, att han fann sig föranlåten att tåga därifrån. Med anledning däraf sattes M. i början af år 1566 till öfverbefälhafvare för svenska krigsmakten mot Rantzau, som härjande infallit i Västergötland, men blef vid Nylödöse tillfångatagen och förblef sedan dansk krigsfånge i fem år. Återkommen till Sverige 1571, antog han tjänst hos konung Johan och steg högt uti hans ynnest. Han kunde dock icke glömma sin förre herre och välgörare, utan beslöt att störta konungen och åter sätta Erik på tronen. För detta ändamål ingick han en sammansvärjning med Archibald Ruthwen, Gilbert Balfour och några andra bland anförarna för de skotska legotrupperna, som 1573 inkommit till Sverige. Planen uppgjordes så, att skottarna skulle på Stockholms slott uppföra en s. k. »svärdsdans» och därunder mörda Johan samt sedan skynda till Gripsholm och befria den fängslade Erik. Af någon ännu ej utredd anledning blef dansen inställd, och sammansvärjningens utbrott därmed uppskjutet. Oaktadt konungens misstankar förstodo dock de sammansvurna så väl bevara sin hemlighet, att en skotte Hugh Cahun, som yppat deras stämplingar, för falsk anklagelse måste tillsätta lifvet. Emellertid gjordes en ny angifvelse af Pontus de la Gardie, sedan skottarna vid en träta sins emellan röjt sin hemlighet. Några af de sammansvurna rymde ur riket, men andra blefvo häktade och förda till Stockholm. M. begaf sig till hertig Carl i Nyköping och begärde hans skydd, det han ock erhöll, ehuru Johan utfordrade honom. Slutligen blefvo genom de andras bekännelser bevisen om hans brottslighet så otvetydiga, att han själf ansåg för säkrast att lämna riket. Från Nyköping begaf han sig sjöledes på flykten men upphanns af hertigens folk och sändes till Stockholm, där han, öfverbevisad, dömdes till döden och halshöggs d. 4 sept. 1574. Hans sista ord voro: »I dag skall Carl dö, genom hvars välgärning Johan lefver». Det var nämligen, enligt hvad d. v. franska sändebudet Dançai försäkrat, ensamt M., som genom sina böner och föreställningar hindrade Erik att låta döda sin broder Johan. — M. gifte sig 1564 med *Anna Trolle*, en dotter till Ture Trolle till Bergkvara och Magdalena Eriksdotter Gyllenstierna. Hon lefde ännu i januari 1610, då hon upprättade sitt testamente och till skolorna i Växjö och Kalmar donerade 1100 joakimsdaler.

Mosander, Carl Gustaf, kemist. Född i Kalmar d. 10 sept. 1787. Föräldrar: sjökaptenen *Isak Mosander* och *Kristina Maria Törnqvist*. —

Sin bana började M. såsom lärling på apoteket Ugglan i Stockholm 1812, hvarefter han ingick som elev vid Karolinska institutet 1820 och blef kirurgie magister 1825. Under tiden hade han flitigt begagnat Berzelii undervisning och ansågs som en af dennes bästa lärjungar. Han antogs därför af Hedenborg till biträde vid anläggandet af den första Karlsbaderkurinrättningen i Stockholm, af hvilken M. blef ägare, när Hedenborg lämnade Sverige 1825. Förordnad under Paschs tjänstledighet 1824 att förestå kemie adjunktsbefattningen vid Karolinska institutet, erhöll han 1829 kompetensrätt för ansökning så väl till denna som professorssysslan vid nämnda läroverk. Utnämnd s. å. till ord. kemie och farmacie adjunkt, förordnades han att under den tjänstledighet, som kort därefter förunnades Berzelius, upprätthålla professuren i kemi och farmaci och antogs 1830 till amanuens vid Vetensk.-akademiens mineralogiska museum. Tillförordnad kemie och pharmacie professor efter Berzelius 1832, utnämndes han till ord. professor 1836, blef lärare vid Farmaceutiska institutet 1845 och 1846 inspektor därstädes samt intendent öfver Vetenskapsakademiens mineralogiska samlingar. M. har författat en mängd uppsatser i den af honom, Retzius och Ronander grundade Tidskrift för läkare och farmaceuter, i Vetenskapsakademiens handlingar m. fl. journaler. Det märkligaste af hans vetenskapliga verksamhet består dock i hans upptäckter af åtskilliga nya grundämnen. — Led. af Vet.-akad., Landtbruksakad., Vitt.-societ. i Uppsala samt åtskilliga samfund i utlandet. — Död på Ängsholmen vid Drottningholm den 15 okt. 1858. — Gift 1832 med *Hulda Filippina Forsström.*

Munck, Adolf Fredrik, Gustaf III:s gunstling. Född på Randekylä gård i S:t Michels socken i Savolaks i Finland d. 28 april 1749. Föräldrar: öfverstlöjtnanten *Anders Erik Munck* och *Hedvig Juliana Wright.* — Dessa voro så fattiga, att, då M. först kom till Stockholm, han hade sitt tillhåll hos en med modern besläktad skräddare och ansågs göra en stor lycka, när han blef antagen till page vid hofvet 1765. Två år senare anställdes han som kammarpage hos Adolf Fredrik och bibehöll denna post hos Gustaf III, som för hans »raska väsen och hurtiga utseende», genast omfattade honom med mycken nåd och 1771 gjorde honom till kornett vid Lifdragonerna samt följande året till förste kammarpage. Sedermera befordrades han 1775 till ryttmästare vid adelsfanan, 1776 till sekundmajor vid samma kår och 1777 till förste hofstallmästare. Året därefter upphöjdes han jämte två sina bröder i friherrligt stånd, hvarjämte konungen sökte befordra hans lycka genom en förening med fröken Alströmer, kommerserådet Sahlgrens dotterdotter, och arfvinge till dennes stora förmögenhet. Fröken Alströmer undanbad sig dock denna ära, och M. fick trösta sig med ståthållarskapet öfver Drottningholms slott samt dess och Svartsjö län. 1782 utnämndes han till öfverstlöjtnant vid adelsfanan men tog afsked ur regementet 1787 och befordrades följande året till landshöfding öfver Uppsala län och president i kammarrevisionen samt undfick 1789 grefvevärdigheten. Öfriga vedermälen af den kungliga nåden voro hans förordnande till öfverståthållare i Stockholm under en del af år 1789 och ordförandeskapet i kommittén för flottans utrustande och amiralitetsverkets förbättrande s. å., hans inkallande i regeringen under konungens frånvaro 1789—90 samt serafimerorden. Då dessa ynnestbevis icke kunde på något sätt förklaras af den gynnades personliga egenskaper, sökte man förklaringen från andra håll och gissade till och med på förbindelser af den mest hemlighetsfulla art. M. var den, som 1775 kom Gustaf III och hans gemål att återtaga det afbrutna äktenskapliga samlifvet, och skvallret påstod, att M. var fader till den son — Gustaf Adolf — som drottningen födde 1778. — Jämte fåfänga och njutningslystnad var girighet en af M:s mest utpräglade egenskaper. Vid utbrottet af 1789 års krig hade Gustaf III låtit på Drottningholm tillverka falskt ryskt guldmynt, som skulle spridas i Ryssland. M., som visste af detta, lät 1791 samma personer tillverka falska s. k. fahnehjelmare under uppgift att det skedde i konungens intresse. Men utprånglaren af de falska sedlarna blef 1792 upptäckt i Finland och angaf M., som fräckt nekade inför Gustaf III, hvilken icke hann slutföra saken. Hertig Carl, som af konsideration med den forne favoriten icke ville befordra honom till laga straff, lät honom ställa säkerhet för de utprånglade falska papperen och i en egenhändig skrift afsäga sig sina ämbeten, grefvetitel och ordenstecken. Han fick dock behålla sin presidentlön i pension och hade från år 1800 till Gustaf IV Adolfs fall ett årsunderhåll af 1000 holl. dukater. Sedan M. lämnat landet förändrade han sitt namn till *Menck*, naturaliserades 1816 såsom grefve i hertigdömet Massa-Carrara och afled i Carrara d. 18 juli 1831. — Ogift.

Munck, Ebba, se **Bernadotte Oscar Carl August.**

Munck och **Munck af Rosenschöld.** Ättens förste kände stamfader är klockaren i Riseberga Malmöhus län *Johan Munck*, som mot slutet af 1600-talet inflyttade till Sverige från Danmark. Hans sonson var biskop Munck.

1. **Munck, Petrus,** biskop, lärd. Född i Ljungby i Skåne d. 14 juli 1732. Föräldrar: prosten och kyrkoherden därstädes *Zacharias Munck* och *Katarina Sofia Winding.* — Efter enskild undervisning i hemmet blef M. student i Lund 1745 och promoverades efter aflagda lärdomsprof 1751 till filosofie magister. Två år senare utnämndes han på kallelse af prof. Munthe till docent i österländska och grekiska språken, men begaf sig till Uppsala och fortsatte sina studier där 1754—56 samt fick erbjudande om en docentur vid detta lärosäte af Ihre i politik, sedan M. gjort sig bemärkt genom afhandlingen *De jure devolutionis.* I denna gjordes gällande, att en regent ägde att afgöra teologiska stridigheter och, utan kränkning af samvetsfriheten, bestämma den rådande religionen. Både den teologiska och den filosofiska fakulteten vägrade censurera skriften och förmåddes först därtill genom kanslikollegiets af M. utverkade befallning. Han återvände till Lund, hvarest han till en början föreläste i zoologi och 1757 prästvigdes samt s. å. blef teol. adjunkt. Denna plats innehade han till 1769, då han förordnades till professor i grekisk och österländsk litteratur. 1775 öfvergick han såsom tredje professor till teologiska fakulteten. Sedan han här 1776 blifvit befordrad till andre och 1778 till förste professor och domprost, utnämndes han 1794 till biskop och prokanslär i Lund. — Död i Ramlösa d. 18 juli 1803. — Både stiftet och högskolan hafva inregistrerat M. bland sina mera framstående män. Hans kraftfulla karaktär, omfattande bildning och stora polemiska öfverlägsenhet gjorde sig alltid gällande och anvisade honom en gifven plats inom så väl vetenskapen som kyrkan. Såsom författare har han efterlämnat åtskilliga arbeten, af hvilka det mest bekanta är *Wöldikes Compendium Theologiæ theticæ*, med noter och anmärkningar, ett arbete, som utgick i fyra stora upplagor och under en lång följd af år spriddes som lärobok i Sverige, Norge, Danmark och till och med i Tyskland. — Gift 1: 1765 med *Anna Katarina Bring* och 2: 1769 med *Ulrika Eleonora Rosenblad.* Hans barn adlades 1799 med namnet *Munck af Rosenschöld.*

2. **Munck af Rosenschöld,** Eberhard Zacharias, läkare, politiker. Född i Lund d. 3 aug. 1775; den föregåendes son i hans

andra gifte. — Vid aderton års ålder promoverad filosofie magister, erhöll M. ett år senare medicine doktorsgraden med första hedersrummet och befordrades efter nyss fyllda nitton år till adjunkt i medicinska fakulteten. Sina medicinska studier, hvilka han i Lund hufvudsakligen gjort under sin morbror, den berömde läkaren Eberhard Rosenblad, fortsatte han sedan med allvar i Köpenhamn och Stockholm, på hvilken sistnämnda plats han 1800 erhöll kirurgie magisterdiplomet. 1802 förordnades han att uppehålla professuren i praktisk medicin vid universitetet i Lund och fortfor därmed till 1805, då han vid trettio års ålder emottog den teoretisk-medicinska lärostolen. Detta lärarekall utöfvade han med kortare afbrott till 1832, då han sökte och erhöll ständig tjänstledighet. — Död i Köpenhamn d. 18 maj 1838. — M. var en af Sveriges berömdaste läkare under sitt århundrade. Med den mest solida teoretiska underbyggnad förenade han en skarp blick för sjukdomarnas art och väsen, som ibland gränsade till verklig ingifvelse. Därtill låg i hela hans personlighet en öfverlägsenhet, som välgörande inverkade på de sjuka, så att dessa nästan tyckte sig finna hälsa och läkedom i hans ord och blick. Hans ovanliga läkaregåfvor togos också i anspråk af sjuklingar från hela södra Sverige, särdeles vid Ramlösa, där han under många år var brunnsintendent. Med sitt öppna öga för de etiologiska momenterna i sjukdomarna, omfattade han genast Jenners stora upptäckt af koppympningen, hvarmed han gjort bekantskap under en resa till Köpenhamn 1801, och var den förste i Sverige, som på allvar införde och använde detta skyddsmedel. Ehuru hans lärareverksamhet ej så litet led intrång af hans stora läkarepraktik, riksdagsmannaverksamhet samt tätt återkommande utländska resor, utöfvade han dock ett icke obetydligt inflytande på den medicinska bildningen genom det snillrika och originella i sin personlighet och den föresyn, han lämnade såsom praktisk utöfvare af läkareyrket. På grund af faderns samhällsställning hugnad med adelskap 1799, debuterade han som riksdagsman och parlamentarisk talare vid riksdagen i Norrköping följande året, då han slöt sig till den af tidens frihetsidéer starkt anstuckna oppositionen. Han besökte sedan punktligt riksdagarne och kom, kunskapsrik, själfständig och fördomsfri som han var, att intaga en synnerligen framstående plats å riddarhuset, som också genom mångfaldiga uppdrag visade honom sitt förtroende. Bl. a. var han vid 1815 och 1817—18 års riksdagar ledamot af konstitutionsutskottet. Bland de utmärkelser som tillföllo honom märkes vaccinationsmedaljen i guld 1813. M. utgaf i sin ungdom anonymt *Biografiska anekdoter om franska revolutionens män.* — Ogift.

3. **Munck af Rosenschöld, David,** universitetslärare, präst. Född i Lund d. 20 sept. 1786; den föreg. bror. — M. studerade liksom brodern i Lund och vann där vid nitton års ålder lagerkransen. Hans ljusa hufvud, blixtrande kvickhet och stora kunskaper i flera riktningar bebådade någonting stort, så att det var med stora förhoppningar universitetet tillägnade sig hans förmåga. Han kallades till docent i grekiska 1807, lät prästviga sig 1810 och blef s. å. teol. kandidat samt efterträdde Tegnér 1812 såsom vice bibliotekarie och adjunkt i estetik. 1814 förestod han äfven professuren i detta läroämne. Men då ingen utsikt visade sig till snar akademisk befordran, sökte och erhöll han Kvistofta pastorat i Skåne 1816, undfick professors namn 1819 och prosttiteln 1820. — Död d. 21 nov. 1840. — Liksom alla biskop Muncks barn var han en person med utpräglad originalitet, hvarom en mängd anekdoter länge gingo kring land och rike. Han hade en synnerlig lätthet att skrifva och har bland annat utgifvit *Journal för religionslärare* 1812—13; *Den patriotiske forskaren* 1829 m. m. De sista femton åren af sin lefnad ägnade han sin penna åt publicistiskt författarskap och strödde omkring i alla tidningar och öfver alla ämnen en massa artiklar, på sin tid bekanta under namn af »Qvistofta-artiklar». M. talade häri också om sina personliga förhållanden, om de »fältherreanlag» som han ägde, sin väldiga röst etc. och blef, oaktadt sin stora begåfning, sin djupa uppfattning af kristendomen och sin fosterlandskärlek, ett spektakel för allmänheten, som mera uppmärksammade de cyniska sidorna af hans väsen. — Gift 1811 med *Hedvig Juliana Bruzelius.* — Sonen *Nils Rudolf,* f. d. 8 jan. 1815, student i Lund 1831, fil. doktor 1850 och död d. 6 juli 1894, gjorde sig från och med 1840 års riksdag genom sina vidtsväfvande och bizarra anföranden känd som riddarhusoppositionens enfant terrible, tills man 1853 fick tillfälle att döma honom återlämna sin riddarhuspolett, på grund af att han nyss förut ådömts relegation från Lunds akademi, med anledning af uttalanden i den af honom redigerade tidningen »Fäderneslandet».

4. **Munck af Rosenschöld, Eberhard,** läkare, naturforskare. Född i Lund d. 11 juli 1811; den föreg. brorson. Föräldrar: häradshöfdingen och lagmannen *Johan Munck af Rosenschöld* och *Maria Rebecka Lemchen.* — M., som uppfostrades hos en släkting prof. C. F. Liljewalch, blef student i Lund 1825, filosofie doktor 1835 samt medicine kandidat 1839. Efter att någon tid ha tjänstgjort på Serafimerlasarettet och på anmodan af Vet.-akad. varit sysselsatt att ordna dess entomologiska samlingar, åtföljde han den expedition, som kapten G. A. Oxehufvud föranstaltade till Sydamerika 1840 med briggen Oscar. Här kvarstannade han efter expeditionens upplösning i Montevideo för naturvetenskapliga forskningar någon tid i La Plata-staterna, hvarefter han för samma ändamål nedsatte sig i Asuncion i republiken Paraguay. En del af de samlingar, han hemskickade till Sverige, förgingos vid ångkorvetten Karlskronas förolyckande 1846. Under sitt fortsatta vistande i Paraguay gjorde han ånyo rikhaltiga samlingar och vann ett stort förtroende såsom läkare, bl. a. hos diktatorn Lopez d. ä. I denna egenskap tjänstgjorde han äfven hos republikens president, diktatorn

Lopez d. y., på hvars befallning han lär blifvit aflifvad i slutet af 1868. En del af hans samlingar ha kommit Vetensk.-akad. till godo.

5. **Munck af Rosenschöld, Thomas,** jurist, riksdagsman. Född i Lund d. 28 juni 1813; den föreg. kusin. Föräldrar: d. v. löjtnanten, sedermera svenske konsuln i Flensburg *Gabriel Munck af Rosenschöld* och *Hedvig Sara Lovén.* — 1829 inskrifven bland de studerande vid universitetet i sin födelsestad och 1835 promoverad filos. doktor, lämnade han kort därpå Lund och aflade året därefter hofrättsexamen i Uppsala. Efter flere års tjänstgöring som extra i olika verk, förordnades han till ord. kopist i justitierevisions-expeditionen 1842, var från 1844 adj. led. först af Svea hofrätt och sedan af Skånska hofrätten, utnämndes 1847 till assessor i Skånska hofrätten och befordrades 1849 till ordinarie revisionssekreterare. Från slutet af 1850 till slutet af 1856 utöfvade han expeditionschefsbefattningen i ecklesiastikdepartementet, men återtog därefter sitt revisionssekreterareämbete 1856 och utnämndes 1858 till president i hofrätten öfver Skåne och Blekinge. Under de sista åtta ståndsriksdagarna, 1844—66, var han ledamot af ridderskapet och adeln, samt arbetade i expeditions-, ekonomi-, lag- och konstitutionsutskotten. Efter det nya riksdagsskickets antagande var M. Kristianstads läns landstings representant i Första kammaren 1867—75. Han var sedan 1859, med undantag af riksdagen 1865—66, ordförande i konstitutionsutskottet, högt aktad för insikter och duglighet men på grund af mindre lyckliga »utförsgåfvor» tagande ringa del i kammarens debatter. — M. tog 1883 afsked från presidentämbetet. Vid Lunds universitetsjubileum 1868 promoverades han till juris hedersdoktor. — Död d. 20 jan. 1893 i Stockholm. — Gift 1865 med *Augusta Charlotta Malmborg.*

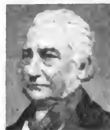
Munktell. Släkten härstammar från och har sitt namn af Munktorps församling i Västmanland, där hemmansägaresonen *Martinus Olai Muncktelius* föddes 1620. Han dog 1691 som kyrkoherde i Säter. Namnet ändrades af hans efterkommande till Muncktell, senare till Munktell eller Muncktell.

1. **Muncktell, Johan Fredrik,** präst, personalhistoriker. Född på Eriksberg vid Falun d. 26 sept. 1764. Föräldrar: geschwornern *Johan Erik Muncktell* och *Magdalena Nordman.* — M. blef student i Uppsala 1784 och vigdes till präst i Västerås 1790. Sedan han ett par års tid tjänstgjort som pastorsadjunkt i Irsta af Västerås stift, befordrades han 1794 till komminister i Kärrbo, hvarifrån han 1815 flyttade såsom utnämnd kyrkoherde till Sevalla. Erhöll prosttitel 1816 och undfick fyra år senare fullmakt att vara kyrkoherde i den församling, hvarest han börjat sin bana som adjunkt. Ehuru ej graduerad, hugnades han 1844 med teologie doktors värdighet.

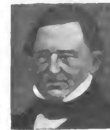

Död i Irsta, såsom stiftets senior, den 5 mars 1848. — M. var en flitig historieforskare och utgaf vid åttio års ålder sitt förtjänstfulla arbete *Vesterås stifts Herdaminne* (1843—46), hvarpå han då arbetat i fyrtio år. — Gift 1796 med *Kristina Charlotta Nohrborg.*

2. **Munktell, Johan Teofron,** mekaniker, industriidkare. Född i Kärrbo socken i Västmanland d. 20 mars 1805; den föregåendes son. — Vid sjutton års ålder antagen till elev hos d. v. myntguardien, bergsrådet Broling, blef M. verkmästare vid k. myntet, då detta ombyggdes 1826, samt konstruerade och tillverkade de flesta för myntpräglingen då erforderliga maskiner och redskap. Från 1828 hade han öfverledningen af det af Broling i Stockholm anlagda gjutstålsverket, tills detta 1837 nedlades. 1832 flyttade M. till Eskilstuna och anlade där för egen räkning en mekanisk verkstad. Sedan han 1835 med statsunderstöd studerat den engelska järnindustrien, utvidgade han sitt etablissement till ett större mekaniskt faktori, hvilket 1859 förenades med ett större järngjuteri, Klosterströms gjuteri. Bland utmärkta arbeten, som utgått från det Munktellska etablissementet, må nämnas: kupolen med rörligt maskineri till Uppsala observatorium, det första i Sverige byggda järnvägslokomotivet för Frykstadsbanan, hvilket sedan efterföljts af en mängd dylika för andra järnbanor, ångpumpverken till Malmö och Oskarshamns skeppsdockor, de första inom landet tillverkade maskiner för gevärsfabrikationen i större skala vid vapenfabrikerna i Sverige, Norge och Danmark, ångsågar, ångkvarnar, ångmudderverk och en stor mängd andra verk med lokomobiler. Sedan han 1855 utverkat anslag af allmänna medel för anläggandet af en kanal med slussar från Torshälla till Eskilstuna, tog han hufvudbestyret vid detta arbete och bidrog i väsentlig mån till dess fullbordande 1860. Några år senare uppgjorde han plan för inrättandet af en pappersmassefabriks anläggande vid Sörstafors i Västmanland, hvilken förnämligast genom hans medverkan blef färdig 1871. M. erhöll 1836 direktörstitel, inkallades 1865 i Landtbruksakademien och erhöll 1869 Landtbruksakademiens stora medalj i guld samt blef 1884 hedersled. af akademien. Led. af Vet.-akad. Död i Eskilstuna d. 2 juli 1887. — Gift 1833 med *Fredrika Vilhelmina Hjertstedt.*

3. **Munktell, Johan Henrik,** musiker. Född på Grycksbo bruk i Dalarne d. 9 okt. 1804. Syssling till M. och son af bergsrådet *Johan Jakob Munktell* och *Eva Gahn.* — Efter i Uppsala aflagd kansliexamen tjänstgjorde M. några år i finansdepartementet och inköpte 1836 af fadern den gamla familjeegendomen Grycksbo, som han sedan innehade till sin död, i Falun, d. 8 april 1861. — En varm vän af tonkonsten, väckte han som pianoexekutör och särdeles som improvisatör upp-

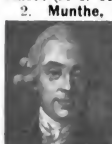

märksamhet till och med i utlandet. Jenny Lind, som en gång hörde honom spela, försäkrade, att hon aldrig hört ett sådant anslag på pianot som hans. Beundransvärdt var hans musikaliska minne, hvilket tillät honom att utan noter återgifva på piano flere af Haydns och Mozarts stråkkvartetter. Då han under en resa i Wien kom i tillfälle att höra den där uppträdande ryska hornmusiken, upptecknade han vid hemkomsten till sitt logi de flesta stycken, han hört sällskapet utföra. Följande dagen visade han dessa för sällskapets direktör Kaslow, som blef utom sig af bestörtning, emedan det var honom på det strängaste förbjudet att utlämna några afskrifter af kårens musiknummer. M. berättade då, hur allt tillgått, och lofvade att icke göra något missbruk af sina uppteckningar. — Gift 1836 med *Kristina Augusta Eggertz.*

Munthe. Urgammal adelssläkt i Flandern, hvaraf en medlem, *Ludvig von M.*, på 1500-talet kom under oroligheterna därstädes till Lybeck, hvarifrån hans familj sedan kom till Danmark. Från hans näst äldsta son, *Hans M.*, slutligen kyrkoherde på Själland, härstamma genom dennes äldre son, teol. prof. vid Lunds gymnasium, *Arnold M.*, f. 1590 d. 1629, de svenska grenarna af släkten.

1. **Munthe, Sven Johan**, filolog. Född d. 3 nov. 1714 i Slågarps prästgård i Skåne. Föräldrar: kyrkoherden i Slågerup af Lunds stift *Jöns Munthe* och *Kristina Engeström.* — Med grundlig underbyggnad, meddelad af fadern, och efter någon tids vistelse vid Landskrona skola, blef M. 1727 student i Lund, där han erhöll lagerkransen 1738. Tre år därefter förordnades han till docent i österländska språk, befordrades 1742 till adjunkt och 1745 till professor i grekiska och orientaliska språken. 1764 utbytte han denna lärostol mot fjärde professuren i teologiska fakulteten, men fortfor att jämte sin egen disciplin upprätthålla undervisningen i den orientaliska litteraturen ända till 1769, då han emottog den teologiska fakultetens tredje lärostol. Teologie doktor. Död i Lund d. 29 aug. 1774. — Hans kunskaper omfattade hufvudsakligen österlandets språk och voro så stora, att han af k. kansliet nyttjades till tolk vid den beskickning från Tripolis, som 1745 besökte Sverige. Att han för öfrigt ej blef mera bemärkt, torde till någon del ha legat i hans stilla, blyga och tillbakadragna väsen. Hans litterära kvarlåtenskap utgöres af en mängd akademiska dissertationer, nästan alla af filologiskt innehåll. — Gift 1746 med *Magdalena Ulrika Hellichius*, en syster till den bekante kommendanten i Kristianstad Abraham H., sedermera adlad Gustafsschöld (se I: 417).

2. **Munthe, Johan Lorentz**, jurist, politiker.

Född i Karlshamn d. 15 april 1729; den föregåendes brorson. Föräldrar: tullinspektoren *Mårten Munthe* och *Anne Mary Fuus* (af engelsk härkomst). — Student i Lund 1743, aflade M. därstädes juridisk examen 1751 och blef 1758 borgmästare i Eksjö. Utsedd till riksdagsman i borgareståndet vid 1765—66 års riksdag, slöt han sig till den vid densamma rådande Mössmajoriteten, hvilken insatte honom i sekreta utskottet. Han framträdde inom detsamma som förkämpe för de våldsammaste åtgärderna mot motpartiet och utvecklade särskildt stort nit för att, i direkt strid mot förut af Mössorna häfdade principer, en särskild kommission skulle sättas till rannsakning öfver de s. k. Hoffmanska oroligheterna i Västergötland. Vid följande riksdag 1769 voro Hattarna åter i majoritet och M:s val blef förklaradt ogiltigt, men vid 1771—72 års riksdag gjorde han sig åter gällande som en af Mössornas främste män och tryckte kanske i högre grad än de flesta sin prägel på ståndets beslut, äfven nu placerad i sekreta utskottet. Efter revolutionen bevistade han riksdagarna 1778 och 86, men hade nu, i likhet med flera af sina partivänner, Essen, Rudbeck m. fl., förvandlats till ett nitiskt verktyg för Gustaf III:s önskningar. 1786 tog M. afsked från sin borgmästaresyssla och ägnade sig helt åt skötseln af sin egendom Kvarnarp invid Eksjö, som af honom sattes i förträffligt skick. Död därstädes d. 27 april 1795. — M. uppträdde äfven som skriftställare med *Tankar angående landculturen i riket* 1761 och *Försök till en bondepractica* 1787. — Gift 1760 med *Charlotta Rebecka Cassel.*

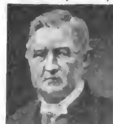
3. **Munthe, Sven Abraham**, ämbetsman. Född i Karlshamn d. 11 april 1787; sonson till M. 1. Föräldrar: borgmästaren *Carl Magnus Munthe* och *Gustafva Nehrman.* — Student i Lund 1804, aflade M. redan följande år hofrättsexamen därstädes och inskref sig i åtskilliga ämbetsverk i hufvudstaden samt avancerade 1818 till förste sekreterare i finansdepartementet. T. f. statssekreterare därstädes 1838, blef han efter departementalstyrelsens införande 1840 expeditionschef i finansexpeditionen af k. m:ts kansli. 1842 kallades han till statsråd och chef för finansdepartementet och fungerade å denna plats till 1848, då han blef t. f. president i kammarkollegium. Två år senare blef han ordinarie innehafvare af samma befattning, från hvilken han 1864 erhöll afsked. Död i Stockholm d. 15 april 1873. — M. ansågs i yngre år hysa liberala tendenser, hvilka med tiden antogo en moderat konservativ riktning. — Gift 1814 med *Augusta Charlotta Jacobina Gödecke.*

Muræus, Stefan Larsson, präst, författare. Född i Mariestad under första decenniet af 1600-talet, blef M. student i Uppsala 1630 och anställdes, sedan han ingått i det andliga ståndet, 1636 som hofpredikant hos riksamiralen Carl Carlsson Gyllenhjelm, genom hvars bemedling han 1645 utnämndes till kyrkoherde i Kristinehamn. 1670 erhöll han »för sin höga ålders skull, såsom ock för andra besvär och klagomål, församlingen hade mot honom» en medhjälpare i ämbetet. Han afsattes »för någon förseelse» 1674 och dog 1675. — I ungdomen försökte han sig som skald

och har utgifvit *Hieronymi Prophetia om verldens ända* 1633, åtskilliga andliga tal och skrifter, samt *Threnodia. Klagosång öfver Gustaf Adolphs hädanfärd* 1634. Mer än för något af dessa arbeten förtjänar han ihågkommas såsom den förste, hvilken öfversatte Arndts »Fyra böcker om en sann christendom», en uppbyggelsebok, som haft det största inflytande på svenska folkets religiösa bildning. — Gift 1645 med *Kristina Fegræus*.

Murbeck, Peter, predikant. Född i Karlskrona d. 25 april 1708. Son af smeden *Jöns Murbeck* och *Maria Sporzelius*. — M. blef student i Lund 1723 och missiverades efter aflagd prästexamen 1731 till prästerlig tjänstgöring i Malmö. Här väckte han snart uppmärksamhet som botpredikant och fick genast ett parti för sig, men ett ännu större emot sig. Då det senare lyckats vinna den konsistoriella makten i sina led, skickades han från Malmö och anställdes som adjunkt i Häslunda församling i Skåne. Men då äfven där en andlig rörelse uppstod såsom i Malmö, inkallades han 1740 — efter att redan 1737 en lång rättegång, ehuru utan påföljd, börjats mot honom vid Malmö rådhusrätt för brott mot konventikelplakatet — att stå till rätta inför domkapitlet, »såsom misstänkt för oriktiga meningar». Till svar ingaf M. sin berömda *trosbekännelse*, tryckt första gången 1770, och blef sedermera tills vidare suspenderad från prästerlig tjänstgöring. Denna suspension upphäfdes af k. m:t först 1746, då han erhöll kallelse att vara svensk högmässopredikant vid finska församlingen i Stockholm. Här blef han känd och mycket värderad af den bekante Tollstadius, som följande året antog honom till medhjälpare i Jakob och Johannes. 1750 utnämndes M. till komminister i Hedvig Eleonora församling, där några år senare en annan väckelsepredikant, Rutström, blef kyrkoherde. Mellan de båda ämbetsbröderna yppades genast en bedröflig söndring, som dock någorlunda hölls tillbaka, så länge Tollstadius lefde. M., uppfostrad i pietismens skola, var strängt lagiskt sinnad och påminde i mycket om de metodistiska botpredikanterna, under det Rutströms omvändelsearbete hade en ensidigt evangelisk riktning. Efter Tollstadii död utbrast missämjan i full låga och gick så långt, att man ofta fick höra komministern M. i aftonsången vederlägga, hvad kyrkoherden Rutström föredragit i högmässan. Ändtligen skildes de bägge stridsmännen, när den förre 1761 befordrades till kyrkoherde i Fridlefstads och Rödeby pastorat i Blekinge, där han sedan framgångsrikt verkade till sin död d. 8 dec. 1766. Ett minne af hans vistelse i Stockholm är den s. k. Murbeckska inrättningen för fattiga flickors undervisning och uppfostran, hvilken barmhärtighetsanstalt ännu äger bestånd. Han anslog äfven en fond till förmån för präster, som blefvo förföljda för religionssaker, men hvilket kapital skall hafva blifvit användt för — teatern. — Gift 1: 1733 med *Katarina Kragg* och 2: 1746 med *Kristina Maria Cederbeck*.

Murberg, Johan, pedagog, författare. Född i Gästrikland af medellösa föräldrar d. 4 dec. 1734. — Genom en anförvants hjälpsamhet genomgick han skola och gymnasium och ankom 1754 till Uppsala, där han 1761 eröfrade lagerkransen med andra hedersrummet. Två år senare fästes han vid universitetet såsom docent i hebreiska, några år senare äfven i grekiska, och erhöll 1772 fullmakt som e. o. adjunkt, men därmed voro hans akademiska befordringar slutade. Han sökte och erhöll 1773 historiska lektoratet i Gäfle och förordnades, när gymnasium till följd af en öfvergången eldsvåda upplöstes, att vara rektor vid storskolan i Stockholm 1777. Redan förut hade han, dels som talare, dels som författare till några skaldestycken, blifvit bemärkt af Gustaf III, hvilken gaf honom i uppdrag att för svenska scenen öfverflytta Racines mästerstycke »Athalie». Hos samtiden väckte denna öfversättning ett så stort uppseende, att öfversättaren, ehuru han på ämbetsmannabanan egentligen aldrig kom längre än till den nyssnämnda rektorsbefattningen, ordentligen öfverhopades med uppdrag, utmärkelser och förtroenden. 1786 kallades han till ledamot af Vitt.-, Hist.- och Ant.-akademien och året därefter till en af de första ledamöterna af Svenska akademien, förordnades 1792 till ledamot af bibelkommissionen, utsågs att granska den nya profpsalmboken, utarbetade en stor del af den nya skolordningen, skref flere afhandlingar i Vitterhetsakademien, utarbetade åtskilliga bokstäfver i Svenska akademiens ordbok och var i elfva år redaktör af Posttidningen m. m. M. var också genom prästerskapets val från 1792 fullmäktig i riksgäldskontoret och banken. Död i Stockholm d. 27 mars 1805.

Murén, Per, affärsman, politiker. Född vid Gnarps masugn i Gnarps socken i norra Helsingland d. 12 maj 1805. Föräldrar: bruksinspektoren *Olof Murén* — af en gammal släkt från Murgården i Ockelbo socken af Gästrikland — och *Anna Sofia Norelius*. — När M. var sexton år gammal, sattes han i handel i Gäfle och blef egen handlande därstädes 1829. Hans redbarhet, ljusa förstånd och praktiska duglighet fäste tidigt vid honom kommunens uppmärksamhet och beredde honom en mängd af de förtroendeuppdrag, denna hade att meddela. Ännu helt ung invald bland borgerskapets äldste, var han i flera år denna institutions ordförande samt valdes 1847 till stadens representant i borgarståndet, där han snart gjorde sig känd som en af handels- och näringsfrihetens varmaste anhängare, för hvilken princip han i bevillningsutskottet bröt mången lans. Härjämte låg honom kommunikationernas utveckling varmt om hjärtat. Också torde en ej ringa del af de viktiga beslut, som å dessa områden fattades vid 1856—58 års riksdag, då han var medlem af statsutskottet, få skrifvas å hans konto. Han bevistade äfven de två sista stånds-

riksdagarna 1862—63 och 1865—66, då han, utom den plats i bevillningsutskottet, han äfven beklädt 1850—51, fungerade som ståndets vice talman. Han hade nu fröjden att i 1864 års författning om utvidgad näringsfrihet se omsatta i praktiken de principer, för hvilka han länge kämpat. En af, utom personlig misstämning, äfven olika åsikter å statshushållningens område härledd divergens mellan A. W. Björck och Murén föranledde den senare att kring sig samla en grupp, beredd att korsa B:s planer och hvilken i politiskt afseende plägade betecknas som den mera återhållande fraktionen, som lyckades behärska utskottsvalen vid 1865—66 års riksdag. Den var dock lika ifrig som någonsin motståndarne att befrämja representationsreformen. Efter dennas seger var M. vid 1867—68 års riksdagar medlem af Andra kammaren, vid båda fungerande som vice ordf. i bevillningsutskottet, men utan att spela någon större politisk roll i kammaren. M., som 1863—64 varit ordf. i Gäfle stadsfullmäktige och 1864—69 i Gäfleborgs läns landsting, drog sig sedermera tillbaka från det offentliga lifvet. Han afled i Gäfle d. 2 maj 1888. — Gäfle stad står till honom i outplånliga förbindelser. Gäfle manufakturaktiebolag med Strömsbro bomullsfabrik, där han från början var verkställande direktör och direktionsordförande; Gäfle—Dala järnvägsaktiebolag, i hvilket han under järnvägens anläggning och sedan länge var verkställande direktör samt intill 1874 ordförande i styrelsen; anläggningen af Nyhamn; upprättandet af Sandvikens storartade järnmanufaktur- och bessemertillverkning; Korsnäsbolagets omfattande träförädlings- och utskeppningsaffär, äro alla hans verk eller utgångna från hans initiativ. M. stiftade vidare Gäfleborgs enskilda bank, Gäfle sjöassuransförening och Norrlands ångbåtsbolag. — I sitt testamente donerade han bl. a. 300,000 kr. till borgarskolan i Gäfle, 50,000 kr. till en pensionsfond för dess lärare, 25,000 kr. till folkskolan i Gäfle, 210,000 kr. till andra institutioner i staden eller länet, o. s. v. — Gift 1830 med *Kristina Selggren.*

Murray. Den förste med säkerhet kände stamfadern för den svenska ättegrenen är *Johan Murray*, som lefde 1665—1721 och var jordägare i Preussen. Han har uppgifvits härstamma från den urgamla skotska ätten Murray. Sonen *Andreas* flyttade till Sverige, blef kyrkoherde vid tyska församlingen i Stockholm och slutligen pastor primarius. Dennes son Gustaf — se nedan — adlades 1810.

1. **Murray, Johan Andreas,** läkare, botaniker. Född i Stockholm d. 27 jan. 1740. Föräldrar: pastor primarius *Andreas Murray* och *Johanna Kristina Golitz.* — Med grundlig elementarbildning, inhämtad genom enskild undervisning i hemmet, ankom M. 1756 till Uppsala, där han beredde sig för den medicinska banan genom flitiga studier och åhörande af Linnés, Aurivillii och Wallerii föreläsningar. Han begaf sig sedermera 1760 till Göttingen, där han 1763 erhöll medicine doktorsgraden och året därefter utnämndes till e. o. medicine professor. Lika grundlig vetenskapsman som skicklig akademisk undervisare, vann han inom kort en ryktbarhet, som tillförde honom utmärkelser från de flesta europeiska länder. 1768 tilldelade honom filosofiska fakulteten i Göttingen hedersdiplomet såsom filosofie doktor och Vetenskapsakademien i Stockholm sitt kallelsebref att vara hennes ledamot. 1769 erhöll han fullmakt såsom ord. medicine och histor. natur. professor. Led. af en mängd vetenskapliga samfund och lärda sällskap, i Köpenhamn, Paris, Nancy, Edinburg, Zelle, Bern, Florens, Lyon, Weissingen, Orléans, Uppsala, Lund, Göteborg m. fl. 1782 mottog M. af Georg III i England titeln af hofråd. De stunder, hvilka icke upptogos af hans akademiska tjänstebefattningar, ägnade han åt ett omfattande författarskap och är särskildt minnesvärd såsom öfversättare till tyskan af flera svenska verk af värde, såsom »Kalms resa i Norra Amerika», »Bjerkéns afhandling om kräftsjukdomen», »Akrells kirurgiska händelser», »Rosenstein om barnsjukdomarna» o. s. v. Hans förnämsta arbete är likväl *Apparatus medicaminum* etc., som utkom i 6 delar 1776—92 och utgör den fullständigaste sammanställning af allt, som hänför sig till vegetabiliska läkemedel. Död i Göttingen d. 22 maj 1792. — Gift 1772 med *Margareta Eleonora Conradi.*

2. **Murray, Gustaf,** biskop. Född i Stockholm d. 28 mars 1747; den föregåendes bror. — Han hade utom af sin far åtnjutit undervisning i tyska trivialskolan i Stockholm, då han 1760 skickades till Uppsala, hvarifrån han 1766 begaf sig till Göttingen, där han erhöll magistergraden vid promotionen 1768. Härvid inträffade det märkliga, att hans äldste broder, som var filosofie professor i Göttingen, vid tillfället var promotor, och att hans andre broder, den förenämnde Johan Andreas, på samma gång mottog lagerkransen såsom hedersmagister. Återkommen till Sverige, lät han prästviga sig 1770 och biträdde sin far vid själavården inom tyska församlingen i Stockholm till 1774, då han utnämndes till hofpredikant samt till hertig Carls och hans gemåls biktfader. Fyra år senare teologie doktor, befordrades han 1780 till kyrkoherde i Jakobs och Johannes församlingar, om hvilkas fattigvårdsväsende och uppfostringsanstalter han inlade stora och redbara förtjänster. 1786 blef M. prästeståndets fullmäktig i rikets ständers bank, 1792 led. af ecklesiastikberedningen och 1793 led. af kommittén för kyrkohandbokens, psalmbokens och katekesens förbättrande. Omsider befordrades han 1801 till pastor primarius och kyrkoherde i Storkyrkoförsamlingen, och utnämndes efter Carl XIII:s uppstigande på tronen på ett och samma år, 1809, till öfverhofpredikant, ordförande i hofkonsistorium och ordensbiskop. Hans sista prästerliga befordran var till biskopsstolen i Västerås, hvarpå han erhöll fullmakt 1811, se-

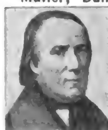

dan han året förut fått sig tillagd adlig värdighet. Död i Västerås d.| 4 maj 1825. — Gift 1783 med *Kristina Margareta Lamberg.*

3. **Murray, Adolf,** läkare, anatom. Född i Stockholm d. 13 febr. 1751; den föregåendes bror. — Liksom den näst äldste brodern, valde Adolf läkarevetenskapen till lefnadsmål och vann sitt rykte såsom anatom. Vid sjutton års ålder voro hans anatomiska kunskaper redan så stora, att han förordnades att i Stockholm förestå prosektorstjänsten och två år senare att upprätthålla professor Martins föreläsningsskyldighet i anatomi. Promoverad till medicine doktor i Uppsala 1772 och försedd med ett smickrande rekommendationsbref af Linné, begaf han sig s. å. utomlands och tillbragte ett år hos sina bröder i Göttingen, hvarefter han utsträckte resan till Frankrike, Schweiz och Italien samt återkom till Sverige 1776. Här hade han under sin bortovaro blifvit utnämnd till prosektor i Stockholm och kort därefter till anatomie professor i Uppsala, och tillträdde den sistnämnda af dessa platser i dec. s. å. Under en tjugusjuårig utöfning af sitt lärarekall förvärfvade han sig anseende såsom en af Uppsala universitets mest förtjänte lärare, på samma gång han genom sina skrifter och uppsatser berömligt bidrog till sin vetenskaps framsteg och utveckling. Bland utmärkelser som tillföllo honom må särskildt nämnas, att Vet.-akad. 1780 kallade honom till sin ledamot, och att konungen 1799 tillade honom namn och rang af sin förste lifmedikus. Af hans skrifter erinra vi om den förtjänstfulla *Descript. arteriarum corporis humani in tabulas reducta*, 1780—83, hvilket arbete först utkom i disputationsform och sedan utgafs i Leipzig 1794 och i Uppsala 1798. Död i Uppsala d. 4 maj 1803. — Gift 1: 1783 med *Hedvig Charlotta Aurivillius* och 2: 1789 med *Anna Sofia Lamberg.*

Müller, Carolina Fredrika, f. *Halle,* skådespelerska, sångerska. Född i Köpenhamn d. 5 febr. 1755. — Hon var först balettelev vid k. teatern därstädes och anställdes helt ung som sångerska och skådespelerska vid samma teater samt gifte sig 1772 med »commerce-secretair» *C. T. Walther,* hvilket äktenskap dock snart upplöstes genom skilsmässa. Några år senare anlände till Köpenhamn en violinvirtuos, *Christian Friedrich Müller,* i hvilken den unga sångerskan förälskade sig. Redan förut hade mycket intrigerats mot den begåfvade och uppburna konstnärinnan, och statsminister v. Eickstedt, som hade till favorit fru Walthers rival, en sångerska vid namn Müller, utverkade tysken Müllers förvisning från staden. Hon rymde då i april 1780 med honom öfver till Sverige, där de sammanvigdes i Göteborg och i juni månad s. å. anställdes vid k. teatern i Stockholm, hon såsom första aktris och sångerska och mannen såsom andre konsertmästare. På svenska scenen gjorde fru M. sitt inträde i febr. 1781 i titelrollen i Glucks opera *Alceste* och vann det största bifall. Men i början af följande året afveko de bägge makarna hemligen ur landet för ekonomiskt obestånd och uppehöllo sig ett år med att gifva konserter i främmande länder. Då de härunder gjorde ett besök i London, upprättades på Gustaf III:s befallning genom svenska sändebudet vid engelska hofvet frih. G. v. Nolcken 1783 ett nytt kontrakt, hvarigenom de anställdes vid k. operan och fingo försäkran »om full tillgift för det framfarna, så att de befriades från allt åtal, som före deras senaste afresa från Stockholm kunde göras». Hennes anställning varade sedan till operans indragning 1806, då hon erhöll afsked med pension. Fru M:s yppersta roller voro, förutom *Alceste, Kristina Gyllenstierna* i »Gustaf Wasa» och *Armida* i operan af samma namn. Sista gången hon uppträdde var i nov. 1810, då Gustaf Wasa gafs som galaspektakel i anledning af kronprinsen Carl Johans hyllning. »Hennes röst (en mezzosopran) var ingenting utomordentligt — yttrar en antecknare — och skorrningen i hennes organ stötte vid första åhörandet. Dessa brister glömdes likväl snart genom fullkomligheten i hennes föredrag, genom det intagande i hennes spel, den sanning, känsla, uttryck och energi, hon visste inlägga i allt, hvad hon både sade och gjorde». Under sin anställning vid teatern utnämndes hon till hofsångerska och invaldes till ledamot af Musikaliska akademien. 1812—15 var hon lärarinna i aktion för teaterns elever. Död på Djurgården vid Stockholm d. 27 nov. 1826.

Müller, Daniel Andreas Joakim, hortikultör, skriftställare. Född d. 9 juli 1812 i Stralsund, där fadern var trädgårdsmästare. — Sonen valde faderns yrke och hade för sin utbildning besökt flera orter i Tyskland och Holland, innan han 1839 inkom till Sverige och antogs till orangör vid botaniska trädgården i Uppsala. Denna befattning lämnade han 1841 och anställdes som trädgårdsmästare hos Svenska Trädgårdsföreningen i Stockholm, hvilken anstalt han utvecklade till något utmärkt i sitt slag, i det att han där uppammade en skola af skickliga trädgårdselever. Fem år senare besökte han på konung Oscars bekostnad Petersburg för att taga kännedom om det sätt, hvarpå trädgårdar där sköttes. Som emellertid hans hälsa begynte lida af de hopade göromålen, lämnade han 1850 sin befattning hos trädgårdsföreningen och inköpte en liten lägenhet invid hufvudstaden samt inrättade efter tyskt mönster en handelsträdgård och införde i Stockholm den första fullt utvecklade handelsträdgårdsrörelsen, med kataloger, handelsbod o. s. v. 1851 utnämndes han och tillträdde tidigt följande året sin befattning såsom örtagårdsmästare vid Uppsala universitets botaniska trädgård, hvilken under den korta tid, M. var dess omedelbara vårdare, tillökades med flera tusen nya växter och ställdes i den lifligaste beröring med de största och berömdaste botaniska odlingsanstalter i hela

världen. M. förde med skicklighet ej blott spaden, utan äfven pennan, och hans litterära verksamhet omfattade icke blott hortikulturens, utan äfven skönlitteraturens område. Utom en mängd uppsatser i svenska och utländska tidskrifter har han inom trädgårdsodlingsvetenskapen utgifvit *Trädgårdsskötsel*, 3 d.: *Trädgårdskonst*, 1848; *Frukt- och köksträdgården* 1850; *Blomsterskötsel* 1853; *Trädgårdsvännen* 1856; *Skogsvännen* 1857; och såsom diktare jämte sin fru *Louise Müller Gedichte* 1844; tillsammans med sin fru, Fredrika Bremer och Tekla Knös *Fyrväpplingen* 1855; samt med sin fru och Tekla Knös *Konvaljerna* 1855. Hans lefnad, ett mönster af nyttig verksamhet, plikttrogenhet, medborgerlig och huslig dygd, afbröts tidigt af döden d. 18 sept. 1857.

Müller, Joseph, skolman, författare. Född d. 16 sept. 1841 i Stockholm. Föräldrar: grosshandlaren *Johan Peter Müller* och *Sofia Vilhelmina Lundegren*. — M., som jämte sina föräldrar tidigt lämnade Sverige, afslutade sina studier i Paris och Leipzig, där han 1871 blef fil. doktor. Efter att redan förut i åtskilliga år varit anställd vid sjökrigsskolan i Sverige, blef han 1879 lektor därstädes i franska språket. Tillika var han från 1873 till drottning Josefinas död 1876 hennes bibliotekarie och från 1875 hennes handsekreterare. Som sådan planlade och ordnade han de af henne beslutade välgörenhetsanstalterna: »Konung Oscar I:s minne» och »Josefinahemmet», hvilkas styrelser han från början alltjämt tillhört. Han har ock som medlem af Stockholms stadsfullmäktige från 1893 egnat stort nit och intresse åt frågor rörande fattigvårdsväsendet. — Som författare har M. uppträdt med bl. a.: *Remarques sur les classiques français au XVII:e siècle*, 1871, *Minnen ur änkedrottning Josephines lefnadshistoria*, 1873, *Fransk vitterhet för skolan och hemmet*, 1891—93 samt flera läro- och läseböcker i franska språket och en mängd artiklar i Nordisk Familjebok. — Gift 1874 med *Agnès Muffat*.

Müllern, Gustaf Henrik von, statsman. M. var född 1664 och tillhörde en adlig släkt i Estland. M. antogs vid tjugufyra års ålder till guvernör för pfalzgrefvarna Adolf Johan och Gustaf Samuel samt var senare svensk kommissionssekreterare i Haag och bevakade 1698—1700 som e. o. envoyé de svenska intressena hos de furstliga hofven vid mellersta Rhen. Han tillhörde sedan Carl XII:s kanslipersonal och var med denne i fält. 1708 utnämndes han till kansliråd och statssekreterare vid utrikes ärendena och blef, sedan Piper och Hermelin råkat i rysk fångenskap, för en tid Carl XII:s förnämste statsman och rådgifvare. Det oaktadt har han lämnat mindre spår efter sig, än man skulle förmoda. Han var en kunnig, redbar, erfaren och arbetsam, men föga beslutsam man, och då han någon gång vågade motsäga konungen, skedde det ej med tillräckligt eftertryck. Den senare värderade honom för hans redbara vilja men hade för öfrigt ingen hög tanke om hans statsmannavyer. Också hände ej sällan, att M. lämnades i okunnighet just om de allra viktigaste angelägenheterna. 1710 utnämndes M. till hofkansler och friherre. Vid kalabaliken i Bender 1713 blef han tillfångatagen af turkarna, men var den förste af svenskarna som blef utlöst. Vid kansliets ombildning 1714 blef M. ombudsråd i Första utrikes expeditionen. 1715 var han en af dem, som lyckades förmå konungen att återvända hem från Stralsund, medan det ännu gick för sig. Sedan Carl allt mer började hänge sig åt Görtz, var det slut med M:s ställning hos konungen. Han afled i Stockholm d. 9 april 1719. — Ogift.

Myhrberg, August Maximilian, krigare. Född i Brahestad i Finland d. 24 juli 1797. Föräldrar: tullförvaltaren, kaptenen *Anders Gustaf Myhrberg* och *Kristina Sorelius*. — Tolf år gammal, skickades M. till Uppsala, sedan familjen, som 1799 flyttade till Uleåborg, efter krigets slut slagit sig ned i Sverige, och intogs i en enskild undervisningsanstalt, hvarifrån han vid sexton års ålder dimitterades till universitetet. Sedan han efter ytterligare ett par år absolverat kansliexamen, begaf han sig 1819 till Åbo, för att efter aflagda juridiska examina söka anställning i sitt fosterland. Emellertid for han 1822 tillbaka till Sverige och inhämtade bl. a. å Marieberg undervisning i militära ämnen. Då han 1823 lämnade Sverige, synes han haft för afsikt att få deltaga i det krig, som då pågick på Pyreneiska halfön. I hvad mån detta lyckades, är icke bekant, men 1824 ställde han från Paris kosan till Grekland och ingick som simpel ryttare vid ett kavalleriregemente, som organiserades af d. v. ryttmästaren, sedermera marskalken Regnaud Saint-Jean d'Angely. Här utmärkte han sig så i de tätt återkommande drabbningarna, att han på två år från man i ledet uppstigit till stabsryttmästare. År 1827 erhöll han plats som adjutant hos general Fabvier. Två år senare utnämndes han af Greklands president, Capo d'Istria, till kommendant på den viktiga fästningen Palamide. Missnöjd med president Kapodistrias styrelse, lämnade han 1830 kommendantposten och ämnade hemresa till Sverige på permission. Men i Paris anmälde han sig i den där bildade polska kommittén för inträde i de härar, som då begynt kämpa för Polens befrielse och återupprättelse. Om hans polska fälttåg känner man likväl ej mera, än att han såsom varande finne tjänade under ett främmande namn, att han aflagt lysande prof af tapperhet, och att han blef tillfångatagen af ryssarna men på ett nästan underbart sätt räddad. Återkommen till Paris, deltog han efter några års förlopp i spanska kriget, hvarunder han tjänstgjorde vid Don Carlos' armé. Någon del af året 1836 uppehöll han sig i Skotland, återvände därifrån till Paris och återkom till Sverige 1840. Här utnämndes han 1842 till major och tjänstgjorde några år vid milisen på S:t Barthélemy. Den sista delen af sin lefnad tillbragte hanömsom i Sverige och Finland och ömsom på resor, af hvilka den

sista var en till Rom, dit han blifvit inbjuden af familjen Czartoryski. Död i Stockholm d. 31 mars 1867. — M. var en man, som deltagit i hundratals äfventyr och faror, men han var aldrig själf benägen att tala därom. — Ogift.

Myrberg, Otto Ferdinand, universitetslärare, teolog. Född i Göteborg d. 26 april 1824. Föräldrar: lektorn vid därvarande gymnasium, professor *Erik Myrberg* och *Maria Charlotta Blidberg.* — Student vid Uppsala universitet 1841, aflade M. teologisk dimissionsexamen 1847, blef fil. kand. 1849, promoverades två år därefter till fil. doktor och tog teol. kand.-examen s. å. Förordnad 1852 till docent i teologiska prenotioner vid nämnda högskola, befordrades han 1860 till teologie adjunkt och kyrkoherde i Näs prebendepastorat samt utnämndes, efter att längre och kortare tider 1859—66 ha förestått olika teologiska professurer, till professor i exegetisk teologi och kyrkoherde i Hel. Tref. förs. 1866. För vetenskapliga ändamål gjorde han åtskilliga gånger resor i Tyskland, Frankrike, Schweiz, Palästina o. s. v. M. förklarades för teol. doktor 1868. Förutom akademiska disputationer, bland hvilka särskildt må nämnas: *Commentarius in epistolam Johanneam primam* 1859, utgaf M. från trycket: *Den Ignellska theologien i dess förhållande till bibeln och christendomen* 1862; *Bidrag till en biblisk theologi* 1863—68; *Om aposteln Petrus och den äldsta kyrkans falska gnosis. Äfven ett bidrag till frågan om aktheten af Petri andra bref* 1865; *Pauli bref till Romarena. Ny öfversättning med textkritiska noter och förklarande anmärkningar, jämte bihang* 1871; *Frågan om ny katekes, anhängiggjord inför Bibelns, det vakna samvetets och den sunda smakens domstol. Med särskild hänsyn till katekeskomiténs arbete* 1873; *Den Hel. skrifts lära om försoningen; afhandlad i samtalsform* 1874; *Betänkande med anledning af 1873 års profvöfversättning af Nya testamentet* 1874; *Salomos ordspråk. En lärobok i vishet för unga och gamla. Ifrån grundtexten öfversatt* 1875; *De Paulinska brefven* 1880; *De apostoliska brefven af Jakob, Petrus, Judas och Johannes* 1883; en öfvers. af Nya testamentet 1890; 1:a del. af en öfvers. af »Gamla testamentet» 1895 m. m., samt en mängd uppsatser i »Bibelforskaren», som M. utgaf från 1884, hvarjämte han utgaf »Vittnet» 1864—65 och 1866—69. M. tog 1892 afsked från professuren och dog d. 22 mars 1899 å Rickomberga vid Uppsala. — M., som var en man af afgjordt frisinnadt och tolerant skaplynne, granskade särskildt läran om försoningen och rättfärdiggörelsen och bekämpade alla sådana lärosätt, hvilka syntes honom förlägga försoningslärans tyngdpunkt till Kristi lidande och död i stället för till hans genom lidandet och döden i rättfärdighet fulländade personlighet och dennas genomgripande inverkan på människorna. Sin mesta tid egnade M. åt tolkning af den hel. skrift. — Gift 1869 med *Maria Sofia Hermanson.*

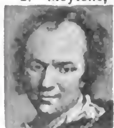
Myrin, Clas Adolf, botaniker. Född d. 24 nov. 1803 på Västgård i Västra Emterviks socken af Värmland, där fadern var lantbrukare. — Sedan M. genomgått Karlstads trivialskola och gymnasium, blef han student i Uppsala 1823 och 1833 promoverad fil. magister. Dessförinnan hade han 1829 företagit en botanisk färd till Gotland och 1831 en dylik genom Värmland till Dal, för hvilken senare han redogjort i *Anmärkningar öfver Vermlands och Dalslands vegetation,* i Vet.-akad. Handl. 1831, en afhandling, som med rätta ansågs för ett mästerstycke af topografisk och växtgeografisk beskrifning. Hösten s. å., han erhållit lagerkransen, utnämndes han till docent i praktisk ekonomi vid Uppsala universitet och erhöll genast förordnande att förestå professuren i detta ämne. Sedan han följande året, 1834, afslutat sitt förnämsta arbete *Corollarium Floræ Upsaliensis,* företog han s. å. med understöd af Vetenskapssocieteten i Uppsala en botanisk resa till västliga Norge, öfver hvilkens hans intressanta dagboksanteckningar blefvo efter hans död utgifna af prof. El. Fries. Däremot gingo hans under samma resa gjorda stora växtsamlingar förlorade utanför Karlskrona, men tron att dessa blifvit räddade utgjorde det ständiga ämnet för hans feberdrömmar i den våldsamma sjukdom, som slutade hans lif d. 22 mars 1835. »Denne skarpsynte och snillrike författare» — säger Fries — »hörde till de få, som på en gång framträda såsom fullbildade vetenskapsmän».

1. **Mytens (Mijtens), Martinus,** porträttmålare. Född i Haag 1648; son af porträttmålaren *Isaac Mytens,* tillhörande en länge blomstrande och bekant målarsläkt, af hvilken flere medlemmar gjort sig ett namn i konsthistorien. — Om hans tidigare öden känner man intet. Dock torde kunna antagas, att han i konsten handledts af sin fader, och att han för öfrigt som målare utbildade sig i den tidens holländska skola. Redan vid midten af 1670-talet finner man honom i Stockholm, tillsammans med en äldre bror, Dietrich Mytens, köpman, som snart därefter, 1679, dog barnlös. M. blef inom kort mycket anlitad som porträttör och förtjänade den uppmuntran, som kom honom till del. Hans bilder från denna tid äro mestadels förträffliga, ej blott genom den lugna, djupa färgen och eleganta målningen, men ännu mer genom den själfulla skildringen af de framställda personerna och den rika omväxling, han i detta hänseende förstod inlägga i sina verk. Efterhand får hans färg en ljusare, med Ehrenstrahls mer befryndad hållning, och hans målningssätt, ännu lätt och angenämt, förlorar mycket af den kraft och sanning, som utmärker hans tidigare alster. Gift och familjefader, ägnade han sig äfven med yttre framgång åt sin konst, hvilken skull hafva inbragt honom en ej obetydlig förmögenhet. Denna satte honom äfven i tillfälle att anlägga en dyrbar målningssamling, hvilken efter hans död såldes till preussiske öfverste-

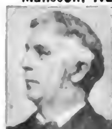
marskalken grefve Gotter och därefter till storhertigen af Würtemberg. Med tilltagande år mattades hans hand allt mer, och ej heller erbjödos honom samma rika tillfällen som förut att öfva sin konst. Någon skola bildade han ej i likhet med sin store samtida och medtäflare Ehrenstrahl; dock känner man några af hans lärjungar, såsom De Marées, sonen Martin m. fl. Enligt en släktsägen skall han på sistone någon tid lidit af sinnesrubbning och under sådant tillstånd målat ett själfporträtt. Hans porträtt, de flesta ej signerade, finnas spridda särdeles på herresätena i Mälartrakten och i våra offentliga samlingar, men många af dem ha länge gått och gällt för arbeten af Ehrenstrahl. M. afled i Stockholm, enligt en gammal, ej vidare bestyrkt uppgift, 1736. Säkert är att han lefde ännu i midten af 1730. — Gift med *Johanna de Bruyn*, köpmandotter från Gorckum i Holland.

2. **Meytens, Martin von,** porträtt- och miniatyrmålare. Född i Stockholm d. 24 juni 1695; den föregåendes son. — Hans medfödda anlag för konsten erhöll i fadern en skicklig och omsorgsfull ledare. Vid nitton års ålder — i juni 1714 — lämnade M. Sverige och begaf sig till Holland och England, hvarifrån han 1717 reste till Paris, där han träffade en tidigare utvandrad landsman, emaljmålaren Carl Boit, som för en tid blef hans läromästare. Snart begynte M. själf väcka uppseende, så att han fick måla icke blott konung Ludvig själf och regenten, hertigen af Orléans, utan äfven tsar Peter, som då uppehöll sig i Paris. Genom Tyskland och öfver Wien, där han 1721 målade den kejserliga familjen, begaf han sig till Italien och hamnade i Venedig 1723. Efter några års vistelse i Italien, därunder han en längre tid uppehöll sig i Rom, men äfven gjorde utflykter till Neapel, Florenz, Bologna, Milano, Turin och Genua — hvarunder han öfverallt målade furstars och andra förnäma personers bilder — återkom han till Wien, där han utnämndes till kejserlig »kammarmålare» och längre fram, 1759, blef direktör för kejserliga konstakademien. Blott en gång, 1730—31, återsåg han sin födelsestad, då han vistades där i sexton månader och målade en del porträtt af framstående personer, bland andra konung Fredrik och drottning Ulrika Eleonora. Vid sin afresa från Stockholm medförde han trenne lärjungar, bland dem Sophonias Diederichs, som sedan kallade sig de Derichs och dog i S:t Petersburg. Efter att ha verkat i österrikisk tjänst i mer än fyrtio år och däraf en längre tid såsom direktör för landets förnämsta konstinstitut, afled M. i Wien d. 23 mars 1770. Om hans skicklighet såsom emalj- och miniatyrmålare sammanstämma alla i lofordande omdömen. Däremot står han såsom porträttör i olja ej obetydligt efter fadern. Hans taflor äro ganska sällsynta i Sverige, där de finnas på Gripsholm, Drottningholm, Bogesund, Österby, i konstakademien och i enskilda samlingar. Efter hans målningar finnas ej få kopparstick, särdeles af Frans I och Maria Theresia.

Måneskóld, Carl Kristiernsson, ämbetsman. Född d. 17 maj 1593; son af *Kristiern Carlsson* till Seglinge, som 1582 erhöll frälserätt, samt *Britta Björnsdotter Bååt*. — M. utnämndes 1616 till assessor i Svea hofrätt, men förklarade, »att han heldre ville mista hufvudet» och blef då utnämnd till kapten vid ett båtsmanskompani. 1633 förordnades han till assessor i Åbo hofrätt, men flyttades ett år därefter till Göta hofrätt såsom vice president. Att dessa befordringar voro berättigade och grundade på verklig förtjänst, synes framgå däraf, att M. förordnades till ordförande i den lagkommitté, som 1643 sammanträdde till »några bristers remedierande i justitieverket», och i hvilken kommitté sådana män som Stiernhielm och Stiernhök sutto som ledamöter. När det uppgjorda förslaget inför regeringen granskades, svarade M. »treffnelligen dristigdt cancellario ad et per omnia, så cancellarius mycket commoverades». 1655 erhöll M. afsked och 1657 innehade han Närdinghundra härads domsaga i Uppland. Död 1670. — Gift 1625 med änkedrottning Kristinas kammarjungfru *Anna Soop*.

Månsson, Ivar (i Trää), riksdagsman. Född i Norrhvidinge förs. af Malmöhus län d. 27 sept. 1845. Föräldrar: hemmansägaren *Måns Andersson* och *Sissa Ivarsdotter*. — Efter att ha bl. a. åtnjutit undervisning i några år vid realskolan i Lund, ägnade sig M. tidigt åt landtbruk. Hans lifliga intresse för offentliga angelägenheter föranledde, att det ena förtroendeuppdraget efter det andra föll på hans lott, och redan 1872 valdes han af Onsjö härad till dess representant i Andra kammaren, som han tillhörde först till och med 1879 års riksdag samt sedermera 1885—1903. Året förut hade han förordnats till domänintendent i Kristiandstads län. Vid sitt inträde i kammaren gjorde han sig känd som en stridbar kämpe å landtmannapartiets vänstra sida, den där motionerade om biskopsskrudens afskaffande, borttagande af pastors själfskrifna ordförandeskap i skolråd m. m. Efter återkomsten märktes dock en dragning åt höger, hvilken sedermera blef allt bestämdare, sedan M. 1886 gifvit sin fulla anslutning till de protektionistiska sträfvandena. Han deltog ock 1888 i bildandet af det protektionistiska »nya landtmannapartiet» och hade 1891—94 haft plats i dess förtroenderåd, då han 1895, efter den genom hans kraftiga medverkan tillkomna »sammanslagningen» mellan landtmannapartierna, erhöll liknande post i det återförenade partiet, som han innehade under sin återstående riksdagstid. Efter Olof Jonssons nederlag vid 1896 års val och A. P. Danielsons följande år timade bortgång, blef ock M., om också icke partiets erkände ledare, dock dess mest framskjutne man, mindre kanske genom sitt uppträdande i debatten, som tyngdes af episk bredd, än genom sin smidighet och förfarenhet i spelet bakom riksdagskulisserna. Utan tvifvel skulle han dock kunnat uträtta mera, om förtroendet till honom varit allmännare och han en smula mindre synts verk-

sam för regeringens afsikter. Han biträdde både 1892 och 1901 års härordningsförslag, men ådagalade under många år, lindrigast sagdt, kallsinnighet för rösträttens utsträckning, för hvilken han under sin tidigare riksdagsmannabana ifrigt gått i elden. Vid 1902 års riksdag frambar han i Andra kammaren ett med biskop Billings i Första kammaren lika lydande skrifvelseförslag, åsyftande allmän rösträtt (med fullgjord skatteplikt, där sådan föreligger, till både stat och kommun), lika representationsrätt för stad och land samt proportionella val. Ett beslut i den vägen kom också, tack vare medverkan från Andra kammarens radikalaste element, till stånd 1902, som föranledde tillsättandet af den s. k. proportionella valkommittén s. å. med M. som medlem, men det på grundvalen af dess utlåtande af k. m:t utarbetade förslaget vann ej 1904 års riksdags bifall. — Suppleant i 1875 och 1892 (urtima) års försvarsutskott, var M. ordinarie ledamot af konstitutionsutskottet 1888—90, af läroverksutskottet 1890, af bankoutskottet 1891—94, af bevillningsutskottet 1895 och af statsutskottet 1896—1903 samt tillhörde 1897—1903 talmanskonferensen. Han har äfven tagits ovanligt mycket i anspråk för kommittéarbeten, bl. a. för kommunalskattekommittén 1897—1900 och för postbefordringskommittén 1899—1901. Som statsrevisor fungerade han 1888—89. — Gift med *Sigrid Charlotta Larsson*, dotter af riksdagsmannen C. A. Larsson i Maspelösa (se II: 22).

Månsson, Nils, riksdagsman. Född af en fattig bondsläkt i Starrarp, Frenninge socken af Färs härad i Skåne d. 5 april 1776. — Han uppfostrades enligt sitt stånd till arbetare och bonde och förblef det hela sitt lif i dräkt, umgänge, lefnadsvanor och tänkesätt, under det att hans ord vid riksdagarna gällde mer än de flestas, och hela landet täflade om att för den utmärkte mannen uttrycka sin beundran och högaktning. Genom sitt giftermål med *Ingar Olsdotter* hade han erhållit en liten hemmansdel i Sniberup i Östra socken i Skåne, hvilken han sålde, och köpte Skumparp i sin födelsesocken Frenninge. Det är under benämningen »Nils Månsson i Skumparp», han är ryktbar icke blott i vår riksdagshistoria utan äfven i utlandet. 1810 valdes han första gången till riksdagsman för Färs och Frosta härad, ett förtroende, som sedan förnyades för hvarje riksdag till och med 1834, då han äfven var fullmäktig för Onsjö, Rönnebergs och Luggude härad i Skåne. Hvad som i synnerhet utmärkte Nils Månsson såsom offentlig man, var hans ovanliga förmåga såsom talare, i hvilket hänseende han kunde kallas en verklig improvisatör. Då han vid 1829 års riksdag hade talat mot indragningsmakten, yttrade en af hufvudstadens tidningar: »Den djupaste rörelse röjdes vid Nils Månssons tal, icke allenast hos de främmande åhörarna af alla klasser, utan äfven hos pluraliteten af själfva ståndets ledamöter. Hvarthän det tårade ögat vände sig afspeglades samma rörelse i ett annat ögas tår». Såsom politisk person tillhörde han den moderata oppositionen. Hans godmodiga, människovänliga sinnelag förhindrade likväl honom, med sitt stora inflytande, att någonsin framstå såsom oppositionens ledare. Tvärtom uppträdde han ofta såsom medlare mellan detta parti och det motsatta lägret. Hans redbara karaktär, som aldrig lämnade rum för en skymt af misstanke om dubbelt spel, förvärfvade honom också en lika oinskränkt aktning och tillgifvenhet af motståndare som af partivänner. Död i Skumparp d. 25 juli 1837 och begrafven på Frenninge kyrkogård, där ett på hans graf upprest stenkors har inristadt öfver hans namn de vackra orden: »En man af folket och för folket».

Möller, Andreas, jurist, skriftställare. Född d. 6 sept. 1800 i Venersborg, där fadern var bagare. — Vid Lunds universitet, där M. begynte sina studier 1817, gjorde han sig snart bemärkt för sitt ovanligt skarpa hufvud samt sina vidsträckta, både humanistiska och i synnerhet juridiska, kunskaper. Dessa senare ansågos så öfverlägsna, att han, utan att vara promoverad — han hade 1825 aflagt juridisk examen och lät sedan skrifva in sig i justitierevisionen i Stockholm — af prof. Holmbergsson förordnades att förestå en juridisk professur. Men då han i Stockholm icke var känd af någon, kunde man icke finna hans adress, utan vände sig till en annan jurist med samma namn, som naturligtvis icke tilltrodde sig att mottaga förtroendet. Ett par humoristiska skaldestycken af M., *Riks-dinéen* 1829, *Riks-soupern* 1830 och *Res-déjeunéen* 1830, väckte mycket uppseende för sitt frisinnade innehåll och godmodiga skämt. L. J. Hierta blef förläggare till ett par af dem, och detta inledde bekantskapen mellan de båda, så att, då Hierta 1830 beslutit utgifva en ny tidning, »Aftonbladet», blef M. en af medarbetarne samt den som hufvudsakligen och från början bidrog till tidningens framgång. Emellertid gjorde hans stora juridiska skicklighet sig äfven gällande i hufvudstaden, där han snart blef så upptagen af juridiska kommissioner, att han blott sällan kunde lämna några bidrag till Aftonbladet. Han kvarstod likväl i redaktionen till 1833, då han afträdde från den publicistiska banan för att uteslutande ägna sig åt sitt sakförarekall. M. var på sin tid Sveriges mest anlitade sakförare, skarp och sarkastisk. Han hade stora inkomster, men kom efter hand att förakta både sitt yrke och myndigheterna, med hvilka han var i beröring. Efter hand började han lefva oordentligt och afled nästan utblottad i Stockholm d. 23 nov. 1855. — Gift med *Margareta Gustava Sturk*.

1. **Möller, Carl Oskar**, arkitekt. Född i Malmö d. 20 april 1857. Föräldrar: byggmästaren *Johan Möller* och *Beata Andersdotter*. — M. studerade i Stockholm vid slöjdskolan 1870—73 och vid konstakademien

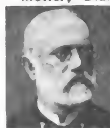
1873—79, samt erhöll sistnämnda år den k. medaljen. 1879—81 företog den begåfvade och energiske mannen en studieresa till Tyskland, Frankrike, England, Italien och Österrike, och var därunder vintern 1879—80 lärjunge vid École des Beaux-arts i Paris. De studieresor till främmande länder, som M. sedermera gjort, belöpa sig nog till ett dussin — ett bevis på hans aldrig sinande lust att skaffa sig nya erfarenheter. M. blef 1881 arkitekt i öfverintendentsämbetet, 1890 led. af konstakad., till hvilkens förvaltningsnämnd han hör, och var 1897 byggnadschef vid Stockholmsutställningen, i hvilken egenskap han på ett förträffligt sätt disponerade terrängen, samt ledamot af dess centralkommitté. Han blef s. å. medlem af förvaltningsutskottet i kommittén för Sveriges deltagande i Parisexpositionen 1900, insattes följande år i sanatoriebyggnadskommittén och blef 1891 sekreterare i Svenska konstnärernas förening. 1903 utnämndes M. till förste intendent i öfverintendentsämbetet. — M:s mästerspån är *Johannes kyrka* i Stockholm, i ren götisk stil. *Johannes folkskola, Gustaf Adolfs-kyrkan, Arbetareinstitutet*, ordnandet af Djurgårdsentréen, *Wicanders villa* och *Stefanskapellet* vittna likaledes om hans fantasi och praktiska dispositionsförmåga. I landsorten har en mängd kyrkobyggnader och restaureringar samt åtskilliga skolor utförts efter M:s ritningar. — Gift 1896 med

2. **Möller, Dagmar**, f. **Bosse**, sångerska. Född

i Kristiania d. 19 dec. 1866. Föräldrar: bokförläggaren *Johan Heinrich Bosse* och *Marie Lehmann*. — Fru M. var efter sångstudier för m:me Artôt i Paris engagerad vid operan i Stockholm 1887—89 och 1892—94 samt i Kristiania 1891. Bland fru M:s operapartier märkas *Mignon, Jolantha, Rose Friquet, Svarta dominon* och *Granadas dotter*. Men det är i synnerhet som romanssångerska, som fru M. gjort sig ett i norden berömdt namn. Fru M. tolkar på ett ovanligt själfullt sätt med utmärkt musikaliskt föredrag kompositioner af mycket olika skaplynne. 1900 blef hon lärarinna i sång och scenisk framställning vid musikkonservatoriet i Stockholm och har på den senare tiden upphört att sjunga offentligt.

Möller, Didrik Magnus Axel, universitetslärare, astronom. Född i Sjörup

i Västra Alstad i Skåne d. 16 febr. 1830. Föräldrar: kronolänsmannen, vice auditören *Olof Gissel Möller* och *Fredrika Bergh*. — Student i Lund 1846, antogs M. 1851 till amanuens vid astronomiska observatoriet därstädes och erhöll vid 1853 års promotion fil. doktorsgraden. Antagen s. å. till docent i praktisk astronomi, förordnades han 1855 till astronomie adjunkt och observator, samt blef e. o. professor i astronomi 1861. Efter att ha förestått de till astronomie professuren hörande föreläsningar och examina större delen af tiden 1853—62, utnämndes han 1863 till ord. astronomie professor, från hvilken plats han 1895 tog afsked. Död i Lund d. 25 okt. 1895. — M. offentliggjorde en stor mängd afhandlingar af nästan uteslutande astronomiskt innehåll, dels i form af *akademiska dissertationer*, dels i *K. Vet.-Akad. Handlingar* och *Öfversikten af dess förhandlingar*, dels ock i *Nordisk universitets tidskrift*; i *Lunds universitets årsskrift*; i *Hülfstafeln zur Berechnung specieller Störungen; Publication der Astron. Gesellschaft; Astronomische Nachrichten*; i *Berliner Astronomisches Jahrbuch*; i *Le Verrier's Bulletin international de l'observatoire impérial de Paris* o. s. v. Led. af Vet.-Akad., Fysiograf. sällskapet i Lund; Vet.-societ.; Die Astronomische Gesellschaft; Association scientifique de France. Han erhöll Fernerska priset samt Wallmarkska belöningen af Vet.-akad. och Astron. societys guldmedalj 1881. M:s förnämsta arbete är en omfattande beräkning af speciella störingar för Fayes komet, efter Enckes störingsmetod. Hans andra hufvudarbete omfattar en efter Hansens metod utförd beräkning af de absoluta störingarna för småplaneten Pandora. — Gift 1856 med *Klara Kristina Rebecka Malmros*.

Möller, Jeanette, född **Holmlund,** genremålarinna.

Född i Stockholm d. 5 jan. 1825. Föräldrar: grosshandlaren *Nils Holmlund* och *Johanna Helena Torsslow*. — Då konstakademien 1849 öppnade sina salar för ett inskränkt antal kvinnliga elever, var Jeannette H. en af dessa, hvarefter hon för sin ytterligare utbildning företog en studieresa till Paris. Här uppehöll hon sig 1851—54 och hade under denna tid genremålaren Vautier till lärare. Sedan hon tillbragt några år i hemmet, begaf hon sig 1858 till Düsseldorf. Där ingick hon 1860 giftermål med norske landskapsmålaren *Niels Björnson Möller* från Drammen, hvarefter hon under växlande vistelse i Sverige och Düsseldorf afled i sistnämnda stad d. 25 mars 1872. — Bland hennes arbeten, af hvilka flera blifvit inköpta af Stockholms konstförening, nämna vi: *Shakspeare i sin studerkammare; Läsande munk; Sömmerska insomnad vid sitt arbete; Meditation; Flicka som matar höns* m. fl. — 1861 agré af Fria konsternas akademi.

Möller, Johan, biskop. Född i Lenna socken i Södermanland d. 5 mars 1738. Föräldrar: bonden *Jakob Jakobsson* och *Kerstin Eriksdotter*. — M. studerade i Uppsala och blef magister därstädes 1764. Prästvigd två år senare, förordnades han till e. o. bataljonspredikant vid Södermanlands regemente 1766 och anställdes som anngnost hos biskop Serenius i Strengnäs 1768. Fyra år därefter ord. bataljonspredikant, erhöll han 1776 fullmakt att vara kyrkoherde i Västerhanninge i Södermanland. Utnämndes till teologie professor 1785 och till teologie doktor 1793, samt befordrades, efter att sistnämnda år hafva blifvit kallad till ledamot i ecklesiastikkommittén, till biskop i Visby 1796. Död därstädes d. 10 dec.

1805. Såsom stiftsstyresman gjorde sig M. genast känd för ordningskärlek, kraft och allvar och lyckades inom sitt stift under den korta tid, han var biskop, framkalla »en äkta prästerlig och församlingarna gynnande samfundsanda». I författareväg har han lämnat en mängd skrifter, bland hvilka må nämnas: *Försök till en i naturlig ordning inrättad lärobok i Christendomskunskapen* 1769; *Försök till en mindre Lärobok i Christendomskunskapen* 1780, sedermera öfversatt på finska; *Försök till en större Lärobok i Christendomskunskapen* 1781; *Utkast till predikningar öfver de vanliga sön- och högtidsdags-evangelierna* 1789—90; *Läsning i blandade religionsämnen* 1801—05 m. m. — Gift 1: 1781 med *Ulrika Charlotta Wickman;* 2: med friherrinnan *Ulrika Stromberg,*

Möller, Peter von, språk- och historieforskare, landthushållare, riksdagsman. Född i Helsingborg d. 20 maj 1809. Föräldrar: handl. *Johan Béen* och *Helena Zoll* och i dopet adopterad af kommerserådet *Peter Möller* och hans hustru *Elise Marie Béen*, fostersonens faster. — I sitt sjunde år skickades M. till den berömda uppfostringsanstalten Christiansfeld i Schleswig. M. kom därifrån 1821 i svensk privatskola och insattes som kadett vid Karlberg 1823. Utexaminerad därifrån 1827, utnämndes han till kornett vid skånska husarregementet, blef 1834 löjtnant och tog afsked 1839, med ryttmästares namn, heder och värdighet. Ända till sitt femtonde år hade M. uppväxt i öfvertygelsen, att han var sina föräldrars enda barn och laglige arfvingen till en väntad stor förmögenhet. Af en tillfällighet underrättad om motsatsen, sökte och erhöll han bekräftelse härom af sin fosterfar. Förintelsen af alla lagliga anspråk på en förmögenhet, som han dittills kunnat anse som sin egen, gjorde på hans lifliga lynne ett djupt intryck och bestämde för alltid hans lifsriktning. Han undvek med omsorg alla rikedomens frestelser. Men då han redan lärt uppskatta, hvad ett ekonomiskt välstånd bjuder, föresatte han sig att förvärfva det genom eget flitigt arbete. Efter fosterfaderns död mottog han 1833 på arrende och 1847 genom köp sin fostermors egendomar Skottorp och Dömestorp i Halland och ägnade sig med ifver åt landtbruket. 1835—36 företog han vidsträckta resor genom Tyskland, England och Skotland för att studera dessa länders senaste framsteg i landthushållningen och bidrog sedermera, icke blott genom att upptaga och tillämpa det bästa häraf vid sitt eget stora landtbruk, utan jämväl genom upplysande råd och kraftiga initiativ högst verksamt till den svenska modernäringens utveckling inom Halland, liksom han i öfrigt nitiskt verkade för detta landskaps framåtgående i många riktningar. Den tid, enskilda angelägenheter och allmänna värf lämnade honom öfrig, använde han till vetenskapliga forskningar och författarskap, af hvars frukter vi kunna nämna: *Ordbok öfver Halländska landskapsmålet* 1858, *Biografier öfver Edv. Nonnen* och *Lars Wilhelm Kylberg* i Vet.-akad. handl., praktverket *Halländska Herregårdar* 1869—71, *Rimmerier* (tr. s. manuskr. 1871), *Anteckningar af och om öfverste C. Westée* (tr. s. manuskr. 1873), *Bidrag till Hallands historia*, Norra Hallands furstar och höfdingar och Hallands kloster 1874. *Fornhandlingar rörande Halland* 1868—72, i Hall. fornminnesförenings årsskrift, *1867 års Första Kammare. Biografiska skisser* 1875, m. m. — 1842 led. af Landtbr.-akad., 1845—58 Hallands hush.-sällskaps sekreterare utan lön och från 1861 till sin död dess ordförande. 1863—69 var han ordf. i Hallands läns landsting. År 1860 erhöll M. adlig värdighet och bevistade såsom led. af riddersk. och adeln ståndsriksdagarna 1862 och 1865, samt var medlem af riksdagens Första kammare från 1867 till sin död, som inträffade i Stockholm d. 28 nov. 1883. Han var därvid 1867—72 ledamot af lagutskottet samt tillhörde 1873—74 och 1876—83 konstitutionsutskottet. Led. af Vet.-akad. 1866 och af Vitt., Hist. och Ant.-akad. — Gift 1: 1838 med *Charlotta Brigitta Rooth* och 2: 1847 med friherrinnan *Sofia Elisabet Silfverschiöld.* — Sonen *Adolf Peter*, f. 31 jan. 1855, student i Uppsala 1874 och godsägare å Skottorp, har från och med 1892 varit ledamot af Första kammaren, där han, med i politiskt afseende i hufvudsak konservativt skaplynne, gjort sig bemärkt genom det själfständiga kynne, hvarmed han förfäktat sin i vissa afseenden frisinnade uppfattning, särskildt i fråga om religionsfriheten.

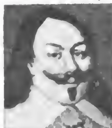
Mörk, Jakob Henrik, romanförfattare. Född i Stockholm d. 12 jan. 1714. Föräldrar: spannmålshandlaren *Henrik Mörk* och *Britta Bark.* — Efter sina mindre bemedlade föräldrars död bestämd att träda i tjänst hos en handlande, undgick M. detta och härigenom missödet att blifva ryckt från sin rätta bana genom sin svåger assessor Elfvering, som upptäckte gossens läslust och understödde densamma. Med sina ovanliga naturgåfvor och utmärkta flit blef M. snart mogen för den akademiska undervisningen och blef 1734 student i Uppsala. Sedan han såsom informator i tre år hade vistats i Uddevalla, där han började författa sitt första stora arbete, begaf han sig 1742 till Stockholm, där han började utgifva romanen *Adalriks och Giöthildas äfventyr,* som utkom delvis 1742—45, sedan en af hans vänner, Anders Törngren, hvilken var Mörks medarbetare om romanen och sannolikt skrifvit större delen af dess början, förskjutit tryckningsomkostnaden. Detta arbete, en studie efter Barclays och Fénelons mönster, men med begagnande af de heroiska romanernas apparat, väckte stort uppseende och vann ett så lifligt bifall, att allmänheten med den allra största längtan afvaktade de utkommande delarna. En af M.s beundrarinnor, friherrinnan Kristina Funck, född Cronström, kallade honom 1744 till kyrkoherde i Bro och Lossa pastorat i ärkestiftet, till hvilket hon hade patronrätten, sedan M. föregående år prästvigts. Härmed var ock all den borgerliga lycka, som var honom i detta lifvet beskärd, uppnådd. Flera gånger sökte han erhålla någon bättre belägenhet, men alltid förgäfves. Samti-

dens ärebetygelser saknade han dock icke. Landets förnämsta vetenskapliga samfund, Vetenskapsakademien, kallade honom 1749 till sin ledamot, och Vitterhetsakademien hedrade honom 1755 med sitt pris för hans skrift *En hjältes beskrifning.* Utom de nämnda finnas af M. följande vittra arbeten: *Thecla eller den bepröfwade Trones dygd* 1749—58, *Åtskillige målningar på människliga sinnen* 1754, *Tankespel kalladt Eugenia eller den förwillade wälmening* 1757, *Svenska enigheten*, poem 1747, jämte åtskilliga mindre tillfällighetsstycken och *Åminnelsetal.* För vår tids läsare äro naturligtvis M:s romaner onjutbara genom deras tröttande, moraliskt undervisande tendens, svårförstådda antydningar på samtida politiska förhållanden, brist på karaktärsteckning, löst ihopkomna plan o. s. v. Hans förtjänst består däri, att han, isynnerhet genom romanerna Adalrik och Giöthilda samt Thecla, utbildat svenska prosastilen till en prakt, som förgäfves sökes hos någon af de andra författarne på hans tid, liksom det är hans ära att hafva ledt allmänhetens och författares uppmärksamhet på det rika utbyte, romanen och därmed besläktade diktarter äro i stånd att skänka. Han afled i Bro den 26 juni 1763. Gift 1745 med *Katarina Staf.*

Mörner. Ätten var tidigt bosatt i Nenmark. Till Sverige inkom ätten 1597 med *Stellan Otto von M.*, som naturaliserades som svensk adelsman 1627 och dog som landshöfding 1643. Från dennes yngre son, *Aron Gustaf*, härstammar adliga ätten M. En äldre son, landshöfding *Hans Georg*, blef 1674 friherre och vardt stamfader för friherrliga ätten Mörner till Morlanda — se nedan — och dennes son *Carl Gustaf* blef stamfader för grefliga ätten M. till Morlanda. Presidenten *Carl Mörner*, son till M. 1, blef 1652 friherre och stamfader för den utgångna friherrliga ätten M. till Tuna.

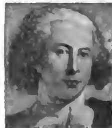
Tunagrenen:

1. **Mörner, Otto Helmer von,** ämbetsman.

Född på Zellin i Mark-Brandenburg d. 8 maj 1569 och son af brandenburgska rikskammarrådet *Ludwig von Mörner* och *Katarina von Marwitz.* — M. lär i ungdomen gjort sig känd för ett häftigt och otygladt sinnelag men förändrade sig med åren samt berömmes sedermera för sina lyckliga naturgåfvor och hastiga framsteg i studier. I slutet af kung Johans regering ankom han såsom sändebud från Brandenburg men hade äfven till syfte att utkräfva en betydlig summa penningar, för hvilken fadern gått i borgen för en tysk köpman Eckhardt och med sina tvenne stamgods nödgats gälda. I Sverige blef han med välvilja mottagen af hertig Carl, som gjorde honom till sin hofmarskalk och följeslagare på flere af sina fälttåg. Af samme regent användes M. sedermera i flere beskickningar till Danmark och några tyska hof, samt utnämndes 1606 till landshöfding och ståthållare i Åbo och 1611 till kammarråd. Död i Nyköping 1612. Han beskrifves af Johan Skytte i ett bref till Elof Terserus såsom en man med mycken lärdom och lika utmärkt för yttre skönhet som fin belefvenhet. — Gift 1604 med *Maria von der Grünau.*

2. **Mörner, Carl Carlsson,** riksståthållare.

Född på Rödjenäs i Jönköpings län d. 1 dec. 1755, den föregåendes sonsons sonsons son. Föräldrar: hofjägmästaren, frih. *Carl Gustaf Mörner* och *Margareta Fredrika Duse.* — Efter genomgången kadettkurs vid artilleriet, utnämndes M. 1772 till underlöjtnant vid samma vapen, befordrades 1782 till löjtnant, 1787 till artillerikapten och utnämndes sistnämnde år till kavaljer hos d. v. kronprinsen. Det inflytande, han ansågs hafva utöfvat på prinsen gent emot Armfelts politiska spel, ställde honom högt i hertig Carls och Reuterholms bevågenhet. Inom ett enda år 1794 befordrades han efter hvartannat till öfverste och generaladjutant, till vice guvernör hos konungen och chef för finska artilleriregementet. Följande året öfvertog han genom tjänstbyte Kalmar regemente och erhöll tillika 1798 sekundchefskapet för konungens egen grenadierbataljon. M. utnämndes 1802 till sekundchef för Svea lifgarde, 1808 till generalmajor och efter statshvälfningen 1809 till befälhafvare för södra armén i Skåne. Blef 1811 vice guvernör och militärbefälhafvare i Pommern, 1812 general och serafimerriddare och utnämndes sistnämnda år till öfverståthållare i Stockholm. De fyra år, han handhade denna viktiga befattning, utmärktes af en mängd gagneliga åtgärder till hufvudstadens bästa och befästade hans minne som en bland Stockholms stads utmärktaste styresmän. Under tiden utnämndes han af konungen till en af rikets herrar 1814, till landtmarskalk vid riksdagen i Stockholm 1815 och till fältmarskalk 1816. Sistnämnda år förordnad till riksståthållare i Norge, tillvann han sig genast norrmännens stora tillgifvenhet, och då han efter tvenne år 1818 afgick från denna sin post, var det med »Nationens Agtelse og Erkjendlighed for den Dygtighed och hæderlige Nidkjærhed, hvormed han havde bestyret de ham anbetroede Embeder». Då han afträdde från riksståthållareskapet, nedlade han äfven sina öfriga ämbeten och nedsatte sig på ett landtställe i närheten af hufvudstaden. Han afled i Stockholm d. 24 juni 1821. M. blef 1800 grefve, men slöt själf sin grefliga ätt, M. till Tuna. — Gift 1810 med *Charlotta Arfvedson.*

3. **Mörner, Ludvig,** biskop.

Född på Rödjenäs i Björkö socken af Växiö stift d. 6 dec. 1764; den föreg. bror. — »Af börd och yttre omständigheter» valde M. till en början krigarens yrke och inträdde 1774 som kadett vid artilleriet. Under det han fortgick till styckjunkare och därefter till fänrik vid Södermanlands regemente, fortsatte han sina studier, blef student i Uppsala 1786 och filosofie magister därstädes 1791. Han hade

dock dessförinnan lämnat den militära banan och förordnades, efter att 1793 ha utgifvit och ventilerat en afhandling *De veterum Romanorum theatris*, till docent i romerska antikviteter. 1794 kallad till ord. k. hofpredikant, lät han prästviga sig i Uppsala och befordrades före årets slut till kyrkoherde i Ljungby och Hossmo regala pastorat af Kalmar stift. Sex år därefter 1800 utnämndes M. till biskop i Växiö. Ehuru han vid biskopsvalet fått de flesta rösterna, väckte dock utnämningen af den trettiofemåriga kyrkoherden, blott nio år förut lagerkransad, mycken ovilja bland de gamla lärde inom stiftet, och harmen gaf sig till och med luft offentligen. Biskopens ädla personlighet utplånade dock missnöjet efterhand och gjorde honom mycket omtyckt, ehuru han som stiftschef aldrig intog något framstående rum. Såsom självskrifven ledamot af prästeståndet bevistade han alla riksdagar från 1809, den sista 1823, såsom ståndets vice talman. Innan denna hann afslutas, afled han i Stockholm d. 19 okt. 1823 och blef begrafven på Katarina kyrkogård därstädes. Teologie doktor 1800. — Gift 1796 med *Hedvig Gustafva von Baumgarten*.

Morlandagrenen:

4. **Mörner, Hans Georg,** krigare. Född d. 24 juni 1623. Föräldrar: ståthållaren *Stellan Otto Mörner* — som 1597 inkom till Sverige och blef ståthållare och sedermera landshöfding i olika provinser — och *Maria von der Grünau*. — 1644 hade M. blifvit antagen till ryttare vid ett tyskt regemente och uppförde sig med sådan tapperhet, att han redan s. å. befordrades till kornett vid fältmarskalken Horns regemente och året därefter till ryttmästare vid den kavallerikår, som kommenderades af grefve Rob. Douglas. Utnämnd 1647 till generaladjutant, blef han fyra år senare öfverstlöjtnant och kammarherre hos prins Carl Gustaf, befordrades 1655 till öfverstlöjtnant vid kungliga lifgardet, 1657 till öfverste och chef för Smålands kavalleri, 1669 till generalmajor och 1672 till landshöfding öfver Jönköpings län. Upphöjd 1674 till friherre, med Morlanda såsom friherreskap, utnämndes han året därefter till generallöjtnant, blef 1679 guvernör öfver Kalmar och Kronobergs län och förflyttades 1680 till samma befattning i Kronobergs och Jönköpings län. Död i Jönköping d. 11 augusti 1685. — M. var en modig krigare, som med utmärkelse deltog i tyska och polska krigen. Bland hans krigarbragder anföres, huru han under fälttåget i Polen 1655 tillbakadref de fruktade »qvartianerna», som förut slagit svenska förtrupperna vid Krakau, och tvang en del af dem att gifva sig fångna; vidare att han i den blodiga drabbningen vid Warschau kastade tillbaka och nedgjorde fyra tusen tatarer samt kort därefter intog den starka fästningen Wissnitz m. m. — Han var gift med *Beata Schulman*.

5. **Mörner, Carl Gustaf,** krigare. Född i Malmö 1658; den föregåendes son. — Liksom fadern började M. sin krigarbana såsom simpel krigare och hade nyss blifvit befordrad till löjtnant och ryttmästare 1675, då han bevistade Carl XI:s danska krig och med utmärkelse deltog i träffningarna vid Halmstad, Lund och Landskrona. Utnämnd 1679 till löjtnant vid drabanterna och till kaptenlöjtnant vid samma kår 1680, ingick han i fransk krigstjänst under marskalk Luxembourg samt bevistade 1691 och följande år franska härens fälttåg i Flandern. Efter sin hemkomst befordrad till öfverste för Östgöta kavalleri 1695 och till generalmajor 1700, deltog han i Carl XII:s polska krig, bevistade öfvergången af Düna och slaget vid Riga, eröfrade kort därefter Mitau och lade hela Kurland under svenskarna, slog Oginski och Wiesnowiecki, bidrog i väsentlig mån till den lyckliga utgången af slaget vid Klissow, deltog i belägringen af Thorn och eröfringen af Elbingen m. m. Befordrad 1704 till generallöjtnant, återsändes han af Carl XII såsom generalmönsterherre till Sverige och bevistade den första norska kampagnen 1711. Utnämnd s. å. till general af kavalleriet, förordnades han följande året till guvernör öfver Göteborg och Bohuslän samt inkallades 1716 i k. rådet, då han tillika blef generalguvernör öfver Halland, Göteborgs, Bohus, Skaraborgs och Elfsborgs län samt Nerike och Värmland och utnämndes slutligen 1717 till fältmarskalk. Efter Carl XII:s död tillhörde han dem, som arbetade för hertigens af Holstein utkorande till svensk konung. Han kom härigenom i ognnst hos drottning Ulrika Eleonora och förlorade 1719 fältmarskalkslönen och guvernörsbefattningen samt förflyttades såsom president till Göta hofrätt. Grefve 1716. Död i Jönköping d. 27 okt. 1721. — Gift 1: 1685 med friherrinnan *Katarina Margareta Bonde*, dotter af riksskattmästaren Gustaf Bonde, och 2: 1705 med grefvinnan *Kristina Anna Bielke*, dotter af k. rådet och fältmarskalken Nils Bielke (se I: 91).

6. **Mörner, Hans Georg,** krigare. Född på Ålstorp i Östergötland d. 10 aug. 1686; den föreg. son. — Vid ännu ej fyllda fjorton år ingick M. såsom korporal vid Östgöta kavalleri och deltog i de följande krigen i passagen öfver Düna, drabbningarna vid Klissow, Riga, Pultusk och Thorns belägring samt i bataljerna vid Holofzin och Pultava. Under tiden hade han avancerat till ryttmästare och blef vid Dnieperfloden tillfångatagen med den öfriga hären. Han lyckades emellertid komma lös, men blef vid Rigas öfvergång 1710 ånyo krigsfånge och kvarhölls i Ryssland till 1716, då han hemkom och två år senare bevistade fälttåget i Norge. År 1723 befordrad till öfverstlöjtnant, utnämndes han s. å. till kommendant i Stralsund, med indelning såsom öfverste för Skaraborgs regemente, och dog i Stockholm 1738. — Gift 1725 med grefvinnan *Eva Charlotta Sparre*.

7. **Mörner, Carl Stellan,** ämbetsman. Född på Gåfvetorp i Småland den 9 mars 1761 den föregåendes sonson. Föräldrar: öfverstlöjt

nanten, grefve *Carl Gustaf Mörner* och *Sofia Elisabet Steuch.* — När M. var sju år gammal, lät fadern inskrifva honom såsom korporal vid Södra skånska kavalleriregementet, hvarefter han utnämndes till kornett vid Bohus läns gröna dragoner 1775, till löjtnant 1779 och kapten 1783. M. hade blifvit befordrad till förste major vid Kronobergs regemente, när han utgick i finska kriget 1788. Här deltog han med utmärkt tapperhet i regementets bataljer, marscher och skärmytslingar. Likvisst befordrades han först 1792 till öfverstlöjtnant och utnämndes året därefter, endast trettiotvå år gammal, till landshöfding öfver Kronobergs län. De många och gagnande förbättringar, han utan befolkningens betungande här genomförde under sin trettiofyraåriga styrelsetid, hans omutliga rättvisa, vänlighet och ömhet om de fattiga hafva gjort hans namn till ett folkminne, som i det aflägsna Småland länge lefde i vördnad och tacksamhet. Vid missväxten 1799 ställde M. sin egen kredit till de fattigas förfogande och 1813 bildade han hushållningssällskapet, som utöfvade stor verksamhet för länets odling. Hans förtjänster undgingo ej heller regeringens uppmärksamhet. 1815 undfick han presidents namn, heder och värdighet, blef 1818 serafimerriddare och utnämndes 1824 till en af rikets herrar. Såsom riksdagsman intog han en medlande och fredsstiftande ställning mellan de ministeriella och oppositionen, men åtnjöt från båda hållen ett stort förtroende och var under en följd af riksdagar omväxlande ordförande i ekonomi-, bevillnings- samt allmänna besvärs- och ekonomiutskotten. Vid uppnådda sextiosex års ålder sökte och erhöll han afsked från sin landshöfdingbefattning. M. afled på Kronoberg den 24 juli 1834. — Gift 1792 med friherrinnan *Eva Carolina Leijonhufvud.*

8. Mörner, **Hampus Elof,** militär. Född på Gåfvetorp i Småland d. 4 sept. 1763; den föregåendes bror. — Femton år gammal utnämndes M. till kornett vid Mörnerska husarerna, blef 1785 löjtnant och, efter sitt deltagande i finska kriget, 1790 ryttmästare. Utnämnd 1792 till kapten vid Lätta lifdragonerna, befordrades han året därefter till major och blef 1794 öfverste i armén och kaptenlöjtnant i survivance vid Lifdrabantkåren. 1795 öfverstlöjtnant vid Smålands kavalleri, utnämndes M. 1801 till öfverste och chef för Mörnerska husarregementet, blef 1807 generalmajor och 1812 generallöjtnant, sedan han 1811 spelat hufvudrollen vid undertryckandet af det s. k. bondeupproret i Skåne. 1816 förordnades han på en gång till befälhafvande kaptenlöjtnant vid Lifdrabantkåren, konungens förste adjutant och inspektör för 1:sta kavalleri-inspektionen. Död på Hörningsholm i Södermanland d. 24 febr. 1824. — Ehuru han berömligt utmärkte sig under finska kriget, är det likväl ej som krigare, utan såsom improviserande humorist och jovialisk upptågsmakare, Hampus Mörner vunnit en alldeles egendomlig ryktbarhet. I detta hänseende är hans namn en verklig folkmyt. Knappast berättas ett kvickt infall, lyckadt impromptu eller någon rolig anekdot ur den högre societeten från Gustaf III:s och hans bägge efterträdares tid, som ej tillägges M. eller den kvicke grefve Rob. von Rosen. Med sina öfriga snillegåfvor förenade M. äfven förmågan af lycklig versifikatör, som ses af hans efterlämnade handskrifna poemer »Societeten», »Duodrame», den för hofcirkeln författade skämttidningen »Argus» o. s. v. — Gift 1795 med grefvinnan *Magdalena Margareta Bonde.*

9. Mörner, **Gustaf Fredrik,** krigare. Född d. 11 okt. 1768; den föregåendes bror. — Liksom sina bröder bestämdes M. för militärståndet och blef vid fjorton års ålder 1782 fänrik vid amiralitetet. Sedan han under de näst följande åren deltagit i åtskilliga sjöexpeditioner, bevistade han de flesta sjödrabbningarna under ryska kriget 1788—90, däribland slaget vid Hogland, hvarefter han utnämndes till löjtnant, sjöträffningarna vid Öland, Reval, mellan Kronstadt och Seskär och reträtten ur Viborgska viken. Utnämnd till kapten vid amiralitetet 1790, erhöll han tre år senare transport till landtarmén såsom kompanichef vid Göta garde, samt utnämndes till förste major och öfverstlöjtnant och till kammarherre hos drottning Fredrika Dorotea Wilhelmina 1797. Befordrad till öfverste i armén och sekundchef vid Lifgrenadierregementets rotehållsfördelning 1802, kommenderades han 1805 till Tyskland, där han följande året blef tillfångatagen i Lauenburg af fransmännen. Återkommen till Sverige efter statshvälfningen 1809, fick han året därpå i uppdrag att öfverföra underrättelsen om valhandlingen i Örebro till den utkorade tronföljaren och utnämndes 1811 till chef för Lifgrenadierregementet. Under kriget 1813 tjänstgjorde M. som brigadchef under fältmarskalken, grefve von Essen och anförde 1814 de trupper, som verkställde landstigningen på Valöarna och Kragerön vid eröfringen af Fredrikshald och Rolsön. Vid arméns fördelning 1816 i divisioner och brigader blef M. chef för första infanteribrigaden, utnämndes 1823 till generallöjtnant samt tog afsked 1826, då han s. å. utnämndes till ståthållare på Rosersbergs slott. Serafimerriddare 1837. — Död i Linköping d. 19 jan. 1841. — Gift 1: 1793 med friherrinnan *Augusta Lovisa von Höpken,* dotter af friherre Nils v. Höpken och grefvinnan Ulla v. Fersen, en af de bekanta tre gracerna från Gustaf III:s hof och 2: 1813 med *Augusta Margareta Virgin.*

10. **Mörner, Carl Gustaf Hjalmar,** militär, bataljmålare, sedetecknare. Född i Stockholm d. 7 maj 1794; den föregåendes son. — Efter slutad studiekurs vid Karlberg utnämndes M. 1810 till kornett vid Smålands lätta dragoner och följde regementet 1813

till Tyskland, där han blef anställd vid general Skjöldebrands stab och bevistade striderna vid Grossbeeren, Dennewitz, Leipzig samt Bornhöft. Han utnämndes sedermera till löjtnant 1820 och erhöll tre år derefter ryttmästares namn, heder och värdighet, med hvilken fullmakt hans militära befordringar slutades. 1816 hade han företagit en konstresa till Italien, hvarifrån han 1828 återkom till fäderneslandet. 1830 lämnade han detta ånyo, besökte Danmark, England och Frankrike, där han efter ett långsamt aftynande, föranledt af ett organiskt hjärtfel, afled i Paris den 15 sept. 1837 och blef begrafven på kyrkogården Père La Chaise. — Redan i hans barnlekar med ritstiftet röjde sig en tydlig konstnärsande, och de teckningar, i hvilka han såsom kadett återgaf Karlbergslifvets skämtsamma tilldragelser och upptåg, väckte allmän uppmärksamhet för den säkra blick, hvarmed tecknaren uppfattat det karakteristiska, och den förvånande lätthet med hvilken han utkastade sina skizzer. I Rom, konstens hufvudstad, ådrog sig denna snillrika lek med penna och pensel stort uppseende. Här utgaf han 1820 först sin *Il Carnevale di Roma*, ett arbete af honom själf, etsadt på tjugu folio planscher, och som efterföljdes af *Neapolitanska folkscener.* Sistnämnda litografierade planschverk, som utgafs 1828, tilldrog sig stor och välförtjänt uppmärksamhet och har sedan för andra konstnärer varit en mycket begagnad källa. Ankommen till Paris, stadgade han äfven där sitt konstnärsrykte medelst i stentryck utförda bilder ur folklifvet, som vunno allmänt bifall. Af denna konstart, hvilken företrädesvis underhölls genom M:s ovanliga lätthet för komposition och teckning, lämnade han äfven talrika prof under sin vistelse i Stockholm och London, bland hvilka senare en samling, kallad *Kontrasterna* 1831 är den utmärktaste. I Stockholm utgaf M. *Reseminnen från Frankrike, Tyskland* och *Italien* 1829 samt *Stockholmska scener* 1830, de sistnämnda synnerligen humoristiska och karaktärsfulla. Ehuru han redan under sin vistelse i Italien utfört flera oljefärgstaflor, för det mesta genre- och folkbilder, var det först på sista tiden, han lade sig på att utbilda sin angenäma dilettantfärdighet till en verklig målarkonst. Hans bataljbilder: *Carl X Gustaf i handgemäng med polska kossacker i Prag, Kalabaliken i Bender, Carl IX och Henrik Vrede* m. fl. samt i synnerhet hans genrebilder äro icke illa i anläggningen. »En spirituell dilettant, det är hvad M. visar sig vara». — Ogift.

11. **Mörner, Axel Otto,** militär, statsråd.

Född d. 8 juli 1774; den föreg. farbror och broder till M. 9. — Sedan M. från sitt tredje år stått inskrifven såsom volontär vid Sprengtportens regemente samt i tur och ordning öfverflyttats i rullorna från den ena underofficersgraden till den andra, utnämndes han 1794 till löjtnant och anställdes s. å. såsom kavaljer hos hertig Carl af Södermanland. Följande året befordrad till kapten vid Lifregementets lätta värfvade infanteribataljon, utnämndes han till kaptenlöjtnant vid hertig Carls lifdrabantkår 1803 och blef chef för Lifregementsbrigadens infanteribataljon 1808. Efter statshvälfningen och Carl XIII:s uppstigande på tronen 1809 gingo den forne kavaljerens befordringar hastigare. S. å. förordnad till kaptenlöjtnant vid konungens Lifdrabantkår, blef han 1810 adjutant hos konungen, 1812 öfverste för Smålands husarregemente, 1818 generalmajor och konungens förste adjutant, 1821 t. f. chef för 2:dra kavalleribrigaden, 1829 t. f. kavalleriinspektör, 1837 generallöjtnant samt 1840 statsråd och chef för landförsvarsdepartementet. 1843 utträdde han ur konungens rådkammare men bibehöll sina militära värdigheter till sin död i Eksjö d. 20 okt. 1852. Ehuru hans minne egentligen lefver i hans skicklighet och oväld som ämbetsman, må ej för desamma glömmas hans talang i gravyr och landskapsmålning, hvilken 1835 beredde honom en hedersledamotsplats i Fria konsternas akademi. — M. var sedan 1801 gift med *Ebba Vilhelmina Modée.*

12. **Mörner, Adolf,** ämbetsman. Född på Grönlund i Östergötland den 1 januari 1705; son af M. 5 i hans första gifte. — Efter slutade akademiska studier i Uppsala ingick M. 1721 såsom auskultant i Göta hofrätt, där fadern då var president. Sedan han 1724—26 gjort en resa till Tyskland och Frankrike, lät han 1727 inskrifva sig som auskultant i kammarkollegium och Svea hofrätt, utnämndes 1732 till krigskommissarie och blef 1737 krigsråd. I denna egenskap deltog han på krigskollegii vägnar i den kommission, som 1745 nedsattes till statsverkets reglerande, var ledamot af den hemliga kommission, som i händelse af ett fredsbrott med Ryssland hade att besörja arméns och flottans utredning, äfvensom i den s. k. förkortningskommissionen, som hade att föreslå och utarbeta en lättare metod för räkenskapernas förande m. m. Den drift och det outtröttliga nit, hvarmed han deltog i dessa och andra kommittéarbeten, undgick icke regeringens uppmärksamhet. Han befordrades 1750 till landshöfding, först i Stockholms län och sedan efter hvartannat i Älfsborgs 1751, i Nerike och Värmland 1756 och sist i Stora Kopparbergs län 1766. Här hade han likväl knappt tillträdt befattningen, förrän han afled d. 31 aug. 1766. — Utmärkt skicklig ämbetsman, var han som höfding högt älskad och uppburen i de län, som voro anförtrodda åt hans omsorger. I riksdagsförhandlingarna deltog han med lif och intresse och insattes vid riksmötena, dels som ledamot, dels som ordförande i flera utskott, deputationer och expeditioner. Sina lediga stunder ägnade han åt studier och forskningar, särdeles i historia och kameralvetenskapen samt efterlämnade i handskrift flera arbeten, såsom: *Historisk berättelse om Mörnerska släktens första härkomst och fortplantning i Sverige, Kort underrättelse om svenska jordagodsen, Fullständig beskrifning öfver hela indelningsverket* etc., *Fullständig*

beskrifning öfver Närikes och Värmlands höfdingedöme m. m. — Gift 1734 med friherrinnan *Agneta Kristina Ribbing*

13. **Mörner, Carl Gabriel,** ämbetsman, patriot. Född på Edsberg i Stockholms län d. 3 okt. 1737; den föregåendes son. — I Uppsala ägnade sig M. åt lagfarenheten och ingick efter aflagd juridisk examen som auskultant i Svea hofrätt 1757. Han lämnade emellertid snart tjänstemannabanan, där hans befordringar inskränkte sig till e. o. notarie i hofrätten och e. o. kanslist i justitierevisionsexpeditionen. 1762 utnämndes han till kammarherre hos drottning Lovisa Ulrika och blef 1774 hofmarskalk hos hennes dotter, prinsessan Sofia Albertina. Sedan han 1781 dragit sig tillbaka till det enskilda lifvet, ägnade han sig med allvar åt vården af sina stora landtegendomar, på samma gång han på riddarhuset, där han intog en synnerlig aktad ställning, kraftigt och med värma höjde sin röst för de lägre klassernas upplysning och förbättrade ställning. Såsom landthushållare verkade han genom ett rationellare jordbrukssätt och blef genom den omsorg, han ägnade sina talrika underhafvande, en föresyn för landets öfriga jordbrukare. 1801 mottog han Vet.-akad:s kallelse att vara hennes ledamot. — Han afled i Nyköping d. 5 dec. 1828. — Gift 1772 med friherrinnan *Lovisa Ulrika Horn*, dotter af revolutionsmannen från 1756 Gustaf Jakob Horn (se I: 52).

14. **Mörner, Adolf Göran,** politiker, statsråd.

Född på Espelunda i Nerike d. 27 juli 1773; den föregåendes son. — Han inskrefs nio år gammal såsom fänrik vid Svea lifgarde och utnämndes året därefter till kammarjunkare hos konungen. Med grundlig underbyggnad, inhämtad i det fint bildade föräldrahemmet, skickades han 1788 till Uppsala, där han tre år senare aflade kansliexamen och genast blef inskrifven i k. kansliet. Befordrad 1793 till kopist i kammarexpeditionen, följde han året därefter såsom ambassadkavaljer envoyén frih. von Nolcken till Wien och förestod någon tid beskickningen därstädes. Efter sin återkomst 1795 utnämndes han till andre sekreterare i kabinettet för utrikes brefväxlingen, tog året därefter afsked från gardet och anställdes såsom kavaljer hos hertiginnan af Södermanland. I trots af sina förbindelser med hofvet uppträdde han vid riksdagen i Norrköping 1800 såsom en af de ifrigaste oppositionsmännen och hade säkert följt flere andras exempel och afsagt sig adelskapet, om han därutinnan ej blifvit förhindrad af sin fader. Följden blef emellertid, att han entledigades från sina beställningar både inom hofvet och kabinettet. Han drog sig då tillbaka till sin egendom Espelunda i Nerike, ägnande sin tid åt landthushållning, studier samt författandet af smärre tidningsuppsatser i finansiella och statsekonomiska ämnen. Statshvälfningen 1809 förde honom åter in i det offentliga lifvet, i det han bl. a. som ledamot af konstitutionsutskottet uppträdde vid riksdagen s. å. såsom en nitisk och verksam medlem af det Mannerheimska partiet, som i första rummet har äran af 1809 års verk. Hans stora kunskaper och parlamentariska vältalighet fäste snart vid honom tronföljarens uppmärksamhet, och i nov. 1812, kort efter det M. bevistat riksdagen i Örebro, där han var medlem af hemliga utskottet, kallades han till statssekreterare vid handels- och finansexpeditionen. Från denna tid gingo hans utmärkelser i jämnbredd med de viktiga uppdrag, som lämnades i hans händer. 1814 utsågs han till en bland kommissarierna, som underhandlade med stortinget i Kristiania om Norges förening med Sverige. Inkallad till statsråd efter Adlerbeth 1815, afslöt han jämte statsministern grefve von Engeström 1817 en handelstraktat med Nordamerikas förenade stater, utnämndes 1818 till serafimerriddare, blef 1821 efter Edelcreutz direktör i Landtbruksakademien, 1822 en af rikets herrar och förordnades 1837 i ledigheten efter grefve af Wetterstedt till utrikes statsminister. 1812 hade han vunnit Svenska akad:s stora pris för sitt svar på hennes prisfråga och sex år senare kallade samma vittra samfund honom till sin ledamot. Föröfrigt var han ledamot af Vet.-akad. och Musik.-akad., hedersledamot af Vitt., Hist. och Ant.-akad., ledamot af Vetensk.-societeten i Uppsala samt en mängd in- och utländska vetenskapliga samfund. — Död d. 30 jan. 1838. — »En man af mångsidiga kunskaper, mycket arbetsam, fast i sina principer, hederlig man, ypperlig fader, make och husbonde, samt afhållen och aktad af alla, som med honom hade beröring» (yttrande af grefve J. de la Gardie). — Gift 1806 med *Katarina Ulrika Heijkensköld.*

15. **Mörner, Carl Göran Detlof,** ämbetsman,

politiker. Född d. 31 okt. 1808; den föreg. son. — Student i Uppsala 1825, aflade M. därstädes juris kandidatexamen 1829 och, sedan han vid tjuguett års ålder blifvit utnämnd till kammarherre, ingick han i Svea Hofrätt, där han 1833 förordnades till e. o. fiskal och 1834 erhöll häradshöfdings namn, heder och värdighet. Befordrad 1835 till fiskal i samma hofrätt, utnämndes han till assessor därstädes 1839 och befordrades 1848 till hofrättsråd. — Redan vid 1834—35 års riksdag hade M. börjat att intresseradt deltaga i riddarhusets debatter och gjorde sig snart bemärkt inom det konservativa lägret, som 1844 åvägabringade hans insättande i lagutskottet. 1848 valdes han till justitieombudsmannens efterträdare och var vid 1850—51 års riksdag medlem af statsutskottet. Hans inkallande i statsrådet 1851 betraktades utåt som ett tydligt insegel på att Oscar I:s regeringssystem bestämdt förändrats i högerriktning. 1858 utträdde M. ur konseljen och blef president i kammarrätten, från hvilken plats han 1874 tog afsked. — Han fortfor att vid riksdagarna mera oförtrutet än de flesta vara verksam för, hvad han ansåg rätt och gagneligt, samt lyckades, tack vare sina gedigna och redbara egenskaper, äfven vinna motståndarnes erkän-

nande, trots han var i saknad af dessa yttre egenskaper hos en talare, som företrädesvis äro ägnade att vinna en debatterande församlings öra. En af de mest utpräglade motståndarne till det de Geerska representationsförslaget 1865, hade han i samråd med liktänkande då utarbetat ett motförslag, hvilket dock icke kom under ständernas pröfning, då ingen boktryckare under den då rådande oron vågade åtaga sig dess tryckning. Förslaget innebar en sammanjämkning af allmänna val och klassval. Första kammaren skulle utses af adeln, prästerskapet, de för egendom och inkomst högst beskattade, samt landsting och stadsfullmäktige i rikets större städer samt väljas för sex år. Andra kammaren skulle väljas för tre år, medelbart på landet och omedelbart i städerna, och rösträtten skulle beräknas efter samma grunder som den kommunala rösträtten. Under det nya statsskicket företrädde M. Kronobergs län i Första kammaren 1867—75. Från 1858 var han direktör i Landtbruksakad. och från 1873 serafimerriddare. — Död i Stockholm d. 12 maj 1878. — Gift 1861 med friherrinnan *Märta Charlotta Gabriella Leijonhufvud.*

16. **Mörner, Julius Oscar,** landthushållare, politiker. Född i Stockholm d. 24 okt. 1816; den föregåendes broder. — Student i Uppsala 1832, aflade M. därstädes kansliexamen 1836 och hofrättsexamen 1838, hvarefter han inskref sig i flera af hufvudstadens juridiska ämbetsverk. Han hade ock innehaft fiskalsförordnande i Svea hofrätt, när han 1846 gifte sig med sin kusin, grefvinnan *Louise Magdalena Mörner*, och därpå för alltid lämnade statstjänsten för att odeladt egna sig åt skötseln af sina stora jordegendomar Herreborum och Kåreholm i Östergötland. Vid sidan häraf togs han i anspråk för allmänna värf. Efter att hafva deltagit i flera ståndsriksdagar, representerade sålunda M. Östergötlands län i Första kammaren 1867—84, från 1869 tillhörande lagutskottet. Kunskapsrik och självständig, intog han en bemärkt ställning i kammarens debatter. Liksom brodern hysande en utpräglad konservativ åskådning, tillhörde han landtmannapartiets mest deciderade motståndare, men svedan af hans sakliga skärpa mildrades i icke ringa grad af den godmodiga humor, som präglade hans anföranden, i förening med hans personliga älskvärdhet. Han tillhörde äfven 1873 och 1878 års kyrkomöten. Redan 1838 hugnad med kammarjunkaretiteln, kallades han 1874 till ledamot af Landtbruksakademien. I hemorten var han 1863—79 och 1881—82 ledamot af länets landsting samt 1878 och 1881—82 dess vice ordf. Död å Kåreholm d. 1 jan. 1888. — Yngste brodern *Axel Edvard Knut*, född d. 17 april 1824, student i Uppsala 1840, juris kandidat 1851 och godsägare å Björksund i Södermanland, har äfven verksamt deltagit i vårt offentliga lif som bl. a. ledamot af Första kammaren 1869—80 — därunder led. af statsutskottet 1874—80 — och af Andra kammaren 1882—84, vice ordf. i Södermanlands läns hushållningssällskap 1877—88 och

ordf. i dess landsting 1889—91. — Gift 1858 med *Hedda Gustafva Ericson*, dotter af järnvägsbyggaren Nils Ericson (se I: 306).

17. **Mörner, Carl Otto,** militär, »konungamakare». Född d. 22 maj 1781. Föräldrar: landshöfdingen frih. *Carl Clas Mörner* och *Margareta Elisabet von Post.* — Såsom fänrik vid Upplands regemente, hvartill M. utnämndes 1796, väckte han en gång under en exercis Gustaf IV Adolfs uppmärksamhet och erhöll monarkens tillåtelse att utbedja sig en nåd. M. anhöll då att fritt få begagna föreläsningarna på Karlberg och sedermera erhålla tillstånd att gå i fransk tjänst. Båda delarna beviljades, och M. begaf sig 1803 till Frankrike. Hans bekantskaper därstädes föranledde sedan de förehafvanden, hvilka han vid äldre år skildrade i en *Kort berättelse om ursprunget till tronföljarevalet i Örebro år 1810.* När efter Carl Augusts plötsliga bortgång svenskarna sågo sig om efter en ny tronföljare, förenade sig den allmänna meningen om prins Fredrik Kristian af Augustenborg. Under det Carl XIII genom sin minister i Paris bäst ordnade om dennes kandidatur, fick M., som blifvit ditsänd såsom kurir, den tanken att på eget bevåg verka för utväljandet af en af Napoleons generaler och uppvaktade för detta ändamål marskalk Bernadotte. Regeringen sporde med förtrytelse den djärfve löjtnantens tilltag. Men då M:s förslag hastigt vann bifall, särskildt inom armén, och marskalken själf begynte verka för sin sak, vände sig bladet, och fursten af Ponte Corvo utkorades till svensk tronföljare. 1811 utnämndes M. till kapten i armén och kronprinsens adjutant, blef vidare major 1813, öfverstlöjtnant 1817 och öfverste i armén 1818. Under året 1824 tjänstgjorde han som vice landshöfding i Jämtland och utnämndes 1829 till tullinspektor vid Blockhusudden i Stockholm, hvilken tjänst han som pensionerad lämnade 1841. Led. af Krigsvet.-akad. — Död i Vaxholm d. 17 aug. 1868. — Gift 1: 1810 med *Sofia Emerentia af Wetterstedt*, 2: 1831 med *Katarina Charlotta Styrlander* och 3: 1848 med *Anna Gustafva Sofia Sundius.*

18. **Mörner, Kristina Charlotta,** författarinna. Född på Gåfvetorp i Småland d. 2 mars 1760; syster till M. 11. — Vid tjugu års ålder ingick hon äktenskap med majoren frih. *Axel Thure Gyllenkrook*, hvilket äktenskap efter en nittonårig sammanlefnad upplöstes genom skilsmässa 1799, hvarefter hon 1800 ingick nytt gifte med krigspresidenten frih. *Bror Cederström.* Hon har blifvit kallad sin tids fru Nordenflycht, mera för det hon omkring sig samlade skalder och tonkonstnärer än för egna vittra arbeten. Hon har emellertid skrifvit flera skaldebref och småstycken på vers, till hvilka senare hon själf satte musiken. Det mest bekanta torde vara den förr allmänt sjungna visan *»Välkommen, o måne, min åldrige vän».* Såsom tecknarinna utmärkte hon sig för rask hand och röjde i detta hänseende släkttycke med sin brorson Hjalmar Mörner.

Hvarken hennes dikter eller handteckningar hafva blifvit offentliggjorda genom trycket. — Död på Benestad i Småland d. 22 febr. 1832.

Nackreij, Olof von, ämbetsman, politiker. Född i Filipstad d. 7 dec. 1728. Föräldrar: bruksägaren *Lars von Nackreij* och *Kajsa Ekman,* domprostdotter från Strängnäs. — Efter afslutade universitetsstudier började N. tjänstgöra i Svea hofrätt och erhöll redan 1756 på ständernas förord en domsaga i östra Värmland. 1761 förflyttad som assessor till Göta hofrätt, blef han följande år hofrättsråd därstädes samt nästan omedelbart därpå generalauditör, i hvilken egenskap han var styresman för den afdelning af justitierevisionen, som ägde handlägga de juridiska ärenden, hvilka rörde armén. — Under frihetstidens senare riksdagar framstod N. som en af Mössornas främsta och mera moderata män samt var 1772 erbjuden rådsförslag men undanbad sig att komma i fråga. I juli 1772 utnämndes han till landshöfding i Hallands län. Han nedlade på denna post stort intresse för åstadkommande af flygsandsplanteringar men råkade komma i delo med åtskilliga af provinsens invånare, hvarför Gustaf III snart förflyttade honom i särskildt uppdrag till Stockholm. 1776 utnämndes han till landshöfding i Kronobergs län och 1782 erhöll han samma post i Uppsala, där han afled ogift d 22 juni 1783. — Han berömmes som ämbetsman för rättrådighet och nit samt administrativ skicklighet. Däremot har han, och icke utan fog, fått uppbära mycket klander för den servila underdånighet, hvarmed han vid 1778 års riksdag, i likhet med andra f. d. Mösschefer, Essen, du Rietz, Rudbeck m. fl., sökte tillvinna sig Gustaf III:s bevågenhet. Detta visade sig ock ha lyckats, att döma af den N. 1778 tilldelade friherrevärdigheten.

Næzén, Daniel Erik, läkare, naturforskare. Född i Skara d. 11 mars 1752. Föräldrar: stadskomministern *Anders Næzenius* och *Anna Margareta Leenberg.* — Med intyg om berömliga studier ankom N. 1770 till Uppsala och aflade därstädes medicine licentiatexamen 1782. Kort därefter anställd såsom provinsialläkare i Umeå, inlade han stor förtjänst om hälsovården i denna aflägsna landsända, införde koppympning, genomdref iståndsättandet af Umeå läns lasarett, upptäckte och upptog nya hälsobrunnar vid Piteå och Ratan o. s. v. Men i synnerhet bidrog han till kännedomen om norra Sveriges fauna, hvilken han riktade med flera nyupptäckta insektarter, af hvilka en efter honom blifvit kallad *Tortrix Næzeniana.* 1793 kallades han till ledamot i Vetenskapsakademien, hvars handlingar innehålla flera af honom författade uppsatser, såsom: *Beskrifning på okända arter skalbaggar funna i Umeå* 1792; *Beskrifning på några i Umeå funna insekter* 1794; *Om Umeå stads läge och klimat* 1798; *Berättelse om en svart domherre Loxia Pyrrhula nigra och en hvit hussvala Hirundo urbica alba, funna i Vesterbotten* 1804. Andra af honom författade och tryckta skrifter äro: utdrag af hans *Meteorologiska Dagbok; Flora Stockholmiensis;* uppsatser i »Läkaren och Naturforskaren» m. m. Död i Umeå d. 2 dec. 1808. — Gift 1783 med *Kristina Beata Strodtman.*

Nagel, Johan Jakob, violinvirtuos. Född d. 18 juni 1807 i Teltsch i Mähren, där fadern var fabrikant. — Vid späd ålder föräldralös, blef N. omhuldad af välvilliga människor. Särskildt vårdade sig en italiensk, i Milano bosatt, markis vid namn Védois om honom, upplät för honom sitt hem samt beredde honom, sedan hans stora musikaliska begåfning börjat träda i dagen, tillfälle att få åtfölja Paganini och åtnjuta dennes undervisning under en af honom företagen konsertturné. Markisen nödgades emellertid snart på grund af försämrad ekonomisk ställning lämna honom att på egen hand taga sig fram i världen. Under lefnadsförhållanden, liknande en kringvandrande trubadurs, tillbragte nu den unge musikern några år i italienska Tyrolen, fröjdande, hvart helst han kom, alla med de toner, han förstod att framkalla ur sin äkta cremonesare — en sista gåfva af hans faderliga vän markisen. Vid femton års ålder fick han anställning vid italienska operan i Venezia och kvarstannade där i fem år. Några och tjugu år gammal kom han till Stockholm, där hans violinspel väckte den musikaliska världens lifliga beundran. Anställd d. 1 nov. 1830 som förste violinist vid hofkapellet, innehade han denna plats till 1864, då han avancerade till konsertmästare. Redan följande år tog han emellertid afsked och afled i Stockholm d. 7 juli 1885. Sedan 1857 var han ledamot af Musikaliska akademien. — Under sin långa musikaliska bana i Sverige begagnade sig N. af tillfälliga tjänstledigheter för att göra vidsträckta konsertresor utomlands. Sålunda besökte han efter hand Ryssland, Holland, Nordamerika, Havana o. s. v. och rönte öfverallt afgjord framgång. Liksom sin lärare, Paganini, förstod N. att med virtuositet äfven behandla guitarren. Också skref han för detta instrument, liksom för violin, åtskilliga kompositioner, bland hvilka såsom de märkligaste må nämnas: *En dröm om Neckens preludier,* en variation för violin öfver Neckens polska 1832; balletterna *Vårblommorna* 1858 och *Blommorna* 1861 samt den till Jenny Linds ära, till text af Böttiger skrifna romansen *Nordmän i söder.* — Gift 1835 med *Anna Sofia Noël.*

Nathorst. Från England härstammande släkt, som inflyttade till Sverige omkring 1750.

1. **Nathhorst, Johan Theofil,** agronom. Född å Kuntstorp i Flisby socken, Jönköpings län, d. 19 mars 1794. Föräldrar: regementsläkaren vid Jönköpings regemente *Johan Theofil Nathorst* och *Hedvig Meurling.* — Student i Uppsala 1811, undergick N. kansliexamen därstädes 1813, just vid den tid, brytningen pågick mellan gamla och nya skolan i litteraturen, och räknade bland sina närmaste vänner den senares banérförare Atterbom, Hedborn, Palmblad m. fl. Sedan han lämnat universi-

tetet, tjänstgjorde han någon tid i k. kansliet, men öfvergaf snart ämbetsmannabanan för att ägna sig åt landtbruket, i det han öfvertog vården af sin fäderneärfda egendom Näs i Adelöfs socken af Jönköpings län. I synnerhet gjorde han sig noga förtrogen med fårskötseln och öfverflyttade 1823 till Näs det på Flyinge stationerade merinoschäferi, som kronprinsen Carl Johan 1813 inköpt från Frankrike och förlagt till det redan därstädes befintliga schäferiet. Sedan han följande året gjort en resa genom Preussen och Sachsen för att närmare studera dessa länders schäferiväsen, utgaf han 1825 *Handbok i ullkännedom och fårskötsel*, för hvilket arbete han belönades med Patriotiska sällskapets stora guldmedalj. Från den berömda landtbruksläroanstalten Möglin i Preussen inköpte han 1826, dels för enskildas, dels för statens räkning, ett antal elektoralfår. Det på detta sätt bildade statschäferiet förlades till Näs, hvaremot det förutvarande schäferiet på Flyinge flyttades till Mellingeholm i Roslagen. 1831 inrättade han på Näs en herdeskola, från hvilken en mängd skickliga elever utgingo. Denna skola upphörde emellertid 1839, och 1840 flyttades stamschäferiet till Arup i Kristianstads län. 1841, efter en resa under sommaren genom Tyskland, Schweiz och norra Italien, öfvertog N. ledningen af den nyanlagda landtbruksskolan på Väderbrunn i Södermanland och valdes s. å. till sekreterare i Landtbruksakademien, hvilken senare befattning han innehade till 1861, då han på egen begäran erhöll afsked med pension. N., som sedan 1834 var ledamot af Vetenskapsakademien, blef kort efter sitt afskedstagande af Landtbruksakademien kallad till dess hedersledamot, men innan k. m:t hunnit stadfästa detta val, afled den om svenska landtbrukets utveckling högt förtjänte mannen i Stockholm d. 2 sept. 1862. — Det har blifvit sagdt, att N. på det praktiska området var mer lysande än grundligt vägledande. På det teoretiska åter torde få haft ordet så i sin makt som han, när det gällde att muntligen eller skriftligen behandla något till landthushållningen hörande ämne. Bland hans skrifter märkas: *Förslag till läroanstalt i landtbruket* 1832, af Landtbruksakademien med dess mindre pris belönad täflingsskrift; *Praktiska reglor i fårskötseln; Den kloke och förståndige Fårgubben* (i Läsning för folket); *Qvartalsskrift för landtmän;* en mängd uppsatser i tidningar och tidskrifter, m. m. — Gift 1817 med *Lovisa Sofia Jonsson.*

2 **Nathorst (Nathhorst), Hjalmar Otto,** agronom. Född d. 10 sept. 1821 på Näs i Adelöfs församling, Jönköpings län; den föreg. son. — Sjutton år gammal ämnade N. öfverflytta till en äldre i Amerika bosatt broder men led skeppsbrott vid Skagen och kom med yttersta lifsfara i land. Fadern, som kort därefter öfvertog Väderbrunns landtbruksskola i Södermanland, önskade få sonen till biträdande lärare, hvarför denne slog vidare resplaner ur hågen och ingick sommaren 1841 såsom elev vid Nonnens landtbruksinstitut på Degeberg

i Västergötland, den första läroanstalt i sitt slag i Sverige. Efter att det följande året hafva besökt flera af de förnämsta landtbruksinstituten i Tyskland och i sällskap med sin far gjort en vandring genom Schweiz och norra Italien, anställdes han d. 24 okt. 1842 såsom underlärare vid Väderbrunn och öfvertog därjämte skötseln af själfva egendomen. Denna plats innehade han till 1848, då fadern afsade sig skolan och N. blef dess föreståndare samt sekreterare i Nyköpings läns hushållningssällskap. Vid en uppkommen schism mellan honom och skolans styrelse lämnade han sin plats 1855. Såsom bevis på den kraft, omtanke och skicklighet, han under sin långvariga verksamhet därstädes utvecklade, kan nämnas, att den öppna jorden å Väderbrunn, som vid hans tillträde till befattningen utgjorde 81 tunnland, vid hans afgång omfattade en areal af 240 tunnland. Han öfvertog nu Dagsholms egendom i Dalsland på arrende. Här öppnade han en landtbruksskola för Älfsborgs län, hvarjämte han antogs till sekreterare i samma läns norra hushållningssällskap. Dessa befattningar innehade han till hösten 1861, då han utnämndes till professor och föreståndare för Alnarps landtbruksinstitut i Skåne, hvilket läroverk inrättats väsentligen i enlighet med af honom uppgjord plan. Nyss bosatt på Alnarp, anträdde han en resa till Tyskland för att besöka därvarande landtbruksläroverk och taga kännedom om de där kort förut bildade agrikulturkemiska försöksstationerna. Med understöd af allmänna medel företog han 1862 en resa till England och besökte detta land åter 1863. På Alnarp, där verksamheten tog sin början i mars 1862, kvarstannade N. till 1886, då han sökte och erhöll afsked från sin befattning såsom läroverkets ledare, med hvilken befattning var förenad undervisningsskyldighet i läroämnena landthushållning och boskapsskötsel. Utsedd till sekreterare vid det allmänna svenska landtbruksmötet i Malmö 1865, antogs han 1867 till sekreterare i Malmöhus läns hushållningssällskap. Varmt intresserad för sitt kall, försummade han intet tillfälle att utvidga sin erfarenhet och sina insikter på därtill hörande områden. Så besökte han bl. a. världsutställningarna i Wien 1873 och i Paris 1878, å hvilka båda han var prisdomare i landtbruksafdelningen. Ledamot af Landtbruksakademien 1849, blef han dess hedersledamot 1885. Sedan 1862 tillhörde han fysiografiska sällskapet i Lund samt var för öfrigt medlem af en stor mängd ut- och inländska hushållningssällskap. — De af N. utgifna arbetena äro: *Anvisning till ängsvattningsanläggningar* 1845; *Det skotska plöjningssättet* 1846, 2 uppl. 1867; *Om Guano* 1856; *Om vilkoren för svenska åkerbrukets utveckling* 1858; *Om Belgiens åkerbruk* 1858; *Husdjursskötsel*, 2 del. 1859—61, omarbetad och tillökad uppl. 1876—77; *Nötboskapsskötsel* 1861; *Iakttagelser under en resa i Tyskland* 1861; *Om foderämnenas sammansättning, gödboskapens beståndsdelar och foderämnenas gödselvärde* 1861; *Beskrifning öfver Alnarp* 1863; *Berättelse öfver det elfte allm. sv. landtbruksmötet* 1867; *Tidskrift för landthushållning* 1863—69; *Landtmannabok för 1867, 1868,*

1869; Anvisning till slåtterrallars anläggande 1867; *Praktisk gödsellära* 1868; *De olika foderämnenas penningevärde* 1874, etc., samt *Om nödvändigheten af nya riktningar inom våra koladugårdar* 1885. Han utgaf därjämte flera öfversättningar af utländsk landtbrukslitteratur samt redigerade åtskilliga hushållningssällskaps handlingar, såsom Nyköpings 1848—55, Älfsborgs läns norra 1855—61 samt Malmöhus läns 1867—75. Död i Lund d. 7 mars 1899. — Öfver N. restes 1902 af vänner och lärjungar till honom en minnessten vid Alnarps landtbruksinstitut. — Gift 1: 1847 med *Maria Charlotta Georgii* och 2: 1886 med *Emma Persson.*

3. **Nathorst, Alfred Gabriel,** naturforskare. Född på Väderbrunn, Bergshammars socken i Södermanland, d. 7 nov. 1850; den föreg. son. — Efter att ha blifvit student i Lund 1868 och i Uppsala 1871, vann N. filosofiska doktorsgraden i Lund 1874 och anställdes s. å. därstädes såsom docent i geologi.

Biträdande geolog vid Sveriges geologiska undersökning 1873, blef han geolog 1876 och chefens biträde 1877 samt 1884 professor och intendent för samlingarna af arkegoniater och fossila växter vid Naturhistoriska riksmuseum. Han har inom den lärda världen gjort sig känd för sina forskningsresor och utgifna vetenskapliga arbeten af betydenhet. De förra hafva sträckt sig såväl till den skandinaviska norden och andra delar af Europa som till mera aflägsna trakter. Så till Spetsbergen 1870 och 1882, till Grönland 1883, åter till Spetsbergen och kringliggande arktiska områden 1898 med N. såsom ledare af en dit företagen expedition, som bekostades af konung Oscar II och enskilda personer. Resultaten af de omfattande och noggranna geologiska undersökningar, N. under dessa färder företog, har han nedlagt i åtskilliga skrifter och uppsatser, införda i in- och utländska vetenskapliga publikationer. Dessa hans skrifter lämna flera värderika bidrag till den geologisk-paläontologiska vetenskapens utveckling samt mer eller mindre viktiga beriktiganden af föregående vetenskapsmäns uppfattningar i fråga om den fossila växtvärldens företeelser. På samma gång han grundligt studerat den fossila floran i de arktiska trakterna och därifrån hemfört betydliga samlingar af tertiära växter, har han lämnat bidrag till kännedomen om Spetsbergens och Grönlands nu lefvande flora och dess geografiska förhållanden. Mångfaldiga och synnerligt intressanta äro de rön och iakttagelser, han anställt i fråga om rent geologiska förhållanden, samt de förklaringar, han lämnat af vissa egendomligheter hos den geologiska byggnaden i skilda delar af vårt land. Den rika samling af fossila växter, Vegaexpeditionen hemförde från Japan, blef af N. undersökt. Denna undersökning satte honom bland annat i stånd att vetenskapligt bevisa, att istidens klimatiska verkningar kunna spåras äfven i sydligaste Japan. I sammanhang härmed kunna nämnas hans båda skrifter *Zur fossilen Flora Japans,* i Dames och Kaysers »Paleont. abh.», bd 4, 1888, samt *Beiträge zur mesozoischen Flora Japans,* i Vetenskapsakademiens i Wien »Denkschriften», bd 57, 1889. Af hans många öfriga arbeten må, såsom mera lämpande sig för den stora allmänheten, här endast upptagas *Jordens historia efter N. Neumayrs Erdgeschichte och andra källor utarbetad med särskild hänsyn till Nordens urverld* 1888—94; ett särskildt aftryck därur under titeln *Sveriges geologi* med tillägg af förteckning öfver svensk geol. litteratur 1860—94, samt *En återblick på geologiens ställning i Sverige vid tidpunkten för Geol. fören:s bildande,* i Geol. fören:s förh., 18, 1896. Vidare: *Två somrar i Norra Ishafvet.* 2 delar. 1900—1901. För öfrigt har han i »Nordisk Familjebok» äfvensom i tidskrifter och tidningar skrifvit en mängd uppsatser af geologiskt, paläontologiskt, botaniskt, biografiskt och geografiskt innehåll. Från och med 1895 har han redigerat tidskriften »Ymer». N. är sedan 1878 ledamot af Fysiografiska sällskapet i Lund och sedan 1885 af Vetenskapsakademien samt tillhör äfven flera utländska lärda samfund. — Gift 1878 med *Ella Windahl.*

Natt och Dag. Af denna gamla svenska adelsätt är den första medlem man med säkerhet känner *Nils Sigritæson,* som 1288 nämnes såsom konungens råd. Ätten, som stod på höjden af sin makt under 1300- och 1400-talen, började först på 1600-talet efter beskaffenheten af sitt vapen — delad sköld, med öfre fältet af guld och det nedre blått, belagdt med spjälor — kallas Natt och Dag. Själfva fortforo dock dess medlemmar ännu länge att endast kalla sig med fadersnamnet som tillnamn. *Nils Bosson,* en afkomling i femte led af ofvannämnde *Nils Sigritæson,* upptog sin moders namn, Sture, och blef stamfader för den *yngre,* sedan 1561 *grefliga ätten Sture,* som utgick på svärdssidan 1616. En gren af ätten Natt och Dag blef *friherrlig* 1652 med riksrådet *Åke Axelssons* (se n:o 2) och några hans nära fränders upphöjelse i nutydda stånd, men denna ätt utslocknade redan 1676 på svärdssidan. Ur ätten Natt och Dag uppstod *friherrliga ätten Sture* 1678, då *Sten Arvidsson* (död 1683), son af presidenten i Svea hofrätt *Arvid Ivarsson,* som blifvit friherre men ej tagit introduktion, erhöll friherrlig värdighet och antog namnet Sture. Denna ätt utgick på svärdssidan först 1875.

1. **Natt och Dag, Måns Johansson,** riksråd. Son af riksrådet *Johan Månsson* till Göksholm, Säby — son af Engelbrekts mördare — och Bro, samt *Alfrid Jönsdotter* (Tre rosor). — Af hans tidigare öden känner man nästan intet. Att han varit en man af utmärkta egenskaper redan i unga år, kan man sluta däraf, att han var en af dem, som vid Gustaf I:s kröning slogos till riddare, och att han året därefter, 1529, upphöjdes till riksråd. Af konungen åtnjöt han mycket förtroende och återgäldade detta med en orubblig trohet och tillgifvenhet. Sedan han någon tid varit slottslofven på Kalmar, utnämndes han 1543 till lagman i Östergötlands domsaga. I denna utnämning yttrar sig Gustaf I:s tillit till mannen, enär just de till denna domsaga hörande landsändar då befunno sig i fullt

uppror. Den nye lagmannen uppträdde där också icke blott som medlare, utan äfven som härförare och var en af de få, som vågade personligen möta Dacke för att dagtinga. 1552 förordnades han att vara ståthållare på Vadstena slott och blef tre år senare slottslofven på Viborg. Död därstädes i slutet af år 1555. — Gift 1: med *Marta Åkesdotter* och 2: med *Barbro Eriksdotter (Bielke)*.

2. **Natt och Dag, Åke Axelsson,** riksmarskalk. Född på Göksholm 1594; son af häradshöfdingen *Axel Johansson* till Göksholm, Traneberg och Kaflås, samt *Ingel Bonde*. — N. skickades vid ungt år till Uppsala att studera under uppsikt af den lärde Johan Messenius och kom 1612 till hofvet, såsom kammarjunkare hos Gustaf II Adolf. Kort därefter anträdde han en studieresa till Tyskland, hvarunder han 1614 disputerade i Tübingen, och utnämndes efter sin hemkomst s. å. till hofråd hos hertig Carl Filip. Befordrad till kammarråd 1621, bevistade han riksdagen 1629 och utnämndes året därefter till vice president i Svea hofrätt. Landtmarskalk vid riksdagen 1631 och vid riksdagarna i febr. och nov. 1632, riksråd 1633 och tillika assessor i Svea hofrätt. År 1634 erhöll han i uppdrag, att jämte Axel Oxenstierna, Herman Wrangel, Sten Bielke och Johan Oxenstierna afhandla om fred eller stillestånd med Polen. Genom hans och Gabriel Oxenstiernas bemödanden stillades de oroligheter, hvilka i flera landsorter uppstått i följd af småtullarnas inrättande. Utnämnd 1643 till riksmarskalk, förordnades han 1644 till lagman i Nerike och 1647 att tillika vara häradshöfding på Gotland. Erhöll 1651 på begäran afsked från riksmarskalksämbetet »för sin ålders och svaghets skull», samt upphöjdes följande året till friherre med åtskilliga gårdar och hemman i Ijo socken i Österbotten till friherrskap. Död på Rinkesta i Södermanland d. 1 febr. 1655. — Gift 1: 1626 med friherrinnan *Elsa Oxenstierna*, syster till rikskanslären Axel Oxenstierna och 2: 1653 med *Anna Cruus*.

3. **Natt och Dag, Jakob Otto,** militär, skriftställare. Född d. 14 febr. 1794. Föräldrar: löjtnanten *Johan Georg Natt och Dag* och *Margareta Maria Didron*. — Efter slutade studier vid Karlberg, utnämndes N. 1812 till fänrik vid Svea lifgarde, deltog i 1814 års norska fälttåg och antogs efter freden till adjutant i generalstaben. Då han 1815 erhöll afslag på sin anhållan att gå i utländsk krigstjänst, utgaf han en skrift, kallad *Project till en ny organisation af svenska arméen af N****, hvilken väckte mycket missnöje hos regeringen och det högre befälet, hvarför författaren tillsades att utbyta sin underlöjtnantsplats vid gardet mot en dylik vid Jämtlands regemente. Förbittrad häröfver begärde han sitt afsked och begaf sig till Tyskland, där han 1816 i Baden uppsökte den landsförvista konungafamiljen och lät utgifva sitt arbete på tyska under titeln: *Entwurff zu einer neuen Organisation des Schwedischen Heers*. Då skriften i Sverige ansågs innehålla ämnen, »hvarigenom åsyftats en kränkning af nationens ära och lagarnas helgd», blef författaren af Svea hofrätt dömd att mista lif, ära, gods samt adligt namn och stånd, men undandrog sig domens verkställande genom att resa öfver till Amerika, hvarest han under namnet *Otto* lefde såsom jordbrukare ännu omkring 1870.

Nauckhoff, Henrik Johan, sjömilitär. Född d. 13 okt. 1744. Föräldrar: majoren *Johan Henrik Nauckhoff* och *Margareta Kristina Hederhjelm*. — Sexton år gammal begynte N. sin militära bana såsom volontär vid Upplands regemente men öfvergick snart till sjövapnet, inom hvilket han efter aflagda examina och ett par års utländska sjöresor på handelsfartyg utnämndes till löjtnant vid örlogsflottan 1769. Åtta år senare blef han jämte sina bröder naturaliserad svensk adelsman och befordrades 1778 till kapten i amiralitetet, hvarefter han under amerikanska frihetskriget ingick i fransk sjötjänst och utmärkte sig så fördelaktigt, att han vid sitt afskedstagande efter fredsslutet 1783 benådades med en lifstidspension och pryddes med orden »Pour les mérites militaires». Utnämnd vid sin hemkomst till major s. å., deltog han i sjökriget 1788—90 och bevistade sjöslagen vid Hogland och Öland samt blef kort efter förstnämnda slag 1788 befordrad till öfverstelöjtnant vid örlogsflottan. Likaså deltog han i anfallet på Reval samt retråtten ur Viborgska viken, vid hvilket sistnämnda tillfälle N:s fartyg, som fått grundskott, kantrade och han själf blef tillfångatagen af ryssarna. Utväxlad efter freden, förordnades han 1791 till ledamot af direktionen öfver amiralitetets krigsmans- och inkvarteringskassa samt till ledamot af krigshofrätten och befordrades 1793 till öfverste, 1797 till konteramiral och vice ordförande i kommittéen för örlogsflottans ärenden samt 1802 till chef för andra volontärregementet i Karlskrona. Vid utbrottet af 1808 års krig utnämndes han till befälhafvare öfver örlogsflottan, som var stationerad vid Hangö, blef efter statshvälfningen 1809 vice amiral, tjänstgörande generaladjutant vid flottan 1812, friherre 1813, chef för första volontärregementet i Karlskrona 1816, amiral och befälhafvare för örlogsflottan samt befälhafvande amiral och öfverkommendant i Karlskrona 1817. Död i Stockholm d. 18 febr. 1818. — Gift 1: 1787 med grefvinnan *Magdalena Sofia Wrangel*, 2: 1790 med *Elsa Johanna von Schönfelt* och 3: 1800 med *Fredrika Kristina Ehrenbill*.

Naumann, Johann Gottlieb, musiker, tonsättare. Född d. 17 april 1741 i byn Blasewitz nära Dresden, där fadern var landtbrukare. — Sonen, som tidigt röjde ovanliga anlag för musiken, erhöll sin första undervisning af byns skolmästare, hvarefter han skickades till Kreuzskolan i Dresden, för att där

vidare utbildas. Vid samma tid anlände till Dresden en svensk, A. Wesström, som händelsevis kom under fund med den unge N:s musikaliska begåfning och föreslog honom att åtfölja sig till Italien. N. antog förslaget men fick snart anledning att ångra sin lättrogenhet, ty Wesström behandlade honom såsom dräng i stället för kamrat eller lärjunge. I Padua, där Wesström tog lektioner af den berömde Tartini, måste N. genom notskrifning förskaffa uppehälle både åt sig själf och sin kärfve reskamrat samt på köpet besörja matlagningen. En dag, då han enligt vanligheten burit Wesströms violin till Tartini, tog han mod till sig och begärde mästarens tillåtelse att få åhöra musikundervisningen, hvilket beviljades, då Tartini med förundran upptäckte den förmente betjäntens stora musikaliska insikter och upptog honom bland sina lärjungar. N. skilde sig genast från Wesström och förvärfvade under ett treårigt studium i Tartinis skola, hvartill äfven kom undervisning af den namnkunnige musiklärde Martini, den stora musikaliska bildning, som gjorde honom till en af sin tids utmärktaste tonkonstnärer. 1777 kallades han af Gustaf III till Stockholm för att reorganisera hofkapellet och komponera musikverk för den nya svenska operainrättningen samt leda deras inöfning för scenen. Han komponerade först operan *Amphion*, som under hans eget anförande gafs första gången 1778 och rönte stort bifall. Då ett år förflutit sedan hans hitkomst, och han icke kunnat erhålla längre tjänstledighet från sin kapellmästarebeställning i Dresden, den han tillträdt 1776, måste han återvända hem. Han återkom emellertid i juli 1782 till Stockholm och inöfvade där sin redan förut i Dresden fullbordade opera *Cora och Alonzo*, hvars första uppförande ägde rum vid det då nyuppförda operahusets invigning d. 30 sept. s. å., och som mottogs med ännu större bifall. Han kvarstannade sedan mer än ett år i Stockholm, sysselsatt med kompositionen af operan *Gustaf Vasa*, hvilken likväl ej kom att uppföras förrän 1786. Detta mästerverk, hvartill Kellgrens inspirerade penna lämnat texten, rönte utomordentlig framgång och blef så populärt, att, såsom Geijer säger, »bildade svenskar kunde en stor del af denna så väl musik som ord utantill». N., som 1786 avancerat till öfverkapellmästare i Dresden, afled därstädes d. 23 okt. 1801.

Naumann. Släkten härstammar från Sachsen och inflyttade till Sverige i medlet af 1700-talet.

1. **Naumann, Christian,** rättslärd. Född i Malmö d. 1 juli 1810. Föräldrar: åldermannen vid snickareämbetet i nämnda stad *Johannes Naumann* och *Cecilia Florman*. — Sedan N. vid Lunds universitet, där han blef student 1826, blifvit 1832 promoverad filos. magister, ägnade han sig åt rättsstudiet, ingick 1834 som e. o. kanslist i Ecklesiastikexpeditionen af konungens kansli, samt tjänstgjorde under riksdagen 1834—35 såsom kanslist i bondeståndet. Efter att ha aflagt juris utriusque-kandidatexamen i Lund 1836, förordnades han s. å. att mot särskildt arfvode ur akademiekassan handleda de studerande i deras studier af lagfarenheten. 1838, en tid, då näringsfrihetens omfång utgjorde en med särdeles liflighet omfattad ekonomisk tvistefråga, utgaf N. sin afhandling *Landsköp enligt svensk lag,* hvari han ådagalägger nödvändigheten af frigifvandet af handeln på landet. Utnämnd till vice häradshöfding 1839, tjänstgjorde han vid den märkliga 1840—41 års riksdag, den s. k. revolutionsriksdagen, såsom förste notarie i bondeståndet samt förrättade såsom tillförordnad äfven sekreteraregöromålen därstädes under någon del af samma riksmöte. I juli 1841 utnämndes han till sekreterare och ombudsman vid Lunds universitet samt utsågs följande året till sekreterare i det af K. Maj:t särskildt förordnade utskott för granskning af lärosätets konstitutioner och styrelselagar. 1844 utgaf han första bandet af sitt stora arbete: *Sveriges statsförfattningsrätt,* hvilket, sedermera fortsatt, fullständigt utkom med 4:de bandet 1874. Under d. v. universitetskansleren kronprinsen Carls vistelse i Skåne 1847—48 innehade N. förordnande att tjänstgöra såsom kanslersekreterare för Lunds universitet och utnämndes 1852 till professor vid Lunds universitet i stats- och processrätt. Redan 1845 hade han utgifvit en afhandling *De delictis publicis, præcipua juris publici et criminalis ratione habita*, hvilket arbete 1849 efterföljdes af skriften *Om straffrättstheorin och penitentiärsystemet,* öfversatt på tyska med en förordande inledning af C. N. David. 1854 utkom första upplagan af hans bekanta edition af *Sveriges grundlagar,* försedd med parallellställen, fastställda ändringar, noter, prejudikat och anmärkningar. Den historiska inledningen till denna af sakkunniga auktoriteter varmt lofordade grundlagsedition utkom särskildt i omarbetad form 1864 under titeln *Svenska statsförfattningens historiska inledning,* hvilket arbete varit mycket användt vid det förberedande historiska studiet vid universiteten. Efter föregånget specimen inför juridiska fakulteten vid universitet i Kiel promoverades N. 1854 vid nämnda universitet till juris utriusque doktor samt utnämndes i dec. 1860 till ett af de då lediga justitierådsämbetena, där han kvarstannade till 1877, då han erhöll afsked med pension. Under den tid N. var ledamot af landets högsta domstol, anlitades hans framstående förmåga för flerahanda uppdrag utanför den trägna ämbetsutöfningen. Sålunda tillhörde han i flera år Stockholms stadsfullmäktige samt biträdde vid åtskilliga sällskaps välgörenhetsinrättningar. Men företrädesvis upptogos hans lediga stunder af hans fortsatta författareverksamhet. Sålunda var han sedan 1864 utgifvare af *Tidskrift för lagstiftning, lagskipning och förvaltning,* i hvilken träffas ett stort antal afhandlingar af honom, däribland den märkliga, äfven i »Revue de droit international» intagna uppsatsen *Om främlingars asylrätt i Sverige.* Bland hans öfriga arbeten förtjäna framhållas den 1857 utkomna broschyren *Hvilken är svenska statsreligionen? Hvad förstodo 1809 års lagstiftare med den i 16:de § regeringsformen stadgade religionsfrihet,* hvilket

arbete är prägladt af en upplyst och frisinnad anda, samt hans *Handbok för riksdagsmän* 1860, som utgör en systematiserad framställning af grundlagarnas innehåll, och *Populära anteckningar i allmän statsrätt*, 2 h. 1868—70. — N. blef, då L'institut de droit international stiftades, invald i detta samfund. 1883 promoverades han till filos. jubeldoktor. Död i Stockholm den 30 aug. 1888. — Gift 1841 med *Sofia Keyser*.

2. **Naumann, Carl Fredrik,** läkare, anatom. Född i Malmö d. 12 jan. 1816; den föregåendes bror. — Vid Lunds universitet, där N. femton år gammal inskrefs blnnd de studerande, promoverades han 1841 till filosofie doktor, aflade medicine licentiatexamen 1847 och blef året därefter kirurgie magister. Förordnad 1847 till medicinæ theoret. et forensis docens, samt utnämnd till anatomie adjunkt och prosektor 1849, förestod han en del af året 1848 samt åren 1849—51 professuren i anatomi vid Lunds akademi och undfick 1852 fullmakt som ordinarie innehafvare af denna lärostol, hvilken han lämnade först 1881. Tryckta skrifter: *Om Hyrax capensis*, I, II, 1848; *Om byggnaden af luftrörshufvudet hos den fullväxta människan*, I—III, 1851; *Några ord om byggnaden af främre extremiteten hos släktet Vespertilio*, i Vet.-Akad. Handl. 1850 och belönt med Flormanska priset; *Om missfoster*, i Lunds univ. Årsskr. 1865, m. m. Död i Lund d. 9 aug. 1892. — Gift 1848 med *Matilda Sofia Jönsson*, f. 1827 död 1889, under signaturen *Sorella* bekant såsom författarinna af berättelsesamlingarna *Ur grannskapets krönika* 1872 och *Nya blad ur grannskapets krönika* 1881.

Nehrman, David, se **Ehrenstråle.**

Neikter (Neichter) Jakob, Fredrik, historiker, estetiker. Född 1744 nära Köping, där fadern var kronofogde. — N. blef student i Uppsala 1764, men hindrades mycket i sina studier, emedan han efter faderns frånfälle nödgades genom att handleda andra själf sörja för sitt uppehälle. Emellertid vann han lagerkransen vid 1773 års promotion och förordnades s. å. till poëseos docens samt 1779 till e. o. adjunkt. Kort därefter företog han en resa till Danmark, Tyskland, Nederländerna och Italien samt sammanträffade i det sistnämnda landet med Gustaf III, hvilken utnämnde honom 1783 till universitetsbibliotekarie. 1784 återkommen till Uppsala, erhöll han föreläsningsrätt och öfriga professorsåligganden. Detta i enlighet med en af N. själf föreslagen instruktion för bibliotekarien, hvars befattning förut varit inskränkt till vården af universitetets bibliotek. 1787 erhöll N. af riksmarskalken grefve Gyllenstierna kallelse till Skytteanska lärostolen, hvilken han innehade till kort före sin död d. 4 maj 1803. — N. är egentligen känd som en historiker af värde, ehuru hans skrifter i detta fack eller, närmare bestämdt, odlingshistorien, endast bestå af kortare uppsatser om en och annan historisk företeelse. De utgöras till största delen af akademiska afhandlingar, ovanligt talrika för öfrigt, då han säges ha presiderat för mer än 150 sådana, och äro författade på latin. Det var blott undantagsvis, han uppträdde som skriftställare på svenska, men då på ett sätt och i en tonart, hvartill den gustavianska prosan knappast torde erbjuda något motstycke. Detta gäller i synnerhet hans inträdestal i K. Vitt.- Hist.- och Ant.-Akademien: *Undersökning om orsakerna till smakens olikhet, uppkomst och fall hos särskilda folkslag* 1787, i Vitt. akad:s handl. 3:je d., ett föredrag, som i innehållets anda och stilens prakt mer påminner om Tégner, än en af Gustaf III:s akademister. Den mest anmärkningsvärda af hans latinska afhandlingar är *De efficacia climatum ad variam gentium indolem.* I politiskt afseende var han ytterst konservativ och uppträdde 1800 som en af de mest förföljelselystna mot »Juntan». — Gift med *Agneta Pettersson*.

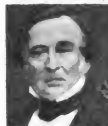
Nerès, Joakim von (Neresius), ämbetsman, politiker. Född 1689 i Göteborg. Föräldrar: apotekaren *Peter Neresius* (bördig från Tyskland) samt *Kristina Kolthoff*. — Efter afslutade studier och tjänstgöring i riksarkivet och Svea hofrätt, blef N. presidentsekreterare i kommerskollegium 1712, kommissarie därstädes 1716 och kommissionssekreterare hos Generalstaterna 1719. Utnämnd till politi- och kommerse-borgmästare i Göteborg 1723, väckte han som stadens representant vid 1726—27 års riksdag stor uppmärksamhet som en af Arvid Horns mest bestämda och stridbara anhängare och inkallades, sedan han förut 1728 blifvit kommerse-borgmästare i Stockholm och præses i handelskollegium, 1729 af denne i kansliet som kansliråd samt upphöjdes 1730 i adligt stånd under namnet *von Nerès*. Fortfarande en afgjord anhängare af Arvid Horns kloka och försiktiga statskonst, ådrog sig N. som kommissarie i förhandlingarna med Frankrike detta lands oförsonliga hat och blef, sedan Hattarne 1739 kommit till styret, entledigad ur rikets tjänst med förbud att pläga umgänge med främmande ministrar eller föra brefväxling med utländska hof. Däremot misslyckades sekreta utskottets försök att förmå konungen förbjuda N. tillträde till sitt hof. — N., hvilken afled d. 20 aug. 1748 å Haneberg i Södermanland, var gift 1: 1730 med *Katarina Schwede*, 2: 1737 med *Cornelia Florentina Hildebrand*. Ätten utslocknade å svärdssidan redan 1774.

Nerman. Skånsk släkt, hvars äldste kände stamfader *John* lefde i slutet af 1600-talet.

1. **Nerman, Clas Ulrik,** ämbetsman. Född i Halland d. 5 okt. 1792. Föräldrar: landssekreteraren *Johan Nerman* och *Margareta Kristina Kuylenstjerna*. — Enligt öflig sed den tiden inskrefs N. såsom barn vid Lunds universitet och undergick studentexamen därstädes 1809, sedan han någon tid biträdt med tingsgöromål inom en domsaga.

Blifven student, biträdde han 1810 en kyrkoherde med predikande och uppehöll sig därefter några år i Västergötland som informator. 1813 begaf han sig till Uppsala, hvarest han s. å. aflade examen för inträde i rikets rättegångsverk, och antogs kort därpå till auskultant i Göta hofrätt. Under det han de närmast följande åren innehade åtskilliga förordnanden såsom domare i landsorten, befordrades han inom hofrätten 1816 till vice häradshöfding, 1818 till titulär häradshöfding med tur och befordringsrätt, 1821 till kanslist och 1824 till civilnotarie. Utnämnd 1827 till ordin. domhafvande i Nordals, Sundals och Valbo häraders domsaga i Dalsland, blef han följande år på förslag af sin yngre bror Vilh. Sam. N. (se nedan), som var bataljonsläkare vid Lifgardet till häst och ägde inflytande hos dess chef, grefve Magnus Brahe, kallad till Stockholm för att vid den då begynnande riksdagen biträda Brahe i egenskap af så väl hans enskilda rättegångsbiträde som handsekreterare, det sistnämnda särskildt med afseende på Brahes ställning såsom enskild förmedlare mellan konungen och ridsstånden, i främsta rummet bondeståndet. Han ådagalade i denna sin befattning så stor skicklighet, att han tillvann sig ej blott Brahes utan äfven Carl Johans synnerliga ynnest. Följden blef, att han 1830 förordnades till polismästare i Stockholm, 1831 erhöll lagmans titel och allt mer af konungen togs i anspråk såsom dennes privata rådgifvare samt hos denne vann ett allt större inflytande. Denna hans ställning gjorde, att oppositionen, på samma gång den icke kunde förneka hans arbetsförmåga, nit och skicklighet, gjorde honom till föremål för en stigande ovilja. Långt ifrån att däraf skadas, befästades han i konungens förtroende. Förordnad 1836 till underståthållare i fyra månader, förrättade han äfven någon tid under öfverståthållarens tjänstledighet dennes tjänst. Då 1837 konungen förklarade sig hafva utsett N. till tillförordnad justitiekansler i stället för den, som då innehade detta förordnande, rönte detta förslag motstånd af statsrådets samtliga ledamöter, men konungen stod fast vid sitt beslut. N. öfvertog sålunda justitiekanslersämbetet, hvarpå han 1838 erhöll fullmakt såsom ordinarie innehafvare. Förbittringen mot honom hade nu emellertid stigit till sin höjd, och under den starka jäsning, som s. å. härskade i hufvudstaden med anledning af Crusenstolpeska tryckfrihetsprocessen, fick N. uppbära sin dryga andel af den allmänna oviljan. Denna gaf sig till och med uttryck i hotande folkdemonstrationer mot honom, hvilka åter hade till följd militära åtgärder till ordningens upprätthållande. För att bereda honom en lugnare verkningskrets och tillmötesgå den tillämnade nya justitiestatsministern grefve A. Posse, hvilken gjort till villkor för sitt öfvertagande af antydda ämbete, att N. skulle aflägsnas, förflyttades han i mars 1840 till landshöfdingsplatsen i Kalmar, hvarest hans ämbetsutöfning, under en tolfårig tjänstetid, betecknades af många kloka och gagnande åtgärder. I okt. 1843 erhöll han af konungen såsom ett sista bevis på dennes gunst adlig värdighet. Introducerad på riddarhuset 1845, deltog han dock aldrig därstädes i riksdagsförhandlingarna. Död i Kalmar d. 9 okt. 1852. — Gift 1829 med *Amanda Olivia Melin.*

2. **Nerman, Vilhelm Samuel,** läkare. Född i Halland den 23 febr. 1795; den föregåendes bror. — Student i Lund 1811 och med. kand. därstädes 1819, företog han kort därpå en resa till England för att öfva sig vid Londons lasarett, blef efter sin hemkomst 1820 med. licentiat och året därefter kirurg. magister. Förordnad 1821 till bataljonsläkare vid Jämtlands fältjägareregemente, kallades han året därpå till docent i anatomi och kirurgi vid Karolinska institutet och förflyttades såsom bataljonsläkare till Lifgardet till häst. 1825 förklarad som medicine doktor, erhöll han 1829 fullmakt som hofmedikus och befordrades s. å. till regementsläkare vid hästgardet. Utom i den praktik, som ålåg honom i hans egenskap af militärläkare, rådfrågades han ofta af andra och var länge i rop, d. v. s. att det hörde till god ton att vara hans patient, det högsta en praktiserande läkare kan eftersträfva. Han var tillika 1833—52 läkare vid Karlsbaderinrättningen i Stockholm. I författareväg riktade han i synnerhet »Tidskrift för läkare och farmaceuter» med flera uppsatser. Han erhöll 1832 titel af lifmedikus. Död i Stockholm d. 28 febr. 1865. — Gift 1826 med *Emma Elisa Melin.*

3. **Nerman, Gustaf Magnus,** väg- och vattenbyggare, kommunalman, skriftställare. Född d. 6 juli 1827; den föreg. son. — Student i Uppsala 1846, utnämndes N., efter utgångsexamen från högre artilleriregementet vid Marieberg, 1852 till löjtnant vid väg- och vattenbyggnadskåren, vid hvilken han 1858 blef adjutant, 1859 kapten och 1870—75 tjänstgjorde som byråchef. 1875 utnämndes han till major och chef för mellersta väg- och vattenbyggnadsdistriktet, från hvilka befattningar han 1893 tog afsked. N., som företagit omfattande utländska resor, har verkställt en mängd undersökningar och kostnadsförslag angående anläggning af järnvägar, landsvägar, broar, kajar, hamnar, kanaler, slussar och dockor, upprensning af farleder, sjösänkningar och torrläggningar af sank mark, och själfva verkställandet har ofta verkställts under hans ledning. Från 1870 var han disponent för Sandarne mekaniska verkstad till 1877, då den härjades af eldsvåda. Under en lång följd af år gjorde sig N. känd som en af Stockholms vaknaste och mest nitiska kommunalmän samt var stadsfullmäktig och ledamot af drätselnämndens första afdelning därstädes 1866—83. — I tidningar och tidskrifter har N. infört ett stort antal uppsatser rörande handel, sjöfart, industri och hydrografi samt därjämte författat ett sextiotal särskildt utgifna arbeten i liknande ämnen, af hvilka följande här må anföras: *Handbok i civilingenjörvetenskap* 1852,

Handbok i rördikning 1853, *Om järnvägar i allmänhet och särskildt om det järnvägssystem, som i tekniskt afseende kan vara fördelaktigast för Sverige* 1857, *Om järnvägars anläggning och underhåll* 1857, *Handledning i afvägningskonsten* 1860 (prisbelönt). *Stockholm för 60 år sedan och dess framtid* 1894, *Göta kanals historia* 1895—97. I förening med major A. V. Edelsvärd utgaf N. 1859—70 *Tidskrift för byggnadskonst och ingenjörsvetenskap.* — Gift 1: 1854 med *Charlotta Elisabet Lovisa Brändström*, 2: 1899 med *Valborg Hedrall.*

Nescher, Daniel Georg, samlare. Född i Stockholm d. 16 juli 1753. Föräldrar: källarmästaren samt föreståndaren för tyska skolan därstädes *Daniel Georg Nescher* och *Katarina Margareta Hahr.* — Hvarken N:s enskilda lif eller samhällsställning företer några märkliga sidor. Han fortsatte som vinhandlare faderns yrke, blef 1781 inspektor vid vinprofningen i tullhuset samt erhöll 1792 öfverinspektors titel. Vid sidan af dessa borgerliga bestyr sysselsatte han sig hela sitt lif med samlandet af allt, som kunde lända till upplysning af fäderneslandets historia såsom böcker, handskrifter, mynt och graverade porträtt. Denna samlingsifver var så mycket nämnvärdare, som den ej hos honom understöddes af någon lärd uppfostran. När 1809 en allmän förskräckelse gripit hufvudstadens invånare, att ryssarna skulle göra en påhälsning, sålde N. sin myntsamling till friherre Bonde. Hans stora bok- och handskriftssamling, den förra bestående af 5,637 och den senare 368 band införlifvades efter hans död, som inträffade d. 7 jan. 1827, med K. biblioteket. Efter hans frånfälle afyttrades äfven två ytterligare af honom gjorda myntsamlingar. Samlingen af graverade porträtt, den rikaste i sitt slag, som funnits, inköptes af Carl XIII och skänktes till K. biblioteket. Mångårig ledare af Par Bricole i Stockholm, inlade han stora förtjänster om denna ordens utveckling. — Gift 1787 med *Katarina Johanna Lütkens.*

Netherwood, Adam Fredrik, krigare. Född d. 1 jan. 1770. Föräldrar: kaptenen *Magnus Vilhelm Netherwood* och *Anna Elisabet Stålhammar.* — Sonen inskrefs 1784 vid Lifgardet, blef under finska kriget löjtnant vid Jönköpings regemente och utnämndes till vice korpral vid Lifdrabanterna 1793. För att fästa vid sig hertig Carls uppmärksamhet och påskynda sina befordringar, tillställde han ett upptåg, som skulle föreställa ett attentat mot hertigen, men hvilket hade till följd, att han själf måste lämna landet. En oktoberafton 1795 aflossades utanför slottsfönstren vid Drottningholm ett skott, och N., som för tillfället hade vakten, instörtade, visade sin genomskjutna rock och berättade, att han blifvit öfverfallen af tre karlar, hvilka synbarligen tagit honom för hertigen regenten. Det upptäcktes emellertid, att N. var den ensamt spelande i denna komedi, hvarpå hans kamrater uppsade tjänstgöringen med tillställaren af den mystiska mordanläggningen. Det troddes dock, att Reuterholm hade ett finger med i spelet, för att höja sina fallande aktier i hertigens förtroende genom att visa, hvilka farligheter omhvärfde hertigens person. Huru som helst, lade Reuterholm sig så ifrigt ut för N., att denne befriades från allt tilltal och försågs med en rundlig reskassa. Han begaf sig då till Frankrike, ingick som ryttmästare vid femte franska husarregementet, samt utnämndes 1796 till adjutant hos general Salm och till major i franska armén. 1798 åtföljde han Bonaparte till Egypten, utmärkte sig allestädes, men i synnerhet i slaget vid Pyramiderna, så att Bonaparte lärer hafva yttrat i en bulletin, att N. vore ämnad till marskalk. Sedan han såsom adjutant hos Bonapartes efterträdare, general Kleber, gjort det egyptiska fälttåget och blifvit befordrad till brigadchef, återvände han på ett kort besök till Sverige, men begaf sig ånyo till Frankrike, anställdes som förste adjutant och deltog i expeditionen mot de upproriske negrerna på S:t Domingo, där han slutade sitt lif i »den tysta drabbningen» med gula febern d. 25 april 1803. — Gift, men med hvilken är okändt.

Nettelbla, Christian von, ämbetsman, författare, jurist. Född i Stockholm d. 26 okt. 1696. Föräldrar: grosshandlaren *Kasper Nettelbladt* och *Anna Dorotea Brandenburg.* — N. studerade först i Uppsala och sedan vid tyska universitet till 1720, då han anställdes såsom kanslist vid en beskickning, som afgick till Braunschweig. När det fredsvärf, denna hade till syfte, misslyckats, och beskickningen återvände hem, kvarstannade N. i Tyskland, tog 1724 den juridiska graden i Gröningen och erhöll kort därefter fullmakt såsom juris professor i Greifswald. 1740 utnämnde honom Fredrik I, i egenskap af hertig af Pommern, till rikskammarrättsassessor i Wetzlar, från hvilken befattning N. af någon ännu obekant anledning afsattes 1774. Han dog icke långt därefter i Wetzlar d. 20 aug. 1775. Sedan han af kejsar Frans I erhållit adelskap 1746, hvarvid han ändrade sitt fäderneärfda namn till Nettelbla, upphöjdes han af kejsaren 1762 till romersk riksfriherre. Såsom författare utmärkte han sig för ovanlig flit och utgaf en mängd skrifter, dels på latin och dels på tyska, af hvilka *Schwedisches Bibliothek*, I—V, 1728—36, innehållande samlingar till svenska historien, utan tvifvel är den märkligaste.

Netzel, Nils Vilhelm, gynekolog. Född i Stockholm d. 1 nov. 1834. Föräldrar: grosshandlaren *Nils Gustaf Netzel* och *Hedda Wilhelmina Sandblad.* — Student i Uppsala 1853, blef N. med. doktor 1865, samt samma år adjunkt och 1879 e. o. professor i obstetrik och gynekologi vid Karolinska institutet i Stockholm. 1887 blef han professor i bemälda ämnen samt direktör vid barnbördshuset, från hvilka befattningar han 1899 tog afsked. Såsom läkare och operatör utvecklade N. en särdeles omfattande och anmärkningsvärd verksam-

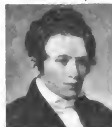
het. Sina därunder gjorda rön och erfarenheter har han meddelat i en mängd afhandlingar, offentliggjorda företrädesvis i »Hygiea» och »Nordiskt medicinskt arkiv». Bland de af honom med lyckligt resultat utförda operationer hafva i synnerhet en mångfald ovariotomier ådragit sig uppmärksamhet. — Gift 1866 med *Laura Constance Pistolekors*, född i Ratasalmi i Finland d. 1 mars 1839, som under signaturen *Lago* gjort sig känd såsom tonsättarinna af körer, visor, violin- och pianosaker m. m.

Nibelius, Gustaf, biskop. Född d. 18 juni 1789 i Grangärdes församling i Dalarne. Föräldrar: prosten och kyrkoherden i Stora Skedvi, teol. doktor *Simon Nibelius* och *Kristina Ulrika Boethius*. — Efter fem års akademiska studier blef N. filos. magister i Uppsala 1812. Han hade då nyss anträdt en resa till England, hvarest han öfvertog befattningen som lärare för svensk-norska ministerns i London, v. Rehausens, barn samt biträdde som själasörjare vid svenska församlingen därstädes 1813—15. Sedan han 1817 återkommit till fäderneslandet, aflade han s. å. i Uppsala teol. kandidatexamen, lät prästviga sig 1818 och kallades omedelbart därefter till docent i dogmatik och moralteologi. Teologie licentiat 1820, utnämndes han 1822 till filosofie lektor vid Västerås gymnasium, blef 1827 kyrkoherde i Hubbo prebendepastorat och 1829 i Skerike samt 1831 teol. doktor. Utnämnd 1833 till kyrkoherde i Fellingsbro af Västerås stift, tillträdde han denna befatining 1835. Uppförd å första förslagsrummet till den efter Kasper Wijkman lediga biskopsstolen i Västerås, utnämndes han till detta ämbete 1839. Under sin ämbetstid i Fellingsbro bevistade han såsom fullmäktig för stiftet riksdagen 1834—35, hvarunder han till en början antogs tillhöra oppositionen. Med självständighet och kraft uppträdde han emellertid städse, äfven under de riksdagar, som inföllo under hans biskopstid, och dem han alla bevistade såsom själfskrifven ledamot af sitt stånd. Han ansågs därvid vara den mest frisinnade bland biskoparna. Död genom vådlig händelse under segling utanför Strömstad d. 14 juli 1849. — Med en djup fond af lärdom förenade N. ett barns fromma sinnelag och vann alla, med hvilka han kom i beröring, genom sitt öppna och oförställda väsen. Äfven i yttre hänseende var han en lyckans gunstling, och få personers lefnad torde förete en så oafbruten kedja af lycka och medgång som hans. — Ogift.

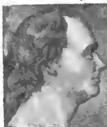
Nicander, Anders, ämbetsman, vitterhetsidkare. Född d. 28 aug. 1707 i Näshults socken af Växiö stift, där fadern *Magnus Nicander* var kyrkoherde. — Både vid skola och universitet väckte N. en viss uppmärksamhet genom sina latinska skaldestycken men synes knappt ha aflagt någon akademisk examen, då han 1729 ankom till Stockholm och antogs till auskultant i Svea hofrätt. I hufvudstaden erhöll han 1732 plats såsom lärare för presidenten grefve A. Fersens söner Axel och Carl och emottog genom sin patronus ett anbud från ryska ministern att ingå vid kejserliga kansliet i Petersburg. Kärleken till fäderneslandet förmådde honom dock att stanna i Sverige och nöja sig med den obetydliga aktuarietjänsten i Tullarrende-societeten, han genom sin gynnare vunnit, hvarjämte han förskaffade sig, hvad han behöfde, genom öfversättningsarbeten. 1736 sökte han eloqu. et poës. professionen i Uppsala, men hans ansökan, ehuru skrifven på latinsk vers, lämnades utan afseende, och N. blef i stället 1737 kontrollör vid stora sjötullen i Västervik. Härifrån befordrades han 1758 till Manufakturkontorets ombudsman och packhusinspektor, hvarjämte hans gamla gynnare Fersen, som var landtmarskalk vid 1761 års riksdag, åt honom utverkade en årlig pension samt professorstitel, det senare på grund af hans meriter såsom latinsk skald. Död i Västervik d. 8 mars 1781. — N. skref vers äfven på andra språk såsom svenska och tyska, men alltid på hexameter. Hans betydelse består egentligen däri, att han, genom sina öfversättningar af Virgilii skrifter, sökt tillämpa den latinska prosodien på svenska språket och därigenom i sin mån bidragit till bestämmandet af reglerna för en svensk metrik. I ännu högre grad kan han sägas hafva gjort detta genom sin 1737 utgifna skrift *Oförgripeliga anmärkningar öfver svenska skaldekonsten*. Ett annat originalarbete af honom var *Gamla sanningar i ny drägt*, 1766—67, ett slags versifierad samling af tänkespråk. Hvad beträffar hans öfversättningar af Virgilius, utkommo af Aeneiden två sånger 1751 och Ecloger 1752. Hela Aeneiden hade han emellertid bland åtskilliga andra öfversättningar utarbetad i handskrift på »svensk-heroisk vers» och uppmuntrades för densamma af ständerna 1756 med en ansenlig penninggåfva. — Gift 1: 1737 med *Gertrud Durietz*, 2: 1744 med *Eva Bök*, 3: med *Elisabet Schörling* och 4: 1758 med *Lovisa Apiarius*.

Nicander, Carl August, skald. Född d. 10 mars 1799, i Strängnäs, där fadern var konrektor vid skolan. — N. fick redan i ungdomen smaka fattigdomens bitterhet. Tidigt faderlös och därigenom med mor och syster lämnad i ganska torftiga omständigheter, kunde han likväl genom enskildt och offentligt understöd genomgå gymnasium i Strängnäs, där han knöt förtrolig vänskap med den blifvande skalden Erik Sjöberg, känd under signaturen Vitalis, och redan då röjande sina skaldeanlag. Det lyckades honom äfven att komma till Uppsala, där han inskrefs som student 1817. Efter att 1819 ha meddelat några smärre poem, *Sånger af August*, i den af Bruzelius utgifna »Kalender för Damer», hvilka väckte mycket bifall, särdeles bland »Nya skolans» anhängare, utgaf han följande året sin dramatiska dikt *Runesvärdet och den förste riddaren*, hvilken äfven mottogs gynnsamt af kritiken och fäste allmänhetens uppmärksamhet vid den unge skalden. Detta större arbete efterföljdes 1822 af en samling lyriska stycken, *Fjärilar från Pinden*, samt 1823 af idyllen *Rosalfs lefnad och*

död, hvilken senare dock stod betydligt under hans förut utgifna skaldestycken. Innan han lämnade universitetet, författade han sina bekanta *Runor af Norna Gest*, hvilka 1824 först stodo att läsa i Götiska förbundets tidskrift, »Iduna», och särskildt utkommo 1825. Efter i Uppsala aflagda examina inträdde han 1823 på ämbetsmannabanan såsom e. o. kanslist i Konungens kansli och erhöll vid promotionen följande året lagerkransen. 1825 utkom första häftet af hans *Dikter* och s. å. vann han Svenska akademiens andra pris för skaldestycket *Fosterlandskärleken*. 1826 utgaf han en bearbetad öfversättning af Shakspeares *Othello*, uppförd 1827—30, andra häftet af dikterna och sången *Markos Botzaris*, erhöll af Svenska akademien Lundbladska priset samt dess stora pris för poemet *Tassos död*, ett skaldestycke skimrande af sydländsk färgprakt och affattadt i de mest välljudande verser. I detta poem, liksom i *Kung Enzio* i Nya dikter, 2 häften, 1827, hade N. hunnit höjden af konstnärskap såsom lyrisk skildrande skald och erhöll sistnämnda år af kronprinsen Oscar ett understöd, som tillika med ett dylikt af Svenska akademien satte honom i stånd att anträda en resa till Italien. Här tillbragte han några månader, utan tvifvel de lyckligaste i hans lif. Emellertid började kassans tillgångar sina och det var blott med mycken möda och under utståndna vedervärdigheter, han förmådde tillryggalägga återfärden till fosterlandet. Här skulle han nu fortsätta sin ämbetsmannabana, på hvilken han 1826 avancerat till kopist i Krigsexpeditionen, men denna verksamhet var honom på det hela motbjudande, hvarför han bedref den med allt annat än kraft. Författareskap blef så hans egentliga sysselsättning. 1831 erhöll han ånyo Svenska akademiens andra pris för skaldestycket *Månskensnatten i Albano*. Sina intryck från den italienska resan tolkade han vidare i *Minnen från södern*, 1831, 1839, samt i *Hesperider*, en samling af poem och noveller, som skördade lifligt bifall. Han ägnade sig ock åt arbete för teatern, i det han öfversatte Schillers *Röfvarbandet* 1834 och *Orleanska jungfrun* 1836. Men under allt detta var fattigdom och brist i allt mer ökad grad hans lott, och han hade att utstå »en kedja af förödmjukelser och behof, hvilka slutligen förkrossade den arme skaldens hjärta». För att rycka honom undan det närvarande behofvet och gifva honom tillfälle att mera ostördt arbeta, tog en af hans Uppsalavänner, frih. Hugo Hamilton, honom till sig på sin egendom Boo i Nerike. Här vistades han ett par år, men återvände till Stockholm och försjönk i djupt armod, tills han slutligen fann ett skydd hos bokhandlaren Ad. Bonnier. Åt denne utarbetade han texten till »Pittoreskt universum», 1:sta bandet 1838, och sålde åt honom förlagsrätten till sina samlade skrifter. Äfven lämnade han texten till *Fosterländska bilder*. Han utgaf äfven vid denna tid, 1838, i förening med G. K. Norling det mystiska arbetet *Syner och röster ur det fördolda*. Hans sista arbete, *Lejonet i öknen* 1838, var en apoteos öfver Napoleon. Detta blef hans svanesång. Den varmhjärtade skalden, hvars nöd under hans sista lefnadsdagar lindrades genom ett understöd af Svenska akademien, insomnade i den sista hvilan d. 7 febr. 1839 samt begrofs vid sidan af sin vän Stagnelius på Maria kyrkogård. Inom skaldekonsten synes N. med förkärlek hafva fästat sig vid Italiens mästare, hvilkas språk och versformer han tillägnade sig så fullkomligt, att han i Rom skref italienska poem, som vunno allmänt bifall. Med Petrarca och Tasso var hans skaldegenius också närmast befryndad, i det han mer utmärkte sig genom ljufhet och ömhet, i förening med ett klangrikt språk och harmonisk versifikation, än genom originalitet eller djärf poetisk flykt. Hans *Samlade dikter*, som första gången utkommo i fyra delar 1839—41, hafva upplefvat fyra nya upplagor. Hans *Runesvärdet* öfverflyttades till franskan 1846 och till finskan 1855. — N:s syster, *Carolina Ulrika*, f. 1801, d. 1850, var äfven begåfvad med poetiska anlag och utgaf 1840 ett häfte *Dikter*.

Nicander, Henrik, matematiker. Född d. 18

april 1744 i Vrena socken i Södermanland, där föräldrarna voro bondfolk. — Sedan N. genom att dela sin tid åt andras undervisning, uppehållit sig fyra år på Strängnäs gymnasium, inskrefs han 1763 som student i Uppsala och eröfrade den filosofiska graden 1767. Förordnad 1770 till astronomie docent, flyttade han efter några år till Stockholm för att biträda Wargentin och intog vid dennes död 1784 hans plats såsom Vetenskapsakademiens astronom och sekreterare. I denna befattning verkställde han icke blott alla astronomiska observationer utan redigerade alla af akademien utgifna kalendrar och almanackor från 1784 till 1803, då han för sin vacklande hälsa nödgades begära afsked. 1790 hade han blifvit antagen till sekreterare i Tabellkommissionen och inlade stora förtjänster om dess arbeten, hvarför han belöntes med kanslirådsvärdigheten 1814. Utom af Vetenskaps-, Landtbruks- och Musikaliska akademien var N. ledamot af flera lärda och patriotiska sällskap både i och utom Sverige. Af hans många vetenskapliga uppsatser, af hvilka Vetenskapsakademiens handlingar ensamt innehålla tjugutre stycken, torde hans inträdestal i nämnda samfund: *Om de gamla romerska, grekiska och hebreiska mått, mål och vigter*, förtjäna största uppmärksamheten. Han afled i Stockholm d. 12 febr. 1815. — Ogift.

Nieroth, Carl, krigare. Född i Finland omkring 1650; son af *Reinhold Nieroth* och *Elisabet Farensbach*. — 1671 antogs N. till kornett vid generallöjtnant Wolmer Wrangels regemente, bevistade fälttåget mot Brandenburg och kriget mot danskarna i Skåne samt utnämndes 1679 till löjtnant vid drabanterna. Befordrad 1692 till öfverstelöjtnant vid södra skånska rytteriet, introducerades han 1693 på svenska riddarhuset. 1695 förflyttades han till lifdrabantkåren och blef 1700 generalmajor och chef för Smålands kavalleriregemente. I denna egenskap bevistade

han landstigningen på Själland, öfvergången af Düna, slaktningen vid Klissow, träffningen vid Pultusk, hvarefter han erhöll generallöjtnants grad 1704. Vid k. Stanislai kröning i Warschau följande året befordrades N. af Carl XII att med en liten härafdelning af tre kavalleriregementen och två regementen infanteri, skydda staden för ett befaradt fiendtligt anfall. Denna försiktighet visade sig särdeles välbetänkt, då midt under kröningshögtidligheterna general Paykull med en öfverlägsen sachsisk kår i ilmarscher nalkades Warschau. En häftig drabbning uppstod, d. 21 juli 1705, som slutade så, att N. dels tillintetgjorde och dels fördref den fiendtliga styrkan samt gjorde en mängd krigsfångar, bland hvilka fiendens öfverbefälhafvare äfven befann sig. I slutet af sistnämnda år utnämndes N. till k. råd och president i Göta hofrätt samt blef någon tid därefter, på samma dag, d. 26 juni 1709, både friherre och grefve. Sedermera förordnad till guvernör öfver Estland och Reval, utnämndes han 1710 till general en chef öfver alla trupper i Finland och lyckades genom sin käckhet att i två år skydda landet mot ryssarnas infall. Död i sitt ståndkvarter Gislom d. 25 jan. 1712, till stor förlust för svenska hären, som efter N. fick till anförare den fege och oskicklige Lybecker, hvilken äfven varit hans närmaste företrädare och då visat sig lika litet vuxen sitt ansvarsfulla kall. — Gift med *Kristina Margareta Horn.*

Niger, Petrus Andreæ, biskop, krönikeskrifvare. Hans födelsetid och härkomst äro ingendera bekanta. Man har antagit, att han var en af de unga män, som på Gustaf I:s befallning underhöllos att studera teologien i Tyskland, för att sedan användas i svenska kyrkans tjänst. Första gången han finnes omtalad är 1541, då han kallas »officialis» i Västerås stift och »upptog räkenskaperna på konungens vägnar». 1584 antogs han till konungens hofpredikant och innehade detta förtroendekall, tills han 1556 befordrades till biskop i Västerås. Död därstädes d. 5 okt. 1562. Under konungens sista sjukdom var han ständigt vid hans läger och höll 1560 en märklig predikan öfver honom, utg. 1620 af Sylv. Phrygius. I vår äldre litteraturhistoria är Petrus Niger, eller såsom han på svenska kallades *Peder Andersson Svart,* ett aktadt namn genom de arbeten, han lämnat efter sig. Till dessa räknades länge det bekanta verket *Historia om de forna Västerås stifts biskopar,* utgifna af A. A. von Stiernman 1744, ett i anseende till innehållets noggrannhet dyrbart verk och äfven till stilen mera vårdadt än den tidens annalistiska arbeten. Det torde emellertid få anses af nyare forskningar ådagalagdt, att detta arbete förskrifver sig från 1600-talet. Däremot är det fullt utredt, att Peder Svart är författare till *Gustaf I:s krönika,* utgifven af G. E. Klemming 1870, som egentligen var afsedd att utgöra en vederläggning af några danska uppgifter om Gustafs lif och regering och sträcker sig från konungens födelseår till hans äldste son prins Eriks födelse 1533. Af honom är ock det bekanta arbetet *The svenskes rätferdelige och uomgångelige gensvar.* Riktadt mot den danska rimkrönikan och affattadt på vers, trycktes detsamma 1558. — N. var den förste af Västeråsbiskoparna som ingick äktenskap och hade till hustru en *Britta Larsdotter.*

Nilson, Lars Fredrik, kemist. Född d. 27 maj 1840 i Skinberga socken invid Söderköping. Föräldrar: landtbrukaren *Nikolaus Nilsson* och *Birgitta Katarina Peterson.* — Student i Uppsala 1859, blef N. 1865 fil. kandidat och 1866 fil. doktor, hvarefter han s. å. öfvertog en docentur i kemi. Sedan han 1872—75 nästan oafbrutet innehaft förordnanden att förestå dels adjunkturen, dels professuren i kemi, vid Uppsala universitet, utnämndes han 1875 till adjunkt och laborator i kemi och 1878 till e. o. professor i analytisk kemi. Från Uppsala förflyttades han 1882 till Stockholm, där han anställdes såsom föreståndare för den agrikulturkemiska afdelningen vid Landtbruksakademiens experimentalfält. Sedan han erhållit riksstatens mindre resestipendium, företog han 1873 och 1878 studieresor i utlandet. Kallad 1875 till ledamot af Vetenskapsakademien, erhöll han af denna flera belöningar, bl. a. 1880 dess stora medalj i guld öfver Berzelius. N. blef 1882 ledamot af Fysiografiska sällskapet i Lund, 1887 af Landtbruksakademien och 1889 af Vetenskapssocieteten i Uppsala. De afhandlingar i kemi, som N. i stort antal författat, äro intagna i Vetenskapsakademiens och Vetenskapssocietetens i Uppsala publikationer samt i olika utländska tidskrifter. Hans forskningsarbeten hafva i synnerhet gällt den oorganiska kemien, och resultaten däraf hafva i flera fall varit ägnade att i den vetenskapliga världen väcka liflig uppmärksamhet. Viktigast af dessa är utan tvifvel hans 1879 gjorda upptäckt af ett nytt element, skandium, hörande till jordartmetallernas grupp, och som i minimala mängder förekommer i flera sällsynta mineral. Upptäckten af skandium är i teoretiskt hänseende synbarligen intressant, emedan dess tillvaro och viktigaste egenskaper blefvo förutsagda af den ryska vetenskapsmannen Mendelejeff, långt innan detta grundämne upptäcktes. Af stor vetenskaplig betydelse är äfven N:s i förening med O. Pettersson utförda undersökningar öfver den sällsynta metallen berylliums specifika värme och klorberylliums ångtäthet. Därigenom blef den länge omtvistade frågan om berylliums atomvärde afgjord. N:s undersökningar och skrifter hafva vidare bl. a. afhandlat arsenikens sulfurer 1871, selensyrliga salter1874, platinans klorsalter, dubbelnitrit och jodonitrit 1876—78 äfvensom flera sällsynta jordarter: ytterbium, torium m. fl. I sin befattning såsom agrikulturkemist sysselsatte han sig i synnerhet med undersökningar af komjölkens fett. Död d. 14 maj 1899. — Gift 1871 med *Alva Carolina Forssman.*

Nilsson, Kristina, se **Casa Miranda.**

Nilsson, Per (i Espö), riksdagsman. Född d. 12 maj 1816 uti Grönby socken i Vemmenhögs härad af Malmöhus län, hvarest fadern, rusthål-

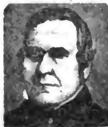
laren *Nils Jönsson*, då var boende. — Sin barndom och första ungdom tillbragte han i föräldrahemmet, där han tidigt fick vänja sig vid kroppsarbete och utbildade sig till en duglig landthushållare. I läsning var modern hans enda lärarinna, men på den grund, hon lade, förstod Per N. sedermera att genom egna studier tillägna sig en ganska omfattande boklig bildning. 1840 köpte han Rydeholms väderkvarn och gifte sig s. å. med en hemmansägaredotter *Hanna Jonsdotter* från Espö. Men då hans håg företrädesvis var riktad åt jordbruket, sålde han efter ett par år kvarnen och inköpte ett skattehemman Sjötorp i Dalby socken af Torna härad, hvilket han 1856 utbytte mot det hemman i Espö, som han innehade till sin död. Redan tre år förut hade han börjat sin riksdagsmannabana såsom ombud i bondeståndet 1853—54 för Torna och Bara härader och valdes 1856, sedan han flyttat till Espö, till riksdagsman för Oxie, Skytts och Vemmenhögs härader, hvilken valkrets han äfven företrädde vid 1859—60 och 1862—63 års riksdagar. Då 1864 Vemmenhögs härad afsöndrades från Oxie och Skytts härader samt förenades med Ljunits och Herrestads härader till en domsaga, blef N. representant för sistnämnda domsaga vid sista ståndsriksdagen 1865—66. Efter den nya riksdagsordningens införande representerade han i Andra kammaren ända till sin död Vemmenhögs härad. Under alla dessa riksdagar innehade han en mängd förtroendeuppdrag, så väl inom bondeståndet, som inom Andra kammaren. 1853—54 var han suppleant i konstitutionsutskottet, 1856—58 ledamot i bevillningsutskottet och vid alla riksdagar under tiden 1859—70 ledamot af statsutskottet. Vid 1871 års lagtima riksdag öfverflyttades han till konstitutionsutskottet, som han därefter oafbrutet tillhörde. 1857, 1868 och 1869 utsågs han till statsrevisor, och 1860—63 var han ledamot af styrelsen för Riksbankens afdelningskontor i Malmö. Alltsedan de nya kommunalförordningarnas antagande, 1862, tillhörde han Malmöhus läns landsting. — Af öfvertygelse ifrare för representationsreformen, slöt sig N. efter densammas införande till landtmannapartiet men gick i många frågor dock sin självständiga väg. Varmt intresserad för kulturfrågor, sökte han främja statslifvets sunda utveckling i demokratisk riktning. Hans erfarenhet och sunda omdöme gjorde honom till en af de mest använda män vid våra riksdagar liksom inom det kommunala lifvet i hans hembygd. Hans kärlek för studier, särskildt af allt, som rörer Nordens forntid och Skånes äldre historia, föranledde honom att samla ett särdeles rikhaltigt bibliotek, omkring 3,000 volymer, samt anlägga vackra samlingar af mynt och nordiska fornsaker. I Skånes fornminnesförenings tidskrift för 1871 träffas en uppsats af N. om *Gamla seder och bruk bland allmogen inom Vemmenhögs härad vid början af 19:de seklet*. 1879 utgaf han en *Förteckning å almanackor för Skåne från 1660, då provinsen blef förenad med Sverige, till och med 1878*. Han afled i Espö d. 3 dec. 1879.

Nilsson, Sven, zoolog, arkeolog, universitetslärare. Född i Alfastorp af Asmundstorps socken i Skåne d. 8 mars 1787. Föräldrar: landtbrukaren *Nils Nilsson* och *Thora Svensdotter*. — N. blef student i Lund 1806 och promoverades 1811 till filos. magister. Då prof. A. J. Retzius anmodat honom att kvarstanna vid universitetet, utgaf N. 1812 en akademisk afhandling *De variis mammalia disponendi modis* och kallades s. å. till docent i naturalhistoria samt amanuens vid Lunds universitets naturaliekabinett. Vintern 1815—16 tillbrakte han i Köpenhamn, för att studera geologi hos statsrådet Wad och anatomi hos prosektorn Gebhard. Med sin färd till nordliga Norge 1816 började han raden af sina forskningsresor, företagna icke blott inom den skandinaviska norden, utan många gånger till utlandet. Under dessa resor sysselsatte han sig hufvudsakligen med däggdjurens och fåglarnas klasser men företog äfven etnografiska och arkeologiska forskningar, lät afteckna folkdräkter, uppletade fornsaker, upptecknade traditioner samt gjorde allehanda samlingar och studier för en blifvande naturbeskrifning öfver Skåne. Utnämnd 1816 till ekonomie adjunkt, aflade han två år senare med. kand. exam. och förordnades 1819 till intendent vid förenämnda naturaliekabinett, hvilken institution, grundlagd af Retzius, under N:s händer vann en rik och hastig utveckling. 1821 erhöll han professors namn, heder och värdighet och året därefter professors lönetur. 1826—27 företog han å offentligt uppdrag undersökningar af fiskeriförhållandena vid västkusten och fortsatte därmed 1832. Han var då sedan 1828 intendent vid Vetenskapsakademiens i Stockholm zoologiska samling. Detta nu så rika och utmärkta museum, som, då det af N. öfvertogs, befann sig i det uslaste skick, förflyttades af honom 1829 från akademiens gamla hus vid St. Nygatan till dess egendom vid Drottninggatan, ordnades på ett tidsenligt sätt och ökades hastigt dels genom gåfva af den stora Grillska samlingen på Söderfors, dels genom insända naturföremål från jägare och zoologer, med hvilka N. satte sig i förbindelse. Före sin afresa till Stockholm hade N. bevistat det naturforskaremöte, som 1828 hölls i Berlin. Som hans intendentsbefattning vid Vetenskapsakademien endast stödde sig på konstitutorial, beslöt han vid prof. Falléns frånfälle 1830 att söka komma i besittning af dennes professur i naturalhistoria vid Lunds universitet. Han föreslog därför och fick till efterträdare vid Riksmuseum docenten Bengt Fries. Vid sin återkomst till Lund 1831, förordnades han att förestå naturhistoriska professuren och utnämndes 1832 efter en skarp befordringsstrid till innehafvare af denna lärostol, som intill 1837 omfattade jämte zoologi äfven mineralogi. Därmed vidtog ett nytt skede af hans bana. Emellertid hade han redan under det nu tillryggalagda utvecklat en betydelsefull

vetenskaplig skriftställareverksamhet. Anseende såsom självständig forskare hade han först vunnit genom sitt grundliga arbete *Ornithologia suecica*, tryckt i Köpenhamn, I 1819 och II 1821. Därpå följde de två första delarna af *Skandinavisk fauna*, d. I Däggdjuren, 1820; d. II, Foglarna, utgörande en bearbetning af *Ornithologia suecica*, 1824—28. Dessutom hade han i det 1822 utkomna arbetet *Historia molluscorum Sveciæ terrestrium et fluviatilium* framlagt resultaten af sina studier af lands- och sötvattensmolluskerna. Hans undersökningar af petrifikaten i de skånska sandstens-, stenkols- och kritlagren gåfvo upphof till hans *Petrificata svecana formationis cretaceæ* 1827. — 1838 lät han viga sig till präst och erhöll s. å. fullmakt att vara kyrkoherde i Nöbbelöf och Skifvarps pastorat såsom personligt prebende, afgick från professionen såsom emeritus 1856, blef filosofie jubeldoktor 1862 samt medicine hedersdoktor vid Lunds jubelfest 1868. Ledamot af Vetenskapsakademien hade han blifvit redan 1821 och var slutligen vid sin död, som inträffade i Lund d. 30 nov. 1883, ledamot eller hedersledamot af mer än trettio in- och utländska lärdomssamfund. Af Vetenskapsakademien hugnades han 1836 och 1856 med dess stora Linnéanska guldmedalj, och af Svenska akademien fick han 1862 mottaga Carl XIV Johans pris för literära förtjänster. — »Hvar och en, som något skall framtränga på naturforskningens bana,» — säger prof. Fries i en biografi öfver N. — »måste ovillkorligen ägna sig däråt, medan sinnet är öppet för naturens intryck, för den rena kärlek, som älskar utan att fråga *hvarför?* Det var under denna ålder, N. grundlade den skärpta iakttagelseförmåga, hvilken ur denna konkreta världen framtvingar den abstrakta sanningen; ur nämnda skola utgick han för att grundlägga en ny æra för zoologiens studium i Sverige, liksom sedermera ur barndomens dunkla sagovärld småningom Skandinaviens urinnevånare för honom klarnade». — Med oförtröttad flit fortsatte N. såsom professor sina forskningar och sitt författarskap. Såsom en ny frukt däraf är att nämna det betydelsefulla arbetet *Illuminerade figurer till Skandinaviens fauna*, I 1832; II 1840, upptagande tillsammans 200 planscher, af V. och M. von Wright samt M. Körner. Följde så 3:dje delen af *Skandinavisk fauna*, Amfibierna, 1842, och till sist 4:de delen, Fiskarne, 1852—55. Härmed afslutades »*Nilssons fauna*», ett nationalverk, som, ehuru till innehållet strängt vetenskapligt, är af ett så underhållande framställningssätt, att det af allmänheten omfattats med lifligare intresse än något annat vetenskapligt verk. Genom sina forskningar inom den förgångna djurvärld, som gömmer sig i våra yngre jordbildningar, hade N. kommit ett godt stycke in på geologien, och därifrån var steget endast helt kort till fornforskningen. Samtidigt med statsrådet Thomsen i Köpenhamn hade han under sina studier kommit till insikt om, att den förhistoriska tiden i Norden måste indelas i tre stora tidsåldrar, en sten-, en brons- och en järnålder, representerande skilda och hvarandra efterföljande bildningsperioder i det mänskliga utvecklingsarbetet. I inledningen till andra upplagan af sin fågelfauna, 1834, framställde han först sina åsikter om den arkeologiska etnografin, men utvecklade den kort därefter fullständigt i sitt ryktbara arbete *Skandinaviska Nordens urinvånare*, 4 häft. 1838—43. Detta stora verk, som utkommit i nya upplagor, och öfversatts på tyska, engelska och franska, gjorde hans namn kändt både i den gamla och nya världen såsom en af grundläggarne till den moderna jämförande fornkunskapen. — Efter N. har ett fossilt växtsläkte *Nilssonia* blifvit uppkalladt, liksom åtskilliga djur- och växtarter efter honom ha erhållit sina namn. — Gift 1824 med *Elisabet Cecilia Berg*.

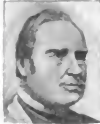
Nilsson, Sven (i Österslöf), riksdagsman. Född

i Kiaby socken i Villands härad af Kristianstads län d. 15 nov. 1813. — N., som af naturen var väl utrustad på hufvudets vägnar, intager ett märkligt rum bland vårt lands »selfmade» män. I yngre år sysselsatte han sig med skomakeriarbete, liksom hans fader. Emellertid finnes han vid trettio års ålder vara gårdsbrukare i Ifvetofta socken, där fadern inköpte ett hemman. Slutligen från 1861 intill sin död bebodde och skötte han ett af honom själf inköpt hemman. Uppfylld af kunskapsbegär, använde han redan som ung skomakare hvarje ledig stund till läsning af de böcker, han kunde komma öfver. I all synnerhet tilltalade honom studiet af lagboken. Han hade emellertid redan uppnått 34 års ålder, innan han fick lära sig skrifva och räkna. Hans förvärfvade lagkunskap satte honom därefter i stånd att uppträda såsom sakförare, i hvilken egenskap han ock mycket anlitades af ortens allmoge. Tillika blef han i vidsträckt mån använd i kommunala värf och valdes 1862 till riksdagsman för Villands härad i bondeståndet, som han äfven tillhörde sista ståndsriksdagen. I den nya representationen tillhörde han sedan Andra kammaren från dess första riksdag 1867 ända till sin död. N., som på sina fem fingrar kände till vårt indelningsverk och noga begrundat dess försvarsvärde och dess betydelse ur beskattningssynpunkt, var den förste, som inom den nya representationen väckte fråga om försvarsväsendets ordnande på nya grunder. Den omfattande sakkunskap, han därvid ådagalade, väckte icke ringa uppseende, så mycket mer som han ägde stor förmåga att enkelt och klart framställa sakförhållandena och gifva skäl för sina påståenden. Icke alldeles oförtjänt var den benämning, »den lille generalen i Österslöf», man tilldelade honom. Också fann man honom vara självskrifven till en plats i de särskilda utskott, som 1869, 1871 och 1875 tillsattes för försvarsfrågans behandling. Äfven tillhörde N. 1868 års särskilda utskott för behandling af frågan om besparingar i den civila förvaltningen. Ledamot af konstitutionsutskottet 1870, tillhörde han samma utskott 1872—76 och utsågs till statsrevisor 1870 och 1871. N. tillhörde landtmannapartiet men följde icke i alla

frågor detsamma. Öfverhandtagande sjuklighet hindrade honom att infinna sig vid 1877 års riksdag, under hvilken han afled d. 28 april 1877. — Gift med *Sissa Thomasdotter*.

Nilsson, Sven (i Efveröd), riksdagsman. Född

i Efveröds socken af Kristianstads län d. 4 nov. 1831, där fadern var kyrkvärd och nämndeman. — Sedan N. 1854 genom gifte med *Elna Eriksdotter* kommit att öfvertaga ett hemman i Efveröds kyrkby, idkade han därstädes jämte jordbruk brännvinsbränning och senare mejerihandtering. På grund af det anseende, han tidigt lyckades förvärfva sig bland ortens befolkning, lämnades honom en mängd förtroendeuppdrag, bland dessa främst att nämna ledamotskap i länets landsting, som tillföll honom redan vid antydda institutions uppkomst 1862 och som han ständigt bibehöll med undantag af år 1868. 1881—83 satt han såsom vice ordförande i landstinget och från 1884 till sin död såsom ordförande. 1870 tog han plats i Riksdagens Andra kammare såsom representant för Albo och Gärds härads domsaga och fick detta sitt mandat förnyadt för alla de följande riksdagsperioderna under sin lifstid. Tidigt kom han genom sitt öppna redbara väsen samt sin lyckliga förmåga att klart och redigt uttrycka sina tankar att intaga en framskjuten plats bland den mera liberalt anlagda fraktionen af landtmannapartiet och höjde ofta sin stämma för folkupplysning och framåtskridande, den politiska och kommunala rösträttens utsträckning, m. m. Efter att hafva 1872—75 tillhört lagutskottet samt 1874—75 fungerat som statsrevisor, insattes N. 1876 i statsutskottet, som han sedermera tillhörde under sin återstående riksdagstid (1891 som vice ordf.) Han gjorde sig därstädes så småningom känd som en af märkesmännen för den s. k. skånska fraktionen, som understödde de Posseska härordnings- och skatteförslagen 1883. Vid tullstridens utbrott tog N. afgjord ställning mot spanmålstullarna och förordnades af den Themptanderska regeringen till vice talman vid Majriksdagen 1887 och lagtima riksdagen 1888. Sedan frihandlarna genom 1890 års val kommit i besittning af stor majoritet i Andra kammaren, erbjöds N. ånyo vice-talmansplatsen men afsade sig densamma för att i stället vid 1891 års riksdag utöfva högsta ledningen öfver den kammarmajoritet, som kommit till stånd genom koalitionen mellan gamla landtmannapartiet och städernas frihandlare, och tack vare N:s frisinnade lynne erhöllo ock beslnten inom 1891 års Andra kammare en bestämd framstegspriigel. Dock lyckades han ej hindra den af missnöjet med städernas frihandelstendenser framdrifna inskränkningen i deras representationsrätt. Vid riksdagens slut gaf N. alltigenom intryck af en man i sin fulla kraft; budet om att han d. 4 nov. 1891, samma dag han fyllde sextio år, aflidit i sitt hem i Efveröd, mötte öfverallt bestörtning. N. var ledamot af bland annat följande kommittéer: För öfverseende af gällande brännvinslagstiftning 1877—78, för landtförsvarets ordnande 1880—82, samt för granskning af ett förslag till instruktion för provinsialläkare m. fl. läkare samt utredande af därmed sammanhängande frågor 1885—87.

Nissen-Saloman, Henriette, sångerska. Född

af judiska föräldrar i Göteborg d. 12 mars 1819. — Sedan hennes vackra, klangfulla sångröst vunnit den utveckling, att hon med fördel kunde göra en studieresa utomlands, begaf hon sig 1839 till Paris, där hon erhöll Garcia till lärare i sång och Chopin i pianospelning. 1843—44 var hon anställd vid Italienska operan i Paris, där hon i *Adalgisas* och *Elviras* partier rönte stor framgång men gjorde under bägge åren besök i sitt fädernesland, hvarest hon med sällspord framgång, lät höra sig på konserter i hufvudstaden, jämte Jenny Lind. I Paris uppträdde hon vid sin återkomst dit såsom *Rosina* i »Barberaren». Hennes förträffliga utförande af detta parti väckte så mycket större beundran, som det skedde utan föregången repetition. 1845 tog hon engagemang vid Italienska operan i Petersburg. Hon uppträdde sedermera dels konserterande dels på scenen i flera af Europas förnämsta städer; i London utförde hon *Normas* och *Lucies* partier, alltid med stort bifall, samt var under vintern 1849—50 engagerad för Gewandhauskonserterna i Leipzig. Gift 1850 med den danska violinisten och tonsättaren *Siegfried Saloman*, företog hon med honom vidsträckta konsertresor genom Sverige, Finland, Ryssland och Turkiet. 1859 antogs hon till lärarinna vid musikkonservatoriet i Petersburg och förestod ett af de mest besökta och berömda sånginstitut i det stora ryska riket till sin död, som inträffade d. 27 aug. 1879. Hennes 1881 på ryska, tyska och franska utgifna arbete *L'étude du chant* är en förtjänstfull, på mångårig erfarenhet grundad sångskola, som bl. a. blifvit antagen till begagnande vid konservatoriet i Bryssel.

Nobel. Äldste kände stamfadern *Olof* bodde i slutet af 1600-talet i Nöbbelöfs socken i Skåne, efter hvilken släktnamnet *Nobelius* sannolikt antogs af sonen *Peter*, död 1707 som häradshöfding i Oland och Frösåker i Uppland och gift med Wendela Rudbeck, dotter af Olof Rudbeck d. ä. Släktnamnet förkortades till *Nobel* af dennes sonson, sjukhusläkaren i Gäfle, *Immanuel*.

1. **Nobel, Immanuel,** vattenminornas uppfinnare,

sprängoljans upptäckare. Född d. 24 mars 1801 i Gäfle. Föräldrar: sjukhusläkaren i Gäfle *Immanuel Nobel* och *Brita Katarina Ahlberg*. — Sonen visade i ungdomen föga håg för studier och sattes därför af fadern i lära hos en skomakare. Men i stället för att göra skor sysselsatte han sig mest med att rita fartyg, hvarför en vän öfvertalade fadern att låta sonen på försök, och såsom förberedelse för en möjligen blifvande

skeppsbyggmästarebana, göra en sjöresa till Medelhafvet. I Alexandria, dit han åtföljt ett Gäflefartyg »Thetis», blef han händelsevis känd af amiralen Ismael Gibraltar, som tog honom med sig på några sjöresor. Återkommen till hemmet efter fyra års bortvaro, anställdes han 1818 som skeppsbyggerielev hos konduktören Loell i Gäfle. Vid ett besök, som Carl Johan s. å. gjorde i staden, väckte N. professorerna Fr. Bloms och P. Kraffts uppmärksamhet för en äreport, till hvilken han gjort ritning, och på deras uppmaning sökte han inträde vid Konstakademien i Stockholm 1819. Här tillbrakte han sedan tiden intill 1837, först såsom akademiens elev, sedermera som biträde åt Blom vid dennes byggnader samt slutligen såsom lärare i konstruktionslära och beskrifvande geometri vid Teknologiska institutet, nuvarande Tekniska högskolan. Samtidigt sysselsatte han sig med kautschukfabrikation och uppfann bland annat ett slags lufttäta militärränslar af kautschuk, afsedda att vid krigsoperationer begagnas till en mängd delvis vidt skilda ändamål, men hvilken uppfinning ej kommit till praktisk användning. Det nämnda året öfverflyttade han till Ryssland, där ett af honom uppfunnet snabbskjutningsgevär och ännu mer hans uppfinning af undervattensminor (stationära stötminor), förskaffade honom storfursten Mikaels protektion. Genom ryska regeringens frikostighet kunde han 1842 anlägga en stor mekanisk verkstad i Petersburg, som en tid sysselsatte ända till tusen arbetare. När vid kejsar Nikolai död det beviljade anslaget och ännu mer regeringens beställningar upphörde, måste N. nedlägga sin rörelse och återkom 1859 till Sverige lika fattig, som han lämnade det tjugutvå år förut. Nu vände han sin uppfinningsförmåga på framställande af ett nytt sprängmedel af mindre volym än krutet, men med större sprängkraft än detta, och fann slutligen ett sådant i den redan bekanta nitroglycerinen, hvars explosiva kraft han upptäckte, hvaraf den blef kallad sprängolja — benämningen »Nobels sprängolja» begagnas ofta i utlandet. Beredningen af detta flytande sprängämne var emellertid förenad med stor fara. Detta fick N. till sin stora smärta erfara, då hans laboratorium å Heleneborg vid Mälarens strand nära Långholmen, där beredningen skedde, d. 3 sept. 1864 sprang i luften och hans yngsta son, ingenjören Oskar Emil N., f. 1843, därvid omkom. Han fortsatte likväl oförtrutet sina forskningar, som han utförde på en i Mälaren förankrad pråm, biträdd af sin son Alfred (se N. 4). Träffad 1865 af ett slaganfall, som bröt hans fysiska krafter men icke betog honom förmågan att uttänka nya uppfinningar, afled han å Heleneborg d. 3 sept. 1872, årsdagen af den förenämnda explosionen därstädes. — Gift 1827 med *Carolina Andrietta Ahlsell.*

2. **Nobel, Robert Hjalmar,** tekniker. Född i Stockholm d. 4. aug. 1829; den föreg. son. — Efter att hafva som gosse varit till sjös i två år, fick N. anställning vid faderns mekaniska verkstad i Petersburg. Sedan fadern upptäckt nitroglycerinens sprängkraft, flyttade N. öfver till Finland och anlade i midten af 1860-talet invid Helsingfors en fabrik för tillverkning af detta sprängämne. Sedan han 1871 slagit sig ned i Petersburg, kvarstannade han där ett par år, hvarefter han på uppmaning af sin broder Ludvig begaf sig till Kaukasien, där han inom kort blef den egentligen drifvande kraften vid tillgodogörandet af de där befintliga stora mineraloljekällorna. Så snart nämligen hans uppmärksamhet blifvit fäst vid dessa, började han med biträde af sin nämnda broder Ludvig vidtaga anstalter, dels för utrönande af ställena för oljans förekomst, dels för dess renande. Raskt satte han sålunda borrningar och destilleringsverk i gång. Men allt efter som företaget utvecklade sig, hade han i stigande grad att kämpa mot afundsamma inhemska konkurrenter. Han bestod dock segerrikt kampen och blef så väsentligen grundläggaren till den storindustriella affär, som blifvit ryktbar under firman Bröderna Nobels naftabolag. Sedan emellertid hans hälsa försvagats, flyttade han 1881 tillbaka till Sverige. Död d. 7 aug. 1896 å Getå i Krokeks socken i Östergötland. — Gift 1861 med *Paulina Sofia Carolina Lenngrén.*

3. **Nobel, Ludvig Immanuel,** tekniker. Född d. 27 juli 1831; den föregåendes broder. — Sedan fadern 1842 fått sin mekaniska verkstad i Petersburg till stånd, kom den unge Ludvig dit öfver och började vid verkstaden taga del i det praktiska arbetet. Då fadern 1859 återvändt till Sverige, öfvertog N. ensam ledningen af den vidlyftiga affären och genomförde dess likvidering. När 1862 tillfälle erbjöd sig att på arrende öfvertaga en annan mekanisk verkstad i den ryska hufvudstaden, som råkat i förfall, begagnade han sig af detsamma. Hans insikter och praktiska duglighet, hans flit och omtanke beredde honom framgång, och på utförandet af betydliga arbeten, hufvudsakligen gevär och artillerimateriel, gjorde han ansenlig vinst. Sitt verksamhetsfält utvidgade han efter någon tid, i det han 1871—80 arrenderade Isjevska kronogevärsfaktoriet i närheten af Perm. På sin förmåga som mekaniker gaf han prof genom konstruerandet af olika slags arbetsmaskiner och bidrog därigenom betydligt till maskinindustriens utveckling i Ryssland. Tilllika med sin äldre broder Robert och en man vid namn Peter Bilderling bildade han 1879 under firman Bröderna Nobels naftabolag det företag, som sedermera erhållit en så storartad utveckling, att det utan gensägelse intager det främsta rummet bland privata industriella anläggningar i Ryssland. Bolaget, som inom ryska afdelningen på 1897 års utställning i Stockholm hade utställda en mängd föremål till belysning af sitt företag, hade till ändamål att ur jorden på den i Kaspiska hafvet utskjutande Apscheronska halfön vinna rånafta och sedermera raffinera densamma. Hvilken omfattning företaget har, framgår däraf, att bolagets kapital mot slutet af 1890-talet uppgick till omkring 36,000,000

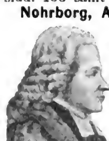
rubel eller 70,000,000 kr., under det antalet personer anställda i bolagets tjänst utgjorde omkring 10,000. Äfven kan tilläggas, att af hela världens petroleumproduktion kommer ej mindre än 40 proc. på Baku, platsen för det Nobelska företaget. Den största svårigheten vid Baku var att skaffa transportmedel, då Bakutrakten liksom hela södra Ryssland är skoglös. Naftan forslades till en början på grundgående ångare, s. k. tankfartyg, uppför Volga och sedermera ut i marknaden. Genom användande af pipe-lines-systemet, som först begagnades i Amerika, föres petroleum långa sträckor i rör under starkt tryck. Så t. ex. i en rörledning på 700 km. från Kaspiska hafvet till Svarta hafvet. Detta transportsätt skall emellertid ställa sig ganska billigt. För transporterande af bolagets produkter användas vidare tankfartyg eller cisternbåtar, stora grundgående båtar, på hvilka oljan förvaras i stora cisterner och sålunda ej på fat. Af dylika båtar äger bolaget en hel liten flotta, mellan 20 och 30 fartyg. Dessutom finnas en mängd bogserbåtar om tillsammans mer än 150,000 ton. På ryska järnvägsnätet har bolaget öfver 1,150 s. k. cisternvagnar med en sammanlagd belastningsförmåga af omkring 12 millioner kg. För magasinering äro väldiga cisterner af järnplåt uppförda i närheten af större städer. Hvad de af bolaget anlagda fabrikerna för bergoljans raffinering beträffar, så äro dessa de största i sitt slag i världen och årligen förarbetas vid dem bortåt 700 millioner liter. Dessa verk, som äro anlagda efter helt andra principer än de amerikanska, anses såsom mönster af teknisk fullkomlighet. Bolaget drifver en betydlig export af sin vara till grannrikena och Medelhafslanden. Med orätt har man i Ryssland mot Nobel riktat den förebråelsen, att han åt sig skapat ett monopol. Sanna förhållandet är, att han icke tog patent på någon af sina idéer, hvarför exempel icke saknas på, att de blifvit af andra upptagna och tillämpade. Däremot torde det icke kunna bestridas, att det Nobelska systemet utmärkt sig för en fullkomlighet, som gör, att det ej snart kommer att öfverträffas och undanträngas af något annat. Vid bergoljans bearbetande erhållas åtskilliga biprodukter. Till dessa hör en förträfflig smörjolja, som år för år kommit allt mer i bruk. Äfven erhållas stora kvantiteter s. k. massuten eller astatki, ett flytande ämne, som nyttjas till bränsle på Volgas och Kaspiska hafvets ångbåtar, å järnvägståg och i fabriker. Denna olja har ock visat sig såsom ett utmärkt bränsle vid metallurgiska operationer samt särskildt vid framställande af det s. k. mitisjärnet, som med dess tillhjälp första gången erhölls å N:s mekaniska verkstad i Petersburg. Bröderna Nobel anlade i Baku en svensk koloni, kallad Villa petrolia samt belägen i en vacker park, och af bolaget har för öfrigt på platsen för dess verksamhet upprättats sjukhus, hospital, skolor och andra välgörenhetsanstalter äfvensom stiftelser för studerande i en mängd städer, däribland ock i Stockholm vid Tekniska högskolan och Bergsskolan. — N. afled i Cannes d. 12 april 1888. — Gift 1: 1858 med sin kusin *Sofia Vilhelmina Ahlsell*. 2: 1870 med *Edla Constantia Collin*.

4. **Nobel, Alfred Bernhard,** kemist, tekniker, storartad donator. Född i Stockholm d. 21 okt. 1833; den föregåendes broder. — I likhet med sina två äldre bröder erhöll äfven N. sin uppfostran i Petersburg och deltog med dem i ledningen af faderns där anlagda mekaniska verkstad. Emellertid var det i fråga om uppfinningar inom den moderna sprängtekniken, N. i all synnerhet kom att spela en betydande roll. Honom tillhör i främsta rummet äran att hafva bragt till lösning frågan om den af hans fader i nitroglycerinen upptäckta sprängkraftens fulla användning i industriens tjänst. Den första frukten af hans ihärdiga studier och experiment i antydda syfte blef framställandet af den nu så bekanta och allmänt begagnade dynamiten. Denna utgör en blandning af tre delar nitroglycerin och en del kiselgur eller infusoriejord. Detta senare ämne fann N. innehafva den för hans syfte särdeles önskvärda egenskapen att i hög grad kunna i sig absorbera och kvarhålla nitroglycerinen. Den af de båda ämnena sålunda beredda degartade massan, hvarpå N. tog patent 1867, är afsevärdt okänsligare för stötar samt lättare att transportera och förvara än den rena nitroglycerinen. Dessa egenskaper i förening med ringa ömtålighet för vatten utmärka äfven det sedermera af N. uppfunna, med tillhjälp af kollodiumbomull beredda, sprängelatinet. Detta sprängämne vann mycket hastigt vidsträckt användning. Till belysning af hvilket framsteg dess uppfinnande innebär, kan nämnas, att genom dess begagnande vid sprängningen af S:t Gotthardstunneln inbesparades ej mindre än omkring 20 millioner francs, hvarjämte arbetet kunde afslutas flere år tidigare, än hvad eljest varit möjligt. I sammanhang med dessa sprängämnens införande står N:s uppfinning att medelst anbringande i ett nitroglycerinpreparat eller andra trögt exploderande ämnen af en starkt laddad knallhatt i massan framkalla en detonation. Genom sina nitroglycerinuppfinningar, till hvilka 1888 äfven kom ett slags rökfritt krut, ballistit benämndt, lyckades N. nästan beröfva nitroglycerinen dess farlighet. För tillverkning af sina nitroglycerinpreparat, å hvilka han förskaffade sig patenträtt i de flesta land, anlade han fabriker i Tyskland, Frankrike, Spanien, Italien, England och Amerike. Han var äfven delägare i det stora Nobelska naftabolaget, till hvars utomordentliga utveckling han väsentligt bidrog genom dess förseende med ansenligt rörelsekapital. — N. uppehöll sig, sedan han blifvit millionär, dels på sin praktfulla villa i San Remo och dels i sitt ståtliga palats vid Avenue Malakoff i Paris. Utanför staden hade den städse i sitt uppträdande enkla och blygsamma »dynamitkungen» ett stort tekniskt-vetenskapligt laboratorium, som han dock i början af 1890-talet flyttade till San Remo. Rastlöst verksam, arbetade han här företrädesvis på åstadkommande af förbättringar i sprängtekniken. Sedan 1884 ledamot af Vetenskapsakademien i Stockholm,

kreerades han vid jubelfesten i Uppsala 1893 till fil. hedersdoktor. N. afled d. 10 dec. 1896 på sin villa i San Remo och jordfästes i Storkyrkan i Stockholm d. 29 dec. s. å., hvarefter stoftet brändes i krematoriet vid Nya kyrkogården. — Ogift. — N., som redan under sin lefnad frikostigt understödde vetenskapliga sträfvanden, (han anslog till ex. 65,000 kr. till Andrées nordpolsfärd), efterlämnade ett testamente, genom hvilket han gjort sig känd såsom en af alla tiders och alla lands största donatorer. Han anslog nämligen hela sin förmögenhet, uppgående till mer än 30 millioner kr. till en fond, hvaraf räntan årligen skall utdelas åt dem, som under den närmast förflutna tiden »hafva gjort mänskligheten den största nytta». Räntan delas i fem lika delar, som tillfaller: »en del den, som inom *fysikens* område har gjort den viktigaste upptäckt eller uppfinning, en del den, som har gjort den viktigaste *kemiska* upptäckten eller förbättringen, en del den, som har gjort den viktigaste upptäckt inom *fysiologiens* eller *medicinens* domän, en del den, som inom *litteraturen* har producerat det utmärktaste i idealisk riktning, och en del åt den, som har verkat mest eller bäst för *folkens förbrödrande* och afskaffande eller minskning af stående arméer samt bildande och spridande af fredskongresser». Pristagarna inom de fem olika afdelningarna utses af följande institutioner: i fysik och kemi af svenska Vetenskapsakademien, i fysiologi eller medicin af Karolinska institutet i Stockholm, i litteratur af Svenska akademien i Stockholm, i freds- och förbrödringsarbetet folken emellan af en utaf norska Stortinget utsedd kommitté af fem personer. Prisen utdelades första gången med stor högtidlighet i Stockholm och Kristiania 1901 å Alfred Nobels dödsdag den 10 dec. (Om Nobelstiftelsen se utförligare i Almanack för alla 1903, sidd. 133 samt 135 f.)

Nohrborg, Anders, bättringspredikant. Född d. 9 maj 1725 i Norbergs församling af Västerås stift, där fadern, *Olof Nohrborg*, gift med *Kristina Barchæus*, då var komminister. — Vid tjugu års ålder afgick N. från gymnasium i Västerås till universitetet i Uppsala och erhöll där efter sju års grundliga studier filosofie doktorsgraden 1752. Sedan han ytterligare i tvenne år beredt sig för det prästerliga kallet, till hvilket han invigdes 1754, anställdes han såsom pastorsadjunkt vid finska kyrkan i Stockholm och kvarstannade på denna underordnade plats i elfva år eller till 1765, då han på förslag af riksrådet, grefve H. H. von Liewen kallades till e. o. hofpredikant. Hans af naturen klena hälsa var då redan bruten genom öfveransträngningar, och han afled i Folkärna prästgård i Dalarna d. 30 nov. 1767 vid ett besök hos sin därvarande svåger. Bland svenska predikoförfattare intager N. ett af de allra förnämsta rummen. Hans berömda postilla, som efter hans död utkom 1771 under titeln: *Den fallna människans salighetsordning, förestålld i åtskilliga betraktelser öfver de årliga sön- och högtidsdagars evangelier*, anses icke allenast för en andaktsbok, ur hvilken allvarliga sinnen än i dag kunna hämta en sund uppbyggelse, utan ock för en väl uppställd dogmatik, där äfven teologen kan hafva åtskilligt att lära. Utgifvandet besörjdes af den aflidnes broder, prosten Daniel Nohrborg, och boken försågs med ett utmärkt företal af öfverhofpredikanten Gabriel Rosén, som själf var en af tidehvarfvets yppersta predikanter. Den har ända in i senare tid utkommit i nyare upplagor och blifvit öfversatt på finska och norska.

Nolcken, von. Den ätt med detta namn, som vunnit så väl svensk som finsk-rysk friherrevärdighet, inkom till Sverige under Carl IX:s regering. Efter att sedermera under ett århundrade varit bosatt på Ösel, hvilken ö 1645 blef svensk besittning, återvände den till Sverige med *Erik Mattias v. N.* (N. 1) hvilken 1726 naturaliserades som svensk adelsman och 1747 upphöjdes i friherrligt stånd. I Sverige utdog ätten på svärdsidan 1877, men en gren däraf är bosatt i Livland, och denna blef 1812 naturaliserad som finsk-rysk friherrlig ätt.

1. **Nolcken, Erik Mattias von,** diplomat. Född i Riga d. 24 maj 1694. Föräldrar: öfversten och landtrådet på Ösel *Christofer Reinhold von Nolcken* och *Ingeborg Kristina Stackelberg*. — Till afslutning af sina i Uppsala idkade studier hade N. företagit den sedvanliga utrikes resan samt under återvägen hunnit till Stralsund, då staden inneslöts af de belägrande arméerna. Han måste därför stanna kvar och uthärda belägringens alla vidrigheter samt begaf sig efter stadens kapitulation 1715 till Holland, därifrån ministern Görtz skickade honom med en angelägen depesch till Sverige. Här träffade han Carl XII i Lund och blef på hans befallning genast anställd som e. o. kanslist i Utrikes expeditionen. Befordrad 1718 till ord. kanslist, följde N. 1719 grefve Lillienstedt till fredskongressen på Åland och tjänstgjorde 1720—25 och 1726—30 såsom kommissionssekreterare vid hofvet i Berlin, hvarefter han 1730 utnämndes till regeringsråd i Pommern. Då vid tsar Peters död 1725 riksrådet Josias Cederhielm sändes såsom särskild ambassadör till Ryssland för att främja Sveriges intressen hos de nya maktägande, hade N. på egen bekostnad uppehållit sig i Petersburg och därunder gjort iakttagelser, som satte honom i stånd att vid sin hemkomst meddela viktiga upplysningar om ställningar och förhållanden i Ryssland. Då han därjämte 1726 varit i tillfälle att inför sekreta utskottet blotta den mellan Preussen och Ryssland ingångna alliansen, ansågs han med rätta hafva gifvit prof på diplomatisk skicklighet. Man fann därför regeringen hafva gjort ett godt val, då den 1738 afsände honom såsom envoyé extraordinaire till hofvet i Petersburg. Också fullgjorde han detta uppdrag med stor skicklighet under synnerligt kinkiga omständigheter. Trots all diplomatisk smidighet lyckades det honom dock icke att, i enlighet med det nu till makten komna Hattpartiets plan, på de fredliga underhandlingarnas väg förmå Ryssland att till Sverige återlämna de förlorade Östersjöprovinserna. Då följden häraf blef Sveriges

krigsförklaring mot Ryssland, återvände han till fosterlandet 1741. Då detta krig tog en för Sverige olycklig vändning, fann kejsarinnan Elisabet, hvilken mot slutet af 1741 bemäktigat sig tronen, så mycket mindre skäl att infria de lösliga och endast muntligt gifna löften, som N. lyckats aflocka henne till Sveriges förmån. Djupt beklagade N. utbrottet af detta krig, hvilket han gjort allt för att förebygga. Hans varningar hade emellertid undanhållits sekreta utskottet, liksom han själf lämnats i okunnighet om Hattstyrelsens beslut och åtgärder till krigets framkallande. När motgångarna för de svenska vapnen ökade sig och hos Sveriges styrelse framkallade önskan om en snar fred, uppdrogs i febr. 1742 åt N. att begifva sig till Moskva för att därstädes verka i detta syfte. Den långväga färden gick öfver Torneå och var lika besvärlig som fruktlös. Slutligen kom det på hans lott att efter långvariga och svåra förhandlingar jämte riksrådet Cedercreutz underteckna fredsfördraget i Åbo 1743. S. å. blef han vice och och året därpå ordinarie statssekreterare. Upphöjd i friherrligt stånd 1747, blef han s. å. hofkansler samt 1758 president i Göta hofrätt. Han afled i Stockholm 1755. — Gift 1: 1731 med *Kristina Margareta von Lode* och 2: 1741 med friherrinnan *Anna Regina Horn.*

2. **Nolcken, Carl Adam von,** agronom; den föregåendes sonsons son. Född d. 20 juli 1811 på Jordberga i Källatorps socken af Malmöhus län. Föräldrar: landshöfdingen, friherre *Erik Reinhold von Nolcken* och friherrinnan *Anna Magdalena Eleonora Strömfelt.* — Efter att hafva tillbragt flera år i Köpenhamn, sysselsatt med studier under ledning af den bekanta professor H. N. Clausen, fortsatte N. 1830—34 sin vetenskapliga utbildning i Uppsala, där han var inackorderad i E. G. Geijers hus. Sedan han 1835—36 genomgått en kurs vid Nonnens landtbruksinstitut å Degeberg, ägnade han sin tid och sina krafter åt skötseln af sitt fädernesärfda gods, Jordberga, hvars värde han förökade genom förbättringar och försköningar. Han har för öfrigt efterlämnat det vördade och älskade minnet af en man, uppfylld af människovänliga afsikter och nitälskande för allmogens sociala och moraliska framåtskridande. Detta ädla mål fullföljde han, hvad hans egna underhafvande beträffar, genom att bl. a. 1842 på sitt gods upphäfva den betungande och förnedrande hofveriskyldigheten. Äfven verkade han för folkupplysningens sak genom utgifvande af tvenne små samlingar folkskrifter: *Den lilla bondevännen* 1839 och *Läsning för allmogen* 1855. Död på Jordberga d. 3 sept. 1857. — Gift 1843 med grefvinnan *Sofia Henrietta Margareta Dorotea Ehrensvärd.*

Nonnen, Eduard, det rationella landtbrukets grundläggare i Sverige. Född d. 30 juni 1804 i Hamburg. Föräldrar: handlanden därstädes *John Nonnen* och *Anna Matilda Lorent.* — N., hvars föräldrar 1809 öfverflyttade till London, fick därstädes sin första uppfostran. Sedan familjen 1819 bosatt sig i Göteborg, kvarstannade N. i denna stad till 1821, då han afreste till Stockholm, för att fortsätta sina studier i kemi, botanik och veterinärvetenskap. För sin utbildning i det praktiska landtbruket vistades han först 1823 vid Engeltofta i Skåne och sedermera vid Möglin, där han åtnjöt den berömde Thaers handledning 1824—26. Äfven uppehöll han sig någon del af sistnämnda år på Schiebare i Schlesien hos den framstående agronomen Albrekt Block. Sedan han 1827 företagit en utländsk resa och ägnat sig åt praktiska studier i Tyskland, England och Skottland, inköpte han 1828 egendomen Degeberg i Skaraborgs län. Denna egendom, som befann sig i fullkomligt lägervall, då N. blef ägare af densamma, förvandlade han inom få år till en mönstergård och inrättade här det första landtbruksinstitutet i Skandinavien 1835. Rikets ständer hade 1834 för detta ändamål tilldelat honom ett årsanslag å 5,000 rdr b:ko, som de 1844 höjde till 10,000 rdr b:ko. N. leddes vid detta företag af den hos honom djupt rotade öfvertygelsen, att ett grundligt studium af landtbruket och därmed sammanhängande vetenskaper vore en nödvändig förutsättning för att kunna blifva en praktiskt duglig jordbrukare. Dessa grundsatser kunde icke annat än förefalla såsom underliga nyheter i ett land, sådant som vårt, där jordbruket hittills bedrifvits helt slentrianmässigt utan nämnvärda insikter i sättet för dess rationella behandling. Emellertid hade det af N. gifna exemplet på, hur en jord bör skötas för att löna odlarens möda, det mest välgörande inflytande, och den ofantliga utveckling jordbruket sedan dess vunnit i vårt fädernesland, kan till stor del betraktas som en frukt af N:s verksamhet på Degeberg. Därigenom att en vetenskaplig undervisningsanstalt för jordbruket uppstod, vanns det dubbla målet: kännedom om sättet för ett rationellt jordbruk och adlandet af opinionen för det förut tämligen föraktade yrket. Emellertid var det ett ingalunda lätt värf, N. hade att utföra. Det fordrades både mycken möda och stora omkostnader, innan Degeberg kom i det skick, att det kunde mottaga lärare och lärjungar. När omsider detta inträffade, blefvo lärjungarna indelade i tvenne klasser, af hvilka den *högre*, som motsvarade elevkursen vid de nuvarande svenska landtbruksinstituten, upphörde d. 1 okt. 1862, sedan statens landtbruksinstitut vid Ultuna blifvit organiseradt och kommit i full verksamhet, och den *lägre*, som var en föregångare till de lägre landtbruksskolorna, nedlades vid N:s död, som inträffade å Degeberg d. 2 mars 1862, efter det han kort förut blifvit hedersledamot af Landtbruksakademien. För öfrigt var N. ledamot af Vet.- och Vitt.-samhället i Göteborg sedan 1834 och af Vetenskapsakademien sedan 1856. Denna akademi lät 1898 öfver honom prägla en minnespenning, och i sammanhang därmed författades af dess præses, C. Lovén, en skildring af hans lefnad. Human och välvillig, upplyst och verksam utan buller, hade N. allestädes vunnit vänner och lämnade sålunda både i den enskilda

vänkretsen och i det offentliga ett kännbart tomrum efter sig, då han bortgick. De af N. utgifna underrättelserna och berättelserna om landtbruksinstitutet på Degeberg äro af ett lärorikt och upplysande innehåll. Af hans öfriga skrifter kunna nämnas *Berättelser öfver foderodlingens rikt, med beskrifning om odlingen af rotfrukter och af rofvor i synnerhet* 1856, *Om cirkulations- eller vexelbruk i Sverige* 1857. — Gift 1846 med ***Margaret Thorburn.*** — N:s syster, *Emily N.*, född i London 1812, har gjort sig känd som författarinna af berättelser för ungdom.

Norbeck, Anders Erik, teolog, läroboksförfattare. Född i Orlunda församling af Linköpings stift d. 29 maj 1805. Föräldrar: kyrkoherden därstädes *Nicolaus Laurentius Norbeck* och *Anna Juringius.* — Efter vid Uppsala universitet idkade studier blef N. fil. magister 1833, aflade 1834 teol. kand.- och 1838 teol. licent.-examen samt promoverades 1844 till teol. doktor. Under tiden hade han blifvit anställd såsom docent i dogmatik och moralteologi 1837, i flera terminer förestått adjunktur inom teologiska fakulteten, blifvit prästvigd 1838 och 1841 docent i pastoralteologi. I slutet af 1844 utnämndes han till teologie lektor vid gymnasium i Växjö, där han kvarstannade till sin död, d. 27 april 1870. — Utmärkt genom ett barnafromt sinnelag, stor plikttrogenhet och skicklighet i sitt kall, tillvann sig N. allmän vördnad, icke minst bland de generationer af ungdom, han hade att undervisa. Såsom lärare utöfvade han för öfrigt medelbart inflytande inom en vidsträcktare krets af det uppväxande släktet, än kanske någon af då lefvande skolkarlar, genom sina af sakkunniga högt vitsordade läroböcker, af hvilka hans 1840 utgifna *Lärobok i theologien för gymnasierna* utkom i 12:te upplagan 1900 och ännu begagnas vid kristendomsundervisningen i läroverkens högre klasser. Hans *Lärobok i kyrkohistorien för gymnasierna* 1851 är äfven den ett mönstergillt arbete men har på grund af sin vidlyftighet undanträngts af andra mindre förtjänstfulla arbeten i sitt slag. Af hans öfriga skrifter märkas, jämte akademiska afhandlingar, *Betraktelser öfver omtvistade dogmatiska frågor* 1867 samt öfversättningar från Olshausen, Winer m. fl. — Gift 1841 med ***Rosa Kjellberg.***

Norberg, Johan Erik, mekaniker. Född i Västerås d. 12 sept. 1747. — Efter i Uppsala idkade studier, hvarunder han i synnerhet vinnlade sig om matematik och naturvetenskaperna, antogs N. 1773 som stipendiat i mekaniken vid bergsstaten, utnämndes till löjtnant-mekanikus 1778 och blef kapten-mekanikus 1780 vid amiralitetet. Under tiden användes han vid åtskilliga byggnadsföretag, bland annat byggnaden af den nya hamnen i Karlskrona, men lämnade, såsom det synes, af missnöje Sverige 1783. Han återkom likväl efter några år och befordrades 1793 till bergsråd, inkallades 1798 i Vetenskapsakademien och blef året därefter direktör för mekaniken vid Mälarakademien. 1804 lämnade han för andra gången fäderneslandet och ingick i dansk tjänst, men vände sig kort därpå till Ryssland, där han anställdes som mariningenjör med statsråds titel. Här uppgjorde han planen till den stora och vackra hamnbyggnaden vid Reval, som påbörjades 1807 och först blef färdig efter hans död men i allt fullföljdes efter den plan, han uppgjort. Hans stora förtjänster om ryska marinen belönades på flera sätt. 1809 utnämndes han till verkligt statsråd med excellenstitel, hvarefter han med afseende på sin rang skref sig *von Norberg.* 1816 erhöll han en hedersskänk af 50,000 rubel jämte andra utmärkelser. I Estland arbetade han, i likhet med hvad han förut gjort i Sverige, på förbättrade brännvinsbränningsmetoder. Själf idkade han äfven antydda näring, rörande hvilken han utgaf åtskilliga, äfven till främmande språk öfverflyttade skrifter. Död, utan att ha återsett sitt fädernesland, i Petersburg d. 11 juli 1818.

Norberg, Mattias, orientalist. Född i Nättra socken, Ångermanland, i juni 1747. Föräldrar: kronolänsmannen och direktören öfver norrländska linnetillverkningen *Mattias Norberg* och *Kristina Walanger.* — Sin första undervisning erhöll N. jämte tvenne bröder vid läroverket i Hernösand, dit han skickades 1759, och hvarest — ett bevis på den tidens enkla och allvarliga uppfostringssätt — de unga skolarerna fingo på holmar i skärgården själfva upphugga och införa till staden den ved, de för vintern behöfde. Vid tjuguett års ålder student i Uppsala, promoverades han därstädes 1773 till filosofie magister och förordnades året därefter till docent i grekiska språket. 1776 utgaf han *Anmärkningar öfver förra stycket af then svenska proföfversättningen af then h. skrift.* Året därpå anträdde han med kungligt understöd de utländska resor, under hvilka han lade grunden till sin europeiska ryktbarhet, och besökte därunder icke blott Tyskland, Holland, England, Frankrike och Italien, utan äfven Grekland och Turkiet. I Paris påträffade han, förutom åtskilliga syriska handskrifter, Adamsboken eller mandeernas, den gamla, från Babylonien härstammande gnostiska sektens, religionsurkund, som han långt efteråt (1815—16) utgaf i tre tomer under titeln *Codex Nazaræus liber Adami appellatus.* I Milano tog han afskrift af »Codex syriaco-hexaplaris», af hvilken han 1787 utgaf Jeremias och Hesekiel med åtföljande latinsk öfversättning. Han mottog där underrättelse om, att han af konungen blifvit utsedd att i sällskap med den då äfven på vetenskapliga resor i Europa stadde orientalisten Björnståhl företaga en vetenskaplig expedition till Österlandet. Sedan N. vid framkomsten till Konstantinopel 1779 erhållit kunskap om, att hans tillämnade reskamrat aflidit i Saloniki, kvarstannade han i förstnämnda stad i öfver ett år och sysselsatte sig dels med det praktiska studiet af Österlandets tungomål, dels med forskningar i turkiska och arabiska handskriftsamlingar. Till fäderneslandet återkom han 1781. Under sin frånvaro utnämnd först till e. o. teologie adjunkt i Uppsala 1779 och kort därefter, 1780, till professor i österländska och grekiska språken vid Lunds universitet, intog han sin lärostol med

början af år 1782. Han innehade den därefter ända till 1820, sedan han under sin långa tjänstetid blifvit teologie doktor i Köpenhamn 1806 samt 1812 erhållit kanslirådsvärdigheten och innehaft ett af förslagsrummen till biskopsstolen i Hernösand. Under sin vistelse i Lund gjorde sig N. ett berömdt namn såsom en särdeles framstående latinsk vältalare och höll såsom sådan af snillrika tankar och behaglig stil utmärkta parentationer öfver åtskilliga bortgångna samtida. Om hans mångsidiga lärdom och beundransvärda makt öfver språket vittna för öfrigt hans många akademiska afhandlingar, 158 till antalet, hvilka delvis äro af estetiskt innehåll. Efter sitt afskedstagande tillbrakte han det mesta af sina återstående lefnadsdagar i sin födelsebygd, blef vid promotionen i Uppsala 1824 jubelmagister och afled därstädes, under sysselsättningen att ordna akademiens orientaliska handskriftsamling, d. 11 jan. 1826. — Under senare delen af sitt lif utgaf han åtskilliga öfversättningar af handskrifter rörande Turkiets och Arabiens geografi och historia, såsom: *Beskrifning om regementsförändringen i Cirkassiska riket af Schili Effendi* 1816, *Gihan Numa, Geographia orientalis*, I, II, 1818, *Turkiska rikets annaler, sammandragne ur dess egna urkunder*, I—IV, 1822. Af professor J. Norrman utgåfvos *M. Norbergi Selecta opuscula academica*, 2 del., 1817—19. En betydlig del af sin samlade förmögenhet eller 25,000 kr., anslog han 1811 till Lunds universitet, hvarest den utgör grundfonden för den professur i lefvande språk som efter honom kallas den Norbergska.

Norby, Sören, krigare. Egentligen tillhörande danska historien, har N. äfven en plats i den svenska såsom mäktigt ingripande i vårt lands öden mot slutet af unionstiden. — Han var af en fyensk adelsläkt. Redan under Svante Stures tid, som hade att föra en oaflåtlig kamp med Danmark, omtalas N. såsom den där 1509 med en dansk flotta härjade Finlands kuster och satte sig i besittning af Åland. I den fejd, konung Hans hade att föra med svenskarnas bundsförvanter Lybeckarna, ledde han mot dem krigsrörelser både till lands och sjöss, hvarefter han 1515 blef af Kristian II tillsatt som höfvitsman på Island. Här kvardröjde han till 1517, då han deltog i det danska krigståget mot Sverige. 1519 fick han af Kristian Gotland i förläning och eröfrade därjämte Öland. Med danska flottan ankom han 1520 till Stockholm och deltog i högtidligheterna vid konungens kröning, då han bar spiran och blef slagen till riddare. Han var den, som på konungens uppdrag fängslade de svenska herrarna. Emellertid ogillade han blodsdåden i Stockholm och skänkte sitt beskydd åt många svenska män, som togo sin tillflykt till hans skepp. Under Gustaf Vasas befrielsekrig sökte han i det längsta lägga hinder i vägen för dess lyckliga utgång, i synnerhet genom att förse Stockholm och de öfriga af svenskarna belägrade platserna vid Östersjön med tillförsel, men sedan svenskarna från Lybeck erhållit örlogsskepp, tillfogade de N. ett grundligt nederlag i Stockholmsskären. Äfven sedan Kristian II:s sak i Sverige var ohjälpligt förlorad, höll sig N. kvar på Gotland, hvarifrån han uppbringade och plundrade lybeckarnas fartyg och segerrikt bestod flera anfall af svenskarna. Kristians sak förblef den djärfve riksamiralen — ty denna titel förde han — trogen, äfven sedan denne 1523 fördrifvits från Danmark och efterträdts af sin farbror Fredrik I. Men då Kristian icke förmådde lämna honom understöd från Tyskland, öfverlämnade N. 1524 Gotland till Fredrik, på det ön icke skulle gå förlorad för Danmark. Han förbehöll sig dock att få sitta kvar där som länsherre under sin lifstid. Mot Gustaf Vasa visade han sig fortfarande fientlig. Han hade, medan Kristina Gyllenstierna hölls fången i Köpenhamn, ägnat henne sin beundran och anhållit om hennes hand. Efter hennes frigifvande förnyade han till henne sitt giftermålsanbud, som hon dock afvisade, hur mycket än N. sökte beveka henne genom att lofva henne sin medverkan till hennes sons, Nils Stures, upphöjande på svenska tronen. Då den danske konungen icke höll den med N. gjorda öfverenskommelsen, uppreste han sig mot honom. Djärft företog han ett krigståg till Bleking och Skåne, där han till en början vann flera framgångar, men slutligen besegrades af Johan Rantzau och inneslöts i Landskrona. Då under tiden lybeckarna förstört hans flotta och fattat fast fot på Gotland, trädde han åter i underhandling med konung Fredrik. Det kom till ett nytt fördrag dem emellan, enligt hvilket N., mot fullständigt afträdande af Gotland, erhöll Sölvesborg i förläning. Därifrån fortsatte han sina sjöröfverier, hvarvid i all synnerhet lybeckarnas fartyg fingo sitta emellan, men sedan en förenad svensk-dansk flotta 1526 gjort slut på hans välde, flydde han till Ryssland, där tsar Vasilej III i tre år höll honom i fångenskap. Sedan han genom bemedling af Kristian II:s svåger Carl V 1529 erhållit friheten, gick han i kejserlig krigstjänst och stupade vid belägringen af Florens 1530.

Nordberg, Göran Andersson, präst, historieskrifvare. Född i Stockholm d. 3 sept. 1677. Föräldrar: hökaren *Anders Svensson* och *Elisabet Jönsdotter*. — Redan vid fem års ålder sattes N. i Klara skola och blef, fjorton år gammal, student i Uppsala 1691. Filosofie magister och prästvigd 1703, anställdes han s. å. såsom e. o. predikant vid artilleriet. Svenska krigshären låg då vid Thorn, hvarför N. begaf sig dit och följde sedan ända till 1709 alla härens tåg i Polen, Sachsen och Ryssland. På grund af sina gåfvor och den särdeles nåd, han stod uti hos konung Carl XII:s, steg han ganska hastigt i graderna och blef 1707 förste predikant vid Lifdrabantkåren samt ordinarie hofpredikant. Efter slaget vid Pultava föll han i rysk fångenskap. Här tilläts han stanna hos den likaledes fångne öfverste-marskalken grefve Carl Piper, med hvilken han flyttades från den ena ryska staden till den andra. Ett bland hans första göromål var nu att ordna hof- och fältkonsistoriets handlingar, dem han i pris-

värdt skick öfverlämnade till hofkonsistoriets arkiv. Skötseln af de ecklesiastika angelägenheterna hos den fångna arméen vållade honom mycket arbete och bekymmer. De krigspräster, som följt den öfverblifna svenska arméen i fångenskapen, voro sextiofem, men deras antal minskades efter hand af skilda anledningar. Genast vid fångenskapens början företog sig N. att med dessa sina ståndsbröder hålla ett slags prästmöte, hvarvid instruktioner meddelades åt de till olika platser förflyttade prästerna. Dessa hade att fullgöra de kyrkliga förrättningar, som hörde till den lutherska religionen, och i hvilka ingen hindrade de fångna krigsmännen att deltaga, då fullständig religionsfrihet blifvit dessa beviljad. Den kungliga hofstaten stannade i Moskva, där äfven fältkonsistoriet befann sig och fortfor med sina vanliga göromål efter svenska kyrkolagen. N., som hade att handhafva ledningen af hela denna organisation, mötte därvid allehanda svårigheter och obehag. Än hade han att kämpa mot en pietistisk rörelse bland de svenska fångarna i Sibirien, än att häfva uppkommet missförstånd prästerna emellan, än åter att afhålla fångarna från att bevista skådespel, såsom fallet var med dem som vistades i Tobolski, där »ett särskildt hus för komediers uppförande» blifvit inrättadt, än att söka stäfja krigsprästernas här och där framträdande alltför ovisa nit, o. s. v. Det sista konsistorium i Moskva höll N. i början af 1715 och blef någon tid därefter s. å. utlöst ur fångenskapen mot en rysk löjtnant och två präster. Han begaf sig i början af 1716 till Stralsund, där konungen då uppehöll sig och där N. anställdes såsom dennes biktfader och præses i fältkonsistoriet. Konungen följaktig till Skåne och på tåget mot Norge, utnämndes han 1717 till kyrkoherde i Klara och Olai (nuvarande Adolf Fredriks) församlingar i Stockholm. Vid sidan af sina prästerliga göromål sysselsatte han sig här med historiska och topografiska forskningar, hvarjämte han såsom ledamot af prästeståndet vid 1719, 1723 och 1731 års riksdag visade sig som »en skicklig statsman». Tio år efter sitt tillträde till kyrkoherdebefattningen utgaf han *S:t Claræ Closter, så väl som den nuvarande kyrkan med alla dess tillhörigheter, jemväl om S:t Olofs kapell, som derunder lyder* 1727. Det är ett ganska innehållsrikt och pålitligt samlingsverk, som ännu bibehåller sitt värde. N. innehade af ständerna förtroendet att vara bankofullmäktig samt ledamot af kommissionen öfver rikets försvarsverk och ecklesiastikdeputationen men entledigades från dessa sysslor, då 1731 åt honom uppdrogs att författa Carl XII:s historia. Detta arbete fullföljde han med ledning dels af egna iakttagelser, dels af upplysningar, som lämnades honom af den bortgångne hjältekonungens öfriga trogna följeslagare. Allt efter som det utarbetades, genomlästes det i handskrift af Ulrika Eleonora, som med egen hand gjorde åtskilliga rättelser, tillägg och uteslutningar, de sistnämnda företagna i fråga om sådant, hvars offentliggörande hon ansåg grundlagenheten förbjuda. Då det var fullbordadt, tillsattes en kunglig kommission för dess öfverseende, hvarefter det 1740 utkom i 2 delar under titeln *Konung Carl XII:s historia* samt öfversattes på franska af den bekante svenska litteraturforskaren Warmholtz 1747 och på tyska af J. H. Heubel 1745—52. Det är ett ganska omfångsrikt verk, dock mera krönikeartadt än lämnande en helgjuten, konstnärligt utarbetad bild af sitt föremål. Det mottogs af den svenska allmänheten »med begärlighet, belöntes hederligen, men har icke vunnit kännares bifall». (Warmholtz). De af censuren utmönstrade ställena blefvo, sedan de en längre tid endast varit spridda i handskrift, 1754 af T. Rothe utgifna från trycket under titel *Anmärkningar vid Carl XII:s historia*, hvarefter de hastigt öfversattes på danska och tyska samt 1769 omtrycktes i Stockholm. Af N:s öfriga arbeten kan nämnas *Kirkis balker i Sverige eller alla Kongl. Bref, Resolutioner, Mandater, Förklaringar, Stadgar och Riksdagsbeslut, så ock Cleri Comitialis utgifna betänkanden ifrån begynnelsen af K. Gustafs regering 1521 till K. Fredrik I:s anträde till Regementet 1720.* Detta i manuskript befintliga arbete blef ur N:s sterbhus inköpt af k. biblioteket. N. afled i Stockholm d. 24 mars 1744. — Gift 1: 1715 med *Regina Rehn* och 2: 1726 med *Katarina Henzig*.

Nordblad, Carl, läkare. Född i Gäfle d. 15 sept. 1778. Föräldrar: provinsialläkaren, assessor *Erik Nordblad* och *Margareta Dorotea Strömbäck*. — Efter idkade elementarstudier i Gäfle blef N. student i Uppsala 1793 och erhöll medicine doktorsgraden i Lund 1800. Förordnad till provinsialläkare i Torneå distrikt s. å., tillbytte han sig 1801 provinsialläkarebefattningen i Söderhamn och befordrades 1830 till stadsläkare i Gäfle. Erhöll 1827 professors namn, heder och värdighet och blef 1840 ledamot af Vetenskapsakademien. Död i Gäfle d. 27 juli 1855. — N:s lifsgärning utgjorde ett vackert intyg om, huru en till sena ålderdomen fortsatt mödosam läkarepraktik låter sig förenas med ett fortlefvande intresse för vetenskapliga undersökningar och meddelanden. Jämte tvenne medicinska handböcker: *Sundhetslärobok för menige man* 1827, samt *Skeppsläkaren, eller anvisning att förekomma och behandla alla de ut- och invärtes sjukdomar, som allmännast inträffa under sjöresor* 1842, öfvers. på norska 1843, har N. i Vetenskapsakademiens och Svenska Läkarsällskapets handlingar meddelat åtskilliga fysiologiska och kirurgiska iakttagelser samt utgifvit ämbetsberättelser för flera år. — Gift 1: 1800 med *Hedvig Margareta Forssvall*, 2: 1813 med *Anna Helena Holm* och 3: 1833 med änkefru *Margareta Elisabet Osenius*, född *Rosenbaum*.

Nordblom, Johan Erik, musiker, tonsättare. Född d. 12 april 1788 i Uppsala, hvarest fadern var skräddare. — Af sina föräldrar sattes han 1803 i handel i Stockholm men återkom snart till Uppsala och studerade tonkonsten under Hæffner 1808—14. Sistnämnda år befordrad till musikdirektör vid Gäfle gymnasium, lämnade han denna befattning 1821

och flyttade till Stockholm samt antogs i sept. 1824 till lärare i elementar- och kyrkosång vid Musikaliska akademien, af hvilken konstanstalt han kallades till ledamot 1827. Efter Hæffners död 1833 anställdes han såsom director musices vid Uppsala universitet, med hvilken befattning han två år senare fick förena organisttjänsten vid därvarande domkyrka. 1846 öppnade han i Stockholm ett sånginstitut, gjorde därefter åtskilliga konstresor i landsorten och uppträdde själf såsom sångare vid flera konserter. Död i Uppsala d. 26 dec. 1848. — N. har komponerat en mängd större och mindre sångstycken, af hvilka många, såsom: *Sången*, med ord af Grafström; *Ungmön i lunden*, *I fallets stund*, *Vyss, vyss*, *Vore du ett ax*, m. fl., vunnit stor spridning och varit mycket omtyckta. Samma är förhållandet med åtskilliga af hans manskvartetter, såsom de ännu stundom sjungna: *Härliga land*, *Forntida minnen* samt *O, låtom oss svärja ett fostbrödralag*. Han komponerade äfven flera stycken för stor orkester, en flöjtkonsert, en fagottkonsert m. m. Genom sin *Sångskola eller Lärobok i sång för lägre och högre undervisningsverk*, 3 kurs., 1836—40, har han inlagt stora förtjänster om vokalmusiken, synnerligast vid våra läroverk. — Gift med *Johanna Elisabet Horner*. — Deras dotter *Johanna Maria*, född i Stockholm 1827, biträdde fadern på hans konstresor och vann såsom konsertsångerska i hufvudstaden bifall för sin vackra röst och väl nyanserade föredrag. Gift med tullkontrollören och tonsättaren P. A. Ölander. — Sonen, *Hjalmar Henrik N.*, född i Uppsala 1842, ägnade sig till en början åt affärslifvet, men sedan han 1864 rest öfver till Amerika, fick han där studera sång på bekostnad af sångerskan Parepa Rosa, som han sedan biträdde vid hennes konsertturnéer. Han har vidare med framgång sjungit på engelska teatrar.

Nordenankar. Ättens förste kände stamfader var ryttaren *Lars* i Korparyd i Virserums socken af Kalmar län, hvilken lefde på midten af 1600-talet. Hans son kallade sig *Corvinus* efter nämnda ort och dennes sonson — se N. 1 — adlades 1756 med namnet *Nordenankar*, å hvilken ätts nummer hans båda bröder adopterades 1772.

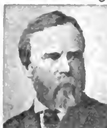
1. **Nordenankar, Johan,** sjömilitär. Född

d. 2 okt. 1722; son af prosten och kyrkoherden i Hagebyhöga af Linköpings stift *Daniel Corvin* och *Kristina Lindevall*. — Efter någon tids vistelse i Uppsala, ingick N. 1749 vid amiralitetet och utnämndes året därefter till löjtnant. För att vinna praktisk erfarenhet i sitt yrke, sökte och erhöll han tillåtelse att gå i utländsk sjötjänst och tjänstgjorde någon tid dels på engelska, dels på maltesiska fartyg. Han deltog härunder i flera expeditioner och bevistade i maj 1752 en häftig sjödrabbning mellan maltesiska och algieriska galerer. Återkommen till Sverige, utnämndes han 1755 till kaptenlöjtnant och upphöjdes året därefter i adlig värdighet, då han antog namnet *Nordenankar*. Känd för utmärkta insikter, erhöll han 1760 förtroendet att undervisa rikets storamiral, den tolfårige prins Carl, i sjömansyrket, befordrades 1766 till kommendörkapten och 1772 till konteramiral och tjänstgörande generaladjutant vid flottan samt fyra år senare till vice amiral och amiralitetsråd. Erhöll på begäran afsked från sina militära befattningar 1791. Död, ogift, på sin egendom Fliseryd i Kalmar län d. 3 sept. 1804. — 1789 kallades han till ledamot af Vetenskapsakademien, en utmärkelse, af hvilken han hade gjort sig väl förtjänt genom sina förträffliga sjökartarbeten. Han har äfven skrifvit åtskilligt i sjövetenskapen, såsom *Inledning till styrmanskonsten* 1756, *Om förmonen och nödvändigheten af en sjömakt*, *Tal om strömgångarna i Östersjön*, m. m.

2. **Nordenankar, Johan Fredrik,** militär. Född på Bankeberg i Småland 1769; den föreg. brorson. Föräldrar: öfversten *Alexander Nordenankar* och *Kristina Dorotea Hammarskjöld*. — Antagen i krigstjänst 1778, utgick N. såsom artilleriunderlöjtnant i 1788 års krig och utmärkte sig på det berömligaste. Gustaf III, härom underrättad, ämnade först pryda honom med svärdsorden, men då han fått veta, att N. var blott underlöjtnant och helt ung, skickade han honom i stället två hundra riksdaler ur sin handkassa. N. återlämnade genast penningarna och yttrade till den, som hade i uppdrag att tillställa honom dem: »Jag slåss för min plikt, men ej för drickspenningar». Gustaf III tog svaret, såsom det ägnade en konung, och förvandlade penningbelöningen i en hedersvärja med silfverfäste, som på konungens vägnar tillställdes den unge krigaren. 1789 befordrad till löjtnant, utnämndes han 1794 till kapten vid Göta artilleri och blef 1798 major. 1808—09 var N. chef för artilleriet vid norska gränsen, och medveten om, ehuru ingen aktiv deltagare, i revolutionsförslaget. Han skördade ej heller någon af de frukter, som i rikligt mått tillföllo statshvälfningens befordrare. Redan året därefter begärde och erhöll han sitt afsked, som beledsagades af öfverstetiteln, och afled på Hammarsten, Grums socken i Värmland, d. 5 mars 1821. — Gift 1798 med *Fredrika Charlotta Löwenhielm*.

3. **Nordenankar, Fredrik Vilhelm,** militär, politiker. Född på Hammarsten i Värmland d. 19 sept. 1800; den föreg. son. — Aderton år gammal ingick N. som kornett vid Lifregementets husarkår, utnämndes till löjtnant 1824, ryttmästare 1827 och lämnade krigstjänsten med öfverstlöjtnants fullmakt 1850. Dessa militära befordringar midt under den djupaste fred visa, att det ej var på krigarbanan, N. förvärfvade sitt rykte. Detta skedde på riksdagsbänken, och det var i finansiella frågor, han först och egentligen väckte uppseende. I dessa inträngde han allt djupare och utvecklade med ökad parlamentarisk vana dem allt grundligare och klarare, så att han under 1830—40-talen gällde för ett orakel i finansväg, åtminstone för den mera liberala fraktionen af riddarhuset. Ädel, mild, upplyst och rättänkande, värderades och högaktades han af alla, äfven af dem, som i politiska och statsekonomiska frågor voro hans afgjorda motståndare. Död, ogift, i Karlstad d. 8 april 1858.

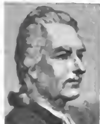

Nordenberg, Bengt, genremålare. Född i gården Komperskulla af Jämshögs församling i Bleking d. 22 april 1822. Föräldrar: torparen *Per Jönsson Nord* och hans hustru *Sissa Bengtsdotter.* — Bengt var en gosse med godt hufvud, något som också tidigt röjde sig, hvarför han af fadern skickades till skolan i Karlshamn. På grund af sin fattigdom nödgades dock fadern snart åter taga honom hem, där han, som var för klen för grofarbete, sattes att syssla vid spinnrocken. Äfven fick han göra tjänst som vallpojke, detta tillsammans med en annan begåfvad ungdom, den sedermera såsom »folkskald» bekante Per Thomasson. Fåren fingo emellertid sköta sig själfva, bäst de kunde, ty medan Per glömde bort dem, fördjupad i läsningen af någon vitter författare eller upptagen af försök att själf dikta små visor, tänkte Bengt blott på fåren för att teckna af dem liksom hela omgifningen med både folk och fän, skog och äng, hus och kyrkor. Detta med begagnande af de enklaste materiel, han i sin fattigdom kunde komma öfver. Ty från hans spädaste ungdom bestod N:s käraste nöje i att rita och teckna, och denna afgjorda håg föranledde föräldrarna att, när han uppnått sitt tolfte år, sätta honom i lära hos en målare Brodin i Sölvesborg. Här tillbragte han sju års lärotid och förklarades efter dennas förlopp 1841 för välbeställd gesäll. Men Nordenberg — detta namn hade han antagit vid sin konfirmation — kände inom sig anlag att blifva något förmer än en vanlig plankstrykare. Under de sista åren hade hans håg oupphörligt stått till Stockholm, men bristande tillgångar tvungo honom att tills vidare slå resan ur hågen och genom målning på landet anskaffa det oundgängligaste för sitt uppehälle. Ändtligen såg han sig genom stränga besparingar i tillfälle att anträda den efterlängtade Stockholmsfärden och anlände full af förhoppningar till hufvudstaden i juni 1843. Här fann han emellertid, att hans sparpenning icke länge skulle räcka, hvarför han antog kondition hos en målaremästare Hallgren och var så lycklig att i denne finna både en vän och en välgörare. Sådana påträffade han äfven, sedan han efter tre års förlopp börjat på fullt allvar studera vid Målarakademien, bland sina lärare, af hvilka professor A. Retzius och öfverintendenten Anckarsvärd hos dåvarande drottning Josefina utverkade åt honom ett årligt understöd. Efter att med loford och flera belöningar ha genomgått Konstakademiens särskilda skolor, anträdde han den vanliga studieresan och anlände till Düsseldorf d. 7 okt. 1851. Här dröjde det ej länge, förrän hans offentliga konstnärsbana började, och denna vidgade sig ännu mera, sedan han 1856 erhållit ett af svenska statens resestipendier, hvarmed han 1857—59 fortsatte sina studier i Paris, Rom och Neapel. Från sistnämnda tid var han stadigt bosatt i Düsseldorf, därifrån han likväl gjorde åtskilliga sommarbesök i Sverige. Redan 1853 hade han för öfrigt med den norske mästaren Tidemand, för hvars konstnärskap han ägde en beundrande förståelse, företagit en studieresa genom Värmland och Dalarna. Hvad Tidemand, Nordenbergs förnämste lärare och konstnärliga föresyn inom Düsseldorfskolan, såsom konstnär är för Norge, är N. i visst fall för Sverige, nämligen den mästerlige framställaren af de rika skatter, som gömma sig i vårt ännu i många hänseenden egendomliga folklif. Hans taflor äro öfverallt spridda i Tyskland, England, Frankrike, Österrike och de skandinaviska länderna, samt hafva ofta blifvit reproducerade i träsnitt och stentryck. Allmännast bekanta torde följande vara: *Organist i en svensk landskyrka, Nattvardsgång i en svensk landskyrka, Tiondemöte i Skåne* (i Nationalmuseum), i hvilken tafla han torde kunna sägas hafva nått höjden af sitt konstnärskap, utmärkt som den är ej blott af teknisk fulländning, utan framför allt af en genomgående naturlighet i skildringen, *Första och sista färden, Dalkarlar återkommande från jakt, Brunssällskap i Småland, Bröllop i Värend* (i Nationalmuseum) o. s. v. — N. var ledamot af Konstakademien och hedersledamot af Kulturhistoriska föreningen i Lund. Denna förening, som redan under N:s lifstid kommit i besittning af åtskilliga hans studier, befanns vid hans bortgång ur tiden, som inträffade i Düsseldorf d. 18 dec. 1902, hafva blifvit insatt till arftagare af hans konstnärliga kvarlåtenskap. — Gift 1: 1850 med *Karolina Schultz* och 2: 1855 med *Nanny Sutthoff.*

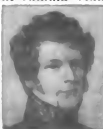
Nordenbjelke, Lars, skeppsbyggmästare. Född i Göteborg d. 5 mars 1745. Föräldrar: amiralitetskaptenen *Lars Bogman* och *Mariana Chapman,* en syster till den namnkunnige skeppsbyggmästaren af samma namn. — Sedan sonen 1760—61 öfvat sig i skeppsbyggeriet på varfvet i Göteborg, antogs han till elev af sin morbror F. H. af Chapman och fick 1763 följa honom till Sveaborg. Här biträdde han sin lärare vid byggandet af flera skärgårdsfartyg och utförde 1765—68 gravyrerna till hans stora verk »Architectura navalis mercatoria». Befordrad 1776 till skeppsbyggmästare, hade han intill 1788 års krig närmast under Chapman tillsynen vid byggandet af dessa från hafven längesedan försvunna drakar, hvilkas namn så ofta möta oss i historien, såsom Fäderneslandet, Äran, Dygden, Försiktigheten, Tapperheten, Manligheten, Dristigheten, Bellona, Thetis, Galathée, Esplendian, Amadis o. s. v. Sedan kriget utbrutit, undfick han förordnande såsom öfverskeppsbyggmästare och ombesörjde i denna egenskap flottans utrustning. Förflyttades 1790 som ordinarie öfverskeppsbyggmästare till arméens flottas station i Stockholm, befordrades 1793 till öfverstlöjtnant vid den då nyinrättade Flottornas konstruktionskår och blef 1805 öfverste för samma kår och tillika chef för konstruktionskontoret. Vid Carl XIII:s kröning 1809 upphöjdes han i adligt stånd med namnet *Nordenbjelke* och afled i Stockholm d. 19 maj 1814. — Ledamot af Vetenskapsakademien, Krigsvetenskapsakademien, och Fria konsternas akademi m. m. — Hans stora skicklighet i sitt yrke öfverträffades blott af hans blygsamhet, hvarigenom hände, att många uppfinningar af honom aldrig

offentliggjordes, utan gömdes med honom i grafven. — Gift med *Anna Margareta Ståhl.*

Nordencrantz, Anders, ämbetsman, nationalekonomisk och politisk skriftställare. Född i Brunflo socken i Jämtland d. 5 jan. 1697. Föräldrar: kronofogden, sedermera borgmästaren i Sundsvall *Lorens Bachman* och *Margareta Svedonius.* — Sonen, som kallade sig *Bachmanson,* ägnade sig tidigt åt handel. Efter att hafva besökt Norge, vistades han en längre tid i London, hvarest han flitigt studerade de engelska handels- och näringsförhållandena, sysselsatte sig äfven med mekaniska arbeten och påbegynte ett stort ekonomiskt arbete *Arcana Oeconomiæ et Comercii,* hvilket, det första i sitt slag i Sverige, utkom 1730. Återkommen till Sverige 1724, vände han sig med allvar åt mekaniken, förfärdigade ett pumpverk för dockan i Karlskrona och ett dylikt för ryska statens räkning, som i Petersburg väckte stor uppmärksamhet. Tre år senare valdes han till riksdagsman för Sundsvall och lyckades inom borgarståndet genom sina memorial vinna en ställning af en viss betydenhet, som ännu mer stärktes, när hans förenämnda arbete utkom. Till följd af den insikt, hvarom detsamma ansågs vittna, skickades han 1731 såsom konsul till Lissabon, därvid han jämväl lärer utfört ett diplomatiskt uppdrag i Spanien. På egen begäran återkallad 1736, kom han följande år genom gifte i besittning af en ansenlig förmögenhet. Upphöjd 1743 i adligt stånd, hvarvid han antog namnet *Nordencrantz,* befordrades han 1747 till kommerseråd, från hvilken befattning han 1762 erhöll afsked och afled i Stockholm d. 19 juli 1772. — Med vidsträckt beläsenhet i politik och statshushållning, outtröttlig arbetslust och en mindre vanlig själftillit, hade N. redan strax efter de stora krigens slut uppgått i planerna om Sveriges inre återuppblomstring och särskildt nitälskat för förslag att göra den svenska järnhandeln oberoende af utländska köpmän. Till följd häraf räknades han till en början till Hattarne, från hvilkas styrelsegrundsatser han dock redan tidigt tog afsteg. Så var han från början varm vän af tryckfrihet och hade redan á 1720-talet varit i delo med censuren i fråga om det här ofvan nämnda arbetet, hvilket i sju år hindrades att utkomma och slutligen endast i stympadt skick publicerades. Vid 1743 års riksdag inlämnade han till sekreta utskottet ett förslag om vissa åtgärder till järnhandelns upphjälpande, som slutligen 1747 resulterade i bildandet af järnkontoret. Vid riksdagen 1755—56 framträdde han med icke mindre än fyra stridsskrifter, af hvilka *Påminnelser vid manufakturkommissarien Erik Salanders så kallade Genväg till slöjder* riktade sig mot det bestående näringstvånget och exklusiva privilegier. I de tre öfriga gick han statsförfattningen närmare in på lifvet och angrep skarpt det rådande ämbetsmannaväldet, till hvars stäfjande han föreslog ganska radikala åtgärder. En annan af honom författad skrift *Oförgripliga Tankar om Frihet i bruk af Förnuft, Pennor och Tryck* blef i sista stund af kanslikollegium 1756 hindrad att utkomma. N., som genom dessa skrifter blifvit lika hatad af Hattarne som höjd till skyarne af deras vedersakare, för hvilka han utgjorde ett rent orakel, förberedde sig till 1760—62 års riksdag med en ny ytterligt skarp kritik af de rådande förhållandena, *Vördsam föreställning till Rikens ständer 1760,* men denna fick enligt rådets beslut ej tryckas, förrän rådet pröfvat dess innehåll. Situationen var nu, tack vare Hattarnes olyckliga såväl yttre som inre politik, vida gynnsammare för N., hvars arbete mottogs välvilligt bland ständerna och utdelades bland riksdagsmännen. På hans meddelande, att han utarbetat ett vidlyftigt verk rörande oredan i penningväsendet och botemedel däremot, tillsattes på hans begäran ett särskildt riksdagsutskott af 48 af honom själf valda ledamöter att taga kännedom om hvad han hade att meddela. Han pekade härvid på svekfulla anläggningar af exportörerna, bankens låntagare och bankofullmäktige såsom roten och upphofvet till det onda samt yrkade, att lån på exportvaror och bruksegendomar skulle förbjudas. En våldsam förbittring uppstod bland Hattarne och med möda undgick N. att befordras till straff för sitt uppträdande. Hans förslag till kursens stäfjande godkändes dock af adeln och hans arbete om tryckfriheten fick nu utkomma. Vid 1765—66 års riksdag hade hans idéer trängt fram till seger, och som en verksam medlem af sekreta utskottet tog han en kraftig del i räfsten mot det gamla systemets män, kursens fällande och tryckfrihetens införande. Men äfven Mössornas åtgärder tillfredsställde ej den häftiga N., som ända in i det sista i med det hätskaste språk mot enskilda personer späckade stridsskrifter fortfor att vädja till allmänheten, såsom i *Tankar om Hemligheter, Tysthetseder,* etc. 1769—71. — Säkerligen har ingen i Sverige utvecklat en så omfångsrik litterär verksamhet i hvad som rör finanser, statsekonomi, politik och lagstiftning, som N. Ifrån 1754 till 1772 utgaf han inemot trettio större och mindre arbeten förutom de många, han efterlämnade i handskrift. »För eftervärlden äro de en hufvudkälla för kunskapen om detta tidehvarfs invecklade finansförhållanden, men deras upphofsman är (genom det barbariskt tunga, diffusa språket) en ledsagare, hvars sällskap hörer till de minst angenäma och trefliga.» — Gift 1737 med *Margareta Sofia Schröder.*

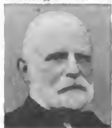

Nordenfalk. Ätten säges á 1500-talet inkommit till Sverige från Flandern eller Artois med dess förste kände stamfader, arkitekten *Gudmund.* Dennes sonsons sonsons son, revisionssekreteraren och t. f. landshöfdingen *Johan Norcén* — af samma släkt, ur hvilken ätterna Löwenhielm utgrenats — adlades 1769 med namnet Nordenfalk och en gren — se N 1. — erhöll 1838 friherrlig värdighet enligt 37 § regeringsformen.

1. **Nordenfalk, Johan,** justitiestatsminister. Född å Gålsjö bruk i Ångermanland d. 9 sept.

1796. Föräldrar: bruksägaren *Carl Fredrik Nordenfalk* och *Hedvig Sofia Hjärne.* — Student i Uppsala 1815, aflade N. redan 1816 juridiska och kamerala examina därstädes samt började därefter tjänstgöra i åtskilliga ämbetsverk i hufvudstaden. Efter att 1821 erhållit häradshöfdings namn, heder och värdighet, utnämndes N. 1823 till assessor i Svea hofrätt samt blef redan s. å. förordnad att förestå ett revisionssekreterareämbete. Protokollssekreterare i k. m:ts kansli 1825 och förste expeditionssekreterare därstädes 1826, erhöll N. 1828 en vidsträcktare verkningskrets såsom t. f. statssekreterare för krigsärendena. I denna egenskap gjorde han ock sin debut å riddarhuset vid 1828—30 års riksdag, då han bröt mången lans för regeringens framställningar gentemot Gustaf Hierta, C. H. Anckarsvärd, m. fl. af oppositionens män. Redan 1831 kom han likväl att lämna sin plats på grund af meningsskiljaktighet med konungen och bosatte sig nu å sin egendom Blekhem i Kalmar län, af hvilken han jämte betydlig förmögenhet kommit i besittning genom sitt 1828 med *Maria Risellschöld* ingångna giftermål. Han blef nu en ifrig jordbrukare, den där tillika med stort intresse ägnade sig åt allmänna angelägenheter, för hvilka han hvarken skydde mödor eller kostnader. Bl. a. sökte han åstadkomma en allmän hypoteksförening för svenska jordbrukare, om hvilken han vid 1840—41 års riksdag motionerade. Efter dess slut tillsattes ock på enskild väg en kommitté med N. som ledamot för att bereda frågan, och han framlade ock 1842 sina åsikter i ämnet i en broschyr *Om en allmän hypoteksinrättning för svenska jordbrukare jämte förslag till reglemente.* Vid samma riksdag yttrade sig ock N., som 1838 erhållit friherrlig värdighet, för representationens ombildning och riksdagar hvartannat år. Ehuru hans inträde i regeringen redan då var ifrågasatt, blef däraf ej verklighet, förrän i maj 1844, efter Oskar I:s tillträde af regeringen, då de politiska vindarna börjat blåsa i mera liberal riktning. Sedan N. d. 28 aug. 1844 å regeringens vägnar å riddarhuset uttalat det bevingade ordet, att representationsfrågan hörde till de frågor, »som ej kunde falla», kallades han inom samma års slut till justitiestatsminister och förordnades till ordförande i kommittén för representationsfrågans utredning. Den 1845 brännande frågan om lika arfsrätt mellan broder och syster nådde dock, trots N:s anseende för liberalism, ej kunglig sanktion med hans tillstyrkan. De förhoppningar, som af många ställdes på hans framtida verksamhet, blefvo dock obarmhärtigt grusade, då N. efter en kort febersjukdom afled i Stockholm d. 9 mars 1846. — Ett ljust och klart förstånd, hastig uppfattning, stor arbetsförmåga och ovanlig lätthet att uttrycka sig äro de egenskaper, som af minnestecknare framhållas som förklaringen till N:s hastiga framgångar å såväl den civila som politiska banan. — Hedersled. af Landtbruksakad. 1844.

2. **Nordenfalk, Johan** d. y., riksdagsman, konstvän. Född i Stockholm d. 2 sept. 1830; den föregående son. — Student i Uppsala 1849, åtföljde N. 1851 presidenten A. von Hartmansdorff på en resa genom Europa. Återkommen därifrån, fortsatte han med ifver sina studier och promoverades 1857 till filos. doktor. De närmast följande åren använde N. till att ytterligare rikta sina kunskaper, dels genom bokliga studier, dels genom resor. Under dessa tog han med förkärlek kännedom om skatterna i främmande länders konstgallerier. Under åren 1860—61 tjänstgjorde han såsom e. o. amanuens vid k. biblioteket i Stockholm. N. hade emellertid gift sig och genom köp kommit i besittning af egendomen Löfsta vid Gripsholmsfjärden Den framskjutna ställning med ekonomiska resurser och intressen, hvari han nu kommit, bidrog nog i sin mån att göra den unge e. o. biblioteksamanuensen till statsrevisor. Efter att ha deltagit i de två sista ståndsriksdagarna, valdes N. af Kalmar läns norra landsting till dess representant i riksdagens Första kammare för perioden 1867—75. Efter dennas slut insattes han i Andra kammaren af valkretsen Daga, Åkers och Selebo härad i Södermanlands län, hvilken valkrets han företrädde riksdagarna 1876—81. Vid den första riksdagen under det nya riksdagsskicket var N. ledamot af bankoutskottet. Vid riksdagarna 1871—73 och 1878 tillhörde han såsom ordinarie ledamot lagutskottet och var riksdagen 1869 ledamot samt 1879—80 vice ordförande i konstitutionsutskottet. Riksdagarna 1874 och 1875 verkade han såsom ledamot af bevillningsutskottet och var 1879—95 riksgäldsfullmäktig. Under sin Andra-kammartid slöt sig N. till landtmannapartiet och uttalade sig för en begränsning af den kommunala rösträtten och en utsträckning af den politiska. Känd såsom varm vän af de sköna konsterna och synnerligt nitälskande för vår inhemska konstutöfning, utsågs N. 1873 till ledamot af Nationalmusei nämd. Ett par år därefter blef han hedersledamot af Konstakademien och var åren 1877—85 vice præses därstädes, hvarefter han sistnämnda år utsågs till dess præses. I denna egenskap förde han med aldrig sviktande kraft, men också med ständigt ådagalagd humanitet konstens talan och verkade till dess båtnad. Uppgiften som præses i denna akademi är ingalunda någon sinekur utan är därmed förenadt mycket och ofta ansträngande arbete. Särdeles under de år, N. innehade värdigheten, var mödan betydande, liksom svårigheter icke sällan mötte af ganska kinkig beskaffenhet. N. förstod dock att, med blicken fäst på konstens fördel, icke såra eller förödmjuka konstnärerna, och hans opartiskhet gick hand i hand med hans vänlighet och den verkliga vänskap, han visade konstens utöfvare. Stor förtjänst inlade N. om handhafvandet af akademiens ekonomiska angelägenheter. Så var det han, som jämte F. W. Scholander uppgjorde en ny, icke så litet höjd, stat för akademiens läroverk. Sedan denna blifvit af regeringen framlagd för riksdagen, berodde det utan tvifvel i icke ringa mån på N:s personliga inflytande, att den äfven blef af båda

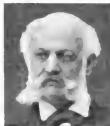
kamrarna antagen. En annan betydande förtjänst tillkommer honom såsom på det kraftigaste verkande för ombyggnaden af Konstakademiens hus. Därmed blef ej blott konsten i yttre afseenden väl tillgodosedd, i det akademiens byggnad erhöll en mer monumental prägel än förut, utan äfven i det inre vunnos betydande fördelar. Så aflägsnades för läroverket de skrankor, som i följd af bristande utrymme pålagts undervisningen, och denna kunde nu på ett tillfredsställande sätt tillgodoses i rymliga, ljusa och på allt sätt tjänliga lokaler. Samtidigt hade för utställningar lämpliga salar erhållits. Helt naturligt var, att N:s konstsinne skulle locka honom att lära känna äfven hvad utlandet hade att bjuda på inom de sköna konsternas område. Också företog han vidsträckta resor samt vistades i flera år i olika trakter af jorden. Led. af Landtbruksakademien 1875. Död på sin egendom Löfsta d. 16 juli 1901. Gift 1: 1857 med *Sofia Lovisa Reuterskiöld* och 2: 1862 med hennes syster *Emilia Augusta Reuterskiöld*. — Brodern *Carl Olof Christian Johan*, född på Eds bruk i Kalmar län d. 15 febr. 1833, student i Uppsala 1851, där han 1856 aflade hofrättsexamen, assessor i Svea hofrätt 1873, expeditionschef i sjöförsvarsdepartementet 1870—82 och landshöfding i Hallands län 1882—1902, spelade under de sista ståndsriksdagarne en rätt framskjuten roll inom riddarhusets mera reformvänliga fraktion. Från och med 1898 är han ledamot af Första kammaren. — Gift 1880 med grefvinnan *Sofie Kristina Augusta Emilia Piper*.

Nordenfeldt. Ättens äldste kände stamfader var bruksägaren å Frösvidal i Nerike *Johan Olofsson Norijn*, hvars två söner 1719 och 1720 adlades med namnet *Nordenfeldt*. En del ättmedlemmar skrifva sig *Nordenfelt*.

1. **Nordenfelt, Enar Wilhelm,** militär, ämbetsman, riksdagsman. Född på Björneborg i Värmland d. 6 dec. 1798. Föräldrar: bruksägaren *Johan Nordenfelt* och *Anna Wilhelmina Posse*. — Sin första uppfostran erhöll N. i hemmet, där under någon tid bröderna Carl och Thorsten Rudenskjöld voro hans studiekamrater. Student i Uppsala 1812, ingick han 1815 vid Skaraborgs regemente, befordrades, sedan han aflagt den för ingenjörofficerare föreskrifna högre militärexamen, till kapten i generalstaben 1821 samt utnämndes 1836 till major vid Älfsborgs regemente. 1848 förde han befälet öfver regementet, hvilket utgjorde en del af observationskåren på Fyen, och befordrades följande året till öfverste och chef vid Jönköpings regemente. Under kriget mellan västmakterna och Ryssland 1854—55 var han kommenderad såsom brigadbefälhafvare på Gotland och utnämndes 1856 till landshöfding i Blekinge län. Efter att i femtiotvå år ha varit i statens tjänst, erhöll han 1867 afsked med pension samt afled i Stockholm d. 17 nov. 1868. — Ledamot af Krigsvetenskapsakademien m. m. — Såsom riksdagsman började N. sin verksamhet redan 1828, då han första gången inträdde på riddarhuset, hvarest han sedan bevistade riksdagarna till 1865, då han talade för representationsförändringen. I riksdagens Första kammare valdes han 1866 till ombud för Blekinge län men deltog blott i de två första riksmötena under det nya statsskicket. Såsom offentlig man utmärkte han sig för öppenhet, redbarhet och själfständighet, samt var en ganska god talare; i sitt enskilda lif var han högt aktad och älskad för sitt vänsälla, hjärtliga väsen. — Gift 1826 med *Maria Elisabet Warn*, syster till statsrådet Jonas Warn (se nedan.)

2. **Nordenfelt, Thorsten Wilhelm,** industriidkare. Född d. 1 mars 1842 i Örby socken, Marks härad, af Älfsborgs län; den föregåendes son. — Efter att ha genomgått Teknologiska institutet (nuv. Tekniska högskolan), var N. 1861—62 sysselsatt såsom nivellör vid statens järnvägar. Sistnämnda år fick han anställning i London i en affär, som dref handel med svenskt järn, och etablerade sig 1866 såsom grosshandlare i den engelska hufvudstaden. Denna affär, som till en början gick under firman Tidén, Nordenfelt & Co men sedermera blott var känd under N:s eget namn, var anlagd på försäljning af järn och järnvägsmateriel. Efter någon tid kom N. att slå sig på en ny gren af affärsverksamhet, som gjorde hans namn vida bekant. Uppslaget härtill gaf den af ingenjören H. Palmcrantz från Stockholm 1868 gjorda uppfinningen af ett nytt slags kulspruta. Sedan denna af N. och under honom arbetande ingenjörer blifvit förbättrad, drefs på 1880 talet tillverkningen såväl i London som vid Karlsvik å Kungsholmen under olika namn, såsom Palmcrantz-Winborgs kulspruta n:o 2, Nordenfelt-Palmcrantz' och Nordenfelt's machine-gun. Senare konstruerade N. gröfre snabbskjutande kanoner, åt hvilka han gaf detta namn, och de första snabbskjutande fältkanoner på lavett med hämmad rekyl. Mycken både tid och kostnad offrade N. samtidigt på försök att i samarbete med Garret åstadkomma en för krigsbruk fullt användbar undervattensbåt. Han lyckades äfven bygga åtskilliga dylika båtar af sins emellan något olika, alltjämt dock af förbättringar utmärkta, konstruktioner, den sista med 800 hkr maskin. Ett annat företag af N., som förtjänar omnämnas, är det bolag, han i England bildade för bedrifvande af fiske i stor skala. N. var intill 1888 chef för Nordenfelt's Guns and ammunition company limited. Detta bolag upptog nämnda år ett i England bildadt bolag för exploaterande af den utaf ingenjören H. Maxim konstruerade »automatiska kulsprutan». 1897 uppgick bolaget i firman Vickers, Sons & Co, stålfabrikanter, kanontillverkare och skeppsbyggare i Sheffield, hvilken tidigare upptagit det af Nordenfelt och andra af Hertigen af Devonshire inköpta skeppsbyggeriet i Barrow in Furness. Detta nya företag antog firman »Vickers, Sons and Maxim». N., som 1890 öfverflyttat till

Paris och där under firma Société Nordenfelt sökt i utlandet vinna afsättning för Radiatorn, är numera bosatt i Stockholm. Han är sedan 1885 kammarherre och jämväl ledamot af Örlogsmanna-Sällskapet m. m. — Gift 1867 med *Emma Stansfeld Grundy* från England.

Nordenflycht, Hedvig Charlotta, skaldinna. Född i Stockholm d. 28 nov. 1718; dotter af kamreraren i Kammarkollegium *Anders Nordbohm*, adlad *Nordenflycht*, och *Kristina Rosin*. — Hennes individualitet framträdde skarpt redan i barnaåren och röjde sig i en afgjord håg för studier och manligt allvarsam läsning samt en däremot svarande motvilja för alla kvinnoslöjder. Af sin döende fader öfvertalades hon att förlofva sig med en mekaniker Joh. Tideman, en puckelryggig älskare, som likväl efter tre års trolofning afled 1737. Han hade emellertid varit den unga flickans lärare i filosofi samt genom sitt ljusa förstånd och sin upphöjda karaktär icke förfelat att göra intryck på henne. Fadern hade under de sista åren af sin lefnad varit med sin dotter bosatt på landet. Efter hans död återvände dottern till Stockholm. Genom en kusin och vän Klingenberg blef hon där inom kort bekant med en ung prästman, sedermera amiralitetspastorn i Karlskrona *Jakob Fabricius*. De förälskade sig i hvarandra, men genom en släktings motstånd uppsköts giftermålet i fyra år. Ändtligen firades deras bröllop i maj 1741. Det ingångna äktenskapet blef dock af kort varaktighet, ty redan sju månader efter bröllopet afled Fabricius. Sorgen hos den efterlefvande makan, som enligt tidens sed nu kallade sig fru Nordenflycht, var gränslös och antog, såsom allt hos henne, en svärmisk och romanesk karaktär. Sorgen lade henne på ett långvarigt sjukläger. Omsider tillfrisknad, lämnade hon Karlskrona och återflyttade till Stockholm. Här hyrde hon sig ett torp på Lidingön för att ensam lefva i sin sorg, åt hvilken hon gaf ett uttryck i en samling elegier, utgifna under titeln *Den sörjande turturdufvan* 1743. Den lilla diktkransen väckte uppseende, kanhända äfven för författarinnans poetiskt-eremitiska lefnadssätt, men grundlade emellertid hennes rykte. Efter något mer än ett års tyst enslighet återflyttade hon 1744 till Stockholm och gjorde bekantskap med flera af den tidens unga vitterhetsidkare, såsom G. F. Creutz, G. F. Gyllenborg, A. G. Leijonhufvud, Johan Fischerström m. fl. Den litterata sällskapskretsen, som på detta sätt samlade sig omkring henne, utbildades 1753 af sekreteraren i Utrikesexpeditionen K. F. v. Eckleff till ordenssällskapet »Tankebyggare», och man beslöt snart utgifva sina arbeten i en gemensam samling kallad »Våra Försök», hvilken i sin omarbetade upplaga »Vitterhetsarbeten» blifvit epokgörande i vår litteratur. Redan förut, 1744, hade hon utgifvit sin mans efterlämnade skrifter under titeln »*Amaranter*» samt låtit trycka sina egna *Tankar om skaldekonstens nytta i et väl inrättadt land* 1744, *Det frälsta Svea* 1746, samt *Qvinligit tankespel af en herdinna i Norden*, ett slags poetisk årsskrift, som fortgick 1744—50. Af arbetets fyra delar blef den första öfversatt på danska: »Qvindeligt tankespill» 1746. I umgänge med de nämnda skalderna och flera andra vitterhetsidkare uppöfvade hon sina skaldegåfvor och lämnade därpå prof, dels i Tankebyggarordens skrifter, dels i sina *Andliga skaldeqväden* 1758, *Skuggor af en förlorad vän* 1759, en minneskrans öfver den ofvannämnde Klingenberg, som länge innehade första rummet i hennes hjärta, m. fl. skrifter. Stadd i torftiga omständigheter, vann hon från olika håll mer eller mindre kraftigt understöd. Så var det henne en god hjälp, att åtskilliga af hennes skrifter blefvo förlagda af Lars Salvius. Äfven fick hon mottaga gåfvor från hofvet, liksom senare icke få pensioner tillföllo henne. Det tomrum, Klingenberg lämnat i hennes lätt antändliga hjärta, fylldes snart af ett nytt föremål för hennes ömma låga. Bland de vittra vännerna, som omgåfvo henne, befanns nämligen en ung man, den förenämnda som ekonomisk skriftställare bekante Johan Fischerström (se I: 336). I honom förälskade sig den fyrtiotreåriga skaldinnan med den svärmiska häftighet, som var henne egen. Om våren 1763 flyttade hon för sin hälsa på landet till ett litet ställe Lugnet, i närheten af Skokloster och midt emot Sjöö egendom, som då arrenderades af Fischerström. Öfvergifven af denne, hvars genkärlek hon trodde sig äga, kastade hon sig i den förbi hennes boning flytande bäcken. Hon upptogs väl med lifvet men afled tre dagar därefter d. 28 juni 1763. — I fru N:s dikter visa sig de första egentliga spåren till en idylliskt innerlig lyrik i vår vitterhet. I synnerhet utmärkte sig hennes elegier för känslans djup och innerlighet. Hon förmådde likväl ej alltid frigöra sig från de bojor, språkets hårdhet och fattigdom pålade henne, hvarföre hennes sångmö ej sällan strandar på de torftigaste rim och mest hvardagliga plattheter.

Nordenheim, Johan Christofer, läkare, författare. Född i Stockholm d. 15 Dec. 1681. Föräldrar: hoffältskären *Mikael Heyn* och *Maria Emmerich*. — N. hade under faderns handledning inöfvat de vanligaste handgreppen och inhämtat de allmännaste grunderna i kirurgien, då han kom till Uppsala och inskrefs bland de studerande 1696. Här fortsatte han sina medicinska studier till 1700, då han som medikus åtföljde svenska hären först vid landstigningen på Själland och därefter på fälttåget till Livland. Härunder ådagalade han så utmärkta läkaranlag i förening med människokärlek och rådighet, att konungen beviljade honom ett understöd, hvarmed han 1702 återvände till Uppsala. Han lämnade likväl snart Sverige och styrde kosan till Holland, där läkarbildningen då befann sig på en särdeles hög ståndpunkt samt promoverades 1704 till medicine doktor i Harderwijk. Efter att 1706 ha tjänstgjort vid armén i Kurland, åter-

reste han 1707 till Sverige, nedsatte sig som praktiserande läkare i Stockholm och blef s. å. assessor i Collegium medicum. Han tjänstgjorde sedermera 1710 som pestmedikus i hufvudstaden, utnämndes 1719 till assessor på stat i Collegium och adlades med namnet *Nordenheim*. 1724 förordnades han till undervisare för barnmorskorna, erhöll 1731 titel af lifmedikus och afled i Stockholm i maj 1740. Han var som läkare känd för stora kunskaper och har utgifvit åtskilliga skrifter af medicinskt innehåll. — Gift 1711 med *Ingrid Helding*.

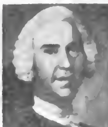
Nordenhielm, Andreas, ämbetsman. Född i Norrköping d. 27 april 1633. Föräldrar: borgmästaren *Nils Andersson* och *Ingeborg Mattiasdotter*. — Efter i Uppsala idkade studier, genomreste N. under loppet af sju år nästan hela Europa och utnämndes trettiofyra år gammal till filosofie professor i Uppsala, i hvilken egenskap han presiderade för 88 afhandlingar. Fem år senare eller 1672 utbytte han denna lärostol mot professuren i vältalighet och anställdes 1686 såsom informator för kronprinsen Carl. Det berättas, att den unge prinsen fått tillåtelse att bland tre professorer, hvilka blifvit uppkallade till hofvet, välja den till lärare, som han själf önskade, och då utan tvekan räckt handen åt N. — Året därefter erhöll han titel af kansliråd och statssekreterare, samt adlades, då han utbytte sitt hittills brukade namn *Norcopensis* mot det mer aristokratiska *Nordenhielm*. — Död i Stockholm d. 23 dec. 1694. — På lärdomens vida fält har N. vunnit sitt rykte som latinare och anses som en upprättare af det romerska språkets studium vid Uppsala högskola. Det var egentligen genom sitt 1678 hållna åminnelsetal öfver J. Loccenius, han grundlade sitt rykte i antydda afseende. N. öfversatte till latin de båda sista delarna af Rudbecks »Atlantica» 1679 och 1689. — Gift med *Kristina Jönsdotter*.

Nordenskiöld (Nordensköld, Nordenskjöld). En adlig ätt, som härstammar från *Johan Erik Nordberg*, sedan *Nordenberg*, hvilken, född 1660, dog 1740 såsom öfverinspektor vid salpetersjuderierna i Finland. Ätten har utgrenat sig i kommendörs-ätten N., som har friherrlig värdighet och skrifver sig *Nordenskjöld*. Dessutom äro två grenar i besittning af friherrlig värdighet under namnen *Nordensköld* och *Nordenskiöld*.

1. **Nordenskiöld, Anders Johan**, militär, ämbetsman. Född i Nyland d. 21 dec. 1696. Föräldrar: öfverinspektoren för salpetertillverkningen i Finland *Johan Erik Nordenberg* och *Maria Kristina Björnmarck*. — Sexton år gammal, skickades N. jämte en yngre broder till Uppsala, där han i synnerhet vinnlade sig om de matematiska kunskapsämnena, hvarefter han 1712 ingick som volontär vid fortifikationen. Kort därefter fick han såsom fortifikationssekreterare åtfölja sin chef, generalmajoren Palmqvist, till Lund, där han blef förestäld för Carl XII och af honom befordrad till konduktör. Med konungens död inträdde ett afbrott i hans befordringar. Visserligen utnämndes han 1719 till fortifikationslöjtnant, men, ehuru han utmärkte sig genom flera vackra arbeten, dröjde det ända till 1735, innan han nådde nästa trappsteg eller till informationskapten. Han ägde emellertid det anseende för skicklighet, att Vetenskapsakademien vid sin stiftelse fyra år senare kallade honom till sin ledamot, hvarefter han 1742 erhöll majorsfullmakten. 1744 utnämndes han till generalkvartermästarlöjtnant och fick sitt verksamhetsfält i Finland, där han några år sysselsatte sig med hamnbefästningar och anläggningar för kustförsvaret. Återkallad till Stockholm 1749, förordnades han till chef för hufvudbrigaden af fortifikationskåren och adlades 1751 med namnet *Nordenskiöld*. Året därefter förordnad till landshöfding öfver Savolax och Kymenegårds län, förflyttades han 1757 i samma befattning till Nylands och Tavastehus höfdingedöme, tog afsked därifrån 1761 och afled i Helsingfors den 27 juni 1763. I Vetenskapsakademiens handlingar förekomma flera af N. författade afhandlingar af ekonomiskt innehåll. Såsom landshöfding vinnlade han sig om att höja den ekonomiska ställningen i sina län. Så främjade han hvad som kunde tjäna till jordbrukets förbättrande och uppmuntrade allmogen att inrätta kalkbrännerier och pottasksjuderier, tillverka harts o. s. v. — Gift 1725 med *Margareta Sofia Ramsay*.

2. **Nordenskiöld, Carl Fredrik, d. ä.**, militär, vetenskapsman. Född i Nyland d. 28 sept. 1702; den föregåendes bror. — Han började sin bana på samma sätt som brodern, i det han 1716 ingick vid fortifikationskåren och erhöll tre år därefter konduktörsfullmakt. Efter ytterligare tvenne år, kommenderades han 1721 till tjänstgöring i Finland, där ödeläggelserna efter kriget gåfvo fortifikationens tjänstemän full sysselsättning, befordrades 1731 till löjtnant och kallades på samma gång som brodern till en af Vetenskapsakademiens första ledamöter. Såsom ingeniörkapten, hvartill han utnämndes 1741, erhöll han i uppdrag att vidtaga åtgärder för ett provisoriskt försvar af inloppet till Stockholm under det då inträffade finska kriget, befordrades 1745 till major och adlades tillika med brodern 1751. Fyra år därefter erhöll han fullmakt såsom generalkvartermästarlöjtnant, med anställning vid Stockholmsbrigaden, blef 1762 öfverste vid finska brigaden samt tog afsked 1763. De sista åren af sin lefnad tillbrakte han på sina egendomar i Finland, där han som god patriot verkade för höjandet af landets jordbruk och lyste genom sitt föredöme vid anläggningen af en mängd gagneliga inrättningar, såsom kvarnar, tegelbruk, skeppsbyggerier, vattenaftappningar, nyodlingar o. d. Tillika sysselsatte han sig med vetenskapliga forskningar, till och med i exeges, och efterlämnade åtskilliga handskrifter öfver flera delar af den Hel. Skrift. Till Vetenskapsakademiens hanlingar lämnade han flera bidrag, handlande om naturvetenskapliga och ekonomiska rön. Han

innehade till sist presidiet i akademien, vid hvars nedläggande han höll ett tal *Om nyttan af öfverflödigt vattens uttappande utur insjöar i Finland*. Stort värde tillmättes det af honom utgifna svar på akademiens fråga *Om bästa sättet att uppodla mosslupna ängar*. N., som slöt sig till Hattpartiet, var vid 1755—56 års riksdag ledamot af sekreta utskottet. — Död på sin egendom Eriksnäs i Nyland d. 19 mars 1779. — Gift 1731 med broderns svägerska *Hedvig Märta Ramsay*.

3. **Nordenskiöld, Otto Henrik,** sjömilitär.

Född på Frugård i Mäntsälä socken i Finland d. 7 mars 1747; den föregåendes son. — N. hade någon tid studerat i Åbo samt ett år tillhört kadettkåren vid amiralitetet, när han 1761 utnämndes till löjtnant vid galèreskadern. Sedan han gjort flera långresor med handelsfartyg, blef han 1774 befordrad till kapten vid örlogsflottan och anstäld som adjutant hos militäramiralen. Major 1776, ingick han 1777 i engelsk sjötjänst vid amiral Derbys eskader. Vid krigets utbrott mellan England och Frankrike följande året, på grund af sistnämnda lands till nordamerikanska kolonierna lämnade bistånd i deras frihetskamp, öfvergick han i fransk tjänst, såsom löjtnant i amiral d'Orvilliers flotta, och deltog så väl på denna som sedermera vid amiralerna de Vaudreuchs och d'Estaings eskadrar i franska flottans krigsrörelser till 1781, då han med ett hedrande intyg öfver sitt tappra förhållande och prydd med hederstecknet »Pour les mérites militaires» återvände till Sverige. Utnämnd till öfverstlöjtnant vid amiralitetet s. å., förordnades han vid krigets utbrott 1788 till flaggkapten hos storamiralen hertig Carl och bevistade i denna egenskap sjöslaget vid Hogland d. 17 juli, sjödrabbningarna vid Öland och Kronstadt, och reträtten från Viborg, samt ledde, nyss utnämnd till konteramiral, anfallet på ryska flottan vid Reval. Utnämnd 1790 till vice amiral och till ordförande i kommittéen för flottans ärenden. Friherre 1815. — Död på sin egendom Fårebo i Småland d. 8 april 1832. — N. var för sin skicklighet och sina kunskaper en af flottans mest användbara och mest brukade officerare. Ännu blott löjtnant, höll han i Stockholm offentliga föreläsningar i artilleri- och bombkastnings-vetenskaperna, användes sedan i en mängd viktiga uppdrag och afgaf förslag till åtskilliga förbättringar vid sjövapnet, afmätte och kartlade flera delar af rikets skärgårdar, gjorde första utkastet till Sjöreglementet, uppsatte nytt förslag till ett artilleri-exercisreglemente, var en bland stiftarna af Örlogsmannasällskapet, m. m. — Gift 1789 med grefvinnan *Beate Jacquette Wrangel*.

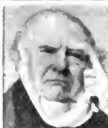

4. **Nordenskiöld, August,** alkemist. Född på Eriksnäs i Sibbo socken, Finland, d. 6 febr. 1754; den föreg. broder. — N., hvilken 1770 blef student vid Åbo universitet, gjorde sig därstädes snart känd såsom mineraliesamlare. Samtidigt ådrog han sig ock uppmärksamhet för sina alkemistiska funderingar och experiment — något hvarmed han sedan fortsatte under hela sitt lif. Sedan han en tid bortåt fullföljt sina metallurgiska studier, begaf han sig 1779 till London, där han lät trycka ett af honom författadt arbete, *A plain system of alchymy*, som dock aldrig blef fullbordadt eller åtminstone spridt. På samma gång han fullt och fast trodde på möjligheten att med alkemiens tillhjälp framställa »de visas sten», och att medelst denna kunna göra guld, var han anhängare af Svedenborgianismen. När en gång guldmakeriets hemlighet var af honom uppdagad, ville han, såsom han förklarade, begagna den stora upptäckten till att därmed krossa penningtyranniet. Ty guldet skulle förlora så godt som allt värde, då det kunde framställas i obegränsad myckenhet. Ett 1780 till Gustaf III framställdt erbjudande att på Drottningholm tillsammans med en viss dr Gumpertz-Levison i hemlighet tillverka guld lär af konungen antagits. Något arbete i antydda väg synes emellertid icke hafva företagits under de närmast följande åren, ehuru både N. och Gumpertz tidtals bodde på Drottningholm. N. utnämndes emellertid 1782 till bergshauptman i Finland. Denna befattning synes dock icke hafva vållat honom synnerlig möda. Så mycket ifrigare var han denna tid att verka för Svedenborgianismens utbredande. Så var han 1784 en ganska flitig medarbetare i den Svedenborgianskt färgade tidningen »Aftonbladet», utgifven af en hans själsfrände, den bekanta svärmaren och skriftställaren J. G. Hulldin. 1785—87 uppehöll N. sig i Nystad och skall där för konungens räkning ha företagit alkemistiska försök. På hösten sistnämnda år befinnes han åter uppehålla sig å Drottningholm, där han nu under baron Muncks uppsikt arbetade som guldmakare. Då emellertid förhållandet mellan de båda männen efter hand, såsom det synes, präglades af tilltagande misstämning och brist på samförstånd, lämnade N. 1788 Drottningholm och begaf sig till England, dock icke för att oafbrutet under sina återstående dagar där taga sin hemvist. Han gjorde nämligen härifrån täta resor dels till Sverige, dels till Fankrike. Bland åtskilliga andra skrifter utgaf han under denna tid *Plan for a free community upon the coast of Africa under the protection of Great Britain* 1789 samt *Församlingsformen uti det nya Jerusalem* 1790. Till förverkligande af den i förstnämnda arbete utvecklade tanken blef en expedition utrustad, som i Jan. 1792 afseglade från Bristol och hvari bland andra deltogo N. såsom bergsman och sedermera e. o. professorn i Uppsala Adam Afzelius såsom botanist. Efter en äfventyrlig färd anlände expeditionen till Sierra Leone och här afled N. d. 10 dec. 1792. — Gift 1779 med *Anna Charlotta Ekholm*.

5. **Nordenskiöld, Carl Fredrik d. y.,** skriftställare, mystiker. Född d. 30 mars 1756 på Eriksnäs sätesgård i Nyland; den föreg. broder. — Efter idkade studier, dels under enskilda lärare, dels vid Åbo universitet, ingick N. sexton år

gammal som auskultant i Svea hofrätt och blef året därefter 1773 e. o. kanslist i Justitierevisionen. Sedan han jämväl sökt inträde i riksarkivet och där i fem år förestått registratorsbefattningen, erhöll han 1778 titel af kongl. sekreterare och företog ej långt därefter 1783 en resa till England, hvars statsförfattning och rättegångssätt han studerade, på samma gång han där tog närmare kännedom om Svedenborgs lära, hvilken han redan såsom helt ung omfattat. Återkommen till Sverige 1786, blef han en och detta den verksammaste af stiftarne utaf ett samfund, kalladt »Societas exegetica pro philantropia». Det utgjordes af svedenborgare och hade till syfte att verka för kännedomen och spridningen af Svedenborgs skrifter o. dyl. Sällskapet utgaf 1787 en skriftserie, kallad »Samlingar för philantroper», i hvilken N. medverkade med sin penna. Innehållet af dessa »Samlingar» gaf uppslag till en liflig polemik, förd i »Stockholmsposten» mellan Kellgren och N. Skrifterna träffades emellertid af vederbörandes förbud. I följd däraf och då N:s åsikter i åtskilligt afveko från de öfriga sällskapsmedlemmarnas, började han hösten 1788 efter mönstret af Addisons »Spectator» en tidskrift »Medborgaren», hvilken liksom en annan tidning, »Allmänna Magazinet», den han äfven utgaf, indrogs och sekvestrerades, den förra 1790, den senare 1791. Sedan han 1791 företagit en resa till England och under en kortare vistelse därstädes börjat öfversättningen af Thomas Paynes skrift »Människans rättigheter» samt efter återkomsten bevistat riksdagen i Gäfle 1792, återupptog han s. å. »Medborgaren». Äfven nu möttes han af Kellgrens skarpa kritik. Höga vederbörande gingo däremot denna gång mindre bröstgänges tillväga mot det frispråkiga pressorganet. De inledde underhandlingar och bragte det med goda ord och löften till tystnad. Nu skickades han såsom kommissionssekreterare i Nedersachsiska kretsen till Hamburg, dit han ankom 1793 och där han bl. a. för Reuterholms räkning utarbetade smädeskriften *Gustav Mauritz Armfelts Landesverrätherey* 1795, en af Mandorf gjord öfversättning af N:s handskrift, hvilken kort tid därefter utkom i Stockholm under titeln *Gustaf Maurits, sitt lands förrädare.* Ett ännu mer förkastligt alster af hans penna var den i en tysk tidskrift införda uppsatsen *J. H. Kellgrens Leben und Character*, hvilken i Sverige väckte en lika allmän som berättigad ovilja. Rappellerad 1801 från Hamburg, uppehöll han sig därefter dels i Pommern och dels i Rostock, sedan han efter ett misslyckadt alkemistiskt försök på Drottningholm för alltid lämnat Sverige. Död i Rostock d. 28 febr. 1828. — Utom de nämnda skrifterna har han författat ett i tryckningen afbrutet, efter författarens död konfiskeradt, arbete *Considérations générales sur le christianisme actuel* 1819, i hvilket en stor del upptages af hans egen lefnadsbeskrifning. — Gift i Tyskland tvänne gånger, 1 med en fräulein *Sommar* och 2: 1806 med *Charlotta Ulrika Brüske.*

6. **Nordenskiöld, Carl Reinhold,** sjömilitär.

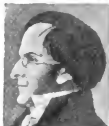

Född på Fårebo i Kalmar Län d. 21 juni 1791; den föreg. brorson och son af N. 3. — Vid tolf års ålder kadett vid Karlberg, blef N. 1808 underlöjtnant vid örlogsflottan och deltog i samma års sjötåg i de finska farvattnen, mestadels såsom signalofficer för svenska signalerna å den med den svenska förbundna engelska eskadern under amiral Saumarez. Befordrad 1810 till löjtnant, bevistade han såsom eskaderchefens adjutant blockeringen af Norge 1814 och utnämndes 1818 till kapten i flottornas generalstab. Tre år därefter ingick han med vederbörlig tillåtelse i engelsk sjötjänst och medföljde såsom marinlöjtnant fregatten Glasgow till Indien, hvarifrån han 1823 återkom till Sverige, sedan han under resan hemsändt flera värderika rapporter rörande sjökrigstjänsten, handeln i Ostindien och om möjligheten för Sverige att blifva delaktig af densamma. Under sin frånvaro utnämnd till kapten vid örlogsflottan befordrades han 1823 till major med eget matroskompani. Under tiden inträffade den beryktade skeppshandeln, i hvilken N. så till vida kom att taga del, att han, okunnig om transaktionens beskaffenhet, var den som öfverförde fregatten »Chapman» till Ostindien. 1828 afgick han som flaggadjutant med en svensk-norsk eskader till Medelhafvet, var 1834 korvettchef och utnämndes året därefter till korvettkapten. 1837 deltog han som ordförande i en kommitté för ett unionelt signalsystem och utgick 1840 såsom chef för en årslång expedition till svenska och norska handelns skyddande i Medelhafvet. Befordrad till konteramiral 1844, förordnades han två år därefter till befälhafvande amiral i Karlskrona och utnämndes 1858 till vice amiral; 1863 sökte och erhöll han, vid sjuttiotvå års ålder, afsked ur rikets och flottans tjänst. — Död på Spandelstorp i Bleking, natten till d. 16 nov. 1871. — Gift 1: med *Margareta Lindsay* från England. 2: 1831 med *Augusta Fredrika Lovisa Ödencrantz.*

7. **Nordenskiöld, Otto Gustaf,** sjömilitär. Född på Frugård i Finland d. 9 dec. 1780; den föreg. kusin och son af öfversten vid Fortifikationen *Adolf Gustaf Nordenskiöld* och *Hedvig Eleonora Lilliehöök.* — Tidigt bestämd för sjötjänsten, insattes N. tioårig vid kadettkåren i Karlskrona, hvarifrån han efter ett par år flyttades till Krigsakademien på Karlberg. Utnämnd 1795 till fänrik vid örlogsflottan, blef han efter hvartannat: 1803 löjtnant, året därpå löjtnant hos varfsamiralen i Karlskrona, 1807 kapten i flottorna, 1809 kapten vid örlogsflottan och major, 1813 öfverstlöjtnant och 1817 equipagemästare i Karlskrona. Utnämndes året därpå till öfverste i flottornas generalstab, blef 1819 öfverste vid örlogsflottan och tillförordnad varfsamiral i Karlskrona, 1821 konteramiral samt 1840 vice amiral. Han hade 1799 tagit anställning i engelska flottan, men då 1801 ett omedelbart fredsbrott mellan Sverige och England tycktes förestå, blef han någon tid i England kvarhållen

såsom krigsfånge. Såsom krigare utmärkte han sig särdeles under kriget 1808—09 och förde 1814 befälet på den fregatteskader, som skulle blockera norska kusten. Bland förtroendeuppdrag, med hvilka han hedrades, må nämnas: ledamotskapet i kommittén för reglerandet af sjöförsvaret 1826, samt ledamotskap i unionskommittén 1839. I riksdagsvärfven deltog han lifligt och bidrog verksamt, såsom ledamot af statsutskottet vid 1823 års riksdag, till att sjöförsvarets anslag skildes från landtförsvarets och upptogos på en särskild hufvudtitel, liksom han vid de påföljande med värme och sakkännedom försvarade den s. k. stora flottan mot detta vapens vedersakare. — Upphöjd i friherrligt stånd 1841, tog han fem år därefter afsked från sina militära befattningar och afled i Karlskrona d. 6 dec. 1861, åttioett år gammal. — Gift 1808 med *Anna Fredrika Lidströmer.*

8. **Nordenskiöld, Nils Gustaf,** mineralog, öfverintendent för bergsstaten i Finland. Född d. 12 okt. 1792 på Frugård i Finland; den föregåendes bror. — N. hade vid Åbo universitet, där han inskrefs som student 1811, efter två års studier tagit juridisk ämbetsexamen och låtit inskrifva sig såsom auskultant i hofrätten i samma stad, då han med ens 1816 lämnade den beträdda banan och reste öfver till Sverige, där han i några år studerade kemi under Berzelii ledning och 1817 aflade bergsexamen i Uppsala. Återkommen till Finland, utnämndes han till bergmästare 1818 och befordrades, sedan han gjort en längre vetenskaplig resa till Tyskland, Frankrike och England, till öfverintendet för finska bergsstaten 1824. I denna befattning ägnade han trettioett år af sin lefnad åt ordnandet och förbättrandet af sitt hemlands bergsväsende, genomreste landet flera gånger i alla rikningar och meddelade till en mängd vetenskapliga tidskrifter sina upptäckter och rön inom geologiens och mineralogiens områden. Jämte några andra vetenskapsmän deltog han 1838 i stiftandet af finska Vetenskaps-societeten, hvars handlingar han tid efter annan riktade med en mängd värdefulla bidrag. Hans framstående verksamhet såsom ämbets- och vetenskapsman gjorde honom till föremål för i sådana fall öfliga ordensutmärkelser. Vid finska universitetets jubelfest 1840 hedrades han med filosofie doktorsdiplom, blef några år därefter titeleradt statsråd, erhöll från Sverige ledamotsbref af Vetensk.-akad. och Vetensk.-societeten i Uppsala m. m. Hvad hans skrifter angår, kan nämnas, att hans ofvan antydda uppsatser i finska Vetenskaps-societetens handlingar föregicks af ett arbete, *Bidrag till närmare kännedom af Finlands mineralier och geognosi,* utgifvet 1820 i Stockholm. 1827 utkom ett arbete, hvari han framställde ett eget mineralsystem, enligt hvilket mineralen ordnades efter kemiskt-atomistiska formler. Hans sista verk af större betydenhet var *Beitrag zur Kenntniss der Schrammen in Finland* 1860, som vill lämna en förklaring öfver istidens företeelser såsom beroende på vattnets och isens gemensamma verkan. Sextiotre år gammal sökte och erhöll han afsked från öfverintendentsämbetet men fortsatte med oförminskad ifver sina vetenskapliga forskningar till inemot sin död, som inträffade på Frugård i Nylund d. 21 febr. 1866. — Gift 1829 med *Margareta Sofia von Haartman.*

9. **Nordenskiöld, Nils Adolf Erik,** geolog, mineralog, polarresande. Född i Helsingfors d. 18 nov. 1832; den föregåendes son. — Student vid universitetet i sin födelsestad 1849, aflade N. därstädes 1855 licentiatexamem inför den matematiskt-fysiska fakulteten. Från hösten 1853 till våren 1854 var han sin fader följaktig på en resa till Ural. Efter hemkomsten till Helsingfors började han såsom bidrag till »Finska akademiens acta» lämna smärre mineralogiska och kemiska afhandlingar samt utgaf tillsammans med A. E. Nylander *Finlands mollusker* 1856. Året förut hade han dels usetts till fysiskt-matematiska fakultetens kurator, dels utnämnts till e. o. bergskonduktör. Från dessa befattningar hade han emellertid s. å. afskedats, emedan han deltagit i en kamratfest, där man hållit skämtsamma tal med anspelning på den tidens politiska förhållanden i Europa. (Det var i Krimkrigets dagar). Han uppehöll sig därför en del af år 1856 i Berlin under fortsatta studier. 1857 var han åter i Helsingfors, där han bevistade årets promotion och kreerades till såväl filos. magister med första som filos. doktor med andra hedersrummet. — Därvid inträffade en händelse, som blef af afgörande betydelse för N:s följande bana. Vid en för en svensk studentdeputation gifven afskedsfest höll nämligen N. ett tal för Finlands minnen och hopp, hvilket tal alltför oförblommeradt röjde de känslor, hvarmed den ädlare delen af finska folket uppfattade sin ställning till Ryssland. Denna händelse föranledde, då N. ej ville bekväma sig till en af honom affordrad afbön, hans öfverresa till Sverige, hvarest han 1858 blef en af prof. Torells följeslagare till Spetsbergen och d. 8 dec. s. å. kallades till professor och intendent vid riksmusei i Stockholm mineralogiska afdelning. Föga mer än två år därefter (d. 9 jan. 1861) invaldes han af Svenska Vetenskaps-akad. till en af hennes ledamöter. I den stora svenska expeditionen, som afgick till Spetsbergen s. å., deltog äfven N. och beskref efter sin hemkomst frukterna af expeditionens upptäckter på det geografiska och geognostiska området i en afhandling *Geografisk och geognostisk beskrifning af nordöstra delarne af Spetsbergen och Hinlopen Strait,* hvilken afhandling prisbelönades af Vet.-akad. 1863. Året därefter företog han i sällskap med astronomen, adjunkten Dunér i Lund och zoologen doktor Malmgren en ny färd till Spetsbergen, i hufvudsakligt ändamål att fullborda en under 1861 års färd påbörjad gradmätning därstädes, samt utgaf redan s. å. *Utkast till Spetsbergens geologi,*

Anteckningar till Spetsbergens geografi samt *Förberedande undersökning rörande utförbarheten af en gradmätning på Spetsbergen*, de båda sistnämnda i förening med N. C. Dunér och alla tre införda i Vet.-akad.s handlingar 1866. I likhet med flera af N:s föregående arbeten blef det förstnämnda öfversatt på engelska. Hufvudsakligast genom enskilda mäcenaters (O. Dicksons m. fl.) frikostighet utrustades 1868 en expedition till Beeren Eiland och Spetsbergen, med särskildt syfte att under N:s ledning söka upptränga så långt som möjligt mot polen; expeditionen lyckades d. 19 sept. 1868 uppnå 81° 39' n. br., den högsta breddgrad, hvarpå något fartygs flagga inom östra hemisfären dittills svajat. Denna färd, hvars senare del var ganska äfventyrlig, skildrades under rubriken *1868 års polarexpedition* af N. i tidsskriften »Framtiden», bd 2, 1869. Såsom ett erkännande af N:s stora förtjänster om ökad kännedom af de arktiska regionerna öfverlämnade Geographical Society till honom s. å. sin stora guldmedalj. År 1870 företog N., åtföljd af tre andra naturforskare, en af O. Dickson bekostad resa till Grönland, från hvilken, utom andra frukter af vetenskaplig flit, äfven hemfördes det väldiga block af, enligt N:s åsikt, meteoritiskt järn, som nu finnes att tese i Naturhistoriska riksmuseum i Stockholm. N. lyckades äfven att på den hittills blott få gånger af människofot beträdda inlandsisen framtränga en sträcka af omkring 50 km. För att om möjligt förverkliga sin älsklingsidé uppgjorde N. en plan att öfvervintra på Spetsbergen och tidigt på våren söka att med renar uppnå nordpolen. På bekostnad af O. Dickson utrustades 1872 under N:s ledning den s. k. svenska öfvervintringsexpeditionen till Spetsbergen, som återkom till fäderneslandet på sommaren 1873, utan att i följd af åtskilliga sammanstötande vidriga omständigheter ha lyckats företaga den tilltänkta isfärden efter renar. Ganska betydande voro det oaktadt de vetenskapliga frukterna af denna expedition, som N. beskrifvit i *Redogörelse för den svenska polarexpeditionen 1872—73* (Bihang till Vet-akad:s handlingar, bd 2, n:r 18, 1875). Med anledning af genom norska fångstskeppare ingångna underrättelser, som gåfvo vid handen, att Kariska hafvet i allmänhet vore farbart under senhösten, beslöt N. att personligen öfvertyga sig därom. I detta syfte begaf han sig midsommartiden 1875 åter ut på en ishafsfärd. Detta skedde från Tromsö med en liten segelskuta, »Pröven», som också tog sig fram till Jenisejs mynning och sedan fortsatte färden ett stycke uppför nämnda flod, hvarpå N. lämnade fartyget. Medan han landvägen genom Sibirien och Ryssland återvände till Sverige, gick fartyget tillbaka samma väg det kommit och kom äfven lyckligt hem. I bihang till Vet.-akad:s handlingar bd 4 n:r 1, 1877 finnes införd N:s *Redogörelse för en expedition till Jenisej och Sibirien år 1875*. Särskildt utgaf han dessutom 1876, *Svenska färden till Novaja Sembla och Jenisej sommaren 1875*, i hvilket arbete han sammanfört de bref och telegram, han under expeditionen sändt till O. Dickson, hvilken äfven denna gång bestridt kostnaderna. För att skingra den föreställningen, att särskildt lyckliga omständigheter framkallat den gynnsamma utgången af 1875 års expedition, och att alltså dennas väg icke vore att påräkna såsom en regelbunden samfärdselled till Sibirien, anträdde N. 1876 med ångaren »Ymer» en ny färd till Jenisej. Denna, som utgick från Trondhjem och varade omkring en månad, gick äfven lyckligt. *Redogörelse* därför har N. lämnat i bihang till Vet.-akad:s handlingar bd 4 n:r 11, 1877 samt i *Expeditions Suédoises de 1876 au Yénisséi* 1877. Med stöd af sålunda vunnen erfarenhet och noggrannt studium af äldre, i synnerhet ryska, undersökningar af Asiens nordkust kände han sig förvissad om, att från Kariska hafvet skulle, om rätt tidpunkt valdes, en sjöfärd kunna företagas vidare österut ända till Beringssund, samt sålunda hela gamla världen kunna kringseglas. Med vanlig energi grep han sig nu an med ett företag i antydda syfte, och så kom, tack vare frikostiga understöd af konung Oscar II, O. Dickson och den sibiriska köpmannen A. Sibiriakov, den världsberyktade Vegaexpeditionen till stånd, så kallad på grund däraf, att det större af expeditionens två fartyg, en ångare, som fördes af löjtnant L. Palander, bar namnet »Vega». Med en fulltalig vetenskaplig stab lämnade N. Tromsö d. 21 juli 1878. Sedan expeditionen d. 1 aug. uppnått Dicksons hamn vid Jenisejs mynning, gick färden d. 19 i samma månad förbi Asiens nordligaste udde, Kap Tsjeljuskin. Vid Lenaflodens mynning skilde sig den lilla ångaren »Lena» från expeditionen, hvarefter »Vega» fortsatte färden österut. Allt syntes ägnadt att stärka hoppet om ett snart uppnående af Beringssund, då d. 18 sept. »Vega» blef i närheten af byn Pitlekaj på Tsjuktsjerhalföns norra kust vid 67° 4' n. br., 173° 23' v. lgd, instängd af is. Här måste alltså expeditionen underkasta sig en lång öfvervintring, som emellertid af dess medlemmar användes på bästa sätt och medförde ett rikt vetenskapligt utbyte. Först d. 18 juli 1879 kom »Vega» loss ur sitt isfängsel och kunde fortsätta färden, som nu obehindradt gick genom Beringssund in i Stilla oceanen. Den 2 sept. inlöpte fartyget i Jokohamas hamn, hvarifrån med telegrafen spriddes öfver världen den glada och öfverraskande nyheten, att nordostpassagen tillryggalagts. I Japan förvärfvade N. för svenska statens räkning en ganska rikhaltig samling japansk litteratur. Under den fortsatta färden gjordes korta besök i Hongkong, Labuan (vid Borneo), Singapor, Ceylon och Aden, hvarifrån färden gick genom Suezkanalen, öfver Medelhafvet o. s. v. Expeditionens medlemmar och i främsta rummet naturligtvis N. mottogos öfverallt, där de under vägen hade tillfälle att göra besök, såsom i Neapel, Lissabon, Paris, Köpenhamn, med lifliga hedersbetygelser, och i Stockholm mottogs »Vega» vid sin ankomst dit d. 24 april 1880, under befolkningens jubel, på det mest lysande sätt. N. fick från olika håll mottaga höga ordensutmärkelser och kallelser till leda-

motskap i lärda samfund samt upphöjdes af konung Oscar i friherrligt stånd. Den sålunda afslutade vetenskapliga bragden skildrades af N. utförligt i ett arbete: *Vegas färd kring Asien och Europa*, 2 Bd, 1880—81, som utom på modersmålet samtidigt började utgifvas på tio olika språk. De rent vetenskapliga resultaten af expeditionen bekantgjordes i ett särskildt verk, *Vegaexpeditionens vetenskapliga iakttagelser*, 5 Bd 1882—87 och tillika i ett bihang till reseberättelsen med titel *Studier och forskningar, föranledda af mina resor i höga Norden* 1883, till hvilka båda arbeten bidrag lämnats såväl af deltagare i färden som andra forskare. Redan 1883 stod N. färdig att företaga en ny arktisk färd, möjliggjord äfven den genom O. Dicksons frikostighet. Den anträddes d. 23 maj nämnda år med ångaren »Sofia» från Göteborg och hade till mål Grönland, där N., som hyste den åsikten, att det inre af Grönland icke vore fullständigt betäckt af is, ville undersöka, huru härmed förhöll sig. Under den 30 dagar långa vandringen öfver inlandsisen, som af honom företogs, vanns emellertid ingen bekräftelse på N:s föreställning. Den tillfredsställelsen hade man dock att hafva inträngt i den grönländska isöknen längre, än någon förut hunnit, hvarjämte man lyckades för första gången med fartyg genombryta isgördeln vid Grönlands östkust söder om polcirkeln. I ett arbete, *Den andra Dicksonska expeditionen till Grönland* 1884 har N. skildrat denna forskningsfärd. N:s vetenskapliga intresse förde honom emellertid ej blott till de arktiska trakterna utan förmådde honom äfven att företaga en mängd resor såväl inom Sverige som i andra europeiska land. Hvad angår hans skriftställareverksamhet, må såsom frukter däraf nämnas ytterligare följande arbeten: *Beskrifning öfver i Finland funna mineralier* 1855, *Försök till teoretisk beräkning af sammansatta ämnens vikter* 1858, *Bidrag till läran om kristallografiska isomorfin och dimorfin* s. å., *Värmeutveckling vid förbränning af flytande organiska föreningar* s. å. *Meteorstensfallet vid Hessla* 1869, *Om kosmiskt stoft, som med nederbörden faller till jordytan* 1874, *Om möjligheten att idka sjöfart i det Sibiriska Ishafvet* 1880, *Om norrskenen under Vegas öfvervintring vid Berings sund* 1881, *Om bröderna Zenos resor och de äldsta kartor öfver Norden* 1883, *Om den geologiska betydelsen af kosmiska ämnens nedfallande till jordytan, särskildt med afseende på den kantlaplaceska teorien* s. å., *Facsimileatlas till kartografiens äldsta historia, innehållande afbildningar af de viktigaste kartor före år 1600* 1889, *Periplus, utkast till sjökortens och sjöböckernas äldsta historia* 1897, *Om borrningar efter vatten i urberget*, i »Geol. föreningens förhandlingar» 18, 1896, samt *Om flytande vågbrytare*, i »Fjärde Nordiska sjöfartsmötets förhandlingar» 1897. Såsom förut antydts, kommo en mängd utmärkelser Nordenskiöld till del; att här utförligt redogöra för desamma skulle bli allt för vidlyftigt. Därför blott något i korthet därom. Så kan nämnas, att han vid sin död var ledamot eller hedersledamot af öfver 80 utländska vetenskapliga samfund och af de inländska Fysiogr. sällskapet i Lund sedan 1878, Vet.- och Vitt.-samhället i Göteborg sedan 1868, till sist hedersledamot däri, Vet.-soc. i Uppsala sedan 1879 och Örlogsmannasällskapet sedan 1884. 1893 invaldes han i Svenska akademien efter A. Anderson. — N. var äfven verksam på den politiska vädjobanan såsom målsman för frisinnade idéer och sträfvanden. Såsom ledamot af ridderskapet och adeln bevistade han de två sista ståndsriksdagarna. Under åren 1870—72 samt 1881—87 tillhörde han Andra kammaren såsom representant för hufvudstaden. Vid de allmänna valen hösten sistnämnda år utsågs han ånyo därtill, men kom dock icke att göra bruk af sitt mandat, enär valresultatet på grund af ett upptäckt formfel ändrades. Däremot hade han åter plats på Stockholmsbänken i Andra kammaren 1891—93, men föll sistnämnda år igenom, på grund af valmännens missnöje öfver att han röstat för 1892 års härordning. 1883—85 var han ledamot af konstitutionsutskottet, de två sista åren som dess vice ordförande. — N. afled helt plötsligt d. 12 aug. 1901 på sin egendom Dalbyö i Södermanland. Gift 1863 med friherrinnan *Anna Maria Mannerheim* (från Finland.) — Kanske har ingen svensk man förutom Linné och Berzelius varit så världsberömd som *Adolf Nordenskiöld*. Få hafva väl äfven varit så hängifna det vetenskapliga forskningsarbetet. Och på samma gång visste han som få att uppskatta och skänka erkännande åt ärligt andligt arbete på andra områden än hans eget. »En själfständig man var han och böjde sig ej för de härskande hypoteser, hvilka samla och belysa forskningsresultaten. Hans upptäcktsresor bära hans namn till eftervärlden, och till henne vädjade han ifråga om sina nya uppslag. För sin samtid står han som en storslagen personlighet, hvars insats i odlingsarbetet sprider glans öfver fosterlandet». — N:s äldre son **Gustaf Erik Adolf**, född i Stockholm d. 29 juni 1868, student i Uppsala 1887 och fil. kand. 1889, företog forskningsresor till Spetsbergen 1890 och Nord-Amerika 1891, som han skildrat i *Från fjärran Västern, Minnen från Amerika* 1892 och *Ruiner af klippboningar vid Mesa Verdes cañons*, 1893. N., som angreps af lungsot och afled i Mörsil i Jämtland d. 6 juni 1895, var sedan 1893 gift med *Anna Hilda Rudolfina Smitt*, dotter af generalkonsul J. W. Smitt. — Yngre sonen **Nils Erland Herbert**, född d. 19 juli 1877 å Ström nära Saltskog, student i Uppsala 1896 och fil. kand. 1898, har företagit vetenskapliga forskningsfärder till Patagonien 1899 och till gränstrakterna mellan Bolivia och Argentina 1901—02 samt har som ledare af en vetenskaplig expedition ånyo anträdt en färd till samma trakter 1904. N. har förutom skrifter i Vetensk.-akad. handlingar, utgifvit *Från högfjäll och urskogar*, 1903.

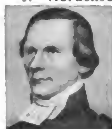
10. **Nordenskjöld, Nils Otto Gustaf**, geolog, forskningsresande. Född på Sjögelö, Häsleby

socken af Jönköpings län d. 6 dec. 1869; sonsons son af N. 3 och son af öfversten *Otto Gustaf Nordenskjöld* och *Anna Elisabet Sofia Nordenskiöld*, syster till N. 9. — Student i Uppsala 1886, blef N. därstädes 1894 fil. doktor samt docent i mineralogi och geologi. Liksom sin morbroder har N. emellertid företrädesvis gjort sig känd för af honom företagna vetenskapliga forskningsfärder. Redan 1895—97 ledde han en svensk expedition till Magalhåeslanden och verkställde omfattande och betydelsefulla forskningar under denna expedition, den han skildrat i sitt arbete *Från Eldslandet* 1898. Sistnämnda år företog han en dylik färd till Klondyke. Synnerlig uppmärksamhet ådrog sig den sydpolarexpedition, som han med understöd af för saken intresserade mecenater fick till stånd 1901, och i hvilken såsom representanter för skilda naturvetenskapliga discipliner deltogo åtskilliga svenska vetenskapsmän samt en argentinsk löjtnant. Expeditionen, som för sitt ändamål förvärfvat det redan förut i sydpolsnejderna använda fartyget »Antarctic» och såsom dess förare norske sjökaptenen C. A. Larsen, en af samtidens erfarnaste sydpolarfarare, lämnade i oktober 1901 Göteborg. Anländ till Buenos Ayres vid jultiden, intog expeditionen där, liksom senare på Falklandsöarna, kol och proviant samt började i de första dagarna af januari 1902 intränga i det egentliga sydpolarområdet vid Syd-Shetlandsöarna. I södra delen af denna ögrupp vid Snow Hill upprättades en vinterstation, där N. tillika med några andra af expeditionens medlemmar kvarlämnades, medan fartyget mot slutet af februari gick norr-ut till Eldslandet. De å »Antarctic» medföljande expeditionsmedlemmarna företogo åtskilliga betydelsefulla undersökningar på Falklandsöarna och Sydgeorgien samt styrde i början af november åter mot söder för att hämta kamraterna. Då våren 1903 förgick, utan att något förnams om expeditionen, utrustades med statsanslag och af enskilda insamlade medel en undsättningsexpedition. Det härför hyrda hvalfångstfartyget »Frithiof», fördt af kaptenen vid flottan O. Gyldén, lämnade Stockholm i medlet af aug. 1903. Emellertid blef det icke »Frithiof» förunnadt att åvägabringa den tillämnade undsättningen. Svenskarna blefvo nämligen förekomna af argentinarna, som till sydpolsfararnas undsättning utrustat krigsfartyget »Uruguay», fördt af kapten Irizar, och denne hann redan d. 8 nov. eller omkring 14 dagar, efter det »Frithiof» anländt till Buenos Ayres, fram till de svenska polarforskarnas station eller rättare stationer, ty de voro två, ej långt skilda från hvarandra, samt räddade dem alla. Man fick då veta, att »Antarctic» krossats af isen den 12 febr. 1902, samt att af dess besättning en norsk matros aflidit. N. och hans kamrater, af hvilka de flesta anlände till Stockholm den 10 jan. 1904, hälsades därstädes ej blott af släktingar och vänner, utan äfven af befolkningen på det hjärtligaste välkomna. De blefvo ock föremål för liflig hyllning inom vetenskapliga kretsar, och hvad särskildt N. beträffar, vann han äfven varmt erkännande inom sådana kretsar i utlandet, där han hade tillfälle att genom föredrag närmare redogöra för sin märkliga expedition. N. och hans expeditionskamrater ha (1904) utgifvit en skildring öfver densamma, benämnd *Antarctic, två år bland sydpolens isar*.

Nordenson. Äldste kände stamfadern *Jonas Nord* var först fältväbel, sedermera kronolänsman i Jämtland. Af hans fyra söner blefvo tre präster. Två af dem kallade sig *Nordensson*, den tredje — se N. 1. — *Nordenson*.

1. **Nordenson, Erik Jonas,** präst, författare.

Född i Lockne socken i Jämtland d. 2 juli 1805. Föräldrar: fältväbeln, sedermera kronolänsmannen *Jonas Nord* och *Anna Persdotter*. — Med grundlig elementarbildning, inhämtad i Frösö trivialskola och vid Hernösands gymnasium, blef N. student i Uppsala 1827. Här ägnade han sig åt teologiska studier och blef efter aflagda kunskapsprof prästvigd 1829, hvarefter han 1832 aflade fil. kand.-examen och erhöll lagerkransen med första hedersrummet vid promotionen 1833. Omedelbart därefter mottog han kallelse från direktionen för Hillska skolan å Barnängen att blifva lärare därstädes men utbytte redan följande året denna lärarebefattning mot en plats vid Nya Elementarskolan i Stockholm, där han 1839 blef hufvudlärare i kristendom och grekiska samt kvarstannade till i maj 1847. Under tiden utnämndes han, 1837, till e. o. hofpredikant, blef 1843 notarie i hofkonsistorium, hvarmed han fortfor till i maj 1845, då han befordrades till ord. k. hofpredikant och pastor i hofförsamlingen. I nov. sistnämnda år befullmäktigad innehafvare af Lofö och Drottningholms pastorat såsom prebende, utnämndes han 1849 efter Heurlin till öfverhofpredikant och præses i hofkonsistorium. 1859 erhöll han k. maj:ts fullmakt på Munktorps regala pastorat i Västerås stift och fungerade 1862—78 såsom kontraktsprost. N., som 1860 utnämnts till teol. doktor, erhöll 1863 på begäran afsked från öfverhofpredikantbefattningen. Död i Munktorp d. 2 juli 1887. — Förutom en mängd strödda predikningar i den af G. H. Mellin utgifna »Christliga Predikaren» 1840—41» samt i »Postilla för den husliga andakten» 1849, har N. utgifvit *En årgång högmessopredikningar* 1845—48, *Latinsk syntax, jemte explikations- och stilöfningar* 1834, *Frågor och svar i dogmatiken* 1840, *Missionshistoria eller framställning af kristendomens utbredande i verlden*, svensk bearbetning efter V. S. Steger, uppsatser i Frey, Nordisk kyrkotidning,

Läsning för Folket, tillfällighetstal m. m. — Gift 1: 1838 med *Carolina Vilhelmina Samuelsson* och 2: 1854 med *Jenny Adolfina Fridkulla Kindeblad*.

2. **Nordenson, Erik Vilhelm,** ögonläkare. Född i Lofö församling, Stockholms län, d. 12

maj 1847; den föreg. son i första giftet. — Student i Uppsala 1863, blef N. 1874 med. kand., 1878 med. licentiat och 1886 med. doktor därstädes efter försvar af afhandlingen *Till kännedom om spontan näthinneaflösning*, hvilken tydligt nog tillkännagaf, hvilken gren af läkekonsten han gjort till sin specialitet. Han har också gjort sig känd såsom en särdeles framstående ögonläkare. Efter att 1879—80 hafva med tillhjälp af ett riksstatens resestipendium företagit en studieresa till England, Frankrike och Tyskland, bosatte han sig 1880 i Paris, där han kvarstannade till 1883 och 1881—82 var anställd såsom »directeur adjoint» vid Sorbonnes Laboratoire d'ophtalmologie. 1883—87 var han bosatt i Göttingen. Efter återkomsten till Sverige blef han 1888 docent i oftalmiatrik vid Karolinska institutet. Han sökte ock e. o. professuren i ämnet därstädes, men uppfördes af lärarekollegium endast i andra rummet och, trots svenska läkare i hundratal afgåfvo en massadress till N:s förmån, blef han dock efter en ytterst hetsig och på sin tid mycket uppmärksammad befordringsstrid till platsen 1891 förbigången af d:r E. J. Widmark, hvarefter N. tog afsked från docenturen. 1892—93 fungerade han såsom Svenska läkaresällskapets ordförande, och förnyade bevis på detta sällskaps aktning och förtroende erhöll han, i det han utsågs att representera detsamma i Paris 1892 vid Pasteurs jubileum och 1895 vid samme utmärkte vetenskapsmans begrafning. En 1894 till honom af medicinska fakultetens i Uppsala samtliga medlemmar ställd förfrågan, om han vore villig mottaga e. o. professuren i oftalmiatrik, i händelse fakulteten enhälligt skulle därtill kalla honom, besvarade han afböjande. Han vore nämligen redan bunden vid ett uppdrag af fröken Hedvig Hierta att i hufvudstaden inrätta en klinik och poliklinik för ögonsjuka. Dessa anstalter kommo också till stånd 1895 och hafva alltsedan haft N. till föreståndare. Vid sidan häraf har han ägnat sig åt en vidtomfattande privat praktik som ögonläkare. — Bland af honom utgifna skrifter må nämnas: *Recherches ophtalmométriques sur l'astigmatisme de la cornée chez des écoliers de 7 à 20 ans*, hvilken afhandling är införd i »Annales d'oculistique» 1883, *Die netzhautablösung. Untersuchungen über deren pathologischen anatomie und pathogenese* 1887. — Gift 1882 med *Bertha Kleman*, dotterdotter till L. J. Hierta.

Nordenstråle, Olof, riksråd. Född i Lund d. 26 aug. 1683, son af en bland universitetets första professorer *Martin Nordeman* och *Anna Katarina Ehrenborg*. — Med grundlig akademisk bildning, förvärfvad under ledning af sin styffader, prof. J. Lundersten, inskrefs N. 1706 som auskultant i Svea hofrätt och utnämndes, efter att någon tid hafva varit häradshöfding i Lifgedinget af Södermanland, 1721 till assessor i samma hofrätt. 1727 befordrad till revisionssekreterare och insatt som ledamot i lagkommissionen, ägnade han under hela tio år åt kommissionens arbeten den sällsynta flit, som utgjorde ett af de utmärkande dragen i hans karaktär. Utnämnd 1737 till justitiekanslär, inkallades han två år senare efter Hattarnes seger i riksrådet samt efterträdde G. Cronhielm såsom ordförande i lagkommissionen och Carl Gyllenborg såsom Lunds universitets kanslär. Inom rådet tillhörde N. de betänksammare af sitt parti, som sökte stäfja de krigslystnas ifver, och röstade 1741 mot krigsförklaringen mot Ryssland. — Död i Stockholm d. 21 maj 1742, den förste och siste af det namn, han upptagit vid sitt adlande 1719. — Ogift.

Nordenström, Olof Gustaf, grufvetenskapsman.

Född d. 18 sept. 1835 i Åtvids socken af Östergötlands län. Föräldrar: v. häradshöfdingen *Erik Salomon Nordenström* och *Anna Gustafva Norin*. — Student i Uppsala 1854, aflade N. därstädes 1860 bergsexamen och genomgick 1861—62 Falu bergsskola, hvarefter han till sept. 1869 var biträdande grufingenjör vid Åtvidaberg. Efter att sistnämnda år hafva tillförordnats såsom professor i grufvetenskap vid dåvarande Teknologiska institutet, blef han 1878, sedan detta läroverk ombildats och erhållit benämningen Tekniska högskolan, professor därstädes. 1884 kallades han till ledamot af Vet.-akad. Förordnad 1882 till Sveriges kommissarie vid grufutställningen i Madrid, var han under april—juni nämnda år stadd på resor i Spanien. I detta land uppehöll han sig äfven under mars—oktober 1883, då han på ett särdeles erkännansvärdt sätt ordnade och hade vård om den svenska afdelningen på nämnda utställning, där han tillika var juryman. — N., hvilken flitigt anlitades såsom rådgifvande ingeniör i grufbrytning, utöfvade i denna egenskap en banbrytande verksamhet. Han bidrog nämligen i väsentlig mån till det lyckliga förhållandet, att den svenska grufbrytningen i såväl tekniskt som vetenskapligt hänseende alltmer höjde sig, tills den nådde ett tillstånd, fullt jämförligt med hvad motsvarande handtering i utlandet har att uppvisa. Han verkade i detta hänseende dels direkt genom eget personligt arbete, dels indirekt genom af honom utbildade elever, hvilka städse i honom hade en lika kunnig som välvillig rådgifvare. Af N. äro författade en mängd större och mindre afhandlingar, som finnas intagna dels i »Geologiska föreningens förhandlingar», dels i »Jernkontorets annaler» och »Ingeniörföreningens förhandlingar». Dessutom äro af honom utgifna: *Om nitroglycerinhaltiga sprängämnen* 1880, tillsammans med W. Cronqvist; *L'industrie minière de la Suède* 1883, *Om bergshandteringen i Spanien* 1885, m. m. — N. afgick från sin befattning vid Tekniska högskolan 1900 och afled i Åtvid d. 6 sept. 1902. — Gift 1870 med *Margareta Charlotta Clason*.

Nordensvan, svensk-finsk adelsätt, härstammande från en finsk prästsläkt, hvilken förut bar namnet Kettunen, sedermera Alopæus. Med landskamreraren i Nylands och Tavastehus län *Johan Alopæus*, f. 1731, död 1811, upphöjdes släkten i adligt stånd 1772.

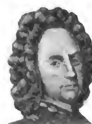

1. **Nordensvan, Carl Otto,**

militär, skriftställare. Född d. 7 april 1851 på Marieberg vid Stockholm. Sonsons son af ofvannämnda Johan Alopæus samt son af generalmajoren *Otto Nordensvan* och *Lovisa Hildegard Roos* från Finland. — N., som 1868 blef underlöjtnant vid Andra (numera Göta) lifgardet, utnämndes 1877 till löjtnant vid generalstaben, där han 1879 befordrades till kapten. Följande år lärare vid Krigshögskolan i krigskonst och krigshistoria, blef han 1888 kapten vid Andra lifgardet, 1889 major vid generalstaben, 1892 chef för Krigshögskolan och öfverstelöjtnant, 1896 öfverste i arméen samt 1900 t. f. och 1901 ordin. chef för Värmlands regemente. Redan 1886 invaldes han till ledamot af Krigsvetensk.-akademien. — N. har utvecklat en omfattande verksamhet såsom skriftställare i krigsvetenskapliga ämnen. Bland hans många arbeten, som alla röja stor beläsenhet och grundlig sakkännedom, äro att nämna: *Öfversigt af Rysslands härorganisation* 1879, *Taktiska uppgifter för hemarbete* 1884, *En vandring öfver slagfälten i Sachsen* 1886, *Värnpligten och inskrifningsväsendet* 1887, det med rätta högt värderade arbetet *Handbok för svenska arméns befäl*, hvari redogöres för svenska arméens organisation, förvaltning och tjänst i fred och i fält, och lämnas handledning vid de förnämsta slag af arbeten, som förekomma under öfningar och i krig. 1:a delen häraf, utarbetad tillsammans med W. E. v. Krusenstjerna, utkom 1879, 2:a delen 1880. Ytterligare äro af honom utgifna: *Vapenslagens stridssätt* 1891, *Kriget och krigsinrättningarna* 1893, *Studier öfver Mainfälttåget 1866* 1894, samt de illustrerade verken *Fransk-tyska kriget 1870—71* 1895, *Krigarlif* 1896, *Finska kriget 1808—09* 1898, *Värmlands regementes historia* 1903. Äfven äro af honom författade en mängd artiklar i »Nordisk Familjebok» samt uppsatser och litteraturanmälningar i tidskrifter, i synnerhet i Krigsvetenskapsakademiens tidskrift. — Gift 1: 1880 med *Ebba Maria Wallenius* och 2: 1904 med *Anna Carlsund*.

2. **Nordensvan, Georg Gustaf,** skönlitterär skriftställare, litteratur- och konstkritiker. Född i Stockholm d. 3 dec. 1855; den föreg. broder. — Efter att ha blifvit student i Uppsala 1874, ingick N. följande år såsom elev vid krigsskolan. Sedan han emellertid på grund af bröstsjukdom måst öfvergifva tanken på fullföljandet af den militära banan, ägnade han sig åt konsten och var 1877—82 elev vid Akademien för de fria konsterna. Samtidigt uppträdde han såsom en lika produktiv som lyckad författare på det skönlitterära området. Skriftställeri blef också hans hufvudsakliga sysselsättning, sedan han lämnat Konstakademien. Redaktionssekreterare vid »Ny illustr. tidning» 1883—86, var han 1885—1902 redaktör af kalendern Nornan. Talrika äro för öfrigt de arbeten, som flutit ur hans penna, bland hvilka här må nämnas å det skönlitterära området: *Framtidsmän* 1877, *I kasern, Sven Svenssons minnen från krigarlifvet* 1878; *Skattsökarne* 1880, *Guido. Ur Bobs efterlämnade papper* s. å.; *I harnesk* 1882; *Penseldrag. Skizzer och studier* 1883; *Skuggspel. Tidsbilder* 1884; konstnärsnovellen *Figge*, 1885; *Lek.* Noveletter, 1887; *Lifsuppgifter* 1887; *Silkeskaninen* en roman i utkast 1894, dramerna *Barnet* 1885; *Efter långa år* 1898; *Den rätte*, 1898 och lustspelet *Fästmanssoffan* 1902. Å det konsthistoriska området har han riktat vår litteratur med flera gedigna arbeten såsom *Svensk konst och svenska konstnärer i nittonde århundradet* 1891—92; *De bildande konsternas historia under nittonde århundradet* 1899—1900; *Carl Larsson, en studie* 1901; praktverket *Gripsholm och dess konstskatter* 1902; *Bildkonsten* 1903 och *Svensk konst från 1700-talets slut till 1900-talets början* 1904. En förträfflig topografisk skildring har N. lämnat öfver Stockholm i det stora illustr. arbetet *Mälardrottningen*, 1896—97. — N:s skriftställarskap hör ingalunda till det mera samtagna slaget. Man skönjer däri i allmänhet den språket otvunget behärskande stilistens fint skurna penna, den skarpsynte iakttagarens lifliga skildringskonst, den sakkunnige och intresserade konstkännarens träffsäkra kritik. På ett särdeles förtjänstfullt sätt, utmärkt genom lefvande intresse för sin uppgift, opartiskhet och sund smak utöfvade han denna å litteratur-, konst- och teaterafdelningen i Aftonbladet 1888—1900, från hvilken tid han som litteraturkritiker verkar i Dagens Nyheter. I bokform utgaf han å detta fält 1900 *I Rampljus. Svenska teaterstudier*. — Gift 1884 med *Anna Fransiska Ekenstierna*.

Nordensvärd, Niklas, krigare. Född d. 29 jan. 1684 i Örebro, där fadern, *Johan Norin*, bruksägare och bergsfogde i Leke bergslag, var boende. — Sonen bestämdes af fadern för bergsstaten och erhöll en därefter lämpad uppfostran, men jublet vid Carl XII:s första segrar öfver ryssarna utöfvade på honom en kraftigare verkan än föräldrarnas önskningar, hvarför han 1701 begaf sig till svenska högkvarteret i Lais, några mil från Dorpat, och erhöll plats såsom sergeant vid Västmanlands regemente. Med karolinsk manhaftighet deltog han sedan i Carl XII:s alla fälttåg och därunder förefallande slaktningar, belägringar, marscher och skärmytslingar, samt blef mer än en gång svårt sårad. Före slaget vid Pultava hade N. uppsikt öfver arbetet i approcherna därstädes och fick, när fienden närmade sig svenska lägret, befallning att kasta honom tillbaka. N. verkställde den gifna ordern skyndsamt och med eftertryck men erhöll ej mindre än sju svåra blessyrer och blef liggande såsom död på valplatsen. Af ryssarna plundrad in på bara kroppen, återvaknade han på tredje dagen till medvetande och släpade sig fram till ryska öfverbefälhafvaren Scheremetjeffs tält, samt gaf sig fången. Han fördes genast till Ryssland, där han sedan fick dela sina olyckskamraters lott att gifva glans åt tsarens triumftåg, samt flyttades från det ena stället till det andra, tills han slutligen, efter att två gånger ha vistats i Moskwa, för tredje gången ditflyttades och stan-

nade där. I den gammalryska metropolen tillvann han sig stort förtroende af en förnäm och rik ryss, som gjorde honom till lärare för sina söner och vid sitt frånfälle förordnade honom till deras förmyndare. Med en faders omtanke och samvetsgrannhet sörjde N. för sina myndlingars bästa och utskiftade till hvar och en hans egendom, när befrielsens timme ändtligen slagit och han 1722 fick återvända till Sverige. Här undfick han genast majorsfullmakt vid sitt forna regemente, men tog redan 1727 afsked, då han erhöll öfverstelöjtnants rang och adlades med namnet *Nordensvärd.* Död d. 2 nov. 1762. — Gift 1725 med *Anna Ekebohm.*

Nordevall, Erik, mekaniker, kanalbyggare.

Född d. 2 juli 1753 i Öfver-Kalix socken af Norrbottens län, där fadern, *Jonas Nordvall*, var kyrkoherde. — Sonens håg för matematiska och mekaniska studier röjde sig redan under hans skolgång i Luleå, och utbildades, sedan han 1770 blifvit student i Uppsala, under ledning af professor Meldercrentz. Inskrifven 1774 som auskultant i Bergskollegium, antogs han 1775 till byggmästare vid Hjälmare slussverk och erhöll 1778 det viktiga uppdraget att hafva inseendet öfver Strömsholms kanalbyggnad, en anställning, hvilken han bibehöll till 1784. Under tiden utnämndes han till undermasmästare i Västerbergslagen och till geschworner samt emottog 1784 styrelsen öfver Eskilstuna fristad, där han var ordningsman 1787—99. Af direktionen för Elfdals porfyrverk kallades han 1788 att utföra de mekaniska inrättningarna för stenens upphämtande samt utse plats för nya anläggningar Redan 1790, alltså ännu icke fyrtio år gammal, erhöll N. af Brukssocieteten en lifstidspension, dels såsom belöning för ett sitt arbete: ***Afhandling om mekaniken, med tillämpning i synnerhet till bruk och bergverk***, hvars första del han då inlämnat, men som trycktes först 1800, dels för att sättas i tillfälle att såsom bergsmekaniker uppgöra planer och handleda studerande i antydda vetenskapsgren. Då frågan om Vänerns förening med Västerhafvet åter med allvar upptogs, ingaf N. en plan till den nya kanal- och slussbyggnaden vid Trollhättan och ditflyttade 1795, att som ledare utföra det viktiga arbetet. Efter fem år, (d. 19 aug. 1800), stod den nya kanalen färdig och segelbar, en ärofull minnesvård af byggmästarens snille och skicklighet. Bland de många vackra byggnadsverk, N. dels förut, dels sedermera utförde, tillåter utrymmet oss endast nämna: de storartade fördämningarna vid Dannemorasjön, Signildskärs hamnbyggnad, konstbyggnaderna vid Falu grufva, Kumo kanalanläggning i Finland, uppsättningen och ordnandet af Carl Gustafs gevärsfaktori med dess vattenverk och maskinerier, Södertelje kanals afvägning och grundläggning m. m. Så utmärkta förtjänster saknade ej sitt erkännande. 1801 utnämndes N. till kaptenmekanikus och 1816 till öfverstlöjtnant vid flottans mekaniska kår. Vet.-akad., Fria konst. akad. och Landtbr.-akad. tillägnade sig honom såsom ledamot. 1816 tilldelades honom adlig sköld, då han antog namnet *Nordevall.* Efter hans död, d. 2 maj 1835, lät Vet.-akad. öfver honom slå en minnespenning. — Gift 1785 med *Fredrika Branting.*

1. **Nordforss, Carl Gustaf,** militär, teaterförfattare.

Född i Malingsbo kapellförsamling i Dalarne d. 2 aug. 1763. Föräldrar: brukspredikanten, sedermera kommministern i moderförsamlingen Söderbärke, *Anders Nordfors* och *Elisabet Arosén.* — Sonen erhöll af fadern en sorgfällig undervisning i hemmet men måste, i saknad af tillgångar, söka sig en väg till utkomst, innan han hunnit till akademien. I Stockholm, dit han anlände 1785, begynte han sin bana såsom accisskrifvare vid tullverket. Själf en väl begåfvad vän af skönlitteratur och konst, fann han stort behag i den bekantskap, han lyckades knyta med flera af den tidens mest framstående män inom antydda områden, såsom Thorild, Lidner, Kraus m. fl. N., som när kriget 1788 utbrutit, i ett skaldebref till konungen anhållit att få deltaga däri såsom volontär, fick denna sin anhållan beviljad. Anställd som volontär vid artilleriet, gynnades han af G. M. Armfelt, som gjorde honom till auditör vid Nylands regemente och kort därpå till öfverauditör vid de trupper, som under Armfelts befäl sammandragits mot norska gränsen. Det första mera allmänt kända prof på sin poetiska begåfning och fina språkbehandling gaf han 1788 under sin vistelse i Finland. Det var betitladt *Ord till svenska armén.* Följande år, då han bl. a. var anställd som Armfelts adjutant i affären på Elgsjö, gjorde han sig ytterligare känd inom den vittra världen genom sin *Sång öfver Balzar Horn*, som af Svenska akademien belönades med dess stora pris. Efter krigets slut tjenstgörande som regementskvartermästare, blef han 1794 kapten vid Göta garde och 1798 major vid samma regemente. Efter att redan samma år ha tagit afsked, anställdes han i generalstaben, blef 1802 öfveradjutant hos konungen, 1812 öfverstlöjtnant i armén och erhöll 1815 öfverstes namn, heder och värdighet. Död i Stockholm d. 27 juli 1832. — Under åren 1790—1818 var N. andre direktör först för dramatiska teatern och från 1799 vid lyriska scenen. Inom litteraturen har han också egentligen vunnit sig ett namn genom arbeten för teatern. Bland dessa märkas i synnerhet *Tanddoktorn* 1800, ***Föreningen***, tillfälligletspjes 1815, en mängd öfversättningar och bearbetningar, hvaribland »Oedipe i Athen», »Cendrillon», »Don Juan», »Lilla matrosen», »De begge arrestanterna», »Målaren och modellerna», »Kalifen i Bagdad», »Aline» m. fl. Han har dessutom skrifvit en af Svenska akademien med dess stora pris 1810 belönt *Sång öfver Sveriges kronprins Carl August*, samt en af samma akademi 1822 belönt moralisk afhandling, kallad *Vilian* och som medarbetare lämnat bidrag till Journal för Litteratur och Teater, Allmänna Journalen, Anmärkaren o. s. v. Bland hans

mindre skrifter torde särskildt förtjäna omnämnas satiren *Om judarnas företräde, välde och lycka*, 1815. — Gift 1: 1795 med *Hedvig Koerner* och 2: 1804 med *Katarina Vilhelmina Weström*.

2. **Nordforss, Erik Ulrik,** militär, skriftställare. Född i Malingsbo den 31 juli 1771; den föreg. bror. — Liksom brodern undervisades N. af fadern i hemmet och ämnade gå prästvägen men ändrade beslut samt anställdes 1789 såsom kornett vid Lifkosackerna, en då nyss upprättad paradkår på hundra man. Tillika kommenderad som adjutant hos general Armfelt, deltog han i ryska kriget och placerades, sedan den dyrbara kosackkåren efter krigets slut blifvit upplöst, 1790 såsom löjtnant på Göta garde. Här befordrades han vidare 1795 till kapten men började vid samma tid skrifva i politik och ådrog sig därigenom den d. v. regeringens ovilja. Så hade han åtskilliga, för vederbörande obehagliga, saker att anföra i ströskrifterna *Ett klart begrepp om lag och rätt*, 1792, *Är begäret till välde naturligt hos människan?* 1794 samt *Omdöme öfver k. förordningen om yppighet*, s. å. 1797 började han utgifva en tidning, *Telegrafen*, som mottogs med mycket bifall och lästes med nöje, men denna indrogs 1798. Såsom ersättning åt prenumeranterna utkommo 1798—99 de blandade samlingarna *Arnion, Bukoleon och Giganteon*. Hans 1800 utgifna *Samlade skrifter* rönte ogillande kritik i G. A. Silfverstolpes »Journal för svensk litteratur». Hans ställning hade emellertid genom hans skriftställeri så försvårats, att han ansåg sig ej böra längre tjäna kvar som militär. Han begärde därför och erhöll utan svårighet sitt afsked 1800 och ägnade sig därefter uteslutande åt författarskap. Sistnämnda år offentliggjorde han skriften *Finnes här en nationalcharakter i Sverige?* och 1802 *A·B·C·D i omvänd ordning eller Lexikon för dagen*, som genast annammades af censuren och högtidligen brändes. Han öfversatte sedan en del stycken för teatern och utgaf 1805 *Nytt svenskt och fransyskt handlexikon*, vid hvars utarbetande dock äfven andra pennor varit verksamma. N. afled i Stockholm d. 8 maj 1806, trettiofem år gammal. — Gift med *Carolina Wallström*.

1. **Nordgren, Carl Vilhelm,** porträttmålare. Född i Stockholm 1804. Föräldrar: urmakaren *Gustaf Daniel Nordgren* och *Anna Maria Engström* — N:s fattigdom mer än egentlig musikalisk begåfning föranledde honom att i ungdomen söka sin utkomst som musiker, därvid han likväl stannade på den anspråkslösa platsen af trumpetare vid Lifgardet till häst. Däremot lågo hans anlag obestridligen åt teckningskonsten, hvari han erhöll undervisning vid Målareakademien, under det Westin åtog sig att blifva hans lärare i porträttering och oljefärgsmålning. Under denne beskyddares hägn vann han för en tid ett icke alldeles oförtjänt rykte som lycklig porträttör men undanträngdes snart af större förmågor och sysselsatte sig på senare åren med att kopiera andra mästares arbeten. — Död i Stockholm d. 9 jun. 1857. — Gift med *Johanna Amalia Ranthell*.

2. **Nordgren, Axel,** landskapsmålare. Född i Stockholm d. 5 dec. 1828; den föreg. son. — N. genomgick Konstakademien i Stockholm och begaf sig 1851 med understöd af dåvarande kronprinsen till Düsseldorf, där norrmannen Gude vid denna tid samlade omkring sig en skara unga konstnärsämnen från de skandinaviska länderna. Under denne mästares ledning fortsatte han här flitigt sina studier, mellan det han flera gånger i Gudes sällskap företog studieresor till Norden. Han förblef emellertid bosatt i Düsseldorf och fann för sin pensels alster tacksamma afnämare, icke blott i Sverige och Norge, utan äfven i andra länder, England, Belgien och Tyskland. I Sverige kallades N. 1868 till ledamot af Konstakademien. Motiv för sina taflor hämtade han ofta ur Nordens fjällnatur, men framförallt ägde han en afgjord kärlek för skärgården med dess disiga luft, nakna klippor samt fattiga, röda och grå stugor. Af hans arbeten befinna sig fyra i Nationalmuseum, nämligen *Landskap i Westfalen, Norskt kustlandskap, Höstlandskap och kustlandskap med stugor*. Vidare må nämnas *Parti från Jöringefjord, Vinterlandskap i aftonstämning, Vattenfall i Romsdalen, En sommardag vid kusten, Månuppgång vid svenska kusten*. Död i Düsseldorf d. 12 febr. 1888. — Gift 1857 med *Mariane Natalie Löchen* (från Norge).

Nordin och **af Nordin.** Adliga ätter, härstammande från *Carl Nordin*, född 1712 död 1773 som kyrkoherde i Bygdeå i Västerbotten. Af hans båda söner adlades den äldre, *Johan Magnus* — se N. 1. — 1788 under namnet *af Nordin* och erhöll 1800 friherrlig värdighet. Den yngres, biskopen — *Carl Gustafs* — se N. 2 — barn blefvo 1807 adlade och adopterade å sin farbroders adliga nummer. Båda ätterna äro nu utslocknade, den friherrliga redan 1850 och den adliga 1874 å svärdssidan.

1. **Nordin, Johan Magnus af,** ämbetsman. Född i Stockholm d. 16 juni 1746. Föräldrar: sedermera kyrkoherden *Carl Magnus Nordin* och *Margareta Stechsenia*. — N. inskrefs 1763 som student i Uppsala och antogs, efter tre års akademiska studier och sedan han utgifvit och försvarat en disputation, till auskultant i Svea hofrätt 1766. Trenne år därefter befordrad till vice fiskal och vice häradshöfding, förordnades han 1769 att på advokatfiskalsämbetets vägnar öfvervaka några ransakningar i Dalarne med åtskilliga personer, tilltalade för upprorsförsök, och utnämndes till landssekreterare i Gäfleborgs län 1770. Efter ytterligare fyra år erhöll han fullmakt som häradshöfding i Gästriklands domsaga, blef 1777 lagman i Västmanland och adlades 1788 under namnet *af Nordin*. 1790 utnämndes han till landshöfding i Stora Kopparbergs län. På konungens befallning

förestod han 1792 under riksdagen i Gäfle landshöfdingeämbetet i Gäfleborgs län. Vid Gustaf IV Adolfs kröning 1800 upphöjdes han till friherre samt erhöll på begäran afsked från sitt landshöfdingeämbete 1812. De senare åren af sin lefnad sysselsatte han sig med vården af sina bruks- och landtegendomar och kallades, såsom ansedd landtbrukare, till hedersledamot af Landtbruksakademien 1822. Död på Forsbacka i Gästrikland d. 15 mars 1825. — Konung Gustaf III, hvilken befordrat hans fortkomst, var han på det innerligaste tillgifven och deltog stundom i de hemliga rådslag, i hvilka konungen inlät sig med sina politiska vänner. Efter Gustafs död öfverflyttade han sin undersåtliga tillgifvenhet på sonen, som också å sin sida var honom bevågen. — Gift 1: 1772 med *Sara Lovisa Indebetou* och 2: 1801 med *Beata Charlotta Rosenborg.*

2. **Nordin, Carl Gustaf,** biskop, historisk samlare, politiker. Född i Stockholm d. 2 jan. 1749; den föreg. broder. — Student i Uppsala 1763 och tio år därefter, 1773, promoverad fil. magister, förordnades N. 1774 till docent i filosofiska fakulteten med gotiska antikviteterna till ämne och befordrades året därefter till eloqu. et poes. lektor i Hernösand. Han hade då äfven två år varit anställd vid universitetets bibliotek. Historien hade alltid utgjort hans älsklingsvetenskap, såsom framgår redan af titeln på hans under den ryktbare Johan Ihres presidium försvarade gradualdisputationen *Monumenta svio-gothica vetustioris aevi falso meritoque suspecta,* där källorna för Sveriges historia underkastades en grundlig vetenskaplig kritik. Redan tidigt började han ock göra samlingar af handskrifter rörande Sveriges historia. Med anledning häraf och på förslag af bibliotekarien Gjörwell kallades han af k. Gustaf III 1782 till Stockholm för att samla och utarbeta ett »Corpus diplomaticum». Under det personliga förhållande, som härvid uppstod mellan honom och konungen, upptäckte den senare i N. icke blott en man af lärdom och snille utan äfven ett villigt verktyg för sina politiska afsikter. Vedermälen af den kungliga nåden började ock genast att flöda. 1786 kallades N. till en af de första ledamöterna af såväl Svenska akad. som Vitt. hist. och ant. akad. och utnämndes, sedan han s. å. låtit prästviga sig, till pastor i Skellefteå, med bibehållande af lektoratet i Hernösand. Den 1 nov. 1786 utfärdades den af N. författade instruktionen för en ecklesiastik beredning, hvari han själf inträdde och blef till den grad den ledande viljan, att han nästan kunde anses såsom minister för kyrkliga ärenden. Samma år blef han vald till ledamot af prästeståndet för Hernösands stift och verkade vid riksdagen nitiskt och med stor förmåga för konungens planer. Hos Gustaf III personligen täflade han om inflytandet med biskop Wallqvist, en man af samma förmåga och samma anseende hos ståndsbröderna som han själf, och med hvilken han skiftesvis stod högst i konungens ynnest ända till 1789, då Wallqvist med sina glänsande egenskaper förstod att på ett mera varaktigt sätt åt sig eröfra första platsen i konungens förtroende. Detta gjorde, att N. efter regeringsförändringen 1789, i hvars planerande han ifrigt deltagit vid hos konungen hållna konferenser, förbigicks vid tillsättandet af ledamöterna i såväl Allmänna ärendenas beredning som den särskilda ecklesiastikexpedition, som då inrättades. Denna motgång kändes för honom så mycket bittrare, som han tagit verksam del i genomförandet af antydda administrativa reformer och haft skäl anse sig som självskrifven ledamot af det sistnämnda offentliga verket. Emellertid började hans inflytande åter efter hand stiga, och i mars 1792, helt kort före mordattentatet mot konungen, kallades han att deltaga i Rikets allmänna ärenders beredning och omedelbart därefter till ledamot af finanskonseljen, men fick liksom monarkens öfriga politiska vänner genast efter konungens död röna den nya regeringens ovilja. Redan i juli s. å. återsändes han till Hernösand, att inträda i utöfningen af sitt lektorsämbete, och fortfor därmed de följande åren. Vid Gustaf IV Adolfs inträde till regeringen uppgick likväl ånyo hans lyckas sol. Befordrad till teologie lektor 1797, erhöll han följande året transport från Skellefteå till Nora mera välbelägna prebendepastorat. Vid riksdagen i Norrköping 1800 erhöll han plats i hemliga utskottet och lyckades genomdrifva sin plan till bankens stärkande. Vid konungens kröning s. å. blef han teol. doktor och 1805 biskop i Hernösand. I denna egenskap vann han allmänt erkännande för sitt nit om kyrkan och undervisningen samt visade särskildt intresse för religionsväsendets ordnande bland lapparne. — Självskrifven ledamot af prästeståndet vid 1809 och 1810 års riksdagar, var han vid båda ledamot af konstitutions- och hemliga utskotten. 1807 hugnad med adlig värdighet för sina barn, hvilka introducerades å sin farbroders nummer å riddarhuset, afled N. på sin egendom Stenhammar vid Hernösand den 14 mars 1812. — I Svenska akad. författade han, alltifrån dess stiftelse, 1786, till 1811 de minnesteckningar, som enligt akademiens statuter skola årligen uppläsas öfver någon namnkunnig svensk man. Hans efterlämnade särdeles omfattande och värderika handskriftssamlingar inköptes 1814 af kronprinsen Carl Johan och skänktes till Uppsala bibliotek, där de jämte de Palmsköldska samlingarna utgöra den rikaste källan för forskare i fäderneslandets historia. — Gift 1: 1776 med *Anna Katarina Högström;* 2: 1788 med *Anna Sofia Nenzén* och 3: 1795 med *Margareta Elisabet Claësson.*

3. **Nordin, Carl Johan af,** ämbetsman, politiker. Född 1785; den föreg. brorson och son af N. 1 i hans första gifte. — N. tillhörde i yngre år militärståndet och började 1802 sin bana såsom kornett vid lifhusarerna eller lifgardet till häst. Efter fyra tjänsteår befordrades han 1806 till löjtnant och blef 1809 ryttmästare men erhöll s. å. på egen begäran

afsked med titel och rang af öfverstlöjtnant. Han drog sig därefter tillbaka till privatlifvet och öfvertog på arrende en större egendom i Norra Sverige, där han förvärfvade ett välförtjänt rykte som ovanligt skicklig och driftig landthushållare. Samtidigt väckte han uppmärksamhet vid riksdagarna som ledamot af statsutskottet vid 1815, 1817—1818 och 1823 års riksdagar samt var jämväl ledamot af 1822 års statsrevision. 1825 statssekreterare för krigsärendena, inkallades N. den 16 jan. 1828 i statsrådet och visade sig genom sina inflytelserika förbindelser inom riksdagen ytterst skicklig att verka för regeringens afsikter samt vann snart i ovanlig grad Carl XIV Johans öra. Redan 1831 afgick emellertid N. från sin post i statsrådet och blef president i bergskollegium. På denna post befordrade han friheten i bergsnäringen och har förtjänsten att hafva stiftat bruksägarnes hypoteksförening. Vid 1834—35 års riksdag, då N. var ordförande i bankoutskottet, verkade han ifrigt för regeringsförslaget att inrymma konungen makt i riksbankens styrelse, men 1839 kom det till brytning mellan Carl XIV Johan och N., hvilken då tog afsked från sin tjänst. I stället anknöt han de förbindelser med oppositionens män, C. H. Anckarsvärd, J. W. Sprengtporten, W. F. Tersmeden, m. fl. hvilka i tidens press betecknades som »koalitionen» och uppgåfvos åsyfta att drifva Carl Johan att afsäga sig kronan till förmån för sin son, kronprinsen Oscar. Oppositionen behärskade ock utskottsvalen i alla stånd vid 1840—41 års riksdag och N. insattes ånyo som ordförande i bankoutskottet. Han väckte ock stort uppseende genom sin motion, att hela mantalsräntan, eller åtminstone den del häraf, om hvars utgörande ej fattats formligt riksdagsbeslut, skulle upphöra att debiteras. Då motionen emellertid blef efter en häftig debatt afslagen, utan att ens remitteras till utskott, och oppositionens kraft hämmades genom motstånd från adeln och prästerskapet, kullnade N:s ifver och drog han sig mer och mer tillbaka från det aktiva riksdagsspelet. Efter riksdagens slut lämnade han de offentliga angelägenheterna åt sitt öde, ägnande sig åt skötseln af sin egendom Forsbacka i Gästrikland, där han afled d. 8 juni 1850. — Gift 1810 med *Margareta Fredrika Falck.*

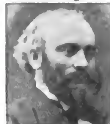
Nordin, Johan Gabriel, boktryckare. Född i Hedemora d. 5 febr. 1835. Föräldrar: häradsskrifvaren *Per Johan Nordin* och *Anna Catharina Norman.* — N. intager ett af de främsta rummen bland dem, som i senare tid arbetat på boktryckerikonstens höjande i vårt land. I fullaste mening en

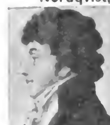
sjelfmade man, började han femtonårig sin bana såsom lärling i Isaac Marcus' tryckeri i Stockholm. Konstförvandt 1855, blef han några år därefter föreståndare för Typografiska föreningens tryckeri och öfvertog 1861 detsamma för egen räkning. Då emellertid materielen var ringa och N:s ekonomiska resurser ganska begränsade, sålde han redan 1865 officinen och vann samma år anställning som faktor vid firman P. A. Norstedt & söners ansedda boktryckeri, hvilken befattning han innehade ända till sin död. I juni 1869 utgaf han profnumret af *Nordisk boktryckeritidning,* som sedan fortgick med nio årgångar. Redan hans anmälan i profnumret ådagalägger hans varma intresse för sitt yrke. »Vi hafva,» yttrar han däri, »genom utgifvandet af en för de nordiska länderna gemensam tidskrift velat försöka åstadkomma samverkan mellan i saken intresserade män för att bland de till stor del så vidt från hvarandra skilda utöfvarne af boktryckerikonsten sprida kännedom om hvad som af vikt inom och utom dessa länder gjorts och göres för utvecklingen och förkofran af denna konst och därmed sammanhängande industrigrenar.» Tidskriften, som utkom en gång i månaden, upptog ämnen, hörande till boktryckerikonsten, följde med uppmärksamhet dess framsteg i främmande länder, och behandlade frågor om associationer, understödskassor och åtgöranden för arbetarnas intellektuella utbildning. Under loppet af flere år fortgick äfven i tidskriften den värdefulla afhandlingen af öfverbibliotekarien Klemming »Försök till historia om boktryckerikonsten». Tillika förekommo däri särdeles intressanta meddelanden om boktryckerisocietetens verksamhet från början af nittonde århundradet. Emellertid upphörde tidskriften med decembernumret 1877. N. hade äfven funnit tid till författande af en svensk ordbok med angifvande af ordens härledning, hvilket arbete han 1870 anonymt utgaf. — Länge hade behofvet af en handbok i boktryckerikonsten gjort sig kännbart i vårt land, enär det af boktryckaren Fahlgrén i Askersund 1853 utgifna arbetet i den vägen icke längre motsvarade tidens ökade anspråk. Efter de bästa källor och med ledning af sin egen stora erfarenhet utarbetade N. sin i sitt slag utmärkta *Handbok i boktryckerikonsten,* som utkom 1880. Till boktryckerikonstens fyrahundraårsfest i Stockholm utgaf N. 1883 i förening med öfverbibliotekarien Klemming första delen af *Svensk boktryckerihistoria 1483—1883 med inledande allmän öfversikt,* af hvilket arbete andra delen utkom 1884. Det prydligt utstyrda och omsorgsfullt utarbetade verket utgör en vacker och varaktig minnesvård af fyrahundraårsfesten. Den allmänna öfversikten, som inleder arbetet, utgör en utvidgning och omarbetning af en del utaf N:s förenämnda »handbok» och är i hufvudsak grundad på två senare arbeten af Faulmann och Lorck. Den återstående delen af verket innefattar Klemmings skrift »Boktryckerierna i Sverige» en öfverarbetning och fortsättning af författarens förut utgifna arbete i samma väg. — N. ådagalade stort intresse och liflig nitälskan för den i hufvudstaden befintliga Typografiska föreningen samt var 1859—64 dess skattmästare och 1872—76 dess ordförande. För sina förtjänster om den svenska boktryckerikonstens utveckling erhöll N. strax efter förenämnda sekularfest af konungen medaljen Litteris et artibus. Det ansträngande arbete, den aktade mannen ålade sig, nedlade honom emellertid på sjukbädden, där döden träffade honom den 23 sept.

1886. — Gift 1861 med *Selma Celinda Olivia Christiansson.*

Nordling, Ernst Viktor, rättslärd, universitetslärare. Född i Stockholm d. 25 april 1832. Föräldrar: sedermera kontraktsprosten och kyrkoherden i Edebo *Johan Nordling* och *Fredrika Zenius.* — Student i Uppsala 1849, blef N. 1856 juris utriusque kandidat. Förordnad 1859 till docent i svensk civilrätt och romersk rätt vid Uppsala universitet, utnämndes han s. å. till vice häradshöfding och förordnades under årets lopp till adjunkt i romersk rätt och svensk allmän rätt vid bemälda universitet. Utnämnd 1867 till professor i romersk rätt, juridisk encyclopedi och rättshistoria, begärde och erhöll han följande år förflyttning till professuren i svensk civilrätt, hvilken lärostol då blifvit ledig genom dess dittillsvarande innehafvares, professor Olivecronas, utnämning till justitieråd. Vid Lunds universitets tvåhundraårsfest 1868 kreerades han till juris utriusque doktor och fick äfven 1893 mottaga diplomet såsom hedersdoktor inom filosofiska fakulteten i Uppsala. — N:s vetenskapliga verksamhet var betydande och har utöfvat icke ringa inflytande på svensk lagstiftning och rättspraxis. Bland hans talrika skrifter må nämnas: *Om servituter enligt svensk lag* 1859, *Om remedia juris enligt svensk lag,* införd i Upps. univers. årsskrift 1863, äfven utkommen i separattryck, *Om res fungibiles och därmed sammanhängande ämnen,* likaledes intagen i nämnda årsskrift och utgifven i separattryck 1867, *Om preskription enligt svensk allmän förmögenhetsrätt* därsammastädes 1877, *De nye lagfarts- och inteckningslagarna med tillhörande författningar utlagda,* jubelfestskrift 1877, samt *Förhandlingar om rätt i förmögenhetsrättsliga saker och bevisbördans fördelning mellan stridiga parter* 1886. »Anteckningar efter professor E. V. Nordlings föreläsningar,» hafva tid efter annan utgifvits af juridiska föreningen i Uppsala och delvis utkommit i nya upplagor. Dessa föreläsningar beröra ärfdabalken, boskillnad och behandling af död mans bo samt svenska civilrättens »allmänna del». — N., som äfven var en verksam kommunalman, afled i Uppsala d. 25 jan. 1898. — Gift 1860 med *Engla Charlotta Josefina Östling.* — N:s brorson *Johan,* född i Uppsala d. 20 okt. 1863, son af professorn i österländska språk därstädes *Johan Theodor Nordling* och *Sofia Charlotta Lindahl* och student i Uppsala 1881, har från 1886 ägnat sig åt publicistisk verksamhet i Stockholm och är från 1887 redaktionssekreterare i veckotidningen »Idun». N. har äfven uppträdt som skönlitterär författare med berättelsesamlingarna *Ralf Frese* 1883, *Dolce far niente* 1884, *Kvinnor* 1888, romanerna *Vera* 1885 och *Ett storstadsbarn* 1890, diktsamlingar och öfversättningar, m. m. Han är sedan 1902 gift med *Gerda Rahmberg.*

Nordmarck, Zakarias, fysiker och astronom. Född i Luleå d. 29 okt. 1751. Föräldrar: komministern *Hans Nordmarck* och *Maria Plantin.* — Vid sexton års ålder åtföljde N. en äldre broder till Uppsala, där han i synnerhet vinnlade sig om matematiken, under det han för sitt uppehälle måste offra sin mesta tid åt andras undervisning. Följande året begaf han sig till Stockholm, aflade därstädes landtmäteriexamen och blef 1769 t. f. inspektor för mått och vikt. Studerade emellertid alltjämt flitigt, aflade i Uppsala filosofie kandidatexamen 1775 och emottog såsom primus lagerkransen vid promotionen följande året. Kort därefter förordnad till astronomie docent i Uppsala, utnämndes han 1782 till astronomie observator och året därpå till professor i fysik vid universitetet i Greifswald. Ehuru han trifdes tämligen väl vid det främmande universitetet, sökte han dock och erhöll 1787 den fysiska lärostolen i Uppsala och innehade den oafbrutet i fyrtio år. Såsom lärare och vetenskapsman åtnjöt han stort anseende, och hans berömliga förtjänster i bägge dessa fall blefvo på flera sätt och från flera håll erkända. 1784 kallades han till ledamot af Vet.-societ. i Uppsala, blef 1786 ledamot af Vet.-akad., 1822 af Philos. Society i Filadelfia o. s. v. The Society for the encouragement of Arts i London och Svenska Järnkontoret tilldelade honom sina belöningsmedaljer i guld, och Marin-departementet i S:t Petersburg öfverlämnade till honom en penningbelöning för en hans afhandling *Principes d'une nouvelle théorie de la Résistance des Fluides* 1808. Utom denna har N. författat en myckenhet disputationer, åminnelsetal och afhandlingar i sin tids vetenskapliga journaler. — Död i Uppsala d. 26 juli 1828, sedan han vid promotionen året förut emottagit jubelkransen. — Gift med *Kristina Elisabet Bergsten.*

Nordqvist, Per, landskapsmålare. Född omkring 1770 antogs N. till elev vid Konstakademien och gjorde där så utmärkta framsteg, att han invaldes till agrée och 1801 af Gustaf IV Adolf erhöll ett reseunderstöd för att besöka Italien. Bland lärarna vid konstakademien var det i synnerhet Elias Martin, som utöfvade inflytande på det unga konstnärsämnet. Behjälplig denna mästare vid färgläggning af hans akvarellutsikter, tillägnade han sig till den grad hans manér, att hans egna utsikter i vattenfärg erbjuder en förvillande likhet med de Martinska. Under sin vistelse i Paris, dit han anlände 1802, studerade han under historiemålaren Regnault, men ägnade sig förnämligast åt landskapsmålningen. En stor vy af S:t Cloud, som han målade under sin Pariservistelse, väckte i synnerhet hans samtids uppmärksamhet och finnes liksom flere andra af hans arbeten i Bondeska samlingen på Säfstaholm. Om hösten 1804 anlände han till Rom men ådrog sig där en elakartad frossfeber, som i förening med ett bröstlidande utsläckte hans lif, i Neapel, i november 1805. — En konstkritiker yttrar om den tidigt bortgångne konst-

nären: »N. ägde obestridligen snille, åtminstone mycken kvickhet men hann ej utbilda sig. I hans forsscener tyckes Everdingen hafva föresväfvat honom; hans oljetaflor, hvilka äro skäligen få, vittna om en ännu mycket outvecklad förmåga i färgens behandling. Hans teckningar, t. ex. de öfver ett af fru Lenngrens stycken, visa som vi tro, bättre hvad han var, eller rättare kunnat blifva» (N. Arfwidsson: Frey 1841). Hans efterlämnade *Handteckningar* finnas till större delen utgifna i facsimile dels i 3 häften, dels i Boyes »Magazin.»

Nordqvist, Johan Conrad, musiker, orkesterdirigent. Född d. 11 april 1840 i Vänersborg. Föräldrar: hautboisten *Olof Nordqvist* och *Carolina Lindqvist.* — Endast åtta år gammal antagen till elev vid Västgöta-Dals regementes musikkår, åtföljde N. regementets kommendering till Fyen under dansk-tyska kriget 1848. Året därpå godkändes han som »spel i nummer». I denna egenskap kvarstod han blott till 1855, då han »i anseende till ovanlig skicklighet» erhöll hautboists namn, heder och värdighet. Elev följande år vid Musikaliska akademien, fick han anställning som förste violinist i Ladugårdslandsteaterns orkester. 1859 blef han altviolist i hofkapellet och 1862 musikanförare vid K. teaterns ballett. I den examen, han 1866 aflade vid akademien såsom organist, musikdirektör och musiklärare vid högre läroverk erhöll han ej mindre än 66 betyg, det högsta antal, som i examen vid akademien dittills utdelats. Han blef nu musikdirektör vid Jönköpings regemente, sedermera äfven vid Marinregementet. Sin rika begåfning och mångsidiga musikaliska bildning hade han här tillfälle ådagalägga och kunde icke undgå att väcka sina elevers förvåning, då han, såsom ibland hände, tog instrumentet från deras mun och själf blåste för dem. Synnerlig förtjänst inlade N. genom att på ett utmärkt sätt ombilda musikkåren vid förstnämnda regemente. Under ett 1867—68 med statsunderstöd företaget besök i utlandet uppehöll han sig i Dresden och Berlin, och hade i förstnämnda stad tillfälle att uppvisa sina kompositioner för Julius Rietz, den bl. a. för sin skarpa kritiska förmåga kände föreståndaren för konservatoriet därstädes. N. blef 1870 ledamot af Musikaliska akademien, 1875 organist i Storkyrkan, 1876 kormästare vid k. lyriska scenen, 1879 andre samt 1885 förste kapellmästare och hofkapellmästare samt öfvertog följande år ledningen af Musikföreningen. 1888 öfvertog han genom kontrakt med regeringen Operans bildning, men i följd af ogynnsamma omständigheter råkade Operan efter hand i särdeles brydsam ställning, hvarför N. 1892 lämnade denna sin befattning. Samtidigt utnämndes han till första hofkapellmästare. Redan 1889 hade han lämnat dirigentskapet vid Musikföreningen. N. var 1894—97 ledamot af den kommitté, som hade att utarbeta musik till svenska mässan. Han hade föröfrigt varit musiklärare vid Nya elementarskolan och Gymnasium 1868—74 samt harmonilärare vid Konservatoriet 1870—72 äfvensom 1880. — N. har äfven gjort sig fördelaktigt känd såsom exekverande musiker. I synnerhet har han på konserter uppträdt i stråkkvartetter, där han helst skött altviolpartiet. Såsom kompositör har han utvecklat icke ringa verksamhet. Så har han dels komponerat, dels instrumenterat baletten *i Skottland* äfvensom flere stycken eller inlägg såväl för baletter som operor. Vidare äro af honom utgifna pianokompositioner samt visor med text ur »Finska toner». Bland åtskilliga självständiga orkestersaker af honom är i främsta rummet att nämna den allmänt beundrade, djupt anslående *Sorgmarschen vid Carl XV begrafning.* — Gift 1862 med *Betty Ekberg.*

Nordstedt, Carl Fredrik Otto, botanist. Född i Jönköping den 20 jan. 1838. Föräldrar: fältläkaren *Carl Peter Ulrik Nordstedt* och friherrinnan *Beata Sofia Palmstierna.* — Efter att 1856 hafva aflagt studentexamen i Lund, ägnade N. sig till en början åt studier för läkarebanan. Hans håg för botaniska forskningar var emellertid så stark, att dessa snart kommo att helt upptaga honom, och dennas riktning är i väsentlig grad att tillskrifva algologen J. G. Agardhs inflytande. Att börja med gjorde han till föremål för inträngande studier den äfven i systematiskt hänseende ofullständigt kända algordningen Characeæ, hvaraf frukten blef en serie publikationer, hvarjämte han tillsammans med L. J. Wahlstedt utgaf *Characeæ Scandinaviæ exsiccata,* 3 fasci. 1871—74. Sedermera utsträckte han sina specialstudier till i det närmaste alla afdelningar af sötvattensalgerna, så att han i fråga om deras kännedom kan sägas intaga ett af de främsta rummen. Särskildt beträffande desmidiaceerna är han obestridligen den förnämsta nu lefvande auktoriteten. Frukterna af sina omfattande botaniska forskningar har han framlagt i bl. a. det med understöd af Vet.-akad. 1896 utgifna arbetet *Index desmidiacearum* och det i förening med V. B. Wittrock och N. G. Lagerheim utarbetade verket *Algæ aquæ dulcis exsiccata, præcipue scandinavicæ, adjectes algis marinis chlorophyllaceis et phycochromæis* hvaraf 1877—96 utkommit 29 fasciklar. Sedan 1871 har N. utgifvit och förlagt »Botaniska notiser» och genom denna publikation utöfvat stort inflytande på de botaniska studierna i vårt land. N. är sedan 1880 konservator vid botaniska institutionen vid Lunds universitet, där han 1881 kreerades till filosofie hedersdoktor, sedan 1871 ledamot af Fysiograf. sällskapet i Lund och sedan 1887 af Vet.-akademien.

Nordström, Johan Jakob, rättslärd, universitetslärare, politiker. Född i Åbo d. 20 dec. 1802. Föräldrar: svarfvaren *Matts Nordström* och *Katarina Holmberg.* — N. blef student i Åbo 1818 och erhöll lagerkransen vid promotionen därstädes 1823. Två år senare anställd såsom amanuens vid

universitetets konsistorium, aflade han s. å. juris kand.-examen och antogs 1826 till auskultant i Åbo hofrätt. På grund af sin 1826 utgifna afhandling *Om länsförfattningen i den svenska norden intill Gustaf I:s tid* förordnades han till adjunkt i ekonomisk och handelslagfarenhet 1827 vid det till Helsingfors flyttade universitetet, förestod under läsåret 1828—29 professuren i nämnda vetenskaper och aflade sistnämnda år juris utriusque licentiat-examen. 1829—34 var N. sekreterare i censurkommittén, och efter att från vårterminen 1832 till och med höstterminen 1833 ha uppehållit professuren i folk- och statsrätt samt nationalekonomi, utnämndes han 1834 till professor i dessa discipliner och promoverades till juris doktor 1840. Var 1841—42 ledamot i en kommitté för utarbetande af förslag till skogsordning, hvilket förslag väsentligen var hans verk. Sedan 1843 var han äfven medlem af den för kyrkoordningens revision och förbättring tillsatta kommittén och utgaf såsom sådan 1845 »Förslag till kyrkolag för furstendömet Finland jämte motioner och betänkanden», som dock icke blef gällande. Åtskilliga omständigheter, däribland icke minst de obehag, han från de styrandes sida hade att utstå på grund af den orubbliga fasthet, hvarmed han häfdade lag och rätt, kommo honom att tröttna vid sin professorsbefattning och att hos honom väcka önskan att öfverflytta till Sverige. I juni 1845 ingaf han ock ansökan om afsked från professuren, hvilken ansökan dock först i jun. 1846 blef beviljad. Han öfvergick nu i svensk tjänst och utnämndes i juni s. å. till riksarkivarie. Blef 1847 sekreterare i kommittén för revisionen af universitetens statuter samt 1848 en af kommitterade för tryckfrihetens vård, s. å. kanslersekreterare för universitetet i Lund och året därefter för universitetet i Uppsala. Hans sekreterarebefattning i förenämnda kommitté gaf upphof till hans »Underdåniga förslag och betänkanden angående nya statuter för universiteterna och ämbetsexamina, afgifna till k. m:t 1851,» som ock blefvo lagda till grund för universitetsstatuterna af samma år. Af Vetensk.-akad. 1853 insatt till riksdagsman i prästeståndet, blef han sedermera betrodd med samma uppdrag vid hvarje riksdag till och med 1862—63. Af prästeståndet valdes han 1854 till en af rikets ständers fullmäktige i riksgäldskontoret och fortfor med detta uppdrag till och med 1867. Efter den nya riksdagsordningens antagande af Norrbottens läns landsting utsedd till dess ombud i riksdagens Första kammare, bevistade han sedan alla riksmöten till sin död, hvarjämte han deltog såsom representant för Stockholms stad i 1868 och 1873 års kyrkomöten. Han var dessutom 1858 ledamot i en kommitté för undersökning af Sveriges ekonomiska och finansiella utveckling, äfvensom ledamot af kyrkolagskommittén. Ledam. af Vetensk.-akad., Vitt.-, Hist.- och Ant.- Akad., Vet.-Societ. i Uppsala, Finska Vet.-Societ. i Helsingfors m. fl. lärda samfund. 1848 invaldes han till ledamot af Svenska akad., men afsade sig denna kallelse. — Död i Stockholm d. 17 maj 1874. — Finne till födseln, ägnade N. senare delen af sitt lif åt vårt fosterlands tjänst och gagnade det med sin lärdom och erfarenhet. Inom det offentliga lifvet utöfvade han företrädesvis en kritisk verksamhet, så mycket mer betydande, som den uppbars af en manlig och självständig personlighet och hvilade på ett underlag af djupa och omfattande insikter. Till sin politiska riktning strängt konservativ, bidrog han knappast med sin röst till någon viktigare samhällsreform. Synnerligt lifligt bekämpade han 1863 års proposition om ny riksdagsordning. Såsom vetenskaplig författare åtnjöt han ett stort och rättvist anseende, hufvudsakligen förvärfvadt genom hans utmärkta arbete: *Bidrag till svenska samhällsförfattningens historia efter de äldre lagarna till senare hälften af sjuttonde seklet*, 1—2 afd. 1839, 1840. Ett om stor lärdom vittnande arbete var hans 1849 hållna inträdestal i Vitt.-hist.- och ant.-akademien, *Bidrag till penningväsendets historia i Sverige intill Gustaf I:s tid*, i tryck utkommet 1850. Han har dessutom utgifvit *Historisk öfversikt af den schleswig-holsteinska frågan*, tryckt i »Post- och Inrikes tidn.» 1848 och 1863, *Afhandlingar hörande till läran om krediten, I. Om bankväsendet* 1853, o. s. v. — Gift 1829 med *Anna Kristiana Synnerberg.*

Nordström, Karl Fredrik, landskapsmålare, tecknare. Född på Hoga, Tjörn d. 11 juni 1855. Föräldrar: länsmannen *Anders Nordström* och *Britt-Louise Hellberg.* — Elev 1875 i Konstakademiens principskola, åtnjöt N. äfven handledning af Perséus. Under de studier, han bedref 1880—82 i utlandet, hufvudsakligen på skilda orter i Frankrike, påverkades han starkt af den impressionistiska riktningen. Hemkommen utställde han några taflor, som hamnade hos enskilda konstvänner. Efter att hafva åter under energiskt arbete uppehållit sig i Frankrike 1884—86, gjorde han sistnämnda år en viss succès på »Salonen» med *Skogsdunge från Grez* och *Friluftsporträtt af fru N. som fästmö*, hvilka funno köpare på Valands utställning i Göteborg s. å. Ifrigt sysselsatt med att arbeta efter naturen, hvarunder hans pensels skapelser alltmer förlorade sin franska färgton för att ersättas med en mera nordisk, hade han sin bostad 1886—88 på Tjörn och 1888—92 mestadels på det numer världsbekanta, natursköna Skansen å Djurgården. Han deltog under denna tid i både in- och utländska utställningar och rönte på Konstnärsförbundets utställning i Köpenhamn 1892 afgjord framgång med en serie Djurgårdstaflor, såsom *Marskväll på Skansen*, *Nattstämning på Stockholms ström*, *Utsikt öfver Fåfängan* m. fl. »I dessa framträder en medveten sträfvan efter dekorativ hållning och dekorativ enkelhet med undvikande af oväsentliga detaljer, på det att en så mycket mer samlad och ostörd stämnings- eller känsloverkan skall framkallas» (J. Kruse). Åter bosatt på Tjörn 1892—93, utförde han västkustbilderna *Påskeld* och *Orädersmoln*. I den kärft allvarliga stil, som utmärker dessa taflor, äfvensom i förmågan att gifva färgen en

utpräglad nordisk ton utbildade han sig ytterligare under sin vistelse i Varberg och på sitt sommarnöje i den närbelägna byn Appelvik 1893—95. Frukterna af hans arbete under denna tid blefvo synliga på Konstnärsförbundets utställningar i Stockholm 1894—95, där bl. a. förekommo: *Varbergs fäste*, *Skymningsmotiv från Varberg*, *Natt*, *Granngårdarna i Appelvik*, *Solglitter på hafvet* och *Borreberg på Tjörn*. I sina under de närmast följande åren målade taflor, såsom *En vårafton från Roslagstull*, *Månuppgång i Bellevue park*, *Vinterafton vid Roslagstull*, *Hoga på Tjörn* började han ägna större omsorg åt detaljerna utan att förringa helhetsverkan. I Konstnärsförbundets utställning i Köpenhamn 1903 deltog äfven N. med flera taflor, hvilka i likhet med de flesta här utställda konstverk voro föremål för lifligt berömmande omdömen. Han har äfven gjort sig känd för i hög grad stämningsfulla kolteckningar. Han gifver i dessa »kraftigt uttryck för stämningen, ibland fantastisk och sagolik, ibland uttryck i rättfram realism». — Gift 1886 med *Thekla Lindeström*.

Noreen, Adolf Gotthard, språkforskare, universitetslärare. Född i Östra Emtervik, Värmland, den 13 mars 1854. Föräldrar: kommissionslandtmätaren *Erik Adolf Noreen* — af en gammal släkt, som uppgifves å 1500-talet inkommit till Sverige från Flandern eller Artois och ur hvilken ätterna Löwenhielm och Nordenfalk utgrenats — och *Emelie Maria Elisabet Poignant*. — Student i Uppsala 1871, började N. redan 1876 sin vetenskapliga författarebana, i det han tillsammans med Eugène Schwartz utgaf en upplaga af den äldre *Västgötalagen* med normaliserad text. Filos. doktor 1877, blef han samma år docent i nordiska språk vid Uppsala universitet. Efter att under flera år hafva förestått professur, dels i svenska, dels i nordiska språk vid samma universitet, blef han 1887 ordinarie innehafvare af lärostolen i sistnämnda ämne. Hans gradualdisputation, *Fryksdalsmålets ljudlära* utmärktes med filos. fakultetens större pris och följdes 1878 af en *Ordbok öfver fryksdalsmålet*. Dessa båda sistnämnda arbeten äro de första, i hvilka ett svenskt folkmål behandlas med tillgodogörande af den nyare språkvetenskapens historiska och fonetiska hjälpmedel. Till den svenska dialektforskningen lämnade N. sedermera under årens lopp åtskilliga särdeles värdefulla bidrag. Så behandlade han 1879 och 1881 i Svenska landsmålsföreningarnes tidskrift *Dalbymålet*, dess ljud- och böjningslära äfvensom *Fårömålet*, detta sistnämnda medels bearbetande af bröderna Säves samlingar till Fårömålets ljudlära. På uppdrag af Svenska akademien, utgaf han 1881—83 ytterligare *Dalbymålet*, jämte ordlista öfver de ålderdomligaste dialekterna däraf. I sin profföreläsning, intagen 1880 i Upps. univers. årsskrift, sysselsatte han sig med ett språkproblem af allmän-nordisk art, i det densamma afhandlade *Om behandlingen af lång vokal i förbindelse med följande lång konsonant i de östnordiska språken*. Till hans författareskap i hithörande väg äro vidare att räkna *De nordiska språkens nasalerade vokaler*, i »Arkiv för nordisk filologi», bd III, 1886, *Utkast till föreläsningar i urgermansk ljudlära med hufvudsakligt afseende på de nordiska språken* 1888—90 och i tysk bearb. 1894 m. fl. tidskriftsartiklar. Redan 1879 hade N. i »Nordisk tidskrift» uppträdt på ett annat språkligt fält, det språkfilosofiska, med uppsatsen, *Något om ord och ordklasser*. Hit hörande äro äfven artiklar sådana som *Om språkriktighet*, i »Nord. tidskr.» 1885, *Om tavtologi*, därsammastädes 1894 m. fl. Åt den etymologiska forskningen, som han äfven med intresse omfattat och inom hvilken han frambragt vackra resultat, ägnade han sig likaledes redan 1879 med uppsatsen *Nordiska etymologier*, som följts af åtskilliga andra, såsom *Om orddubletter i nysvenskan*, i »Språkvetensk. sällskapets i Upsala förhandl. Sept. 1882 — Maj 1885» 1886, *Folketymologier* i »Sv. landsmålen», bd 5, 1888, *Svenska etymologier*, i »Skrifter, utgifna af K. Humanistiska vet.-samf. i Upsala, V 1897». Såsom lyckad etymolog är för öfrigt N. kanske bäst känd af den stora allmänheten. Flera uppsatser i hithörande väg finnas intagna i hans två samlingsband, *Spridda studier* 1895 och 1903. N. har äfven skrifvit grammatiska läroböcker: *Svensk språklära* I, 1881, tills. med E. Schwartz, *Inledning till modersmålets grammatik* 1893, *ljudlära* 1895 och *prosodi* 1897, utgörande grundlinjer till föreläsningarna vid sommarkurserna, *Altisländische und altnorwegische Grammatik*, Halle 1884, hvars tredje till dubbla omfånget utvidgade upplaga utkom fullständig 1903. Detta arbete utmärker sig framför alla äldre i samma ämne i synnerhet genom den fullständighet och skärpa, hvarmed ljudläran behandlats. Det urnordiska språket har också här för första gången fått en öfversiktlig vetenskaplig behandling, som än rikligare kommit det till del i den uti Pauls »Grundriss der Altgermanischen Philologie» intagna förträffliga *Geschichte der nordischen Sprachen* 1889, ny utarbetad upplaga 1897. Fornsvenskan har vidare blifvit föremål för en ny utförlig, vetenskaplig skildring i andra bandet af N:s »*Altschwedische Grammatik mit Einschluss der altgotischen*». »Detta arbete ensamt skulle vara tillräckligt att för alla tider tillförsäkra Noreen namn såsom den svenska språkforskningens nydanare». Bland frukterna af N:s förvånansvärdt alstringsrika författarskap kunna vidare nämnas: *Fornnordisk religion, mytologi och teologi*, i Sv. tidskr. 1892, *Rättskrifningens grunder*, i Verdandis »Småskrifter» 1892, *Mytiska beståndsdelar i Ynglingatal*, i »Uppsalastudier tillägnade S. Bugge» 1892, *Om språkets musikaliska sida*, i »Nord. tidskr.» 1896, *Något om våra förnamn*, i »Ord och bild 1897 m. m. Han har vidare utgifvit fortsättning af »1500- och 1600-talens visböcker», inf. i »Sv. lit. sällsk:s skrifter, VII 1889, 94, »*Altschwediches Lesebuch mit Anmerkungen und Glossar*» 1892—94, och tillsammans med E. Meyer, »Valda stycken af svenska författare, 1526—1732» med anmärkningar och ordlista. I »Nordisk familje-

bok» förekommer ett stort antal uppsatser, flutna ur hans penna. 1883—85 utgaf N. i Uppsala »Nordisk revy, tidning för vetenskaplig kritik och universitetsangelägenheter». Jämte A. Erdmann stiftade han i den uppsvenska universitetsstaden Språkvetenskapliga sällskapet, som utgifvit synnerligt värdefulla förhandlingar. N. utmärker sig både såsom föreläsare och skriftställare för ett i hög grad ledigt och underhållande framställningssätt. »Hans stil är lika klar och liflig som hans tanke, och den präglas af en kvickhet utan anspråksfullhet, men outtröttligt flödande, skapad icke blott af skarpsinne, men af en uppfriskande, ungdomlig optimism». Också har han förstått att vinna en talrik skara lärjungar, däribland flera med framstående begåfning. Tre af hans lärjungar hafva grundlagt en särskild tidskrift för behandling af frågor, hvartill de från början mottagit väckelser af N. Det är den förtjänstfulla tidskriften för nysvensk språkforskning, *Språk och stil*, utgifven af B. Hesselman, O. Östergren och R. G. Berg. Att N. varit föremål för en mängd vetenskapliga belöningar och utmärkelser, faller af sig själft. Sålunda erhöll han 1884 halfva årsräntan af Oscar II:s jubelfestdonation. Vid två nordiska filologmöten har han fungerat såsom president. Han är medlem af Vitterh.- hist.- och antikvitetsakademien, af Vetenskaps- och vitterhetssamhället i Göteborg m. fl. svenska lärda samfund och flera utländska. Däremot har han af principiella skäl ej mottagit någon ordensutmärkelse. Bland de många hyllningar, som kommo honom till del då han den 13 mars 1904 ingick i sitt 51:a lefnadsår, intogs främsta rummet af en präktig festskrift, om nära 800 sidor, till honom öfverlämnad såsom »en gärd af beundran, tillgifvenhet och tacksamhet» från 122 »studiekamrater och lärjungar», af hvilka 41 lämnat vetenskapliga bidrag till festskriften. — Gift 1886 med *Anna Emilia Rosell.*

Noring. En västgötasläkt, som tagit sitt namn af Norunga församling af Skara stift, där stamfadern, dragon vid ett västgötaregemente, var boende.

1. **Noring, Carl,** präst, donator. Född i Larfs prästgård, Västergötland d. 16 juni 1717. Föräldrar: kyrkoherden *Sven Noring* och *Helena Victorin.* — Med god akademisk underbyggnad, förvärfvad i Uppsala, där han 1743 blef filos. magister, besökte N. Oxford och Cambridge 1745, holländska och franska universitet 1747 samt återvände 1748 till England, där han blef då anställd såsom pastor vid svensk-lutherska församlingen i London. Här hade han en morbroder, Lars Victorin, som i yngre år nedsatt sig i City och genom lyckliga handelsaffärer samlat en stor rikedom, och hvilken vid sin död testamenterade N. en del af sin förmögenhet. Själf genom sitt gifte försatt i en oberoende ekonomisk ställning, fördelade N. det erhållna arfvet mellan sina bröder, men undantog därifrån 4,000 p. st., dem han anslog till en stipendiefond för i Uppsala studerande prästsöner från Skara stift. Sedan han 1760 tagit afsked från sin prästerliga beställning i London, återvände han till Sverige följande året och inköpte Svansö gods i Västergötland, där han afled d. 3 april 1786. — Som ett erkännande af hans frikostighet, utnämndes N. 1755 till teologie doktor i Uppsala, hvarjämte hans treårige son 1761 förlänades med adelskap och introducerades på riddarhuset under namnet *Noringer.* — N. var gift med *Margareta Lindegren.*

2. **Noring, Jonas,** ämbetsman, konstälskare. Född 1755; den föreg. kusin. Föräldrar: öfverhofpredikanten *Lars Noring* och *Theophila Unge.* — Tillsammans med den bekante Mattias Norberg anträdde N. en utrikes resa, besökte i denne utmärkte ledares sällskap de förnämsta bibliotek på kontinenten och fattade därunder det intresse för vetenskap och konst, som sedan följde honom genom lifvet. Inskrifven som e. o. kanslist i kanslikollegii expedition, befordrades han 1780 till kopist och två år senare till kanslist samt tillvann sig under sin tjänstentöfning i hög grad exc. Höpkens och bröderna Scheffers bevågenhet. Genom samma gynnare blef han känd af Gustaf III, som 1785 gaf honom i uppdrag att göra en resa genom Portugal, Spanien, Frankrike och Italien och insamla konstverk och litterära märkvärdigheter för konungens räkning. Han synes likväl mest gjort afskrifter ur svenska missionsarkiven, af hvilka »Svenska Handlingar», tio handskrifna kvartband, efter hans död inköptes af Carl XIV Johan och skänktes till Uppsala universitets bibliotek. 1786 anställdes han såsom kommissionssekreterare hos frih. Staël von Holstein i Paris samt erhöll 1788 afsked med titel af expeditionssekreterare. Den senare hälften af sitt lif tillbragte han på sin egendom Ranåker vid Skara, upptagen af sina älsklingsstudier historia och språkvetenskap, hvarjämte han emellanåt öfvade sig i målningskonsten. Död därstädes d. 4 febr. 1823. — Gift med *Sofia Lamberg.*

3. **Noring, Laurentius Æmilius Alexis,** författare i ekonomi. Född på Ranåker i Västergötland den 22 oktober 1799; den föreg. son. — Efter att hafva genomgått Skara gymnasium, skickades N. till Uppsala och blef filos. magister därstädes 1827. Redan tre år förut hade han blifvit inskrifven i krigsexpeditionen af k. maj:ts kansli samt tjänstgjorde där som e. o. kanslist och kopist till 1835, under det han samtidigt förrättade tjänst i ett par andra ämbetsverk och 1828—1835 hade förordnande att bestrida sekreterare-befattningen vid stuteriöfverstyrelsen. Han innehade för öfrigt åtskilliga andra befattningar, var handsekreterare hos excell. Stedingk 1829—31, sekreterare i kommittéen för ordnande af Ottenby stuteri o. s. v. Under årens lopp företog han flere utländska resor, hvarunder han besökte England Frankrike, Preussen och Danmark, dels för inköp af ädlare hästar och boskap dels såsom sportsman. Han var nämligen utmärkt ryttare samt deltog och segrade i åtskilliga kapplöpningar både inom och utom fäderneslandet. Såsom arrendator af den vid Lund belägna Klostergården, ägnade han sig flera år åt landtbruket, synnerligast hästafveln, och har i dessa ämnen utgifvit: *Tidskrift för hästvänner och landtmän* 1831—34, *Ett och annat om boskapsskötseln* 1835, *Kvartalsskrift för landtbruk och hus-*

djursskötsel 1836—1841, *Handbok i åkerbruket för skånska bonden* 1839, ny upplaga med förändrad titel: *för svenska bonden* 1840, *Handbok i husdjursskötseln* 1841—42. Död i Köpenhamn d. 5 juni 1844.

Norlin, Theodor Arnold Valentin, universitetslärare, teolog. Född i Sala den 10 okt. 1833. Föräldrar: borgmästaren *Johan Kristoffer Norlin* och *Hedvig Robertina Bellander.* — Vid sexton års ålder inskrifven bland de studerande vid Uppsala högskola, emottog N. vid promotionen 1860 den filosofiska lagern, kallades till docent i svensk historia vid Uppsala universitet 1861 och blef året därefter teol. kandidat och docent i kyrkohistoria. 1864 utnämndes han till teologie adjunkt i Lund och kyrkoherde i Kärrstorps prebendepastorat samt förestod från 1866 under åtskilliga läseterminer professuren i dogmatik och moralteologi. En tilltagande sjuklighet förmådde honom att på läkares tillstyrkan söka hälsan under ett blidare luftstreck. Sålunda uppehöll han sig vintrarna 1864—66 i Algeriet, och då hans bröstlidande tilltog, begaf han sig mot slutet af 1869 till Ägypten. Stadd på hemresa därifrån afled han den 12 juli 1870 i Venedig. — Förutom disputationer, mindre uppsatser, recensioner m. m., har N. efterlämnat: *I Dalarne. Bilder från en resa sommaren 1858* 1858, *Bidrag till Uppsala universitets historia 1593—1637*, i Nord. univ.-tidskr. 1861, *Svenska kyrkans historia efter reformationen* 1864, *Kort öfversikt af Svenska kyrkans historia från äldsta till nuvarande tid* 1866, *Berättelser ur kristna kyrkans historia* 1868 m. m. 1868—70 var N. medredaktör af »Teol. tidskr.» — Gift 1864 med *Emma Hildegard Wieselgren*, dotter af domprost P. Wieselgren (se nedan).

Norling, Sven Adolf, veterinär. Född i Göteborg d. 10 nov. 1785. Föräldrar: bagaren *Börje Norling* och *Carolina Vilhelmina Winberg.* — Redan från barndomen hade N. fattat ett så lifligt intresse för djur och djurskötsel, att han beslöt att däråt ägna hela sitt lifs verksamhet. Vid fjorton års ålder, efter erhållen skolbildning vid läroanstalten Christiansfeld i Norge, lämnades han därför till djurläkekonstens grundläggare i Sverige, prof. Hernqvist på Brogården vid Skara, där han åtnjöt undervisning i veterinärvetenskap 1800—05, hvarefter han, blifven student i Lund 1806, fortfor att studera samma ämne därstädes under den äfven såsom veterinärläkare framstående anatomen A. H. Florman och vid veterinärinstitutet i Köpenhamn under E. Wiborg. Inskrifven 1807 såsom kirurgie studiosus vid n. m. Karolinska institutet, kommenderades han till tjänstgöring såsom underläkare vid västra arméens sjukhus under kriget 1808—09 och hade det sistnämnda året uppsikten öfver arméns hästlasarett. Samma uppdrag förnyades sedan under kriget 1814. Då professor Hernqvist 1808 afled, befanns han hafva till förmån för Skara veterinärinrättning upprättat ett testamente, hvars exekutor N. blef. Efter att ifrån 1810 i enlighet med Hernqvists i lifstiden uttalade önskan hafva varit förordnad till förste lärare vid veterinärinrättningen i Skara, utnämndes han 1813 till föreståndare och förste lärare (lektor) vid nämnda läroverk, förordnades 1820 att anlägga en veterinärinrättning i Stockholm och utsågs att tills vidare vara chef och förste professor vid densamma. Undfick s. å. titel af öfverdirektör med tromans rang, heder och värdighet och blef under årens lopp ledamot af flere in- och utländska lärda samfund. Död d. 20 sept. 1858. — Om någonsin en person lefvat för en idé och varit denna fullt trogen, så var det visserligen N., liksom å andra sidan säkert få varit mera på sin plats än han. Nit och kärlek för saken, outtröttlig ihärdighet, skarp observationsförmåga och stor fyndighet att veta råd vid alla tillfällen voro isynnerhet de egenskaper, hvilka utmärkte honom såsom veterinär. Liksom det var Hernqvist förbehållet att blifva stiftaren af veterinärinrättningen i Skara och grundläggaren af denna vetenskapsgren i Sverige, så blef det N:s mission att fullkomna sin lärares verk och uppbringa det till ett anseende, som gjorde heder åt vårt land och väckte utländingarnes beundran och afund. Mot slutet af sin lefnad nödgades N. till följd af den omorganisation, som blifvit beslutad för veterinärinrättningen i Stockholm, lämna denna sin skapelse. Han återvände då till Skara och verkade där, ehuru med brutna krafter, till inemot sin död, städse görande sig känd för en originalitet och en kvickhet, hvarpå traditionen ännu bevarar åtskilliga prof. — Gift 1822 med *Fredrika Eleonora Weidman*, en dotter till biskop Weidman i Skara. — N:s sonson, *Ture Börje*, född å Mälby i Södermanland d. 20 mars 1859 och son af godsägaren *Thure Carl Norling* och *Carolina Beata Selenius*, blef student i Uppsala 1877. Han gjorde sig genom *Nya skolan, bedömd i litteraturhistorien* 1880, och *Nya skolan, bedömd i nutidens press* 1882, öfversättning af L. Uhlands »Ballader och romanser», 1881, samt utgifning af L. Hammarskjölds »Valda humoristiska och poetiska skrifter», känd som en lofvande litteraturhistoriker och vitterlekare, men måste snart på grund af sjuklighet afbryta sina studier och ägna sig åt praktiska sysselsättningar. Död i Köpenhamn d. 17 nov. 1894.

Norman, Georg, »Svenska kyrkans ordinator och superintendent», statsman. — N. som var född i Pommern och tillhörde en därvarande adelssläkt med stamgods på Rügen, hade studerat i Wittenberg och där gjort sig känd för skicklighet och kunskaper, så att, då k. Gustaf I vände sig till Luther och den i Tyskland sig då uppehållande svensken Nicolaus Magni, samt bad dem utse en kunnig och lämplig lärare för hans äldste son, prins Erik, blef N. därtill utsedd och hitkom 1539. Hans ledning af prins Eriks och dennes bröders uppfostran blef dock icke långvarig. Det inträffade nämligen, att konung Gustaf tog sådant intryck af de tänkesätt och kunskaper, den utsedde gu-

vernören ådagalade, att han, sedan blott några månader förflutit, beslöt använda honom i mera omfattande värf. Liksom han uppdragit åt en N:s landsman, Conrad v. Pyhy, som kort före honom anländt till Sverige, att genomföra förbättringar i den svenska statsförvaltningen, så tilldelade han nu den ur Luthers skola utgångne magistern en liknande uppgift i afseende å kyrkoväsendet, hvars ordnande i öfverensstämmelse med reformationens grundsatser syntes konungen gå alltför långsamt. N., som klokt framhöll kyrkoväsendet, sådant det blifvit ordnadt af kurfursten i Sachsen, utnämndes sålunda af Gustaf till »Svenska kyrkans ordinator och superintendent» genom ett öppet bref, som konungen utfärdade till sina »biskopar, prelater, kyrkherrar och predikanter och i kraft af sitt konungsliga ämbete». Enligt detsamma skulle superintendenten genast företaga en visitationsresa genom alla stift och därunder äga full domsrätt öfver biskopar, prelater och andra andlige. Gustaf, särdeles belåten med hans åtgärder och i synnerhet med hans förmåga att hopsamla kyrkornas silfver, upphöjde honom 1541 till Svea rikes råd och använde honom äfven snart i diplomatiska ärenden utomlands. Så tillhörde han den ambassad, som 1542 under v. Pyhys ledning afgick till Frankrike för att afsluta det första fördraget mellan detta land och Sverige. Kort därefter anförtroddes honom en beskickning till Danmark och Pommern. När vid hans återkomst äfventyraren v. Pyhy på grund af allehanda maktmissbruk och mindre redbara handlingar störtades för att hamna i fängelse, öfverflyttades 1543 på N. en icke ringa del af hans funktioner. Han blef faktiskt rikets kansler och användes för öfrigt af konungen i viktiga diplomatiska värf. Hos Gustaf I bibehöll N., däri olik de andra utländska gunstlingarna, alltid ett odeladt förtroende. Han afled några år före konungen, 1553.

1. **Norman, Fredrik Vilhelm Ludvig,** musiker, tonsättare. Född i Stockholm d. 28 augusti 1831. Föräldrar: bokhandlaren *Johan Norman* och *Amalia Engström*. — N:s rika musikanlag föllo från början i goda händer, i det han erhöll sin första musikaliska bildning i den utmärkte tonsättarens A. F. Lindblads undervisningsanstalt. Några konstvänner, som med uppmärksamhet följt hans ovanliga framsteg, bekostade för honom en resa till Leipzig, där han vann inträde vid konservatoriet och under åren 1848—51 studerade harmoni under Hauptmann, komposition under Rietz och pianospelning för Moscheles. Efter slutad kurs, fortsatte han ännu ett år sina musikstudier i Leipzig och återvände 1852 till Stockholm. Här nedsatte han sig först som musiklärare och lämnade enskild undervisning i pianospelning till 1858, då han utnämndes till lärare i komposition, instrumentering och partiturläsning vid Musikaliska akademien. Detta lärarekall utöfvades af honom i tre år eller till 1861, då han erhöll förordnande att bestrida hofkapellmästarebefattningen, hvarefter han 1862 tog afsked från akademien och blef utnämnd till hofkapellmästare. Han stod sedan länge i spetsen för det musikaliska arbetet vid landets första scen och var med aldrig tröttadt nit den ledande själen i hvad där på tonkonstens område åstadkoms och utvecklades. Först 1879 frånträdde han operan men ledde dock såsom »förste hofkapellmästare» hofkapellets symfonikonserter ända till hösten 1884. Han uppträdde tillika som grundlig och bildad musikkritiker i flera tidningar samt visade i en mängd gedigna kompositioner, mest orkester- och konsertsaker, prof på en glänsande förmåga såsom tonsättare. N. var sedan 1857 ledam. af Musikaliska akademien, såsom hvars preses han fungerade 1873—74, och där han vid konservatoriet ånyo var kompositionslärare 1880—82. Året därpå beviljade honom riksdagen ett tonsättaregage af 2,000 kronor årligen, och 1884 förärade honom Svenska akademien sin stora prismedalj. Död i Stockholm d. 28 mars 1885. — Gift (se följ.).

2. **Norman, Vilhelmina Maria Franzisca,** fru, född *Neruda*, violinvirtuos. Född i Brünn i Mähren d. 21 mars 1838. Föräldrar: *Josef Neruda* och *Franzisca Merta*. — Redan vid fem års ålder begynte hon röja sin ovanliga musikaliska begåfning och uppträdde i sitt sjunde år offentligen i Wien, dit hennes föräldrar och syskon för någon tid öfverflyttat. Här erhöll hon sin egentliga musikaliska bildning under den berömde violinisten Leopold Jansa och anträdde, ännu helt ung, med sina ännu yngre syskon en konstresa till Leipzig, Berlin, Breslau, Hamburg. 1849 besöktes London, och så gick det vidare till Ryssland och Skandinavien. Hösten 1861 anlände syskonen Neruda från Hamburg till Stockholm och sågo efter sin första konsert sitt musikaliska rykte äfven i Sverige stadgadt. Efter detta blef hvarje deras uppträdande en seger, och många sådana vunnos, under deras flitiga konserterande, dels på Mindre och dels på K. teatern åren 1861—63. 1864 ingick Vilhelmina N. giftermål med hofkapellmästaren *L. Norman* och förordnades till biträdande lärarinna vid Musikaliska akademien 1867. Året därefter lämnade hon likväl denna befattning för att företaga nya konstresor. Hon har sedan uppträdt i Paris, men mestadels i London, där hennes spel, genom sin vetenskapliga grundlighet, allt öfvervinnande teknik och sant konstnärliga prägel ställt henne bland samtidens ryktbaraste konstnärer inom den musikaliska världen. Af Carl XV utnämndes hon till hedersledamot af hans hofkapell, invaldes 1864 till ledamot af Musikaliska akademien. Änka 1885 trädde hon tre år därefter i nytt gifte med pianisten *Sir Charles Hallé* i London och blef åter änka 1895. Under de senaste åren har hon ånyo konserterat i Sverige.

Norrby, Georg, skådespelare Född d. 7 dec. 1816 i Kalmar.

där fadern var svarfvare. — N. visade såsom gosse mycken skicklighet vid svarfstolen men däremot föga eller ingen håg att sätta sig på en kontorsstol, såsom fadern önskade. Hans håg stod åt teatern, och denna böjelse fick han omsider följa. Det var i en fransk komedi, han vid nitton års ålder debuterade i sin födelsestad. Rollen var obetydlig, men han gjorde lycka. Han tillhörde därefter i ett par år (1835—37) hofsekter A. P. Berggrens kringresande teatertrupp, spelade 1837—42 vid P. Delands trupp och fick sistnämnda år anställning vid den af Anders Lindeberg upprättade Nya (n. v. Dramatiska) teatern i Stockholm, vid hvars invigning han medverkade. Därifrån öfvergick han 1854 till K. teatern och kom, då äfven Lindebergska teatern blef »kunglig», dit tillbaka för att där sluta sin teaterbana. — N. var en komiker, som väl ej intog någon plats i de främsta leden, men som mestadels förstod att roa publiken genom en frisk och originell komik och en hjärtevinnande humor. Bland hans bästa roller kunna antecknas *Agapetus* i »Herr Dardanell och hans upptåg på landet», *Engel* i »En födelsedag på gäldstugan», *Tegelmark* i »Stockholm, Västerås och Uppsala», *Kakador* i »Urdur eller Neckens dotter,» *Sansquartier* i »Nya garnisonen», *Alain* i »Fruntimmersskolan», *Argent* i »Scapins skälmstycken», den ena *Dromio* i Shakspeares »Förvillelser», *Jeppe Berg* i »Erasmus Montanus», *Surkart* i »Mycket väsen för ingenting», *Peponet* i »Så kallade hedersmän», *Wadner* i »En gård utan husbonde,» *Klockaren* i »Ambrosius», och *Gamle Ekdal* i »Vildanden». N. lämnade scenen 1892 och afled i Stockholm d. 31 mars 1898.

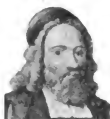
Norrby, Karl Julius, teolog, universitetslärare. Född d. 8 juli 1831 i Visby. Föräldrar: rådmannen därstädes *Jakob Norrby* och *Susanna Krüger*. — Student i Uppsala 1850 aflade N. därstädes dimissionsexamen 1852, prästvigdes i Visby 1855 och tjänstgjorde å Gottland, tills han 1864 utnämndes till lektor i kristendom vid Högre lärarinneseminariet. 1872 blef han kyrkoherde i Närs på Gottland, 1879 assistent inom teol. fakulteten i Uppsala samt 1882 e. o. professor i praktisk teologi därstädes. Från antydda befattning afgick han vid uppnådd pensionsålder 1896. N. var ledamot af kyrkohandbokskommittéen 1890—93 och af kyrkomötet 1893. Vid jubelfesten sistnämnda år kreerades han till teol. doktor. — Han har bl. a. utgifvit *Vittnesbörd ur den heliga skrift*, 2 häften 1876—77, *Om det onda* 1881, *Grunddragen till läran om själavården* 1, 1882, *De nya högmässotexterna för homiletiskt bruk bearbetade*. Andra årgången, 2 dlr, 1896, samt ett större antal tidskriftsuppsatser, tal m. m. — Gift 1868 med *Jane Miller* i hennes andra äktenskap.

Norrelius, Andreas, lärd, författare. Född i Stockholm 1678. — N. hade redan uppnått trettiotvå lefnadsår, när han i Uppsala 1710 erhöll den akademiska lagerkransen, hvarefter han 1713 kallades till en docentplats i filosofiska fakulteten. Året därpå företog han en utrikes studieresa, som varade i sex år, eller till 1720, då han vid sin hemkomst befordrades till filosofie adjunkt. Efter ytterligare tvenne år förordnad till akademisekreterare, utnämndes han 1729 till vice och 1735 till ordinarie universitetsbibliotekarie och innehade ännu denna befattning, när han afled d. 29 dec. 1749. — N. var en man af stor lärdom. Om hans mångkunnighet i hebreiska och rabbinska litteraturen, svenska bibliognosien och naturalhistorien vittna följande hans skrifter: *Xylobalsamum artificiale* 1719, *Schediasma de Lege Cibaria Levit. VI* 1720, *Phosphorus orthodoxæ Fidei Veter. Cabbalistarum* 1720, *Stricturæ in Ol. Celsii Histor. Bibliothecæ Upsaliensis* 1745, *De avibus esu licitis* 1746, *Diatyposis Academiarum apud Judæos* 1746, *Bevis utur Sohar, att judarne af Gamla Testamentet haft samma lära som de christne*, m. m. — Gift med *Margareta Benzelius*, en dotter till ärkebiskop Er. Benzelius d. y.

Norrie, Anna Hilda Charlotta, född *Pettersson*, operettsångerska. Född i Stockholm d. 2 juli 1860. — Begåfvad med en vacker, väl behärskad sångröst och dramatiska anlag, ägnade sig fru N. åt teatern och var engagerad vid Nya teatern i Stockholm 1882—84, vid Södra och Djurgårdsteatrarna 1884—87. Därefter var hon, 1887—89, direktris för Vasateatern. Sedan dess har hon med afgjord framgång uppträdt, dels i gästroller, dels på konserter, både i Sverige och utomlands såsom i Norge, Danmark och Tyskland. Hon är sedan 1891 gift med danske litteratören *W. Norrie*. Det välbekanta märket A. L. yttrar om henne i Nordisk familjebok: »F. n. är hon obestridt vår främsta operettsångerska och utmärker sig särskildt för en äfven i depraverade uppgifter alltid bibehållen friskhet och humor, som jämte en bedårande apparition och godt sångföredrag väsentligt bidragit till hennes framgångar. Bland hennes bästa roller nämnas *Lilla helgonet*, *Boccaccio*, *Sköna Helena*, *Therese* (i »Kolhandlarna»), hvarjämte hon med lycka uppträdt på k. operan såsom *Fryne*.»

Norrman, Lars, biskop, lärd. Född d. 24 april 1651 på Norrby gård i Jäders socken i Södermanland, hvarest fadern, *Johan Jönsson Norrman*, var kamrerare, med uppsikt öfver rikskansleren Axel Oxenstiernas egendomar. Modern hette *Rebecka Barck*. — Redan som gymnasist i Strengnäs väckte N. uppmärksamhet för sina ovanliga kunskaper och afgick 1668 till Uppsala med rektors testimonium: »Talem nunc mittit Strengnesia, qvalem nec vidit, nec videbit». I Uppsala fortsatte han sina studier i elfva år eller till 1679, då han anträdde en resa till Tyskland och Holland, för att vid dess universitet ytterligare utvidga sin sällsynta filologiska lärdom. Genast vid sin hemkomst anställdes han 1681 af grefve M. G. De la Gardie såsom hans enskilde bibliotekarie

samt utnämndes följande året på hans förord till e. o. professor i hebreiska och grekiska språken vid universitetet i Uppsala, hvarjämte han erhöll plats såsom assessor i Antikvitetskollegium. Redan på hösten 1682 kallades han till Lund, såsom ord. professor i nyssnämnda ämnen; dock tillträdde han aldrig denna befattning utan öfvertog i stället professuren i logik och metafysik i Uppsala 1684. Historia och språkvetenskap voro likväl fortfarande hans hufvudstudier, så att han redan 1685 utbytte den filosofiska professionen mot lärostolen i grekiska, hvarjämte han föreläste historien och i synnerhet fäderneslandets antikviteter. 1691 utbytte han återigen sin professur mot en dylik i teologiska fakulteten, hvarjämte han 1698 förordnades till prefekt för akademiska biblioteket och blef 1702 förste teologie professor och domprost. Hans sista befordran var till biskop i Göteborg s. å., men innan han tillträdt detta ämbete, afled han i Uppsala d. 21 maj 1703. — Icke blott fäderneslandet, utan hela det lärda Europa beklagade förlusten af denne »Athenarum upsaliensium fulgatissimum sidus». Och visserligen var djupet af hans insikter ej mindre förvånande än deras omfång. Hans studier omfattade bland annat hela den österländska litteraturen med alla dess dialekter och allt, som blifvit tryckt och offentliggjordt på grekiska språket. Af hans handskrifter förvarar biblioteket i Uppsala en mängd, ehuru en del gått förlorade. De omfatta hufvudsakligen varianter, rättelser och register till olika upplagor af Thucydides, Aristophanes, Æschylos, Euripides och Lucianus. — Gift 1676 med *Elisabet Roman*.

Norstedt. Stamfadern *Lars*, som vid medlet af 1600-talet var gruffogde i Noratrakten, hade sonen *Olof Larsson*, d. 1730 som borgare och skutskeppare i Örebro. Hans söner antogo namnet *Norstedt* efter stamorten.

1. **Norstedt, Carl,** boktryckare. Född d. 1 maj 1797 i Örebro. Föräldrar: handlanden och rådmannen därstädes, sedermera öfverdirektören och boktryckaren i Stockholm *Per Adolf Norstedt* och *Katarina Lovisa Tunelius*. — Inskrifven som student i Uppsala 1809, fortsatte N. sina akademiska studier till 1815 då han tog kameralexamen. Ämbetsmannabanan öfverensstämde dock icke med hans böjelse, hvarför han 1816 lät inskrifva sig såsom underofficer vid Nerikes regemente. Af ekonomiska skäl skaffade han sig tillika anställning såsom kontrollör vid den under byggnad varande Hjälmare kanal och arbetade där till 1821, då fadern, som i Stockholm inköpt det af J. P. Lindhs änka dittills skötta tryckeriet, kallade honom till sitt biträde. Redan ifrån början ägnade N. den outtröttligaste flit åt att grundligt lära känna sitt nya verksamhetsfält samt att väl ordna och leda dess arbeten. 1823 upptog fadern sina söner Adolf och Carl till bolagsmän, då firmans namn, som dittills varit »J. P. Lindhs änka», förändrades till »P. A. Norstedt & Söner». Efter fem år (1828) utgick fadern, därtill manad

af en tilltagande sjuklighet, ur bolaget, hvarefter rörelsen oförändrad fortsattes till 1852, då äfven Adolf af sin vacklande hälsa fann sig nödsakad att draga sig tillbaka. Carl N. fortsatte därefter tryckeriaffären såsom ensam ägare till 1860, då hans kusins söner Gustaf Emil Norstedt och Gustaf Leonard Laurin antogos såsom bolagsmän. N. afled i Stockholm d. 9 Febr. 1862. — Det Norstedtska tryckeriet, länge och ännu det största i de skandinaviska länderna, upparbetades af N. från en jämförelsevis ringa början till den ansedda ståndpunkt, det innehade vid hans död. För detta ändamål följde han med uppmärksamhet boktryckarekonstens utveckling i andra länder och tillägnade sig de uppfinningar, som på hans tid gjordes på typografiens område. Vid sitt frånfälle ägare af en icke obetydlig förmögenhet, lämnade han äfven efter sig minnet att hafva »varit en rastlös arbetare, en god och välvillig arbetsgifvare, verksam i samhället och i sitt yrke, värderad af många vänner och därför sörjd i vida kretsar». — Efter hans död öfvertogs firman af de båda förenämnda kusinsönerna, af hvilka G. L. Laurin afled d. 9 januari 1879. Efter det redan 1869 G. E. Norstedt utträdt ur firman, ingick däri fil. d:r Albert Laurin, hvilken afled d. 24 april 1878, hvarefter ingeniör Carl Laurin inträdde i firman. I mars månad följande år bildades för affärens bedrifvande aktiebolag med v. häradshöfding G. B. A. Holm såsom verkställande direktör.

2. **Norstedt, Johan Reinhold,** landskapsmålare och etsare. Född i Lunda, Västra Vingåkers socken d. 1 juli 1843; den föregåendes kusins son. Föräldrar: brukspatronen *Christian Norstedt* och *Emilie Albertina Duse*. — Sin konstnärliga bildning grundlade N. i Stockholm, hvarefter han fortsatte studierna i Paris under Harpignies. Det var åren 1867—70, 1875 samt 1878—81, han uppehöll sig i den franska hufvudstaden, där han rönte starkt inflytande af Corot, Dupré och Daubigny, kända såsom det »intima landskapets» målare. I etsningskonsten åtnjöt han handledning af Masson. Sedan 1881 har han varit bosatt i Stockholm, där han utställt liksom ock i Göteborg. Han har vidare varit med bland utställare på »Salonen» i Paris, i München och Amsterdam. Sedan 1894 är han ledamot af Konstakademien. — Bland hans arbeten, hvilka i allmänhet äro af ett mindre format och vittna om en poetisk syn på naturen, kunna nämnas *Höstlandskap, motiv från Djurgården* 1891, befintligt i Nationalmuseum och *Vinternatt* 1893, i Göteborgs museum, af somliga skattadt såsom hans bästa arbete. Hos enskilda konstälskare hafva hamnat åtskilliga taflor af honom såsom Vingåkerlandskapen *Fors bland alar, Månuppgång* och *Höstafton* äfvensom *Djurgårdslandskap*. Såsom etsare har N. åstadkommit åtskilliga fint utförda originalarbeten samt 1881 raderat ett landskap, *Holländsk stad* af J. v. Ruisdael, taflan befintlig i National-

museum. I det af Föreningen för grafisk konst utgifna årsalbum hafva några af hans etsningar varit synliga. — Gift 1875 med *Anna Katarina Fredrika Munthe*.

Norström, Johan Vitalis Abraham, filosof.

Född i Åmål d. 29 januari 1856. Föräldrar: landtmätaren *Anders Norström* och *Charlotta Johanna Ljungberg*. — Efter aflagd mogenhetsexamen i Karlstad 1873, inskrefs N. samma år såsom student vid Uppsala universitet, aflade därstädes filos. licentiatexamen 1883 och promoverades till filos. doktor 1885, hvarpå han sistnämnda år förordnades till docent i teoretisk filosofi. Efter att hafva under en del af 1888 tjänstgjort såsom extra ordinarie lektor i kristendom vid realläroverket i Göteborg aflade han 1890 akademiskt disputationsprof inför teologiska fakulteten i Uppsala. Sedan han våren s. å. uppehållit examinationen i teoretisk filosofi därstädes samt senare hållit föredrag i Göteborg, förordnades han 1891 att förestå professuren i filosofi vid Göteborgs högskola och utnämndes 1893 till ordinarie innehafvare af nutydda lärostol. — N. har gjort sig känd såsom en både alstringsrik och framstående författare i sin disciplin, och åtskilliga af hans skrifter hafva inom vidsträckta kretsar väckt en mindre vanlig uppmärksamhet. Hans ganska omfångsrika bibliografi upptager följande arbeten: ***Om undersökningar af den gifna verklighetens form*** (utgörande hans graduraldisputation), ***Svensk filosofi***, i »Nordisk tidskrift» 1887, ***Herbert Spencers åsigt om religionen***, därsammast. 1887, ***Herbert Spencers åsigt om sedligheten*** 1888, ***Grunddra-gen af H. Spencers sedelära. Kritisk framställning***, i Upsala universitets årsskrift 1889, ***Materialismen inför den moderna vetenskapen*** 1890, ***Om plikt, frihet och förnuft*** 1891, ***Om natursammanhang och frihet***, i Göteborgs högskolas årsskrift 1894, ***Studier till Platos Politica***, därsammast. 1897, ***Hvad innebär en modern ståndpunkt i filosofien? Systematiska studier***, därsammast. 1898, ***Till Platos idélära. Kritiska studier***, därsammast. 1899, ***Hvad är sanning?*** 1900, ***Hvad vi behöfva. En blick på samtidens vetande och tro*** 1901, ***Friedrich Nietzsche. En värdesättning***, i tidskriften »Skolan», ***Ellen Keys tredje rike*** 1902, ***Den religiösa kunskapen***, i tidskriften »Skolan 1902. För öfrigt har i tidningar och tidskrifter förekommit en del uppsatser och artiklar af hans hand. I sina 1903 hållna föreläsningar öfver det »kritiska sanningsbegreppet» har han gjort början till framställande af en själfständig filosofisk världsåskådning. — Gift 1891 med *Elisabeth Johanna Anderson*.

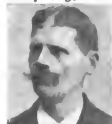
1. **Numers, Fredrik Adolf von,** militär, konstnär. Född d. 3 juli 1745. Föräldrar: häradshöfdingen och lagmannen *Carl von Numers* och *Britta Kristina Lundstedt*. — Bestämd för den militära banan, ingick N. aderton år gammal som fänrik vid Lifgardet och befordrades efter hvartannat till löjtnant, kapten och major vid gardet 1778, till öfverste i armén 1790 och slutligen till öfverste och chef för Bohusläns dragoner 1792. Under tredje Gustafs tid var det ett mod, nästan en yrm, att sysselsätta sig med konstutöfning. Att teckna med kritor, måla pastell, gouache eller lavering, att gravera och etsa blefvo färdigheter, som allmänt öfvades i de förnämare familjerna. Bland de många, hvilka sålunda slogo sig på konstutöfning, var äfven N., därvid manad och väggledd af anlag, som de flesta den tidens dilettanter saknade. För att utbilda sig företog han 1771—73 en resa till Frankrike och Italien och utvecklade sig därunder betydligt både i teckningens säkerhet och färgbehandling. Hans lavisritningar i landskapsstil äga ett icke obetydligt konstvärde och äro ännu eftersökta artiklar af konstsamlare. — Han afled i Stockholm d. 25 dec. 1792. — Ogift.

2. **Numers, Hedvig Constantia Fredrika von,** författarinna.

Född d. 16 okt. 1830. Föräldrar: statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet *Johan Fredrik Ehrenstam* (se I: 275) och *Constantia Sofia Carolina af Trolle*. — Fru N. erhöll en synnerligt vårdad uppfostran och mottog under sin uppväxt starka intryck af sin moder, som varit umgängesvän med skalden Leopold och genom honom satt sig in i den gustavianska tidens litterära lif. Innan hon offentligt framträdde, hade hon länge under omväxlande pseudonymer strött omkring sig litterära alster både på vers och prosa och äfven lämnat åtskilliga originalpjäser för teatern. Det arbete, som egentligen först gjorde allmänheten bekant med författarinnans namn, var en scenisk framställning ***På Gröna Lund*** 1856, hvilken likväl som dramatisk skapelse knappast öfverträffar hennes andra pjäser, såsom den från franskan bearbetade ***Fabrikskamraterna, Andra tider, andra seder, Ett äfventyr på Djurgården i Carl Israel Hallmans tid, A. F., I himmelen och på jorden,*** m. fl. Äfven romaner såsom ***Andeskådaren, Agatringen*** m. fl. flöto ur hennes alsterrika penna. Hvad som utmärker fru v. N:s författarskap, är mindre innehållets rikedom än en liflig och elegant stil, hvilken röjer en författarinna, hemmastadd i den förnäma världens kretsar. 1858 ingick hon i Helsingfors äktenskap med protokollssekreteraren vid finska senaten *Carl Johan Oscar von Numers*, hvilken förening dock snart upplöstes genom hennes död i Stockholm d. 24 sept. 1863, förorsakad af ett svårt bröstlidande.

Nyberg, Ivar Gustaf Julius, genre- och porträttmålare.

Född i Vänersborg d. 25 dec. 1855. Föräldrar: arkitekten *Gustaf Edvard Nyberg* och *Ulrika Maria Sellberg*. — Sedan N. 1878—81 studerat vid Konstakademien och samtidigt åtnjutit handledning af Perséus, tillbragte han åren 1881—83 i Paris, där han var elev af L. Bonnat och Gérôme. Sedan 1884 har han varit bosatt i Sverige, där han

1891 blef ledamot af Konstakademien. N., som från 1882 utställt på »Salonen» i Paris, har utfört ett ganska stort antal arbeten i olja, akvarell och pastell. Särskildt har han gjort sig känd såsom den där anställt och i sina taflor gifvit vittnesbörd om oaflåtliga iakttagelser öfver dagsljusets eller eldskenets lek i en interiör. I Nationalmuseum är han representerad med den mycket bekanta oljetaflan *En tecknare*, förskrifvande sig från 1884 och framställande artisten V. Andrén vid hans arbetsbord, samt pastellen *En hemlighet*, utförd 1890. Pastellmålning är för öfrigt ett konstnärsområde, där N. åstadkommit flera gedigna porträtt och genrebilder, de senare med förkärlek framställda i eldskensbelysning. I Konstakademien finnes ett af honom förtjänstfullt utfördt porträtt af professor J. A. Malmström.

Nyberg, Julia Kristina, skaldinna. Född vid Skultuna mässingsbruk i Västmanland d. 18 nov. 1785. Föräldrar: bruksinspektoren *Per Svärdström* och *Beata Elisabet Almgren*. — Såsom barn var fru N. en förtjust åhörarinna af de gamla folkvisorna, med hvilkas melodier modern och husfolket ofta lifvade sina göromål, och ansåg själf vid äldre år, att dessa intryck varit af stort inflytande på hennes slumrande poetiska anlag. Tretton år gammal, förlorade hon nästan på en gång båda sina föräldrar och skickades 1800 af sin förmyndare, bruksägaren C. J. Adlerwald, till en ansedd pensionsinrättning, som den tiden hölls i Stockholm af en emigrant, marquis Dariès och dennes hustru, och i hvilken hon efter genomgången kurs blef medlärarinna. Redan då utgjorde läsningen af våra äldre svenska skalder hennes älsklingsnöje och framkallade från hennes sida små vitterhetsförsök, med hvilka dock endast hennes närmaste omgifning fick göra bekantskap. Det äktenskap, hon 1809 ingick med handlanden *Johan Henrik Asping*, blef olyckligt och upplöstes efter några år. Kort därpå eller 1816 uppträdde hon offentligen under det antagna namnet *Euphrosyne* med några stycken i Atterboms »Poetisk kalender». Det vänliga bifall, som mötte dessa hennes lyras förstlingar, och de litterära bekantskaper, de föranledde, bestämde henne för att fortgå på den beträdda banan. 1822 utgaf hon en egen samling poem under titeln *Dikter af Euphrosyne* och s. å. ett särskildt dramatiskt poem *Vublina*. Hon hade då nyligen blifvit i äktenskap förenad med bruksinspektoren vid Skultuna *Vilhelm Nyberg*, en både i lekamligt och intellektuelt hänseende ovanligt väl utrustad ung man, hvilken genom det förståndiga sätt, hvarpå han behandlade sin fantasirika maka, beredde henne en äktenskaplig lycka, som knappast stördes genom saknaden af barn. Sex år därefter utkom 2:dra bandet af hennes lyriska stycken: *Nyare Dikter af Euphrosyne* 1828. Dessa hennes diktsamlingar omtrycktes 1832 med några uteslutningar och nya tillägg och utgåfvos under titel *Samlade Dikter af Euphrosyne*. 1840 utgaf hon till

sammans med Dahlgren *Syljiden*, poetisk kalender, som efterföljdes af ett 3:dje band *Nya Dikter af Euphrosyne* 1842. Euphrosynes skaldegenius utmärker sig för en innerlig och varm känsla och en liflig fantasi, som ofta, med sitt naturmystiska djupsinne, påminner om Atterbom. Mindre rik och känslofull än denne, öfverträffar hon honom likväl i åskådlighet och en frisk naturlig täckhet. Till hennes yppersta stycken höra: *Jungfrun i det gröna*, ett mästerstycke i poetisk genremålning, *Lärkan*, *Trasten*, *Mimosan*, *Liljan och spindeln*, *Blomsterglaset*, *Den gamla örnen i bur*, *Julljusen*, *Farmors porträtt*, *Nina*, *Jag flyr till dig*, samt *Christophorus*, en förträffligt dramatiserad legend. — Död å Fredriksberg vid Skultuna d. 18 april 1854.

Nyblæus. Äldste kände stamfadern *Nils* lefde i slutet af 1500-talet. Efter Nyble by i Sköllersta socken i Nerike antogs släktnamnet *Nyblæus* af först hans sonson *Sven*, f. 1630 d. 1711 som komminister i Sköllersta och sedermera dennes brorson, *Olof*, f. 1668, d. 1730 som kyrkoherde i Sköllersta.

1. **Nyblæus, Gustaf,** militär, gymnast, skriftställare. Född i Stockholm d. 23 mars 1816. Föräldrar: justitierådet *Gustaf Nyblæus* och *Hedvig Gustafva Törneman*. — Efter att vid nderton års ålder i Uppsala ha aflagt studentexamen, ingick N. såsom underlöjtnant vid Svea artilleriregemente 1836 och blef två år därefter underlärare vid Gymnastiska Centralinstitutet i Stockholm. Förflyttad som löjtnant till Dalregementet 1841, förordnades han året därefter till fäktmästare vid Lunds universitet och var samtidigt gymnastiklärare vid Lunds katedralskola. Efter att 1855 hafva befordrats till kapten vid Dalregementet, anställdes han 1862 såsom föreståndare för Gymnastiska Centralinstitutet i Stockholm, blef s. å. major i arméen, 1864 öfverstlöjtnant med afsked ur Dalregementet och öfverste i arméen 1872. Under åren 1850 och 1852 företog han resor till flera europeiska länder för att taga kännedom om den gymnastiska undervisningen vid arméer och läroverk samt besökte 1869 Schweiz, för att studera därvarande kadettväsende och skolornas krigsbildning. Ledamot af kommittén för omarbetande af infanteriets exercisreglemente samt instruktion för gymnastik och bajonettfäktning 1869—72. Ledamot af riksdagens Andra kammare för Stockholms stad 1873—75. — I ungdomen utgaf han tvänne mindre diktsamlingar: *Harposlag* 1846 samt *Johan Banér, dikt i fem sånger* 1848. Redan 1840 hade han emellertid diktat *Dalkarlssången* (»Jag vet ett land»), hvilken buren af O. Lindblads musik, utgör en våra mest kända och omtyckta fosterländska sånger. Senare afhandla hans arbeten uteslutande gymnastiska och militära ämnen; de viktigaste af dem äro: *Om det svenska infanteriet och vilkoren för dess stridbarhet* 1856, *Undervisning i Gymnastik efter Ling* 1847, *Något om gymnastik och vapenöfning, såsom medel för allmän uppfostran* 1863,

Om krigisk uppfostran, folkbeväpning och armé 1867, *Anvisning för undervisningen i gymnastik och vapenöfning för folkskollärareseminarier och folkskolor* 1867, 4:e upplagan med titel *Handledning i gymnastik och vapenöfning vid folkskollärareseminarier och folkskolor* 1880, *Stå och gå. Grunden för praktisk krigsutbildning* I, 1867. Text till *Scener ur indelta soldatens lif* 1868, *Om försvaret af vår frihet och själfständighet. Politiskt-militära betraktelser af en svensk officer* 1871, *Några drag ur den indelta soldatens lif* 1871, *Om allmänna värneplikten* 1873, *Handledning i gymnastik och vapenföring vid folkskollärareseminarier och folkskolor* 1873, *Militärgymnastik eller den allmänna gymnastikens användning för militärisk utbildning* 1881, *Plastiska kroppsöfningar. Grunddrag till estetisk gymnastik* 1882, *Om frigymnastiken och den gymnastiska metoden* s. å. *Om anfall och försvar* var titeln på en af honom 1887 utgifven skrift, hvari han framställt allmänna principer för fäktning och krigföring. 1890 sammanförde N. i *Vers och Prosa* sina skrifter å skilda områden. Död i Stockholm d. 6 okt. 1902. — Gift 1844 med *Hedvig Karolina Norström.*

2. **Nyblæus, Johan Axel,** filosof. Född i Stockholm d. 20 maj 1821; den föregåendes kusin. Föräldrar: medicine doktorn *Johan Erik Nyblæus* och *Charlotta Rebecka Vindahl.* — Student i Uppsala 1839, ägnade N. sig åt filosofiska studier och var en bland professor Boströms mest framstående lärjungar, när han mottog den akademiska lagern 1851. Följande året kallad till docent i filosofiens historia vid universitetet i Uppsala, befordrades han redan 1853 till adjunkt i teoretisk och praktisk filosofi vid universitetet i Lund och förestod professuren i praktisk filosofi därstädes till 1856, då han blef ordinarie innehafvare af nämnda professur. I vetenskapligt syfte företog han resor till Tyskland 1850 och 1859, samt till Tyskland och Frankrike 1862. De skrifter genom hvilka han verkat för sin vetenskap äro hufvudsakligen följande: *Om straffrätten. Undersökning ifrån den Boströmska filosofiens ståndpunkt* 1852, 3:dje öfversedda och förbättrade upplagan 1879 med titel *Om statens straffrätt; Är en praktisk filosofi möjlig efter Hegels världsåsigt?* 1855, *Framställning och granskning af Aristoteles' lära om det högsta goda* 1863, *Om statsmaktens grund och väsende,* en förträfflig öfversikt af den filosofiska statslärans historia, hvaraf första häftet utkom 1864 och i en förnyad upplaga 1882, men som aldrig blifvit fullbordad, *Om Pufendorfs plats i nyare praktiska filosofiens historia* 1868, *Trenne religionsfilosofiska uppsatser, jämte en föreläsning om materialismen* 1872, *Om politisk frihet och självstyrelse* 1869 samt *Tvänne uppsatser om den boströmska filosofien* 1885. Det förnämsta litterära minnesmärket af honom är emellertid det i stor skala anlagda arbetet *Den filosofiska forskningen i Sverige från slutet af adertonde århundradet, framställd i sitt sammanhang med filosofiens allmänna utveckling.* Häraf utkommo 1873—81 2 delar, 1886 1:sta afdelningen af 3:dje delen, 1888—93 2:dra afdelningen af samma del och 1895 4:de delens 1:sta afdelning. Tillika utgaf N. tillsammans med K. R. Geijer 1876—84 Samuel Grubbes filosofiska skrifter i urval. N. har dessutom författat disputationer, uppsatser i tidskrifter m. m. Död i Lund d. 24 febr. 1899. — Gift 1859 med *Johanna Tauson.*

1. **Nyblom, Carl Rupert,** universitetslärare, skald. Född i Uppsala d. 29 mars 1832. Föräldrar: skräddarmästaren och rådmannen *Anders Nyblom* och *Anna Johanna Lundin.* — I Uppsala katedralskola, där N. intogs 1840, rönte han en liflig inverkan af d. v. lektorn, sedermera prof., P. J. Peterson, begynte på hans uppmuntran att skrifva svensk och latinsk vers, samt erhöll Tranérska stipendiet för latinsk versskrifning. Student i Uppsala 1850, aflade han därstädes filos. kandidatexamen 1856 och promoverades året därefter till filos. doktor. Vikarierande lärare i svenska och tyska språken vid Uppsala högre elementarläroverk 1859—60, kallades han i början af sistnämnda år till docent i estetik och företog i juli 1861 en vetenskaplig resa till Tyskland, Frankrike och Italien. Återkommen till Sverige 1863, höll han våren och hösten följande året offentliga föreläsningar i hufvudstaden och förordnades hösten 1865 att efter B. E. Malmström vid Uppsala universitet förestå professuren i estetik samt litteratur- och konsthistoria. Utnämnd till ord. innehafvare af denna lärostol 1867, innehade han densamma till 1897 och förstod i sällsynt grad att göra sitt ämne till integrerande del af akademisk allmänbildning. — S. å. besökte han J. L. Runeberg i Finland för att förbereda kompletterandet af dennes samlade arbeten och företog på sommaren en resa till Nordtyskland, Nordfrankrike och Danmark. — Efter att vid tjugo års ålder ha vunnit Svenska Akademiens pris för ett skaldestycke, *Aron,* utgaf han 1855 tillsammans med F. Sander, C. G. Strandberg och R. v. Kræmer en poetisk kalender *Qvartetten,* samt öfversatte och utgaf 1858 *Th. Moores Irländska melodier.* 1860 offentliggjorde han en samling af sina *Dikter,* hvilken efter hans hemkomst från Italien följdes af åtskilliga arbeten af estetiskt och konsthistoriskt innehåll, såsom *Konststudier i Paris* 1863, *Om den antika konsten och dess pånyttfödelse* 1864 och *Bilder från Italien af Carlino* 1864, ny omarbetad upplaga 1883 under titeln *Ett år i södern,* dansk öfversättning s. å., hvarpå en samling *Nya Dikter* utkom 1865. I febr. sistnämnda år begynte han utgifvandet af *Svensk Litteratur-Tidskrift,* hvarmed han fortfor till slutet af år 1868. Utom de nu uppräknade arbetena samt några mindre afhandlingar, har han senare offentliggjort *Om innehåll och form i konsten* 1866, (disputation för erhållande af professorsbefattningen) minnessången *Georg Stjernhjelm* 1872,

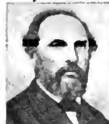

Estetiska studier 1873, ny samling I—II 1884, *Vers och Prosa af Carlino* 1870, *Shakspeares Sonetter i svensk öfversättning* 1871, ombesörjt en ny kritisk upplaga af »Runebergs skrifter» 1870, utgifvit »C. G. af Leopolds poetiska arbeten» 1872, *Valda dikter* 1876, *Johan Tobias Sergel, Sveriges förnämsta konstnärssnille* 1877, minnesteckningar öfver *Elias Fries* (i Sv. akad. handl. 1880), *A. F. Lindblad*, därsammast. 1882, och *C. F. Adelcrantz*, därsammast. 1891, öfversättningen af *Mirèio*, provencalsk dikt af Frederi Mistral (litterär Nobelpristagare 1904), 1904, *Rim och Bilder* (sista samlingen) 1904 samt lämnat en mängd smärre dikter, anmälningar, kritiker och uppsatser, äfvensom flera prosaöfversättningar. Om Uppsala domkyrkas restaurering har N. nedlagt en pietetsfull omvårdnad. Sedan 1900 är han medlem af Sv. Akademiens Nobelinstitut. 1866 kallad till ledamot af Göteborgs Vetenskaps- och vitterhetssamhälle, blef han 1879 en af de aderton i Svenska akamien, 1881 hedersledamot af Konstakademien och 1884 ledamot af Musikaliska akademien. Såsom utmärkelser kunna äfven betraktas de offentliga stipendier han erhållit och medels hvilka han för konstforskningar företagit färder till Finland, Tyskland och Frankrike 1869, till Italien 1877, till Holland och Belgien 1884 samt till Paris och London 1886. — Gift 1864 med *Helena Roed*. (Se nedan.)

2. **Nyblom, Helene Augusta,** författarinna, den föregåendes hustru. Född d. 7 dec. 1843 i Köpenhamn. Föräldrar: porträtt- och historiemålaren, professorn vid konstakademien *Jörgen Roed* och *Emilie Mathilda Kruse*. — Under en med sin fader företagen resa till England, Frankrike och Italien gjorde hon i sistnämnda land bekantskap med sin blifvande make. Förenad med honom 1864, bosatte hon sig i Uppsala och företog 1877 i sällskap med sin man en ny resa till Italien. Efter att i åtskilliga år ha enskildt sysslat med författareskap, uppträdde hon i början af 1870-talet offentligt såsom författarinna, i det hon i »Ny Illustrerad tidning» skref ett antal noveller, som under titeln *Noveller af H.* utgifvits i olika samlingar 1875, 1876, 1879 och 1884. Ursprungligen voro dessa noveller skrifna på författarinnans modersmål och blefvo för de svenska samlingarna öfverflyttade på svenska. På danska utkommo de i fyra samlingar 1881—85, och några af dem finnas äfven utgifna på tyska. Såsom skaldinna uppträdde fru N. 1881 på sitt modersmål, i det hon då utgaf en samling *Digte*, efterföljda 1886 af *Nye Digte* och 1894 af en tredje samling *Digte*. För dessa sina arbeten i bunden form har hon af kritiken vunnit större erkännande än för sina noveller och berättelser, ehuru äfven dessa vunnit en stor och tacksam läskrets. Bland de senaste alstren i denna väg af hennes penna kunna nämnas berättelserna *Qvinnoöden* 1888, *Dikt och verklighet* 1890, *Fantasier* 1896 samt tre med stort erkännande mottagna samlingar sagor med titlar *Det var en gång* I o. II samt *En sagokrans*. Fru N. har för öfrigt i flera tidskrifter framträdt dels med litterär-kritiska, dels estetiska uppsatser.

Nybom, Johan, skald. Född i Uppsala d. 8 dec. 1815. Föräldrar: tullvaktmästaren *Johan Nybom* och *Katarina Kristina Östman*. — Efter att som primus ha lämnat katedralskolan i Uppsala, blef N. student därstädes 1835. Redan under de sista åren af hans skoltid syntes understundom hans antagna signatur *i* d. v. tidningen »Uppsala Correspondenten». Blifven student slöt han ett varmt vänskaps- och sångförbund med B. E. Malmström och C. J. Bergman. Dessa jämte C. A. Hagberg fortforo sedan att öfva ett icke obetydligt inflytande på hans studier och diktkonst. Efter att på våren 1836 hafva inom Upplands nation vunnit det af Israel Hvasser stiftade pris för ett poem, *Katarina Månsdotter på Ljuxala*, och året därefter samma pris för sin vackra dikt *Byron i Grekland*, erhöll han 1838 Svenska Akademiens andra pris för *Aminas Sång*, en episod ur ett senare fullbordadt skaldestycke, *Sista natten i Alhambra*. För hans *Kristliga elegier* tilldelade honom Sv. akademien 1845 samma pris. Han hade året förut lämnat Uppsala, där hans lifliga deltagande i studentlifvets förströelser lade hinder i vägen för hans afsedda teologiska studier, och slagit sig ned hos prosten Rollin i Västerås. Här vistades han i sju år och biträdde härunder ofta med predikande. Förutom en myckenhet poem i tidningar och kalendrar, såsom Mellins »Vinterblommor», »Linnæa borealis», »Svea», »Norden» o. a. samt sånger och kantater vid större akademiska högtidligheter, utgaf han tid efter annan följande skaldeverk: *Galleri af unga fruntimmer*, med 9 porträtt samt *Dikter* 1840, *Samlade Dikter* (i 4 delar 1844, *Dannemora och Österby* 1847, *Samlade Dikter* 1863, *Minnen från en Sångarfärd igenom Sverige* 1854. Det sistnämnda arbetet innehåller skaldens intryck och minnen från en färd, som han företog genom Sverige, därunder han i dess flesta städer gaf s. k. deklamatoriska soiréer. Af dessa var hans uppträdande för fullsatt salong på k. teatern i Stockholm hösten 1854 hans — såsom han själf yttrat — »gladaste segerdag». Med ett under denna sångarfärd samladt kapital, nedsatte han sig 1860 i Västerås, där han under några år ägnade sig åt publicistisk verksamhet. Genom en väns iråkade obestånd förlorade han likväl allt, han med så mycken ansträngning förvärfvat, hvarför han 1869 åter fattade vandringsstafven, uppträdde samma år i Uppsala och Lund samt besökte 1870 Norrland. Sedan bosatte han sig åter i Västerås och fortfor att arbeta i »Västmanlands läns tidning». Mot slutet af sin lifstid uppbar han i åtskilliga år en andel af de genom Svenska akademien fördelade understöden till vittra författare. Död ogift i Västerås d. 23 maj 1889. — Bland Sveriges skalder under de mellersta decennierna af det nittonde århundradet

intager N. utan fråga ett af de allra förnämsta rummen. Han framstår såsom en snillrik lyriker, med glödande känsla och eldig fantasi, och hvars diktskapelser icke sällan utmärka sig för ett bildrikt, bländande och högst effektfullt språk.

Nylander, Johan, biskop. Född d. 20 aug. 1698 i Viborg. Föräldrar: handlanden *Simon Nylander* och *Anna Hedræus*. — Medan han ännu studerade vid stadens trivialskola, måste han med föräldrarna fly undan för ryssarna och ankom till Uppsala 1715. Här fortsatte han någon tid sina studier men återvände 1722 till Åbo och blef s. å. magister där med första hedersrummet. Tre år därefter förordnad till konrektor vid trivialskolan i Helsingfors, utnämndes han 1726 till filosofie lektor vid gymnasiet i Borgå och blef teologie lektor därstädes 1728. Genom sin stora lärdom, öfverlägsna förmåga som undervisare och älskvärda personlighet tillvann han sig allmänt förtroende och kallades i ledigheten efter Juslenius till biskop i Borgå stift, hvilken kallelse af konungen 1745 stadfästades. Ehuru han icke invigdes i sitt ämbete förrän i slutet af följande året, emottog han genast vården af stiftet och botade inom kort genom sitt nitiska och allvarliga bemödande de skador, kristendomskunskapen och sederna lidit under det nyss tilländagångna kriget. Teologie doktor i Uppsala 1752. N. bevistade alla riksdagar från 1738 till 1756, redan vid den första placerad i sekreta utskottet, och insattes vid 1742—43 års riksdag i kommissionen för undersökning af orsakerna till den olyckliga utgången af finska kriget. Död i Borgå d. 10 juni 1761. — Gift 1: 1727 med *Katarina Helsingius*, 2: 1744 med *Vendla Juliana von Glan*.

Nyman, Per, präst, folktalare. Född d. 23 april 1794 i Vrå socken af Växiö stift, där fadern, *Anders Nyman* var klockare. — Kämpande mot fattigdomens alla vidrigheter, genomgick N. skola och gymnasium samt blef vid tjugufyra års ålder student i Lund. Efter tvenne års universitetsstudier, därunder han äfven responderade för graden, återvände han 1820 till Växiö och invigdes där till kyrkans tjänst. Tjänstgörande i detta stift, väckte han snart uppmärksamhet genom sina predikningar, eller rättare sitt predikosätt, som, improviseradt och så likt talspråket som möjligt, bjärt afstack mot det gängse efter Lehnberg antagna framställningssättet. 1826 förordnades han till bataljonspredikant på Vanäs (n. m. Carlsborg) samt utnämndes 1831 till garnisonspastor därstädes, befordrades 1835 till kyrkoherde i Wemmerlöfs pastorat i Skåne, hvilket han 1842 utbytte mot Stenbrohult i Växiö stift. Hans sista befordran var till kyrkoherde i Urshult 1849, hvarefter han utnämndes till lokalprost samt afled i Urshult d. 2 Aug. 1856. — Genom sina predikningar har N. blifvit vida beryktad, fastän folkminnet bättre bevarat ett och annat af hans besynnerliga uttryckssätt, än erinringen af den kristliga anda, som besjälade hans folkliga föredrag. — Gift med *Sofie Engström*.

Nymansson, Per, präst, skriftställare. Född

i Loshult af Lunds stift d. 1 maj 1830. Föräldrar: torparen *Måns Persson* och *Gunhild Johnsdotter*. — N. var en i sin art ganska märklig personlighet. Han lät nämligen mycket tala om sig och gjorde sig i vida kretsar känd för sina radikala åsikter i så väl religiösa som sociala frågor. Till en början uppträdde han såsom baptistpredikant men efter slutade teologiska studier i Lund, där han 1852 tagit studentexamen, blef han 1861 prästvigd. Ehuru sålunda inträdd i statskyrkan, omfattade han alltjämt från dess bekännelse afvikande tänkesätt. Detta hindrade väl icke hans befordran 1870 till kyrkoherde i Skepparslöfs församling af Kristianstads län men bragte honom i kollision med myndigheterna. Så blef han 1893 af de öfriga kyrkoherdarna i kontraktet anmäld för irrlärighet. Anmälan föranledde ingen vidare åtgärd, hvilket väsentligen skall hafva berott på biskop Flensburgs ingripande. N. utvecklade i sin krafts dagar en liflig författareverksamhet. Predikningar, tidningsuppsatser och broschyrer flöto rikligt ur hans penna. Bland hans arbeten kunna nämnas: *Allmänt väl, framställdt i enkla svar på några af vår tids högviktiga frågor* 1854, *Andeliga vårblommor* 1855, *Kort anvisning på bibelns lära om de heliga sakramenten, Hvad är det heliga dopet, och hvad är baptismen?* 1858. Tidskriften »Mänskligheten» utgafs af honom 1875—80. Han väckte äfven uppseende genom sitt sysslande med »läkareverksamhet.» Af sina församlingsbor var N. högt skattad och till hans predikningar strömmade folk från alla håll. Död d. 2 april 1900. Gift 1871 med *Emma Maria Johanna Eneström*.

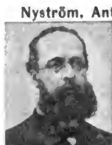
Nyrén, Carl, präst, ekonom, vitter författare.

Född i Gammalkils socken af Östergötland d. 30 aug. 1727; son af en trumpetare vid Östgöta kavalleri-regemente *Peter Nyman*. — Sedan N. genomgått Linköpings gymnasium, reste han 1749 till Lund, där han isynnerhet studerade de lärda språken, statsekonomi samt sådana ämnen, hvilka ingå i slöjder och hushållning. Härigenom ådrog han sig Jonas Alströmers uppmärksamhet och kallades af honom 1754 till Alingsås samt erhöll i uppdrag att ordna Alströmerska biblioteket, hvarjämte han förordnades till vice direktör öfver Alingsås manufakturverk under Alströmers vistelse i Stockholm vid 1756 års riksdag. Sedan han 1757 blifvit magister i Lund med första hedersrummet, lämnade han följande året Alingsås och besökte 1761 Uppsala samt åtnjöt där under någon tid Linnés undervisning. Utnämnd 1762 till plantagedirektör samt lektor i ekonomi och naturkunnighet vid gymnasium i Linköping, utbytte han 1766 denna lärareplats mot lektoratet i grekiskan, prästvigdes s. å. och befordrades 1770 till kyrkoherde i Kuddby. Kontraktsprost 1771, teologie doktor vid univer-

sitetet i Königsberg 1773. — Död i Kuddby d. 25 jan. 1789. — N. var en flitig författare och har utgifvit flera arbeten, af hvilka intet blifvit så bekant som hans bröllopsskrift öfver P. Alströmer: »*Kut'n Abend, Pruter Schwen!*» 1760, sedan ofta omtr. Utom några ekonomiska och biografiska arbeten i öfversättning, utgaf han *Snillenöjen* 1762, försvenskning af några mindre vitterhetsstycken, *Brefställare* och sex andra satiriska skrifter *af Rabener*, samt ett originalverk *Mappa geographica Scelestinæ, eller stora Skälmslandets geografiska beskrifning* 1786, en efterhärmning af Gullivers och Klims diktade resor, men en på det hela ganska platt och långtråkig satir. Den ojämförligt största delen af hans skrifter, mest öfversättningar, blef aldrig tryckt, utan förvaras i handskrift på Linköpings läroverks bibliotek, dit de skänktes af den bekante titulärprofessorn Johan Henrik Lidén. — Gift 1763 med *Maria Hadelin*.

Nyström, Anton Kristen, läkare, skriftställare, grundare af Stockholms Arbetareinstitut. Född i Göteborg d. 15 febr. 1842. Föräldrar: grosshandlanden *Lars Fredrik Nyström* och *Carolina Kristina Silfverstolpe*, dotter af den frisinnade riddarhussekreteraren Axel Gabriel Silfverstolpe (se nedan). — Student i Uppsala 1860, idkade N. medicinska studier dels därstädes, dels vid Karolinska institutet och i Lund, där han 1868 blef med. doktor. Sedan N., som var biträdande fältläkare i dansk-tyska kriget 1864, i utlandet idkat studier 1866 och 1868—69, bosatte han sig i Stockholm, där han alltsedan praktiserat såsom läkare med hudåkommor och sinnessjukdomar såsom specialitet. N. hade i början af 1870-talet gjort bekantskap med den Comteska positivismen och funnit sig till den grad tilltalad af dess sociala, politiska och filosofiska läror, att han inom kort började verka för dessas utbredning inom Sverige. Emellertid såg han sig först i dec. 1879 i stånd att här stifta ett positivistiskt samfund, för hvilket han självfallet kom att stå i spetsen. Med ifver sökte han i tal och skrift göra gällande Comtes lefnadsfilosofi, bland hvars ledande grundsatser han i synnerhet betonade plikten att »lefva för andra» samt att »verka för befästandet af ordningens och framåtskridandets sak med moraliska medel». Det var ock under inflytelsen af dessa grundsatser, han lifligt deltog i de demokratiska rörelserna i hufvudstaden under 1880-talet. Han hade emellertid redan då känt sig manad att på ett annat mera direkt och verksamt sätt förverkliga det vackra Comteska mottot: »Lefva för andra». Och de »andra», för hvilka han i främsta rummet ville verka, var arbetsklassen, hvars på det hela sunda kärna han var den förste att erkänna, men inom hvilken han äfven fann mindre goda sidor vara alltför starkt framträdande, såsom dryckenskap, smak för oädla nöjen liksom ock demagogiska upphetsningar. Det bästa medlet till arbetsklassens höjande borde i hans tanke vara att bibringa densamma ökad kunskap. Ledd af dessa åsikter, bragte N. i okt. 1880 till stånd ett *arbetareinstitut* i Stockholm. Denna läroanstalt, som efter hand kom i åtnjutande af årligt understöd såväl från statens som kommunens sida, meddelar en närmast för personer utan högre skolbildning afsedd undervisning i form af fullständiga och systematiskt anordnade föreläsningskurser, förnämligast i naturvetenskap och historia. Institutet har hållit sig fritt från allt, som kunnat beskyllas för ända till skenet af politisk agitation, och ur sin verksamhet uteslutit all religiös undervisning. Med ett nit och en hängifvenhet, som intet motstånd — och sådant har framträdt under många former — kunnat bräcka, har N. såsom anstaltens föreståndare lika ihärdigt som framgångsrikt lyckats föra anstalten framåt. Efter mönstret af Arbetareinstitutet i Stockholm hafva efter hand anstalter af dylik art upprättats mångenstädes. Så i Kristiania 1885 samt i de flesta svenska städer äfvensom i större enskilda industrisamhällen. N. har med en af öfvertygelsens värme buren ifver i tal och skrift förfäktat sina åsikter särskildt i på dagordningen stående politiska frågor. Han har sålunda uppträdt till förmån för den offentliga kandidaturen, för fullständig skilsmässa mellan stat och kyrka, för med den personliga friheten förenliga åtgärder till nykterhetens främjande, äfvensom för ett betryggande nationalförsvar. Samtidigt har han kraftigt bekämpat socialismen, särskildt i den 1892 utgifna skriften *Socialismens omöjlighet jämte praktiska vinkar om arbetarefrågans lösning utan socialism*. Den skriftställarverksamhet, N. för öfrigt utvecklat, är af ganska omfattande art. Så utgaf han redan 1867 en skrift *Om foten och den riktiga formen på skodon*, hvilken skrift föranledde tillverkning af s. k. fysiologiska skodon. Vidare äro att nämna: *Om cretinism och idioti* 1868, *Teoretiska och praktiska uppsatser öfver hudåkommor* 1870, *Om sinnesrubbning* etc. 1878, *Positivismen. En systematisk framställning* 1879, *Samhälleliga tidsfrågor*, 9 h. 1879—81, *Om äktenskapet, pauperismen och prostitutionen* 1885, *Allmän kulturhistoria* 1885—93, *Om sinnessjukdomar och hospitalsvård jämte antydningar om sinnessjukas rättsliga skydd* 1895, *Carl XII och sammansvärjningen mot hans envälde och lif* 1900, hvari han, stödjande sig på af honom på ort och ställe verkställda undersökningar, gör gällande, att konungen fallit för mördarhand, *Uppkomsten af kortskallar och långskallar* (först offentliggjordt 1898 på tyska i »Archiv für Anthropologie», utg. af G. Ranke i München) och *Könslifvet och dess lagar* 1904. I en 1903 utgifven skrift, *Striderna om östra Europa mellan Ryssland, Polen och Sverige* sökte N. genom en skildring af den ryska eröfringsmaktens historia hos de skandinaviska folken inskärpa nödvändigheten af att taga varning och lärdom af det förflutnas missgrepp. 1904 utgaf han både på franska och tyska en skrift, *Elsass-Lothringen und die möglichkeit einer deutsch französischen allianz*, hvari förordas dessa landskaps återlämnande till Frankrike. — Gift 1: 1868 med *Thyra Hammerich*

och 2: 1878 med friherrinnan *Louise Sofie Hamilton*, dotter af frih. Hugo Hamilton å Boo (se I: 450) i hennes andra gifte.

Nyström, Gustaf Alfred, bildhuggare. Född i Medevi i Västra Ny socken, Östergötland, d. 11 mars 1844. — Stadd i torftiga villkor, var N. som helt ung nödsakad att arbeta såsom tegelbärare och trädgårdselev, och från sitt femtonde år ägnade han sig åt smedsyrket. Begåfvad med anlag för teckning, utbildade han dessa under fristunderna. Kärleken till konsten och längtan att få ägna all sin kraft åt denna dref honom slutligen, då han uppnått 22 år, att på vinst och förlust begifva sig till Stockholm, där han blef elev vid Konstakademien och dessutom fick särskild handledning af bildhuggaren J. P. Molin. Ännu elev, erhöll han 1870 på Molins förord uppdrag att modellera den sittande *Bellmansstod*, som, gjuten i bronserad zink, aftäcktes på Hasselbacken 1872 och väckte uppseende såsom ett ovanligt duktigt debutarbete af en elev. Hösten sistnämnda år anträdde N., med understöd af A. Dickson på Kyleberg, en längre studieresa. I München, där han uppehöll sig i tre år, vann han 1:sta hedersmedaljen för sin *Sofvande yngling*. Bosatt i Rom 1875—84, vann han där sitt uppehälle genom med stor finhet utförda genreartade skulpturarbeten, under det samtidigt äfven större uppgifter sysselsatte honom. Så hade han 1877—81 under arbete utkastet till en Geijerstod, hvarpå han dock icke erhöll den motsedda beställningen, äfvensom en i München påbörjad stod af J. O. Wallin. Vid de besök, han under dessa år företog i hemlandet, deltog han därstädes i åtskilliga utställningar. Så i Konstakademien, i Stockholms konstförening samt i expositionen i Göteborg 1881. Bland de många arbeten af honom, med hvilka han vid antydda tillfälle var representerad, må nämnas marmorstatyerna ***Flickan med blomman och fjärilen*** och ***Romersk kyrkogångerska***, marmorbysten ***Napolitanskan*** samt ett antal porträttbyster. Sedan N. ett års tid uppehållit sig i Danmark, återvände han 1885 till Sverige och anordnade i Stockholm en utställning af sina egna arbeten. Bland det stora antalet af dessa kunna nämnas den i kroppsstorlek utförda marmorgruppen *Hagar och Ismael i öknen*, den kolossala gipsstatyn af *Wallin*, en byst af *Geijer* och utkast till dennes stod, ett af många figurer bestående *Projekt till ett nationalmonument öfver svenska skalder* m. fl. N., som 1885 bosatte sig i Stockholm, blef samma år agré vid Fria konsternas akademi och 1889 ledamot af densamma. Bland hans utkast till monumentala verk anses den lifligt hållna skizzen af Carl XV:s ryttarstod böra tillerkännas främsta rummet. I Nationalmuseum är N. representerad genom en byst af museets byggmästare, general *J. Kleen*. Bland de senaste arbeten han utförde märkas statyn *Svea*, en mindre porträttgrupp, *Trippelalliansen*, samt täflingsskissen till ***Carl X Gustafs ryttarstaty*** i Malmö och ***Magnus Stenbocks staty*** i Helsingborg, hvilka dock ej blefvo antagna till utförande. Död d. 15 febr. 1897 å sin villa i Djursholm. Gift med *Dagmar Weber* (från Danmark).

Nyström, Johan Fredrik, historiker, geograf, politiker. Född i Hernösand d. 26 sept. 1855. Föräldrar: tulluppsyningsmannen *Fredrik August Nyström* och *Eva Johanna Högberg*. — Student i Uppsala 1875, blef N. därstädes filos. doktor 1884 och förordnades s. å. till docent i historia och 1888 i statskunskap, hvarpå han 1890 med bibehållande af docenturen utnämndes till lektor i historia och svenska vid Uppsala högre allmänna läroverk. Sedan han 1889 i Berlin för Richthofen idkat studier i geografi, förordnades han 1892 att bestrida undervisningen i besagda ämne vid Uppsala universitet, hvilket förordnande han utöfvade till 1901. Invald bland stadsfullmäktige i nyssnämnda stad 1890, deltog han med lifligt intresse i behandlingen af dess kommunala angelägenheter, på samma gång han genom föredrag, tidningsartiklar och skrifter i tullskyddsvänlig och konservativ riktning inlade sitt ord i diskussionen om dagens politiska frågor. Denna hans verksamhet föranledde väsentligen hans inväljande 1899 i Första kammaren för Uppsala län, i hvars landsting han var ledamot 1899—1902, under det han samtidigt alltjämt tillhörde Uppsala stadsfullmäktige. Bland af N. författade skrifter må nämnas *De svenska ostindiska kompanierna* 1883, hvilket arbete belöntes med guldmedalj af Vet. och Vitt. samh. i Göteborg och infördes i dess »Handlingar» 18, *Bidrag till svenska handelns och näringarnas historia under senare delen af 1700-talet I*, 1884, hvilken akademiska afhandling belöntes med Geijerska priset, *Jonas Alströmer och hans verk* i »Hist. tidskr.», V, 1885, *Handbok i Sveriges geografi* 1895, *Handelns historia*, införd i »Rotschilds handbok för köpmän», 2:dra uppl. 1896—97, *Geografiens och de geografiska upptäckternas historia* 1899, *Sveriges rike, handbok för det svenska folket* I—II, 1899—1902. Äfven äro af honom författade talrika artiklar i Nordisk familjebok och dess supplement m. m. Svedelius' »Handbok i statskunskap» utkom omarbetad af N. i 4 band 1887—91. Likaså har han tillsammans med C. G. Styffe utgifvit »Hugonis Grotii epistolæ ad Axelium Oxenstierna» 1889, 1891. Arbetet, som omfattar tiden 1633—45 utgör band 2 och 4 af Andra afdelningen af »Rikskansläron Axel Oxenstiernas skrifter och brefväxling». — N., som 1902 erhöll transport som lektor till Högre realläroverket i Stockholm, var 1903—04 redaktör af tidningen »Vårt land», som under hans ledning med fullföljande i hufvudsak af sina konservativa traditioner började visa mera öppen blick för tidens kraf. Så tog den kraftigt till orda för valfritt civiläktenskap och för den 1904 beslutade särskilda öfverstyrelsen för läroverken, till hvars seger i Första kammaren N., som s. å. varit ledamot af läroverksutskottet, bidrog med ett mot biskop Billing riktadt, ganska spetsigt anförande. N. kvarstår fortfarande som

politisk artikelförfattare i samma tidnings redaktion. — Gift 1: 1885 med *Johanna Bring*, 2: 1903 med *Rosa Mathilda Wallensteen*.

Nyström, Per Axel, arkitekt. Född i Stockholm d. 23 febr. 1793. Föräldrar: skräddaremästaren *Anders Nyström* och *Anna Rebecka Höök*. — Efter undfången elementarundervisning, och sedan han från 1807 bevistat lärokurserna vid Konstakademiens tecknings- och arkitektur-skolor, inskrefs N. som lärling vid Stockholms murmästarämbete och blef gesäll därstädes 1811. Följande året antagen till extraordinarie vid Öfverintendentsämbetet och kort därefter utnämnd till konduktör, anställdes han vid åtskilliga statens byggnadsarbeten och hade bl. a. närmaste tillsynen vid ett omfattande reparationsarbete å Stockholms slott. 1818 erhöll han fullmakt som hofarkitekt. Året därpå hugnades han med en resepension af Konstakademien för att studera byggnadskonsten i utlandet och uppehöll sig 1819—21 i Paris, där han begagnade arkitekten Hippolyte Lebas' handledning, hvarefter han i sällskap med Fogelberg begaf sig till Italien och fortsatte där i tre år sina arkitektur-studier. Jämte det han flitigt idkade sådana i Rom, gjorde han utflykter till Neapel, Pæstum och Pompeji, till mellersta Italien och Florens samt slutligen åter till Neapel och Roms omgifningar. Genom att öfverallt, hvart han kom, uppsöka och afteckna i konstnärligt hänseende märkliga byggnadsverk förvärfvade han en rik skörd för sina arkitektursamlingar. Återkommen till Sverige 1825, blef han ledamot af Konstakademien och erhöll en arkitektlön å dess stat. Det honom gifna uppdraget att efter egna ritningar ombygga *Lejonbacken* vid slottet, hvilket arbete var färdigt 1834, utförde han på ett för det Tessinska mästerverket på det hela värdigt sätt. 1832 blef han vice professor och 1836 professor i byggnadskonst vid Konstakademien. Sistnämnda år utnämndes han till arkitekt i Öfverintendentsämbetet och 1838 blef han stadsarkitekt i Stockholm. Sex år därefter utsågs han till Konstakademiens ständige sekreterare samt blef slutligen 1848 intendent vid Öfverintendentsämbetet, då han begärde och erhöll afsked från sin professur vid Konstakademien. Från intendentsbefattningen afgick han först 1862. Vid Konstföreningens bildande 1832 var N. en bland stiftarne och utsågs till föreningens förste sekreterare. Genast efter sin hemkomst från Italien erhöll han en vidsträckt verkningskrets som byggnadskonstnär och har i sin mån bidragit till införandet af en bättre byggnadsstil i landet. Af hans efterlämnade arbeten i arkitektonisk väg nämna vi för öfrigt särskildt: Adelsvärdska huset på Blasieholmen, hufvudbyggnaderna på Steninge i Södermanland och Rånäs bruk i Roslagen, Brunkebergs hotell och bazarbyggnaden på Norrbro i Stockholm, biskopshuset i Lund, m. fl. — Död i Stockholm d. 31 dec. 1868. — Gift 1829 med *Eva Sofia Rung*.

Nyström, Per Olof, ämbetsman, psalmist. Född d. 24 sept. 1764 i Ystad. Föräldrar: befallningsmannen *Anders Gabriel Nyström* och *Anna Maria Kock*. — 1780 blef N. student i Lund och aflade följande året juridisk examen, hvarefter han antogs till auskultant i Svea hofrätt samt anställdes 1782 såsom extra tjänsteman i sjömilitiekontoret och ett par andra ämbetsverk. På grund af sin ovanliga och erkända duglighet användes han sedermera till en mängd uppdrag, i olika verk och korporationer, samt befordrades omsider 1825 till öfverkommissarie vid Kungl. Maj:ts flotta och erhöll två år därefter titel af amiralitets-kammarråd. I sina yngre år var N. en ifrig dyrkare af sånggudinnorna, ehuru hans blygsamhet förbjöd honom att offentligen uppträda med anspråk på ett rum bland skalderna. Att han skulle försvarat ett sådant med heder, visa hans sköna psalmer, af hvilka tvenne: n:o 160 »*O Gud, all sannings källa*», samt n:o 475 »*Matta öga, trötta sinne*», blifvit intagna i den svenska psalmboken. — Död i Karlskrona d. 15 juli 1830. — Gift med *Brita Ulrika Wolyn*.

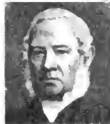
Näf, Jakob, ståthållare. Född i Skottland och friherre af huset Mitie därstädes, hade han, med rekommendationer från Jakob den VI, 1579 anländt till Sverige och där 1583 blifvit af Johan III satt till ståthållare öfver Västmanland, Dalarna och Bergslagen. I början lärer han förvärfvat sig allmogens tillgifvenhet, som likväl, då han under striditheterna mellan hertig Carl och Sigismund tog den senares parti, förbyttes i det bittraste hat. 1596 hade han företagit en resa uppåt Dalarne, för att bevaka Sigismunds angelägenheter; men då allmogen var gynnsamt stämd för hertigen, och N. låtit undfalla sig några förgripliga yttranden om denne, väckte hans närvaro en sådan förbittring, att han genast måste begifva sig till Västmanland åter. Två år senare fick han af Lasky och Klas Bielke i uppdrag att åter resa till Dalarne och utsprida gynnsamma tänkesätt om konungen, samt tillika meddela, att hertigen blifvit landsförvist och hans anhängare fridlösa. N. åtog sig den vådliga beskickningen men möttes öfverallt af en dof och hotande förbittring. Ilbud gingo kring bygderna för att kalla bönderna till Tuna, där N. och hans följeslagare uppehöllo sig. Hans upplästa kungörelser emottogos med hån och hotelser, och snart öfvergingo dessa till personliga angrepp. De utskickade blefvo på allt sätt misshandlade och slagna; slutligen framsprang en ung bonddräng och klöf med ett svärdshugg N:s hufvud. Liket nedkastades i en brunn, för sitt iskalla vatten kallad Frossbrunn, och blef där länge liggande, innan någon vågade upptaga och begrafva det på kyrkogården. Den ohyggliga bragden kvarstår i historien under namn af »Näftåget». — I sitt äktenskap med *Katarina Kampe* hade Jakob N. en dotter Maria, gift med riksrådet Johan Skytte (se nedan).

Odel, Anders, ämbetsman, skriftställare. Född 1718 i Hångsdala socken af Skara stift. Föräldrar: kyrkoherden därstädes *Anders Tore Odhelius*, hvilket namn sonen, då han ej ingick i kyrkans tjänst, enligt tidens sed förändrade till *Odel*. — Sedan O., 1738 vorden student i Uppsala, några år studerat därstädes, företog han 1748 en utrikes resa för att inhämta kännedom om sidenmanufakturernas tillstånd i främmande land samt blef efter sin hemkomst appretör vid Manufakturkontoret i Stockholm 1751, utnämndes till direktör i Hall- och manufakturrätten 1757 samt afled i Stockholm d. 16 sept. 1773. — Han var — säger Hammarskjöld — den märkvärdigaste af sin tids författare af politiska och vittra skrifter, alla affattade i en blomsterrik och svassande stil. I skaldeväg utgaf han under det lånta namnet *CelAdOn* åtskilliga stycken, såsom: *Det lystra och belefvada Stockholm* 1739; samt *De makalösa högstsaliga konungarnas K. Gustaf Adolphs och K. Carl den tolftes rop ifrån de dödas rike til hieltinnan Svea* 1741. Sin egentliga ryktbarhet vann han likväl såsom författare till den länge allmänt sjungna »Sinclairsvisan» hvilken anses väsentligen hafva bidragit till framkallande af det olyckliga kriget mot Ryssland 1741—43. Visan hvars långa titel är: *Hjeltarnes samtal med den tappre och omistelige, men på sin hemresa från Konstantinopel i nejden af Breslau d. 19 Juni förrädeligen mördade svenske majoren vid Uplands regemente, den välborne herren, herr Malcom Sinclair, uppå de ljufva Eliseiska fälten i de dödas rike: berättade af herden CelAdOn, som af en obekant gubbe blifvit oförmodligen dit och dädan förd*, — diktades 1739 men utgafs sannolikt först 1741 samt har sedan många, antagligen bortåt hundra gånger, blifvit omtryckt, äfven i Geijers och Afzelii Folkvisor. Den 1741 utkomna berättelsen »Hjalmars dröm och resa til Vallhall» har tillskrifvits O., men har utrönts vara af A. Hesselius. O., som vid upprättandet af Frimurarordens Stockholmsloger var talman i desamma, höll såsom sådan några tal, som 1768 utkommo i tryck, och bland hvilka *Sagan om grötfatet*, föredragen 1753 och utgörande en politisk allegori i samma stil som Dalins »Sagan om hästen», intager främsta platsen. Dessa tal bilda öfvergången till hans ganska omfattande partipolitiska författarskap, som 1761 inleddes med *Sagan om Mercurius och Vulcanus* och efterföljdes af *Plato om Sverige* 1764 samt *Sagan om lagen och friheten, Hjalmar och folket* 1766. Dessa skrifter voro i en för Hattpartiet gynnsam anda, hvilket vållade, att, när detta 1765 störtades och Mössorna kommo till makten, O. näpstes med förlust af sin direktörslön, den han dock efter några år återfick. Han fortfor emellertid att förfäkta Hattpartiets politiska grundsatser i ett flertal skrifter, bland hvilka må nämnas *Den rätta och sanna ähran hos et folk och samhälle* 1767, *Den nya Svenska Argus* 1767—68, *Echo och återskall på Uplysningen för svenska folket* 1769, *Den svenska Socrat*, *Den svenska Plato til den svenska Diogenes* och *Myssan* s. å. — Gift 1756 med *Brita Kristina Röök*.

Odelberg. Äldste kände stamfadern var handlanden i Västervik *Johan Olofsson*, f. 1708, d. 1758. Släktnamnet antogs af hans son, borgmästaren och assessorn, *Herman*, f. 1731, d 1783.

1. **Odelberg, Axel,** jordbrukare, kommunalman. Född i Stockholm d. 25 nov. 1805. Föräldrar: kamreraren *Axel Odelberg* och *Brita Sofia Grahn*. — Efter i Uppsala aflagd studentexamen 1822 ingick O. 1825 såsom e. o. kanslist i Handels- och finansexpeditionen, och, sedan han aflagt hofrättsexamen, jämväl i Justitie-revisions-expeditionen samt Svea hofrätt 1826. Han lämnade likväl efter blott fyra års tjänstgöring ämbetsmannabanan och ägnade sig åt vården af sin fäderneärfda egendom Enskede utanför Skanstull i Stockholm. Genom det utmärkta sätt, hvarpå han skötte och förkofrade denna egendom, vann han anseende såsom framstående jordbrukare samt blef äfven snart en i allmänna värf mycket anlitad man. Invald i Landtbruksakademien 1837, var han en följd af år arbetande ledamot i dess landtbruksafdelning och sedermera i dess förvaltningsutskott samt kallades 1871 till akademiens hedersledamot. Vice ordförande i Stockholms läns hushållningssällskap 1846—68, blef han sistnämnda år ordförande i detsamma och erhöll redan 1864 dess guldmedalj. Styrelseledamot i flera allmänna verk och inrättningar, deltog han i stiftandet af Stockholms läns brandstodsbolag 1845, af Stockholms läns hushållningssällskap 1846, af Ränte- och kapitalförsäkringsanstalten i Stockholm 1850, af Mälareprovinsernas hypoteksförening och Stockholms läns sparbank 1861, då han äfven blef sistnämnda anstalts vice ordförande. O. hvars insikter och erfarenhet i landthushållningen togs i anspråk i åtskilliga kommittéer och andra offentliga uppdrag, tillhörde 1863—80 Stockholms läns landsting och var 1878—80 dess vice ordförande. Af landstinget insattes han ock redan 1867, eller vid första tillämpningen af det nya representationsskicket, i riksdagens Första kammare, där han fortfor att hafva plats ända till sin död, och där han 1871 var ledamot af statsutskottet och vid alla de följande riksmötena af konstitutionsutskottet. Utpräglad tullskyddsvän, sökte han med ifver bereda framgång åt ett protektionistiskt finanssystem. Död i Stockholm d. 14 jan. 1884. — Gift 1831 med *Vilhelmina Amalia Friesenheim*.

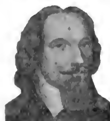

2. **Odelberg, Albrecht Theodor,** landthushållare, statsråd. Född å Enskede d. 21 dec. 1847; den föreg:s son. — Student i Uppsala 1869, aflade O. 1871 juridisk-filosofisk examen därstädes men lämnade därefter studierna för att ägna sig åt landtbruk. Efter att en kort tid vistats vid Ultuna landtbruksinstitut, gaf han sig 1872 ut på en utländsk resa för studier af jordbruk och dess binäringar samt var biträdande kommissarie vid världsutställningen i Wien 1873. Hemkommen anställdes han som förvaltare å

fäderneegendomen Enskede, hvilken han 1879 öfvertog å arrende och 1884 efter faderns död tillhandlnde sig. Han visade sig snart som en särdeles intresserad och dugande jordbrukare samt blef 1889 vid landtbruksstyrelsens inrättande dess förste öfverdirektör och chef. — Kommunala värf lade tidigt beslag å O:s lediga tid. Så tillhörde han 1887—99 Stockholms läns landsting och var de tre sista åren dess ordf. I dess hushållningssällskap är han från 1897 vice ordf. — Från och med urtima riksdagen 1892 har han företrädt Kalmar läns norra landsting i Första kammaren, som 1895 insatte honom i arbetarförsäkringsutskottet och 1897—99 i bevillningsutskottet. Ehuru liksom fadern protektionist, har O., som är en man af självständigt kynne, icke disciplinerat sina från partimajoriteten afvikande meningar, där sådant ej synts honom förenligt med vaken omsorg om fäderneslandets bästa, utan manligt trädt i breschen för dem, såsom exempelvis angående majstullens afskaffande. Då 1900 års riksdag på k. m:ts framställning beslöt inrättande af ett särskildt jordbruksdepartement, inkallades O. s. å. i statsrådet som dess förste chef. I denna egenskap har han förstått att afvinna riksdagen ett villigt öra för sina framställningar, hvilket till icke ringa grad får tillskrifvas den vinnande öppenhet och anspråkslöshet samt manliga bestämdhet, som utmärkt hans parlamentariska uppträdande. O., som var medlem af mellanrikslagskommittén 1895—96, är sedan 1883 led. af Landtbruksakademien. — Gift 1879 med *Ida Barbara Croneborg.*

Odelstierna, Erik, kemist, läkare, mineralog. Född i Uppsala d. 26 jan. 1661. Föräldrar: pastor primarius *Erik Odhelius* och *Margareta Laurelius.* — Efter faderns tidiga frånfälle ingick modern nytt gifte med biskopen i Västerås Nicolaus Rudbeckius, som ägnade sin styfson all faderlig omvårdnad och skickade honom, då han var femton år gammal, från Västerås till Uppsala. Här ägnade sig den unge O. företrädesvis åt bergsvetenskap och läkarekonst, i hvilken senare vetenskap han hade till handledare den berömde Petrus Hoffvenius. Sedan han 1681 utgifvit och med lysande framgång försvarat en akademisk afhandling *De magnetismis rerum,* anträdde han 1683 en resa till utlandet för att där fullkomna sin vetenskapliga bildning. Färden ställdes genom Danmark och Tyskland till Sachsen, där han någon tid studerade under den ryktbare apotekaren Heinrich Linck samt i Freiberg gjorde så stora framsteg i bergsvetenskapen, att han af kurfurstlige proberaren Gabr. Süssmilch »gjordes till mästare i samma vetenskap både med bref och ceremonier». Efter att hafva slagit sig ned i Frankrike och där vunnit medicine doktorsgrad i Rheims 1687, återvände han öfver Holland och England till Sverige, där han redan följande året erhöll fullmakt att vara bergmästare i Nya Kopparbergs och Hellefors bergslag. Svenska bergshandteringen låg Carl XI varmt om hjärtat, och då O. var den skickligaste af bergsstatens tjänstemän, skickades han 1690 på konungens bekostnad ånyo utomlands, då han besökte de flesta europeiska länder ända till Ungern, Italien och Spanien, samt aflämnade vid sin hemkomst 1692 en redogörelse för sin resa, hvilken »innehåller de raraste och hemligaste anekdoter i hela bergsväsendet». Under sin bortovaro 1691 förflyttad till den fördelaktigare bergmästartjänsten i Öster- och Västerbergslagen, afslog han 1695 kallelsen till en medicinsk lärostol i Uppsala och utnämndes i stället s. å. till assessor i Bergskollegium. Adlad 1698 med namnet *Odelstierna.* — Död i Stockholm d. 12 okt. 1704. — Hans tryckta skrifter utgöras förnämligast af *Bref till Urb. Hjärne* (i Sv. Bibl. 1762, 63) samt en afhandling: *Observationes chemico-metallurgicæ circa ortum et effluvia metallorum* 1687. Däremot hann han aldrig fullborda tvenne påbörjade större verk »Lexicon metallicum» samt »Suecia subterranea». — Gift 1695 med *Margareta Schomæra.*

Odén, Klas Gustav, statistiker, personalhistoriker. Född i Valdemarsvik, Österg. län d. 16 mars 1846. Föräldrar: köpmannen och gårdsägaren *Anders Gustaf Odén* och *Augusta Charlotta Häger.* — Student i Uppsala 1863, blef O. fil. kandidat därstädes 1872 och promoverades till fil. doktor 1875. Redan 1873 hade han ingått som e. o. tjänsteman i Statistiska centralbyrån, hvarest han 1879 befordrades till aktuarie och 1885 till förste aktuarie. Sekreterare i löneregleringskommittén 1877—78 och kanslist i skatteregleringskommittén 1879—80, har O. sedan 1890 tjänstgjort som statistiker vid Stockholms stads fattigvårdsnämnd och ledde den af k. m:t föranstaltade utredningen om den kommunala rösträtten 1894—95. — Som tjänsteman å dessa olika statistiska fält, har O. utgifvit en mängd statistiska arbeten, bl. a. Statistiska centralbyråns tabeller öfver riksdagsmannavalen 1888—1902, Statistisk redogörelse öfver Stockholms stads fattigvård 1888—98 m. m. Han har vidare författat text till Brodins och Dahlmans karta öfver Stockholm och å det personalhistoriska området utgifvit *Filosofie doktorer, promoverade 1875 i Uppsala,* 1900, samt det genom sina intressanta personhistoriska uppgifter och om humun och förstående uppfattning af förgångna tiders personligheter vittnande arbetet *Östgötars minne, biografiska uppgifter om studerande östgötar i Uppsala 1595—1902,* 1901—02. — Gift 1876 med *Hedvig Mariana Frick.*

Odencrantz, Jan, jurist, politiker, biograf. Född i Linköping d. 25 dec. 1737. Föräldrar: biskopen *Andreas Olai Rhyzelius* (se nedan) och *Katarina Ihre.* — O., hvilken 1751 tillika med sina syskon på grund af faderns förtjänster adlades under namnet *Odencrantz* och blef student i Uppsala 1749, inskrefs efter aflagd juridisk examen 1758 i Göta hofrätt, där han steg för steg avancerade, tills han 1773 blef assessor. 1787 utnämndes han till lagman öfver Kalmar läns och Ölands lagsaga, erhöll 1794 hofrättsråds namn,

heder och värdighet samt afled i Linköping d. 25 juli 1804. — O. deltog äfven i riksdagarna, där han tack vare kunskaper och självständighet förvärfvade allmän aktning, hvilken bl. a. tog sig uttryck i hans val till bankrevisor 1788 och 1791 samt hans insättande i hemliga utskottet 1800, då han räknades till den moderata oppositionen eller det s. k. landtpartiet. På det biografiska området har han uppträdt med *Kongl. Göta hofrätts presidenter, ledamöter och betjäning*, 1803, ett i synnerhet för sin tid utmärkt arbete, som ännu kan med fördel användas af forskaren å detta område.' — Gift 1764 med *Andrietta Fredrika Fröberg*. — Sonen *Tor August*, f. 22 jan. 1782, student i Uppsala 1798, assessor i Göta hofrätt 1808 och hofrättråd därstädes 1821 samt död i Jönköping d. 29 okt. 1829, gjorde sig känd för sitt lifliga intresse för musik och målning, samt redigerade på ett förtjänstfullt sätt Jönköpings hushållningssällskaps 16 första häften. Han var gift 1: 1809 med friherrinnan *Hilleri Posse* och 2: 1814 med friherrinnan *Carolina Lovisa Johanna Fleetwood*.

Odenius, Maximilian Victor, läkare, universitetslärare. Född i Göteborg d. 16 mars 1828. Föräldrar: handlanden *Magnus Gabriel Odenius* och *Johanna Vilhelmina Jungqvist*. — Student i Lund 1845, blef O. fil. doktor därstädes 1853, medicine licentiat 1859, och med. doktor 1861. Redan föregående år hade han utnämnts till adjunkt i anatomi och prosektor samt blef 1875 professor i teoretisk och rättsmedicin vid Lunds universitet, från hvilken befattning han 1897 tog afsked. — O. har utgifvit en mängd arbeten, bland hvilka må nämnas: *Salivkörtlarnas anatomi hos människan* 1860, *Über die Gestalt des häutigen Labyrinthes beim erwachsenem Menschen* (i Arch. für Ohrenheilkunde) 1864, *Om morrhårens anatomiska byggnad* (i Lunds univ. årsskrift) 1865, *Undersökningar öfver de sensibla muskelnerverna* 1872, *Sculstkasurstik* 1873, *Om koncercellernas infektionsförmåga* 1881, (de tre sistnämnda i »Nord. medic. arkiv»). Medlem af Vetensk.- och Vitterh.-samh. i Göteborg, m. fl. samfund. — Gift 1867 med *Paulina Brink*.

Odhelius. Släktens stammoder *Tolla Thoresdotter*, f. 1590 d. 1651, var gift 1: med kyrkoherden i Dala i Västergötland *Erik Magnusson* 2: med kyrkoherden i Od i samma provins *Håkan Larsson*. Efter denna socken antogs namnet *Odhelius* af hennes barn i båda giftena. Från släkten ha utgrenats såväl adliga ätten *Odelstierna* som slägten *Odel* (se ofvan).

1. **Odhelius, Erik,** präst, lärd. Född i Odhs prästgård d. 21 april 1620. Föräldrar: kyrkoherden *Håkan Larsson* och *Tolla* (Tullia) *Thoresdotter*. — Student i Uppsala 1636, blef O. efter därstädes aflagd examen 1639, alltså vid endast nitton års ålder, invigd till predikoämbetet. Men högst fördelaktigt känd för sina

grundliga kunskaper, öfvertalades han att återvända till universitetet i Uppsala, där han med utmärkt heder promoverades till magister 1646. Understödd af ett kungligt stipendium, öfverreste han därefter till kontinenten och tjänstgjorde någon tid som svensk legationspredikant i Paris. Återkommen till Sverige, utnämndes han 1648 till teol. adjunkt i Uppsala, men begaf sig ånyo utrikes, där han stannade till 1651, hufvudsakligen sysselsatt med studiet af orientaliska språk och apologetik. Sedan han 1652 utnämnts till teol. professor och teol. doktor, promoverades han i sistnämnda egenskap 1656 samt erhöll s. å. Börje och 1660 Danmarks pastorat i prebende. O., hvilken såsom teolog var känd för sin strängt renläriga ståndpunkt, fick 1662 i uppdrag af regeringen att yttra sig om de såsom villomeningar utpekade tankar, som i utgifna skrifter framställts af de bekanta biskoparna Johannes Matthiæ och Jöns Terserus. Till fullgörande af detta uppdrag påbörjade han skriften *Palma pacifera*. Emellertid nödgades han 1664, för att söka hjälp för sin försvagade hälsa, resa utrikes, där han uppehöll sig vid olika brunnar. Han befann sig ännu på utländsk botten, då han 1665 erhöll kallelse till pastor primarius i Stockholm. 1666 anträdde han återfärden till hemlandet men afled i Hamburg d. 31 juli nämnda år. Hans påbegynta teologiska arbete skulle fullbordas af hans måg, sedermera ärkebiskop Erik Benzelius d. ä., som emellertid först 1696 var färdig med utgifvandet af en del däraf. — Med rätta räknas O. bland lärda svenskar af första ordningen. Han var i isynnerhet framstående som teolog men ägde äfven stort anseende såsom orientalist och latinsk skald. — Gift 1652 med *Margareta Laurelia*. En af hans söner adlades med namnet *Odelstierna* (se ofvan).

2. **Odhelius, Jonas Larsson,** jurist, politiker. Född i Västergötland 1712; den föreg:s broders sonson. Föräldrar: prosten i Flo *Lars Odhelius* och *Annika Victorin*. — Student i Uppsala 1731, gjorde O. sitt inträde å ämbetsmannabanan 1737 och befordrades 1747 till ordinarie häradshöfding i Stockholms län. På besvär öfver att hafva blifvit förbigången till en assessorsplats i Svea hofrätt, tillförsäkrades honom 1762 af ständerna lagmans tur och befordringsrätt jämte rättighet att ackordera bort sin domsaga, hvaraf han omedelbart begagnade sig. 1766 sökte han blifva lagman i Ångermanland men erhöll ej platsen. I stället kastade han sig med ifver in på den politiska skriftställarebanan som en fanatisk förfäktare af Mössornas idéer och ansågs länge som författaren till den 1769 utkomna uppseendeväckande skriften: »Upplysning till svenska folket om anledningen, orsakerna och afsikten med urtima riksdagen 1769», men detta författarskap är lindrigast sagdt obevisadt. Att hans stjärna likväl stod högt inom Mössornas läger, visas af hans val till sekreterare i bondeståndet vid 1771—72 års riksdag, på hvilken plats han använde sitt inflytande till att sporra bönderna till våldsamma åtgärder i sitt partis riktning. Af motståndarna beskylldes han äfven för bestickligheт för utländskt guld. Om hans personlighets be-

tydenhet vittnar den omständigheten, att han vid revolutionen 1772 blef af Gustaf III arresterad. Efter dess fullbordande frigafs han åter efter ett par månader, men han försvinner därmed ur politiken. Död i Stockholm d. 15 febr. 1794. — Gift 1759 med *Anna Margareta Öhrn*.

3. **Odhelius, Johan Lorens,** läkare. Född i Strängnäs d. 2 mars 1737; den föreg. brorson. Föräldrar: rådmannen och handlanden i Strengnäs *Samuel Odhelius* och *Maria Elisabet Helin*. — Inskrifven 1753 som student i Uppsala, bestämde O. läkarens yrke till sin lefnadsbana och blef en bland de flitigaste åhörarna af Linnés, Wallerii, Sidréns och sedermera Aurivillii och Martins föreläsningar. Sedan han vid slutet af år 1757 aflagt de lärdomsprof, som erfordrades för medicine doktorsgraden, afgick han 1758 såsom fält-hospitals-medikus till Pommern, åtföljde under kampanjerna detta och följande året högkvarteret, och var under vintrarna garnisonsläkare i Anklam och Greifswald. Promoverad till medicine doktor i Uppsala 1760, utnämndes han 1761 till hofmedikus och var från nämnda år till 1766 intendent vid Djurgårdsbrunn. 1763 hade han blifvit anställd såsom assessor Darellis medhjälpare vid sjukvården inom Serafimerlasarettet och intog 1772, när Darelli tog afsked, dennes plats såsom öfverläkare för invärtes sjukdomar vid sjukhuset. S. å. inkallad till assessor i Collegium medicum, erhöll han 1775 i uppdrag att, såsom kollegii deputerad reglera medicinalväsendet vid amiralitetet i Karlskrona, ordnade 1796 kuranstalten i Vadstena och utsågs 1806 att jämte några andra af kollegii ledamöter utarbeta ett sammandrag af gällande författningar, rörande medcinalverket. 1807—08 deltog han i en kommitté för medicinalväsendets utvidgande och förbättrande och 1812 i en dylik för ordnande af fattigvården i Stockholms stad. Redan 1775 hade O. blifvit kallad till led. af Vet.-akad., 1802 invaldes han till ledam. af medicinska Societeten i Montpellier och erhöll vid medicine doktorspromotionen i Uppsala 1810 jubel-doktorsdiplomet. Först 1813 sökte och erhöll han entledigande från sin öfverläkarbefattning, utnämndes s. å. till ledam. af det nyss inrättade Sundhetskollegium och afled i Stockholm d. 23 aug. 1816. — I Sveriges läkarhistoria intager O. ett framstående rum såsom driftig, kunskapsrik och människovänlig läkare. Af hans talrika skrifter äro följande de viktigaste: *Svar på K. Vetenskapsakademiens fråga om orsakerna till gikt samt förvarings- och botemedel emot densamma* 1762, prisbelönt af Akad., *Försvar för svenska läkare om kinkinans nyttjande* 1766, *Påminnelser vid det brukeliga sätt att bota ögonsjukdomar* 1772, *Underrättelse huru man i brist af läkare kan bota sig sjelf för den farliga veneriska sjukdomen* 1775, *Betänkande öfver qvacksalvare* 1775, *Afhandling om ögonsjukdomar* 1808, *Läkareråd att med minsta kostnad kunna bota nu gängse fältsjukdomar* 1808. Han försökte sig ock, ehuru med tvifvelaktig framgång, på den vittra litteraturens fält. Sålunda tolkade han Popes »Försök om människan» 1774, »Våldet på Belindas lock» 1797, »Blanca Capellos lefverne och död» 1798, »Ett par stycken af Youngs sömnlösa nätter» s. å. o. s. v. Dessutom förskrifva sig från honom en myckenhet tal, minnesteckningar och andra uppsatser i Vetenskaps-akad:s Handlingar äfvensom andra tidskrifter och tidningar. — Gift 1: 1763 med *Maria Elisabet Bjurman* och 2: 1773 med *Brita Kristina Wåhlin*.

4. **Odhelius, Erik,** läkare. Född d. 8 nov. 1760; den föregåendes kusin. Föräldrar: kyrkoherden i Flo pastorat af Skara stift *Thore Odhelius* och *Margareta Loning*. — I Uppsala, där O. blef student 1777, gjorde han medicinen till föremål för sina studier och promoverades med första hedersrummet till medicine doktor 1785. Samma år förordnades han af Collegium medicum till art. obstetr. adjunkt i Stockholm, hvarefter han 1786 utnämndes till regementsläkare vid Skaraborgs regemente. Sedan han under krigsrörelserna mot England 1807 varit stationerad i Göteborg, samt under fälttåget mot norska gränsen 1808 tjänstgjort såsom fältläkare, sökte och erhöll han 1812 afsked från militärläkarebefattningen och öfvertog i stället s. å. intendentskapet för Lunds hälsobrunn i Västergötland. Här inlade han under en nioårig förvaltning stora förtjänster om brunnens utveckling, särskildt om dess fattiginrättning, och var föröfrigt i hela Västergötland mycket ej blott anlitad utan äfven firad för sin ovanliga skicklighet. 1809 blef han kallad till ledam. af Vet.-akad. Drunknade under en isfärd på Dal d. 7 febr. 1834. — Hans efterlämnade skrifter bestå endast af några rön i Vet.-akad. Handlingar och ett par uppsatser i »Läkaren och Naturforskaren». — Gift 1804 med *Elisabet Kristina Rudén*.

Odhner, Clas Theodor, historiker. Född i Alingsås landsförsamling d. 17 juni 1836. Föräldrar: sedermera prosten och kyrkoherden i Medelplana på Kinnekulle, fil. mag. *Clas Odhner* och *Carolina Ericsson*, en syster till Nils och John Ericsson. — Student i Uppsala 1851, promoverades O. 1860 till filos. magister med första hedersrummet. För sin gradualafhandling, *Bidrag till svenska städernas och borgareståndets historia före 1633* hade han erhållit Geijerska priset, och samma afhandling förskaffade honom genast kallelse till docent i allmän historia vid Uppsala universitet 1860. Fem år senare befordrad till histor. adjunkt vid universitetet i Lund, gjorde han 1865—66 med offentligt understöd en utrikes vetenskaplig resa genom Frankrike, Italien och Tyskland samt idkade därunder arkivstudier i Dresden, München, Wien och Venedig, hufvudsakligen rörande Westfaliska fredskongressens historia. Frukten häraf framlade han i arbetet *Sveriges deltagande i Westfaliska fredskongressen och grundläggningen af det*

svenska väldet i Tyskland. Utnämndes 1871 till professor i historia vid Lunds universitet och tillträdde denna befattning med en inträdesföreläsning om *Grundtankarne i Gustaf II Adolfs tyska politik.* De förhoppningar, universitetet fäst vid O., blefvo i rikt mått infriade. Hans stora förmåga att på ett klart och lefvande sätt meddela undervisning, hans varma nitälskan för den studerande ungdomen och hans betydande författareverksamhet gjorde honom till en förträfflig målsman för sin vetenskap. I sexton år verkade han som professor, under hvilken tid vid universitetet växte upp en skara af yngre forskare på historiens mark, i hvilkas utbildning O. haft en väsentlig del. Vid sidan af sin verksamhet såsom universitetslärare hade O. intresse och tid öfriga för allmänna angelägenheter och medborgerliga värf. Sålunda var han ledam. af kommissionen för granskning af läroböcker i historia och geografi 1866, ordförande i kommittén för utarbetande af förslag till en pedagogisk undervisningsanstalt för elementarlärare 1873 och ordf. i kommittén för revision af gällande läroverksstadga 1874. Sedan 1872 var han ordförande för Lunds akad. förening. Vid höstterminens slut 1887 nedlade han sitt ämbete för att tillträda den ansvarsfulla posten såsom riksarkivarie. Stora förtjänster inlade han såsom chef för »rikets häfdagömme», och för många praktiska anordningar i Riksarkivet har man hans initiativ att tacka. Det var sålunda under hans ledning, det inflyttade och ordnades i sin nya byggnad. Det var också han, som afgaf förslag till inrättande af s. k. landsarkiv, afsedda att bereda betryggande förvaring och vård åt våra i landsorten spridda äldre handlingar. Början till detta förslags förverkligande fick han äfven upplefva, då 1899 det första landsarkivet öppnades i Vadstena. Äfven under sin ämbetstid i Riksarkivet deltog han i åtskilliga kommittéarbeten. Så 1888 i kommittéerna för ordnandet af examens- och studieväsendet inom filosofiska fakulteten. Äfven togs hans förmåga i anspråk för värf på undervisningens fält i hufvudstaden. Så var han bl. a. inspektor för Norra latinläroverket, ledamot i direktionen öfver Stockholms undervisningsverk, i direktionen öfver högre lärarinneseminariet samt i styrelsen för Stockholms högskola, hvarjämte han i flera år var vice ordförande i Stockholms högskoleförening. Äfven till personligt deltagande i det politiska lifvet fick han tillfälle såsom ledamot af Andra kammaren för Stockholms stad 1894—97, hvarvid han företrädde frihandelsvänliga och politiskt moderata åsikter. — Icke få utmärkelser kommo den framstående vetenskapsmannen till del. Sålunda var han ledamot af Vetenskapsakademien, af Vitt., hist. och antikv.-akademien, af Vetenskapssocieteten i Uppsala, en af de 18 i Svenska akademien samt ledamot af danska Videnskabernes Selskab och hedersledamot af Vetenskaps- och vitterhetssamhället i Göteborg. Vid sekelpromotionen i Lund kreerades han till juris hedersdoktor. Såsom historieskrifvare, särskildt genom sina noggranna och klart affattade, om än i något tung stil hållna, historiska läroböcker, vann O. på kort tid ett namn och en popularitet, som icke kommit många läroboksförfattare till del. Bland hans arbeten, om hvilkas värde man kan döma däraf, att Svenska akademien 1882 tilldelade författaren Carl-Johanspriset »med afseende på hans utmärkta förtjänster i egenskap af fosterländsk häfdatecknare», utkommo först: *Sveriges inre historia under drottning Kristinas förmyndare* 1865, *Lärobok i Sveriges, Norges och Danmarks historia för skolans högre klasser* 1869. Liksom detta arbete sedermera utkommit i flera upplagor, är förhållandet detsamma med *Lärobok i fäderneslandets historia för skolans lägre klasser* 1870 och *C. T. Odhners lärobok i fäderneslandets historia, bearbetad för folkskolan* 1872. Vidare äro att nämna *Frankrike, Tyskland och Skandinavien* 1870 samt hans utan jämförelse betydelsefullaste verk *Sveriges politiska historia under Gustaf III:s regering*, första delen 1885, andra delen 1896. Hans arbete med tredje delen afbröts af döden, men den utarbetade delen är under utgifning. Ur hans penna hafva också flutit flera historiska och kritiska afhandlingar i Nordisk tidskrift, Uppsala universitets årsskrift, Svensk tidskrift m. fl., af hvilka uppsatser må nämnas: *Bidrag till svenska statsförfattningens historia* 1861, *Om möjligheten af historiens philosophi* 1862, *Om nationalitetsprincipen med särskildt afseende på Norden* 1867, *Sveriges förbindelser med Venetianska republiken under 17:de århundradet* 1867, *Om svenska städernas kommunala utveckling under 17:de århundradet* 1867, *Unionen mellan England och Skotland* 1868, *Om Kalmarunionens betydelse i Nordens historia* 1869, *Gustaf II Adolfs tyska politik* 1872, tal, uppsatser och recensioner m. m. — Död i Stockholm d. 11 juni 1904. — Gift 1866 med *Emma Hedvig Charlotta Knös.*

Oelreich. Ättens förste kände stamfader var öfverdirektören *Johan Oelreich* från Bremen, hvilken lefde i slutet af 1500-talet. Hans sonsons son presidenten *Niklas* (se O. 2) adlades 1749 under namnet *von Oelreich.*

1. **Oelreich, Bernhard,** lärd, superintendent.

Född d. 5 april 1626 i staden Itzehoe, Holstein, där fadern *Johan Oelreich*, gift med *Elisabet von Essen*, var handlande. — Sina första akademiska studier hade O. gjort vid Köpenhamns högskola, där han tidigt hälsades såsom en af de mest framstående talarne. Efter fortsatta studier vid nordtyska universitet, hvarunder han i Rostock 1646 blef hedersmagister, återvände han till Danmark och anställdes vid Sorö akademi 1647 såsom e. o. professor i grekiska. 1648 anträdde han åter en utländsk resa, besökte Holland, Frankrike och Hannover och befordrades efter sin hemkomst 1651 till kyrkoherde i Åsums och Skepparslöfs församlingar af Lunds stift. Här utvecklade han en verksamhet, hvarigenom han

gjorde sig förtjänt af befolkningens tacksamhet. Särdeles var detta fallet under kriget med Sverige, då han med betydande enskilda uppoffringar lyckades bereda allmogen lättnader i deras trångmål. Blifven svensk undersåte genom freden i Roskilde 1658, ankom han i egenskap af ombud för skånska prästerskapet till riksdagen i Stockholm 1664 och vann där med sina predikningar i hög grad sin landsmaninnas, änkedrottning Hedvig Eleonoras, ynnest. Kallad till hennes förste hofpredikant och »biktfader», verkade han kraftigt genom sin förbindelse med hofvet till upprättandet af ett universitet i Lund, på samma gång han, sedan han 1665 blifvit teol. doktor i Greifswald och förordnats till ständig ledamot af stiftsstyrelsen i Lund, därstädes kraftigt, ehuru varsamt, motarbetade verkningarna af biskop Winstrups danska sympatier, hans fåfänga och härsklystnad. Sedan universitetet i Lund kommit till stånd, blef han, ehuru blott landtpastor i Skåne, utnämnd till universitetets förste prokanslär 1666. Upphöjelsen var dock icke utan sina obehag, isynnerhet genom biskop Winstrups ovilja och afundsjuka öfver att se O. såsom ett slags stiftschef vid sin sida. Icke utan tillfredsställelse lämnade O. därför 1671 både universitetet och landet såsom utnämnd superintendent i Bremen, där han fortfor att verka till sin död d. 30 mars 1686. — Under sin prokanslärstid, då han tillika hade tjänstgöringsskyldighet i teologiska fakulteten, utgaf han åtskilliga teologiska disputationer. Efter hans afflyttning ur landet känner man föga af hans författareverksamhet; några festpredikningar och minnestal äro dock af honom utgifna på tyska språket. — Gift 1: med *Elisabet Laurenbergius* och 2: med *Maria Fossius.*

2. **Oelreich, Niklas von,** Sveriges siste censor, politiker. Född i Örsjö i Skåne d. 12 jan. 1699; den föregåendes sonson och son af auditören *Nils Oelreich* och *Cecilia Vandalin.* — Efter att i ungdomen haft att kämpa med stor fattigdom, blef O. vid sjutton års ålder student i Lund och erhöll kort därefter till lärjunge den unge Sven Bring (Lagerbring), som alltjämt högt skattade sin lärares undervisning. Vid 1726 års promotion vann O. lagerkransen och anställdes följande år såsom docent i geometri och trigonometri. Omedelbart därefter befordrad till adjunkt i filosofiska fakulteten, blef han 1732 universitetsbibliotekarie och e. o. professor i filosofi. Kallad 1730 till lärare för presidenten von Fersens söner Axel och Carl, fortfor O. att bestrida denna befattning till 1734, då han lämnade åt sin förre lärjunge Lagerbring att öfvertaga densamma. Med bibliotekariebefattningen fick han 1737 förena en för honom enskildt inrättad och med hans afgång upphörd professur i litteraturhistoria, hvarefter han 1739 utnämndes till professor i teoretisk filosofi. Han hade då redan anträdt en utländsk resa, från hvilken han först återkom 1744, hvarefter han utnämndes till censor librorum 1746, hvarmed 1749 förenades kansliråds värdighet. I denna egenskap kom O. att spela en betydande roll, i synnerhet sedan han 1755 framträdt som den åtminstone synliga redaktören af veckoskriften *En ärlig svensk,* som, under formen af utläggning af Sveriges regeringsform och öfriga samhällslagar i det härskande Hattpartiets anda, hufvudsakligen afsåg att till dess förmån bearbeta stämningen till den stundande riksdagen, under hvilken den utöfvade ett ej ringa inflytande. Vid dess slut erhöll han ock af det segrande partiet en belöning af 12,000 daler silfvermynt, hvarjämte han adlades under namnet *von Oelreich.* Vänskapen mellan O. och Hattarne blef dock ej synnerligen varaktig. Ledd af en mera frisinnad uppfattning af lagar och förordningar samt om nyttan af offentlig diskussion, gaf han nämligen sitt tillstånd till åtskilliga för det härskande partiet obehagliga skrifter samt blef med anledning häraf inveckla i bittra tvister med kanslikollegium och rådet. Af ett trätgirigt sinnelag, var O. ej heller den, som på något vis sökte förmildra desamma utan bringade dem vid 1760—62 års riksdag under ständernas pröfning. Denna utföll vid en tid, då Hattväldet började braka i sina fogningar, i allo till O:s förmån och tillerkändes han vid riksdagens slut statssekreterares namn, heder och löneförmåner. Under årens lopp allt fullständigare anslutande sig till Mössorna, erhöll han, sedan efter tryckfrihetens införande censorsbefattningen 1766 indragits, genom deras försorg s. å. hofkanslers värdighet och utnämndes 1767 till president i Kommersekollegium. Sin tacksamhet visade han 1768 genom att med envis ihärdighet motsätta sig kollegiipluralitetens beslut att »förklara sig i inaktivitet», då Adolf Fredrik för att framtvinga riksdag nedlagt kronan. Vid 1769—70 års riksdag deltog han ock i Mössornas intimaste rådslag och tjänstgjorde som mellanhand vid ryske ministern Ostermans penningtransaktioner med Pechlin, hvarför han ock anses ha blifvit rikligen belönad. Smutsig snålhet utpekas nämligen af samtid som ett af de drag, som fläckat O:s karaktär och äfven minskat äran af hans upplysta och fördomsfria handhafvande af censorsposten. Död i Stockholm d. 4 sept. 1770. — Gift 1751 med *Anna Palbitzki.* — En intressant uppsats om O. finnes under rubriken »Sveriges siste censor» intagen i O. Sylvans: »Från stångpiskans dagar».

Ofeegh, Johannes Nicolai, biskop. — O. härstammade sannolikt från någon utländsk släkt, men skall ha varit född i Glanshammars socken i Nerike. Första gången, hans namn förekommer i tidens handlingar, är under 1560 års riksdagsbeslut, då han tjänstgjorde vid någon församling i Stockholm. Efter biskop P. Nigers frånfälle befordrades han 1562 till biskop i Västerås och höll redan i början af följande året visitation i Fellingsbro. Såsom biskop beflitade han sig nitiskt om upprätthållande af tukt och ordning i sitt stift. Bl. a. utgaf han 1570 en stadga för kapellaner och klockare, som kanske med väl mycken stränghet håller efter det yngre prästerskapet. 1566 bevistade han riksdagen i Stockholm, året därefter herredagen i Uppsala och underskref 1569

i Uppsala intyget om Sturarnas oskuld. Han undertecknade äfven kyrkomötesbeslutet därstädes 1572. Under Erik XIV:s danska krig hade brist på vin uppstått i sådan grad, att altarets sakrament på många ställen i landet icke kunde utdelas. Vid ett sammanträde inför konungen mellan ärkebiskopen samt biskoparna i Västerås och Strengnäs uttalade O. såsom sin mening, att man i nödfall kunde vid nattvarden begagna vatten eller mjöd i stället för vin eller åtminstone utspäda det sistnämnda med vatten. Härom aflät han ock s. å. en skrifvelse till prästerna i sitt stift, hvilken skrifvelse framkallade ett skarpt motstånd af ärkebiskopen samt flera biskopar och präster och ådrog sin upphofsman spenamnet »*Liquorista*». Han lefde sedermera i stillhet och skötte sitt ämbete till sin död, som inträffade i Västerås d. 2 jan. 1574. Han var gift, men hans hustrus namn är obekant.

Ohlin, Axel, polarfarare. Född på Visingsö d. 31 juli 1867. Föräldrar: jägmästaren *Per Ohlin* och *Hedda Hjertstedt*. — Student i Lund 1886, blef O. fil. kand. 1890 och fil. doktor 1896 samt kallades s. å. till docent i zoologi därstädes. Redan två år, innan han i denna form vann erkännande för framstående kunskaper, hade han fäst den bildade världens uppmärksamhet på sig genom den personliga insats, han då gjorde i polarforskningens historia. Då nämligen underrättelse om förloppet af den Björling-Kallsteniusska expeditionen till Smiths sund allt för länge uteblifvit, och i följd däraf anstalter vidtogos för utsändandet af en efterforsknings- och undsättningsexpedition, åtog sig O. på därom till honom framställd anhållan att jämte jägmästaren E. Nilsson blifva ledare af densamma. Expeditionen begaf sig 1894 öfver New Foundland till Ellesmere-land, men lyckades ej påträffa de unga forskningsresande, hvilka företagit sin äfventyrliga färd under alltför litet betryggande omständigheter. Också ställde undsättningsexpeditionens efterforskningar utom allt tvifvel, att deras fartyg förolyckats i närheten af Carey-öarna. Denna O:s första arktiska färd gaf sålunda, hvad dess hufvudsyfte angår, visserligen ett negativt resultat, men i vetenskapligt afseende en ganska rik behållning. Detta bidrog att uppmuntra O. till nya företag i polarforskningens tjänst. Tillfälle därtill erbjöd sig ock snart för honom, i det han fick åtfölja Otto Nordenskjölds 1895—97 utförda expedition till Magellansländerna. Äfvenså var han en af deltagarna i professor Nathorsts expedition till Spetsbergen och Kung Karls land 1898. Det var såsom zoolog, han på dessa färder var verksam. Hufvudsakligen ledde han med omsorg och insikt de hafszoologiska undersökningarna och gjorde därvid värderika samlingar. Äfven i Otto Nordenskjölds sydpolsexpedition deltog O. men måste 1902 återvända till hemlandet på grund af sjuklighet, hvadan han ej fick vara med om denna expeditions besvärliga öfvervintringar och därmed förknippade öden. Utom en väl skrifven, ur geografisk och zoologisk synpunkt värdefull, skildring af den Björlingska efterforskningsfärden *På forskningsfärd efter Björling och Kallstenius* 1895 har O. författat några vetenskapliga afhandlingar. Efter en längre tids tilltagande sjuklighet bortrycktes den unge vetenskapsmannen af döden å Säfsjö sanatorium d. 12 juli 1903.

d'Ohsson, se **D'Ohsson.**

Olai, Martinus, biskop. Martinus Olai har ansetts härstamma från den gamla adliga Bureslåkten och tros ha varit född i Gäfle, i alla händelser i Gästrikland, enär han bar binamnet **Gestricius.** Han var son af rådmannen i nyssnämnda stad *Olaus Martini* och *Katarina Grubbe*. — Sin lärda uppfostran erhöll han i Tyskland och promoverades 1550 i Wittenberg till magister. Försedd med Melanchtons rekommendationer, utnämndes han vid sin återkomst till Sverige 1557 till skolrektor i Uppsala, antogs därefter till konung Eriks hofpredikant och befordrades 1562 till superintendent öfver Norrland och prost i Gäfle. 1569 undfick han fullmakt såsom biskop i Linköping, tillträdde ämbetet 1571, men invigdes ej till detsamma förrän 1575, då han, ärkebiskopen Laurentius Petri Gothus och den nyutnämnde biskopen i Västerås Erasmus Nicolai på en gång installerades med stor prakt och alla påfviska ceremonier. När konung Johan på riksdagen i Stockholm 1577 ville införa sin nya kyrkoordning, den s. k. Röda boken, underskref Martinus tillika med det öfriga prästerskapet beslutet om dess antagande, men ändrade snart åsikter och uppträdde med mycken häftighet mot konungens mässordning. Johan, högligen förtörnad, inställde sig 1580 tillika med jesuiten Antonio Possevino i Linköping och befallde biskopen, sedan han förgäfves sökt göra honom gynnsamt stämd mot den nya gudstjänstordningen, att ikläda sig full biskoplig ornat och därefter, medelst densammas nedläggande på altaret i domkyrkan, offentligen afsäga sig biskopsämbetet. Biskopen underkastade sig ock i närvaro af konungen och en stor människomassa denna ceremoni. Hans skriftliga förpliktelse af 1577 att vidhålla liturgien spikades på skampålen, och själf förklarades han fredlös öfver allt konungens rike. Martinus begaf sig genast till hertig Carl i Södermanland, som satte honom till kyrkoherde i Nyköping, där han slutade sina dagar 1585. — Gift med *Kristina*, prästdotter från Forssa socken i Helsingland. Sonen *Olaus* uppfostrades på hertigens bekostnad och blef slutligen ärkebiskop (se *Olaus Martini*).

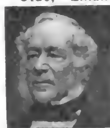
Olai, Nicolaus, se **Bothniensis.**

Olbers, Carl, universitetslärare, teologisk författare. Född i Romeleds församling af Göteborgs stift d. 18 nov. 1819. Föräldrar: assessorn *Vincent Olbers* och *Helena Larsson*. — Student i Lund 1840, ägnade O. sig samtidigt åt filosofiska och teologiska studier och antog prästerlig ordination 1844. Efter halftannat års prästerlig tjänstgöring i sitt födelsestift, återvände han 1846 till

Lund, blef filos. doktor därstädes 1847 och kallades året därefter till docent i pastoralteologi. Under åren 1849—50 biträdde han vid första stadskomministertjänsten i Lund, förestod 1851—52 professuren i teoretisk filosofi vid universitetet därstädes och utnämndes 1853 till teologie adjunkt och kyrkoherde i Stångby. Prost i febr. 1854 förestod han professuren i praktisk teologi 1853—58, i kyrkohistoria och symbolik 1859—60 samt i praktisk teologi ånyo 1861—62. Utnämnd 1863 till professor i sistnämnda vetenskap samt till kyrkoherde i Hellestads prebende-pastorat, öfvertog han genom byte lärostolen i kyrkohistoria och symbolik 1865, blef teologie doktor 1868 samt var teologiska fakultetens i Lund ombud vid kyrkomötet 1873 och ledam. i kommittén för granskningen af universitetens statuter 1874. Dessutom fungerade han under biskopsledigheten mellan Thomander och Flensburg och eljes såsom vice ordförande i Lunds domkapitel, verkställde kyrkoinvigning, pastorsinstallationer m. m. Hans af trycket utgifna skrifter äro: *Om Homiletikens princip* 1848, *De Sacramento* 1851, *Om Montanismen* 1853, *Om Confirmandsjälavården* 1862, *Om Cultuspredikans exordium* 1863, *Det ursprungliga Missionsbudet* 1870, *I Bibelöfversättningsfrågan*. De tre första häftena häraf (1874—75) hade till undertitel *Anmärkningar vid 1873 års proföfversättning af Nya testamentet*, och ett fjärde häfte (1878) utgjordes af *Underdånigt utlåtande afgifvet af theologiska fakulteten i Lund öfver 1877 års proföfversättning af Nya testamentet* jämte ett förord. Efter hans död, som inträffade i Lund d. 5 april 1892, utgåfvos hans *Föreläsningar öfver kyrkans förhistoria och kyrkobegreppet såsom inledning till kyrkans historia* 1895. — Gift 1854 med *Charlotta Margareta Ström*.

Olde, Emanuel **Matthias**, universitetslärare. läroboksförfattare. Född i Stockholm d. 8 sept. 1802. Föräldrar: assessorn *Johan Olde* och *Elisabet Ehinger*. — O. blef student vid Uppsala universitet höstterminen 1818. Tvungen att dela sin tid mellan andras undervisning och egna studier tog han först i juni 1829 filos. kand.-examen, promoverades till filos. magister 1830 samt utnämndes året därefter till e. o. amanuens vid universitets-biblioteket. Efter att 1831—32 hafva uppehållit sig i Tyskland, Frankrike och England för att vinna en förtroligare bekantskap med dessa länders språk och litteratur, befordrades han 1833 till lärare i moderna språk vid Nya elementarskolan i Stockholm, innehade denna befattning 1833—46, samt besökte ånyo de förnämsta läroverk och universitet i Tyskland, Frankrike och England äfvensom i Belgien, Schweiz och Italien 1840—41. Utnämnd 1846 till e. o. adjunkt i franska och engelska språken vid universitetet i Uppsala, uppehöll han v. t. 1847 de till estetiska professuren hörande föreläsningar, afgick 1850 till Holland för att undervisa Sveriges och Norges blifvande kronprinsessa i svenskt språk och litteratur samt erhöll sistnämnda år professors titel. Samma uppdrag fick han 1856 på sin lott i fråga om den med dåvarande hertigen af Östergötland, prins Oscar, trolofvade prinsessan Sofia af Nassau. Sedan han tjänstgjort som examinator i lefvande språk vid studentexamina i Uppsala större delen af tiden 1846—60, befordrades han sistnämnda år till professor Norbergianus i nyeuropeisk lingvistik och modern litteratur vid universitetet i Lund, efter det denna lärostol kort förut blifvit återställd till, hvad stiftaren därmed afsett. År 1864 afreste han till Düsseldorf för att i svenska språket undervisa hertiginnan Theresia af Sachsen-Altenburg, sedermera hertiginna af Dalarne, företog 1867—68 en resa i Schweiz, Frankrike och Italien och besökte 1872 Spanien. Såsom emeritus afgick han 1876 från sin professors befattning och afled i Engelholm d. 2 augusti 1885. — Förutom åtskilliga uppsatser och recensioner i tidskriften Frey, program m. m., samt de båda språkvetenskapliga arbetena *De l'influence des idiomes Gotho-germains et Scandinaves sur la formation de la langue Française et des traces qu'on en trouve encore dans la langue actuelle* 1859 och *Om de skandinaviska runornas omedelbara ursprung från det äldsta feniciska alfabetet* 1871, finnas af honom utgifna åtskilliga läroböcker, af hvilka må nämnas *Förberedande öfningar i franska språket* 1834, *Läsöfningar i Engelska språket* 1834, *Fullständig fransk prononciationslära* 1840, *Engelsk prononciationslära efter en förenklad plan* 1840, *Öfversigt af det franska språkets formlära* 1833, *Fransk språklära* 1843, *Franska läs- och skriföfningar* 1846, om hvilka läroböckers värde det förhållande bäst vittnar, att flera af dem utkommit i en mängd upplagor och i mer än en mansålder varit begagnade i de flesta af rikets offentliga och enskilda undervisningsanstalter. — Gift 1850 med *Emma Kristina Vilhelmina Hagberg*.

Olin, Elisabet, sångerska, skådespelerska. Född d. 8 dec. 1740 i Stockholm, där fadern *Peter Lillström*, var organist i Katarina församling samt kunglig hofmusikus och modern *Elisabet Söderman* »en ansedd skådespelerska vid k. svenska skådeplatsen». — Redan vid sju års ålder hade Betty Lillström på samma skådeplats med allmänt bifall utfört *Astrilds* roll i Sveriges första opéra comique »Syrinx eller den uti vass förvandlade vattunymfen», men man vet ej, om hon vidare där uppträdde. 1760 gifte hon sig med hofsekreteraren, sedermera assessorn, *Gabriel Olin*. Bland de framstående förmågor, Gustaf III lyckades fästa vid sin nybildade teater, var äfven fru O., som utförde *Thetis'* roll i operan »Thetis och Pelée», med hvilket musikverk den kungliga skådebanan i Bållhuset invigdes den 18 jan. 1773. Det af en dam, tillhörande societeten, den tiden djärfva vågstycket att uppträda på scenen adlades likväl genom hennes talang till den mest lysande framgång, och fru O. fortfor sedan i mer än tio år att vara K. operans förnämsta prydnad. Bland de talrika roller, hvilka

hon med stort mästerskap utförde, nämnas isynnerhet *Galathea* i »Acis och Galathea», *Athalie* i tragedien af samma namn, *Iphigenie* i »Iphigenie i Tauriden» och *Zulma* i »Cora och Alonzo». Samtiden kunde ej nog prisa »hennes öfvernaturliga sång, förenad med en sällsynt insikt i tonkonsten och den lyckligaste lätthet att fatta det finaste af en musikalisk tanke; hennes förträffliga spel, där behag i åtbörder, styrka och lifighet i deklamation, eld och uttryck i hvart ögnakast och hvarje rörelse frambragte en fullandad konstbild». Af sina beundrare kallades hon »skådeplatsens smycke», »den från spädaste åren af Melpomene och Polymnia uppammade», — »som ännu vid mogen ålder bibehöll all ungdomens tjusning, vårens prakt och förmåner och hvilken själfva tiden tycktes vörda». — Af Gustaf III utnämndes hon till första hofsångerska och blef 1783 ledamot af Musikaliska akademien. Från medlet af 1780-talet uppträdde hon ej vidare på scenen, med undantag af 1797, då hon enligt Gustaf IV Adolfs önskan uppträdde såsom *Svea* i den prolog, som gafs med anledning af konungens förmälning. Hon kvarstod likväl vid teatern ända till 1803 och afled först vid åttioåtta års ålder i Stockholm d. 26 mars 1828. — Hennes dotter *Elisabeth* blef gift med den bekante skådespelaren Carl Stenborg (se nedan).

Olin, Johan Axel, homilet. Född d. 11 april 1825 i Stockholm, där fadern var vaktmästare. — Student i Uppsala 1848, beredde sig O. där för det andliga ståndet och prästvigdes 1850. Efter att i trenne år ha tjänstgjort såsom extra ordinarie prästman i ärkestiftet, anställdes han 1853 såsom pastorsadjunkt och vice kateket i Katarina församling i hufvudstaden, gjorde sig därstädes i hög grad bemärkt såsom begåfvad andlig talare och utnämndes 1857 till tjänstgörande e. o. kongl. hofpredikant. S. å. utnämndes han till kyrkoherde i Karlskrona, hvilken befattning han tillträdde 1859, och förordnades kort därefter till kontraktsprost i Östra härad. 1864 förflyttades han från Karlskrona till Malmö såsom kyrkoherde i S:t Petri församling. Förutom strödda predikningar och griftetal har O. utgifvit: *Sabbatsstunder i hemmet, En årgång predikningar* 1853—54, *Passionspredikningar* 1859, *Bön- och andaktsbok* 1859, *Predikningar på årets sön- och helgdagar. 1:a årg:s nya texter I* 1872. — Gift 1859 med *Maria Margareta de Mottoni.*

Olivecrantz, Johan Paulin, statsman, latinsk skald. Född d. 1 aug. 1633 i Strängnäs, där fadern, ärkebiskop *Laurentius Paulinus Gothus*, då var biskop; modern: *Brita Eriksdotter*. — *Paulin*, såsom han först hette, studerade vid Uppsala akademi och ådrog sig där uppmärksamhet för ett grekiskt tal, som han höll till drottning Kristinas ära. 1654 utnämndes han till aktuarie i kansliet och adlades s. å. med det af drottningen själf valda namnet *Olivecrantz*. Beordrad 1656 att tjänstgöra hos Carl X Gustaf, som då med sin armé befann sig i Preussen, var han konungen följaktig på hans krigståg till Polen och Danmark. 1658 afgick han såsom legationssekreterare med ministrarna Bielke och Biörenklou till kejsarvalet i Frankfurt och utnämndes till envoyé vid holsteinska hofvet 1661. Befordrad 1662 till revisionssekreterare och 1665 till statssekreterare, erhöll han 1673 Norra och Södra Wedbo häraders domsaga i Jönköpings län och utnämndes 1674 till kansliråd. Förordnad s. å. att förestå hofkanslärsämbetet, innehade han denna befattning till 1680, men togs äfven under tiden (1676—78) i anspråk såsom Sveriges ambassadör på fredskongressen i Nijmegen. Utsedd till ståthållare i Reval 1680, vägrade han, för att kunna göra sitt inflytande gällande vid riksdagen, att mottaga denna befattning och utnämndes 1681 till generalintendent och guvernör öfver drottning Kristinas underhållsländer, hvarjämte han s. å. insattes i Likvidationskommissionen. Följande året lagman på Gotland, förordnades han af drottning Kristina till hennes råd och generalguvernör öfver hennes domäner, med särskild befallning »att låta kalla sig excellens och icke cedera sin rang under de kungl. råden». Såsom statsman hade O. många utmärkta egenskaper och hade förvärfvat sig drottning Kristinas synnerliga nåd. Han var dock äfven känd för sin förmåga att på slingrande vägar och genom användande af mer eller mindre inskränkta personer såsom redskap kunna uppnå sina syften. I den yttre politiken förordade han lifligt ett vänskapligt samgående med Frankrike och fick 1694 af denna makt såsom ett bevis på dess erkänsla mottaga en penninggåfva af 4,000 riksdaler. Liksom de flesta den tidens statsmän var han en grundligt lärd man och räknas bland våra förnämsta latinska skalder. Han har också efterlämnat flera vältalighets- och skaldeprof, såsom: *Epistola valedictoria ad nobilissimum J. Cl. Rising* 1653, *Concio cygnea a parente in fest. omnium sanctorum habita cum epistola dedicatoria ad universum Clerum Suiogoth.* 1686, *Magnus principatus Finlandiæ epico carmine depictus* 1678. *Ode ad memoriam R. Ulr. Eleonoræ* 1693, *Epigramma de sole in Suecia non occidente* 1693, *Ode dicata sacro solenni Regiæ unctionis Caroli XII* 1697, *Ode ad urbem Narvam a gravi Muscovitarum obsidione liberatum* 1700 etc. — Efter Carl XI:s död skall planen hafva varit att öfverlämna ledningen af Sveriges utländska affärer i O:s hand i stället för åt Bengt Oxenstierna. Häraf blef likväl intet, och O. lefde utan tjänst till sin död i Stockholm, d. 10 jan. 1707. — Gift 1659 med *Brita Biörenklou*, dotter af riksrådet Mattias Biörenklou (se I: 97).

Olivecrona, Samuel Rudolf Detlof Knut, rättslärd. Född på säteriet Mässvik i Bro socken af Värmland d. 7 oktober 1817. Son af häradshöfdingen *Hans Carl Olivecrona* och *Sofia Detlof Heijkenskiöld*, är O. sonsons son af *Hans Perman*, hvilken, född 1680 och död 1741 såsom hofrättsråd i Svea

hofrätt 1719, jämte sin broder adlades med namnet *Olivecrona*. — O. uppfostrades i föräldrarnes hem, tills han vid elfva års ålder insattes i Nya elementarskolan i Stockholm vid dennas grundläggning 1828. Efter faderns död 1832 erbjöd honom d. v. statssekreteraren A. v. Hartmansdorff och hans fru, född Ehrencrona, med hvilken senare O. räknade en aflägsen släktskap, ett hem i sitt hus, och genom föredömet af denne kunskapsrike, plikttrogne och fosterlandsälskande man lärde sig O. älska arbete och allvarliga sysselsättningar. Student i Uppsala 1836, promoverades han till filos. magister 1839 och aflade juris utriusque-kandidat-examen 1842. Efter slutade filosofiska och juridiska studier sysselsatte O. sig med juridisk praktik under åren 1843 och 1844, dels i Svea hofrätt såsom e. o. notarie, dels i Justitie revisionsexpeditionen, såsom e. o. kanslist, dels såsom svensk sekreterare vid den s. k. Unionskommittén och dels såsom biträde åt domare på landet vid handläggning af domaregöromål. Vid slutet af år 1844 återvände han till Uppsala, besluten att ägna sig åt vetenskapliga forskningar. Efter att i jan. 1847 utgifvit en akad. afh. *Om de kännetecken, hvilka karaktarisera tjufnadsbrott*, förordnades han s. å. till docent i svensk kriminalrätt vid Uppsala universitet och utgaf 1848 en större afhandling *Om lagbestämd giftorätt i bo*, det första försök af någon svensk att meddela en historisk framställning af denna viktiga institutions utveckling. 1849 utnämndes han till vice häradshöfding. Under läsåret 1848—49 förestod O. professuren i kriminal- och processrätt samt 1849—50 professuren i allmän lagerfarenhet, aflade 1851 juris utriusque-licent.-exam. och utnämndes, sedan han sistnämnda år utgifvit en afhandling *Om lagbestämd giftorätt*, 1852 till professor i fäderneslandets allmänna lagfarenhet och romersk rätt. 1863 promoverades han till juris utriusque doktor och intog i januari 1868 plats i Högsta domstolen, där han sedan fortfor att vara verksam, tills han 1889 tog afsked. Såsom medlem af ridderskapet och adeln bevistade O. alla riksdagarna 1859—66 och var nästan hela tiden ledamot af lagutskottet. Hufvudsakligen genom hans bemödanden blef i nämnda utskott det förslag till tillägg vid propositionen om ny lag angående mord, dråp och annan misshandel infördt, hvarigenom äfven för mord under mildrande omständigheter straffarbete på lifstid kunde ådömas. Detta förslag, som 1861 blef lag, har sedermera framträdt som rättsprincip i senare lagbestämmelser och äfven i 1864 års strafflag. 1866 utgaf O. sitt arbete *Om dödsstraffet*, såsom hvars afgjorda motståndare han uppträdde och hvilket verk till en tid inom Sverige föranledde en ganska märklig förändring i opinionen om detta straffs nödvändighet. Varmt lofordadt i talrika utländska tidskrifter, har det blifvit öfversatt 1868 på franska och på finska 1886. Detta arbete efterföljdes 1872 af en annan skrift, *Om orsakerna till återfall i brott och om medlen att minska dessa orsakers skadliga verkningar*, hvilken, liksom den förra i utlandet, blifvit lofordande anmäld, samt öfversatt på franska och italienska. Öfriga af O. utgifna skrifter äro: *Om makars giftorätt i bo* (fullständig omarbetning af afhandlingen »Om lagbestämd giftorätt i bo») 1859, första afdelningen, upptagande giftorättens historia, öfversatt på franska 1865, ny tillökad uppl. 1882 under titeln: *Om makars giftorätt i bo och om boets förvaltning*, *Om den juridiska undervisningen vid universitetet i Uppsala och om den juridiska fakultetens förflyttande till Stockholm* 1859, *Bidrag till den svenska Concurslagstiftningens historia* 1862, *Blick på den juridiska undervisningens närvarande tillstånd i England* 1862, *Statistiska notiser om dödsstraffets tillämpande i Norge* 1869, öfvers. på norska och franska, *Om åkerbrukskolonien eller förbättringsanstalten i Val-d'Yèvre* samt *Testamentsrätten enligt svensk lagstiftning* 1880. O. har dessutom författat en mängd större och mindre uppsatser i Juridiska föreningens tidskrift, Naumanns »Tidskrift för lagskipning» och åtskilliga utländska tidskrifter. Han har företagit mångfaldiga resor till Danmark, Tyskland, Schweiz, Italien, Frankrike, England o. s. v., för att dels taga kännedom om den juridiska undervisningens beskaffenhet vid främmande universitet, dels äfven studera domstolsorganisationen, fängelseanstalter och åkerbrukskolonier i utlandet. Ledamot sedan 1896 af Vetenskapsakademien, tillhör O. tillika såsom ledamot eller hedersledamot flera utländska rättsvetenskapliga samfund och sällskap. Han rönte äfven 1877 den sällsynta utmärkelsen att kallas till korresponderande ledamot af Franska institutet, afdelningen »L'académie des sciences morales et politiques». — Gift 1: 1848 med *Maria Magdalena Charlotta Schenson* och 2: 1857 med *Rosalia Ulrika Roos*, bekant som begåfvad författarinna och tillhörande sedan 1859 i nio år redaktionen af »Tidskrift för hemmet». Afliden i Stockholm den 4 juni 1898 vid 65 års ålder. Af hennes skrifter märkas diktsamlingarna *Skogsblommor, plockade af La Straniera* 1855 samt *Strödda blad* 1889, äfvensom biografien *Mary Carpenter, hennes lefnad och verksamhet* 1877 öfversatt till franska.

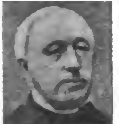
Ollon, Gustaf, psalmförfattare. — Född 1646 på Vikbolandet i Östergötland, antogs O. i tjänst hos riksrådet friherre Knut Kurck, som utom andra gods ägde Ollonö, efter hvilket ställe vår psalmsångare sannolikt antagit sitt namn. På K:s förord anställdes O. såsom kamrer vid Stora sjötullen och afled i Stockholm 1703. Detta är allt, hvad man känner angående O:s personliga förhållanden. Såsom psalmsångare intager han en ganska hög rang och har i detta hänseende för alltid inskrifvit sitt namn i minnets panteon. Af hans psalmer äro sju intagna i vår nya psalmbok, bland dem den ofta vid gudstjänstens början uppstämda enstrofiga sången: *Mitt hjärta, fröjda dig; må själ och sinnen röras*, och den kristliga undergifvenhetens älsklingspsalm, *Min själ och sinne, låt Gud råda*. Dessa båda anses dock, egentligen vara af O. gjorda öfversättningar. Däremot skola psalmerna 206, 257

och 264 i 1818 års psalmbok vara helt författade af honom, hvarjämte han omarbetat n:r 106.

Olsson, Lars, riksdagsman, talman i bondeståndet. Född på Grönö i Herrestads socken af Bohuslän d. 22 jan. 1759. — Lars Olsson började sin riksdagsmannabana 1786, hvarefter han under alla riksdagar till och med 1830 var fullmäktig för flera eller färre härader i Bohuslän. Vid riksdagen i Norrköping 1800 invaldes han bland hemliga utskottets ledamöter samt till suppleant i bankostyrelsen, i hvilken han sedan inträdde som fullmäktig 1802 och fortfor att vara verksam som sådan till 1829. Första gången, han som talman förde klubban i bondeståndet, var vid riksdagen 1809, då han å sitt stånds vägnar underskref den nya regeringsformen. Vid de fyra följande riksdagarna, nämligen i Örebro 1810 och 1812 samt i Stockholm 1815 och 1818, var han ånyo bondeståndets talman och rättfärdigade på allt vis detta förtroende. — Död på sin gård Åker vid Uddevalla d. 10 sept. 1832. — Gift 1: med *Börta Olofsdotter* och 2: 1805 med *Ottiliana Vilhelmina Kunckel.*

Olsson, Ola Bosson, riksdagsman. Född i Maglehult af Kristianstads län d. 15 dec. 1824. Föräldrar: hemmansägaren *Bo Olsson* och *Pernilla Truedsdotter.* — Efter att 1846—47 genomgått Orups landtbruksskola, var O. förvaltare å Åraslöf från 1848 till 1856, då han inköpte egen hemmansdel. Genom sitt rediga och klara hufvud, sina goda själfstudier och intresse för allmänna angelägenheter fäste O. tidigt uppmärksamheten å sin person och valdes vid den sista ståndsriksdagen 1865—66 till representant i bondeståndet för Västra Göinge domsaga, hvilket förtroende han sedermera äfven innehade i Andra kammaren 1867—januari-riksdagen 1887 och 1891—95. Han tillhörde härvid landtmannapartiets afgjordt frisinnade och frihandelsvänliga flygel samt gjorde sig äfven känd som en stark sparsamhetsifrare. Han var ledamot af lagutskottet 1869, af bankoutskottet 1870, af statsutskottet 1871—87, af bevillningsningsutskottet 1891—93 samt af konstitutionsutskottet 1894—95. Vid 18 riksdagar tillhörde han landtmannapartiets förtroenderåd och 1885—87 jämväl talmanskonferensen. 1879—97 var han suppleant i riksbankens styrelse. Vid kyrkomötena 1868, 1878 och 1883 höjde han liksom vid riksdagarna sin stämma för kyrklig frihet och fördragsamhet. I hemorten var han från institutionens begynnelse 1863 till 1903 ledamot af länets landsting och har nitiskt befrämjat dess folkhögskolas tillkomst och utveckling. Han har ock till densamma donerat sitt välförsedda bibliotek och har på ett vackert sätt hugfäst sitt minne genom att testamentera 10,000 kr. till lifränteanstalten för fattiga barn. — Gift 1851 med *Elna Nilsson.*

Olthoff, Christian Ehrenfried Charisius von, ämbetsman, författare, »svenska teaterns» grundläggare. Född i Pommern d. 17 mars 1691. Föräldrar: regeringsrådet i Stralsund *Justus Ludvig von Olthoff* och *Julia Katarina Kochen.* — O. bevistade fälttåget mot Norge 1718 och ingick därefter i Utrikesexpeditionen, där han 1725 blef kopist och 1740 befordrades till registrator, sedan han sju år förut blifvit utnämnd till kammarherre. Under denna sin tjänstetid deltog han 1727 såsom sekreterare åt schoutbynachten J. Utfall på dennes expedition till Algeriet, där han medverkade vid afslutandet af den första handelstraktaten mellan Sverige och nämnda stat. 1741 förordnades han till presidentsekreterare i kansliet, blef tre år senare regeringsråd i Pommern och slutligen öfverpostdirektör därstädes 1745. — Död 1751. — O. är egentligen minnesvärd såsom den hufvudsakliga grundläggaren af den »Kongliga svenska skådeplatsen», en inrättning, som, öppnad d. 3 okt. 1737 i Bollhuset, omfattades med synnerlig välvilja af allmänheten och utöfvade ett icke obetydligt inflytande på tidens smak och vitterhet. Han försökte sig äfven som dramatisk författare med en bearbetning af Legrand, »Plutus eller Mammon», hvilken pjes gafs på scenen 1737 och utkom af trycket i Stockholm 1840. Han författade ock, 1738, en prolog men synes sedan icke hafva tagit någon befattning med den nya scenen, såsom hvars direktör fungerade den franska skådespelaren Langlois. — Gift 1: med *Engel Charlotta Lindhielm* och 2: med en fröken *Riben* från Mecklenburg.

Orling, Axel, ingenjör, uppfinnare. Född i Stockholm d. 16 febr. 1870. Föräldrar: fotografen *Johan Wilhelm Orling* och *Brita Kristina Borin.* — Sedan O. genomgått folkskolan, blef han elev vid Tekniska skolan men reste redan vid sjutton års ålder ut i världen för att vinna fortsatt utbildning i mekaniken, till hvilken hans intresse oemotståndligt drog honom. Han hamnade på andra sidan Atlanten, i Boston, där han tillika med en del andra unga män fick experimentera för den framstående fysikern Cabot. I Förenta staterna kvarstannade han åren 1887—90 och konstruerade därunder bl. a. en elektrisk gaständare, hvars exploaterande sedermera öfvertogs af aktiebolaget Inventor. 1890 öfverflyttade han till England, där han associerade sig med den bekante ingenjören *J. Tarbottan Armstrong*, och har han sedan mestadels där uppehållit sig. I Stockholm vistades han emellertid 1897, för att demonstrera en torped, som styrdes med vanligt ljus. Hans arbete på torpedområdet har för öfrigt varit både omfattande och framgångsrikt. Synnerlig uppmärksamhet väckte det, då han 1899 i Portsmouth styrde en torped en sträcka af 2 1/4 engelska mil dels med ultravioletta strålar och dels med Hertzska vågor. I utvecklingen af en bland våra dagars underbaraste tekniska konstruktioner, den trådlösa telegrafen, har O. i förening med Armstrong gjort en högst anmärkningsvärd insats genom uppfinningen af arnorlsyste-

met, så kalladt efter den första stafvelsen i hvardera uppfinnarens namn. Detta system, som utmärker sig genom sin prisbillighet, består däri, att man på stora afstånd kan afsända telegraf- eller telefonmeddelanden genom vattnet eller jorden med hjälp af mycket enkla apparater men utan användande af några trådar och med endast i jorden nedsatta lådor såsom stationer. Denna uppfinning har öfver hela världen ådragit sig den största uppmärksamhet. Med lifligt intresse har man äfven följt de experiment, de båda nitiska ingenjörerna företagit med en deras senare uppfinning, »The Electro-Capillary Recorder,» och hvilka experiment ledt till resultat, som synas komma att medföra en revolution inom kabel- och trådtelegrafien. Hvad denna uppfinning angår, må i korthet nämnas, att med dess tillhjälp kunna utefter en helt smal telegraftråd sändas 250 impulser i sekunden, hvilket är tretton gånger så många som det största antal, som hittills kunnat sändas på samma tid. Det är i denna utomordentliga hastighet, uppfinningens stora värde och betydelse ligger. Ett synnerligen märkligt rön, som uppfinnarne gjort, är, att ju mindre elektrisk ström de använda, desto hastigare försiggår telegraferingen. Batteriet är ofantligt litet, en kub med några få millimeters sida. Till belysning af O:s rastlösa verksamhet såsom uppfinnare kan nämnas, att antalet af de af honom uttagna patent, de flesta tillhörande det elektriska området, uppgår till omkr. 150.

Osander, Olof, biskop. Född d. 5 sept. 1700; son af kyrkoherden i Linneryd, prosten öfver Konga kontrakt, *Peter Osander.* — Sedan O. från 1707 studerat vid Växiö skola och gymnasium samt ifrån 1718 vid akademien i Lund, där han 1723 blef magister med mycken utmärkelse, besökte han åtskilliga högskolor i Tyskland och slutligen den i Greifswald, hvarifrån han, försedd med vackra lärdomsbetyg, hemkom till Växiö, hvarest han förordnades till gymnasii-adjunkt 1725. Befordrad 1726 till teologie adjunkt i Lund, prästvigdes han s. å., hvarefter han någon tid förestod en teologisk professur vid universitetet. På församlingens enhälliga kallelse utnämnd till domprost i Växiö 1730, innehade han detta ämbete i aderton år, erhöll teologie doktorsvärdighet 1733 och befordrades efter Alstrin till biskop i Växiö 1749. Död därstädes den 13 juni 1787. — Biskop O. var isynnerhet berömd som teolog och för sin kunskap i de gamla språken. Såsom preses vid ett prästmöte i Växiö utgaf han *Eschatologia sacra* 1735. Hans författarskap inskränker sig för öfrigt till en mängd likpredikningar och disputationer. — Gift 1: 1730 med *Magdalena Birgitta Goeding,* 2: 1763 med *Elisabet Kristina Stobæus* och 3: 1774 med *Ulrika Althea Grundel.* Hans barn adlades 1756 med namnet *Sanderskiöld.*

1. **Osbeck, Per,** präst, botaniker. Född d. 9 maj 1723 i Hålanda socken af Göteborgs län på ett litet torp, Oset, efter hvilken födelseort han antog sitt namn. Föräldrarna voro torparen *Hans Andersson,* som afled redan i gossens spädare år, och *Ragnhild Andersdotter.* — Med understöd af några välvilliga personer i Göteborg, fick han följa sin böjelse att studera och kunde ändtligen vid tjugutvå års ålder aflägga studentexamen i Uppsala. Linnés namn, redan då af europeiskt rykte, hade kring mästaren samlat en skara unga vetenskapsidkare, bland hvilka O. snart intog ett af de förnämsta rummen och kom i åtnjutande af hans enskilda handledning. Sedan han under loppet af några år troget arbetat vid den snillrike lärarens sida och på hans förord åtskilliga gånger blifvit kallad till Stockholm för att lämna hufvudstadens vetenskapsälskare undervisning i zoologi och botanik, förordnades han 1750 att i egenskap af skeppspredikant medfölja ett af Ostindiska kompaniets skepp till Cadiz och Kina. Han fick därvid särskildt af Vetenskapsakademien i uppdrag att under resan anställa botaniska och zoologiska undersökningar. Efter det han i okt. s. å. låtit viga sig till präst, anträdde han den långväga färden, ägnande hvarje ledig stund åt vetenskapliga forskningar och med outtröttlig uppmärksamhet följande de skiftande formerna af en för honom dittills främmande natur. Frukterna af dessa iakttagelser offentliggjorde han sedermera i sin *Dagbok öfver en ostindisk resa åren 1750, 1751 och 1752,* som trycktes i Stockholm 1757 och innehåller ovärderliga skatter af hans flit och forskningsanda. Vid sin återkomst till Sverige mottogs han med förtjusning af sin gamle lärare, Linné, som fann hans reseskildring liksom hans samlingar högst betydelsefulla och värderika. Hans namn hade nu hunnit blifva bekant, hvarför han 1753 kallades af Tessin till dennes huspredikant med särskildt uppdrag att såsom botanikus och intendent hafva vården öfver det naturaliekabinett, Tessin åt sig samlat på Leckö. Här tillbragte O. en för honom särdeles angenäm tid af öfver fem år (1753—58), ordnade sina samlingar samt utgaf sin dagbok och offentliggjorde flera afhandlingar i Vetenskapsakademiens handlingar. Af nämnda akademi blef han ledamot 1758. Sedan han lämnat Leckö, biträdde han under ett par år i ämbetet prosten Dahlberg i Haslöf och Voxtorps pastorat i Halland och utnämndes till kyrkoherde i dessa församlingar 1760. Teol. doktor 1778 samt led. af flera in- och utländska lärda samfund. — Död i Haslöfs prästgård d. 23 dec. 1805. — Bland Linnés många lärjungar var O. en bland de utmärktaste och kanske den, som Linné af alla själf mest värderade. Hans fina empiriska kritik, omfattande vyer och äkta vetenskapliga forskningsifver hade ett visst släkttycke med hvad som kännetecknade Linné själf såsom vetenskapsman, och ställde denne naturforskare ganska högt bland samtida. Efter honom äro tvenne naturalster uppkallade, ett träd *Osbeckia chinensis* och insekten *Phalæna osbeckiana.* — Gift med *Susanna Dahlberg.*

2. **Osbeck, Carl Gustaf,** läkare. Född i Haslöfs prästgård i Halland d. 2 aug. 1766; den

föreg. son. — Blifven student i Lund 1785, antogs O. 1786 till skvadronsfältskär vid Norra skånska kavalleriregementet och anställdes 1789 efter aflagd kirurg.-stud.-examen såsom skvadronskirurg vid Mörnerska husarregementet. Följande året erhöll han konstitutorial att vara bataljonsfältskär vid Norra skånska Vargeringsmanskapet men följde det förra regementet till Finland och bevistade fälttåget till dess slut. Återkommen till Sverige, fortsatte han sina medicinska studier, blef kirurgie magister 1793 och var under åren 1795 och 1796 uppbördsläkare vid örlogsflottan. Efter att 1797—1800 såsom förste läkare ha gjort tvenne resor till Ostindien, förordnades han sistnämnda år till läkare vid kurinrättningen i Vadstena, där han snart väckte uppmärksamhet för en af honom uppfunnen och vid veneriskt sjukes behandling använd kurmetod, den s. k. rök-kuren. Efter kriget 1813 erhöll han i uppdrag att organisera Stockholms läns kurhus, hvilket han sedan förestod till sin död den 24 nov. 1841. — För sina förtjänster såsom läkare erhöll han af staten 1810 en årlig pension och begnades 1820 med namn och värdighet af assessor. — Gift 1801 med *Kristina Aulin.*

Oscar I. konung. Född i Paris d. 4 juli 1799, medan hans fader, sedermera konung Carl XIV Johan, ännu var marskalk af Frankrike och prins af Ponte-Corvo; modern var *Eugénie Bernhardine Désirée Clary.* — Sedan marskalk Bernadotte 1810 valts till svensk tronföljare och kort därefter successionsordningen för hans »äkta manliga bröstarfvingar» blifvit fastställd, anlände mot slutet af året hans son med sin moder till Sverige såsom svensk arfprins och erhöll af sin adoptivfarfader Carl XIII titeln hertig af Södermanland — densamma, som den gamle konungen själf en gång burit. I det nya fäderneslandet fortsattes prinsens uppfostran med all sorgfällighet under ledning af den till guvernör utsedde friherre G. L. Cederhielm, dåvarande privatdocenten i Lund, N. M. af Tannström, skalden Atterbom och åtskilliga andra, tillsammans bildande en ganska talrik lärarestab. Sedan 1812 öfverstlöjtnant vid de tre gardena, blef han 1815 öfverste och 1817 generalmajor. Under kampanjen mot Norge var han sin fader följaktig och mottog tillika med honom stortingets hyllning. Vid faderns uppstigande på tronen 1818 blef O. kronprins af Sverige och Norge. Samma år utsågs han till kansler för Uppsala universitet och tillbragte därstädes höstterminen under åhörande af tidens förnämsta lärares föreläsningar. 1819 blef han general i svenska och norska arméerna, befälhafvare för lif- och hustrupperna, generalbefälhafvare i Skåne, generalfälttygmästare och chef för Sveriges och Norges artilleri, chef för första kavalleribrigaden m. m. År 1822 företog han en resa till Tyskland och Italien. Det var en friarefärd, och den utkorade bruden blef den fagra prinsessan *Josefina Maximiliana Eugenia* af Leuchtenberg, med hvilken han d. 19 juni 1823 firade sitt biläger i Stockholm. 1824 förordnades han till vice konung i Norge, hvilken värdighet han dock redan hösten s. å. nedlade. 1826 utnämndes han till storamiral. O., som 1824 fått till handsekreterare B. von Beskow, rönte af denne inverkan vid utvecklingen af sina artistiska anlag, så väl i måleri som musik. 1828 förde kronprinsen någon tid regeringen under sin faders sjukdom, företog 1830 en resa till Ryssland och blef 1833 generalbefälhafvare i fjärde militärdistriktet. Vid 1834—35 års riksdag anlitades O. i och för bearbetningar af oppositionella riksdagsmän, men motsatsen mellan hans mera frisinnade uppfattning och faderns för hvarje år allt mera skuggrädda blef för hvarje år allt starkare. Carl Johan vände sig därför till mera medgörliga rådgifvare, och O. tröstade sig med omfattande studier och öfningar å alla bildningens områden, särskildt musikens. Af hans musikaliska kompositioner må särskildt nämnas fullbordandet af Brendlers opera »Ryno», stor festmarsch, sjöröfvarekör till ord af Victor Hugo. Han uppträdde äfven som författare i stats-ekonomiska och militära ämnen. Sålunda författade och utgaf han: *Om fälttjänstens öfvande inom fjärde militärdistriktet* 1836, *Undervisning i kartutkast för korpralskolorna vid fjärde militärdistriktet* 1836, *Soldatundervisning för svenska armén* 1836, *Geometri för korpralskolorna i fjärde militärdistriktet* 1837, *Några ord om spannmålslagarna* 1840, och *P. M. rörande infanteri-excercis-reglementet år 1844* 1844. En serie af honom skrifna afhandlingar om folkundervisningen infördes 1839 i Svenska Statstidningen. 1841 utkom hans uppseendeväckande skrift *Om straff och straffanstalter*, gående i varmt humanitär anda och med skärpa görande gällande, att straffet i första hand borde afse brottslingens förbättring. — Det kallsinniga förhållandet mellan fader och son föranledde helt naturligt oppositionen att göra den sistnämnde till personifikationen af den sakernas nya ordning, på hvilken man så ifrigt hoppades. Under tiden närmast före 1840 års riksdag uppgafs ock en »koalition» vara verksam för att förmå konungen att afsäga sig kronan till förmån för sin son, hvilken knappast kan varit okunnig om dessa planer. — När han 1844 intog tronen, blef det ock en af hans första åtgärder att omgifva sig med en reformvänlig ministär, och flera af nationen lifligt åstundade reformer blefvo ock snart verklighet, såsom lika arfsrätt mellan broder och syster, skråväsendets upphäfvande m. m. Däremot lyckades det icke vid 1850—51 års riksdag att bringa den brännande frågan om en tidsenlig representationsreform närmare sin lösning, och under intrycket af den allmänna reaktionära strömning, som följt efter 1848 års revolutionära rörelser, inkallade konung Oscar nu i sin ministär rådgifvare af decideradt konservativ färg. De efterföljande åren utmärktes af det raskaste arbete å det materiella området, vårt land någonsin skådat. Härifrån

datera sig sålunda anläggningen af den elektriska telegrafen och de första svenska järnvägarna, hvarjämte en friare tullagstiftning genomfördes, hvari alla in- och utförselförbud voro borttagna, och tullfrihet infördes å lifsförnödenheter och råvaror. Under sista skedet af hans regering gjordes ock början till lättande af statskyrkotvånget, då 1858 landsförvisningsstraffet för »affall från den rena evangeliska läran» afskaffades. — Gentemot utlandet följde O. med klokhet en politik, som framför allt gick ut på fredens upprätthållande. Med Danmark knöts ett vänskapsband, som med åren blef allt fastare och som, när Danmark 1848 anfölls med krig af Tyska förbundet, förmådde Sverige till en truppsändning till Fyen, hvilken dock endast fick betydelse af en demonstration. Under Krimkriget ingick O. med västmakterna (Frankrike och England) 1855, den bekanta novembertraktaten, genom hvilken Sverige-Norge garanterades mot hvarje försök till inskränkning af den skandinaviska halföns område. O:s regeringstid i Norge medförde en för landet lyckosam utveckling så väl i fråga om andlig som materiell kultur. Äfven de allt skarpare framträdande norska likställighetsanspråken blefvo i någon mån tillgodosedda, såsom exempelvis genom erkännandet af den norska handelsflaggan och genom sedan 1856 inställd tillsättning af riksståthållare, hvartill äfven svensk man kunde utses. År 1852 angreps konungen af ett lefverlidande, som gjorde det för honom nödvändigt att begagna en utländsk brunnsort. Knappt hade han återkommit därifrån, då i Kristiania hans andre son, prins Gustaf, oförmodadt afled. Träffad af detta slag, insjuknade konungen ånyo och kunde först i april det följande året återtaga regeringen. Hans hälsa var emellertid för alltid bruten, och då den under loppet af år 1857 ånyo betydligt försvagades, nödgades han d. 11 sept. s. å. förklara, att han icke längre kunde befatta sig med riksstyrelsen, hvars förande han önskade skulle öfverlämnas åt kronprinsen. Med bifall till denna hans önskan yttrade ständerna, att svenska folket »under hans milda, fridsälla styrelse vunnit en välmåga, som mer än under någon föregående tid spridt sig till alla samhällsklasser», hvarför ock konung Oscar »rest sig en oförgänglig tron i sina undersåtars hjärtan och följdes af deras tacksamma välsignelser». — De sista månaderna af konungens lif förflöto under ett beständigt aftynande. Den 8 juli 1859 nedsteg han i grafven efter en lefnad af sextio år och femton års regering öfver de förenade skandinaviska rikena, med det från alla håll samstämmiga eftermälet af en god och ädel människa och en regent, som på det samvetsgrannaste sätt uppfattat sina plikter. — Konung Oscar hade i sitt äktenskap förutom sönerna Carl och Oscar, som båda efter hvarandra intogo Sveriges och Norges troner, ännu två söner: Gustaf, f. 1827, d. 1852, och August, f. 1831, d. 1873 samt dottern Eugenia, f. 1830, d. 1889.

Oscar II, konung. Född på Stockholms slott d. 21 januari 1829, tredje sonen, af d. v. kronprinsen, sedermera konung Oscar I och hans gemål *Josefina Maximiliana Eugenia*. Vid sin dopelse erhöll den unge prinsen titeln hertig af Östergötland. — Under det han tillsammans med sina tvenne äldre bröder åtnjöt den mest vårdade uppfostran, sysselsattes han särskildt, under ledning af d. v. kaptenen i norska marinen, sedermera statsrådet Haffner, med studier rörande sjöväsendet och utnämndes, efter att hafva deltagit i åtskilliga sjöexpeditioner och i början af juli månad 1845 hafva aflagt sjöofficersexamen, till sekundlöjtnant vid flottan d. 19 juli s. å. Med manlig håg ägnade han sig nu åt sjöyrket och tillägnade sig, under det han avancerade från den ena graden till den andra inom flottan, där han slutligen 1856 blef konteramiral, en motsvarande insikt och skicklighet i sjövapnet. Kärleken till detsamma föranledde honom icke allenast till utarbetande af åtskilliga arbeten rörande sjötjänstgöringen, såsom: *Om skärgårdsflottans debarkeringstrupper* 1849 och *Förslag till exercisreglemente för K. Maj:ts flottas landstigningstrupper* 1855, utan inspirerade honom äfven till diktskapelser, »i hvilka en frisk hafsvind synes genomsusa lyrans strängar, och där sångarens själ är så införlifvad med de taflor, han tecknat, att en böljans son lätt igenkännes i de lifliga själfständiga dragen», såsom B. E. Malmström yttrade på Svenska akademiens högtidsdag 1857, då han tillkännagaf, att akademien tillerkänt ett af sina pris åt diktcykeln *Ur svenska flottans minnen*, hvilken diktsamling utkom 1858, i nya uppl. 1861, 1885 tillökad med det dramatiska utkastet *Några timmar på Kronborgs slott den 29 okt. 1658*. Utrustad med en omfattande bildning i nästan alla vetandets grenar, sysselsatte sig prins Oscar under en följd af år företrädesvis med historiska forskningar och estetiska studier; utgaf *Nytt och gammalt* 5 häft. 1859 ff., öfversättningar af Herders »Cid» 1859 och Göthes »Torquato Tasso» 1861, *Några bidrag till Sveriges krigshistoria åren 1711, 1712 och 1713. Försök till historisk afhandling;* (i Vitt. Hist. och Ant. Akad. Handl. 22:dra. 24:de och 25:te banden 1861—67), *Carl den tolfte*, minnestal, hållet i Militärsällskapet 1868 på 150-årsdagen af hjältekonungens död, *Blommornas undran* 1860, med musik af I. Hallström, balladen *Herr Hjalmar och skön Ingrid* 1865, med musik af dens., *Högtidstal i K. Musik. akad. under ett niodrigt presidium*, hvilka tal först 1885 utkommo i tryck, under det redan 1875 *Samlade skrifter af Oscar Fredrik* började utgifvas. På grund af sin höga börd intog prins Oscar tidigt en plats i de högsta befälsgraderna af svenska och norska armén samt var efter de svenska militärläroverkens ombildning under flera år inspektör för dessa läroanstalter. Men äfven inom de fredliga värfven, å vetenskapens, industriens och konstens områden, var hans verksamhet i hög grad väckande och lifvande. Så visade redan dåvarande hertigen af Östergötland genom lämnadt kraftigt bistånd åt den tidens arktiska expeditioner detta lifliga intresse för antydda gren af den geografiska forskningen, hvarpå han senare såsom konung gifvit

lysande prof. Vidare må erinras om hans mångåriga ordförandeskap i Musikaliska akademien och nitälskan för dess utveckling, hans omvårdnad om den svenska industriens höjande och värdiga representerande på utställningar i och utom landet m. m. Prinsen, som 1856 företog en utländsk resa, mottogs därunder med stora hedersbetygelser såväl i London som Paris. På hemvägen aflade han i största inkognito ett besök vid hofvet i Nassau. Ändamålet härmed blef allmänt kändt, då d. 8 oktober nämnda år hans förlofning med prinsessan *Sofia* af Nassau offentliggjordes. Sedan det furstliga bilägret d. 6 juni 1857 ägt rum i Biebrich, anträdde de nyförmälda resan till den svenska hufvudstaden, där det hertigliga paret under befolkningens jubel mottogs d. 19 i samma månad, årsdagen af Oscar I:s och Josefinas förmälning 1823. Efter Carl XV:s dödliga frånfälle uppsteg Oscar d. 18 sept. 1872 på Sveriges och Norges troner och kröntes med sin gemål i Sverige d. 12 maj och i Norge d. 18 juli 1873. — Vid hans tronbestigning hade redan flera riksdagars uppmärksamhet upptagits af försvarsväsendets ordnande. 1873 accepterades af riksdagen i princip den s. k. »kompromissen», hvarigenom ökningen af värnpliktsöfningarna sattes i samband med grundskatternas afskrifning. Det ena härordningsförslaget efter det andra blef af riksdagen förkastadt, tills slutligen 1885 den första partiella grundskatteafskrifningen kom till stånd i samband med 12 dagars ökad öfning för de värnpliktiga. Vid urtima riksdagen 1892 gick man vidare å denna väg. Beslut fattades då om 90 dagars värnpliktsöfning och grundskatternas successiva afskrifning. 1901 beslöts indelningsverkets afskaffande och ersättande med en ren värnpliktshär, med 8 månaders öfning för infanteriet och 12 för specialvapnen. I midten af 1880-talet började, under trycket af de rådande låga spannmålsprisen, som på många håll i landet framkallat en tryckande jordbrukskris, rop ånyo höjas å spannmålstullar, hvilka föranledde skarpa strider inom landet, allrahelst sedan k. m:t i mars 1887 upplöst Andra kammaren och förordnat om nya val. Dessa utföllo i frihandelsriktning, men vid de ordinarie valen hösten samma år blefvo protektionisterna i besittning af majoritet, tack vare den omständigheten, att de valda 22 Stockholmska frihandlarnas röster på grund af formfel förkastades, och i stället motsvarande antal protektionister förklarades valda. Så infördes 1888 ånyo spannmålstullar, efter några år åtföljda af nya eller förhöjda tullar å industriens alster. Om åsikterna rörande fördelarna för landet i dess helhet af denna systemförändring, trots fabriksindustriens obestridliga framsteg, fortfarande äro ganska delade, äro däremot alla eniga i erkännande af det gagneliga inflytandet af den verkligen storartade utveckling, samfärdselväsendet vunnit under Oscar II:s regering. I afseende därå må blott i korthet erinras om, att ett flertal enskilda järnvägsnät anknutits till statsbanesystemet, att detta utsträckts ända till närheten af den finska gränsen, och att ej mindre än tre nya mellanriksbanor kommit till stånd. Sedan från medio af 1800-talet synnerlig uppmärksamhet börjat ägnas åt arbetarefrågan, hafva efter hand åtgärder vidtagits till förbättrande af kroppsarbetarnas ställning. Hit höra lagen af 1890 om skydd mot yrkesfara och införande af yrkesinspektion, den 1892 grundade fonden för arbetareförsäkring, 1901 års lag om ersättning för olycksfall i arbete, o. s. v. Däremot hafva de fordringar, som allt starkare och särdeles efter härordningsreformens genomförande förnummits från de djupa samhällslagren, om utsträckning af den politiska rösträtten ännu (1904) icke blifvit uppfyllda. Väl hafva förslag därom, senast 1904, af regeringen framlagts, men utan resultat. Frågan hör emellertid till dem, som »icke kunna falla». Den andliga odlingen har på mångahanda sätt främjats, ej blott af konung och riksdag, utan äfven genom enskildas initiativ. 1904 lyckades det ändtligen att ena de stridiga meningarna inom riksdagen om antagandet af en skolreform, hvarigenom, i samband med en väsentlig höjning af lärarnas löner, de allmänna läroverkens undervisning i första hand lämpades efter den allmänt medborgerliga bildningens kraf, en medborgerlig examen infördes för dem, som vid konfirmationsåldern afbryta sin skolgång, beredande tillträde till åtskilliga banor, och latinets studium i samband därmed uppsköts till sjätte klassen. Samtidigt togs första steget till skiljandet af skola och kyrka genom inrättande af en särskild öfverstyrelse för de allmänna läroverken. — I Norge möttes konung Oscar vid sin tronbestigning af den då brännande frågan om det definitiva upphäfvandet af riksståthållarämbetet och gaf redan 1873 sitt bifall till denna åtgärd. Senare, 1891, upphäfdes äfven konungens rätt att i Norge tillsätta vicekonung. I arf efter sin företrädare mottog konung Oscar äfven frågan om en grundlagsförändring, hvarigenom tillträde till stortinget skulle beredas statsrådets ledamöter. Då han ansåg förslaget härom vara behäftadt med betänkliga brister, dröjde det länge, innan han, efter för honom obehagliga förvecklingar, gaf sitt motvilliga samtycke till den åtrådda förändringen. Under protest från hans sida har äfven ur den norska handelsflaggan unionsmärket blifvit aflägsnadt. Många och skarpa förvecklingar ha under konung Oscars regering söndrat de skandinaviska rikena men, tack vare icke minst hans sant konstitutionella sinnelag och af uppriktig öfvertygelse om unionens nödvändighet dikterade försonliga uppträdande, ha molnen på den unionella horisonten på senare tiden börjat skingras, och hopp saknas ingalunda om tider af bättre samförstånd och lycka. Ett beklagligt steg i motsatt riktning var den från protektionistiskt håll 1895 framdrifna uppsägningen af mellanrikslagen. — Såsom bevis på konung Oscars anseende för rättrådighet länder, att han åtskilliga gånger varit kallad att medverka till biläggande genom skiljedom af tvister utländska makter emellan. På sina talrika och vidsträckta utflykter till främmande länder har han varit föremål för en uppmärksamhet och en hyllning, som visat honom vara en af de populäraste bland samtidens mera kända personligheter. Vid sitt tjugofemårsjubileum såsom regent 1897 fick han ock mottaga talrika bevis på den tillgifvenhet och vördnad, han vetat förvärfva sig hos de folk, för hvilka han verkat i uppriktig afsikt att städse

ställa sig till efterrättelse innebörden af sitt vackra valspråk: »Brödrafolkens väl». — I sitt äktenskap har konung Oscar fyra söner: Gustaf (se I: 416), Oscar (se I: 84; art. Bernadotte), Carl (se I: 160) och Eugén (se I: 315).

Ossian-Nilsson, Karl Gustaf, skald. Född i Lund d. 30 juli 1875. Föräldrar: orgelbyggaren *Rasmus Nilsson* och *Elise Christine Timelin*. — Efter studier vid Malmö läroverk blef O. student i Lund 1894, där han 1897 aflade fil. kandidatexamen. De närmaste fyra åren uppehållande sig som privatlärare å olika orter i Skåne, framträdde O. 1900 som skald med *Fem dikter,* hvilket arbete sedermera efterföljts af *Masker* 1900, *Hedningar* 1901, *Örnar* 1902, *Svart och hvitt* 1904 och *Amerikaner och Byzantiner* 1905. Den manliga klangfulla rytmen, den trotsiga självkänslan och lågande indignationen mot enligt författarens mening förvända samhällsföreteelser, som utmärker dessa dikter, fäste genast vid O:s person en uppmärksamhet, som hans efterföljande skrifter endast varit ägnade att ytterligare skärpa. Redan 1901 uppmuntrades ock O. af den Bonnierska stipendiefonden med ett understöd, med hvilket han företog en tre månaders resa i England, under hvilken han bl. a. knöt personlig bekantskap med furst Krapotkin, hvars skrift *Inbördes hjälp* af O. 1903 öfverflyttades till svenska. 1904 anträdde han som korrespondent till Svenska Dagbladet en studiefärd till världsutställningen i S:t Louis. O., som tillhör det socialdemokratiska partiet och är bosatt i Malmö, är äfven flitigt verksam i tidningen »Arbetet» därstädes med uttalanden i diverse samhällsspörsmål.

Otter, Johan, orientalist. Född d. 23 okt. 1707 i Kristinastad, där fadern var handlande. — När O., sjutton år gammal, inskrefs såsom student i Lund, hade han redan vunnit uppmärksamhet för sina ovanliga anlag för språkstudier, och när han fyra år senare, 1728, lämnade universitetet, kunde han med lätthet tala och skrifva de flesta europeiska språk. Sedan han s. å. i Stockholm öfvergått till katolska läran, begaf han sig till Frankrike, hvarest han med mycken välvilja blef mottagen af kardinal Fleury och till att börja med anställdes vid franska postverket. 1734 sändes han från Paris till Orienten i det dubbla ändamålet att studera österländska språk och undersöka, huru Frankrikes förfallna handel med Persien skulle kunna återupplifvas. Anländ till Konstantinopel, inlogerades han i franska ministern marquis de Villeneuve's palats och grep sig genast an med arabiska och turkiska språken, hvilka han inom kort så fullkomligt tillägnade sig, att det väckte de infföddas förvåning. Ändtligen såg han sig i nov. 1736 i stånd att få fortsätta resan till Persien, där han till en början nedsatte sig i Ispahan, hvarifrån han 1739 flyttade till Basra. Här hade han, ständigt sysselsatt med språkstudier och iakttagelser, uppehållit sig i fyra års tid, då han erhöll franska regeringens befallning att återvända till Frankrike. Under tiden hade han gjort sig så förtrogen med arabiska språkets alla egendomligheter, att hvar och en, som hörde honom tala, ansåg honom för en infföding. Han hade ock lyckats att med Ahmed pascha åvägabringa en öfverenskommelse rörande handelsförbindelserna med Frankrike. Återkommen till Paris, utnämndes han 1746 till professor i arabiska språket och undfick två år därefter enhällig kallelse att vara medlem af franska vetenskapsakademien. Han afled icke långt därefter d. 26 september 1749. — Af hans många lärda arbeten hafva endast två blifvit utgifna från trycket, nämligen hans *Voyage en Turqie et en Perse* 1748, öfvers. på tyska 1781, 1788, samt hans inträdestal i franska vetenskapsakademien, som handlade om Afrikas eröfring af araberna och trycktes i akademiens handlingar 1754. Det förstnämnda arbetet innehåller värderika upplysningar om de af författaren besökta orter och förändrade fullständigt hittills hysta åsikter om desamma. Han hade vid sitt frånfälle utom andra litterära företag under arbete en fransk öfversättning af Dalins »Svea rikes historia», hvaraf 1:a delen utkommit 1748.

Otter, von. Ätten, hvilken härstammar från Bremen, inkom till Sverige med *Casten Otter* f. 1589, d. 1657, hvilken anlade det första faktori i riket. Hans son Salomon — se O. 1. — adlades 1691 under namnet *von Otter* och erhöll 1719 friherrlig värdighet.

1. **Otter, Salomon von,** ämbetsman. Född i Örebro d. 11 okt. 1647. Föräldrar: faktoriegaren *Casten Otter* och *Kristina Hansdotter Schemmelkorn*. — Tjugo år gammal, befordrades O. till kammarskrifvare i Kammarkollegii general-militiekontor men ingick 1669 i Statskontoret och tjänstgjorde 1669—80 såsom fältkommissarie. Sedan han under de närmast följande åren varit utan tjänst, befordrades han 1684 till vice fiskal i Kammarkollegium, utnämndes 1687 till sekreterare därstädes och blef 1689 kamrerare vid Amiralitetsstaten i Karlskrona. Hans stora ämbetsmannaskicklighet hade nu hunnit göra sig gällande, hvarför han också af regeringen fick mottaga det ena förtroendeuppdraget efter det andra. Sedan han 1691 blifvit adlad, utnämndes han 1693 till öfverkommissarie vid Amiralitetet, befordrades 1712 till krigsråd, förordnades 1719 till landshöfding i Bleking och erhöll s. å. friherrlig värdighet. Död i Karlskrona d. 23 nov. 1732. — Några data skola gifva en föreställning om, hvad denne arbetsamme och kunnige ämbetsman under sin lefnad uträttade för Sverige. Med egen hand utskref han 1662—65 årens landsböcker för Örebro län, utarbetade de digra förklaringarna öfver de anmärkningar, kamreraren Güthrie gjort öfver Kammarkollegii förvaltning af krigsmedlen 1674—80, uppgjorde nya förslag till sysslor och räkenskaper vid Amiralitetsstaten i Karlskrona jämte skriftliga instruktioner för hvar och en särskild af amiralitetets betjäning, framlade plan till och instruktion för ett sär-

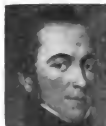
skildt kammarverk eller statskontor för Amiralitetskollegium, ordnade Amiralitets-krigsmanskassan, så att denna, som, då O. öfvertog den, var nästan förstörd, vid hans afgång hade ett fruktbart kapital af 400,000 daler s. mt, uppgjorde den intrasslade likvidationen af flera millioner mellan kronan och åtskilliga föregifna fordringsägare samt besörjde flera regementens öfverförande till Pommern m. m. -- Gift 1682 med *Barbara Schaeij.*

2.* **Otter, Salomon von,** ämbetsman, politiker. Född i Karlskrona d. 1 maj 1693; den föregåendes son. — Efter att genom sex års studier vid universitetet i Uppsala ha beredt sig för ämbetsmannabanan, inskrefs O. 1714 såsom e. o. kanslist i Kanslikollegium samt fick kort därefter åtfölja hessiska generallöjtnanten Rank till Tyskland. Här stannade han någon tid i Stralsund, hvilken stad då som häftigast belägrades, och brukades af konungen i flera förtroendevärf. Vid sin hemkomst upptogs han af Görtz 1716 i den s. k. upphandlingskommissionen men entledigades åter efter Görtz' fall och satte då i verket sin länge närda önskan att företaga en resa till utlandet. Han begaf sig därför 1719 öfver till Hamburg, uppehöll sig under tre år dels i Tyskland, dels i Frankrike och återkom 1722, då han återtog sin tjänst i kansliet. Åren 1723—30 tjänstgjorde han såsom legationssekreterare i Haag under den skicklige diplomaten Joakim Preis men begärde och erhöll sistnämnda år tillåtelse att återvända till Sverige och deltog med värme i 1731 års riksdagsförhandlingar samt utsågs med stor röstpluralitet till riddarhus-sekreterare, blef 1741 kansliråd och 1744 riddarhus-direktör. Vid 1742—43 års riksdag hade O. som var moderat Mössa, plats i sekreta utskottet, där han spelade en ganska betydande roll. — Död i Stockholm d. 14 okt. 1745. — »Var till sitt uppförande ganska stilla, men ägde en stor sinnets kvickhet. Fåordig, dock mogen och klyftig uti sitt tal. Ärlig mot sina vänner och välmenande mot alla. Hans umgänge söktes af dem, som älska lärdom och förstånd. Uti de prydliga studierna innehade han en vidlyftig läsning och talade fransyska som en infödd.» Kort efter Vetenskapsakademiens stiftelse 1739 kallad till hennes ledamot, ökade han dess fond med en betydlig penningsumma och lade därigenom grunden till de årligen hållna offentliga föreläsningar, hvilka efter hans svärfader Seb. Tham, fått namn af de Thamiska. — Gift 1730 med *Johanna Kristina Tham.*

3. **Otter, Sebastian von,** militär, konspiratör. Född d. 11 jan. 1737; den föreg. brorson. Föräldrar: generalmajoren, frih. *Carl von Otter* och *Katarina Tham.* — Redan vid femton års ålder blef O. förare vid sin faders regemente (Skaraborgs), där han 1753 avancerade till fänrik, 1759 till löjtnant, 1766 till kapten och 1774 till major. 1780 förflyttades han som öfverstelöjtnant vid Helsinge regemente och 1782 som öfverste till Björneborgs regemente. Vid finska krigets utbrott 1788 tillhörde O. de missnöjda officerarna och gjorde vid Husula Gustaf III personligen föreställningar för att hindra arméns marsch mot Fredrikshamn. Han förmådde ock general Armfelt att sända en beskickning till kejsarinnan Katarina och var synnerligen verksam att inom sitt regemente samla underskrifter för den af honom själf beseglade Anjalaförbundstraktaten. Sedan hären mot slutet af året dragit i vinterkvarter, fängslades O. i början af 1789 och sändes till Stockholm för ransakning, hvilken 1790 slöt med, att han dömdes mista lif, ära och gods. O. blef emellertid på afrättsplatsen benådad och erhöll tillåtelse att under lindrig bevakning vistas hos släktingar i Växjö. Följande år erhöll han fullständig frihet att välja sin vistelseort och afled han d. 14 mars 1805 å Sannum i Västergötland. — O. skildras som en hederlig och välmenande men svag och lättledd man, den där därför lätt behärskades af kraftigare viljor. — Gift 1764 med *Maria Margareta Hierta.*

4. **Otter, Carl von,** militär. Född d. 13 aug. 1766; den föreg. son. — Liksom fadern valde O. den militära banan och var redan vid tretton års ålder sekundlöjtnant vid Skaraborgs regemente. 1783 transporterades han som fänrik till Tavastehus regemente och blef följande år löjtnant vid Österbottens. Tjänstgörande som stabsadjutant hos olika generaler, deltog O. under 1788—90 års krig i drabbningarna vid Aborrfors, Högfors, Verelä m. fl. Under dess lopp befordrades han 1789 till kapten vid Österbottens regemente, där han 1799 blef major. Under 1808—09 års krig utmärkte sig O. vid flera tillfällen, bl. a. i drabbningen vid Nummijärvi d. 28 aug., då han efter tre timmars förbittrad strid tillbakaslog ryssarnas anfall. Han utnämndes under 1808 till öfverste i armén och blef sedermera efter hvartannat öfverstlöjtnant vid Älfsborgs och Skaraborgs regementen. Död å sitt boställe, Munstorp, i Västergötland d. 20 okt. 1813. — Gift 1800 med *Katarina Charlotta Krook.*

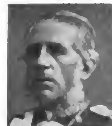

5. **Otter, Gustaf von,** militär. Född d. 1 maj 1775; den föreg. broder. — Fadern bestämde tidigt sin son för den militära banan och förskaffade honom 1782 en fänriksfullmakt vid Björneborgs regemente. Den unge O. avancerade sedan i tur, så att han vid utbrottet af 1808 års krig var sekundmajor vid Adlercreutzska regementet. Med detta deltog han i de flesta under fälttåget förefallande drabbningarna och utmärkte sig för stor tapperhet. Af en händelse befann han sig den 13 mars 1809 i Stockholm och var en af dem, som medföljde general Adlercreutz på slottet, hvarigenom han kan sägas i sin mån hafva medverkat till samma års märkvärdiga statshvälfning. Kort därefter (1809) utnämndes han till öfverste i armén och öfverstlöjtnant vid Västmanlands regemente, blef 1812 kabinettskammarherre samt två år senare generalmajor och chef för andra brigaden. — Död i Stockholm d. 19 mars 1820. — Ogift.

6. **Otter, Carl Gustaf von,** sjömilitär, statsråd. Född å Fimmersta i Västergötland d. 17 aug. 1827; den föreg. kusins son. Föräldrar: öfverstelöjtnanten, friherre *Casten Fredrik von Otter* och *Anna Wilhelmina Dorotea Santesson*, dotter till kommerserådet B. H. Santesson (se nedan). — Tidigt väljande sjömilitärens yrke, utnämndes O. 1847 till sekundlöjtnant vid flottan, där han så småningom avancerade till kommendörkapten 1867. Sedan han från 1872 fungerat som chef för Norra lotsdistriktet, utnämndes han 1875 till lotsdirektör och chef för Lotsstyrelsen, från hvilken post han 1880 afgick för att efterträda sin yngre broder (se O. 7) som statsråd och chef för sjöförsvarsdepartementet. I denna egenskap verkade O., som under tiden 1883 erhållit kontreamirals och 1889 vice amirals värdighet, ända till 1892, då han afgick med pension. O., som gjort sig känd genom de af honom konstruerade klippfyrarna, hade under sin långa statsrådstid fröjden att i icke oväsentlig grad bidraga till vår flottas tillväxt och utveckling. Led. af Krigsvetensk. akad. 1881 och hedersled. af Örlogsmannasällsk. — Död i Stockholm d. 24 febr. 1900. — Gift 1858 med *Charlotta Gustafva Bollman* (från Stralsund).

7. **Otter, Fredrik Vilhelm von,** sjömilitär, nordpolsfarare, politiker. Född d. 11 apr. 1833 på Fimmersta i Västergötland, den föregåendes broder. — Intogs tolf år gammal vid d. v. krigsakademien på Karlberg och utnämndes till sekundlöjtnant i flottan 1850. Sedan O. deltagit i flera expeditioner och sjökommenderingar, ingick han 1857 i engelsk örlogstjänst och kvarstannade i denna till 1860, under hvilken tid han med stor utmärkelse deltog i engelsmännens krig mot Kina samt erhöll till intyg om sitt välförhållande under detta fälttåg engelsk tapperhetsmedalj. 1858 utnämnd till premierlöjtnant, förordnades han 1863 till underekipagemästare i Karlskrona och befordrades 1866 till kapten. Under flera af de därpå följande åren ledde han, dels såsom chef, dels såsom sekond, åtskilliga sjöexpeditioner. Sålunda var han sistnämnda år chef å skonerten »Falk» under dennes expedition i Östersjön och Kattegatt, 1867 chef å kanonbåten »Ingegerd» på dess expedition till Norges västkust, 1868 chef å kanonångaren »Sophia» på Nordenskiölds vetenskapliga expedition till Spetsbergen, under hvilken farliga färd han på ett lysande sätt ådagalade sina egenskaper såsom behjärtad, pålitlig och skicklig sjöman. 1869 tjänstgjorde han såsom sekond å korvetten »Josephina» på dess expedition till Azorerna och Nordamerika; 1871 var han chef å kanonbåten »Ingegerd» med befäl öfver briggen »Gladan» på dessa fartygs expeditioner till Baffins bay för att från Discoön afhämta de bekanta, af Nordenskiöld upptäckta meteoriterna. S. å. förordnad till sekreterare i kommittén angående organisationen af sjöförsvarets militärpersonal samt utnämnd till adjutant hos hertigen af Östergötland, befordrades han 1872 till kommendörkapten, blef s. å. ledamot i militärtekniska byrån samt adjutant hos konungen. 1873 ledde han såsom befälhafvare korvetten »Balders» expedition till Nordsjön och Atlanten, utnämndes 1874 till kommendör vid flottan och kallades den 23 dec. s. å. till ledamot af konungens statsråd och chef för sjöförsvarsdepartementet. Efter att hafva bestridt detta ämbete i sex år, afgick han från detsamma 1880 för att efterträdas af sin äldre broder (se O. 6). Han utnämndes nu till varfschef vid flottans station i Karlskrona och blef 1892 vice amiral. Han var sedermera ordförande i kommittéerna angående organiserande af en fästningsartillerikår i Karlskrona 1892 och angående lotsstyrelsens omorganisation 1893 samt ledamot i kommittéen rörande Landt- och Sjöförsvarsdepartementens sammanslagning. 1891 insattes han i Första kammaren såsom representant för Blekinge län, som han företrädde till och med 1899 års riksdag, från och med 1893 placerad i statsutskottet. Han räknades härvid till protektionisterna, om ock ej till dess ultras. Vid riksdagarna 1900—02 representerade han Karlskrona i Andra kammaren och fungerade 1900 som vice ordf. i arbetarförsäkringsutskottet. Den 12 sept. s. å. kallades han som statsminister i spetsen för konungens råd. I denna egenskap lyckades han 1901 genomdrifva den nya härordningen, som med afskaffande af indelningsverket införde 8 månaders öfning för infanteriet och 12 månaders för specialvapnen. Däremot vann det 1902 framlagda rösträttsförslaget föga eller inga sympatier från något håll och blef af riksdagen afslaget. O. lämnade ock d. 5 juli s. å. sin plats för att efterträdas af E. G. Boström och drog sig med pension tillbaka till privatlifvet. 1902 valdes han ånyo till Blekinge läns representant i Första kammaren. Led. af Krigsvetensk.-akad. och Sv. örlogsmannasällskapet, var O. under en följd af år ledamot af Blekinge läns landsting och Karlskrona stadsfullmäktiges ordförande. — Gift 1863 med *Mathilda Dahlström.*

Owen, Samuel, mekaniker, svenska ångbåtsindustriens fader. Född d. 12 maj 1774 i byn Northon, grefskapet Shropshire i England, där fadern var landtbrukare. — Vid nio och ett halft års ålder sattes O. i en skola, där han likväl ej kom att begagna undervisningen mer än trefjärdedels år, emedan han för fattigdom måste taga tjänst på en herrgård såsom gåsvaktare. I dylika underordnade befattningar på flera andra ställen förflöt tiden till hans adertonde år, då han kom i snickarelära. Här gjorde han sig bemärkt genom sina mekaniska anlag och den ifver, hvarmed han under alla slags umbäranden begagnade sig af tillfället att i en närbelägen aftonskola inhämta en del kunskaper. Två år senare sökte och erhöll han inträde såsom modellsnickare vid

Boulton och Watts då nyanlagda faktori Soho vid Birmingham. Här fick han af gjutmästaren låna en beskrifning öfver Watts ångmaskin, och med ledning af denna beskrifning och några böcker, som funnos på stället, inhämtade han de första nödvändiga begreppen om en ångmaskins sammansättning och sätt att verka. Sedan han i fyra år arbetat vid Soho, flyttade han därifrån till Fenton, Murray & Woods faktori i Leeds, som den tiden var ansedt såsom ett af de förnämsta i England. 1804, då kanslirådet Edelcrantz från sistnämnda faktori införskrifvit några ångmaskiner, följde O. dem hit för att ombesörja deras uppsättning. Efter förrättadt värf vände han tillbaka till England men återkom på Edelcrantz' anmodan i liknande ändamål 1806 till Sverige, där han stannade kvar samt till en början erhöll anställning såsom verkmästare vid Bergsunds gjuteri vid Stockholm. Under den tid af tre år, han arbetade å denna verkstad, tillverkades därstädes bl. a. för Klosters bruks räkning det första svenska valsverk för valsning af järnplåtar. 1809 sökte och erhöll O. privilegium att för egen räkning på Kungsholmen anlägga ett gjuteri med maskinverkstad, som blef inrymdt i en af k. myntets nuvarande byggnader. Etablissementet, i sitt slag det första i Sverige, blef snart så öfverhopadt med arbete, att beställningarna vanligen voro flera, än som möjligen kunde medhinnas. De maskiner, som i början utgingo härifrån, voro hufvudsakligast kvarn- och tröskverk, af hvilka sistnämnda under loppet af 33 år mer än 3,000 utgingo från faktoriet, där för öfrigt tillverkades ett betydligt antal arbeten af allahanda slag, af hvilka många förut ej åstadkommits i Sverige. Snart vände sig emellertid O. till den viktiga uppgiften att konstruera och bygga ångfartyg och förvärfvade härigenom ett för alltid minnesvärdt namn i vår industris historia. Det första försöket gjordes 1817, då han i en roslagsskuta, benämnd »The Witch of Stockholm» (Stockholmshäxan), insatte en ångmaskin, ämnad att framdrifva farkosten medelst ett i aktern anbragt hjul, ungefär som en propeller. Försöket utföll emellertid mindre lyckligt, och samma blef förhållandet med ett nytt sådant, företaget 1819 med ett för Carl XIV Johans räkning byggdt fartyg. O. öfvergaf därför fullständigt den idé, som vid dessa försök föresväfvat honom, och som först tjugusju år senare vann sitt praktiska förverkligande i propellern, John Ericssons snillrika uppfinning, samt höll sig uteslutande till byggandet af fartyg med skofvelhjul. Hans första ångbåt af denna konstruktion, tillika den första i Sverige, som gick med passagerare, blef färdig redan 1817. Detta »eldfartyg», såsom det kallades, hette »Amfitrite» och väckte vid de resor, det företog 1818 och 1819 till höstmarknaderna i Västerås och Uppsala, det största uppseende. Därnäst kom i ordningen den lilla skonerten »Experiment», som Carl Johan på sin bekostnad lät bygga vid Djurgårdsvarfvet, och som försågs med en tjugo hästars ångmaskin. Då Owen lämnade sitt faktori 1843, voro där tillverkade trettio ångmaskiner för fartyg, hvarjämte de två första järnfartyg, som blifvit byggda i Sverige, »Gustafsberg» och »Samuel Owen», utgått från detta etablissement, hvilket förvärfvat Sverige den utmärkelsen att hafva varit det första land, som näst England upprättat ångbåtsindustri och ångbåtsfart. Anledningen till Owens skiljande från sina dyrbara mekaniska anläggningar var det obestånd, hvari han råkat genom sin hjälpsamhet och sina kostsamma experiment, och som nödgade honom att, efter trettiotre års gagnande och outtröttlig verksamhet, afstå sin egendom åt sina borgenärer. Sedan han tillbragt ett par år i Småland, där han sysselsatte sig med att medelst ångmaskin urtappa mossar, antogs han 1847 till verkmästare vid Åkers styckebruk i Södermanland och fortfor i denna befattning till 1851, då han för sjuklighet nödgades begära afsked. Han besökte samma år London, där den första världsexpositionen då hölls, och bosatte sig vid sin hemkomst i Södertelje. Härifrån flyttade han emellertid 1853 till Stockholm och afled där d. 15 febr. 1854. — I sin ungdom hade O. erhållit endast en ringa underbyggnad, men hans snille och ihärdighet ersatte bristen, och sålunda hade han på praktisk väg förskaffat sig kunskaper, förutan hvilka han icke skulle kunnat genomföra så många företag af till en del mycket olika beskaffenhet mot dem, som i England utgjort hans sysselsättning. Hans ovanliga verksamhetsbegär och håg att gagna inskränkte sig icke blott till det yrke, han valt till sin lefnadsbana, utan sökte sig arbetsfält äfven på andra områden. Så bidrog han jämte öfverste Forsell verksamt till bildandet af Kungsholms nykterhetsförening, den äldsta i Sverige, införde i landet den Wesleyanska metodismen genom en till Sverige inkallad metodistmissionär Stephens o. s. v. I motsats till så mången annans rönte O:s verksamhet och förtjänster lifligt erkännande redan under hans lifstid. Rikets ständer och Bruks-societeten anslogo åt honom en lifstidspension, som slutligen uppgick till fyra tusen riksd. Vetensk. akad. i Stockholm invalde honom 1831 till sin ledamot, liksom han äfven kallades till ledamot i Landtbruksakademien. Hundra år efter O:s födelse, d. 12 maj 1874, aftäcktes å hans graf på nya begrafningsplatsen i Stockholm en minnesvård, bekostad af svenska industriidkare och vänner af den svenska industrien. Äfven har å det hus på Kungsholmen, inom hvars murar han utöfvade sin långvariga verksamhet, blifvit uppsatt en tafla, täljande om hans stora betydelse för Sveriges ångbåts- och maskinindustri. — O. var trenne gånger gift, 1: 1796 med *Ann Spen Toft*, 2: 1817 med *Brita Carolina Svedell*, 3: 1822 med *Johanna Magdalena Elisabet Strindberg*.

Oxelberg, Per Persson, riksdagsman. Född på Oby gård i Västmanland d. 4 augusti 1752. Föräldrar: inspektoren *Per Oxelberg* och *Magdalena Ekelöf*. — O., som tidigt erhållit anställning såsom bruksinspektor i hembygden, innehade sedermera liknande befattning i Nora och Grythytte socknar. Han kom härvid att tillvinna sig

allmogens förtroende och erhöll 1801 i uppdrag att under den rådande spannmålsbristen söka utverka undsättning hos Allmänna Magasins-Direktionen i Stockholm. Detta uppdrag misslyckades men alstrade hos O. en bitterhet, som under hans kommande verksamhet skulle blifva honom ganska ödesdiger. — Efter giftermål med änkefru *Katarina Dahlberg* öfvertog han som brukspatron Flosjötorps bruk i Grythytte socken men flyttade efter hustruns död till Karlskoga 1808, hvarest han var bosatt å egendomen Källmo och 1810 ingick nytt äktenskap med *Maria Beata Hultman.* — 1809 utsågs han att vara Karlskoga bergslags representant i bondeståndet, där han framträdde som en af de högljuddaste målsmännen för ropet å alla privilegiers afskaffande som villkor för ståndets antagande af regeringsformen. Men hvad som mer än något annat beredde honom märkvärdighet, var hans ständiga anfall å Allmänna Magasins-Direktionen och dess förre ordförande, grefve S. af Ugglas. Under åberopande af Grevesmöhlens under riksdagens lopp utkomna skrifter väckte ock O. upprepade gånger förslag om undersökning af förra regeringens förhållande i finansärenden och om dess ställande inför riksrätt samt begärde d. 4 okt. 1809 rent ut U:s afsättning från presidentsbefattningen i Kammarkollegium. Då talmannen härå vägrade proposition, gaf detta anledning till månadslånga tvister mellan talmannen och sekreteraren å ena sidan och O. å den andra, hvilka dock slutade med, att O:s uppträdande på det bestämdaste ogillades af ståndet. Från denna riksdag förtjänar i öfrigt antecknas O:s förslag, att bondeståndet skulle inom sig upptaga ofrälse ståndspersoner. — Vid urtima riksdagen i Örebro 1810 var O. ånyo fullmäktig för sin ort och utsågs att d. 21 aug. anföra den deputation, som från bondeståndet utsändes att underrätta de andra stånden om Bernadottes val till tronföljare. Den 30 aug. inlämnade han ett vidlyftigt memorial mot spannmålsdirektionen, späckadt med beskyllningar om begagnande af under dess förvaltning stående penningar till egen fördel och som väckte den häftigaste förbittring. På Hans Järtas initiativ afläts ock af hofkanslären skrifvelse till bondeståndet, med begäran om dess tillstånd till O:s ställande under åtal, hvartill ståndet utan votering samtyckte. Detta aflopp 1811 i Högsta Domstolen med, att O. dömdes till 28 dagars vatten och bröd, ärans förlust och offentlig afbön. O. undergick detta straff hösten 1811 i Örebro länsfängelse och lär enligt en af honom efterlämnad uppsats blifvit synnerligen hårdt behandlad. Efter ett par år erhöll han af kunglig nåd medborgerligt förtroende tillbaka samt lefde sedan till sin död d. 6 febr. 1821 å hemmanet Karåsen i Karlskoga, utan att förtroendet bland allmogen i hans hembygd synes hafva nämnvärdt minskats. Sitt minne hugfäste han i hembygden genom att donera sin gård till angränsande bergsförsamlingar för underhåll af en bergslagsläkare. — O. var onekligen en nitisk folkrepresentant, men det formlösa och obestämda i hans yrkanden, jämte hans bullersamma sätt att framställa dem, berättigar honom näppeligen till annan plats i vår riksdagshistoria än som en exponent för det missnöje, som på hans tid grodde i allmogens sinnen.

Oxelgren, Magnus, präst, lärd. Född på Visingsö d. 1 nov. 1686. Föräldrar: konrektorn och komministern därstädes *Sven Oxelgren* och *Anna Andersdotter Kylander.* — Liksom mången annan yngling, måste O. i början kämpa mot behof och armod och såg sig mer än en gång försatt i det läge, att han misströstade om att kunna fortsätta sin med utmärkelse beträdda studiebana. Inskrifven 1703 såsom student i Lund, där han så väl hos J. Stenchius som hos A. Rydelius hade ett faderligt skydd, måste han för danskarnes infall 1709 lämna Skåne, hvarefter han uppehöll sig som privatlärare i åtskilliga hus ända till 1717, då han ändtligen såg sig i stånd att fortsätta sina studier vid universitetet i Uppsala. Efter aflagda examina lät han prästvigna sig det följande året och anställdes såsom pastorsadjunkt i Klara församling i Stockholm, alltjämt med sådan ifver ökande sitt kunskapsförråd, att han 1719 kunde i Lund förvärfva lagerkransen med första hedersrummet. Notarie i prästeståndet vid 1720 års riksdag, utnämndes han året därefter till filos. lektor på Visingsö, hvars gymnasium genom hans skicklighet och outtröttliga bemödanden bragtes till ett förut okändt anseende. Efter åtta års verksamhet på denna plats befordrades han 1729 till kyrkoherde i Skärstad af Växiö stift och förordnades 1734 till prost och inspektor öfver Visingsö läroverk. — Död i Skärstad d. 21 maj 1750. — I lycklig besittning af både snille och kunskaper, var O. en af sitt stifts och sin tids mest aktade och ansedda prästmän. Såsom mer särskildt berörande hans kall har han utgifvit: ***En kristlig communicant*** 1722, ***Rette grunden til otvifvelaktig visshet om christendomens sanning*** 1735, ny uppl. 1746, samt den lilla skriften ***Liknelsen om den sorgfälliga modren.*** Han är äfven författare till en i ett par disputationer lämnad beskrifning öfver Visingsö· *De insula Visingiana* 1714 samt *Observationes meteorologicæ,* intagna uti engelska tidskriften Philosophical Transactions. — Gift 1723 med *Elisabet Rogberg.*

Oxenstierna. Denna urgamla svenska riksrådssläkt skall enligt sägnen leda sitt ursprung från *Benedikt* i Langserum i Västra härad af Jönköpings län, hvilken uppgifves ha varit konungarna Erik Läspes och Valdemars råd samt lagman i Västergötland. Emellertid är den förste med säkerhet kände stamfadern för ätten, som hade stamgods i Södermanland och Uppland, det i midten af 1300-talet lefvande riksrådet *Bengt Nilsson,* och hvad ättens namn beträffar, började detta mot slutet af 1500-talet skrifvas efter vapenbilden, oxpannan, med användande af det tyska ordet för panna, *stirn,* som efter hand förvandlades till det svenska *»stierna».* Ätten hade på 1400-talet vunnit sådan höjd af makt och anseende, att ej mindre än tre riksföreståndare tillhörde densamma, däribland den ryktbare ärkebiskop *Jöns Bengtsson,* som förklarade sin rättmätige konung krig och skickade sig som

envåldig herre i landet, i det han några månader 1457, före Kristian I:s utväljande till konung lät kalla sig Svea rikes förste och föreståndare samt verkligen tio år senare (1466—67) var riksföreståndare och såsom sådan afled sistnämnda år. Ärkebiskopens brorsons sonson, riksrådet *Gabriel Kristiernsson Oxenstierna* (se O. 1) till Mörby och Steninge, Güddeholm och Fånö, upphöjdes 1561 till friherre. Från dennes son *Bengt* härstammar grefliga ätten *Oxenstierna af Korsholm och Vasa* och från sonen *Gustaf* grefliga ätterna *Oxenstierna af Södermöre*, utgången å svärdssidan 1706 och *Oxenstierna af Kroneborg*, utgången å svärdssidan 1803.

Af den äldre friherrliga ättegrenen (O. till Eka och Lindö) märkas:

1. **Oxenstierna, Gabriel Kristiernsson,** riksråd. Född omkring 1500, ättlingi 6:te led af ofvannämnda Bengt Nilsson och son af riksrådet *Kristiern Bengtsson* d. y. till Mörby och Steninge och hans andra fru, *Anna Schested*. — Med sin första fru — så berättar en sägen — hade Kristiern Bengtsson inga barn; med sin andra hustru hade han däremot haft icke mindre än tolf, hvilka alla dogo strax efter födelsen. Nyss innan fru Anna skulle nedkomma med sitt trettonde barn, fick hon i drömmen en uppenbarelse, att detta skulle blifva en son och att, om han genast döptes med namnet *Gabriel*, skulle han icke allenast blifva vid lif utan jämväl stamfader för en talrik och mäktig afkomma. Föräldrarna gjorde, såsom det var dem befalldt, och till ett intyg om, huru den nyfödde stod under försynens särskilda hägn, anför samma berättelse, att när barnets vakterska inslumrat och gossen vaknade, framkommo små änglar och sjöngo med späda röster honom åter till sömns. Om hans ungdomsöden berättas för öfrigt, att han skulle varit af Kristian Tyrann bestämd för bödelssvärdet, och att han, underbart räddad därifrån, skall hafva ingått som munk i Sigtuna kloster. Kändt är emellertid, att han 1530 i ett uppdrag sändes af Gustaf I till Finland och sedermera var i konungens tjänst. 1538 omtalas han såsom slottslofven på Stockholms slott och var 1542 bland de riksens herrar, som på Gustaf I:s vägnar dagtingade med Nils Dacke i Linköping. Upphöjd 1544 till Svea rikes råd, beseglade han i januari s. å. Västerås arfförening, var 1549 för andra gången slottslofven i Stockholm och bland dem af rådet, som 1560 förseglade konung Gustafs testamente. Vid Erik XIV:s kröning 1561 var han en af de nio herrar, åt hvilka förlänades friherrlig värdighet. Afsändes 1563 jämte några andra i konungens frieriärenden till Hessen, men hela ambassaden blef kvarhållen i Danmark och måste stanna där i några år, öfver hvilken fångenskap O. författat en ännu bevarad skildring. Han användes sedan i flera diplomatiska beskickningar till Ryssland och Polen. 1568 utnämndes han till amiral öfver flottan samt till ståthållare i Estland, där han hade att värja sig mot myteri af sina egna trupper och blef af den rebelliske Claus Kursel agen till fånga 1570. Efter att hafva befriats ur fångenskapen och lyckligt tillbakaslagit ett ryskt anfall, återvände han samma år till hemlandet. O., som 1569 blifvit utnämnd till riksmarskalk, var 1582 bland dem, som underskrefvo stadgan om konungens rättigheter i furstendömena. Han afled 1585. — Gift med *Beata Eriksdotter Trolle*, halfsyster till ärkebiskop Gustaf Trolle, med hvilken han hade elfva barn, sex söner och fem döttrar. — Sista året af sin lefnad inbjöd han alla sina barn, mågar och sonhustrur med deras barn att fira julen hos sig på Mörby. En afton under helgen bjöd han dem alla att taga tillsammans i en stor ring på salsgolfvet. De gamla makarna gingo inom ringen och dansade med hvar och en, till och med med spädbarnen, som buros af sina ammor. Denna dans lefde sedan länge i kärt minne hos den talrika släkten och omtalas ännu i dag af folket under namn af Mörbyleken.

2. **Oxenstierna, Krister Gabrielsson,** till Steninge, riksråd. Födelseåret icke bekant; den föregåendes son. — Af Johan III förordnades O. att förestå bevakningen öfver Erik XIV på Västerås slott och förflyttades 1575 i samma befattning till Kalmar slott, där han stannade till 1578. Var 1582 lagman i Södermanland, befordrades två år därefter till ståthållare öfver Narva slott och län samt skickades 1585 såsom sändebud till mötet mellan de ryska och polska legaterna. Upphöjd 1586 till Svea rikes råd, åtföljde han 1589 Johan till Reval och var där en bland de rådsherrar, som afstyrkte Sigismunds återresa till Sverige och därför kommo i Johans synnerliga onåd. Krister Gabrielsson beskrifves af samtida såsom en sträng, allvarsam, rättskaffens och kunnig herre, hvarför han åtnjöt högt förtroende. Detta ägde han äfven hos Johan III, ehuru han var en häftig motståndare till liturgien, ända till den ofvannämnda sammankomsten i Reval. Såsom bekant är, åvägabragtes under konungens sista år en försoning mellan honom och de i onåd fallna riksråden. När underrättelsen härom ankom till Krister Gabrielsson, låg han redan på sotsängen. — Han afled ock kort därefter d. 20 febr. 1592. — Gift med friherrinnan *Beata Gera*.

3. **Oxenstierna, Bengt Gabrielsson,** furstligt råd. Född omkring 1550; den föregåendes bror. — Sin bana började han 1575 såsom hertig Carls kammarjunkare och utnämndes till hans hofmarskalk 1578. Året därpå följde han hertig Carl på dennes friareresa till Pfalz och förordnades 1580 till hans furstliga råd, marskalk och guvernör öfver Södermanland, Närke och Värmland. Ett bevis på det förtroende, hertigen hyste till O:s trohet och duglighet, är att denne under hertigens frånvaro 1582 förordnades »att förestå hans furstliga nådes land och undersåter i furstendömet». Carls förtroende bibehöll O. oförändradt under hela sin lifstid, men råkade därigenom i ogunst hos Johan III, som aldrig kunde rätt lida den furstliga gunstlingen. — O. afled i sin bästa ålder d. 12 apr. 1591. — Gift 1: 1579 med grefvinnan *Sigrid Gustafsdotter* (Tre Rosor), 2: 1589 med *Brita Posse*.

4. **Oxenstierna, Bengt Bengtsson,** riksråd, resande. Född på Frösviks gård i Uppland d. 19 okt. 1591; den föregåendes son. — När Bengt O. föddes, var fadern död, och några år därefter följde modern sin man i grafven. Den värnlöse gossen upptogs då och uppfostrades af sin farbroder, riksrådet Johan Gabrielsson, som 1607 skickade honom till universitetet i Rostock, hvarefter han äfven studerade i Jena och Wittenberg. Det hörde den tiden till en ädlings uppfostran, att han, efter slutad undervisning, skulle tillbringa ett eller annat år på resor. Så skulle äfven O. göra, men, en gång utomlands, fortsatte han sina resor så länge och så vida, att han af sin samtid erhöll tillnamnet »Resare-Bengt» och än i dag omtalas såsom något ovanligt i den vägen. Efter att 1611—1613 ha genomrest de flesta europeiska stater, begaf han sig det sistnämda året sjöledes till Jaffa och besökte Jerusalem, med Kristi graf, Betlehem, Jordan, Tabor, Kanaan, Sichem, Rhodos, Patmos, Mindre Asien o. s. v. Det var en af faror uppfylld färd, hvarunder han slutligen föll i röfvarehänder. Sedan han lyckats vinna befrielse ur fångenskapen, begaf han sig till Venedig och tog där krigsbjänst mot turkarna 1614. Efter två års förlopp defann han sig åter i lagunstaden och företog därifrån en ny icke mindre äfventyrlig långresa, om gick till Persien, där åtskilliga historiskt märkvärdiga orter besöktes, till Bagdad och Babylon och vidare ända till Indiens gränser. Under sin vistelse i Persien gjorde han sig ganska förtrogen med landets förhållanden, hvilket i förening med hans öfriga personliga egenskaper bidrog att göra honom därstädes högt aktad. Från Persien anträdde han en färd genom Armenien öfver Aleppo till Palästina samt vidare till Kairo, Alexandria och så tillbaka till Medelhafvets ostkust. Från det där belägna Sidon återvände han till Europa med Genua som landstigningsplats. Efter sin återkomst 1620 till Sverige, där hans ovanliga språkkunskap väckte stort uppseende, blef O. kammarherre hos Gustaf II Adolf, skickades året därpå till Venedig med en af rikskansleren Oxenstierna själf uppsatt instruktion och beledsagade under de fyra följande åren konungen öfverallt på hans resor. 1626 förordnades han till guvernör öfver Elbing, från hvilken befattning han likväl redan året därefter begärde att blifva entledigad, då han i stället utnämndes till öfverste-stallmästare. Förordnad 1631 till konungens hofmarskalk, afgick han s. å. såsom ambassadör till Frankrike, för att med denna makt träffa närmare öfverenskommelser med anledning af det med detsamma kort förut afslutna förbundet. På hösten utförde han en beskickning till Holland och förordnades 1632 till guvernör i Augsburg och öfriga orter, dem konung Gustaf II Adolf innehade i Schwaben. Utnämnd 1634 till guvernör öfver Livland och Ingermanland, hvilket ämbete han med stort beröm förestod, befordrades han s. å. till riksstallmästare och generalguvernör öfver Livland och upphöjdes 1641 till riksråd. — Död i Riga d. 9 juni 1643. — Bengt O:s intressanta och lärorika dagbok öfver hans resor medföljde hans grefvinna till Hessen-Homburg men återkom därifrån slutligen till hans släkt i Sverige. Hans vapen återfinnes på en af staden Augsburg slagen medalj, och hans namn hafva senare resande funnit inristadt vid ett kloster i Ispahan, på ruinerna af Persepolis och i ett kloster i Bagdad. — Gift 1603 med grefvinnan *Margareta Brahe*, dotter af riksrådet Abraham Brahe (se I: 127) och sedan omgift med O. 13.

5. **Oxenstierna, Gustaf Gabrielsson,** riksråd. Född 1551; den föregåendes farbroder och son af O. 1. — Efter slutade studier valde O. fältlifvet och deltog efter hvartannat i krigen mot ryssarna, mot spanjorerna i Nederländerna och turkarna i Ungern. Återkommen till fäderneslandet 1580, förordnades han genast till häradshöfding i Långhundra i Uppland och utnämndes 1584 till öfverste och ståthållare i Reval och öfver Estland. Att innehafva en sådan post i denna oroliga landsända var förenadt med svårigheter och obehag, hvarför O. inom kort önskade komma därifrån och blef omsider på förnyad anhållan därom hemkallad, hvarpå han 1590 utnämndes till riksråd. Jämte hertig Carl och några andra rådsherrar förestod han efter Johan III:s död regeringen och underskref 1593 Uppsala mötes beslut samt hertigens och rådets förening om rikets styrelse. Af Sigismund utnämndes han 1594 till kammarråd och förordnades på samma gång till häradshöfding öfver Östra härad af Småland. — Död »allmänt högaktad och saknad» den 16 jan. 1597. — Gift 1580 med *Barbro Bielke*, dotter af riksrådet Axel Eriksson Bielke (se I: 89).

Grefliga ätten af Korsholm och Wasa:

6. **Oxenstierna, Gabriel Bengtsson,** riksskattmästare, riksamiral. Född på Lindholmens gods i Roslagen d. 18 mars 1586; son af O. 3 i hans första gifte. — Tidigt faderlös, sändes O. för att utbilda sig för kommande statsvärf att studera vid utländska unversitet samt blef efter hemkomsten 1606 kammarjunkare vid Carl IX:s hof. Gustaf II Adolf, som i honom fann en praktiskt duglig och användbar man, tog flera gånger hans förmåga i anspråk för viktiga värf. Sedan han 1611 med utmärkelse deltagit i kriget mot danskarna, utnämndes han s. å. till guvernör öfver Reval med Estland, upphöjdes 1617 till riksråd och förordnades fyra dagar därefter till öfverste-tygmästare. Liksom sina båda förenämnda kusiner, blef han 1621, då konungen drog ut i polska kriget, ledamot af regeringen, hvari han äfven 1622 och sedermera insattes. Under det konungen var upptagen med eröfringen af den polska provinsen Preussen 1626—29, hade O. sig anförtrodda åtskilliga viktiga värf rörande finanserna, utskrifningar, flottan, utrustning o. s. v., 1627 utnämndes han till hofrättsråd och lagman i Värmland, förordnades 1630 till en af de kommissarier, som under Axel Oxenstiernas ledning hade i uppdrag att i Danzig

föra fredsunderhandlingar med kejsaren, blef 1631 guvernör öfver hela Finland och erhöll 1634 i förmyndareregeringen posten såsom riksskattmästare och president i Räkningekammaren. Denna befattning skötte han emellertid på ett för rikskansleren mindre tillfredsställande sätt. Särskildt klandrades han för att genom bristande kontroll hafva underlättat de stora bedrägerier, som under hans förvaltning förekommo i kammaren. Sedan drottningen själf öfvertagit regeringen, befordrades Gabriel O. 1645 till guvernör öfver Livland, från hvilken befattning han 1647 på egen begäran entledigades, upphöjdes 1651 till grefve, med Mustasaari samt Lill- och Storkyro socknar i Finland till grefskap, och utnämndes 1652 till riksamiral och president i Amiralitetskollegium. Följande året erhöll han i förläning Korsholms kungsgård i Österbotten, med särskildt föreläggande att skrifva sig grefve af Korsholm och Vasa. Han var en klok och i många hänseenden duglig man, ehuru bland riksförmyndarne onekligen den minst utmärkte. Hans kusin rikskansleren aktade honom icke högt vare sig såsom ämbetsman eller människa. När rikskanslerens son var betänkt på att fria till en af riksskattmästarens döttrar, afrådde honom fadern och yttrade: »Skattmästaren är hvarken i ämbetet eller som enskild berömvärd. Girigheten förleder honom till mycket opassande och gifver anledning till tadel, tvister och trätor som ökas dagligen.» — — För att få honom skild från penningväsendet, säges Oxenstiernska partiet hafva önskat honom utnämnd till drots, en plan, som dock ej gick i verkställighet. — Gabriel O. afled på Edsberg i Uppland d. 12 dec. 1656. — Gift 1610 med *Anna Banér*, dotter af riksrådet Gustaf Banér (se I: 60).

7. **Oxenstierna, Gabriel Gabrielsson,** riksråd, riksmarskalk. Född på Revals slott d. 6 mars 1619; den föregåendes son. — Hemkommen från sin utländska studiekurs och efter att 1643 hafva uppehållit sig vid svenska armén i Tyskland, utnämndes O. 1644 till häradshöfding i Lappvesi härad i Finland samt förordnades s. å. till öfverste för Upplands regemente, med hvilket han bevistade fälttåget mot de i Värmland infallande norrmännen. Sedan drottning Kristina själf öfvertagit riksstyrelsen, hade han att glädja sig åt hennes synnerliga bevågenhet, och hans befordringar och utmärkelser voro nu i ett beständigt stigande. 1645 kallades han till hofmarskalk, blef 1647 häradshöfding i Norra Satakunda, 1650 riksjägmästare med uppdrag bl. a. att hafva tillsyn vid Djurgårdens ordnande, 1653 riksråd samt 1657 lagman i Värmland och riksmarskalk. Denna hans sistnämnda befordran visar, att han äfven hos Carl X Gustaf var väl anskrifven. Också tillhörde han denne konungs förtroligare vänkrets, och i hans armar utandades denne sin sista suck. — Död i Stockholm d. 12 jan. 1673. — Gift 1644 med *Maria Kristina*, grefvinna af *Löwenstein och Scharffeneck*, och

fader till Kristina Juliana O., om hvars giftermål med pastorn, sedermera superintendenten Bergius se *Bergius, Nils*.

8. **Oxenstierna, Bengt Gabrielsson**, kanslipresident. Född på Mörby i Uppland d. 16 juli 1623; den föregåendes broder. — Sedan O. slutat sina akademiska studier i Uppsala och nedlagt sin 1643 tillträdda befattning såsom rector illustris vid universitetet därstädes, anträdde han 1644 en utländsk resa, hvarunder han fick tillfälle att bevista de viktigaste förhandlingarna vid westfaliska fredsslutet samt fredstraktatens undertecknande i Osnabrück 1648. Året därpå skickades han till svenska härens generalissimus, Carl Gustaf, som då befann sig i Erfurt, i ett ärende rörande fredens verkställighet och förordnades 1650 till deputerad för Sverige vid den s. k. executionstraktaten i Nürnberg. Sedan han därefter utfört några andra diplomatiska beskickningar, utnämndes han 1652 till den förste presidenten i det af honom och Schering Rosenhane organiserade Wismarska Tribunalet. Han var ock en af dem, som å Sveriges vägnar mottogo denna med det svenska väldet införlifvade stads hyllning. Två år därefter, sedan Carl X Gustaf, som satte stort värde på hans onekligen framstående statsmannaegenskaper, bestigit tronen, insattes han i rådet och blef tillika kansliråd. Redan tidigare s. å. hade han sändts att representera Sverige vid den stundande kretsdagen i Neder-Sachsen med uppdrag att under vägen besöka Celle, Wolfenbüttel, Hannover och Magdeburg, för att stämma dessas furstar till förmån för Sverige i striden mot Bremen. Af Carl X utnämndes han 1655 till generalguvernör öfver Warschau med Masuren och Hög-Polen, på hvilken post han under det då pågående polska fälttåget genom flerfaldiga värdefulla tjänster underlättade svenskarnas krigföring. Efter Warschaus fall utnämndes han hösten 1656 till guvernör öfver palatinatet Kulm i Ostpreussen och främjade äfven i denna befattning genom sina kloka åtgärder, sin kallblodighet och sin bestämda hållning under de farligaste lägen svenskarnas sak på ett sätt, som kom densamma till godo vid underhandlingarna på fredskongressen i Oliva. O. kunde således anses självskrifven att deltaga såsom en af de svenska kommissarierna vid denna kongress och utnämndes också därtill hösten 1659. Att underhandlingarna inom kort bragtes till ett för Sverige förmånligt slut, var väsentligen hans förtjänst. När han efter utförandet af detta värf återkom till Sverige, var Carl X Gustaf ej mer, och O. fick snart erfara, att den nya förmyndareregeringen, inom hvilken Per Brahe och Magnus Gabriel de la Gardie voro de ledande männen, icke var hågad att bereda honom något större inflytande på ärendenas gång. Man tycktes alldeles vilja utestänga honom därifrån genom att utnämna honom till president i Wismarska tribunalet. Han vägrade emellertid att mottaga denna post och

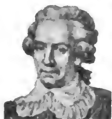
utnämndes då i stället till generalguvernör i Livland, där han kvarstannade till 1666, då han öfvertog presidentskapet i Wismarska tribunalet. Han hade nämligen 1665 för tredje gången blifvit kallad till denna befattning, och att han nu gick in på att bekläda densamma, kom sig däraf, att han samtidigt blifvit utnämnd till Sveriges legat i Tyskland och därigenom fick ett rikt fält för utveckling af sin diplomatiska skicklighet. Efter att en kort tid hafva hållit sig borta från det ofvannämnda tribunalet, blef han, sedan han 1671 befordrats till kansliråd, för fjärde gången utnämnd till dess president, och äfven nu förenades posten med legatvärdigheten. 1674 sändes han till det kejserliga hofvet i Wien för att söka hindra en ytterligare utbredning af det då pågående kriget mellan Sveriges bundsförvant Frankrike å ena samt Holland och dess allierade å andra sidan. Han verkade här i riktning af Sveriges närmande till Österrike och Holland, och hans utnämning till en af Sveriges ambassadörer på fredskongressen i Nijmwegen, afslutad 1678, ansågs innebära ett bevis på svenska regeringens godkännande af denna hans politik. Också öfvergick Sverige efter fredsslutet fullständigt till Frankrikes motparti. Återkommen till fosterlandet 1679, fick han 1680 efter Gyllenstiernas död såsom kanslipresident sig anförtrodd hela ledningen af utrikesärendena, med den enda föreskriften att därunder hafva fredens upprätthållande till mål. Denna föreskrift efterföljde O. lika orubbligt som med framgång och öfverlägsen statsmannaskicklighet, äfven om han icke tvekade att ett par gånger genom hjälpsändningar understödja operationer i utlandet, ägnade att stäcka Frankrikes öfvermakt. Utsedd af Carl XI till en af förmyndarne för hans son, fann han sitt inflytande försvagadt, och efter Carl XII:s snart inträdda myndighetsförklaring, förmådde han alls icke göra det gällande. — Åbo akademie-kansler 1681 och fem år därefter kansler för universitetet i Uppsala. — Död i Stockholm d. 12 juli 1702. — Det inflytande, O. tillvann sig och bibehöll under större delen af Carl den elftes tid, var väl i hufvudsak grundadt på hans verkliga och öfverlägsna duglighet äfvensom därpå, att konungen själf föga förstod att bedöma de invecklade europeiska förhållandena och därför lät sig ledas af sin kanslipresident, hvars utrikes politik öfverensstämde med konungens egen. Men därjämte bidrogo äfven andra omständigheter att stödja honom i konungens förtroende, först och främst änkedrottningens ynnest, hvilken O. tillvunnit sig genom sin belefvenhet och sitt fina, artiga väsen; därnäst och kanske allra mest hans svågrar, bröderna Wachtmeister, hvilka bägge konungens gunstlingar genom kanslipresidenten önskade stärka sitt eget parti. Till sin yttre människa var O. liten, oansenlig och i sällskap tystlåten, i sitt enskilda lefnadssätt praktälskande, till och med slösande, så att han nästan alltid befann sig i penningnöd. — Han var två gånger gift, 1: 1661 med friherrinnan *Eva Juliana Wachtmeister*; 2: 1667 med grefvinnan *Magdalena Stenbock*.

9. **Oxenstierna, Gustaf Gabrielsson,** riksråd.

Född på Mörby i Uppland d. 16 mars 1626; den föregåendes broder. — Efter fulländad uppfostran företog O. tillsammans med sin broder Bengt 1646—48 en utländsk resa. Hemkommen infördes han likmätigt sin börd i drottning Kristinas hof och utnämndes 1653 till hennes öfverkammarherre, men som hans naturliga håg mera låg åt krigarens yrke, förordnade Carl X honom till öfverste först för Helsinge regemente och därefter för artilleriet. Han följde sedan i dessa egenskaper konungen på hans fälttåg i Polen, Tyskland och Danmark och befordrades 1657 till generalmajor. 1668 af förmyndarstyrelsen utnämnd till rikstygmästare, upphöjdes han, efter att vid 1672 års riksdag ha innehaft landtmarskalksstafven, 1673 till riksråd och krigsråd. I juni månad s. å. afsändes han jämte tre andra herrar, H. Tiesenhausen, J. Buttler och J. Klingstedt, att såsom fullmyndig legat vid ryska hofvet i Moskwa tillkännagifva Carl XI:s anträde till regeringen och förnya vänskapsförbundet mellan Sverige och Ryssland. Återkommen till fäderneslandet, förordnades han 1674 att under Krister Horns frånvaro föra högsta befälet öfver krigsmakten och garnisonen i östersjöprovinserna, hvilket befäl han blott innehade en kort del af nämnda år, samt hade 1675—77 under danska kriget befattning med ledning af försvarsanstalterna i Södermanland. 1678 förordnades han till lagman i Karelen och afled i Stockholm d. 18 nov. 1693. — Gift 1: 1665 med *Augusta Maria Babezin* från Holstein och 2: 1679 med friherrinnan *Barbro Cruus af Edeby*.

10. **Oxenstierna, Johan Gabriel,** skald. Född

på Skenäs i Södermanland d. 15 juli 1750; den föreg. brorsons sonson. Föräldrar: generalmajoren, grefve *Göran Oxenstierna* och grefvinnan *Sara Gyllenborg*. Modern var syster till skalden G. F. Gyllenborg, i hvars hus O. tillbragte en del af sina ungdomsår. — Tillika förtrogen vän med skalden Creutz, och med skalden O. Bergklint till lärare, saknade O. icke handledare på den vittra banan. Efter i Uppsala 1768 aflagd kansliexamen, ingick han s. å. i Kabinettet för utrikes brefväxlingen. Han började nu med allt större hängifvenhet ägna sig åt skaldekonsten, ehuru därifrån afrådd af sin förenämnde morbroder, i hvars hem han hade sitt hemvist. Genom sin sångmö blef han bekant inom den tidens vittra kretsar och vann inträde i sällskapet Utile dulci. När Wellander utgaf andra bandet af »Vitterhetsnöjen», förekommo däri åtskilliga af O. för första gången, ehuru anonymt, offentliggjorda dikter, såsom *Åskan, Natten, Landnöjet, De fem sinnen*, m. fl., som bland allmänheten vunno lifligt bifall och förskaffade honom anseende som en af Sveriges mera begåfvade skalder. Stor uppmärksamhet rönte ock inom Utile dulci hans där 1770 hållna versifierade

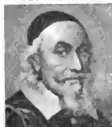
Tal på kronprinsens födelsedag, tryckt i »Vitterhetsnöjen» III 1772. Genom Gyllenborgs inflytande erhöll han 1770 anställning som biträdande kommissionssekreterare i Wien. Fyra år senare, efter det han 1772 blifvit ordinarie sekreterare, hemkallades han från sin diplomiska post och utnämndes till andre sekreterare i Presidentkontoret samt till kammarherre. Under hans bortovaro hade i 3:e delen af »Vitterhetsnöjen» förutom det förenämda talet, intagits andra dikter af honom såsom *Morgonen*, *Vid Adils död* m. fl., genom hvilka hans skalderykte ytterligare stadgades. Genom sin ställning som kammarherre fästes han vid Gustaf III:s hof, där hans skaldebref, epigram och tillfällighetsvers ej ringa bidrogo att förhöja de fester, som under de första åren af Gustaf III:s regering följde hvarandra i en oafbruten kedja. Att han skulle göra sig den vittra och för fransk bildningston svärmande konungen synnerligt bevågen, var så mycket naturligare, som O. utgjorde ett enstaka och därtill ganska glänsande exempel på en svensk skald med förmåga att dikta äfven på franska. Också erhöll han det ena profvet efter det andra på konungens välvilja och uppskattning af hans intelligens. Sålunda sände honom konungen 1778 med hemliga uppdrag för hans räkning till åtskilliga tyska hof, 1782 blef han en af rikets herrar, 1783 öfverstekammarherre och 1785 e. o. ledamot af Kanslikollegium. Under tiden hade allmänheten haft tillfälle att förnya bekantskapen med hans skaldeskap genom bl. a. hans *Ode öfver Gustaf Adolfs död* 1777 och hans af Regnér i »Svenska Parnassen» intagna *Ode öfver hoppet*, *Ode öfver ödet* m. fl. När Gustaf 1786 instiftade Svenska akademien, kallade han O. att intaga ett rum bland de aderton. S. å. utnämndes han till riksråd och förordnades att jämte frih. E. De Geer förestå kanslipresidentsämbetet. Vid rådets upplösning 1789 utnämndes han till öfverste-marskalk hos drottningen, blef ledam. af regeringen under konungens frånvaro i kriget samt 1792 riksmarskalk och ledamot af Allmänna ärendenas beredning. Efter Gustaf III:s död kvarstannade han väl vid hofvet men afsade sig sina öfriga befattningar. I det *Äreminne*, han 1794 föredrog i Svenska akademien, fick den hängifne gustavianen gifva högstämda uttryck åt den djupa sorg och saknad, tjusarkonungens bortgång väckt i hans bröst. Det var ock med den pietetsfullaste omsorg, han besörjde utgifvandet af Gustaf III:s samlade skrifter. O. var sedan 1804 ledamot af Vetenskapsakademien och tillhörde för öfrigt nästan alla vittra, lärda och patriotiska samfund i riket. — Död i Stockholm d. 29 juli 1818. — Såsom skald vann O. sin största berömmelse genom sin, småningom utarbetade och styckevis meddelade, stora diktcykel *Dagens stunder*, på hvilken hela nationens uppmärksamhet riktades genom Kellgrens lyckönskningssång. Lika stort anseende skänkte sam tiden hans senare *Skördarna*, ett didaktiskt beskrifvande skaldestycke i nio sånger, som egentligen är en mängd skilda taflor, konstfärdigt sammanflätade till ett yttre helt. Till de berömdare af skaldens öfriga stycken höra äfven, utom de i det föregående nämnda sångerna, *Oskuldens religion*, *Sagan om Disa* samt åtskilliga hans *Skaldebref*. O. uppträdde äfven såsom dramatisk författare, dock blott af tillfällighetsstycken utan annat anspråk än att räknas som sällskapsnöjen för några flyktiga stunder. Ganska lustig är emellertid den mera utarbetade prologen *Poeten i Mariefred* 1783. Äfven såsom minnestalare var O. ganska alsterrik, ehuru mindre framstående. Sina sista lefnadsår ägnade han åt öfverflyttandet till vårt språk af Miltons »Förlorade paradis» och Tassos »Befriade Jerusalem», hvilket senare arbete dock blef ofullbordadt. Tegnér, som efterträdde honom i Svenska akademien, har tecknat hans skaldegenins sålunda: »O. var född för skaldekonsten. Lättrörlig i yttersta grad, var hans känsla tilläfventyrs mera öm än stark, mera vidt omfattande än djupt inträngande. Hans poesi var sentimental, men icke i ordets vanfrejdade bemärkelse. — — I allmänhet var hans tanke mera klar än djup, mindre dristig än fin och stundom nästan epigrammatiskt tillspetsad. Han var rikare på bilder än på idéer; han var mera originell i framställningen än i uppfinningen. I språket hade han mera ledighet än kraft, mera rikedom än eftertryck, mera sirlighet än korrektion. Jämför man honom med hans bägge äldre vänner, med Creutz och Gyllenborg, så var han måhända ej så innerlig och så genomglödgad af poetisk eld som Creutz; han var icke så väldig och allvarlig som Gyllenborg; men han var mera lysande än den förra och oändligt rikare och böjligare än den senare». — — O:s samlade arbeten utkommo i 4 delar 1805—15, och hafva sedan blifvit utgifna i nya upplagor. Stycken af O:s på franska skrifna dagböcker 1766—68 finnas återgifna i O. Eneroths »Några drag ur skalden Oxenstiernas ungdomshistoria», införd i »Litteratur och konst», 2:a saml. 1876. Hans *Dagboksanteckningar åren 1769—71*, innehållande äfven många af O:s tidigaste dikter utgåfvos 1881 af G. Stiernström. En lefnadsteckning öfver O., författad af C. D. af Wirsén, är införd i Sv. Akad. Handl. för 1885. — Gift 1791 med *Lovisa Kristina Wachschlager*.

11. **Oxenstierna, Göran Ludvig**, militär, vitter. Född d. 4 juli 1756; den föregåendes broder. — O. hade såsom gosse blifvit upptagen till page i Lovisa Ulrikas hof, hvarefter han 1774 utnämndes till fänrik vid lifgardet och 1778 befordrades till löjtnant. Förflyttad 1782 såsom kapten till Österbottens regemente, utnämndes han 1785 till major och deltog på denna grad i 1789 års fälttåg, hvarunder han blef svårt sårad. 1793 begärde och erhöll han afsked ur krigstjänsten och afled i Stockholm d. 1 okt. 1804. — Lifvad af sin brors föredöme, kanske också berörd af någon fläkt af hans ande, ägnade O. sina lediga stunder åt vittert författarskap och eröfrade 1790 Svenska akademiens med »stora priset» jämförliga s. k. Plutarkpris för *Lefvernesbeskrifningar öfver grefve Magnus Stenbock och hertigen af Villars*, hvilken skrift finnes införd i Sv. akad:s »Handl. ifrån 1786, 3:e del.» Han har äfven lämnat en lyckad öfversättning af »R.

M. Roches Klosterbarnen» (3 del. 1802). — Gift 1791 med *Fredrika Cronstedt.*

Grefliga ätten af Södermöre.

12. **Oxenstierna, Axel Gustafsson,** statsman.

Född på Fånö i Uppland d. 16 juni 1583; son af O. 5. — Hans liksom hans bröders första undervisning leddes i föräldrarnas hem af en fattig smålandsstudent, Isak Rothovius, som sedermera dog som biskop i Åbo. Efter sin mans död 1597 beslöt modern låta sina söner fullborda sina studier utomlands och sålunda undandraga dem de politiska strider och furor, hon förutsåg skulle komma att oroa fäderneslandet. Under Rothovii ledning ställdes deras färd 1598 till Tyskland, hvarest de unga ädlingarna funno de utmärktaste lärare vid den lutherska protestantismens förnämsta lärosäten: Rostock, Jena och Wittenberg. Jämte stats- och rättslära samt latin och lefvande språk studerade Axel O. företrädesvis teologi och det med sådant allvar, att han offentligt försvarade afhandlingar i denna vetenskap, hvarför mången trodde, att han ämnade gå den prästerliga vägen. År 1603, sedan Carl IX befallt, att alla svenskar, som vistades utrikes, skulle förfoga sig hem, återvände bröderna O. till Sverige. Redan vid första sammanträffandet fattade Carl ett synnerligt behag för den äldste, Axel, och utnämnde honom inom kort till kammarjunkare vid sitt hof. Vid riksdagen i Stockholm 1605 var han närvarande och nedskref rörande de därunder förefallna rättegångar och blodiga uppträden anteckningar, som bevarats till våra dagar. 1606 anförtroddes honom en beskickning till Mecklenburg och några andra tyska hof, hvilka värf han utförde så förtjänstfullt, att han, medan han ännu befann sig på utländsk botten, af konungen utnämndes till riksråd. Genom en mängd andra väl fullgjorda uppdrag vann han alltmer den gamle konungens förtroende. Ett synnerligt bevis därpå erhöll han 1610, då han sändes till Danmark för att söka förekomma det hotande kriget med denna makt, hvilken, om än O:s diplomatiska skicklighet vid detta tillfälle ingenting förmådde uträtta, dock städse, vid fullföljandet af sin mot Sverige fientliga politik, hade att räkna med honom såsom en motståndare, hvars vaksamhet och öfverlägsna statsklokhet innebar en fara för dess planer. Det största bevis på det värde, konungen satte på den unge statsmannen, lämnade han genom att i sitt testamente förordna honom till en af sin son Gustaf Adolfs förmyndare. På riksdagen, som i december 1611 sammanträdde i Nyköping, förmådde O., hvilken redan nu intog en rikskanslers ställning, ständerna att förklara den unge konungen myndig, ehuru han icke uppnått den härför lagliga åldern, hvarefter O. 1612 formligen förordnades till rikskansler. Han torde ha varit medverkande vid affattandet af den konungaförsäkran, som Gustaf Adolf hade att underskrifva, och som afsåg en inskränkning af konungamakten. Ådagalagdt är, att han hade sin hand med vid uppsättandet af akten rörande de privilegier, som vid riksdagen af adeln fordrades och äfven beviljades. Efter Gustaf Adolfs tronbestigning blef, under det konungen med kraftig hand förde svärdet, O. själen och den verkande kraften i statsmaskineriet, vid riksmöten och rådslag, vid diplomatiska underhandlingar och den inrikes förvaltningen. Härtill hade han ock befogenhet på grund af de obestämda ordalag, hvari den för honom såsom rikskansler utfärdade instruktionen var affattad. Det hette däri, att man honom »icke så egentligen föreskrifve må, hvad han i sådane kall och ämbete göre och beställe bör, utan ställe det till hans beskedenhet och förstånd». Endast rörande förvaltningen af »riksens arkiv» innehöll instruktionen bestämda föreskrifter — en institution, för hvars utveckling O:s styrelse blef af genomgripande betydelse. Vid fredsslutet i Knäred 1613 var han den främste af Sveriges kommissarier och den, som förmådde Danmark att till Sverige återlämna det eröfrade Älfsborg mot en i alla händelser högst betungande lösen. Till erkännande af hans förtjänster förordnades han till häradshöfding i Snefringe härad af Västmanland. På riksdagen i Örebro 1614 utnämndes han till friherre med en del af Kimito socken i Finland till friherreskap. I nit och arbete för främjande af ett bättre sakernas skick inom alla förvaltningsgrenar var han outtröttlig, och i nästan alla de många förordningar i sådant syfte, som utkommo under de fredliga åren af Gustaf Adolfs regering hade han säkerligen sin dryga andel. Särskildt intresse ägnade han åt finansförvaltningen och var själen i en lång följd af lagstiftningsåtgärder i antydda väg. Hans duglighet togs emellertid i anspråk äfven för andra ärenden. Så erhöll han, då han 1614 besökte konungen i Livland, af denne i uppdrag att afsluta giftermålsunderhandlingen mellan pfaltzgrefven Johan Casimir och prinsessan Katarina. Sedan O. i slutet af 1615 begifvit sig till konungen i Livland, åtföljde han honom i början af 1616 till Finland, där han bland annat sysselsatte sig med indrifvandet af Älfsborgs lösen. På denna viktiga sak voro också under de närmast följande åren O:s ansträngningar riktade, och han hade äfven tillfredsställelsen att se dessa belönas med framgång. Till 1617 års riksdag i Örebro hade han författat och framlade Sveriges första riksdagsordning, egentligen ett ceremoniel, men i hvilken berördes, jämte konungahusets medlemmar och konungens råd, jämväl de fyra riksens stånd, adel, präster, borgare och bönder. Då Gustaf Adolf s. å. kröntes, blef O. slagen till riddare. 1620 afslöt han i Berlin giftermålskontraktet mellan sin konung och prinsessan Maria Eleonora, hvilken han beledsagade till Sverige. Två år senare utverkade han ett stillestånd med polackerna och bilade några ånyo uppkomna misshälligheter med Danmark. Han deltog sedan verksamt i det förnyade kriget mot Polen, i sin egenskap af generalguvernör öfver Preussen, från hvilket land polackerna på hans inrådan angrepos. Omsider lyckades han 1629 med Polen utverka ett långvarigt stillestånd i Stuhmsdorf, hvarigenom Gustaf Adolf fick fria händer att vända sig åt annat håll. Axel O:s

lif och verksamhet äro från denna tid så nära införlifvade med hans fäderneslands öden och offentliga tilldragelser, att hans lefnadshistoria i väsentlig mån är fosterlandets egen. Vi måste därför inskränka oss att angifva de viktigaste momenten af hans ingripande däri och framställa de hufvudsakligaste af hans egna lefnadshändelser. Efter Gustaf Adolfs död blef han genom fullmakt den 12 jan. 1633 vårdare och ledare af Sveriges angelägenheter i Tyskland. Därifrån hemsände han kort därefter den ursprungligen af honom med egen hand skrifna regeringsform, som af ständerna antogs 1634. Förordnad till Evangeliska förbundets direktor på grund af konungens testamente, blef han en af drottning Kristinas förmyndare. Väl var han i förmyndarstyrelsen fortfarande till namnet blott rikskansler, men i själfva verket kan han sägas hafva varit Sveriges riksföreståndare och regent. Från denna tid ledde han icke allenast Sveriges yttre politik — något som förnämligast ålåg honom såsom rikskansler — utan ingrep med hela sitt snilles kraft i landets inre förhållanden, bragte plan och sammanhang mellan förvaltningens olika grenar och ordning i den förra oredan. År 1645 hade han den tillfredsställelsen att underteckna den ärofulla freden i Brömsebro, då han erhöll stora förläningar och Södermöre i Kalmar län till grefskap. Denna fred framtvingade han emellertid delvis i strid med de honom af Kristina gifna instruktioner. Tre år senare afslöts Westfaliska freden, med hvilken världshistoriska tilldragelse O:s politiska bana kan anses slutad. Under Kristinas senare regeringsår försvann den store statsmannens inflytande nästan alldeles. Han sköts åt sidan af obetydliga, men mera gynnade, förmågor. Likväl lyckades han någon tid förhindra Kristinas afsägelse af kronan och Carl Gustafs utkorande till tronföljare, hvilket val O. icke gillade. O:s storhet och öfverlägsenhet såsom statsman erkändes af hans samtids utmärktaste män och har af eftervärldens dom blifvit bekräftad. Huru betydande hans maktställning, huru stort hans anseende var, framgår bl. a. däraf, att han ej blott i Tyskland utdelade förläningar, utan själf på fullt allvar erbjöds mainzska kurfurstevärdigheten, som han dock afstod från att mottaga på grund af de betänkligheter mot saken, som yppade sig inom rådet. Hugo Grotius ansåg honom för sitt århundrades störste man, och polske storkansleren Lubormirski kallade honom »en präst utan prästvigning och en konung utan konunganamn»; påfven Urban VIII yttrade, att O. var en af de utomordentligaste män, världen sett; Richelieu förklarade honom vara en outöslig källa af väl uttänkta råd, och Mazarin sade, att om alla Europas ministrar befunne sig på samma skepp, skulle styret öfverlämnas åt den svenske rikskansleren. Till sitt yttre var Axel O. af reslig, fyllig gestalt och hade en vördnadsbjudande hållning. Hans hår var brunt, kort och bakåt kammadt; pipskägget krusigt, bredt och tvärklippt; det grånade tidigt liksom håret; pannan var hög med djupa jämnlöpande fåror; ögonen mörkblå, stora, djupt liggande med uttryck af klokhet och välvilja, men därjämte allvar och befallande öfverlägsenhet; munnen doldes af läpp- och pipskägget; kinderna blomstrade ännu på gamla dagar; hans hälsa var tämligen god, ehuru han emellanåt plågades af ros i benen. O. insjuknade i rådskammaren och fördes därifrån till sin dödsbädd. — D. 28 aug. 1654 lämnade hans ande detta jordiska, i hvars händelsers väf hans statskonst gjort så månget inslag. Då konung Carl Gustaf några dagar därefter stod vid hans bår, utbrast han: »Lycklig den som så lefvat! — Lycklig den som så dör!» — År 1608 hade Axel O. ingått äktenskap med *Anna Bååt* och hade med henne sex söner och fem döttrar. — Af Vitt. Hist. och Antikv. Akad hafva utgifvits dels O:s *Historiska och Politiska skrifter* 1888, dels äfven en samling af hans bref. En staty öfver honom är rest framför riddarhusets norra fasad, och 1889 aftäcktes öfver honom en minnesvård å hans fädernegods, Fånö.

13. **Oxenstierna, Johan Axelsson,** statsman.

Född i Stockholm d. 24 juni 1611; den föregåendes son. — Den store fadern ledde till en början sin sons uppfostran, examinerade honom ofta och undervisade honom själf i politik och i statsrätt. Sedan sonen därefter besökt Uppsala och 1629 af fadern, som då vistades i Preussen, blifvit införd i statsmannalifvet, begaf han sig, försedd med instruktion och rekommendation af fadern, på en utländsk studieresa, hvarunder Nederländerna, England och Frankrike besöktes. Efter slutade studier önskade fadern, att han skulle någon tid pröfva fältlifvet och skickade honom till sin måg, fältmarskalken Gust Horn i Tyskland, där den unge ädlingen 1632 befordrades till öfverste för Röda regementet. Då det emellertid alltid var meningen, att han skulle utbildas till diplomat, kallade fadern honom snart till sig i Frankfurt och använde honom efter hand till allt viktigare diplomatiska beskickningar. Sålunda sändes han 1634 till Holland och England samt därpå s. å. hem till Sverige för att inför rådet redogöra för ställningen i Tyskland. Utsedd 1635 till en af kommissarierna för underhandlingar med Polen, medverkade han till stilleståndet i Stuhmsdorf, som icke var fadern till behag. Vid hemkomsten till Sverige förordnades han sistnämnda år till kammarråd, i hvilken ställning han förmedlade faderns inflytande på finansförvaltningen. Redan året därefter, (1636), uppstod fråga att inkalla honom i rådet. Fadern afböjde likväl förslaget, i det han skref till sin bror: »Jag ser visserligen icke många, som därtill äro dugligare än han; dock bör det ej ske, så länge jag lefver, åtminstone ej utan desto kraftigare skäl. Vi Oxenstiernor äro redan förut belastade med nog af-und, därföre att så många af oss sitta i regeringen och rådet. Dessutom skulle till följe af exemplet andra rådsherrar sedermera indraga sina söner, fastän dessa ock saknade all annan förtjänst. När vi då yttrade något däremot, skulle de stoppa oss detta exempel i munnen och sålunda hindra oss ifrån att tala för det allmänna bästa.» — Saken förföll för den gången,

och Johan O. fick åtskilliga andra uppdrag; men tre år senare (1639), pryddes han med rådspurpurn på förslag af Jakob De la Gardie, ehuru äfven nu mot rikskanslerens uttryckliga varningar. År 1641 utsågs han till svenskt ombud vid Westfaliska fredsslutet med Adler Salvius vid sin sida. Det dröjde ej länge, förrän missämja uppstod mellan de svenska fredsombuden. O. var högdragen, envis, häftig, med en ofta stötande framfusighet. Salvius hade äfven sin stolthet och var dessutom icke så litet egenkär, retsam och bakslug. Tvistigheterna fortforo också under hela fredsnegotiationen, hvarunder O. i ständiga bref framförde sina klagomål till fadern och erhöll af honom uppmuntrande råd tillbaka. Hans spända förhållande till Salvius vållade honom så mycket större obehag, som Kristina till den senares förmån inblandade sig i de båda legaternas meningsfejd. Efter fredstraktatens underteckname, kvarstannade han någon tid i Osnabrück för densammas utväxling, hvarefter han 1650 på drottningens befallning begaf sig till Pommern för att organisera landsstaten och reglera gränserna mot Kur-Brandenburg. Hemkallad till Sverige 1651, utnämndes han 1653 till lagman i Uppland samt året därpå, vid den Oxenstiernorna bevågne Carl X Gustafs tronbestigning, till riksmarskalk och kort därefter till kansler för akademien i Greifswald, samt afsändes 1655 såsom Sveriges fullmäktige legat till Tyskland, då han jämväl medförde sin fullmakt som president i Wismarska Tribunalet. Med flera utmärkta egenskaper, redbarhet, öppenhet, vältalighet och frikostighet, förenade O. andra af sämre halt. Han var, såsom förut nämnts, högdragen, envis, häftig och uppbrusande samt förvärfvade sig därigenom många belackare och fiender. Hans stolthet föranledde honom äfven till ett prunkande lefnadssätt, och vid sin återkomst från sina första utländska beskickningar utvecklade han en prakt, som dittills varit osedd i Sverige. Han afled, endast fyrtiosex år gammal i Wismar d. 5 dec. 1657. — Gift 1: 1636 med grefvinnan *Anna Margareta Sture*, den sista af Sture-ätten och 2: 1648 med grefvinnan *Margareta Brahe*.

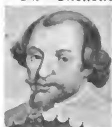
14. **Oxenstierna, Erik Axelsson,** rikskansler.

Född på Fiholm i Södermanland d. 13 febr. 1624; den föregåendes bror. — I Uppsala, där han idkade trägna och framgångsrika studier, knöt han vänskapsband med dåvarande pfalzgrefven Carl Gustaf och utnämndes 1642 till universitetets rector illustris. Öfverste vid ett hästregemente 1643 och intagen att auskultera i senaten, företog han senare s. å. sin utländska resa, besökte därunder sin broder i Osnabrück och genomreste England, Holland m. fl. europeiska länder. Vid hemkomsten 1645 utnämnd till öfverkammarherre, förordnades han följande året till guvernör öfver Reval och Estland och fick därigenom till förman sin frände riksskattmästaren Gabriel O., som samtidigt blifvit tillsatt som Livlands generalguvernör. I denna guvernörsbefattning, hvilken han under faderns omedelbara ledning skötte på det mest mönstergilla sätt, stannade han till 1652. Befordrad redan året förut till riksråd, blef han 1652 president i Kommerse-kollegium, men tillträdde ej denna tjänst förrän 1653. Under sista tiden af Kristinas regering var han den, som jämte fadern hufvudsakligen skötte de löpande regeringsärendena. År 1654, sedan han utfört en beskickning till Holstein och underskrifvit giftermålskontraktet mellan Carl Gustaf och prinsessan Hedvig Eleonora, kallades han af konungen att såsom vice rikskansler handhafva kansliärendena och blef efter faderns s. å. inträffade död dennes efterträdare i rikskanslersämbetet. När Carl 1655 begaf sig till polska kriget, var O. honom följaktlig, afslöt dels 1656 i Wehlau och Marienburg de traktater med Kur-Brandenburg, som bundo dess kurfurste såsom vasall till svenska kronan och bilade dels s. å. några tvistigheter med Holland. O. som 1654 erhållit faderns lagmansdöme, Norrland, fick 1655 öfvertaga det äfvenledes förut af fadern förvaltade generalguvernörsämbetet i Preussen. Rättrådig, klok, redlig och arbetsam, förenade han med dessa egenskaper ett mildt och saktmodigt lynne samt en brinnande fosterlandskärlek. I statens ärenden på såväl yttre som inre politikens fält hade han sin ledande hand med, och han vårdade dem med samma nit och omsorg som på sin tid fadern. Men snart skulle fosterlandet med sorg erfara att han icke ägde dennes kroppskrafter, utan tvärtom en svag och vacklande hälsa. Matt och utarbetad insjuknade han i Frauenburg i Preussen i en häftig feber och afled d. 23 okt. 1656, endast trettiotvå år gammal. — Gift 1648 med grefvinnan *Elsa Elisabet Brahe*, dotter af den vid Lützen stupade Nils Brahe (se I: 128). O:s enka blef sedan omgift med pfalzgrefven Adolf Johan (se I: 10). — Jfr Ellen Fries: »Erik Oxenstierna, en biografisk studie».

Grefliga ätten af Kroneborg:

15. **Oxenstierna, Gabriel Gustafsson,** riksråd.

Född den 15 juni 1587; yngre bror till rikskansleren Axel. — De studier, O. begynt i Uppsala, fortsatte han vid högskolorna i Rostock, Wittenberg och Jena och utnämndes han efter sin hemkomst 1604 till Carl IX:s kammarjunkare. Han följde därefter konungen på krigstågen till Livland, blef 1612 hertig Johans råd och kansler, samt upphöjdes 1617 till riksråd och hofmarskalk. 1618 förordnades han till ståthållare öfver Stockholms och Uppsala slott med underlydande län. Mellan honom och hans broder rikskansleren rådde det bästa samförstånd, och den senare begagnade honom ofta såsom ett slags språkrör för sina tankar och planer. Sålunda sändes han två gånger, 1622 och 1625, såsom underhandlare till Danmark, ehuru rikskansleren gemenligen ville helst personligen ingripa, när det gällde ordnandet af Sveriges förhållanden till denna makt. Sist nämnda år sändes han ock till Lybeck, Hamburg, Mecklenburg, Brandenburg, Pommern, Nederländerna och England i anledning af de då rådande förvecklingarna i Europa. När rikskansleren be-

fann sig i Preussen, gingo ock hans meddelanden till rådet, äfven när det gällde de viktigaste angelägenheter, genom denna hans broder. Äfven förde han rådets talan vid dess framställningar till riksdagen och andra tillfällen. I regeringens namn föreslog han efter Gustaf Adolfs död ständerna att erkänna Kristina som drottning. Utsänd 1633 att i Tyskland inhämta rikskanslerens tankar rörande regeringens ordnande, öfverförde han sedan därifrån konungens lik till Sverige. Till Svea rikes drots och en af Kristinas förmyndare utsågs han d. 13 juni 1634 och fick nu mer än någonsin tillfälle att verka för genomförandet af rikskanslerens planer samt lyckades merendels, när stridiga åsikter yppade sig mellan denne och Jakob De la Gardie, sammanjämka dem. Han beskrifves såsom »en förståndig, ärlig, gladlynt och fritalig herre, älskad af höga och låga». I rådet framhöll han vanligtvis adelns plikt att göra uppoffringar för fäderneslandets bästa och ådagalade vid mer än ett tillfälle sin beredvillighet att härutinnan styrka sina ord med handling. Högaktad och saknad icke blott af adeln, utan äfven af de ofrälse stånden, afled O. d. 27 nov. 1640. — Med anledning af hans förtjänster om fäderneslandet, upphöjdes hans barn och barnbarn 1651 i grefligt stånd och skulle skrifva sig grefvar till *Kroneborg*. Till grefskap anslogos åtskilliga byar i Kexholms Norra län och Kurskjoki pogost. — Gift 1: 1611 med *Märta Bielke*, dotter af riksrådet Ture Bielke (se I: 90), 2: 1622 med sin första hustrus kusin, friherrinnan *Margareta Bielke*, dotter af riksrådet Klas Bielke (se I: 90) och 3: 1631 med friherrinnan *Brita De la Gardie*. — O:s bref till sin broder Axel 1611—40 utgafvos 1890 af Vitterh.-akad. genom P. Sondén.

16. **Oxenstierna, Gustaf Gabrielsson,** riksråd. Född d. 29 aug. 1613; den föregåendes son. — Vid tjugusex års ålder begynte O. sin tjänstemannabana såsom landshöfding öfver Vestmanland med Silfver- och Järnbergslagen, hvarifrån han 1642 förflyttades till Reval såsom guvernör öfver Estland. Efter trenne års nitisk verksamhet på denna plats, därvid han i synnerhet höll noga vakt på ryssarnas rörelser, återkallades han 1645 till Sverige för att inträda i senaten såsom riksråd och kansliråd. Med detta dubbla ämbete förstods — enligt Rosenhane — hvad som både förut och efteråt kallades Riks- vice kanslersämbetet, hvilkens innehafvare det tillhörde att vid inträffade förhinder för rikskansleren föra ordet i kansliet. År 1646 befordrades O. till häradshöfding öfver Stora och Lilla Savolax härader i Finland, och afled den 31 maj 1648. — Gift 1643 med

17. **Oxenstierna, Maria Sofia,** född *de la Gardie*, befordrarinna af svensk industri. Född 1627. Föräldrar: fältmarskalken, grefve *Jakob De la Gardie* (se I: 230) och grefvinnan *Ebba Brahe*. — Om någon svensk kvinna, genom sitt nit för fosterlandets förkofran på industriell väg, förtjänt att på historiens blad få sitt namn inristadt, så är det visserligen denna. Sedan hon vid tjugoett års ålder blifvit enka, begynte hon därefter utveckla den rastlösa verksamhet till fäderneslandets gagn, som gjort henne namnkunnig. Bland hennes första större företag var att 1667 åter upptaga Höganäs stenkolsverk, hvarifrån hon försåg fyrarna på Kullen, Falsterbo och Nidingarna med stenkol, hvarjämte hon äfven utskeppade sådana. Vidare anlade hon klädesfabriker vid Tyresjö, införskref härtill väfvare och färgare och uppdref tillverkningen så, att hon kunde leverera trettio tusen alnar till härens behof, uppköpte och lät till Spanien utskeppa bräder, anlade gevärsfaktori, deltog i Västerviks skeppsvarf, Afrikanska kompaniet, i Palmstruchska banken, upptog nya grufvor, företog vidsträckta nyodlingar på sina egendomar samt dref en betydlig spannmålshandel. Men reduktionen, otrogna fogdar och illvilliga afundsmän, icke minst ur hennes eget stånd, invecklade henne i en mängd processer och beröfvade henne större delen af hennes redbarheter. — Det var samma Maria Sofia D., som var i fråga att förmälas med Carl X Gustaf. Hon afled den 22 aug. 1694.

18. **Oxenstierna, Gabriel Gabrielsson,** rikskammarråd, landtmarskalk. Född på Sturefors i Östergötland d. 7 juni 1618; broder till O. 16. — Under enskild handledare grundlade han de studier, som han sedan fortsatte, först vid det af Gustaf II Adolf i Stockholm inrättade Collegium illustre

och sedermera vid universitetet i Uppsala, där han var rector illustris 1633. Sedan han låtit inskrifva sig såsom e. o. i riksarkivet, anträdde han 1637 sina utländska resor, uppehöll sig någon tid i Leyden och Paris, besökte Schweiz, Venedig och Rom och återkom öfver Holland och England till Sverige 1640. Samma år utnämnd till kammarherre hos drottning Kristina, erhöll han, på grund af sin vitsordade lärdom, särskildt tillåtelse att öfvervara rådslagen i senaten, hvarefter han 1643 affärdades i en angelägen beskickning till fältmarskalken Lennart Torstensson. 1645 befordrades han till kammarråd och utsågs s. å. till landtmarskalk vid Ständernas utskottsmöte i Stockholm. Året därpå förordnades han till president i Dorpats hofrätt, hvilket ämbete han likväl ej kom att tillträda. Han dog nämligen i Stockholm den 25 febr. 1647. — Han hade då ännu icke uppnått tjugunio lefnadsår. De många viktiga värf och uppdrag, han under sin korta lifstid utförde, vittna därför om en man af ovanlig förmåga och insikter. — Gift 1645 med friherrinnan *Beata Kurck*.

19. **Oxenstierna, Gabriel Turesson,** diplomat, Född d. 10 okt. 1642. Den föregåendes brorson. Föräldrar: landshöfdingen, grefve *Ture Gabrielsson Oxenstierna* och grefvinnan *Sigrid Oxenstierna*, dotter af O. 5. — Under sina efter slutade studier i Uppsala företagna utländska studieresor ingick O. 1666

såsom volontär vid engelska flottan och bevistade med densamma flera sjöträffningar under amiral Sprage. Efter sin hemkomst 1667 utnämnd till kammarherre hos Carl XI samt

till kapten vid Amiralitetsholmen vid Stockholm, erhöll han 1668 titel af kansliråd och afgick s. å. i ett ministeriellt uppdrag, först till England och sedermera till portugisiska hofvet. Återkallad 1670 från Portugal, utnämndes han 1671 till verkligt kansliråd och skickades såsom sändebud till Danmark, där han kvarstannade till 1673. Sedan kriget med nämnda land utbrutit 1675, erhöll han 1676 befälet öfver en eskader vid Göteborg. På tillskyndelse af sin efter kriget till makten komne frände, Bengt O., blef han 1681 förordnad till svenskt sändebud i Wien, där han skulle verka för ett närmande mellan Sverige och kejsaren. Samtidigt var han ackrediterad hos kurfurstarna af Bayern, Sachsen och Pfalz samt hertigarna af Neuburg och Holstein-Gottorp. Denna diplomatiska post förestod han i tio år, dock med något afbrott. Ett sådant inträffade, sedan O. under en kort vistelse i hemlandet vid riksdagen 1686 uppträdt som ledare af oppositionen. Visserligen fick han återvända till Wien, men 1688 erhöll han ett uppdrag, som för någon tid upptog honom på annat håll. Han sändes nämligen till Haag och skulle äfven begifva sig till England för att förmå detta land att understödja hertigens af Holstein sak. 1691 förordnades han att öfvertaga posten såsom svenskt sändebud i England. Då han på grund af det pågående kriget mellan engelsmän och fransmän icke kunde komma till London, åtföljde han engelska konungen i Flandern och uträttade under tiden åtskilliga uppdrag med Kurbayerska hofvet. 1693 förordnades han att i hertigdömet Zweibrücken, som tillfallit Carl XI i arf, emottaga myndigheternas hyllning å konungens vägnar. Sedan han 1694 ånyo blifvit anställd som minister i Wien, stannade han därstädes några år. Sedan fredskongressen i Rijswijk öppnats 1696, beslöt regeringen ditsända honom såsom Sveriges andra ambassadör. Denna plan förföll emellertid på grund däraf, att konung Wilhelm III, som var missnöjd med O. för några af honom i Haag fällda yttranden, motsatte sig densamma. I stället blef han 1697 af konung Carl förordnad till guvernör i Zweibrücken. I denna befattning inlade han stora förtjänster och bidrog genom sin kloka förvaltning till, att det under krigen ödelagda landet uppblomstrade och vann förnyad och fördubblad välmåga. — Död d. 28 febr. 1707. — Gift 1673 med sin syssling *Kristina Oxenstierna*, dotter af O. 14.

20. **Oxenstierna, Johan Turesson.** Hans födelseår är obekant. Halfbroder till föregående. — I sin ungdom genomreste O. nästan alla Europas länder, öfverallt firad och uppburen för sitt fina umgängessätt och sin kvickhet. Emellertid förslösade han på dessa resor sin icke obetydliga förmögenhet. Försänkt i armod, förstörd till hälsa och krafter samt tärd af ånger, öfvergick han till katolska läran och blef först Malteserriddare och sedermera abbot och kanonikus i Köln. Efter loppet af en mängd år återvände han till Sverige, antog ånyo lutherska trosbekännelsen samt afled barnlös i Stockholm d. 15 febr. 1733. — Under sina olycksår sammanskref han ett arbete: *Pensées de Mr le Comte d'Oxenstirn sur divers sujets, avec les Réflexions morales du même auteur*, hvilket blifvit öfversatt på flera språk och äfven på svenska under titlarna: »Betraktelser i ensligheten» 1731 och »Sedolexor» 1737. »Utom moraliska betraktelser och maximer finner man där små teckningar öfver nästan alla länder, politiska anmärkningar, historiska porträtt ur forntiden; innehållet är till sin kärna mestadels ytligt och trivialt, men klädnaden är lätt, skrifarten ledigt vårdslös, här och där kryddad med något salt och några infall». Gift 1711 med *Anna Elisabet*, en dotter af riksgrefven Adolf Limburg-Stirum in Gomen, hvilket äktenskap genom båda parternas fel blef i hög grad olyckligt.

Paijkul, Otto Arnold, politiskt offer. — Född i Livland 1662, lämnade P. redan vid femton års ålder sitt fädernesland samt tjänte i franska och preussiska, men för det mesta i sachsiska hären, inom hvilken han slutligen uppsteg till generallöjtnant. Efter faderns frånfälle 1684 sålde sonen 1692 sina inom svenska väldets område belägna gods och betraktade sig från den tiden såsom sachsisk undersåte. I denna egenskap deltog han också i livländska fälttåget 1700 och anförde 1705 de sachsiska trupper, som skulle angripa svenskarna i Warschau. Förvissad om sin framgång i detta företag, skref han några dagar förut till polska konungen: »Jag hoppas att inom fjorton dagar kunna åt Eders Maj:t lämna död eller lefvande den vilda och rasande svenske ynglingen», med hvilket yttrande han afsåg Carl XII. Emellertid aflopp anfallet på Warschau icke bättre, än att P. af general Nieroth blef besegrad, tillfångatagen och förd till svenska lägret. P., som icke hörsammat konungens öppna bref, att alla i utländsk tjänst anställda livländare skulle inställa sig hos de svenska myndigheterna, hade redan 1702 af Svea hofrätt dömts till lifvets förlust. Konung Carl betraktade honom som rymmare och förrädare och påstod, att han skulle straffas därefter. P. åter menade sig vara sachsisk undersåte, med rätt att behandlas såsom krigsfånge. Skälen godkändes likväl ej af konungen, som befallde, att P. skulle skickas till Stockholm, där han enligt hofrättens utslag d. 25 nov. 1706 dömdes att såsom landsförrädare mista lif, ära och gods. Under vistelsen i fängelset anförtrodde P. öfverste Hugo Hamilton, att han kände hemligheten att göra guld, och lofvade skaffa konungen minst 100,000 riksd. årligen, blott han skonades till lifvet. Lockelsen gjorde isynnerhet ett lifligt intryck på änkedrottning Hedvig Eleonora, som uppbjöd all sin förmåga att få P. benådad. Men Carl svarade: »Om P. också förvandlade hela Brunkeberg till guld måste han likväl dö», hvarefter domen, i början af år 1707, gick i verkställighet.

Paijkull och **von Paykull.** Ätten härstammar från Estland. *Göran P.* blef som generallöjtnant 1651 svensk friherre, men denna gren af ätten utgick 1676 med sonen Gustaf Carl, som stupade vid Lund. *Carl Fredrik P.* gick i svensk krigstjänst, naturaliserades som svensk adelsman och introducerades 1756. Om dennes son *Gustaf* se nedan.

1. **Paijkull, Göran,** riksråd. Född i Reval

d. 2 maj 1605. Föräldrar: *Jörgen Claesson Paijkull* till Innis och Tyrsevall samt *Margareta von Treijden.* — Sonen ingick som krigare i Gustaf Adolfs här, befordrades alla graderna igenom till öfverste och insattes 1642 såsom kommendant i det eröfrade Olmutz. Här blef hans första åtgärd att låta afbränna förstäderna, hvarefter två tusen soldater dagligen fingo arbeta på fästningsverkens iståndsättande, så att dessa snart kommo i det förträffligaste skick. Af stadens borgerskap tog han en dyr ed att ej på några villkor inlåta sig i underhandlingar med österrikarne. Men då stämplingar icke desto mindre upptäcktes, lät han halshugga tjugoåtta af de förnämsta deltagarna och dömde anstiftaren att såsom menedare sönderslitas mellan fyra hästar. Genom denna stränghet, förenad med ordning och vaksamhet, bragte han det därhän, att fästningen höll sig ända till krigets slut, ehuru den i nära tre år blockerades af fienden. Befordrad 1647 till generalmajor, deltog han följande året i eröfringen af Prag och utnämndes 1651 till generallöjtnant, assessor i krigskollegium och friherre. Efter ytterligare ett år förordnades han till krigsråd och guvernör i Wismar och upphöjdes 1654 till riksråd. — Död i Stockholm d. 1 febr. 1657. — Gift 1652 med friherrinnan *Sigrid Horn.*

2. **Paijkull, Gustaf von,** vitterhetsidkare, na-

turforskare. Född i Stockholm d. 21 aug. 1757. Föräldrar: artillerimajoren *Carl Fredrik Paijkull*, hvilken 1756 introducerades såsom svensk adelsman, och *Beata Charlotta Simming.* — På ämbetsmannabanan, där P. gjorde sitt inträde 1779 såsom e. o. kanslist i utrikes expeditionen, befordrades han 1781 till kopist, 1783 till protokollsekreterare, 1794 till förste expeditionssekreterare och 1796 till kansliråd. 1815 erhöll han titel af hofmarskalk. — Död på Wallox-Säby i Uppland d. 28 januari 1826. — Redan i sina ynglingaår delade han sin lust mellan vitterheten och naturvetenskaperna. Såsom ledamot af sällskapet Utile Dulci fick han i dess »Vitterhetsnöjen» införda ett par oden, hvarefter han i Svenska Parnassen 1784—85 publicerade några vitterhetsförsök och öfversättningar af Anakreon. 1787 utgaf han sina tolkningar under titeln *Anacreon, Sappho, Bion och Moschus.* Äfven på det dramatiska området försökte han sig och sammanskref tragedierna *Domald* och *Virginia*, samt en komedi *Ordensvurmen*, som af alla hans vittra skrifter anses som den minst lyckade. Då han snart insåg, att den vittra banan ej för honom bar några lagrar, återvände han till sin första kärlek naturvetenskaperna och vann på detta fält både tillfredsställelse och utmärkelse. På sin egendom Wallox-Säby anlade han ett naturhistoriskt museum, som i afseende på fåglar och insekter slutligen var det rikaste i norden. Flera naturvetenskapliga arbeten utgingo ifrån hans hand, såsom: *Monographia Staphylinorum* 1789, *Monographia Caraborum Sueciæ* 1790, *Monographia Curculionum* 1792, *Fauna Suecica* 1798—1800, *Monographia Histeroidum* 1811 m. fl. Dessa bemödanden till vetenskapens fromma belönades med hans inkallande i Vetensk.-akad. och en mängd utländska naturvetenskapliga sällskap, hvarjämte flera lärde, med hvilka han stod i förbindelse, till hans ära uppkallade åtskilliga naturföremål med hans namn. På sin ålderdom skänkte han sina samlingar till Vetensk.-akademien, hvilken betydande gåfva af regeringen gäldades med hans upphöjande i friherrligt stånd 1818. — Gift 1: 1790 med friherrinnan *Anna Elisabet Ehrensvärd*, 2: 1795 med *Johanna Möller* och 3: 1807 med *Anna Katarina Sandels.*

3. **Paijkull, Carl Vilhelm,** geolog, kemist,

skriftställare. Född d. 22 okt. 1836; den föregåendes sonson. Föräldrar: kammarherren *Carl Samuel Paijkull* och friherrinnan *Lovisa Vilhelmina Stiernstedt.* — P. blef student i Uppsala 1853 och ägnade sig först åt den militära banan samt utnämndes till underlöjtnant vid ingenjörkåren 1855. Redan s. å. förflyttades han på egen begäran till Helsinge regemente men tjänstgjorde där endast en kort tid, innan han tog afsked och återvände till universitetet i Uppsala, där han promoverades till filosofie doktor 1860. Kallad till docent i mineralogi i Uppsala, företog han 1865 en resa till Island, hvilken resetur han beskrifvit i *En sommar på Island* 1866. P. flyttade på hösten 1866 till Stockholm, där han anställdes såsom adjunkt i matematik och fysik vid Nya elementarskolan samt öppnade en kemisk-analytisk byrå. Under de tvänne år, han vistades i hufvudstaden, ägnade han sig åt en liflig litterär verksamhet, utgaf en mindre *Lärobok i geologi och mineralogi, Lärobok i naturlära, Stenriket, Istiden i Norden,* egentligen en serie föreläsningar på stora börssalen hösten 1867; öfversatte »Lubbock: Människans urtillstånd», »Zimmermann: Urvärldens under» o. s. v. 1867 utnämndes han till folkskoleinspektör i Östergötland, hvilken tjänst han började 1868. Ifrig skandinav, deltog han med värme i Nordiska nationalföreningens arbeten och såg i nordens politiska sammanslutning enda villkoret för de skandinaviska ländernas framtida storhet och säkerhet. På sista tiden hängaf han sig med förkärlek åt folkupplysningens viktiga sak och ämnade just med sin befattning såsom skolinspektör förena ledningen af Östergötlands folkhögskola, då han afled på Samuelsberg nära Motala d. 12 juni 1869. — Gift 1862 med *Fredrika Augusta Broström*, som efter sin mans död i Östergötland öppnade Sveriges första folkhögskola för kvinnor.

Palander af Vega, Adolf Arnold Louis, sjömilitär, arktisk resande. Född d. 2 okt. 1842 i Karlskrona. Föräldrar: kommendörkaptenen, varfschefen vid Karlskrona station *Axel Fredrik*

Palander och *Emelie Jacquette Constance du Rées*. — P., som 1864 utexaminerades från Karlberg, blef s. å. sekundlöjtnant vid flottan samt deltog 1864—65 i korvetten »Gefles» expedition till Medelhafvet, Sierra Leone och Liberia, hvarefter han gjorde en kofferdiresa till Amerika. Efter ytterligare sjökommenderingar deltog han å ångaren »Sofia» i Nordenskiölds expedition till Spetsbergen 1868 (se *Nordenskiöld* II: 200). P. tjänstgjorde sedan å »Vanadis» på dess expedition till Medelhafvet 1869—70, utnämndes 1870 till löjtnant samt förde vintrarna 1870—71 och 1871—72 postångaren »Polhem», den första vintern mellan Gotland och fastlandet, den senare med uppdrag att besörja postförbindelsen öfver Öresund vid svåra isförhållanden. Å »Polhem» var han 1872—73 befälhafvare under Nordenskiölds öfvervintringsresa till Spetsbergen (se II: 201) och ådagalade härunder stort mod och skicklighet samt bidrog till samlandet af färdens vetenskapliga resultat. Från vinterkvarteret Mosselbay följde P. med nio man Nordenskiöld på utflykten maj—juni 1873 norrut. P. erhöll efter hemkomsten till Sverige på begäran 1874 afsked med tur och befordringsrätt samt var sedermera dels befälhafvare på handelsfartyg, som gingo på England, dels anställd hos ångfartygsbolag i Göteborg. 1877 inträdde han åter i flottan och erbjöd sig bli befälhafvare på expeditionen för tillryggaläggande af nordostpassagen P. ombesörjde den för ändamålet inköpta hvalfiskångaren »Vegas» inredning och utrustning, utvalde underbefäl och manskap samt afgick d. 22 juni 1878 med detta fartyg från Karlshamn, ankom d. 17 juli till Tromsö och tog där Nordenskiöld ombord. Om den sedermera lyckligt fullbordade färden (se II: 201) har P. lämnat en kort redogörelse: *Nordostpassagen förbi Sibiriens nordkust och genom Beringssundet, utförd under svenska ishafsexpeditionen åren 1878—79*, i »Tidskrift i sjöväsendet», 1879. P. blef kort före resans slut utnämnd till kapten, adlades sedermera under namnet *Palander af Vega*, och riksdagen voterade åt honom liksom åt Nordenskiöld en nationalbelöning af 4,000 kr. årligen. P. var sedermera 1881—83 adjutant hos varfschefen i Karlskrona och 1886—89 adjutant i sjöförsvarets kommandoexpedition. Sistnämnda år blef han kommendörkapten, 1893 chef för marinförvaltningens intendenturafdelning, 1896 kommendör och öfveradjutant hos konungen, 1897 varfschef i Karlskrona, 1899 chef för marinförvaltningen, 1900 kontreamiral, 1901 statsråd och chef för sjöförsvarsdepartementet och 1903 vice amiral. Led. af Vet.- och Vitt.-samhället och krigsvet. akad. samt hedersled. af en mängd utländska vetenskapliga sällskap. — Gift 1868 med *Anna Katarina Grischotti*.

Palbitzki, Mattias, diplomat. Född i Hinter-Pommern troligen i staden Stolp d. 23 dec. 1623. Föräldrar: borgmästaren och landtrådet *Georg Palbitzki* och *Anna Hoppe*. — Efter slutade studier vid Sorö riddarakademi i Danmark, begaf sig P. på en resa till kontinenten, därunder han i Hamburg sammanträffade med fältmarskalken Gustaf Horn, som öfvertalade honom att gå i svensk tjänst och åtfölja sig till Stockholm. Här utnämndes han genast af drottning Kristina till hofjunkare och befordrades 1643 till kaptenlöjtnant vid lifgardet. Som han emellertid stod fast vid sitt beslut att göra en längre utrikes resa, erhöll han drottningens tillåtelse att med bibehållande af tjänst och lön få vara frånvarande i fyra år. Han anträdde alltså 1644 sin långväga färd, besökte därunder Danmark, Tyskland, Holland, Nederländerna, Frankrike, Schweiz, Sicilien, Sardinien, Korsika, Malta, Candia, Grekland och Egypten. Återkommen till Rom, mottog han 1648 drottningens befallning att återvända till Sverige, där den unge bereste ädlingen genast efter sin hemkomst utnämndes till kammarherre. Han användes nu i en mängd diplomatiska beskickningar till Venedig och Toscana, Frankrike, Spanien, Nederländerna, Polen och kejserliga hofvet. 1667 erbjöds honom riksrådsvärdigheten, som han likväl afsade sig, hvaremot han 1675 upphöjdes till friherre. — Död på Julita i Södermanland d. 20 okt. 1677. — Med djupa kunskaper, isynnerhet i grekiska litteraturen, förenade P. en diplomatisk färdighet, som skattades högt till och med på denna tid, då Sverige icke led brist på utmärkta förmågor i den vägen. — Gift 1654 med friherrinnan *Anna Regina Khewenhüller*.

Palén, Erik Johan af, jurist, politiker. Född d. 15 maj 1716. Föräldrar: häradshöfdingen *Abraham Paleen* och *Margareta Katarina Tigerstedt*. — Student i Åbo 1731, blef P. auskultant i Åbo hofrätt 1737, hvarefter han följande år vann inträde i justitierevisionsexpeditionen, där han steg för steg avancerade, tills han 1757 utnämndes till protokollssekreterare. Som en nitisk bekännare af Hatturnes åsikter, förordnades han vid riksdagarne 1755, 1760 och 1769 till sekreterare i bondeståndet, där han på ett ytterst egenmäktigt och partiskt sätt fullgjorde sin uppgift; också blef han vid ett tillfälle 1755 jämte talmannen Olof Håkansson personligen misshandlad i ståndet. Som belöning för sitt nit blef P. af majoriteten utsedd till dess fullmäktig i manufakturkontoret och i ständernas kontor samt till deputerad i åtskilliga andra verk. 1767 utnämndes han till lagman i Norrfinne domsaga och adlades 1770 under namnet *af Palén*. Kort förut hade han anmälts till vice presidentsbefattningen i Åbo hofrätt, men utestängdes från förslagsrum som icke adelsman. Händelsen väckte ett oerhördt missnöje bland de ofrälse, som bl. a. tog sig uttryck i en mängd flygskrifter, hvilka gåfvo riklig näring åt det ståndssplit under frihetstidens senare skede, som kanske mer än något annat banade väg för Gustaf III:s revolution. P. tog 1783 afsked från sin lagsaga och afled i Stockholm d. 6 sept. 1788. P. har ej ringa del förtjänsten af att hafva till finska öfversatt 1734 års lag. — Gift 1744 med *Anna Johanna Forssén*.

Palin, Nils Gustaf, diplomat, egyptolog. Född d. 15 aug. 1765. Föräldrar: möbelhandlaren i Stockholm *Nils Palin* och *Ka-*

tarina Åhman. — Den unge P. ingick 1783 i konungens kansli och utnämndes kort därefter till kopist i inrikes civilexpeditionen. I den afdelning af kansliet, som åtföljde Gustaf III till Italien, befann sig äfven P. Han fortsatte sedermera 1787 sina resor genom Europas flesta länder och tjänstgjorde därvid under kortare tider hos svenska beskickningarna i Paris och Madrid. Befordrad till legationssekreterare på det senare stället, förflyttades han 1795 till samma befattning i Wien, återkallades 1796 och utnämndes till andre sekreterare i utrikeskabinettet, följde Gustaf IV Adolf och hertig Carl till Petersburg, blef legationssekreterare i Konstantinopel och chargé d'affaires i Dresden 1801, i Konstantinopel 1805, adlades 1814 och utnämndes s. å. till ministerresident vid turkiska hofvet, från hvilken befattning han 1824 tog afsked. Efter slutad diplomatisk bana återvände P. för en tid till fäderneslandet, men flyttade omkring 1830 till Rom, där Byström åt honom upplät en paviljong vid sin bostad å Villa Malta. Här lefde han den lärdes tysta och tillbakadragna lif, sysselsatt med antikvariska studier och samlandet af konstföremål och antikviteter. Under förevändning att sälja sådana, inträngde till honom en lösgifven galérslaf och mördade honom i mars 1842. — P:s lärda forskningar omfattade förnämligast egyptiska hieroglyferna, om hvilka han skrifvit flere arbeten, såsom: *Lettres sur les hiéroglyphes* 1802, *Essai sur les hiéroglyphes* 1804, *Analyse de l'inscription en hiéroglyphes du monument trouvé à Rosette* 1804, *De l'étude des hiéroglyphes, Fragments* 1812, *Supplément aux fragments de l'étude des hiéroglyphes; Nouvelles Récherches sur l'Inscription du monument de Rosette* 1830. Dessa skrifter ha nu mera knappast annat än historiskt värde. Hans vetenskapliga nit förskaffade honom inträde i åtskilliga lärda samfund, såsom Vitt. Hist. och Ant. Akad., Vetenskaps-Societeten m. fl. — Gift 1798 med *Lucie Claire Mouradgea d'Ohsson.*

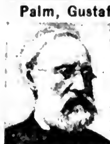
Pallin, Johan Rudolf, historiker. Född i Karlstads landsförsamling d. 17 juni 1830. Föräldrar: landtbrukaren *Erik Gustaf Pallin* och *Märta Margareta Westmark.* — Student i Uppsala 1848, blef P. 1860 fil. doktor, efter att ha försvarat afhandlingen *Underhandlingar mellan Sverige och Liffland 1854—60.* 1861 adjunkt vid Nya elementarskolan i Stockholm, utnämndes han 1864 till lektor i historia och geografi vid Högre lärarinneseminariet samt 1868 till lektor i samma ämnen vid Nya elementarskolan. Led. af 1866—68 års kommission för behandling af frågor rörande historia och geografi vid elementarläroverken, har P. skrifvit åtskilliga af stor klarhet och reda utmärkta läroböcker, som fått vidsträckt användning: *Lärobok i Medeltidens historia för elementarläroverken* 1872, förk. upplaga 1875, *Lärobok i Allmänna historien för elementarläroverkens mellanklasser* 1874, *Lärobok i Nya tidens historia för elementarläroverkens högre klasser* 1878, förk. upplaga 1879, *Hufvuddragen af Allmänna historien för allmänna läroverkens mellanklasser. Efter hufvudsakligen biografisk plan utarbetad* 1881. *Lärobok i medeltidens historia för allmänna läroverkens högre klasser* (i förening med S. J. Boëthius) 1898. Som lärare var P., som 1897 lämnade lektoratet, äfven ovanligt skicklig och omtyckt. — Gift 1897 med *Aimée Forsgren.*

Palm, August, socialismens banbrytare i Sverige. Född d. 5 febr. 1849 i Sallerups förs. af Malmöhus län. Föräldrar: folkskolläraren *Nicolaus Palm* och *Anna Andersson.* — Redan vid tio års ålder föräldralös, måste P. ut att tjäna sitt bröd i världen och sattes i skräddarlära i Malmö. Vid aderton års ålder begaf han sig ut på gesällvandring i Danmark och Tyskland samt nedsatte sig 1874 som skräddare i Haderslev i Slesvig. Under sin vistelse i Tyskland hade P. blifvit förtrogen med socialismens idéer, för hvilka han ock började kraftigt verka å sin nya plats, med den påföljd, att han 1877 blef af de tyska myndigheterna utvisad. Han slog sig nu ned i Storheddinge i Danmark där han vistades till 1881, då han återvände till fäderneslandet, fast besluten att söka vinna mark för sina åsikter som därstädes vid denna tid voro så godt som okända. 1 nov. 1881 höll P. det första svenska socialistföredraget i Malmö och gaf sig därpå ut på en agitationstripp till Stockholm och Göteborg. Vederbörande blefvo snart uppskrämda, och man grep till det gamla medlet att genom vägran att upplåta lokaler o. dyl. utestänga de farliga lärorna, hvilket dock genom P:s fyndighet och rikedom på utvägar vanligen misslyckades. Därjämte blef den lille halte mannen med sin utländska brytning ett tacksamt föremål för löjets pilar. P:s lifliga entusiasm för sin sak och mindre vanliga fond af humor och slagfärdighet hjälpte honom dock att utstå alla vedervärdigheterna, och under sina resor landet rundt samlade han snart så många anhängare, att socialismen blef en makt att räkna med. 1882 uppsatte han i Malmö tidningen *Folkviljan,* som med åtskilliga af ekonomiska svårigheter framkallade afbrott fortgick till 1885, då den uppgick i den då grundade *Socialdemokraten,* för hvilken P. första året var redaktör. Sedermera har han, dels som medarbetare i samma tidning, dels såsom agitator för partiet, oafbrutet verkat för de socialdemokratiska idéerna. Mer än en gång har han härvid kommit i konflikt med diverse myndigheter och undergått kortare fängelsestraff, utan att låta sig häraf afskräckas i sin kamp. Förr ofta hetsig och hänsynslös, har han på senare tider ej så sällan varit synlig å partiets mera moderata sida. — P. har äfven uppträdt som författare med *Några drag ur mitt lif* 1899, *Ögonblicksbilder från en tripp till Amerika* 1901, *Nemesis* (skådespel) 1903, *Ur en agitators lif* 1904. — Gift 1874 med *Johanna Larsson.*

Palm, Gustaf Vilhelm, landskapsmålare. Född

d. 14 mars 1810 å Herrelöf vid Kristianstad. Föräldrar: underofficeren vid Vendes artilleriregemente *Adolf Vilhelm Palm* och *Kristina Ulrika Bergström.* — Sina egentliga konststudier började P. aderton år gammal vid konstakademien i Stockholm och erhöll två gånger k. medaljen. Men han måste 1837 resa till Berlin för att söka hjälp för en iråkad ögonsjukdom. Återställd till sin syn, fortsatte han resan till södra Europa och anlände, efter ett uppehåll i Sydtyskland och Ungern, 1839 till Italien. Här kvarstannade han elfva år i Rom, under hvilken tid han flera gånger gjorde utflykter till Neapel och Sicilien för öfrigt utöfvande sin konst i vänligt samlif med andra nordiska konstnärer, hvilka vid denna tid vistades i världsstaden. Omsider lämnade han 1851 Italien, uppehöll sig på hemresan ett år i Paris, och återkom i dec. 1852 till fäderneslandet. 1855 företog han en ny resa till Paris för att bese den stora konstutställningen och gjorde under samma tid utflykter till London och flera andra städer. Inkallad 1852 till ledamot af Fria konsternas akademi, hvaraf han 1845 blifvit agré, förordnades han 1859 till lärare vid dess elementarteckningsskola. Vid detta läroverks indragning 1880 erhöll han vice professors titel och pension. Under sin långa studietid i utlandet utbildade sig P. till en framstående landskaps- och arkitekturmålare, och behandlade så väl då som sedermera med en lätt förklarlig förkärlek italienska ämnen, landskap och stadsvyer. Men P. målade äfven svenska utsikter, fastän han såg dem med italienska ögon. En kärleksfull och vårdad behandling af naturen lade han sig alltid vinn om. — Död i Stockholm d. 20 sept. 1890. — Gift 1856 med *Eva Sandberg,* dotter af historiemålaren, professor Sandberg.

Palma, Jonas Germundi, teologisk författare. Född under senare hälften af 1500-talet och son af kyrkoherden i Göteryd af Växiö stift *Germundus Jonæ.* — Det säges, att sonen efter en stor sälg, som stod vid hans födelsehem, och hvilket trädslag i Småland kallas palm, skall hafva kallat sig *Palma.* Han befinnes dock i sina skrifter hafva nyttjat äfven andra namn, såsom *Palmærus, Austriacus, Austroburgicus,* de två sistnämnda sannolikt en latinisering af Sunnerbo härad, från hvilket han var bördig. Med understöd af Axel Oxenstierna, fick han, efter förberedande studier i Sverige, fortsätta dessa i Danmark och Tyskland, från hvilket sistnämnda land han återkom såsom filosofie magister. Säkerligen på förord af samme gynnare antogs han 1611 till Carl IX:s hofpredikant samt förordnades till superintendent öfver Herjedalen och Jämtland. När det senare ämbetet indrogs, kallades P. 1613 ånyo till hofpredikant och utnämndes 1615 till kyrkoherdebeställningen i Riddarholmen, hvarifrån han 1617 förflyttades såsom kyrkoherde till Falun. Här blef han på falska angifvelser af en sin svåger anklagad för åtskilliga förseelser och dömd förlustig sitt prästerliga kall. Då anklagelserna befunnos ogrundade, insattes han åter i sitt ämbete och befullmäktigades af Gustaf II Adolf till kyrkoherde i Torstuna i Uppland 1627. På denna plats verkade han till sin död, som inträffade d. 16 maj 1642. — Hans efterlämnade skrifter ställa honom bland sin tids bästa författare. De förnämsta af hans tryckta arbeten äro: *Vadosa vitæ humanæ Charybdis* etc. 1609, *Himmelskt apothek* 1610, *Christelig julasång* 1611, *Synopsis historiæ Jesu Christi* 1614, *Berättelse om vår christliga tro och gudstjänst i Sverige* etc. 1640, *Compendium Theologiæ* 1648, *Volumen harmonicum* 1641 etc. — Gift med *Anna Nilsdotter* och genom sin dotter *Elisabet,* som blef gift med borgmästaren i Sala, Johan Olofsson, stamfader för friherrliga ätten *Cederhjelm.*

Palmær, Henrik Bernhard, satirisk skriftställare, publicist. Född d. 21

aug. 1801 i Frinnaryds församling af Jönköpings län. Föräldrar: sedermera kontraktsprosten och kyrkoherden i Hjorteds församling, fil. mag. *Isak Magnus Palmær* och *Karin Maria Kinberg.* — Af naturen utrustad med blixtrande snillegåfvor, genomgick P. hastigt skola och gymnasium i Linköping, blef student i Uppsala 1819 och utnämndes, efter därstädes vunnen lärdomsgrad inom filosofiska fakulteten 1830, till kemie och farmacie adjunkt vid Karolinska institutet i Stockholm 1832. Med ett lynne, som ogärna trifdes inom det utstakade området af regelbundna sysselsättningar, och dessutom af tämligen polemisk natur, lämnade P. efter trenne år sin befattning vid institutet. Han hade då i flera år varit verksam som litteraturanmälare i Aftonbladet, där hans 1834 under sign. *Nils Nilsson Nyberg* intagna fyra *Bref till Svenska Minerva,* riktade dels mot denna tidnings utgifvare Askelöf och dels mot Esaias Tegnér, väckte det största uppseende genom sin bitande kvickhet och än i dag måste hänföras till det giftigaste, vår polemiska litteratur har att uppvisa. Men äfven som publicist visade P. sin obenägenhet för regelbundet arbete och bragtes härigenom att bryta med Aftonbladets utgifvare, Hierta. Han begaf sig nu 1835 till Linköping i akt och mening att förvärfva någon fast befattning vid läroverket, men blef förbigången, hvarefter han i samma stad 1838 började utgifva *Östgötha Correspondenten,* som på sin tid gjorde epok inom den svenska landsortspressen genom sitt kvicka innehåll och den hänsynslöshet, hvarmed förf. anföll sina personliga fiender. Mest känd af hans artiklar är den mot biskop Hedrén och domprosten Lidman riktade dräpande satiren *Yttersta domen i Kråkvinkel,* hvilken föranledde ett mot P. riktadt ärekränkningsåtal, ur hvilket han dock, tack vare ett glänsande försvar, utgick som frikänd. Han tröttnade dock äfven på denna sysselsättning och upptog 1840 C. F. Ridderstad som medägare i tidningen, till hvilken han från 1841 upphörde att lämna bidrag. Han utgaf nu 1841—42 månadsskriften *Herr Lars* och antog 1844 en

lärareplats i åkerbrukskemi vid Sjögestads landtbruksskola hvilken han utöfvade till 1847, då han, valbar på grund af sitt burskap som boktryckare, utsågs att representera Linköping och Vimmerby i borgarståndet vid 1847—48 års riksdag. Han väckte vid denna flera minnesvärda motioner, såsom om den medicinska undervisningens ordnande, om förbättring af mosaiska trosbekännares ställning i samhället m. m. och insattes i allmänna besvärs- och ekonomiutskottet men gjorde sig i öfrigt mest känd genom det attiska salt, som kryddade hans inlägg i förhandlingarne. Efter riksdagens slut kvarstannade P. i hufvudstaden som medarbetare i tidningarne Friskytten och Dagbladet samt utsände äfven mot slutet af 1849 flygbladet *Gazetten*. 1853 återvände han till Linköping, där han började utgifva *Östgöta-Gazetten*, af hvilken blott 19 nummer utkommit, då P. bortrycktes af döden d. 7 juli 1854. — Hans i tidningar strödda humoresker och litteraturkritiska uppsatser samlades och utgåfvos af Arvid Ahnfelt med af denna författad lefnadsteckning under titeln *Eldbränder och gnistor*, som utgått i flera upplagor och städse skall bevara sin plats såsom innehållande vår satiriska litteraturs yppersta pärlor. — Gift 1847 med *Emilie Charlotta Schylander*.

Palmberg, Johan, präst, naturforskare. Född i början af 1640-talet i Södermanland och son af *Olaus Bononis Palmberg*, hvilken först var komminister i Råby och Bärbo och slutligen blef kyrkoherde i Tuna och Bergshammars församlingar af Strängnäs stift. — Sina elementarstudier hade P. idkat i Strängnäs och kom därifrån 1663 till universitetet i Åbo. 1669 återvände han till Strängnäs och begynte undervisa den studerande ungdomen i medicin och naturalhistoria, samt utnämndes till physices lector 1674. Prästvigd 1676, kallades han 1688 till kyrkoherde i Turinge och afled därstädes 1691. — För sin tid var P. väl bevandrad i naturvetenskaperna. Efter mönstret af O. Rudbecks botaniska trädgård i Uppsala anlade han en dylik i Strängnäs och utgaf 1684 *Serta florea suecana eller Svenske örtekrantz*, den, om man undantar Arvid Månssons »Örta-Book», första svenska flora, ur hvilken till och med Linné inhämtade sitt första botaniska vetande, och som alltjämt begagnades såsom undervisningsbok, till Linnés Flora suecica utkom sextio år senare. — Gift med *Ebba Lenning*.

Palmblad, Vilhelm Fredrik, universitetslärare, författare. Född i Liljestad vid Söderköping d. 16 dec. 1788. Föräldrar: krigskommissarien *Carl Fredrik Palmblad* och *Eva Katarina Fahlstedt*. — En af läkare oriktigt behandlad höftsjukdom gjorde P. halt för lifstiden. Ur stånd att deltaga i jämnårigas lekar, försjönk P. i läsning. 1806 student i Uppsala, blef han intim med Atterbom, intogs 1807 i »Musis amici», hvars organisation P. förbättrade, och hvars namn ändrades till »Auroraförbundet». För att verksamt befordra det mål, förbundet med ungdomlig

hänförelse för sig uppställt, den svenska litteraturens pånyttfödelse, inköpte P. tillsammans med en annan student, Axel Stenhammar, 1810 Akademiska boktryckeriet i Uppsala, från hvilket redan s. å. första häftet utgafs af förbundets tidskrift *Phosphoros*. Efterhand utgingo därifrån äfven skolans andra organ, Atterboms Poetiska Kalender och Svensk Litteraturtidning, i hvilka båda P. var en verksam medarbetare, liksom senare i Hermes, Svea, Skandia, Mimer och Litteraturföreningens tidskrift, som i andra former innebära de sista spåren af den fosforistiska andan. Under tiden beredde han sig för den filosofiska graden och erhöll vid 1815 års promotion lagerkransen. 1822 kallades han till docent i historia, förestod under flera terminer professuren i detta läroämne och utnämndes, efter att 1825 ha blifvit befordrad till e. o. adjunkt, 1827 till ord. adjunkt i historia och statistik. Då emellertid någon befordran på det historiska fältet icke på länge var att emotse, sökte han den ledigblifna grekiska professuren och utnämndes till densamma 1835. Ifrån det han anställdes såsom akademisk lärare, hade P. förnämligast ägnat sin förmåga åt geografiska och historiska forskningar och gjorde snart epok i vår pedagogiska litteratur genom sina arbeten: *Palæstina, geografisk-arkäologisk och historisk beskrifning* 1823, *Handbok i physiska, äldre och nyare geographien* 1826—37, *Lärobok i physiska och politiska äldre och nyare geographien* 1825, *Utkast till fäderneslandets geografi* 1829, *Berättelser ur gamla historien* 1830, *Minnestafla öfver Sveriges regenter* 1831, *Lärobok i nyare historien* 1832 m. m. Såsom specimen för grekiska lärostolen utgaf han bland annat 1834 en metrisk öfversättning af *Sofokles' sorgespel Oidipos*. Detta poetiska öfversättningsförsök ökades sedermera med andra nya öfversättningar af samme skald 1838—1841 samt af *Aeschylos' sorgespel* 1841—1845, hvarjämte han, till ledning vid ett grundligare studium af den vetenskap, för hvilken han var målsman, utgaf *Grekisk Fornkunskap* 1843—45. Redan denna förteckning visar oss P. såsom en författare, lika flitig som mångsidig. Men hans ovanliga arbetsförmåga räckte äfven till för andra fält, af hvilka skönlitteraturens af honom odlades med både ära och framgång. Efter att i ungdomen ha bidragit till Poetisk Kalender med flera täcka noveller, såsom *Fjällhvalfvet, Amala, Holmen i sjön Dall* m. fl., lämnade han under senare delen af sin lefnad tvänne större romantiska arbeten *Familjen Falkensvärd* — en omarbetning af en del ungdomsberättelser — 1844—45 samt *Aurora Königsmark och hennes slägt* 1846—49, båda såsom konstverk af ej obetydligt värde. Liksom han under sina ynglingaår och mannaålder med lif och värme deltagit i dagens litterära strider, inlät han sig sedermera i den politiska diskussionen, i hvilken han med talang och icke utan skärpa förde konservatismens talan i den af honom redigerade tidningen *Tiden*. För att fullkomna hans litterära karakteristik bör slutligen nämnas hans betydande andel vid författandet af det stora arbetet *Biographiskt Lexikon öfver namnkunnige svenska män* samt hans talrika bidrag till Brockhaus' konversationslexikon,

Ersch och Grubers Encyklopädie m. fl. P., som i grunden var ett mera praktiskt än »spekulativt» gemyt, var i alla afseenden en kraft af oskattbart värde. Ingen af de svenska nyromantikerna var så uthållig i försvaret af skolans politiska och samhälleliga åskådning. — Död i Uppsala d. 2 sept. 1852. — Gift 1828 med *Mariana Rebecka Loenbom.*

Palmcrantz, Karl Helge Julius, industriidkare, uppfinnare. Född i Hammerdals socken i Jämtlands län d. 7 juli 1842. Föräldrar: kaptenen *Per Gustaf Palmcrantz* och *Lovisa Ulrika Nordenmarck.* — P., som 1861—64 genomgick Teknologiska institutet i Stockholm, utförde 1864—66 konstruktioner och ingenjörsarbeten i Jämtlands län och idkade 1867 samma verksamhet i Stockholm, hvarjämte han då var ritbiträde åt vapenkommittén. 1868 började han sina experiment för en ny kulspruta, hvarpå han erhöll patent i de flesta europeiska land 1873, och denna kulspruta har sedan antagits till krigsbruk af många arméer. P. anlade 1874 tillsammans med ingenjören J. T. Winborg en mekanisk verkstad i Stockholm och blef sedermera föreståndare för denna verkstad, när den 1876 öfvergick till Palmcrantz & komp. 1879 förlades den till Karlsvik å Kungsholmen. 1875 konstruerade P. en utmärkt slottermaskin. Död d. 22 nov. 1880 i Stockholm. — Gift 1884 med *Susanna Josefina Winborg.*

Palmcron, Andreas Nicolai, läkare. Född i Sparrsätra socken i Uppland 1609. Föräldrar: kyrkoherden därstädes *Nicolaus Olai* och *Susanna Andersdotter.* — Sedan sonen blifvit inskrifven till student i Uppsala 1625, begaf han sig till kyrkoherden Magnus Ljusbeckius i Fernebo af Gestrikland, som vid den tiden vunnit rykte för sin medicinska skicklighet, och begagnade hans undervisning ett år. Återkommen till Uppsala, disputerade han 1629, då han på sin disputation kallade sig *Schomerus,* hvilket namn han sedan utbytte mot *Sparrman,* efter sin födelsebygd. I Stockholm, där han i början af 1630 började sin praktik såsom läkare, kom han snart så i ropet, att staden lämnade honom ett stipendium till företagande af en utrikes resa, hvarunder han promoverades till medicine doktor i Leyden 1637. Återkommen till Sverige, utnämndes han 1641 till drottning Kristinas läkare, adlades 1647 med namnet *Palmcron,* antogs af Stockholms kommun till stadsfysikus 1652 och kallades två år senare af Carl X till hans lifmedikus. Död i Stockholm den 30 nov. 1658. — Hans tryckta arbeten handla endast om medicinska ämnen. Men att han äfven hade grundlig insikt i andra vetenskaper, synes af hans efterlämnade handskrifter, hvilka sysselsätta sig med etik, politik och ekonomi samt till och med innehålla ett försök att versifiera Davids psaltare. — P. var tvenne gånger gift 1: med *Helena Isaksdotter,* 2: 1642 med *Susanna Lilliecrona.*

Palme. Äldste kände stamfadern *Palme Simonsson,* som invandrat från Holland, var handlande i Ystad i slutet af 1600-talet. Hans son *Simon,* död 1726 som prost i Östra Sallerup i Skåne, antog namnet *Palm,* hvilket ändrades till *Palme* af hans sonson, prosten i Nettraby, *Erik,* född 1737 och död 1816.

1. **Palme, Johan Henrik,** finansman. Född i Kalmar d. 16 sept. 1841. Föräldrar: landssekreteraren, lagman *Christian Adolf Palme* och *Sofie Louise Nordenankar.* — Student i Lund 1856, tjänstgjorde P. därefter i två år som ingenjörselev vid Trollhätte kanalbyggnad men återupptog därefter studierna i Uppsala och inträdde efter aflagd kameralexamen 1860 som extra ordinarie tjänsteman vid flere ämbetsverk i hufvudstaden. Vid sidan häraf var P. notarie i borgarståndet vid 1865—66 års riksdag och innehade sedermera samma post i riksdagens Första kammare och i bevillningsutskottet. P. längtade dock till en mera själfständig och omfattande verkningskrets samt utkastade 1868 i en broschyr plan till bildande af ett Stockholms Inteckningsgarantiaktiebolag, med hufvudsaklig uppgift att på billiga villkor förmedla fastighetskrediten i hufvudstaden. Han lyckades ock intressera kapitalstarka personer för företaget, hvilket ock 1869 kom till stånd med P. som verkställande direktör, i hvilken egenskap han sedan dess alltjämt tjänstgjort, och som under hans ledning tillkämpat sig en betydande ställning. Lifligt och mångsidigt intresserad af allmänna frågor, särskildt af sådana af ekonomisk natur, har P. tagit en verksam del i den offentliga diskussionen genom såväl föredrag och anföranden i Nationalekonomiska föreningen som artiklar i tidningar och tidskrifter samt det 1895 utgifna arbetet *De hårda tiderna,* utmärkt af mindre vanliga insikter och skarpsynt iakttagelseförmåga å det ekonomiska området. 1872—84 var P. en af Stockholms stadsfullmäktiges mera framskjutna medlemmar. Bosatt å sin egendom Svalnäs invid Djursholm, har P. en väsentlig del i planläggningen och tillkomsten af Djursholms villasamhälle. — Gift 1878 med *Anna Julia Matilda Lavonius* (från Finland.)

2. **Palme, Sven Theodor,** militär, försäkringsman, politiker. Född i Kalmar d. 4 dec. 1854; den föregåendes halfbroder i faderns senare gifte med *Augusta Johanna Amalia Hasselqvist.* — Efter 1873 aflagd mogenhetsexamen, ägnade sig P. till en början åt den militära banan och utnämndes 1875 till underlöjtnant vid Svea artilleriregemente, där han 1880 befordrades till löjtnant och 1885—87 tjänstgjorde som informationsofficer. Han började tillika tidigt intressera sig för försäkringsväsendet och var 1883—86 anställd som biträde hos aktuarien i lifförsäkringsaktiebolaget Victoria. 1887 blef han afdelningschef i Skandia och 1888 verkställande direktör i lifförsäkringsaktiebolaget Thule, som under hans ledning tagit ett storartadt uppsving. 1887 öfver-

gången till reservartilleriet, lämnade P. 1890 definitivt krigstjänsten. — Efter att under en följd af år lifligt deltagit i de frisinnade rörelserna i hufvudstaden, valdes P. 1893 till ledamot af Andra kammaren för dess andra valkrets. Han slöt sig härvid till kammarens utprägladt frisinnade grupp, Folkpartiet, i motioner och anföranden häfdande rättvisare grunder för beskattningen, åtgärder för arbetareförsäkringens ordnande, en frihandelsvänlig tullagsstiftning, rösträttens utsträckning, proportionellt valsätt till riksdagens utskott, en mera ingående försäkringslagstiftning samt sparsamhet och enkelhet i den militära förvaltningen. På grund af utflyttning till Djursholm kunde P. vid 1896 års val ej återväljas i sin gamla valkrets och stod utom representationen till sept. 1904, då han efter återflyttning till hufvudstaden återinsattes å sin gamla plats. Under mellantiden hade han visat sitt oförminskade intresse för allmänna värf. På försäkringslagstiftningens område hade han kraftigt verkat för en gemensam skandinavisk lifförsäkringslagstiftning. Likaledes var han en af dem, som togo initiativet till föreningen för ekonomiskt samarbete mellan de skandinaviska länderna. Ledamot af egna-hems-kommittén 1899—1901, lämnade P. värdefulla bidrag till dess på lifförsäkringsteorier delvis byggda förslag. Hans äfven på mångfaldigt annat sätt ådagalagda intresse för bostadsfrågan har föranledt hans korande till representant för Sverige i den internationella styrelsen för arbetarbostadskongresser, liksom han representerat vårt land å åtskilliga försäkringskongresser i utlandet. Ovanligt initiativkraftig, är P. dessutom ledamot eller ordf. af åtskilliga styrelser för samhälleliga syften, såsom Stockholms arbetareinstitutsförening, Nationalekonomiska föreningen, m. fl. Sedan 1904 är han ock stadsfullmäktig i Stockholm. P. har äfven varit en af pressens flitigaste »frivillige,» som strött omkring sig artiklar i tidningar och tidskrifter, såväl i allmänna politiska frågor som rörande försäkringsväsendet och har äfven i föredrag tagit till orda för ämnen, som legat honom om hjärtat. — Gift 1883 med friherrinnan ***Hanna Maria von Born*** (från Finland), syster till den en tid landsflyktige finske patrioten V. M. von Born.

3. **Palme, Bror August**, skådespelare. Född i Kalmar d. 17 dec. 1856; den föreg. kusin. Föräldrar: grosshandlaren *Johan Theodor Palme* och *Olavia Cecilia Mariana Ohlsson*. — P. var engagerad vid Nya teatern i Stockholm 1874—78, vid Svenska teatern i Helsingfors 1878—79, vid Nya teatern i Stockholm 1879—80, vid amb. sällskap 1880, vid Stora teatern i Göteborg 1881—85 och vid K. teatern i Stockholm 1885 samt blef premieraktör 1887. Bland hans roller märkas: *Ambrosius, Ruy Blas, Ernesto* i »Galeotto», *Karudatta* i »Vasantasena», *Hjalmar Ekdal* i »Vildanden», *Robert* i »Ära», *André* i »Dora», professor *Tygesen* i »Kärlek och Geografi», titelrollen i Strindbergs »Carl XII» m. m. P., som

råder öfver ett egendomligt, beslöjadt organ, är framför allt lyriker på scenen, men har äfven gjort mycket goda saker i karaktärsroller med komisk anstrykning. — Ogift.

1. **Palmfelt, Gustaf**, riksråd, vitter. Född i Stockholm 1680. Föräldrar: statskommissarien *Gustaf Palm*, adlad *Palmfelt*, och *Maria Holm*. — Om P:s tidigare öden känner man föga, men att han utmärkt sig, framgår af, att han redan 1714 utnämndes till krigsråd. 1729 befordrades han till landshöfding i Blekinge men fick redan s. å. utbyta detta höfdingdöme mot Skaraborgs län, hvarefter han 1731 upphöjdes till friherre. Två år därefter förflyttad till styresman för Stockholms län, förordnades han 1737 till president i kammarkollegium. Moderat Mössa, uppsattes P. vid 1738 års riksdag som partiets kandidat till lantmarskalk men nådde ej majoritet. Då Hattarnes olyckliga ryska krig åter gifvit motståndarna vind i seglen, blef P. 1742 riksråd, men afled i Stockholm redan d. 14 sept. 1744. — Från sin ungdom en liflig beundrare af vitterheten, utgaf han anonymt några rimmerier af didaktiskt-satiriskt innehåll, som dock vunno föga anklang. Så mycket mera blef detta förhållandet med hans öfversättningar af Virgilii Ecloger och början af Georgica, vid hvilka han på ett rätt lyckligt sätt tillämpat prosodiens lagar, till och med positionsreglerna. Han öfversatte äfven Molières »Kvinnoscholan», uppförd 1738. — Gift med friherrinnan *Anna Lovisin*.

2. **Palmfelt, August Fredrik**, militär, ämbetsman. Född d. 3 sept. 1767; den föreg. broders sonson. Föräldrar: majoren *Gustaf Fredrik Palmfelt* och friherrinnan *Anna Maria Ehrensvärd*. — Fänrik 1783 vid Nylands infanteri, bevistade P. 1788—90 års ryska krig, blef 1789 kapten vid Södermanlands regemente, 1790 öfveradjutant och major i armén samt 1795 generaladjutant af flygeln och öfverstelöjtnant i armén, hvarpå 1796 följde hans utnämning till öfverste för Åbo regemente. 1803 blef han vice landshöfding i Åbo och Björneborgs län, deltog i 1807 års krig i Pommern och blef vid finska krigets utbrott 1808 chef för första brigaden, men utmärkte sig blott i striden vid Alavo. Sin egentliga ryktbarhet fick P. genom den olyckliga kapitulationen i Kalix. Tidigt nog synes han gjort sig hemmastadd med sträfvandet att på bästa möjliga villkor genom underhandling med fienden skapa Finland en ny ställning. Utan högre militärisk bildning och saknande språkkunskap, var öfverbefälhafvaren H. H. Gripenberg vid underhandlingarna med ryssarnas emissarier fullständigt underkastad P:s inflytande. Kapitulationsurkunden blef verklighet, och att P. icke alldeles ogärna såg kapitulationen, är också möjligt, ehuru han icke stod i brottslig förbindelse med fienden. P., som 1810 erhöll afsked ur svensk tjänst, fick s. å. rysk generalmajors rang, blef 1812 inspektör för den samtidigt till uppsättning påbjudna finska milisen och inkallades i regeringskonseljen. Död under en resa i Stockholm d. 20 april 1814.

— Gift 1798 med friherrinnan *Wilhelmina Albertina von Willebrand*.

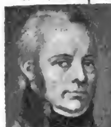
Palmqvist. Ätten härstammar från *Erik Gustafsson*, som under förra hälften af 1600-talet var arrendator af kronans inkomster i Marks och Kinds härad i Västergötland. Tvenne hans söner blefvo adlade, den ena med namnet *Palmqvist* och den andra under namn af *Gyllenberg*. Presidenten *Magnus P.* (se P. 2) erhöll 1712 friherrlig värdighet.

1. **Palmqvist, Erik,** militär, tecknare. Född i början af 1650-talet. Föräldrar: kammarrådet *Gustaf Berg, adlad Palmqvist*, och *Margareta Eriksdotter*. — P. gjorde sig bemärkt vid Rigas befästande och beordrades 1673, då han var kapten vid fortifikationen, att som ett slags militärattaché åtfölja den beskickning, som under grefve G. Oxenstiernas ledning i aug. affärdades till Moskva. I Ryssland skaffade P. sig på olika sätt, hemligen och genom mutor, kunskap om åtskilliga militäriskt viktiga platser och annat samt aftecknade dem. Efter hemkomsten i juni 1674 öfverlämnade han till konungen 28 blad med bilder och kartor i stor folio, somliga utförda i sepia, andra i vattenfärger, ett i kulturhistoriskt afseende intressant arbete, som nu förvaras i riksarkivet. 1675 blef P. generalkvartermästarelöjtnant och afled i Kristianstad s. å. — Ogift.

2. **Palmqvist, Magnus,** krigare. Född i Stockholm den 28 augusti 1660; den föreg. broder. — Sedan P. genom grundliga studier, isynnerhet i de matematiska vetenskaperna, beredt sig för inträde i rikets tjänst, ingick han 1678 såsom simpel soldat vid Lifgardet, blef 1681 fänrik och fem år senare löjtnant vid samma kår. 1689 sökte och erhöll han Carl XI:s tillstånd att företaga en utländsk resa för att fullkomna sig i militärvetenskapen. P. blef efter sin hemkomst 1691 kapten vid Lifgardet men begaf sig 1692 åter utomlands och deltog med franska armén i en mängd fältslag och belägringar i Nederländerna. Rik på kunskaper och erfarenhet, återkom han 1695 till Sverige, utnämndes 1696 till major vid Lifgardet och befordrades 1698 till öfverste för ett värfvadt regemente i Wismar samt till kommendant i samma stad. 1705 förordnades han till generalkvartermästare och direktör för fortifikationen och företog följande året en resa till Östersjöprovinserna för att sätta Viborgs fästning i stånd och visitera fästningarna i Estland och Livland. Tillkallad af Stenbock vid danska infallet i Skåne, kommenderade han vänstra flygeln i slaget vid Helsingborg och befordrades för sin tapperhet s. å. 1710 till generalmajor. 1712 upphöjd till friherre, utnämndes han 1719 till generallöjtnant, blef s. å. landshöfding i Västernorrland, insattes 1727 till president i Bergskollegium och afled i Stockholm den 27 juli 1729. — Gift 1705 med friherrinnan *Ulrika Eleonora Stuart*.

3. **Palmqvist, Fredrik,** matematiker. Född d. 28 juli 1720; den föregåendes son. — Redan som yngling känd för sina ovanliga kunskaper, blef P. 1736 student i Uppsala och ingick därefter som volontär vid fortifikationen. Men 1739 träffades han af en lamhet, som för hans öfriga lif band honom vid sängen. Han ägnade sig då åt matematiska studier och vann inom kort genom sina utgifna skrifter rykte såsom framstående vetenskapsman. Af hans matematiska arbeten äro följande de viktigaste: *Afhandling om kroppars fasthet och styrka* 1744, *Inledning til Algebra* 1745—49, *Tillämpning af arithmetiken, geometrien och plana trigonometrien uti det allmänna lefvernet* 1750, *Undervisning i räknekonsten* 1750, *Coniske sectionerne, korteligen beskrifne* 1752, *Grunderne til mechaniken* 1756, hvarjämte han efterlämnat flere mindre arbeten, åtskilliga öfversättningar, samt handskrifter i geometri, hydrostatik, fysik o. s. v. Somliga af de af P. skrifna läroböckerna voro de första i sitt slag på svenskt språk. Med en liten pension af konungen och ständerna framlefde han sitt ensliga, men gagnrika lif först i Stockholm, sedan i Östergötland och till slut på Ebbesjö i Skåne, där han afled d. 18 juli 1771. — Af Vetenskaps-akad. kallades han till ledamot 1745, hvarjämte han af konungen fick titel af major vid fortifikationen. — Gift 1758 med *Maria Ulrika Ridderborg*.

4. **Palmqvist, Magnus Daniel,** amiral. Född d. 6 jan. 1760; den föregåendes son. — Från yngre åren ämnad för sjöyrket, inskrefs han 1775 vid amiralitetskadettkåren i Karlskrona och erhöll, sedan han bevistat trenne sjöexpeditioner, hvaraf en till Medelhafvet, fullmakt som fänrik vid amiralitetet 1775. Kort därefter ingick han med kunglig tillåtelse i fransk tjänst och deltog med utmärkelse i flera sjöaffärer mot engelsmännen under det då pågående nordamerikanska frihetskriget. Återkommen till fäderneslandet i okt. 1783, såsom fransk lieutenant de vaisseau och riddare af orden Pour les mérites militaires, kommenderades han att följande året öfverföra till Sveriges nya besittning S:t Barthélémy dess första svenska guvernör baron Rajalin jämte den svenska garnisonen och tjänstgjorde efter fredsbrottet med Ryssland 1788 såsom flygeladjutant vid örlogsflottan. Kort efter slaget vid Hogland befordrades han till kapten och öfveradjutant hos storamiralen, deltog med örlogsflottan i alla företag under kriget och utnämndes 1790 till öfverste vid amiralitetet och konungens generaladjutant. 1793 beordrades P., som då var på en sjöexpedition i Medelhafvet, att med ett krigsfartyg begifva sig till Neapel för att där fängsla och hemsända G. M. Armfelt. Företaget misslyckades, och P. blef därpå själf fängslad och dömd till ett halft års suspension. Under fredsåren användes han i åtskilliga uppdrag af militärisk-administrativ art, utnämndes 1797 till kontreamiral, 1809 till vice amiral och blef 1813 befälhafvande amiral och öfverkommendant i Karlskrona. Slutligen 1818 befordrad till amiral och inspektör öfver k. maj:ts flottas sjötrupper, lämnade han dessa ämbeten 1832, sedan han beklädt dem med samma nit och skicklighet, som utmärkt alla hans handlingar under hans femtiosjuåriga

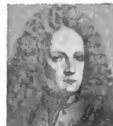

ämbetsmannabana. Led. af Krigsvetensk.-akad. — Död i Karlskrona d. 6 nov. 1834. — Gift 1800 med *Fredrika Emerentia Modée.*

Palmroot, Johannes, lärd. Född i Arboga d. 28 mars 1659. Föräldrar: rådmannen *Nils Svensson* och *Elisabet Palmgren.* — Vid Uppsala universitet, där P. 1685 promoverades till magister, hade han gjort sig så ryktbar för sin lärdom, att han tre dagar efter promotionen föreslogs till filosofie adjunkt och erhöll fullmakt på denna syssla. Fyra år senare företog han på Carl XI:s bekostnad en studieresa, som utsträcktes ända till Rom, hvarunder han besökte de förnämsta universitet på kontinenten. Sedan han hemkommit och återtagit sin akademiska lärarebefattning i Uppsala, utnämndes han 1695 till kyrkoherde i Börje prebendepastorat och befordrades året därefter till professor i österländska språk. Efter den lärde Norrmans utnämning till biskop i Göteborg förflyttades han till en teologie professur, med Vaksala pastorat till prebende och fortfor att bekläda denna lärostol till sin död, i Uppsala, d. 14 maj 1727. Teol. doktor 1715 — Af sin samtid berömmes P. icke blott för sin stora lärdom, utan ock för sin ovanliga undervisningsskicklighet, särdeles i österländska litteraturen, där »månge — medelst hans lätta method och oförlikneliga liuflighet så upmuntrades til kärlek, lust och flit, at the woro redan gode orientalister, enär the thet sielwe som minst förmodade.» — Gift 1698 med *Cecilia Thel.*

1. **Palmskiöld, Erik,** arkivforskare. Född på gården Runsö i Öfver-Selö socken i Södermanland d. 7 okt. 1608. Föräldrar: häradsskrifvaren *Laurentius Erici* och *Elin Eriksdotter.* — Under det antagna namnet *Runell,* efter födelsegården, inskrefs sonen nio år gammal i Strängnäs skola, där han kvarstannade till 1620, då faderns frånfälle och moderns fattigdom tvungo honom att afbryta studierna och förblifva hos den senare i hemmet. På detta sätt förgingo fyra år, hvarefter modern med sin son flyttade till Stockholm, då tillfälle för honom åter yppades att besöka lärdomsskolan. Med sin utomordentliga flit gjorde han så hastiga framsteg, att han redan 1627 kunde begifva sig till universitetet i Uppsala. Senare antogs han på rekommendation af d. v. sekreteraren i riksarkivet Johan Burens till kanslist i nämnda ämbetsverk och befordrades därstädes 1644 till aktuarie. Någon tid därefter erbjöds honom en assessorsplats i Åbo hofrätt, hvilken han dock afsade sig för att fortfarande få ägna sina forskningar åt skatterna i riksarkivet. Sedan han 1651 fått efterträda Bureus såsom riksarkivsekreterare, upphöjdes han 1681 i adligt stånd med namnet *Palmskiöld* och afled i Stockholm d. 4 juni 1686. — Utom sina åligganden vid riksarkivet hade P. sig anförtrodt att under alla riksdagar 1649—60 skriftligen uppsätta allmogens besvär och ingifva dem till regeringen, liksom att uppsätta allmogens svar på riksdagspropositionerna, hvarjämte han 1654—67 förestod förvaltningen af räntekammaren eller k. kanslikassan. Hos hvarje svensk häfdaforskare lefver han för öfrigt i tacksamt minne, såsom den, hvilken först begynte ordna riksarkivets akter och öfver dem upprätta skrifna register. — Gift 1: 1635 med *Elisabet Ernest,* 2: 1666 med *Magdalena Gavelius.*

2. **Palmskiöld, Elias,** arkivforskare och samlare. Född i Stockholm d. 18 juli 1667; den föregåendes son.

— Vid tolf års ålder inskrefs P. som student i Uppsala, där hans af fadern väckta håg för historiska forskningar lyckligt utvecklades genom umgänge med den ryktbare Örnhielm, i hvars hus han någon tid varit inackorderad. 1685, således året före faderns död, antogs han till kanslist i riksarkivet samt började 1689 tjänstgöra i Svea hofrätt, där han tog en noggrann kännedom om alla äldre handlingar, resolutions-, dom- och kriminalböcker, referentieböcker och registraturer och gjorde ur dem vidlyftiga utdrag. 1693 förordnad till aktuarie i riksarkivet, erhöll han 1702 fullmakt såsom sekreterare därstädes och skötte oafbrutet denna befattning till sin död i Stockholm d. 7 april 1719. — Med outtröttlig arbetsamhet ökade han de samlingar, fadern börjat, och afskref i riksarkivet samt ur andra arkivers och bibliotekers handlingar allt, hvad han kunde komma öfver, och som på något sätt bidrog att sprida ljus öfver fäderneslandets historia. Den ursprungliga afsikten med dem var att få en grundval för en beskrifning till Dahlbergs Suecia antiqua et hodierna, som likväl uteblef. Hans samlingar äro af honom själf ordnade under följande titlar: 1: Beskrifning på orter i riket med hvad sig där tilldragit, 2: Märkvärdigheter om svenska folket, 3: Kalendarium om hvad på hvarje dag i Sverige sig tilldragit, 4: Register på alla recesser och publika handlingar från äldre tider, 5: Genealogiska samlingar och 6: Förteckning på alla af svenskar utgifna skrifter. 1724 inköptes 295 band för tretusen d:r k:mt till Uppsala universitetsbibliotek, där de fortfarande förvaras, såsom en dyrbar skatt för alla forskare, under namn af *Palmskiöldska samlingen.* — Gift 1700 med *Katarina Margareta Blixencron.*

1. **Palmstedt, Erik,** arkitekt. Född i Stockholm d. 16 dec. 1741. Son af hofmusikus *Johan Palmstedt* och *Maria Segerlund.* — P. ägnade sig tidigt åt byggnadskonsten och gjorde sin skola under den på sin tid såsom byggnadskonstnär mycket betydande öfverintendenten Carl Fredrik Adelcrantz. 1767 erhöll han arkitektbefattningen vid Stockholms börsbyggnad, där han var sysselsatt till 1776. Han blef 1773 vice stadsarkitekt i hufvudstaden. Sedan han 1778—80 gjort en resa till Danmark, Tyskland och Frankrike, uppdrogos åt honom flere stora byggnadsverk, bland hvilka särskildt förtjäna framhållas: den förra Riddarholmsbron, omgestaltningen af Torstenssonska huset till Arffurstens palats, ett motstycke till det vid Gustaf Adolfs torg belägna och af Adelcrantz ombyggda och utvidgade Operahuset, Tullpackhuset, om- och

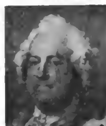
tillbyggnaden af Hildebrandska huset till Bondeska palatset vid Rosenbad m. fl. 1777 blef han agré och 1791 led. af Målare- och bildhuggareakademien samt 1802 »rektor för öfningarne i arkitektur» därstädes. — Sina iakttagelser från sin stora studieresa har han skildrat i sin åtta band dryga dagbok med ritningar och i handskriften *Om de antique monumenterne i Rom* m. m. Hans arbeten efter resan gå i den antikiserande riktning, som efter 1700-talets midt uppstod i Frankrike och Italien. Ett präktigt dekorationsarbete, som P. utförde, är inredningen af teatern å Gripsholms slott. Han var jämväl en skicklig utöfvare af tonkonsten samt i tjugusju år anställd som organist vid Riddarholmskyrkan. Led. af Musikaliska akad. — Död i Stockholm den 12 juni 1803. — Gift 1784 med *Hedvig Gustafva Rohsahmsson*, flerstädes prisad i Bellmans sånger.

2. **Palmstedt, Carl,** tekniker. Född i Stockholm d. 9 juni 1785; den föregåendes son. — 1803 återvände P. efter en tvåårig vistelse vid universitetet i Greifswald till Sverige, där han tillbragte de närmaste åren, dels såsom handlande i Stockholm, dels såsom landtbrukare i Södermanland. Hans håg hade likväl länge varit riktad åt fysiska och kemiska studier, hvarför han, efter förberedande undervisning af prof. Sefström i dessa ämnen, 1816 sökte och vann inträde vid Berzelii laboratorium. I den store vetenskapsmannen fann P. icke blott den lifvande, snillrike läraren utan en vän, hvars tillgifvenhet först upphörde med döden. Vid Berzelii resor i och utom Sverige var P. oftast hans följeslagare och biträde, hvarjämte den senare genom öfversättningar af mästarens arbeten till tyskan i sin mån bidrog att sprida hans rykte och ära utom landet. Efter att i några år ha varit delägare i och disponent öfver en vid Gripsholm inrättad kemisk-teknisk fabrik, mottog P. 1828 föreståndareplatsen för Chalmersska institutet i Göteborg och lade, genom organisationen af denna slöjdskola, grunden både till dess fortfarande bestånd och sin egen medborgerliga ära. 1830 erhöll han professors titel och undervisade själf i kemi och fysik samt i kemisk och mekanisk teknologi. 1852 lämnade han sina befattningar vid Chalmersska skolan, sedan denna genom hans nitiska åtgärder vunnit en betydlig tillväxt både i lärarekrafter och lärjungarnas antal. Som sundhetsnämndens ordf. var P. mycket verksam under kolerafarsoten 1834. Fyra år senare tog han initiativ till bildande af Göteborgs slöjdförening. Åter bosatt i Stockholm, biträdde han på kommerskollegii anhållan detta ämbetsverk med vetenskapliga upplysningar och utlåtanden i en del ärenden, såsom patentansökningar o. d., var 1855 en bland jurymännen vid industriutställningen i Paris och 1862 ledamot af svenska centralkommittén och sedan juryman i London. Ledd af sitt alltid varma intresse för den tekniska undervisningens förbättrande, höll han som oftast föredrag inom den nybildade slöjdföreningen och föreläste tre år akustik för Musikaliska akademiens elever. Såsom en antydan i öfrigt om P:s outtröttliga arbetsamhet och förmåga att räcka till, anföra vi ur den lefnadsteckning, som legat till grund för denna skildring, att han från sina tjugufyra utländska resor hemfört trettio volymer med anteckningar, att han författat 490 särskilda afhandlingar och artiklar, af hvilka omkring 300 blifvit tryckta, att han äfven sysslat med poetiska försök och författat teaterpjeser samt fört en ovanligt vidsträckt brefväxling på flere främmande språk. Ledamot af Vetenskaps-akademien 1837, af Musik. akad., af Landtbruksakad., af Vet.- och Vitt.-samh. P. afled i Stockholm den 6 april 1870. — Gift 1807 med *Eleonora Katarina Alner*.

Palmstierna. Ättens förste kände stamfader torde vara en *Peder Kule* eller *Kula*, hvilkens söner, Måns och Peder, lefde i början af 1500-talet. Peders sonsöner kallade sig *Schillerus* efter gården Skillra i Stigtomta socken af Strängnäs stift. Den äldre af dessa blef farfader till lagmannen *Magnus Schiller*, som 1692 adlades under namnet *Palmstierna*. Hans son *Nils P.* (se P. 1) blef 1747 friherre.

1. **Palmstierna, Nils,** militär, politiker. Född i Stockholm d. 1 nov. 1696. Föräldrar: förenämnde lagman *Magnus Schiller*, adlad *Palmstierna* och *Brita Margareta von Preutz*. — P. studerade först vid universitetet i Lund, där han inskrefs som student 1709 och aflade disputationsprof 1711, samt sedan i Uppsala, där han disputerade 1715. Utrustad med en för en militär den tiden ovanligt grundlig bildning, ingick han 1716 i krigstjänst, såsom volontär vid Skånska ständdragonerna, blef 1717 kornett vid Västgöta rytteri och 1718 löjtnant vid Östgöta kavalleriregemente. I denna grad bevistade han fälttåget mot Norge s. å., blef ryttmästare 1723 samt inträdde i Frankrikes härar. 1733—35 tjänade han under Moritz af Sachsen och förvärfvade sig öfverstegrad vid Languedocs dragoner. 1735 sändes han som svensk kurir till Paris, för att öfverbringa ratifikationen af förbundet med Frankrike, men hans verkliga eller låtsade opasslighet vållade ett uppskof, som sedan gaf franska regeringen anledning att ej bekräfta ratifikationen. Vid riksdagen 1738 visade sig P. som en ifrig partigängare å Hattpartiets sida, var den förtrogne partibäraren mellan landtmarskalken Tessin och franske ambassadören och uppträdde på riddarhuset med den våldsammaste hetta. Han belönades 1739 med ministerposten i Köpenhamn, men hemkom med permission till riksdagen 1740—41, då han var medlem af sekreta utskottet och dess mindre deputation, »sekretissimum» samt det utskott, som på förhand uppsatte de i all sin sangvinism sorglustiga fredsvillkoren, efter att förut tagit den verksammaste del i krigsbesluten och med otyglad lidelse hängifvit sig åt partiförföljelserna. Han blef ock redan nu föreslagen till riksråd men förbigicks af konungen och återvände till sin post i Köpenhamn, där han stannade till 1744. »P. uttryckte sig med lätthet i tal och skrift samt var öppen och oförfärad i framläg-

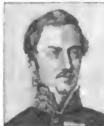

gande af sina meningar, arbetsam och ihärdig, när det gällde att vinna ett mål, men skyggade ej tillbaka för några ytterligheter och ville ej unna politiska motståndare lagens skydd.» (C. G. Malmström.) Detta hans skaplynne framträdde tydligast under riksdagen 1746—47, då P., som var medlem af sekreta utskottet och under dess fortgång blef riksråd, under förföljelserna mot Springer och Sam. Åkerhielm städse yrkade på de mest hänsynslösa åtgärder. Under det följande decenniet satte han kanske i högre grad än de flesta sin prägel å Hattpartiets styrelse och var en af dem, hvilka mest energiskt 1757 framdrefvo krigsförklaringen mot Preussen. Då emellertid angifvelser om upprorstendenser ingått från Dalarne, tillsattes en extra förräderikommission under ordförandeskap af P., som på ett för hans minne mindre hedrande sätt uppmuntrade hemliga angifvelser, använde tortyr m. m., utan att något egentligt framkom, som rättfärdigade ett sådant förfarande. Oviljan såväl häröfver som öfver det gagnlösa kriget och därmed i släptåg följande finansiell oreda blef vid den följande riksdagen 1760—62 nog stark, för att Hattarne, i hopp om att därigenom kunna hålla sig kvar vid makten, till motståndarne som syndabockar utlämnade de mest hatade, bl. a. Palmstierna, hvilken 1761 förklarades som riksråd förverkat ständernas förtroende. Visserligen togo sakerna sedermera under riksdagens pröfning en annan vändning och P. inbjöds återtaga sin plats i rådet, hvilket dock af honom afböjdes. Samtidigt nedlade han det kansleriat öfver Lunds akademi, han sedan 1752 med berömmelse utöfvat. P., som 1747 erhållit friherrlig värdighet, afled å Sörby i Norrbyås socken i Nerike d. 10 febr. 1766. — Gift 1752 med grefvinnan ***Anna Kristina Lagerberg***, dotter af riksrådet Sven Lagerberg (se II: 3).

2. **Palmstierna, Nils Fredrik,** diplomat, politiker. Född d. 1 dec. 1788; den föregåendes sonson. Föräldrar: öfversten, frih. *Måns Palmstierna* och friherrinnan *Beata von Essen*, dotter af frih. F. U. von Essen (se I: 313). — Återkommen från Tyskland, där han under enskild lärare besökt universiteten i Greifswald och Göttingen, inskrefs P. 1805 som student vid Uppsala universitet och aflade därstädes följande året kansliexamen. Redan förut, 1804, utnämnd till fänrik vid Bohusläns regemente, avancerade han inom nämnda kår till löjtnant 1808 och kapten 1812. Härmed slutade hans egentliga militära bana, ehuru han fortfarande kvarstod i armén, där han slutligen 1843 uppnann graden af generallöjtnant. Med det nya statsskicket 1809 hade en ny bana öppnat sig för P., då han s. å. inträdde såsom andre sekreterare i konungens kabinett för utrikes brefväxlingen. Redan året därefter afgick han såsom legationssekreterare vid svenska beskickningen till Berlin, hvarifrån han 1816 förflyttades i samma egenskap till österrikiska kejsarhofvet. Här förordnades han, såsom det säges på furst Metternichs särskilda anhållan, till svensk minister 1818 och förestod samma post till 1820, då han transporterades såsom svenskt sändebud till hofvet i Petersburg. Hans för Sverige hedrande och gagnliga verksamhet på denna plats fortfor ett fjärdedels århundrade, under hvilken tid han inom hofvet befordrades till öfverstekammarjunkare. 1845 blef han emellertid rappellerad, hvartill anledningen närmast var att söka i den ytterligt konservativa riktning, hvari P. uppträdt under 1844—45 års riksdag och hvilken vid flere tillfällen stod i bestämd opposition mot de politiska vindar, som från och med Oscar I:s regering börjat blåsa å högsta ort. Han afgick då äfven från sina öfriga befattningar och bosatte sig i Hamburg, där han afled d. 11 juni 1863. — Gift med *Kristina Håkansson*.

3. **Palmstierna, Carl Otto,** militär, politiker. Född på Årebergs bruk i Västergötland d. 27 nov. 1790; den föregåendes broder. — Från barnaåren bestämd för den militära banan, genomgick P. Karlberg, utnämndes 1807 till kornett vid Västgöta dragonregemente; och bevistade fälttågen i Pommern s. å. samt 1808—09 vid norska gränsen. Sistnämnda år befordrad till löjtnant, transporterades han 1812 till Skånska husarregementet, utnämndes 1813 till ryttmästare i armén och blef s. å. kapten vid Värmlands fältjägareregemente. Han bevistade därefter 1813—14 fälttågen i Tyskland, Nederländerna och Norge och tjänstgjorde, efter Norges förening med Sverige, ett par år såsom adjutant hos riksståthållaren i Kristiania. Efter att 1816 ha blifvit anställd vid generalstaben, avancerade han inom densamma till öfverste 1828 och utnämndes 1835 till öfverste och chef för Västmanlands regemente. Året därefter erhöll han konungens fullmakt såsom generaladjutant, sedan han några dagar förut blifvit utnämnd till landshöfding i Östergötland. — Allt ifrån riksdagen 1823, då han gjorde sitt inträde på den parlamentariska banan, var P. en af riddarhusets stödjepelare i aristokratisk-konservativ riktning och högt uppburen af majoriteten inom sitt stånd. Af detsamma insattes hann nder följande riksdagen 1828—30 till ledamot af statsutskottet och var vid riksdagen 1834—35 samma utskotts ordförande, hvarjämte adeln valde honom till ledamot af 1832 och 1837 års statsrevisioner, bägge gångerna som ordförande. Vid den minnesvärda riksdagen 1840—41 var P. landtmarskalk och kom därvid ofta i häftiga sammanstötningar med oppositionen. Han var äfven ifrågasatt att inträda i statsrådet, hvilket dock strandade på konungens motstånd mot vissa från P:s sida gjorda förbehåll. Vid riksdagens slut blef han serafimerriddare. Vid 1844—45 års riksdag blef han åter ordförande i statsutskottet och fortfor att utöfva ett stort inflytande inom riddarhusets konservativa fraktion, tills han 1851 kallades till statsråd och chef för finansdepartementet, i hvilken egenskap han fungerade till 1856. P:s statsrådstid utmärktes af bl. a. införandet af medelporto, elektriska telegrafer och järnvägar, ny banklagstiftning, 1855 års brännvinslag och förordning om skatteförenkling.

Det friare tullsystem, som vid denna tid kom till stånd, hade däremot i P. en bestämd motståndare. Efter sitt afskedstagande drog han sig tillbaka från det offentliga lifvet och ägnade sina krafter åt ett vidtomfattande landtbruk. P., som 1829 blef led. af Krigsvetensk.-akad., afled i Stockholm d. 19 nov. 1878. — Gift 1819 med friherrinnan *Lovisa Eleonora Rudbeck*. — Efter hans död utgåfvos 1880 ***Berättelser ur friherre Carl Otto Palmstiernas lefnad*** af sonen öfverceremonimästaren *Carl Fredrik Herman* (f. 1823, d. 1896), hvilken bland annat gjorde sig känd som en stark sparsamhetsvän i Stockholms stadsfullmäktige.

4. **Palmstierna, Nils Axel Hjalmar,** militär, riksdagsman, statsråd. Född i Stockholm d. 31 mars 1836; den föregåendes son. — Ägnande sig åt det militära yrket, utnämndes P. 1854 till underlöjtnant vid Vendes artilleriregemente, där han 1861 befordrades till löjtnant och 1869 till kapten. Major i armén 1873, anställdes han i samma grad vid Göta artilleriregemente 1876, blef öfverstlöjtnant i armén 1879 och öfverste 1882. Följande år förordnades P. till generalintendent och chef för arméförvaltningens intendentsdepartement och blef 1887 generalmajor i armén. Efter det »nya systemets» seger genom omkastande af Stockholmsvalets resultat, utnämndes P., hvilken som protektionist då erhållit plats å Stockholmsbänken i Andra kammaren, d. 6 febr. 1888 till statsråd och chef för landtförsvarsdepartementet. Sedan P. förgäfves sökt erhålla riksdagens bifall till en ökning af 90 dagars öfning för de värnpliktiga i samband med grundskatternas afskrifning, begärde och erhöll han sitt afsked från denna post d. 22 juni 1892, då han utnämndes till landshöfding i Jönköpings län. — P., som vid sista ståndsriksdagen reserverade sig mot representationsförändringen, har sedan 1900 varit sitt läns representant i Första kammaren, som 1901 insatte honom i försvarsutskottet och 1903—05 i statsutskottet. Vid 1900 års riksdag kom P. att i viss mening spela en politisk roll. Vid debatten om den kommunala rösträttens begränsning föreslog han en sådan till $\frac{1}{5}$ af kommunens hela röstetal och ett röstmaximum af 5,000. Lagutskottet upptog sedermera sammanjämkningsvis detta förslag med ändring af siffran $\frac{1}{5}$ till $\frac{1}{10}$. Med två rösters majoritet bifölls detta äfven af Första kammaren, och så erhöll denna fråga, som öfver ett tredjedels sekel stått på dagordningen, en åtminstone temporär lösning. P., som varit ledamot af åtskilliga militära kommittéer, blef 1871 led. af Krigsvetensk.-akad. — Gift 1868 med *Sofie Charlotta Vilhelmina Blomstedt*.

Palmstruch. Ätten härstammar från en gammal brabantsk adlig ätt, vid namn *Wittmacher* eller *Wittmaker*. En ättling af densamma, *Reinhold Wittmacher von Ermond* nedsatte sig i början af 1600-talet såsom handlande i Riga. En af hans söner var

1. **Palmstruch, Johan (Hans),** financier. Född i Riga d. 13 juni 1611; modern hette *Anna Bjelska*. — 1651 hade Johan och hans bröder för tjänster, dem fadern gjort kronan i Gustaf Adolfs tid, fått svenskt adelskap med namnet ***Palmstruch***, hvarjämte Johan 1654 utnämndes till kommissarie i generalkommersekollegium. För att underlätta penningerörelsen, hade både Johan och Gustaf II Adolf uppmuntrat borgarståndet att inrätta låne- och växelbanker, hvilket då ej ledde till någon verkställighet. P. upptog förslaget och erhöll, förnämligast genom M. G. de la Gardie, 1656 privilegium på 30 år att upprätta dylika banker, först i Stockholm och sedermera i rikets andra städer. En sådan öppnades i Stockholm i juli 1657 och synes i början ha motsvarat sitt ändamål, ty ännu 1660 ansågo ständerna honom vara nyttig och väl ordnad. Banken stod under kronans uppsikt, i det att rikskammarrådet frih. G. Bonde 1659 förordnades till dess öfverinspektor. Emellertid tillstötte snart omständigheter, som gjorde dess ställning vacklande. Dels för det stegrade priset på kopparn, dels för att erhålla så stor vinst som möjligt, började banken efter 1661 utgifva kreditsedlar, det första pappersmynt i Sverige. Härvid begicks den stora oförsiktigheten att utsläppa sedlar till mer än dubbla beloppet af inneliggande valuta. När sedlarnas värde därför hastigt föll, måste banken i sept. 1668 inställa sina betalningar. Den allmänna oviljan vände sig mot P., som dömdes att mista adelskap, gå i landsflykt och ersätta bristen, eller i annat fall mista lifvet. Man känner ej, huruvida någon återbetalning ägde rum. Men emellertid blef P. 1670 benådad och afled i Stockholm d. 8. mars 1671. — Gift med *Margareta von der Busch*.

2. **Palmstruch, Johan Vilhelm,** militär, naturforskare, tecknare, gravör. Född i Stockholm d. 3 mars 1770; den föregåendes brorsons sonson. Föräldrar: majoren *Urban Reinhold Palmstruch* och *Ulrika Sparfvenfelt*. — Af föräldrarna bestämd till militärståndet, utnämndes P., elfva år gammal, till fänrik vid Upplands regemente, hvilket han af egen böjelse utbytte mot arméns flotta, dit han transporterades såsom fänrik 1786. Med denna bevistade han 1789 och 1790 de båda sjöslagen vid Svensksund och visade vid bägge tillfällena så stor tapperhet, att han det förstnämnda året befordrades till löjtnant. Sedan han 1791 varit öfverste Rosenstein följaktig på hans beskickning till Marocko, utnämndes han 1793 till kapten och transporterades 1796 på egen begäran till ryttmästare vid adelsfanan. 1797—98 var P. lärare vid Fribyggareordens lyceum och ägnade sig sedan ett par år åt landtbruk. Från yngre åren en flitig idkare af naturvetenskaperna och i allmänhet utrustad med ett större mått af bildning, än hvad som vid den tiden var vanligt bland militärer, begynte han med biträde af några vänner 1802 utgifvandet af ***Svensk Botanik***, ett sekularverk, till hvilket han själf gjort teckningarna och af hvilket vid hans död sex delar med fyrahundratrettiotvå färglagda

planscher voro utkomna. Gravyren utfördes i början af major C. V. Venus, därpå dels af P. och dels af J. G. Ruckman. Texten skrefs af C. Quensel och efter dennes död af O. Swartz. Uppmuntrad af det bifall, hvarmed detta arbete mottogs, öfvertog han 1806 utgifvandet af ett närbeslaktadt arbete *Svensk Zoologi*, hvartill han med biträde af C. V. Venus etsade planscherna, och som efter P:s död fortsattes af kammarrättsrådet Billberg, som äfven öfvertog »botaniken». Denne sålde sedermera utgifningsrätten till svenska staten som genom Vetenskapsakademien fortsatte arbetet till 11:e bandets 9:e häfte, 1838. — Ännu i sina kraftfullaste år afled han efter en kort sjukdom i Vänersborg d. 30 aug. 1811. — Gift 1: 1796 med *Anna Eleonora Ascher*. 2: 1801 med *Margareta Katarina Sundberg*.

Pantzarhielm, Hans Fabian Axel Erik, militär, riksdagsman. Född i Ystad d. 13 okt. 1844. Föräldrar: öfverstelöjtnanten *Sigge Wilhelm Pantzarhielm* och *Elisabet Katarina Hedqvist*. — Underlöjtnant vid Vendes artilleriregemente 1864, befordrades P. därstädes till löjtnant 1871 och kapten 1879 samt tog 1896 afsked ur krigstjänsten. Han hade vid denna tid fäst uppmärksamhet vid sin person genom under signaturen Z. utgifna broschyrer, i hvilka åtskilliga militära missförhållanden skarpt kritiserats. Sedan hans författareanonymitet blifvit röjd, utmanades P. till offentlig diskussion af tre högre militärer. Denna ägde rum i Stockholm i jan. 1897 och, trots stridens ojämna beskaffenhet, bestod P., tack vare lugn och sinnesnärvaro, densamma på ett efter förhållandena för sig rätt tillfredsställande sätt. Han hade då, som det frisinnade folkpartiets kandidat, 1896 valts till representant för Landskrona i Andra kammaren, där han haft plats alla efterföljande riksdagar. Vid Liberala samlingspartiets bildande 1900 valdes P. till »förstärkningsman» i dess förtroenderåd, hvilken funktion han sedermera beklädde till och med 1904 års riksdag. I riksdagen har P. vunnit ett ganska villigt öra för sina framställningar, präglade af själfständig individualitet och vaken iakttagelse. Han har 1900—02 varit statsrevisor och tillhörde 1901 försvarsutskottet, då han motsatte sig det då framlagda härordningsförslaget, samt 1903 bevillningsutskottet. Dessutom har han varit ledamot af egna hemskommittén 1899—1901 och kasärnbyggnadsnämnden 1902. P. var en af de få af det liberala partiet, som 1904 röstade för proportionella val till enbart Andra kammaren. — 1903 förordnades han till öfverkontrollör vid brännvins- och maltdryckstillverkningen i riket. — Gift 1874 med *Margareta Cecilia Kinch*.

1. **Papke, Christian,** biskop. Född i Greifswald d. 22 dec. 1634 och son af svärdfejaren därstädes *Herman Papke* och *Maria Koten*. — Efter undervisning i skolorna i Greifswald och Anklam, upptogs P. på gymnasium i Stettin och afgick därifrån till universitetet i Rostock. Sedan han 1662 blifvit promoverad i Greifswald, begaf han sig 1669 till Lund, där han så framgångsrikt uppträdde som enskild akademisk lärare, att han 1670 befordrades till ord. teologie adjunkt. Han ådrog sig emellertid afund af teol. fakultetens medelmåttor, så att han 1672 sökte och erhöll professuren i teoretisk filosofi, med hvilken befattning han ifrån slutet af år 1674 förenade en e. o. professur i teologiska fakulteten. När Lunds universitet med anledning af kriget 1676 upplöstes, tog han sin tillflykt till Malmö, där han fortsatte sin lärareverksamhet, till dess han, vid universitetets återupprättande 1681, utnämndes till förste professor i teologi och 1682 till tysk pastor vid Lunds domkyrka, med hvilken befattning domprostvärdigheten var förenad. Från denna plats kallades han sedermera 1688 till prokansler och biskop i Lund och innehade detta ämbete till sin död d. 9 mars 1694 i Ahus. Såsom filosof var P. en bland de första som antog och framställde Cartesii läror, hvaremot efter hans anställning såsom förste lärare inom teologiska fakulteten hans akademiska skrifter endast sysselsätta sig med teologiska ämnen. — Gift 1675 med *Cecilia Torslow*.

2. **Papke, Carl,** biskop. Född i Lund d. 1 okt. 1681; den föregåendes son. — Faderlös vid tretton års ålder, åtnjöt P. i moderns hus enskild undervisning, till dess han 1703 blef student och från den tiden i synnerhet begagnade And. Rydelii föreläsningar. Sedan han vunnit magistergraden i Lund 1706, gjorde han 1708—10 en studieresa i Tyskland, hvarunder han trenne gånger disputerade i Greifswald, och besökte åtskilliga andra af det tyska rikets högskolor. Återkommen till Lund det sistnämnda året, begynte han, under stort ekonomiskt betryck och utan all ersättning af det allmänna, en enskild undervisningsverksamhet till 1716, då han under Carl XII:s vistelse i Lund undfick dennes fullmakt på professuren i romersk vältalighet därstädes. Vid hans sedermera skeende befordringar inträffade det egna förhållande, att P., som var en af Rydelii utmärktaste lärjungar och för öfrigt denne lik i ädelhet och oegennytta, efterträdde sin lärare i fem särskilda ämbeten, nämligen: 1730 såsom professor i logik och metafysik, 1731 såsom tredje, 1733 såsom andre och 1735 såsom förste teologie professor och domprost samt slutligen 1738 såsom prokansler och biskop i Lunds stift. Det sistnämnda ämbetet innehade han endast till d. 1 febr. 1740, då han efter en kort sjukdom afled. — Själf i ungdomen förtrogen med fattigdomen, understödde han hoppgifvande fattiga ynglingar både vid universitetet och skolorna. Denna hjälpsamhet gick till och med så långt, att hans vänner bland stiftets prästerskap vid hans frånfälle ansågo sig böra sammanskjuta medel till en honom värdig begrafning. — Gift 1714 med *Kristina Repplerus*.

1. **Pasch, Lorentz d. ä.,** porträttmålare. Född i Stockholm i mars 1703. Föräldrar: den till

Stockholm inflyttade lybske ämbetsmålareåldermannen *Danckwardt Pasch* och *Judith Larsdotter.* — Sedan P. en tid varit lärjunge af David v. Krafft, begaf han sig för ytterligare studier till London 1721. I denna stad, som just då begynt blifva en vallfartsort för Sveriges konstnärer, åtnjöt han under en sjuårig vistelse sin landsman den utmärkte Dahls undervisning och tillägnade sig, så långt han förmådde, dennes manér, utan att likväl kunna höja sig till honom i konstnärlig anda. Hemkommen till fäderneslandet delade han tiden mellan sitt yrke som porträttör och sina barns undervisning. Men lyckligare medtäflare fördunklade honom snart, och med bristande uppmuntran gick äfven hans konst småningom under. Hans sista sorgliga dagar omhuldades af hans dotter Ulrika Fredrika. Med hennes och sin sons stigande konstnärsrykte till tröst, slutade den gamle sina dagar i Stockholm d. 27 april 1766. — Gift 1730 med *Anna Helena Beckman.*

2. **Pasch, Johan,** dekorationsmålare. Född i Stockholm d. 12 mars 1706; den föreg. broder. — Från början undervisad af fadern och ytterligare utbildad i Kraffts skola samt gesäll i målareämbetet 1724, begaf sig P. 1732 utrikes för att i Holland och Paris fullkomna sina studier. Vid sin hemkomst 1735 anställdes han vid dekorationsarbetena å Stockholms slott och var, sedan de införskrifna utländska konstnärerna voro döda eller afskedade, den, som lade den sista handen vid slottets dekorering. Efter inrättandet af Målare- och Bildhuggareakademien förordnades P. till lärare därstädes, besökte ånyo Paris 1740, erhöll s. å. skilsmässa från målareämbetet, där han blifvit mästare 1734, och 1748 k. hofmålare samt gjorde 1755 en resa till Italien, där han stannade ett halft år i Rom och äfven besökte Neapel. Återkommen till Sverige undfick han titel af hofintendent 1758 och afled i Stockholm d. 16 jan. 1769. — Såsom hans förnämsta eller åtminstone mest kända arbete anföres plafonden i slottskapellet i Stockholm, som begyntes af Taraval och fullbordades af P. Han har för öfrigt efterlämnat dekorations- och ornamentsmålningar på Drottningholm, på åtskilliga herresäten i landsorten och äfven i några enskilda hus i Stockholm. Han ägde och förskönade Lögeboda, det sedan för sitt täcka läge bekanta Bellevue vid Roslagstull. — Gift 1737 med *Anna Katarina Fristedt.*

3. **Pasch, Lorentz d. y.,** porträttmålare. Född i Stockholm d. 6 juni 1733; son till P. 1. — Till förste lärmästare hade P. sin far. Men denne, som själf pröfvat, huru osäkert konstnärsbanan skänker bröd, önskade, att sonen skulle blifva präst och skickade honom tio år gammal till Uppsala. Då den medfödda böjelsen för konsten likväl snart dref gossen till hemmet, kunde saken icke hjälpas, och fadern måste gifva efter. Sedan han meddelat sonen all den undervisning, han kunde lämna, ansågs nödvändigt för den unge Lorentz att göra en studieresa. I sitt betryck vände sig far och son till Johan Pasch, som var barnlös och välmående och begärde af honom hjälp till resan. De fingo till svar, att unge Lorentz kunde draga sig fram, som de gamla fått göra, och det enda, Johan ville bestå, vore ett rekommendationsbref till Pilo i Köpenhamn. Med detta begaf sig P. i väg och mottogs af Pilo med dennes vanliga välvilja. Under tre års vistelse i hans hus gjorde han så hastiga framsteg, att svenske ministern föreslog honom till erhållande af statsunderstöd, som beviljades, med villkor att P. skulle åtfölja farbrodern och hofintendenten Rehn på deras resa till Italien. Men farbrodern försummade att afhämta honom i Köpenhamn. Med egna små besparingar begaf han sig därför 1758 till Paris, i akt och mening att blifva historiemålare, i hvilket afseende han valde Eustache Le Sueur till föresyn och tog undervisning af Pierre, Des Hayes och Boucher. Äfven hans landsman Roslin, då bosatt i Paris, lämnade honom råd och vägledning. I besittning af ett aktadt konstnärsnamn, presenterades han vid sin hemkomst 1766 af Rehn på hofvet och fick strax porträttera Adolf Fredrik och Lovisa Ulrika, hvarpå följde en mängd beställningar. På öfverintendentens begäran åtog han sig 1768 undervisningen i teckning vid Måleareakademien, erhöll 1773 professors fullmakt och blef efter Pilos död 1793 akademiens direktör. Död i Stockholm d. 29 apr. 1805. — »I sitt målningssätt påminner P. mycket om de franska förebilderna. Dräkterna äro dekorativt utförda, karnationen understundom, men icke alltid, oklar. Redan samtiden anmärkte, och med skäl, att han »lyckades bättre i porträtt af gamla personer än af unga, eller att återgifva den kvinnliga skönheten.» — Jämte P. v. Krafft, den gustavianska tidens mest anlitade porträttör, har han efterlämnat en stor mängd arbeten, bland hvilka vi särskildt erinra om hans serie af de äldre landtmarskalkarna på Riddarhuset. — Ogift.

4. **Pasch, Ulrika, Fredrika,** porträttmålarinna. Född i Stockholm d. 10 juli 1735; den föregåendes syster. — Från sina barnaår visade fröken P. de mest afgjorda anlag för ritning och målning, hvari hon, liksom brodern, undervisades af sin far. I den senare konsten kom hon ock snart nog så långt, att hon genom att måla små konungaföljder och dussinporträtt kunde afhålla den svåraste nöden från det torftiga fadershemmet. Efter broderns hemkomst till Sverige utvecklade hon under hans ledning sin konstnärlighet så, att många af hennes senare porträtt i finhet och ädelhet täfla med hans egna. Hennes talang beredde henne 1773 kallelsebref till ledamotskap i Målare- och bildhuggareakademien. Hon afled några år före brodern, i Stockholm, d. 2 april 1796. — Ogift.

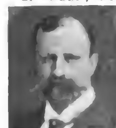
Pasch, Gustaf Erik, kemisk tekniker. Född d. 3 sept. 1788 i Norrköping och son af en timmerman *Berggren* därstädes. — Under namnet *Pasch*, som han upptagit efter sin fosterfar, en brorson till Lorentz P. d. ä., inskrefs han 1806 som student i Uppsala, men var redan trettiotre år gammal, när han erhöll magistergraden 1821. Han antogs s. å. till farmacie adjunkt vid Karolinska institutet och förordnades 1823 till Thamisk föreläsare vid Vetenskapsakademien, med professors titel. Vid hemkomsten 1827 från en utländsk vetenskaplig resa, invaldes han till ledamot af nämnda akademi, i hvars handlingar han 1824—49 redigerade årsberättelserna om teknologiens framsteg. Han var äfven från 1827 till sin död sekreterare i Patriotiska sällskapet och föredragande i den tekniska afdelningen af Landtbruksafdelningen, hvaraf han blef ledamot likaledes 1827. P. afgick 1829 från sin läraresyssla vid Karolinska institutet och pensionerades 1851 från lektoratet vid Vetenskapsakademien. 1846—61 utgaf P. som ledamot af Svenska silkesodlingssällskapets dess årsberättelser. P. afled i Stockholm d. 6 sept. 1862. — Gift 1827 med *Augusta Fredrika Vilhelmina Berg*.

Patkul, Johan Reinhold, statsbrottsling. Född i Stockholm 1660 och son af majoren *Fredrik Vilhelm Patkul* och *Gertrud Holstfer*. — P. utmärkte sig redan såsom ung för sin vackra gestalt och öfverlägsna bildning, men äfven för sitt oböjliga lynne och despotiska sinnelag. Som representant för den del af livländska adeln, som icke ville finna sig i den där med stor stränghet bedrifna reduktionen, sändes bl. a. P., som då var kapten, till Stockholm. Sändebuden gjorde då gällande, att Livland ej vore statsrättsligt underkastadt Sverige och dess ständer, utan endast Sveriges konung personligen. Dylikt anstötligt tal lyckades, trots åtskilliga personliga företräden hos Carl XI, ej vinna gehör och i dec. 1691 återvände P. till Livland. På provinsens landtdag i Wenden 1692 uppsattes genom P:s försorg en till konungen ställd klagoskrift, som i ett lidelsefullt språk skildrade landets utarmade belägenhet och, undertecknad af landtmarskalken och samtliga landtråden, afsändes till konungen. Denne, ytterst uppbragt öfver skriftens hotande skrifsätt, ålade de klagande att styrka sina anklagelser och att stå till rätta för sina ord i Stockholm. P., tillika på grund af en tvist med sin regementschef stämd inför krigsrätt för myteri, hade flytt till Kurland, men begaf sig 1694 mot lejd till Stockholm och instämdes inför en kommission under Bengt Oxenstiernas presidium. Anklagad för ingenting mindre än högförräderi, sökte P. i vidlyftiga skrifvelser försvara sig, men rättegången drog ut på tiden och, fruktande det värsta, fann han för bäst att i okt. 1694 lämna hufvudstaden, förklädd till jägare. Hans farhåga visade sig ock grundad, ty i dec. 1694 dömdes han att mista lif, ära och gods, hvarjämte hans skrifter skulle af bödeln brännas. Öfver Preussen och Polen begaf han sig till Schweiz, där han lefde en tid under diktadt namn, sysselsatt med studier och öfversättning af Pufendorfs skrifter. Efter Carl XII:s uppstigande på tronen sökte han hos honom benådning, men då sådan förvägrades, ingick han 1698 i sachsisk tjänst och utnämndes till geheimeråd. Lågande af hämndlystnad underblåste han August II:s plan att i förening med Danmark och Ryssland bekriga Sverige samt återförena Livland med Polen. För att lättare fullfölja sina planer, öfvergick han efter krigets utbrott 1701 i rysk tjänst och följde 1704 såsom tsarens sändebud konung August till Dresden. Redan förut hade han genom sitt öfvermodiga uppförande stött sig både med August och tsaren, och efter en sammankomst mellan de bägge monarkerna blef han, såsom skäligen misstänkt för förräderi, inspärrad först på Sonnenstein och sedan på Königstein. Vid freden i Altranstädt ingick bland Carl XII:s fordringar äfven den att P. skulle utlämnas. Sachsiska sändebuden gjorde först några invändningar, men ingingo snart på förslaget. En rättegång anställdes mot P., därvid, utom andra anklagelser, lades honom till last att hafva sökt locka Livland till uppror och Sveriges grannar till krig, hädat konungens majestät och fört afvog sköld mot fäderneslandet. Domen blef, att han skulle mista ära och gods, rådbråkas samt därefter halshuggas och steglas. Vid klostret Kazmierz nära Posen gick domen i verkställighet, och den olycklige blef under de gräsligaste marter aflifvad d. 10 okt. 1707.

Patkull, Georg Reinhold, krigare. Född omkring 1660 och son af öfverstlöjtnanten *Henrik Johansson Patkull* och *Vendela Rosenberg*. — P. började sin krigarbana 1677 såsom fänrik vid Lifgardet, inom hvilket regemente han befordrades till löjtnant 1682. Fem år därefter ingick han i österrikisk tjänst och bevistade kejserliga härens fälttåg mot ungrarna under prins Eugène samt Belgrads belägring samt blef efter återkomsten till Sverige öfverstlöjtnant vid Västgöta-Dals regemente 1697. Tillsammans med major Hans Henr. von Tiesenhausen, med hvilken han gjorde ett ströftåg inåt Livland, slog han vid Hakull 1700 en öfverlägsen rysk styrka men blef på återmarschen tillfångatagen af ryssarna och kvarhållen till efter slaget vid Narva. 1703 upprättade han fyr- och femmännings-regementet i Västergötland, Nerike, Värmland och Dal samt utnämndes s. å. till dess chef, hvilken post han två år senare utbytte mot chefsplatsen vid sitt förra eller Västgöta-Dals regemente. 1708 förordnad till vice landshöfding i Elfsborgs län, utnämndes han 1710 till generalmajor och kommenderade i slaget vid Gadebusch med vanlig tapperhet den ena flygeln af svenska armén under Stenbock. Vid Tönning föll han med den öfriga delen af svenska hären i danskarnas händer men blef efter någon tid frigifven och utnämndes 1715 till v. landshöfding i Göteborgs och Bohus län samt 1716 till landshöfding öfver Jönköpings län, hvilken befordran åtföljdes af friherrediplomet. Tog afsked 1718 och afled, barnlös, 1723. — Gift med friherrinnan *Anna Katarina Lovisa De Mortaigne*.

1. **Pauli, Vilhelm Mauritz,** krigare. Född på Fluxerums sätesgård i Småland d. 5 dec. 1730. Föräldrar: öfverjägmästaren *Vilhelm Mauritz Pauli* och friherrinnan *Brita Charlotta Strömfelt.* — Sedan P. i nio år studerat vid universitetet i Uppsala, antogs han 1751 till sergeant vid Posseska regementet i Stralsund och fick s. å. fullmakt att vara fänrik vid grefve Fersens, sedermera prinsens af Nassau-Saarbrück, regemente i fransk tjänst. Med detta deltog han i en mängd batáljer, utfall och belägringar och hugnades, när han 1763 tog afsked, af franska regeringen med en årlig pension af 600 livres. Under sin frånvaro hade han avancerat i graderna vid det regemente, inom hvilket han tjänade i Sverige, och blef efter sin hemkomst 1764 stabskapten vid Jämtlands regemente, 1773 förste major, 1776 öfverstlöjtnant på Västmanlänningarna och 1785 öfverste och chef för Västerbottens regemente. Vid 1788 års krig kommenderad med sin regementskår till Finland, deltog han i träffningarna vid Uttismalm och Likala samt försvarade, under reträtten från sistnämnda ställe, passet mellan Memmälä och Anjala, kommenderade högra flygeln i slaget vid Valkiala och intog, efter att hafva slagit ryssarna vid Keltisbarackerna, lägret vid Värälä. För sin tapperhet befordrades han till generalmajor samt erhöll af konungens egen hand en guldvärja. Efter fredsslutet utnämndes han 1790 till generallöjtnant, blef året därefter chef för Skaraborgs regemente och förste stallmästare hos hertigen af Östergötland, samt slutligen 1792 generaladjutant och befälhafvande general öfver Västgöta fördelning. Han fick 1796 afsked från öfverstebefattningen och afled i Stockholm d. 11 aug. 1800, några månader efter det han trädt i äktenskap med *Britta Sofia Schåltz.*

2. **Pauli, Georg Vilhelm,** målare. Född d. 2 juli 1855 i Jönköping; den föreg. brorsons sonson. Föräldrar: apotekaren, kemisk-tekniske fabrikören *August Ferdinand Pauli* och *Maria Laurentia Augusta Gagner.* — P. var elev vid konstakademien i Stockholm 1872—75 och 1878—79, vistades i Paris 1875—78 och 1882—86, i Rom 1879—82 och 1887—88 samt ånyo i Italien 1897—98. Under åren 1893—97 var P. föreståndare för Göteborgs museums rit- och målarskola och är nu mera bosatt i Stockholm. — P. har i sin alstring varit synnerligen mångsidig. Han målade, att börja med i Paris, små genrer och i Italien känsliga studier af olivlundar och kanaler samt försökte sig i *Requiem* 1881 (änglarna vid Kristi graf), på den stora konstens område. »Hans studier efter den första italienska resan visa ökad kraft och gedigenhet. Med nykter uppfattning, men solid teknik och slående sanning i ljus- och stoffverkningar, målar han den unga flickan, som ligger i sin bädd och läser vid lampsken (*Aftonlektyr* 1884, Helsingfors museum), *konfirmandens toalett* 1886, ammorna med sina småttingar samlade i skuggan under löfverket (*Romerska ammor* 1888, Göteborgs museum) — men han kan ock visa innerlighet i känslan — som i *Sjukbädden* 1885 — och nå en fulltonig stämningsrikedom — i flera landskapsmotiv: *ruinerna* i aftonsol 1885, sommarkvällens skymning (*Sommarkvällen* 1887), ute på sjön, utsikten öfver Stockholms ström och staden från höjderna på söder en vintereftermiddag, då mörkret är i färd med att breda sig öfver taflan och gaslyktorna tindra svagt genom dunklet (*Vinterafton på Söder* 1890). I sina teckningar liksom i sina målningar har Pauli allt ifrån sin italienska studietid visat en delikat stilkänsla. Denna har fått uttryck i dekorativa målningar, än med fantastiskt innehåll, än fyllda af en fint poetisk naturlyrik. Står han i *Legend* 1891 — döden, som klipper af den lifstråd, den unga sorglösa flickan spinner åt sig — ännu sökande en lämplig form, så har han i *Midsommarnatt* 1892, förmått gifva ett enkelt och stort uttryck åt en stark musikalisk naturstämning.» P:s distinguerade konst har vidare tagit sig uttryck i stora vägg- och frescomålningar. 1891 utförde han *väggmålningar i Hotel Rydberg* i Stockholm, 1896 *fresker i Göteborgs museums trapphus*, i allmänna drag skildrande Göteborgs kulturhistoria, värdiga och i diskreta färger, 1898 *plafonden i k. teatern*, 1900 fresken *Midsommar*, skildrande majstångens klädsel på en gammal herregård, i Södermalms högre allm. läroverk i Stockholm; en något förändrad replik i olja 1901. Som tecknare är P. synnerligen framstående, och hans illustrationer till den 1903 utgifna upplagan af *Gösta Berlings saga* stå värdigt vid sidan af texten. P. har här gifvit storn och starka stämningar och på ett icke sällan utmärkt sätt fått fantasi och verklighet att sammansmälta. Landskapen ha vida, uttrycksfulla perspektiv samt ett vackert och sant ljus, de olika människotyperna äro gifna med bredd och saft. P. rönte äfven mycket erkännande för detta verk. — I den s. k. opponentrörelsen var P. en af de drifvande krafterna. — Gift 1887 med

3. **Pauli, Hanna,** född **Hirsch,** målarinna. Född i Stockholm d. 13 jan. 1864. Föräldrar: musikförläggaren *Abraham Hirsch,* (se I: 499) och *Pauline Meyerson.* — Fru P. var 1881—85 elev vid konstakademien i Stockholm, vistades i Paris 1885—87, i Rom 1887—88 samt 1897—98 åter i Italien. »Fru P. har visat lika mycken styrka i frisk kolorit — i små stämningslandskap, i luftstudien *Frukosttimme*, där bordet är dukadt i trädgården under löfverket, så att solen strör ett nätverk af skuggor och mycket brokiga färgreflexer öfver duken och servisen — i bred och säker penselföring — det duktiga porträttet af en finsk konstnärinna, sittande på golfvet i sin atelier (*Finskan* 1886) och i djärf karaktäristik — det groteska paret *Gubben och gumman* 1890. — Redan år 1885 väckte den unga konstnärinnan uppmärksamhet med den fina och träffande målningen

Familjegrupp vid lampan. Fru P. är framför allt figurmålare. »Det är en manlig klang i hennes porträtt af Heidenstam, som i sin romantiska fantastik så väl träffar originalets både inre och yttre människa (*Verner von Heidenstam som Hans Alienus* 1896), och hennes blåklädda, ljushåriga lilla folkviseprinsessa vid Visby stadsmur — *Prinsessan* i norska nationalgalleriet 1896 — visar ett drag af svenskhet under den arkaiserande formen. Äfven inom landskapet har denna konstnärinna frambragt saker af värde, såsom hennes förträffliga *Kungelf i aftonbelysning*, 1897, ett ovanligt ståtligt landskapsmotiv. Högst når hon dock i sina porträtt, och bland dessa torde hennes förstående skildring af *Ellen Keys* intelligenta drag 1899 visa hennes konst från dess bästa sida.» Fru P. har vidare målat *Ladugården* 1888, Fürstenbergs galleri, *Visby stadsmur* 1896, *Herrgården* 1898, porträtt af generalkonsul *J. W. Smitt*, d:r *Moritz Rubenson* 1904, m. m.

Paulinus, Laurentius, se **Gothus.**

Paulinus, Petrus, präst. Född i Söderköping 1550. Föräldrar: smeden och borgmästaren därstädes *Pårel Pedersson* — en bror till ärkebiskopen Laurentius Petri Gothus — samt *Karin Pedersdotter.* — Efter slutade studier vid högskolan i Uppsala reste P. utomlands och blef magister vid ett jesuituniversitet i Tyskland. Hemkommen till fäderneslandet, prästvigdes han af farbrodern, då blifven ärkebiskop, och förordnades till rektor vid skolan i Enköping. För sina papistiska åsikter kallades han 1584 af Johan III till hofpredikant och utnämndes till kyrkoherde i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm, hvarest han uppträdde som liturgiens nitiske försvarare. Då han härigenom mot sig uppväckte en storm af ovilja, icke blott inom staden, utan hos hela landets prästerskap, nödgades han lämna kyrkoherdebefattningen 1590 och blef, sedan hans beskyddare konungen icke mera lefde, afsatt från sitt prästämbete på mötet i Uppsala tre år senare. — Han afled kort därefter på Munsö i Mälaren 1593. — På riksarkivet förvaras tvenne af honom till liturgiens försvar författade skrifter: *Confessio de Liturgia* samt *Underrisningen om then Svenska messo.* Han har dessutom författat och utgifvit *Een rätt christeligh underrijsning om heela menniskones leffnadt härpå jordene* etc. 1590, samt *Een böön til Jesum vår nydrsgdfra* 1592.

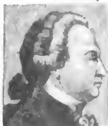
Paulson, Johannes, filolog. Född i Ekeberga, Vällufs församling, Malmöhus län, den 14 mars 1855. Föräldrar: landtbrukaren *Jöns Pählsson* och *Kirstin Nilsdotter.* — Student i Lund 1877, fil. kand. 1880 och fil. lic. 1887 disputerade P. s. å. för graden med *Studia Hesiodea I. De re metrica.* P. blef docent i klassisk filologi i Lund 1888 och utnämndes 1891 till professor i samma ämne vid Göteborgs högskola, hvars rektor han var 1893—99. Grundlig forskare har P. inom sitt fack utvecklat liflig litterär verksamhet och bl. a. utgifvit: *Den grekiska teatern under det femte*

århundradet f. Kr., 1894, *Till frågan om Oidipussagans ursprung*, 1895, *Symbolæ ad Chrysostomum patrem I. De codice Lincopensi*, II. *De libro Holmensi*, *Fragmentum vitæ Sanctæ Catharinæ Alexandrinensis metricum* 1892, *Latinska skalder i urval, till skolans tjänst* (i förening med K. Wintzell) 1891—92, *Petri de Dacia vita Christinæ Stumbelensis* 1896, *Komedier af Aristophanes* I 1901, II 1903, *Lukrezstudien* I, 1897, *Minnestal hållna i Göteborgs Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhälle å dess Högtidsdagar 1893—99.* Dessutom öfversättningar, metriska uppsatser i Språk och Stil m. m. Led. af Göteb. Vet.- och Vitt.-samh. — Ogift.

1. **Pechlin, Johan Niklas,** läkare, lärd. Född omkring 1640 i Leyden, där fadern *Johannes Pechlinus* var pastor vid lutherska församlingen. — Vid den tid, P. växte upp, stod Leyden redan i stort anseende för det medicinsk-vetenskapliga lif, som utmärkte dess högskola. P. valde därför läkarvägen, promoverades 1667 till medicine doktor och utnämndes 1673 till medicine professor i Kiel. Antagen 1680 till lifmedikus hos hertig Kristian Albert af Holstein-Gottorp, förordnades han till hertigens bibliotekarie 1689 och blef kort därefter assessor i Holstein-Gottorpska hofrätten, med titel af hofråd. 1698 åtföljde han hertig Fredrik till Sverige, hvarifrån han snart återvände hem, men efterskrefs ånyo af prinsessan Hedvig Sofia. Under denna sin vistelse i Stockholm blef han illa sjuk samt påstod, att de svenska läkarna sökt taga lifvet af honom med sina vedervärdiga medikament. — 1704 kallades han för tredje gången till Sverige såsom guvernör för den unge prinsen Carl Fredrik, upptogs där till medlem af Collegium medicum men afled icke långt därefter i febr. 1706. — P. var en man af stor lärdom icke blott inom sitt egentliga fack, läkarekonsten, utan äfven i andra vetenskaper, samt har utgifvit både teologiska och medicinska skrifter, bland hvilka senare den märkvärdigaste torde vara hans *Diatriba de nigritudine Ethiopium.* — Gift 1679 med *Anna Dorotea Langelott.*

2. **Pechlin, Carl Fredrik,** militär, politisk partigängare. Född i Holstein d. 8 augusti 1720; den föregåendes sonson. Föräldrar: holsteinska ministern vid svenska hofvet *Johan Pechlin*, baron *von Löwenbach*, och grefvinnan *Margareta Amalia Floor.* — Vid sex års ålder öfverflyttade P. med föräldrarna till Sverige, där han, efter att en kort tid ha studerat i Lund, 1733 inskrefs såsom volontär vid fortifikationen. 1740 utnämndes han till fänrik vid Adlerfelts regemente och befordrades till löjtnant 1743. Han flyttades sedermera från det ena regementet till det andra, blef 1746 kapten vid Ruthensparres regemente, 1749 major vid grefve Spens' regemente, där han 1750 blef öfverstlöjtnant samt 1751 öfverstlöjtnant vid Kalmar regemente. S. å. naturaliserades han såsom svensk adelsman. Under pommerska kriget utmärkte han sig för skicklig-

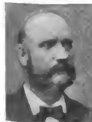
het och mod vid flera tillfällen, hvarför han 1761 belönades med chefskapet för Jönköpings regemente. Hans sista militära befordran var 1770 till generalmajor. — Redan hos ynglingen framträdde hans förhärskande egenskaper: slughet, mod, rådighet och försiktiga beräkningar, men äfven hans sämre instinkter, själfviskhet, list och opålitlighet. En sådan man var som enkom skapad för frihetstidens politiska intrigspel, och han visade sig ock snart som en af tidens mest förfarna och hänsynslösa »operatörer», den där städse visste till sin enskilda fördel begagna sig af sin intima kännedom om spelet bakom kulisserna, efter omständigheterna bjudande sina tjänster åt det ena eller det andra partiet. — Redan vid riksdagen 1742—43, då han tjänstgjorde som öfverste C. G. Lagercrantz' (se ofvan) adjutant, gjorde han sig mer än misstänkt för tillkomsten af den understuckna Carteretska instruktionen, afsedd att ställa Englands afsikter mot Sverige i den förhatligaste dager. Genom sitt 1749 ingångna giftermål med *Anna Kristina Plomgren*, borgarståndstalmannen Thomas P:s (se nedan) dotter, nära knuten till Hattarnas läger, debuterade han vid 1755—56 års riksdag å riddarhuset som franske ambassadörens betrodde penningutdelare och insattes redan nu i sekreta utskottet. Såväl där som i plena visade han sig som en af de mest intensiva motståndarna till hofvets planer på ökad konungamakt och var outtröttlig i förföljelserna mot dess anhängare. Redan mot denna riksdags slut lär han dock, af missnöje öfver att hans tjänster ej blifvit nog högt uppskattade, varit afvogt stämd mot Hattarnas ledande män och under det pommerska kriget underblåste han den allmänna missbelåtenheten genom att skarpt klandra regering och generaler. Hemrest för att deltaga i 1760—62 års riksdag, uppträdde han där till en början som hufvudman för de missnöjda Hattar, som under namn af Landtpartiet gjorde gemensam sak med Mössorna, och insattes åter i sekreta utskottet. Genom Fersens och franske ambassadörens förenade bemödanden vanns dock P. i jan. 1761 till att mot klingande valuta och uppoffrande af Höpken, Scheffer och Palmstierna upprätthålla det rådande systemet och visade sig ånyo som en af dess mest nitiska anhängare. Förbittringen bland Mössorna var gränslös, och de begagnade sig ock af hans hänsynslösa uppträdande vid ett visst tillfälle till att d. 24 aug. 1761 få honom med en rösts öfvervikt utesluten från riddarhuset för denna och följande riksdag. Det dröjde nu till 1769, tills han ånyo fick öppet uppträda å den politiska banan. Vid riksdagen i Norrköping s. å. visade han sig till en början som en af det förenade Hatt- och hofpartiets män och insattes i sekreta utskottet. Han skulle dock snart åter visa sig beredd att svika sina bundsförvanter. Han ingick nämligen öfverenskommelse med Rysslands, Englands och Danmarks sändebud att mot en bestämd summa korsa planerna å såväl franska förbundets förnyande som å hvarje försök att komma det härskande regeringssättet till lifs, det enda hvarutinnan hans sträfvande alltjämt var konsekvent. Genom hans intrigspel afslogs också den »akt om personlig säkerhet samt säkerhet om äganderätten», hvarigenom bekymrade patrioter sökt råda bot för statsskickets värsta olägenhet. Under riksdagens lopp öfvergick P. alltmera öppet till Mössorna, som hvilkas förtroendeman han vid den följandes, 1771—72, början på konung Gustaf III:s uppmaning deltog i den s. k. kompositionen eller försöken att försona Hattar och Mössor. Kort före revolutionen 1772 var han en kort tid, under Rudbecks frånvaro, tillförordnad öfverståthållare i Stockholm, men utverkade sig, då resningen i Kristianstad blef känd, att med sitt regemente få aftåga till Skåne. Under vägen dit arresterades han i Jönköping och fördes först till Gripsholm samt därifrån till Stockholm och ställdes inför krigsrätt. Han kunde likväl ej fällas, utan lösgafs efter fem månaders fångenskap, sedan han besvurit den nya regeringsformen. Efter sitt afskedstagande nedsatte han sig på sin egendom Ålhult i Kalmar län, där han underblåste böndernas missnöje med den nya bränneriförordningen och ställdes därför under tilltal, men äfven här utan påföljd. Vid 1786 och 1789 års riksdagar tillhörde P. ånyo oppositionen, icke utan skäl misstänkt för förbindelser med ryska beskickningen, och var vid den senare en af dem, om hvilkas personer Gustaf III fann skäl att försäkra sig för genomdrifvandet af sina envåldsplaner. Efter dennes mord häktades han såsom skäligen misstänkt för delaktighet däri, hufvudsakligen på grund af Lilliehorns angifvelse. Sannolikt var han också anläggningens själ, men han hade vetat att med så mycken skicklighet igensopa alla spår efter sig, att ingenting kunde bevisas. Han ansågs emellertid halft förvunnen till medvetenhet om mordet och insattes på Varbergs fästning, där han afled d. 29 maj 1796. — Det har blifvit sagdt, att illsluga planer voro P:s lifsluft, och att han satte en ära i att framstå för alla som en gåta. Också röjde han icke ens i döden något tecken till ånger och lämnade ej heller i lifvet några meddelanden om det brott, som ansågs tynga på hans samvete.

Peder Galle, teolog. Han tillhörde en adlig ätt och var på 1480-talet magister artium liberalium och föreläsare i Uppsala. 1487 tyckes han ha varit kyrkoherde i Närtuna, och 1504 och 1512 var han åter i Uppsala som doktor och kantor vid domkapitlet. Han lär sedermera ha varit ärkedjäkne, var efter 1520 scholasticus i Uppsala och kallar sig i en handling af år 1531 teol. professor. 1527 utsågs P. till ene representanten för Uppsala kapitel vid Västerås riksdag och likaså 1537 vid det till Strängnäs beramade mötet. Död antagligen 1537 eller i början af 1538. — P. är särskildt bekant genom det bref, som sändes honom af konung Gustaf Vasa den 4 dec. 1526, med begäran, att han före julafton skulle skriftligen besvara de tio spörsmål rörande religionen, som funnos uppsatta däri. Konungen ville nämligen ha till stånd en disputation, som

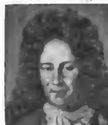
skulle afgöra mellan den katolska och den lutherska läran. P. hade sina svar färdiga på utsatt tid, men när Olaus Petri, som också fått och besvarat frågorna, två gånger reste till Uppsala, för att disputationen skulle äga rum, vägrade P. att deltaga häri. I maj 1527 utgaf Olaus Petri P:s svar på konungens frågor och sin egen vederläggning häraf. Man ser af denna skrift, att P. var en skarpsinnig, lärd och fyndig man, och därtill äfven lugn och värdig. En disputation ägde emellertid rum under Västerås' riksdag, men först sedan ständerna svarat på konungens »framsättningar», så att den icke kan ha inverkat på det viktiga riksdagsbeslutet.

Peder Sunnanväder, biskop, hette egentligen *Peder Jakobsson* och kallas vanligen *Peder kansler*. Uppgifves vara född i Vadstena, omtalas 1508—09 som kanik i Linköping, 1510—20 som kyrkoherde i Stockholm och efter 1516 som dekanus vid Västerås' domkapitel. Han var äfven sedan 1506 Svante Stures och Sten Stures d. y:s kansler och uppträdde som danskarnas ifrige fiende. 1520 arbetade han i Stockholm mot Kristian II och afgick i febr. som Kristina Gyllenstiernas sändebud, i sällskap med den unge Nils Sture, till Danzig och Polen för att söka förbund och hjälp. Danskarna trodde allmänt, att det var meningen att erbjuda konungen af Polen Sveriges krona, och Kristian utverkade en påflig bannbulla, hvari P. förklarades fågelfri. P:s uppdrag ledde dock icke till något resultat, och han kunde först efter Gustaf Vasas första segrar återvända till Sverige, där han af domkapitlet enhälligt valdes till biskop i Västerås. Konungen fruktade dock för P:s tillgifvenhet för Sturarna, gaf först efter lång tvekan sanktion på valet och återlämnade icke Tränsö slott, som han tagit från den föregående Västeråsbiskopen, så att P. led verklig brist på sin nya plats. P. klagade i bref för biskop Brask och andra, och några af hans bref kommo till konungens kännedom. Denne skyndade till Västerås, uppträdde den 13 sept. 1523 med brefven i domkapitlet och lät sina rådsherrar afdöma P. hans ämbete. I slutet af 1524 sökte P. i Dalarne stämpla uppror mot konungen, men måste fly till Norge. Han utlevererades i sept. 1526 och afrättades i Uppsala den 18 sept. 1527.

Pehrson, Per (i Törneryd), riksdagsman. Född i Hoby förs. af Blekinge län d. 3 sept. 1845. Föräldrar: hemmansägaren *Pehr Andersson* och *Maria Persdotter*. — P., som 1863—65 genomgick Marielunds landtbruksskola, nedsatte sig tidigt som landtbrukare i sin fädernebygd och valdes redan 1874 till ledamot af Blekinge läns landsting, som han sedermera alltjämt tillhört (1899—1902 som vice ordf. och 1903 som ordf.) Från 1879 är han Bräkne domsagas representant i Andra kammaren. Med lätthet att uttrycka sig och helt sympatiserande med den prägel af sparsamhet och gammal odalmannasjälfständighet, som utmärkte den tidens landtmannaparti, kom P. snart att intaga en framskjuten plats inom detsamma och blef redan 1885 ordinarie ledamot af statsutskottet. Vid tullstridens utbrott slöt sig P., om ock utan större entusiasm, till protektionisterna, men följde ej med dessas flertal vid bildandet af »nya landtmannapartiet» 1888 utan stannade kvar i det »gamla partiet», som invalde honom i sitt förtroenderåd. De maktägandes missnöje visade sig i, att P. 1888 degraderades till lagutskottet, som han tillhörde äfven 1889 års riksdag. 1890 återfick han dock sin gamla plats i statsutskottet, af hvilken han sedermera varit i okvald besittning (från 1898 som vice ordf.) Ytterst försiktig i fråga om militära anslag, biträdde dock P. vid urtima riksdagen 1892, då han var ledamot af försvarsutskottet, dess förslag om värnpliktsöfningarnas ökning till 90 dagar, hvaremot han bidrog till att k. m:ts förslag i detta ämne 1901 i vissa afseenden reducerades. Från 1898 har han tillhört landtmannapartiets förtroenderåd och i vissa afseenden varit en god exponent för tendenserna bland representanterna af hans samhällsställning, men knappast nått någon verklig ledareställning. Vid 1903—05 års riksdagar har han fungerat som Andra kammarens vice talman. — Under sin tidigare riksdagsmannabana liksom flertalet af den tidens landtmannaparti afgjord vän af den politiska rösträttens utsträckning, kallnade hans intresse i detta afseende under tidens lopp och vid 1900 och 1902 års riksdagar fordrade han fullständig utjämning af städernas och landsbygdens representationsrätt som villkor för äfven en ytterst moderat rösträttsreform. Däremot kunde han ej 1902 förlika sig med tanken på proportionella val, men biträdde 1904 k. m:ts förslag i dylik riktning. För sociala reformförslag har P. ställt sig fullständigt oförstående. 1883 var han statsrevisorssuppleant och 1884 ordinarie revisor. — Gift 1870 med *Elin Olsson*.

1. **Peringskiöld, Johan,** fornforskare. Född i Strängnäs d. 6 okt. 1654. Föräldrar: lektorn vid d. v. gymnasium *Lars Fredrik Peringer* och *Anna Maria Mulich*. — Student i Uppsala 1677, ägnade sig P. med rastlös flit åt studiet af fäderneslandets fornminnen och antogs 1680 till extra ordinarie eller s. k. ämnesven vid det icke långt förut i Uppsala inrättade antikvitetskollegium. 1682 befordrad till kanslist i kollegiet, fick han åtfölja Hadorph på dennes forskningsresor i landsorterna och biträdde honom i att uppteckna och afrita runstenar, borgar, graffält och andra minnesmärken. P. utnämndes 1689 till assessor och erhöll 1693 adelskap med namnet *Peringskiöld*. Sistnämnda år utfärdades fullmakt för honom att vara antikvitetskollegii sekreterare, med hvilken befattning han 1698 fick förena den isländska translatorssysslan, som han dock 1711 afstod till förmån för sin son. 1719 sökte han entledigande från sina ämbeten och erhöll, då detta beviljades, kansliråds titel samt afled i Stockholm d. 24 mars 1720. — Med outtröttlig arbetsamhet sammanbragte P. ansenliga sam-

lingar i fäderneslandets historia, af hvilka dock en del förstördes vid slottsbranden 1697. Hans handskrifter, bestående af topografier, diplomer samt öfversättningar af äldre sagor, förvaras i riksarkivet och biblioteket, hvaremot hans genealogiska samlingar efter hans död inköptes till riddarhusets arkiv. Han utgaf dessutom under sin lifstid en mängd skrifter, såsom *Historia Hjalmari ex fragmento Runici mss* etc. 1705; *Catalogus codicum mscr. et impressor, quos R. Antiqu. Archivo legavit G. Sparfvenfelt* 1706; *Ätt och stamträd för K. Carl XII; Monumentorum sveogothicorum Liber I. — Thiundiam continens* 1710; *En book af Menniskiones slächt och Jesu Christi börd* 1713; *Wilkina saga* 1715; *Vita Theodorici regis Ostrogoth.* etc. 1699; *Heimskringla eller Snorre Sturlesons Nordländska Konungasagor* 1697; *Ulleråkers Häradz minnings merken med nya Upsala* 1717; hvarjämte efter hans bortgång blifvit utgifna *Ättartal för Svea och Götha Konunga hus* 1725; o. s. v. Ehuru hans arbeten, liksom de flesta historieskrifvares den tiden, lida af brist på kritik, står hans likväl i många stycken framom sina föregångare, hvarför hans verksamhet också varit af vikt för senare forskningar. — P. var tvenne gånger gift, 1: 1687 med *Elisabet Eliasdotter*, 2: 1711 med grefvinnan *Sofia Polus*.

2. **Peringskiöld, Johan Fredrik,** fornforskare. Född den 13 sept. 1689; den föregåendes son. — Tidigt af fadern införd på den historiska forskningens område, utnämndes P. efter några års vistelse vid Uppsala universitet 1712 till translator vid antikvitets-arkivet. Han erhöll 1719 sekreterares och antikvaries n. h. o. v, efterträdde 1720 sin fader i dessa sysslor och afled d. 2 mars 1725. — Han var i oförtruten flit faderns jämlike, men i öfrigt honom underlägsen. Hans litterära verksamhet omfattade mest utgifvandet af äldre arbeten och sagoverk. Bland dem märkas: *Chorographia Scandinaviæ eller Mester Adams Caniks i Bremen för 646 åhr sedan författade beskrifning om Sverige, Danmark och Norige* etc. 1718; *Jordanes' De rebus Goticis* etc. 1719; *Sogubrot af nockorum Fornkongum i Dana oc Svia velldi* etc. 1719; *Hjalmters och Olvers saga* 1720; *Asmund Kappabanes saga* 1722 m. m. Dessutom hade han vid sin bortgång i handskrift tryckfärdiga flera inländska sagor m. m. — Ogift.

Perman, Emil Samuel, kirurg. Född i Östersund d. 6 juni 1856. Föräldrar: handlanden *Erik Emil Constantin Perman* och *Märta Maria Burman*. — Student i Uppsala 1876, blef P. med. kand. 1882, med. lic. 1887 och med. d:r 1889. 1891 docent i kirurgi vid Karolinska institutet, uppfördes P. å

andra förslagsrummet till e. o. professuren i kirurgi därstädes 1895 och tog 1896 afsked från docenturen. 1892—99 var han öfverläkare vid kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn, och blef 1899 öfverläkare vid kirurgiska afdelningen af Sabbatsbergs sjukhus. P., som åtnjuter stort anseende som kirurg, har från trycket utgifvit en mängd uppsatser. — Gift 1892 med *Elin Tekla Maria Sällberg*.

Perséus, Edvard, historie- och genremålare. Född i Lund d. 23 dec. 1841. Föräldrar: arbetskarlen *Bengt Persson* och *Kerstin Nilsdotter*. — Under sina studier i Lunds elementarskola erhöll P. sin första undervisning i teckning af akademiritmästaren Körner. Men för-

äldrarnas medellöshet och hans egen önskan att så fort som möjligt bidraga till sin utkomst föranledde honom att träda i målarelära hos en i Lund bosatt dansk, Clausen. Hos denne tillbragte han ett och ett halft år, efter hvilken tid han ansågs mogen att blifva gesäll, vid hvilket tillfälle han antog namnet *Perséus*. Härefter begaf han sig 1861 till Stockholm, hvarest han lyckades vinna inträde i konstakademien samt genomgick dess särskilda skolor till 1867. För att bereda honom tillfälle att fortsätta sina studier utomlands, anskaffade hans kamrater genom ett konstlotteri en mindre summa, med hvilken han 1867 begaf sig till Düsseldorf. Med flit och ihärdighet ägnade han sig här åt konstutöfning och hemskickade efter tvenne år sin första historiemålning *Katarina Månsdotter, besökande Erik XIV i fängelset*, som tillskyndade honom statens stipendium, med hvilket han hösten 1869 begaf sig till München, där hans talang vann ytterligare utbildning under Piloty. Här utförde han ett nytt stycke *Katarina Månsdotter på Liuksiala*. 1872 fortsatte P. sin resa från München till Italien, där han uppehöll sig sex månader i Rom och besökte de flesta af halföns städer. Sedan han ytterligare vistats halftannat år i Paris, återvände han 1874 till Düsseldorf och återkom i aug. 1875 till fäderneslandet. I Stockholm utställde han ett par genrer *Läsande gubbe* och *Parisisk tjänstflicka*, men var företrädesvis verksam som porträttör. Som lärare har P. varit af stor betydelse för den svenska konsten. »Ärlighet, naivitet, personlig uppfattning var, hvad läraren ville se i lärjungarnas studier, — för öfrigt fingo de måla på hvilket sätt de behagade.» Men till akademien kom han själf aldrig som lärare. Han blef blott 1871 agré af den samt fick 1882 titeln hofintendent. — P., som i sin ungdom hade så stora planer och, att börja med, var fylld af en sprittande lefnadsglädje, en öfversvallande entusiasm, gaf allt för tidigt tappt. Hans bästa porträtt ha emellertid en kraftig, varm, djup färg och äro friskt hållna. — Död i Stockholm d. 7 okt. 1890. — Gift 1873 med *Agnes Claesson* från München.

Personne. Släkten anses vara af vallonskt ursprung. Dess äldste med visshet kände stamfader, *Frans Personne*, afled 1777 som juvelerare i Stockholm.

1. **Personne, Johan (John) Vilhelm,** teolog. Född i Stockholm d. 14 dec. 1849. Föräldrar: kammarskrifvaren *Vilhelm Theodor Personne* och *Maria*

Charlotta Asplund. — Student i Uppsala 1868, blef P. 1872 fil. kandidat därstädes och promoverades, efter att ha försvarat afhandlingen *De mosaiska altaroffren*, 1875 till fil. doktor. Han begaf sig härefter till Stockholm och tjänstgjorde vid olika läroverk, tills han 1881 utnämndes till lektor i kristendom och modersmålet vid högre latinläroverket å Norrmalm. Under tiden hade han 1880 aflagt teol. kandidatexamen och 1881 blifvit prästvigd. 1884—86 tillika föreståndare för Wallinska flickskolan, kallades han 1885 till ledamot af bibelkommissionen, hvari han allt framgent deltagit. 1893 promoverad teologie doktor, blef P. 1897 domprost i Linköping. — P. har varit flitigt verksam som skriftställare och väckte betydlig uppmärksamhet genom sin 1880 utgifna *Viktor Rydbergs »Bibelns lära om Kristus», granskning af J. P.* Därefter följde *Grunddragen till Gamla Testamentets sedelära, hufvudsakligen ur nytestamentlig synpunkt*, 1881. I *Strindbergs-litteraturen och osedligheten bland skolungdomen* riktade P. 1887 mot den nyare skönlitteraturen ett skarpt, men betydligt öfver målet skjutande, angrepp, som gaf anledning till mycken polemik. På senare tiden har P. i såväl *Bibelkritiken*, 1900, som tidskriftsuppsatser och muntliga uttalanden visat sig tillgänglig för den moderna bibelkritikens resultat samt ådagalagt en fördomsfri och tolerant uppfattning af kyrkliga spörsmål. Särskildt har han låtit denna komma till synes som ledamot af 1898 och 1903 års kyrkomöten. Vid det senare af dessa frambar han den motion om valfritt civiläktenskap för svenska statskyrkans medlemmar, som ledde till en skrifvelse till k. m:t i dylik riktning från mötets sida. — Gift 1885 med *Tekla Anna (Nanna) Matilda Eleonora von Knorring*, dotter af öfverstelöjtnanten E. O. v. Knorring (se I: 599.)

2. **Personne, Nils Edvard**, skådespelare; den föreg. kusin. Född i Stockholm den 15 jan. 1850. Föräldrar: sidenkramhandlaren *Nils Edvard Personne* och *Kristina Elisabet Wahlberg.* — Student i Uppsala 1869, aflade P. 1870 jur. preliminärexamen. Efter att med framgång uppträdt vid »studentspexen», debuterade den dramatiskt begåfvade unge mannen i nov. 1876 som Robert Savary i »Herr Perrichons resa» å K. dramatiska teatern, där han följande år blef anställd och 1886 blef premieraktör. 1885—92 var han äfven förste regissör. 1888—91 var P. medlem af styrelsen för den association, som då innehade Dramatiska teatern, och 1890—98 föreståndare för teaterns elevskola. 1898 öfvertog P. i egenskap af intendent Dramatiska teatern, hvilken befattning han dock efter åtskilliga slitningar med personalen, som, fortfarande ekonomisk ansvarig för företaget, ansåg, att de gemensamma intressena icke på rätt sätt tillvaratogos af P., måste lämna vid det nya uthyrningsåret 1 juli 1904. P. lämnade då äfven teatern i egenskap af skådespelare och uppträdde vintern 1904—05 som gäst i ett par pjäser hos direktör Ranft på Svenska teatern. — Bland P:s roller märkas: *Scapin*, *Figaro* i »Barberaren i Sevilla» och »Figaros bröllop» *Don Cesar* i »Ruy Blas», *Arv* i »Henrik och Pernille», *Narren* i »Kung Lear», *Paul Werner* i »Minna von Barnhelm», *De Champignac* i »Fjärilsfebern», *Duval* i »Duvals skilsmässa», *Benzberg* i »Guldfiskar», *Wille Park* i »Sveas fanna», titelrollen i Gogols »Revisorn», *Rabagas*, domaren *Adam* i »Den sönderslagna krukan», *gubben Winkler* i »Guld och gröna skogar», *grefve Skytt* i »Gurli», *byråchefen* i »Kronans kaka», *Malvolio* i »Trettondagsafton», titelrollen i »Cyrano de Bergerac» m. fl. — P., som i yngre dagar erinrade om Fredrikson och sedan om Svante Hedin, har efter hand utvecklat sig till en fullt självständig artist. Det område, han behärskar, är synnerligen stort. Det går ända från farsen, där P. spelar särdeles lätt och ledigt, till karaktärsrollen med något komiskt anstrykning, från den klassiska komedien till dagens lustigheter. Hans spel är alltid synnerligen intelligent, och han har visat många figurer, präglade af en fullgod realism. Mångsidigheten i P:s talang bevisas bäst af att han, ehuru han saknar alla lyriska förutsättningar, likväl förlänade ett vackert uttryck äfven åt de vekare partierna af Cyrano de Bergerac's roll. — I besittning af grundlig bildning, har P. öfversatt och för scenen bearbetat stycken af Holberg, Schiller, Terentius, Kleist, Roeber, Wilbrandt, Lessing, Musset, m. fl. Han har äfven skrifvit sonetter, spex, o. s. v. — Gift 1905 med skådespelerskan *Amanda Janson.*

Persson, Anders (i Mörarp), riksdagsman. Född i Bårslöfs förs. af Malmöhus län d. 24 dec. 1835. Föräldrar: landtbrukaren *Per Nilsson* och *Anna Jönsson.* — Sedan P., hvilken endast åtnjutit vanlig folkskoleundervisning, 1859 öfvertagit eget hemman i Mörarp, började han ock snart att tagas i anspråk för allmänna angelägenheter. Sålunda blef han redan 1863 kommunalordförande och invaldes 1870 i Malmöhus läns landsting, där han sedan alltjämt haft plats (från 1888 som vice ordförande). 1870 inträdde han ock som representant för Luggude härad i Andra kammaren, där han snart, tack vare sitt rediga hufvud, goda självstudier och representativa uppträdande kom att intaga en framskjuten ställning inom den s. k. skånska, i politiskt afseende mera liberala, fraktionen af landtmannapartiet, i hvars förtroenderåd han 1884 första gången invaldes. Efter att hafva varit ledamot af lagutskottet 1875—84 och statsrevisor 1879—80, gjorde P. 1885 sitt inträde i statsutskottet, som han tillhörde till och med 1895, de fyra sista åren som dess vice ordf. Vid tullstridens utbrott tog P. plats å frihandelssidan och tillhörde efter landtmannapartiets sprängning »gamla landtmannapartiets» förtroenderåd. I likhet med detta partiets flertal, hade P. vid 1891 och 1892 års lagtima riksdagar motsatt sig k. m:ts förslag om värnpliktsöfningarnes ökning till 90 dagar, men vid urtima riksdagen s. å., då P. var vice ordf. i försvarsutskottet, förordade han en dylik åtgärd. Utan tvifvel hade detta P:s understöd i icke ringa mån förtjänsten af regeringsförslagets

seger, och bland motståndarne hördes bittra antydningar om, att P. för sitt nit skulle belönas med domänintendentssysslan i Malmöhus län, hvilket ock, trots harmsna dementier, gick i uppfyllelse 1895. Förhållandet mellan P. och de frisinnade blef härefter kyligare och 1895 lämnade han sin verksamma medverkan till landtmannapartiernas sammanslagning. Han var medlem af samma års hemliga utskott och hade plats i talmanskonferensen 1892—96, då han undanbad sig återval. Af regeringen anlitades P. för åtskilliga kommittéarbeten, bl. a. för tullkommittén 1879—82 och landtbruksläroverkskommittén 1882—84. — Gift 1861 med *Johanna Pålsson.*

Persson, Carl (i Stallerhult), riksdagsman.

Född i Korsberga församling af Skaraborgs län d. 24 okt. 1844. Föräldrar: hemmansägaren *Per Larsson* och *Kajsa Svensdotter.* — Efter att hafva erhållit vanlig folkskoleundervisning, öfvertog P., efter 1871 ingånget gifte med *Anna Andersdotter*, svärfaderns hemman i sin födelsesocken, där snart det ena medborgerliga tillitsvärfvet efter det andra föll på hans lott, tills han 1881 valdes af Vartofta och Frökinds domsaga till dess representant i Andra kammaren, som han sedermera alltjämt tillhört. Den ställning, hans rediga och klara uppfattning i och för sig varit ägnad att bereda honom, har yttermera stärkts af hans ovanligt starka minne, som kommit honom att utgöra ett lefvande lexikon å de mångfaldiga grenar af statsförvaltningen, i hvilka P. under sin mångåriga riksdagsmannabana haft tillfälle att göra sig initierad. Till sin politiska uppfattning är P. moderat, men rättrådighet och klarsynthet har hos honom skapat en bättre förståelse för sträfvandena utom och under den bondeklass, för hvars bättre element han eljes är en typisk exponent, än hos många af dem, hvilka P. politiskt står närmast. Sålunda kom han, ehuru protektionist, att af missnöje med »nya landtmannapartiets» bristande sparsamhet och i öfrigt konservativa skaplynne att lämna detsamma redan 1892 för att ansluta sig till »gamla landtmannapartiet», med hvars flertal han röstade mot 1892 års härordningsförslag. 1888—90 ledamot af lagutskottet, har han från 1891 tillhört statsutskottet, som hvars målsman han varit en af sparsamhetssidans mest deciderade kämpar. 1901 hade han plats i försvarsutskottet, inom hvilket han afstyrkte det då framlagda förslaget och 1904 var han vice ordf. i läroverksutskottet, och dess lyckliga lösning af den segslitna skolfrågan torde i icke ringa mån berott på P:s inflytande i Andra kammaren. Att genom försäkring skydda de svaga och betryckta mot följderna af sjukdom och invaliditet har P. visat sig ha blicken öppen för och har sedan länge ej skyggat tillbaka för en moderat rösträttsutsträckning. Deciderad motståndare mot proportionella val till enbart Andra kammaren, uppträdde han ock ifrigt mot k. m:ts rösträttsförslag 1904. Genom icke mindre än sju val till statsrevisor har Andra kammaren visat sin erkänsla för det sätt, hvarpå P. verkat å detta område, och af k. m:t har han gång på gång tagits i anspråk för kommittéarbeten, såsom för post- och telegrafverkens sammanslagning 1899—1901, civila pensionskommittén 1899—1902 och löneregleringskommittén från 1902. — P., som sedan 1899 tillhört landtmannapartiets förtroenderåd, har varit ledamot af sin hemorts landsting 1885—92 och från 1896 (sedan 1902 dess vice ordf.)

Persson, Göran, Erik XIV:s gunstling.

Född omkring 1530 vid Sala i Västmanland och son af en där boende präst *Petrus Salemontanus.* — Han hade såsom yngling blifvit utsänd till Wittenberg att studera och medförde, när han återkom därifrån, ett hedrande intyg af Melanchton. Han upptogs i följd häraf i konung Gustafs hof men uppförde sig så, att han dömdes från lifvet. På hertig Johans och Svante Stures förböner mildrades straffet till landsflykt, men i stället för att resa ur landet begaf sig Göran P. till prins Erik i Kalmar, i hvars hof han snart blef en inflytelserik person, och var vid Eriks uppstigande på tronen redan hans förklarade gunstling och förtrogne rådgifvare. Hans lif och handlingar voro från den stunden på det närmaste förenade med hans herres och äro af dennes historia bekanta. Enligt den vanliga föreställningen framstår Göran P. som konung Eriks onde ande, en demon af ilska och blodtörst, och erkännas måste, att han ej var någon ängel i den allmänna meningen. Men härvid får ej glömmas, att uppränningen till hans historiska bild är gjord utaf hans fiender och motståndare, hvilka visserligen icke sparat på skuggorna, under det de omsorgsfullt undanhållit de ljusa sidor, som äfven denne man hade. Hit hör, att han var sin konung innerligt tillgifven, och att hvad han verkade, då han ej var under inflytelsen af sina enskilda känslor af hämnd och hat, lände både konungen och landet till nytta. De flera goda inrättningar och författningar, som utmärkte Eriks första regeringsår, tillkommo visserligen icke, utan att Göran Persson vid dem lade sin hand. För öfrigt må ihågkommas, att han aldrig begagnade sitt inflytande att själf vinna yttre storhet eller samla rikedomar, hvilket likväl många af de andra gunstlingarna gjorde utan att äga hvarken hans skicklighet eller klokhet. Ehuru det säkert icke varit omöjligt för honom att undkomma, stannade han vid Eriks sida intill slutet och hade redan uppburit sina gärningars frukt, då hans herre rycktes från tronen. — Göran P. afrättades, såsom bekant är, på Norrmalm i Stockholm d. 28 sept. 1568. — Han var gift med en *Anna Andersdotter.* — Af hans barn känner man *Erik,* som kallade sig Tegel (se detta namn) samt *Anders,* från hvilken Cronhielmska ätten på mödernet härstammar.

Persson, Matts, riksdagsman. Född d. 23 juni 1754 i Utsund i Folkärna socken i Kopparbergs län. — Riksdagsman i bondeståndet 1786 och 1800, erhöll P. sistnämnda år plats i riksgäldskontorets styrelse. 1809 var han en af ståndets mest aktade och inflytelserika ledamöter, hvilket bl. a. framgår af hans inval i konstitutions- och hemliga utskotten. Han afled emellertid redan under riksdagens lopp d. 20 dec. 1809 efter en kort sjukdom och erhöll en ovanligt ståtlig begrafning. Af sin ståndsbroder, And. Danielsson, tecknades P. vid en minnesfest som »den, som aldrig lät förleda sig af smicker eller skaka sig af hot, aldrig sökte fördelar på det allmännas bekostnad, aldrig sade annat än hvad han tänkte och aldrig hyste en tanke, den han ej lugnt pröfvade, innan den yttrades.»

Persson, Nils (i Ringstorp), riksdagsman, talman i bondeståndet. Född d. 3 jan. 1798 i Hornaryds församling af Kronobergs län. Föräldrar: riksdags-mannen *Per Jansson* i Hornaryd och *Kerstin Jansdotter*, syster till professor P. Sjöbring i Uppsala. — Af modern, en kvinna med ovanlig bildning för sitt stånd, inhämdtae P. sin kristendomskunskap, färdighet i innanläsning samt skicklighet i att skrifva och räkna. I sitt gifte med en bonddotter från Sjösås församling af Uppvidinge härad, *Lisa Jonsdotter*, erhöll han 1818 ett frälsehemman Ringstorp, som han sedan bebodde med undantag af tiden 1825—31, då han innehade förvaltningen dels af ett järnbruk i grannskapet, dels af en egendom i Skåne. Först af sina grannar och sockenbor anlitad i deras enskilda angelägenheter, inkom han efter hand i allmänna värf och blef snart en själfskrifven ledamot i alla kommittéer och nämnder, som rörde häradet och länet. Vid 1844 års riksdag var Nils P. första gången riksdagsman. Den därpå följande motarbetade han själf sitt återval, men utsågs vid 1850 års riksdag icke blott af sin valkrets till ombud, utan jämväl af konungen till talman i bondeståndet. Han bevistade sedermera riksdagen 1853, hvarunder han intog ett framstående rum i bondeståndets debatter och bl. a. yrkade, att brännvinsfloden skulle hämmas, icke blott genom husbehofsbränningens undertryckande, utan genom att hindra den stora brännvinsindustriens utveckling, samt 1859, då han åter var talman. Med ljust förstånd, hvilket han själf odlat genom själfstudium, särdeles inom området af svensk civil och administrativ rätt samt kommunalväsen, skötte han sitt ordförandeskap redigt och väl både i bondeståndet och inom landstinget, där han förde ordet både såsom ordinarie 1864 och vice 1865—68. En art af hans offentliga verksamhet, som förtjänar erkännas, var den af ett slags fredsdomare för sin ort, hvarest han länge genom sitt inflytande lyckades förlika tvistande parter och förekomma en mängd onödiga rättegångar. — Död å Ringstorp d. 8 aug. 1871.

Persson, Per, språkforskare. Född i Vingåkers förs. i Södermanland d. 31 dec. 1857. Föräldrar: hemmansägaren *Per Persson* och *Brita Elisabet Persdotter*. — Redan 1874 aflade P. mogenhetsexamen vid Örebro läroverk och blef 1875 student i Uppsala, där han 1878 aflade fil. kandidat- och 1883 fil. licentiatexamen samt 1886 promoverades till fil. doktor. S. å. förordnades han till docent i klassiska språk, sedan han i sin gradualafhandling *Studia etymologica* behandlat några af den jämförande språkvetenskapens mest svårlösta uppgifter. Efter att under årens lopp bestridt åtskilliga förordnanden vid universitetet utnämndes han 1895 till professor i latinska språket och litteraturen. Genom sitt 1891 utgifna och af kritiken varmt vitsordade stora arbete *Studien zur Lehre von der Wurzelerweiterung und Wurzelvariation* (i Upps. univ. årsskrift) har P. skapat sig ett namn inom den indoeuropeiska språkforskningen. Under den efterföljande tiden har P. i af honom utgifna uppsatser hufvudsakligen ägnat sig åt den klassiska filologien. — Gift 1887 med *Selma Amalia Charlotta Lund*.

Peterson, Johan Ludvig, arkitekt. Född i Frinnaryd, Jönköpings län, d. 30 juni 1853. Föräldrar: jordbrukaren *Johan Petersson* och *Anna Margareta Hydbom*. — P. studerade vid slöjdskolan i Stockholm 1871—72 och vid konstakademien 1873—80, där han erhöll k. medalj, samt gjorde 1881—83 med statsstipendium en utrikes resa i olika land. 1880—1905 arkitekt i öfverintendentsämbetet, och 1884—86 bitr. lärare i husbyggnadskonst vid Tekniska högskolan. Led. af konstakademien. P., som utöfvat stor verksamhet som privatarkitekt, har bl. a. utfördt *Sveasalen* i Stockholm, i morisk stil, 1886—88, nedbrunnen, samt den nya Sveasalen, *Höganäsmagasinet* vid Norra Blasieholmshamnen, 1888—89, i olikfärgadt tegel, *husen n:r 2 och 4 Birger Jarlsgatan*, 1892—94, det i spansk renässans utförda synnerligen smakfulla *konstnärshuset vid Smålandsgatan*, 1897—98, *Vasateatern*, 1891, jämte arkitekt T. Stenberg, *Passage Birger Jarl* med tillhörande två hus, *Lommaryds kyrka*, 1890—92, *kyrkan vid Guldsmedshyttan*, 1893—95, *Tekniska elementarskolan i Örebro*, 1897—98, m. m. — Gift 1884 med *Anna Carolina Olivia Möller*.

Petersson, Nils (i Runtorp), riksdagsman. Född i Torsås förs. af Kalmar län d. 26 april 1828. — P., som redan 1849 öfvertagit eget hemman, kallades 1859 att representera Södra Möre domsaga i bondeståndet, hvilket uppdrag förnyades för de båda följande ståndsriksdagarna. 1873—96 företrädde han samma valkrets i Andra kam-

maren, där han genom sin sparsamhetsifver och den torroliga satir, som kryddade hans anföranden, snart gjorde sig synnerligen uppmärksammad. P. tillhörde landtmannapartiet och var den förste, som frambar dess önskemål om inskränkning i städernas representationsrätt. Vid tullfrågans framträdande å dagordningen framträdde han som en af de ifrigaste protektionisterna och slöt sig 1888 till »nya landtmannapartiet», hvars förtroenderåd han alltjämt tillhörde till 1895, då han efter »sammanslagningen» mellan landtmannapartierna gick att intaga samma plats i det »förenade» landtmannapartiet. I rent politiska, såväl som kulturella, frågor var P. afgjordt konservativ. Han var 1873—78 ledamot af lagutskottet och 1879—96 af statsutskottet samt 1883 af försvarsutskottet, då genom hans och andras prutningar de Posseska härordnings- och skatteförslagens framgång omöjliggjordes. Däremot understödde han 1892 års härordningsförslag. Som statsrevisor fungerade han 1878, 1883 och 1888—90. I hemorten var han (med undantag af 1881) ständigt medlem af landstinget alltifrån institutionens begynnelse 1863 till sin död i Runtorp d. 11 nov. 1896. — Gift 1849 med *Karin Petersson.*

Petersson, Per Johan, filolog. Född i Skirö socken af Jönköpings län d. 8 maj 1816. Föräldrar: riksdagsmannen *Peter Person* och *Anna Kristina Zakrisdotter.* — Student i Uppsala 1835, gjorde P. sig af lärare och kamrater tidigt bemärkt och fäste vid sig stora förhoppningar. 1842 mottog han vid promotionen lagerkransen och utnämndes, efter att på hösten ha speciminerat för en docentur, innan årets slut till poës. docens. 1843 erhöll han Svenska akademiens andra pris för ett till akademien ingifvet skaldestycke »Sapphos klagan», anställdes 1847 såsom adjunkt i latinska språket vid Uppsala katedralskola och befordrades 1854 till litterar. human. adjunkt vid universitetet. Efter prof. Zedriz' frånfälle utnämnd till hans efterträdare såsom professor i latinska språket och litteraturen 1859, innehade han denna lärostol, ehuru en allt mer tilltagande sjuklighet tvang honom att tidtals under de senare åren begära tjänstledighet, till sin död d. 19 juni 1874. — Lycklig latinsk skald och väl förtrogen med det romerska språket, häfdade han från katedern dess rätt och bildade omkring sig skickliga lärjungar, under det han i en talrik krets af enskilda vänner värderades för sin trofasthet och gladlynthet i umgänge. God poet, gjorde P. sig bemärkt vid de skandinaviska studentmötena 1843 och 1845. Han öfversatte Stagnelius »Vladimir den store» på latinska hexametrar 1840—42. — Gift 1854 med *Maria Lovisa Florman.*

Peterson-Berger, Olof Vilhelm, tonsättare, musikkritiker. Född i Ullångers förs. af Västernorrlands län, d. 27 febr. 1867. Föräldrar: förste landtmätaren *Olof Peterson* och *Sofia Wilhelmina Berger.* — Efter vid Umeå allm. läroverk 1885 aflagd mogenhetsexamen, ägnade sig P. åt musikaliska studier, och ingick 1886 som elev vid konservatoriet i Stockholm, där han 1889 aflade organistexamen. Han fullkomnade sig därefter i Dresden 1889—90 och var 1892—94 lärare i musikteori, partiturstudium, piano- och ensemblespel vid Dresdener Musikschule. 1895 slog han sig ned som privat musiklärare i Stockholm och verkade sedan 1896 som musikresencent i Dagens Nyheter, där hans talangfullt skrifna artiklar väckt mycken uppmärksamhet men ock genom sin polemiska skärpa framkallat mycken motsägelse och på sina håll ytterlig förbittring. — Som själfständig kompositör har P.-B. uppträdt med text och musik till festspelet *Sveagaldrar*, uppfördt å operan i Stockholm 1897 vid Oskar II:s regeringsjubileum, musikdramat *Ran*, 1900 (uppf. 1903), sagospelet *Lyckan*, 1902 (uppf. 1903), symfonien *Banéret*, 1903, Karlfeldtcykeln: *Ur svensk lyrik*, 1901—03, samt har utgifvit kompositioner för piano, violin, solosång och manskvartett.

Petræus, Eskil, biskop. Född 1593 i Värmland och son af *Olaus Eschilli*, som var komminister i Nor i Värmland och sedan kyrkoherde i Filipstad. — Efter i Uppsala idkade akademiska studier och därstädes 1619 vunnen magistergrad, uppehöll sig P. en längre tid vid utländska universitet och förordnades efter sin hemkomst 1624 till adjunkt i filosofiska fakulteten i Uppsala. Hans flit såsom akademisk lärare fäste på honom Gustaf II Adolfs uppmärksamhet, så att konungen 1626 gaf honom sitt eget stipendium för att vid tyska universitet studera teologi. Återkommen med de mest hedrande vittnesbörd af den lärde professor Johan Gerhard i Jena, förordnades han 1628 till teologie lektor i Åbo, samt förklarades för teologie licentiat i Uppsala och utnämndes till förste teologie lektor i Åbo 1630. Tre år senare erhöll han förmyndareregeringens fullmakt att vara kyrkoherde i Karlstad, men kvarstannade fortfarande i Åbo, där han utnämndes till domprost 1634. Vid Åbo universitets öppnande 1640 förordnades han till dess förste teologie professor och blef s. å. teologie doktor i Uppsala. P. var också universitetets i Åbo förste rektor. Vid biskop Rothovii frånfälle valdes han 1652 till hans efterträdare på Åbo biskopsstol och beklädde detta kall till sin död d. 27 september 1657. — I Finlands kyrkoförsamlings historia är P. ett framstående namn. Med nit och allvar deltog han i den finska bibelöfversättningen, hvilken hufvudsakligen genom hans bedrifvande utkom 1642. Han utarbetade äfven den första grammatiken öfver finska språket, 1649. Såsom stiftsstyresman verkade han för införande af kateketisk undervisning samt ett lifskraftigare och mera bibeltroget predikosätt. — Gift 1: med dottern till en holländsk adelsman *Pomerening* och 2: 1633 med *Anna Kock.*

Petre, Johan Thore, bergsbruksidkare, politiker. Född å Hofors bruk d. 23 juli 1793. Föräldrar: bruksägaren *Robert Fredrik Petre* — af en gammal

förnämlig engelsk släkt, som 1628 invandrade till Sverige, där den i flera släktled ägnat sig åt bergshandteringen — och *Kristina Elisabet Nordenadler*. — P. skickades tidigt till Uppsala universitet, där han ganska ung och med heder tog hofrättsexamen, hvarefter han såsom auskultant i Svea hofrätt några år biträdde häradshöfdingar på ting. Efter att under riksdagen i Örebro 1812 ha tjänstgjort såsom kanslist i borgarståndet, återvände han till sin tjänstebefattning i hofrätten och fortfor därmed till 1816. I kommerskollegium, där han äfven ingått, kvarstannade han till 1819, då han tog afsked från sin notarietjänst och inköpte hälften af Hammarby bruk i Gestrikland, hvari hans far var den andra delägaren. Nu öppnade sig för hans mäktiga verksamhetsbegär ett arbetsfält, som ej blef ödeliggande. Det har blifvit anmärkt, att han under sin lefnad uppdref det årliga smidet vid sina bruk till öfver 16,000 skeppund, verkställde odlingsföretag till sammanlagdt 2,500 tunnland, byggde landsvägar i en förenad sträcka af 10 svenska mil och på sina egendomar införde växelundervisning i flera af honom själf prydligt uppförda skolhus. En sådan förmåga kunde icke blifva obemärkt och obegagnad i viktigare medborgerliga värf. År 1830 hade bruksdistrikterna fått säte och stämma i borgarståndet. När riksdagskallelsen till 1834 års riksdag utgick, valdes P. till en af deras representanter och kom såväl genom sina mindre vanliga kunskaper och sin lyckliga talegåfva som sin orubbliga karaktärsfasthet och det manliga mod, hvarmed han häfdade sin frisinnade åskådning, att genast intaga sin plats bland ståndets främsta män. Han invaldes genast i talmanskonferensen, där han sedan hade plats vid alla af honom bevistade riksdagar, och i statsutskottet. Hela hans personlighet hade någonting imponerande, och han lyckades äfven sätta sin prägel å flertalet af sitt stånds beslut vid denna riksdag, som i de mest brännande frågorna gingo i en mot Carl XIV Johans regeringssystem fientlig riktning. Vid 1840—41 års stormiga riksdag, då P. hade plats i konstitutionsutskottet och i hemliga utskottet, kämpade han med sällsynt seg uthållighet för de liberala idéerna, aldrig tvekande att kläda skott för desamma, äfven där andra drogo sig tillbaka. Utan att på ringaste sätt låta sig afskräckas af det ursinniga hat, för hvilket han på många håll blef föremål, drog han ock i härnad mot hvarje öfvergrepp och maktfullkomlighet. Af en af sina motståndare (C. O. Palmstierna) har han också betecknats som denna riksdags mest betydande man. Äfven vid 1844—45 års riksdag hade P. plats i konstitutionsutskottet, men då konung Oscars regeringssystem syntes P. slagit in på en mindre konsekvent reformstråt, än han hoppats, undanbad han sig missmodig återval till 1847—48 års riksdag. Sedan många år en af representationsreformens varmaste anhängare, som mer än de flesta bidragit till framkomsten af det förslag, hvilket framlades af 1840—41 års konstitutionsutskott, deltog P. med ifver och värme i de reformmöten, som 1849 och 1850 höllos i Örebro, vid det senare som ordförande. I full öfverenstämmelse med mötets flertal, kunde han ej finna sig till rätta med det hvilande representationsförslaget, hvilket han vid sin sista riksdag 1850—51, då han åter hade plats i statsutskottet, ifrigt motarbetade. Under de följande åren plågad af sjuklighet, afled P. å Hofors d. 6 dec. 1853. Om den uppskattning, P. vunnit äfven inom motståndarnas läger, vittnar bäst den omständigheten, att vid hans frånfälle borgarståndets talman, hans mångårige skarpaste motståndare, borgmästare Lagergren, yrkade, att i protokollet måtte intagas uttrycken af ståndets saknad och aktning. — Gift 1823 med *Gustafva Elisabet Ulrika Munktell.*

Petrejus, Petrus, krönikeskrifvare. *Petrus Petrejus* eller *Per Persson Uppsaliensis*, såsom han äfven kallade sig, antages ha varit född omkring 1570. — Sannolikt var han anställd i kansliet och af regeringen använd för beskickningar till Ryssland samt äfven af Jakob de la Gardie begagnad till dylika uppdrag. Hans lefnadshändelser äro således icke mycket kända, och äfven hans dödsår är obekant. Så mycket mera bekant är han i vår äldre litteraturhistoria genom sina skrifter, af hvilka de förnämsta äro: *Petri Petreji beskrifning om K. Carl IX:s kröning* 1607, *Vera Narratio... Een viss och sanfärdig berättelse om några förändringar, som thesse framledne åhr uti storfurstendömet Moskau skedde äre etc.* 1608; *Historia Pseudo-Demetrii seu Griska Drapcia Ducis Moschovitorum sermone suetico* 1608; *Een kort och nyttig chrönica om alla Sverikes och Göthis Konungar etc.* 1611, *Regni Muschovichici Sciagraphia. Thet är een wiss och egentligh beskriffning om Rydzland* 1615 m. fl. Bland dessa är den sistnämnda öfversatt på tyska. Hans svenska krönika var länge i skolorna nyttjad såsom lärobok.

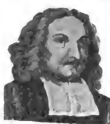
1. **Petri, Olaus**, reformator. Född i Örebro

d. 6 jan. 1493 och son af en smed därstädes *Peder Olufsson* och dennes hustru *Kerstin Larsdotter*. — Efter att hafva erhållit sin första undervisning vid Karmeliterklostret i Örebro, begaf sig P. till Leipzig, där han untog tillnamnet *Phase*, och till Wittenberg, där han erhöll magistergraden d. 10 febr. 1518. Den religiösa lifsutveckling, som just då pågick vid det sachsiska universitetet, gjorde på O. liksom på hans yngre broder Laurentius, som var med honom, ett lifligt intryck och funn i dem mäktiga verktyg för nya segervinningar. Återkommen till Sverige 1519, begaf sig Olaus P. till Strängnäs, där han af biskopen Matts Gregersson (Lillie) blef vald till diaconus vid domkyrkan 1520 och begynte att för korgossarna och andra, som ville afhöra honom, föreläsa stycken af gamla och nya testamentet. Dessa föreläsningar omfattades med stor begärlighet af många, och snart visade sig själfva ärkedjäknen Laurentius Andreæ bland åhörarna. Detta hade till följd, att Ol. Petri erhöll ledningen öfver domkyrkoskolan, ett första, men icke oviktigt, steg till hans reformatoriska verksamhet. Vid valriksdagen i Strängnäs 1523 lärde konung

Gustaf känna honom och med detsamma innehållet och syftemålet med Luthers lära. Konungen kallade honom samma år till Stockholm och gjorde honom 1524 till stadens sekreterare, hvilken plats han skötte till 1531, hvarjämte han meddelade honom rättighet att predika i hufvudstadens kyrkor. Med oförskräckt mod begynte Olaus P. sitt predikareväfr och anföll med lågande kraft påfvens lära och den gamla kyrkoförfattningen. Följden blef, att så väl han som brodern 1524 kallades af domkapitlet till Uppsala, och då de hvarken med lock eller hotelser, kunde förmås att återtaga sina yttranden, förklarades de bannlysta. Vid jultiden s. å. lät konung Gustaf i Uppsala anordna ett offentligt meningsutbyte, där katoliker och luteraner skulle få tillfälle att framlägga sina skäl för och emot den nya läran. Domkapitlet valde till sin och den katolska trons försvarare den lärde Peder Galle, under det Olaus P. förde den evangeliska lärans talan. Den förre beropade sig på kyrkans tradition, den man nu föga aktade, då Olaus P. ensamt styrkte sina påståenden med bibeln. Prästerskapets förbittring ökades, då Olaus 1525, oaktadt han var diakon, gifte sig och till på köpet mässan då sjöngs på svenska språket. Vid Västerås riksdag 1527 förnyades striden mellan honom och Galle, då Olaus med afgjord seger behöll fältet. 1531 utnämndes han till konung Gustafs kansler, hvilket ämbete han behöll till 1533. Under tiden fortfor han att predika och nyttjades i många för hans ämbete främmande värf, hedrad af konungens oinskränkta förtroende. 1539 lät han prästviga sig i Strängnäs. Vid denna tid inträffade en betydelsefull brytning mellan konungen och Olaus P. eller rättare med de män, som i första hand medverkat till den timade religionsförändringen. På 1530-talet hade Olaus Petri författat sin *Svenska Krönika*, däri åtskilligt förekom, som väckte konungens misshag. Stridsmodig och djärf, hade han jämväl ådragit sig Gustafs missnöje genom skarpa uttryck i sina predikningar, hvartill kom, att han vid lübeckarnas stämplingar mot konungens lif hade fått kännedom om dessa, men icke ansett sig böra yppa, hvad han kände, emedan han fått veta det under biktens insegel. Han anförde också detta till sitt försvar, men konungen ville ej godkänna ursäkten, hvarför han och Laurentius Andreæ af en för ändamålet nedsatt kommission d. 2 jan. 1540 dömdes förlustiga ämbete och lif. Först efter många böner lyckades det hans vänner utverka konungens nåd, så till vida att han blef fri mot erläggande af femhundra ungerska gyllen, hvilka Stockholms borgerskap betalade. Han återvann aldrig Gustafs förtroende, men utnämndes 1542 till inspektor för Stockholms skola och 1543 till kyrkoherde i Storkyrkan. Död d. 19 april 1552. — I innerligt samband med Olai P:i arbete såsom reformator inom kyrkan, står hans skriftställarverksamhet, vittnande om ett lefvande nit och ej ringa förmåga. Han författade många polemiskt-dogmatiska skrifter och *Een lijten postilla* 1530; grundlade genom *Een handbock pâå Swensko* 1529 samt *Then swenska messan* 1531 den gudstjänstordning, som ännu följes i svenska församlingen, skref *Tobiæ commoedia*, 1550 vårt första svenska skådespel, öfversatte och författade psalmer och utgaf 1526 Sveriges äldsta psalmbok *Swenska songer eller wijsor*. Af utomordentlig betydelse för svenska reformationen och litteraturen blef den förnämligast af P. verkställda öfversättningen af *Nya testamentet* 1526. P. anses ock hafva uppsatt de förträffliga *Domare reglor*, hvilka åtfölja 1734 års lag, m. m. *P:s Tenkiebock ifrån 1524 til 1529* innehåller värdefulla kulturhistoriska bidrag rörande Stockholm. Och hans *Svenska krönika* är som tillförlitlig källa från den senare medeltidens historia genom sin kraftiga stil och författarens kritiska blick af högt värde. — Gift 1525 med *Kristina*, »en jungfru af god börd».

2. **Petri, Laurentius,** reformator, ärkebiskop. Född i Örebro 1499; den föreg. bror. — Studerade liksom denne i Wittenberg och blef magister därstädes d. 10 febr. 1518. Under de första åren efter sin återkomst till Sverige försvinner Laurentius P. ur sikte, och de underrättelser, man har om honom från denna tid, äro hvarandra motsägande och osäkra. Sannolikt fortsatte han sina studier i Strängnäs, tills han begaf sig till Uppsala och vann anställning som »ludi magister» 1527. Då val till ärkebiskop 1531 anställdes i Stockholm, hade han redan gjort sig så känd, att han erhöll nästan alla de afgifna rösterna. Konungen bekräftade valet och öfvervar själf hans högtidliga invigning i ämbetet, som ägde rum i Riddarholmskyrkan d. 29 sept. s. å. Akten förrättades af biskopen i Västerås, doktor Peder Magnusson, som konung Gustaf låtit viga i Rom, för att bibehålla den s. k. apostoliska successionen, och han öfverlämnade med egen hand åt den nyinvigde ärkebiskopen herdestafven. Laurentius P. var blott trettiotvå år gammal, när han från sin obemärkthet kallades till svenska kyrkans förnämsta biskopsstol och visade, under en fyrtiotvåårig verksamhet på denna plats, sig fullkomligt värdig det höga och maktpåliggande ämbete, till hvilket han blifvit utsedd. Historien omtalar utförligt, hvad han, jämte sin äldre broder, verkade för den lutherska trosbekännelsens införande och stadgande i Sverige, samt huru han med aldrig sviktande kraft motstod de försök, som under konung Johans styrelse gjordes till dess omstörtande. Något, som ännu i vår tid och allt framgent skall påminna om hans oförtrutna flit och sträfvan att gagna i sitt kall, är hans verksamhet såsom författare. Utom öfversättningen af hela bibeln, som trycktes i Uppsala och utkom 1541, finnes en mängd skrifter af ärkebiskop Laurentius. Både vid egna arbeten och andras låg honom modersmålet varmt om hjärtat, och han förmanade allvarligt sitt prästerskap att väl vårda det svenska språket. — »Så är ock godt» — heter det i hans 1571 utgifna kyrkoordning — »att predikarena vänja sig till att tala rätta svensko och bruka de ord, som allmänt kunnog äro, ty där man främmande ord bruka vill, såsom många

göra pläga, förbistrar man de enfaldiga, som sig på sådana ord icke förstå kunna, och lycktas så därmed, att de föga förbättring kunna hafva af det, som taladt varder. Därtill varder ock vårt svenska mål förkränkt och förvandladt genom sådana sätt, det icke heller hafver nytta med sig, helst när det sker i oträngda mål, där vi själfve hafva ju så god ord, som de främmande vara kunna.» L. synes ha öfverträffat sin broder i lärdom, men hade icke hans talareförmåga. Han var af ett fridsammare sinnelag än brodern, men likväl af fast karaktär. — Trött af år och arbete, afsomnade Laurentius Petri d. 26 okt. 1573 i Uppsala och blef begrafven i domkyrkans högkor. — Gift med *Elisabet*, dotter af *Didrik*, myntmästare i Uppsala och konung Gustafs syskonbarn *Birgitta Vasa*.

1. **Pettersson, Abraham,** homilet. Född i Göteborg d. 17 mars 1724. Föräldrar: postdirektören *Christian Pettersson* och *Anna Elisabet Lander*. — P. hade studerat först i Lund och sedan i Uppsala, när han 1747 invigdes till predikoämbetet och genast anställdes såsom amiralitetspredikant vid flottans station i Stockholm. S. å. utnämnd till hofpredikant, undfick han vid Adolf Fredriks kröning teologie doktorsvärdigheten samt 1752 fullmakt såsom kyrkoherde i Riddarholmens och Bromma församlingar. Hans lifstid blef dock ej lång. Med en redan från ungdomen undergräfd hälsa kämpade han länge mot en allt mer öfverhandtagande sjuklighet samt afled i Stockholm den 23 maj 1763. — P. var en af Sveriges ryktbaraste predikanter och kan nästan anses såsom grundläggaren af en egen homiletisk skola, som fortfor, tills nationens smak förändrades genom Lehnbergs predikosätt. P. utgaf bl. a. *Nattvardsförhör*, 1759. Efter hans handskrifter utgafs, någon tid efter hans död, en huspostilla under titel: *Kristliga betraktelser öfver de årliga sön- och högtidsdagars evangelier* 1764—68. — Gift 1752 med *Ulrika Elisabet von Hauswolff*.

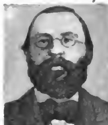

2. **Pettersson, Abraham Zacharias,** homilet. Född i Karlshamn d. 17 nov. 1792; den föreg. sonson. Föräldrar: stadssekreteraren *Abraham Pettersson* och *Ingrid Margareta Steenhoff*. — Student i Lund 1808, blef P. fil. magister därstädes 1811 och ingick fyra år därefter i det prästerliga ståndet. Förordnad till domkyrkoadjunkt och docent i teologiska fakulteten 1817, innehade han den förra af dessa befattningar till 1820 och den senare till 1826, då han befordrades till kyrkoherde i Landskrona pastorat och kontraktsprost i Rönnebergs härad. Riksdagsman vid det långa riksmötet 1828—30, gjorde han sig så fördelaktigt känd af hufvudstadens invånare, att han det sistnämnda året kallades till kyrkoherde i Jakobs och Johannes' församlingar och 1831 erhöll teologie doktorsvärdigheten. 1834 insattes han som fullmäktig i riksgäldskontoret. Vid riksdagen 1834—35 invaldes han af Stockholms prästerskap till ledamot af prästeståndet och insattes som bankofullmäktig, i hvilken befattning han genom nya val oafbrutet bibehölls till sin död. Efter C. P. Hagbergs död 1843 utnämnd till pastor primarius i Stockholm, verkade han i detta kall under hela sin återstående lifstid och afled vid Drottningholm d. 16 aug. 1857. — Såsom andlig talare var P. af sin tid högt uppburen, och utom ärkebiskop Wallin torde ingen präst i hufvudstaden varit så anlitad om likpredikningar och minnestal som han. Af sådana utgaf han också många af trycket, alla vittnande om en utomordentlig lätthet att författa och att återgifva den bortgångnes bild. — Gift 1819 med *Agneta Kristina Rothstein*.

Pettersson, Anna, se **Norrie.**

Pettersson, Carl Anton, sjömilitär, skriftställare. Född d. 8 febr. 1818 i Karlskrona. Föräldrar: löjtnanten och skeppsbyggmästaren *Carl Daniel Pettersson* och *Antoinette Sofie Fürst*. — Redan från barnaåren riktades P:s studier åt sjömansyrket. Med grundliga kunskaper, särskildt i astronomien, utnämndes han 1838 till sekundlöjtnant vid flottan och genomgick 1843—46, Mariebergs högre artilleriläroverk. P., hvilken 1858 som kaptenlöjtnant tog afsked ur krigstjänsten, hade 1847 fått antällning som lärare vid navigationsskolan i Göteborg och öfvertog 1855 en liknande befattning i Stockholm. Man fann här snart, att ett så rikt mått af kunskaper kunde och borde komma hela landet till godo. Jämte det han fortfarande kvarstannade såsom ordinarie lärare vid Stockholms navigationsskola, förordnades han därför 1858 att vara inspektör för alla navigationsskolor i Sverige, ett förtroende som han rättfärdigade på samma utmärkta sätt, som vid allt hvad som lades i hans händer, och äfven bibehöll till sin död. Med förvånande lätthet att arbeta ägnade han sig därjämte åt en mängd vetenskapliga arbeten, som stodo i närmare eller fjärmare gemenskap med hans tjänstebefattningar; utgaf flera goda läroböcker såsom: *Lärobok i navigationskonsten*, 1853; *Praktisk afhandling i styrmanskonsten*, 1854; *Lärobok i trigonometriens elementer* 1857 m. m., anställde magnetiska deklinationsmätningar vid Sveriges hafskuster samt sysselsatte sig alla somrar de sista åren af sin lefnad med mätningar, observationer och geografiska forskningar i Sveriges lappmarker. En frukt af dessa var, bland många andra, det vackra planschverket *Lappland, dess natur och folk*, hvartill han själf gjort originalteckningarna och som utgafs efter hans död 1864—66. Denna inträffade i Stockholm d. 23 juni 1863. P. var i besittning af ett rent af förvånande matematiskt minne. — Led. af Krigsvetenskapsakad. Vet- och Vitt.-samh. o. s. v. — Gift 1849 med *Hilda Amanda Katarina Lundberg*.

Pettersson, Sven Otto, kemist. Född i Göteborg d. 12 februari 1848. Föräldrar: possessionaten *Johan Fredrik Pettersson* och *Emelie Leontine Borgman*. — Student i Uppsala 1866, blef P. fil. doktor 1872 och docent i fysikalisk kemi vid Uppsala universitet 1874 samt förordnades 1881 till lärare och 1884 till professor i kemi vid Stockholms högskola, hvars rektor han var 1893—96. P:s förnämsta arbeten tillhöra den fysikaliska och oorganiska kemiens samt hydrografiens områden. Han har sålunda bl. a. tillsammans med professor L. F. Nilson utfört många undersökningar om ångtätheten och andra fysiska egenskaper hos oorganiska föreningar vid höga temperaturer, 1880—89 och bestämt kroppars specifika värme och smältvärme, 1878—80. Till den förra afdelningen höra också hans analytiska arbeten, särskildt utarbetandet af allmänt användbara och särdeles tillförlitliga metoder för gasanalys, 1886—92. På gränsen mellan de båda grupperna stå hans försök om vattens och is' egenskaper 1878—83. I hydrografiskt afseende har P. lämnat värdefulla arbeten, bl. a. om källors och vattenledningsvattens halt af gaser, tillsammans med K. Sondén, 1889, det sibiriska hafvets, 1883, samt Östersjöns och Nordsjöns vatten, 1892—97. Från de sistnämnda undersökningarna kom P. till undersökningar af rent praktisk art, såsom fisket, särskildt bohuslänska sillfisket, 1892, i hvilket afseende han på de senare åren företagit åtskilliga undersökningar, och väderleksförutsägelser för längre tid, 1896. De flesta af hans arbeten finnas i Vet.-akad:s och Vet.-soc:s publikationer, Journ. für prakt. Chemie, Ber. der Deutschen Chem.-Ges., Zeitschr. für anal. Chemie, Meteor. Zeitschr., Hygiea, etc. — Led. af Vet.-akad. 1889 och Landtbruksakad. 1894, m. m. — Gift 1875 med *Agnes Irgens*.

Peyron, Gustaf Abraham, krigare, statsråd. Född i Petersburg d. 17 juli 1783. Föräldrar: d. v. svenske konsuln i Petersburg *Claës Bartholomé Peyron* och *Magdalena van Brienen*. — Vid fjorton års ålder utnämnd till fänrik vid Svenska gardet, beordrades P. 1798 att såsom kadett åtfölja en sjöexpedition med fregatten Ulla Fersen, hvilken uppbringades af engelsmännen och med sin besättning fördes till Deel i England. Återkommen till Sverige, befordrades han 1805 till löjtnant och skickades följande året till Sachsen, Böhmen och Franken, för att vid preussiska armén aktgifva på de krigförandes rörelser och därom meddela underrättelser till Sverige. I slutet af sistnämnda år kommenderades han att vara fördelningsadjutant vid förposterna i Pommern under generalen grefve Löwenhielm mot konungens af Neapel armékår samt utnämndes 1807 till stabsadjutant hos konungen och till kapten i armén. Den 14 mars s. å. deltog han under Cardells befäl i stormningen af redutten vid Knieperfront samt d. 16 april under general Essen i reträtten från Anklam, hvarjämte han tvenne gånger under samma krig skickades med muntliga uppdrag till franske marskalken Brune. Förordnad till öfveradjutant hos konungen och major i armén 1808, tjänstgjorde han under samma års krig såsom stabsadjutant hos generaladjutanten för expeditionen, utnämndes 1810 till kapten vid Drottningens lifregemente, samt blef 1811 kapten vid Bohusläns regemente och 1812 öfverstlöjtnant i armén. I början af 1813 anställd såsom öfveradjutant i kronprinsen Carl Johans stab, förordnades han i aug. s. å. till chef de bureau vid norra tyska förenade arméns generalstab samt deltog i denna egenskap i bataljerna vid Grossbeeren, Dennewitz och Leipzig. 1814 erhöll han fullmakt såsom öfverste i armén och gjorde s. å. kampanjerna i Brabant, Holstein och Norge, förde såsom öfveradjutant i generalstaben befälet öfver fyra af de bataljoner, hvilka blockerade Fredrikssten, samt bevistade denna fästnings intagande såsom chef för general de Suremains stab. Efter återvunnen fred utnämndes han till öfverstlöjtnant vid Västerbottens regemente 1817, till öfverste och chef för Jämtlands regemente 1818 samt till generaladjutant och chef för Lifbeväringsregementet 1821. Sedan han s. å. med Ryssland afslutit ett fördrag angående riksgränsen och de norra gränsboarnas förhållande sinsemellan, mottog han 1823 chefsplatsen vid Västmanlands regemente och erhöll 1825 adlig värdighet, med bibehållande af sitt fädernenamn. Sistnämnda år landshöfding i Nyköpings län, utnämndes han 1827 till generalmajor, blef 1828 statssekreterare för krigsärendena, hvilken befattning han dock icke tillträdde, 1833 generalbefälhafvare i sjätte militärdistriktet, 1837 tillförordnad generalpostdirektör, då han tog afsked från generalbefälhafvarebefattningen, samt 1838—44 t. f. president i krigskollegium. 1841 öfverlämnade konungen till honom friherrebrefvet. 1843 utnämndes P. till generallöjtnant och kallades af Oscar I, vid dennes uppstigande på tronen, 1844 till statsråd och chef för landtförsvarsdepartementet. Han delade dennes första ministärs liberala tänkesätt och var ett af de fyra statsråd, som mot adelns protest tillstyrkte sanktion å de tre ofrälse ståndens beslut om lika arfsrätt mellan broder och syster. Under de fyra år, P. innehade krigsministerportföljen, var han en tid t. f. chef för utrikesdepartementet, utnämndes vid sitt utträde ur konseljen 1848 till generalbefälhafvare i andra militärdistriktet, och afled i följd af ett svårt fall på gatan i Stockholm d. 29 febr. 1852. P., som var serafimerriddare, inkallades redan 1815 i Krigsvetenskapsakademien, af hvilken han 1825 blef hedersledamot, och blef 1841 filos. doktor i Jena. — Gift 1: 1825 med *Anna Sofia Björkenstam*, 2: 1836 med *Karolina Texier* och 3: 1846 med *Jeanette Amelie Groen*. — Sonen, *Gustaf Oscar*, född d. 5 jan. 1828, ägnade sig äfven åt den militära banan, å hvilken han slutligen 1892 avancerade till generallöjtnant. Han har 1867—73 varit ledamot af Första kammaren samt 1888—93 och 1897—99 af Andra kammaren. Hösten 1887 blef han statsråd och chef för

landtförsvarsdepartementet, men som utpräglad frihandlare lämnade han denna post redan i febr. 1888 vid protektionisternas ernående af makten. P., hvilken 1853 gifte sig med *Söster Pauline Kathinka Due* (från Norge), blef 1902 serafimerriddare.

Pfeiffer, Johan, läkare, publicist. Född d. 22 juni 1731 i Stockholm, där fadern *Elias Pfeiffer* var kopparslagarålderman. — Sina första akademiska studier idkade P. i Uppsala, hvarest han 1755 disputerade under Linné. S. å. reste han till Greifswald, promoverades där till filosofie magister vid jubelfesten 1756 och blef följande året medicine doktor. Vid svenska arméns inryckande i Pommern 1757 antog han tjänst såsom fältläkare och återkom först efter fredsslutet 1762 till Stockholm, där han jämte medicinsk praktik begynte sysselsätta sig med öfversättningsarbeten. Utnämnd till fattigläkare 1763, befordrades han två år senare till amiralitetsmedikus, blef 1766 läkare för tullstaten och 1770 assessor i Collegium medicum. 1772 erhöll han genom tjänstebyte stadsläkartjänsten i Gäfle men afsade sig densamma redan året därefter och inköpte i Stockholm direktör Mommas stora tryckeri, som han sedan bibehöll i nära trettio år. Härifrån utgafs sedan 1767 tidningen Dagligt Allehanda, den tidens enda annonsblad och tummelplatsen för dagens politiska och litterära strider. 1802 öfverlämnade han tryckeriet till en anförvant och lefde sedan i det enskilda lifvets lugn till sin död i Stockholm d. 12 dec. 1806. Han var vän af vitterhet, men isynnerhet utmärkt musikkännare och invaldes därför till ledamot af Musikaliska akademien. — Gift med *Margareta Vilhelmina Matzen.*

Philipson, Lorens Münter, läkare, skriftställare. Född d. 17 mars 1765 i Ystad, där fadern *Jonas Vilhelm Philipsen* var råd- och handelsman; modern *Margareta Munter.* — I Lund, där P. blef student 1782, valde han läkarens yrke och promoverades till medicine doktor 1790. Året därefter kallad till docent i medicinska fakulteten, lämnade han inom kort universitetet och antog en fattigläkarbeställning i Stockholm, hvarjämte han förordnades till v. professor och lärare i målaranatomi vid Fria konsternas akademi 1792, från hvilken befattning han tog afsked 1798. Under närmare trettio år, 1806—1835, tjänstgjorde han såsom sekreterare i Sundhetskollegium och afled i Stockholm d. 3 nov. 1851. — I början af sin stockholmsvistelse utgaf han en periodisk skrift *Patrioten* 1793—1794 samt deltog med ifver i Thorilds strid mot Leopold och akademisterna. Han utgaf äfven efter Thorilds landsförvisning ett par utaf dennes skrifter och är för öfrigt bekant genom sitt *Försök til Bonapartes historia* 1803—1804 samt sin med omsorg redigerade samling af *Alla til K. Collegium medicum inkomna bref, rapporter och förklaringar, samt Collegii utlåtanden rörande kronprinsens Carl Augusts helsotillstånd* 1810. P. hyste ända till sin höga ålderdom varmt frisinnade åsikter i religion och politik. — Ogift.

Phragmén, Lars Edvard, matematiker. Född i Örebro d. 2 okt. 1863. Föräldrar: dåv. rektorn därstädes *Lars Jakob Phragmén* (f. 1832) — äfven känd som författare af i många upplagor utgångna läroböcker i matematik och som kommunalman — och *Hedvig Amalia Fernander.* — Student i Uppsala 1882, blef P. 1889 fil. licentiat därstädes och 1892 »lärare med fast anställning» vid Stockholms högskola i högre matematisk analys. 1904 erhöll P. fullmakt som professor i samma fack. Sedan 1903 är han tillf. öfverdirektör och chef för k. försäkringsinspektionen. — P., som tilllika är redaktionssekreterare i »Acta matematica» och medverkar vid utgifvandet af Weierstrass' matematiska skrifter, har i in- och utländska vetenskapliga tidskrifter publicerat en mängd matematiska afhandlingar, hvilkas skarpsinne varmt vitsordats af kritiken. En af de förste anhängarne i vårt land af det proportionella valsättet, för hvilket han kämpat i både tal och skrift, bl. a. i *Om proportionella val* 1895, var P. medlem af kommittén för proportionella val 1902—03. — Gift 1896 med *Gyda Josephine Mathilde Sohlberg.*

Phrygius, Sylvester Johannis, superintendent. Född d. 25 dec. 1572 i Kalmar, där fadern uppgifves hafva varit borgmästare. — P. blef student i Uppsala 1593 och 1602 magister i Wittenberg och erhöll hederstiteln »poëta cæsareo-laureatus», hvilken visade, att han uppträdt som latinsk skald. Följande året antogs han till skolrektor i Linköping, förordnades 1610 af hertig Johan till kyrkoherde i Sköfde samt ett par år därefter till superintendent öfver Kåkinds härad med några andra delar af hertigdömet. När efter hertigens död hertigdömet återföll till kronan, anställdes P. 1619 såsom kyrkoherde i Göteborg och erhöll ett år senare fullmakt på den därstädes nyss förut inrättade superintendenturen. Död i Göteborg 1628. — Han räknas bland sin tids utmärktaste författare och kanske såsom den yppersta af samtida skalder i latinsk verskonst. Endast förteckningen på hans tryckta arbeten upptager en ganska dryg lista. Flertalet af dem utgöras af likpredikningar och latinska skaldestycken. — Gift med en dotter till biskop *Petrus Oelandus* i Linköping.

***Piehl, Karl Fredrik,** egyptolog. Född i Stockholm d. 30 mars 1853. Föräldrar: bagaremästaren *Carl Theodor Piehl* och *Carolina Cecilia Skarstedt.* — Student i Uppsala 1872, blef P. fil. kandidat därstädes 1876 och fil. doktor 1881 samt förordnades s. å. till docent i egyptiska språket vid dar-

varande universitet. För fullkomning i sin vetenskap företog P. upprepade gånger resor till Egypten, bl. a. 1887—88 såsom Letterstedtsk stipendiat, då han befor Nilen med dahabijê ända till första katarakten. 1889 blef han prefekt för den af honom skapade samlingen af egyptiska fornsaker i Uppsala, sedan 1895 kallad »Victoriamuséet för egyptiska fornsaker», för hvilken P. samlat en byggnadsfond af omkring 20,000 kr. Sedan han därjämte under en följd af år vid Uppsala universitet hållit offentliga föreläsningar öfver olika delar af egyptologien, skapades 1893 för honom därstädes en personlig e. o. professur i egyptologi. — Bland hans utgifna arbeten märkas gradualafhandlingen *Petites études Egyptologiques* 1881 (prisbelönt af fil. fakulteten med dess första hederspris), *Dictionnaire du Papyrus Harris N:o 1* 1882 (den största hittills funna papyrus), det stora arbetet *Inscriptions hiéroglyphiques, copiées en Europe et en Egypte* tre serier, 1886—95, i hvilket han dokumenterat sig som den främste kännaren af Ptoleméer- och romaretidens inskrifter, de populära arbetena *Från Nilens stränder* 1895, och *Bilder från Egypten* 1896 samt en mängd artiklar i vetenskapliga tidskrifter. Sedan 1896 utgaf han den af honom grundade tidskriften »*Sphinx. Revue critique, embrassant le domaine entier de l'égyptologie*», hvars tillkomst är att tacka grosshandlaren E. Cederlunds mecenatskap. Död i Sigtuna d. 9 aug. 1904. — Gift 1885 med *Hedvig Aurora Margareta Höglund*.

1. **Pilo (Pijhlou), Olof,** målare. Född 1668 i Sverige, men härstammade från Polen, hvarifrån hans far under Carl X:s krig inflyttat till Sverige. — Till lärare i målning hade han från 1692 Johan Sylvius, en i öfrigt föga bekant konstnär, som gjort sin artistiska uppfostran i Rom och förnämligast vid Drottningholm efterlämnat spår af sin konstnärliga verksamhet. Här biträdde han vid målandet af slottstrappan, som han dock icke enligt den vanliga uppgiften fulländade, emedan han redan 1694 lämnade arbetet hos Sylvius. I början af Carl XII:s regering drog sig P. ur konstnärslifvet och köpte ett litet hemman Göksäter i Runtuna socken af Södermanland, där han tillbragte sina återstående dagar såsom landtbrukare och afled d. 25 juli 1753.

2. **Pilo, Carl Gustaf,** historie- och porträttmålare. Född i Runtuna socken i Södermanland d. 5 mars 1711; den föregåendes son. — Den unge P:s tidigt vaknade konstnärsanlag märktes med bekymmer af fadern, som varnade honom för en väg, hvilken för honom själf burit så föga lagrar. Varningen blef dock utan verkan. Sedan gossen en kort tid besökt skolan i Nyköping, skickades han, tolf år gammal, till Stockholm, där han insattes i lära hos ämbetsmålaren Christman och i sinom tid avancerade till gesäll hos dennes son. Återkommen från en resa till Wien, antogs han till elev vid den nyinrättade Målare- och bildhuggareakademien, men reste, i saknad af medel att längre uppehålla sig i Stockholm, 1737 till Skåne, där han hos den rika adeln fick full sysselsättning med att måla porträtt. Härifrån begaf han sig vidare 1740 till Köpenhamn, blef 1748 professor i därvarande konstakademi och under trettio år den mest betydande mannen inom densamma. Efter en inträffad brytning med hofvet i Köpenhamn återvände han i början af Gustaf III:s regering till fäderneslandet, valdes till ledamot af Målare- och bildhuggareakademien 1773 och till dess direktör 1778. — Död i Stockholm d. 2 mars 1793. — Såsom hans förnämsta arbeten anföras vanligen: *Kain och Abel; En skomakarefamilj; La Charité romaine* samt *Gustaf III:s kröningstafla;* den första på Säfstaholm de tre sistnämnda i nationalmuseum, den sista aldrig fullbordad. Såsom konstnär hade P. »god uppfattning och kompositionsförmåga, men röjde någon svaghet i teckning; dock arbetade han sig fram till större säkerhet däruti. Han målade understundom med en mycket bred och saftig pensel, stundom åter med en tunn färgläggning. Grundtonerna äro städse brunt och grönt; koloriten kan icke frånkännas en viss harmonisk sammansmältning och ett visst poetiskt skimmer». Till sitt väsen var han manlig och allvarlig; som konstnär blygsam och flärdlös. Sergel aktade honom mycket högt. — Gift 1: med *Eva Maria Malmgren,* från hvilken han 1747 blef skild på grund af hennes tvegifte och 2: i Köpenhamn med *Charlotta Amalia Dorotea De Maré.*

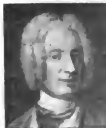
Piper. Ätten härstammar från Lybeck, hvarifrån *Berndt P.* flyttade till Viborg, där han blef borgmästare och dog 1635. En sonson, ståthållaren *Henrik P.* adlades 1678. En annan sonson k. rådet *Carl P.* adlades 1679 samt upphöjdes 1698 till friherre och grefve. En tredje sonson, majoren *Peter P.*, adlades 1684.

1. **Piper, Carl,** statsman. Född i Stockholm d. 29 juli 1647. Föräldrar: kamreraren i Krigskollegium *Carl Piper* och *Ingrid Charlotta Ekenbom.* — Förberedd för sin i så många hänseenden lysande bana genom sex års akademiska studier i Uppsala, ingick P. 1668 i k. kansliet, där han snart gjorde sig känd för sina ovanliga insikter och outtröttliga arbetsamhet. Detta blef ännu mer fallet, när han såsom tjänsteman vid fältkansliet i skånska kriget kom i tillfälle att arbeta under konungens egna ögon. Befordrad 1677 till registrator i stora kansliet, blef han 1679 adlad och utnämnd till sekreterare i kammarkollegium, en plats, som för den just då begynnande reduktionen fordrade ett oerhördt arbete, men också innebar en däremot svarande betydlig makt. 1689 blef han kansliråd och statssekreterare och från den stunden konungens högra hand vid handhafvandet och ledningen af de inrikes angelägenheterna. Det förtroende, Carl XI hyste till P:s bepröfvade ämbetsmannaskicklighet och öfverlägsna arbetsförmåga, lämnade han döende som ett testamente åt sin son. Knappt hade denne uppstigit på tronen, förrän alla partier och personligheter för-

svunno i skuggan af den gynnade P. Carl ville genast öfverhopa honom med utmärkelser, men, för att ej uppväcka ytterligare afund, undanbad sig P. all befordran. 1697 blef han dock, utan att han förut hade någon kännedom därom, utnämnd till k. statsråd, med samma rang och värdighet som de k. råden, hvarefter han på en och samma dag 1698 upphöjdes till friherre och grefve. År 1702 erhöll han, efter Bengt Oxenstierna, kansleriatet öfver Uppsala universitet och utnämndes 1705 till öfverstemarskalk vid konungens hof, med bibehållande af beställningen som statsråd samt af direktionen och ledningen i fält. Under förra hälften af Carl XII:s styrelse var P. själen i alla rådslag och den, genom hvars hand alla ärenden gingo, så väl ut- som inrikes. Hans förmak vimlade af uppvaktande och tjänstsökande, som väl visste, att utan den mäktige konungagunstlingens beskydd ingenting hos konungen stod att erhålla. Var P:s inflytande sålunda stort, var monarkens själfrådighet icke mindre. Ofta kunde den förre med sitt anseende ingenting uträtta, och ej sällan, isynnerhet de senare åren, fattade Carl sina beslut, utan att någon gång förut rådgöra sig med P. Sålunda klagade denne, att han, oaktadt alla bemödanden och föreställningar, icke kunde förekomma kriget med Polen och tåget till Ukraine, båda af de olyckligaste följder för konungen af Sverige. Med afseende på det senare yttrade han till Lewenhaupt: »Jag har gjort alla möjliga föreställningar; jag kan icke mera göra än att efterkomma min herres vilja och låta sakerna gå såsom de kunna». — Med all sin klokhet och skarpsinnighet var P. mera en driftig ämbetsman än stor statsman. Han saknade den omfattande blick, som ser förhållandena i stort, hvarjämte han var i högsta grad fal och svag för andras guld. Såsom vanligt ådrog honom hans gunstlingskap en stor skara afundsmän och ovänner. Förtalet tystnade icke en gång efter olyckan vid Pultava, då P. med de öfriga svenskarna fördes fången till Moskva. Här tillbragte han sina första fångenskapsår tämligen i frihet, men 1714 fördes han till Nöteborg, där han i ett hårdt fängelse, afstängd från sällskap och i saknad af rörelse och frisk luft, afled d. 29 maj 1716. — Gift 1690 med *Kristina Törnflycht.*

2. **Piper, Carl Fredrik,** ämbetsman, politiker. Född i Stockholm d. 20 febr. 1700; den föreg. son. — Student i Uppsala 1710, erhöll P. under ledning af prof. J. Steuchius den mest vårdade uppfostran, som ytterligare fullkomnades genom en åttaårig utrikes resa. Återkommen till Sverige, utsägs han att som kavaljer åtfölja riksrådet frih. Cederhielm på hans beskickning till Ryssland och stannade med honom nära ett år i Petersburg. Vid trettiotre års ålder kammarråd, utnämndes han 1742 till hofkansler och blef 1747 president i Kammarkollegium. Vid ordnarnas instiftelse pryddes han med serafimerordens blå band och var tre gånger uppförd på förslag till riksråd, hvilket ämbete, mera oroligt än ärorikt i dessa ombytliga tider, han dock undanbad sig. I sin tids politiska strider deltog P. som moderat Mössa. Att han dock äfven inom motståndarnas leder var föremål för allmän aktning, visar sig bl. a. af, att åt honom vid alla riksdagar 1734—51 inrymdes plats i sekreta utskottet. 1756 års riksdag, med sina blodsdomar och sitt nesliga förödmjukande af konungamakten, uppskakade så P., att han tog afsked från sitt presidentämbete och nedflyttade till sina egendomar i Skåne. Där tillbragte han de sista fjorton åren af sin lefnad i det enskilda lifvets lugn och afled på Krageholm d. 27 aug. 1770. — Såsom en äkta frihetstidens aristokrat intresserade sig P. mycket för vetenskapliga och vittra idrotter och var ifrån sina yngre år nära fäst vid Dalin. På Ängsö, där han under sin ämbetsmannatid plägade vistas om somrarna, sammanförde han en dyrbar boksamling, särdeles i svensk historia, och har med egen hand gjort en mängd anteckningar om Sveriges politiska och kamerala förhållanden. Led. af Vet.-akad. — Gift 1731 med grefvinnan *Ulrika Kristina Mörner*, dotter af fältmarskalken C. G. Mörner (se II: 165).

3. **Piper, Gustaf Abraham,** landshöfding. Född d. 15 maj 1692; syssling till föregående. Son af ståthållaren *Henrik Piper* och *Hedvig Cronström.* — Fänrik vid Hälsinge regemente, begaf sig P., sexton år gammal, nästan ensam till Polen för att uppsöka svenska hären, som han träffade vid Dniepern. Placerad i sin fänriksgrad på Östgöta infanteriregemente, deltog han 1708 i vinterkampanjen i Ukraine och följande året i slaget vid Pultava. Under den förfärliga kölden vintern förut hade han förfrusit sina båda fötter, hvarför han undgick sina medfångars öde att öka glansen af tsarens triumftåg i Moskva och fördes i stället till Galisch. Härifrån förflyttades han 1711 till Tschuchloma och erhöll 1715 tillstånd att resa till Moskva, där han blef utväxlad och hemkom 1716. Två år senare deltog han i fälttåget mot Norge såsom kapten vid Lifgardet, i hvilken grad han sedan kvarstod ända till 1743, då han erhöll afsked, med titel af krigsråd. Tre år därefter befordrades han till landshöfding i Österbotten och erhöll slutligen 1753 rang af generalmajor. — Död på Viksberg i Södermanland d. 10 mars 1761. — Gift 1: 1716 med *Eleonora Gustaviana Tungel,* 2: 1737 med friherrinnan *Märta Kristina Margareta Sture* och 3: 1747 med *Eva von Scheven.*

4. **Piper, Sten Abraham,** hofman. Född på Gräntsö vid Västervik d. 19 sept. 1738; den föregåendes son. — Hans förtjänster och utmärkelser på ämbetsmannabanan, hvilken han beträdde 1754, såsom e. o. kanslist i kanslikollegii expedition, inskränkte sig till att 1742 som ambassadsekreterare åtfölja grefve M. Posses beskickning till Ryssland. Hans egentliga verksamhet utöfvades vid drottning Lovisa Ulrikas hof. Samtida anteckningar omtala, huru han här af drottningen omfattades

med en ynnest, hvilken bar tecken af en verklig kärlek, och huru han af henne gynnades med alla utmärkelser, hon såsom icke längre regerande kunde meddela. Till en början 1773 anställd såsom tjänstgörande kammarherre och handsekreterare, utnämndes han 1774 till hennes hofmarskalk och blef s. å. guvernör öfver hennes slott, Drottningholm och Svartsjö. I sin egenskap af vitterlekare — han har bland annat öfversatt stycken af Tacitus — inkallades han i hennes Vitterhetsakademi och blef 1786 hedersledamot af Vitt.-, Hist.- och Ant.-akademien, där han s. å. höll talet öfver drottningen, såsom akademiens stiftarinna. — Död i Stockholm d. 12 juni 1813. — Gift 1777 med friherrinnan *Katarina Vilhelmina Ehrensvärd.*

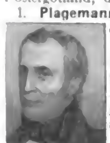
5. **Piper, Peter Bernhard,** krigare. Född i Uppland d. 14 jan. 1723; den föreg. syssling. Föräldrar: kaptenen *Henrik Berndt Piper* och *Ulrika Gråsten.* — P. ingick som volontär vid artilleriet 1741, blef sous-lieutenant vid regementet Royal Suédois 1745, bevistade med detsamma kampanjerna i Flandern och Vestfalen samt hemkom såsom kapten. Under tiden hade han i Sverige avancerat till kapten i armén 1758, hvarefter han som löjtnant vid artilleriet 1760 deltog i pommerska kriget 1761. Stabskapten 1771, förordnades han året därefter till place major på Sveaborg och förestod 1780—1784 kommendantsbefattningen därstädes. Utnämnd till öfverste i armén 1783, insattes han året därefter till generalintendent vid kommissariatet i Finland, på hvilken plats hela hans förmåga togs i anspråk under det sedermera utbrytande ryska kriget. Efter dess slut utnämndes han 1792 till guvernör för krigsakademien på Karlberg, blef generalmajor s. å. och president i krigskollegium 1793. Han var en man af själfständig karaktär, redlig och arbetsam och en af de få från tredje Gustafs tid, som fann nåd hos förmyndareregeringen och därunder befordrades. 1776 blefvo P. och hans broder Gabriel Magnus adopterade på Henrik P:s adliga ätt. — Död d. 27 maj 1799. — Gift 1773 med *Elsa Maria De la Motte.*

6. **Piper, Fredrik Magnus,** arkitekt. Född d. 3 april 1746; den föreg. brorson. Föräldrar: hofintendenten *Gabriel Magnus Piper* och *Katarina Kristina Axberg.* — I likhet med de mera framstående arkitekterna under senare hälften af 1700-talet, erhöll P. sin första utbildning i den Adelcrantzska byggnadsskolan och fullkomnade sig yttermera under en konstresa till Italien. Utnämnd till hofintendent 1780, förordnades han till vice preses i Målarenkademien 1795 och blef direktör för undervisningen i byggnadskonst därstädes 1799. T. f. öfverintendent 1803. — Död, barnlös, i Stockholm d. 22 febr. 1824. — Under det byggnadskonstens förfall, som betecknar den tid, under hvilken hans verksammaste ålder inföll, måste han, såsom flera andra byggnadskonstnärer under samma skede, inskränka sig till att utföra sina byggnadsplaner på — papperet. Han har emellertid uppgjort ritningarna till Listonhill å Djurgården, Säby i Östergötland, Wrangelsro i Halland o. s. v. Vackra intyg om hans uppodlade smak äro den af honom i engelsk trädgårdsstil anlagda förtjusande parken vid Haga och en del af Drottningholmsparken. — Gift 1780 med *Elisabet Hackson.*

7. **Piper, Eva Sofia,** född *von Fersen,* hofdam. Född d. 30 mars 1757; sonhustru till P. 2. Föräldrar: riksrådet och fältmarskalken, grefve *Fredrik Axel von Fersen* (se I: 333) och grefvinnan *Hedvig Katarina de la Gardie.* — Den unga fröken Fersen fängslade, tack vare sin skönhet och sitt älskvärda väsen, mången ung mans hjärta och erhöll 1774 formligt giftermålsanbud af prins Fredrik Adolf, hvilket dock afböjdes. I stället ingick hon 1777 äktenskap med kammarherren och handsekreteraren hos drottningen, grefve *Adolf Ludvig Piper* (son af P. 2, f. 1750 d. 1795). Den unga och älskvärda prinsessan Hedvig Elisabet Charlotta hade redan vid sin ankomst till Sverige fäst sitt hjärta vid dåv. fröken Fersen, och om denna förbindelses fasthet vittnar bäst, att furstinnan under form af brefväxling till henne dedicerat de reflektioner öfver hvad som passerade omkring henne, som nyligen publicerats i »Hedvig Elisabet Charlottas dagbok». 1786 fästes ock grefvinnan P. vid furstinnans hof som hofmästarinna, hvilken befattning hon innehade, tills hennes furstliga väninna blef drottning 1809. — Då hon blifvit änka, började förtalet peka på än den ena, än den andra, hemliga förbindelsen, bl. a. med baron Evert Taube, Gustaf III:s förtrogne, hvilken hon 1798—99 åtföljde å en resa till Tyskland, under hvilken T. afled. — Då hennes broder, Axel von Fersen, 1801 blef riksmarskalk, öfvertog grefvinnan P. ledningen af hans hus. De frihetsgrundsatser, som 1809 kommo till heders, smakade där illa, och det Fersenska huset blef medelpunkten för det gustavianska partiet, som sträfvade efter att göra den afsatte konungens son, prins Gustaf, till svensk tronföljare. Dessa planer korsades emellertid genom korandet af kronprinsen Carl August, och ryktet visste berätta om den köld och ovilja, den valde rönt från den Fersenska familjen. Då han kort efter sin ankomst till Sverige oförmodadt bortrycktes, började ock misstankar spridas, att han skulle genom dess försorg blifvit förgiftad, hvilka gåfvo anledning till riksmarskalken Fersens mord d. 20 juni 1810 (se I: 335). När på eftermiddagen underrättelse ankom härom samt att anledning funnes att befara, att massans ovilja skulle taga sig uttryck i Fersenska husets stormning, lämnade grefvinnan på natten, förklädd till mjölkförsäljerska, staden i hällregn och i en öppen båt, åtföljd endast af sina närmaste släktingar. Hela natten vistades hon på sjön, afvisades på Rydboholm, där hon först begärde en fristad, af grefve Brahes folk, och kom omsider under tak följande morgon klockan 7 å Penningby hos grefvinnan von Rosen. Redan tidigt den 22 juni erhöll hon dock en säkrare fristad å Vaxholms fästning genom konungens bemedling. Därifrån begärde hon den strängaste undersökning för att ådagalägga sin oskuld; en sådan kom också till

stånd utan några för henne graverande omständigheter. Under tiden hade hon äran att blifva föremål för tvenne giftermålsanbud, af hvilket ett härrörde från hjälten från Jutas, general G. von Döbeln. Sedan äfven hofrättens frikännande dom fallit i nov. 1810, lämnade grefvinnan Vaxholm och drog sig tillbaka till egendomen Löfsta i Östergötland, där hon afled d. 2 febr. 1816.

1. **Plagemann, Carl Johan Fredrik,** farmaceut, tekniker. Född d. 3 maj 1779 i Stockholm och son af rektorn vid tyska lyceum därstädes *Johan Joakim Fredrik Plagemann* och *Dorotea Margareta Lange.* — Efter aflagd apotekareexamen innehade P. 1803—12 apoteket i Södertelje, hvarmed han 1806 förenade en fabrik för kemiska preparat. Sex år därefter flyttade han sin fabrik till Stockholm och biträdde, sedan han i Uppsala aflagt studentexamen, Berzelius vid åtskilliga af hans åligganden, bland annat vid den kurs i kemi, som denne då lämnade åt kronprinsen Oscar. 1816 erhöll han personligt privilegium att i hufvudstaden inrätta ett trettonde apotek (Nordstjernan), mot förbindelse att vara kemie professorn vid Karolinska institutet behjälplig i att undervisa dem, som anmälde sig till provisorsexamen, hvarjämte han under större delen af åren 1823—1855 var lärare i kemi vid krigsskolan å Karlberg. 1826 blef han ständig examinator i provisors- och apotekareexamina och erhöll 1831 assessors titel samt bortarrenderade s. å. sitt apotek. 1833 mottog P. af grosshandlare C. F. Liljewalch i Stockholm uppdrag att i Skellefteå anlägga en kemisk-teknisk fabrik för tillgodogörande af grankåda, och sedan regeringen fått sin uppmärksamhet fäst på nyttan af dylikt, erhöll han anslag för att under fem år meddela allmänheten undervisning i bl. a. tillverkning af pottaska. 1843 blef P. direktör för salpetersjuderiverket i Norrland och var bosatt i Umeå, tills han 1856 flyttade till Stockholm, där han afled d. 3 jan. 1864. Han har dels författat, dels öfversatt flera skrifter i kemiska ämnen. — Gift 1: 1803 med *Hedvig Charlotta Åslund,* 2: 1822 med *Eva Sofia Åslund.*

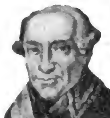
2. **Plagemann, Carl Gustaf,** historiemålare. Född i Södertelje d. 2 april 1805; den föregåendes son. — P. studerade under faderns ledning kemi och ägnade sig åt apotekaryrket, tog sedan studentexamen och besökte Falu bergsskola samt blef provisor i Kristianstad. Men drifven af sin naturliga fallenhet för konsten, ingick han i konstakademiens skolor 1827. Sedan han hufvudsakligen begagnat Westins undervisning och erhållit stipendium och flera pris, öfvergaf han 1831, på förslag af en af sina lärjungar, engelska legationssekreteraren Saint George, som blifvit förflyttad till Turin, fädernеslandet och stannade till en början i Florens för att bilda sig efter den äldre italienska skolans mönster. Efter två års uppehåll på detta ställe, hvarunder han frikostigt understödts af engelsmannen, fortsatte han 1833 resan till Rom, där han, som erhållit resestipendium hemifrån, isynnerhet vinnlade sig om studiet af konsthistoria. P. hade emellertid svårt att reda sig, och sedan han åt en portugisisk grefve Cabrall restaurerat gamla mästares taflor, lockades han att efterbilda dylika målningar, som grefven sedermera sålde. Han förtjänade dock icke själf mycket på dessa förfalskningar, hvarför han tog anställning som soldat vid romerska borgargardet, blef korporal och tjänstgjorde som sergeant vid revolutionära mobilgardet samt deltog i försvaret af Rom mot fransmännen. Från Rom ställde han 1852 färden till Spaniens hufvudstad, för att i därvarande gallerier på uppdrag af konungen af Würtemberg kopiera åtskilliga större arbeten af Tizian, samt återvände till Sverige 1854, efter en mer än tjugoårig bortovaro. I hemlandet invaldes han till ledamot af Målarakademien och var någon tid lärare i teckning vid Slöjdskolan, Karlbergs krigsskola och Stockholms gymnasium. Han upprättade äfven ett »institut för målning och teckning», som ägde bestånd ett par år. Men fattigdomen blef allt större och han beslöt återvända till Italien, som han återsåg i slutet af 1867. Han dog i Rom redan d. 2 februari 1868. — P:s konstnärsskap gick mest ut på att kopiera äldre mästares arbeten, i hvilket afseende han ernådde erkänd skicklighet. De allmännast bekanta af hans original äro *Natten i Bethlehem,* ett par altartaflor, *Kristi uppståndelse* och *Nattvarden; Judas ånger, En backant* och några andra. — Gift 1854 med *Maria Dominica Ricci.*

Planman, Anders, astronom. Född i Hattula 1724. Föräldrar: löjtnanten *Peter Planman* och *Ingeborg Leufstadius.* — Student i Åbo 1744 och fil. mag. 1754, reste P. till Uppsala, där han 1758 blef docent i astronomi. 1763 utnämndes han till professor i fysik i Åbo, lät 1770 prästviga sig och erhöll 1773 Nousis pastorat som personligt prebende samt tillträdde följande år Pemars akademiska prebende. Han skötte noggrannt sina akademiska och konsistoriella åligganden till 1800, då han, träffad af slag, på begäran erhöll afsked. Död d. 25 april 1803. — P:s förnämsta arbeten röra bestämningen af solparallaxen, för hvilket ändamål han på uppdrag af svenska Vet.-akad., hvaraf han 1767 blef led., företog två expeditioner till Kajana för observation af Venuspassagerna 1763 och 1770. — Gift 1776 med *Fredrika Achrenius.*

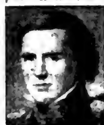
Platen von. Ättens medlemmar ha sannolikt kommit till Östersjöns södra kuster från andra delar af Tyskland. Från och med 1255, då en Otto »cum Plate» nämnes, förekomma i den på fastlandet belägna delen af furstendömet Rügen personer, förande tillnamnet »mit der Plate» eller »cum Thorace»; snart nog blef ätten bofast på själfva ön Rügen. Redan på femtonde århundradet torde tre olika linjer ha existerat. Från *Filip Julius,* major i svensk tjänst, född 1798, död 1871, och *Carl Filip Fredrik,* den förres farbroder och äfven svensk major, född 1769, död 1843, härstamma ättegrenar, som äro bosatta i Sverige, utan att vara introducerade på

svenska riddarhuset. — Yngste sonen af *Wilken von P.* till Granskewitz, *Henrik*, som på sin lott fick Dornhof och Silentz, blef stamfader för den ättegren, som introducerats i Sverige med hans sonsons sons Baltzar von P:s ättlingar i andra led. Baltzars yngre son, *Kristof Ernst*, som innehade Dornhof, hade en yngre son *Philip Julius Bernhard von P.* (se P. 1), som 1797 erhöll friherrlig värdighet. Hans son, *Baltzar Bogislaus* blef 1815 grefve. Med hans sonson, öfverstekammarherren grefve *Carl Baltzar Ernst*, utdog 1888 den grefliga ätten. — Den ofvannämnde *Baltzars* äldre sons son *Baltzar Achates* blef som major vid Västmanlands regemente 1751 naturaliserad som svensk adelsman. Af hans tre söner blef *Achates Carl* 1815 friherre.

1. **Platen, Philip Julius Bernhard von,** krigare. Född på fädernegodset Dornhof på Rügen d. 14 mars 1732. Föräldrar: landtrådet *Kristofer Ernst von Platen* och *Anna Lucretia von Bohlen.* — Efter att ifrån 1746 ha stått inskrifven såsom volontär i svensk tjänst vid generalmajoren frih. v. Schwerins regemente, utnämndes P. 1749 till fänrik vid Drottningens lifregemente och blef löjtnant vid detsamma 1752. Fem år senare erhöll han regeringens tillåtelse att deltaga i preussiska arméns fälttåg i Böhmen, hvarunder han blef sårad i fäktningen vid Prag men skyndade vid Sveriges krigsförklaring mot Preussen att ställa sig under de svenska fanorna. Utnämnd till ryttmästare för en skvadron husarer, som han själf uppsatt, bevistade han de flesta under kriget förefallande bataljer, avancerade till förste major vid Gula husarerna och blef, sedan han hemkommit till Sverige, öfverstlöjtnant vid Gröna dragonerna 1767. Efter Gustaf III:s anträde till regeringen utnämndes han 1772 till öfverste för Norra skånska kavalleriregementet och 1776 till generalmajor. Genom sitt uppträdande som ifrig medlem af ridderskapets rojalistiska minoritet vid 1786 års riksdag förvärfvade P. Gustaf III:s synnerliga gunst och befordrades till generallöjtnant 1788 samt blef serafimerriddare 1790. Af förmyndarstyrelsen förordnad till generalbefälhafvare i Skåne 1792 och general 1795, utnämndes han året därefter till en af rikets Herrar, generalguvernör öfver Pommern samt Greifswalds akademis kansler, blef 1797 friherre och 1799 fältmarskalk. Efter att 1800 entledigats från generalguvernörskapet afled P. på Dornhof d. 23 april 1805. — Lika framstående som krigare visade han sig sedan som administrerande tjänsteman under sin styrelsetid i Pommern, jämte det att han alltid som enskild person åtnjöt odelad aktning och tillgifvenhet. — Gift 1761 med *Juliana Regina von Usedom.*

2. **Platen, Baltzar Bogislaus von,** militär, statsråd, Göta kanals skapare. Född på fädernegodset Dornhof d. 29 maj 1766; den föregåendes son. — År 1779 inskrefs P. i den d. v. sjökadettskolan i Karlskrona och utnämndes året därefter till fänrik vid örlogsflottan. Anseende flottans kommenderingar och sjöexpeditioner icke tillräckliga för att förskaffa honom den praktiska färdighet, han tidigt ville ernå, tog han 1782 tjänst såsom styrman på svenska handelsfartyg och seglade med dessa i tre år på åtskilliga farvatten, besökte Västindien, Goda Hoppsudden och flera aflägsna trakter. Hemkommen till fäderneslandet 1785, kommenderades han redan året därefter på fregatten Diana och åtföljde denna på en expedition till Marocko. Med grundliga insikter i sitt yrke och en för hans år rik erfarenhet, gick han att deltaga i 1788 års krig mot Ryssland. Kommenderad på linjeskeppet Prins Gustaf, träffades han i slaget vid Hogland af ett skrotskott och blef, när fartyget kort därefter eröfrades, tillfångatagen och förd till Volodimir, Tver och slutligen till Nischni-Novgorod. Genom detta missöde försatt ur tjänstgöring, befordrades han likväl i tur och utnämndes 1789 till kapten. Under de sju år, som närmast följde på freden, upptogs hans tid af nästan ständiga sjökommenderingar, därvid han efterhand avancerade till öfverstlöjtnant vid amiralitetet och generaladjutant af flygeln. Därmed slutade hans sjömansbana. Antagligen var det af harm öfver faderns tvungna afgång från generalguvernörskapet, som han 1800 tog afsked ur krigstjänsten. Samtidigt köpte han en egendom Frugården vid Vänersborg och blef, liksom förut i sjöväsendet, ett mönster för landthushållare. 1801 invaldes han till ledamot i Trollhätte kanalbolags direktion, och under studiet af Dan. af Thunbergs i dess arkiv förvarade kanalprojekt bragtes till mognad tanken att om möjligt bringa till verkställighet den ofta påtänkta men lika ofta öfvergifna planen att genom en kanalled förbinda Västerhafvet med Östersjön. Genom en år 1806 tryckt *Afhandling om Canaler genom Sverige* lyckades han väcka regeringens uppmärksamhet på detta viktiga ämne, och två år därefter inkallades en engelsk ingenjör Thomas Telford för att göra förberedande undersökningar och yttra sig öfver det stora arbetets verkställbarhet. Båda delarna utföllo gynnsamt, och vid 1809 och 1810 årens riksdagar anslogo ständerna medel till kanalbyggnadens påbörjande och fortsättande. Emellertid inträffade regementsförändringen 1809. P., hvilken som en af Georg Adlersparres närmaste politiska vänner vid riksdagen blifvit invald i konstitutionsutskottet, inkallades s. å. i statsrådet och utnämndes till kontreamiral. 1810 vald till ordförande i Göta kanalbolags direktion, lämnade han 1812 sin plats i Carl XIII:s rådkammare för att, ostörd af andra angelägenheter, kunna odeladt ägna tid och krafter åt det påbegynta kanalverket. Närvarande utkast tillåter ej att närmare följa den store mannen vid utförandet af detta jätteföretag, hans strider, mödor och vakor för denna sin älsklingstanke. Det blef honom ej heller förunnadt att se sitt lefnadsverk fullbordadt. När han dog, stod ännu en del af kanalen ofulländad. Västgötalinjen hade blifvit öppnad 1822. Under kontinentalkriget förordnades P. 1812 till generalintendent vid

den armé, som sammandrogs emot Norge, och 1813 till generalguvernör öfver Holstein, Schleswig och Jylland, ett uppdrag som vid den snart därefter inträffade freden i Kiel förbyttes till uppsikten öfver norska arméns proviantering. Såsom svensk kommissarie deltog han 1814 i uppgörandet af riksföreningsakten mellan Sverige och Norge, befordrades s. å. till vice amiral, hvarefter han 1815 upphöjdes till grefve. Vid riksdagen 1823 var han ordförande i konstitutionsutskottet och erhöll vid västgötalinjens öppnande året förut serafimerorden. Vid upplifvandet af storamiralsämbetet öfvertalades han 1827 att mottaga chefskapet öfver dess tredje afdelning men kallades redan hösten s. å. till riksståthållare i Norge. En af rikets Herrar; hedersledamot af Landtbruksakad., Krigsvetenskapsakad., ledamot af Vetensk.-akad. m. m. — Död i Kristiania d. 6 dec. 1829. — Några år före sin död hade han utvalt sin grafplats på kanalbanken vid Motala. Där jordades två år före faderns bortgång hans förstfödde, en älsklig ung man, som redan med utmärkelse beträdt den militära banan. Den 5 febr. 1830 bäddades i samma graf Baltzar Bogislaus von Platen »vid de böljor, själf han diktat, — vid den strand, han själf har byggt». — Gift 1800 med *Hedvig Elisabet Ekman*, syster till kommerserådet G. H. Ekman (se I: 287). Öfver P. är i Sv. Akad. handlingar 1886 författad en minnesteckning af L. G. de Geer.

3. **Platen, Baltzar Julius Ernst von,** sjömilitär, statsman. Född på Frugården i Västergötland d. 16 april 1804; den föregåendes son — Fadern, som ansåg hvarje hederligt yrke godt, då det utöfvas med skicklighet och duglighet, lät sonen tretton år gammal inmönstra på ett svenskt handelsfartyg, med hvilket denne under trenne år gjorde sjöresor i Medelhafvet och Svarta hafvet. Inskrifven som lärstyrman vid amiralitetet, utnämndes han 1821 till sekundlöjtnant och antog, för att vidare utbilda sig i sjöyrket, 1823 hyra såsom andre styrman på ett från Göteborg till Ostindien utgående fartyg, hvarefter han 1825 för en tid af tvenne år lyckades vinna anställning i engelska marinen. Återkommen till fäderneslandet, förordnades han till adjutant hos chefen för 3:dje afdelningen af det nyss inrättade storamiralsämbetet, hvars chef var hans egen far, och utnämndes 1830 till premierlöjtnant vid flottan. Tvenne år därefter ingick han äktenskap med friherrinnan *Sofia Eleonora Charlotta De Geer*, enda dotter till excellensen, grefve Carl De Geer (se I: 227), deltog under den närmaste tiden i ledningen af det af fadern grundade Göta-kanalbolaget samt utöfvade ett ganska betydande inflytande på utvecklingen af den bolaget tillhöriga Motala verkstad. Då hans militärtjänst, efter hans ingångna gifte, icke längre för honom var någon ekonomisk nödvändighet, sökte och erhöll han, efter en konflikt med sina öfverordnade, 1838 afsked ur krigstjänsten

Vid 1840—41 års stormiga riksdag framträdde P. som en af den liberala oppositionens främsta män och insattes af densamma i statsutskottet, fungerande som ordförande i en af dess afdelningar. Han gjorde redan nu med styrka gällande den mening, som han sedermera konsekvent förfäktade, att tyngdpunkten i vårt sjöförsvar skulle läggas å skärgårdsartilleriet. Hans åsikter, understödda af statsutskottet, blefvo dock ej riksdagens beslut. Efter Oscar I:s tronbestigning blef P:s ställning till regeringen en helt annan. Konungen fäste honom genast 1844 vid sin person som kabinettskammarherre och 1849 utnämndes han samtidigt till kommendör i flottan samt statsråd och chef för sjöförsvarsdepartementet. Då han likväl ej lyckades få sin proposition om sjöförsvarets ordnande i enlighet med sina åsikter, afgick han 1852 ur statsrådet vid samma tidpunkt, som Oscar I:s regeringssystem började antaga en mera konservativ prägel. Han återvände nu till vården af sina enskilda angelägenheter samt blef 1855 ordförande i Göta kanaldirektion och 1857 i riddarhusdirektionen. Samtidigt fortfor han att vid riksdagarna intaga en bemärkt plats bland förfäktarna af moderatliberala tänkesätt. 1857 utnämndes han till svensk-norsk minister i London, å hvilken plats han gjorde sig lika aktad för vaken omtänksamhet om Sveriges intressen som en välvillig hjälpare och rådgifvare åt i England bosatta eller resande landsmän. 1862 utnämndes han till kontreamiral och kallades samtidigt åter till statsråd och chef för sjöförsvarsdepartementet, nu i den de Geerska ministären, hvars representationsreform stod i samklang med de åsikter, P. förfäktat under hela sin lefnadsbana. När han 1868 afgick från denna post, hade han fröjden att hafva genomdrifvit upprättandet af skärgårdsartilleriet. Han hade under tiden 1866 valts till ledamot af Första kammaren för Uppsala län och fungerade som sådan till 1873. Då 1871 svårighet uppstod att besätta den genom grefve Carl Wachtmeisters plötsliga död ledigblifna statsministerplatsen för utrikes ärendena, ingick P. för tredje gången i regeringen och kvarstod till i dec. följande året, då han öfverlämnade det viktiga ämbetet i en annans hand. Under ståndsrepresentationen var P. lika mycket på grund af egen framstående förmåga, som genom mäktiga traditioner från far och svärfar, en af de inflytelserikaste medlemmarna af ridderskapet och adeln. Död d. 20 mars 1875. — P., som 1867 blef serafimerriddare, kallades 1854 till ledamot af Vetensk.-akad., hvarjämte han såsom hedersledamot tillhörde Landtbruksakad., Fria konsternas akad. och Vet.-soc. — Hans skrifter om sjöförsvarets ordnande, nämligen *Underdånigst rapport* etc., 1851 och *Grunder för ombildning af Sveriges sjöförsvar* 1865 föranledde en mängd följdskrifter.

Plomgren. Ättens äldste kände stamfader var bonden *Göran Ericsson* på Solberga i Alhems socken i Kalmar län. Hans son kallade sig *Plomgren* och dennes yngre sons — se P. 2 — barn adlades 1751 under namnet *von Plomgren*. Gene-

ralmajoren *Peter von P.* — sonson af P. 2 — erhöll 1818 friherrlig värdighet enligt 37 § regeringsformen.

1. **Plomgren, Anders,** grosshandlare. Född i Stockholm d. 11 febr. 1700. Föräldrar: lärftskrämaren *Anders Plomgren* och *Margareta Le Clair.* — Efter att som yngling ha varit anställd på ett köpmanskontor i Göteborg, ingick P. kompanjonskap med sin yngre broder Tomas (se nedan) för idkande af grosshandel i Stockholm och inrättade med honom den första direkta handelsförbindelse mellan Stockholm, Marseille och Ceuta. Återkommen från en vidsträckt resa 1737—38 till de förnämsta handelsplatserna i Europa, utarbetade han tillsammans med några andra planen för sjöassuranskompaniet i Stockholm, i hvilket han blef en af de första direktörerna och för hvars framgång han verkade under hela sin lifstid. Med en delegation af ledamöter i Svea hofrätt utarbetade han sedermera en assurans- och haveristadga, som vann kunglig stadfästelse. 1745 invaldes han till ledamot i Levantiska och året därefter i Ostindiska kompaniet, blef 1747 fullmäktig i generaltullarrendesocieteten och 1753 kommerseråd. 1760 uppsade han sitt burskap såsom grosshandlare och erhöll följande året särskildt tillstånd att besitta säterier, hvarefter han inköpte Hufvudsta invid Stockholm och gjorde det till fideikommiss för sina barn. Såsom grosshandlare var han länge en af hufvudstadens fyratioåtta äldste och bland dem en af de sex, som under tysthetsed skulle gå K. Maj:ts och rikets kommersekollegium tillhanda i hvad som rörde rikets handel och navigationsförhållanden. Hans son *Carl Anders* adlades 1770 under namnet *Plommenfelt* (se nedan). — Död i Stockholm d. 2 juni 1786. — Gift 1: 1726 med *Anna Katarina Claësson*, och 2: 1740 med *Margareta Björkman.*

2. **Plomgren, Tomas,** köpman, politiker. Född i Stockholm d. 16 aug. 1702; den föreg. broder. — På grund af boets medellöshet måste P. vid fjorton års ålder afbryta studierna och biträda modern i handelns skötsel. 1719 kom han å köpmanskontor i Königsberg och öppnade 1725 egen grosshandelsrörelse i Stockholm. Tiderna, då man brann af intresse att genom utestängande af utländska köpmän från att hit införa främmande varor uppmuntra den inhemska handeln, voro synnerligen gynnsamma för en man af P:s driftiga och företagsamma skaplynne. Han blef ock en af de första, som började på svenska skepp hit hemföra utländska varor, och valdes med anledning häraf 1738 till direktör i Levantiska kompaniet. Redan 1727 vald till en af hufvudstadens 48 äldste, kallades han 1738 till en af dess representanter i borgareståndet och bevistade i denna egenskap alla riksdagar till och med 1751—52. Med hela sin själ förbunden med det parti, Hattarnes, hvars inre och yttre politik i så hög grad gynnade hans egna intressen, kastade sig P. genast med stor ifver in i politiken och visade sig som en af frihetstidens mest hänsynslösa partigängare. Redan vid sin första riksdag insatt i sekreta utskottet, åtog han sig att mot en kontant penningsumma hålla den franske ministern tillhanda den vacklande majoriteten i borgarståndet, hvilket ock lyckades, och i och med detsamma kommo Hattarne till seger. Som belöning för sitt nit valdes han vid riksdagens slut till bankofullmäktig och fullmäktig i generaltullarrendesociteten. Under 1740—41 års riksdag, då han var medlem af såväl sekreta utskottet och dess mindre sekreta deputation som af det »sekretissimum», som hade att handlägga den utrikes politiken, var han en af de verksammaste krafterna för den obetänksamma krigsförklaringen mot Ryssland. Han försummade ej heller att rikligen tillgodose sina egna intressen genom att låta sekreta utskottet tilldela sig åtskilliga förmånliga affärsföretag. Till följd af händelsernas för hans parti mindre förmånliga utveckling tvangs han till en viss försiktighet vid 1742—43 års riksdag, men skydde icke att genom mindre lojala medel, såsom falska föregifna instruktioner för den med Mössorna i förbund stående engelska ministern, sätta allmänna opinionen i harnesk mot sina motståndare. Vid 1746—47 års riksdag sutto åter Hattarne i mera förlig politisk vind och försummade ej heller att efter tidens sed hugga för sig vid maktens köttgrytor. I all synnerhet blef P., hvilken som vanligt haft plats i sekreta utskottet, ej lottlös. Han erhöll plats i det bolag, som under namn af växelkontor på för staten betungande villkor åtog sig att »styra växelkursen», och blef äfven fullmäktig i järnkontoret samt handelsborgmästare i Stockholm med kommerseråds titel. Vid 1751—52 års riksdag var han talman i borgarståndet och vid Adolf Fredriks kröning erhöllo hans barn adlig värdighet under namnet *von Plomgren.* Han afled icke långt därefter i Stockholm d. 21 juni 1754. — Om man utan tvekan måste tillerkänna P. plats bland de dugligaste och skickligaste inom sitt stånd samt som en af de i det politiska spelet mest förfarne, handhade han detta sitt inflytande på ett allt annat än berömligt sätt. Liksom han var en af de första att rent af sätta korruptionen i system, hyste han ock icke ringaste betänkligheter att själf taga väl betaldt för sina tjänster, såväl genom af sitt parti direkt beslutade gåfvor som genom uppdrag, såväl i och för sig lukrativa som genom med dem förenadt inflytande å olika områden. Städse förande fäderneslandets väl på läpparna, ha väl få eller ingen mindre skytt att begagna sig af alla tillfällen att på dess bekostnad se sina egna intressen till godo, hvartill han ock som styresman i flera penningförvaltande verk hade rikligt tillfälle. Också efterlämnade han stor förmögenhet. 1739 led. af Vetensk. akad., skref han i dess handlingar en uppsats om handeln. — Gift 1726 med *Birgitta Kristina Funch.*

Plommenfelt, Carl Anders, mystiker. Född

d. 7 aug. 1750. Föräldrar: förenämnda kommerseråd *Anders Plomgren* och *Margareta Björkman*. — P., som erhållit en vårdad uppfostran, ingick efter slutade studier i Uppsala i Bergskollegium och utnämndes till vice notarie i detta ämbetsverk 1770. Året därefter företog han en vidsträckt utrikes resa till de förnämsta bergverk i Norge, England, Frankrike, Sachsen, Ungern och Italien samt kallades därunder till ledamot i en mängd utländska, vetenskapliga och vittra samfund. Hemkommen till Sverige 1776, framdrogs han af sin svåger, general Fredrik Horn, och lyckades isynnerhet innästla sig hos hertig Carl, under uppgift att han under resan i Italien kommit i besittning af frimureriets djupaste hemligheter. För faderns förtjänster redan 1770 upphöjd i adligt stånd med namnet *Plommenfelt*, hindrade ingenting hans upptagande vid hofvet, där han 1777 förordnades till vice och 1778 till verklig ceremonimästare. Jämte sin befattning såsom hoffunktionär sysselsatte han sig med att förslösa sin förmögenhet och arbeta i den »högre sciencen». Schröderheim, som var en af hans bekanta, har beskrifvit en af P. anordnad »séance» i följande ordalag: »Han bodde uti möbelhandlaren Palins hus i Storkyrkobrinken. Klockan elfva om aftonen — Långfredagen 1779 — samlades hos honom konungen, bägge hertigarne och åtskilliga af oss andra. Vi hade då fastat hela dagen och hos höga vederbörande arbetade inquietuder af alla slag. P. visade sig ej förr än klockan slagit tolf, då han inkom uti ett hiskeligt utseende, med håret omkring öronen, en svart väst och skjortärmarna uppvikta till axlarna. Framför sig bar han ett krucifix, införde oss i sin sal, och placerade oss omkring en på golfvet med kol dragen cirkel. Själf ställde han sig vid bordet. Uti tre kvarts timme gjorde han allt det kakalorum utaf den allmännaste necromancie, som man känner af böcker, med kol, krita, blod, spegel, linjer och heta stenar m. m. Stundom syntes han konsultera sin spegel öfver något hvar af oss särskildt, stundom sjunka uti recueillement. Jag fann för min del ingenting af alltsammans resultera; några starka slag hördes i väggarna, hvilka sades vara annonser af närvarande andar, dem vår sinnlighet och peccadiller hindrade oss att skåda.» — — Hans kredit hos Gustaf III var eljest icke stor och rubbades alldeles vid Plomgrenska husets bankrutt i början af 1780-talet, då P. äfven afskedades från sin ceremonimästarsyssla. Ett par år därefter hade han på en fönsterruta i en af källarsalarna på »Claes på Hörnet» under en teckning: »Gustave III le premier citoyen» tillagt: »il y a été, mais à présent le premier fourbe», och dömdes härför af Svea hofrätt till halshuggning. Han hade likväl redan satt sig i säkerhet, hvarför i tidningarna tillkännagafs, att hans ätt vore på svärdssidan utgången, hvarjämte hans vapensköld på riddarhuset blef med ett svart kors öfverstruken. Han skall efter åtskilliga irrfärder slutligen hafva hamnat i Amerika och dött där, ogift.

Polheimer, Anders, bergsmekaniker. Född d. 31 aug. 1746 vid Stjernsunds järnbruk i Kopparbergs län; brorson till Kristofer Polhem. Föräldrar: bruksförvaltaren, sedermera arrendatorn af Polhemska andelen af Stjernsunds bruk i Dalarna, *Anders Polhammar* och *Karolina Wiëns*. — P. begaf sig 1756 till Uppsala, där han var Torbern Bergmans lärjunge i kemi och mineralogi och upptog släktnamnet *Polheimer*. 1764 blef han auskultant i bergskollegium, studerade några år grufmätning m. m. i Falun, blef 1770 undermarkscheider och 1773 markscheider för alla bergslag i riket. 1796 fick han bergshauptmans fullmakt och afled d. 2 sept. 1811 på Fors i Väster-Våla församling i Västmanlands län. Led. af Vet.-akad., Fysiograf. sällskapet m. m. — P. var 1774—76 styresman vid Åtvidabergs kopparverk, som då gick betydligt framåt, inrättade i Falun med Gahn och Hermelin ett vitriolverk efter ny metod, företog 1787 undersökningar för tillgodogörande af de skånska stenkolen samt fann 1793 stenkolslagren och de eldfasta lerorna vid Höganäs, hvarefter han ledde anläggningarna af de industriella företagen därstädes. Han undersökte vidare 1795 hafsvattnet vid Bohuslän, anlade 1799—1801 ett järngjuteri i Helsingborg, förbättrade 1802—05 anordningarna vid Gustafs och Karlbergs kopparverk i Jämtland, företog 1806 en studieresa i Pite lappmark rörande landets uppodling och undersökning af Nasafjällets silfvergrufvor, gjorde 1808—09 experiment för utrönande af möjligheten att anlägga saltverk i Västergötland och utförde 1810—11 undersökningar vid Sala silfvergrufva. Han förbättrade äfven fyrbåkarnas konstruktion m. m. — Gift 1776 med *Anna Elisabet Polheimer*.

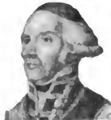
1. **Polhem, Kristofer,** mekaniker. Född i Visby d. 18 nov. 1661. Föräldrar: handelsmannen *Wulff Kristofer Polhammar* och *Kristina Schening*. Farfadern hade tillhört en österrikisk friherrlig ätt, men i Pommern sökt en fristad för religiöst förtryck. P:s fader, som ursprungligen hette *Polheim*, blef under en resa väderdrifven till Gotland och kvarstannade därefter på ön. — När modern efter faderns död ingick nytt äktenskap, upptogs den faderlöse gossen af en farbroder i Stockholm, som någon tid höll honom i tyska skolan. Då denne beskyddare snart afled, måste den tolfårige P. söka sitt bröd hos andra och tjänade i flera år på åtskilliga gods som gårdsskrifvare. Under tiden använde han hvarje ledig stund till slöjd och mekaniska uppfinningar men insåg snart, att han föga kunde uträtta utan vetenskaplig underbyggnad, och att han för att erhålla sådan måste lära sig vetenskapernas då brukliga tungomål, latin. En präst, till hvilken han vände sig, gaf honom ett latinskt lexikon att lära sig utantill, och en annan läxor i latinska grammatikan men utan förklaring. Slutligen åtog sig kyrkoherden i Sorunda, Dryselius, att lämna honom ordentlig undervisning. P., som då hade tjänst på Follnäs i samma socken, gick i sju månaders tid, ofta i regn och oväder, dagligen

den långa vägen mellan sitt hem och prästgården. Emellertid kom han genom sin outtröttliga flit därhän, att han kunde besöka Uppsala 1686. Försedd med ett rekommendationsbref af Dryselius till matematikern professor Spole, mottogs P. af denne med utmärkt välvilja. Inom kort var han Spoles förklarade gunstling, studerade på det grundligaste matematik och mekanik, lagade observatorii astronomiska pendelur och iståndsatte till och med Dasypodii konstur i domkyrkan, som i mer än hundra år varit obrukbart. Så fort uppmärksamheten blifvit fäst vid den unge mekanikern, erhöll han i uppdrag från Falun att konstruera ett vindspel för koppargrufvan. Han förfärdigade ett sådant jämte ett uppfordringsverk af så sinnrik beskaffenhet, att, då det förevisades Carl XI, konungen genast utnämnde honom till bergsmekanikus, en för P. särskildt inrättad syssla. 1698 blef han »direktor öfver bergsmekaniken». Med understöd af allmänna medel företog han 1694—1697 en resa till Tyskland, England, Holland och Frankrike och medförde hem nya idéer och uppfinningar. Nu uppenbarade sig hans mekaniska snille i hela sin öfverväldigande storhet. Han inrättade och förfärdigade sånings- och tröskmaskiner, tegelbråkor, valsverk, urfabriker, mekaniska väfstolar, väder- och vattenkvarnar, en stor fabrik för tillverkning af järnblecksarbeten m. m. 1716 skickades P. till Karlskrona för att tillsammans med skeppsbyggmästaren Sheldon lägga grunden till en ny dockbyggnad. För att afdämma vattnet under dockans uthuggande i hälleberget, lät P. göra en noggrann undersökning af hafsbottnen, byggde därefter ofvanpå vattnet dammen med alla de ojämnheter, hafsbottnens skapnad föranledde, och nedsänkte den på en gång, då den med ringa jämkning passade. Ett annat storverk, hvartill P. uppgjorde förslag, var en kanalled mellan Östersjön och Västerhafvet. Arbetet begynte äfven med den s. k. Carls graf, förbi Rånnumsfallen nära Venersborg, men afbröts genom konungens död. Hamnbyggnaden vid Södersluss i Stockholm var äfven ett af hans många arbeten. Själf ansåg han förbättringen af de s. k. stånggångarna vid grufvorna samt dockan vid Karlskrona för sina förnämsta verk. Äfven i främmande land utfördes byggnader och arbeten efter hans föreskrifter. Både Peter I i Ryssland och konung Georg i England gjorde honom lysande anbud, men han kvarstannade för alltid i sitt fädernesland. 1714 utnämndes han till assessor i kommerskollegium samt blef två år därefter kommerseråd och adelsman. Ledamot af Vetenskapsakademien från dess stiftelse. — Död i Stockholm d. 30 aug. 1751. — Oaktadt tillsyn och handläggning af så många, olikartade mekaniska verk, hade P. tid öfver att författa ett stort antal skrifter i mekanik, naturkunnighet, slöjd samt enskild och allmän hushållning. Dessutom lämnade han muntlig undervisning åt en mängd lärjungar, bland hvilka flera intogo ett rum bland Sveriges storheter. Lika vördnadsvärd som vetenskapsman, framstår P. såsom människa. I medvetandet om sin öfverlägsenhet, kunde han aldrig förledas till öfvermodigt framhållande af egna förtjänster eller ett förnekande af andras. Den foglighet i lynne, den orubbliga tillit till försynen och den ståndaktighet, som uppehållit och ledt honom i ungdomen, följde honom äfven under hans äras tid och voro ännu desamma, när han nittio år gammal lade sitt trötta hufvud till hvila. — Gift 1691 med *Maria Hoffman.*

2. **Polhem, Gabriel,** mekaniker. Född i Falun d. 11 febr. 1700; den föregåendes son. Under faderns tillsyn ägnade sig P. från barndomen åt mekaniken och inöfvades tidigt att utföra mekaniska arbeten efter faderns ritningar och anvisningar. Endast sexton år gammal hade han vid tillfällen, då den äldre P. var upptagen af arbeten på andra håll, tillsyn vid dockbyggnaden i Karlskrona och vid aderton års ålder öfvervakade han, under faderns frånvaro, kanalbyggnaden vid Rånnum. Men dessutom utförde han flera maktpåliggande arbeten på egen hand, såsom de dubbla lingångarna vid Falu grufva 1730, afvägningarna vid Trollhättan för den påtänkta slussbyggnaden 1742, fullbordandet af slussen öfver Söderström i Stockholm m. m. På anmodan af konung Fredrik byggde han 1733 ett nytt mynthus i Kassel, hvars maskinerier väckte allmän uppmärksamhet för deras noggranna och sinnrika konstruktion. All den belöning, han för dessa och flera arbeten uppbar från det allmännas sida, bestod i ett årligt stipendium af Bergskollegium på tre hundra d:r s:mt. Af Fredrik I erhöll han 1743 hofjunkaretitel och 1755 tilldelade Adolf Fredrik honom en kammarherrefullmakt. 1752 blef han efter fadern »direktor öfver bergsmekaniken». Vetensk.-akad. invalde honom tidigt till sin ledamot. — Död, ogift, i Stockholm d. 1 aug. 1772.

Pollet, Johan Frans, krigare. Född i Skeninge den 11 mars 1729. Föräldrar: kyrkoherden *Frans Pollet* och *Elisabet Margareta Gedda.* — Sedan P. någon tid stått inskrifven såsom sergant vid Hessensteinska regementet, beslöt han följa flera sina landsmäns föredöme och söka sin lycka under de franska fanorna. Han begaf sig alltså 1745 till Frankrike, där han genast fick anställning som sous-lieutenant vid regementet Royal Suédois. Under en lång följd af år kvarstannade han i franska armén, där han sedan 1757 tjänade i regementet Royal deux Ponts, deltog i fälttågen i Nederländerna, Hessen och Hannover och efterhand avancerade till öfverste 1769. Han tog 1777 afsked ur franska armén och återvände till Sverige med orden »Pour les mérites militaires», regeringens pensionsbref på 3,200 livres årligen och en meritlista, enligt hvilken han kunde åberopa sig på att hafva bevistat sju fältslag och tre stora belägringar, utom en mängd mindre affärer. — P. upphöjdes 1771 i svenskt adligt stånd och utnämndes 1776 till öfverste i svenska armén, hvarefter han 1777 förordnades till kommendant i Stralsund. På

Gustaf III:s befallning bevistade han sedermera 1788—90 årens krig mot Ryssland, förde under konungen kommandot vid Valkiala och Svensksund, befordrades 1789 till generalmajor och blef efter freden 1790 generallöjtnant. Död i Stralsund d. 26 febr. 1801. — Gift 1764 med *Johanna Carolina Helena von Pachelbel.*

Polus, Tomas, statsman. Född i Reval 1634. Föräldrar: professorn vid gymnasiet därstädes *Timoteus Polus* och *Elisabet von Werendes.* — Vid faderns tidiga frånfälle upptogs gossen såsom fosterson af en faderns vän, domprosten Holstenius i Västerås, och sattes af honom i därvarande skola. Sedan P. fullbordat sina studier i Sverige och gjort den sedvanliga utländska resan, anställdes han först 1665 såsom sekreterare hos hertig Adolf Johan, men utnämndes redan s. å. till referendarie och registrator i k. kansliet. 1666 fick han såsom legationssekreterare åtfölja svenska ambassaden till England och bevista fredskongressen i Breda, hvarefter han 1671 anställdes såsom hofråd hos änkedrottning Hedvig Eleonora och adlades 1673 med bibehållande af sitt ofrälse namn. Ehuru han mycket användes af Carl XI och åtnjöt konungens fulla förtroende, stannade han på denna underordnade plats i mer än tjugu år, till 1693, då han befordrades till kansliråd och utnämndes till statssekreterare för utrikes expeditionen. Året därefter antogs han till kronprinsen Carls lärare och stod honom sedermera mycket nära, upphöjdes efter hans uppstigande på tronen på samma gång som Piper till kungl. råd och statsråd 1697 och blef jämte denne friherre och grefve 1698. Liksom under de sista åren af Carl XI:s regeringstid, fortfor han i början af Carl XII:s styrelse att med Bengt Oxenstierna vårda de utländska ärendena, ehuru Piper äfven på dessa liksom på alla andra förvaltningsgrenar utöfvade ett allt större inflytande. Från krigsskådeplatsen hemskickades han, såsom gammal och sjuklig, snart nog och tillbragte några få år i lugn, innan han dog i Stockholm d. 24 mars 1708. — Fastän i arbetsdrift och förmåga Piper underlägsen, har hans rykte gått mera fläckfritt till eftervärlden än dennes. I verklig lärdom stod han öfver Piper och åtnjöt sin samtids beundran såsom latinsk skald. — Gift 1693 med *Margareta Elisabet Müller.*

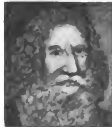
Pontén, Johan, präst, naturforskare, läkare.

Född d. 2 maj 1776 i Vederslöfs församling af Vexiö stift, där fadern *Petrus Pontén,* slutligen prost och kyrkoherde i Hultsjö, gift med *Rebecka Widegren,* då var komminister. — Smålands magra jord har varit synnerligt bördig på framstående man inom naturvetenskapernas område. Till deras antal hör äfven P., men emedan hans arbete försiggick i all tysthet, har han blifvit mindre känd än andra frejdade landsmän. Redan under gymnasiitiden hade han hopsamlat ett naturhistoriskt museum, hvilket vida öfvergick mången vetenskapsmans ex professo. Troligen hade en lysande bana äfven stått honom öppen som naturforskare, om ej andra kraf gjort densamma om intet. Af fadern kallad till predikobiträde, måste P., som 1795 blifvit student i Uppsala, afbryta sina gradualstudier, för att längre fram 1800 vinna magistergraden i Greifswald. Sedan han några år varit faderns medhjälpare i ämbetet, utnämndes han 1812 till komminister i Hjärtlanda, och 1825 till faderns efterträdare som kyrkoherde i Hultsjö. År 1836 sökte och erhöll han Korsberga konsistoriella pastorat i Småland och afled d. 23 sept. 1857. — Med sin skarpblick för naturens företeelser, utbildade han sig själf till en skicklig praktisk läkare, hvars råd söktes till och med af långväga, och hvilkens kurer voro i synnerhet lyckliga vid sinnessjukes behandling. Han har utgifvit åtskilliga populära handböcker på det medicinska och naturvetenskapliga området, såsom: *Läkebok eller anvisning till de mest enkla och minst kostsamma läkemedel samt deras användande* etc. 1841, *Uppgift på använda läkemedel, vård och behandling för sinnessvaga och galna människor* 1841, *Om predikosjukan i Småland* 1843, *Svensk Fauna, en handbok för insektsamlare* 1831 m. fl., hvilka vunnit förtjänt uppmärksamhet. — Gift 1: 1800 med *Eva Maria Kallström,* 2: 1810 med *Kristina Katarina Wetterling.* — Flera af P:s söner trädde också som privata läkare för sinnessjuka i faderns fotspår.

Pontinus och **Pontin.** Äldste kände stamfadern *Måns* i Broagärde bodde i Småland. Dennes sonson — se P. 1 — antog namnet *Pontinus,* hvilket sedan af ättlingarna ändrades till *Pontin.* En gren — se P. 2 — erhöll 1817 adlig värdighet under namnet *af Pontin.*

1. **Pontinus, Magnus Johannis,** biskop.

Född i Kalmar den 11 febr. 1623. Föräldrar: skräddaren *Jöns Månsson* och *Elin Andersdotter.* — Sedan P. vid tio års ålder inhämtat allt, hvad som kunde läras vid den ofullständiga skolan i Kalmar, förgick en tid af åtta år, innan han kunde besöka Linköpings gymnasium. Detta genomgick han på den korta tiden af två år och anlände 1643 till Uppsala, där hans anspråkslösa och blyga väsen länge hindrade honom ifrån att blifva bemärkt. Ändtligen fäste prof. Loccenius sin uppmärksamhet vid den flitige och kunskapsrike ynglingen och upptog honom till lärare för sina barn. Efter att i flera år ha vistats i Uppsala, utnämndes han 1652, då fil. mag., af pfalzgrefven Carl Gustaf, som då uppehöll sig på Öland, till lektor i Kalmar, men snart återvaknade hos P. hans i ungdomen hysta önskan att få ingå i det andliga ståndet, hvarför han efter aflagda prof lät prästviga sig i Linköping 1654. Kort därefter fick drottning Hedvig Eleonora höra honom predika och blef så intagen af hans utmärkta gåfvor, att hon kallade honom till sin hofpredikant. 1662 befordrades han till pastor i Jakobs och Johannes' församlingar i Stockholm och utnämndes till amiralitets-superintendent. Efter Carl XI:s uppstigande på tro-

nen, insattes han 1675 i granskningskommissionen af förmyndarstyrelsen. Han deltog dock veterligen icke särdeles i dess arbeten och synes i allmänhet, så vidt möjligt varit, velat undandraga sig all inblandning så väl i denna som andra statssaker. Slutligen utnämndes han 1681 till biskop i Linköping. Hans hälsa, i ungdomen pröfvad genom umbäranden och ansträngningar, var då mycket försvagad. Likväl uppoffrade han alla sina återstående krafter för att inom sin nya ämbetskrets upprätthålla och främja gudsfruktan, ordning och de rena fläckfria seder, af hvilka han själf alltid gifvit det vackraste föredöme. — Död i Linköping d. 21 aug. 1691. — Gift 1: 1653 med *Anna Valerius* 2: 1662 med *Helena Strömsköld.*

2. **Pontin, Magnus Martin af,** läkare, skriftställare. Född i Askeryds prästgård af Linköpings stift d. 20 jan. 1781; den föreg. sonsons sonson. Föräldrar: kyrkoherden *Magnus Constans Pontin* samt *Maria Magdalena Meurling.* — Student i Uppsala 1798, blef P. med. d:r 1806 och med. och farm. adjunkt 1807 samt arbetade flera år tillsammans med Berzelius. Utnämnd 1807 till hofmedikus, uppvaktade han 1808—09 drottningen och de kungliga barnen på Haga, förordnades efter statshvälfningen till läkare hos f. d. konungaparet, först vid Gripsholm och sedan under nedresan till Karlskrona, samt befordrades 1809 till lifmedikus hos Carl XIII. P. erhöll 1810 förtroendet att vara Berzelius följaktig till Skåne för att öfvervara öppnandet af kronprinsen Carl Augusts lik och utröna arten af hans dödssätt. På sommaren s. å. åtföljde han drottningen till Strömsholm och Örebro riksdag och skickades på hösten till Helsingborg, för att under resan till Stockholm uppvakta den nyvalde kronprinsen Carl Johan. 1812 åtföljde han vid riksdagen hofvet till Örebro, 1814 de kungliga till Uddevalla bad och förblef sedan fortfarande drottningens läkare till hennes död 1818. Utnämnd till ordin. assessor i Sundhetskollegium 1813, upphöjdes han 1817 i adlig värdighet med namnet *af Pontin* och förordnades 1835 till medicinalråd, från hvilken befattning han 1852 erhöll afsked. Led. af Vet.-akad. och Landtbruksakad. Såsom författare gjorde sig P. äfven bemärkt och odlade icke utan framgång litteraturens fält, både på vers och prosa. Hans bäst versifierade arbeten voro dock endast öfversättningar, såsom »Schiller: Greklands gudar» 1826, »Jouy: Sylla, tragedi» 1828, »V. Hugos Hernani» 1835 etc. I Vetenskapsakademiens, Landtbruksakademiens och Svenska Läkaresällskapets Handlingar har han efterlämnat flera värderika uppsatser. Hans *Anvisning till valet af läkemedel för allmänna sjukvården, granskad och gillad af Sundhetskollegium,* 1816, utdelades på regeringens befallning öfver hela riket, och hans *Anteckningar öfver natur, konst och vetenskap under en resa i Tyskland* 1831 har blifvit öfverflyttad på tyska. En upplaga af hans *Samlade skrifter* utkom 1850—57. Ett

synnerligen vackert minne har P. vunnit såsom stiftare af Svenska trädgårdsföreningen, i hvars styrelse han länge var vice ordförande. Död i Stockholm d. 30 jan. 1858. — Gift 1816 med *Johanna Carolina Elfving,* bekant som skicklig akvarellist.

3. **Pontin, Erik Magnus Constans af,** författare. Född i Stockholm d. 23 april 1819; den föregåendes son. — Student i Uppsala 1837, ingick P. efter aflagd juridisk examen som e. o. kanslist i hofkanslersexpeditionen m. fl. ämbetsverk och utnämndes 1843 till vice notarie i Kämnersrätten. Men han lämnade snart ämbetsverken för att följa sin kallelse såsom publicist och skriftställare i den kåserande genren. Samtidigt avancerade han inom hofvet från kammarjunkare 1840 till kammarherre och vice ceremonimästare 1852. — I den falang af skriftställare, som på 1840-talet benämndes »det unga Sverige», intog P. ett rum. Redan 1840 hade han framträdt med en öfversättning af de tre första delarna af Tocquevilles *Folkväldet i Amerika.* Hans litterära anseende ökades sedan ytterligare genom flera med talang skrifna arbeten, såsom det af Svenska akademien prisbelönta *Äreminne öfver E. Dahlberg* 1847, romanen *Lydia* 1847, den romantiskt historiska skildringen *Förr och nu i Vadstena* 1846, en resebeskrifning *Här och där bland Skandinaver och Tyskar* 1846, samt skisser och uppsatser i tidningar m. m. I sitt sociala skriftställarskap — *Embetsverkens ställning till talangerna* 1846, *Förtjena judarne politiska rättigheter?* 1845, *Judarnes emancipation* 1847—48 — visade P. sig liberal. Han verkade också ifrigt för idén om »bildningscirklar» och var sedan 1849 sekreterare i den i Stockholm samt höll där flera föredrag. Men på det politiska området visade han sig afgjordt konservativ och bekämpade i *Februarirevolutionen i Paris och marsimitationen i Stockholm* 1848 de nya idéerna, liksom han gjorde som medarbetare i »Hermoder» 1847 och som den egentlige utgifvaren af »Morgonbladet» 1850—51. Efter denna tidnings upphörande blef P. medarbetare i »Svenska tidningen». Hans författarbana liksom hans lefnad blef emellertid ej lång. Under en ångbåtsresa, som han gjorde till södra Sverige, sönderslogs en damejeanne med svafvelsyra öfver hytten, där han låg, och vållade hans död i Kalmar d. 30 sept. 1852. — Ogift.

Poppius, Gabriel, ämbetsman. Född i Jokkas församling i Savolaks den 12 dec. 1770. Föräldrar: kyrkoherden, teol. doktorn *Henrik Poppius* och *Katarina Nylander.* — Vid Åbo universitet, där P. blef student 1786, ägnade han sig åt ämbetsmannabildningen och ingick 1792 såsom auskultant i Åbo hofrätt. Sedan han under de närmast följande åren bestridt åtskilliga domareförordnanden i landsorten, befordrades han 1799 till notarie i Åbo hofrätt och utnämndes s. å. till häradshöfding i Öfre Satakunta härad. Presi-

denten i hofrätten, som lärt känna P:ii utmärkta egenskaper, fäste nu regeringens uppmärksamhet vid hans grundliga kunskaper, klara uppfattning och säkra omdöme, hvarpå P. 1801 kallades att i justitierevisionsexpeditionen föredraga finska egodelningsmålen. S. å. erhöll han lagmans titel, tur och befordringsrätt och förordnades 1803 till ämbetsbiträde åt tillförordnade justitiekansleren, grefve Gyllenborg, under hans resor i Finland. År 1805 kallades han att intaga en plats i rikets allmänna ärendens beredning och besörjde, efter att i juli månad 1806 blifvit insatt i den kommitté, som hade i uppdrag att uppgöra ett sammandrag af svenska lagverket, den s. k. 1807 års lagsamling. När ryssarna 1808 inkräktat Finland och hans domsaga därigenom blifvit honom frånhänd, förflyttades P. såsom häradshöfding till Öster- och Väster-Rekarne, Daga, Åkers och Selebo härads domsaga i Södermanland, hvarjämte han, ifrån september sistnämnda år till revolutionsdagen den 13 mars 1809, tjänstgjorde såsom enskildt föredragande hos Gustaf IV Adolf. Var under riksdagen 1809 sekreterare i Hemliga utskottet och blef s. å. justitieråd, i hvilken egenskap han tjänstgjorde till 1826, då han förflyttades till president i kommersekollegium och ägnade från denna stund odeladt och rastlöst sitt nit åt statsekonomien, där han företrädesvis ifrade för fårskötseln och ullkulturen, som genom hans anvisningar gjorde stora och inom landet förut okända framsteg. Under P:s presidentskap framlades äfven förslag till nya näringsförfattningar, organiserades Eskilstuna fristad, påbörjades offentliggörandet af årliga statistiska berättelser, inrättades Teknologiska institutet, m. m. Slutligen kallades han i sept. 1833 till statsråd, på hvilken förtroendepost han kvarstannade till 1836, då han på egen begäran därifrån entledigades. Hans sista officiella verkningskrets var såsom ständig direktör i Landtbruksakademien, där han med den skarpblick och oförtröttade nit, som voro honom egna, verkade för svenska jordbrukets och näringarnas utveckling och under sin styrelsetid lossade många af de band, som fjättrade dem vid förflutna tiders föråldrade grundsatser. P. var led. af Vet.-akad. och Landtbruksakademien, kreerades 1818 till jur. d:r. och blef vid Carl Johans regeringsjubileum 1843 Serafimerriddare. — Död i Stockholm d. 3 jan. 1856. — Gift 1809 med *Anna Gustafva Hochschild.*

Porthan, Henrik Gabriel, lärd. Född i Viitasaari socken i Finland, den 9 nov. 1739. Föräldrar: kyrkoherden *Sigfrid Porthan* och *Kristina Juslenius.* — Från barndomen omhuldad och uppfostrad af tvenne nära anförvanter, prosten Juslenius och hofrättsrådet Juslén, lade P. tidigt i dagen de sällsynta naturgåfvor, som skulle bereda hans ära och göra hans namn minnesvärdt. Student i Åbo 1754, erhöll han vid 1760 års promotion lagerkransen, förordnades 1763 till eloquent. docens och året därefter till amanuens vid biblioteket. 1772 befordrad till

bibliotekarie, utnämndes han fem år senare till professor i vältalighet och förvärfvade på denna plats genast den popularitet och det anseende, som gjort hans namn till ett af de utmärktaste i Åbo universitets historia. Sin skönaste lager vann han likväl såsom forskare i Finlands språk, litteratur, geografi och fornhäfder. I detta hänseende är han att anse för den finska historiens egentliga grundläggare. Hans samlingar, rörande Finlands språk, folkseder, gamla lagar och inrättningar, olika sorters klimat, läge och gränser m. m. sprida en förut okänd dager öfver detta lands forna förhållanden och utgöra en guldgrufva, ur hvilken senare författare öst med fulla händer. — 1802 fick P. titel af kansliråd. Han var led. af Vitt., Hist. och Ant.-akademien, Vet.-societ. i Uppsala samt flera andra lärda sällskap. — Död, ogift, i Åbo den 16 mars 1804.

Posse. Som ättens förste säkert kände medlem måste anses riksrådet och riddaren *Jöns Lage Posse,* som lefde i midten af 1400-talet. En son till denne var den ryktbare hjälten *Knut Posse.* Från en annan son, *Nils,* härstamma de nu lefvande grenarna af ätten. Dennes sonsons son, *Nils Knutsson Posse,* blef å ättens vägnar 1625 introducerad å svenska riddarhuset. Hans brorson *Knut* erhöll 1651 friherrlig värdighet under namn af *Posse af Hedensund,* hvilken ättegren utdog 1689. Nils Knutssons farbroders, Nils Posses, sonsons son *Mauritz* fick äfven 1673 friherrlig värdighet och blef stamfader för friherrarna Posse till Säby. *Knut Posse,* en son till dennes syskonbarn, blef 1696 friherre samt 1706 grefve och stamfader för den nu lefvande grefliga ätten.

1. **Posse, Göran Nilsson,** krigare. Son af häradshöfdingen, befallningsmannen på Älfsborg *Nils Axelsson Posse* till Gammelstorp och Säby samt *Anna Mattsdotter Kagg.* — 1591 nämnes P. såsom slottslofven på Narven och sedermera såsom ryttmästare vid Västgöta kavalleri. Genom sitt nit för evangeliska läran råkade han i Sigismunds onåd och höll sig i flere år troget till hertig Carl. Men dennes egenmäktiga handlingar, kanhända äfven andra bevekelsegrunder, föranledde honom att sluta sig till Sigismund. P. ställde 1598 till oroligheter i Västergötland och hindrade adeln därstädes att infinna sig på det af hertigen sammankallade mötet i Vadstena samt deltog i spetsen för Västgöta ryttare i slaget vid Stångebro. Efter konungens aftåg ur Sverige förlikte han sig med hertigen, men en förolämpning som tillfogades honom af Carls gunstling, Axel Leijonhufvud, sårade honom så, att han 1603 ånyo bröt med hertigen och öfvergick till konungen i Polen. P. ansågs länge som författare till *Hertigh Carls slaktarebenck* etc., hvaruti dennes blodiga bedrifter skildras på ett hätskt och öfverdrifvet sätt. Boken, som nu är ytterst sällsynt, slutar med en förteckning på alla dem, som under hertigens styrelse blifvit aflifvade eller flyktat ur riket. Emellertid lär, enligt nyare forskningar, Gregorius Borastes i själfva verket vara bokens författare. P:s dödsår är liksom hans födelseår

obekant. — Gift med *Ingeborg Johansdotter Natt och Dag.*

2. **Posse, Göran Knutsson,** krigare. Född på Sätenäs i Västergötland d. 14 jan. 1556; den föregåendes kusin. Föräldrar: riksrådet *Knut Axelsson Posse* och *Ebba Göransdotter Örnflycht.* — Såsom page i konung Johans hof utnämndes P. 1580 till ryttmästare vid Västgöta adelsfana och bevistade kriget i Estland 1581. Sedermera ryttmästare vid Västgöta ryttare, deltog han i livländska fälttåget 1590 och var kammarråd, när han utnämndes till riksråd 1591. Efter Johans död var P. bland de riksråd, som jämte hertigen skulle förestå regeringen, tills Sigismund hann ankomma, men råkade härunder i ett allt mer och mer spändt förhållande till hertigen, så att han slutligen ansåg för säkrast att alldeles lämna riket. Under Sigismunds krigståg 1598 var P. i hans följe och tillika den, som i Stegeborgslaget bad konungen skona sina undersåtar och ej utgjuta svenskt blod. Efter slaget vid Stångebro utlämnades han jämte de andra riksråden och ställdes för rätta vid Linköpings riksdag. Han skonades dock till lifvet och återfördes i fängelse, sedan han åsett de andras afrättande, och kvarhölls till 1603, då han frigafs på finska adelns förböner. Icke desto mindre fortsatte han sina stämplingar, under det han visade sig som hertig Carls uppriktigaste tjänare. Om hösten 1603 var han med hertigen i Kalmar, då ankomsten af en öfverlöpare från Sigismund väckte en sådan förfäran hos honom och några andra ränksmidare, att de en mörk oktoberkväll kastade sig på hästarna och satte öfver danska gränsen. I Polen mottogs han, liksom alla svenskar, synnerligt nådigt och framställde för Sigismund allehanda förslag att återvinna Sverige, af hvilka dock intet kom till utförande. — Död i Danzig d. 18 mars 1616. — Gift 1584 med friherrinnan *Elisabet Gabrielsdotter Oxenstierna.*

Friherrliga ätten till Hedensund.

3. **Posse, Knut Göransson,** riksråd. Född på Hammarskog i Uppland den 2 mars 1592; den föregående son. — P. uppfostrades i Polen och hade 1623 och 1624 befal vid flottan därstädes. Kärleken till fäderneslandet förmådde honom likväl att af Gustaf II Adolf söka utverka sig tillstånd att återkomma till Sverige. Hans rehabilation biföll, och sedan han aflagt trohetsed, erhöll han 1625 sina till kronan indragna arfvegods tillbaka. 1633 nämnes han såsom ståthållare i Södermanland, blef året därefter landshöfding i Östergötland, 1635 drottning Maria Eleonoras hofråd och 1637 landshöfding i Södermanland. 1641 upphöjdes han till riksråd, blef 1645 öfverståthållare i Stockholm och s. å. lagman i Norrfinne lagsaga, 1650 assessor i Svea hofrätt samt året därefter friherre, då han skref sig till Hedensund. 1651 utnämnd till president i Göta hofrätt, förordnades han 1657 till lagman i Medelpad tog afsked 1662 och afled på Hammarskog d. 5 april 1664. — Gift 1618 med *Ingeborg Torstenson,* (af Forstena släkten), syster till Lennart Torstenson.

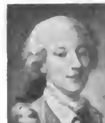
4. **Posse, Gustaf Knutsson,** riksråd. Född

i Stockholm d. 29 maj 1626; den föregåendes son. — P. hade vid universitetet i Uppsala förvärfvat sig grundliga studier, hvilka han ytterligare ökade genom resor 1645—48 i Tyskland, Holland, England, Frankrike och Italien. Redan före hans hemkomst hade drottning Kristina utnämnt honom till sin kammarherre och skickade honom, så snart han anmält sig vid hofvet, i ett viktigt ärende till Carl Gustaf i Tyskland. Han tjänstgjorde sedermera vid hofvet till 1653, då han utnämndes till landshöfding i Jönköpings län, med hvilket han året därefter fick förena Kronobergs höfdingedöme. Af Carl X, hos hvilken han stod i mycken gunst, utnämndes han till den i Sverige dittills ovanliga befattningen af geheimeråd, med åliggande att deltaga i kansliärendena och andra statsangelägenheter. Redan 1657 fungerade han som landtmarskalk vid provinsialmötet i Jönköping för Småland och Östergötland, och vid den utskottsriksdag, som Carl X 1658 sammankallade till Göteborg, blef P. ånyo landtmarskalk. Vid den i januari 1660 samlade riksdagen i Göteborg, förordnades han åter af konungen till landtmarskalk och utnämndes kort därefter till riksråd. Under Carl XI:s omyndighetstid blef han 1664 hofrättsråd i Åbo hofrätt, hvilken befattning han genast utbytte mot en dylik i Göta hofrätt, och förordnades till president därstädes 1665, erhöll 1669 en domsaga i Värmland och afled i Stockholm d. 13 april 1676. — Gift 1: 1651 med friherrinnan *Maria Eleonora Banér,* dotter af riksrådet Axel Banér (se I: 61) och 2: 1662 med friherrinnan *Märta Berendes.*

Friherrliga ätten till Säby:

5. **Posse, Mauritz,** riksråd. Född i Lübeck

1712, och son af landshöfdingen frih. *Nils Posse* och friherrinnan *Henrietta Beata Horn.* — Såsom fänrik vid Lifgardet, hvartill han utnämndes 1732, ingick P. med kunglig tillåtelse i fransk krigstjänst och deltog i fransmännens fälttåg mot Rhen och Mosel 1735. Efter sin hemkomst befordrades han 1739 till löjtnant, 1745 till kapten och utnämndes 1749 till öfverste för ett värfvadt regemente, hvars uppsättning han själf åtog sig, blef tre år senare envoyé vid kejserliga ryska hofvet, och 1760 chef för Savolaks regemente samt generalmajor. Återkallad från sin ministerpost i Petersburg 1762, förordnades han året därefter till landshöfding i Älfsborgs län och upphöjdes 1769 till riksråd. Våren 1772 uteslöts han af det då segrande Mösspartiet ur rådet. Han inkallades dock ånyo på sin gamla plats af Gustaf III efter revolutionen 1772, sedan han året förut blifvit utnämnd till grefve, i hvilken egenskap han likväl aldrig tog inträde på riddarhuset. — Död i Stockholm d. 19 juli 1787. — Gift 1738 med grefvinnan *Beata Kristina Posse,* dotter af P. 10.

6. **Posse, Carl Henrik,** krigare. Född d. 15 jan. 1767. Den föregåendes brorsons son. Föräldrar: majoren, frih. *Carl Åke Posse* och *Beata Kristina Hierta.* — Efter att från 1779, då han inträdde i krigstjänst, ha avancerat till kapten 1786, fick P. under 1788—90 års fälttåg i

Finland omsider ett tillfälle att visa sin duglighet som krigare. I träffningarna vid Liikala, Sippola, Pardakoski, Kärnakoski och Savitaipal m. fl. ställen utmärkte han sig för ett lysande mod och stor skicklighet, hvarför han efter slutad fred 1791 befordrades till andre major vid Södermanlands regemente. 1796 blef han förste major vid samma kår och 1799 öfverstlöjtnant i armén. Beordrad 1807 att med sitt regemente öfvergå till Pommern, utvecklade han, då svenskarna måste retirera undan franske marskalken Mortier, icke allenast en stor personlig tapperhet utan jämväl en utmärkt förmåga såsom befälhafvare. Vid Danmarks krigsförklaring kort därefter erhöll P., då nyss utnämnd till öfverste och öfveradjutant, befallning att tjänstgöra som brigadchef på vänstra flygeln af den arméfördelning, som skickades mot Norge, och befordrades 1809 till chef för Skaraborgs regemente. Efter statshvälfningen sistnämnda år, hvari P. icke ville aktivt deltaga men lofvade att icke motsätta sig planen, utnämnd till generaladjutant, spelade han en stor roll i underhandlingarna med prins Kristian August om dennes antagande till svensk tronföljare. P. befordrades till generalmajor 1813 och anförde under fälttåget i Tyskland och Danmark andra arméfördelningen, som intog Frederiksorts fästning i Holstein. Vid arméns inryckande öfver Svinesund i Norge 1814 kommenderade han första fördelningen och erhöll s. å. generallöjtnants rang. Vid den förändrade indelningen af armén 1816 förordnades han till inspektör för fjärde infanteriinspektionen, utnämndes till grefve 1826 och tre år därefter till riddare af Serafimerorden. General af infanteriet 1832, var P. 1833—37 generalbefälhafvare i tredje militärdistriktet och blef 1836 en af rikets herrar. — Död barnlös i Mariestad d. 4 april 1843. — Den sällsynta kraft, hvarigenom P. steg för steg uppnådde de högsta värdigheter, till hvilka en svensk man kan hinna, stod i tydliga drag afspeglad i hans aktningsbjudande yttre och stördes endast någon gång af hans häftiga och uppbrusande lynne. Den verkliga dugligheten kunde dock i honom alltid påräkna en faderlig vän, hvarför han i hög grad ägde sina underordnades tillgifvenhet och förtroende. — Gift 1800 med friherrinnan *Sofia Constantia Siegroth.*

7. **Posse, Johan August,** ämbetsman, rättslärd, publicist. Född den 18 mars 1815 på Ulfstorp i Västergötland; den föregåendes kusins son. Föräldrar: majoren, friherre *Carl Henrik Posse* och *Sofia Augusta Riben.* — Student i Uppsala 1832, lät P., sedan han vid universitetet aflagt

förberedande lärdomsprof för den juridiska graden, inskrifva sig som e. o. kanslist i handels- och finansexpeditionen 1835 och som e. o. amanuens vid riksarkivet 1838. Juris kandidat 1839, ingick han året därefter såsom auskultant i Svea hofrätt, utnämndes till vice häradshöfding 1843, blef ledamot af riddarhusdirektionen 1851, i hvilken befattning han kvarstod till 1861, förste amanuens vid riksarkivet 1852 samt aktuarie därstädes 1853. — 1850 utgaf han *Bidrag till svenska lagstiftningens historia från slutet af sextonde århundradet till stadfästelsen af 1734 års lag,* hvilket arbete begagnats vid de akademiska studierna inom juridiska fakulteten i Uppsala, samt begynte hösten 1853 utgifningen af *Väktaren, tidning för stat och kyrka,* åt hvilken han sedermera ägnade hela sin författareverksamhet och som han helt och hållet ledde till sin död i Stockholm d. 5 juni 1865. Tidningen leddes i samma anda, som P. personligen uppträdde vid riksdagarna 1853—60 (under hvilka han vid den första var medlem af lagutskottet), d. v. s. den var strängt konservativ i rent politiska frågor men bestämdt liberal i religiösa. Bl. a. uppträdde han för afskaffande af alla de borgerliga straffbestämmelser, medels hvilka man sökt trygga statskyrkans herravälde. — Gift 1: 1850 med *Thekla Era Amalia Heijkenskköld* och 2: 1856 med

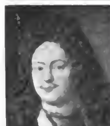
8. **Posse, Katarina Elisabet (Betty),** född *Ehrenborg,* författarinna. Född den 22 juli 1818. Föräldrar: justitieombudsmannen *Kasper Isaac Mikael Ehrenborg* (se I: 271) samt *Anna Fredrika Carlqvist.* — Då fröken E. allt ifrån barndomen visat anlag för poesi, både på det humoristiska och

religiösa området, öfvade hon sig på vänners och anförvanters uppmaningar i författarskap och blef, sedan hon 1856 ingått äktenskap med aktuarien, friherre *Johan August Posse* (se föreg.), en flitig, om än obemärkt medhjälparinna i hans litterära arbeten. Hon uppträdde, 1841, ehuru anonymt, med ett litet dikthäfte *Småfoglar från Kinekulle,* hvilket efterföljdes af en berättelse *En students äfventyr år 1845,* 1846. Sedan dess var hennes sångmö mest verksam på det religiösa området, där hon dels anonymt, dels under signaturerna B. E. och B. E—g bland annat utgifvit: *Andeliga sånger,* 1851, *Visor för skolbarn och andra,* 1851—52, *Nya visor för skolbarn och andra,* 1852, *En vän på vägen. Christlig kalender,* 1852, *Skolsånger,* 1852—61, *Sånger,* 1854, *Visor och sånger. Skolsånger,* 1854, *Andeliga sånger för barn och ungdom,* 1863, *Bibelsånger till uppbyggelse inom familjen,* 1863. *Nya sånger för barn,* 1866, *Fader vår. Barnsånger till katekesen i söndagsskolan,* m. fl. — Död i Södertelje d. 22 juli 1880.

Grefliga ättegrenen:

9. **Posse, Knut Göransson,** k. råd. Född på Tisselgården i Västergötland på 1640-talet; son af öfverstlöjtnanten och kommendanten *Göran Johansson Posse* och *Brita Hård af Se-*

gerstad. — P. anställdes helt ung såsom page vid hofvet och utnämndes till fänrik vid Lifgardet 1673. Under de två följande åren befordrades han till löjtnant och kapten samt utmärkte sig såsom en skicklig och käck krigare i Carl XI:s fejd med danskarna, hvarför han 1679 utnämndes till major och sju år därefter blef öfverstlöjtnant vid Lifgardet. Året före sin död öfverlämnade Carl XI till honom fullmakt såsom öfverste vid hästdrabanterna och Lifgardet till fot samt kort därefter friherrebrefvet. Vid utbrottet af Carl XII:s krig befordrad till generalmajor, följde han konungen vid landstigningen på Själand, i slaget vid Narva, vid öfvergången af Dünafloden, i slaget vid Riga, i träffningen vid Klissow och belägringen af Thorn samt utnämndes omedelbart därefter till generallöjtnant. Slutligen 1705 upphöjd till k. råd och förordnad till öfverståthållare i Stockholm, erhöll han 1706 greflig värdighet och afled i nyssnämnda stad d. 7 aug. 1714. — Gift 1: 1681 med friherrinnan *Ingeborg Bielke*, dotter af riksskattmästaren Sten Bielke (se I: 91), och 2: 1686 med *Anna Kristina Natt och Dag.*

10. **Posse, Arvid**, riksråd. Född i Stockholm den 23 nov. 1689; den föregående son. — Vid sexton års ålder ingick P. i krigstjänst och följde Carl XII till Polen. Efter slaget vid Grodno befordrad till grenadjärfänrik vid gardet, deltog han 1708 i drabbningen vid Holofzin och blef för sitt välförhållande vid detta tillfälle utnämnd till löjtnant. Han följde sedan armén under de äfventyrliga öfvergångarna af Ljesna och Semströmmarna till Pultava, där hans liksom så mången annan krigares segerdrömmar upplöste sig i en neslig fångenskap. Förd till Kiev och därifrån till Moskva, lyckades han helt oförmodadt rädda sig med flykten och återkom till Sverige 1711. Här utnämndes han genast till kapten vid Lifgardet och förordnades efter Carl XII:s hemkomst 1716 till generaladjutant af flygeln och deltog, nyss utnämnd till öfverstlöjtnant, i norska fälttåget 1718. Efter Carl XII:s död och under de därpå följande fredsåren befordrades han 1720 till öfverste och 1727 till chef för Lifgardet, 1737 till generalmajor och slutligen 1739 till riksråd vid Hattarnas seger. Af ett moderat och betänksamt skaplynne, var dock ej P. benägen att blindt följa sina hetsiga partivänner och motsatte sig såväl truppsändningen till Finland 1739 som den lättsinniga krigsförklaringen mot Ryssland 1741. Under de följande åren anslöt han sig allt fullständigare till Sam. Åkerhielm och röstade med denne mot den preussiska alliansen och mot förbudet för riksbanken att med reda mynt inlösa sina sedlar. Han blef ock tillika med Åkerhielm af de segrande Hattarna ställd inför en kommission af sekreta utskottet vid 1746—47 års riksdag men slapp undan med en föreställning. Död i Stockholm d. 30 jan. 1754. — Gift 1718 med grefvinnan *Hedvig Kristina Stenbock.*

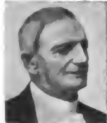

11. **Posse, Fredrik Arvidsson**, krigare. Född den 17 maj 1727; den föreg. son. — Krigarbanan valdes äfven af Fredrik P., hvilken 1735 ingick såsom volontär vid Lifgardet. Hans befordringar fortgingo sedan i vanlig tur, tills han 1750 uppnådde majorsgraden vid Helsinge regemente. Utnämnd till öfverstlöjtnant i armén 1759, förde han såsom chef Älfsborgs regemente 1758—60, då han befordrades till öfverstlöjtnant vid kronprinsens regemente. Chef för Nylands regemente 1769, utnämndes han genast efter Gustaf III:s uppstigande på tronen till generalmajor och förste generaladjutant och tillhörde i denna egenskap länge konungens närmaste omgifning. Chef för Västmanlands regemente 1773, blef han 1776 ledamot af krigskollegium och 1778, vid de utmärkelser, som utdelades med anledning af kronprinsens födelse, generallöjtnant. För att lämna rum åt öfverste Sinclair, hvilken vid denna tid lyckats tillvinna sig Gustaf III:s synnerliga ynnest, skickades han 1780 att såsom general-en-chef i Finland efter fältmarskalken Stackelberg mottaga befälet öfver där förlagda krigsstyrka, hvarpå han utnämndes till serafimerriddare 1782. Efter krigets slut 1790 förflyttad såsom chef för Österbottens regemente, utnämndes han 1792 till general af infanteriet och befälhafvare för Småländska fördelningen af armén, blef 1793 en af rikets herrar och året därefter ledamot af allmänna ärendens beredning. — Han afled i Stockholm den 11 dec. 1794. — Gift 1752 med friherrinnan *Ulrika Eleonora Wrangel.*

12. **Posse, Arvid Mauritz**, justitiestatsminister. Född d. 5 jan. 1792; den föreg. sonson. Föräldrar: excellensen, presidenten, grefve *Arvid Erik Posse* och friherrinnan *Katarina Charlotta von Otter.* — Student i Lund 1807, inskrefs P. 1809 såsom auskultant i Göta hofrätt och e. o. kanslist i justitierevisionsexpeditionen. Sedan han någon tid tjänstgjort i hofrätten, utnämndes han till vice häradshöfding och befordrades 1813 till kanslist, erhöll 1814 häradshöfdings namn, heder och värdighet, blef adjungerad ledamot i Svea hofrätt s. å. och 1816 ordin. assessor därstädes. 1821 befordrad till lagman i Skåne, förordnades han året därefter att såsom vice landshöfding förestå Linköpings län under rättegången med friherre Nieroth, blef 1824 landshöfding i Skaraborgs län och 1831 generaldirektör vid tullverket. Då Carl Johan 1840 af allmänna opinionen tvangs till en förändring af konseljen, kallades P., som i vissa afseenden, särskildt å handels- och näringslagstiftningens område, gjort sig känd för reformvänliga tendenser, till justitie-statsminister. Men häftigt anfallen från den konservativa sidan och ljumt försvarad af dess motståndare samt föga eller intet i besittning af konungens öra, fann P.

situationen outhärdlig och nedlade inom ett halft år detta förtroendeämbete för att öfvertaga ordförandeplatsen i Göta kanalbolags direktion, ett uppdrag som han redan 1833 innehaft, och genom förnyade val erhöll 1845 och 1849. Utsedd till landtmarskalk vid 1844 års riksdag, erhöll han under dess lopp serafimerorden och utnämndes efter dess afslutande 1845 till riksmarskalk. Af konung Oscar I inkallades han 1846 ånyo i statsrådet såsom justitie-statsminister. Med sin medlande ståndpunkt var dock ej P. rätte mannen att med kraftig arm gripa sig an med de reformer, som påkallades af tidens kraf, och lämnade därför sin post 1848, i sammanhang med den förändring af konseljen, som påskyndades af de s. k. Marsoroligheterna. 1849 lämnande äfven sin post som riksmarskalk, afled P. i Göteborg d. 22 juli 1850. — Gift 1825 med friherrinnan *Juliana Lovisa von Platen*, dotter af grefve B. B. von Platen (se II: 290).

13. **Posse, Arvid Rutger Fredriksson**, landthushållare, politiker. Född på Rosendal i Skåne den 15 februari 1820; den föregåendes brorson. Föräldrar: landshöfdingen, grefve *Fredrik Salomon Posse* och friherrinnan *Magdalena Charlotta Bennet*. — Vid Lunds universitet, där P. blef student 1835, ägnade han sig åt juridiska studier och ingick, efter 1840 aflagd examen för inträde i rikets rättegångsverk, i hofrätten öfver Skåne och Bleking. Här tjänstgjorde han några år, utnämndes till v. häradshöfding och 1846 till kanslist vid hofrätten samt förordnades 1847 till adjungerad ledamot af densamma. 1849 lämnade han den civila tjänstemannabanan för att sysselsätta sig med vården om sina gods och erhöll genast en mängd förtroendeuppdrag, såväl af sin provins, som den trängre kommun, han tillhörde. 1851—62 var han ordförande i skånska banken, erhöll 1861 samma plats inom skånska hypoteksföreningen, ingick 1865 såsom ordförande i styrelsen för sydskånska järnbanan, till hvars byggande han verksamt bidragit, var under en följd af år ledamot och 1865—68 ordförande i Malmöhus läns landsting o. s. v. — Från 1856 deltog han ock i riddarhusets förhandlingar. Ordförande i bevillningsutskottet vid 1862—63 års riksdag, förfäktade han med kraft frihandelns principer, hvilka han städse förblef trogen. Vid följande riksdag, 1865—66 ordförande i statsutskottet, bekämpade han det hvilande representationsförslaget. — Efter dess seger valdes han till ledamot af Andra kammaren för Herrestads och Ljunits härad, som han företrädde till och med 1881 års riksdag. Han bidrog verksamt 1867 till tillkomsten af landtmannapartiet, som hvars främste ledare han kraftigt deltog i de parlamentariska striderna under de tre första valperioderna, hela tiden intagande den maktpåliggande posten af ordf. i statsutskottet. Vid urtima riksdagen 1871 var han vice ordf. i statsutskottet. Kunskapsrikedom, själfständighet och handlingskraft erkändes därvid äfven af motståndarne som för P. utmärkande egenskaper, men han beskylldes därjämte för hänsynslöshet och härsklystnad. Uthållig, punktlig och vaken, ledde han som talman Andra kammarens förhandlingar från 1876 till d. 19 april 1880, då han kallades att som statsminister intaga främsta platsen i konungens råd. Det gällde nu att i enlighet med landtmannapartiets önskningar åstadkomma en lösning af försvars- och grundskattefrågorna. Stora kommittéer nedsattes ock för ändamålet, och på grundvalen af dessas arbeten framlades förslag om försvarets byggande å stam (anskaffad å frivillighetens väg och aflönad af statsverket) och beväring mot löfte om successiv afskrifning af grundskatterna samt af rustnings- och roteringsbesväret. Tack vare Andra kammarens afknappningar och den Förstas fasthållande vid indelningsverket, stötte dock dessa framställningar på grund och P. afgick d. 13 juni 1883 från statsministerposten. S. å. blef han president i kammarrätten, i hvilken egenskap han tjänstgjorde till 1889. 1882—90 ledamot af Första kammaren för Kalmar läns södra landsting, tog han där ringa del i förhandlingarna. Han uppträdde dock bestämdt mot 1880-talets protektionistiska sträfvanden och till förmån för en moderat utsträckning af den politiska rösträtten. Sina sista år ägnade P. uteslutande åt vården af sin omfattande enskilda ekonomi. Död i Stockholm d. 24 april 1901. — Serafimerriddare 1881 var P. led. af Landtbruksakademien, m. fl. akademier och samfund. — Gift 1: 1846 med grefvinnan *Amalia Carolina de la Gardie;* 2: 1886 med *Ebba Augusta Hägerflycht.*

14. **Posse, Gustaf (Gösta) Mauritz**, landthushållare, politiker. Född på Hjälmshult i Malmöhus län d. 12 jan. 1823; den föreg. broder. — Student i Lund 1839, blef P. filosofie doktor därstädes 1844. Fyra år efteråt ingick han å den militära banan och utnämndes 1849 till underlöjtnant vid andra lifgrenadierregementet men lämnade krigstjänsten redan 1854 för att helt ägna sig åt skötseln af den nybildade possession af jordegendomar, han under namn Vreten sammanfört i Skaraborgs län. Med stort intresse uppgick han i provinsens allmänna angelägenheter, var alltifrån Skaraborgs läns enskilda banks stiftande 1865 till sin död ordförande i dess styrelse samt 1863—67 och 1870—87 ledamot af Skaraborgs läns landsting, hvars vice ordförande han var 1873—74 och ordförande 1875—84. — Redan 1853 började P. uppträda å riddarhuset, i hvars förhandlingar han (med undantag af 1862—63 års riksdag) deltog under hela ståndsrepresentationstiden. Trots P:s tendenser i allmänhet gingo i relativt liberal riktning, motsatte han sig 1865 års förslag till ny riksdagsordning. 1869—77 ledamot af Första kammaren för Skaraborgs län och 1878—84 för Kristianstads län, spelade P. därstädes en icke obetydlig roll som hufvudman för den rent landtmannapartistiska fraktionen, som ofta i de gemensamma voteringarna hjälpte Andra kammarens önskningar till seger. 1880—82 var han medlem af landtförsvarskommittén — Död på Vreten d. 31 mars 1888. — Gift 1852 med friherrinnan *Anna*

Charlotta von Essen, syster till riksmarskalken, frih. F. von Essen (se I: 314).

Possieth, Johan, homilet. Född på Sebende gård i Roslagen d. 31 dec. 1667. Föräldrar: bokhållaren vid Ortala bruk *Johan Possieth* och *Katarina Berggren*. — Efter växlande öden, hvarunder P. ihärdigt fick kämpa med armodets försakelser, blef han 1697 magister i Uppsala, kallades till docent 1698 och lät viga sig till präst s. å. Hans fattigdom hindrade honom likväl att förlänga sin vistelse vid universitetet, hvarför han 1700 antog kallelse såsom huspredikant hos kungl. rådet grefve Wrede, hvilken 1705 skaffade honom plats som pastor vid Hamiltonska regementet. I Stockholm, där regementet då låg i garnison, väckte P:s ovanliga predikogåfvor stor uppmärksamhet, så att senaten för honom utfärdade fullmakt som e. o. hofpredikant. Utnämningen stadfästes af konungen från Bender genom en ny fullmakt, som gjorde P. till ordinarie hofpredikant, men som också blef hans enda befordran ända till 1722, då han utnämndes till kyrkoherde i Riddarholmens och Bromma församlingar. Hans verksamhetstid i detta ämbete blef emellertid icke långvarig, emedan han afled d. 27 juli 1728. — Högt uppburen såsom andlig talare i sin tids smak, har han efterlämnat en mängd minnestal och predikningar. Några tillfällighetsstycken på latin och svenska antyda äfven hans gåfvor såsom skald. P. testamenterade till Stockholms och Roslags nationer i Uppsala 70,000 dlr kmt, hvaraf räntorna utgå som stipendier. — Gift 1712 med *Katarina Bonde*.

Post, Hampus Adolf von, agronom, geolog.

Född på Tisenhult i Skedevi socken af Östergötland d. 15 dec. 1822. Föräldrar: majoren vid Östgöta Lifgrenadierregemente, sedermera postmästaren i Köping, *Ernst Reinhold von Post* och *Emilie Ulrika Borgstrand*. — v. P. ingick 1838 såsom volontär vid Första lifgrenadierregementet, aflade studentexamen i Uppsala 1840 och utnämndes till underlöjtnant vid Västmanlands regemente 1841. Under åren 1842—45 vistades han hos en farbroder, brukspatron G. von Post på Frängsäter i Östergötland, såsom biträde vid därvarande järn- och glasbruk, men återvände 1846 till Uppsala för att grundligt studera naturvetenskaperna, för hvilka han allt ifrån sin barndom ägde den mest afgjorda fallenhet. Efter en resa 1848 i Schlesien, Sachsen, Böhmen o. s. v. för att studera glasindustrien, arbetade han någon tid på L. F. Svanbergs laboratorium i Stockholm och antogs till lärare i kemi, fysik och geologi vid Ultuna landtbruksinstitut. Emedan undervisningen därstädes icke började förrän på hösten, använde han några månader till en resa i Tyskland, besökte landtbruksinstitutet vid Eldena, Sprengel i Regenwalde, Berlin o. s. v. Öfvertalad af sina släktingar att öfvertaga disponentskapet öfver Reijmyre glasbruk i Östergötland, lämnade han 1851 sin plats vid Ultuna och sin tjänst vid regementet, vid hvilket senare han 1850 blifvit befordrad till löjtnant, samt innehade nämnda disponentbeställning till 1868, hvarpå han 1869 blef lärare på Ultuna i agrikulturkemi och geologi samt erhöll professors titel 1875. 1877 fil. hedersdoktor. P. lämnade 1892 lärareplatsen vid Ultuna och erhöll 1895 Uppsala läns hushållningssällskaps guldmedalj. Ledamot af Vetenskaps-akad.; hedersled. af Landtbruks-akad.; m. m. Såsom förf. och vetenskapsman har v. P. meddelat afhandlingar i Bot. Notiser, i Arrhenii och Bergelins tidskrifter, i Öfvers. af K. Vet.-akad. Handl. o. s. v. P., som äfven särskildt utgifvit *Grundlinjer till åkerbrukskemien*, 1877, har i synnerhet gjort sig berömd som geolog och lagt grunden till den sedermera, hvad Sverige angår, allmänt antagna glacierteorien. De svenska jordartarnas terminologi leder i allmänhet sitt ursprung från P:s arbeten. — Gift 1: med *Beata Eleonora Hedvig Charlotta Aurora von Post;* 2: 1877 med *Olga Maria Josefina Berg*.

Pouget, Johan Nikolaus, präst. Född d. 25 nov. 1687 i Stockholm, där fadern *Johan Pouget* var kammartjänare hos drottning Ulrika Eleonora. — Föräldrarna, som voro katoliker och flyttade till Köpenhamn, uppfostrade sonen i samma trosbekännelse och skickade honom tolf år gammal till jesuitseminariet i Linz. Sedan han här i fyra år blifvit undervisad, sändes han af jesuiterna till Rom, där han prästvigdes 1709 och tre år senare i påfven Klemens' XI:s närvaro promoverades till teologie och filosofie doktor. Sålunda förberedd, afgick han till påfliga nuntien i Köln, som ägde att efter godtfinnande använda hans duglighet för den katolska propagandan. Af honom missiverad till katolska församlingen i Utrecht, uppehöll han sig där någon tid, men åtföljde 1715 kejserliga ministern, grefve Fuchs, såsom legationspredikant till Hamburg. Redan under hans vistelse i Holland uppstodo hos P. vissa betänkligheter, huruvida katolska kyrkoläran vore den sanna kristendomen. Vid ett besök i Köpenhamn 1716, där han blef legationspredikant, rubbades hans tro på densamma ännu mer, så att han efter mogen öfverläggning och föregången beredelse 1719 öfvergick till lutherska läran. 1721 anstäldes han såsom predikant vid S:t Annæ klosterförsamling i Lybeck, men lämnade redan året därefter denna beställning och reste till Sverige, där han 1724 antogs till aftonsångspredikant i Malmö. 1729 kallades han härifrån till komminister vid franska luterska församlingen i Stockholm och befordrades 1731 till kyrkoherde i Katarina. Oaktadt stora löften lära gjorts honom, ifall han ville återgå till katolska kyrkan, föredrog han att på en mindre lysande plats verka inom den kyrka, i hvars sköte han efter mogen öfvertygelse blifvit upptagen. — Död i Stockholm d. 12 juli 1735. — Gift 1722 med *Helena Maria Sessing*.

Precht, Burchard, bildhuggare. Född i Bremen d. 28 okt. 1651. Föräldrar: bildhuggaren *Johan Precht* och *Vendela Gusse*. — P. var en af de konstnärer, som änkedrottning Hedvig

Eleonora inkallade för att pryda Drottningholms slott. Han hade på något sätt blifvit känd af hofbildhuggaren Nikolaus Millich, hvilken hade skulpturarbetena vid slottets dekorering på sin andel och begärde den unge konstnären till sitt biträde. P. blef på 1680-talet hofbildhuggare. Då Tessin 1687 företog sin resa till Frankrike och Italien, fick P. vara honom följaktig och hemförde från utlandet en mängd modeller och ritningar. Han kvarstannade sedan för alltid i Sverige och afled i Stockholm den 26 febr. 1738. — Ifrån att ha varit nästan glömd, har P. i senare tider blifvit framhållen såsom den begåfvade odlaren af barockkonsten i Sverige. Han framstår vid närmare granskning visserligen såsom en utmärkt skicklig man i sitt fack men också utan de högre vyer, som betinga den verklige konstnären. Sin mest betydelsefulla verksamhet utvecklade P. också som ledare af en verkstad, från hvilken en mängd kyrkoprydnader utgingo. Häribland märkas kungsstolarna och predikstolen i Stockholms storkyrka, altarprydnaden i Västerviks kyrka, marmorepitafiet öfver frih. K. Leijonhufvud i Riddarholmskyrkan, minnesvården i marmor öfver k. rådet grefve J. G. Stenbock i Stockholms storkyrka. Af hans senare arbeten märkas minnesvården öfver Carl XII i Riddarholmskyrkan, predikstolen och altarprydnaden i Uppsala domkyrka o. s. v. Från hans verkstad utgingo också prydliga porträttramar, skulpterade bord, speglar, o. s. v. till slotten och herregårdarna. — Gift 1: 1679 med *Birgitta Standoph* och 2: 1693 med *Susanna Krüger*.

Preis, Joakim Fredrik, diplomat. Född i Dorpat 1667. Föräldrar: superintendenten i Livland *Georg Preisius* och *Hedvig Schoultz*. — K. rådet grefve Hastfehr, som var generalguvernör öfver Livland, upptog P. såsom gosse i sitt hus och lät inöfva honom för kansligöromålen. Sedan P. 1689 blifvit inskrifven i k. kansliet, begaf han sig 1692 utomlands, studerade vid universiteten i Leyden, Cambridge och Oxford och promoverades på det sistnämnda stället till juris doktor. I Paris, dit han sedan ställde färden, arbetade han under flera år i därvarande ministerresidentens Palmqvists kansli och förordnades, då den senare utnämndes till svenskt utomordentligt sändebud i Haag, att följa honom dit såsom kommissionssekreterare. Vid Palmqvists rappel därifrån och befordran till hofkansler kvarstannade P. såsom chargé d'affaires och skötte sin grannlaga befattning med den skicklighet, att han 1719, efter att ha blifvit upphöjd i adligt stånd, utnämndes till ministerresident och 1725 erhöll kreditiv såsom envoyé. Af utmärkelser och belöningar, som frihetstidens maktegande tilldelade den förtjänte mannen, må nämnas hans utnämning 1723 till hofråd, 1725 till kansliråd och hans upphöjelse till friherre 1756. Död i Haag d. 22 dec. 1759. — »Han var» — skrifver Tessin i Tessiniana — »en flitig, öfvad, arbetsam, redlig, ordentlig och foglig man, som väl tjänt och var riket tillgifven». P:s förnämsta statsskrifter äro tryckta i Lambertis Mémoires pour servir à l'Histoire du XVIII:e Siècle. — Gift 1726 med *Maria Elisabet Reijnders*.

Printz, Johan, ämbetsman. Född i Bottnaryds prästgård i Småland d. 20 juli 1592. Föräldrar: kyrkoherden *Björn Hansson*, eller, såsom han enligt tidens sed på latin skref sitt namn, *Bero Johannis*, och *Gunilla Svensdotter*. — P:s ungdom utgjorde en sammanhängande kedja af de mest vidunderliga äfventyr. Sedan han af Gustaf II Adolf erhållit ett understöd för att besöka utländska högskolor, blef han i Schwaben jämte några kamrater öfverfallen af en skara krigsfolk och tvingad att medfölja till Italien, där han instacks i ett värfvadt regemente. Då detta efter en tid upplöstes, ingick han i kejserliga österrikiska armén och anstäldes därefter som fänrik vid ett braunschweigskt regemente. Sedan detta tillika med grefvens af Mansfeld armé blifvit besegradt af spanska generalen Cordova, tog han anställning som löjtnant vid danske öfversten Rantzaus regemente och kamperade med detta halftannat år i Frankrike. Återkommen till Sverige 1625, utnämndes han till löjtnant och följde Gustaf Adolf till Preussen, där han efter åtskilliga tapperhetsprof befordrades till kaptenlöjtnant i fältmarskalken Totts regemente. Sedermera deltog han i Sveriges tyska krig, avancerade därunder till öfverstlöjtnant vid Västgöta kavalleri 1638 och adlades 1642, då han upptog namnet *Printz* efter sin morfader. Sistnämnda år sändes han af svenska regeringen såsom guvernör till Nya Sverige i Amerika, där han förde styrelsen i elfva år, anlade staden Nya Göteborg samt gjorde svenska namnet ansedt och aktadt i den nya världen. Hemkommen till fäderneslandet, utnämndes han till öfverste 1654, tjänstgjorde som kommissarie vid utskrifningarna till polska kriget 1655, blef 1658 landshöfding i Jönköpings län och afled den 3 maj 1663. — Gift 1: 1622 med *Elisabet Boch* och 2: 1642 med *Maria von Linnestau*.

Printzensköld, Carl, ämbetsman, politiker.

Född d. 1 mars 1796 på Hellby i Värmlands län. Föräldrar: majoren *Axel Johan Printzensköld* och *Eva Magdalena Qveckfelt*. — Student i Uppsala 1810, aflade P. därstädes kansliexamen 1816 och hofrättsexamen 1817. Efter att ha passerat igenom de lägre graderna vid åtskilliga ämbetsverk, utnämndes P. 1829 till protokollssekreterare i k. m:ts kansli och blef 1834 vice advokatfiskal i kammarrätten samt 1835 ordinarie innehafvare af dylik tjänst. I denna egenskap handlade han med stor berömmelse åtskilliga ärenden, bl. a. ett på sin tid ryktbart tullbalansmål. — Tillika ägnade sig P. med stort nit och intresse åt förhandlingarna å riddarhuset, bland hvars konservativa fraktion han var en af dem, som mest gingo i elden för sina åsikter. På Carl XIV Johans sista tid var ett dylikt uppträdande allt annat än ägnadt att hämma

fortkomsten å ämbetsmannabanan, och 1843 blef P. t. f. landshöfding i Jämtlands län. Då han emellertid efter Oskar I:s tronbestigning vid 1844—45 års riksdag ställde sig i bestämd opposition mot flera af den nya styrelsens åtgärder, återkallades detta förordnande redan i sept. 1844. Af sitt stånd, som upprepade gånger förut visat honom sitt förtroende, valdes P. däremot 1845 till fullmäktig i riksgäldskontoret, hvilket uppdrag han genom förnyade val innehade till 1857, då han blef fullmäktig i riksbanken, i hvilken egenskap han fungerade till 1860. Vid åtskilliga riksdagar ledamot och ordförande i expeditionsutskottet, var P. en af representationsförändringens mest lidelsefulla motståndare och gjorde under decemberdagarna 1865 de häftigaste personliga anfall mot frih. de Geer. P., som 1857 blifvit kammarrättsråd och 1864 tagit afsked ur statens tjänst, kom dock ej i tillfälle att pröfva det nya statsskickets olägenheter, enär han afled å sin egendom Körunda i Södertörn d. 10 dec. 1866. — Gift 1822 med *Beata Kristina Lagerberg*.

Prosperin, Erik, astronom. Född på Närlinge sätesgård i Uppland d. 25 juli 1739. Föräldrar: bruksägaren *Gustaf Prosperin* och *Anna Enagrius*. — I Uppsala utgjorde de matematiska vetenskaperna P:s hufvudstudium, och han hade i dessa ämnen de högsta betygen, när han promoverades till filosofie magister 1761. Året därefter kallad till docent i fysik, utnämndes han 1767 till math. och phys. adjunkt, blef 1773 astr. observator, 1776 titulärprofessor och 1797 astronomie professor. Han hade då redan uppnått en ålder af femtioåtta år, hvarför han 1798 begärde och erhöll afsked med bibehållande af professors lön. Genom sina astronomiska uppsatser, införda i Vetenskaps-akademiens Handlingar och Act. Scient. Societ. Upsal., gjorde han sig ett aktadt namn, till och med i utlandet. Äfven i andra vetenskaper än de matematiska ägde han stor insikt, i synnerhet mycken smak och beläsenhet i sin tids vitterhet. — Död, ogift, i Uppsala d. 4 april 1803. Led. af Vet.-akad. och Vet.-societeten och dennas sekreterare 1786.

Prytz, Andreas Johannis, biskop, dramatisk författare. Född i Arboga 1590. Föräldrar: rektorn därstädes *Johannes Claudii Prytz* och *Margareta Persdotter*. — Efter trenne års vistelse i Uppsala, där han i den lärde Joh. Rudbeckii hus hade ett gynnsamt tillfälle att utvidga sina kunskaper, besökte P. under ett par år tyska universitet och promoverades efter sin återkomst 1619 till fil. magister. Två år senare befordrad till eloquent. professor i Uppsala, utbytte han 1623 sin akademiska lärostol mot rektorsbefattningen vid Linköpings skola, kallades 1628 af Gustaf II Adolf till hofpredikant och utnämndes 1631, på anhållan af Göteborgs stad, till pastor vid därvarande domkyrka, hvarjämte han förordnades till superintendent öfver Göteborgs stift. Sedan han i fjorton år med nit skött båda dessa ämbeten, återbördades han af Linköpings stift såsom dess styresman och tillträdde biskopsstolen därstädes 1647. — Död under en resa i Norrköping den 7 april 1655. — Såsom andlig talare ansågs han för en af de utmärktaste på sin tid. Han har äfven vunnit ett namn såsom dramatisk författare genom tvenne af honom sammanskrifna religiöst-historiska skådespel: *Olof Skottkonung* 1620 och *En lustig Comoedia om konung Gustaff then första* etc. 1622, hvilka visserligen röja hans tids orediga begrepp om dramatisk form, men likväl ej sakna förtjänster i formellt hänseende, i synnerhet det förstnämnda, under det att den senare äger särskildt intresse för de på dalmål skrifna folkscenerna. — Gift med *Katarina Stiernfelt*.

Prytz, Harald Oscar, militär, författare. Född den 21 febr. 1836 i Malmö af utländska föräldrar samt adopt. fosterson af tulldistriktschefen, sedermera öfversten, landshöfdingen *Lars Adolf Prytz* och dennes maka *Fredrika Elisabet Rosenberg*. — Efter att ha genomgått krigsakademien å Karlberg, blef P. 1856 underlöjtnant vid Svea artilleriregemente samt 1861 löjtnant därstädes, sedan han genomgått Mariebergs högre artilleriläroverk. Vann 1862 anställning i franska armén och tjänstgjorde i Algeriet såsom löjtnant vid artilleriet samt företog en längre ökenresa. 1863 medföljde P. främlingsregementet från Oran till Mexiko, där han med utmärkelse deltog i guerillakrigen och sedan, som adjutant hos chefen för reservartilleriet, i eröfringen af staden Puebla. Han erhöll 1864, efter återkomsten till fäderneslandet, silfvermedalj för mexikanska fälttåget samt ingick s. å. som frivillig i danska armén, äfven nu tjänstgörande som löjtnant vid artilleriet, under pågående krig mot Preussen Österrike. P. beordrades till Als, i hvars försvar han tappert deltog såsom befälhafvare å den viktiga stora skansen »Kirkebatteriet», hvars besättning var den sista, som lämnade ställningen vid Alssund. Till erkännande af hans välförhållande i antydda slag, där han från fångenskap lyckades rädda det kompani, han tillhörde, vederfors honom den utmärkelsen att få sitt namn uppläst å dagordern af den 29 juni. Han belönades också sedermera med Dannebrogsorden och »Erindringsmedaljen». — 1872 utnämndes P. till kapten i Svea artilleriregemente samt tjänstgjorde 1886—87 vid generalstabens hist. afdelning, där han bl. a. samlade material till svenska artilleriets historia från dess första början till år 1700. Förordnad 1874 till chef för det i Hernösand förlagda batteriet af Svea artilleriregemente, var han 1874—79 öfverbefälhafvare för skarpskytteföreningen därstädes. Tog 1887 afsked ur armén. — P. har från trycket utgifvit bl. a.: ***Historiska upplysningar om svenska och norska arméernas regementen och kårer jämte flottorna*** 1867—69, ***Rococo i berättelseform,*** skisser och berättelser från Afrika och Mexiko 1868, ***Karlberg förr och nu, af en f. d. kadett,*** jämte beskrifning af den i slottet därstädes då befintliga tafvelsamlingen 1872, ***Föredrag om sjukvården i fält,*** infördt i Krigsvetenskapsakademiens tidskrift 1874, flere reseskildringar, afhandlingar och öfversättningar, däribland ***Gustaf II Adolf. Ett hjältelif, minnesblad med anledning af 300:e årsdagen af konungens födelse*** 1894, äf-

vensom en omarbetning från tyskan af Adolf von Knigges klassiska arbete *Om umgänget med människor*, 1897 o. s. v. — Gift 1875 med *Elin Maria Lundgren.*

Psilander. Gammal svensk släkt, hvars äldste kände stamfader *Nils Persson*, f. 1532, d. 1599, var bonde i Voxtorp i Småland. Släktnamnet antogs af hans son, *Per*, f. 1564, d. 1631 som prost i Hvittaryd. Dennes son *Per* blef genom hvar sin af sina tre söner stamfader för de adliga ätterna *Psilanderhielm*, *Psilanderskjöld* och *von Psilander.*

Psilander, Gustaf von, amiral, sjöhjälte. Född i Stockholm d. 16 aug. 1669. Föräldrar: inspektoren i kammararkivet *Per Persson Psilander* och *Elisabeth Johansdotter.* — Tidigt faderlös, upptogs P. af en rådman Hagemeister och tillbragte tre år i dennes hus i Stralsund. Vid aderton års ålder anställdes han som kompaniskrifvare vid amiralitetet, blef 1688 arklimästare och 1689 konstapel. Efter att 1690 ha gått i holländsk sjötjänst, bevistade han som simpel matros sjöslaget utanför Dieppe och återkom till Sverige som underlöjtnant vid svenska amiralitetet 1695. Under den närmast följande tiden befordrades han inom svenska sjövapnet 1697 till öfver-löjtnant och 1700 till kapten samt innehade ännu denna grad, när han som befälhafvare på skeppet Öland d. 28 juli 1704 levererade den drabbning med engelsmännen, som gjort hans namn odödligt i vår sjökrigshistoria. Stadd på en konvoj af svenska handelsfartyg, mötte han utanför Orfordness, åtta mil från engelska kusten, commodor Whetstone med en engelsk flottilj, åtta linjeskepp, en fregatt med 450 kanoner. Tillsagd att stryka sin flagg för den storbritanniska, afvisade han en sådan skymf och erhöll därför ett glatt lag af det främsta engelska skeppet. P. svarade med ett dylikt, hvarpå uppstod en fyra timmars mördande strid mellan de britiska skeppen och det ensamma svenska fartyget, hvilket slutligen, redlöst och med större delen af besättningen dödad eller sårad, uppbringades och infördes till Themsen. I London mottogs den tappre sjöhjälten af drottning Anna med den största aktning samt erhöll af henne en guldvärja och anbud att gå i engelsk tjänst såsom kontreamiral. P. föredrog dock att vända åter till Sverige, där han först sju år därefter undfick adelskap under namnet *von Psilander* och fullmakt såsom schoutbynacht. 1714 vice amiral, blef han följande året amiral och 1716 landshöfding på Gotland. 1717 landade vid Vestergarn en rysk flotta under Apraxin och begynte plundra och brandskatta landet. Den nykomne landshöfdingen samlade Visby borgare och ryckte modigt mot fienden men möttes vid Kräklingbo af budskapet, att fienden, blifvit skrämd och redan afseglat. 1720 landstego ryssarna åter, men P. fördref dem genast från landet. När han 1719 upphöjdes i friherrligt stånd, insatte han det gotländska landskapsvapnet i sitt nya sköldmärke, och när han sedan 1728 förflyttades till landshöfdingplatsen i Kalmar och Öland, förärade Gotlands allmoge honom, såsom ett bevis på kärlek och tillgifvenhet, en dyrbar silfverbägare. Hans sista värf i statens tjänst var som president i amiralitetskollegium, hvartill han utnämndes 1734. Sina sista dagar tillbragte han i Karlskrona och dog där d. 18 mars 1738, »ärad, älskad och saknad. Hans tapperhet i stridens, hans klokhet i fridens värf, hans ridderliga väsen, hans ovanliga kunskaper och mogna erfarenhet rättfärdiga dessa samtidens känslor och påkalla eftervärldens beundran.» — Gift 1697 med *Ingrid Lepin.*

Psilanderhielm, Nils, bergsvetenskapsman. Född i Karlskrona d. 26 nov. 1706; den föreg brorson. Föräldrar: öfverkommissarien *Johan Psilander* — adlad 1720 under namet *Psilanderhielm* — och *Brita Bähr.* — Vid Uppsala universitet omfattade P:s studier förnämligast matematik och naturvetenskap. Sedan han vidare under ett par års vistelse i Stockholm sökt skaffa sig insigter i hvad som mer direkt rörde bergsvetenskapen, begaf han sig 1724 till Sala för att af den där boende bergmästaren Schnack lära sig malmkänning och proberkonsten. Efter en längre resa i Norge, där han gjorde bekantskap med den skicklige geologen Anton v. Svab, inskrefs han 1728 som auskultant i bergskollegium och anträdde 1730 en resa till Tyskland. I Ilmenau träffade han åter Svab och besökte tillsammans med honom flera af de förnämsta bergverken i Europa. Genom Ober-Bergshauptmann Schönberg i Sachsen erhöll han 1736 anställning såsom bergshauptmann i Ryssland med bergverken å Beeren-Insel vid Arkangel till distrikt. Genom hans kraftiga anordningar blefvo dessa genast försatta i ett bättre skick. Efter utbrottet af kriget mellan Ryssland och Sverige ansåg han likväl för en medborgerlig skyldighet att återvända till fäderneslandet, hvilket han 1742 återsåg. Då hemma ingen syssla fanns ledig, som motsvarade hans ryska rang af Ober-Bergshauptmann, utnämndes han 1744 till kammarherre vid hofvet och befordrades vid uppkommen ledighet 1748 till e. o. bergsråd samt 1754 till ordinarie. Såsom ledamot af svenska Vetenskapsakademien, hvartill han blifvit invald 1743, skänkte han dit sin dyrbara mineraliesamling, hvilken gåfva efter hans frånfälle af arfvingarna ökades med hans utvalda bibliotek. — P. afled i Stockholm d. 4 aug. 1768. — Gift 1749 med *Margareta Katarina Däwe.*

Psilanderskjöld, Nils, amiral. Född i Karlskrona d. 17 nov. 1707; den föreg. kusin. Föräldrar: öfverkommissarien vid varfskontoret i Karlskrona *Per Psilander* och *Petronella Mesterton.* — Uppväxt i det rörliga lifvet vid flottans hufvudstation, väcktes hos P. tidigt hågen för sjölifvet, hvarför han inskrefs till lärstyrman vid amiralitetet 1719. Befordrad till konstapel 1726, ingick han som midshipman i engelsk örlogstjänst och deltog med utmärkelse i engelsmännens krig mot Spanien. 1728 utnämnd till löjtnant vid svenska flottan, tjänstgjorde han någon tid som sjökapten i holländsk tjänst, befordrad till kaptenlöjtnant vid svenska amiralitetet 1737, återkom P. hem 1741, deltog 1741—42 i kriget mot Ryssland och blef varfskapten i Karlskrona 1745. P. transporte-

rades såsom varfsmajor till Stockholms station 1751 och erhöll s. å. adelskap, då han antog namnet *Psilanderskjöld*. Återflyttad till Karlskrona, utnämndes han till equipagemästare därstädes 1754, blef fyra år senare schoutbynacht, vice amiral 1762 och året därefter varfsamiral. 1765 hugnad med fullmakt såsom amiral och amiralitetsråd, upphöjdes han 1771 till friherre, hvilken utmärkelse han dock aldrig genom att taga inträde på riddarhuset gjorde gällande. — Död i Karlskrona d. 9 mars 1783. — I ungdomen en utmärkt sjöofficer, inlade han som amiralitetschef stora förtjänster om amiralitetets förvaltning och var under flera riksmöten en framstående riksdagsman. — Gift 1746 med *Brigitta Elisabet Dalman.*

1. **Pufendorf, Esaias von,** statsman. Född d. 26 juli 1628 nära Chemnitz i Sachsen, där fadern *Samuel Pufendorf* var pastor. — P. studerade först i Leipzig och blef fil. magister i Jena 1650. Hans flit, snille och kunskaper ådrogo honom Axel Oxenstiernas uppmärksamhet och föranledde hans inkallande till Sverige, där han användes i en mängd diplomatiska beskickningar. Efter att 1658 antagits till tjänsteman i svenska kansliet, var P. sålunda i flera år regeringens hemlige kunskapare i Holstein, Holland och Polen. 1665—69 var han legationssekreterare i Paris och utnämndes 1670 till regeringsråd i Bremen och Verden. I midten af 1671 afgick han som resident till Wien, hvarifrån han vintern 1675 återvände till Stockholm och utgaf en vidlyftig berättelse om kejsarens hof och politiken därstädes. 1675 blef han kansler i Bremen och Verden och gjorde sedan till 1679 resor till de mindre tyska hofven för att försäkra Sverige om deras vänskap, men hade ingen framgång härvid. — Adlad 1673, vederfors honom den då för tiden sällsynta utmärkelsen att i England blifva förklarad för knight (riddare), hvarefter han af Carl XI förordnades till regeringskansler i Bremen 1681. Misshälligheter med Bengt Oxenstierna, kanske också missnöje med svenska styrelsesättet i sin helhet, föranledde honom att 1687 afvika från sin post, sedan han förut från Bremen inskickat sin afskedsansökan tillika med ett bref, uppfylldt af häftiga och otillbörliga utlåtelser mot konungen och hans regeringsåtgärder. Från Hamburg begaf han sig till Danmark, där Kristian V utnämnde honom till statsråd, hvarefter han som danskt sändebud afgick till Regensburg, där han afled d. 26 aug. 1689. — I Sverige anställdes efter hans afvikande en rättegång, som slutades med att han, frånvarande, contumaciter dömdes från lif, ära och gods. Domen är daterad den 2 okt. 1689, således flera veckor efter det han redan var död. Fordom ansågs han af några såsom författare till det beryktade arbetet *Anecdotes de Suède*. Senare forskningar hafva likväl gjort troligt, att det förskrifver sig från brodern Samuel men efter hans död blifvit förvrängdt och tillökadt utgifvet af en tysk vid namn Hein. Boken härleder sig emellertid icke ens från honom, om också några anteckningar af S. von Pufendorf lagts till grund för densamma. — P. var tvenne gånger gift: 1: 1663 med *Anna Trotzig*, 2: med en *Veronica*.

2. **Pufendorf, Samuel von,** filosof, rättslärd, häfdatecknare. Född den 8 jan. 1632 nära Chemnitz i Sachsen; den föreg. bror. — Sin första undervisning mottog P. vid skolan i Grimma, hvarefter han fortsatte sina studier vid universiteten i Leipzig och Jena. På det senare stället riktade den

berömde matematikern och filosofen Weigel hans uppmärksamhet på den nya och vidgade synkrets, Grotii skrifter öppnat inom rättsvetenskapen, särdeles naturrätten, och föranledde honom att göra denna vetenskap till studium. P. blef 1656 fil. mag. i Jena. Genom sin äldre bror Esaias, hvilken gått i svensk tjänst, erhöll han anställning hos svenske ambassadören i Köpenhamn, Coyet, såsom handledare för dennes son. När vid utbrottet af Carl X:s andra danska krig Coyet fängslades, blef äfven P. arresterad och först efter en längre tids förlopp frigifven. Omedelbart därefter begaf han sig till Holland och utgaf där en skrift *Elementorum jurisprudentiæ universalis Libri II* 1660, som han tillägnade kurfursten af Pfalz Carl Ludvig. Denne upprättade för P:s räkning en egen lärostol i natur- och folkrätt vid universitetet i Heidelberg och utnämnde honom till dess innehafvare, hvarigenom P. blef den förste lärare i denna disciplin i Europa. Genom ett nytt arbete *De statu imperii germanici*, som han 1667 utgaf i Genève och hvari han, efter en snillrik framställning af det romerska rikets historiska utveckling, uppvisade de betänkliga afvägar, på hvilka de statsrättsliga förhållandena i Tyskland just då befunno sig, hade han med ens gjort sig ett namn såsom en af Europas förnämsta politiska skriftställare, men jämväl genom sitt framställningssätt retat emot sig både de maktegande och de lärde. Med så mycket större glädje mottog han därför kallelsen att föreläsa i natur- och folkrätt vid det nydanade universitetet i Lund, hvilken lärareplats han tillträdde 1668. Under de närmast följande åren, i lugn utöfning af sitt akademiska lärarekall, fullbordade han sin filosofiska lärobyggnad och utgaf 1672 sitt ryktbara arbete *De jure naturæ et gentium libri octo*, hvilket året därefter följdes af en mindre skrift *De officio hominis et civis libri duo*. I båda dessa arbeten, liksom i sina föregående skrifter, hade han ställt sig på helt och hållet filosofisk grund och proklamerat sina lärosatser alldeles oberoende af teologien. Detta jämte personlig afund framkallade mot honom både fiender och anfall. Ett bland dessa och det bittraste leddes af tvenne hans ämbetsbröder vid universitetet, professorerna Beckman och Schwartz, och föranledde en process, som slutade med, att Beckman blef landsförvist. År 1676, då danskarna infö llo i landet och Lunds högskola upplöstes, begaf sig P. till Stockholm, där han 1677 utnämndes till rikshistoriograf och konungens handsekreterare. Denna förändring i hans yttre ställning föranledde den andra betydelsefulla sidan af hans författarskap, nämligen

häfdateckningen. På uppdrag af Carl XI att sammanskrifva hans fader Carl X:s historia, författade han först *Commentariorum de rebus suecicis Libri XXVI* 1686, som afhandla Sveriges öden från 1630 till 1654, hvarefter han på trenne år fullbordade Carl Gustafs historia, hvilken under titel: *De rebus a Carolo Gustavo rege gestis commentarii Libri VII* utkom i Nürnberg 1696. 1682 blef P. drottningens handsekreterare och adlades 1684, hvarpå han 1687 erhöll tillåtelse att begifva sig till Berlin, dit han blifvit inbjuden för att sammanskrifva Fredrik Vilhelms (den store kurfursten) historia. Han erhöll preussiskt adelskap, romersk riksfriherrevärdighet samt stora löneförmåner. Han fortfor likväl framgent att stå i vänskapligt förhållande till Sverige och Carl XI, af hvilken han till och med upphöjdes i friherrlig värdighet 1694, då han afslutat Carl Gustafs historia och besökte Sverige. Han afled i Berlin den 26 okt. 1694. »Hvad Grotius, ledd af blott känsla och snille, hade i allmänna ordalag framkastat, blef af P. fotadt på vetenskapliga grunder samt ordnadt och genomfördt i alla sina delar och följder.» I detta hänseende har han utöfvat ett oerhördt inflytande och kan anses som grundläggare af den nyare tidens praktiska filosofi. Såsom häfdatecknare utmärker han sig för pålitlighet, oväld och sanningskärlek samt för en enkel och objektiv framställning, men har lika litet som sina föregångare förstått att behärska och samarbeta materialet. — I en af sina skrifter omtalar han sig själf som gift, men nämner ej med hvilken.

1. **Puke, Johan,** revolutionsman. Född 1726 å Gotland. — P., öfver hvars härkomst och barndom hvilar ett visst dunkel, anställdes 16-årig i krigstjänst och finnes i artilleriets rullor redan 1744 upptagen som sergeant. Under senare hälften af 1740-talet begaf han sig i holländsk krigstjänst och fann i grefve J. L. Hård (se I: 531), som då var öfverste i holländsk tjänst, en välvillig gynnare, med hvars förord han avancerade till kapten. Hemkommen i medlet af 1750-talet, fick han stå kvar å sin gamla plats som underofficer, hvilket hos honom framfödde en sinnets bitterhet, som gjorde honom villig att genom politiska förändringar befordra sin egen fortkomst. Sedan P. först 1756 på Hårds rekommendation afsändts till Berlin, öfverförande drottning Lovisa Ulrikas juveler för att genom pantsättning skaffa medel till den påtänkta statshvälfningen, gjordes han på försommaren af Hård underkunnig om den detaljerade skriftliga planen för revolutionen. Pukes inflytande beräknades särskildt för bearbetandet af stämningen inom artilleriet, och på Hårds uppmaning begaf han sig till grefve Erik Brahes egendom Rydboholm, där ammunition tillverkades till det stundande upploppet. Hans speciella roll skulle bestå i att bemäktiga sig artillerigården, dit de sammansvurne hoppades, att konungen själf strax skulle komma och öfvertaga befälet. För sitt välförhållande skulle P. sedan befordras till kapten med kompani vid regementet. Han var dock nog oförsiktig att förtro sig till bl. a. löparen och källarmästaren Angel, genom hvars lösmynthet sammansvärjningen röjdes och P. jämte andra arresterades. Enligt en obestyrkt berättelse skall han ha lofvat sin välgörare Hård att uthärda tortyren i Rosenkammaren, tills denne hunnit fly. Huru som helst, utstod han de sväraste plågor, under hvilka han väl bekände kulstöpningen å Rydboholm men intet för Hård det minsta graverande. »Själfva djäfvulen skulle icke kunna förmå honom att beljuga sin välgörare», angifver han sig i biljett till Hård ha yttrat under tortyren, och under tiden hade denne hunnit fly ur riket. Af rikets ständers kommission dömdes P. förlustig lif, ära och gods samt gick med manligt mod sin halshuggning till mötes d. 23 juli 1756 å Riddarholmen. — P. var ej gift men hade med *Maria Regina Branting* sonen

2. **Puke, Johan,** sjömilitär, statsråd. Född i Karlskrona d. 27 febr. 1751;

— Vid elfva års ålder begynte P. göra längre och kortare resor på handelsfartyg och hade redan förvärfvat sig en icke obetydlig praktisk skicklighet, när han aflade examen i sjöartillerivetenskap i Karlskrona 1770. Med vederbörandes tillåtelse ingick han därefter i främmande nationers sjötjänst, först i holländska och engelska flottan och, sedan han 1777 blifvit befordrad till löjtnant, i franska marinen, under hvars flagg han bevistade åtskilliga drabbningar mot sina förra lärmästare engelsmännen. Återkommen såsom fransk skeppslöjtnant, utnämndes han 1783 till kapten vid svenska amiralitetet, blef major 1785 och befordrades 1788 till öfverstlöjtnant. Med synnerlig utmärkelse deltog han med linjefregatten Freja i sjöslaget vid Hogland och ledde såsom öfverstlöjtnant och chef på örlogsskeppet Dristigheten en del af svenska flottan i träffningen vid Öland, äfvensom vid reträtten ur Viborgska viken. P. utnämndes 1793 till öfverste, 1794 till kontreamiral, 1797 till kommendant och chef för sjöartilleridepartementet och svensk adelsman, 1801 till högste befälhafvare vid örlogsflottan, 1802 till vice amiral. 1808 blef han amiral, 1809 öfveramiral och friherre, samt slutligen tid efter annan: en af rikets herrar, generalamiral, statsråd och serafimerriddare samt grefve 1814. — P. erhöll i juli 1809 öfverbefälet öfver expeditionen till Norrbotten, som slutade med slaget vid Ratan, erhöll 1812 öfverstyrelsen vid embarkeringsförberedelserna i de särskilda hamnarna och förordnades 1813 att å rikets västra kust ombesörja sjöförsvaret samt leda flottans expeditioner, som äfven skedde följande året mot Norge. Han tog 1815 afsked från statsrådsämbetet. — Död i Karlskrona d. 21 april 1816. — Gift 1793 med *Kristina Charlotta Gjertta.*

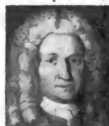

Pyk, Louise, sångerska. Född å Kulla vid Helsingborg d. 20 mars 1847. Föräldrar: sjökaptenen *Nils Pyk* och *Betty Nordell.* — Efter studier vid konservatoriet i Stockholm, för F. Arlberg, debu-

terade P. 1874 på K. teatern som *Agata* i »Friskytten» och *Elvira* i »Don Juan». Hon studerade sedermera i Paris för m:me Viardot, hvarpå hon erhöll engagement i Stockholm och utförde *Elvira* i »Den stumma», *Nattens drottning* i »Trollflöjten» och *Isabella* i »Robert». Hon kreerade äfven titelrollen i Ölanders »Blenda». 1877 studerade P. för Trivulsi i Milano och Stockhausen i Frankfurt, konserterade 1878 hemma samt erhöll engagement i Covent Garden i London. Mellan säsongerna konserterade hon, mest i oratorier. 1882 uppträdde hon i Stockholm som *Agata, Norma, Aida* och *Leonora* i »Trubaduren». Hon ingick 1884 äktenskap i Newyork med en engelsk officer, *William Newson*, och var under 6 år bosatt i Amerika där hon konserterade på flera ställen i Förenta staterna. Återkom 1890 till Sverige, där hon sedan fört privatlif. P:s röst var synnerligen stor och erinrade om fru Michaelis, ehuru den var sprödare.

Pålman, Otto Fredrik, militär, politiker. Född d. 24 mars 1785. Föräldrar: kaptenen *Johan Magnus Pålman* — af en från Westfalen härstammande, 1650 på svenska riddarhuset introducerad, adlig ätt — och *Margareta Helena Stålhammar*. — Kadett vid Karlberg 1798, utnämndes P. 1802 till fänrik vid Lifregementets värfvade infanteribataljon, där han 1803 befordrades till löjtnant. 1809 öfverflyttad i samma egenskap till af Palénska regementet, utnämndes han 1810 till kapten vid andra lifgardet och blef 1812 adjutant hos kronprinsen Carl Johan. P., som förut bevistat 1808—09 års krig i Finland och Västerbotten, deltog äfven i 1813—14 års fälttåg i Tyskland och Norge samt blef 1813 major och 1817 öfverstelöjtnant i armén. Konstituerad att som vice landshöfding utreda ett balansmål i Nyköpings län 1819, blef P. extra ledamot i krigskollegium 1821 och förordnades till vice landshöfding i Östergötlands län d. 15 jan. 1822. Sannolikt hade en än mera lysande bana varit honom förbehållen, om ej döden kommit emellan redan d. 8 maj 1822 i Linköping. — Utan tvifvel böra dessa snabba framgångar ses i samband med P:s parlamentariska verksamhet. Redan vid 1809—10 års riksdag fäste han genom sin motion om undersökning af de högre ämbetsmännens förhållande under tiden efter 1800 vid sitt namn en uppmärksamhet, som hans efterföljande uppträdande var ägnad att ytterligare skärpa. Högsinnad och varmhjärtad, kastade sig nämligen P. ofta med ungdomlig hänförelse in i diskussionen och vann snart erkännande som en af riddarhusets vältaligaste och kunskapsrikaste debattörer. Också blef han vid riksdagens slut vald till statsrevisor och ledamot af riddarhusdirektionen, där han hade säte till 1814. Vid urtima riksdagen i Örebro 1810 var han ledamot af statsutskottet, liksom vid 1815 och 1817—18 års riksdagar. 1815 ånyo vald till statsrevisor, rönte P. s. å. den för en person af ej fyllda trettio års ålder ovanliga hedern att insättas i talmanskonferensen. Vid samma riksdag knöt han vid sitt namn äran af en, för en man af hans upplysta tänkesätt naturlig, kraftig opposition mot från borgarståndet utgångna försök att förbjuda judarne att inflytta och vistas i riket. Hans memorial i ämnet på riddarhuset, som gaf anledning till en långvarig och upphetsad fejd i tidningar och broschyrer, hade ock åsyftad verkan. Vid 1817—18 års riksdag, då han ånyo hade plats i talmanskonferensen, vittnade det ena förtroendeuppdraget efter det andra om de stora och välförtjänta sympatier, P. förvärfvat inom sitt stånd. Han valdes då bl. a. till kommitterad för tryckfrihetens vård och till fullmäktig i riksgäldskontoret. — Gift 1821 med *Aurora Eva Sofia Stenhammar*, dotter af den frisinnade riksdagsmannen i prästeståndet, dr Mattias Stenhammar (se nedan), i hennes första gifte, efterlämnade P. inga barn.

1. **Quensel, Konrad,** astronom, universitetslärare. Född i Stockholm d. 16 april 1676. Föräldrar: assessorn vid hofrätten i Åbo *J. V. Quensel* och *Maria Broms*. — Q:s akademiska studier begynte i Uppsala och fullföljdes vid universitetet i Åbo, där han vid aderton års ålder erhöll lagerkransen samt 1695 blef docent. Från denna tid ägnade han sig förnämligast åt de matematiska vetenskaperna och utnämndes, efter att ha utgifvit och försvarat en akademisk afhandling *De indifferentissima ethica*, till adjunkt i filosofiska fakulteten 1702. Tvenne år senare blef han af akademiska senaten i Pernau föreslagen till mathes. professor därstädes och utnämndes af Carl XII till detta ämbete, med hvilket han 1705 fick förena räntmästaretjänsten vid akademien. Sedan han i sex år med nit och skicklighet handhaft dessa båda ämbeten, måste han för de inbrytande ryssarna lämna Livland och öfverresa till Stockholm, där han möttes af en annan fiende — pesten. Hans maka *Anna Wallvik* och en son föllo offer för farsoten. Nedtyngd af sorg och förtviflande om sin framtida utkomst, emottog han i maj 1712 konungens i Bender daterade fullmakt att vara mathes. professor i Lund. Det rykte för lärdom och redbarhet, som föregått honom dit, rättfärdigade han på ett utmärkt sätt under hela sin läraretid, hvilken först afbröts af döden d. 13 jan. 1732. — Djupt bevandrad i sitt ämne, förstod han göra sina föreläsningar icke allenast lättfattliga, utan äfven intresseväckande för sin åhörarekrets, som i talrikhet täflade med Ihres, Rydelii och andra berömda föreläsares. Hans efterlämnade skrifter röja en man af mångsidig bildning till och med i ämnen, som för en vetenskapsidkare den tiden eljest voro främmande, såsom skön konst, konsthistoria o. d. Med förkärlek ägnade han sig emellertid åt kalendariografien, hvartill den kalenderreform, som i början af 1700-talet begynte ifrågasättas i Sverige gaf honom en yttre anledning. För att göra allmänheten förtrogen med betydelsen af denna reform, utgaf han en lärobok i tideräkningen, benämnd *Computus cyclicus verus*. Arbetet, som saknar årtal, anses dock vara författadt omkring 1730. Nämnda år finnes i »Acta literaria Sueciæ» III införd en

liten uppsats af honom, *Cogitationes problematicæ de correctione calendarii.* Hit höra ock några under hans precidium utgifna akademiska afhandlingar. Vidare äro att nämna hans 1720 författade försvar för det copernikanska systemet *Veritatis defensiuncula contra veritatis studiosi de motu solis et lunæ lucubratiunculam* samt *Brevis manductio ad usum globorum tam cœlestis quam terrestris,* efter hans död utgifven 1732 af sonen W. Quensel. I Karlstads läroverksbibliotek finnes förvarad hans handskrifna *Aritmethica pro usu matheseos.* — Gift 1: med *Anna Wallvik,* 2: med *Ingeborg Tholin,* 3: med *Anna Petronella Svdgersdotter.*

2. **Quensel, Konrad,** naturforskare. Född i Skåne d. 10 dec. 1767, den föregåendes sonson. Föräldrar: prosten och kyrkoherden *Jakob Quensel* och *Ulrika Benedicta Billberg.* — Efter att hafva blifvit student i Lund 1783, promoverades Q. till filos. magister därstädes 1787. Två år senare företog han en vetenskaplig resa till Lappland, där en mängd nya naturföremål, däribland fyra insektarter, af honom uppdagades. Sedan han 1791 blifvit antagen till amanuens vid botaniska trädgården i Uppsala, begynte han med allvar studera läkarekonsten och blef medicine doktor 1797. Året därpå flyttade han till Stockholm och öfvertog såsom intendent vården af Vetenskapsakademiens naturhistoriska samlingar, hvarjämte han tjänstgjorde såsom lärare i kemi och naturalhistoria på Karlberg. Hedrad 1805 med professors titel, öfverlefde han icke länge denna utmärkelse. Han angreps nämligen oförmodadt af en bröstsjukdom, som slutade hans verksamma lif på Karlberg d. 22 aug. 1806. — Inom den vetenskapliga världen har Q. förnämligast gjort sig ett namn såsom flitig medarbetare i Palmstruchs stora planschverk »Svensk Botanik» och »Svensk Zoologi». Han har dessutom författat: *Beskrifningar på Nattfjärilar,* i Vet.-akad. handl. 1791, *Flundresläktets arter,* i s. tidskr. 1806, utgifvit *Elefantens naturalhistoria, samt något till upplysning om det längesedan utdöda Mammot eller Bohemotdjuret,* 1804 m. m.

Quiding, Nils Herman, jurist, sociologisk skriftställare. Född i Malmö d. 30 aug. 1808. Föräldrar: kyrkoherden *Nils Quiding* och *Sara Maria Quiding.* — Student i Lund 1825, ingick Q. efter aflagd hofrättsexamen i statens tjänst 1830. Stadsnotarie i sin fädernestad 1839, blef han rådman därstädes 1847, från hvilken befattning han afgick 1879. Död i Malmö d. 26 dec. 1886. — Denna ram af yttre lefnadshändelser omsluter ett lif, ägnadt åt studier och författarskap i skilda riktningar. Redan 1832 utgaf Q. *Kort och redig framställning af svenska rättstafningsläran,* hvarpå följde *Nytt slags register till Sveriges allmänna nu gällande lag,* 1839, *Arkiv för kommunallagstiftning,* 1842—44 och *Svenskt allmänt författningsregister 1522—1862,* 1865. Om dessa arbeten, ehuru till stor nytta som uppslagsverk, gingo mera opåaktade förbi, väckte

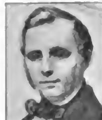

däremot Q. stort uppseende genom sitt om stort skarpsinne och radikala förslag till omstöpning af samhällsförhållandena vittnande *Slutlikvid med Sveriges lag* af *Nils Nilsson, arbetskarl,* 1871—76, i hvilket arbete de sedermera gängse termerna »öfverklass» och »underklass» för första gången förekommo. Q., som 1838—42 var redaktör af *Malmö Tidning,* representerade sin stad i borgarståndet vid 1862—63 års riksdag. — Gift 1856 med *Anna Katarina Åkerblom,* hade han i detta gifte dottern *Anna (Annie) Vilhelmina Elisabet,* född i Malmö d. 18 nov. 1869, hvilken uppträdt som författarinna med romanerna *Heidehus, Ett främmande namn, En droppe ur hafvet, Fru Fanny,* m. fl, utmärkta af vaken iakttagelseförmåga och berättaretalang samt en utpräglad konservativ åskådning i etiska och sociala frågor.

Qvanten, Emil von, skriftställare. Född i Björneborg d. 22 aug. 1827 och tillhörande en finsk militärsläkt, som 1650 af drottning Kristina förlänades med adlig sköld och märke. Föräldrar: kaptenen *Johan Edvard von Qvanten* och *Carolina Fredrika von Kothen.* — Q. var först kadett vid finska kadettkåren i Fredrikshamn och blef student vid universitetet i Helsingfors 1846. Efter att några år ha idkat akademiska studier, måste han till följd af försvagad hälsa söka sig en vistelseort under ett mildare luftstreck och begaf sig till Kaplandet, hvarest han uppehöll sig ett år, besökte därefter Ostindien samt återvände öfver S:t Helena, England och Belgien till Sverige, där han 1853 bosatte sig i Stockholm. Sedan han 1857 blifvit svensk undersåte, deltog han såsom hufvudman för sin ätt i riksdagarna 1859—60 och 1862—63 samt anställdes 1864 såsom bibliotekarie hos konung Carl XV, hvilken befattning upphörde med konungens död 1872. Samtidigt var han verksam såsom medarbetare i åtskilliga af de större Stockholmstidningarna — en verksamhet, hvarmed han fortfor till i början af 1890-talet. Han lämnade nämligen vid denna tid Sverige för att till stärkande af sin hälsa taga sin hemvist i Italien. Redan, medan han ännu var kvar i Finland, framträdde v. Q. som diktare, först med en poetisk kalender, *Lärkan,* af hvilken tvenne årgångar utkommo 1845 och 1849, och därefter 1851 med *Dikter,* af hvilka en ny och tillökt upplaga under titeln *Lyriska dikter* utgafs 1859, samt slutligen 1880 med *Dikter, nya och gamla.* 1882 utkom hans edition af »Sveriges skönaste folkvisor». 1855 offentliggjorde han under det antagna författarnamnet *Peder Särkilax* en i två häften affattad politisk broschyr, *Fennomani och Skandinavism,* hvari han påyrkade Finlands skiljande från tsarriket. I sammanhang därmed framställde han idén om en svensk-finsk förbundsstat under gemensam konung och med en gemensam förbundsförsamling, vald af de båda landens särskilda, af hvarandra oberoende riksförsamlingar. Sedan han genom nämnda arbete så godt som frivilligt afsagt sig möjligheten att återvända till Finland, begynte han

utgifvandet af en följdskrift *Finska förhållanden*, af hvilka fyra häften utkommo 1857—61. 1874 offentliggjorde han i öfversikt af Vet.-akad. förhandl.: *Några anmärkningar vid Helmholtz' vokallära*, en afhandling som i Tyskland väckte stor uppmärksamhet. För det gamla finska fosterlandet klappade hans hjärta varmt ända till hans sista lefnadsstund. När det ryska herraväldet i Finland 1899 började framträda i den brutala form, som bebådade landets fullständiga förryskning, greps den gamle patrioten af den djupaste smärta. Dock kunde han aldrig släppa hoppet om ljusnande dagar för det olyckliga landet. Ännu så sent som 1903 drömde han om framgångsrika åtgärder till stäckande af tvångsväldet i Finland. I franska pressen framkastade han då tanken på en permanent europeisk liga för Finland. Denna liga skulle välja ett »representantskap, som på grund af sina medlemmars auktoritära egenskaper konstituerar sig såsom en internationell folkdomstol, hvilken grundligt undersöker Finlands sak och afkunnar en skiljedom, som ej skulle kunna undgå att väcka besinning i Ryssland och hos den, som för ej länge sedan i sitt märkvärdiga fredsmanifest vädjade till de rättens och rättfärdighetens principer, på hvilka staternas säkerhet och folkens välfärd bero.» Detta var nu en idé utan egentligen praktiskt värde, men en idé, som visade, att författaren af *Suomis sång* ännu ägde i sitt bröst vibrerande känslosträngar af den art, som förlänat hans lyrik dess höga, innerliga ton. Död d. 5 dec. 1903 i San Remo på Rivieran nära franska gränsen. — Gift 1857 med *Aurora Magdalena Örnberg*, född i Piteå d. 12 sept. 1816, hvilken under pseudonymen »Turdus Merula» gjort sig känd såsom öfversättarinna samt författarinna af några belletristiska arbeten, däribland romanerna *Rosa Arntson* 1868, *Musikens dotter* 1881 och *En roman på landsbygden* 1882.

Qvarnström, Carl Gustaf, bildhuggare. Född i Stockholm den 23 mars 1810; son af *Erik Gustaf Qvarnström*, kammartjänare hos prinsessan Sofia Albertina. — Enligt faderns önskan och på hans rekommendation antogs sonen vid elfva års ålder såsom kypare på »Stora sällskapet» i Stockholm. Han hade redan då visat ovanliga anlag för teckning och äfven en kort tid fått deltaga i undervisningen i Konstakademiens principskola. Dessa öfningar fick han genom ett par konstvänners medverkan fortsätta och gjorde därunder ganska vackra framsteg. När fadern 1823 afled, sattes han genom välvilligt understöd från flera håll i tillfälle att mera uteslutande ägna sig åt konstnärsbanan. Redan följande år, 1824, deltog han med några ritningar i akademiens utställning. Sedan han kort därefter blifvit uppflyttad i högre antik- och modellskolan, togos hans studier om hand af Hasselgren och efter dennes död af Westin. Åt denna undervisning gjorde han visserligen heder, i det han 1829 vann en medalj för utförandet af prisämnet *Epaminondas' död* samt dessutom utställde två originaltaflor i olja, *Frithiofs lycka* och *Ingeborgs klagan*. Men det visade sig snart, att det ej var måleriet utan skulpturen, som hans naturliga begåfning hänvisade honom till. Han flyttades därför till Byströms atelier, där hans första försök — *En skjutande Amor* — visserligen företedde åtskilligt omoget, men i det hela röjde så stora och väl uppburna anlag, att det ansågs förtjäna pris. En ännu större utmärkelse vann han 1831 för gruppen *Nessus och Deianira*, i det därför tilldelades honom ett större skulpturstipendium. Kallad till akademiens agré 1834, erhöll han s. å. uppdrag att modellera fyra figurer för nischerna i Stockholms slotts norra hvalf, med hvilket arbete han strax tog itu. Sedan han emellertid 1835 erhållit kungliga medaljen, nämndes han i början af 1836 till akademiens resepensionär och dröjde icke att begifva sig närmaste vägen till Rom. Här togs hans vidare utbildning om händer af Fogelberg, medan tillika den unga konstnärens riktning påverkades af Thorwaldsen och Tenerani. Under de sex år, han vistades i Italien, uppehöll han sig mestadels i Rom och kunde i slutet af 1839 hemsända nio arbeten, nämligen de förut antydda, för slottshvalfvet afsedda fyra *Årstiderna* samt *Nattens och Dagens stunder*, utgörande fem basreliefer, hvilka väckte erkännande uppmärksamhet inom konstnärskretsar såväl i Rom som i hemlandet, där de i akademien utställdes 1843 jämte ett annat konstverk af honom, den 1841 af honom utförda statyn *Uller* i halfkolossal storlek. Från samma år förskrifver sig stoden *Idun*. För öfrigt utförde Q. under sin vistelse i Rom åtskilliga statyetter af historiska personer samt ägnade sig åt utarbetande af allegoriska framställningar å medaljer. Hemkommen till Sverige, kallades han 1842 till ledamot af Fria konsternas akademi och utnämndes året därefter vid densamma till vice professor i teckning. Snart togs hans konstnärskap i anspråk för mer eller mindre betydande uppgifter. Så erhöll han 1846 beställning på *sex allegoriska figurer*, afsedda för fasaden å Göteborgs börsbyggnad, och hade desamma färdiga 1847. Följande år lämnade han de *fyra kolossalstoder*, som, först anbragta å fasaden af Konstakademiens hus, numer kröna samma fasad i dess senast omgestaltade skick. Han utställde då äfven en mindre porträttstaty af *E. Tegnér*, hvilket arbete förskaffade honom uppdraget att utföra skaldens minnesstod i Lund, färdigmodellerad 1850. Q. begaf sig s. å. till Paris, där han kvarstannade till 1852. Frukter af hans konstnärliga verksamhet därstädes äro *Hvilan i öknen* och *Den neapolitanska fiskargossen*, ett af de få konstverk, han fulländat i marmor. Vid sin återkomst till Stockholm befordrades han 1859 till ordinarie professor och 1853 till direktör för Konstakademien. Sistnämnda år begaf han sig till München, där han modellerade stoden af *Berzelius*, gjuten, liksom förut den af Tegnér, af den berömde F. Miller därstädes. Efter att sommaren 1854 hafva förflyttat sig till Italien, modellerade han 1855 i Rom gruppen *Flicka, öfverraskad i badet*. Här fick han ock mottaga sin utnämning till kunglig statybildhuggare med

kön och boställe. Han kunde nu sägas hafva lyckligt öfvervunnit de hinder och svårigheter, som på konstnärsbanan gemenligen möta den framåtsträfvande talangen, och befann sig på den punkt, att han med tillfredsställelse kunde se tillbaka på vunna segrar och med glad förhoppning blicka mot framtiden, då döden plötsligt gjorde ett streck öfver både minnen och förhoppningar och bortkallade honom i Stockholm d. 5 mars 1867. — Påverkad af sin vän och lärare Fogelberg, har han, såsom af det föregående skönjes, i nordens gudasaga sökt och funnit motiv för flera af sina konstnärsskapelser, bland hvilka utom de förut omtalade må nämnas gruppen *Idun, bortförd af jätten Tjasse i Örnhamn*, utställd 1856 och 1858, *Loke och Had*, utförd 1863, samt hans sista arbete, *Valkyrior föra en fallen krigare till Valhall*. Hans milda, älskliga skaplynne gjorde hans förmåga dock mera egnad för idylliskt-romantiska ämnen, än för det kolossalt mytologiska, hvilket bäst ger sig tillkänna af hans förmåga att på hithörande område skapa verk af ett oförgängligt skönhetsvärde. Att han emellertid äfven besatt en stor och aktningsvärd förmåga på den monumentala konstens område, ådagalägga tillfyllest de bildstoder af svenska män, som utgått ur hans atelier, och bland hvilka ytterligare kunna nämnas kolossalbyster af *K. A. Agardh*, utförd 1859 och uppställd å föremålets graf i Lund, *Gustaf Vasa*, färdig i brons 1863 och upprest i Västerås stadspark, samt *Gustaf II Adolf*, befintlig i riddarhussalen i Stockholm. Hit höra äfven marmorstatyn af *Sergel* å Nationalmuseums fasad samt den 1865 i Örebro aftäckta bronsstoden af *Engelbrekt*. Till den beslutade *Carl XII-stoden* i Stockholm lämnade han ock ett utkast, men detta ansågs ej kunna fullt mäta sig med Molins skiss i samma väg. Af hans många öfriga arbeten må, med förbigående af ett antal statyetter och byster, framhållas den 1866 fullbordade och i Nationalmuseum befintliga gruppen *Martyrerna* o. s. v. — Gift 1859 med *Carolina Sofia Norberg*, född *Tivander*.

Qveckfelt, Erik Gustaf, krigare. Född på sätesgården Ingarpsberg i Småland d. 14 sept. 1688. Föräldrar: drottning Kristinas hofråd och öfverintendent *Gustaf Gustafsson Qveckfelt* och *Anna Maria Slatte*. — Q. hade ännu icke fyllt sjutton år, då han inträdde i karolinernas led för att med dem utstå alla fältlifvets vedermödor i den stora ofredens dagar. Att dessa icke voro ringa, finner man af den berättelse, han efterlämnat om sina »Kongl. Maj:t och riket gjorda tjänster samt därunder utståndna krigsbesvärligheter och faror.» Kort efter det han blifvit utnämnd till kvartermästare vid Upplands tremänningskavalleri, deltog Q., tjuguårig, i slaget vid Holofzin 1708. På tåget till Staradub i Ukrain s. å. blef han vid ett öfverfall af kosackerna illa sårad i högra benet af en kosackpik. Medan han, ännu lidande af sin blessyr, fördes på trossen, öfverfölls den trupp, vid hvilken han befann sig, af kalmucker, som misshandlade honom och de andra sårade samt utplundrade dem in på bara kroppen. Året därefter, 1709, sedan han med utmärkelse bevistat stormningen af Wiprecht och drabbningen vid Krasnakut, befordrades han till kornett vid tremännings-kavalleriet och deltog kort därpå i slaktningen vid Pultava. Genomskjuten af en karbinkula, lyckades han likväl rädda sig med konungen öfver Dnjepr och därifrån under många lidanden och försakelser fortsätta tåget till Bender. 1710 erhöll han Carls befallning att åtfölja grefve Lagerberg på dennes beskickning till tartar-khanen på Krim, hvarefter han deltog i tartarernas vinterfälttåg i Ryssland. Sedan tsar Peter emellertid 1711 lyckats förmå Turkiet att afbryta dess mot Ryssland öppnade fälttåg, återvände Q. och Lagerberg till Bender. Därifrån måste han 1712 företaga en ny färd till Krim i ändamål att afhämta ett antal ur rysk fångenskap flyktade svenskar. Han bevistade sedermera kalabaliken, utnämndes till löjtnant vid Smålands ryttare 1714, samt kvarstannade någon tid i Turkiet för att söka anskaffa penningar och föra de kvarlämnade svenskarna till fäderneslandet. Hemkommen, bevistade han såsom ryttmästare fälttågen till Norge 1716 och 1718, befordrades det sistnämnda året till lifdrabant, blef 1720 korpral vid lifdrabantkåren, 1723 öfverstlöjtnant i armén, 1743 adjutant vid lifdrabanterna, 1746 löjtnant vid samma kår och öfverstlöjtnant vid Jönköpings regemente. Befordrad till öfverste och chef för nämnda regemente 1747, utnämndes han 1752 till generalmajor samt slutligen 1759 till generallöjtnant. — Död åttioåtta år gammal på Stensholm i Småland d. 17 aug. 1776. — Gift 1719 med *Brigitta Margareta Hammarfelt*.

Qviding, Bernhard Kristofer, ämbetsman, statsråd. Född i Stockholm d. 25 nov. 1778. Föräldrar: handlanden *Bernhard Kristofer Qviding* och *Helena Maria Lindberg*. — Student i Uppsala 1794, inträdde Q. efter därstädes aflagd kansliexamen 1797 som e. o. kanslist i krigsexpeditionen, där han 1799 blef kopist, 1801 kanslist, 1808 protokollssekreterare och 1812 förste expeditionssekreterare. 1816 förordnades han till statssekreterare för krigsärendena och erhöll 1817 adlig värdighet med bibehållande af sitt föregående namn. Vid 1823 års riksdag blef han föremål för flere anmärkningar från konstitutionsutskottet, tydligen i första hand afsedda att drabba det rådande regeringssystemet. Visserligen bifölls ej af riddarhuset utskottets hemställan om begäran hos k. m:t om Q:s skiljande från ämbetet, men han blef i stället ställd under åtal inför riksrätt, hvilket dock slöt med frikännande. 1824 förflyttades han till den lugnare posten som vice president i kommerskollegium, å hvilken han verkade till sin död i Stockholm d. 3 maj 1846. Han var en framstående ämbetsman men utan den karaktärens bestämdhet, som höfdes för att vid rådsbordet motstå Carl Johans befallande tendenser. — Gift 1818 med *Johanna Wilhelmina Wessman*, slöt Q. själf sin adliga ätt.

Raab. Urgammal tysk adelsläkt, af hvilken en till Sverige öfverflyttad medlem, *Axel R.*, f. 1620, d. 1692, blef stamfader för de svenska

ätterna med detta namn, genom sonen *Carl R.* — se nedan R. 1 — som naturaliserades härstädes 1719 och introducerades å riddarhuset s. å. Dennes ätt utgick på svärdsidan 1871 med djurmålaren *Carl Axel R.* Den ännu blomstrande friherrliga ätten R. — se nedan R. 3 och 4 — härstammar från den förenämnda Carls brorson, *Adam Johan*, f. 1703, d. såsom landshöfding i Kronobergs län 1776, känd såsom utgifvare af »Register och summariskt innehåll af alla k. resolutioner etc. från 1737 till 1746. Naturaliserad såsom svensk adelsman 1746, upphöjdes han 1771 i friherrligt stånd.

1. **Raab, Carl,** sjöhjälte. Född i Stockholm d. 14 juni 1659. Föräldrar: löjtnanten *Axel Raab* och *Françoise de la Moen*. — Fadern hade, efter växlande öden och militära befattningar i åtskilliga land, aflidit såsom svensk kavallerilöjtnant. Sonen, som från början ingick i svensk tjänst, valde sjövapnet och inskrefs såsom frivillig vid amiralitetet 1674. Sedan danska kriget 1675 utbrutit, deltog han som arklimästare och konstapel i alla därunder utkämpade sjödrabbningar, och ingick efter slutad fred i holländsk sjötjänst 1680. Hemkommen, utnämndes han 1686 till underlöjtnant, 1689 till löjtnant och 1697 till kapten, i hvilken grad han förde befälet på skeppet »Wenden» vid landstigningen på Själland och under arméns öfverförande till Livland 1700. Omsider befordrad till kommendör 1710, kommenderade han s. å. i sjöslaget vid Kjögebugt skeppet »Wenden» i amiral de Prou's eskader. Tre år senare, d. 11 juli 1713, utförde han, detacherad från vice amiral Lillies flotta, med endast tre skepp, »Ösel», »Estland» och »Verden», ett i hög grad skickligt återtåg ur Finska viken, undan en rysk flotta af tretton örlogsskepp och en brigantin, af hvilken han angripits vid Hogland. Oaktadt han under sin tjänstetid bevistat elfva sjöslag och såsom befälhafvare alltid ådagalagt både rådighet som sjöman och skicklighet som taktiker, erhöll han aldrig flaggmans grad; däremot blef han upptagen såsom svensk adelsman på riddarhuset 1719. — Död i Karlskrona d. 1 mars 1724. — Gift 1680 med *Ursila Wentzell*.

2. **Raab, Axel Arvid,** militär, Bellmanssångare. Född på Djurgården d. 22 juni 1793; den föreg. sonsons sonson. Föräldrar: artillerikaptenen vid flottan *Axel Ulrik Raab* och *Anna Johanna Westerlund*. — R. blef student i Uppsala 1809 och ämnade först gå den prästerliga banan samt tjänstgjorde till

och med såsom kanslist i prästeståndet vid 1812 års riksdag, men ändrade kort därefter lefnadsplan och ingick s. å. som underlöjtnant vid ingenjörskårens fältmätningsbrigad samt deltog såsom sådan i norska fälttåget 1814. Hans vidare befordringar på samma väg inskränkte sig till, att han 1820 blef löjtnant och 1827 kapten vid nämnda kår, där hans tjänst ganska mycket togs i anspråk. — Död ogift i Stockholm d. 20 sept. 1836 och begrafven på nya begrafningsplatsen utanför Norrtull, där sällskapet Par Bricole 1838 lät öfver hans stoft uppresa en vacker minnesvård. Också hade han i lifstiden varit deputerad stormästare för denna orden, i hvars anda han äfven tillika med några liksinnade 1824 stiftade Bellmanska sällskapet, i hvilket han var en verksam ledamot, hvarjämte han sedan 1821 tillhörde Götiska förbundet. — R:s utomordentliga talang i att föredraga Bellmanssånger har gjort hans namn odödligt. Hans röst utmärkte sig ej för någon så ovanlig skönhet, men ägde en i deklamatoriskt hänseende förvånande böjlighet, som satte sångaren i stånd att till förvillande illusion härma olika instruments klang, djurs läten och till och med, när föredraget så fordrade, döda naturljud. Mimikens konst hade han tillägnat sig i den allra fullkomligaste grad »och hans snille förlänade åt hans produktioner något demoniskt öfverväldigande.»

3. **Raab, Adam Christian,** landthushållare, politiker. Född på Marielund, Blekinge d. 13 aug. 1801, sonson af Johan Adam R. — se släktöfversikten. — Föräldrar: landshöfdingen, frih. *Claes Jakob Raab* och *Anna Beata Ehrenborg*. — Fjorton år gammal, skickades R. till universitetet i Uppsala och inskrefs samtidigt vid Kalmar regemente,

där han 1816 blef fänrik, 1827 löjtnant och 1838 kapten samt kvarstod såsom sådan till 1845, då han tog afsked ur krigstjänsten. Under samma tid hade han inom hofvet 1827 blifvit kammarjunkare och utnämndes tio år därefter till kammarherre. Vid moderns frånfälle 1825 öfvertog han Ryssbylunds egendom, som han, genom nyodlingar och inköp af andra egendomar, förbättrade och förstorade, så att han snart var en af de största godsägarne i Kalmar län och tillika gällde såsom en förgångsman för orten vida omkring i fråga om idkande af ett rationellt landtbruk. I följd häraf valdes han 1835 till vice ordförande i länets hushållningssällskap, där han sedermera blef ordförande och en lång tid utgifvare af dess tidskrift. 1856 sålde han Ryssbylund och inköpte egendomen Vårby i Södertörn. Af Landtbruksakademien inkallades han till ledamot 1845. I riksdagsarbetet deltog R., hvilken städse i politiken intog en liberal ståndpunkt, såsom medlem af riddarhuset, 1834—66 samt såsom representant för Kalmar läns södra landsting i riksdagens Första kammare från 1867 ända till sin död. Under det första af dessa skeden var det trenne frågor, hvilka han företrädesvis ägnade sitt intresse: representationsfrågan, i afseende hvarå han 1865 varmt förordade det då föreliggande förslaget till ny riksdagsordning, en förbättrad brännvinslagstiftning och byggandet af järnvägar, hvarjämte han i norska frågan häfdade norrmännens själfbestämningsrätt i sina inre angelägenheter. Under det senare skedet sysselsatte han sig mest med den yttre politiken och hvad därmed ägde sammanhang, såsom en nära sammanslutning mellan de skandinaviska länderna, ett starkt nationalförsvar m. m. R. var en ädel och varmhjärtad man, lifligt intresserad för främjande af allt, hvad

han ansåg kunna gagna ett älskadt fosterland. Död i Stockholm d. 8 juni 1872. — Gift 1: 1826 med friherrinnan *Carolina Charlotta Fleetwood* hennes andra gifte, i sitt första moder till Emil Key, en af ledarne inom landtmannapartiet, 2: 1839 med *Engel Linnerhjelm.*

4. **Raab, Klas Fredrik Hugo,** militär. Född på Ryssbylund i Kalmar län d. 27 nov. 1831; den föreg. son. — Efter att 1847—50 hafva genomgått Krigsakademien, blef R. sistnämnda år underlöjtnant vid Kalmar regemente. Ytterligare utbildning i militäryrket erhöll han 1855—58 vid preussiska krigsakademien i Berlin, där han var anställd såsom adjutant hos svensk-norska ministern. Befordrad 1857 till löjtnant vid förenämnda regemente, utnämndes han vid återkomsten till fäderneslandet till generalstabsofficer 1859. Vid utbrottet af dansk-tyska kriget 1864 erhöll R. af honom sökt anställning såsom premierlöjtnant i danska krigshären. Han deltog därunder i den strid, som danskarna hade att utkämpa vid Dybböl d. 17 mars. Snart ställdes han emellertid i spetsen för ett kompani af kapten Aaröes ströfkår, hvilket kompani utgjordes af svenska och norska frivilliga, och utförde åtskilliga djärfva expeditioner. Han kämpade med så mycket större ifver, som han i likhet med sin fader var en varm anhängare af sträfvandena för den skandinaviska nordens fastare sammanslutning. Efter krigets slut utnämndes R. 1865 till kapten i armén, hvarjämte han s. å. förordnades till informationsofficer i taktik, reglementen och krigsartiklar vid Karlbergs krigsakademi. Inom kort fick han tillfälle att i stegrad grad göra sina militära kunskaper fruktbringande, i det han 1866 anställdes som lärare i krigskonst och krigshistoria vid dåvarande Högre artilleriläroverket (sedermera Krigshögskolan å Marieberg.) Utnämnd 1869 till kapten vid Kalmar regemente, 1870 till major i armén och 1872 till öfverstlöjtnant i armén och expeditionschef i Landtförsvarsdepartementets kommandoexpedition, afgick han året därpå från sistnämnda lärarebefattning. Sedan han s. å. utarbetat förslag till grunder för en ny härordning, underkastades detsamma granskning af en kommitté, i hvars arbeten han förordnades att deltaga, och blef lagdt till grund för regeringens proposition i ämnet till 1875 års riksdag. Förslaget föll väl, men under loppet af de följande åren togos R:s fackkunskaper ytterligare i anspråk, i det han insattes i flera af de kommittéer, som hade att behandla frågor rörande landtförsvaret. Han var då sedan 1873 öfverste och chef för Generalstaben, till hvars organisation han fått i uppdrag att afgifva förslag. Utnämnd 1877 till generalmajor, var han ledamot af den 1880 tillsatta stora landtförsvarskommittén, men afgick med döden, innan denna hunnit afsluta sitt arbete, d. 11 dec. 1881. — R., som var en man, »begåfvad med klar blick, mycken viljekraft och stor arbetsförmåga», verkade äfven såsom skriftställare för en sund och kraftig utveckling af vårt försvarsväsen. Bland hans utgifna skrifter äro att nämna: *Några ord om tidens kraf på lätt infanteri* 1857, *Om ändamålet med Stockholms befästande* 1860, *Den adliga rusttjänsten* 1870, samt hans s. å. tillsammans med J. Crusebjörn utarbetade *Kort sammanfattning af de viktigaste bestämmelserna rörande arméns organisation.* Sedan 1863 ledamot af Krigsvetenskapsakademien, var han 1870—71 redaktör af dess tidskrift. Ehuru R. ej fick upplefva svenska härväsendets af honom så lifligt påyrkade ombildning i en mera tidsenlig riktning, kvarstå dock såsom erkännansvärda minnesmärken af hans verksamhet åtskilliga af honom till landtförsvarets stärkande genomförda förbättringar, däribland främst att nämna Generalstabens organisation och Krigshögskolans ombildning. Äfven förtjänar ihågkommas hans förtjänstfulla, med framgång krönta arbete för Krigsarkivets tillökning. — Gift 1869 med *Louise Johanna Charlotta Grill.*

Rabbén, Johan, läkare, agronom. Född d. 14 dec. 1781 i Mustasaari församling i Finland, där fadern, *Anders Rabb,* var bonde. — I Sverige, dit han inflyttade vid unga år, genomgick han först den farmaceutiska lärokursen och blef student i Lund 1802. Genom understöd af en gynnare, kammarherre Strussenfelt, sattes han i tillfälle att ägna sig åt läkarekallet. På antydda bana var han efter några år så långt kommen, att han 1807—1809, då Sverige var inveckladt i krig, fick deltaga i den militära sjukvården. Han hade äfven åtskilliga andra förordnanden, däribland som brunnsläkare vid Ramlösa 1814—16. 1817 blef han medicine doktor i Lund. Jämte de medicinska vetenskaperna hade landthushållning eller — såsom det på universitetsspråket benämndes — ekonomien tidigt utgjort föremål för hans speciella studier och 1816 kallades han till docent i ekonomi, hvarefter han 1817 blef extraordinarie och 1818 ordinarie adjunkt i teoretisk och praktisk medicin, 1823 titulärprofessor samt förestod på grund af särskilda förordnanden längre och kortare tider professurerna i teoretisk och praktisk medicin. 1846 emottog han föreståndareplatsen för Orups lägre landtbruksskola i Malmöhus län och innehade denna befattning till 1851. Alltjämt fortfor han emellertid att vara en lika intresserad som sakkunnig främjare af landtbrukets utveckling, så att det med skäl hette om honom, att »herrgårdarna mottogo honom med öppna armar såsom ett orakel i landtbruket och dess binäringar.» Han reste nämligen, äfven sedan han 1855 tagit afsked från sin adjunktur vid universitetet, flitigt omkring i Skåne, där »allmogen kände och värderade honom såsom ett slags general-provinsialläkare». Det var under en af dessa färder, han d. 8 sept. 1865, alltså vid den höga ålder af 84 år, afled på Dybeck i Malmöhus län. R. var sedan 1841 ledamot af Landtbruksakademien. I frågor rörande landtbruket utgaf han åtskilliga skrifter, bland hvilka må nämnas: *Strödda anmärkningar rörande*

skånska åkerbruket 1825 och *Mierckeska konsten att dressera hönshunden* 1831, ny uppl. 1882.

1. **Rabe, Gustaf Reinhold Daniel,** pedagog, skriftställare. Född d. 25 jan. 1813 i Tunhems församling i Västergötland. Föräldrar: häradshöfdingen *Lars Reinhold Rabe* och *Elisabet Maria Olbers.* — Student i Uppsala 1828, erhöll R. filosofie magistergraden vid promotionen därstädes 1836. Året därefter förordnades han till docent i estetik och bestred v. t. 1840 de till estetiska professuren hörande föreläsningarna. Efter att 1841—1842 ha förestått lektoratet i romersk vältalighet och poesi vid Stockholms gymnasium, anträdde han sistnämnda år på egen bekostnad en resa genom Tyskland och Frankrike och utnämndes efter sin hemkomst 1843 till innehafvare af den nämnda lektorsbefattningen. Tio år senare förordnades han till gymnasii rektor, utsågs till medlem af kommittén för granskning af 1826 års skolstadga, till direktionsledamot samt studiirektor vid statens seminarium för bildande af lärarinnor och invaldes 1857 till ledam. af Vitt., Hist. och Ant. Akad. — Död i Stockholm d. 7 nov. 1870. — I den dubbla egenskapen af pedagogisk skriftställare och praktisk skolman förvärfvade R. ett allmänt och förtjänt erkännande. Genom arten af sin egen bildning vän och försvarare af de klassiska språkstudierna, begynte han kort efter sin anställning såsom elementarlärare utgifvandet af sina väl vitsordade samt länge och allmänt begagnade läroböcker: *Latinsk grammatik för skolor och gymnasier* 1845, *Latinsk grammatik för begynnare* 1849, *Latinsk läsebok* 1849, *Latinska skrifðfningar* 1851, *Latinsk läsebok* 1852, *Grekisk formlära* 1856; *Latinsk* och *grekisk parallellgrammatik* 1857, hvarjämte han i filologiska och pedagogiska uppsatser, rektorsprogram och tidskrifter häfdade klassicitetens rätt vid den allmänna undervisningen. De i hans rektorsprogram behandlade ämnen voro sådana som: *Om oratio obliqua i latinet* 1855, *Om klassicitet* 1857, *Om nordens äldsta kultur* 1865, *Om de homeriska sångernas förhållande till lifvet och bildningen* 1868 o. s. v. Bland hans rent pedagogiska afhandlingar må nämnas uppsatsen *Om uppfostringsväsendet hos Romarne* i Vitt., hist. o. ant. akad:s handl. Ny följd IV 1864. Om hans egenskaper såsom undervisare och skolstyresman vittnade den tillgifvenhet han af sina lärjungar förvärfvade och jämväl bibehöll, efter det de lämnat hans undervisning. — Gift 1843 med *Carolina Victoria Ahlberg.*

2. **Rabe, Alida Kristina,** målarinna. Född på Trehörningen i Fors' socken i Västergötland d. 18 dec. 1825; den förgåendes halfsyster i faderns senare gifte. — Med utmärkt fallenhet för teckning och målning erhöll fröken R. sin första egentliga undervisning i Stockholm af Köhler och Södermark. För att ytterligare utbilda sin talang, uppehöll hon sig 1855—58 i Paris, där Tissier och Scheffer voro hennes lärare. 1863 gjorde hon åter en studieresa till Paris och vistades där en längre tid. I hennes arbeten röjer sig en synnerligt omsorgsfull och samvetsgrann behandling af ämnet, ehuru ofta med en viss matthet i koloriten. Bland taflor af henne hafva på utställningar förekommit *Oedipus och Antigone, Abrahams offer, Paulus i fängelset* m. fl. Äfven åtskilliga porträtt äro af henne målade. Hon var agré af Konstakademien. Död i Stockholm d. 9 juli 1870.

1. **Rabenius, Olof Ingelsson,** universitetslärare, rättslärd. Född 1730 i Romfartuna socken af Västmanland. Föräldrar: kyrkoherden *Ingel Larsson Rabenius* och *Margareta Kalsenius.* — Vid Uppsala universitet, där han blef student 1738 och med tiden gjorde rättsvetenskaperna till föremål för sina studier, ansågs R. så skicklig, att han redan 1749 antogs till juridiska fakultetens notarie. Promoverad till juris doktor 1752, kallades han till docent i juridiska fakulteten och förordnades 1755 till vice akademisekreterare. Efter att 1757 hafva begifvit sig till utlandet och idkat studier i Göttingen, blef han 1759 notarie i akademiska konsistoriet i Uppsala och utnämndes 1760 till akademiens ombudsman. Sekreterare i justitiedeputationen vid 1765 års riksdag, befordrades han året därefter till juris professor i Uppsala, men afled till stor förlust för universitetet redan d. 16 maj 1772. — Med ovanlig skarpsinnighet förenade R. det allvarligaste forskningsnit och var icke blott den mest framstående praktiska jurist i Sverige på sin tid utan anses med rätta för en af de yppersta juridiska skriftställare, Sverige framalstrat. Att han äfven i utlandet var känd och erkänd såsom synnerligt framstående i sitt lärdomsfack, framgår bl. a. däraf, att professor Michaeli i Göttingen till honom dedicerade sitt 1769 utgifna berömda arbete »Mosaisches recht». Hans inflytande på studiet af sin vetenskap var därför betydande och skulle varit ännu större, om han offentliggjort frukten af sina forskningar på ett mera åtkomligt sätt än genom det lätt förspridda katedertrycket. Utom af hans många disputationer, de flesta författade på latin, upptogs hans litterära verksamhet af ett träget samlande af författningar rörande justitieväsendet, hvilket lagverk han 1765 af rikets ständer fått i uppdrag att bringa till stånd, men som han blott hann påbörja. — Gift 1762 med *Anna Kristina Bruncrona.*

2. **Rabenius, Lars Georg,** universitetslärare, rättslärd. Född i Näs socken i Uppland d. 18 jan. 1771; den föregående son. — Efter idkade akademiska studier i Åbo, där han blef student 1783, och Uppsala, dit han öfverflyttade 1788, blef R. filosofie magister på det senare stället 1791 och förordnades året därpå till extra ord. kanslist i akademiska kansliet. Juris utriusque cand. 1792, kallades han kort därefter till docent i juridiska fakulteten, blef

juris licentiat 1800 och utnämndes 1807 till jurisprudentiæ, oeconomiæ et commerciorum professor i Uppsala. Juris utriusque doctor 1810; arbetande ledamot i Lagkommissionen 1811—1814; ledamot af Krigsvetenskapsakademien 1810, Landtbruksakademien 1812, Vetensk.-societ. i Uppsala 1829 samt flera andra lärda samfund. 1834 erhöll han adlig värdighet och tog afsked från sin professur, 1837. — Död på sin egendom Gottsunda nära Uppsala den 23 juli 1846. — Hans nit och samvetsgrannhet föranledde honom att utarbeta särskilda läroböcker i de ämnen, som närmast tillhörde honom såsom akademisk lärare, nämligen *Lärobok i svenska kamerallagfarenheten*, 2 del. 1825, *Lärobok i nationalekonomien* 1829 samt *Lärobok i svenska kyrkolagfarenheten* 1836, genom hvilka arbeten, utmärkta för redig och systematisk uppställning samt noggrannhet i uppgifter, han kan sägas hafva utöfvat ett betydligt inflytande på tjänstemannabildningen i landet, långt efter det han nedlagt sin lärarverksamhet. — Gift 1: 1814 med *Margareta Maria Schultén*, 2: 1822 med *Eva Charlotta Bruncrona*.

3. **Rabenius, Olof Mattias Teodor,** universitetslärare, rättslärd. Född i Uppsala d. 24 aug. 1823; den föregåendes son. — Student i Uppsala 1839, blef R. fil. magister därstädes 1845 och aflade 1850 juris utriusque kand.-examen. S. å. inskrifven såsom e. o. notarie i Svea hofrätt, kallades han 1851 till docent inom Uppsala universitets juridiska fakultet samt utnämndes till professor i administrativ rätt och nationalekonomi vid Lunds universitet 1854. Efter åttaårig verksamhet på denna plats återkallades han 1862 till Uppsala såsom professor i nationalekonomi, närings-, finans- och politirätt. Var 1860—63 förordnad att biträda med utredande af lagfrågor och föredraga sådana inför Högsta domstolen. Under utöfningen af detta uppdrag hade han en väsentlig andel i utarbetandet af 1864 års sjölag. Äfven vid utarbetandet af ny grufvestadga var han verksam såsom ledamot af den i sådant syfte 1872—74 fungerande kommittén. R., som vid Lunds universitets jubelfest 1868 blef juris doktor, tog 1889 afsked från sin professur och afled i Uppsala d. 24 febr. 1892. — Af hans arbeten märkas: *Handbok i Sveriges gällande förvaltningsrätt*, 3 dlr 1866—73, samt ett flertal afhandlingar införda i samtida vetenskapliga tidskrifter, såsom *Reformer i Tysklands åkerbrukslagstiftning före och efter 1848* 1852, *Om engelska spannmålslagens upphäfvande och dess följder* 1852, *En blick på de statsekonomiska resultaterna af riksdagen 1853—54* 1856, *Om beskattningens grunder* 1862; *Om eganderätten till grufvor* 1863, *Om förvaltningsrättens begrepp, betydelse och handhafvande* 1874, *Om den administrativa rättsskipningen* 1875, *Handledning vid föreläsningar i sjörätten* 1869, m. fl. För öfrigt har han i akademiska afhandlingar och disputationer skrifvit: *Om båtsmanshållet* 1851, *Om tionden* 1853, *Om näringsfrihetens utveckling* 1867, *Om lyxen* 1868. I »Nordisk Familjebok» förekomma äfven en mängd artiklar af honom. — Gift 1: 1866 med *Eva Sofia Carolina Bruncrona*, 2: 1875 med den framstående altsångerskan *Olena Ida Teresia Falkman*.

Radloff, Fredrik Vilhelm, läkare, författare Född i Muhijärvi socken i Finland d. 19 sept. 1766. Föräldrar: mästerkocken *Gottfrid Ernest Radloff* och *Helena Saulin*. — Föräldrarna, hvilka, när sonen var fyra år, öfverflyttade till Sverige, satte honom först i tyska skolan i Stockholm, hvarifrån han 1782 ankom till Uppsala. Här ägnade han sig åt läkarestudier, promoverades 1788 till medicine doktor, hvarefter han förordnades till fältmedikus vid den arméfördelning, som s. å. sammandrogs i Skåne. Utnämnd 1790 till provinsialläkare på Åland, innehade han denna befattning till 1799, då han förflyttades i enahanda beställning till Norrtälje distrikt i Roslagen. Ledamot af Vetenskapsakademien 1804, erhöll han 1805 professors titel med tur och befordringsrätt och anträdde kort därefter med statsunderstöd en resa till Danmark och Tyskland för att studera dessa länders skogshushållning och skogsplanteringsmetoder. Därunder utnämndes han till sekreterare vid Finska hushållningssällskapet och blef efter hemkomsten 1806 utnämnd till medicine adjunkt och botanices demonstrator i Åbo samt befordrades efter Finlands skiljsmässa från Sverige till referendarie-sekreterare i finska ekonomidepartementet. En tilltagande sjuklighet nödgade honom att 1811 och 1813 taga afsked från sina befattningar, hvarpå han återvände till Sverige och afled ogift i Norrtälje d. 18 april 1838. — Han åtnjöt en allmän tillgifvenhet för sin oegennytta och skicklighet såsom läkare samt de lärdas aktning för sina djupa och mångsidiga kunskaper. Af skrifter, som han författat, må nämnas de förträffliga topografiska arbetena *Beskrifning öfver Åland* 1795, *Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län*, 2 del. 1804—05. En annan sida af hans skriftställarskap visar hans *Muthmassungen über den Ursprung des Finnischen Volkes* 1809 äfvensom åtskilliga medicinska och ekonomiska uppsatser. I flera år redigerade han tillsammans med Franzén och J. F. Wallenius »Åbo tidning».

Rahm, Lars Erik, präst. Född d. 24 mars 1646 och son af kyrkoherden i Askers församling af Strängnäs stift *Erik Larsson Ramstadius*. — Prästvigd 1670, företog han följande året en resa till Tyskland, där han 1673 promoverades till magister i Wittenberg och utnämndes efter sin hemkomst, 1677, till änkedrottning Hedvig Eleonoras hofpredikant. Kort därpå undfick han förordnande att jämte sin hofpredikantsbefattning förestå kyrkoherdebeställningen i Ladugårdslands församling i Stockholm, med hvilken amiralitetsförsamlingen ännu då var förenad, samt befordrades 1680 till kyrkoherde i Fogdö och Helgarö församlingar af Strängnäs stift. Efter en tioårig tjänsteutöfning därstädes kallades han 1690 till domprost i Strängnäs, hvarest han verkade till sin död d. 21 april 1729. — Allvar och nit för församlingens bästa förenades hos

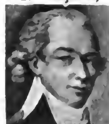
R. med en teologisk lärdom af den gamla grundliga sorten. Han utgaf en predikosamling till förklaring af profeten Jeremias med den i tidens smak affattade titeln: *Sundheets-drufvors bittra vijn och oljeträds liufflìga saft* 1713. — Gift 1: med *Magdalena Clerck*, 2: med *Margareta Elisabet Kempe*.

Rahmn, Cornelius, präst, missionär. Född i Göteborg d. 16 juli 1785. Föräldrar: kaptenen vid Göta artilleriregemente *Gustaf Samuel Rahmn* och *Konradina Lampell*. — I enlighet med faderns önskningar idkade R. juridiska studier i Lund 1799—1803 men kom härunder så småningom till insikt om, att hans kallelse låg åt ett helt annat håll, nämligen det andliga ståndet. Sedan han därför 1810 låtit viga sig till präst och följande åren förestått ett par extra beställningar, utnämndes han 1817 till e. o. bataljonspredikant vid Göta artilleriregemente. Under det han verkade i detta kall, erfor han en allt lifligare håg att utgå såsom missionär och arbeta för kristendomens utbredning bland hedningarna. Han utreste därför sommaren s. å. till London, där han af missionssällskapet utsågs att afgå till mongoliska Tartariet och predika bland Bureterna. I mars månad 1818 anlände han till sin bestämmelseort och nedsatte sig i Irkutsk vid Baikalsjön, men flyttade redan året därefter till Sarepta. Som de ankomna missionärernas verksamhet väckt misstankar hos ryska regeringen, under hvilken bureterna lydde, måste han 1823 begifva sig till Petersburg för att söka undanröja hindren för missionen. Här fick han emellertid kvarstanna i två hela år och hade ännu ej fått sitt ärende afgjordt, då han återkallades af missionssällskapet till London och erhöll i uppdrag att tjänstgöra såsom sällskapets biträdande sekreterare för utrikes brefväxlingen. Härmed fortfor han sedan till 1832, då han förordnades till svensk legationspredikant och till pastor vid svenska församlingen i London. Utnämnd 1839 till kyrkoherde i Kalfs, Håksviks, Mårdaklefs och Frölunda församlingars pastorat af Göteborgs stift, lämnade han England 1840 och tillträdde 1841 sistnämnda prästerliga tjänst, som han innehade till sin död d. 24 aug. 1853. — Gift 1815 i London med *Betty Blackwood* från Skottland.

1. **Rajalin, Tomas von,** sjömilitär. Född i Finland 1673. Föräldrarne äro ej kända. — Efter att några år hafva såsom tjänstgörande å kofferdifartyg företagit färder på Nordsjön och Östersjön och sedermera varit anställd på utländska örlogsfartyg, fick R. 1699 plats såsom lärstyrman vid amiralitetet i i Karlskrona. I svenska flottans operationer under Carl XII:s krig deltog han oafbrutet och befordrades 1715 till kommendör. Bland hans därunder utförda bedrifter förtjänar särskildt omnämnas hans uppträdande vid Hanö i Blekingsskären 1717. Befälhafvare å linjeskeppet »Verden», höll han där ensam ut i kampen mot tre fientliga linjeskepp och två fregatter. Efter krigets slut sysselsatte han sig med studier i sjöväsendet och utgaf 1730 till detsammas höjande i Sverige två skrifter: *Nödig underrättelse om navigation eller styrmanskonsten* och *Nödig underrättelse om skeppbyggeriet och därutaf härflytande högnödiga och sjöväsendet samt taklingen tillhörige proportioner efter höga vederbörandes befalning*. Regeringen fann dessa skrifter så förtjänstfulla, att hon belönade dem med gratifikationer å tillsammans 3,800 dlr s. m. Ett af honom utarbetadt sjöreglemente blef af regeringen antaget att lända vederbörande till efterrättelse. Utnämnd 1732 till ekipagemästare, befordrades han 1741 till vice amiral, och då ryska kriget s. å. utbröt, erhöll han befälet öfver den flotta, som afgick till Finska viken. På grund af att hans instruktion förbjöd honom inlåta sig i något företag utan regeringens uttryckliga order, nödgades han hela sommaren ligga med sin flotta för ankar vid Aspögaddarna utanför Fredrikshamn. För den därunder uppkomna bristen å vatten och proviant och däraf härflytande sjukdomar dukade en stor del af besättningen under. R. afled ombord å amiralsskeppet »Ulrika Eleonora» d. 4 sept. 1741. Han hade samma år blifvit upphöjd i adligt stånd. — Gift 1) 1706 med *Botilla Hallengren* 2) 1738 med *Maria Brigitta Fust*.

2. **Rajalin, Salomon Maurits von,** sjömilitär, ämbetsman. Född i Karlskrona d. 25 augusti 1757: den föreg. sonson och son af landshöfdingen i Bleking *Johan von Rajalin*, som 1771 blifvit upphöjd i friherrligt stånd, och *Barbara Eleonora von Gertten*. — Utnämnd vid sexton års ålder till fänrik vid arméens flotta, var R. 1780—82 anställd i fransk örlogstjänst. Efter att hafva återkommit till fäderneslandet, steg han hastigt i graderna och blef, sedan den västindiska ön S:t Barthelemy 1784 kommit i Sveriges besittning, 1785 den första svenska guvernören därstädes. Därifrån förflyttades han 1787 till landshöfdingeplatsen å Gotland och innehade densamma i tjugu år, under hvilka han dock långa tider hade andra förtroendeuppdrag att sköta. Så var han under 1788—90 årens ryska krig befälhafvare öfver skärgårdsflottan och utmärkte sig synnerligen i en träffning vid Porkkala d. 26 aug. 1789. Efter freden blef han 1791 konteramiral och var 1791—94 generalintendent vid flottan. Utnämnd till viceamiral 1799, var han 1801--09 såsom tjänstgörande generaladjutant föredragande inför konungen af ärenden rörande flottan. Under 1808 års ryska krig förde han tillika befäl öfver skärgårdsflottan, men afgick från denna befattning i okt. s. å. Utnämnd 1809 af Carl XIII till amiral, blef han 1812 landshöfding i Gäfleborgs län, men tog redan 1813 afsked från antydda befattning. Död i Stockholm d. 23 sept. 1825. — Gift 1787 med *Fredrika Lovisa Jägerskjöld*. — Med hans 1826 aflidna broder utgick friherrliga ätten von R. på svärdssidan.

Ramel. Ramelska släkten härstammar från en pommersk ätt. En medlem af denna ätt,

Henrik R., d. 1611, kom, sedan han gått i dansk tjänst, i stor gunst hos konung Kristian IV och erhöll af denne i förläning betydande jordagods i Skåne. Sedan denna provins kommit under svenskt välde, blefvo hans båda sonsöner *Ove* och *Hans* 1664 upptagna som svenska adelsmän. Den sistnämndes son, den för sina egenheter bekanta *Malte R.* — se nedan R. 1 — var, såsom innehafvare af Löberöd, Västerstad, Hviderup, Sireköpinge m. fl. gods, en af sin tids rikaste män. Dennes enda son, öfverste *Hans R.* — se R. 2 — upphöjdes 1771 i friherrligt stånd.

1. **Ramel, Malte,** magnat. Född på Löberöd

i Skåne d. 6 aug. 1684; son af förenämnde *Hans Ramel* och *Vivika Lindenow*. — Fadern hade någon tid varit landtdomare i Skåne, och sonen ämnade följa faderns föredöme samt ingå på ämbetsmannabanan. Han förfogade sig därför, efter slutade studier i Lund, till Göta hofrätt, där han en tid förrättade en notariesyssla, men då modern i sitt änkestånd snart behöfde hans hjälp för skötseln af sina egendomar, lämnade han för alltid statens tjänst och blef landthushållare. Någon titel ville han icke hafva och undanbad sig kammarherretiteln, som Fredrik I ville gifva honom. Allmänheten kallade honom »Rike Ramel», en benämning som i mångens ögon, kanske också i hans egna, ställde honom öfver all rang. Han var för öfrigt ett original, hos hvilken den gamla enkelheten i seder gick ända till besynnerlighet, och om hvilken otaliga anekdoter ännu äro gängse. Genom hushållning och den rika afkastningen af sina många egendomar, hade han samlat omätliga skatter af silfver, guld och penningar, som han hade förvarade i tunnor och knyten i kassahvalfvet vid Maltesholm. Hvar gång han besökt sin skattkammare och tillåst dörren, kvarstod han och ryckte på densamma, tills han räknat till tolf. Oaktadt sin samlingslust, såg han gärna, att hans underhafvande stodo sig väl och att hans fogdar hade en skälig vinning. Då han en gång beslog en sådan med att ur räkningen ha uteslutit en hel veckas tröske, sade han endast: »Det var för mycket; — du skall laga, att vi få litet hvar». — En annan gång, då han besökte sin egendom Sireköpinge, och fogden, för att förkorta besöket, påstod, att intet hö fanns för hästarna, reste han i mörkret därifrån, i det han yttrade till förvaltaren: »Du må skämma dig! Att ej unna mina hästar så mycket hö, som de äta en natt.» — En skogstjuf hade vid Maltesholm huggit en bok, som R. kallade sin egen. När gärningsmannen framfördes, var den enda förebråelse han fick höra: »Du må skämma dig! — Du måtte hellre tagit det största träd på hela skogen.» — I sin andakt var han oskrymtad och läste alltid högt och med värme sina böner. I dessa upprepade han alltid sitt namn, så att, när han läste syndabekännelsen, han började denna: »Jag, Malte Ramel, fattig syndig människa.» — Vid ett tillfälle, då han låg på ett främmande ställe, i ett rum bredvid ett bebodt af öfverste Barnekow, hörde denne honom om natten ropa: »Herre Jesus, hjälp Malte Ramel!» och trodde, att någon ville mörda honom samt skyndade med dragen värja till hans undsättning, men fann honom knäböjande stadd i bön. Att han med alla sina besynnerligheter väl förstod att uppskatta sitt eget värde, visade han vid mer än ett tillfälle. — Då hans son beklagade sig, att någon af kamraterna avancerat förbi honom, tröstade fadern honom: »Det betyder ju ingenting — du är i alla fall Malte Ramels son.» — Efter en lefnad, utmärkt lika mycket af patriarkalisk renhet och allvar som oskyldiga egenheter i hans förhållande till andra, afled R. på Maltesholm d. 22 jan. 1752, värdig den grafskrift Dalin skref öfver honom: »Malte Ramel, herre till Maltesholm, herre öfver sig själf, herre öfver lyckan, och större herre utan tjänst, än mången i stort ämbete, ett värdigt exempel på, huru man kan blifva ansedd för förnäm, utan att äga rang, och odödlig, utan att göra buller af sig.» — Gift 1: 1720 med *Hedvig Sofia Skytte* och 2: 1726 med grefvinnan *Gertrud Elisabet von Liewen*.

2. **Ramel, Hans,** militär. Född d. 2 juli 1724; den föregåendes son. — R. blef vid tjugu års ålder kornett vid Södra skånska kavalleriet, två år senare kapten vid Hamiltonska regementet och ryttmästare 1747, hvarefter han tog afsked ur krigstjänsten 1754. Senare erhöll han öfverstes namn och upphöjdes 1771 till friherre. Att denna utmärkelse, liksom andra hedersbevisningar, som kommo honom till del från de maktägandes sida, här träffade den sanna förtjänsten, visar en blick på, hvad han uträttat till skånska landtbrukets utveckling och förkofran. Enligt en anteckning, gjord vid slutet af hans lefnad, hade han uppdrifvit afkastningen med flera hundra procent af sina gods Hviderup, Sireköpinge, Maltesholm, Tullesbo, Vesterstad, Löberöd Öfvedskloster, med därunder lydande Åsum och Svansjö ladugårdar, prydt sina egendomar med furstliga slott, anlagt dyrbara vägar och broar till högst betydliga sträckor, verkställt vidsträckta skogsplanteringar på ödsliga sandfält, låtit vid sina egendomar anlägga parker, trädgårdar och drifverier, införskrifvit utländska schäferier m. m. Vid dessa omskapningar, hvilka fordrade icke allenast oerhörda kostnader utan en ofantlig arbetskraft, var han den mest omtänksamme och ömme husbonde för sina talrika underhafvande och verkställde sina förbättringar mestadels med lejda arbetare. Allmänt älskad och saknad, afled han på Hviderup d. 3 april 1799. — Gift 1746 med grefvinnan *Amalia Beata Lewenhaupt*, dotter af den såsom befälhafvare i finska kriget olycklige generalen Charles Emil Lewenhaupt.

3. **Ramel, Malte,** riksråd. Född d. 27 maj

(g. st.) 1747; den föregåendes son. — Hans befordringar voro i korthet följande: Efter 1757—66 idkade studier vid universitetet i Uppsala, ingick han sistnämnda år i Kanslikollegium, blef 1770 kommissionssekreterare och kort därefter ambassadsekreterare i Paris, 1777 kammarherre hos drottning

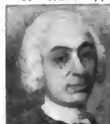
Sofia Magdalena, året därefter svenskt sändebud vid spanska hofvet, men på egen begäran återkallad därifrån 1780; hofkansler 1782; hedersledamot af Vitt.-, Hist.- och Ant.-akad. samt s. å. upphöjd till riksråd; en af de aderton i Svenska Akademien 1797 och slutligen 1803 guvernör för d. v. kronprinsen. Efter 1809 års regementsförändring drog sig R. tillbaka till privatlifvet. — Död barnlös på Öfvedskloster d. 31 jan. 1824. — Om det än måste antagas, att R:s höga samhällsställning i ej obetydlig mån bidrog till hans inval i Svenska Akademien, så ansåg man dock, att han ehuru ej skald, knappast prosaförfattare, där försvarade sin plats genom sin fulländade humanistiska bildning. Emellertid dröjde han ända till 1802 att intaga den stol inom den vittra areopagen, som han fått i arf efter Armfelt. Hans inträdestal handlade om Gustaf I:s, Gustaf II Adolfs och Carl X Gustafs förtjänster om fäderneslandets språk och är infördt i Sv. akad:s handl., 3:e d. När Geijer 1824 intog hans rum i det vittra samfundet, tecknade han sin företrädare sålunda: »R. hörde till det släkte af svenska riddersmän, som, oberoende genom sin ställning i lifvet, mera voro ägnade att sökas af en monarks nåd än att densamma söka. Få människor ha i umgänget varit mera intagande. Det fanns ej ett falskt ord på hans tunga eller en uppsåtlig orättvisa i hans själ. Den innerligaste mest lefvande gudsfruktan var själen i hans tänkesätt och i hans handlingar.» Hvad särskildt beträffar hans af Geijer antydda umgängesgåfvor, voro verkligen dessa enligt samtidens intyg af en synnerligt framstående art. Också bidrogo de väsentligt i förening med hans rang och rikedom att under hans tjänstetid i Paris för honom på vid gafvel öppna de salonger, där dåvarande svenska ambassadören, skalden grefve Creutz, rörde sig såsom den städse beundrade medelpunkten i en lysande umgängeskrets. — R. var gift 1778 med sin kusin, grefvinnan *Ulrika Amalia Beata Gustaviana Lewenhaupt.*

4. Ramel, **Charles Emil,** ämbetsman, konstvän. Född den 14 febr. 1750; den föregående bror. — R. ingick först såsom auskultant i Göta hofrätt och hade vunnit befordran såsom civilnotarie, då han oförmodadt vände sin håg till den militära banan, blef fänrik vid Lifgardet 1774 och löjtnant 1778. När han tre år senare tog afsked, utnämndes han till kammarherre hos drottningen samt befordrades 1819 till hofmarskalk. — Död, barnlös, på Öfvedskloster d. 9 april 1826. — Under sina vidlyftiga resor i ungdomen råkade han ut för ett äfventyr, som lätt kunnat kosta hans lif, men slutade med att göra honom till hjälten i ett romanförsök: »Svensken i Italien». En rik jude hade blifvit mördad på ett italienskt värdshus, där R. bodde. Värden, som föröfvat mordet, lade mordvapnet under R:s säng och lät några spilda bloddroppar liksom visa vägen från den mördades rum till R:s sofkammare. Vid rättsbetjänternas ankomst blef denne häktad såsom skäligen misstänkt för brottet, underkastades tortyr och dömdes, ehuru plågorna ej förmått framtvinga någon bekännelse, såsom mördare till döden. Emellertid rördes en af tjänstfolket till bekännelse, och R. blef frigifven. Han skickade sedermera, så länge han lefde, en årlig pension till sin räddare. R. var en svärmisk beundrare af de sköna konsterna och en grundlig kännare på detta område. En stor del af de dyrbara konstskatter, som ännu förvaras på Öfvedskloster, är ditsamlad genom hans försorg. — Gift 1816 med grefvinnan *Ulrika Amalia Lewenhaupt.*

Ramsay är en gammal skotsk adlig ätt, som utgrenat sig i England, Frankrike, Ryssland, Finland och Sverige. Den svenska grenen räknar sin härkomst från en *Alexander Ramsay,* som lefde på 1400-talet och var son af »herren till Dalhousie» i Skotland. Till Sverige inkom ätten med *Joan* eller *Hans Ramsay,* som var ryttmästare och slutligen chef för adelsfanan i Finland och naturaliserades såsom svensk adelsman 1633. En sonsons sonson till honom, *Anders Henrik R.* — se R. 2 — upphöjdes 1766 i friherrligt stånd utan att dock taga introduktion. Friherretiteln antogs emellertid af hans brorson, *Otto Vilhelm R.* — se R. 3 — och har alltsedan burits af hans efterkommande i Finland. Ätten R. introducerades 1818 på finska riddarhuset, och 1856 erhöll en gren däraf friherrlig värdighet med *Anders Edvard R.,* död 1877 såsom general af infanteriet och ledamot af ryska rikskonseljen.

1. Ramsay, **Johan Carl,** krigare. Född 1675. Föräldrar: landshöfdingen i Västerbotten *Anders Erik Ramsay* och *Dorotea Sofia Ritter.* — Vid början af Carl XII:s krig var R. sergeant vid Lifgardet. Med en sannskyldig karolins mod och uthållighet följde han konungens fanor från landstigningen på Själland till olycksdagen vid Pultava. På dessa nio år avancerade han till fänrik 1702, löjtnant 1704 samt till major vid Östgöta kavalleri 1706. På valplatsen vid Dniepr blef han tagen af ryssarna och förd till Kostroma, där han kvarhölls i en svår fångenskap till fredsslutet 1721. Efter hemkomsten till Sverige placerades han med titel af öfverstelöjtnant på Savolax' regemente, utnämndes 1723 till vice landshöfding öfver Savolax' och Kymenegårds län, blef 1739 öfverste för Nylands dragoner samt afled 1742 såsom generalmajor i kavalleriet. — Gift 1724 med *Inga Charlotta Silfverstråle.*

2. Ramsay, **Anders Henrik,** krigare. Född på Ihamäki i Somers socken, Finland, d. 15 febr. 1707; den föregåendes brorson. Föräldrar: öfverstlöjtnanten *Alexander Vilhelm Ramsay* och *Margareta Charlotta Nöding.* — Blott elfva år gammal åtföljde R. såsom frivillig sin far, som då var major vid Åbo och Björneborgs regemente, på fälttåget till Norge. Inskrifven 1722 i arméns rullor och anställd vid Nylands och Tavastehus läns regemente, blef han 1731 sergeant därstädes. Tre år senare ingick han i fransk tjänst vid Royal

Suèdois, bevistade med detta regemente franska arméns fälttåg vid Rhenströmmen och återkom till Sverige såsom kapten 1741. Under deltagandet i 1741—43 årens svensk-finska krig utnämndes han 1742 till kapten vid Tavastehus läns regemente och blef 1745 major vid detsamma. R., som under den närmast följande tiden tog verksam del i det politiska lifvet, slöt sig med ifver till hofvets anhängare. När vid 1756 års riksdag efterräkning vidtogs med hofvets anhängare för det misslyckade revolutionsförsöket, befanns äfven R:s namn på de komprometterades lista, ehuru han, genom att hålla sig gömd en längre tid, undgick det då rådande partiets hämnd. När sinnesstämningen sedermera förändrades, erhöll R., som sedermera slutit sig till Mössorna, för utståndna lidanden en större penningsumma, utnämndes 1763 till öfverste för prins Fredrik Adolfs regemente samt befordrades 1765 till landshöfding öfver Savolax' och Kymenegårds län. Året därefter upphöjdes han till friherre men uttog aldrig friherrebrefvet och blef således ej introducerad. 1769 befordrades han till generalmajor, och då han, missnöjd med det sätt, hvarpå Mössorna skötte rikets angelägenheter, åter slöt sig till hofvet samt var Gustaf III behjälplig vid statshvälfningens genomförande, utnämndes han till belöning härför 1774 till generalmajor och öfverkommendant i Lovisa, hvarifrån han förflyttades till landshöfdingeplatsen i Nylands och Tavastehus län. Han tog emellertid redan 1776 afsked och afled d. 22. dec. 1782. — R. omtalades länge i Finland för sin ovanliga kroppsstyrka; huru han med blotta händerna kunde uträta hästskor, hålla fast en vagn, som drogs af tvenne hästar, och dylika mannaprön. — Gift 1: 1753 med *Maria Charlotta Hising* och 2: 1773 med *Helena Katarina Malm*.

3. **Ramsay, Otto Vilhelm,** krigare. Född d.

5 juli 1743; den föreg. brorson. Föräldrar: löjtnanten *Gustaf Vilhelm Ramsay* och *Anna Juliana Taube*. — Efter att vid tolf års ålder ha blifvit inskrifven i kadettkåren, erhöll R. sin första officersfullmakt 1761 och blef kapten vid Savolax' fältjägarkår 1770. Vidare befordrad till öfverstlöjtnant, förordnades han till vice landshöfding öfver Kymenegårds län, utnämndes till öfverste i armén och blef till sist ordinarie landshöfding öfver nyss nämnda län 1793. — Död på Esbo i Nyland d. 22 nov. 1806. — Han bevistade med utmärkelse pommerska kriget 1761—62 samt var en duglig landshöfding, ehuru hans verksamhet på denna plats icke blef särdeles långvarig. — Gift 1775 med sin kusin, friherrinnan *Sofia Lovisa Ramsay*.

4. **Ramsay, Anders Vilhelm,** krigare. Född d. 28 okt. 1777; den föreg. son. — Såsom fänrik vid Svea lifgarde, där han tjänade sedan 1796, gick R. 1798 i neapolitansk krigstjänst och avancerade i det främmande landet till major 1800. Hemkom-

men 1801 till Sverige, befordrades han till löjtnant vid förstnämnda garde 1802 och blef 1805 kapten vid Tavastehus läns infanteri. Såsom stabsadjutant deltog han i det några år senare utbrutna finska kriget och bevistade med lysande tapperhet träffningarna vid Haistila färja, Siikajoki och Revolax. Efter sistnämnda affär sändes han med segertecknen till Stockholm och blef major i armén. Vid Lemo, där han kämpade tillsammans med v. Vegesacks landstigningstrupper, vann han hjältedöden d. 20 juni 1808. För en uppsats, *Om den fördelaktigaste ställning för infanteri är på två eller tre led*, erhöll han 1805 Krigsakademiens stora pris. — Han var en krigare af de vackraste löften, och den ena af de af Runeberg, i hans vackra sång »Främlingens syn», i Fänrik Ståls sägner besjungna bröderna Ramsay. Den andre är

5. **Ramsay, Carl Gustaf,** krigare. Född d. 17 jan. 1783; den föreg. bror. — Efter slutad kurs vid Karlberg utnämndes han till fänrik vid änkedrottningens lifregemente 1800, blef kornett vid Nylands dragoner 1801 och premierlöjtnant därstädes 1805. Vid början af 1808 års krig anställdes han såsom adjutant hos general Adlercreutz och bevistade i denna egenskap träffningarna vid Tammerfors, Pyhäjoki och Siikajoki, där han jämte v. Hertzen och Björnstjerna ledde det anfall mot fiendens center, som afgjorde slaget, förflyttades därefter till platsen som adjutant hos general von Döbeln samt stupade i slaget vid Lappo d. 14 juli 1808. — Modern, friherrinnan Ramsay på Esbo, lät från slagfälten upptaga sina stupade söners lik samt föra dem till familjegrafven i Borgå. Hon sörjde djupt deras död samt lät prägla en medalj till deras minne, hvilket likväl på ett varaktigare sätt blifvit hugfästadt af Geijer och Runeberg.

Randel, Andreas, musiker, tonsättare. Född d. 6 okt. 1806 i Ramdala socken

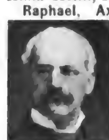
i Bleking, där föräldrarna voro torparfolk och hette Pettersson. — En fattig byspelman, som först bemärkte den unge gossens ovanliga musikaliska begåfning, skänkte honom sin fiol och gaf honom den första undervisningen i violinspelning. Vid tio års ålder var R. nog utbildad och vann såsom sådan den utmärkelsen, att Karlskrona musiksällskap antog sig hans musikaliska uppfostran under en teoretiskt bildad musiklärare, hvilken vid en musiktillställning för Carl XIV Johan i Karlskrona 1819 lät sin elev spela några variationer af Rode. En af de närvarande, hofmarskalken friherre de Geer på Finspång, blef så intagen af den trettonårige gossens genialiska spel, att han medtog honom hem och anställde för hans räkning en särskild lärare. Med understöd af De Geer och af dåvarande kronprinsen Oscar, fick R. 1821 anträda en resa till Paris och vid därvarande konservatorium utbilda sig under den berömde violinspelaren Baillot, hvarjämte han i komposition undervisades af Che-

rubini. Efter en sexårig vistelse i Frankrike, hvarunder han omfattades med den mest välvilliga uppmuntran af Cherubini, Viotti, Kreutzer och flera den tidens storheter inom den musikaliska världen, återkom R. 1828 med utmärkta betyg till Sverige och anställdes s. å. såsom violinist vid hofkapellet. Tio år därefter utnämnd till andra konsertmästare, förordnades han 1844 till lärare i violinspelning, 1859 till professor vid Musikaliska akademiens undervisningsverk samt 1861 till första konsertmästare. Under flera år verkade han äfven såsom musikdirektör vid Andra lifgrenadierregementet och ledare af Par Bricoles sångkör. — Död i Stockholm d. 27 okt. 1864. — R:s konstnärliga betydelse var af flerfaldig art, men i alla sina riktningar gagnelig och hedrande för fäderneslandet. Såsom exekutör och virtuos intog han ett af de yppersta rummen bland svenska violinspelare. Hans stora insikter och praktiska skicklighet gjorde honom i hög grad lämplig för den plats vid musikaliska akademien, som han på senare tiden innehade. I sina tonskapelser förenade han en rik poetisk fantasi och ett fint musikaliskt sinne med ett jämnmått i den formella behandlingen, som göra hans kompositioner till musikverk af bestående värde. Bland dem må nämnas: *Duo concertant pour deux violins; Etudes caractéristiques pour le violin; — Jubel-ouverture; — Ouverture till folkskådespelet »Värmlänningarna»* och *operetten »Fiskarstugan»; Stråkqvartetter; Musiken till Mosenthals skådespel »Debora»*; flera häften solosånger, däribland särskildt att nämna den mycket sjungna *Blomman är min vän*, sångkvartetter, hvaribland melodierna till de bekanta sångerna *»Snabba äro lifvets stunder»*, *Ren sig kvällen synes höja*, m. m. — Gift 1835 med *Mathilda Cecilia Laurent.*

Ranft, Albert Adam, teaterledare. Född i Stockholm d. 23 nov. 1858. Föräldrar: snickaremästaren *Adolf Fredrik Ranft* och *Amalia Rejhell.* — R., som d. 17 febr. 1876 debuterade vid Magda von Dolckes sällskap som *Jockum* i »En söndag på Amager», var engagerad vid olika ambulatoriska sällskap samt vid Södra och Mindre teatrarna i Stockholm till 1884. Sistnämnda år bildade han eget sällskap, med hvilket han reste i landsorten 1884—86. Han hade därpå 1886—90 anställning vid Stora teatern i Göteborg och hos Selander 1890—92. Åter ställde sig den driftige mannen i spetsen för eget sällskap och var 1892—93 direktör för Stora teatern i Göteborg samt dessutom för ett kringresande sällskap. Från 1892 har R. om somrarna innehaft Djurgårdsteatern i Stockholm och erhöll snart, till följd af de goda förmågor, som hans sällskap innehöll, och det lifliga samspelet, direkta uppmaningar af hufvudstadspressen att äfven om vintrarna bli bofast i Stockholm. 1895 hyrde han således Vasateatern, samt innehade jämväl 1895—97 Arenateatern å Djurgården. Vasateatern ägnades under den första tiden af R:s tid åt komedien och det stora skådespelet. I maj 1898 inköpte R. emellertid för 550,000 kr. f. d. Nya teatern i Stockholm, som han sedan dess innehaft under namn af Svenska teatern. Ranfts dramatiska afdelning flyttades då hit, och Vasateatern blef operett-teater samt hade en glänsande period, ända tills myndigheterna på grund af eldfara beslöto dess stängande våren 1904. R. som 1903—04 innehaft Olympiateatern å Östermalm, hvilkens namn han förändrade till Östermalmsteatern och där gifvit folkpjäser, lät efter Vasateaterns stängning sin operettafdelning flytta dit hösten 1904. Säsongerna 1900—04 förhyrde R. äfven den ombyggda Södra teatern i Stockholm. Stora teatern i Göteborg inköptes af honom under 1890-talet. Spelåret 1904—05 nöjde den energiske mannen sig emellertid med att låta sina sällskap spela endast å Svenska teatern och Östermalmsteatern, medan han uthyrde Stora teatern i Göteborg och icke längre brydde sig om att liksom förut utsända turnéer till landsorten. — Som skådespelare har R. framför allt uppträdt i farser och komedier, där han agerat på ett brådskande uppsluppet sätt, fastän utan vidare karakterisering. Som teaterledare har R. intagit en synnerligen dominerande plats. Han har förstått att samla omkring sig utmärkta skådespelare- och regissörskrafter, hvilka han aflönat efter en måttstock, som i vårt land icke varit känd före hans tid, och han har alltid varit ovanligt påpasslig att med sin repertoir införlifva ej allenast nya och dragande utan verkligt värdefulla stycken. R. har också icke skytt betydliga kostnader för pjäsernas uppsättning och i allo visat sig ha en skarp blick för teatrars ekonomiska skötsel, hvarför också hans olika företag oftast gynnats af stor framgång. — Gift 1: 1878 med *Alma Helin*, 2: 1893 med *Lisa Gottschalk.*

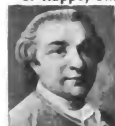
Raphael, Axel Ferdinand, nationalekonom. Född i Göteborg d. 4 okt. 1850. Föräldrar: grosshandlaren *Jacob Raphael* och *Marianne Josephine Bähr.* — Student i Uppsala 1868, blef R. därstädes fil. doktor 1875, efter försvar af afhandlingen *Bidrag till historien om Gustaf III:s planer å Polen och därmed sammanhängande underhandlingar 1788—91.* Han ägnade sig därefter åt juridiska studier och har efter 1884 aflagd juridisk kandidatexamen, varit verksam i Stockholm som skriftställare och föreläsare i nationalekonomiska ämnen. Utom uppsatser i utländska tidskrifter har R. utgifvit bl. a. *Om ansvarighet för skada, i följd af järnvägsdrift,* 1886; *Arbetsgifvare och arbetare. Förlikningsmetoder vid deras intressetvister i England och Förenta staterna,* 1888; afdelningarna *Industri* och *Den industriella arbetarefrågan* i handboken »Det ekonomiska samhällslifvet,» 1897—1902. Hans intresse för och sakkunskap å det socialpolitiska området har föranledt hans val till sekreterare i jordbrukslägenhetskommittén 1891—92, i hvilken egenskap han 1893 utgaf *Åtgärder för upprättande af smärre jordbrukslägenheter i Preussen och Storbritannien,* och i förliknings- och skiljenämndskommittén 1899—1901, till hvars betänkande han fogade en extra bilaga *Förlik-*

ning och skiljedom i arbetstvister i utlandet. Sekreterare i Stockholms stadsfullmäktiges bostadskommitté 1903, utgaf han s. å. *Bostadsfrågan.* R. har äfven som sekreterare i Sveriges författareförening under en följd af år tagit en kraftig del i dess 1904 med seger afgångna sträfvanden att trygga den litterära äganderätten genom Sveriges anslutning till Bernkonventionen. 1894 utgaf han *Rätt till tidnings titel* Han har dessutom varit verksam med en mängd artiklar i pressen, särskildt den honom närstående Svenska Dagbladet, och i Nordisk familjebok. — Gift 1879 med *Cecilia Saloman*, dotter till prof. Geskel Saloman (se nedan).

Rappe. Den svenska adliga ätten med detta namn härstammar från generalauditören vid livländska armén *Henrik R.*, hvilken 1675 upphöjdes i adligt stånd. Åt tvenne hans sonsons sonsöner, *Christofer Johan* och hans broder *Carl* — se R. 1 och 2 — förlänades 1771 friherrlig värdighet. Den förstnämnda slöt själf 1776 sin ättegren.

1. **Rappe, Christofer Johan,** ämbetsman, politiker. Född på Vartorps sätesgård d. 15 jan. 1719. Föräldrar: löjtnanten *Erik Rappe* och *Hedvig Leijoncrona.* — R. ingick efter slutade studier 1739 såsom auskultant i Göta hofrätt och blef vice häradshöfding därstädes 1743. Sedermera befordrad till assessor i Åbo hofrätt 1748, utnämndes han 1756 till hofrättsråd och 1769 till landshöfding i Åbo och Björneborgs län. — Död barnlös i Åbo d. 20 sept. 1776. — Lagus i Åbo Hofrättshistoria tecknar honom sålunda: »R. intager ett rum bland Finlands utmärktaste män. Utrustad med stora naturgåfvor ägde han en verksam, hög och dristig ande. Hans anseende som jurist och landshöfding var stort: såsom statsman ännu större.» R. framstår nämligen under frihetstidens senare skede som en af det politiska lifvets mest betydande män, med brinnande nit för fäderneslandets bästa och ett ädelt frihetssinne. Butter, sträng och allvarlig, gick han aldrig på ackord med sin öfvertygelse men kan ock tyvärr ej frikännas från att mer än en gång låtit partihätskheten diktera sina handlingar. Han började sin politiska bana vid 1751—52 års riksdag som en nitisk Hatt och var redan vid den följande 1755—56 en af partiets mest framskjutna medlemmar. R., hvilken ansågs som en af tidens bästa pennor, var upphofsmannen till 1756 års tjänstebetänkande, hvilket i sin sträfvan att häfda anciennitetens rätt vid befordringar gaf anledning till de ständiga klagomål öfver befordringar, som sedermera i så hög grad upptogo riksdagens tid och undergräfde frihetstidens statsskick. Vid 1760—62 års riksdag bidrog R. som ledamot af sekreta utskottet och dess mindre sekreta deputation verksamt till Höpkens och Palmstiernas fall. Själf uppförd å rådsförslag, undanbad han sig utnämning. Vid 1769—70 års riksdag, då han ånyo satt i sekreta utskottet, framträder han åter i förgrunden, dels genom sin kraftiga medverkan till Mösspartiets störtande och dels samt kanske än mera genom sin sträfvan att råda bot för statsskickets värsta olägenheter. Han hade nämligen börjat närma sig hofvet och uppsatte ett förslag »om personlig säkerhet och säkerhet om äganderätten», åsyftande att aflägsna de utväxter å statsförfattningen, som inympats å densamma efter 1723. Tack vare intriger från främmande makter, hvilka förstått att med klingande valuta för sin sak värfva den skicklige intrigören Pechlin (se II: 273), blef också detta förslag förkastadt. Han blef med anledning af sitt uppträdande vid denna riksdag i hög grad utsatt för Mössornas hat och hade antagligen haft att motse afsättning från sin landshöfdingstol, om ej Gustaf III:s revolution kommit emellan. Som ämbetsman visade han stor drift och duglighet. — Gift 1750 med *Eva Katarina Linnerhjelm.*

2. **Rappe, Carl,** militär, ämbetsman, politiker. Född d. 13 sept. 1721; den föreg. broder. — Efter fädrens sed ägnande sig åt det militära yrket, ingick R. redan 1735 som volontär vid Smålands kavalleri, där han 1742 blef kornett, 1749 ryttmästare och 1757 major, i hvilken egenskap han bevistade pommerska kriget. 1760 tog han afsked men deltog icke desto mindre i årets fälttåg som frivillig och på egen bekostnad. Följande år återinträdde han i aktiv krigstjänst som öfverstlöjtnant och befordrades 1770 till öfverste för Smålands kavalleriregemente. — R. hade då redan länge gjort sig känd som en framstående deltagare i det politiska lifvet. Redan vid 1760—62 års riksdag nämnes han jämte sin äldre broder som en af Hattpartiets ledare och var då ledamot af sekreta utskottet. Han hugnades ock af majoriteten med förmånen att få skatteköpa Strömserums kungsgård i Kalmar län, hvilket beslut visserligen vid 1765—66 års riksdag upphäfdes af de då segrande Mössorna för att åter bekräftas af ständerna 1770, sedan partiställningen åter skiftat. Hos Gustaf III stod R. till en början i hög gunst, blef 1771 tillika med brodern förlänad friherrlig värdighet, förordnades 1773 till vice och 1774 till ordinarie landshöfding i Kalmar län samt förlänades 1778 generallöjtnants värdighet. Som landshöfding ådagalade R. stor driftighet men också öfverdrifven stränghet och myndighet, som inom länet framkallade en våldsam jäsning, hvilken kom till utbrott i sammanhang med förbudet mot enskild brännvinsbränning och slutade med, att R., efter verkställd undersökning af Gustaf III, 1781 återkallades från sitt landshöfdingeförordnande. Han drog sig nu tillbaka till vården af sina många landtegendomar och afled å Strömsrum d. 3 sept 1790. — Gift 1744 med *Kristina Margareta Torpadius,* är R. stamfader för den nu lefvande friherrliga grenen af ätten.

3. **Rappe, Axel Emil,** militär, krigsminister. Född på Kristinelund i Kalmar län, d. 2 okt. 1838; den föreg. sonsons son. Föräldrar: landshöfdingen frih. *Axel Ludvig Rappe* och *Lisette Emilia Augusta Björnstjerna.* — Student i Uppsala 1857, aflade R. 1860 kansliexamen därstädes. Han hade re-

dan då ingått å den militära banan och föregående år utnämnts till underlöjtnant vid Upplands regemente. 1861—63 genomgick han högre artilleriläroverket vid Marieberg och blef 1863 löjtnant samt 1865 generalstabsofficer. På regeringens uppdrag uppehållande sig i Paris vintern 1869—70, för att studera den franska krigsstyrelsens organisation, anställdes han i maj 1870 i franska armén. Vid krigets utbrott samma år placerades han som generalstabsofficer vid andra armékårens andra fördelningsstab och deltog med stor utmärkelse i dess strider, bl. a. i slaktningen vid Gravelotte. I det blodiga slaget vid Vionville sårades R. af en gevärskula och blef å slagfältet af fördelningschefen marskalk Bazaine, dekorerad med hederslegionen. Med Rhenarmén efter slaget vid Gravelotte innesluten i Metz, lyckades R. efter arméns kapitulation (d. 27 okt.) att undkomma och begaf sig till norra Frankrike, hvarest den s. k. Nordarmén då höll på att organiseras. Såsom adjutant hos general Lecointe deltog han i hela dess ärorika fälttåg och bevistade icke mindre än 12 fältslag och träffningar. Efter afslutande af vapenstilleståndet i jan. 1871, anställdes R. som adjutant hos befälhafvaren öfver Algeriet och deltog i 5 träffningar mot de upproriska arab- och kabylstammarna. Vid den sista af dessa vid Youkouss (d. 25 mars 1871) förde han en sviktande jägarbataljon fram till förnyadt anfall och afgjorde slagets utgång till förmån för fransmännen samt blef med anledning häraf omnämnd å dagordern för visad tapperhet. I det i april s. å. började fälttåget mot stammarna i Stora Kabylien deltog R. i 18 drabbningar, bl. a. i det blodiga slaget vid Ischeriden (d. 24 juni). 1871—72 bevistade han italienska arméns höstmanövrer. R., som 1870 blifvit kapten i svenska armén, lämnade i okt. 1872 sin tjänstgöring i Frankrike och återvände till Sverige, där han 1873 blef kapten och 1874 major vid generalstaben samt 1879 öfverstlöjtnant och 1882 öfverste och chef för Bohusläns regemente. Omedelbart därefter förordnades han att med chefs makt och myndighet föra befälet öfver generalstaben, hvilket chefskap 1885 öfvergick till ordinarie, samtidigt som R. utnämndes till generalmajor i armén. Under tiden hade R. varit ledamot af flera kommittéer, bl. a. 1880 års stora landtförsvarskommitté, samt utarbetat och utgifvit yttranden öfver en mängd viktiga försvarsfrågor. Han hade äfven tillkämpat sig ett framstående namn som militärskriftställare genom såväl afhandlingar och uppsatser i Krigsvetensk.-akad. tidskrift och handlingar som de i bokform utgifna *Franska arméns fälttåg 1870—71*, 1874 och *Hvad innebär det kungl. härordningsförslaget?* 1883. Då han därjämte deltagit i utarbetandet af det härordningsförslag, som 1891 första gången framlades för riksdagen, ansågs han, sedan detta följande år för andra gången förkastats, vara, om någon, ägnad att föra det fram till seger och kallades d. 22 juni 1892 till statsråd och chef för landtförsvarsdepartementet. En urtima riksdag sammankallades å hösten samma år och vid denna lyckades R., mot vederlag af grundskatternas fullständiga afskrifning samt motsvarande lindringar i rustnings- och roteringsbördan, få antagen en härordning med 90 dagars öfning för de värnpliktiga samt bildande af åtskilliga nya regementen m. m. R., hvilken i dec. 1892 hugnades med generallöjtnants värdighet, åtnjöt också vid denna tid stor tillit af representationen, hvilken under de följande åren gaf sitt samtycke till väsentliga förbättringar i afseende på arméns beväpning och intendenturutrustning, o. s. v. Det goda förhållandet kallnade dock så småningom, och R. blef tid efter annan föremål för häftiga angrepp för bristande öppenhet och maktfullkomlighet. Slutligen afgick han d. 27 okt. 1899 från sin statsrådspost och återtog chefskapet för generalstaben. R., hvilken 1873 blef led. af Krigsvetensk.-akademien, innehar sedan 1903 generals värdighet och är sedan 1904 serafimerriddare. — Gift 1875 med *Anna Sandahl*, dotter till prof. O. Th. Sandahl (se nedan).

Raumannus, Johannes Svenonis, präst, lärd. — Född i Raumo socken i Finland omkr. 1570. Fadern *Sven Bertilson*, sedermera proviantföreståndare i Finland, var då fogde. — R. studerade i Wittenberg och blef där fil. magister 1597 med första hedersrummet. Samma eller följande år utnämnd till professor i matematik vid universitetet i Uppsala, blef han 1600 tredje teol. professor. För att fortsätta sina studier begaf han sig 1601 utrikes och befordrades 1604 till pastor primarius i Stockholm. S. å. hedrades han med diplom såsom teologie doktor i Marburg, den förste svensk, som ernått denna värdighet efter reformationen. Hans verksamhet i hufvudstaden förändrades likväl snart till en helt ny vid Uppsala universitet, där han 1610 förordnades såsom »tillsyningsman och öfverste-läsemästare», innefattande en prokanslers åliggande, jämte föreläsningsskyldighet såsom professor primarius. Härigenom kom han i tillfälle att gagna både med sin lärdom och sitt personliga anseende. I de upphetsande stridigheter, som vid denna tid förefölle mellan Messenius och Johan Rudbeckius och hvilka väsentligen voro framkallade af de båda lärda männens ömsesidiga afund och täflan om de studerandes hyllning, ställde sig R. på den förres sida. Däraf föranleddes Gustaf Adolf att 1612 förordna om årligt ombyte af rektoratets innehafvare. Också kvarstod R. icke längre än till febr. 1613 såsom rektor. Han afled 1614. — Gift 1605 med *Margareta Eriksson*.

Reenhielm, Jacob (Isthmén), militär, riksantikvarie. Född i Uppsala 1644; son af d. v. professorn, sedermera prosten och kyrkoherden i Örebro *Isak Isthmenius* och *Anna Gestricius*. — Efter Isthmenii död gifte modern om sig med den lärde fornforskaren Olof Verelius, under hvars tillsyn och ledning sonen erhöll sin akademiska bildning. Krigarståndet tyckes dock för den unge Isthmén haft större lockelser än de lagrar, som vinkade på den lärda banan. Han inskrefs därför i armén och hade där fortgått till löjtnant, när han 1675, antagligen på sin styffaders förord, befordrades till riksantikvarie. Fyra år därefter afsade han sig emellertid nämnda befattning och ingick 1679 åter i krigstjänst. Det var först efter det han andra gången inträdt i militärståndet, som han lämnade några spår af vetenskaplig forskning, i det han utgaf *Torsten Wikingssons*

saga 1680 och *Saga om k. Olof Tryggwason* 1681 i svenska öfversättningar. Kort efter sin utnämning till riksantikvarie upphöjd i adlig värdighet 1675, antog han namnet *Reenhielm* och afled på Täby gård i Uppland 1691. — Gift 1669 med *Anna Böllja*.

Reenstierna, Jakob, kongl. råd, ämbetsman. Född i Stockholm d. 30 april 1659. Föräldrar: kommissarien i generalkommersekollegium *Jakob Momma* — 1669 adlad Reenstierna — och *Elisabet Kock*. — Efter utländska studieresor anställdes R. 1683 som sekreterare i borgskollegium. Han försökte sig ock någon tid med anläggning af ett silfverbruk i Regna socken i Östergötland men återgick snart till ämbetsmannabanan, där han först befordrades till assessor i Svea hofrätt och 1692 till lagman i Halland. Känd som en duglig och skicklig ämbetsman, blef han 1710 landshöfding i Dalarna, 1711 friherre, 1712 kungl. råd och styresman öfver kontributionsrenteriet, 1713 prendant i kommersekollegium samt förlänades 1714 greflig värdighet. Orsaken till dessa snabba befordringar har tillskrifvits hans villiga medverkan till det stränga beskattningssystem, som 1710 infördes för krigets fortsättande. I rådet kom han i skarp fiendskap med Arvid Horn och G. Cronhielm samt förleddes snart af girighet att bringa sig själf å fall, då han lät muta sig af holländska köpmän att befordra deras merkantila intresse och icke ens skydde att till den ändan förfalska ett rådsbeslut, hvarigenom dem tillerkända förmåner förökades. Saken drogs inför Svea hofrätt, men redan innan dess dom, lydande å afsättning och böter, hunnit falla, afled R. d. 29 febr. 1716. — Gift 1687 med *Magdalena Toutin*. Den grefliga ätten R. utslocknade 1783 med hans sonson, *Fredrik Ulrik*, landshöfding i Östergötland och framstående deltagare i frihetstidens riksdagar.

Regnell, Anders Fredrik, läkare, mäcenat.

Född i Stockholm d. 7 juni 1807. Fadern, *Anders Regnell*, var rådman i Uppsala. — Student 1824 vid universitetet i sistnämnda stad, ägnade R. sig med förkärlek åt botaniken, hvars studium han ock ända till sin död med varmt intresse omfattade. Aflade med. kand.-examen 1835, blef med. lic. 1836 samt året därefter kirurgie magister och med. doktor. Sedan han under sin studietid bl. annat varit prosektor hos A. Retzius samt två gånger tjänstgjort såsom tillförordnad koleraläkare, var han 1838—39 anställd som underläkare vid Serafimerlasarettet i Stockholm och åtföljde såsom uppbördsläkare korvetten »Jarramas» på dess expedition till Medelhafvet 1839—40. För att i ett varmare luftstreck söka bot för ett bröstlidande, begaf sig R. sistnämnda år till Brasilien. Sedan han i Rio Janeiro med utmärkelse aflagt föreskrifven ny examen för att utöfva läkarepraktik, blef han 1841 legaliserad brasiliansk läkare och nedsatte sig kort därefter i den för sitt sunda klimat kända köpingen Caldas i provinsen Minas Geraës. Här vann han anseende såsom framstående läkare och erhöll vidsträckt praktik, som förhjälpte honom till en i ekonomiskt hänseende särdeles fördelaktig ställning. Den tid, hans praktik lämnade honom öfrig, använde han till fortsatta forskningar inom växtriket, som i hans nya hemland utbredde sig i yppig rikedom. Oförtrutet ökade han sina botaniska samlingar och öfversände däraf gång efter annan värderika delar till europeiska, i främsta rummet nordiska, muséer. Dock inskränkte sig hans vetenskapliga forskningar icke till botaniken; äfven åt Brasiliens djurvärld och geologiska förhållanden ägnade han sina studier samt anställde mot slutet af sin lefnad under flera år noggranna meteorologiska iakttagelser. Själf i saknad af nödiga litterära hjälpmedel för bearbetande af sina samlingar, hade han dock tillfredsställelsen att se dessa komma den vetenskapliga utvecklingen till godo genom europeiska botanisters arbete i antydd riktning. Förutom rika botaniska samlingar, som han hemskickade till Uppsala universitet och Vetenskapsakademien, sände han under sin lifstid upprepade gånger penninggåfvor, afsedda för olika vetenskapliga anstalter i Sverige och uppgående sammanlagdt till öfver 800,000 kr. Hela hans kvarlåtenskap tillföll, med undantag af några legat, Uppsala universitet. Hvad beträffar de vetenskapliga ändamål, som därstädes genom R:s frikostighet blifvit tillgodosedda, må af dem såsom de väsentligaste nämnas följande: det s. k. Regnellianum eller den nya byggnaden för fysiologiska och patologisk-anatomiska anstalter, till hvars uppförande samt senare utvidgning han skänkte i skilda poster tillhopa 80,000 kr., botaniska ändamål, ihågkomna med 56,000 kr., samt medicinska sådana, främjade genom en resestipendiifond å 30,000 kr. Tillsammans erhöll universitetet af R. under hans lifstid i det närmaste en half million kr. Af hans donationer till Vetenskapsakademien voro 81,000 kr. afsedda för botaniska ändamål, 55,000 kr. till den zoologiska stationen vid Kristineberg, 40,000 kr. för bearbetning af zoologiskt material i Naturhistoriska riksmuseum o. s. v. Till Karolinska institutet gaf R. 30,000 kr. till en reservfond. Vidare ihågkom han Vårdanstalten för sjuka barn och Serafimerlasarettet med tillsammans 60,000 kr., Svenska läkaresällskapet med 10,000 kr. till en prisfond samt Medicinska föreningen i Stockholm med 10,000 kr. — Död ogift i Caldas d. 12 sept. 1884. R. var sedan 1865 hedersledamot af Vetenskapssocieteten i Uppsala och Svenska läkaresällskapet samt sedan 1871 af Göteborgs vet.- och vitt.-samk. Invald 1870 i Vetenskapsakademien, blef han 1877 fil. hedersdoktor vid Uppsala akademis jubelfest.

1. **Regnér, Lars,** astronom, universitetslärare. Född d. 11 nov. 1746 i Fifvelstads socken, Östergötland. Föräldrar: komministern *Gustaf Regnér* och *Ebba Katarina Kylander*. — Student i Uppsala 1767 och fil. magister därstädes 1776, befordrades R. 1780 till docent i fysik därstädes och 1785 till adjunkt i samma ämne. Sedan han 1796 blifvit e. o. professor i astronomi och 1798 astronomie observator, utnämndes han 1799 till ordinarie professor i astronomi. Död i Uppsala d. 7 okt. 1810. — R. intresserade sig ej blott för sin egen vetenskapliga

disciplin utan äfven för de flesta öfriga grenar af naturvetenskapen. Till gagn för de studerande vid universiteten började han 1785 utgifva ett arbete, *Inledning till naturläran*, som var afsedt att omfatta mekanik, fysik, meteorologi och astronomi äfvensom läran »om lefvande och organiserade kroppar». Emellertid utkom af detta till planen omfångsrika arbete, förutom den nyssnämnda år i tryck synliga delen, som behandlade den allmänna mekaniken, ytterligare, 1797, endast en del handlande om astronomien. I denna röjer sig här och där en självständig, vetenskaplig uppfattning hos författaren, såsom bl. a. i den utförliga behandlingen af frågan om världssystemets stabilitet, hvarvid till vederläggning upptagas de af Melanderhielm anförda skälen mot denna stabilitet. För öfrigt behandlades af R. astronomiska frågor i de flesta af honom utgifna akademiska disputationer, omkring 30 till antalet, samt i några kortare uppsatser, införda i Zachs »Monateliche Correspondens» och »Berliner astronomisches Jahrbuch». En hans disputation af 1797 om solens parallax blef föremål för en skarp kritik af J. Svanberg, affattad på latin i en af honom 1808 utgifven broschyr. Ett ej mindre skarpt svar därå lämnades af R. s. å. i skriften »*Anmärkningar... till Kongl. Vettenskaps Academiens i Stockholm bedömande öfverlåtne*». Äfven i »Stockholms-Postens» spalter drabbade de båda antagonisterna tillsammans. — Gift med *Ulrika Hallén*

2. **Regnér, Gustaf,** ämbetsman, skriftställare. Född i Fifvelstad socken af Östergötland d. 11 okt. 1748; den föreg. broder. — I Uppsala, där R. blef student 1767, upptogs han inom kort i sällskapet »Apollini sacra», och snart äfven i det än förnämligare »Utile dulci» i Stockholm. Anledningen härtill var några vittra försök, hvilka jämväl hade en annan fördel med sig, nämligen att, sedan han 1774 blifvit inskrifven till e. o. kanslist i Kanslikollegium, bana för honom väg till kanslirådet Sotbergs personliga bevågenhet. Befordrad 1775 till kopist i Utrikesexpeditionen, utnämndes han följande året till kanslist, blef 1784 registrator, 1795 protokollssekreterare och expeditionssekreterare 1809, då han vid kansliets omorganisering, jämte den öfriga expeditionen, sattes på indragningsstat. — Död i Stockholm d. 22 mars 1819. — R. var en flitig arbetare på litteraturens fält och har utgifvit en myckenhet arbeten. Mycket bekant och med intresse omfattadt var på sin tid hans *Första begreppen af de nödigaste vetenskaper*, som utgått i en mängd upplagor och länge nyttjades som lärobok i flera skolor. Inom vittra akademier och samfund eröfrade han många gånger prismedaljer för originalpoem, intagna i hans utgifna *Vitterhetsnöjen* (2 del. 1815, 1817), men lyckades därför ej att inför en noggrannare kritik vinna något rum bland Sveriges skalder. Däremot har han i sina *Försök till metriska öfversättningar från forntidens skalder* inlagt stora förtjänster om metriken och öfversättningskonsten och kan i detta hänseende nästan anses såsom en vägbrytare för Adlerbeth. Från 1784 till sin död var R. jämväl redaktör af »Stockholms Post Tidningar» och »Inrikes Tidningar». Hans kärlek för vitterheten beredde honom kallelser till ledamotskap i Vetensk.- och Vitterh.-samhället i Göteborg och Vitt. Hist. och Ant.-akademien i Stockholm. — Gift 1779 med *Maria Elisabet Wænerberg*.

3. **Regnér, Adolf,** publicist, öfversättare. Född i Stockholm d. 3 dec. 1786; den föreg. son. — Student i Uppsala 1800, aflade R. kansliexamen därstädes 1803 och ingick därefter i Pommerska expeditionen af konungens kansli. Han avancerade så småningom å ämbetsmannabanan till protokollssekreterare i kansliet 1815. — Sin egentliga märkvärdighet förvärfvade dock R. som publicist. Redan vid 18 års ålder biträdde han fadern i redaktionen af dennes tidning och, i besittning af ett ovanligt starkt minne, arbetsförmåga och ihärdighet, manades han häraf till fortsatt verksamhet i pressen. Med afgjord benägenhet att dölja sig bakom sträng anonymitet, kom han att upprepade gånger misstänkas som författare af förgripliga uppsatser, särskildt den bekanta »Räfvarne» i »Nya posten» 1810, som, bevisligen härrörande från B. J. Törneblad, tillskrifvits så stor del i det Fersenska mordet. Misstanken var ock så mycket förklarligare, som R. i den af honom själf 1810 utgifna *Allmänna opinionens organ* uttryckligen tog dådet i försvar. Boktryckaren lagfördes och dömdes ock för smädligt skrifsätt till böter. Följande år åtalades R. för en uppsats i den af honom utgifna *Allmän politisk journal*, i hvilken afhandlats möjligheten af Finlands återförening med Sverige. Han dömdes ock till 3 års fängelse å Vaxholm men erhöll nåd efter utståndna 11 månader. 1815 började han utgifva *Sofrosyne*, en illustrerad modetidning för svenska fruntimmer. I denna, som det tycktes, oskyldiga publikation lät utgifvaren 1816 intaga ett enskildt bref från Basel, innehållande några allusioner om den ryktbara madame Krüdeners förhållande till ryske kejsaren, som kostade tidningen lifvet och R. 800 kr. böter. Han utgaf äfven *Tiden* 1815 och *Tidens anda*, 1816, *Lycurgus*, 1822 och den mot Johan Johanssons Argus riktade och från högre ort salarierade *Argus IV*, 1823—1830. Hans sista tidningsföretag *Folkbladet* 1841 var direkt riktadt mot Aftonbladet. Han sände äfven under en lång följd af år korrespondenser till utländska tidningar och var flitigt verksam som öfversättare, bl. a. af Held och Corvins världshistoria samt af Alex. Dumas': »De tre musketörerna». Död i Stockholm d. 7 febr. 1852. — Gift 1813 med *Maria Charlotta Grahn*.

1. **Rehausen, Gotthard Mauritz von,** diplomat, vitterhetsidkare. — Född d. 29 sept. 1762. Föräldrar: öfversten *Lorens von Rehausen* och grefvinnan *Henrietta Maria Cronhielm*. — Befordrad 1782 till löjtnant vid Lifgardet, skickades R. 1787 såsom ambassad-kavaljer till Danmark och blef två år därefter legationssekreterare i Haag. 1791 förordnades han af Gustaf III till envoyé i Holland men återkallades af förmyndarestyrelsen och anställdes 1795 såsom legationssekreterare i Lissabon. Då han följande året på regeringens befallning afgick i enahanda befattning till Paris, erkändes

han ej af direktorium, hvarför han måste återvända till sin förra post och förordnades där till chargé d'affaires 1797. Åtta år senare (1805) förflyttad såsom envoyé till storbritanniska hofvet, rappellerades R. af Gustaf IV Adolf 1807, men kvarstannade fortfarande i London. Vid de förändrade förhållanden, som inträdt i Sverige efter statshvälfningen 1809, återfick R. sin ministerpost 1812 och ledde med skicklighet de brydsamma underhandlingar, som detta och de följande åren ägde rum mellan svenska och engelska kabinetten, rörande subsidier, Norges förening med Sverige o. s. v. Det sistnämnda året utnämndes han i armén till öfverste och upphöjdes 1814 i friherrligt stånd. — Död i Stockholm d. 8 dec. 1822. Det var R., som 1818 lät resa minnesvården på Engelbrektsholmen. — Gift 1801 i Lissabon med *Harriet Louise Bulkeley*.

2. **Rehausen, Johan Gotthard von,** diplomat. Född i Lissabon d. 8 juni 1802; den föreg. son. — R:s egentliga uppfostran gjordes i Sverige, där han 1824 blef andre sekreterare i Kabinettet för utrikes brefväxlingen. Efter att några år ha varit anställd såsom chargé d'affaires vid storbritanniska hofvet, förordnades han 1847 till envoyé och minister därstädes samt afled i London d. 2 mars 1854. — Det fredliga utvecklingsarbete inom landet och vänliga förhållande till andra länder, som utmärkte Oscar I:s regering, gjorde R:s ministerpost i London till en jämförelsevis lugn befattning. Hans diplomatiska åtgöranden omfattade också endast angelägenheter af fredlig art, bland hvilka särskildt bör erinras om den för svenska handeln vigtiga traktaten af 1849, hvarigenom, under reciprocitets-villkor, svenska fartyg fingo sig medgifven samma behandling, som brittiska fartyg i alla under brittiska väldet lydande hamnar, med undantag endast af kustfarten. — Gift 1838 med *Maria Soane*.

Rehbinder. En urgammal ätt, ursprungligen från Westfalen, men redan på 1200-talet utbredande sig i Östersjöprovinserna. Till Sverige inkom ätten i Gustaf II Adolfs tid och adlades 1668 — se R. 1. En i Finland bosatt gren af ätten immatrikulerades 1818 å finska riddarhuset. En medlem af densamma, *Robert Henrik R.* — se R. 5 — blef 1826 grefve, men tog ej såsom sådan introduktion.

1. **Rehbinder, Henrik,** krigare. Född i Livland d. 18 okt. 1604. Föräldrar: ryttmästaren *Bernhard Rehbinder* och *Elisabet von Fitinghoff*. — År 1622, således aderton år gammal, antogs R. till s. k. vapenpage hos Gustaf II Adolf och följde sedan troget sin herre i polska och tyska fälttågen. Kort före konungens död befordrad till löjtnant vid öfverste Grass' regemente, deltog han med största tapperhet i slaktningen vid Wittstock och drabbades af aderton svåra blessyrer. Med återställd hälsa bevistade han de följande årens krigsrörelser, befordrades 1648 till ryttmästare vid Drottningens lifgarde till häst och blef major s. å. När, efter Westfaliska fredsslutet, en mängd officerare afskedades, sattes äfven R. ur verksamhet och erhöll ingen anställning förrän 1655, när Carl X förklarat krig med Polen. Utnämnd till öfverstelöjtnant vid Lifregementet till häst, utmärkte han sig öfverallt för sitt djärfva krigarmod och gjorde konungen betydande tjänster. 1656 öfverste, skickades han af Carl X s. å. till Riga för att såsom befälhafvare öfver där förlagda garnison leda fästningens försvar mot de belägrande ryssarna. 1668 naturaliserades han såsom svensk adelsman. När Carl XI själf öfvertagit styrelsen, utnämndes R. 1673 till chef för hela finska krigsmakten och erhöll 1680 friherrlig värdighet, då han i hjärtvapnet af sitt sköldemärke fick insätta tio gyllne kulor i blått fält, med anledning af den sällsynta händelsen, att han hade tio söner i rikets tjänst. — Död i Stockholm den 13 oktober 1680. — Gift 1: 1638 med *Hildegard Elisabet von Yxkull*, 2: med *Anna Bure*.

2. **Rehbinder, Otto,** krigare. Född 1640; den föregåendes son. — Liksom hans alla nio bröder, ställdes R. tidigt under fanorna och var vid tjugunio års ålder major. Oaktadt denna snabba början och all tapperhet, han ådagalade i Carl XI:s skånska krig, kvarstod han, i följd af den sedan inträdande långvariga freden, i sin majorsgrad, ända till dess Carl XII:s krig åstadkommo en hastigare omsättning i befälsgraderna. Af konungen utnämnd till öfverste för landtmilisen i Pernauska kretsen 1701, råkade han tre år därefter i fångenskap, när ryssarna eröfrade Narva. Han blef likväl efter någon tid utväxlad och insattes af konungen till kommendant i Reval. Här måste han bevittna, huru ryssarna intogo den ena landsträckan efter den andra af det försvarslösa Livland, medan inom Revals murar pesten rasade bland hans besättning, så att af femtonhundra man till slut endast åttio funnos kvar. I sådant tillstånd återstod ej annat än att underskrifva kapitulationen med ryssarna. Detta skedde i slutet af september 1710, och några dagar därefter föll han själf ett bland de sista offren för farsoten i okt. 1710. — Gift på 1660-talet med friherrinnan *Gertrud Helena von Tiesenhausen*.

3. **Rehbinder, Bernhard Otto,** krigare. Född i Reval d. 21 nov. 1662; den föregåendes son. — Efter att några år ha stått inskrifven såsom officer vid Lifgardet, reste R. 1685 ur landet och ingick i främmande krigstjänst. Hans lefnadsöden sedan dess äro icke närmare bekanta. År 1706 kommenderade han i bataljen vid Turin, där fransmännen blefvo slagna, en del af sardinska krigsstyrkan. Hans militära skicklighet var alltid af sardinska styrelsen högt uppburen och erkändes allt emellanåt genom någon ny utmärkelse. Slutligen blef han stormarskalk öfver hela sardinska armén., m. m. Han afled i Turin den 12 nov. 1742, sedan han förgäfves begärt, att någon an-

förvant i Sverige ville resa till Turin och bli hans arfvinge. Han begrofs i kyrkan Santo Spirito, där en präktig mausolé påminner om hans storhet. — Gift med en fröken *Neuburg* af tysk adel.

4. **Rehbinder, Johan Adam,** biografisk och genealogisk samlare. Född i Gottröra församling i Uppland d. 29 juni 1733; den föreg. kusins son. Föräldrar: kaptenen, friherre *Carl Herman Rehbinder* och *Sofia Juliana Boije af Gennäs.* — Student i Uppsala 1745, inträdde R. 1755 i civilexpeditionen af konungens kansli, där han 1756 befordrades till kopist, 1757 till kanslist och 1773 till registrator. 1777 erhöll han fullmakt som sekreterare i kansliet och 1783 lagmans titel. Död ogift i Stockholm d. 28 jan. 1809. — Med förtjänsten att hafva bragt registratorskontorets handlingar i ordning, har R. hufvudsakligen väckt uppmärksamhet genom biografiska och genealogiska samlingsverk, innehållande åtskilligt värderikt material, hvilket dock icke blifvit sofradt med önskvärd smak och urskillning. Bland dessa må nämnas: ***Matrikel öfver Svea rikes ridderskap och adel från 1755 till närvarande tid,*** 1781, med fortsättningar 1782 och 1794, ***Biographisk, historisk och genealogisk beskrifning öfver svenske landtmarskalkar,*** 1784 och ***Biographisk, historisk och genealogisk beskrifning öfver svenske riks-canzlerer, riks-canzliråd, hof- och justitiæ-canzlerer jämte en bifogad kårt canzlihistoria,*** 1786.

5. **Rehbinder, Robert Henrik,** finsk statsman.

Född d. 15 juli 1777 på Viksbergs säteri i Pomare socken; sonsons sonsons son till R. 1. Föräldrar: majoren friherre *Reinhold Johan Rehbinder* och *Kristina Margareta af Palén.* — Student i Åbo 1791, idkade R. där studier under H. G. Porthans ledning och blef 1795 auskultant i Åbo hofrätt. Sedan han 1797 öfverflyttat till Stockholm, tjänstgjorde han därstädes vid justitierevisionsexpeditionen till 1805, då han blef adjungerad ledamot af Åbo hofrätt, hvarefter han 1807 befordrades till assessor därstädes. Följande året sändes han såsom representant för Åbo hofrätt i den s. k. finska deputationen till Petersburg. Här aflämnade han en promemoria rörande justitieärendenas behandling under de förändrade förhållandena och lyckades framkalla ett särskildt kejserligt svar härå. Hans personliga egenskaper tillvunno honom i sådan grad Alexander I:s välbehag, att kejsaren sedermera ständigt inhämtade hans råd vid de reorganisationsarbeten, som blefvo en följd af Finlands förening med Ryssland. Han fick för öfrigt rikligt tillfälle att göra sina åsikter i antydda väg gällande, i det han 1809 blef adjungerad hos föredraganden af de finska ärendena i Petersburg och samma år anställdes såsom tjänstgörande hos kejsaren i och för de finska regeringsärendena. Han deltog i utarbetandet af de kejserliga propositionerna och förklaringarna till landtdagen i Borgå 1809 och blef ledamot af den då upprättade kommissionen för finländska ärendena i Petersburg. Ifrigt arbetande på att åt Finland, äfven efter dess skilsmässa från det af honom städse med varm kärlek omfattade Sverige, i möjligaste måtto bevara det därifrån ärfda samhällsskicket, ansåg han detta mål i väsentlig mån främjas genom ett lojalt iakttagande af förpliktelserna mot den nya härskaren. Förordnad 1810 till biträde åt prokuratorn i regeringskonseljen, blef han 1811 hofrättsråd och utnämndes mot slutet af samma år till statssekreterare vid kommittén för finska ärenden i Petersburg. I denna kommitté, hvars ordförande var G. M. Armfelt, var R. den, hvars arbetskraft förnämligast togs i anspråk. Finlands närmaste representant vid tronen blef han, sedan Armfelt, som 1814 aflidit, fått till efterträdare K. von Troil, och denne 1818 erhållit tjänstledighet samt 1821 afsked. Såsom sådan erhöll han, sedan finska kommittén i Petersburg 1826 blifvit upplöst, 1834 titeln ministerstatssekreterare. Städse i besittning af Alexander I:s orubbade förtroende, förmådde han dock icke på grund af den reaktionära anda, som under dennes senaste regeringstid vann insteg, utverka finska ständernas sammankallande. Sedan Alexander vid sitt frånfälle 1825 efterträdts af sin broder Nikolaus, förmådde han visserligen denne att afgifva sin regentförsäkran till Finlands folk, men han fann dock sitt inflytande efter hand allt mer förminskadt. Dock lyckades han städse upprätthålla Finlands författningsenliga ställning, liksom han ock medverkade till den ekonomiska förkofran, hvaråt landet hade att glädja sig en tid framåt. Denna skildras bl. a. i en af honom afgifven ***Underdånig berättelse angående storfurstendömet Finlands tillstånd och förvaltning ifrån och med 1826 intill närvarande tid (1836).*** R., som 1826 blef vice kansler för finska universitetet, upphöjdes s. å. i grefligt stånd. Hedersledamot af kejserliga Vetenskapsakademien i Petersburg, blef han heders-filosofie magister vid Åbo universitets sekularfest 1840. Död i Petersburg d. 8 mars 1841. För genom subskription insamlade medel slogs öfver honom 1844 en minnesmedalj. — Gift 1805 med ***Anna Elisabeth Charlotta Hedenberg.***

Rehn, Jean Erik, arkitekt, gravör, konstälskare.

Född d. 18 maj 1717. Son af *Erik Bure* och *Rebecka Rehn* (af den gamla stockholmska borgarsläkten), upptog R. moderns släktnamn. — Efter idkade militärstudier, därunder han lade sig särdeles vinn om teckning, ingick han vid fortifikationen och befordrades till löjtnant-dessinatör vid nämnda kår. För att blifva i tillfälle att lära etsningskonsten eller, såsom det då hette, »skedvattensgravyren», reste han 1740 med offentligt understöd till Paris och utförde där under Le Bas' skickliga ledning åtskilliga lyckade arbeten i antydda väg, däribland planscherna öfver Ulrika Eleonoras bisättning och begrafning efter Hårlemans teckningar. Nämnda konstnär uppgjorde med honom 1745 ett kontrakt, enligt hvilket han mot årlig lön

skulle gå de svenska sidenfabrikerna tillhanda »med mönster- och patronritning samt fasoners projekterande». Han hade vid denna tid återkommit till fäderneslandet, där han blef en eftersökt teckningslärare. I sällskap med J. Pasch anträdde han 1755, för idkande af studier äfven i arkitektur, en ny färd till utlandet. Här vistades han i sexton månader, hvarunder han besökte Frankrike och Italien och i sistnämnda land uppehöll sig ett halft år i Rom. Hemkommen blef han 1757 hofintendent. Hans förmåga togs nu på mångfaldigt sätt i anspråk. Jämte det han lämnade ritningar till åtskilliga boningshus och herregårdar, anförtroddes åt honom en mängd inredningar och dekorationer å de kungliga slotten, tillsynen öfver kungliga husgerådskammaren och hoflivréerna, uppgörande af förslag till möbler, åkdon, tyg o. s. v. Då Gustaf III, hvilken jämte sina bröder i ungdomen åtnjutit undervisning i teckning af R., uppstigit på tronen, fick han röna många prof på denna sin forna lärjunges bevågenhet. Jämte det han kallades till ledamot af Målare- och bildhuggareakademien, erhöll han flera uppdrag vid omdaningen af Gripsholms slott. Först 1789 afgick R., efter beviljad afskedsansökan, från sin hofintendentsbefattning samt afled i Stockholm d. 19 mars 1793. Bland hans lärjungar förtjäna nämnas Hilleström, Floding m. fl. Hans efterlämnade konstverk bestå mest i kopparstick och lavier i ett eget raskt manér samt utmärkas för sina med säkerhet inlagda skuggmassor bredvid stora besparade dagrar. Af hans i vidsträckt mån anlitade skicklighet såsom dekoratör af rum förefinnas ännu många utmärkta prof, däribland att nämna biblioteket och konstkabinettet å Drottningholm, Gustaf III:s runda salong å Gripsholm samt åtskilliga praktrum å Stockholms slott. — Gift med *Anna Kristina Rungren.*

Rehnsköld, Carl Gustaf, krigare. Född i Greifswald d. 6 aug. 1651. Föräldrar: rikskammarrådet *Gert Antoniison Kewenbringk*, 1639 adlad *Rehnsköld* eller, såsom han och äfven sonen skref sig, *Rehnschiöldt*, och *Brita Torskeskål.* — Sin uppfostran erhöll R. i Lund, till en del under den ryktbare Samuel Pufendorf, hvars då otryckta europeiska statshistoria han afskref med egen hand och ännu i mannaåldern studerade såsom en ovärderlig handbok. Vid tjugutvå års ålder ingick han som fänrik vid Värmlands regemente samt anställdes 1676 som löjtnant vid gardet. Det nyss förut började kriget lämnade honom ett gynnsamt tillfälle att utmärka sig, och han gjorde det äfven, så väl i smärre skärmytslingar, som vid hufvuddrabbningarna utanför Halmstad, Lund och Landskrona. Under kriget befordrad (1677) till öfverstlöjtnant vid Änkedrottningens lifregemente till häst, deltog han efter freden i indelningsverkets ordnande samt utnämndes 1689 till öfverste för Tyska lifregementet till fot och kommendant i Landskrona. Ehuru redan fyratio år gammal, begaf han sig 1691 till Holland, för att under Wilhelm af Oranien lära sig den

högre krigskonsten. Under sin vistelse i utlandet utnämndes han till öfverste vid Norra skånska regementet till häst och blef efter sin hemkomst 1696 generalmajor. Med Carl XII:s uppstigande på tronen intog R. genast ett mycket högt rum i konungens bevågenhet samt bibehöll och befästade det under de följande krigstiderna. 1698 generallöjtnant och friherre (ehuru ej som sådan introducerad), anförde han vid landstigningen på Själland 1700 den vänstra flygeln, deltog i krigsrörelserna i Livland, där han vid Narva var den egentlige öfverbefälhafvaren men vann egentligen först i polska kriget sitt fältherrenamn. Åren 1703—04 anförde han, sedan han förstnämnda år utnämnts till general af kavalleriet, en i Stor-Polen särskild förlagd här, med uppdrag att framkalla och utveckla den sammansvärjning, som där då pågick, att afsätta August och uppsätta en ny konung. Det gifna uppdraget fullgjordes af R. med både lycka och skicklighet, och polackarna själfva medgåfvo, att afsättningsplanen icke så lätt kunnat verkställas utan hans medverkan. Hans framgångar nådde omsider sin höjd i den lysande segern vid Fraustadt d. 3 februari 1706, där han med 9,000 man, men utan ett fältstycke, nedgjorde och förskingrade den 18,000 man starka fientliga hären, väl försedd med artilleri och skyddad af ett förskansadt läger. Segern förevigades genom en skådepenning, och R., som redan året förut (1705) blifvit upphöjd till kongl. råd, belönades nu med fältherrestafven och grefvebrefvet. Men den lätt vunna segern var jämväl begynnelsen till hans fall. Den alstrade hos honom ett öfvermod, som stötte alla hans underordnade och en oförvägenhet, som trotsade alla försiktighetsmått. Spänningen mellan honom och Carls andra gunstling, Piper, i anledning af olika åsikter rörande krigföringen, bidrog äfven i sin mån att framkalla de missgrepp, som ändade med olyckan vid Pultava d. 28 juni 1709. Nederlaget, för hvilket han inför eftervärlden skulle bära ansvaret, grämde honom djupt och bidrog jämte fångenskapen i Ryssland att kufva hans stolta sinne. Han var där den, som, till en början jämte Piper, hade att taga hand om de svenska fångarnas angelägenheter. I Moskwa, som han erhållit till förvisningsort, sysselsatte han sig med att lämna undervisning åt de fångna svenska officerarna i krigskonsten, hvarjämte han gaf flera af dem fritt tillträde till sitt bord. Ändtligen efter nio års fångenskap medgaf Carl XII hans utväxling. Den gamle generalen skyndade att ställa sin erfarenhet och befälhafvareskicklighet till konungens förfogande och följde, ehuru utan befäl, konungen till Fredrikshald. Följande året förordnad till öfverbefälhafvare i Skåne, ledde han där med högst begränsade tillgångar försvarskriget mot Danmark på ett sätt, som vunnit eftervärldens erkännande. Vid konung Fredriks kröning 1720 satte han såsom den äldste i rådet kronan på hans hufvud. — Död, under en resa från Stockholm till Kungsör, på Läggestads gästgifvargård i Södermanland, d. 29 jan. 1722 och begrafven i Stockholms Storkyrka. Svenska akademien lät 1877 öfver honom slå en medalj

och af grefve H. Hamilton författades 1878 en minnesteckning öfver honom, intagen i akademiens Handlingar, 53:dje delen 1878. — Gift 1697 med *Elisabet Funck*.

Remmer, Johan Erik, ämbetsman, författare. Född i Söderbärkes prästgård, Dalarne, d. 20 januari 1770. Föräldrar: sederm. prosten och kyrkoherden i Odensvi *Johan Remmer* och *Elisabeth Tillæus*. — Efter att 1797 hafva i Uppsala aflagt kansliexamen, ingick R. i Krigsexpeditionen, där han 1811 avancerade till expeditionssekreterare. Från antydda befattning afgick han 1833. — Död i Stockholm d. 22 maj 1843. — Det är som skicklig öfversättare af främmande skaldeverk, R. gjort sig förtjänt af att ihågkommas. I synnerhet har han riktat vår dramatiska litteratur med många värdefulla arbeten, såsom: *Cæsars död* af Voltaire, *Den högfärdige* af Destouches, *Marino Faliero* af Delavigne, *Tartuffe* af Molière jämte en mängd andra, utmärkta för versens ledighet och lycklig behandling af språket. För sina arbeten erhöll han tre gånger pris af Svenska akademien. — Gift med *Charlotte Anoinette Conté-Högberg*.

Renhorn, Olof Bidenius, politiker. Född 1706.

Föräldrar: prosten och kyrkoherden i Brunflo i Jämtland *Sven Bidenius Renhorn* och *Brita Steigman*. — Tidigt beträdande tjänstemannabanan, var R. redan 1735 tullinspektor i Helsingfors, där han ett par år senare blef borgmästare. Vid 1738—39 års märkliga riksdag representerade R. denna stad jämte Kungsbacka i borgarståndet och framträdde genast som en af Hattarnas mest fanatiska och högröstade partigängare. Som medlem af sekreta utskottet och mindre sekreta deputationen, bidrog R. ock kraftigt till sitt partis seger. Han var ock en af de sekreta utskottets medlemmar, som på uppdrag utarbetade det »bihang» till utskottets utlåtande, hvari regeringen erhöll fullmakt att under vissa omständigheter anfalla Ryssland. Äfven vid 1740—41 års riksdag, då R. ånyo var medlem af sekreta utskottet, var han en af krigspolitikens ifrigaste förespråkare. Under det följande årtiondet vistades R. till större delen i Stockholm som kommissarie i riksens ständers kontor men blef 1747 genom tjänstebyte borgmästare i Arboga. Vid följande riksdag 1751—52 intog han åter sin plats i borgarståndet som ombud för Arboga, Kungsbacka och Alingsås, äfven nu placerad i sekreta utskottet, liksom vid alla efterföljande riksdagar, och tog en framträdande del i kampen mot hofvets sträfvan efter ökad konungamakt. Än mera trädde han i förgrunden vid 1755—56 års riksdag. Han förordnades nu till åklagare i den ständernas kommission, som sattes till rannsakning öfver först de uppträden, som ägt rum i bondeståndet på anstiftan af hofpartiets anhängare och sedermera äfven öfver 1756 års upprorsförsök. Han framställde i kommisionen de strängaste yrkanden och drog icke i betänkande, att, där full bevisning tröt, söka framkalla sådan medelst ett system af spioneri, som hotade att fullständigt ödelägga privatlifvets fred. Om också lyckligtvis ej hans nit belönades med villfarande af alla hans yrkanden, gjorde han sig dock härmed så behaglig för det härskande partiet, att han tillerkändes en gratifikation af 24,000 daler silfvermynt jämte löfte om en bankokommissariesyssla. Vid 1760—62 års riksdag, då han var vice talman i borgarståndet, trädde han manligt i breschen för sina partivänner i rådet, Scheffer, Palmstierna, m. fl. men kunde ej hindra deras fall. I öfrigt gjorde han sig till målsman för de ofrälse ståndens vid denna tid uppdykande kraf på likställighet med adeln genom yrkandet, att alla ämbeten endast till hälften skulle besättas med adelsmän. De ofrälse stånden betygade honom sitt välbehag genom förord till en ledig borgmästaresyssla i Stockholm, hvilken dock, tack vare stadens borgarskaps motstånd, gick honom förbi. I stället erhöll han 1762 den utlofvade bankokommissariebefattningen, men tog genast afsked med bibehållande af hela lönen samt pensionsrätt för enka och barn. Han dog ej långt därefter i juli 1764 i Stockholm, där han sina sista lefnadsår vistats. — Under mera ingående studier af utländska statsinrättningar än flertalet af sitt stånd, hade R. bildat sig ett abstrakt frihetsideal af nästan republikansk prägel, för hvilket han städse var färdig att bryta en lans. — Gift med *Maria Kristina Welamson*.

Renström, Sven, kommunalman, donator. Född

den 3 febr. 1794 på Uggleberg i Näs socken af Värmland. Föräldrar: landtbrukaren *Anders Renström* och *Lisa Rudberg*. — Från sitt femtonde år måste R. sörja för sig själf och antogs att börja med till s. k. »kolskrifvare» hos en brukspatron Uggla på Svaneholm. Sedermera befordrad till bruksbokhållare, fick han tidtals för brukets räkning vistas i Göteborg, där han 1813 antog en kontoristplats hos grosshandlaren C. F. Wærn, men redan efter omkring ett års förlopp, 1815, öppnade han handelsaffärer för egen räkning. Utmärkt för lika mycken redbarhet och punktlighet som omtanke, i förening med sällspord skicklighet och arbetsförmåga, hvartill för öfrigt äfven kommo gynnsamma konjunkturer, såg han sig i stånd att ganska snabbt utveckla sin affärsverksamhet. Sålunda blef hans affär, som väsentligen var anlagd på järnexport, inom kort en af landets förnämsta firmor i antydda bransch och inbragte R. en betydande förmögenhet. Med ökadt anseende som köpman, begynte han jämväl anlitas i kommunens värf, där hans klokhet och ordentlighet lika litet sparades, som i hans enskilda angelägenheter. Sedan 1828 invald i handelssocieteten, blef han 1832 en af borgerskapets äldste, var 1829—39 medlem af fattigvårdsstyrelsen och kassör i barnhusdirektionen samt insattes 1842 i drätselstyrelsen, där han utöfvade ett gagneligt öfverinseende å stadens finanser. Gifvetvis blef han vid den nya kommunalförfattningens införande 1863 insatt bland Göteborgs stadsfullmäktige, i hvilken egenskap han

verkade, så länge han lefde. I afseende på hans verksamhet såsom kommunalman kan äfven nämnas, att han tillhörde styrelserna för så väl Chalmerska slöjdskolan som Göteborgs museum. Af det samhälle, han tillhörde, insattes han såsom dess representant i borgareståndet vid riksdagarna 1856—58, 1859—60 och 1862—63. Riksdagsärendena följde han med uppmärksamhet och inlade icke sällan i diskussionen, särdeles när det gällde finansiella ämnen, sitt tungt vägande ord. I barndomen vand vid ett tarfligt och hushållsaktigt lefnadssätt, bibehöll han detta under hela sitt lif, äfven efter det hans rikedomar vuxit till ett belopp, som till och med i Göteborg väckte uppmärksamhet. Vid hans frånfälle befanns hans förmögenhet uppgå till tre millioner riksdaler. Af dessa var något mer än hälften donerade till välgörenhetsanstalter och allmänt nyttiga ändamål. Främst bland de testamentariska dispositionerna är att nämna den stora gåfvan till Göteborgs stad af halfannan million riksdaler, att användas till allmännyttiga inrättningar på det sätt, att en half million genast fick disponeras, hvarefter den återstående millionen skulle så länge förräntas, tills summan åter stigit till en och en half million, då den halfva på nytt fick användas. R., hvars namn och verk genom den sålunda bildade Renströmska fonden alltid kommer att kvarstå i ett outplånligt minne i Göteborgs stads häfdaböcker, afled i nämnda stad den 26 juni 1869.

Retzius. Släkten härstammar från kyrkoherden *Bengt Nilsson Cornukindius* i Odensvi af Kalmar län, f. 1555, d. 1610, hvars söner, efter en nära vid Odensvi prästgård belägen sjö Ressen, antogo namnet *Ressius*, sedermera förändradt till *Retzius*.

1. **Retzius, Anders Johan,** naturforskare. Född i Kristianstad d. 3 okt. 1742. Föräldrar: provinsialläkaren dr *Nils Retzius* och *Lovisa Katarina Schreiber*. — Inskrifven som student i Lund 1758, sysselsatte R. sig med naturvetenskapliga studier. Ekonomiska trångmål nödgade honom att redan efter ett års förlopp afbryta universitetsstudierna för att ägna sig åt de mindre omfattande studier, som erfordras för apotekaryrket. Han aflade också 1761 inför Collegium medicum i Stockholm apotekarexamen, men återvände redan året därefter till Lund och blef där 1764 docent i kemi, ehuru han först två år därefter, 1766, tog fil. magistergraden, därvid innehafvande andra hedersrummet. Följande år kallades han till docent äfven i naturalhistoria, hvarefter han 1768 lät inskrifva sig såsom auskultant i Bergskollegium och utarbetade, under sin däraf föranledda vistelse i Stockholm, en lärobok i farmaci *(Kort begrepp af grunderna till Pharmacien)*, som utkom 1769 och öfversattes på både latin och tyska och på sin tid åtnjöt stort anseende. 1771 befordrad till adjunkt i naturalhistoria vid Lunds universitet, begynte han sin, så att säga, ord. akademiska bana med stiftandet af »Fysiografiska sällskapet», hvilket efter en mer än hundraårig tillvaro fortlefver med friskt vetenskapligt lif.

E. o. professor 1777, undfick han 1781 professors lönetur, ehuru han icke förrän 1795 efter E. G. Lidbeck fick emottaga professuren i naturvetenskaperna, tillika innefattande uppdrag att föreläsa i kemi. Sedan han 1805 till Lunds universitet skänkt en samling forntida stenredskap, öfverlät han 1811 till detsamma sina dyrbara samlingar af naturalier. Sin professorsbefattning innehade han sedan till 1812, då han såsom emeritus erhöll tjänstledighet, men bibehöll ännu några år inseendet öfver botaniska trädgården. Vid 1817 års promotion mottog han jubelkransen och afled i Stockholm d. 6 okt. 1821. — R:s verksamhet såsom skriftställare, akademisk lärare, och ledare af yngre förmågor var af ganska stor betydelse för det naturvetenskapliga studiet i Sverige. Hans efterlämnade talrika arbeten omfatta icke blott zoologi, botanik och mineralogi utan äfven kemi, ekonomi och paläontologi, i hvilken sistnämnda vetenskap han genom att väcka uppmärksamheten på fossila fynd kan anses ha varit den, som först vändt hågen till geologiska undersökningar. Själf lifvande med föredömen af forskningslust och arbetsifver, uppfostrade han omkring sig en skola af unga naturforskare. af hvilka många, såsom hans efterträdare Fallén, sonen Anders Retzius, C. A. Agardh m. fl., sedan bidragit att sprida glans både öfver Lunds akademi och öfver fäderneslandet. De förtjänster, R. sålunda i flera riktningar inlagt om det vetenskapliga lifvets utveckling i vårt land, kunde gifvetvis icke förblifva utan vedermälen af offentligt erkännande. Vetenskapsakademien kallade honom 1782 till sin ledamot och hedrade äfven hans minne, i det den 1842 lät öfver honom prägla en medalj. Sedan 1778 tillhörde han Vet. o. vitt. samh. i Göteborg och sedan 1812 Landtbruksakademien. Äfvenså var han ledamot af en mängd utländska lärda samfund. Växtsläktet *Retzia* har efter honom uppkallats af Thunberg. — Gift 1792 med *Ulrika Beata Prytz*.

2. **Retzius, Lorens Kristoffer,** homilet. Född i Kristianstad den 21 sept. 1745; den föregåendes bror. — Inskrifven som student i Lund 1762, förberedde R. sig för den filosofiska graden men måste på grund af bristande tillgångar afstå från dess afläggande och i stället ingå i kyrkans tjänst. Efter erhållen ordination, tjänstgjorde han någon tid såsom pastorsadjunkt i stiftet och kallades 1776 till huspredikant hos riksrådet grefve Johan Snoilsky. Utnämnd 1784 till skvadronspredikant vid Skånska husarregementet, blef han 1796 huspredikant hos direktör König på Storeberg i Tådene socken af Västergötland, 1789 kyrkoherde i nämnda församling och 1801 prost. — Död i Tådene prästgård 1818. — Såsom skriftställare är det endast inom homiletikens område, R. uppträdt, men där med ej mindre än tre årgångar predikningar, den första med titel: *Samling af predikningar om den korsfäste Jesum, såväl för, som uti syndare till förlossning och salighet* 1786—95, den andra: *Den sanna lifsens väg, för alla allvarligt sö-*

kande öppnad uti Jesu, som är vägen, sanningen och lifvet 1801 och den tredje, utgifven efter författarens död, med titel: *Christliga predikningar öfver de årliga sön- och högtidsdagsevangelierna.* Dessa postillor hafva flera gånger blifvit upplagda och mycket spridda. Den sistnämnda utkom 1887 i 12:te upplagan. — Gift 1786 med *Margareta Eleonora Skarin.*

3. **Retzius, Magnus Christian,** läkare. Född i Lund d. 22 mars 1795; den föregåendes brorson och son till R. 1. — Vid universitetet i sin födelsestad, där R. blef student 1805, aflade han efter idkade medicinska studier kand. exam. 1812. Blef licentiat 1813, kirurgie magister 1815 och erhöll s. å. medicine doktorsdiplomet. 1816 utnämndes han att vara läkare vid krigsakademien å Karlberg, med förordnande att hålla föreläsningar i militär-hälsovård, och antogs s. å. till hofmedikus vid lustslotten Ulriksdal och Haga. 1818 biträdande läkare vid barnbördshuset Pro Patria, förordnades han att jämte sina öfriga befattningar vid Karlberg jämväl vara lärare i kemi och naturalhistoria därstädes. Följande år erhöll han titel af lifmedikus. 1825 lämnade han alla sina uppdrag vid Krigsakademien och förordnades till prosektor vid Karolinska institutet, hvilken läkarebefattning han innehade till 1830, då han utnämndes till regementsläkare vid Svea lifgarde. Två år förut, 1828, hade han blifvit föreståndare och läkare vid barnbördshuset Pro Patria. Erhöll afsked från regementsläkaretjänsten 1848 samt utnämndes 1849 till artis obstetr. professor vid Karolinska institutet och direktör vid Allmänna barnbördshuset. Undfick på begäran afsked från professorsämbetet 1864. Ledamot af Krigsvet. akad. sedan 1821 och af Vetensk. akad. sedan 1836, tillhörde han äfven flera utländska lärda samfund. Utom uppsatser i sin tids vetenskapliga tidskrifter har R. utgifvit: *Handbok i militärhygienen* 1821, *Om bäckenförträngning* 1848 m. m. — Död i Stockholm d. 1 okt. 1871. — Gift 1830 med *Mathilda Westin.*

4. **Retzius, Anders Adolf,** anatom, etnolog. Född i Lund d. 13 okt. 1796; den föregåendes broder. — Student i Lund 1812, aflade R. kirurg. stud. examen därstädes 1815, hvarefter han begaf sig till Köpenhamn, där han studerade komparativ anatomi under Jacobsson och Reinhardt, auskulterade vid prof. Münsters klinik på Frederikshospital för invärtes sjukdomar samt åhörde Ørsteds föreläsningar i kemi. Återkommen till Lund, aflade han därstädes med. kand. ex. 1817 och med. lic. examen 1818 samt blef kirurg. magister i Stockholm s. å., hvarpå han 1819 promoverades till medicine doktor. Förordnad att vara läkare vid Veterinärinstitutet i Stockholm 1821, begynte han sin verksamhet med inrättandet af ett anatomiskt museum därstädes, vistades sommaren 1822 i Jämtland, såsom tillförordnad läkare vid därvarande regemente, samt gjorde en resa inåt Norge och befordrades till theoretices professor vid Veterinärinstitutet 1823. Erhöll genom Berzelius' förmedling 1824 uppdrag att förestå anatomiska professuren vid Karolinska institutet, hvilket läroverk han omfattade med ett intresse, som kom honom att ända till sin lefnads afton med oförminskad ifver arbeta för dess utveckling. Utsedd 1830 till dess t. f. inspektor, utnämndes han 1840 till ordinarie innehafvare af antydda befattning, på samma gång han därstädes blef ordinarie professor i anatomi. Äfven andra offentliga institutioner togo hans lärdom och framstående arbetsförmåga i anspråk. Så utnämndes han 1836 till vice professor i målare- och bildhuggare-anatomi vid Konstakademien och blef ord. professor vid nämnda akad. 1839. Äfven var han föredragande i landtbruksafdelningen vid Landtbruksakademien, till hvars ledamot han kallats 1834. Vid riksdagen 1840—41 intog R. å Vet. akad:s vägnar ett rum i prästeståndet och blef af detta insatt i allmänna besvärs- och ekonomiutskottet. För öfrigt omfattade hans outtröttliga förmåga en myckenhet bestyr af allmän och kommunal beskaffenhet, af hvilka många anförtroddes honom, men till andra tog han själf initiativet. Svenska trädgårdsföreningen och Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande räkna honom bland sina stiftare, och han var en af dem, som började utgifvandet af publikationen »Tidskrift för läkare och farmaceuter». Så länge hans öfriga göromål medgåfvo, innehade han ett rum i direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk. »R. var en man af stark och spänstig vilja. Det syfte, hans klara hufvud godkände, fullföljde han ihärdigt i sin forskning, i sitt lärarekall, i det medborgerliga lifvet. Inom samhället fann han hvila lika litet tänkbar som i naturen, rörelse var lagen, och hvar helst han såg en sådan, som anstod honom, tog han del däri med ungdomlig lust och värme — men icke med beräkning på egen fördel. För denna liksom för flärden hade han intet sinne.» 1821 kallades han till ledamot af Vet. o. vitt. samh. i Göteborg och 1855 till dess hedersledamot. Sedan 1822 tillhörde han Fysiografiska sällskapet i Lund, sedan 1826 Krigsvet. akad., sedan s. å. Vet. akad., och sedan 1832 Vet. societeten i Uppsala. Äfven af många utländska lärda samfund var han medlem. — Död i Stockholm d. 18 april 1860. — Hans vetenskapliga forskningar rörde sig förnämligast å anatomiens och fysiologiens områden, hvars olika grenar tid efter annan gjordes till föremål för specialarbeten af R. Den sista delen af sin lefnad sysselsatte han sig mycket med de olika folkrasernas hufvudskålsbyggnad, och resultaten af hans forskningar på detta fält hafva verkat banbrytande i studiet af människoracerna. Såsom vetenskaplig författare har han efterlämnat en dyrbar och på säkra grunder stödd kvarlåtenskap af den omväxling och mängd, att blotta uppräknandet däraf ej låter inrymma sig inom ramen af detta till omfånget begränsade utkast. Vid alla sina forskningar, i allt slags spekulation, stödde han sig på omedelbar erfarenhet och gick ej gärna längre, än denna ledde. Man kan därför också dristigt säga, att på den

vetenskapliga grundval, som And. R. lagt, kan alltid en byggnad med trygghet uppföras. »Som lärare hade R. få sina likar i det fria, varma, egenartadt lifliga och lärorika föredraget, i det brinnande nit, hvarmed han öfvervakade lärjungarnas arbeten, i den förmåga, han ägde att uppmuntra till ihärdig arbetsamhet.» — Efter R:s död insamlade Svenska läkaresällskapet såsom en gärd åt hans minne en fond, hvaraf räntan årligen tilldelas studerande vid Karolinska institutet såsom uppmuntran för studier i anatomi och fysiologi. Hans byst, modellerad af Molin, är uppställd i Karolinska institutets park, och 1867 lät Vet.-akad. slå en medalj öfver honom. En lefnadsteckning öfver R., författad af A. Anderson, är intagen i Sv. Akad. handl. för 1893. Hans skrifter i skilda ämnen utgåfvos 1902 af sonen, G. Retzius. — Gift 1: 1828 med *Vendela Sofia Westerberg*, 2: 1835 med *Emilia Sofia Wahlberg*, syster till naturforskarna P. F. och J. A. Wahlberg (se nedan).

5. **Retzius, Magnus Gustaf**, anatom, etnolog. Född i Stockholm d. 27 okt. 1842; den föregåendes son. — Efter att hafva genomgått Klara skola och gymnasium i Stockholm, blef R. student i Uppsala 1860, aflade med. kand. ex. därstädes 1866, blef med. lic. vid Karolinska institutet 1869 samt utnämndes, sedan han disputerat pro gradu medico i Lund 1870, året därefter till medicine doktor och 1871 till docent i anatomi vid Karolinska institutet. För vetenskapliga studier besökte han 1862 England, 1869 Tyskland, Schweiz och Italien, 1872 Belgien och Frankrike, 1873 Finland och Ryssland samt erhöll sistnämnda år det Letterstedtska stipendiet för fortsättning af påbegynta antropologiska forskningar i Finland och Ryssland äfvensom för utförande af anatomiska undersökningar vid Medelhafvet. Vid Karolinska institutet inrättades för honom en e. o. professur i histologi, till hvars innehafvare han utnämndes 1877. Kallad 1888 af institutets läkarekollegium till ord. professor i anatomi därstädes, utnämndes han därtill 1889, men begärde och erhöll redan 1890 afsked därifrån. Under sin lärareverksamhet inlade han stora förtjänster såväl om undervisningen som om Karolinska institutets af hans namnkunnige fader skapade, rika och dyrbara anatomiska museum. — Med största flit och framgång har han äfven såsom skriftställare arbetat på utvecklingen af sin vetenskap. Utom flera afhandlingar i »Hygiea», »Medicinskt arkiv» och »Nord. medicinskt arkiv» har han offentliggjort åtskilliga större vetenskapliga arbeten. Sedan han sålunda 1872 utgifvit det monografiska verket *Das gehörorgan der knochenfische*, började han tillsammans med prof. Axel Key förbereda ett ännu omfattande arbete. Dess titel var *Studien in der anatomie des nervensystems und des bindegewebes.* För detta verk, hvaraf två band utkommo 1875—76, tillerkändes författarna af franska vetenskapsakademien det Monthyonska priset. 1881—84 följde den af R. ensam utarbetade monografien *Das gehörorgan der wirbelthiere*, utgörande två folioband med af förf. tecknade planscher. Vidare äro att nämna *Biologische untersuchungen*, 2 band 1881—82 och *Biologische untersuchungen, Neue folge* 1890 ff., (hvaraf till 1905 12 band utkommit) och för hvilket han 1895 erhöll Sv. läkarsällskapets pris. R., som vid sidan af sina anatomiska studier äfven ägnat sig åt antropologiska och etnologiska studier, utgaf redan 1864 på tyska sin faders samlade skrifter på det etnologiska området. Utom uppsatser i hithörande ämnen i den 1873—77 utkommande »Tidskrift för antropologi och kulturhistoria» har han författat de stora banbrytande arbetena *Finska kranier jämte några natur- och litteraturstudier inom andra områden af finsk antropologi* 1878 och tillika med C. M. Fürst *Antropologia suecica* 1902. — Efter sitt afskedstagande från professuren har R. hufvudsakligen fullföljt sina anatomiska och histologiska undersökningar, framförallt angående nervsystemet och sinnesorganen. Dessutom har han utgifvit tvänne större monografiska verk, det ena, behandlande människohjärnans makroskopiska anatomi, under titeln *Das Menschenhirn* 1896, och det andra, *Crania suecica antiqua* 1899, utgörande en med talrika afbildningar försedd framställning och beskrifning af de svenska fornkranierna från sten-, brons- och järnåldern. En ganska beaktansvärd sida af R:s vetenskapliga författareverksamhet bildar det af honom tillsammans med A. Key 1872 igångsatta företaget att i en serie populära skrifter under den gemensamma titeln »*Ur vår tids forskning*» till en större allmänhet sprida resultaten af det vetenskapliga forskningsarbetet. I denna serie förekommer 1873 R:s uppsats *Om de äldsta spåren af människans tillvaro på vår jord.* Äfven på det politiska området har R. i litterär väg varit verksam. Han öfvertog nämligen, sedan han jämte öfriga Hiertas arfvingar blifvit hufvudägare af »Aftonbladet» 1884, ledningen af detta liberala organ och fortfor därmed till 1887, från hvilken tid han alltjämt varit medlem af tidningsbolagets styrelse. Slutligen bör nämnas, att han därjämte uppträdt såsom författare inom det skönlitterära äfvensom underhållande området. Hit höra hans *Söderifrån*, sonetter 1871, några smärre dikter samt den tillsammans med hans syster Elisabeth R. gjorda öfversättningen af »Några dikter af Robert Burns» 1872. Likaså äro att nämna reseskildringarna *Bilder från Nilens land* 1891, *Bilder från Sicilien* 1892 och i »Aftonbladet» 1893 skrifna skildringar från en längre rundresa i Nordamerika. — R. blef 1878 ledamot af Fysiografiska sällskapet i Lund, 1879 af Vet. akad., 1882 af Vet. soc. i Uppsala, s. å. af Vet. o. vitt. samh. i Göteborg, 1901 en af de 18 i Sv. akad. samt hedersled. af Vitterh.-akad. hvarjämte han kallats till medlem af en mängd utländska akademier och samfund. 1893 fil. hedersdoktor i Uppsala, blef han s. å. juris hedersdoktor vid Harvard university i Cambridge vid Boston, hvarjämte han mottagit med. hedersdoktorsgrad vid åtskilliga universitet. — För Stockholms högskolas utveckling inlade R. som

mångårig styrelseledamot lifligt intresse och har jämte sin maka kraftigt understödt de stockholmska arbetsstugorna. — Gift 1876 med

6. **Retzius, Anna Vilhelmina Hierta.** Född i Stockholm d. 24 aug. 1841. Föräldrar: redaktören af Aftonbladet, sederm. grosshandlaren *Lars Johan Hierta* (se I: 494) och *Vilhelmina Fröding.* — Efter att hafva erhållit en synnerligen vårdad uppfostran, visade dåvarande fröken Hierta tidigt sig hafva af fadern erhållit i arf intresset för samhällsnyttig verksamhet. Redan 1864 stiftade hon en skola, som under namn af »torsdagsskolan» drog till sig kvinnor ur den tjänande klassen samt flickor, hvilka afgått ur folkskolan, och i hvilken skola undervisning lämnades i räkning, skrifning, historia och geografi, bl. a. af fröken H. själf, som tillika var skolans föreståndarinna. För att underlätta afsättningen af konstnärliga slöjdalster tog hon 1870 initiativet till uppsättningen af försäljningsaffären »Bikupan». Äfven i fråga om arbete för upplysning och bildning arftagarinna af faderns traditioner, tog hon en väsentlig del stiftandet af »Stockholms läsesalong» och i åstadkommandet 1876 af Palmgrenska samskolan, som väsentligt banat väg för samskoleidéens framgång i Sverige och Finland, samtidigt som densamma blef en föregångare för sträfvandet att låta boklig undervisning och slöjd gå hand i hand i skolorna. Sedan hon 1876 ingått giftermål med professor *Gustaf Retzius* (se ofvan), erhöll hon i denne ett verksamt stöd i sitt intresse för undervisningsfrågor. Genom dels egna medel, dels anslag från stiftelsen »Lars Hiertas minne», hvars ständiga styrelseledamot hon är, har hon tagit initiativ till en metallslöjdskola å Kungsholmen, Hygieniska muséet för Karolinska institutet i Stockholm, undervisningen i huslig ekonomi vid högre lärarinneseminariet i Stockholm, matlagningskursen för utbildande af lärarinnor vid skolkök m. m. Det var ock på hennes förslag, fröken Hulda Lundin 1881 utsändes att i utlandet studera handarbetsundervisningen, hvilken resa på ett välsignelsebringande sätt resulterade i ordnandet af den kvinnliga slöjden vid hufvudstadens folkskolor. Likaledes beviljade samma stiftelse 1886 på hennes hemställan ett anslag af 2,000 kr. till upprättande i Stockholm af »arbetsstugor för barn». Vidare tog hon både själf i Norge kännedom om dylika anstalter och åvägabragte samtidigt utredning i ämnet genom andra personer. Den första arbetsstugan öppnades ock i Adolf Fredriks församling i Stockholm i jan. 1887. Undervisningen i dessa arbetsstugor, för hvilka intresset sedermera spridt sig till skilda delar af vårt land, pågår i allmänhet om aftnarna och åsyftar företrädesvis: korgmakeri, skomakeri, väfnad, borstbinderi, nätknytning, spån- och borstflätning. — Lifligt intresserad för kvinnosaken, tog fru R. 1873 initiativet till »Föreningen för gift kvinnas äganderätt», hvars styrelseledamot hon var under en följd af år. Hon är ock ordförande i »Svenska kvinnornas nationalförbund» och har bevistat en mängd utländska kvinnokongresser, ofta tagande en framskjuten del i förhandlingarna. Tillika med sin syster, fröken Hedvig Hierta, har hon till Karolinska institutet skänkt en stipendiifond å 10,000 kr. för kvinnor, som ägna sig åt medicinska studier. Sannolikt var det ej minst hennes intresse, som 1884 förmådde Lars Johan Hiertas arfvingar att genom köp åter- bringa majoriteten af Aftonbladets aktier å den frisinnade sidan och till 1887 tog hon vid sin mans sida äfven del i redaktionen. Den mångsidiga och gagnande verksamhet, fru R. utöfvat å skilda områden, förtjänar icke minst erkännande ur den synpunkten, att ekonomiskt understöd och eget arbete städse gått hand i hand.

Reutercrantz, Mårten, Carl XI:s lärare och vän. Född i början af 1630-talet. Föräldrar: hofstallmästaren vid Ulfvesunds och Strömsholms stallstat *Esbjörn Mårtensson* — adlad 1649 under namnet *Reutercrantz* — och *Emerentia Svahn.* — Anställd som lärare i ridning för den unge Carl XI, förvärfvade R. sig konungens synnerliga ynnest, och sedan denne blifvit myndig följde ock befordringarna tätt på hvarandra. Hofstallmästare 1672, utnämndes han 1677 till häradshöfding i Tjust och Tuna län i Småland och s. å. till landshöfding öfver Nerke och Värmland. Följande år förenades äfven härmed den ofvannämnda häradshöfdingsposten. — Den afvoghet mot högadeln, Carl XI tidigt insöp, tillskrefs bl. a. R:s inflytande, och han erhöll 1671 af rådet en skarp varning för en del af honom tillstådda yttranden, i hvilka han rådt konungen att själf göra sig myndig och sammankalla riksdag. Vid 1675 års riksdag framträdde han ock som en af ledarne för den mot högadeln fientliga tredje klassen å riddarhuset. Än större roll spelade han som sådan vid 1680 års stormiga händelser. Bland lågadeln var han den, som mest villigt ställde sig till förfogande för Carl XI:s maktutvidgningsplaner samt häftigast tog till orda för reduktionen och förmyndareräfsten. Af konungen insatt i sekreta utskottet, förstod han förträffligt att underhålla den splittring mellan hög- och lågadeln, som beredde konungen seger, bl. a. genom framhållande af dennes löfte, att innehafvare af smärre förläningar skulle vara befriade från reduktion. Innan riksdagens afslutande afled R. hastigt i Stockholm d. 15 nov. 1680, och ett af danske ministern Juel till sin regering återgifvet rykte pekade på förgift. — Gift 1671 med *Vendela Hammarskjöld.* Ätten utslocknade 1753 med R:s son.

Reuterdahl, Henrik, ärkebiskop, teologisk författare, historieforskare. Född d. 10 sept. 1795 i Malmö, där fadren var hårfrisör. — Tidigt föräldralös, framlefde R. sina ynglingaår i ytterst torftiga omständigheter, men »Gud och goda människor kommo till hjälp», säger han i sin självbiografi. Sedan han 1811 blifvit student i Lund, blefvo utsikterna likväl ljusare, ehuru han med ansträngdt arbete måste bereda sig möjlighet till egen fortkomst. Efter att 1817 erhållit den filosofiska lagerkransen, kallades han s. å. till docent vid teologiska seminarium och blef 1824

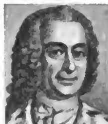
e. o. adjunkt i teologiska fakulteten. Prästvigd 1825, förordnades han följande året till prefekt vid teologiska seminariet och hugnades s. å. med Kärrstorps prebendepastorat. Teol. doktor 1830, befordrades han tre år senare till teol. adjunkt och kyrkoherde i Uppåkra, blef 1838 akademibibliotekarie, 1844 professor i dogmatik och moralteologi samt kyrkoherde i Husie och året därefter förste teologie professor och domprost i Lund. 1852 kallades han af konung Oscar I till statsråd och chef för ecklesiastikdepartementet samt innehade detta förtroendekall till 1855, då han utnämndes till biskop och prokansler i Lund. Icke fullt ett år efter det han mottagit dessa förenade ämbeten erhöll han kallelse och fullmakt att vara Svea rikes ärkebiskop. Vid de tre riksmöten, som inföllo 1844—51, var R. fullmäktig för Lunds stifts prästerskap. Vid de följande ståndsriksdagarna, utom den 1853—54 hållna, satt han såsom självskrifven ledamot af prästeståndet och var de fyra sista dess självskrifne talman. Äfven i det första svenska kyrkomötet 1868 intog han platsen som självskrifven ordförande. — Död i Uppsala d. 28 juni 1870. — Det hos R. mest framstående och tilltalande var — människan. Aldrig, ej en gång på sin äras höjd, glömde han, att han genom andra blifvit, hvad han var, och betraktade sitt timliga goda endast som ett lån till andras understöd. Mången ung man hade honom att tacka för ett kraftigt handtag på sin studiebana, och många behöfvande välsignade i honom sin räddare och välgörare. På teologiens och den historiska forskningens fält var han en flitig arbetare, och många af hans skrifter t. ex. hans *Svenska Kyrkans Historia* del. I—IV, 1838—65 skola alltid trots sin torra och kärfva stil hafva ett bestående värde. För sin afhandling *Öfversigt af den behandling, som det hedniska Sveriges historia erhållit före medlet af 17:de årh.* erhöll han Vitt. hist. och Ant. akad:s högsta pris 1833. I Svenska akademien invaldes han 1852. — Ogift.

Reuterholm. Svensk ätt, härstammande från en *Per Gisslesson*, som lefde vid medlet af 1600-talet och var fiskare under Stensjö på Nyckelön i Mälaren. Hans sonson *Nils Esbjörnsson* — se R. 1 — adlades 1708 under namnet *von Reuterholm*, hvilket han ändrade till *Reuterholm*, då han 1735 erhöll friherrlig värdighet. Ätten utslocknade 1864.

1. **Reuterholm, Nils Esbjörnsson,** ämbetsman. Född på Fiholms kungsladugård i Rytterne socken i Västmanland d. 16 sept. 1676. Föräldrar: arrendatorn af nämnda egendom *Esbjörn Pedersson* och *Elisabet Krok*. — Efter idkade studier i Västerås och Uppsala antogs R. 1697 såsom biträde vid svenska ambassadens kansli i Haag under de då pågående fredsunderhandlingarna i Rijswijk, mellan Frankrike och de mot detsamma förbundna makterna, vid hvilka Sverige uppträdde som medlare. Sedan han därefter med den ena af de svenska ambassadörerna vid nämnda tillfälle, grefve Carl Bonde, gjort en resa till England, anställdes han s. å. vid svenska beskickningen i Holland samt 1700 såsom kommissionssekreterare vid Kur-Hannoverska hofvet. Fyra år därefter medföljde han såsom kommissionssekreterare svenska ambassadören till konungavalet i Warschau. Knappt hade detta försiggått och Stanislaus blifvit utropad till konung, förrän staden öfverrumplades af konung August, och hela svenska beskickningen råkade i hans händer. Utväxling företogs dock så fort som möjligt, och R. uppsatte sedan nästan ensam förbundstraktaten mellan Carl XII och Stanislaus. Efter slutad förrättning utnämnd till k. hofsekreterare i fält, erhöll han 1708 adlig sköld med namnet *von Reuterholm*, blef två år senare krigskommissarie och 1715 krigsråd men fortfor ända till Carl XII:s död att bestrida befattningen som krigskommissarie. Såsom sådan utvecklade han en synnerligen förtjänstfull verksamhet om Vadstena krigsmanshuskassa, hvars förvaltning han öfvertog 1719, och som genom hans välbetänkta åtgärder snart lämnade underhåll åt ett dubbelt större antal gratialister än förut. 1732 förordnades han till landshöfding öfver Stora Kopparbergs län och upphöjdes 1735 till friherre, då han bortlade *von* framför namnet samt förflyttades slutligen 1739 till landshöfding öfver Nerkes och Värmlands län. Själf utrustad med stor bildning, gynnade han vetenskaper och deras idkare, bland hvilka senare Linné var en af dem, som hade att fägna sig af hans understöd och välvilja. Vorden blind på sin ålderdom, tog han 1756 afsked och afled samma år i Örebro. — Gift 1708 med *Hedvig Sofia Leopolden* från Hannover.

2. **Reuterholm, Esbjörn Kristian,** riksråd. Född d. 12 mars 1710; den föregåendes son. — Anställd 1728 såsom e. o. kanslist i Generalförrådskassakontoret i Krigskollegium, öfvergick R. följande år till samma tjänstegrad i Justitierevisionen. Härmed var emellertid hans tjänstemannabana afslutad, om man undantager, att han en kortare tid var vikarierande lagman i Skåne samt att han vid vissa tillfällen var sin fader behjälplig vid skötandet af dennes landshöfdingssyssla. Utnämnd 1739 till hofjunkare hos drottning Ulrika Eleonora, blef han kammarherre 1744. Så snart han nått laga ålder, hade han börjat deltaga i riddarhusets debatter och framträdde redan 1734 som en oförfärad kämpe mot samvetstvång och kyrkliga förföljelser. Lika energiskt motsatte han sig vid 1740—41 års riksdag det så lättsinnigt inledda kriget mot Ryssland. Sedan han 1744 ingått giftermål med friherrinnan *Maria Gyllenstierna*, drog han sig tillbaka från hoftjänsten, erhöll vid afskedet hofmarskalks titel samt tillbragte omkring tjugu år, först på Tunbyholm i Skåne, och efter 1753 på sin egendom Svidja i Finland. Här ansågs han för i hög grad besynnerlig och skall långa tider uppehållit sig i skogarna, utan att se eller tala vid någon människa. Dock var han icke sysslolös, utan hans tid upptogs dels af jordbrukets skötande, dels af skriftställeri i politiska frågor.

Arbetsam och ordningsälskande, enkel och flärdlös i sitt uppträdande, drogs han af hela sitt skaplynne åt Mössornas läger. Städse orädd och färdig att slå ett slag för sin öfvertygelse, gjorde han sig ock vid 1760 års riksdag så gällande inom deras led, att han insattes i sekreta deputationen, där han liksom i riddarhusets plena starkt drog i härnad mot Hattarnas lättsinniga yttre och inre politik. Än mera syntes han i spetsen vid Mössornas stränga räfst vid 1765—66 års riksdag, då han hade plats i sekreta utskottet. I sept. 1765 inkallades han i rådet, där han snart visade en aktningsvärd självständighet och särskildt på ett hedrande sätt utmärkte sig genom att taga afstånd från förföljelser mot från statskyrkans lära afvikande i religiösa frågor. Beklagligt nog lät han dock äfven stundom af envishet och rätthafveri sig invecklas i bittra tvister, bl. a. den med kammarkollegiet, som ytterst gaf anledning till Adolf Fredriks tronafsägelse i dec. 1768 och den vid dennas återkallande åvägabragta riksdagskallelsen, hvilken af R. på det skarpaste bekämpades. Då denna emellertid icke stod att hindra, kastade sig R. med ifver in i valstriden och ansågs länge som författare till den märkliga skriften: »Upplysning för svenska folket om anledningen, orsaken och afsikterna med urtima riksdagen 1769», men detta författarskap är lindrigast sagdt obevisadt och knappast ens sannolikt. Vinden blåste emellertid Mössorna emot och Hattarna förfogade öfver öfvervikt inom alla stånd. Orädd som alltid, var R. den ende af rådet, som kraftigt försvarade sig mot motpartiets anklagelser men blef icke desto mindre 1769 afsatt från sitt ämbete. I okt. 1771 återinsatt i detsamma, aflägsnades han ånyo från sin post genom Gustaf III:s revolution, hvilken äfven i öfrigt kostade honom åtskilliga vidrigheter och slutligen lifvet. Under ett besök å sina gods i Finland, sommaren 1772, blef nämligen R. af Sprengtportens utskickade, fänriken Mikael Cosswa (sederm. Anckarswärd), lockad ombord å dennes jakt och som fånge förd till Sveaborg. Genom fängelserummets osundhet ådrog han sig den sjukdom, som, sedan han blifvit frigifven, ändade hans lif å Svidja d. 20 jan. 1773. — R. bjuder bilden af en verklig karaktär, fast och rättrådig, men tyvärr ock i många fall genom sin envishet och sitt parvenylikt ekonomiska sinne osympatisk.

3. **Reuterholm, Axel Gottlieb,** politiker. Född d. 15 sept. 1714; den föreg. broder. — R. ingick tidigt å ämbetsmannabanan 1732 som e. o. kanslist i krigsexpeditionen, blef 1743 auskultant i kammarkollegium och 1745 direktör vid kontrollverket. R. drogs ock tidigt in i politiken och deltog redan på 1740-talet i Mössornas intimaste rådslag samt stod i liflig förbindelse med den ryske ministern Panin. 1754 utnämnd till kammarherre, framträdde han vid 1755—56 års riksdag som en af hofpartiets talangfullaste kämpar i striden mot rådet och Hattarna, särskildt vid debatterna om »Ärlig Svensk» och tjänstebetänkandet. Han befanns ock så besvärlig för motståndarna, att dessa åvägabragte hans uteslutning från riddarhuset på grund af hans »förgripliga åsikter». Vid 1760—62 års riksdag upphäfdes detta beslut, och R. var åter på sin plats i den parlamentariska striden, alltmera framträdande som en af de med hofvet samarbetande Mössornas främsta män samt tillstyrkte i allmänhet hofsamma och moderata åtgärder. 1762 befordrad till kammarråd, afled R. ogift i Stockholm redan d. 13 mars 1763.

4. **Reuterholm, Gustaf Gottfrid,** ämbetsman, politiker. Född d. 29 sept. 1721; den föreg. broder. — Auskultant i bergskollegium 1737, visade R. tidigt politiskt intresse, liksom sina bröder tillhörande Mössornas leder. Han ådagalade i många stycken framsynta tänkesätt och föreslog bl. a. vid 1760—62 års riksdag tryckning af adelns protokoll, hvilket dock af ståndet afslogs. Beklagligt nog lät han dock komma sig till last en betänklig egennytta, som i hög grad fläckat hans minne. För att förmå honom att undertrycka ett memorial, hvari han strängt gick till rätta med bankens förvaltning, fann majoriteten lämpligt att tilldela honom en bankokommissariesyssla med full lön och R. samtyckte till denna nesliga transaktion. Han synes ock härigenom i någon mån blifvit blidare stämd mot Hattarna och yrkade vid Mössornas stränga räfst med växelkontoren vid 1765—66 års riksdag mildare åtgärder samt lyckades för sin mening vinna adeln och borgarståndet, hvarigenom förföljelseifvern hejdades. Han stötte sig härigenom med sina häftigare partivänner, hvilka åvägabragte hans aflägsnande från bankokommissariesysslan, som han ej återfick förrän 1772. Som ordförande inom ett särskildt utskott inom den stora deputationen, som 1765 tillsatts för behandling af framställningar om vidgad tryckfrihet, hade R. fröjden att se sina i likartad riktning gående mångåriga sträfvanden förverkligade i en utsträckning, för hvilken han, att döma af hans reservation mot upphäfvandet af censuren, själf skyggade tillbaka. Äfven vid de efterföljande riksdagarna under frihetstiden var R. en af Mössornas flitigaste debattörer, men försvinner sedermera i bakgrunden. Under brorsonens styrelse hugnades R., som 1786 tog afsked från sin befattning i banken, med landshöfdings titel 1794 och afled å Stora Ekeby sätesgård i Västmanland d. 5 april 1803. — Gift 1: 1762 med *Katarina Sundgren*, 2: 1767 med *Gertrud Charlotta Söderhjelm*.

5. **Reuterholm, Axel Kristian,** ämbetsman. Född d. 27 sept. 1753; den föreg. brorson och son af R. 2. — Efter afslutade studier tjänstgjorde R. till en början i Svea hofrätt men öfvergick snart till den militära banan och blef 1771 kornett vid Bohus' dragonregemente, där han 1774 befordrades till löjtnant. 1778 transporterades han till lifdrabanterna som vice korpral. Han tröttnade så småningom vid krigstjänsten samt utnämndes 1783 till adjungerad ledamot i Åbo hofrätt, med säte och stämma framför assessorerna, och blef 1784 lagman öfver Nylands och Tavastehus län. Sedan den yngre brodern kommit till makten under Gustaf IV Adolfs förmyndareregering, följde en rad af tjänstebyten för R., alla åtföljda af för honom fördelaktiga ackordssummor. Efter att ha bortackorderat sin lagmanssyssla till

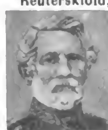
annan person 1792, då han erhöll landshöfdingstitel, kallades han 1793 till ledamot af konungens högsta domstol och erhöll 1794 fullmakt att vara president i Göta hofrätt, hvilken syssla han dock aldrig tillträdde utan 1795 mot en ansenlig summa bortackorderade. Han blef då i stället president i statskontoret men förflyttades 1796 som president till Vasa hofrätt. Då ryssarne 1808 plundrade Vasa, undkom R. med knapp nöd med lifvet och ställde sig därefter under ryska arméns skydd. Död å egendomen Loviselund i Finland d. 19 jan. 1811. — Liksom sin yngre broder var R. stolt och högdragen samt förstod som sagdt väl att se sina ekonomiska intressen till godo. Liksom fadern och farfadern var R. en ifrig samlare, i synnerhet af acta publica, förordningar o. dyl., hvilka nu, utgörande ett stort antal band, förvaras i Kongl. biblioteket. En annan samling »Reuterholmska papper» inköptes 1824 af svenska regeringen från hans enka. — Gift 1797 med *Lovisa Charlotta Malm*. — Ätten utslocknade 1864 med hans son.

6. **Reuterholm, Gustaf Adolf,** statsman. Född å Svidja i Finland d. 7 juli 1756; den föreg. broder. — Student i Uppsala 1771, inträdde R. 1775 som fänrik vid Västmanlands regemente men lämnade efter två år den militära banan och blef 1778 kammarherre hos drottning Sofia Magdalena. Han

hade af fadern ärft såväl hans bättre egenskaper: arbetsamhet och ordningssinne samt sinne för litterära öfningar som hans sämre: rätthafveri och härsklystnad, som hos sonen på grund af hans lynnesanläggning framträdde i en än mindre tilltalande form. På en gång högdragen och adelsstolt samt med nästan fanatiskt svärmeri omfattande de frihetsläror, som vid denna tid förkunnades i Frankrike, intogs han snart af ett fanatiskt hat till Gustaf III och blef för en kort tid arresterad under 1789 års riksdag. Genom sin böjelse för mysticism och andeskåderi hade han kommit i närmare beröring med hertig Carl och när denne som förmyndare för sin brorson 1792 öfvertagit riksstyrelsen, blef R. Sveriges verkliga regent. De yttre tecknen på hans betydande ställning följde i rask följd. Han blef sålunda 1792 öfverkammarherre hos änkedrottningen, president i kammarrevisionen och ständig medlem af hertigens konselj, 1793 »en af rikets herrar» samt 1794 serafimerriddare. R:s ernående af makten följdes af betydande förändringar i Sveriges inre och yttre regeringssystem. En frisinnad tryckfrihetsordning utfärdades, sparsamhet och ordning infördes i förvaltningen och R. själf utvecklade stor drift och arbetsamhet. Märkligast var dock hans utrikespolitik, som gick ut på ett närmande till det republikanska Frankrike, och Sverige var en af de få makter, som 1795 erkände franska republiken. Till Ryssland blef förhållandet däremot mera kallsinnigt, hvaraf gustavianerna med G. M. Armfelt i spetsen begagnade sig för att förmå Ryssland till inblandning i svenska förhållanden. De löst utkastade planer, som i historien gått under rubriken »Armfeltska konspirationen», röjdes dock genom ledarens oförsiktighet och kommo af sig vid ingången. Mot slutet af sin styrelsetid sökte R. åter närma Sverige och Ryssland genom Gustaf Adolfs förlofning med ryska kejsarinnans sondotter, hvilken förbindelse dock som bekant snart blef bruten. I sin inre politik bragtes R. snart af sitt despotiska skaplynne att taga afstånd från sina teoretiska frihetsidéer. En mängd hänsynslösa åtgärder visade, att dessa voro föga rotade, bl. a. stängningen af Svenska akademien 1795. Den unga konungens välbehag hade R. ej lyckats nå och då han efter Gustaf Adolfs regeringstillträde i nov. 1796 i öfverilning inlämnade sin anhållan om afsked från alla sina ämbeten, blef detta ej allenast beviljadt utan han erhöll ock tillsägelse att omedelbart lämna hufvudstaden. Han irrade nu under en följd af år under namnet *Tempelcreutz* omkring i Europa, sysselsatt med frimureri och andeskåderier samt synes mer och mer hemfallit åt förföljelsemani. Efter revolutionen återvände han till fäderneslandet och sökte 1810 åter sätta sig i förbindelse med sin forne vän och gynnare, Carl XIII, men dennes konstitutionella rådgifvare, som fruktade för hans inflytande öfver konungen, begagnade sig af den föga vördnadsfulla tonen i ett bref, som R. skrifvit till denne, att ej allenast hindra ett personligt sammanträffande dem emellan utan ock att få utfärdadt ett förbud för R. att visa sig inför konungen, med frihet dock att för öfrigt vistas i Sverige. Utom sig af förbittring, gick R. 1810 åter i landsflykt och afled ogift i Schleswig d. 26 okt. 1813, enligt sägen af förskräckelse öfver svenska arméns inryckande i detta land.

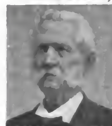
Reuterskiöld, Alexander Fabian Zephanias, militär, statsråd. Född vid Ludvika bruk i Dalarne d. 3 dec. 1804. Föräldrar: öfverjägmästaren, bruksägaren *Axel Fredrik Reuterskiöld* och *Anna Dorotea Cedercreutz*. — Utnämnd till fänrik vid Västmanlands regemente 1822, tjänstgjorde R. följande

året vid den då pågående gränsregleringen mot Ryssland, såsom adjutant hos rikskommissarien, generallöjtnanten frih. G. Peyron, samt anställdes 1824 vid den arbetskommendering, som var beordrad till kanalbyggnaden vid Väddö, då han tillika var arbetschef vid norra stationen. Efter sju års militärtjänst befordrad 1829 till löjtnant, och efter ytterliga elfva år, 1840, till kapten i armén, utnämndes han 1842 till kapten i regementet, blef 1847 öfverstlöjtnant och förste major vid nämnda regemente samt 1856 öfverste och chef för Helsinge regemente, hvilken plats han 1860 utbytte mot chefsbefattningen vid Upplands regemente. Under denna långa tjänstetid vid mer än ett tillfälle pröfvad för sin själfständighet, sitt nit och sin sakkännedom i allt hvad som rörde militärväsendet, utnämndes han d. 28 mars 1862, sedan han dagen förut blifvit befordrad till generalmajor, till statsråd och chef för landtförsvarsdepartement. I enlighet med hans uppfattning, att Sverige i sitt förhållande

till andra makter hade att antaga en neutral eller i nödfall en defensiv ställning, blef en af hans viktigaste åtgärder att afböja alla förslag om Sveriges uppträdande vid Danmarks sida i striden mot Preussen och Österrike, hvarjämte han med den kännedom, han under en mångårig vistelse i landsorterna förvärfvat sig om den indelta armén, städse yrkade på, att denna måtte bibehållas såsom en pålitlig stam för beväringsmanskapet såsom reserv, dock med bådas utbildning i den riktning, nutidens stridssätt kräfver. Varm vän och befordrare af skarpskytteväsendet, ville han hafva detta utveckladt till ortförsvar. Med ifver och värme, om än stundom i ett väl kärft och mindre hofmannamässigt språk, bekämpade han på riddarhuset motståndarna till denna sin älsklingsidé. Emellertid hade han under sin ministertid den tillfredsställelsen att se skarpskyttekårens styrka uppgå till närmare 50,000 man. Då år 1867 förslag framkastades, som ingrepo i den indelta arméns bestånd, begärde R. sitt entledigande från statsråds- och departementschefsämbetena, samt befordrades den 5 juli s. å. till generallöjtnant och generalbefälhafvare i 2:a militärdistriktet. Här verkade han till 1872, då han efter femtio års militärtjänst sökte och erhöll sitt afsked. Ledam. af Krigsvet. akad. 1860. Död i Stockholm d. 26 dec. 1891. — Gift 1833 med *Anna Charlotta Schenström.* — Hans sonson *Carl Ludvig August Axel*, född d. 12 jan. 1870, son af öfversten *Axel Magnus Otto Reuterskiöld* och grefvinnan *Charlotte Amalia Gustava Matilda Wrangel*, blef student i Uppsala 1888 och 1893 fil. doktor samt docent i statskunskap. Han ägnade sig därefter åt juridiska studier och aflade jur. kandidatexamen 1897, hvarefter han s. å. blef docent i statsrätt och folkrätt vid Uppsala universitet. 1901 e. o. professor därstädes i romersk rätt, juridisk encyklopedi och internationell privaträtt har R., som utgifvit åtskilliga afhandlingar inom sitt fack, mest gjort sig känd med märket *Rld* i Göteb. Aftonblad m. fl. tidningar signerade artiklar i skarpt utpräglad konservativ riktning. — Gift 1895 med *Gerda Sofia Kristina Odenius.*

Reutersward, Patrik Oscar, bruksidkare, politiker. Född på Ribbingshof i Östergötland d. 22 nov. 1820. Föräldrar: öfverstelöjtnanten *Fredrik Anders Reuterswärd* och *Hebbla Carolina Ridderborg.* — Underlöjtnant vid Första lifgrenadjärregementet 1839, lämnade R. 1855 den militära banan med kaptens afsked för att ägna sig åt vården af de vidtomfattande bruksegendomar i Västmanland, i hvilka han var intressent. Han har som sådan stått i spetsen för sjö- och myraftappningar samt vägbyggnader, bildat Porla brunnsaktiebolag m. m. — Redan 1844 började R. sin politiska bana å riddarhuset, i hvars förhandlingar han deltog under alla efterföljande ståndsriksdagar, från och med 1856—58 års riksdag placerad i bevillningsutskottet. Efter den med hans understöd genomdrifna representationsförändringen, tillhörde han Första kammaren under den

långa tiden 1867—99, till och med 1875 representerande Kopparbergs och därefter Västmanlands län. Ledamot af bankoutskottet 1867, af bevillningsutskottet 1878—83 och 1886—91 samt af konstitutionsutskottet 1884—85, hade dock ej R. spelat någon mera betydande roll, förrän han i medio af 1880-talet framträdde som en af den framstormande protektionismens mest öfvertygade banérförare. Hans långa riksdagsmannaverksamhet och framskjutna sociala ställning förde honom nu i meningsfrändernas led till en position, hvilken knappast rättfärdigades af hans intellektuella egenskaper. Under det decennium, som närmast följde 1887 års tullstrid, torde han nämligen kunna betecknas som åtminstone den utåt framträdande ledaren för Första kammarens majoritet, hvilken med till fanatism gränsande tilltro till protektionismens välsignelser förenade afgjord obenägenhet mot rubbningar i den politiska och kommunala rösträtten och mot tillmötesgående af norska önskningsmål i den unionella frågan men däremot varmt nitälskade för ett stärkt försvar. Han hedrades ock med plats i talmanskonferensen vid alla riksdagar från 1892 års urtima till och med 1899 samt i 1895 års hemliga utskott. Ledamot af Västmanlands läns landsting 1866—96, var R. 1872—73 dess vice ordf. och 1874—96 dess ordf. Ledamot af kommittén för utredning af frågan om väghållningsbesvärets utgörande å landet 1876 och under flera år ordf. i Västmanlands läns hushållningssällskap, blef R. 1881 ledamot af Landtbruksakademien. 1878 erhöll han hofmarskalks titel. — Gift 1: 1852 med *Augusta Jacobina Holmqvist*, 2: 1856 med *Anastasia Charlotta Therésia Rouget de S:t Hermine.*

Rhyzelius, Anders Olofsson, biskop, krönikeförfattare. Född i Ods prästgård i Västergötland d. 4 okt. 1677. Föräldrar: kyrkoherden *Olof Andersson Rhyzelius* och *Sigrid Andersdotter Odhelius.* — Sedan R. 1707 vunnit magistergraden i Uppsala, föreslogs han till filosofie professor i Pernau och kallades 1711 till teologie professor i Åbo. Men emedan ryssarnas infall i Finland vid samma tid hindrade hans ditflyttning, förordnades han af ärkebiskop Spegel till underkyrkoherde (vice pastor) vid Storkyrkoförsamlingen i Stockholm, hvarjämte han erhöll fullmakt som teologie adjunkt i Uppsala 1712. Han kallades emellertid redan året därefter af Carl XII till hof- och drabantpredikant, i hvilken egenskap han först tjänstgjorde vid hofvet i Stockholm och efter Carls hemkomst hos honom i fält. År 1717 utnämndes han till konungens konfessionarius och præses i hoffältkonsistorium och följde honom sedermera på fälttåget i Norge till den 30 november 1718. Efter ett par års tjänstgöring vid hofvet i Stockholm, befordrades han 1720 till domprost i Linköping, blef teologie doktor 1732 och slutligen 1743 biskop öfver Linköpings stift. — Död i Linköping den 24 mars 1761. — I Sveriges litteraturhistoria har R. efterlämnat talrika minnen såsom historisk

och homiletisk författare och jämväl såsom latinsk skald. Hans *Monasteriologia sueogothica eller Klosterbeskrifning* 1740, *Sviogothia munita eller historisk förteckning på borgar, fästningar, slott, kungshus och kungsgårdar i Svea och Götha riken* 1744, samt *Episcoposcopia suiogothica, eller Sticht och Biskopschrönica* 1752 vittna om berömlig forskning och utgöra, med all deras gammaldags utrustning, icke oviktiga källor för vår äldre historia. Vid de riksdagar, han som biskop bevistade, tillhörde han Mösspartiet. Hans barn blefvo på grund af faderns förtjänster 1751 hugnade med adligt stånd under namnet *Odencrantz* — Gift 1721 med *Katarina Ihre*.

Ribbing. Enligt uppgifter, hvilka dock icke äro bevisliga, leder ätten sina anor från de norska *Ribbungarna* och skulle således bland sina ättefäder räkna både jarlar och konungar. — Hur pass mycken historisk grund kan finnas för denna släktledning, må lämnas därhän. Med säkerhet kan emellertid den nu lefvande ätten ledas tillbaka till en *Peder R.* vid midten af 1400-talet. Detta under förutsättning, att denne varit fader till den *Knut R.*, som i slutet af 1400-talet var häradshöfding i Marks härad. Alla nu lefvande grenar af ätten härstamma nämligen från Knuts sonson, *Peder Svensson*. Med Peders son *Kristofer* introducerades ätten 1625 på riddarhuset. Den har utgrenat sig i två friherrliga ätter: *Ribbing af Zernawa* och *Ribbing af Koberg*. Den förra utgången på svärdssidan 1882, härstammade från landshöfdingen *Peder R.* — se R. 7, — som 1654 förlänades friherrlig värdighet. Den senare, utg. på svärdssidan 1883, härstammade från landshöfdingen *Bengt R.*, som 1731 upphöjdes i friherrligt stånd. Dennes son *Fredrik R.* — se R. 11 — erhöll 1778 grefllig värdighet, men *grefliga ätten R.* upphörde därigenom, att hans ende efterlefvande son — se R. 12 — dömdes grefskapet förlustig. Den ursprungliga adliga ätten har delat sig i två grenar, *Österby-* och *Ulfsnäs*-grenarna.

Adliga ätterna:

1. **Ribbing, Bengt,** riksråd. Född på Fästered i Västergötland »måndagen före Margarethæ dag» 1541. Föräldrar: *Sven (Ribbing)* till Bjurbäck och Fästered, samt *Anna Gylta*. — Vid några och tjugu års ålder utsägs R. af Erik XIV till medhjälpare åt ståthållaren på Kalmar slott samt behöll samma post under Johans regering. På Kalmar stannade han till 1583, men hade redan året förut blifvit förordnad till lagman på Öland. Sex år senare upptog Johan honom bland Svea rikes råd och utnämnde honom 1590 till lagman i Västmanland, Dalarne och Bergslagen. Hos Johan stod han i mycken gunst och användes till åtskilliga förtroendeväfv. Efter Johan III:s död slöt han sig till de rådsherrar, som 1592 med hertig Carl ingingo föreningen till styrelsens förande under Sigismunds frånvaro i Polen. R. var bland dem, som underskrefvo Uppsala mötes beslut, och deltog äfven i rådets allvarsamma föreställningar till Sigismund 1593 och 1594. Död helt plötsligt d. 9 juli 1594. Rörande anledningen till hans död uppkom det underliga ryktet, att han skulle af hertig Carl fått sin bane. R. skulle nämligen vid något tillfälle, då hertigen varit vred, så eftertryckligt fått smaka hans silfverhammare, att han däraf afled. — I alla händelser hvilar ett visst mörker öfver orsaken till R:s plötsliga död. Hertigen visade sig högst uppbragt öfver det utspridda ryktet och vidtog kraftiga åtgärder för att rentvå sig från den gjorda beskyllningen. — Gift å 1570-talet med *Brigitta Gabrielsdotter (Oxenstierna)*.

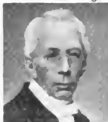
2. **Ribbing, Lindorm,** riksråd. Född på Svansö i Älfsborgs län d. 25 april 1569; den föregåendes brorson. Föräldrar: ståthållaren å Vadstena slott *Peder Ribbing* och *Märta Jonsdotter Oxehufvud*. — Nämnes i ungdomen Johan III:s »fanjunkare» och erhöll vid tjugufem års ålder fullmakt såsom häradshöfding i Seminghundra härad af Uppland. 1604 utnämndes han till hofmästare och råd hos hertig Johan af Östergötland, blef året därefter befallningsman öfver Vadstena stad och län samt 1615 lagman i Östergötland. Tre år senare förordnades han till landshöfding i Östergötland och upphöjdes till riksråd 1624. S. å finner man honom såsom en af de fyra kommissarier, som under Axel Oxenstiernas ledning afslöto traktaten med Danmark i Sjöared. — Död den 1 april 1627. — Den 24 sept. 1598 sändes han af hertig Carl till Sigismund, som då låg i Linköping, med ett fredsförslag, och kom därigenom att utöfva något inflytande på utgången af slaget vid Stångebro. R. hade nämligen ännu icke lämnat konungens högkvarter, då hertigens skaror tidigt följande morgon anryckte mot Stångån. Under den hetaste striden, då Sigismunds folk begynte vika och Johan Gyllenstierna med adelsfanan skyndade till undsättning, ropade R., som i detsamma kom ridande ur staden, att adelsfanan borde stanna såsom vakt kring konungens person. Som detta ansågs som en order af Sigismund, stannade Gyllenstierna overksam, och detta uppskof afgjorde i icke ringa mån hertig Carls seger. — Gift 1605 med *Märta Bonde*.

3. **Ribbing, Seved,** riksråd och riksskattmästare. Född på Fästered i Västergötland »fastlagssöndagen» 1552; den föregåendes farbror och broder till R. 1. — Af Johan III, i hvars tjänst R. redan 1580 var anställd, åtnjöt han mycken ynnest. Hugnad af honom med stora förläningar i Västergötland, var han 1588 anställd såsom lagman därstädes och utnämndes 1591 till konungens hofmarskalk. Efter att under de inbördes stridigheterna med anledning af Sigismunds tronbestigning till en början hafva hållit sig neutral, slöt han sig sedermera till hertig Carl. Utnämnd 1604, utan att ännu tillhöra rådet, till »riksens öfversterentemästare», utsägs han vid riksdagen i Stockholm 1605 till en af bisittarna i domstolen öfver Hogenskild Bielke, men hans namn saknas bland namnteckningarna under domen. Vid Carl IX:s kröning 1607 officierade R., som 1605 blifvit inkallad i rådet, såsom riksskattmästare, i hvilken egenskap han bekräftades af Gustaf Adolf efter dennes tronbestigning 1612. Utan att vara någon förmåga af första ordning, var dock R. en man, som både ägde och förtjänade sin konungs förtroende. Detta ses bland annat däraf, att ehuru Carl IX icke sällan

var missnöjd med hans åtgörandeu, och isynnerhet med hans långsamhet, han likväl i sitt testamente insatte honom bland dem, som, vid sidan af änkedrottningen och hertig Johan, skulle föra styrelsen till dess Gustaf Adolf blefve myndig. — R. afled i Stockholm den 29 juni 1613. — Gift 1585 med *Anna Gyllenstierna*. — Han hade med henne sju barn, af hvilka dottern *Elisabet* 1620 ingick ett hemligt äktenskap med hertig *Carl Filip* och efter hertigens död födde en dotter som fick namnet *Elisabet Gyllenstierna*. Elisabet ingick efter hertigens död 1622 nytt gifte med sedermera landshöfdingen Knut Lilliehöök.

4. **Ribbing, Bo,** riksråd. Född på Fästered den 21 okt. 1560; den föregåendes broder. — Enligt en i släkten gängse berättelse, skall R. i barndomen varit ansedd för mindre vetande, men i harmen öfver ett orättvist arfskifte begynte han själf bryta sin bana och beflita sig om kunskaper och duglighet. Detta lyckades honom också så fullkomligt, att han, som 1584 trädt i hoftjänst hos hertig Carl, inom kort af denne började användas i viktiga och ansvarsfulla värf. Efter att 1590 blifvit nämnd till häradshöfding i Vadsbo härad i Västergötland, kallades han 1592 till hertig Carls furstliga råd, utnämndes 1592 till lagman i Värmland och 1599 till ståthållare i det nyss eröfrade Kalmar med dess stad och län. I den af ständerna 1600 underteeknade domen öfver de anklagade herrarna i Linköping deltog äfven R. Utnämnd 1602 tillika med fem andra till »hofråd», blef han därjämte kansliråd. 1605 afsändes R. som kommissarie vid fredsverket med Ryssland, hvarjämte han s. å. upphöjdes till riksråd. Utnämnd 1606 till ståthållare i Värmland och höfvitsman på Örebro slott, beklädde han denna befattning under en följd af år. Vid det gränsmöte, som 1608 ägde rum med danskarna i Wismar, var han ett af de svenska sändebuden. Flera andra maktpåliggande värf vittna, utom dessa befordringar, om det förtroende, han åtnjöt hos den så mycket fordrande Carl IX. Han bibehöll detsamma äfven hos Gustaf II Adolf, hvilken 1612 satte honom till ståthållare öfver hela Värmland och Dal, med Vadsbo och Valla härader i Västergötland, samt 1624 utnämnde honom till landshöfding i Värmland. — Bo R. afled i Stockholm 1640. — Gift 1: 1600 med *Marina Gyllenstierna*, 2: 1605 med *Agneta Lennartsdotter* (af Forstenasläkten) och 3: 1619 med *Karin Kyle*.

5. **Ribbing, Sigurd,** universitetslärare, filosof.

Född på det gamla Ribbingska godset Ulfsnäs i Öggestorps socken af Småland den 22 okt. 1816: ättling i sjunde led af en broder till R. 2. Föräldrar: häradshöfdingen *Seved Ribbing* och *Katarina Wilhelmina Rappe*. — Student i Uppsala 1835, ägnade sig R. förnämligast åt studiet af filosofien, hvilken vetenskap då vid Uppsala universitetet representerades af Grubbe, samt något senare af Boström. Sedan han 1839 aflagt filosofie kandidatexamen samt försvarat sin gradualafhandling, *Anmärkningar vid præmisserna till Kants system*, promoverades han i juni s. å. till fil. doktor och kallades af sin lärare, Boström, till docent i praktisk filosofi 1843. Vid prof. E. A. Schröders frånfälle utnämndes R. 1850 till professor i teoretisk filosofi vid Uppsala universitet och var i denna befattning verksam till 1885. Hans ståndpunkt såsom filosofisk tänkare öfverensstämde väsentligen med hans lärares, Boströms, ehuru på samma gång röjande icke så ringa själfständig spekulation. Såsom föreläsare utmärkte han sig för en framställning, full af lif och skärpa. Känd såsom sträng tentator, var han för i sina stycken svaga betygssökare en verklig skräck, om än hans »kuggningar» icke sällan voro parade med humoristiska anmärkningar, som måste framkalla ett leende på själfva offrens läppar, utan att just därför gjuta balsam i såren. Harmen tog ock en sådan omfattning, att Uppsala studentkår 1878 ingick till k. m:t med en petition, att teoretisk filosofi ej längre skulle ingå som tvångsämne i fil. kandidatexamen, hvilken framställning ock ledde till önskad påföljd. — R. var en i offentliga angelägenheter mycket anlitad man. Ordförande hos stadsfullmäktige i Uppsala 1863—66 eller de fyra första åren af antydda institutions tillvaro, var han ledamot af Uppsala läns landsting 1863—74, ledamot af prästeståndet för Uppsala universitetet under senare delen af riksdagen 1862—63 samt vid sista ståndsriksdagen, 1865—66, då han var insatt i allmänna besvärs- och ekonomiutskottet. Efter representationsreformens genomförande satt han såsom representant för Uppsala stad i Andra kammaren 1867—72 samt tillhörde 1875—79 Första kammaren, såsom representant för Norrbottens län. Under alla dessa det nya statsskickets riksdagar från 1867 var han medlem af lagutskottet, Vid kyrkomötena 1868, 1873 och 1878 representerade han såsom lekmanna ombud Uppsala stift. I den 1870 för revision af elementarläroverkens stadga tillsatta kommittén var han äfven ledamot. Till den nyare filosofiska litteraturen har R. bidragit med flera utmärkta afhandlingar, såsom: *Om Sokrates*, *Om Panteismen* m. fl. samt med en utförlig *Genetisk framställning af Platos idélära*, ett arbete »lika märkvärdigt, antingen man fäster sig vid forskningens grundlighet eller innehållets rikedom eller resultatens historiska och rent vetenskapliga vikt.» Bland öfriga arbeten, för hvilka samtiden står i förbindelse hos R., är äfven E. G. Geijers *Föreläsningar öfver människans historia*, upptecknade efter det muntliga föredraget och utgifna efter Geijers död. Äfven har han utgifvit Boströms föreläsningar i religionsfilosofi och etik. Död i Uppsala d. 21 februari 1899. — Gift 1847 med *Hanna Hæffner*.

6. **Ribbing, Seved,** läkare, universitetslärare.

Född i Stockholm d. 17 febr. 1845. Föräldrar: expeditionssekreteraren i K. M:ts kansli *Gustaf Edvard Ribbing* och *Hedvig Maria Ribbing*. — Student i Uppsala 1863, aflade R. med. kand. examen 1867, blef med. lic. 1869 och erhöll diplom såsom

med. doktor i Uppsala 1871. Anställd såsom läkare vid Kristianstads läns lasarett och kurhus i Simrishamn 1872, blef han e. o. professor i praktisk medicin vid Lunds universitet 1879 samt ordinarie professor i samma ämne 1888. Då professor M. G. Blix, hvilken ett antal år fungerat såsom Lunds universitets rektor med R. såsom prorektor vid sin sida, 1904 afgick med döden, riktade vederbörande i främsta rummet sina blickar på den sistnämnde såsom den mest lämplige att blifva hans efterträdare. Knappast någon af universitetets lärare kunde nämligen sägas åtnjuta ett så stort anseende som han. Utmärkt såsom grundlig vetenskapsman, var och är han fortfarande framstående såsom människovänlig och skicklig läkare, hvartill kommer en ovanligt tilltalande personlighet. Icke underligt alltså, att R. enhälligt kallades att intaga den lediga platsen som universitetets rektor. Vid sidan af sin ofvan omtalade verksamhet har R. funnit tid att ägna sig åt åtskilliga offentliga förtroendeuppdrag. Sålunda har han varit lekmannaombud vid kyrkomötena 1893, 1898 och 1903 samt ledamot af Malmöhus läns landsting 1895 och från och med 1897. Insatt 1897 i kommittén för jubileumsfondens användande, har han gjort en betydande insats för tillkomsten och ordnandet af lungsots sanatorierna i vårt land. Såsom skriftställare har R. utvecklat ett ganska omfattande författareskap i sin vetenskap och i naturvetenskapliga ämnen. Sålunda äro af honom från trycket utgifna: *Om dens. k. yttre undersökningens användning inom obstetriken* 1871, *Öfversikt af pediatrikens utveckling i Sverige från midten af 18:de århundradet till närvarande tid* 1878, *Om ileus, en klinisk studie* 1882, *Om de af sprithaltiga drycker framkallade sjukdomar, deras förlopp och utgång* 1888, *Om den sexuella hygienen och några af dess etiska konseqvenser* 1888, öfversatt på norska, danska och tyska, hvilken skrift gaf anledning till ett lifligt meningsutbyte, *Med hvem får man gifta sig enligt hälsovårdslärans lagar?* 1890, *Om nykterhetsetik och nykterhetspolitik* 1893, *Terapeutisk resehandbok för studerande och läkare* 1894, *Om sport och sportöfningar* 1896, m. m. R. har äfven som föreläsare vid folkhögskolor och arbetarinstitut samt vid sommarkurserna vid universitetet gjort sin insats i folk-bildningens höjande. Juris hedersdoktor i Glasgow 1901. Vid R:s sextioårsdag togo ett stort antal af Lunds och dess omnejds framstående män initiativ till bildande af en fond, knuten vid R:s namn och som enligt hans önskan skall användas till resestipendier åt yngre förtjänta personer. Den snabba teckningen vittnade ock om de stora och allmänna sympatier, R. förvärfvat. — Gift 1871 med *Maria Aurora De Vylder*.

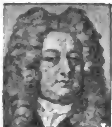
Friherrliga ätten Ribbing af Zernawa:

7. **Ribbing, Peder,** riksråd. Född på Vadstena slott den 10 juni 1606; son af R. 2. — Sedan R. någon tid varit page hos Gustaf II Adolf, befordrades han till fänrik vid Johan Banérs regemente och blef löjtnant därstädes 1626. Såsom kapten vid Lars Kaggs regemente, hvartill han utnämndes 1628, följde han svenska hären öfver till Tyskland, bevistade eröfringen af Greifswald och Rostock, blockaden af Wismar med flera krigshändelser och insattes, efter att ha blifvit förordnad till öfverste för ett regemente Västgöta knektar 1640, året därpå till kommendant i Wismar. 1643 befann han sig med sitt regemente i Leipzig, men återreste s. a. till fäderneslandet där han sedan kvarstannade. Efter fredsslutet 1648 förordnades han till landshöfding i Elfsborgs län samt erhöll 1654 på samma gång friherrebref och rådsmanteln. — Död på Boxholm i Östergötland den 14 april 1664. — Gift 1634 med *Kristina Ryning*.

8. **Ribbing, Per,** ämbetsman, politiker. Född i Stockholm d. 14 maj 1670; den föregåendes sonson. Föräldrar: landshöfdingen frih. *Lennart Ribbing* och *Katarina Falkenberg*. — Efter att hafva slutat sina studier i Uppsala och tillbragt ett par år på resor i utlandet, utnämndes R. 1693 till kommissarie i Kammarrevisionen och befordrades 1710 till lagman i Halland. Två år senare kammarråd, förordnades han 1714 till landshöfding i Uppsala län och utsågs till landtmarskalk vid den märkliga riksdagen 1719. Innan ständerna hunnit samlas, hade frihetspartiet, bland hvilkas ledare R. befann sig, redan vidtagit förberedelser till tvenne viktiga åtgärder: Görtz' undanröjande och införande af en ny regeringsform. I kommissionen, som skulle döma öfver den fallne konungagunstlingen, utsågs R. till ordförande och ifrade, likväl mer af politiska än personliga skäl, för domens snara fällande och verkställande. Med afseende på regementsförändringen hade han redan åtskilliga år före Carl XII:s död med flera liktänkande öfverlagt om grunderna för ett friare samhällsskick och gjort utkastet till den nya samhällsförfattningen. Denna blef dock icke alldeles sådan, som R. tänkt sig den. Under det sålunda R. velat åt rådet inrymma en själfständig maktställning, sådan som förefanns före 1680, kom rådet genom den nya regeringsformen i beroende af ständerna. Likaså omintetgjordes hans sträfvan att på riddarhuset bevara ett öfvervägande inflytande åt den besutna adeln. Då det nämligen lyckades att på riddarhuset genomdrifva klassindelningens upphäfvande, blef det lågadeln, som där fick öfverhanden. I alla händelser var dock R:s insats i arbetet för tillkomsten af det nya statsskicket så betydligt, att han med skäl kan betraktas såsom den förnämsta af dess grundare, de s. k. »riksfäderne». Såsom bekant blef den nya grundlagen med anmärkningsvärd skyndsamhet antagen. Själf fick R. emellertid ej bevittna hvarken dess fördelar eller olägenheter, emedan han afled under riksdagens lopp i Stockholm d. 14 april 1719. — Adeln beslöt 1756 att i riddarhussalen uppställa hans byst, hvilket beslut dock först 1809 kom till utförande. — Ogift.

9. **Ribbing, Konrad,** ämbetsman, politiker. Född i Stockholm den 6 nov. 1671; den föregåendes broder. — Med grundliga kunskaper, förvärfvade dels i Uppsala, dels vid utländska lärosäten, ingick R. på ämbetsmannabanan såsom auskultant i Svea hofrätt 1695. Först efter tio år 1705 befordrades han till assessor i nämnda hofrätt och insattes 1710 till ledamot i den kommission, som skulle undersöka hvarjehanda underslef, föröfvade af ämbetsmän under konungens frånvaro. 1711 befordrades han till lagman i Nerke, förordnades s. å. till vice landshöfding i Östergötland och blef 1712 lagman i Halland. Efter att kortare tider ha förestått landshöfdingämbetena i Nyköping och Västerås, förflyttades han, vid justitiestatens ombildning 1718, såsom lagman till Stockholms lagsaga, men återvände redan följande året till sin lagsaga i Halland. Kort därefter utnämndes han till landshöfding öfver Nerke och Värmland och inlade under de tio år, han hade detta län under sin styrelse, stora förtjänster om dess utveckling i många riktningar och botandet af de skador, dessa landsänden lidit genom kriget. Vid 1723 års riksdag erbjöds honom presidensstolen i Kammarkollegium, som han likväl undanbad sig, och han utnämndes i stället 1729 till president i Bergskollegium samt innehade detta ämbete sedan till sin död den 17 okt. 1736. — Liksom brodern, var Konrad R. en varm försvarare af friheten och deltog verksamt vid utarbetandet af 1719 års regeringsform samt till afskaffande af de nyheter i förvaltningen, som Carl XII kort efter sin tronbestigning genomfört till vinnande af större centralisation. Äfven anses han, genom sin parlamentariska skicklighet och förmåga att vinna anhängare, i väsentlig mån hafva bidragit till författningens skyndsamma antagande. I de följande årens strider mellan Arvid Horn och det holsteinska partiet ställde han sig å den förres sida. — Gift 1721 med grefvinnan *Ebba Charlotta Douglas.*

10. **Ribbing, Gustaf,** arkivman. Född d. 19 mars 1719; den föregåendes brorson. Föräldrar: frih. *Lennart Ribbing,* generaladjutant hos K. Stanislaus af Polen, samt friherrinnan *Elsa Elisabet Banér.* — Sedan R. studerat dels i Lund och dels i Uppsala, antogs han 1740 till e. o. kanslist vid Kollegii-expedition samt gjorde 1744 en resa genom Frankrike och Holland. Återkommen till Sverige, förordnades han 1746 till amanuens hos hofkansleren, blef 1748 kansli-junkare samt 1758 presidentsekreterare hos sin svåger kanslipresidenten A. J. von Höpken. Efter von Stiernmans död sökte och erhöll han sekreterarebefattningen i Riksarkivet och han gjorde sig på denna, af mången såsom föga maktpåliggande ansedda, plats mest förtjänt af det allmänna. Med föga understöd af staten, ordnade han mest med egen hand det i oordning bragta och på olika håll spridda arkivet, lättade tillträdet för alla till dess skatter och lämnade beredvilligt sina egna anteckningar att offentliggöras i historiska samlingar. Redan 1762 hade R. erhållit titel af lagman. 1770 undfick han kansliråds fullmakt, men lämnade icke arkivet förrän 1773, då han fick säte och stämma i Kanslikollegium. Sin rikhaltiga boksamling fördelade han mellan K. biblioteket samt Målare- och bildhuggare-akad., af hvilken han såsom varande framstående gravyrkännare var hedersmedlem, samt skänkte äfven en del till Linköpings gymnasium. — Död i Stockholm den 19 juni 1803. — Ogift.

Kobergs ättegren:

11. **Ribbing, Fredrik,** riksråd. Född i Göteborg den 23 april 1721. Föräldrar: Öfversten, sedermera landshöfdingen i Göteborgs och Bohus län frih. *Bengt Ribbing* och grefvinnan *Ulrika Eleonora Piper.* — R:s befordringar i offentlighetens tjänst, innan han omsider blef beklädd med rådspurpurn, voro i korthet följande: Vid tolf års ålder antagen till volontär vid fortifikationen, utnämndes han 1741 till konduktör samt var under 1742—43 årens krig adjutant hos generalmajoren grefve Dohna samt öfveradjutant hos generallöjtnanten grefve Axel Spens. 1746 kapten vid Hessensteinska regementet och 1750 major vid Jämtlands dragonregemente, blef han 1753 major och tre år senare öfverstlöjtnant vid Nerkes och Värmlands regemente, i hvilken grad han bevistade alla sex årens fälttåg i Pommern, och utnämndes 1764 till öfverste för Älfsborgs regemente. R. tillhörde till en början hofpartiet samt var till och med misstänkt för delaktighet i de stämplingar till förmån för konungamaktens stärkande, som 1756 bedrefvos. Han lyckades dock rentvå sig för misstankarna i denna väg. Hans egentliga politiska bana kan emellertid sägas hafva börjat först vid 1765 års riksdag. Här väckte han öfverraskning genom att öfvergå till det nu åter mäktigt vordna Mösspartiet, som inom kort räknade honom bland sina koryféer. Han insattes i sekreta utskottet och blef, efter att tre gånger varit främst uppförd å rådsförslag men blifvit förbigången, ändtligen utnämnd till riksråd 1766. I denna egenskap förfäktade han med stor kraft och hänsynslöshet Mössornas allmänna politik och var en af dem, som i dec. 1768 mest energiskt motsatte sig utlysandet af riksdag. Vid Hattarnas seger 1769 afsattes han från sitt ämbete, men återfick detsamma i maj 1772. Han var ock en af de få Mössor, som Gustaf III efter revolutionen fann lämpligt att bibehålla i rådet. Hans oböjliga skaplynne föranledde ofta skarpa konflikter med konungen, men den vänskap med Lovisa Ulrika, som kan dateras ända från hans förordnande 1766 som guvernör för prins Fredrik Adolf, stärktes däraf ytterligare och 1779 utnämndes han till änkedrottningens öfverste marskalk. Han öfverlefde ej länge denna sin härskarinna utan afled i Stockholm d. 11 okt. 1783. Fem år förut hade han erhållit greflig värdighet. — R. beskrifves som en djärf och orädd man, som ofta af sin frispråkighet förleddes att ej så noga väga sina ord. — Gift 1764 med grefvinnan *Eva Helena Löwen,* Arvid

Horns dotterdotter och omgift med frih. Gustaf Maclean (se II: 114).

12. **Ribbing, Adolf Ludvig,** delaktig i Gustaf III:s mord. Född i Stockholm d. 10 jan. 1765; den föregåendes son. — Han valde tidigt den militära banan, ingick såsom fänrik vid gardet, där han befordrades till kapten men tog 1789 afsked, då han vid tillsättningen af en kompani-chefsbefattning såg sig förbigången af en yngre kamrat. Hans från fadern ärfda animositet mot Gustaf III erhöll härigenom ytterligare näring och bragtes till höjdpunkten, då han ansåg sig genom konungens åtgöranden gått miste om ett fördelaktigt giftermål. Starkt påverkad af tidens frihetsidéer, intog han ock trots sin ungdom en framskjuten plats i riddarhusoppositionens led vid riksdagarna i Stockholm 1789 och Gäfle 1792. Händelserna vid den sistnämnda framfödde hos honom en fast öfvertygelse, att endast Gustaf III:s undanröjande kunde åvägabringa ett bättre sakernas tillstånd. Efter långa föregående rådplägningar öfverenskom R. d. 15 mars 1792 med Klas Fredrik Horn (se I: 516) och J. J. Anckarström, att mordet följande dags afton skulle äga rum å operamaskeraden, hvilket ock verkställdes af den sistnämnde. Redan d. 18 mars blef R. häktad och 10 maj dömdes han för delaktighet i mordet till döden, men 15 aug. s. å. lindrades straffet till adelskapets förlust och ständig landsflykt. Efter afresan från Sverige i aug. 1792 vistades R. först i Paris, därefter i Schweiz och på Själland 1794—95 samt från 1796 åter i Paris. Understödd af förmögna anförvanter, förde han här ett sorglöst och bekymmerfritt lif samt gifte sig 1799 med en fröken *d'Aubigné*. 1809—10 vistades han med regeringens tillåtelse hos modern i Bohuslän. Från 1815 var han bosatt i Brüssel som medarbetare i *Le Vrai Liberal*, men blef 1820 på Fredrik Wilhelm III:s af Preussen begäran utvisad, på grund af en skarp artikel. Han var sedermera medarbetare i den utprägladt liberala tidningen *Le Courrier Français* i Paris, där han afled d. 1 april 1843.

1. **Ribe, Evald,** läkare, kirurg. Född i Stockholm d. 9 nov. 1667, äldste sonen af den från Mecklenburg inflyttade, 1696 aflidne direktören vid den kirurgiska societeten *Mattias Bernhard Ribe* och *Margareta Rosinia Salvius*. — Väl underbyggd i ungdomen, bland annat äfven i kirurgien, blef R. satt i tillfälle att genom utrikes resor ännu mer öka sina kunskaper, hvarför han sedermera utöfvade sin konst såsom kirurg på ett vida vetenskapligare sätt än mängden af hans föregångare. 1696 ingick han som ledamot i barberareämbetet samt erhöll sedermera Carl XII:s fullmakt att vara kunglig hofkirurg, den förste som innehade denna syssla på stat. Förordnad 1715 till ordförande och öfverdirektör i barberareämbetet, utverkade han för ämbetet ett nytt reglemente, då detsamma officiellt erhöll namn af Kirurgiska societeten, samt öppnade för yngre kirurger ett vidsträcktare fält till både vetenskaplig och praktisk öfning, hvarigenom societeten erhöll ett ökadt anseende, och kirurgiens yrke fick ett alldeles förändradt skick. 1741 begärde och erhöll han afsked både från sin plats såsom hofkirurg och sin befattning såsom öfverdirektör samt afled i hög ålder, i Stockholm, den 2 mars 1753, allmänt saknad för sina grundliga kunskaper, sin vidsträckta erfarenhet och sitt vänsälla väsen. — Gift 1: 1697 med *Märta Dorotea Schulzen*, 2: med *Augusta Elisabet Grill* och 3: *Kristina Johanna Schwartz*.

2. **Ribe, Evald,** kirurg. Född i Stockholm d. 25 juli 1701, den föregåendes son i andra giftet. — Under faderns ledning förvärfvade R. redan i ungdomen den kirurgiska färdighet, att han kort efter sin ankomst till Uppsala 1721 verkställde en lycklig starroperation. Med ett understöd ur konungens egen handkassa företog han året därefter en utrikes resa, uppehöll sig tvenne år i Leyden och afhörde där Boerhaves, Gravesands, Albinis m. fl:s föreläsningar. Om hösten 1724 fortsatte han sin resa till Paris och vidare till Rheims, där han 1725 erhöll medicine doktorsdiplomet. Genast efter sin hemkomst 1726 utnämnd till konungens hofmedikus, blef han fem år därefter lifmedikus samt 1740 k. arkiater och ordförande i Collegium medicum. 1746 upphöjdes han i adligt stånd, på hvilken värdighet likväl först hans barn gjorde anspråk genom att taga introduktion på riddarhuset, då de förändrade sitt ofrälse namn till *Ribben*. (Namnet *Riben* hade däremot hans farbroder, lifmedikus *Mattias R.* antagit, då han 1713 adlades). Led. af Vet.-akad. 1739. — Död i Stockholm d. 8 okt. 1752. — Hos K. Fredrik I stod R. i mycken ynnest och vårdade konungen under hans sista sjukdom. Han omtalas för öfrigt såsom en vördnadsvärd man, grundligt lärd samt välvillig, skicklig, men mycket varsam, läkare. — Gift 1: 1730 med *Johanna Höwet*, 2: med *Anna Elisabet Silfverhielm*.

3. **Ribe, Carl Fredrik,** läkare. Född i Stockholm d. 29 maj 1708: den föregåendes bror. — Med goda elementarstudier och icke obetydlig kirurgisk färdighet anträdde R. 1729 den utrikes resa, hvilken under det förfall, hvari den medicinska undervisningen då befann sig i Sverige, var ett nödvändigt villkor för uppnåendet af någon större läkareskicklighet. Under denna studiefärd vinnlade han sig hufvudsakligen om behandlingen af ögonsjukdomarna, studerade dessas olika natur under S:t Yves i Paris samt operationsmetoderna vid hospitalet Inseln i Bern under Helmlin. Efter sex års vistelse i främmande länder återkom R. 1735 till Sverige och utnämndes genast till regementsfältskär vid Lifregementet. Förordnad 1741 till faderns efterträdare såsom K. lifkirurg, inkallades han 1745 till ledamot af Vet.-akad. och erhöll 1750 titel af assessor. — Död i Stockholm d. 20 sept. 1764. — Han var på sin tid Sveriges främsta ögonläkare och hade isynnerhet rykte om sig att vara en starroperatör af första ordningen. — Gift 1: 1735 med *Anna Vendela*

Drakenskôld och 2: 1740 med *Charlotta Eck.* Sonen *Mathias* fick 1772 jämte sina kusiner, R. 1:s söner, sig förlänad adlig värdighet under namnet *Ribben.*

Richardson, **Jakob,** ämbetsman, topograf.

Föddes i Halmstad 1687. Föräldrar: rådmannen, sedermera postinspektoren därstädes, *Richard Olofsson* och *Thala Albrektsdotter.* — R. hade 1715 blifvit förordnad till sekreterare vid Skånska fältstaten och undfick tre år senare fullmakt på denna fältsekreteraretjänst. Då verket efter freden blef indraget 1722, fick han afsked samt tjänstgjorde därefter under många år dels i Kammarrevisionen, dels som krigskommissarie vid regements- och generalmönstringar. Omsider erhöll han 1734 åter en fast plats, i det han utnämndes till assessor i Antiqvitetsarkivet och fortfor med denna befattning till sin död i Stockholm d. 16 sept. 1759. Hans antikvariska verksamhet utom arkivet omfattade en närmare undersökning af hans fädernebygd Halland, om hvilken han offentliggjort ett arbete: *Hallandia antiqua et hodierna, thet är: Hallands historiska beskrifning,* 2 del. 1752—53, hvilket arbete, som var ämnadt att äfven omfatta en 3:e del, ansågs vara af tämligen underhaltig beskaffenhet. Han har jämväl utgifvit: *Inledning till krigsvetenskapen,* 3 del. 1738—49, *Samtal mellan herr Sanskiljert och herr Lärderik, angående dalallmogens uppror* 1743 samt *Historiskt bevis till Svea och Ghöta rikens urgamla frihet.* — den sistnämnda egentligen en konjunkturskrift med afseende på riksdagshändelserna 1756. Dessutom utgaf han 1755 en öfversättning af Loccenius, »Periodus imperatorum». — Gift med *Hedvig Billman.*

Richert. Släkten, som härstammar från Frankrike, där den ännu fortlefver och innehar adlig värdighet, inkom i medlet af 1600-talet till Sverige med *Joakim R.,* som blef rådman i Ronneby och dog 1666.

1. **Richert, Johan Gabriel,** rättslärd, politiker.

Född i Tidavads socken i Västergötland, d. 24 mars 1784. Föräldrar: lagmannen och häradshöfdingen i Vadsbo härad *Johan Richert* och *Margareta Kristina Bergendahl.* — Student i Lund 1800, inskrefs R., sedan han året därefter aflagt juridisk examen, endast sjutton år gammal som auskultant i Göta hofrätt. Befordrad till vice häradshöfding, så fort han blifvit myndig, fick han 1813 kunglig fullmakt på häradshöfdinge- titel med befordringsrätt och inkallades året därefter, 1814, såsom ledamot i lagkommittén. Genast från sitt inträde i nämnda kommitté blef R. själen i densamma, dess verksammaste ledamot och den, som bar den största bördan af arbetet, hvilket hos honom underlättades af en sällsynt juridisk skicklighet och en beundransvärd arbetsförmåga. I lagkommittén fortfor han att vara verksam ända till 1823. Under tiden fortgick hans befordran på ämbetsmannabanan. Vid riksdagen 1817—18 uppdrogs honom af ständerna att vara ledamot af tryckfrihetskommittén och två år senare förordnades han af konungen till sekreterare vid Justitie-kanslersämbetet med titel af förste expeditionssekreterare i konungens kansli. 1821 emottog han en domsaga i Kalmar län, hvilken han 1822 utbytte mot Kinnefjärdings, Kinne och Kållands häraders domsaga i Skaraborgs län. Af ständerna 1823 utsedd till deras justitieombudsman, afsade han sig detta förtroendeuppdrag. 1824 inträdde han åter i lagkommittén men ägnade sig, sedan han 1832 därifrån utgått, en tid bortåt uteslutande åt skötandet af sitt domarekall i Västergötland. Kallad 1841 till ledamot af lagberedningen, inträdde han emellertid däri först 1844 och deltog i dess arbeten ända till början af år 1851, då desamma afslutades. R. återvände nu till sin domareverksamhet och fortfor därmed till inemot sin död d. 2 jan. 1864. — R. var på en gång rättslärd och politiker. Såsom rättslärd intager han ett ganska högt rum i lagkunskapens häfder. Han ägde en vidsträckt beläsenhet, en ovanlig kännedom om främmande länders lagar, en outtröttlig forskningsifver samt var såsom domare strängt rättrådig. Såsom ledamot af de kommittéer, som hade att utarbeta förslag till reformering af allmänna lagen i vissa delar, sträfvade han att göra en human ande gällande i den nya lagstiftningen. Också vann denna sträfvan i icke ringa mån tillmötesgående vid den slutliga affattningen af de lagar, för hvilka de afgifna kommittéförslagen lågo till grund. R:s synnerliga förtjänst om lagstiftningsarbetet erkändes redan 1834 af Riksens ständer i det de då tillerkände honom en lifstidspension, som vid 1856—58 års riksdag höjdes till 3,000 rdr. Värdet af hans bidrag till nämnda arbete vitsordades ock i den skrifvelse, 1863 års lagutskott till honom aflät efter slutad behandling af nya strafflagen. Såsom politisk personlighet var han afgjordt frisinnad och en af stödjepelarna för 1830- och 1840-talens liberala fraktion. Gemensamt med grefve C. H. Anckarsvärd utarbetade han också 1830 ***Förslag till national-representation,*** med den norska statsförfattningen till mönster, och var sedermera Stockholms reformsällskaps främste medlem. Både inom den rättsvetenskapliga och politiska världen gällde under en lång tid R:s omdömen och yttranden ofantligt, och blott hans bestämda vägran hindrade hans inträde i konseljen, då han erbjöds plats i densamma efter Oskar I:s tronbestigning. En utförlig sympatisk biografi är 1905 utgifven öfver R. af K. Warburg. — Gift 1819 med *Sofia Schönherr,* dotter af entomologen C. J. Schönherr (se nedan). — Brorsonen *Johan Christer Emil,* son af landssekreteraren *Nils Christer Richert* och *Katarina Magdalena Kafle,* född i Vänersborg d. 15 jan. 1823, blef 1858 häradshöfding i Östra härads domsaga och 1868 i Luggude härads domsaga samt 1880 konsultativt statsråd. Med den öfriga frihandelsvänliga Themptanderska regeringen begärde han sitt afsked i febr. 1888, hvilket ock beviljades. — R., som dog i Stockholm d. 2 nov. 1895, var sedan 1859 gift med *Anna Granfeldt.*

2. **Richert, Mårten Birger,** språkforskare, universitetslärare. Född i Fredsberg, Västergötland d. 12 maj 1837; den föregåendes brorson och son af häradshöfdingen, titulärlagmannen i Vadsbo domsaga, Västergötland, *Gustaf Birger Richert* och *Carolina Charlotta Hasselström.* — Efter att 1854 hafva blifvit student i Uppsala, ägnade R. sig till en början åt studiet af bergsvetenskapen. Vissa omständigheter vållade emellertid, att han 1859 öfvergaf detta studium. Promoverad 1863 till filos. doktor, med innehafvande af andra hedersrummet, idkade han någon tid juridiska studier, men slog sig därefter på språkforskningen. En af honom 1866 utgifven diger afhandling, *Bidrag till läran om de konsonantiska ljudlagarna i äldre och nyare språk* föranledde hans kallande till docent i nordiska språk och jämförande språkforskning. »Såsom akademisk lärare blef R. från första början högt uppburen på grund af sin storartade förmåga att väcka intresse för sitt ämne och genom sin i allo gentlemanlika personlighet.» Utnämnd 1872 till adjunkt och 1877 till professor i nordiska språk, tillträdde han sistnämnda ämbete med en föreläsning *Om rätta betydelsen af språkriktighet*, i afseende hvarå han gjorde gällande en uppfattning, som stod i strid med den af Rydqvist, Säve, V. Rydberg m. fl. omfattade litterär-historiska. Hvad angår R:s ställning till rättskrifningsfrågan, må nämnas, att han med eftertryck häfdade uttalet såsom högsta rättesnöret för rättskrifningen. Beklagligen afbröts R:s vetenskapliga verksamhet af en genom öfveransträngning vållad sjuklighet, som nödgade honom att afhålla sig från sitt ämbetes utöfning i nära ett årtionde och slutligen lade honom i grafven d. 5 dec. 1886 i Södertelje. Utom hans förenämnda inträdesföreläsning, intagen 1888 i »Ny svensk tidskrift», må bland hans skrifter nämnas: *Försök till belysning af mörkare och oförstådda ställen i den poetiska eddan* 1877 samt *Om rätta betydelsen af Västgötalagens inlednings- och slutord* 1879, infördi »*Nordisk tidskrift för filologi*». — Gift 1875 med friherrinnan *Axianne Augusta von Knorring.*

Ridderhielm, Hans Isak, krigare. Född omkring 1660; son af generallöjtnanten *Israel Isaksson,* adlad *Ridderhielm* och *Anna Vendela Strömberg.* — R. valde krigaryrket till sitt lefnadskall och följde därvid föredömet af sin fader, en tapper man, som, född i ringa villkor, från simpel karl i ledet tjänade sig upp till en hög militärisk ställning samt förvärfvade sig adlig sköld och märke. Sonen gjorde sig först såsom löjtnant vid Lifgardet bemärkt under kriget i Skåne och befordrades under dess fortgång till ryttmästare vid Lifregementet 1678 samt till major vid Nils Bielkes dragoner 1679. Året därefter utnämnd till öfverstlöjtnant, fördes han längre fram af sin krigarlust till krigsteatern i Flandern, där han först med franska armén deltog i belägringen af Mons, och sedan med de allierade i slaget vid Leuse, eröfringen af Huy, anfallet på Fort-Knoch och belägringen af Namur. Efter sin hemkomst anställd såsom öfverste för Björneborgs regemente 1696, erhöll han Carl XII:s fullmakt som generalmajor, då han gick att deltaga i de då utbrutna krigen. Under dessa gjorde han i Polen svenska hären ovärderliga tjänster, hvarför han 1704 befordrades till generallöjtnant och guvernör i Wismar samt upphöjdes till friherre, för hvilken värdighet han, såsom barnlös, likväl icke tog inträde på riddarhuset. Han fortfor äfven sedermera att kraftigt befordra svenskarnas krigsoperationer och hade just erhållit befallning att med åtta regementen understödja konung Stanislaus, när han för sjuklighet måste lämna ifrån sig befälet åt general Schultz, och kort därpå afled i Wismar 1709. — Gift med sin kusin *Brita Sofia von Güntersberch.*

Ridderhjerta, Gabriel Fredrik, militär, partigängare. Född d. 12 okt. 1768. Föräldrar: korpralen vid lifdrabantkåren *Johan Fredrik Ridderhjerta* och *Maria Magdalena Kjellberg.* — R. blef fänrik vid Västmanlands regemente 1790, förste adjutant därstädes 1793 samt erhöll på begäran afsked 1794. Tre år senare utnämnd till kornett vid adelsfanan, stod han ännu kvar i denna grad, när han drog ut att deltaga i 1808 års krig och under detsamma gjorde sig bekant för lika djärfva och skickliga som lyckliga operationer i det »lilla kriget». Innan R. ankom till Finland, hade kustbefolkningen flera gånger tillkännagifvit sin önskan att bilda frikårer, blott den erhölle befälhafvare och ammunition. Så fort R. landstigit vid Korsön, samlade han omkring sig några bönder från Valgrundsön och försäkrade sig om socknens präst, hvilken misstänktes att vara ryssvän. Med några soldater och uppbådad allmoge begynte han därpå sina operationer i trakten af Vasa och tillfångatog inom kort hundratjugu kosacker och jägare med befäl samt bemäktigade sig ett icke obetydligt förråd spannmål, utrednings- och beväringspersedlar. I spetsen för sin friskara, som efter hand förökats till tvåhundrafemtio man, befästade han sig vid Sålfs by och gjorde därifrån utmarscher i trakten. Vid underrättelsen, att Klingsporska hären var i antågande mot Vasa, skyndade han att understödja densamma och falla ryssarna i ryggen, men fann, att dessa vid ryktet om hans annalkande redan dragit sig tillbaka. Efter flera djärfva angrepp, därvid han från fienden tagit en mängd fångar, flera officerare och öfver hundra kosackhästar, förenades hans friskara slutligen med Gyllenbögels och tillhörde densamma under den återstående delen af fälttåget. För sina bedrifter befordrades R. 1809 till kapten i armén och 1812 till kapten vid Gotlands nationalbeväring. 1834 erhöll den gamle krigaren majors namn, heder och värdighet samt afled såsom place-major i Visby d. 9 jan. 1856. — Gift 1802 med *Katarina Maria von der Burg.*

1. **Riddermarck, Lars,** ämbetsman. Född i Jönköping 1650. Föräldrar: kommissarien i kommersekollegium *Petter Håkansson Wetterhamn* och *Margareta Sturmhatt.* — Efter idkade universitetsstudier först i Lund, där han 1670 utgaf *Descriptio florentissimi regni Svio-gothici*, och seder-

mera i Jena, där han utgaf en disputation på latin och italienska, antogs R. 1674 till auskultant i Generalkommersekollegium, blef året därefter sekreterare hos riksrådet frih. Bengt Horn och 1676 fältsekreterare vid armén i Jämtland, om hvars öden han under en i utlandet företagen resa utgaf *Unpartheiische relation*. 1679 anställd såsom sekreterare hos den mäktige gunstlingen, riksrådet, frih. Johan Gyllenstierna, synes han hafva tagit denne till förebild som en bördsaristokratiens häftige vedersakare. Han blef emellertid fort framdragen. Sedan han 1680 i Gyllenstiernas ärenden företagit ett besök i Köpenhamn, blef han 1684 advokatfiskal vid riddarhuset, året därefter krigsfiskal samt k. aktor och ombudsman. Adlad 1688, utbytte han sitt dittills burna namn, Wetterhamn, mot *Riddermarck*. Själf lärd, kommenterade han andra lärdes arbeten men öfvade sin egen författareförmåga i pamfletter mot adelsståndet. Redan 1693 hade han varit antastad för sin förvaltning af riddarhuskassan, men slapp den gången tämligen skonsamt från saken. Sedermera invecklades han i ett par allvarsamma rättegångar för sitt närgångna skriftställeri, af hvilka den sista 1704 slutades så, att han dömdes från ära och adelskap samt till fängelse på Marstrands fästning. Här tillbragte han såsom straffånge under namn af Lars Persson hela tiden ända till 1719, då han omsider frigifven drog sig undan i skuggan af det enskilda lifvet och afled på Eckersholms bruk i Småland i början af 1730-talet. — Gift 1688 med *Johanna Magdalena Kejser*.

2. **Riddermarck, Andreas (Wetterhamn)**, universitetslärare. Född i Jönköping d. 20 nov. 1651; den föregåendes broder. — Sina första akademiska studier gjorde R. vid det nyinrättade universitetet i Lund och fortsatte dem ytterligare under elfva år vid åtskilliga holländska och tyska högskolor. Efter sin hemkomst utnämnd till e. o. historiarum professor i Uppsala 1683, kallades han året därefter till mathes. professor i Lund med uppdrag att tilllika vara lärare i lefvande språk. I denna befattning kvarstod han till 1702, då hun förflyttades till professuren för svensk och romersk lagfarenhet vid samma högskola. Han hade förut på samma gång som brodern (1688) undfått adlig värdighet och kallade sig liksom denne för *Riddermarck*. — Död på Plönninge i närheten af Halmstad d. 15 mars 1707. — Att döma af det stora antalet akademiska afhandlingar, han efterlämnat, utöfvade han en icke obetydlig verksamhet såsom akademisk författare. Han försökte sig äfven på det vittra området och har utgifvit några latinska skaldestycken, hvarjämte han äfven skall hafva författat poem på svenska. Han var för öfrigt en flitig författare af almanackor. Jämte en *Comptoir- och Skrijf-Almanach* för 1698 utgaf han vanliga almanackor för åren 1691—1705, af hvilka åtskilliga utkommo både i Lund, Göteborg, Jönköping och Stockholm. Äfven en för 1706 utgifven almanacka, som bar hans brorsons namn, anses vara författad af honom. — Gift 1697 med *Anna Maria Sackensköld*.

Ridderschantz, Ebbe Ulfeld, krigare. Född på Åkesholm i Skåne d. 8 okt. 1686. Föräldrar: öfverstlöjtnanten *Johan Hållfast*, adlad *Ridderschantz*, och *Maria Sofia Ulfeld*, riksrådet Ebbe Ulfelds dotter och konung Kristian IV:s dotterdotter. — I Carl XII:s tid, då kriget kanske mer än någonsin lockade med ära och utmärkelse, utgick R. vid fjorton års ålder såsom simpel ryttare för ett under Ovesholm i Skåne beläget rusthåll. Tillhörande Södra skånska kavalleriregementet, där fadern var öfverstlöjtnant, utmärkte han sig snart så, att han, jämte förtjänt befordran, tillvann sig konungens synnerliga nåd. Vid Klissov, där fadern stupade, tog han en ärofull del i den för de svenska vapnen segerrika slaktningen. Efter denna befordrades han från kornett till löjtnant och blef 1705 lifdrabant. Vid kalabaliken i Bender blef han svårt sårad, hvarför han af de hemtågande svenskarna måste lämnas kvar i Siebenbürgen, där hans frände, österrikiske fältmarskalken Leo Ulfeld, räckte honom en hjälpsam hand. Befordrad 1714 till vice korpral vid Lifdrabantskåren, lämnade han med kunglig tilllåtelse svenska krigstjänsten och ingick i kejserliga armén under prins Eugène. Utnämnd till öfverste vid ett kejserligt kavalleriregemente och anställd såsom den store fältmarskalkens generaladjutant, följde han kejsarens härar på deras segerbana i Ungern, befordrades till generalmajor och erhöll riksgreflig värdighet under sin möderneätts namn och vapen. Efter Eugènes död och sedan han såsom öfverste för ett ryskt regemente stridt i polska tronföljdskriget 1733—35, återvände han till Sverige 1738, hedrad med en årlig pension af kejsarinnan Anna. Kvarstående i svensk krigstjänst till 1752, då han fick generalmajors afsked, tillbragte han sina återstående dagar i Skåne, där han afled, ogift, på Araslöf d. 6 april 1767. — Det berättas, att vid hans hemkomst till fäderneslandet hans första fråga varit efter hans rusthållarfolk, och då han fick veta, att gumman ännu lefde, gjorde han, enligt ett löfte som han aflagt vid sitt uttåg ur Sverige trettiosju år förut, det första besöket hos henne. På hans fråga, om hon mindes någon af sina forna ryttare, beklagade hon isynnerhet junker Ebbe, som hon aldrig hört någonting ifrån. Hennes förvåning blef därför så mycket större, när hon i den främmande generalmajoren återfann sin förlorade ryttare, hvilken å sin sida lofvade att aldrig glömma sin redliga rusthållarmors ömhet vid hans afresa.

Ridderstad, Carl Fredrik, publicist, skald, romanförfattare. Född på Riddersholm i Uppland d. 18 okt. 1807. Föräldrar: understallmästaren hos drottning Sofia Magdalena *Carl Fredrik Ridderstad* och *Maria Charlotta Hedvig Wallenstråle*. — R. ägnade sig i ungdomen åt den militära banan och genomgick krigsskolan å Karlberg, där han för sin poetiska begåfning ådrog sig uppmärksamhet af då därstädes anställda lektorn A. A. Grafström. Sedan han anställts såsom fänrik vid Helsinge regemente, stannade hans vidare befordran vid löjtnantsfullmakten, som han erhöll 1839, hvarefter han tog afsked 1840. Han hade då redan gjort sig ett namn såsom skald och prosadiktare, genom talrika bidrag till kalendrarna Psyche och

Hebe under signaturen *Rdd,* äfvensom genom egna diktsamlingar: *Tidsrunor* 1831, *Tids- och Krigsbilder* 1837 och *Ungdomsbilder* 1838. Efter undfånget afsked nedsatte han sig först 1840 såsom boktryckare i Norrtelje och började s. å. tillsammans med O. P. Sturzen-Becker därstädes utgifva *Tidning för Stockholms län,* hvilken publikation gick i en afgjordt frisinnad anda, men upphörde efter ett halft års förlopp. På hösten 1840 öfverflyttade han sin verksamhet till Linköping, där H. P. Palmær börjat utgifva »Östgöta Correspondenten». R. blef nu hans bolagsman, och från d. 24 oktober 1840 utkom tidningen från Palmærs och Ridderstads tryckeri. Helt snart efter sitt inträde i tidningen öfvertog emellertid R. denna ensam och fortfor att utöfva redaktörsvärfvet däri till kort före sin död eller nära ett halft århundrade. Tidningen, som till en början var af en skarpt utpräglad liberal riktning, men efter hand erhöll en alltmera konservativ färg, upparbetades af R. till ett af landsortens mest ansedda publicistiska organ. Äfven på andra sätt blef R. i tillfälle att göra sina åsikter gällande och verka i framåtskridandets tjänst. Sålunda bevistade han såsom ledamot af ridderskapet och adeln riksdagarna 1844, 1847, 1850 och 1856 samt deltog 1849—50 såsom ombud för reformsällskapet i Östergötland i allmänna reformmötet i Örebro. Utsedd af Linköpings stad till dess riksdagsfullmäktig i borgarståndet vid 1859—60 års riksdag, erhöll han enahanda förtroendeuppdrag 1862 och 1865, och efter representationsreformen, som af honom varmt förordades, insattes han af Linköpings valmän i Andra kammaren för perioden 1867—69. Ifrigt nitälskande för folkbeväpningsidéns förverkligande, blef han 1861 befälhafvare för Linköpings frivilliga skarpskyttekår. Vid 1876 års publicistmöte i nämnda stad vald till dess ordförande, erhöll han lika mångfaldiga som vackra bevis på den aktning och tillgifvenhet, hans mångåriga verksamhet tillvunnit sig hos hans medbröder inom pressen. Med ovanlig alstringsförmåga fortsatte han under loppet af trenne årtionden att rikta vår skönlitteratur med en myckenhet fantasirika romaner och noveller: *Svarta handen,* 2 del., 1848, *Drabanten, historisk roman,* 2 del. 1849, *Samvetet eller Stockholms mysterier,* 3 del. 1850, *Fursten, historisk roman* 2 del. 1852, *Far och son,* 2 del. 1853, *Drottning Lovisa Ulrikas hof,* 2 del. 1855—56 m. fl. Vidare äro att nämna *Gömdt är icke glömdt, historiska bidrag* 12 häft. 1846—53, *Minnesrunor* 1849, *Minnen från äldre och nyare tider, Samlade dikter,* åtskilliga *Historiska skådespel,* en myckenhet bidrag till tidskrifter, tidningar och kalendrar. I ett memoarverk, *Regnbågen,* började han 1882 utgifva sina lefnadsminnen, men afbröt följande år detta arbete, som, ehuru onekligen innehållande en mängd intressanta drag, tynges af en alltför stor omständlighet och ordrikedom. — Död i Linköping d. 12 augusti 1886. — Gift 1: 1836 med *Anna Maria Hagtorn,* 2: 1845 med *Emilie Amalia Widoff.* — Af R:s söner har *Carl Vilhelm Edvard,* född d. 13 aug. 1843, f. d. öfverstelöjtnant vid Älfsborgs regemente och öfverste i armén, deltagande i striderna i Algeriet 1867—68 och i 1876 års fälttåg mot karlisterna, gjort sig känd som uppfinnare af det s. k. reliefkrigsspelet och som krigshistorisk författare. Bland hans skrifter märkas *Slaget vid Lund* 1876, *Gustaf II Adolfs deltagande i trettioåriga kriget* 1882, *Fältbok för armén* 1882—86, *Taktiskt reliefkrigsspel* 1884, *Gula gardet* 1903, m. fl. — En annan son, *Carl Anton August,* född d. 13 nov. 1848, f. d. kapten vid första lifgrenadierregementet, har utgifvit *Historiskt-geografiskt och statistiskt lexikon öfver Östergötland* 1875—79 och i Linköping bildat Östergötlands museum, innehållande en mängd värdefulla saker, särskildt en rikhaltig tafvelsamling.

Ridderstolpe. Ättens förste kände stamfader, ryttmästaren vid lifregementet till häst *Peter von Frischen,* var född i Livland. Hans äldste son *Carl* — se R. 1. — adlades 1715 med namnet *Ridderstolpe* och erhöll 1751 friherrlig värdighet. Dennes yngste son *Fredrik Wilhelm* — se R. 3. — upphöjdes 1800 i grefligt stånd, värdigheten dock endast tillfallande äldste sonen, son efter son.

1. **Ridderstolpe, Carl,** amiral, ämbetsman. Född på Ullavi i Nerike d. 22 maj 1684. Föräldrar: ryttmästaren *Peter von Frischen* och *Sara Clerk.* — R. inskrefs 1697 som frivillig vid amiralitetet, där han blef arklimästare 1700, deltog med örlogsflottan i landstigningen på Själland samt i expeditionen och sjödrabbningarna på Ladogasjön. Befordrad till underlöjtnant 1706, sökte han för sin utbildning i sjömansyrket anställning först i holländska och sedan i engelska flottan samt bevistade »med heder och godt beröm» flera af de bataljer, hvilka under det då pågående spanska successionskriget utkämpades i Medelhafvet mellan dessa flottor och fransmännens. Återkallad till fäderneslandet 1709, blef han s. å. befordrad till premierlöjtnant och tjänstgjorde de närmast följande åren vid den s. k. Nyenska eskadern, som hade att bestå mången het strid med de ryska och danska örlogsflottorna. På grund af den utmärkta tapperhet och dristighet, han ådagalade vid försöket att med sin fregatt hindra fiendens öfvergång till Usedom 1715, blef han nämnda år befordrad till amiralitetskapten, hvarjämte han hugnades med adlig värdighet, hvarvid han antog namnet *Ridderstolpe.* Utnämndes 1719 till holmmajor, 1737 till schoutbynacht och 1738 till vice amiral samt året därefter till chef för Karlskronaeskadern. Vid Adolf Fredriks och Lovisa Ulrikas kröning 1751 upphöjd i friherrligt stånd, utnämndes han slutligen 1754 till president i Statskontoret. Båda dessa utmärkelser anses hafva utverkats åt honom af hofvet, bland hvars tillgifna anhängare han räknades. — Han afled i Stockholm d. 14 sept. 1762 och var sedan 1718 gift med *Margareta Gyllenkrook.*

2. **Ridderstolpe, Carl Johan,** politiker, riksråd. Född d. 10 jan. 1719; den föregåendes son.

— R. bestämdes af föräldrarna för faderns yrke och inskrefs i barndomen vid amiralitetet, men valde själf, när han kom till universitetet, den civila banan och ingick efter slutade studier i Uppsala 1738 såsom auskultant i Svea hofrätt. Året därefter förordnad till amanuens vid hofrättens fiskalskontor, blef han 1740 extraordinarie och 1742 vice notarie vid kriminalprotokollet, utnämndes 1747 till notarie och kort därpå s. å. till assessor samt blef slutligen 1757 hofrättsråd. Redan då hade han börjat utmärka sig såsom en af de mest framstående af Mösspartiet, inom hvilket han vid de följande riksdagarna vann ett allt större inflytande och som han i många frågor ledde efter sina afsikter. Insatt i sekreta utskottet under loppet af 1760—62 års riksdag äfvensom vid riksdagarna 1765—66 och 1771—72, häfdade han på ett lika kraftigt som moderat sätt sin politiska ståndpunkt. 1762 titulärlandshöfding med tur och befordringsrätt, insattes han af Mössorna 1772 i rådskammaren, där likväl hans verksamhet blef helt kort till följd af den i augusti samma år timade statshvälfningen. Af Gustaf III upptogs han aldrig bland rådsherrarna, och efter sitt afskedande förekom han föga i det offentliga lifvet. — Död i Stockholm d. 29 jan. 1785. — Gift 1748 med *Brita Katarina von Berchner.*

3. **Ridderstolpe, Fredrik Vilhelm,** riksråd. Född i Stockholm d. 11 juni 1730; den föregåendes broder. — R:s lefnadsbana liknade därutinnan den äldre broderns, att han, af föräldrarna bestämd för sjöyrket och antagen till underofficer vid Stockholms eskader, efter idkade universitetsstudier, valde ämbetsmannavägen och 1749 ingick som extra notarie i Svea hofrätt. Här tjänstgjorde han dock helt kort för att mer odeladt kunna ägna sig åt hofchargen, hvari han inträdde som hofjunkare 1750. Tre år senare kammarherre, fick han 1762 med ständernas medgifvande tur och befordringsrätt som ceremonimästare och kollegiiråd, blef 1766 öfverkammarherre och kallades 1787 af Gustaf III till riksråd. Två år därefter, när konungen befästat sin makt genom förenings- och säkerhetsakten och rådskammaren upplöstes, förflyttades R. såsom president till Bergskollegium, med bibehållande af sin rådslön, kallades 1796 till ledamot af konungens högsta domstol, blef grefve 1800 och afgick ur Högsta domstolen 1809. — Död i Stockholm d. 1 april 1816. — Hans milda, mot alla välvilliga, sinnelag afhöll honom ifrån att, liksom brodern, kasta sig in i tidens partistrider. Från de upphöjda platser, han tid efter annan beklädde, såg han alltid med längtan till det enskilda lifvets lugn, i hvilket han, liksom i sin offentliga lefnad, af alla aktades såsom »en hedersman och god medborgare». — Gift 1773 med grefvinnan *Eleonora Lovisa Antoinette Dohna.*

Riégo, John Isak, skådespelare. Född i Moss, i Norge, d. 30 april 1852. Föräldrar: cirkus-

direktören *John Riégo* — af spansk härkomst — och *Anna Stiegler* (från Bergen). — Efter afslutade studier ägnade sig R. åt skådespelarebanan, var engagerad vid Södra teatern 1871—72, vid olika resande sällskap 1872—85, vid Svenska teatern i Helsingfors 1885—98 samt därefter i Stockholm hos Alb. Ranft. Bland de många skapelser, både inom karaktärsskådespelet och den komiska genren, för hvilka denne intelligente och mångsidige skådespelare vunnit ett välförtjänt erkännande, må här nämnas: ***Falstaff*** i »Muntra fruarna», ***Daniel Heire*** i »De ungas förbund», ***Etatsrådet*** i »En skandal» och i »Etatsrådets stiftelse», ***Heineche*** i »Ära», ***Fregattkaptenen, Österlund*** i »Österlunds Hanna», ***Knifving*** i »Advokaten Knifving,» ***Lektorn*** i »Profkandidaten», ***Reinhold Ulricho*** i »Floden». — Gift 1890 med ***Selma Zuhr.*** — Systern ***Amalia***, född i Spanien d. 26 mars 1850, debuterade 1872 å Operan, där hon var anställd åtskilliga år och bland annat utförde ***Donna Anna*** i »Don Juan», ***Valentine*** i »Hugenotterna», ***Den bergtagna*** och ***Alice*** i »Robert». Från 1890 är hon bosatt i Amerika.

Rietz, Johan Ernst, präst, språkforskare. Född i Karlshamn d. 6 sept. 1815. Föräldrar: skomakare-ålderman-

nen *Carl Fredrik Rietz* och *Ulrika Eleonora Malmberg.* — Vid sexton års ålder blef R. student i Lund och promoverades till filosofie magister med första hedersrummet 1838. Jämte det han de fyra följande åren tjänstgjorde som e. o. biblioteksamanuens, förordnades han 1840 till docent i teoretisk filosofi och utnämndes 1841 till adjunkt vid Lunds katedralskola. Åren 1843—44 förestod han professuren i teoretisk och åren 1845—51 i praktisk filosofi vid Lunds högskola. Prästvigd 1848, befordrades han 1851 till kyrkoherde i Tygelsjö pastorat af Lunds stift, blef prost s. å. och kontraktsprost 1860. Led. af Vitt.-, Hist.- och Ant.-akad., af Nord. Oldskrift-selskabet i Köpenhamn, Finska Litteratursällskapet i Helsingfors m. fl. lärda samfund. — Död i Köpenhamn d. 16 juli 1868. — Inom den lärda världen vann R. sitt rykte såsom språkforskare och utgifvare af forntidskrifter. Under de år han var universitetslärare i Lund, offentliggjorde han i disputationsform en del medeltidsskrifter, hvilka han sedan samlade till ett särskildt verk under titel: ***Scriptores Suecici medii ævi cultum culturamque respicientes***, 3 del. 1842—51. Han har dessutom utgifvit: ***En Vadstenanunnas bönbok*** 1842, ***En syndares omvändelse, ett qväde från medeltiden*** 1842, ***Fabula Alexandri Magni Suecana*** 1850, ***Svensk järteckens postilla*** samt författat: ***Grunddragen af geografiens och geografiska upptäckternas historia*** 1842, ***Moralfilosofiens historia*** 1846, ***Skånska skolväsendets historia*** 1848, ***Lunds domskolas historia*** 1864. Hans sista stora verk var ***Ordbok öfver svenska allmogespråket*** 1862—67, ett jättearbete af forsk-

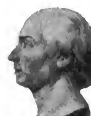
ningsifver och samlareförmåga, som, oaktadt enstaka misstag och fel, alltid skall blifva ett ovärderligt underlag för kommande forskares studier. För att sättas i stånd att befordra detta arbete till trycket, äfvensom för att under resor i norra Sverige företaga dialektundersökningar, erhöll R. understöd af Svenska akademien och svenska staten. Han hade äfven gjort betydande samlingar till andra språkarbeten, bland annat en ordbok öfver svenska medeltidsspråket, hvilka ej hunno fullbordas, innan den flitige lärde skördades af döden. — Gift 1841 med *Anna Maria Hallberg.*

Ringius, Hans Henrik, präst, botaniker. Född i Silfåkra i Skåne d. 30 mars 1808. Föräldrar: prosten och kyrkoherden därstädes *Johan Adam Ringius* och *Erika Sinius.* — R. blef student i Lund 1828 och vann efter tio års akademiska studier filosofie magistersgraden 1838. Prästvigd tre år senare, 1841, sökte och erhöll han 1856 klockarelägenheten i Glimminge samt innehade denna anspråkslösa plats till 1867, då han utnämndes till kyrkoherde i sin födelsesocken, Silfåkra. — Död därstädes d. 28 juni 1874. — R. var en för sin tid utmärkt botaniker, men tillhörde antalet af dessa anspråkslösa forskare, som tjäna hela världen med sina upptäckter och låta andra upphämta frukterna af sina mödor. Såsom författare har han efterlämnat blott ett enda arbete *Herbationes Lundenses* 1838, hans afhandling för graden. Han förtjänar emellertid ihågkommas såsom upphofsman till nationalverket *Herbarium normale,* af hvilket han utgaf de två första fasciklerna och som sedermera fortsattes af Elias Fries i Uppsala. — Gift 1858 med *Amalia Kristina Stendahl.*

Ringström, Johan Erik, språkforskare. Född i Roslagen 1746. — Fadern, en förmögen källarmästare i Stockholm, hade i sitt hus visat gästfrihet mot en fransk officer, som för särskilda orsaker nödgades hålla sig fjärran från sitt fädernesland. Då fransmannen omsider kunde återvända hem, erbjöd han sig att medtaga sin värds son och skaffa honom anställning i franska armén. Anbudet emottogs, och R., som då var student i Uppsala, reste till Frankrike, där han fick plats såsom officer vid ett artilleriregemente. Snart fann han likväl, att krigaryrket icke öfverensstämde med hans böjelser, hvilka tvärtom voro riktade på studier, särdeles språkstudier. Hans franska gynnare understödde också R. genom sitt förord hos hans fader, som lämnade sonen medel att uppehålla sig i Frankrike och äfven besöka andra länder. R. studerade nu under den framstående orientalisten Joseph de Guignes i Paris de österländska, isynnerhet kinesiska och japanska, språken, besökte Portugal, Spanien och Italien samt återkom till Sverige med ett dyrbart förråd af kunskaper och böcker. Här ingick han i k. kansliet såsom translator och tjänstgjorde såsom sådan i omkring fyrtio år, hvarjämte han skall hafva verkat såsom sakförare. Samtidigt fortsatte han studierna i sin älsklingsvetenskap och arbetade på att göra desamma fruktbärande i litterär väg. Så utarbetade han i handskrift en *Kinesisk grammatik,* en *Kinesisk ordbok* (latinsk-kinesisk) 1813 samt en *Karaibisk-svensk ordbok.* Till frukterna af hans kinesiska studier är äfven att räkna en efter hans död utgifven *Kinesiska rikets kejsare-historia* 1827. Äfven andra arbeten i hithörande väg skall han hafva efterlämnat i manuskript, men dessa äro numera förkomna. Äfven till andra områden sträckte sig hans författareverksamhet. Dit hör ett *Sjölags- och seglationslexikon* 1816 samt *Sammandrag af alla staters handels- och seglationsussancer,* utgifven efter hans död 1867. — Död fattig och förgäten i Stockholm 1819. — Ingen svensk man lärer i kännedom af Kinas och Japans språk ännu kunnat täfla med den föga bekante och under hela sitt lif obelönte R. — Gift med *Maria Helena Steckman.*

Rinman. Stamfadern *Erik* bodde mot slutet af 1500-talet i Västergötland. Hans son *Olof Ahrenius* afled 1646 som komminister i Rinna i Östergötland, efter hvilken ort släktnamnet antogs af hans söner.

1. **Rinman, Sven,** bergsvetenskapsman, författare i bergsvetenskap. Född d. 12 juni 1720 i Uppsala. Föräldrar: landträntmästaren *Gustaf Rinman* och *Magdalena Leijonmarck.* — Efter slutade universitetsstudier inskrefs R., som redan i ynglingaåren gjort sig förtrogen med proberkonsten, 1740 såsom auskultant i Bergskollegium, där han genom prof på framstående duglighet gjorde sig värderad af bruksidkarna De Geer och Grill, hvarför dessa erbjödo honom att på deras bekostnad få företaga en utländsk vetenskaplig resa. Så mycket detta anbud än öfverensstämde med R:s önskningar, begärde han dock att få dröja med resan, tills han förvärfvat sig större och mer omfattande kunskaper, hvadan han icke förr än 1746 lämnade Sverige och besökte detta och följande året de förnämsta bergverk i Holland, Tyskland och Frankrike samt tog öfverallt kännedom om i Sverige ännu okända arbetsmetoder. Någon tid efter det han hemkommit till Sverige, utnämndes han 1749 till inspektör öfver Roslagens bergverk samt blef följande år direktör och byggmästare vid Hellefors silfververk och 1751 öfvermasmästare i Väster-Bergslaget. Under utöfvande af antydda verksamhet utförde han en mängd anläggningar och förevigade sitt minne genom skrifter, forskningar och uppfinningar af mångfaldiga slag. Till dessa senare höra förenklade metoder vid aluntillverkning, valsning af kopparplåtar, förtenning af bleck, förbättring i smältningsprocessen vid ståltillverkning, garfstålssmide med stenkol, damascering och förgyllning på stålarbeten, nya borrmaskiner för kanoner o. s. v. Äfven kan han på grund af åtskilliga af honom verkställda rön räknas bland grundläggarna af blåsrörskemien. 1760 förordnades han till direktör för grof- och svartsmidet i riket och inlade i denna befattning stora förtjänster om upprät-

tandet af Eskilstuna fristad, till hvars direktör han utnämndes 1784. Redan 1775 hade han blifvit kallad till assessor i Bergskollegium och hedrades 1782 med titel af bergsråd. — Död i Esk lstuna d. 20 dec. 1792. — Frukterna af hans flitiga författareskap voro både talrika och af betydande värde. Bland desamma må nämnas: *Försök till järnets historia med tillämpning för slöjd och handtverk*, *Anledningar till kunskap om den gröfre stål- och järnförädlingen samt dess förbättrande* och hans *Bergverks-Lexikon*. Han har dessutom författat: *Afhandling rörande mekaniken med tillämping isynnerhet till bruk och berg*, *Svar på* (Vet.) *Akademiens fråga: Om huru godt tegel hos oss med fördel kan tillverkas utan bränning?* — Härtill kommer en mängd uppsatser i Vet.-akad. Handlingar och Patriotiska sällskapets Journal m. m. Oaktadt de nämnda titlarna, innehade R. aldrig något offentligt ämbete, men Brukssocieteten, som han i första hand gagnade med sin skicklighet och sina kunskaper, försåg honom med anständiga inkomster och lät 1833 såsom en aktningsgärd åt hans minne på Eskilstuna fristads torg åt honom uppresa en minnesvård af järn. Vetenskapsakademien, hvilken R. tillhörde sedan 1753, lät 1823 öfver honom prägla en minnesmedalj. — Gift 1758 med *Katarina Elisabet Odelstierna*.

2. **Rinman, Carl,** bergsmekaniker. Född d. 7 oktober 1762; den föregåendes son. — Sedan R. vid nitton års ålder blifvit inskrifven i Bergskollegium, fick han under faderns ledning i flera år utveckla den vetenskapliga bildning, han förut grundlagt. År 1792 skickades han på regeringens uppdrag till Finland, för att undersöka därvarande sjö- och myrmalmer samt undervisa befolkningen i sättet att tillgodogöra sig dessa malmer genom smältning i blästerugnar. Året därefter hugnades han med titel af bergmästare och förordnades efter faderns död att vara direktör för svartsmidet samt hafva uppsikten öfver Eskilstuna fristad. Åren 1799—1803 förestod han såsom disponent de stora Ockelboverken i Gestrikland, samt inlade betydande förtjänster om dessa bruksegendomars tidsenliga förkofran och utveckling. De sista åren af sin lefnad tillbragte han på ett af honom inköpt litet ställe, Viggesnäs, nära Hedemora och afled där den 15 jan. 1826. — Med grundlig kännedom i hvad som rörde bergsmekaniken, utsträckte han sin verksamhet ej blott till grufdrift, utan äfven till tackjärnsblåsning och stångjärnssmide, i hvilka förädlingsprocesser nya eller åtminstone af honom förbättrade metoder infördes. Ett framstående drag i hans karaktär var en sällsynt oegennytta, som kom honom att vid hvarje företag, enskildt eller allmänt, endast se på det helas gagn och ställa sin egen rättmätiga förtjänst i sista rummet. — Gift 1801 med *Lovisa Hällström*.

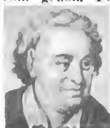
Risberg, Emilia Charlotta, författarinna. Född i Skara d. 10 juni 1815. Föräldrar: postmästaren därstädes *Benjamin Risberg* och *Hedvig Smedberg*. — Fadern var en för sin tid utmärkt klaverspelare och violinist, som åtminstone någon gång i veckan såg hos sig stadens bättre musikidkare och kvartettspelare, hvarjämte han med lifligt sinne delade sin hustrus intresse för litteratur. I detta åt smaken helgade hem uppväxte Emilie R. till sitt fjortonde år, då fadern dog, hvarefter modern med sina döttrar, på inbjudning af en släkting, general von Essen, flyttade till egendomen Vreten under Kaflås. Sedan modern där aflidit 1832, inrättade E. R. en enskild läroanstalt för några fafamiljers döttrar i Mariestad och fortfor därmed, tills hon 1850 kom såsom lärarinna i en familj i Örebro, hvarefter hon 1863 i sistnämnda stad öppnade ett elementarläroverk för flickor, som af henne leddes till 1878. Efter den stora branden i Örebro 1854 blef hon af en anförvant ombedd att lämna en redogörelse för några Örebroförhållanden, som Fredrika Bremer funnit anledning att önska sig. De små skisserna behagade så mycket den frejdade författarinnan, att hon vid ett besök kort därefter hos E. R. enträget uppmanade henne att icke undertrycka sina anlag utan på allvar ägna sig åt författarskap. Efter lång tvekan utgaf hon därför *En Carlsbader-skiss* 1856, hvilket förstlingsarbete efterföljdes af bl. a. *Rolf och Alfhild* 1860; *Varnhems Ros* 1862; *Ada, eller hvar är ditt fäste?* 1863; några *Store svenske män, tecknade för folket* 1863—67; *Minnesblad ur svenska kvinnors lif* 1864 samt diktcykeln *Beatrice*, en hägringsbild ur Folkungasagan, 1869. Vid sidan af detta författarskap öfverflyttade hon till vårt språk från franskan och tyskan åtskilliga arbeten af religiöst och moraliskt innehåll. — Död i Örebro d. 11 nov. 1890.

Rising, Johan, ämbetsman, nationalekonomisk författare. Född i Risinge prästgård af Östergötland antagligen 1617. Föräldrar: kyrkoherden *Claudius Bothvidi* och *Kristina Larsdotter*. — Student i Uppsala 1635, var R. som lärare för grefve Klas Tott 1646—48 denne följaktig å en utländsk resa till England, Holland och Frankrike. Efter en ny af M. G. de la Gardie bekostad färd anställdes han 1651 som sekreterare i det nybildade kommerskollegium och förlänades 1653 adlig värdighet, med bibehållande af sitt gamla namn. Utnämnd till kommissarie och assistensråd vid guvernementet i kolonien Nya Sverige, afseglade R. dit 1654 som ledare för en expedition af 350 svenska utvandrare. Risings mission afsåg att åter närmare fastknyta kolonien med moderlandet, särskildt genom bättre handelsförbindelser. Det afsedda ändamålet förfelades emellertid. Redan 1655 gjorde sig nämligen det holländska västindiska kompaniet till herre öfver kolonien och R. återvände 1656 till hemlandet, då han afgaf en berättelse om sin expedition och en *Utförlig beskrifning af Nova Svecia*. 1657 förordnad till öfverinspektör för gräns- och sjötullarna i Pommern och Pomerellen, befordrades han 1665 till assessor i Sjörätten och synes hafva tillbragt återstående delen af sin lefnad som ämbetsman i Sveriges tyska besittningar. — R. har

förnämligast fäst uppmärksamhet vid sitt namn som nationalekonomisk författare. Redan på Kristinas tid hade han på hennes uppdrag börjat författa en vidlyftig uppsats om handeln och de svenska näringarna, som han likväl aldrig fick färdig. Ett utdrag af densamma utgafs dock 1669, på bekostnad af M. G. de la Gardie, under titel *Uthogh om kiöphandelen eller commercierne med thess bestånd, nytta och vesentelige deelar,* i hvilket han i fråga om handels och näringsfrihetens nytta visar en klarare syn än flertalet af sina samtida. 1671 utkom ock äfven af hans hand en vägledning i praktisk landthushållning, *Een landbook,* som är af intresse för det svenska landtbrukets historia. — Död d. 28 jan. 1672. Jfr Ellen Fries' uppsats om R. i »Historisk tidskrift» 1896.

Ristell, Adolf Fredrik, kritiker, litterär granskare, dramatisk öfversättare. — Född i Uppsala omkr. 1750, blef R. vid några och tjugu års ålder antagen till lektör hos drottning Lovisa Ulrika. Allmännare uppmärksamhet ådrog han sig, då han 1774 och 1775 af Vitterhetsakademien prisbelöntes såsom författare af *Skaldekonsten,* 3 sånger, samt *Ode öfver ett godt samvete.* Ungefär samtidigt framträdde han med försvenskningen af Voltaires »Zaire» och »Merope», det sistnämnda arbetet tillägnadt C. F. Scheffer. På dennes förord antagen till konungens enskilde bibliotekarie, först i Stockholm och sedan å Drottningholm, innehade han antydda befattning 1778—1787 och erhöll sistnämnda år öppet privilegium af direktionen för de kungl. spektaklerna att på egen bekostnad under sex år uppföra svenska skådespel på den s. k. Mindre kungliga teatern eller teatern i Bållhuset i Stockholm. Den nya anstalten, som fick benämningen »Svenska dramatiska teatern», öppnades i juni s. å. med en af R. bearbetad komedi, »Visittimman», och försågs, så länge den hade bestånd, med dramer, komedier och proverber af framstående svenska författare såsom Schröderheim, Bellman och Edelcrantz. Bland här uppförda stycken voro *Den bedragne advokaten, Marcus Wimmerberg* samt *Mor Brita och spöket,* af R. gjorda bearbetningar, de båda förstnämnda efter Molière. Själf hade han författat *Krediten* och *Skolmästaren.* Emellertid ville företaget icke bära sig. Inom ett år hade R. gjort bankrutt, med en ganska betydlig skuld, och måste rymma ur riket. Han hade i sitt ekonomiska trångmål tillgripit de dyrbaraste mynten i Lovisa Ulrikas myntsamling å Drottningholm, hvilka mynt först 1853 af riksantikvarien B. E. Hildebrand återfunnos såsom pantsatta i Sveriges riksbank. Efter hans försvinnande ur landet äro hans öden obekanta. Skäl finnes blott för det antagande, att han ställde kosan till England. Äfven skall han någon tid hafva uppehållit sig i Elsass samt i utlandet lefvat under namnet Rosen. Ledamot af Vitterhetsakademien 1786, uteslöts han på kunglig befallning därur 1812, då han således ännu lefde. Hans dödsår är obekant. Största uppmärksamheten vann han såsom utgifvare af *Vitterhets- och Gransknings-journal för år 1778,* hvilken innehåller åtskilliga af hans egna poem, och i sin kritik anbefaller franska akademisternas verk såsom de enda mönstergiltiga. R:s öfriga arbeten bestå af de franska operor, komedier och sorgespel, som han öfversatte för sin teater, samt det på sin tid beryktade arbetet *Characters and anecdotes of the court of Sweden* 1790, som samtidigt öfversattes på franska och tyska och först långt senare utkom på svenska. — Gift med *Katarina Maria af Darelli.*

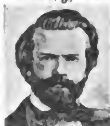
Robeck, Johan, katolsk andlig, jesuit. Född 1672 i Kalmar, där fadern, *Mattias Robeck,* var justitieborgmästare. — I Uppsala idkade R. flitigt filosofiska och teologiska studier, men dessa, långt ifrån att mildra hans af naturen dystra lynne, gjorde honom endast svårmodigare och mera tviflande. I denna sinnesförfattning lämnade han 1704 Sverige, for omkring i Tyskland och sammanträffade, sedan han slagit sig ned i Hildesheim, med några jesuiter, som lätt förmådde honom att antaga katolska läran, hvarpå han 1705 undergick den s. k. första tonsuren. Efter att ha genomgått de inom jesuitorden föreskrifna pröfningsgraderna, ordinerades han 1712 i Wien till subdiaconus samt blef kort därpå diaconus och präst. 1714 förordnades han af polska biskopen till konfessionarius i dennes stift samt förklarades två år senare af påfliga nuntien i Tyskland för apostolisk predikant och missionarius, med fullmakt och rättighet att hålla mässa, när och hvar han behagade. Sedan han i tio år utöfvat den missionsverksamhet, som med nämnda tillåtelse afsågs, nedsatte han sig 1727 i Osnabrück, där han förordnades till huspräst hos en katolik nära Hamburg. Alltmer försjunkande i dödsbetraktelser och svärmeri för ett ensligt lif, flyttade han 1734 till den lilla staden Rinteln vid Weser i det dåvarande grefskapet Schaumburg. De själfbetraktelser, till hvilka han under sitt ensliga lif på detta ställe hade så lägliga tillfällen, synas hafva fört honom på tanken att skiljas från lifvet. Såsom en förberedelse därtill lät han genom professor Funck — den ende, med hvilken han stod i beröring — fördela sina få ägodelar, hvarjämte han tillställde samma man nio af R. författade arbeten med begäran, att något af dessa måtte befordras till trycket. Sommaren 1735 begaf han sig till Bremen, hvarifrån han till Funck öfversände sina öfriga tillhörigheter, och där man en dag såg honom i en båt sätta ut i Weserfloden. Någon tid därefter återfanns hans döda kropp i vattnet, tre mil från staden. Liket upptogs af några vänner och jordades vid en liten by nära stranden af floden. Nyss före sin död författade han en afhandling om själfmord, som genom Funcks försorg trycktes 1736 med titel: *Joh. Robeck Calmaria Suedi, Exercitatio philosophica de morte voluntaria philosophorum et bonorum virorum, etiam Judæorum et Christianorum.*

Roberg, Lars, läkare. Född i Stockholm d. 24 jan. 1664. Föräldrar: hofapotekaren *Daniel*

Roberg och *Ingrid Meinich*. — Fadern undervisade själf sin son i farmaci, och då gossen härvid ådagalade mer än vanligt snabba fattningsgåfvor, skickades han 1678 till Uppsala, hvarest han flitigt afhörde de medicinska föreläsningarna. Förloppet af hans studiebana var för öfrigt den vanliga. Sedan han i några år vistats i Uppsala, anträdde han en resa utomlands, hvarunder han besökte Tyskland, Frankrike, England och Holland och promoverades till medicine doktor i Leyden 1689. I Stockholm, där han nedsatte sig efter hemkomsten, uppehöll han sig i början med att föreläsa anatomi, troligen i arkiater Durietz' medicinska läroanstalt, och blef 1696 assessor i collegium medicum. Året därefter kallades han till professor i anatomi och praktisk medicin vid universitetet i Uppsala, en befattning som han innehade i fyrtiotre år eller till 1740, då han på egen begäran erhöll tjänstfrihet. Nitisk i sitt kall, verkade han för läkarebildningens höjande och utveckling. Genom hans bemödanden lades under hans ämbetstid grunden till inrättandet af ett akademiskt sjukhus — förslaget därom godkändt af konungen 1706, — hvarjämte han bragte det därhän, att medicine studerande, utan att behöfva söka legitimation utomlands, promoverades till medicine doktor i Uppsala. Den första medicine doktorspromotionen därstädes anställdes d. 10 maj 1738, då en vid namn Hamnerin, som sedan blef provincialläkare i Värmland, var den förste promoverade. — R. var känd såsom god latinare, filosof samt skicklig tecknare. Oaktadt sin lärdom, sin praktiska bildning och sitt lärarenit, uträttade han emellertid i själfva verket föga till att höja medicinens studium ur det förfall, hvari det nedsjunkit genom hans företrädares liknöjdhet. Orsakerna härtill kunna varit flera, men en ganska viktig var R:s egen personlighet, snålhet och cyniska väsen, som hindrade honom att medelbarligen, som sig borde, inverka på den studerande ungdomen. Träget verkande äfven med pennan, författade han en mängd skrifter, bland hvilka må förutom 42 disputationer nämnas ***Lijkrevnings tavlor*** 1718, ***Characteres morborum*** 1729, ***Grundval til plante-känningen*** 1730, ***CLIII aphorismi chemici*** 1733, ***Artis chirurgicæ conspectus brevis*** 1740, öfversättningar af Guffers ***Lille hus-apotheque*** 1709 och ***Beynons Barmhertige samaritanen*** s. å. — Han afled i Uppsala d. 21 maj 1742. — Ogift.

Roberg, Paul Emil Richard, scenisk dekorationsmålare. Född i Stockholm d. 3 jan. 1821 och son af bokhållaren *J. P. Roberg*. — Vid tolf års ålder moderlös, upptogs R. af en änkefru Eggers, i hvars hus han under sina barnaår åtnjöt den moderligaste omvårdnad. Med stor fallenhet för teckning och målning samt lifligt intresserad för allt, som rörde teatern, ingick han efter slutade skolstudier i lära hos en målare Hammar och kvarstannade i dennes tjänst, tills han förvärfvat gesällbrefvet. För att stärka sina af en bröstsjukdom medtagna krafter företog han sommaren 1839 en resa till Småland och Bleking, hvarunder han fick tillfälle att åt sin förre, då i Kalmar bosatte, mästare utföra några finare arbeten. Om hösten s. å. hann han omsider målet för sina önskningar, att få ägna sig åt dekorationsmåleriet, i det han antogs till elev hos dekorationsmålaren vid k. teatern Müller. Här arbetade han med all flit till 1843, då han erhöll i uppdrag att utföra några dekorationer att användas vid öppnandet af den samma år färdiga Nya (nuv. Dramatiska) teatern, till hvars dekoratör han sedan antogs. Flera af de dekorationer han här utförde, såsom till »Slösaren», »Chevalier de Maison rouge», »Klostret Castro», A. Blanches lustspel m. fl. ådrogo sig konstkännares lifliga uppmärksamhet och banade i sinom tid för honom vägen till ateljén vid k. teatern. Han kvarstannade emellertid vid Nya teatern till 1850, då ett nytt anfall af hans bröstlidande, ådraget genom öfveransträngning, gjorde en vistelse i varmare luftstreck för honom nödvändig. Med understöd af Nya teatern och några konstvänner, anträdde han i juli sistnämnda år en resa till Algeriet, dit han anlände i augusti, och kvarstannade omkring en månad samt besökte under hemvägen Rom och Paris, njutande i fulla drag, hvarhelst tillfälle gafs, af allt det sköna i natur och konst, som framträdde för hans konstnärsöga. Särskildt hade han af teatrarna i Paris mycket att lära för fullkomnandet af sin konst och drog i riklig måtto däraf gagn. Det var ock i Paris, han fick mottaga kallelsen att vara dekoratör och dekorationsmålare vid K. teatern i Stockholm. Lämnande den franska hufvudstaden, anträdde han skyndsamt hemresan öfver Dresden och Berlin samt återkom till Stockholm pingsttiden 1852. Genast efter hans återkomst uppdrogs honom af K. teaterns d. v. direktör, frih. K. Bonde, att måla dekorationerna till operan »Profeten». Det sätt, hvarpå han löste denna uppgift, grundlade för alltid det rykte, han sedan ärorikt försvarade genom sina arbeten till »Don Juan», Trollflöjten», »Friskytten», »Oberon», »Violetta», »Axel och Valborg» samt en mängd andra sceniska framställningar. 1850 hade han erhållit Konstakademiens högsta pris, den kungl. medaljen, och invaldes fyra år därefter till hennes ledamot. Det kan i sammanhang härmed nämnas, att R., utom dekorationsmåleriet, äfven ägnade sig åt målning i olja, akvarell och gouache. En allt mer tilltagande sjuklighet lät emellertid hans beundrare och vänner med oro ana hans snart förestående bortgång, hvilken likväl allt för plötsligt inträffade på Drottningholm den 25 febr. 1859. — I ledet bland europeiskt ryktbare dekorationsmålare intog R. obestridligt en plats och skulle, om hans lifstid blifvit längre, gjort de flesta af dem företrädet stridigt. Det var honom »förbehållet, att med en, sedan Desprez' dagar icke anad makt fortsätta denne mästares verk och genom natursanning i form och färg, i förening med beträdande af en ny väg för uppställningen af dekorationerna, gifva en lyftning åt sin konst, som i betydlig mån bidrager till åskådarens införlifvande med de vidt åtskilda situationer, hvilka skådespelen framställa.»

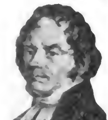

— R. var gift sedan 1852 med *Sofia Elisabet Öfverberg.*

Rogberg. En i Sverige ansedd prästsläkt från Rogberga församling nära Jönköping, härstammande från en där född bondson *Johan Rogberg*, som, född 1660, afled 1728 som kyrkoherde i Unnaryd.

1. **Rogberg, Samuel,** präst, topograf. Född i Jönköping d. 18 okt. 1698; son af förenämnda *Johan Rogberg*, som då var rektor vid stadsskolan därstädes och *Kristina Hellman.* — I Uppsala, där R. 1716 inskrefs som student, riktade han sina studier hufvudsakligen åt historia och blef magister vid promotionen 1725. Följande året anställd såsom histor. et moral. lektor vid Växiö gymnasium, lät han prästviga sig 1730 och befordrades 1736 till andre teologie lektor. Tre år senare utnämndes han till kyrkoherde i Fröderyd, blef prost i Västra härad 1743, samt var ledamot af prästeståndet vid 1738, 1741 och 1755—56 års riksdagar. Vid det sistnämnda af dessa riksmöten satt han såsom ledamot i den kommission, som dömde öfver Brahe och hans olyckskamrater. — Död under en brunnskur i närheten af Växiö den 1 augusti 1760. — En af honom författad *Historisk beskrifning om Småland* utkom, tillökt af E. Ruda, tio år efter hans död 1770 och utgjorde länge den enda källan till kännedom om Kronobergs och Jönköpings län. Gift 1: 1728 med *Hedvig Kristina Alana*; 2: 1747 med *Maria Elisabet Krok.*

2. **Rogberg, Carl Georg,** universitetslärare, homilet. Född i Växiö d. 6 aug. 1789; den föregåendes sonson. Föräldrar: kyrkoherden i Alsheda, teol. doktor *Johan Daniel Rogberg* och *Kristina Katarina Colliander.* — Hos R. framträdde, redan då han var barn, det sinnets allvar, hvilket utgjorde grunddraget i hans karaktär, lif och verksamhet. Sedan han, aderton år gammal, blifvit student i Uppsala, mottog han efter aflagda, om djupa kunskaper vittnande lärdomsprof, lagerkransen vid promotionen 1815 och vigdes s. å. till präst. Kort därefter förordnad till docent vid prästbildningsseminariet och notarie i teologiska fakulteten, aflade han teologie kand.-examen 1818 samt uppehöll 1820—23 brunnspredikantbefattningen vid Sätra. Sistnämnda år förordnad till semináriiprefekt och kyrkoherde i Trefaldighetsförsamlingen i Uppsala, erhöll han ett länge önskadt och sedermera samvetsgrant begagnadt tillfälle att höja den praktiska prästbildningen vid universitetet. Han uppgjorde och inlämnade jämväl till regeringen ett förslag att alldeles omdana seminariet, men hvilken plan, såsom för djupt ingripande i andra universitetsförhållanden, endast delvis blef antagen. 1827 hugnad med professors titel, inkallades han till ledamot af Uppsala domkapitel samt året därefter i bibelkommissionen och fann i dessa båda befattningar välkomna fält för sin vidt omfattande verksamhet. I synnerhet voro för bibelkommissionens arbeten hans grundliga kännedom af Nya testamentets grundspråk och hans öfverlägsna stilistiska förmåga af mycket gagn. Hugnad med teologie doktorsvärdigheten 1830, utnämndes han följande året till professor i pastoralteologi samt kyrkoherde i Gamla Uppsala och afled, efter en lång och tärande sjukdom, d. 28 jan. 1834. — Såsom lärare både vid universitetet och i församlingen intog R. ett af de mest framstående rummen på sin tid. Flera församlingar täflade om att tillägna sig den utmärkte predikanten, men han kvarstannade på den plats, där han ansåg sig kunna mest gagna, till sin död. Bland i Sverige tryckta predikosamlingar hafva få vunnit och länge bibehållit det anseende som Rogbergs *Predikningar* 2 bd. 1835, och *Skriftetal* 1839. — Gift 1822 med *Gustafva Fant.* — Sonen *Carl Erik Johan*, född i Uppsala d. 27 april 1829, blef student i Uppsala 1847, fil. doktor därstädes 1857, docent i historia vid därvarande universitet 1859, lektor i historia vid Stockholms gymnasium 1864 och vid Norra latinläroverket i samma stad 1880. Från sistnämnda befattning tog han 1897 afsked. 1864—74 var han kronprins Gustafs och hans bröders lärare samt erhöll 1874 professors namn, heder och värdighet. 1876—1903 var han kanslärssekreterare vid rikets universitet. Död i Stockholm d. 27 mars 1905. — Af trycket utgaf R. bl. a. *Konung Carl IX:s fälttåg till Livland år 1600 och förberedelserna därtill* 1859 och nionde delen af B. von Schinkels *Minnen ur Sveriges nyare historia* 1864. — Gift 1859 med *Emma Eugenia Matilda Ahlberg.*

Rohtlieb, Johannes, präst, författare. Född i Hamburg d. 17 dec. 1807. Föräldrar: skolläraren *Bernhard Conrad Rohtlieb* och *Anna Elisabet Steiner.* — Sin första uppfostran erhöll R. i faderns enskilda skola, hvarifrån han öfverflyttades till Gymnasium Johanneum 1822 och tillbragte tiden där till 1827, då han tog studentexamen, hvarefter han stod inskrifven såsom civis academicus vid akademiska gymnasiet i Hamburg till våren 1828. Student vid universitetet i Halle 1828—30 och i Greifswald 1830—32. Från våren 1831 var han tillika ledamot af Teologiska sällskapet vid det senare universitetet, inom hvilket sällskap han af k. ministerium för ecklesiastikärendena belönades med ett utsatt pris för en latinsk afhandling. För sin utkomst förestod han under samma tid en privatskola i Greifswald. Examinerad för prästämbetet inför konsistorium i Hamburg 1832, emottog han kort därefter kallelse från Tyska församlingen i Stockholm till afläggande af predikoprof och blef, efter att hafva blifvit vald till predikant vid Tysk-Holländska kyrkan, prästvigd i Hamburg i april 1833. Förordnad till vice pastor vid Tyska S:t Gertruds församling i Stockholm i januari 1839, utnämndes han af konungen till förste kyrkoherde vid nämnda församling och tillträdde sin befattning den 1 maj s. å. 1857 kallades han till predikoprofs afläggande för återbesättande af den då lediga past. prim. be-

ställningen vid Storkyrkan, hvilken kallelse han likväl icke mottog. I okt. 1859 utnämndes han till teologie doktor af universitetet i Giessen. Efter mer än fyrtio års prästerlig tjänstgöring i Sveriges hufvudstad, därunder R. länge utöfvade en vidsträckt själavård äfven utom sin egentliga församling, sökte och erhöll han vid uppnådda sjuttiotvå lefnadsår 1879 afsked från sin innehafvande pastorsbefattning vid S:t Gertruds församling. Död i Stockholm d. 12 april 1881. — Förutom en mängd strödda predikningar, griftetal, minnesord, tal, missionsböner, årsberättelser, uppsatser, recensioner m. m. har R. utgifvit *Samling af tyska fabler, parabler och legender med anmärkningar och ordbok* 1838; *Predikningar öfver evangelierna på årets sön- och högtidsdagar,* 3 band, 1859—60, öfversatt från svenskan till tyskan »Wallins predikningar och högtidstal», Björnstjernas arbete »Om det britiska riket i Ostindien», samma författares »Hinduernas teogoni, filosofi och kosmogoni», samt öfversatt och bearbetat »Hjorts Tyska grammatik», »Öhrlanders Skrif- och Läsöfningar i tyska språket» 2:a uppl. m. m. — Gift 1835 med *Charlotte Juliane Philippine Friedrike Döhn* från ön Rügen.

Roman, Johan Helmich, musiker. Född 1694 i Stockholm, där fadern var hofkapellist. — Undervisad i faderns konst, antogs R. 1710 till medlem af hofkapellet och skickades fyra år därefter på prinsessan Ulrika Eleonoras bekostnad till England för att fullkomna sin musikbildning under Händel, Pepusch och Ariosti. Här mottogs han och gynnades på det mest utmärkta sätt af hertigarna af Marlborough och New-Castle och omtalades för sin skicklighet på violin och oboe i Londons musikaliska kretsar aldrig under annat namn än »den svenske virtuosen». Anställd 1717 hos hertigen af New-Castle, stannade han i London till 1720, då han återkallades till Sverige. Här blef han 1721 vice och 1727 ordinarie hofkapellmästare. Antydda befattning skötte han på ett sätt, att han af samtida berömdes såsom den där »lagt grunden hos oss till en väl inrättad orkester». 1735 erhöll han titel af hofintendent och begaf sig s. å. utrikes, där han vistades till 1737 och besökte under antydda tid England, Paris, Italien och Tyskland. 1740 kallades han af Vetenskapsakademien till en af dess ledamöter, väsentligen till erkännande af hans förtjänster om svenska språkets användning i kyrkomusiken. År 1745 sökte och erhöll han afsked från sin befattning vid hofkapellet och afled på sin egendom Lilla Haraldsmåla i granskapet af Kalmar den 20 dec. 1758. — R. är den första svenska tonkonstnär af någon större betydenhet och har därför blifvit hedrad med benämningen »den svenske musikens fader». Af hans kompositioner har endast en blifvit utgifven nämligen *XII sonate a flauto traverso, violone e cembalo,* som utkom 1727, men Musikaliska akademiens bibliotek förvarar i handskrift af honom stora, härliga tonskapelser, mestadels i andlig stil. Han skref emellertid dessutom symfonier, uvertyrer, konserter för violin och oboe d'amour, klaverstycken äfvensom ett stort antal kompositioner till kungliga festligheter. För öfrigt kan nämnas, att han, jämte det han förság tonskapelser af Händel och andra tonsättare med svensk text, från främmande språk öfversatte åtskilliga afhandlingar. Vetenskapsakademien ägnade hans minne en festlig hyllning d. 30 maj 1767. Åbo akademi, dit större delen af hans musikverk skänktes, gömde af denne musikers skapande snille dyrbara skatter, innan de förtärdes af lågorna vid branden 1827.

Romanson, Henrik Vilhelm, läkare. Född i Puumala socken i Savolax d. 5 sept. 1776. Föräldrar: kapellanen *Henrik Romanus* och *Maria Helena Mechelin.* — Efter slutade studier vid Borgå gymnasium begaf sig R. 1797 till Uppsala, där han blef med. licentiat 1802 och promoverades till medicine doktor 1804. Följande året förordnad till anatomie prosektor i Uppsala och kirurg vid akademiska sjukhuset, legitimerade han sig 1807 såsom medlem af Collegium medicum i Stockholm och förordnades 1811 af medicinska fakulteten att hålla enskilda föreläsningar i fältkirurgien. Efter att 1813 ha erhållit professors namn, heder och värdighet, utnämndes han 1821 till adjunkt i praktisk medicin, förordnades 1824 till intendent vid Sätra hälsobrunn och befordrades sent omsider 1830 till ordinarie anatomie och kirurgie professor. Vid uppnådda sextioåtta lefnadsår sökte och erhöll han 1844 afsked från sin professur med pension. Först 1851 afgick han från intendentsbefattningen samt afled i Uppsala d. 15 maj 1853. — R. var tidigt verksam såsom författare i till hans vetenskap hörande ämnen. Så skref han åtskilliga afhandlingar i disputationsform, såsom bl. a.: *Försök till en afhandling om benen i människokroppen* 1808—15, *Myologiska dissectioner* 1820—38 och *Exercitationes chirurgica.* Från hans professorstid förskrifva sig åtskilliga specialafhandlingar, företrädesvis i patologi. Så utgaf han 1830 *Försök till vägledning vid läkarekonstens utöfvande* samt 1845 *Barnläkaren, såsom vänlig rådgifvare vid barnsjukdomar,* ett från tyskan öfversatt arbete. Författade för öfrigt recensioner och uppsatser i Sv. Litter. Tidning m. m. — Gift 1: 1807 med *Katarina Johanna Ek,* 2: med *Ulrika Messman.*

Ronander, Carl Vilhelm Henrik, läkare. Född i Stralsund d. 23 juni 1794. Föräldrar: krigsfiskalen *Henrik Gerhard Ronander* och *Rebecka Eleonora Meckern.* — Föräldrarna öfverflyttade 1802 till Sverige, hvarefter R. genomgick Hudiksvalls skola och Gäfle gymnasium samt blef student i Uppsala 1813. Efter att 1819 ha erhållit kirurgie magister-diplomet samt aflagt med. kand. ex., absolverade han följande året med. lic. examen och promoverades till medicine doktor 1822. Redan förut hade han tvenne gånger förestått sjukhusläkaretjänsten vid Garnisonssjukhuset samt 1821 varit kommenderad såsom sjukhusläkare under öfningslägret i Norge. 1825 af Sundhetskollegium utsedd till föreståndare för Karlsbaderkurinrättningen i Stockholm, förordnades han 1827 till med. och kirurg. adjunkt vid Karolinska

institutet och utnämndes 1831 till öfverläkare vid Serafimerlasarettet. S. å. ledamot af Vet.-akad., företog han 1833 en resa till Danmark och Tyskland för att taga kännedom om därvarande kliniska anstalter och erhöll, efter sin hemkomst, 1834 Sundhetskollegii förordnande att hålla föreläsningar i teoret. medicin vid Karolinska institutet. Öfverläkare vid Danviks hospital 1821—1831. Efter att 1840 ha tagit afsked från öfverläkarebefattningen vid Serafimerlasarettet, förordnades han att vara konsultativ läkare därstädes. — Afled ogift i Stockholm d. 10 april 1847 och lämnade efter sig minnet af en utmärkt vetenskapsman en ansedd psykiater och särdeles lycklig praktisk läkare. Bland R:s efterlämnade skrifter äro följande de märkligaste: *System i Pharmacologien, med särskildt afseende på den svenska pharmacopéens sista edition* 1825—28, *Carlsbader-, Emser-, Marienbader-, Eger-, Pyrmonter- och Spaavattens bruk och nytta* 1827; *Årsberättelse om Svenska läkaresällskapets arbeten* 1830—32. Han utgaf dessutom ifrån 1832 *Tidskrift för läkare och farmaceuter*, samt har skrifvit flera uppsatser i Sv. Läkaresällsk. handlingar, årsberättelser m. m.

Roos (Tre Rosor), en gammal förnämlig släkt, ursprungligen från Norge, hvilken med säkerhet kan ledas tillbaka till början af 1300-talet I Sverige gafs åt ätten i senare tid namnet *Tre Rosor* på grund af dess sköldemärke, som visade tre rosor på sned. Ätten, som 1561 erhöll greflig värdighet, utslocknade å 1610-talet med Gustaf Johanssons — R. 3 — sonson, Johan Stensson.

1. **Roos (Tre Rosor), Ture Jönsson**, rikshofmästare, upprorsman. Född på 1470-talet; son af riksrådet *Jöns Knutsson* till Lindholmen och Mörby samt *Ingegärd Skunk*. — Ture Jönssons namn förekommer första gången i offentliga handlingar bland namnen på de upproriska herrar, som 1497 inkallade konung Hans, hvilken betygade honom sin tacksamhet genom att förläna honom riddare- och riksrådsvärdighet samt 1499 sätta honom till lagman öfver Västergötland. Då Sten Sture 1501 åter kom till makten, blef T. J. afsatt från lagmansämbetet, hvilket han dock återfick 1503, sedan han öfvergifvit konung Hans' sak och försonat sig med riksföreståndaren. Under Svante Stures riksföreståndareskap afhöll han sig väl från en öppen brytning med denne, men lämnade honom ej heller det stöd, riksföreståndaren haft rätt att vänta af honom. Sedan Sten Sture d. y. 1512 blifvit erkänd som riksföreståndare, slöt T. J. sig med flertalet af sina ämbetsbröder inom rådet till Erik Trolles parti, men tvingades snart att erkänna Sture som riksföreståndare. Efter dennes frånfälle 1520 åsåg han med likgiltighet svenskarnas kamp mot den segerrikt framryckande Kristian II och slöt sig inom kort afgjordt till denne. Emellertid höll han sig, sedan Kristian kommit till väldet, mestadels undan på sin sätesgård Lindholmen i Västergötland. Äfven var det endast motsträfvigt, han

omsider slöt sig till Gustaf Vasa, och detta ehuru han var med honom befryndad såsom gift med hans faster, Anna. Gustaf utnämnde honom emellertid 1521 till höfvitsman i Västergötland och kallade honom två år därefter i bref för »vår hofmästare». Vid reformationsriksdagen i Västerås 1527, till hvilken han först på konungens enträgna uppmaningar infann sig, kämpade han vid biskop Brasks sida med kraft och ihärdighet för katolska lärans rätt i Sverige, men alla deras bemödanden voro förgäfves. Papismens sak var ohjälpligen förlorad, och den af konungen uppskrämda församlingen biföll utan invändning hans fordringar. Efter detta nederlag begaf sig Ture Jönsson till sina gods i Västergötland. Icke långt därefter råkade han i en arfstvist med Gustaf. Tures svärfader, Johan Kristerson Vasa (Gustaf Vasas farfader) hade haft tvenne hustrur; men arfvet efter den förra frun, Britta Sture, hade blifvit lika deladt emellan Gustafs fader och Ture Jönssons hustru. Gustaf påstod, att detta var orätt, emedan den sistnämnda var dotter af den senare frun, Britta Thorsdotter Bonde. Rikets herrar och råd dömde Ture att återbära en tredjedel af arfvet; domen fälldes på ett möte i Lödöse. Efter detta blef Ture Jönssons agg till konungen ännu större, och hans ovilja mot konungen ökades ytterligare, sedan genom de beslut, som fattades på kyrkomötet i Örebro 1529, reformationsverket blifvit fullt betryggadt mot hvarje återgång till katolicismen, så länge Gustaf förblef i besittning af tronen. Och så skred T. J. till öppen brytning med konungen. Han församlade 1529 Västergötlands förnämsta adel, till stor del hans fränder och vänner, förmanade dem, att afskudda sig Gustafs hårda regemente och utse någon annan mild och from konung, som aktade kyrkans rätt och rikets lag samt hvar mans fri- och rättigheter. Han fick medhåll af många, och nu förbundo sig de missnöjda att ej längre tåla en själfrådig konung. Biskopen i Skara, Magnus Haraldsson, förenade sig med dem, och det återstod nu endast att förmå allmogen att också sluta sig till dem. Ett möte utlystes på Larfs hed i Västergötland, där T. J. höll tal till bönderna, tackande dem för all lydnad och välvillighet, som de visat honom, beklagande, att den konung, som nu regerade, var blefven en Luther, som ville införa en ny tro, och därför ville »han nämna fram en annan herre». Allmogen förblef likväl stilla och två unga bönder menade, att »kung Gustaf dem intet oskäl gjort; tvärtom mycket godt genom att befria landet från den omilde Kristian Tyrann och hålla allmogen vid fred.» Herrarna blefvo bekymrade, men läto ingenting märka utan svarade, att de voro väl tillfreds med, hvad bönderna yttrat. Vid efterräkningen, som ej lät vänta på sig, erbjöd konungen Ture Jönsson lejd, men i likhet med biskop Magnus ansåg han klokast att lämna landet och begaf sig först till Danmark och sedermera till Mecklenburg. Hans öden blefvo därefter en landsflyktings. Då konung Kristian 1531 gjorde sitt misslyckade försök att återtaga sin tron, infann sig T. J. hos honom och försäkrade, att missnöjet i Sverige var ganska stort

mot Gustaf. Han trodde till och med, att Kristian mycket lätt skulle kunna återvinna sin krona. Men då en talrik svensk här infann sig utanför Konghäll, ansåg sig Kristian bedragen af öfverlöparen, och följande morgon fanns denne utan hufvud på Konghälls gata 1532. T. J:s uppträdande mot Gustaf I måste visserligen stämplas såsom förräderi, men såväl hans katolska sinnelag som andra omständigheter gifva dock naturliga skäl för hans uppförande, emedan han i själfva verket var en man, som saknade ädlare tänkesätt. Han har äfven blifvit beskylld för feghet, men med orätt, ty icke blott i sin hållning vid riksdagen i Västerås, utan särskildt vid ett krigståg i Viken 1521 ådagalade han både fysiskt och moraliskt mod. — Gift på 1490-talet med *Anna Johansdotter* (Vase).

2. **Roos (Tre Rosor), Johan Turesson**, riksråd. Född på 1490-talet; den föregåendes son. — Ingick tidigt i krigstjänst under kejsar Maximilians fanor och blef af honom slagen till riddare. Återkommen till Sverige 1524, efter att sju år hafva framlefvat på detta sätt, blef han af sin frände, konung Gustaf, använd i offentliga värf. Så sändes han 1525 af konungen till Danmark och Lybeck för att underhandla rörande Severin Norrby. Vid Gustafs kröning 1528 slagen till riddare, inkallades han längre fram s. å. i rådet, kort hvarefter han med konungen och andra svenska herrar i Lödöse deltog i det möte med danskarna, som hade att träffa en slutlig uppgörelse rörande Gottland. J. T. förblef, trots sin faders och äfven sin broders, Uppsaladomprosten Göran Turessons upproriska stämplingar, trogen konungen och hans sak. Också uttryckte denne därför sin erkänsla i ett bref af d. 1 april 1529, hvari det bl. a. heter: »Hvar ock eder fader eller någon annan eder vän något obestånd eller oråd företaga emot oss, skola vi dock aldrig det uppå eder till sinne draga.» Bevis på konungens förtroende erhöll J. T. ytterligare, i det han 1529 insattes i den rätt, som hade att döma faderns medbrottslingar, och 1532 var en bland befälhafvarna vid de krigsrörelser, genom hvilka Kristians på Ture Jönssons tillstyrkan företagna angrepp från norska sidan skulle bekämpas. Konungen begåfvade honom ock med en del af både faderns och brodern Görans till kronan förbrutna gods. I striderna mot lybeckarna under den s. k. Grefvefejden 1534—36, tog han ärofull del såsom en af den svenska truppstyrkans högste befälhafvare i Halland. Äfven under Dackefejden 1542—43 visade han prof på krigisk duglighet. Höfvitsman på Nyköpings slott 1530—47 var han konungens regementsråd 1540—44. — I ungdomen var Johan Turesson förlofvad med en fröken Karin Roos (till Hjelmsäter), med hvilken han uppgifves haft en son, men denna förbindelse var icke i fadern Ture Jönssons smak, hvilken sträfvade efter att bereda sin son ett gifte, som kunde blifva honom själf till stöd och nytta vid hans planer mot konungen. På faderns inrådan anmälde sig Johan Turesson därför som friare till Kristina Gyllenstierna, Sten Stures änka. Han lyckades, framför sin medtäflare Severin Norrby, vinna hennes tycke, gifte sig 1527, och hans forna förlofvade, Karin Roos, fick med sin blygsel draga sig tillbaka. Hade allt hitills gått efter Ture Jönssons uträkning, så hade han missräknat sig på, hvad sedan skedde. Konung Gustaf, mot hvilken han trott sig finna en motvikt i sonens gifte med den folkkära Kristina Gyllenstierna, understödde på allt sätt föreningen och vann till gengäld de bägge hvarandra värdiga makarnas oinskränkta tillgifvenhet och obrottsliga trohet för lifvet. — Johan Turesson afled 1556.

3. **Roos (Tre Rosor), Gustaf Johansson**, grefve, riksråd. Född i Nyköping 1531; den föregåendes son. — Vid nitton års ålder skickades Gustaf Johansson såsom sändebud till kejsar Carl V och uträttade sitt uppdrag så väl, att Gustaf I 1554 inkallade honom i rådkammaren. Vid Erik XIV:s kröning var han den andra af de trenne ädlingar, som pryddes med grefvekronan. Han innehade i hög grad Erik XIV:s förtroende och användes mycket af denne konung vid hans giftermåls-beskickningar. Efter sin upphöjelse skref sig Gustaf Johansson »grefve till Enköping och friherre till Lindholmen». — Han afled endast trettiofem år gammal på Haga i Uppland den 3 april 1566. — Gift 1: med *Ingeborg Kristoffersdotter (Röd)*. 2: med friherrinnan *Cecilia Gustafsdotter (Stenbock)*, Gustaf I:s svägerska.

Roos af Hjelmsäter. Den svenska adelsätten Roos, som fått tillägget till sitt namn efter säteriet Hjelmsäter i Västergötland, är känd sedan 1400-talet och introducerad på riddarhuset 1625. Med *Carl Gustaf R.* — se R. 1 — uppstod 1705 en friherrlig gren, som utgick på svärdsidan 1765 med hans son *Axel Erik* — se R. 2.

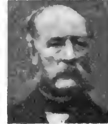
1. **Roos, Carl Gustaf**, krigare. Född i Västergötland d. 25 dec. 1655. Föräldrar: ryttmästaren *Gustaf Eriksson Roos af Hjelmsäter* och *Kristina Svinhufvud*. — R. ingick 1674 i tyska kejserliga armén såsom volontär vid fältmarskalklöjtnanten de Granes regemente. Sänd med sitt regemente till Rhentrakten att hjälpa holländarna i deras krig mot fransmännen, var han 1675 med i fältslaget vid Trier och deltog 1676 i belägringen af Philipsburg. Återkommen till Sverige, befordrades han 1677 till andre löjtnant vid änkedrottning Hedvig Eleonoras regemente till häst, blef sedermera löjtnant vid Lifgardet 1678, major vid Skaraborgs regemente 1686, öfverstlöjtnant vid Erik Soops regemente i Riga 1696, öfverste för Nerikes och Värmlands regemente 1701, upphöjdes 1705 efter i polska kriget utförda bedrifter till friherre och blef året därefter generalmajor. I slaget vid Narva 1700 utmärkte han sig för ett utomordentligt mod, då han i spetsen för en helt fåtalig trupp anföll rysarnas förskansningar. Han följde sedermera Carl i alla dennes fälttåg, deltog i öfvergången af Düna, slaget vid Klissov, drabbningen vid Fraustadt, träffningen vid Malatycze samt slaget vid Pultava. Då han här angrep några ryska retranchementer, blef han lämnad utan förstärkning och måste genom kapitulationen i Perevolotsjna d. 1 juli 1709

gifva sig fången åt fienden. Han fördes, sedan han fått illustrera tsarens intåg i Moskva, till det inre af Ryssland och tillbragte sina fångenskapsår i Kasan. När han ändtligen vid freden blifvit frigifven och var stadd på återresa till Sverige, afled han i Åbo 1722. — Gift 1: med *Kristina Maria Sparre*, 2: med friherrinnan *Magdalena Kristina von der Noth*.

2. **Roos, Axel Erik,** krigare. Född på Årnäs i Västergötland d. 25 maj 1686; den föregåendes son i första giftet. — När Carl XII öppnade sin hjältebana med landstigningen på Själland, stod den unge Axel Roos såsom page vid hans sida. Han följde sedan troget sin konung i fältslagen vid Narva, Düna, Klissow, Fraueustadt och Pultava till Bender och hade vid ankomsten dit nyss blifvit befordrad till en af konungens drabanter. I kalabaliken i Bender 1713 utmärkte han sig för det mest uppoffrande mod. Då konungen vid turkarnas anfall ville störta ut bland fienderna, tvang honom R. att till en början försvara sig inom hus. När byggnaden blifvit skjuten i brand, och nedfallande bjälkar och eldbränder nödgade Carl och hans bussar att ta sin tillflykt in i konungens sängkammare, ställde sig R. mellan konungen och fönstret för att skydda sin herre för fiendens kulor. När vid reträtten ur huset konungen snafvade och föll, kastade sig den trogne lifdrabanten öfver honom för att skydda honom mot janitscharernas sablar och pikar. Efter återkomsten till Stralsund blef han vid ett blodigt utfall från staden illa sårad, först af en granat och kort därpå af en invid honom exploderande bomb. Efter striden i Bender hade R. blifvit befordrad till generaladjutant och utnämndes s. å. (1713) till chef vid Södra skånska kavalleriregementet. Använd af konungen att från honom föra hemliga bud till Pommern, stannade han i Stralsund och uthärdade efter Carls ditkomst med denne stadens belägring 1715. Återkommen från en beskickning vid franska hofvet, hvarunder han råkat falla i danskarnas händer, men lyckats befria sig därur, träffade han 1719 Carl i Lund och följde honom till Norge. Efter konungens fall, och sedan Sverige fått en ny styrelse, befordrades R. 1722 till generalmajor af kavalleriet, blef tre år senare chef för Nylands och Tavastlands läns dragonregemente och 1728 öfverste för Bohusläns regemente. 1740 utnämndes han till landshöfdig i Älfsborgs län. Då han 1749 tog afsked från sin landshöfdingbefattning, tilldelades honom generallöjtnants namn, heder och värdighet. — Död på sin sätesgård Löfås å Dal d. 14 dec. 1765. — »Hans hela lefnad var en kedja af dygd, ära och hjältebedrifter, och hans personlighet en fulländad typ af karolinernas hjältesläkt.» Man har antagit, att det är bilden af denne Axel Roos, som föresväfvat Tegnér vid diktningen af romansen Axel. Själf har skalden uppgifvit, att hans dikt grundar sig på en berättelse om en karolin, som han hörde i sin barndom. Möjligen har det varit en folksägen, som uppväxt ur minnet af Carl XII:s vän och följeslagare, den trogne lifdrabanten Axel Roos. — Gift 1: 1718 med *Elisabet Juliana Lilliehöök*, 2: 1722 med grefvinnan *Hedvig Charlotta Cronhielm*, dotter af kanslipresidenten Gustaf Cronhielm.

1. **Roos, Adolf Vilhelm,** generalpostdirektör. Född i Kristinestad i Finland den 21 juni 1824. Föräldrar: pastorn i Kristinestad *Johan Henrik Roos* och *Maria Lovisa Wenman*. — R. hade njutit undervisning i Vasa trivialskola och på Åbo gymnasium, när han 1845 öfverflyttade till Sverige och s. å. inskrefs såsom studerande vid Uppsala universitet. Året därefter eröfrade han Svenska akademiens pris för ett skaldestycke, *Runosångarens död*, och blef, efter i Uppsala aflagd kansliexamen hösten 1851 antagen till e. o. tjänsteman i Finansdepartementet och tjänstgjorde äfven i några andra ämbetsverk. 1856 anställdes han såsom sekreterare hos den nybildade telegrafstyrelsen och blef som sådan använd att uppgöra förslag till reglemente och andra författningar rörande den nya inrättningen. 1860 antagen till sekreterare hos generalpoststyrelsen, befordrades han 1863 till kanslidepartementschef och utnämndes 1867 till generalpostdirektör. Både före och efter denna utnämning innehade R. flera gånger uppdrag att med främmande makter underhandla om afslutande af nya postfördrag: 1865, 1869 och 1873 med Danmark, 1864 och 1869 i Berlin med Preussen, 1867 i Paris med Frankrike. Såsom ombud från Sverige deltog han i internationella postkonferenser: i Bern 1874, Paris 1878, 1880 och Lissabon 1885. Efter sin utnämning till generelpostdirektör visade han sig vara rätta mannen på den rätta platsen. Hans nit och skicklighet får det väsentligen tillskrifvas, att svenska postverket med snabba steg utvecklade sig därhän, att det inom jämförelsevis kort tid befann sig i lika ändamålsenligt skick som de bäst organiserade anstalter af hithörande slag i utlandet. Mångfaldiga voro de lagstiftningsåtgärder och administrativa reformer, som betingade denna utveckling och som åstadkommos genom hans i större eller mindre mån ingripande medverkan. Dit är att hänföra införande af ett likformigt porto för all brefväxling mellan Sverige, Norge och Danmark; utverkad rättighet för Sverige att på billiga villkor få posten genom de närmast liggande länderna befordrad i s. k. sluten brefsäck, en anordning af högsta vikt för nedsättningen af portot för utrikes bref; införandet af ett medelporto för paketförsändelser, af postanvisningar och postförskott samt af brefkort och kortbref; upphäfvandet af det ovillkorliga frankotvånget, ombildning af assuransväsendet, afskaffandet af tidningsstämpeln, af brefbärareskillingen för hemburna postförsändelser, af kronobrefbärningen och fribrefsrätten; tidningars försändande under förändrade villkor; postbefordringstungans aflyftande från posthemmanen och postskjutsens ställande på beting, fastställandet af förändrade grunder för postpersonalens aflöning och pensionering; utfärdandet af en allmän

poststadga 1872 — den första allmänna författning rörande postväsendet, som utgått sedan 1870 — samt betydligt förökande af postanstalterna och postgångarna i riket, delvis med anlitande af den nyinrättade landtbrefbärningen. R. kallades 1876 till ledamot af kommittén för skjutsväsendets ordnande, till ordförande i kommittén för omreglering af styrelserna för post- och telegrafverken s. å. samt till ledamot af kommittén för inrättande af en postsparbank 1882 för att följande år öfvertaga ordförandeskapet däri. 1874—89 satt han i riksdagens Första kammare såsom representant för Norrbottens län. Död i Stockholm d. 19 jan. 1895. — Förutom den nämnda prisskriften i Svenska akademien har han författat *Postverkets historia från inrättningens början till och med 1864* (i Sv. officiella statistik), åtskilliga uppsatser rörande telegraf- och postverket samt noveller och poem intagna i tidningar och kalendrar m. m. — Gift 1856 med *Sofia Maria Nordenfalk*, dotter af justitiestatsministern Johan Nordenfalk (se II: 193.)

2. **Roos, Anna Maria,** författarinna. Född i Stockholm d. 9 april 1862; den föregåendes dotter. — Efter åtnjuten undervisning vid Högre lärarinneseminariet, idkade fröken R. språkliga och historiska studier samt sysselsatte sig med musik och målning. Anställd 1881 såsom lärarinna vid den af friherrinnan Sofie Adlersparre grundade Klara söndagsskola till förmån för barn, tillhörande arbetsklassen i Klara och Kungsholms församlingar, var A. R. 1888—95 föreståndarinna för denna läroanstalt. Mot slutet af denna tid framträdde hon 1894 under signaturen *Alfaro* på det skönlitterära fältet med diktsamlingen *I gryningen* och barnboken *Lilla Elnas sagor*. Följande år blef i bokmarknaden under hennes eget namn synlig en samling berättelser under den gemensamma titeln *Tysta djup* samt *I Hvitavall, visor och berättelser för barn*, I och II. Följde så 1898 *Luve Lulls sagor, visor och berättelser för barn* samt 1899 *Prinsessan Li-Hong-Tse och andra berättelser*. Samma år riktade den flitiga och talangfulla författarinnan vår litteratur med *Gräshoppans visor*, hvaraf en andra samling utkom 1900. I *Marika*, som utgafs 1901, lämnade hon en serie skildringar ur en ung flickas lif och gaf i den s. å. utkomna *Mariæ Nyckelpigas visbok* ett nytt vittnesbörd om sin skaldebegåfning. I *Fariseismen i våra dagar*, som jämte diktsamlingen *Aderton år* utgjorde frukten af hennes litterära arbete 1902, gaf hon sig in på ett område för några af samtidens viktigaste frågor, behandlade af henne med en stilistisk bravur och en öfvertygelsens värme, ägnade att äfven hos motståndarna tillvinna henne sympatier. *Valands saga*, som utkom 1903, är en episk diktcykel med ämne ur Viktor Rydbergs »Undersökningar i germanisk mytologi». I tidskrifter har dessutom A. R. offentliggjort en del litterära studier, bland hvilka ett flertal beröra den spanska litteraturen. Hon hade nämligen tillfälle att studera denna under en resa, som hon med sin fader 1885 företog till Portugal och Spanien, hvilken resa senare efterföljdes af andra långväga färder såsom 1903 till Nordafrika (Algeriet och Tunis), m. fl. A. R:s arbeten hafva, hvad flera af dem beträffar, vunnit den uppmärksamheten att blifva öfverflyttade till främmande språk. Själf öfversatte författarinnan till franskan jämte ett par andra berättelser sitt arbete *Tysta djup*, hvilket utkom i Paris 1897 under titeln *Coeurs sauvages*. Därjämte hafva några af hennes berättelser öfverflyttats till tyska, äfvensom till engelska, italienska och ryska språken. A. R. var 1898—1902 redaktionssekreterare i »Ord och bild» samt 1889—1901, på uppdrag af Författarföreningen, redaktör af dess publikation, »Vintergatan». Valdes 1901 till ordförande i det kvinnliga litterära och artistiska sällskapet *Nya Idun*.

1. **Roos, Petrus,** präst, författare. Född i Rödinge prästgård af Skåne d. 11 maj 1740. Föräldrar: prosten och kyrkoherden *Andreas Roos* och *Kristina Filenius*. — 1758 inskrefs R. bland de studerande i Lund, erhöll lagerkransen 1766 och prästvigdes s. å., hvarefter han började sin prästerliga bana såsom huspredikant hos landshöfdingen frih. von Lingen. 1768 utnämndes han till e. o. predikant vid Södra skånska kavalleriregementet, kallades 1773 till Skartofta och Öfveds patronella pastorat af Lunds stift och utbytte 1789 denna befattning mot kyrkoherdebeställningen i Västerstads och Östraby församlingar af samma stift. Tre år senare utnämndes han till prost öfver sina församlingar, blef 1802 kontraktsprost i Färs härad, jubelmagister i Lund 1817 och året därefter hugnad med teologie doktorsvärdigheten. — Vid sin död i Västerstads prästgård d. 10 nov. 1832 var R. den äldste inom svenska prästeståndet. — Nitisk själasörjare och församlingslärare, använde han alla lediga stunder till författareskap och studier samt har utgifvit ett stort antal predikningar, tal och afhandlingar. Bland dessa senare må nämnas: *Några folkslags olika tankar om religion och världens danande och dess ålder* 1815, *Gudaktighetens hemlighet är stor*. *Kort begrepp om vår salighetslära* 1816, *Medborgaren föreställd till sina plikter enligt hustaflan* 1817, *Äro lifs- och kroppsstraff för förbrytelser enliga med religion och moral?* 1817, *Den Heliga skrift såsom den säkraste anvisning till alla dygders utöfning* 1829, *Christliga tankar om skapelsen, återlösningen och helgelsen* 1830 m. m. — Gift 1: 1773 med *Andrietta Oliva Litholander*, 2: 1819 med *Johanna Carolina af Trolle*.

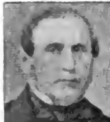

2. **Roos, Mathilda Lovisa,** författarinna. Född i Stockholm d. 2 augusti 1852; den föregåendes sonsondotter. Föräldrar: öfverste *Malte Leopold Roos* och *Matilda Beata Meurk*. — Sitt förstlingsarbete, berättelsen *Marianne*, utgaf fröken R. 1881 och gaf genom detsamma icke ringa löften om

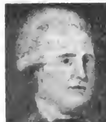
ett nytt namn af rang inom vår skönlitterära värld. Dessa löften hafva ock i större och mindre mån infriats af författarinnan i hennes sedermera utvecklade, ganska flitiga litterära verksamhet. Såsom frukter af densamma kunna nämnas romanerna *Höststormar* 1887, *Vårstormar* 1883, *Hårdt mot hårdt* 1886 och *Familjen Verle* 1889, novellsamlingarna *Berättelser och skizzer* 1884 och *Lifsbilder* 1886. Sedan hennes *Genom skuggor* 1891—92 utkommit i två upplagor, följde sistnämnda år det kanske finaste alstret af hennes penna; *Önskekransen*, som 1904 upplefde sin fjärde upplaga. Vidare äro af hennes arbeten att nämna *Saulus af Tarsus* 1892, *Helgsmålsklockan* 1896, *Från Norrskenets land* 1897, *Hägringar* 1898, *Djupets sagor* 1901, *De osynliga vägarne* 1901, *Hennes son* 1904. Bemärkelseår i författarinnans lif blefvo 1887—88. Hon öfvergick nämligen då, starkt påverkad af Tolstoj och den engelska prästen Robertson, från en pessimistisk-agnostisk lifsåskådning till en religiöst-kristlig — ett genombrott, om hvars grundlighet äfven hennes senare arbeten burit vittnesbörd. Genom öfversättning af ett flertal af hennes arbeten har M. R. blifvit känd och högt värderad i utlandet, särskildt i Norge, Tyskland och Holland.

Ros, Anders Emanuel, generaldirektör. Född i Leksands socken i Dalarna d. 30 dec. 1806. Föräldrar: kronofogden *Lars Fredrik Ros* och *Lovisa Fredrika Wahrlund*. — Sedan R. blifvit student i Uppsala 1825 och aflagt hofrättsexamen därstädes 1827, inskrefs han sistnämnda år såsom auskultant i Svea hofrätt och blef följande året e. o. kanslist i justitiefördelningen i k. m:ts kansli. Redan i sitt tjugutredje år erhöll han sitt första förordnande såsom landtdomare, ett värf, af hvilket han sedan nästan oafbrutet var upptagen i tjugufem år. 1843 befordrad till häradshöfding i Ångermanlands norra domsaga, tjänstgjorde han under riksdagarna 1847 och 1850 såsom sekreterare i bondeståndet — en befattning som på den tiden icke saknade politisk betydelse — och utnämndes 1856 till landshöfding i Norrbottens län. 1859 förordnades han till generaldirektör och chef för Skogsstyrelsen, ett ämbetsverk, som då inrättades, och hvilket det blef hans första åliggande att organisera, jämte det han hade att afgifva förslag rörande hushållningen med de allmänna skogarna. Af de många, till en del högst viktiga, författningar, som utgingo från Skogsstyrelsen, under den tid, R. var dess chef, må nämnas: stadgar rörande skogsläroverken 1860 och 1871; ny jaktstadga 1864; utsyningsförordning, angående skogarna i de sex norra länen 1865 och 1874; förordning om kronoparkers bildande 1865; förordning om hushållningen med de allmänna skogarna i riket 1866; cirkulär angående de allmänna skogarnas indelande till ordnad hushållning 1867; instruktion för skogsstyrelsen och skogsstaten 1869; förordning till förekommande af skogsförödelsen på Gottland 1869; förordning angående statens till bergshandteringen anslagna skogar 1873; förordning till förekommande af öfverdrifven afverkning af ungskog i Norrbotten 1874 o. s. v. Ehuru somliga af förenämnda författningar tillkommit på grund af riksdagens beslut, äro dock de flesta en frukt af skogsstyrelsens arbeten. År 1858 upphöjd i adligt stånd, bevistade han de följande tre ståndsriksdagarna såsom medlem af riddarhuset. Efter nya riksdagsordningens införande valdes han till representant i riksdagens Första kammare för Västernorrlands län och bevistade i denna egenskap samtliga riksdagar under åren 1867—75. Sistnämnda år tog han afsked från chefskapet för Skogsstyrelsen och afled i Stockholm d. 14 febr. 1887. Sedan 1863 var han arbetande ledamot af Landtbruksakademien. — Gift 1847 med *Kristina Klementina Huss*.

Rosen, von. De svenska adliga ätterna med detta namn härstamma från en ryttmästare *Robert von Rosen*, som lefde i Livland på 1600-talet och tillhörde en sedan midten af 1200-talet därstädes bosatt, ursprungligen från Böhmen härstammande, härmästerlig ätt. 1716 naturaliserades som svenska adelsmän tre sonsonssöner af nämnda Roberts äldre son Johan, öfverste vid livländska adelsfanan, halshuggen 1651 för förrädiska stämplingar med polackerna. Af de sålunda bildade tre ättegrenarna v. R. utgick den äldsta broderns 1857 och den yngstas 1813 på svärdssidan. Den återstående brodern, *Otto Vilhelm*, upphöjdes 1772 i friherrligt stånd och blef stamfader för den ännu lefvande friherrliga ätten v. R. Hvad angår den grefliga ätten v. R. härstammar denna från den ofvannämnda Roberts yngre, 1657 aflidna, son, Didrik, i det dennes sonson, *Gustaf Fredrik* — se R. 1 — 1751 upphöjdes i grefligt stånd.

1. **Rosen, Gustaf Fredrik von,** krigare. Född i Reval d. 6 aug. 1688. Föräldrar: *Johan von Rosen*, »Mann-Richter» i Estland, och grefvinnan *Brita Stenbock*. — Sin militära bana begynte R. 1705 såsom dragon vid Stenbocks regemente och utnämndes till kornett vid detsamma efter slaget vid Grodno 1706. Han öfverflyttades därefter såsom löjtnant till Norra skånska regementet och blef 1711 ryttmästare vid Lifregementet. Efter nederlaget vid Pultava, följde han Carl XII till Bender och kämpade ännu en gång mot ryssarna under tatarkanens befäl. Efter freden mellan Turkiet och Ryssland, erhöll han Carls tillåtelse att ingå vid de Kiewska trupperna och förhöll sig i en fäktning vid Prutströmmen så tappert mot en turkisk kår, att Carl vid hans ankomst till Timurtasch 1714 genast utnämnde honom till generaladjutant. När konungen i november s. å. bröt upp för att under namnet »kapten Carl Frisk» företaga sin bekanta ilridt till Stralsund, var R. honom såsom »kapten Johan Palm» följaktig till byn Kenin i Siebenbürgen, där han några tim-

mar blef fördröjd för att sedan »följa konungen utan uppehåll i hamn och häl efter». Kort efter ankomsten till Stralsund räddade han konungens lif vid ett anfall mot preussarna vid Usedom genom att lämna honom sin häst. Utnämnd efter drabbningen vid Stressov till öfverste, följde han Carl på den äfventyrliga öfverfarten från Stralsund till Sverige och var honom följaktig vid 1716 års infall i Norge, då han ännu en gång skall hafva räddat konungen ur lifsfara. 1716 skickades han af konungen till Karlskrona för att befordra flottans utrustning, utnämndes året därefter till vice direktör vid amiralitetet, öfverste för artillerivolontärregementet samt öfverkommendant på fästningarna i Karlskrona och Karlshamn. Sedan han 1719 blifvit expektansöfverste vid Dalregementet, befordrades han 1722 till generalmajor och blef två år senare naturaliserad svensk adelsman samt 1728 öfverste och chef för Västmanlands regemente. R., som 1731 blifvit friherre, förstod att tillvinna sig konung Fredriks bevågenhet, men deltog äfven lifligt i tidens politiska sträfvanden. Utpräglad anhängare af Hattpartiet, understödde han ifrigt, om just icke med någon framstående talang, de krigiska tendenserna inom detsamma. Också blef han, sedan Hattarna 1738 kommit till makten, till vedermäle af deras erkänsla insatt i rådet 1739. Då 1747 Rysslands truppsammandragningar vid finska gränsen väckte misstankar om fientliga afsikter från nämnda makts sida, blef R., hvars krigiska duglighet såsom en af Carl XII:s bussar ännu fortlefde i god hågkomst hos hans landsmän, utsedd till generalguvernör öfver Finland och upphöjdes 1751 vid Adolf Fredriks kröning till grefve. Följande år lämnade han Finland och tog åter säte i rådet, men vid pommerska krigets utbrott 1757 åtog han sig, oakttadt sina sjuttio år, enligt ständernas önskan högsta befälet öfver armén. Dock måste han inom kort för skröplighet nedlägga detsamma. Han fortfor likväl att deltaga i rådets öfverläggningar ända till 1765, då han af det segrande Mösspartiet därifrån aflägsnades — Då Hattarna 1769 åter fingo vind segling, erbjöds honom att åter inträda i rådet, men på grund af sin höga ålder ansåg han sig böra afslå detta anbud. — Död vid åttioett års ålder i Stockholm den 17 juni 1769. I Svenska akademiens handlingar, del 25 (1852) är hans »Minne» tecknadt af B von Beskow i anledning af den minnespenning, samma akademi 1850 lät prägla öfver honom. — Gift 1: 1717 med grefvinnan *Sofia Lovisa Wachtmeister*, 2: 1730 med friherrinnan *Ebba Margareta Banér* och 3: 1733 med grefvinnan *Theodora Beata Dücker*.

2. **Rosen, Fredrik Ulrik von,** riksråd. Född 1731; den föregåendes son. — Han ingick liksom fadern mycket ung i krigstjänst och erhöll sin första fullmakt såsom fänrik vid Hamiltonska regementet 1747. Två år därefter befordrad till löjtnant, utnämndes han 1754 till regementskvartermästare och blef följande året stabskapten. Inom hofvet, där han efter en längre tids vistelse i Frankrike, och sedan han 1762 tagit afsked ur krigstjänsten, anställdes som kammarherre 1764, utnämndes han 1766 till hofmarskalk, och blef 1774 öfverhofstallmästare hos drottningen. Under frihetstidens senare skede deltog han i det politiska lifvet å Hattarnas sida och var 1765—67 fullmäktig i Jernkontoret. Under förberedelserna till riksdagen i Norrköping 1769 förvaltade han den krigskassa, hvarmed hans parti sökte vinna ökade krafter. 1776 blef han landshöfding i Åbo och fungerade i sådan egenskap till 1781. Så småningom hade R. kommit att sluta sig till oppositionen mot Gustaf III och var vid 1786 års riksdag en af dess verksammaste »operatörer», nära lierad med Axel von Fersen. Vare sig i tanke att afväpna honom eller af artighet mot hans måg, den inflytelserike frih. Ruuth, utnämndes R. 1788 af Gustaf III till riksråd, från hvilken post han följande år entledigades vid rådskammarens upplösning. — Död i Stockholm d. 23 april 1793. — Gift på 1750-talet med grefvinnan *Hedvig Sofia Stenbock*.

3. **Rosen, Gustaf Fredrik von,** ämbetsman. Född den 6. jan. 1758; den föregåendes son. — R. ägnade sig i början åt militäryrket, för att sedan liksom mången annan på de fredliga idrotternas väg vinna sin medborgarkrona. Blef, efter att hafva ingått som kornett vid södra skånska regementet 1773, löjtnant därstädes 1777, kavaljer hos hertig Carl 1778, ryttmästare 1783, hofmarskalk 1794 och s. å. utnämnd till landshöfding i Malmöhus län. Vid hans inträde till styrelsen öfver det bördiga skånska länet hade den framstående landthushållaren friherre Rutger Macleans reformerande verksamhet tagit sin början, och R. blef den hand, genom hvilken de viktigaste reformerna kommo till utförande. Bland dessa var enskiftet det, som framkallade alla de öfriga och därför företogs i den största möjliga utsträckning. Den insiktsfulle och verksamme landshöfdingen hade härunder en hård kamp att utstå mot ärfda fördomar, och hans bemödanden möttes öfverallt med missnöje och klander. Men hans ihärdighet, understödd af åtskilliga framsynta och inflytelserika män, vann dock till slut seger och rättvist erkännande, ehuru först efter hans död. Olyckligtvis utbröt under hans tjänstetid 1811, med anledning af beväringsinstitutionens införande, det bekanta skånska bondupproret. Personer, som tyckte sig hafva skäl till enskild hämnd, hopsmidde hemliga polisrapporter, klandrande landshöfdingen, för det han icke närmat sig allmogen och förekommit oordningens utbrott. Han entledigades därför från landshöfdingämbetet och afled icke långt därefter i Stockholm d. 2 maj 1815. — En lika sann som vacker gärd åt v. R:s minne är det yttrande, som öfver honom en gång fälldes af en bland Skånes insiktsfullaste män: »Ingen af Skånes landshöfdingar har gjort Skåne så mycket gagn som han, och ändock är han den ende som på befallning måst taga afsked.» — Gift 1783 med *Maria Juliana Wahrendorff*.

4. **Rosen, Robert Magnus von,** militär. Född d. 7 jan. 1762; den föregåendes bror. — Såsom löjtnant vid Nylands dragoner antog v. R. tjänst på franska flottan, deltog under amerikanska frihetskriget i åtskilliga bataljer under amiral La Motte-Piqué och bevistade på de beryktade flytande batterierna belägringen af Gibraltar 1782. Hemkommen till Sverige, utnämndes han till kapten i amiralitetet samt till öfveradjutant hos konungen 1788. I finska kriget 1788—90 deltog han med utmärkelse och befordrades sistnämnda år till öfverste i armén. 1809 utnämnd till generalmajor, sändes han till kejsar Napoleon, som då befann sig på den bajerska krigsskådeplatsen, för att med denne underhandla rörande det svenska fredsverket, men förmådde intet uträtta. Sedan han 1810 blifvit utnämnd till kaptenlöjtnant vid Carl XIII:s drabanter, sändes han till Paris för att till Napoleon framföra underrättelsen om marskalk Bernadottes val till Sveriges kronprins. Nämnd 1810 till stallmästare hos kronprinsessan Desideria, blef han 1815 öfverhofjägmästare. — Död i Stockholm, ogift, den 20 maj 1825. — I drottning Hedvig Elisabet Charlottas hof, där ett godt infall alltid uppskattades till sitt fulla värde, var R. med sin outtömliga kvickhet en nästan omistlig rolighetsmakare. En mängd infall af honom äro ännu gängse, till prof hvarpå kan anföras: Då R. blifvit utnämnd till generalmajor, tillfrågades han af N. v. Rosenstein, som bar titel af landshöfding, hvar han hade sitt regemente förlagdt? »I herr landshöfdingens län,» svarade R. genast och utan tecken till förlägenhet.

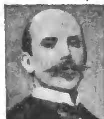
5. **Rosen, Axel Pontus von,** militär, ämbetsman. Född på Bogesund i Uppland den 28 jan. 1773; den föregåendes bror. — Enligt vedertaget bruk hos adeln den tiden, inskrefs v. R. redan i vaggan som krigare, och hade, innan han uppnått tolf års ålder, redan erhållit tre militära befordringar. Såsom fänrik vid Svea lifgarde deltog han i Gustaf III:s finska krig, bevistade därunder flera drabbningar samt befordrades efter krigets slut till kapten vid Nerikes och Värmlands regemente 1791. Adjutant hos hertigen-regenten 1795, befordrades han 1796 till andre major och 1805 till vice landshöfding i Värmland samt erhöll 1808 fullmakt såsom ord. höfding i nämnda län men flyttades redan året därefter i samma egenskap till Göteborg. Knappast ankommen till denna plats, förvärfvade han sig ej blott Göteborgs stads, utan hela fäderneslandets, erkänsla för den takt och skicklighet, han utvecklade för att afvärja den fara, som hotade Göteborg, med anledning af Sveriges anslutning till kontinentalsystemet 1810. Då engelske amiralen Saumarez med en större flotta lagt sig för att blockera Göteborgs hamn, lyckades R. genom sina föreställningar få den engelske amiralen därhän, att han förklarade kustfarten fri för mindre fartyg, och snart låg han där blott för syns skull och lät handel och sjöfart hafva sin gång. Sedan Fredrik VI i Kielfreden 1814 till Carl XIII afstått sina anspråk på Norge, förordnades R. till guvernör öfver Trondhjems stift, men kom i följd af norrmännens resning aldrig att öfvertaga denna post. I stället sattes han till guvernör öfver den sydliga, af svenskarna ockuperade, delen af landet, men återvände vid årets slut till sin landshöfdingsplats. Utan att djupare ingripa i sitt läns utvecklingsarbete, var R. under sin långa styrelsetid högt uppburen för sin enskildt älskvärda personlighet. Bland hans sista värf såsom landshöfding var att leda samhällets ansträngningar vid hämmandet af kolerafarsotens härjningar 1834. Redan ansågs sjukdomen aflägsnad och all fara öfverstånden, då R. angreps af kolerasmitta och afled i Göteborg d. 22 okt. 1834. — Han bar vid sin död generallöjtnants titel och var hedersledamot af Krigsvetenskapsakademien, Vetensk. och vitterhetssällskap i Göteborg m. m. — Gift 1800 med friherrinnan *Johanna Henrika Ribbing.*

6. **Rosen, Adolf Eugène von,** »svenska järnvägarnes fader». Född i Malmö den 31 dec. 1797; den föregåendes brorson och son till R. 3. — Vid femton års ålder blef R. student i Uppsala och därefter kadett, deltog i norska fälttåget 1814, och ingick s. å. som arklimästare vid amiralitetet. Befordrad till underlöjtnant vid örlogsflottan 1815, var han 1816—17 varfsadjutant i Karlskrona. Tre år därefter gick han i engelsk sjötjänst och tjänstgjorde under amiral Parker såsom löjtnant i storbritanniska flottan 1820—21. Efter att ifrån sistnämnda år och till 1823 ha varit anställd såsom adjutant hos riksståthållaren i Norge, utnämndes han till premierlöjtnant vid flottan 1824 och idkade någon tid s. å. med egen brigg kofferdifart på spanska och sydamerikanska hamnar. Följande år fick han i uppdrag att ordna och utrusta de af svenska kronan till de sydamerikanska republikerna i enlighet med hans förslag försålda linjeskepp och fregatter — den på sin tid mycket omtvistade »skeppshandeln». För idkande af studier uppehöll han sig 1826—28 i London, dit hans sedermera så ryktbare landsman John Ericsson ungefär samtidigt med honom anländt, och där han hade tillfälle att bistå honom med råd och dåd. Anställd 1829 vid Göta kanalbyggnad och 1830 såsom disponent för Motala verkstad, anlade han 1831 mekaniska verkstaden i Nyköping samt utnämndes, sedan han sistnämnda år lämnat sin plats vid örlogsflottan, 1833 till major vid flottans mekaniska kår. Enligt aftal mellan Sveriges och Greklands konungar, afgick han 1834 till Grekland för att ordna dess sjöförsvar och erhöll därstädes titel och rang af »préfet maritime». År 1837 lämnade han Grekland och öfverflyttade till Österrike, där han var behjälplig med att uppgöra en försvarsplan för Adriatiska hafvet och organisera Donauflottiljen. Från Österrike begaf han sig till Frankrike och utarbetade där planen till den första fregatt (»Pomone») med

propeller och maskineri under vattenlinjen, reste därefter till England, hvarest han till 1839 arbetade tillsammans med John Ericsson, för att vinna användning åt propellern för krigsfartyg, och uppgjorde plan till en ny fregatt (»Amphion»), af liknande konstruktion med den förenämnda. År 1845 återkom han till Sverige och erhöll där i november s. å. tjugu års privilegium att bilda bolag för att under vissa villkor bygga åtskilliga svenska järnvägar. Ehuru han på grund däraf, att de fastställda villkoren icke kunde uppfyllas, förlorade sina rättigheter, kämpade han såsom representant på riddarhuset med hela öfvertygelsens värme för sin idé, att Sverige skulle komma i åtnjutande af de fördelar, järnvägar i andra länder visat sig medföra. Han bildade Köping—Hultbolaget och hade, efter mycket motstånd och ovilja, som till och med gjorde honom till föremål för smädelser, den tillfredsställelsen att se landets första järnväg — Örebro—Norabanan — öppnas, d. 5 mars 1856. I aug. året därefter öppnades järnvägen Örebro—Arboga och ur denna ringa början har sedan dess utspunnit sig öfver hela landet ett järnvägsnät, större, starkare och tätare än hvad grefve v. R. troligen vågade hoppas, åtminstone vida mer omfattande än hvad hans förslag i början afsåg. För närvarande är nämligen utbredningen af järnvägsförbindelserna i vårt land så omfattande, att Sverige, om man fäster sig vid dessa förbindelsers förhållande till invånarantalet, i det hänseendet står bland de främsta af Europas stater. Efter sin hemkomst till Sverige befordrad till öfverstlöjtnant i flottans mekaniska kår 1846, utnämndes R. till öfverste därstädes 1855, var ledamot i järnvägskommittén 1855—56 och anställdes det sistnämnda året såsom grekisk generalkonsul för Sverige och Norge, från hvilken befattning han afgick först 1873. Vid den första världsutställningen, hvilken såsom bekant ägde rum i London 1851, var han en bland jurymännen. Såsom erkännande af hans förtjänster om Sveriges första järnvägar tillerkände honom rikets ständer 1856 en lifstidspension af tre tusen riksdaler. På 1870-talet var han en bland dem, som nitiskt verkade för utvecklingen af den skånska stenkolsindustrien. — Död i Stockholm d. 17 sept. 1886. — Gift 1835 med ***Euphrosyne Rizo-Rangabé.***

7. **Rosen, Johan Georg Otto von,** historiemålare. Född i Paris den 13 febr. 1843; den föregåendes son. — Vid fem års ålder flyttade R. med föräldrarna till Sverige, där han 1855 insattes i Konstakademiens principskola, samt fortsatte under snabba framsteg i akademiens högre afdelningar sina studier till 1861. S. å. uppehöll han sig en tid vid en i Weimar bildad konstskola. Följande året, under världsutställningen i London, gjorde han bekantskap med den belgiske genremålaren Henry Leys' arbeten, hvilka, efter hvad han själf erkänt, först öppnade hans själs ögon och klart anvisade honom den väg, han borde gå. Intrycket af denne mästares konstverk, i hvilka han gjort till sin uppgift att med tillämpning af en ålderdomlig teknik återgifva scener från medeltiden och renässansen, hade på honom varit så mäktigt, att han följande året uppsökte mästaren i Antwerpen och tillbragte någon tid i hans umgänge och i hans ateljé. Våren 1864 eröfrade han inom Konstakademien den kungliga medaljen för sin behandling af akademiens prisämne *Sten Stures intåg i Stockholm efter slaget vid Brunkeberg,* hvarefter han s. å. företog en färd till Österlandet, besökte Egypten, Syrien, Palästina, Turkiet och Grekland samt återvände öfver Svarta hafvet, Donaufurstendömena, Ungern och Tyskland till Sverige 1865. Öfverallt under denna färd gjorde han studier och fann tillfälle att med sin pensel återgifva sina intryck. Sistnämnda år vald till akademiens agré, sedan han utfört akvarellen *Vigsel i ett smedsgilles kapell på 1500-talet,* lämnade han 1866 som konstnärsstipendiat ånyo fäderneslandet, som han denna gång återsåg först efter fem års förlopp. Han besökte nu Italien och uppehöll sig ett år i Rom samt begaf sig från världsutställningen i Paris 1867 ånyo till sin mästare och föregångsman, baron Leys, i hvars närhet han närmare två år fortsatte sina studier. Den återstående stipendietiden uppehöll han sig dels i München, där han studerade under Piloty och påbörjade sin, sedan i hemlandet fullbordade, stora tafla *Erik XIV, Katarina Månsdotter och Göran Persson,* nu befintlig i Nationalmuseum, dels i Italien samt hemskickade under dessa år åtskilliga porträtt och studier i olja, akvareller, etsningar m. m. Bland akvarellerna må nämnas *Blomstermarknad i Brabant* och *Brudefärd.* Nationalmuseum äger ock från denna tid hans första målade porträtt af sin fader, *A. E. von Rosen,* samt hans själf porträtt (*»En autograf»*). Bland under den utländska resan utförda etsningar äro att märka: *Göran Persson betraktande Nils Stures skymfliga intåg, Utanför ett turkiskt kaffehus, Herr Ture Jönsson återvänder från riksdagen i Västerås 1527, Flandrisk krogscen* m. fl., alla verkligt ypperliga. Återkommen till Sverige 1871, kallades han 1872 till ledamot af Konstakademien, utnämndes 1874 till vice professor samt bevistade hösten 1875 såsom akademiens delegerade den af alla lands konstnärer firade Michelangelofesten i Florens. Han var då, sedan 1870, ledamot af La Société royale Belge des aquarellistes och sedan 1872 af konstakademien i Köpenhamn. Utnämnd 1879 till kammarherre och 1880 till professor i figurteckning och målning, var han 1881—87 samt 1894—99 direktör för Konstakademiens läroverk. Af hans sedan 1873 utförda arbeten, hvilka både äro ganska talrika och visa honom, hvad flertalet af dem beträffar, på höjden af hans konstnärsskap, kunna nämnas åtskilliga porträtt, däribland af konungarna *Carl XV* och *Oscar II* samt af *A. E. Nordenskiöld,* nu befintligt i Nationalmuseum, som äfven äger hans *Den förlorade sonens återkomst; Erik XIV och Karin Månsdotter i fängelse* m. fl., alla i olja. Af akvareller m. m. märkas: *Födelsedagen, Julmarknaden, Ahasverus, Egyptisk danserska, Turkisk småbarnsskola, Morfars*

namnsdag m. fl., vidare etsningarna *Herr Gude Gjäddes predikoresa* och *Dopet*, pennritningen *Målet*, pastellen *Munkhufvud* m. m., *Blomstermarknaden.* Vidare har han tecknat *Martin Luthers studerkammare*, m. m. Bland de senaste skapelserna af hans öfverlägsna pensel hafva *Drottning Dagmars uppväckelse* och *Sfinxen* väckt mycken uppmärksamhet. R., hvilken äfven gjort sig bekant såsom författare genom åtskilliga i tidningar och tidskrifter intagna alster af sin penna, såsom *Bref från Orienten* 1865, *En kanoniseringsfest i Rom* 1867, *Ur min fars minnen* 1880 m. fl., kallades 1903 att intaga en af stolarna i Svenska akademien, men undanbad sig denna utmärkelse. Filos. hedersdoktor 1900, är han sedan 1893 medlem af Nationalmusei nämnd. — Ogift.

Rosén. Denna ansedda släkt, af hvilken åtskilliga ättlingar under olika namn blifvit upptagna på svenska riddarhuset, härstammar från en bonde i Roasjö socken i Sexdrega pastorat i Älfsborgs län, *Esbjörn Eriksson*, som lefde på 1600-talet, och hvars son *Erik* (f. 1667, d. 1738), tog sig namnet *Rosenius*, blef kyrkoherde i Sexdrega och fader till flera söner, af hvilka såsom märkliga må nämnas arkiatern Nils Rosén, adlad *Rosén von Rosenstein*, professorn Eberhard Rosén, adlad *Rosenblad*, öfverhofpredikanten Gabriel Rosén — se R. 1 —, hvars son Erik Gabriel 1843 upphöjdes i friherrligt stånd, under namnet *von Rosén*, samt publicisten *Johan Rosén* — se R. 2. —.

1. **Rosén, Gabriel,** präst, teolog. författare. Född i Sexdrega församling af Göteborgs stift d. 20 dec. 1720. Föräldrar: kyrkoherden *Erik Rosenius* och *Anna Wekander.* — Student i Uppsala 1738, kallades R. 1746 till huspredikant af presidenten friherre von Gedda och blef två år därefter e. o. samt 1750 ord. hofpredikant. Utnämnd 1758 till öfverhofpredikant och predikant vid K. M:ts orden, antogs R. att vara lärare i teologi för hertigarna Carl och Fredrik Adolf, blef 1760 konungens biktfader samt befordrades 1763 till kyrkoherde i Riddarholmens och Bromma församlingar. Öfverhofpredikantsämbetet bibehöll han till 1767. Vid Gustaf III:s kröning 1772 var R. en bland dem, som hugnades med teologie doktorsvärdigheten och kallades s. å. till ledamot af Bibelkommissionen. R. var äfven bankofullmäktig och flera gånger uppförd på biskopsförslag. — Död i Stockholm d. 2 okt. 1784. — Såsom predikant ansågs R. för »en af de yppersta med sann både kristlig och medborgerlig anda.» Såsom teologisk författare har han låtit trycka en stor myckenhet strödda predikningar och griftetal, samt *Anmärkningar vid trenne nyligen utkomna skrifter, den ena kallad: Vårt eviga nådaval i Christo Jesu; den andra: Apostolisk predikan för präster** 1774. — Gift 1757 med *Anna Margareta Rath.*

2. **Rosén, Johan,** publicist och vitterhetsvän. Född i Sexdrega församling af Göteborgs stift den 8 mars 1726; den föregåendes broder. — R. blef student i Uppsala 1742, i Lund 1747 och filos. magister på det senare stället 1758. Förordnad till eloquentiæ docent i Uppsala året därefter, öfvertog R. 1751 en dylik docentur i Lund och förestod därstädes professuren i romersk vältalighet och poesi 1754. Som han ej hade utsikt till någon snar akademisk befordran, lät han prästviga sig i Göteborg 1756 och utnämndes till eloquent. et. poes. lector vid därvarande gymnasium 1759. Teolog. doktor i Greifswald 1762. — Död i Göteborg den 6 sept 1773. — R. var kanske näst Gjörwell på sin tid Sveriges ifrigaste publicistiske skriftställare. Så utgaf han 1759—63 det omväxlande och innehållsrika »Götheborgska magazinet» med bilagan »Hvad nytt i staden?» En fortsättning däraf var det 1764—65 utkommande »Göteborgska veckobladet», i hvars utgifvande det sistnämnda året Gothenius hade del. R. drog sig nämligen då tillbaka från befattningen såsom utgifvare, därtill föranledd bl. a. af det obehag och den ovilja, som vållades honom af stadens mäktiga handelsmän, mot hvilka han hade mer och mindre graverande anmärkningar att göra, dem han icke tvekade att i sin tidning framställa. Emellertid fortfor han med sin publicistiska verksamhet i den af hans svåger, B. Öhrwall, 1766—72 utgifna »Götheborgska spionen», i hvars redaktion han säkerligen med rätta ansågs vara den ledande själen. Sistnämnda år började han dock ånyo utgifva ett eget organ »Hvad nytt? Hvad nytt?» Detta organ, som efter R:s död fortsattes af hans änka, *Anna Hammar*, fick en ganska beaktansvärd betydelse för den inhemska vitterheten, i det detsamma upplät sina spalter för en mängd förstlingspoem af vårt lands mera betydande skalder. 1769 inveckades R. såsom anklagad att hylla vissa af Swedenborgs mera rationalistiska satser i en process, som pågick ännu vid hans död, i sept. 1773. R. försökte väl häfda sina åsikters öfverensstämmelse med bibeln, men då han ansågs öfverbevisad om irrlärighet, frånkändes honom all rätt att undervisa i teologi. Försöket att få honom afsatt lyckades dock icke. Med sin ämbetsbroder, d. v. rektorn, sedermera biskopen M. G. Wallenstråle, arbetade han ifrigt för inrättandet af ett vetenskapligt och vittert samfund i Göteborg. Planen rönte ock den framgång, att ett sällskap kom till stånd, som, till en början afsedt att vara »en société inom lyckta dörrar», tretton år efter R:s död utvecklades till det ännu fortfarande Göteborgs vetenskaps- och vitterhetssamhälle. — Jfr O. Sylvan: »Svenska pressens historia till statshvälfningen 1772.»

3. **Rosén, Erik Gabriel von,** ämbetsman, musiker. Född i Stockholm d. 2 maj 1775; den föregåendes brorson och son af R. 1. — Efter att i Uppsala, där R. blef student 1790, hafva aflagt vederbörliga ämbetsexamina, ingick han 1793 på den juridiska banan, blef 1794 auskultant och 1802 assessor i Svea hofrätt samt utnämndes 1804 att förrätta lagmansting i Stockholms läns lagsaga. Befordrad 1815 till hofrättsråd, blef han tio år därefter justitieråd och slutligen 1836 president i Svea hofrätt samt kvarstod såsom sådan till 1845, då han vid uppnådda 70 år tog afsked ur rikets tjänst. Under sin långa, hed-

* Dessa trenne skrifter hade utkommit i Stockholm 1772 och voro författade af den landsflyktige dr Rutström.

rande verksamhet i det offentligas tjänst, som äfven lämnade honom tid öfrig till utförande af en mängd enskilda förtroendeuppdrag, såsom förmyndare och sterbhusutredare, emottog han, både af konung, offentliga institutioner och enskilda, mångfaldiga prof af erkännande och tillgifvenhet. Adlad 1816, upphöjdes han 1843 i friherrligt stånd samt blef efter hand kallad till ledamot af akademier och fosterländska sällskap. Emellertid var det på ett helt annat område än fru Justitias tämligen sterila fält, han företrädesvis gjorde sig känd och värderad. Begåfvad med framstående musikaliska anlag, utvecklade han helt och hållet på egen hand desamma med sådan framgång, att han redan 1788 kunde sköta orgelspelet vid gudstjänsten i Salems kyrka. Och det kunde icke undgå att väcka uppseende, då 1797 den tjugotvååriga auskultanten i Svea hofrätt sökte och erhöll organistbefattningen i Klara kyrka. Efter att tre år senare ha utbytt denna befattning mot en dylik i Storkyrkan, skötte han dess orgel på ett sätt, som vann allmänt erkännande. Invald till ledamot af Musikaliska akademien 1814, var han 1835—60 dess ordförande. Ehuru han, såsom man sett, uppnådde de högsta graderna inom den juridiska ämbetsmannavärlden med åtföljande utmärkelser, öfvergaf han, först sedan han 1825 utnämnts till justitieråd, sin organistbeställning, och behandlade ännu länge, efter det han blifvit hofrättspresident, sitt älsklingsinstrument vid gudstjänsterna i Storkyrkan och Jakob. — Död vid Djurgårdsbrunn nära Stockholm d. 10 sept. 1866. — Såsom orgelspelare intog R. ett rum af första ordningen och besatt i musikteoretiskt hänseende en stor och vidsträckt konstbildning. I Åhlströms koralbok återfinnas flera af honom författade koraler, och äfven Hæffners koralbok innehåller några sådana af hans hand. Han har dessutom, till ledning för unga orgelspelare, utgifvit en bearbetning af Knecht's Orgel-Schule, samt efterlämnade såsom prof af en mer än vanlig insikt i orgelbyggeriet tvenne slags kabinettsorglar med ny konstruktion: Orchestrion och Organochordium. — Gift 1: 1800 med *Charlotta Rydberg*, 2: 1847 med *Eva Margareta Widegren*.

4. **Rosén, Johan Magnus**, romanförfattare, pianist, tonsättare. Född i Göteborg d. 6 april 1806; den föregåendes kusin och sonson af R. 2. Föräldrar: den äfven såsom vitter författare och publicist kända prosten och kyrkoherden i Stora Åby af Linköpings stift *Gustaf Rosén* och *Helena Charlotta Prytz*. — Student i Uppsala 1822, aflade R. 1829 hofrättsexamen därstädes och ingick på ämbetsmannabanan i Stockholm men lämnade 1839 den ordinarie kammarskrifvaretjänst i Krigskollegium, som han erhållit fyra år förut, för att mer odeladt kunna följa sin kallelse såsom musiker och skriftställare. Han hade då redan, utom med en mängd musikrecensioner, kåserier och resebref i åtskilliga af hufvudstadens tidningar, uppträdt såsom redaktör tillsammans med E. Drake af »Nordmannaharpan» 1830—31 samt ensam utgifvit »Tidning för teater och musik» 1835—36. Sedan R. 1838 bosatt sig i Köpenhamn, uppehöll han sig 1839—41 i Skåne, hvarefter han flyttade till Stockholm samt fortfor att vistas därstädes till 1859, med undantag af åren 1852—54, då han såsom medarbetare i »Göteborgs- handels- och sjöfartstidning» hade sitt hemvist dels i Köpenhamn, dels i Malmö och Lund. 1846 redigerade han »Helios, tidning för litteratur och skön konst.» Sedan han i egenskap af tidningskorrespondent 1859—60 varit verksam i Tyskland, Österrike och Ungern, stannade han vid hemresan 1860—63 i Köpenhamn, hvarefter han slog sig ned i Hamburg, där han fortfor att vistas i hela tjugu år eller till 1883, då han omsider återkom till Stockholm. Död ogift därstädes d. 10 juni 1885. — Bland litterära alster, som flutit ur hans penna, må nämnas romanerna: *Den fria kärleken* 1830; *En fiffig karls missöden* 1842; *Yttersta domen* 1846, hvartill en särskild musikbilaga blifvit utgifven; lustspelen: *Aristokraten på landet*, *Assessorn och körsbären*, *Musikkännare* m. fl. Såsom tonsättare har han författat tonmålningarna *Pompeji sista dagar*, *Slaget vid Narva*, *Det hvilande representationsförslaget*, vidare för militärorkester, *Grande marche triomphale*, *Variations concertantes*, för klarinett och piano; en operett, *Der Singmeister;* körfantasien *Det brustna hjärtat; Polonaise* för piano; *12 deutsche Gesänge; Musikalisk katekes* 1852 m. m.

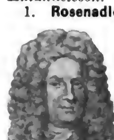

Rosén, Per Gustaf, astronom och geodet. Född i Linköping d. 17 juni 1838. Föräldrar: musiksergeanten *Johannes Rosén* och *Anna Sofia Ekholm*. — Student i Uppsala 1857, blef R. därstädes filos. doktor 1866 och docent i praktisk astronomi 1867. Såsom byzantinsk stipendiat besökte han 1867—69 Ryssland och Tyskland. Härunder uppehöll han sig en längre tid vid Pulkova observatorium, där han bl. a. idkade studier i stjärnfotometri. Hemkommen utnämndes R. till professor vid Topografiska kåren eller, såsom den nuvarande benämningen lyder, Generalstabens topografiska afdelning äfvensom till lärare vid Krigshögskolan. Efter att redan 1867 hafva deltagit i trianguleringar vid västkusten för den europeiska gradmätningen, öfvertog han såsom professor ledningen af alla de geodetiska arbetena i Sverige. Endast en femtedel af vårt land var då, oaktadt arbetet därmed upptagit ett femtiotal år, på ett tillfredsställande sätt trianguleradt. Men under R:s öfverinseende och ledning fortskred det viktiga arbetet med den raskhet, att redan efter omkring tjugu års förlopp nästan hela den öfriga delen af landet var öfverdragen med ett s. k. »första klassens triangelnät, hvarjämte äfven trianguleringen i detalj var långt framskriden. R., som företagit flera utländska resor i allmänna uppdrag, ägande sammanhang med de geodetiska arbetena, var deputerad för Sverige vid den internationella

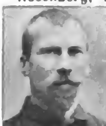

gradmätningskonferensen i Berlin 1886. Bland öfriga tillfälliga uppdrag, som blifvit honom anförtrodda i det offentligas tjänst, kan nämnas förordnandet 1888 att biträda vid uppgörandet af förslag till undervisningens ordnande vid rikets navigationsskolor. Ledamot af Krigsvetenskapsakademien sedan 1875 och af Vetenskapsakademien sedan 1886, tillhör han sedan 1897 äfven Vetenskapssocieteten i Uppsala. Utom hans gradualdisputation, *Komet VI 1863*, införd i »Uppsala univ. årsskrift» kan bland hans lärda afhandlingar nämnas ***Studien und messungen an einem Zöllnerschen astrophotometer***, införd i »Bulletins de l'académie des sciences de S:t Petersbourg» äfvensom afhandlingar rörande de geodetiska arbetena i Sverige och därmed sammanhängande ämnen. — Gift 1870 med ***Maria Charlotta Emanuelsson.***

1. **Rosenadler, Johan (Upmark),** lärd, vältalare. Född i Uppsala i sept. 1664; son af en där bosatt borgare, *Erik Hansson Ångerman*, och *Maria Folcker*. — Under sin studietid i födelsestaden gjorde R. sig känd för sina ovanliga insikter i de klassiska och moderna språken, hvarjämte han ansågs för en af akademiens utmärktaste fäktare. Efter i Uppsala aflagda lärdomsprof, afslutade med hans disputation 1688, studerade han under utrikes resor nästan alla vetenskaper, till och med fortifikationen, och utnämndes efter sin hemkomst 1696 till filosofie adjunkt i Uppsala. Tvenne år därefter befordrades han, med filosofiska fakultetens och det akademiska konsistoriets enhälliga förord, till skytteansk professor och blef alltså den första svensk, som innehaft denna lärostol. Med vitsord att »med särdeles heder och till den studerande ungdomens stora båtnad» hafva skött sitt undervisarekall, lämnade han efter nitton års verksamhet, hvarunder han presiderat för 131 akademiska afhandlingar, skytteanska professuren 1716, för att mottaga befattningen såsom censor librorum. Tre år senare upphöjdes han i adligt stånd, då han bortlade namnet *Upmark*, hvilket redan lyst inom vetenskapen och vältaligheten, och antog det mer klingande ***Rosenadler.*** Erhöll 1722 titel af kansliråd, med säte och stämma i Kanslikollegium i allt som rörde censorsämbetet, samt hugnades, när han tog afsked 1737, med statssekreterares titel. — Död i Stockholm d. 26 mars 1743. — »Upmark» — säger en af hans minnestecknare — »var den romerska vältalighetens präktigaste stjärna i Norden.» Han anses i detta hänseende af de flesta stå öfver själfva den ryktbare Lagerlöf. Blommorna af hans vältalighetskonst, hans orationer och parentationer, äro särskildt tryckta af P. C. Nettelbladt i hans »Schwedische Bibliotek» och dess »Memoria virorum in Suecia eruditissimorum rediviva.» Bland de mera kända män, som gjorts till föremål för hans latinska åminnelsetal, kunna nämnas E. Castorvus, J. A. Bellman, H. Spegel, H. Vallerius och E. Odelstierna. Den enda skrift, han på modersmålet utgaf, var Carl XII:s personalier. Hans efterlämnade ansenliga boksamling skänktes 1756 af en bland hans söner till Karlstads gymnasiibibliotek. — Gift 1714 med ***Eva Schwede.***

2. **Rosenadler, Carl Albrekt,** ämbetsman, boksamlare, donator. Född i Uppsala den 21 febr. 1717; den föregåendes son. — Endast sjutton år gammal anställdes R. såsom e. o. kanslist i Riksarkivet och kort därefter, 1735, i Utrikes expeditionen, där han 1746 befordrades till kanslist, 1754 till protokollssekreterare och 1763 till kansliråd. 1777 erhöll han afsked med namn och värdighet af president. De båda sista årtiondena af sin lifstid var han beröfvad sina ögons ljus. — Barnlös slöt R. sin adliga ätt i Stockholm d. 30 dec. 1799. — Till Vetenskapsakademien, af hvilken han kallades till ledamot 1754, skänkte han 1777 ett kapital för inköp af eget hus samt 1780 en boksamling af 2,000 band, nu befintlig i K. biblioteket och märklig såsom innehållande många sällsyntheter och uteslutande bestående af i Sverige på svenska tryckta böcker. En annan boksamling, upptagande mer än 3,000 volymer, förärade han 1795 till Uppsala universitets bibliotek och ihågkom äfven flera andra institutioner med frikostiga gåfvor. Sin erkänsla för honom visade Vetenskapsakademien genom den minnespenning, den lät prägla öfver honom. — Gift 1756 med *Ulrika Boneauschöld.*

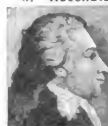
Rosenberg, Axel Edvard Johan, landskapsmålare. Född i Stockholm d. 1 april 1858. Föräldrar: grosshandlaren *Gustaf Magnus Rosenberg* och *Adelaide Henriette Charlotte Holmberg*. — Student i Uppsala 1877, drefs R. snart af konstnärshågen att ägna sig åt en ny bana, studerade 1878 under ledning af Edv. Perséus, 1879—82 vid Konstakademien under P. D. Holm och 1882—84 i Paris och Normandie, hvarefter han återvände till fäderneslandet. Å »Salonen» i Paris, å hvilken R. utställt såväl svenska som franska landskapsbilder, belönades R. 1886 med mention honorable för *Vårvinter* (med motiv från Stockholmstrakten). Flertalet af R:s arbeten äro stora dukar med motiv från Stockholmstrakten, kraftigt utförda med äkta svensk stämning. Bland dem må här nämnas ***Höstmorgon i soldis***, som införlifvats med Nationalmusei samlingar, ***Sommarafton i Stockholms skärgård, Vinternatt, Vid kvarnrännan, Marskväll, Stjärnenatt.*** Sedan 1901 är R. led. af Konstakademien. — Gift 1882 med *Annie Louise Charlotte Ståhle.*

Rosenblad. Ätten härstammar från kyrkoherden i Sexdrega pastorat af Göteborgs stift, *Erik Rosenius* (se ***Rosénska*** släktöfversikten), hvars son, *Eberhard Rosén* — se R. 1 — adlades 1770 med namnet ***Rosenblad.*** Dennes fjärde son, ***Mattias,*** — se R. 3 — upphöjdes 1805 i friherrligt och 1815 i grefligt stånd. På hans friherrliga nummer adopterades 1809 hans äldre broder, öfversten *Elof R.* — se R. 2. Endast den adliga och den friherrliga ätten fortlefva ännu.

1. **Rosenblad, Eberhard,** läkare. Född i Sexdrega prästgård i Västergötland den 16 nov. 1714. Föräldrar: förenämnda *Erik Rosenius* och *Anna Wekander.* — Sedan R. 1732 med utmärkelse tagit studentexamen i Uppsala, ägnade han sig under de två första åren af sin vistelse vid universitetet åt teologiska studier, men öfvergaf dem för medicinen, i hvilken han erhöll en säker handledare i sin äldre broder, den sedan så bekante Rosén von Rosenstein, som då nyss blifvit befordrad till professor. Redan under sin studietid hade R. förvärfvat sig anseende såsom vetenskapsman genom tvenne akademiska afhandlingar, *De tussi*, hvilka han försvarade under sin broders presidium. Efter fulländade akademiska studier och sedan han vid tjugosju års ålder, 1741, erhållit medicine doktorsgraden, begaf han sig till Stockholm, där han snart blef en af de mest anlitade läkarna. Året därefter antogs han till sekreterare i Collegium medicum, afgick 1743 såsom expeditionsmedikus med flottan till Finland och blef efter sin återkomst assessor i nyssnämnda kollegium. Vid ännu icke fyllda trettio år sökte han på enhällig uppfordran af akademiska konsistoriet i Lund professuren i praktisk medicin därstädes och erhöll äfven densamma 1744 efter hållen disputation *De cortice peruviano.* Året därefter företog han för ytterliga studier en resa till utlandet och knöt därunder, särskildt med den ryktbare anatomen Haller i Göttingen, de vetenskapliga förbindelser, som stärkte honom i hans efter hemkomsten 1756 fullföljda bemödanden att utbilda och höja den dittills väl mycket försummade medicinska undervisningen vid Lunds högskola. Med hvilken framgång dessa bemödanden kröntes, därom vittnar bl. a. det förhållandet, att ur R:s skola utgingo vetenskapsmän, sådana som Retzius, Wollin, Florman, Unge och E. Munck af Rosenschöld. R., hvilken äfven såsom praktiserande läkare hade ett högst omfattande verksamhetsfält, visade därjämte vid åtskilliga tillfällen prof på framstående förmåga såsom veterinär. I 36 år, eller från 1760 ända till sin död, var han också intendent vid Ramlösa hälsobrunn. R. utvecklade dessutom under sin professorstid ett icke ringa skriftställareskap, utgaf 36 disputationer, arbetet *Observationes botanicæ* 1749, ett par häften om boskapssjuka o. s. v. Några af hans afhandlingar öfversattes på tyska och engelska. Äfven utanför fältet för hans egen vetenskapliga disciplin gjorde sig hans lärdom gällande. Mästare såsom latinsk vältalare, var han äfven en god kännare af den grekiska litteraturen. Sedan han i fyratio år verkat i sitt lärarekall, sökte och erhöll han 1784 afsked såsom emeritus, lefde sedermera i Lund till 1796, då han i den höga åldern af åttiotvå år afled d. 21 mars. Jämte Sv. Lagerbring var R. utan tvifvel Lunds universitets mest lysande namn vid medlet af det adertonde århundradet. Såsom erkännande af hans utmärkta förtjänster om den medicinska bildningen, hans anseende såsom vetenskaplig skriftställare och berömliga verksamhet såsom läkare, inkallades han 1752 i Vetenskapsakademien och erhöll 1770 adelskap, då han förändrade sitt hittills burna namn, *Rosén*, till *Rosenblad.* — Gift 1746 med *Ulrika von Hermanson*, syster till riksrådet Mattias von Hermanson.

2. **Rosenblad, Elof,** krigare. Född i Lund den 15 okt. 1756; den föregåendes son. — R. inskrefs tidigt vid universitetet, men lämnade snart de bokliga studierna för att ägna sig åt krigaryrket. Sedan han, sjutton år gammal, blifvit sergeant vid Jämtlands regemente, befordrades han fyra år senare till fänrik vid Sprengtportenska regementet, utnämndes 1781 till löjtnant och 1784 till kapten. Under sjökriget 1788 bevistade han slaget vid Hogland, och kommenderade en del af sitt regemente vid anfallet på Reval, i träffningen vid Kronstadt och vid genombrytningen ur Viborgska viken 1790. Året efter Gustaf III:s död anställdes han såsom adjutant hos den unge konungen, blef s. å. major, 1796 öfverstlöjtnant vid Danckwardtska regementet samt tvenne år senare öfverste och chef för Konungens eget värfvade regemente, med hvilket det Sprengtportenska då förenades. Förordnad till brigadchef i Skåne 1808 erhöll han fullmakt 1811 såsom öfverste och chef för Kronobergs regemente. Under 1813—14 års krig anförde han som generalmajor en härafdelning i Tyskland och Norge, utnämndes 1815 till tjänstförrättande inspektör för första infanteri-inspektionen och förordnades året därpå till brigadchef för femte infanteri-brigaden. Slutligen utnämnd till generallöjtnant 1819, förordnades han till inspektör för första infanteri-inspektionen och afled på Hofmantorp i Småland den 11 Jan. 1838. — »Genom ordningsnit och skicklighet i tjänsten rättfärdigade han de många befordringar, till hvilka han i ungdomsåren beredde sig tillträde genom mod och tapperhet.» Adopterad 1809 på sin yngre broder Mattias' — se nedan — friherrliga nummer, introducerades han 1811. — Gift 1797 med *Charlotta Elisabet Ström.*

3. **Rosenblad, Mattias,** ämbetsman, statsråd. Född i Lund den 23 juni 1758; den föregåendes bror. — Inträdde efter i Lund slutade studier 1775 i konungens kansli och utnämndes 1777 till kanslist i Generalauditörsexpeditionen. Under åren 1780—1784 tjänstgjorde han såsom sekreterare hos justitiekansleren och var jämväl 1783 sekreterare i Spannmåls-kommissionen. Utnämnd 1785 till revisionssekreterare, författade han riksdagsbeslutet efter 1786 års riksdag och inkallades s. å. till ledamot i Ecklesiastik-beredningen. År 1792 befordrad till generalauditör, förvaltade han under någon del af s. å. justitiekanslersämbetet och utnämndes 1794, på förord af riksdrotset Carl Axel Wachtmeister, till statssekreterare vid Inrikes civilexpeditionen, hvarmed han strax därefter fick förenu handels-, finans- och ecklesiastikärendena, enär de två särskilda expeditioner, som förut handlagt

dessa ärenden, blifvit upplösta. R. var ock utrustad med egenskaper, som satte honom i stånd att på ett tillfredsställande sätt reda sig med denna ansenliga arbetsbörda, och han fortfor att sköta den maktpåliggande platsen i femton år, ehuru han därunder äfven hade åtskilliga offentliga uppdrag af mera tillfällig art sig anförtrodda. Sedan han vid 1800 års riksdag varit protokollsförande i hemliga utskottet samt författat samma riksmötes riksdagsbeslut, upphöjdes han 1805 till friherre och kallades efter regementsförändringen 1809 till statsråd. Denna hans utnämning var väsentligen att tillskrifva ett mindre tilltalande karaktärsdrag hos honom, nämligen hans lätthet att äfven med uppoffring af sin personliga öfvertygelse rätta sig efter den, som vid tillfället hade makten i sina händer, och hvilken vid statshvälfningen 1809 var Georg Adlersparre. Denna hans förmåga, hvarpå för öfrigt hans offentliga bana både före och efter antydda tillfälle företer åtskilliga prof, väckte i förening med hans böjelse för nepotism betänkligheter mot hans insättande å den höga posten såsom justitiestatsminister efter C. A. Wachtmeisters död 1810. Han blef ock på grund däraf vid dess tillsättande förbigången men blef i stället sistnämnda år En af rikets herrar samt 1813 ordförande i Generaltulldirektionen. Året därefter var han ordförande för de till Norge afgående kommissarierna i ändamål att afsluta unions-konventionen samt undfick 1815 till belöning för sina tjänster vid detta tillfälle grefvediplomet. 1818 utnämndes han af Uppsala universitet till juris doktor, var under en del af året 1824 tillförordnad riksmarskalk, 1826—27 tillförordnad generaltulldirektör, hvarefter han 1829 omsider utnämndes till justitiestatsminister. Denna förtroendepost innehade han sedan i mer än tio år, eller till i februari 1840, då han vid uppnådda åttitvå lefnadsår, samt sedan han i sextifem år hade varit anställd i statens tjänst, sökte och erhöll sitt afsked. R., som i likhet med andra af hans släkt, hyste böjelse för studier och vetenskapligt arbete, var ledamot af Vet. akad., hedersledamot af Landtbruks-akad., af Vitt.-, hist.- och antiqu.-akademien, Musik. Akad., Vetensk.-societ. i Uppsala jämte en myckenhet andra samfund och sällskap. Han var bland dem, som 1815 stiftade Svenska bibelsällskapet och 1835 Svenska missionssällskapet. Bland af honom utgifna skrifter må nämnas hans vid öfvertagandet af presidiet i Vetenskapsakademien 1840 hållna *Tal om juridisk statistik och grunderna för lagstiftning* samt *Upplysningar om rikets styrelse från 1810 till konung Carl XIV Johans dödliga frånfälle* 1845. Efter sitt afskedstagande bebodde han om somrarna sin på Ekerön i Mälaren belägna egendom Stafsund, där han afled åttinio år gammal d. 4 sept. 1847. — En tjänstemannabana, utsträckt till måttet af en vanlig människoålder, däraf en ej obetydlig del ägnad rikets högsta ämbeten, gör R. till en ganska märklig personlighet i vår förvaltningshistoria. Utrustad med ovanlig arbetsförmåga och en tjänstemannaskicklighet, som blifvit på det fördelaktigaste vitsordad af de mest skiljaktiga opinioner, ingrep han djupt i nästan alla förvaltningsgrenar, i hvilka lagstiftningen under ett halft århundrade kan sägas utgöra en återspegling af hans grundsatser och åsikter. Stor beundrare af Carl XIV Johan, ansågs han på konungen utöfva ett inflytande, som mången gång blef besvärligt för de ansvarige rådgifvarna. Han var ock synnerligen förhatlig för oppositionen och drabbades mer än någon annan af den impopularitet, som följde de år 1840 afgående statsråds-ledamöterna. — Excell. R. var sedan 1790 gift med *Charlotta Maria Toutin*, hvilket äktenskap var barnlöst, hvarföre ock grefliga ätten R. med honom utgick.

4. **Rosenblad, Bernhard Emanuel,** riksdagstalare, finansman. Född den 10 maj 1796; den föregåendes brorson. Föräldrar: öfversten vid fortifikationen *Nils Rosenblad* och *Eva Elisabet Richert*. — Efter att hafva tagit studentexamen i Lund, utnämndes R. 1812 till fänrik vid lifgrenadiererna och bevistade såsom sådan 1814 års fälttåg i Norge samt deltog i de flesta då förefallande krigsoperationerna. Sedan han 1819 i Uppsala aflagt kansliexamen och s. å. låtit inskrifva sig i Kanslistyrelsens expedition, lämnade han 1823 militärståndet, blef s. å. kammarherre samt tjänstgjorde såsom legationssekreterare i Berlin 1825—31, under hvilken tid han flera gånger förestod beskickningen vid envoyén Brandels frånvaro. 1831 blef han ordförande i Banko-diskont-direktionen och utnämndes 1837 till kommerseråd. Såsom sådan hade han bland andra ärenden i uppdrag att utreda de statsrättsliga förhållandena med Öresundstullen. Under åren 1843—44 deltog han som ledamot i den kommitté, hvilken hade sig förelagdt att utarbeta förslag till ordnande af vissa unionella förhållanden mellan Sverige och Norge, och hvilken kommitté äfven afgaf betänkande rörande en ny och fullständigare unionsakt. Ifrån 1823 ända t. o. m. 1853 års riksdag bevistade han såsom medlem af riddarhuset alla riksmöten, därunder han gjorde sig bemärkt såsom framstående riksdagstalare på den konservativa sidan, förnämligast i bank-, tull- och statsregleringsfrågor, samt såsom motionär i en mängd viktiga finansfrågor. Af ridderskapet och adeln insattes han vid 1833 års riksdag bland bankofullmäktige och fortfor på grund af nya val i denna befattning till 1848. Äfven uppdrogs (1852) åt honom att verkställa en af ständerna begärd fullständig utredning af alla svenska folkets skattebördor. På grund af tilltagande sjuklighet måste han emellertid efter ett års förlopp afsäga sig detta uppdrag. — Död i Stockholm den 16 jan. 1855. — Gift med *Beata Sofia Eklund*. — Af honom finnes utgifna dels (anonymt) *Några ord om publicitetens uppkomst och öden i Sverige, i synnerhet emellan 1719 och 1772; jämte en blick på detta tidehvarf* 1824, dels *Tankar i afseende på ordnandet af Rikets mynt-, bank-, skuld- och kreditväsende* 1829.

Rosenfeldt, Verner von, militär, vitter författare. Född i nov. 1639 på godset Müntenhoff i Estland. Fadern: krigskommissarien *David Reimers*, adlad *von Rosenfeldt*. — R. ingick 1658 i

svenska flottan, blef löjtnant i amiralitetet 1660, kommendör 1673, major och amirallöjtnant 1676, svensk adelsman 1679, vice amiral 1680 och slutligen amiral 1700. Det var på grund af sitt välförhållande i slaget vid Bornholm 1676, som han nämnda år utnämndes till amirallöjtnant. Han deltog för öfrigt under danska krigets fortgång i det för Sverige olyckliga slaget vid Kjögebukt 1677 och förde 1679 en transportflotta af 22 fartyg till Rügen och tillbaka igen. Sedan freden blifvit återställd, var R. nitiskt verksam för höjande af Sveriges sjömakt. Till detta mål syftade de af honom utförda hydrografiska undersökningar i Östersjön och Kattegatt, som sedermera under hans ledning af P. Gedda bearbetades i sjökort. I samma syfte utgaf han 1693 sitt grundliga arbete *Navigation eller styrmanskonst*, ett arbete, genom hvilket han, liksom ock genom sin 1702 utgifna *Stockholmia*, en stor plankarta med vyer af hufvudstaden, bevisade sig som en man med djup och vidsträckt vetenskaplig bildning. Det sistnämnda arbetet åtföljdes af en *Låfdicht öfver Stockholms stad*. Han uppträdde som skald jämväl med en samling små poem under titel: *Den Vaaksammes roo, eller lustige leedsamhet* 1686. De finnas nu jämte en mängd förr otryckta dikter i Hansellis samling, del. 16 (1873). Själfva handskrifterna tillhöra Nordinska samlingen i Uppsala universitetsbibliotek. — R. som tillbragte sin ålderdom i Karlskrona, afled därstädes den 5 dec. 1710. — Gift med *Kristina Gyllenstake*.

Rosenhane. Ätten har, ehuru utan bevislig grund, uppgifvits leda sitt ursprung från den gamla ansedda släkten *Tre Rosor*. Närmast härstammar den emellertid från *Göran Johansson (Rosenhane)*, hvilken 1574 var ståthållare på Nyköpings slott. Görans sonsöner blefvo friherrar 1652 och 1654. Ätten utgick på svärdssidan 1812.

1. **Rosenhane, Johan Göransson,** ämbetsman.

Född 1571 (eller enligt andra uppgifter 1562) på gården Torp i Husby-Oppunda socken af Nyköpings län. Föräldrar: förenämnda *Göran Johansson* och *Märta Nilsdotter Böllja*. — Sedan R. hemma öfvat de studier och idrotter, som ansågos tillhöra en ädling, begaf han sig 1588 till främmande länder och studerade vid skilda universitet, hvarunder han förvärfvade sig grundlig språkkunskap och äfven vidsträckta insikter i andra lärdomsgrenar. Till fäderneslandet återkom han först 1596. Här antogs han i tjänst hos hertig Carl, som begagnade honom dels i kansliet, dels vid åtskilliga underhandlingar både i och utom landet. Hertigen satte ock stort värde på den högt bildade mannens tjänster, hvilket han särskildt bevisade genom att betala de skulder, denne ásamkat sig under sina studieår i utlandet. År 1599 utnämndes han af hertigen till »Riksens öfverste secretarius» med åliggande att ordna Riksarkivet, samt hålla kansliet och andra ämbetsverk dess handlingar tillhanda. Tillika höll han på Carls befallning nästan hvarje år i landsorterna mönstringar, utskrifningar, vapensyner, ting och dylika förrättningar. Sina olika uppdrag skötte han med stor drift och skicklighet, och den ynnest, han därigenom förvärfvade hos Carl IX, kom honom äfven till del af Gustaf II Adolf. Sistnämnde konung satte honom till ståthållare på Nyköpings slott med underlydande län. I denna befattning kvarstod han till sin död, hvarjämte han blef änkedrottningens och hertig Carl Filips furstliga råd. — R. afled på Torp d. 24 jan. 1624. — Gift 1606 med *Katarina Arp*.

2. **Rosenhane, Schering d. ä.,** statsman.

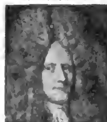

Född på Torp i Södermanland den 4 juli 1609; den föregåendes son. — Student i Uppsala 1624, bedref R. därstädes med stor grundlighet sina studier till 1628, då han ingick som den förste adlige auskultanten i Svea hofrätt. 1629 fick han åtfölja svenska ambassadören Jakob Spens till England, hvarefter han fortsatte sin resa på egen hand genom Frankrike och Holland samt hemkom till Sverige 1631. Följande år förordnades han till assessor i Svea hofrätt och skickades att öfverföra Gustaf II Adolfs lik från Wolgast till Sverige. Sedan han en kort tid varit i Danmark, förordnades han 1634 till den förste underståthållaren i Stockholm och kallades 1635 af änkedrottningen Maria Eleonora till hennes geheimeråd samt ståthållare öfver lifgedinget. Såsom underståthållare inlade han stora förtjänster om hufvudstadens förkofran och har såväl i dess nuvarande indelning som administrativa styrelse efterlämnat flera minnen af sin skapande förmåga. 1637 befordrades han till landshöfding i Östergötland, där han särskildt verkade för Norrköpings förkofran. Då fredsunderhandlingarna i Tyskland kräfde hvarje diplomatisk talang, som hemma kunde undvaras, skickades R. 1643 såsom svensk resident till Münster, där han vann de främmande sändebudens förtroende och aktning framför både Joh. Oxenstierna och Adler Salvius, detta icke minst på grund af sina lyckliga umgängesgåfvor och sitt jämna, förbindliga sätt. Han kvarstannade i Münster till början af 1648 och ansåg själf de där tillbragta åren såsom de angenämaste i sitt lif. Helt oväntadt anlände emellertid sistnämnda år Kristinas befallning till R. att afgå såsom svenskt sändebud till Paris. Åsyna vittne därstädes till den af »fronden» framkallade upproriska rörelsen, företog han sig, i strid mot en regelrätt diplomatis fordringar, att i en 1649 utgifven skrift, »*Observationes politicæ de nuperis Galliæ motibus*, skarpt gissla kardinal Mazarins styrelse. Med rätta häröfver uppbragt, utverkade Mazarin hans rappellerande 1649. Hösten 1650 inkallad i rådet, vistades han 1651 i Tyskland, där han hade att utföra åtskilliga värf, som stodo i samband med införlifvandet af Sveriges nyvunna besittningar. Hemkommen upphöjdes han 1652 i friherrligt stånd med det i Österbotten belägna Ikalaborg till friherreskap samt utnämndes s. å. till rikskanliråd och öfverståthållare i Stockholm. Emellertid begaf han sig senare på året åter till Tyskland för att deltaga

i fredsunderhandlingarna med Polen i Lybeck samt i upprättandet af det s. k. Wismarska tribunalet. Först i slutet af 1653 återkom han till Sverige. I Stockholm fortsatte han nu sitt ärofulla värf med hufvudstadens bebyggande och förskönande. Drottningen, som önskade blifva Axel Oxenstierna kvitt och ersätta honom med R., gaf denne en mängd viktiga, den förstnämndes ämbetsförvaltning egentligen tillhörande, uppdrag, bl. a. att utarbeta en ny kansliordning, dem R. fullgjorde med all den taktfullhet, som fordrades för att icke såra den gamle, om riket högt förtjänte rikskansläreu. Vid afsägelseriksdagen hade han att uppträda på ett sätt, hvarigenom han i flera fall kom att framstå såsom rikskanslärens ställföreträdare. Det oaktadt blef han icke af Carl X Gustaf utsedd till Oxenstiernas efterträdare, om han än äfven af denne konung fick sig flera maktpåliggande uppdrag anförtrodda. Ett af de viktigaste bland dessa var såsom en af kommissarierna vid de underhandlingar med Danmark, som efter konungens död ledde till den af R. och den andre kommissarien, Sten Bielke, undertecknade freden i Köpenhamn 1660. Efter Carl X Gustafs död framträdde R. som en af de mera betydande personligheterna. Det var han, som 1660 utarbetade det s. k. additamentet till 1634 års regeringsform, hvarigenom åtskilliga viktiga förändringar vidtogos i Axel Oxenstiernas verk. Under den därpå följande förmyndarregeringen bistod han riksskattmästaren Gustaf Bonde i dennes ihärdiga kamp för en försiktig och sparsam politik. Beklagligt nog bortrycktes han dock af döden redan d. 6 aug. 1663 å Torp i Södermanland. — »R. var ej blott en af tidens skarpsinnigaste statsmän samt en sällsynt dugande, i mångfaldiga värf pröfvad, diplomatisk och administrativ förmåga. Han var äfven en man af mångsidig bildning, en stor bokvän, en förträfflig talare och en utmärkt skriftställare. I detta sistnämnda afseende har han förutom en del lärda arbeten och stridsskrifter också författat en skildring af sin lefnad, hvilken tillika med en intressant bild af tiden äfven lämnar en god inblick i R:s ädla, rättrådiga, godhjärtade och anspråkslösa väsen. Om bland den lysande rad af stormän, 1600-talets Sverige har att uppvisa, han måhända ej är att räkna som en af de främsta i snille och dådkraft, framstår han helt visst som en af de älskvärdaste och mest sympatiska.» (N. von Dardel i Personhist. Tidskrift 1900.) En myckenhet af honom författade bref och uppsatser förvaras i Rosenhaneska samlingen på biblioteket i Uppsala. — Gift 1636 med *Beata Sparre*.

3. **Rosenhane, Gustaf,** ämbetsman, vitterhetsidkare. Född på Torp den 19 maj 1619; den föregåendes broder. — Liksom de äldre bröderna erhöll R. en vårdad uppfostran, som ytterligare fullkomnades genom utländska resor. Hemkommen till Sverige, ingick han i rikets tjänst och upphöjdes 1654 i friherrligt stånd. Redan då vice president i Svea hofrätt, blef han 1661 president i Dorpts hofrätt och utnämndes 1672 till häradshöfding i Uppland, hvilken befattning han dock icke länge torde ha innehaft. — Död ogift i Stockholm d. 26 mars 1684. — R. älskade vitterhet och var för sin tid en diktare icke utan betydenhet. Det tidigaste och förnämsta af hans arbeten är *Venerid* 1680, hvari han, liksom Petrarca, besjunger sin kärlek till en annans maka i en mängd sonetter. Han röjer här »en ren och fin fast ej synnerligen stark fantasi, ett för sin tid ovanligt välde öfver språket samt en mild och sedlig känsla.» Han har dessutom författat: *Fyratijo små wijsor* 1682 samt *Thet swenska språketz klagemål at thet som sigh borde icke ährat blifver* 1658, ny uppl. 1706, för hvilka vitterhetsverk han, liksom för den förstnämnda samlingen, begagnat författarnamnet »Skogekiär Bärgbo». Hans arbeten äro omtryckta af G. E. Klemming och äfven intagna i Hansellis samling. Därjämte äro af R. utgifna *Förklaring öfver then 103 k Davidz psalm* 1680 samt *Respublica glacialis*, som utgör en skildring af vinterfisket i Norden. Jfr E. Meyer: Gustaf Rosenhane (1888).

4. **Rosenhane, Johan Scheringsson,** ämbetsman. Född i Stockholm d. 16 mars 1642; den föregåendes brorson och son af R. 2 — När fadern såsom resident afgick till fredsverket i Tyskland, anförtroddes den lille sonen åt en sin farbroder, Johan Rosenhane, som var landshöfding i Viborg, och erhöll i dennes hus sin första undervisning. Hans lärare därstädes var en ung student vid namn Folcher Uhr, vid hvilken gossen fäste sig med innerlig hängifvenhet, och i hvars sällskap han efter slutade studier företog sina utrikes resor 1660—63. Efter faderns hemkomst till Sverige, skickades Johan 1650 med sina äldre bröder till Uppsala, där han under den äldre Schefferi uppsikt i tio år vinnlade sig om lärda studier. Sedan han återkommit till Sverige från sin förut antydda vistelse i utlandet, hvarunder han i synnerhet gjort sig förtrogen med främmande länders historia och statsförfattning, utnämndes han 1664 till assessor i Kommersekollegium och afgick 1667 till Wismar för att där upprätta ett nederlag för svenska handelsvaror. Kallad 1671 till hofmarskalk hos änkedrottning Hedvig Eleonora, förordnades han fyra år senare till ledamot i granskningskommissionen öfver förmyndarestyrelsen och insattes 1680 i den kommission, som hade att granska förvaltningen af rikets inkomster af Räknekammaren och reduktionen. Utnämnd 1685 till president i Wismarska tribunalet, innehade han denna befattning till sin död, som inträffade i Wismar den 3 sept. 1710. — »Om jag hade velat blanda mig i ärendena för den tiden» — säger han i sina memoarer — »skulle det för ingen bättre lyckats än för mig, ty genom de förrättningar, som jag hade från 1675 till 1687, hade jag förvärfvat mig sådan kunskap om Sveriges invärtes stat, att jag bättre hade kunnat understödja konungens afsikter, än de öfrige unge gunstlingar, som icke förstodo sig därpå. Jag blef ock ofta tilltalad öfver detta ämne af konungen, som frågade, hvarföre jag icke ville bidraga till statens härställande, men som jag fann afsikterna

helt andra, undvek jag detta samtal, och efter min tanke har jag valt bästa utvägen, och den gode Guden har bistått mig». — Gift 1: 1677 med friherrinnan *Kristina Wrangel*, 2: 1687 med friherrinnan *Märta Sparre*, 3: 1701 med grefvinnan *Eleonora Lillie*, 4: 1706 med grefvinnan *Eleonora Oxenstierna*, dotter af kanslipresidenten Bengt Oxenstierna.

5. **Rosenhane, Schering d. y.,** ämbetsman, historisk författare. Född på Torp i Södermanland d. 6 jan. 1754; den föregåendes brorsons sonson. Föräldrar: kammarherren friherre *Fredrik Bengt Rosenhane* och grefvinnan *Eva Sofia Stenbock.* — R:s offentliga bana tog sin början 1772, då han, efter i Uppsala aflagda examina, antogs till e. o. kanslist i Kanslikollegium. Sju år därefter utnämndes han till andre sekreterare i Presidents-kontoret (det n. v. Kabinettet för utrikes brefväxlingen) och befordrades därstädes till förste sekreterare och byråchef 1786. Såsom sådan hade han ej blott att föredraga utrikesärenden utan äfven en mängd andra, hvilka Gustaf III ansåg böra hemlighållas och därför uppdrog åt honom. 1792 utnämndes han till kansliråd, hvilket ämbete han bibehöll, äfven sedan han 1800 tagit afsked från kabinettssekreterar-tjänsten. Efter Kanslikollegiets upplösning 1801 blef han ledamot af Kanslerskollegiet. Sedan efter revolutionen 1809 kanslistyrelsen upprättats, blef han däraf ledamot med fullmakt såsom statssekreterare. 1812 förordnades han att öfvertaga öfverpostdirektörsämbetet, men afled på Torp redan den 6 nov. s. å. — Ledam. af Vet. akad., Vitterh. hist. och ant. akad. De lediga stunder, R. kunde undandraga en trägen tjänstebefattning i statens värf, använde han till förökande och ordnande af de betydliga historiska samlingar, han redan i ungdomen påbegynt, hvarjämte han utvecklade en ganska betydande verksamhet som historisk författare. Bland hans många skrifter förtjäna företrädesvis nämnas: *Svea Rikes konungalängd* 1789, *Afhandling om Svea Rikes råd, dess upphof, ämbete, tidhvarf och öden* (i C. H:son Ugglas rådslängd 1791), *Afhandling om de fem höga riksämbeten uti Sverige*, ny upplaga 1799, *Utkast till Kon. Adolf Fredriks och dess gemåls lefvernesbeskrifning, i anledning af de öfver dem slagna skådepenningar* 1789, *Afhandling om Rikets jarlar* 1791, en mängd minnesteckningar, tal och afhandlingar i Vetenskaps- och Vitterhetsakademiernas handlingar m. m. — Ogift.

1. **Rosenheim, Johan von,** militär, konstvän. Född i Stockholm den 4 aug. 1725. Föräldrar: assessorn i Svea hofrätt *Olof Olofsson Rozelius* och *Katarina Margareta von Krafft.* — R. ingick 1744 vid fortifikationen, men sina militära meriter samlade han såsom officer i fransk, holländsk och hessisk tjänst, i hvilken sistnämnda han 1750 steg till majors grad. Vid sin återkomst till Sverige adlades han 1758 och befordrades två år därefter till regementskvartermästare vid Dalregementet. På krigarbanan fortgick han sedermera till stabskapten vid Liewens regemente 1761, blef 1768 öfverstlöjtnant i holländsk tjänst, 1770 i svenska armén och 1775 vid Jämtlands regemente med öfverstes afsked 1781, hvarjämte han någon tid var kommendant på Gustafssvärd (Sveaborg) 1774 och vice landshöfding i Västernorrlands län 1776. I ungdomen hade R., som från morfadern, hofintendenten D. von Krafft, ärft konstnärliga anlag, njutit undervisning i målarkonsten af den berömde pastellmålaren Gustaf Lundberg. Ehuru han aldrig gjorde anspråk på att anses för annat än konstälskare, bragte han sin konstutöfning till en ganska aktningsvärd höjd, hvarom samtiden lämnade honom ett erkännande genom hans inväljande till hedersledamot af Målare- och bildhuggareakademien. — R. afled i Stockholm d. 16 april 1803. — Gift 1754 med *Clasina de Graff* från Haag.

2. **Rosenheim, Vilhelm Fredrik Joakim von,** vitterhetsidkare. Född under faderns vistelse i holländsk krigstjänst i staden Tournay i Flandern d. 31 mars 1755; den föregåendes son. — Anställd 1775 såsom page i Gustaf III:s hof, inskrefs R. året därefter såsom e. o. kanslist i Utrikesexpeditionen, utnämndes 1785 till hofjunkare och förordnades s. å. till legationssekreterare vid engelska hofvet men lämnade sistnämnda befattning 1786 i anseende till något missförstånd mellan honom och svenske ministern. Efter sin återkomst till Sverige erhöll han 1788 en lifstidspension på Gustaf III:s enskilda aflöningslista och sysselsatte sig sedan mest med historiska forskningar och litteratur. Hans tragedier *Frode* 1789 och *Drottning Öda* 1816 vittna om stor förmåga i formens behandling men tillika, att författaren vid deras sammanskrifvande uteslutande haft franska mönster för ögonen. Han har äfven författat flera smärre poem, införda i samtida tidskrifter, gjort öfversättningar för teatern m. m. Död i Åbo de 18 mars 1822. — Gift 1: 1785 med *Henrietta Schmidt*, 2: 1795 med *Anna Terserus.*

Rosenius, Carl Olof, väckelsepredikant. Född i Nysätra församling af Västerbotten den 3 febr. 1816. Föräldrar: d. v. adjunkten, sedermera komministern i Burträsk, *Anders Rosenius* och *Sara Margareta Norenius* — Sedan R. genomgått Lule och Pite skolor samt Hernösands gymnasium, anlände han 1838 till Uppsala, i afsikt att blifva präst. Men en öfverhandtagande sjuklighet tvang honom att afbryta studierna och antaga en informatorsplast i Uppland. Vintern 1839—40 uppehöll han sig i Stockholm, där han lärde känna den af Samuel Owen inkallade metodistpredikanten Georg Scott. Under de häftiga inre strider, för hvilka R. vid denna tid var ett rof, och dem han skildrat i en liten broschyr *Om de hemska tviflen på allt heligt*, sökte han upplysning och tröst hos Scott, blef under hans ledning lugn och fast i sin tro samt, utan att eftergifva något af de lutherska dogmerna, dennes medhjälpare och efterföljare. Efter att 1841 ha blifvit antagen till sekreterare i den biträdesförening för missionsverkets befrämjande, som då stiftades i Stockholm, gjorde han

tillsammans med Scott en resa till England och Amerika s. å. samt öfvertog 1842 redaktionen af den sedan 1834 i Stockholm utkommande »Missionstidningen», till hvilken han redan året förut börjat lämna bidrag, och som han fortfor att redigera till sin död. Från 1842 begynte han också att jämte Scott utgifva månadsskriften »Pietisten», hvilken han efter några månaders förlopp, sedan Scott nödgats lämna Sverige, ensam öfvertog och likaledes fortfor att utgifva till sin död. Utom genom de två nu nämnda hufvudskrifterna, af hvilka i synnerhet »Pietisten» vann en vidsträckt läsarekrets, verkade R. genom en myckenhet smärre skrifter, genom predikningar, bibelförklaringar och bönestunder bl. a. som predikant i Betlehemskyrkan i Stockholm 1855—68, för uppväckande af en lifaktigare kristendom samt kan med skäl betraktas såsom en af upphofsmännen till den andliga rörelse, som under midtersta årtiondena af 1800-talet utbredde sig inom alla samhällsklasser. Hans »Pietisten» har på Evangeliska fosterlandsstiftelsens förlag utkommit i förnyade upplagor, hvarjämte särskildt utgifvits ur densamma hämtade artiklar och uppsatser, dels hvar för sig, dels efter en eller annan plan sammanfattade till ett helt. — Död i Stockholm d. 24 febr. 1868. — Gift 1842 med *Agata Lindberg.*

Rosenschöld, Munck af, se **Munck.**

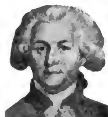
Rosenstein, Rosén von. Denna nu utgångna adliga släkt, af hvilken tre grenar varit under olika nummer introducerade på svenska riddarhuset, härstammar, liksom ätterna *von Rosén* och *Rosenblad,* från kyrkoherden i Sexdrega af Göteborgs stift *Ericus Rosenius* (se *Rosénska* släktöfversikten).

1. **Rosenstein, Nils Rosén von,** läkare. Född i Sexdrega i Västergötland d. 1 febr. 1706. Föräldrar: förenämnde *Ericus Rosenius* och *Anna Wekander.* — Redan i hans tidigaste ungdom röjdes hos R. en afgjord böjelse för läkarekonsten, hvilken håg ytterligare styrktes af den lärde Rydelius, sedan R. vid endast fjorton års ålder 1720 blifvit student i Lund. Han vågade likväl ej yppa sina framtidsplaner för föräldrarna, hvilka önskade och hoppades, att sonen skulle blifva präst och faderns efterträdare. Jämte det han sålunda begagnade Stobæi undervisning i medicin, afhörde han föreläsningarna i teologi och filosofi samt vinnlade sig äfven om förkofran i de döda språken. Emellertid måste han af brist på medel afbryta sina studier och 1724 taga plats såsom lärare för några ansedda mäns barn i hufvudstaden. Under de fyra år, han där vistades, sysselsatte han sig med öfversättningar af författare i skilda ämnen såsom Des Pepliers, von Rohr, Scriver och Strimesius. Hans efter den förstnämnda utarbetade »Fransysk grammatica» upplefde många upplagor, den sista 1811. Samtidigt ökade han sina medicinska kunskaper så att de, när de sedermera blefvo kända, väckte allmän förvåning. Ryktet om dem hade också kommit till Uppsala och föranledde d. v. professorn i botanik och anatomi, Ol. Rudbeck d. y. att uppmana honom till att söka en ledig adjunktur i medicinska fakulteten. R. lät med möda öfvertala sig till detta steg och utnämndes, sedan han utgifvit en medicinsk afhandling 1728, tjugutvå år gammal, till akademie adjunkt och Rudbecks ställföreträdare. Då först upptäckte han för föräldrarna sin förändrade lefnadsbana samt vann deras bifall och samtycke. Året därefter fick han, såsom lärare för en ung friherre Posse, företaga en utrikes resa, under hvilken han besökte de förnämsta medicinska läroanstalter i Tyskland, Schweiz, Frankrike och Holland. Han knöt därunder förbindelser med flera af Europas förnämsta läkare och åhörde föreläsningar af Wolf, Sénac, Quesnay, Tronchin, Boerhave, von Haller m. fl. samt promoverades till medicine doktor i Harderwyk 1730. Hemkommen till Uppsala 1731, öfvertog han och skötte Rudbecks professur till 1740, då han utnämndes till professor i anatomi och botanik, hvilken senare vetenskap han kort därefter genom byte lämnade åt Linné mot dennes uppdrag att undervisa i praktisk läkarekonst jämte föreståndareskapet öfver sjukhuset. Under tiden hade han blifvit kallad tilll assessor i Collegium medicum 1734, till lifmedikus hos konung Fredrik 1735 och till ledamot af Vetenskapsakademien 1739. Inemot fyratio år verkade nu R., som 1746 erhöll arkiaters titel, vid universitetet under oafbutet arbete, men också med växande framgång och rykte, både såsom lärare och praktiserande läkare. Men efter denna tid träffades han af flera tätt på hvarandra följande familjesorger, som krossade hans själskrafter och ändade hans dagar i Uppsala den 16 juli 1773. — Såsom vetenskapsman stod R. högt, icke såsom framställare af nya och förvånande läror, utan såsom skarpsinnig bedömare och tillämpare af hvad äldre och nyare tider frambragt. Långt ifrån att själfkärt framhålla, hvad han i ungdomen inlärt och älskat, eller vilja monopolisera läkarekonsten för ett fåtal utvalda, tillägnade han sin vetenskap allt det nya, han fann vara godt, och sträfvade under hela sin lefnad att så mycket som möjligt popularisera den vetenskapliga läkarekonsten. Sålunda införde han bruket af kinan i frossfebrar, en ny och förbättrad behandling af masksjukdomar samt den då för tiden brukliga smittkoppympningen. Roséns bröstdroppar, barnpulver, ammpulver m. fl. af honom uttänkta läkemedel utsträcka ännu i dag till tusentals människor de välgörande verkningarna af uppfinnarens snille och beräkningar. När det gällde att i skrift vända sig till den vetenskapliga världen, var visserligen R. sin uppgift fullkomligt vuxen, såsom intygas af bl. a. hans *Compendium anatomicum* 1736, ny uppl. 1738, och 46 akademiska afhandlingar. Men förnämligast gick hans skriftställarskap ut på att genom populära afhandlingar väcka den stora allmänhetens intresse för hälsovård och läkekonst och lämna densamma anvisning till sjukdomars botande. Till det målet syftade han äfven, när han i Vetenskapsakademien framträdde med tal och uppsatser, sådana som *Om en opartisk och förnuftig medici göromål*

1746, *Om pesten* 1772 m. fl. För att skingra den okunnighet, som rådde om späda barns riktiga behandling, sammanskref han sitt bekanta klassiska arbete *Om barnsjukdomar och deras botande*, som första gången trycktes 1765 och sedan utgått i många upplagor, hvarjämte det öfversatts på danska, tyska och engelska. Ett annat arbete, *Hus- och Reseapotek*, som han författade på Lovisa Ulrikas befallning, utkom äfven 1765 och blef liksom det förra en allmänt begagnad folkbok, liksom det äfven öfverflyttades till danskan och tyskan. »R. innehade konsten att gifva åt sina tankar en populär, för äfven den obildade tillgänglig form, utan att eftergifva något af deras väsentliga, för konsten viktiga innehåll och att således vara populär utan att vara ytlig.» Hans stora förtjänster som läkare blefvo både erkända och belönade. Han fick flera gånger mottaga betydande penninggåfvor af konung och ständerna och blef 1762 adlad, då han förändrade sitt förra namn *Rosén* till *Rosén von Rosenstein*. — Gift 1734 med *Anna Kristina von Hermanson*, syster till riksrådet Mattias von Hermanson.

2. **Rosenstein, Nils (Rosén) von,** ämbetsman, vältalare, filosof. Född i Uppsala d. 12 dec. 1752; den föregåendes son. — Sin akademiska bildning hade R. slutat före sitt nittonde år och ingick 1771, då äfven vorden hofjunkare, i Kanslikollegium. 1778 befordrades han till andre sekreterare i Presidentskontoret. Ett åminnelsetal, som han ett par år senare höll öfver kanslirådet Bjerkén i sällskapet Utile Dulci, ådrog honom Lovisa Ulrikas uppmärksamhet och föranledde hans utnämning till sekreterare i Vitterhetshetsakademien 1782. Samma år afgick han såsom ambassadsekreterare till Paris, där då Creutz vid hofvet representerade Sverige och där den unge diplomaten knöt bekantskap med flera af Frankrikes förnämsta snillen såsom d'Alembert, Marmontel, Diderot, Condorcet och andra encyklopedister, af hvilka han mottog starka intryck, som sedan otvetydigt röjde sig i hans författarskap. Hans vistelse i den franska hufvudstaden varade i tvenne år eller till 1784, då Gustaf III kallade honom till guvernör för kronprinsen Gustaf Adolf och tillade honom titel af kansliråd. Konungen hade nämligen lärt känna och värdera R., då denne på Gustafs befallning i dec. 1783 infann sig att uppvakta honom i Rom. 1785 utnämndes han till kanslisekreterare för Uppsala universitet — en befattning, som han, med ett fyraårigt afbrott, innehade ända till 1799 — och utsågs af konungen vid Svenska akademiens stiftelse 1786 till akademiens ledamot och ständige sekreterare. Ehuru Gustaf den tredjes gunstlingar i allmänhet icke gynnades under förmyndareregeringen, erhöll likväl R. 1795, då hans lärarekall upphörde, landshöfdingetitel jämte en lifstidspension och utnämndes 1796 till ledamot af Rikets ärendens allmänna beredning samt af Wismarska beredningen. Efter statshvälfningen 1809 förordnades han till statssekreterare och föredragande i ecklesiastikärenden, hvilket förordnande af honom innehades till 1822. Sedan 1788 var han ledamot af Vetenskapsakademien. Svenska akademien lät 1876 öfver honom prägla en minnespenning, och hans »Minne» finnes af Böttiger tecknadt i samma akademis Handlingar, 52 del. 1877. — Död i Stockholm d. 7 aug. 1824. — Det är hvarken R:s egenskap af ämbetsman eller fursteguvernör, som förlänar hans personlighet dess största betydesle. Denna är däremot att söka i hans författarskap äfvensom i hans verksamhet såsom Svenska akademiens ständige sekreterare. Redan såsom Vitterhetsakademiens sekreterare hade han väckt uppmärksamhet genom sina åminnelsetal, af hvilka ofvan ett är omtaladt. De efterföljdes af en rad förträffliga lefnadsteckningar, tal och personalier samt företal till framstående författares skrifter såsom Kellgrens, Lidners, Anna Maria Lenngrens och andras. Dessa alster af den vittra areopagens ständige sekreterares penna värderades så högt, att ett dylikt förord till en författares arbeten länge ansågs nästan såsom en borgen för dennes odödlighet. Såsom tänkare kom han i ropet, sedan han vid nedläggandet af presidiet i Vet.-akad. 1789 i stället för tal lämnat ett *Försök till en afhandling om upplysningen, till dess beskaffenhet, nytta och nödvändighet för samhället*, hvilken afhandling, som i mera utarbetad form utgafs i tryck 1793, kännetecknades af Leopold såsom den mest filosofiska bok på vårt språk. Han visar sig i detsamma som en högsinnad och entusiastisk förkämpe för upplysningstidens idéer. Hans *Samlade skrifter* utgåfvos 1838 i tre band af hans systerdotterson, kammarherre J. N. Tersmeden tillika med af Hans Järta författadt förord och lefnadsteckning. I yttre måtto företedde R. en märkvärdighet, som gjorde honom känd af hufvudstadens hela befolkning, nämligen en oformlig fetma, frukten af hans svaghet för ett godt bord, den han icke ens på sin sena ålderdom kunde förmås att öfvergifva. Till sist torde få nämnas, att han själf skref sig endast *von Rosenstein*. — Ogift.

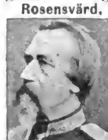
3. **Rosenstein, Magnus (Rosén) von,** sjömilitär. Född i Uppsala d. 9 mars 1755; den föregåendes systerson och son af medicine professorn *Samuel Aurivillius* och *Anna Margareta Rosén von Rosenstein*, hvilkas barn 1773 blefvo adlade och adopterade på morfaderns, arkiater *Nils Rosén von Rosensteins*, adliga namn, men under särskildt nummer introducerade på riddarhuset 1776. — Efter att ha blifvit utnämnd till fänrik vid Sveaborgseskadern af arméns flotta 1771, befordrades R. 1774 till löjtnant och gick två år senare i engelsk örlogstjänst. Sedan han här vunnit graden af midshipman, öfvergick han 1779 i fransk sjötjänst samt bevistade på fransmännens flotta flera sjöslag mot den engelska under amerikanska frihetskriget. Härunder blef han i slaget vid Guadeloupe den 12 aug. 1782 fången och af sin forne chef, amiral Parker, förd till England, där han likväl snart frigafs mot sitt hedersord att ej vidare strida mot engelsmännen. Återkommen 1783 till Sverige, prydd med orden »Pour le

mérite militaire», utnämndes han genast till sekundmajor vid Arméns flottas Stockholmseskader samt befordrades till öfverstlöjtnant 1785. Såsom chef å fregatten »Gripen» utförde han 1784—85 en expedition till Medelhafvet och i sammanhang därmed en beskickning till sultanen i Marokko. Vid ryska krigets utbrott 1788 erhöll han befälet öfver galéreskaderns tredje fördelning och ådagalade vid alla tillfällen ett utmärkt mod. I den för Sverige olyckliga sjödrabbningen vid Svensksund den 24 aug. 1789 försvarade han med utomordentlig tapperhet ombord å hememan »Oden» passet, tills den öfriga flottan hunnit undan, då han efter en tio timmars oupphörlig kanonad ändtligen måste gifva sig och fördes såsom fånge till Ryssland. Hemkommen till Sverige, utnämndes han 1790 till öfverste och företog 1791 med fregatten »Bellona» en ny beskickning till Marokko. Blef 1794 t. f. chef för Stockholmseskadern och 1797 konteramiral. — Död, ogift, i Uppsala d. 4 nov. 1801.

4. **Rosenstein, Carl (Rosén) von,** ärkebiskop. Född i Uppsala den 13 maj 1766; den föregåendes broder. — Inskrifven vid universitetet samma år, han föddes, promoverades R. 1788 till magister med första hedersrummet. Teol. kand. 1790, kallades han omedelbart därefter till docent i teologiska fakulteten, lät prästviga sig 1791 samt aflade året därefter teol. lic.-examen. År 1793 befordrades han till pastor vid Lifregementet och utnämndes 1796 till kyrkoherde i det den tiden särdeles indräktiga Kumla pastorat af Strängnäs stift. Där förblef han sedan framgent till 1808, då han efter att redan 1803 och 1807 ha innehaft andra rummet på biskopsförslag, förflyttades till Linköpings biskopsstol, hvarefter han, vid ärkebiskop Lindbloms död, 1819 uppnådde den högsta värdigheten inom svenska kyrkan. Promoverad 1809 såsom primus till teol. doktor, var R., med undantag af Konstakademien, medlem af alla akademier i Sverige samt dessutom ledamot af flera lärda samfund i och utom landet. I umgänget var han glad och underhållande och ägde i hög grad förmågan att tala utan förberedelse. God och välgörande, understödde han många, särdeles fattiga anförvandters barn, och råkade slutligen i ekonomiskt obestånd, som förbittrade hans sista lefnadsår. Självskrifven ledamot af prästeståndet deltog R., i riksdagsarbetet 1809—18 såsom ståndets vice talman och 1823—35 såsom dess talman. Hvad beträffar af honom idkadt författarskap, kan nämnas, att det hufvudsakligen var han, som i egenskap af ledamot af uppfostringskommittén uppsatte det betänkande, som lades till grund för 1820 års skolordning. I Svenska akademiens handl. ifrån 1796, del. IX 1822 finnes infördt hans *Inträdestal* i nämnda akademi, där han intog det af hans företrädare på ärkebiskopsstolen, Jakob Axelsson Lindblom, innehafda rummet. Dessutom finnas af honom tre akademiska afhandlingar samt åtskilliga tal och predikningar. Ovanligt nog för en präst var han i besittning af ganska goda insikter i landthushållningen. Jämte det han 1804—12 redigerade Örebro läns hushållningssällskaps handlingar, utgaf han 1807 *Berättelse om några försök att leda vatten från sank mark efter Elkingtons sätt.* — Han afled, genom följderna af ett fall, på sin egendom Brunna nära Uppsala d. 2 dec. 1836 och med honom utslocknade ätten Rosén von Rosenstein på svärdssidan. — Gift 1793 med friherrinnan *Henrietta Elisabet Cederström.*

Rosenstolpe, Johan, jurist, ämbetsman. Född i Vånga prästgård i Östergötland d. 1 jan. 1668. Föräldrar: kyrkoherden *Bengt Retzius* och *Margareta Vangelia.* — R. studerade i Linköping och Uppsala samt ingick, sedan han på sistnämnda ställe aflagt föreskrifna prof, 1700 i Svea hofrätt, som sedermera för lifvet blef hans arbetsfält. 1716 assessor, erhöll han 1719 adelskap med namnet *Rosenstolpe,* befordrades 1724 till hofrättsråd och blef slutligen vice president 1734. I lagkommissionen, dit han tidigt inkallades, var han en särdeles verksam och samvetsgrann ledamot, och en bland dem, som ha största förtjänsten om utarbetandet af vår ännu gällande lagbok. — Död i Stockholm d. 28 juli 1758, öfver nittio år gammal. — Ogift.

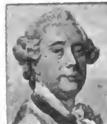
Rosensvärd, **Johan Henrik,** militär, riksdagsman, krigsminister. Född d. 13 okt. 1816 å ön S:t Barthelemy. Föräldrar: guvernören därstädes öfverstlöjtnanten *Johan Samuel Rosensvärd* och *Kristina Sofia Appelqvist.* — Uppfostrad för krigaryrket, blef R. 1836 underlöjtnant vid Södermanlands regemente, ingick 1842 vid generalstaben samt befordrades, efter förut passerade lägre grader, 1859 till öfverste och chef för Värmlands regemente. 1864 transporterades han i samma egenskap till Södermanlands regemente. — Under tiden hade han äfven hunnit göra sig känd å den politiska banan, som representant för sin ätt å riddarhuset från och med 1850—51 års riksdagar och ofta deltagande i dess debatter. Vid 1859—60 års riksdag tillhörande besvärs- och ekonomiutskottet, som bl. a. fått på sin lott att behandla motionerna om revision af föreningsfördraget mellan Sverige och Norge, reserverade han sig mot dess utlåtandes polemiska form, önskande »att det visat ett vänligare ansikte mot brödrafolket». 1861—65 ledamot af den kommitté för landtförsvarets ordnande, hvars arbete utgick från grundsatsen af indelningsverkets bibehållande, satte R. i högre grad än någon annan sitt märke å dess förhandlingar och utnämndes 1867 till generalmajor. Följande år utsedd till ordf. i vapen- och befästningskommittén, utnämndes R. 1870 till landshöfding i Värmlands län, från hvilken post han afgick 1873 för att öfvertaga generalbefälhafvarskapet i tredje militärdistriktet. Af sitt län utsedd till representant i Första kammaren 1871, bevistade han alla riksdagar till och med 1884. Efter att hafva varit ledamot af bankoutskottet 1873—74, insattes han 1875 i det särskilda utskottet för

behandling af det förslag till landtförsvarets ordnande, som uppgjorts af generalstaben och granskats af en kommitté med R. som medlem 1873—74. Förslaget, som fullständigt bröt med indelningsverket, föll emellertid. Vice talman i Första kammaren vid 1875—77 års riksdagar, ledamot af statsutskottet 1876 och af försvarsutskottet 1877, ansågs R. vara ägnad att föra frågan å den ena eller andra bogen framåt och kallades 1877 till statsråd och chef för landtförsvarsdepartementet. Det förslag till ny värnpliktslag, som framlades 1880, lyckades dock ej vinna riksdagens bifall och i likhet med flertalet medlemmar af den andra de Geerska ministären, tog R. sitt afsked och återgick till sin gamla militära post, med hvilken sedan 1879 förenats generallöjtnants värdighet. 1883 ånyo ledamot af försvarsutskottet, tog R. 1884 afsked ur aktiv krigstjänst. Död d. 13 nov. 1890 å sin egendom Long i Värmland. — Gift 1868 med grefvinnan *Natalia Löwenhielm*, dotter af generallöjtnanten C. G. Löwenhielm (se II: 113).

Rosir, Johan, ämbetsman. Född den 29 nov. 1709 af fattiga föräldrar: landtbrukaren *Guno Petersson* och *Kristina Torbernij*. — Vid universitetet omfattade R:s studier företrädesvis rättsvetenskaperna, såsom beredelse för hans inträde på den juridiska tjänstemannabanan. Denna började han äfven 1737 såsom e. o. kanslist i Justitierevisionen, befordrades 1741 till kopist, året därefter till kanslist och 1744 till registrator. Tre år senare förordnades han till aktor och åtog sig åklagarekallet i blodsdomen öfver Blackwell, adlades 1756 och erhöll 1762 titel af statssekreterare. Af Hattpartiet, hvilket han tillhörde, uppfördes han 1769 på riksrådsförslag samt utnämndes till justitie-kansler efter Stockenström, som i stället ingick i riksrådet. 1771 erhöll han friherrlig värdighet och blef 1772 president i Svea hofrätt. Isynnerhet af sina partivänner var R. högt uppburen såsom ämbetsman och »syntes af naturen danad till domare». — Död i Stockholm d. 14 juni 1789. — Gift 1753 med *Ulrika Bedoire*.

Roslin, Alexander, porträttmålare. Född i Malmö den 15 juli 1718. Föräldrar: amiralitets-medikus *Hans Roslin* och *Katarina Wertmüller*. — Med ovanliga anlag för teckning och målarkonst, lärde R. sig teckna af en amiralitetskapten Ehrenbill i Karlskrona och begynte därefter öfva sig i miniatyrmålning. Vid sexton års ålder antogs han till lärjunge hos hofmålaren G. Engelhard Schröder i Stockholm, hos hvilken han vistades till 1741, och började måla större porträtt i oljefärg. Sistnämnda år slog han sig ned i Göteborg och flyttade året därpå till Skåne, där han kvarstannade till 1745. Öfverallt var han flitigt sysselsatt med porträttmålning. En grefve N. J. Lewenhaupt, som var anställd vid markgrefliga hofvet i Bayreuth, lärde under ett besök hos släktingar i Skåne, där han låtit måla sig af R., värdera den unge porträttören och öfvertalade honom att följa sig till nämnda hof. 1745 lämnade R. fäderneslandet och begaf sig, efter ett par års vistelse vid det förenämnda hofvet, 1747 till Italien för att studera de stora mästarnas verk. Här porträtterade han bland andra 1752 den furstliga familjen i Parma men styrde s. å. kosan till Paris, där han bosatte sig för sitt återstående lif. I Frankrikes hufvudstad emottogs han såsom »en ypperlig mästare i sin konst», blef 1753 ledamot af Académie royale de peinture et de sculpture. Han och hans porträttmåleri kommo i ropet, och en betydande triumf vann han 1765, då han i täflan med Greuze målade en stor bild af familjen *La Rochefoucauld* och tillerkändes priset. Kort förut hade han utfört sitt förnämsta arbete — en stor och figurrik komposition, framställande ***Ludvig den XV:s mottagande vid Hôtel de ville i Paris efter sin konvalescens i Metz.*** Taflan med öfver trettio figurer, alla i olika dräkter, utfördes på beställning af staden Paris och uppsattes i Hôtel de ville, men uppgick i de lågor, som under kommunen 1871 lade denna byggnad i aska. Han målade äfven flera gånger den franska konungafamiljen samt en mängd främmande furstar, bland andra *Gustaf III och hans bröder i öfverläggning om en fälttågsplan*, hvilket lysande och effektfulla stycke nu har sin plats i Nationalmuseum. Under utförandet af dessa och en mängd andra målningar gick han stadigt framåt och utvecklade en allt mästerligare förmåga, i synnerhet i behandlingen af vissa tekniska detaljer. En alldeles ovanlig utmärkelse vederfors honom 1770 och 1771, då han, ehuru en främling, erhöll en pension och fick åt sig upplåten fri bostad i Louvren. Redan 1767 hade han hedrats med att kallas till »conseiller» eller ledamot med säte och stämma i akademien. Af landsmän, som under denna tid besökte Paris, såg han sig alltid och till ömsesidig förnöjelse omgifven. I synnerhet var han resande svenska konstnärer till god hjälp, i det han oegennyttigt bistod dem med råd och dåd. Åren 1774—75 besökte R. sitt fädernesland, där han invalts i Konstakademien, egendomligt nog såsom *utländsk* hedersledamot, och målade då medlemmarna af konungafamiljen, men så vidt bekant är, blott två enskilda personer: riksrådet *C. F. Scheffer* och *Linné*. Kanske bör man dock hit räkna äfven det ypperliga *självporträtt*, han vid denna tid utförde. Vid hans återresa till Paris öfver Petersburg sökte kejsarinnan Katarina II, af hvilken han utförde flera bilder, på allt sätt fästa honom i sin tjänst, men R. afböjde hennes lockande anbud och återvände till Frankrike. Här fortfor han träget att arbeta i sitt fack och åtnjöt i det längsta och i oförminskad grad den konstälskande allmänhetens erkännande och bevågenhet. Han afled i Paris den 5 juli 1793. — R. var ledamot af Målareakademien i Wien och Konstakademien i Florens. — Ifrån att en tid varit nästan bortglömd, intager han nu ett ganska högt rum i alla konstkännares aktning. Hans hufvudsakliga styrka ligger i hans öfverväldigande färgprakt, och med

denna isynnerhet var det, han förtjuste och hänförde sin samtid. Däremot anses hans karnation i allmänhet något hård, ehuru hans ansikten icke, såsom skett, kunna kallas kalla och uttryckslösa. »Roslin var i främsta rummet virtuosen, som på ett raffineradt sätt förstod att återgifva stoffer. Ansiktena på hans målningar kunde vara stela och liflösa, fastän detta långt ifrån var regeln — men med öfverlägsen virtuositet voro kläderna målade — siden, guld, broderier, sammet» (Georg Nordensvan). — Gift 1759 med *Marie Susanne Giroust*, skicklig målarinna och medlem af franska konstakademien.

Rossander, Carl Jakob, ögonläkare, kirurg.

Född i Stockholm den 20 juli 1828. Föräldrar: medicine doktorn *Erik Rossander* och *Johanna Sofia Back*. — R. blef, efter att ha genomgått Maria skola och Stockholms gymnasium, student i Uppsala 1844, med. kand. därstädes 1849, med. lic. 1852, kirurg. magister 1854 och med. doktor s. å., sedan han utgifvit afhandlingen *Om blennorhoea urethræ hos mannen*. Såsom läkare åt en ung patient tillbragte han vintersemestern 1851—52 i Montpellier, där hans håg för kirurgien ytterligare utvecklades af de berömda vetenskapsmännen Bouisson och Alquié. Efter slutad medicinsk kurs utnämndes han 1855 till kirurgie adjunkt vid Karolinska institutet samt anställdes, sedan han 1856—57 gjort en ny utländsk resa, under hvilken han hufvudsakligen studerade oftalmologi under Jæger i Wien och kirurgi under Nélaton och Velpeau i Paris, det sistnämnda året såsom biträdande öfverkirurg vid Serafimer-lasarettet. Han gjorde sedan flera utrikes vetenskapliga resor, såsom 1858 till Petersburg, 1859 till Berlin för att studera ögonsjukdomarna under v. Græfe, 1861 till Frankrike, Schweiz och norra Italien för att taga kännedom om därvarande militärmedicinska institutioner, 1865 åter till Berlin, 1867 till Paris o. s. v. Under fransk-tyska kriget 1870 besökte han i allmänt uppdrag flera af de nyinrättade militärsjukhusen i Tyskland och Frankrike, hvarjämte han flera veckor uppehöll sig i Versailles under belägringen. 1872 gjorde han längre och kortare besök i Amsterdam, London och Edinburgh, 1873 i Bonn, Heidelberg, Würzburg, Halle, Paris m. fl. städer. Utnämnd 1863 till e. o. professor, förestod han en del af år 1864 samt hela läsåret 1868—69 kirurgiska professuren vid Karolinska institutet, där han 1885 erhöll befattning såsom ordinarie kirurgie professor, från hvilken befattning han 1893 tog afsked. Riksdagsman i Andra kammaren för Stockholms stad 1875. Led. af Krigsvetenskaps-akad. Ledamot af »Hygieas» redaktionskommitté, en af hufvudredaktörerna i »Medicinskt Arkiv» samt medarbetare i »Nordiskt Medicinskt Arkiv», offentliggjorde han så väl i dessa tidskrifter som i »Svenska läkaresällskapets handlingar» en myckenhet uppsatser af oftalmologiskt och kirurgiskt innehåll, utgaf dessutom särskildt åtskilliga större afhandlingar, såsom *Om etherisationen* 1856 samt *Om de militärmedicinska institutionerna i några främmande länder* 1861, *Om ögoninflammationerna* 1883. Framstående talare, uppträdde han bl. a. såsom sådan i ordenssällskapet Par Bricoll, där han länge var en af de högsta ledande männen. Efter sitt afskedstagande gjorde han vidsträckta resor, som gåfvo upphof till de med stilistisk talang skrifna *Rubinön*, *Reseminnen från Ceylon* 1894 och *Ur Indiens historia*. — Död i Stockholm d. 5 febr. 1901. — Gift 1: 1861 med *Emma Maria Godenius*; 2: 1888 med *Vendla Forsgrén*.

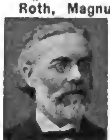
Rossi, Frans Josef Anton, läkare.

Född i Stockholm d. 26 april 1774. Föräldrar: optiske instrumentmakaren *Giuseppe Rossi* från Milano och *Birgitta Lychou*. — Efter dels i Stockholm och Uppsala, dels i utlandet, idkade studier, aflade R. 1795 kirurgie magisterexamen och blef tre år senare, 1798, medlem af Collegium medicum. 1799 företog han en utrikes resa, därunder han promoverades till med. och kirurg. doktor i Jena 1800. Efter hemkomsten till Sverige tjänstgjorde han såsom fattigläkare i Stockholm 1801—05. Anställd 1802 såsom prosektor vid Theatrum anatomicum i hufvudstaden, erhöll han på förord af dåvarande öfverdirektören A. J. Hagström befattningen såsom lifkirurg vid hofvet 1805 och tjänstgjorde i denna egenskap dels hos de kungliga barnen, dels hos Gustaf IV Adolf, som 1807 utnämnde honom till sin lifmedikus. Såsom sådan fortfor han att tjänstgöra äfven hos Carl XIII och förordnades i slutet af 1809 till den nyvalda kronprinsen Carl Augusts läkare. Beordrad att inställa sig hos prinsen till tjänstgöring efter dennes afresa till de södra orterna i maj 1810, var han närvarande i Skåne vid kronprinsens därstädes timade död den 28 i samma månad och verkställde liköppningen ett par dagar därefter, i närvaro af ett par tillkallade läkare från Lund. Men knappt hade R. återkommit till Stockholm, förrän han anklagades för att ha varit vårdslös vid obduktionen, att ha försummat tjänliga medel till det kungliga likets förvaring mot förruttnelse, samt att vid liköppningen ej iakttagit den omtanke, hvarigenom det sedan blef möjligt att vederlägga de utspridda ryktena om en förgiftning. I följd af denna anklagelse blef R. häktad och d. 20 juli 1810 af Öfre borgrätten dömd förlustig sin befattning såsom lifmedikus och att landsförvisas. Det senare straffet upphäfdes väl af k. m:t, men R. ansåg sig icke längre kunna kvarstanna i Sverige, utan afreste därifrån i Januari 1811 och nedsatte sig som praktiserande läkare i Mecklenburg, först i Goldberg och sedan i Schwerin, där han afled d. 9 juli 1854. — Samtida underrättelser skildra R. såsom en samvetsgrann och insiktsfull läkare samt såsom en oförvitlig och rättskaffens man. Också lär väl nu icke vara mer än en tanke därom, att han mot all billighet blifvit lagförd, hans ära kränkt, hans bana förstörd och hans minne höljdt af en skugga, som det icke förtjänt. Själf hoppades han i det längsta att blifva återkallad till Sverige, men förgäfves; likaså hafva de ansök-

ningar, som efter hans död blifvit gjorda af hans barn om återupprättandet af faderns heder, lämnats utan afseende. 1812 utgaf han i Berlin en skrift: *Über die Art und Ursache des Todes d. Hochs. Kronprinzen von Schweden Carl August mit einer Vorrede und Anmerkungen von D:r Sam. Gotl. Vogel in Berlin.* Den länge förgäfves sökta upprättelsen af hans minne kom dock omsider i och genom A. J. Amneus' 1865 offentliggjorda afhandling »Om kronprinsen Carl Augusts dödssätt och de rättsmedicinska hufvudpunkterna af rättegången mot Rossi». Här ställdes nämligen utom allt tvifvel, att Carl Augusts plötsliga död förorsakats af blodutgjutning i hjärnan. — Gift 1804 med *Kristina Charlotta Elmgren.*

Roth, Magnus, geograf. Född på Riseberga gård i Nerike d. 31 juli 1828. Föräldrar: landbrukaren *Nils Gabriel Roth* och *Anna Lisa Enhörning.* — Student i Uppsala 1847, blef R. filos. kandidat 1856 och filos. doktor 1863 efter försvar af gradualafhandlingen *Om abalienationen och reduktionen af kronans gods och räntor i Nerike* 1863. Han tjänstgjorde då sedan några år tillbaka såsom extra lärare vid högre elementarläroverket i Örebro. Efter att 1864 ha blifvit adjunkt därstädes, erhöll han 1869 anställning i enahanda egenskap vid Nya elementarskolan i Stockholm. Omfattande det geografiska studiet med varmt intresse, började han på 1870-talet utgifva kartor till dess underlättande. Af hans kartverk må nämnas *Atlas för skolan och hemmet, Väggkarta öfver Sverige, Norge och Danmark* (tillsammans med E. Backhoff), *Geografisk atlas I och II.* De båda sistnämnda hafva vunnit vidsträckt användning såväl i folkskolan som i de högre allmänna och privata läroverken på grund af sin redighet och väl afvägda begränsning i fråga om innehållet. Vidare äro att nämna flera stora väggkartor såsom *Asien, Amerika* (påbörjad af T. von Mentzer), *Afrika, Norden, Europa, Bibelns land och folk* och af svenska län och landskap *Dal, Älfsborgs, Skaraborgs, Göteborgs* och *Bohus* samt *Örebro* län. Dessutom utgaf R. 1878 *Illustrerad geografi för lägre skolor* samt 1881 en vidlyftigare *Illustrerad geografi för allmänna läroverken* utkommen i flera upplagor, däraf ett par i förkortad form. — Död i Stockholm d. 7 dec. 1895. — Gift 1864 med *Fanny Uhr,* dotter af riksdagsmannen A. W. Uhr.

Rothlieb, Karl Fredrik, ämbetsman, genealogisk författare. Född på Sadeshult i Småland d. 24 nov. 1783. Föräldrar: kaptenen *Karl Fredrik Rothlieb* och *Dorotea Maria Tesche.* — Inskrefs som barn vid Kalmar regemente men ingick efter slutade akademiska studier, idkade i Lund från 1798 och i Uppsala från 1800, i Inrikes civilexpeditionen 1803. Kanslist därstädes 1807, förordnades han 1809 till protokollssekreterare i ecklesiastikexpeditionen, blef 1812 kammarjunkare och erhöll vid sitt afsked från tjänstemannabanan 1814 titel af förste expeditionssekreterare. — Död i Stockholm d. 8 nov. 1835. — R. var en flitig forskare och sysselsatte sig isynnerhet med svenska adelns personalhistoria. Han har lämnat fortsättningar af »Rehbinders Adliga matrikel» till 1823 samt en ny upplaga af Schönfelts »Handmatrikel» 1816; författat en *Beskrifning öfver kongl. Riddarholmskyrkan* 1822 och *H. K. H. Kronprinsessans (Josephinas) Ättartal* 1823, utgifvit *Samling af kongl. författningar angående rang* 1823, *Beskrifning öfver Skokloster* 1819. Åren 1824—34 utgaf han en periodisk skrift, *Stockholms Tidning,* som utkom tvenne gånger i veckan och särskildt behandlade historien om Sveriges hufvudstad, innehöll smärre litterära och politiska uppsatser, konstnotiser m. m. — Gift 1812 med *Beata Lovisa Vilhelmy.*

Rothlöben, Johan Martin — se Ziervogel.

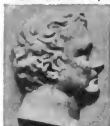
Rothman. Från Urshults församling i Småland härstammande släkt, som kan spåras till 1620-talet och af hvilken flera släktled med framgång ägnat sig åt läkarekallet.

1. **Rothman, Jakob Gabriel,** politisk skriftställare. Född i Växiö 1721. Föräldrar: provincialläkaren *Johan Stensson Rothman* och *Lovisa Kristina Fernström.* — Student i Uppsala 1741, studerade R. i början medicin och blef 1747 prosektor vid akademien men aflade ej någon examen. Efter en resa till åtskilliga länder, bl. a. till Frankrike och England, där han gifte sig med *Marta Taylor* och erhöll någon befattning i London, återvände han 1762 till Sverige. Han väckte här uppseende genom utgifvandet 1765 af *Thor Frimans underliga lefnad och tänkesätt,* ett slags romantiserad själfbiografi och *Skäl och orsaker till svenska folkets utflyttning.* Med hela sin själ anslutande sig till Mössornas idéer om tryckfrihet, friare näringslagstiftning, och sparsamhet i förvaltningen, blef han snart ett af dem med fördel användt redskap. Efter partiets seger vid 1765—66 års riksdag, insattes R. som föreståndare för det till tullverket hörande handelsbalanskontoret. Åt dessa göromål ägnade han dock ringa omsorg, upptagen som han var med politisk skriftställareverksamhet i Mösspartiets anda, i rask följd utgifvande *Frihetens intåg, ode,* i anledning af tryckfrihetens införande 1766; *Rikets fördärf och undergång,* s. å.; *Samtal angående vexelbristen* 1768, m. m. Mest uppseende väckte dock hans 1768 i 32 nummer utgifna periodiska skrift *Philolalus parrhesiastes eller den pratsjuke fritalaren,* afsedd att bearbeta opinionen till den stundande riksdagen och i en följd af kåseriartade reflektioner anställande en ytterligt skarp vidräkning med Hattarnas styrelsegrundsatser under den tid, de varit vid makten. Dessa blefvo ock ytterligt uppbragta, och när de 1769 åter kommo till rodret, fann R. rådligt att undan de hotande efterräkningarna för försummelser i ämbetet rymma ur landet. Han återkom dock snart och var de sista åren af sin lefnad verksam i Mössornas intresse i Pfeiffers »Dagligt Allehanda.» Död i Stockholm i slutet af juni 1772. — R. framträdde äfven som öfversättare af Voltaires *Kvinnolynnet, eller hvad som mest behagar Fruentimren,* 1765 och Montagus *Betraktelse*

öfver forna fria Samhällens upkomst och fall, 1769, m. m.

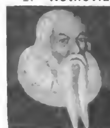
2. **Rothman, Göran Johansson,** läkare, vitterhetsidkare. Född på Husaby bruk i Småland d. 30 nov. 1739; den föregåendes halfbroder i faderns senare gifte med *Anna Elisabet Rudebeck*. — R. blef student i Uppsala 1757, filos. magister 1761 och två år därefter promoverad medicine doktor efter en under Linné hållen disputation *De raphania*. Han slog sig därefter ned i Stockholm som praktiserande läkare. 1765 sändes han till Åland, »där han hämmade en i flera år gångbar farsot». Efter att hafva en tid biträdt vid protokollet i Collegium medicum, blef han 1770 föreståndare för karantänsväsendet i Stockholms skärgård. Vid denna tid vistades i Stockholm tripolitanska sändebndet Abdrehman, som lofvade R. allt möjligt understöd, om han ville företaga en resa till Afrika. Tanken härpå upptogs af Vetenskapsakademien, som uppgjorde förslag för resan och lofvade att till någon del understödja den med penningar, mot det att R. skulle besöka Barbareskstaterna och det inre Afrika samt där göra naturhistoriska samlingar. Färden företogs 1773 i Abdrehmans sällskap, men de resebidrag, som både denne och akademien lämnade, voro så ringa, att R., sedan han kommit till Tripolis, måste anträda återfärden och alldeles utblottad återkom till Stockholm 1775. Genom nöd och ansträngningar hade äfven hans hälsa blifvit bruten, så att han afled d. 4 dec. 1778, efter att två år förut ha blifvit assessor i Collegium medicum. — Vän af vitterhet, utgaf han under senare åren flera synnerligen lyckade öfversättningar, såsom: Voltaire: »Zadigs historia», Pope: »Eloisas bref till Abelard», Calzabigis opera »Orpheus och Euridice», som, med musik arrangerad af Gluck, med mycket bifall gafs på Nya teatern 1775, Metastasios dram »Alcides». Skref åtskilliga smärre poem och uppsatser i tidningar, hvarförutom han i handskrift efterlämnat åtskilliga afhandlingar och öfversättningar. I bref, intagna af Gjörwell i hans tidningar 1774—76, har han lämnat åtskilliga meddelanden om sin Afrikafärd, och den af honom förda dagboken finnes förvarad i Vetenskapsakademien.

1. **Rothoff, Birger Fredrik,** industriidkare, landthushållare. Född invid Eskilstuna d. 10 mars 1759. Föräldrar: brukspatronen *Isaac Rothof* och *Kristina Ström*. — Efter aflagd bergsexamen i Uppsala, blef R. 1778 auskultant i Bergskollegium, 1779 underbyggmästare vid Strömsholms sluss- och kanalverk och 1780 vice proberare i Bergskollegium. Två år därefter öfvertog han förvaltningen af Karl Gustafs stads järn- och stålmanufakturverk vid Eskilstuna, hvilket ansenliga bruk han och hans bröder fått i arf. R. har vunnit ett namn inom svenska landthushållningen såsom den förste i Sverige, som införde växelbruk, stallfodring och användning af såningsmaskiner samt andra mera utvecklade redskap. Förlagsman för det säregna industriella företaget Eskilstuna fristad, hade han väsentlig del i dess betydande förkofran vid denna tid. Utnämnd 1809 till bergsråd, adlades han 1812, då han skref sitt namn *Rothoff* i st. f. såsom hittills Rothof, och kallades s. å. till ledamot af Vetenskapsakademien. Af regeringen anförtroddes honom flera gånger uppdrag beträffande bergshandteringen. Såsom ombud för Eskilstuna stad i borgarståndet deltog han i riksdagarna 1809 och 1810, medan han såsom hufvudman för sin adliga ätt bevistade riksdagarna 1812, 1815 och 1817. — Död nära Eskilstuna d. 3 maj 1831. — Gift 1785 med *Magdalena af Geijerstam*.

2. **Rothoff, Emanuel,** mineralog, främjare af svenska bergsbruket. Född d. 12 juli 1788 invid Eskilstuna; den föregåendes son. — Sedan R. tagit hofrättsexamen i Uppsala 1806 och bergsexamen 1808, tjänstgjorde han i tre år i Bergskollegium. Ett af honom upptäckt nytt mineral blef af Berzelius kalladt rothoffit. Efter långvariga experiment lyckades han framställa ett med alunskiffer tillsatt cement att användas för slussbyggnaderna i Göta kanal. Utnämnd 1813 till geschworner — tillförene, såsom bekant titeln för en bergmästares närmaste man och ställföreträdare, — ägnade han sig därefter flera år med drift och framgång åt skötseln af Uddeholms bruk och uträttade därstädes mycket till befolkningens bästa. Han tog initiativet till införande i Sverige af järnvalsning och förskaffade därigenom bl. a. ångbåtsbyggeriet ett material, som, på grund af det svenska järnets öfverlägsna smidighet, för nämnda industri är af högt värde. I förening med den framstående mineralogen P. Lagerhjelm utarbetade han, på uppdrag af regeringen, 1823—31 års förslag till ändringar i bergsförfattningarna. Sedan han på 1820-talet bosatt sig i Eskilstuna, ägnade han sig åt kommunala värf. R. var ledamot af Landtbruksakademien och sedan 1815 af Vetenskapsakademien. — Död i Eskilstuna d. 25 maj 1832. — Gift 1820 med *Hedvig Beata Vallqvist*.

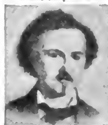
1. **Rothovius, Isak,** biskop, lärd. Född 1572 i Hedenstorps by i Angelstads socken, Småland, där fadern, *Börje Larsson*, var en ringa bonde. — Under mycken fattigdom arbetade han och en bror sig fram genom skola och gymnasium och kom 1595 till universitetet i Uppsala, där R. gjorde sig så bemärkt genom sina kunskaper och sitt allvarliga väsen, att han 1597 antogs till lärare för bröderna Axel, Krister och Gabriel Oxenstierna och fick följa dem till utländska hof och akademier. Härunder blef han 1602 fil. magister i Wittenberg. Efter sin hemkomst till Sverige s. å. blef han hofpredikant hos hertig Carl och utnämndes 1603 till kyrkoherde i Nyköpings västra församling, hvarifrån han 1627 kallades till biskop i Åbo. Han uppgifves då hafva predikat sammanlagdt 3,183 gånger eller 138 gånger årligen i Nyköping. På sin nya plats i Sveriges då ännu halfvilda systerland i öster vann R. såsom andlig styresman åt sitt namn en oförgänglig ära. Redan 1627 kom

genom hans åtgöranden ett slags kyrkoråd till stånd i Åbo, på samma gång stadgar för kyrkostyrelsen utfärdades. Året därpå höll han det första prästmötet i stiftet. Genom det inflytande, han från sin läraretid bibehöll hos Axel Oxenstierna, utverkade han först, att ett gymnasium anlades i Åbo 1630. Då detta genom hans kraftfulla bemödanden snart kommit i blomstring, förmådde han dåvarande guvernören öfver Finland, grefve Per Brahe, och genom honom drottning Kristina att förvandla gymnasiet till ett fullständigt universitet 1640 och lyckades såsom dess prokansler fästa vid detsamma framstående lärare. Redan förut hade nya trivialskolor inrättats, kyrkor hade börjat uppföras ända upp till Enare träsk, och 1638 hade regeringen medgifvit tillsättandet af en af R. föreslagen bibelkommission under hans eget ordförandeskap. Denna kommission fullgjorde med sådan kraft sitt uppdrag, att redan 1642 hela bibeln på finska kunde tryckas i Stockholm. Nya trivialskolor inrättades i Åbo, Björneborg och Helsingfors. Därjämte höll han årliga kyrkovisitationer ända upp till Lappmarken, tillsatte häradsprostar och vakade öfver, att kristlig lära och kristligt lif rådde inom församlingarna o. s. v. Så genomgripande omskapningar stötte naturligtvis mångas vanor och intressen, hvarför R. flera gånger anklagades hos generalguvernören och regeringen. Men anklagelserna blefvo utan påföljd, och R. fortsatte med kraft sitt påbegynta reformationsarbete. Själf verksam såsom predikant, utgaf han 1645 en samling af tjugo predikningar under titeln *Then christliga läran om en sannskyldig boot och bättring.* — Död i Åbo d. 10 febr. 1652. — Gift 1: med *Anna Eriksdotter* och 2: med *Karin Andersdotter.* Från R. härstammar de adliga ätterna *Rothåf, Ridderhof* och *Rothoff.*

2. **Rothovius, Jonas,** superintendent, orientalist. Född i Hedenstorp af Angelstads socken, Småland, d. 1 Nov. 1572; den föregåendes broder och enligt uppgift tvilling. — Det berättas, att föräldrarna gjort det löfte, att en af deras söner skulle blifva präst. Med anledning däraf skickades först sonen Jonas 1581 till Kalmar skola, men behandlades där så illa utan att få lära någonting, att han 1583 rymde från staden och sökte en tillflykt hos en präst Björn i Arby. Denne antog honom till »getapojke» men behandlade honom ännu omänskligare och lät honom ligga tillsammans med getterna i ett kyffe på kyrkogården. Föräldrarna sörjde honom redan såsom död, när den andre brodern, Isak, kom till Växiö och sporde, att Jonas lefde och hölls i ett slags slafveri i Arby. Med en äldre kamrat begaf han sig strax dit och lyckades, ehuru nästan med våld, få brodern med sig; den senare hade då varit på detta sätt i Arby öfver två år. I Växiö studerade nu bröderna tillsammans, och äfven vid Linköpings läroverk idkades studier till 1595, då Isak begaf sig till Uppsala, och Jonas, med understöd af biskop Petrus Jonæ i Växiö och kyrkoherden Petrus Magni i Angelstad, gick att ytterligare utbilda sig utomlands. Här blef han student i Rostock och sammanträffade senare med brodern i Wittenberg, hvarifrån han 1602 ledsagade de af brodern dittills handledda bröderna Oxenstierna till Jena. Sannolikt var det vid universitetet därstädes, han 1603 blef fil. magister, efter att hafva utgifvit *Quæstiones hebraicæ, chaldaicæ, syriacæ, grecæ et latinæ ex. s. s. biblis Veteris et Novi testamenti desumptæ.* Berömd för sin lärdom, återkom han 1604 till Sverige, lät prästviga sig 1605 och befordrades s. å. till kyrkoherde i sin födelsesocken, Angelstad, och blef häradsprost i Sunnerbo. Efter tretton års utöfning af detta herdekall befordrades han 1618 till superintendent i Kalmar, där han under en sjuårig verksamhet såsom stiftsstyresman upprättade läroverket ur dess djupa förfall och inlade stora förtjänster om folkupplysningen och prästbildningen. Jämte latinska teser och afhandlingar utgaf han i tryck *Nogre enfålleelighe rijm på P. Jonæ Angermanni book* 1604. — Död i Kalmar den 28 Febr. 1625. — Gift 1605 med *Svanborg Persdotter.* Hans sonson adlades med namnet Gylleuroth.

Ruben, Ludvig, kopparstickare. Född i Karlskrona d. 17 februari 1818. Föräldrar: handlanden *J. M. Ruben* och *Eleonora Philip.* — R. erhöll sin första undervisning vid elementarskolan i sin födelsestad, hvarifrån han tolf år gammal skickades till en privatskola i Hamburg, där hans anlag för ritning leddes och utvecklades af en talangfull lärare, porträttmålaren L. Lehmann. 1834 begaf sig R. till Köpenhamn, där han ingick som elev vid målare-akademien, hvarefter han företog vidsträckta studieresor och vistades längre tider i München, Düsseldorf, Rom, Florens, Paris och Berlin. Till en början ägnade han sig åt målarekonsten, försökte sig sedan en tid såsom bildhuggare, men öfvergick slutligen till kopparstickarkonsten, hvilken han studerade för Ballin i Paris, samt hos den berömde prof. Mandel i Berlin. Han var på senare tider den ende svensk, som vidmakthöll denna ädla gren af konsten. Visserligen utförde han icke, så vidt man känner, flera än fyra gravyrblad, nämligen *Skattepenningen* efter Tizian, ett *Självporträtt, Judit* efter Crist. Allori samt *Madonna della sedia* efter Rafael, men dessa »äro likväl nog för att inför eftervärlden vittna om hans utbildade smak, hans energiska studier och herravälde äfver sin konsts medel, egenskaper, hvilka tillförsäkra honom en högt aktad plats bland 1800-talets kopparstickare.» (Eichhorn.) År 1860 blef R. ledamot af Konstakademien och bosatte sig 1868 i Stockholm, där han afled d. 31 Mars 1875. — Gift 1868 med *Gurli Lublin,* fördelaktigt känd som altsångerska och under flera år anställd vid K. teatern i Stockholm.

Rubens, Nils, språkforskare. Född omkring 1632 i Hvittaryds prästgård, Småland. Föräldrar: kyrkoherden *Nils Rubenius* och *Gunilla Påfvelsdotter.* — Efter slutade studier i Växiö, uppehöll sig R. från 1651 en längre tid i Uppsala, där isynnerhet språkstudier, för hvilka han hade ovanlig fallenhet, af honom drefvos med

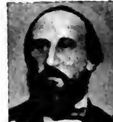
yttersta ifver. Vid omkring trettio års ålder (1662) lämnade han Sverige, förmodligen redan då antagen till lärare för en ung friherre Soop, — åtminstone hade han några år efteråt en sådan under sin handledning i Paris, där han vistades 1679—85. Han sökte under denna tid vinna anställning vid något af de svenska universiteten, blef ock erbjuden en juridisk professur i Åbo, men ansåg sig densamma ej vuxen. Emellertid spred sig efter hand ryktet om hans ovanliga språkskicklighet vida omkring i utlandet och kom äfven till Sverige. År 1686 — R. var då femtiofyra år gammal och hade vistats utom Sverige i tjugufyra år — skref Carl XI till honom, att han finge välja mellan tvenne lediga professurer vid Lunds universitet. Ingendera antogs likväl af den lärde lingvisten, hvarför han vid sin hemkomst 1687 anställdes såsom censor librorum i K. kansliet. Hans verksamhet i fäderneslandets tjänst blef dock ej af lång varaktighet, emedan han afled redan d. 5 febr. 1689. — Hans språkkännedom lärer hafva gränsat till det underbara. Han talade och skref en myckenhet främmande språk och ansågs förstå nästan alla sådana med någon märkligare litteratur. — Ogift.

Rubenson. Släkten härstammar från Polen, hvarifrån *Ruben Wolff*, f. 1748, i början af 1790-talet inflyttade till Sverige, där han 1828 afled som rabbin vid mosaiska församlingen i Stockholm. Hans barn kallade sig *Rubenson.*

1. **Rubenson, Albert,** musiker, tonsättare. Född i Stockholm den 20 dec. 1826. Föräldrar: grosshandlaren därstädes *Wolff Rubenson* och *Jenny Levin.* — R. erhöll sin första undervisning i violinspelning af Elvers och studerade i Leipzig 1844—1848 harmoni och kontrapunkt för Hauptmann, komposition för Gade och violinspelning för David. Såsom violspelare medverkade han några år i Gewandhaus' koncertorkester i Leipzig under anförande af Mendelssohn och Gade, vid Leipzigs teater, i musikföreningen i Köpenhamn samt 1850—51 vid hofkapellet i Stockholm. Efter sin första återkomst till Stockholm uppträdde han dels såsom tonsättare och dels såsom musikkritiker, under signaturen R—n, i »Ny tidning för musik» och »Tidning för teater och musik», hvilken sistnämnda publikation utgafs af honom tillika med L. Norman och Fr. Hedberg. I förstnämnda egenskap har han bland annat lämnat: *Symfoni i C-Dur,* uppförd af hofkapellet i Stockholm 1857; operetten »En natt bland fjällen» till text af Hostrup, uppförd på K. operan 1858; *En violqvartett,* flera *koncert-intermezzi, suiter* och *uvertyrer* samt flera häften sånger, musiken till Björnsons skådespel »Halte Hulda», gifven i Kristiania 1865, samt sedan uppförd på flera af Tysklands teatrar. Efter att flera gånger ha företagit vidsträckta konstresor till Danmark, Tyskland, Frankrike och Italien, bosatte R. sig hösten 1872 i Stockholm, där han samma år valdes till inspektor (titeln 1888 förändrad till direktör) vid Musikaliska akademiens konservatorium. På denna plats kvarstannade han ända till sin död, som inträffade i Stockholm d. 2 mars 1901. — »R:s kompositioner utmärka sig för välljud och skickligt arbete; de hafva dock ej vunnit större popularitet med undantag af den mycket sjungna manskören »*Korsfarersang*».

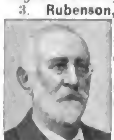

2. **Rubenson, Robert,** fysiker, meteorolog. Född i Stockholm d. 10 april 1829; den föregåendes kusin. Föräldrar: grosshandlaren *Levi Rubenson* och *Amalia Lamm.* — Student i Uppsala 1848, promoverades R. därstädes till filosofie magister 1854, samt tjänstgjorde såsom lärare vid Uppsala lyceum i matematik 1857—59. Utsedd till Byzantinsk stipendiat, företog han 1859—62 en resa genom Tyskland, Frankrike och Italien, under hvilken han 1860—62 i Rom och Segni (Volscerbergen) verkställde omfattande undersökningar öfver det atmosfäriska ljusets polarisation. Efter sin hemkomst till Sverige ordnade han och ledde de meteorologiska observationer, som 1865—68 anställdes vid Uppsala observatorium hvarje timme på dygnet af en förening af 125 studenter, samt ledde, efter det dessa tidsobservationer blifvit ersatta genom iakttagelser medelst de af A. G. Theorell konstruerade själfregistrerande apparaterna, arbetet med observationernas beräkning och utgifning af trycket till 1872 års slut. 1870 utnämndes han till e. o. adjunkt i meteorologi vid Uppsala universitet, samt förordnades att bestrida föreståndarbefattningen vid den med ingången af år 1873 nyinrättade Meteorologiska centralanstalten, som blifvit ställd under Vetenskapsakademiens inseende, och hvars uppgift var dels att öfvertaga inseendet öfver de allt ifrån 1859 i olika delar af landet utförda meteorologiska iakttagelserna, dels att upprätthålla daglig väderlekstelegrafering med in- och utländska meteorologiska stationer. Samtidigt härmed blef R. ledamot af Vetenskapsakademien och erhöll 1876 nytt förordnande såsom anstaltens föreståndare med professors titel. Sveriges ombud vid de meteorologiska kongresserna i Wien 1873 och i Rom 1879, var han också en af de tre kommissarierna för Sverige vid geografiska utställningen i Paris 1875. Såsom lärare i fysik var han 1878—87 anställd vid Stockholms högskola. R. blef 1875 ledamot af Vetenskapssocieteten i Uppsala och 1878 af Landtbruksakademien. Af hans arbeten, mestadels införda i samtidens vetenskapliga tidskrifter må nämnas: *Mémoire sur la polarisation de la lumière atmosphérique* 1864, *Är det möjligt att förutsäga väderleken?* 1869, *Om de förnämsta orsakerna till temperaturens olikhet på olika delar af jorden* 1872, *Om uppkomsten af ett barometriskt depressionscentrum i det inre af Sverige d. 11 Maj 1873,* *Om psykrometerns skötsel* 1873, *Vägledning vid begagnande af Meteorologiska Central-anstaltens väderlekskartor* 1874, *Om nederbördsmängden i Sverige* etc. 1874, *Om temperatur och fuktighetsförhållanden i de nedersta luft-*

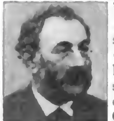

lagren vid daggens bildande 1875, *Handbok i nautisk meteorologi* 1880. R. har dessutom redigerat de fya första årgångarna (1869—72) af *Bulletin météorologique mensuel de l'Observatoire de l'université d'Upsal.* m. m. — Död i Stockholm d. 14 okt. 1902. — Gift 1879 med *Olivia Augusta Ahlberg.*

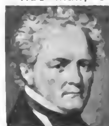
3. **Rubenson, Salomon Moritz**, jurist, politiker, kommunal tjänsteman. Född i Stockholm d. 19 juni 1834, den föreg. broder. — Student i Uppsala 1852, blef R. därstädes fil. doktor 1857 och juris kandidat 1865, hvarefter han som e. o. tjänsteman började tjänstgöra i flera af hufvudstadens ämbetsverk. 1867 blef han sekreterare hos Stockholms stadsfullmäktige och tjänstgjorde som sådan under den långa tiden till 1904. Om R:s ovanliga sakkunskap om alla hufvudstadens förhållanden, hans oegennytta, arbetslust och arbetskraft äro meningarna säkert odelade, under det att han liksom andra energiska naturer på grund af sin lust att göra sin vilja gällande utsatts för beskyllningar för härsklystnad. Om R:s arbetsflit och insikter bär särskildt den årligen utgifna publikationen *Berättelse angående Stockholms kommunalförvaltning* vittnesbörd. — Vid riksdagarna 1873—84 var R. enaf Stockholms stads representanter i Andra kammaren, bland hvars främsta debattörer han, tack vare sin dialektiska förmåga och mångsidiga insikter, snart kom att räknas. I allmänhet af konservativt kynne, uppträdde R. som en af de oförsonligaste motståndarna till landtmannapartiets försvars- och skattepolitik och hölls med anledning häraf utom utskottsarbetet. — R. har äfven varit mycket anlitad för kommittéarbeten, bl. a. som sekreterare i 1876 års kommittéarbete ang. Helgeandsholmens ordnande och 1884 års kommitté angående byggnadsplatser för nytt riksdagshus och ny riksbank. Af uppsatserna i *Stockholm, Sveriges hufvudstad* 1897, äro flera af hans hand. — Gift 1874 med *Talia Heckscher.*

Rubenson, Mauritz, publicist. Född i Göteborg d. 27 aug. 1836. Fadern, *Rudolf Rubenson* (af en annan släkt än de föreg.), gift med *Coelina Goldschmidt*, var innehafvare af de på sin tid kända schweizerierna i Bloms hotell och i Trädgårdsföreningen i Göteborg, hvarjämte han bedref sockerbagerirörelse. — R. fostrades för faderns yrke och passade upp på hans restauranter, som voro samlingspunkter för stadens vittra och konstnärliga kretsar. Under beröringen med dessa vaknade författarehågen hos R. själf, och han började med några dramatiska stycken och nyårsskämt, uppförda å stadens teatrar. 1864 begynte han i Nya Dagligt Allehanda författa sina Göteborgsrevyer och 1865 ingick han som fast medarbetare i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, där han verkade till sin död å sjukhuset i Uppsala d. 5 dec. 1899. — Med sin säregna begåfning skaffade sig R. snart en enastående ställning bland Sveriges tidningsmän. Han arbetade å nyhetsafdelningen, hvilken förut efter gammal slentrian inskränkt sig till ett fåtal torra notiser af officiellt innehåll. Med sin raskhet och vakenhet, sitt allt omfattande intresse samt sin lätthet att komma i beröring med folk satte R. den snart i ett helt annat skick. Det var hans fröjd att ligga uti och hafva reda på allt, som skedde och var i görningen, samt bära fram det i sin tidning. Ett nytt fält för sin verksamhet fann han i att som tidningens »flygande» korrespondent i in- och utlandet personligen taga kännedom om märkligare händelser. Så besökte han icke blott inom landet industri- och landsbruksutställningar och industriella företag af betydenhet, bereste och beskref järnvägsföretag under byggnad och järnvägsinvigningar, utan tog äfven för sin tidning de stora världsutställningarna i ögonsikte. Flera af dessa färder har han skildrat i bokform. Sålunda har han bl. a. utgifvit *Skildringar från Amerika och England* 1867 (bl. a. innehållande redogörelser från de svenska utvandrarnas lif) *Vid Mälaren och Nevan* 1869, *Reseskildringar från Belgien och Holland* 1873 och *Fosterländska resebilder. Värmland* 1872. — Med sin lifliga önskan att gagna, skyndade ock R. att göra sin skarpa och vakna iakttagelseförmåga fruktbärande, dels genom att själf taga initiativ till nyttiga företag, dels genom att göra förut befintliga sådana allmännare kända. Västkustfisket hade i honom en varm befrämjare och Tekniska Samfundet i Göteborg en af sina stödjepelare. Samhället skyndade ock att på mångfaldigt sätt begagna sig af R:s goda medborgareanda, och han var bl. a. under en lång följd af år stadsfullmäktig. Fryntlig, vänsäll och välvillig, var den »flygande» med sitt karaktäristiska utseende en af stadens ej allenast mest kända utan ock mest populära personligheter. — Gift 1873 med *Albertina Carlsson.*

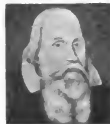
Ruckman, Johan Gustaf, gravör. Född d. 12 dec. 1780 i Stockholm, där fadern var skomakare. — Sin artistiska uppfostran hade R. gjort så godt som på egen hand, när han vid uppnådda tjugufem års ålder uppmärksammades af den bekanta Palmstruch, hvilken tog hans vidare utveckling om händer och emellanåt använde den skicklige lärjungen till utförande i koppargravyr af planscherna till hans stora verk »Svensk Botanik» och »Svensk Zoologi». Under de tre första årtiondena af nittonde seklet var R. en mycket eftersökt gravör, hvars arbeten i det s. k. punkteringsmaneret stodo i det största anseende. Hufvudsakligen använde han sin konst till utförande af porträtt, bland hvilka vi erinra om hans lärmästare Palmstruchs, fogadt till åminnelsetalet öfver honom af Gustaf von Schantz, ärkebiskop Wallins i dennes först utgifna predikosamling, och många andra; men äfven en mängd vetenskapliga planscher och kartor samt illustrationer till större och mindre praktverk, modejournaler, almanackor, barnböcker o. s. v. utgingo från hans

atelier. Anmärkningsvärdt nog blef den utmärkte konstnären under hela sin lefnad förbisedd af Konstakademien, liksom han, under senare delen af sitt lif, var nästan alldeles förgäten af ett yngre släkte. — Han afled i Stockholm den 20 jan. 1862. — Gift 1808 med den berömda skådespelerskan *Maria Kristina Franck* (Se I: 354.)

Ruda, Elias Vilhelm, skald. Född den 3 sept. 1807 på Häringe sätesgård i Södertörn, där fadern var trädgårdsmästare. — Student i Uppsala 1826, måste R. ett par gånger afbryta sin studiebana af brist på medel, men erhöll slutligen 1833 lagerkransen, hvars blad knappast hunnit förvissna, innan hans eget sångarlif utsläcktes den 18 aug. s. å. — Vid tjuguett års ålder, medan han var anställd som informator i landshöfding Nordenankars hus i Kalmar, utgaf R. sitt första vittra arbete, *Brynolfs äfventyr. En dikt i sjutton sånger*, en humoristisk, ehuru just ej lyckad parodi på Tegnérs »Frithiofs saga». Efter hans återkomst till Uppsala utkommo 1829 *Vildsvinsjagten* och 1830 *Hagbard och Signe*, båda dramatiska dikter, som, ehuru omogna, ej sakna förtjänstfulla drag. Under sina fortsatta studier på graden skref han det litterärt kritiska arbetet *En tysk resandes ströfverier på svenska Parnassen* 1830, den täcka novellen *Främlingen från Norden* 1831 samt *Aristomenes på Rhodus*, hvilket skaldestycke 1832 belönades med Svenska akademiens 2:dra pris. Utom de nu nämnda skaldeverken har han lämnat en mängd smärre stycken i kalendrarna »Psyche», »Hebe» och »Vinterblommor», åtskilliga tillfällighetsvers och flera öfversättningar. Hvad hos R. såsom diktare saknades, var originalitet; däremot ägde han en naturlig, frisk känsla, ett fint poetiskt sinne och framförallt en ovanlig lätthet att röra sig i olika versformer. Hans *Skaldestycken* utkommo 1834 och 1838 med företal och lefnadsteckning af Atterbom.

Rudbeckius och **Rudbeck.** Dessa i vår lärdomshistoria frejdade ätter leda sitt ursprung från gården Rudbeck i Slesvig, där stamfäderna, af hvilka den äldste med säkerhet spåras omkring 1450, i flera led voro fästebönder. Till Sverige öfverflyttade släkten med *Johan Pedersson Rudbeck*, f. 1550 och d. 1603 som stadsskrifvare i Örebro. Tvenne hans sonsöner blefvo 1692 och 1698 adlade under namnen *von Rudbeck* och *Rudbeck* men slöto båda själfva sina adliga ätter. 1719 adlades stamfaderns sonsons son, arkiatern Olof Rudbeck d. y. — se R. 7 — med bibehållande af namnet. Af hans efterkommande erhöll en gren — se R. 8 — 1771 friherrlig värdighet. Biskop Johannes Rudbeckii — se R. 1 — yngste son, assessorn i Göta hofrätt, *Paul* adlades 1687 under namnet *Rudebeck*, hvilken ätt ännu fortlefver.

1. **Rudbeckius, Johannes Johannis**, biskop, lärd. Född d. 3 april 1581 i Ormesta by i Almby socken nära Örebro. Föräldrar: häradsskrifvaren i Väster-Nerike, sedermera stadsskrifvaren i Örebro *Johan Pedersson Rudbeck* som, född på godset Rudbeck i Holstein, inflyttat till Sverige, och *Kristina Bose*. — Sin undervisning hade R. erhållit i Örebro skola samt i Strängnäs och Uppsala, när han 1601 begaf sig ut till Wittenberg, hvarest han, tjugutvå år gammal, promoverades till magister 1603. Hans anseende för lärdom var redan då så stort, att han både i Wittenberg och från Würtzburg fick emottaga anbud att blifva professor. Han föredrog likväl att återvända till fäderneslandet, där han 1604, vid ännu ej fyllda tjugufyra år, utnämndes till professor i matematik vid Uppsala universitet. Under tiden odlade han med all flit studier i österländska språk och teologien samt begaf sig 1607 åter ut till Tyskland, där han förnämligast idkade teologiska studier. Hemkommen 1609, befordrades han i Uppsala till professor i hebreiskan 1610, men utbytte följande år denna beställning mot professuren i teologi. Han inskränkte emellertid icke sin verksamhet till den offentliga undervisningen såsom akademisk lärare utan ägnade sig äfven med ifver åt den studerande ungdomens handledning på enskild väg. I antydda syfte inrättade han en skola för meddelande af insikter, erforderliga för ett rätt tillgodogörande af de offentliga föreläsningarna. Själfständig och häftig, råkade han med en annan akademisk storhet, J. Messenius, snart i häftiga tvister, som afbrötos därigenom, att Gustaf II Adolf kallade R. till sin hofpredikant och biktfader. I dessa egenskaper följde han konungen i sju års tid, bland annat under de svåra fälttågen i Livland 1614—15, och vann därvid i hög grad Gustaf Adolfs förtroende, såsom en lärd, sanningsälskande och ovanligt driftig man. Med anledning häraf emottog han af konungen uppdrag att, tillsammans först med Johannes Bothvidi och sedan med Johannes Lenæus, utarbeta en ny öfversättning af bibeln. Arbetet sköttes af R. nästan ensam och bedrefs med den skyndsamhet, att den nya bibelupplagan kunde tryckas 1618 (den s. k. Gustaf II Adolfs bibel). Likväl var den verkställd med en för den tiden ganska erkännansvärd texttrohet. Vid konungens kröning 1617 hedrades R. med teologie doktorsgraden, en den tiden sällsynt värdighet, och utnämndes 1619, sedan han året förut undersökt och på stället rättat några obehagliga uppträden i Västerås, till biskop i detta stift. Det var på denna plats, R. vann sin stora ryktbarhet och ett oförgätligt namn i vår kyrkoförsamlings historia. Af hvad han under de tjugusex år, som han innehade biskopsämbetet, uträttade till kyrkans och skolväsendets bästa, kan endast en ringa del här anföras. Domkyrkan, som var i hög grad förfallen, iordningställdes och försågs med ny inredning; det gamla mörka skolhuset tillbyggdes och utvidgades med nya lärosalar hospitalet ombyggdes och försattes i ett tidsenligt skick. Under denna verksamhet i själfva stiftsstaden grep han med kraftig hand in i alla de ämnen, som hörde till hans förvaltning af stiftet. Han utgaf en ny och förbättrad kyrkoordning och hade vid sin död tvenne gånger

visiterat hvar kyrka i sitt vidsträckta stift. Två gånger om året hölls i stiftsstaden prästmöte med det underordnade prästerskapet; undervisningen vid skolorna anförtroddes åt skickliga lärare; det af honom i stiftsstaden 1623 grundade gymnasium var den första läroanstalt i sitt slag i Sverige, och undervisningen uppdrefs vid densamma till en höjd, som gjorde den nästan jämställd med universiteten; jämte ett rikhaltigt gymnasiebibliotek inrättades en botanisk trädgård; fattigvården i församlingarna ordnades, kyrkosången vårdades, ordentliga kyrkolängder och husförhörsböcker infördes m. m. Genom den noggranna vård och ordning han sålunda ägnade hvarje sak, som hörde till hans vidsträckta befattning, blef Västerås' stift alldeles omskapadt och ett mönster för de öfriga. Det sätt, hvarpå han skötte sitt kall som stiftsstyresman, gjorde att Gustaf Adolf 1627 befallde honom öfverresa till Ingermanland och Estland för att inspektera den est-liv-ingermanländska kyrkan.' R. hörsammade befallningen och fullgjorde sitt uppdrag på ett sätt att denna inspektion blef en betydelsefull tilldragelse i Östersjöprovinsernas kyrkohistoria. Men tyvärr urartade hans kraft och ihärdighet icke sällan till halsstarrighet och en föga berättigad motspänstighet äfven mot de styrande. Dessa hans egenskaper trädde dock knappast i dagen, så länge Gustaf Adolf lefde, i hvilken konung han städse hade en pålitlig främjare af sina reorganisationsplaner Men det dröjde icke länge efter konungens död, förrän han kom på mindre god fot med förmyndareregeringen. Hans strider med denna gingo till och med så långt, att han åtskilliga gånger uppkallades i rådet och fick emottaga skarpa tillrättavisningar af Axel Oxenstierna, hvarjämte de otvifvelaktigt bidrogo till, att han gick miste om ärkebiskopsstolen efter Kenicius. Åt sitt missnöje med det af regeringen vid 1636 års riksdag förnyade förslaget till ett s. k. consistorium generale, gaf han det mest oförtäckta uttryck, bl. a. genom utgifvande af en för regeringen misshaglig skrift om prästerskapets privilegier. Också blef han för denna skrift ställd till ansvar och måste göra ett slags afbön. 1642 ansåg han sig för ålder och sjuklighet böra taga afsked men bibehöll på det då församlade prästmötets begäran biskopsämbetet till sin död. De sista åren af sin lefnad låg han för det mesta till sängs, då domkapitlet samlades i hans rum och ärendena vårdades med samma nit som förut. — Efter svåra plågor afled han i Västerås d. 8 aug. 1646. — Gift 1: 1610 med *Kristina Stjernman,* 2: 1620 med *Magdalena Hising.* — Det första äktenskapet var barnlöst, i det andra hade han elfva barn, bland hvilka märkas de under R. 3—6 här nedan upptagna sönerna.

2. **Rudbeckius, Jacobus Bose,** skolman, lärd. Född i Örebro 1583; den föregåendes broder. — R. sattes i sitt sjunde lefnadsår i Örebro skola och kom sjutton år gammal till Uppsala. När fadern 1603 afled i pesten, hade sonen så när måst af medellöshet lämna studierna, men återtog dem på uppmaning af sina äldre bröder, som kort därefter hemkommo från Tyskland. 1607 fick han följa brodern Johannes på dennes andra resa till utlandet och återvände till Sverige 1609. Här stannade han till en början i Uppsala och »docerade privatim» i fem år eller till 1615, då han kallades till rektor vid skolan i Örebro. Under denna tid invecklades äfven han i tvistigheterna mellan Messenius och sin äldre broder Johannes, och till belysning af den tidens anda kan nämnas, att Messenius utmanade den sistnämnda på duell. Då emellertid denne tvekade att antaga utmaningen, erbjöd sig Jacobus att i hans ställe korsa sin klinga med motståndarens. »Genom sina utmärkta förtjänster om denna skola är han att anse såsom dess fader, liksom dess historia först med honom börjar.» Efter det han lämnat sin befattning såsom skolans rektor, följde han dess utveckling med det varmaste deltagande och skänkte i sitt testamente till henne sin i Örebro belägna fädernegård. År 1626 kallades han af konungen till professor i matematik vid det nystiftade collegium (gymnasium) i Strengnäs och flyttades 1629 såsom professor till den högskola (Collegium illustre), som då begynte anläggas i Stockholm. Då denna emellertid upplöstes redan i sin begynnelse, sysselsatte han sig den följande tiden med författande af *Annales Regni Sueciæ subjectorumque provinciarum annis 1628—39,* hvilken skrift förvaras i Palmsk. samlingarna i Uppsala, samt afled i Stockholm 1640. — Gift 1: 1615 med *Helena Olofsdotter* 2: 1633 med *Gertrud Andersdotter.*

3. **Rudbeckius, Nicolaus Johannis,** biskop.

Född i Västerås d. 5 jan. 1622; den föregåendes brorson och son af R. 1 i hans senare gifte. — Sedan R. under faderns uppsikt genomgått Västerås skola, sedermera studerat i Uppsala och vid utländska högskolor fullbordat sin lärda bildning, utnämndes han 1643 till eloquentiæ lector vid gymnasium i Västerås och blef tilllika konsistorienotarie vid domkapitlet därstädes. Därefter förordnad till teologie lektor vid nyssnämnda läroverk, befordrades han 1658 till kyrkoherde och prost i Hedemora, förflyttades 1662 till samma befattning i Stora Tuna i Dalarne, samt kallades 1666 till pastor primarius och kyrkoherde vid Storkyrkoförsamlingen i Stockholm. Utsedd, tillika med tvenne sina bröder, till teologie doktor vid promotionen i Uppsala följande året, erhöll han kallelse att efter sin svärfader Laurelius intaga biskopsstolen i Västerås samt undfick fullmakt på detta ämbete 1670. I stiftet voro faderns förtjänster ännu i friskt minne, och sonen mottogs med glädje och förhoppningar af både prästerskap och församlingarna. Han ådagalade jämväl både vilja och förmåga att väl vårda sitt nya kall; men en redan förut svag hälsa försämrades snart ytterligare och förhindrade honom att, såsom han önskade, fullgöra sina biskopliga åligganden. Slutligen träffades han af ett slaganfall hvarefter han afled i Västerås d. 2 sept. 1676 vid nära femtiofyra års ålder. — Gift 1: 1644 med *Katarina Nentzenius,* 2: 1663 med *Anna Troilia* och 3: 1664 med *Margareta Laurelia,* dotter till biskop Laurelius.

4. **Rudbeckius, Johannes Johannis,** super-

intendent. Född i Västerås d. 3 mars 1623; den föregåendes broder. — R:s lärda bildning grundlades liksom brödernas under en längre tids vistelse i Uppsala och genom utländska resor, efter hvilkas afslutande han befordrades till e. o. teologie professor vid Uppsala universitet 1652. Utnämnd till ordinarie innehafvare af den teologiska lärostolen 1654, förordnades han, icke fullt ett år därefter, till öfverfältpredikant vid armén i Livland, samt erhöll Karl X:s fullmakt såsom superintendent i Narva 1658. Knappt hade han likväl tagit denna plats i besittning, förrän han måste fly för ryssarna öfver till Sverige, där han utnämndes till prost och kyrkoherde i Falun 1663. Utsedd till en af dem, som skulle kreeras till teologie doktorer vid promotionen 1667, bortrycktes han af döden några månader dessförinnan, d. 22 maj 1667. — Gift 1654 med *Katarina Sidenia*. — Sonen *Daniel* adlades 1698 med namnet *Rudbeck*, men slöt omkr. 1710 själf sin ättegren som assessor i Revalska hofrätten.

5. **Rudbeckius, Petrus Johannis**, biskop.

Född i Västerås d. 19 juni 1625; den föregåendes broder. — R. besökte 1631—40 skolan och gymnasium i sin födelsestad, samt studerade i Uppsala till 1645, då han lämnade det svenska universitetet, för att vid utländska högskolor förkofra sig i humanistiska och teologiska ämnen. Emellertid måste han redan följande år återvända till Sverige med anledning af faderns timade död. Under en ny kort därefter företagen resa besökte han de förnämsta lärosäten i Danmark, Tyskland, Holland, Schweiz, Frankrike och England, utnämndes till adjunkt vid universitetet i Uppsala 1652 och blef e. o. teologie professor därstädes 1655. Efter åttaårig verksamhet på denna plats, befordrades han till fjärde teologie professor, var höstterminen 1665 akademiens rector magnificus, hugnades 1667 med teol. doktorsvärdigheten, samt utnämndes till förste teologie professor och domprost i Uppsala 1674. Sedan han med framgång beklädt denna lärostol i nitton år, kallades han och nämndes 1693 till biskop i Skara och innehade detta ämbete till sin död d. 3 nov. 1701. — Han hade, när han tillträdde sitt biskopskall, redan uppnått en ålder af sextioåtta år; det oaktadt arbetade han med flit och allvar till församlingarnas bästa och upprätthöll den ordning och de goda inrättningar som blifvit i stiftet införda af hans berömda företrädare, biskop Spegel. — Gift 1654 med *Margareta Stiernhöök*.

6. **Rudbeck, Olof d. ä.**, lärd, polyhistor.

Född i Västerås sannolikt i jan. 1630; den föregåendes broder. — Utmärkt i flera hänseenden redan såsom skolgosse i Västerås, anlände R. 1648 till akademien i Uppsala, där naturvetenskaperna just då befunno sig i ett föga blomstrande tillstånd. Inom Rudbeckska släkten hade de likväl blifvit mer än vanligt uppdrifna, och anlagen för dem kunna hos Olof R. nästan anses för ett fädernearf. I Uppsala ägnade han sig med brinnande ifver åt anatomien, i hvilken vetenskap just vid den tiden flera stora upptäckter blifvit gjorda utomlands. Hvad läraren i ämnet kunde meddela, hade han snart inhämtat, och hans rastlösa forskningshåg dref honom där, efter till studier på egen hand. Härunder uppdagade han de sedan s. k. »lymfatiska kärlen»- en upptäckt som gjort hans namn odödligt inom vetenskapen. Denna hans vetenskapliga bragd blef omtalad vid hofvet, och den vetgiriga drottningen lät honom 1652 inför henne och flera af rikets förnämsta män företaga en anatomisk sektion och därvid påvisa dessa kärl. Den unge vetenskapsmannen omfattades af drottningen med sådant intresse, att hon vid detta tillfälle lofvade honom ett understöd för studier i utlandet. Detta löfte höll ock Kristina, och sedan R. till henne öfverlämnat ett af honom på latin författadt, af en samling ritningar åtföljdt, anatomiskt arbete, anträdde han 1653 sin utländska resa, hvilken ställdes till Holland. Här ägnade han i synnerhet sin uppmärksamhet åt botaniken. Hans redan stadgade lärdomsrykte förskaffade honom förmånliga anbud att gå i fransk tjänst, hvilka han dock afböjde. Återkommen 1654 till Uppsala med en betydlig samling frön, växter, modeller och ritningar, ville han väcka den studerande ungdomens och med detsamma allmänhetens intresse för örtkunskapen och begynte hålla offentliga föreläsningar. Då dessa ej besöktes så talrikt, som han hade väntat, föresatte han sig att på en annan väg lifva ungdomens håg för växtvärldens studium och anlade så Uppsala äldsta botaniska trädgård. Emellertid fortsatte han att undervisa i anatomi, blef 1658 e. o. och 1660 ord. professor i praktisk medicin. En af svenska ambassadören i Holland Coyet inköpt och till Uppsala högskola förärad växtsamling ingaf R. idén att låta utgifva trogna afbildningar af de däri förvarade naturalstren. På grund af den tidsutdräkt och kostnad, som planschernas utförande medtog, utkom detta arbete, som han kallade *Campi Elysei*, icke förr än 1701—02. Han hade då redan hunnit höjden af sitt rykte öfver hela Europa genom det märkvärdiga arbetet, vanligen kalladt »Atlantica», som började utkomma 1675, och hvars titel med några uteslutningar är *Olf Rudbeks Atland eller Manheim, dedan Japhetz afkomne... slechter ut till hela verlden utgångne äro* etc. Såsom bekant har han i det sistnämnda verket sökt bevisa, att det af Platon omtalade mönstersamhället Atlantis varit ingenting annat än Sverige i uräldsta tider, och att de flesta jordens folkslag utgått därifrån. Hans åsikter, framställda med alla lärdomens, snillets och fyndighetens hjälpmedel, väckte ett oerhördt uppseende öfver hela den lärda världen och voro länge gällande såsom de enda riktiga rörande vår äldsta historia. De måste likväl efterhand gifva vika för en sundare kritik och kvarstå nu endast såsom förundransvärda minnesmärken af författarens fantasi och sinnrika kombinationsförmåga. Af det väldigt anlagda verket hade 1698 det 3:dje foliobandet lämnat pressen. Det 4:de var under tryckning 1702, då tryckningen afbröts af den stora Uppsalabranden, i hvilken nästan allt

det däraf färdiga gick upp i lågor, så att numera endast 8 mer eller mindre ofullständiga exemplar äro i behåll. Föröfrigt sysselsatte sig denne ovanlige man med nästan allting — mekanik, byggnadskonst, skeppsbyggeri o. s. v. Kort efter nyssnämnda brand, hvarunder den sjuttiotvååriga mannen med den största rådighet och uthållighet deltog i släckningsarbetet, nedlades han på sotsängen och afled i Uppsala den 7 sept. 1702. — Gift 1655 med *Vendela Lohrman.*

7. **Rudbeck, Olof d. y.,** universitetslärare, botaniker, filolog. Född i Uppsala d. 15 mars 1660; den föregåendes son. — Undervisad af sin berömde fader i botanik och teckning och handledd för öfrigt af skickliga lärare, växte sonen upp, blef student i Uppsala, studerade medicin och utgaf 1686 en disputation *De propagatione plantarum.* Sedan han s. å. utnämnts till medicine adjunkt, företog han 1687 en utrikes resa, hvarunder han i England, Holland och Tyskland tog kännedom om allt, som hörde till trädgårdsväsendet, och i Utrecht promoverades till medicine doktor. Återkommen till fäderneslandet 1691, utnämndes han följande år till med. et botanices professor i survivance efter fadern och öfvertog tillika hufvudbestyret med bearbetningen af dennes »Campi Elysii». Tre år senare, 1695, företog han på Carl XI:s befallning en resa till Lappland, hvilken färd han ämnade beskrifva i ett lärdt verk, *Lapponia illustrata*, i tolf tomer, af hvilka likväl endast den första utkommit, då manuskriptet och de för dess utarbetande gjorda anteckningarna förstördes vid den stora eldsvådan i Uppsala 1702. Under sin vistelse i Lappland hade han tyckt sig finna en viss likhet mellan lapparnes språk och hebreiskan. Efter hemkomsten kastade han sig därefter med ifver på språkforskning och sammanskref ett arbete i tio tjocka kvartvolymer kalladt *Lexicon harmonicum*, för att bevisa icke blott lappskans öfverensstämmelse med hebreiskan, utan finskans med ungerskan och götiskans med kinesiskan, allt till försvar för en hop af faderns atlantiska satser. Endast en liten del af verket blef såsom prof tryckt 1716. Hvad handskriften angår, inlöstes den 1760 till Uppsala universitetsbibliotek. Han utgaf för öfrigt åtskilliga andra afhandlingar i samma syfte. År 1719 upphöjdes R. i adligt stånd och skref sig sedan till Brunna, Kydingeholm och Brolöfsta. Året därefter befriades han från skyldigheten att hålla de botaniska föreläsningarna, hvilka en kort tid sköttes af Linné, och frikallades 1730 jämväl från de medicinska. Vid uppnådda sjuttionio år (1739) utnämndes han till arkiater, men afled kort därefter d. 23 mars 1740. — Af sin fader hade R. ärft smaken för vissa kunskapsarter, men saknade det skarpa, blixtrande snille, som på ett så förvånande sätt uppenbarat sig i den förres »Atlantica». Det oaktadt var han en man, som genom sin djupa lärdom och outtröttliga forskningsifver med heder häfdade det Rudbeckska namnet och lämnade det till efterkommande i ofördunklad glans. Tillsammans med d. v. bibliotekarien, sedermera ärkebiskopen Erik Benzelius, var han stiftare af Vetenskaps-societeten i Uppsala 1719. — Han var tre gånger gift, 1: 1691 med *Katarina Goeding*, 2: 1697 med *Anna Katarina Schönström* och 3: 1721 med *Charlotta Rothenburg* och hade med dessa sina hustrur tjugufyra barn.

8. **Rudbeck, Thure Gustaf,** militär, politiker.

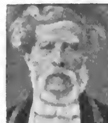

Född d. 21 nov. 1714; den föregåendes sonson. Föräldrar: kaptenen vid Upplands regemente *Olof Rudbeck* och *Maria Törnstjerna.* — R. ingick redan vid sjutton års ålder i krigstjänst och befordrades, sedan han genomgått de lägre tjänstegraderna, 1739 till fänrik vid Lifgardet. Med detta utkommenderades han i ryska kriget, och förlagd på Åland, försvarade han, i spetsen för en ringa styrka, under tre och en half månader med lysande tapperhet förposten vid Brändö. 1743 befordrad till löjtnant, utmärkte han sig vid dalkarlsupproret genom att i tre dagar utan aflösning hålla riddarholmsbroarna besatta, hvarigenom de upproriska hindrades framtränga till slottet. Hans behjärtade uppträdande vid detta tillfälle belönades ock inom årets utgång med majorsfullmakt vid Upplands regemente, vid hvilket han 1749 befordrades till öfverstelöjtnant. — Vid 1742—43 års riksdag började han ock framträda å riddarhuset. Klok och måttfull, vän af ordning och sparsamhet men tillika modig och oförsagd, kände han sig manad att bekämpa Hattarnas äfventyrliga politik, hvars bedröfliga verkningar han varit i tillfälle att skåda på närmare håll, och vann från första början en bemärkt ställning å riddarhuset, som under de efterföljande riksdagarna ytterligare befästades. Efter sitt 1746 ingångna gifte med *Magdalena von Mentzer* slog sig R. ned på sitt majorsboställe och blef en synnerligen driftig och omtänksam landthushållare, hvars verksamhetskrets alltjämt utvecklades och sedermera koncentrerades till den af honom inköpta egendomen Edsberg i Uppland, som ännu i dag befinner sig i hans efterkommandes ägo. — Efter Adolf Fredriks tronbestigning närmade sig R. hofvet men vägrade 1756 af honom begärd medverkan till författningens omstörtande med väpnad hand. 1758 utnämnd till öfverste för Björneborgs och 1760 för Upplands regemente, tågade han s. å. med detsamma till Pommern men återvände till Sverige, sedan riksdagskallelse utfärdades. Vid 1760—62 års riksdag blef han ock en af Mössornas främste män, invaldes i sekreta utskottet och uppfördes å rådsförslag. Särskildt ägnade han sig med ifver åt de ekonomiska frågorna och insattes i den växelberedning, som skulle råda bot å förvirringen i myntväsendet, hvarvid han uppträdde som Nordencrantz' (se II: 193) ifrige vapendragare. Ett hedrande minne har han ock efterlämnat genom sitt memorial mot de extra domstolar och kommissioner, med hvilka Hattarne fläckat sin historia. Vid den stormiga riksdagen 1765, då Mössorna, efter att i tjugusju år ha varit undanträngda från makten af Hattarna, åter vunnit öfvervikt, valdes R. till landtmarskalk och blef året därefter (1766) generalmajor, ordförande i Tulldi-

rektionen, ledamot i Statsdeputationen och rådgifvare åt bankofullmäktige. Vid de båda följande riksdagarna, 1769 och 1771, var han väl äfven Mösspartiets kandidat till landtmarskalksposten, men stannade båda gångerna i minoriteten. Vid den sistnämnda riksdagen insattes han dock i sekreta utskottet och var en af dem, som på Gustaf III:s uppmaning sökte åvägabringa försoning mellan Hattar och Mössor. Vinden blåste visserligen, tack vare deras öfvervikt i de ofrälse stånden, till Mössornas favör och det gamla rådet störtades våren 1772, men R. kom ej upp å rådsförslag men i stället blef han på borgarståndets initiativ d. 12 febr. 1772 utnämnd till öfverståthållare. Vid konungens kröning 1771 hade han tilldelats friherrevärdighet. Det är för öfrigt bekant, huru han i aug. 1772 af sekreta utskottet nedskickades till Skåne för att inhämta upplysning om de revolutionsplaner, som där troddes vara å bane, samt huru han af Tolls utskickade tillbakavisades från fästningsportarna i Kristianstad. Året därefter (1773) utnämndes han till landshöfding i Uppsala län. Vid den sista riksdag, R. bevistade, nämligen 1778, uppträdde han som en af Gustaf III:s ifrigaste anhängare. 1782 tog han afsked från sin landshöfdingstol och drog sig tillbaka till sin egendom Edsberg, där han afled d. 8 jan. 1786. — R. var visserligen ingen öfverlägsen begåfning men däremot en af sitt tidehvarfs mest utpräglade karaktärer. »Han var kraftfull, energisk, oförskräckt, men tillika klok, sansad och måttfull, han var sitt partis grundsatser orubbligt trogen och hans heder och redbarhet voro utan fläck. Härtill kom äfven, att han var en både tapper och duglig militär och en synnerligen förståndig, driftig och sparsam landthushållare, hvilka egenskaper särskildt förvärfvade honom sympatier bland den egentliga kärnan i Mösspartiet. Hans fel synas hafva varit en viss häftighet och hårdhet, hvartill kom en af bristande insikter och begränsad omdömesförmåga stundom framträdande osjälfständighet under andras ledning.» (N. von Dardel i Personhist. tidskrift 1902.)

9. **Rudbeck, Olof,** vitterhetsidkare. Född i Stockholm den 8 dec. 1750; den föregåendes kusin. Föräldrar: vice presidenten i Bergskollegium *Johan Olof Rudbeck* och *Eva Elisabet Modée*. — En i barndomen iråkad sjukdom efterlämnade hos R. en kroppslig svaghet för lifvet. Det oaktadt ingick han, efter slutade studier i Uppsala, i Riksarkivet 1774, blef 1775 kopist, och året därefter kanslist, men bortrycktes af döden vid föga mer än tjugusex års ålder den 23 mars 1777. — Det berättas om R., att han tidigt röjde sådan kärlek för skaldekonsten, att hans undervisning i främmande språk skedde så, att han fick begynna med läsningen af skalderna. Utom för skaldekonsten visade han böjelse och framstående anlag för teckning. Af det vittra sällskapet Utile dulci blef han tidigt ledamot. Vid tjugufem års ålder författade han det komiska epos *Bordsiaden* 1776, som på sin tid väckte allmän uppmärksamhet och väl egentligen grundade hans skalderykte. Det utmärker sig för en ganska ledig versifikation, och det komiska däri framträder förnämligast i kontrasten mellan det hvardagliga ämnet och det episka maskineriet med sina gudar och gudinnor. Efter hans död utkom 1784 en dikt, *Neri*, vid hvars nedskrifvande Boileau's satiriska stycken tydligen varit hans förebilder. Han har jämväl lämnat efter sig en *Öfversättning af Voltaires Mahomet*, en *Afhandling öfver våra äldsta nordiska skalder och deras imiterande i modern poesi*, samt många dels poetiska, dels prosaiska småstycken, till det mesta i samma ton som »Den svenska Argus». Hans förnämsta *Vitterhetsarbeten* äro utgifna af Hanselli. — R. var ogift.

10. **Rudbeck, Thure Gustaf,** skriftställare. Född i Stockholm d. 23 aug. 1806; sonsons son af Olof Rudbeck d. y. Föräldrar: öfverstlöjtnanten frih. *Adolf Fredrik Rudbeck* och *Ulrika Charlotta Söderhjelm*. — Han ingick, efter slutade studier i Uppsala, i Kanslistyrelsens expedition 1826, blef kammarjunkare 1828 och 1838 kopist i Hofkanslersexpeditionen. 1842 befordrad till registrator i Kabinettet för utrikes brefväxlingen, utnämndes han 1855 till postmästare i Vimmerby och förordnades s. å. till tullkammarföreståndare och tullverkets ombud därstädes, hvilka befattningar han innehade till sin död i Vimmerby d. 1 juni 1876. R. var en särdeles flitig arbetare i litteraturens tjänst. Bland hans skrifter må nämnas *La Valette eller Maltas belägring 1565, dram* 1830, *Fruntimmershattarna, komedi* 1832, *Strödda anteckningar under en resa i Sverige 1831* 1833, *Skander-Beg, historiskt skådespel* 1837, *Förrädarna, historisk novell*, 1837, *Den siste Hohenstaufen och hans vän, historisk roman*, 2 del. 1840, *Resebilder, samlade i Tyskland 1839*, 1841, *Det nya München* 1841, *Från Frankrike, Belgien och Holland*, 2 del. 1843, *Varningen*, *Kapellmästaren* och *Öfverraskningen* (trenne noveller, införda i »Salongen», tidskrift för år 1843), *Stockholms forntid*, 3 del. 1845, öfversatt på tyska, *Novisen, berättelse från sextonde århundradet* 1850, *Några ord om Södertelje och dess vattenkurinrättning* 1854, *Försök till beskrifning öfver Sveriges städer* 3 del. 1855—60; dessutom originalartiklar för åtskilliga tidskrifter och kalendrar, såsom Skandia, Europa m. fl., en myckenhet öfversättningar af större och mindre omfång o. s. v. — Gift 1845 med *Amalia Gustafva Fredrika Forssell*.

Rudberg, Fredrik, fysiker. Född i Norrköping d. 30 aug. 1800. Fadern var anställd i Öfverståthållareämbetets kansli i Stockholm. — Redan vid femton års ålder var sonen student i Uppsala och vid tjuguett års ålder filosofie magister samt docent i matematiken. Han författade själf sin gradual-disputation, *De principiis virum virarum*, och hade redan 1819 till Vetenskapsakademiens handlingar insändt sin första afhandling, *Mathematisk theori om de capillära phenomenerna*, införd i Vetenskapsakademiens handlingar samma år. Kort efter promotionen uppfördes han på förslag till matematiska och fysiska adjunkturen i Uppsala, hvilken syssla han dock icke erhöll. Emellertid fortfor han att

uteslutande ägna sig åt fysikens studium. Af lyckan försatt i en oberoende ställning, företog han på egen bekostnad 1824 en resa genom Danmark och Tyskland till Paris, där han uppehöll sig halftannat år och gjorde bekantskap med flera den tidens utmärktaste lärde — Arago, Biot, Fresnel o. a. Efter hemkomsten blef han 1827 ledamot af Vet.-akad. och året därefter framför äldre medsökande utnämnd till professor i fysik vid Uppsala universitet. Föröfrigt var han ledamot af Krigsvetenskapsakad., Vetenskapssocieteten i Uppsala och Polytekniska societeten i München, — Död i Uppsala vid endast trettionio års ålder den 14 juni 1839. — Själf genomträngd af rastlös forskningsifver, lifvade han andra till kärlek för sin vetenskap och var, vid sina föreläsningar i experimentalfysiken, alltid omgifven af ett stort antal intresserade åhörare. Sina vetenskapliga upptäckter har han meddelat dels i Vetenskapsakademiens handlingar, utgörande ett 30-tal och berörande olika delar af fysiken, särskildt värmeläran och optiken, och dels i Poggendorfs Annalen der Physik und Chemie. »Om också hans namn icke är fäst vid någon verkligt epokgörande upptäckt, har han dock genom sina undersökningar på mer än en punkt bidragit till fysikens utveckling.» — Ogift.

Rudeen och **Rudenschöld.** Äldste kände stamfader, *Torsten,* var bonde å hemmanet Rud i Lysviks socken i Värmland. Hans son kallade sig *Rudenius* och dennes son, biskopen Thorsten Rudeens — se R. 1. — hustru och barn adlades 1719 med namnet *Rudenschiöld.* Sonen *Carl* — se R. 2 — erhöll 1774 friherrlig och 1770 greflig värdighet, men tog ej introduktion å riddarhuset för den senare värdigheten. Ättens medlemmar skrifva sig *Rudenschöld.*

1. **Rudeen, Thorsten,** biskop, vitterhetsidkare. Född d. 9 mars 1661 i Lysviks socken af Värmland Föräldrar: kaplanen därstädes *Haquin Thorstensson Rudenius* och *Kristina Falk.* — R. studerade från 1670 i Karlstad och ifrån 1678 i Uppsala, där han blef fil. magister 1691. Två månader efter promotionen utnämndes han till professor i Åbo samt erhöll 1699 Pemars prebendepastorat, hvilket han 1701 utbytte mot Pikis. Han befordrades sedermera till teologie professor vid nyssnämnda universitet 1706 samt till domprost och kyrkoherde vid svenska församlingen i Åbo s. å., förordnades 1708 till superintendent i Karlstad och utnämndes 1716 till biskop i Linköping. Vid teologie doktorspromotionen i Uppsala 1719, med anledning af drottning Ulrika Eleonoras kröning, innehade han första hedersrummet, besvarade å de promoverades vägnar doktorsfrågan, samt erhöll s. å. adelskap för hustru och barn. Prästeståndets talman vid riksdagarna 1723 och 1726. — Död i Linköping d. 9 sept. 1729. — »Genom sin gudsfruktan, sitt flärdfria väsen, sitt ostraffliga lefverne och sitt ämbetsnit gjorde han sig älskad i lifvet och saknad efter döden.» Svenska litteraturhistorien bevarar hans namn såsom författare till *Finska Helikons underdåniga Fägnesånger öfver Konung Carl XI:s och Kon. Carl XII:s infallna födelsedagar* 1704 samt några erotiska dikter, hvilka sistnämnda täfla med det bättre, som samtidens skaldekonst frambragte. — Gift 1: 1692 med *Anna Brunell,* 2: 1696 med *Magdalena Wallvik,* hvilken jämte barnen upphöjdes i adligt stånd med namnet *Rudenschöld.*

2. **Rudenschöld, Carl,** riksråd, vitterhetsidkare. Född i Åbo d. 12 okt. 1698; den föregåendes son i andra giftet. I Uppsala, dit R. skickades 1713, idkade han under inseende af domprosten O. Celsius sina studier till 1719. Tre år därefter, 1722, fick han åtfölja fadern till riksdagen i Stockholm och begynna sin bana såsom ämbetsman, i det han ingick i Kansliet såsom e. o. kanslijunkare. Redan s. å. hade han den lyckan att få följa riksrådet, grefve T. G. Bielke, på dennes beskickning till Wien, hvarefter han snart fick åtskilliga diplomatiska uppdrag att utföra på egen hand. Hemkommen 1727, sändes han 1729 med generallöjtnanten Zülich såsom kommissionssekretare vid dennes ambassad till Polen, vid hvars hof han 1733—34 var anställd såsom Sveriges chargé d'affaires. Utnämnd sistnämnda år till minister i Konstantinopel, afsade han sig denna plats. Vid den viktiga 1738 års riksdag var han medlem ej blott af sekreta utskottet utan äfven af mindre sekreta deputationen. Förordnad året därefter till svensk minister i Berlin, upphöjdes han 1747 till friherre. Hans ställning vid preussiska hofvet förändrades 1741 till den af envoyé, och han kom där i ett synnerligt förtroligt förhållande till den kort förut på tronen uppstigne Fredrik II. Till denne fick ock R. 1744 framföra den svenska tronföljaren Adolf Fredriks frieri till hans syster Lovisa Ulrika. Utnämnd 1747 till statssekreterare vid utrikesexpeditionen, blef R. 1756 hofkansler och två år senare president i Kommersekollegium. Vid 1761 års riksdag inkallades han af Hattarna i rådet men måste redan 1765, då Mössorna vunnit öfvertaget, afkläda sig rådspurpurn. Hans kungliga gynnare Fredrik II skyndade vid underrättelsen härom att erbjuda honom bostad i Sanssouci och ett passande underhåll, men med uttryckande af sin tacksamhet afböjde R. det frikostiga anbudet. Däremot mottog han af Frankrike en årlig pension af 15,000 livres och erhöll 1768 rådspension. Han invaldes vid partiförändringen 1769 ånyo bland rådsherrarna och upphöjdes 1770 till grefve, en värdighet, hvilken dock hvarken han eller hans efterkommande genom introduktion togo i anspråk. Då Gustaf III uppstigit på tronen, öfvertog R. 1771 efter honom kansleriatet öfver Uppsala universitet, afgick för andra gången ur rådet 1772 och afled i Stockholm d. 10 juni 1783. — R. var därjämte en af de första ledam. i Lovisa Ulrikas Vitterhets-akad.; ledam. af Vet.-akad.; Musik. akad; Vetensk.-societ. i Uppsala m. m. Af sin samtid skattades R. högt såsom vitter författare. Han har likväl blott efterlämnat några mindre poem (i Sahlstedts samling) samt i strö-

skrifter. Däremot måste han såsom vältalare och författare på prosa tillerkännas en ganska hög rang bland sina samtida. Härom vittnar i all synnerhet hans 1772 tryckta *Tal om svenska språkets art och nuvarande bruk.* Såsom offentlig man framstår han ovanligt ädel och ren och »kanske uppbars, med hänseende till moraliskt värde, ingen af frihetstidens män högre i det följande tidevarfvets omdöme än han». — Gift 1756 med grefvinnan *Kristina Sofia Bielke*, dotter af riksrådet T. G. Bielke (I: 92).

3. **Rudenschöld, Ulrik,** ämbetsman, vitter. Född under föräldrarnas tillfälliga besök i Stockholm d. 29 juni 1704; den föregåendes broder. — En långvarig sjuklighet i ynglingaåren föranledde R. att, efter ett par kortare besök i Uppsala där han blifvit student 1717, slå de akademiska studierna ur hågen och söka sig en plats på ämbetsmannabanan. Han lät därför inskrifva sig i Kommersekollegium 1726. Följande år uppträdde han vid firandet af drottningens födelsedag inför rikets ständer med ett tal på vers, tryckt med titeln *Underdåniga fägnerim*, som röjer en erkännansvärd förmåga att afvinna ett utslitet ämne nya synpunkter. Såsom ämbetsman väckte han inom kort, oaktadt sin ungdom och underordnande ställning, så stor uppmärksamhet, att rikets ständer anslogo åt honom en större penningsumma för att göra resor i främmande länder och samla erfarenhet i sådana ämnen, som tillhörde hans tjänstebefattning. Efter en vistelse i Tyskland och Frankrike 1730—33, befordrades han till notarie i Kommersekollegium. Medlem redan 1737 af en kommission med uppdrag att afgifva betänkande öfver åtskilliga af Finlands ekonomi berörande frågor, uppehöll sig R. halftannat år i nämnda land och afgaf sedermera om sina iakttagelser en utförlig berättelse. 1740 invaldes han i Vetenskapsakademien. Sedan han 1743—44 tjänstgjort såsom kommissionssekreterare vid en svensk till Spanien afgången beskickning, blef han 1746 anställd såsom assessor i Kommersekollegium och kort därefter kommerseråd. Verkande med nit och skicklighet såsom ämbetsman, deltog han äfven i riksdagsarbetena och var dessutom ledamot af flera kommissioner. Med all sin erkända duglighet och sitt intresse för de åligganden, som tillhörde hans tjänstebefattningar, förmådde han likväl ej verka så, som han önskade, till följd af sin merendels alltid störda hälsa. De sista åren af hans lif var ett långsamt aftynande. — Han afled ogift i Stockholm d. 6 april 1765. — Granskare hafva satt hans skaldegåfvor, icke allenast öfver faderns och broderns, utan jämväl öfver många samtidas, med större skalderykte än han. Hans smådikter, hvilka utmärka sig för en ledig, lätt form och vackra poetiska tankar, finnas intagna i Sahlstedts samling, samt i Hansellis upplaga af äldre skalders arbeten.

4. **Rudenschöld, Magdalena Charlotta.** Född i Stockholm d. 1 jan. 1766; den föregåendes brorsdotter och dotter af R. 2. — Fröken R. var sjutton år gammal, då hon 1783 eller samma år som fadern afled, anställdes såsom hofdam hos prinsessan Sofia Albertina och sålunda kom att röra sig vid Gustaf III:s hof. Det var en farlig plats för en ung, skön och eldig kvinna, synnerligast under en tid, då den förföriske, af naturen och monarken lika gynnade, G. M. Armfelt där utgjorde den sol, kring hvilken allas blickar kretsade. Mellan henne och Armfelt uppstod en öm böjelse, efter det den senare redan blifvit förlofvad med fröken Hedvig De la Gardie. Denna kärleksförbindelse öfvergick ett år efter hans giftermål 1785 till ett brottsligt förhållande, som blef en öppen skandal. Efter Gustaf III:s död blef det emellertid mindre kärleken än politiken, som tryckte sin prägel på denna förbindelse. Fullständigt behärskad af sin älskare, gjordes Magdalena utan att äga ens skymten af den själskraft, som fordras för så farliga planer, af den lättsinnige Armfelt till verktyg för hans politiska intriger och invecklades sålunda i de stämplingar, som afsågo att störta den dåvarande förmyndarstyrelsen samt den allsmäktige och hatade Reuterholm. Man har påstått, att den stränghet, som, vid domen öfver de i Armfeltska konspirationen invecklade särskildt träffade fröken R., skulle haft sin grund i någon försmådd hyllning från antingen hertig Carls eller Reuterholms sida. Huru som helst, yttrade sig hos vederbörande en alldeles ovanlig ifver, icke allenast att få henne dömd till vanärande straff, utan äfven att så hastigt som möjligt få detta bragt till verkställighet. Hennes dom, som först lydde på dödsstraff, förmildrades sedan till schavottering och spinnhus, och den 24 sept. 1794 undergick hon den förra på Stortorget i Stockholm. Hvad spinnhusstraffet angår, kom ej detta att blifva särdeles långvarigt. Hon frigafs nämligen mot slutet af förmyndarregeringen, i juni 1796 och begåfvades af hertigen med en liten egendom på Gotland, med förständigande dock att icke utan regeringens tillåtelse lämna denna ö. Sedan Gustaf IV Adolf själf tillträdt regeringen, erhöll hon sin fullständiga frihet. Armfelt återsåg hon aldrig, men åtnjöt af honom efter 1801 ett årligt bidrag till sitt underhåll. Till en brytning mellan henne och hennes moder liksom med hennes forna umgänge kom det innan kort, då hon drog ny skam och nesa öfver sig, genom att knyta en förbindelse med en betjänt, hvaraf frukten blef en son. Med nämnde sin älskare framlefde hon en tid i djupaste armod. Sedan hon 1801 lämnat Sverige var hon en tid bosatt i Schweiz. Återkommen 1813 till fäderneslandet, stannade hon därstädes och afled i Stockholm d. 5 mars 1823.

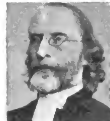

5. **Rudenschöld, Thorsten,** pedagog, filantrop. Född på Riseberga sätesgård i Nerike d. 30 mars 1798; den föregåendes brorson. Föräldrar: öfverstlöjtnanten, grefve *Thure Gabriel Rudenschöld* och *Kristina Hedengren.* — Efter att ha studerat vid Uppsala universitet 1811—16, ingick R. vid Skaraborgs regemente, där han tjänstgjorde sin mesta tid såsom adjutant hos öfverstlöjtnanten

vid regementet Jocknick, samt tog afsked såsom kapten 1824. Numera själf bestämmande öfver sin verksamhet och sin vistelseort, och då han vid samma tid gift sig med sin kusin *Kristina Charlotta af Geijerstam*, ämnade han dela Manhems-förbundets idylliska odalmannalif i Värmlands skogar. Han köpte sig också ett litet hemman därstädes just i den trakt, där förbundets hufvudman, C. J. L. Almqvist, slagit sig ned för att praktiskt förverkliga dess idé. I likhet med åtskilliga af dess medlemmar ledsnade han emellertid snart vid detta lif och arrenderade i stället Kroppfjälls sätesgård i Västergötland. Efter fyra år flyttade han härifrån till det närbelägna Melltorp, hvarifrån han kom till Stjernfors i Värmland för att sköta detta bruk åt Uddeholmsbolaget. Då han, sjuk och nedstämd till lynnet, i följd af det motstånd han mötte vid sitt bemödande att bereda brukets betryckta underhafvande bättre lefnadsvillkor, ansåg sig icke längre kunna kvarstanna på denna plats, där han för öfrigt var illa aflönad, lämnade han efter ett par år densamma och flyttade med maka och barn till grannskapet af en äldre broder, grefve Carl Rudenschöld på Leckö kungsgård. Här öppnade han på det vackra Djurgården en pensionsanstalt för unga gossar, men behofvet af ökade inkomster, kanske än mer af ökad verksamhet, föranledde honom att åter ägna sig åt jordbruket. Med till det mesta lånta penningar inköpte han åtskilliga ställen och hemman och omskapade dessa till en betydlig och vacker possession, Närefors vid Lidan. Olyckligtvis för honom skedde detta under en tid, som var mindre gynnsam för landtbrukaren. Felslagna skördar och dryga räntor samverkade att bereda hans ekonomiska obestånd och efter några få år såg han sig nödsakad att afträda sin egendom åt fordringsägare. Dessa pröfningar vände hans uppmärksamhet på våra inre samhällsförhållanden; måhända ville han undersöka, hvad del dessa kunde hafva i hans egna motgångar, och frukten af hans egna undersökningar blef de båda bekanta arbetena *Tankar om ståndscirkulationen* 1845, och *Tankar om ståndscirkulationens verkställighet* 1846. Hvad innehållet af dessa skrifter angår, är dess hufvudsyfte att framställa ståndscirkulationen såsom ett medel till motverkande af den alltmer tilltagande och skadliga öfverbefolkningen i herremannaklassen, i det hvar och en hänvisas till det stånd, där han på grund af sina naturliga anlag har sin rätta plats. Så uppnås ståndscirkulationens hufvudsyfte: en kristlig förbrödring af de efter olika lefnadsställningar och förhållanden fördelade samhällsklasser. För ståndscirkulationens förverkligande fordras emellertid, att det allmänna föreställningssättet i mångt och mycket, framför allt i fråga om människovärde och mänsklig lycka, undergår en grundlig förändring, hvilket endast kan ske på grundvalen af en sant kristlig världsåskådning. Till ståndscirkulationens underlättande bör i uppfostran vid sidan af den bokliga undervisningen en betydande plats inrymmas åt kroppsarbetet. Äfven måste folkskolan reformeras därhän, att den såsom beredande ett underlag för allmän bildning blir gemensam för nationens barn af alla samhällsklasser. Det var sist antydda tanke, som kom R. att åt folkundervisningens sak ägna en verksamhet, hvilken gjort hans minne hedradt. Åter bosatt i närheten af Leckö, öppnade han för godsets barn en skola, som snart utvecklade sig till ett formligt ordnadt skolväsen med centralskola och småskolor för Otterstads socken. Dagligen vandrande flera fjärdedels mil mellan sina skolor, utbildade han här icke blott de utmärkta läraregåfvor, han af naturen ägde, utan jämväl sina åsikter om svenska folkskoleväsendet. Under tiden hade ryktet om hans människovänliga verksamhet börjat sprida sig i allt vidare kretsar, och kallelser anlände från församlingar i rikets olika delar om hans biträdande vid ordnandet af deras folkundervisning. Vid 1853 års riksdag erhöll han ett årligt anslag för resor inom landet till folkskoleväsendets befrämjande. Detta arbete blef sedan hans lefnads uppgift, liksom det blifvit hans lefnads ära. — Död i Uppsala d. 27 maj 1859. — Af R. äro utom de förenämnda skrifterna, författade: *Tankar om vår tids samhällsfrågor, tillägnade Skaraborgs läns hushållningssällskap* 1848, 2:a häftet 1850, samt *svenska folkskolans praktiska ordnande* 1846.

Ruders, Carl Israel, präst, resebeskrifvare. Född d. 26 april 1761 i Stockholm, där fadern var språklärare. — Efter akademiska studier i Uppsala, där han 1778 blef student och sedan han någon tid varit tillförordnad lärare vid Maria skola i Stockholm, vigdes R. till präst och antogs till adjunkt vid fransk-lutherska församlingen 1790. Åtta år därefter afgick han såsom legationspredikant till Portugal, där han kvarstannade till 1802, utnämndes 1806 till kyrkoherde i Nysätra af ärkestiftet, blef prost och afled d. 15 febr. 1837. — Hans utrikes vistelse framkallade af hans hand tvenne arbeten: *Anmärkningar öfver Portugal* 1883 samt *Portugisisk resa*, 3 del. 1805—09, hvilka på sin tid ansågos för de utförligaste och bästa, som blifvit offentliggjorda om detta rike. — Gift 1: med *Johanna Elisabet Littorin*, 2: med *Brita Kristina Hessler*.

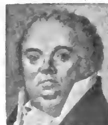
Rudin, Erik Georg Waldemar Napoleon, teolog, predikant, universitetslärare.

Född å Täby i östra Ryd, Östergötlands län, d. 20 juli 1833. Föräldrar: löjtnanten *Erik Valdemar Rudin* och *Lovisa Elisabet König*. Redan tidigt röjde sig hos R. det religiösa allvar, som präglat hela hans lifsverksamhet. Sedan han 1851 med ovanligt höga betyg aflagt studentexamen i Uppsala, slöt han sig till den krets bland de studerande af skilda »nationer», som, påverkade af den tidens rörelser i en friare, evangelisk riktning, höllo flitiga andaktsöfningar med hvarandra samt deltogo eller ledde de religiösa sammankomsterna i staden. Efter att 1857 hafva blifvit fil. d:r, riktade sig hans studier åt teologiska ämnen, och för idkande af desamma vistades han 1857—58 i England och Skottland. Efter 1859 aflagd dimissionsexamen blef han s. å. föreståndare för Evangeliska fosterlandsstiftelsens expedition, men ut-

bytte 1861 denna befattning mot föreståndarskapet för Fosterlandsstiftelsens missionsinstitut å Johanneland, hvilken syssla han fortfor att innehafva till 1869. För att vinna erfarenhet af ändamålsenligaste sättet för missionssakens bedrifvande besökte han på skilda tider 1861—62, 65—66, 68—69 Tyskland, Schweiz, Frankrike och England. Prästvigd 1865, anställdes han, sedan han 1869 tagit pastoralexamen och utträdt ur Fosterlandsstiftelsens tjänst, sistnämnda år såsom vikarierande komminister i Klara församling i Stockholm. Här fick han rikligare tillfälle, än honom förut beskärts, att göra sig känd såsom framstående andlig talare. Emellertid stannade han icke mer än tre år på denna plats. Sedan han nämligen 1871 aflagt teol. kandidatexamen och s. å. kallats till docent i exegetik vid Uppsala universitet, tillträdde han hösten 1872 antydda befattning. Följande år anträdde han en utländsk stipendieresa och besökte därunder Tyskland, Schweiz och Italien. Återkommen till Sverige 1874, blef han följande år teol. adjunkt vid Uppsala universitet och kyrkoherde i Näs. Vid jubelfesten i Uppsala 1877 kreerad till teol. d:r, utnämndes han s. å. till e. o. professor i exegetik. Sedan han under årens lopp flera gånger varit förordnad att förestå den ordinarie professuren i nämnda ämne, öfvertog han efter professor Myrbergs afskedstagande 1892 densamma. 1884 insattes han såsom led. i Bibelkommissionen och blef 1886 kontraktsprost. R. har varit ledamot af samtliga 1883—1903 hållna kyrkomöten. Från hans verksamhet såsom sådan torde särskildt förtjäna antecknas hans i motionsväg gjorde yrkande på prästedens afskaffande och ersättande med ett löfte, äfvensom hans vid 1888 års kyrkomöte afgifna förslag till ny kyrkohandbok. Vid uppnådd pensionsålder tog han 1900 afsked från universitetstjänsten, men har sedermera alltjämt varit bosatt i Uppsala, »staden af evig ungdom», vid hvilken den gamla universitetsläraren fortfarande känt sig fästad med starka band. — »Med det varmaste intresse omfattande universitetets studerande ungdom,» yttrades i en Stockholmstidning i anledning af hans sjuttioårsdag 1903, »har han som bekant i många år gjort sitt hem till dess hem, och få torde de studenter med religiöst intresse och religiösa behof hafva varit, som icke någon gång under denna tid trädde öfver hans tröskel och deltogo i de aftonsamtal hos honom, till hvilka en hvar var välkommen. Mången har nog från dessa stunder medfört varaktiga minnen af väckande tankar, som uttalats inom kretsen af lärjungar och vänner bland de unga och främst af professorn själf, den blide, milde åldringen med sin varma och stilla kristendom, hvars främsta ord voro kärlek och anspråkslöshet. En fängslande religiös personlighet, som sträckte sin dragningskraft långt utanför 'teologernas' krets, har Rudin genom sin varma och djupa mänsklighet varit till andligt stöd för otaliga.» Men det är icke blott såsom universitetslärare, R. varit högt skattad; äfven såsom andlig talare har han fortfarit att göra sig känd och varit högt uppburen. Från predikstolen vid religiösa möten och i folkförsamlingar hafva från hans läppar flödat vältaliga ord till uppmuntran af kristen tro och kristligt lif. Allmänt uppmärksammade för sitt begrundansvärda innehåll och sin fulländade form äro de icke få griftetal, han hållit, och bland hvilka kunna särskildt nämnas de öfver tänkaren Viktor Rydberg, filosofie-professorn Sigurd Ribbing och skalden Snoilsky. Det var väl också till någon del det vid den förstnämndes bår 1895 hållna talet, som gjorde, att Svenska akademien med sitt val föll på honom, då det gällde att besätta den plats inom den vittra areopagen, som blifvit ledig genom Viktor Rydbergs frånfälle. På tal om denna utmärkelse kan äfven nämnas en annan, den nämligen att R. 1893 var uppförd i andra förslagsrummet till biskop i Linköping. R., som till sin teologiska ståndpunkt närmast kan sägas tillhöra Tübingerprofessorn J. T. Becks »skriftteologiska skola», hvars väsentligt utmärkande drag är att vilja bygga den kristna lärans utveckling allenast på bibeln, har utvecklat en ganska omfattande verksamhet såsom teologisk skriftställare. Af hans arbeten må nämnas *Ord från altaret*, I. »Ord till nattvardsungdom» 1873, 2:dra uppl. 1877, II. »Samling af skriftetal» 1881, *Evighetsvinkar, predikningar öfver kyrkoårets texter* 1872—75, ny uppl. 1878, ny följd 1883—89, *Sören Kirkegaards person och författareskap*, I. 1880, *Innehållsöfversikt af de särskilda evangelierna* 1881, *De mindre profeterna öfversatta och utlagda*, I. »Obadja och Joel» 1884, II. »Jona» 1886, III. »Amos» 1887, samt *Uppsatser i teologiska och kyrkliga ämnen*, 5 häft. 1885—88. — Gift 1859 med *Julia Maria Louise Maule.*

Rudolphi, Israel Asmund, naturforskare, fysiolog. Född i Stockholm d. 14 juli 1771. Föräldrar: konrektorn vid Tyska lyceum därstädes *Johan Daniel Bernhard Rudolphi* och *Eleonora Margareta Elisabet von Thienen.* — Modern öfverflyttade vid mannens frånfälle till Pommern, där sonen i Greifswald blef filosofie magister 1793 och medicine doktor 1795. Sedan han under de närmast följande åren fortsatt sina medicinska studier på andra orter, förordnades han 1798 till medicine adjunkt och anatomie prosektor vid universitetet i Greifswald, blef två år senare assessor i Sanitetskollegium därstädes, hvarjämte han 1801 anställdes såsom lärare vid den nyinrättade veterinärskolan. Efter Pommerns skiljande från Sverige mottog han från Berlin kallelse såsom professor i anatomi och fysiologi vid därvarande universitet, utnämndes 1817 till geheimemedicinalråd och var vid sin död, som inträffade i Berlin d. 28 nov. 1832, ledamot af Vetenskapsakademien, Vetenskapssocieteten i Uppsala samt flera andra akademier och lärda samfund. Hans förtjänster såsom fysiolog, anatom, zoolog, botaniker och öfver hufvud såsom skarpsinnig kännare och bearbetare af naturvetenskaperna, erkännas af Europas alla lärde. Han har författat och utgifvit en mängd värdefulla arbeten; men intet af dem på svenska. Hans arbete *Entozoorum*

sive vermisem intestinolium historia naturalis, 1808—10, är märkligt såsom grundläggande för den nyare läran om inälfsdjuren, åt hvilken han äfven ägnat den 1819 utkomna, liksom det föregående arbetet, med illustrationer försedda afhandlingen *Entozoorum synopsis*. Af betydenhet är äfven hans *Anatomie der Pflanzen* 1807 och *Grundriss der Physiologie*, 3 bd, 1821—28, det sistnämnda innehållande en sammanfattning och skildring af det material, den fysiologiska forskningen dittills åvägabragt.

Rugman, Jöns, häfdaforskare. Född d. 1 jan. 1636 på gården Rugstadr i Holums socken på Island, där fadern, *Jón Gudmundi*, var präst. Han besökte skolan i Holum men blef därifrån relegerad. — År 1658, under kriget mellan Danmark och Sverige, hade R. begifvit sig på ett handelsfartyg från Island för att fortsätta sina studier i Köpenhamn. Fartyget uppsnappades af svenskarna och fördes som pris till Göteborg, hvarest mäcenaten Per Brahe händelsevis befann sig. Denna obetydliga omständighet blef af icke oväsentlig vikt för svenska litteraturen och historien. Den fångne isländaren vanns af Brahe för det land, han så oförtänkt kommit att beträda. Han sattes i skolan å Visingsö och idkade därefter studier i Uppsala, där han varmt omhuldades af Verelius och erhöll ett anslag för att gå honom till handa. På Brahes och förmyndareregeringens förslag besökte R. efter krigets slut 1660 sin fäderneö, för att samla isländska handskrifter. Anställd 1667 såsom adjunkt och translator vid det nyinrättade Antikvitetskollegiet, ålades han att hvarje sommar tillsammans med tre andra studerande besöka Norge och Island i nyssnämnda syfte, men denna plan strandade mot danskarnas förbud för främlingar att på Island samla handskrifter. R. fortfor emellertid att innehafva sin befattning vid Antikvitetsakademien i fjorton år eller till sin död, som inträffade i Uppsala d. 24 juli 1679. — R:s inflytande på vår historiska litteratur består egentligen däri, att de handskrifter, han med stor flit samlade, och af hvilka han själf utgaf ett par, snart kommo under de lärdas bearbetning och längre fram föranledde en fullkomlig omskapning af den äldre svenska historien. — Gift 1671 med *Brigitta Bring*.

1. **Rundbäck, Abraham,** skolman, politiker.

Född i Barnarps förs. af Jönköpings län d. 30 jan. 1827. Föräldrar: smedsmästaren och kyrkovärden *Jonas Rundbäck* och *Sara Elisabet Abrahamsdotter*. — Student i Lund 1848, blef R. 1853 fil. doktor därstädes med första hedersrummet och utnämndes 1856 till lektor i matematik vid Växiö h. allm. läroverk. Utgifvande några läroböcker i sitt ämne, förlade dock R. snart lejonparten af sin uppmärksamhet å ett annat område, sedan han 1861 förordnades till folkskoleinspektör i Växiö stift, hvilken post han på ett förtjänstfullt sätt förvaltade till 1892. Han lämnade ock sitt biträde till de förberedande utredningarna för grundandet af folkskollärarnas pensionsinrättning 1864 och samma lärares änke- och pupillkassa 1874. — 1870 gjorde R. sitt inträde i riksdagens Andra kammare, som han tillhörde till och med januaririksdagen 1887, och där han snart, tack vare sin dialektiska förmåga och förfarenhet i spelet bakom kulisserna, kom att spela en betydande roll. Ehuru tillhörande landtmannapartiets motståndare, hade dock R., tack vare sitt folkliga ursprung och praktiska anläggning, en mera förstående syn å dess sträfvanden än flertalet af sina meningsfränder och kom af detsamma att flerfaldiga gånger anlitas för utskottsarbete. Bl. a. var han ledamot af läroverksutskottet 1873, af bankoutskottet 1876—77 och af försvarsutskottet 1877. Sedan gammalt vän af indelningsverket och motståndare af de Posseska planerna att ersätta detsamma med en värfvad stam, associerade han sig, som förtroendeman i »nya centern», vid början af 1883 års riksdag med de missnöjda inom landtmannapartiet under ledning af brodern Jöns om uppgörande af en lista till försvarsutskottet, som, bl. a. innehållande R:s namn, afgick med seger. Det var den första bräckan i landtmannapartiets allmakt i Andra kammaren och, tack vare icke minst »gruppen Rundbäcks» oförtrutna arbete, strandade ock vid samma riksdag den Posseska ministärens härordnings- och skatteplaner. Gruppen rustade sig ock att för framtiden upptaga striden mot landtmannapartiet, men ehuru åtskilliga af dettas medlemmar ledo nederlag vid 1884 års val, voro dock »Rundbäckarnas» framgångar för få att därpå bygga något varaktigt välde i Andra kammaren, där R. under den följande perioden började uppträda i afgjordt konservativ riktning, särskildt i unionsfrågan, och därjämte framträdde som en ifrig målsman för protektionismen. Vid valen till majriksdagen 1887 vållades häraf R:s nederlag i hans gamla valkrets, men på hösten s. å. invaldes han af Göterborgs och Bohus län i Första kammaren, som han tillhörde till och med 1890 års riksdag, efter hvilken han af sjuklighet drog sig tillbaka. Vid riksdagarna 1888—90 tillhörande konstitutionsutskottet, harmonierade han fullständigt med den ytterligt konservativa prägel, som då utmärkte detsamma. Mångårig medlem af Kronobergs läns landsting, var R. 1887—90 dess vice ordf. Död i Växiö d. 12 juni 1893. — Gift 1859 med *Johanna Fredrika Sofia Wennberg*.

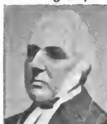
2. **Rundbäck, Jöns,** riksdagsman.

Född i Barnarp d. 21 okt. 1830; den föreg. broder. — Efter aflagd folkskollärareexamen erhöll R. 1850 ordinarie anställning i Växiö och, sedan han vid Musikaliska akademien genomgått organistkurs, blef han organist och klockare i Säfve församling å Hisingen vid Göteborg. I besittning af icke föraktliga, om ock med betydliga luckor försedda, självstudier, väckte R genom sin fyndighet och frispråkiga talegåfva uppmärksamheten vid sin person och representerade sin hembygd, först i bondeståndet vid 1862—63 och 1865—66 års riksdagar samt sedermera i Andra kammaren 1867—90. Ledamot af expeditionsutskottet 1862,

hade R. plats i bankoutskottet 1868—70. I början helt uppgående i landtmannapartiets sträfvanden, kom han snart att inom detsamma intaga en framskjuten plats, invaldes i dess niomannaråd och insattes 1871—77 i det mäktiga statsutskottet. Då han under försvarsstriderna vid sistnämnda års riksdag, i viss mån trampade sina egna vägar, aflägsnades han 1878 från båda dessa poster och förflyttades till det mindre maktpåliggande konstitutionsutskottet, liksom han beröfvades den suppleantbefattning i riksbanken, han från 1874 innehaft. Han kom heller aldrig att fullt återknyta de forna banden, utan intog under de följande åren en blygsammare post såsom ledamot af bankoutskottet 1879 och af konstitutionsutskottet 1880—82. Vid 1883 års riksdag bidrog R. jämte sin broder Abraham (se R. 1) högst väsentligt till den Posseska ministärens fall. 1884 åter ledamot af konstitutionsutskottet, såg dock R. vid samma års val sina drömmar om ett stadigvarande större inflytande i Andra kammaren grusade och »gruppen Rundbäck» fick inskränka sin verksamhet till de gemensamma voteringarna. Han ägnade nu förnämligast sin uppmärksamhet åt främjandet af de idéer om nyttan af tullskydd, som besjälat honom under hela hans politiska bana. För detta mål arbetade han särskildt som ledamot af bevillningsutskottet vid januaririksdagen 1887 samt riksdagarna 1888—89. Vid bildandet af »nya landtmannapartiet» invaldes R. i dess förtroenderåd. 1890 föll han igenom vid valet och tillbragte sina sista lefnadsår å sin egendom Assmundtorp å Hisingen, där han afled ogift d. 29 okt. 1895 — I hufvudsak konservativt anlagd, särskildt angående frågor om vidgad religionsfrihet, intresserade sig dock R. särskildt för folkundervisningens befrämjande och hade äfven glädjen att bringa mer än ett af sina önskningsmål fram till seger, bl. a. den af honom och hans broder 1889 framburna motionen om småskolelärarekårens pensionering. Ledamot af sitt läns landsting 1866—90, var han 1886—89 dess vice ordf. 1871—72 var han statsrevisor.

Rundgren, Claes Herman, biskop. Född i Stockholm d. 12 aug. 1819. Föräldrar: handlanden *Johan Rundgren* och *Inga Sofia Sandin*. — I Uppsala, där R. blef student 1837, promoverades han 1842 till filosofie doktor och aflade teol. kand. examen 1845. Sedan han s. å. blifvit kallad till docent i homelitiken, lät han prästviga sig 1846 och anställdes såsom vice pastor vid Uppsala domkyrka. 1851 skötte han som vikarie adjunkturen i pastoralteologi och utnämndes 1852 till kyrkoherde i Norrköpings S:t Olofs och S:t Johannes församlingar, tillträdde denna beställning 1853 och blef kontraktsprost 1855. Teologie doktor 1860. Vid biskop A. N. Sundbergs förflyttning till ärkebiskopsstolen i Uppsala, utnämndes R. till hans efterträdare såsom biskop i Karlstad 1871. Såsom fullmäktig för Linköpings stifts prästerskap deltog R. i alla ståndsriksdagar 1859—1866, var 1870—1872 representant för Norrköpings stad i Andra kammaren, där han äfven hade plats 1876—82 såsom representant för Karlstad. Såsom ombud för Linköpings stift bevistade han allmänna kyrkomötet 1868 och såsom biskop kyrkomötena 1873—98 samt var detta mötes vice ordförande 1888 och 1893. Efter F. F. Carlson invaldes han 1887 i Svenska akademien, där han samma år tog sitt inträde med ett tal öfver sin företrädare. Förutom disputationer, teologiska uppsatser, tal och predikningar har R. utgifvit »Norrköpings Kyrkotidning» 1859—64. Af hans tal äro de flesta samlade i hans *Minnen*, som började utkomma 1870 med »Minnen från grafven», efterföljda 1883 af »Minnen från templet» och 1888 af »Minnen från lärosalen». Biskop R., som från början af sin offentliga bana i kyrkliga och politiska frågor intog en strängt konservativ ståndpunkt, begynte på 1890-talet till allmän öfverraskning såväl i tidningarna som vid kyrkomötena taga till orda i allmänna angelägenheter på ett sätt, som vittnade om en förändring i hans åsikter i mer liberal riktning. — Gift 1847 med *Charlotta Maule*.

Runeberg. Äldste kände stamfadern *Lars Falk*, sannolikt född omkr. 1650 i Runneby i Jämtland, blef underofficer i Carl XII:s här och omkom 1718 under fälttåget mot Norge. Efter hans födelseort ändrades släktnamnet af hans son.

1. **Runeberg, Efraim Otto,** matematiker, landtmäteridirektör, nationalekonom. Född å Drottningholm d. 29 juli 1722. Föräldrar: slottspredikanten, sedermera kyrkoherden *Lars Runeberg* och *Agneta Elisabet Maistrin*. — Vid universitetet i Uppsala, dit R. 1753 skickades med ett par äldre bröder, gjorde han i synnerhet de matematiska vetenskaperna till föremål för sina studier och ingick 1746 såsom volontär vid fortifikationen, hvarjämte han erhöll en privat anställning hos Louis De Geer på Finspong. Två år senare lämnade han dock denna plats för att med allvar begynna sin tjänstgöring i statens tjänst. På rekommendation af öfverdirektör Faggot, som lärt känna R:s redbara kunskaper, kallades han 1750 af Ehrensvärd till Sveaborg för att biträda vid fästningsbyggnaderna därstädes. Här utnämndes han genast till konduktör, men hans duglighet och framstående personliga egenskaper hade från första stunden gjort honom så bemärkt, att han på Ehrensvärds förord s. å. utnämndes till direktör för Finlands geografiska landtmätningskommission. Under hans hand fick denna inrättning en alldeles förändrad riktning, i det R. utbytte det förut brukliga geografiska mätningssättet mot det geometriska, och själf författade topografiska och statistiska afhandlingar till mönster för sina underordnades arbeten. Sin lediga tid, särdeles vintermånaderna, använde han till studier och författarskap, och sträckte det senare jämväl till ämnen, som lågo utom hans egentliga fack, såsom filosofi, konsthistoria o. d. Såsom nationalekonomisk författare gjorde han sig bemärkt genom bl. a. sin anonymt utgifna skrift *Undersökning om wåre näringar äro komne eller huru de kunna komma till en emot folkhopen svarande högd* 1763. Ansträngande arbete i ungdomen och svåra resor grundlade hos honom tidigt en sjuklighet, som ändade hans

dagar i Vasa den 30 januari 1770. — Gift 1758 med *Hedvig Faggot.*

2. Runeberg, **Johan Ludvig,** en af de yppersta diktare på svenskt tungomål. Säkerligen skall ingen Finlands son, som ännu hyser någon varmare känsla för det gamla moderlandet på andra sidan Bottenhafvet, förvånas öfver att i detta arbete finna namnet Johan Ludvig Runeberg. Att vi upptagit honom bland våra namnkunnige män sker, icke för att tillägna oss hvad oss icke rätteligen tillhörer, icke ens för det R. var född svensk undersåte, utan därför att det språk, på hvilket han diktat, är vårt, och för det hans sånger sedan länge varit älskade och beundrade af hela det svenska folket, under det han tillika är en af de få diktare, tillhörande det från de stora kulturländerna aflägsna Norden, som fått sin signatur inskrifven bland världslitteraturens märkesmän. — R. föddes i Jakobstad i Finland d. 5 februari 1804 och var sonson till en den föregåendes broder. Föräldrarna voro sjökaptenen *Lorenz Ulrik Runeberg* och *Anna Maria Malm.* — Då föräldrarna voro i mindre goda omständigheter, erbjöd sig en farbroder, som var tullförvaltare i Uleåborg, att taga den åttaåriga gossen i sitt hus och skänka honom uppfostran. I dennes hem tillbragte R. några lyckliga år, från hvilka han framför allt bevarat tvenne minnen, dem han sedan framställt omgjutna af diktens förklarade glans: Kulneff och von Döbeln. Vid sin välgörares död 1815 måste han återvända till det torftiga fädernehemmet, men sattes genom några deltagande vänners understöd i tillfälle att besöka Vasa trivialskola. Redan här väcktes hos honom smaken för poetisk litteratur och böjelse att själf skrifva vers, hvarvid Choræus blef hans första förebild. Från Vasa afgick han 1822 till Åbo där han i oktober s. å. blef student. Under ihärdig flit och genom att offra en dryg del af sin tid åt andras undervisning beredde han sig för den filosofiska graden. Kort efter det han blifvit lagerkransad vid promotionen i Åbo 1827, lades staden i aska af en härjande eldsvåda, hvilken olycka föranledde universitetets förflyttning till Helsingfors, där det åter öppnades 1828. Redan året förut hade R. diktat sitt första större poem, *Elgskyttarne,* i hvilket han behandlat hexametern med ett genom förtrolig bekantskap med klassikerna uppnådt mästerskap. 1830 förordnades han till docent i vältaligheten samt erhöll en amanuensbefattning vid akademiska konsistorium i Helsingfors. Här i Finlands hufvudstad tillbragte han de följande sju åren i ansträngdt arbete men äfven i själslyftande samlefnad med några rikt begåfvade unge män, som vid denna tid tillhörde det finska universitetet, såsom Cygnæus, Nervander, Rein, Snellman, Lönnroth, Castrén m. fl. 1831 hade R. gift sig med *Fredrika Tengström,* sedan han kort förut tillika med några yngre akademici grundat ett privatlyceum, som han sedan handhade i fem och ett halft år. Hans ekonomiska villkor voro dock i följd af åtskilliga sammanstötande omständigheter så knappa, att han måste se sig om efter någon ytterligare inkomstkälla. Så började han 1832, om ock ej endast för inkomstens skull, utgifva »Helsingfors morgonblad», ett litterärt halfveckoblad, hvars utgifvande han besörjde till april 1837, och där han flitigt och med talang fyllde utrymmet med kritiska skärskådningar af samtidens mest framstående vitterhetsidkare inom den svenska litteraturen. Under tiden visade sig hans sångmö lifaktig genom åtskilliga alster, som ådagalade en gradvis fortgående fullkomning af hans skaldekonst. 1837 sökte och erhöll han lektoratet i latinska språket vid Borgå gymnasium, (1842 utbytt mot det i grekiskan), samt undfick några år därefter titel af professor. Då denna tjänst i följd af 1856 års skolreform indrogs, sökte och erhöll han 1857 afsked från densamma med bibehållande af löneförmånerna. År 1830 utkom första samlingen af R:s dikter, och året därefter tillerkände Svenska akademien skalden sitt andra pris för det vackra skaldestycket *Grafven i Perrho.* De första dikter, R. offentliggjorde, voro öfvervägande lyriska; i diktcykeln *Idyll och epigram,* som kan sägas stå på gränsen mellan lyrik och epos, låter han emellertid ana, hvad han skulle blifva som episk skald, och snart framträdde han såsom fulländad sådan i de natursanna, folkmässiga och hjärtligt naiva idyllerna *Hanna, Elgskyttarna* och *Julkvällen.* Senare utgaf han *Nadeschda,* i hvilken han på grundvalen af en rysk folksaga skildrar kärlekens varma låga; *Kung Fjalar,* ett storslaget fornnordiskt ämne, besjunget i kraftiga gripande toner; *Fänrik Ståls Sägner,* »ett nationellt epos i romansform, af lika stor betydelse för Finlands nutid, som Kalevala för dess forntid». Slutligen ökade han sitt skalderykte genom två dramatiska dikter *Kan ej,* en anspråkslös liten nutids karaktärsbild, samt *Kungarna på Salamis,* ett formfulländadt drama af ädel antik hållning. Han framträdde som psalmist och skänkte sitt fosterland flera vackra psalmer. Från ungdomen stor älskare af jakt och fiske, brukade han ännu i senare år i dessa idrotter söka sin vederkvickelse efter hemmets arbeten. På en jaktfärd 1863 träffades skalden af ett slaganfall, som gjorde honom oförmögen till kroppsligt arbete, ehuru han ännu bibehöll själens krafter tämligen oförminskade. Hans kraftiga natur kunde ej lätt brytas; i tretton och ett halft år uthärdade den förnyade stundom af svåra plågor beledsagade sjukdomsangrepp. — Hans ålderdoms dagar förflöto för öfrigt fridfullt i det inbjudande hem, finska folket genom subskription skänkt honom. Han afled i Borgå d. 6 mars 1877. Tvenne folks tacksamhet, kärlek och beundran uppbära och skola länge uppbära minnet af den skald, som skänkt dem så mycket skönt ur diktens värld. Äfven i yttre måtto hafva dessa känslor gifvit sig åtskilliga uttryck. Här må vara nog att erinra om den bildstod af honom i brons, som, modellerad af hans son, bildhuggaren Valter R., d. 6 maj 1888 högtidligen aftäcktes i Helsingfors. Till sist må det tillåtas att återgifva följande karaktäristik af R:s skaldeskap, tecknad af hans utmärkta landsman C. G. Estlander. »Till

samklang med de inflytelser, han emottagit (från Sverige och Finland), utbildade han en stil, där det manliga parade sig med det milda, en enkel, flärdlös och dock på bilder rik stil, skiftande mellan djupt allvar och spelande löje, finkänslig och dock på sak gående, kärleksfullt omfattande sitt ämne och med ospard möda framställande det åskådligt och tydligt i sin sanning. Hans diktning blef en konst i ordets högsta mening, och som hennes uppgift ställde han alltid, vare sig han anslog allvarets eller skämtets strängar, sanningen sådan han såg henne för sin själs blick: dikten, rätt förstådd, hade icke någon lägre uppgift än vetenskapen. Men hans utveckling gick än vidare och högre: jämte sanningen voro religionen, rättvisan och humaniteten de makter, som härskade i hans anda och som han tjänade i sin diktning. Det var väl dessa makters samverkan, han kallade det ädla, hvars seger han besjöng i en så högstämd sång. De höllo hans fosterlandskärlek fri från all inskränkthet, de satte honom i stånd att göra rättvisa äfven åt fienden och att ägna sin sångmös hela kärlek jämväl åt främmande lefnadsförhållanden, de gåfvo åt hans skaldeverk den allmänt mänskliga halt, som, präglad i hans konstnärliga form, betryggar åt dem ett rum i världslitteraturen; och framför allt, dessa makter blefvo de klara stjärnor, som strålande ur hans verk ledsagat vår lefnad i detta land... Det är möjligt att graniten på hans graf förvittrar och monumenten man rest honom kunna falla af vanvård, men därmed fullbordas blott hvad han själf förutsade om barden:

Nu grusas vården öfver bardens graf,
i sekler re'n hans aska bott därinne;
men sången flyger öfver land och haf,
och hjärtan glöda vid den ädles minne.»

Runius, Johan, vitterhetsidkare. Född d. 1 juni 1679. Föräldrar: prosten *Arvid Runius* i Larfs församling af Skara stift och *Annika Levander*. — R. skall redan under sin skoltid i Skara visat prof på de »snillegåfvor», som sedan skulle göra hans rykte. Kort efter hans ankomst till Uppsala 1700 finner man honom också i full fart med sina sprittande rimmerier. Sedan han vistats vid universitetet i 7 à 8 år, hvarunder han skall hafva läst mycket, mestadels antagligen vitterhet, men äfven varit en flitig deltagare i glada lag, antogs han 1708 af generalguvernören, grefve Stromberg, till lärare för dennes söner och erhöll titel af handsekreterare. Detta blef hans samhällsställning för lifvet. — Han afled på sin trettiofemte födelsedag d. 1 juni 1713. — Uppnådde R. inga äreställen i staten, så förvärfvade han dock sin samtids bifall och beröm för sina poetiska utgjutelser, hvilka samlade utgåfvos efter hans död, under titel *Johannis Runii, V. Gothi Dudaim* 1714—15, 2 del. (1: »Andlige blommor», 2: »Werldslige blommor»; ny uppl. 1733 med tillägg af en 3:dje del: *Sinnekryddor*). R:ii skaldegloria har längesedan försvunnit, och det måste

medgifvas, att någon skald af högre ordning är han icke. Alstren af hans sångmö äro skäligen torra och andefattiga och till formen föga lediga samt ej af en korrekt versbyggnad. Likväl torde han af eftervärlden ha blifvit något för skoningslöst bedömd, då hans afsikt med sina rimmerier näppeligen var att vinna skaldenamn, utan endast att roa sina vänner, något hvari han äfven lyckades genom en kvickhet, gladlynthet och förmåga af fyndiga vändningar som voro ägnade att afväpna kritiken.

Rutberg, Johan Jakob, riksdagsman. Född i Neder-Kalix d. 25 okt. 1787. Föräldrar: kronolänsmannen och ekonomidirektören *Israel Rutberg* och *Elisabet Rönnlund*. — R., som från ungdomen ägnat sig åt jordbrukarens yrke, företrädde sin hembygd i bondeståndet vid alla riksdagar från 1817—18 till och med 1853—54. Vid sin andra riksdag, 1823 fäste R. uppmärksamheten vid sin person genom sin motion om den stående härens ombildning och dess ersättande genom införande af allmän värnplikt. Denna väckte stor förskräckelse inom bondeståndet, hvars vice talman genast betecknade motionen som samhällsfarlig, och talmannen vägrade under lifligt bifall proposition å »ett så grundlagsvidrigt förslag». Men ej nog härmed, utan röster höjdes på R:s ställande under åtal. Majoriteten för en sådan åtgärd var stor (93 mot 21) men dock ej den af $\frac{5}{6}$, som grundlagen stadgar för densammas vidtagande. Under de efterföljande riksdagarna intog R. en bemärkt plats å den frisinnade sidan och bidrog bl. a. som medlem af bankoutskottet vid 1834—35 års riksdag kraftigt till att regeringens förslag om rätt för k. m:t till andel i bankolagstiftningen af ständerna afslogs. Vid 1840 års märkliga riksdag, då R. liksom vid 1844—45 och 1847—48 års riksdagar var ledamot af konstitutionsutskottet, tillhörde han den liberala majoriteten. Den sedermera ofta återkommande motionen om borttagande af pastors själfskrifna ordförandeskap i skolråd väcktes då första gången af R. Under hans sista riksdagar föranledde honom ej sällan personlig misstämning mot de ledande liberala inom ståndet att knyta allianser, som buro en allt annat än frisinnad prägel. Så samverkade han 1848 med den konservative Strindlund (se nedan) att ersätta den frisinnade justitieombudsmannen C. L. Landin (se II: 17) med S. L. Theorell. — Död under pågående riksdag i Stockholm d. 23 jan. 1854. Vid underrättelsen om hans bortgång karakteriserades han af en gammal riksdagskamrat i bondeståndets protokoll i bl. a. följande minnesord: »Med en säker blick i uppfattningen, med en ovanlig skärpa, ej mindre i omdömet än i uttrycket, deltog han, särskildt de första riksdagarna, lifligt och verksamt i förhandlingarna. Lika litet bekymrad om folkgunstens ära som tillgänglig för maktens inflytelser, förfäktade han med mera värme än framgång mer än en fråga, som under senare tider blifvit återupptagen. Redligt ville han det rätta, men en viss retlighet i lynnet, en uddhvasshet i orden

verkade dock ofta, att han ej kunde uträtta det han ville, att han missförstods och olika bedömdes såväl af vänner som motståndare». — Gift 1: med *M. Bergman-Olsson*; 2: med *Brita Ulrika Granström*.

Rutensparre, Johan Lorens, militär, skriftställare i ekonomi. Född d. 15 jan. 1752. Föräldrar: kaptenen *Claës Rutensparre* och *Sigrid Ehrenstam*. — R. ägnade sig i ungdomen åt sjöyrket och utnämndes under 1788 års krig till major i amiralitetet. 1792 erhöll han öfverstefullmakt och förordnades till kommendant på Karlstens fästning, från hvilken befattning han åter entledigades 1799, då han blef öfverstlöjtnant vid amiralitetet. Slutligen blef han öfverste vid örlogsflottan. — Död på egendomen Dal i Halland d. 26 juli 1828. — De lediga stunder, hans militära tjänstebefattningar lämnade honom öfriga, sysselsatte R. sig mycket med studier i ekonomi och har utgifvit flera skrifter i detta ämne, såsom: *Anmärkningar om sillfisket i Bohuslän, Om vattens förvarande under sjöresor, Försök att förekomma sot i hvete, Försök till utrönande af klöfvers afkastning* m. m. — Gift 1794 med friherrinnan *Brita Maria Hierta*.

1. **Rutström, Anders Carl,** präst. Född i Luleå Gammelstad d. 30 nov. 1721. — Sedan R. blifvit prästvigd 1745, erhöll han anställning som komministersadjunkt vid Storkyrkoförsamlingen i Stockholm. Varmt tillgifven den Zinzendorfska eller herrnhutiska kristendomsuppfattningen, den han vidhöll och gjorde gällande i sina predikningar, blef han genast af de öfriga prästerna misstänksamt bevakad ochutsatt för en kedja af förföljelser, hvilka icke upphörde förrän med hans död. Redan 1748 anklagades han för utspridande af villomeningar, hvilket åtal slutade med ett formligt förbud för honom af konsistorium att predika. Detta förbud var likväl återkalladt 1750, då han ånyo ställdes under tilltal för en predikan, som han hållit i Stockholms storkyrka, men hvilken process aflopp utan svårare påföljd. Sedermera förekommo litet emellan angifvelser vid konsistorium, med åtföljande förhör och suspensionsdomar till 1757, då han utnämndes till kyrkoherde i Hedvig Eleonora församling i Stockholm. Nu anordnades mot honom af hans ovänner ett formligt spionerisystem. Lejda, under kyrkohvalfven och i bänkarna förstuckna, personer antecknade ur hans predikningar lösryckta stycken, hvilka, förvrängda och misstydda, lades till grund för nya åtal. Det ena förhöret följde på det andra, och ehuru R. hvarje gång klart redogjorde för sina yttranden och vederlade sina anklagares anmärkningar, slutade processen, sedan den fortgått i nära nio år, med en dom på ständig landsflykt. Biltog och utplundrad på allt, utom sitt rena samvete, tog han sin tillflykt till Danmark och Tyskland, där hans förföljelse tillvunnit honom de varmaste sympatier, och där han lefde i kärleksfullt umgänge med åtskilliga den tidens utmärktare teologer och präster. I politiska åsikter bekände sig R. till Hattpartiet, och utan tvifvel hade denna omständighet, i en tid af hatfulla partistrider, en icke ringa del i hans motgångar. När vid Norrköpings riksdag 1769 Hattarna ånyo kommo till väldet, återkallades R. till fäderneslandet och fick sina medborgerliga rättigheter återskänkta. Men knappt hade han kommit inom Stockholms portar, förrän de gamla uppträdena började ånyo. Den 20 aug. 1772 häktades han inom själfva det kungliga slottet och afled i fängelse d. 20 okt. s. å., just som han mottagit konungens försäkran om en varaktigare upprättelse. För den större allmänheten är R. egentligen bekant såsom utgifvare af *Zions sånger*, hvilka trycktes i Köpenhamn 1778 och sedan utgått i ständigt nya upplagor. Gift med *Brita Stiernman*.

2. **Rutström, Carl Birger,** naturkunnig, vitter. Född i Stockholm d. 22 nov. 1758; den föregåendes son. — Student i Uppsala 1772, ägnade R. sig åt språkstudier och naturkunnighet, jämte det han emellanåt sysslade med vittra öfningar. I sällskap med flera naturforskare företog han 1782 en forskningsresa till Lappland. Efter att en kort tid ha innehaft en informatorsplats i Småland återkom han till Uppsala och företog 1788 en ny färd till Lappland. Vid af Vitt.-, hist.- o. Ant.-akad. 1789 och 1790 anställda täflingar för förslag till inskrifter och sinnebilder vann han högsta prisen. Med understöd af Vet.-akad. och ett stipendium från Uppsala bereddes honom tillfälle till en tvåårig vistelse i utlandet 1791—93. Han besökte härunder Danmark, Tyskland och Holland, där han i Harderwijk 1793 promoverades till med. doktor, samt England. Följande året befordrades han till botanices demonstrator och medicine adjunkt i Åbo, men lämnade denna syssla 1796, sedan han af Patriotiska sällskapet i Stockholm blifvit antagen till vice sekreterare. Denna befattning innehade han i tre år eller till 1799, då han af samma sällskap anställdes såsom ordinarie sekreterare. Ledamot af Landtbruksakademien vid dess stiftelse 1812, antogs han till dess sekreterare och inkallades s. å. i Svenska akademien, blef 1820 sekreterare i Vitt.-, Hist.- o. Ant.-akad. samt tilllika riksantikvarie och garde des médailles. Kallades 1808 till ledamot af Vet.-akad., erhöll 1814 titel af medicinalråd och blef 1821 hedersledamot af Sundhetskollegium. — Död ogift i Stockholm d. 3 april 1826. — Sin vittra ära vann R. genom ett *Skaldestycke vid magisterpromotionen i Åbo 1795*, några smärre poemer i åtskilliga tidningar samt en rimmad öfversättning: *Fabeln om Phaëton* efter Ovidius, hvilken insändes till Svenska akad. efter den för täflingsskrifterna bestämda tiden, men likväl af akademien utmärktes därigenom att den på högtidsdagen upplästes och intogs i handlingarna (7 del). Större anseende än som skald vann R. såsom emblematiker, genom sina förslag till skådepenningar och inskrifter, bland hvilka senare det sköna epitafiet öfver Erik XIV i Västerås domkyrka skattas som ett mästerstycke och antagligen beredde honom hans plats i Vitterhetsakademien.

Ruuth, Erik, ämbetsman, landtmarskalk. Född d. 24 okt. 1746. Föräldrar: riksrådet *Gustaf Ruuth* och friherrinnan *Ebba Kristina Sjöblad*. — R. uppfostrades för sjövapnet och tjänstgjorde en kort tid vid flottan, men öfvergick till landtarmén och utnämndes till fänrik vid Lifgardet 1754. Af någon nu obekant anledning tog han afsked ur krigstjänsten 1762, då han erhöll titel och värdighet af kapten. Efter Gustaf III:s tillträde af regeringen blef han snart föremål för monarkens personliga ynnest, hvadan utmärkelser och befordringar begynte flöda öfver honom i ymnigaste mått. År 1777 upphöjd till friherre, erhöll han 1781 öfverstes rang och utnämndes s. å. till förste kavaljer hos hertigen af Södermanland. 1785 förordnades han till ledamot af Tulldirektionen och blef året därefter förste stallmästare hos hertigen. Samtidigt begynte han användas i statsvärf och förordnades sistnämnda år till statssekreterare för handels- och finansexpeditionen. På grund af det ogynnsamma skick, hvari rikets finanser vid denna tid befunno sig, var det en synnerligt maktpåliggande plats, som sålunda blifvit R. anförtrodd. Någon större förmåga utvecklade han ej heller på densamma men bibehöll sig dock i konungens ynnest genom att obetingadt underkasta sig dennes önskningar och befallningar. Sålunda hade han intet att invända, då Gustaf III kort före ryska krigets utbrott 1788 befallde honom att föranstalta om tillverkning af falskt ryskt guldmynt. En sådan åtgärd kom också till stånd, men då R. måste följa konungen i kriget, lämnades uppdraget att öfvervaka och kontrollera förfalskningen åt grefve Munck. Ledamot 1789 af Allmänna ärendenas beredning, blef R. 1790 president i Kammarkollegium samt ståthållare på Drottningholms, Svartsjö, Ulriksdals, Karlbergs och Haga slott. Efter att hafva tillhört den tillförordnade regeringen under konungens frånvaro 1789—91, blef R. landtmarskalk vid riksdagen i Gäfle 1792, vid hvars afslutande han erhöll grefvediplomet. Efter Gustaf III:s död upphöjdes han i sept. 1792 till En af rikets Herrar men aflägsnades omedelbart därefter, i det han bortsändes såsom generalguvernör till Pommern, då han tillika blef Greifswalds universitets kanslär. R., som i olikhet med flertalet af »gustavianerna» sökt göra sig behaglig för förmyndarestyrelsen, fick snart erfara, att han däri lyckats helt ofullständigt. Han blef nämligen utsatt för en rättegång, som syntes framkallad nästan blott af begär att trakassera och skada honom. Rättegången var grundad på en allvarsam anmärkning, som bland annat 1793 framställts mot hans finansförvaltning af den utaf hertigen-regenten tillsatta statsutredningen. Anmärkningen gällde ett antal kvittenser å tillsammans 324,693 rdr, för hvilka verifikationer i giltig form sades fattas. Oaktadt det under rättegången allt tydligare visade sig, att hela saken blott berott på formfel, dem R. ej kunnat förekomma, och andra tillfälliga omständigheter, blef han dömd att ersätta k. m:t och kronan förenämnda belopp. Härigenom ruinerad, måste han låta sig sättas i konkurs och lämna sin generalguvernörsbefattning 1796. Han lyckades emellertid redan året därefter vinna resning i målet, och då det nu blef honom möjligt att förevisa handlingar, som måste godkännas, slapp han undan med att till kronan återbetala en summa af i rundt tal 95,450 rdr. Sedan R. nedlagt sina befattningar i Pommern, återvände han till Sverige, samt blef slutligen, 1812, öfverstemarskalk hos drottningen. Vid 1809 års riksdag var R. en af hufvudmännen för det gustavianska partiet. Ledamot af Vetenskaps-, Landtbruks- och Vitterh.-akademierna. — Död i Stockholm d. 25 maj 1820. — Grefve R. hade Gustaf III:s personliga bevågenhet att tacka för sina framgångar och var därför konungen orubbligt trogen och tillgifven tillbaka. Han var mer en arbetsam och driftig ämbetsman än någon statsman. Hans patriotism är dock värd allt erkännande. Af sin betydliga ärfda förmögenhet nedlade han stora summor vid Höganäs stenkolsfält i Skåne, af hvilka summor frukten först i en senare tid kommit helt andra personer till godo. — Han var tre gånger gift: 1: 1768 med grefvinnan *Fredrika Sparre*, 2: 1779 med grefvinnan *Ebba Ulrika Beata von Rosen*, dotter af riksrådet F. U. von Rosen (se II: 358) och 3: 1783 med *Elisabet Charlotta Wahrendorff*.

Rühs, Fredrik, häfdatecknare. Född i Greifswald d. 1 mars 1781, begynte R. sin lärda bana vid universitetet i Göttingen, där han förnämligast studerade historia och teologi samt genom umgänge med historikern Schlözer bildade sig till häfdatecknare. Redan 1801 utgaf han i Göttingen *Versuch einer Geschichte der Religion, Staatsverfassung und Kultur der alten Skandinavier*. Snart flyttad till Greifswald, fortsatte han där sina studier och blef 1808 e. o. professor i historia vid dess universitet. För att på närmare håll lära känna Sverige, öfver hvilket land han hade en utförlig historia under utarbetning, och möjligen där vinna någon anställning, sedan verksamheten vid Greifswalds universitet i följd af den franska ockupationen måst upphöra, företog han 1810—11 en resa genom flera svenska provinser. Antydda historiska arbete, *Geschichte Schwedens*, hvilket han påbörjat 1803, förelåg 1814 fullständigt i 5 delar. Öfverflyttadt på svenska med titeln »Svea rikes historia från de äldsta tider till konung Carl XII:s död» och utkommet 1823—51, likaledes i 5 delar, från och med 2:dra delen öfversatt af A. M. Strinnholm, är det ett historiskt verk af stort värde, hvilket Geijer gaf det vitsordet, att det var »ej blott utan jämförelse det bästa af främmande arbeten om Sverige: det är på det hela inom oss och af oss ännu oöfverträffadt». Någon anställning i Sverige fick R. dock icke men utnämndes i stället 1810 till professor i historia vid det nybildade universitet i Berlin, där han ock blef k. preussisk historiograf 1817 och medlem af Vetenskapsakademien. För att söka bot för ett långvarigt bröstlidande anträdde han 1819 en resa till Italien, hvarunder han afled i Florens d. 1 febr. 1820. — Utom förut nämnda skrifter

äro följande alster af hans författarskap att nämna *Briefe über Schweden und Schwedens neuste Verhältnisse*, en vederläggning af Leopolds skarpa kritik öfver Acerbis reseskildring 1804, *Erinnerungen an Gustav Adolph* 1806, *Finland und seine Bewohner* 1809, *Die Edda nebst einer Einleitung über nordische Poësie und Mythologie* 1812, *Über den Ursprung der isländischen Poësie aus der angelsachsischen* 1813. De åsikter rörande Eddans myter och den isländska litteraturen, R. i de båda sistnämnda arbetena framställt i skarp motsats till flera samtida danska och svenska lärdas uppfattning, ha af senare forskares undersökningar vunnit väsentligt understöd. Från hans senaste lefnadsår förskrifva sig *Handbuch der Geschichte des Mittelalters* 1816, öfvers. på svenska, 2:dra uppl. 1825, *Über das Studium der preussischen Geschichte* 1817, *Ausführliche Erläuterung der zehn ersten Kapitel der Schrift des Tacitus über Deutschland*, sistnämnda arbete utkommet först året efter hans död.

Rydberg, **Abraham**, affärsman, donator. Född

d. 3 april 1780. Föräldrar: skolrektorn i Lidköping, sedermera prosten och kyrkoherden i Örslösa, fil. mag. *Anders Rydberg* och *Elsa Maria Lidbeck*. — Student i Uppsala 1798, afbröt R. snart studierna och ingick på firman Bohnstedt & C:os kontor i Stockholm. Genom flit och sparsamhet samlade han under loppet af åtskilliga år ett kapital, hvarmed han började handel för egen räkning och förvärfvade sig sedermera, med vidgade affärer såsom grosshandlare och skeppsredare, en högst betydlig förmögenhet. Vid sin död, som inträffade i Stockholm d. 23 mars 1845, befanns han i sitt testamente hafva anslagit en summa af 100,000 rdr banko till ett hotell för hufvudstaden, det sedermera inköpta och inredda »Hotel Rydberg» vid Gustaf Adolfs torg, och ett lika penningbelopp till bildandet af en navigationsskola i Stockholm. Emedan en sådan redan förut fanns, inrättades i stället en praktisk sjömansskola, i hvilken ynglingar, som beslutit ägna sig åt sjölifvet, undervisas i det praktiska af sjömansyrket, såsom fartygs upp- och aftackling, manövrer, segelsömnad o. s. v. För detta ändamål äger skolan ett mindre fartyg, med hvilket sjöturer företagas inom Östersjön hvarje sommar, för att invänja lärjungarna vid de praktiska handgreppen i navigeringskonsten. I själfva skolan besörjes undervisningen af en öfverlärare samt tre à fyra underlärare, hvilka, för att endast det praktiska i sjömannens bildning må tillgodoses, själfva äro praktiske sjömän. — R. var ogift.

Rydberg, **Abraham Viktor**, skald, kultur-

historiker, religionsfilosof, publicist. Född i Jönköping d. 18 dec. 1828. Föräldrar: Slotts- och fångvaktmästaren (motsvarande hvad nu kallas fängelsedirektör) *Johan Rydberg* och *Hedvig Kristina Duker*. — Efter genomgången skolkurs i Jönköping inskrefs R. höstterminen 1845 på Växiö gymnasium. Här blef den begåfvade men fattige ynglingen föremål för mycken välvilja af en bland sina lärare, lektor Fr. Rappe. Genom honom infördes han i biskopshuset, där väl Tegnér själf redan var en bruten man, men där R. med godhet omhuldades af biskopinnan. Af ekonomiska svårigheter nödgad att våren 1847 afbryta sin gymnasiekurs, återvände han till Jönköping och lifnärde sig där dels med att gifva undervisning åt yngre gossar, dels genom att lämna bidrag till »Jönköpingsbladet» och sedermera, efter det dess utgifvare, Joh. Sandvall, öfvertagit »Göteborgs handels- och sjöfartstidning», till sistnämnda publikation. Det var i dessa blad, R:s första noveller blefvo synliga. Vorden student i Lund 1851, förde han där, sysselsatt med trägna studier, ett tillbakadraget lif. Efter att ha vistats därstädes i två terminer nödgades han åter för utkomstens skull sysselsätta sig med gossars undervisning. Emellertid erhöll han, då han 1855 var anställd som informator på Senäte å Kållandsö, ett anbud af »Göteborgs handels- och sjöfartstidnings» dåvarande utgifvare, S. A. Hedlund, att inträda i denna tidnings redaktion — ett anbud som äfven af honom antogs, hvarför han sistnämnda år bosatte sig i Göteborg. I tidningen, där han flera år skötte utrikesafdelningen, lämnade han för öfrigt bidrag i mångfaldiga ämnen. Af desamma kunna från 1850-talet åtskilliga vara förtjänta att särskildt nämnas. Så den politiska artikelserien *Huru kan Sverige bevara sin själfständighet?*, utgifven i broschyrform 1859, de i följetongsafdelningen införda *De vandrande djeknarne* 1856, *Fribytaren på Östersjön* 1857 samt *Den siste athenaren* 1859, R:s mest framstående prosadikt, utmärkt lika mycket genom djupa, gripande tankar som glänsande stil. De båda sistnämnda romanerna äro, liksom ett flertal af R:s öfriga skrifter, öfversatta till flera språk och i Sverige utgifna i ett antal upplagor. Från 1850-talet förskrifver sig äfven den fantastiskt romantiska berättelsen *Singoalla*, första gången meddelad i »Aurora», toalettkalender för 1858, sedan utkommen som särskild bok i flera upplagor och äfvenledes öfverflyttad till främmande språk. En helt annan sida af sitt skriftställarskap utvecklade R. under det följande årtiondet, då han, ägnande sig åt religionshistoriska forskningar, började taga del i den då pågående nyrationalistiska rörelsen. Då i anledning af ett föredrag om Kristi guddom, hållet 1862 i Göteborg af lektor N. V. Ljungberg, (se II: 86), en ganska liflig strid uppstod, blandade sig R. däri och utgaf den bekanta boken *Bibelns lära om Kristus* 1862, utkommen under författarens lifstid i ytterligare fyra upplagor, den senaste 1893, och efter hand tillökad med bilagorna »Genmäle till Väktaren», »Genmäle till hr Biskop Beckman», «Om människans föruttillvaro», »Till läran om de yttersta tingen» samt »Slutord». I C. S. Warburgs »Svensk månadsskrift» offentliggjorde han 1864 tvenne religionshistoriska arbeten: *Jehovatjensten hos hebreerna före babyloniska fångenskapen*, särskildt utgifvet 1869, samt *Medeltidens*

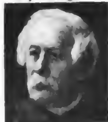
magi. En lärd, skarpsinning och på själfständig uppfattning grundad afhandling är *Urpatriarkernas slägttafla i Genesis och tidräkningen hos de sjuttio uttolkare,* meddelad först som föredrag i Göteborgs Vetenskaps- och Vitterhetssamhälle 1869. Hans i tidskriften »Framtiden» 1868 intagna uppsats *Om kyrka och presterskap* väckte synnerlig uppmärksamhet och bidrog väsentligen till, att R. af Göteborgs stifts norra valkrets insattes bland lekmannaombuden i det första kyrkomötet (1868). På detta möte gjorde han sig bemärkt bl. a. genom tvenne af honom väckta motioner: om prästedens afskaffande, om uteslutande i vår kyrkobibel af de bevisligen understuckna 1 Joh. 5 kap. 7—8 v. samt om skarpskyttekårernas öfning i vapnens bruk på söndagen. Representant 1870—72 för Göteborgs stad i Andra kammaren, slöt han sig väsentligen till landtmannapartiet. Vid urtima riksdagen 1871 var han medlem af försvarsutskottet och vid 1872 års riksdag af konstitutionsutskottet. R. var icke i mera eminent grad i besittning af ordets gåfva. Hans tal och anföranden voro sällan rätt flytande och slogo blott då något kraftigare an, när de voro memorerade. I riksdagen yttrade han sig sällan och hufvudsakligen i kulturfrågor, alltid intagande en afgjordt frisinnad ståndpunkt. I den rörelse, som på 1870-talet ägde rum och afsåg en förbättrad ans och vård om modersmålet, tog R. liflig del. Särskildt gick han i spetsen för ifrandet mot de många i språket upptagna utländska låneorden och framkom med en mängd lyckade och villigt antagna förslag till dess ersättande med uttryck af nordisk härstamning. En färd, som R. 1873 blef i tillfälle att företaga till Paris och Italien, gaf upphof till nya alster af hans fint skurna penna. Hit höra *Romerska sägner om apostlarne Paulus och Petrus* 1874, samt de i det illustrerade arbetet *Romerska dagar* 1877, samlade djupsinniga och till språkbehandlingen öfverlägsna uppsatserna »Romerska kejsare i marmor», »Antinous» och »Blyertsteckningar från Rom». R., som redan 1864 offentliggjort smådikter i kalendern »Flora», började på 1870-talet göra sig bemärkt såsom en diktare i bunden form af hög rang. Också mottogs med odeladt erkännande hans första samling *Dikter* 1882, något som kanske i ännu högre grad var fallet med den andra samlingen, utkommen 1891. På sin höga poetiska begåfning gaf han äfven ett glänsande prof i sin öfversättning af första delen af Göthes *Faust.* Hans tolkning däraf »röjer frändskap ej blott med den store skalden, utan ock med den eldsjäl, hvars trängtan efter vetande och skönhet Göthe besjungit». Faustöfversättningen utkom 1876 i en med Krelings berömda bilder illustrerad praktupplaga. I en ny mindre edition af 1878 var fogad en redogörelse för innehållet af skaldeverkets senare del. Sedan R. i 21 år varit anställd i redaktionen af »Göteborgs handels- och sjöfartstidning», lämnade han 1876 det fasta medarbetareskapet däri. Han erhöll nämligen då i uppdrag af Göteborgs stads undervisningsfond att därstädes upprätthålla föreläsningar i filosofi och kulturhistoria. Kallad 1877 till filos. hedersdoktor af både Uppsala och Lunds universitet, mottog han s. å. lagerkransen vid det förstnämndas 400-års jubelfest, hvars glans han höjde genom sin allbekanta, mästerliga jubelkantat. Därförut hade han, äfvenledes 1877, blifvit invald i Svenska akademien, där han i maj 1878 tog sitt inträde med ett *Tal* öfver C. V. A. Strandberg, tryckt i Sv. akad. handlingar fr. 1796, 53:dje del. 1878. Efter att 1884 hafva antagit en kallelse af Stockholms högskolas styrelse till professor i kulturhistoria, flyttade R. s. å. till Stockholm, där han 1889 utbytte sin antydda professur mot den i sköna konsternas teori och historia. I en polemik mot A. Chr. Bangs af Bugge understödda, i den förres »Völuspaa og de Sibyllinske orakler» (1882) framställda, hypoteser rörande den nordiska mytologien gjorde R. ett inlägg med uppsatsen *Sibyllinerna och Völuspá,* införd i »Nordisk tidskrift» 1881, där äfven hans afhandling om *Astrologien och Merlin* återfinnes. Sina mytologiska forskningar fortsatte han med all ifver och frukten däraf var det stora, af snillrika kombinationer utmärkta verket *Undersökningar i germanisk mythologi,* 2 del., 1886—89. Vid sidan däraf utgaf han 1887 ett mindre arbete i samma väg, *Fädernas gudasaga,* afsedt för den mognare ungdomen. Från hans skriftställarverksamhet på 1890-talet äro att anteckna den af nobel idealitet präglade berättelsen *Vapensmeden, Hägringar från reformationstiden* 1891, *Om hjältesagan å Rökstenen* i Vitt.- hist.- och ant.-akad:s handlingar 1893, en samling strödda uppsatser under titeln *Varia* 1894 samt broschyren *Om nakenhet och klädselsätt* 1895 med anledning af polemiken om artisten O. Björcks väggmålningar i Operakällaren. R. afled efter en kort sjukdom d. 21 sept. 1895 å sin villa Ekeliden i Djursholm. Sedan 1879 var han i äktenskap förenad med *Susen Emilia Hasselblad.* Utom af Svenska akademien var R. ledamot af Vetenskapsakademien sedan 1889, af Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien sedan 1890 samt hedersledamot af Akademien för de fria konsterna sedan 1887 och af Vetenskaps- och vitterhetssamhället i Göteborg, hvilket han tillhört sedan 1865. Efter hans död hafva utgifvits »Viktor Rydbergs samlade skrifter» 1896—1900 tillika med en lefnadsteckning, 2 del. af K. Warburg. — I Djursholm och i Jönköping, R:s födelsestad, restes 1898 hans byst, och 1900, på årsdagen af hans död, invigdes i Göteborg ett dyrbart mausolé öfver hans stoft.

Rydberg, Carl Henrik, skriftställare, tidningsman. Född i Karlskrona d. 6 juni 1820. Föräldrar: hofrättskommissarien *Erik Rydberg* och *Anna Beata Svanberg.* — Efter undfången elementarbildning i sin födelsestad, anlände R. till Stockholm, där han 1842—43 tjänstgjorde som e. o. kontorsskrifvare i Stockholms stads byggnadskontor samt en kort tid var e. o. kanslist i poliskammaren. Ämbetsmannabanan var likväl ej den, som öfverensstämde med hans böjelser. Då han

från ungdomen gjort sig väl förtrogen med Sveriges skalder och prosadiktare, lockade bekantskapen till efterföljd, hvarför han 1843 debuterade med en novell, *Ett litet manuskript*, införd såsom följetong i »Aftonbladet». Året därefter fick han fast anställning i denna tidning och tillhörde dess redaktion, tills tidningen vid slutet af 1851 från L. J. Hierta öfvergick till ett bolag. Under tiden och intill 1852 deltog han verksamt såsom medarbetare i den af R. Wall utgifna veckotidningen »Friskytten», hvars kvickaste och skarpaste artiklar till stor del voro skrifna af honom, samt lämnade, dels i öfversättning, dels i original flera lustspel, bland hvilka senare såsom de mest bekanta må nämnas: *Nydrsmorgonen i Storkyrkotornet* (tills. med. S. A. Hedlund), *Också en profet, En kopp té* (ej att förväxla med den på k. teatern uppförda enaktskomedien af samma namn), *Aladdins lampa, Capriciosa* m. fl. År 1856 började R. utgifva den kvicka skämttidningen »*Kapten Puff*», som utan afbrott fortsattes i tio år eller till 1865 och sedan, upptagen ånyo, utgafs 1872—74. Af hans artiklar i nämnda tidning utkom 1866 ett mindre urval med titel *Ur kapten Puffs språklåda*. R., som 1867 redigerade »Illustrerad tidning», var föröfrigt medarbetare i »Aftonbladet» 1867—68 och i »Stockholmsposten 1868—70, till en början som dess hufvudredaktör. Efter 1874 var R. medarbetare dels i »Dagens Nyheter», dels i »Post- och Inrikes tidningar», hvars redaktion han tillhörde ända till ett par år före sin död, då han utgick därur med pension. — Ur R:s flitiga penna flöto för öfrigt åtskilliga minnesteckningar och minnesblad, öfversikter och årsberättelser öfver Sv. Slöjdföreningens verksamhet, en mängd uppsatser i kalendrar och tidskrifter, öfversättningar af romaner, noveller, ströskrifter m. m. Slutligen kan nämnas, att han utgaf två supplementband af A. Blanches »Samlade arbeten» 1877 och af J. A. Wadmans skrifter, ny uppl. 1877. — Död i Stockholm d. 9 maj 1902. — Gift 1849 med *Emma Vilhelmina Adelaide Forsslund*.

Rydberg, Olof Simon, historieforskare, urkundsutgifvare. Född på Cedersdal i utkanten af Stockholm d. 28 dec. 1822. Föräldrar: possessionaten *Olof Rydberg* och *Kristina Krook*. — Student i Uppsala 1839, beredde sig R. för den filosofiska graden, men tvangs, efter några års vistelse vid universitetet, af ett hjärtlidande att afbryta sina gradualstudier och tog i stället kansliexamen 1856. Sedan han under de följande åren tjänstgjort i civildepartementet och kommersekollegium, antogs han 1859 till tjänstgörande handsekreterare hos Carl XV samt innehade denna befattning till 1862. År 1864 köpte han frälseegendomen Älta i Södertörn och ägnade sig ett par år åt landtlifvet, men återflyttade, sedan han sålt egendomen 1866, till Stockholm, där han började sysselsätta sig med litterärt arbete. Sålunda öfversatte han M. Chevaliers skrift »Om myntet» 1867—68 samt redigerade den berömda diplomaten G. Lagerbielkes postuma arbete »Notice biographique» 1867. Tillika tjänstgjorde han 1867—70 i riksdagens kansli. Utnämnd 1868 till protokollssekreterare i Hofexpeditionen, ägnade han sig med ifver åt historiska forskningar. Han uppgjorde nu planen till ett arbete afsedt »att i ordnad följd innehålla de officiella akter, hvilka reglerat eller väsentligt betecknat den svenska statens förhållanden till främmande makter, allt ifrån den tid dessa angelägenheter börjat att i offentliga urkunder behandlas.» Ekonomiskt understödd af för företaget intresserade män, utgaf han efter sju års förarbeten 1876 1:sta delen, omfattande tiden 822—1335 af *Sveriges traktater med främmande makter jämte andra dithörande handlingar*. Åren 1880—83 utkom 2:dra delen (tiden 1336—1408), 1885—88 4:de delen (tiden 1521—71), 1890—95 3:dje delen (tiden 1409—1520), 1890—91 5:te delen (tiden 1572—1630), 1896 10:de delen (tiden 1815—45) och 1898 11:e delen (tiden 1846—67). Detta traktatverk, för hvars utgifvande R. sedan 1877 åtnjöt ett årligt anslag af 4,500 kr., förskaffade honom ett högt aktadt namn såsom urkundsutgifvare, och det länder honom till stor berömmelse att därmed hafva belyst en mängd mörka punkter i Sveriges historia, särskildt dess medeltids. Vid sidan af det stora traktatverket och såsom frukter af studierna för detsamma utgaf R. särskildt *Traktaten i Orechovets den 12 aug. 1323. Kritisk undersökning* 1876, hvilken undersökning på kompetent håll förklarades »vara tillräcklig att förvärfva utgifvaren en hedrande plats i våra forskares främsta led» (C. Annerstedt), och *Om det från unionsmötet i Kalmar år 1397 bevarade dokumentet rörande de nordiska rikenas förening*, tryckt 1886 och utgörande författarens inträdestal i Vitt.-, hist.- o. ant.-akad. 1883. För sina forskningar besökte R. en mängd arkiv i utlandet såsom Ryssland, Danmark, Tyskland, Belgien. Vid Köpenhamns universitets jubileumsfest 1879 kreerad till fil. hedersdoktor, invaldes R. 1881 i Vitt.-, hist.- o. ant.-akad. samt var dessutom ledamot af Samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinaviens historia, af Hansische Geschichts-Verein m. m. Arkivarie i utrikes-departementet 1881, blef han 1885 kansliråd i k. m:ts kansli. Det blef ej R. förunnadt att föra sitt stort anlagda, betydelsefulla arbete till slut. Efter hans död utgafs 1900 en tolfte del af O Alin, omfattande tiden 1868—77. — R. afled ogift i Stockholm d. 17 mars 1899.

Rydberg, Gustaf Fredrik, landskapsmålare. Född i Malmö d. 13 sept. 1835. Föräldrar: registratorn i riksbankens lånekontor därstädes *Gustaf Isak Rydberg* och *Elisa Charlotta Zickerman*. — Såsom vanligt med konstnärligt begåfvade naturer, röjde R. tidigt anlag för sin konst. Vid sjutton års ålder afbröt han därför sina skolstudier, för att uteslutande ägna sig åt den bana, de medfödda anlagen anvisade såsom hans bestämmelse. Efter att några år ha vistats såsom elev vid Konstakademien i Köpenhamn, ställde

han färden till Stockholm, där han ytterligare utbildade sig såsom elev vid Fria konsternas akademi 1857—59, hvarefter han det sistnämnda året begaf sig till Düsseldorf. Under de fem år, han här vistades, åtnjöt han professor Gudes mästerliga handledning, hvarjämte han hvarje sommar gjorde besök i Skåne för att gästa sitt hem, göra naturstudier och sålunda samla motiv till dessa landskapsbilder från den skånska slätten, som hans pensel städse med förkärlek fästat på duken. Sedan han 1864 åter bosatt sig i fäderneslandet, företog han endast kortare utflykter från den skånska hembygden, såsom 1868, då han fick åtfölja Carl XV till Norge, och 1869, då han på konungens bekostnad gjorde en ny studieresa till samma land. 1873 gjorde han ett nytt besök i Düsseldorf och uppehöll sig där inemot ett år. Agrée af Fria konsternas akademi 1866 och ledamot af samma konstanstalt 1871. R. är i främsta rummet kolorist, som med säker uppfattning sätter sig in i den lokala fysionomien och återger stämningarnas djup i några enkla, men raska och tilltalande, färgkombinationer. »Den skånska slätten med dess fria synvidd, med halmtäckta ladugårdar, med väldiga höstackar och gröna pilvallar, med åker och äng och skogsdungar, förtonande i sommardagens solrök, — bygatan med huslängor af korsvirke, med kvarnen, dammen, gässen, hästar och kärror och barn i träskor — de låga, vassbevuxna stränderna omkring insjön, som afspeglar morgonhimlen — vårdagen, då snön smälter, men då nattkylan lagt en tunn isskorpa i landsvägens hjulspår, då himlen ännu är kall och solen ej kommit sig för att måla gräset grönt och pricka det med hvita sippor — den solvarma eftermiddagen på högsommaren, då tunga massor af hvita och grå skyar torna sig upp på den högblå himlen och båda regn, och då fåren på slätten svepa omkring sig ett torrt moln af damm — sådana motiv äro typiska för den skånska lokalmålaren, och vid dylika motiv har han troget hållit fast.» (G. Nordensvan). Af hans förtjänstfulla arbeten förvarar vårt nationalmuseum fyra stycken, näml.: *Vårlandskap i Skåne, Landskap med motiv från Mörrum i Bleking, Skånskt landskap* samt *Vinterlandskap i månsken,* alla målade 1867 och 1868. — Gift med *Ebba Josefina Borgström.*

1. **Rydelius, Andreas,** filosof, biskop. Född i Linköping d. 24 aug. 1671. Föräldrar: d. v. domkyrkokomministern, sedermera kyrkoherden i Fornåsa, *Johan Rydelius* och *Katarina Horneer.* — Vid aderton års ålder skickades R. med ovanliga kunskapsbetyg från Linköping till universitet i Uppsala, där professorn J. Bilberg nyss förut framstått såsom den kartesianska filosofiens målsman. Vid denne utmärkte lärare fästes R. inom kort genom ett nära personligt förhållande, dels såsom lärare i Bilbergs hus, dels såsom mästarens flitigaste och skarpsinnigaste lärjunge. Då Bilberg 1693 drog sig undan det akademiska splitet till kyrkoherdebeställningen i Örebro, följdes han dit af R., som fortfarande begagnade hans undervisning, och efter ett par år skildes från honom med en bildning, »i hvilken filosofiens dialektiska skärpa förenade sig med en på grundvalen af de gamla mönstern utbildad, fin känsla för formens och uttryckets skönhet». Hans snilles och lärdoms företräden fäste ock snart vid honom den allmänna uppmärksamheten. År 1699 begaf sig R., på inbjudning af flera bland de utmärktaste universitetslärarne i Lund, till denna stad, där han hoppades snart vinna fast anställning. Besviken emellertid i detta hopp, måste han i åtta år uppehålla sig medelst enskilda föreläsningar, som voro synnerligt omtyckta och besökta. Omsider erhöll han 1707 plats såsom kommunitetsprost eller föreståndare för ett akademiskt konvikt, där fattiga studenter erhöllo fri middagsspisning och därefter fingo sysselsätta sig med lärda öfningar, och utnämndes tre år senare (1710) till professor i logik och metafysik. Sedan han i tjugu år, med öfverlägsen skicklighet och ett densamma motsvarande förtroende af sina lärjungar, föreläst filosofiens läror, lämnade han sin plats åt en sin lärjunge, sedermera biskopen Carl Papke, och förflyttades på egen begäran såsom tredje professor till teologiska fakulteten 1730. Redan fem år förut hade han antagit prästerlig ordination och såsom kyrkoherde i Hardeberga och Sandby prebendepastorat begynt att ägna sig åt kyrkans tjänst. »När han nu fullkomligt öfvergick till denna, blef liksom kronan satt på hans föregående lifs verksamhet, ty allt hans filosoferande hade ytterst afsett religionens grundsanningar och varit ett sträfvande att från den kartesianska lärobyggnadens ståndpunkt vinna försoning emellan filosofiskt vetande och uppenbarelsens tro.» Andra året, efter det han inträdt i teologiska fakulteten, förflyttades han till andra och 1732 till första professuren, då han jämväl utnämndes till domprost, sedan han nyss förut emottagit teologie-doktorsvärdigheten. Vid biskop Linnerii död 1734 valdes han enhälligt af Lunds stifts prästerskap till stiftets biskop och blef universitetets prokansler. Med samma trohet och nit, som utmärkte alla handlingar, vårdade han dessa ämbeten, tills döden träffade honom i Ousby prästgård, under uppresa till riksdagen i Stockholm, den 1 maj 1738. — Sannolikt var R. på sin tid Sveriges lärdaste man. Såsom filosof gällde han för utpräglad kartesian, och han var det visserligen i sin grundåskådning af tingen, eller i läran om idéerna; men dock vida mer eklektiker än sin förebild, i det han vid all spekulation antog de protestantiskt kristliga dogmerna såsom ett regulativ, för hvilket allt annat måste vika. I närmaste sammanhang med hans lif och verksamhet såsom lärare står hans författarskap. Tvifvelsutan var R. en af de flitigaste och alsterrikaste författare, Sverige frambragt. Hans största arbete *Nödige förnufts-öfningar, at lära kenna thet sundas wägar och thet osundas felsteg,* 5 del. 1718, är det första utförliga verk i filosofi, som blifvit utgifvet på svenska, och prisas såsom ett af de lärdaste och yppersta arbeten för sin tid.

Bland de öfriga alstren af hans skriftställarskap förtjäna nämnas hans länge och mångenstädes begagnade skolbok *Grammatista philosophans* 1714, i många upplagor, senast 1844, *Sententiæ philophicæ fundamentales* 1733, äfven öfversatt på svenska, samt *Sedebok, hvarutinnnan gifves en kort anledning till dygden* 1731, flera uppl., senast 1834. R. ägde äfven betydande poetiska anlag och har författat flera svenska skaldestycken, hvilka först i våra dagar blifvit samlade och utgifna (af Branne 1868). — Ogift.

2. **Rydelius, Magnus,** universitetslärare, historiker. Född i Fornåsa församling i Östergötland, den 24 juni 1676; den föregåendes broder. — Sedan R. genomgått Linköpings läroverk, fick han, ännu helt ung, åtfölja sin äldre broder till professor Bilberg i Örebro och sändes af honom med hedrande vitsord 1694 till Uppsala. Promoverad till fil. magister 1703, anställdes han 1711 såsom docent i filosofiska fakulteten i Lund, på samma gång han öfvertog rektorsbeställningen vid Lunds katedralskola. Sedan han under åren 1712—14, jämte förenämnda befattningar, förestått akademiska räntmästar-sysslan och uppehållit eloquentieprofessors föreläsningar, befordrades han 1715 till professor i historia och poesi, hvilken lärostol han innehade till 1731, då han vid historiens frånskiljande såsom eget läroämne öfvertog den återupplifvade professuren i poesi och vältalighet. Teologie doktor 1733, öfverflyttades han s. å. till tredje professuren i teologiska fakulteten, befordrades till andre teologie professor 1739 och till förste professor och domprost 1740. — Död i Lund d. 1 dec. 1742. — Ehuru sin broder mycket underlägsen, var han dock en ganska skicklig man samt utmärkt för både lärdom, undervisningsskicklighet och skriftställarförmåga. Ett berömligt drag i hans karaktär var hans ömhet mot nödlidande, hvilka han aldrig tröttnade att bispringa, ehuru tvenne stora eldsvådor medtogo en god del af hans egendom. Såsom professor utgaf han och försvarade ända till 89 akademiska dissertioner. — Gift 1716 med *Elisabet Stobæus.*

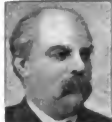
Rydin, Herman Ludvig, universitetslärare, rättslärd, politiker. Född i Jönköping d. 13 aug. 1822. Föräldrar: handlanden och rådmannen *Johan Samuel Rydin* och *Engel Katarina von Sydow.* — R. genomgick Jönköpings skola och Växiö gymnasium samt blef student i Uppsala 1840. Efter åtta års akademiska studier, därvid en god del af hans tid upptogs af andras undervisning, promoverades han 1848 till fil. doktor med andra hedersrummet samt aflade juris utriusque kandidatexamen 1851. Under de därpå följande åren tjänstgjorde han dels såsom e. o. i Svea hofrätt och dels som biträdande domare vid rådhusrätt samt ting på landet. Efter att 1853 ha disputerat för en juridisk adjunktur i Lund med en afhandling *Bidrag till svenska skogslagsstiftningens historia,* utnämndes han s. å. till adjunkt i administrativrätt och nationalekonomi vid nämnda

universitet, och förordnades året därpå till vice häradshöfding. Vårterminen 1854 förestod han på förordnande professuren i nämnda ämnen. År 1855 utgaf och försvarade han en afhandling *Om svenska folkets beskattningsrätt* och utnämndes kort därefter s. å. till professor i svensk statsrätt, kyrkorätt, krigslagfarenhet och folkrätt vid universitetet i Uppsala. Denna befattning innehade han till 1890, då han tog afsked. — Lifligt intresserad af tidens frågor, framträdde han 1860 i den offentliga diskussionen med ett i förening med C. G. Malmström författadt *Flygblad i norska frågan,* hvari han emot den då rådande oppinionen i den s. k. ståthållarestriden förfäktade Norges rätt att utan Sveriges inblandning företaga sådana ändringar i sin grundlag, som icke kränka riksakten, hvilka åsikter han 1863 närmare utvecklade i *Föreningen mellan Sverige och Norge, från historisk och statsrättslig synpunkt betraktad.* I politiskt afseende vid denna tid representerande den liberala åskådning, som då behärskade den stora majoriteten af den bildade medelklassen i Sverige, hvässade ock R. sin penna till förmån för representationsreformen i *Betraktelser i representationsfrågan af en svensk medborgare, som ej underfecknat någon reformadress,* 1865. Det var därföre ock helt naturligt, att R. började tagas i anspråk för det offentliga lifvet. 1867—75 ledamot af Första kammaren för Västerbottens län, tillhörde han vid alla dessa riksdagar konstitutionsutskottet. Han företrädde sedermera 1876—78 och 1882—90 Uppsala stad i Andra kammaren. I skarp antagonism mot landtmannapartiets grundskatte- och härordningspolitik, bragtes han härigenom så småningom allt längre åt höger, för att slutligen, sedan han 1886 ställt sig under protektionismens banér, tvingas ut å konservatismens yttersta flygel, brytande stafven öfver sin tidigare mandoms åsikter. Så visade han redan 1883 i *Unionen och konungens sanktionsrätt i norska grundlagsfrågor* en mot Norge föga vänlig stämning, hvilken sedermera på det skarpaste tillspetsades i *Om norska flagglagens rättsliga betydelse* 1899 och *Anteckningar om den norska vänsterns unionspolitik och dennas statsrättsliga karaktär under åren 1891—1902* 1902. R., som på grund af sin opposition mot majoriteten under hela sin föregående andrakammartid hållits utom utskotten (med undantag af 1877, då han hade plats i konstitutionsutskottet, och 1883, då han var medlem af särskilda utskottet för behandling om motion om Sveriges neutralitet), insattes efter bildandet af det protektionistiska nya landtmannapartiet, hvars förtroenderåd han tillhörde, 1888—90 som vice ordf. i konstitutionsutskottet. I denna egenskap inlade han mycken nitälskan för inskränkning af städernas representationsrätt. 1888 ledamot af kyrkomötet, stod han äfven där långt å högra flygeln. Han tillhörde såsom ledamot 1875—76 års förberedande skattejämkningskommitté och den 1879—81 fungerande stora skattekommittén. 1879—81 hade han förtroendet att vara statsrevisor, vald af Första kammaren. Uppsala läns landsting tillhörde han 1863—65 och 1869—88 samt var därunder 1884—85 tingets

vice ordförande och 1886—88 dess ordförande. Vid Lunds universitets jubelfest 1868 promoverades han till juris hedersdoktor. Invald 1865 i norska Videnskabsselskabet, blef han 1876 ledamot af Videnskabsselskabet i Köpenhamn och 1882 af Vet.-societeten i Uppsala. — Död i Uppsala d. 22 nov. 1904. — Äfven utom det rent politiska området var R. verksam som författare med åtskilliga tidskriftsuppsatser och med de i bokform utgifna *Om yttrandefrihet och tryckfrihet* 1859, *Svenska statsrättsförhållanden, bedömda efter representationsreformens genomförande*, i »Svensk literaturtidskrift» 1868, *Svenska riksdagen, dess sammansättning och verksamhet*, 2 del. 1873—79, m. fl. Föröfrigt äro en mängd artiklar i »Nordisk familjebok» författade af honom. — Gift 1860 med *Aurora Vilhelmina Genberg.*

Ryding, Knut **Axel**, militär, statsråd. Född å Sandgärdet nära Vänersborg d. 28 aug. 1831. Föräldrar: landskamreraren *Johan Fredrik Ryding* och *Kristina Charlotta Lindborg.* — Student i Uppsala 1849, öfvergick R. snart till den militära banan och utnämndes 1851 till underlöjtnant vid Göta artilleriregemente, där han 1863 blef kapten. Efter att under åtskilliga år tjänstgjort som lärare vid Karlberg och Marieberg, anställdes han 1872 som major vid generalstaben, där han följande år avancerade till öfverstlöjtnant, och bestred 1873—75 befattningen som chef för landtförsvarets kommandoexpedition. Öfverstlöjtnant och chef för Jämtlands fältjägarekår 1875, förflyttades han 1879 som öfverste och chef till Skaraborgs regemente. 1882 öfvertog han chefskapet för generalstaben med generalmajors värdighet. Dessa snabba framgångar för en anspråkslös ofrälse militär utan synnerliga relationer väckte på sin tid mycket uppseende och relaterades som prof på, hvartill dock verkligt dugande egenskaper kunna föra fram sin man. När härtill kom R:s flärdfria och vinnande väsen, ansågs han alldeles särskildt lämpad att bana väg till framgång för det härordningsförslag, som utarbetats af den 1880 tillsatta landtförsvarskommittén, af hvilken R. varit medlem. Han blef därför 1882 kallad till statsråd och chef för landtförsvarsdepartementet och framlade 1883 Posseministärens förslag om ny härordning, grundad på värfvad stam och beväring, som dock ej vann riksdagens bifall. R. beträdde då de partiella reformernas väg och lyckades bl. a. 1885 genomdrifva en ökning af beväringsöfningarna af 12 dagar, mot vederlag af 30 procents afskrifning af grundskatterna samt upprättandet af den första trängbataljonen 1884. Delande den Themptanderska ministärens frihandelsvänliga och politiskt moderata åsikter, afgick R. hösten 1887 från sin statsrådspost för att utöfva den befattning som generalbefälhafvare i tredje militärdistriktet, hvartill han 1885 utnämnts, och som han innehade till 1896, från 1892 med generallöjtnants värdighet. 1884—87 representerade R. Västernorrlands län i Första kammaren samt 1891 och lagtima riksdagen 1892 Mariestad—Skara—Sköfde i Andra kammaren, då han bl. a. uttalade sig för en väsentlig utsträckning af den politiska rösträtten. — Död i Sköfde d. 7 febr. 1897. — Led. af Krigsvetensk.-akad. m. m. — Gift 1875 med *Jenny Kristina Rosalia Petersson.* — R:s yngre broder *Bror Tolf Gustaf*, född d. 26 sept. 1833, student i Uppsala 1851, ägnade sig åt den juridiska banan och blef slutligen 1879 justitieråd. Redan följande år utnämndes han till landshöfding i Västernorrlands län, där han verkade till sin död i Hernösand d. 23 okt. 1901. R., som var känd som en begåfvad och dugande man, var ledamot af Andra kammaren 1888—91 och 1894—98 samt af Första kammaren 1892—93. I den förra var han 1891 talman och satt 1894—98 i talmanskonferensen. R., hvars politiska åskådning liksom broderns var frihandelsvänlig och moderat, var äfven ordförande i den 1896 tillsatta kommittén för begränsning af den kommunala rösträtten. — Gift 1868 med *Amalia Matilda Louise af Petersens.*

1. **Rydqvist**, **Johan Erik**, estetiker, språkforskare. Född i Göteborg d. 20 oktober 1800. Föräldrar: sekreteraren hos Borgerskapets äldste samt Handelssocieteten i nämnda stad *Johan Rydqvist* och *Brita Kristina Askengren.* — I enlighet med faderns önskan, att sonen skulle ägna sig åt handelsyrket, blef R:s första utbildning, under enskilde lärares handledning, uteslutande riktad åt detta mål. Vid femton års ålder anställdes han på ett handelskontor i Göteborg, i hvilken befattning han kvarstannade till sommaren 1819, då han ändtligen fick följa sin böjelse för vetenskapliga studier. Han hade då ännu icke inhämtat de första grunderna till de gamla språken. Icke desto mindre blef han genom utomordentlig flit student i Uppsala vårterminen 1820 och disputerade pro exercitio 1822. 1824 antagen till e. o. kanslist i Handels- och Finansexpeditionen samt året därefter i Kommersekollegium, aflade han 1826 juris kandidatexamen och lät s. å. inskrifva sig i Justitie-revisionen och Svea hofrätt. Likväl förblef han någon längre tid tjänstgörande endast i de båda förstnämnda ämbetsverken. 1827 antagen till amanuens vid K. biblioteket och 1829 till enahanda befattning vid Svenska akademien, anställdes han sistnämnda år provisoriskt vid d. v. kronprinsens kabinett med ett årligt exspektans-arvode af 150 riksdaler, hvilket belopp sedan uppbars till 1859. Åren 1836—37 företog han med understöd af Svenska akademien och svenska statsverket en längre resa genom Danmark, Tyskland, Belgien, Frankrike, Tyrolen och Italien, utnämndes till vice bibliotekarie 1851 och till bibliotekarie 1858, från hvilken senare befattning han tog afsked på sin födelsedag 1865. Han kallades till ledamot af Vetenskaps- och vitterhets-samhället i Göteborg 1831, Vitt.-, hist.- och ant.-akad. 1848, Svenska akad. 1849, Vetenskaps-akad. 1856 och Vetenskaps-societeten i Uppsala 1873. Tillhörde för öfrigt flera andra in- och utländska lärda

och vittra samfund samt blef fil. hedersdoktor i Uppsala 1860. Död i Stockholm d. 17 dec. 1877. — Den betydelsefulla del, R. tagit i samtidens litterära arbete och hvilken alltid skall tillförsäkra honom ett mycket framstående rum i Sveriges litteraturhistoria, begynte redan under hans studietid med några kritiska uppsatser och metriska öfversättningar från de grekiska idyllskalderna i »Göteborgs Allehanda» och »Aftonblad» 1819—24 samt några smärre poem i Atterboms »Poetisk Kalender» 1821—22. Därpå följde öfversättningar från Moore, Novalis och Washington Irving. Efter att 1827 ha erhållit Svenska akademiens heders-accessit för ett litteratur-historiskt arbete *Framfarna dagars vittra idrotter i jämförelse med samtidens*, intaget i Sv. akad:s handlingar 1829, särskildt tryckt 1828, utgaf R. en litterärt kritisk tidning, »Heimdall» 1828—32 samt deltog 1833—34 som medarbetare i Litteratur-Föreningens Tidning, dels anonymt med smärre uppsatser och underrättelser rörande litteratur och skön konst, dels med recensioner under namnteckningen R—t. År 1833 utgaf han *Djurgården förr och nu*, hvilket historiskt-topografiska arbete följdes af *Nordens äldsta skådespel*, som 1836 belönades med Vitt.-, hist.- och ant.-akad:s högsta pris och först meddelades i »Skandia» samt sedan trycktes i nämnda akad:s handl., 19:de delen. Hans öfriga arbeten under den följande tiden äro: *De civila embetsmannen i Sverige* 1838 (anon.), *Resa i Tyskland, Frankrike och Italien, I. Tyskland* 1838, *Joh. Olof Wallin, Minnesteckning* 1839 (anon.) *Tidens oro och tidens kraf*, 2 häft. 1840. Sedan R. sistnämnda år börjat rikta sina studier uteslutande åt de nordiska språken, blef antydda forskningsområde det, som under hans återstående lefnad nästan helt och hållet upptog honom såsom skriftställare. Första frukten af dessa studier var ett mindre språkvetenskapligt arbete, *Den historiska språkforskningen*, inträdestal i Vitt.-, hist- och ant.-akad. 1849 (i Akad. handl. 20 del. samt särsk. utg. 1863). Året därefter 1850 utkom början af första delen utaf hans *Svenska språkets lagar* — »ett verk, hvilket icke blott är det på samma gång första och största strängt vetenskapliga arbete rörande modersmålets historia, som i Sverige sett dagen, utan hvilket äfven, tack vare sin gedigna lärdom och oöfverträffade noggrannhet, kommer att för alla tider utgöra en fast grundval för all fortsatt forskning i svenska språkets historia», (Ad. Noreen). Första delen af detta verk var afslutad 1852, den andra utkom 1857—60, den tredje 1863, den fjärde 1868—70 och den femte 1874. Efter R:s död utkom genom K. F. Söderwall en sjätte del. 1883. Ett utdrag ur fjärde delen bildade den 1870 utkomna broschyren *Ljudlagar och skriflagar*. R. uppbar allt ifrån 1857 årligen ett statsanslag af 1,000 riksdaler banko för fortsatt utgifvande af detta verk. Förutom redan nämnda arbeten har han offentliggjort *Inträdestal i Svenska akademien* (om Berzelius) 1849, *Ljus och irrsken i språkets värld*, i Sv. Akad. Handl. del 39, 1865, *Svenska akademiens ordbok historiskt och kritisk betraktad*, Sv. akad. handl. del 45 1870, *Bernhard von Beskow* 1869, minnesteckning bland »Lefnadsteckningar öfver Vet. akad:s aflidna ledamöter». I yngre år lämnade han ock en mängd bidrag till olika svenska tidningar. En utförlig karakteristik öfver R. särdeles som språkforskare förekommer i tidskriften »Framtiden» 1871. Hans »Minne» är ock tecknadt af Th. Wisén i hans »Inträdestal i Sv. akademien», akad:s handl., del 54, 1879. — Gift 1856 med *Augusta Charlotta Schweder*.

2. **Rydqvist, Carl Magnus,** ämbetsman, författare i statsekonomi. Född i Göteborg d. 12 maj 1806; den föregåendes broder. — I Uppsala, där R. blef student 1823, aflade han 1825 examen och tog året därefter hofrättsexamen. Sedan han 1826 inträdt såsom e. o. i dåvarande Ecklesiastikexpeditionen af k. m:t kansli, Svea hofrätt, Kommersekollegium och åtskilliga andra ämbetsverk samt tjänstgjort såsom tredje notarie i bondeståndet vid 1828—30 års riksdag, utnämndes han sistnämnda år till kopist i Ecklesiastikexpeditionen, från hvilken befattning han tog afsked 1833, samt blef jämväl kopist i Kommersekollegium, inom hvilket ämbetsverk han 1831 befordrades till kanslist i kollegii advokatfiskalskontor, samt erhöll 1834 advokatfiskals n. h. och v., med tur och befordringsrätt. Sedan han 1837 blifvit förordnad att förvalta det då lediga advokatfiskals-ämbetet, utnämndes han till ord. advokatfiskal 1839 samt tog afsked från denna tjänst i nov. 1872. Död nära Drottningholm d. 11 juli 1884. — Under sin långa tjänstemannabana innehade R. flera maktpåliggande kommittéuppdrag. Så var han 1851—52 ledamot af Sveriges första järnvägskommitté (Köping—Hultbaan), 1854—59 af kommittén för uppgörande af grunder för städernas beskattning och sedan 1856 dess ordförande, 1853 af kommittén för skjutsoch postväsendets ordnande. Han innehade äfven befattning såsom vice ordförande i Strömsholms kanalbolags styrelse, under hela tiden för detta kanalverks ombyggnad 1843—60. Af 1865 års riksdag utsågs han till statsrevisor och justitieombudsmannens suppleant. Vald 1869 af Älfsborgs landsting till ledamot af riksdagens Första kammare, deltog han i riksdagsarbetet 1870—78. R. var sedan 1854 ledamot af Landtbruksakademien, som 1881 kallade honom till sin hedersledamot, sedan han i 26 år varit föredragande för dess statistiska afdelning, samt af Vetenskapsakademien sedan 1857. I besittning af en god tenorröst, var han i Harmoniska sällskapet solosångare 1828—46. I Musikaliska akademien invaldes han 1861. R., som till sin politiska åskådning var protektionist och starkt konservativ, började redan på 1840-talet taga del i den offentliga diskussionen genom tidningsuppsatser, särdeles i nationalekonomiska frågor. Hans af trycket utgifna skrifter äro: *Om tullagstiftningen i åtskilliga länder i Europa* 1841, *Fångars användande vid allmänna arbeten* 1845, *Nya brottmålslagen och cellfängelserna* 1848, *Nutidens kommunikations-*

anstalter 2 del. 1848—50, *Ett och annat om svenska brukshandteringen och jernexporten* 1852, *Svenska städernas administrativa och representativa förhållanden* 1856, *Historisk-statistisk beskrifning öfver Göteborg från dess anläggning till närvarande tid* 1860, *Om staden Malmö* 1861, *Om den nuvarande stenkolsproduktionen* 1861, *Handels- och sjöfartstraktaten med Frankrike* 1864, *Statsekonomiska betraktelser med särskildt afseende på Sverige* 1865, *Om bruksväsendets utveckling* 1876 samt *Frihandeln och protektionismen nu för tiden* 1878. — Gift 1835 med *Maria Gustafva Johansson*.

Ryning. Ätten Ryning, som under 1400—1600-talen intog en ganska framstående ställning, härstammar från *Greger Ryning*, som lefde i Skåne omkring 1360 och förde i vapnet en silfverbjälke i blått och rödt fält och på hjälmen fyra påfågelfjädrar. Ätten intogs på riddarhuset 1625 och vann genom en af sina medlemmar — se R. 2 — friherrlig värdighet 1651.

1. **Ryning, Axel Nilsson,** riksamiral, riksmarsk. Född 1552. Föräldrar: *Nils Eriksson (Ryning)* till Gimmersta och Tyresjö, hvilken af Erik XIV användes på beskickningar till Ryssland, sedermera blef hans fångvaktare samt afled 1578 såsom hertig Carls furstliga råd, samt *Ingeborg Trolle*. — Axel R:s verksamhet begynte genast efter Johan III:s död, i det han 1592 utnämndes till hertig Carls råd och s. å. bemedlade försoning mellan hertigen och de sex rådsherrar, hvilka 1590 blifvit för förrädiska stämplingar inmanade i häkte. Då Sigismund vid sin afresa 1594 förordnat Erik Brahe, som var katolik, till ståthållare i Stockholm, lät hertig Carl i stället insätta Axel R. och Carl Sture i dennes befattning och uppdrog åt R. 1599, sedan denne varit hertigen följaktig på hans tåg till Finland, att vara ståthållare i Viborg. Tre år senare utnämndes han af hertigen till riksråd och riksamiral samt var jämte flera andra svenska herrar rikets fullmäktig vid fredsmötet med danskarna i Flaksjöbäck s. å. 1602. Gustaf II Adolf belönade R:s förtjänster mot hans fader och riket, genom att strax efter sitt anträde till regeringen upphöja honom till riksmarsk och lagman i Södermanland 1611. Emellertid finnes »någon hans synnerliga åtgärd» såsom sådan sällan omtalad. Vid konungens kröning 1617 blef R. slagen till riddare. — Död 1620 på Penningby, barnlös. — Gift 1613 med friherrinnan *Margareta Bielke*.

2. **Ryning, Erik Eriksson,** riksråd. Född på Gimmersta i Södermanland d. 11 nov. 1592; den föregåendes brorson. Föräldrar: ståthållaren öfver Västmanland och Dalarne *Erik Nilsson Ryning* och *Anna Månsdotter Lilliehöök*. — R. hade i ungdomen tjänat i Nederländernas härar och blifvit befordrad till svensk öfverste, när han 1629 erhöll befäl öfver en del af flottan. Då Gustaf Adolf följande året öfvergick till Tyskland, kommenderade R. fjärde divisionen af krigsskeppen, intog med dessa 1631 Wismar och förordnades till guvernör öfver nämnda stad med kringliggande område. 1633 kallad till riksråd och lagman i Södermanland, förordnades han 1644 till generalguvernör i Lifland och hade redan afgått till Riga, då rådets bref ankom med befallning att skyndsamt vända tillbaka och intaga den stupade amiral Flemings plats. Året därefter förenade han sin eskader med Wrangels, intog Visby och hade just lagt sig i sundet utanför Köpenhamn, då underrättelse anlände, att fred var sluten med Danmark i Brömsebro. Han förordnades då att, med bibehållande af amiralsämbetet, vara guvernör på Gotland, som genom freden återkommit under Sverige och upphöjdes 1651 i friherrligt stånd. Död barnlös i Stockholm den 6 dec. 1654. — Gift med *Maria Elisabet Karsel*.

Rådberg, Adolf Fredrik, präst, författare. Född i Vänersborg d. 23 febr. 1789. Föräldrar: krigsrådet *Adolf Rådberg* och *Maria Kristina Thornton*. — R. som i Uppsala 1806 tagit hofrättsexamen och 1807 kansliexamen, hade ett par år tjänstgjort i ämbetsverken i Stockholm, då han 1811 återvände till Uppsala, tog fil. kand. examen 1816 och promoverades till fil. doktor 1818. Prästvigd s. å., anställdes han 1820 såsom lärare vid Hornsbergs växelundervisningsskola under Fogelviks säteri, men flyttade 1828 till Stockholm, för att deltaga i redaktionen af tidningen »Journalen», samt blef året därefter lärare och konstituerad rektor vid Nya elementarskolan. 1831 utbytte han sistnämnda plats mot Tengeneds sacellani i Skara stift samt blef slutligen 1836 komminister i sin födelsestad Vänersborg. — Död därstädes d. 24 febr. 1853. — R., som varmt nitälskade för flera af samhällslifvets viktigaste frågor och betraktades i religiöst afseende som N. Ignells meningsfrände, sökte genom en myckenhet utgifna skrifter bereda allmänna tänkesättet för de sociala reformer, han åsyftade. Några af dessa skrifter må här nämnas: *Staten betraktad som uppfostringsinstitut* 1823, *Om de religiösa och politiska åsigternas samband och vexelverkan* 1830, *Försök till populär framställning af Christuspantheismen* 1833, *Friedland* 1839, dessutom finnes af honom *Aforismer och paradoxer, skaldestycken* 1824, tal, predikningar, öfversättningar, samt en mängd uppsatser i religiösa och filosofiska ämnen, uppfostran, kvinnobildning o. d. i »Aftonbladet», »Dagligt Allehanda», »Medborgaren», »Vänersborgs Tidning» m. fl. — Gift 1822 med *Carolina Castorin*.

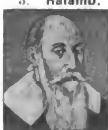
Rålamb. Ätten uppgifves härstamma från en *Peder*, som i början af 1400-talet var häradshöfding i Gästrikland och i sitt vapen förde ett lamm. Äldste med visshet kände stamfadern är emellertid här nedan — se R. 1. — nämnde *Anders Sigfridsson*, som 1541 blef adlad och hvars söner först upptogo namnet. Hans sonson Clas — se R. 5 — erhöll 1674 friherrlig värdighet. Den adliga ätten utdog å svärdssidan 1769.

1. **Rålamb, Anders Sigfridsson,** krigare. Födelseåret obekant. Föräldrar: landsdomaren i Helsingland *Sigfrid Andersson* och *Sissela Dufva*. — År 1541 erhöll Anders Sigfridsson

af Gustaf Wasa förnyelse på sin frälsemannarätt, med sitt fädernevapen »ett rålamm» i gult och blått fält. Erik XIV gjorde honom 1563 till befallningsman på Stockholms slott och satte honom till öfverste för det krigsfolk, som sändes till Finland för att fängsla hertig Johan. Sedan detta värf lyckligen utförts, utnämndes han s. å. 1563 till lagman öfver Norrland och förordnades 1564 till tygmästare öfver artilleriet. Kort därefter sändes han med manskap och fältstycken att tillika med Bengt Bagge understödja Åke Bengtsson Ferlas infall i Bleking, intog Lyckeby slott samt bevistade 1566 Bohus' belägring. Men nu förändrades konungens sinnesstämning. Jämte Nils Sture, Erik Stenbock och Nils Boye ställdes R. till rätta för att genom sin försumlighet ha varit till hinders vid slottets fåfängt företagna belägring men undslapp för sina forna tjänster allt straff. Ifall han verkligen låtit någon försummelse komma sig till last, återupprättade han sitt krigarrykte två år senare, då han med en obetydlig krigsstyrka mötte danskarna i en skarp skärmytsling vid Engelholm. Efter Eriks afsättning var R. bland dem, som hade sig anförtrodt att bevaka den fångne konungen och intog därefter ett förtroendefullt rum i konung Johans tjänst. — Död i Stockholm 1583. — Gift 1: med *Anna Larsdotter (Björnram)*, 2: med *Anna Butz* eller *Store*.

2. **Rålamb, Lars Andersson,** krigare. Födelseåret obekant; den föregåendes son. — R. hade blifvit uppfostrad af jesuiter, hvaraf till någon del förklaras hans blinda tillgifvenhet för Sigismund. I januari 1597 sändes han af denne till ständerna med ett bref, hvari Sigismund uppdrog styrelsen åt rådet, »eftersom han förnummit, att hertigen icke ville, efter den gifna regeringsformen, befatta sig med densamma,» och förbjöd den utlysta riksdagen i Arboga. Detta budskap höll på att stå R. dyrt. Allmogen, som blifvit uppretad mot konungen, hotade hans sändebud till lifvet, och hertigen måste för att skydda R. omge honom med vakt. När Sigismund, efter slaget vid Stångebro 1598, lämnade Sverige, insatte han Lars Andersson bland befälhafvarna i Kalmar samt befallde honom och de andra att hålla slottet sig tillhanda. Då staden likväl kort därefter föll i hertigens händer, fingo befälhafvarna dyrt umgälla sin trohet. Efter en kort ransakning dömdes Johan Sparre, Christofer Gyllengrip och Lars Andersson Rålamb till döden. Afrättningen ägde rum den 16 maj 1599, och deras afhuggna hufvuden uppsattes på järnstänger öfver en stadsport i Kalmar.

3. **Rålamb, Broder Andersson,** ämbetsman.

Född på Bro sätesgård i Bro socken, Uppland, 1568; den föregåendes broder. — R. blef 1613 kammarråd, 1622 ståthållare öfver Nerike och Värmland med Arboga, samt Nora och Lindes bergslager, 1624 landshöfding öfver Västmanland och två år därefter ståthållare på Västerås slott, 1627 assessor och s. å. vice ordförande i Svea hofrätt samt 1630 utnämnd till president i hofrätten i Åbo. Följande år förordnades han till bisittare i den domstol, som skulle döma i ärekränkningsmålet mellan Rhengrefven Otto Ludvig och prins Kristian af Danmark. Knappt var denna rättegång afslutad, då från Gustaf Adolf, som då var i Tyskland, befallning anlände till rådet att afsätta Broder Andersson från hans ämbeten och indraga hans förläningar, till dess han inställde sin son Erik — se R. 4 — att svara för den sidvördnad, han visat konungen. Emellertid blef den i sonens förseelse alldeles oskyldige fadern skild från sina befattningar och afhänd sina gods och förblef i saknad däraf, så länge Gustaf Adolf lefde. Efter konungens död förordnades han 1634 af Axel Oxenstierna till landshöfding öfver Finland med Åland samt afled på Bro den 3 jan. 1647. — Gift 1: 1605 med friherrinnan *Anna Oxenstierna*, 2: 1621 med *Anna Tott*.

4. **Rålamb, Erik Brorsson,** krigare; den föregåendes son i första giftet. Hans födelseår är icke angifvet men kan med säkerhet antagas hafva infallit i första början af 1600-talet. — Liksom bröderna, erhöll han en vårdad, till och med grundlärd uppfostran och hade bland sina lärare den berömde orientalisten Hambræus, som till sina lärjungars, herrarna Rålambs, undervisning i goda seder lät på svenska utgifva »Erasmi Roterodami Liber de civilitate morum puerilium». År 1622 var Erik R. i Uppsala, där han höll en oration: *De veritatis laudatissimæ virtutis præminentia præ rege, vino et muliere* och befann sig 1629 i Paris, för att under Hambræi ögon afsluta sin uppfostran. När drottning Maria Eleonora besökte sin gemål, Gustaf Adolf, i Tyskland, var Erik R. i hennes svit och kvarstannade hos konungen som kammarherre. Vid en kunglig taffel i Hörst d. 19 nov. 1631, då åtskilliga furstar och herrar voro inbjudna till aftonmåltid, befallde konungen, »eftersom ingen annan var tillstädes, R. träda till bordet och förrätta det vanliga credensze-ärendet». Den unge ädlingen, hvilken ansåg sin värdighet såsom kunglig kammarherre nedsatt genom befallningen, lämnade genast rummet och begaf sig på flykten. Denna sidvördnad förtröt Gustaf Adolf så mycket, att han vände sin ovilja äfven mot fadern (se föreg.) och aldrig kunde förmås att upptaga vare sig fadern eller sonen i sin gunst igen. Efter Gustaf Adolfs död använde Axel Oxenstierna unge R. åter i fäderneslandets tjänst, men denne dog icke långt därefter i Paris d. 16 maj 1635. — Ogift.

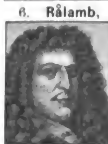
5. **Rålamb, Clas Brorsson,** riksråd, rättslärd.

Född i Stockholm d. 2 maj (enligt en annan uppgift den 8 maj) 1622; den föregåendes halfbroder. — Rikt begåfvad å förståndets vägnar, erhöll R. en vårdad uppfostran, dels i Uppsala, dels under utrikes resor, från hvilka han återkom till Sverige i franska ambassadören De la Tuilleries' sällskap 1644. Under sin vistelse i Tyskland hade han en kort tid tjänstgjort vid svenska beskickningen i Osnabrück, hvaremot han afböjt ett anbud att inträda i Torstensons armé. Axel

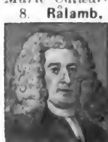
Oxenstierna, som på grund af det utmärkta sätt, hvarpå R. redde sig vid det förhör, rikskansleren med honom anställde rörande hans iakttagelser i Osnabrück och vid armén, genast fästade sig vid den unge mannen, införde honom på den diplomatiska banan och skickade honom 1645 med de svenska sändebuden till fredsunderhandlingarna i Brömsebro. — Emellertid drog sig R. snart tillbaka både från statens värf och från hofvet, samt lefde under hela återstående delen af Kristinas regering i stillhet på sina gods, sysselsatt med landtbruk och studier i rättsvetenskapen. Frukterna af dessa sina forskningar nedlade han i *Observationes juris practicæ*, hvilket arbete, utmärkt genom lärdom och klarhet, ställer sin författare i främsta ledet bland äldre jurister och anses varit af icke oväsentlig betydelse vid utarbetandet af 1734 års lag. Först 22 år efter dess fullbordande utgafs detsamma 1674 genom Antikvitetskollegii försorg, men med sådan framgång, att fem år senare en ny upplaga måste ombesörjas. — Från och med 1647 började R. ock deltaga i riksdagsförhandlingarna. Utpräglad aristokrat men tillika motståndare till högadelns öfverdrifna anspråk, skapade han sig genom sin talegåfva, sin höga bildning och sin praktiska duglighet snart en bemärkt ställning å riddarhuset, som ofta använde honom i utskottsarbete. Vid 1655 års riksdag framträdde han ock som lågadelns ledare och bidrog kraftigt till beslutet i reduktionsfrågan. Det lyckades nu Carl X Gustaf att fästa den dugande mannen vid rikets tjänst. Utnämnd till krigs- och hofråd 1655, följde R. konungen i polska kriget och sändes 1656 såsom underhandlare till Konstantinopel, en färd, som med sina skiftande och besynnerliga händelser nästan liknar ett sagoäfventyr. I lifliga drag har R. skildrat denna färd äfvensom sin vistelse i Konstantinopel i sin 1658 författade skrift ***Kort beskrifning om thet som wid then Constantinopolitaniska resan är förluppit***, tr. 1679, öfvers. på engelska och infördt i »Collection of voyages and travels», del. 5, 1732. Emellertid förfelade R. målet med sin färd, som varit att få till stånd ett förbund mellan Sverige och Porten. Efter sin hemkomst 1658, då ännu utskottsmötet i Göteborg pågick, följde han konungen till Danmark och var honom behjälplig vid kansliärendens behandling. — Efter konungens död verkade R. vid 1660 års båda riksmöten lifligt för kullkastande af hans testamente, hvari dennes broder, Adolf Johan, insatts i förmyndarestyrelsen och den stränga reduktionsmannen Herman Fleming utsetts till riksskattmästare. Sedan detta hans sträfvande krönts med seger, utnämndes han 1660 till landshöfding i Uppland. Efter att vid 1664 års riksdag kraftigt häfdat adelns företrädesrättigheter gentemot de ofrälse stånden, inkallades R. s. å. i rådet, hufvudsakligen på tillskyndan af M. G. De la Gardie, som i R. påräknade en bundsförvant inom rådskammaren. Men i stället slöt sig denne till Bielkepartiet emot högadeln, och det var endast i frågor om lärdom, vetenskap och vitterhet, som han delade lika tankar med De la Gardie, mot hvilken han i såväl in- som utrikespolitiken snart trädde i bestämd opposition. Under förmyndareregeringen togs hans stora förmåga i anspråk för åtskilliga kommissioner. Så var han 1669—70 medlem af en dylik, med uppgift att verka för de af Carl X Gustaf eröfrade provinsernas närmare införlifvande med Sverige. Likaså deltog han 1668 i utarbetandet af den s. k. »blå boken», som skoningslöst blottade statsverkets brister och som enda botemedel anvisade fullföljandet af Gustaf Bondes försiktiga inre och yttre politik. Sedan Carl XI själf öfvertagit styrelsen, stod R. till en början i hög gunst, utnämndes 1673 till öfverståthållare i Stockholm och erhöll 1674 friherrlig värdighet. Hans gamla antagonism mot M. G. De la Gardie föranledde honom icke allenast att med stor ifver biträda yrkandena på undersökning af förmyndareregeringens förvaltning utan förledde honom att till och med begagna sig af ett af De la G. under ett enskildt samtal fälldt yttrande för att angifva honom för lasteligt tal mot konungen. Saken blef sedan visserligen bilagd, men med De la G:s inflytande hos konungen var för alltid förbi. I sin egenskap af öfverståthållare ådagalade R. stor duglighet och erhöll varma loford af Carl XI. Icke desto mindre förflyttades han 1678 som president till Göta hofrätt som den mest betydande motståndaren i rådskammaren till de envåldsplaner, som hos konungen närdes af Johan Gyllenstierna. För att hålla honom på än längre afstånd från den stundande riksdagen skickades han 1680 till Pommern för att hålla landtdag samt sätta lag- och kammarverket jämte kyrkoväsendet i ordning, från hvilket uppdrag han fåfängt anhöll om befrielse. Efter hemkomsten förmåddes R. 1682 i likhet med samtliga rådsherrar att ingifva sin afskedsansökan och blef ej ånyo dit inkallad af Carl XI. Hans återstående lefnadsår, under hvilka han undan vedervärdigheterna sökte sin tröst i läsning, förbittrades af en långvarig och fruktlös kamp mot reduktionskommissionerna, hvilkas dom drabbade honom så hårdt, att han efter hand måste lämna ifrån sig nästan allt hvad han ägde, sälja sina möbler och sitt bordsilfver samt, hvad för honom var kanske ännu svårare, sitt stora och välförsedda bibliotek, hvilket af Carl XI inköptes och skänktes till Uppsala universitet. Efter sitt afskedstagande sammanskref han dels åtskilliga juridiska afhandlingar, dels ock en ingående skildring af 1680 års statshvälfning, sedd ur den aristokratiska frihetsvännens synpunkt, som, ehuru präglad af stark bitterhet, lämnar viktiga bidrag till tidens historia. Efter Carl XI:s död vägrade R. sin medverkan till att med andra än lagliga medel söka åstadkomma ett annat sakernas tillstånd. Han afled i Stockholm d. 14 mars 1698. — »Genom sina grundliga och omfattande kunskaper, sin vältalighet och skriftställareförmåga, sin skarpsinnighet, sitt mod och sin själfständighet höjde sig R. öfver flertalet af tidehvarfvets märkligare personligheter.» (N. von Dardel i Personhist. Tidskrift 1902 i en synnerligen läsvärd uppsats om R.) — Gift 1: 1648 med *Anna Stålarm*, 2: 1666 med *Beata Soop* och 3: 1672 med friherrinnan *Elisabet Gyllenstierna*.

6. **Rålamb, Åke Classon,** krigare, encyklopediförfattare. Född på Länna i Almunge socken af Uppland den 1 April 1651; den föregåendes son. — Sedan R. i unga år blifvit inskrifven i krigstjänst, utnämndes han 1676 till kapten vid Lifgardet och erhöll öfverstlöjtnants rang s. å. Han befordrades sedan till öfverste 1711 och afled i Stockholm d. 25 sept. 1718. — Sin hågkomst beredde han sig egentligen som författare och nämnes som sådan både i stats- och litteraturhistorien. Hans hufvudsakligaste verk är *Adelig öfning*, ett slags encyklopedi i flera grenar af nyttigt vetande, såsom aritmetik och landtmäteri, fortifikation, skeppsbyggeri och landthushållning, trädgårdsodling m. m., hvilket arbete var ämnadt att omfatta mer än tjugu band, af hvilka dock endast spridda delar utkommo 1690—94, försedda med af författaren graverade kopparstick. Ett utdrag af detta arbete, upptagande ränteberäkning m. m., utkom under titeln *En liten handbok af adelig öfning* och upplefde en mängd upplagor ända in i 19:de århundradet. Af honom författad är äfven *Deduction huru stora landttogs gärden olagligen gått ifrån kronan*, hvilken afhandling af honom utgafs tillsammans med en skrift af Ehrensteen 1709. Härtill kommer vidare en *Concordantiebok* 1704 samt åtskilliga arbeten i handskrift; Samling af Kongl. bref, förordningar, beslut och plakater; en annan samling af Kongl. reskripter till Svea hofrätts tjänst; Diarium öfver danska kriget 1675—80 o. s. v. Svenska staten inköpte 1698 en af R. upprättad »Samblebook», upptagande 19 foliovolymer jämte 7 volymer »klav», öfver lagar, författningar m. m., hvilket samlingsverk nu förvaras i Riksarkivet. Liksom fadern var Åke R. tre gånger gift, nämligen 1: 1680 med friherrinnan *Hedvig Eleonora Fleming*, 2: 1689 med *Anna Maria Clodt* och 3: 1709 med friherrinnan *Brita Ulfsparre*.

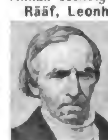

7. **Rålamb, Bror Classon,** krigare, skriftställare. Född i Stockholm den 2 oktober 1668; den föregåendes halfbroder i faderns andra gifte. — R. började sin offentliga bana 1690 såsom auskultant i Svea hofrätt men ingick redan två år därefter vid gardet och blef fänrik därstädes 1693. Följande året trädde han i nederländsk krigstjänst och deltog bland annat i belägringen af Namur. Vid nordiska krigets utbrott erhöll han (1700) en plats bland Carl XII:s drabanter och följde sin herre från landstigningen på Själland till nederlaget vid Pultava, där han blef fången och förd till Tobolsk. Återkommen till Sverige, befordrades han 1722 till öfverste för Västgöta-Dals regemente, blef 1727 chef för Adelsfanan i Sverige och Finland och 1733 landshöfding i Österbottens län. — Död i Vasa d. 27 april 1734. — R. har i likhet med så många andra af sin ätt gjort sig känd för sina litterära intressen. Hans tryckta arbeten utgöras af tal vid högtidliga tillfällen samt minnesteckningar öfver aflidna märkliga personer. Under sin fångenskap i Ryssland öfversatte han ett religiöst arbete *Tidens rättliga brukande att ingå i evighetens evighet* (Tobolsk 1719), samt har efterlämnat i handskrift en fransysk, latinsk och svensk ordbok, i 5 tomer, och ett konversations-lexikon, kalladt »Alfabetiskt tidsfördrif». Såsom författare eftersträfvade han en viss originalitet, som dock uppenbarar sig mer i stafning och ordvändningar än i tankarnas djup eller innehåll. — Gift 1695 i Bryssel med *Jeanne Marie Calward*.

8. **Rålamb, Gustaf Classon,** ämbetsman, författare. Född den 5 okt. 1675; den föregåendes halfbroder i faderns tredje gifte. — Liksom bröderna, hade Gustaf R. fått en grundligt lärd uppfostran och började sin bana såsom kavaljer vid beskickningen till Ryswijk och England 1697. Hemkommen till Sverige, anställdes han såsom kammarherre hos enkedrottning Hedvig Eleonora 1698 och blef hennes hofmarskalk 1711 samt sedermera landshöfding öfver Skaraborgs län 1723, president i Kammarrevisionen 1727 och president i Bergskollegium 1736. — Död i Stockholm d. 22 juli 1750. — Med ofantliga kostnader ökade han det rålambska biblioteket, som ej mindre än tvenne gånger skadades af brand under hans tid. Såsom författare har han efterlämnat: *Stockholms stads beskrifning; Förteckning öfver Gustaf Rålambs mynt- och medaille-kabinett; Förteckning på Sveriges råd, sammanletade af G. Rålamb; Prof till ett alphabetiskt extrakt utaf åtskilliga förordningar, bref, resolutioner, privilegier, instruktioner, regeringsformer och författningar; Oratio de IV Monarchiis 1694* samt *Diarium på resan till London 1697*, det mesta i handskrift. Den dyrbara myntsamling, han inköpte efter Erik Benzelius, ökades af R. med stora kostnader och såldes efter hans död till riksbanken för 120,000 daler k. m:t. — Gift 1704 med grefvinnan *Hedvig Douglas*.

Rääf, Leonhard Fredrik, antikvarisk forskare, författare. Tillhörande en urgammal, i Norden vidt spridd släkt, var R. född på Tomestorp i Östergötland d. 18 sept. 1786. Föräldrar: lagmannen *Leonhard Henrik Rääf* och *Hedvig Charlotta Grönhagen*. — Efter undervisning af enskilda lärare, blef R. student i Uppsala 1802, tog 1805 kansliexamen och inskrefs som e. o. kanslist i Krigsexpeditionen, samt ingick 1808 i Riksarkivet. Under sin Uppsala-vistelse var han en bland stiftarna af sällskapet »Vitterhetens vänner», och några år senare en bland de först inkallade medlemmarne af Götiska förbundet. Vid 1809 års riksdag uppträdde han, tjugutre år gammal, bland talarne på riddarhuset och insattes under riksdagens fortgång af sitt stånd i expeditionsutskottet. Efter föräldrarnas nästan samtida död 1810 återflyttade han till sin hembygd Östergötland och bosatte sig som landtbrukare, först på Tomestorp och sedermera på Millingetorp i

Kisa socken. 1822 utbytte han detta ställe mot Bulsjö i Sund och flyttade 1843 till säteriet Forsnäs i sistnämnda socken. Afskild från den vetenskapliga och litterära världen och hänvisad till sina ekonomiska bestyr i en aflägsen landsort, vände han sina forskningar till de minnen, som lefva bland folket och till de skatter som gömma sig i våra föga påaktade härads- och pastorsarkiv. Under en lång följd af år sammanbragte han inemot 1,000 afskrifter med sigillteckningar och facsimilier af i landsorterna befintliga permebref, samlade och upptecknade visor, lekar, sagor och »sådana traditionella kunskapsarter, som benämnas skrock, signerier, trollerier och sympatier». När ropen på reformer i hvarjehandra riktningar mot slutet af Carl Johans regering begynte blifva alltför högljudda, infann han sig åter på riddarhuset, där han bevistade riksdagarna från 1840 till och med 1850—51 och med den oböjliga konservatism, hvilken var honom egen, motsatte sig hvarje lagförslag, som afsåg att åstadkomma någon förändring i gällande former och inrättningar. Riddarhusets konservativa majoritet visade honom sitt förtroende genom att 1844 insätta honom i konstitutionsutskottet och 1847 i statsutskottet samt att 1841 och 1847 välja honom till statsrevisor. Redan 1818 utnämnd till kammarjunkare, blef han 1828 för sina förtjänster om Svenskt Diplomatarium och Svenska Fornsånger (den Geijer-Arvidssonska samlingen har han riktat med ej mindre än 70 af de 100 folkvisor, densamma innehöll) arbetande ledamot i K. samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinaviens historia och 1829 i Vitt.-, hist.- och ant. akad., sedan han förut varit korresp. medlem af båda. Inkallades tid efter annan i åtskilliga andra för Nordens historia nitälskande samfund, erhöll 1859 Svenska akademiens belöningsmedalj i guld, samt förklarades vid promotionen i Uppsala 1860 för filosofie hedersdoktor, efter hvilken utmärkelse 1861 följde hans kallelse till ledamot af Vetenskapsakademien. — Död på sin egendom Forsnäs vid åttiosex års ålder d. 9 juni 1872. — Utom åtskilliga uppsatser i Vitt.-, hist.- och ant.-akad:s Handlingar, »Uppsala Litteratur-Tidning», »Mimer» och »Iduna», har R. utgifvit ett större sakrikt arbete *Samlingar och anteckningar till en beskrifning öfver Ydre härad i Östergötland* 5 del. 1856—75. Ett framstående drag i R:s statsborgerliga åskådning var hans uppskattande af adelsståndet, särdeles den besutna delen däraf, såsom landets kärna. Härifrån härledde sig till stor del hans konservativa tänkesätt, hvilket allt för ensidigt utvecklades under hans mångåriga vistelse i en aflägsen landsort. Denna konservatism gick så långt, att han fördömde till och med alla de framsteg på det materiella området, den nyare tiden företett. »Men hvad som ständigt höjde honom öfver mängden af både nya och gamla åsikters män, var, utom kärleken till torfvan och förfäderna, utom kärleken till arbete och kunskap, en kraftfull personlighet af utpräglad karaktär och järnhård vilja.» — R. var sedan 1833 gift med *Jakobina Kristina von Heijne*. Jfr. A. Ahnfeldt, »L. F. Rääf af Småland och hans litterära umgängeskrets» (1879).

Röhl, Maria Kristina, porträtt-tecknarinna.

Född på Skönstavik utanför Stockholm d. 26 juli 1801. Föräldrar: konsuln *Jakob Elias Röhl* och *Kristina Kjerman*. — Såsom barn utmärkte sig Maria R. för mycken liflighet, lätt uppfattning och en för ett barn vid hennes ålder originell smakvickhet. Fadern, som genom studier och resor lärt sig att högt skatta bildningens värde, skänkte sina barn en ovanligt god uppfostran. Bland barnens lärare befann sig en artist, Hambrén, som undervisade i teckning och först inledde Maria på konstnärsbanan. Efter sålunda idkade förstudier blef hon 1823 elev hos kopparstickaren professor Forssell och utvecklade under hans ledning samt, efter hans död, genom talrika, långvariga resor sin artistiska begåfning, något som i synnerhet framstod i hennes utmärkta sätt att behandla crayonen och ritstiftet. Sålunda besökte hon 1849 Paris, 1851—52 England (London och Liverpool), 1853—56 ånyo Paris o. s. v. Som porträttecknarinna i svartkrita och pastell är hon allmänt känd, och få svenska konstnärer hafva efterlämnat så många minnen af sin talang som hon. Det fanns en tid, då det hörde till god ton att hafva sitt porträtt af Maria R:s hand. På konstförståndigt håll betecknades hennes porträtt såsom »mästerligen stomperade, putsade och acheverade svartkritsritningar», för hvilka man villigt betalade de 25 banko, som utgjorde konstnärinnans fastställda taxa. En mindre begåfvad natur än hon skulle härvid lätt fallit offer för öfveralstring, men Maria R. ådagalade i sitt arbete en flit, som var beundransvärd, och en, ännu i sena ålderdomen aldrig svikande, håg att fullkomna sig på konstnärsbanan. Bland hennes sista arbeten voro porträtt i pastell af målaren Egron Lundgren och ett dylikt i kroppsstorlek af Es. Tegnér, på hvilken sistnämnda tafla hon i förkänslan af sin annalkande död tecknat: »Lofvat färdigt till den 8 Augusti, om jag då lefver». Porträttet var i det närmaste färdigt, men likväl ofullbordadt, när hennes lif utsläcktes i Stockholm d. 30 juni 1875.

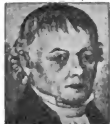
Röhss, Johan Anders August, affärsman, mecenat.

Född i Göteborg d. 20 juli 1836. Föräldrar: konsuln och grosshandlaren *Wilhelm August Röhss* — invandrad från Slesvig 1827 — och *Karin Bressander*. — Efter att hafva genomgått Chalmerska institutet i Göteborg och Bergsskolan i Falun, ingick R. efter faderns död 1858 i dennes firma Wilh. Röhss & Co., hvilken efter hand upparbetades till en betydande exportaffär med trävaror, som inbringade sina innehafvare storartade förmögenheter. Tillika kom R. äfven att tagas i anspråk för sin fädernestads allmänna värf och var under en lång följd af år stadsfullmäktig därstädes. Han hade städse en öppen hand, hvarhelst det gällde att hjälpa och främja filantropiska företag och kan i sådant afseende bland annat erinras om hans frikostiga bidrag af 35,000

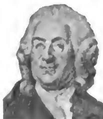
till möblering af det ståtliga Ålderdomshemmet i Göteborg. Framförallt har han hugfäst sitt minne som konst- och kulturvän. I sådant afseende har han äran att gifvit mer än en gryende konstnärstalang, bl. a. Nils Forsberg, det för hans utbildning nödiga ekonomiska stödet. Såväl Göteborgs museum som Nationalmuseum hafva ock af R. hugnats med gåfvor af utmärkta konstverk. 1894 erhöll Akademien för de fria konsterna af R. en gåfva af 50,000 kronor till fullbordan af akademiens nybyggnad och konstnärliga utstyrsel. Genom hans frikostiga ingripande blef det ock möjligt att för Göteborgs stadsbibliotek förvärfva Lars Månssons i Tranemåla värdefulla boksamling i nordisk litteratur. Äfven Göteborgs högskolas utveckling har R. äran att i icke ringa mån påskyndat genom den storartade gåfvan af 350,000 kronor för utvidgande af undervisningen till att omfatta jämväl statsvetenskapliga ämnen, hvarigenom det blef möjligt att upprätta ej mindre än tre nya professurer: i nationalekonomi och sociologi, i geografi och etnografi samt i statskunskap med statistik. Efter R:s död i Göteborg d. 21 okt. 1904 befanns han ytterligare hugfästat sitt minne genom storartade donationer. — Gift med *Carolina Lyon* född *Zachau* i hennes andra gifte.

Rönbeck, Carl Sonnberg, präst, historisk samlare. Född i Västra Ljungby af Lunds stift den 27 sept. 1765. Föräldrar: d. v. vice pastorn *Lars Rönbeck* och *Magdalena Elisabet Sonnberg.* — Inskrifven bland de studerande i Lund 1781, prästvigdes R. därstädes 1789 och blef, efter aflagda lärdomsprof, fil. magister 1793. Han innehade därefter några extra ordinarie beställningar i Lund, bl. a. som domkyrkoadjunkt hos d. v. domprosten Hesslén till 1798. Detta år utgaf han disputationen *De antiqua urbe Ahusia* och utnämndes på kallelse af excell. grefve Trolle Wachtmeister till kyrkoherde i Ifvetofta, hvarifrån han 1806 befordrades till pastor i S:t Petri klosters och Nöbbelöfs församlingar af Lunds stift. Två år senare erhöll han transport till Åsums pastorat, utnämndes 1810 till lokalprost och 1814 till kontraktsprost öfver Gärds härad, blef 1818 teol. doktor samt var under alla riksdagarna 1812—1830 fullmäktig för Lunds stifts prästerskap. Ledamot af flera vetenskapliga samfund. — Död i Åsums prästgård den 8 aug. 1841. — Med lefvande intresse ägnade han sig under många år åt forskningar rörande Skånes äldre förhållanden. Hans samlingar, mest omhandlande Skånes kyrkohistoria och namnkunniga skåningars lefnadsöden, förvaras i 21 folioband på Lunds universitets bibliotek. Han hade äfven ett namn såsom framstående bokkännare. Denna sin antydda egenskap hade han i väsentlig mån förvärfvat sig under en tid, då han vistades hos biskop Olof Celsius, den store boksamlaren, öfver hvilkens bibliotek R. efter biskopens död utarbetade en förträfflig förteckning. — Gift 1809 med *Kristina Cecilia Orrberg.*

1. **Rönnou*, Magnus (Dublar),** orientalist, latinsk poet. Född i Åhus, nära Kristianstad omkring 1665, son af kyrkoherden *Kasten Rönnow*, som under Carl XI:s krig med Danmark på flerfaldigt sätt bevisade konungen sin trohet och bl. a. berättas undan fienderna gömt honom i skorstenen i sin prästgård. — Magnus R. hade studerat i Lund och Uppsala, när han 1684 afreste till Tyskland, där han af den lärde Edzardus i Hamburg leddes in på studiet af de österländska språken. Efter ett kort besök i Sverige 1687—89 begaf han sig åter utomlands och uppehöll sig ett par år i Holland, hvarest han med all ifver fortsatte sina rabbinska studier. Hans mening lärer hafva varit att framdeles bli professor vid något af de holländska universiteten, hvarom den lärde Gronovius skall ha ingifvit honom förhoppning; emellertid uppmanades han af sina vänner att återkomma hem under förespeglingar om att få biträda vid det nya bibelverket. Han vände därföre tillbaka till Sverige 1691, men då så väl befattningen med bibelöfversättningen som andra planer slogo fel, erbjöd han sig i England att utarbeta en öfversättning af Talmud, mot ett årligt underhåll, hvilket förslag dock icke antogs. Ändtligen 1714 befordrades han till protokollssekreterare vid inrikes ärendena men uträttade föga i denna tjänst. Icke förty erhöll han af Carl XII adlig sköld, då han upptog ett gammalt släktnamn *Dublar*, ehuru han aldrig introducerades på riddarhuset. År 1719 utnämndes han efter E. Brenner till assessor i Antikvitets-arkivet, men, missnöjd med denna befordran, begärde han genast sitt afsked och utreste till England, där han dog på ett hospital 1735. — Jämte sina österländska språkstudier öfvade han latinsk verskonst, och fastän eftervärlden tagit föga kunskap om hans poesier, satte han själf ett högt värde på dem och ansåg sig för deras skull berättigad att föra ett fritt, eller efter den tidens åsikter poetiskt, lefnadssätt. I ett afseende blef dock R:s verskonst märkvärdig. I ett af sina kväden till Carl XII:s ära hade han kallat konungen »Magnæ Scandinaviæ imperator» (Stor-Skandinaviens behärskare), hvilket uttryck i brist af bättre skäl upptogs bland krigsorsakerna i danska manifestet 1710.

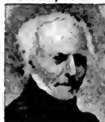
2. **Rönnow, Kasten,** läkare. Född i Karlshamn den 15 febr. 1700; den föregåendes brorsons son. Föräldrar: *Otto Rönnow* och *Vendela Reuterman.* — Vid föräldrarnas tidiga död upptogs R. 1712 af farbrodern, stadsfältskären i Göteborg, *Johan Rönnow*, hvilken drog försorg om hans uppfostran och tillstyrkte honom att såsom framtidsbana välja läkarevägen. Efter att 1716 såsom fältkirurg ha deltagit i krigståget mot Norge, fortsatte han sina medicinska studier dels i Stockholm under öfverdiktör Ribe och dels i Uppsala, där han åtnjöt undervisning af Rud-

* Så skref han själf sitt namn.

beck, Roberg m. fl., till 1728, då han med understöd af ett dubbelt k. stipendium företog en resa öfver Danmark och Tyskland till Paris, där han, utom genom sin flit i de medicinska vetenskaperna, utmärkte sig för sina teckningar till de förträffliga tabellerna i Le Draas arbete om stenoperationen och sin förmåga som miniatyrmålare. 1730 promoverad till medicine doktor i Reims, erhöll han 1734 på en gång de mest lysande anbud från Österrike och England men föredrog kallelsen att blifva lifmedikus hos konung Stanislaus Leczinsky af Polen och utnämndes 1735 till arkiater. När de politiska händelsernas ström förändrat konungens öde, följde han sin herre till Lothringen, där han 1737 utnämndes till konungens »conseiller intime» samt att jämte sin befattning såsom lifmedicus hafva öfverinseendet öfver hela medicinalväsendet i de båda hertigdömena. I den sistnämnda befattningen, hvilken han innehade i trettio år, upprättade han ett medicinskt kollegium i Nancy, föranstaltade om inrättande af flera praktiskt-kirurgiska skolor, försatte de allmänna sjukhusen i ett tidsenligt skick o. s. v. År 1755 kallades han af Vetenskapsakademien i Stockholm till utländsk ledamot samt förlänades 1759 af Adolf Fredrik med adelskap. Efter Stanislaus' död 1766 beslöt han, trots erhållna särdeles förmånliga anbud att kvarstanna i Frankrike, att återvända till Sverige, anlände till Stockholm hösten året därefter och afled ogift den 5 maj 1787. — En stor del af sin förvärfvade förmögenhet uppoffrade han till vetenskapens tjänst och till det allmännas bästa. Hans efterlämnade skrifter äro förvarade i Medicinska Societetens i Paris akter samt i Vetenskapsakademiens handlingar, där särskildt kan förtjäna framhållas hans 1774 hållna presidietal om *Förmånen af ett stort lasaretts inrättande i hufvudstaden.*

Röök, Lars Jakob von, konstnär. Född i Stralsund den 14 okt. 1778. Föräldrar: chefen för Stralsundska fortifikationsbrigaden, öfverste *Carl Fredrik von Röök* och *Elisabet Maria Låstbom.* — Fadern, som önskade se sin son beträda samma bana, på hvilken han själf vunnit sina befordringar, lät tidigt inskrifva R. som konduktör vid fortifikationen, där han 1795 tog officersexamen. Samtidigt antagen till kammarpage hos Gustaf IV Adolf, fick han 1796 medfölja denne till Petersburg. Med uppdrag af konungen afreste han 1798 i en hemlig beskickning till Berlin och företog 1801 en ny utländsk resa, som förde honom till Paris. Med sinne för skön konst och icke obetydligt uppöfvade anlag, företog R. 1807 en resa till Spanien, Portugal och Italien, samt uppehöll sig förnämligast i Rom, där landskapsmålning, figurteckning och antikviteterna utgjorde ständiga föremål för hans studier. Hemkommen till Sverige, tog han 1809 afsked ur krigstjänsten, utnämndes 1811 till tjänstgörande hofjunkare samt anställdes 1814 såsom ambassadkavaljer hos J. G. De la Gardie på dennes beskickning till Spanien. Därifrån begaf han sig emellertid 1815 till Italien och återkom ej till Sverige förrän 1818. Här blef han med mycken välvilja upptagen i excellensen Wetterstedts hus. Tillsammans med en grefve Wachtmeister anträdde han 1823 en ny utländsk färd, som ställdes till Sicilien. Härifrån begaf han sig åter till Rom, där han hos Byström flitigt målade och studerade. Hemresan nästföljande år företog han i egenskap af svenska kronprinsessans kurir. Kort efter hemkomsten utgaf han 1824 sina *Anteckningar under en resa på Sicilien,* som bl. a. innehålla en skildring af ett flertal på den italienska ön befintliga minnesmärken, som af honom aftecknats. Efter en kort vistelse i fäderneslandet vände han kosan för fjärde gången till Italien, där han i nära sex år utöfvade ett slags tillsyn öfver det kronprinsessan Josephine tillhöriga furstendömet Galliera, i trakten af Bologna. Under denna tid sysselsatte han sig mycket med studier i arkitektur, perspektiv och målning, återvände 1830 till Sverige för att mottaga kamreraresysslan vid K. muséet i Stockholm och inrättade dess konstsamlingar efter mönstret af utlandets muséer. 1837 utnämndes han till hofintendent, blef ledamot af Konstakademinen 1839 samt erhöll 1850 afsked från kamreraresysslan, med bibehållande af intendentskapet öfver Oscar I:s enskilda konstsamlingar, hvarjämte samme konung använde honom till åtskilliga försköningsarbeten vid Haga slott. — Död i Stockholm d. 6 febr. 1867. — Ehuru R. själf blygsamt kallade sig dilettant, ägde han både skicklighet och kännedom i bildande konst. De samlingar, som voro anförtrodda i hans vård, gjorde han sig ett nöje af att förevisa och stod gärna till deras tjänst, som vände sig till honom om anvisningar och råd i konstväg. — Ogift.

Sacklén. Ursprungligen finsk släkt, hvars äldste kände stamfader, *Henrik Sacklinius,* afled 1681 som kapellan i Uleåborg och rektor vid stadens trivialskola.

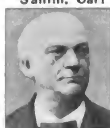
1. **Sacklén, Lars,** ämbetsman, politiker. Född 1724. Föräldrar: kyrkoherden och kontraktsprosten i Virmo *Lars Sacklinius* (son af stamfadern) — representant för Åbo stifts prästerskap vid 1719 års riksdag — och *Margareta Kristina Göthe.* — S., som ändrade släktnamnet till *Sacklén,* var borgmästare i Björneborg under den långa tiden från 1750 till 1791, i hvilken egenskap han utöfvade en för staden så välsignelsebringande verksamhet, att detta tidsskede i stadens historia fått namnet »Sacklénska tidehvarfvet». Bl. a. bidrog han kraftigt till, att staden återfick sin stapelrätt. Tillika var han dess representant i borgarståndet vid alla riksdagar från 1751 till och med 1770 samt 1778, 1786 och 1789. Under frihetstiden var han en af Hattarnas främste män, hvilket bl. a. vållade, att motpartiet begagnade sig af sin majoritet vid 1765—66 års riksdag att åvägabringa hans uteslutning. 1769 satt han i sekreta utskottet. S., som hade kommerseråds titel, afled 1795. — Gift med *Eva Elisabet Jeansson.*

2. **Sacklén, Johan Fredrik,** läkare, biografisk samlare. Född d. 19 sept. 1763 i Björneborg; den

föregåendes son. Student i Åbo 1778 och i Uppsala 1782, blef S. med. kand. 1785 med. lic. 1786 och promoverades 1788 till med. doktor med första hedersrummet. Omedelbart därefter utnämnd till regementsläkare vid Södermanlands regemente, bevistade han i denna egenskap hela finska kriget samt bosatte sig efter dess slut i Nyköping. Här ifrade han bland annat för införandet af koppympningen och var, sedan Jenner gjort sin stora upptäckt af vaccinationen, en bland de första, som sökte få detta skyddsmedel kändt och användt i vårt land. När det år 1809 hemkomna landtvärnet medförde och decimerades af rötfebern eller den s. k. landtvärnsjukan, inrättade han skyndsamt i Nyköping ett fältsjukhus, där en mängd soldater mottogos och vårdades. Redan 1793 hade han erhållit titel af assessor. 1809 tog han afsked från sin regementsläkarebefattning, blef 1813 ledamot af Svenska läkaresällskapet och erhöll 1833 titel af medicinalråd. Led. af Vet. Akad. — Död i Nyköping d. 12 mars 1851. — Allt från sin studietid hade S. gjort omfattande samlingar af allt som rörde svenska medicinalväsendet och utgaf: *Sveriges läkare-historia ifrån k. Gustaf I:s till närvarande tid* 1822—1824 med *Supplement* 1835, samt *Sveriges apotekare-historia ifrån k. Gustaf I:s till närvarande tid* 1833. Han hade dessutom författat och efterlämnat i manskript en ganska fullständig förteckning på böcker och skrifter i medicin, naturalhistoria, kemi, fysik, ekonomi och teknologi, utgifna af svenska författare före 1830 och af finska författare före 1810. Hans naturaliekabinett, innehållande växter, fåglar, snäckor, koraller, petrifikater och mineralier, öfverlämnades enligt hans testamentariska förordnande till Strängnäs gymnasium för att förenas med därvarande provinsmuseum. — Gift 1789 med *Maria Elisabet Ihlström.*

Sahlgren, Nicolaus, köpman, donator. Född i Göteborg d. 18 mars 1701. Föräldrar: rådmannen därstädes *Nils Persson Sahlgren* och *Sara Hervegh.* — Efter faderns tidiga frånfälle erhöll sonen genom moderns försorg en särdeles vårdad uppfostran, förnämligast beräknad för köpmansyrket. Vid sexton års ålder begaf han sig till Holland, där han sammanträffade med sin landsman, den sedermera så ryktbare Jonas Alströmer, med hvilken han, då båda voro hänförda af samma storslagna planer för Sveriges höjande i ekonomiskt och industriellt hänseende, snart knöt ett vänskapsförbund, som först upplöstes genom döden. Efter sex års vistelse i Holland företog S., under åren 1723—28, dels ensam, dels i sällskap med Alströmer, en mängd resor i England, Frankrike, Tyskland och Sverige för att med egna ögon se och lära känna allt, som kunde vara gagneligt för landet och bidraga till dess inre lifskraftiga utveckling. Sålunda rustad, nedsatte han sig 1729 såsom grosshandlare i Göteborg, där han snart förvärfvade icke blott en betydlig förmögenhet utan jämväl stort anseende för sina personliga egenskaper, sin redbarhet, ordningskärlek och arbetsamhet. Efter att en kort tid ha varit direktör för ett västindiskt kompani, som han själf stiftade efter en plan af Jonas Alströmer, invaldes han 1733 till direktör i ostindiska kompaniet, en befattning, som han sedan bibehöll till 1768. En del af de rikedomar, han samlade, använde han till allmännyttiga ändamål. Sålunda donerade han säteriet Östad, på fjorton hela hemman, i grannskapet af Alingsås, jämte ett större kapital till ett barnhus, vidare en större penningsumma jämte flera hemman till ett sjukhus för Göteborgs stad (Sahlgrenska sjukhuset) samt till Vetenskapsakademien i Stockholm 150,000 daler kopparmynt, hvaraf räntan skulle användas till uppmuntran åt dem, som sökte bland svenskarna utbreda en förut saknad kännedom i naturlära och landthushållning. Utom dessa stora legater anvisade han mindre summor till Patriotiska sällskapet, Göteborgs arbetshus, fattighus, frimurarbarnhus m. m. Så stora förtjänster saknade icke erkännande. Så invalde Vet. Akad. honom till sin ledamot och lät 1773 öfver honom prägla en minnespenning. Men hvad S. högst skattade och som äfven tillföll honom i ovanlig grad, var medborgares aktning och förtroende. Allmänt älskad och vördad, afled han i Göteborg den 10 mars 1776. — I svenska handelns och näringarnas historia intager han jämte Jonas Alströmer ett af de allra förnämsta rummen. Den gemensamma kärleken till fäderneslandet knöt också mellan dessa båda utmärkta män en tillgifvenhet, som ärfdes af barnen. — S. var tvenne gånger gift, 1: 1745 med *Anna Margareta Wittmarck* och 2: 1747 med *Katarina Kristina Grubb.* — Hans båda döttrar, en i hvartdera giftet, ingingo äktenskap med söner af Alströmer, och de båda sålunda förenade släkterna följde i fosterlandskärlek och hedrande verksamhet exemplet af stamfädrens dygder.

Sahlin, Carl Yngve, universitetslärare, filosof.

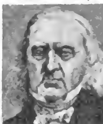

Född i Fröskogs församling i Dal d. 4 mars 1824. Föräldrar: brukspatronen *Mauritz Reinhold Sahlin* och *Kristina Magdalena Svinhufvud.* — Student i Uppsala 1841, promoverades S. därstädes 1851 till fil. doktor. Förordnad till docent i teoretisk filosofi vid universitetet i Uppsala 1853, utnämndes han till adjunkt i teoretisk och praktisk filosofi vid Lunds universitet 1856, samt förestod professuren i teoretisk filosofi 1859—62. Sistnämnda år befordrades S. till professor i sagda vetenskap vid Lunds högskola. 1864 lämnade han Lund såsom utnämnd professor i praktisk filosofi vid Uppsala universitet, hvilken lärostol han beklädde till 1894, då han bosatte sig i Stockholm. 1873—74 var S. led. i kommittén för utarbetande af förslag till ändringar i vissa delar af universitetens statuter och 1888—89 ordf. i kommittén ang. undervisningsexamen och studieväsendet inom filos. fakulteterna. I sin ungdom var S. uppsalastudenternas ordf. Han har senare intagit en ledande ställning bland de akademiska lärarne och var uni-

versitetets i Uppsala rektor 1876—89, hvarunder bland andra för högskolan viktiga saker det nya universitetetshuset tillkom. Led. af Vet.-akad. och Vet.-samfundet, hedersled. af Vet.-societeten och 1893 juris hedersdoktor. Vid 1883 års kyrkomöte var S. lekmannaombud för Karlstads stift. Utom disputationer har S. utgifvit bl. a. följande skrifter: *Om grundmotsatsen i världen* 1856, *Om det akademiska disputationsväsendet, med särskildt afseende på Uppsala universitet* 1857, *Om motsatsen mellan subjekt och objekt* 1858, *Karakteristik af Kristian Claëssons vetenskapliga ståndpunkt och riktning* 1860, *Om grundformerna i etiken* 1869, *Om det stoiska högmodet* 1875, *Öfverensstämmer Platos sedelära med kristendomen?* 1875, *Om ministrarne i den konstitutionella monarkien*, 1877, *Kants, Schleiermachers och Boströms etiska grundtankar* 1877, *Om subjektivt och objektivt betraktelsesätt i filosofien* 1877, *Om naturens lif* 1878, *Är det sköna rent?* 1878, *Om bestämmelsegrunders valbarhet* 1878, *Om det inre och det yttre* 1879, *Hvad är det högsta i historien?* 1881, *Om logikens uppgift* 1882, *Om personlig storhet* 1882, *Om grundformerna i logiken* 1883—84, *Om andlig frihet* 1883, *Om fosterlandskärleken* 1885, *Om positiv och negativ lagbestämdhet* 1887, *Några tankar om människan och samhället* 1887, *Om brytningspunkten i vår tids filosofi* 1888, *Om världens relativitet* 1889, *Om det inre lifvet* 1893, *Om filosofiens metod enligt Boströms åsikt, Om den etiska seden* 1897, de flesta af dessa afhandlingar i Uppsala universitets årsskr. — S. är en af Boströms lärjungar och den förnämsta utvecklaren af dennes system. »Hans skrifter äro hållna i en något hård vetenskaplig stil och utmärka sig för stor logisk skärpa i distinktionerna, med strängt fasthållande af de i hvarje fall använda synpunkterna.» — Gift 1857 med *Maria Amalia Nordenfelt*. — Sonen *Mauritz Reinhold*, född d. 17 febr. 1860, student i Uppsala 1878 och juris kandidat 1883, blef 1902 generaldirektör och chef för telegrafstyrelsen och förflyttades 1904 i samma egenskap till järnvägsstyrelsen. — Gift med *Anna Dillner*.

Sahlstedt, Abraham Magni(Magnusson), språkforskare, vitter granskare och samlare. Född d. 20 maj 1716. Föräldrar: d. v. stabspastorn, sedermera prosten och kyrkoherden i stora Tuna i Dalarne, *Magnus Sahlstedt* och *Katarina Arosell*. — Efter studier i Uppsala ingick S. 1735 i kanslikollegium och blef 1747 registrator därstädes. Han skötte äfven tillfälligtvis sekreteraresysslan, men förbigicks vid ord. utnämningen härtill, hvarför han 1756 som soulagement utnämndes till k. sekreterare, med lön på extra stat och rätt till tjänstefrihet för utgifvande af »nyttiga skrifter». S. var nämligen en person med vidsträckta kunskaper, som med ovanligt nit och mycken framgång arbetade för svenska språkets och vitterhetens förädling. Såsom språkforskare utgaf han en *Svensk ordbok, efter det nu i tal och skrifter brukliga sätt* 1757, omarbetad 1773, *Försök til en svensk grammatica* 1747, i hvilken substantivernas deklinationer första gången bestämmas efter deras olika pluralis, *Dictionarium pseudosuecanum, det är ordlista på främmande ord i svenska språket* 1769, *In Glossarium suecigothic. Joh. Ihre observationes* 1773, och slutligen ett särskildt *Veckoblad om svenska språket och ordboken* 1767—68. I sin egenskap af vitter granskare och samlare har han isynnerhet gagnat genom sin *Samling af verser på svenska*, fyra delar, 1751—53, ett slags antologi, som jämte ett mindre urval af äldre skalders vitterhetsarbeten meddelar dels en mängd i tidningar och tidskrifter strödda skaldestycken, dels förut otryckta poem med utsättande af författarnes namn. Han har dessutom utgifvit: *Om tankar i Vitterhetsarbeten* efter Bousners 1756—58, *Critiska samlingar* 1759—65, *Sinnebildskonsten med en samling af sinnebilder* 1758, samt den på sin tid mycket bekanta *Sagan om tuppen*, med dess fortsättningar 1758—59, m. fl. Jämväl i ekonomiska och statistiska ämnen var han en mycket flitig författare, ehuru alltid anonym. — Död i Stockholm, den 27 okt. 1776. — Gift tvenne gånger, sista gången 1749 med *Kristina Regina von Wallwijk*.

Sahlström, Per, riksdagsman. Född i Borås d. 4 aug. 1785, fyra månader efter faderns död. Föräldrar: handlanden *Peter Sahlström* och *Johanna Kindgren*. — Vid tio års ålder måste S. ut i världen för att själf förvärfva sitt uppehälle, och när han vid mognad ålder tillkämpat sig en oberoende

ställning, uppgick den bokliga underbyggnad, han erhållit, till tremne års undervisning i en mindre stadsskola. Med den ovanliga viljekraft och snabba uppfattning, som voro honom egna, tillägnade han sig dock under mannaåren, och sedan han blifvit sin egen herre, ett ganska omfattande mått af insikter i hvarjehanda ämnen. Vid ett par och tjugu års ålder blef S. inspektor på Långbro gård i Vårdinge socken i Södertörn, där han snart utöfvade en liflig kommunal verksamhet. Sedan S. blifvit själfständig egendomsägare, valdes han till riksdagsman i bondeståndet vid 1840 års riksdag och deltog sedan i alla riksmöten till och med 1858 och var bland annat ledamot af 1846 års representationskommitté. Själfständig, öppen och frisinnad, kämpade han såsom offentlig man för en del reformer, som till och med för det den tiden liberala bondeståndet understundom syntes alltför äfventyrliga, såsom afskaffande af indragningsmakten, införandet af den lika arfsrätten, borttagandet af bördsrätten, hemmansklyfnings- och jordafsöndringsrättigheternas utsträckning, skatteförenkling, närings- och handelsfrihet, det nya straffsystemets och decimalsystemets införande, nationalrepresentationens ombildning, en förbättrad brännvinslagstiftning, bondeståndets förstärkning i riksförsamlingen med nya intelligentare krafter, beväringspliktens utsträckning o. s. v. Framför allt låg honom dock folkundervisningen om

hjärtat, och han försummade intet tillfälle, vare sig offentligt eller enskildt att framhålla vikten af denna nationella angelägenhet. Vid 1840 och 1847 års riksdagar tillhörde S. lagutskottet, 1844 bankoutskottet och vid de tre senaste af honom bevistade statsutskottet. Redan innan han blef riksdagsman, hade han i detta ämne författat och utgifvit *Beskrifning öfver Vårdinge socken* 1824 samt en synnerlig läsvärd afhandling *Om folkundervisningen* 1833. Efter 1856—58 års riksdag drog han, med af åren brutna krafter, sig undan till det enskilda lifvets lugn, under hvilket han bl. a. anonymt utgaf *Försök till karakteristik af bondeståndets ledamöter vid 1856—58 års riksdag.* Död på sin egendom Berga i Södermanland d. 3 nov. 1866. — Gift 1: 1813 med *Anna Margareta Lundberg,* 2: 1823 med *Carolina Fogelström.*

Salander, Erik, ekonomisk författare. — Om S:s yttre lefnadsomständigheter vet man föga annat, än att han antages vara född 1699 eller 1700, att han 1742 invaldes i Vetenskapsakademien under titeln »kommissarie», hvilken 1745 i akademiens handlingar ändras till »manufakturkommissarie» samt att han afled d. 21 okt. 1764. — Redan 1727 uppträdde S. som författare med *Gårdsfogde-instruction,* hvilken sedermera efterföljdes af en hel rad skrifter i ekonomiska ämnen, bl. a. *Genväg till slöjder,* som framkallade en skarp motskrift af Nordencrantz, i hvilken S. med en till fanatism gränsande ifver uppträder som förfäktare af Hattarnas prohibistiska näringspolitik. Allt öfverflödigt bruk af utländska varor borde enligt hans mening afskaffas och husväfnad till afsalu tjänade endast att fördärfva manufakturerna. Dessa borde endast få idkas i städerna, i hvilka efter ortens beskaffenhet ett visst antal mästare borde fastställas, som aldrig finge öfverskridas, på det att de måtte ha sin rikliga bärgning. Arbetarna åter borde hållas i fattigdom, »eljes arbeta de intet» o. s. v. Dessa extrema åsikter uppkallade dock mycken motsägelse, äfven inom S:s eget parti, såsom af A. J. v. Höpken, C. F. Scheffer, m. fl.

Salberg, Johan Julius, farmaceut. Född d. 11 april 1680 i Stockholm. Föräldrar: kamreraren vid k. klädkammaren *Johan Salberg* och *Sofia Magdalena Jung.* — Med grundliga förstudier, särskildt i kemi och naturalhistoria, företog S. 1701 en utrikes resa, under hvilken han en längre tid förestod ett kemiskt laboratorium i Dresden samt åtskilliga år studerade farmaci på Melchers laboratorium i Berlin. På det senare stället anställdes han till och med som »provisor», ett bevis på det förtroende, hans lärare och mästare satte till hans skicklighet. Vid underrättelsen om en mosters död återvände S. 1709 till Sverige, där han kort därefter inköpte apoteket »Morianen» i Stockholm. Känd såsom fäderneslandets förnämste farmaceut, erhöll han 1721 fullmakt såsom amiralitets-apotekare och kallades, vid Vetenskapsakademiens inrättande, till en af hennes första ledamöter. — Död i Stockholm d. 23 mars 1773. — Hans af trycket utgifna vetenskapliga arbeten återfinnas nästan alla i Vetenskapsakademiens handlingar. Bland minnen af hans nitiska verksamhet må nämnas Sabbatsbergs hälsobrunn, som efter hans anvisning och efter af honom verkställda analyser upptogs till begagnande 1734. — S. var tvenne gånger gift, 1: 1711 med *Kristina Specht,* 2: 1721 med *Margareta Maria Standert.*

1. **Salin, Mauritz Johan,** läkare. Född d. 5 jan. 1851 å Henriksholm i Näs församling på Dal. Föräldrar: arkitekten *Karl Johan Salin* och *Jenny Margareta Wohlfahrt.* — 1868 student i Uppsala, blef M. 1873 med. kand. och 1876 med. lic. samt promoverades 1878 till med. d:r, sedan han utgifvit afhandlingen *Om den manuela lösningen af efterbörden och kvarstannade efterbördsdelar.* M. förordnades 1878 till docent i obstetrik och gynekologi vid Karolinska institutet samt utnämndes 1888 till e. o. professor i samma ämne, sedan han dessförinnan vid olika tillfällen förestått denna professur. Sedan 1880 har han tre månader årligen på förordnande af Karolinska institutets lärarekollegium förestått den gynekologiska kliniken å Sabbatsbergs sjukhus samt fyra månader årligen den gynekologiska kliniken å Serafimerlasarettet. Har företagit åtskilliga utländska studieresor samt i Sv. läkaresällskapets förhandlingar och Hygiea redogjort för en mängd fall och resultat från sin betydande mångåriga praktik som kvinnoläkare i Stockholm. — Gift 1884 med *Berta Kempe.*

2. **Salin, Karl Bernhard,** Nordiska museets styresman. Född i Örebro d. 14 jan. 1861; den föreg. broder. — S., som 1880 blef student och 1890 promoverades till fil. d:r i Uppsala, anställdes 1889 som e. o. amanuens vid statens historiska museum och blef 1891 tillförordnad Hjertbergsk amanuens därstädes samt 1902 andra amanuens. I januari 1903 erhöll han förordnande som föreståndare för Nordiska museet och utsågs 1905 till ord. föreståndare härför samt blef sålunda Artur Hazelius' efterträdare. Ursprungligen konsthistoriker, drogs han tidigt öfver till den förhistoriska arkeologien, men har ock arbetat på medeltidsarkeologiens samt religions- och mytforskningens områden. Under flera vidsträckta resor i alla delar af Europa har S. förvärfvat en omfattande kännedom om de flesta kulturhistoriska museer af någon betydelse. Af hans värdefulla vetenskapliga arbeten kunna nämnas: *Studier i ornamentik* 1890, *De nordiska guldbrakteaterna* 1895, flera uppsatser om germanernas konst och vandringar, i Vitterhetsakademiens månadsblad och det stora sammanfattande, i slutet af 1904 utkomna arbetet *Die altgermanische Thierornamentik,* Led. af Vitt.-, hist.-. och ant.-akad. — Gift 1893 med *Anna Sigrid Charlotta Drakenberg.*

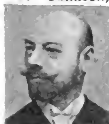
Salmson, israelitisk släkt, hvilkens medlemmar gjort sig kända för sin konstnärliga begåfning. Stamfadern, *S. Salmson,* f. 1767, kom från Prag

till Stockholm och afled där som hofgravör 1822. Han hade tolf barn.

1. **Salmson, Johan,** medaljgravör. Född i Stockholm 1799 och son till hofgravören *S. Salmson.* — S. hette ursprungligen *Isak,* men lät döpa sig och antog då namnet *Johan.* Han ägnade sig som elev vid konstakademien åt skulpturen och utställde åtskilliga basreliefer m. m. Vid den af Götiska förbundet utlysta pristäflingen 1818 vann S. pris för basreliefen *Tors strid med jättarne.* Men han öfvergick sedan till gravyrkonsten och studerade densamma i Paris, där han lär haft i uppdrag att utföra flere arbeten så väl för konung Ludvig Filip som kejsar Napoleon III, och där han vistades till sin död 1859. — Han utförde äfven medaljer öfver excellensen De Geer 1823, öfver d. v. kronprinsen Oscar 1822 m. fl. arbeten samt tillämnade ett medaljgalleri öfver Sveriges store män, hvilket företag dock veterligen aldrig sattes i verket. S. blef 1820 agré i konstakademien och uppbar därifrån 1822—29 ett resestipendium. I Paris sysselsatte han sig mest med sigillgravyr.

2. **Salmson, Axel Jakob,** litograf. Född i Stockholm 1807, den föregåendes bror; hette, innan han antog kristna läran, *Sem Jakob.* — Liksom brodern ingick S. vid konstakademien men ägnade sig inom kort åt den konstnärliga litografien, på hvars område han utgifvit flere på sin tid populära arbeten såsom: *Svenska konungar och deras tidehvarf,* med text af A. I. Arvidsson 1830—43; *Trettioåriga krigets märkvärdigaste personer,* med text af densamme 1844—56, båda efter egna teckningar, *Gripsholmsgalleriet* m. fl. Han grundlade i Stockholm omkring 1854 ett rätt betydligt litografiskt tryckeri, men, saknande eget kapital till dess rätta bedrifvande, råkade han ut för ekonomiska bekymmer, gjorde sig skyldig till brottsligt förfarande och rymde 1862 från fäderneslandet till Nordamerika, där han afled d. 20 jan. 1876.

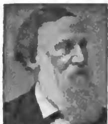
3. **Salmson, Hugo Fredrik,** målare. Född d. 7 juli 1843 i Stockholm; den föreg. brorson. Föräldrar: grosshandlaren *Ludvig Salmson* och *Matilda Perlberg.* — S. blef 1862 elev vid Konstakademien i Stockholm, målade några historietaflor och små konversationsstycken, och erhöll 1867 k. medaljen. Han var sedan till 1873 akademiens resestipendiat, i det att han uppehöll sig i Paris och i två år var elev hos Ch. Comte. Å »salongen» utställde S. 1870 *Upptäckten,* med sceneri från Dalarne — en zigenarkäring, som spår i kort, afslöjande husets unga dotters hemlighet — och två år senare *Odalisk.* S. målade vidare omvexlande dalataflor och genrebilder med mondäna unga damer eller figurer från rococotiden, däribland den spirituella *En repetition af Tartuffe vid hofvet,* 1881. Redan ett par år förut hade S. emellertid vändt sig till folklifsbilder med franska typer, och hans *Hvitbetsrensare i Picardie,* 1878, som förgäfves hembjöds åt svenska staten och köptes af Göteborgs museum, ställde honom i främsta ledet bland de samtida svenska figurmålarne.

På »salongen» 1879 vann S. tredje medaljen för *Arrestering i Picardie,* hvilket verk liksom *Konfirmander,* 1882, och *Vid grinden i Dalby,* 1884, inköptes af franska staten. S. som flera somrar vistades i Skåne, blef 1884 representerad å Nationalmuseum med *Lilla axplockerskan.* Han utförde vidare åtskilliga taflor med svenska ämnen, *De fader- och moderlösa, Hos arrendatorskan, Efter eldsvådan, Vid spinnrocken, 1885,* Fürstenberska galleriet, *Besöket hos mormor, Axplockerskorna 1885,* o. s. v. »De äro målade bredt och djärft, men på samma gång vårdadt och elegant, interiörerna visa duktigt lösta belysningsproblem med en kärleksfull behandling af målningens hufvudsakliga delar, men bisakerna helt lätt och flyktigt skisserade.» Under de senaste åren af sitt lif var S. förnämligast verksam som porträttör, men målade då väl »sött». Led. af konstakademien 1880. Död för egen hand i Lund d. 1 aug. 1894. »I samtidens svenska konstutveckling fick S. sin gifna plats som den ibland de våra, som först hemma angaf programmet för det moderna franska friluftsmåleriet och den bland våra emigranter, som förde med sig hem den mest genombildade teknik.» — Ogift.

Saloman, Elias, läkare. Född i Stockholm d. 9 mars 1751. Föräldrar: badareåldermannen *Ernst Diedrich Saloman* och *Sofia Elisabet Schiller.* — Vid tjugu års ålder antagen till lärling hos stadsfältskären Stützer, åtnjöt S. från 1775 Acrels undervisning och användes af honom emellanåt såsom biträde vid mindre operativa förrättningar. Under något af sina sjukbesök på hofvet blef S. känd af Gustaf III, som lät för honom utfärda assessors fullmakt, och, fastän S. aldrig aflagt någon universitets-examen, år 1783 utnämna honom till förste lifkirurg i survivance och till regementsfältskär vid Svea garde. Under konungens italienska resa året därefter var S. honom följaktig och blef i Bologna upphöjd till förste lifmedikus och assessor i Collegium medicum. Efter sin hemkomst 1785 utnämnd till medicine hedersdoktor, förordnades han 1787 till regementskirurg vid k. lifregementet och blef s. å. tjänstgörande förste lifmedikus. I denna egenskap följde han Gustaf III 1788—89 under kriget i Finland och fortfor att som läkare uppvakta honom till hans död. Kort därefter anklagades han af några afundsmän, hufvudsakligen bergsrådet N. Dahlberg, att genom afsiktligt vårdslös behandling af konungens skottsår ha varit vållande till hans död. Anklagelsen, framkastad utan den ringaste skymt af bevis, beröfvade den anklagade icke heller förtroendet hos Gustaf IV Adolf, som 1803 antog honom till sin tjänstgörande förste lifmedikus, utnämnde honom till vice præses i collegium medicum och tillade honom namn, heder och värdighet af arkiater. Afskedad från sina tjänster 1807 afled S. i Stockholm d. 19 febr. 1808. — Gift 1785 med *Maria Katarina Dellvik.*

1. **Saloman, Siegfrid,** kompositör. Född d.

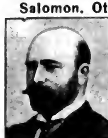

2 okt. 1816 i Tönder (Schleswig). Föräldrar: *Isak Saloman* och *Veilchen Geskel*. S., som blott tolf år gammal väckte uppseende på konserter, undervisades i Köpenhamn af Wexschall (violin) och Hartmann. Han begaf sig därefter 1838 med statsstipendium till Tyskland, där han studerade komposition för Schneider i Dessau och violin för Lipinsky i Dresden. 1843 återvände S. till Köpenhamn, höll föreläsningar i musikteori och uppträdde som dramatisk kompositör med *Tordenskjold i Dynekilen*, 1844, och *Diamantkorset*, 1847. Den sistnämnda operan, som utmärker sig för komisk friskhet och melodirikedom, uppfördes bl. a. i Berlin, Hamburg och Leipzig samt 1886 med stor framgång i Stockholm. 1850 blef S. af Liszt inbjuden att anföra sin opera *Das corps der Rache* i Weimar. Han gifte sig s. å. med den ryktbara sångerskan *Henriette Nissen* — se II: 183 — och företog med henne, S. som violinist, under en följd af år vidsträckta konsertresor. Efter sin hustrus anställning i Petersburg 1859 var S. bosatt därstädes till hennes död, då han 1879 slog sig ned i Stockholm. Hans senare operor voro *Karpaternas ros*, som 1868 uppfördes i Moskva och 1881 i Stockholm, *Flyktingen från Estrella*, *I Bretagne*, uppförd 1898 i Stockholm, och *Led vid lifvet*. Död d. 22 juli 1899 i Stockholm, där S. tog hand om många unga konstadepter.

2. **Saloman, Geskel**, porträtt- och genremålare; den föreg. broder. — Född den 1 april 1821 i staden Tönder i Schleswig. År 1832 flyttade familjen till Köpenhamn, där sonen vann inträde vid konstakademien och samtidigt bevistade prof. Lunds målareskola. Han studerade äfven en kort tid för Eckersberg. Efter faderns frånfälle hänvisad till sin egen omtanke för beredandet af sin utkomst, uppehöll han sig genom att måla porträtt, skrifva noter, hvarjämte en och annan genretafla lämnade hans staffli, såsom: *Ett parti l'ombre* 1845, *Första undervisningen på violin* 1846, *porträtt af T. Müller* 1849, *grefve Sponneck* 1849, o. s. v. 1850 kom S. af en händelse till Göteborg, med anledning af sin broder Siegfrieds bröllop med Henriette Nissen, den berömda sångerskan, där han snart blef en lika anlitad som omtyckt porträttör, hvarför han kvarstannade där till 1854, då han begaf sig till Paris för att i Coutures ateljér vidare utveckla sina anlag. Härifrån hemskickade han året därefter *Nouvelles de la Crimée* samt målade efter sin återkomst till Göteborg *En väfverska*, som vid 1858 års salong i Paris vann mention honorable. Sedan han ett par vintrar på grund af sin hustrus hälsotillstånd vistats i Algier och därifrån hemfört tvenne vackra stycken *Hönsoffringen* och *Spahi utanför sin älskarinnas dörr*, stannade han i Göteborg, där han 1862 grundade en enskild tecknings- och målareskola samt organiserade muséets ritskola, hvilken han sedan förestod till 1871. Bland hans i Göteborg utförda taflor må vidare nämnas *Utvandrare* 1868. 1868 led. af konstakademien. S. arbetade 1869 energiskt i den kommitté, som förberedde den skandinaviska konstutställningen i Göteborg, med hvilken exposition, till stor del på hans initiativ, det första skandinaviska konstnärs- och ritläraremötet förenades. S. som 1871 flyttade till Stockholm, blef 1874 vice professor i teckning vid konstakademien och erhöll 1876 efter Troili det k. porträttmålarearvodet med undervisningsskyldighet. Bland S:s till ett ovanligt stort antal uppgående målningar märkas vidare *Meditation* 1871, *En syatelier* 1873, *Segrarnes hemkomst* 1882, silfverbröllopsgåfva till Oscar II från damer och herrar i Stockholm och Skåne — det af sina arbeten, hvarpå S. själf satte mest värde — *Gustaf Vasa i Västerås* 1886, porträtt af *G. Lagerbielke* 1877, *B. von Platen*, *Edv. Bergh*, *S. Lagerberg*, *Knut Almlöf* 1895, *själfporträtt*, Göteborgs museum 1899, *Marsk Stigs döttrar*, Kunstmuseet i Köpenhamn, 1893, *Sabbatsljusens invigning* och andra taflor med judiska ämnen, o. s. v. »S. var besläktad med de danska genremålarne — särskildt med Exner och Dorph. Han hade rätt mycket af deras sympatiska blick, deras vänliga mildhet i iakttagelsen, deras dämpade, veka färg, som undviker alla hårda motsättningar. alla starka effekter.» Den till det sista outtröttligt flitige, samvetsgranne artisten var äfven framstående som konstarkeolog. Han har från trycket utgifvit *La statue de Milo, dite: Venus Victrix* 1878—80, för hvilket arbete S. 1882 kallades till korr. led. af l'Institut de Genève, *Die Statue des belvederischen oder vaticanischen Apollo*, 1882, *Ueber die Plinthe der Venus von Milo*, 1884, *Der Sandalenbinder* 1885, *Die restauration der Venus von Milo*, 1895, *Der doppelsieger Apollo, genannt Apollo von Belvedere* 1900, *Die Venus von Milo und die mitgefundenen Hermen* 1901, hvarjämte efter S. död, som inträffade i Båstad d. 5 juli 1902, utgafs *Erklärungen antiker Kunstwerke* 1902—03. — Gift 1855 med *Ida Jacobson*.

Salomon, Otto Aron, främjare af och lärare i svensk slöjd. Född i Göteborg d. 1. nov. 1849. Föräldrar: handlanden *Alexander Salomon* och *Henriette Abrahamson*. — Efter slutade skolstudier följde S. 1869 med sin morbroder, grosshandlaren A. Abrahamson (se I: 1) till det af denne inköpta godset Nääs, nära Floda station och deltog i tio år i dess skötsel. Då här 1872 upprättades en slöjdskola för gossar, som genomgått folkskolan, blef S. dess föreståndare, liksom för det två år senare därstädes bildade slöjdlärareseminariet, som i början endast var afsedt för Älfsborgs län men efterhand mottog elever från andra delar af landet och från 1880 äfven från utlandet. Från 1882 hafva äfven kvinnliga lärarinnor där utbildats. Den därstädes utbildade rationella undervisningsmetoden har vunnit tillämpning vid icke allenast flertalet svenska skolor, utan vunnit sådant insteg i utlandet, att S.

med skäl kan anses nått världsrykte. Saken har befrämjats ej mindre genom S:s lifliga entusiasm för sin sak än genom hans skrifter, af hvilka må nämnas: *Slöjdskolan och folkskolan* 1876, 78, 80, 82, 84, *Om slöjden som uppfostringsmedel*, 1884, *Handbok i pedagogisk snickerislöjd*, 1890, (öfvers. på engelska och spanska), *Tankar om slöjd, uppfostran och lärarbildning*, 1893, m. fl. Från 1885 redigerar S. »Slöjdundervisningsblad från Nääs» och från 1886 »Skrifter af uppfostringskonstens stormän» (bl. a. Comenius' stora uppfostringslära och Rousseaus Emile). I sitt testamente hade den 1898 bortgångne grosshandlaren Abrahamson förordnat, att Nääs jämte 380,000 kr. skulle användas till ett slöjdlärareseminarium, som under namn af »August Abrahamsons stiftelse» med S. som direktör å lifstid skulle verka för lärares och lärarinnors tidsenliga utbildning i slöjd. — Gift 1878 med *Ellen Wahren*.

Saltza, von, I trakten af staden Laubau i Ober Lausitz ägde en *Hans von Saltza* gods under senare hälften af 1400-talet. Ätten von S. delade sig i flera grenar. *Bernhard von S.* begaf sig till Estland före 1618, gick i svensk krigstjänst och ingick i ett senare gifte äktenskap med Elisabet Ottosdotter Wrangel af Saussgrenen. Ätten blef friherrlig 1755 med *Jakob Ludvig von Saltza* (se nedan) och greflig 1843 med öfverste kammarjunkaren *Evert Fredrik*, f. 1755 d. 1859, den senare värdigheten endast tillkommande hufvudmannen.

1. **Saltza, Jakob Ludvig von,** krigare: Född i Livland d. 8 okt. 1685. Föräldrar: ryttmästaren *Anton Fredrik von Saltza*, samt *Anna Dorotea Taube*. — Efter att såsom helt ung ha blifvit inskrifven i svensk krigstjänst, antogs S. 1701 till adjutant vid öfverstlöjtnant Wrangels bataljon, deltog i Carl XII:s fälttåg och avancerade därunder till kaptenlöjtnant vid Upplands regemente till fot 1709. Såsom ryttmästare vid Upplands femmänningsregemente bevistade han drabbningen mot danskarne vid Helsingborg och blef liggande på slagfältet med trenne svåra blessyrer. Efter Carl XII:s död utnämnd till major, naturaliserades han såsom svensk adelsman 1731, befordrades till öfverstlöjtnant 1739 och till öfverste för Älfsborgs regemente 1747. 1751 förordnades han till landshöfding i Jönköpings län och utnämndes till generalmajor samt upphöjdes till friherre 1755. S. tog 1762 afsked från landshöfdingämbetet samt afled i Göteborg den 29 maj 1763. — S. har gjort sig minnesvärd icke blott för sin mandom och tapperhet utan äfven för den orubbliga trohet, han visade det land, i hvars krigareleder han kämpade och blödde. När efter freden i Nystad valet förelades honom att kvarstanna i sitt nya fädernesland eller blifva rysk undersåte, öfvergaf han sina stora gods Peinkull Hebbet, Odenkat och Lecknitz och valde en frivillig fattigdom i Sverige. — Gift 1715 med friherrinnan *Anna Charlotta Kruse*.

2. **Saltza, Hugo Herman von,** krigare. Född d. 6 aug. 1726; den föregåendes son. — S. hade åtskilliga år tjänstgjort vid flottan, när han 1750 utnämndes till löjtnant vid Älfsborgs regemente, hvarefter han såsom kapten och major deltog i pommerska kriget. Under detsamma bevistade han stormningen af Svinemünde skans, anfallet på Anklam, affärerna vid Friedland och Neukahlen samt uppförde sig öfverallt med utmärkt mod och tapperhet. Utnämnd till öfverstlöjtnant 1770, befordrades han efter Gustaf III:s revolution, i hvilken han var en af de invigda, till öfverste i armén. S. blef 1773 öfverste för ett värfvadt regemente i Finland, men flyttades redan s. å. därifrån till chef för Jönköpings regemente; förordnades 1774 till landshöfding i Halland, utnämndes till generalmajor 1776 och till landtmarskalk vid 1778 års riksdag, under hvars lopp han erhöll grefvebrefvet. — Död i Stockholm den 1 mars 1785. — Hos Gustaf III stod v. S. i synnerlig nåd och fyllde till hans stora belåtenhet sin plats såsom ridderskapets och adelns ordförande vid den nämnda riksdagen. Däremot var den redan då uppspirande riddarhusoppositionen icke alldeles af samma tanke och påstod tämligen oförbehållsamt, att v. S. alls icke var vuxen det förtroendevärf, som var honom pålagdt. Han var eljest en flärdlös och välmenande man, ehuru han under de sista åren, i följd af sin sjuklighet, visade mycken retlighet. — Gift 1751 med sin kusin friherrinnan *Beata Vilhelmina Kruse*.

Salvius, Adler se **Adler-Salvius.**

Salvius, Lars, boktryckare, skriftställare, brorsons sonson till Adler Salvius. Född 1706 i Stigtomta prästgård i Södermanland. Föräldrar: kyrkoherden *Lars Salvius* och *Katarina Aurelius*. — Sedan sonen genomgått Nyköpings skola och Strängnäs gymnasium samt under åtskilliga år idkat universitetsstudier i Uppsala och Åbo, inskrefs han såsom e. o. i k. kansliet samt tjänstgjorde någon tid efter Vetenskapsakademiens instiftande såsom hennes amanuens och protokollsförande. I hufvudstaden lärde han känna och gifte sig 1742 med enkan efter boktryckaren Joh. Laurentius Horrn, *Helena In de Betou*, och erhöll med henne det redan då berömda Horrnska tryckeriet. Liksom sin företrädare antagen till k. antikvitets arkivets boktryckare, genom kanslikollegii resolution af d. 17 dec. 1742, erhöll han 1757 af k. m:t »för sina märkliga förtjänster om svenska bokhandelns upphjälpande» direktörs namn, med lika rang och heder som assessorerna i kollegierna. — Död i Stockholm den 4 mars 1773. — Såsom författare är det egentligen genom tvenne arbeten, S. gjort sig minnesvärd, nämligen genom sin *Beskrifning öfver Sveriget*, af hvilket stort anlagda verk blott 1:sta delen *Om Uppland* utkom 1741, samt genom *Lärda Tidningar*, en litterär tidskrift, som han utgaf från år 1745 till sin död. Han har dessutom författat och utgifvit: *Tankar öfver den svenska œkonomien* 1738, *Den universala politiska historien för begyn-*

nare 1771, *Svenska historien till yngsta begynnares tjänst* 1771, samt *Samling af brud- och graf-skrifter* 1757. Utom genom egna skrifter har S. beredt sig ett kändt namn såsom verksam förläggare och för den stora utländska bokhandel, han i Stockholm inrättade och idkade. — Gift 1: 1742 med *Helena In de Betou*, 2: 1757 med *Charlotta Svedenstjerna.*

Sandahl, Oskar Teodor, läkare, farmakolog. Född i Vings socken af Västergötland d. 9 nov. 1829. Föräldrar: hofrättskommissarien *Jonas Gabriel Sandahl* och *Anna Elisabet Undén.* — I Uppsala, där S. blef student 1847, aflade han med. fil. kand. ex. 1849, fortsatte därefter sina medicinska studier i Stockholm och blef kirurg. magister vid Karolinska institutet 1854 samt 1863 med. doktor i Lund. — 1849—50 underläkare vid garnisonssjukhuset, 1851—53 t. f. bataljonsläkare vid Skaraborgs regemente, från 1852 t. f. adjunkt i medicinsk naturalhistoria och materia medica vid Karolinska institutet, bitr. läkare vid gymnastiskt-ortopediska institutet i Stockholm 1853—56, lärare i naturalhistoria vid Svenska trädgårdsföreningens elevskola 1854—56, o. s. v. På grund af ett svårt bröstlidande företog han 1856 en resa genom Tyskland och Österrike öfver Korfu till Egypten, där han utsträckte färden uppåt Nilen till Abu-Simbul i Nubien. Efter några månaders vistelse i hemlandet anträdde han hösten 1857 ånyo en resa till Egypten samt besökte under hemvägen Algeriet, Frankrike, England och Skottland för att taga kännedom om de farmaceutiska vetenskapernas och institutionernas tillstånd i dessa länder. Dels lärare vid Kar. institutet i medicina legalis 1858—59, dels examinator i apotekareexamen 1859—60, utnämndes han 1863 till adjunkt vid Karol. institutet i medicinsk naturalhistoria och materia medica. Efter att ha företagit nya vetenskapliga resor 1866 till Tysklands förnämsta brunns- och badorter, 1867 till Paris, 1869 åter till Tyskland, 1873 till Tyskland och Österrike, utnämndes S. 1873 till e. o. professor i farmakologi vid Karolinska institutet. S. blef 1865 tillförordnad lärare i naturalhistoria och farmakognosi vid farmaceutiska institutet samt var sedan 1873 inspektor för nämnda läroanstalt. Han var den förste, som i Sverige infört användningen af komprimerad luft för vissa af luftvägarnas och andedräktsorganernas sjukdomar och anlade för detta ändamål i Stockholm en medicopneumatisk anstalt, vanligen »klockan» kallad, som dock med en förlust af öfver 50,000 kr. måste nedläggas 1873. — S. var äfven en varmt intresserad idkare och vän af entomologi och hortikultur. 1879 tog han initiativ till stiftande af Entomologiska föreningen i Stockholm, hvilkens ordf. och ledare han blef till sin död, som inträffade på hans landsställe Stäket den 22 juni 1894. S. var 1892—94 ordf. i Svenska trädgårdsföreningen. Oaktadt den framstående och sällsynt vänlige läkaren länge var en af hufvudstadens mest anlitade praktiker, hade han tid att skrifva en mängd afhandlingar, reseskildringar m. m. Hans vackra växtodlingar å Stäket voro allmänt kända. — Gift 1854 med *Jenny Magdalena Fredrika Huss.*

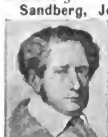
Sandberg, Anders, präst, riksdagsman. Född d. 24 jan. 1797 i Torsås socken af Kalmar län, där föräldrarna, *Anders Andersson* och *Ingrid Andersdotter*, voro arbetsfolk. — Student 1816 i Lund, lät S. prästviga sig i Kalmar 1820, men återvände till universitetet, där han promoverades till fil. magister primus 1823. Efter att ha blifvit erbjuden docentur icke blott i olika discipliner, utan äfven i olika fakulteter, förordnades han till docent i fysik 1825, men utnämndes redan s. å. till teologie lektor i Kalmar. Befordrad 1831 till kyrkoherde i Madesjö församling af Södra Möre härad, utnämndes han till kontraktsprost 1838 och blef teologie doktor 1845. Under alla riksdagar 1840—65 var S. riksdagsman i prästeståndet, där han städse med kraft och värme ifrade för den fattigare folkklassens höjande i socialt och sedligt hänseende, genom inrättande af nya folkskolor, inskränkning af brännvinsbränningen m. m. Att S., som dessutom var en stark sparsamhetsvän, dock ej kan betecknas som liberal, synes bäst däraf, att han bekämpade hvarje förslag till fullständig representationsreform. Det var han, som föranledde prästeståndets beslut att »ej företaga representationsfrågan till afgörande, förrän den förut blifvit afgjord hos ridd. och adeln». — Död den 17 juli 1876 i Köpenhamn, där han sökte bot för nästan fullständig blindhet. Hans skrifter utgöras af akademiska afhandlingar på latin, åtskilliga tal samt talrika anföranden vid riksdagarna i prästeståndets protokoller. — Gift 1832 med *Mariana Charlotta Allgurén.*

Sandberg, Carl, arkivalisk samlare. Född i Sandsjö förs. af Jönköpings län d. 3 maj 1798. Fadern *Johan Eriksson* var »brukare» å Applaholms sätesgård. — Tidigt måste S. ut i världen för att själf tjäna sitt bröd och erhöll 1815 anställning å Kinds och Redvägs häradsskrifvarekontor. Han gjorde här bekantskap med den mäktige riksdagsmannen i bondeståndet, Anders Danielsson (se I: 220), genom hvars bemedling han 1823 blef antagen som e. o. kammarskrifvare i kammarkollegium. Följande år blef han ordinarie kammarskrifvare i byteskontoret, förflyttades 1827 till första provinskontoret samt utnämndes 1835 till registrator och 1839 till kamrerare i arkivkontoret, från hvilken post han först 1876 afgick med pension. All sin lediga tid använde S. för anskaffande af storartade samlingar om vårt kameralväsen och dess historia, hvilka han med den största beredvillighet ställde till forskares förfogande. 1856 inlöstes de då redan befintliga af staten för 5,000 kr. och S. tilldelades för fortsatt verksamhet inom branschen ett årligt

anslag af 500 kr., hvilket af honom åtnjöts, så länge han var i tjänst. Tidigt känd som specialist i sitt verk, var S. 1830—33 sekreterare i kommittén »för undersökning af beskattningsförhållandena i riket» och beklädde samma funktion i 1847 års skatteförenklingskommitté samt 1855 års »kommitté för undersökningen af städernas beskattning». Om än de praktiska resultaten ej blefvo så synnerligen stora, kvarstå såsom bestående värde de omsorgsfullt utarbetade utredningarna och tabellerna af vårt skatteväsen, hvaraf hufvudsakliga förtjänsten tillfaller S. — Led. af Samf. för utg. af handskr. rörande Skandinav. historia, kallades S. vid 1877 års jubelfest i Uppsala till fil. hedersdoktor men afböjde denna utmärkelse. — Död i Stockholm d. 7 mars 1879. — Gift 1829 med *Kristina Glansberg*.

Sandberg, Johan Gustaf, historie-, porträtt- och genremålare. Född d. 13 maj 1782 i Stockholm, där fadern var snickare. — Vid fjorton års ålder antagen till elev i konstakademiens principskola, måste S., som fått lära musik och klavérspelning genom abbé Voglers försorg, för att kunna lifnära sig gifva musik- och ritlektioner, hvarjämte han biträdde Brusell vid k. teaterns dekorationsateljér. Under sådana förhållanden kom han att en längre tid kvarstå i elevernas klass och synes icke ens ha varit medveten om sin verkliga kallelse, förrän han i umgänge med v. Breda leddes in på den rätta stråten och med ifver begynte upparbeta sina anlag för svensk historiemålning. Inom »sällskapet för konststudier», hvilket bildades som opposition mot akademien, intog S. ett af de främsta rummen. Efter att förut ha utställt på akademien, slöt han sig till Götiska förbundet, och det var på en af detta samfunds utställningar, han först väckte någon större uppmärksamhet genom sina *Valkyrior*. 1821 kallades han emellertid till ledamot af de fria konsternas akademi och utnämndes därstädes till professor 1828. Han hade då redan öfvergifvit den götiska riktningen dels för en modernare historisk framställning, såsom i hans bekanta arbeten: *Katarina Jagellonica visande sin förlofningsring för Göran Persson*, *Gustaf II Adolfs frieri*, *Gustaf Adolfs räddning vid Stuhm* m. fl., dels för genrer ur svenska folklifvet, såsom: *Bondbröllop i Vingåker*, *Midsommarafton vid Säfstaholm* o. s. v. Kronan på sitt rykte satte han likväl genom sina åren 1831—38 utförda *fresker i Gustavianska grafkoret* i Uppsala domkyrka, hvilka framställa scener ur Gustaf Vasas lif. 1845 fick S. i uppdrag att vara konstakademiens direktör, hvilken befattning han innehade till 1853. — Död i Stockholm d. 26 juni 1854. — Sin egentliga popularitet vann S. som porträttör. Han förde för öfrigt »en pensel, full af allvar och besinning». Hans samtid prisade honom för den känsla han nedlade i allt, hvad han målade. Vår tid finner måhända hans konst väl torr. — Hans inflytande är emellertid ganska märkbart på senare svenska historiemålare, såsom Holmbergson, Wahlbom, Blommér m. fl., hvilka, ehuru hvar för sig själfständiga, likväl i mycket erinra om honom såsom förebild. S., som var mycket produktiv, har äfven utfört teckningarna till praktverket *Ett år i Sverige*, grav. under Forssells ledning och utkommet med text af A. Grafström 1827—35, samt det storartade porträttverket *Galleri af utmärkta svenska lärde, vitterhetsidkare och konstnärer* 1835—42, som litograferades af J. Cardon. — Gift med *Sofia Dorotea Kökeritz*, bekant såsom skicklig pianist.

Sandell, Jonas, präst, samlare. Född d. 10 jan. 1790 i Lenhofda socken i Småland. Fadern: hemmansägaren *Nils Nilsson*; modern: *Ingeborg Hemmingsdotter*. — Upptagen till fosterson af en aflägsen släkting, blef S. student i Lund 1809, prästvigd 1813 och erhöll vid promotionen 1817 filosofie doktorsgraden. Året därefter befordrades han till kollega vid Växiö skola och utnämndes 1829 till kyrkoherde i Fröryds pastorat af Växiö stift; blef prost 1836; kontraktsprost i Västra härad 1839. — Drunknade under en ångbåtsfärd på Vättern d. 24 juli 1858. — Såsom homilet på det muntliga meddelandets väg ansågs S. för en af de yppersta på sin tid. Därjämte har han gjort sig känd såsom nitisk samlare i naturalhistoria och antikviteter, samt har efterlämnat värdefulla anteckningar, rörande Tiohärads topografi och bygdemål. — Gift 1816 med *Fredrika Engstrand*.

Sandell, Lina Maria, skådespelerska. Född i Stockholm d. 13 juli 1861. — Elev vid K. teatern 1881—82, debuterade S. på stora teatern i Göteborg 1884, var engagerad därstädes 1884—85, hade sedan anställning vid Nya teatern i Stockholm 1885—87 och vid Dramatiska teatern 1887—98. Från 1898 har S. haft engagement vid Svenska teatern i Stockholm. Bland hennes roller märkas *Geneviève* i »De onyttige», *Dora, Gurli* i »En räddande engel», *Hedvig* i »Vildanden», *Kerttu* i »Arbetarens hustru», *Elfrida* i »Askungen», *Fanchon* i »Syrsan», *Erik* i »Unge grefven», *Jane* i »Damernas vän», *Dorotea* i »Herr Dardanell», *Drottning Kristina* i »En skugga», *fru Dag* i »Daglannet». Fru S. är en djupt anlagd natur, som gifver sina roller med inträngande natursanning. Hon har äfven stor humoristisk begåfning, såsom framgått af flere hennes skapelser. — Gift 1888—91 med skådespelaren *Oskar Bæckström* (se I: 57).

Sandels. Ättens förste kände stamfader, *Benedictus Laurentii* afled 1672 som kyrkoherde i Hållnäs församling i ärkestiftet. Sonen *Per* kallade sig *Sandel* och blef kyrkoherde i samma församling. Dennes son *Anders*, f. 1671, d. 1744, blef prost och kyrkoherde i Hedemora. Dennes son *Samuel* adlades 1772 med namnet *Sandels* — se S. 1. Af dennes söner blef fältmarskalken

Johan August — se S. 2 — 1809 friherre och 1815 grefve.

1. **Sandels, Samuel,** tekniker. Född i Hedemora d. 14 dec. 1724. Föräldrar: kyrkoherde *Anders Sandel* och *Maria Dahlbo*. — Efter idkade matematiska och tekniska studier i Uppsala och Stockholm, lät S. 1746 inskrifva sig i Bergskollegium, där han snart väckte vederbörandes uppmärksamhet genom sin ovanliga arbetsförmåga samt den ordning och reda, hvarmed han skötte de honom anförtrodda göromålen. Året efter sitt inträde i kollegium utnämndes han till vice notarie, befordrades 1750 till ord. notarie, 1756 till sekreterare, 1759 till assessor och 1762 till bergsråd. S. upphöjdes strax efter revolutionen 1772 i adligt stånd, då han förändrade sitt fädernenamn till *Sandels*. — Död i Stockholm d. 28 mars 1784. — Med sin stora arbetsförmåga öfverhopades han med uppdrag och befattningar, icke allenast för statens, utan äfven för bergslagernas och enskildas räkning. Knappast något större företag vidtogs eller utfördes under hans tjänstemannatid, i hvilket han ej var en verksam ledamot, så att han vid sin död hade deltagit i sex kommittéer och fjorton direktioner. Särskildt må nämnas, att det var han, som angaf planen till Strömsholms kanal, verkställde afvägningar, författade kartor och kostnadsförslag för densamma samt att han 1780 hade i uppdrag att låta upprensa det uppgrundade strömdraget mellan Mälaren och Saltsjön genom Södertälje stad. Äfven hade han en stor förtjänst om Falu bergslag, så väl genom införandet af en förbättrad grufdrift och smältningsprocess, som genom den omvårdnad, han tog om kopparens fördelaktigare försäljning, emot hvad förut var händelsen. 1769 kallades han till ledamot af Vetenskapsakademien, i hvars handlingar de mesta af hans skrifter äro intagna. Han har dessutom utgifvit: *Anmärkningar öfver finansverket och statsbristen* 1765, *Memorial angående varuprisernas reglerande* 1766, *Om varupris och arbetslöners reglerande* 1767. — Gift 1753 med *Katarina Elisabet Brandt*.

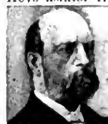
2. **Sandels, Johan August,** krigare, Född i Stockholm d. 31 aug. 1764; den föregåendes son. — S. blef 1775 kadett och 1777 underlöjtnant vid artilleriet, anställdes 1782 såsom adjutant vid samma kår samt förflyttades 1785 till till följd af ett speluppträde såsom stabsryttmästare till finska kompaniet af adelsfanan. Två år därefter befordrad till major vid Karelska regementet, uppsatte han under kriget 1789 en värfvad bataljon på sexhundra man, med hvilken han gick öfver till Finland och deltog i där förefallande krigshändelser. S. utnämndes efter freden i Värelä till öfverstlöjtnant och sekundchef för karelska dragonregementet samt blef tillika 1795 generaladjutant af flygeln, öfverste i armén 1799 och transporterad till öfverste och chef för Savolaks fältjägareregemente 1803. Med kriget 1808 öppnade sig för S. en ny och lysande bana. Sedan han d. 7 april sistnämnda år mottagit befälet öfver 5:e brigaden, som bestod af 3,200 man, af hvilka han icke fick behålla mer än 1,600, anföll han och slog en stark rysk fördelning vid Pulkkila kyrkby d. 2 maj samt ryckte med sin lilla krigsstyrka modigt framåt. I det svåraste väglag, i ett glest befolkadt land och under oafbrutna strider, t. ex. vid Kärsämäki, Idensalmi och Kuopio, jagade han innan månadens slut fienden femtio mil tillbaka, framträngde till Lappävirta, Jorois, Jokkas, Rautalambi och Laukas socknar och sände en fördelning ända till riksgränsen vid Sordavala. Öfverallt gjorde han fångar, borttog fiendens förråd samt dref ankommande förstärkningar tillbaka inom fiendens egna gränser. Omsider efter Sveaborgs kapitulation måste han likväl vika för öfvermakten, men fattade stånd vid Toivola pass, en mil norr om Kuopio. Här bibehöll han, oaktadt nästan dagliga anfall af fienderna, sin ställning i öfver tre månader, till den 30 sept., då han till följd af en mellan finska hufvudarmén och ryssarne afslutad vapenhvila nödgades draga sig undan till Virta bro norr om Idensalmi kyrka, hvarest han d. 27 okt. vann, efter en af de blodigaste strider under hela kriget, en den mest lysande seger. Denna ljusglimt af framgång var dock den sista, som omstrålade de svenska vapnen på Finlands jord. Kort därefter slöts konventionen i Olkijoki, genom hvilken svenskarna måste utrymma Finland och draga sig bortom Kemi älf. Under tiden hade S., som endast efter det mest behjärtade motstånd gifvit vika, oftast icke förr än återtåg stod på orderna, blifvit i juli generaladjutant och blef i nov. generalmajor, hvarefter han 1809 upphöjdes till friherre. Några veckor förut hade han erhållit befälet öfver arméfördelningen i Västernorrland, med hvilken han levererade träffningen vid Hörnefors den 5 juli, hvarpå han den 21 aug. intog Umeå stad. Efter freden förordnades han 1810 till interimspresident i krigskollegium samt befordrades 1812 till sekundchef för Svea lifgarde. Af konungen befordrad till generallöjtnant, afgick han såsom befälhafvare för en del af svenska armén till Tyskland, där han deltog i fältslagen vid Grossbeeren, Dennewitz och Leipzig, var därefter nordarmén följaktig till Holstein samt tågade efter fredsslutet i Kiel 1814 till Belgien, där han hade sig anförtrodd belägringen af Maastricht. I juli sistnämnda år mottog han öfverbefälet öfver andra fördelningen af de mot Norge sända trupperna, upphöjdes 1815 till grefve samt utnämndes s. å., sedan han någon tid förestått öfverståthållareämbetet, till president i krigskollegium, hvarvid han tog afsked från befattningen som chef för Svea lifgarde. S. erhöll 1817 serafimerorden och utsågs i november s. å. till landtmarskalk vid den då i Stockholm öppnade riksdagen. — 1818 upphöjd till en af rikets herrar, befordrades han s. å. till general af infanteriet och utnämndes till riksståthållare i Norge. Detta viktiga ämbete förestod han till i nov. 1827, då han på grund af försvagade kropps- och själskrafter begärde sitt entledigande. Under tiden hade han 1824 blifvit befordrad till fältmarskalk. Hans

verksamma och kraftfulla lif slutades i Stockholm d. 22 januari 1831. Till sitt yttre var S. reslig och lång samt af ett imponerande utseende. Han var som krigare af outröttlig ihärdighet, af ett kallt och lugnt mannamod, i förening med klokhet och djärfhet. Genom dessa egenskaper vann han öfver sina underlydande ett oinskränkt välde; också var han kanske den bland befälhafvarne i finska kriget, till hvilken finnarne satte det största förtroende. — Gift 1809 med friherrinnan *Ulla Elisabet Hermelin.*

Sander, Nils Fredrik, skald, konstkännare, ämbetsman. Född d. 26 sept. 1828 i Vintrosa församling i Närike, tillhörande en gammal bondesläkt. — Aflade studentexamen i Uppsala 1848, fil. kand.-ex. 1855 och promoverades, efter att ha utgifvit en gradualdisputation: *Om Carl XII:s krigare under fångenskapen i Ryssland efter slaget vid Pultava till freden i Nystad,* 1857 till fil. doktor. Under studenttiden anställd såsom lärare för öfverste B. v. Schinkels son, fick S. med sin lärjunge göra en resa till Italien vintern 1852—53, hvilken färd blef af betydelse för hans blifvande verksamhet. Efter hemkomsten belönades han sistnämnda år med Svenska Akademiens stora pris för diktcykeln: *Den fallande stjärnan, Sånger till Selma* (särskildt utgifna 1858). Utgaf gemensamt med R. v. Kræmer, C. R. Nyblom och C. G. Strandberg *Qvartetten poetisk kalender* 1855, samt 1856 ensam *Karlavagnen,* en diktsamling. S., som ämnat bereda sig för en docentur i estetik, ingick emellertid på tjänstemannabanan 1856 såsom e. o. i eklesiastikdepartementets expedition och tjänstgjorde såsom notarie i prästeståndet under de fyra sista ståndsriksdagarne. Af Vitt. hist. och ant. akad. utnämnd till Letterstedtsk stipendiat, anträdde han våren 1864 en utländsk resa, som räckte nära ett och ett halft år. S. tog vägen öfver Tyskland, Ungern och Konstantinopel till Grekland, där han vistades några månader i Aten, samt gjorde utflykter i det inre af landet. Därefter genomreste han Sicilien och Italien samt i sällskap med grefve C. Snoilsky Spanien och besökte under hemvägen Paris och London. Efter sålunda vid många främmande museer idkade konsthistoriska studier, ingick han såsom e. o. amanuens vid det nybildade Nationalmuseum 1866, där han, som 1869 förordnades till förste amanuens, i åtta år deltog i konstsamlingarnas ordnade och bearbetande samt såsom t. f. intendent 1873 emottog för statens räkning de af Carl XV till staten testamenterade samlingarne. S. utgaf *Sveriges nationalmuseum, dess byggnadshistoria, dess arkitektur och samlingar* 1866, äfvensom det grundläggande arbetet *Nationalmuseum. Bidrag till taflegalleriets historia* 1872—76. För litterära och konsthistoriska studier företog S. ytterligare utländska resor till Tyskland, Belgien och Holland 1869, till Petersburg och Moskva 1870, ånyo till Grekland och Italien 1875, o. s. v. — Befordrad till kopist i ecklesiastikdepartementets expedition 1866, till protokollssekreterare i k. maj:ts kansli 1870 och t. f. kanslisekreterare 1874, lämnade han s. å. sin tjänst vid museet men förordnades i stället 1875 till led. af museinämnden. 1880 fick han anbud att bli nationalmuseums intendent, men undanbad sig. 1882 blef S. kansliråd och byråchef i ecklesiastikdepartementet, hvilken post han beklädde till 1893, 1884 hedersled. af konstakademien och 1889 en af de aderton i Svenska akademien. — S. har vidare utgifvit följande skrifter: *Dikter, bilder från Grekland, det forna och det närvarande* 1870, *Fogel på grön kvist. Berättelser med lyriska dikter* 1871, *Ros och törne, Nygrekiska dikter i öfversättning* 1876, *Ariadnes krans. Ett urval nygrekiska folkdikter från Kreta* 1877, *Ur Childe Harolds pilgrimsfärd af lord Byron. Sången om Grekland i öfversättning* 1885, o. s. v. Bland S:s konsthistoriska skrifter märkas ytterligare: *Venus som stiger ur badet. Bildstod i marmor af Johan Tobias Sergel jämte mästarens själfbiografi* 1877, *Francesco Piranesi, svensk konstagent och minister i Rom* 1880, *C. F. von Breda, Minnesteckning,* i »Sv. akad. handl. ifrån år 1886», 1896. — Under senare delen af sitt lif slog sig S. på studiet af den fornnordiska litteraturen och den nordiska mytforskningen samt utgaf på detta område en mängd skrifter, några på tyska och franska. Död d. 30 maj 1900. — Ogift.

Sandström, Anna Maria Carolina, pedagog. Född i Stockholm d. 3 sept. 1854. Föräldrar: landtmäterisekreteraren *Carl Erik Sandström* och *Anna Erika Hallström.* — Efter att 1871—74 genomgått högre lärarinneseminariet i Stockholm, verkade fröken S. under efterföljande år som lärarinna vid olika privatläroverk. Djupt plågad af den formalism, som vidlådde tidens undervisning, tog hon först i en uppsats i »Tidskrift för hemmet» och sedermera i den 1882 i en under sign. *Uffe* utgifven skrift *Realism i undervisning eller språkkunskap och bildning* lifligt till orda för en mera konkret och tidsenlig undervisningsmetod. Arbetet har ock verkat i hög grad befruktande å den svenska flickskoleundervisningen. Själf fick fröken S. tillfälle att verka för sina åsikter genom en af henne 1883 upprättad skola, vid hvilken de senare åren förknippats ett lärarinneseminarium, och genom den tidskrift *Verdandi,* som hon s. å. förmådde förläggaren Lars Hökerberg att starta och sedermera af henne alltjämt på ett talangfullt sätt redigerats. På de senare åren har hon ock kastat sig in i diskussionen om tidens frågor med de mot Ellen Keys åsikter riktade broschyrerna *Kvinnoarbete och kvinnolycka* 1896 samt *Modern romantik och etik* 1898. Hon har äfven 1894 utgifvit *Nordens första storhetstid (800—1060) skildrad för ung och gammal.*

1. **Sandström, Carl Israel,** musiker, tonsättare. Född i Lin-

köping den 14 nov. 1824. Föräldrar: organisten och klockaren *Nils Peter Sandström* och *Kristina Maria Rosengren*. — Efter i Linköping och Uppsala idkade elementarstudier, ägnade S. sig någon tid åt teatern, men ingick 1851 som elev vid Musikaliska akademien, där han 1853 aflade musikdirektörsexamen. Utnämnd till musikdirektör och sånglärare vid högre elementarläroverket i Göteborg s. å., förordnades han 1854 till vice organist vid Göteborgs Tyska eller Kristina församling, samt befordrades till ord. innehafvare af denna befattning 1860. Sånglärare vid Göteborgs realgymnasium sedan 1858 samt vid nya elementarläroverket för flickor i Göteborg från denna läroanstalts öppnande 1867, var S. för öfrigt lärare i sång vid åtskilliga mindre, dels offentliga, dels enskilda skolor, dirigent för musiksällskapen »Sångens vänner» och »Amatörernas sångförening». Led. af Musik. akad. Död d. 21 nov. 1880. — S. utgaf, utom tidningsreferat och uppsatser rörande musik, *Elise Polkos musikaliska sagor, fantasier och skizzer* 1865, komponerade *Sånger vid Piano* 1853, *Körer för mansröster* 1863, *Kring sångarfanan, fyrstämmiga sånger arrangerade för skolungdom* 1874, en del tillfällighetsmusik, arrangerade musik till en mängd teaterpjäser m. m. — Gift 1854 med *Augusta Josefina Fogelgren*.

2. **Sandström, Gustaf,** lyrisk skådespelare. Född i Linköping d. 7 juni 1826; den föregåendes bror. — Efter faderns frånfälle sattes sonen af sin förmyndare först i handel och sedan på bruk. Men en omotståndlig lust för teatern dref honom att taga anställning som skådespelare vid Wallinska teatertruppen 1845, som 1849 öfvergick till O. Andersson. Vid detta sällskap kvarstannade han till 1851, då han begaf sig till Köpenhamn och en tid tog sångundervisning af k. teaterns sångmästare Henrik Rung. Sedan han 1852 en tid haft anställning vid ett danskt operasällskap i Kristiania och 1853 tillhört O. Anderssons trupp vid Humlegårdsteatern, erhöll han sistnämnda år, anställning vid k. teatern, där han den 25 november debuterade såsom *Miller* i »Nürnbergerdockan». Under den tid af mer än tjugu år, som han sedan tillhörde den kungliga scenen, voro hans hufvudroller: *Max* i »Alphyddan», *Asthon* i »Lucie», *Plumkett* i »Martha», *Jakob* i »Josef i Egypten», *Nelusko* i »Afrikanskan», *Papageno*, *Wilhelm Tell*, *Rigoletto*, *Grefve Luna* i »Trubaduren», *Carl V* i »Ernani», *Basil* i »Barberaren», *Valentin* i »Faust», *Telramund* i »Lohengrin», m. fl. Af naturen dyster och tung till sinnes, hade han genom ansträngdt arbete, dels vid teatern, dels i en kommitté för ändring af stadgarna för k. teaterns pensionskassa, kommit i ett tillstånd af öfverretning, hvarunder han ändade sina dagar medelst ett gevärsskott den 20 aug. 1875. Såsom människa och konstnär var S. ytterligt samvetsgrann och plikttrogen. »Hans röstmedel voro utomordentliga och han skulle säkerligen förvärfvat sig en vida större sfär för sin artistiska verksamhet och ett ännu mer vidt gående rykte, om en i tid tillämpad skola fått böja denna väldiga stämma till en större undergifvenhet för fordringarna på ett mer innerligt musikaliskt föredrag.» — Ogift.

Sandström och **Sandströmer**. Äldste kände stamfadern *Theodor Sandström*, f. 1774, afled 1844 som direktör vid Eskilstuna fristad. Af hans söner blef *Anders Peter* — se S. 1. — 1847 adlad under namnet *Sandströmer*.

1. **Sandströmer, Anders Peter,** ämbetsman.

Född i Stockholm d. 4 okt. 1804. Föräldrar: dåv. besiktningsrustmästaren vid tygstaten *Theodor Sandström* och *Kristina Sjöberg*. — Student i Uppsala 1815, aflade S. kameralexamen därstädes 1822, hvarefter han s. å. inskrefs som e. o. kammarskrifvare i kommerskollegium och året därefter i krigskollegium. Utrustad med ett ypperligt hufvud, sällsynt arbetsförmåga, med en arbetsdrift, om möjligt ännu sällsyntare, lätt och klart framställningssätt, snabb uppfattning samt ett angenämt väsen, gjorde han sig genast bemärkt. 1825 utnämndes S. till kammarförvant i förvaltningen af sjöärenden och 1832 till kamrerare därstädes. Sedan 1824 var han äfven sekreterare i direktionen för Karl Gustafs stads gevärsfaktori och sedan 1831 sekreterare och kamrerare i karantänskommissionen. 1834 erhöll han den inbringande kamrerarebefattningen i ståthållareämbetet för Drottningholms och Svartsjö slott och utnämndes 1835 till kammarrättsråd. Vid den märkliga riksdagen 1840—41, då de liberala behärskade utskottsmaskineriet, kallades S., som var känd för frisinnade åsikter, till sekreterare i statsutskottet och motsvarade detta förtroende på ett sätt, som ännu mer stadgade ryktet om hans skicklighet och outtrötttiga arbetsamhet. Sedan han 1844 blifvit befordrad till landshöfding i Jämtland, insattes han två år därefter som ordförande i den kommitté, som skulle uppgöra förslag till beskattningsväsendets samt uppbörds- och redogörelseverkets förenklande. S. hade också största andelen i det betänkande, hvari de invecklade förhållandena rörande jordbeskattningen utreddes och grundskatternas utgående i penningar föreslogs. Belöningen för hans nit vid detta svåra och maktpåliggande arbete blef adelsbrefvet 1847, då han förändrade sitt hittills burna fädernenamn till *Sandströmer*. När Oskar I:s regering 1848 ombildades i mera frisinnad riktning, kallades S. till statsråd och chef för finansdepartementet och ansågs som en af de konseljens medlemmar, som företrädesvis satte färg å densamma. Äfven på denna plats lade han i dagen den rastlösa personliga arbetsamhet, som utmärkt honom å mera underordnade platser, på samma gång han uppmuntrade och med synbar välvilja omfattade dem i sitt departement, hos hvilka han spårade förmåga och nit. Han åstadkom sålunda bl. a. en omorganisation af statskontoret, förenklingar i sättet för uppbördsmännens redogörelser o. s. v. Med sin öfverlägsna personlighet ingrep han äfven på andra

områden och ville öfverallt vara den beslutande, så att han i längden blef besvärlig, äfven för konungen. Sedan riksdagen förkastat hans förslag till grundskatteförenkling, afgick han i jan. 1851 från sin statsrådsbefattning och utnämndes till landshöfding i Skaraborgs län, där han med den kraft, som var honom egen, genast tog sitt höfdingedömes angelägenheter om hand och efterlämnade ett vördadt och aktadt namn. En svår bröstsjukdom ändade hans lif å Marieholms landshöfdingboställe d. 1 dec. 1857. — Gift 1830 med *Clara Lidbeck*, som, född d. 24 juni 1809 i Lund och död i Ronneby d. 18 aug. 1880, äfven var känd som vitter författarinna.

2. **Sandström, Theodor**, publicist. Född i Stockholm d. 29 aug. 1809, den föreg. broder. — Student i Uppsala 1827, aflade S. hofrättsexamen 1829. Han blef samma år e. o. notarie i Svea hofrätt och 1833 v. notarie därstädes samt förordnades 1835 till kanslist vid [t]otsdirektions-expeditionen. — Med en i allo aktningsvärd och ridderlig karaktär samt utpräglad liberala tänkesätt, uppoffrade han för dem, särskildt genom sitt demonstrativa uppträdande i det Crusenstolpeska högmålet 1838, sin ställning och sina framtidsutsikter som ämbetsman men erhöll på visst sätt ersättning genom att utses till kanslist i det oppositionella bondeståndet vid 1840—41 års riksdag. Här spelade han såsom de mest radikala böndernas »skrifkunnige vän» en betydande roll, nästan större än genom sin samtidigt idkade publicistiska verksamhet. Redan 1837 hade han börjat arbeta i L. J. Hiertas Aftonblad, men uppsatte 1838 en egen tidning *Stockholmsbladet*, som dock upphörde redan i början af 1839. Han ingick därpå som medarbetare i den af Aug. Blanche redigerade »Freja». 1845 förenade sig S. med Crusenstolpe och And. Lindeberg om utgifvande af tidningen *Dagen*, som uppträdde i skarp polemik med Aftonbladet, hvilket förmenades uppträda alltför försiktigt. Bladet upphörde redan 1846 och sedan S. s. å. ingått giftermål med *Hedvig Charlotta Wallenius*, reflekterade han å erbjudet anbud som vice tullfiskal i Sundsvall, med distrikt ända till Haparanda. Med redlighet och drift tog han itu med allehanda lurendrejerier och missbruk samt blef 1848 ordinarie tullfiskal. Redan 1849 togos emellertid hans krafter i anspråk för helt andra värf, nämligen som intendent vid Stora barnhuset i Stockholm, hvilken post han beklädde med stor berömmelse, tills ett slaganfall d. 21 jan. 1854 hastigt ändade hans lif.

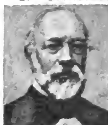

Santesson. Släkten härstammar från *Per Santesson*, som deltog i Carl X Gustafs krig i Polen och Danmark samt sedan bodde på sin gård i Småland. Sonen *Sante Persson*, † 1688 som regementskvartermästare, hade flere barn, som kallade sig *Santesson* och *Santhesson*.

1. **Santesson, Berndt Harder**, riksdagsman. Född på lägenheten Kärralund vid Göteborg den 15 mars 1776. Föräldrar: grosshandlaren *Gustaf Santesson* och *Dorotea Elisabet Matsen*. — Af föräldrarna, som då bekände sig till herrnhutiska sekten, skickades S. 1782 till den bekanta herrnhutiska uppfostringsanstalten i Kristiansfeld i Slesvig, men återhämtades 1786, sedan hans föräldrar brutit med nämnda sekt, och afsändes 1789 till Uppsala. Men redan 1791 måste han afbryta sina akademiska studier och återvända till Göteborg för att biträda modern, som året förut blifvit änka, vid hennes vidsträckta handels- och industrirörelse. Inom kort blef han en verksam köpman, hvars anseende dagligen ökades både för hans egen duglighet och för det nit, hvarmed han omfattade allt, som kunde bidraga till de inhemska näringarnas upphjälpande. Med 1809 års förändrade samhällsskick begynte S:s offentliga bana, i egenskap af riksdagsman för Göteborgs stad. Redan förut hade han gjort grefve B. v. Platens personliga bekantskap, och från den stund, v. Platen meddelade S. sina förslag och planer rörande Göta kanals anläggning, blef denne en af P:s ifrigaste medhjälpare för att bringa det stora fosterländska företaget till verkställighet. Med anledning häraf utsågs S. 1810 till en af de sex kommitterade, åt hvilka, sedan rikets ständer fattat sitt beslut om kanalbyggnadens befordrande, bolagets organisation uppdrogs i enlighet med af k. maj:t utfärdade privilegier och reglementen. Det inskränkta utrymmet tillåter oss ej att utförligt följa S. under hans ihärdiga kamp för Göta kanals fullbordan. Vare det nog sagdt, att han icke blott i utskott och plena kraftigt arbetade för v. Platens förslag, utan att den tyngsta bördan af bolagets ekonomiska och finansiella bekymmer ej sällan hvilade på hans skuldror. Förutom Göta kanal, som kan sägas varit hans lifsgärning, har han en utomordentlig förtjänst om utvecklingen af Motala mekaniska verkstad, om förbättringen af segelfarten på Göta älf, om Trollhätte slussverks ombyggnad, om konvoj-kommissariatsfondens ombildning till en handels- och sjöfartsfond o. s. v. Under sin långa riksdagsmannabana 1809—34, med undantag af 1817 års riksdag, tog han jämväl en ifrig del i alla ekonomiska och finansiella frågor, därvid beskattningsväsendet och bevillningsgrunderna alltid lågo honom varmt om hjärtat. Det synes väl som en sådan, mer än trettioårig, oegennyttig verksamhet i statens och kanalbolagets tjänst kräft en värdig belöning. Men så var ej fallet. Förutom kommerserådstiteln och ett par ordnar erhöll han endast af ständerna en årlig pension af 500 r:dr b:ko, hvartill Göta kanalbolag, i hvars tjänst han uppoffrat nästan hela sin stora förmögenhet, lade en lika stor summa. 1838 utnämndes S. till ordinarie ordförande i kanalbolagets styrelse, men afgick, då han härigenom på grund af afund råkade ut för obehagligheter, följande år från både denna post och disponentplatsen vid den mekaniska verkstaden. Efter att hafva bibehållit sina själsförmögenheter till sitt yttersta, afled S. d. 26 aug. 1862. — Gift 1801 med *Johanna Dorotea Matsen*.

2. **Santesson, Carl Gustaf,** läkare, kirurg, den föreg. brorson. Född på säteriet Säfvenäs vid Göteborg den 7 nov. 1819. Föräldrar: komministern i Örgryte och Majorna *Carl Gustaf Santesson* och *Maria Margareta Blix*. — I Uppsala, där S. blef student 1836, aflade han med. fil. kand. examen 1838, hvarefter han begaf sig till Köpenhamn, studerade anatomi under Stein och Ibsen samt tjänstgjorde såsom frivillig vid kirurgiska afdelningen på Fredriks hospital. Återkommen till Sverige, fortsatte han de medicinska studierna vid Karolinska institutet, hvarest han samtidigt 1840—41 var biträdande prosektor, samt blef med. kand. i Uppsala 1842. Under det han genomgick de föreskrifna praktiska öfningarna vid hufvudstadens kliniker, förestod han ånyo 1842—43 prosektorstjänsten vid Karolinska institutet, samt aflade därpå med. lic. ex. i Uppsala 1844. Kort därefter antagen till underkirurg vid Serafimerlasarettet, förordnades han innan årets slut till biträdande öfverkirurg, förestod någon tid 1846, hvilket år han blef med. d:r, anatomie adjunkt- och prosektorstjänsten vid Karolinska institutet samt utnämndes till ord. prosektor s. å. Ungefär samtidigt anträdde han en vetenskaplig resa till Tyskland, Schweiz, Italien, Frankrike, Belgien, Holland, England, Irland och Skottland, erhöll efter sin hemkomst förordnande såsom lärare i rättsmedicin vid Karolinska institutet, blef 1849 t. f. öfverkirurg vid Serafimerlasarettet och kirurgie professor vid ofvannämnda institut samt 1850 öfverkirurg vid Serafimerlasarettet. Under dansk-tyska kriget 1864 tjänstgjorde han som frivillig fältläkare i danska armén med station vid Augustenborgs sjukhus på Als och företog 1868—69 en ny vetenskaplig resa, som utsträcktes till Tyskland, Holland, England och Skottland. Ledamot af Vet. akad. 1852, Krigsvet. akad. 1873, Vet. soc. 1876, Fysiogr. sällskapet 1878. Hedersledamot af Svenska Läkaresällskapet 1875 och af Vet. och vitt.-samhället 1878 samt led. af flera utländska medicinska och vetenskapliga samfund. Fil. hedersdoktor vid jubelfesten i Köpenhamn 1879. Sedan 1856 var S. led. och sedan 1872 ord. i direktionen för Gymnastisk-ortopediska institutet, sedan 1867 led. af styrelsen för Stockholms sjukhem och sedan 1878 led. af styrelsen för Stockholms högskola. 1885 afgick S. som pensionsmessig från sin professur och afled i Stockholm d. 21 jan. 1886. Såsom praktisk operatör och klinisk lärare hade S. ett namn, som lyser bland de allra förnämsta, Sveriges läkarehistoria har att uppvisa. Äfven som vetenskaplig författare utmärkte han sig, och samtida medicinska tidskrifter innehålla flera eller färre afhandlingar — Hygiea t. ex. mer än femtio — af hans hand. I Hygiea publicerade han sålunda 1853 *Anteckningar rörande de förnämsta medicinska skolorna uti Italien, Frankrike, Holland och England.* Han har dessutom författat uppsatser i Vet. akad. handlingar; i Skandin. läkare- och naturforskarnes mötesförhandlingar samt särskildt utgifvit: *Utkast till bestämmandet af den topographiska anatomiens begrepp, dess studium och förhållande till öfriga hithörande kunskapsarter. Akad. afh.* 1844. *Om höftleden och ledbrosken uti anatomiskt, pathologiskt och chirurgiskt hänseende, jämte kritisk öfversigt öfver några bland inflammationslärans vigtigaste punkter* 1849. *Bidrag till homœopathiens sednare historia,* 1852—54 m. m. — *Redogörelse för sjukvården vid k. Serafimer-lazarettet* under en följd af år; *Utdrag af årsrapporterna från k. Serafimer-lazarettets chirurgiska afdelning; Berättelse om Stockholms sjukhem och dess verksamhet* m. m. — Gift 1853 med friherrinnan *Lovisa Ulrika Vilhelmina von Düben.*

3. **Santesson, Carl Gustaf,** medicinsk vetenskapsman. Född d. 5 juli 1862 i Stockholm, den föreg. son. — S., som 1880 aflade mogenhetsexamen, blef 1886 med. kand., 1890 med. lic. och 1891 med. d:r. S. å. förordnades S. till docent i experimentel fysiologi vid Karolinska institutet och företog såsom innehafvare af Ljungbergska resestipendiet okt. 1891—juni 1893 en utländsk studieresa, hvarunder bedrefvos hufvudsakligen studier i experimentel farmakologi i Strassburg och Leipzig. 1893—94 var S. t. f. lärare i farmakologi vid Uppsala universitet, innehade följande läsår motsvarande förordnande vid Karolinska institutet samt utnämndes 1895 till e. o. professor i farmakodynamik och farmakognosi därstädes. S. har från trycket utgifvit en stor mängd uppsatser, i Hygiea, Skand. Archiv für Physiologie, Archiv für experim. Pathologie und Pharmakologie, o. s. v. — Gift 1892 med *Hedvig Karolina Lovisa Lovén,* dotter af professor Chr. Loven (se II: 94).

Scarin, Algot, universitetslärare, lärd. Född i Skara d. 26 nov. 1684. Föräldrar: skolrektorn *Asmund Scarin* och *Kristina Clevera.* — I Uppsala, där Celsius, Benzelius och Rudbeck d. y. ledde hans håg till fäderneslandets häfder, förordnades S. till amanuens vid akademiska biblioteket 1714 och blef magister 1716. Sedan han några år uppehållit sig vid universitetet som privat docent, befordrades han 1722 till histor. et moral. professor i Åbo, hvilket ämbete han innehade till 1761, då han tog afsked med kanslirådstitel. 1747—63 innehade han bibliotekarietjänsten vid universitetet. Han afled i Åbo, den 5. nov. 1771. Led. af Vet.- societet. i Uppsala. — Sällan har Åbo universitet haft en mer samvetsgrann lärare än S. Han ägde, utom en vidsträckt beläsenhet i latinska litteraturen, en för sin tid ovanlig insikt i de nordiska häfderna. Hans tryckta skrifter utgöras däremot nästan ensamt af disputationer, hvaraf de, som behandla historiska frågor, äro märkliga, på grund af att de, i motsats till den föregående rudbeckska riktningen, ådagalägga en riktigare blick för den historiska utvecklingen. S. förklarar sålunda bl. a., att svenskarna vid det första korståget till Finland landstego vid Åbo, samt att ryska rikets grundläggare härstammade från Sverige. — Gift 1729 med *Anna Katarina Roland.*

Schaar, Axel von, krigare. Född i Stockholm d. 15 dec. 1641. Föräldrar: kommendanten på Laholm *Gerhard von Schaar* och *Elisabeth Silfversparre.* — Sin militära bana började v. S. 1657 såsom kornett och deltog 1659 i svenskarnas stormning af Köpenhamn. Sedan han därpå avancerat till ryttmästare vid Smålands kavalleriregemente 1674, bevistade han under skånska kriget fältslagen vid Lund och Halmstad och utmärkte sig vid båda dessa tillfällen för sin okufliga tapperhet. 1677 deltog han med icke mindre mod i drabbningen vid Landskrona, då han till belöning för sin käckhet befordrades till major vid sitt regemente. Efter att 1692 ha blifvit öfverste, utnämndes han 1699 till generalmajor, hvarjämte han s. å. förordnades till landshöfding i Västernorrlands med Jämtlands län. För sina mot fäderneslandet visade tjänster upphöjdes han till friherre, ehuru han för denna värdighet ej tog inträde på riddarhuset. Död i Gäfle den 18 nov. 1702. — v. S. var en af de tappraste krigarne i Carl XI:s tid och i denna egenskap högt skattad af veteranerna Helmfelt och v. Ascheberg. Såsom landshöfding utmärkte han sig för duglighet och kraft, ehuru hans verksamhet som länsstyresman var för kort att efterlämna några mer märkbara spår. — Gift: 1: med friherrinnan *Brita Horn;* 2: med *Anna Printzensköld.*

Schantz, von. Friedrich Schantz från Wertheim i Franken lefde 1570. Från Franken lära på grund af religionsförföljelser till Hessen-Kassel ha inflyttat förfäderna till *Johan Eberhard Schantz,* som på Carl X Gustafs tid kom till Sverige och uppgifves erhållit adelsskap. Hans äldste son, *Johan David,* adlades 1681, men hans ättegren, *Schantz,* utdog 1753. Från två af de yngre, 1693 adlade sönerna, *Fredrik* och *Kristian von Schantz,* härstammar den nu lefvande ätten.

1. **Schantz, Carl Ludvig von,** arkeolog. Född i Stockholm d. 25 maj 1681. Föräldrar: sekreteraren i riksarkivet *Ludvig von Schantz* och *Kristina Fineman.* — S. antogs 1703 till e. o. i riksarkivet men måste, i trots af sin visade skicklighet, vänta på ordinarie befordran i detta ämbetsverk till 1719, då han utnämndes till assessor. På denna plats utvecklade han mycken flit, utarbetade en omständlig beskrifning öfver runstafven, vidare en Matrikel öfver Sveriges ridderskap och adel, en ättebok öfver en stor del äldre och nyare svenska familjer i alfabetisk ordning, upprättade 1733 på Stockholms magistrats anmodan tvenne stora släkttaflor öfver Helmfeltska ätten, reviderade och ingaf till kanslikollegium en berättelse öfver det stora Cronstedtska mynt- och medaljkabinettet, hvilka alla arbeten dock stannade vid manuskript m. m. Död i Stockholm d. 25 mars 1734. S:s tröga befordran inom riksarkivet anses af somliga ha varit föranledd af någon personlig ovilja hos Carl XII. Huru härmed än må förhålla sig, kvarstår dock som faktum, att någon fast plats aldrig tilldelades honom, så länge Carl lefde. — S. var tvenne gånger gift: 1: 1715 med *Hedvig Eleonora Törnehielm* 2: 1720 med *Maria Aurora Brenner,* en dotter till den bekanta skaldinnan Elisabet Brenner, hvilkens dikter mågen till en del utgaf.

2. **Schantz, Gustaf von,** ämbetsman författare. Född d. 3 okt. 1775; den föreg. kusins sonson. Föräldrar: majoren vid fortifikationen *Kristian Robert von Schantz* och *Anna Margareta Weckström.* — Vid aderton års ålder anställd såsom e. o. tjänsteman i k. kansliet, blef v. S. kopist därstädes 1794, kanslist 1795, protokollssekreterare 1800 och 1810 exped.-sekreterare i ecklesiastikexpeditionen, erhöll kansliråds fullmakt 1818 och afled i Stockholm den 14 juli 1847. S. erhöll upprepade gånger Svenska akademiens mindre guldmedalj för skrifter i vältalighet. Sitt sålunda vunna litterära rykte sökte han ytterligare främja genom en stor mängd tillfällighetstal och politiska ströskrifter, utgifna synnerligast 1809, genom *Försök till en historia öfver det förra Pommerska kriget åren 1757—62* 1811 samt genom *Historia öfver kriget mellan Sverige och Ryssland åren 1788—90* 1817—18. Efter statshvälfningen 1809 utgaf S. flera politiska broschyrer. — Gift 1814 med *Ulrika Elisabet Björkman.*

Schartau. Släkten härstammar från Tyskland. Äldste kände stamfadern var *Anders Johan Schartau,* rådman i Malmö.

1. **Schartau, Henrik,** präst. Född i Malmö den 27 sept. 1757. Föräldrar: rådmannen *Anders Johan Schartau* och *Anna Katarina Falkman.* — 1771 blef S. student i Lund och aflade tre år senare fil. kand.-examen, ehuru han ej promoverades till magister förr än 1778. På kallelse af riksrådet, frih. Falkengren på Björnö, lät han 1780 viga sig till präst, blef 1783 komminister i Söfde och Blentarp, 1785 andre komminister vid domkyrkan i Lund, 1793 förste stadskomminister i Lund med Stora Råby och Bjellerup till prebende, prost 1800, deltog såsom ombud för Lunds stifts prästerskap i valriksdagen i Örebro 1810 och blef kontraktsprost i Torna härad 1813. Död i Lund d. 3 febr. 1825. — Då S. kom till Lund såsom andre stadskomminister, godkände och understödde han ännu den herrnhutiska kristendomen, för hvilken han i sin ungdom fattat tycke såsom privatlärare i ett herrnhutiskt hem i Göteborg. Men snart kom han genom ett grundligt bibelstudium på andra tankar och uppträdde såsom ortodox teolog, hvarvid han i sina predikningar sökte företrädesvis framhålla det andliga lifvets utveckling eller salighetsordningen. Under nästan hela sin tjänstetid i Lund höll han i domkyrkan hvarje fredags morgon kateketiska förhör, vid hvilka man såg flere af universitetets mest framstående lärare, och hvarunder han på ett utomordentligt sakrikt, klart och bestämdt sätt i frågor och svar utredde och förklarade salighetslärans hufvudsanningar. Utom såsom predikant och kateket verkade han mycket genom enskild själavård och blef en biktfader för tusentals personer. S:s lärouppfattning äger ännu bestånd såsom

en ytterst konservativ och strängt kyrklig riktning inom »läseriet» och har många anhängare bland prästerskapet, särskildt i Göteborgs stift. Men hans orginella kateketiska lärometod har hos efterföljarne stelnat till själsdödande formalism. S:s talrika skrifter utgåfvos först efter hans död. De viktigaste af hans arbeten äro: *Försök att i öfverensstämmelse med den heliga skrift, i frågor och svar, föreställa den evangeliska Lutherska församlingens lära om nådavalet* 1825, *Utkast till betraktelser öfver vissa stycken af katekesen* 1826, *Frågor hörande till första undervisningen i salighetsläran, jämte vägledning för dem, som skola undervisa* 1827, *Anteckningar, föranledda af åtskilliga ställen i den heliga skrift* etc. 1829, *Predikningar* 4 band. 1830—43, *Utkast till skriftermål och veckopredikningar* I. 1832, *Undervisning i christendomskunskapen för barn* 1833 m. m. — Gift 1786 med *Katarina Elisabet Sommelius*.

2. **Schartau, Frans,** köpman, riksdags- och kommunalman. Född i Malmö den 7 okt. 1797; den föregåendes brorson. Föräldrar: grosshandlaren *Johan Schartau* och *Kristina Katarina Suell*. — Efter en vårdad uppfostran dels i föräldrarnas och dels i morfaderns hem, blef S. student i Lund 1813, men öfvergaf snart de akademiska studierna och sökte inträde i en handelsskola i Lübeck. Efter något mer än ett års vistelse på detta ställe återvände han 1816 till fäderneslandet och blef i maj månad följande året anställd på Bibau och Wongs kontor i Stockholm. Här kvarstannade han till 1827, då han gifte sig med en brorsdotter till den ena af principalerna och nedsatte sig på Lidhult i Kronobergs län. Kort därefter blifven änkling, sålde han egendomen och antog i början af 1829 förnyad anställning hos ofvannämnda firma, i hvilken han snart blef delägare och slutligen chef. Vid riksdagarne 1840—41, 1844—45 och 1847—48 var S. Stockholms stads representant i borgarståndet, inom hvars liberala fraktion han spelade en betydande roll, och var städse placerad i statsutskottet. Vid 1840—41 års riksdag var han jämväl ledamot af hemliga utskottet och ifrigt verksam mot infriandet af kabinettskassans skuld. »Det var hans uppträdande vid denna märkliga riksdag, som grundade det inflytande, hvilket under tvenne följande riksmöten placerade honom bland ståndets ledare. Stark dialektiker, vältalig, fastän icke fri från något uppskrufvad patos, varm, stundom till och med lidelsefull i sitt föredrag, var han därtill ganska väl ägnad, helst hans manliga väsen fjärmade hvarje tvifvel om afsikternas renhet.» 1846 insattes han i den af k. m:jt tillsatta representationskommittén. I femton år, 1845—60, var han jämväl af borgarståndet vald till fullmäktig i rikets ständers bank. Om hans deltagande i det politiska lifvet kan sägas ha varit tämligen snart öfvergående, var hans verksamhet inom kommunen och börsen af både genomgripande och varaktig art. Redan 1841 valdes han till en af borgerskapets äldste och 1856 till dess ordförande. Han var jämväl ordförande för grosshandelssocietetens deputerade och för borgerskapets bemedlingskommission, ledamot af drätselkammaren och sedan 1862 en bland Stockholms stads fullmäktige. När 1857 års penningkris skakade handelsvärlden i dess innersta grundvalar, var det S., som åvägabragte de s. k. kredit- och garantiföreningerna, hvilka i hög grad bidrogo att sätta en gräns för de kommersiella omstörtningarna inom hufvudstaden. Till uttryck af sin tacksamhet sammansköto börsens medlemmar en större penningsumma till en handelsskola i Stockholm, som bär S:s namn. 1867 valdes S. till representant i Första kammaren för Stockholms stad men afled kort efter öppnandet af det nya representationsskickets fjärde riksmöte den 17 jan. 1870. Han var under denna period 1867 ledamot af bankoutskottet och 1869 af statsutskottet. — Gift 1: 1827 med *Katarina Maria Wong;* 2: 1834 med *Anna Petronella Heerman*.

Schauv, Arvid, borgmästare, politiker. Om S:s tidigare lefnadsöden, innan han 1750 blef borgmästare i Landskrona, känner man föga mera, än att han föddes i Uddevalla i nov. 1711, son af rådmannen och handlanden *Peter Andersson Schauv* och *Boel Arfvedsdotter*. — Redan vid 1751—52 års riksdag kallades han till stadens representant i borgarståndet, hvilket förtroende alltjämt förnyades till och med 1786 års riksdag. Han inkom genast i sekreta deputationen och invaldes redan 1755 i sekreta utskottet. Som ifrig Hatt blef han ock medlem af den ständernas kommission, som tillsattes att rannsaka och döma öfver stämplingarna efter ökad konungamakt. Till sin heder sökte han dock i möjligaste måtto inskränka antalet dödsdomar. Vid följande riksdag 1760 aflägsnade sig S. så till vida från sitt partis flertal och närmade sig det af Pechlin ledda landtpartiet, som han skarpt klandrade Höpken m. fl. för framkallandet af det pommerska kriget och yrkade inskridande mot de adliga officerarne, som lämnat sina poster för att deltaga i riksdagen. Ledamot äfven nu af sekreta utskottet, tillhörde han dettas deputation för växelärendena och hade äfven säte i den beredning, som tillsattes för att pröfva Nordencrantz' förslag att råda bot för de finansiella olägenheterna. Att han var en mäktig man, kan man bl. a. förstå däraf, att han lyckades tillskansa sig rättigheten att mot en ringa arrendesumma disponera kungsgården Uranienborg å Hven, där han residerade som en provinsmagnat. Vid 1765—66 års riksdag sökte S. med sådan ifver skydda sina partivänner från de då härskande Mössornas vrede, att dessa i sin harm åvägabragte hans uteslutning ur ståndet. Vid riksdagen i Norrköping 1769, då han var medlem af sekreta utskottet och bankodeputationen, samverkade han visserligen med Hattarna i fråga om Mössrådets störtande, men, återknytande sina gamla förbindelser med Pechlin, använde han ock sitt inflytande att hindra antagandet af den s. k. säkerhetsakten, genom hvilken bekymrade fosterlandsvänner sökt råda bot för regeringssättets värsta missbruk. 1771 var han Hattarnas

kandidat till talmansplatsen men erhöll endast 55 röster mot 77. Då motpartiet på ett despotiskt sätt utöfvade sin makt, slöt sig S. med sin tätt sammanhållna fraktion närmare till konungen. 1778 hugnade honom Gustaf III med kommerseråds titel, antagligen i afsikt att vinna honom för den s. å. sammanträdande riksdagen, där han dock uppträdde som en af märkesmännen i sitt stånd för det s. k. landtpartiet. 1786 var han åter vunnen för konungens önskningar, uttalade sig i bankoutskottet för det af denne önskade kreditivet å 50 tunnor guld, arbetade för propositionen om passevolansen samt uppträdde som en af anklagarne mot Kewenter (se I: 574). Sina sista år tillbragte han i sitt gästfria hem å Uranienborg, där han afled 1788, som sin stads styresman efterlämnande ett länge fortlefvande aktadt minne.

Scheele, Carl Vilhelm, kemist. Född i Stralsund d. 9 dec. 1742. Föräldrar: köpmannen i Stralsund *Johan Kristian Scheele* och *Margareta Warnecross*. — S:s stilla, tillbakadragna väsen togs i barndomen af dem, som kände honom, för tröghet, och då han tillkännagaf sin håg för apotekaryrket, åt hvilket en äldre bror förut ägnat sig, sågo föräldrarna endast häri en barnslig lust att likna sin broder, eller på sin höjd en plan att vinna utkomst, utan att behöfva besvära sig med några djupare studier. Då den nämnda brodern oförmodadt afled, fick S. följa sin böjelse och blef hans efterträdare såsom lärling på ett apotek i Göteborg. Här kvarstannade han i sex år. Drifven af sin omotståndliga vetgirighet, använde han hvarje ledig stund till studier, särskildt i kemi. 1764 fick S. anställning i Malmö, där han utförde sina första kemiska undersökningar öfver oxalsyran, hvarom han 1768 inlämnade en afhandling till Vet.-akad. Vid denna tid isolerade han vinsyran. Från 1768 hade S. anställning på apoteket Korpen i Stockholm, men flyttade 1770 till Uppsala som laborant på apoteket Upplands vapen. I Uppsala sammanträffade han med Bäck, Schulzenheim, Bergius, Gahn, Bergman m. fl. den tidens utmärktaste vetenskapsmän och kemister, bland hvilka de två sistnämnda med S. slöto ett vänskapsförbund, som varade för lifvet. — 1770 visade S., att fosfor kan framställas af ben, och 1771 upptäckte han fluorvätesyran. 1772 och 1774 utförde han sina allenastående undersökningar öfver brunsten och blef härigenom upptäckare af klor samt metallerna mangan och barium. I samband härmed stå hans upptäckter af arseniksyra och arsenikväte. Vet.-akad. invalde S. 1775 till led., men detta var också den enda utmärkelse, som den snillrike kemisten erhöll af sitt fosterland. S. å. flyttade S. till Köping, där han förestod apoteket, som ägdes af änkan efter apotekaren Pohl. Det såg dock en tid ut, som om S., hvilken önskade stanna i Köping, skulle få afstå apoteket åt spekulanter härpå. Genom borgerskapets, magistratens och landshöfdingeämbetets bestämda förklaring, att de icke ville

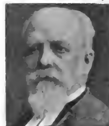
ha någon annan än S. till apotekare, uppfylldes dock hans önskan om att få förbli i den lilla staden. — Redan 1775 hade S. fullbordat manuskriptet till sin berömda afhandling om luft och eld, *Chemische Abhandlung von der Luft und dem Feuer*, efter att före sin flyttning till Köping ha utfört de där beskrifna försöken, men tryckningen i Leipzig slutade först 1777, och genom det långa dröjsmålet gick S. miste om företrädesrätten till flere viktiga upptäckter, bl. a. af syrgasen, som af S. sannolikt var känd redan, då han utförde undersökningar öfver brunsten. S. visar i nyss nämnda afhandling, som 1780 utkom på engelska och 1781 på franska, att luften är en blandning af eldsluft (nu syrgas) och skämd luft (nu kväfgas). Icke blott elden, utan andningen hos djuren, ja hela lifvet har, förklarade han, sin källa i eldsluften (syret). S., som tillhörde den flogistiska riktningen i kemien, förklarade förbränningen på sådant sätt, att under densamma förenas syret med flogiston i de brinnande ämnena till värme och ljus. Det blef sedermera fransmannen Lavoisier, som insåg hela innebörden af syrgasens upptäckt. — Från forskningarna öfver ljusets natur kom S. till undersökningen öfver fosforescerande ämnen, såsom flusspat, öfver solljusets inverkan på klorsilfver, öfver svafvelväte och knallguld, hvilkas rätta sammansättning upptäcktes af honom. — 1776 visade S., att lerjord och kiseljord verkligen äro olika ämnen. Han upptäckte vidare vinsyra och cyanursyra, grundämnet molybden i mineralet molybdena 1778 och visade 1779, att grafit utgöres af kol, samt att tackjärn innehåller grafit. — 1780 började han ånyo på med sina i Malmö begynta forskningar öfver de organiska ämnena, upptäckte härvid mjölkens beståndsdelar, lärde känna mjölksyra och slemsyra 1780, o. s. v. Vidare upptäckte han blåsyra 1782, glycerin 1783, citronsyra och äpplesyra, oxalsyrans allmänna förekomst i växtriket 1784, sockersyra och galläpplesyra 1785. Han lämnade icke heller den oorganiska kemien å sido; 1781 upptäckte S. nämligen metallen volfram och visade 1785, att kallbräcka hos järn förorsakas af en halt af fosfor. — Vet. akad. i Turin, Medicinska societeten i Paris, Naturforskarsällskapet i Berlin, societ. i Verona, vetensk. societ. i Erfurt m. fl. lärda samfund skyndade att tillägna sig den berömde svensken såsom ledamot. Det enda land, där hans namn var nästan okändt för alla utom några vetenskapsmän, var Sverige, som han hedrade genom sina snillrika upptäckter. S. stannade hela sitt lif på den anspråkslösa platsen såsom apotekare i Köping. Hans verksamma, ärorika lif blef emellertid icke långt. Ansträngande arbete och måhända inflytelsen af de giftiga ämnen, med hvilka han ofta sysselsatte sig, undergräfde hans hälsa, så att han i febr. 1786 måste intaga sjukbädden. Han afled i Köping den 21 maj 1786. — Hans vetenskapliga skrifter blefvo efter hans död samlade och utgifna i Leipzig under titeln: *Opuscula physica et chemica* 1788—89, och på tyska i Berlin 1793 samt 1786 på engelska. S:s *Efterlemnade bref och anteckningar* utgåfvos 1892 af A. E. Norden-

sköld. — Med fullt skäl har S. blifvit kallad en vägbrytare för den nyare kemien. Men fastän han gjorde så oerhördt många viktiga upptäckter, hade han blott de enklaste redskap till sitt förfogande, såsom oxblåsor för gasens uppsamlande, o. s. v. — Genom sina undersökningar af den organiska naturen lade S. grunden till djurkemien, såsom en särskild gren af vetenskapen, hvari svenska namnet sedan genom Berzelius förvärfvat sig rätt till ett af de allra förnämsta rummen. — Vet.-akad. slog 1789 och Svenska akad. 1827 minnespenningar öfver S. Hans staty, af J. Börjeson, restes 1892 på Floras kulle i Humlegården i Stockholm. — Gift tvenne dagar före sin död med änkan efter sin företrädare vid apoteket i Köping.

Schéele, von. En gammal adlig ätt från Rügen och Pommern, där den hette Schéel och von Schéele samt var känd redan på 1300-talet. Med brukspatronen ***Kristian Schéele*** kom den 1710 till Sverige. Dennes båda söner, assessorerna *Adam* och ***Kristian Benjamin Schéele***, naturaliserades 1768 som svenska adelsmän.

1. Schéele, **Franz Adolf von,** bergstjänsteman, kommunalman. Född på Eckersholm i Jönköpings län d. 21 okt. 1795. Föräldrar: godsägaren, kammarjunkaren *Adolf Fredrik von Schéele* och *Henrika Kristina von Knorring.* — Efter idkade studier i Lund ingick v. S. vid bergsstaten och förordnades 1823 till geschworner i Värmland. Här kvarstannade han för lifstiden och utvecklade i flerahanda riktningar en verksamhet, som gjort hans minne i provinsen älskadt och hedradt. Redan 1824 erhöll han bergmästare titel, utnämndes 1829 till kammarjunkare samt blef ord. bergmästare i Värmland 1835. Både före och efter denna sista utnämning företog han utländska resor, studerade bergshandteringens utveckling i andra länder samt meddelade i tidskrifter och årsberättelser sina iakttagelser och rön, under det han bemödade sig om att i sin hemorts bergshandtering införa de förbättringar, hvilka han ansåg mest gagneliga. Men hans nit stannade icke härvid utan sökte sig nya verksamhetsfält, hvarhelst han trodde något vara att vinna för Värmlands utveckling och förkofran. Sålunda var han dels upphofsman, dels nitisk medverkande till stiftandet af värmländska bergselementarskolan, värmländska bergsmannaföreningen, Värmlands naturhistoriska förening, värmländska brandstodsföreningen och värmländska hypoteksföreningen. Dessutom bestridde han i tolf år sekreterarebefattningen hos Värmlands hushållningssällskap, var ombudsman för brandstodsföreningen, medlem af styrelsen öfver landtbruks-, trädgårds- och skogsskolorna inom länet; ordförande i bestyrelsen för Värmlands kommunikationsanstalter inom bärgslagen, i länets lasarettsdirektion, för Filipstads stadsfullmäktige o. s. v. — Under loppet af flera år gjorde han stora samlingar till Värmlands historia och beskrifning, af hvilka han begagnade en del för det af honom anlagda stora planschverket *Värmland i teckningar.* Hans nit och verksamhet blefvo både bemärkta och belönade. Utom öfverintendentstiteln 1860, fick han af Jernkontoret och Värmlands hushållningssällskap mottaga deras stora förtjänstmedaljer i guld, hvarjämte han hedrades med kallelse att vara ledamot i flera in- och utländska vetenskapliga samfund. Han afled i Filipstad den 20 juli 1863. — Gift 1822 med *Maria Elisabet Lundqvist.*

2. Schéele, **Knut Henning Gezelius von,** teolog. Född i Stockholm d. 31 maj 1838; den föreg. brorsson. Föräldrar: prosten och kyrkoherden i Bringetofta församling af Växiö stift *Knut Georg von Schéele* och *Matilda Charlotta Gezelius.* — Student i Uppsala 1857, promoverades

S. därstädes 1863 till fil. doktor, hvarefter han ägnade sig åt teologiska studier. 1867 teologie kandidat, förordnades han s. å. till docent i teologiska prenotioner vid Uppsala universitet, där han 1873 befordrades till förste teologie adjunkt, 1877 till e. o. professor i teologiska prenotioner och teologisk encyklopedi samt 1879 till ordinarie professor i samma ämnen. 1885 kallades han till biskop i Visby stift. — Som teologisk skriftställare har S. varit mycket verksam. Bland hans skrifter märkas *Rationalismens förberedelser* 1868 (i Upps. Univ. årsskrift), *Den kyrkliga katekisationen,* 1869 (därsammastädes), *Teologisk symbolik* 1877—79, *Till strids för friden, apologetiska föredrag* 1881, *Herren, mitt banér, strödda föredrag* 1892, *Hemlandstoner, en hälsning från modern Svea till dotterkyrkan i Amerika,* 2 delar, 1894—95 m. fl. 1883—94 utgaf han *Tidskrift för kristlig tro och bildning* (till och med 1886 i förening med U. L. Ullman). — Men S:s muntliga uppträdande har kanske mer än något annat fäst uppmärksamheten vid hans person. Redan under studenttiden gjorde han sig känd som en elegant talare med ett i allo representativt uppträdande och hedrades med förtroendena att upprepade gånger kallas till sin nations förste kurator och studentkårens ordförande. Den unge mannen var ock icke okänd, när han varmt och vältaligt höjde sin stämma å riddarhuset under decemberdagarna 1865 till förmån för representationsreformen. Äfven som predikant och andlig talare visade han sig i sällsynt grad kunna fängsla sin åhörarkrets, i enlighet med sitt skaplynne vanligen intagande en fridsam och förmedlande ståndpunkt, som han ock häfdat vid alla från och med 1888 hållna kyrkomöten och hvilken anses utestängt honom från ärkebiskopsstolen. Han har presiderat vid åtskilliga svensk-lutherska prästkonferenser, vid jubelfesterna inom Augustanasynoden i Nord-Amerika och vid allmänna religionskongressen i Stockholm 1897 samt bevistade som svenska kyrkans representant den af tyske kejsaren Vilhelm II verkställda invigningen af en evangelisk kyrka i Jerusalem 1898. — Som ombud för Visby stad har S. haft plats i Andra kammaren från och med 1900

års riksdag, äfven där intagande en moderat — konservativ ståndpunkt. Förut »vilde», anslöt han sig 1903 till det då bildade partiet: »de moderata reformvännerna», som hvilkas förtroendeman han tjänstgjort. — Gift 1868 med *Anna Gustafva Maria Ekman*, dotter af bruksägaren C. E. Ekman (se I: 228.)

3. **Schéele, Frans Alexander von,** filosof, föreläsare. Född i Fernebo socken i Värmland d 31 juli 1853; den föreg. kusins son och sonson till S. 1. Föräldrar: brukspatronen *Christian Georg Robsahm von Schéele* och *Charlotta Maria Hedberg*. — Student i Uppsala 1873, blef S. fil. doktor därstädes 1885 och förordnades s. å. till docent i estetik därstädes. 1887 öfverflyttades han till docent i praktisk filosofi. Redan dessförinnan hade han i flera år verkat som litteraturanmälare i Uppsalatidningen »Fyris» och i arbetet *Nutidslögner eller framtidssanningar* 1885 anställt en ingående kritik af Max Nordaus på sin tid uppseendeväckande arbeten. Lifligt intresserad af tidens bildningssträfvanden, kastade sig S. med ifver in i 1880-talets offentliga diskussioner i Uppsala, hvarvid han gjorde sig känd som en skicklig och fyndig debattör. Då han därjämte liksom sin frände var i besittning af ett representativt uppträdande, var det icke annat än naturligt, att han kallades till studentkårens ordförande, å hvilken post han fungerat längre än någon annan. Trots trägen verksamhet som enskild akademisk lärare har S. fått tid till flitigt författareskap, bland hvars alster må anföras *Samuel Grubbes skönhetslära* 1885, *Kan Gud tänkas som vilja?* 1887 (i Uppsala universitets årsskrift), *Det mänskliga själslifvet* 1894—96, en utförlig framställning af den moderna psykologiens resultat, *Filosofiens uppgift, metod och betydelse* 1899, samt en mängd artiklar i tidskrifter och Nordisk familjebok. 1891—95 redigerade han *Svensk tidskrift*. — S. har ock varit lifligt verksam som föreläsare, särskildt vid Uppsala universitets sommarkurser. Som frukt af dessa har han utgifvit *Viljans och känslornas psykologi* 1899. Sedan 1899 är han föreståndare för den teoretiska profårskursen vid Uppsala läroverk och har förlagt den honom i denna egenskap tillkommande undervisning till universitetet under form af offentliga föreläsningar i pedagogik, hvilka förmått fängsla en talrik åhörarkrets. Därjämte har han ock anordnat flitigt besökta seminarieöfningar i barnpsykologi och pedagogik, för hvilkas underlättande han 1903 enskildt upprättat en pedagogisk öfningsskola i Uppsala. 1903 erhöll han professors namn, heder och värdighet. — Gift 1886 med *Hanna Runer*.

Scheffel, Johan Henrik, porträttmålare. Född i Vismar d. 9 april 1690. Föräldrar: doktor *Martin Scheffel* och *Katarina Keller*. — Sedan S. utbildat sig i Tyskland, Holland och Frankrike, nedsatte han sig 1723 (enligt en annan uppgift redan 1721) i Stockholm, där han under en lång följd af år frambragte en mängd konterfej, hvilka vittna icke blott om utmärkt flit och noggrannhet utan äfven om stora konstnärliga anlag hos mästaren. Vid målare- och bildhuggareakademiens inrättande 1735 blef han en af dess första lärare, invaldes någon tid därefter till dess ledamot och erhöll direktörs titel af regeringen. Först vid fyllda sjuttiofem år nedlade han sin pänsel och flyttade till sin dotter och måg i Västerås, där han afled den 21 dec. 1781. »Mängden af hans arbeten är oöfverskådlig; ett porträtt af S. är en af de vanligaste företeelserna, och säkerligen uppgår antalet af hans ännu bevarade verk till flera tusental. Men hvad som härvid är att märka är, att han sällan eller aldrig vårdslösat ett enda af dessa talrika porträtt, som genast uppmärksammas genom det blida och älskvärda i uppfattningen samt det säkra och tekniskt fulländade i utförandet. — S. utbildade endast en elev af betydenhet, det var Per Krafft d. ä., som efter studier och resor i Tyskland sedan så mycket hedrade det Gustavianska tidehvarfvet.» — Gift 1728 med *Anna Margareta Bergstedt*.

Schefferus och **Scheffer.** Ätten, som anses härstamma från trakten kring Frankfurt a. M. och som äfven skall ha haft namnet *Gernsheim*, inkom till Sverige med *Johannes Schefferus* (se nedan). Denne uppgifves varit sonson till *Ivo Scheffer von Gernsheim*, hvilken som landtdomare lefde i midten af 1500-talet i Franken och var ättens förste kände stamfader. Af Johannes Schefferi söner adlades *Johan* 1689, men hans gren utdog 1752. Den andre, *Peter*, naturaliserades som svensk adelsman 1698, med namnet *Scheffer von Gernsheim* och blef 1719 friherre. Hans ättegren utgick med sönerna, af hvilka två, *Carl Fredrik* och *Ulrik*, blefvo grefvar 1766 och 1775. De nu lefvande medlemmarna af ätten härstamma från *Henrik Teofilus S.*, — se S. 2 — naturaliserad 1756 som svensk adelsman, son till en yngre son till Johannes Schefferus, *Ivo Scheffer*.

1. **Schefferus, Johannes,** lärd. Född i Strassburg d. 2 febr. 1621. Föräldrar: köpmannen *Johan Scheffer* och *Elisabet Kraschel*. — Den enskilda undervisning, S. erhöll i sitt föräldrahem, var icke ägnad att väcka hans håg för lärda sysselsättningar. Icke desto mindre blef han student 1637 och fick följande året företaga en studieresa genom Tyskland. Denna resa och isynnerhet den bekantskap, han därunder gjorde med sin tids lärde, sporrade honom till ansträngningar, och snart började han vinna rykte som en lärd af framstående rang. När skytteanska professuren i Uppsala blef ledig genom Freinshemii befordran till bibliotekarie, inkallades S. på anvisning af Boeclerus och tillträdde denna lärostol 1648. Den skytteanska professuren, s. k. efter sin stiftare riksrådet Johan Bengtsson Skytte, var den tiden egentligen en läroanstalt inom själfva universitetet till unga ädlingars uppfostran och bildning för

statens tjänst. På det de adliga adepterna alltid skulle befinna sig under professorns vård och uppsikt, var öfre våningen i skytteanska huset inrättad till ett slags adlig kasern, där de i anstalten inskrifna hade sin bostad. Enligt stiftarens föreskrift skulle hufvudämnena för undervisningen utgöras af statslära och vältalighet, men enär båda dessa vetenskaper ännu då stodo i närmaste samband med de klassiska auktorerna, gjorde S. studiet af dessa samt af svenska historien till hufvudsak för sina arbeten både såsom författare och föreläsare. Han ägnade sig äfven åt kritiska undersökningar af svenska antikviteterna, men kom härigenom i häftig tvist med åtskilliga andra vetenskapens stormän, Verelius, Olof Rudbeck d. ä. och sin egen svärfader Loccenius samt förde mot dem ett pennkrig ända till sin död. Hos hofvet och aristokratien stod han däremot i stor ynnest och åtnjöt från bägge hållen många bevis på bevågenhet. Då han en gång i de kungligas närvaro i Uppsala hållit ett tal öfver regementsförändringen 1654, hängde drottningen på honom en guldkedja och tillade honom en pension af 1,000 r:dr specier. 1665 utnämndes han till »professor honorarius juris naturæ et gentium» samt blef följande året, när antikvitetskollegium inrättades, en af dess första ledamöter. För ett sitt tal till Carl XI erhöll han 1673 en belöning af hundra dukater, utnämndes 1677 till universitetsbibliotekarie, med bibehållande af sina förra befattningar, hvarjämte tvenne af hans söner adlades, dock först efter faderns död. Han afled i Uppsala den 26 mars 1679. — Ehuru till födseln främling, gjorde sig S. högt förtjänt om sitt nya fädernesland genom hvad han verkade till främjande af dess odling och utredande af dess forntids häfder. Antalet af hans skrifter är högst ansenligt. I afseende på innehållet kunna de hänföras till följande hufvudgrupper: kritiska upplagor af klassiska författare; afhandlingar i grekiska och romerska antikviteterna; arbeten i svensk häfdaforskning; disputationer; retoriska skrifter, orationer och parentationer samt smärre skrifter af blandadt innehåll. — Gift 1648 med *Regina Loccenia*, dotter till den namnkunnige Johan Loccenius.

2. **Scheffer, Henrik Teofilus,** kemist. Född i Stockholm d. 29 dec. 1710, den föregåendes sonson. Föräldrar: sekreteraren i bergskollegium *Ivo Scheffer* och *Gustafviana Sofia Ehrenstierna*. — Tidigt föräldralös, upptogs S. af sin farbroder, presidenten Peter Scheffer, och skickades af honom till Uppsala, där han studerade 1725—31. Det sistnämnda året ingick han såsom auskultant i bergskollegium men fortsatte på egen hand sina kemiska studier, hvarvid hans bemödanden i synnerhet gingo ut på att göra kemien till en tillämpningsvetenskap för bergsbruket, fabrikerna och den allmänna hushållningen. När Swab 1738 upptäckt Ädelfors' guldgrufva, förordnades S. 1739 till direktör för det nyanlagda guldverket. Men då grufvan visade sig ej gälda de på henne nedlagda kostnaderna, nedlades verket, och S. antog 1748 anställning på manufakturkontorets stat, att undervisa ynglingar i färgerikonsten och för dem hålla föreläsningar i detta ämne. Redan förut 1740 hade han af bergskollegium blifvit antagen till proberare; 1752 utnämndes han till myntproberare och blef 1756 naturaliserad svensk adelsman. — Död i Stockholm den 10 aug. 1759. — 1747 kallades han till ledamot af Vetenskapsakademien, i hvars handlingar hans mesta skrifter äro intagna. Hans bortgång beklagades såsom en stor förlust för landets näringar. Att hans upptäckter varit af betydelse, bevisas bland annat däraf, att Torb. Bergman utgaf hans *Kemiska föreläsningar* 1775, som inom kort upplefde trenne upplagor. — Gift 1737 med *Ulrika Maria Clerck*.

3. **Scheffer, Carl Fredrik,** riksråd, skriftställare. Född i Nyköping d. 28 mars 1715; den föreg. kusin. Föräldrar: landshöfdingen, sedermera presidenten i Svea hofrätt, *Peter Scheffer* och *Helena Maria Ehrenstierna*. — Vid sexton års ålder inträdde S. såsom extra ordinarie tjänsteman i k. kansliet och erhöll, blott sjutton år gammal, det viktiga och vid så unga år rästan exempellösa förtroendet att föra protokollet vid rådsherrarnas sammanträden. Under fyra års resor i främmande land öppnades för honom tillfälle att ännu mer öka sina kunskaper och utbilda sin personlighet. Hemkommen till Sverige, deltog han i 1738 års riksdag, med lif och själ anslutande sig till det parti, Hattarnas, som gaf så rundliga löften att i hast upprätta Sveriges storhet och ära. Han hedrades ock med förtroendet att som legationssekreterare åtfölja C. G. Tessin å beskickningen till Paris 1739 samt blef 1741 vid hemkomsten kanslijunkare, å hvilken post han af kanslipresidenten Gyllenborg användes vid beredningen af de hemligaste ärenden. S. å. blef han äfven kammarherre. Vid 1742—43 års riksdag verkade han med ifver för att skydda sitt parti från efterräkningarna för det lättsinnigt började kriget genom att åvägabringa Carl Peter Ulriks val till svensk tronföljare och betroddes med den grannlaga beskickningen till Ryssland i och för att erhålla dennes samtycke till valet, och tillika utrustad med fullmakt att uppgöra fredspreliminärer. När denna mission misslyckats, motarbetade han med stor energi planen att i stället kora danska kronprinsen till tronföljare, såsom innebärande ett upphäfvande af Gustaf Vasas verk. 1743 utnämnd till minister i Paris, verkade han där med heder till 1751, då han utnämndes till riksråd. I de följande årens strider mellan rådet och konungamakten hvässade S. mer än en gång sin fina penna till sin korporations försvar och förordnades, till konungafamiljens stora missnöje, i febr. 1756 till guvernör för kronprinsen. Hans franska synpunkter förledde honom att ansluta sig till de rådsherrar, hvilka 1757 genomdrefvo det krig mot Preussen, hvars snöpliga utgång sedermera föranledde, att S. i febr. 1761 af ständerna »licentierades» som riksråd. När vinden sedermera under fortgången af 1760—62 års riksdag började blifva Hattarna mera gunstig, återkallades S. till sin plats i rådet. — Hans åsik-

ter i såväl politiska och ekonomiska frågor började vid denna tid att högst betydligt förändras. Ifrån att med stor hänförelse slutit sig till principerna i frihetstidens statsskick och till Hattarnas näringspolitik, började han, i anslutning till de franska fysiokraterna, yrka på en friare näringspolitik, samtidigt som han under sin mångåriga nära beröring med hofvet kom på allt vänligare fot med detsamma. Särskildt blef förhållandet med kronprins Gustaf allt mera förtroligt, och S. genomdref, att kronprinsens uppfostran 1762 förklarades fulländad. Med den ombytlighet i åsikter, hvarför han ofta med fog beskyllts, började han ock från denna tid verka för utvidgande af konungamakten, särskildt sedan han af de segrande Mössorna 1765 aflägsnats från sin plats i rådet. Han inlät sig ock i sådant syfte i underhandlingar med franska ministern och var en af Adolf Fredriks verksammaste rådgifvare vid hans steg att medelst hot om tronafsägelse i dec. 1768 framtvinga riksdag. Af sina segrande partivänner 1769 återkallad till sin rådspost, vägrade S. nu att mottaga densamma men åtföljde i stället kronprins Gustaf å hans utländska resa 1770–71, under hvilken hans franska förbindelser blefvo denne till väsentlig nytta i hans planläggningar att förskaffa sig utländskt bistånd för grundläggandet af ett nytt samhällsskick, i hvars utarbetande S. efter konungens tronbestigning verksamt deltog. Ehuru han sedermera aldrig återinträdde i riksstyrelsen, anses han dock, såsom i hög grad egande konungens öra, både själf och genom sin broder Ulrik, utöfvat ej ringa inflytande å densamma under Gustaf III:s första decennium, särskildt såsom talsman för de ekonomiska och finansiella reformer, som då vidtogos. 1766 hugnad med greflig värdighet, inkallades han vid Svenska akademiens stiftelse 1786 såsom ledamot af densamma men afled redan d. 27 aug. s. å. å Trolleholm i Skåne. 1753 blef han ledamot af Vetensk. akademien. — Entusiastisk beundrare af upplysningstidens idéer, var S. en nitisk befrämjare af sin tids bildningssträfvanden. Såsom enskild person utmärkte han sig för ett gladt och vänligt lynne samt ett ledigt umgängessätt. Af nästan alla samtida omtalas han såsom arbetsam, skarpsinnig, godmodig, oegennyttig och välgörande. Å andra sidan har man hos honom trott sig finna mycken ombytlighet i åsikter och stor benägenhet att omfatta nya förslag, oftast af intet annat skäl än att de voro nya. Också såg man honom vid sidan af sina offentliga värf sysselsätta sig med silkesodling, koppympning, lotterier, fiskerier, saltsjuderier, luftballonger, ordnandet af det adliga jungfrustiftet m. m. och därtill med ett så vidtomfattande skrifställeri, att man af honom räknar mer än trettio olika tryckta arbeten. — Gift 1757 med grefvinnan *Gustafva Sabina von Düring*, dotter af fältmarskalken J. K. von Düring (se I: 260).

4. **Scheffer, Ulrik,** statsman. Född d. 5 aug. 1716; den föreg. broder. — Efter slutade universitetsstudier i Uppsala ingick S. 1733 såsom auskultant i kommerskollegium, där han snart erhöll förtroende att vara protokollsförande. Vid finska krigets utbrott utbytte han pennan mot svärdet och tjänstgjorde såsom adjutant hos svenska öfverbefälhafvaren, grefve Ch. Em. Lewenhaupt. Befordrad till löjtnant vid Karelska dragonregementet 1742, ingick han s. å. i fransk krigstjänst och erhöll genast plats såsom löjtnant vid Royal Suédois. Den mesta tiden 1744—51 deltog han i fransmännens fälttåg, vid flera tillfällen ådagaläggande utmärkta prof på tapperhet, och återvände till Sverige såsom fransk öfverste. Under sin bortovaro hade han hemma avancerat till generaladjutant i armén och öfverstelöjtnant vid Jämtlands infanteriregemente. Han framträdde nu vid 1751—52 års riksdag i Hattarnas främsta led, i såväl sekreta utskottet som mindre sekreta deputationen med kraft motarbetande hofvets planer å ökad konungamakt. Rådet visade sin erkänsla genom att med ett nästan enhälligt val 1752 utse honom till minister i Paris, hvarifrån han 1755 hemreste för att vid de väntade spännande tilldragelserna vid riksdagen ställa sin erfarenhet till sitt partis förfogande. Han fick nu ånyo plats i sekreta utskottet och mindre sekreta deputationen, mer än de flesta sättande sin prägel å de skarpa åtgärderna mot hofvet. Ständerna belönade honom med en gratifikation af 3,000 riksdaler specie. 1761 erhöll han ambassadörs värdighet. När Hattväldet började braka i sina fogningar, hemreste åter S. 1764 för att bereda de stundande valen till 1765—66 års riksdag, vid hvilken han till en tid var påtänkt till landtmarskalk, fastän denna plan snart uppgafs. Alla hans ansträngningar voro dock förgäfves. Mössorna kommo till makten och S. själf fann tjänligt att lämna sin ministerpost och återgick till sin tjänstgöring vid armén, där han 1764 utnämnts till öfverste vid kronprinsens regemente. 1766 transporterades han i samma egenskap till Västgöta-Dals regemente. Vid 1769 års riksdag satt han ånyo i sekreta utskottet och befordrades under dess fortgång till riksråd och rikskansliråd. 1770 serafimerriddare, erhöll S. året därefter grefvebrefvet, ehuru han ej tog inträde å riddarhuset för denna värdighet. I maj 1772 aflägsnades han af Mössorna ur rådet, men återinkallades af Gustaf III dagen efter revolutionen, då han tillika förordnades till kanslipresident. Vid uppnådda sextiosju år (1783) nedlade han sina ämbeten, tillbragte de sista åren mestadels på sin egendom Stora Ek i Västergötland och afled där den 4 maj 1799. Såsom kanslipresident är S. en icke oviktig person i vår historia, bl. a. genom åstadkommandet af förbundet mellan de tre nordiska makterna 1780 till handelns skyddande mot Englands öfvergrepp. Erfaren, klok och försigtig, förekom han, så länge han satt vid styret, mer betydande regeringsmisstag och skulle säkert räddat regeringen från än flera sådana, om Gustaf III alltid gjort sin premiärminister underkunning om sina planer. Till sin personliga karaktär var han i många fall raka motsatsen till sin äldre broder Carl Fredrik: stark hushållare både för sig själf och det allmänna, mera

slug än skarpsinnig, lugn, försiktig samt rikare på erfarenhet än på kunskaper, vunna genom djupare studier. — Gift 1773 med grefvinnan *Kristina Charlotta Piper*, dotter af presidenten C. F. Piper (se II: 287) och änka efter den vid 1756 års riksdag aflifvade grefve Erik Brahe (se I: 129) — S:s minne är tecknadt af C. T. Odhner i Sv. Akad. Handl. 1892.

Schenmark, Nils, universitetslärare, matematiker. Född i östra Stenby socken af Östergötland d. 14 maj 1720. Föräldrar: komministern *Lars Schenmark* och *Brita Wåhlin*. — S. blef student i Lund 1738 och promoverades till magister 1745. Följande året förordnad till mathes. docens i nämnda universitet, fortsatte han i Uppsala under Klingenstierna sina matematiska studier och befordrades till astronomie observator i Lund 1749. Under de fjorton år, han innehade denna befattning, nyskapade han, så att säga, universitetets astronomiska institution, anställde 1751, för bestämmande af månens, Venus' och Mars' parallaxer, observationer, samtidigt med det att dylika utfördes på Goda Hoppsudden af franske astronomen de La Caille, samt gjorde 1758—61 gradmätningar på Sveriges västra kust. 1763 utnämndes han vid Lunds universitet till professor i matematik och innehade sedan denna lärostol till sin död d. 28 sept. 1788. — För sin matematiska föreläsningskurs utarbetade han en encyklopedisk framställning af de matematiska vetenskaperna, hvilken af kännare blifvit betecknad såsom ett mästerverk af rikhaltighet, redighet och ordning och jämte hans öfriga handskrifter förvaras på Lunds universitets bibliotek. Af hans tryckta arbeten må för öfrigt särskildt nämnas: *Computus ecclesiasticus, inrättad efter den nya stylen, samt det förbättrade och i Sverige brukliga calendarium* 1759, samt *Geometria analytica, hvaruti jämte de första grunderna till algebra visas tillämpning däraf till elementargeometrien och koniska sektionerna* 1785. — Gift 1770 med *Elisabet Märta Silfversparre*.

Schepperus, Ericus Olai, präst. Född i Ångermanland 1555. Föräldrar: *Olof Ersson*, skeppare, och *Anna Gelofsdotter von Emun*. — Förmodligen hade S. studerat vid något tyskt lärosäte, när han omkring 1577 blef komminister vid S:t Nikolai kyrka i Stockholm, hvarjämte han 1583 förordnades till rektor scholæ, eller, såsom det den tiden kallades, »skolemästare». I början framstod han såsom en ifrig anhängare af liturgien och fick till och med i uppdrag att skrifva ett försvar för densamma. Men under detta arbete kom han till allt klarare insikt om det falska i den lära, han skulle försvara, och ådrog sig af liturgisterna spenamnet »Vändekåpa». Konung Johan, som högligen förtörnades öfver hans »affall», lät uppkalla honom på slottet, kastade omkull honom på golfvet, och sparkade honom under utrop: »på lejon och huggormar skall du gå». Oförskräckt drog dock S. i härnad mot liturgien och katolikerna och fördömde båda i sina predikningar, men då han äfven angrep konungen, kastades han i fängelse och blef där sittande, så länge Johan lefde. Frigifven efter konungens död, prisade eller fördömde han, från 1593, som kyrkoherde i S:t Nikolai församling, ömsom hertig Carl och ömsom Sigismund, allt efter som krigslyckan tycktes stå den ena eller andra bi. Slutligen tröttnade Carl på hans anfall och lät ånyo fängsla honom, hvarefter S. af en kommission vid Linköpings riksdag dömdes till ett års fängelse. Icke destomindre förordnades han 1602 till kyrkoherde i Uppsala. Men icke en gång här kunde han förhålla sig stilla, hvarför han 1609 förflyttades till Enköping, där han som pastor kvarstannade till sin död d. 14 mars 1620. — Hela S:i personlighet och uppträdande är i hög grad betecknande för tidsandan. Icke nöjda med att ifra mot ett syndigt och okristligt lefverne, företogo sig en del präster, bland dem S., att från predikstolen angripa för dem misshagliga personer, ja till och med öfverheten, då denna icke var dem till behag. Och så omhuldade voro dessa predikanter af den allmänna folkmeningen, att de maktägande sällan företogo sig att uppträda mot dem eller på något kraftigare sätt söka stäfja deras ofog. — S. var gift med *Katarina Persdotter Rask*, borgmästaredotter från Nyköping.

Scherini, Per Hampus, präst, skald. Född i Horns socken af Östergötland d. 7 okt. 1817. Föräldrar: d. v. vice pastorn, sedermera kyrkoherden i Kullerstad, *Per Leonard Scherini* och *Anna Lovisa Heller*. — Med af fadern ärfd förkärlek för de klassiska språken, ägnade sig S., som blef student i Uppsala 1838, allvarligt åt dessas studium, så att han, efter att ha blifvit prästvigd 1841, erhöll i uppdrag att vid prästmötet i Linköping 1843 parentera på latin öfver professorn romarskalden J. V. Tranér. Efter några års tjänstgöring i födelsestiftet, afbröt S. därstädes den prästerliga banan för att fortsätta studierna i Uppsala, där han 1851 vann den filisofiska lagern. Följande året kallad till pastorsadjunkt i Klara församling i Stockholm, utnämndes han 1853 till teologie adjunkt vid krigsakademien åKarlberg samt till komminister i Solna, var 1859—64 tjänstgörande e. o. hofpredikant och blef 1864 kyrkoherde i östra Husby af Linköpings stift. 1872—88 var han kontraktsprost öfver Vikbolands kontrakt. Hans af trycket utgifna skrifter utgöras af: den ofvannämnda parentationen öfver Tranér, *Tal i Svenska bibelsällskapet vid årshögtiden 1853*, *Dikter* 1855, däribland hans år 1849 med Svenska akademiens stora pris belönta skaldestycke »Augusti tidehvarf», åtskilliga i tidningar införda poem, *Dikter, äldre och nyare* 1883, m. m. Död i Norrköping d. 6 dec. 1894. — Gift 1858 med *Magdalena Hedda Maria Charlotta Wihlborg*.

1. **Scheutz, Per Georg,** publicist, författare, mekaniker. Född d. 23 sept. 1785 i Jönköping. Föräldrar: källarmästaren *Fredrik Kristian Ludvig Schieutz* och *Johanna Kristina Berg*. —

Sedan S., som 1803 blifvit student i Lund, därstädes 1805 aflagt juridisk examen, tjänstgjorde han några år dels i Göta hofrätt, dels såsom t. f. domhafvande i olika orter. I slutet af år 1812 bosatte han sig i Stockholm, där han tog inträde i konungens kansli och en tid var anställd såsom vice auditör vid Svea artilleriregemente. År 1817 ägare till ett af den bekante skriftställaren F. Cederborgh anlagdt tryckeri, ägnade han sig från den tiden hufvudsakligen åt litterära sysselsättningar och blef inom kort delägare och medredaktör i den af Cederborgh utgifna tidningen *Anmärkaren*. Om S. möjligen genom någon sin åtgärd komme att föranleda tidningens indragning, skulle han vara förbunden att genast i *Anmärkarens* ställe utgifva tidningen *Anmärkarne*, hvilket också blef fallet 1820. Cederborgh, som icke varit i staden, då indragningen skedde, anhöll hos k. m:jt att af nåd återfå *Anmärkaren*, hvilket beviljades honom och började då åter utgifva denna tidning. Prenumeranterna erhöllo sålunda både af C. *Anmärkaren* och af S. *Anmärkarne*, den sist nämnda tidningen t. o. m. d. 29 nov. 1820, då den ändrade titel och fortsattes i *Argus. Politisk, litterär och commerciell tidning*, Sveriges mest betydande politiska tidning under 1820-talet. Efter hand öfverlämnade S. redaktionsbestyret allt mera i sin medhjälpare Joh. Johanssons hand men fortfor att trycka tidningen till 1836. Åren 1825—26, 1833—34 utgaf han: *Journal för manufakturer och hushållning*, 1832—49 *Bibliotek för konst, slöjd och tillämpad vetenskap*, 1834—39 *Svenska industriföreningens tidskrift*, 1837 ett allmogeblad, kalladt *Spegeln* och 1840—42 *Tidning för näringarne*. Äfven på det vittra fältet arbetade han såsom öfversättare från Shakspeare, Werner, Walter Scott, Boccaccio m. fl. Tillika utgaf han tid efter annan en mängd handböcker och undervisningsböcker, bland hvilka må nämnas: *Vägen till naturens riken*, *En elementarbok i naturalhistorien* 1843, *Den praktiske affärsmannen* 1856, *Jorden, illustrerade naturbilder* 1857, *Stockholm, illustrerade utkast* 1860, *Industriens bok* 1860, o. s. v. Af hans talrika öfversättningar från en senare period må särskildt anföras: »Liebig: Kemiska bref», samt »Wägners Rom» m. m. Med år 1842 upphörde han att hafva eget boktryckeri och ingick i stället sistnämnda år såsom ständig medarbetare i *Aftonbladet*, hufvudsakligen för tekniska och ekonomiska uppsatser, och fortfor härmed till några år före sin död. Det är likväl hvarken som litteratör eller publicist, S. förvärfvat sin största berömmelse, utan såsom uppfinnare af den efter honom uppnämnda *Scheutzska räknemaskinen*. Efter att år 1834 i Edinburgh Review ha läst en redogörelse öfver engelsmannen Babbages försök att genom en mekanism tabellariskt frambringa felfria aritmetiska serier, uttänkte han en sådan, men efter en helt annan plan än Babbages, och utförde den med tillhjälp af sin son (se ned.) 1843. Modellen besiktigades och godkändes af Berzelius och tvenne andra vetenskapsmän, hvarefter maskinen med statsunderstöd gjordes färdig i Stockholm 1853. Vid världsexpositionen i Paris 1855 tillvann sig den sinnrika uppfinningen, som äfven tryckte beräkningarne, färdiga till stereotypering, stor uppmärksamhet och tillskyndade uppfinnarna utställningens stora förtjänstmedalj i guld. Året därefter kallades S. till ledamot af Vet. akad. samt erhöll af riksdagen en årlig pension af 1,200 r:dr. Efter att intill sitt åttiofemte år ha bibehållit sina krafter nästan oförminskade, började han lida af svaghet i synen samt afled i Stockholm d. 22 maj 1873. — S:s så väl offentliga som enskilda lif var i hög grad hedrande. Hvad han verkat och gjort, skall också alltid kvarstå som ett ärofullt minne i svenska publicitetens, vetenskapens och samhällsutvecklingens historia. Han erhöll af Sv. akad. Carl-Johans-priset 1872. — Gift med *Anna Schaumann*.

2. **Scheutz. Edvard,** mekaniker. Född i Stockholm d. 3 sept 1821; den föregåendes son. — S. gick först i Nya elementarskolan i Stockholm, men måste för en benskada, som han ådragit sig, afbryta sina studier därstädes och ingick 1835 vid Teknologiska institutet, där han kvarstannade till 1841. Redan innan han lämnat nämnda läroanstalt, begynte han deltaga i konstruerandet af den här ofvannämnda räknemaskinen, hvartill modellen sedermera utfördes af Edv. S. ensam. Det första exemplaret, som under S:s omedelbara ledning förfärdigades vid J. W. Bergströms mekaniska verkstad i Stockholm, inköptes för 1,200 p. st. af en rik amerikanare och skänktes till Dudley-observatoriet i Albany. Ett nytt beställdes af engelska regeringen hos firman Donkin i London, åt hvilken Edv. S. öfverlåtit uteslutande rättighet att förfärdiga dylika maskiner. Denna maskin började 1859 arbeta i engelska statistiska byrån, hvarifrån en bok om 605 tabellsidor, kallad »English Life Table» utgått under redaktion af d:r William Farr, uträknad och tryckt af Scheutzska maskinen. Af Edv. S:s egna uppfinningar må äfven nämnas en roterande ångmaskin, som blifvit praktiskt tillämpad på en del ångbåtar. Död d. 28 jan. 1881. — Gift 1860 med *Carolina Grafström*.

Schevenius, Gunnar Lorentz, präst, latinsk skald. Född d. 8 okt. 1747 i Skurups församling i Skåne. Föräldrar: kyrkoherden i Skurup *Gulbrand Schevenius* och *Maria Frost*. — Student i Lund 1760, blef S. fil. magister 1766, prästvigd 1771 och docent i orientaliska språk vid Lunds universitetet s. å. 1774 förordnades han till kollega vid trivialskolan i Ystad, blef rektor vid Karlskrona skola 1777, kyrkoherde i Oppmanna och Vånga församlingar 1786, prost 1792 samt kyrkoherde i Fjelkinge och Nymö 1796. — Död i Fjelkinge prästgård d. 4 sept. 1809. — S. var en man af stor beläsenhet och mångsidig bildning. Redan såsom ung väckte han uppmärksamhet genom sina latinska skaldestycken. En af honom på latinska språket författad studentvisa sjöngs på den tiden allmänt i Lund. Då han i ett latinskt epigram förlöjligat professorerna och därför måste lämna universitetet,

uppträdde biskop Engeström såsom hans beskyddare och förordnade honom till lärare vid Ystads skola, därvid biskopen med egen hand tecknade på förordnandet: »Si non carmina, pectus amo» (fast ej hans sång, dock honom själf jag älskar). För ett latinskt poem, hvilket en af S:ii ämbetsbröder, skalden A. Lanærus, honom ovetande insändt till Vitterhetsakademien, vann S. högsta priset, hvarjämte åt honom anförtroddes att granska 1793 års psalmboksförslag. De anmärkningar, S. gjorde, hade till följd att förslaget underkändes, hvarefter man senare upptog hans framställning att utarbetandet af nya kyrkopsalmer borde öfverlämnas åt en enda person med framstående skaldegåfva. — Gift 1769 med *Charlotta Böös.*

Schinkel, **Berndt von,** militär, historisk samlare.

Född i Färgelanda prästgård på Dal d. 7 nov. 1795. Föräldrar: kyrkoherden *Bengt Bergman* och *Helena Elisabet Florelius.* — Kort efter sin utnämning 1813 till underlöjtnant vid fältmätningsbrigaden, beordrades B. att såsom adjutant hos generalmajor Lagerbring tjänstgöra vid norra armén i Tyskland samt bevistade fälttåget i Norge 1814. Återkommen hem, anställdes han till en början såsom adjutant vid Karlberg, utnämndes 1820 till löjtnant vid Norra skånska infanteriregementet samt blef kapten vid generalstaben 1822. Efter att 1823 ha vunnit anställning såsom ordonnansofficer hos Carl XIV Johan och 1825 ha erhållit transport till Lifbeväringsregementet, befordrades han 1828 till major i armén, blef 1833 adjutant hos konungen, tre år senare öfverstlöjtnant i armén samt erhöll 1840 adelskap med rätt att upptaga sin svärfaders, kammarherren *J. F. von Schinckels,* namn, med uteslutande af bokstafven c. 1843 vann han sin sista militära befordran, då han vid Carl Johans regeringsjubileum utnämndes till öfverste i armén. Led. af Krigsvetenskapsakademien m. m. — Såsom ordonnansofficer erhöll han med anledning af det obarmhärtiga sätt, hvarpå Carl Johan behandlats i Napoleons vid denna tid utgifna memoirer, i uppdrag att ur k. kabinettets och Carl XIV:s enskilda samlingar göra utdrag och afskrifter af sådana handlingar, som rörde konungens historia. Dessa anteckningar, hvilka han sedan öfverlämnade till sin brorson Carl Vilhelm Bergman för att redigeras, hafva dels af denne, dels af andra personer blifvit offentliggjorda och äro bekanta under titeln: *Minnen ur Sveriges nyare historia samlade af B. v. Schinkel, öfverste och f. d. adjutant hos k. Carl XIV Johan.* Verket omfattar 12 delar, 1—8 utg. af Bergman 1852—56, del 9 af K. E. J. Rogberg 1864, del. 10—11 af J. A. K. Hellstenius 1868—72 och del 12, i två afdelningar, af O. Alin 1881—92 samt 3 del. bilagor, utg. af S. J. Boethius 1881—83. — Död för egen hand d. 14 febr. 1882. — Gift 1: 1838 med *Beata Sofia von Schinckel* och genom detta gifte innehafvare af de stora von Schinckelska fideikommissegendomarne i Uppland, Gästrikland och Stockholm, 2: med *Mathilda Ulrika Eriksson.*

1. Schlippenbach, **Christoffer Carl von,** kri-

gare, diplomat. Född i Kurland, nyårsdagen 1624, och son af *Kristoffer von Schlippenbach,* friherre till Salingen och Wiltzing, samt *Anna Maria von Manteuffel.* — S. gick tidigt i svensk krigstjänst samt uppsteg efter M. G. de la Gardies onåd hos drottning Kristina hastigt till ryktbarhet och inflytande. Från denna tid befinnes han ha innehaft den svåra och tvetydiga ställningen att på samma gång vara förtrogen och gunstling hos den afträdande Kristina och efterträdaren Carl X Gustaf. Utan några i öfrigt utmärkta förtjänster, blef han, från att vara öfverstemunskänk och kammarherre hos drottningen, på ett och samma år 1654 befordrad till kammarherre, öfverste för Lifgardet och på samma dag d. 1 juni upphöjd till friherre och grefve. Efter Carl X:s tronbestigning skickades han såsom legat till flera tyska hof, dels för att tillkännagifva den timade tronförändringen, dels för att undanrödja de misstankar och den oro, som uppstått med anledning af Bremenska tvisten. Hos Carl förblef han sedan i nästan oafbruten ynnest, afsändes 1656 såsom fullmäktig till Brandenburg, blef s. å. krigspresident, 1657 riksråd och 1660 president i Wismarska tribunalet. Förordnad till svensk fullmäktig vid fredstraktaten i Oliva och sedermera sänd som ambassadör vid polska hofvet, drunknade han vid utresan till Polen mellan Elfsnabben och Landsort d. 27 nov. 1660. — Såsom nästan alla gunstlingar har S. blifvit strängt tadlad och omtalas såsom häftig och våldsam, falsk och opålitlig. Hans ovanliga gunst hos Carl X härflöt hufvudsakligen däraf, att han delade och understödde konungens djärfva krigsplaner. — Gift 1650 med *Helena Elisabet Frauenfalck.*

2. **Schlippenbach, Wolmar Anton von,** fältherre. Född omkring 1650; den föregåendes kusins sonson och son till majoren, landtdomaren öfver Pernauska kretsen, slutligen landtrådet *Johan Wolmarsson von Schlippenbach.* — S. deltog som kapten i Carl XI:s danska krig och tjänade därefter som major i Pommern och Preussen. Efter återkomsten till Livland blef han landtråd och utnämndes 1688 till öfverstlöjtnant vid guvernören Soops regemente i Riga. Efter att 1692 efter Patkuls upphetsande relation invalts bland utskottet af »residerande», transporterades S., som tog föga del i rörelsen, 1693 som öfverstlöjtnant till prins Carls lifregemente i Stockholm. När efter Carl XII:s tronbestigning kriget ånyo utbrutit i Livland, uppsatte S. ett dragonregemente och blef öfverste härför samt utförde flere bedrifter. När konungen bröt upp från Dorpat till Riga, fick S. stanna kvar och försvara livländska gränsen. Han vann d. 5 sept. 1701 en stor seger vid Rauge och utnämndes till generalmajor. S. blef emellertid sedan slagen vid Erastfehr d. 30 dec. 1701 och vid Sagnitz d. 19 juli 1702, ehuru han gjorde sitt bästa. 1703 måste han skicka eliten af sina trupper att förstärka Lewenhaupts

här i Kurland. S. kunde sålunda icke hindra, att Narva och Dorpat 1704 föllo i ryssarnas händer. Han utnämndes s. å. till vice guvernör i Reval. När Lewenhaupt 1708 bröt in i Ryssland, följde S. med som öfverste för sitt dragonregemente. Vid Pultava anförde han rytteriet på högra flygeln och blef fånge. Han blef den svenska tjänsten trogen i sex år, men öfvergick 1715 i rysk tjänst, och man kan finna en förklaringsgrund härtill i den omständigheten, att S. främst kände sig vara livländare, men att det nu mera icke var att vänta, att Livland skulle återvända under svenskt välde. S. lär ha aflidit i Moskva i dec. 1739. Han var en för sin stränghets och häftighets skull fruktad person. — Gift med friherrinnan *Helena v. Liewen.*

Schlyter, Carl Johan, universitetslärare, rättslärd, lagsamlare. Född i Karlskrona d. 29 jan. 1795. Föräldrar: kamreraren vid amiralitetet *Carl Johan Schlyter* och *Lovisa Maria Hjelm.* — 1807 inskrefs S. bland de studerande vid Lunds högskola, aflade kameralexamen därstädes 1811, juridisk examen 1812, kansliexamen och jur. fil. ex. 1813 samt blef året därefter filosofie doktor i Rostock. Förordnad till docent i kriminalrätt vid Lunds universitet 1816, absolverade han jur. utriusque kand. ex. 1818, jur. licent. ex. 1820 och blef s. å. juris doktor. Sedan han 1820—22 tjänstgjort i justitiekanslärexpeditionen och Svea hofrätt, erhöll han sistnämnda år i uppdrag af k. m:t att jämte juris adjunkten i Uppsala H. S. Collin utgifva en *Samling af Sveriges gamla lagar* samt fortsatte ensam efter Collins frånfälle 1833 detta jättearbete i 13 band, 1827—77, de 11 sista banden utgifna af S. ensam. Med fäst afseende på detta uppdrag, återvände han såsom utnämnd juris adjunkt till Lund 1822, erhöll professors namn, heder och värdighet 1835, samt förordnande att förestå en tillämnad ny professur i laghistoria vid Uppsala universitet. Då påräknade statsmedel till den nämnda lärostolen icke af ständerna beviljades, återvände han till Lund, där han befordrades till professor i allmän lagfarenhet 1838, två år senare förordnades att föreläsa och examinera i laghistoria och slutligen, vid den af k. m:jt anbefalda fördelningen af de juridiska läroämnena vid Lunds universitet, utnämndes till professor i sistnämnda vetenskap 1840. S. åtnjöt från den 23 nov. 1852 till 1876, då han erhöll afsked, ständig tjänstledighet för utgifvande af landskapslagarne. Ledamot af lagberedningen 1844—48; led. af Vetensk. akad., Vitt. hist. och ant. akad., Musik. akad. jämte en stor mängd andra lärda sällskap. Sv. akad., som 1838 gaf honom ett pris för förtjänstfull verksamhet, kallade honom 1860 till led., hvartill S. emellertid sade nej. 1889 lät Sv. akad. slå en minnespenning öfver S., som afled d. 26 dec. 1888. Utom akademiska disputationer, programmer, kritiker och referat har han utgifvit: *Om laghistoriens studium och dess förhållande till rättsvetenskapens öfriga delar* 1835, *Om Sveriges äldsta indelning i landskap och landskapslagarnas uppkomst* 1835, *Juridiska afhandlingar* (I. 1836) etc. Hans yppersta arbete förblir dock hans kritiska upplaga af de gamla lagarna, ett monumentalverk, som för vår kulturhistoria är af den allra största betydelse. 1870 promoverades S. vid Lunds juridiska fakultet till juris utriusque jubeldoktor, med anledning af hvilken högtidlighet och det samtidiga fullbordandet af lagarnas utgifning den såsom grundlig kännare af nordens äldsta litteratur allmänt bekante professor K. Maurer i München yttrar i en uppsats i Kritische Zeitschrift für Rechtswissenchaft und Gesetzgebung des Auslandes, 12:te bandet: »Es schien billig, dass diesem doppelten Feste auch von Deutscher Seite Rechnung getragen, und dass dem Herausgeber des wichtigen Quellenwerkes sowohl als der schwedischen Regierung bei dieser Gelegenheit der gebührende Dank abgestattet werde.» — Gift 1835 med *Carolina Kristina Lilliesköld.*

Schmedeman, Johan, ämbetsman, juridisk skriftställare. Född i Viborg d. 2 dec. 1652. Föräldrar: borgmästaren *Hans Schmedeman* och *Katarina Valleriansdotter.* — S. hade idkat juridiska studier i Åbo och Uppsala, när han 1673 befordrades till kanslist i kansliarkivet. Såsom aktuarie i nämnda verk upphöjdes han i adligt stånd 1686, utnämndes till referentiesekreterare 1695, blef öfverpostdirektör 1702, kansliråd och statssekreterare vid inrikesexpeditionen 1710. — Död i Stockholm d. 6 maj 1713. — I ungdomen biträdde han vid kansligöromålen under kriget i Skåne och kom så att vara närvarande i slagen vid Halmstad, Lund, Landskrona samt vid reträtten från Rönneberga högar till Kristianstad och Herrevads kloster. Såsom juridisk och historisk skriftställare har han utgifvit åtskilliga samlingar af förordningar rörande exekutionsverket och postväsendet, däribland *Kungl. stadgar, förordningar, bref och resolutioner, ifrån åhren 1528 in til 1701 angående Justitiæ- och Exentionsåhrender* (jämte *Ett fullkommeligit orderegister)* 1706. Bland hans skrifter märkas vidare: *K. Carl XI:s personalier* 1697, *K. Carl XI:s gemåls, drottning Ulrika Eleonoras, lefverne,* utg. af Svenbom; *Twå andliga visor* 1710, samt i handskrift efterlämnad en »Samling af allt det som tjänar till H. K. maj:t Carl XI:s historia, så eljest, som enkannerligen hans bedrifter». — Gift 1700 med *Elsa Lovisa von Braunjohan.*

Schmidt, Carl Kristian, rättslärd. Född d. 28 okt. 1792 i Mariestad, där fadern *Hans Kristian Schmidt,* var landskamrerare, sedan hofrättsråd i Göta hofrätt. Modern hette *Sigrid Mörk.* — Student i Lund 1811, aflade S. därstädes hofrättsexamen 1813, antogs s. å. till auskultant i Göta hofrätt och blef 1814 extra brottmålsnotarie. Sedan han under den närmast följande tiden förestått åtskilliga domareförordnanden i Västergötland och Småland, utnämndes han 1818 till vice häradshöfding, blef 1821 fiskal, 1823 assessor och

1840 hofrättsråd, de tre sista befordringarna i hofrätten öfver Skåne och Bleking. Under sin mer än tjugoåriga vistelse i Kristianstad deltog han i anläggningen af ett boktryckeri därstädes 1830, var i fjorton år medlem af redaktionen för den från tryckeriet utgifna landsortstidningen *Skånska Posten*, begynte år 1830 från samma tryckeri utgifva den till 1862 fortgående tidskriften *Juridiskt Archiv* och var 1838—43 ansvarig utgifvare och redaktör för *Kristianstads läns Hushållstidning*. S. framhöll i sitt Archiv i sin rätta dager och understödde varmt de reformer, särskildt beträffande strafflagarna och fångvården, som på hans tid förbereddes. Efter att 1827 och 1838 ha deltagit i granskningen af lagkommitténs förslag till allmän civil- och kriminallag samt 1845 ha blifvit förordnad till ledamot i nya lagberedningen, utnämndes han i aug. sistnämnda år till justitieråd samt bosatte sig i hufvudstaden. Här utsågs han 1850 till ordförande i den då nyss bildade juridiska föreningens centralstyrelse, samt utgaf jämte sitt eget Juridiska archiv ifrån 1850 till 1862 tjugutre häften af föreningens tidskrift. 1858 lämnade han såsom pensionsmässig statens tjänst och afled i Stockholm d. 30 juli 1872. — »Genom sin trogna kärlek för ett arbete, ägnadt att gagna icke blott en viss kommun eller landsort, men fäderneslandet» — säger Naumann i sin juridiska tidskrift — »genom sin outtröttliga ihärdighet, sitt af inga hinder minskade nit, sina uppoffringar af många slag, har utgifvaren af Juridiskt archiv och stiftaren af Juridiska föreningen ovedersägligen förvärfvat sig rättmätiga anspråk på sitt fosterlands erkänsla och ett aktadt minne.» — Ogift.

Schmiterlöw, Henning Kristian, militär, vitter författare. Född d. 9 okt. 1754. Föräldrar: öfverstlöjtnanten *Gustaf Adolf Schmiterlöw* och *Katarina Svensson*. — S. inskrefs i krigstjänst vid nio års ålder och utnämndes till lifdrabant 1767, befordrades till löjtnant i armén 1774, till vice korpral vid Lifdrabantkåren 1778, blef korpral därstädes 1785 och öfverstlöjtnant 1793, hvilket år han tog afsked ur militärståndet, samt erhöll landshöfdings titel 1812. — Död d. 3 mars 1813. — I vår litteraturhistoria är S. känd såsom författare till flera smärre skaldestycken, införda i Samlaren och Stockholms-Posten, samt genom ett *Tal öfver frih. Gabr. Ad. Wrangel*, hvilket, strängt kritiseradt i Stockholms-Posten, uppkallade Thorild till S:s försvar och i sin mån föranledde den förres bekanta skrift »Kritik öfver kritiker». S. var föröfrigt förtrolig vän med Kellgren och flera af sin tids vittra författare, med hvilka han förde en flitig brefväxling. — Gift 1793 med friherrinnan *Anna Matilda Palbitzki*.

1. **Schnack, Peter,** ämbetsman. Född i Nyköping d. 9 febr. 1632. Föräldrar: borgmästaren *Olof Pedersson Schnack* och *Birgitta Hemmingsdotter*. — Vid unga år skickades sonen utomlands och började sin bana såsom skrifvare hos landtränmästaren Johan Sparfelt i Stettin. Vid tjuguett års ålder befordrades han till hofkontrollör hos drottning Kristina, blef kassör 1654, åtföljde henne vid afresan från Sverige till Brabant, hvarifrån han afskedad återvände hem och blef kanslist i bergskollegium 1656 samt advokatfiskal i samma ämbetsverk 1661. 1667 utnämndes han till sekreterare i kammararkivet och blef året därefter assessor i kammarrevisonen, med dispositionsrätt af stora sjötullsmedlen i Sverige och Finland, förordnades 1685 till direktör i samma revision och erhöll adelskap 1688, hvarefter han skref sitt namn *Snach*, blef året därpå kammarråd och slutligen 1710 landshöfding på Gotland. I följd af blindhet måste han likväl taga afsked från landshöfdingebefattningen redan följande året, men erhöll i uppdrag att med landshöfdings namn »föra direktion» i kammarkollegium och statskontoret. — Död i Stockholm den 31 juli 1713. — Under reduktionsarbetet var S. en mycket använd person, bland annat såsom kronans ombud vid tvister om reducerade medel. Han berömmes för öfrigt för ovanlig arbetsdrift och såsom en af Carl XI:s skickligaste ämbetsmän. — Gift 1: 1655 med *Kristina Gestrinia*, 2: 1670 med *Anna von Wullen*, 3: 1698 med *Magdalena Hansson* och 4: 1706 med *Maria Leijel*.

2. **Schnack, Erik,** militär i utländsk tjänst. Född i Stockholm d. 4 febr. 1667; den föregåendes son. — Efter att en del år ha tillhört svenska armén, öfvergick S. i fransk tjänst och lät 1688 öfvertala sig att antaga katolska läran. Vid underrättelsen härom förklarade fadern honom arflös. Sonen, som med svårighet kunde undvara det påräknade understödet från hemmet, skyndade till Rom, kastade sig för påfvens fötter och anhöll, att hans helighet ville blifva honom i faders ställe. Då besöket icke inbragte honom någon penninghjälp, begaf han sig till Wien, gjorde fälttåget i Ungern och deltog i belägringen af Belgrad 1693. Från Österrike ställde han kosan till Paris och försökte genom comte d'Avaux inverka på fadern men förgäfves. Däremot blef han föreställd för konung Ludvig XIV och rönte af honom många ynnestprof. Försedd med respass till Spanien, erbjöd han sin tjänst åt konungen »de las Indias», blef väl emottagen och erhöll en gratifikation samt ett rekommendationsbref till m:r Gastagnaga, vice konung af Katalonien. Sedan han i Afrika deltagit i Ceutas belägring, återvände han till Madrid, men då han här ej tyckte sig röna det mottagande, han väntat, reste han öfver till Portugal och därifrån, efter några månaders vistelse, till Paris. Med ett understöd af 100 louisdorer ur konungens egen handkassa ställde han ännu en gång färden till Rom, där han af påfven fick ett bref till kejsaren, som emottog honom synnerligt väl och gjorde honom till »colonel de brevet» samt »baron de l'Empire». På grund af sin stora språkkännedom anställdes han såsom marskalk vid den stora ambassaden till Konstantinopel, sökte efter sin återkomst och erhöll äfven löfte om ett regemente af konungen i Polen, men olyckligtvis i samma stund, som Carl XII:s påbud utkom, att ingen svensk skulle få tjäna

konung August, med mindre han ville anses för riksförrädare. I denna nöd vände han sig till riksrådet grefve Fab. Wrede och bad honom åt sig utverka en plats under Carl XII:s fanor samt blifva en förespråkare hos fadern. Huru Wredes mission utföll, känna vi icke, men sommaren 1704 besökte S. sin fader i Stockholm samt afled ogift före honom.

Scholander. Släkten härstammar enligt släkttraditionen från en folkskollärare i Blekinge, hvilken af latinska ordet *schola* antog namnet *Scholander*.

1. **Scholander, Fredrik Vilhelm,** arkitekt, akvarellist, skald. Född i Stockholm d. 23 juni 1816. Föräldrar: köpmannen därstädes *Fredrik Georg Scholander* och *Katarina Rebecka Nyström*. — Sedan S. studerat vid Strängnäs trivialskola, ingick han 1831 som elev vid konstakademiens byggnadsskola. Han skulle nämligen på tillrådan af sin morbroder, intendenten P. A. Nyström, utbildas till arkitekt. Med allvar arbetade han ock mot detta lefnadsmål, oaktadt hans anlag egentligen låg mera åt måleri och diktning. Såsom blifvande arkitekt tog han anställning som simpel murare och blef 1836 gesäll i murareämbetet. Efter tioåriga studier vid akademien och intendentskontoret samt efter att ifrån 1834 ha uppträdt såsom utställare i akademien och sedan 1836 ha varit anställd såsom e. o. konduktör vid öfverintendentsämbetet, äfvensom vid slottsbyggnaden och riksmarskalksämbetet, företog han, som 1840 blifvit agré vid akademien, följande år i egenskap af akademiens stipendiat en studieresa till Frankrike, där han vistades i två år såsom elev af H. Lebas, och hvarifrån han sedan begaf sig till Italien. Men under arkitekturstudierna gaf sig hans kallelse för måleriet mäktigt tillkänna, i det färgen blef för honom ett allt starkare framträdande element vid aftecknandet af byggnader och monument. Så »växte småningom arkitekturstudierna ut till bilder i rik färgskiftning med växlande och karaktäristiskt figurstaffage.» Från Paris hemsände S. 1843 en förslagsritning till det vid denna tid påtänkta nationalmuseet. Projektet, som af S. uppgjorts blott såsom ett studieprof utan någon verklig uppfattning eller beräkning, af hvad Stockholm ägde i samlingsväg, framdrogs utan täflan inför riksdagen af Anckarsvärd och Nyström samt försågs af öfverintendentsämbetet med ett alltför lågt tilltaget kostnadsförslag. Ritningen skulle dock underkastas nödiga ändringar, och S. kallades att för öfverläggning därom möta sina båda gynnare i München. Trots sin motvilja för all befattning med museifrågan, hemkallades S. 1846 för att uppgöra ritningar till det nu beslutade Nationalmuseum. Vid ritningarnas aflämnande följande året erhöll kommittén för museibyggnaden konungens befallning att lägga grunden i enlighet med den af öfverintendentsämbetet gillade planen, men att låta ritningarna granskas af någon i dylika värf förfaren utländsk byggnadskonstnär. Emellertid blefvo både de ursprungliga och de omarbetade ritningarna underkända, nya ritningar uppgjordes af preussiska geheime-byggnadsrådet Stüler, och museibyggnaden anförtroddes åt en fortifikationsofficer, d. v. öfverstlöjtnanten Kleen. I stället förordnades S. 1851 till hofintendent och blef 1864 intendent vid öfverintendentsämbetet. Vid Fria konsternas akademi hade han 1847 blifvit kallad till vice professor och 1848 till professor i byggnadskonst. 1851—53 var han akademiens t. f. direktör och 1851—66 dess skattmästare samt utnämndes 1868 till akademiens ständige sekreterare. Sedan han öfvertagit högsta ledningen af undervisningen i byggnadskonst, satte han sig till mål att lyfta den svenska arkitekturen ur det lägervall, hvari den vid denna tid onekligen befann sig. Utrustad med förmåga att själf kunna framträda såsom en föresyn för sina lärjungar vid den praktiska tillämpningen af sina konstnärliga idéer, fullföljde han sitt mål med all flit och energi samt hade äfven tillfredsställelsen att efter hand se sina bemödanden krönta med framgång. Hvarken plan eller utrymme medgifva att här uppräkna alla de många och omfattande byggnadsverk, som varit honom uppdragna, utan inskränka vi oss till att nämna några af dem, såsom följande i Stockholm, nämligen: *Teknologiska institutets* (n. v. *Tekniska högskolans*) hus vid Drottninggatan, *Bernadotteska grafkoret* vid Riddarholmskyrkan, *Barclayska (Wallenbergska) huset* vid Carl XIII:s torg, *Warodellska huset* vid Drottninggatan, *Mosaiska Synagogan* vid Näckströmsgatan, samt utom Stockholm *Ulriksdals kapell*, *Gerdhems kyrka*, *Wasamonumentet i Utmeland*, ombyggnaden af slotten *Sörby* och *Vik* m. m. Såsom akvarellmålare innehade S. på sin tid obestridligen ett framstående rum bland svenska konstnärer, lika tilltalande vare sig hans pensel hade att återgifva arkitekturens mästerverk, historiska situationer eller de känsligaste interiörer. Emellertid voro dessa akvareller liksom hans mångfaldiga ritningar, penn- och kolteckningar åstadkomna hufvudsakligen för att bereda honom själf nöje och vederkvickelse under de stunder, han hade lediga från allvarligare sysselsättningar. Men ej till dessa områden ensamt inskränker sig hans rika begåfning. Äfven såsom vitter författare har han under pseudonymen *Acharius* gjort sig ett namn, dels genom särskildt utgifna poetiska verk, såsom: *Luisella en kvinnomodells öden* 1867 och *Noveller*, berättade på ottave rime 1868, m. fl., samt prosaberättelser i romantiska skolans stil, dels genom den versifierade text, han låtit åtfölja sina förträffliga pennritningar *Sagan om trähästen* och *Fjolners saga* 1867 äfvensom de romantiska akvarellserierna *Den blödande rosen* 1881, samt *Sagor* s. å. och *Pennteckningar* 1882. De icke utgifna åkvarellerna till Erik Böghs »*Sanningens pilgrimsfärd*» kunna i vissa afseenden betraktas såsom det yppersta af hans hithörande verk. S., som var ledamot af Vitt., hist. och ant.-akad., af danska konstakademien, Académie des beaux arts och Royal institute of british architects, var äfven korresponderande led. af Franska institutet och nämndes till hedersdoktor vid Uppsala universitetets jubelfest 1877.

En ungdomligt glödande frihetsälskande natur, hade S., genom det intresse, han visade de unga, inflytande på konstriktningen i allmänhet. — Afled plötsligt i Stockholm d. 9 maj 1881. — Gift 1851 med sin kusin *Karin Nyström.*

2. **Scholander, Sven,** sångare. Född i Stockholm d. 21 april 1860; den föregåendes son. — Efter att hafva erhållit handledning i ornamentik dels af fadern, dels i utlandet, blef S. ornamentsbildhuggare i Stockholm och öppnade därjämte ett större efter hand ganska anlitadt magasin för försäljning af fotografiartiklar. Detta i korthet hvad beträffar de yttre konturerna af S:s lif. Sin rätt till ett namn bland fosterlandets märkliga personligheter har han förvärfvat sig såsom genialisk återupplifvare af den gamla vissången med ackompanjemang af luta. Jämte det han framfört den nationella, folkliga visan på ett sätt, som gjort, att densamma, efter att alltför mycket hafva försummats, åter kommit till heders, har han genom sin tolkning af Bellman vid lutans toner gjort Bellmanssången i dess ursprungliga gestalt såsom solosång populär. Men hans repertoar, den han oupphörligt utvidgat, upptager dessutom äldre och nyare franska, tyska och italienska visor. Dit höra äfven den svenska »bordvisan» samt Almqvists »Songes», hvilkas harmonisering och framförande för öfrigt kostat S. betydlig möda. Sin musikaliska begåfning har han likaledes ådagalagt, i det han satt lätta melodier till åtskilliga stycken af Sehlstedt, Fröding m. fl. Öfverallt, där S. haft tillfälle att föredraga sina visor — och det har varit ej blott i Sverige utan äfven flera gånger i Danmark och Tyskland — har han med dem väckt verklig hänförelse. Detta är emellertid icke att tillskrifva hans röst, som är tämligen obetydlig, men så mycket mer en den ypperligaste artikulation och frasering i förening med en beundransvärd dramatisk uttrycksförmåga. För att mera odeladt kunna ägna sig åt musikens och vissångens värf ställde S. 1905 sin fotografiska handelsaffär på aktier. — Gift 1889 med *Charlotta (Lotten) Sofia Johanna von Bahr.*

Schoultz, **Johanna Carolina Ulrika von,** sångerska. Född i Stockholm 1813. Föräldrar: landshöfdingen i Wasa *Nils Fredrik von Schoultz* och *Johanna Henrietta Gripenberg.* — Fröken S:s sällsynt vackra röst utbildades under ledning af Crælius med så mycken framgång, att sångerskan kunde vid femton års ålder offentligt uppträda på egen konsert i Ladugårdslands kyrka i Stockholm. Kort därefter företog hon en studieresa utomlands, åtnjöt därunder först undervisning af Siboni i Köpenhamn och sedermera af Romani och Veluti i Italien. År 1833 debuterade hon på italienska operan i Paris såsom *Anna Bolena,* vid sidan af Giulia Grisi, och rönte det mest entusiastiska mottagande. Under fortsatta konstresor uppträdde hon på La Scala i Milano, San Carlo i Neapel jämte flera andra af Italiens förnämsta teatrar samt skördade öfverallt bifall och lagrar. Äfven Sverige besökte hon åtskilliga gånger efter sin första utresa, såsom 1830 och 1831, hvilket senare år hon af musikaliska akademien kallades till ledamot, samt 1839 och 1840, och gaf vid alla dessa besök konserter i Ladugårdskyrkan och på k. teatern. Hennes omfångsrika, starka och välklingande röst försvagades under de sista lefnadsåren af ett bröstlidande, som lade henne i grafven, i Helsingfors d. 28 febr. 1863. — Johanna von S. var näst fru Wässelius-Casagli, som 1820 uppträdde i Turin, den första nordiska sångerska, som lät höra sig i södern och där väckte den sympati för svenska sången, som sedan på ett så lysande sätt vidmakthållits och ökats af senare svenska sångkonstnärer. — Gift 1842 med ingeniören *Felix Erik Wilhelm Brand.*

Schrevelius, Fredrik Gustaf Georg, universitetslärare, rättslärd. Född 1799 i Karlskrona. Föräldrar: dåv. amiralitetspastorn, sedermera kyrkoherden i Jämshög *Jöns Peter Schrevelius* och *Fredrika Sofia Cederfelt.* — S. inskrefs såsom student i Lund 1817 och blef filosofie magister vid promotionen 1820. Sedan han 1824 utgifvit och försvarat en akad. afhandling *De vi juris in jus suecanum,* förordnades han s. å. till docent i juridiska fakulteten, hvarefter han 1825—27 öfvade sig i den praktiska handläggningen af juridiska mål, dels i Skånska hofrätten och dels i Svea hofrätt, samt befordrades sistnämnda år till e. o. adjunkt i juridiska fakulteten. På hemställan af professor Holmbergsson blefvo de juridiska föreläsningarna mellan honom och S. sålunda fördelade, att juridiska fakulteten för hvarje år skulle bestämma, hvad hvardera skulle föreläsa. Först 1839 befordrades S. till ordinarie adjunkt samt utnämndes, sedan en ny lärostol i civilrätt blifvit inrättad vid Lunds universitet, till professor i denna vetenskap 1844. Död i Lund den 28 mars 1865. — Med mångsidig lärdom samt ovanlig juridisk skarpsinnighet förenade S. den outtröttligaste flit såsom akademisk lärare. Det inflytande, han utöfvade såsom sådan, var också ganska betydligt, hvarför hans bortgång beklagades såsom en stor förlust för universitetet. Äfven som vetenskaplig författare intager han ett aktadt rum, om också hans arbeten ej till antalet äro synnerligt många. De utgöras, jämte disputationer och några uppsatser i Schmidts juridiska arkiv, af: *Lärobok i Sveriges allmänna nu gällande civilrätt* 1872, 1844—49; *Lärobok i Sveriges allmänna nu gällade civilprocess* 1853; *Juridisk chrestomathie till begagnande vid föreläsningar* 1855. — Gift 1834 med *Jakobina Lundvall.*

Schroderus, Ericus, boktryckare, skriftställare. Antagligen född på 1570-talet och son till borgmästaren i Nyköping *Bengt Nilsson Skräddare* och *Anna Andersdotter* samt yngre broder till Johan Skytte. — S. är mer bekant genom sina skrifter än sin lefnad. Hvad man om honom känner, inskränker sig till följande: Blifven magister i Uppsala, utnämndes han 1604 till skolrektor i Nyköping, blef 1612 translator regni samt korrektor på konungens och kronans tryckeri i

Stockholm. Senare förordnad till slottssekreterare, blef han 1619 tillika husgerådsskrifvare vid k. slottet i Stockholm. 1630 erhöll han privilegium på anläggandet af ett eget tryckeri i hufvudstaden, på hvilket han sedan tryckte sina skrifter, öfversättningar och förlagda arbeten. Härjämte förordnades han att vara »inspektor», i hvilken egenskap han hade att sköta censuren öfver allt stockholmstryck. Genom sina talrika, af honom dels författade, dels från främmande språk öfversatta, skrifter utöfvade han stort inflytande på bildningen i det samtida Sverige. Af dessa skrifter må nämnas: *Ordsaker til och läkemedel emot det allmänna onda* 1618, *Andeliga lifvets skattkammare; Mänskeliga lifvets fåfänglighet och elände* 1636, *Korsskola* 1641, *Om barnens rätta uppfostran* 1648, *Historisk relation om Christiern den II:s grymma tyranni* 1644, *Bönebok för sjuka; Qvinnokönets paradis.* — Efter att 1645 hafva flyttat till Nyköping, afled han därstädes 1647.

Schröder, Erik August, universitetslärare, filosof. Född i Uddevalla d. 25 juli 1796. Föräldrar: prosten och kyrkoherden *Mattias Schröder* och *Anna Maria Almgren.* — S. hade inhämtat sin elementarbildning i Uddevalla och Göteborg, när han 1813 afgick till universitetet i Uppsala, hvarest han blef filosofie magister vid promotionen 1818. Från denna tid ägnade han sig speciellt åt filosofiens studium samt blef, efter att ha utgifvit en akademisk afhandling, *De notione libertatis in summis philosophiæ principiis vindicanda,* förordnad till docent i teoretisk filosofi 1820. Fyra år senare företog han en utrikes vetenskaplig resa, hvarunder han besökte Danmark, Tyskland, Schweiz, Italien, Frankrike och England samt längre tider uppehöll sig i Berlin, Erlangen och Paris. 1829 utnämndes han till adjunkt i teoretisk och praktisk filosofi samt befordrades 1836 till professor i den förstnämnda af dessa vetenskaper. Denna lärostol innehade han sedan tretton år eller till sin död i Uppsala, den 15 jan. 1849. — I sin filosofiska åskådning torde han rättast böra kännetecknas såsom eklektiker, i det hans föreläsningar mer vittnade om vidsträckt beläsenhet än om något eget forskningsdjup. Detsamma antyda äfven hans skrifter hvilka, utom disputationer och smärre uppsatser i Litteratur.föreningens tidskrift, »Svea», »Skandia», »Mimer» och »Frey», bestå af den med anledning af Hwassers bok »Om äktenskapet» tillsammans med Atterbom 1842 utgifna *Plato och Goethe,* äfvensom *Handbok i philosophiens historia,* 3 del. 1846—48 och *Anteckningar i philosophiens historia,* I. *Giordano Bruno* 1848. — Gift 1: 1829 med *Margareta Charlotta Eichhorn* och 2: 1840 med *Hedvig Kristina Stålhammar.*

Schröder, Georg Engelhard, porträtt- och historiemålare. — Född d. 31 maj 1684 i Stockholm. Föräldrar: guldsmeden och bankoverdien *Veit Engelhard Schröder* och *Lucia Lindemeyer.* — S. antogs tidigt till elev i Daniel von Kraffts skola men lämnade den 1703 för att söka sin vidare utbildning i utlandet. Hans utrikes vistelse blef ock ganska långvarig, i det den räckte ej mindre än tjugoett år, under hvilka han besökte Tyskland, Italien, Frankrike och England. I Italien, där han företrädesvis uppehöll sig i Venedig och Rom, anses han hafva af Carlo Maratta, Trevisani m. fl. tillägnat sig det raska men ytliga framställningssätt, som tillhörde den tidens italiénska konst. Från England hemkallades han 1725, för att blifva Kraffts efterträdare såsom kunglig hofkonterfejare. Han kom snart i utmärkt gunst hos konung *Fredrik,* hvars bild, liksom drottning *Ulrika Eleonoras,* han i mångfaldiga exemplar har öfverlämnat till eftervärlden. Han har äfven målat *Adolf Fredrik* och *Lovisa Ulrika, Gustaf II Adolf, Carl Peter Ulrik, Stanislaus, Carl Stuart,* kardinal *Fleury, M. Stenbock, G. Gyllenstierna* jämte en stor mängd andra konterfej, historiska stycken, venetianska vyer samt altartaflor, smärre staflibilder o. s. v. Bland altartaflorna äro att nämna *Kristi korsfästelse* i Hedvig Eleonora kyrka i Stockholm, och *Nattvarden,* hvilket ämne finnes efter olika eller upprepade motiv behandladt i Tyska kyrkan i Stockholm, i Drottningholms slottskapell äfvensom i åtskilliga landsortsstäders kyrkor. Hans särdeles alsterrika pänsel inbragte honom en ej obetydlig förmögenhet, så att han bebodde ett eget stort hus i Klara församling i Stockholm, där han afled den 17 maj 1750. — Långt ifrån den förnämste, var dock S. en af sin tids mest uppburne målare. Hans arbeten ha ej sällan någonting vacklande och obestämdt, hvilket i förening med mycken ojämnhet i utförandet gör många af dem mindre tilltalande för konstkännaren. Han har dock efterlämnat verk, som vittna om, att han, när han allvarligt uppbjöd sin förmåga, var mäktig af både varm och djup uppfattning samt stor skicklighet i färgbehandling och i framställningens enskildheter. — Gift 1727 med *Anna Brigitta Spöring.*

Schröder, Gustaf, jägare, författare. Född på Edsvalla bruk i Nors socken, Värmland d. 26 juni 1824. Föräldrar: klädesfabrikör *Johan Reinhold Schröder* och *Betty Kristina Hjelm.* — S., som blifvit fostrad att ägna sig åt det praktiska lifvet, var 1847—63 anställd vid sågverk i Värmland samt 1863—84 i Dalarne. Efter att sedermera några år ha varit bosatt på sin egendom, Edsfors i Värmland, flyttade han 1887 till hufvudstaden. Här återupptog han med största ifver ett arbete i litteraturens tjänst, som han redan börjat 1867 med skildringen *En björnjakt i Dalarne* (i »Sv. jägarförb:s Nya tidskrift»). Först 1888 blef i bokform synligt hans nästa arbete, *Minnen från skogarna, Jagter.* Sedan framkom emellertid i rask följd det ena arbetet efter det andra af hans flitiga penna. Det är skrifter af skiljaktigt innehåll, dels jakthistorier och bilder ur lifvet på landet, synnerligen i aflägsna skogsbygder, dels skildringar med ett kulturhistoriskt-romantiskt underlag. Men hvad innehållet än må vara, är det

alltid prägladt af en vaken och gemytlig syn på lifvet, af något sundt och kärnfriskt. Den allmänhet, som med bifall och intresse tagit del af hans senast nämnda bok, fick redan följande år (1889) mottaga af hans hand en med likartadt innehåll, *Minnen från mitt jägarlif. Jakter och skogslif i Dalarne*. Så följde *Jaktminnen från skog, fjäll och sjö* 1890. *Jaktminnen från skog och slätt* 1891, *Från pojk- och gubbåren. Jakt- och fiskehistorier* 1894, *Från skilda marker. Jakter af G. Schröder och hans jaktkamrater* 1897, m. fl. Till dessa jakthistorier sluter sig hans 1891 utgifna, *Svenska jakter. Praktisk hjälpreda för unga jägare*. Beaktansvärda ur kulturhistorisk synpunkt äro *En bruksbokhållares minnen* 1892, *En timmermärkares minnen* 1893, *Gamla minnen* 1894, *Tjugu år i Dalarne* 1896 och *Den gamla fogdeskrifvarens berättelser* 1898, *Ur fjällfolkets lif* 1902, m. fl. Med rätta högt värderade såsom underhållande ungdomsböcker äro de berättelser med motiv ur de värmländska finnarnas lif, som, bildande en serie för sig, utkommo: *Örjan Kajland och hans pojkar* 1893, *Pekka Huskoinen* 1895, *Pavo Makkran* 1896 och *Finntorpet i västerskogen* 1899 — delvis försedda med illustrationer af A. Malmström. — Gift 1869 med *Alma Ericson*.

1. Schröder, **Herman,** biskop. Född i Uddevalla d. 13 maj 1676. Föräldrar: handelsmannen *Claes Goritzson Schröder*, bördig från Mecklenburg, och *Throna Bratt*, — S. studerade från 1697 i Lund och blef magister vid nämnda universitet 1706. Sedan han en kort tid tjänstgjort såsom gymnasii adjunkt i Göteborg och predikant vid domkyrkan därstädes, besökte han akademien i Uppsala 1709 och befordrades året därefter till filosofie lektor i Göteborg. Prästvigd 1710, åtföljde han Carl XII såsom fältsuperintendent under kriget mot Norge 1716 och utnämndes 1717 till kyrkoherde i Uddevalla med Landvetters pastorat såsom prebende. Följande år (1718) förflyttades han härifrån såsom utnämnd kyrkoherde till Katarina församling i Stockholm, blef slutligen biskop i Kalmar 1729 och teologie doktor i Uppsala 1732. Död i Kalmar den 12 januari 1744. — Nitisk och samvetsgrann, handlade S. med trohet och flit både såsom församlingslärare och stiftsstyresman, ifrade för bibelns spridning och införande af en bättre kristendomsundervisning i hemmet och skolan såsom villkor för ett varmare troslif, hvarför han af mången beskyldes för pietism. Hans teologiska ståndpunkt var emellertid strängt evangelisk-lutersk, hvarför han ock var en bland dem, som kraftigast uppträdde mot den af Dippel framkallade mystisk-rationalistiska rörelsen. — Gift 1713 med *Anna Katarina Schröder*.

2. **Schröder, Göran Claes,** biskop. Född i Göteborg d. 9 augusti 1714; den föregåendes son. — Sedan S. studerat i Uppsala och Lund samt blifvit magister vid det sistnämnda universitetet 1738, uppehöll han sig någon tid vid universiteten i Köpenhamn och Greifswald och befordrades efter sin hemkomst till lektor i grekiska vid Kalmar gymnasium 1739. För ytterligare vetenskaplig utbildning vistades han det sistnämnda året vid universiteten i Halle och Göttingen, prästvigdes 1740, samt förordnades af konungen till dess hofpredikant 1742 och till öfverhofpredikant 1748. — Tre år senare (1751) anställdes han såsom lärare för kronprinsen i teologi och utnämndes s. å. till pastor primarius i Stockholm, blef teologie doktor 1752 samt följande året arfprinsarnes lärare i kristendomskunskap. Vid 1756 års riksdag entledigades han från sina befattningar såsom öfverhofpredikant och ordförande i Stockholms stads konsistorium, likväl med bibehållande af sina beställningar såsom konungens biktfader och de k. prinsarnes lärare, befordrades 1770 till superintendent i Karlstad och förklarades två år senare för biskop, då Karlstads, jämte Hernösands och Gotlands superintendenturer upphöjdes till rang af biskopsstift. Död i Karlstad den 12 januari 1773. — Ifrån 1752 och intill sin död var S. ledamot af prästeståndet vid alla riksdagar. Af de tryckta protokollsutdragen synes, att han med ifver och allvar deltog i öfverläggningarna. Under nästan hela sin tjänstetid i hufvudstaden var han inspektor för dess undervisningsverk, fullmäktig i Rikets ständers bank och Manufaktur-kontoret. Tillika var han ledamot i barnhus- och hospitalsdirektionerna, i styrelsen för uppfostringsverket och ecklesiastikverket i Lappmarken m. m. — Gift 1: 1746 med *Margareta Elisabet Elis*; 2: 1771 med *Ulrika Kristina Åkerhielm*. Hans barn i första giftet, blefvo adlade med namnet *Schröderheim* (se nedan). — Hans broder, *Carl Gustaf S.*, född 1717 och död 1789 såsom biskop i Kalmar, tillhörde under riksdagarna 1760—78 prästeståndet och var en af tidens inflytelserikaste partimän.

Schröder, Johan Henrik, arkeolog, bibliognost, minnestecknare. — Född i Västerås d. 18 april 1791. Föräldrar: konsistoriinotarien *Johan Schröder* och *Henrietta Uggla*. — Student i Uppsala 1810 och fil. magister därstädes 1815, kallades S. det sistnämnda året till docent i litteraturhistoria och blef e. o. amanuens vid akademiska biblioteket 1816. Fyra år senare befordrades han till ord. amanuens vid biblioteket och prefekt för universitetets mynt- och medaljkabinett, blef 1825 e. o. bibliotekarie, 1830 akademiebiblitekarie samt histor. litt. et archæol. professor och utnämndes 1834 till historiograf vid k. maj:ts orden. För historiskt-antikvariska forskningar företog han flera resor genom Sverige, Norge och Finland samt besökte Tyskland, Nederländerna, Frankrike, Italien, England och Skottland. Då hans akademiska åligganden lämnade honom någon ledighet, ordnade och katalogiserade han offentliga och enskildes boksamlingar, såsom Rosenhaneska biblioteket på Torp, bok- och manuskriptsamlingen på Skokloster, prinsessan

Sofia Albertinas efterlämnade boksamling, det stora Flemingska biblioteket m. fl. samt lyckades ur dessa vinna större och mindre tillskott för det under hans vård ställda universitetsbiblioteket i Uppsala. Det förtjänar äfven ihågkommas, att det var under hans ledning och på ovanligt kort tid, som detta 1841 flyttades från sin gamla lokal på Gustavianum till sin nuvarande plats på Carolina rediviva. — S. var ledamot af Vitt., hist. och Ant. akad., af Vet. Societ. i Uppsala, Vet. och Vitt. sällskapet i Göteborg, af k. Samfundet för utg. af handl. rör. Skand. historia, samt af mer än tjugu utländska lärda samfund. Teol. dr i Erlangen 1843. — Död i Uppsala d. 8 sept. 1857. — S:s författareverksamhet var både vidsträckt och mångsidig, omfattande dels ett stort antal skrifter i historia, fornkunskap, numismatik och bibliografi, dels flera minnesteckningar, som vittna om både kritisk skarpsynthet och en mindre vanlig förmåga i den formella behandlingen. Af det förra slaget förtjäna i synnerhet ihågkommas *Monumenta diplomatica suecana* 1822, *Uppsala domkyrka med dess märkvärdigheter* 1826, *Scriptores rerum suecicarum medii aevi*, I—II 1818, 1828, tillsammans med E. M. Fant och E. G. Geijer, *Vetenskapssocieteten i Uppsala* 1845, äfvensom uppsatser i historiska samlingsverk. Minnesteckningarna gälla bland andra *E. M. Fant*, *M. Norberg*, *J. Wallenberg* och *J. O. Wallin*. De äro sammanfattade i *Tal och minnesteckningar* 1839 samt i första delen af *Samlade skrifter* 1856. — Ogift.

1. **Schröderheim, Elis,** ämbetsman, skriftställare. Född i Stockholm d. 26 mars 1747. Föräldrar: d. v. pastor primarius, sedermera biskopen öfver Karlstads stift, *Georg Claes Schröder* (se ofvan) och *Margareta Elisabet Elis*, hvilkas barn 1759 adlades med namnet Schröderheim. — Efter åtnjuten enskild undervisning i föräldrarnes hem skickades S. till Uppsala att fortsätta sina studier i den riktning, som fordrades för inträde i k. kansliet. Vid sjutton års ålder hade han slutat sin akademiska kurs och ingick 1764 som e. o. kanslist i Inrikes civilexpeditionen, där han fyra år senare befordrades till kopist. Redan tidigt hade Gustaf III fäst sin blick vid den kvicke, behaglige unge mannen, hvars befordringar, så snart Gustaf bestigit tronen, ej länge läto vänta på sig. I april 1773 utnämndes han till ordinarie kanslist och s. å. i augusti gjordes han till protokollssekreterare i k. m:jts konselj. 1774 förordnades han till härold vid alla de kungliga ordnarne och blef 1775 förste expeditionssekreterare vid Inrikes civilexpeditionen. Under konungens resor och vistelse på lustslotten tjänstgjorde S. vanligen såsom statssekreterare, och i hufvudstaden delade han göromålen vid detta ämbete med dess ordinarie innehafvare. Sedan han vid 1778 års riksdag varit sekreterare i bondeståndet och med skicklighet redt sig på denna den tiden ganska kinkiga post, utnämndes han 1782 till ord. statssekreterare för inrikesärendena, blef vid Svenska Akademiens stiftelse den 20 mars

1786 en af dess aderton ledamöter och s. å. tillförordnad landshöfding i Uppsala län. Vid denna tid led dock hans inflytande på de offentliga ärendenas ledning starkt afbräck. Han ansågs nämligen hafva gjort sig omöjlig på statssekretereareposten genom det köpenskap med pastorat, som på denna tid bedrefs af regeringens män, och för hvilken S. fick uppbära hela skulden. Han var emellertid icke ensam ansvarig för detta oskick, hvilket för öfrigt existerat långt före hans tid. Vid riksdagen 1789 tjänstgjorde han såsom sekreterare i hemliga utskottet och innehade samma befattning vid riksdagen i Gäfle 1792, hvilket sistnämnda år han jämväl förvaltade hofkanslersämbetet. Året förut hade han blifvit kallad till hedersledamot af Vitterhetsakademien. Den sista personliga ynnest, han åtnjöt af Gustaf III, var, då han vid Gäfleriksdagens slut utnämndes till friherre, hvilken värdighet han dock icke emottog. När efter Gustafs död de personer, han brukat i regeringsärendena, undanskötos och aflägsnades, fick S. en vink om att söka landshöfdingämbetet i Uppsala och erhöll denna syssla i aug. 1792. Med anledning af en angifvelse, att han dels haft samtal, dels brefväxlat med fröken Rudenschöld, kallades han till förhör inför Svea hofrätt, men, ehuru han i allt frikändes, ansåg han sig likväl böra begära sitt afsked, hvilket meddelades honom i april 1794. Sitt sista lefnadsår tillbragte han i fattigdom på Järfva utanför Stockholm, hvilken lägenhet han af Gustaf III erhållit på lifstid, och som var den enda återstoden af lyckans honom tillförene beskärda håfvor, och afled där den 30 aug. 1795. Led. af Vet. Akad. — Det förtroende, S. tidigt tillvann sig af Gustaf III, stannade ej ensamt inom gränserna af hans ämbetsverksamhet utan sträckte sig i många och olikartade riktningar. Så tillhörde han konungens förtrogna umgängeskrets och var alljämt deltagare i hans nöjen, förlustelser och tidsfördrif. Genom sina angenäma umgängesgåfvor, sin sprittande kvickhet, personliga tillgifvenhet, äfvensom genom den uppmuntran, han skänkte konungens en tid bortåt hysta böjelse för mystik, frimureri och hemliga vetenskaper, bibehöll han sig fortfarande i konungens ynnest, äfven sedan hans inflytande på affärerna blifvit öfverflyttad på andra gunstlingar såsom Nordin, Wallqvist m. fl. S. har varit föremål för många klandrande omdömen i sin egenskap af statssekreterare. Men man må ihågkomma, att, såsom biskop Wallqvist anmärker i sitt minnestal öfver honom, stora fordringar voro ställda på innehafvaren af det ämbete, han hade att förvalta. Mer än någon annan ämbetsman behöfde han »känna folket, landet, plägsederna, lagarna, äldre och nyare samt vara en fullkomlig mästare af språket, som under dess hand skall användas för författningar, utslag, uppmuntringar, förmaningar, råd, varningar, bestraffningar, beröm och hugneligheter, samt vid flera tillfällen klädas i kyrkans värdiga dräkt, att befrämja gudaktighet och ett christligt lefverne.» Och utan tvifvel låg det sanning i minnestalarens härtill fogade anmärkning. »Af statssekreteraren Schröderheim

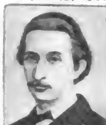
kunde icke fordras någon fullkomlighet, den han icke ägde. Ingen hans företrädare har innehaft ett värde, som denne icke skulle upphinna, och hans efterträdare lära i lång tid inför det allmänna möta stora kraf vid minnet af denne ämbetsman.» — Hänförd af sitt lekande lynne, uppträdde S. äfven som författare och har lämnat trenne komedier: *Rångedalsriddaren*, uppf. 1788, *Fjäsken eller den beställsamme* 1791 och *Sladdret eller fjäskens mirakler* 1791, alla utmärkta af liflig framställning och sprittande munterhet; han har äfven skrifvit ett par parodiska pjäser: *Gustafva Gök* och *Campios seger öfver Lotto.* I handskrift efterlämnade han en samling fragmentariska *Anteckningar till konung Gustaf III:s historia* äfvensom flera minnestal, hvilka äro hållna i den då rådande akademiska stilen. De nämnda »anteckningarna» utgåfvos 1851 af K. V. Lilliecrona tillsammans med den mellan S. och konungen förda brefväxlingen. Ny upplaga har sedan utgifvits af Elof Tegnér. O. Levertin har 1902 utgifvit S:s bref i urval — Gift (se följ.)

2. **Schröderheim, Anna Charlotta,** fru, född *von Stapelmohr.* — Född d. 24 sept. 1754 i Stockholm och dotter af öfverdirektören vid stora Sjötullen *Herman von Stapelmohr* och *Maria Lucretia Dittmer.* — Vid tjugutvå års ålder ingick Anna Charlotta von Stapelmohr äktenskap med d. v. förste expeditionssekreteraren Elis Schröderheim och infördes i Gustaf III:s hof, där hennes fägring och sällsynta kvickhet gjorde henne mycket bemärkt. I traditionen från denna tid fortlefver minnet af henne såsom representant af den då rådande lätta och glada sällskapstonen, hvari såväl hon som hennes man ådagalade ett verkligt mästerskap. Hon afled några år före honom i Stockholm d. 1 jan. 1791.

Schultén, Nathanael Gerhard af, matematiker, astronom. — Född i Nagu socken af Finland d. 29 okt. 1750. Föräldrar: juris professorn vid akademien i Åbo *Samuel Schultén* och *Beata Maria Palander.* — Vid två års ålder förlorade S. sin far men underhölls af släktingar vid universitetet, där han blef magister primus 1772 och året därefter kallades till docent i astronomi. Sedan han en tid tjänstgjort vid observatorierna i Stockholm och Uppsala, förordnades han 1777 att förestå fysiska professuren i Åbo samt befordrades 1779 till »professor vid arméns flotta». I denna egenskap verkställde han 1779—86 astronomiska observationer och triangelmätningar öfver en stor del af Sveriges, Finlands och Ålands skärgårdar samt afgick sist nämnda år till Medelhafvet för att i teoretisk och praktisk astronomi undervisa några medföljande yngre officerare. Vid öppnandet af krigsakademien på Karlberg 1792 blef S. professor därstädes, erhöll 1805 kanslieråds titel, utnämndes 1808 till öfverste vid arméns flotta, chef för sjömätningskåren och öfverdirektör för lotsverket samt hugnades 1809 med adlig värdighet, hvarefter han skref sig *af Schultén.* Efter sitt afsked i Sverige 1813 återflyttade han till Finland och ingick i rysk-finsk tjänst, utnämndes till verkligt ryskt statsråd 1817 samt afled i Åbo den 4 juni 1825. Led. af Vet. akad. och Krigsvet. akad. — Flera matematiska och astronomiska läroböcker vittna ännu om S:s nit och skicklighet såsom lärare; bland dem må nämnas: *Sammandrag af sferiska trigonometrien; Läran om globerna; Grunderna till mekaniken; Logaritmiska och till sjöväsendet hörande tabeller,* o. s. v.; dessutom har han utgifvit flera kartor, författat åtskilliga afhandlingar i Vet. akad. handlingar m. m. — Gift 1789 med *Jakobina Teodora Finckenberg.*

Schultz, Johan Gustaf, publicist, vitterhetsidkare. Född i Urshult församling i Kronobergs län d. 23 febr. 1839. Föräldrar: garfvaren *Erik Adolf Schultz* och *Maria Ulrika Branting.* — Student i Uppsala 1857, gjorde sig S. snart där lika känd för sina insatser i det glada studentlifvet som för sina goda insikter i moderna språk och sattes tidigt af prof. Böttiger i utsikt att förvärfva docentur i hans ämne. 1860 tvangs han af ekonomiska skäl att antaga ett vikariat vid Jönköpings läroverk och lämnade under sin tre terminers vistelse därstädes åtskilliga kåserier, poem och polemiska artiklar till *Jönköpingsbladet,* som hvars redaktör han äfven interimistiskt fungerade. 1861 var han åter i Uppsala, som han med vårterminen 1863 definitivt lämnade för att egna sig åt publicistisk verksamhet i Stockholm, som medarbetare i den af Th. Bolin uppsatta radikala tidningen Frihetsvännen och den 1862 grundade skämttidningen *Söndagsnisse.* Från och med 1864 års ingång blef S. redaktör af den senare, som under hans ledning sköt framåt med snabb fart. Dess skämt var gladt och lekande, ehuru prägladt af polemisk skärpa, och dess eldiga frihetssinne stod i bästa samklang med den allmänna färgen öfver denna tidsperiod, som blifvit kallad »illusionernas guldålder» i vårt land. I all synnerhet gaf sig detta tillkänna i sångerna *För Polen och Danmark* och *Konstapel Battongs sägner,* hvilka senare voro parodier på Runebergs Fänrik Ståls sägner och straffsånger öfver polismyndigheternas beteende under marsdagarna 1864. Förutom arbetet i sin tidning, var S. äfven verksam med enstaka litteraturanmälningar i Aftonbladet och som schackteoretiker, om hvilket spel han utgaf ett grundligt arbete, samt strödde omkring sig en mängd tillfällighetsverser, af hvilka åtskilliga, jämte de ofvannämnda sångerna, efter författarens död 1884 utgifvits under titeln *Värjhugg och nålsting* (med lefnadsteckning öfver S. af B. Schöldström). 1867 ingick S. äktenskap med *Amalia Maria Lovisa Ulfsax,* men fick ej länge åtnjuta familjelifvets lycka, enär han redan följande år angreps af lungsot, som d. 28 nov. 1869 lade honom i grafven.

Schultzberg, Anshelm Leonard, landskapsmålare. Född i Falun d. 28 sept. 1862. Föräldrar: fotografen *Fabian Tobias Schultzberg* och *Maria Theresia Leverin.* — Efter att hafva studerat vid Tekniska skolan i Stockholm och under Perséus 1881, åtnjöt S. undervisning vid Konstakademien 1882—86. Hans här utförda landskapsstudier utgöra typiska prof på det unga svenska målaresläktets frihet från tradition. Sedan hans 1886 utställda *Höstlandskap* belönats med kungliga medaljen, blef det honom förunnadt att såsom akademiens stipendiat utveckla sitt konstnärskap i utlandet. I Frankrike, där han valde till vistelseort dels Paris, dels Grès och Étaples samt arbetade under ledning af bl. a. Ferdinand Cormon, uppehöll han sig 1880—90, hvarefter han begaf sig till Italien, där han vistades i Neapeltrakten till 1892. Under ett nytt besök i utlandet 1895—96 idkade han studier i Tyskland, Italien, Belgien och Holland och bosatte sig sistnämnda år i Stockholm. Bland S:s talrika taflor äro flera utförda efter utländska motiv. Sina svenska motiv har han med förkärlek valt från Dalarne, af hans friska och färgglada bilder därifrån tillhör en sedan 1888 Köpenhamns museum, en annan sedan 1893 Nationalmuseum. Af hans öfriga arbeten må nämnas *Skogsväg i höststämning,* som jämte *Ekbacke* befinner sig i Göteborg, *Mot qvällen, motiv från Picardie, Italienskt landskap, Vintermorgon bland bergen, Vårqväll, Snö i skogen, Valborgsmässoafton i Bärgslagen,* det sistnämnda i Nationalmuseum, *Majnatt vid Ödekärn, Augustiafton* och *Bärgsmansgård.* S. erhöll å världsutställningen i Paris 1889 mention honorable, å »Salonen» 1891 tredje klass medalj samt på världsutställningen i Chicago 1893 medalj. 1898, då det för Spanien ödesdigra kriget med Nordamerika utbröt, skänkte han två sina i Barcelona utställda taflor till insamlingen för spanska flottans stärkande. S. blef 1900 led. af Konstakad. — Gift 1888 med *Constance Johanna Olausson.*

Schulzenheim, von. Ätten härstammar från Preussen och inkom till Sverige med läkaren *Jakob Schultz,* d. 1766, af hvars söner tvenne blefvo adlade med namnet *von Schulzenheim.*

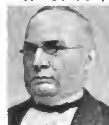
1. **Schulzenheim, David von,** läkare. Född i Stora Tuna socken af Dalarne d. 27 mars 1732. Föräldrar: d. v. regementsläkaren vid Dalregementet *Jakob Schultz* och *Maria Magdalena von Husum.* — Redan före sin ankomst till Uppsala, där han blef student 1747, hade S. bestämt sig för läkarebanan och promoverades efter sju års akademiska studier till medicine doktor 1754. På Sundhetskommissionens uppdrag och med statsunderstöd företog han s. å. en resa till England för att inhämta närmare kännedom om den där utöfvade men i Sverige ännu oförsökta koppympningen samt utgaf efter hemkomsten 1756 en omsorgsfullt utarbetad *Berättelse om koppors ympande,* hvilken öfversattes till engelska och tyska. Sedan han s. å. blifvit kallad till ledamot af Collegium medicum, förordnades han 1759 till läkare vid frimurarbarnhuset, utnämndes 1761 till professor och direktör i barnförlossningskonst samt blef 1765 intendent för det i Stockholm inrättade koppympningshuset. Följande året invald till assessor i Collegium medicum, verkställde han 1769 med lycklig utgång koppympning på de kungliga barnen och belönades härför 1770 med adelskap, hvarvid ständerna bekostade hans introduktion på riddarhuset, då han förändrade sitt förut burna namn till *von Schulzenheim.* År 1775 förordnades han till förste läkare vid det genom hans uppoffringar och nit inrättade nya barnbördshuset, men nedlade, af missnöje med den allt tydligare framträdande absolutismen hos styrelsen, mot hvilken »hans frisinniga och medborgerligt fosterländska anda reste sig», 1778 alla sina ämbeten och nedsatte sig på landet, där han med ifver ägnade sig åt landtbruk samt skriftställeri i finansvetenskapen och hushållsläran. Ifrig befordrare af fårafveln, den han uppdref till en betydande höjd, utgaf han en afhandling om *Fårskötseln,* som öfversattes på engelska. Hans upplysande och på träffande omdömen rika *Bref om rikets penningverk och allm. hushållning* 1794—96 samt *Bref om Sveriges bank och riksgäldskontor* anses såsom klassiska arbeten i sitt slag. — Självständig, upplyst och kunskapsrik, deltog S. som en af riddarhusets främste i alla riksdagar från 1789 ända till 1815. Vid den första af dessa tillhörande bankoutskottet, uppträdde han som ifrig motståndare till förenings- och säkerhetsakten. Vid 1800 års riksdag, då S. räknades till den moderata oppositionen, satt han i hemliga utskottet och 1809, 1812 och 1815 i statsutskottet. Med ändrade tidsförhållanden återtog han sin förra medicinska verksamhet, blef 1809 ordförande i Collegium medicum samt konungens arkiater. När 1813 Collegium medicum ombildades med benämningen Sundhetskollegium, hvarstod han såsom det nya ämbetsverkets preses och erhöll för sig personligen lika rang med presidenterna i rikets kollegier. Först 1822 vid nittio års ålder nedlade han sina befattningar och afled i Stockholm den 24 april 1823. — Invald redan 1760 i Vet.-akad. och 1812 i Landtbruksakad., blef han under sin långa lifstid kallad till ledamot af en myckenhet andra vetenskapliga, patriotiska och filantropiska sällskap. Utmärkt och nitisk såsom läkare, omfattade han med värme vetenskapens, fäderneslandets och mänsklighetens stora intressen och följde dem med aldrig tröttnande uppmärksamhet. Eget nog förenade han med sin redobogenhet och kraft att härska en sinnets blödighet, hvilken bland annat yttrade sig i en frikostighet, som någon gång utsträcktes både öfver behofvet och hans tillgångar. Hans skrifter, något mer än tjugu till antalet, utgöras af arbeten i medicinska ämnen, finanser och allmän hushållning, svenska språket, grifte- och åminnelsetal, samt rön och uppsatser i tidskrifter. Några af hans pennas alster äro ofvan omtalade. Nämnas må därjämte hans *Anmärkningar vid svenska språkets skrifsätt* 1807 samt tragedien

Thorkil Knutsson 1812. — Gift 1762 med *Katarina Eleonora Svedenstjerna.* — Sonen *David*, f. d. 13 maj 1766, f. d. understallmästare hos konungen, var en af de häftigaste oppositionsmännen vid 1800 års riksdag och afsade sig adelskapet vid samma tillfälle som Hans Järta (se I: 561). Han kallade sig sedan *Schultz* och afled ogift d. 6 mars 1837.

2. **Schulzenheim, Carl Fredrik von,** läkare, kirurg. Född på Svartskär nära Falun d. 17 juli 1745; den föregåendes broder. — I Uppsala, där S. började sina medicinska studier 1762, gjorde han sådana framsteg och visade så stora anlag för läkarekonsten och isynnerhet kirurgi, att han, efter att 1766 ha blifvit antagen till underkirurg vid Serafimerlasarettet, 1767—68 fick förestå den anatomisk-kirurgiska professuren i Stockholm och 1769 hålla de obstetriska föreläsningarna. Sedan han i Uppsala aflagt föreskrifna examina s. å., företog han en resa till Tyskland, hvarunder han erhöll medicine doktorsdiplomet i Greifswald samt anställdes, efter sin hemkomst, 1772 såsom Acrels medhjälpare vid Serafimerlasarettet, hvilken befattning han sedan innehade i trettiotre år. — Antagen 1780 till medicus i arméns flotta och s. å. assessor i Collegium medicum, erhöll han 1782 adelskap på sin bror David von Schulzenheims nummer samt anställdes 1798 som lifmedikus hos hertigen och hertiginnan af Södermanland. Efter Acrels afsked 1800 utnämndes han till generaldirektör för lasaretten i riket och blef, sedan Acrel aflidit, 1806 öfverkirurg vid Serafimerlasarettet och direktör för frimurarbarnhuset. Med sitt allt omfattande nit för den medicinska vetenskapens lyftning och förkofran, inrättade han, i samråd med några andra af hufvudstadens förnämsta läkare, 1807 ett medicinskt läsesällskap, som blef första upphofvet till det sedan så ansedda Svenska läkaresällskapet. — Led. af Vet. akad. 1799, tillhörde han äfven såsom medlem flera andra vetenskapliga samfund. — Död på sitt landställe Hummelsberg invid Stockholm d. 2 sept. 1808. — I besittning af vidsträckta kunskaper, säker urskilning och mycken rådighet, var S. på sin tid en af Stockholms förnämsta läkare. Genom att upptaga och använda Gerys metod vid behandling af kräftsjukdomar, förvärfvade han först sitt egentliga rykte som kirurg, ett anseende, som han alltjämt häfdade genom öfvad hand och säkert öga. Hans vidsträckta medicinska praktik medgaf honom väl någon tid till egna studier men hindrade honom att ägna sig åt författareverksamhet, hvari hans äldre bror så fördelaktigt utmärkte sig. — Gift 1795 med *Sara Antoinetta Elisabet Linderstedt.*

3. **Schulzenheim, David von,** ämbetsman. Född på Grönsö i Uppland d. 27 aug. 1788; den föregåendes brorsons son och sonson af S. I. Föräldrar: kaptenen vid Upplands regemente *Carl Jakob von Schulzenheim* och *Eva Eleonora Salvius.* — Sin ämbetsmannabana började S., som 1802 blef student i Uppsala, vid tjugu års ålder såsom e o. kanslist i Inrikes civilexpeditionen, samt befordrades redan året därefter till andre sekreterare i Kabinettet för utrikes brefväxlingen. Sedan han 1814 tjänstgjort såsom ambassadsekreterare i Paris, blef han på ett och samma år (1817) förste sekreterare i kabinettet och kammarherre, 1824 t. f. hofkanslär, med statssekreterares fullmakt, 1825 ord. hofkanslär, i hvilken egenskap han flera gånger förestod utrikes statsministerns portfölj, samt erhöll 1830 friherrlig värdighet. 1838 kallades han till ledamot i konungens konselj, men lämnade rådkammaren 1840 och utnämndes s. å. till president i Bergskollegium. — Död i Stockholm den 4 jan. 1848. — Gift 1: 1818 med sin faders kusin *Virginia Charlotta von Schulzenheim* och 2: 1842 med friherrinnan *Ebba Lovisa Ulrika Martina von Schwerin.* — S:s son i första giftet *David Theodor*, född d. 17 nov. 1820, student i Uppsala 1838, där han aflade juridisk examen, godsägare å Vestsundaholm i Västmanland under en följd af år och slutligen öfverkontrollör vid brännvinstillverkningen i riket 1875—89, var ledamot af Andra kammaren 1867—75. Utrustad med en lycklig talegåfva och mångsidiga insikter, spelade S., som var öfvervägande konservativt anlagd, en ganska betydande roll inom landtmannapartiet under dess första skede. Han var 1868—69 ledamot af bevillningsutskottet och 1873 af konstitutionsutskottet, 1869 statsrevisor och 1875—78 suppleant i riksgäldskontorets styrelse. — S., som afled i Stockholm d. 18 okt. 1896, var sedan 1852 gift med *Ida Sofia Cederborgh*, dotter af den bekante författaren Fr. Cederborgh (se I: 172).

1. **Schück, Martin,** skolman, skriftställare. Född. d. 1 maj 1819 i Stockholm, där fadern *Heyman Schück*, af mosaiska trosbekännelsen, var handlande. — Sedan S. i Uppsala 1843 blifvit fil. magister, återvände han till Stockholm, där han 1843—56 sysselsatte sig med publicistiskt skriftställeri, öfversättningar för k. teatern samt lärareverksamhet vid mosaiska församlingens gosskola. År 1859 öppnade han jämte några andra af hufvudstadens lärare en »Lärokurs för fruntimmer», hvilken anstalt, sedan staten 1860 tagit den om hand, utvidgades och förändrades till ett Seminarium för bildande af lärarinnor. — 1875 omorganiseradt och sedan 1878 benämndt högre lärarinneseminarium. — Här tjänstgjorde S. några år, först såsom lärare, sedan som tjänsteman (kamrerare), men öppnade 1864 en ny enskild läroanstalt, indelad i »Nya elementarskolan för flickor» och »Förberedande lärokursen till lärarinneseminariet och telegrafverket», hvilken han ledde till inemot sin död, i Stockholm, d. 6. jan. 1872. — Såsom skriftställare har han, utom en mängd öfversättningar, bland hvilka må nämnas: flera af Molières komedier, »Kohls resor i Danmark» o. s. v., utgifvit: *Praktisk lärobok i tyska språket* 1851: *Ordbok öfver främmande ord i svenska språket* 1854, *Vägledning till undvikande af de vanligaste felen i svenska*

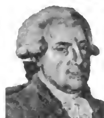

språket 1856, *Italiensk språklära*, bearbetning efter Vergani 1853; *Vårt land och folk*, fosterländsk läsebok (1862—63), hvarjämte han redigerat den litterära tidskriften *Samtiden* 1859—60, *Konversations- och universallexikon* (1856—66) samt lämnat bidrag till flera af hufvudstadens tidningar. — Gift med *Wilhelmina Josephson*, känd som god pianist och musiklärarinna.

2. **Schück, Johan Henrik Emil,** litteraturhistoriker, samlare. Född d. 2 nov. 1855 i Stockholm; den föreg. brorson. Föräldrar: grosshandlaren i Stockholm *Adolf Schück* och *Laura Sjöberg*. — Student i Uppsala 1873, promoverades S. därstädes 1882 till fil. doktor och kallades samma år till docent i litteraturhistoria. Utnämnd 1890 till professor i estetik, litteratur- och konsthistoria vid universitetet i Lund, kallades han 1898 till samma professur i Uppsala. 1905 blef han samma universitets rektor. — Genom lärdom och skarpsinne samt en öfver det vanliga måttet sig vida höjande arbetsförmåga har S. förvärfvat sig namn såsom en af de främsta litteraturhistoriska forskare, vårt land någonsin ägt, den där tillika med orädd hänsynslöshet trädt i bräschen för frukten af sina forskningar, där desamma ej stått i öfverensstämmelse med häfdvunna meningar. Hans första mera betydande arbete, *William Shakspere, hans lif och verksamhet* 1883—84, är utarbetadt med ledning af grundliga källstudier, hvilka i än högre grad utmärka hans 1885 påbörjade, stort anlagda *Svensk litteraturhistoria*, hvaraf 1890 första delen fullbordades, slutande med humanismen och reformationen. Men S. fördjupade sig under arbetets fortgång alltmera i lärda detaljer, för att kunna fortsätta detsamma efter samma plan, allrahelst hans intresse samtidigt vändes åt andra håll. Han afbröt därför detta arbetes utgifvande och inskränkte sig till att, tillsammans med K. Warburg, 1895—96 utgifva *Illustrerad svensk litteraturhistoria*, där S. behandlat den svenska litteraturen före frihetstidens början. — Till kännedom om den svenska bibliografien lämnar hans uppsats om *Skrifter i svensk litteraturhistoria* (i »Samlaren» 1887) ett betydelsefullt bidrag. En annan gren af den svenska litteraturen vinner intressant belysning af *1500- och 1600-talens visböcker*, utgifna af honom 1884—85, tills. med A. Noreen, samt 1889, 1894, i Sv. lit. sällsk:s skrifter, VII. Af hans öfriga talrika skrifter, alla utmärkta lika mycket genom grundlig sakkännedom och uppgifternas tillförlitlighet som en ovanligt lätt och behaglig stil, må nämnas *Våra äldsta historiska folkvisor*, i »Hist. tidskrift», 1891, *Ur gamla papper. Populära kulturhistoriska uppsatser*, sju serier 1892—1905, först till stor del synliga i tidskrifter och tidningar, *Anteckningar om den äldsta bokhandeln i Sverige*, »Festskrift med anl. af Sv. bokförläggareföreningens 50-års jubileum d. 4 dec. 1893», *Lars Wivallius, hans lif och dikter*, I. II. 1893, 1895, i »Skrifter, utg. af Sv. litteratursällsk.», XIII, *Rosa Rorans. Ett Birgittaofficium, af Nikolaus Hermanni*, i Lunds universitet årsskr., d. 28, 1891—92, *Våra äldsta reformationsskrifter och deras författare*, i »Hist. tidskrift», XIV 1894, *Bibliografiska och litteraturhistoriska anteckningar* 1896, den 1898 påbörjade *Världslitteraturens historia*, hvaraf hittills utkommit två band, afhandlande antiken och den israelitiska litteraturen, *Studier i nordisk litteratur och religionshistoria* I—II 1904 samt den föremålet föga smickrande *Gustaf III, en karaktärsstudie* 1904. Han har dessutom visat sig som en synnerligen intresserad samlare och utgifvare af äldre skrifter, bl. a. genom den af honom jämte O. Levertin utg. *Svenska memoarer och bref*, del. 1—8, 1900—04. 1904—05 ombesörjde han ock utgifvandet af *Excellensen A. F. Skjöldebrands memoarer*. — S., hvilken Sv. akademien 1890 tilldelade Carl Johans pris, är sedan 1893 led. af Vitt.-, hist.- o. ant.-akad. — Gift 1879 med *Sigrid Charlotta Féron*.

1. **Schützercrantz, Herman,** läkare. Född i Stockholm d. 24 dec. 1713. Föräldrar: stadskirurgen, sedermera öfverdirektören, *Salomon Schützer* o. *Magdalena Heijdenreich*. — Under ledning af Roberg, Linné, Rosén och Wallerius ägnade S. sig i Uppsala åt läkarekonsten, företog för utvidgande af sina kunskaper 1738—42 en utrikes resa, aflade det sistnämnda året fältskärsexamen, hvarefter han ingick i kirurgiska societeten samt utnämndes till regements-fältskär vid lifgardet. 1743 åtföljde han en bataljon af gardet till Åland men återkallades inom kort till Stockholm för att sköta en benskada, som konung Fredrik ådragit sig. Antagen som lifkirurg hos konungen 1743, anställdes han 1745 i samma befattning hos tronföljaren Adolf Fredrik, erhöll 1750 titel af assessor, befordrades 1753 till arkiater, blef 1758 »öfverdirektör öfver kirurgien i riket» samt efterträdde 1759 sin fader såsom stadskirurg i Stockholm. Vid Lunds universitets sekularfest 1768 tilldelades honom heders-medicine-doktors-diplom, hvarefter han 1769 upphöjdes i adligt stånd med namnet *Schützercrantz*. S., som redan 1749 blifvit ledamot af Vetenskaps-akadamien, afled i Stockholm den 3 aug. 1802. — Såsom kirurg och obstetriker ägde han ett stort och välförtjänt anseende samt utmärkte sig äfven som författare i sin vetenskap. Bland hans tämligen talrika arbeten märkas: *Svenska konungars olycksöden, kroppsskador* m. m. 1775, *Märkvärdiga händelser i praktiska förlossningsvetenskapen* 1785, *Om förlossningsvetenskapens teoretiska del* 1786, *Sundhetsreglor för dem, som vilja behålla en god helsa* 1791, *Compendium om sår* 1798, *Afhandling om kräftan* 1800, m. m. — Gift 1757 med *Petronella Psilanderhielm*.

2. **Schützercrantz, Adolf Ulrik,** militär, konstidkare. Född i Stockholm d. 25 mars 1802; den föreg. sonson. Föräldrar: konteramiralen *Johan Herman Schützercrantz* och *Lovisa Margareta Lilliestråle*. — S. blef 1819

fänrik vid Andra lifgardet, där han 1851 befordrades till major. Redan s. å. tog han afsked från regementet med tillstånd att kvarstå i armén. Död i Stockholm d. 9 okt. 1854. — S. inlade stor förtjänst vid samlandet och ordnandet af lifrustkammarens och klädkammarens förenade museum. I yngre år ägnade han sig icke utan framgång åt målning i olja men är mera känd genom sina litografier af egen komposition. Bland af honom utgifna arbeten märkas: *Scener ur soldatlifvet* 1831—32, *Teckningar af de svenska kongl. ordens costymerna* 1832, *Reseminnen från Orienten* 1839 samt *Svenska krigsmaktens fordna och närvarande munderingar* 1849—53. — Ogift.

Schwan. Släkten uppgifves från Pommern hafva invandrat till Sverige under Kalmar union. Äldste med visshet kände stamfadern, *Johan S.*, f. 1727, d. 1799, var handlande och rådman i Kalmar.

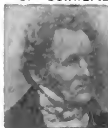
1. **Schwan, Hans Niklas,** köpman, politiker, Född d. 12 juni 1764. Föräldrar: handlanden *Johan Schwan* och *Helena Katarina Botin.* — Student i Uppsala 1780, antogs S. följande år till lärare i grosshandlaren Schöns hus i Stockholm och blef snart erbjuden en plats på kontoret, hvarest han snart upptogs såsom kompanjon. 1796 ingick han giftermål med en syster till sin principal, *Gustafva Adelaide Schön*, och öfvertog ledningen af husets affärer. Hans offentliga verksamhet började med hans ledamotskap i Konvojkommissariatet, hvarpå han, tid efter annan, blef led. af drätselkammaren och direktionen för det nya ostindiska kompaniet, till hvars direktör han utsågs 1809, en af Stockholms stads femtio äldste, ledamot af general-tull-kommissariatet, af styrelsen öfver Stockholms stads undervisningsverk, af Vetenskapsakademien m. m. Med den riksdag, som sammankallades efter statshvälfningen 1809, begynte hans politiska bana, då han, för första gången riksdagsman i borgarståndet, insattes i hemliga utskottet och af konungen utnämndes till talman för sitt stånd. Samma ordförandeplats innehade han sedermera vid 1812, 1815 och 1823 årens riksmöten, vid hvilket senare borgarståndet till hans ära lät prägla en minnespenning. 1828 utnämndes han, den förste ofrälse, till medlem af konungens råd, där hans verksamhet likväl blef af kort varaktighet, enär han bortrycktes af döden d. 1 maj 1829. — Vid hans graf den 9:de i samma månad yttrade J. O. Wallin: »Det var honom omöjligt att ej vara samvetsgrann, rättvis och ordhållig. Därför var ett ord af honom mera än eder och afhandlingar, och han behöfde ej ens sätta i fråga, att någon kunde tvifla därpå. Den självständiga kraften, som banat sin egen väg till anseende och lycka, bibehöll honom alltid på denna lugna sinneshöjd, där man ej beror af flärdens lekverk eller vindarna för dagen, utan, obekymrad om annat bifall än Guds och samvetets, annan utmärkelse än den man ger sig själf, endast rådfrågar sitt obestuckna förstånd och sin rena vilja.»

2. **Schwan, Johan Gustaf,** finansman, politiker.

Född 1802; den föreg. son. — Student i Uppsala 1816, öfvertog S., efter ytterligare teoretisk och praktisk utbildning, efter faderns död 1829 handelshuset Schön & komp., som förnämligast bedref stora järnaffärer. På en gång djärf och insiktsfull, förstod S. på ett förträffligt sätt se sin firmas intresse till godo, särskildt genom öfvertagande af Trollhätte kanals ombyggnad. Med vaken blick för utvecklingen af våra kommunikationer, ombesörjde han den första reguljära ångbåtsförbindelsen mellan Stockholm och Lübeck, som af honom också, äfven i tider af ogynnsamma konjunkturer, ständse uppehölls. Hans lysande och representativa uppträdande, i förening med mångsidiga insikter och en framstående talegåfva, föranledde tidigt hans användande i allmänna värf. För egen del i rikaste mått njutande af lifvets materiella goda, älskade han icke heller att för det allmännas bästa »spara på styfrarna», utan hvarhelst ett företags åstadkommande syntes honom önskligt, tvekade han icke att arbeta för dess realiserande, äfven med anlitande af krediten. Han kom härigenom snart i en långvarig strid om herraväldet å Stockholms börs med den af helt andra principer besjälade Fr. Schartau (se II: 422). 1850 invaldes han i borgarståndet, där han hade plats vid de fem följande ståndsriksdagarna. Han invaldes genast i bevillningsutskottet, som han alltjämt tillhörde till och med 1859—60 års riksdag, såväl där som i ståndets plena ifrigt verksam för förbättrade kommunikationer, särskildt de stora järnvägsanläggningarna, och för en frihandelsvänlig tullagstiftning. I arbetet för sin sak skydde han ej att rikligt begagna sig af »det inflytande, som vinnes genom gästvänskap och goda middagar». Efter att vid 1856—58 och 1859—60 års riksdagar ha fungerat som vice talman, var han ordinarie innehafvare af denna post vid 1862—63 och 1865—66 års riksdagar samt beseglade med stor tillfredsställelse antagandet af den nya riksdagsordningen. Från 1860 till sin död var han fullmäktig i riksbanken och fungerade under flera svåra penningkriser som växeldeputerad, i hvilken egenskap han som andra i dylika situationer ej gick fri från tadel utan anses mer än en gång farit ganska hårdhändt fram. De bittra erfarenheter, han på denna post förvärfvat, framfödde hos honom större försiktighet i handhafvandet af ekonomiska angelägenheter och togo sig under hans sista år mer än en gång uttryck i offentliga uttalanden, burna af pessimistiskt missmod. — Död genom olyckshändelse i Stockholm d. 23 mars 1869. — Gift 1827 med sin kusin *Augusta Eleonora Schön.*

1. **Schwartz, Gustaf Magnus,** teknolog. Född d. 21 aug. 1783 i Helsingfors, där fadern, *Peter Schwartz*, var handlande. — S. ingick, efter i Åbo slutad universitetskurs först i Bergskollegium samt 1805 i Kontrollverket, där han 1812 blef förste kontrollör och 1816 öfverdirektör. Till professor i fysik

och teknologi vid Vetensk.-akad. hade han redan 1809 blifvit utnämnd. 1825 förordnades han till direktör vid det då i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hans plan inrättade Teknologiska institutet i Stockholm, hvilken chefsplats han innehade tjugu år eller till 1845, då han på egen begäran erhöll afsked. För vetenskapliga ändamål företog han tid efter annan utländska resor och besökte därunder Tyskland, Frankrike, England, Ryssland, Danmark och Österrike. S., som på hufvudets vägnar var rikt utrustad, gjorde sig känd genom flera tekniska uppfinningar. Bland dessa må nämnas: en rektifikator vid brännvinsbränning (för hvilken han 1814 fick mottaga en hedersgåfva från Ryssland), en vedkolningsmetod i ugn (belönad af svenska staten), en af Landtbruksakademien belönad linberedningsmaskin, en inrättning för torkning af spannmål, en utlakningsapparat till utdragande af socker ur hvitbetor, förutom en del andra uppfinningar, till hvilka modeller förvaras å Tekniska högskolan. Led. af Vet.-akad., Landtbruksakad., Krigsvet.-akad. samt åtskilliga andra in- och utländska vetenskapliga och industriella samfund. — Död i Stockholm d. 25 mars 1858. — Lika skicklig, vare sig det gällde den teoretiska eller praktiska delen af teknologien, lämpade han sig synnerligt väl till lärare genom sitt lättfattliga framställningssätt äfven om de mest abstrakta ämnen. Sedan han lämnat institutet, sysselsatte han sig mycket med studier i frenologien och efterlämnade vid sin död en stor samling människokranier samt gipsafgjutningar af sådana med beskrifningar. — Gift: se nedan.

2. **Schwartz, Maria Sofia,** romanförfattarinna.

Född i Borås d. 4 juli 1819; dotter af där bosatte tyske handlanden *Carl Birath* o. *Albertina Björk*. — Ett par månader före fröken B:s födelse hade fadern aflidit och efterlämnat änka och barn i fattigdom. I följd häraf blef den sistfödda vid halftannat års ålder upptagen som fosterbarn af en nära anförvant, öfverinspektören Trotzig på Blockhusudden, samt åtnjöt i hans hus sin första uppfostran. Emellertid afbröts hennes undervisning i hennes elfte år i följd af fosterfaderns iråkade obestånd och kort därefter timade frånfälle. Vid fjorton års ålder kom hon med förmögna släktingars hjälp i en flickskola, där hon åtnjöt undervisning i två år. 1840 förenades hon med öfverdirektören vid Teknologiska institutet *Gustaf Magnus Schwartz* och fick från den tiden mera uteslutande ägna sig åt läsning och studier. En naturlig fallenhet förde henne tidigt in på författarebanan, men först 1851 medgaf mannen, som var motståndare till kvinnligt författareskap, att hon fick trycka sitt första arbete, en novell, *Förtalet*, som utkom i det på Östlund och Berlings förlag utgifna »Orginalbibliotek» och 1863 upplefde en ny upplaga. Sedan hon sålunda trädt inför offentligheten såsom vitter författarinna, visade sig hennes penna särdeles alsterrik. Utom följetonger i »Aftonbladet» och »Svenska Tidningen» samt en stor myckenhet noveller och skisser i kalendrar och tidskrifter, utgaf hon dels under eget namn, dels anonymt, ett stort antal romaner, hvaribland följande: *Emancipationsvurmen* 1854, *Mannen af börd och qvinnan af folket* 1858, hvilket tendensarbete egentligen var det, som först gjorde hennes rykte, *Arbetet adlar mannen* 1859, *Ädlingens dotter* 1860, *Skuld och oskuld* 1861, *Är mannens karakter hans öde?* 1861, *Börd och bildning* 1861, *Positivspelarens son* 1863, *Guld och namn* 1863, *Författarinnan och hennes man* 1864, *Den rätta* 1864, *Ungdomsminnen* 1864, *Mina lefnadsöden* 1865, *David Waldner* 1866, *Vexlande öden* 1871, *Sonsonen* 1872 m. m. Äfven offentliggjordes efter hand i bokform de flesta af hennes förut i tidningar och kalendrar införda större och mindre berättelser. Fru S:s arbeten utmärka sig i allmänhet för ett spännande innehåll, liflighet i skildringen af personer och situationer, raskhet och ledighet i behandlingen af dialoger samt en efter författarinnans åsikter i dagens sociala frågor genomförd, skarpt framträdande färgläggning. De mottogos på sin tid med ganska stort bifall af den läsande allmänheten, under det den litterära kritiken med många af dem nagelfor med väl stor stränghet. De flesta af hennes arbeten äro öfversatta på danska, tyska, franska och engelska, ett par af dem äfven på holländska och polska. Hennes senaste arbeten blefvo t. o. m. vanligen först offentliggjorda i tysk öfversättning. Död i Stockholm d. 7 maj 1894. — Sonen *Eugène*, född i Stockholm d. 2 aug. 1847, student i Uppsala 1867, fil. doktor 1867 och docent i nordiska språk vid Uppsala universitet s. å., är sedan 1882 rektor vid Östermalms högre läroanstalt för flickor. S. har utgifvit bl. a. *Om användningen af kasus och prepositionen i fornsvenskan före 1400* 1875—78, *Äldre Västgötalagen, normaliserad text* (tills. med A. Noreen) 1876, *Svensk språklära för högre undervisningen* 1881, *Några anmärkningar i rättstafningsfrågan* 1886. S., som sedan 1901 är medredaktör och utgifvare af Pedagogisk tidskrift, är sedan 1879 gift med *Desirée Sofia Sundblad*.

Schwerin, von. Ätten, som i äldre tider skref sig *Zwerin*, härstammer från distriktet Wolgast i Pommern och naturaliserades på svenska riddarhuset såsom friherrlig 1717, under det en yngre gren däraf blef greflig 1766.

1. **Schwerin, Philip Bogislav von,** krigare. Född i Hinter-Pommern 1687. Föräldrar: landtrådet *Johan Bogislav von Schwerin* och *Dorotea Elisabet von Borcken*. — Såsom underofficer vid preussiska lifgardet, ingick S. 1702 vid markgrefven Philips regemente i Brabant och bevistade s. å. belägringen af Wenloo och Rüremonde, deltog i fälttåget vid Rehn, slaget vid Ramelies samt belägringen af Ostende och Memmingen. 1708 återvände han till Preussen, hvarifrån han följande året af konung Stanislaus affärdades med bref till Carl XII i Turkiet, som 1710 antog honom i svensk krigstjänst samt utnämnde honom till öfverste vid Bremiska dragonerna. Vid Stades öfvergång råkade han 1712 i dansk fångenskap, men blef året därefter lösgifven och afsade sig, då konungen af Preussen 1713 ånyo angrep Sveriges

tyska stater, äganderätten till sina i Brandenburg belägna länsgods samt kvarstannade i svensk tjänst. 1715 befordrades han till generalmajor af kavalleriet samt öfvervar Stralsunds belägring, då han åter blef fången hos danskarna. I Danmark stannade han i tvenne år, då han lyckades rymma ur fångenskapen, samt utnämndes vid sin hemkomst 1717 till öfverste för Smålands tre- och femmännings-regemente och upphöjdes till friherre s. å. Efter att 1718 hafva deltagit i norska fälttåget, begärde och erhöll han följande år afsked ur svensk tjänst och tog anställning i Ryssland, där han utnämndes till generallöjtnant och följde ryska armén på fälttåget till Persien. Sin sista militära befordran vann han, sedan han öfvergått i tysk-kejserlig tjänst, i det han 1732 utnämndes till fältmarskalkslöjtnant. — Han afled likväl icke långt därefter i Ukraine den 20 mars 1733. — Gift 1: med en friherrinna *von der Horst*, 2: 1720 med grefvinnan *Hedvig Eleonora Cronhielm*.

2. **Schwerin, Jakob Philip von,** riksråd.

Född d. 8 maj 1719. Föräldrar: generallöjtnanten, friherre *Klas Philip von Schwerin* och *Maria Johanna Burensköld*. — Sedan S. några år tjänstgjort vid hofvet, utnämndes han 1747 till regeringsråd i Pommern samt befordrades 1753 till president i Wismarska tribunalet. Grefve 1766, blef han vid Hattarnes seger 1769 riksråd och två år senare öfverste-marskalk hos änkedrottning Lovisa Ulrika. Vid revolutionen 1772 entledigad från sitt rådsämbete, inkallades han revolutionsdagen åter i rådskammaren och innehade sedan antydda värdighet till sin död i Stockholm d. 2 jan. 1779. — Han var en man af upphöjda allvarliga tänkesätt, som, då så fordrades, icke fruktade att säga sin mening rent ut. När han såsom mentor för hertig Carl besökte Berlin 1770, emottogs han med synbar ovilja af Fredrik II, hvilken en dag vid bordet, med tydlig hänsyftning på S. yttrade: att dumheten aldrig kan döljas i en människas anletsdrag. — »I det fallet bedrager sig ers maj:t» — svarade S. och fixerade konungen. — »Mången kan vara bornerad i mycket, fastän kvick i andra fall, och kvickheten, när den kväfves eller förkväfves af fördomar, är intet bevis på snille», hvarigenom han tillrättavisade Schlesiens eröfrare på ett sådant sätt, att denne fick en helt annan tanke om S. och från den stunden visade all möjlig uppmärksamhet för den aktningskräfvande svenske rådsherren. — Gift 1750 med *Charlotta Sofia Margareta von Bohlen*.

3. **Schwerin, Curt Philip Carl von,** krigare.

Född i Stockholm d. 22 juli 1751; den föreg. son. — S. ingick aderton år gammal vid Kalmar regemente, blef löjtnant 1773, kapten 1774 och major 1777. Efter att ha bevistat preussiska arméns operationer i bayerska successionskriget, befordrades han 1784 till öfverstlöjtnant vid Jönköpings regemente och utnämndes följande året till öfverste och chef för samma kår, i hvilken egenskap han deltog i 1788 års krig och genom sin tapperhet och rådighet räddade svenska armén i träffningen vid Högfors d. 1 sept. 1789, hvarför han af Gustaf III:s egen hand fick emottaga svärdsordens stora kors. Efter freden 1790 begärde han sitt afsked från regementet, men befordrades 1792 till generalmajor samt förordnades s. å. till tjänstgörande första generaladjutant i Stockholm. Från sistnämnda befattning afgick han 1793, enär han icke kunde finna sig i förhållandena under det Reuterholmska regementet. Ur krigstjänsten tog han 1801 afsked. Ledamot af Krigsvet.-akad. Död på Husby gård i Östergötland d. 21 sept. 1828. — Han var en i många hänsenden utmärkt personlighet men egen, besynnerlig, häftig och ojämn till lynnet. Under finska kriget hade han på egen bekostnad uppsatt och inöfvat en liten kår frivilliga, men när dessa vid fiendens första angrepp mangrant räddade sig genom flykten, ilade S., utom sig af vrede, till konungen och begärde att få skjuta ner hela bataljonen. Då detta naturligtvis icke kunde tillåtas, anhöll han att åtminstone få utlotta hvar tionde man och låta arkebusera dessa. När konungen icke heller härtill lämnade sitt bifall, förklarade den häftige befälhafvaren sin ära kränkt samt begärde och erhöll efter freden sitt afsked. Vid 1800 års riksdag hade S., som tillhörde den moderata oppositionen, plats i hemliga utskottet. — Gift 1780 med grefvinnan *Ulrika Vilhelmina Putbus*.

4. **Schwerin, Fredrik Bogislaus von,** politiker, finansman.

Född i Stralsund d. 7 okt. 1764; den föregåendes broder. — Af föräldrarne bestämd för militärståndet, utnämndes S. 1777 till kornett vid Västgöta kavalleriregemente samt genomgick från sistnämnda år och till 1780 krigsakademien i Berlin. Han lämnade likväl redan 1784 militärståndet och begaf sig till Uppsala för att bereda sig för prästämbetet, till hvilket han invigdes 1786 i Linköping, hvarefter han omedelbart utnämndes till ord. hofpredikant och ledamot af hofkonsistorium. Innan årets slut afreste han till universitetet i Göttingen och hemkom 1787 som filosofie magister. Följande året utnämndes han af Gustaf III till kyrkoherde i Sala. Då denna utnämning af den unge, ännu blott tjugufyraårige prästmannen skedde, oaktadt han icke stod på förslaget, var densamma uppenbart stridande mot stadens privilegier. Emellertid förordnades S. äfven s. å. till fältprost och åtföljde konungen till finska kriget. Vid utdelandet af de utmärkelser, som följde på statshvälfningen 1809, erhöll S. teologie-doktorsvärdigheten. Led. af Vet.-akad., utträdde han därur af missnöje med akademiens nya statuter. Han tillhörde ock Landtbruksakademien, Kejs. Finska hush.-sällskapet i Åbo m. fl. — Det var ej i kyrkans tjänst, S. vann sina egentliga lagrar, utan på helt andra fält, politikens och litteraturens. Under de första femton åren af sin ämbetsförvaltning i Sala ägnade han sig äfven med

ifver åt landthushållning och trädgårdsskötsel. Därefter vände sig hans håg till studier, företrädesvis i historia. Såsom frukt af dessa studier och de tankar, de födt hos honom, utgaf han 1805 ett häfte *Skrifter i uppfostran och allmän cultur*, som efterföljdes af *Grundlinier för staternas historia*, 2 b. 1811—13. Han följde ock med lifligt intresse striden mellan den tidens olika riktningar i vitterheten och gjorde själf insatser däri medels bidrag af skiljaktigt innehåll till fosforisternas kalendrar. Snart vidtog dock hans politiska bana. Ifrån 1812 och till några dagar före sin död, d. 9 april 1834, deltog han i egenskap af riddarhusledamot i alla riksmöten och spelade som politisk personlighet en roll som få i Sveriges riksdagshistoria. En opposition saknades väl icke förut på riddarhuset, men den antog under den andra riksdagen, S. bevistade (1815), en fastare form, då några unga män, C. H. Anckarsvärd, G. Hierta m. fl., grupperade sig kring S. såsom partichef. Få torde ock hafva varit mer ägnade till politisk ledare än han. Utrustad med en imponerande gestalt och en stark välljudande stämma, ägde han i hög grad förmågan att i sitt tal inlägga denna öfvertygande kraft, denna moraliska öfverlägsenhet, som icke undgår att vinna beundrare och anhängare. Invald i det särskilda utskott, som hade att behandla frågan om förlägenheten i den allmänna rörelsen, blef han dess ordförande och afgaf till dess protokoll ett yttrande, som utskottet gjorde till sitt betänkande i ämnet, och som utgafs särskildt från trycket under titeln *Om förlägenheten i allmänna rörelsen, orsakerna dertill och botemedlen deremot*. Då, han emellertid fann sig högeligen otillfredsställd med de åtgärder, som i följd af detta betänkande vidtogos, beslöt han draga sig tillbaka från det offentliga lifvet. Den mångfrestande mannen slog sig nu på musik, ehuru hans naturliga anlag ingalunda lågo åt det hållet. Redan 1816 blef han dock fru Musica otrogen, i det han ingick som medarbetare i den då af Livijn och Askelöf igångsatta tidskriften *Läsning till utbredande af medborgerliga kunskaper*, hvilken tidskrift han emellertid med dess tredje häfte undandrog stödet af sin medverkan och som för öfrigt inom kort upphörde. S. utgaf i stället 1817 den lilla, synnerligt instruktiva, skriften *Bidrag till kännedom af fäderneslandet*, innehållande en historisk öfversikt af varuprisens och kursens förändringar. Vid den s. å. sammanträdande riksdagen var han ordförande i bevillningsutskottet. Vid riksdagen 1823, då en i hans ögon alltför utpräglad demokratisk riktning framträdde hos oppositionen, upphörde han att till denna intaga en ledande ställning. Fortfarande var han dock nitiskt verksam i det offentligas tjänst. De frågor, som rörde landets finansiella förhållanden, kunde i honom alltid påräkna en lika kunskapsrik som vältalig målsman. Ett vidsträckt fält för sin förmåga såsom finansman erhöll han, i det han valdes till ordförande i Rikets ständers bank. Det var också han, som uppgjorde planen till och i hufvudsaklig mån genomdref 1830 års myntrealisation. Såsom författare sökte han äfven alltjämt verka för sina åsikter. Af hans skrifter från hans senare lefnadsår äro att nämna: *Författningar rörande bankoverket med anmärkningar* 1828, *Om riksdagar i allmänhet och några nästa riksdag förekommande mål* 1828, *Handlingar rörande silfverköp till realisationens verkställande* etc. — Gift 1788 med *Lovisa Charlotta af Petersens*.

5. Schwerin, **Hans Hugold von**, geograf, upptäcktsresande. Född på Skarhults sätesgård i Malmöhus län d. 17 sept. 1853. Föräldrar: ryttmästaren, frih. *Carl Gustaf Johan Adolf Jules von Schwerin* — ledamot af riksdagens Första kammare 1867—75 — och *Ingeborg Rosencrantz*. — Student i Lund 1871, var S. 1879—87 e. o. amanuens vid universitetsbiblioteket därstädes, blef 1884 fil. doktor och kallades s. å. till docent i geografi och statskunskap. Lifligt intresserad af antropologiska och geografiska studier, besökte han som ombud för det för deras främjande bildade sällskapet flera utländska kongresser och gjorde 1885—87 en resa i Central-Afrika, hvarunder han företog expeditioner i de då okända trakterna på ömse sidor om Kongoflodens mynning äfvensom i det portugisiska riket Angola till floden Kanene. Efter återkomsten skänkte han sina högst betydande etnografiska samlingar till Vetenskapsakademien i Stockholm. 1887 blef han Kongostatens generalkonsul för Sverige, Norge och Danmark samt 1897 e. o. professor i geografi och statskunskap vid universitetet i Lund. — Af trycket har S. bl. a. utgifvit: *Herodots framställning af Europas geografi* 1884, *Slafveri och slafhandel i Afrika* 1891, *Muhamedanismen i Afrika, antropo-geografisk studie* 1892, *Kuba, Spanien och Förenta staterna, ett kapitel ur kolonialhistorien* 1898, *Från Kairo till Kap* 1898, *De stora upptäckternas tidehvarf* 1900.

Schvberg, **Svante Gustaf**, ämbetsman, skriftställare. Född i Stockholm d. 15 aug. 1796. — Sedan S. 1818 blifvit fil. magister i Uppsala, befordrades han s. å. till kopist i handels- och finans-expeditionen men återvände inom kort till universitetet och aflade juris utriusque kandidat-examen 1821. Utnämnd till kanslist i förenämnda expedition 1821, blef han 1835 protokollssekreterare och 1848 expeditionssekreterare, hvilken befattning han innehade till 1862, då han afgick ur statens tjänst. Död i Karlskrona d. 15 juli 1874. — 1827 eröfrade han Svenska akademiens stora pris för *Äreminne öfver kongl. rådet, grefve Bengt Oxenstierna*, förordnades 1840 till andra direktör vid k. teatern samt tjänstgjorde såsom första direktör från 1848 till 1852, då han öfverlämnade teaterns styrelse till frih. K. Bonde. — Gift med *Gustafva Wilhelmina Medberg*.

Schylander, Carl Gabriel, skådespelare. Född d. 3 jan. 1751. — Såsom tullinspektor i S:t Michel eller, enligt annan uppgift, i Aborrfors i

Finland, hade S. kommit på balans och med anledning däraf fått en rättegång i Sverige. Under sin vistelse i Stockholm i och för rättegången lärer han någon gång offentligen uppträdt på teatern och gjort sådant uppseende, att det väckte Gustaf III:s uppmärksamhet. Uppmanad af konungen att ägna sig åt skådespelarekonsten, tog han 1787 anställning vid Ristells teater, erhöll genom k. resolution entledigande från sin tullbefattning, med bibehållande af full lön, samt anställdes följande året vid kungliga scenen. Ypperlig skådespelare, vann han isynnerhet rykte för sitt återgifvande af käringroller, såsom: *Fru Slammerström* i »Bildhuggaren», *Friherrinnan Torrved* i »Fjäsken», *Mor Bobi* i »Colin och Babet», *Kommerserådinnan* i »Kapten Puff», *Fru Etternäbb* i »Kusinerna eller familjesqvallret», *Fru Gunilda* i »Skeppar Rolf», *Hofrådinnan Gyllenhalm* i komedien med samma namn, *Jungfru Barbro* i »Den spökande trumman», *Gloriosa* i »Svart på hvitt, eller fruntimmerna på öfverblifna kartan» m. fl., hvilka roller han enligt samtida berättelser återgaf »med en naturlighet i röst, gång, skick och åtbörder, som svårligen kunde öfverträffas». Under sin skådespelaretid var han flera år syssloman vid dramatiska teatern och fick till slut titel af öfverinspektor. Död i Stockholm d. 19 nov. 1811. — Gift med skådespelerskan *Ebba Jeanette Morman.*

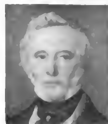
Schöldström. Birger Fredrik, skriftställare.

Född i Kungsbacka d. 10 dec. 1840. Föräldrar: apotekaren *Lorentz Fredrik Schöldström* och *Märta Stina Åberg.* — Efter vid Göteborgs realgymnasium 1861 aflagd fullständig afgångsexamen till universitet, blef S. anställd i D. F. Bonniers bokhandel i Göteborg, i hvilken anställning han kvarstannade till 1863. Redan tidigt började han ägna sig åt litterär och publicistisk verksamhet. Fast medarbetare i »Göteborgs-Posten» 1863—67, var han från sistnämnda år till 1873 verksam såsom Stockholmskorrespondent dels till »Snällposten» i Malmö, dels till »Göteborgs Handelstidning». Sedan han 1869 tillhört »Aftonbladets» redaktion, var han redaktör af »Söndagsnisse» dec. 1869—nov. 1870 och af »Stockholms Aftonpost» 1871—72. Hvad beträffar hans öfriga journalistiska verksamhet, är hufvudsakligen att nämna hans medarbetarskap i »Nya Dagligt Allehanda» 1873—83 och i »Hvad nytt från Stockholm?» 1893—97. Hans flitiga penna har dessutom lämnat icke få alster tillhörande den svenska bibliografien. Sedan han 1868 utgifvit *Till teaterfrågan,* 1872 *Några ord i stenkolsfrågan* (tillsammans med Henning Taube), och s. å. *Lars Johansson Lucidor,* invigde han 1875 med *Bilder från svenska skådebanan* ett sedermera träget idkadt författarskap, hvarmed han riktat vår litteratur på ett i det hela nytt fält. I detta författarskap har han ådagalagt »sin stora begåfning såsom på en gång skarpsinnig, vaken iakttagare och flitig samlare. Med öppen blick för karaktärsdrag, situationer och händelser, som de flesta låta passera förbi sig obeaktade, förenar han den lifligt intresserade detaljsamlarens forskningslust och vakna sinne för sådana egendomligheter och smådrag, hvilka nu äro för längesedan bortglömda, men hvilka väl förtjäna att framdragas ur bibliotekens gömmor, och som, sammanställda med hvarandra, kunna vara ägnade att sprida nytt ljus öfver framstående eller kända personligheter eller öfver märkligare tilldragelser. Det myckna, han själf sett och iakttagit, och de fynd, han gjort under flitiga forskningar i arkiven, har han med konsterfaren hand sammanfogat till karaktärsbilder, kulturskisser eller historier.» Hans hithörande arbeten äro, såsom redan antydts, ganska många. Så utkom 1883 *Förbiskymtande skuggor,* 1888 *Bakom fälld ridå,* 1890 *I kikaren,* 1891 *I tittskåpet,* 1892 *Svenska teaterbilder,* s. å. *Brokiga bilder,* 1893 *Mörkt och ljust,* 1895 *Zigzag,* 1902 *Damer och knektar,* 1903 *Svenskarne under Dannebrogen* m. fl. Vidare har han 1888 i *Harposlag och svärdsklang* öfversatt åtskilliga af ungerske skalden Petöfis sånger samt skrifvit lefnadsteckningar af *J. G. Schultz* 1884, *M. Cramær* 1885, *Emilie Flygare-Carlén* 1888 och *K. Wetterhoff* 1889. — Hedersledamot af Petöfisällskapet i Budapest 1882 samt korresponderande ledamot af Ungerska vitterhetsakademien 1905. — Gift 1872 med *Emilie Maria Ulrika Malmsten.*

Schönbeck. Äldste kände stamfadern *Hans Caspersson* var arrendator i Skåne i midten af 1600-talet. Hans söner antogo namnet *Schönbeck.*

1. **Schönbeck, Carl Gustaf,** läkare, vitter

författare. Född i Lund d. 26 febr. 1786; son af akademiekirurgen *Johan Kasper Schönbeck* och *Ingrid Kristina Böös* samt sonson af den 1744 aflidne kontraktsprosten *Kasper Schönbeck,* författare till en i k. biblioteket förvarad beskrifning öfver Luggude härad i Malmöhus län. — Student i Lund 1802, ägnade S. sig först åt de matematiska vetenskaperna och blef filosofie magister 1811. Följande året befordrades han till docent i matematik vid Lunds universitet, men begynte kort därefter studera medicin, blef med. kand. 1816, med. licent. 1818 och erhöll s. å. medicine doktors-diplom utan promotion. Utnämnd till adjunkt i obstetrik 1819, förordnades han 1822 till stadsläkare i Lund, blef 1823 direktör vid Kliniska institutet, 1824 förste lasarettsläkare i nämnda stad samt 1835 förste stadsläkare i Göteborg. Tilldelades professors n. h. och v. 1842. Död i Göteborg d. 28 april 1860. — Såsom praktisk läkare åtnjöt S. stort anseende; han »var därjämte lycklig skald och sjöng mer än en gång, vid sidan af Tegnér, på Lundagård tillfällighetsstycken, vittnande om poetiskt sinne, liflig känsla och lätt versifikation». — Gift 1: 1821 med *Amalia Ahlgren,* 2: 1829 med *Sofia Vilhelmina Leche.* — Dottern, *Sara Kristina Vilhelmina Appollonia,* född i Lund

d. 12 juni 1829 och gift 1857 med preussiske löjtnanten *C. Fr. Joh. Pfeiffer*, har under sign. *Sylvia* gjort sig känd som en af våra mest produktiva författarinnor och förutom noveller i tidningar och tidskrifter utgifvit: *Aurora Trampe* 1867, *Taflor ur Göteborgslifvet* 1867, *Agatha Denkvardt* 1870, *Ett nattstycke, ram till fyra taflor* 1871, *Magdalena Rudenschöld, romantisk skildring* 1875, *Dora Rein, en värnlös flickas öden* 1877, *Axel Fersen och Marie Antoinette* 1877, *Guldets makt* 1882, m. m.

2. **Schönbeck, Henrik Olof,** präst, skriftställare, politiker. Född i Malmö d. 28 april 1810; den föreg. kusin. Föräldrar: sedermera prosten och kyrkoherden i Riseberga, fil. mag. *Christian Schönbeck* och *Elsa Botilda Sorbon*. — Student i Lund 1825, blef S. 1829 fil. magister därstädes och kallades 1831 till docent i estetik. Efter att 1838 undergått präst- och pastoralexamen, utnämndes han 1840 till kyrkoherde i Hesslunda och 1858 i Qvistofta pastorat, båda i Lunds stift. Hans praktiska duglighet samt lifliga politiska och kulturella intressen ådrogo honom snart ståndsbrödernas uppmärksamhet, och var han vid 1856—58 års riksdag ledamot af prästeståndet. 1862—67 verkade han som folkskoleinspektör och valdes 1865 till statsrevisor. Vid riksdagarna 1876—88 företrädde S. Malmöhus län i Första kammaren, tillhörande dess afgjordt landtmannapartistiska och i rent politiska och kulturella frågor frisinnade fraktion. Han spelade vid riksdagarna en ganska betydande roll, mindre genom sitt uppträdande i debatterna, i hvilka han föga deltog, än genom sina förbindelser med pressen och sitt lifliga deltagande i spelet bakom kulisserna. Spirituell och angenäm sällskapsman, torde han mer än de flesta varit ägnad att utgöra den sammanbindande länken mellan liktänkande inom de olika kamrarna, hvarförutan hans snarfyndighet och rikedom på utvägar ej förfelade att bereda honom respekt och inflytande. Ett yttre bevis bland de många härpå var hans upprepade val till statsrevisor af Andra kammaren 1881—84. Död i Stockholm d. 2 juli 1896. — Af trycket har S. bl. a. utgifvit: *Biskop Wilhelm Faxes historia jämte bidrag till Lunds domkapitels karakteristik,* 1848, *Personal- och kulturbilder* 1878, *Regleringen af biskopslönerna* 1883, m. m. jämte ett stort antal politiska tidningsartiklar, särskildt i Dagens Nyheter. — Gift 1833 med *Agnes Thuresson*. Sonen *Christian*, född d. 8 maj 1841, student i Lund 1859 och advokat i Helsingborg, representerade samma stad i Andra kammaren 1894—96 och uppträdde som utpräglad vänsterman.

1. **Schönberg, Anders d. ä.,** jägare. Född i Stockholm d. 27 nov. 1689. Föräldrar: vice presidenten i Svea hofrätt *Jonas Erdtman*, adlad *Schönberg*, och *Katarina Stiernhöök*. — Efter idkade akademiska studier i Uppsala och Greifswald, anställdes S. såsom landtjägmästare i Västmanland och förordnades 1713 till kapten vid det s. k. bergsregementet, en landtvärnskår af jägeribetjäning, salpetersjudare och bruksfolk, som uppsattes i ändamål att om möjligt hindra en befarad landstigning af ryssarna. Då den ryska flottan 1719 anländt till Roslagsskären, utvecklade S. mycken kraft och åstadkom genom sina anordningar, att de inre delarna af Uppland och Västmanland blefvo skonade från fiendens hemsökelser. Till belöning befordrades han två år senare till öfverjägmästare i Gästrikland, Hälsingland och Härjedalen. Han tog afsked ur statens tjänst 1737, då han erhöll titel af hofjägmästare, samt afled på sin gård Aspenäs i Uppland d. 1 febr. 1759. — Såsom riksdagsman deltog han i alla riksdagar 1719—38, arbetade därunder flitigt i bergs- och kammarekonomie-deputationerna samt ifrade mycket för svenska slöjdernas förkofran och utveckling. Mest bekant är S. för de stora björn- och älgskall, han anställde till konung Fredriks nöje. De noggranna anteckningar, han fört öfver sina jakter, skänka en intressant inblick i jaktyrket på denna tid och framställa honom själf såsom ovanligt skicklig i jaktens idrott. — Gift 1718 med friherrinnan *Gustafva Johanna von Friesendorff*.

2. **Schönberg, Anders d. y.,** ämbetsman, häfdatecknare. Född på Aspenäs gård i Uppland, d. 6 okt. 1737; den föreg. son. — Sedan han studerat i Uppsala, inskrefs S. 1754 såsom auskultant i Svea hofrätt, men öfvergick sedan till Kanslikollegium och utmärkte sig såsom riksdagsman vid alla riksmöten 1760—92, under frihetstiden tillhörande Hattarna. På grund af den ovanliga författaretalang, S. ådagalagt, befordrades han 1761 till rikshistoriograf, ett ämbete, som eljest endast lämnades åt den mognare förtjänsten, och blef från denna tid en af Sveriges flitigaste och mest framstående skriftställare på det historiska området. Utnämnd 1773 till riksheraldikus, erhöll han 1776 fullmakt såsom kansliråd. Tillhörde sedan 1767 såsom ledamot Vetenskapsakademien och sedan 1786 Vitt.-, hist.- och ant.-akad. Sina sista lefnadsår tillbragte han på sin egendom Åsberg i Gästrikland och afled där d. 6 april 1811. — Af naturen begåfvad med snabb uppfattning, en ovanligt klar öfverblick af de ämnen, som förelågo till behandling, samt otrolig lätthet för arbete, har S. lämnat ett stort antal skrifter. Som författare väckte han egentligen först uppseende genom de på sin tid mycket lästa, ehuru nu alldeles bortglömda, *Bref af Menalcas* 1759 öfver åtskilliga estetiska, filosofiska och politiska ämnen. Likaså torde hans öfriga skrifter, dels särskildt utgifna, dels i samtida journaler, nu vara till det mesta förgätna, med undantag af hans förnämsta arbete *Historiska bref om det svenska regeringssättet i äldre och nyare tider*, hvars utgifvande, sedan det tagit sin början 1777—78, afbröts i följd af Gustaf III:s missnöje med författarens frisinnade åsikter, och som därför först i en senare tid (1849—51) blifvit fullständigt utgifvet af A. I. Arwidsson. Af hans öfriga talrika skrifter må nämnas *Utkast om grunderna i allmänhet till näringars uppkomst och förfall uti borgerliga samhällen* 1767 samt *Kort utdrag af Carl XI:s historia*, i »Historisk almanach» 1785—90. Bland svenska häfdatecknare intager S. en synnerligt framstående rang.

genom djup forskning, fria och ädla åsikter, samt en lätt flytande, manlig, om än stundom något för mycket skeptiskt resonerande stil. — Gift 1762 med *Elisa Margareta Hierta.*

Schönherr, Carl Johan, entomolog. Född i Stockholm d. 10 juni 1772. Föräldrar: sidenfabrikören *Kristian Schönherr* och *Lovisa Kristina Herrman.* — Efter enskild undervisning i hemmet öfvertog S. vid nitton års ålder den sidenfabrik, fadern anlagt, och som efter dennes död varit skött af modern. Vald till en af sidenfabrikssocietetens deputerade 1802, insattes han af Stockholms borgerskap till riksdagsman vid 1809 års riksdag, erhöll 1812 kommerseråds titel och bosatte sig på sin egendom, säteriet Sparresäter i Västergötland, där han afled d. 28 mars 1848. Led. 1809 af Vetenskaps-akad. och 1828 af Landtbruksakad., tillhörde han äfven Vet.-societeten i Uppsala samt en mängd vetenskapliga samfund i Danmark, Tyskland, England, Frankrike, Ryssland, Italien och Amerika. — Redan såsom tolfårig gosse begynte S. utan all handledning samla och studera insekter och kom på detta sätt efterhand i beröring med flere utmärkte entomologer, bland andra svenskarne Gyllenhaal och Qvensel. På uppmaning af den senare begynte han 1806 utgifvandet af sitt arbete *Synonymia insectorum,* som fullbordades med tredje tomen och ett bihang 1817. Hans andra stora verk, *Genera et species curculionidum,* utgafs i Paris i sexton delar 1833—1845 och är det första verk, som kritiskt behandlat Curculionidernas talrika insektsgrupp. Utom dessa båda hufvudverk har han författat åtskilliga mindre afhandlingar i entomologi och ekonomi, införda i Vetensk.-akad.:s handlingar och åtskilliga andra tidskrifter. Hans entomologiska samlingar, i vissa grenar de rikaste och bäst bestämda i hela Europa, öfverlämnades genom särskildt gåfvobref till Vetenskapsakademien i Stockholm. — Gift 1: 1795 med *Helena Katarina Ferelius,* 2: 1810 med *Benedikta Charlotta Billberg.*

Schönleben, Johan Benedikt von, krigare. Född i staden Bautzen i Ober-Lausitz d. 30 okt. 1613. Föräldrar: löjtnanten i österrikisk tjänst *Tobias Schönleben* och *Anna Richter.* — Sonen ingick aderton år gammal i svensk tjänst som simpel ryttare och bevistade alla fälttågen under trettioåriga kriget, vid hvars slut han hade avancerat till major vid fältmarskalken Wittenbergs kommando. Förordnad 1655 till generaladjutant hos Carl X Gustaf, befordrades han 1656 till öfverste för ett värfvadt kavalleriregemente, men förflyttades omedelbart därpå till öfverste och chef för det s. k. Laalands regemente. Modig och tapper, deltog han med utmärkelse i Carl Gustafs polska och danska krig. I träffningen vid Nyborg å Fyen 1659 blef han efter ett skarpt motstånd tillfångatagen af danskarna. Sedan han blifvit utväxlad, befordrades han till öfverste för grefvens af Solm regemente, blef 1664 svensk adelsman och 1676 generalmajor af kavalleriet. Under Carl XI:s skånska krig, i hvilka han deltog med utmärkt tapperhet, blef han i slaget vid Landskrona 1677 illa sårad och ånyo tagen tillfånga af danskarna samt förd till Köpenhamn, där han måste kvarstanna till freden. Hemkommen till Sverige, utnämndes han till generalguvernör öfver Skåne, blef 1682 landshöfding i Göteborgs och Bohus län, 1687 generallöjtnant och friherre samt slutligen befordrad till general 1696. Först vid uppnådda åttiosju år nedlade han sina ämbeten och afled i Göteborg 1706, då den af honom stiftade adliga ätten utgick. — Gift 1682 med *Anna Elisabet von Ascheberg,* syster till den ryktbare fältmarskalken af samma namn.

Schönström, Biskop Jesper Svedbergs broder, slutligen assessoren i bergskollegium, *Per Svedberg,* erhöll 1683 adlig värdighet under namnet *Schönström.* Ätten utdog å svärdssidan 1848.

1. **Schönström, Peter,** krigare. historisk författare. Född 1682. Föräldrar: assessorn i Bergskollegium *Peter Svedberg,* adlad *Schönström* och *Anna Margareta Behm.* — Knappt tjugoårig ställde sig S. under Carl XII:s fanor, deltog i hans krigståg och föll, såsom ryttmästare vid adelsfanan, i rysk fångenskap vid Pultava 1709. Bortförd till Solikamsk, måste han kvarstanna där till 1722 och använde den långa tiden till ett grundligt studium af ryska och tartariska källor för nordens historia. Efter sin hemkomst författade han en afhandling om svenskarnas ursprung och vår historias första tidehvarf, hvilket arbete i handskrift var färdigt redan 1741, ehuru det först 1816 utgafs af L. Hammarsköld under titel: *En kort anledning till svenska historiens författande.* Efter freden erhöll S. titel och rang af öfverstlöjtnant, tog 1726 afsked ur krigstjänsten och afled 1746. — I det nämnda arbetet framstår S. såsom en historieforskare med ett för sin tid ovanligt kritiskt skarpsinne. Många sanningar, hvilka i våra dagar blifvit framställda såsom nya, finnas i hans afhandling uttalade eller åtminstone antydda såsom ägande historisk antaglighet. — Gift 1719 med *Agneta Skogh.*

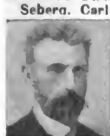
2. **Schönström, Peter,** militär, politiker. Född d. 31 juli 1766; den föreg. sonson. Föräldrar: öfverstelöjtnanten *Peter Schönström* och *Mariana Warmholtz,* dotter af historikern C. G. Warmholtz (se nedan). — S. ingick att börja med å den militära banan och blef redan 1776 löjtnant vid Södermanlands regemente. Han avancerade sedermera steg för steg, tills han 1795 utnämndes till öfverstelöjtnant vid Jämtlands regemente och generaladjutant af flygeln. Redan 1797 afgick han emellertid ur krigstjänsten med öfverstes afsked för att ägna sig åt skötseln af sina landtegendomar. — Vid sidan häraf var han en verksam och intresserad medlem af ridderskapet och adeln vid alla riksdagar från 1800 till och med 1828—30. Vid sin första riksdag tillhörde han riddarhusets unga, oroliga, af tidens frihetsidéer starkt anstuckna fraktion, sekunderade Hans Järta i striden om Riksgäldskontorets publicitet (se I: 561), instämde »med höga rop» i Nils Silfverschiölds motion om adelns afsägelse af sin uteslutanderätt att besitta säterier och gaf lifligt uttryck åt sin harm vid det

stormiga uppträde, då adeln förmåddes åtaga sig bevillning å obestämd tid (se I: 130). I likhet med så många andra af oppositionsmännen från 1800, blef det S. ett kärt bestyr att 1809 grunda ett konstitutionellt statsskick. Som ledamot af hemliga utskottet och af Mannerheimska klubben inräknades ock S. bland de 1809 års män, med hvilkas namn den sakernas nya ordning, som då kom till stånd, är främst sammanbunden. Vid 1812 års riksdag i Örebro tillhörde han konstitutionsutskottet. Ehuru sedermera trädande mera i bakgrunden, intog S. alltjämt en aktad plats bland adelns för redbarhet, frimodighet och självständighet mest aktade ledamöter. Död i Stockholm d. 21 jan. 1838. — Gift 1824 med friherrinnan *Ulrika Kristina Falkenberg.*

Sebaldt, Carl Fredrik, ämbetsman, politiker. Född d. 1 april 1713 i Moskwa, där fadern *Kristian Fredrik Sebalt,* svensk trumpetare, då var fången; modern *Maria Kristina Sparre.* — Sedan S. studerat i Åbo, blef han 1736 auskultant i Åbo hofrätt och handsekreterare hos riksrådet, frih. Sam. Åkerhielm, 1740 e. o. kanslist i Justitierevisionsexpeditionen, hvarest han 1746 befordrades till kopist, 1756 till registrator och 1759 till protokollssekreterare. Under åren 1742, 1751 och 1756 var han sekreterare i viktiga ständerdeputationer och vid 1746—47 års riksdag i bondeståndet, utnämndes 1760 till assessor i Svea hofrätt och 1762 till hofrättsråd, blef 1764 ämbets- och byggnadsborgmästare i Stockholm och vid följande årets riksdag talman i borgarståndet, förordnades 1765 till förste tullråd i Tulldirektionen, var för andra gången borgarståndets talman vid 1771 års riksdag och undfick året därefter enligt ständernas föreskrift justitiekanslärs namn och värdighet. År 1777 utnämndes han till justitie-borgmästare i Stockholm, adlades 1778, tog 1783 afsked från sina innehafvande befattningar och afled i Stockholm den 19 okt. 1792. — S. var en på sin tid särdeles betydande man. Ifrig vän af frihetstidens statsskick och Mössornas regeringsgrundsatser, vägrade han att underskrifva 1772 års regeringsform och var i öfrigt Gustaf III till mycket besvär i dennes maktutvidgningsplaner. Då han vid 1778 års riksdag åter höll på att bli talman i rikets tredje stånd, förekom konungen detta genom att tilldela den gamle folktribunen adelskap. Han visade sig väl sedermera då och då på riddarhuset, men deltog föga i öfverläggningarna, och med hans politiska inflytande var det ock förbi. — Gift 1748 med *Ulrika Eleonora Ziervogel.*

Seberg, Carl Albert Joakim, ingeniör, publicist. Född i Lund d. 23 febr. 1849. — Efter 1868 vid Helsingborgs läroverk aflagd mogenhetsexamen, genomgick S. dåv. Teknologiska institutet i Stockholm 1868—70. Han var därefter anställd vid industriella verk i Sverige och England 1870—72 och öfvervakade anläggningen af kemiska trämassefabriker å skilda håll i Sverige 1872 (de första i vårt land enligt sodametoden) samt vid Danzig 1872—73. Efter att som representant för en engelsk maskinfirma bevistat världsutställningen i Wien 1873, vistades S. 1874—76 i Paris som konstruktör vid Compagnie de Fides-Lille och var 1877—79 vik. öfverlärare i maskinkonstruktion vid Stockholms slöjdskola. Mångsidigt bildad och intresserad, ingick han 1878 som medarbetare å Dagens Nyheters politiska afdelning, å hvilken han sedermera oafbrutet tjänstgjort. — Anspråkslös och ytterst tillbakadragen i sitt yttre uppträdande, torde S. utom publicistiska kretsar vara föga eller intet känd, och dock ha nog få politiska skriftställare i längden utöfvat större inflytande med sin penna. Genom sitt 1879 ingångna giftermål med *Ebba Olira Adelaide Schönbeck,* dotter af prosten H. O. Schönbeck, (se II: 447) blef S. nära lierad med det landtmannapartistiska högkvarteret under partiets glansdagar, då dess sträfvanden i allmänhet nära sammanföllo med de allmänt liberala i landet. Hans tidning blef ock snart dess officiösa organ, där S. i korta »fem- à sextummare», utmärkta af godt lynne och intim kännedom om politiken, vaket och energiskt arbetade för partiets syften. Tullfrågan föranledde dock i slutet af 1880-talet partiets splittring, men S. hade länge ytterligt svårt att säga farväl till sina drömmar, att dess män åter en gång skulle samlas under det moderata frisinnets fana, och tidningen ställde sig därför under senare delen af 1890-talet ljum och skeptisk mot försöken att samla de frisinnades olika element till kamp mot de konservativa tendenser, hvilka satt sin prägel å det »sammanslagna» landtmannaparti, som kom till stånd 1895, ja till och med lånade dess främste man, Olof Jonsson i Hof (se I: 555), sitt skydd mot folkpartiets anfall under 1896 års valkampanj. Ihärdigt och plikttroget har S. städse arbetat i sin tidning, som hvars egentliga »själ» han vid en fest bland dess medarbetare utpekades, om än på senare tider den arbetsbörda, han förr bar ensam, fördelats på flera skuldror. Hans tekniska insikter ha särskildt varit tidningen till stor nytta. Inom publiciteten har han rönt flerfaldiga prof på sina yrkesbröders aktning och förtroende. I bokform ha af hans hand utgifvits: *Om franska järnindustrien* 1877 och *Bränvinstillverkningen i Sverige* 1878.

1. **Sefström, Anders Gustaf,** kateket, homilet. Född i Ilsbo socken af norra Hälsingland d. 20 maj 1790. Föräldrar: komministern *Jakob Gabriel Sefström* och *Anna Broman.* — I Uppsala, där S. blef student 1808, beredde han sig för inträde i det andliga ståndet och lät viga sig till präst 1813. Nio år senare befordrades han till komminister i Rogsta och Ilsbo församlingar af ärkestiftet, hvarifrån han 1831 flyttade såsom faderns efterträdare vid komministerbeställningen i Norbo af samma stift. 1830 erhöll han i uppdrag att inspektera skolorna i södra Lappmarken. Hans sista prästerliga befordran var till Ljusdals komministratur i ärkestiftet, där han afled d. 5

febr. 1861. — Af hans skrifter må anföras: *Sång till ungdomen* 1840—41, *Några blad till historien om läsarne* 1841 samt *D:r M. Luthers Lilla katekes och d:r J. A. Lindbloms förklaring, med tillägg och utredning vid hvarje förklaringsstycke* 1845, många uppl. — ett kateketiskt arbete, hvilket ansågs vara det yppersta bland alla försök att göra den Lindblomska katekesen så användbar som möjligt.

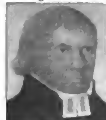
2 Sefström, **Nils Gabriel,** läkare, kemist, geolog. Född i Ilsbo socken af norra Hälsingland d. 2 juni 1787; den föregåendes broder. — Kort efter det S. 1807 i Uppsala aflagt studentexamen, erhöll han anställning såsom lärare i ett enskildt hus i Stockholm och begynte för sitt nöje afhöra Berzelius föreläsningar i kemi. Snart blef han en af den store mästarens icke blott flitigaste utan skickligaste lärjungar, så att Berzelius, då han företog en utrikes resa 1812, föreslog S. att i hans ställe hålla föreläsningar i kemi och naturalhistoria vid Karlberg. Sedan S. s. å. aflagt med. kand. examen i Uppsala, utnämndes han 1813 till ord. kemie adjunkt vid Karolinska institutet och blef sistnämnda år med. doktor. Ord. lärare i kemi och naturalhistoria vid Karlberg 1816, förordnades han 1818 till professor och lärare vid artilleriläroverket å Marieberg. Under Berzelius' utländska resa 1819 förestod han dennes professur och anställdes året därefter såsom ord. lärare vid Bergsskolan i Falun. Efter femton års gagnande verksamhet på denna plats, återflyttade han till Stockholm, blef adjungerad ledamot af Bergskollegium samt föreståndare för mineralkabinettet och proberkammaren därstädes. Ledamot af Vet.-akad., Krigsvetenskapsakad., Vetensk.-societeten i Uppsala m. fl. lärda samfund. Död i Stockholm d. 30 nov. 1845. — S:s rykte som vetenskapsman sträckte sig vida utom Sveriges gränser, och på flera ställen i sin kemi har Berzelius med stort loford yttrat sig om hans vetenskapliga verksamhet. I och under sina forskningar för bergsbruket upptäckte S. 1820 en ny metall, som han för dess lysande färger kallade *Vanedium.* Han var äfven upphofsman till teorien om den s. k. »rullstensfloden», hvilken enligt hans förklaring skulle åstadkommit de geologiska fenomen, som af vetenskapen nu anses tillkomna genom forntida oerhörda glacierer. Från 1820 och intill sin död redigerade han *Jernkontorets annaler;* hans öfriga skrifter återfinnas i Vet. akad., Krigsvet. akad. och Svenska läkaresällskapets handlingar. — Gift med *Emilia Nordenström,* åt hvilken svenska regeringen efter hans död anslog 1,500 riksdaler, såsom ett erkännande af mannens gagneliga vetenskapliga verksamhet.

Segebaden, Carl Otto von, krigare, ämbetsman. Född d. 28 febr. 1718. Föräldrar: majoren *Henrik Gutzloff von Segebaden* och *Ebba Kristina Palmstierna,* syster till riksrådet Nils Palmstierna — Sedan S. genomgått underofficersgraderna såsom lärkonstapel och sergeant vid artilleriet, befordrades han till löjtnant vid Hamiltonska regementet, ingick kort därefter i fransk tjänst, bevistade fälttåget i Flandern, belägringen af Maestricht m. fl. krigsoperationer samt återkom 1749 till Sverige såsom fransk öfverste. Under tiden hade han hemma fortgått till major vid Hamiltonska regementet, utnämndes 1760 till öfverste i armén och blef året därefter öfverste och chef för Jämtlands dragonregemente. 1765 förordnades han till landshöfding på Gotland, erhöll 1770 generalmajors fullmakt, blef friherre 1771 och 1775 generallöjtnant. 1787 afgick han från landshöfdingplatsen i Visby och afled på Frötuna i Närike d. 3 mars 1795. — Af gotländingarna själfva anses v. S. såsom en af öns yppersta och verksammaste höfdingar. Han anlade, efter mycket motstånd och många sammankomster med allmogen, Gotlands nu varande förträffliga landsvägar, befordrade ett förbättradt landtbruk, började och genomdref, i trots af folkets oförståndiga hot, storskiftet i södra delen af länet, uppmuntrade skogsvården, hästafveln och fisket samt lät uppföra de första båtsmanstorpen. Han försökte äfven införa potatisodling på ön, hvilket dock för folkets obenägenhets skull misslyckades. Några år efter hans död intogos likväl gotlänningarna af ett riktigt raseri att odla denna jordfrukt; det var nämligen sedan man kommit under fund med att af densamma kunde tillverkas — brännvin. — v. S. var sedan 1756 gift med *Maria Elisabet Danckwardt-Lilljeström.*

Segerstedt, Albrekt Julius, läkare, präst, författare. Född d. 22 juni 1763 i Lista socken af Södermanland. Föräldrar: dåvarande komministern, sedermera prosten i Trosa *Johannes Segerstedt* och *Maria Kristina Kumblin.* — Sedan S., som 1779 tagit studentexamen i Uppsala, 1785 blifvit fil. magister därstädes, riktade han sina studier åt läkarekonsten och promoverades till med. d:r 1788. Året därpå tjänstgjorde han såsom fältlasarettsmedikus i Karlskrona, förestod provinsialläkaretjänsten i Örebro 1790 och utnämndes 1795 till lektor i naturalhistoria och medicin vid Strängnäs gymnasium. 1809 antog han prästerlig ordination och erhöll kort därefter allmän kallelse till Kumla pastorat i Strängnäs stift, men då detta af konungen tilldelades Franzén, blef S. 1810 nämnd till kyrkoherde i Lerbo samt prost 1812. Tre år senare erhöll han fullmakt att vara kyrkoherde i Vingåker i Södermanland men afled före tillträdet d. 12 sept. 1815. — Under sin lektorstid arrenderade S. Strängnäs gymnasii tryckeri och utgaf därifrån såsom författare, öfversättare, och förläggare en mängd skrifter. Af hans egna arbeten må här nämnas: *Lärobok i medicinen* 1797, *Inledning till kunskapen om de jordiska kropparne* 1798, *Christliga betraktelser öfver de vanliga sön- och högtidsdagars evangelier* 1802, *Möjligheten af en allmän läkarevård genom undervisning vid gymnasierna i medicinens grunder* 1810, *Svensk boktryckningş historia* 1810 s. å., *Försök till granskning af K.*

Psalmkomiténs förslag till förbättrade kyrkosånger 1815, m. m. — Gift 1790 med *Gustafva Bergius.*

Sehlstedt, Elias, skald. Född d. 8 dec. 1808 i Hernösand, där fadern, *Abraham Sehlstedt*, var handlande. — Efter att ha genomgått skola och gymnasium i sin födelsestad, blef S. student i Uppsala 1829 och ingick, efter någon tids vistelse vid universitetet, såsom tjänsteman vid tullverket 1836. Tulluppsyningsman 1842 vid Mem, blef han 1847 »resinspektor» vid Hornstull och utnämndes 1852 till tullinspektor vid Sandhamns tullkammare i Stockholmsskären, från hvilken befattning han såsom pensionsmässig tog afsked 1869. Redan året förut öfverflyttad till Stockholm tillbragte han därstädes sina sista lefnadsår och afled på K. Djurgården den 22 juni 1874. Genom frivilliga bidrag af hans talrika vänner och beundrare af hans sångmö åstadkoms en minnesvård med en bronsmedaljong, framställande hans af Fr. Kjellberg modellerade bild. Vården, som restes på hans graf å Nya kyrkogården, invigdes i maj 1875. — Få skalder hafva vunnit den popularitet som S. genom sina sånger och visor, hvilka, först offentliggjorda i kalendrar och tidskrifter, utkommo samlade i 5 delar 1862—76 samt sedermera utgifvits i nya upplagor, däribland särskildt att nämna den af Snoilsky 1893 ombesörjda samlingen *E. S:s Sånger och visor i urval* med illustrationer af Carl Larsson. Om han än icke kan mäta sig med skaldestorheterna af första ordningen, har han dock beredt sig och skall alltid intaga en aktningsvärd plats i våra litterära häfder. En naiv uppfattning af naturens och hvardagslifvets små företeelser och en lycklig förmåga att humoristiskt teckna dem äro de utmärkande dragen hos hans sångmö. Flera af hans målningar täfla likväl i varm kolorit eller okonstlad idyllisk ljufhet med det bättre, svenska skaldekonsten frambragt. S. kan, i korthet sagdt, betraktas såsom en af de mest lyckade utöfvarne af den diktart — den humoristiska idyllen — som bör anses såsom någonting för den svenska skaldekonsten egendomligt. Han förenar sålunda »ett verkligt svenskt släktdrag med den fyndighet, det goda lynne och den sinnesrenhet, som gjort honom så uppburen.» — Gift 1843 med *Augusta Ulrika Ekman.*

Selander, Nils Haqvin, astronom, riksdagsman. Född d. 20 mars 1804 i Vibyggerå socken af Ångermanland. Föräldrar: hemmansägare och gästgifvaren *Daniel Selander* och *Kristina Elisabet Arenberg.* — Sonen blef, efter att ha genomgått Hernösands skola och gymnasium, student i Uppsala 1821 och 1827 promoverad fil. magister med första hedersrummet. Året därefter kallades han till docent i astronomi, företog 1830 såsom byzantinsk stipendiat sin första utländska vetenskapliga resa, hvarunder han besökte de förnämsta observatorier i Finland, Östersjöprovinserna och mellersta Europa samt invaldes efter sin hemkomst 1833 till ledamot af Vetensk. akad. och blef adjunkt vid dess observatorium. 1837 utnämndes han till akademiens astronom och professor, efter att s. å. ha afböjt det hedrande anbudet att blifva astronomie professor vid universitetet i Helsingfors och direktör för därvarande observatorium. Utrustad med ovanlig praktisk duglighet, fick han rikligt tillfälle därmed göra gagn, i det hans tid och krafter snart togos i anspråk i olika riktningar. 1830 förordnades han till ledamot af kommittén för granskning af en ny lärokurs i sjömansyrket samt för utarbetande af förslag till navigationsskolor i riket. Ledamot af Vetenskapsakademiens förvaltningsutskott i egenskap af sekreterarens ständige vikarie, var han från 1844 akademiens representant vid ståndsriksdagarna. 1850 utnämndes han till professor och lärare i astronomi vid Topografiska kåren, invaldes 1854, efter att sedan 1845 hafva haft plats i Riksgäldskontorets styrelse, i stället till fullmäktig i Riksbanken, där han fortfarande stod kvar till sin död och det sista året af sin lefnad fungerade som ordf. för fullmäktiges deputerade för växelärenden, samt beklädde en mängd offentliga och enskilda uppdrag. Efter det nya riksdagsskickets införande, som af honom afgjordt förordades, var han 1867—70 ledamot för Västernorrlands län i riksdagens Första kammare. Död i Stockholm d. 18 juni 1870. — Hans vetenskapliga verksamhet kom väl i följd af dessa många olikartade bestyr icke att motsvara de förväntningar, man i hans yngre år haft skäl att göra sig om honom såsom astronom, men den var dock icke obetydlig, och hans under åtskilliga år (1837—1841) afgifna *Berättelser om astronomiens framsteg* utgjorde både till innehåll och form fullgiltiga intyg om, att han följde med sin tid och sin vetenskap. Hans mest anmärkningsvärda astronomiska verk var den del, han tog i det jordmätningsarbete, som på ryska regeringens bekostnad företogs för att få till stånd en noggrannare bestämning af jordens gestalt, hvilket arbete skildrats af den ryske astronomen Struve i »Arc du méridien de 25° 21′ entre le Danube et la mer glacial». Hans flesta skrifter finnas intagna i Vetenskaps-akad. handlingar. Utom af nämnda lärda samfund var S. ledamot af Krigsvetensk.-akad., Vetensk.-societeten i Uppsala samt af The royal astronomical Society i London. — Gift 1844 med *Maria Mathilda Kristina Neijber.*

Sellergren, Peter Lorens, väckelsepredikant. Född d. 9 april 1769 i Jönköping, där fadern var pistolsmed vid gevärsfaktoriet. — Student i Lund 1788, väckte S. där uppseende genom sina mestadels improviserade predikningar, på samma gång han bland studenterna utmärkte sig såsom lycklig skaltalare vid deras fester. Sedan han blifvit prästvigd i Växiö 1794, anställdes han såsom adjunkt vid därvarande domkyrka. Han gjorde sig här särdeles omtyckt, men hade icke nog karaktärsstyrka att motstå de i staden starka lockelserna till ett oregelbundet lefnadssätt, detta så mycket mindre som hans religiösa tro under-

gräfdes genom den bekantskap, han stiftade med upplysningslitteraturen. Sedan han som e. o. tjänstgjort på ett par andra ställen i Växiö stift, befordrades han omsider 1811 till komminister i Helleberga och Elghults pastorat af nämnda stift. När han här fortsatte det oordentliga lefnadssätt, åt hvilket han förut hängifvit sig, och förföll i dryckenskap till den grad, att han ansågs vara en rent af förlorad människa, anklagades han 1814 formligen i konsistorium. Nesan häraf uppväckte hos honom en djup ånger och en alldeles ny sinnesriktning, hvarefter han »betraktade sin kallelse nästan såsom en missionärs» och kom från den stunden att utöfva det allra största inflytande såsom predikant och själasörjare, icke blott inom egna församlingar, utan i ganska vida kretsar i kringliggande län. Hans uppgift synes hufvudsakligen ha varit att verka som ett lefvande ord. Denna sin uppgift lyckades han ock i sådan grad förverkliga, att han genom sin verksamhet blef upphof till en vida kretsar omfattande religiös rörelse. Men när det gällde för honom att med pennan utveckla sina tankar, ägde han ej samma styrka som genom det »lefvande ordet» på predikstolen eller i samtal med bekymrade själar. Hans skrifter uthärda ej jämförelse med andras, t. ex. Schartaus. De utgåfvos genom vänners försorg, och äro de märkligaste: ***Utdrag ur bref i andliga ämnen***, 3 del. 1843 samt ***Samling af predikningar*** 1845. Själf utgaf han en samling ***Andliga sånger*** 1834. S. afled i Helleberga d. 11 maj 1843.

Serenius, Jakob, biskop, politiker. Född i Färentuna socken på Svartsjölandet d. 25 juli 1700. Föräldrar: kyrkoherden *Sven Sirenius*, — hvilket namn sonen förändrade till *Serenius* — och *Kristina Livonia*. — Student i Uppsala 1714, blef S. 1722 fil. magister och prästvigd samt tjänstgjorde någon tid såsom vice pastor i sin hemort. S. hade emellertid vid universitetet visat så utmärkta egenskaper, att biskop Svedberg 1723 föreslog honom till pastor vid Lutherska församlingen i London. Här utvecklade den unge predikanten en kraftfull verksamhet, förskaffade genom medel, som han själf insamlade, församlingen en ny, 1728 invigd kyrka, ordnade fattigvården och gagnade på mångahanda sätt sin församling. Kallad till k. hofpredikant 1729, återkom han 1735 till Sverige såsom utnämnd kyrkoherde i Nyköpings östra församling och blef prost 1736. Under sin vistelse i England hade S. gjort sig förtrogen med det vetenskapliga och kyrkliga lifvet i detta land. Härigenom framkallades hos honom en sträfvan att till hvarandra närma den engelska och svenska bildningen. I detta syfte utarbetade han, medan han ännu befann sig i London en engelsk svensk-latinsk ordbok, *Dictionarium anglo-svetico-latinum*, hvars första del trycktes i Hamburg 1734 och ånyo i Nyköping 1757, medan den andra utkom 1744. Arbetet, som numer på det hela äger blott bibliografiskt intresse, var åtföljdt af en afhandling om *Sveogöthers forna närmare förhållande till anglerna*.

Den i engelska kyrkan brukliga konfirmationen hade S. funnit så tilltalande, att han i sin församling i Nyköping införde offentligt förhör med nattvardsbarnen. Kreerad till teologie doktor 1752, blef han vid Erik Alstrins frånfälle 1762 vald till dennes efterträdare och utnämndes sålunda till biskop i Strängnäs 1763. Ehuru då redan sextiotre år gammal, tog han med kraft och allvar stiftets angelägenheter om hand, vakade med stränghet öfver kyrkoordningens upprätthållande, förmanade sitt prästerskap till nitälskan och allvar i lära och lefverne, vårdade sig om de fattiga, ifrade för undervisningen, så väl den lägre som högre, och inrättade till största delen med egna medel ett särskildt lektorat i naturalhistoria vid Strängnäs' gymnasium. Särskildt förtjänar antecknas, att det var S. som gaf uppslaget till de åtgärder, hvilka ledde till konfirmationens allmänna införande i Sverige mot slutet af 1700-talet. Såsom biskop utfärdade han nämligen, att gälla inom hans stift, den föreskriften, att nattvardsbarnen »i fastlagen skulle undervisas af prästerskapet, och när de pröfvades giltige, förhöras i hela församlingens närvaro söndagsmorgonen, innan skriftemålet sker.» Det fanns en stor likhet mellan honom och den hundra år förut verksamme Västeråsbiskopen Johannes Rudbeckius, hvilken han äfven liknade i det hänseendet, att han spelade en icke obetydlig roll i det politiska lifvet. Under sin tids partistrider var S. inom sitt stånd hufvudman för Mössorna, således en afsvuren fiende till motpartiets äfventyrliga planer, vare sig krig, såsom det ryska 1741, konstlade näringsyrken eller den tidens djärfva handels- och fabriksföretag. »Vid riksdagarna var han en af dem, som ofta ledde öfverläggningarna och ej sällan under sitt partis öfvervälde den, som dikterade besluten.» Ännu in i sena ålderdomen bibehöll han själs- och kroppskrafter nästan oförminskade, samt afled af en gängse farsot i Strängnäs d. 4 sept. 1776. — En Serenii like i skarpsinninghet, kraft och förmåga, biskop Wallqvist i Växiö, tecknar honom på följande sätt: »Biskop S. ägde sällsynt förstånd, mycken håg för stora ting samt gåfvan att för deras bedrifvande röra likt och olikt. Han beifrade mindre de fel, som begingos mot hans person, än mot hans ämbete och öfvertygelse. Själf var han orörlig för hat och förföljelse, obeveklig för smicker och penningar, trogen undersåte, redlig medborgare, rättvis och lätt förman, god make, öm fader samt fri och ärlig mot hvar man. De fel, man tillagt honom, voro snarare tidens än personens. Han har dock betalt dem med sina dygder, och blir i alla tider ett mönster för värdiga biskopar». — Gift tvenne gånger: 1: 1737 med *Ulrika Ehrenlund*, 2: 1755 med ***Elsa Maria von Hermansson***, syster till riksrådet Mattias von Hermansson (se I: 488).

Sergel, Johan Tobias, bildhuggare. Född i Stockholm d. 8 sept. 1740. Föräldrar: en från Tyskland inflyttad hofbrodör, ***Kristofer Sergell*** och ***Elisabet Zwirner***. — Medan S. som gosse ännu

bevistade de tyska och franska skolorna i hufvudstaden, framträdde hans inneboende anlag, i det han utan undervisning, endast ledd af sin naturliga fallenhet, begynte modellera och teckna. Senare erhöll han någon handledning i båda dessa konstgrenar, i teckning af hofintendenten Rehn och i modelleringskonsten af ornamentsbildhuggaren Masreliez. Med den underbyggnad, han sålunda kunnat förvärfva, anställdes han 1757 hos den då nyligen till Sverige ankomna Larchevesque, hvilken han fick biträda i ornamenteringsarbetena för kungliga slottet och 1758 åtfölja till Paris, där han under en tre månaders vistelse lyckades eröfra en Konstakademiens medalj. Hemkommen därifrån, blef han 1759 af slottsbyggnadsdeputationen antagen till bildhuggare. Under flitig öfning vid Konstakademien utvecklade han alltmer sin konstnärliga förmåga med den framgång, att han tillerkändes flera belöningar och slutligen 1761 erhöll akademiens stora guldmedalj. Samtidigt med det att han var Larchevesque behjälplig vid fullbordandet af några bland denne mästares förnämsta verk, utförde han på egen hand åtskilliga porträttmedaljonger samt några försök i radering. Sedan han 1767 af slottsbyggnadsfonden och Konstakademien erhållit ett årsanslag, som han sedan uppbar i elfva år, blef det honom sistnämnda år förunnadt att enligt sin ifriga, länge närda, åstundan få begifva sig till Italien. Anländ till Rom, fann han sig så gripen af antikens mästerverk, att han tillbragte ett helt år i overksamhet, kanske likväl gagneligare för honom själf och konsten, än om han genast gripit sig an med sina arbeten. Han frigjorde sig härunder fullständigt från »ett afskyvärdt franskt manér», som han tillägnat sig af sin lärare Larchevesque, och, hufvudsakligen ledd af sitt eget snilles ingifvelser, kom han till en alldeles ny konstuppfattning och konstutöfning. Under de många år, han vistades i konstens hufvudstad, frambragte hans mejsel en rad af mästerliga konstverk, hvaribland främst att märka *Liggande faun* 1770, hvilket arbete med ens gjorde honom till den grad ryktbar, att han, enligt utsago af den lärde svensken Björnståhl, som samtidigt befann sig i Italien, hölls för att vara »den förnämste skulptör, som nu finnes i Rom». Vidare äro från denna tid att nämna *Diomedes bortförande Palladium*, *Mars och Venus*, *Amor och Psyke*, *Apollo* — nu i Nationalmuseum — m. fl. 1778 måste han på Gustaf III:s befallning återvända hem, för att fylla den plats vid Konstakademien, som Larchevesque vid sin död lämnat ledig. Under hemresan modellerade han i Paris *Spartanen Othryades*, hvilket ypperliga verk ytterligare utvidgade hans rykte och beredde honom inträde såsom agré i Målare- och bildhuggareakademien i Paris. I Sverige, dit han anlände 1779 och där han 1780 blef professor vid Konstakademien, möttes han icke blott af beundran och välvilja utan af en sådan mängd beställningar, att de för konstens skull gjorde honom verkliga bekymmer. På den resa, Gustaf III 1784 gjorde till Italien, fick han åtfölja konungen och sålunda ännu en gång återse konstens hemland. Med afbrott af ett par kortare utflykter till Köpenhamn, 1794 och 1796, tillbragte han efter hemkomsten från Rom hela sin tid i Stockholm, där han hade sin ateljé i närheten af Hötorget och som en furste emottog besök af sin samtids storheter. Konsternas vän och beskyddare Gustaf III omfattade honom alltid med synnerlig aktning och satte honom, genom pensioner och beställningar, i tillfälle att, utan störande omsorger, lefva för sin konst. Gustaf Adolf, ehuru föga konstvän, följde dock häri faderns exempel och tilldelade den frejdade konstnären alla utmärkelser, som den tiden ansågos lämpliga för en person i hans ställning. 1803 erhöll han hofintendents fullmakt och förlänades 1808 med adelsbref, då han förändrade sitt förut burna fädernenamn till *Sergel*. — Han afled i Stockholm d. 26 febr. 1814. — Sergel var ej blott en af sin tids och sitt lands störste konstnärer, utan en af de största bildhuggare, världen ägt sedan antikens dagar. Ännu djupare skulle hans inflytande blifvit på den europeiska konstbildningen, om han ej så tidigt blifvit dragen från Rom utan fått kvarstanna i det land, han genom sin ande och sitt snille tillhörde. Det inre väsendet af hans konstnärsskap har Franzén tecknat med följande vackra ord: »Flere tänkare ha inbillat sig en inre etherisk skapnad såsom själen följaktig, då hon skiljes från kroppen. Om man föreställer sig den lik en mänsklig gestalt, men genomstrålad af den befriade själens skönhet, så får man kanske det fattligaste begrepp om den hemligheten i konsten att idealisera naturen, som Sergel så väl förstod och använde, hvarigenom han blef, icke en härmare af de gamla, utan en skapare liksom de och går icke efter utan i bredd med dem till odödligheten.» Utom de redan nämnda har S. efterlämnat en stor mängd konstverk, såsom: *Badande Venus*, *Venus Callipyga*, *Minnesvården öfver Cartesius* i Adolf Fredriks kyrka, *Axel Oxenstierna dikterande Gustaf Adolfs bragder för historien*, *Svea sörjande vid Gustaf III:s byst*, *Gustaf III:s staty vid Skeppsbron*, åtskilliga dekorativa stoder i marmor såsom *Thalia och Melpomene*, *Ceres sökande Proserpina* m. fl., *porträtt-medaljonger* o. s. v. — S. var ogift, men hade en legitimerad son, som fortplantade den adliga ätten.

Seseman, Hans Jakob, rimmare, matematiker.

Född d. 6 sept. 1751 på Alms rusthåll i Tingstads socken, Östergötland. — Intagen i Jönköpings trivialskola, lyckades den obemedlade ynglingen genomgå denna genom att, så snart han det förmådde, uppehålla sig genom meddelande af undervisning åt yngre kamrater. Sedan han 1774 blifvit student i Uppsala, kvarstannade han därstädes någon tid. Nödgad att förskaffa sig sitt uppehälle genom undervisning i enskilda hus, fortfor han därmed i många år. Han sökte förgäfves 1777 en docentur i aritmetik, men konsistoriets afslag å hans ansökan var åtföljdt af den förklaringen, att »det gärna skulle se honom till häradsskrifvare eller någon dylik räkenskapssyssla befordrad.» Sedan

han genom en på eget förlag 1779—83 utgifven lärobok *Arithmetica eller räknekonst* dokumenterat sig såsom kunnig i antydda ämne, fick han, på förord af Schröderheim, anställning såsom apologist och kollega vid trivialskolan i Vadstena 1791, hvilken anställning han dock icke tillträdde förrän 1793. Såsom på grund af sina egenheter icke rätt passande till lärare, blef han 1805 tjänstefri och tillbragte de sista åren i Stockholm, där han snart blef af hvar man känd på grund af sitt egendomliga yttre och sina originella vanor och där han afled d. 19 april 1819. — Själf tillade sig S. titeln »aritmethices magister» och lärer verkligen varit skicklig i räknekonsten. Sin ryktbarhet vann han genom sina rimmerier, hvilka sannolikt blifvit föga bemärkta, om ej Schröderheim upptäckt dem och sökt utveckla dem till allmänhetens förlustelse. Samme man tros äfven haft sin hand med vid redaktionen af S:s samlade kväden, hvilka utkommo under titeln: *Brudeskrifter med mera af och öfver samt utgifna af arithmeticus magistern och apologisten Hans Jakob Seseman* och sedan blifvit omtryckta i Hansellis samling af äldre skalders arbeten. Förutom den förenämnda räkneboken, innehållande ett philosofiskt, mathematiskt curieusitets cabinett, inrättadt och prydt med utvalda och angenäma samt eftertänksamma propositioner i räkne- och mätekonsten, utgaf han en *Algebra eller högre och naturligare samt allmännare räknekonst* 1791—93.

Seth, Gabriel von, riksråd. Född på Käröd i Bohuslän d. 1 mars 1690. Föräldrar: generalguvernementssekreteraren i Göteborg *Johan von Seth* o. *Magdalena Schmidt*. — Vid nitton års ålder hade S. slutat sina universitetsstudier i Uppsala och inskrefs såsom extra ordinarie i Kansli- och Krigsexpeditionen. 1713 utnämndes han till auditör vid Hamiltonska regementet och befordrades tre år senare till fältsekreterare och vice generalauditör. Efter Carl XII:s död anställdes han 1719 såsom krigssekreterare vid svenska hufvudarmén och generalguvernementssekreterare i Riga, blef 1723 krigskommissarie i Krigskollegium, 1732 krigsråd, 1744 statssekreterare i Krigsexpeditionen och 1747 friherre och riksråd samt upphöjdes slutligen 1762 till grefve. Vid 1765 års riksdag måste han jämte medbröder af Hattpartiet utträda ur rådskammaren, men inkallades, då Mösspartiet i sin ordning 1769 refvade seglen, ånyo i rådet, ehuru han, på grund af sina sjuttionio år, då undanbad sig förtroendet. — Han afled någon tid därefter på Hörle bruk i Småland d. 13 mars 1774. — Ovanligt skicklig och nitisk som ämbetsman, vann han, i motsats till så mången annan under frihetstiden, rådspurpurn endast på grund af personliga förtjänster. I rådet, där han under aderton år deltog i Hattarnas styrelse, intog han i allmänhet en medlande ställning och undvek, så vidt möjligt var, att inblanda sig i dagens partistrider. — Gift 1: 1720 med *Gertrud Elisabet Gripenstedt* och 2: med friherrinnan *Anna Margareta Lilliecreutz*.

Seuerling, Karl Gottfried, teaterdirektör. Född 1727 i staden Oederan i Sachsen. — S. var ursprungligen chirurgiæstudiosus, men tyckes ganska ung inkommit på teaterbanan och for i flera år omkring i Tyskland med en trupp, uppförande mest s. k. Haupt- und Staats-Actionen. Under de senaste åren af 1750-talet kom han öfver till Sverige med ett tyskt sällskap, hvilket tycks varit af mindre än medelmåttig beskaffenhet, men som snart, sedan direktören med detsamma införlifvat spillrorna af den Lindahl-Bergholtz'ska truppen, det allra första privilegierade sällskap, som i landsorten uppträdt, blef af mycket god sammansättning. Sedan han ett par tiotal år spelat på sin svärfader Peter Lindahls privilegier, erhöll Seuerling 1778 af Gustaf III egna sådana. Seuerlings trupp uppträdde endast i landsorten samt i Finland, och dess repertoar omfattade såväl Molière och Holberg som de samtida franska och svenska teaterförfattarne. Seuerling tillkommer äran att allra först på svensk scen ha spelat Shakespeare (»Romeo och Julia») och Calderon (»Det mänskliga lifvet en dröm»). Själf var han af en mycket originell natur, och åtskilliga lustiga anekdoter om honom fortlefva ännu i teaterhistorien. Han blef på sin verksamhet som teaterledare en förmögen man, som ägde egendomen Åby i Närike samt en större fastighet i Örebro. I nämnda stad afled han d. 14 maj 1795, och i Örebro församlings dödsbok finns om honom antecknadt: »Han hölt god disciplin med sin troupp; var själf ordentlig och styrd af religionen». — Gift 1: 1749 med *Maria Ekman*, född *Heidensköld*, och 2: med *Margaretha Lindahl* (1746—1820).

1. **Sevelin, Per Erik,** skådespelare. Född i Stockholm d. 15 mars 1791. Föräldrar: f. frälseinspektoren *Per Erik Sevelin* och *Anna Katarina Nordström*. — S. började sin bana som balettelev vid k. teatern 1801—1806, hvarefter han ingick vid Djurgårdsteatern och stannade där till 1811, då han antogs till skådespelare vid kungliga scenen. Han hade debuterat där 1810 såsom *Longino* i »Slottet Montenero» men erhöll ordinarie engagement först 1812. Han tillhörde sedan k. teatern oafbrutet i tjugusex år eller till 1838, då han tog afsked, samt uppträdde dels på Djurgårdsteatern, dels på Mindre (nuv. Dramatiska) teatern till 1844, då han ånyo anställdes vid kungliga scenen samt kvarstod där till 1847, då han afgick. — Död i Stockholm d. 26 aug. 1851. — Hans styrka som skådespelare låg i karrikatyren, och sällan har väl en skådebana haft något så öfvermåttan löjligt att bjuda på som t. ex. hans framställning af *Jabal* i »Juden», *Baron Torrved* i »Ålderdom och dårskap», *Gyllenparfum* i »Den okända sonen», *Pfefferkorn* i »N:o 777 eller lotteri på fast egendom», *Kaplanskan* i

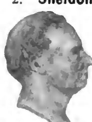
»Tillfället gör tjufven», *Geronte* i »Universalarfvingen», m. fl. Att han ägde begåfning äfven för andra roller än de burleska, ådagalade han genom sitt förtjänstfulla återgifvande af *Harpagon* i Molières komedi »Den girige», *von Kalb* i »Kabal och kärlek» o. s. v. — Gift 1813 med

2. **Sevelin, Anna Sofia,** född *Thunberg*, lyrisk skådespelerska. Född i Stockholm d. 23 juli 1790, intogs hon 1806 i teaterns sångskola, där hennes ovanligt klangfulla och omfångsrika röst utbildades under ledning af kormästaren Wikström och sedermera af sångläraren Stieler Ehuru hennes stämma ursprungligen var en ovanligt djup alt, utvecklades den efter hand till en sopran, som till och med satte henne i stånd att vid »Trollflöjtens» återupptagande 1812 sjunga *Nattens drottning*. 1813 erhöll hon fast anställning såsom lyrisk skådespelerska vid kungliga scenen och utförde där under en tjuguårig konstnärsutöfning de förnämsta sångpartier i Mozarts, Webers, Spohrs och Rossinis operor, såsom: *Grefvinnans* i »Figaros bröllop», *Constances* i »Enleveringen ur seraljen», *Agathas* i »Friskytten», *Rosinas* i »Barberaren i Sevilla», *Jessondas* i operan med samma namn o. s. v. 1833 afträdde hon från k. teatern, men erhöll först 1837 slutligt afsked, då hon utnämndes till k. hofsångerska. — Död i Stockholm d. 25 febr. 1871. — Genom öfveransträngning och oförståndig behandling tog hennes stämma tidigt skada och hade, när fru S. afträdde från scenen, förlorat det mesta af sin klangfärg.

Sheldon. Denna i Sveriges skeppsbyggerihistoria namnkunniga ätt härstammar ursprungligen från England, där flera af släktens medlemmar innehaft de högsta ämbeten i statens och kyrkans tjänst. Dess inflyttning till Sverige skedde 1655 med *Francis Sheldon*, som af politiska skäl nödgats lämna England. Antagen till skeppsbyggmästare för örlogsflottan nämnda år, byggde han åtskilliga örlogsfartyg, men då han ej utbekom hvad han till dessa fartygsbyggnader förskjutit, återvände han till England. Hans efterlämnade söner, *Francis* (d. 1692) och *Charles* — se nedan — blefvo efter hvarandra skeppsbyggmästare.

1. **Sheldon, Charles,** skeppsbyggmästare. Född 1655 och son af förenämnda *Francis Sheldon*. — Sedan fadern, missnöjd med den behandling, han rönt genom reduktionsverket, 1685 återvändt till England, och äldre brodern, som efter fadern blifvit skeppsbyggmästare för örlogsflottan, redan efter sju år aflidit, fortsatte Charles både broderns och sina egna arbeten. Med ovanlig skicklighet i sitt fack, ökade S., under den tid han var skeppsbyggmästare, Sveriges krigsflotta med ej mindre än femtionio större och mindre fartyg. Men äfven på andra områden visade sig hans skapande snille. Ett bland de vackraste intyg om hans skicklighet som byggnadstekniker utom skeppsbyggeriet var anläggningen af den stora skeppsdockan på Lindholmen i Karlskrona, som fullbordades 1724 och en tid bar det stolta namnet af »världens åttonde underverk». Af andra byggnadsverk, till hvilka S. var upphofsman, må nämnas: den berömda kvarndammen vid Lyckeby, flera skeppsstaplar, sjöbäddar, broar, brobänkar m. m. — Han afled i Karlskrona 1739. — »Från Francis S:s hitkomst räknas början af svenska skeppsbyggeriets vetenskapliga period, och under Charles S. kan man anse det uppbragt till sådan fullkomlighet, att utländska byggmästare alldeles icke behöft införskrifvas.» — Charles S. var gift med *Eva Maria Mesterton* och hade med henne nitton barn, tolf söner och sju döttrar.

2. **Sheldon, Gilbert,** skeppsbyggare. Född i Karlskrona d. 21 jan. 1710; den föregåendes son. — Under faderns ledning inhämtade S. de vetenskapliga grunderna för skeppsbyggeriet och utnämndes, sedan han 1732 undergått skeppsbyggeriexamen, året därpå till underskeppsbyggmästare. Med

understöd af allmänna medel fick han 1735 anträda en utrikes resa, under hvilken han besökte de förnämsta skeppsvarf i England, Frankrike, Italien m. fl. länder, förordnades vid faderns död till skeppsbyggmästare och blef, då skeppsbyggmästarekåren 1748 ställdes på militärisk fot och omorganiserades till flottornas konstruktionskår, kapten i nämnda kår. År 1756 erhöll han öfverstlöjtnants rang och utnämndes två år senare till chef för ett timmermans- och handtverkskompani, hvilket likväl 1762 indrogs. S. blef ledamot af Vetenskapsakademien 1741. — Död i Karlskrona den 20 april 1794. — Han hade då varit i rikets tjänst i sextiofem år och under denna tid byggt nio linjeskepp, 8 fregatter, 2 brigantiner, 4 defensionspråmar, 4 bomkitzar, 42 galerer, eller sammanlagdt 69 större och mindre bevärade fartyg samt nybyggt 14 kronolastdragare och i dockorna verkställt 245 skeppsreparationer. Skeppsvarfvet och hamnen i Karlskrona vunno genom honom stora förbättringar, hvarjämte han ombyggde varfvet och hamnen i Göteborg, utsåg nytt skeppsvarf vid Landskrona, verkställde åtskilliga fästningbyggnader på Gråön och uppgjorde jämte Ehrensvärd plan till ett skeppsvarfs och en skeppsdockas anläggning vid Sveaborg. — Gift 1737 med *Helena Katarina Mauwert*.

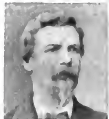
3. **Sheldon, Francis af,** skeppsbyggare. Född i Karlskrona d. 26 juni 1755; den föregåendes son. — Den fjärde i ordningen, som son efter far ägnade sig åt skeppsbyggeriet vid svenska örlogsflottan, inöfvades S. tidigt för sitt yrke och utnämndes tjugu år gammal till extra underskeppsbyggmästare.

Sedan han 1778 på den korta tiden af sex månader byggt det med sextio kanoner bevärade örlogsskeppet Vasa, befordrades han s. å. till underskeppsbyggmästare och utskickades 1781 till Holland med flera andra länder för att taga kännedom om aflöningssättet och en del andra ekonomiska inrättningar vid därvarande örlogsvarf. Befordrad 1785 till skeppsbyggmästare vid arméns flottas eskader i Stockholm, eller såsom

det då kallades major vid flottornas konstruktionskår, förflyttades han vid faderns död 1794 till Karlskrona station, blef 1795 chef för konstruktionsdepartementet därstädes och 1799 öfverstlöjtnant. Sedan han 1800 blifvit tjänstgörande vid konstruktionskontoret i Stockholm, befordrades han 1814 till öfverste och sekundchef för flottornas konstruktionskår och upphöjdes tre år senare i adligt stånd, men afled, innan han hunnit taga introduktion på riddarhuset, den 7 maj 1817. — Ledamot af Fria konsternas akademi. Utom i de vetenskapligt praktiska bestyr, som tillhörde honom i hans egenskap af öfverskeppsbyggmästare, har S. inlagt stor förtjänst om reglementerandet af flottornas och konstruktionskårens åligganden, samt utarbetat flera författningar och instruktioner, hvilka af konungen antogos såsom gällande. — Ogift.

1. **Sidenbladh, Per Elis,** geolog, statistiker.

Född i Arnäs socken i Ångermanland d. 19 febr. 1836. Föräldrar: kommissionslandtmätaren *Per Elis Sidenbladh* och *Sara Carolina Ödmark.* — S. blef student i Uppsala 1855, filosofie kandidat 1860 och promoverades 1863 till filosofie doktor. Genast efter aflagd fil. kand. examen anställd vid Sveriges geologiska undersökning, kartlade, beskref och delvis afvägde han trakter af Södermanland, Västmanland och Närike, de märkvärdiga Halle- och Hunneberg med omnejd samt delar af Skåne och Uppland. Under resor genom Lappmarken ådagalade han, att, liksom vid rikets öfriga stora invatten, äfven vid Ångermanelfvens källsjöar utbreder sig en kambrisk och silurisk formation. Ett petrifikat, uppdagadt i Hunneberg och sedan funnet i sistnämnda trakt, har sedan fått namn af *Agnostus Sidenbladhi.* Efter att i åtta år ha varit verksam vid Sveriges geologiska undersökning, öfvergick han till Statistiska centralbyrån, där han 1867 utnämndes till aktuarie och 1869 förordnades att bestrida sekreteraretjänsten, af hvilken befattning han följande året blef ordinarie innehafvare. 1879 blef han verkets chef och fungerade i denna egenskap till 1901. Han var äfven 1869—77 redaktör af Statskalendern. Sedan 1880 medlem af kommissionen för de allmänna kartearbetena, har han dessutom varit insatt i följande kommittéer, nämligen angående reglerandet af oregelbundenheterna i rikets indelningar 1881—82, för de allmänna kartarbetena 1880—82, angående Kommerskollegium 1883—84, angående industri- och handelskamrar 1885, ang. fabriksstatistiken 1893 samt ang. kommunala rösträttens begränsning 1896—97. En af de svenska kommissarierna vid geografiska kongressen i Paris 1875, var han ombud vid statistiska kongressen i Budapest 1876 äfvensom vid permanenta, statistiska kommissionens sammanträde i Paris 1875 och 1878 och vid demografiska kongressen därstädes 1878. Frukter af hans praktiska verksamhet såsom naturvetenskapsman äro: de geologiska kartbladen *Arboga* 1862, *Säfstaholm* 1864, *Tärna* 1867, *Rånäs* 1868, och *Vänersborg* 1870 jämte *beskrifningar, Naturens bok: kemi, mineralogi och geologi* 1871—72, bearbetning efter F. Schödlers »Das Buch der Natur». Såsom tjänsteman i Statistiska Centralbyrån har han i mer eller mindre mån bidragit till de därifrån utgångna mångfaldiga statistiska publikationerna, men dessutom självständigt utgifvit *Sveriges officiella statistik i sammandrag* årg. 1870 och 1871, sederm. forts. af annan person, *Schweden, Statistische Mittheilungen,* utgörande statistiska delen af Sveriges officiella katalog vid världsutställningen i Wien 1873 och där prisbelönt; en ny upplaga på franska språket 1876, utg. i Paris af svenska attachéen R. Sager, en annan fullkomligt omarbetad upplaga på engelska språket, tryckt i Filadelfia, för världsutställningen därstädes 1876, *Notices sur la Suède* 1875; dessutom åtskilliga mindre uppsatser i olika ämnen, hvaribland må nämnas: *Förslag till förändradt sätt för erhållande af en del jordbruks-statistiska uppgifter* 1874, förslaget af regeringen gilladt och satt i verkställighet, samt *Om Sveriges spannmålsproduktion och svenska jordens afkastningsförmåga i förhållande till andra länders. Med sex diagram* 1891, särtryck ur »Landtbruksakad:s handl. tidskr.» — S., som 1876 invaldes i Landtbruksakademien, blef 1882 medlem af dess förvaltningskommitté och 1898 akademiens hedersledamot. Tillhör för öfrigt Vetenskapsakademien sedan 1884 och Krigsvetenskapsakademien sedan 1895 samt åtskilliga utländska vetenskapsinstitutioner. — Gift 1868 med friherrinnan *Louise Maria Lizinka Adelswärd.*

2. **Sidenbladh, Karl,** språkforskare, statistiker.

Född d. 25 april 1840 i Arnäs socken i Ångermanland; den föreg. bror. — Student i Uppsala 1859, blef S. 1866 filosofie doktor och amanuens vid universitetsbiblioteket därstädes samt förordnades följande år till docent i nordiska språk. 1869 erhöll han förordnande som aktuarie i Statistiska centralbyrån och blef 1871 ordinarie innehafvare af denna tjänst. Han befordrades sedermera i samma verk till förste aktuarie 1879 och var öfverdirektör och chef för detsamma 1901—05. 1886—1901 var han tillika ledamot af statistiska tabellkommissionen. Från 1877 har han redigerat Sveriges Statskalender. Tillika har S. flitigt tagits i anspråk för kommunala värf och var 1887—1905 stadsfullmäktig i Stochholm. Från 1882 är han led. af Landtbruksakademien. — Bland hans skrifter märkas: *Strönun — Odda draumr* 1866, *Allmogemålet i Norra Ångermanland* 1867, (jämte C. L. Östergren), *Öfversikt af svenska litteraturen, lärobok* 1872, *Sveriges härads- och sockennamn* 1872, ny uppl. af E. Fåhræi *Administrativ och statistisk handbok* 1879 (med tillägg 1885), *Sveriges kommuner i administrativt, juridiskt och ecklesiastikt hänseende* 1885 (sju upplagor), uppsatser och redogörelser i Statistisk tidskrift, såsom statistiska meddelanden om Island, Sparbankerna i Sverige 1870—92 (i 23 årgångar), i Antikvarisk tidskrift, Nordisk Familjebok med

supplement, m. m. — Gift 1877 med *Hilma Björkman.*

Siegroth, Gustaf Adolf von, krigare. Född d. 11 febr. 1725 på Gäddeholm i Västmanland. Föräldrar: öfversten *Conrad Gustaf von Siegroth* och friherrinnan *Kristina Gustafviana Fägerskiöld.* — Utnämnd redan 1738 till hofjunkare, ingick S. 1744 efter slutade studier i Uppsala som kanslist i Kanslikollegium men utbytte samma år pennan mot svärdet och utnämndes till kornett vid Västgöta kavalleri. Sedan han 1745—53 varit i fransk tjänst och därunder vid flera tillfällen utmärkt sig, blef han, efter att under sin frånvaro hafva befordrats dels till kammarherre, dels till major vid Kalmar regemente, 1758 beordrad till armén i Pommern där åt honom anförtroddes åtskilliga viktiga kommenderingar och där han 1761 anställdes såsom generaladjutant. Under åren 1770—71 befordrades han efter hvartannat till chef för Jämtlands, Västmanlands och Södermanlands regementen. Medan han fortfarande innehade denna sistnämnda chefspost, förestod han (sommaren 1773) landshöfdingeämbetet i Södermanlands län samt utnämndes till generalmajor, generallöjtnant och general och förde med utmärkelse en division af armén under kriget i Finland. Efter riksdagen i Gäfle 1792 sökte och erhöll han afsked från sin öfverstebeställning, dock kvarstående i armén, och afled i Stockholm d. 9 sept. 1802. — Under en tid, då officersfullmakter utdelades i vaggan och sedan sällan infriades annorlunda än med en högst ytlig bildning, framstår S. som en icke blott praktiskt duglig utan ovanligt bildad och kunnig militär. Under det han var chef för Södermanlänningarna, bragte han detta regemente till det bäst öfvade i svenska armén. Till danande af skickliga officerare inrättade han vid regementets exercisplats, Malmköping, ett slags militärakademi, med ett vackert bibliotek i taktik och krigsvetenskap, kartor, matematiska och fysiska instrument m. m. För att ytterligare sporra sina officerare till studier, utfäste han årliga belöningar för den bäst affattade afhandling i något krigsvetenskapligt ämne, och inrättade för soldaternas öfning ett eget fältartilleri m. m. — Gift 1761 med friherrinnan *Elisabet Maria Makeléer.*

Sigismund, konung i Sverige och Polen. Född

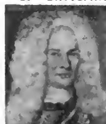
under föräldrarnas fångenskap på Gripsholms slott d. 20 juni 1566; son till dåvarande hertigen af Finland, sedermera konung *Johan III* och *Katarina*, dotter till k. *Sigismund I* af Polen, tillhörande jagelloniska ätten, och *Bona Sforza*, hertiginna af Mailand. — Hoppet att en dag se Polens krona på sonens hufvud, förljufvade mången stund af föräldrarnes fångenskap och blef i väsentlig mån bestämmande vid prinsens uppfostran. Oaktadt den gynnsamma stämning Johan, sedan han 1569 uppstigit på svenska tronen, hyste för Rom, var det ej hans mening, att Sigismund, hvilken nu blifvit hertig af Västergötland, skulle rent af uppfostras till katolik. Med sina fria åsikter i kyrkliga ting ville han, att sonens uppfostran i religion ställdes så, att denne själf i en framtid kunde välja hvilken bekännelse honom godt syntes. Men de jesuiter, som svärmade i Johans hof, voro icke overksamma. De behärskade fullständigt drottningen och utöfvade tillika med och genom henne ett ohämmadt inflytande på den unga fursten under hans uppväxtår, och så kom det sig, att, innan konungen själf visste därom, var prinsen ett af den katolska kyrkans lydigaste barn. Hvad beträffar planerna på Polens krona, förverkligades dessa, då Sigismund på valriksdagen i Warschau den 9 aug. 1587 utkorades till polackernas konung. Till denna utgång af valet bidrog till viss grad ett från Sveriges sida i sväfvande och tvetydig form gifvet löfte om Estlands afträdande. Löftet förblef väl ouppfylldt, men det oaktadt ägde valet bestånd, och Sigismunds högtidliga kröning försiggick i december 1587. Men hvad sålunda i Polen vunnits, förlorades i Sverige, hvarest man af den blifvande monarkens katolska sinnelag trodde sig hafva föga godt att vänta för religionen och friheten. Af historien känna vi, huru hertig Carl, sedan konung Johan aflidit d. 17 november 1592, skyndade att, innan Sigismund ännu hunnit anlända till Sverige, genom Uppsala möte i mars 1593 få den evangeliska läran fastställd såsom landets statsreligion. Då Sigismund, som mot slutet af september 1593 anländt till Sverige, åtföljd af den påfliga nuntien Germanico di Malaspina, icke efterkom det af honom själf vid hans kröning i Uppsala i februari 1594 bekräftade mötesbeslutet samt i augusti 1594 återvände till Polen, utan att hafva upprättat en på fasta grunder ordnad regering i Sverige, bestämdes på riksdagen i Söderköping hösten 1595, att evangeliskt-lutherska bekännelsen skulle vara den allena gällande i Sverige, hertig Carl vara riksföreståndare under konungens frånvaro, alla vad till Polen förbjudas, och de kungliga befallningarna därifrån förklaras ogiltiga, tills de vunnit hertigens bifall. Med stigande missnöje bevittnade Sigismund sakernas utveckling i hans fäderneärfda rike, och för att gifva dem en för hans makt gynnsammare vändning begaf han sig ånyo dit 1598. Då han han här såg sig nödsakad att med vapenmakt söka tvinga Sverige till lydnad, led han den 25 september sistnämnda år vid Stångebro ett grundligt nederlag och drog sig ur riket, hvarefter han genom Jönköpings riksdagsbeslut förelades att antingen afsäga sig katolska läran och i egen person regera sina arfländer eller skicka sin son Uladislav till Sverige att där under hertig Carls förmynderskap uppfostras i landets religion. Då hvarken det ena eller andra skedde, förklarades han på en riksdag i Stockholm 1599 förlustig Sveriges tron och hans farbroder, hertig Carl, för rikets regerande arffurste. Sigismund regerade sedan i Polen i trettiotvå år eller till sin död i Warschau den 30 april 1632. — Hans fall i Sverige var en naturlig följd af hans sträfvan att i det redan protestantiska landet återställa den katolska tron. Polackerna åter berömde honom så-

som en af sina bättre konungar, och »i själfva verket var han också mer passande att styras af de polska herrarne, än att själf styra det svenska folket». — Hans hufvudfel voro bristande öppenhet och tillgänglighet, en ytterlig långsamhet och en njugghet i småsaker, som ofta kom hans största företag att misslyckas. Däremot hade han flera goda egenskaper, redlighet, gudsfruktan, godhjärtenhet och en ovanlig ordhållighet, så framt det icke gällde kättare. Till sitt yttre var han storväxt och manlig, med ett ädelt, ehuru något dystert, ansiktsuttryck; ögonen voro stora och blå, näsan hög, munnen välbildad samt omgifven af mustacher och ett några tum långt spetsigt pipskägg. Han var förmäld tvenne gånger, 1: 1592 med prinsessan *Anna*, dotter till hertig Carl af Österrike, 2: 1605 med sin första drottnings syster prinsessan *Constantia*.

Signeul, Elof, diplomat. Född i Göteborg d. 5 jan. 1771. Föräldrar: färgerifabrikören *Fredrik Signeul* och *Rebecca Hellberg*. — Efter att någon tid vistats som student i Uppsala, lämnade S. redan 1790 universitetet och anställdes vid legationskansliet i London, hvarifrån han följande år begaf sig till Paris som sekreterare hos svenska ambassadören Stael von Holstein, genom hvilken han knöt förbindelser med de franska frihetsvännerna. 1793 hemsändes han som kurir till Stockholm, då han med möda undgick att som misstänkt »jakobin» indragas i »Armfeltska sammansvärjningen». I Paris, där han snart blef vice konsul, kvarstannade han, äfven sedan Gustaf IV Adolf afbrutit de diplomatiska förhandlingarne med Frankrike, ända till 1806, då han, misstänkt för »kunskaperi» af den franska regeringen, utnämndes till svensk konsul i den schweiziska republiken. Efter revolutionen 1809 förflyttades han åter som generalkonsul till Paris och tog en väsentlig del i fredsunderhandlingarna. Likaså bemedlade S. Otto Mörners (se II: 169) företräde hos Bernadotte och skref till svenska utrikesministern ett bref, som icke oväsentligt utöfvade inflytande på tronföljarevalet i Örebro 1810, hvarför Carl Johan också kontant visade honom sin erkänsla. Sedan S., efter en konflikt med den svenska envoyén Lagerbjelke, måst afgå från sin befattning som generalkonsul, kvarstannade han likväl i Paris som vårdare af drottning Desiderias angelägenheter. Han kom nu i närmare förhållande till kejsar Napoleon, å hvars vägnar han till Sverige framförde anbud att mot deltagande med 30,000 man i angreppet mot Ryssland återfå Finland och Pommern, hvilket dock upprepade gånger afböjdes. Efter att någon tid i Hamburg förmedlat penningtransaktioner för svenska arméns räkning, skickades han 1814 som diplomatisk agent till Schweiz. 1815—16 var han som chargé d'affaires Sveriges egentliga minister i Paris men lämnade 1817 samma stad för alltid, för att som ministerresident i Hamburg och envoyé för Hansestäderna bevaka våra finansiella intressen därstädes och från denna genom sina postförbindelser centrala ort införskaffa underrättelser om den politiska ställningen å kontinenten. S. verkade här med allmänt erkänd skicklighet till sin död d. 30 okt. 1835. — Gift 1: 1802 med *Maria Henrietta Dècle* 2: 1815 med *Marie Louise de Carara*.

Silfverhielm. Ätten, hvilken härstammar från Tyskland och inkom till Sverige i slutet af 1400-talet, adlades 1575.

1. **Silfverhielm, Göran,** krigare. Född d. 8 dec. 1681. Föräldrar: ryttmästaren vid Smålands kavalleriregemente *Erik Silfverhielm* och *Anna Maria Patkull*. — Volontär vid Lifgardet 1696, anställdes S. vid början af Carl XII:s krig bland konungens drabanter och gjorde alla de följande årens fälttåg, hvarunder han utmärkte sig vid flera tillfällen. 1704 förflyttades han såsom major till Södra skånska kavalleriregementet och utnämndes till öfverstlöjtnant vid samma regemente 1706. Under slaget vid Pultava var han med tre hundra ryttare posterad vid Stokolkow, hvarigenom han undgick de öfrigas fångenskap och eskorterade därpå med sin afdelning konungen till Bender. Här utnämndes han 1712 till öfverste, deltog i kalabaliken och anlände strax efter Carl till Stralsund, hvarest han blef sårad och fången af danskarna. Åter försatt på fri fot, bevistade han fälttågen mot Norge 1716 och 1718, befordrades därunder till generalmajor, blef 1719 generallöjtnant och upphöjd i friherrligt stånd, hvarefter han skref sig friherre till Flishult, samt slutligen general af kavalleriet och fältmarskalk 1734. Död d. 7 januari 1737. — När efter Carl XII:s död arfprinsen Fredrik ifrigt yrkade på, att de samlade regementena skulle utropa Ulrika Elenora till drottning, var S. den förste, som dristade säga honom, att detta icke kunde ske, med mindre än att prinsessan afsade sig envåldsmakten. Han var sedermera en af de ifrigaste underhandlarna för att få kronan flyttad från Ulrika Eleonoras på hennes gemåls hufvud samt deltog vid 1734 års riksdag i det första politiska anloppet mot Arvid Horn. — Gift 1717 med grefvinnan *Hedvig Ulrika Ekeblad*.

2. **Silfverhielm, Claës Erik,** militär, ämbetsman. Född d. 25 januari 1725; den föreg. son. — S. inskrefs såsom gosse vid faderns regemente — Smålands kavalleri — och utnämndes till ryttmästare 1745. — Blott 24 år gammal, när han befordrades till öfverstlöjtnant, utnämndes han 1760 till öfverste i armén och blef 1762 chef för Smålands ryttare, men förordnades, innan han tillträdde sin chefspost, till landshöfding i Jönköpings län, hvarifrån han 1778 förflyttades till Skaraborgs höfdingedöme och slutligen 1784 blef landshöfding i Uppsala län. Under utöfningen af sistnämnda civila ämbeten avancerade han inom armén till generalmajor 1770 och till generallöjtnant 1775, tog afsked från landshöfdingebefattningen i Uppsala 1784 och afled i Stockholm den 21 nov. 1792. — I politiskt hänseende bekände sig S. liksom fadern till Hattarna och uppfördes af partiet vid 1769 års riksdag på riksrådsförslag. Icke fullt två år senare, vid 1771 års riksdag, råkade han illa ut för Mössorna och

anklagades af dem att ha varit bland de landshöfdingar, som obehörigt inblandat sig i de skedda riksdagsmannavalen. — Gift 1765 med friherrinnan *Beata Sofia Rålamb.*

3. **Silfverhielm, Carl Göran,** militär, magnetisör. Född d. 28 aug. 1759; den föreg. brorson. Föräldrar: öfversten *Carl Adam Silfverhielm* och *Helena Unge.* — Efter fädernas exempel ingick S. 1775 på den militära banan som fänrik vid lifgardet, där han 1786 befordrades till kapten och 1792 till major. 1794 blef han öfverstlöjtnant vid Österbottens regemente och 1795 öfverste i armén. — Det var dock å ett helt annat fält än det militära, S. skulle förvärfva sin egentliga namnkunnighet. Under en resa 1785 till Frankrike med riksrådet C. F. Scheffer hade han gjort bekantskap med den animala magnetismen och efter återkomsten till Sverige stiftade han i Stockholm ett sällskap kalladt »harmonisk societet» och öppnade en stor s. k. banquet, som dagligen besöktes af en mängd patienter. Han utgaf ock 1787 *Inledning till kunskapen om Animala Magnetismen.* I en tid, då tron på det mystiska var synnerligen stark, icke minst bland de allra högsta samhällsklasserna, var S:s uppträdande till en tid föremål för den största uppmärksamhet. Så småningom bragtes han dock i glömska och synes sina sista år föga eller intet hafva befattat sig med sin magnetism. Död i Uleåborg d. 28 nov. 1808. — Gift 1794 med friherrinnan *Ulrika Gustava Lovisin.*

Silfverschiöld och **Silfwerskiöld.** Ätternas förste kände stamfader var torparen *Jöns i Hylta,* som lefde i Målilla socken i Småland i slutet af 1500-talet. Hans sonson, professorn *Niklas Andersson Hyltén* — se S. 1. — adlades 1686 med namnet *Silfwerskiöld.* Dennes sonson, presidenten *Arvid S.,* erhöll 1771 friherrlig värdighet med namnet *Silfverschiöld.*

1. **Silfwerskiöld, Nils,** universitetslärare, rättslärd. Född i Ölmestads prästgård i Småland d. 18 jan. 1635. Föräldrar: kyrkoherden *Andreas Hyltenius* och *Anna Gahm.* — Student i Uppsala 1653, blef S. fil. magister därstädes i slutet af 1650-talet. Under någon tid (1664—65) var han handsekreterare hos hertig Adolf Johan på Stegeborg och gjorde därefter vidlyftiga studieresor i Tyskland, Holland och England, från hvilka han vid Lunds universitets stiftelse (1667) hemkallades för att emottaga den ena af de båda lärostolarna i juridiska fakulteten. Utom sitt lärarekall måste han för en tid (1668) åtaga sig akademisekreterarebefattningen jämte flerahanda uppdrag för universitetets ekonomiska förvaltning och förordnades vid professor N. Beckmans afsättning 1673 att, tillika med sin egen professur, förestå lärostolen i romersk rätt. Han innehade sedan denna dubbla lärarebefattning, som vid den tiden innefattade hela den juridiska fakulteten, till 1687, då han från den begärde och erhöll entledigande. När hans måg och efterträdare, Gjedde-Ehrenborg, 1700 afgått med döden, sökte S. och erhöll för andra gången den professur, hvartill han trettiotre år förut blifvit utnämnd. Han fick likväl ej länge stanna på denna återförvärfvade plats, enär han afled d. 11 januari 1702. — Enligt alla samtidas intyg ägde S. en sällsynt duglighet både såsom lärare och ämbetsman. Tidigt bemärkt såväl af förmyndarestyrelsen som af Carl XI, användes han i flera administrativa värf och spelade en ej obetydlig roll vid förhandlingarna efter freden i Lund 1679. Hans medborgerliga förtjänster belönades 1686 med adelsbref, då han kallade sig *Silfwerskiöld.* — Gift 1671 med *Abela von Kempften;* 2: 1680 med *Juliana Sigrid Gripenflycht.*

2. **Silfverschiöld, Nils,** militär, landthushållare, politiker. Född d. 23 juli 1753; den föreg. sonsons son. Föräldrar: presidenten, frih. *Arvid Silfverschiöld* och grefvinnan *Ulrika Magdalena von Seth.* — Redan 1768 ingick S. å den militära banan som korporal vid Västgöta kavalleri och blef 1771 fänrik vid Bohusläns dragoner där han 1774 befordrades till löjtnant och 1777 till kapten. 1779 förflyttades han i samma egenskap till Västgöta-Dals regemente, där han 1781 nådde majorsgrad. Redan 1784 tog han emellertid afsked ur krigstjänsten för att ägna sig åt enskilda värf. Han hade nämligen 1782 ingått giftermål med *Anna Margareta Alströmer,* som af sin morfader Niklas Sahlgren (se II: 408) gjorts till innehafvarinna af Kobergs betydliga fideikommiss i Västergötland. S. gjorde sig nu snart känd som en driftig och energisk jordbrukare, den där tillika med mindre vanlig framsynthet städse var villig att ställa sig i spetsen, när det gällde att befrämja allmännyttiga företag. Sålunda var han bl. a. en af direktörerna för det bolag, som 1793—1800 bragte Trollhätte kanal till fullbordan. — Han hade då äfven hunnit framträda som politiker. Vid sin första riksdag 1789 var han visserligen tyst i riddarhusets debatter, men åtnjöt inom oppositionen ett sådant anseende, att han invaldes i hemliga utskottet, där han, enligt en sin kamrats — A. L. Hamiltons — ord, »i det han förde ärans språk, uppenbarade sitt hjärtas innersta tankar». Tvifvelsutan var ej heller detta beröm öfverdrifvet, ty varm fosterlandskärlek, högsinthet och karaktärsfasthet voro städse för S. utmärkande kännetecken. Vid 1800 års riksdag betecknas han af J. von Engeström som den frisinnade oppositionens verkliga chef å riddarhuset, om ock hans mognare ålder och lifserfarenhet skyddade honom från deltagande i de hetsigaste åtgärderna. Ett vackert intyg om arten af sina tänkesätt lämnade han genom sin af riddarhusets unga vänster med varmt bifall hälsade motion, att adeln skulle afsäga sig sin rätt att uteslutande besitta säterier, å hvilken landtmarskalken vägrade proposition, såsom görande intrång i konungens privilegier. (!) I det stormiga uppträde å riddarhuset, då Hans Järta, P. A. Tamm, m. fl. afsade sig adelskapet (se I: 130), deltog äfven S., men nöjde sig med att afsäga sig sin riksdagsmannarätt för pågående riksmöte. Han blef ock jämte flera af de uppträdande för förgripliga åtgärder mot landtmarskalken ställd under åtal inför Göta hofrätt, hvilket

dock slöt med obetydliga böter. — Då S. blifvit änkling, och fideikommisset öfvergått till hans äldste son, ingick han 1802 nytt gifte med friherrinnan *Charlotta Elisabet von Essen*, dotter af frih. F. U. von Essen (se I: 313), med hvilken han redan följande år kom i besittning af ett nytt fideikommiss, Säbylund i Nerike, äfven här uppträdande som den väckande och lifgifvande kraften i ortens angelägenheter. Sålunda var han 1804—10 och 1812—13 ledamot af det nybildade hushållningssällskapets förvaltningsutskott och 1805—06 dess ordförande. Som sådan inlade han stort intresse för bildande af landtbruksskolan vid Dyringe och var den, som tog första initiativet till Hjälmarens sänkning. — Vid 1809 års riksdag hade S. fröjden att föra sin motion om säterierna fram till seger och var äfven i öfrigt att räkna bland dem, som främst stödde det nya konstitutionella statsskicket. Om hans anseende vittnar bäst mängden af de förtroendeuppdrag, med hvilka han öfverhopades. Han var sålunda vid 1809—10 års riksdag ledamot af statsutskottet, som han äfven tillhörde vid riksdagen i Örebro 1810, då äfven medlem af bankoutskottet och tronföljarenämnden. Vid riksdagen i Örebro 1812 insattes han i såväl hemliga utskottet som bankoutskottet. Hans verksamma lefnad slöts i Örebro d. 20 okt. 1813.

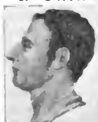
3. **Silfverschiöld, Nils August,** landthushållare, politiker. Född i Alingsås d. 12 juli 1816; den föreg. sonson. Föräldrar: godsägaren, frih. *Nils August Silfverschiöld* och grefvinnan *Ebba Adelaide Frölich*. — Student i Uppsala 1831, aflade S. 1833 juridisk-filosofisk examen och blef af

det servila tjasket erbjuden att få sin examen med några kompletteringar gällande som filosofisk magistergrad, hvilket dock af S. afböjdes. I stället fortsatte han sina studier och aflade 1835 hofrättsexamen, hvarefter han inskref sig i flera af hufvudstadens ämbetsverk. Redan 1837 lämnade han emellertid den med heder beträdda tjänstemannabanan och inköpte Thamstorps egendom i Skaraborgs län. Efter några år försålde han hufvudgården och bildade af underlydande hemman egendomen Frambo, där han i många år förde ett tillbakadraget lif, ägnande sina lediga stunder åt studier af hufvudsakligen politiska och ekonomiska ämnen. I slutet af 1850-talet började han biträda fadern i skötseln af hans vidsträckta fideikommissegendomar och flyttade till en af dessa, Hede. Han började nu taga lifligt del i ortens angelägenheter, och hans mångsidiga kunskaper samt praktiska duglighet togos i anspråk för det ena värfvet efter det andra. Så blef han 1864 ordf. i Älfsborgs läns norra hushållningssällskap, var från 1863 ledamot och 1867—68 vice ordf. i länets landsting o. s. v. Efter det nya statsskickets införande 1866 utsågs han till ledamot af Första kammaren för Älfsborgs län och förvärfvade här genast så stort inflytande, att en samtida minnestecknare tillskrifver honom äran af den från personliga konsiderationer fria sammansättning, utskotten erhöllo vid 1867 års riksdag. Själf tillhörande statsutskottet vid 1867—69 års riksdagar, räknades han till den De Geerska ministärens fastaste stöd, mindre genom sitt uppträdande i debatten, som mest angick frågor rörande landthushållningen, än genom förtroendet till hans humana väsen samt i alla afseenden nobla och karaktärsfasta personlighet. Tyvärr bortrycktes han af döden vid ett besök i hemorten redan d. 1 maj 1869 å Hede gård. — Gift 1839 med *Margareta Elisabet Holmberg*.

Silfverstolpe. Ätten, som ursprungligen hette **Mascoll,** härstammar från Skotland, hvarifrån den svenska stamfadern under Erik XIV:s tid såsom legoknekt öfverflyttade till Sverige. En sonson till denne, ***Bryngel Anderson***, blef 1641 kyrkoherde i Hesselskogs församling i Dalsland, i anledning hvaraf hans barn kallade sig Hesselgren. En hans sonson, kammarrevisionsrådet ***Gudmund Hesselgren***, erhöll, hufvudsakligen till belöning för sin nitiska verksamhet i de kommissioner, som efter Carl XII:s död hade att utreda rikets gäld, adelskap 1751 och introducerades 1752.

1. **Silfverstolpe, Axel Gabriel,** ämbetsman, skald. Född i Stockholm d. 10 aug. 1762. Föräldrar: den såsom framstående numismatiker kände bankokommissarien *Fredrik Silfverstolpe* — son af ofvannämnde Gudmund — och friherrinnan *Katarina Eleonora Leijonhufvud*. — Student i Upp-

sala 1779, aflade S. följande år kansliexamen därstädes. Han hade redan då börjat tjänstgöra i Riddarhuskansliet, där han 1782 blef förste kanslist. Samma år utnämnd till kopist i Krigsexpeditionen, lämnade han denna plats 1789, sannolikt icke utan samband med tidens politiska förhållanden. Med lågande entusiasm för upplysningstidens idéer och den konstitutionella frihetens principer, förlikte sig nämligen S. synnerligen illa med Gustaf III:s uppträdande under sista skedet af sin regering. Åt dessa sina känslor fick han ett osökt tillfälle att gifva uttryck, när han 1795 skulle göra sitt inträde i Svenska akademien, där han året förut blifvit invald, och enligt stadgarnas föreskrift skulle hålla åminnelsetal öfver sin företrädare, grefve Axel von Fersen. Talet, som andades varm beundran för föremålet och skarpt klander öfver de godtyckliga åtgärder, för hvilka denne 1789 blifvit föremål (se I: 334), föranledde akademiens stängning för en tid och S. själf aflägsnades från den befattning som hofjunkare och handsekreterare, han sedan 1792 innehaft hos änkedrottning Sofia Magdalena. Han erhöll emellertid ersättning genom att 1795 kallas till riddarhussekreterare. I öfrigt ägnade han sin tid åt studier af politiska och allmänna frågor, och frukten af sina iakttagelser offentliggjorde han tid efter annan i »Stockholms-Posten» och »Läsning i blandade ämnen». Efter 1809 års statshvälfning har S:s på en gång varma och hofsamma frihetskärlek mer än de flestas förtjänsten af det stats-

skick, under hvilket vi sedan fortlefvat. Såväl genom broschyrer som ledamotskap af konstitutionsutskottet vid 1809, 1812 och 1815 års riksdagar, kämpade han energiskt för sina upplysta och frisinnade grundsatser, särskildt ådagaläggande en varm nitälskan för tryckfriheten, om han ock 1812 fick se denna utsättas för ett svårt hugg genom införandet af den s. k. indragningsmakten, mot hvilken åtgärd han ock reserverade sig. 1810 var han ledamot af hemliga utskottet och 1810—16 kommitterad för tryckfrihetens vård. — Med ärfd kärlek för vittra idrotter, framträdde S. redan 1787 med *Äreminne öfver Birger Jarl*, som erhöll Svenska akademiens hedersomnämnande, och denna utmärkelse följdes snart af tvenne akademiens stora pris, det ena för ett *Äreminne öfver riksföreståndaren Sten Sture d. ä.* 1791 och det andra för *Skaldebref till dem, som söka ett odödligt namn* 1792. 1801 utgaf han i två delar en samling *Skaldestycken*. Såsom skald var han bildad i den ännu härskande franska skolan, utan att likväl vara en slafvisk anhängare af dess konstregler. Hans diktion är flytande och vacker, tankarna sunda, men den högre flykten, liflig fantasi, känsla och originalitet saknas. Bland hans politiska broschyrer må nämnas: *Hvad synes allmänna oponionen önska till en, om möjlig, förbättring af svenska statsförfattningen?* 1809, *Försök till utveckling af svenska regeringssättet* 1812 m. fl. Äfven på estetikens fält var S. verksam med sin penna. Hans *Försök till en afhandling om vitterhetens inflytelse på allmänna förståndsodlingen* finnes infördt i Svenska akademiens handl. 1802. Under sina senare lefnadsår vände han sin håg åt pedagogiken samt författade och utgaf åtskilliga läro- och läseböcker, särdeles i svenska språkets stafning. S., som afled i Stockholm d. 5 sept. 1816, blef 1813 kammarherre hos änkedrottningen och var ledamot af Vetenskaps-, Vitterhets- och Musikaliska akademierna. Utan motsägelse har han blifvit prisad som en fint bildad man och en af nit om det allmännas bästa genomträngd medborgare samt såsom i sällsynt grad i besittning af privatmannens dygder. — Gift 1: 1794 med *Hedvig Charlotta Brakel* och 2: 1808 med *Anna Kristina Alm*.

2. **Silfverstolpe, Fredrik Samuel,** diplomat, konstnär, musiker. — Född i Stockholm d. 23 dec. 1769; den föregåendes bror. — Efter att först hafva ägnat sig åt konststudier dels vid Konstakademien, dels under ledning af Desprez, blef S. student i Uppsala och aflade där kansliexamen 1792, hvarefter han 1793 ingick i Kabinettet för utrikes brefväxlingen. Hans arbetsamhet och skicklighet inom Kabinettet öppnade snart för honom vidsträcktare verksamhetsfält, i det han efter att 1793 ha blifvit befordrad till andre sekreterare, 1796 anställdes såsom chargé d'affaires i Wien, hvarifrån han återkallades 1802 för att i samma befattning afgå till Madrid. Sedan var han åter någon tid anställd som chargé d'affaires i Wien samt afgick 1805 i samma egenskap till Petersburg, där han kvarstannade till 1807, då han enligt egen önskan därifrån rappellerades. 1810 sände honom Carl XIII till hertig Kristian Fredrik af Augustenburg, äldre broder till den kort förut aflidne svenska tronföljaren Carl August, för att underhandla med honom i anledning af planen att göra honom till den sistnämndes efterträdare. Antydda underhandlingar ledde emellertid ej till något resultat. Förordnad 1813 till öfverintendent, innehade han detta ämbete i tjugutre år eller till 1836. Han var tillika preses i Konstakademien och föreståndare för Kungliga museum. Det var företrädesvis vid de båda sistnämnda institutionerna, hans intresse var fästadt. I akademien, där förhållandena lämnade mycket öfrigt att önska, så väl i fråga om ärendenas behandling som lärareverksamheten, införde han ordning och reda, och genom kronprinsens tillmötesgående blef han i stånd att vidtaga åtskilliga anstalter till undervisningens främjande. Han kom emellertid i en ganska kinkig ställning på grund af de slitningar inom det konstakademiska lägret, som framkallades genom uppträdandet af den tidens »opponenter». Han förstod emellertid att på ett både fyndigt och värdigt sätt reda sig ur svårigheterna och hade efter ett par år tillfredsställelsen att se söndringen och oppositionen upphöra. Äfven såsom museets styresman visade han sig väl vuxen sin uppgift och verkade kraftigt för dess utveckling och ändamålsenliga anordnande. Död i Stockholm d. 2 december 1851. — Till hans i flera hänseenden ovanliga begåfning hörde äfven ett varmt sinne för och stor insikt i musiken, däri Haydn, Neukomm och Kraus voro hans älskningsförfattare. Under sin vistelse i utlandet knöt han med dessa musikaliska storheter en närmare personlig bekantskap och stod med de två sistnämnda i en liflig brefväxling. Själf komponerade han en mängd musikstycken, af hvilka dock intet finnes tryckt. Bland de af S. utgifna arbeten må här nämnas: *Skaldestycken i fri öfversättning* 2 del. 1829—32 samt *Biographie af Kraus* 1833. Liksom bröderna deltog äfven S. i sin tids riksdagar och var bl. a. 1809 ledamot af hemliga utskottet samt 1810 af konstitutionsutskottet. — Gift 1812 med *Fredrika Carolina Mannerheim*, dotter af justitieombudsmannen L. A. Mannerheim (se II: 124). — Han skref sig liksom brodern *Silverstolpe*.

3. **Silfverstolpe, Gustaf Abraham,** skriftställare. Född i Stockholm d. 31 okt. 1772; den föreg. broder. — Student i Uppsala 1790, blef S. filosofie magister 1794 och förordnades 1797 till politices docens. Kring B. Höijer, som vid denna tid stod på höjden af popularitet i Uppsala, bildade sig af yngre akademici ett politiskt-litterärt sällskap, bekant under namn af »Juntan», i hvilket S. var en af de verksammaste ledamöterna. Till förbättrande af sin ekonomiska ställning upprättade han 1794 i Stockholm en boklåda, efter dess föreståndare kallad den Viborgska, och öppnade äfven 1796 en dylik i Uppsala, hvar-

jämte han å marknader i landsorten bedref bokförsäljning. — Med biträde af Höijer och några andra utgaf han *Litteratur-Tidning* 1795—97, och *Journal för svensk Litteratur* 1797—99, hvilka tidskrifter, isynnerhet den senare, utvecklade en mängd nya och grundligare åsikter i vetenskap och konst samt oaktadt sin korta tillvaro utöfvade ett ganska mäktigt inflytande på samtidens intellektuella lif. S:s akademiska lärarebana blef emellertid icke långvarig. Med anledning af ett uppträde, som han tillställt vid den akademiska festen på Gustaf IV Adolfs kröningsdag — han hade därvid föreslagit utförandet af ett musikstycke, hvari ingingo några takter af »Marseillaisen» och, när förslaget tillbakavisades, vägrat biträda orkestern — skildes han från universitetet 1800. Han hade emellertid redan dessförinnan gjort sig högst illa anskrifven hos universitetets ledande män genom sina i förenämnda tidskrifter utvecklade filosofiska idéer, som ansågos rent af »samhällsomstörtande», äfvensom genom de angrepp, han riktade mot inrotade skefva föreställningar, på samma gång han i den då brinnande vittra meningsfejden uppträdde som afgjord motståndare till den akademiska skolan och dess förnämsta målsman, Leopold. Sedan S. blifvit från Uppsala relegerad »in perpetuum», flyttade han till Stockholm, där han utgaf en ny tidskrift, *Läsning i ett och annat* 1800—1807 samt åtskilliga läroböcker. Han framlefde dock i ganska bekymmersamma förhållanden, tills han 1808 utnämndes till rektor i Norrköping. Än mera ljusnade det, när efter 1809 års revolution S. fick tillfälle att på riddarhuset ställa sin betydande talang till förfogande för »1809 års män», hvilkas politiska åsikter stodo i samklang med hans egna. Redan 1810 fick han sin relegation upphäfd, blef 1815 lektor i Linköping samt hugnades 1816 med titel af kansliråd och rikshistoriograf, hvarjämte han erhöll ett anslag af statsmedel för att utgifva ett arbete, *Historia öfver förhållandena mellan Sverige och Norge från dessa staters uppkomst och till närvarande tid* (2 del. 1822—23). Prästvigd 1821, utnämndes han följande året till Söderköpings regala pastorat. — Vid riksdagarna hade han fortfarit att spela en betydande roll, reserverade sig 1812 vid brodern Axel Gabriels sida mot indragningsmaktens införande och var vid 1812 och 1815 års riksdagar sekreterare i konstitutions- och expeditionsutskotten samt vid den förstnämnda äfven i allmänna bevärings- och passevolansutskotten. Sedan 1799 var S. ledamot af Musikaliska akademien. Folkundervisningens sak hade i honom en lifligt intresserad förespråkare. Sedan han vid riksdagen 1809 inlämnat ett förslag om offentliga undervisningsanstalter för alla folkklasser, affattade han för kronprinsen en *Memoire* därom 1811. Insatt 1812 i en kommitté för undervisningsväsendets ordnande, väckte han 1815 motion om folkskolors inrättande i förening med arbetsskolor. Tillkomsten af 1820 års skolordning är i icke oväsentlig mån att tillskrifva hans sträfvanden. — Till sitt yttre var S. liten och puckelryggig. I hans ögon spelade eld och kvickhet. Ehuru föga grundlig såsom vetenskapsman, hade han mycken lätthet att sätta sig in i hvarjehanda ämnen. Hans sätt att yttra sig var träffande kort och bestämdt, ej sällan kryddadt med lustiga infall och en bitande kvickhet. Död i Söderköping d. 2 sept. 1824. — Gift 1813 med sin broders svägerska *Ulrika Charlotta Alm*. S. skref sig *Silverstolpe*.

4. Silfverstolpe, **Fredrik Otto**, militär och civil ämbetsman, statsråd. Född i Stockholm d. 25 aug. 1795; den föreg. brorson och son af S. 1 i hans första gifte. — Student i Uppsala vid unga år, följde S. sin fader till riksdagarna i Örebro både 1810 och 1812, och erhöll redan vid den förra tillstånd att vara fadern behjälplig inom riddarhuskansliet, fastän han först 1812 antogs till e. o. riddarhuskanslist. 1816 ordinarie sådan, afslutade S. 1818 sina studier i Uppsala med fil. magistergrad. Nyss förrut hade han utnämnts till kornett vid skånska dragonregementet, där han 1823 befordrades till löjtnant. 1824 kallad till ryttmästare i generalstaben, fortsatte S. alltjämt sin verksamhet inom riddarhusets kansli vid riksdagarna, tills han 1832 utsågs till riddarhussekreterare. Det sätt, hvarpå han under den hans krafter strängt kräfvande riksdagen 1834—35 fullgjorde sitt uppdrag, förvärfvade honom välförtjänt erkännande. Af ståndet valdes han till suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret, där han sedermera 1837—44 hade plats som ordinarie. Ständernas elektorer utsågo honom till tryckfrihetskommitterad och 1835 utnämndes han till major i armén. Redan 1838 lämnade han emellertid den militära banan. Efter Oskar I:s tronbestigning var S. en af dem, som inkallades i hans första mera frisinnade konselj såsom statsråd och chef för ecklesiastikdepartementet. Han ansågs ock vara bland dem, hvilka företrädesvis satte sin färg å denna ministär, och råkade äfven vid 1844—45 års riksdag i en bitter sammanstötning med prästeståndet. Lifligt intresserad af undervisningsväsendet, förberedde S. en reform af detsamma, upptagande många tankar, hvilka dels efteråt, dels ej ännu i dag förverkligats, såsom upphörande af lärarnas bundenhet inom födelsestiftet, öfverflyttning af lärareutnämningar från konsistorierna till k. maj:t i ecklesiastikdepartementet, centrala och lokala skolstyrelsers, i hvilka lärjungarnas föräldrar skulle vara representerade, öfvertagande af konsistoriernas och eforernas befattningar med skolans ledning, m. m. Han fick dock ej fullfölja dessa sina planer, ty efter marsdagarna 1848 fann konung Oskar tjänligt att låta sin ministär efterträdas af en i representationsfrågan förment mera bestämdt reformvänlig sådan. S. utnämndes följande år till landshöfding i Västmanlands län, där han verkade till 1863 och förvärfvade erkännande som en driftig, välvillig och af nit om det allmänna bästa utmärkt styresman. Han drog sig sedermera tillbaka till privatlifvet och afled i Stockholm d. 24 nov. 1882. Ett af de sista tillfällen, då han deltog i det offentliga lifvet, var

vid 1865 års riksdag, då han med sin röst understödde representationsreformen. — Gift 1835 med *Maria Lovisa Pettersson.*

5. **Silfverstolpe, Gudmund Leonard,** ämbetsman, skald. Född i Stockholm d. 5 juli 1815; den föregåendes kusin. Föräldrar: bankokommissarien *Carl Gudmund Silfverstolpe* och *Ulrika Kölström.* — I Uppsala, där S. blef student 1834, aflade han tre år senare kansliexamen och lät inskrifva sig som e. o. kanslist i Krigsexpeditionen. Ordinarie befordran vann han först tretton år därefter (1850), då han utnämndes till kammarskrifvare i Krigskollegium men lämnade efter tvenne år denna befattning och antogs 1853 till andre riddarhuskanslist. Under kolerans härjningar det sistnämnda året föll S. ett offer för farsoten, i Stockholm den 27 september 1853. — Med anlag, som synas varit flera af denna ätt medfödda, ägnade sig S. tidigt åt författareskap, och framstod såsom en ganska begåfvad diktare, särskildt i den satiriska genren. Inom svenska Akademien vann han 1839 dess andra pris för ett skaldestycke, *Segerkronan,* och erhöll samma utmärkelse 1841 för ett poem *Sadis syn.* Vid hans död hade af honom utkommit tvenne häften *Dikter* 1851—52 samt åtskilliga öfversättningar och bearbetningar för teatern såsom »Stradella», »Ernani», »Lifvets skola», »Tjufskytten», äfvensom texten till det romantiska skådespelet *Ljungby horn och pipa* m. fl. — Ogift.

6. **Silfverstolpe, Carl Gudmund Uno,** historiker, vitter författare. Född d. 31 mars 1840; den föreg. sysslings son. Föräldrar: generallöjtnanten *David Ludvig Silfverstolpe* och friherrinnan *Johanna Sofia Fredrika von Troil.* — Student i Uppsala 1859, aflade S. kansliexamen därstädes 1863. Redan dessförinnan hade han 1861 inträdt å den militära banan som underlöjtnant vid lifregementets dragonkår men lämnade densamma redan 1870, för att ägna sig åt tjänstgöring i riksarkivet. Han utnämndes där 1875 till andra amanuens, 1877 till amanuens och 1896 till arkivarie. Redan 1870 hade han erhållit kammarherrenyckeln och nådde 1895 hofmarskalks värdighet. — S. har bl. a. utgifvit *Klostret i Vadstena* (I Hist. Tidskrift 1875), *Svenska teaterns äldsta öden* 1882, *Några dikter af Astolf* 1883, *En blick i Vadstena klosters arkiv och bibliotek* 1891, (i Festskrift, tillägnad G. E. Klemming). Han har därjämte redigerat *Historiskt bibliotek* (årg. 1875—80); *Svenskt diplomatarium 1401—20,* 1875—92, *Några anteckningar om släkten Silfverstolpe* 1884; *Sveriges ridderskaps och adels protokoll från och med 1719,* band 8—15 (omfattande åren 1734—46), 1886—97, *Riksrådet, grefve A. J. von Höpkens skrifter,* två band, 1890—93, m. m. I Nordisk Familjebok författade han en samling utmärkta monografier öfver svenska kloster och sedan många år sysselsatt med förarbeten till en omfattande historia öfver Vadstena kloster, hade han i flera specialarbeten börjat publicera frukterna af denna sin forskning, då han hastigt afled i Stockholm d. 3 juni 1899. Led. af Vitterh.-, hist.- och antikv.-akad. 1894. — Gift 1872 med *Ottilia Matilda Meurman* (från Finland).

Siljeström, Per Adam, skolman, skrifställare, politiker. Född i Åby socken af Kalmar län d. 24 december 1815. Föräldrar: häradsskrifvaren *Anders Siljeström* och *Katarina Magdalena Wahlström.* — Student i Uppsala 1832, blef S. 1836 fil. magister samt studerade därefter i tvenne år fysik under prof. Rudberg. I den franska vetenskapliga expedition, som under Paul Gaimards ledning 1838 afgick till Polarhafvets kuster, var S. en af de svenska deltagarne och tillbragte vintern 1838—39 i Bossekop vid Alten för anställande af meteorologiska och magnetiska observationer, för hvilka redogjordes dels i »Voyages de la commission scientifique du Nord» 1843—49, dels i Vetenskapsakad:s handl. för 1841. Stadd på hemfärd genom Norge företog han »Observation öfver rullstensrefflornas riktning» därstädes, intagen i Vet.-akad:s handlingar för 1842. Efter sin hemkomst sommaren 1839 anställdes han som lärare vid Ebersteinska skolan i Norrköping och företog 1842 en vetenskaplig resa till Tyskland. Kallad 1844 till docent i experimentalfysik vid universitetet i Uppsala, kvarstod han såsom universitetslärare till 1847, likväl utan att tjänstgöra, enär han kort efter sin kallelse utnämndes till lärare i matematik vid Nya elementarskolan i Stockholm. Thamisk lektor 1847—49 vid Vetenskapsakademien, ägnade han sig sedan dess hufvudsakligen åt undervisningsväseendet, besökte i pedagogiskt ändamål: 1847 Tyskland, 1848 England, 1849—50 England och Förenta Staterna, 1854 ånyo England såsom svenskt ombud vid den där föranstaltade skolexpositionen (den första i sitt slag), och 1860 Schweiz och Frankrike. Fyra år förut (1856) hade han blifvit utnämnd till rektor vid Nya elementarskolan i Stockholm, var 1861 och 1862 ledamot af styrelsen för det nyinrättade Kungliga seminariet för bildande af lärarinnor, där han tillika föreläste i pedagogi, och 1862 folkskoleinspektör för hufvudstaden, men måste det sistnämnda året för sjuklighet afsäga sig icke allenast dessa befattningar, utan äfven sin plats såsom riksdagsman i borgarståndet, hvartill han blifvit vald 1862. Med förbättrad hälsa, mottog han förtroendet att för Södertörns domsaga vara representant i Andra kammaren 1867—69. Såsom representant för Stockholms stad hade han plats i nyssnämnda kammare 1885—87. Vald äfven att representera Stockholm i Andra kammaren för valperioden 1888—90, kom han icke att där taga säte, enär hela valet blef upphäfdt. Inom riksdagen, där S. 1868, 1869 och 1886 (vid den sistnämnda som vice ordf.) var led. af konstitutionsutskottet, var hans uppträdande städse präglad af en frisinnad anda och en nitisk ifver för ett sundt framåtskridande. I beskattningsfrågor slöt han sig

i allmänhet till landtmannapartiet. I tal och skrift, såsom lärare och skolföreståndare, arbetade han för att göra gällande den nya tidens idéer i alla undervisningens grenar, men kanske mest i hvad som rörde folkundervisningen och det kvinliga släktets uppfostran. I enlighet med denna uppfattning ifrade han för en väl ordnad folkskoleinspektion, ändamålsenliga skolbyggnader, inrättande af sockenbibliotek m. m. S. afled d. 19 febr. 1892 i Stockholm. — Flitigt verksam med sin penna, efterlämnade han ett stort antal skrifter. Af dessa må här följande nämnas: *Resa i Förenta Staterna* I 1852 — ett arbete, som, handlande »Om bildningen och bildningsmedlen i F. st.», 1853 öfversattes på engelska och, såsom varande det första i sitt slag, ådrog sig synnerlig uppmärksamhet, II 1854, afhandlande »Patentväsende och järnvägslagstiftning i Förenta Staterna», *Afhandlingar i fysiska och filosofiska ämnen* I—III 1854, 1857, 1869, *Smärre skrifter rörande uppfostran och undervisning* 1884, *Handlingar och skrifter rörande undervisningsväsendet* s. å. Af honom äro ock utgifna åtskilliga på svenska, engelska och franska författade afhandlingar i medicinsk statistik med särskildt afseende på vaccinationen, äfvensom minnesteckningar öfver några af Sveriges mest framstående män, vidare *läroböcker* i fysik, geometri, aritmetik, kristendom och svensk statsförfattning, samt läroböcker för barn. Slutligen äro att nämna en mängd afhandlingar och uppsatser af honom, som finnas intagna i Vetenskapsakademiens publikationer äfvensom »Framtiden», »Läsning för folket» och åtskilliga tidningar. — Gift 1849 med *Carolina Lovisa Lagerquist.*

Sillén, Gustaf af, arkitekt. Född d. 7 mars 1762. Föräldrar: kanslirådet *Georg Vilhelm af Sillén* och *Brita Johanna Lagerstam.* — Inom fortifikationskåren, vid hvilken S. ingick såsom volontär 1775, hade han uppnått löjtnantsgraden, när han 1802 tog afsked och erhöll kaptens namn, heder och värdighet. Sex år förut hade han blifvit utnämnd till hofintendent och ledamot af Konstakademien och förordnades 1816 till skattmästare vid samma akademi. Död på Långdunker i Södermanland d. 9 febr. 1825. — S., som 1786 med pension af slottsbyggnadsfonden begifvit sig på en utländsk studieresa, uppehöll sig i Italien 1788—93 och anslogs där lifligt af antikens mästerverk samt uppgjorde under sin vistelse i Rom ritning till en rund kyrka på Skeppsholmen i Stockholm, efter mönster af Pantheon, jämte det han skref en mängd konsthistoriska uppsatser såsom *Om byggnadskonsten i Sverige sådan den borde vara, Om det gamla och nya Roms tillväxt* m. m. — Hemma fick han emellertid föga tillfälle att utveckla sina konstnärliga idéer, då han mest användes för dekorationsarbeten, bland annat för omgestaltningen och inredningen af Rosersbergs lustslott åt hertig Carl. — Gift 1: 1803 med *Kristina Maria von Hermanson* 2: 1812 med *Gustafva Ulrika Bruncrona.*

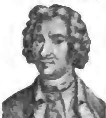
Simmingsköld, Johan, vitter författare. Född d. 22 april 1748. Föräldrar: assessorn *Marcus Simming* — adopterad och adlad *Simmingsköld* — samt *Magdalena Holst.*

— Genast efter det han blifvit anställd såsom e. o. tjänsteman i Stockholm, begynte S. sin författarebana med en politisk-satirisk tidning, *Karbasen,* 1768, hvarpå följde *Riksdagskrönika* (för åren 1769, 1770). När han kort därpå började utgifva *Samlingar af vitterhetsarbeten* 1771 och i företalet till dessa tillkännagifvit, att han framför allt ville intaga sådana poem och verser, som afsågo att förhärliga Gustaf III, kom han genast i konungens synnerliga nåd, blef 1774 titulerad konglig bibliotekarie, erhöll lagmans fullmakt 1779 samt blef ordenshistoriograf 1782. Denna härlighet varade dock icke länge. Antastad för en mängd bedrägerier, afvek han 1784 hemligen ur riket och dömdes enligt Svea hofrätts dom af den 7 april 1786 förlustig sitt adelskap. På svenska regeringens begäran blef han gripen i Sachsen och insatt på Königsteins fästning, där han dog som fånge 1796. — Ehuru, eller kanske just för det hans lyra strängades till rikedomens och bördens lof, hade S. ett icke ringa anseende såsom poet. Hans tal och poem, nu mera förgätna af andra än forskare i litteraturhistoria, äro införda i »Stockholms-Posten», »Samlaren», med flera tidskrifter. — Ogift.

Sinclair *(Sinclaire).* Ätten, bördig från Frankrike, anses hafva sitt namn af något stamgods *Sainte Claire.* Från Skotland, hvarest släkten sedan bosatte sig och där den under medeltiden spelade en icke obetydlig roll, inkom den till Sverige och upptogs på riddarhuset 1649. Den nu lefvande grenen härstammar från *Anders S.* till Sinclairsholm, hvilken introducerades på svenska riddarhuset 1680. Ätten blef friherrlig 1766 och greflig 1771.

1. **Sinclair, Malcolm,** krigare. Född 1691. Föräldrar: generalmajoren *William Sinclair* och *Katarina Hamilton.*

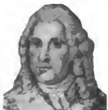

— Såsom helt ung deltog S. i Carl XII:s krig, och blef vid Pultava tillfångatagen samt förd till Sibirien. Vid sin återkomst hem utnämndes han 1722 till löjtnant och kvarstod på denna grad ända till 1734. Vid denna tid synes han hafva öfvergått till Hattpartiet och blef sedan fort nog befordrad till major. Vid riksdagen 1738 insatt i sekreta utskottet, försvarade han både där och på riddarhuset krigspartiets åsikter och planer. I öfverenestämmelse med dessa beslöts att affärda ett pålitligt sändebud till Turkiet, under förevändning att betala Carl XII:s skulder, men i själfva verket för att påskynda förbundet mellan sultanen och Sverige mot Ryssland. Regeringen i Petersburg, som genom sin minister i Stockholm, Bestuschev, var noga underrättad om S:s sändning och väl insåg ändamålet med densamma, bemödade sig om att få honom i händerna under utresan till Konstantinopel. Icke dess mindre aflopp färden dit lyckligt, men på återresan blef han vid Grünberg, strax norr om Glogau i Schlesien, upp-

hunnen af tvenne ryska officerare, en kapten Küttler och en löjtnant Levtzki, hvilka beröfvade honom hans papper, ryckte honom ur postvagnen och mördade honom i en skogsbacke invid vägen den 17 juni 1739. Det blodiga dådet uppväckte en allmän ovilja öfver hela Europa och åstadkom i Sverige en oerhörd förbittring. I allmänhetens ögon blef den mördade i hast en martyr, och skalder skildrade (»Sinclairsvisan», af A. Odel) händelsen i toner och färger, som ännu mer upphetsade sinnena och bidrogo i sin mån att framkalla det olyckliga kriget mot Ryssland. — Ogift.

2. **Sinclair, Carl Gideon,** krigare. Född i Stralsund d. 12 november 1730; den föreg. brorson. Föräldrar: kaptenen *Henrik Gideon Sinclair* och *Beata Katarina von Grapen.* — S. hade studerat i Greifswald och började sin militära bana vid Hamiltonska regementet 1746. Knappt tjuguårig, ingick han i fransk krigstjänst och deltog i kriget mot Nederländerna till 1752. Efter ett kort besök i Sverige återvände han till Frankrike och bevistade såsom generaladjutant hos fältmarskalken grefve Du Muy de flesta krigshändelserna under de sista åren af sjuåriga kriget. Blef öfverste för regementet Royal Bavière 1762 och kallades 1770 att undervisa sedermera konungen af Bayern, prins Maximilian i krigsvetenskapen. Innan han ännu återkommit till Sverige, utnämndes han af Gustaf III till öfverste i svenska armén, hvarefter han 1777 befordrades till konungens generaladjutant och 1778 till öfverste vid Björneborgs regemente. 1780 anställdes han såsom konungens förste generaladjutant och befordrades till generalmajor. 1790 blef han generallöjtnant och 1799 general af infanteriet. Död på Gammelbo bruk i Västmanland d. 1 sept. 1803. Hans befordringar, framför allt de i utrikes tjänst, utgöra ett tillförlitligt intyg om hans krigareskicklighet. Att denna sträckte sig vida utöfver det reglementsmässiga på exercisfältet, bevisa för öfrigt hans krigsvetenskapliga arbeten, dels i handskrift och dels tryckta, de mesta på franska. — Gift 1773 i Strassburg med riksgrefvinnan *Lovisa Henrietta Eckbrecht von Dürckheim.*

3. **Sinclair, Fredrik Carl,** militär, partiman. — Född d. 17 oktober 1723. Föräldrar: öfversten *Carl Anders Sinclair* och *Barbara Kristina von Schwartzenhoff.* — Nyss utnämnd till fänrik vid Åbo regemente, ingick S. 1745 i fransk tjänst, blef kort därpå tillfångatagen af österrikarna, men räddade sig genom flykten och bevistade såsom kapten vid Royal Suédois belägringen af Namur m. flera krigsföretag. Efter sin hemkomst utnämnd till kapten vid Östgöta infanteri och 1750 befordrad till öfverstlöjtnant i hessisk tjänst, öfvergick han 1757 med svenska armén till Pommern, hvarest han under kriget anförde den truppstyrka, som från landsidan

belägrade Penemünde skans, och blef strax därefter illa sårad i träffningen vid Kökeritz. För sitt tappra förhållande hugnades han med en lifstidspension och öfverstefullmakt samt anställdes 1762 såsom kavaljer hos kronprinsen och blef 1766 friherre. Under frihetstidens sista skede uppträdande som hofpartiets ledare vid riksdagarne, blef han 1769 riksråd och 1771 grefve. — Vid revolutionen 1772 entledigades han ur rådskammaren, men inkallades dit samma dag och afsändes omedelbart därefter såsom generalguvernör till Pommern. Död under en resa från Stralsund till Stockholm i Karlskrona den 11 maj 1776. — Gift 1749 med *Sofia Reuter af Skälboö.*

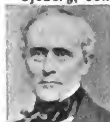
Sjöberg, Erik, *(Vitalis),* skald. Född d. 14 januari 1794 i Ludgo församling af Södermanland. Föräldrar: drängen *Erik Ersson* och *Beata Sara Broling,* en dotter af kyrkoherden i Husby Oppunda pastorat. — S. var född några veckor före äktenskapets ingående, och när fadern kort därefter med de sina flyttade till Trosa och där, efter att ha tagit namnet *Sjöberg,* förvärfvade ett tarfligt lefvebröd såsom arbetskarl, stannade gossen i hemmet till sitt trettonde år, då han genom några välvilliga personers bistånd sattes i tillfälle att afgå till Strängnäs trivialskola. — Han hade redan gjort sig känd för poetiska anlag, när han 1814 anlände till Uppsala, hvarest han, under oupphörlig kamp mot fattigdom och sjuklighet, vann den filosofiska graden 1824. Efter promotionen kvarstannade han ett år vid universitetet för att söka någon passande docentur. Då någon sådan ej blef ledig, uppehöll han sig i universitetsstaden en tid bortåt såsom enskild lärare, men begaf sig omsider (i början af 1827) till Stockholm, där han drog sig fram såsom privatlärare och afled på Serafimerlasarettet d. 4 mars 1828. — Under det diktade namnet *Vitalis,* hvilken pseudonym han upptog efter dåvarande namnet på den dag (den 27 november), då han lämnade sina första dikter till tryckning, uppträdde S. första gången offentligen 1819. Antydda samling *Dikter af Vitalis* väckte genast stor uppmärksamhet såsom präglade af en omisskännlig själfständighet i fråga såväl om tankar som uttryckssätt samt af ett i vackra former pulserande känslolif, företrädesvis framträdande i de sånger af erotiskt innehåll, som äro de i samlingen talrikaste. Följande året utgaf han i tvenne häften *Senare dikter af Vitalis,* i hvilka återfinnas de hos hans lyras toner förut anmärkta egenskaperna, på samma gång där röjer sig en viss påverkan af fosforismen. Med denna riktning bröt han emellertid fullständigt i den af honom kring midten af 1821 utgifna andra »förändrade och betydligen tillökta» upplagan af hans första dikter, på samma gång han äfven i öfrigt här framstod såsom en diktare på fullt själfständig grund. Med början af 1825 började han utgifva en poetisk tidskrift, benämnd *Brage,* hvilken dock af brist på uppmuntran efter några nummer måste upphöra. S.

år utkommo äfven hans sista skaldestycken under titel *Nyare dikter af Vitalis*. — S. var en rikt poetisk natur, en af de kraftigaste sångarandar, Sverige fostrat. Lika lycklig i den allvarliga som i den skämtsamma dikten, har han lämnat stycken, utmärkta af en djup elegisk tonfärg, och andra gnistrande af epigrammatisk kvickhet och skarp satir. Till de förra höra t. ex. *Enslingens klagan*, *Den kämpandes sång*, *Skaldens tröst*, *Till englarne*, *Blomsterklagan*, *Till Laura* m. fl. och till det senare slaget: *Ligmunds ideer; Rustningar till Ragnarok*, *Amen* o. s. v. — Hans *Samlade skrifter* hafva flera gånger utgifvits och hans »Minne» är tecknadt af G. Ljunggren i Sv. Akad. handl. 1874, bifogadt den minnespenning, akademien 1874 lät slå öfver honom.

Sjöberg, Gustaf Magnus, filosofisk författare, pedagog. Född i Visby d. 26 sept. 1844. Föräldrar: svarfvaren *Gustaf Henrik Sjöberg* och *Katarina Kristina Dahlman*. — Efter det S. 1862 blifvit student i Uppsala samt sedermera där vunnit den filosofiska graden, erhöll han 1869 docentur i teoretisk filosofi samt 1871 anställning som lektor vid Nya elementarskolan i Stockholm. Han upprättade sedermera därstädes Lyceum för flickor och har sedan 1875 varit detta läroverks föreståndare. Bland af S. utgifna skrifter må nämnas följande tills. med G. Klingberg utarbetade läroböcker, nämligen *Svensk stilistik* 1870, *Lärobok i logik* 1871, *Lärobok i antropologi*, samtliga utkomna i flera upplagor, vidare *Pedagogiska blad* 1875—77, *Bidrag till Nya elementarskolans historia* 1878 och 1880 m. fl. S. var ledamot af 1903 års kyrkomöte. — Gift 1: med *Bernhardine Westerdahl* och 2: 1874 med *Hanna Tillander*.

Sjöberg, Johan, ämbetsman, politiker. Född i Visby d. 17 nov. 1816. Föräldrar: sockerbagaren *C. A. Sjöberg* och *Johanna Charlotta Gustrén*. — Student i Uppsala 1833, aflade S. kansliexamen 1836 och hofrättsexamen 1838, utnämndes 1851 till landssekreterare i Uppsala län samt 1863 till kommerseråd, från hvilken post han 1886 tog afsked. Vid 1862—63 års riksdag förordnades han af k. maj:t till sekreterare i bondeståndet, och vid den sista ståndsriksdagen kallades han genom ståndets fria val — den första och sista gången detta utöfvades — till samma plats. Det var en god förskola till den långvariga riksdagsmannaverksamhet, S. sedermera under den långa tiden 1867—87 kom att utöfva som ledamot af Andra kammaren för Stockholms stad. Fin och habil talare samt skicklig dialektiker, förstod han att i debatten göra sina mångsidiga insikter så gällande, att, trots han tillhörde den s. k. centerns mest framträdande män, han icke desto mindre af det maktägande landtmannapartiet hugnades med åtskilliga förtroendeuppdrag. Så var han 1867—76 och 1880—87 kanslideputerad samt 1869, 1876—78, 1881—83 och majriksdagen 1887 ledamot af konstitutionsutskottet (vid alla riksdagar utom den sistnämnda också dess vice ordf.) 1885—87 var han jämväl ledamot af talmanskonferensen. I allmänhet inom politiken intagande en moderat-konservativ hållning, slöt han sig vid tullstridens utbrott till frihandlarna. 1888 utsedd till kommitterad för tryckfrihetens vård, fungerade han som sådan till sin död i Stockholm d. 27 dec. 1897. S. var äfven 1866—80 en intresserad ledamot af Stockholms stadsfullmäktige. — Gift 1851 med *Edla Amalia Gustava Carlson*.

Sjöberg, Nils Lorentz, ämbetsman, vitterhetsidkare. Född d. 4 december 1754 i Jönköping, där fadern var arbetskarl. — Vid fjorton års ålder började sonen sina studier i Jönköpings skola och gjorde där, i synnerhet genom den lärde Håkan Sjögrens handledning, så snabba framsteg, att han efter sex år var mogen att besöka universitetet i Lund. Här beredde han sig för inträde i det prästerliga ståndet, men ett misslyckadt predikoförsök ändrade hans beslut, så att han i stället ingick som e. o. kanslist i Utrikes expeditionen 1782. I hufvudstaden väckte han snart uppseende som skald och vann i sällskapet Utile dulci, Vitterhetsakademien samt Göteborgs vitterhetssällskap det ena skaldepriset efter det andra. Äfven i Svenska akademien eröfrade han vid hennes första prisutdelning andra priset för skaldestycket *Gustaf Adolfs anträde till regeringen*, då konungen själf vann det första för sitt äreminne öfver Lennart Torstensson. På grund af sina vittra förtjänster kallades S. till akademiens ledamot och intog 1787 en af de fem platser, öfver hvilka akademien vid den första tillsättningen ägde att bestämma. På ämbetsmannabanan voro hans framgångar icke så lysande. Först vid femtiåtta års ålder (1812) uppnådde han expeditionssekreterarebefattningen och afled under utöfvandet af densamma tillhörande åliggandeni Stockholm d. 13 mars 1822. — Enligt de fordringar, nutiden ställer på en skald, ägde väl S. föga poetiskt element, men hans verser, hvilka i allmänhet äro lätt flytande och utmärka sig för en vacker diktion, vunno så mycket hellre allmänhetens bifall, som de i en klar form återgåfvo de tankar och känslor, hvilka rörde sig i samtidens bröst. Många af hans poetiska utgjutelser äro ock af en så allmänmänsklig stämning, att de ännu kunna läsas med nöje, såsom: *Skaldekonsten*, *Atheisten*, *Jordbrukaren*, *Odödligheten*, *Kyrkogården* m. fl. — Hans *Skaldestycken* utkommo 1796 och i en något tillökt uppl. 1820. — Ogift.

Sjöblad, Erik Carlsson, sjömilitär. Född i Halmstad d. 28 aug. 1647. Föräldrar: generalen, frih. *Carl Sjöblad* och *Maria Stjerna*. — S. ingick tidigt i engelsk sjötjänst, och utmärkte sig så, att han vid sin hemkomst till Sverige utnämndes till amiralitetsmajor 1674, till amirallöjtnant

1676 och samma år befordrades till amiral och amiralitetsråd. Så till vida hade lyckan varit honom gynnsam, men blef det icke under fortgången, oaktadt S. hvarken saknade mod eller förslagenhet. Under Carl XI:s krig med Danmark anförde han Göteborgseskadern af svenska flottan. I farvattnet mellan Lübeck och Möen mötte han danska amiralen Juel, och en skarp drabbning började. Juel gynnades af vinden och hade dessutom en mer öfvad besättning, så att svenskarna förlorade slaget, och S. med sitt amiralsskepp blef tagen. Först efter krigets slut blef han utväxlad och återkom 1679 till fäderneslandet. Af Carl XII utnämndes han till landshöfding eller guvernör öfver Göteborgs eller Bohuslän, men efterlämnade där ett föga hedrande minne. Försnillningar af Kronans medel och inkomster utgjorde nämligen ett stående drag i hans förvaltning. Slutligen gingo oordningarna så långt, att en undersökningsnämd tillsattes under Gustaf Cronhielm, och S. dömdes af hofrätten från lif, ära och gods. Straffet mildrades af Carl XII till lifstids fängelse, men redan året därefter befriades S. af drottning Ulrika Eleonora äfven från detta. Död i Göteborg d. 31 maj 1725. — Gift 1681 med friherrinnan *Charlotta Regina Palbitski*.

Sjöbohm, Fredrik, sjömilitär, författare af nautiska läroböcker. Född d. 13 dec. 1753 i Karlskrona. Föräldrar: regementsskrifvaren *Christian Sjöbohm* och *Barbara Kristina Törnberg*. — Tidigt inskrifven vid flottan, tillägnade sig S. en mer än vanlig praktisk skicklighet i sitt yrke genom en åttaårig sjötjänst, omväxlande på handels- och krigsfartyg och hvarunder han genomgick alla graderna, från matros till kapten. Sedan han blifvit befordrad till löjtnant vid flottan, förestod han 1786—96, undervisningen vid amiralitetssjömansskolan, med undantag af krigsåren 1788—90, då han bevistade fälttåget mot Ryssland och deltog i alla större då förefallande krigsföretag. Vid den bekanta reträtten från Viborgs redd blef han tillfångatagen. Återkommen till Karlskrona, befordrades han efter tur inom sitt vapen till öfverste. Förflyttad 1825 till den då upprättade expektansstaten, afled han i Karlskrona d. 25 april 1829. I sin egenskap af lärare i sjömansskolan författade och utgaf han flera för yrket viktiga arbeten, såsom: *Försök till kort utkast om sjömanövern* 1791, *Undervisning om skeppstackling* 1792, *Exempel uti navigation med taflor och logarithmer* 1795, *Bästa vägen för en ung sjöman att vinna förtroende* o. s. v. — Gift 1798 med *Katarina Kristina Eklund*.

Sjöborg, Nils Henrik, arkäolog, universitetslärare. Född i Högestads prästgård d. 6 febr. 1767. Föräldrar: prosten och kyrkoherden *Nils Johan Sjöborg* och *Märta Helena Hahne*. — Student i Lund 1783, erhöll S. vid magisterpromotionen 1787 den filosofiska graden och kallades 1790 till docent i historia. Året därefter företog han för arkäologiska forskningar en resa till fots i norra Tyskland och fortsatte under fleråriga resor i fäderneslandet de antikvariska studier, han från ungdomen med ifver omfattat. 1796 utnämndes han tlll adjunkt i historia vid Lunds universitet och befordrades 1799 till professor i samma läroämne. Såsom akademisk föreläsare förstod han i mer än vanlig grad väcka intresse för de ämnen, med hvilka han själf sysselsatte sig, nämligen topografi och fornforskning, och att af sin ansenliga lärjungeskara bilda en skola, till hvilken hörde flera af de män, som sedermera blefvo framstående på de nyssnämnda vetenskapsgrenarnas område, såsom Lindfors, A. Ahlqvist, Liljegren, S. P. Bexell m. fl. Därjämte förvärfvade han sig anspråk på erkännande för den andel, han tog i stiftandet, 1805, af Lunds universitets historiska museum, hvars första samlingar till väsentlig del voro af honom dit skänkta. Hufvudsakligen genom d. v. statsministern grefve L. von Engeström, som han lyckats vinna för sina planer, förordnades han 1814, utan Antikvitetsakademiens hörande, till ett slags antikvitetsintendent, med åliggande att företaga resor i landsorterna, hafva tillsyn öfver landets fornlämningar, öfver dem upprätta förteckningar och beskrifningar samt insamla fornsaker, diplom m. m. Då detta förordnande, som från början gälde för tvenne år, utgick 1816, förvandlades det till tjänstefrihet för lifstiden, hvarefter han dels vistades på antikvariska resor i Sverige och Norge, dels uppehöll sig i Stockholm, där han afled d. 1 juli 1838. — Såsom vetenskapsman torde S:s största förtjänst legat däri, att han riktat uppmärksamheten åt det fält, där han själf arbetade, samt visat vägen åt andra, för grundligare och skarpsinnigare undersökningar mer danade forskare. Det inflytande, han utöfvade såsom författare och vetenskapsman, kan därför sägas hafva varit endast medelbart. Han var eljest en flitig skriftställare, af hvars många arbeten här må nämnas: *Blekinge läns historia och beskrifning* 2 del. 1792—93, *Inledning till kännedomen om fäderneslandets antiqviteter* 1797, *Samlingar till Skånes historiska beskrifning* 3 häft., 1801—04, *Beskrifning öfver Malmöhus län* 1 h., 1812, *Nomenklatur för nordiska fornlemningar* 1815, *Anteckningar om Knutsgillet samt flera medeltidens inrättningar och brödraskap i Lund* 1819, *Samlingar för nordens fornälskare* 3 del., 1822—30. — Gift 1804 med *Fredrika Kristina Sparrsköld*.

Sjöbring, Per, orientalist. Född d. 25 okt. 1776 i Drefs församling af Kronobergs län, där föräldrarna voro bondfolk. — I Uppsala, där S. blef student 1799, promoverades han 1803 till fil. magister, blef 1806 e. o. amanuens vid akademiska biblioteket och året därefter docent i hebreiska och arameiska litteraturen. Hemkommen från en vetenskaplig resa till Danmark och åtskilliga tyska universitet, utnämndes han 1814 i Uppsala till e. o. och 1815 till ord. adjunkt i grekiska och österländska språken samt blef 1830 professor i orientaliska språk. Led. af Vitt.-, hist.- och

ant.-akad., Vet.-societeten i Uppsala samt K. Nord. Oldskrift-Selskabet i Köpenhamn. Död i Uppsala d. 12 jan. 1842. Genom arbete och sparsamhet hade han samlat en icke obetydlig förmögenhet, hvilken han, såsom varande barnlös, testamenterade till stipendier och andra välgörande ändamål. I sin egenskap af orientalist utgaf han, utom akademiska disputationer och program, *Hebreisk språklära* 1816, sedan utkommen i flera uppl., samt lämnade i Bibelkommissionens namn öfversättningar af Psaltaren, Höga visan, Ruth, Esra, Nehemia, Ester, Josua och Domareboken, flera af profeterna m. m. — Gift med *Maria Gustafva Klingenstierna.* — S:s systersons son *Per*, son af riksdagsmannen Nils Persson i Ringstorp (se II: 279), född d. 25 maj 1819 och student i Uppsala 1839, antog äfven namnet *Sjöbring.* Han blef slutligen 1876 biskop i Kalmar stift och afled d. 16 febr. 1900. 1876—79 var han ledamot af Första kammaren, som 1877 och 1879 insatte honom i lagutskottet och 1878 i konstitutionsutskottet. 1874 och 1875 var han statsrevisor.

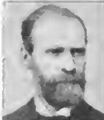
Sjögren, Håkan, filolog, lärd. Född d. 26 jan. 1727 i Härlunda socken af Jönköpings län, där fadern var en välmående bonde. — Då S. som barn en gång vallade föräldrarnas kreatur, blef han stungen af en orm, hvilket ingaf honom en sådan förskräckelse för göromål ute på marken, att fadern satte honom i skola för att sedan låta honom gå den lärda vägen. I Uppsala, där han 1748 blef student, promoverades han 1755 till fil. magister. Två år senare lät han viga sig till präst och anställdes såsom adjunkt i Sandseryd, hvarjämte han förrättade hospitalspredikantsysslan i Jönköping och blef adjunkt vid stadsförsamlingen därstädes 1762. — På grund af hans redan då kända grundliga lärdom i latinet, uppdrogs honom af biskop Osander att utarbeta ett brukbart latinskt lexikon. S. efterkom denna uppmaning och utgaf 1771 en *Liber memorialis*, hvarpå 1775 följde hans allmänt bekanta *Lexicon manuale latino-suecanum*, som han i andra upplagan betydligt utvidgade och förbättrade. Samma år, hans lexikon utkom, befordrades han till eloquentie lektor i Växjö, med Vederslöfs pastorat till prebende, blef sedermera teologie lektor 1781, prost 1784, teologie doktor 1800 och domprost i Växjö 1802. Död i Växjö d. 20 mars 1835. — S. har efterlämnat minnet af en man med en äfven för den tiden ovanligt grundlig lärdom, strängt allvarliga tänkesätt och mycket nit för ungdomens undervisning. Sin förmögenhet, frukten af ett långt lifs besparingar, använde han på det värdigaste sätt. Redan under sin lifstid bortgaf han ett betydligt penningbelopp till stipendier i Lund och Uppsala samt till förbättrande af skollärarnes löner i Växjö och Jönköping, och efter hans död bortskänktes ännu större summor till andra välgörande ändamål. Utom de förut nämnda latinska ordböckerna har han utgifvit: *A. Rydelii Grammatista philosophans med noter och tillägg* 1780, *J. Strelings Grammatica latina med förbättringar* 1796, *Explicatio paraphrastico-exegetica Novi Foederis* 1802, undervisningsböcker i innanläsning m. m. — Gift 1: 1761 med *Kristina Maria Bögwald*, 2: 1782 med *Anna Kristina Wermelin.*

Sjögren, Johan Gustaf Emil, tonsättare. Född i Stockholm d. 16 juni 1853. Föräldrar: klädeshandlaren *John Gustaf Sjögren* och *Christina Catharina Liewengren.* — Följande sina utpräglade musikaliska anlag, studerade S. vid Konservatoriet under professor J. Berens' utmärkta ledning och hade samtidigt anställning i Dannströms instrumenthandel. Såsom frukter af hans studier och begåfning utkommo några häften af honom komponerade sånger, som ej blott i hemlandet utan äfven och ännu mer i Tyskland vunno den musikaliska världens bifall. Han blef nu i tillfälle att i Berlin, där han uppehöll sig 1879—80, ytterligare utveckla sin musikaliska bildning under ledning af Kiel och Haupt. Sistnämnda år blefvo hans *Tannhäusersånger* prisbelönta af Musikaliska sångföreningen, och då tre år därefter en skandinavisk täflan ägde rum i Köpenhamn, vanns bland ett fyrtiotal inlämnade täflingskompositioner priset af S:s under det gemensamma namnet *Erotikon* sammanfattade pianostycken. S. blef sedan anställd såsom organist vid franska reformerta skolan i Stockholm samt såsom biträde i Richard Anderssons bekanta musikskola. Under utländska resor, företagna med ekonomiskt understöd af intresserade mecenater, vann han fullare konstnärlig mognad. Själf konserterande äfven i utlandet, har han där liksom i fäderneslandet erhållit det varmaste bifall. S., hvilken såsom musiker »utmärker sig för en bestämd, svärmisk individualitet, ungdomligt romantisk fantasi samt betydande harmoni- och klangsinne», har utgifvit ett stort antal kompositioner för orkester, violin, piano och orgel. De från honom härstammande sånger och romanser äro onekligen de vackraste tondikter i sitt slag af svenskt ursprung, och hans pianostycken intaga äfven i vissa hänseenden främsta rangplatsen inom vår pianolitteratur. — Gift 1897 med *Berta Elisabeth Dahlman.*

Sjögren, Karl August Otto, historiker. Född i Lämnhults förs. af Jönköpings län d. 4 aug. 1844. Föräldrar: kyrkoherden *Johan Wilhelm Sjögren* och *Hilda Kristina Pontén.* — Student i Uppsala 1863, blef S. fil. kandidat därstädes 1867 och fil. doktor 1869. S. å. blef han kollega vid Göteborgs treklassiga läroverk, 1875 rektor vid pedagogien i Södertälje och 1879 kollega vid Katarina läroverk i Stockholm. — S. har varit synnerligt verksam som historisk författare och utgifvit en mängd skrifter, hvilka genom sitt fängslande framställningssätt samt sin rikedom på originella synpunkter vunnit en talrik läsekrets

Bland hans skrifter må nämnas: *Historisk läsebok för skolan och hemmet* 1875—76, *Läsebok i svenska historien för skolan och hemmet* 1876—77, *Georg Adlersparre, historisk karaktärsbild* 1881, *Karl August Grewesmöhlen, karaktärsbild från en upprörd tid* 1882, *Johan Reinhold Patkul, historisk karaktärsbild* 1882, *Allmän världshistoria, med särskildt afseende å kulturutvecklingen* 1884—88 (i Sv. biblioteket), *Kejsar Wilhelms lefnadsteckning* 1888, *Furst Bismarck och hans samtid, monografisk studie* 1890, *Gustaf Vasa* 1896, *Carl XI och svenska folket* 1897, *Carl XII och hans män* 1899, *Gustaf Vasas söner och deras tidehvarf* 1901, *Sveriges historia från äldsta tider till våra dagar* (i 6 delar), 1902—03, hvarjämte S. 1886 med själfständiga tillägg utgifvit en bearbetning af G. Webers världshistoria och 1891—93 utgifvit fortsättning af A. Fryxells historia, omfattande Gustaf III:s och Gustaf IV Adolfs regering. S. redigerade nionde delen af Svenskt Biografiskt lexikon, ny följd, och utgaf febr.—maj 1890 tidskriften *Ur Dagens Krönika*, hvarjämte han lämnat en mängd bidrag till tidningar och tidskrifter. — Gift 1: 1870 med *Ida Sulamith Wieselgren*, dotter af domprosten P. Wieselgren (se nedan), 2: 1873 med *Lydia Eleonora Olehn*.

Sjögren, Sten Anders Hjalmar, mineralog. Född i Fernebo, Värmland, d. 13 jan. 1856. Föräldrar: den såsom geolog och mineralog framstående bergmästaren *Carl Anton Hjalmar Sjögren* och *Sofie Petersson*. — Student i Lund 1875 genomgick S. 1875—78 Tekniska högskolans afdelning för bergsvetenskap och var under somrarna 1875—77 professor A. E. Törnebohm behjälplig vid dennes geologiska undersökningar af Filipstads bergslag. Sedan han 1880 i Lund aflagt examen till bergsstaten, blef han 1882 docent i mineralogi och geologi vid Uppsala universitet och uppehöll 1882—84 professuren i nämnda ämnen. S., som 1883 företagit studieresor i Tyskland och Österrike-Ungarn, hade 1885—89 anställning såsom geolog hos bolaget Bröderna Nobel i Baku och företog i denna egenskap omfattande resor i Kaukasien, Armenien, Persien o. s. v. 1889 utnämnd till professor i mineralogi och geologi vid Uppsala universitet, lämnade han dock denna post redan 1894, sedan han hunnit sätta det mineralogiskt-geologiska institutet i så fullständigt skick, att det blifvit möjligt att där anställa ingående vetenskapliga undersökningar. Genom sitt 1890 ingångna gifte med *Anna Maria Elisabet Nobel*, dotter af ingeniör Ludvig Nobel (se II: 184) hade S. nämligen kommit i en ekonomiskt oberoende ställning och kastade sig in i en vidsträckt affärsverksamhet. 1901 återgick han dock till vetenskapen såsom professor och intendent vid de mineralogiska samlingarna vid Vetenskapsakademien. — Resultatet af hans undersökningar vid det ofvannämnda institutet blefvo redan 1892 offentliggjorda i den på S:s bekostnad utgifna tidskriften »Bulletin of the geological institution of the university of Upsala». Jämte det S. författat ett stort antal i in- och utländska tidskrifter offentliggjorda afhandlingar i mineralogi och geologi, har han i ny bearbetning utgifvit 3:dje upplagan af sin faders »Lärobok i mineralogi». 1899 kallades han till ledamot af Vetenskapsakademien. — S. har äfven deltagit i det politiska lifvet som en ifrig agitator för konservativa intressen, ehuru han ej lyckats ernå inval i riksdagen.

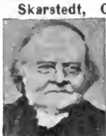
Sjöstrand, Carl Eneas, bildhuggare Född i Stockholm d. 11 sept. 1828. Föräldrar: historiemålaren *Carl Johan Sjöstrand* och *Sofia Morberg*. — S:s anlag för bildande konst erhöll sin första utveckling vid Konstakademien i Stockholm, där han som elev arbetade 1848—55. Under denna tid utförde han bl. a. en *Kristus*-staty för Trefaldighetskyrkan i Uppsala samt den af Musikaliska akademien beställda och i Haga-parken uppställda bröstbilden af prins Gustaf. Såsom obemedlad hade han blott genom stora ansträngningar kommit därhän, att han 1855 kunde besöka Köpenhamn och mottogs där med utmärkt välvilja af bildhuggaren prof. Bissen och professorn i konsthistoria Höyen, hvilka bistodo honom med råd och dåd och mången gång, då misströstan hos honom höll på att taga öfverhand, förstodo att ingjuta hopp och mod hos den framåtsträfvande ynglingen. Före sin afresa från Köpenhamn hade han efter Kalevala, finnarnes nationalepopé, modellerat en stor fris, *Wäinämöinens Sång*, hvilket konstverk vann alla finnars förtjusning och föranledde statsrådet Cygnæus, som hösten 1856 besökte Stockholm, att inbjuda S. till Finland för att uppgöra förslag till ett monument öfver den frejdade *Porthan*. S. antog inbjudningen, gjorde sommaren 1857 en studieresa till östra Finland för att göra sig förtrogen med det typiska och egendomliga hos folket och anträdde, sedan hans utkast till Porthans staty blifvit gilladt, 1859 en resa till München och därifrån 1860 till Rom, där monumentet fullbordades. Återkommen med detsamma till Sverige 1861, anmodades han 1863 att i Helsingfors anlägga en antikskola. Bestridande undervisningen i denna blef han 1865 äfven lärare i modellering vid polytekniska skolan i samma stad. — Af de konstverk, hans mejsel frambragt, må utom de redan anförda följande nämnas: *Brage och Idun*, *Viking*, *Kullervo som barn slitande sin linda*, *Kullervo talande till sitt svärd*, *Amor spelande Kantele*, *Sotkottaret*, *Ilmarinen smidande Sampo*, kolossala byster af *Shakspeare*, *Beethoven* och *Franzén*, utförda till de öfver dem firade sekularfester, *Finsk vallflicka* m. m. För de finska konstförhållandena har S:s verksamhet varit af stor betydelse. Hvad han i Finland uträttat är ingenting mindre än att han där kallat mejselns konst till nytt lif, och hvad han i den vägen verkat, skall tillförsäkra honom ett varaktigt namn i finska odlingens häfder. — Gift 1859 med *Selma Herminia von Stahl*.

Sjöström, Carl Johan, biografisk och genealogisk samlare. Född i Lund d. 8 juni 1851. Föräldrar: handelsträdgårdsmästaren *Nils Johan Sjöström* och *Elna Strömblad.* — Student i Lund 1872, aflade S. kansliexamen därstädes 1883 och inskrefs s. å. som amanuens i sjöförsvarsdepartementet. 1886—1900 registrator i skånska hypoteksföreningen, är S. sedan 1889 stadsfogde i Lund. — Lifligt personalhistoriskt intresserad, har S. riktat vår biografiska litteratur med åtskilliga arbeten, som genom sin rikedom å personalhistoriska och genealogiska upplysningar kunna betecknas som formliga guldgrufvor å detta område, såsom: *Skånska nationen vid Lunds universitet 1833—83,* 1885, hvilken sedermera efterföljdes af de i vidare stil anlagda *Skånska nationen före afdelningarnes tid 1682—1832* 1897, *Blekingska nationen 1697—1900* 1901, *Skånska nationen 1833—89* (omarb. af det förstnämnda arbetet) 1904 och *Norrlands nation i Lund* 1902. — Ogift.

Skarstedt, Carl Vilhelm, universitetslärare, teolog. Född d. 7 aug. 1815 i Göteborg, där fadern, *Abraham Skarstedt,* var sjöman, modern *Kristina Ljungqvist.* — S. blef student i Uppsala 1834 och promoverades till filosofie magister 1842. Prästvigd året förut, tjänstgjorde han som präst i Göteborgs stift 1841—48 samt var tillförordnad rektor vid Halmstads läroverk vårterminen 1843. Han förordnades 1848 till docent i exegetisk teologi vid Lunds universitet. Befordrades till kyrkoherde i Solberga pastorat af Göteborgs stift 1856, blef teologie adjunkt i Lund och kyrkoherde i Stångby och Vallkärra prebende pastorat 1859 samt utnämndes, efter att längre och kortare tider förestått nästan alla professurerna i teologiska falkulteten, 1865 till professor i praktisk teologi i Lund med Uppåkra och Flackarps pastorat till prebende. På denna post verkade han till 1897, då han tog afsked. Var tillika kontraktprost i Torna kontrakt 1863—65. Teologie doktor i Jena 1860, ledamot af Göteborgs Vet.- och vitterh.-samhälle 1878. Såsom ombud för teol. fakulteten i Lund bevistade han kyrkomötena 1878, 1888 och 1893 samt var 1886 nämnda universitets representant vid jubelfesten i Heidelberg. Uppburen såsom predikant, utöfvade S. i flera decennier, dels såsom universitetslärare, dels genom en ganska omfattande skriftställareverksamhet, ett icke ringa inflytande på prästbildningen i vårt land. Ehuru på det hela tillgifven den Schartauanska riktningen, har han dock i de kyrkliga frågorna intagit en mindre högkyrklig ståndpunkt än den förhärskande. — Utom en myckenhet disputationer, predikningar, minnestal, öfversättningar, tidskriftsuppsatser o. s. v. har han utgifvit: *Christlig kyrkohistoria för skolan och hemmet* 1848, *Två gånger två och femtio bibliska historier,* efter Barth 1849 och sed. fl. uppl., *Familjebibliotek* I, II, 1851, *Allmän verldshistoria efter bibliska grundsatser* 1851, Förklaringar öfver Matteus' och Johannes' evangelier, brefven till romarna och korinterna 1853 ff. i P. Fjellstedts bibelverk, *Utkast till predikningar öfver så väl äldre, som nyföreslagna texter,* 3 del. 1857—58, *Handbok i den bibliska fornkunskapen* 1857, *Missionssånger* 1861, *Handbok i Sveriges kyrkohistoria för skolan och hemmet,* I, II 1866—67, metrisk öfversättning af »Psaltaren» med förklaringar 1862, *Den Theol. fakultetens i Lund Album under loppet af femtio år, 1825—1875* 1875, *Kyrklig själavårdslära* 1877, *Om formeln ande och sanning* 1883, i Lunds univ. årsskrift, *Apostlarna Petrus', Paulus' och Johannes' herdabref. Utläggningsförsök* 1887, *Uddevalla kyrko- och skolminnen* 1888, *Det nya Testamentets heliga skrifter efter J. A. Bengels sätt tolkade och förklarade. 1. Jakobs och Judas' epistlar* 1891, *Kristlig kyrkohistoria i lifsbilder* 1892, *Det theologiska doktoratet i Sverige resp. 1593—1893* 1893, *Jobs bok,* öfvers. och komment. 1894 m. fl. Han har dessutom författat ett större antal lefnadsteckningar i »Svenskt biografiskt lexikon» samt upprättat det mönstergilla, därtill hörande registret. — Gift 1: 1856 med *Hedvig Elina Wieselgren,* dotter till domprosten P. Wieselgren (se nedan) och 2: 1864 med *Ida Paulina Westblad.*

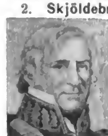
Skjöldebrand. Släkten, som ursprungligen hette *Brander,* härstammar från Dalarne och adlades 1767. En gren erhöll friherrlig värdighet 1814 och greflig 1819 samt utdog på svärdssidan 1889. Ännu en annan gren är friherrlig sedan 1819.

1. **Skjöldebrand, Erik,** ämbetsman, vitterhetsidkare. Född i Köping d. 16 nov. 1722 enligt annan uppgift 1720. Föräldrar: rådmannen *Fredrik Brander* och *Maria Elisabet Sahlman.* — Efter långvariga och flitiga studier i Uppsala blef S. 1747 e. o. kanslist vid ständernas Bankokansli och ingick 1748 i Kanslikollegium, där han fann en mäktig gynnare i riksrådet grefve A. J. v. Höpken. Hufvudsakligen på dennes förord skickades han 1753 såsom svensk konsul till Algier och förvärfvade där under en trettonårig ämbetstid (1753—66) icke blott sin regerings, utan äfven beyens synnerliga aktning och förtroende. Under sin vistelse i Afrika gjorde han stora samlingar af naturalster, etnografiska föremål och fornsaker, hvilket samlarenit beredde honom 1757 inträde som ledamot i Vet.-societ. i Uppsala. Efter sin återkomst till fäderneslandet upphöjdes han 1767 i adligt stånd, då han antog namnet *Skjöldebrand,* erhöll 1769 titel af kommerseråd, blef 1797 ledamot af Vitt.-hist- och ant.-akad. samt ledamot af Musik. akad. vid denna institutions stiftelse 1771. — Död i Stockholm, vid nittiotvå års ålder, och sedan han varit blind i femton år, den 27 jan. 1814. En varm vän af skaldekonsten, försökte han sig själf i vittra arbeten samt har författat

tragedierna: *Cleopatra* 1749, *Habor och Signild* 1767, *Aslög* 1783, ny uppl. 1795, *Gustaviaden, en hjeltedikt i tolf sånger* 1768, *Afhandling om det sublima i litteraturen* 1792, m. m. Han var äfven samlare och författare i numismatik samt har skrifvit psalmerna 358 och 365 i vår svenska psalmbok, ehuru dessa senare blifvit öfversedda af Adlerbeth och Franzén. — Gift 1756 med *Johanna Logie*.

2. Skjöldebrand, **Anders Fredrik,** militär, konstvän, författare. Född i Algier d. 14 juli 1757; den föreg. son. — Vid fjorton års ålder intogs S. vid universitetet i Uppsala och blef tre år därefter (1774) kvartermästare vid Södra skånska kavalleriregementet. Såsom löjtnant flyttad till Östgöta kavalleri 1779, befordrades han 1783 till ryttmästare samt bevistade 1788—90 årens fälttåg på örlogsflottan, såsom adjutant hos hertig Carl. Major i armén och öfverstlöjtnant 1793, anställdes han s. å. såsom adjutant på stat hos hertigen-regenten, blef löjtnant vid Konungens drabanter och öfverste i armén 1794 samt undfick på egen begäran afsked från löjtnantsbefattningen vid drabantkåren 1797. Den ledighet, han härigenom vann, ägnade han åt konsten och vetenskaperna, besökte Trollhättan och gjorde en resa till Nordkap, öfver hvilka färder han utgifvit beskrifningar med plancher: *Description des cataractes et du canal de Trollhätta avec gravures* samt *Voyage pittoresque au Cap du Nord, avec gravures*. — S. hvilken var en självständig karaktär, som aldrig lät rubba sig från sina grundsatser och åsikter, stötte sig därigenom icke sällan med de makthafvande. Vid Norrköpings riksdag 1800 stod han i oppositionens främsta led och åtalades efter dess slut för förnärmelser mot landtmarskalken, men slapp undan med obetydliga böter. 1808 ingick han åter i tjänst såsom chef för Östergötlands landtvärn samt blef i februari följande året chef för Norra arméns andra fördelning. Några veckor därefter deltog han i revolutionen. Då hans forne vän och gynnare hertig Carl därigenom kom på tronen, begynte nådevedermälen tillflöda i rikare mått. Vid kröningen befordrad till generaladjutant och generalmajor, utsågs han till en af fullmäktige vid fredsunderhandlingarna i Fredrikshamn och fick på hösten 1809 förtroendet att följa den afsatte konung Gustaf Adolf till Baden. — Härunder förvärfvade han sig genom sitt humana och värdiga uppförande i hög grad den biltoge monarkens förtroende, så att denne till ett bevis på sin aktning vid afskedet skänkte S. ett diamanthattband. 1810 förordnades han till öfverståthållare samt innehade denna plats i två år eller till 1812, under hvilken tid han jämväl var förste direktör för Kongl. teatern. 1813 blef han generallöjtnant samt chef för svenska arméns kavalleridivision i Tyskland. Härunder utförde han den 6 dec. den lysande träffningen vid Bornhöft, där han med nio hundra man kavalleri anföll den från Lübeck retirerande danska styrkan samt fråntog den sju artilleripjäser och gjorde sjuhundra fångar. Denna träffning var under hela kampanjen den enda, som svenskarna på egen hand vunno. Till belöning härför upphöjdes han 1814 till friherre samt erhöll i uppdrag att jämte general Björnstjerna afsluta konventionen i Moss samma år, inkallades 1815 i statsrådet, blef chef för kronprinsen Oscars hof, grefve 1819, general af infanteriet 1820, samt slutligen En af rikets Herrar 1822. Tog afsked från statsrådsämbetet 1828 och afled i Stockholm d. 23 aug. 1834. — Med af fadern ärfd smak för vitterhet och skön konst, ägnade han äfven under sina viktigaste politiska uppdrag alla lediga stunder åt musik, måleri och skaldekonst. Af hans många utgifna verk äro utan tvifvel de två förut nämnda resorna hans både vackraste och viktigaste arbeten. Af hans vittra skrifter intager ovedersägligen skådespelet *Herman von Unna*, utgifvet 1795, 2:dra uppl. 1846, främsta rummet. Hans öfriga vitterhetsstycken äro: de otryckta dramerna *Varbeck* och *Riddartornet* samt melodramen *Tancred och Clarinda*, uppförda och spridda i afskrifter; *Psyche, saga* 1795, *Gustaf Eriksson eller det frälsade Sverige* 1822, *Odin, hjeltedikt i tio sånger* 1816, *Hjalmar, sorgespel* 1827, *Carl XII:s död, tragedi* 1829, de historiska arbetena *Batailles de Charles X Gustave* 1806 och *Historie militaire des rois de Suède de la maison palatine* I 1807, hvilket sistnämnda arbete författades på offentligt uppdrag. Till S:s litterära alster höra slutligen öfversättningar från Tasso och Byron samt hans i handskrift efterlämnade Vitterhetsakademien tillhörande memoarer, m. m. Till åtskilliga af förenämnda skådespel har han äfven författat musiken. Hans poetiska och konstnärliga talanger beredde honom inträde i alla svenska akademier, och han försvarade i dem alla sin plats genom sin mångsidiga bildning. Hans memoarer i fem delar äro 1904—05 utgifna af H. Schück. — Gift 1: 1779 med friherrinnan *Petronella Constantia von Höpken*, dotter af presidenten C. F. von Höpken (se I: 539), och 2: 1791 med *Charlotta Letitia Ennes*.

1. Skogman, **Carl David,** ämbetsman, författare. Född i Lovisa stad i Finland d. 26 okt. 1786. Föräldrar: prosten och kyrkoherden *Jakob Skogman* och *Maria Magdalena Stark*. — S. blef efter studier vid Borgå gymnasium och universitetet i Åbo 1804 auskultant i Åbo hofrätt och samtidigt kanslist vid d. v. Civilexpeditionen af K. maj:ts kansli, befordrades 1806 till kopist i Inrikes civilexpeditionen, blef 1809 kanslist och s. å. protokollssekreterare vid den då inrättade handels- och finansexpeditionen samt 1811 förste expeditionssekreterare därstädes. Hösten följande året anträdde han på konungens befallning en resa till den åt Sverige afträdda ön Guadeloupe i Västindien, där han i början af år 1814 förordnades till generalguvernörens närmaste man vid koloniens handels- och finansförvaltning. Men redan i juli s. å. ingick officiel underrättelse,

att ön blifvit afträdd till Frankrike, då han återvände till Sverige och på hemresan besökte flera af de västindiska öarna äfvensom Nordamerikas Förenta stater. Efter sin hemkomst 1815 tjänstgjorde han såsom föredragande inför K. Maj:t af besvärsmål samt förordnades s. å. till ledamot af en kommitté för tullförfattningarnas öfverseende och 1817 till sekreterare i en kommitté för finansiella ärenden. Efter att 1821 ha blifvit utnämnd till ledamot af d. v. generaltulldirektionen, befordrades han 1824 till statssekreterare i handels och finansexpeditionen, blef 1829 ledamot af Lotteridirektionen och 1830 konungens ombud i Riksgäldskontoret. 1833 förordnades han att tills vidare förvalta presidentsämbetet i Kommersekollegium, erhöll 1838 fullmakt på detsamma och bibehöll det sedan till sin död i Stockholm d. 20 febr. 1856. — Med rätta ansedd för en af Sveriges skickligaste, erfarnaste och kunnigaste ämbetsmän, innehade han utom sina ordinarie tjänster flera andra maktpåliggande uppdrag, förordnades 1836 till ordförande i Konvojkommissariatet, 1838 till ordförande i styrelsen för Teknologiska institutet, utsågs 1852 till ordförande i en kommitté angående kreditförhållandena och låneanstalterna i riket och blef 1855 led. i svensk-norska kommittén om ömsesidig handel och sjöfart o. s. v. Från 1847—48 års riksdag till sin död var han bankofullmäktig. Så väl af konungen som af lärda samfund fick han emottaga flera utmärkelser: blef 1815 ledamot af Vetenskapsakademien, 1826 upphöjd i adlig värdighet, 1842 hedersledamot af Vitterhets-. hist.- och ant.-akad., 1847 En af de aderton i Svenska akad. och 1854 på femtionde årsdagen af sitt inträde i statens tjänst förlänad med friherrediplomet. Såsom författare har han efterlämnat flera skrifter af värde, såsom: *Underrättelse om så kallade besparingsbanker*, *Anteckningar om riksens ständers bank och lånerörelsen i Sverige*, vittra försök, under titeln *Minnen af lediga stunder* jämte andra arbeten, äfven på franska. — Vetenskapsakademiens medalj 1895 var präglad öfver honom, och i sammanhang därmed var hans »minne» tecknadt af R. Cronstedt. — Gift 1817 med *Ulrika Scharp.*

2. Skogman, **Carl Johan Alfred,** sjömilitär, kommunalman. Född d. 3 aug. 1820; den föreg. son. — S. blef student i Uppsala 1836. Efter att 1836—38 tjänstgjort såsom extra kadett, dels å korvetten Najaden, dels å korvetten Josephine samt 1840—41 idkat handelssjöfart, utnämndes han det sistnämnda året till sekundlöjtnant vid flottan, och var 1842—44 kommenderad på Najaden under en sjöexpedition till Sydamerika, Västindien och Medelhafvet. Vid hans hemkomst på sommaren 1844 uppdrogs åt honom att biträda vid den då pågående triangelmätningen af Vänern i och för dess förnyade kartläggning. Sedan han på egen hand fortsatt detta arbete 1845—46, biträdde han en stor del af åren 1846—51 professorerna Selander och Agardh vid den stora gradmätningen mellan Bottniska viken och Ishafvet.

Befordrad till premiärlöjtnant 1849, medföljde han fregatten Eugenie på dess jordomsegling 1851—53, utnämndes, efter att ha varit kommenderad på några mindre sjöexpeditioner, till kaptenlöjtnant 1857 samt blef kapten vid flottan 1861. Sistnämnda år förordnad att vara chef för Sjöförsvarsdepartementets kommandoexpedition, fortfor han därmed till 1863. Efter faderns död uppträdande på riddarhuset såsom hufvudman för sin ätt, deltog han i riksdagsarbetet vid de fyra sista ståndsriksmötena (1856—66), och var utom vid de första af dessa ledamot af statsutskottet. Då han gjorde sig gällande såsom politisk förmåga, togs han snart i anspråk äfven för andra offentliga värf. Så var han 1858 en af statsrevisorerna och 1864 ledamot af kommittén för uppgörande af förslag till Stockholms befästande, samt under åren 1864—67 inspektör för rikets navigationsskolor. Vid omregleringen af sjövapnet i enlighet med den af grefve v. Platen framlagda och af riksdagen godkända plan, blef han på därom framställd begäran i sept. 1866 flyttad på den nya indragningsstaten. 1869—77 riksdagsman i Första kammaren för Blekinge län, var han 1871—76 ledamot af statsutskottet. 1863 fullmäktig i Riksbanken, innehade han på grund af nya val denna förtroendeplats till och med 1874 och tjänstgjorde under denna tid dels såsom fullmäktiges deputerade för den inre förvaltningen, dels såsom deputerad för utrikes växelärendena. 1869—70 var han ledamot af kommittén för omändring af landets myntsystem för guldmyntfot och 1872 ledamot af den i Köpenhamn samlade svensk-norsk-danska kommissionen för samma frågas behandling samt 1863—1874 en af Stockholms stadsfullmäktige. Ledamot af Vet. akad., Krigsvet. akad. samt Örlogsmannasällskapet i Karlskrona. Har från trycket utgifvit: *Fregatten Eugenies resa omkring jorden 1851—53* 1854—55, samt lämnat flera uppsatser till Krigsvet. akad. handlingar och till »Tidskrift för sjöväsendet». — Gift 1: 1851 med *Maria Lovisa Toll*, 2: 1869 med *Agnes Fredrika Poppius.*

1. Skytte, **Johan Bengtsson,** statsman, lärd. Född 1577 i Nyköping; son af borgmästaren därstädes *Bengt Nilsson Skräddare* och *Anna Andersdotter.* — Den med sällsynta anlag utrustade ynglingen, hvilken i början bar namnet *Schroderus*, studerade med sådan flit, först i Nyköpings skola och sedan vid det då i Stockholm förlagda universitetet (kollegiet), att han, vid en därefter företagen nioårig vistelse i utlandet, hvarunder han studerade vid Europas ryktbaraste vetenskapssäten, väckte allmän uppmärksamhet för sin ovanliga skicklighet såsom latinsk vältalare, matematiker samt kännare af främmande länders statsrättsliga förhållanden och historia. Efter sin hemkomst adlades han 1603, upptog då namnet *Skytte* efter en utslocknad ätt, som varit besläktad med hans möderne. Året förut hade han blifvit utsedd till lärare för den unge kronprinsen Gustaf Adolf och dennes kusin hertig

Johan, hvarjämte han äfven skulle öfva tillsyn öfver Carl Filips och de öfriga kungliga barnens undervisning. Utnämnd samtidigt till sekreterare i Rikskansliet, hade han bl. a. att å konungens vägnar tala till de i Kalmar församlade Göta rikes ständer. För öfrigt begagnades han af Carl IX i flera viktiga uppdrag och motsvarade på ett utmärkt sätt konungens ofta obegränsade förtroende. Mot slutet af Carls regering åtföljde han den ambassad, som 1610 under Gustaf Stenbock afgick till England för att underhandla om förbund med detta land. Här inträffade, att Jakob I, själf lärd, genast intogs af den lärde och vältalige svensken och till ett bevis på sin bevågenhet slog honom till riddare. Redan såsom hertig af Västmanland hade Gustaf Adolf utnämnt S. till ståthållare öfver denna provins, och efter sitt anträde till regeringen lämnade han 1612 hela rikets penningverk i hans händer. Antydda befattning fortfor han att sköta i aderton år, till en början med titel af kammarråd, som 1620 utbyttes mot den af president i Kungliga räknekammaren. Skicklig och nitisk i sina åligganden, fick S. af konungen tid efter annan emottaga nya ynnestbevis, dels i form af förläningar, dels såsom titlar och äreställen. Sänd 1615 till danska hofvet för att söka utverka någon nedsättning i den betungande Älfsborgs lösen, misslyckades han emellertid i denna sin uppgift. Då han 1617—18 vistades i Holland och England för att utverka penninglån, blef han af konung Jakob I slagen till riddare. 1617 utnämnd till riksråd, fick han därjämte norra Finlands lagmansdöme, förordnades 1622 till Uppsala akademis kanslär och upphöjdes 1624 till friherre med godset Duderhoff i Livland till friherreskap, hvartill sedan lades biskopsstiftet Wormditt i Västpreussen. 1629 utnämndes han till generalguvernör öfver Livland, Ingermanland och Karelen, blef 1632 Dorpts universitets förste kanslär och två år senare den förste presidenten i Göta hofrätt. Vid slutet af Gustaf Adolfs regering synes det, som hans förtroende hos konungen något minskats, och han fick ofta uppbära förebråelser för tröghet och långsamhet. När efter det för svenskarna olyckliga slaget vid Nördlingen åt honom anförtroddes en ny beskickning till Danmark, Holland och England, vann hans namn i dessa länder ökad glans. Hans sista offentliga värf bestod i att med Axel Oxenstierna deltaga i fredsunderhandlingarna i Brömsebro. Han fick likväl knappt börja detta värf, förrän han insjuknade och afled på sin gård Söderåkra nära Brömsebro d. 25 mars 1645. — Utom genom sina personliga egenskaper, sin lärdom och sina förtjänster som statsman, har han beredt sig ett odödligt namn såsom vetenskapernas beskyddare. Från hans kanslärstid räknar Uppsala universitet ett nytt tidehvarf. Han utfärdade för högskolan nya lagar, förökade på egen bekostnad antalet af hennes lärare, samt undersökte, ofta själf närvarande, hennes behof och inre tillstånd. Det var också, under det han var kanslär, som Gustaf Adolf till Uppsala akademi skänkte de Gustavianska arfvegodsen, hvarvid kanslärens gällande förord anses ha varit ganska verksamt. Själf hade S. få år förut inrättat den efter honom uppkallade *Skytteanska professuren.* Ett tilltalande uttryck för hans nitälskan för folkupplysningens sak var den af honom 1637 stiftade skola för Ålems socken i Kalmar län, i hvilken skola alla socknens barn skulle njuta kostnadsfri undervisning. Denna undervisningsanstalt, »den skytteanska skolan» kallad, ombildades 1887 till en vanlig folkskola. Bland vetenskapliga skrifter, som han utgifvit, må nämnas: *Dissertatio de mechanicæ artis præstantia* 1598, *Problemata ex artium liberalium fontibus desumpta* s. å., *Oratio de Suecorum, Gothorumque vetustate et fortitudine militari* 1604, *Een kort undervijsning uthi hvad konster och dygder en furstlig person skall sig öfva* 1604, och sed. fl. uppl. — Gift 1605 med *Maria Näf*, dotter till den under Näftåget i Dalarna mördade ståthållaren.

2. **Skytte, Bengt,** riksråd. Född d. 30 sept. 1614; den föreg. son. — Liksom alla Johan S:s barn erhöll Bengt en omsorgsfull uppfostran och utmärkte sig tidigt för ovanliga kunskaper. Vid femton års ålder, sedan han afslutat sina studier i Uppsala och Dorpt, åtföljde han (1629) generalen frih. J. Spens på en beskickning till England och blef, likt fadern förut, af konung Jakob I slagen till riddare. Nitton år gammal befordrades han till kammarherre hos drottning Kristina; 1638 blef han revisor i Räknekammaren och 1640 kammarråd. Genom sina i flera afseenden fängslande egenskaper, kvickhet, lärdom och smidigt uppförande, var han liksom skapad för drottning Kristinas hof, där han snart gjorde hastig lycka. 1646 landshöfding i Uppsala län, blef han landtmarskalk vid 1647 års riksdag, utnämndes 1648 till riksråd och förordnades s. å. till kanslär för universitetet i Dorpt, hvarjämte han erhöll af drottningen ansenliga förläningar, dels på Munsön i Mälaren, dels i Hälsingland. Men efterhand uppstod i följd af drottningens nyckfullhet och denna hennes gunstlings oroliga lynne ett kyligare förhållande dem emellan. Drottningens missnöje väckte han, då han, efter att 1651 hafva erhållit tillstånd att besöka en tysk brunnsort, utan permission företog en färd till Konstantinopel och på vägen själfrådigt inledde underhandlingar med furst Rakoczy i Siebenbürgen, hvilken redan då umgicks med planer att angripa polackerna, samt icke återkom till fäderneslandet förrän 1652. Af naturen vacklande, utan pålitlighet och utan bestämd öfvertygelse, hängaf han sig åt politiska vinglerier, hvilka han till en tid lyckades dölja, men som snart blefvo afslöjade. Omsom den lydigaste slaf för Kristinas enväldsnycker, än i hemligt förstånd med rörelsepartiet, var han tillika en lismande smickrare hos Carl Gustaf, allt detta samtidigt och vanligtvis på smygvägar. Efter flera brytningar och därpå följande förlikningar mellan honom och drottningen, kom den senares förbittring till fullt utbrott, när under Messeniernas högmåls-

process den äldre Messenius angaf S. såsom fientligt sinnad mot Kristina och som sagesman till en del af det, den yngre Messenius skrifvit emot drottningen. I den rättegång, som mot S. anställdes, blef han väl frikänd och ingick åter i rådet, men hans anseende var för alltid sjunket, och han ansågs allmänt icke blott som opålitlig och falsk, utan som en sedeslös och elak människa. Emedan han under den sista tiden af Kristinas styrelse ifrigt arbetat för Carl Gustafs upphöjelse, åtnjöt han i början af dennes välde något anseende och ställdes i spetsen för underhandlingarna med Kurland och Lithauen, men snart minskades förtroendet och S. försattes ur verksamhet. Under Carl X:s sista regeringsår lefde han som enskild person i London och besökte därefter åtskilliga ställen i Tyskland. Slutligen efter förnyade tillsägelser återkom han 1662 till Sverige och började deltaga i rådets öfverläggningar. Men snart ledsnade hans ämbetsbröder i rådskammaren vid hans närvaro och förordnade honom 1663 till president i Wismarska tribunalet, med uppdrag att tillika vara rikets legat i Tyskland. Oaktadt denna utnämning kvarstannade han i Stockholm, invecklad i rättegångar och ständigt ett plågoris för rådet genom sina anspråk och yrkanden. När han slutligen 1664 öfverbevisades om att på ett verksamt sätt ha deltagit i hertig Adolf Johans planer på riksmarsksämbetet, förklarades han förlustig sina ämbeten, reste därefter som en fullkomlig äfventyrare omkring i Tyskland, Frankrike, Holland och England, förgäfves sökande hos Carl XI att återvinna anställning i svensk tjänst. Omsider återkom han till Stockholm och afled där d. 23 juli 1683. — Gift 1: 1636 med friherrinnan *Kristina Sparre* och 2: på 1670-talet med *Eva Mörner*.

3. **Skytte, Jakob**, ämbetsman, lärd. Född 1623; den föreg. bror. — På grund af det anseende, släkten genom fadern, Johan S., vunnit i England, blef äfven denne slagen till riddare af engelska konungen och valdes 1633 till den förste rector illustris vid universitetet i Dorpt. Här väckte han tidigt uppmärksamhet för sina vidsträckta kunskaper och höll helt ung föreläsningar vid universitetet öfver Cæsar, hvilka föredrag bevistades af ett talrikt auditorium. Hemkommen till Sverige, förordnades han 1642 till vice president i Svea hofrätt och utnämndes tre år därefter till landshöfding i Östergötland. En svag hälsa nödgade honom dock att med det snaraste söka lugnet, hvarför han begärde sitt afsked 1650 och afled i Stockholm d. 1 mars 1654. — Hans skrifter: *Panegyricus in laudem Friderici Henrici Arausionensium principis* 1631, *Dissertatio de rebus publicis* 1632, *Epistola ad Dion. Vossium* 1631, m. fl. vittna om hans lärdom och vältalighet. — Gift 1637 med *Anna Nilsdotter Bielkenstierna*.

4. **Skytte, Gustaf Adolf**, fribytare. Född 1637; den föreg. son. — Liksom de flesta af sin ätt utmärkte sig S. tidigt för en rik begåfning och var vid högskolan lika mycket känd för sina goda kunskaper som sina dåliga seder. Under en resa i Tyskland, tillsammans med sin syster Anna Skytte och en Erik Bagge, befraktade han för hemresan i okt. 1657 en i Elbingen liggande holländsk jakt och seglade med den uppåt Nyköpingsskären. Här mördade S., hans syster och Erik Bagge den lilla holländska besättningen, hvarefter S. uppsatte ett köpebref, genom hvilket fartyget öfverläts åt honom, skref därunder den mördade kaptenens namn och beseglade den falska köpehandlingen med dennes sigill. Med smaken en gång väckt för dylika illbragder, ströfvade S. omkring på Östersjön och låg hvarje sommar ute på vikingafärder. När han fortsatt sitt sjöröfvarlif i fyra år, utan att hans dåd blifvit upptäckta, beslöt han på eftersommaren 1661, i samråd med sin svåger Gustaf Drake, då gift med systern Anna, att utsträcka expeditionen till Kattegat. För detta ändamål utrustades det röfvade holländska skeppet och bemannades med tretton man, af hvilka åtminstone de flesta voro medvetna om expeditionens syfte. Mellan Bornholm och Öland anträffades ett holländskt fartyg, som S. och hans sällskap angrepo, mördade den sju man starka besättningen och flyttade de bästa varorna ombord på sjöröfvareskeppet. Efter verkställd plundring borrades fartyget för att i böljornas graf dölja nidingsdådet men drefs af vinden mot Öland, och snart spordes i nejden dofva rykten om illbragden. Gustaf Drake flydde med sin hustru utomlands, men S. häktades på sin egendom Strömsrum och dömdes att halshuggas och steglas. På släktens förböner mildrades domen till arkebusering, »på det han måtte få dö som en soldat». Efter en kristlig dödsberedelse blef han skjuten på Jönköpings torg d. 27 april 1663 kl. mellan 5 och 6 på morgonen. — Gift med friherrinnan *Brita Margareta Hamilton*.

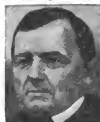
5. **Skytte, Lars**, katolsk andlig. Född omkr. 1610; brorson till Johan S. och son af ståthållaren på Stockholms slott *Lars Bengtsson Skytte* och *Britta Håkansdotter*. — Medan han ännu studerade vid universitetet i Uppsala, hade S. gjort sig känd för ovanliga kunskaper, hvilka han ytterligare ökade genom resor utomlands. Hemkommen till Sverige, utnämndes han strax till drottning Kristinas hofjunkare och skickades 1641 såsom svensk resident till portugisiska hofvet, hvilken befattning han förestod till 1647, då han begärde och erhöll sitt afsked. I stället för att återvända hem, begaf han sig till Rom, där han antog katolska läran och blef franciskanermunk — »Frater ordinis Francisci regularis observantia». — I sitt andliga stånd kallade han sig ömsom »Frater Laurentius a divo Paulo» och »Laurentius Skytte nobilis Suecus» eller ock blott »nobilis Suecus». Ehuru ett katolskt biskopsdöme blef honom erbjudet, och till och med kardinalshatten hägrade för hans blickar, föredrog han att förblifva munk och afled i sitt kloster i Rom 1696. — Till hans öfriga egenskaper hörde äfven en sällsynt språkkännedom och stor insikt i europeiska statskunskapen. Af hans skrifter, alla författade på latin, äro följande de förnämste: *Confessio veritatis ecclesiæ catholicæ* 1652, *Peregrinatio sancta fratris Laurentii a D. P. Sueci* 1658, *Scala pietatis* 1668, *Ramus olivæ septentrionalis revirescens* 1672.

6. **Skytte, Vendela,** lärd. Född d. 8 dec. 1608; dotter af S. 1. — Tillsammans med sina syskon erhöll fröken S. en förträfflig undervisning, och som hon var utrustad med en ovanlig fattningsgåfva, väckte hon snart uppmärksamhet för sina omfattande kunskaper och i synnerhet för sin stora skicklighet i tyska, franska, latinska och grekiska språken. Hon författade och utgaf äfven flera skrifter och kallades af Stiernhielm för »Sexus et sæculi miraculum». Vid aderton års ålder ingick hon äktenskap med landshöfdingen i Österbotten *Hans Kyle* samt afled endast tjuguett år gammal i Stralsund af pesten d. 18 aug. 1629. — Hon efterlämnade en dotter *Hillevi*, hvilken ärfde moderns anlag och på sin tid var ett af Sveriges lärdaste fruntimmer.

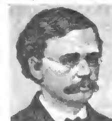

Skytte, Martinus, förste evangeliske biskop i Finland. Född omkr. 1480 och tillhörande en gammal frälsesläkt, som redan på 1300-talet omtalas i finska handlingar. Fadern var lagmannen i Tavastland *Jeppe Pedersson (Skytte)* till Porkala. — Sin första undervisning erhöll S. i Raumo skola och Åbo katedralskola, hvarefter han upptogs bland domikanbröderna i Sigtuna, hvilka på egen bekostnad sände honom utomlands att föröka sina kunskaper vid främmande högskolor. Från sin utrikes vistelse hemkom han 1522 med så stort anseende, att han 1524 valdes till generalvikarius eller visitator för domikanorden i Sverige, Norge och Danmark. Konung Gustaf I, som förnummit, att S. i Wittenberg flitigt åhört Luther och således icke borde vara emottaglig för en religionsförändring, kallade honom till biskop i Åbo och lät inviga honom till detta ämbete 1528. Oaktadt han icke utbad sig påfven Clemens VII:s stadfästelse, ansågs han dock såsom invigd enligt kanoniska former berättigad att utföra alla biskopsämbetet tillhörande förrättningar. Det torde vara ganska tvifvelaktigt, om S. i sitt inre brutit eller någonsin kom att bryta med katolicismen för att af full öfvertygelse omfatta den evangeliska läran. Men han var en fromsint, medgörlig man, som den myndige kung Gösta icke hade svårt att komma till rätta med, då det gällde de af honom påyrkade, i alla fall föga genomgripande reformerna i kyrkoskicket. Sålunda blefvo utan svårighet efterhand åtskilliga förändringar införda i ritualen. Mässan firades första gången på svenska i Åbo domkyrka 1531. Vigvatten, chrisman och sista smörjelsen afskaffades o. s. v. Större svårigheter mötte, då det blef fråga om att tillgodose de anspråk på ekonomiska fördelar för kronan, som vid genomförandet af reformationsverket inom Gustafs rike spelade en ingalunda oväsentlig roll. Emellertid kom det äfven i denna sak till en uppgörelse, som väl för biskopen medförde den ena tunga uppoffringen efter den andra och någon gång försatte honom i ganska svårt trångmål, men hvarmed han dock lät sig nöjas. Visserligen framkallades härigenom hos honom ett missmod, som slutligen dref honom att begära afsked från biskopsämbetet, men att härmed ej var så allvarligt menadt, framgår däraf, att han, oaktadt denna ansökan bifölls, fann rådligt att kvarstanna på sin post. Efter att ha innehaft sitt biskopsämbete i tjugutre år, afled S. i Åbo d. 30 dec. 1550, efterlämnande minnet af en lefnad, präglad af fromhet, oegennytta och gifmildhet mot de fattiga. »Han lyste», säger biskopskrönikan, »såsom ett glänsande ljus genom alla slags dygder, ända tills han fullbordat sitt lefnadslopp.» Trots sina alltmer kringskurna inkomster såg han sig dock i stånd att vid utländska universitet underhålla begåfvade men medellösa studenter, som där utbildades till lärare i evangelisk anda.

1. **Sköldberg, Sven Erik,** läkare, gynäkolog. Född i Knista socken i Närke d. 26 nov. 1806. Föräldrar: landtbrukaren *Carl Sköldberg* och *Brita Jonsson*. — Student i Uppsala 1825, aflade S. med kand. examen 1830, blef med lic. 1832 och promoverades 1835 till medicine doktor. Efter att under studietiden ha innehaft åtskilliga förordnanden vid så väl den militära som civila sjukvården, utnämndes han 1840 till provinsialläkare i Jönköping, hvilken befattning han med allmänt förtroende bestridde till 1863, då honom uppdrogs att förvalta ett medicinalrådsämbete i Sundhetskollegium. Året därefter sökte och erhöll han entledigande från sistnämnda förordnande samt tog afsked från provinsialläkaretjänsten och inköpte egendomen Hesslö i Södermanland. År 1834 företog han en utrikes resa då han besökte klinikerna i Köpenhamns hospital och tid efter annan gjorde han åter utflykter till utlandet, till Danmark, England, Frankrike, Italien för att göra dels kirurgiska och gynäkologiska studier, dels iakttagelser rörande ambulans och sjukvård i nämnda länder. Ehuru väl gynäkologien förut icke var okänd i Sverige, kan S. likväl sägas vara bland de första, som upptagit behandlingen af fruntimmerssjukdomarna såsom specialitet, och han hade under lång följd af år en högst omfattande praktik såsom fruntimmersläkare. Utom flera uppsatser och referat i »Hygiea» har han utgifvit: *Om Chorean inom Jönköpings län och det deraf uppkomna religiösa svärmeriet* 1843, *Lifmodersjukdomar* 1857, *Om sårades vård i fält* 1864, m. m. Död i Södertälje d. 15 febr. 1884. — Gift 1837 med *Malin Åstrand*.

2. **Sköldberg, Sven,** läkare, gynäkolog. Född i Jönköping d. 30 nov. 1838; den föreg. son. — Student i Uppsala 1856, blef S. medicine kand. 1861, medicine lic. i Stockholm 1864 och medicine doktor i Uppsala 1867. Strax efter det han aflagt licentiatexamen, företog han en vetenskaplig resa till Paris, London och Edinburgh, under hvilken han hufvudsakligen studerade gynäkologi och särskildt den operativa gren af nämnda vetenskap, som fått namn af ovariotomi. Återkommen till Sverige, förordnades han 1867 till do-

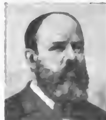

cent i gynäkologi vid Karolinska institutet och utöfvade, under sina få återstående lefnadsår, med utmärkt skicklighet en vidsträckt verksamhet såsom gynäkologisk läkare i Stockholm. Utrustad med grundliga kunskaper, klar uppfattning, mycken själfständighet i åsikter och lätt framställningssätt, utmärkte han sig äfven såsom lärare vid de fria föreläsningskurser, han anordnade och vid sin polyklinik, som flitigt besöktes af äldre och yngre kamrater. Ehuru under de sista åren lidande af en svår hjärtsjukdom, företog han 1872 en ny vetenskaplig resa till London och Edinburgh, men hann knappt återkomma därifrån förrän han afled i Stockholm d. 22 okt s. å. — I »Svenska läkaresällskapets förhandlingar», »Medicinskt arkiv», »Nordiskt medicinskt arkiv» och »Hygiea» har han lämnat flera eller färre uppsatser och därjämte såsom specimen för docenturen vid Karolinska institutet särskildt utgifvit ett sakrikt arbete: *Om ovariotomiens tidigare historia i England och Amerika och operationens nu varande ståndpunkt* 1867. — Gift 1867 med *Sigrid Vendela Adelgunda Schürer von Waldheim.*

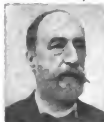
Smith, Anders Vilhelm Salomon, sångare. Född i Trelleborg d. 6 maj 1853. Föräldrar: apotekaren *Johan Gustaf Smith* och *Augusta Charlotta Vilhelmina Bruzelius.* — Efter att 1871 aflagt farmacie studiosi-examen och 1874 apotekare-examen, öfvertog S. längre fram faderns apotek i Ystad. Begåfvad med en fördelaktig basröst, fick han tillfälle att medfölja Uppsalastudenternas sångkör på dess sångarefärder 1876 och 1878 Han har sedermera äfven gjort sig bemärkt såsom god solosångare och i all synnerhet vunnit bifall för sitt utförande af Mefistofeles' parti i Berlioz' »Faust», vid sitt uppträdande som konsertsångare i ej allenast Skandinavien utan äfven London, Paris, Wien, m. fl. europeiska hufvudstäder. 1890 blef S. ledamot af Musikaliska akademien.

Smith, Lars Olsson, affärsman. Född i Kiaby förs. i Kristianstads län d. 12 okt. 1836 af fattiga föräldrar, måste S. redan vid åtta års ålder ut i världen att förtjäna sitt bröd och var till en början anställd i kryddkramhandel i Karlshamn samt antog namn efter sin förste principal, som behandlat honom med mycken välvilja. 1850 öfverflyttade han som biträde i en liknande affär till Stockholm, där han två år senare öfvergick till en skeppsklarerarfirma, med vaket öga aktgifvande på hvad som försiggick omkring honom och oaflåtligt arbetande på att öka sitt kunskapsförråd. 1858 etablerade han sig som egen grosshandlare i Stockholm och kommissionär för Skånes och Blekinges brännerier och kom snart att utöfva ett sådant herravälde öfver brännvinshandeln öfver hela landet, att han nog ej utan fog benämndes »brännvinskungen». Tillika anlade han Reymersholms spritförädlingsverk, hvars »tiodubbelt renade» brännvin sedan blifvit kändt öfver hela Sverige. I början af 1880 talet började S. ådraga sig allmän uppmärksamhet af ett helt annat slag, genom de vidtsväfvande planer till kooperativ själfhjälpsverksamhet, hvilka på hans initiativ 1883—84 sökte realiseras af arbetarföreningar i såväl Stockholm som åtskilliga landsortsstäder under namn af »Arbetarnes ring». Tyvärr visade sig utförbarheten ej vara bland de lättaste, och föreningarna upplöstes snart efter en tynande tillvaro. 1885 invaldes S. af landstinget i Blekinge län, där en stor del af hans affärsverksamhet var förlagd, i Första kammaren. Han beredde sig på att här spela en betydande roll, och ett helt kansli var för hans räkning i färd med att utarbeta en lång rad af motioner till 1886 års riksdag, af hvilka flertalet afsåg att stärka Riksbanken på de enskilda bankernas bekostnad. Då han i dessa varit nog oförsiktig att tillskrifva sina motståndare egennyttiga beräkningar på det allmännas bekostnad, uppkallades häraf mot honom en storm, som han ej ägde tillräcklig skicklighet och kallblodighet att utrida, och det hela slöt med ett nederlag för S., som för en tid framfödde hos honom modlöshet att vidare försöka sig å den parlamentariska arenan. Vid 1888—89 års riksdagar framträdde han åter som massmotionär i olikartade ämnen, nu ej blott ekonomiska, utan äfven om den politiska rösträttens utsträckning, inskränkning af konungens ekonomiska lagstiftningsrätt, m. m. — Hans hufvudintresse hade vid denna tid dragits åt helt annat håll. Karlshamns spritförädlingsverk, i hvilket S. var den hufvudsakliga intressenten, hade nämligen lyckats få till stånd en högst betydande export af spritvaror till Spanien, då 1888 ingick underrättelsen, att dess högst betydliga lager därstädes drabbats af en kännbar s. k. efterskatt. Då denna ej kunde omedelbart gäldas, togos lagren i beslag och slumpades därefter bort, med efter S:s egen utsago en förlust för importörerna af omkr. fyra mill. kronor. Trots S. gjorde gällande, att detta förfarande stode i bestämd strid mot spanska handelstraktaten med Sverige, lyckades han ej erhålla upprättelse genom den svenska regeringen, hvars åtgöranden i riksdagen blefvo underkastade det skarpaste klander af S. A. Hedin och S. själf, hvilken härvid råkade ut för talmannens (hans frände grefve Lagerbjelkes) klubba. Missmodig afsade sig S. riksdagsmannaskapet efter 1891 års riksdag och har sedan med växlande framgång ägnat sig åt en vidlyftig affärsverksamhet å utländsk botten. — Gift med *Maria Lovisa Collin.*

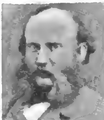

1. **Smitt, Johan Vilhelm,** affärsman, donator. Född i Stockholm d. 3 febr. 1821. Föräldrar: referendarien i riksgäldskontoret *Wagener Smitt* och *Augusta Rudolfina Stenberg.* — Vid faderns tidiga död lämnad i små omständigheter, antog S. 1840 anbudet att medfölja kapten A. G. Oxehufvuds mycket omtalade expedition med briggen »Oscar». Afsikten var ingen mindre än att med fartyget

företaga en världsomsegling, och Oxehufvud inbjöd unga män af den välbergade klassen med lust och fallenhet för sjömansyrket att mot en afgift af 600 rdr om året medfölja på resan, som beräknades komma att räcka i ett par år. Bland dem, som medföljde, befunno sig A. O. Wallenberg samt Eberhard Munck af Rosenschöld. Då S. icke hade råd att betala den för deltagarna bestämda afgiften, anställdes han som superkarg (»fraktstyrman») ombord. Den Oxehufvudska expeditionen fick emellertid ett snöpligt slut. Efter att utanför Irlands kust ha nattetid sammanstött med ett annat fartyg, som sannolikt sjönk med man och allt, lyckades »Oscar» med bräckta master och illa tilltygad taga sig fram till Lissabon, där fartyget reparerades. Sedan styrdes kurs på Kap Horn, men redan i Montevideo brast bubblan. Oxehufvud sålde där sitt fartyg och försvann, och de unga deltagarna fingo reda sig bäst de kunde. De flesta sändes på myndigheternas föranstaltande tillbaka till Sverige, men Smitt stannade kvar i Sydamerika. S. etablerade i Buenos Ayres en liten vinhandel — den var mycket blygsam och själf låg han i butiken med disken till sängplats — som under hans energiska ledning på några år svingade sig upp till en af Argentinas förnämsta vinimportaffärer. Snart skulle det emellertid blifva annan användning för hans företagsamhet. — Det var oroliga tider för Sydamerika. De olika stater, som tillhört den sprängda La Plata-unionen, lågo i ständig fejd med hvarandra, och Argentina, som med diktatorisk makt leddes af general Rosas, invecklades därjämte i det krig med Brasilien, som kostade Rosas hans ställning och tvang honom att fly till England. Under detta krig var S. icke en overksam åskådare. Han utrustade och befraktade nämligen fartyg, hvilka uppträdde som blokadbrytare. I detta lika farliga som inkomstbringande värf hade han lyckan med sig, och han grundlade därunder till ej oväsentlig del sin förmögenhet. Efter kriget slog han sig ned i Argentina såsom egendomsägare och lär såsom sådan ha innehaft betydande domäner. Under dessa år aflade han ett kortare besök i hemlandet, men på allvar vände han ej Argentina ryggen förrän i slutet af 1850-talet, då han för alltid bosatte sig i Stockholm och realiserade sina egendomar därute. — Efter hemkomsten började S. ägna sig åt tomtaffärer och inköpte bl. a. af major G. von Cedervald hans stora egendom på Kungsholmen, som på den tiden ännu var föga bebodd. I denna stadsdel rådde han under 1860- och 1870-talen om nästan alla de tomter, som gränsa intill nuvarande Fleminggatan, och hans privata park sträckte sig ända ned till stranden af Klara sjö, där aktiebolaget Separator nu har sina verkstäder. Han intresserade sig äfven för industriella företag och deltog bl. a. i anläggningen vid Inedal af en fabrik för tillverkning af hvitbetssocker, hvilken dock gick med mindre framgång. Större glädje hade S. af ett par andra industriella företag, i hvilka han var lifligt intresserad, nämligen det stora Nitroglycerinaktiebolaget och S:t Eriks bryggeriaktiebolag. I det förstnämnda företaget, som han grundlade tillsammans med Immanuel och Alfred Nobel, var han från dess första början till sin död styrelsens ordförande. Därjämte var han under årens lopp delägare i en mängd andra företag, bl. a. i de stora Graningeverken i Norrland. Alla dessa företag hade S. bedrifvit med sådan af drift och omtänksamhet betingad framgång, att han vid sin död i Stockholm d. 8 okt. 1904 länge ansetts som »Sveriges rikaste man». — Vid sidan af sin stora verksamhet som affärsman hade S. tid att ägna sitt intresse åt kulturella uppgifter. Han var sålunda en entusiastisk svampvän och utgaf redan 1863 en för sin tid förträfflig bok jämte plansch öfver *Skandinaviens ätliga och giftiga svampar*, hvarjämte han mycket intresserade sig för naturvetenskapliga studier i allmänhet. — S., som var generalkonsul för Argentina 1875—1902, deltog äfven i kommunala värf och var under en följd af år ledamot af Stockholms stadsfullmäktige. Sin stora förmögenhet använde S. endast i ringa mån för att tillfredsställa sina egna behof. Hans personliga fordringar på lifvet voro mycket små, och hans lefnadssätt var enkelt, liksom hela hans uppträdande. Bland större donationer, som han under sin lifstid gjorde, märkas 100,000 kr., som han 1878 under namnet »Wagener Smitts fond» gaf till Stockholms högskola, likaledes 100,000 kr., som han till minne af en afliden son 1898 öfverlämnade till samma institution. Efter hans död hugnades denna med ytterligare med 200,000 kr. till en fond för den kemiska undervisningen och 200,000 kr. för utbildande af en juridisk fakultet. I sitt testamente befanns han dessutom ha förordnat om donationer till skilda ändamål å ytterligare 400,000 kr., hvaribland 100,000 kr. till den fond för »fattiga folkskolebarns bespisning», hvartill S. förut till hugfästande af sin sons minne anvisat 100,000 kr. — Gift med *Ina Lundmark*.

2. **Smitt, Fredrik Adam**, zoolog. Född i Halmstad d. 9 maj 1839; den föreg. kusin. Föräldrar: provinsialläkaren d:r *Johan Jakob Smitt* och *Anna Carolina Maria Strömberg*. — Efter faderns död 1853 blef S. i tillfälle att fortsätta sina studier genom frikostig hjälp af dels godsägaren C. Hammar, dels en äldre broder, Ertman J. Smitt. Sedan han vid sexton års ålder (1855) tagit studentexamen i Lund, fortsatte han från 1856 sina studier vid universitetet i Uppsala och förordnades 1859 till amanuens vid Marklinska samlingarna därstädes. Tre år senare deltog han i den svenska expeditionen till Spetsbergen, aflade efter sin hemkomst fil. kand. examen i Uppsala 1862 och kallades följande året, efter att hafva promoverats till fil. magister, till docent i zoologi vid samma universitet. I egenskap af Byzantinsk stipendiat gjorde han 1865—67 en resa till kontinenten, hvarunder han för zoologiska studier vistades större delen af tiden i Köpenhamn och Paris, deltog 1868 i en ny expedition till Spetsbergen och medföljde 1869 såsom zoolog fregatten Josephine, på en resa

till Portugal, Azorerna, Nordamerika och England. 1871 utnämndes han till professor och intendent vid Naturhistoriska riksmuseet i Stockholm, erhöll 1867 Vetensk.-akademiens guldmedalj, blef 1875 ledamot af Vetenskapsakademien och s. å. ledamot af Landtbruksakademien. Hans vetenskapliga skrifter, till en del införda i »Öfversikt af Vet.-akad. förhandlingar» äro: *Sur les ephippies des Daphnies* 1859, prisbelönt af Vet. Soc. i Uppsala, *Bidrag till kännedom om Hafsbryozoernas utveckling* 1863, Disp. pro gradu, *Några drag ur mossdjurens lif* 1864, *Om Hafsbryozoernas utveckling och fettkroppar* 1865, prisbelönt af Vetensk.-akad. *Kritisk förteckning öfver Skandinaviens Hafsbryzoer*, 5 del. 1864—1871, *Bryozoa marina in regionibus arcticis et borealibus viventia* 1868, *De senaste årens undersökningar om hafsfaunans gräns mot djupet* 1870, *Floridan Bryozoa*, 2 del. 1872, 73, *Kritisk förteckning öfver de i Riksmuseum befintliga salmonider* 1886, innehållande en genealogisk utredning af laxfiskarnas familj, bearbetning och fortsättning f det världsbekanta arbetet *Skandinaviens fiskar*, målade af W. von Wright, beskrifna af B. Fries, C. U. Ekström och C. Sundevall, 2 bd text 1892, 95 (äfven öfvers. på engelska) samt 1 bd. taflor 1895, de sistnämnda bestående dels af Wrigths målningar dels af ett fyratiotal nya färglagda bilder af *Carl Erdmann*, det hela utgörande ett högst värderikt, »i sanning klassiskt» arbete. Han har vidare utgifvit de populärtvetenskapliga arbetena *Ur de högre djurens utvecklingshistoria* 1876 och *Ryggradsdjurens geologiska utveckling och slägtskapsförhållande* 1882 samt öfversatt och bearbetat en ny upplaga af Brehms »Djurens lif». Slutligen förtjänar omnämnas hans praktisk-vetenskapliga verksamhet till fiskeriernas förbättrande. Död i Stockholm d. 19 febr. 1904. — Gift 1874 med *Freja Pålman*.

Snack, Peter, se **Schnack.**

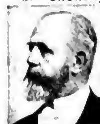
Snoilsky. Gammal från Krain härstammande adlig ätt, som naturaliserades i Sverige 1651 med namnet *von Snoilsky*, blef friherrlig 1770 och grefig 1771, då den åter upptog det ursprungliga *Snoilsky*.

1. **Snoilsky, Johan,** sjömilitär. Född i Riga d. 16 febr. 1708. Föräldrar: majoren vid Jönköpings regemente *Gustaf von Snoilsky* och *Vendela Margareta von Campenhausen*. — När S. var sexton år gammal, anställdes han såsom page hos konung Fredrik I och ingick 1728 vid flottan, hvarefter han för sin utbildning i sjöyrket 1730—36 tjänstgjorde i holländska marinen. Under denna sin öfningstid befann han sig för det mesta på den eskader, som kryssade i Medelhafvet mot marockanska sjöröfvare, hvarigenom han kom att deltaga i ej mindre än fyra träffningar med dessas flottor samt bevista eröfringen af fästet Mogador på afrikanska kusten. Vid sin hemkomst till Sverige utnämndes han till löjtnant vid amiralitetet och kommenderades 1738 på örlogsskeppet »Sverige», som, på väg till Konstantinopel, förliste i Spanska sjön, därvid 150 man af besättningen omkommo. Medan han ännu kvarstod i löjtnantsgraden, deltog han i finska kriget 1741—43, befordrades 1744 till kapten, 1749 till kommendörkapten och 1756 till generaladjutant. Under kriget i Pommern 1757—62 deltog han i de flesta sjöoperationerna och hade flera viktiga värf sig anförtrodda, blef 1765 schoutbynacht, 1769 riksråd, 1770 friherre och året därefter grefve. Död d. 13 mars 1787 i Karlskrona. — På grund af mera sitt personliga anseende, än af några skarpt utpräglade politiska tänkesätt, intogs S. vid 1769 års riksdag i rådskammaren. Ehuru han under sin föregående lefnad visat sig icke sakna mod, var detta dock ej af det slag, som tarfvades i riksdagsstriderna; också skyndade han att undvika den storm, som vid 1771—72 års riksdag bröt lös öfver Hattregeringen, genom att själf det sistnämnda året begära sitt entledigande ur rådskammaren. — Gift 1: 1736 med *Maria Katarina Spalding*, 2: 1746 med *Charlotta Katarina von Psilander*.

2. **Snoilsky, Nils,** ämbetsman. Född d. 7 juli 1792; den föreg. sonson. Föräldrar: den som vitterhetsidkare kände krigsrådet grefve *Gustaf Snoilsky* och *Johanna Sofia Psilandersköld*. — Efter slutad akademisk kurs vid universitetet i Uppsala, inträdde S. kort efter statshvälfningen 1809 på ämbetsmannabanan, såsom e. o. kanslist i Justitie-revisions-expeditionen och e. o. notarie i Svea hofrätt. Befordrad till kopist i nämnda expedition 1811, erhöll han häradshöfdings fullmakt 1816 och blef kanslist i Justitierevisionsexpeditionen 1818. Året därefter antagen till förste riddarhuskanslist, befordrades han till protokollssekreterare i konungens kansli 1821, till assessor i Svea hofrätt 1823 samt tre år senare till ordförande i Nedre borgrätten. Under utöfningen af detta ämbete, som han bibehöll till 1836, var han en tid tillförordnad landshöfding i Örebro län (1831) och t. f. justitiekansler (1835). Vid nedläggandet af sin befattning såsom ordförande i Borgrätten, utnämndes han 1836 till justitieråd och innehade detta ämbete till 1857, då han på egen begäran erhöll afsked. Under sin nära femtioåriga tjänstemannabana hade han inom K. Maj:ts hof fortgått till hofmarskalk. Död i Stockholm d. 1 febr. 1860. — Utan att genom ovanliga, minnesvärda öden intaga ett rum i historiens panteon, förtjänar hans namn sin hågkomst för det utmärkta sätt, hvarpå han skötte sitt domarekall, och för den självständighet, han ådagalade på sin plats såsom ledamot af Högsta domstolen. — Gift 1840 med friherrinnan *Sigrid Fredrika Juliana Banér*.

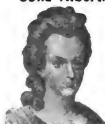
3. **Snoilsky, Carl Johan Gustaf,** skald. Född i Stockholm d. 8 sept. 1841; den föregåendes son. — Student i Uppsala 1860, aflade S. kansliexamen 1864 och anställdes året därefter såsom attaché vid svenska beskickningen i Paris. 1866 utnämndes han till andre sekreterare i utrikesdepartemen-

tet, befordrades 1871 till expeditionssekreterare och 1874 till förste sekreterare i nämnda departement, förestod i egenskap af chargé d'affaires beskickningen i Köpenhamn aug.—nov. 1875 samt utnämndes 1878 till kansliråd. — De skaldeanlag, hvilka redan i skolan gjorde sig hos S. bemärkta, visade en glädjande utveckling i hans första offentliggjorda poetiska arbeten: *Smådikter* 1861 och *Orchideer* 1862, utgifna under märket *Sven Tröst*, hvilket märke för öfrigt återfinnes under flera tilltalande dikter i publikationer af det vittra studentsällskap N. S. (Namnlösa sällskapet), af hvilket han var en flitig medlem. Ännu lifligare tilltalades den läsande allmänheten och i all synnerhet ungdomen af hans 1865 i Ny Ill. Tidn. meddelade *Italienska bilder*. Starkt realistiska i framställningen på samma gång som med stor konstnärlighet behandlade i formen äro de växlande bilder och intryck, som återgifvas i den samling *Dikter*, hvilken utkom 1869. Skaldens 1871 utkomna *Sonetter* tillhöra i formellt hänseende det yppersta, af hvad svensk skaldekonst alstrat, men genom dem går en ton af missmod, som röjer en hos skalden förändrad stämning. Följde så 1876 ett urval af *Göthes ballader*, öfversatta med lika mycken smak och träffsäkerhet som förståelse för originalets anda. 1879 tog S. afsked från sin befattning i utrikesdepartementet och lämnade med detsamma fäderneslandet för att en längre tid vistas i utlandet, där han hufvudsakligen uppehöll sig i Florens och Dresden. Två år därefter utkommo hans *Nya dikter*, i hvilka »de bästa af skaldens förut bekanta egenskaper sammansmält med en djupare och rikare lifsåskådning till ett nytt helt, en skönhet med själfullare tycke än ungdomsdikternas». I den afdelning däraf, som bär titeln *Svenska bilder*, skildras med språkkonstnärligt mästerskap minnen från skilda tidsskeden af Sveriges historia. »Svenska bilder», som 1886 utkom i en godtköpsuppl. och 1894 i en af A. Edelfelt illustrerad upplaga, utgafs följande år i en ny tillökad upplaga. *Dikter, tredje samlingen*, utgifna 1883, innehålla dels ett antal nya »Svenska bilder», dels djupa och träffande tolkningar af de stämningar, som i stort prägla samtidens andliga lif. *Dikter, fjärde samlingen*, äfven de innehållande bland mycket annat nya »Svenska bilder», utkommo 1887. Sedan S. 1890 blifvit utnämnd till öfverbibliotekarie vid Kungl. biblioteket i Stockholm, intogs i »Kungl. bibliotekets handlingar» 1893—95 hans *Svenska historiska planscher. Beskrifning*, omfattande tiden 1499—1718. Från 1897 förskrifva sig hans *Dikter, femte samlingen*. Bland öfriga alster af S:s penna må nämnas öfversättning af Artur Fitgers sorgespel »Hexan», uppfördt på K. teatern i Stockholm och af F. Coppées skådespel »För kronan», *Minnesteckning öfver M. Choræus*, i Sv. akad:s handl. från år 1886, 9 del. 1895 m. m. 1891 utgåfvos i öfversättning af A. Stern S:s »Ausgewählte Gedichte». S., som allt sedan ungdomen med stor ifver idkat studiet af bibliografi och numismatik, lät i den sistnämnda af dessa kunskapsgrenar 1873 trycka *Ett svenskt myntkabinett* samt lämnade uppsatser i *Numismatiska meddelanden*, 2:dra häft. 1875. S:s *Samlade dikter* utgåfvos 1903—04. I anknytning härtill fogades 1905 *Carl Snoilsky, hans lif och skaldskap* af K. Warburg. 1904 utkommo äfven af S. författade *Minnesteckningar*. — Ledamot af Sv. akademien 1876, fil. hedersdoktor vid jubelfesten i Uppsala 1893, hedersled. af Vitt.-, hist.- och ant.-akad. och af Vet.- och vitt.-samf. i Göteborg 1895. Död i Stockholm d. 19 maj 1903. — Gift 1: 1867 med grefvinnan *Hedvig Charlotta Amalia Piper* och 2: 1880 med friherrinnan *Ebba Fredrika Eleonora Ruuth*, hvilken sistnämnda såsom författarinna uppträdt med en reseskildring, *Ögonblicksbilder från Nordafrika och Syditalien af E.*

Sofia, prinsessa. Född i Stockholm d. 29 okt. 1547; dotter af *Gustaf I* och hans andra gemål, drottning *Margareta Lejonhufvud*. — Vid tjuguett års ålder (d. 4 juli 1568) förmäldes prinsessan Sofia, med sin halfbroders, Erik XIV:s, kusin hertig *Magnus II* af Sachsen-Lauenburg. Äktenskapet blef icke lyckligt. Hertigen var i hög grad lättsinnig och missaktade, för att ej säga misshandlade, sin gemål. Slutligen gick hans oregerlighet så långt, att han förvistes ur riket. I sitt hemland företog han upproriska stämplingar mot sin bror, den regerande hertigen, hvarför han blef insatt i fängelse och afled i fångenskap 1603. Hertiginnan kvarstannade för alltid i Sverige och förde ett tyst och indraget lif på Ekolsund, där hon afled natten mellan d. 16 och 17 mars 1611. — Af deras äktenskap föddes d. 31 aug. 1570 en son, hertig *Gustaf* af Sachsen-Lauenburg, som 1591 förlänades med Håbo och Erlinghundra häraders domsaga i Uppland och slutligen af sin morbroder, hertig Carl, förordnades till ståthållare på Kalmar. Han afled flera år före modern, ogift, på Ekolsund d. 11 nov. 1597.

Sofia Albertina, prinsessa. Född i Stockholm d. 8 okt. 1753; enda dottern och yngsta barnet af Konung *Adolf Fredrik* och drottning *Lovisa Ulrika*. — Vid fjorton års ålder utnämndes prinsessan af sin morbroder konung Fredrik i Preussen till koadjutorinna i abbotstiftet Quedlinburg, hvilken plats redan då gaf goda och för framtiden utsikt till ännu bättre inkomster. Af de senare kom hon i besittning, när hon 1787 blef abbedissa öfver samma stift, i hvilket hon det nämnda året i september »introniserades» och hvars abbedissa hon fortfor att vara till 1803, då det rika stiftet sekulariserades. Under senare delen af sin lefnad älskade Lovisa Ulrika intet af sina barn så högt som Sofia Albertina, hvilken å sin sida gjorde sig väl förtjänt af denna ömhet genom sin allt uppoffrande kärlek och tillgifvenhet, på samma gång hon bland sina bröder var mest fästad vid hertig Fredrik Adolf. Sitt abbotstift besökte hon sällan, utan vistades för det mesta i Sverige, där hon, den enda öfverlefvande af

sin ätt, fick se denna utslockna och en ny dynasti uppstiga på tronen. Sina sista lefnadsår tillbragte hon skild från världen och sysselsatte sig mycket med konstsömnader. Af sådana finnas ännu en del utmärkta arbeten i behåll, hvilka hon förfärdigat med biträde af sina damer. Af naturen mild och välgörande, vann hon allas tillgifvenhet och sörjdes vid sin bortgång af ett stort antal behöfvande, hvilkas nöd och bekymmer hon lindrat. Död i Stockholm d. 17 mars 1829, ogift. Sitt lustslott Tullgarn, som förut tillhört brodern Fredrik Adolf, testamenterade hon till dåvarande kronprinsen, sedermera konung Oscar I, och sitt vid Gustaf Adolfs torg i Stockholm belägna palats till den äldsta af Svea rikes arffurstar, som näst efter kronprinsen äger rätt till tronen. Sofia Albertina hade den sorgen att se sin brorson afsatt från den fäderneärfda tronen, men hennes lifs största pröfning var säkerligen den, som bereddes henne genom Gustaf III:s obevekliga vägran att lämna sitt samtycke till hennes förening med den man, furst Fr. Vilh. von Hessenstein, Fredrik I:s naturlige son, åt hvilken hon skänkt sitt hjärta.

Sofia Magdalena, drottning. Född i Köpenhamn d. 3 juli 1746, Föräldrar: konung *Fredrik V* af Danmark och hans första gemål, drottning *Lovisa*, konung *Georg II*:s af Storbritannien dotter. — Vid endast fem års ålder blef prinsessan Sofia Magdalena förlofvad med den jämnåriga svenska tronföljaren, prins *Gustaf*, till förnyande af vänskapen mellan svenska och danska hofven och möjligen som en försoning för, att man nog hastigt brutit giftermålsunderhandlingarna mellan arffursten Adolf Fredrik och prinsessan Lovisa, konung Kristian VI:s dotter. Senare önskade väl Lovisa Ulrika upplösa förbindelsen mellan sin son och den danska prinsessan, för att åstadkomma en förlofning mellan honom och prinsessan Philippina af Brandenburg, men kronprinsen själf var mer böjd för det danska partiet och såg därför icke ogärna, att 1766 års ständer påskyndade hans förmälning, hvilken också försiggick på Kristiansborgs slott i Köpenhamn den 1 oktober s. å. — Äktenskapet blef likväl föga lyckligt. Den blyghet eller rättare försagdhet, som var ett utmärkande drag hos den unga till sitt yttre för öfrigt ganska täcka prinsessan, misshagade i hög grad den liflige Gustaf, och han visade henne länge den mest uppenbara kallsinnighet. Sofia Magdalena, som blifvit uppfostrad i sin farmoders allvarliga och gudfruktiga hof, kunde å sin sida icke finna sig i det svenska hofvets stormande lustbarheter, teaterföreställningar och tomma nöjen och drog sig därför frivilligt tillbaka. Förhållandet de höga makarna emellan förbättrades väl något efter Lovisa Ulrikas död, men blef aldrig af någon innerligare beskaffenhet, och Gustaf drog icke heller i betänkande att öppet beklaga sig öfver sin gemåls likgiltighet, stelhet och tråkighet. Efter Gustaf III:s död lefde hon i mer än tjuguett år och afled i Stockholm d. 21 aug. 1813.

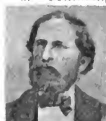

Sofia Wilhelmina Mariana Henrietta, drottning. — Född i Bieberich i Nassau d. 9 juli 1836. Föräldrar: hertig *Vilhelm* af Nassau och hans gemål i andra giftet, prinsessan *Pauline* af Württemberg. — Prinsessan, hvars ungdomsdagar tillbragtes i Wiesbaden, erhöll en särdeles vårdad uppfostran, som, stödd på en sann och upplyst religiositet, leddes under moderns personliga öfverinseende af fröken Hessel. En grundlig och lefvande undervisning meddelades henne af de mest framstående lärare. Historia och språk voro de ämnen, hon med förkärlek omfattade. Begåfvad med musikaliska anlag, vann hon under framstående mästares ledning en betydande färdighet och fulländning i pianospelning. Efter att 1853 blifvit konfirmerad, tillbringade hon den följande vintern jämte sin moder vid hofvet i Petersburg såsom gäst hos sin moster, den begåfvade och fint bildade storfurstinnan Helena. Den 6 juni 1857 förmäldes hon å slottet Bieberich med dåvarande hertigen af Östergötland, prins Oscar, som hon 1856 lärt känna vid hans besök på slottet Montrepos nära Neuwied, där hon efter moderns kort förut inträffade död vistades hos sin halfsyster, furstinnan af Wied, och dennas gemål. Förlofningen mellan det unga fursteparet hade ingåtts d. 26 sept. sistnämnda år. Efter att ha lämnat sitt fädernehem, gick prinsessan ombord på ett svenskt linjeskepp i Lübeck och anlände d. 19 juni till Sveriges hufvudstad. Efter sin gemåls uppstigande på tronen d. 18 sept. 1872, kröntes hon till drottning i Sverige d. 12 maj och i Norge d. 18 juli 1873. Hon är moder till fyra söner: Gustaf, nuvarande kronprinsen, född 1858, Oscar, f. 1859, Carl. f. 1861, och Eugen, f. 1865. — Drottning Sofia förtjänar med full rätt att räknas bland de ädlaste kvinnor, som det varit beskärdt att bära en krona. Under de många år, som förflutit, sedan hon första gången satte foten på den svenska jorden, och hvilka för henne icke saknat pröfningar och ett tåligt burit lidande, har hon gjort sig bemärkt genom ett upphöjdt, religiöst prägladt sinnelag, som vunnit mångas hjärtan och gifvit sig i ögonen fallande uttryck, ej blott i ett troget, mönstergillt uppfyllande af en makas och moders plikter, utan äfven genom en verksamhet, riktad mot välgörande och behjärtansvärda mål. Af de många pröfningar, hon haft att genomgå, torde såsom den tyngsta få räknas en med åren alltmer försvagad och vacklande hälsa. Hennes hälsotillstånd har gjort det nödvändigt för henne att tillbringa längre tider i utlandet och att i hemlandet så mycket som möjligt afhålla sig från deltagande i det offentliga lifvets festligheter. Under det detta säkerligen skett utan någon bittert känd afsaknad å hennes sida, har det känts så mycket svårare för henne att af omtanke för sin hälsa nödgas något lägga band på sin lifliga verksamhetslust i välgörenhetens och de allmännyttiga sträfvandenas tjänst. Och mångfaldiga äro de företag i antydda syfte, som för sitt gagneliga inflytande stå

hos henne i förbindelse, i det hon dels för några af dem ställt sig i spetsen, dels lånat andra af dem stödet af sitt handlingskraftiga beskydd. Vi nämna här några bland de viktigaste af dessa företag. Med behjärtande af behofvet att ordna verksamheten för lindrande af nöden i Stockholm, ställde hon sig redan såsom hertiginna i egenskap af beskyddarinna i spetsen för den efter henne uppkallade fruntimmersskyddsföreningen. Och tack vare henne blefvo sedermera de olika församlingarnas skyddsföreningar sammanförda till gemensam verksamhet, ordnad af en centralkommitté under hennes ledning och ordförandeskap. Drottningen och konungen donerade vid sin kröning, liksom sedermera vid sitt silfverbröllop, betydliga summor, under namn af Konung Oscars och drottning Sofias krönings- och silfverbröllopsfonder, af hvilkas ränteafkastning årligen efter Skyddsföreningens bestämmelser utgå lifräntor åt fattiga barn. På liknande sätt drog konungaparet omsorg om hofbetjäningens barn. Vidare är att nämna, att drottning Sofia beredt Sveriges hufvudstad dess första asyl för frigifna kvinnor, i ändamål att förekomma deras återfall i laster och brott. Ett betydligt belopp skänktes 1878 af drottningen såsom grundfond till bostadshus åt fattiga arbetare, där de mot en billig hyra skulle erhålla lägenheter, hvarefter den behållna afkastningen skulle tillfalla det förenämnda hemmet för frigifna kvinnor. Drottningen är vidare beskyddarinna för Sällskapet för inrättande af småbarnsskolor samt Sällskapet för lappska missionen. I flera tillfälliga kommittéer och upprop för välgörande ändamål såväl i Sverige som Norge har hon varit den ledande kraften. Ett synnerligt lifligt samt i verk och gärning omsatt intresse har hon ådagalagt för frågor rörande sjukvården. Hit hör att nämna den stödjande hand, hon lämnat åt Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn, åt Föreningen för röda korset, åt Sanatorieföreningen i Kristiania, åt bildandet å västkusten af en vårdanstalt för skrofulösa barn, åt Drottning Sofias förening, afsedd för främjande af sjukvården i fält o. s. v. I främsta rummet har emellertid hennes verksamhet på ifrågavarande område varit riktad på höjandet af sjuksköterskebildningen. Efter att länge hafva umgåtts med och noga uppgjort planer till en anstalt för utbildande af i teoretiskt och praktiskt hänseende fullt dugliga sjuksköterskor, men delvis af sin sjuklighet hindrats i deras förverkligande, hade hon omsider tillfredsställelsen att se en sådan på hennes bekostnad åstadkommen anstalt, Hemmet för sjuksköterskor, upplåtas för sitt ändamål d. 1 jan. 1884. Först inrymd i en förhyrd lokal, blef anstalten snart i behof af utvidgning. Raskt grep sig drottningen an med anskaffande af medel till egna byggnader för det välbehöfliga hemmet. Och d. 1 okt 1889 kunde detta inflytta i den nya och ändamålsenligt inredda byggnadskomplex, som utgör det nu så allmänt bekanta, vid Valhallavägen i en dunge af löfskog belägna Sofiahemmet, som afser att vara både en sjuksköterskeskola och ett på något olika grunder än ett vanligt sjukhus inrättadt sjukhem. I detta har hon rest sig en oförgätlig minnesvård.

1. **Sohlman, Per August Ferdinand,** publicist.

Född i Svennevads socken i Närke d. 24 maj 1824. Föräldrar: snickaremästaren *Per Erik Sohlman* och hans maka, född *Klingberg*. — Efter att ha genomgått Örebro skola och Strängnäs gymnasium, afgick S. till Uppsala och blef student 1843. Vid de kort därefter anordnade studentmötena, i Uppsala 1843 och Köpenhamn 1845, hade den skandinaviska enhetsidén spirat upp och vunnit många anhängare, särdeles bland den akademiska ungdomen. Bland dem, som mäktigt hänfördes af den tilltalande tanken på ett förenadt Skandinavien, var äfven S., som snart uppträdde som skandinavismens målsman, dels inom det i Uppsala stiftade Skandinaviska sällskapet, dels i det af honom och några andra studenter uppsatta *Studentbladet*, som började utkomma 1845, men upphörde efter ett års förlopp. Så fort han vid promotionen 1848 mottagit lagerkransen, skyndade han — trogen sitt gifna löfte, att i det då pågående dansk tyska kriget ställa sig i Danmarks krigarled — till Köpenhamn och ingick som frivillig i sjätte linjebataljonen. Återkommen till Stockholm, började han åter publicistisk verksamhet, i det han tillika med några meningsfränder uppsatte veckotidningen »Bore». Tillika anställdes han 1849 såsom lärare i konsthistoria vid Fria konsternas akademi och fortfor med antydda befattning till 1868. Då »Bore» 1851 blef daglig, öfvertog han ledningen däraf, men lämnade bladet, då det s. å. uppgick i den konservativa »Svenska tidningen». Då mot slutet af året »Aftonbladet» inköpts af ett konsortium, för hvilket C. F. Bergstedt stod i spetsen, ingick han i nämnda tidnings redaktion. Efter att under en del af åren 1855 och 1856 ha tillfälligtvis haft högsta ledningen däraf sig anförtrodd, blef han 1857 dess hufvudredaktör och kvarstod såsom sådan, endast med ett kort afbrott, okt. 1869—mars 1870, till sin död d. 5 juli 1874, timad genom drunkning å Baggensfjärden vid Värmdön, under fåfänga försök att efter kullsegling rädda en minderårig sons lif. — Om S. såsom det offentliga ordets man kan i korthet sägas, att han varmt och efter bästa öfvertygelse nitälskade för samhällets utveckling och framåtskridande i allehanda riktningar, och att få såsom han varit fria från personlig bitterhet mot olika tänkande. Hans insats i samtidens utvecklingsarbete kan skattas mycket högt, och knappast något af de mångfaldiga frihetssträfvanden, som under denna entusiasmens tid fördes fram till seger, saknade S:s kraftiga understöd. Särskildt förtjänar framhållas den betydande andel, han genom lika talrika som grundliga och väl skrifna artiklar i Aftonbladet hade i den kamp för representationsreformens genomdrifvande, hvilken 1865 ledde till upprättandet af vårt nuvarande riksdagsskick. Vidare bör ihågkommas hans nitiska arbete för ett friare handelssystem,

för folkhögskolors upprättande, för förbättrande af kvinnans sociala ställning, för religionsfrihetens förverkligande, för skarpskytterörelsens utveckling o. s. v. En sida af hans verksamhet, som ej heller må förglömmas, var hans nitälskan för ett sant nationellt lif, som skulle finna sitt uttryck i poesien och konsten. För denna idé verkade han såsom lärare vid Konstakademien, såsom utgifvare af *Nordisk tidskrift* (1852, 53) och såsom medlem af våra konstföreningar och Svenska fornminnesföreningen, af hvilken han var en bland stiftarna 1870. Bland alster af hans skriftställarskap må slutligen nämnas den af honom 1846 utgifna poetiska kalendern *Verdandi* samt *Afhandlingar och skizzer uti kultur- och konsthistoriska ämnen*, 3 h. 1855—62. — Gift 1851 med *Hulda Sandeberg*.

2. **Sohlman, Harald,** publicist. Född i Stockholm d. 24 jan. 1858; den föregåendes son. — Student i Uppsala 1877, aflade S. därstädes jur. kandidatexamen 1886. Med från fädernehemmet ärfdt intresse för allmänna angelägenheter, gjorde sig S. tidigt bemärkt inom studentlifvet som förfäktare af frisinnade tänkesätt och var en af stiftarne af föreningen Verdandi, inom hvilken han i flera terminer beklädde vice ordförandeplatsen. Efter aflagd examen ingick han 1886 i Aftonbladets redaktion och blef d. 5 dec. 1890 tidningens hufvudredaktör, på hvilken post han sedermera oafbrutet tjänstgjort. Sedan 1897 års början är han ock hufvudredaktör för den då grundlagda morgontidningen Dagen. Som publicist har S. fullföljt faderns traditioner i liberal riktning och, ej minst genom Aftonbladets vidt spridda veckoupplaga, utöfvat ett ej ringa inflytande vid riksdagsmannavalen, särskildt under 1890-talets strider för samling af landets frisinnade element till ett enhetligt parti, hvilket ock 1900 lyckades genom tillkomsten af Liberala samlingspartiet. Skandinavismen och ett stridsdugligt nationellt försvar har städse legat honom varmt om hjärtat, såväl som en verksam och ärlig reform af den politiska och kommunala rösträtten. Däremot har han städse motarbetat närmare samarbete mellan liberalismen och socialdemokratien, liksom han gjort bestämd front mot sådana norska anspråk, som synts oförenliga med unionens upprätthållande, hvilket enligt hans mening borde kunnat ske å likställighetens grund. För den tankens förverkligande inlade ock de af S. redigerade tidningarna under en följd af år ett intresseradt arbete. — I bokform har S. 1888 utgifvit *Skatterna till staten* (i Verdandis småskrifter). — Ogift.

Solander, Daniel, naturforskare. Född 1735 i Piteå, där fadern, *Carl Solander*, var prost och kyrkoherde; modern *Magdalena Bogstadius*. — Vorden student i Uppsala 1750, ägnade sig S. med ifver åt botaniken och var en flitig åhörare af Linnés föreläsningar. När den store mästaren 1759

af engelsmännen J. Ellis och P. Collinson anmodades att öfversända en skicklig student till England, för att om möjligt där upphjälpa det naturhistoriska studiet, föreslog han härtill S., som ditreste samma år och med mycken välvilja blef emottagen af lord Northington, Englands d. v. storkansler. Af en händelse kom han icke långt därefter att få göra en resa till Kanarieöarna. Under ett besök på ett fartyg, som låg segelfärdigt dit, märkte han ej, att fartyget lade ut från land och måste, mot beräkning och sin vilja medfölja till bestämmelseorten. Han begagnade emellertid tillfället på bästa sätt att anställa naturvetenskapliga forskningar och öka sina kunskaper. Återkommen till England, förordnades han till biblioteksamanuens vid British museum och invaldes till ledamot af Vetenskapssocieteten i London. På anmodan af botanisten, presidenten Banks åtföljde han denne på den af Cook 1768—71 företagna resa omkring jorden, under hvilken de gjorde rika naturaliesamlingar och gemensamt beskrefvo och bestämde sina upptäckter. År 1771 utnämndes S. till vice bibliotekarie vid British museum, hvarjämte han på samma gång erhöll juridiska och medicinska doktorsvärdigheten vid universitetet i Oxford. — 1772 kallades han till ledamot af svenska Vetensk.-akad. Död vid endast fyrtisju års ålder i London d. 12 mars 1782. — Han var en af sin tids största naturforskare, och hans tidiga bortgång beklagades såsom en stor förlust för vetenskapen. Linné uppkallade efter honom ett växtsläkte, *Solandra*, och omtalade alltid sin utmärkte lärjunge med det största beröm. Bland hans skrifter är att nämna: *Elementa botanica* 1756, *Beskrifning öfver petrifikater* samt åtskilliga smärre uppsatser i Vetenskapsakademiens i London handlingar.

Some (Somme). Den äldsta kända stamfadern för släkten Some, var Måns S:s (se S. 1) farfars far, Sven Some till Sjötorp i Småland, hvilken lefde i början af 1400-talet.

1. **Some, Måns Svensson,** sjöhjälte. Född sannolikt i slutet af 1400talet. Föräldrar: *Sven Abrahamson* till Gödeberga och *Gunilla*, dotter till Bengt Olsson till Dala. — S., som 1537—42 var slottslofven å Åbo och fogde öfver dess län samt sedermera innehade samma befattningar i Stockholm, utnämndes till öfverste amiral öfver den flotta, som Gustaf Vasa 1535 sände Danmarks konung Kristian III till hjälp i den af lybeckarne anstiftade »Grefvefejden». Sedan den af 15 skepp bestående svenska flottan i maj förenat sig vid Gotland med ett antal af danska konungens och hertigens af Preussen fartyg, kom det d. 9 juni till drabbning vid Bornholm. Här kämpade det svenska amiralskeppet, »Stora Krafveln», där den danska sjöhjälten Peder Skram, »Danmarks våghals», var andra man, samt det af J. Bagge förda »Kampermannen» ensamma mot 20 dels lybska, dels af det danska upprorspartiet utrustade, fartyg och drefvo dessa på flykten. Den förenade flottan styrde därefter mot Fyen och tog vid Svendborgs sund 10 dansk-tyska skepp. På det eröfrade amiralskeppet »Lejonet» blef kort där-

efter Peder Skram befälhafvare och lämnade därmed svenska tjänsten. Sedan dessa framgångar till sjös för danska konungens landttrupper beredt möjlighet att öfvergå till Själland, gick den förenade flottan till Öresund och inneslöt de i upprorspartiets och lybeckarnas händer befintliga städerna Köpenhamn, Malmö och Landskrona. Vid sistnämnda stad slog S. i okt. en engelsk hjälpeskader och eröfrade 5 skepp. Äfven tvingade den 45 skepp starka förenade flottan en hanseatisk flotta, som i nov. lyckats tillföra Köpenhamn proviant, att lämna de danska farvattnen. Den af S. anförda svenska flottan bidrog otvifvelaktigt i väsentlig mån till den för Kristian III lyckliga utgången af Grefvefejden. Synnerligt viktigt var dessutom, att genom dess bragder lybeckarnas öfvervälde till sjös blef brutet. Efter fredsslutet mellan Kristian och Lybeck seglade S. i maj 1536 hem. Han var därefter några år slottslofven på Kalmar, bekämpade som fältöfverste de upproriska i Dackefejden och blef 1544 ståthållare på Gripsholm. Senare, såsom det synes först under Erik XIV:s tid, blef han riksråd och sattes af konungen att hafva uppsikt öfver den å Gripsholm fångne hertig Johan. Mot slutet af Erik XIV:s regering ståthållare på Kalmar slott, öfverlämnade han först i okt. 1568 staden och slottet till hertig Johan. Hans dödsår var 1572 eller 1573. — Gift med *Anna Bielke*.

2. **Some, (Somme) Krister,** krigare, landsförrädare; den föregåendes brors sonson. Födelseår icke bekant. Son af *Abraham Germundsson (Somme)* och *Märta Sjöblad*. — Under krigen i Ryssland och Livland hade S. ådagalagt stor tapperhet, hvarför han af Carl IX 1602 förordnades till slottslofven på Narva. 1608 utnämndes han till fältöfverste och blef, då Danmark hotade med ett fredsbrott, satt till ståthållare på Kalmar 1610. Följande året uppgaf han förrädiskt och utan nödtvång slottet åt danskarna och fäste därigenom för alltid en outplånlig fläck på sitt namn. Vid de underhandlingar, som föregingo fästets utrymmande, dolde han omsorgsfullt sina verkliga tänkesätt, förmanade besättningen till trohet mot konungen, lät soldaterna rifva upp stenläggningen och bära upp stenarna på vallarna, emedan, som han försäkrade, icke mer än halftannat fat krut fanns kvar i slottet. Då han besökte danska lägret, lämnades alltid för syns skull någon dansk herre såsom gisslan uppe på fästningen. Efter dessa förberedelser förklarade S., att slottet af brist på ammunition icke längre kunde hålla sig, och att han såg sig nödsakad att uppgifva det åt de belägrande. Med detta tillkännagifvande begaf han sig till danskarnas läger och öfverlämnade Kalmar d. 3 aug. 1611 åt konung Kristian. Därpå öfvergick han i dansk tjänst och erhöll 1,000 r:dr reda penningar samt ett skepp, lastadt »med så mycket vin, smör och fetalier», som kunde föras ombord. Efter sin afresa skref han till Carl IX ett opassande bref, hvari han sköt skulden för slottets förlust på honom, emedan han icke undsatt detsamma, och slutade sin skrifvelse med förklaring, att »han ej kunde lida Chesnecopheri och Erik Olofssons skrifvarvälde, ej heller konungens örfilar». — Enligt berättelse skall konungen i ett häftigt ögonblick gifvit S. en örfil, som vållat hans bittra hat; enligt en annan uppgift skall orsaken till detsamma varit, att Carl låtit afrätta någon af hans anförvanter. Hans senare lefnadshändelser äro icke kända och äfven hans dödsår är obekant.

Sommar, Magnus, biskop. Född omkr. 1480. — Efter studier och resor utomlands anställdes S. vid domkyrkan i Strängnäs och valdes till domprost därstädes 1518. Fyra år senare blef han på Gustaf Vasas befallning utsedd till biskop öfver Strängnäs stift. Af naturen from och eftergifvande, var han den förste bland biskoparna, som samtyckte till Västerås' recess (1527), och erbjöd sig att till konungen öfverlämna sitt slott Tynnelsö. Först 1528 blef han af Västeråsbiskopen Peder Månsson invigd i sitt biskopliga ämbete, hvarefter han 1531 uppfördes på ärkebiskopsförslag. Trots sin undfallenhet lyckades han aldrig förvärfva Gustaf I:s förtroende och fick ofta uppbära allvarsamma förebråelser för sitt »oanständiga skrymteri». — En dylik skrapa vankades, då han bevistade konungens andra förmälning 1536, och då »biskopen något obetänksamt däruppå svarade», förklarade konungen honom skild från sitt ämbete och lät genast sätta honom i fängelse. Först efter åtta månader, i maj 1537, blef han på Gustafs befallning lösgifven och fick sig anvisadt Krokeks kloster till vistelseort, med ränta från en del af Jönåkers härad i Södermanland »till försörjning». — Hans dödsår är obekant; likväl fanns han ännu i lifvet 1542.

Sommelius. Äldste kände stamfadern *Nils* brukade i början af 1600-talet den vid sjön Sommen belägna gården Somvik i Östergötland, efter hvilken släktnamnet antogs af sonen *Magnus*, f. 1637, d. 1701 som kyrkoherde i Skärkinds församling i Östergötland.

1. **Sommelius, Gustaf,** orientalist, historisk samlare. Född i Malmö 1726. Föräldrar: rådmannen därstädes *Johan Sommelius* och *Anna Hoffinghoff*. — Vid fem års ålder faderlös, upptogs S. af sin farbroder, borgmästaren i Lund Gustaf Sommelius, såsom eget barn och sattes af honom

i Lunds skola, hvarifrån han 1742 afgick till universitetet. 1746 antogs han af d. v. domprosten, sedermera biskop J. Engeström till lärare för dennes söner och reste med dem följande året till Uppsala men lämnade detta lärosäte 1748 och begaf sig till Greifswald, hvarest han s. å. erhöll magistergraden. Förordnad 1749 till docent i österländska och grekiska språken i Lund, utnämndes han 1751 till lärare vid Lunds skola, erhöll 1756 akademieadjunkts tur och befordringsrätt samt mottog s. å. fullmakt på rektorsbeställningen vid nyss nämnda skola. Efter att 1763 undfått professors namn, heder och värdighet, utnämndes han 1767 till universitetsbibliotekarie och innehade detta ämbete, jämte den då därmed förenade skyldigheten att undervisa i lärdomshistoria, till sin död i Lund den

19 juni 1800. — S. var en man af mångsidig och vidtomfattande lärdom, hvilken han gjorde fruktbärande dels såsom skicklig föreläsare, dels genom mer än 400 akademiska afhandlingar och andra arbeten. Hans viktigaste arbeten: hans historistiska, biografiska och bibliografiska samlingar hafva blott blifvit delvis utgifna och förvaras därför ännu i handskrift på Lunds universitetsbibliotek, nämligen: »Samlingar till en beskrifning öfver Strängnäs' clereci»; »Samlingar och anmärkningar vid Rogbergs och Rudas historiska beskrifning öfver Småland», »Suecorum extra patriam habitæ disputationes» o. s. v. Af honom utgifna men icke fullbordade äro dessutom *Skånska cleresiets historia* 1763, *Lexici eruditorum scanensium disputationibus*, Vol. I. II. 1776—97, *Regiæ academiæ gustavo-carolinæ dorpatopernaviensis historia* 1790—96. — Gift 1768 med *Gertrud Dorotea Held*.

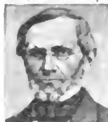
2. **Sommelius, Gustaf Lorens,** skald. Född i Mörrums prästgård i Bleking d. 19 okt. 1811; den föreg. sonson. Föräldrar: kyrkoherden *Johan Reinhold Sommelius* och *Carolina Gustafva Trägårdh*. — Sedan S. genomgått Malmö skola, blef han student i Lund 1829 men lämnade redan i slutet 1830 eller i början af 1831 universitetsstaden. — 1834 utnämndes han till underlöjtnant vid Älfsborgs regemente och befordrades till löjtnant därstädes 1837. För öfrigt känner man ej mycket om hans lif från denna tid. Jagad af en inre oro och, såsom det synes, nästan öfvergifven af sina anförvanter, vistades han än här än där, oftast under strider mot ekonomiskt betryck, tills han slutligen 1848 begärde afsked. När danska kriget kort därpå utbröt, skyndade han att som frivillig erbjuda Danmark sin arm och fann efter lysande prof af tapperhet döden under förpostfäktningen i affären vid Dybböl d. 5 juni 1848. — Efter att under åtskilliga pseudonymer — »G. s—i», »Beppo» »Dulcamara», »Quodlibet» m. fl. — ofta ha 1840—44 uppträdt såsom skald i tidningarna »Aftonbladet» och »Freja» utgaf han 1846 tvenne diktsamlingar: den ena i Stockholm under titel: *Vallmoknoppar plockade på steppen af Beppo*, och den andra i Göteborg: *Silhouetter, klippta i papp, samlade af doktor Dulcamara*. I den sistnämnda samlingen angrep han med satirens vapen åtskilliga bekanta personer i Göteborg, där han någon tid synes hafva uppehållit sig. De två diktsamlingarna blefvo jämte en del kringströdda poem tjugu år senare sammanförda af C. Eichhorn i en författaren värdig upplaga: *Samlade dikter af G. L. Sommelius* 1867. — S. var en vulkanisk natur både i sitt lif och i sången. »Glödande, häftig, lidelsefull, disharmonisk, fantastisk, visar han sig äfven, ehuru mer sällan, innerlig, varm, vemodig, finkänslig, men i allt framlyser skaldenaturen, äfven där, hvarest utbrotten af densamma mer likna ett ångestskri eller ett vildt rop af smärta än lyrans smekande toner.» »Hvad man mest har att anmärka mot honom såsom diktare, är hans måttlöshet och formförakt, ehuru han i sina bästa stunder förmår visa ett slående mästerskap i språkets mejsling.» — Ogift.

Sondén. Äldste kände stamfadern, *Jons Svensson*, f. 1671, d. 1724, var bonde i Sonderängen i Flisby socken i Östergötland, efter hvilken ort namnet antogs af hans son, *Sven*, f. 1701, d. 1765, apologist i Linköping.

1. **Sondén, Per Adolf,** präst, litteraturhistoriker. — Född i Landeryds församling af Jönköpings stift d. 12 maj 1792. Föräldrar: prosten och kyrkoherden *Johan Adolf Sondén* och *Anna Katarina Kernell*. — S. blef, efter att ha genomgått Linköpings läroverk, 1809 student i Uppsala, där han, upptagen i kretsen af den Nya skolan, uppträdde som medarbetare i »Polyfem», »Phosphoros» och sedermera i »Poetisk Kalender», »Svensk Litt. Tidning» m. fl. Efter att 1814 ha deltagit i fälttåget mot Norge, promoverades han till filosofie magister 1815, prästvigdes 1817 och blef 1818 rektor vid Johannes kyrkskola i Stockholm. Fyra år senare förordnad till pastorsadjunkt i Adolf Fredriks församling, blef han 1826 bataljonspredikant vid Svea lifgarde och 1831 notarie i Stockholms stads konsistorium. Hans sista befordran var till komminister i Klara, å hvilken beställning han erhöll fullmakt 1833, sedan han året förut blifvit kallad till sekreterare i revisionen öfver rikets elementarläroverk, och i samfundet »Pro fide et Christianismo». Vid 1834—35 års riksdag tjänstgjorde han såsom sekreterare i prästeståndet. Död i Stockholm d. 2 juni 1837. — I Sveriges litteraturhistoria intager S. ett aktadt rum, icke för sina egna poetiska arbeten, hvilka äro tämligen obetydliga, utan såsom litteraturhistoriker och som utomordentligt flitig forskare på litteraturens fält samt samvetsgrann och oväldig granskare af andras verk. Medan han ännu var kvar i Uppsala, utgaf han *Sagobrott: Nickenbak, Fröken Snöhvit* 1812, en tolkning af Oehlenschlägers »Correggio» s. å. äfvensom »Fredmans handskrifter» af Bellman 1813. Han utgaf sedermera en fullständig, synnerligt förtjänstfull, kritisk upplaga af Bellmans samlade arbeten, äfvensom af Freses, Bergklints, Ehrensvärds, Lidners, Wallenbergs, Stagnelii och Kexels arbeten i Svenska förlagsföreningens samling. Tillika ombesörjde han efter Hammarskjölds död en ny, helt och hållet omarbetad och betydligt tillökad, upplaga af dennes »Svenska vitterheten, historiskt-kritiska anteckningar», som, genom den sorgfälliga granskning, han ägnade detta i sitt slag oumbärliga verk, intager ett af de allra främsta rummen bland handböcker i svensk vitterhets historia. Deltog dessutom såsom flitig medarbetare i Palmblads stora Biografiska lexikon, författade Olai och Laurentii Petris lefnadsbeskrifningar (i tidskriften »Theophrosyne»), *Vocabularium latinosuecanum* 1827, öfversatte »Luthers Skrifter i urval», »Strauss' Klockljuden», »Kristi kors, predikningar af Theremin», samt har utgifvit upplagor af åtskilliga latinska författare med svenska anmärkningar. Hans *Dikter* äro af honom själf utgifna (2 häft. 1829). — Gift 1833 med *Charlotta Fredrika Nordström*.

2. **Sondén, Carl Ulrik,** läkare. Född i Landeryds församling af Östergötland d. 29 maj 1802; den föreg. broder. — I Uppsala, där S. blef student 1821, aflade han med. kand. ex. 1827, blef med. lic. 1828 och 1835 medicine doktor. Förordnad 1832 till läkare vid Danviks hospital och dårhus, företog han 1833—34 en resa genom Danmark, Holland, Belgien, Frankrike, och flera tyska stater, dels för att studera sinnessjukdomarna, dels för att inhämta kännedom om de olika slagen af kurhospital för sinnessjuka. Under fortsatt utöfning af sitt kall såsom läkare vid Danviken utnämndes han till öfverläkare därstädes 1847 samt innehade denna befattning till 1862, då han tog afsked. Var tillika ombudsman och fiskal i Sundhetskollegium 1849—58, hvilket sistnämnda år han förordnades till medicinalråd, och bibehöll detta ämbete till 1874. Föröfrigt deltog han under sin mer än fyratioåriga tjänstetid såsom ledamot i flera kommittéer, rörande anläggning af tidsenligare vårdanstalter för sinnessjuka, förbättrandet af hospitalsväsendet o. s. v. I sistnämnda hänseende uträttade han ganska mycket för vårt land, mera kanske enskildt i tal och skrift, än som medlem i de trögt arbetande kommittéerna. Tillika bör det ihågkommas, att han vid sinnessjukas behandling helt och hållet bröt med den gamla metoden att använda tvångsmedel och följdriktigt tillämpade en nyare tids människovänligare grundsatser. Led. af Vet. akad. samt åtskilliga medicinska och filantropiska sällskap. Död i Stockholm d. 6 maj 1875. I tidskriften Hygiea, i hvars grundläggande han deltog 1839, och för hvilken han sedan i tio år var hufvudredaktör, har han författat en stor mängd uppsatser, referat oah recensioner; likaså i Tidskrift för läkare och farmaceuter, i Sv. läkaresällsk:s årsberättelser och i Sv. läkaresällsk:s Nya handlingar som han redigerade 1837—48. Han har äfven utgifvit ett stort antal skrifter i broschyrform, samt lämnat flera öfversättningar af medicinska arbeten, särskildt i homöopati. — Gift 1838 med *Beata Sofia Åkerman.*

Soop; en frälsesläkt från Värmland, som introducerades vid riddarhusets instiftelse och sedermera utgrenade sig, dels 1687 i friherrliga ätten *Soop*, dels 1651 i friherrliga ätten *Soop af Limingo,* hvilka grenar utdogo, den förra 1700, den senare 1711.

1. **Soop, Erik,** krigare. Född d. 21 aug. 1592. Föräldrar: riksrådet *Hans Åkesson Soop* och *Elin Kagg.* — Kort efter det S. ingått i krigstjänst, befordrades han 1623 till ryttmästare för ett kompani Västgöta ryttare och deltog sedan i Gustaf Adolfs krig, hvarunder han utmärkte sig vid flera tillfällen. Nyss utnämnd till öfverstlöjtnant, bevistade han 1627 träffningen vid Dirschau, då polackerna gjorde ett så häftigt anfall, att svenska rytteriet vek tillbaka. Endast S. med sina västgötar stannade och uppehöll fienden, tills de andra hunnit samla sig och förnya striden. Till belöning för denna tappra bedrift framförde konungen honom sedan på rikssalen och dubbade honom till riddare i hela ridderskapets närvaro. Icke fullt två år senare utförde han en annan berömlig mandat, i det han under Gustaf Adolfs andra preussiska fälttåg räddade konungens lif i slaget vid Stuhm 1629. Under stridens hetta hade konungen kommit in bland en mängd kroater och blifvit tillfångatagen. Efter det han gjort tvenne försök att undkomma, grep en af de vilda krigarna honom om högra handen, medan en annan höjde sin sabel till dödshugget, men i detsamma framsprängde S., sköt kroaten genom bröstet och återförde konungen under betäckning af sina ryttare till svenskarna. Såsom öfverste för Västgöta kavalleri deltog han sedermera i tyska kriget och ådagalade därunder nya prof på sin tapperhet, bland annat i den blodiga slaktningen vid Breitenfeld den 7 sept. 1631. Hans hälsa hade emellertid blifvit bruten af blessyrer och ansträngningar, så att han afled i sina bästa år den 15 mars 1632. Hans lik begrofs med stor högtidlighet i Skara domkyrka, där hans änka, *Anna Posse,* 1637 lät uppföra på hans graf en präktig minnesvård, förfärdigad i Amsterdam af konstnären Peter Kejser.

Frih. ätten af Limingo.

2. **Soop, Mattias,** riksråd. Född d. 7 sept. 1585; den föreg. bror. — Efter att i yngre åren ha gjort en längre utrikes resa och någon tid tillhört krigshären, utnämndes S. 1615 till hofmarskalk hos Gustaf Adolfs moder, änkedrottning Kristina, 1616 till hofmarskalk hos hertig Carl Filip och s. å. till lagman i Värmland, hvarefter han af Gustaf II Adolf inkallades i rådet 1627. Såsom riksråd var hans egentliga verksamhet inom hofrätten, där han förordnades till assessor s. å. Han utnämndes sedermera till ståthållare på Kalmar 1630 och i Ingermanland 1634 samt deltog såsom svenskt ombud i de underhandlingar, hvilka föregingo freden i Brömsebro 1645. — 1651 upphöjdes han till friherre, då Limingo socken i Österbotten gafs honom till friherreskap, samt afled i Stockholm den 1 juni 1653. — Inom rådet tillhörde han det Oxenstiernska partiet, och var genom sitt senare äktenskap besläktad med hufvudmännen i detta parti. — Gift 1: 1621 med friherrinnan *Anna Gyllenstierna* och 2: med friherrinnan *Elisabet Oxenstierna.*

3. **Soop, Gustaf,** riksråd. Född 1623; den föregåendes son i första giftet. — Efter att ha beklädt några underordnade befattningar, utnämndes S. 1653 till landshöfding öfver Närke jämte Nora och Lindes bergslager, med hvilket höfdingedöme han året därefter fick förena Värmland, inkallades 1667 i rådet och blef tillika kammarråd 1660. — När Gustaf Bonde förmått förmyndarstyrelsen att ingå på en billig reduktion, insattes S. 1660 till president i reduktionskolle-

giet, men då indragningsåtgärden väckte motstånd och snart afstannade, tog han 1663 afsked och förordnades i stället till generalguvernör öfver änkedrottning Hedvig Eleonoras underhållsland. Slutligen (1677) utnämndes han till lagman i Östergötland och afled i Stockholm d. 1 dec. 1679. — Utom sitt friherreskap, Limingo, på 129 hemman, innehade han i förläning Mälsåker i Södermanland, Stora Bjurum, Hjälmsäter och Påtorp i Västergötland, Medevi i Östergötland, Granhammar i Uppland, Finnåker i Västmanland och Wnojoki i Finland samt Oustapel i Livland och var sålunda en af sin tids rikaste män. — Han afled jämväl i behaglig tid för att ej behöfva bevittna, huru Carl XI:s reduktion bortsopade dessa rikedomar, för hvilka hans arfvingar sjuttiofem år senare erhöllo en obetydlig ersättning vid 1756 års riksdags likvidation. — Gift 1: 1658 med friherrinnan *Margareta Horn* och 2: 1668 med sin syssling *Kristina Soop.*

Friherrliga ätten Soop.

4. **Soop, Erik,** krigare, reduktionsman. Född d. 16 dec. 1643; den föreg. kusin. Föräldrar: landshöfdingen *Knut Hansson Soop* och *Anna Ulfsparre.* — I sin ungdom hade S. gjort vidsträckta utrikes resor samt utnämndes vid sin hemkomst 1672 till kapten vid Västgöta regemente. Efter denna befordran begaf han sig åter utomlands och bevistade i kejsarens arméer en del af de österrikiska fälttågen. Utnämnd till öfverstlöjtnant vid Kalmar regemente 1674, blef han öfverste för samma kår 1677, hvarefter hans befordringar syntes vilja afstanna. Men vid 1680 års riksdag uppträdde han bland dem, som med ifver yrkade på genomförandet af en reduktion, och fick därefter i sinom tid uppbära sin andel af befordringar och nådebevis. 1686 utnämnd till generalmajor af infanteriet, förordnades han till vice guvernör i Riga, blef året därefter guvernör i samma stad och kort därpå upphöjd till friherre. Död i Stockholm d. 3 mars 1700 utan söner, slöt han själf sin friherrliga ätt. — Gift med grefvinnan *Margareta Kristina Oxenstierna.*

Sotberg, Erik af, språkforskare, lärd. Född i Vadstena d. 26 maj 1724. Föräldrar: rådmannen därstädes *Gustaf Sotberg* och *Kristina Göthe.* — Efter förberedande undervisning i Vadstena skola och Linköpings gymnasium blef S. 1744 student i Uppsala, där han, för att kunna fortsätta sina studier, måste offra en betydlig del af sin tid åt andras undervisning. 1750 erhöll han ett större stipendium, hvarefter han mer bekymmerfritt kunde uppehålla sig vid universitetet och antogs 1752 af Ihre såsom biträde vid samlingarna till hans stora verk »Glossarium Suiogothicum». På Ihres uppmaning att företaga en ny granskning af Ulfilas' bekanta handskrift, »Codex argenteus», nedlade han på detta arbete en ospard möda, hvaraf såsom frukt framgick hans »Ulphilas illustratus» 1752—55. Vid magisterpromotionen 1755 innehade han första hedersrummet. Liksom åt mesogötiskan ägnade han nu sina forskningar åt isländskan samt företog en omsorgsfull granskning af Uppsala biblioteks pergamentscodex af Eddan och Skalda, kallades 1756 till ämnessven i Vet.-societ. i Uppsala, blef 1758 docent i litteraturhistorien samt utnämndes 1761 till histor. et moral. lektor i Karlskrona. Efter att 1763 ha gjort en utrikes resa till Tyskland, Schweiz, Frankrike och England, förordnades han 1765 till lärare för prinsessan Sofia Albertina, erhöll vid samma tillfälle assessors titel och 1768 namn och värdighet af lagman. Vid Gustaf III:s kröning 1772 undfick han adlig värdighet, med namnet *af Sotberg,* samt kallades året därefter till ledamot och sekreterare i den efter en längre tids overksamhet ånyo öppnade Vitterhetsakademien. Erhöll 1778 titel af kansliråd. — 1775 lämnade han sin befattning såsom prinsessans lärare men fortfor att såsom föreläsare och vårdare af änkedrottningens bibliotek och öfriga samlingar tillhöra hennes och sin forna lärjunges förtroligare krets intill sin död i Stockholm, d. 30 dec. 1781. — Utrustad med grundliga insikter i den klassiska litteraturen, leddes han af Ihre till djupare språkforskningar, särdeles med afseende på modersmålet. Hans *Anmärkningar öfver svenska språket,* intagna i Vitt.-akad. handl. 2 del. 1773, äro ännu i flera afseenden mönstergilla. Han utgaf dessutom *Begängelseact då Dalin och Klingenstierna lades i hög tillsamman på Lofön* 1769, *Om Romarbrefvet på mæsogothiska* 1759, *Tal öfver Berch,* en öfversättning af Voltaires »Zayre» o. s. v. — Ogift.

Spaldencreutz. Ätten, som adlades 1756, hette förut *Spalding* och härstammade från Skotland, hvarifrån flera släktmedlemmar redan i 14:de århundrade skall hafva inkommit i Sverige. Introducerad 1773, utgick den på svärdssidan 1848.

1. **Spaldencreutz, Johan Adolf,** ämbetsman, politiker. Född d. 17 juni 1747. Föräldrar: lagmannen *Gustaf Spaldencreutz* och *Althea Johanna Adelsvärd.* — Sin ämbetsmannabana började S. som auskultant i Göta hofrätt 1765, blef därpå e. o. kanslist i Justitierevisionen 1768, kanslist i Justitiekanslersexpeditionen 1773 och året därefter adjungerad ledamot af Göta hofrätt. Befordrades slutligen till lagman i Östergötland 1775, var bankrevisor 1788 och afled d. 21 dec. 1794. — Redan vid 1778 och 1786 års riksdagar känd som oppositionsman, framträdde S. ännu mera i denna egenskap vid 1789 års riksdag, då han var medlem af hemliga utskottet, af många ansedd såsom riddarhusets förnämsta talare, och uppträdde isynnerhet med kraft mot konungens proposition om bevillning på obestämd tid. När Gustaf III den 27 april själf infann sig på riddarhuset för att yrka framgång åt sitt förslag, upptog S. konungens framställning till granskning, vederlade den med klarhet och lugn och slutade med att bevisa, att allmänna krediten ovillkorligen skulle ökas, i stället för att minskas, genom en på bestämd tid åtagen bevillning. Ridderskapet och adelns protokoll för nämnda

riksdag innehålla för öfrigt flera förträffliga yttranden af samma man. — Gift 1776 med friherrinnan *Katarina Juliana Silfverschiöld*, syster till major Nils Silfverschiöld (se II: 459).

2. **Spaldencreutz, Arvid Johan**, vitterhetsidkare. Född d. 31 aug. 1782; den föreg. son. — Genom arf efter föräldrarna försatt i en oberoende ställning, sökte och innehade S. aldrig någon plats i statens tjänst, om ej dit kan räknas, att han någon tid tjänstgjorde vid hofvet och där utnämndes till kammarherre. I vår litteraturhistoria och hos våra bokkännare har han förvärfvat ett slags namnkunnighet, mindre genom sina arbeten än genom det sätt, hvarpå han lät dessa komma i dagen. På ett litet handtryckeri, som han hade på sin egendom Gusum, satte och tryckte han själf små upplagor af sina skrifter, hvilka därför äro ytterst sällsynta och dyrbara. De äro: *Svärmarinnan*, orginalroman 1800, *Tidskrift för mina vänner* 1805—1806, *Gusums Veckoblad* samt några öfversättningar: »Kärleksdrottningen» af F. Schiller; »Lotterivinsten» af Starke; och »Den genom ärans förlust brottslige» af Schiller. Han deltog såsom riddarhusledamot i åtskilliga riksmöten och räknades till den »unga oppositionen» samt var vid 1812 års riksdag en bland de få, som med kraft uppträdde mot indragningsmaktens införande. Död d. 27 mars 1828. — Gift 1805 med *Maria Skragge.*

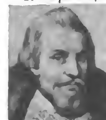
Sparfvenfelt, Johan Gabriel, lärd, språkkännare. Född i Åmål d. 17 juli 1655. Föräldrar: öfversten *Johan Sparfvenfelt* och *Kristina Uggla.* — Efter fleråriga trägna studier i Uppsala ämnade S. besöka främmande länder, men uppbringades, då han var på väg till England, af danska kryssare och fördes till Norge, där han kvarhölls i åtta månader. Ändtligen frigifven, begaf han sig till Göteborg och gick ombord på ett engelskt fartyg, som blef väderdrifvet till Holland. Därifrån ställde han kosan till Frankrike och Italien samt hade i Rom företräde hos drottning Kristina. Vid sin hemkomst till fäderneslandet, efter fem års bortovaro, befalldes han åtfölja de till Moskva afgående svenska sändebuden. Under sitt uppehåll i den ryska hufvudstaden slog han sig på studiet af slaviska språket med den grundlighet, att han inom kort författade ett »Lexicon slavonicum», som ännu förvaras i Uppsala universitetsbibliotek. År 1689 erhöll han i uppdrag att i alla länder, dit nordmän kunde anses i forna tider ha framträngt, uppsöka gamla svenska och götiska minnesmärken, samt öfverallt i kloster, bibliotek och raritetssamlingar efterspana manuskript, böcker, inskriptioner och »stridstyg», för att finna runor och annat, som kunde bevisa göternas därvaro. Under resan besökte han Tyskland, Nederländerna, Frankrike och Spanien samt öfverseglade till Afrika, hvarifrån han ämnade sig till Egypten, Palästina och Syrien, men måste för den i Österländerna då härjande pesten återvända till Frankrike. Vid ett nytt besök i Rom fick han till Påfven Innocentius XII öfverlämna sitt »Lexicon slavonicum», hvilket upptogs med så mycket välbehag, att påfven lät lämna honom nycklarna till Vatikanska biblioteket, med frihet att efter eget behag genomgå dess bokskatter. Vid sin hemkomst till Sverige 1694 förordnades han till ceremonimästare, tog afsked från denna befattning 1712, och lefde därefter för sina studier på Åbylund i Romfartuna socken af Västmanland, där han afled d. 2 juni 1727. — Utmärkt som lärd och isynnerhet ovanligt språkkunnig — han lärer med färdighet talat och skrifvit fjorton olika språk — ägde han stort anseende hos sin samtids lärde och nämnes ofta med loford af utländska författare. Bland hans utgifna skrifter må särskildt nämnas: *Vocabularium germanico-turcico-arabico persicum* (endast påbörjadt), samt *Parentation på Slavonska öfver K. Carl XI* 1697. I Linköpings bibliotek förvaras hans korrespondens, hvari bl. a. förekomma bref från Leibniz. — Gift 1695 med *Antoinetta Sofia Hildebrand.*

Sparre. Denna märkliga, i Sveriges historia tidt och ofta framträdande, ätt, har af gammalt uppgifvits leda sitt ursprung från den under medeltiden mäktiga Toftaätten och hafva till äldsta anherre Sixten Sixtensson till Tofta, hvilken lefde i slutet af 1100- och i början af 1200-talet. Af hans båda söner, *Knut* och *Nils*, skulle den förre varit stamfadern för den äldre Sparregrenen, under det Nils, som säges hafva varit gift med konung Erik Knutssons dotter Märta och besvågrad med Birger jarl till Bjälbo, varit stamfader till en yngre gren. Nyare forskningar synas emellertid gifva vid handen, att ättens stamträd med sina rötter icke sträcker sig längre tillbaka än till unionstiden. *Göran Larsson S.*, en son till *Lars Siggesson S.* — se S. 1 — född 1530, död 1590, furstligt råd och trogen anhängare af hertig Carl, var den förste, som antog namnet *S. till Rossvik.* Från denna adliga ätt, som introducerades på riddarhuset 1625, utgingo *friherrliga ätten S.*, hvars stamfader *Per Eriksson S.* — se S. 6 — blef friherre 1647, och *friherrliga ätten Franc-Sparre*, som utslocknade 1837 med stiftaren, *Bengt Erland Franc-S.* — se S. 15 — Friherrliga ätten gaf i sin ordning upphof till *grefliga ätten S. af Sundby*, som 1719 blef greflig med *Erik Axelsson S* — se S. 16 — och utgick 1772, *grefliga ätten S. af Söfdeborg*, som tog sin upprinnelse 1719 med *Claes S.* — se S. 18 —, *grefliga ätten S.* (n:o 74), utslocknad 1728 med till grefve 1720 upphöjda *Axel Axelsson S.* — se S. 24 — och *grefliga ätten S.* (n:o 111), som 1797 grundades af *Fredrik S.* — se S. 25 — och utgick på svärdssidan 1820.

Adliga ätten Sparre.

1. **Sparre, Lars Siggesson**, riksråd. Födelseåret obekant. Son af *Sigge Larsson* till Bystad, Ågård och Skofteby, samt *Kerstin Månsdotter (Natt och Dag).* — I våra häfder framträder Lars Siggesson först under striden mellan Sten Sture d. y. och konung Kristian II, i det han jämte fem andra svenska ädlingar, däribland den då unge Gustaf Vasa,

1518 lämnades såsom gisslan åt Kristian och af honom mot tro och lofven bortfördes fången till Danmark. Sedan han återkommit till Sverige, slöt han sig till den af Gustaf Vasa inledda folkresningen och var jämte Berent von Mehlen befälhafvare öfver de af Gustaf från Lybeck anskaffade örlogsskeppen, som hade att bidraga till Stockholms inneslutande. Utnämnd till ståthållare på Örebro slott, skickades han med en krigsstyrka till Skåne, för att i denna danska provins åstadkomma en resning mot Kristian, och införlifva den med Sverige, hvilket företag dock misslyckades. Sänd 1523 i enahanda syfte till Norge, eröfrade han hela landsträckan till Oslo samt lät allmogen i södra Norge svära svenska konungen trohetsed. Af brist på lifsmedel måste han likväl vända tillbaka och intog på återvägen största delen af Viken med Karlsborgs slott, hvilken eröfring dock sedan gick förlorad. Såsom Svea rikes marsk deltog han med det öfriga rådet i den på herredagen i Söderköping till Gustaf afgifna försäkran, »att de ville allt försvara, lida och umgälla med konungen». 1525 förordnades han till lagman i Nerike, då han i förläning erhöll hela detta landskap jämte ett härad i Södermanland, hvilken förläning han bibehöll till sin död. Vid Gustafs kröning i Uppsala 1528 var han den förste af riksens adel, som framkallades och slogs till riddare, sändes 1531 jämte flera rådsherrar att hämta konungens första gemål, prinsessan Katarina af Sachsen-Lauenburg, samt förnyade 1536 jämte Gustaf Olofsson (Stenbock) och Kristofer Andersson (Röd) i Köpenhamn det under Grefvefejden mellan Danmark och Sverige ingångna förbundet. Följande året afgick han med en betydande krigsmakt till Småland »för att hålla konungsräfst efter Sveriges lag och förhöra alla saker och klagomål för rätta, straffa skalkar och hålla dannemän och fromma vid makt». Den stränghet, med hvilken han vid detta tillfälle gick tillväga, var den egentliga anledningen till Dackefejden, under hvilket uppror han och Johan Turesson (Tre rosor) förordnades till fältöfverstar. Sedan de bägge höfvitsmännen förgäfves försökt både hvad mildhet och stränghet kunde uträtta, »höllo de» (i mars 1542) »en hård drabbning med bondehären» vid sjön Asunden, efter hvilken för konungens trupper segerrika drabbning upproret kunde anses undertryckt. Kort därefter, d. 30 april 1543, utfärdade Lars Siggesson och Johan Turesson ett »bref om nåd och tillgift», hvarpå folket begynte allmänt lyssna, och snart därefter blef Småland en lydig landsända under Gustafs spira. — Lars Siggesson afled på Örebro slott d. 12 jan. 1554. — Gift 1: 1521 med *Anna Lindormsdotter (Örnflycht)* och 2: 1549 med *Britta Turesdotter (Trolle)*.

2. **Sparre, Erik Larsson,** riksråd. Född d. 13 juli 1550; den föreg. son i andra giftet. — S. åtnjöt en synnerligt sorgfällig uppfostran, som fortsattes, medan han tjänstgjorde som småsven i Erik XIV:s hof. Vid Johan III:s kröning blef den nittonårige ädlingen slagen till riddare, förordnades 1578 tlll lagman i Västmanland och Dalarne samt blef 1582 riksråd och ståthållare öfver Västmanland och Dalarne med bergslagen. Fem år senare, eller 1587, skickades han jämte Erik Brahe till Polen, för att vid konungavalet bevaka den svenska tronföljarens intresse. Efter det Sigismunds val till Polens konung, trots flerfaldiga svårigheter och ränker, genomdrifvits, ledsagade han denne till Warschau. Det var Erik S., som uppsatte de s. k. Kalmare stadgar, afsedda att ordna förhållandet mellan Sverige och Polen, då Sigismund skulle bestiga svenska tronen, och hvilka stadgar med någon förändring antogos af Johan och Sigismund. Dessa stadgar åsyftade att spela de svenska herrarna makten i händerna genom ett sjumannaråd, som under konungens frånvaro i hans andra land skulle föra styrelsen i hans ställe. Emellertid möttes Sigismund vid sitt uppträdande i Polen af ett djupt missnöje, framkalladt af, att de försäkringar, Erik S. och hans svenska medbroder vid konungavalet lämnat på sin konungs vägnar, varit helt obestämda och sväfvande, men hvilka polackarna sökte gifva en för deras land så fördelaktig tydning som möjligt. Sålunda satt i trångmål, intogs Sigismund af en bitter sinnesstämning ej blott mot de båda svenska underhandlarna och främst mot S. utan mot samtliga riksråden. Denna stämning delades äfven af konung Johan, som nu förenade sig med högadelns svurne motståndare, hertig Carl, och framlade inför ständerna mot riksråden anklagelser, som väsentligen gingo ut på, »att de velat tillintetgöra arfföreningen för k. Gustafs afföda, att de velat med all flit utöda den kungliga familjen och därföre stiftat unionen med Polen, befordrat osämja mellan konungen och hertigen» o. s. v. S. och hans medbroder höllos tidtals fängslade, men anklagelserna kunde ej bevisas, och efter Johans död 1592 förstummades de af sig själfva. Året därefter, 1593, bevistade S., som blifvit utnämnd till hofkansler, Uppsala möte, samt undertecknade dess beslut, hvilket han tillstyrkte Sigismund att erkänna, liksom han rådde honom att skilja sig från sina jesuiter, innan han infann sig i Sverige. Efter konungens ankomst hit 1593, framställde S. i en s. å. tryckt skrift: *Rijksens råds ridderskaps och menige adels oration* högadelns anspråk, och i en inför kröningsriksdagen 1594 framlagd skrift, *Postulata nobilium*, yrkade han, att adeln måtte återfå sin gamla maktställning från unionstiden. I fråga om styrelsens förande under konungens frånvaro häfdade han sin i Kalmare stadgar uttryckta ståndpunkt och kom därför redan nu på spänd fot med hertig Carl, hvilken på grund af sin ställning såsom arffurste ansåg sig böra hafva främsta platsen i riket. Vid rikets delning i sex ståthållarskap (utom Carls hertigdöme), fick S. sig såsom sådant anförtrodt sin gamla lagsaga Dalarne och Västmanland. Nämnda rikets indelning var för öfrigt en modifierad form af Kalmare stadgars sjumannaråd. För öfrigt höll han sig troget till Sigismund och kämpade modigt i spetsen för högadeln mot hertig Carl, ända

tills fientligheterna utvecklade sig till ett inbördes krig, då han med hustru och barn begaf sig till Polen och där med ifver yrkade att Sigismund med vapenmakt skulle återtaga Sverige. Utgången af detta företag, för deltagande hvari han och öfriga till Polen flydda riksråd följde konungen, är känd af historien. Efter nederlaget vid Stångebro utlämnades S. jämte de andra, som blifvit konungen trogna, till hertig Carl, ställdes till rätta i Linköping och måste böja sitt hufvud under bödelssvärdet den 20 mars 1600. — I vår historia framstår S. såsom en typ af den gamla högadeln, sådan den var, innan den kufvades af Carls järnhårda kraft. Som enskild person var S. en man af stor skarpsinnighet, mycken lärdom och ett orubbligt mod. Hans skrifter utmärka sig genom en för den tiden ovanlig bestämdhet, klarhet och vacker stil, antingen de äro författade på svenska eller latin, i hvilket senare språk han var lika hemmastadd som i sitt modersmål. Ryktbar är hans 1585 författade, 1593 tryckta, skrift *Pro lege, rege et grege*, hvari han med stor skarpsinninhet förfäktade statsmaktens enhet äfvensom de anspråk, han hela sitt lif sökte göra gällande för adelns räkning. — Svenska akademien lät 1870 öfver honom prägla en minnespenning, och hans lefnadsteckning, författad af Svedelius, finnes införd i Akad:s handlingar, del 46, 1870. — Gift 1578 med grefvinnan *Ebba Brahe*, dotter af Per Brahe, d. ä.

3. **Sparre, Johan Larsson,** riksråd. Född d. 10 okt. 1551; den föreg. bror. — S. började tidigt sin militära bana och anförde redan 1577 ett svenskt anfall på Norge. Sedermera deltog han i kriget i Livland och nämnes bland det högre befälet i Pontus de la Gardies segervana här. Tillsammans med Erik Oxenstierna inlämnade han 1590 en skrifvelse till rådet, i hvilken han begärde, att rådet, med den makt och myndighet det ägde, ville förebygga Sigismunds återkomst till Sverige. Kort därefter undertecknade han jämte sextio andra af adeln en petition till k. Johan också med afseende på Sigismund. För denna närgångenhet blef han af Johan inmanad i fängelse men blef snart lösgifven, hvarefter han, sedan Sigismund blifvit konung, 1592 afsändes att i Livland, Estland och Finland upptaga trohetsed åt den nya konungen. Vid sin hemkomst skall han från Sigismund medfört ett annat uppdrag, nämligen att, om han ansåge hertig Carl föra regeringen konungen till godo, tillhålla ståthållarne att bevisa hertigen all hörsamhet, men i annat fall strängeligen förbjuda dem att företaga något utan Sigismunds särskilda tillåtelse. När den sistnämnde 1598 för andra gången kom till Sverige för att med vapenmakt göra hertigen och landet sig underdåniga, förordnades S. till ståthållare på Kalmar slott. Då konungen efter sitt nederlag återvände till Polen, ålade han S. att tappert försvara staden och slottet till hans återkomst, som skulle äga rum året därpå. På våren 1599 anlände Carl framför staden, som

efter ett ihärdigt och hjältemodigt försvar måste uppgifvas d. 2 mars. Slottet höll sig däremot till d. 12 maj, då dess tappra försvarare, dukande under för hungersnöden, måste gifva sig på nåd och onåd. Härmed var ock fästningsbefälets öde beseglad. S., Gyllengrip, Rålamb och ett par andra, alla af hertigen betraktade såsom förrädare, blefvo genast fängslade. Carl sammankallade de närvarande rådsherrarna och höll till dem ett tal om fångarna, huru de varit fientliga mot Vasahuset, och att ingen förhoppning vore att vinna dem med mildhet. De tillstädesvarande gillade, hvad hertigen sagt, och någon annan rättegång hölls ej. Den 16 maj 1599, fyra dagar efter det slottet blifvit uppgifvet, blef S. jämte sina två underhöfvidsmän halshuggen, hvarpå deras hufvuden uppsattes på järnstänger öfver Kalmar stadsport. — Johan S. »var till lynnet ostadig och häftig, men orädd och manhaftig i krig». — Gift på 1590-talet med sin brors svägerska, grefvinnan *Margareta Brahe*.

4. **Sparre, Lars Eriksson,** riksråd. Född d. 1 jan. 1590; den föreg. brorson och son af S. 2. — S. begynte sin bana såsom page hos Carl IX och tjänstgjorde efter hvartannat i Carls, Gustaf Adolfs och Maria Eleonoras hof till 1627, då han blef ståthållare i Jönköping. 1634 utnämndes han till landshöfding i Uppland. Vid riksdagen året förut hade han såsom landtmarskalk ledt adelns öfverläggningar och innehade sedan denna ordförandeplats vid de följande riksmötena till 1640, då han blef vice president i Svea hofrätt. Året därefter utnämndes han till riksråd, förordnades till assessor i nämnda hofrätt och var från samma tid jämväl häradshöfding i Öfre Satakunta härad af Finland. Död d. 18 dec. 1644. — Såsom landtmarskalk gjorde han sig synnerligen aktad och omtyckt, hvilket ock framgår däraf, att han sex gånger efter hvartannat beklädde ordförandeplatsen på riddarhuset. Hans barn blefvo på grund af faderns förtjänster af drottning Kristina upphöjda i friherrligt stånd 1647. — Gift 1: 1617 med *Märta Gustafsdotter Banér* och 2: 1641 med *Katarina Bååt*.

Friherrliga ätten Sparre.

5. **Sparre, Per Eriksson,** riksråd. Född på Rydboholm i Roslagen d. 25 april 1592; den föreg. bror. — Från bisittare i Svea hofrätt blef S. befordrad till president i Dorpts hofrätt 1631 och till riksråd 1633, hvarefter han blef kansliråd 1640, lagman i Kalmar län och på Öland 1643, sedermera äfven lagman på Gotland samt president i Göta hofrätt 1646 och året därefter friherre, med Kronoberg vid Växjö till friherreskap. Död på Kronobergs slott d. 28 dec. 1647. — 1634 var S. svenskt sändebud i Köpenhamn, där Kristian IV lät hos honom framställa sina anspråk på att få sin son, sedermera k. Fredrik III, såsom koadjutor i ärkebiskopsstiftet Bremen till efterträdare åt den samma år aflidna ärkebiskopen därstädes. S. anmälde dessa anspråk till rådet, som i ett bref till Axel Oxenstierna föreslog, att Sverige borde behålla ärkestiftet för egen räk-

ning, men om detta icke läte sig göra, då hellre lämna det åt en pålitlig vän än »därmed stärka någon emulerande granne». Då franska ambassadören grefve d'Avaux, som i Köpenhamn sammanträffat med S., ankom till Stockholm, gjorde han ett besök hos S., hvilken skildras såsom »en ganska enkel och sparsam herre, ty i matsalen, där fransmännen mottogos, funnos inga tapeter på väggarna, utan endast en blå himmel öfver bordet till att hindra spindlar att falla i maten». Per S:s anställning såsom kansliråd vittnar, att han under förmyndarestyrelsen var inom rådet företrädesvis sysselsatt med utrikes angelägenheterna. Vid hans upphöjelse i friherrligt stånd vederfors samma utmärkelse hans broder *Ture Eriksson S.* (riksråd 1645, lagman öfver Gotland 1648—61, död 1664) äfvensom öfriga lefvande Sparreska ättlingar af S. 2. — Gift 1: med *Elsa Posse,* till Engsö, hvarigenom detta ställe kom från Posseätten åter till Sparrarna, 2: med *Kristina Ryning.*

6. **Sparre, Svante Larsson,** ämbetsman. Född d. 13 mars 1623; den föreg. brorson och son af S. 4 i hans första gifte. — Hemkommen från sina utländska studieresor, utnämndes S. till kammarherre hos drottning Kristina samt blef, endast tjugusex år gammal, vice president i Åbo hofrätt, hvilket ämbete han likväl genast lämnade för att 1649 intaga platsen såsom landshöfding i Uppsala och ståthållare på Uppsala slott. Sistnämnda år utsågs han till landtmarskalk vid riksmötet i Stockholm och innehade landtmarskalksstafven äfven vid riksdagarna 1650 och 1651. Död i Stockholm d. 15 maj 1652. — S. var en man med bildning, som redan i ungdomen afgaf prof på väl anlagda studier. Sålunda hade han, innan han ännu var aderton år, utgifvit sin vältaliga latinska parentation öfver riksrådet och fältmarskalken Johan Banér. Efter 1649 års riksdag erhöll han af drottning Kristina för sig och efterkommande borgrätt för Bergkvara gods. — Gift 1646 med *Görvel Bådt.*

7. **Sparre, Gustaf Larsson,** riksråd. Född 1625; den föreg. bror. — S. tjänstgjorde i yngre åren såsom resident vid franska hofvet och förestod såsom envoyé svenska beskickningen i Haag 1655—56. 1660 utnämndes han till landshöfding i Västmanland, blef 1661 assessor i Bergskollegium och 1666 riksråd samt hofrättsråd i Svea hofrätt. När ständerna vid 1680 års riksdag gifvit sitt samtycke till det gamla rådsväldets fall och suveränitetens införande, var S. ett af de riksråd, som vägrade underteckna denna handling, hvarigenom rådet syntes gilla den af ständerna proklamerade envåldsmakten. För sin motsträfvighet hotad med konungens synnerliga onåd, bekvämade han sig dock slutligen därtill. Icke desto mindre undertecknade han 1682 jämte några andra rådsherrar en af Rålamb uppsatt, vidlyftig och ganska allvarsam, skrift, hvari protesterades mot förslaget att inveckla rådet i riksförmyndarnes ansvarsskyldighet. Som bekant är, kunde hvarken denna eller andra protester förhindra, hvad konungen, flertalet af ständerna och kommissionen beslutat. 1669 hade S. blifvit utnämnd till president i Dorpts hofrätt, hvilket ämbete han likväl undanbad sig. Han afled i Stockholm d. 14 nov. 1689. — Gift 1659 med friherrinnan *Beata Åkesdotter Natt och Dag.*

8. **Sparre, Per Larsson,** krigare, politiker. Född d. 12 mars 1628; den föreg. bror. — Uppfostrad i drottning Kristinas hof, hade S. tidigt ingått i krigstjänst, deltog såsom öfverste för Kalmar regemente i Carl X:s polska och danska fälttåg och utmärkte sig vid flera tillfällen på ett fördelaktigt sätt. 1660 förordnades han till guvernör i Riga och blef s. å. generalmajor, 1663 guvernör öfver Göteborgs och Bohus län, 1664 generallöjtnant och 1674 rikstygmästare. Äfven på den diplomatiska banan togos hans insikter och skicklighet i anspråk. 1672 afsändes han såsom ambassadör till England, Frankrike och Holland, bevistade 1673 den s. k. meditationskongressen i Köln och begaf sig 1675, alltjämt såsom svenska kronans representant, till Paris, där hans fina och snillrika umgängessätt till den grad behagade k. Ludvig XIV, att denne i ett diplom af de mest smickrande ordalag utnämnde S. till fransk grefve, — hvilken upphöjelse dock aldrig af Carl XI erkändes. Återkommen till Sverige, upptog han åter svärdet, bevistade Carl XI:s danska krig och den s. k. Gyldenlöwefejden samt led därunder 1677 det beryktade nederlaget vid Uddevalla. Död i Stockholm d. 4 april 1692. — Hvad som förnämligast gjort Per S. ryktbar, är hans försvar vid Carl XI:s riksdagar för högadeln och dess anspråk. Redan vid 1678 års riksmöte uppträdde han såsom oppositionspartiets bäste talare och motsatte sig vid riksdagarna 1680 och 1682 på det ifrigaste reduktionen och förmyndareräfsten men förstod alltid att i sina framställningar inlägga en sans och måtta, som fördelaktigt utmärkte honom i jämförelse med reduktionsmännens öfverilningar. I fråga om det konungsliga enväldet gjorde han däremot föga invändningar och framstod snarare som stöd för hofvet än motarbetare af dess afsikter. — Gift 1660 med grefvinnan *Ebba Margareta De la Gardie,* dotter af riksmarsken Jakob de la Gardie.

9. **Sparre, Ebba Larsdotter,** drottning Kristinas gunstling. Född 1626; den föreg. syster. — Utmärkt genom börd och ovanlig skönhet, anställdes fröken S. såsom hoffröken hos den jämnåriga drottning Kristina, som alltid omfattade henne med den innerligaste vänskap och vanligen benämnde denna sin enda kvinnliga gunstling »la belle comtesse». Denna företrädesställning lände henne emellertid till föga fromma. Omkring 1650 blef hon förlofvad med sin kusin Bengt Oxenstierna. Förbindelsen tyckes hafva varit knuten af ömsesidig kärlek samt understödd och gillad af de ungas släktingar. Det oaktadt anmälde sig, då Oxenstierna lämnat Sverige för att deltaga i Nürnbergska exekutionsverket, Jakob Kasimir De la Gardie, en broder till den allsmäktige Magnus Gabriel, såsom friare. Måhända hade den vackra fröken af behagsjuka sökt draga honom till sig, kanske också dolt sin redan

knutna förbindelse; allt nog, Kristina, som vid denna tid sökte hvarje tillfälle att förtreta Oxenstiernorna och öfverhopa ätten De la Gardie med bevis af sin ynnest, föresatte sig med all makt att tillintetgöra den ingångna förlofningen och förmäla sin väninna med den några år yngre De la Gardie. Efter många strider, ej minst med den trolofvade själf, lyckades det henne att genomdrifva sin vilja, och d. 29 dec. 1651 försiggick Ebba S:s förlofning med De la Gardie på Stockholms slott, i närvaro af drottningen och en mängd inbjudna gäster. Ett år därefter firades bröllopet. Det var vid detta tillfälle Kristina lät uppföra det lysande värdskapet »Gudarnes högtid», hvilket sedan gaf anledning till instiftandet af Amaranterorden. Den på detta sätt knutna förbindelsen blef, såsom var att vänta, ej rätt lycklig. Efter endast sju år upplöstes emellertid äktenskapet genom döden, i det De la Gardie 1658 blef skjuten vid belägringen af Köpenhamn, och icke fullt fyra år därefter afled den sköna Ebba S. d. 19 mars 1662. — Hennes förtroliga förhållande till den eljest så flyktiga Kristina bibehöll sig, så länge hon lefde, och ännu efter drottningens tronafsägelse och bosättning i Rom, fortfor mellan dem en oafbruten brefväxling.

10. **Sparre, Carl Larsson,** krigare. Född 1627; den föregåendes bror. — Redan i vaggan utnämndes S. till kapten vid hof- och lifregementet samt befordrades 1648 till major. 1649 öfverstlöjtnant och två år senare kommendant i Halmstad, deltog han såsom öfverste i Carl X:s segertåg genom Polen och Danmark och förordnades 1659 till guvernör på Ösel. 1664 utnämndes han till generalmajor och öfverste vid Lifgardet till häst och fot samt anförtroddes i denna egenskap att bevaka hertig Adolf Johan, då denne blifvit uppkallad på Stockholms slott af rådet för att tvingas till att afstå från riksförmyndarskapet och riksmarsksämbetet, till hvilka ämbetens utöfvande han blifvit förordnad i Carl Gustafs testamente. Då hertigen, utan att bry sig därom, beredde sig att lämna slottet, lät S. utkalla folk från högvakten, som fattade hästarna i tyglarna och hejdade affärden. Rasande af förbittring, drog hertigen sitt svärd och ville med våld bana sig väg, men S. fattade tag i värjfästet och båda drogo i detsamma, tills fästet gick sönder. Ännu s. å. förordnades S. till guvernör öfver Västernorrland med underliggande lappmarker samt Jämtland och Härjedalen, blef 1668 generallöjtnant och insattes 1674 i den kommission, som skulle rannsaka öfver trolldomsväsendet. Sedan han 1675 blifvit befordrad till general och s. å. fått sig anförtrodt försvarsverket i Västernorrland, företog han under danska kriget 1678 ett tåg mot Trondhjem, men måste vända tillbaka på några mils afstånd från staden, emedan han icke kunde föra med sig öfver fjällen tillräckligt stora kanoner för fästningens beskjutande. På återvägen öfver Rörås lät han förstöra därvarande kopparverk och ödelade alla trakter, han genomtågade. 1681 förordnades han till lagman öfver Västernorrland, Jämtland och Härjedalen, nedlade sina ämbeten 1691 och lärer aflidit 1699. — Gift 1: 1650 med *Maria Bådt* och 2: 1659 med *Katarina Lucia Minningerode* från Tyskland.

11. **Sparre, Ture Carlsson,** krigare. Född på Sundbyholm i Södermanland d. 11 dec. 1654; den föreg. son. — Vid aderton års ålder fick S. åtfölja sin farbroder, generalfälttygmästaren friherre Per Sparre, på hans beskickning till England och Holland, där han ingick i republikens tjänst och anförtroddes af prinsen af Oranien, sedermera konung Vilhelm III, fanan vid hans eget lifkompani. Han visade sig också snart väl förtjänt af detta förtroende. I slaget vid Senef d. 11 aug. 1674 lade han i dagen den mest beundransvärda tapperhet. Nedtrampad af ett kavalleriregemente och angripen af fem fientliga ryttare, behöll han prinsens fana, till dess han, med högra armen sönderskjuten och genomborrad af flera värjstygn, kvarlämnades nästan död på valplatsen. Samma utomordentliga mod visade han två år senare vid belägringen af Maastricht, då han med storm intog en bastion, liksom 1677 i slaget vid Mont Cassel, där han med klokhet och skicklighet betäckte återtåget samt tog markis de Buron, som anförde en bataljon af franska gardet, till fånga. Året därefter befordrad till öfverstlöjtnant, utnämndes S. 1679 till öfverste samt återvände 1681 till Sverige, där han afled vid tjugunio års ålder d. 25 maj 1683. — Få krigare torde hafva varit så ofta och illa blesserade som S. När han återkom till Sverige, var hela hans kropp öfvertäckt med ärr, ärofulla minnen af de strider, i hvilka han kämpat. — Gift 1682 med grefvinnan *Hedvig Lovisa Horn.*

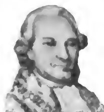
12. **Sparre, Carl Gustaf,** krigare, politiker. Född d. 1 juni 1688; den föreg. brorson. Föräldrar: majoren vid Östgöta kavalleri frih. *Jakob Kasimir Sparre* o. friherrinnan *Brita Leijonhufvud.* — Utnämnd till fänrik 1704, deltog S. i de följande krigen och blef såsom regementskvartermästare vid Skaraborgs regemente tillfångatagen vid Pultava 1709. Han utväxlades likväl redan året därpå och befordrades 1711 till kapten vid Västmanlänningarna, hvarefter han 1716 utnämndes till major och öfverstöjtnant, 1717 till generaladjutant och förordnades att följande året tjänstgöra såsom marskalk vid fredsunderhandlingarna på Åland. 1719 befordrad till öfverste, afgick han s. å. såsom envoyé till engelska hofvet, blef efter sin återkomst 1732 öfverste för Smålands kavalleri och s. å. kaptenlöjtnant vid Drabantkåren samt generalmajor. Förestod ännu en gång beskickningen i London och utnämndes 1737 till landshöfding i Nyköping. Vid riksdagen 1738 insattes han såsom en af de ifrigaste anhängarne af Hattpartiet — med hvars chef, Carl Gyllenborg, han var befryndad såsom gift med dennes styf- och adoptivdotter, en infödd engelska — i sekreta utskottet, där han var en af de käckaste att yrka på rådets afsättning och förorda ryska kriget. Se-

dan Hattpartiet vid nämnda riksdag afgått med segern, insattes han i rådet. När Sinclair, hvilken varit hans kamrat i hemliga utskottet, under sin beskickning till Turkiet 1739 blifvit mördad, blåste S. efter yttersta förmåga under passionernas glödeld, till dess ryska kriget upplågade. Han öfverlefde likväl icke följderna af sin ifriga verksamhet, utan afled i Stockholm d. 24 april 1741. — Gift med *Elisabet Derith*, adopterad grefvinna *Gyllenborg*.

13. **Sparre, Konrad,** krigare. Född i Stockholm d. 4 dec. 1680; sonsons sonson af S. 2. Föräldrar: kammarherren frih. *Carl Sparre* och *Beata Elisabet Falkenberg*. — I ynglingaåren anställdes S. såsom page i Carl XII:s hof men ingick redan 1698 i fransk tjänst, där han under sin farbroder Erik Sparres befäl med utmärkelse deltog i spanska successionskriget och efter slaget vid Ramillies 1706 befordrades till kapten. Lockad af ryktet om Carl XII:s bragder, lämnade han Frankrikes tjänst och begaf sig till Polen, där han 1708 utnämndes till löjtnant vid Lifdragonerna och kort därefter deltog i slaktningen vid Holofzin. På grund af sin under bataljen visade tapperhet befordrades han till kapten vid Närkes och Värmlands regemente och följde därefter hären till Ukraine, hvarest han under en skärmytsling blef sårad i benet, så att han måste slaget vid Pultava, liksom konungen, bäras på en bår. Det oaktadt lyckades han rädda sig in på turkiska området och satt där de två första månaderna vid sin krycka i konungens rum samt »uppritade i figurer en mängd exercitier», af hvilka fältritningar ett band hemskickades till Sverige och öfverlämnades till Fortifikationskontoret. 1710 fick han, tillsammans med en major Loos och en kapten Gyllenskepp, på konungens bekostnad företaga en vetenskaplig resa till Palestina och Egypten. Under färden, som varade från jan. 1710 till i juni 1711, besökte S. och hans sällskap Konstantinopel, S:t Jean d'Acre, Alexandria, Cheops' pyramid i Memphis, Jerusalem samt alla andra märkliga orter i Palestina samt förde öfver sina iakttagelser en noggrann dagbok. Efter sin återkomst till Bender befordrades han till kapten vid Lifgardet och skickades omedelbart därefter af Carl till Prutströmmen, där han tog afteckningar af ryska och turkiska lägren, af hvilka ritningar konungen lät aflämna kopior till de europeiska hofven. Vid kalabaliken föll han i tatarernas händer och utplundrades, hvarefter han fastlästes vid en brunn med befallning att vattna byns kreatur. Till föda gafs honom endast hafremjöl, sammanrördt med vatten, och till nattläger en grop, hvari han nedhissades om kvällarna. Efter att på detta sätt ha blifvit misshandlad i nio dygn, utlöstes han af holsteinska ministern, Fabricius, och återskickades till Bender. 1714 åtföljde han konung Stanislaus Leszinsky genom Wallachiet och Österrikiska staterna till Zweibrücken, samt afsändes af honom först till Paris och sedan till Stralsund, dit Carl under tiden anländt. Efter att ha fallit i fångenskap hos preussarna vid Stralsunds kapitulation 1715, återkom han först i december 1717 till Sverige. Utnämndes strax efter sin hemkomst till öfverstlöjtnant vid ett halländskt regemente, som efter Carls död upplöstes, och erhöll 1719 öfverstetiteln, den enda belöning, fäderneslandet hade att gifva denne tappre och utmärkte krigare. Den sista delen af sin lefnad tillbragte han i tillbakadragenhet på sin egendom Malma i Västergötland och afled där den 15 april 1744. — Gift 1719 med friherrinnan *Anna Eleonora Wachtmeister*.

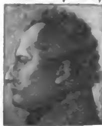
14. **Sparre, Carl,** riksråd, öfverståthållare. Född i Stockholm d. 6 dec. 1723; den föreg. brorson. Föräldrar: generallöjtnanten frih. *Fredrik Henrik Sparre* och *Virginia Kristina Lilliehöök*. — Då Tessin 1739 afgick till Frankrike, fick den då sextonårige S. åtfölja honom såsom kavaljer och anställdes kort därefter såsom kapten i fransk tjänst. Återkallad för att deltaga i finska kriget, tjänstgjorde han under detsamma först såsom adjutant hos general en chef, grefve Lewenhaupt, och sedermera såsom öfveradjutant hos general Marcks von Württemberg, samt blef efter återkomsten till Sverige stabsryttmästare vid Södra skånska kavallerigementet. 1745 ingick han såsom frivillig i preussiska armén under Fredrik den store, deltog i dennes andra schlesiska fälttåg (1744—45) och bevistade drabbningarna vid Sorr och Kesseldorf. Hemkommen befordrades han 1748 till major vid Älfsborgs regemente, 1749 till öfverstlöjtnant och 1760 till öfverste i armén. På denna grad tjänstgjorde han sedan i pommerska kriget (1757—62), än såsom generaladjutant hos kommenderande generalen, än såsom generalkvartermästare och än såsom generalkrigskommissarie. Efter fredens afslutande erhöll han i uppdrag att återföra svenska trupperna till Sverige, utnämndes 1762 till öfverste vid Jämtlands regemente och 1763 till landshöfding i Gäfleborgs län. Hans tioåriga styrelse af detta höfdingdöme utmärktes af en ovanligt nitisk verksamhet och en mängd gagneliga inrättningar. Så ordnade han hemmansdelningen, fredade genom kloka författningar allmänningsskogarna från den förut vanliga inkräktningen, upprättade sockenmagasin, inrättade det första fria arbetshus i riket, förmådde allmogen inskränka och i missväxtår alldeles inställa sin brännvinsbränning o. s. v. Under ofta företagna resor samspråkade han med länsinvånarna om väganläggningar, mossodlingar och andra gemensamma företag. 1772 förordnades han till general för de norra regementena och erhöll 1773, då befordrad till generalmajor, fullmakt att vara öfverståthållare i Stockholm. I denna egenskap utvecklade han ett nit och en verksamhet för hufvudstadens utveckling, som man icke bevittnat sedan Klas Flemings tid. Genom att undanrödja de stridigheter, som rådde mellan magistraten och borgerskapet, åstadkom han den n. v. börsbyggnaden, förskaffade huf-

vudstaden ett arbetshus, lät anlägga flera nya gator, uppföra bron mellan Riddarholmen och Riddarhustorget och påbörja anläggningen af Norrbro. Gustaf I:s stod restes, Brunkeberg planerades och började bebyggas, södra delen af Blasieholmen förändrades till en god hamn, operahuset, packhuset och slaktarhusen fullbordades och järnvågen utvidgades, vid Danviken uppstod ett nytt hospital, fängelseinrättningarna förbättrades o. s. v. — Under frihetstidens senare skede uppträdde S. å riddarhuset som en af Hattpartiets främsta män och hade plats i sekreta utskottet vid 1755, 1769 och 1771 års riksdagar. Riksråd 1775, innehade han detta ämbete, tills rådsvärdigheten 1789 upphäfdes. Såsom riksråd förenade han i sin person en krigs- och sjöministers vidsträckta myndighet, bidrog till att rikets fästningar, förråd och tyghus vunno i styrka och utredning, verkade för skärgårdsflottans uppkomst och örlogsflottans förkofran m. m. 1778 förordnades han till ordförande i general-assistans-kontoret samt därefter till ordförande i direktionen för Strömsholms kanal- och slussbyggnader, hvilket verk länge skall hedra hans minne och vittna om hans patriotiska nit. Hans befattning med krigsväsendet upphörde emellertid, då han 1783 fick åtfölja Gustaf III på dennes utländska resa och då åt konungagunstlingen J. K. Toll uppdrogs ledamotskap i beredningen för iståndsättandet af försvarsverket till lands och sjöss och bemyndigande att öfvervaka beredningens befallningar i allt, som rörde landtförsvaret. På grund af sin samhällsställning kallades S. till ledamot af Vet.-akad., Målare- och bildh.-akad. m. fl. andra för andlig kultur verkande samfund och blef 1783 kansler för Åbo akademi. Död i Stockholm d. 28 juni 1791. — Såsom ett erkännande af hans utmärkta förtjänster om hufvudstaden uppreste Stockholms borgerskap på börsen hans bild i marmor och lät öfver honom prägla en minnesspenning. — Gift 1756 med grefvinnan *Ulrika Strömfelt.*

Friherrliga ätten Franc-Sparre.

15. Sparre, **Bengt Erland Franc,** fortifikationsofficer. Född d. 14 mars 1774; ättling i sjätte led af S. 2. Föräldrar: kaptenen vid Södermanlands regemente *Gabriel Sparre* och *Maria Vendela Ulfsparre.* — S. utnämndes redan vid elfva års ålder till fänrik vid Södermanlands regemente och blef 1793 fortifikationsofficer. På denna bana, där han sedan vann så mycken utmärkelse, kvardröjde han såsom yngling blott i tremne år. Därefter upptog stabstjänstgöring nästan all hans tid i tio år, under hvilka han utnämndes till stabsadjutant 1796, till kapten vid Björneborgs regemente 1799 samt till öfveradjutant och major i arméen 1801. Två år senare företog han på allmän bekostnad en utländsk resa för att studera fortifikationsväsendet och besökte därunder de förnämsta fästningar i preussiska och österrikiska staterna samt gjorde en utflykt till Schweiz för att taga kännedom om de olika arméernas marscher och ställningar under den där nyss förut utkämpade striden mellan fransmännen och ryssarna. Efter sin återkomst förordnades han till generaladjutant af flygeln, blef 1806 öfverstlöjtnant vid pommerska fortifikationen, utnämndes 1812 till chef för ingeniörkåren och blef året därefter generalmajor. Under tyska fälttåget förde han befälet öfver den af fortifikations- och fältmätningsbrigaderna sammansatta ingeniörkåren och utmärkte sig för insikter och duglighet. Han deltog sedermera i norska fälttåget och återgick efter krigets slut till befälet öfver ingeniörkåren. Utom i sin militära befattning användes han under den följande tiden i flera allmänna värf. Var vid 1823 års riksdag ordförande i det särskilda utskott, som hade att granska organisationen af rikets styrelseverk, blef 1824 ordförande i direktionen öfver arméns pensionskassa, vid 1829—30 årens riksdag ordförande i bankoutskottet och efter grefve Platen ordförande i Göta kanaldirektion, hvilken befattning han innehade till 1833, blef 1832 tillförordnad president i Krigskollegium o. s. v. Äfven andra utmärkelser tilldelades honom välförtjänt. Sålunda utnämndes han 1815 till friherre, då han antog namnet *Franc-Sparre,* med afseende på ett fideikommiss, som han ärft efter adliga ätten Franc, blef 1826 generallöjtnant, 1833 grefve, i hvilken egenskap han dock aldrig introducerades, styresman af Krigsvet. akad., led. af Vet. akad. — Död d. 20 aug. 1837. — Med stora kunskapar och ett outtröttligt nit arbetade S. med framgång på höjandet af ingeniörsväsendet i vårt land, hvilket råkat på förfall, och utförde för öfrigt flera ganska viktiga och svåra värf. Med små anslag åstadkom han sådana arbeten som anläggningen af Karlsborgs fästning, hvartill planen af honom på konungens befallning uppgjordes 1819, uppförandet af de nya befästningarna på Kungsholmen utanför Karlskrona, arbeten för Stockholms befästande åt landsidan, hvilka arbeten dock af bristande tillgång på medel måste afbrytas, o. s. v. Göta kanal blef, under det han var ordförande i direktionen, fullbordad och till en stor del äfven anläggningen af Motala mekaniska verkstad. S. kan äfven sägas vara den egentliga upphofsmannen till det 1837 stiftade Svenska nykterhetssällskapet. — Gift 1812 med *Johanna Hedvig Vilhelmina Bernhard.*

Grefliga ätten Sparre af Sundby.

16. Sparre, **Erik Axelsson,** krigare. Född d. 15 juli 1665; sonsons son af S. 2 och son af landshöfdingen, frih. *Axel Carlsson Sparre* och *Margareta Oxenstierna.* — Ingick vid aderton års ålder i fransk krigstjänst såsåsom fänrik vid Königsmarkska regementet och blef kapten vid samma kår 1688. Efter flera under fälttåget i Italien aflagda tapperhetsprof, utnämndes han strax efter slaget vid Maastricht till major, befordrades 1694 till öfverste och 1701 till brigadier vid Royal Suédois, som sedan efter honom någon tid kallades Sparreska regementet. År 1703 lämnade han Frankrike och inställde sig

i Polen hos Carl XII, som lämnade honom befälet öfver ett pommerskt regemente, med hvilket han gjorde fälttåget s. å., deltog i belägringen af Thorn o. s. v. men återvände med konungens tillåtelse 1704 till Frankrike, där han genast utnämndes till marechal de camp, hvarefter han 1707 befordrades till generallöjtnant i franska armén. Denna sista befordran misshagade högeligen Carl XII, som harmset yttrade: »har han valt en annan herres tjänst och kan vara mig förutan, så kan jag också vara honom förutan.» Med anledning däraf återvände S. till Sverige och skickades därifrån 1712 tillbaka till Frankrike för att anskaffa subsidier. Vid fredskongressen i Baden mellan tyska kejsaren och konungen bevakade han svenska kronans intressen och afgick 1715 ånyo till Frankrike för att söka detta rikes bemedling mellan Carl och de krigförande makterna. 1717 utnämndes han till generallöjtnant af infanteriet och till chef för Närkes och Värmlands tremänningsregemente, samtidigt med det han lämnade franska krigstjänsten, i hvilken han då varit i trettioett år. Några veckor efter Carl XII:s död upphöjdes han till riksråd och kansliråd, hade några månader 1719 sig anförtrodd ledningen af utrikespolitiken, sedan Arvid Horn dragit sig tillbaka från posten såsom kanslipresident, samt afgick s. å. såsom ambassadör till Wien, Paris, Hannover och Dresden för att bana väg för ett mot Ryssland riktadt förbund, hvartill planen uppgjorts i samråd med franska och engelska sändebuden i Stockholm och som Polen, Österrike och Preussen, ansågos böra hafva intresse af att biträda. Den smidiga ryska diplomatien förstod emellertid att köpa hela planen, och S. återvände snart med oförrättadt ärende. Vid riksdagen 1719 yrkade han på, att Görtz' afrättning skulle uppskjutas, och röstade för att den aflifvades kropp icke skulle nedgräfvas på afrättsplatsen, ehuru bland anklagelsepunkterna mot den fallne gunstlingen äfven var den, att han förtalat S. Sistnämnda år upphöjdes S. till grefve och fältmarskalk; men föll kort därpå i Ulrika Eleonoras och hennes gemåls onåd. Död i Stockholm d. 4 aug. 1726. — I Tessins dagbok säges om honom, att han var den skönaste man på sin tid, lika utmärkt genom sina förträffliga själsegenskaper som genom sitt manligt sköna utseende. — Han var tvenne gånger gift, 1: 1707 med grefvinnan *Sofia Wrede* och 2: 1710 med grefvinnan *Kristina Beata Lillie.*

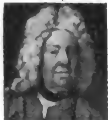
17. Sparre, **Axel Wrede,** militär, ämbetsman.

Född d. 3. dec. 1708; den föreg. son. — Vid tjugu års ålder inskrefs S. såsom volontär vid Lifregementet till häst och blef 1731 löjtnant, hvarefter det dröjde ända till 1744, innan han befordrades till ryttmästare vid nämnda kår. 1747 förflyttades han såsom öfverstlöjtnant till Västgöta-kavalleri, där han utnämndes till öfverste 1759. Blef generalmajor af kavalleriet 1760, president i Krigskollegium 1768 och slutligen öfverståthållare i Stockholm 1770. Död därstädes d. 19 jan. 1770. — Han var en kunnig och duglig ämbetsman, deltog flitigt i riksdagarna samt var en framstående medlem af Hattpartiet. — Gift 1735 med grefvinnan *Kristina Margareta Augusta Törnflycht.*

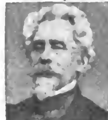
Grefliga ätten Sparre till Söfdeborg.

18. **Sparre, Claes,** amiral.

Född på Biby i Södermanland d. 6 jan. 1673. Föräldrar: amiralen frih. *Gustaf Adolf Sparre* och *Elisabet Stiernsköld.* — Antagen i tjänst vid örlogsflottan, utnämndes S. 1692 till underlöjtnant vid amiralitetet, blef två år senare öfverlöjtnant och 1697 amiralitetskapten. På denna grad förde han en svensk konvoj på Spanien och Portugal, hvarför han vid hemkomsten befordrades till schoutbynacht i mars 1700. S. å. kommenderade han första eskaderns arrière-garde vid bombarderingen af Köpenhamn, anförde en transportsexpedition till Danzig 1703, deltog såsom schoutbynacht i expeditionen mot Retusari 1705 och som vice amiral på skeppet »Prins Carl» i slaget vid Kjögebugt 1710. Tre år därefter (1713), då han var holmamiral, synes han, under generalamiralens frånvaro i Stockholm, hafva fört ordet i Amiralitetskollegium och efterträdde 1715 generalamiralen Hans Wachtmeister såsom öfveramiral, sedan han nyss förut, den 20 juli 1715, fört befälet öfver en flotta om tjugu rangskepp i den skarpa sjödrabbningen utanför Pommern. Åren 1718 och 1721 anförde han svenska flottan i förening med amiral Norris' engelska eskader och utnämndes 1719 till riksråd, president i Amiralitetskollegium och grefve. Död i Stockholm d. 25 april 1733. — Han omtalas såsom en man, den där icke blott med skicklighet och nit uppfyllde sitt kall, utan såsom för sin tid ovanligt bildad och isynnerhet väl förtrogen med klassiska och moderna språk. — Gift 1699 med *Sofia Lovisa Soop.* — Sonen *Axel Rutger,* född d. 25 sept. 1712 och död 1751, gjorde sig under 1740-talet känd som en af Hattarnes hetsigaste partimän och blef genom deras inflytande direktör i svensk-ostindiska kompaniet. — Gift 1740 med *Sara Kristina Sahlgren,* dotter af kommerserådet Niklas Sahlgren (se II: 408).

19. Sparre, **Per Georg,** sjömilitär, romanförfattare.

Född på Lessebo bruk i Småland d. 4 maj 1790; sonsons son af S. 18 och son af ryttmästaren, grefve *Erik Sparre* och *Regina Ulrika Pijhlgardt.* — S:s ungdomsönskan var att få gå den juridiska banan, men då familjens knappa villkor efter faderns frånfälle icke tilläto en dyrbar studiekurs, måste han välja militärståndet, inom hvilket han erhöll sin första fullmakt såsom fänrik vid Skaraborgs regemente 1807. Under därpå följande krigsåren 1808—09 bevistade han expeditionen till Gotland, landstigningen i södra Finland samt flera där förefallande strider, bland andra den vid Viais och Hälsinge, gjorde vinterfälttåget på Åland, deltog

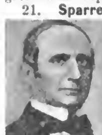
i reträtten öfver isen till Sverige samt medföljde norra armén till Västerbotten, där han vid Säfvar blef svårt blesserad, samt erhöll guldmedaljen för tapperhet i fält. Befordrad till löjtnant 1812, anställdes han vid tyska krigets utbrott såsom brigadadjutant hos öfverste Hederstierna, bevistade bombardemanget af Hamburg och blef adjutant hos general Boye s. å. Under Carl Johans befäl deltog han sedermera i slaktningarna vid Grossbeeren, Jüterbock och Leipzig samt bevistade mot årets slut belägringen af Glückstadt. 1814 utnämnd till kapten, åtföljde han svenska trupperna till Belgien, gjorde därefter norska fälttåget samt deltog i träffningen vid Trögstad. Efter freden inträdde han 1816 såsom kapten i den nybildade generalstaben, blef major därstädes 1820, utnämndes 1823 till kompanichef och transporterades året därefter såsom öfverstlöjtnant i armén till den då inrättade sjöartillerikåren samt förordnades till placemajor i Karlskrona s. å. (1824). När sjöartilleriregementet (sedermera marinregementet) 1832 ordnades, blef han dess förste öfverste och sekundchef, hvilken befattning han innehade till 1856, då han erhöll afsked med pension. Död i Karlskrona, åttioett år gammal, d. 23 juli 1871. — S. var redan en mogen man, när han offentligen uppträdde på författarebanan med *Den siste friseglaren* 1832, en historisk roman, som mottogs med allmänt bifall och snart följdes af en annan historisk-romantisk skildring, *Adolf Findling, eller tre år under drottning Kristinas regering* 1835. Efter en längre tids hvila uppträdde S. ånyo 1847 på en gång med tvenne teaterstycken *Kungslena-färden* och *Vid ett bad* samt med en roman, *Standaret*, en skildring från snapphanekriget i Skåne. Den sista af hans romaner, *Sjökadetten*, hvars händelser sammanlänkats med Gustaf III:s historia, utkom 1850. Man har anmärkt att S:s romantiska skildringar, som haft att glädja sig åt flera upplagor, röja ett samvetsgrant historiskt studium samt äga förtjänsten af trohet i tids- och lokalteckning, äfvensom liflighet i berättelsen, men sakna en djupare poetisk uppfattning. Att emellertid poetisk begåfning ej hos honom saknades, har han ådagalagt såväl i *Kungslenafärden*, som genom små inströdda poem i sina romaner och i sina *Dikter* 1860, det sista vittra arbete af hans hand. Af Svenska akademien tilldelades S. 1870 Carl Johans pris för litterära förtjänster. — Gift 1824 med sin kusin *Eva Karolina Pijhlgardt*.

20. **Sparre, Gustaf Adolf Vive**, justitiestatsminister, riksmarskalk. Född på Trolleholm i Skåne d. 4 sept. 1802; sonsons son af S. 18 och son af majoren grefve *Gustaf Adolf Sparre* och *Ebba Charlotta Bonde*. — Vid nyss fyllda fjorton års ålder student i Uppsala, tog S. därstädes först kansliexamen, hvarefter han i juni 1821 för första gången inträdde i allmän tjänst såsom e. o. kanslist i Kanslistyrelsen, fortsatte därefter sina juridiska studier och inskrefs efter fullgjorda examina 1823 i Svea hofrätt och nedre Justitierevisionen. Han tjänstgjorde sedermera dels hos domare på landet, dels i Svea hofrätt, där han 1830 blef extra fiskal, samtidigt med det han erhöll fullmakt på häradshöfdings namn heder och värdighet. År 1832 befordrades han till ordinarie fiskal, blef 1835 assessor i förenämnda hofrätt samt innehade detta ämbete till i juni 1840, då han utnämndes till justitieråd. Efter ett sjuårigt ledamotskap i konungens högsta domstol, nämndes han till president i Kammarkollegium, samt inkallades redan därpå följande år, 1848, i statsrådet såsom justitiestatsminister. Under den tid af åtta och ett halft år, han beklädde denna rikets högsta värdighet, fungerade han såsom ordförande i nästan alla de kungliga regeringar, som under konung Oscar I:s frånvaro eller sjukdom förordnades, äfvensom alternerande med norska statsministern såsom ordförande i svensk norska interimsregeringarna 1852 och 1853. Den ministär, för hvilken han stod i spetsen, och hvars mest framstående ledamöter voro Gripenstedt och Sandströmer, hade till en början ett relativt liberalt skaplynne. Under påtryckning af 1848 års revolutionära rörelser framlade detta kabinett samma år ett tämligen liberalt representationsförslag, som det dock vid följande riksdag, då åter en reaktionär vind drog genom Europa, icke bemödade sig att genomdrifva. Efter hand skeende förändringar i ministärens sammansättning gåfvo den slutligen en afgjordt konservativ, att icke säga reaktionär, prägel, hvilket bäst framgår af det utaf S. kontrasignerade, vid 1853—54 års riksdag framlagda, men tillbakavisade förslaget om tryckfrihetsförordningens uteslutande ur grundlagarna. Då han 1856 utgick ur statsrådet, utnämndes han till president i Svea hofrätt och erhöll 1857, under kronprinsens frånvaro i Norge såsom vice konung, förordnande att förestå kanslersämbetet för rikets universitet samt valdes 1859 till kansler. Från presidentsämbetet sökte och erhöll han entledigande 1867 samt nedlade sin befattning såsom universitetskansler 1871, efter att i femtio år hafva varit i rikets tjänst. Såsom medlem af ridderskapet och adeln deltog han i elfva ståndsriksdagar (1834—66) och vid tvenne af dessa 1847 och 1859 var han landtmarskalk. Efter det nya riksdagsskickets införande tillhörde han 1867—75 såsom representant för Kopparbergs län Första kammaren, där han vid hvarje riksdag var ledamot af talmanskonferensen. Vid sidan af sina ordinarie ämbetsmannakall hade S. många andra offentliga uppdrag sig anförtrodda. Så insattes han 1841 såsom ledamot i lagberedningskommittén och 1844 i den nya lagberedningen, var 1865—63 ledamot af svensk-norska unionskommittén, ordförande-fullmäktig i riksgäldskontoret 1857—63, ordförande i riddarhusdirektionen sedan 1861, blef riksmarskalk 1864 o. s. v. Excellensen Sparre var sedan 1848 hedersledamot af Vitt.-, hist.- och ant.-akad., en plats, den han med full rätt intog såsom allvarlig häfdaforskare och såsom den främste kännaren af vår medeltids genealogier, sedan 1855 ledamot af Vet.-akad., föröfrigt ledamot af k. Samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinaviens

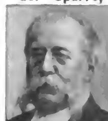
historia, af Fysiografiska samfundet i Lund, af det Norska videnskabs-selskab i Throndhjem m. fl. I några af dessa samfund var han hedersledamot samt promoverades till juris hedersdoktor i Lund 1868 och till fil. hedersdoktor i Köpenhamn 1879. Serafimerriddare blef han 1850. Död i Stockholm d. 26 april 1886. — Gift 1830 med grefvinnan *Sophia Bonde af Björnö.*

21. **Sparre, Erik Josias,** ämbetsman, politiker. Född i Gäfle d. 2 mars 1816; den föreg. syssling. Föräldrar: landshöfdingen öfver Gäfleborgs län, grefve *Erik Sparre* och *Ulla Montgomery.* — Student i Uppsala 1833, promoverades S. tre år senare till filosofie magister och afslutade sina universitetsstudier med juris utriusque kand. ex. 1840. Sedan han några år tjänstgjort i Svea hofrätt och innehaft åtskilliga domareförordnanden samt under utländska resor ytterligare fullkomnat sin bildning, blef han 1849 adjungerad ledamot af Svea hofrätt, befordrades 1850 till assessor och utnämndes 1858 till landshöfding i Älfsborgs län. Genom sin börd ledamot af riddarhuset, deltog han verksamt å den konservativa sidan i alla ståndsriksdagar 1844—66. Efter det nya riksdagsskickets införande representerade han 1867—69 sitt län i Första kammaren och 1870—86 Vänersborg och Åmål i Andra kammaren. Under sin långa riksdagsmanuabana var han allt ifrån 1848—77, endast med undantag af riksdagen 1873, ledamot och tillika vid alla dessa riksdagar, utom den första, ordf. i lagutskottet. Där liksom i riksdagens plena förfäktade han i allmänhet utpräglad konservativa åsikter. Själffallet en af de häftigaste motståndarne på riddarhuset till det af regeringen 1863 framlagda representationsförslaget, deltog han dock med lif och lust i den omdanade riksdagens verksamhet, den han af alla krafter sökte hindra från att glida in i efter hans mening riksfarliga riktningar. Få och obetydliga voro de steg på de sociala och politiska reformernas bana, om hvilka han ville vara med. Själf ansåg han emellertid sitt motstånd mot sådana förestafvadt af en demokratisk, att icke säga socialistisk, syn på samhällsförhållandena. Det kan synas underligt, att en man med S:s obestridliga förmåga aldrig lyckades vinna en plats vid konungens rådsbord. Men att han därifrån utestängdes, berodde utan tvifvel delvis däraf, att hans personliga anseende undergräfdes genom ett par rättegångar, hvari hans alltför långt drifna månhet om egna ekonomiska fördelar invecklat honom. Hans omfattande juridiska kunskaper togos emellertid, äfven sedan han inträdt på den administrativa förvaltningens område, i anspråk för offentliga värf, i det han var utsedd till ordförande i flera af de under årens lopp tillsatta lagkommittéer. Såsom länsstyresman »har han, hvad en landshöfding bör göra, förenat skilda krafter till liflig samverkan, sporrat företagsamheten, uppgjort en mångfald förslag, fört många af dem igenom, föregått med föredöme af oförtröttadt arbete och uppoffrande nit, befrämjat odlingen på olika områden, i högre och lägre skolor, i jordbruk och allmogehem, i väfstugor och verkstäder. — Han har för öfrigt ej blott fäst sitt namn vid, utan i verkligheten utgjort driffjädern för åstadkommande af många storartade arbeten, järnvägar, kanaler m. fl. andra företag.» Äfven som författare uppträdde han med ett par arbeten: *Om penitentiärsystem och kriminallagstiftning* 2 del. 1847, samt *Om den skandinaviska frågan* 1862. Död d. 17 juni 1886 genom följderna af en olyckshändelse. — Gift 1851 med sin kusin, grefvinnan *Lovisa Ottiliana Sparre.*

22. **Sparre, Per Ambjörn,** mekaniker. Född i Karlskrona d. 10 juli 1828; son af S. 19. — Redan som gosse visade S. utmärkta anlag för mekaniska sysselsättningar och ingick, efter i Uppsala aflagd studentexamen, som elev vid Motala mekaniska verkstad, där han under Carlsund och Ollman hade ett gynnsamt tillfälle att utbilda sin medfödda fallenhet. Under några års vistelse i Stockholm gjorde han sig bemärkt för flera sinnrika uppfinningar. Bland dem må nämnas ett nytt slags sedeltryck, hvarom han inlämnade förslag till riksbanken, samt en maskin för tryckning af breffrimärken, som kom till långvarig användning. Sedan S. 1861 lämnat fäderneslandet, har han där tid efter annan uttagit patent på nya uppfinningar, såsom en pneumatisk apparat för kommunikation inom fartyg, hotell och andra större lokaler, en elektrisk ringledning för samma ändamål, o. s. v. — Gift 1862 med *Teresita Barbavara* från Italien.

23. **Sparre, Nils Gustaf Alexander,** landthushållare, politiker. Född på Almnäs i Västergötland d. 31 maj 1834; brorson till S. 20. Föräldrar: öfverstekammarherren, grefve *Johan Alexander Artemis Sparre* och *Sofia Adelaide Rosalie Anker* (från Norge). — S. ingick till en början å den militära banan och utnämndes 1853 till underlöjtnant vid Lifgardet till häst, där han 1855 befordrades till löjtnant och 1859 till ryttmästare. Redan 1861 lämnade emellertid S., som föregående år äfven erhållit kammarherretitel, krigstjänsten för att helt ägna sig åt skötseln af fädernegården Almnäs i Skaraborgs län, hvilken han ägde till 1885. Med stort intresse deltog han äfven i provinsens allmänna angelägenheter och var 1863—72, 1876—83 och 1897—1904 en inflytelserik ledamot af dess landsting samt 1870, 1872 och 1876—83 dess vice ordförande. S., hvilken som ledamot af riddarskapet och adeln deltagit i 1862—63 och 1865—66 års riksdagar, invaldes 1870 af Skaraborgs läns landsting i Första kammaren, där han sedermera alltjämt haft plats, från 1889 på Västernorrlandsbänken, sedan han på grund af sin frihandelsvänlighet uteslutits af sin gamla valkorporation. S. kom snart att spela en betydande parlamentarisk roll. Efter att 1872—74 haft plats i bevillningsutskottet, insattes han 1875 i statsutskottet, som han sedermera oafbrutet till-

hörde till och med 1895, 1881—82 som vice ordförande och 1883—95 som ordförande. Hans moderata och medlande hållning gjorde honom därvid särskildt skickad att förlika från början stridiga meningar för ernående af ett positivt resultat. Särskildt anses denna hans egenskap hafva framträdt vid hans ordförandeskap i försvarsutskottet vid 1892 års urtima riksdag. Mer än en gång har S. nämnts som ifrågasatt att intaga främsta platsen vid konungens rådsbord, hvilket dock af honom städse afböjts. Efter att 1889—91 haft plats i talmanskonferensen och mars 1891—95 varit vice talman i Första kammaren, förordnades S. 1896 till dess talman och har i sådan egenskap fungerat vid alla efterföljande riksdagar samt därvid vunnit erkännande för såväl den reda och precision, hvarmed han ledt förhandlingarna, som för sitt enkla, tillgängliga och humana väsen. Han har äfven varit anlitad för arbetet i en mängd kommittéer, bl. a. skatteregleringskommittén 1879—83, landtförsvarskommittén 1880—83 och unionskommittén 1895—98, efter att förut tillhört 1885 års hemliga utskott. S., som 1862 blef led. och 1893 hedersled. af Landtbruksakademien, är sedan 1896 serafimerriddare. Sedan 1888 äger och bebor han egendomen Mariedal i Skaraborgs län. — Gift 1858 med sin kusin, grefvinnan *Sofia Gustafva Sparre*, dotter till S. 20.

Grefliga ätten Sparre (n:o 74).

24. **Sparre, Axel Axelsson,** riksråd. Född i Visby d. 9 jan. 1652; sonsons son af S. 2. Föräldrar: landshöfdingen frih. *Axel Carlsson Sparre* och grefvinnan *Margareta Oxenstierna*. — S. började sin krigarebana 1671 såsom volontär vid Lifgardet och blef följande året fänrik vid ett tyskt regemente i Holland. 1674 utnämndes han till kapten vid en svensk regementskår i Stade samt erhöll året därefter ett kompani under fältmarskalken Horns befäl. Under Carl XI:s skånska krig fortgick han från kapten vid Lifgardet till öfverstlöjtnant vid Närkes och Värmlands regemente, hvarjämte han samtidigt förordnades till kommendant i Göteborg. Vid riksdagen 1697 var han en af dem, som med Piper ifrigast arbetade för Carl XII:s myndighetsförklaring och påskyndade därigenom sin förut långsamt framskridna befordran. Utnämnd 1699 till öfverste för Västmanlands regemente, följde han den unge konungen i fält, utmärkte sig vid öfvergången af Düna, äfvensom i slaget vid Klissow, där han med endast trehundra man tillbakaslog en mångdubbel styrka. 1705 befordrad till generalmajor, bidrog han genom ett raskt anfall på sachsarna i slaget vid Fraueustadt i väsentlig mån till svenskarnas seger. Han var äfven den, som begynte anfallet på ryssarna vid Pultava, och efter det där lidna nederlaget följde han Carl XII till Bender. Efter segern vid Narva skrifver konungen i bref till sin syster, att det var S. jämte Magnus Stenbock, som där »höll målron vid makt och hade allehanda uppträg». Utnämndes 1710 till generallöjtnant och 1713 till general

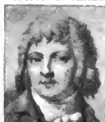

af infanteriet. Efter Carls hemkomst till Sverige, skickades han 1716 såsom envoyé till Hessen-Cassel och året därefter till k. Stanislaus i Zweibrücken. Af Ulrika Eleonora upphöjdes han 1720 till grefve och uppträdde vid riksdagen s. å. såsom en af hennes ifrigaste anhängare. Han var jämväl en varm förespråkare för k. Fredriks upphöjelse på tronen och ansågs allmänt för en synnerlig vän till Hessiska huset. Upphöjdes slutligen till fältmarskalk 1721, samt afled på sin egendom Brokind i Östergötland d. 31 maj 1728. — Gift 1721 med *Anna Maria Falkenberg*.

Grefliga ätten Sparre (n:o 111).

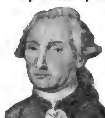
25. **Sparre, Fredrik,** rikskansler. Född d. 2 febr. 1731; halfbror till S. 14. Föräldrar: generallöjtnanten, frih. *Fredrik Henrik Sparre* o. grefvinnan *Ulrika Maria Tessin*. — S:s befordringar, hvilka redan började vid hans sextonde år med fullmakt såsom kanslijunkare, voro i korthet följande. Sedan han 1748 blifvit förordnad till hofintendent, blef han 1756 kavaljer hos kronprinsen, 1770 kansliråd, 1773 hofkansler och 1781 riksråd. Under åren 1781—87 var han guvernör för kronprinsen Gustaf Adolf och förordnades, då rådskammaren upphäfdes 1789, till ledamot af Högsta domstolen. Efter Gustaf III:s död blef han först öfverste hofmarskalk och kort därefter (1792) med den återupplifvade titeln rikskansler ställd i spetsen för ministären, hufvudsakligen därför att »att då hertig Carls gunstling Reuterholm önskade få styra utan ansvar inför både lag och allmänhet, han ej kunnat finna någon annan af tillräckligt förnäm börd, som ansågs nog medgörlig att blott vara ett blindt verktyg i den allsmäktige gunstlingens hand». Genom att smickra S:s stundom barnsliga fåfänga, fick Reuterholm honom äfven merendels till allt hvad han ville. Bland sina förtrogna åter benämnde han honom aldrig annat än »gubben med peruken». I rättegången mot fröken Rudenschöld utmärkte sig S. genom att rösta för, att hon måtte dömas att slita ris, ett votum, som sedermera förskaffade honom bland allmänheten benämningen »riskansleren». Af Gustaf IV Adolf upphöjdes han 1797 till grefve, nedlade rikskanslersämbetet 1800 och afled på sin egendom Åkerö i Södermanland d. 30 jan. 1803. — Led. af Vet.-akad., Målare- och bildh.-akad., hedersledamot af Vitt.-, hist.- och ant.-akad. m. fl. lärda samfund. — Föga märklig genom sina personliga egenskaper, blef han det desto mer genom andra. Ganska träffande yttrar Schröderheim om rikskansleren S. att »han förtrycktes, i den mån han upphöjdes, och att man kan säga om honom att lyckan, i det hon beskärde honom allt hvad hon kunde gifva en svensk man, förföljde både hans sinneslugn och hans rykte». — Gift 1: 1761 med sin syssling grefvinnan *Brita Kristina Sparre* och 2: 1784 med friherrinnan *Sigrid Charlotta Wrede*.

Sparrgren, Lorentz Svensson, miniatyrmålare. Född i Göteborg 1763. Föräldrar: handlanden *Sven Sparrgren* och *Maria Lindberg*. — Tidigt

elev vid Fria konsternas akademi, erhöll S. där handledning af Hillerström och fick mottaga flera belöningar. 1788 gjorde han på ett ostindiska kompaniets skepp en resa till Kina och lärde sig där konsten att måla på glas. Efter sin hemkomst begynte han att med ifver sysselsätta sig med miniatyrmålning och kallades 1794 till agré vid Konstakademien. Lockad af sin landsman Lafrensens framgångar i Frankrike, begaf han sig 1796 till Paris och utvecklade under en längre tids vistelse därstädes de egenskaper, hvilka sedan gjorde honom så utmärkt såsom miniatyrmålare, att han icke långt efter sin hemkomst förvärfvat sig anseende såsom den främsta inom antydda konstfack i Sverige. 1806 kallades han till ledamot af akademien, blef 1805 vice och 1810 ordinarie professor vid densamma samt innehade denna lärareplats till inemot sin död i Stockholm d. 31 mars 1828. — »Älskligare och behagligare porträtt har ingen svensk målat, och en mer glänsande teknik än hans torde högst få miniatyrister inom hela Europa kunna förete. Där finns blomstrande och dock harmonisk färg, bred och dock vårdad penselföring, liflighet och måtta i den lyckligaste förening i dessa små förtrollande bilder, som S. skapat på en elfenbensskifva, knappt större än ett ägg i genomskärning.» Emellertid bör anmärkas, att han icke sällan utförde sina miniatyrporträtt i ett för dylika ovanligt stort format. — Alstren af hans pensel förekomma i Sverige tämligen talrikt. I nationalmuseum i Stockholm finnes af honom ett porträtt af drottning Hedvig Elisabet Charlotta, och i Konstakademien hans självporträtt. Några af hans bilder finnas graverade af Åkerlund m. fl. — Ogift.

Sparrman, Anders, naturforskare. Född i Uppland d. 27 febr. 1748. Föräldrar: prosten och kyrkoherden *Erik Sparrman* och *Brita Högbom*. — Under S:s vistelse vid universitetet i Uppsala väcktes hans håg för naturens studium genom Linnés föreläsningar och inom kort blef han en af dennes mest värderade lärjungar. — Hans insikter i naturalhistorien ansågos snart så utmärkta, att han vid sjutton års ålder 1765 fick åtfölja ett fartyg till Ostindien såsom skeppsläkare. Hemkommen till Sverige 1767, inskrefs han 1768 såsom elev i kirurgiska societeten och undergick två år senare det teoretiska förhöret i medicinen. Under den nyssnämnda resan hade hans skeppskapten, Ekeberg, som själf var en skicklig idkare af naturvetenskaperna, vid ett besök på Goda Hoppsudden utverkat sig myndigheternas tillåtelse att få ditskicka en svensk naturforskare. S. som blef erbjuden och emottog anbudet, erhöll af ostindiska kompaniet fri resa och afseglade i januari 1772 från Göteborg till Kap, dit han anlände i april månad s. å. Här sysselsatte han sig oafbrutet med insamling och beskrifvande af naturföremål till november, då han i sällskap med de bekanta engelska resandena professor Forster och kapten Cook fick företaga en färd mot sydpolstrakterna. Denna geografiska forskningsexpedition tillryggalade 60,000 engelska sjömil och återkom till Kap 1775. Från Kapkolonien gjorde han en några månaders utflykt till hottentotternas och kaffrernas land, återvände därifrån med en rik skörd af naturalster till Kapstaden i april 1776 samt begaf sig genast på hemväg till Sverige. Ännu s. å. reste han öfver till England för att med tillhjälp af därvarande samlingar bestämma och beskrifva en del af sina afrikanska fynd. Under tiden hade han frånvarande promoverats till medicine doktor i Uppsala 1775 och 1776 blifvit inkallad till led. af Vet.-akad., för hvars naturhistoriska samlingar han förordnades till intendent 1780. Sju år senare företog han i sällskap med svenskarna Arrhenius och Wadström åter en resa till Afrika för att, enligt Gustaf III:s befallning, utse någon lämplig plats för en svensk koloni på Afrikas fastland. Då ändamålet med expeditionen förfelades, återvände han 1788 till Paris, hvarifrån han, efter ett kort besök i England, återkom till Sverige s. å. — 1781 hade S. blifvit utnämnd till histor. natural. professor och förordnades 1790 till assessor i Collegium medicum. På sin ålderdom åtog han sig fattigläkarebefattningen i Klara församling i Stockholm och skötte denna en längre tid. Död i nämnda stad den 9 aug. 1820. — Vida berömd för sina vidsträckta kunskaper såsom naturforskare, kallades han till medlem af lärda sällskap både i och utom landet samt fick sitt namn bevaradt i de vetenskapliga benämningarna på flera naturföremål, däribland växtsläktet *Sparrmannia*. Af det stora antalet skrifter, han utgifvit, må här endast nämnas: Den illustrerade *Resa till Goda Hoppsudden, södra polkretsen och omkring jordklotet, samt omkring Hottentott- och Kafferlandet åren 1772—76*, 2 del. 1783—1818, *Museum Carlsonianum*, 4 fasc. 1786—89, med illum. fig., och *Svensk Ornitologi, med efter naturen kolorerade teckningar*, 10 häften 1806—07. Dessutom en mängd tal och afhandlingar i Vet.-akad. Handl., öfversättningar af främmande arbeten i kemi och naturalhistoria m. m.

Spegel, Haqvin, ärkebiskop, språkforskare, psalmist. Född i Ronneby i Bleking d. 14 juni 1645. Tillhörde en gammal Smålandssläkt, hvars stamfader på 1400-talet, hade sitt hemvist på gården Spegla och som af detta ställe tagit sitt namn. Föräldrar: handelsmannen *Daniel Haqvinsson Spegel* och *Margareta Fischer*, hvars föräldrar voro tyskar, som för sin religions skull måst flytta från Westfalen. — S. förlorade tidigt sina föräldrar, men genom fränders hjälpsamhet sattes han 1658 i tillfälle att idka skolstudier i Lund, där han efter fyra år, 1662, blef student. — För sin vetenskapliga utbildning besökte han därefter Greifswald, Leipzig, Wittenberg och Köpenhamn samt fick anställning såsom lärare hos dåvarande borggrefven i Malmö, G. Ehrenberg.

Efter fyra års vistelse i dennes hus blef han efter sin hemkomst af generalguvernören G. O. Stenbock antagen i enahanda befattning för dennes söner, bland hvilka var den sedermera så ryktbare Magnus Stenbock. Med dem besökte han universiteten i Uppsala och Lund och promoverades vid det sistnämnda 1671 till filosofie magister, prästvigdes s. å. och anställdes genast såsom hofpredikant hos drottning Hedvig Eleonora. Efter att 1673 ha varit Carl XI följaktig på hans eriksgata, blef han på ett och samma år, 1675, konungens biktfader, öfverhofpredikant samt superintendent öfver prästerskapet vid den i Skåne sammandragna krigshären. Han deltog sedermera i skånska fälttåget och har öfver detsamma fört en dagbok, som är af ganska mycken vikt för den tidens historia. Konungen fattade under fälttågets fortgång för S. en vänskap, som städse förblef lika varm. Efter krigets slut utnämndes han 1679 till kyrkoherde i Ronneby och blott tre veckor senare till superintendent på Gotland, där han arbetade för införande af svenskt kyrkospråk och svensk gudstjänstordning. 1686 utsågs han till biskop i Skara, förflyttades därifrån 1691 till biskopsstolen i Linköping, blef teologie doktor vid jubelfesten i Uppsala 1693, samt utnämndes slutligen 1711 till ärkebiskop och prokansler för akademien i Uppsala. Redan sextiosex år gammal, då han uppnådde den högsta platsen inom svenska kyrkan, innehade han den blott i tre år. Då han vid 1711 och 1713 års riksdagar var talman i prästeståndet, blef han såsom alltför konungsk föremål för klander af patrioterna och säges hafva tagit sig detta klander så djupt till sinnes, att han d. 10 febr. 1714 föll i en sjukdom, som d. 17 april s. å. ändade hans lif i Uppsala. — Såsom präst, stiftesstyresman, vetenskaplig författare och skald inverkade S. djupt på hela tidehvarfvets bildning. Allt hvad i Carl XI:s tid uträttades för församlingslifvets och undervisningsväsendets förbättring, var till hufvudsaklig del S:s verk. Ryktbarast är han likväl såsom andlig skald och psalmförfattare. Hans af naturen stora anlag för skaldekonsten utbildades genom flitig läsning af den tidens äfven världsliga vitterhet, dock alltid i förening med en varm gudsfruktan. Ur ett sådant sinne uppblomstrade hans många härliga psalmer, hvilka upptogo en ej ringa del af 1695 års svenska psalmbok, och af hvilka flera äro bibehållna i 1819 års psalmbok, alla utmärkande sig för ett rent poetiskt språk samt en djup och innerlig känsla. Hans didaktiska arbete *Thet öpna och tilslutna paradiset* 1705, äger däremot ett mindre poetiskt värde. Han var jämväl en utmärkt författare i obunden form, hvilket han visat i sina strödda predikningar och tal samt i *Svensk kyrkohistoria* 1707—08, det tidigaste verk af denna art på modersmålet. Af nit för »svenska språkets ryckt» utgaf han ock en svensk ordbok *Glossarium suiogothicum* 1712. Det honom länge tillskrifna diktverket »Gudz Werk och Hvila», som utkom 1685, har af en nyare forskning ansetts vara en af Lucidor, efter främmande mönster gjord skildring af skapelsen, hvartill handskrifter sedermera af S. omarbetats. Såsom andlig talare var han ovedersägligen den förnämsta på sin tid. — Gift 1683 med *Anna Schultin*, hvilken jämte döttrarna 1719 adlades med namnet *Spegel*.

Spens. Denna ätt, som blef friherrlig 1622 och greflig 1712, inkom hit från Skotland i Carl IX:s tid med

1. **Spens, Jakob**, krigare. Född i Skotland under senare hälften af 1500-talet och son af en förnäm skotte, *Sir William Spens*, hvilken 1571 vid stormningen af Stirling tog Skotlands regent Lennox till fånga men förlorade lifvet vid försöket att skydda sin fånge. — Jakob Spens (Sir James) ankom till Sverige 1610 såsom konung Jakob I:s legat då en förmälning var i fråga mellan svenske kronprinsen Gustaf Adolf och Jakobs dotter Elisabet, sedermera förmäld med Fredrik V af Pfalz (»Vinterkonungen») och genom sin dotter Sofia stammoder för Hannoveranska konungaätten i England. Från Sverige begaf han sig 1612 tillsammans med Sir Robert Anstruther öfver till Danmark, för att erbjuda Englands bemedling i striden mellan Danmark och Sverige, men blef så onådigt emottagen i Köpenhamn, att han med lifsfara kom därifrån. Han inträdde då i svensk tjänst och deltog sedan i de underhandlingar, som ledde till freden i Knäröd 1613. Efter en resa till Storbritannien, för att värfva engelskt och skotskt krigsfolk, utnämndes han till öfverste, blef hofråd 1615 samt upphöjdes 1622 till svensk friherre med Orreholmen i Vestergötland till friherreskap. Blifven general öfver de skotska regementena i svensk sold 1624 samt 1629 ambassadör vid engelska hofvet, från hvilket han 1627 bringat sin konung Strumpebandsorden, afled han i Stockholm 1632. — Han stod i synnerlig gunst hos Gustaf II Adolf och hade å sin sida så innerligt fäst sig vid den svenske hjältekonungen, att han vid underrättelsen om konungens död vid Lützen, ögonblickligen rördes af slag och afled. — Gift med *Margareta Forath*.

2. **Spens, Jakob**, krigare. Född 1656; den föregåendes sonson. Föräldrar: majoren, friherre *Axel Spens* och *Sofia Rytter*. — 1676 blef S. överstlöjtnant vid Adelsfanan och vid Lifdrabanterna 1680. 1693 utnämndes han till öfverste vid Lifregementet till häst och 1698 till generalmajor vid kavalleriet, i hvilken egenskap han deltog i Carl XII:s första fälttåg och ådagalade därunder många prof på tapperhet. Redan 1701 utnämnd till generallöjtnant, anförde han i slaget vid Klissow följande året högra flygelns andra linje och befordrades 1704 till general, hvarpå han tog afsked ur krigstjänten och tjänstgjorde någon tid såsom generalmönsterherre i Sverige. 1710 blef han kungligt råd och president i Bergskollegium, upphöjdes 1712 till grefve, samt afled i Stockholm d. 8 jan. 1721. — Inom rådet tillhörde S. det s. k. förmedlingspartiet. Genom

testamentariska förordnanden af 1714 gjorde han sin egendom Höja i Skåne till fideikommiss för sin andra son Carl Gustaf, emedan den äldste (se följande), som blifvit fången vid Pultava, ansågs vara död. Denne hemkom sedan efter faderns död och erhöll då genom modern egendomen Engelholm i Östergötland såsom en godtgörelse. — Gift 1680 med friherrinnan *Beata Bonde*, dotter af riksskattmästaren Gustaf Bonde.

3. **Spens, Axel**, krigare, politiker. Född 1681 i

Stockholm; den föreg. son. — I slaget vid Pultava blef S., som då avancerat till öfverstlöjtnant vid Upplands kavalleri, tillfångatagen och förd till Moskva, hvarifrån han återkom till Sverige med de andra krigsfångarna 1722. Vid den kort därefter anställda »placeringen», då de hemkomna officerarna fördelades på de särskilda regementena, utnämndes han till öfverste med öfverstlöjtnants indelning vid Lifregementet till häst, befordrades 1730 till generalmajor, 1731 till öfverste för Västgöta kavalleri och 1737 till öfverste och chef för Lifregementet. Under ryska kriget 1742 förde han befälet öfver den norr om Stockholm sammandragna observationshären och utnämndes 1743 till generallöjtnant och kommenderande chef i Skåne. Död, ogift, d. 6 febr. 1745. — Liksom så många andra karoliner brann S. af ifver att åter upprätta Sveriges forna storhet och ära. Han sällade sig därför vid början af 1738 års riksdag till de med Horns försiktiga styrelse missnöjda och var starkt ifrågasatt till landtmarskalk. Insatt i sekreta utskottet, började han dock redan nu inse olägenheterna af ett fredsbrott och som medlem af 1740—41 års riksdags s. k. sekretissimum, som hade att behandla de viktigaste ärendena, afstyrkte han bestämdt det ryska kriget. Efter dettas olyckliga utgång räknades han vid 1742—43 års riksdag, då han åter var medlem af sekreta utskottet, bland Mössornas ledare.

4. **Spens, Carl Gustaf**, fortifikationsofficer,

riksdagsman. Född på Salnecke gård i Uppland d. 3 okt. 1792; den föreg. brorsons sonson. Föräldrar: lagmannen, grefve *Carl Gustaf Spens* och grefvinnan *Ulrika Eleonora Falkenberg*. — Sedan S. 1812 i Uppsala vunnit fil. doktorsgraden, ingick han såsom underlöjtnant vid Fältmätningsbrigaden och deltog 1814 i fälttåget mot Norge, där han bevistade träffningarna vid Issebro, Trögstad och Långenäs. Efter stilleståndets afslutande företog han omfattande och viktiga bas- och triangelmätningar, på hvilka svenska kartväsendet är byggdt, samt uppgjorde 1815 en ny metod för kartprojektioner. 1817 befordrad till löjtnant, utnämndes han 1823 till kapten och blef, efter att ifrån 1836 ha varit major i armén, 1843 major i topografiska kåren. Led. 1817 af Vetenskaps- och Krigsvetenskapsakademierna. Död i Stockholm d. 24 febr. 1844. Vid riksdagarna, hvilka han allt ifrån 1818 samvetsgrant bevistade, omfattade han med framstående intresse vissa frågor och ägnade dessa en omsorgsfull utredning. Vid tvenne riksdagar, däribland den stormiga 1840—41, insattes han såsom ledamot i konstitutionsutskottet och tillvann sig så väl där som under sin riksdagsmannaverksamhet i öfrigt, som i allmänhet gick i frisinnad riktning, stor uppmärksamhet. Redan vid 1834 års riksdag afgaf han ett förslag till representation genom landskapsting, och kort före hans död utkom en af honom upprättad sammanställning af de från senaste riksdag hvilande förslag till grundlagsändringar. — Gift 1818 med *Dorotea Elisabet Cronacker*. — Sonen *Gustaf Harald*, född å Grensholmen d. 3 aug. 1827, student i Uppsala 1844, ägnade sig åt den militära banan, å hvilken han slutligen 1886 avancerade till generalmajor i armén. 1888—98 landshöfding i Kronobergs län, har S. 1875—79 och från 1890 tillhört Första kammaren, där han gjort sig känd för konservativt protektionistiska åsikter. 1879 och 1892—98 tillhörde han bankoutskottet (däraf 1897—98 som ordf.) och vid urtima riksdagen 1892 försvarsutskottet. — Gift 1851 med *Ebba Eleonora von Seth*.

Sperling. En mecklenburgisk adlig ätt, som naturaliserades i Sverige 1632, blef friherrlig 1653 och grefiig 1687.

Sperling, Göran, krigare, statsman. Född på

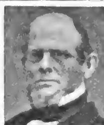

Rådmansö i Roslagen d. 6 dec. 1630. Föräldrar: friherre *Kasper Otto Sperling*, den svenska ättens stamfader, som afled 1655 såsom generalguvernör öfver Halland, och *Elin Ulfsparre*. — S. blef, sedan han slutat sina studier i Uppsala och gjort en utrikes resa, 1651 hofjunkare hos pfalzgrefven, sedermera konung Carl X Gustaf, och utnämndes 1654 till kaptenlöjtnant vid Herman Wrangels regemente, hvilket han sedan åtföljde på fälttåget till Polen. 1655 befordrad till kapten vid dragonerna och 1658 till öfverstlöjtnant, blef han 1664 öfverste för bohusländska och skånska dragonerna, samt 1676 generalmajor af infanteriet och öfverkommendant i Göteborg. Härifrån förflyttades han likväl redan samma år till landshöfding i Halland för att vaka öfver det af danskarna hotade Halmstad och deltog 1677 i slaget vid Landskrona, där han utvecklade så stor fältherreförmåga, att han genast utnämndes till generallöjtnant och förordnades att vara vice guvernör öfver Skåne, Halland och Bleking. 1678 deltog han i afslutandet af preliminärerna till den fredstraktat, som året därefter stadfästes i Lund, förordnades 1679 till guvernör öfver hela Norrland, af hvars provinser man ansåg sig böra bilda ett guvernement, hvars styresman äfven skulle vara generalbefälhafvare öfver alla de trupper, som där voro förlagda. 1680 skickades han, jämte Clas Rålamb och Henr. Falkenberg, på en visitationsresa till Pommern och Bremen, för att taga kännedom om dessa länders tillstånd efter kriget och inkomma med förslag till upphjälpan-

de af deras näringar. Likväl ansågo många, att resan endast var ett påhitt af Carl XI för att skilja de tre inflytelserika männen från adeln under den påföljande riksdagen, då envåldsregeringen infördes. — Sedan S. 1683 blifvit befordrad till general vid infanteriet, förordnades han till generalguvernör öfver Ingermanland, Karelen och Kexholms län, upptogs 1687 bland de kungliga råden, samt upphöjdes s. å. till grefve. 1690 fick han af Carl XI emottaga fältmarskalksstafven. Död i Narva den 22 sept. 1691. — Gift 1: 1661 med *Ingeborg Lilliehöök;* 2: 1676 med friherrinnan *Kristina Horn* och 3: 1694 med *Märta Fleming.*

Spole, Anders, matematiker. Född i Barnarps socken af Småland d. 10 juli 1630. Föräldrar: bergsmannen *Peder Andersson* och *Gunila Pedersdotter.* — Sina akademiska studier begynte S. 1652 i Greifswald och fortsatte dem 1655—63 vid universitetet i Uppsala, hvarefter han, såsom lärare för tre friherrar Sjöblad, 1664—67 företog vidsträckta studieresor genom England, Holland, Italien och Frankrike. Efter sin hemkomst mottog han 1667 kallelse att vara matheseos professor »Ptolemaicus» vid det nyinrättade universitetet i Lund och innehade denna läraresplats till akademiens upplösning genom kriget 1676. Vid danskarnas infall i Skåne sistnämnda år erhöll han Carl XI:s befallning att skyndsamt underrätta generalguvernören i Halmstad om fiendens krigsoperationer men blef under vägen dit öfverfallen af ett band snapphanar, från hvilka han endast kunde rädda sig genom att lämna sin vagn i sticket. På anmodan af grefve Pontus De la Gardie, som förde befälet i Småland, förstärkte han medelst pallisader befästningarna kring Jönköpings slott samt gaf ritning till en skans, som uppfördes på småländska gränsen. Sedan han under krigets fortgång på flera andra sätt deltagit i fosterlandets försvar och mången gång varit i den yttersta lifsfara, erhöll han till lön för sin trohet fullmakt på häradshöfdingesysslan i Sunnerbo härad, hvilken han 1689 utbytte mot matematiska professuren i Uppsala. — Han innehade denna lärostol sedan under hela sin återstående lefnad, och afled i Uppsala d. 1 aug. 1699. Medan han ännu var professer i Lund, biträdde han den franska astronomen Picard med dennes astronomiska iakttagelser och gjorde sedermera tillsammans med J. Billberg 1695 en resa till Torneå äfven i astronomiskt ändamål. I besittning af stor lärdom och isynnerhet med utmärkta insikter i sin fackvetenskap, ägnade han sig oförtrutet åt den akademiska ungdomens undervisning samt var en af de mest framstående universitetslärarna på sin tid. — Gift 1669 med *Märta Lindelius.* Deras söner blefvo adlade med namnet *Rosenborg.*

Spongberg, Johan, universitetslärare, filolog. Född i Stockholm d. 21 aug. 1800. Föräldrar: handlanden *Paul Johan Spongberg* och *Anna Katarina Åberg.* — I Uppsala, där S. blef student 1816, stärktes hans redan förut väckta håg för klassiska studier genom umgänge med den utmärkte, tidigt bortgångne docenten A. Södermark. Af ekonomiska skäl måste han likväl afbryta sin akademiska kurs samt uppehöll sig i mer än tio år med privatundervisning. Sedan han 1828 fått återtaga och sedan ostördt fortsätta sina gradualstudier, promoverades han 1830 till fil. magister. Förordnad 1833 till docent i filosofiska fakulteten, gjorde han 1833—34 en utländsk studieresa, under hvilken han hufvudsakligen uppehöll sig i Berlin och Leipzig, samt afhörde på det förra stället Boeckhs och Zumpts och på det senare Gottfr. Hermanns föreläsningar, hvarjämte han i Leipzig tog enskild undervisning af Rosenmüller. Då han under sin frånvaro, ehuru utan framgång, sökt den grekiska professuren i Uppsala, måste han 1835—38 återtaga sitt privatlärarekall samt fick under tiden tillfälle att 1836 göra en ny resa till utlandet, därunder han åter besökte Berlin och Leipzig, hvarjämte han längre tider uppehöll sig i Jena och Paris. Utnämnd 1837 till e. o. adjunkt i Uppsala, förestod han under hösten 1840 eloquent. lektoratet vid Stockholms gymnasium samt 1842 professuren i grekiska litteraturen i Uppsala och befordrades sistnämnda år till ord. adjunkt i grekiska språket. 1848 förordnades han till e. o. professor, då han erhöll såsom löneförbättring ur d. v. universitetskansleren kronprinsen Carls privatkassa ett årligt anslag, som uppbars, tills han vann ordinarie befordran. Sedan han ännu en gång förestått grekiska professuren 1851, utnämndes han 1853 till professor i grekiska språket och litteraturen samt innehade denna lärostol, tills han på grund af en ögonåkomma måste taga afsked 1874. Död i Uppsala d. 25 april 1888. Utrustad med sällsynt filologisk lärdom, synnerligen i grekiska språket, verkade S. för sin vetenskap mer såsom akademisk föreläsare än såsom författare. Han var ock gent emot den nyare tidens riktning städse en ifrig försvarare af de klassiska studierna och förfäktade sina åsikter i detta såväl som i andra stycken med en originalitet, som för öfrigt präglade hela hans personlighet. — Ogift.

Sprengtporten. Öfverstlöjtnanten *Volmar Jakob Rolandt*, hvilken uppgifves varit född i Livland och dog 1689, adlades 1651, då han till åminnelse af någon krigsbedrift antog namnet *Sprengtport*, hvilket förändrades till *Sprengtporten*, när ätten 1766 erhöll friherrlig värdighet. Den utgick på manssidan 1875.

1. **Sprengtporten, Johan Vilhelm,** krigare. Född d. 11 febr. 1720 i Tobolsk, där fadern, dåv. löjtnanten, sedermera majoren *Magnus Vilhelm Sprengtport* — känd som en af de mest stridslystna Hattarne vid 1738 års riksdag — då var rysk krigsfånge och hvarest hustrun *Anna Margareta Amnorin* delade mannens fångenskap. — När föräldrarna 1722 fått lämna Sibirien, kvarstannade de i Nyland, där sonen utnämndes till bataljonsadjutant, hvarefter han 1741 blef fänrik vid Lifgardet. När fadern 1744 aflidit, ingick S. i fransk tjänst, hvarunder han 1746 deltog

i Leslies expedition till England och 1748 bevistade fälttåget i Flandern under marskalkens af Sachsen befäl. Efter ett tvåårigt besök i fäderneslandet återvände han 1753 till Frankrike och utnämndes 1754 till öfverste vid regementet Royal Suédois. 1757 deltog han i fälttåget i Westfalen under hertigens af Richelieu anförande, samtidigt med det han i Sverige befordrades till kapten vid Lifgardet. Efter sin hemkomst utnämndes han 1760 till öfverste i armén och tre år senare till öfverste och chef för Löwenfelts värfvade regemente, hvilket därefter fick namn af det Sprengtportenska. Redan 1761 hade han blifvit skickad som envoyé till Köpenhamn och undertecknade i denna egenskap, jämte ambassadören grefve Adam Horn, 1766 giftermålskontraktet mellan kronprinsen Gustaf och konung Kristian VII:s syster, Sofia Magdalena. Upphöjd till friherre s. å. blef han 1770 generalmajor, och 1775 generallöjtnant. Liksom brodern Jakob Magnus och halfbrodern Göran Magnus var Joh. Vilhelm S. en af de hemliga medhjälparna vid Gustaf III:s statshvälfning. Såsom envoyé kvarstannade han i Köpenhamn till 1787, då han därstädes blef ambassadör. Efter att i april 1791 ha erhållit tjänstledighet, återvände han först sommaren 1795 till den danska hufvudstaden, där han afled d. 25 dec. s. å. — Gift 1: 1764 med grefvinnan *Ulrika Charlotta Taube* och 2: 1792 med grefvinnan *Sofia Lovisa Mörner*.

2. Sprengtporten, **Jakob Magnus,** militär, politiker. Född i Nylands län i Finland 1727; den föreg. bror. — Tidigt ägnande sig åt faderns yrke, blef S. kapten vid Fortifikationen 1755 och utbildade sig ytterligare under Augustin Ehrensvärds ledning vid Sveaborgs fästningsbygge. 1757 utgick han i pommerska kriget och tjänstgjorde såsom adjutant hos grefve v. Fersen till 1759, då han utnämndes till major i armén. På grund af sitt tappra uppförande vid flera tillfällen befordrades han 1761 till öfverstlöjtnant vid Gula husarerna, för hvilket regemente, liksom för kavalleriet i allmänhet, han uppsatte ett exercisreglemente, som vann konungens stadfästelse. — Sedan han 1766 blifvit hugnad med friherrediplom, flyttades han 1768 såsom öfverstlöjtnant till Lifdragonerna, hvarefter han 1769 blef öfverste för Nylands och Tavastehus läns dragoner samt för en beriden skvadron af Karelska jägarne. Hittills hade han gjort sig känd som en, visserligen sträng och häftig, men ovanligt käck och duglig officer. Då t. ex. under sjuårskriget Ehrensvärd var öfverbefälhafvare, ställde sig S. i spetsen för en särskild af honom bildad frikår af lätta trupper, med hvilken han segerrikt kämpade vid Neuensand samt med storm intog Malchin. Efter fredsslutet 1762 gjorde man sig hans militära duglighet och erfarenhet tillgodo så inom som utom riksdagarna. Medlem af den 1766 tillsatta fästningskommissionen för Finland, författade han ett betänkande om denna landsdels försvar, som af kommissionen gjordes till dess eget och som af regeringen godkändes 1769.

Han framträdde redan vid detta års riksdag, då han var medlem af sekreta utskottet, som en af Hattarnes mest framskjutna kämpar och vid den följande, 1771—72, begynte han ännu mera draga uppmärksamheten till sig. Han ansågs nämligen då såsom chef för den rojalistiska klubben »Svenska botten», hvilken med konungens bifall bildades på våren 1772 och utgjordes af ett antal adelsmän, som arbetade på det fördärfliga partiväldets störtande. S. var den från hvilken första planen utgick till den inom kort utförda statshvälfningen. Planen, som framlades för konungen och af honom gillades, gick såsom bekant ut på, att Gustaf skulle själf taga första steget till revolutionen genom att tillställa en militärrevolt i Finland, som skulle ledas af S. Sedan konungen meddelat S. ett utkast till ny regeringsform, som denne, ehuru icke fullt belåten därmed, godkände, samt gifvit honom oinskränkt fullmakt att styra och ställa efter bästa förstånd, afreste S. i slutet af juli till Finland. Efter förberedelser, som dock togo längre tid, än beräknadt var, lyckades han bringa till stånd den beramade resningen, bemäktigade sig Sveaborg och Helsingfors och upptog af officerare och soldater en af honom förestafvad ny ed till konungen. Därpå genomförde han revolutionen i hela Finland, gick den 25 augusti ombord på en liten eskader med 800 mans besättning och anlände den 7 september till Stockholm, där emellertid Gustaf såsom bekant redan den 19 augusti på egen hand genomfört revolutionen. I Sverige mottogs S. med de största vedermälen af konungens välbehag. Han utnämndes till generallöjtnant och öfverste för Lifgardet, med hvilket regemente hans dragonkår införlifvades för att tjänstgöra som konungens lifvakt. Det sista var en belöning åt regementet för dess trohet, men ingen trupp i svenska hären kunde då heller mäta sig med detsamma i disciplin och hyfsning. Äfven uppdrogs åt S. att efter Aug. Ehrensvärds död leda fästningsarbetena i Finland. Såsom chef för Lifgardet företog han sig att försätta detta på en lika väl ordnad fot som dragonkåren, hvarvid han, när det gällde krigstuktens upprätthållande, utan betänkande trädde vissa gardets gamla företrädesrättigheter för nära. Detta väckte motstånd hos officerarna, och då konungen ej heller syntes benägen att antaga den nya chefens alla förslag, begärde den häftige S. afsked, hvilket Gustaf III, efter några lama försök att afböja ansökningen, beviljade med en årlig pension af 30,000 daler s. m. Det steg, han sålunda tog, var föranledt af andra omständigheter. Kärf till lynnet, hade han svårt att finna sig i det konstlade, kvalmiga hoflifvet. Därtill kom att konungen med åtskilliga af sina handlingar väckte hans missnöje, med hvilket missnöje blandade sig harmen öfver att revolutionen icke medfört den förändring i sakernas skick, som han tänkt sig. Tillika trodde han sig finna, att den insats, han gjort i statshvälfningens genomförande, underskattades. Slutligen bidrog en försvagad hälsa att ytterligare nedstämma hans lynne. Efter afskedstagandet försämrades under

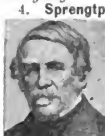
inflytande af hans häftiga, missbelåtna och misstänksamma lynne hans hälsotillstånd, och förgäfves genomgick han till dess förbättrande 1775 en brunnskur i Spaa. Sina återstående lefnadsår tillbragte han på Biskopsudden vid Stockholm, som konungen skänkt honom, merendels under häftiga sinnesutbrott, som slutligen nästan rubbade hans förstånd. Förbittringen öfver att se sig tillbakasatt, i förening med hans okufliga högmod, verkade hos honom en fix föreställning, att han var en för Gustaf III högst farlig person, som konungen omgaf med en mängd hemliga spioner. Rättmätig måste man däremot kalla hans ovilja öfver konungens ytliga och flärdfulla väsen och lefnadssätt, som han icke tvekade att i det allvarsammaste språk förehålla honom. Mot slutet af sin lefnad återvann han något mer sinneslugn och afled, någorlunda resignerad, på Biskopsudden d. 2 april 1786 — Hans på äldre dagar skrifna själfbiografi »Min lefnad» är delvis offentliggjord af H. Schück under titel »Ur J. M. Sprengtportens papper». — Ogift.

3. **Sprengtporten, Göran Magnus,** krigare, politiker. Född d. 16 dec. 1740; den föregåendes halfbror och son af majoren *Magnus Vilhelm Sprengtport* samt dennes senare maka *Elisa Katarina Ulfsparre*. — Efter slutade studier ägnade sig S. liksom bröderna åt militäryrket, för hvilket han sedan 1752 utbildades i den af Adolf Fredrik inrättade kadettskolan i Stockholm. 1756 konduktör vid Fortifikationen, tjänstgjorde han från 1757 under Aug. Ehrensvärd i Finland. Under sjuårskriget, i hvilket han ådagalade stor duglighet, utnämndes han 1760 till stabsadjutant och året därpå till kapten i armén samt kapten vid Sprengtportenska regementet, där han 1770 befordrades till sekundmajor. Till sin politiska ståndpunkt ifrig Hatt, förfäktade han vid riksdagen 1771—72 adelns privilegier, och understödde, sedan han invigts i och gillat planerna för en regementsförändring, i Finland sin broder vid revolutionens genomförande. Belöningen härför blef, att han 1772 befordrades till öfverstlöjtnant. Fortfarande föremål för konungens bevågenhet och välbehag, erhöll han 1775 ett nytt vedermäle däraf, då han utnämndes till chef för Savolaks infanteriregemente jämte Savolaks fältjägare samt Kymenegårds och Rautalambi bataljoner. På den post, dit han nu hunnit, och där han i själfva verket var brigadchef, utvecklade han en om synnerlig duglighet vittnande verksamhet, men i likhet med sin äldre broder var han af ett lynne, som gjorde hans personlighet mindre tilltalande. Ehuru han vid revolten endast varit ett verktyg i den äldre broderns hand och blindt följt order, ville han efter planens lyckliga utförande tillägna sig en större ära, än hvad som den förre kunde tåla, så att mellan bröderna uppkom en fiendskap, hvilken knappast blodsbandet förmådde tygla. Häftig och orolig, gjorde han sig sedan skyldig till ett i många stycken klandervärdt uppförande. När vissa af hans förslag till det finska militärväsendets utveckling icke hade önskad påföljd, och då han ansåg sig af konungens främsta rådgifvare, Carl Sparre, motarbetas i sin sträfvan att blifva finska arméns öfverbefälhafvare, gaf han fritt lopp åt sitt missnöje. Under intrycket däraf beslöt han att för någon tid lämna Sverige och ingaf till regeringen ansökan att få på statens bekostnad företaga en utländsk resa för att fullkomna sig för krigaryrket. Ehuru denna ansökan beviljades, och reseanslaget var ganska rundligt tilltaget, dröjde han dock att sätta sin plan i verket, emedan han misstänkte, att regeringens villighet att gå in därpå förestafvades af önskan att se honom aflägsnad från riksdagen. Omsider begaf han sig i mars 1779 på väg, styrande kosan först till Petersburg, där han mottogs med stora hedersbevisningar, och därifrån till Berlin. I följd af hans oregelbundna och slösande lefnadssätt visade sig emellertid reseanslaget otillräckligt. Anländ till Paris i sept. 1779 trycktes han där af ekonomiska bekymmer. I anledning däraf och då han gripits af tidens frihetsidéer samt önskade på fransmännens sida deltaga i nordamerikanska frihetskriget, gjorde han ansökan om afsked med pension och ackordsersättning. Afskedet beviljades i maj 1780, men de begärda ekonomiska förmånerna förvägrades. När Gustaf III 1780 befann sig i Spaa, uppvaktade honom S., som nu af konungen utverkade ackordsersättningen tillika med löfte att genom svenska ambassadören i Paris skaffa honom anställning i franska armén. En sådan erhöll han också, men då den hvarken var fast eller aflönad, uppgaf han den och intogs af missbelåtenhet med den svenska konungen. Återkommen 1781 till Finland, där han nedsatt sig på sin egendom Sesta, började han umgås med planen att från Sverige afsöndra Finland såsom ett eget själfständigt storfurstendöme under ryskt beskydd. Sedan han 1785 med understöd af konung Gustaf anträdt en ny utrikes resa, hvarunder han bl. a. för kort tid var anställd i holländsk tjänst, underhandlade han om den finska själfständighetsplanen med det ryska sändebudet i Holland. Anländ 1786 till Stockholm, där han på oppositionens sida deltog i riksdagen, utvecklade han närmare sin plan för ryska sändebudet därstädes, Markov. Denne gjorde nu S. å kejsarinnan Katarinas vägnar ett anbud att gå i rysk tjänst, som ock af honom med glädje antogs. Han begaf sig sålunda längre fram sistnämnda år till Petersburg, där han mottogs med öppna armar, genast befordrades till generalmajor och utnämndes till kammarherre. Under det 1788 utbrutna svensk-ryska kriget fortsatte han, lockad af Anjalaförbundets upproriska tilltag, sina stämplingar genom underhandlingar ej blott med högre och lägre svenska officerare, utan med själfva hertig Carl, dock utan framgång. Han ville nu med väpnad hand kämpa för saken. Fördenskull tog han anställning, vid den ryska armé, som i juni 1789 inbröt i Savolaks, men blef i slaget vid Porrasalmi svårt sårad, hvarför han måste afstå från att fullfölja sitt förehafvande. Emellertid hade hans planer kommit så mycket i

dagen, att Gustaf III vid 1789 års riksdag förklarade honom skild ur svensk tjänst såsom landsförrädare, hvarpå Åbo hofrätt den 9 febr. 1790 dömde honom från lif, ära och gods, hvilken dom af konungen stadfästes. Dömd alltså såsom förrädare i sitt fädernesland, begaf han sig till västra Europa, hvarifrån han 1793 återvände till Petersburg. Någon utsikt till hans plans förverkligande tycktes öppna sig för honom, då han vann kejsar Pauls förtroende och af honom utnämndes till general af infanteriet, men mordet på kejsaren 1801 gjorde plötsligt ett streck i räkningen. Först efter utbrottet af 1808 års krig syntes Finlands öde utveckla sig i den riktning, han önskade, åtminstone hvad beträffar landets lösslitande från Sverige. Den 19 nov. 1808 förordnades han till den förste ryske generalguvernören i Finland, men på grund däraf, att han hade allmänna meningen i Finland emot sig och för öfrigt genom sitt häftiga, retliga lynne vållade höga vederbörande obehagligheter, började dessa snart finna honom besvärlig, hvarför han redan följande året förmåddes att begära afsked. Det beviljade afskedet försötmades genom hans förklarande för finsk grefve. Död i Petersburg d. 1 okt. 1819. — Gift 1: 1764 med *Anna Elisabet Glansenstierna*, 2: 1789 med en holländska, född grefvinna *d'Aumale*, och 3: med ryska grefvinnan *Warwara Nicolajewna Samytsky*.

4. **Sprengtporten, Jakob Vilhelm,** öfverståthållare, riksdagsman. Född på Sparreholm i Södermanland d. 9 okt. 1794; son af S. 1. — Faderlös, knappast mer än årsgammal, undervisades S. i moderns hem till 1809, då han inskrefs vid universitetet i Uppsala. Efter tvenne års juridiska studier aflade han 1811 hofrättsexamen och anställdes omedelbart därpå såsom auskultant i Svea hofrätt, men lämnade inom kort den civila banan och utnämndes 1812 till kornett vid Lifgardet till häst. — Han deltog sedermera i tyska kriget, bevistade slaktningarna vid Grossbeeren och Dennewitz samt följde svenska armén på fälttåget till Holstein och till Rhen. Efter freden 1815 anställdes han såsom attaché vid svenska beskickningen i Petersburg men återvände 1817 till Stockholm, där han året därpå befordrades till ryttmästare vid Lifgardet till häst. Två år senare anträdde han en resa till England och kontinenten, hvarifrån han återkom till fäderneslandet 1821. Nu befordrades han snabbt efter hvartannat: 1823 till major vid Lifgardet till häst, 1824 till öfverstlöjtnant i armén, 1825 till öfverstekammarjunkare, 1827 till öfverhofjägmästare, 1828 till öfverste i armén och chef för skogsinstitutet, samt 1830 till generaladjutant och s. å. till öfverståthållare i Stockholm. — Den sistnämnda ansvarsfulla platsen innehade han med synnerlig utmärkelse i åtta år, eller till i juni 1838, då han, med anledning af de i Stockholm timade oroligheterna, begärde och erhöll sitt afsked, under stora hedersbevisningar från Stockholms borgerskap. Redan från 1823

en flitig deltagare i rikdagsförhandlingarna, intog nu S. vid 1840 års riksdag, då han tillhörde statsutskottet, en framskjuten plats i den liberala oppositionens leder. Året förut hade han i en från trycket utgifven skrift *Tankar i representationsfrågan* uttalat sig för den självskrifna representationsrättens upphörande, bildande af ett femte stånd af de hittills orepresenterade och de valdes samarbete på två kamrar, valda på olika antal år. Han lyckades ock 1840 få detta sitt förslag antaget som »adelns gemensamma tanke». Han stod ock stadigt i striden för en representationsreform, ända tills densamma 1865 med hans hjälp blef en verklighet. Efter Oscar I:s tronbestigning erbjöds honom öfverståthållareämbetet ånyo, och utnämningen följde d. 28 dec. 1844. Fyra år därefter, sedan han i juni 1848 utfört en enskild beskickning till Köpenhamn, nedlade han för andra gången styrelsen öfver Stockholms stad, men fortfor att innehafva sin plats såsom generalmajor i armén, hvartill han blifvit utnämnd 1834. — 1858 afgick han, efter att nyss förut ha blifvit befordrad till generallöjtnant, i en ministeriell beskickning till fransmännens kejsare och konungen af Danmark samt sökte 1863, kort efter det han ingått på sitt sjuttionde år ur krigstjänsten. Den sista delen af sin lefnad tillbragte han på sin egendom Sparreholm och afled där d. 29 sept. 1875. — S., som 1849 blef serafimerriddare, var hedersledamot af Krigsvetenskapsakademien, Landtbruksakademien och Fria konsternas akademi samt ledamot af Vetenskapsakademien. — Hans riksdagsmannabana omfattade en tidrymd af mer än ett halft århundrade eller ifrån 1823 och till 1874, från 1867 ledamot af Första kammaren för Nyköpings län. Såsom öfverståthållare åtnjöt han en popularitet, som kommit få till del på denna plats, och som utom af hans älskvärda personlighet hade sin förklaring i den hofsamhet och det lugna allvar, hvarmed han utöfvade sitt ämbete. Med en på samma gång mångsidig och fin bildning ägnade han lediga stunder åt studier och författarskap, samt har af trycket utgifvit, jämte tal och uppsatser i Krigsvetenskapsakad. Handlingar och andra periodiska skrifter: *Om skogsvård och skogsplanteringar* 1855, *Vittra tidsfördrif* anon. 1855 andra uppl. med sign. W. S. 1872, *Om Stockholms befästande* 1860, *Förslag till grunder för statens upplåningar* 1859, *Betraktelser öfver åtskilliga statsekonomiska ämnen* 1860, o. s. v. — Gift 1825 med grefvinnan *Ulrika Vilhelmina Brahe*, dotter af grefve Magnus Fredrik Brahe (se I: 129).

Springer, Kristofer, politisk partigängare. Född d. 5 juni 1704. — S. besökte i yngre åren främmande länder och bosatte sig sedan i Stockholm, där han började drifva handelsaffärer. Snart begynte han också blanda sig i de politiska affärerna, i början såsom Hatt, men ifrån 1742 års riksdag såsom Mössa. Vid tronföljarvalet 1742 dref han den s. k. »principalatsfrågan» eller yrkandet, att representanterna skulle vara bundna af sina valmäns instruktioner och inträngde, ehuru icke riksdagsman, under riksdagen i borgarståndet samt anföll häftigt sin politiska mot-

ståndare Tomas Plomgren. Så väl härför, som för sitt oroliga uppförande i allmänhet, inmanades han i häkte men blef i jan. 1746 ställd på fri fot. Efter riksdagens öppnande s. å. höll han dagligen fri taffel för ett tjugutal Mössor samt var för öfrigt noterad för att hafva hemliga förbindelser med ryska ministern o. s. v. Med anledning häraf häktades han åter 1747 men lyckades, sedan han suttit på högvakten några månader, att en kväll berusa sina väktare, hvarpå han, med den sofvande underofficerns hatt på hufvudet, skyndsamt lämnade rummet och sökte skydd i engelska ministerns hus. Han blef dock på anfordran utlämnad, dömdes för åtskilliga, dels verkliga, dels föregifna, förbrytelser till lifstids fästning och affördes till Marstrand i jan. 1748. — Några år därefter, eller 1752, lyckades han i en öppen båt rymma från sitt fängelse och komma öfver till Jutland. Härifrån tog han vägen till Ryssland, där han blef väl emottagen och utnämndes till assessor i kommersekollegium i Petersburg. När Hattregeringen 1754 ingått försoning med Ryssland, fruktade han icke utan skäl att blifva utlämnad och begaf sig åter på flykten. Han irrade sedan omkring i Ukrain, Polen, Ungern, Österrike och Holland och stannade slutligen i England, där han förvärfvade ett visst anseende och betraktades såsom en af stödjepelarna för där varande svenska församling. Han ingick där äfven en nära bekantskap med Svedenborg och blef en af dennes anhängare och vänner. Hans dödsår är icke med säkerhet bekant: dock torde han ha aflidit något efter d. 20 okt. 1776.

Staaff. Äldste kände stamfadern *Ingemar* lefde i slutet af 1500-talet. Efter Stafre by i Ljustorps socken i Medelpad antogs släktnamnet af hans sonson *Erik*, f. 1655 d. 1704 som kyrkoherde i Sunne i Jämtland.

1. **Staaff. Per,** rättslärd. Född i Sala d. 7 nov. 1776. Föräldrar: bergshauptmannen *Per Staaff* och *Kristina Elisabet Stockenström.* — S. blef efter i Uppsala 1794 aflagd kansliexamen e. o. kanslist i inrikes civilexpeditionen samt antogs 1795 till auskultant och e. o. notarie i Svea hofrätt. Året därefter, då han befordrades till kopist i förenämnda expedition, ingick han vid rådhus- och kämnersrätten i Stockholm. Började samtidigt härmed att åtaga sig enskilda juridiska uppdrag samt fortfor sedan att såsom sakförare och juridiskt ombud biträda rättssökande ur alla samhällsklasser, hvarvid han förvärfvade sig anseende såsom en af Sveriges skickligaste jurister på sin tid. Efter att ha blifvit befordrad till notarie vid Stockholms stads magistrat 1800, blef han 1807 adjungerad ledamot af rådhusrätten samt undfick 1810 advokatfiskals namn, heder och värdighet med tur och befordringsrätt. Vid lagkommitténs organisation 1811 förordnades han till en af dess ledamöter och fortfor i denna befattning till 1832, då kommittén efter slutadt arbete upplöstes. Nära vän och meningsfrände med J. G. Richert, lämnade han därvid denne sitt

kraftiga stöd i arbetet för en tidsenlig lagreform. 1839 insattes han såsom led. i rikets allmänna ärendens beredning, sedan han fyra år förut undanbedt sig detta uppdrag. Död i Stockholm d. 21 juli 1846. — Gift 1816 med *Magdalena Öhman.* — Af hans söner gjorde sig den äldste, *Per,* född i Stockholm d. 21 febr. 1819 och död i Hudiksvall d. 23 dec. 1883, känd som en framstående jurist och riksdagsman. Student i Uppsala 1836, aflade han hofrättsexamen 1841 och utnämndes 1862 till häradshöfding i Norra Helsinglands domsaga. Vid riksdagarna 1859, 1862 och 1865 ledamot af borgareståndet, där han räknades till den liberala sidan, tillhörde han sedermera Andra kammaren 1867—70, 1873—75 och 1877—78. Han hade därvid plats i lagutskottet 1859 och 1862, i statsutskottet 1865, i konstitutionsutskottet 1867 och i bankoutskottet 1869 och 1870. I sin hemort beklädde han i flera år ordförandeplatsen i så väl Hudiksvalls stadsfullmäktige som Gäfleborgs läns landsting. — Gift 1853 med *Gustafva Wikström.*

2. **Staaff, Carl Theodor,** porträttmålare. Född i Lill-Herrdals socken af Härjedalen d. 28 juni 1816; den föregåendes kusins son. Föräldrar: prosten *Per Staaff* och *Anna Johanna Vagelin.* — Då S. så som gosse visade anlag för teckning och målning, sattes han i handtverkslära hos en målare Göran Sundin, son till den af Schubert i hans »Resa genom Sverige» omtalade jämtländske kyrkomålaren med samma namn. Här blef honom emellertid snart stugan för trång, hvarför han 1831 begaf sig till Stockholm och ingick såsom elev vid konstakademien. Under det han här arbetade på att utbilda sig till historiemålare, framträdde allt klarare hans anlag för porträttmålning. Han beslöt således att uteslutande ägna sig åt denna konstriktning, inom hvilken han sedermera bragte sig upp till en betydande plats. Jämte Amalia Lindegren, Södermark och Troili var S. länge en af Sveriges mest eftersökta porträttmålare. Bland hans mer bekanta arbeten torde böra nämnas: *Konung Oscar I,* i hel figur i konungasalen på Drottningholm, porträtt af *Konung Carl XV,* af *general Akrell* i telegrafstyrelsens sessionsrum, *Andre kammarens talman Asker, bröderna Gumælius* i Örebro elementarläroverks solennitetsal, m. fl. Han har äfven verkat såsom illustratör. Mest bekanta bland dithörande arbeten äro hans särskildtutgifna *Taflor till Fänrik Ståls sägner* 1862—63. Plafonden i Järnkontorets hus vid Karl XIII:s torg är äfven hans verk. 1848 kallades han till agré af Fria konsternas akademi och blef 1856 ledamot af densamma. Död i Stockholm d. 3 maj 1880. — Gift 1856 med *Emilia (Emma) Holm.* — Sonen *Erik,* född d. 7 febr. 1860, student i Uppsala 1878, fil. lic. 1892, fil. doktor 1897 och lektor i latin och grekiska vid högre allmänna latinläroverket å Normalm i Stockholm sedan 1899, har gjort sig känd för bl. a. en talangfullt utförd öfversättning af Sofokles' skådespel *Konung Oidipus.*

3. **Staaff, Albert Vilhelm,** pedagog, teolog.

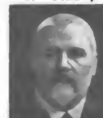
Född i Stockholm d. 24 nov. 1821; son af S. 1. — Student i Uppsala 1842, blef S. filosofie doktor därstädes 1851, hvarefter han ägnade sig åt pedagogisk verksamhet, å hvilket område han skördade stort erkännande. Adjunkt vid Nya elementarskolan i Stockholm 1855, blef han lektor därstädes i svenska och tyska språken 1858 samt var samma läroverks rektor 1865—70. Prästvigd 1871, utnämndes han s. å. till kyrkoherde i Adolf Fredriks församling i Stockholm, där han verkade till sin död i Stockholm d. 23 jan. 1895. Teologie doktor 1877, gjorde sig S. högt högt uppskattad som själasörjare, tack vare sina goda predikogåfvor, sitt milda och humana väsen samt sitt för lidandet och nöden ömmande hjärta. Vid de af honom bevistade kyrkomötena 1883, 1888 och 1893 framträdde han som målsman för den moderata och förmedlande riktningen inom kyrkan. 1873—75 var han en af hufvudstadens representanter i Andra kammaren. — Som författare har S. uppträdt med *Om konfirmationens uppkomst och antagande i Sverige* 1871, minnestal, predikningar m. m. och de efter hans död 1895 utgifna *Dikter vid olika tillfällen.* — Gift 1856 med *Fredrika Vilhelmina Schöne.*

4. **Staaff, Ferdinand Nathanael,** militär, skriftställare.

Född i Stockholm d. 7 juli 1823; den föregåendes bror. — 1840 student i Uppsala, utnämndes S. vid nitton års ålder till underlöjtnant vid Svea artilleriregemente och befordrades till löjtnant 1849. Medan han 1850—54 skötte en extra lärarebefattning vid krigsakademien å Karlberg, tjänstgjorde han samtidigt 1852—53 i landtförsvarsdepartementets kommandoexpedition och förordnades till generalstabsofficer 1853. Utnämnd 1854 till ordinarie lärare i franska språket vid Karlberg, befordrades han 1857 till kapten vid regementet och 1878 till major, från hvilken befattning han erhöll afsked 1881. I armén befordrades S. 1862 till major, 1867 till öfverstelöjtnant och 1876 till öfverste. Han förordnades 1862 till militärattaché i Paris, på hvilken post han afled d. 19 nov. 1887. S. studerade med outtröttlig flit den franska litteraturen och utgaf det stora litteraturhistoriska verket *La littérature française depuis la formation de la langue jusqu'à nos jours,* 1865—73, hvilket antogs till läsebok i de franska skolorna. — Gift 1: 1855 med *Nathalia Charlotta Buchholz;* 2: 1880 med *Amélie d'Hermigny.*

5. **Staaff, Per Gustaf,** publicist, dramaturg.

Född i Stockholm d. 1 dec. 1856; den föreg. brorson och son af S. 3. — Student i Uppsala 1874, aflade S. fil. kand.-examen därstädes 1880, hvarefter han ägnade sig åt journalistisk verksamhet. Helt anslutande sig till de idéer, som utmärkte 1880-talets »unga Sverige», gjorde sig S. först bemärkt utåt genom broschyren *Det nya riket och dess författare* 1882, hvari han entusiastiskt försvarade August Strindberg gentemot de angrepp, för hvilka denne blifvit föremål med anledning af nyssnämnda arbete. Efter att 1881—84 arbetat som riksdagsreferent i Stockholms Dagblad, ingick han sistnämnda år i den radikala tidningen Tidens redaktion, där hans kvicka och lekande penna hade tillfälle att göra sig gällande å såväl den allvarligt politiska som den kåserande afdelningen. Det blef dock snart klart, att sagda blads lifstid skulle blifva af kort varaktighet, och S. antog 1885 anbud att inträda i Stockholms Dagblad, där hans publicistiska mångsidighet togs i anspråk på skilda afdelningar, tills han vid nyåret 1893 öfvergick till Dagens Nyheter, som han tillhörde till sin genom en olyckshändelse timade död vid Schebo bruk d. 17 april 1903. — Redan tidigt gjorde sig S. känd för de kvicka tillfällighetsalster, han i form af dikter, parodier, mindre »spex» m. m., såväl inom den trängre vänkretsen som tidningar och tidskrifter spridde omkring sig, ej sällan utmärkta af bitande anspelningar å dagens händelser. Den mest bekanta af dessa torde vara den i *Ur Dagens Krönika* 1886 införda *Vid svenska akademiens hundradriga minneshögtid, parodiskt nattstycke af Scævola den andre,* en till Tegnérs bekanta sång af 1836 sig nära anslutande lyckad parodi. En samling af dessa efemära alster utgåfvos efter S:s död 1893 under titeln *Satirer,* med en lefnadsteckning af E. Rosenius. — S:s hufvudintresse drogs så småningom åt teatern, om hvars betydelse som bildningsmedel han hade en hög föreställning och för hvars utveckling han verkade på mångfaldigt sätt, bl. a. som förträfflig öfversättare och en af sitt kall lifligt intresserad teaterkritiker. Denna sin uppgift var han som få vuxen, om han ock ej utan skäl förebråtts att väl mycket låtit sig bestämmas af sina sym- och antipatier. Själf uppträdde han som författare för teatern genom de af kvick och ledig dialog, säker dramatisk teknik och skarpt tecknade samhällstyper utmärkta pjäserna *En sommarsaga* 1887, *Sveas fana* 1888. *Ett lysande parti* 1891, *Det stora förslaget* 1896, m. fl., af hvilka i synnerhet de två förstnämnda ett ej ringa antal gånger gifvits å hufvudstadens scener. — Särskildt i yngre år var S. lifligt intresserad af journalistiska yrkesangelägenheter och mottog åtskilliga bevis på sina kollegers vänskap och förtroende, bl. a. genom sekreterareskap vid 1884 och 1886 års publiciststmöten i Stockholm och ordförandeskapet i Publicistklubben 1901—02. — Ogift.

6. **Staaff, Karl Albert,** jurist, politiker.

Född i Stockholm d. 21 jan. 1860; den föregåendes bror. — Efter vid Nya elementarskolan i Stockholm i dec. 1877 aflagd mogenhetsexamen inskrefs S. 1879 som student i Uppsala, där han 1883 aflade fil. kandidatexamen och 1887 hofrättsexamen. Lifligt intresserad af tidens frisinnade rörelser, var S.

den, som tog första initiativet till den på sin tid mycket uppmärksammade rörelse inom studentkåren till förmån för vidgad religionsfrihet, som 1883 gaf anledning till stiftandet af föreningen Verdandi, hvars förste och flerårige ordförande var S. Under den tid af vaket andligt frihetssträfvande, som utmärkte 1880-talets Uppsala, kom S. att genom sin framstående talegåfva och sympatiska personlighet att skjutas fram som höfding för studentkårens vänster och var Stockholms nations Förste kurator samt studentkårens vice ordförande. Efter aflagd examen förverkligade S. sin länge närda plan att ägna sig åt advokatyrket och efter en tids tjänstgöring å advokatbyrå samt 1892 förvärfvad vice häradshöfdingetitel, öppnade han 1893 egen affär, hvilken snart af allmänheten omfattades med sådant förtroende, att den blifvit en af hufvudstadens största. Om sitt yrkes höjande har S. inlagt stor förtjänst och varit en af de ledande krafterna inom Sverigas advokatsamfund. I sin praxis har han mer än de flesta brutit väg för principen att bereda försvarare för anklagade i brottmål, om han ock härigenom till en tid blef föremål för bittra och kränkande angrepp. — Sina ungdomsidéer trogen, deltog S. från början med lif och intresse i hufvudstadens frisinnade rörelser samt valdes 1896 till representant i Andra kammaren för hufvudstadens tredje valkrets, hvilket förtroende han beklädt vid alla efterföljande riksdagar. Den omisskännligt varma öfvertygelsen, framförd med en af både klar och skarp logik samt en rik fond af humor präglad mästerlig framställningskonst, har icke kunnat undgå att här som annorstädes göra intryck, och det dröjde ej heller länge, tills S. vann anseende som en af den frisinnade sidans bästa krafter. I början riktade han företrädesvis sin uppmärksamhet å åtskilliga humanitetsreformer, hvilka han ock delvis hade fröjden att föra fram till seger, såsom rannsakningstidens afdrag från strafftiden, oäkta barns arfsrätt efter moder, m. fl. Rent politiskt framträdde han mera i förgrunden genom sitt intresserade arbete vid 1901 års riksdag för humanisering af den militära strafflagen och visade sig särskildt som en debattör af första ordning vid en sammanstötning med sjöministern Dyrssen. Han förordnades ock s. å. till ledamot i den då tillsatta krigslagskommittén. — S., som vid sitt inträde i riksdagen ingick i Folkpartiet och vid dettas upplösning 1900 med dess samtliga ledamöter uppgick i Liberala samlingspartiet, har alltifrån dess stiftande intagit en framskjuten position inom Frisinnade landsföreningen, inom densamma beklädande vice ordförandeplatsen. Varmt öfvertygad om vikten af en verksam och ärlig rösträttsreform, har han funnit sig föranledd att kraftigt bekämpa regeringsförslagen 1902, 1904 och 1905, som synts honom i detta afseende ej hålla måttet, och har mer än de fleste satt sin prägel på de af Liberala samlingspartiet framburna motförslagen. Efter att 1900 varit förste suppleant i arbetarförsäkringsutskottet och 1901 haft liknande plats i försvarsutskottet, hvars förslag han ej ansåg sig kunna understödja annat än i samband med väsentligt utsträckt rösträtt, insattes han 1903 i det s. k. skogsvårdsutskottet, där han utförde ett dugande arbete, 1904 i lagutskottet och 1905 i konstitutionsutskottet. Vid lagtima riksdagen s. å. var han medlem af hemliga utskottet och vid sommarriksdagen af särskilda utskottet, hvars på en gång moderata och om fäderneslandets intressen värnande förslag, i hvars åstadkommande han anses haft ej ringa del, af honom d. 27 juli varmt och vältaligt försvarades. Då situationen kräfde en koalitionsregering, föll det sig ock helt naturligt, att S. skulle företräda Andra kammarens vänster och d. 2 aug. 1905 utnämndes han ock till konsultativt statsråd. Han blef äfven en af de fyra kommissarier, som från svensk sida i sept. s. å. förde förhandlingarna i Karlstad om unionens upplösning. Sedan koalitionsregeringen ansett sig ha fullgjort det värf, för hvilket den blifvit tillsatt, inlämnade den efter den senare urtima riksdagens afslutning i okt. 1905 sin afskedsansökan. Konung Oscar II uppmanade ministären att kvarstå, men sedan på grund af stridiga meningar i inre frågor detta befunnits omöjligt, anmodades S. att bilda ministär och trädde d. 7 nov. 1905 som statsminister i spetsen för en ren vänsterregering. Med sin på en gång varma och å lifvets realiteter aktgifvande frihetskärlek torde S. hafva de största förutsättningar att sätta märken inom sitt fäderneslands politiska lif. I tryck har han utgifvit broschyrerna: *Församlingsrätten* 1891 (i Verdandis småskrifter), *Den norska juryn, resebref till Aftonbladet af Rip* 1891 och *Den svenska lagstiftningen om kvinnan* 1893. — Ogift.

Stackelberg. Den förste af ätten, som nämnes i de nu mera ryska östersjöprovinserna, är väpnaren *Arnold Stackelberg*. *Matthias S.*, sonsons son till *Casper*, som bosatte sig på Ösel, naturaliserades 1664 och introducerades som svensk adelsman. Hans son *Carl Adam*, svensk friherre 1714 — se nedan — är stamfader för den på Ösel, i Estland och i det egentliga Ryssland talrikt blomstrande frih. ätten. Från Caspers bror, *Wolter*, härstammade i fjärde led *Berndt Otto* — se nedan — som 1727 blef friherre. Dennes ätt utgick i Sverige på svärdssidan 1888. Hans yngre son generalmajoren, sedermera generalen frih. *Wolter Reinhold S.* — se nedan — blef stamfader för en greflig ätt.

1. **Stackelberg, Berndt Otto,** krigare. Född i Livland 1662. Föräldrar: landtrådet *Wolter Stackelberg* och *Helena Liwe*. — S. ägnade sig tidigt åt krigstjänsten och genomgick efter hand de lägre tjänstegraderna, så att han vid nordiska krigets utbrott 1700 redan var generaladjutant. Genast vid krigets början utmärkte han sig på ett synnerligen hedrande sätt i en träffning med ryssarna, hvarför han 1702 befordrades till öfverste för Björneborgs regemente. 1703 slog han ett parti polacker vid Janitzsky och kort därefter en del af de trupper, som stodo under polske härföraren Oginski. Under grefve A. Lewenhaupts öfverkommando bevistade han året därefter slaget vid Jakobstadt, och intog icke långt därefter staden och fästningen

Birsen. S. utnämndes 1706 till generalmajor, i hvilken egenskap han kommenderade vänstra flygeln af grefve Lewenhapts armé i slaget vid Liesna 1708 och hade s. å. en lycklig träffning med ryssarna vid öfvergången af Desnaströmmen. Fången med den öfriga hären vid Pultava, fördes han till Moskva och tvangs jämte sina olyckskamrater att gifva glans åt tsar Peters triumftåg. Först efter tolf års fångenskap återsåg han sitt fädernesland 1721, utnämndes 1722 till general, och blef på ett år, 1727, friherre, fältmarskalk, öfverbefälhafvare för finska armén samt öfverste och chef för Åbo läns regemente. Död i Åbo d. 29 augusti 1734. — Gift 1696 med friherrinnan *Margareta Elisabet Maidel.*

2. **Stackelberg, Carl Adam,** krigare. Född omkr. 1670 på ön Ösel; son af landtrådet och kommendanten på samma ö *Matthias Stackelberg* (se ättöfversikten) och *Ingeborg Grubbe.* — Efter att såsom yngling ha ingått vid Lifgardet, utnämndes S. 1687 till fänrik vid Österbottens regemente och hade redan avancerat till öfverstlöjtnant för en bataljon värfvadt infanteri, när han 1700 öfvergick med Carl XII till Livland. Under fortgången af Carls fälttåg deltog han i en mängd träffningar, fäktningar, fältslag och belägringar och uppförde sig öfver allt som ovanligt tapper krigare, hvarför konungen 1709 förordnade honom till kommendant på Dünamünde skans. Redan 1703 hade han blifvit utnämnd till öfverste för ett värfvadt regemente, befordrades 1710 till generalmajor och insattes 1712 till öfverkommendant i Stade, hvilken fästning han likväl s. å. efter ett hjältemodigt försvar måste uppgifva åt danskarna. Två år senare utnämndes han till öfverste för Wismarska infanteriet och upphöjdes till friherre, blef 1715 generallöjtnant och förordnades 1719 till guvernör på Ösel, hvilket ämbete han till följd af ryssarnas infall likväl ej kom att tillträda. Sedan han 1723 tagit afsked ur svenska krigstjänsten, återvände han till sina gods i Estland och afled där 1749. — Gift 1: med en friherrinna *Liwe,* 2: med *Hedvig Clodt von Jürgensburg;* 3: med *Ulrika Eleonora von Albedyl* och 4: 1722 med grefvinnan *Juliana Kristina Bonde.*

3. **Stackelberg, Wolter Reinhold,** krigare.

Född i Livland d. 20 oktober 1705; son till S. 1. — Innan han ännu fyllt sexton år, erhöll S. fullmakt såsom fänrik vid lifregementet i Hessen och blef kapten vid samma kår 1733. När Stanislaus vid denna tid sökte återvinna Polens krona och utskickade jämväl i Sverige sökte värfva anhängare för hans sak, begaf sig S. i spetsen för hundra unga svenska officerare till Polen, där han genast utnämndes till pretendentens generaladjutant. Kort därefter blef han jämte sin herre instängd i Danzig af ryssarna och lyckades med möda rädda sig, innan staden föll i fiendens händer. Återkommen till Sverige, utnämndes han till korpral vid lifdrabantkåren 1735 och blef sedermera efter hvartannat: öfverste i armén 1747, öfverste vid adelsfanan 1750, generalmajor 1759 samt upphöjdes 1763 till grefve, befordrades 1766 till generallöjtnant och slutligen 1773 till general. — Död på sin egendom Malma i Södermanland d. 29 okt. 1801. — Gift 1: 1737 med grefvinnan *Kristina Beata Taube* och 2: 1756 med friherrinnan *Ulrika Eleonora Ridderstolpe.*

4. **Stackelberg, Berndt Oskar,** militär, riksdagsman, vitter författare. Född i Helsingborg d. 12 dec. 1824; sonsons sonson till S. 1. Föräldrar: landshöfdingen, frih. *Göran Berndt Magnus Stackelberg* och *Charlotta Octavia Maria Lovisa Lind till Hageby.* — Efter att ha genomgått krigsskolan, utnämndes S. 1845 till sekundlöjtnant vid flottan, där han 1853 befordrades till premiärlöjtnant och 1858 till kaptenlöjtnant, efter att ett par år tjänstgjort å handelsfartyg. 1866 utnämnd till öfverstlöjtnant vid skärgårdsartilleriet, tjänstgjorde han 1869—74 som chef för sjöförsvarsdepartementets kommandoexpedition och som ledamot i förvaltningen af sjöärendena 1875—77. 1873 befordrades han till kommendörkapten, 1878 till kommendör, 1882 till chef för marinförvaltningens militära afdelning och till ledamot af krigshofrätten, 1883 till chef för marinförvaltningen och 1886 till kontreamiral. Tillika togs S. i anspråk för arbetet i en mängd militära kommittéer, såsom i den af 1874 för sjöförsvarets ordnande på grundval af allmän värnplikt, i 1879 års kommitté för uppgörande af förslag till fartygstyper och i 1880—82 års stora sjöförsvarskommitté. — S. var äfven lifligt intresserad af allmänna värf och deltog vid flera riksdagar under ståndsrepresentationens tid i riddarhusets förhandlingar samt valdes 1865 till statsrevisor, hvartill han ånyo kallades af Första kammaren 1878. Under riksdagarna 1879—87 företrädde han hufvudstaden i Andra kammaren, där han förvärfvade allmän aktning för det utmärkta, från allt partisinne fria, sätt hvarpå han häfdade sina moderat-frisinnade åsikter. Särskildt låg honom utvidgade rättigheter för kvinnan varmt om hjärtat, och han verkade i denna riktning äfven som ordf. i »Föreningen för gift kvinnas äganderätt» och genom sin dikt *Träkol* af *Olof Stig* 1870. Vid 1883 års riksdag tillhörde han försvarsutskottet. Af Stockholms stadsfullmäktige var han 1883—88 en intresserad medlem. Under sin sista tid plågad af sjuklighet, afled S., som 1887 tog afsked ur krigstjänsten, i närheten af Södertälje d. 4 sept. 1888, ogift. Han var sedan 1875 led. af Krigsvetenskapsakademien. — Ogift.

Stadling, Jonas Jonsson, journalist, författare.

Född i Myssjö socken i Jämtland d. 12 nov. 1847. Föräldrar: hemmansägaren *Jon Jönsson* och *Hedvig Stadling.* — S. genomgick Betelseminariet i Stockholm 1869—73, studerade i Uppsala 1875—76, i Genève och Manchester 1876—78, och företog

1880—83 resor i Amerika. Sedan 1891 har S. varit verksam som medarbetare i Aftonbladet, där han bl. a. i artikelserier behandlat lapparnas ställning samt andra viktiga Norrlandsfrågor. Bland S:s tidigare arbeten märkas *Hvad jag hörde och sdg i mormonernas Zion* 1883 samt *Genom den stora vestern, reseskildringar* 1883. 1891 skildrade S. *De religiösa rörelserna i Ryssland*, understödde som ombud för amerikanska filantroper L. Tolstoy i dennes arbete för hungersnödens lindrande i Ryssland vintern 1892—93 samt redogjorde för sina erfarenheter därifrån i *Från det hungrande Ryssland* 1893, öfvers. på engelska. 1894 utgaf han *Norrländska klubben eller ganska bittra frukter, plockade i Norrlands skogar af en flygande korrespondent* och s. å. *Vår irländska fråga. Korrespondenser till Aftonbladet från en studieresa genom Norrland.* Han medföljde 1897 Andrée till Spetsbergen och anträdde våren 1898 jämte ingenjör K. Frænkel och botanisten, kandidaten H. N. Nilson en färd till norra Sibirien för att inhämta underrättelser om Andrées nordpolsfärd i ballong. Expeditionen räckte 20 april—dec. 1898, hvarunder man färdades hundratals mil i öppen båt eller efter ren och hund, men några spår efter Andrée påträffades icke. Resan är 1901 af S. behandlad i bokform under titeln *Genom Sibirien. På spaning efter Andrée.* Han höll 1902 i Jämtland föredrag om *Georg Adlersparre*, hvilket sedan utkom i broschyrform. — Gift 1878 med *Anna Wiberg.*

Staël von Holstein. Ätten kallade sig ursprungligen *Fleck von Holstein.* Från Estland eller Livland tyckes ätten ha kommit till Sverige, där den upptogs på riddarhuset 1652. Af ätten blefvo tre grenar friherrliga: den första 1719 med *Otto Vilhelm S.* — se S. 1. —, den andra 1731 med *Georg Bogislaus S.* — se S. 3 —, den tredje 1788 med *Erik Magnus S.* — se S. 4. —, hvilken gren på 1830-talet utslocknade i Frankrike

1. **Staël von Holstein, Otto Vilhelm,** krigare. Född i Estland d. 28 juni 1668. Föräldrar: generalmajoren *Jakob Staël von Holstein* och friherrinnan *Anna Sofia von Ungern-Sternberg.* — Såsom löjtnant vid Västerbottens regemente ingick S. 1690 i fransk krigstjänst, bevistade därunder fälttåget i Brabant, 1690, belägringarna af Namur och Charleroi, äfvensom bataljen vid Stenkerchen s. å. Efter sin återkomst till Sverige utnämndes han till kapten vid förenämnda svenska regemente, befordrades 1700 till generaladjutant och deltog året därefter i öfvergången af Düna. — 1701 öfverstlöjtnant vid holsteinska hertigens garde samt 1704 öfverstlöjtnant och kommendant vid holsteinska artilleriet, reste han flera gånger såsom sändebud mellan änkehertiginnan af Holstein och hennes broder Carl XII och kom därigenom att tillfälligtvis deltaga i några af Carls krigsföretag, såsom belägringen af Thorn, tåget till Sachsen m. m. 1709—11 deltog han med sitt holsteinska regemente i spanska successionskriget, bevistade belägringarna af Tournai, S:t Vénant och Bouchain samt utnämndes 1712 vid sin hemkomst till Sverige till öfverste vid svenska adelsfanan. Blef fem år därefter generalmajor och öfverste för halländska infanteriregementet, upphöjdes 1719 till friherre och erhöll slutligen fullmakt såsom chef för Upplands regemente 1728. Han afled i Stockholm d. 27 april 1730 och lämnade efter sig minnet af »en käck och skicklig soldat». — Gift 1: 1713 med grefvinnan *Kristina Katarina Lewenhaupt* och 2: 1716 med friherrinnan *Elisabet Stuart.*

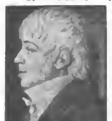
2. **Staël von Holstein, Jakob Axel,** krigare. Född i Livland 1680; den föreg. bror. — S. hade avancerat till major i svenska hären, då han erhöll Carl XII:s tillåtelse att ingå i krigstjänst hos Stanislaus i Polen, hos hvilken han efter några år utnämndes till öfverste för ett tyskt regemente. Detta är i få ord, hvad man känner om hans militära befordringar. Han är för öfrigt mest bekant för sin duell med danske sjöhjälten Peder Tordenskjold, därvid denne stupade. Enligt berättelse af ett ögonvittne, general Löwenörn, skall händelsen tilldragit sig på följande sätt. S. hade efter en anförvant ärft »en orm med sju hufvuden», som grefve Königsmarck tagit i Prag. Medan S. vistades i Hannover, kommo en afton tvenne personer till honom för att få se den märkvärdiga ormen, som för tillfället var bortlånad, men hvilken S. efterskickade. I afvaktan på att budet skulle återkomma, satte sig S. och hans gäster att spela, hvarvid den ene sades på ett tvetydigt sätt ha förlorat en stor summa. Några dagar därefter sammanträffade S. och Tordenskjold i ett sällskap, då Tordenskjold yttrade, att det var ett dyrt nöje att betala 27,000 r:dr för att få se en orm med sju hufvuden. Förbittrad frågade S., hvad amiralen mennde, då Tordenskjöld med höjd röst svarade, att man skulle hålla efter spelbofvar, som röfva penningar af folk. — »Hvarför skriker ni?» — sade S. — »Har ni något att säga mig, må vi gå ut, på det ni ej med ert skrik skall besvära sällskapet.» — Utkommen fordrade S. förklaring, men Tordenskjold svarade, att han ej ville ha något att göra med roffare, sådana som S. Trätan öfvergick därefter till handgemäng och käpprapp haglade å ömse sidor. Slutligen gjorde S. en formlig utmaning, och mötesplatsen bestämdes vid Hildesheim. Vid duellen, d. 12 nov. 1720, stupade Tordenskjold och S. måste fly undan för en mängd bönder, som ankommo till stället och jagade honom med störar och stenkastning. Han uppehöll sig sedan i Pommern och dog några år därefter i Stralsund den 19 mars 1730. Af allmänheten kallades han för sin pudrade peruk för »hvita Staëlen», till åtskillnad från brodern Otto Vilhelm, som nyttjade mörk peruk och därföre kallades »svarta Staëlen». — Han var gift tvenne gånger, 1: med grefvinnan *Ulrika Augusta Amalia Lewenhaupt* och 2: med friherrinnan *Anna Margareta von Krassow*

3. **Staël von Holstein, Georg Bogislaus,** krigare. — Född d. 6 dec. 1685; den föreg. kusin. Föräldrar: öfverstlöjtnanten *Johan Staël*

von Holstein och *Helena Juliana van der Pahlen.* — S. hade nyss blifvit inskrifven till volontär vid lifgardet, då han åtföljde Carl XII till Livland, där han inom trenne år befordrades till kapten. Vid belägringen af Narva beordrades han att med ett kompani grenadierer slå sig igenom ryssarnas cerneringslinjer men blef vid försöket tillfångatagen och bortskickad till Sibirien. Så fort han blifvit utväxlad och hemkommit till Sverige, skickades han 1711 med viktiga bref och depescher till Carl XII i Bender och utnämndes af honom till major vid Skaraborgs regemente. Fyra år därefter blef han öfverstlöjtnant vid samma kår och 1717 öfverste, i hvilken egenskap han mötte danskarna vid deras landstigning på Hisingen och lyckades genom sitt raska uppträdande rädda det hotade Älfsborg. Sedan han 1720 tagit afsked ur svenska hären, ingick han i holsteinska hertigens tjänst och befordrades 1721 till generalmajor och generalkrigskommissarie. — Återkommen till Sverige, erhöll han 1731 friherrebrefvet, blef 1733 öfverste och kommendant i Kalmar samt 1734 landshöfding i Kalmar län och på Öland, hvarjämte han förordnades till öfverkommendant. Utnämnd till generalmajor, skickades han att för prins Adolf Fredrik tillkännagifva hans utkorande till svensk tronföljare och befordrades efter väl fullgjord beskickning 1743 till generallöjtnant. 1754 blef han landshöfding, kommendant i Malmö samt serafimerriddare och slutligen 1757 fältmarskalk. Med intresse deltagande i tidens partistrider som en af Mössornas ledare, var S. 1742 led. af sekreta utskottet. Död i Malmö d. 6 dec. 1763. — Gift 1: med grefvinnan *Ingeborg Kristina Horn,* dotter af riksrådet Henning Rudolf Horn, som vid Narvas öfvergång blef fången och bortförd till Ryssland. — Då hon på många år ej lämnade några underrättelser om sig, ansågs hon för död, och mannen stod just i begrepp att ingå nytt gifte med *Sofia Elisabet Ridderschantz,* när den första frun hemkom dagen före bröllopet och gjorde giftermålshandeln om intet. Den tända kärleken slocknade likväl icke. Efter fyrtio år, när Ingeborg Horn aflidit, lystes till nytt äktenskap mellan S. och fröken Ridderschantz, hvarefter bröllopet firades mellan den sextiofyraåriga bruden och sjuttiosexårige brudgummen 1761 på Araslöf i Skåne.

4. **Staël von Holstein, Erik Magnus,** statsman. Född på Loddby i Östergötland d. 25 okt. 1749; den föregåendes brorsons son. Föräldrar: ryttmästaren *Mattias Gustaf Staël von Holstein* och *Elisabet Ulfsparre.* — S. hade i ungdomen genomgått de militära graderna till kapten, när han 1776 anställdes såsom kammarherre hos drottning Sofia Magdalena och två år senare förordnades till attaché vid svenska beskickningen i Paris. Hans kort därefter ifrågasatta giftermål med den rike bankiren och franske premierministern Neckers dotter förskaffade honom efter grefve Creutz' rappell 1783 kreditiv som svensk ambassadör vid franska hofvet. Enligt berättelse skall det ha varit S:s nära bekantskap med den då i Versailles synnerligt gynnade favoriten, grefve Axel von Fersen, som beredde honom ambassadörsposten, hvilken plats den tiden var snart sagdt den högsta, där en svensk man kunde ställas af konungens förtroende. Sannolikt ingick vid utnämningen äfven någon beräkning hos Gustaf III att genom en ambassadör, som skulle bli franska ministerns måg, så mycket lättare utbekomma de franska subsidierna. Huru som helst, fyllde S. sin plats väl och kvarstannade i Paris till i början af skräckregeringens välde, då han för en tid flyttades såsom minister till Köpenhamn. 1795 återvände han såsom ambassadör till Paris, där han på svenska regeringens vägnar erkände den franska republiken samt kvarstannade till 1799, då han återkallades af Gustaf IV Adolf. Han lefde sedermera såsom enskild man i Paris samt afled under en färd till Schweiz i Poligny d. 9 maj 1802. S., som blef friherre 1788, var en skicklig diplomat. — Gift i Paris (se följande).

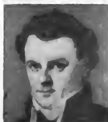

5. **Staël von Holstein, Anne-Louise-Germaine,** född *Necker,* författarinna. Född i Paris d. 22 april 1766. Föräldrar: bankiren och franske finansministern *Jacques Necker* och *Corchodide de Notz.* — Tidigt bemärkt för sina snillegåfvor och ett föremål för en mängd franska ädlingars giftermålsplaner, valde fröken N. den svenske ambassadören, friherre *Erik Magnus Staël von Holstein* och gifte sig med honom 1786. Genom hennes intagande personlighet blef inom kort svenska ministerhotellet mötesplatsen för dagens prisade snillen och samlingspunkten för allt det utmärkta inom vetenskap och konst, som Paris hade att uppvisa. Det dröjde ej heller länge, förrän hon själf uppträdde såsom författarinna. 1788 utgaf hon sina *Lettres sur Rousseau* och 1793 sitt *Défense de la Reine,* det senare ett försök att genom makten af de bildades opinion rycka Marie Antoniette undan guillotinen. 1794 utkom *Réflexions sur la paix,* hvilket arbete gjorde ett djupt intryck i Frankrike samt till och med åberopades i engelska parlamentet af den franska konstitutionens vältalige försvarare Fox. 1795 utgaf hon *Réflexions sur la paix intérieure.* Bland hennes öfriga många arbeten må nämnas: *De l'Allemagne,* författadt under en längre tids vistelse i Berlin och Weimar och som till den grad retade kejsar Napoleon, att han befallde hela den första upplagans förstöring; vidare *Delphine,* hvilken genom sitt försvar af laglig äktenskapsskillnad föranledde en förvisning från Paris af Napoleon, hvarpå hon gaf sig ut på mångåriga utländska resor; *Corinne ou l'Italie; Réflexions sur le Suicide,* med anledning af en hennes sons död i en duell; *Dix années d'exile* o. s. v. — Hennes äktenskap, knutet under så ljusa framtidsutsikter, blef likväl föga lyckligt. Öfverensstämmelsen

mellan makarna var till och med så ringa, att en faktisk, om ock icke laglig, skilsmässa ägde rum. Under sin »tioåriga landsflykt» vistades hon någon tid i Stockholm, där hon var en firad gäst vid hofvet och solen inom »det politiska lifvet». — Sedan hon lämnat Sverige, uppehöll hon sig någon tid i London men återvände efter Napoleons fall till Paris, där hon afled den 14 juli 1817. — Fru S. var obestridligen en af sin tids märkvärdigaste kvinnor. Lärjunge af Montesquieu och Rousseau, hvilkas åsikter hon insupit redan från sin tidigaste ungdom, omfattade hon under hela sitt lif idén om folkens politiska frihet med ett svärmeri, som likväl hvarken saknade den praktiska instinkten eller den skarpa blicken för verkligheten och dess förhållanden. Hennes andel i staternas och nationernas angelägenheter måste ock uppskattas högt nog, då Napoleon ansåg det löna mödan att underhandla med henne om hennes sympati samt, då detta ej lyckades, jagade henne i ett slags landsflykt. Hennes skrifter ha isynnerhet haft stor betydelse för Frankrikes politiska och litterära pånyttfödelse — Efter sin första makes död gifte hon i hemlighet om sig med schweiziska officeren Rocca. — Makarna S:s äktenskap är 1905 skildradt af H. Schück i *M. och M:me de Staël, en äktenskapshistoria i bref.*

6. **Staël von Holstein, Corfitz Ludvig,** militär, politiker. Född d. 24 dec. 1753; sonson till S. 1. Föräldrar: öfverstlöjtnanten frih. *Carl Jakob Staël von Holstein* och *Eleonora Sofia Beck-Friis.* — Redan 1768 ingick S. som volontär vid Blixenska regementet, där han 1770 blef fänrik, 1774 löjtnant och 1783 kapten. Två år senare transporterades han till kapten vid Kalmar regemente, med hvilket han deltog i 1788—90 års krig. 1793 tog han afsked ur krigstjänsten för att helt ägna sig åt landtbruk. — Mest känd har han likväl gjort sig genom sitt parlamentariska uppträdande. Vid 1800 års riksdag, då S. satt i ekonomiutskottet, förenade han sig i Nils Silfverschiölds motion om adelns afsägelse af sitt privilegium att uteslutande besitta säterier och räknades till den frisinnade oppositionen. Han bevistade sedermera alla riksdagar till sin död å sin egendom Skyrup i Skåne d. 8 maj 1819 och representerade under den första förtjusningsfebern efter Carl Johans ankomst det så godt som enda fröet till opposition å riddarhuset. Lifligt besjälad af nit om det allmänna bästa, skydde han aldrig att sätta sin person i breschen i kampen mot förvändheter och orättrådigheter. Och om än måhända omdömesförmågan ej alltid visade sig som den skarpaste, kunde dock ingen opartisk undgå att gifva erkännande åt S:s nobla och oegennyttiga karaktär. — Ogift.

7. **Staël von Holstein, Otto Vilhelm,** statsråd; den föreg. brorson. Född på Hjelmshult i Skåne d. 14 sept. 1802. Föräldrar: öfversten och generaladjutanten frih. *Joachim Staël von Holstein* och friherrinnan *Agneta von Otter.* — Sina universitetsstudier idkade S. dels i Lund, där han var en af professor Holmbergssons lärjungar, och dels i Uppsala samt ingick efter aflagd hofrättsexamen 1820 såsom auskultant i Svea hofrätt. Sedan han i fyra år praktiskt öfvat sig med handläggning af juridiska mål, erhöll han 1824 häradshöfdings namn, heder och värdighet, utnämndes 1826 till assessor, blef 1829 t. f. revisionssekreterare och befordrades 1839 till hofrättsråd. 1840 inträdde han såsom justitieråd i konungens högsta domstol och inkallades året därefter i konseljen såsom konsultativt statsråd. Under de sju år, han innehade detta förtroendekall, förestod han åtskilliga gånger så väl justitiestatsdepartementet som ecklesiastik-portföljen samt var nästan alltid ledamot af regeringen under konungens resor. 1848 återgick han till högsta domstolen men flyttades därifrån redan 1850 som generaldirektör till poststyrelsen, hvilket ämbete han innehade till 1867, då han på egen begäran därifrån erhöll afsked. S. ansågs som en frisinnad man, och från hans styrelsetid daterar sig begynnelsen af många tidsenliga reformer i postväsendet. Död d. 4 okt. 1884 på Järla i Nacka socken i Stockholms län. — Gift 1829 med *Hilda Maria Eleonora Bergman.*

8. **Staël von Holstein, Otto Vilhelm,** jurist. Född i Stockholm d. 1 nov. 1834; den föregåendes son. — Student i Uppsala 1852, aflade S. därstädes 1858 fil. kandidat- och 1860 hofrättsexamen. Sekreterare i lagutskottet vid 1865—66 års riksdag, utnämndes S. efter den vanliga juridiska gradpasseringen 1873 till assessor i Svea hofrätt, blef 1879 tillf. revisionssekreterare och byråchef för lagärenden i justitiedepartementet samt slutligen 1883 president i Göta hofrätt, där han verkade till sin död d. 14 mars 1902. — S., som var sekreterare i vattenrättskommittén 1863—65, led. af sjölagskommittén 1877 och af förstärkta lagberedningen 1884—87 samt ordf. i kommittén för jordbrukskreditlagstiftningen 1886, ansågs för en af sin tids mest vidsynta och modernt anlagda jurister. Bland hans af betydande skarpsinne utmärkta skrifter må nämnas: *Fastighetsböcker eller icke* 1875, *Om rättegångsformen i de nordiska länderna* (i Nord. Tidskr. 1892) och *Om dödsstraffets afskaffande* (därsammastädes 1893). — Juris hedersdoktor 1893. — Gift 1873 med *Theresia Kristina Roos.*

1. **Stagnelius, Magnus,** biskop. Född d. 19 dec. 1746. Föräldrar: kyrkoherden i Högsby, prosten öfver Ölands norra kontrakt, *Magnus Stagnelius* och *Katarina Sundelius.* — S. blef, efter att ha genomgått Kalmar läroverk, student i Uppsala 1766 och promoverades 1773 till fil. doktor. 1779 förordnades han till docent i grekisk litteratur vid Uppsala universitet och blef 1783 e. o. adjunkt i filosofiska fakulteten. Det sistnämnda året aflade han jämväl teol. kand.-examen samt utnämndes 1787 till e. o. teologie adjunkt, hvarefter han lät prästviga sig. Då ingen befordran på den akademiska vägen syntes under den närmaste

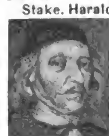
framtiden vara att förvänta, sökte och erhöll den fyratiotvååriga extraordinarien Gärdslösa och Bredsätra regala pastorat på Öland 1788, blef hedersprost 1790 och erhöll tre år senare professors namn, heder och värdighet. Vid Gustaf Adolfs kröning 1800 utmärkt med teologie doktorsgraden, förordnades han året därefter till prost öfver Ölands mellersta kontrakt samt utnämndes 1807 till biskop i Kalmar. Jubelmagister i Uppsala 1824. Död i Kalmar d. 5 april 1829. »Stilla, from och fridälskande, verkade han med nit i sitt kall och bortgick allmänt saknad.» — Gift 1798 med *Hedvig Kristina Bergstedt.*

2. Stagnelius, **Erik Johan,** skald. Född i Gärdslösa på Öland d. 14 okt. 1793; den föregåendes son. — Redan som barn och medan hans första undervisning ännu leddes af fadern, utmärkte S. sig för ett ovanligt minne, snabb uppfattning och en synnerligen liflig inbillningskraft. Sedan han en tid uppehållit sig vid universitetet i Lund, begaf han sig 1812 till Uppsala, där han inom tvenne år aflade kansliexamen, hvarefter han inskrefs såsom e. o. kanslist i ecklesiastikexpeditionen 1815. — 1819 befordrades han till kopist i nämnda expedition samt blef 1822 ord. kanslist. Tärd af nästan ständig sjuklighet, som hade sin rot i ett organiskt hjärtfel, vandrade han sluten och dyster sin korta lefnadsbana och afled vid tjugunio och ett halft års ålder, i Stockholm, den 3 april 1823. — Förut okänd af alla, framträdde S. 1817 med det episka skaldestycket *Vladimir den store,* som hos allmänheten och kännare väckte allmän beundran. Året därefter eröfrade han Svenska akademiens pris för sitt poem *Qvinnan i norden.* Men S. framstod egentligen först såsom fulländad skald med den härliga diktcykeln *Liljor i Saron* 1821—22, i hvilken den gnostiska världsåskådning, som utmärker S:ii hela skaldskap, ohöljdt framträdde, men hvilken, genom det sublima i tanken, det djupa i uppfattningen och den musikaliskt fulländade formen, alltid skall räknas till vår vitterhets skönaste alster. Vidare utgaf han 1822 sorgespelet *Bacchanterna eller fanatismen,* ett försök att efterbilda den antika tragedien och ett af de mest lyckade, som den nyaste skaldekonsten har att uppvisa. De nu uppräknade skaldeverken jämte ett stort antal förut otryckta dikter, såsom sorgespelen *Visbur, Sigurd Ring,* — hvilka båda fornnordiska dramer med sin antikartade stämning stå synnerligen högt — och *Riddartornet,* det religiösa dramat *Martyrerna,* elegier, canzoner, romanser, sonetter m. m. blefvo intagna i S:ii af Hammarsköld utgifna *Samlade dikter* 1824—26, äfven i nya upplagor. — Såsom lyrisk skald intager S. ett af de allra främsta rummen på svenska parnassen. Endast några få år voro för denna ovanliga skaldegenius nog att frambringa en förvånande mångfald af de härligaste diktskapelser. Hans alstringsförmåga var verkligen förundransvärd. »Ingen svensk skald har så intensivt gifvit luft åt rängtan från det jordiska till en öfversinnlig värld som han; ingen i så smältande toner tolkat jordelifvets intighet, på samma gång — en äkta romantisk motsats — den mest glödande jordiska sensualism kunnat finna djärfva, lidelsefulla uttryck i hans diktning. — S:ii fantasi, som från sinnevärldens njutningar kastade sig i asketiskt grubbel, fann härvid en hållpunkt i den år 1815 af Matthias Norberg utgifna religionsurkunden *Codex Nazareus* eller *Liber Adami,* de mandäiska munkarnes underliga lära, liksom också i den gnostiska mysticismen, sådan denna förefinnes hos kyrkofäderna Valentinus och Basilides. Därtill komma studier i Schellings filosofi. Och på dessa grunder uppbygger han sitt filosofiskt poetiska system, hvilket utmynnar i en världsföraktande panteism.» — Ogift.

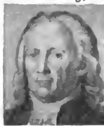
Stagnell, Johan, skriftställare. Född i Mortorps prästgård i Småland d. 8 april 1711; farfaders bror till skalden Stagnelius. Föräldrar: kyrkoherden *Magnus Stagnelius* och *Elisabet Löfving.* — I Lund, där S. blef student 1735, vann han vid promotionen 1741 fil. doktorsgraden och kallades 1744 till docent i filosofiska fakulteten. Han vistades därefter såsom privatlärare dels i Småland och dels i Stockholm, innan han utnämndes till rektor vid trivialskolan i Kalmar 1755, blef sedermera eloquent. lektor vid gymnasium därstädes 1756 och slutligen lektor i österländska språk 1771. — Hans oregelbundna lefnad gjorde honom, med all hans lärdom, föga skicklig till lärare, hvarför han, efter att flera gånger ha varit suspenderad och till och med en gång dömd till fästning, tvangs att begära ständig tjänstledighet 1779. Han afled i Kalmar d. 1 februari 1795. — Hans talrika bröllopsvers, tillfällighetsskrifter och dramatiserade småstycken utmärka sig för en gnistrande kvickhet, men äro ej sällan plumpa och fyllda af personliga anspelningar. Bland dem må nämnas: *Tragedie-comedie uti en act, kallad Ris-badstugan* 1755, *Baron Sjelfklok och fröken Granlaga, comedie i tre öppningar* 1753, *»När skalkar sprida rykten ut att skiäma folk och spå, så tänker hvar en ärlig man och orädd talar så»* Satir 1760, *Aprilsnarren, beskrifven af Heraclito Democritulo* 1764, *Tabell om giro* 1768 m. m. Han anses äfven vara författare till den anonymt utgifna komedien *Jesper Hjernlös, eller den förvända hushållningen* 1756. — Gift 1770 med *Anna Margareta Botin.*

Stake, Harald, krigare. Född på Hönsäter i Västergötland d. 20 juni 1598. Föräldrar: ståthållaren *Erik Stake* o. *Ingeborg Posse.* — S. blef 1614 småsven (kammarpage) hos hertig Johans gemål, hertiginnan Maria Elisabet, och 1618 kammarjunkare hos Gustaf II Adolf. Konungen, som fann behag i hans hurtiga väsen och trodde sig hos honom märka stora anlag för krigareyrket, skickade honom till Holland att lära sig den tidens högsta krigskonst under prins Moritz af Oranien. Efter sin hemkomst befordrades S. 1624 till kornett, hvarjämte han 1625 blef häradshöfding i Stranda härad af Småland, utnämndes 1627 till löjtnant vid Västgöta kavalleri och 1629 till

ryttmästare. Året därefter följde han Gustaf Adolf ut i ryska kriget och räddade vid Burgstall, ej långt från svenskarnes läger i Werben, 1631, konungen ifrån att blifva tillfångatagen, i det han med blott ett kompani ryttare anföll ett helt regemente och därigenom beredde konungen tillfälle att komma undan. Denna manliga bedrift fäste honom för alltid vid konungens sida, så att han oafbrutet sedan följde Gustaf Adolf till hans död. 1634 befordrades han till major och 1635 till öfverstlöjtnant, hvarefter han 1638 blef öfverste för Västgöta kavalleri. Under tiden hade han aflagt utomordentliga prof af tapperhet vid Nördlingen, Dömitz, Wittstock och många andra ställen, men blef icke långt efter det sistnämnda slaget illa blesserad i en skärmytsling och tagen till fånga af brandenburgarna. Kurfursten, som högaktade en så tapper krigare, lät utväxla honom mot en tysk öfverste, hvarefter S., sedan han deltagit i 1637—38 årens fälttåg, återvände till Sverige. I det några år senare uppblossande danska kriget tillbakaslog han flera angrepp på Göteborg, utnämndes 1648 till landshöfding i Skaraborgs län, upphöjdes 1654 till friherre samt förordnades af Carl X Gustaf i kriget mot Danmark 1657 till generalmajor och befälhafvare öfver de trupper, som skulle agera mot norska gränsen. Här fick han nya tillfällen, i hvilka han icke heller försummade att visa sin krigarskicklighet. När Bohuslän genom freden i Roskilde kommit under svenska kronan, förordnades S. 1658 till guvernör öfver detta landskap och upphöjdes s. å. till riksråd. I Carl Gustafs andra krig mot Danmark öfverlämnades åt honom försvarsverket mot Norge, hvarefter han 1659 utnämndes till generallöjtnant. När genom den nya freden Bohuslän för alltid fästs vid Sveriges rike, fortfor han att såsom guvernör leda dess angelägenheter samt anlade eller förbättrade till provinsens framtida säkerhet fästningarna Karlsten och Gustafsberg och förbättrade Bohus. Ännu en gång måste han draga i härnad mot danskarna. När dessa under Carl XI:s krig inneslutit Bohus, gjorde den sjuttioåttaåriga krigaren ett kraftigt utfall från fästningen och tvang därigenom fienden att draga sig tillbaka. Ändtligen såg han sig af ålderdomssvaghet nödsakad att taga afsked och afled icke långt därefter d. 28 sept. 1677. — Han var på sin tid en af Sveriges skickligaste fältherrar och gjorde sitt land stora tjänster. Liksom hos många hans samtidingar var hans bokliga bildning så ringa, att han med möda kunde teckna sitt namn. — Gift 1: 1639 med *Magdalena Sparre* 2: 1662 med friherrinnan *Karin Bielke*.

Stamberg, Anders Henrik, filolog. Född i Köping d. 9 dec. 1759. Föräldrar: handlanden *Jakob Stamberg* och *Anna Katarina Groth*. — Sedan S. genomgått Västerås läroverk, blef han 1780 student i Uppsala, där han, allt ifrån det han anlände till universitetet, måste för sin utkomst meddela undervisning åt andra. Emellertid skötte han sina egna studier med den flit, att han med utmärkelse promoverades till fil. magister 1782. Kort därefter förordnad till »extra docent» vid gymnasium i Västerås, lät han prästviga sig 1784, förordnades året därefter till gymnasiinotarie och konsistorieamanuens och blef 1789 gymnasiiadjunkt och bibliotekarie. 1797 utnämndes S. till eloqu. et. poes. lektor, hvilken lärareplats han 1810 utbytte mot första teologie lektoratet. Sedan han 1812 hedrats med professors namn, heder och värdighet, erhöll han 1815 fullmakt såsom kyrkoherde i Badelundas prebendepastorat, blef teologie doktor 1818, samt tog afsked 1828. Död utan föregående sjukdom i Västerås. d. 31 maj 1840. — Vid Västerås läroverk, där han så länge verkade, lefver hans namn i en kär och aktad åminnelse. Minnesvärdast torde han dock vara såsom kommentator till Horatius. Den af honom föranstaltade med förträffliga noter och anmärkningar beledsagade upplagan af denna skald är i sitt slag förträfflig.

Starbus, Johan, porträttmålare. Född i Amsterdam d. 20 mars 1679. Föräldrar: den af Carl XI sedan inkallade berömde bössmeden *Peter Starbus* och *Maria Coster*. — Den unge S. berättas hafva varit den, som hufvudsakligen räddade Carl XI:s lik vid slottsbranden 1697. Förmodligen deltog han redan som medhjälpare vid målningsarbetena därstädes, hvilka då pågått i flera år. På hösten 1702 medföljde S., som var lärjunge af von Krafft, till Frankrike den då återvändande slottsmålaren Jaques Foucquet och vinnlade sig med framgång om porträttmåleriet. Omkring 1710 var han återkommen till Sverige och vann strax mycket bifall, så att han fick förtroendet, att flera gånger måla arfprinsessan Ulrika Eleonora och hennes gemål, hvarjämte han utförde många bilder af den högre aristokratiens medlemmar. Hans icke alldeles vanliga porträtt utmärka sig genom omsorgsfull teckning och en oftast behaglig färgton, som dock ibland går öfver dels i rödt och dels i grått. Han målade äfven åtskilliga miniatyrbilder. S. afled i sina bästa år i Stockholm d. 10 febr. 1724. — Man träffar bilder af honom på Gripsholm, Skokloster, Vibyholm, i Uppsala konstmuseum o. s. v. — Gift 1711 med *Katarina Böttiger*.

Starbäck. Släkten härstammar från gården *Starbäck* i Arby socken af södra Möre härad, Kalmar län, där ättefadern *Jonas* var bonde. Hans son *Lars*, som studerade och slutligen 1612 blef kyrkoherde i Hallingebergs församling i Linköpings stift, kallade sig efter fädernegården *Starbeckius*, hvilket namn af hans ättlingar försvenskades till *Starbäck*.

1. **Starbäck, Nils,** bergstjänsteman. Född d. 8 maj 1796. Föräldrar: kyrkoherden i Glömminge församling af Kalmar stift *Carl Starbäck* och *Katarina Ulrika Melin*. — I Uppsala, där S. blef student 1816, valde han, i motsats till sina förfäder, hvilka nästan alla varit präster, den civila ämbetsmannabanan, tog hofrättsexamen 1818 och bergsexamen i juni 1821. Antagen till auskultant i bergskolle-

gium och stipendiat vid bergsskolan i Falun s. å., förordnades han af järnkontoret 1823 till C. Rinmans biträde vid omarbetningen af Sv. Rinmans bekanta afhandling om järn- och stålförädlingen, hvilket arbete efter C. Rinmans död af S. ensam fullbordades 1829. Under tiden t. f. öfvermasmästare i norra distriktet 1825 och kemie stipendiat på Bergskollegii stat 1827, utnämndes han, såsom den där »gjort sig fördelaktigt känd både för kunskaper och skicklighet samt verkligt nit i sitt yrke», till öfvermasmästare i östra och västra bergslagens distrikt 1828. Ett ytterligare erkännande af hans förtjänstfulla verksamhet tillföll honom 1829, då brukssociete'en öfverlämnade till honom en gratifikation af 1,500 r:dr b:ko samt järnkontorets stora medalj i guld »för hans föreläsningar i masmästeriet hösten 1826, hans kolningsförsök vid Söderfors s. å., hans nyuppfunna rostningsmetod, samt ändtligen för den möda och omsorg, han haft osparda att fullborda omarbetningen af framl. bergsrådet S. Rinmans afhandling om järn- och stålförädlingen». Den omnämnda af honom uppfunna rostningsmetoden fanns år 1843 redan använd på tolf ställen i Sverige och dess ändamålsenlighet sålunda ådagalagd. Efter en mängd för statens, brukssocietetens och enskildes räkning utförda maktpåliggande uppdrag, erhöll han 1847 för tilltagande sjuklighet befrielse från ovilkorligt åliggande att besöka masugnarna och hålla masmästarmöten, oftare än hans hälsa tillät, samt undfick 1853 afsked med pension. År 1837 gjordes honom genom frih. Berzelius och statsrådet, guvernören i Åbo, von Hartman ett anbud af finska regeringen att blifva öfverdirektör för järnhandteringen i Finland, hvilket anbud, ehuru framställdt i för hans person högst smickrande ordalag, han likväl afböjde. — Död d. 28 nov. 1856. — Gift 1827 med *Karolina Kristina Grotte.*

2. Starbäck, **Carl Georg**, historiker, romanförfattare. Född i Falun d. 18 juli 1828; den föreg. son. — Efter erhållen elementarbildning i Falu trivialskola, Klara skola samt Stockholms gymnasium, där han tillsammans med några kamrater stiftade sällskapet Concordia, blef S. student i Uppsala 1849 och erhöll vid promotionen 1854 lagerkransen. Efter att en kort tid ha tjänstgjort som vikarierande kollega i Västerås, anställdes han i början af år 1855 såsom lärare i geografi och svenska språket vid privata Nya elementarskolan i Norrköping samt öfvertog 1858 i förening med D. A. Sundén föreståndarskapet för nämnda läroanstalt. På grund af svårigheten att samtidigt med sin befattning vid läroverket sköta boktryckeriaffär och redaktionen af tidningen *Svenska Arbetaren*, som då utgafs i Norrköping, lämnade han sin plats vid skolan 1862 samt var på hösten s. å. tillförordnad folkskoleinspektör i Stockholm. 1864 utnämndes han till lektor i historia och svenska språket vid Norrköpings högre elementarläroverk, hvilken befattning han till följd af sjuklighet måste lämna 1872 samt

erhöll afsked från sin lektorsbefattning med pension i sept. 1875. Död i Uppsala d. 8 okt. 1885. — S. har varit en af vårt lands på en gång produktivaste och populäraste författare samt har utgifvit en stor mängd skrifter inom historiens, geografiens och skönlitteraturens områden, såsom: *Gud och Guld* 1853, *Vasaätten under unionstiden* (gr. disp.) 1854, *Vimpeln* 1855, *Inledning till medeltidens historia* 1856, *Grafvens son* 1858, *Historiens betydelse såsom undervisningsämne* 1859, *Berättelser ur Svenska historien* 12 del. 1860—1875, hvilket arbete sedermera fortsattes och 1881 afslutades af P. O. Bäckström, *Svenska Arbetaren. Illustrerad Tidning* 1860—65, *Öfversigt af riksföreståndarskapet i Sverige under unionstiden* 1864, *Försök till lärobok i Svensk historia för folkskolor och nybegynnare* 1862, *Små berättelser ur svenska historien* 1867, *Skarpskyttens ungdomsminnen, historisk berättelse* 1867, *Mäster Olofs bröllop, romantiserad berättelse från Gustaf I:s dagar* 1868, *Små berättelser om märkliga orter i Sverige* 1868, *Lärobok i svensk prosastil* 1869, *Historisk öfversigtskarta öfver Skandinavien* 1870, *Taflor ur historien och vår tid* 1870, *Öfverste Stålhammar, historisk roman* 1870, *Berättelser ur gamla historien* 1871, *Historiska bilder* 1871—73, *Lifknektens berättelser om händelser ur Gustaf II Adolfs historia* 1879, dessutom historiska småberättelser i Familj-Journalen, Förr och Nu, kalendrar m. m. Genom sin i mångfaldiga upplagor utgående stora historiska romancykel *Engelbrekt Engelbrektsson* 1868—69 och *Nils Bosson Sture, i tre samlingar, I Guldhalsbandet, II Konungakronan, III Testamentet* 1870—71, präglad af en god, nobel och fosterländsk anda, historisk tidsfärg och dramatisk gruppering af händelserna, har S. blifvit en älsklingsförfattare för många generationer af svensk ungdom. Tillsammans med F. R. von Kræmer utgaf S. 1878—83 *Läsebok i fäderneslandets häfder.* — Gift 1857 med *Mathilda Carolina Hallgren.* — Sonen *Karl*, född d. 26 dec. 1863, student i Uppsala 1883, fil. doktor 1894, docent i botanik vid Uppsala universitet 1895—97, adjunkt i Hudiksvall 1897 och lektor i Gäfle sedan 1902, var under 1880- och 1890-talen känd som en af det nordsvenska universitetets populäraste personligheter. S., som utgifvit åtskilliga botaniska afhandlingar, har från och med 1902 års riksdag tillhört Andra kammaren, där han anslutit sig till Liberala samlingspartiet och vid riksdagarna 1903—05 varit suppleant och 1906 ledamot i statsutskottet samt vid båda urtima riksdagarna 1905 suppleant i särskilda utskottet. — Gift 1903 med *Kerstin Haglund.*

Stave, Erik Erikson, teolog. Född d. 10 juni 1857 i Gustafs socken, Kopparbergs län. Föräldrar: hemmansägaren *Erik Erikson* och *Kristina Persdotter.* — S. genomgick Fjellstedtska skolan i Uppsala 1875—80, blef student i Uppsala 1880, fil. kand. 1884, teologie kand. 1889 och

docent i exegetik 1889. Han prästvigdes 1890. 1890—91 studerade han på stipendium vid Berlins och Leipzigs universitet samt företog febr. —maj 1891 en resa till Egypten, Palästina och Syrien, Mindre Asien och Grekland. 1893—95 förestod S. professuren i exegetik samt utnämndes 1900 till innehafvare af denna lärostol och representerar den mera förmedlande teologiska riktningen. — Bland hans skrifter märkas: *Om aposteln Pauli förhållande till Jesu historiska lif och lära* 1889, *Sjön Gennesaret och dess närmaste omgifningar* 1892, *Genom Palestina* 1893, *Daniels bok, öfversatt och i korthet förklarad* 1894, *Matteusevangeliet utlagdt för bibelläsare* 1900, *Bilder från folkets lif i Palestina* 1901, *Bibelkritikens inflytande på det kristliga troslifvet* 1901, m. m. — Gift 1892 med *Anna Elisabet Kinnman*.

Stavenow, Ludvig Vilhelm Albert, historiker.

Född i Stockholm d. 12 okt. 1864. Föräldrar: pianofabrikören *Ludvig Heinrich Matthias Stavenow* och *Anna Christina Athenais Sundberg*. — Student i Uppsala 1882, blef S. fil. doktor därstädes 1891. Redan året förut hade han kallats till docent i historia vid därvarande universitet, efter försvar af afhandlingen *Om riksrådsvalen under frihetstiden. Bidrag till svenska riksrådets historia*, hvilken belönades med Geijerska priset. 1894 kallades S. att förestå professuren vid Göteborgs högskola i historia och statskunskap samt blef 1895 dess ord. innehafvare. — S. är en af våra yngre mest framstående historiska forskare, som särskildt spridt ljus öfver vår s. k. frihetstid. — Bland hans skrifter må nämnas, förutom åtskilliga tidskriftsuppsatser: *Om formerna för utskottsval under frihetstiden* 1890, *Till belysning af partistriden vid 1746—47 års riksdag* 1890, *Gustaf II Adolf, hans personlighet och betydelse* 1894 (i föreningen Heimdals småskrifter), *Studier i ståndsriksdagens senare historia. Prästeståndets sammansättning och formerna för dess riksdagsmannaval* (i Göteborgs högskolas årsskrift 1895), *Den stora engelska revolutionen i det sjuttonde århundradets midt* 1895, *De politiska doktrinernas uppkomst och första utveckling under frihetstiden* 1897 (i Festskrift, tillägnad C. G. Malmström), de på populära föreläsningar grundade öfversikterna *Frihetstiden, dess epoker och kulturlif* 1898 och *Konung Gustaf III* 1901, den sistnämnda en synnerligen objektiv och måttfull karaktäristik. I det stora illustrerade verket *Sveriges historia intill tjugonde seklet* har S. 1903—05 tecknat perioden 1718—1809. — Gift 1897 med *Elin Maria Carlander*.

Stecksén, Jonas, universitetslärare, filolog, donator. Född i Ume d. 20 juni 1773. Föräldrar: skolrektorn *Jakob Stecksenius* och *Kristina Norberg*, en syster till den ryktbare orientalisten Mattias Norberg. — Sedan S., efter erhållen undervisning vid läroverken i sin födelseort, blifvit student i Lund 1791, ägnade han sig åt sjöyrket, företog 1798—1811 vidsträckta sjöresor och förde under flere år fartyg såsom sjökapten. Under sina utländska färder hade han förvärfvat de insikter i det tekniska af de lefvande språken, att han, när morbrodern kanslirådet Norberg anslagit en fond till en särskild professur i moderna språk vid Lunds universitet, kunde emottaga och framgent förestå nämnda lärostol. Han betraktades likväl icke såsom likställd med sina ämbetsbröder och hade, ehuru ordinarie professor, icke säte och stämma i konsistorium. Såsom universitetslärare ådagalade han både insikt och skicklighet och skänkte vid sin död, d. 1 sept. 1835, sin betydliga förmögenhet till Uppsala universitet under namn af Mattias Norbergs besparingsfond. — Ogift.

Stedingk, von. Om något samband ägt rum mellan denna ätt och den westfaliska af samma namn är obekant. I Pommern uppträda redan under trettonde århundradet medlemmar af ätten. *Kurt Bogislaus Ludvig Kristoffer von S.* — — se nedan — naturaliserades som svensk adelsman 1797, blef 1800 friherre och 1809 grefve. Hans broder — se S. 2 — naturaliserades som svensk adelsman och upphöjdes i friherrligt stånd 1811 samt blef stamfader för en gren.

1\. Stedingk, **Kurt Bogislaus Ludvig Kristoffer von,** krigare, statsman.

Född i Pommern d. 26 okt. 1746. Föräldrar: majoren *Kristoffer Adam Stedingk* och grefvinnan *Kristina Charlotta von Schwerin*. — När Sverige uppträdde bland Preussens fiender i sjuåriga kriget, ingick den ännu knappt trettonårige S. såsom fänrik vid kronprinsens, sedermera konungens, eget värfvade regemente. Efter krigets slut begaf han sig till Sverige för att i sin faders namn fordra någon ersättning för den skada, familjens gods i Pommern lidit under kriget. Ändamålet med beskickningen lyckades väl icke, men S. vann en annan fördel, som hade ett stort inflytande på hela hans kommande bana: han infördes vid hofvet och blef en gärna sedd gäst hos den med honom jämnårige kronprinsen och dennes bröder. Student i Uppsala 1763, fortsatte han under ett par år sina afbrutna studier, erhöll 1766 tillåtelse att ingå i fransk tjänst och utnämndes s. å. till underlöjtnant vid Royal Suédois. Här befordrades han 1770 till kapten och 1773 till kapten-major, sedan han året förut i Sverige utnämnts till kapten vid konungens värfvade regemente. 1776 blef han öfverstlöjtnant och 1778 öfverste à la suite vid sitt regemente i Frankrike, medan han hemma, 1777, befordrades till kammarherre hos konungen och korporal vid lifdrabantkåren samt 1783 till chef för karelska dragonerna. Då Frankrike uppträdde för att bistå de amerikanska kolonierna i deras befrielsekamp mot England, öfvergick S., såsom befälhafvare för en infanteribrigad under grefve d'Estaings öfverbefäl, 1779 till Amerika och utmärkte sig på ett synnerligen berömligt sätt vid eröfringen af Grenade d. 3 och 4 juli 1779 samt vid stormningen af Savannah den 9 okt. s. å. Återkommen till Frankrike, mottogs han med smickrande välvilja af den kungliga familjen, erhöll orden

Pour les mérites militaires, en lifstidspension på 6,000 livres samt öfverstefullmakt. Samtidigt befordrades han i Sverige till generaladjutant af flygeln. Nordamerikanska fristaterna tilldelade honom äfven den för hjältarna i frihetskriget stiftade Cincinnatimedaljen, hvilken Gustaf III nekade honom att bära, såsom gifven af ett revolterande folk. Under ryska kriget 1788 förordnad till öfverbefälhafvare för försvaret af Savolaks, tillbakaslog han vid Porrassalmi 1789 en mångdubbelt starkare rysk härafdelning. Den 21 juli s. å. angrep han ryssarna vid Parkkumäki och slog dem med en förlust af 850 man, bagage och kanoner, hvarpå segraren belöntes med generalmajors rang. Sedan han därefter utfört några mindre träffningar, utnämndes han, då fredsunderhandlingarna skulle taga sin början, af Gustaf III till svensk ambassadör i Petersburg. Här tillvann han sig mycken gunst så väl af kejsarinnan Katarina, som af hennes efterträdare, kejsar Paul, och var slutligen bland alla i Petersburg varande främmande diplomater den som ägde det största inflytandet. Befordrad 1792 till generallöjtnant, utnämndes han 1794 till serafimerriddare och upphöjdes 1796 till en af rikets Herrar, den ende svensk som denna utmärkelse vederfarits, utan att hafva varit intagen på riddarhuset. Han naturaliserades likväl redan året därefter och erhöll 1800 friherrebrefvet. Kejsar Alexander i Ryssland, som allt från sitt uppstigande på tronen betraktat S. mer som en af kejserliga familjens vänner än som ett främmande sändebud, utnämnde honom på en gång 1801 till riddare af sina tre förnämsta ordnar. Vid utbrottet af Gustaf IV Adolfs ryska krig, hvilket S. med alla sina öfvertalningar icke kunnat förekomma, lämnade han ryska hofvet och deltog sedermera i undertecknandet af freden i Fredrikshamn 1809. Samma år grefve. Efter regementsförändringen s. å. återvände han ånyo såsom Sveriges representant till Petersburg men hemkallades 1811 och utnämndes s. å. till fältmarskalk, hvarefter han 1813 erhöll högsta befälet näst kronprinsen Carl Johan öfver den till Tyskland öfverförda svenska armén. När Carl Johan kort därefter öfvertog ledningen af den s. k. Norra tyska armén, erhöll S. ensam kommandot öfver svenska krigsstyrkan och anförde den i de blodiga bataljerna vid Grossbeeren, Dennewitz och Leipzig. Han deltog sedermera i krigshändelserna i Holstein och marschen till Brabant samt åtföljde kronprinsen till Paris, där han med de öfriga makternas ombud slöt den allmänna freden 1814. Sin återstående lefnad tillbragte han utan andra befattningar, än att han 1818—1826 var kansler för krigsskolan på Karlberg och 1826 anförde en utomordentlig beskickning till Ryssland, för att beklaga kejsar Alexanders död och bevista kejsar Nikolai kröning i Moskva. Ännu tio år efter detta sitt sista offentliga värf, fick den åldrige statsmannen och krigaren fröjda sig åt sitt fäderneslands snabba tillväxt på den fredliga utvecklingens bana. Han afled först vid fylda nittio år i Stockholm d. 7 jan. 1837. Ehuru icke oväntad, framkallade hans död dock en allmän saknad. Så väl konungen, i egenskap af arméns högste befälhafvare, som hela svenska hären betygade denna saknad, genom att anlägga sorg efter S., »svenska arméns nestor och vår krigsäras patriark». — Gift med *Ulrika Fredrika Ekström.*

2. **Stedingk, Victor Karl Ernst Berend Heinrich von,** sjömilitär. Född på godset Letzau i Pommern d. 11 nov. 1751; den föreg. bror. — Efter någon tids vistelse i Uppsala, intogs S. i kadettskolan i Karlskrona och utnämndes till löjtnant vid amiralitetet 1769, sedan han bl. a. på kronans lastdragare gjort sjöresor samt 1768 undergått sjöofficersexamen. S. sökte och erhöll 1770 kunglig tillåtelse att ägna sig åt utrikes sjöfart och tjänstgjorde, dels såsom frivillig på spanska örlogsskepp och dels som kopverdikapten på genuesiska och preussiska fartyg. Vid sin återkomst till Sverige befordrades han 1774 till kapten vid amiralitetet, 1777 till major vid örlogsflottan och blef s. å. artillerimajor vid svenska eskadern af arméns flotta. Efter att 1778 ha blifvit utnämnd till öfveradjutant, ingick han jämte brodern i fransk krigstjänst och deltog med utmärkelse i franska truppernas landstigning och eröfring af öarna Grenada och S:t Martin. 1784 öfverstlöjtnant vid arméns flotta, erhöll han vid finska krigets utbrott befälet öfver fregatterna Freden och Sprengtporten samt bevistade under de båda krigsåren slaget vid Hogland, reträtten ur Viborgska viken, då han kommenderade avantgardet ur arméns flotta och med sitt fartyg Styrbjörn trängde igenom de ryska örlogsskeppens linje omedelbart efter Dristigheten, äfvensom slaget vid Svensksund. S. kommenderade vid Svensksund med vanlig stor skicklighet centern af svenska skärgårdsflottan. Befordrad till öfverste i armén 1790, blef han 1793 generaladjutant hos konungen och s. å. kontreamiral af blå flaggan, chef för Åbo eskader samt ledamot af Rikets allmänna ärendens beredning, utnämndes 1802 till vice amiral och insattes följande året, sedan han nyss förrut blifvit chef för Göteborgs eskader, till ledamot i förvaltningen af sjöärendena. Blef 1809 generaladjutant för flottorna och s. å. amiral, 1811 chef för förvaltningen af sjöärendena och flottans konstruktionskår samt naturaliserad svensk adelsman och friherre samt slutligen 1818 generalamiral. Död i Stockholm d. 30 aug. 1823. — Af naturlig böjelse och genom uppfostran danad till sjöman, älskade han med hänförelse sitt vapen och förstod att hos underordnade äfven ingjuta samma aktning och kärlek för yrket. Han var ovanligt populär, icke blott för sin tapperhet, utan äfven för sitt glada lynne och sin frispråkighet. — Gift 1794 med *Lovisa Löf.*

3. **Stedingk, Eugene Fredrik Oscar Ludvig von,** diplomat, musiker. Född i Stockholm d. 17 nov. 1825; sonson till S. 1. Föräldrar: generallöjtnanten, grefve *Ludvig Ernst von Stedingk* och

Louise Isabella von Haxthausen. — Student i Uppsala 1842, deltog S. med lif och lust i tidens lifliga och glada studentlif, tillhörande »juvenalernas» sällskap, inom hvilket Wennerbergs »Gluntar» först sågo dagen med S. såsom ackompagnatör. Efter 1854 aflagd kansliexamen, beträdde han 1855 den diplomatiska banan såsom attaché vid svenska beskickningen i Paris och utnämndes året därefter till andre sekreterare i kabinettet för utrikes brefväxlingen. 1857 förordnades han till legationssekreterare vid kejserliga hofvet i Petersburg och blef 1859 legationssekreterare i Paris men hemkallades redan året därefter att öfvertaga befattningen såsom förste direktör vid k. maj:ts hofkapell och spektakler. Med gedigen musikalisk underbyggnad och ej ringa estetisk beläsenhet, var han fullt kvalificerad för den kinkiga befattningen och fyllde den på ett synnerligt tillfredsställande sätt. Utrymmet tillåter ej att här uppräkna de värderika stycken, som under hans teaterförvaltning införlifvades med den kungliga scenen. Ett minne från hans styrelsetid var Dramatiska teatern vid Kungsträdgården, som på hans förslag af konungen inköptes 1863 för att äfven till lokalen skilja den dramatiska och lyriska scenen från hvarandra. 1866 lämnade han sin direktörsplats vid teatern för att såsom ministerresident begifva sig till Madrid, till hvilken post han utnämnts redan 1865, hvarefter han 1868 utnämndes till svensk minister i Köpenhamn. En tilltagande sjuklighet tvang honom likväl snart att lämna sin ministerpost och återvända till Sverige, där han afled vid Södertelje badinrättning d. 22 juli 1871. — Gift med den omtyckta sångerskan *Vilhelmina Charlotta Gelhaar*, i hennes första gifte.

Stedt, Johan Axel, militär, politiker. Född d. 20 juli 1756. Föräldrar: kammarherren *Claës Henrik Stedt* och *Carolina Simzon.* — Tidigt ingick S. å den militära banan och blef redan 1769 sekundadjutant vid Bohus dragonregemente, där han 1773 befordrades till löjtnant och 1775 till kapten. Förflyttad 1782 som major till Jönköpings regemente, inlämnade han på grund af missnöje med Gustaf III:s ryska krig 1788 sin afskedsansökan, hvilken under konungens stora missnöje beviljades. S. spelade därefter under de följande riksdagarna en framskjuten roll inom riddarhusoppositionen samt var ledamot af hemliga utskottet 1792 och 1800. Vid den sistnämnda riksdagen lyckades han genom sina dugande egenskaper göra sig så bemärkt af de styrande, att han 1801 förordnades till landshöfding i Jönköpings län. Död d. 7 april 1805. — Gift 1783 med *Ulrika Kristina Ehrenpreus.*

1. **Stéenhoff, Nicolaus Johan Cervin,** präst, teolog, skriftställare. Född i Karlshamn d. 19 juni 1805. Föräldrar: handelsmannen *Per Wandel Stéenhoff* och *Kristina Sofia Cervin.* — Student i Lund 1822, erhöll S. vid promotionen 1829 lagerkransen, hvarefter han tjänstgjorde såsom e. o. kanslist i krigsexpeditionen 1830—34. Han öfvergaf dock snart tjänstemannabanan och återvände till Lund, där han beredde sig för inträde i det andliga ståndet samt vigdes till präst 1836. Sedan han under en följd af år innehaft åtskilliga e. o. prästerliga beställningar i Lunds stift, utnämndes han 1854 till predikant vid cellfängelset i Karlshamn samt till slottspredikant på Frisholmen 1856, förordnades till svensk brunnspredikant i Karlsbad, erhöll teologie doktorsvärdighet vid universitetet i Erlangen 1862 samt utnämndes 1863 till kyrkoherde i Karlshamn. 1865 blef han prost öfver Bräkne och Listers kontrakt och var led. af flera lärda sällskap. Såsom teologisk skriftställare sökte han rikta vår litteratur med en mängd goda öfversättningar af främmande gedigna teologiska verk. Äfven på det vittra området har S. lämnat spår efter sig genom sina öfversättningar af Vittorio Alfieris sorgespel *Filippo* 1831, och Oehlenschlägers *Starkodder* 1833, genom smärre stycken på vers vid åtskilliga tillfällen o. s. v. Död i Karlshamn d. 7 jan. 1879. — Gift 1850 med *Fanny Louise Sockolowsky.*

2. **Stéenhoff, Helga Frideborg (Frida) Maria,** född *Wadström,* författarinna. Född i Stockholm d. 11 dec. 1865; den föreg. sonhustru. Föräldrar: komministern *Carl Bernhard Philonegros Wadström* och *Helga Westdahl.* — Fru S., som 1887 ingick äktenskap med sedermera stadsläkaren i Sundsvall *Gotthilf Johan Wilhelm Stéenhoff,* har gjort sig känd för sin af oppositionellt trots mot bestående samfundsförhållanden präglade författarverksamhet, af hvars alster må nämnas dramerna *Lejonets unge* 1896 och *Sin nästas hustru* 1898, berättelserna *Det heliga arfvet* 1903 och *Öknen* 1904, samt broschyrerna *Feminismens moral* 1903, *Den reglementerade prostitutionen ur feministisk synpunkt* 1904, och *Humanitet och barnalstring* 1905.

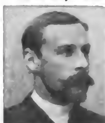

Steffen, Gustaf Fredrik, publicist, nationalekonom. Född i Stockholm d. 4 maj 1864. — Efter 1883 aflagd mogenhetsexamen studerade S. kemi vid tyska högskolor 1883—85 och var assistent för mineralanalys vid k. geologiska byrån i Berlin 1885—87. Hans hufvudintresse hade dock dragits åt sociala frågor och för att studera Englands sociala historia och där brännande socialpolitiska spörsmål antog S., som redan förut korresponderat till svenska tidningar, 1887 anbud från Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning att vara dess korrespondent i London, i hvilken egenskap han verkade till 1897. Han höll äfven under denna tid nationalekonomiska föreläsningar i England. Han studerade sedermera 1897—1902 social historia i Florens, under hvilken tid han äfven var nämnda tidnings korrespondent, förvärfvade 1902 doktorsgraden i Rostock och blef 1903 professor i nationalekonomi och sociologi vid

Göteborgs högskola. Förutom genom sin mycket uppmärksammade publicistiska verksamhet, under hvilken han städse med vaket öga följde, hvad som å det offentliga lifvets skilda områden rörde sig omkring honom, har S. väckt uppmärksamhet genom först de mindre broschyrerna *Den industriella arbetarfrågan* 1889 och *Normalarbetsdagen* 1891 (båda intagna i Verdandis småskrifter), och sedermera de större fängslande essaysamlingarna *Från det moderna England* 1893, *Britiska ströftåg* 1895 och *England som världsmakt och kulturmakt* 1898, alla öfversatta till tyskan. Å det rent vetenskapliga området föreligger af S:s hand: *Studier öfver lönesystemets historia i England, I—II* 1895—99, *Lönarbetaren och samhället* 1900 och en betydligt omarbetad upplaga af förstnämnda verk *Studien zur Geschichte der englischen Lohnarbeiter, I—III* 1901—05. Senast har S. 1905 riktat vår litteratur med *Sociala studier, försök till belysning af nutidens samhällsutveckling.* — Gift 1887 med *Anna Oskara von Sydow.*

Steffen, Linus Richard, litteraturhistoriker.

Född i Sunne förs. i Värmland d. 30 nov. 1862. Föräldrar: bruksinspektoren *Nils Fredrik Eriksson* och *Sofia Kristina Larsson.* — Student i Uppsala 1883, blef S. därstädes fil. kandidat 1888. och fil. licentiat 1893. Efter att flera år hafva tjänstgjort vid de allmänna läroverken, förvärfvade han sig 1898 fil. doktorsgrad efter försvar af afhandlingen *Enstrofig nordisk folklyrik i jämförande framställning* och kallades s. å. till docent i litteraturhistoria vid Uppsala universitet. Efter att 1898—1900 varit föreståndare för Uppsala enskilda läroverk, utnämndes S. 1900 till lektor i modersmålet och filosofi vid Örebro läroverk. — S. är en synnerligen flitig och framstående forskare å det litteraturhistoriska området. Bland hans arbeten må nämnas: *Våra första reformationsskrifter och deras författare* (i »Samlarens» extrahäfte) 1893, *Outgifna dikter af C. M. Bellman med en inledning* 1895, *Anteckningar till Bellmansdiktens historia* (i »Samlaren» 1895—96), *Kort lärobok i psykologi* (tills. med Ernst Carlson) 1895, *Norska stev, samlade och utgifna med en inledning* (i Sv. Landsmålen XV: 1), *Victor Hugo och hans strid mot Napoleon III* 1900 (i Verdandis småskrifter), *Svenska sagoböcker efter berättarens egna anteckningar: I. Gamla Maj-Lenas sagor, II Ur Mickels i Långhult sagobok* 1902, *Svensk litteraturhistoria för den högre elementarundervisningen* 1904, *Isländsk och fornsvensk litteratur i urval* 1905, jämte en mängd smärre uppsatser i in- och utländska tidskrifter. S. har äfven varit lifligt verksam som populär föreläsare. — Gift 1899 med *Kerstin Starbäck,* dotter af lektor C. G. Starbäck (se II: 514).

Steinberg, Antonius von, krigare, drottning Kristinas gunstling. Född i Tyskland. Son af en *Jakob von Steinberg,* som tjänat under trettioåriga kriget och, ehuru tysk till börden, blifvit upptagen på svenska riddarhuset. — Omkr. 1646 lär S. blifvit anställd i drottning Kristinas tjänst och befordrades efter några år till stallmästare. Han nämnes likväl icke i våra häfder förrän 1651, då han vid ett tillfälle räddade drottningen från att drunkna. Från denna stund befordrades han med förvånande, ehuru vid den tiden ingalunda sällsynt, hastighet. Omedelbart efter den nämnda händelsen befordrad till hofstallmästare samt 1653 till friherre och öfverste för Adelsfanan, erhöll han 1654, några veckor före Kristinas utresa, 22,000 r:dr kontant och upphöjdes till grefve, med Enköpings stad till grefskap. För öfrigt är han bekant såsom den, hvilken genom den gunst, hvari han stod hos Kristina, hufvudsakligen vållade M. G. de la Gardies fall. Vid Kristinas affärd från Sverige visades honom den utmärkelsen att få vara bland dem, som upptogos i hennes ressällskap. Hos efterträdaren Carl Gustaf lyckades han aldrig vinna något förtroende och kvarstod under hela hans regering vid adelsfanan. I denna egenskap gjorde han sig så hatad af truppen, att rådet föreslog hans afsättning. 1667 befordrades S. till generallöjtnant och 1675 till general. Efter Carl X:s död råkade han i häftiga tvister med rådet, och troligen fanns under hela förmyndarestyrelsen ingen man i hela Sverige, som gjorde så mycket buller af sig och var så omtalad som han. Hans obändighet gick till och med så långt, att han flera gånger måste inmanas i fängelse. Slutligen nedsjönk han så i oefterrättlighet och förakt, samt äfven fattigdom, att ingen mer fäste någon uppmärksamhet vid honom. — Han afled i Stockholm d. 3. dec. 1675. — Gift 1650 med *Katarina Ribbing.*

Stenberg, Sten, läkare, kemist. Född i Kärnbo

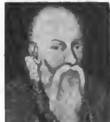

socken i Södermanland d. 23 nov. 1824. Föräldrar: förutv. grosshandlaren, förvaltaren *Johan Anders Stenberg* och *Helena Dorotea Berg.* — I Uppsala, där S. blef student 1843, promoverades han 1851 till fil. doktor, aflade med. kand.-examen 1852, med. lic. examen 1854 samt erhöll sistnämnda år medicine doktorsdiplomet. Kir. magister i Stockholm 1856. Efter att ha bestridt åtskilliga läkareförordnanden under studietiden samt 1851—52 vikarierat som medicine och farmacie adjunkt vid Karolinska institutet och såsom laborator vid Farmaceutiska institutet, undfick han 1854 förordnande att bestrida dessa befattningar samt kallades 1857 till docent i farmaci och fysiologisk kemi vid universitetet i Uppsala. Året därefter utnämnd till professor i medicinsk och fysiologisk kemi därstädes, utbytte han sin lärostol mot professuren i kemi och farmaci vid Karolinska institutet. 1861—63 var S. inspektor vid Farmaceutiska institutet och från 1871 till sin död, som inträffade d. 11 juli 1884, inspektor vid Karolinska institutet. 1869 ledamot i kommittén för utarbetande af förslag till förändringar i grunderna för medicinal- och laborationstaxorna, 1873 i kommittén för utarbetande af ny laborationstaxa.

Genom en följd af kemiska försök uppvisade han omkring 1868 möjligheten och fördelen af att använda lafvar för tillverkning af drufsocker och alkohol och lade härigenom grunden för en ny industrigren, lafbrännvinstillverkning, som sedan i stor skala utöfvats i Sverige, Norge, Finland och i synnerhet i Ryssland. Ledamot af Vet. akad., af Landtbr. akad., i styrelsen för Teknologiska institutet. Af hans vetenskapliga skrifter återfinnas de flesta i Hygiea, i Sv. läkaresällskapets förhandlingar, Sv. läkaresällsk. nya handlingar, Farmaceutisk Tidskrift samt i Öfversikt af Svenska Vetenskapsakademiens förhandlingar. — Gift 1858 med *Gustafva Margareta Rydström.*

Stenbock. Ätten kan icke med säkerhet ledas längre tillbaka än till början af 1400-talet. *Arvid Jönsson*, häradshöfding i Kinds härad, var farfader till riksrådet *Arvid Knutsson*, som lefde vid slutet af 1400-talet. Den förste medlem af ätten, som anlade det nuvarande Stenbockska vapnet, var *Olof Arvidsson*, en son till Arvid Knutsson. Arvid var gift med en dotter till den bekante politikern, riksrådet Gustaf Olofsson d. ä. till Toftaholm, hvars ätt brukar kallas den äldre Stenbockssläkten till skillnad från den nu lefvande yngre. Då Gustaf icke efterlämnade några manliga arfvingar, upptog Arvid Knutssons son, nyssnämnde *Olof*, hans vapen och ättens traditioner. Redan på 1300-talet förekom Stenbockska vapnet, då det fördes af *Johan Skytte* i Ikomatorp, Gustaf Olofssons farfar. Namnet Stenbock har upptagits först i nyare tid. Ätten upphöjdes 1561 i friherrligt stånd genom *Gustaf Olofsson* (se nedan). Flere af dennes ättlingar erhöllo greflig värdighet, men af ättegrenen fortlefver nu endast den, som härstammar från fältmarskalken och riksamiralen *Gustaf Otto Stenbock*, som 1651 blef grefve till Bogesund (nu Ulricehamn).

1. **Stenbock, Gustaf Olofsson,** riksmarsk.

Född 1502; son af *Olof Arvidsson* till Torpa, som upptog Stenbockska vapnet, samt *Karin Lake.* — 1529 insattes Gustaf Olofsson som befälhafvare på Älfsborgs slott samt var en af dem, hvilka 1531 skickades för att öfverföra till Sverige konung Gustafs första gemål, Katarina af Sachsen-Lauenburg. Under de följande åren utförde han flera viktiga beskickningar till Danmark, var år 1540 ståthållare öfver Västergötland och höfvitsman på Älfsborg samt två år senare lagman i Västergötland och öfverste för därvarande krigsfolk. Under det Dackefejden pågick, tågade han »med 60 hästar och 10 rotar landsknektar» in i Finnveden, där de tre häraderna afgåfvo sin försäkran att icke hålla med Dacke utan vara Gustaf trogna. Därefter begaf han sig till Värend, där Dacke då höll ting med allmogen, men måste för den stora mängden af bönder draga sig tillbaka och med sitt folk lägga sig på Bergkvara slott. Icke långt därefter slogo konungens trupper Dacke och hans underbefälhafvare vid Bergkvara kvarn, då den 1,500 man starka bondehären måste vika tillbaka. Efter drottning Margaretas död ankom konung Gustaf till Gustaf Olofsson på Torpa och blef där så intagen af hans äldsta dotter, *Katarina*, att han begärde henne till gemål och förmälde sig med henne d. 22 aug. 1552. Under Gustaf I:s sista regeringsår nämnes Gustaf Olofsson »vår troman och öfverste sekreteråd, höfvidsman på Älfsborg och ståthållare i Västergötland». Vid Erik XIV:s kröning blef han en af de första friherrarna med Lena i Västergötland till friherreskap och afsändes s. å. såsom legat till Danmark. Jämte två söner kallades S. af Erik 1567 till Svartsjö såsom misstänkt för högförrädiska stämplingar men underlät att infinna sig. Vid resningen mot Erik 1568 slöt han sig till hertigarna. Af Johan III upphöjdes han till riksmarsk 1569 men afled icke långt därefter, d. 25 mars 1572. — Gift 1531 med *Britta Eriksdotter (Leijonhufvud)*, syster till Gustaf I:s drottning.

2. **Stenbock, Abraham Gustafsson,** krigare. Född på 1530-talet; den föreg. son. — När Erik XIV, jagad af vansinniga misstankar, endast såg omkring sig fiender och förrädare, var Abraham Gustafsson en bland dem, han fruktade och därför lät kalla till sig på Svartsjö. Som bekant är, blefvo de anländande herrarna fängslade och afförda till Uppsala, för att ställas under ständernas dom. Men innan saken kommit därhän, inrusade Erik i deras fängelse, sårade Nils Sture och befallde vakten att döda fångarna. De öfriga satte sig mer eller mindre till motvärn, men S. lät nedstöta sig utan motstånd. Efter mordet den 24 maj 1567 fanns i hans fickor en skrifvelse, som uttyddes innehålla »förtänkliga ord och meningar». För att ge dådet ett sken af rättvisa, förmådde Göran Persson ständerna att underskrifva en dödsdom öfver de mördade. Men kort därefter förklarade konungen dem för oskyldiga och sökte genom utdelande af gåfvor och penningar åstadkomma förlikning mellan sig och deras anhöriga — S. var ogift.

3. **Stenbock, Erik Gustafsson,** riksråd. Född

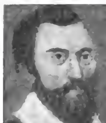
på 1530-talet; den föreg. bror. — S. upphöjdes till friherre på samma gång som fadern 1561, men fick först 1568 friherreskap. Han deltog i kriget mot Danmark, var vid belägringen af Bohus 1566 en af öfverbefälhafvaren Nils Boijes närmaste män och erhöll efter Varbergs belägring 1567 öfverbefälet. 1568 blef han befälhafvare öfver trupperna i Småland och Västergötland. Vid upproret mot Erik slöt S. sig till hertigarna och sändes på hösten 1568 af hertig Johan ut i landet såsom förhandlare. Riksråd 1568. Vid Johans kröning 1569 slogs han till riddare och skickades s. å. att såsom fältherre för allt krigsfolket i Småland och Västergötland gifva eftertryck åt de fredsunderhandlingar, som då pågingo med Danmark. Lagman i Västergötland 1570. — 1573 blef han ett samtalsämne öfver hela landet för sin tilltagsenhet att bortröfva den sköna grefvinnan *Malin Sture.* Såsom nära anförvandt med Stureätten, vistades han ofta på dess gods

Hörningsholm och kom därigenom att fatta en häftig böjelse för sin kusin, fröken Malin, en dotter af riksmarsken Svante Sture och fru Märta Eriksdotter Leijonhufvud. Modern ville emellertid för släktskapens skull icke veta af någon äktenskapsförbindelse mellan de unga, i hvilken åsikt hon för öfrigt stärktes af ärkebiskop Laurentius i Uppsala. I sina kärleksbekymmer vände sig S. till den unge hertig Carl och erhöll af honom tvåhundra ryttare, för att med våld drifva sin vilja igenom. I mars 1573 begaf sig S. med sin eskort till Hörningsholm, dolde ryttarna ett stycke från gården och öfvertalade sin älskade att fly från den obevekliga modern. Sedan han lämnat Malin hos Per Brahe på Sundholm, skyndade han att hos konung Johan anhålla om bistånd och förlåtelse. Men hit hade den förtörnade fru Märtas klagobref anländt före honom, så att han, så fort han ankom till Stockholm, blef afsatt från sina ämbeten och insatt i fängelse. S:s släktingar bragte det dock därhän, att han återfick friheten, och äfven Stureslakten lät försona sig, med undantag af modern. Då ingenting kunde beveka denna att gifva sitt bifall, reste de båda älskande öfver halländska gränsen och läto viga sig af en dansk präst, hvarpå bröllopet firades på S:s fädernegård Torpa. Först halftannat år efter bröllopet och tre år efter det flykten skedde från Hörningsholm, gaf fru Märta efter för sina barns oupphörliga böner och lät dottern och hennes man komma till sig på Hörningsholm. Sedan hon skänkt dem sin förlåtelse, lät hon allt vara glömdt och gaf Malin lika stor hemgift som de andra döttrarna. — S. blef ståthållare i Västergötland 1575 och tillika på Älfsborg 1577. Han ställde sig i fråga om hertigarnas rättigheter på konungens sida, men föll liksom det öfriga rådet 1589 i onåd hos konungen. Då S. icke oaktadt kallelse infann sig på riksdagen i Söderköping 1595 såsom tillhörande Sigismunds anhängare, fick han jämte en del andra frälsemän befallning att vid nyårstiden 1596 komma till Jönköping för att bekräfta riksdagsbeslutet. Då han icke heller hörsammade denna befallning, blef han 1596 frandömd sina ämbeten. Vid Carls ankomst till Västergötland 1597 lät S. föra sina dyrbarheter på ett fartyg och afseglade till Danzig, hvarefter han af hertigen förklarades hafva förverkat sitt friherreskap. Han afled sedan såsom landsflykting i Danmark 1599.

4. **Stenbock, Olof Gustafsson,** riksråd. Född omkring 1540; den föregåendes bror. — Bland alla riksmarsken Gustaf Olofssons söner står Olof sämst inför eftervärldens dom. 1564 anklagades han af Göran Persson inför en k. nämnd i Uppsala att ha haft otillbörliga hotelser och förnärmande ord om konungen, isynnerhet med hänsyn till reduktionen af vissa adliga gods. Han benådades af Erik XIV. Men S. hyste allt sedan mot honom ett oförsonligt hat och öfverföll till och med den olycklige konungen med hugg och slag, då han bevakade honom i hans fängelse. Kort efter sitt uppstigande på tronen utnämnde konung Johan S., hvilken 1561 blifvit friherre, till en af sina rådsherrar. Anklagad för olika missgärningar, flydde S. 1593 till Sigismund. 1597 utförde han en beskickning till Danmark. Under striden mellan Carl och Sigismund lämnade han riket men återkom med den senare 1598. Efter nederlaget vid Stångebro följde han Stålarm öfver till Finland, där han genom utspridande af falska rykten sökte göra hertigen så förhatlig som möjligt för finnarna. När Carl kom öfver till Finland för att underlägga sig landet och befann sig på Lundbo länsmansgård, framförde hans folk en dag en gammal man, som befanns vara Olof Gustafsson. Den fångne kastade sig för hertigens fötter och begynte tigga om nåd, men Carl svarade: »Du har lagt dina händer på vår broder, då han var stadd i fängelse och därtill i ömklig sinnessvaghet, och din mordlystnad åsyftade till och med hans lif. I lika måtto har du nyligen hotat mig själf, hvarförutom du bedrifvit många grofva missgärningar. Därför skall du denna gången straffet icke undgå.» Därpå befallde hertigen, att S. skulle föras ut i skogen och skjutas, hvarefter liket nedgräfdes i ett närheläget kärr. Konung Eriks änka, Katarina Månsdotter, som bodde på det närbelägna Ljuxala, skall sedan låtit uppgräfva den döde och föra liket i vigd jord. — Gift med *Ingeborg Bonde*.

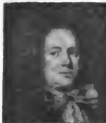
5. **Stenbock, Carl Gustafsson,** ståthållare. Född på 1540-talet; den föreg. bror. — På grund af sin höga börd användes S. tidigt i riksvårdande värf och nämnes 1593 såsom befallningsman på Keksholm. Tre år senare insattes han af Sigismund till ståthållare på Kalmar men kom ej att tillträda befattningen, emedan hertig Carl förbjudit befallningsmannen Jörgen Månsson att lämna honom fästningen, »alldenstund S. var en papist och ej velat underskrifva Söderköpings mötes beslut». Året därefter, 1597, erhöll han likväl hertigens egen fullmakt att vara ståthållare på Kalmar med dess län och Öland. När krigsrykten spordes från Polen, ångrade hertigen sin medgörlighet och återfordrade slottet, men S. förklarade, att det vore konungens egendom, och vägrade att lämna nycklarna. Han blef därefter insatt på Gripsholm, hvarest han förehade hvarjehanda stämplingar och äfven gjorde ett försök att rymma, med anledning hvaraf han ställdes inför en kommission, som dock ej fann skäl att ådöma honom strängare straff än fortfarande fängelse. Han blef emellertid snart lösgifven och skickad af Carl till sin svåger Klas Fleming i Finland, för att förmå denne att hålla hertigens parti, eller, om så ej kunde ske, fråntaga honom befälet öfver armén och flottan. Men S. uträttade sin sak så, att han i Åbo underskref finnarnas trohetsförsäkran till konung Sigimund och gjorde gemensam sak med Fleming mot hertigen. Vid riksdagen i Linköping 1600 stod han bland de anklagade men fick med ed betyga sin oskuld och slapp med att åse de öfrigas afrättning. Kort därefter afträder han ur vår historia och lär dött 1609. — Gift med *Brita Westgöte*.

6. **Stenbock, Gustaf Eriksson,** riksråd. Född på Hörningsholm d. 11 sept. 1575; den föreg. brorson och son af S. 3. — Uppfostrad i sin faders och sina farbröders politiska åskådnings-

sätt, sägs han alltid med mycket misstroende af hertig Carl och måste till och med lämna fäderneslandet. Emellertid fick han återvända efter några år, utnämndes 1609 till riksråd och skickades året därefter jämte Johan Skytte till England, där han af Jakob I blef slagen till riddare. 1611 förordnades han till lagman i Tiohäraders lagsaga och var följande året en af de svenska kommissarierna vid fredsunderhandlingarna med danskarna i Ulfsbäck. Af Gustaf II Adolf utnämndes han 1613 till ståthållare öfver hela Västergötland, återfick s. å. sitt friherreskap och förklarades åter insatt i sitt, af Carl IX honom fråntagna, friherrliga stånd. Sedan han blifvit förordnad till hofrättsråd i Svea hofrätt 1615, skickades han, då gränsen skulle uppdragas mellan Ryssland och det gamla Ingermanland, att närvara på Sveriges vägnar och lyckades, genom att uppvakta tsaren, bringa denna angelägenhet till ett för Sverige förmånligt slut. — Han afled i Stockholm d. 26 jan. 1629 och prisas af sina samtida såsom en modig, vältalig och rättskaffens herre. — Gift i början af 1600-talet med grefvinnan *Beata Margareta Brahe*, dotter till riksrådet Erik Brahe (se I: 127).

7. **Stenbock, Fredrik Gustafsson,** krigare, ämbetsman. Född på Torpa i Västergötland d. 22 mars 1607; den föreg. son. — Såsom kammarherre hos Gustaf II Adolf följde S. konungen på dennes fälttåg och blef under tyska kriget 1631 öfverste för Smålands kavalleri. I slaget vid Lützen 1632 blef han så »illa skiuten och qväst», att han ej kunde föra sina ryttare. Det var då som konungen satte sig i spetsen för regementet och störtade mot fienden men kort därpå erhöll sin bane. Räddad till lifvet, nödgades S. af sina blessyrer taga afsked och insattes såsom assessor i Svea hofrätt. Men lusten för stridernas blodiga lek följde honom fortfarande. När han sent omsider återvunnit hälsan, vände han tillbaka under fanorna, befordrades till öfverste för adelns rusttjänst och kämpade med tapperhet mot danskarna 1644. S. blef riksråd 1645, utnämndes till president i Göta hofrätt 1648 samt förordnades 1650 till lagman öfver Tiohäraders lagsaga. När han året därefter nedlade sina ämbeten, blef han grefve och erhöll sjuttiotvå hela och halfva hemman i Västergötland »till sitt grefliga stånds uppehållande». Han hade likväl redan då af den frikostiga drottning Kristina fått mottaga i donation tjuguåtta hemman i Älfsborgs län, Kungslena by med fyratiofem därunder lydande hemman, samt därtill fjorton hemman i Upphärad i Västergötland och femtio skattehemman i Finland. Död d. 29 juli 1652. — Gift 1634 med friherrinnan *Katarina de la Gardie*.

8. **Stenbock, Johan Gabriel,** riksmarskalk. Född d. 28 aug. 1640; den föreg. son. — S. utmärkte sig som yngling för sitt sköna utseende och sin ståtliga hållning. Han var därtill en mästare i dans, ridt, fäktning och andra ridderliga idrotter. Med dessa egenskaper blef han en gunstling hos alla och icke minst hos fruntimmerna. Drottning Kristina upptog honom såsom kammarpage och visade honom alltid mycken välvilja. 1664 förordnades han till hofmarskalk hos änkedrottningen och styresman öfver lifgedinget samt vårdade med klokhet och drift hennes angelägenheter. Förordnad till riksstallmästare 1667, upphöjdes han året därefter till riksråd och blef 1673 — vid trettiotre års ålder — riksmarskalk. I nära fyratio år var han en af de inflytelserikare männen i rådet, där han i början räknades till det sparsamma Bielkepartiet och sedermera till det franska partiet, som ställde sig i opposition till Bengt Oxenstierna. Också kunde hvarken Gransknings- eller Stora kommissionen vid Carl XI:s reduktion mot honom göra några väsentligare anmärkningar. Utan att vara en gunstling eller höra till de förtroligaste rådgifvarna, fortfor han att stå väl hos Carl XI. Hans ord lämnades icke utan uppmärksamhet och han själf icke utan belöningar. 1685 erhöll han till nyårsgåfva af konungen 1,700 lod arbetadt silfver, och vid ett annat tillfälle fick han behålla Sjöö egendom, ehuru den enligt vanliga reduktionsregler kunnat indragas. 1693 äfvensom 1696 fick han ansenliga eftergifter på mer än 100,000 daler silfvermynt. Ehuru han saknade egentlig lärdom, älskade han vetenskapliga sysselsättningar och ville gärna anses för en mycket kunnig och bildad man. Han hade också en viss förmåga att slå omkring sig med vetenskapliga spörsmål, hvarigenom han i samtal med utlänningar, och sådana, som ej kände honom närmare, framstod såsom ovanligt kunskapsrik. Han afled, ogift, i Stockholm d. 15 aug. 1705.

9. **Stenbock, Gustaf Otto,** riksamiral. Född på fädernegodset Torpa i Västergötland d. 17 sept. 1614; den föreg. farbror och son till S. 6. — Liksom ättemännen i allmänhet valde S. krigarbanan, blef 1631 ryttare och 1632 kornett vid Småländska rytteriet och utgick nitton år gammal i tyska kriget, där han öfvergick till infanteriet. Här utmärkte han sig vid alla tillfällen för sin duglighet och sitt mod och fortgick på den korta tiden af tio år 1633—43 från fänrik till generalmajor af infanteriet. Vid danska krigets utbrott 1644 hemkallades han för att leda försvaret af Värmland och fyllde detta värf på ett berömligt sätt. När tyska kriget slöts med Westfaliska freden 1648, hade den blott trettiofyraåriga mannen uppstigit till värdighet af general. Under de följande fredsåren upphöjdes han 1651 till riksråd och grefve samt utnämndes 1652 till krigsråd och lagman öfver Ingermanland. I Carl Gustafs polska fälttåg trädde han ånyo i lederna och skar med djärf hand nya lagrar. Från 1654 förde han befälet öfver en stor del af den svenska hären i Polen, slog 1656 den öfverlägsna fienden vid Philippowo och belönades för denna seger med

fältmarskalksstafven. Från Polen hemsändes han 1657 för att skydda den södra gränsen mot danskarna samt utnämndes efter Bohusläns eröfring 1658 till generalguvernör öfver Skåne, Halland och Bleking. Då kriget åter utbröt 1659, kämpade han mot danskarna på Fyen, men blef slagen vid Nyborg, där hela hans trupp blef tillfångatagen och han själf med möda undkom. Efter freden i Köpenhamn fortfor han att såsom generalguvernör styra de nyeröfrade landskapen till 1664, då han utnämndes till riksamiral och intog en plats bland riksförmyndarna. »Här kom han på en plats, hvars göromål han ej mäktade uppfatta, hvars åligganden han ej mäktade uppfylla och hvars frestelser han ej mäktade emotstå, men en plats, hvars höjd ådrog honom af både samtid och eftervärld den oundvikliga granskning, som ej låter något fel slippa oanmärkt.» Inom förmyndarstyrelsen följde han i regeln slafviskt sin svåger, M. G. de la Gardie. Som riksamiral utförde han mot Danmark en för sent utrustad sjöexpedition, som lände både landet och honom själf till skada. S. dömdes också 1676 förlustig riksamiralsämbetet och skyldig att ersätta kostnaderna för flottans utrustning. Hans sista militära värf var gränsförsvaret mot Norge under kriget 1677—79. Vid reduktionen var han bland dem, som hårdast drabbades af Stora kommissionens efterräkningar. De återbetalningar, han ådömdes, medtogo hela hans förmögenhet och bragte den frejdade krigaren till tiggarstafven. 1666—84 var han kansler för Lunds universitet. Sv. akad. lät 1872 prägla en minnespenning öfver honom och hans minne är i dess handlingar för 1873 tecknadt af F. F. Carlson. Död i Stockholm d. 24 sept. 1685. — Gift 1: 1645 med friherrinnan *Brita Horn* och 2: 1658 med grefvinnan *Kristina Katarina de la Gardie*, dotter af riksmarsken Jakob de la Gardie (se I: 230).

10. **Stenbock, Magnus,** härförare. Född i Stockholm 12 maj 1664; den föreg. son. — S:s ungdomslärare voro H. Spegel och O. Hermelin. 1678 inskrefs han som student i Uppsala, hvarefter han 1683 begaf sig utrikes för att söka utländsk krigstjänst. Såsom fänrik i Hollands armé uppehöll han sig i Paris och Holland till 1687, då han ingick i svensk tjänst och utnämndes till kapten vid Vellingks regemente i Stade. 1688 blef han major vid Nils Bielkes regemente. Sin krigsskola gjorde han sedan 1689—97 i de mot Frankrike förenade makternas härar, i hvilka han bragte sig upp till öfverste och lämnade många lysande prof på sin krigareskicklighet. Vid nordiska krigets utbrott följde han Carl XII i fält, såsom öfverste för Dalregementet, och deltog i spetsen för detsamma i landstigningen på Själland, i slaget vid Narva, öfvergången af Düna, slagtningen vid Klissow, eröfringen af Krakau, slaget vid Pultusk samt ledde såsom generaldirektör svenska krigskommissariet under Carl XII:s krig 1702—07, då S., som 1706 utnämnts till general af infanteriet och generalguvernör i Skåne, hemkom för att tillträda sistnämnda befattning. När efter svenskarnas nederlag vid Pultava Danmark ånyo visade sig fientligt, skyndade S. vid första underrättelsen om danska krigsrustningarna att sätta landet i försvarstillstånd och visade sig härvid icke blott som stor härförare utan ock som en utmärkt skicklig organisatör. I saknad af penningar och allt annat, som behöfves för en större krigsstyrkas utrustning, lyckades han med otroliga svårigheter få tillsammans de till Skånes skyddande nödiga trupperna. Med sina oöfvade och illa klädda krigare började han genast gå anfallsvis tillväga och mötte den samlade danska hären vid Helsingborg. Utgången af den blodiga strid, som här utkämpades den 28 februari 1710, känna vi af historien. Med 6,000 ryttare, en del af dem i träskor, och 8,000 fotknektar i vadmalströjor och skinnpälsar, anföll han den 15,000 man starka danska hären, slog den i grund och tvang den att draga sig tillbaka till Själland. Sällan har väl underrättelsen om en vunnen seger hälsats i Sverige med större jubel än segern vid Helsingborg. Namnet Måns Stenbock flög som en ljungeld genom landet »och inträngde i hvarje hydda, hvarje hjärta, för att där i välsignadt minne kvarlefva, så länge svenska hyddor finnas och svenska hjärtan klappa». Den lysande segerbragden förskaffade S. utnämning till fältmarskalk, hvarjämte han 1710 nämndes till k. råd och generalguvernör öfver Skåne, Halland och Bleking. Dessutom förrättade han sysslan som kansler för Lunds universitet, dock utan att bära namnet. När året därefter befallning ingick från Carl XII om en ny truppsändning till Pommern, genomdref S. denna mot det öfriga rådets föreställningar och betänkanden. Genom sin folkgunst och sin vältalighet lyckades det honom att förmå Stockholms borgerskap och andra rikets inbyggare till sammanskott i penningar och nödvändighetsvaror för utrustning af en ny här. Med denna öfvergick han 1712 till Rügen men förlorade i en träffning under vägen med danskarna trettio skepp. Oaktadt denna och flera andra vidrigheter eröfrade han Rostock och vann öfver danskarna den lysande segern vid Gadebusch d. 9 dec. 1712, drog sig därpå in i Holstein och brände vid årets slut Altona. Men hans bemödanden att uppehålla det svenska väldet i Tyskland, under det Carl fördröjde sig i Turkiet, misslyckades, oaktadt hans och svenska folkets ansträngningar. Vid kapitulationen i Tönning den 6 maj 1713, måste han med sin här gifva sig fången åt danskarna, och härmed var hans hjältebana slutad. Såsom krigsfånge i Köpenhamn blef han i början behandlad med aktning, och man såg honom ej sällan vid hofvet. Konung Fredriks löftesbrott i kapitulationsfrågan och vägran att utlämna honom, oaktadt den för hans utlösning bestämda summan redan var anskaffad, uppväckte hos honom en förbittring, åt hvilken han oförsiktigt gaf luft i bref till vänner, på samma gång han uppgjorde en plan till rymning. Denna upptäcktes och föranledde hans arrestering. Till slut insattes han i ett rum på

kastellet, där golfvet utgjordes af några tunna bräder, lagda öfver en vattenpöl. Så satt han skild från världen inom galler och tillbommade portar, tills hans hälsa i grund förstördes och befriaren kom i döden, d. 23 febr. 1717. — Då freden slöts med Danmark, fördes den utmärkte fosterlandsvännens lik till Vapnö kyrka i Halland samt nedsattes till sist 1722 i grefliga Oxenstiernska grafven i Uppsala domkyrka. I en mängd efterlämnade relationer, bref, tal och berättelser har S. äfven visat sig vara lika skicklig stilist som statsman och utmärkt härförare. Han var äfven skald samt idkade jämväl måleri på lediga stunder, och särdeles under hans fängelsetid blef denna konst honom en kärkommen tröst. Prof på så väl hans skicklighet häri som af hans färdighet i svarfkonsten finnas ännu bevarade. S:s af Börjeson modellerade ryttarestaty restes 1903 i Helsingborg. — Gift 1690 med grefvinnan *Eva Magdalena Oxenstierna*, dotter af kanslipresidenten Bengt Oxenstierna (se II: 249).

Stenbock, Katarina, drottning — se **Katarina.**

Stenborg, Carl, skådespelare, sångare. Född d. 25 sept. 1752. Föräldrar: teaterföreståndaren *Petter Stenborg* och *Anna Sara Krüger*. — Öfverste marskalken grefve Ad. Horn, hos hvilken modern varit hushållerska, lät uppfostra S. i sitt hus och bekostade hans studier i Uppsala. Sedan han slutat sin akademiska kurs och en kort tid stått inskrifven såsom kanslist i hofexpeditionen, öfvergick han till k. operan, där han debuterade 1773 i *Pelées* roll i operan »Tetis och Pelée» och sedermera kvarstannade till operans indragning 1806. Under tiden utnämndes han till hofsekreterare 1782 samt invaldes 1783 till led. af Musik. akad. 1780 blef han äfven ledare för den af fadern år 1773 öppnade Svenska teatern, som under namnen Nya Svenska teatern och Svenska Komiska teatern fortsattes till 1799, där han lät uppföra både verk af Molière och Voltaire och många bekanta kompositörer. Så väl för kungliga som för de mindre scenerna verkställde S. en mängd bearbetningar och öfversättningar af främmande skådespel, komponerade eller arrangerade opera-comique- och balettmusik, skref kupletter o. s. v., så att han gagnat svenska scenen icke blott som sångare och skådespelare, utan jämväl som teaterföreståndare, teateröfversättare och musiker. Bland de roller, i hvilka han mest utmärkt sig, nämnas utom Pelées: *Agamemnons* i »Iphigenie i Auliden», *Renauds* i »Armide» orh framför allt *Gustaf Vasas* i operan af samma namn. Hans röst var särdeles mjuk och uttrycksfull, snarare en baryton än en tenor. I musikens teori ägde han grundliga insikter, och en del af hans kompositioner skola vara af verkligt värde. Det bör ihågkommas, att det var S., som satte musik till Hallmans bekanta parodier, till Envallssons »Gustaf Ericsson i Dalarne», Ristells »Gustaf Adolfs jakt» m. m. — Död på Djurgården i Stockholm d. 1 aug. 1813. — Gift 1793 med *Elisabet Olin*, en dotter till den

berömda operasångerskan med samma namn och anställd vid operan 1773—76.

Stenflycht, Johan, krigare. Född i Östergötland 1681 och son till korporalen vid Östgöta kavalleri *Gustaf Bengtsson Segersten* och *Brita Olofsdotter*. — S:s hela lif var en sammanhängande kedja af krigiska äfventyr och bedrifter. Han ingick först 1701 såsom volontär vid Östgöta kavalleri, som då befann sig i Livland. Med detta regemente bevistade han under de närmast följande åren en mängd träffningar, fältslag och skärmytslingar samt befordrades 1702 till korporal och 1705 till adjutant. Året därefter råkade han af våda nedsticka en kamrat, hvarför han måste fly till Ungern, dar han utnämndes till ryttmästare vid furst Rakoczis trupper samt deltog med beröm i flera krigsföretag. Åtföljd af 120 man af sina trognaste och käckaste karabinierer, lämnade han ungerska hären 1710 i akt och mening att öfvergå till svenskarna men stötte i stället på polska fältherren Sieniavski och måste afskeda sitt folk. Han samlade dock i Polen en liten skara samt nedgjorde ryska och sachsiska trupper. Hösten 1711 upprättade han i Pommern ett frikompani dragoner, oroade 1711—12 fienden vid Stralsund och förenade sig med M. Stenbocks här framför Gadebusch. Med sina djärfva ryttare tillfångatog han här dagen före slaget i hela sachsiska kavalleriets åsyn en dansk brigadmajor och tjugu grenadierer, hvarefter han bevistade den nämnda bataljen och befordrades till öfverstlöjtnant. Utnämnd 1715 till öfverstlöjtnant vid Dnjesterska dragonregementet, deltog han i striderna vid Stralsunds belägring och befordrades för sin tapperhet till öfverste för nämnda kår, hvarjämte han adlades med namnet *Stenflycht* 1716. S., som blef sachsarnas fånge vid Stralsunds kapitulation 1715, lyckades 1716 begifva sig till Polen, lät taga sig af de konfedererade, hvilka upptagit striden mot konung August, samlade adeln i Szrim till en landtdag och tog Posen. Men polackarna blefvo vid Kovaleva, där de mot S:s varningar inläto sig i strid, slagne af sachsiske generalen Bozen. Sedan stillestånd slutits mellan Sachsen och republiken, lämnade S. Polen, uppsökte konung Carl i Lund och var honom ständigt följaktig. Efter Carl XII:s återkomst till Sverige deltog han i 1718 års fälttåg mot Norge, erhöll afsked 1719 och ingick 1720 som generalmajor i holsteinsk tjänst. 1730 kom S. till Sverige men landsförvisades, emedan han 1721 verkat för hertigens af Holstein intresse i Sverige. Efter Hattpartiets seger upphäfdes landsförvisningsdomen genom k. resolution af år 1739. Då Stanislaus af polska adeln 1733 återvaldes till konung, utnämndes S. till Stanislaus' general och den konfedererade polska republikens generallöjtnant öfver alla på tysk fot organiserade trupper samt fick af republiken fullständig infödingsrätt, hvilket för honom såsom luteran ansågs som en särdeles utmärkelse. Efter Stanislaus' flykt utnämndes han till generallöjtnant i Frankrike samt blef slutligen 1738 öfverkommendant i Hamburg. Fyra år senare begärde och erhöll han sitt afsked, samt återvände till

Sverige. S:s begäran att vid finska krigets utbrott 1741 få gå i svensk tjänst afböjdes af Lewenhaupt, efter hvilkens fängslande S. 1742 föreslogs till högste befälhafvare. Led. af riddarhuset 1742—43, arbetade han först för hertig Carl Peter Ulrik af Holstein, sedermera för prinsens af Birkenfeld, den franska kandidaten, val till tronföljare, som han understödde med franska penningar. Till slut tyckes han ha blifvit gynnsamt stämd mot Adolf Fredrik och sedermera bistått honom i hans planer på ökad konungamakt. — Han slutade sitt växlingsrika lif på Nöbbeled i Småland d. 21 juni 1758 i den höga åldern af närmare nittio år. — Gift med äldsta dottern till kosackchefen *Orlik*.

Stenhammar. En från 1600-talet känd östgötasläkt, från Hamra by i Västra Stenby socken, af hvilka två lokalnamn *Stenby* och *Hamra* namnet är bildadt.

1. **Stenhammar, Mattias,** präst, lärd, riksdagsman. Född i V. Eds socken af Linköpings stift d. 6 juli 1766. Föräldrar: prosten och kyrkoherden *Adolf Stenhammar* och *Anna Sofia Mozelius.* — Efter fem års gradualstudier i Uppsala promoverades S. 1788 till magister samt företog året därefter en resa till Tyskland, Frankrike, England och Norge. Prästvigd 1791 på kallelse till huspredikant af landshöfding N. von Rosenstein, utnämndes han 1792 till ord. hofpredikant och var en af de fyra hofpredikanter, som under Gustaf IV Adolfs minderårighet anbefaldes att predika för h. maj:t. 1797 befordrades han till kyrkoherde i Risinge af Linköpings stift, blef prost 1799, teologie doktor 1809 samt mottog vid 1839 års promotion jubelkransen. Vid nämnda högtidliga tillfälle öfverlämnade han i filosofiska fakultetens vård ett försegladt konvolut att öppnas efter hans död, hvilket befanns innehålla en gåfva af 15,000 r:dr till en stipendiefond för studerande af östgöta nation. Död i Risinge prästgård d. 7 maj 1845. — Med sin grundliga teologiska lärdom förenade han mycken håg för vitterhet och eröfrade trenne gånger Svenska Akademiens pris: första gången 1792 för elfva kyrkopsalmer, af hvilka några äro intagna i 1793 och 1819 års profpsalmböcker, de andra gångerna för öfversättningar från Virgilius och Boileau. Utmärkt genom förstånd, ordning och praktiskt sinne, kallades han af stiftets förtroende till riksdagsman vid alla riksmöten 1810—1823, vid de tre första tillhörande bevillningsutskottet och vid de två senare statsutskottet, och räknades inom sitt stånd som den frisinnade oppositionens hufvudman. — Gift 1: 1798 med *Anna Charlotta Reuterskiöld* och 2: 1836 med *Jacquette Jern.*

2. **Stenhammar, Johan,** skald. Född i Eds församling af Linköpings stift d. 17 juni 1769; den föreg. bror. — I Uppsala fullbordade S. snabbt men på samma gång så grundligt sina studier för graden, att han hann göra en utrikes resa 1789—90 och ändock vid tjugutvå års ålder eröfra lagerkransen med första hedersrummet. Omedelbart därefter kallades han till docent i människans historia samt anställdes 1793 såsom amanuens vid Svenska akademien för att arbeta på akademiens ordbok. 1798 utnämndes han till lektor i grekiska litteraturen vid Linköpings gymnasium men hann ej tillträda befattningen, förrän han bortrycktes af döden i Uppsala d. 31 jan. 1799. 1789 eröfrade han Svenska akademiens stora accessit för sin *Sång öfver grefve Baltzar Horn,* 1793 stora priset för *Sång öfver segern vid Svensksund* och 1794 åter igen stora priset för *Skaldestycke om religionens nödvändighet för samhällens bestånd.* Dessa upprepade utmärkelser eller snarare hans vän Kellgrens på dödsbäddens uttalade önskan, att S. måtte bli hans efterträdare i Svenska Akademien, beredde honom en plats inom det vittra samfundet 1797. Det var likväl hvarken genom de nämnda prisskrifterna eller genom sitt inval i akademien, S. vann sitt litterära anseende. Detta förvärfvade han genom sin i förening med Leopold utgifna tidning *Extra Posten* samt för sina däri införda småstycken, hvilka just för det att han icke här hade det akademiska priset för ögonen, utmärka sig för en naiv glädtighet. Hos S. såsom skald saknades dock tvenne för en sådan högst viktiga egenskaper: fantasi och orginalitet. Det fanns likväl en tid, då äfven hans dikter lästes med rörelse och beundran. Hans *Poetiska skrifter,* förut tryckta i Svenska Akademiens handlingar och Extra Posten, utgåfvos samlade 1807. — Ogift.

3. **Stenhammar, Kristian,** präst, naturforskare, politiker. Född i V. Eds socken d. 18 okt. 1783; den föreg. halfbror i faderns senare gifte med *Fredrika de Brenner.* — S. blef efter fullbordade studier i Linköping student i Uppsala 1801, magister primus vid promotionen 1809 och året därefter docent i fysik. 1811 förordnades han till gymnasiiadjunkt i Linköping, förrättade därefter tjänst såsom lektor i historia och filosofi till 1822, då han utnämndes till histor. et moral. lector. Under tiden hade han låtit prästviga sig 1813 samt erhållit Törnevalla prebendepastorat, hvarjämte han 1820 undfick prosttiteln. 1828 lämnade han sin lärarebefattning i Linköping och afflyttade såsom utnämnd kyrkoherde till Häradshammars och Jonsbergs pastorat på Vikbolandet. Under fem riksmöten 1834—50 var han riksdagsman i prästeståndet för Linköpings stift samt statsrevisor 1837. Den oppositionella stämning, som, särskildt riktad mot allt hvad som kunde hänföras till flärd och ytlighet, behärskade S. vid hans inträde i riksdagen, gaf så småningom med sig, allteftersom fara visade sig för insteg för idéer, främmande för S:s inbitna konservatism. Som hans 1902—03 af hans son, kyrkoherden i Vreta Kloster, d:r E. H. T. Stenhammar, under titeln *Bilder ur riksdags- och hufvudstadslifvet I—III,* utgifna bref till vänner och bekanta i landsorten nogsamt utvisa, kunde nämligen S. i fråga om ovilja mot alla »nyheter», såsom representationsreformen, humanitära lag-

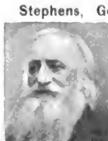
reformer m. m., näppeligen af någon öfverträffas, och han utöfvade ock ganska stort inflytande inom det konservativa lägret, vid alla af honom bevistade riksdagar placerad i det viktiga statsutskottet. Teol. doktor 1844, led. af Vet.-akad. 1847. Död i Häradshammar d. 10 jan. 1866. — Under sin vistelse vid universitetet ägnade sig S. hufvudsakligen åt de matematisk-fysiska vetenskaperna; under sina lektorsår sysselsatte han sig åter mycket med geografiska studier och utgaf i detta ämne en förtjänstfull lärobok. Hans hufvudämne var dock alltid naturalhistorien, i hvilken han gjorde sig ett namn både såsom entomolog och botaniker, men framför allt såsom lichenolog. 1824—33 utgaf han *Schedulæ criticæ de lichenibus exsiccatis Sueciæ* (med forts.; tills. med E. Fries och G. K. Ljungstedt). 1857 påbörjade han utgifvandet af en ny dyrbar lafsamling, åt hvilken han ägnade hela sin återstående lefnad, och af hvilken åtta fascikler utkommo före hans död. Inom entomologien har han lämnat utmärkta monografier öfver insektsgrupperna *Ephydrinæ* och *Copromyzinæ* i Vetenskapsakademiens handlingar samt meddelat smärre uppsatser i Öfversikten af dess förhandlingar. Han har ock författat den nyss nämnda *Lärobok i den äldre och nyare physiska och politiska geografien* (1:sta kurs. 1826, 2:dra kurs. af Palmblad), verkställt flera öfversättningar, utgifvit sin svåger P. U. Kernells Anteckningar under en resa i södra Europa m. m. — Gift 1: 1814 med *Anna Brigitta Sundström*, 2: 1823 med *Anna Charlotta Kernell*.

4. **Stenhammar, Fredrika,** född *Andrée*, skådespelerska, sångerska. Född i Visby d. 19 sept. 1836; den föregåendes sonhustru. Föräldrar: provinsialläkaren, doktor *Andreas Andrée* och *Eberhardina Lovisa Lyth*. — Vid femton års ålder ansågs fröken A. af sin lärare redan mogen att idka musikstudier vid konservatoriet i Leipzig, där hon först studerade blott piano och komposition men, efter att ha hört Lind och Sonntag, äfven sång för fru Schäffer. Hon gjorde så snabba framsteg, att hon redan 1854 anställdes som sångerska vid hofteatern i Dessau. Detta engagemang afbröts likväl snart genom teaterbyggnadens brand, hvarefter hon återvände till Sverige, där hon debuterade på k. teatern i lady *Harriets* roll i »Marta» d. 22 juni 1855. Omedelbart därpå fästes hon vid den k. scenen för två år, efter hvilken tids förlopp hon begaf sig till Paris, att där 1857—58 ytterligare utbilda sin rika musikaliska begåfning under den berömde Duprez. Hon gasterade i Wien 1859. Sedan tillhörde hon ständigt k. operan i Stockholm utom en kort tid 1867—68. Bland de roller, hon tolkat, böra framför andra nämnas: *Grefvinnans* och *Susannas* i »Figaros bröllop», *Alices* i »Robert», *Annas* i »Don Juan», *Paminas* i »Trollflöjten», *Elviras* i »Puritanerna», *Berthas* i »Profeten», *Mathildas* i »Vilhelm Tell», *Leonoras* i »Trubaduren», *Margaretas* i »Faust», *Adalgisas* i »Norma», *Valentines* i »Hugenotterna», *Elsas* i »Lohengrin» o. s. v. Hon har äfven komponerat och utgifvit så väl romanser, som arbeten i den högre stilen, hvarjämte hon såsom musiklärarinna utöfvat en högst gagnelig verksamhet. 1864 invaldes hon till medlem af Musikaliska akademien. Fru S. var framför allt lyrisk sångerska och bäst i konsertsalen. På scenen lyckades hon bäst i tysk musik. Hennes tongifning var mönstergill, föredraget enkelt och fint musikaliskt. Död i Stockholm d. 7 okt. 1880 — Gift 1863 med sångaren, kontrollören vid tullverket *Oscar Fredrik Stenhammar*, son till S. 3.

5. **Stenhammar, Carl Wilhelm Eugen,** kompositör; sonson till S. 3. Född i Stockholm d. 7 febr. 1871. Föräldrar: arkitekten och tonsättaren *Per Ulrik Stenhammar* och grefvinnan *Eva Kristina Louise Rudenschöld*. — S. utbildades som pianist i Stockholm af R. Andersson och i komposition af Emil Sjögren, J. Dente och A. Hallén. Vid konservatoriet aflade han 1890 en vacker organistexamen, studerade 1892—93 pianospel för prof. Barth i Berlin och har utvecklat sig till en mästare på detta instrument. S:s första större komposition, *I rosengården*, för solo, kör och orkester, gafs 1892 på Filharmoniska sällskapets konsert. På k. operan uppträdde S. 1894 med en *pianokonsert*, som sedan gjorde honom bemärkt i utlandet. Som pianist har S. medverkat i Aulinska kvartetten, föranstaltade 1895 tillsammans med pianisten Knut Bäck intressanta musikaftnar och har under årens lopp biträdt på en oräknelig mängd konserter. 1895 utfördes å k. operan S:s ballad *Florez och Blanzeflor* för baryton och orkester. Han har vidare skrifvit körverken *Snöfrid*, *Ett folk*, den stora *kantaten* till Stockholmsutställningens öppnande 1897, *sånger*, *pianosaker*, *stråkkvartetter*, en symfonisk ouvertyr *Excelsior*, o. s. v. Musikdramat *Tirfing*, komponeradt för nya operahusets i Stockholm invigning, uppfördes därstädes för första gången d. 9 dec. 1898. Redan flera år förut hade S. emellertid komponerat *Gildet på Solhaug*, som för första gången gafs i april 1899 i Stuttgart och i Stockholm i okt. 1902. I Berlin på k. operan uppfördes detta musikdrama i sept. 1905. Han debuterade i okt. 1897 som k. hofkapellets dirigent vid symfonikonserter och ledde flera sådana samt utnämndes 1900 till andra kapellmästare, hvilken befattning han lämnade redan i slutet af vårterminen 1901. S. har sedan dess bl. a. varit mycket verksam i Konsertföreningen. Han var Filharmoniska sällskapets dirigent 1897—1900 och är sedan hösten 1904 dirigent för Nya filharmoniska sällskapet. Af Sveriges yngre tonsättare är S. en bland de allra främste. — Gift 1896 med *Helga Marcia Westerberg*. — S:s äldre broder, *Ernst Wilhelm Emanuel*, född d. 26 mars 1859 och sedan 1898 lektor i husbyggnadskonst vid Tekniska högskolan, har gjort sig känd som en framstående arkitekt.

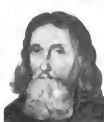

Stephens, **Georg**, arkeolog, filolog. Född i Liverpool d. 13 dec. 1813. Föräldrar: pastorn *Johan Stephens* och *Rebecka Eliza Rayner*. — Sin första uppfostran erhöll S. i åtskilliga privatskolor i England och förvärfvade sin akademiska bildning vid University College i London. 1834 ankom S. till Sverige och var sedan dess bosatt i de skandinaviska länderna, under det han för historiska och arkeologiska forskningar gjort resor åt andra håll. Under sin fleråriga vistelse i Sverige uppsökte han icke allenast i biblioteken, hvad som rörde nordmannastammens fornlitteratur och fornhistoria, utan ägnade mycken uppmärksamhet åt de etnologiska moment, som gömmas i det egentliga folkets sånger, sägner och lif. — Efter att ha öfverflyttat till Danmark, konstituerades han till lektor i engelska språket och litteraturen vid Köpenhamns universitet 1851 och tillika i fornengelska (angelsachsiska) 1852 samt utnämndes till lektor i engelska språket och litteraturen, med titel af professor, 1855. S. tog 1893 afsked från universitetet samt dog d. 9 aug. 1895 i Köpenhamn. Hedersledamot och ledamot af en stor mängd lärda samfund och sällskap. — Af S:s rika vetenskapliga alstring må nämnas: *Bihang till Frithiofs Saga, episk dikt af Es. Tegnér* 1841, på engelska: *Frithiofs Saga a Legend of the North by Es. Tegnér*, *Engelskt och Svenskt handlexikon* 1841, *Svenska folksagor och äfventyr* tills. med G. O. Hyltén-Cavallius 1844—49, illustr. uppl. 1875, *Svenska Medeltidens Kloster- och helgonabok* (med flera urkunder i Svenska Fornskrift-Sällskapets handlingar), *Förteckning öfver de förnämsta brittiska och fransyska handskrifterna i K. biblioteket i Stockholm* 1847, *Ett fornsvenskt legendarium* 1847—58, *Sveriges historiska och politiska Visor* tills. med G. O. Hyltén-Cavallius I. 1853, det stora och dyrbara monumentalverket *The Old Northern Runic Monuments of Scandinavia and England* 3 tom. 1866—84, hvilket jättearbete skildrar alla inskrifter med de s. k. gamla runorna i de nordiska landen och i England, så väl på fasta minnesmärken som på lösören. Enligt S. är det engelska folket närmast af nordisk börd och det gammalengelska språket bör räknas till de nordiska språken. 1877 hedersdoktor i Uppsala. — Gift 1834 med *Maria Bennett*

Sternberg, se **Ungern-Sternberg, von.**

1. **Steuchius, Petrus**, superintendent. Född i Lerbo s:n af Södermanland d. 8 maj 1605. Föräldrar: häradsfogden *Erik Pedersson Steuch*, hvars namn sonen, när han studerade, förändrade till det latinska *Steuchius;* modern *Maria Nilsdotter*. — Från Strängnäs, i hvars katedralskola S. inhämtat sina elementarkunskaper, afgick han 1624 till Uppsala, där han beredde sig för det andliga kallet, hvarefter han återvände till Strängnäs och vigdes till präst 1629. Efter en kort tid besökte han ånyo universitetet och promoverades till magister 1632. Följande året förordnad till physices lector i Strängnäs, gjorde han 1634 ett besök vid universitetet i Wittenberg och befordrades 1638 till teologie doktor och kyrkoherde i Fogdö. Den synodaldisputation, han framställde vid prästmötet i Strängnäs 1644, gjorde honom känd af drottning Kristina, som s. å. kallade honom till sin hofpredikant. Och då större delen af Norrland med dithörande lappmarker afskildes från Uppsala ärkestift, förordnades S. 1647 till den förste superintendenten i Härnösand. I detta ämbete verkade han sedan oförtrutet till 1682, då han för ålderdomssvaghet begärde och erhöll sin son (se nedan) till sitt biträde. Han afled ej långt därefter i Säbrå d. 16 dec. 1683. — Med stort nit omfattade han sitt kall såsom stiftsstyresman. Hans första omsorg, sedan han tillträdt superintendentsämbetet, var att lära sig finska och lappska språken för att personligen kunna verka på den halfvilda och vidskepliga befolkningen. Han nitälskade varmt för allt undervisningsväsen och uträttade genom sitt inflytande hos drottning Kristina, att icke allenast folkskolor blefvo inrättade här och där i landet, utan äfven att ett gymnasium och en trivialskola blefvo anlagda i Härnösand. — Gift 1: med *Brigitta Ilsbodina* och 2: med *Elisabet Bruggman*.

2. **Steuchius, Mattias**, ärkebiskop. Född i Fogdö församling af Strängnäs stift d. 26 okt. 1644; den föregåendes son. — Efter någon tids vistelse i Uppsala gjorde S. 1667—72 en studieresa genom Tyskland, Holland och England, vandrande från det ena universitetet till det andra. 1671 utnämnd till lektor i Härnösand, prästvigdes han 1672 samt deltog såsom ledamot af prästeståndet i nämnda års och 1675 års riksdagar. 1676 förflyttades han till universitetet i Uppsala såsom utnämnd professor i logik och metafysik men återvände 1682 till Hernösand, för att, såsom ofvan är nämndt, biträda sin far vid vården af det svårskötta stiftet. Utsedd till faderns efterträdare 1683, inlade han under en tolfårig ämbetsförvaltning såsom superintendent mycken förtjänst om lapparnes omvändelse till kristendomen och undervisningsväsendets utveckling. Teologie doktor vid jubelfesten i Uppsala 1693, förordnades han året därefter till förste teologie professor vid universitetet därstädes, med förbindelse, såsom orden lyda i fullmakten, »att vara ärkebiskopen behjälplig så inom som utom konsistorium». Men redan i juni 1694 kallades han till biskop och prokansler i Lund. Han förflyttades därifrån 1714 såsom H. Spegels efterträdare på ärkebiskopsstolen i Uppsala. Död i nämnda stad d. 2 aug. 1730. — Nitisk och rättrådig samt varm för sitt ämbete, lyste och vägledde han med både lära och lefverne. Såsom andlig styresman i Härnösand och Lund verkade han mycket till de båda stiftens bästa, ehuru det då rådande krigstillståndet lade många hinder i vägen för hans verksamhet på det senare stället. Vid tillträdet af ärkebiskopsämbetet hade han redan uppnått den ålder, då arbetskrafterna enligt vanlig måttstock äro uttömda, hvilket för-

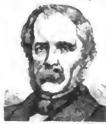
klarar hans inskränkta verksamhet på denna plats. — Gift 1680 med *Anna Tersera*.

3. **Steuchius, Jöns,** ärkebiskop. Född i Härnösand d. 3 jan. 1676; den föreg. son. — S. studerade 1690—98 vid Uppsala och Lunds universitet, hvarefter han begaf sig på de vanliga utländska studieresorna. Under sin bortovaro promoverad till fil. doktor i Uppsala 1700, kallades han, efter det han hemkommit, 1701 till docent vid sistnämnda universitet, förflyttades 1702 till Lund såsom e. o. professor och bibliotekarie och blef 1703 præpositus vid därvarande akademiska kommunitet. 1707 befordrades han till logic. et metaph. professor och e. o. professor i teologiska fakulteten samt innehade dessa förenade befattningar till 1710, då han lämnade Lund såsom utnämnd moral. professor i Uppsala. Teologie doktor vid kröningen 1719 och kyrkoherde i Näs prebendepastorat s. å., kallades han 1723 till superintendent i Karlstad, blef biskop i Linköping 1730 men hann ej tillträda detta ämbete, förrän han utnämndes till faderns efterträdare såsom Svea rikes ärkebiskop och prokansler för Uppsala universitet. Död i Uppsala d. 21 juni 1742. — Såsom superintendent och ärkebiskop deltog han i flera riksmöten och var ståndets talman vid riksdagarna 1731—38. — Gift 1: 1705 med *Elisabet Spegel* och 2: 1724 med *Ulrika Eleonora Franc*. — 1719 hade han under namnet *Steuch* blifvit upphöjd i adligt stånd jämte en yngre bror och är stamfader för en gren af adliga ätten med detta namn. Själf behöll han alltjämt sitt fädernenamn *Steuchius*.

Stiernberg, Nils (Wolf), universitetslärare, lärd. Född i Sala d. 12 okt. 1641. Föräldrar: borgmästaren därstädes *Nils Wolf* och *Magdalena Bergia*. — Ännu ej elfva år gammal, inskrefs S. vid Uppsala universitet som student. Sedan han därstädes vunnit den filosofiska graden, anträdde han såsom guvernör för tvenne söner till biskopen i Linköping Enander-Gyllenadler en utrikes resa, hvarunder han ytterligare utvecklade sin lärdom och sina framstående personliga egenskaper. Efter att 1666 ha tjänstgjort såsom legationssekreterare vid riksrådet frih. Sten Bielkes beskickning till Danmark och kursachsiska hofvet, antogs han till lärare för den unge grefve Carl Otto Stenbock, med hvilken han vid det sydsvenska universitetets öppnande begaf sig till Lund, där han 1668 utnämndes till e. o. hist. et eloqu. professor. Tvenne år senare befordrades han till ord. professor i logik och metafysik men lämnade denna befattning 1672, för att bevaka sin rätt i en process, som uppstått om den betydliga förmögenhet, han erhållit i sitt gifte. Under skånska kriget och efter dess slut användes han i flera offentliga värf och inlade särskildt stora förtjänster om införandet af den svenska lagen och ordnandet af rättegångsväsendet i de nyförvärfvade landskapen. 1679 befordrad till professor i moralfilosofi i Uppsala, fick han tio år senare med denna professur förena uppsikten öfver det akademiska biblioteket, upphöjdes för sina förtjänster såsom ämbetsman och lärare 1689 i adligt stånd, då han utbytte sitt ofrälse namn *Wolf* mot *Stiernberg* samt afled i Uppsala d. 6 nov. 1694. — Gift 1671 med *Anna Horster*.

Stiernblad, Jules Edvard, landthushållare, politiker. Född på Hildesborg i Skåne d. 4 dec. 1813. Föräldrar: hofmarskalken frih. *Gustaf Erik Stiernblad* och *Fredrika Lovisa Arnell*. — I sitt åttonde år skickades S. till den bekanta uppfostringsanstalten Christiansfeld i Sleswig, insattes efter sin hemkomst till Sverige vid Karlberg och utnämndes 1832 till kornett vid Skånska husarregementet. Sedan han åren 1835—38 för sin utbildning till generalstabsofficer genomgått det högre militärläroverket å Marieberg, befordrades han 1841 till löjtnant vid nyss nämnda kår men lämnade 1849 militärtjänsten, då han erhöll ryttmästares namn, heder och värdighet. Efter denna tid ägnade han sig åt vården af sin stora egendom Marsvinsholm i Skåne, hvarjämte hans praktiska kunskaper och stora duglighet blefvo tagna i anspråk för en mängd förtroendeuppdrag. Så var han under en lång följd af år ordförande i Skånes enskilda banks styrelse och en af grundarna af Skandinaviska kreditaktieholaget. Af länets landsting var han ledamot från dess begynnelse till sin död och dess vice ordförande 1868 samt ordförande 1869 och 1872—74. Sin riksdagsmannabana började han 1850 och var bland dem, som vid den sista ståndriksdagen röstade för den nya riksdagsordningens antagande. När Malmöhus län 1866 hade att utse tio ledamöter inom riksdagens Första kammare, blef S. en bland de valde. Genom sin oberoende ställning, sin sakkunskap, sina från alla politiska biafsikter fria syften blef han, utan att på något vis framhålla sig själf, en af kammarens främsta män. Vid 1867 års riksdag förenade sig S. med andra af representationsreformens vänner att stödja den De Geerska ministären, och erhöll förtroendet att sammankalla och föra ordet vid fraktionens sammanträden samt att jämte kommitterade upprätta listor för utskottsvalen o. s. v. Då S., som varit ledamot af försvarsutskotten vid 1867, 1869 och 1871 års försvarsutskott, började misströsta om att föra försvarsfrågan framåt annat än i samband med grundskatternas afskrifning, började han att i statsutskottet, där han hade plats 1872—75 (sistnämnda år som vice ordf.), verka i sådan riktning och kan räknas som en af upphofsmännen till 1873 års kompromiss. Jämte Carl Ekman (se I: 288) var han ock under de följande åren ledare af den s. k. skånska fraktionen af Första kammaren, som stod i samförstånd med Andra kammarens landtmannaparti och på krigsfot med den Adlercreutz-Bergströmska ministären. Mer än en gång var ock S:s inträde i konseljen allvarligt ifrågasatt. Efter att ytterligare tillhört 1875 och 1877 års riksdagars försvarsutskott (vid den sistnämnda

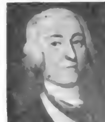
som ordf.), afsade han sig 1877 riksdagsmannauppdraget. Det enskilda lifvets lugn afbröts endast 1881—83 af ledamotskapet i bankkommittén. Ledamot af Landtbruksakademien 1861. Död å Marsvinsholm d. 14 juni 1886. — Gift 1848 med *Anna Ulrika Berghman.*

Stierncrona, Gabriel, ämbetsman. Född i Uppsala d. 28 sept. 1669. Föräldrar: slottsfogden *Per Larsson Welt* och *Elsa Lindmarck.* — Sin vetenskapliga bildning hade S. grundlagt vid universitetet i sin födelsestad, när han 1691 anställdes såsom auskultant i Svea hofrätt, där han tjänstgjorde till 1694, då han förordnades till häradshöfding i Tjusts härad i norra Småland. 1696 förflyttades han till häradshöfdingbefattningen i Sotholms, Svartlösa och Öknebo häraders domsaga i Södertörn, adlades 1699 med namnet *Stierncrona* och förordnades 1701 till assessor i Svea hofrätt. Lagman i Nerike 1712, utnämndes han 1714 till förste ombudsman, blef, när detta ämbete efter regementsförändringen 1719 förändrades till justitiekanslersämbetet, Sveriges förste justitiekanslär och erhöll s. å. friherrlig värdighet. Hans sista befordran var till president i Svea hofrätt 1723. Han hade likväl knappt tillträdt denna plats, förrän han afled i Stockholm d. 8 sept. sistnämnda år. I förarbetena till 1719 års regementsförändring tog S. en betydande andel, men utmärkte sig alltid för mycken hofsamhet. I kommissionen öfver Görtz, där han var en af bisittarne, var hans votum mer frikännande än något af de andra ledamöternas. Under de svåra krigsåren och då den allmänna krediten var förspilld, hade han sin förmögenhet ospard till rikets tjänst och lämnade staten vid flera tillfällen ansenliga förskott. — Gift 1708 med *Antoinette Maria Amya.*

Stierneld. Ättens förste med säkerhet kände stamfader är en *Lars Eldh,* som enligt en obestyrkt tradition uppgifves vara född 1586 i Troppau samt vara son till prins Gustaf Eriksson Vasa. Han var bosatt i Norrköping och dog 1660. Af hans barn adlades äldste sonen och blef friherre med namnet Eldstjerna. Den yngre sonen, *Samuel Larsson Eldh,* adlades 1694 med namnet *Stierneld.* Ätten utgick på manssidan 1857, på kvinnosidan 1883.

1. **Stierneld, Lars,** ämbetsman. Född i Stockholm d. 12 dec. 1669. Föräldrar: förenämnde *Samuel Larsson,* adlad *Stierneld,* och *Betty Ratkind.* — Efter tjänstgöring i kansliet utnämndes S. till landssekreterare på Ösel 1689 samt blef, efter denna sysslas indragning, öfverexekutionskommissarie för svenska armén i Estland 1700. Utnämnd till kapten vid enrolleringsmanskapet på Dagö samt kort därefter befordrad till major och kommendant därstädes, måste han 1710 vika för ryssarna och begifva sig till Sverige, likväl efter att i tvenne år ha försvarat ön med så mycken klokhet och tapperhet, att rådet ansåg sig böra inberätta hans värdiga förhållande för konungen. Efter sin ankomst till Sverige befordrades han 1718 till assessor i Göta hofrätt, utnämndes två år senare till lagman i Nerike och afled på Fogdön i Mälaren d. 6 maj 1721. — Vid 1714 års riksdag var han Ulrika Eleonoras ifrige förespråkare och talade högt om nödvändigheten af hennes insättande i rådet. Efter Carl XII:s död var han en af grundarne af Sveriges nya statsskick och genomdref på riddarhuset 1719, att adeln icke skulle votera klassvis, utan hvarje riksdagsman för sig, samt yrkade på att alla stånden skulle inom representantförsamlingen innehafva samma makt. — Gift 1: 1696 med *Anna Vendla Bloedysel,* 2: 1704 med *Kristina Nordenhielm* och 3: 1709 med *Katarina Åkerhielm.*

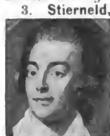
2. **Stierneld, Samuel Gustaf,** krigare, politiker.

Född på Dagerort på Dagön d. 26 dec. 1700; den föregåendes son. — S. var i sin ungdom page hos Carl XII och rönte af honom mycken välvilja. Han har själf berättat, huru, då han trött af dagens ansträngningar ibland insomnade på sin post, konungen höljde sin kappa på honom samt sedan smög sig ut ur tältet för att oförmärkt taga den tillbaka, då timmen nalkades, på hvilken S. hade order att väcka konungen. Utnämnd till fänrik 1718, tjänstgjorde han såsom ordonnans hos general Dücker, när Carl XII föll vid Fredrikshald, och skickades då af generalen att för hertigen af Holstein tillkännagifva konungens död. Han befordrades under den följande tiden till löjtnant 1737. Liksom så många andra officerare såg S. uti ett krig med Ryssland ett medel att på en gång befrämja fosterlandets ära och sin egen fortkomst. Vid riksdagarna 1738—39 och 1740—41, vid den sistnämnda medlem af sekreta utskottet, var han ock outtröttlig i sina ansträngningar att få ett sådant till stånd. På slagfältet visade han sig dock ej i handling lika karsk som förut i ord utan anförde som adjutant hos generalen grefve Lewenhaupt en deputation till denne med yrkande på krigets afslutande. Efter kriget befordrades han till kapten vid Lifgardet 1744 samt till öfverste vid Västmanlands regemente 1747. Ännu vid 1746—47 års riksdag ansågs S. för nog rätttrogen Hatt att inrymmas plats i sekreta utskottet. Men sedan brytning inträdt mellan detta parti och det unga hofvet, ställde sig S. liksom många andra militärer å det senares sida. Vid riksdagarna 1751—52 och 1755—56 lämnade han ock detsamma sitt stöd i dess sträfvanden efter ökad konungamakt och belönades 1751 med friherrebrefvet. Han deltog därefter i pommerska kriget och befordrades därunder till generalmajor, blef 1764 generallöjtnant, 1770 chef för Jämtlands regemente och 1772 general. När hofvet å 1760-talet åter började närma sig Hatturne, följde S. i dess kölvatten och uppmuntrades vid 1769—70 års riksdag med ledamotskap af sekreta utskottet. Efter statshvälfningen ville Gustaf III öfvertala honom att taga afsked från sin chefsbefattning för jämtlänningarna och lofvade honom i ersättning fältmarskalksstafven. S. ingick på förslaget så till vida, att han 1773 mottog fullmakten som fältmarskalk,

men »glömde» att lägga in om sitt afsked och reste ännu året före sin d. 4 febr. 1775 å Skattmansö i Västmanland inträffade död upp till sitt regemente i Jämtland. — Gift 1: 1726 med *Maria Charlotta Cronfelt* och 2: 1754 med *Kristina Brigitta Falker.*

3. Stierneld, **Adolf Ludvig**, politiker, historisk samlare. Född Stockholm d. 1 sept. 1755; den föreg. son. — Fadern, som då var chef för västmanlänningarne, lär antecknat sitt regemente bland den nyföddes faddrar och inskref honom sex månader gammal till volontär i samma kår. Oaktadt denna militärståtliga början hann sonen ej längre än till ryttmästare vid lifregementet, hvartill han utnämndes 1781. Inom hofvet anställdes han såsom kammarherre hos drottning Sofia Magdalena 1778. Han kom dock snart på mindre vänlig fot med Gustaf III och tillhörde vid 1786 och 1789 års riksdagar riddarhusoppositionens spetsar. När konungen beredde sig att genomföra sina envåldsplaner, fann han ock lämpligt att försäkra sig om S:s person. Till följd af sina förbindelser med ryske ministern hade han åsamkat sig konungens synnerliga ovilja, och när de öfriga arresterade frigåfvos, sändes S. till Varbergs fästning, där han kvarhölls till 1790. Genom sitt 1790 ingångna giftermål med grefvinnan *Kristina Charlotta Gyldenstolpe*, dotter till Gustaf III:s gunstling Nils Gyldenstolpe (se I: 420), kom S. snart åter på mera vänlig fot med hofvet och blef 1792 öfverkammarherre. Vid 1800 års riksdag sågs han ock, i likhet med andra af 1789 års opposition, Brahe, Claes Lewenhaupt, m. fl., i hofpartiets främsta led. Under senare delen af sin lefnad gjorde han sig känd såsom nitisk samlare af historiska urkunder och kan anses såsom den egentlige stiftaren till K. samfundet för utgifvande af handlingar rörande Skandinaviens historia, i hvilket sällskap han åtskilliga gånger var ordförande. Likaledes kan han anses som den egentlige grundaren af statens storartade porträttgallerier å Gripsholm, där han såsom ståthållare länge verkade. Sina egna betydliga samlingar gaf han till det allmänna och införlifvade genom testamente sina handskrifter, böcker och fornsaker med Uppsala universitetsbibliotek, för den händelse Stierneldska ätten skulle utdö på manssidan. Död å Gripsholm d. 31 juli 1835.

4. Stierneld, **Gustaf Nils Algernon Adolf**, utrikesstatsminister. Född i Stockholm d. 12 juli 1791; den föregåendes son. — Den lärdomsälskande fadern skänkte denne sin ende son en synnerligen vårdad uppfostran. Sedan han från sitt tolfte till sitt femtonde år varit intagen i Karolinska kollegiet i Braunschweig, besökte han såsom student universiteten i Kiel och Edinburgh och sedermera Uppsala. Sålunda förberedd inträdde han s. å. som e. o. kanslist i inrikescivilexpeditionen 1811 och utnämndes s. å. till andre sekreterare i kabinettet för utrikes brefväxlingen. Under fälttåget i Tyskland 1813 och 1814 tjänstgjorde han i kronprinsens kansli och öfvervar i denna egenskap konferensen i Trachenberg, underhandlingarna i Frakfurt-am-Main samt fredskongressen i Kiel. Förordnad 1814 till chargé d'affaires i Haag, flyttades han 1818 såsom envoyé till storbritanniska hofvet, där han förestod beskickningen till 1827, då han lämnade sin ministerpost åt grefve Björnstjerna. Från 1827 till 1838 var han endast i hofvets och ordenskansliets tjänst men inkallades det sistnämnda året, på samma gång han utnämndes till serafimerriddare, såsom minister för utrikes ärendena i konungens statsråd. När på grund af oppositionens häftiga anlopp vid 1840 års riksdag det allvarligt bragtes på tal att rekonstruera ministären i mera liberal riktning, ansågs S. som rätte mannen att därför träda i spetsen, dels på grund af nära släktskap med flera af riddarhusoppositionens ledande män, dels ock på grund af de sant konstitutionella tänkesätt, han insupit i England. Häraf blef likväl intet, utan ställdes S. jämte flera af den afgående ministären under åtal inför riksrätt på grund af flera förmenta olagligheter. Han erhöll då först 1840 tjänstfrihet från sitt ämbete och, sedan riksrättens frikännande dom fallit, 1842 definitivt afsked. 1848—56 beklädde han åter vid en för fäderneslandet betydelsefull tidpunkt den viktiga utrikesministerposten. Död i Stockholm d. 14 nov. 1868. — Gift 1: 1821 med *Dorotea Anna Josefina von Engeström*, hvars död Tegnér besjungit i den vackra sången »Grafven i Hières», dotter af utrikesstatsministern Lars von Engeström (se I: 302) och 2: 1828 med grefvinnan *Jacquette Vilhelmina Gyldenstolpe*, syster till grefve A. G. Gyldenstolpe (se I: 420).

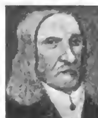

Stiernhielm, Georg, språkforskare, skald. Född i Svartskärs by af Vika socken i Dalarne d. 7 aug. 1598. För äldrar: bergsmannen *Olof Marqvardson* och *Karin Mattsdotter.* — Från Västerås skola afgick S. 1619 till Uppsala universitet och antog då namnet Lillia. Han hade förut kallat sig Göran Olofsson eller Georgius Olavi. Han studerade därefter i Tyskland, återkom 1624 till Uppsala men gjorde följande året som informator för en Gyllenhielm en resa genom en stor del af Europa. Vid sin återkomst till Sverige kallades han 1625 af biskop Rudbeckius till ethic. lektor i Västerås, men flyttades snart därifrån till det af Gustaf II Adolf inrättade Collegium illustre i Stockholm, där han som »läsemästare för riddarhuset» ådrog sig stor uppmärksamhet, och vidare 1630 såsom assessor till hofrätten i Dorpt. Året därefter upphöjdes han i adligt stånd med namnet *Stiernhielm* och förlänades med Stiernlunds och Vasula gods i Livland. Sedan han 1639 blifvit förordnad till landtråd i Livland, kallades han 1642 till Stockholm såsom ledamot af lagberedningen, hvarjämte han såsom antikvarie skulle hafva vård om rikets fornlämningar och minnesmärken. S. utnämndes 1648 till vice president i Dorpts hofrätt. Han

hade knappt tillträdt denna befattning, då han återkallades till Stockholm för att mottaga tjänsten som riksarkivarie. Det fartyg, hvarpå han färdades, förliste, så att S. blef alldeles utblottad. Men drottning Kristina mottog honom med stor välvilja. S. blef vid hofvet uppburen för sina poesier, balletter och »upptåg» och hade nu sin lyckligaste tid. Han föll dock snart i onåd för uttalanden om drottningens gunstlingar. Af Carl X Gustaf insatt som ledamot af reduktionskollegium, undanbad han sig detta uppdrag och återvände 1655 till Dorpt men måste redan året därefter med hustru och barn fly för ryssarne tillbaka till Sverige. Här lefde han under de två följande åren utan någon anställning i statens tjänst och led därunder mången gång verklig nöd. 1658 utnämnde Carl X honom till landtdomare eller lagman i det åt Sverige afträdda Throndhjems län. Men inom ett år förlorade han genom krigets förnyade utbrott både syssla och lön samt lefde därefter någon tid, så vidt man vet, endast af allmänt och enskildes understöd. 1661 krigsråd, insattes han 1662 af förmyndarestyrelsen för andra gången i reduktionsstyrelsen men lär åter afböjt uppdraget. Då M. G. de la Gardie 1666 inrättade antikvitetskollegium, blef S. dess förste ordförande eller direktor och innehade sedan detta ämbete. I det längsta behöll han själs- och kroppskrafter oförminskade och sysselsatte sig ännu vid sjuttiotre års ålder med vetenskapliga forskningar liksom i ungdomen. På dödsbädden vårdades han med sonlig ömhet af sin vän och lärjunge, skalden Columbus, och visade ännu i dödsstunden det lugna och glädtiga lynne, som utmärkt honom under hela hans lif. Han afled d. 22 nov. 1672. Svenska akademien lät 1791 prägla en minnespenning öfver honom. — S. var ett af de största snillen, Sverige frambragt. Med otrolig vetgirighet kastade han sig in på hvarje vetenskapens fält, och med samma utomordentliga lätthet upphämtade han rika skördar från dem alla. Han var språkforskare, häfdaforskare, naturforskare, rättslärd, matematiker, filosof och skald. På alla dessa lärdomsfält har han i sina arbeten lämnat spår efter sig och på flera af dem brutit nya banor. Såsom språkforskare var han vida omtalad och hade stor insikt i en mängd språk, äfven de österländska. Med sitt genomträngande snille var han bland de förste, som insåg de olika språkstammarnas sammanhang och förvantskap. Sitt modersmål sökte han rensa från en mängd främmande ord och rikta med nya, hämtade från närbesläktade germaniska tungomål och från isländskan. Han begynte äfven författa en svensk ordbok kallad *Gambla Svea och Götha måles fatebur*, hvaraf likväl endast första bokstafven fullbordades. I historia och matematik har han skrifvit och efterlämnat flera arbeten. Såsom filosof följer han förnämligast Plato och föredrog honom vida framför Aristoteles. I sin egenskap af rättslärd deltog han i utgifvandet af de gamla lagarna och förberedandet af de nya. Ryktbarast blef han likväl som skald. Såsom stiftare af en verklig konstpoesi, hvarigenom ock hans diktverk vida öfverträffa allt hvad förut i den vägen i Sverige var skrifvet, har han förvärfvat sig rätt till det ärofulla namn, som eftervärlden skänkt honom, nämligen det af »Svenska skaldekonstens fader». Främsta rummet bland hans diktskapelser intager hans didaktiska på hexameter skrifna skaldestycke *Hercules*, i hvilket han visat sitt snilles förmåga att omdana det då obrutna och hårda svenska språket till en behaglig omklädnad för sina poetiska tankar. Hercules utgör egentligen en målning af tidens seder och en varning åt Sveriges unga öfvermodiga adel. Till hans poetiska arbeten höra vidare *Heroiska Fägne- och Jubelsånger* samt *Balletter och Upptåg*, de senare skrifna mellan åren 1642—51, då han var en gärna sedd gäst i drottning Kristinas hof och då flera af dessa skådespel och lofkväden uppfördes till hofvets förlustelse och den unga drottningens ära. — Gift med *Cecilia Bure*.

1. **Stiernhöök, Johan,** rättslärd. Född i Rättviks socken af Dalarne d. 27 febr. 1596. Föräldrar: komministern därstädes *Olaus Petri Dalecarlus* o. *Margareta Hansdotter*. — Tidigt föräldralös och lämnad till ett rof åt fattigdom och försakelser, fick S. genom en släktings välvilja besöka Arboga skola men studerade för det mesta på egen hand. Hans ovanliga flit och stora kunskaper väckte ock snart uppmärksamhet, så att han efter några få år förordnades till lärare i skolan. 1619 hade Rudbeckius tillträdt Västerås biskopsstol. Hans skarpsynta öga upptäckte snart den unge läraren och beredde honom tillgångar att besöka universitetet i Uppsala. På Rudbeckii förord fick han ett stipendium och fri öfverresa med Axel Oxenstierna till Tyskland, där han med ränseln på ryggen vandrade från det ena universitetet till det andra, hörande de berömdaste mäns föreläsningar och deltagande i de lärda öfningar, som erbjödos. Vid återkomsten till Stockholm 1624 uppkallades han på slottet till Gustaf II Adolf för att redogöra för det politiska och vetenskapliga tillståndet i de länder, han genomrest, och bestod denna pröfning så väl, att han, sedan han s. å. vunnit fil. graden i Uppsala, på konungens befallning utnämndes till lektor vid det nyinrättade gymnasiet i Västerås. 1626 erhöll han konungens tillåtelse och förmodligen äfven understöd till företagande af en ny utländsk resa, hvarunder han i synnerhet lade sig vinn om att känna främmande länders politiska förhållanden, samt utnämndes, så fort han hemkom, till »professor» i statsvetenskap och svensk lagfarenhet vid Västerås gymnasium, 1628. Det visade sig emellertid, att Gustaf II Adolf haft ett särskildt syfte med hans resa, då S. 1630, nyss innan konungen begaf sig till tyska kriget, utnämndes till referendarie i k. kansliet eller föredragande af utrikes ärendena. Till Gustaf Adolfs stora missnöje undanbad sig S. det erbjudna förtroendet, som utan tvifvel för honom öppnat en bana af ära och inflytande, och utnämndes i stället till assessor i Åbo hofrätt. När ett universitet inrättades i nämnda stad 1640,

befordrades han till förste professor i lagfarenhet därstädes med bibehållande af assessorstjänsten och kallades 1642 till ledamot af lagberedningen i Stockholm. Emellertid hade ryktet om hans stora juridiska lärdom begynt sprida sig kring landet, hvarför han, efter att ha blifvit befordrad till häradshöfding i Örbyhus län af Uppland 1646, på grefve Per Brahes förslag 1647 förordnades till revisionssekreterare i justitiemål eller föredragande inför regeringen af alla till henne hänskjutna rättegångar. I denna egenskap adlades han 1649 med namnet *Stiernhöök*, hvilket gaf drottning Kristina anledning att kalla de båda utmärkta dalmännen *Stiernhielm* och *Stiernhöök* sina båda »Dalstjärnor». Först efter tjugo års tjänstgöring såsom revisionssekreterare erhöll han 1666 titel af hofråd samt afled, sedan han i flera år varit blind, d. 25 juli 1675 i Stockholm. Liksom Stiernhielm blifvit kallad den svenska skaldekonstens fader, så har S. blifvit hedrad med namnet den »Svenska lagfarenhetens fader» för sitt odödliga arbete *De jure Sueconum et Gothorum vetusto* 1672, en med ovanlig lärdom och skarpsinnighet uppdragen teckning af det allmänna rättstillståndet i Sverige från äldsta tiden och till S:s tid. »Hela det sjuttonde århundradet,» säger Geijer, »har i Sverige frambragt en enda stor vetenskapsman, Stiernhöök, den svenska lagfarenhetens fader, genom den anda, hvarmed han omfattade svensk forntid och medeltid i deras sammanhang med det närvarande. För hans rena, billiga och sansade blick försvinner bländverket af lärda fabler, med hvilka hans samtida och närmaste efterträdare mer än någonsin omhöljde Sveriges fornålder.» Svenska akademien lät 1837 prägla en minnespenning öfver honom och ett monument restes 1896, på 300-årsdagen af hans födelse, i Rättvik. — S. var gift 1631 med *Karin Appelbom*.

2. **Stiernhöök, Anders,** rättslärd. Född d. 1 dec. 1634; den föreg. son. — S. blef efter idkade juridiska studier i Uppsala 1663 förordnad till assessor i Dorpts hofrätt och utnämndes 1668 till häradshöfding i Jama och Ivanogorods län i Ingermanland. 1676 sökte och erhöll han afsked från sina tjänster i Livland, med löfte att erhålla första lämpliga plats i Sverige, så fort han därom inkom med ansökning. Han begagnade sig dock aldrig af detta löfte utan afled, utan någon anställning i statens tjänst, i Stockholm d. 20 juni 1686. — S. var en i flere vetenskaper förfaren man och ansågs för en af de utmärktare rättslärde på sin tid. När med anledning af trolldomsväsendet på 1670-talet kommissioner nedsattes för att rannsaka och döma öfver de förvillade, förordnades S. till ordförande i flere af dessa kommissioner. En länge trodd berättelse var att, under det trolldomsrannsakningarna pågingo, djäfvulen en natt visat sig för S. och en annan ledamot af rätten, juris professorn Carl Lundius i Uppsala, hvarom de gemensamt skulle hafva uppsatt och aflämnat en berättelse till konungen. — Gift 1669 med *Anna Lemmens*.

3. **Stiernhöök, Olof,** rättslärd. Född i Åbo d. 12 febr. 1639; den föreg. bror. — Liksom fadern och brodern valde S. den juridiska banan och förordnades, sedan han i Uppsala aflagt vederbörliga lärdomsprof, till vice häradshöfding och faderns medhjälpare. 1660 åtföljde han denne, då han i Holland sökte bot för sin blindhet, till Haag och kvarstannade där ett år såsom biträde vid sin morbrors, presidenten Appelboms, utländska brefväxling. Hemkommen förordnades han 1667 till kanslijunkare, två år senare till underlagman i Uppland och slutligen 1673 till sekreterare i generalkommerskollegium. Död i Stockholm, några veckor före fadern, d. 27 maj 1675. — När fadern träffades af sin obotliga blindhet, uppoffrade denne son sina anspråk på egen verksamhet för att blifva den gamles öga och hand. Han föredrog, hvad som skulle läsas, och uppsatte på papperet, hvad som borde skrifvas. Förenade i kärlek verkade far och son för samma mål — ljus och rättvisa. Äfven i döden blefvo de förenade, emedan knappast tre månader hunno förflyta innan samma graf gömde dem båda. — Gift 1669 med *Margareta von Beijer*.

Stiernman, Anders Anton von, häfdaforskare, författare. Född i Stockholm d. 27 sept. 1695. Föräldrar: vinskänken *Anton Andersson From* och *Brigitta Ulfsberg*. — Vid sex års ålder förlorade S. sin far men erhöll en vårdare i sin styffader, komministern i Klara Olof Andersson Stiernman, hvars namn han af tacksamhet upptog.

1715 afgick han såsom student till Uppsala men befann sig här länge i villrådighet, hvilken lefnadsbana han skulle välja. Enligt styffaderns önskan hade han beredt sig för inträde i kyrkans tjänst, ehuru hans håg mest stod åt militärståndet. Då han såsom medellös hade föga utsikt att på denna väg vinna några framgångar, beslöt han att stanna vid boken och begynte med allvar studera historia. I denna vetenskap blef han ock snart så framstående, att han 1719 föreslogs till histor. professor vid universitetet i Dorpt, om hvilken befordran han likväl gick miste, då Livland kort därefter införlifvades med ryska väldet. S. hade emellertid 1718 förordnats till e. o. kanslist i antikvitetsarkivet och kom därigenom på sin rätta plats. Till en början upprättade han ett inventarium öfver riksarkivets handlingar, det första efter 1697 års brand, samt utgaf redan 1719 *Aboa litterata* eller Åbo akademis historia. Med anledning af ett *Fröjdetal* på latinsk vers, som han hållit vid konung Fredriks och hans gemåls kröning, fick han åtfölja konungaparet på dess eriksgata samt gjorde 1724 för arkivforskningar en resa till Ingermanland, Estland och Livland. Förordnad 1722 till extra ordinarie och 1725 till ordinarie registrator i riksarkivet, befordrades han 1732 till aktuarie, blef 1740 sekreterare samt adlades 1743, hvarefter han skref sitt namn *von Stiernman*. 1747 hugnades han med kansliråds namn, heder och värdighet och hade 1745 kallats till led. af Vetenskapsakademien. Sedan han vid flera viktiga tillfällen fört protokollet i rådet samt vid 1731 års riksdag föredragit ständernas enskilda besvär, insattes han 1746 såsom medlem i reduktions-

och likvidationskommissionen och 1750 i den s. k. förkortningskommissionen, som hade att föreslå hvarjehanda förenklingar vid de allmänna ärendenas behandling och afgörande. Vid 1751 års riksdag var han medlem af så väl urskillnings- som riddarhusdeputationerna samt vid riksdagen 1760 ledamot af ständernas stora deputation. Död i Stockholm d. 2 mars 1765. — Utrustad med stora historiska kunskaper, ett aldrig svalnande forskningsnit och en outtröttlig arbetsförmåga, fann han under sina många tjänstebefattningar tid öfrig till ett omfattande författareskap. Af hans efterlämnade arbeten, som äfven af senare forskare ofta rådfrågat, må nämnas: *Biskopens Petri Andreæ Nigri eller Svarts historia om de forna Vesterås biskopar* 1744, *Samlingar af Kongl. Stadgar, bref och förordningar, rörande religionen* 1744, *Svea och Götha höfdingeminne* 1745, *Konung Sigismunds och konung Carl IX:des historier af Jonas Werwing* 1746—47, *Konung Eric den XIV:des historia* etc. *af Eric Jöransson Tegel* 1751, *Svea rikes ridderskaps och adels matrikel* 1754—55, *Bibliotheca Suio-gothica, Herrar landtmarskalkars historia* m. fl. Flera af S:s arbeten begagnas ännu som viktiga källor. — Gift 1732 med *Anna Katarina Wefverstedt.*

Stiernroos, Magnus, krigare. Född 1684. Föräldrar: lagmannen *Johan Berelius*, adlad *Stiernroos*, och *Maria Hobel.* — Antagen som volontär vid sjöstaten i Karlskrona 1700, åtföljde S. följande år såsom arklimästare svenska flottans expedition till Arkangel, befordrades 1702 till fänrik, 1705 till löjtnant och anställdes 1707 vid lifdrabantkåren. Under Carl XII:s krig bevistade han alla fältslag, träffningar och belägringar, där konungen själf var närvarande, samt blef därunder svårt sårad i slaget vid Holofzin 1708. Sedan han efter olyckan vid Pultava följt Carl till Bender, användes han i hvarjehanda beskickningar, särdeles sådana, där slughet och fyndighet voro af nöden. Sålunda besökte han Tartar-Khan, Taman i Asien, turkiska fästningen Taganrok m. fl., oftast hemligen och under åtskilliga förklädnader. Sedan han kämpat i kalabaliken och 1714 blifvit befordrad till vice korpral vid lifdrabanterna, bevistade han Stralsunds belägring och träffningen på Rügen samt följde såsom drabant konungen på de båda norska fälttågen. Under det sista af dessa utnämnd till korporal i drabantkåren, befordrades han 1723 till öfverste, 1732 till löjtnant vid lifdrabanterna, 1744 till kapten-löjtnant vid samma kår samt generalmajor af kavalleriet, 1751 till generallöjtnant och slutligen 1755 till general. Död i Stockholm d. 16 maj 1762. — S. var en man af oförvitlig heder och en, som genom egna förtjänster utan mäktiga släktförbindelser banade sig väg till krigarens högsta värdighet. Icke desto mindre fanns det en tid, då han ganska allmänt troddes hafva varit Carl XII:s mördare. Nyare historiska forskningar hafva till fullo ådagalagt grundlösheten af dessa beskyllningar, som hade sitt upphof från en anonym nidskrift, hvilken utkom först femtio år efter Carls död. — Gift 1720 med *Sofia Juliana von Bratt.*

Stiernsköld. Ätten, nu mera utgången, har gamla anor och nämnes redan i vår medeltidshistoria. Vid riddarhusets stiftelse inregistrerades hon i adelsklassen och erhöll friherrlig värdighet 1651.

1. **Stiernsköld, Göran Classon,** krigare. Född 1552. Föräldrar: ståthållaren *Clas Göransson* till Norrnäs och *Mariana Grip.* — Göran Classon nämnes såsom häradshöfding i Strömsholms län 1588 och blef 1590 hertig Carls furstliga råd. 1593 förordnades han till slottslofven på Stockholms slott och skickades året därefter såsom legat till Danmark. 1595 insattes han som ståthållare på Kalmar och blef 1597 jämte Axel Ryning ståthållare öfver »Stockholms slott, stad och malmar med underliggande län». — När Sigismund 1598 kom för att återtaga Sverige, voro S. och Olof Hård befälhafvare på Kalmar. Från Avaskär, där flottan landat, sände konungen sin höfvidsman Lasky att uppfordra slottet, hvilket de bägge kommendanterna dock vägrade att efterkomma af det skäl att konungen kom i spetsen för en främmande krigshär. De hörsammade dock till slut befallningen, hvarefter de fängslades och öfverfördes till Polen samt måste där utstå många vidrigheter. Emellertid blefvo de, på hertig Carls uttryckliga fordran, efter slaget vid Stångebro lösgifna, hvarefter S. nämnes såsom närvarande vid rättegången mot riksråden i Linköping samt såsom bisittare i rätten 1606 öfver den fängslade ärkebiskopen Abrahamus Andreæ Angermannus. Hos Carl IX stod han alltid i stor gunst och hedrades af honom med många viktiga uppdrag. Hemkommen från Ryssland, dit han 1601 afgått såsom sändebud, utnämndes han året därefter till riksråd och riksmarskalk, var 1605 en af svenska kommissarierna vid fredsverket med Ryssland och insattes slutligen 1606 som ståthållare på Älfsborg. Död på Tuna i Södermanland d. 18 aug. 1611. — Gift 1575 med *Kerstin Hansdotter Bielkenstierna.*

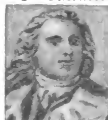
2. **Stiernsköld, Nils,** krigare, sjöhjälte. Född på Biby i Södermanland d. 12 juni 1583; den föreg. son. — När fadern 1598 af Sigismund bortfördes till Polen, medföljde S. såsom fånge men återkom 1600 till Sverige och anställdes såsom småsven i hertig Carls hof. S. befordrades till lifpage och åtföljde sin herre under hela livländska fälttåget, i belägringarna af Pernau, Felin, Dorpt, Wolmar, Kockenhusen samt i slaget vid Riga. Efter dessa lärospån fick han hertigens tillstånd att gå i utländsk tjänst och tog anställning såsom simpel soldat under prins Moritz af Oranien. Sedan han tjänstgjort ett år vid holländska armén och därunder deltagit i eröfringen af Grawe, begaf han sig till Ungarn och gjorde i kejserliga hären ett tre års fälttåg mot turkarna. Vid sin återkomst till Sverige befordrades han 1605 till fänrik vid konungens lifdrabanter och beordrades att för andra gången åtfölja Carl IX till Livland. Öfver allt, vid eröfringen af Dünamünde, belägringen af Riga och i träffningen vid Kirkholm, utmärkte han sig för sitt okufliga mod och utnämndes därför till kammarherre samt ryttmästare vid adelsfanan. Under den följande tiden deltog han under grefve

Johan af Mansfeld i belägringarna af Wittenstein, Wolmar och Dorpt samt insattes 1608 till ståthållare på Pernau, hvarifrån han snart förflyttades till befälhafvare på Dünamünde. Under det detta fäste belägrades af polackarna, råkade hans hustru och barn, som blifvit kvar i Pernau, genom förräderi i fiendens händer. Polska befälhafvaren Kodkiewitz, som trodde sig genom denna händelse kunna inverka på S., hotade att hämnas på den fångna kvinnan och barnen, om ej Dünamünde uppgafs. Då denna hotelse framställdes, yttrade S. de högsinnade orden: »Gud skall veta, att deras öde rörer mig nära, men de äro mina egna; fästningen åter hörer min konung till», — hvilket svar så rörde Kodkiewitz att han försatte de fångna i frihet. — När S. efter ett helt års hjältemodigt försvar slutligen nödgats uppgifva Dünamünde, skickades han för att aflösa Herman Wrangel vid Ivanogorods belägring. Här blef han illa sårad, så att han måste gå på kryckor. Det oaktadt tog han en verksam del i danska kriget, fördref fienden från Ryssby skans i nov. 1611, deltog i Gustaf Adolfs infall i Skåne vintern 1612, försvarade Småland och anförde längre fram på året svenska trupperna i Västergötland. Sedan han 1612 blifvit utnämnd till ståthållare på Älfsborg och 1613 i Jönköping och öfver dess län, skickades han till Holland att värfva krigsfolk och förordnades, efter att 1617 ha blifvit upphöjd till riksråd, att s. å. såsom öfverbefälhafvare öfvergå till Livland. Sedan han här i flera lyckliga drabbningar gjort polackarna stort afbräck, utnämndes han 1619 till generalståthållare på Älfsborg, krigsöfverste samt general-länsherre öfver Västergötland och Dal, hvarjämte han erhöll Hellekis gods i Västergötland i förläning. Han följde sedermera Gustaf Adolf i preussiska fälttåget och förordnades 1627 att såsom general öfver den utanför Danzig liggande svenska flottan hindra stadens sjöfart och stänga dess handel. Den 18 nov. s. å. angreps han här af Danzigboarnas sjömakt, som anfördes af en dansk, Arendt Dickman, en tapper och krigsöfvad man. I början försvarade sig S. med framgång mot öfvermakten, men till slut omringades han af tio fientliga skepp. När han såg allt förloradt, befallde han sin dräng antända krutdurken. Men just som denne fattade luntan, kom en kula och afslog hufvudet på honom. En annan kula afslet ögonblicket därefter S:s vänstra arm, så att han nedstörtade på däcket och afled efter några minuter. Hans fartyg fördes i triumf till Danzig, där liket med all hederbetygelse bisattes. Det blef sedan på svenskarnas begäran utlämnadt och begrafvet i Gillberga kyrka i Södermanland. — Gift 1607 med *Magdalena Stackelberg*.

3. **Stiernsköld, Clas**, riksråd. Född på Hellekis d. 10 april 1617; den föreg. son. — S:s första bedrift bådade föga godt för hans framtidsbana. Nyss kommen från Uppsala och anställd såsom hofmarskalk hos drottning Maria Eleonora 1638, rymde han ur riket 1640 med drottningens kammarjungfru Margareta von Scheiding, som sedan blef hans hustru. Genom anförvanters bemedling erhöll han likväl pardon och tillåtelse att 1642 återkomma i riket, mot det att han gaf 1,000 r:dr till tveskifte mellan Strängnäs och Skara domkyrkor. Han utnämndes därefter till landshöfding i Västmanland 1643 och blef 1648 assessor i generalbergsamtet. Från sistnämnda befattning enledigades han 1651, då han befordrades till t. f. landshöfding i Värmland och upphöjdes till friherre — för faderns, i friherrebrefvet omordade, bedrifter. 1657 tjänstgjorde han såsom generalkrigskommissarie samt blef året därefter guvernör öfver Trondhjems län med Jämtland och Härjedalen. Kort efter Carl X:s död upphöjd till riksråd, utnämndes han 1661 till amiral och amiralitetsråd, blef 1663 häradshöfding i Vadsbo och Valle härad af Västergötland, 1665 lagman i Bohus län, insattes 1666 till ordförande i reduktionskollegium samt afled på Biby i Södermanland d. 3 maj 1676. — Gift 1: 1642 med förenämnda *Margareta von Scheiding*, 2: 1652 med *Elisabet Kyle* och 3: 1661 med friherrinnan *Margareta Banér*.

Stiernstedt. Ättens förste kände stamfader torde vara rådmannen och borgaren i Viborg *Hans Thesleff*, som åren 1595—97 nämnes såsom utländsk köpman, ehuru man icke vet hvarifrån han inkommit till Finland. Han hade sex barn. Sonen Peter blef lagman och assessor i Åbo hofrätt och var fader till landshöfdingen i Åbo län *Johan Thesleff*, f. 1653 d. 1722, som 1697 blef svensk adelsman med namnet *Stiernstedt* och 1719 friherre. Han öfverflyttade mot slutet af sitt lif till Sverige.

1 **Stiernstedt, Carl Johan**, krigare, politiker.

Född i Viborg d. 29 sept. 1686. Föräldrar: landshöfdingen *Johan Stiernstedt* och *Johanna Margareta Gripenberg*. — S. insattes såsom fjorton års gosse i öfverste Horns regemente i Narva och deltog sedermera i en mängd krigshändelser i Carl XII:s tid, såsom belägringarna af Narva 1701 och 1704, slaget vid Frauenstadt 1706 samt nederlaget vid Pultava 1709 och hade under denna tid avancerat från simpel musketerare till ryttmästare. Tillfångatagen vid Dniepr, blef han förd till Solikamsk och kvarhölls där till 1721, då han efter freden hemkom till Sverige. Här erhöll han majorstitel 1722, utnämndes till ryttmästare vid adelsfanan 1727, blef major därstädes 1732 och tog 1740 afsked med öfverstlöjtnants värdighet. Genomträngd af det bittraste hat till Ryssland för den hårda behandling, han lidit under fångenskapen, arbetade han vid 1734, 1738 och 1740 års riksdagar, såsom ledamot af sekreta utskottet och mindre sekreta deputationen, med hejdlös ifver att få till stånd ett krig med denna makt. Utnämnd 1741 till landshöfding öfver Nylands och Kymmenegårds län, föreslogs han af sitt partis chef, Gyllenborg, till öfverhöfding öfver de andra finska landshöfdingarna, hvilket förslag likväl afböjdes af grefve Lewenhaupt. Bland alla dem, som ifrat för kriget, var S. den ende, hvilken, sedan krigslågan var tänd, ådagalade någon större kraft och beslutsamhet. Genom sin förmåga att elda militären till kraftigt

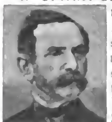
motstånd och befolkningen till patriotiska uppoffringar lyckades han tillbakaslå general Fermor, som i febr. 1742 framryckte från Karelen mot Fredrikshamn, och rädda denna fästning. Han var äfven bland dem som vid 1743 års riksdag arbetade för att få dödsdomen öfver Lewenhaupt upphäfd, hvilket som bekant icke lyckades. 1746 utnämnd till riksråd, blef S. 1748 en af de första serafimerriddarne. Död i Stockholm d. 20 nov. 1753. — Gift 1: 1725 med *Katarina Elisabet Ramsvärd* och 2: 1731 med *Jakobina Maria Meldercreutz.*

2. Stiernstedt, **Samuel Peter,** krigare. Född

d. 26 sept. 1764; den förg. sonson. Föräldrar: k. sekreteraren, friherre *Lars Stiernstedt* och *Gustaviana Johanna Appelbom.* — Efter att 1782 ha beträdt den militära banan, gick S. som fänrik vid lifgardet ut i finska kriget 1788 och utmärkte sig vid flera tillfällen för tapperhet. Under en träffning mot ryssarna vid Kymmeneälf räddade han den unge fänriken Danckwardt Lillieström, som fallit svårt sårad på slagfältet. Oaktadt den förföljande fienden vände S. ensam tillbaka, tog den sårade på sina axlar och förde honom i säkerhet. Under sista krigsåret 1790 gjorde han med gardet, som embarkerat på fyra galerer, landstigningar på tre särskilda ställen. För sitt modiga uppförande vid dessa landstigningar, och särskildt vid den sista, fick han af Gustaf III mottaga den värja, denne själf bar. Vid reträtten ur Viborgska viken d. 3 juli 1790 blef galeren Uppsala, på hvilken S. befann sig, skjuten i brand. S. bärgades väl af galeren Ekeblad men föll jämte dess besättning i ryssarnas händer och fördes först till Oranienbaum och sedan till Tver. Frigifven efter freden, befordrades han till kapten, tog afsked från gardet 1794, med tillåtelse att såsom major i armén kvarstå, och ur armén 1803. Död i Stockholm d. 25 maj 1825. — Under Gustaf III:s finska krig, hvilket, hvad operationerna till lands beträffar, just ej lämnade tillfälle till stora hjältedater, var S. en bland de käckaste officerarna. Han var därjämte en man af sällsynt heder och varmt afhållen af sina kamrater. — Gift 1798 med friherrinnan *Sofia Charlotta von Gedda.*

3. Stiernstedt, **August Vilhelm,** riksheraldiker,

numismatiker. Född d. 14 dec. 1812; den föreg. son. — I Uppsala, där S. blef student 1829, aflade han kansliexamen 1832 samt examen för inträde i rättegångsverken 1833, hvarefter han 1834 blef e. o. notarie i Svea hofrätt samt e. o. kanslist i justitierevisions- och ecklesiastikexpeditionerna, 1835 e. o. kanslist i statskontoret och s. å. vice notarie i Svea hofrätt, 1836 kammarjunkare och s. å. led. af k. nedre borgrätten. Under åren 1837—1839 biträdde han vid domaregöromåls handläggning i Upplands mellersta domsaga, tjänstgjorde vid 1840—41 årens riksdag såsom kanslist hos ridderskapet och adeln, blef 1849 kammarherre, 1852 ceremonimästare vid k. maj:ts hof och 1855 rikshärold samt riksheraldiker. — Såsom ledamot af riddersk. och adeln bevistade han alla riksdagar 1844—66 samt var vid 1847—48 års riksdag ordförande i expeditionsutskottet, 1850—51 ledamot af statsutskottet, 1853—54 af konstitutionsutskottet samt 1859—60 och 1865—66 i bankoutskottet. Med de många resor, S. företog från 1843, upphörde hans tjänstgöring i kansliet och ämbetsverken, hvarefter han uteslutande ägnade sin tid åt heraldiska och nusmismatiska studier. Utom åtskilliga tidningsuppsatser af heraldiskt, numismatiskt, historiskt och politiskt innehåll, utgaf han från trycket *Sveriges Ridderskaps och Adels vapenbok* (1857—65), i färgtryck, afslutad med grefliga och friherrliga vapnen, med därtill hörande förord, register och tillägg (forts. för de adliga ätterna af C. A. Klingspor); *Blick på Sveriges Mynt- och penningväsen under de senaste 300 åren* 1859, *Om kopparmyntningen i Sverige och dess utländska besittningar,* belönad med Vitt., hist.- och ant.-akad. stora pris 1857 (i Vitt.-, hist.- och ant.-akad. Handl. 1863—64). *Beskrifning öfver Svenska kopparmynt och poletter* 1871—72, med »Tillägg» 1877, *Om myntorter, myntmästare och myntordningar i det nu varande Sverige* 1871—75, *Om myntorter, myntmästare och myntordningar i Sveriges fordna Östersjöprovinser och tyska eröfringar* 1878, *I Göteborg slagna mynt* 1878. Led. af Landtbruksakad., Fysiografiska sällskapet i Lund, m. fl. in- och utländska sällskap. Död d. 20 sept. 1880. — Gift 1845 med friherrinnan *Ulrika Maria Agnes Liljencrantz.*

Stiernstolpe, **Jonas Magnus,** skald. Född å

Norrtorp i Stenqvista socken af Södermanland d. 8 dec. 1777. Föräldrar: tullförvaltaren *Per Fredrik Stiernstolpe* och *Ulrika Eleonora Silfverbrand.* — Emedan föräldrarna voro medellösa, var det blott med stora ansträngningar, S. kunde sluta sin akademiska kurs och begynna sin ämbetsmannabana. Efter i Uppsala aflagd kansliexamen ingick han i Stockholm i krigsexpeditionen samt försörjde sig med att ge lektioner i en privatskola och öfversätta romaner. Befordrad 1808 först till kopist och sedermera till kanslist i krigsexpeditionen, utnämndes han 1810 till protokollssekreterare och blef 1818 förste expeditionssekreterare och registrator i samma expedition. — Död i Stockholm d. 17 sept. 1831. Redan under sina skolår visade S. en afgjord håg för skaldekonsten. Såsom gymnasist i Strängnäs öfverflyttade han ofta på svensk vers de ställen af Virgilius, hvilka läraren tillsade honom att öfversätta, och höll offentligen ett versifieradt tal vid Gustaf IV Adolfs kröning 1797. I vitterhetens tjänst var han ock sedan outtröttlig, hvaremot det regelbundna ämbetsmannalifvet mindre öfverensstämde med hans håg. Hans första skriftställareförsök, *Vilhelm, Komisk roman,* som utkom 1801, röjde ingen

synnerlig förmåga, hvarken i planläggning eller stil. Däremot visade han redan vid denna tid en icke vanlig talang i smästycken, som icke fordrade någon större uppfinningsförmåga, men i hvilka hans lekande lynne fick göra sig gällande. Hans egentliga fält blef dock framdeles öfverflyttandet på vers af främmande skalders mästerverk, i hvilken vitterhetsart han ådagalade en betydande virtuositet. Sålunda har han utom en mängd romaner lämnat versifierade öfversättningar af Müller: Den ändlösa visan; Wieland: Oberon 1816, Pope: Den bortröfvade hårlocken 1819, samt främst den ypperliga bearbetningen af Blumauers Aeneis 1813—14. m. fl. — Hans originalarbeten tillhöra till stor del den lekande stilen, helst i form af sagor, såsom: *Trollhandskarne samt det bedrägliga oraklet* 1819, *Pelegrimen och Hexmästaren* 1820, *Lunkentus* 1824, *Kärlekens ordbok; Den oförnöjde eller fiskaren och hans hustru* 1825, *Gamla sagor på vers* 1827, några visor och andra skämtsamma stycken m. m. Hans sista vittra sysselsättningar bestodo i öfversättningar af Cervantes' Don Quixote 1818—19, och Ariostos Orlando furioso, hvilket senare arbete dock ej blef fullbordadt. Hans *Vitterhetsstycken* utkommo 1827—29, och Bernh. von Beskow utgaf 1833 S:s *Efterlemnade skrifter* med en af B. skrifven karaktäristik. I trots af sin flytande versifikation och sitt goda lynne, som gjorde honom synnerligen eftersökt i sällskapslifvet, saknar S. dock originalitet. — Ogift.

Stiernswärd. Ättens förste kände stamfader *Bengt Söfringsson Ahlberg* var underofficer vid Norra skånska kavalleriet och stupade i Polen under Carl XII:s krig. Hans sonson, ryttmästaren, sedermera öfversten, *Rudolf Hodder Ahlberg*, adlades 1762 med namnet *Adelhjerta*, men adelsdiplomet utfärdades först 1773, hvarvid han erhöll namnet *Stiernswärd*.

1. **Stiernswärd, Rudolf Hodder,** krigare. Född d. 28 febr. 1728. Föräldrar: fänriken *Sven Ahlberg* och *Maria Schultz*. — S. hade en kort tid idkat studier vid Lunds universitet, när han 1745 ingick i krigstjänst och anställdes såsom volontär vid öfverste Bousquets regemente. Utnämnd till kornett vid Norra skånska kavalleriregementet 1750, befordrades han 1753 till löjtnant, 1757 till ryttmästare, 1768 till sekundmajor och 1769 till öfverstlöjtnant vid Bohusläns dragoner, från hvilken kår han 1771 förflyttades med lika grad till Södra skånska kavalleriregementet. Han utnämndes slutligen 1772 till öfverste samt tog afsked med pension 1774. Dels såsom stabsryttmästare, dels som ryttmästare vid Norra skåningarna, deltog han i pommerska kriget och visade där utmärkta prof på tapperhet, såsom i träffningen vid Locknitz, fäktningen vid Güstrow samt vid rekognosceringen af Zarrentin, där både han själf och en del af manskapet erhöllo svåra blessyrer men icke desto mindre gjorde en mängd fångar. 1762 upphöjdes han för sina militära förtjänster i adlig värdighet och kallade sig *Adelhjerta*, hvilket namn på Adolf Fredriks befallning förändrades till *Stiernswärd* till minne af följande händelse. Under en resa, som konungaparet företog genom Halland, skenade hästarna för drottningens vagn nära Laholm och rusade i vild fart ner mot bron, som går öfver Lagan. När S., som var uppställd till parad med sitt regemente på andra sidan strömmen, varseblef den fara, hvari drottningen befann sig, störtade han mot det skenande spannet och nedstötte bägge förlöparne med sitt svärd, hvarigenom vagnen hejdades. Han erhöll äfven af tyska kejsaren Josef II adelskap 1768 under namn af *von Ahlberg*. Död på Tjelvesta i Nerike d. 7 juli 1793. — Gift 1762 med *Vendela Margareta Skytte*.

2. **Stiernswärd, Carl Georg,** militär, landthushållare. Född d. 15 okt. 1767; den föreg. son. — Sedan S. slutat sin kurs vid kadettskolan i Karlskrona, utnämndes han till kornett vid Södra skånska kavalleriregementet och blef löjtnant 1786. I denna grad deltog han i finska kriget 1788—90 såsom stabsadjutant hos generallöjtnanten friherre Armfelt och blef för den verksamma andel, han tog i affären vid Savitaipal d. 4 juni 1790, befordrad till ryttmästare. — Efter krigets slut afgick han från den militära banan 1791 och ägnade sig uteslutande åt landtmannayrket. 1794 ärfde han efter sin far Engeltofta egendom i Skåne, som han under loppet af ett par årtionden omskapade från ett under hofveriets börda släpande gods till en mängd efter engelskt mönster anlagda och väl skötta farmer. Genom införandet af ett rationellt cirkulationsbruk, genom användandet af skottska åkerbruksredskap samt engelska och skottska arbetare, bragte han sin egendom inom några år till tiodubbel afkastning, på samma gång han inrättade sitt arbete så, att det äfven kom det allmänna till godo. Genom att afskaffa hofveriskyldigheten på sina gårdar, genom att kraftigt medverka till jordens enskiftande, genom att gratis sprida de fullkomligare skottska jordbruksredskapen, genom resor, uppmuntringar och råd gagnade S. betydligt det skånska jordbruket och delar med Rutger Maclean äran af dess höjande till dess nu varande betydenhet. Genom flera sammanstötande missgynnande omständigheter såg sig S. likväl i sin ålders höst nödsakad att lämna skådeplatsen för sin gagneliga verksamhet. 1819 försåldes Engeltofta åt Carl XIV Johan och sex år senare, d. 19 nov. 1825, afled den patriotiskt sinnade mannen, innan ännu hans samtid lärt sig inse och uppskatta hans förtjänster om landets viktigaste hufvudnäring. — Gift med *Anna Pettersson*.

3. **Stiernswärd, Gustaf Mauritz,** militär, författare. Född på Engeltofta d. 7 jan. 1806; den föreg.' son. — S. blef 1825 underlöjtnant vid Vendes artilleriregemente men flyttades därifrån såsom fänrik till Helsinge regemente 1829, tog afsked 1830

med tillstånd att i armén kvarstå, samt ingick i fransk krigstjänst och deltog med utmärkelse i kriget i Algeriet 1832—35. Efter sin hemkomst inträdde han ånyo i svensk tjänst som underlöjtnant vid Södra skåningarna, befordrades där till löjtnant 1838 och till kapten 1844, hvarefter han ånyo tog afsked 1850. Fyra år senare blef han major i armén och tog för tredje gången afsked ur krigstjänsten 1855. Död i Stockholm d. 19 maj 1870. — Med sitt oroliga, häftiga, understundom till och med underliga lynne, var S. en man, som ej saknade förtjänst. Särskildt intresserade honom det reglementariska i militärväsendet, och han har därom utgifvit flera arbeten, såsom: *Handbok uti infanteriexercisreglementet* 1839—42, *Handbok uti militärgymnastik och bajonettfäktning* 1843, *Samlingar af gällande författningar, rörande armén, dess styrelse och förvaltning; Utdrag ur krigslagarna för manskapet; Förslag till introduktions- och munderingsbok för soldaten. Anförande hos ridderskapet och adeln, riksdagen 1847 och 1848, med förslag till förändrad organisation af Sveriges landsförsvar* 1848, m. m. Han sysslade äfven med mekaniska uppfinningar, bland hvilka en af honom konstruerad turbinsmörtjärna på sin tid väckte uppmärksamhet. Vid flera riksdagar gjorde han sig ock bemärkt bland riddarhusets relativt frisinnade fraktion. — Gift 1: 1829 med *Klara Charlotta Lewin;* 2: 1846 med *Cora Julia Maria Broman.*

Stille, Johan **Albert,** kirurgisk instrumentmakare. Född i Stockholm d. 30 mars 1814. — I midten af 1830-talet började S. i Stockholm sin verksamhet med förfärdigande af hvarjehanda kirurgiska instrument, hvilka vunnit rykte både in- och utrikes samt hemburit pris från många världsexpositioner. Ett yttre erkännande härför vann han i den sällsynta utmärkelse att inväljas till led. af Svenska läkaresällskapet. S., som 1868—74 var stadsfullmäktig i Stockholm, afled därstädes d. 26 okt. 1893. — Gift 1846 med *Charlotta Kristina Axelsson.* — Sonen **Max Stille,** född i Stockholm 1853, som fortsatt affären från 1882 under oförändradt firmanamn, har betydligt utvidgat densamma. Den sysselsätter nu cirka 100 arbetare. Mer än halfva afsättningen går till utlandet: till de flesta europeiska länder samt Sydamerika. Firmans tillverkningar äro högt uppskattade i medicinska kretsar och dess specialitet är skärande instrument och operationsbord.

1. **Stjernström, Edvard,** skådespelare. Född i Stockholm d. 11 okt. 1816. S. hette egentligen Carl Blomberg, men antog namnet Stjernström vid sin första nattvardsgång. — Sedan han från sitt nionde år tillhört k. teaterns balettskola och samtidigt hade anställning i den k. kören, antogs han 1833 till aktörselev och utförde sin första roll såsom dragonen *Stanislas* i komedien »Fredrik och Christine», en pjäs, hvilken vid den tiden spelades af eleverna S., Jenny Lind och Sundberg. Tre år senare eller 1836 afskedades han från teatern, emedan han läspade och därför af teaterns d. v. direktör, Westerstrand, ansågs olämplig till skådespelare. Felet undanröjdes likväl inom kort genom en tandoperation, och redan i sept. sistnämnda år debuterade han på nytt såsom *Fredrik* i »Den okände sonen». Han anställdes nu vid k. teatern såsom skådespelare och uppträdde i en mängd betydande roller, såsom: *Don Carlos* i Schillers skådespel af samma namn, *Mortimer* i »Maria Stuart», *Ferdinand* i »Kabal och kärlek», *Max Piccolomini* i »Wallensteins död», *Adolf* i »Bröderna Klingsberg», *Hernani, Pariserpojken* m. fl. — I juni 1842 lämnade han k. scenen och ingick vid den af Lindeberg inrättade Nya teatern samt uppträdde vid dess invigning som *Loke* i Lings »Agne». 1845 inträdde han ånyo vid k. scenen men erhöll på begäran afsked därifrån efter endast några månaders tjänstgöring och anställdes åter vid Nya, eller såsom den sedan kallades, Mindre teatern, där han jämte sin befattning såsom skådespelare äfven var styresman för scenen till 1850. Sistnämnda år upprättade han en egen teater i Finland men återvände till Sverige 1853 samt gaf skådespel dels i Stockholm, dels i Göteborg och Norrköping, till 1854, då han förhyrde Mindre teatern, af hvilken han genom köp blef ägare 1855. Han bibehöll den sedan till 1863, då den såldes till k. teatern och vid sitt nya öppnande fick namnet Dramatiska teatern. Under de åtta år, som i frågavarande teater befann sig under S:s i alla afseenden utmärkta ledning, uppträdde han själf i följande mer framstående roller: *Carl X Gustaf* i skådespelet af samma namn, *Mercutio* i »Romeo och Julia», *Petruccio* i »Så tuktas en argbigga», *Harpagon* i »Den girige», *Nathan den vise, Don Cesar de Bazano, Markis d'Auberive* i »Moderna vinglare», *von Posert* i »Spelaren», *Claude* i »Abbéen på äfventyr», *Fiolin* i »Längtan efter äfventyr», *Farinelli* samt en mängd andra. Efter en hvila af nära tolf år, hvarunder han dock redan 1866 började uppträda i gästroller, grundlade han en ny scen uti den af ett byggnadsbolag i Stockholm uppförda s. k. Nya teatern å Blasieholmen, hvilken scen öppnades i jan. 1875. Han skötte också detta företag skickligt och kraftfullt. Död d. 10 febr. 1877. — Gift 1: 1846 med *Sofia Vilhelmina Lannby,* 2: och 3: (se följande).

2. **Stjernström, Johanna (Jeanette) Charlotta,** dramatisk författarinna. Född i Stockholm d. 19 okt. 1825; dotter af sekreteraren i k. landtbruksakademien, skriftställaren *Per Adolf Granberg* (se I: 398) och *Jeannette Wilhelmina Hedmansson.* — I besittning af en mer än vanligt omfattande beläsen-het, en sällsynt lätthet att utkasta planer till nya skådespel samt mycken förmåga att dialogisera, hade hon redan riktat scenen med flera omtyckta dramatiska stycken, när hon 1854 ingick äktenskap med skådespelaren

Edvard Stjernström och därigenom kom att i råd och dåd understödja den scen, han då öfvertagit. Bland de många dramatiska produkter hon dels författat, dels bearbetat må nämnas: *Filantropen* uppf. 1847, *Ett blad ur samhällslifvets mysterier* 1851, de historiska skådespelen *Drottning Kristina* 1855, *Konung Carl X Gustaf* 1857, och *Fyra dagar under Gustaf III:s regering* 1850, texten till H. Berens opera »Violetta» samt de från utländska original bearbetade »Hin ondes besegrare» och »Längtan efter äfventyr eller perukmakaren och hårfrisören» m. m. Hon har äfven lämnat ett par mindre noveller samt åtskilliga små poem. Död i Stockholm d. 2 april 1857. — »Oaktadt hennes litterära verksamhet» — säger en af hennes minnestecknare — »var ganska omfattande, ägnade hon allvarliga studier så väl åt de sociala förhållanden, hon i sina tendensstycken ville teckna, som åt de historiska forskningar, på hvilka hon byggde sina historiska skådespel.»

3. **Stjernström, Louise Elisabet,** dramatisk författarinna. Född i Stockholm 1827; syster till den föreg. — Liksom systern har fru S. varit en flitig och samvetsgrann arbetare för scenen samt har lämnat en stor mängd teaterstycken, dels i original, dels i bearbetningar, men alltid anonymt. Bland mera bekanta sådana torde vara nog att påminna om: »En papiljott», »Ett giftermål på dårhuset», En herre som vaktar sin måg», »Lulli och Quinault», »Läkaren mot sin vilja», »Tadelskolan», »Moderna vinglare», »Borgaren och adelsmannen», m. fl. Flere af de originalpjäser, som under systern fru Jeanette Stjernströms namn gått öfver tiljorna, sägas vara en produkt af samarbete mellan de båda systrarna. I några stycken, t. ex., *Stockholmsbesöket, Tändstickorna, Tidens strid eller det bästa kapitalet*, är detta gemensamma författareskap antydt genom pseudonymerna »Carl Blink och Georges Malméen». Bland S:s original torde *Johan Fredman*, bellmaniad i 5 akter, 1861, vara mest bekant. Efter sin mans död i början af 1877 öfvertog hon ledningen af Nya teatern i Stockholm men uthyrde den sommaren 1879 och sålde den 1880. På 1880- och 1890-talen har fru S. under signaturen Carl Blink utgifvit en serie historisk-romantiska skildringar från medeltiden och Vasatiden, hvartill kommer *Ur lifvet, Tidsbild* 1903. — Gift 1861 med skådespelaren *Edvard Stjernström.*

Stobæus. Denna i Lunds universitets historia ryktbara släkt härstammar ursprungligen från Schleswig, men har sitt namn af Stoby församling i Skåne, där stamfadern för den svenska släktgrenen var kyrkoherde under förra hälften af 1600-talet.

1. **Stobæus, Andreas,** häfdaforskare, latinsk skald. Född 1642 i Stoby förs. af Lunds stift, där fadern *Johannes Laurentii Hedenstadensis* var kyrkoherde. — Efter slutade skolstudier i Köpenhamn skickades S. till universitetet i Greifswald, där han tillbragte någon lärotid innan han 1664 blef kollega och 1669 rektor vid Kristianstads skola. Sedan han det sistnämnda året vunnit den filosofiska graden vid det nyinrättade universitetet i Lund, kallades han, på förord af Magnus Gabriel De la Gardie, hvars uppmärksamhet han ådragit sig genom ett latinskt ode, som han hållit vid Carl XI:s kröning, 1674 till ord. eloquent. et poes. professor därstädes samt blef 1682, vid universitetets återupprättande, utnämnd till samma befattning. 1687 förändrades hans professur på det sätt, att han utnämndes till histor. och poeseos professor, hvarjämte Carl XII 1710 förordnade honom till universitets bibliotekarie. Han innehade sedan båda dessa befattningar till sin död i Lund d. 15 dec. 1714. Under den nationella brytning, som var en naturlig följd af de södra landskapens införlifvande med Sverige, slöt han sig oförbehållsamt till det nya väldet, hvilket gaf Carl XI anledning att yttra, att han var den första skåning, som gjort svenska kronan någon verklig tjänst. »Han har för öfrigt förvärfvat sig en betydande ryktbarhet såsom latinsk vältalare och skald, 'Semper poëta Stobæus', såsom hans samtid kallade honom och såsom han själf älskade att benämna sig.» Äfven såsom häfdaforskare har han inlagt stor förtjänst särskildt genom sina samlingar och bearbetningar af Skånes äldre historia. — Gift 1: med *Ursula Maria Wode*, 2: med *Geska Hörling.*

2. **Stobæus, Niklas,** latinsk vältalare. Född i Lund d. 20 okt. 1694; den föreg. son. — Sedan S. någon tid studerat vid universitetet i sin födelsestad, antogs han 1714 till amanuens vid akademiska biblioteket, som då stod under faderns uppsikt, och förvaltade, efter dennes kort därpå timade död, bibliotekariebefattningen i halftannat år, till 1716. — I maj månad det följande året anställdes han såsom lärare för kosack-hetmannen Filip Orlicks söner, hvilka följt sin fader till Sverige och med honom vistades i Lund. Sedan S. innehaft denna lärarebefattning i tvenne år, företog han 1719 en resa till Stockholm, där han blef känd af svenske envoyén Neugebauer, som erbjöd honom att medfölja såsom legationssekreterare på hans tillämnade beskickning till Konstantinopel. Då ambassaden inställdes, återvände S. till Lund, där han 1723 förordnades till docent i filosofiska fakulteten. Från nämnda lönlösa befattning befordrades han ändtligen 1729 till akademiesekreterare, utnämndes 1735 till eloquent. et poes. professor, hvarefter han innehade denna professur till sin död i Lund d. 7 dec. 1754. Såsom målsman för sin vetenskap, romerska poesien och vältaligheten, häfdade han med heder sin plats på faderns lärostol, om han än icke uppnådde dennes ryktbarhet. De latinska skaldestycken och vältalighetsprof, han efterlämnat, skola enligt kännares omdöme vittna om en författare med klassisk smak och bildning. Hans son *Andreas Peter,* f. 1732 d. 1799, efterträdde honom 1771 i professuren. — Gift 1729 med *Maria Ingelström.*

3. **Stobæus, Kilian, d. ä.,** natur- och häfdaforskare; brorson till S. 1. Född i Vinslöfs församling i Skåne d. 6 febr. 1690. Föräldrar: kronobefallningsman

nen öfver Göinge härad *Nils Stobæus* och *Brigitta Sofia Treutiger*. — Ehuru svag och sjuklig allt ifrån barndomen, blef S. student i Lund vid nitton års ålder och antogs 1710, på grund af sin redan då kända skicklighet i medicin, till biträdande läkare vid svenska örlogsflottan, hvilken plats han bibehöll till 1713. Efter att sistnämnda år ha återvändt till Lund, fortsatte han med ifver sina studier i medicin och naturhistoria och promoverades 1721 till medicine doktor. Under dessa studieår utöfvade han vid sidan af egna studier ett slags akademisk lärareverksamhet, för hvilken han såsom arvode uppbar ett dubbelt kungligt stipendium. Nyss blifven medicine doktor, förestod han ett par år medicinska professuren, hvarefter han 1724 flyttade såsom utnämnd stadsläkare till Göteborg. På kallelse af skånska adeln och magistraten i Malmö, hvilka hvar för sig förbundo sig att lämna honom ett årligt läkarehonorarium, återvände han redan 1725 till Skåne och utöfvade där under den närmaste tiden en vidsträckt läkarepraktik. 1728 utnämndes han i Lund till e. o. philos. natur. et physic. experiment. professor, en lärostol som för honom enkom inrättades och hvarifrån han förflyttades 1732 till professuren i historia. Han blef sistnämnda år arkiater. Sistnämnda lärareplats innehade han till sin död d. 18 febr. 1742. Utmärkt läkare, naturforskare och historiker, har S. för alltid införlifvat sitt namn med den akademiska institutionen i Lund, dels såsom lärare och dels såsom grundläggare af flera af dess vetenskapliga samlingar. En hans minnestecknare har om honom såsom universitetslärare yttrat: »I hans auditorium trängdes om rum hög- och välborne, höglärde, kvicke och käcke åhörare.» — Han prisas för öfrigt för det personliga deltagande, hvarmed han på allt sätt ledde och understödde dem, som vid Lunds högskola ägnade sig åt läkarekonsten. Bland dem, som tacksamt erkände sina förbindelser till S., var äfven Linné, hvarigenom Kilian S:i namn också kommit att oupplösligt förenas med den store naturforskarens. Den utmärkte vetenskapsmannen, hvilken också personligen genom sin rättrådighet och flärdlösa allvar ingaf allmän aktning, utgaf en mängd afhandlingar, hvaraf de viktigaste samlades och trycktes 1752 i Danzig under titeln *Stobæi opuscula*. — Gift 1725 med *Florentina Schubert*.

Stobée, Lorentz Kristofer, fortifikationsofficer, politiker. Född i Lund d. 10 maj 1676. Föräldrar: professorn *Andreas Stobæus* (se ofvan) och *Ursula Maria Wode*. — Vid universitetet i Lund utmärkte sig S. i synnerhet för sin insikt i de matematiska vetenskaperna och blef till en början landtmätare i Skåne. Sedan han i några år flitigt sysselsatt sig med geometriska och geografiska mätningar, utnämndes han 1699 till löjtnant vid fortifikationen och beordrades kort därefter att afgå till Finland för att biträda vid uppförandet af några skansar och fästningsbyggnader mot ryska gränsen. — 1702 befordrad till kapten, skickades han att iordningställa försvarsverken vid Keksholm och Viborg samt deltog därefter i några af de följande årens krigshändelser under generalmajorerna Cronhjort och Maidel. Sedan han 1706 blifvit generalkvartermästarelöjtnant, erhöll han 1707 adelsbrefvet med namnet *Stobée* samt fortsatte med drift befästningsarbetena kring Viborg, ända till stadens andra belägring af ryssarna 1710. Under den tid af tretton veckor, som staden belägrades, visade han oupphörliga prof på mod och skicklighet men måste slutligen kapitulera, hvarefter han tvärt emot kapitulationsvillkoren med hustru och barn bortsläpades till Ryssland, där han användes att uppgöra planer och ritningar till parker och trädgårdsanläggningar vid de kejserliga lustslotten o. dyl. Då han afslagit ett af tsar Peter gjordt anbud att blifva generalmajor i rysk tjänst, skickades han under sträng bevakning till Arkangel, hvarifrån han 1715 lyckades att med några kamraters bistånd komma på flykten. Efter en vandring af mer än två hundra svenska mil och sedan han själf hört sig efterlysas, kom han in på svenskt område. Under tiden hade en hans förmente vän, Gyllenroth (se detta namn), öfvertygat hans hustru, att S. vore död, och stod just i begrepp med henne inträda i gifte, när den länge saknade mannen hemkom. Han begaf sig därpå till Carl XII i Skåne och beordrades att genast iståndsätta därvarande fästningsverk, hvarefter han 1718 åtföljde konungen till Norge. Efter Carls död befordrades han till öfverste för fortifikationen 1719 samt uppträdde samtidigt i spetsen för det holsteinska tronföljarpartiet. Med anledning häraf föranstaltades mot honom af den nämnde Gyllenroth en skymflig rättegång, som gick ut på att få S. fälld för upproriskt tal mot prins Fredrik och såsom den där stod i förbund med Ryssland för att genomdrifva det holsteinska tronföljarvalet. Sedan han någon tid suttit häktad, upptäcktes hans oskuld och Gyllenroth, hvilken, föregifvande sig vara S., på en af hufvudstadens källare fällt de förgripliga utlåtelserna, dömdes i stället till döden. Äfven vid följande riksdagar uppträdde S. som en af det holsteinska partiets ledare samt var 1731, 1738, 1740 och 1747, vid de tre sistnämnda riksdagarna uppträdande som ifrig Hatt, led. af sekreta utskottet. 1723 anställdes S. såsom befälhafvare för fästningsverken i Skåne, deltog 1730—31 i fästningskommissionen i Stralsund samt blef 1737 vice och 1739 generalmajor och ordinarie direktör för fortifikationen. 1741 utnämndes han till landshöfding och öfverkommendant i Göteborgs och Bohus län, deltog i ryska gränskommissionen 1740—47 samt erhöll på begäran afsked 1749. Ledamot af Vetenskapsakademien. Död på sin egendom Ågård vid Lidköping d. 31 maj 1756. — Med sina förtjänster såsom krigare förenade S. hvarjehanda kunskaper i kemi, språk, teologi och filosofi men i synnerhet i de praktiskt matematiska kunskaperna. Han gjorde sig äfven känd såsom latinsk och svensk skald, ehuru ej af någon framstående betydenhet. — Gift 1: 1706 med *Kristina Åkerhielm*, 2: 1717 med *Anna Katarina Franc* och 3: med *Katarina Margareta Loos*.

Stockenström, von. Ättens förste med visshet kände stamfader var rådmannen i Stockholm

Anders Henriksson, död 1656. Hans barn antogo namnet Stockenström och en hans sonsons två söner, *Lars* och *Erik*, adlades 1751 under namnet *von Stockenström*, men deras ättegrenar utgingo. Deras brorson *Salomon* (se S. 2) adlades 1776 och adopterades å sina farbröders adliga nummer och namn liksom sedermera äfven en hans bror.

1. **Stockenström, Erik von,** riksråd. Född d. 9 april 1703. Föräldrar: bergmästaren *Erik Lorentzon Stockenström* och *Emerentia Rokes.* — Vid universitetet i Uppsala studerade S. förnämligast kemi och bergsvetenskap och anställdes vid tjugutvå års ålder såsom auskultant i bergskollegium, där han 1726 blef notarie. Sedan han 1730 blifvit befordrad till geschworner vid Stora Kopparberget, anträdde han 1732 en vidsträckt utländsk resa, hvarunder han besökte de förnämsta grufvor och bergverk i Norge, England, Tyskland, Holland och Frankrike. 1738 förordnades han till bergmästare i Södermanlands, Östergötlands och Smålands bergslager samt hade redan då gjort sig så känd, att han vid Vetenskapsakademiens stiftelse 1739 invaldes till en af dess första medlemmar. 1747 befordrades han till assessor i bergskollegium och 1749 till justitierevisionssekreterare, i hvilken egenskap han 1751 erhöll adelskap. Han skyndade ock att med ifver begagna sig af sin nyförvärfvade riksdagsmannarätt å riddarhuset och insattes vid riksdagarna 1755 och 1760 i sekreta utskottet som en af Hattarnas betrodde män. 1758 blef han ock befordrad till justitiekanslär. I början af 1760-talet var han bland dem, som sökte åvägabringa en öfverenskommelse mellan sitt parti och rådet. Under Mössornas välde kom han esomoftast i konflikt med rådet angående förvaltningen af sitt ämbete, särskildt på grund af den mera frisinnade anda, i hvilken han tolkade den nya tryckfrihetsförordningen. I åvägabringandet af de händelser, som föranledde Adolf Fredriks tronafsägelse och utlysandet af riksdagen i Norrköping 1769, tog S. en verksam del. Han blef ock vid densamma först åter insatt i sekreta utskottet och under dess fortgång befordrad till riksråd. S. å. blef han serafimerriddare och 1770 friherre, då han förordnades till president i lagkommissionen. Redan följande år hugnad med grefvebrefvet, utnämndes han inom kort till kanslär för Åbo universitet. I mars 1772, då Mössornas seger ansågs snart förestående, drog han sig undan stormen genom att afsäga sig rådsämbetet, hvilket han dock på Gustaf III:s begäran återtog efter revolutionen. 1789, vid uppnådda 86 lefnadsår, afgick han ånyo ur rådet samt afled i Stockholm d. 23 febr. 1790. S:s förtjänster om det allmänna voro stora och mångartade. Själf rik, understödde och befrämjade han många nyttiga företag, såsom bearbetningen af Höganäs stenkolsbrott samt Hellefors silfververk och nyanläggningen därstädes af ett stål- och manufakturverk, och visade sin frikostighet äfven mot enskilde, som däraf gjorde sig värdige. Vid järnkontorets inrättande var han den, som uppgjorde planen till denna nyttiga anstalt samt arbetade som en af dess fullmäktige till 1766, då det förbjöds en del tjänstemän och däribland justitiekanslärn att innehafva dylika civila befattningar. — Gift 1750 med *Johanna Bedoire.* — Om hans dotter *Johanna,* gift med *Albrekt von Lantingshausen* (se II: 20).

2. **Stockenström, Salomon von,** bergsråd, politiker. Född d. 11 jan. 1751; den föreg. brorson. Föräldrar: brukspatronen *Salomon Stockenström* och *Katarina Kalmeter.* — Efter studier i Uppsala blef S. 1772 notarie i bergskollegium. 1773 öfvermasmästare samt erhöll 1775 förordnande att förestå bergmästaresysslan i Öster- och Västerbergslagen. På offentligt uppdrag företog han 1777 en utrikes resa för att studera järnhandteringen, hvaröfver han efter hemkomsten 1780 aflämnade till Jernkontoret en redogörelse i fem band. 1787 gjorde han en ny färd i samma ändamål till Ryssland. 1778 utnämnd till direktör öfver stångjärnssmidet i riket och 1781 till assessor i bergskollegium, blef han 1789 ledamot af en af k. m:t tillsatt hemlig kommitté för utarbetande af en handelstraktat mellan Sverige och England. Samma år tog han afsked ur statstjänsten för att odeladt kunna ägna sig åt skötseln af Garpenbergs koppar- och järnverk, som af honom ansenligt utvidgades. S., som 1776 adlades och adopterades å farbröderuas adliga nummer samt 1798 erhöll bergsråds namn, heder och värdighet, afled å Garpenberg d. 24 aug. 1811. — Han gjorde sig äfven känd som en upplyst och själfständig riksdagsman, som mottog åtskilliga bevis å sina ståndsbröders förtroende. Så var han ledamot af hemliga utskottet vid riksdagarna i Gäfle 1792 och Norrköping 1800, hvarvid han räknades till den moderata oppositionen. 1809 satt han i konstitutionsutskottet, där han afgaf ett särskildt yttrande för en förändrad ny representation, med bibehållande af stånden, men med två kamrar i stället för fyra. — Gift 1790 med *Anna Kristina Bjuggren.*

Stolpe, Knut Hjalmar, arkäolog, etnograf Född i Gäfle d. 23 april 1841. Föräldrar: sedermera justitieborgmästaren i Norrköping *Carl Johan Stolpe* och *Katarina Vilhelmina Charlotta Eckhoff.* — S. blef student i Uppsala 1860, fil. kandidat 1870 och promoverades 1872 till fil. doktor. Han kallades följande år till docent i nordisk arkäologi vid Lunds universitet och förordnades 1874 till e. o. amanuens vid Vitt.-, hist- och ant.-akademien, där han 1880 utnämndes till andre amanuens. Hösten 1871 började S. arkäologiska undersökningar på Björkö i Mälaren, hvilka med statsunderstöd fortsattes årligen t. o. m. 1879 samt 1881. S. har undersökt dels betydande delar af den s. k. Svarta jorden (platsen för det forna Birka), dels omkring 1,200 grafvar från 8- och 900-talen. Åren 1881, 1882 och 1893 utförde han vidlyftiga grafundersökningar i norra Uppland samt ledde 1891 och 1892 undersökningen i en grotta å Stora Karlsö vid Gotland. Under en arkäologisk studieresa till Köpenhamn 1872 hade S. äfven i där varande rika etnografiska

museum idkat etnografiska studier, och då 1877 antropologiska sällskapet föranstaltade en »Allmän etnografisk utställning» i arffurstens palats i Stockholm, blef S. ledare af denna exposition, som varade båda åren 1878 och 1879. S. tillbringade som Letterstedtsk stipendiat 1880 och halfva 1881 på utländska resor i etnografiskt studieändamål. I främsta rummet ägnade han sig åt studiet af naturfolkens ornamentik och kom till det resultat, att den hos naturfolken ofta förekommande geometriska ornamentiken i de flesta fall uppstått genom en gradvis gående stilisering af ursprungligen mer eller mindre realistiskt framställda afbildningar af människor eller djur och stode i samband med religiösa föreställningar. Genom sitt arbete *Utvecklingsföreteelser i naturfolkens ornamentik* 1890—91, som är öfversatt till engelska och tyska, anses S. ha lagt grunden till den moderna forskningen rörande naturfolkens ornamentik. En fortsatt tillämpning af samma metod göres i det 1896 utgifna större arbetet *Studier i amerikansk ornamentik*, belönadt med Loubatska priset. — S. deltog 1883—85 som etnograf i Vanadis' världsomsegling och gjorde därunder för statens räkning etnografiska samlingar, hufvudsakligen vid Eldslandet, i Chile, i Peru, där han också utförde grafundersökningar, på Söderhafsöarna o. s. v. I norra Indien lämnade han expeditionen och företog vidsträckta resor i hela området för att öfver Bombay återvända till Europa. Efter sin hemkomst utställde han 1886 i arf furstens palats sina till öfver 7,500 nummer uppgående samlingar, hvilka sedan våren 1887 exponerades i Göteborg, hvarefter de införlifvades med riksmuseum. Vårterminen 1887 var S. anställd i Göteborg som föreläsare i etnografi. Höstterminen 1888 förestod han professuren i kulturhistoria vid Stockholms högskola och var 1889 där t. f. lärare i etnografi. Efter nya studieresor 1893 och 1896 förordnades S. slutligen 1899 till föreståndare för Riksmuseets etnografiska afdelning och utnämndes 1902 till professor och intendent för samma afdelning, hvars material under hans ledning mer än fördubblades och samtidigt fullständigt omordnades. 1902 af k. m:t utsedd att vid den i okt. s. å. i Newyork sammanträdande internationella Amerikanistkongressen representera Sverige, fungerade S. därvid som en af kongressens vice presidenter. Efter kongressen studerade den i sin vetenskap med hela sin själ uppgående mannen de etnografiska museerna i icke mindre än elfva städer, och återkom vid jultiden till fäderneslandet. — Till det 1873 stiftade Antropologiska sällskapet uppgjordes första planen af G. Retzius och S., hvilken senare en tid var sällskapets sekreterare. — Medutgifvare af det sedan 1888 i Leiden utkommande »Intern. Archiv für ethnographie», har S. bl. a. utgifvit olika vetenskapliga skrifter: *Sur l'ambre jaune* 1874, *Den allmänna etnografiska utställningen i Stockholm* 1878—79, texten på franska till fotografier af denna utställning 1881, belönad med 2:a priset vid geogr. kongressen i Venedig s. å., *Svenska myror* 1882, *De etnografiska museerna i Europa* 1882, *Påskön i Stilla oceanen* 1883, *Vendelfyndet* 1884, *Björkö i Mälaren, en vägledning för besökande* 1888, *Vanadisutställningarna 1886 och 1887*, en på franska affattad skrift om de etnogr. samlingar, som hopbringades under Vanadisfärden, 1889, *Ueber altmexikanische und südamerikanische Wurfbretter* 1890, *Utvecklingsföreteelser i naturfolkens ornamentik, etnografiska undersökningar* 1890—91 m. m. Led. af Vitterhets-, hist- o. ant.-akad. Död i Stockholm d. 27 jan. 1905. — Gift 1875 med *Vilhelmina Emerentia Holmgren.*

Stoopendaal, Jenny Nyström-, målarinna, tecknarinna. Född i Kalmar d. 13 juni 1857. Föräldrar: folkskoleläraren *Daniel Nyström* och *Annette Bergendahl* — Elev vid Fria konsternas akademi 1873—81, vann fröken N. sistn. år k. medaljen för *Konung Hans och Gustaf Vasa*. Erhöll stipendium och studerade 1882—86 i Paris, hvarifrån hon bl. a. hemsände *Sjukbesöket* 1884 och flera taflor med motiv ur barnvärlden. På »salongen» 1884 hade hon ett *självporträtt.* Fru S. har i synnerhet varit verksam som tecknarinna för barnböcker, barntidningar, kalendrar o. dyl. Hon har sålunda illustrerat *Barnkammarens bok* 1882, *Svenska barnboken* 1886—87, C. D. af Wirséns »Vid juletid» 1887 och »I lifvets vår» 1888, Aug. Blanches, Starbäcks och Emelie Carléns romaner m. m. — Gift 1887 med doktor *D. Stoopendaal.*

Storckenfeldt, Carl Erik Gustaf Bleckert, den svenska rikstelefonens banbrytare. Född d. 19 juni 1847 å Vartofta säteri i Västergötland. Föräldrar: godsägaren och f. d. löjtnanten *Carl Johan Storckenfeldt* — ledamot af Första kammaren 1867—72 och 1874—86 samt ledamot af bevillningsutskottet 1876—79 — och friherrinnan *Erika Lagerfelt.* — Efter studier vid Jönköpings läroverk ingick S. 1865 som elev vid Teknologiska institutet, från hvars fackskola för maskinbyggnadskonst och mekanisk teknologi han 1868 utexaminerades. Under den följande tiden var S. anställd som ritare och filare vid in- och utländska verkstäder, tills han 1874 inträdde som maskiningenjör vid statens järnvägstrafiks maskinafdelning, där han 1879 befordrades till maskindirektör. 1890 förordnades han till generaldirektör och chef för telegrafstyrelsen samt blef 1893 ordinarie innehafvare af samma post, å hvilken han verkade till sin död i Stockholm d. 7 april 1902. — S., som städse gjort sig känd som en man af stor praktisk duglighet, fri från all byråkratisk slentrian, inriktade i första hand sin uppmärksamhet på det svenska telefonväsendets utveckling. Han fattade därvid som sin uppgift att åt staten förvärfva all telefonverksamhet, som vid den tiden till öfvervägande del låg i enskilda personers händer. I fullföljandet af detta mål utvecklade S icke allenast en sällspord kraft och skicklighet utan äfven en energi, som nog mer än en gång slog öfver till hänsynslöshet. Om han icke fullständigt lyckades reali-

sera sina önskningar, kom han dock ett godt stycke på vägen, och utan tvifvel torde S. mera än de flesta hafva förtjänsten af den svenska rikstelefonens glädjande utveckling. — Gift 1876 med *Clara Emilia Sofia Berlin*, dotter af generaldirektören N. J. Berlin (se I: 83).

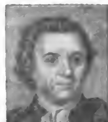
Stralenberg, Filip Johan, krigare, geografisk författare. Född i Stralsund 1676. Föräldrar: landträntmästaren därstädes *Kristian Tabbert* och *Maria Eleonora Klinckow*. — S. ingick 1694, efter slutade studier, i krigstjänst och blef först volontär och därefter korporal vid öfverste Makeleers regemente. Sedan han öfvergått till fortifikationen, utnämndes han 1698 till löjtnant vid fortifikationen i Wismar, befordrades 1701 till regementskvartermästare vid Södermanlands regemente, blef 1703 kapten och erhöll 1707 adelskap, då han utbytte sitt fädernenamn mot *Stralenberg*. Under Carl XII:s fälttåg utmärkte han sig för mycken skicklighet, i synnerhet vid belägringen af Thorn och striderna vid Frauenstadt, Holofzin och Pultava. Efter nederlaget på det sistnämnda stället lyckades han rädda sig in på turkiska området men upptäckte där, att hans yngre bror ej var bland flyktingarna, hvarför han tog en båt och rodde tillbaka öfver Dnieprströmmen, då han föll i ryssarnas händer och fördes till Sibirien. Under sin trettonåriga fångenskap därstädes genomreste han landet i flera riktningar och utarbetade öfver detsamma en geometrisk karta, som han lämnade i förvar hos en köpman i Moskva. När denne kort därpå dog, skickades kartan till tsar Peter, som befallde, att, när S. infann sig att återfå sin karta, skulle han inställas för kejsaren. Detta skedde, då tsaren jämte uttryck af sin beundran för S:s skicklighet erbjöd honom att gå i rysk tjänst och öfvertaga styrelsen af ett landtmäterikontor, som då skulle inrättas. S. afböjde likväl det lysande anbudet och återkom 1722 utarmad och sjuklig till Sverige, där han erhöll öfverstlöjtnants titel, med samma kaptensindelning, som han tillträdt aderton år förut. 1740 utnämndes han till kommendant på Karlshamns fästning, blef 1746 major vid Södermanlands regemente, samt afled på Fröllinge i Halland i september 1747. 1726 utgaf han från trycket: *Vorbericht eines Werkes von der grossen Tartarey und Sibirien mit Anhang von Gross-Russland* och 1730 sin förr omnämnda karta jämte *Histor.-geographische Beschreibung vom Nord- und Ostlichen Theil von Europa und Asia*, ett verk, som på sin tid väckte stor uppmärksamhet och länge utgjorde hufvudkällan för geografernas beskrifningar öfver denna del af jorden. — Ogift.

Strahlenheim, Henning von, diplomat, riksgrefve.

Född i Stockholm 1663. Föräldrar: assessorn i Wismarska tribunalet *Mikael Viett*, adlad *von Strahlenheim* och *Margareta Hallen*. — 1691 ingick S. i kurfurstens af Pfalz tjänst och utnämndes till kapten vid ett dragonregemente. Sedan han vidare erhållit öfverstlöjtnants titel och blifvit befordrad till geheimekrigsråd, skickades han från Kurpfalz såsom envoyé till Sverige, hvarpå han inom kort gick i svensk tjänst. Af svenska regeringen sändes han 1698 såsom minister till Holstein-Gottorp samt blef följande året regeringsråd och envoyé vid Hannoverska och Zelleska hofven. Förflyttades därifrån ännu s. å. till minister i Wien och upphöjdes af Carl XII till svensk friherre. I Wien utnämndes han af kejsaren 1706 till romersk riksgrefve, förlänades med grefskapet Limburg samt erhöll titel af riksöfverjägmästare, hvilka utmärkelser Carl XII likväl nekade honom att mottaga. Det sistnämnda året råkade han i en häftig tvist med kejserlige kammarherren grefve Max Adam Zobor, en man med häftigt lynne och mycket ogynnsamt stämd mot Carl XII. I ett sällskap, där S. ansåg, att Zobor skymfat Carl, gaf S. honom en örfil, men Carl fann sig ej tillfredsställd härmed, utan fordrade belackarens utlämnande. Efter många och långa protester af kejsaren skickades slutligen Zobor till Carl, hvilken, så fort hans stolthet i detta hänseende blifvit tillgodosedd, genast försatte Zobor i frihet. När S. 1710 upphört att vara svensk minister, utmanades han af Zobor men undvek honom öfverallt, hvarför denne lät trycka och kringsprida en berättelse om händelsen. 1710 förordnades S. till guvernör i Zweibrücken, blef generalguvernör därstädes 1714 men afskedades 1718, emedan han kommit i tvist med konung Stanislaus och några förnäma polska herrar. Han inköpte då ett gods Fohrbach i Lothringen och afled där d. 15 sept. 1731. — Gift 1: med *Nicolea Katarina Veronica von Stackelberg* och 2: med *Sofia Elisabet Kristina af Vasaborg*. Från första giftet härstammar friherrliga ätten *von Strahlenheim* i Hannover och från det senare grefliga ätten *von Strahlheim-Vasaborg* i Bajern.

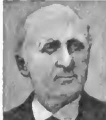
Strand, Carl Johan, ämbetsman, författare.

Född omkring 1728 i Lerbo socken af Södermanland, där fadern *Olof Olofsson Strand*, gift med *Maria Elisabet Ört*, var kyrkoherde. — Efter att en längre tid ha tillhört Uppsala universitet såsom studerande, blef S. filosofie magister därstädes 1752 och biträdde därefter under den närmast följande tiden dåvarande kyrkoherden, sedermera biskopen, J. Serenius, vid utarbetandet af dennes engelska lexikon. Sedan han 1758 ingått vid riks- och antikvitetsarkivet, utnämndes han därstädes till kopist 1759, blef två år senare kanslist, 1766 registrator, 1768 aktuarie och slutligen 1773 riksarkivsekreterare och chef för riksarkivet, invaldes 1786 till ledamot af Vitt.-, hist.- och ant.-akad. samt afled i Stockholm d. 25 mars 1795. — S. var en man med omfattande kunskaper och stor arbetsförmåga. Under sin första tjänstetid i arkivet upprättade han diarier öfver arkivets registratur för åren 1550—60, biträdde sedermera vid inventeringen af riksarkivets akter samt fortsatte von Stiernmans Polit. ekon. och komm.-samlingar. Han uppträdde äfven anonymt som författare till åtskilliga politiska ströskrifter, af hvilka den mest bekanta torde vara *Ämbetsmanna-öde i Sverige* 1767.

Strandberg. Denna släkt, af hvilken så många utmärkt sig för litterär och musikalisk begåfning, härleder sig från Falun, där äldste med visshet kände stamfadern var kopparslagare i slutet af 1600-talet.

1. **Strandberg, Olof,** lyrisk skådespelare.

Född d. 15 febr. 1816 i Langenhanshagen nära staden Barth i Pommern. Föräldrar: d. v. adjunkten, sedermera kyrkoherden i Hammars pastorat af Strängnäs stift, teol. doktorn *Olof Strandberg* och *Kristina Maria Berg.* — Vid ett års ålder åtföljde S. föräldrarna till Sverige, där han, efter att ha genomgått Strängnäs gymnasium, blef student i Uppsala 1836 och i Lund 1838. Inom studentsången väckte snart hans ovanligt rena, friska och silfverklingande tenorstämma stor uppmärksamhet och föranledde hans anställning vid k. operan i Stockholm 1842, sedan han året förut debuterat i *Max'* roll i »Friskytten» och *Jakob Friburgs* i »Schweiziska familjen». Under det fjärdedels sekel, han sedan tillhörde vår k. operascen, uppehöll han länge nästan ensam de förnämsta tenorpartierna, såsom *Fra Diavolo, Stradella, Robert, Tamino, Ernani, Masaniello, Richard Lejonhjerta, Gustaf Vasa, Edgar* »i Lucie», *Raoul* i »Hugenotterna», *Jakob* i »Josef i Egypten», *Raphael* i »Hälften hvar», *Georges* i »Hvita frun», *Johan af Leyden* i »Profeten», *Hüon* i »Oberon», *Arnold* i »Vilhelm Tell», m. fl. — 1867 afträdde han på egen begäran från sin befattning såsom premiärsångare vid k. teatern, men tog först senare i *Josefs* parti afsked af allmänheten. 1865 inträdde han i Posttidningens redaktion, som han tillhörde till sin död d. 21 juni 1882. Led. af Musikaliska akademien m. m. — Sällan har en mer naturfrisk, böjlig och välklingande stämma ljudit från k. teaterns tiljor än S:s, och få lyriska konstnärer hafva så bibehållit sig i publikens ynnest som han. — En sak, som ej bör förglömmas, är att S. äfven verkat såsom författare. Sålunda har han utgifvit: *För vänner af operan,* biografier öfver de förnämsta kompositörer jämte analys af deras arbeten 1860, öfversatt O. Jahn's W. A. Mozart 1865 och Topsöes »Från Amerika». — Gift se S. 2 och 3.

2. **Strandberg, Aurora Vilhelmina,** f. *Österberg,* dramatisk skådespelerska.

Född i Stockholm d. 18 sept. 1826, dotter till k. löparen *Johan Abraham Österberg* och *Sofia Vilhelmina Sandberg.* — Vid tretton års ålder antagen till elev vid k. teatern, visade fröken Ö. tidigt de mest afgjorda anlag för skådespelarekonsten och uppnådde i roller, som lågo inom hennes begåfning, snart ett fulländadt mästerskap. »Utrustad med en sällsynt fägring och en fin, nästan luftig gestalt, spred hon öfver sina framställningar det ljufvaste doft af poesi och behag, hvarpå såsom exempel må anföras hennes sköna återgifvande af *Jolantha* i 'Kung Renés dotter' och *Fenella* i 'Den stumma från Portici'.» — 1846 erhöll hon anställning såsom skådespelerska vid k. teatern, men hennes triumfer blefvo af helt kort varaktighet. Ett hastigt tillväxande bröstlidande gjorde henne snart oförmögen till vidare uppträdande och lade henne i grafven vid ännu icke uppnådda tjugufyra års ålder d. 12 aug. 1850. — Gift 1846 med lyriske skådespelaren vid k. teatern *Olof Strandberg* (se S. 1).

3. **Strandberg, Albertina Josefina Charlotta,**

f. *Linderoth,* lyrisk skådespelerska. Född i Stockholm d. 25 juli 1830. Föräldrar: hautboisten *Linderoth* och *Charlotta Elisabet Wahlberg.* — Elev vid balletten d. 1 juli 1844 och vid lyriska scenen d. 1 nov. s. å., erhöll fröken L. där 1851 anställning som skådespelerska och sångerska och blef gift s. å. med *Olof Strandberg.* Hon utmärkte sig tidigt för »en sprittande liflighet, ett strålande godt lynne, en rask och tilltagsen djärfhet, som dock aldrig blef okvinnlig men bevarade den unga eleven från all falsk sentimentalitet». Fru S. var en af de bästa sujetter, som den svenska scenen någonsin ägt, med täckt utseende och mjuk, välljudande röst. På äldre dagar spelade hon med stor framgång komiska gumroller, såsom *Marcellina* i »Figaros bröllop», *Nämndemora* i »Värmlänningarna», *Amman* i »Romeo och Julia», *Marta* i »Faust», *Markisinnan* i »Regementets dotter», m. fl. Bland hennes öfriga partier må nämnas: *Susanna* och *Cherubin* i »Figaros bröllop», *Zerlina* i »Don Juan» och »Fra Diavolo», *Jenny* i »Hvita frun», *Siebel* i »Faust», *Benjamin* i »Josef», *Jenny* och *Hedvig* i »Vilhelm Tell», *Bertha* i »Alphyddan», *Anna* i »Friskytten» och »Värmlänningarna», *Fru Ström* i »Muntra fruarne», *Nancy* i »Martha», *Fru Ragnhild* i »Den bergtagna», *Fatima* i »Oberon», *Papageno, Sköna Helena* m. fl. Hon afgick från scenen 1889.

4. **Strandberg, Carl Vilhelm August,** skald (under pseudonymen *Talis Qualis*).

Född i Stigtomta församling af Södermanland d. 16 jan. 1818; bror till S. 1. — Vid Lunds universitet, där S. lät inskrifva sig 1838, efter att 1837 blifvit student i Uppsala, ägnade han sig under några år åt studier i litteratur, filosofi och estetik, tog 1846 kansliexamen och flyttade till Stockholm. 1852 började han fast arbeta i Stockholms Dagblad, hvarmed han fortfor till 1865, då han öfvertog chefskapet för Post- och Inrikes Tidningar. Ehuru länge känd såsom lycklig skald inom den inskränkta kretsen af vänner och akademikamrater, var det först vid en studentfest i Lund 1845 som han fäste vid sig allmän uppmärksamhet genom uppläsandet af sin för tillfället skrifna dikt *Vaticinium* till Finland. Det ofantliga uppseende, detta formfulländade, om en glödande fosterlandskärlek vittnande, stycke uppväckte, ökades ytterligare genom hans s. å. utgifna diktsamling *Sånger i pansar.* Under det en och annan häpnade öfver tonen i dessa byroniskt eldiga sånger, mottogos de af den stora allmän-

heten med bifall och beundran. Det var ock bland dem, man första gången såg i tryck den vackra hymnen »Ur svenska hjärtans djup», som, med musik af Otto Lindblad, sedermera blifvit vår »kungssång». — 1848 utgaf han en ny samling dikter *Vilda rosor,* hvilka jämte *Nyare sånger* samt åtskilliga öfversättningar af främmande lyriska skalders sånger blefvo samlade i en ny upplaga i tvenne band. En betydande uppmärksamhet har S. jämväl vunnit som öfversättare. Hans återgifvande på svenska af Byrons poetiska berättelser (10 h. 1853—69) äro i sitt slag oupphunna och måhända oupphinneliga. Han har för öfrigt lämnat talrika öfversättningar af lyriska operor, såsom »Vilhelm Tell», »Oberon», »Profeten», »Martha», »Trubaduren» m. fl. Erhöll 1861 Svenska akademiens Carl Johanspris. 1862 antog han på kallelse af Svenska akademien den stol I. Hwasser vid sin död lämnade ledig, och vid sekularfesten 1868 tilldelade Lunds universitet honom sitt hedersdiplom såsom filosofie doktor. Död d. 5 febr. 1877. — I S:s diktning tager sig en glödande fosterlands- och frihetskänsla uttryck. Hans diktning under de senare åren sysselsatte sig delvis med svenska folklifvet, hvaraf han lämnat utmärkta bilder. Som språkkonstnär är S. en af våra främste, i hög grad djärf och fri. — Gift 1845 med *Aurora Brita Kristina Palm.*

5. **Strandberg, Carl Gustaf,** ämbetsman, skald.

Född å Kjulsta i Stigtomta förs. af Södermanland d. 5 maj 1825; den föreg. kusin. Föräldrar: öfverjägmästaren *Carl Gerhard Strandberg* och *Hedvig Charlotta Thavenius.* — Efter elementarstudier vid Nyköpings skola och Stockholms gymnasium aflade S. studentexamen i Uppsala 1842 och begynte kort därpå bereda sig för inträde på den civila ämbetsmannabanan. För den skull tog han 1844 kameralexamen och öfvade sig någon tid såsom tjänstebiträde åt domhafvanden i sin hembygd, men återvände snart till universitetet, där han undergick hofrättsexamen 1846. — Inskrifven s. å. som auskultant i Svea hofrätt och som e. o. i justitierevisionsexpeditionen samt Stockholms stads kämnersrätt, befordrades han 1855 till assessor i hofrätten samt förordnades 1860 till revisionssekreterare, efter att åren förut tjänstgjort som sekreterare i kommittén för utarbetande af förslag till ny konkurslag. Sedan han vidare tjänstgjort såsom sekreterare i lagutskottet vid 1859—60 och 1862—63 års riksdagar, kallades han det sistnämnda året af d. v. justitiestatsministern friherre de Geer till byråchef för beredningen af lagärenden i justitiedepartementet, där han 1867 blef expeditionschef, förordnades omedelbart därefter till sekreterare i den kommitté, som hade att afgifva betänkande angående revision af föreningsakten mellan Sverige och Norge och utnämndes 1868 till justitieråd. Led. af Svenska akademien 1869 och 1872 förordnad till dess sekreterare. Död i Stockholm d. 8 febr. 1874. — Sitt skaldenamn vann S. egentligen genom sina efterbildningar från ett par af antikens skalder och sin vackra sång öfver Tegnér. Redan tidigt vaknade hos honom kärleken för vitterheten, särskildt den gustavianska, med hvilken han fort gjorde sig förtrogen, liksom med dess förebild, de franska akademikerna. Efter att länge ha pröfvat sina sångarkrafter inom den trängre kretsen af vänner och anförvanter, täflade han första gången hos Svenska akademien 1849 med *Efterbildningar af Horatius,* hvilka belönades med andra priset. Samma utmärkelse tillföll honom sedermera för hans sånger öfver *Birger Jarl* 1854 och *Jakob Berzelius* 1855. Hans dikter utgåfvos 1874 af F. Sander under titel: *Samlade vitterhetsarbeten af C. G. Strandberg.* — Gift 1854 med *Eva Fredrika Constance Helleday.*

6. **Strandberg, Hilma Kristina Elisabet Angered-,** författarinna.

Född i Stockholm d. 10 juni 1855; den föregåendes dotter. — Efter föräldrarnas tidiga död beslöt sig fröken S., som förut drifvit studier dels privat, dels vid flera läroverk, att söka sin utkomst telegrafistvägen och aflade 1876 härför erforderlig examen. Samma år kom hon ut på förordnande på västkusten och blef 1883 ordinarie telegrafist i Fjällbacka. Med ärftlig diktarhåg och vaken iakttagelseförmåga riktades hennes sinne å västkustlifvets egendomligheter och vid tjuguett års ålder författade hon en novell *Netedalens älfva,* som efter några år publicerades i Göteborgs Handelstidning och väckte stort intresse genom lifliga, halft romantiska och halft realistiska, skildringar. I samma tidning var hennes penna under de följande åren ofta verksam med noveller och skisser, af hvilka en, *Nitälskan,* genom sin kritik af ortens samhällsförhållande väckte så ond blod, att det blef henne en obeskriflig lättnad, när hon 1884 blef bjuden en stadigvarande plats i tidningen, där hon, efter från tjänsten erhållen tjänstledighet, arbetade, tills hon 1886 återvände till Fjällbacka. Några under märket *Skjalf* tryckta noveller hade redan 1885 af kritiken mottagits med det gynnsamma omdömet, att Sverige »höll på att få en Kielland», och när hon 1887 samlade och i eget namn utgaf en del af sina förut i tidningar och tidskrifter spridda skisser till en bok *Västerut,* blef hon genast erkänd som en i hög grad ursprunglig, kraftig och löftesrik debutant. Hennes författarbana afbröts emellertid, när hon 1888 öfverflyttade till Nordamerika och därstädes s. å. ingick äktenskap med den svenske artisten *Hjalmar Angered.* Lifvet i den nya världen blef emellertid allt annat än en dans på rosor, såsom nogsamt framgår af hennes efter återkomsten till Sverige utgifna skildringar *Den nya världen* 1898, *På prärien* 1898 och *Från det nya och gamla landet* 1899, i hvilka hon med realistisk kraft återgifver, hvad hon sett och upplefvat. Med *Lydia Vik, en själs historia* 1904 är hon åter inne på svensk mark. 1905 har hon utgifvit *Under Söderns sol.*

Streling, Johan, lärd. Född 1693 och son af kyrkoherden *E. Streling.* — S. inskrefs 1716 bland de studerande i Lund och promoverades 1725 till filosofie magister. Två år senare anställdes han såsom notarie hos domkapitlet i Växiö, blef 1730 konrektor och 1731 rektor vid sko-

lan därstädes. Sedan han låtit prästviga sig 1741, befordrades han till kyrkoherde och prost öfver Norrvidinge kontrakt af Växiö stift, erhöll 1771 professors namn, heder och värdighet samt afled i Växiö d. 25 juli 1773. — Under mer än tvenne mansåldrar var S. ett välbekant namn för hvar och en, som ägnade sig åt lärda studier, genom den af honom första gången 1754 utgifna *Grammatica latina*. Få undervisningsböcker hafva bibehållit sig så länge vid våra läroverk som denna, hvilken framgång mer än af bokens eget värde torde få förklaras däraf, att den var affattad på svenska och sålunda besparade ungdomen mödan af att såsom förut lära sig romarspråket ur en lärobok, som var skrifven på det språk, som skulle läras.

Stricker, Johan Kristofer, homilet. Född i Stockholm d. 28 jan. 1726. Föräldrar: komministern vid Storkyrkan *Johan Stricker* och *Margareta Possieth*. — Efter att från 1746 ha tillhört Uppsala universitet, begaf S. sig 1750 till Greifswald, där han inom den korta tiden af en månad aflade filosofie kandidatexamen och förklarades för filosofie magister. Återkommen till Sverige, vigdes han till präst 1752 och anställdes såsom pastorsadjunkt hos d. v. kyrkoherden i Riddarhusförsamlingen doktor Abraham Pettersson. Tre år senare utnämndes han till e. o. hofpredikant hos riksrådet grefve Bielke, blef 1764 ord. k. hofpredikant och pastor vid lifdrabantkåren samt befordrades 1768 till kyrkoherde i Karlshamn med Asarum. Prost 1769, erhöll S. vid Gustaf III:s kröning teol. doktorsvärdigheten, blef häradsprost 1781 samt afled i Karlshamn d. 24 febr. 1792. — Han var en för sin tid utmärkt predikant af den Petterssonska skolan och omtalas för sin utomordentliga flit både i sitt prästerliga ämbete och i sina vetenskapliga sysselsättningar. Af hans tryckta skrifter må särskildt nämnas: ***Försök till ett svenskt homiletiskt bibliotek*** I. 1767, som innehåller ett fullständigt register öfver alla på svenska utkomna predikoarbeten. I andra delen, som vid författarens död ännu icke hunnit blifva färdig ämnade han meddela korta lefnadsteckningar öfver hvar och en af Sveriges homiletiska författare. För detta ändamål hade han sammanbragt och ägde den största enskilda samling, som troligen funnits i Sverige, af homiletisk litteratur, uppgående till mer än 2,000 olika predikoarbeten, hvilka efter hans död införlifvades med Lunds universitets bibliotek. Hans rikhaltiga brefväxling förvaras däremot å k. biblioteket. — Gift 1768 med *Ulrika Elisabet von Hauswolff*.

Strindberg. Äldste kände stamfadern, som lefde i slutet af 1600- och början af 1700-talen, var bonde i den i Multrå socken i Ångermanland belägna byn Strinne, efter hvilken släktnamnet antogs af hans son *Henric* Strindberg, f. 1710, död 1767, komminister i Räfsund och Sundsjö i Jämtland.

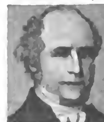
1. **Strindberg, Johan August,** skriftställare. Född i Stockholm d. 22 jan. 1849. Föräldrar: ångbåtskommissionären *Carl Oskar Strindberg* och *Eleonora Ulrika Norling*. — Efter att ha gått i Klara och Jakobs elementarläroverk samt Stockholms lyceum, aflade S. 1867 studentexamen. Han vistades sedan en termin i Uppsala, var ett halfår vik. folkskolelärare i Stockholm, bestred därpå informatorsplatser och idkade samtidigt studier för läkareexamen, men beslöt sig efter en tid för att bli skådespelare. Sedan debuten vid k. teatern gått om intet, började S. 1870 i Uppsala studier för filosofiska graden. Våren 1872 måste S. af brist på medel lämna sina akademiska studier. Han begaf sig till Stockholm och fortsatte på allvar det författareskap, som han redan börjat 1869 med det dramatiska utkastet *Fritänkaren,* tryckt 1870, och det på blankvers skrifna sorgspelet *Hermione,* tryckt 1871. I Stockholm skref S. bl. a. konstkritik och skisser i flera tidningar. Han var 1874 medarbetare i Dagens Nyheter och hösten s. å. i Svenska Medborgaren samt tjänstgjorde dec. 1874—82 som e. o. amanuens vid k. biblioteket. Han studerade där kulturhistoria samt kinesiska språket och litteraturen, utgaf äldre kartor öfver Asien m. m., skref ***Kina**, några gensagor mot gängse irrmeningar* 1877, ***Relations de la Suède avec la Chine et les pays tartares***, o. s. v. S., som 1877 gift sig, lämnade 1883 med hustru och barn Sverige och vistades i åtskilliga år i Frankrike, Schweiz och Tyskland. 1887—89 bodde han i Danmark, där han, liksom i Frankrike och Tyskland, var medarbetare i större tidningar och tidskrifter, hvarefter han åter slog sig ned i hemlandet. Han har sedermera på nytt vistats utrikes på olika håll, men har nu under en följd af år sedan slutet af 1896 varit bosatt i Sverige, först i Lund och sedan i Stockholm. — S. har, utom de redan nämnda arbetena, skrifvit: *I Rom,* dramatisk situation, uppf. 1870 å k. teatern i Stockholm, sorgspelet *Den fredlöse,* uppf. 1871 — S:s ungdomsarbeten utgåfvos 1881 under den gemensamma titeln *I vårbrytningen* —, *Mäster Olof* — den ursprungliga titeln var »En affälling» — fullbordad i sin första form på prosa 1872, förgäfves hembjuden åt k. teatern, tryckt och uppförd först nio år senare och omdiktad på blandad knittelvers och prosa 1878, lustspelet *Anno Fyrtiodtta* 1875, tryckt sedermera, studenthistorierna ***Från Fjerdingen och Svartbäcken*** 1877, *Röda rummet* 1879 med dess fortsättning *Götiska rummen* 1904, medeltidskomedien *Gillets hemlighet* 1880, ***Kulturhistoriska studier*** 1881, *Gamla Stockholm* 1880—82 i förening med Claës Lundin, ***Svenska folket i helg och söcken, i krig och fred, hemma och ute*** 1881—82, den blodiga satiren *Det nya riket* 1882, skådespelet *Herr Bengts hustru* 1882, modernt, fastän i medeltidsdräkt, det satiriska sagospelet *Lycko-Pers resa* 1882, många gånger uppf. i norden, början af novellföljden *Svenska öden och äfventyr* 1882 o. f. »berättelser från alla tidehvarf», *Dikter* 1883, *Sömngångarnätter* 1884, *Likt och olikt* 1884, *Utopier i verkligheten* 1885, ***Giftas***, 1:a delen 1884, som genom ett anfall på nattvardsläran förorsakade ett uppseendeväckande tryckfrihetsåtal, hvari S. blef frikänd, *Giftas*, 2:a del. 1886, *Tjensteqvinnans son*, 3 delar 1886—87, självbiografiska anteckningar, sorgespelet *Fadern* 1887, komedien

Kamraterna 1888, romanen *Tschandala* 1889, på danska, ett »naturalistiskt sorgspel» *Fröken Julie* 1888, tragi-komedierna *Fordringsegare*, *Samum*, skärgårdsskildringarne *Hemsöborna* 1887 och *Skärkarlslif* 1888, *I hafsbandet* 1890, *Blomstermålningar och djurstycken* 1888, *Bland franska bönder* 1889, *Tryckt och otryckt* 1890—97, *Die Beichte eines Thoren* 1893, på tyska, för hvilket verk S. blef åtalad i Tyskland, sagospelet *Himmelrikets nycklar* 1892, *Dramatik*, fyra småpjäser 1893, *Antibarbarus* 1894, på tyska, *Jardin des plantes* 1896, *Inferno* 1897, *Legender* 1898, dubbeldramat *Till Damaskus* 1898—1904, *Inför högre rätt (Advent, Brott och brott)* 1899, de historiska skådespelen *Folkungasagan*, *Gustaf Vasa*, *Erik XIV* 1898, *Gustaf Adolf* 1900, *Engelbrekt* 1901, *Carl XII* 1901, *Påsk* 1901, *Dödsdansen*, drama, 1901, *Midsommar* 1901, *Sveriges natur* 1901, *Fagervik och Skamsund* 1902, *Kronbruden*, *Svanehvit*, *Drömspelet* 1902, *Ensam* 1903, *Sagor* 1903, *Historiska miniatyrer* 1905, *Ordalek och småkonst* 1905, *Nya Svenska öden* 1906, m. m. S:s *Samlade romaner och berättelser* utkommo 1899—1901 och hans *Samlade dramatiska arbeten* 1903—04. — »S:s författarskap är i hög grad ojämnt; mäktigt i ansatsen, saknar det ej sällan ihärdighetens styrka; han besitter stora naturgåfvor, känsligt natursinne, utomordentlig skildringskraft, en gäckande, stundom grofkornig kvickhet, en ursprunglig, liffull stil och sällsynt språkbildande förmåga, ehuru han stundom sänker sig till slangord, men dessa gåfvor motsvaras icke af konstnärlig genomarbetning eller helgjutenhet; hans författarskap saknar karaktärsfast hållning och kastas mellan motsatta åskådningar, som ofta utmynna i paradoxmakeri. Han är en revolutionär ande, hos hvilken tviflet och trotset tidigt kommo till uttryck, ehuru han senare 'tviflat på sitt eget tvifvel'; man återfinner hos honom släktskapsdrag med Rousseau, Thorild och Almqvist.» — S. har emellertid, trots sin ojämnhet, åstadkommit förstarangs mästerverk på många områden. *Mäster Olof* är »svenska litteraturens yppersta historiska drama, med dess flammande bitterhet öfver affallet inför lifvet och kompromissen med verkligheten. Svärmiska och snillrika tjuguårs sårade idealitet är känslobotten för detta mästerverk». — »*Röda Rummet* är den mest lysande och blodiga satir, det 19:de seklets svenska vitterhet känner.» Detta arbete inleder den realistiska rörelsen i Sverige och gjorde S. berömd. *Lycko-Pers resa* är ett briljant satiriskt sagospel och i hög grad sceniskt verksamt. »*Fadern* är svenska litteraturens yppersta moderna drama, så stort i sin orimlighet, så öfverväldigande i sin brustenhet, dystert skönt som en åsknatt tyngd af blixt och mörker. Det är det sublima och hemska skådespelet om Herkules, som snärjes till döds i de trådar från Omphales spinnrock, hvilkas skimrande och fjättrande silke han själf spunnit med sin dags tankar och sin natts begär. Stycket är en triumf af hatets inspiration och når — gäller detta icke om flera af S:s verk? — så djupt, som man öfver hufvud taget kan nå med hat — djupt ner och kanske ändock aldrig riktigt till de innersta motivens och känslornas källdrag.» — *Hemsöborna* är en utmärkt skärgårdsskildring af delvis humoristisk art. I *Svenska öden och äfventyr* påträffas de mest fullödiga skildringar, vittnande om sällsynt skaldisk förmåga att gifva lif åt gångna tidsåldrar. Men *forskaren* S. är mera tvifvelaktig, antingen det gäller guldmakeri eller annat. Och som mystiker är S. delvis osammanhängande och meningslös. Bland S:s verk från de senare åren märkas särskildt *Gustaf Vasa* och *Erik XIV*, under det att andra af hans historiska skådespel saknat den häfdvunna historiska karaktäristiken, *Sagor* och *Fagervik och Skamsund*, det senare arbetet innehållande en del förträffliga skärgårdsstycken på hexameter, sedermera omtryckta i *Ordalek och Småkonst*. S. är utan jämförelse den moderna svenska litteraturens snillrikaste och originellaste företeelse, en diktare jämförlig endast med världslitteraturens yppersta. — En stor del af S:s arbeten äro öfversatta till främmande språk och ett antal af hans dramer hafva uppförts på Tysklands och Paris' scener. — Gift 1: 1877 med *Sigrid Sofia Matilda Elisabet (Siri) von Essen*, 2: 1893 med *Frieda Uhl* och 3: 1901 med skådespelerskan *Harriet Bosse*.

2. **Strindberg, Nils**, ingenjör, följaktig på Andrées nordpolsfärd. Född i Stockholm d. 4 sept. 1872; den föregåendes kusins son. Föräldrar: grosshandlaren *Johan Oskar Strindberg* och *Rosalie Lundgren*. — S. aflade studentexamen 1890, hvarpå han studerade vid Stockholms högskola med fysik till hufvudämne. Han blef 1893 filosofie kandidat och 1894 i dec. amanuens i fysik vid Stockholms högskola. S. utförde i Norrland 1895 åtskilliga nivelleringsarbeten samt företog sommaren 1896 6 à 7 ballonguppstigningar i Paris såsom förberedelse till Andréeska nordpolsexpeditionen med ballong, på hvilken S. blifvit antagen att medfölja och från hvilken han aldrig återvändt. — En stark och härdad natur samt begåfvad vetenskapsman och skicklig fotograf, var S. godt skickad till djärfva företag. — Ogift.

Strindlund, Nils, riksdagsman. Född 1792 i Skedom af Sollefteå pastorat af Ångermanland, där föräldrarna *Hans Hansson* och *Greta Hansdotter* voro bondfolk. — 1813 mottog S. eget hemmansbruk och gifte sig fyra år därefter med bonddottern *Greta Månsdotter*. Vid 1823 års riksdag valdes han af sin ort till riksdagsfullmäktig i bondeståndet och bevistade sedan alla riksdagar till och med 1858. Redan vid den första invaldes han till ledamot af allmänna besvärs- och ekonomiutskottet, var sedan under en följd af riksdagar medlem af statsutskottet och ledde vid 1853—54 och 1856—58 årens riksdagar bondeståndets öfverläggningar såsom talman. Under sin långa rikdagsmannabana var han åtskilliga gånger revisor af stats-, banko- och riksgäldsverkens räkenskaper samt ledamot af tullkommit-

teerna 1829 och 1830. — S. afled på sin egendom Skedom i Ångermanland d. 5 juni 1872. — S:s åsikter hade en sträng konservativ prägel, hvarför han ej sällan af sina motståndare hälsades såsom regeringens man. Detta var han ock, så vidt de styrandes önskningar öfverensstämde med hans egen öfvertygelse. Men eljest var han långt ifrån någon osjälfständig och lycksökande representant. Fyndig, klok och begåfvad med mycken lätthet att uttrycka sig, uppträdde han alltid med en betecknande hofsamhet äfven i frågor, som lågo honom ömmast om hjärtat. Hans inflytande inom ståndet var till följd af den politiska brytning, som utmärkte den tid, under hvilken han var riksdagsman, mycket växlande men kan i allmänhet sägas ha varit ganska stort, och många viktiga beslut, t. ex. det om en förändrad brännvinslagstiftning, kunna sägas hafva tillkommit endast genom hans orädda och kraftiga uppträdande.

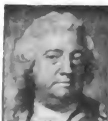
Strinnholm, Anders Magnus, häfdatecknare.

Född i Umeå socken af Västerbotten d. 25 nov. 1786. Föräldrar: förste landtmätaren *Anders Magnus Strinnholm* och *Beata Zimmerman.* — Efter att ha genomgått skolorna i Umeå och Piteå samt Hernösands gymnasium, blef S. student i Uppsala 1808. Bristande tillgångar nödgade honom dock att afbryta sin akademiska bana samt söka sin utkomst i hufvudstaden, där han 1813—1815, dels såsom delägare, dels såsom biträdande, hade befattning med boktryckerirörelse. Från 1819 till 1823 utarbetade han, i det han skaffade sig sin bärgning som korrekturläsare, det värderika arbetet *Svenska folkets historia under konungarne af Vasaätten,* hvilket arbete af brist på uppmuntran likväl afstannade med tredje delen. Under samma tid författade han jämväl *Magnus Stenbocks lefverne,* i två band, samt öfversatte Rühs' Svea rikes historia 1823—25. För att skaffa honom uppehälle uppdrogo bankofullmäktige åt honom 1828—30 att upprätta åtskilliga register öfver bankens handlingar. Sedan vid dessa årens riksdag ständerna anvisat honom ett årligt anslag för fortsättning af hans historiska forskningar, blef han i tillfälle att mer uteslutande ägna sig åt sitt älskningsstudium, svenska historien. Frukten af hans flitiga forskningar framträdde ock redan 1834 med första delen af hans stora, efter en omfattande plan anlagda, arbete *Svenska folkets historia från äldsta till närvarande tider,* utgifvet i fem delar under åren 1834—54, hvilket dock ej hann längre än till år 1319. Kortare fattade han sig i sin från 1857—60 offentliggjorda *Sveriges historia i sammandrag,* af hvilken tredje, och sista delen, omfattande Gustaf I och hans tid, utkom 1860. — »Under en mycket lång tid», säger en hans minnestecknare, »voro hans inkomster så knappa, att han för besparingens skull nödgades göra sina anteckningar på griffeltaflor, hvilkas antal ökades efter råd och lägenhet. Sedan griffeltaflorna blifvit fullskrifna, öfverflyttades deras innehåll på papperet, och hans manuskripter voro alltid ytterst nitida, men så tätt skrifna, att något tillägg var omöjligt och det behöfdes också ej.» — Hans bärgningsutvägar förbättrades likväl i jämbredd med hans stigande rykte och de utmärkelser, som tillföllo honom. Hans pension, som i början var 600 r:dr, ökades slutligen till 2,500 r:dr årligen. 1834 invaldes han till led. af Vitt.-, hist.- och ant.-akad., inkallades 1837 till en af de aderton i Svenska akad., blef 1842 fil. hedersdoktor i Uppsala och 1845 medlem af Vet.-akad. Död i Stockholm d. 17 jan. 1862. — Bland svenska häfdatecknare intager S. ett af de allra förnämsta rummen. Hvad som, jämte den gedigna forskningen, särskildt utmärker honom såsom historieskrifvare är det episka sätt, hvarmed han skildrar de historiska händelserna och belyser deras olika drag från alla sidor. Hans lugna, jämna, ymnigt flödande stil skiljer sig sålunda väsentligt från Geijers, hvars snilleblixtrande språk är lika mycket filosofens och skaldens, som forskarens och historieskrifvarens. — Gift 1836 med sin kusin *Anna Sofia Zimmerman.*

1. **Stromberg, Nils,** krigare. Född i Jönköping d. 25 mars 1646 och son af postmästaren därstädes *Jöns Pedersson Brattman,* adlad *Stromberg.* — S:s tidigare befordringar äro icke kända. Man vet blott, att han såsom ung ingick i holländsk tjänst och där hade bragt sig upp till öfverstlöjtnant, när han 1674, tillika med fyra bröder, upphöjdes i adligt stånd. Efter sin hemkomst till Sverige befordrades han till chef för Skaraborgs regemente 1689 och 1697 till generalmajor samt förklarades 1699 för friherre. Sistnämnda år öfvergick han med en del svenska trupper till Pommern samt utnämndes 1703 till generallöjtnant. I denna egenskap bevistade han belägringen af Thorn samt intog därefter Elbingen med sitt manskap. 1705 blef han k. råd och generalguvernör i Estland. 1706 åtföljde han konung Carl till Sachsen och utnämndes s. å. till grefve. När ryssarna året därefter öfversvämmade Livland, vidtog han alla mått och steg för att hejda deras framfart och utfärdade till landets invånare en uppmaning att icke låta sig af några löften lockas från sin trohet till Sveriges konung. Under tiden samlade han, som 1709 blifvit guvernör öfver Livland, till Riga alla i nejden varande svenska krigare, så att besättningen slutligen lär uppgått till 10,000 man. Med ovanlig kraft och skicklighet försvarade han staden i det längsta men måste slutligen dagtinga i juli 1710. Tvärtemot kapitulationsvillkoren, som medgåfvo fritt aftåg åt besättningen utan undantag, blef han jämte flera officerare tagen och kvarhållen såsom krigsfånge. Han blef dock efter några månader utväxlad samt utnämndes efter sin hemkomst till Sverige 1711 till president i kammarkollegium och statskontoret. Död på Klastorp i Södermanland d. 16 aug. 1723. — Gift 1690 med friherrinnan *Anna Katarina Fleming.*

2. **Stromberg, Klas,** riksråd. Född d. 26 nov. 1698; den föregåendes son. — I sina yngre

år ägnade S. sig åt hoftjänsten och anställdes som kammarjunkare hos landtgrefven af Hessen, Fredrik I:s fader. Välväxt, vacker och ridderlig i sitt sätt att skicka sig, vann han en af de hessiska prinsessornas bevågenhet, hvilket föranledde hans hastiga afresa från Kassel. I Sverige, där han snart återvann konung Fredriks nåd, utnämndes han till kammarherre, blef sedermera hofmarskalk samt upphöjdes 1751 som trogen Hatt till riksråd. Året därefter pryddes han med serafimerorden och anställdes, efter brytningen mellan hofvet och Tessin, som guvernör för de unga prinsarna. Men vid 1756 års riksdag blef detta val ogilladt af ständerna, emedan rådets tanke om utnämningen ej blifvit officiellt inhämtad, hvarefter S. entledigades från guvernörsbefattningen, dock med uttryck af ständernas belåtenhet med hans sätt att sköta densamma. Under de första åren af Vetenskapsakademiens tillvaro kallades han till en af dess ledamöter, men, då han på lång tid ej infann sig på akademiens sammankomster, blef han 1749 på framställning af riksrådet Ehrenpreus utesluten ur det lärda samfundet. År 1761 nedlade han sitt rådsämbete samt afled på sin egendom Klastorp i Södermanland d. 25 juni 1782. — I sin tids politiska strider deltog han föga. Under sin långa anställning vid hofvet slöt han sig troget vid konungaparet och räknades bland de pålitligaste af hofpartiet. Genom klok hushållning ökade han sin ärfda förmögenhet och anslog, då han själf var barnlös, sin egendom Klastorp till fideikommiss för sin frus brorson grefve Claes Lewenhaupt (se II: 43) och hans efterkommande. — Gift 1732 med grefvinnan *Ulrika Katarina Lewenhaupt*.

Strussenfelt. Ättens förste kände stamfader, *Mikael Thomasson Strussenfelt*, f. 1688, lär ha varit af polsk eller sachsisk ätt. Han tillhörde svenska armén och blef fånge vid Pultava. S. flyttade sedan till Sverige och blef kapten vid Hälsinge regemente. *Sonen, Alexander Mikael* (se nedan) adlades 1751 med namnet *von Strussenfelt*.

1. **Strussenfelt, Alexander Mikael von,** fortifikationsofficer. Född i Stockholm d. 22 okt. 1716; son af *Mikael Thomasson Strussenfelt*, samt *Brigitta Oxelgren*. — S. blef 1733 volontär vid fortifikationen men tjänstgjorde tillika såsom underofficer vid Hälsinge regemente till 1741, då han befordrades till konduktör. Under det s. å. utbrutna finska kriget deltog han i åtskilliga fortifikationsarbeten och rekognosceringar samt utnämndes 1743 till löjtnant. 1745 ingick han i utländsk tjänst och bevistade belägringarna af Oudenarde, Ostende, Gent, Antverpen, Mons med flera orter samt deltog i slaget vid Liège. Vid sin hemkomst till Sverige befordrades han 1747 till kapten vid fortifikationen och kommenderades s. å. till Finland, för att vara behjälplig vid uppgörandet af planer för de nya fästningsverken i Lovisa och Helsingfors. Sedan han 1751 gjort en resa till Holland och Flandern, för att bese dessa länders fästningar, broverk och hamnförsvar, upphöjdes han samma år i adlig värdighet, blef 1755 öfverstlöjtnant vid fortifikationen och 1772 generalmajor. S. var 1769—73 generalkvartermästare och direktör för fortifikationen. Död å Rösjöholm i Skåne d. 28 mars 1797. — Han var en i sitt fack synnerligen skicklig man och har i Vetenskapsakademien lämnat åtskilliga uppsatser, bland annat en afhandling *Om fästningars nytta och bruk samt byggnadssätt* 1779. — Led. af Vet.-akad. 1776. — Gift 1770 med *Ulrika Eleonora Silfverskőld*.

2. **Strussenfelt, Ulrika Sofia von,** romanförfattarinna. Född på Hilleshög i Skåne d. 9 maj 1801; den föregåendes sondotter. Föräldrar: kammarherre *Mikael Strussenfelt* och *Fredrika Beata Lindencrona*. — Vid två års ålder moderlös, upptogs fröken S. såsom eget barn af morföräldrarna samt flyttade med dem 1805 till Hofgården nära Vadstena. Här tillbragte hon sina barn- och ungdomsår under en huslig uppfostran. Den bokliga bildning, hon kom att sakna, tillägnade hon sig själf vid mognare år, sedan den yngre systerns framgångar på författarbanan sporrat henne till försök i samma väg. 1831 flyttade hon med sin morfar till Grenna och stannade hos honom till hans död följande året, hvarefter hon 1834 öppnade en liten skola i nämnda stad, som hon förestod till hösten 1859. Mot slutet af 1860-talet bosatte hon sig i Stockholm och afled där d. 16 jan. 1873. — Sedan hon i flera år skrifvit poem, noveller och romaner, utan tanke på att prisgifva dem åt allmänheten, utgaf hon 1842 sin första roman *Ett presthus på landet*. Då denna mottogs med välvilja både af allmänheten och kritiken, fortsatte hon sitt författareskap under namnen: »M. B.», »Philaletes» och »Pilgrimen», af hvilka pseudonymer den sistnämnda blef den allmännast begagnade. Bland hennes talrika arbeten böra företrädesvis nämnas: *Informatorn och Aristokraten* 1845, *En dskvigg* 1853, *Sveriges förste romanförfattare* 1853, *Per Brahe den yngre* 1856—57, *Vigtskålarne* 1858, *Magnus Stenbock* 1859, *Salems prestgård* 1864 m. fl. — Hvad som särskildt utmärker hennes berättelser, är den religiösa anda, som genomgår dem och som allt ifrån ungdomen genomvärmde hennes flärdlösa personlighet. Detta religiösa sinne gaf sig på hennes ålderdom uttryck i en mängd sedolärande berättelser och andaktsböcker för barn och ungdom.

3. **Strussenfelt, Constantia Carolina Amalia von,** romanförfattarinna. Född på Arrie i Skåne d. 16 maj 1803; den föregåendes syster. — Efter att i barnaåren ha deltagit i undervisningen för sina bröders lärare och därunder tillägnat sig ej obetydliga kunskaper, vistades fröken S. några år i sin morfader, major Adolf

Lindencronas, hem på Hofgården i Östergötland och antog omkring 1831 plats såsom lärarinna i Skåne. Under de sista åren af sin lefnad bosatte hon sig i Motala och afled därstädes, ogift, d. 24 mars 1847. — Tidigt begynte hon pröfva sina krafter som skriftställarinna, i det hon från 1828 lämnade små poetiska bidrag till Boyes Konst- och nyhetsmagazin. Men snart uppträdde hon såsom roman- och novellförfattarinna, under den länge hemlighållna pseudonymen Fröken R***. Den första af hennes romaner var *Constance Soligny eller kärlek och försakelse,* som utkom i tvenne delar 1829 och inom kort följdes af andra, såsom *Georg och Marie* 1829, *Alarik eller Vikingarne* 1830, *Flygtingarne från Vadstena* 1830, *Henrik och Hilma* 1830, *Sigfrid Thureson Ryning* 1831, *Andelunden vid Kassin* 1832, *Amenaide Sainville eller det förhastade klosterlöftet* 1837, *Qvinnan utan förmyndare* 1841 o. s. v. — Hon utgaf jämväl ett häfte *Dikter* 1832, till större delen småvers, som förut varit intagna i Boyes Magazin.

Stråle till Ekna och **Stråle till Sjöared.** Anders Olofsson af en gammal adlig svensk ätt fick 1467 förnyelse på adelskapet och anses vara stamfader för Eknaslükten. Anders Svensson, som kallade sig Stråle, erhöll 1573 adelsbref, men med annat vapen än O. Tvister ägde vid flera riksdagar rum mellan »Strålarne af Ekneholm» och »Strålarne af Siöaret» ang. namnet och sätet å riddarhuset. Den förra ätten blef emellertid introducerad 1625, den senare 1650.

1. **Stråle af Ekna, Olof Andersson,** krigare. Född 1578. Föräldrar: ståthållaren *Anders Svensson* till Ekna och *Anna Olofsdotter Hwijth.* — 1599 nämnes Olof Andersson såsom befallningsman på Kronoberg och såsom ståthållare i Dorpt 1601. 1600 skickades han såsom svensk legat till romerska kejsaren. 1608 afgick han till Colberg i Pommern med en del krigsfångar, som svenskarna tagit i polska kriget, och utväxlade dem mot svenskar, som fallit i polsk fångenskap. 1610 skickades han som svenskt sändebud till Frankrike, dels för att utverka detta lands fredsbemedling i kriget mellan Sverige och Polen, dels att försöka förskaffa några handelsförmåner för svenska flaggan. Vid sin hemkomst till Sverige förordnades han till befälhafvare på Älfsborg, Sveriges nyckel vid Västerhafvet. I maj 1612 lade sig fyratiotvå danska örlogsfartyg på redden utanför fästningen, hvarjämte en dansk belägringskår inneslöt den från landsidan. Med utomordentlig tapperhet afslog S., med sin fyrahundra man starka besättning, fiendens både stormningar och uppfordningar att gifva sig. Slutligen måste han, själf sårad och med besättningen sammansmält till hälften, dagtinga, därvid han dock förbehöll sig att få afgå med flygande fanor och klingande spel. Gustaf Adolf mottog underrättelsen om Älfsborgs fall med mycken förtrytelse och lät i första hettan sätta S. i fängelse, men lösgaf honom inom kort och utnämnde honom 1614 till vice president i Svea hofrätt. 1617 användes S. såsom rusttjänstkommissarie i Småland. Men 1619, fem år efter det han uppgifvit Älfsborg, ställdes han ånyo till ansvar, för att i otrüngdt mål ha öfverlämnat fästningen i fiendens händer, och dömdes att betala 4,000 r:dr till tveskifte mellan Västerås och Uppsala domkyrkor. Vid 1642 och 1643 årens riksdagar nämnes han, såsom gammal och sjuklig, bland de hemmavarande af adeln i Kronobergs län. Död 1648. — Gift med *Märta Stolpe.*

2. **Stråle af Ekna, Gustaf Holdo,** industriidkare,

riksdagsman, författare. Född i Stockolm d. 25 juni 1826; den föreg. ättling i åttonde led. Föräldrar: justitierådet *Nils Vilhelm Stråle* och *Regina Lovisa Lagerhjelm.* — I Uppsala, där han blef student 1844, undergick S. examen för inträde i rikets rättegångsverk 1847 och tjänstgjorde under åren 1848—50 i åtskilliga ämbetsverk. Efter att 1850 ha begynt deltaga vid tillsynen af Rörstrands porslinsfabrik, i hvilken fadern var stor delägare, öfvertog han hela ledningen af densamma vid faderns frånfälle 1853 och ägnade sig sedermera med stor energi åt dess utveckling. 1862 valdes han på ett ultraliberalt program till hufvudstadens representant i borgarståndet, af hvars majoritet han rönte så varmt mottagande, att han genast valdes till såväl elektor som led. af det mäktiga statsutskottet. Han fortfor att representera Stockholm i först borgarståndet vid 1865—66 års riksdag, då han var ledamot af bevillningsutskottet, och sedermera i Andra kammaren 1867—69 och 1876—78. Han började under denna sista period närma sig landtmannapartiet mer än valmännen funno önskligt och hans mandat blef vid dess slut ej förnyadt. I stället kom han att företräda Västmanlands län i Första kammaren 1879—87. Hans åsikter hade under tidens lopp alltmera förändrats i konservativ riktning och 1886 tillkännagaf ock S. sin öfvergång till protektionismen. 1880—81 var han ledamot af bevillningsutskottet och 1884—87 af lagutskottet. Statsrevisor 1860—63 och 1867, var han ock under en följd af år en verksam ledamot af Stockholms stadsfullmäktige. — Den tid, en omfattande affärsverksamhet och kommunalvärf lämnat honom öfrig, använde S. till studier i arkäologi, numismatik, bibliografi och konsthistoria samt har från trycket utgifvit: *Rörstrand och Marieberg* 1870, *Grafkärl funna i svensk jord* 1873, de första arbeten, som utkommit i svenska keramikens historia. S. utgaf vidare *Rörstrands historia och tillverkningar 1726—1850* 1879, *Mariebergs historia och tillverkningar 1758—1788* 1880, *Alingsås manufakturverk* 1884, diktsamlingen *Minnen från Juntan* 1865, ny tillökt upplaga *Rimmade tillverkningar från Rörstrand* 1882, m. m. Död

i Stockholm d. 13 april 1897. — Gift 1: 1853 med *Anna Charlotta Broling* o. 2: 1856 med *Karolina Maria Theresia Wester.*

Ström, Israel Adolf af, forstman. Född på Djursborg vid Stockholm d. 5 sept. 1778. Föräldrar: öfverjägmästaren *Erland*

Ström och *Juliana Johanna Schröder.* — Efter en tids vistelse i Uppsala valde S. faderns yrke och ingick 1792 såsom volontär vid jägeristaten, utnämndes till hofjägare 1794 samt befordrades, efter det han 1799 erhållit öfverjägmästarefullmakt, till intendent öfver k. Djurgården vid Stockholm 1801, hvilken befattning hans fader förut innehaft. — 1805 företog han en resa till Danmark för att studera där brukliga skogshushållningsmetoder, hvarefter han ingaf förslag till den första jaktstadga i Sverige, som af konungen gillades och 1808 stadfästes. 1822 ingaf S. till regeringen förslag till en förbättrad skogshushållning i riket, hvilket hade till följd, att han förordnades att biträda landshöfdingarna med att reglera hushållningen med kronoparkerna och kronoallmänningarna i Sverige, ett ganska omfattande och maktpåliggande värf, som dock efter sju års ansträngande arbete var fulländadt 1832. — Sedan han själf 1825 inrättat det första skogsinstitutet i landet, förordnades han 1828 till chef för det då af staten stiftade skogsinstitutet invid Stockholm och blef två år senare tillika styresman öfver ekplanteringarna i riket, hvilken befattning han bibehöll till sin död. En så gagnande verksamhet lämnades ej utan belöningar. Sedan han 1820 undfått hofjägmästarefullmakt, erhöll han 1833 adlig sköld och kallades 1838 till led. af Vet.-akad. 1850 tog S. afsked från intendentsbefattningen och lämnade 1854 chefsposten vid skogsinstitutet. Död på Djursborg å k. Djurgården vid Stockholm d. 24 okt. 1856. — S:s ära består i att först i Sverige hafva bragt å bane en i både teoretiskt och praktiskt hänseende ordnad skogshushållning. För detta mål verkade han genom muntlig undervisning och genom utgifna värderika skrifter, bland hvilka må nämnas: *Förslag till en förbättrad skogshushållning i Sverige* 1822 4:de upplagan med titel, *Handbok för skogshushållare* 1846, *Svenska foglarna etc. med ritningar af v. Wright* 1839, *Enkla reglor för skogars skötsel* 1839, *Skogs- och jagtarkiv för Sverige* 1832, m. fl. Om Stockholms Djurgård lade sig S. mycket vinn och ordnade densamma till den välvårdade park, som den nu är. — Gift 1811 med *Fredrika Elisabet Berndes.*

Strömberg, Adam Teodor, präst, författare. Född i Strängnäs d. 5 juni 1820. Föräldrar: mathes. lektor vid gymnasium därstädes, professor *Johan Erik Strömberg,* härstammande i fjärde led från en finsk bonde, som inflyttade till Sverige i Carl XII:s tid, och *Kristina Johanna Broling.* — Student i Uppsala 1839, måste S. försörja sig som informator och studerade egentligen 1843—48, på en tid då intresset för politiken var starkt bland ungdomen. 1848 promoverades S. till fil. d:r. Sedan han bestridt åtskilliga förordnanden, dels som vikarierande, dels såsom e. o. lärare vid Strängnäs och Örebro läroverk, konstituerades han till lärare på det förstnämnda stället 1852, prästvigdes 1863 samt utnämndes till domprost i Strängnäs 1864. 1861 företog han i pedagogiskt ändamål en resa genom Tyskland och Danmark, promoverades till teologie doktor vid jubelfesten i Lund 1868 och deltog såsom ombud för Strängnäs stift i kyrkomötena 1868, 1873 och 1878. Landstingsman för Nyköpings län 1865—74 och led. af riksdagens Andra kammare 1876—78. 1880 utnämndes S. till pastor primarius i Stockholm och kyrkoherde i Storkyrkoförsamlingen, men blef redan 1881 biskop i Strängnäs stift. — Han var 1883—88 led. af granskningsnämnden öfver psalmbokskommitténs arbeten och förslag. Död i Strängnäs d. 3 maj 1889. — 1851 eröfrade han Svenska akademiens mindre pris för ett skaldestycke *Invalidens Saga* och vann 1856 samma utmärkelse för *Holofzin, skaldestycke i 2 sånger.* Dessutom utgaf han i tryck: *Iakttagelser rörande skolväsendet i Tyskland* 1862, *Geografisk-ethnografisk läro- och läsebok för skolor och vetgirig allmoge* 1865, *Om församlingen och dess lifsyttringar* 1873, *Bilder och minnen från Södra Mälarstranden* 1878, minnesteckning öfver *Laurentius Andreæ* 1879, *Andeliga sånger* 1883, en minnesskrift öfver *Martin Luther* 1883, *Den heliga striden* 1880, *Baldersfesten, dramatisk tidsbild från 8:de århundradet* 1888, tillfällighetsstycken i bunden stil samt predikningar, tal och föredrag. — Gift 1857 med *Augusta Annerstedt,* dotter till biskop Thure Annerstedt (se I: 40).

Strömcrona, Nils Thorvedsson, lotsdirektör. Född i Marstrand 1664. Föräldrar: rådmannen därstädes *Thorved Nilsson Ström* och *Margareta Mattsdotter.* — Redan såsom student i Lund utmärkte S. sig för sina synnerligt goda kunskaper i matematik och astronomi, hvarför han 1691 förordnades till »informator» i nämnda vetenskaper vid amiralitetet, med särskildt uppdrag att i Karlskrona tillsätta styrmän och lotsar. Sedan han 1696 blifvit befordrad till öfverstlöjtnant och året därefter till styrmanskapten och lotsdirektör, förordnades han 1699 att kartlägga hela kusten från Kullen i Skåne till Göteborgsskären med alla dess undervattensgrund, klippor och ref. Vid krigets utbrott 1700 kommenderades han till tjänstgöring på amiralgeneralskeppet »Konung Carl» och var med vid landstigningen på Seland, hvilket krigsföretag han aftecknade och sedan graverade i koppar. Efter den första freden med Danmark afsändes han till Amager, för att anskaffa lotsar och utföra flottan ur de förut okända farvattnen. Då danskarna nekade att härtill lämna sitt bistånd, lyckades han genom lodningar och andra försigtighetsmått föra de svenska fartygen oskadade ut i Östersjön. 1704 upprättade han en särskild lotskår, åtföljde på senhösten 1711 den del af flottan, som konvojerade transportfartygen med den nyutskrifna Stenbockska hären till Tyskland, befordrades 1717 till kommendör med bibehållande af sina förra befattningar och adlades 1727 med namnet *Strömcrona.* Död d. 24 jan. 1740. — Som af det anförda synes, har S. stora förtjänster om svenska lotsverket, hvilket han ordnade öfver nästan hela Östersjön, sedan han förut pejlat och pliktat de svenska kusterna och

dess farleder. Han har äfven uppgjort sjökort, som för sin tid äro ganska goda, samt utgifvit en i koppar stucken *hydrografisk gradkarta* öfver Östersjön och Kattegat. — Gift på 1690-talet med *Lovisa Kristina Ankarstierna.*

Strömer, Hjalmar, skriftställare. Född i Ström i Jämtland 1849, där föräldrarna voro bondfolk. — Från början ämnad till präst, studerade S. vid Hernösands läroverk men måste på grund af medellöshet afbryta examensstudierna. Ute på sina konditioner ägnade han sig med förkärlek åt astronomiens studium och fann under 1870-talet sin uppgift som uppburen populär föreläsare i Stockholm i den riktning, som genom Flammarion erhållit så många beundrare. Han utgaf sedermera dessa sina föredrag i bokform i *En färd genom världsrymden* 1879, *En andesyn, astronomiska fantasier* 1880 och *En sekund i evigheten eller verldarnes uppkomst, bestämmelse och undergång* 1882, alla utmärkta af liflig fantasi och stilistisk begåfning, om också af mindre vetenskapligt värde. Utprägladt radikal till sin åskådning, gjorde han sig äfven å det politiska skriftställeriets område känd genom de af bitter polemisk skärpa präglade och på sin tid rätt uppseendeväckande broschyrerna *Adelsvälde, embetslyx och ordensmakeri af Aristides* 1883, hvars andra upplaga 1885 erhöll ett tillägg *Om det andliga hof- och adelsväldet*, samt *Prinsapanage och prinsuppfostran* 1886. Andra af honom utgifna skrifter äro: *Om kolportörsväsende och religiös sinnesförvirring* 1881, *Framtidsvinkar* 1884, *En naturforskares trosbekännelse* 1884 samt *Bedragare och bedragna* 1885. Under de senare åren plågad af sjuklighet, afled S. i Säfsjö i Småland julaftonen 1886. — Ogift.

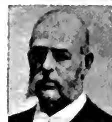
Strömer, Mårten, matematiker, astronom. Född i Örebro 1707. Föräldrar: prosten och kyrkoherden därstädes *Johan Strömer* och *Maria Buller.* — Enligt en berättelse skall S:s håg för astronomien blifvit väckt till lif därigenom, att han i en almanacka fann en solförmörkelse på förhand uträknad. När han såg, att det i kalendern omnämnda fenomenet inträffade på bestämd timme, beslöt han att göra astronomien till sitt hufvudstudium. Men då han tillika hört, att insikter i matematik vore ett oundgängligt villkor för astronomiska studier, skaffade han sig Euclides' elementa och hade redan på sina lofstunder lärt sig tre böcker, innan ännu någon visste, att han hade denna bok i sina gömmor. Han fortsatte sedan sina studier med den ifver, att han vid fjorton års ålder ansågs mogen att besöka universitetet, hvilket dock till följd af en långvarig sjukdom ej kom att ske förrän 1724. Efter slutade gradualstudier förordnades han i Uppsala till docent och utnämndes efter ett par år till adjunkt i matematik. Han uppfördes icke långt därefter på förslag till matematiska professuren i Lund, men fick i stället uppehålla professuren i Uppsala för Celsius och befordrades slutligen till hans efterträdare, såsom astronomie professor, 1744. — Denna plats skötte han med både glädje och framgång till 1756, då han af ständerna öfvertalades att åtaga sig inrättandet af den så kallade Amiralitetskadettskolan i Karlskrona. När han snart fann, att han omöjligen kunde sköta två så viktiga befattningar, som organiserandet af sjökrigsskolan och sin professur, begärde han afsked från den senare och kvarstannade i Karlskrona till 1765. — De sista åren af sin lefnad sysselsatte han sig mest med att upprätta pålitliga sjökartor öfver de svenska skärgårdarna. Han afled i Stockholm d. 2 jan. 1770. — Led. af Vet. akad. 1739. — I den matematiska vetenskapens historia intager S. bland svenskar ett utmärkt rum, på samma gång han är en af då mest bekanta författare i detta ämne. Hans bearbetning af *Euclidis Elementa* utkom första gången 1744 och har allt sedan, såsom en i skolorna begagnad matematisk lärobok, utgått i en stor mängd upplagor. Han har jämväl författat: *Inledning till Trigonometria plana* 1749, *Läran om klotet och sphæriska trigonometrien* 1759, *Anmärkningar vid gamla svenska tidräkningen eller runstafven;* flera rön och uppsatser i Vetensk. Akad. handlingar m. m. — Gift med *Anna Maria Elvius.*

Strömfelt. Ätten, som jämte flera adliga släkter möjligen härstammar från den gamla, förnämliga Vångaätten, kallade sig förut *Fegræus* och fick förnyelse på sitt adelskap eller adlades 1632, med landshöfdingen *Johan Haraldsson Strömfelt.* Ätten blef sedermera friherrlig 1696 och greflig 1799.

1. **Strömfelt, Johan Carl,** krigare. Född 1678. Föräldrar: *Carl Philip Strömfelt* till Landsjö, Värnäs m. m. och *Agneta Ållongren.* — S. deltog i Carl XII:s krig och hade hunnit till kapten vid lifdragonerna, när han 1706 vann en lysande seger öfver en trupp sachsare af grefve Schulenbergs armé. Han befordrades därpå till major och öfverstlöjtnant samt försvarade sig 1712, då han var öfverste, med stor tapperhet mot de förenade härarna, som sökte bemäktiga sig Stralsund. Kort därefter bevistade han under Stenbock slaget vid Gadebusch och erhöll, för sina därvid ådagalagda mannarön, friherrebrefvet 1713. När svenska armén blifvit innestängd vid Tönningen, öfverförde S. till danska lägret kapitulationspunkterna för stadens öfverlämnande. Han befordrades efter sitt frigifvande till generalmajor af kavalleriet och följde Carl XII till Rügen, där han i en träffning med danskarna ånyo blef tillfångatagen 1715. Efter sin återkomst hem följde han konungen till Norge 1718, utnämndes efter Carls död 1719 till generallöjtnant, blef 1727 riksråd samt slutligen 1731 grefve. Död i Stockholm d. 26 okt. 1736. S:s befordringar vittna om en man med stor duglighet. Han åtnjöt jämväl stort anseende och var, ehuru han ej synnerligen deltog i riksdagsstriderna, flere gånger föreslagen till landtmarskalk. — Gift på 1720-talet med *Hedvig Eleonora Wrangel.*

2. **Strömfelt, Otto Reinhold,** ämbetsman, politiker. Född d. 15 jan. 1679; den föregåendes kusin. Föräldrar: ståthållaren i Livland *Gustaf Adolf Strömfelt* och *Kristina Elisabet Taube*. — Sedan S. studerat i Dorpat och där med allvar lagt sig vinn om rättsvetenskaperna, fick han 1697 åtfölja ambassadören grefve Carl Bonde till fredskongressen i Rijswijk och likaså 1698 deltaga i beskickningen till England. 1700 anställdes han som e. o. kanslist i riksarkivet och blef 1701 e. o. assessor i Dorpats landträtt. Efter detta första steg på tjänstemannabanan befordrades han till assessor i livländska hofrätten 1704, till lagman på Gotland 1712, till lagman i Kalmar läns lagsaga 1718 och blef s. å. vice landshöfding i Kalmar. Utrustad med omfattande insikter och stor praktisk förmåga, ådagalade han i sina olikartade befattningar mycken duglighet och kraft, hvarjämte han äfven arbetade som författare i politik, juridik och historia. Det var därföre helt naturligt, att S. kom att spela en framstående roll i det politiska lifvet. Vid riksdagen 1719 insatt i det utskott, som hade att uppgöra förslag till ny regeringsform, anses S. »fört pennan» vid dennas utarbetande. Han befordrades s. å. till landshöfding i Västerbottens län, hvarifrån han snart öfverflyttades till Kopparbergs län och hedrades med uppförande å riksrådsförslag. Sedan han 1720 erhållit friherrebrefvet, afsändes han 1721 såsom andre minister plénipotentiaire till fredsverket i Nystad och utnämndes 1723 till president i kammarkollegium. I denna egenskap uppgjorde han planen till inrättandet af Generaltull-arrendesocieteten, hvilken inrättning inom tre år var i gång. Han fortfor att taga en verksam del äfven i de följande riksdagarna såsom en af holsteinska partiets mest framskjutna medlemmar och var flera gånger minoritetens kandidat till landtmarskalksstafven. 1731 tillhörde han sekreta utskottet. President i Svea hofrätt 1736 och i Åbo 1743, afled S. i Stockholm d. 3 april 1746. — Inom kyrkoväsendet sökte S. åstadkomma nyttiga förbättringar och ifrade mycket för införandet i Sverige af s. k. »Consistoria mixta», med både civila och andliga ledamöter. — Gift med friherrinnan *Anna Magdalena Taube*.

3. **Strömfelt, Fredrik Knut Harald,** industriidkare, politiker. Född å stamgodset Hylinge i Östergötland d. 8 juli 1831; den föregåendes kusins sonsons sonson. Föräldrar: justitierådet, grefve *Hans Fredrik Harald Strömfelt* och friherrinnan *Brita Maria von Troil*. — Student i Uppsala 1850, blef S. följande år underlöjtnant vid Andra lifgrenadierregementet men lämnade redan 1856 krigstjänsten för att ägna sig åt skötseln af sitt fideikommiss Hylinge. 1875 invald i Kropps bolags styrelse, fungerade han under en följd af år till 1895 såsom dess disponentdirektör och var från 1896 disponent för Svanå bruks aktiebolag. Genom S:s energiska arbete lyckades det å den internationella utställningen i Norrköping 1876 få de svenska stenkolen använda vid samtliga därvarande in- och utländska ångmaskiner samt några år därefter införda som lokomotivbränsle å statens järnvägar. 1889 åvägabragte han inom sitt bolag, att arbetarna på visst sätt gjordes delaktiga i vinsten. I januari 1880 invaldes S. af Norrköpings stad i Första kammaren, hvilken post han lämnade 1890 på grund af olika mening med sin valkrets ang. det hvilande förslaget om inskränkning i städernas representationsrätt. Han intog inom representationen en ganska betydande roll som en af protektionismens ledande män och var ledamot af lagutskottet vid 1882—84 och 1886 års riksdagar samt tillhörde vid majriksdagen 1887 konstitutionsutskottet. Särskildt var honom mellanrikslagen i dess dåvarande form en nagel i ögat och hans motion 1886 om dess upphäfvande föranledde dess revision 1890. Det då framlagda förslaget hade förberedts af 1888 års tullkommitté, af hvilken S. var medlem. Hans 1889 väckta motion om undersökning af apatitlagren i Norrland föranledde tillsättandet s. å. af en kommission för detta ändamål. 1882 utgaf han på trycket *Angående föreslagen lagstiftning för Sveriges stenkolsindustri med särskild hänsyn till inmutningsrättens bibehållande eller upphäfvande* och tog väsentlig del i de förändringar, som vidtogos i det 1886 för riksdagen framlagda förslaget om stenkolsfyndigheters uppsökande och bearbetande. I sin hemort innehade S. en mängd offentliga uppdrag. Död i Stockholm d. 12 sept. 1900. — Gift 1: 1860 med friherrinnan *Mariana Fredrika Ehrencrona* och 2: 1882 med *Tora Konstantia Morén*.

Strömstierna, Olof, amiral. Född 1664 i bohuslänska skären, där fadern, *Nils Knape*, var fiskare. — Liksom skärgårdsbefolkningen i allmänhet, ägnade sig S. tidigt åt sjöyrket, seglade först inrikes, sedan till 1697 på Frankrike, England, Amerika och Ostindien samt hade under sina sjöfärder bragt sig upp till löjtnant i holländsk tjänst. Han förde också en tid eget skepp mellan Sverige och västra Europa. 1698 fick S. anbud att ingå i fäderneslandets tjänst, men först 1700 fick han fullmakt som amiralitetskapten, sedan han varit behjälplig vid enrolleringen af sjömanskapet i Bohuslän. 1704 blef han chef för 1:a enrolleringskompaniet i Bohuslän. S. användes mest att konvojera transportfartyg, företaga kryssningar samt skydda Bohusläns kuster mot danska anfall. Till belöning för sin härunder ådagalagda skicklighet och vaksamhet utnämndes han 1714 till schoutbynacht samt upphöjdes i adlig värdighet 1715 med namnet *Strömstierna*. S. förde under Carl XII:s sista krigsår flottiljen mot Norge, därunder han, ehuru underlägsen i stridskrafter, visade sig såsom en Tordenskiolds värdige motståndare. Dagen efter slaget vid Dynekil 1716, då Tordenskiold först efter mer än fem timmars strid lyckades med sitt mer än dubbelt starka artilleri förstöra så godt som hela den svenska flottiljen, utnämndes S. af Carl XII till v. amiral. Han förde sedan en tid befälet öfver göteborgska eskadern, och det var i hög grad S:s förtjänst, att Tordenskiolds anfall på Göteborg

1717 blef tillbakaslaget. 1719 sökte och erhöll han afsked från sina militära befattningar, vid hvilket tillfälle regeringen tillade honom fullmakt såsom amiral. Död på sin gård Vensö i Bohuslän 1730. — Gift 1689 med *Kristina Ström*, rådmansdotter från Marstrand och syster till *Nils Thorvedsson Ström*, adlad *Strömcrona* (se ofvan).

Stuart, Carl Magnus, fortifikationsofficer.

Född omkring 1650. Föräldrar: kammarherren *David Stuart* och *Britta Nilsdotter Lillieram*. — Sin berömliga bana började S. vid aderton års ålder som simpel båtsman men öfvergaf snart sjöyrket och ingick såsom pikenerare vid konungens af England garde. Efter tvenne väl använda läroår i London återvände han 1671 öfver Holland till Sverige och erhöll till en början anställning vid Carl XI:s hof såsom hofjunkare. För sina kunskaper och sin skicklighet i ritkonsten upptogs han i Dahlbergs skola och utnämndes till löjtnant vid fortifikationen 1675 samt till kapten året därefter. Snart blef han en af Dahlbergs pålitligaste medhjälpare och en mängd viktiga förrättningar anförtroddes åt honom. Bland annat var han vid Karlskronas anläggning och befästande den egentliga verkställaren, ehuru under Dahlbergs och Wachtmeisters öfverinseende. Befordrad 1682 till generalkvartermästarelöjtnant, anträdde han 1685 en utrikes resa för fortifikationsstudier och bevistade därunder någon tid fälttåget i Ungarn mot turkarna. Hemkommen 1687, erhöll han förtroendet att undervisa den unge prins Carl, sedermera Carl XII, i fortifikationsväsendet, hvarjämte han tillika tjänstgjorde såsom prinsens kammarherre. Sedan han 1697 blifvit befordrad till generalkvartermästare, iståndsatte han lika skickligt som skyndsamt fästningsverken i gränsprovinserna Pommern, Bremen, Karelen, Ingermanland och Livland, samt erhöll af Carl XII år 1700 det viktiga uppdraget att leda landstigningen på Själland. Under sina rekognosceringar och förberedelser härtill sårades han af ett skott från ett batteri på Humlebæk, men fortsatte att, sittande i sin slup, anvisa de ställen på kusten, där de ankommande svenska skeppen borde landa. Först när landstigningen försiggått, begaf han sig till Malmö för att vårda sin blessyr och uppgjorde här en plan för Köpenhamns belägring, hvilken dock visade sig öfverflödig, enär freden kort därpå mellankom. Under det följande året ledde han den ärorika öfvergången af Düna och indelade senare på året svenska arméns vinterkvarter i Kurland. Då hans vacklande hälsa ej tillät honom att längre följa konungen, kvarlämnades han 1702 såsom guvernör i Kurland, där han på föga mer än ett år omskapade förvaltningen. Efter att allt ifrån 1700 ha varit generalmajor, befordrades han 1703 till generallöjtnant och upphöjdes till friherre samt mottog efter den då nyss aflidne Dahlberg högsta styrelsen öfver fortifikationen såsom dess direktör. För att söka förbättring för sin allt mer försvagade hälsa begaf han sig 1704 till baden i Aachen, där han likväl ej lyckades vinna ändamålet med sin resa. Efter ett års vistelse i Bremen återkom han till Sverige och afled i Stockholm d. 6 dec. 1705. — Gift 1688 med *Margareta Funck*.

Sture. Detta namn har burits af åtskilliga ätter, af hvilka dock blott två nått historisk berömmelse. Af dessa förde den *äldre*, hvilken riksföreståndaren Sten Sture, d. ä., tillhörde och som med honom utslocknade, tre sjöblad i vapnet. Den *yngre* Stureätten uppstod därigenom att riddaren och sedermera riksrådet *Nils Bosson Natt och Dag*, död 1494, upptog Sturenamnet efter sin morfader, den i vitaliebrödernas annaler ryktbare Sven Nilsson Sture. Nils Bossons son och sonson voro de båda riksföreståndarna Svante Sture och Sten Sture d. y. Ätten, som 1561 erhöll greflig värdighet, utdog å svärdssidan 1616.

1. **Sture, Svante Stensson,** riksråd.

Född på Stockholms slott d. 1 maj 1517. Föräldrar: riksföreståndaren *Sten Sture d. y.* och *Kristina Nilsdotter Gyllenstierna*. — När modern, efter Stockholms öfverlämnande till Kristian Tyrann, bortfördes till Danmark, fick den treårige sonen dela hennes fängelse, först i Blå tornet i Köpenhamn och sedan på Kallundborgs slott. Vid sexton års ålder skickades S. af Gustaf I att vid främmande hof inhämta sin tids högre ridderliga bildning. Härunder blef han tillfångatagen af lübeckarna, för att nyttjas som medel för frambringande af ett uppror i Sverige. Dels med lockelser, dels med pock försökte de förmå honom att höja upprorsfanan mot Gustaf, men alla försök strandade mot Stures trohet. Återkommen till Sverige 1537, efter att i tvenne år ha varit kvarhållen i Lübeck, fann han sin ungdoms trolofvade, Margareta Leijonhufvud, förmäld med konung Gustaf och gifte sig året därefter, 1538, med hennes syster, den sedermera under benämningen »Kung Märta» bekanta *Märta Eriksdotter Leijonhufvud*. Han hade strax efter sin hemkomst blifvit förordnad till höfvitsman på Stegeborgs slott med dess län, och fick härmed förena Söderköpings stad. Ännu en gång, ehuru lika fåfängt som förut, lockades han med furstenamn och konungakrona. Under Smålandsupproret skref Nils Dacke till honom från Växiö: »Att menige man i Småland ville till honom utgöra sina årliga skatter och utskylder, om han ville vara deras herre och höfvitsman, hållande dem vid rätt och lag och sedvänjor, såsom hans fader förr gjorde.» Härpå svarade S., »att bonden bör köra sin plog, men ej utbjuda konungakronor» och skickade så brefvet till konung Gustaf. — På grund af sin orubbligt visade trohet förordnades han 1543 till höfvitsman öfver Leckö slott och län, utnämndes 1544 till riksråd och kallades 1559 till konungens sekrete råd samt lagman öfver Småland. I början af Erik XIV:s regering stod S. i synnerlig nåd hos denne konung, utnämndes 1560 till riksmarskalk och blef vid kröningen 1561 grefve af Västervik och Stegeholm och friherre till Hör-

ningsholm. Han undfick jämväl en mängd gods och jordar »till grefskapets underhåll», så att han strax efter 1562 innehade omkring sjuhundrafemtio hela hemman samt dessutom hus och tomter i de flesta af rikets städer. Sedan han 1562 blifvit befordrad till generalguvernör öfver Estland, deltog han 1566 i kriget mot danskarna. Men här kom konung Eriks länge närda misstänksamhet mot honom till fullt utbrott. Han anklagades och fördes fängslad till Uppsala, där d. 24 maj 1567 de hemska mordscener uppfördes, vid hvilka den högsinnade S. föll ett offer.

2. **Sture, Nils,** politiskt offer. Född på Hörningsholm i Södermanland d. 20 juni 1543; den föreg. son. — Endast sjutton år gammal sändes S. att för konung Erik fria till drottning Elisabet i England och utnämndes 1562 till anförare för liffanan. Hittills hade allt varit godt och väl mellan honom och konungen, men snart kunde ej den senare dölja sin ovilja och tänkte alltid på sin stjärnspådom, att en »ung man med ljust hår» skulle bringa honom i olycka. För att ej falla konungen besvärlig, lämnade S. hoftjänsten och begaf sig till krigshären, men äfven här följde honom Eriks misstankar. 1565 förordnades han till hertig Carls medhjälpare vid arkliet och skickades 1566 till biträde åt Nils Boye, vid belägringen af Bohus. Då fästningens eröfring misslyckades, stämdes de båda befälhafvarna att inställa sig för rätta. Boyes forna förtjänster räddade honom från straff, men S. dömdes till döden, ehuru dödsdomen af konungen ändrades till ett skymfligt intåg i Stockholm. De närmare omständigheterna vid detta ovärdiga uppträde äro af historien allmänt kända. Några få dagar därefter återskänkte Erik den förolämpade ädlingen sin nåd och skickade honom att afsluta frieriet med prinsessan Renata af Lothringen. Den skymf, S. lidit, tärde emellertid djupt på hans sinne, och han skref till sina föräldrar, »att han i Stockholm druckit en dryck, som för honom förbittrade lifvets glädje och välfärd här i världen, samt att han hoppades att en gång få försvara sig med något bättre än bref och insegel». Dessa och dylika ord togos sedan såsom bevis för tillvaron af en sammansvärjning. Vid hemkomsten från Lothringen fann S. sina anförvandter som fångar och måste genast dela deras fängelse, hvarefter, sedan en orättens dom fallit, konung Erik med egen hand på Nils S. begynte de rysligheter som äro bekanta under namn af Sturemorden. — S. mördades d. 24 maj 1567 och begrofs i Uppsala domkyrka, där man ännu förvarar hans genomstungna kläder. — Ogift.

3. **Sture, Sten,** krigare. Född på Leckö d. 4 nov. 1544; den föreg. bror. — Sin adliga uppfostran erhöll S. dels hemma och dels vid Gustaf I:s hof. Vid tjuguett års ålder utnämndes han af Erik XIV till amiral på örlogsskeppet »Finska Svanen», med hvilket han utgick i danska kriget. Den 7 juli 1565 träffades svenska och danska flottorna mellan Bornholm och Rügen. Här uppstod en skarp strid. Peder Banér, som jämte S. förde befälet på »Finska Svanen», blef genomskjuten med en falkonetkula, hvarpå S. med yttersta häftighet angrep danska amiralskeppet »Jægeren» under Otto Rud. Efter en kort stund träffades S. af ett lod i pannan och nedföll ögonblickligen död på däcket. De båda vapenbröderna fingo sin hviloplats i Uppsala domkyrka, där konung Erik lät öfver dem uppresa en präktig minnesvård, som i prunkande inskrifter förtäljer deras mandom och bedrifter. — Ogift.

4. **Sture, Erik,** politiskt offer. Född på Hörningsholm d. 18 maj 1546; den föregåendes bror. — 1563 hade S. slutat sina studier och var då hofjunkare hos hertig Johan. När fadern, grefve Svante, märkte att oenighet höll på att utbryta mellan konungen och hertigen, skref han till sin son i Finland att lämna hertig Johans hof och söka tjänst i konungens. Brefvet, som en trogen tjänare öfverförde till Åbo, föll händelsevis i händerna på hertigen som uppbrände det, sedan han läst dess innehåll. Härigenom kom S. att kvarstanna i Johans hof, tills denne som fånge öfverfördes till Sverige. Sedermera deltog han med sina bröder i kriget mot danskarna och blef därunder sårad i en träffning vid Älfsborg. För släktskapens skull blef han på Svartsjö fängslad med fadern och bröderna samt affördes till Uppsala, där han mördades den 24 maj 1567. I brist på bättre skäl åberopade sig hans domare på följande: På en af konung Eriks hofherrars, Sivard Kruses, bröllop hade en jungfru Margareta Nilsdotter gått omkring i bröllopssalen med en liten fana. Några af de närvarande unglierrarna skämtade med henne häröfver och kallade henne »herr fänriken». Dagen efter bröllopet skref grefve Erik i de andras namn ett bref till henne, i hvilket de kallade sig hennes fattiga landsknektar, begärande få veta, hvarest herr fänriken ville uppsätta sin fänika. Detta uttyddes som ett försök att värfva trupper och som ett bevis på att upproriska stämplingar förehades. — Ogift.

5. **Sture, Mauritz,** riksråd. Född på Nyköpings slott d. 24 nov. 1552; den föregåendes bror. — S. hade för att fullborda sin uppfostran blifvit utsänd till Holland, där han vistades, när fadern och bröderna mördades i Uppsala 1567. Vid sin hemkomst till Sverige utnämndes han 1571 till hofjunkare hos Johan III och företog följande året en ny utländsk resa, hvarunder han besökte Tyskland, Holland, England, Frankrike och Italien samt blef, såsom ättling af fordom regerande herrar, med mycken heder mottagen i Rom af påfven Pius V. — Förordnad 1579 till häradshöfding i Hölebo härad i Södermanland, utnämndes han 1582 till hertig Carls furstliga råd och kallades 1586 till riksråd. Under Johans resa till Reval var S. honom följaktig och undertecknade där rådets böneskrift att ej konung Sigis-

mund måtte få öfverresa från Polen. Härigenom föll han både i konungens och hertig Carls onåd, men undgick de följande årens stormar genom sin tidiga död, på Hörningsholm d. 14 mars 1592. — Gift 1581 med friherrinnan *Anna Horn,* dotter af fältmarskalken Klas Kristersson Horn.

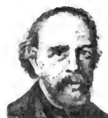
6. **Sture, Carl,** ämbetsman. Född i Åbo d. 13 dec. 1555; den föreg. bror. — Vid sexton års ålder förordnades han till hofjunkare hos hertig Carl och blef 1579 lagman i Nerike. 1593 kallades han till hertig Carls furstliga råd, blef året därefter ståthållare på Stockholms slott samt 1595 lagman i Södermanland. 1597 utnämndes han, som alltid troget hållit hertigens parti, att vara fältherre för de finnar, som förklarade sig mot Sigismund. Han afled icke långt därefter i Stockholm d. 24 jan. 1598. — Hertig Carl beklagade mycket hans bortgång och berömde honom såsom en af sina tillgifnaste och pålitligaste tjänare. — Gift 1591 med *Karin Jonsdotter.*

7. **Sture, Svante,** ämbetsman. Född d. 23 jan. 1587; son till S. 5. — S. anställdes tidigt i tjänst hos hertig Johan af Östergötland och förordnades efter några år till hans furstliga råd och kansler. Enligt von Stiernman skall han hafva författat en historia öfver Sturefamiljen, men är för öfrigt en föga anmärkningsvärd person. Han afled på Stegeholm, några veckor efter en yngre bror Klas, d. 3 april 1616. — Gift 1613 med grefvinnan *Ebba Leijonhufvud,* dotter af riksdrotset Mauritz Leijonhufvud. — Med honom bortgick den siste grefve Sture och grefskapet Stegeholm och Västervik återföll till kronan. Vid hans frånfälle var den näst siste af ätten ännu obegrafven. »Sturenamnet» — anmärker Wieselgren — »måste slockna tragiskt. Tolf Sturar hade lefvat efter det Sten Sture d. y. stupade. Nio af dem hade hunnit den åldern, att de nämnas i historien. Men ett sekel efter den sista riksföreståndarens död finnes ingen Sture mer; tre hade under seklet stupat i följd af våldsamma sår i krig, och tre såsom mördade fångar. Tre af Svantes döttrar hade suttit i änkors sorgdräkt vid halshuggna mäns grafvar».

Sturtzenbecher och **Sturzen-Becker.** En från Spanien härstammande släkt, som antagligen på 1680-talet invandrade till Sverige med hofmästaren hos grefvinnan Dohna *Henrik Sturtzenbecher,* född 1651, död 1697. En gren — se S. 2 — skrifver sig *Sturzen-Becker.*

1. **Sturtzenbecher, Mårten,** militär, författare. Född på Gotland d. 5 juli 1760. Föräldrar: bruksägaren *Henrik Sturtzenbecher* och *Elsa Maria Fries.* — Känd såsom skicklig matematiker, antogs S. 1783 till lärare vid fortikationen och blef kort därefter lärare vid Karlberg. Under krigsåren 1788—90 tjänstgjorde han såsom stabsadjutant hos generalmajor von Hermanson och skickades efter freden i ett ministeriellt uppdrag till Konstantinopel. Denna resa begagnade han för att besöka en mängd befästade orter och riktade sitt redan förut rika kunskapsförråd med flera viktiga erfarenhetsrön i militära ämnen. Vid trettio års ålder utnämndes han till informationskapten vid ingenjörkåren och blef slutligen öfverstlöjtnant i armén. Ledamot af Krigsv.-akad. m. m. Död i Stockholm d. 16 okt. 1836. — Mer än som vetenskapsman, ehuru hans föreläsningar i fortifikation vunno välförtjänt anseende, gjorde sig S. bemärkt genom sin ifver för swedenborgianismen och sina däraf föranledda skrifter såsom: *Tankar om syndafallet; Tankar om Guds ord; Tankar om menniskans frihet; Tankar om lifvet efter detta,* m. fl. Han inblandade till och med filosofiskt-teosofiska funderingar i sina geometriska skrifter, såsom *Geometri på philosophiskt sätt betraktad* o. s. v. Intet af hans arbeten torde dock väckt det uppseende, som en liten broschyr *Tröst för den brottslige,* hvilken bok blef åtalad. — Gift 1792 med *Petronella Laurentia Enander.*

2. **Sturzen-Becker** (före 1855 *Sturtzenbecher*), **Oskar Patrik,** skald (under pseudonymen *Orvar Odd*). Född i Stockholm d. 28 nov. 1811; den föreg. kusins son. Föräldrar: kamreraren vid Serafimerordensgillet *Patrik Sturtzenbecher* och *Judith Maria Bachér.* — Student i Uppsala 1827, ägnade S. sig under några år hufvudsakligen åt språk och nyare litteratur samt blef fil. d:r vid promotionen 1833. — I Stockholm, dit han kort därefter återvände, lät han inskrifva sig i k. m:ts kansli, men beträdde samtidigt den publicistiska banan såsom utgifvare af en liten litterär tidning, *Arlekin,* hvilken likväl snart upphörde, när S. 1834 ingick såsom medarbetare i Aftonbladet. I sistnämnda tidning omfattade hans verksamhet hufvudsakligast lätta revyer, »följetonger», de af allmänheten alltid med förtjusning mottagna *Memoarer öfver den förflutna veckan,* som kunde vara ironiska och skarpa nog. 1838 och 1839 företog han en resa genom Tyskland och Frankrike, hvilken färd han skildrat i *En utflygt ur boet* 1842. Efter sin återkomst begynte han, vid sidan af den publicistiska, utveckla en mer själfständig litterär verksamhet i den skämtsamt kåserande stilen. Efter att redan 1831 ha uppträdt med en poetisk berättelse, kallad *Romarskölden,* och 1832 ha erhållit Svenska akademiens andra pris för dikten *Veidi Alf,* offentliggjorde S. 1834 *Tre septemberdagar i Stockholm* och 1837 *Sexorall,* hvarpå följde en serie af kvicka skildringar ur hufvudstadslifvet: *Med en bit krita* 1841, *Med en bit blyerts* 1842, *Ur stockholmslifvet* 1844. Han utgaf äfven särskildt ett par periodiska skrifter *Bazaren, Söndagsbladet* 1841, och *Liten lefver än* 1844. Samma år utgaf han en samling af förut i olika tidningar kringströdda lyriska dikter, under titeln *Min fattiga sångmö.* Den orättvisa kritik, hvarmed denna diktsamling mottogs af en bland stockholmstidningarna, jämte trötthet vid hufvudstadslifvet, föranledde honom att söka en lugnare uppehållsort, hvarför han in emot ett år bodde i Södertälje. Omständigheter gjorde emellertid, att han önskade ombyta vistelseort, och han valde härtill, efter att en tid ha vistats i Skåne under djup melankoli, föranledd af husliga sorger, Köpenhamn, där han

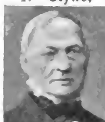

genast kom i beröring med en del unge män, för hvilka den skandinaviska frågan gällde som »ett evangelium för Norden», och där det nu blef hans uppgift att verka för samma idé. Under de tre år, 1844—47, som han uppehöll sig i Danmarks hufvudstad, arbetade han ifrigt för den skandinaviska enhetstanken, höll föreläsningar öfver den nordiska litteraturen och pressen, skref korrespondensartiklar om Danmark till Sverige, utgaf *Svenskt Album* 1845, redigerade den svenska afdelningen i Nordisk Literatur-Tidende 1846, utgaf i bokform sina bref om Danmark, under titel *Hinsidan Sundet* 1846, samt *Nordljuset; en månadsskrift* (3 häft. 1847). Sistnämnda år öfverflyttade han till Helsingborg, anlade där ett boktryckeri och begynte 1848 utgifva tidningen *Öresundsposten*, som han redigerade till 1854 och som gjorde epok inom landsortspressen, hvarjämte han utgaf *Orvar Odd, ett följetongsblad* 1850—51 samt *Skåne, gammalt och nytt* 1853—54. Sedan nämnda år ånyo bosatt i Köpenhamn, fortsatte han där sin litterära verksamhet, utgaf *Följetongen på jernväg* 1856—58, *Illustreradt konversationsblad* 1858—59 och veckobladet *Skandinavisk Gazette* 1861—62. Kort efter sin återflyttning till Köpenhamn, 1856, inträdde han för andra gången i Aftonbladet såsom korrespondent och kåsör. S. ifrade fortfarande för skandinavismen, men förhållandena i Danmark hade nu ändrat sig, S. anfölls i danska tidningar och drog sig med sorg i hjärtat tillbaka från politiken till skaldekonsten, som blef hans tröst. I slutet af sin köpenhamnsvistelse grep han sig på allvar an med att utge sina *Samlade arbeten*, af hvilka 5 delar utkommo 1861—62, och fortsatte härmed, sedan han 1863 bosatt sig på sin täcka Villa Canzonetta vid Helsingborg, så att sjunde delen utkom några veckor före hans död, som inträffade den 16 febr. 1869. Genom sina samlade arbeten, det mesta nytt, framstod S. som en ovanligt originell skald. Den längre berättelsen på vers *Grefvinnan Gruffiakin* och de fem mindre i *Brunt och rosenrödt* mottogos med förtjusning, liksom *Grupper och personager från i går* 1861, *La Veranda* 1861 och *Reuterholm* 1862, där den kvicke följetonisten och kulturskildraren framstod i all sin glans. — 1866 öfvergick S. från Aftonbladet till Posttidningen, där han skref lätta kulturhistoriska och filologiska studier. 1868 utgaf han *Samlade ax*. Få om ens någon svensk i senare tider har utöfvat en så omfattande litterär verksamhet som S. Han var följetonist, novellförfattare, litteraturhistoriker, men framför allt skald, skald så att man sagt, att han var skald äfven i sin politik och sin prosa. Också tillhöra flere af hans dikter från de sista lefnadsåren, då han var mer skild från de politiska meningsstriderna, det yppersta, svensk skaldekonst frambragt. S:s *Valda skrifter* utgåfvos 1880—82 af hans son, lektor *V. Sturzen-Becker*. — Gift 1: 1840—45 med *Charlotta Matilda Burman* och 2: 1851 med *Karolina Vilhelmina Fåhræus*.

Stuxberg, Anton Julius, zoolog. Född i Bunge på Gotland d. 12 april 1849. Föräldrar: nämndemannen *Johannes Stuxberg* och *Anna Maria Höglund*. — Student i Uppsala 1869, fil. kandidat och doktor 1875, blef S. 1882 intendent för Göteborgs musei zoologiska afdelning. Han deltog i Nordenskiölds färder 1875 och 1876 till Jenisej o. s. v. samt 1878—80 med »Vega» på den stora upptäcktsresan i egenskap af zoolog. 1897 företog S. en studieresa till Krim och Kaukasien. — Från trycket har S. bl. a. utgifvit: *Bidrag till Skandinaviens myriopodologi* 1871, *Karcinologiska iakttagelser* 1874, bel. af Vet.-akad. med Flormanska priset, *Evertebratfaunan i Sibiriens Ishaf* 1880—82, *Faunan på och kring Novaja Semlja* 1886, *Minnen från Vegas färd och dess svenska föregångare* 1890, *Djurskisser, några blad ur våra dagars forskning* 1892—93, *Sveriges ormar* 1893, *Sveriges och Norges fiskar* etc., en handbok för hemmet och skolan 1894—95, *Från Krim och Kaukasus* 1897, med ill. efter egna fotografier, *Djurriket*, läsebok för skolan och hemmet 1897, *Nytt illustreradt zoologiskt album*, efter »All about animals» 1899—1900 o. s. v. Led. af Vet.- o. vitterhetssamh. i Göteborg. Död i Göteborg d. 30 nov. 1902. — Gift 1881 med *Helga Elvira Frankenfeldt*.

1. **Styffe, Carl Gustaf,** historiker, arkivforskare. Född d. 28 mars 1817 på Latorps alunbruk i Nerike där fadern, *Gustaf Styffe*, då var förvaltare; modern *Elisabet Rebecka Malmström*. — Student i Uppsala 1835, undergick S. fil. kandidatexamen därstädes 1842, blef året därefter e. o. amanuens vid riksarkivet i Stockholm och promoverades 1845 till fil. doktor. — Under fortsatt tjänstgöring vid riksarkivet utnämndes han till förste amanuens därstädes 1853, befordrades till vice bibliotekarie vid Uppsala universitet 1858 samt erhöll fullmakt såsom ord. universitetsbibliotekarie 1864, från hvilken befattning han erhöll afsked 1882. S. erhöll 1864 Svenska akad:s Carl Johanspris. I vetenskapligt syfte och särskildt i ändamål att i utländska arkiv uppsöka bidrag till Sveriges äldre historia har han företagit resor utom Sverige 1850, 1857, 1861 och 1862. Deltog 1854 som ledamot i kommittén för afgifvande af betänkande och förslag rörande inrättandet af ett statistiskt ämbetsverk och 1859—61 som biträde i Författningskommissionen samt förordnades 1867 till ledamot i kommittén för fortsatt utgifvande af Scriptores rerum suecicarum medii ævi. 1875 var S. förordnad att med afseende på riksarkivet och k. biblioteket deltaga i löneregleringskommittén. — Led. af Vitt.-, hist.- och ant.-akademien 1858, af Vet.-societeten i Uppsala 1862, af K. Videnskabernes Selskab i Köpenhamn 1867, af Vetenskapsakademien i Stockholm 1874. — Utom akademiska dissertationer samt afhandlingar och uppsatser i Frey, Tidskrift för litteratur samt Svensk tidskrift för politik, ekonomi och litteratur, har S. utgifvit: *Samling af instructioner för tjenste-*

män vid landtregeringen i Sverige och Finnland 1852, *Samling af instructioner rörande den civila förvaltningen i Sverige och Finnland* I. 1856, *Bidrag till Skandinaviens historia ur utländska arkiver* 1859—84, *Konung Gustaf II Adolfs skrifter* 1861, *Framställning af de så kallade grundregalernas uppkomst och tillämpning i Sverige intill slutet af 16:de årh., med anledning af den uppdiktade berättelsen om ett riksdagsbeslut på Helgeandsholmen år 1282* i Vitt.-, hist.- och ant.-akademiens Handl. 1864, *Skandinavien under unionstiden. Ett bidrag till den historiska geografien* 1867, *Bidrag till den katolska hierarkiens historia i Sverige 1463—1515*, o. s. v. På uppdrag af Vitt.-, hist.- och ant.-akad. var S. i åtskilliga år sysselsatt med förarbetena för utgifvandet af *Rikskansleren A. Oxenstiernas skrifter och brefvexling*, hvilket stora urkundsverk sedermera publicerats efter hans plan och under hans ledning. Själf har han däraf utgifvit åtskilliga band. — Ogift.

2. **Styffe, Knut**, bergsvetenskapsman, teknolog. Född d. 13 jan. 1824 på Karlsfors nu nedlagda alunbruk i Bergs församling i Västergötland; den föregåendes bror. — I Uppsala, där S. blef student 1841, aflade han hofrättsexamen 1843 och bergsexamen 1847 samt inskrefs samma år som auskultant i bergskollegium. Sedan han därefter genomgått bergsskolan i Falun, anställdes han 1848 som bergsfiskal vid Sala silfververk, hvilken tjänst han förestod till 1852, då han flyttade till Stockholm för att mottaga kemielaboratorsbefattningen vid Teknologiska institutet. Denna plats innehade han till i febr. 1856, då han förordnades till öfverdirektör och institutets föreståndare, hvilken post han lämnade 1890. Kort efter den sistnämnda utnämningen erbjöds honom af Järnkontoret att blifva chef för dess tekniska tjänstemannastat, hvilket förtroendeuppdrag han likväl afböjde. Såsom föreståndare för Teknol. institutet, blef en af hans första omsorger att skaffa detsamma, som då var inrymdt i Landtbruksakademiens n. v. hus vid Mäster Samuelsgatan, en ändamålsenligare och rymligare lokal. Denna blef dock först färdig 1863 och vardt liksom den 1869 öppnade Bergsskolan utförd efter hans utkast. Tid efter annan var han dels ordförande, dels ledamot, i en mängd af k. m:t nedsatta kommittéer, såsom i kommittén för utarbetandet af författningar om passagerareångfartyg, om beskattning af hvitbetssockertillverkningen, för utrönandet af svenskt järns lämplighet till järnvägsmateriel samt de 1876 och 1888 tillsatta tullkommittéerna. Bland de många utländska resor, han i tekniskt ändamål företog, har han lämnat utförliga berättelser i Järnkontorets annaler för sina resor 1855, 1862 och 1867, hvilka år han jämväl besökte de vid samma tid anordnade världsutställningarna och var vid de två sistnämnda, i London och Paris, liksom i Paris 1878, juryman. För öfrigt deltog han alltsedan 1856 i redaktionen af *Jernkontorets annaler*, där bland hans många uppsatser särskildt torde böra nämnas en, på grund af mångåriga försök utarbetad och år 1866 tryckt afhandling om *Jerns och ståls elasticitet, tänjbarhet och absoluta styrka*, hvilken blifvit öfversatt på engelska och tyska språken. Sedan majoritetens röster på grund af formfel förkastats, ingick S. som den protektionistiska minoritetens kandidat som ledamot af Andra kammaren 1888—90. Led. af Landtbruksakad., Vetenskapsakad. m. fl. vetenskapliga samfund. Erhöll för vetenskapliga förtjänster Järnkontorets stora guldmedalj. Död i Stockholm d. 3 febr. 1898. — Gift 1874 med *Amalia Ekström*.

Ståhl, Magnus Laurentius, universitetslärare, biografisk författare. Född d. 14 aug. 1761 i N. Vram i Skåne, där fadern *Laurentius Ståhl* var prost och kyrkoherde; modern *Kristina Maria Darin*. — Vid sjutton års ålder student i Lund, promoverades S. 1784 till fil. doktor och anställdes följande året vid Lunds universitet såsom docent i svensk vitterhet och latinsk vältalighet. Han lämnade dock efter två år den akademiska banan för att mottaga rektoratet i Ystad, hvarifrån han 1792 förflyttades till samma beställning i Kristianstad. Efter trettiotvå års tjänstgöring vid skolverket erhöll han 1818 beständig tjänstledighet, erhöll 1823 professorstitel, utnämndes 1828 till ordenshistoriograf samt mottog vid promotionen i Lund 1835 jubelkransen. Död i Kristianstad d. 13 april 1843. — Utmärkt såsom lärare, ägnade han stort nit åt de läroverk, som voro ställda under hans vård. På sina lediga stunder sysselsatte han sig förnämligast med forskningar i svenska lärdoms- och personalhistorien samt har på detta område utgifvit flere skrifter, såsom: *Matrikel öfver ordinarie tjenstemän vid församlingarna och läroverken i Sverige*, 2 del. 1810, *Biographiske underrättelser om professorer vid kongl. universitetet i Lund, ifrån dess inrättning till närvarande tid* 1834, m. m. — Ogift.

1. **Stål, Carl**, ingenjörofficer, författare. Född i Stockholm d. 7 nov. 1803. Föräldrar: kamreraren *Samuel Stål* och *Brita Kristina Nordling*. — Efter att ha genomgått krigsakademien och 1821 utnämnts till underlöjtnant vid ingenjörkårens fortifikationsbrigad, tjänstgjorde S. under de följande sex åren dels vid chefsexpeditionen i Stockholm, dels vid fästningsbyggnaden å Vanäs (Karlsborg) och andra fästningsorter, aflade 1827 den för ingenjörsofficerare fastställda examen, förordnades det följande året till informationsofficer vid Karlberg och 1833 jämväl till lärare vid högre artilleriläroverket å Marieberg, hvilka befattningar han innehade, den förra till 1849 och den senare till 1854. Jämte utöfningen af sitt dubbla lärarekall tjänstgjorde han vid kåren samt fullgjorde jämväl åtskilliga andra uppdrag. 1837 åtföljde han fregatten Josephine på dess expedition till Medelhafvet, fortsatte från Triest resan landvägen genom flera af kontinentens stater samt återkom på hösten 1838 till fäderneslandet, hvarefter han till chefen

för ingenjörskåren afgaf berättelse öfver de beresta ländernas ingenjör- och befästningsväsen. Förordnad 1839 till major vid krigsakademien samt några år senare till styresman för undervisningen i läroverkets öfre afdelning, vinnlade han sig om införande af en bättre ordning och disciplin bland kadetterna samt om de praktiska militäröfningarnas och den teoretiska undervisningens ordnande på ett ändamålsenligare sätt, än dittills ägt rum. På Oscar I:s under hand gifna befallning utarbetade han 1845 förslag till förändrad organisation af krigsakademien, grundad därpå att läroverket blefve hufvudsakligen en tillämpningsskola, hvars genomgående skulle fordras till vinnande af första officersgraden. 1848 befordrad till major, 1849 till öfverstlöjtnant och 1858 till öfverste vid ingenjörkåren, var han oafbrutet i tjänstgöring vid denna kår samt tillika militärledamot å krigskollegiets (arméförvaltningens) fortifikationsdepartement, till dess han 1868 lämnade den militära banan. Jämte sina egentliga tjänstebestyr hade S. sig anförtrodda flerfaldiga andra uppdrag, såsom att vara ledamot och ordförande i åtskilliga för militära frågor tillsatta kommittéer, att 1861—68 vara ledamot af krigshofrätten, 1850—60 ledamot i direktionen öfver Allmänna barnhuset, 1859—68 ordförande i slöjdföreningen; 1866 blef han dess hedersledamot. Ledamot af Krigsvetenskapsakad. och 1876 hedersled. af Landtbruksakad. Död i Stockholm d. 5 jan. 1884. — S. har från trycket utgifvit: *Utkast till lärobok i byggnadskonsten* 1834, *Lärobok i topografien för linieofficerare* 1835, *Föreläsningar i fästningsläran och fästningskriget* 1839—41, *Något om fästningar. För medborgare af alla stånd* 1845, *Om undervisningsverket vid K. krigsakademien samt om den allmänna skolundervisningen* 1848, samt flera i Krigsvet.-akademiens handlingar införda uppsatser, årsberättelser och minnesteckningar. — Gift 1832 med *Carolina Gustafva Palmstedt.*

2. **Stål, Carl,** entomolog. Född å Karlbergs slott d. 21 mars 1833; den föregåendes son. — Efter idkade elementära studier vid Klara skola och Nya elementarskolan i Stockholm, blef S. student i Uppsala 1853 och aflade 1857 med.-fil. kand.-examen, hvarefter han under ett år studerade anatomi och fysiologi vid Karolinska institutet. På grund af sin svaga hälsa öfvergaf S. de medicinska studierna och ägnade sig åt entomologiska studier. Han företog flere utländska studieresor och promoverades 1859 i Jena till fil. doktor. Samma år anställdes S. i Stockholm såsom biträde vid naturhistoriska riksmuseets entomologiska afdelning och kallades 1867 af Vetenskapsakademien till intendent vid samma afdelning, med namn, heder och värdighet af professor. — Vid tillträdet af sin befattning vid riksmuseum öfverlämnade han såsom gåfva till nämnda institution sina enskilda rika entomologiska samlingar och bragte för öfrigt museets entomologiska afdelning i ett rikhaltigt skick.

Genom uppdrag att bearbeta vissa delar af de af den berömde Afrikaresanden J. A. Wahlberg i Kafferlandet sammanbragta samlingar, föranleddes S. tidigt att ägna vidlyftiga studier åt ett par af de dittills mest försummade och minst utredda insektordningar i deras helhet, nämligen Hemiptera och Orthoptera. Härvid ägnade han synnerligen stor uppmärksamhet å dessa insekters i allmänhet mycket svåra systematik, och de grundsatser, han framställt, följdes sedermera allmänt. — Led. af Vet.-akad. 1869, hedersled. af Société entomologique de Belgique s. å. samt medlem af en mängd andra vetenskapliga samfund i Sverige och utlandet. — Förutom en mängd smärre uppsatser i Öfvers. af Vet.-akad. förh., Bihang till Vet.-akad. handl. och åtskilliga utländska tidskrifter, har S. författat följande vidlyftigare arbeten: *Bidrag till Rio Janeiro-traktens hemipterfauna* 1860—62, *Hemiptera Fabriciana* 1868—69, *Enumeratio hemipterorum* 1870—76 alla i Vet.-akad. handlingar, *Monographie des Chrysomélides de l'Amerique* 1862—65 i Nov. Act. Reg. Societ. Scient. Ups. — och särskildt utgifna: *Hemiptera Africana* 1864—66, *Om Colorado-skalbaggen* 1875, m. m. Död d. 13 juni 1878 i Stockholm. — Gift 1872 med *Jenny Margareta Wall.*

Stålarm, Arvid Eriksson, krigare, politiskt offer. Född omkr. 1549. Föräldrar: riksrådet *Erik Arvidsson Stålarm* och *Beata Grabbe.* — 1571 omtalas S. som ryttmästare öfver en fana finska ryttare, nämnes 1583 såsom häradshöfding i Nyslotts län och förordnades 1584 till Klas Flemings underbefälhafvare vid finska flottan. Sedan han 1590 blifvit utsedd att vara »öfverste för alla finska knektar» och 1592 insatt till ståthållare på Narva, där han i fem år höll slottet och besättningen i stånd i trots af nöd och ryska faror, förordnades han efter Klas Flemings död 1597 att vara ståthållare på Åbo slott och öfverbefälhafvare för så väl finska landthären, som den i Finland stationerade flottan. Hertig Carl gjorde flera försök att vinna honom för sina planer, men, långt ifrån att låta sig lockas af hertigens löften, visade S. konung Sigismund en orubblig trohet och hertigen lika oförbehållsamt sitt hat. Två gånger försvarade han med käckhet Åbo mot Carl och båda gångerna dömdes han efter stadens eröfring till döden, men erhöll nåd på afrättsplatsen. Vid riksdagen i Linköping befann han sig ånyo bland de lifdömde men återfördes i fängelse, sedan han åsett de öfrigas afrättning. Han hölls därefter fången på Gripsholm till 1602, då han på finska adelns förböner återfick friheten och förordnades till lagman i Karelen och krigsöfverste i Finland. Icke långt därefter anförtroddes honom ett högt befäl i Livland, men då han 1604 företagit en misslyckad stormning mot Wittenstein, blef han åter 1605 ställd till ansvar och dömd till döden. Han utleddes, men blef från afrättsplatsen återförd i fängelse. Detta var femte gången, som Carl med honom anställde detta grymma skådespel. Den fordom hurtige och glade S. var nu genom olyckor och det långa fängelset alldeles förändrad. Sjukdomar, ådragna

under fångenskapen, och de pinliga förhören hade i förtid gjort honom till gubbe och ändade hans lidande på Gripsholms slott i maj 1620. — Gift 1579 med *Elin Fleming.*

Stålberg, Carolina Vilhelmina, romanförfattarinna. Född i Stockholm d. 26 nov. 1803. — Utan eget namn erhöll fröken S. ett föräldrahem hos en fältkamrerare *Stålberg* och dennes fru, hvilkas familjenamn hon sedan upptog. Vid sexton års ålder uppträdde hon först såsom författarinna med ett och annat poem i Stockholms-Posten, Allmänna Journalen och Freja, hvarefter hennes första större poetiska arbete, *Min ungdoms idealer,* lämnade pressen 1826. Efter att 1831 ha utgifvit *Poetiska försök af Vilhelmina* samt anonymt lämnat några noveller: *Ingrid Örnefot och Axel Nilsson Tott* 1832, *Stormhvirfveln på Norrbro* 1834, *Den lyckliga omnibusfärden* 1838 o. s. v., framträdde hon 1839 med sin första större roman *Emmas hjerta.* Efter ytterligare ett par arbeten i bunden form, *Diocles och Lydia. Fornnordisk saga i tolf sånger* 1841, samt *Lyriska toner af Vilhelmina* 1843, öfvergick hon från den bundna dikten till noveller och skildringar ur hvardagslifvet med *Major Mollers döttrar* 1845, *De begge aristokraterna* 1847. Den sista bildar på sätt och vis en öfvergång till det sista skedet af hennes författarskap, nämligen den historiska romanens. På detta område har hon lämnat flere till omfånget betydande arbeten, såsom *Catarina Månsdotter* 1848, *Drottning Philippa, historisk roman* 1849, *Lasse Lucidor den olycklige* 1850, *Familjen Skytte, historiskt-romantiska taflor* 1851, *Hedvig Charlotta Nordenflycht* 1857, *Gustaf III och hans omgifning* 1859, *Christina, drottning af Sverige* 1861, *Bröderna Stålkrona* 1863, *Emerentia Ruth* 1869 o. s. v. — Med otrolig flit författade och utgaf hon äfven i andra ämnen en mängd arbeten, såsom *Försök till ett nordiskt mythologiskt lexikon* 1844, *Blomsterspråket* 1843, *Om Svenska prinsessor* 1858, *Anteckningar om svenska qvinnor,* barnböcker, bilderböcker, brefställare för damer, virkböcker, charader, gåtor m. m., hvarjämte hon verkställt flera öfversättningar. Efter att ha tillbragt hela sitt lif i hufvudstaden, bosatte hon sig 1870 i Mariefred och afled där d. 23 juli 1872. — Utan att intaga något egentligt högt rum, vare sig som prosaist eller skaldinna, räknade Vilhelmina S. dock en vidsträckt läsekrets och har i sin mån bidragit att nära kärleken för svensk historia och våra fosterländska minnen.

Stålhammar, Peder, krigare. Född 1613 i

Svenarums socken af Jönköpings län, där fadern *Jon Gudmundson* var torpare; modern *Karin Persdotter.* — När gossen blifvit så vuxen, att han kunde sköta sig själf, användes han af fadern till vallgosse och fortfor med detta göromål tills han var tolf år, då han kom i tjänst hos en ryttmästare Kasper von Witten. Denne begagnade honom i början till trosspojke men lät 1634 inskrifva honom som ryttare vid Smålands kavalleri. Ynglingens ovanliga hurtighet och pålitliga uppförande ådrog honom snart uppmärksamhet, så att han 1640 befordrades till kvartermästare och fyra år senare till korpral, hvarefter han adlades 1650, då han förändrade sitt förut burna namn *Hammar* till *Stålhammar.* Kornett s. å., utnämndes han 1656 till löjtnant, blef året därefter ryttmästare, 1663 major och slutligen 1677 öfverste och chef för Smålands kavalleri, eller samma regemente, vid hvilket han börjat sin bana som trosspojke. Sedan han med heder kommenderat regementet i femton år, lämnade han 1692 detsamma samt afled på sin gård Salshult i Småland d. 11 jan. 1701. — Under danska kriget inlade han med sitt regemente en bravur, som länge fortlefde i folkminnet. I slaget vid Landskrona såg man den sextiofyraårige gubben främst i elden med sina käcka ryttare, liksom senare i drabbningarna vid Lund och Halmstad. Vid indelningsverkets genomförande var han särdeles verksam och åtnjöt städse mycken bevågenhet af Carl XI, som plägade hedra honom med sina besök. — Gift 1: 1644 med *Susanna von Witten* och 2: 1647 med *Anna Skytte.* — S:s sonsons son, *Adam,* född d. 27 aug. 1734, son af ryttmästaren *Adam Stålhammar* och *Beata Margareta Bock,* blef 1757 fänrik vid Kronobergs regemente, som han 1770 lämnade med kaptens värdighet. S. var en synnerligen verksam ledamot af riddarhusoppositionen under Gustaf III:s tid, 1778 ledamot af riddarhusutskottet och 1786, då han af J. von Engeström nämnes som en af nämnda fraktions mest nitiska »operatörer», en af sitt stånds elektorer. Af detsamma rönte han mångfaldiga bevis på förtroende och var 1779—86 riddarhusdirektör samt 1786—1800 bankofullmäktig. Vid hans afgång från denna post, uppdrogo honom ständerna på grund af de stora förtjänster, han inlagt om Tumba pappersbruk, att fortfarande utöfva öfverinseendet öfver detsamma. Död ogift i Stockholm 1806.

Stålhandske, Torsten, krigare. Född 1594 i Borgå socken i Finland. Föräldrar: *Joën Tyrildsson (Stålhandske)* till Sjölax och Trotteby, Erik XIV:s kammarjunkare, och *Britta Rääf.* — Underofficer vid Lifgardet, följde S. 1626 Gustaf II Adolf till Preussen, blef samma år major vid Arvid Horns regemente och 1627 vid kavalleriet under Åke Tott. Han utnämndes 1629 till öfverstlöjtnant vid Nylands och Tavastehus' kavalleri och anförde under trettioåriga kriget ständigt de finska ryttarne. I slaget vid Breitenfeld 1631 stod han med sina ryttare på den, af af Gustaf II Adolf själf anförda, högra flygeln och bidrog i väsentlig mån till segern. I träffningen vid Nürnberg sprängde han med sina finnar österrikiske öfversten Cronbergs »oöfvervinneliga krigare» och afgjorde vid Lützen, då Gustaf Adolf stupat, till stor del genom sitt kraftiga ingripande segern till svenskarnas fördel. 1633 blef han sårad i slaget vid Hameln. 1635 förenade han sig, såsom generalmajor, med

hufvudarmén under Banér. I slaget vid Wittstock eröfrade han med egen hand trettiofem fanor och standarer samt öfverändakastade, när segern höll på att vända sig åt fiendens sida, med oemotståndlig kraft de fientliga skarorna och dref dem på flykten. På samma sätt utmärkte han sig i slaget vid Chemnitz samt i Schlesien, där han nästan ensam hela året 1640 försvarade sin ställning mot grefve Mansfeld. Slutligen i april månad 1642 förenade han sina skaror med Torstensons armé samt deltog i det andra slaget vid Breitenfeld, där han illa sårades. I maj blef han general öfver kavalleriet. 1643 följde S. Torstenson till Böhmen, tillintetgjorde 1644 på Jylland en fientlig härafdelning, men insjuknade och dog d. 21 april 1644 i Hadersleben. — Ehuru liten till växten, skall S. haft en utomordentlig kroppsstyrka. Då någon fången officer, i synnerhet någon polack eller österrikare, hvilka han ej kunde lida, fördes till svenska lägret, hälsades han af S. med ett handslag, som kom blodet att spricka ut under naglarna. Vid utväxlingen plägade han bedja dessa offer för sina smekningar hälsa herrarna af befälet, att han önskade träffa dem för att ge dem ett ärligt svenskt handslag. — Gift 1643 med *Kristina Horn*.

Stålsvärd, Magnus, fortifikationsofficer. Född d. 20 juni 1724. Föräldrar: kaptenen vid Upplands regemente *Johan Toresson Tjeder* och *Märta Hagelsteen*. — Så fort S. 1741 blifvit inskrifven som volontär vid fortifikationen, kommenderades han att tjänstgöra vid ordnandet af försvarsverken i svenska skären. Han ingick 1745, kort efter det han blifvit befordrad till underkonduktör, i fransk tjänst, hvarefter han deltog i franska arméns fälttåg i Flandern och 1748 bevistade belägringen af Mastricht. Redan det föregående året hade han blifvit utnämnd till fransk löjtnant, hvarefter han 1748 förordnades till kapten i tyska rikets tjänst och blef, sedan han hemkommit till Sverige, 1750 fortifikationskapten. Efter ytterligare ett år befordrades han till ingenjörkapten vid Lifgardet och adlades s. å. med namnet *Stålsvärd*. Under den följande tiden delade han sin tjänstgöring mellan informationsverket vid Lifgardet, fortifikationsstaten och kadettkåren, till 1756, då han, invecklad i hofpartiets planer att utvidga konungamakten, ställdes inför ständernas kommission, dömdes till döden och halshöggs d. 23 juli s. å. — S. var utan fråga en man med stora kunskaper och mycken duglighet, men häftig och orolig. Om hans skicklighet såsom fortifikationsofficer och lärare har man ett intyg i hans *Föreläsningar i regulière fortification*, hvilka utkommo i Stockholm året före hans död, — Ogift.

Stäck, Josef Magnus, landskapsmålare. Född d. 4 april 1812 i Lund. Föräldrar: hökaren och perukmakaren *Josef Stäck* och *Greta Maria Kihlgren*. — Inskrifven bland de studerande vid universitetet i sin födelsestad 1829, ämnade S. bli läkare, men drogs alltmer till målarekonsten, i hvilken han grundlade sina första studier under ledning af d. v. akademieritmästaren Arvidsson. Sedan han 1832—42 utbildat sig vid konstakademien i Stockholm och därunder vunnit både pris och stipendier samt 1840 blifvit akademiens agré, anträdde han 1842, såsom akademiens pensionär på stat, en resa till München och Rom. 1846 begaf S. sig till Paris, där han till täflan på Louvre-expositionen — salongen — 1847 uppsatte en tafla, som inköptes af la Société des amis des arts. Sedan han 1848 vunnit samma utmärkelse för en större landskapsmålning, återvände han s. å. till Sverige, där han strax efter sin hemkomst blef led. af Konstakademien och 1852 förordnades till professor. — Oaktadt en under de sista åren tilltagande sjuklighet fortfor han att flitigt och samvetsgrannt utöfva sin konstnärliga verksamhet, tills densamma afbröts af döden d. 21 febr. 1868. — Under senare delen af sin lefnad var S. en af Sveriges mest populära konstnärer. Hans taflor utmärka sig ej genom några stora och öfverraskande effekter men behaga genom sina väl funna motiv, en ren, om än något torr, färgblandning samt vacker belysning. — »S. hade känsla och finhet i blick och pensel.» Svenska nationalmuseum äger af honom: *Italienskt landskap, Landskapsstycke från Dalarne, Sjöstycke i månsken* och *Stadsport vid Haarlem*, vinterlandskap. Allmänt bekanta äro dessutom: *Kaskatellerna vid Tivolis ruiner, Romerska kampagnan, Vy af Neapel* m. fl. — Ogift.

Suell, Frans, affärsman. Född i Malmö d. 9 juni 1744. Föräldrar: handlanden *Nicolaus Suell* och *Katarina Helena Weijer*. — Fadern, som bestämt sonen för köpmansyrket, tog honom tidigt till biträde i sin handelsbod. Men då han snart trodde sig hos honom upptäcka ovanligare anlag, skickade han honom till Lund, där han 1758 inskrefs bland universitetets studerande. Sedan S. här under tvenne år förkofrat sig i lefvande språk, matematik, geografi och historia, företog han 1760 en resa till främmande länder, hvarunder han i Hamburg gjorde bekantskap med en rik handlande Salomon Roosen, som omfattade honom med mycken välvilja och framdeles blef den hufvudsaklige befordraren af hans timliga lycka. — Vid faderns frånfälle ingick modern nytt äktenskap med handlanden, sedermera borgmästaren i Malmö, Henrik Falkman, hvilken med sina egna förenade Suellska husets affärer och upptog den unge Frans till bolagsman 1771. Under de förlamande konjunkturer, som kort därpå inträffade, blef Roosen i Hamburg husets räddare, i det han beviljade det tillräcklig kredit att reda och fortsätta sina affärer. Hufvudsakligen genom handel med tobak, å hvilken vara priset stigit ofantligt genom amerikanska frihetskriget, kom S. snart i välstånd och begynte, allt eftersom hans förmögenhet växte, använda stora summor till allmänt gagneliga före-

tag. Under Carl XII:s krig hade Malmö sjunkit så djupt, att själfva frihetstiden med sin allvarliga sträfvan för landets förkofran ej förmådde draga upp den gamla handelsstaden ur dess maktlöshet. S., som länge insett, att en ordentlig hamn vore första villkoret för Malmö bestånd såsom handelsplats, satte sig i spetsen för en hamnanläggning, hvilken, påbörjad 1775, fullbordades fyra år därefter. Han fortfor sedan under hela sin lefnad att vara hamndirektionens verksamme ordförande. På sin tid stadens förste skeppsredare, ifrade han naturligtvis i första rummet för handeln, men sysselsatte sig äfven med åtskilliga industriella anläggningar, utvidgade betydligt den tobaksfabrik, han ärft efter fadern, inrättade en klädesfabrik, införskref kard- och spinnmaskiner och uppgjorde, med stöd af sina matematiska kunskaper, själf förträffliga ritningar till sina fabriker. Äfven bergshandteringen och jordbruket ägnade denne klarseende man sina omsorger samt var en af de förste i Sverige, som införde cirkulationsbruket i landthushållningen. Hans förtjänster vunno också både allmänt och enskildt erkännande. Sålunda utsågs han af Malmö diskontbolag till verkets förste direktör och af Malmö hushållningssällskap vid dess stiftelse till vice ordförande. Af konungen erhöll han titel af kommerseråd. Den 15 nov. 1817 afled S. i Malmö, sedan han några veckor förut blifvit lagd på dödsbädden af sorg öfver Malmö diskonts fall och de finansiella olyckor, som därigenom drabbade hans födelsestad. Hans tacksamma medborgare beslöto genast efter hans frånfälle »att uppresa ett monument för att åt eftervärlden bevara minnet af hans förtjänstfulla namn». Men förslaget mötte då så oöfvervinneliga hinder, att först tjugufem år efter hans död Malmö stad kunde uppvisa en honom värdig minnesvård. — Gift 1774 med *Anna Katarina af Trolle.*

Sundberg, Anton Niklas, ärkebiskop. Född i Uddevalla d. 27 maj 1818. Föräldrar: hattmakaremästaren *Sven Sundberg* och *Sara Katarina Lund.* — Vid aderton års ålder student i Uppsala, promoverades S. därstädes till filosofie doktor med första hedersrummet 1842 samt blef 1845 teologie kandidat och docent i teologiska fakulteten. Prästvigd s. å., utnämndes han 1849 till teologie adjunkt vid Lunds universitet med Kärrstorps och Glostorps pastorat som prebende samt befordrades, sedan han 1849—50 förestått professuren i kyrkohistoria och dogmatik och 1850—51 gjort en vetenskaplig resa genom Tyskland, Frankrike och England, till professor i dogmatik och moralteologi vid Lunds universitet 1852, hvarjämte han samtidigt undfick fullmakt såsom kyrkoherde i Hellestads, Dalby och Bonderups prebendepastorat. 1861 utnämndes han till förste teologie professor och domprost i Lund, kallades och utnämndes 1864 till biskop i Karlstad, samt befordrades, efter att ha innehaft första förslagsrummet, till ärkebiskop och prokansler för universitetet i Uppsala i nov. 1870. — Såsom vald riksdagsfullmäktig af Lunds stift, bevistade han 1859—60 och 1862—63 årens riksdagar samt intog såsom biskop i Karlstad en själfskrifven plats i prästeståndet vid den sista ståndsriksdagen 1865—66. Han var ledamot af lagutskottet vid den första, af konstitutionsutskottet vid den andra och af statsutskottet vid den tredje af dessa tre riksdagar. Såväl hans motstånd mot representationsförslaget som de mot vidgad religionsfrihet fientliga åsikter, för hvilka han både i riksdagen och i den af honom jämte E. G. Bring och V. Flensburg 1855—64 utgifna Svensk Kyrkotidning gjort sig känd, gjorde hans utnämning 1867 till den förste talman i riksdagens Andra kammare allt annat än välkommen å den frisinnade sidan. Men då han 1872 afgick från posten, liksom från riksdagen, erhöll han från alla håll erkännande att han med oväld och skicklighet, om ock understundom med kraftiga interjektioner till de kringstående öfver mindre lyckliga talare, handhaft klubban. Han var sedermera ledamot af Första kammaren för Göteborgs och Bohuslän från och med 1877 till och med 1892 års lagtima riksdag. Äfven här fungerade han som talman 1878—80 och var vid återstående riksdagar placerad i talmanskonferensen. Hans verksamhet gick alltjämt i utprägladt konservativ riktning. Utvidgad politisk rösträtt var honom en styggelse, men till protektionismen lånade han ett villigt öra. När denna riktning genom händelsernas slump beredde sig att fatta statens roder, sköts S. som dess utåt mest betydande man fram som kandidat till statsministerposten, men han besvarade nekande af k. m:t framställdt anbud, liksom han 1870 och 1871 afböjt inviter att mottaga ecklesiastikministerposten. Själfskrifven led. af kyrkomötet från 1868, förde han ordet vid dem alla från 1873 till och med 1893, med om möjligt ännu större kraft och säkerhet än vid riksdagen. S. var nämligen i hela sitt uppträdande en gammaldags kyrkofurste, myndig och härsklysten, men intrycket mildrades i icke oväsentlig grad af hans manliga och hurtiga väsende, fritt från allt hycklande fromleri. Med säker och ordnande hand ingrep han i stiftsstyrelsen, var en vaken eforus öfver stiftets lärda skolor samt varmt intresserad för universitetets lif och sträfvanden. I åtskilliga kommittéer, bl. a. för kyrkolagens omarbetande 1869—73 och för granskning af universitetsstatuterna 1874 var han ordförande. Promotor vid jubelfesten 1877, utgaf han till densamma en teckning af sin företrädare *Jakob Ulfssons* lif och verksamhet. — Teol. doktor 1860 och juris hedersdoktor i Köpenhamn 1879, kallades S. till ledamot af en mängd akademier och samfund, såsom Svenska akad. 1874 och Vetenskapsakad. 1877. Serafimerriddare blef han 1873. — Förutom akademiska disputationer, strödda predikningar m. m. har S. utom den ofvannämnda minnesteckningen 1874 utgifvit: *Om två af vår tids farligheter: Moral utan religion och religion utan moral.* Död i Uppsala d. 2 febr. 1900. — Gift 1856 med *Klara Kristina Charlotta Koch.*

Sundberg, Carl Gustaf, skådespelare. Född i Stockholm d. 22 nov. 1817. Föräldrar: vaktmästaren vid konungens byrå *Bengt Gustaf Sundberg* och *Kristina Hallgren*. — Redan innan S. fyllt sitt tionde år antogs han som elev vid k. teatern och utförde 1828 *Richards* roll i »Landtpresten i Wakefield». Efter tolf års elevskap uppflyttades S. 1839 å aktörsstaten vid k. teatern, som han lämnade först 1887. Genom sin lifighet och friskhet, värme och elegans blef S. tidigt en publikens gunstling. Under en lång följd af år var han sin scens förnämsta första älskare, till hvilket hans distingerade yttre gjorde honom särskildt lämpad, och skördade speciellt beröm för sitt utförande af titelrollerna i »Pariserpojken» och »Sullivan», som *Max Piccolomini* i »Wallensteins död» *Cæsar Poligny* i »Den gifte mannen i staden och på landet», *Armand d'Aubry* i »Volontären», m. fl. Från älskarefacket öfvergick han sedermera till karaktärsrollerna, äfven här presterande flera genom realistiskt spelsätt förträffliga skapelser, såsom *Champrosé* i »Richard Sheridan», *Marquis d'Auberive* i Augiers båda komedier »Giboyers son» och »Moderna vinglare», *kammarherre Brattsberg* i »De ungas förbund», m. fl. 1857—59 var S. lärare i deklamation för k. teaterns elever, 1863—68 förste regissör vid Dramatiska teatern och 1868—71 intendent vid Stora teatern. För scenens räkning utförde han ock flera öfversättningar. Död i Stockholm d. 9 jan. 1898. — Gift 1851 med *Johanna Gustafva Gillberg*, under 1848—66 premiärdansös vid k. teatern, där hon med bifall uppträdde i en mängd balletter.

Sundbärg, Axel Gustav, statistiker. Född i Leksand i Dalarne d. 11 dec. 1857. Föräldrar: kronolänsmannen *Anders Johan Sundberg* och *Hedda Katarina Beata Wahlbäck*. — Student i Uppsala 1875, blef S. fil. kandidat 1878, amanuens i Statistiska centralbyrån 1880, aktuarie 1892, förste aktuarie 1901. — S., som är en synnerligen framstående statistiker och tagit verksam del i Statistiska centralbyråns tidsenliga organisation, har bl. a. publicerat: *Befolkningsstatistiska tabeller öfver Sveriges län* 1876, *Bidrag till utvandringsfrågan från befolkningsstatistisk synpunkt* 1885—86, *Befolkningsläran* 1894, i »Det ekonomiska samhällslifvet», *Dödstalen såsom kulturmätare* 1896, *Statistiska öfversigtstabeller för olika länder* 1895—1904 (i Stat. Tidskr.) hvars tionde årgång utgifvits som ett själfständigt arbete, på franska, under titeln »Aperçus statistiques internationaux», m. m. — I juli 1898 förordnades S. af Statistiska centralbyrån att redigera en stor statistisk handbok öfver Sverige, till hvars utgifvande riksdagen anslagit medel, och denna bok *La Suède, son peuple et son industrie* utkom 1900 och bidrog att på världsutställningen i Paris sprida kännedom om Sverige. Arbetet, som dessutom öfversatts till engelska, utgafs äfven på svenska 1901. — Ogift.

Sundén, Daniel Anton, pedagog. Född d. 24 maj 1828 i Transtrand i Dalarne. Föräldrar: kyrkoherden i Tillberga *Daniel Sundén* och *Martina Restadius*. — S. blef 1848 student i Uppsala, 1857 filosofie kandidat och promoverades 1860 till fil. doktor. 1858—63 var S. jämte C. G. Starbäck föreståndare för privata nya elementarskolan i Norrköping, sedan kallad Norrköpings lyceum, samt tjänstgjorde 1864—98 som lektor i filosofi och svenska i Västerås och var 1874—76 folkskoleinspektör, 1879—81 led. af kommittén för likformig uppställning af grammatiska läroböcker samt 1886 led. af nämnden, som öfverlade om det förslag till förändrad rättstafning, hvilket Svenska akademien sedan skulle behandla. — S. har gjort sig ett namn som författare af i mångfaldiga upplagor utgifna läroböcker: *Svensk läsebok för allmänna läroverken* 1868, tills. med J. E. Modin, *Svensk språklära* 1869, *Svensk språklära i sammandrag* 1870, *Svensk rättskrifningslära* 1870, *Svensk språklära för folkskolan* 1871, *Kort lärobok i modersmålet för folkskolan* 1873, *Ny svensk rättskrifningslära* 1889, under medverkan af andra *Ordbok öfver svenska språket* 1885—92, o. s. v. — Gift 1: 1863 med *Jenny Constance Trysén* och 2: med *Eva Justina Kristina Schenström*.

1. **Sundevall, Carl Jakob,** zoolog. Född på Högestad i Skåne d. 22 okt. 1801. Föräldrar: inspektoren, hofrättsauskultanten *Jakob Sundevall* och *Inga Katarina Öhrström*. — S. blef student i Lund 1817 och fil. doktor därstädes 1823. Efter promotionen ägnade han sig åt medicinska och framför allt naturalhistoriska studier, företog 1824 i sällskap med B. Fries, N. H. Lovén och A. Bruzelius en resa till Öland och Gotland samt förordnades till ekonomie docent 1826. — Året därefter afreste han med ett litet fartyg till Ostindien, där han en längre tid uppehöll sig. Före sin afresa hade han aflagt med. kandidatexamen i Lund och jämväl några månader tjänstgjort såsom bataljonsläkare vid Skånska husarregementet. Efter återkomsten från Ostindien undergick han med. licentiatexamen 1829 och erhöll året därefter medicine doktorsdiplom. Sedan han 1830—31 förestått professuren i naturalhistoria vid Lunds universitet samt dels 1831, dels åren 1833—34 biträdt vid ordnandet af riksmuseets zoologiska samlingar i Stockholm, utnämndes han det sistnämnda året till adjunkt i ekonomi och till intendent vid Lunds universitets zoologiska institution samt förestod professuren i zoologi 1836. Två år senare deltog han såsom zoolog i den franska expedition, som under Gaimard afgick till Spetsbergen, och kallades efter sin hemkomst 1839 till intendent och professor vid zoologiska riksmuseum, sedan 1841 vid

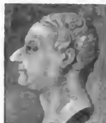
afdelningen för vertebrerade djur. På egen bekostnad företog han sedan flere vetenskapliga resor till Tyskland, Frankrike, Holland och England, erhöll 1871, vid fyllda sjuttio år, afsked från intendentsbefattningen samt mottog vid 1874 års promotion i Lund jubelkransen. — Led. af Vet.-akad., Landtbruksakad., Vet.-societ. i Uppsala, Fysiografiska sällskapet i Lund, Vet.- o. vitt.-samhället, Vet.-akad. i Moskva etc. Död i Stockholm d. 2 febr. 1875. — Såsom intendent vid riksmuseum skapade han en i systematiskt hänseende med särskild omsorg vald och på det ändamålsenligaste ordnad vertebratsamling. Såsom grundlig forskare, särdeles i de vertebrerade djurklassernas historia, intager han ett mycket högt rum bland samtida lärde. Af hans talrika skrifter kunna vi här endast nämna några få, såsom: *Lärobok i Zoologien* 1835, hvilken länge användes vid våra läroverk, *Handatlas till lärobok i zoologien* 1843, *Methodisk öfversigt af idislande djur, Linnés Pecora* 1844—45, i Vet.-akad. handl., *Årberättelse om framsteg i zoologi och etnografi under alla åren 1836—1848*, *Svenska foglarne*, 22 h. 1856—71, *Conspectus avium picinarum* 1866, *Methodi naturalis avium disponendarum tentamen* 1872—73. S:s betydelsefullaste arbeten tillhöra ornitologien. Han har dessutom skrifvit en mängd uppsatser i Vet.-akad. handl., i Öfvers. af Vet.-akad. förhandl. samt flere andra tidskrifter. — Ogift.

2. **Sundevall, Fredrik Emil,** anatom. Född på Högestad i Skåne d. 19 juli 1811; den föregåendes bror. — Sedan S. aflagt studentexamen i Lund 1824, var han någon tid, 1825—28, anställd på apotek, men återvände till universitetet, där han aflade med. kandidatexamen 1837, med. lic.-examen 1839 och blef 1840 kirurgie magister. Ett par år senare företog han en vetenskaplig resa till utlandet, uppehöll sig 1842—43 i Paris, Wien och Berlin för anatomiska och kirurgiska studier och erhöll, sedan han disputerat pro gradu medico, medicine doktorsdiplom 1844. Redan under sin studietid hade han förestått prosektorstjänsten vid Karolinska institutet och bestred 1840—41 anatomiska professuren därstädes. 1846 utnämndes han till professor i anatomi, fysiologi och medicinallagfarenhet vid universitetet i Uppsala, från hvilken befattning han erhöll afsked 1877. Död d. 31 juli 1881. — Utom akademiska disputationer och program, har S. författat en mängd uppsatser i samtida vetenskapliga tidskrifter, såsom: Hygiea, Uppsala läkareliören. förhandlingar, Svenska läkaresällskapets årsber., Landtbruksakad. handl. m. m. — Gift 1848 med *Anna Charlotta Christina Grapengiesser*.

Sundvall, Carl Fredrik, arkitekt. Född i Karlskrona d. 10 aug. 1754. Föräldrar: justitiarien vid amiralitetet *Alexander Sundvall* och *Johanna Adelcrantz*, syster till öfverintendenten C. F. Adelcrantz. — Redan 1767 inskrefs S. vid kadettskolan i Karlskrona men måste på grund af medellöshet lämna densamma 1770, då han upptogs af sin ofvannämnda morbror i Stockholm, under hvars ledning han utbildade sina anlag för mekanik och arkitektur. 1772 erhöll han anställning vid fortifikationen som volontär, beordrades 1773 att deltaga i de i Södertälje pågående undersökningarna om möjligheten att öppna en kanal mellan Mälaren och Saltsjön och förordnades 1774 till konduktör vid fortifikationen, där han 1780 förordnades till löjtnant. Följande år företog han med offentligt understöd en studieresa till Paris, Florens och Rom, hvarifrån han först 1791 återkom. Redan 1787 kallad till ledamot af Målare- och bildhuggareakademien, blef han 1792 nämnd till hofintendent och 1817 ledamot af Vetenskapsakad. samt afled ogift i Stockholm d. 24 aug. 1831. — S. har uppgjort ritningar och förslag till byggnader, orneringar af rum m. m., till ett högst betydande antal, hvilka dock till allra största delen ej blefvo satta till utförande. Bland dessa må nämnas *Stjärnsunds* slott i Nerike och *Carolina Rediviva* (universitetsbiblioteket i Uppsala), hvilken senare byggnad dock vid utförandet (1819—26) så afknappades, att S. icke ville kännas vid densamma. Hans arbeten utmärka sig i allmänhet för »en korrekt, klar och värdig, om ock en smula kall stil». I Vetenskapsakad. handlingar för 1821 inrymmes en afhandling af honom *Om nyttan af den antika stilen i byggnadskonst*.

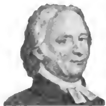
Svab, Anton von, bergsvetenskapsman. Född på Näfverberg nära Falun d. 27 juli 1702. Föräldrar: bokhållaren vid Falu kopparkontor *Anton Svab* och *Kristina Arrhusia*. — Sedan S. vid universitetet i Uppsala tillägnat sig en grundlig humanistisk bildning samt aflagt bergsexamen, inskrefs han 1723 såsom auskultant i Bergskollegium. Han företog därefter resor i Sverige, Norge och Finland för att taga kännedom om bergverken och lära känna de olika smältningsmetoderna, hvarpå han 1730 anträdde en längre resa till England, Frankrike, Tyskland, Böhmen, Ungern och Italien. Längst uppehöll han sig i Sachsen, där han under den lärde Henckel studerade kemi och inhämtade den teoretiska delen af bergshandteringen. Vid sin återkomst till Sverige 1736 förordnades han till bergmästare i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän, och på den korta tiden af halftannat år bragte S. de af honom upptäckta stenkolsfyndigheterna nära Helsingborg i gång och iståndsatte äfven guldfyndigheterna vid Ädelfors i Småland, som han likaledes upptäckt. För att undslippa alla juridiska bestyr, som voro förenade med den tidens bergsdomstolar, sökte han 1741 afsked från bergmästarebefattningen och förordnades i stället 1748 till assessor i Bergskollegium, hvarefter han 1757 utnämndes till bergsråd. Året förut hade han blifvit anställd såsom öfverdirektör vid det af ständerna inrättade »kontrollverket öfver guld-, silfver- och tennarbetens rätta och lagliga halt», med säte och stämma i kommerskollegium för alla till kontrollverket hörande ärenden. Bergsvetenskapen förblef dock alltid hans hufvudsakliga forskningsfält, och han hade häri särdeles djupa och vid-

sträckta kunskaper. Såsom ett erkännande af hans förtjänstfulla verksamhet om svenska bergsbruket och ovanliga insikter i därtill hörande vetenskapsgrenar, kemi, matematik, mekanik, fysik och metallurgi, inkallades han 1741 i Vet.-akad., invaldes 1750 till led. af Vet.-societ. i Uppsala, uppfördes 1750 på förslag till den första kemie professuren i Sverige, och adlades 1751, då han för att skilja sig från en halfbror som äfven undfått adelsbref, kallade sig *von Svab.* Död ogift i Stockholm d. 28 jan 1768. — S. var den förste, som uppfann att af blende göra ren zink, införde förbättringar vid Sala silfververk, o. s. v. — S:s halfbror, *Anders S.*, född 1681, död som bergsråd 1731, var äfven framstående bergsvetenskapsman och adlades 1719 med namnet *Svab.* — Ogift.

Svahn, Frans Oskar Birger, pedagog, författare. Född i Marstrand d. 29 dec. 1833. Föräldrar: stadskassören *Johannes Svahn* och *Charlotta Maria Widell.* — 1851 student i Lund, blef S. 1856 fil. doktor och 1863 docent i teoretisk filosofi samt var 1867—90 lektor i fil. propedeutik och svenska i Kalmar. S. företog 1873 med statsunderstöd en resa till Tyskland och Österrike för att studera anstalter för lärares utbildning och 1875 en resa till Finland, Petersburg och Schweiz för praktiska pedagogiska studier. 1873 led. af kommittén för uppgörande af förslag till en anstalt för blifvande elementarlärares utbildning, var S. 1875—79 föreståndare för den teoretiska profårskursen i Kalmar. S., som i Lund utgaf flera filosofiska afhandlingar, redigerade 1869—82 jämte C. Gethe tidningen *Kalmar* och utgaf 1882—84 *Svensk folktidning*, som excellerade i från olika håll hopsamlade historier på svenskt landsmål. Med hjälp af dessa insända bidrag kunde S. 1883—85 utgifva *Svenskt skämtlynne*, 16 h. Han har vidare utgifvit *Språkljud och qvantitativ betoning i högsvenskan* 1882, *Lärobok i välläsning* 1882, *Våra öfverliggare, akademiska studier* 1885 under pseud. Thord Bonde, *Det muntliga föredragets konst i tal och sång* 1890, *Våra öfversittare. Ungdomsminnen och läroverksstudier* 1898—99, *Lärobok i det muntliga föredraget* 1903, o. s. v. — Gift 1875 med *Hedvig Amalia Genberg*, dotter af biskop P. Genberg se I: 386).

1. **Svanberg, Jöns**, matematiker, astronom. Född d. 6 juli 1771 i Neder-Kalix socken af Norrbotten, där fadern var bonde. — Sedan S. genomgått en mindre skola i Torneå, anlände han, sexton år gammal, till Uppsala, där han 1789 anställdes såsom amanuens vid astronomiska observatoriet och 1794 erhöll lagerkransen med andra hedersrummet. Sistnämnda år förordnad till docent i matematik, antogs han 1796 till vice sekreterare i Vet.-akad. i Stockholm, förordnades 1803 till dess astronom och utnämndes 1809 till dess ordinarie sekreterare. Under tiden hade han, 1801—03, utfört omfattande gradmätningar i Lappland och erhöll, så väl härför som för sin vetenskapliga verksamhet i allmänhet, Franska nationalinstitutets astronomiska pris 1806. Genom gradmätningarna i Lappland, som S. utförde med biträde af Öfverbom, Holmqvist och Palander och hvilka observationer han bearbetade i arbetet *Exposition des opérations faites en Lapponie, pour la détermination d'un arc du méridien, en 1801, 1802 et 1803*, visar S. att Maupertuis' 1736 verkställda mätningar voro oriktiga, och att observationerna verkligen gåfvo åt jorden samma form, som den enligt Newtons teori borde äga. — Sedan han från 1806 varit förordnad och tjänstgjort såsom professor vid fältmätningskåren, utnämndes han 1811 till mathes. professor i Uppsala. 1825 anställdes han, tillsammans med professor S. Cronstrand, pendelförsök i Stockholm samt 1832—33, i förening med professor Rudberg, åtskilliga försök för bestämmande af mått, mål och vikt. Också problemet att med ledning af observationer och därpå grundade hypoteser bestämma världsrymdens temperatur behandlades af S. — 1841 erhöll han afsked från sin professur, teologie doktor, led. af Vetetenskapsakademien i Stockholm 1798, Vet.-societ. i Uppsala, Krigsvet.-akademien, Vet.-akad. i Amsterdam, Franska institutet, Landtbruksakad., Vet.-societ. i Filadelfia, Vet.-sällsk. i Trondhjem, Finska Vet.-soc. Död i Uppsala d. 15 jan. 1851. — Redan detta korta uppräknande af hans befordringar och utmärkelser visa, att S. var en man, hvars vetenskapliga anseende sträckte sig vida utom Sveriges gränser. Såsom matematiker och astronom ställdes han af fackmännen bland sin samtids lärde af första rangen. Hans af trycket utgifna skrifter uppgå till ett betydande antal. Åtskilliga af dem äro särskildt utgifna. Men de flesta återfinnas, dels såsom akademiska dissertationer och program, och dels i Vetenskapsakademiens och Vet.-societetens i Uppsala handlingar. — Gift 1803 med *Margareta Elisabet Merckell.*

2. **Svanberg, Lars Fredrik**, kemist, mineralog, metallurg, universitetetslärare. Född i Stockholm d. 13 maj 1805; den föreg. son. — Efter att uteslutande ha varit handledd af enskilda lärare, blef S. student i Uppsala 1819 och ägnade sig därefter åt bergsvetenskaperna. Men han aflade aldrig examen inom detta fack, emedan bergsexamen den tiden kräfde juridiska studier, för hvilka han saknade allt intresse. I stället bevistade han Falu bergsskola 1832—33, hvarefter han 1833—35 arbetade på Berzelii laboratorium i Stockholm. Under tiden befordrad till löjtnant i flottans mekaniska kår, anställdes han 1839 som lärare i fysik och kemi vid krigsakademien å Karlberg, hvarefter han 1840 tog afsked från sin militära tjänst med kaptens titel. Efter att dels 1839 ha varit uppförd på förslag till föreståndareplatsen vid Falu bergsskola, dels 1847 innehaft förslagsrum till kemiska professuren i Lund, kallades han 1850 till Vetenskapsaka-

demiens kemist men förordnades redan två år därefter att förestå den nya professuren i allmän kemi vid Uppsala universitet, å hvilken lärostol han erhöll fullmakt 1853 och sedan innehade till 1874, då han såsom pensionsmässig erhöll afsked. — Hans omfattande kunskaper inom alla kemiens grenar togos ofta i anspråk för så väl offentlig som enskild räkning vid praktiska frågor, hvilka tarfvat vetenskaplig utredning och belysning. Så utnämndes han till löjtnant vid flottans mekaniska kår, hufvudsakligen för att kontrollera all kanon- och järntillverkning, som utfördes för hennes räkning. 1838 undersökte han på uppdrag af riksbanken sammansättningen af rikets silfvermynt och anställdes 1839 som kemist hos brukssocieteten. Samma år insattes han som ledamot af den kommitté, som hade att uppgöra reglemente för artilleripjäsers och projektilers besiktning, erhöll 1843 Jernkontorets uppdrag att bilda och förvalta ett metallurgiskt kabinett samt företog dels härför, dels för andra vetenskapliga syften, vidsträckta och mångåriga resor i Sveriges bergslager, blef 1846 ledamot i en kommitté för undersökning af bomullskrutets användbarhet, 1850 medlem i administrationen för gaslysnings införande i hufvudstaden, 1851 ledamot i kommittén för uppgörande af plan för en ny kemisk byggnad i Uppsala o. s. v. — Till Berzelius stod S. alltid i förhållande af en högt värderad lärjunge och vän. Härom vittnar framför allt det förtroendefulla testamente, som den bortgångne store lade i hans händer, nämligen att fortsätta de kritiska årsberättelser om vetenskapernas framsteg, Berzelius till sin död utgaf, samt tillika att varda hans efterträdare som Vetenskapsakademiens kemist. — Under S. uppblomstrade kemiens studium vid Uppsala högskola och en skola yngre kemister utgick från hans laboratorium, hvilka kommo att bekläda landets lärostolar i denna vetenskap. Likaså lämnade S. enskildt i Stockholm 1837—51 handledning åt yngre forskare, bland dem flere utlänningar, som sedan skapat sig ett namn inom vetenskapen. Efter att 1839 ha blifvit kallad till ledamot af Vet.-akad., erhöll S. 1841 diplom såsom fil. dokt. honorarius i Giessen, där Justus von Liebig då lefde och verkade, vann flera gånger inom Vetenskapsakademien det Lindblomska priset samt invaldes till ledamot af Landtbruksakademien, Vetenskapssociet. i Uppsala m. fl. in- och utländska samfund. — Antalet af hans tryckta vetenskapliga skrifter uppgår till inemot sextio, de flesta införda i Vet.-akad:s handlingar, Öfversikt af Vet.-akad:s förhandlingar, Landtbruksakad. handl., Jernkontorets annaler, förhandl. vid Skandinaviska naturforskarnes möte 1843 och 1849, o. s. v. — Af dem tillåter utrymmet oss endast nämna: *Årsberättelse om framstegen i kemi för åren 1847, 1848 och 1849* 1849—1851, hvilka upphörde med hans afflyttning till Uppsala och hvarefter någon kemist på Vet.-akad:s stat aldrig varit tillsatt. Död i Uppsala d. 16 juli 1878. — Gift 1: 1836 med *Augusta Roth* och 2: 1859 med friherrinnan *Fredrika Augusta Stiernstedt.*

3. **Svanberg, Adolf Ferdinand,** fysiker. Född i Stockholm d. 23 okt. 1806; den föreg. bror. — I Uppsala, där han blott tretton år gammal inskrefs till student, ägnade S. sig med den framgång åt de akademiska studierna, att han 1826 med utmärkelse kunde aflägga fil. kand.-examen, hvarefter han följande år promoverades till fil. doktor. 1828 förordnades S. till docent i matematik, förestod en del af åren 1832—33 den matematiska professuren samt utnämndes 1835 till lärare i matematik och mekanik vid högre artilleriläroverket å Marieberg. Med berömmelse innehade han denna lärareplats till 1841, då han, såsom utnämnd professor i fysik och mekanik efter Rudberg, återflyttade till Uppsala. För att komma i närmare beröring med utlandets vetenskapsmän och lära känna främmande länders vetenskapliga institutioner, företog han tre särskilda utrikes resor: 1840 till Tyskland och Italien, 1846 till Frankrike och England och 1847 till Danmark, Tyskland och Italien. Ledamot af Vetenskapsakademien, Vetenskapssocieteten i Uppsala och flera utländska samfund. Två och ett halft år före hans död bröts hans hälsa af en svår blodkongestion åt hjärnan. För att återvinna krafter flyttade han 1856 till Stockholm, men afled där inom ett år, d. 27 sept. 1857. — S. har bland annat utgifvit flere afhandlingar i Vet.-akad. handlingar, i Öfversigt af Vet.-akad. förhandlingar, i Förhandlingar vid de skandinaviska naturforskarnes möten och i utländska tidskrifter. Dessa afhandlingar gälla matematiken, fysikaliska undersökningar, fluidas rörelse, termoelektriciteten m. m. — Såsom lärare och människa var S. anspråkslös och flärdfri, mild och öfverseende i sina omdömen, samt redlig, samvetsgrann och rättänkande. »Därför var han värderad och högaktad af sina kamrater samt älskad af den studerande ungdomen. — De af hans lärjungar, som lyckades komma med honom i närmare beröring, kunna aldrig förgäta den välvilliga omtanke, hvarmed han sökte att befordra deras bästa.» — Gift 1843 med *Charlotta Marianne Ihre.*

Svanberg, Gustaf, astronom. Född i Värmland d. 22 jan. 1802. Föräldrar: bruksägaren *Per Svanberg* och *Helena Maria Odén.* — Efter fem års gradualstudier vid universitet i Uppsala promoverades S. 1824 till fil. doktor, förordnades 1825 till astronomie docent och blef samma år vik. observator och prefekt för astronomiska observatoriet.

Utnämnd till ordinarie observator 1829, ägnade han sin första omsorg åt att försätta det d. v. gamla observatoriet i ett tidsenligare skick samt gjorde under åren 1833—35 en vetenskaplig resa till Tyskland, där astronomiens studium då ägde sin glansperiod, och där han på det välvilligaste sätt emottogs af Gauss, Bessel, Olbers, Encke, Littrow, Weber, Steinheil med flera framstående astronomer och vetenskapsmän. Förnämligast genom den personliga bekantskap, han gjorde med Weber, inrättade han vid sin återkomst till Uppsala ett af de första magnetometerobservatorierna, där från 1836 under sexton års tid observationer, korresponderande med utlandets, blefvo anställda. 1838 företog han för veter.

skapligt ändamål en resa genom Norge, hvarifrån han begaf sig till Köpenhamn för att deltaga i basmätningen på Amager. Efter att 1835—36 samt oafbrutet under åren 1839—42 ha förestått den astronomiska professuren, utnämndes han det sistnämnda året till innehafvare af denna lärostol, med bibehållande af prefekturen öfver observatoriet. Såsom den astronomiska vetenskapens målsman vid Uppsala universitet uppgjorde han plan till ett nytt och fullkomligare observatorium, hvilket ock genom hans ihärdighet och nit för saken kom till stånd. För att inleda en närmare förbindelse mellan Uppsala och observatorierna i södra Europa företog S. 1846—47 en resa till Frankrike och Italien och åstadkom genom den 1865 grundade meteorologiska afdelningen af observatoriet en institution med omfattande verksamhet och liflig växelverkan med en mängd likartade institutioner inom hela den civiliserade världen. — Vid 1875 års slut sökte och erhöll han afsked från sin innehafvande professur, sedan han i mer än ett halft sekel innehaft ordinarie akademiska befattningar, och vid samma års promotion erhållit jubelkransen. Som observatoriets prefekt kvarstod han till 1878. Död d. 21 nov. 1882. Led. af Vet.-akad. och Vet.-societ. i Uppsala samt hedersledamot och led. af utländska vetenskapliga samfund. — Under sysselsättningen med ofvannämnda organisationsarbeten och flera andra universitetets angelägenheter hade S. föga tid öfrig för författareverksamhet. Hans tryckta arbeten omfatta därför, utom akademiska dissertationer, endast inom och utom landet publicerade resultat af anställda observationer samt betänkanden och broschyrer, hufvudsakligen rörande universitetets intressen. — Gift 1838 med *Fredrika Sofia Katarina Biberg*. — Sonen *Per Fredrik Gustaf Cornelius*, född i Uppsala d. 31 jan. 1839, student därstädes 1856, filosofie doktor 1860, aflade 1863 hofrättsexamen. 1885—1904 handelsborgmästare i Göteborg, representerade han staden i Andra kammaren vid majriksdagen 1887 och 1891—99. Han spelade här en tid en viss roll, sedan han, som eljest var frihandelsvänlig och relativt liberalt anlagd, af harmen öfver en personlig sammanstötning med S. A. Hedin drifvits att sätta sig i spetsen för en fraktion af den dåvarande »centern», som efter S. och några hans kolleger kallades »borgmästarepartiet».

Svart, Ericus Nicolai, biskop. Född på 1480-talet i Uppsala och son af en där bosatt borgare. — Sonen hade studerat dels i Sverige, dels vid utländska lärosäten, då han 1514 utnämndes till professor i Uppsala, där han bland sina lärjungar räknade Gustaf Eriksson, sedermera Gustaf I. — 1530 blef han domprost i Uppsala och bibehöll denna befattning till 1556, då han af konung Gustaf kallades att i den afsatte biskop Botvids ställe intaga biskopsstolen i Strängnäs. Då Botvid efter Gustafs död återfick sitt biskopsämbete, befordrades Ericus S. till det då lediga Skara stift, hvilket han »med saktmodighet och försiktighet på ett berömligt sätt förestod i nära fyrtio år». — Med öfriga rikets herrar vittnade han 1569 om Sturarnes oskuld, begärde året därefter för sin ålderdom och svaghet entledigande från biskopsämbetet och återflyttade till Uppsala, där han slutade sin lefnad d. 8 okt. 1572. — Han var en grundlärd, redbar och allvarlig man och såsom sådan högt värderad af Gustaf I, hvarför S. 1549, då han var domprost i Uppsala, af konungen förordnades att jämte några andra granska och afgifva sitt utlåtande öfver den förtretliga »Interimsboken».

Svart, Petrus Andræ, se Niger.

1. **Svartengren, Peter,** riksdagsman. Född i Sållom i Holmedals församling i Värmland d. 15 okt. 1770. Föräldrar: kronolänsmannen *Olof Svartengren* och *Maria Vermelin*. — Sedan S. vid nio års ålder genom drunkning förlorat sin far, upptogs han af en släkting som eget barn, blef sedermera först skrifvare å kronofogde- och häradshöfdingekontor samt därefter bruksinspektor och timmermärkare vid Edsvalla bruk. Han inköpte sedermera af medarfvingarna egendomen Sållom, där han bosatte sig. Sin lediga tid använde han till självstudier, lärde sig franska, tyska och engelska samt förvärfvade god insikt i historia, geometri och aritmetik. Med förkärlek ägnande sig åt läsning af Voltaire och Rousseau, hade han insupit en frisinnad åskådning och svärmade för en representation utan ståndsskillnad. I sitt uppträdande nästan cyniskt enkel och affekterande likhet med allmogen, alltid nyttjande kortbyxor med hvita ullstrumpor och oftast becksömsskor, vann han böndernas förtroende och var af dem flitigt anlitad som rådgifvare i lagfrågor och skiftesman vid ägoutbrytningar. Vid 1809 års riksdag vald till fullmäktig i bondeståndet för Nordmarks härad hade han, som naturligt var för en man af hans skaplynne, svårt att finna sig tillrätta med det välde, som den af k. m:t förordnade sekreteraren ännu utöfvade i ståndet. När denne då, i fråga om icke allenast afsättning af Gustaf IV Adolf utan ock fråndömande af arfsrätt till kronan för hela hans ätt, tog sig för att preparera ståndet och förklara »att hvarje hederlig karl härtill måste svara ja», begärde S. till protokollet få antecknadt, att han »som hederlig karl härtill måste svara nej». Flera skarpa sammanstötningar följde därefter mellan S. och sekreteraren. Denne förstod dock att vinna ståndet på sin sida och, ehuru det sannerligen är svårt att ur protokollen uppleta någonting förgripligt i S:s anföranden, var aktningen för yttranderättens helgd ännu nog ringa för att S. inom en månad från riksdagens början utvoterades ur ståndet såsom »ovärdig dess förtroende». I hemorten fortfor han att vara verksam och hade 1814 täta konferenser med själsfränder å andra sidan gränsen om utseendet af Norges fria konstitution. Ständigt anlitad som sin trakts förtroendeman, mötte han, iklädd den nämnda dräkten, i början af 1820-talet ridande Carl XIV Johan vid riksgränsen och höll från hästryggen ett tal på franska, i hvilket han framhöll åtskilliga önskningsmål för orten, hvilka konungen skyndade att gå till

mötes. Död å Sållom d. 14 maj 1841. — Gift 1803 med *Magdalena Atterberg.*

2. Svartengren, **Johan Jacob,** »studentfabrikant». Född i Holmedals församling i Värmland d. 7 jan. 1809; den föregåendes son. — Student i Uppsala 1828, blef S. fil. magister därstädes 1836. Under studietiden med framgång sysslande med andras undervisning, blef S. 1841 anställd som rektor vid Uppsala privatgymnasium (lyceum). Han förenade härmed en läroanstalt för ynglingar, som för beredande till studentexamen mottogos i helpension i den af S. inköpta egendomen Årna i Gamla Uppsala socken. Med stor moralisk kraft och pedagogisk skicklighet förenade S. ej mindre utvecklade kroppskrafter, hvilket allt i förening verkade, att äfven som hopplösa odågor betraktade unga män af honom fördes fram till sitt mål. Följden blef den, att han under sin ledning fick mottaga en mängd sådana af förnäm härkomst, hvilka hos S. underkastades en sträng skola. De fingo äfven på lediga stunder utföra en del körslor till staden, såsom att införa kalfvar o. dyl., kanske egentligen ålagda vederbörande för att »taga högfärden ur kroppen». Det var ej heller värdt att neka, ty S:s kraftiga armar och ferla voro ej att leka med. En greflig ättelägg, som för uppstudsighet underkastades kroppslig räfst, försökte visserligen invända: »Min far betalar ej, för att jag skall få stryk,» men möttes af S. med: »Mycket sant, min unge vän, men se den får du gratis,» hvarefter bastonaden obevekligt fortsattes. S:s läroanstalt med dess något säregna uppfostringsmetod kom ock för hvarje år i stigande anseende till S:s frånfälle d. 30 nov. 1863. — Af trycket utgaf han en historisk lärobok och en diktsamling *Skålar på Årna.* — Gift 1841 med *Eugenia Rost.* — S:s brorson *Yngve Adolf,* som, född d. 13 nov. 1859, son af komministern *Anders Adolf Svartengren* och *Lovisa Kristina Eggertz* och student i Uppsala 1881, från 1886 ägnat sig åt publicistisk verksamhet å skilda orter och från 1906 är politisk medarbetare i Stockholms Dagblad, har i fråga om kraftigt utpräglad individualitet icke vansläktats från familjens traditioner. Förr utpräglad vänsterman, har S. sedermera dragits mera åt höger och särskildt framstått som en entusiastisk förkämpe för det proportionella valsättet. — Ogift.

Swartling. **Frans Johan Axel,** affärs-, kommunal- och riksdagsman. Född i Norrköping d. 18 mars 1840. Föräldrar: handlanden *Per Johan Swartling* och *Maria Matilda Wefwer.* — Efter studier vid Norrköpings elementarläroverk, anställdes S. 1855 i sidenkramhandel, blef 1860 fabrikskassör och 1865 kamrer i Enskilda industribanken, som 1870 sammanslogs med Norrköpings enskilda bank. 1875 öfvergick han som disponent till Drags aktiebolag, i hvilken egenskap han sedermera alltjämt tjänstgjort. Tidigt började S. tagas i anspråk för allmänna värf och blef 1875 stadsfullmäktig i Norrköping, hvilken korporations ordförande han i åtskilliga år varit. Vid 1884 års riksdag insattes han i Andra kammaren som ledamot för Norrköping, hvilket förtroende sedermera alltjämt förnyats. Vid tullstridens utbrott slöt S. sig till protektionisterna och deltog 1888 i stiftandet af Nya landtmannapartiet, hvars förtroenderåd han tillhörde 1891—94. Efter sammanslagningen mellan landtmannapartierna åtnjöt han samma förtroende inom det förenade landtmannapartiet 1895—1902. Ledamot af konstitutionsutskottet 1888—89, hade S. sedermera plats i bevillningsutskottet 1890 och 1895—99. Af undseende för sina tullpolitiska meningsfränders fanatism lät han 1895 locka sig att lämna sin medverkan till mellanrikslagens uppsägning, hvilken för hans industri ytterst skadliga åtgärd han sedermera fick bittert ångra, sedan det visat sig, att förespeglingarna om lättheten att erhålla en ny lag hvilade på en ren chimär. Under årens lopp modifierades S:s ursprungligen konservativa tendenser i mera moderat riktning och särskildt visade han sig angelägen om sociala reformer till arbetarnes fromma. Hans utnämning 1898 till vice talman hälsades därföre med allmän tillfredsställelse och efter att ha fungerat på denna post till och med 1902 års riksdag, har han 1903–06 varit kammarens talman. Klarhet och reda i framställningen i förening med en sonor och behaglig stämma samt ett urbant väsen har förvärfvat honom allmänt erkännande af lämplighet för uppdraget. S. har äfven tagits i anspråk för en mängd kommittéer, bl. a. ang. mellanrikslagen 1895—96. — Gift 1865 med *Matilda Charlotta Ståhlbom.*

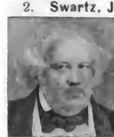
Swartz. Äldste kände stamfadern *Per Olofsson* var bergsman i Värmland. Efter Svartsängen i Nykroppa socken antogs släktnamnet å 1700-talet af hans sonsöner *Per* och *Olof,* hvilka slogo sig ned som tobaksfabrikörer i Norrköping, där släktens hufvudgren sedermera alltjämt intagit en betydande ställning.

1. **Swartz, Olof,** naturforskare. Född i Norrköping d. 21 sept. 1760. Föräldrar: fabriksidkaren *Olof Swartz* och *Maria Elisabet von Brobergen.* — Med grundlig elementarunderbyggnad inskrefs S. 1778 som student i Uppsala, där han med brinnande ifver och en afgjord fallenhet ägnade sig åt naturvetenskapen. Sedan han våren 1783 aflagt med. kandidatexamen och därefter under sommaren genomrest bohuslänska skärgården, anträdde han på hösten s. å. på egen bekostnad en resa till Nordamerika. Efter en längre tids vistelse dels i Boston och dels i Filadelfia, från hvilka hufvudstationer han företog långväga vandringar för insamling af naturalster, fortsatte han resan längre åt söder och anlände i början af 1784 till Jamaika, där han uppehöll sig ett helt år och med stor flit ökade sina rika samlingar. Sedan han vidare besökt S:t Domingo,

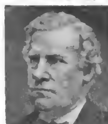

Kuba, Portorico samt östra kusten af Sydamerikas fastland, återvände han öfver Jamaika till Europa och anlände till London hösten 1786. Här stannade han nära ett år för att jämföra sina upptäckter med de i British Museum förvarade samlingarna och återsåg Sverige omsider hösten 1787. Under sin frånvaro hade han 1785 blifvit promoverad medicine doktor i Uppsala, valdes 1789 till led. af Vetenskapsakademien och förordnades s. å. att hafva inseendet öfver naturaliekabinettet på Drottningholm. 1791 utnämndes han till professor vid Bergianska trädgårdsskolan vid Stockholm, antogs 1807 af Vetenskapsakademien att vara intendent vid dess museum och erhöll jämväl 1811 förordnande att vara akademiens sekreterare. 1810 kallades han af Collegium medicum att biträda vid utarbetandet af den nya farmakopé, som sedan utkom 1817, och erhöll 1811 diplom att vara hedersledamot af samma kollegium. Genom k. utnämning förordnades han 1812 till arbetande led. af Landtbruksakademien och föredragande uti akademiens klass för trädplantering och trädgårdsskötsel, samt utnämndes 1813 till botanic. et histor. natural. professor vid Karolinska institutet. En häftig feber slutade några år därefter hans lefnad på Bergiilund d. 19 sept. 1818. — Såsom vetenskapsman och naturforskare känd och aktad öfver hela den lärda världen, hade S. blifvit kallad till ledamot af ett stort antal vetenskapliga samfund i Europa och Amerika, bl. a. af Franska institutet, hvilken utmärkelse tillfallit endast få personer utom Frankrike. Till hans ära täflade utländska lärde att efter honom uppkalla nyupptäckta naturalster, och svenska Vet.-akad. lät till minne af denne sin utmärkte ledamot prägla en medalj. — Bland det stora antalet af hans utgifna arbeten må här nämnas: ***Methodus muscorum*** 1781, ***Nova genera et species plantarum*** 1788, ***Icones plantarum, quas in India occidentali detexit*** etc., Fasc. I 1794, ***Dispositio systematica muscorum frondosorum Sueciæ*** 1800, ***Flora Indiæ occidentalis*** 1797—1806, ***Genera et species Orchidearum*** 1805, ***Synopsis Filicum*** 1806, ***Lichenes americanæ*** 1811, ***Grunderna till läran om djur och växter*** 1813, ***Svensk Botanik***, texten till flera band däraf 1806—17 samt texten till ett par häften af Svensk zoologi 1806—18, ***Nya ekonomiska diktionären***, ***Magazin för blomsterälskare***, en stor mängd afhandlingar och tal i Vet.-akad. handlingar, en mängd uppsatser i andra lärda samfunds tidskrifter och journaler m. m. — Gift 1794 med *Sara Elisabet Bergh*.

2. Swartz, **John**, fabriksidkare. Född i Norrköping d. 16 aug. 1790; den föregåendes kusins son. Föräldrar: tobaksfabrikören *Peter Jacob Swartz* och *Katarina Charlotta Wallström*. — Redan 1799 inskrefs S. som student i Uppsala och studerade äfven någon tid vid Greifswalds universitet. Han vände sig dock snart åt det praktiska lifvet och ingick 1805 som biträde å sin faders kontor. 1806 erhöll han plats å ett handelskontor i Göteborg, där han vann sin principals förtroende i sådan grad, att han redan vid nitton års ålder blef husets kassör. 1809—11 anställd hos ett engelskt handelshus, med uppdrag att bevaka dess intressen i Göteborg, uppehöll han sig därefter ett år i England, i afsikt att studera dess folk och institutioner. Han inträdde därefter i den tobaksfabrik, släkten redan i två generationer bedrifvit i Norrköping och öfvertog densamma 1819 efter faderns död. Under S:s driftiga och framsynta ledning gick densamma betydligt framåt. Men därjämte drefs han af sitt upplysta och oegennyttiga medborgerliga sinne att städse ställa sig i spetsen, hvarhelst det gällde att föra fram allmännyttiga företag i hans hemort. Redan 1822 förvärfvade han rättmätiga anspråk på sin födelsestads tacksamhet genom sin verksamhet som skattmästare i den brandstodskommitté, som tillsatts efter den förhärjande eldsvåda, hvarigenom 3,000 personer blifvit husvilla. 1824 deltog han i stiftandet af stadens sparbank, blef 1829 talman för handelssocieteten, deltog 1841 i uppgörandet af plan för en förbättrad fattigvård inom staden, och genom hans energiska bemödanden infördes 1849 gaslysning i Norrköpings stad. Ägare af flera landtegendomar i provinsen, riktades hans ansträngningar i hög grad på jordbrukets befrämjande. Han var en af de verksammaste medlemmarna i provinsens hushållningssällskap och ledde som ordförande det nyttiga företaget af sjön Tåkerns sänkning, hvarigenom 3,300 tunnland odlingsbar mark förvärfvades. Vid sina egendomar gick S. i spetsen för nyheter å landthushållningens område, såsom införande af sockerbetsodling. 1834 kallad till medlem af en kommitté för revision af tulltaxan, var S. 1848 ordförande vid tredje allmänna svenska landtbruksmötet i Norrköping. 1845 hedersledamot af Landtbruksakademien, har han i dess handlingar infört flera uppsatser, som vittna om hans nit för landtbrukets befrämjande och insikter på området. 1847 hedrades han med ledamotskap af Vetenskapsakad. Död i Norrköping d. 16 aug. 1853, ihågkom han den stad, hvars främste man han sedan lång tid varit, med en donation, hvaraf räntan utgår till sjukhjälp åt »fattig ungdom, lidande af kronisk åkomma». — Gift 1816 med *Carolina Gustava Peresweetoff-Morath*.

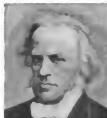

3. Swartz, **Jacob Erik**, fabriksidkare, kommunal- och riksdagsman. Född i Norrköping d. 17 maj 1817; den föregåendes son. — Student i Uppsala 1833, ägnade sig S. sedermera åt teknologiska studier och genomgick en praktisk kurs å Motala verkstads ritkontor. Mot slutet af 1830 talet ingick han i faderns affär, hvilken han efter dennes död 1853 ensam öfvertog. Med insiktsfull duglighet utvecklade han fabriksverksamheten i betydande grad ooh lade sig därjämte särskildt vinn om att sörja för sina arbetare, bl. a. genom lämnande af rikliga bidrag till den af hans farfars far, Peter Swartz, 1772 grundade s. k. Swartzska friskolan. Äfven i fråga om lifligt och oegennyttigt intresse för allmänna angelägen-

heter trädde S. värdigt i sin faders fotspår. Från början af 1850-talet den egentlige ledaren af Norrköpings utveckling, tillhörde han från institutionens begynnelse dess stadsfullmäktige, under en följd af år som vice ordf. och representerade 1863—71 staden i länets landsting. 1856 valdes han till Norrköpings representant i borgarståndet, hvilket förtroende sedermera förnyades vid 1859—60 och 1862—63 års riksdagar, och tillhörde han Andra kammaren den första treårsperioden 1867—69. Till sin åskådning liberal och frihandelsvänlig, var han vid alla af honom bevistade riksdagar, utom den första, medlem af bevillningsutskottet. 1858—59 deltog han i den kommittés arbete, som tillsatts för uppgörande af grunder till en ny bevillningsförordning. Död i Norrköping d. 24 april 1881. — Gift 1855 med *Carolina Elisabet (Betty) Forsgrén*. — Sonen *Carl Johan Gustaf*, född i Norrköping d. 5 juni 1858, student i Bonn 1877 och i Uppsala 1879, fortsätter faderns affär och har från 1900 representerat Norrköping i Första kammaren, där han tillhör den frihandelsvänliga och politiskt moderata fraktionen. — Gift 1886 med *Dagmar Lundström*.

4. **Swartz, Johan Gustaf,** landthushållare, kommunalman. Född i Norrköping d. 7 jan. 1819; den föreg. bror. — Student i Uppsala 1833, arbetade S. på faderns kontor 1834—35, hvarefter han begaf sig till Antwerpen, där han var anställd på köpmanskontor till 1839. Under sommarmånaderna s. å. studerade han landtbruk i Skottland. Hemkommen bedref han i flera år egen tobaksfabrik i Norrköping och arrenderade faderns egendom Herstaberg från 1842 till dennes död 1853, då han ärfde den stora egendomen Hofgården invid Omberg. Här anställde han experiment inom landthushållningens skilda områden och ett af de mera uppmärksammade resultaten var den s. k. Swartzska ismetoden, som, uppfunnen 1863, gjort hans namn bekant äfven å utländsk botten och väsentligen bidragit till den svenska mejerihandteringens höjande. Samtidigt bedref han kvarnrörelse i Norrköping, där han med kraft och intresse deltog i det kommunala lifvet, bl. a. som stadsfullmäktiges förste ordf. 1863—81. Led. af länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott sedan 1852, var han 1873—79 dess vice ordf., hvilken funktion han äfven upprepade gånger beklädde i Östergötlands läns landsting, som han tillhörde 1863—77. Under sina sista år, då han försålt Hofgården, drog han sig tillbaka från offentliga bestyr, ägnande sig åt författarskap i landtbruk och skolfrågor. 1872 hedersledamot af Landtbruksakademien och 1874 ledamot af Vetenskapsakademien, afböjde S., liksom före honom fader och äldre bror, hvarje ordensutmärkelse. Han åtnjöt allmänt erkännande som en god och upplyst medborgare, en ädel man och en för nödställda likar städse varmt ömmande natur. Död barnlös i Norrköping d. 1 dec. 1885. — Gift 1854 med *Carolina Sofia Lovisa Hülphers*.

5. **Swartz, Edvard Mauritz,** skådespelare. Född i Stockholm d. 15 febr. 1826; sonson till S. 1 och son af revisorn i kammarrätten *Olof Carl Swartz* och *Maria Jakobina Eleonora Lemon*. — Vid tretton års ålder intogs S. såsom elev vid K. teatern i Stockholm, där han efter hand fick uppträda i några mindre betydande roller. Dessa voro dock ej ägnade att inge hvarken honom själf eller andra förhoppningar om någon lysande framtid för honom inom teatervärlden. Han lämnade emellertid K. teatern 1845 och ingick vid Mindre teatern, för att söka sin utbildning under Torsslows ledning. Detta steg visade sig välbetänkt och blef snart afgörande för hela hans framtid. Utom det att han här hade att stödja sig vid Torsslows erfarna råd, försattes han i en verksamhet, hvars mångsidiga art hälsosamt pröfvade den framåtskridande konstnärens krafter. Särskildt lärde han sig fatta Shakspeares snille, och tolkningen af dennes lifskraftiga, dramatiska gestalter blef ock sedan hans lifs uppgift. Efter att under loppet af åtta år ha med stigande framgång uppträdt på Mindre teatern i mer än två hundra olika roller, återvände S. 1853 till K. scenen, där han i nov. s. å. debuterade i *Hamlet*, hvilken roll efter hand allt mer utarbetades af S. och blef hans förnämsta uppgift. Af öfriga viktiga roller, i hvilka S uppträdde, kunna nämnas: *Rochester* i »Jane Eyre», *Miremont* i »Kotteriet», *Prins Magnus* i »Brödraskulden», *Kung Valdemar* i »Ung Hanses dotter», *Caligula* i »Fäktaren från Ravenna», *Gustaf Vasa* i »Dagen gryr», *Gustaf III* i »Ett år under Gustaf III:s regering», *Kung Birger* i »Folkungalek», *Konung Erik* i »Marsk Stigs döttrar», samt *Struensee, Daniel Hjort, Richard II, Sten Sture d. y., Egmont, Jago, Timon af Athen, Sardanapalus, Fiesko, Tartuffe, Leontes* o. s. v. Den 15 febr. 1876, på S:s femtiondeförsta födelsedag, öfverlämnade Svenska akademien med erkännande af hans värde såsom dramatisk konstnär, till honom sin mindre prismedalj, på samma gång en del beundrare i en för honom anordnad fest bragte honom sin hyllning. S. blef genom lifstidsengagemang fäst vid k. scenen, men måste till följd af sjuklighet draga sig tillbaka 1881. Död i Stockholm d. 14 dec. 1897. — S. var en synnerligen kultiverad artist, ytterst fin i sitt uppträdande och framställde lefvande, noggrannt genomtänkta gestalter, präglade af höghet och nobless. — Gift 1854 med *Rosa Alfonsina Clémence Fehrnström*, född d. 15 febr. 1835, anställd vid K. teatern 1853—89. Bland af fru S. utförda roller må nämnas, titelrollen i *Drottning Filippa*, *Drottningen* i »Richard II», *Ophelia* i »Hamlet», *Regissa* i »Sven Dyrings hus», *Jessika* i »Köpmannen i Venedig», *Fru Stockman* i »En folkefiende», *Fru Linde* i »Ett dockhem», *Fröken Bernick* i »Samhällets pelare».

Svebilius, Olof, ärkebiskop. Född på Råby gård i Ljungby socken, nära Kalmar, d. 1 jan. 1624. Föräldrar: häradsfogden **Göran Eriksson**

och *Ingeborg Larsdotter*. — S. studerade 1638 i Uppsala, två år senare i Königsberg och därefter ånyo i Uppsala, där han blef fil. magister 1649. Antagen till lärare för grefvarna Nils och Claes Gyllenstierna, gjorde han med dem en vidlyftig resa genom Tyskland, Holland, England, Frankrike och Italien 1651—56, då han utnämndes till rektor i Kalmar. Två år därefter, sedan han antagit prästerlig ordination, befordrades han till teologie lektor och slottspredikant i Kalmar, hvarifrån han 1663 förflyttades såsom kyrkoherde till sin fädernesocken Ljungby. Här, i landtligt lugn och i umgänge med en församling, som han från barndomen kände, fann S. sig så väl, att han, då han 1666 kallades till teologie professor i Lund, undanbad sig detta ämbete. Han måste dock ett par år senare lämna sin landtliga fristad, då han 1668 erhöll kallelse att vara ord. hofpredikant, hvarefter han 1671 förordnades till öfverhofpredikant och konungens biktfader samt utnämndes till pastor primarius i Stockholms storkyrkoförsamling. Efter att 1675 ha erhållit teologie doktorsvärdigheten, befordrades S. 1678 till biskop i Linköping men lämnade 1681 detta ämbete såsom utnämnd ärkebiskop och prokansler för Uppsala universitet. Död i Uppsala d. 29 juli 1700. — S:s befordringar och utmärkelser datera sig från det han beredde Carl XI till hans första nattvardsgång 1670, hvarefter han af Carl omfattades med ett synnerligt förtroende. Det anförtroddes åt honom bl. a. att besörja en förbättrad bibelupplaga, och på konungens befallning blefvo kyrkoordningen, handboken och psalmboken öfversedda, under det S. var ärkebiskop. Det märkligaste af hans egna arbeten är utan tvifvel hans *Enfaldig förklaring öfver dr. Martin Lutheri lilla cateches* 1689, ett arbete, som gjort hans namn bekant i det anspråkslösaste hem och de aflägsnaste landsdelar. S. spelade äfven en stor roll i det politiska lifvet och var prästeståndets talman vid alla riksdagar 1682—1697. Han var en synnerligen vördnadsvärd personlighet. — Gift 1658 med *Elisabet Gyllenadler*, en dotter till biskop Enander i Linköping. S:ii barn blefvo, såsom ättlingar af en ärkebiskop, enligt tidens bruk förlänade med adlig värdighet, under namnet *Adlerberg*.

Svedberg, Jesper, ärkebiskop, språkforskare, psalmist. Född d. 28 aug. 1653 på gården Sveden nära Falun. Föräldrar: bergsmannen *Daniel Isaksson* och *Anna Pedersdotter Bullernæsia*. — Sedan sonen genomgått Falu skola, skickades han 1666 till Uppsala men flyttades därifrån 1669 till det nyinrättade universitetet i Lund, där han hade en släkting, professorn i österländska språk Petrus Holm, som åtog sig den närmare ledningen af hans undervisning. Efter fem års vistelse i Lund återvände han 1674 till Uppsala och blef där 1682 promoverad till fil. magister. Året därpå prästvigdes han och utnämndes 1684 till pastor vid Lifregementet till häst. Under detta och följande år företog han en utrikes resa, hvarunder han besökte England, Frankrike, Tyskland och Holland. Efter hemkomsten tillträdde han sin syssla vid Lifregementet och utvecklade bär bland det okunniga manskapet en kraftig och varm nitälskan för dess höjande i boklig och sedlig upplysning. Hans nästa prästerliga befattning blef som kyrkoherde i Vingåker, hvartill han utnämndes 1690, men dit han flyttade först 1692. På denna plats fick han likväl icke stanna länge, emedan han efter sex veckors vistelse där befordrades till teologie professor i Uppsala, där han 1694 blef förste teologie professor och domprost. S. blef också 1692 universitetets rektor. Såsom akademisk lärare utvecklade han ett outtröttligt nit och förvärfvade sig i hög grad de studerandes tillgifvenhet. Jämte sin befattning vid universitetet innehade han sedan 1696 det viktiga uppdraget att såsom styresman vaka öfver de svenska församlingarna i Amerika, förse dem med lämpliga församlingslärare o. s. v. 1702 kallades och utnämndes han till biskop i Skara, promoverades till teol. doktor i Uppsala 1705 samt valdes att, jämte sitt förut innehafvande biskopliga ämbete, hafva uppsikt öfver den svenska församlingen i London. Efter en i alla afseenden gagnande och ärorik lefnad afsomnade han på biskopsgården Brunsbo vid Skara d. 26 juli 1735. — Jesper S. var en man med stora egenskaper och förtjänster. Som rektor i Uppsala lyckades han bilägga de häftiga striderna mellan de olika filosofiska skolorna, liksom, tack vare honom, ett ädlare studentlif uppkom. I hela sitt förhållande, i vandel och lära, var han en värdig föresyn för andra. Hans varmt troende sinne kunde likväl ej alldeles frigöra sig från samtidens öfvertro, och ej sällan hördes han i sina predikningar anföra berättelser om andesyner och ännu lefvande personers profetiska förutsägelser med en värme i ton, som vittnade om den innerligaste öfvertygelse. I själfva verket var han i sin uppfattning af det öfversinnliga en föregångare för sin son, den ryktbare Emanuel Svedenborg, och dennes lära om andevärldens hemligheter samt det nya himmelska Jerusalem. Detta hindrade honom likväl ej att med kraft och ifver deltaga i de många åtgärder, genom hvilka svenska kyrkan på sin tid så att säga nyskapades. S. utverkade hos konungen, att en kommission tillsattes d. 8 juli 1691, bestående af tre fackmän, bland dem S. själf, under E. Benzelius' ledning, för ombesörjandet af en bibelrevision med grundtexten som högsta norm. Han sparade här hvarken möda eller omkostnader och bidrog väsentligen till, att hela arbetet var fullbordadt vid medlet af år 1692. Den nya bibelupplagans utgifvande mötte dock oförmodade hinder och ett motstånd, som djupt smärtade S. Föga hugneligare blef utgången af hans bemödanden att skaffa den svenska församlingen en ny psalmbok, i det att den, han själf utarbetat, skarpt klandrades af en del biskopar, hvilket hade till följd att hans psalmboksförslag indrogs och ådrog honom en förlust af 30,000 d:r k:mt. — Bland mål, dem han med

ifver eftersträfvade, var att bland svenska allmogen åstadkomma en allmän och större färdighet i innanläsning. Likaså förtjänar det ihågkommas, huru han sökte afskaffa de många apostladagarna, hvilka den tiden firades såsom helgdagar, men, enligt hans yttrande, blefvo lika många syndadagar. Hans bemödanden att förskaffa svenska kyrkan en ny psalmbok kom honom att uppträda såsom psalmist. I den psalmboksupplaga, som Spegel föranstaltade 1695, har S. författat åtskilliga psalmer, af hvilka somliga äro bibehållna i vår nuvarande psalmbok. — För svenska språkets närmare bestämning i ortografiskt och syntaktiskt hänseende var han liksom i allt annat outtröttligt verksam. För detta ändamål studerade han under en lång tid våra gamla språkminnen, och frukten af denna forskning frambar han i sin *Schibboleth. Swenska språkets rycht och richtighet* 1716. Han har äfven utarbetat *Grammatica svecana* 1722 samt *En fullkomlig svensk Ordabok*, hvilken sist nämnda dock ej blifvit tryckt. — Hos Carl XI stod han alltid i högt anseende, ehuru han ej sällan skarpt uppträdde mot konungens handlingar. Däremot stod han icke alltid lika väl hos rikets första stånd, hvars oarter han utan hänsyn bestraffade i sina predikningar. — S. tog också ganska verksam del i riksmötena och intog en framstående plats bland motståndarna till frihetstidens statsskick. — Svenska akademien lät 1852 slå en minnespenning öfver honom. — Gift 1: 1683 med *Sara Behm*, 2: 1697 med *Sara Bergia* och 3: 1720 med *Kristina Arrhusia*. Hans söner adlades med namnet *Swedenborg*.

1. **Svedbom, Per Erik,** skolman, publicist. Född 1811 i Hernösand, där fadern *Jonas Svedbom* var rektor. — Student i Uppsala 1829, erhöll lagerkransen såsom ultimus vid promotionen, 1836. Kort därefter förordnad till docent i statistik, företog S. 1838—40 såsom bysantinsk stipendiat en längre utrikes resa, under hvilken undervisningsväsendet i främmande länder utgjorde det hufvudsakliga ämnet för hans iakttagelser. Hemkommen till Sverige, förordnades han till lärare vid Nya elementarskolan i Stockholm och utnämndes till rektor därstädes 1850. Han innehade sedermera denna befattning till i mars 1856, då han utbytte den pedagogiska mot den publicistiska banan och öfvertog redaktörsskapet för tidningen Aftonbladet. Denna nya verksamhet blef emellertid icke långvarig, emedan han afled kort därefter af kolera i Stockholm d. 7 okt. 1857. — Sedan S. öfvertagit Aftonbladet, meddelade han många värderika bidrag, i synnerhet i undervisningsfrågor, så väl åt nämnda tidning som åt tidningarna Reformvännen och Bore. Undervisningsväsendet och dess utveckling var och förblef under alla förhållanden hans älsklingsidé. Själf utrustad med grundlig lärdom ville han äfven göra den fruktbärande för andra, och han arbetade härför, dels såsom förfäktare af de nya åsikterna i skolfrågan, dels såsom författare af nya läroböcker, däribland *Ledtråd vid den första undervisningen i modersmålet* 1843, *Läsebok för Sveriges ungdom* 1844, *Elementarkurs i tyska språket* 1848, *Tysk läsebok* 1849—50, och dels såsom upphofsman till nya skolordningar, dem han förstod att drifva igenom. Såsom ledare af Aftonbladet blef han ej sällan hårdt angripen och klandrad. Hvad likväl hans bittraste motståndare aldrig sökt frånkänna honom, var en ärlig vilja, heder och redbarhet. Han gjorde sig jämväl bemärkt såsom musiker och tonsättare. Bland hans efterlämnade manuskript funnos kompositioner för orkester, för piano och violoncell samt för sång och piano. — Gift med *Fredrika Forsberg*.

2. **Svedbom, Per Jonas Fredrik Vilhelm,** musiker. Född i Stockholm d. 8 mars 1843; den föreg. son. — Student i Uppsala 1861, filosofie doktor 1872 och docent i litteraturhistoria vid Uppsala universitet s. å., blef S. sekreterare vid Musikaliska akademien 1876 och lärare vid konservatoriet i musikhistoria och estetik 1877. Efter Albert Rubensons död 1901 konservatoriets direktör, innehade han denna befattning till sin död d. 25 dec. 1904. — S. företog flera resor i utlandet för att taga kännedom om dess musikaliska förhållanden. Som delegerad för Sverige deltog han i Wien-konferensen 1885 för bestämmande af normaltonhöjd. Från 1878 var han sekreterare i Musikaliska konstföreningen och från 1881 ordförande i den af honom och Ludv. Norman stiftade »Musikföreningen». Han var äfven medlem af operastyrelsen. — Redan tidigt gjorde S. sig bemärkt i Uppsala som god pianist och kompositör af trefliga vismelodier. Han studerade sedermera komposition för den berömde Fr. Kiel i Berlin. I besittning af god melodisk begåfning, komponerade S. bl. a. *I rosengården* för solo, kör och orkester samt *Fyris* till O. D:s 25-årsfest 1878. Ur den förra är den vackra *Svennens sång*, som blifvit mycket populär. Andra mera sjungna solosånger af S. äro *Sten Sture*, *Källan*, *Karneval*, *En stackars tjänsteflicka*, m. fl. Af hans körsånger äro mest bekanta arrangemangerna af *Grönbergens visa* och *Hej dunkom*. — Gift 1884 med *Hilma Lindberg*, känd som talangfull pianist.

Svedelius. Äldste kände stamfadern, *Nils Andersson*, lefde under förra hälften af 1500-talet i Leksands socken i Dalarne. Hans son, *Anders Dalecarlus*, dog 1614 som kyrkoherde i Rättvik. Efter en af dennes son, kapellanen i Rättvik, *Daniel Dalecarlus*, å hans prästgård uppodlad trakt vid namn Sveden, antogs släktnamnet af dennes barnbarn.

1. **Svedelius, Vilhelm Erik,** historiker. Född i Köping d. 5 maj 1816. Föräldrar: kyrkoherden och kontraktsprosten teol. doktor *Jakob Mikael Svedelius* och *Anna Vilhelmina Svedelius*. — Efter att på den korta tiden af fem år ha genomgått Västerås lärdomsskola och gymnasium, blef S. vid femton års ålder student i Uppsala 1831,

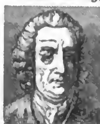
undergick fil. kandidatexamen 1838 samt mottog såsom ultimus lagerkransen vid promotionen 1839. Året därefter förordnad till politices docens vid Uppsala universitet, förestod han skytteanska professuren 1846—47, utnämndes 1850 till histor. adjunkt samt bestridde åren 1850—51 och 1853—54 historiska professuren. 1856 befordrades han till professor i historia vid universitetet i Lund och innehade detta ämbete till 1862, då han såsom utnämnd skytteansk professor återvände till Uppsala. Led. af svensk-norska unionskommittén 1865, var S. 1868—69 Uppsala universitets rektor och blef 1879 jur. hedersdoktor vid Köpenhamns universitets jubelfest. 1841 erhöll han Svenska akademiens stora pris för en afhandling: *Försök till en historisk framställning af de orsaker, hvilka under Konung Carl XI:s regering föranledde statsskickets förändring*, invaldes till led. af Vitt.-, hist.- och ant.-akad. 1858, blef en af de aderton i Svenska akad. 1864, led. af Vet.-akad. 1870 samt var medlem af flera andra vetenskapliga samfund. Död i Uppsala d. 26 febr. 1889, sedan han lämnat professuren 1881. — Af S:s historiska afhandlingar, föredrag, tal samt arbeten i svensk och utländsk statskunskap kunna endast några här uppräknas: *Om reductionen af krono- och adeliga gods under kon. Carl X Gustafs och kon. Carl XI:s regering* 1849—51, *Om statsrådets ansvarighet* 1856, *Om historiska studier, med afseende på de svenska universiteternas ungdom* 1857, *Till Gustaf Vasas minne. Tal vid Utmeland i Mora* 1860, *Om konung Gustaf II Adolfs karaktersutveckling, särdeles under den tidigare delen af hans lefnad* 1862, *Om förföljelsen emot Castovius och Bilberg; ett bidrag till svenska tryckfrihetens historia* 1842, *Om konung Carl X:s reduktion af kronogods, jemförd med den, som verkställdes under kon. Carl XI* 1842, *Om arfsrätten till Sveriges krona* 1843, de tre sistnämnda i tidskriften Frey, *Stycken ur Norges historia. Föreläsningar hållna i Stockholm 1866*, 1866, *Anteckningar för akademiska examina i statskunskap I—IV* 1868—69, *Smärre skrifter I—III* 1871—88, *Maria Stuart och Elisabet* 1871—72, *Om nationsföreningar och studentlif* 1871, *Om Finlands landtdagar* etc. 1872, *Studier i Sveriges statskunskap I* 1875, *Inledning till Europas och Amerikas statskunskap I, II* 1876, *Om kulturen i Norden* 1884, *Representationsreformens historia* 1885, akademiska disputationer, historiska afhandlingar, tal och minnesteckningar dels särskildt utgifna, dels i Vitt.- hist.- och ant.-akademiens och Svenska akademiens handlingar m. m. Efter hans död utgafs 1889—90 hans *Anteckningar om mitt förflutna lif*. Som talare och minnestecknare var S. mycket framstående, och nämna vi bland talen hans bekanta *Afsked från studenterna 1882*. — S. var en i hög grad originell personlighet, och det finnes många anekdoter om »gubben Sved». — Ogift.

2. **Svedelius, Axel Gabriel Johan,** ingenjör, bruksidkare, riksdagsman. Född i Norrköping d. 14 okt. 1836; den föregåendes kusin. Föräldrar:

klädesfabrikören *Per Svedelius* och *Charlotta Gabriella Silfverstolpe*, dotter af riddarhussekreteraren A. G. Silfverstolpe (se II: 460). — Efter att 1857—60 genomgått Mariebergs högre artilleriläroverk, utnämndes S. 1861 till löjtnant vid väg- och vattenbyggnadskåren, där han 1871 befordrades till kapten. Vid afskedstagandet 1891 erhöll han majors värdighet. Adjutant i mellersta väg- och vattenbyggnadsdistriktet 1862—75, var han 1862—66 arbetschef för diverse sjösänkningsföretag och 1871—75 flottningschef å Dalälfven. Efter att 1872—74 fungerat som statens kontrollerande ingenjör vid Bergslagernas järnvägsbyggnad, var han 1875—81 trafikchef vid Bergslagernas järnvägar. 1881—93 tjänstgjorde han som affärsdisponent för de stora Uddeholmsverken i Värmland, hvilka under hans ledning hade att fröjda sig åt ett kraftigt uppsving, bl. a. genom trämassefabrikationens införande, manufaktureringens ombildning och utveckling samt egendomskomplexens utvidgning. Efter att i hemorten innehaft åtskilliga kommunala uppdrag, invaldes S. 1888 i Första kammaren, som han sedan dess oafbrutet tillhört. Anslutande sig till dess konservativt protektionistiska majoritet, har han af densamma hedrats med en mängd förtroenden. Så var han 1892—93 ledamot af statsutskottet, 1897 af bevillningsutskottet samt vid en mängd riksdagar led. och ordförande i tillfälliga och särskilda utskott, särskildt sådana, som haft att behandla frågor rörande arbetarförsäkring. 1893 kallades S. till landshöfding i Örebro län, å hvilken post han stannade till 1904, då han ingick som ordf. i styrelsen för trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund. Af regeringen har S. anlitats för åtskilliga kommittéer, bl. a. som ordf. i bevillningskommittén 1896, vattenfallskommittén 1899—1903 och kommittén för tekniska högskolans omorganisation 1904. — Gift 1862 med *Julia Matilda Azelius*.

Swedenborg, Emanuel, naturforskare, mystiker.

Född i Stockholm d. 29 jan. 1688; son af d. v. pastorn vid Lifregementet, sedermera biskopen i Skara, *Jesper Svedberg* (se ofvan) och *Sara Behm*. — Redan som barn sysselsatte sig S. med andliga betraktelser och yttrade sig understundom med ett förstånd och en värme, som kom de förvånade föräldrarna att tro, »det en ängel talade ur hans mun». Hans första undervisning leddes af fadern, hvarigenom han tidigt inhämtade en grundlig kännedom i österländska och klassiska språk, hvarjämte han i ungdomen studerade geometri, mekanik, kemi och naturvetenskaperna. När under peståret 1710 nästan all undervisning afstannade vid de svenska högskolorna, anträdde den tjugutvåårige S. en utrikes resa, hvarunder han bl. a. i England gjorde sig nära förtrogen med filosofen Lockes och matematikern Newtons nya åsikter. Återkommen till Sverige 1714, för-

vånade han alla med sina ovanliga kunskaper och deltog med intresse i flera sina landsmäns vetenskapliga arbeten. Då Carl XII åter befann sig på svensk jord, presenterade Polhem i Lund 1716 S. för konungen, som fattade mycket tycke för den unge lärde svensken, särskildt för hans insikt i matematiken, och utnämnde S. till e. o. assessor i bergskollegium. Under den närmaste tiden arbetade han under Polhem, dels vid anläggandet af saltsjuderier i Bohuslän, dels vid Trollhätte slussbyggnad och dockbyggnaden i Karlskrona, hvarjämte han på konungens befallning förde några smärre örlogsfartyg landvägen på en af S. uppfunnen rullmaskin från Strömstad till Idefjorden. Efter konung Carls död företog han ånyo en utrikes resa, hufvudsakligen för att göra sig bekant med främmande länders bergverk, och tillträdde vid sin återkomst till Sverige sin befattning i bergskollegium, där han 1724 befordrades till ordinarie assessor. Under de tio följande åren delade han tiden mellan sina ämbetsgöromål och vetenskaperna, kallades 1729 till led. af Vet.-societeten i Uppsala och blef 1734 medlem af kejserliga akademien i Petersburg. Från att i ungdomen ha varit en af Sveriges produktivaste författare — S. utgaf 1716—18 Sveriges första vetenskapliga tidskrift, *Dædalus Hyperboreus*, behandlande matematiska och fysikaliska ämnen — lät han efter sitt inträde i bergskollegium icke trycka något arbete på tolf år. Men 1734 framträdde han ånyo med ett jätteverk *Opera philosophica et mineralia*, i tre folioband, öfver en del naturfilosofiska och mineralogiska ämnen. Detta arbete följdes inom kort af ett annat i anatomi och fysiologi, *Regnum animale* 1744, hvilket väckte ett ofantligt uppseende och med ens gjorde S:s namn kändt öfver hela den lärda världen. 1736 lämnade han för tredje gången fäderneslandet, besökte Italien och Holland, men uppehöll sig förnämligast i England, hvarifrån han först 1745 återkom till Sverige. Två år senare sökte och erhöll han afsked från sina befattningar i statens tjänst och sysselsatte sig efter den tiden nästan uteslutande med författandet af teologiska arbeten, mellan det han vistades på resor och längre tider uppehöll sig i London och Amsterdam. Sista gången, han såg Sverige, var 1770. Han reste då från Göteborg till Holland, hvarest han lät trycka det sista af sina arbeten. Från Holland begaf han sig till London, där han julaftonen 1771 träffades af ett slaganfall, från hvars följder han sedermera aldrig återhämtade sig. Efter en förlamning, som varade i tvenne månader, afled han d. 29 mars 1772 och blef begrafven i lutherska kyrkan i London. Först 1857, åttiofem år efter dödsfallet, restes öfver hans stoft en minnessten, men icke af någon svensk, utan af en beundrande engelsman. — I sin personlighet, sin lära och sina skrifter är S. en högst märkvärdig företeelse, i många fall ett psykologiskt underverk. Af många utmärkta skriftställare och vetenskapsmän har han blifvit ansedd för en svärmare, nästan som en sinnesrubbad, medan andra betraktat och beundrat honom såsom en med gudomliga uppenbarelser utrustad profet. Själf försäkrade han sig allt ifrån 1745 hafva haft uppenbarelser af änglar och andar, som meddelat honom »det nya Jerusalems himmelska lära». Utrymmet tillåter oss ej att ingå i någon redogörelse för denna märkliga teosofi, utan hänvisa vi å ena sidan till Atterboms Svenska siare och skalder, och å den andra till Fryxells undersökningar i dennes Berättelser ur svenska historien. I sina egna skrifter har S. grundligast utvecklat sin lära i sina *Arcana coelestia, quæ in Scriptura sacra seu verbo Domini sunt detecta, una cum mirabilibus, quæ visa sunt in mundo spirituum et in coelo angelorum* VIII tom. 1749—56. Bland de märkligaste profven på S:s siareförmåga nämnas, att han i Göteborg skall ha sett den stora eldsvådan i Stockholm d. 19 juli 1759, medan den pågick, samt att han på Stockholms slott 1761 skall ha hviskat till Lovisa Ulrika de ord, som hennes aflidne broder August Vilhelm sagt henne i enrum vid deras sista sammanträffande och som ingen annan människa lär skola ha vetat. — Vid hans frånfälle var hans lära af de flesta förbisedd och till och med föraktad. Sedermera har den lyckats vinna ej så få anhängare, särdeles i England och Amerika. I Sverige har dess insteg mer liknat öfvergående vindkast, som för en kort tid kunnat uppröra känslosamma sinnen, men utan inre kraft att fortfarande utöfva inflytande på det allmänna troslifvet. — Enligt Tessins beskrifning, som äfven öfverensstämmer med de afbildningar, man har af S., var han af mindre, men väl proportionerlig växt. »Hans ögon voro svaga, hans hy blek, men öfver hans något breda mun syntes ett vänligt leende och hela hans uppsyn uttryckte en af inre lugn härflytande fryntlighet. Efter tidens sed bar han på hufvudet en yfvig, men icke lång, peruk och till den öfriga kroppen var han vanligen klädd i en ljusblå, eller gredelin, framtill helskuren, sammetsrock, med underkläder af svart taft, strumpor och skor, samt i dessa stora spännen af guld. Till sin karaktär var han en af de ädlaste, rättsinnigaste och välvilligaste människor i världen. Att äfven i en småsak afvika från, hvad han ansåg vara sant och rätt, eller att försumma uppfyllandet af ett gifvet löfte var, enligt sammanstämmande försäkran af alla, som personligen kände denne förunderlige man, alldeles omöjligt. Mot sitt tjänstefolk var han mild, öfverseende med andras svagheter, välgörande, så vidt hans tillgångar sträckte sig, mot den nödlidande, som redligt och genom arbete sökte förtjäna sitt bröd. Själf skall han hafva bekänt, att han ofta anfölls af svåra och starka frestelser, men han sökte mot dem en hjälp i andäktig bön, och då han sålunda segrat i den inre striden, plägade han säga, att han blifvit återställd till hälsan och det så mycket egentligare, som hans kropp verkligen led under ett sådant tillstånd.» — 1719 blef S. jämte sina syskon adlad med namnet *Swedenborg*. — Ogift.

Swedenstjerna, Erik Thomas, bergsvetenskapsman. Född å Österhammars bruk i Västmanland d. 26 april 1765. Föräldrar: bruksägaren *Erik Vilhelm Swedenstjerna* och *Kristina Charlotta*

Linman. — Efter vid Uppsala universitet undergången bergsexamen antogs S. till auskultant i bergskollegium och utnämndes 1792 till öfvermasmästare i norra distriktet. Därefter förestod han under direktör Erik Nordvalls öfverinseende arbetena vid Trollhätte kanal till dess färdigbyggande 1800, då bolagsintressenterna uttryckte sin belåtenhet med hans arbete genom en särskild belöning af 500 rdr. S. å utreste han med understöd af brukssocieteten för att i Danmark, Tyskland, Frankrike och England taga kännedom om smältningen och smidessättet samt järntillverkningen i allmänhet, från hvilken resa han först 1803 återkom. 1805 förordnades han till direktör öfver tackjärnsblåsningen och stångjärnssmidet i riket samt valdes till ledamot af Vet.-akad. Efter sin hemkomst började han mer och mer anlitas för enskilda uppdrag och nedlade 1808 sin öfvermasmästare- och 1811 sin direktörsbefattning. Under tiden deltog han flitigt i riksdagsarbetet, var 1810—18 fullmäktig i riksgäldskontoret, kallades vid Landtbruksakademiens stiftelse 1812 till dess ledamot och utnämndes 1818 till öfvermasmästare i södra distriktet. Då svensk kobolt i början af 1820-talet började lifligt efterfrågas i England och Frankrike, anlade S. nya koboltverk och skaffade sig 1824 ett års tjänstledighet för att i Paris och London bereda ökad afsättning åt den svenska kobolten. Då dessa förhoppningar slogo fel och S. därigenom hotades med ekonomisk ruin, förkortade han sitt lif d. 14 jan. 1825. Han afled ogift. — S., som både inom och utom Sverige åtnjöt allmänt erkännande som teoretiskt och praktiskt bildad kännare af sitt fack, var ledamot af flera utländska samfund. Han innehade den största mineralsamling, som då fanns i Sverige. Förutom flera afhandlingar i Jernkontorets annaler och i Vet.-akad. handlingar har S. 1807—11 jämte C. J. Liedbeck utgifvit nio häften *Samlingar i bergsvetenskapen.*

Svederus, en gammal, i synnerhet inom Västerås stift bosatt prästsläkt, som tros ha tagit sitt namn af *Svedvi* socken i samma stift.

1. **Svederus, Nils Samuel,** vitterhetsidkare, entomolog. Född i Stockholm d. 24 aug. 1751. Föräldrar: d. v. hofpredikanten, sedermera kyrkoherden i Skultuna af Västerås stift, *Magnus Svederus* och *Anna Maria Christiernin.* — Under sin vistelse i Uppsala 1774—79 tillägnade S. sig grundliga kunskaper i flera vetenskapsgrenar, särdeles naturalhistoria, och promoverades det sistnämnda året till fil. magister. Prästvigd 1780, utnämndes han 1782 till tjänstgörande k. hofpredikant samt företog 1784 en vetenskaplig resa till England, Frankrike, Belgien och Holland, hvarifrån han återkom 1786. Tre år senare befordrades han till kyrkoherde i Näsby och Ervalla församlingar af Västerås stift, blef 1801 prost i Fellingsbro kontrakt samt afled i Näsby d. 3 nov. 1833. — I ungdomen väckte han någon uppmärksamhet genom flere smärre skaldestycken, införda i Uppsala Tidningar, Stockholms-Posten samt Göteborgstidningen Hvad nytt? Hans älsklingssysselsättning förblef dock alltid naturvetenskaperna, i synnerhet entomologien, i hvilken han gjort flera vackra upptäckter, och hvari hans skicklighet beredde honom ledamotskap i flera lärda samfund, både i och utom landet. — Gift 1790 med *Anna Margareta Öberg.*

2. **Svederus, Georg,** skriftställare. Född i Västerås d. 19 juli 1796; den föregåendes brorson. Föräldrar: domkyrkosysslomannen *Magnus Svederus* — förut känd som bokhandlare, förläggare och författare i Uppsala — och *Hedvig Juliana Hellstedt.* — Efter i Uppsala aflagd fil. kand.-examen 1821, begaf S. sig till Stockholm, där han till följd af en långvarig sjuklighet likväl afstod från tjänstemannabanan och i stället ägnade sig åt litterära sysselsättningar. Under dessa arbeten kom han allt mer att vända sin uppmärksamhet dels åt statshushållningen, dels åt Sveriges industriväsen. På anmodan af några fabriksidkare i Stockholm stiftade han 1831 Svenska industriföreningen, i hvilken han tjänstgjorde såsom sekreterare till 1833, då en sjukdom afbröt denna verksamhet 1834 förordnades han att vara fabriksombudsman och skötte denna befattning till 1841, då han på allmän bekostnad företog en utrikes resa, »i ändamål att forska efter de förhållanden, i hvilka det allmänna välståndet kommit till följd af näringsfrihetens införande». Efter sin återkomst 1844 från denna resa ägnade han sig åt litterär verksamhet och utgaf ett stort antal skrifter. Bland dem må nämnas: *Skandinaviens jagt, djurfänge och vildafvel jemte jagtlexicon* 1832, *Nyaste bondepractica* 1832—33, *Näringsväsendet i Sverige år 1840* 1840, *Om fattigväsendet* 1847, *Ungern och magyarerna* 1849, *Sveriges krig och politik åren 1808—15* 1864—65, *Handlexicon för svenska landthushållare* 1869, *Förteckning på källskrifter, användbara för Carl XIV Johans historia* 1875, *Konung Carl XIV Johans historia I* 1877—78, *Om fälttåget i Norge 1814* 1887, o. s. v. — 1871 blef S. fil. jubeldoktor och erhöll 1881 1,200 kr. i statspension. Han afled i Stockholm d. 8 juli 1888. — Gift 1826 med *Katarina Elisabet Wenus.*

Svennberg. Olof Teodor (Tore), skådespelare Född i Stockholm d. 28 febr. 1858. — S. debuterade på Ladugårdslandsteatern i Stockholm 1877, var 1878—91 engagerad vid olika resande sällskap och vid Stora teatern i Göteborg gaf gästspel och deltog i turnéer i Sverige och Finland 1891—95, var sedermera till 1898 anställd hos Albert Ranft, hvarpå S. och fru Håkansson bildade eget sällskap. Hösten 1899 återvände S. till Ranft, men hade åter tillsammans med fru Håkansson eget sällskap 1902—05, då S. på nytt tillträdde engagement hos direktör Ranft. — S., som är i besittning af ett i hög grad manligt och ståtligt yttre, är en gedigen karaktärsskådespelare, som särdeles väl kan gifva uttryck åt det hederliga, ärliga hos olika gestalter. Han har dock äfven skapat utmärkta typer i motsatt riktning, t. ex. *Göran Persson* i Strindbergs

Gustaf Vasa och *Erik XIV*. Bland S:s roller märkas föröfrigt: *Repholt* i »Ett besök», *Falk* i »Kärlekens komedi», *professor Crampton*, *Chamillac*, *Armand* i »Kameliadamen», *Gerhard Hjelm* i »Kung Midas», *Stern* i »Det stora förslaget», *Generaldirektören*, titelrollen i »Profkandidaten», *Pancras Duff* i »Kedjan». — Gift 1905 med *Karin Wiberg*.

Svenonius, **Enevald**, biskop. Född d. 24 dec.

1617 i Annerstads socken i Småland; son af en där boende järnhandlare *Sven Enevaldsson* och *Ingerd Nilsdotter*. — S. hade redan uppnått tjugutre år, när han från Växiö skola begaf sig till Åbo, där han blef magister 1647 och 1648 fil. adjunkt i Uppsala. Efter vidsträckta studieresor i utlandet prästvigdes han 1654, utnämndes till eloquent. professor i Åbo s. å. och befordrades till teologie professor därstädes 1660, blef 1661 teol. doktor och utnämndes 1665 till förste teol. professor. Han hade tillika varit uppförd på förslag till biskopsstolarna både i Växiö och Viborgs stift, när han af Carl XI utom förslag utnämndes till biskop och prokansler vid universitetet i Lund 1687. Detta ämbete, som han mottog vid sjuttio års ålder, tillträdde han dock icke utan afled i Åbo d. 28 april 1688. — Af sin samtid ansågs S. för ett under af lärdom, och hans språkfärdighet var äfven ovanlig. Hans minnestecknare uppgifva, att han författat vers på tyska, latin, finska, grekiska, hebreiska, kaldeiska, syriska och arabiska. Sina disputationer förde han ömsom på latin, grekiska och hebreiska och har utgifvit ett stort antal sådana. Lika alsterrik inom predikolitteraturen som i katederskriftställeriet, hade han vid sin död hållit omkring 2,500 predikningar. Icke utan skäl har han, på samma gång han blifvit ärad såsom den gamla ortodoxiens bekännare, äfven blifvit klandrad såsom en af dess häftigaste och ofördragsammaste försvarare, hvarom särskildt hans teologiska strider med biskop Terserus bära ett sorgligt vittnesbörd. — Gift 1655 med *Susanna Vexionia Gyldenstolpe*.

Svenonius, **Fredrik Vilhelm**, geolog. Född å

Karlslund, Neder Luleå socken d. 25 april 1852. Föräldrar: Disponenten *Carl Vilhelm Svenonius* och *Brita Johanna Sundström*. Student i Uppsala 1871 och fil. doktor 1880, blef S. 1881 bitr. geolog vid Sveriges geologiska undersökning, utnämndes 1882 till geolog och har hufvudsakligen verkat i norra Sverige. Redan på 1870-talet företog S. med understöd resor i nordligaste Norge samt svenska och finska lappmarkerna, följde 1879 som geologisk fackman svensk-norska gränsrödjningskommissionen mellan Dalarne och Lappland, företog 1882—87 som Vegastipendiat undersökningen i Lappland, var 1889 ledamot af apatitkommittén, deltog 1897 i en i samband med geologiska kongressen i Petersburg ordnad resa till östra Ryssland och Ural, o. s. v. S. har utarbetat flera geologiska kartblad och offentliggjort många uppsatser, redogörande för beskaffenheten af berggrunden inom nordliga Sverige, de svenska jöklarna, andesiten i Helsingland, den lappländska magnesiten, m. m. Han har vidare författat *Stenriket och jordens byggnad* 1888, *Svenska turistföreningens resehandbok. II: Vester- och Norrbottens län* 1896, *De norrbottniska gruffälten* och *Ofotenbanan* 1897, *Svenska Turistföreningens resehandbok II: Lappland samt öfriga delar af Väster- och Norrbottens län* 1904. S., som från Svenska Turistföreningens tillkomst varit en af dess ledande krafter, har äfven tagits i anspråk för kommittéarbeten, såsom i vattenfallskommittén 1898—99 och centrala nödhjälpskommittén 1903. — Gift 1: 1883 med *Anna Ekström* och 2: 1897 med *Elin Johanna Ekström*.

1. Svensén, **Carl Johan**, riksdagsman. Född

d. 26 okt. 1823 i Ålems socken i Kalmar län, där fadern *Sven Peter Olsson*, gift med *Kajsa Lena Carlsdotter*, var hemmansägare. — Redan 1846 öfvertog S. ett hemman i Tveta socken af Kalmar län. Med liflig lästlust förvärfvade han ett betydligt förråd af kunskaper och togs snart i anspråk för offentliga värf. 1859 valdes han att representera Aspelands och Handbörds härad i bondeståndet, som han äfven tillhörde vid de återstående ståndsriksdagarna. Han anslöt sig med lif och själ till den klart frisinnade fraktion, hvars intresse i första hand inriktades på representationsreformen, men som äfven i öfrigt ifrigt nitälskade för tidens framstegssträfvanden. Särskildt verkade han för höjande af kvinnans sociala ställning. Vid 1865—66 års riksdag var han ledamot af statsutskottet. Efter det nya statsskickets införande valdes S. att den första treårsperioden 1867—69 representera sin hembygd i Andra kammaren. Hans ställning blef här dock en annan, än han väntat. Landtmannapartiet, som snart kom till makten, syntes honom alltför ljumt i fråga om tidsenliga reformer, och S. deltog i stället 1868 i det nyliberala partiets bildande. De maktägande hämnades genom att utesluta honom ur statsutskottet, där han äfven 1867 haft plats. Vid periodens slut blef han ej återvald och det dröjde ända till 1876, tills han återigen intog sin plats i Andra kammaren, som han nu tillhörde till sin död d. 28 sept. 1883. Han slöt sig nu till landtmannapartiet, som under tiden mera dragit sig åt vänster, och insattes af detsamma 1876 i statsutskottet, 1877—78 i försvarsutskottet, 1879 i lagutskottet och 1880—83 i konstitutionsutskottet. Han verkade under sitt senaste riksdagsskede ifrigt för försäljning af statens mindre domäner, i syfte att öka de själfständiga smärre jordägarnas antal och frambar en af Andra kammaren upprepade gånger bifallen motion om upphäfvande af kyrkomötets vetorätt. Af hemortens landsting var han ledamot 1865—76 och 1881—82. — Gift 1846 med

Carolina Sofia Danielsson, dotter af riksdagsmannen i bondeståndet J. P. Danielsson.

2. Svensén, **Reinhold Emil Ludvig**, skriftställare, föreläsare. Född i Tveta socken i Kalmar län d. 2 okt. 1850; den föreg. son. — Trots en från ungdomen svag syn ägnade sig S., som aldrig varit inskrifven vid allmänt läroverk, med stöd af sitt osedvanligt starka minne med sådan framgång åt studierna, att han 1874 blef student och 1883 i Uppsala med vackra betyg aflade fil. kandidatexamen, med historia och statskunskap som hufvudämnen. Han hade då i åtskilliga år varit verksam med artiklar i pressen i frisinnad anda, med afgjord lutning åt landtmannapartiet. 1883 ingick han som medarbetare i den af K. P. Arnoldsson redigerade tidningen Tiden, som han med ett kort afbrott tillhörde, tills densamma i april 1885 kom under Hj. Brantings ledning. Efter att sedermera några år ägnat sig åt mera fri litterär verksamhet, har S. ända från 1890 varit knuten till tidningen Aftonbladet, där han alltjämnt verkat i gammalliberal och mot socialisterna starkt agressiv riktning. Samma prägel, såväl som i allmänhet fullföljandet af faderns traditioner, utmärker äfven i öfrigt hans muntliga och skriftliga verksamhet. S. har särskildt gjort sig känd som en högt skattad populär föreläsare, hvilken genom originella synpunkter, folkligt föredrag samt rikedom på anekdoter städse lyckats samla ett talrikt auditorium omkring sig. Äfven hans historiska skriftställareskap utmärker sig genom rikedom på idéer och nya uppslag samt liflig framställning. Förutom åtskilliga uppsatser i tidningar, och tidskrifter, kalendrar och sammelverk af politiskt, historiskt, geografiskt och etnografiskt innehåll har S. i tryck utgifvit den geografiska läseboken *Jorden och människan* 1884—87 (i Sv. biblioteket), *Kvinnofrågan* 1888, hvari han förordar höjande af kvinnans giftermålsålder till dess myndighetsålder, *Carl Ifvarsson och landtmannapartiet* 1890 samt *Spanien och Cuba* 1898 (de båda sistnämnda i Verdandis småskrifter), *Sverige och dess grannar* 1901. Jämte lektor J. Bergman utgifver han från 1901 *Världshistorien, berättad för folket*, af hvilken sex delar äro tillärnade och hvari S. behandlar den nyare och nyaste tidens historia. — Lifligt intresserad af det proportionella valsättet, har han därtill uppgjort ett särskildt system och var 1902—03 medlem af kommittén för proportionella val. — Ogift.

Svensson, Carl Axel Ivar, läkare. Född d. 23 nov. 1839 i Höreda prästgård i Jönköpings län. Föräldrar: prosten *Per Reinhold Svensson* i Hörby och Melby församlingar och *Charlotta Rolander*. — S. blef student i Uppsala 1857, med. kand. 1863, med. lic. 1867 och promoverades 1877 till med. doktor. Han var i tre månader 1864 underläkare vid danska fältlasarettet i Assens på Fyen under dansk-tyska kriget, var 1869 underkirurg vid Serafimerlasarettet och utnämndes 1869 till läkare vid länslasarettet i Oskarshamn. Var 1878 sökande till e. o. professuren i kirurgi vid Uppsala universitet, sökte samtidigt öfverläkaretjänsten vid Sabbatsbergs nyinrättade sjukhus i Stockholm och erhöll densamma 1879 samt har sedan 1879 varit anställd som öfverläkare vid kirurg. afdelningen vid bemälda sjukhus, i det att han återkallade sin ansökan till e. o. professuren. S., som 1899 tog afsked från öfverläkarebefattningen, har upprepade gånger gjort utländska studieresor samt har i Hygiea, Sv. läkaresällskapets förhandlingar m. m. publicerat många uppsatser. — Gift 1875 med *Elsa Maria Berg*.

Sydow, Axel Erik von, väg- och vattenbyggare. Född å säteriet Marianelund i Jönköpings län d. 25 jan. 1791. Föräldrar: kronomagasinsförvaltaren *Nils Ludvig von Sydow* och *Engel Benedicta Haller*. — Student i Uppsala 1809, aflade S. kameralexamen 1812, genomgick prästseminarium i Uppsala och disputerade pro exercitio 1813. Hans lefnadsbana blef likväl en helt annan än den från början planerade. Då han nämligen sommaren 1813 deltog i studentbeväringens öfningar, utmärkte han sig så, att han erbjöds omedelbar anställning som officer. I nov. s. å. blef han ock fänrik i armén samt åtföljde följande månad general Lagerbring i det då pågående kriget å kontinenten. I Holstein blef han i jan. 1814 fänrik vid Upplands regemente och gjorde med detta fälttåget i Belgien, Tyskland och Norge. Efter fredsslutet återtog S. sina akademiska studier och blef 1818 filosofie magister. 1819 blef han kommenderad att vara stationschef för strömrensningarna i Norrland och att anställa undersökning ang. flottning, båtleder och öfversvämningar i Helsingland, Jämtland, Västerbotten och Norrbotten. Sedermera blef han 1824 kommenderad att som arbetschef leda strömrensningarna i Norrbotten, hvarefter under hans ledning upprensning verkställdes af de stora forsarna i Kalixälfven, så att denna blef flottbar $7^1/_2$ mil från utloppet, hvarjämte Piteå älf öppnades för sjöfart genom fördjupning af en sandbank utanför dess mynning. För ernående af dessa betydande resultat hade S. att kämpa med stora svårigheter, icke minst med den af osunda religiösa rörelser anfäktade befolkningens ovilja mot »fräcka försök att mästra Herrans vägar», hvilken dock S., tack vare sin stora öfvertygande talförmåga, lyckades få bukt med. 1828 utnämnd till chef för södra kanaldistriktet, ledde han hamnbyggnaderna vid Helsingborg 1828—33 och vid Jönköping 1833—36. Under tiden befordrades han 1821 till löjtnant och 1831 till kapten vid Upplands regemente. 1836—37 företog han med offentligt understöd en utländsk resa till Holland, Frankrike och Tyskland för studier af dammverk och hamnbyggnader. 1840 utgaf S. en skrift *Publika arbetens nytta och nödvändighet*, i hvilket han förordade ett särskildt ämbetsverk till ledning vid

uppförande af offentliga byggnader och utbildning vid Marieberg af dess blifvande tjänstemän. På grund af de skäl, han där framlagt, ombildades 1841 storamiralsämbetets tredje afdelning till en särskild styrelse för allmänna väg- och vattenbyggnader, till hvars förste öfverdirektör och chef S. utnämndes. Då styrelsen 1851 ombildades på militäriskt vis till väg- och vattenbyggnadskåren, blef S. dess öfverste. Såsom medlem af den af 1853—54 års riksdag tillsatta järnvägskommittén, som skulle anställa undersökningar och afgifva förslag till ett system af stambanor för riket, utförde S. 1856 flera dylika undersökningar. Död d. 4 okt. 1857. Han var från 1839 led. af Vetenskapsakademien och från 1851 af Landtbruksakademien samt har till den förras handlingar bidragit med flera afhandlingar. — Gift med *Margareta Ekelund.*

Sylwan, Otto, litteraturhistoriker. Född i

Kristianstad d. 22 aug. 1864. Föräldrar: öfverstelöjtnanten *Otto Kristian Sylwan* och *Anna Sofia Wendel.* — Student i Lund 1881, blef S. fil. kand. därstädes 1886 och fil. doktor 1892. S. å förordnades han till docent i litteraturhistoria och estetik vid Lunds universitet och utnämndes 1901 till professor i estetik samt litteratur- och konsthistoria vid Göteborgs högskola. — Förutom åtskilliga uppsatser i tidningar och tidskrifter har S. riktat vår litteratur med åtskilliga arbeten, som förutom sundt och godt omdöme och en ärlig forskningslust bära vittne om ett intresse, som ej inskränker sig till hans eget fack utan ock omfattar det allmänna medborgerliga lifvet. Bland dessa må nämnas hans gradualdisputation ***Sveriges periodiska litteratur under frihetstidens förra del*** 1892, ***Svenska pressens historia till statshvälfningen 1772*** 1896, ***Från stångpiskans dagar, kulturhistoriska skizzer*** 1901, ***Svensk litteratur vid adertonhundratalets midt (1830—60)*** 1903, ***Den moderna pressen*** 1906. — Ogift.

Sylvander. Ättens förste kände stamfader, *Jonas Sylvander,* var kronolänsman inom Kalmar län. Hans sonson var *Josua S.* (se nedan), som adlades 1812 och blef friherre 1830.

1. **Sylvander, Josua,** ämbetsman. Född d.

1 juni 1769. Föräldrar: landskamreraren i Karlskrona *Johan Gabriel Sylvander* och *Eva Elisabet Molin.* — Student i Lund 1784, ingick S. 1785 efter juridisk examen som auskultant vid amiralitetsöfverrätten i Karlskrona och två år senare som auskultant i Svea hofrätt. Befordrad 1788 till notarie hos styrelsen öfver allmänna magasinsinrättningen, förordnades han 1790 till vice notarie vid civilprotokollet i Svea hofrätt och blef följande året vice auditör vid änkedrottningens lifregemente. 1792 utsågs han till en bland notarier, som skulle föra protokollet vid ransakningen om Gustaf III:s mord, utnämndes 1794 till vice advokatfiskal i magasinsdirektionen, blef 1800 sekreterare i Svea hofrätt och hugnades året därefter med lagmans namn, heder och värdighet. 1804 inkallades han såsom ledamot i lagkommissionen, utnämndes 1810 till häradshöfding i Åkers m. fl. härads domsaga i Södermanland och blef 1811 vice landshöfding i Halland. Året därefter upphöjdes han i adligt stånd samt blef ordinarie landshöfding och utnämndes 1818 till justitieråd. Hittills hade hans förmåga ej tagits i anspråk för något ärende, för hvilket han behöft trotsa opinionen. Men vid 1823 års riksdag eggades sinnena så häftigt mot den erkändt duglige ämbetsmannen, att opinionsnämnden nära nog utvoterat honom ur högsta domstolen. Orsaken härtill var den, att han troddes ha dikterat anklagelseakten åt den aktor, som i Svea hofrätt kräfde grefve C. H. Anckarsvärds hufvud för det denne kallat ett regeringsbeslut landsfördärfligt. Han blef 1826 president i Svea hofrätt och upphöjdes 1830 till friherre, ehuru han för denna värdighet ej tog inträde på riddarhuset. Vid en uppvaktning på slottet afled S. plötsligt, utan att ha yttrat ett ord om något illamående, d. 28 aug. 1833. — Såsom ämbetsman var han allmänt värderad för sin sällsynta skicklighet, oväld och samvetsgrannhet, liksom inom den trängre kretsen af vänner högt uppburen för sin redliga karaktär, stränghet i seder och oskrymtade gudsfruktan. — Gift 1: 1792 med ***Katarina Charlotta Sten,*** 2: 1808 med friherrinnan ***Eva Kristina Karolina Gripenstierna*** och 3: 1827 med grefvinnan ***Lovisa Gustaviana Ottiliana Cronhielm.***

2. **Sylvander, Gustaf Volmar,** historisk för-

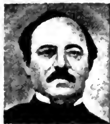
fattare. Född i Karlskrona d. 26 jan. 1816; den föregåendes brorson. Föräldrar: landskamreraren i Kalmar län, kammarrättsrådet *Gustaf Sylvander* och *Kristina Petronella Rosqvist.* — S. blef student i Lund 1836, tog 1842 fil. kandidatexamen samt promoverades till fil. doktor 1843, hvarefter han inom kort disputerade för docenturen i historia vid nämnda universitet, med ***Tegel et Celsius; disquisitio historico-litteraria.*** Sedan han från 1843 uppehållit en lärareplats vid Kalmar läroverk, befordrades han till ordinarie lärare 1847, förordnades 1849 att förestå filosofiska lektionen vid gymnasium, utgaf samma år såsom specimen för historiska lektoratet en afhandling ***De situ Bircæ oppidi antiqui,*** och 1851 för lektoratet i filosofi afhandlingen ***Andreas Rydelius.*** Efter tjugufyra års verksamhet såsom elementarlärare sökte han, på grund af försvagad hörsel, entledigande från sin lärarebefattning och erhöll afsked 1867. — Under sommaren 1848 verkställde han på uppdrag och bekostnad af Vitt.-, hist.- och ant.-akad. gräfningar och undersökningar om den forna Kalmar stads läge å Björkenäs, norr om den nuvarande staden, samt inlämnade till akademien häröfver en berättelse med karta. Efter mångåriga, ytterst trägna och samvetsgranna arkivforskningar i Stockholm, Köpenhamn och Lübeck utgaf han 1864 första och andra delarna af sitt i ovanligt stor skala

anlagda historiska verk *Kalmar stads och slotts historia*, af hvilket nio delar utkommo 1864—74. Han har äfven utgifvit: *Läroverken sâsom bildningsanstalter* 1853, *Läran om satsers bildning* 1856, *Borgholms slotts historia* 1877, m. m. Död i Kalmar d. 29 maj 1882. — Gift 1853 med *Gustava Petronella Kallenberg*.

Sylvius, Johan, historiemålare. Om denne mästare känner man ganska litet. Han var född svensk men kom tidigt utomlands och begaf sig till Italien, där han i Rom arbetade under två eller tre påfvars tid, samt blef, som orden i »Anecdota Benzeliana» lyda, »en snäll målare». Efter en följd af år anlände han till England, hvarest han genom envoyén Leijonberg anställdes för änkedrottningen Hedvig Eleonoras räkning, med uppdrag att pryda hennes präktiga Drottningholm. På sommaren 1686 ankom han dit och grep oförtöfvadt verket an, med tillhjälp af flera lärjungar. Det är här, han i Sverige efterlämnat minnena af sin konst, i al fresco och olja. Förnämst bland dessa målningar äro figurerna i stora trappan samt plafonderna i öfre vestibulen och öfre galleriet. Samtidigt dekorerade han den förstörda slottskyrkan i Stockholm, konungens rum på Ulriksdal m. m. — Hans biträden vid dessa omfattande arbeten voro bland andra de ej obekanta konstnärerna Johannes Richter och Olof Pijhlou. — Efter någon tids sjukdom afled S. vid hög ålder »strax efter nyåret» 1695. — I »Anecdota Benzeliana» skildras han såsom en glad och frispråkig man, och flera infall af honom till Carl XI omtalas därstädes.

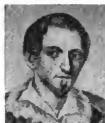
Syréen, Peder Håkansson, författare af andaktsböcker. Född i Bleking d. 13 april 1776. Föräldrar: hemmansägaren *Håkan Håkansson* och *Kerstin Persdotter*. — Af föräldrarna bestämd för det andliga ståndet, insattes S. i Växiö skola och blef 1798 student i Uppsala. Ehuru det prästerliga kallet, att döma af hans senare lif, synes ha mest öfverensstämt med hans böjelse, kom han likväl aldrig att aflägga några examina, utan nedsatte sig omkring 1802 såsom privatlärare i Karlskrona och öppnade kort därefter den första bokhandeln i denna stad. Genom ackord innehafvare af en underordnad tjänstebefattning vid flottan, tjänstgjorde han där såsom kammarskrifvare till 1814, hvarefter han ensamt sysselsatte sig med sitt författareskap och sin bokhandel. Död i Karlskrona d. 15 jan. 1830. — Af hans ej få andliga skrifter, bland hvilka må nämnas: *Magazin för evangelisk-biblisk Kristendom* 3 del. 1813—17, *Christelig sångbok, till bruk vid enskild husandakt* 1826, *Christelig bönebok till bruk vid enskild husandakt* 1827, vann isynnerhet den sistnämnda svenska allmogens tycke. — Ogift.

Säfström, Thure August, lustspelsförfattare, tonsättare. Född i Uppsala d. 1 okt. 1813. Föräldrar: sadelmakareåldermannen *Thure Säfström* och *Katarina Johansson*. — Student vid universitetet i sin födelsestad 1832, aflade S. kameralexamen 1835 och tog året därefter hofrättsexamen. 1836 inskrifven som e. o. kanslist i justitierevisionen och som auskultant i Svea hofrätt, tjänstgjorde han någon tid i nämnda ämbetsverk, äfvensom i rådhus- och kämnersrätterna i Stockholm. Men S. afbröt inom kort sin tjänstemannabana för att ensamt ägna sig åt författareskap och musikkompositioner. Sedan han tillsammans med A. Randel komponerat en operett *Fiskarstugan*, som flera gånger med bifall uppfördes på k. teatern 1844, uppehöll han sig en längre tid för musikstudier i Köpenhamn samt besökte för samma ändamål äfven åtskilliga gånger Tyskland. S. utgaf flera tonstycken, dels för sång och piano, dels piano ensamt. För teatern var han en särdeles flitig arbetare, som författat, öfversatt och bearbetat omkring hundra olika pjäser. Bland hans bearbetningar från utländska skådespel torde böra nämnas de bekanta *»Mumbo-Gumbo-Gongong den store»* 1860, och *Bror Jonathan eller oxhandlaren från Småland* s. å. Af hans orginalpjäser äro från trycket utgifna: *Flickorna på söder* 1849, *Flickorna på norr* 1851, *Gubben på rendez-vous* 1852, *Amuletten* 1852, *Studenten och hans älskarinna* 1852, *Nipperboden* 1853, *Malins korgar* 1853, *Malins bröllop* 1854, *Trädgårdsflickan* 1854, *En fru, som har ledsamt* 1856, *Den förtrollade prinsen* 1859, *På Hasselbacken* 1860, *Lilla Joujou* 1861, *Också en Orpheus i underjorden* 1861, *I Tyskbagarbergen* 1861, *Skarpskyttarne* 1861, m. fl. — Han har jämväl författat flera uppsatser i »Tidning för Musik» 1854—56, samt utgifvit ett häfte smärre dikter under titel *Skymningsqvitter* 1853. Död d. 12 april 1888. — Ogift.

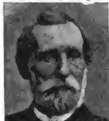
Säfvenbom, sedermera **Sevenbom, Johan,** landskapsmålare. — Född 1721 af fattiga föräldrar i Närke, ankom S. 1744 till Stockholm, där han i början förskaffade sig uppehälle såsom uppassare och blef därunder känd af Hårleman, som beredde honom tillträde på G. Th. Taravals atelier, hvarpå S. arbetade å Stockholms slott under J. Pasch. I sept. 1750 fick han åtfölja Taravals söner Hugues och Louis Gustave till Paris, där han studerade hos den bekante marinmålaren Claude Joseph Vernet, hvars arbeten framgent till stor del blefvo hans mönster. Under denna studietid befann han sig ofta i så bekymmersamma omständigheter, att han mången gång misströstade om möjligheten att fortsätta på den inslagna konstnärsbanan. — Efter sin återkomst till Sverige 1760 sysselsattes han flitigt med dekorationsarbeten på slotten och kungsgårdarna samt erhöll 1764 en årlig lön ur slottsbyggnadsfonden. Hans 1763 målade *Utsigt af Stockholm* hade nämligen haft framgång, och Stockholms magistrat beställde af S. ett antal *utsigter af hufvudstaden*, hvilka tio till antalet målades 1765—77 och ännu förvaras i stora rådhussalen. S:s penselföring är emellertid hård och tung. Han blef led. af Målare- och bildhuggareakademien omkring 1770 och slutligen professor samt afled i Stockholm d. 27 dec. 1784. — Gift 1764 med *Catharina Elisabeth Löfving*.

Sällström, Peter Michael, operasångare. Född i Helsingfors (eller enligt en annan uppgift i Pe-

tersburg) af svenska föräldrar d. 18 okt. 1802. — Under det han som gosse var anställd vid ett tryckeri i Stockholm, gjorde S. sig bemärkt för sin vackra sångröst, hvarför han 1820 upptogs såsom elev vid k. teatern, där han första gången lät höra sig s. å. i en romans ur skådespelet »*Röda och hvita rosen*». Hans musikaliska och dramatiska uppfostran, som öfvertogs af Du Puy, leddes af denne med stor sorgfällighet men afbröts alltför tidigt och till stor skada för S. genom Du Puys död 1822. Ännu i saknad af riktig utbildning, infördes S. brådstörtadt på scenen och tvangs, ehuru han icke ens kunde läsa noter, att öfvertaga sin lärares stora och svåra repertoar. Det oaktadt fortfor han under en lång följd af år att vara sångscenens yppersta prydnad och publikens gunstling. Hans sköna böjliga tenor och det spirituella i hans föredrag förfelade aldrig att väcka allmänhetens förtjusning. Ehuru han excellerade i flera af de större operorna, torde dock *Max*' roll i »Friskytten» och *Fra Diavolo's* i Aubers lyriska skådespel med samma namn, varit glanspunkterna i hans mästerskap. Öfveransträngning och måhända ett mindre regelmässigt lefnadssätt undergräfde tidigt hans hälsa, för hvars återställande han 1835 företog en resa till Italien. Han återkom väl till fäderneslandet men kunde för kroppslig afmattning icke mer uppträda på scenen och afled i Stockholm d. 18 dec. 1839. — Gift 1826 med *Märta Kristina Fagerberg*.

Sätherberg, **Carl Herman,** läkare, författare.

Född vid Tumba pappersbruk i Södertörn d. 19 juni 1812. Föräldrar: förvaltaren af nämnda bruk, kamreraren i riksbanken, *Johan Fredrik Sätherberg* och *Inga Maria Bohman*. — S. blef, sedan han genomgått Strängnäs skola och Uppsala lyceum, student i Uppsala 1830, hvarefter han aflade med. kand. examen 1840 och erhöll 1843 i Lund medicine doktorsdiplomet. Sedan han tjänstgjort dels såsom biträdande läkare vid professor N. Åkermans ortopediska institut i Stockholm 1841—42, dels såsom uppbördsläkare på korvetten Karlskrona under en expedition till Medelhafvet 1844—45, öfvertog han 1847 föreståndareskapet för ortopediska institutet, hvilket till följd af ett utanför läkarkåren stående mäktigt partis intriger förlorat allmänhetens intresse och befann sig i upplösningstillstånd. S. upptog en strid mot institutets motståndare, som fortsatte i flera tiotal år. Han ombildade anstalten till en gymnastisk-ortopedisk inrättning och erhöll af riksdagen 1848—49 statsanslag. Detta anslag, som sedermera ökades, uppfördes af 1868 års riksdag på ordinarie stat. S. företog åtskilliga resor för att studera ortopediens utöfning i Frankrike, Tyskland och England samt skaffade institutet en samling gipsafbildningar jämte modeller för ortopediens detalj. Vid världsutställningen i Paris 1855 erhöll han pris för modeller till en fullständig sjukgymnastik-apparelj, jämte taflor öfver gymnastikrörelser och vid expositionen i Bruxelles 1876 fick han silfvermedalj. — 1861 var S. led. i kommittéen för bildandet af Stockholms skarpskyttekår och 1862 i kommittén för utarbetande af förslag till ordnande af den gymnastiska undervisningen i riket. 1879 afgick han från ledningen af ortopediska institutet. — S:s författareverksamhet sönderfaller i tvenne delar: den rent vetenskapliga och den lyriskt beskrifvande. Bland arbeten på det förra området må utom uppsatser i Hygiea, Svenska läkaresällskapets förhandlingar och Nordiskt medicinskt arkiv, nämnas: *Om några väsentliga fel i barnuppfostran och om det uppväxande slägtets fysiska försämring samt behofvet af gymnastik såsom ett upprättelsemedel* 1856, *Om senaste försöket att vanställa orthopedien och hos allmänheten inplanta fördomar mot gymnastisk-orthopediska institutet* 1858, *Gymnastik och orthopedi* 1862, *Om gymnastisk-orthopediska institutet, dess ställning och verksamhet* 1866, *Om de tvenne olika gymnastikmetoderna, den manuella och den mekaniska* 1872, m. m. På det vittra området, där han innehar ett aktadt namn för sina af en naturfrisk känsla genomandade sånger, och sina idylliskt intagande naturmålningar, har han utom mindre stycken, lämnat den anonymt utgifna poetiska balladen *Skogsharpan* 1836, *Jägarens hvila* 1838, *Blommorna vid vägen*, 4 häft. innehållande: *Lyriska dikter*, *Alfhilda* samt *Utflygter på hafvet* 1841—46, *Vid Carthagos ruiner* 1846, *Alprosor* 1855, *Dikter, äldre och nyare*, däribland lustspelet *Bellman* i 4 akter 1862—63, *Naima, dramatisk dikt* 1870, diktcykeln *Blomsterkonungen, bilder ur Linnés lif* 1879, skådespelet *Ur förtryckets natt*, uppf. 1882, tryckt 1886, diktcykeln *Khalifens äfventyr* 1888, *Lefnadsminnen* 1896. S. erhöll 1870 Sv. akad.:s guldmedalj och 1879 akademiens k. pris. Han var framförallt lyriker. »Burna på musikens vingar ha också flera af S:s sköna kväden flugit öfver landet och de fortlefva ännu alltjämt i våra sångares minnen! Hvem har icke någon gång hört eller instämt i de friska, af ungdomens och vårens förenade glöd värmda tonerna: »Vintern rasat ut bland våra fjällar» eller »Glad såsom fågeln i morgonstunden?» Död i Stockholm d. 9 jan. 1897. — Gift 1848 med *Emma Sofia Ekman*.

Säve, en tysk släkt från Mecklenburg, som i början af 1700-talet inflyttade till Sverige, hufvudsakligen till Gotland, hvarifrån den senare spridt sig till Sveriges fastland och Finland.

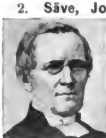
1. **Säve, Per Hieronymus,** präst, lärd. Född i

Visby d. 30 sept. 1765. Föräldrar: tullinspektoren *Johannes Säve* och *Elsa Margareta Gyllenstorm*. — I Uppsala, där S. inskrefs som student 1782, promoverades han till fil. magister 1788 och förordnades året därefter till docent i latinska språket och litteraturen. 1793 kallades han till e. o. k. hofpredikant, utnämndes 1796 till kyrkoherde i Roma pastorat af Visby stift, blef heders-

prost 1815, teologie doktor 1818 samt förordnades 1820 att, med bibehållande af Roma pastorat som prebende, vara teologie lektor vid det nyinrättade gymnasiet i Visby. Död i Visby d. 28 jan. 1837. — S. var en grundlärd och om kyrkan och läroverket högt förtjänt man. Vid riksdagen 1817, då han var stiftets fullmäktig i prästeståndet, genomdref han inrättandet af det gymnasium i Visby, vid hvilket han vid uppnådda femtiofem år åtog sig att blifva lärare. Såsom bevis på hans undervisningsnit omtalas, att han till ungdomens ledning själf utskref fullständiga lärokurser icke blott i teologi, utan äfven i ämnen, i hvilka han ej var lärare. Bland skrifter, som han utgifvit, böra nämnas: en »öfversättning af Taciti Vita Agricolæ», som af Vitterhetssamhället i Göteborg belönades med dess medalj i guld, och *Första begreppen af allmän religionslära,* hvarjämte han, från 1823 till kort före sin död, redigerade *Wisby Veckoblad,* en liten tidning af helt och hållet ideelt innehåll. — Gift 1: 1797 med *Fredrika Margareta Jakobina Strålenhjelm* och 2: 1810 med *Hedvig Charlotta Lallerius.*

2. **Säve, Johan Adolf,** präst, riksdagsman.

Född i Roma prästgård på Gotland d. 29 mars 1800; den föreg. son i första giftet. — Sin första undervisning erhöll S. under faderns ledning vid Visby läroverk och blef student i Uppsala 1815. Fil. doktor 1821 samt två år senare teologie kandidat och docent i teologiska fakulteten, aflade han 1827 teol. lic. examen och hade åtskilliga gånger förestått professuren i dogmatik m. m., när han utnämndes till e. o. teologie adjunkt 1834. På uppdrag af stiftarna af Hillska skolan å Barnängen, företog han 1829—30 en resa till England för att studera Hillska undervisningsmetoden och studerade äfven Englands högre undervisningsväsende. 1835 befordrades han till kyrkoherde i Tuna regala pastorat af Hernösands stift och verkade där som pastor till 1858, hvarjämte han var stiftets fullmäktig vid alla riksmöten 1840—58. Prost 1837, innehade S. 1847—51 och 1858 rum på biskopsförslag i Hernösands, Kalmar och Visby stift. Utnämnd 1858 till kyrkoherde i Mariestad, bevistade han som representant i prästeståndet för Skara stift riksdagarna 1859—66 och var 1868 medlem af riksdagens Första kammare. Teol. doktor 1844. Död i Mariestad d. 25 febr. 1873. — S. var en man med mycken bildning och utmärkte sig både såsom teolog och politiker för en utpräglадt frisinnad hållning. Under ståndsrikdagarna hade han plats i lag- eller bevillningsutskottet. Redan 1840, då han likväl ännu kvarstod på klassvalsståndpunktens grund, som han sedermera frångick, motiverade han om införandet af ett tvåkammarsystem. Vid valen till 1865 års rikdag utfärdade S. tills. med kyrkoherden J. Otterström en adress till prästerna i Skara stift till förmån för representationsförslaget, och under debatten i prästeståndet motsatte han sig sina ståndsbröders beslut att uppskjuta afgörandet, tills adeln fattat sitt beslut i frågan. Varm nykterhetsvän, var S. led. af 1853 års särskilda utskott för behandlingen af brännvinsbränning och -försäljning. Utom akademiska disputationer, tal och predikningar har han utgifvit flera skrifter af socialt, pedagogiskt och teologiskt innehåll m. m. — Gift 1836 med *Lovisa Mathilda Munktell.*

3. **Säve, Per Magnus Arvid,** arkeolog. Född

i Roma prästgård d. 19 april 1811; den föregåendes halfbror och son af S. 1 i hans senare gifte. — S. blef student i Uppsala 1830, förordnades 1834 till vice kollega i Visby och erhöll året därefter fullmakt såsom ordinarie lärare. Han undergick, ehuru ej prästvigd, pastoralexamen 1841, förestod rektorsbefattningen vid Visby högre lärdomsskola under ordinarie rektors frånvaro 1843 samt skötte vid samma läroverk såsom tillförordnad lärare undervisningen i teckning 1854—57. 1861 utsågs han af Vitt.-, hist.- och ant.-akad. till antikvitetsintendent, hvilken befattning han innehade till 1865, då han på egen begäran därifrån entledigades och erhöll afsked från adjunktsbeställningen vid Visby läroverk 1871. Fil. hedersdoktor vid Uppsala universitets jubelfest 1877, korr. led. af Vitt.-, hist.- och ant.-akad. och sedermera, 1885, dess hedersled. samt hedersled. af Svenska fornminnesföreningen 1882. Död i Visby d. 10 nov. 1887. — Under en följd af år anställd såsom Vitt.-, hist.- och ant.-akad. resestipendiat, inlämnade S. till akademien ett stort antal, omkring 300, förträffligt utförda, teckningar öfver gotländska minnesmärken, med skriftliga förklaringar och beskrifningar. Under de fyra år, han tjänstgjorde såsom antikvitetsintendent, besökte han inemot 500 socknar i Öster- och Västergötland samt på Gotland och afgaf öfver sina resor årliga berättelser om tillsammans mer än 1,000 foliosidor, med omkring 1,400 ritningar, handteckningar och målningar. 1858 skänkte han till Visby elementarläroverk en samling af gotländska fornsaker, en del ritningar m. m. Synnerligen värdefulla äro hans *Gotländska samlingar,* sex digra band med det innehållsrikaste material för skildringen af Gotlands kulturförhållanden, historia och folkliga egendomligheter. Han hade äfven, liksom brodern Carl, ägnat sig åt språksamlingar och nedlagt dessa i 13 handskrifna volymer, *Gutaorden,* hvartill kommer en gotländsk ordlista och förarbetet till en gotländsk ordbok, innehållande på lösa blad 28,000 gutaord. Dessa samlingar donerade S. till Uppsala universitet. — Såsom författare har S. (i förening med C. J. Bergman) utgifvit planschverket *Gotland och Visby i taflor* 1858, *Gotländska minnen* 1859, *Samfärdseln på Gotland i gamla tider* 1872 i »Land och folk», *Strandens sagor* 1873 i »Svensk tidskrift», *Åkerns sagor* etc. 1876, för hvilket arbete S. erhöll Landtbruksakademiens guldmedalj, *Skogens sagor eller växtligheten på Gotland* 1877, *Hafvets och fiskarens sagor* etc. 1880, samt författat en del uppsatser i tidningar och tidskrifter. — I Visby grundade

S. »Gotlands fornsal», ett provinsmuseum, hvars bestånd han sökte trygga genom donationer. — Gift 1843 med *Anna Lovisa Holmström*.

4. **Säve, Carl Fredrik,** språkforskare. Född i

Roma prästgård på Gotland d. 22 okt. 1812; den föreg. bror. — Student i Uppsala 1830, ämnade S. först gå läkarevägen, aflade med. fil. examen 1833 och tjänstgjorde ett år såsom garnisonsläkare i Stockholm. Men en långvarig sjuklighet föranledde med tiden en förändrad studie- och lefnadsriktning. Händelsevis föll under S:s sjukdom ett band af Sturlassons »Konungasagor» i hans händer, och likheten mellan isländskan och gotländskan väckte till den grad hans intresse, att han grundligt började studera fornspråket. Geijers och H. Järtas uppmärksamhet fästes sedermera vid honom och det utverkades understöd åt S. för bedrifvande af dialektforskningar. Efter upprepade besök på Gotland och i Dalarne utgaf S. *Bemærkninger over öen Gotland, dens indbyggere og disses sprog* 1843, samt *Om dalalmuen og dalsproget*, 1847, båda i »Hist. tidskrift», utgifven af K. Molbech. Den senare uppsatsen utgafs äfven på svenska i C. G. Malmströms »Tidskrift för litteratur» 1852. Efter att 1848 ha aflagt fil. kandidatexamen i Uppsala, promoverades han samma år till filosofie doktor och förordnades 1849 till docent i fornnordiska språket vid Uppsala universitet. De närmast följande åren bestridde han under åtskilliga läseterminer de till professuren i hist. litteraria och nordisk arkäologi hörande föreläsningar, tentamina och fakultetsexamina, förordnades 1857 till prefekt för universitetets mynt- och medaljsamling samt utnämndes 1859 till professor i nordiska språk. Innan han uppnådde denna befordran, hade han under en stor del af åren 1852—53 uppehållit sig i Köpenhamn för studier i isländska under N. M. Petersen och fornengelska under G. Stephens. — Led. af Vitt.-, hist.- och ant.-akad., Vet.-societ. i Uppsala samt flera in- och utländska samfund för språkvetenskap och fornhistoria. Död i Uppsala d. 27 Mars 1876. — 1842 belönades S. af Svenska akad. för *Vikingens Drapa, skaldestycke i fornnordiskt verslag*, samt 1854 för tvenne akademiska afhandlingar: *De starka verberna i Dalskan och Gotländskan*, samt *Snorre Sturlesons Ynglingasaga, öfversatt och förklarad*. Hans skrifter och uppsatser äro för öfrigt alltför många för att här kunna uppräknas. Några må dock nämnas: *Eriksvisan. Ett fornsvenskt qväde, behandladt i språkligt afseende* 1848—49, *Om Gotlands äldsta fornlemningar* 1857, *Gutniska urkunder: Guta lag Guta saga och Gotlands runinskrifter språkligt behandlade* 1859, *Om språkskiljaktigheterna i svenska och isländska handskrifter* 1861, *Om de nordiska gudanamnens betydelse* 1860, *Sigurdsristningarna å Ramsundsberget och Göksstenen* 1869 o. s. v. G. Stephens utgaf efter S:s död ur hans efterlämnade papper *Some runic stones in northern Sweden* 1879. Genom föredömet af eget forskningsnit samt allvar och samvetsgrannhet i sina plikter såsom universitetslärare förvärfvade han ett obestridt anseende åt den lärostol, hvars första innehafvare han var. Hans ära består ock i att hafva brutit väg för en kritisk bearbetning af de språkskatter, som gömmas i våra landskapsmål, och att ha väckt till nytt lif den fosterländska språkforskningen. — Gift 1866 med *Ottilia Rosina Johanna Schenson*.

5. **Säve, Hjalmar Fredrik August,** pedagog.

Född d. 1 mars 1839 i Tuna församling i Medelpad; son af S. 2. — Student i Uppsala 1856, blef S. 1861 fil. kand. och 1863 fil. doktor. Han var vik. lektor vid Högre elementarläroverket i Gäfle 1863—64, blef sistnämnda år lektor i grekiska och latinska språken därstädes, företog 1867 med statsanslag en resa till Tyskland och Frankrike i och för språkstudier samt fortsatte resan till Grekland och Italien. 1867 blef S. lektor i grekiska och latin vid Högre elementarläroverket i Helsingborg och förordnades 1870 till rektor vid Högre elementarläroverket i Karlskrona, men afled, innan han tillträdde denna befattning, i Helsingborg d. 6 febr. 1871. — S. utvecklade liflig författareverksamhet. Han prisbelönades af Svenska akademien 1868 för en metrisk öfversättning af Aristofanes' »Foglarne», utgaf 1864 *Öfversigt af grekiska syntaxen Latinsk, stilistik, förra afdelningen* 1865, *Latinsk stilistik, andra afdelningen*, *Antibarbarus*, 1866, *Grekisk formlära efter Curtii metod*, o. s. v. S. sökte i sistnämnda arbete ställa det grammatiska innehållet i öfverensstämmelse med den jämförande språkforskningens resultat. — Gift 1867 med *Bertha Anna Sofia Luth*.

6. **Säve, Teofron Adolf,** historiker, riksdagsman.

Född i Tuna förs. i Medelpad d. 24 juli 1842; den föreg. broder. — Student i Uppsala 1861, blef S. 1869 fil. doktor därstädes och utnämndes 1870 till lektor i historia och latinska språket vid Karlstads allm. läroverk, vid hvilket han 1883—95 var rektor. — S. har äfven framträdt som en framstående historisk forskare, den där ock förstått att i liflig och medryckande framställning skildra förgångna skeden. Bland hans skrifter må nämnas: *Kejsarevalet i Frankfurt 1657—1658* 1869, större delen af tidsskedet 1648—1789, äfvensom tidsskedet 1848—71 i »*Illustrerad Verldshistoria*» (utg. af E. Wallis 1875—79), *Sveriges historia under den nyaste tiden 1809—75* 1881 (utgörande 6:te delen af det på Hj. Linnströms förlag utkomna illustrerade verket »Sveriges historia»); *John Ericsson, minnesteckning* 1891, *Napoleon III och det andra franska kejsardömet* 1901—03. — S:s tidigare arbeten präglas af en decideradt liberal och frihandelsvänlig åskådning. Men när S., efter att på flerfaldigt sätt, bland annat som ordförande i Karlstads stadsfullmäktige, deltagit i kommunala angelägenheter, vid urtima riksdagen 1892 inträdde

i Första kammaren, som han sedermera alltjämt tillhört, var det som protektionist och i de flesta viktiga frågor var han att finna långt utåt högerns flygel. Kammaren visade honom sitt förtroende genom att 1897—1903 och 1905—06 insätta honom i konstitutionsutskottet, 1904 i läroverksutskottet, och vid båda urtima riksdagarna 1905 i särskilda utskottet. Tillika var kan 1897—99 statsrevisor. Sin hemorts landsting har han från 1898 tillhört. Lekmannaombud vid kyrkomötet 1903. — Gift 1871 med *Anna Kristina Malmsten*, dotter af f. d. statsrådet C. J. Malmsten (se II: 118).

Söderberg, **Hjalmar Emil Fredrik**, skriftställare. Född i Stockholm d. 2 juli 1869. Föräldrar: notarien i kammarkollegium *Anders Fredrik Söderberg* och *Emma Brander*. — Student i Uppsala 1890, utöfvade S. en kortare tid publicistisk verksamhet i landsorten och tjänstgjorde därefter några år i k. tullverket men har från medio af 1890-talet odeladt ägnat sig åt litteraturen. Förutom en del recensioner i tidningar och tidskrifter, har S. publicerat berättelsen *Förvillelser* 1895, *Historietter* 1898, *Martin Bircks ungdom* 1901, *Främlingarne*, berättelser 1903, samt romanen *Doktor Glas* 1905. Han har vidare på ett mästerligt sätt öfversatt flere af Anatole France's verk, »Noveller i urval» 1897, »Drottning Gåsfot» 1899, »Den röda liljan» 1902. Dessa öfversättningar bära vittne om S:s förmåga som fulländad stilist och kunna sägas vara mönster i sitt slag. — Redan i sin första bok, »Förvillelser», en realistisk Stockholmshistoria, visar S. sig som en konstnär af rang. I detta förstlingsarbete lägger S. äfven i dagen den stora skepsis, som sedermera blifvit ett utmärkande drag för honom, sin bristande tro på att något i världen egentligen har något att betyda. I romanen »Martin Bircks ungdom», som öfversatts till flere språk, skildras en modern ung mans bittra erfarenheter af lifvet, hans sökande midt i tids strömningarna, hans oförmåga att finna sig tillrätta. Det är en af djup psykologi och djup poetisk känsla fylld och af stilistiskt mästerskap utmärkt bok. I »Doktor Glas» behandlar S. problemet, om det icke under vissa förhållanden är tillåtet för en människa att taga en annan människas lif. »Aldrig har förf. så tydligt visat sin andliga samhörighet med fransk anda som i detta arbete, där allt är *intellektuellt, känsla och lidelse*, där resonnören ej sällan tar lofven af poeten och formen är på en gång så säker, så kvick och så uttrycksfull. — Det är något egendomligt isoleradt öfver bokens helhet som afkyler, samtidigt med att man beundrar dess säkerhet och skärpa. — Om bokens intresse, konstnärlighet, många episoders skönhet och stilens fulländning kan blott en mening råda.» — Gift 1899 med *Märta Abenius*.

Söderberg, John, köpman, donator. Född d. 10 dec. 1810 i Stockholm, där fadern *Per Söderberg*, gift med *Brita Stina Dahlqvist*, under en lång följd af år var innehafvare af en strumpfabrik, som han öfvertagit efter sin fader. — Redan som yngling arbetade S. hos sin fader, hvars fabrik han redan vid 21 års ålder öfvertog och som af honom ansenligt utvecklades. Bland hans första vinstgifvande artiklar märkas ett slags yllehalsdukar, s. k. »comfortables», hvilka snart kommo så i bruk, att nästan hvarje dalkarl bar en dylik grann färgad halsduk året om. Ärlig och reell till sitt skaplynne, nitälskade han städse för att föra endast de bästa alster i marknaden och samlade på så sätt en storartad förmögenhet, af hvilken han efter sin död d. 1 febr. 1892 i Stockholm befanns hafva gjort ett storslaget bruk. Själf i hög grad öfvertygad om bildningens och upplysningens förädlande makt, hade han nämligen i sitt testamente förordnat, att en donation af omkring 2 millioner kr. skulle tillfalla Stockholms högskola, för hvars utveckling han var lifligt intresserad. I tysthet utöfvande en stor välgörenhet, utvecklade han särskildt som mångårig direktör för Frimurarebarnhuset en outtröttlig offervillighet och omsorg om dess vård. Denna institution var ock frikostigt ihågkommen i hans testamente, såväl som folkskolan i den församling, Katarina, inom hvilken han födts, lefvat och verkat. Af Stockholms stadsfullmäktige var han 1863—69 ledamot. — Ogift.

Söderblom, **Lars Olof Jonatan (Natan)**, teolog. Född i Trönö socken i Hälsingland d. 15 jan. 1866. Föräldrar: kyrkoherden *Jonas Söderblom* och *Nikolina Sofia Amalia Blume*. — Student i Uppsala 1883, blef S. fil. kand. därstädes 1886 och teologie kand. 1892. Prästvigd 1893, förordnades han 1894 till pastor vid svenska församlingen i Paris och blef 1896 ordinarie innehafvare af platsen. Teol. doktor i Paris 1900, utnämndes S. 1901 till professor i teologiska prenotioner och teologisk encyklopedi vid Uppsala universitet. Såväl genom sin lärarverksamhet som sitt författarskap har S. visat sig tillhöra den mera frisinnade teologiska riktningen. Bland af honom utgifna skrifter må nämnas: *Om kristendomen och Rom* 1893, *Den lutherska reformationens grundtankar* 1893, *Die Religion und die sociale Entwickelung* 1898, *Betydelsen af Schleiermachers Reden über die Religion* 1899, *Den allmänna religionshistorien och den kyrkliga teologien* 1901, *Uppenbarelsereligion, några synpunkter i anledningen af Babel—Bibeldiskussionen* 1903; *Kristendomen och religionerna*, 1904. Dessutom har S. öfversatt arbeten af Bertrand och Sabatier. — Gift 1894 med *Anna Olivia Forsell*.

Söderman, Johan August, tonsättare. Född d. 17 juli 1832 i Stockholm och son af den som flitig vaudevillkompositör kände musikdirektören, orkesteranföraren vid Mindre, Södra och Djurgårdsteatrarna, *Johan Vilhelm Söderman* och *Ebba Cronholm*.

— S. ansågs som barn oduglig till allt. Elfva år gammal skickades han till sjös men sjuknade i Bremen och fick vända hem. Han sattes då i Grundéns pianoskola men gjorde först inga framsteg. Hans musikaliska geni bröt sedan plötsligt fram, han lärde utom piano spela oboë och violin samt medverkade i orkestrar. Stjernström tog 1850 S. med sig som orkesteranförare för sitt resande teatersällskap, hvilket 1854 började spela på Mindre teatern i Stockholm. Där verkade S. till 1860, med undantag af en tid 1856—57, då han studerade i Leipzig. 1860 kallades S. till kormästare vid k. teatern i Stockholm, och han fick vid Lachners afgång erbjudande på hofkapellmästareposten, som han dock blygsamt afstod åt L. Norman. Från 1862 blef S. i stället på sex år äfven biträdande kapellmästare med sammanlagdt 4,000 kr. lön, hvilken han fick behålla, då han efter någon tid återgick till att vara blott kormästare. S. var också i några år sånganförare i Par Bricole och Stockholms skarpskytteförening. 1869—70 gjorde S. på Jenny Linds stipendium en resa öfver Köpenhamn genom Tyskland och Österrike, därunder han, oafbrutet komponerande, dröjde i Koblenz, Dresden och Köpenhamn. Död i Stockholm d. 10 febr. 1876. — S. torde vara den mest nationelle och mest originelle af Sveriges tonsättare. För Stjernströms teater skref han en mängd operettmusik (*Urdur, Hin ondes första lärospån, Guldkorset*, m. m.) och för k. teatern musikinlägg till skådespel (*Fiesco, Orleanska jungfrun, Richard III*, Hedbergs *Kung Märta, Dagen gryr, Bröllopet på Ulfåsa*, Josephsons *Folkungalek, Marsk Stigs döttrar*, o. s. v.), hvari han visade utmärkt karaktäriseringsförmåga och scenisk blick. S. skref likaledes på uppdrag några kompositioner vid högtidliga tillfällen, åt hvilka han förlänade en glansfull prägel. Som andlig tonsättare var S. äfven mycket framstående, såsom bl. a. bevisas af *Andliga sångerna* för solo, kör och orgel samt den effektfulla *Katolska mässan* för soli, kör och orkester. — Hans solosånger med piano (*Heidenröslein, Serviska folksånger, Tre ballader, Värfningen, Digte og Sange*, m. fl.), äro känsliga och till hjärtat gående, hans kvartetter för mansröster (*Ett bondbröllop, Sjung, Längtan, Suomis sång, Tre visor i folkton*, o. s. v.) synnerligen friska och populära; S. har vidare skrifvit fruntimmerskörer (*Englarnes hem*) eller blandad kör (*Idyll och epigram, Sex visor i folkton*). Hans *Fantasier à la Almqvist* och åtskilliga arrangemang vittna om hans humor, hans orkestersaker om en storartad instrumenteringskonst. »Högst står han emellertid i sina ballader för solo och orkester vare sig med kör (*Die Wallfahrt nach Kevlaar, Hjertesorg*) eller utan kör (*Hafsfrun, Den arme Peter, Der schwarze Ritter, Kung Heimer och Aslög, Tannhäuser* och *Kvarnruinen*, m. fl.). Hans särskildt för denna genre ägnade form- och klangsinne, hans romantiska uppfattning och fantasi, hans dramatiskt energiska och plastiskt klara framställningssätt gjorde honom skickad att i balladen åstadkomma något af det yppersta, som någonsin frambragts. 'Vallfarten', 'Hjertesorg', 'Svarte riddaren' och 'Tannhäuser' stå utan tvifvel oöfverträffade i sitt slag uti alla lands litteratur.» S. lämnade efter sig en mängd värdefulla musikaliska skisser. — »Till karaktären rättrådig och blygsam, vänfast och vek, men äfven häftig och njutningslysten, visar S. i sina kompositioner en blandning af innerlighet och praktkärlek, af stordådskraftigt vikingalynne och en nästan kvinnlig vekhet, af frisk, stundom något banal, sinnlighet och det mest kyska svärmeri, det mest hängifna och arbetsamma konstnärsallvar.» — »Hvad som särskildt gör honom kär för oss svenskar, är att hans sångmö ofta lyssnade till pulsslagen af den svenska naturen och det svenska folklifvet och stämde hans lyra till toner, som än genom sin vekhet och skönhet, än genom sin friska kraft och hurtighet mäktigt anslå hvarje fosterländskt sinne.» — Gift med *Eva Kristina Bergholm.*

1. **Södermark, Olof Johan**, militär, porträttmålare. Född i Landskrona d. 11 maj 1790. Föräldrar: öfverstlöjtnanten vid fortifikationen *Per Södermark* och *Katarina Maria Bergklyft.* — Från Karlberg, där han redan såsom kadett väckt uppmärksamhet för sin säkra teckning och till och med exponerat miniatyrporträtt i svartkrita, utexaminerades S. 1808 och inträdde såsom officer vid ingenjörkårens fältmätningsbrigad. Befordrad till löjtnant 1812, deltog han med utmärkelse i fälttågen i Tyskland och Norge, i det att han beordrades till stabsadjutant hos fältmarskalken von Essen, då denne i juli 1814 ryckte öfver norska gränsen, och blef s. å. kapten. Vid öfvergången af Tistedalsälfven blef S. svårt sårad. Efter en längre tids tjänstgöring hos riksståthållaren grefve Mörner, fick S. i uppdrag att undersöka platsen för den blifvande fästningen vid Vanäs, nuvarande Karlsborg och att del taga i planerna för densamma. S. utförde äfven andra topografiska undersökningar och kartor, uppgjorde förslag till Landskrona hamn m. m. Han befordrades till major i armén 1816 och utnämndes 1825 till lärare i topografi vid Krigsakademien, hvilken befattning han, då han samtidigt hade permission att idka konststudier i utlandet, endast utöfvade en kort tid vintern 1829—30. — Ehuru, såsom nyss nämnts, S. redan i ungdomen visat stora konstnärliga anlag, var det först 1824, d. v. s. vid trettiofyra års ålder, som han begynte studera konsten på fullt allvar, i det han då öfver Frankrike begaf sig till Italien, hvarifrån han återkom till Sverige 1828. Fem år senare tog han afsked med öfverstlöjtnants titel samt vistades såsom konststipendiat i München, Italien, England och Frankrike till 1840, då han fästes såsom vice professor vid Konstakademien i Stockholm, af hvilken akademi S. 1839 blifvit ledamot. 1844 företog han för tredje gången en färd till Italien, i förhoppning att under dess milda luftstreck kunna återställa sin brutna hälsa. Han återkom hem 1847, men med ännu mer brutna krafter, och afled i Stockholm d. 15 okt. 1848. — S:s konstnärs-

skap såsom porträttmålare är allmänt bekant. S. hade ett skarpt öga för det andliga innehållet i ett ansikte, detta linjernas oändliga spel, som så skarpt och distinkt uttrycker det inneboende själslifvet. Härigenom få hans porträtt icke blott den kroppsliga likheten utan ett fängslande uttryck af lif, som gör dem till konstverk af första ordningen. Ehuru jämt eftersökt och upptagen af dem, som ville hafva sina drag genom hans hand fästa på duken, lämnade han aldrig konstens kraf ur sikte, utan ägnade hvarje arbete samma noggrannhet och utförlighet. Själf var S. aldrig nöjd med hvad han gjorde, ty han visste själf alltför väl hvad som fattades honom: gedigen underbyggnad, »handlaget att teckna lätt och bestämdt», djärf och kraftig penselföring. — De porträtt, som lämnat hans staffli, uppgå till ett betydande antal. De mest bekanta torde vara dem af *Carl XIV Johan och drottning Desideria, Oscar I och drottning Josephine, Berzelius, Hartmansdorff,* grefve *M. Brahe, Jenny Lind, Fogelberg, Byström, Beskow, Fredrika Bremer, Hjalmar Mörner, Karoline Bygler,* S:s självporträtt m. fl. Han har äfven målat åtskilliga genrestycken, såsom: *Musikalisk trio, Romerska flickor, Italienska pifferari* o. s. v. och till och med efterlämnat gravyrer i koppar, etyder såsom skulptör i lera och marmor m. m. — Gift 1817 med *Maria Charlotta Hazelius.*

2. **Södermark, Johan Per,** porträttmålare.

Född d. 3 juni 1822; den föregåendes son. — Liksom fadern valde S. i ungdomen militäryrket och utnämndes till underlöjtnant 1843, men tog redan efter fem år afsked från regementet och utgick ur armén 1855. De hos honom inneboende fäderneärfda anlagen hade emellertid yppats redan i skolan, där han som oftast öfverraskade kamrater och vänner med väl utförda porträtt i blyerts. Under faderns ledning och vid Konstakademien gjorde han snabba framsteg och for 1845 till fadern i Rom, där han kvardröjde en längre tid, hvarefter han öfver Frankrike återkom till Sverige 1848. Fyra år senare företog han en studieresa till Düsseldorf, i hvars konstakademi han arbetade till 1854, hvarefter han ånyo styrde kosan till Paris och målade där under vintern 1855—56 på Coutures ateljér. Sedan vistades S. nästan uteslutande i Stockholm, där han med stigande anseende målade porträtt, men äfven genrer och landskap. Bland porträtt kunna nämnas: general *M. J. Björnstjernas,* grefve *C. M. Björnstjernas,* generalmajor *Hägerflychts,* friherre *Leijonhufvuds,* generalmajor *Silfverstolpes,* landshöfding *Malmstens,* generaltulldirektör *Bennichs* med fru, öfverintendenten *Dardels* m. fl. Kort efter det han återkommit hem från sin första konstresa, invaldes han till agré vid Fria konsternas akademi och kallades till akademiens ledamot 1874. Död d. 26 nov. 1889. — Gift 1855 med *Anna Maria Örtenblad.*

Söderwall, Knut Fredrik, språkforskare. Född d. 1 jan. 1842 i Drengsered, Halland. Föräld-

rar: kyrkoherden *Per Söderwall* och *Margareta Johanna von Wachenfeldt.* — Student i Lund 1858, filosofie kandidat 1863, filosofie doktor 1865 och s. å. docent i nordiska språk vid Lunds universitet, blef S. 1872 adjunkt och 1886 e. o. professor vid Lunds universitet samt tjänstgjorde 1865—72 äfven vid universitetsbiblioteket. — S. är en af de förnämsta nu lefvande kännare af svenska fornspråket och har från trycket utgifvit *Hufvudepokerna af svenska språkets utbildning* 1870 — prisbelönt 1868 med Sv. akademiens andra pris. — *Om verbets rektion i fornsvenskan* 1864, *Några anmärkningar öfver de svenska kasusformerna under medeltiden* 1865, *Om främmande ords behandling i fornsvenskan* 1866, *Några svenska medeltidsord* 1880, *Studier öfver konungastyrelsen* 1880, 6:e bandet af Rydqvists »Svenska språkets lagar», 1883, m. m. 1884 började S. på Sv. fornskriftssällskapets uppdrag utgifva *Ordbok öfver svenska medeltidsspråket,* för hvilket verk S. 1886 erhöll Sv. akademiens Carl Johanspris. S. erhöll 1883 i uppdrag att under professor Th. Wiséns öfverinseende redigera Sv. akademiens stora ordbok öfver nysvenskan och efterträdde 1892 Wisén som professor i nordiska språk i Lund, som led. af Svenska akademien och som högste ledare af arbetet med akademiens Ordbok öfver svenska språket. — Ogift.

Sölfverberg, Sven Larsson, mekaniker. Född d. 12 april 1653, i Nyköping, där fadern *Lars Svensson* var handelsman och borgare. — I ungdomen reste S. till Norge för att lära sig styckgjuteriet och uppehöll sig där i fem år, hvarefter han begaf sig till Köpenhamn för att fullkomna sig i detta yrke. Från Danmark ställde S. kosan till England, där han tillägnade sig en synnerlig skicklighet i mekaniska arbeten och uppfann ett eget behandlingssätt för gjutstyckens temperering. I Holland, dit han sedermera begaf sig, deltog han med utmärkelse i fälttågen mot fransmännen och kom att genom sin skicklighet göra armén viktiga tjänster. Efter krigets slut återvände han till England, där han lade sig på konsten att bogsera fartyg. Emellertid hade ryktet om hans snille och utmärkta färdighet kommit ända till Frankrike, dit Ludvig XIV kallade honom att utföra åtskilliga vattenledningar och andra mekaniska verk. Efter någon tid hemkallades han till Sverige af Carl XI, som utnämnde honom till ingenjörkapten 1683 och 1687 skänkte honom adlig värdighet med namnet *Sölfverberg.* I sitt fädernesland efterlämnade han många vackra prof af sin mekaniska färdighet och uppfinningsförmåga, särskildt i bergsmekaniken. 1721 lämnade han sin anställning i statens tjänst med öfverstlöjtnants titel, tillbragte sina sista lefnadsår i det enskilda lifvets lugn samt afled i Stockholm d. 7 aug. 1727. — Gift 1: med *Elisa Küpper* och 2: 1689 med *Beata Elisabet Ruuth.*

Sörensen-Ringi, Harald, skulptör. Född i Skön, Västernorrlands län, d. 3 mars 1872. För-

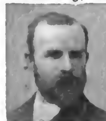
äldrar: ingeniören *Christian Sörensen-Ringi* och *Nina Iversen*. — Elev vid Konstnärsförbundets skola i Stockholm 1893—96, studerade S. sedermera i Paris och har sedermera varit bosatt i Stockholm, där han utöfvat en liflig konstnärsverksamhet. Han har utfört olika porträttbyster af Karl Nordström, S. A. Hedin m. fl., flere statyer, såsom *La nuit* och *Vågen*, statyetter bronsvaser, reliefer, m. m., allt med god stilkänsla. — Gift 1899 med *Gabriella Odhner*.

Sörensen, Vendela Linnea Andersson, sångerska. Född i Halmstad d. 19 nov. 1860. Elev af I. Dannström och Signe Hebbe 1877, debuterade S., som redan tidigt lagt i dagen stor musikalisk begåfning, 1878 på Stora teatern i Göteborg och 1880 på Nya teatern i Stockholm, där hon 1882—88 var engagerad vid operan. Sistnämnda år gifte hon sig med tandläkaren *Sophus Sörensen* i Köpenhamn. Bland hennes roller märkas: *Madame Angots dotter, Stella, Svarta dominon, Nemea, Martha, Violetta, Mignon, Zefyrine* i »Diamantkorset», — Fru S. sjöng rent och behagligt och var i besittning af god skådespelartalang.

Taglioni, Marie, väldsberömd dansös. Född i Stockholm d. 23 april 1804 eller kanske först 1809. Föräldrar: d. v. premierdansören *Filippo Taglioni* och *Sophia Karsten*, dotter af den berömde operasångaren med detta namn. — Efter en längre tids vistelse i Sverige gaf sig fadern öfver till kontinenten, då dottern, som blifvit uppfostrad i Paris, debuterade under hans ögon d. 19 juni 1822 å Wiens teater i balletten *En ung nymfs upptagande i Terpsichores hof*. Hon uppträdde sedan med utomordentligt, allt jämt stigande bifall i Frankrike, Tyskland, England, Italien och Ryssland. 1841 besökte hon sitt fädernesland, Sverige, och uppträdde, mottagen med den lifligaste hänförelse, i Stockholm i flera lysande danskompositioner, såsom *L'élève de l'amour, Robert af Normandie* (klosterscenen), *Le lac des fées*, i scener ur *Sylfiden* m. m. 1832 hade hon gift sig med en fransk grefve *Gilbert de Voisin*, från hvilken hon emellertid på grund af hans spelpassion måste söka skilsmässa. 1842 ingick hon, under sin vistelse i Italien, nytt gifte med en rysk furste, med hvilken hon, när hon 1847 för alltid lämnade scenen, nedsatte sig på sin villa vid Comosjön. Här hade hon sin obemärkta vistelse i mer än tvenne årtionden. Då hon emellertid genom förhållanden, som stodo i samband med 1870—71 års fransk-tyska krig, förlorat sin förmögenhet, öfverflyttade hon till London och uppehöll sig här genom att gifva lektioner i sättet att föra sig. Död i Marseille d. 24 april 1884. — Marie T., hvilket namn hon äfven såsom gift bibehöll, var icke blott den enda svensk, utan en bland de få i hela världen, som vunnit världsrykte på koreografiens område. Med konstnärligt sinne förenade hon under sin lysande artistiska bana ett djupt studium af sin konst, hvilket satte henne i tillfälle att med det mest förfinade dramatiska uttryck och plastiska fulländning återgifva hvarje skiftning i den karaktär eller handling, hon hade att framställa. På äldre dagar sysselsatte sig den frejdade konstnärinnan själf med ballettkompositioner, bland hvilka den mest bekanta torde vara »Le papillon», komponerad för hennes skyddsling, den såsom dansös berömda *Emma Livry*. I sitt första äktenskap hade Marie T. en dotter, gift med ryske fursten Trubetskoi.

Tallberg, Axel, etsare, akvarellist. Född i Gäfle den 23 sept. 1860. Föräldrar: gjutmästaren *Carl Erik Tallberg*, tillhörande en gammal svensk-pommersk släkt, och *Kristina Johansson*. — Såsom elev vid Konstakademien 1878—82 och under därpå följande ett års studier i Düsseldorf riktade T. sin artistiska verksamhet åt landskapsstudier och isynnerhet åt framställandet af utsikter i akvarell. Det dröjde emellertid icke länge, innan han började med liflig håg ägna sig åt etsning. För sin utbildning i denna konstgren företog han flera resor och var 1889—95 bosatt i England, där han kom i beröring med den i London bosatta svenske etsaren A. H. Hägg, som bidrog till T:s ytterligare utveckling i sin konst, företrädesvis i fråga om aquatintagravyr och crayonetsning. Han har sedan åtskilliga år genom Konstakademiens försorg satts i tillfälle att lämna yngre personer med håg för den vackra etsningskonsten handledning däri. Gravyrskolan, då kallad »Tallbergska etsningskursen», öppnades i Konstakademiens hus i mars 1895. Det är icke för mycket att säga, att samtliga nu lefvande svenska etsare hafva längre eller kortare tid studerat för T. Äfven hafva icke få utlänningar begagnat sig af hans undervisning. Bland hans arbeten äro särskildt att märka åtskilliga större blad, såsom *Liktåg å romerska Campagnan* 1884, *Vietri* s. å., *Utsikt vid Prestnibble* 1886, *Slottet Doune* i Skottland 1887, *Interiör af Kristi-födelse-kyrkan i Betlehem, Dorney, en engelsk landskyrka*, 1888, nu befintlig i South-Kensington-museet i London, det för Föreningen för grafisk konst s. å. utförda bladet *Engelsk landskyrka*, som af sakkunniga lofordats för den omsorg och konstnärliga finhet, hvarmed det utförts, *Afton* 1889, *Porträtt af A. H. Hägg* s. å, *Skymning i bokskogen* 1890, *Gammal man, En landsstrykare, Joe* och *En skoflickare*, alla från 1892—93, *Ölprofvet* 1892, *Andante cantabile* 1893, *En concrisseur* s. å., porträtt af *Hertiginnan af York* 1894, *Ett sockenråd* 1895, porträtt af *Oscar II* och *C. F. Adlercreutz* 1897, *Topelius, Tolstoy, Bellman* och *Ibsen* 1901, slottet *Bamborough i Northumberland* 1905 samt *Presidenten Roosevelt* 1906. Af dessa plåtar äro somliga i linjeetsning, somliga i crayonetsning, andra i mezzo-

tinta, andra åter i olika aquatinta-manér och några få i torrnålradering. T. har för öfrigt målat både i olja och akvarell samt verkat såsom illustratör både i svenska och utländska tidskrifter. Mer eller mindre tillfällig medarbetare i in- och utländska tidningar, grundade han 1895 tidskriften »Förgät-mig-ej» och redigerade densamma ett par år. Sedan 1902 är han Skandinaviens korrespondent till den engelska konsttidskriften »The Studio». Ledamot af Royal Society of Painter-Etshers i London, världens enda gravörakademi, samt af Royal archaeological Institute, likaledes i London. — Gift 1900 med *Greta Katarina Kristina Santesson.*

Tamm. En utgrening af adliga ätten *Tham* (se nedan). Då löjtnanten *Per Adolf Tham* — se T. 1 — 1800 afsagt sig adelskapet, skref han sig nämligen *Tamm,* hvilket namn äfven behölls, sedan han 1826 åter adlats och 1843 erhållit friherrlig värdighet enligt 37 § regeringsformen.

1. **Tamm, Per Adolf,** bergsbruksidkare. Född i Göteborg d. 2 jan. 1774. Föräldrar: direktören vid Ostindiska kompaniet därstädes *Gustaf Tham* och *Kristina Maria Grill.* — Vid åtta års ålder utnämnd till kornett vid Lifregementet till häst, uppfostrades T. under enskilda lärares handledning i föräldrarnas hem, tills han i början af 1787 fick fortsätta sina studier vid universitetet i Uppsala. 1790 kommenderades han om bord på skärgårdsflottan i finska kriget, där han deltog i träffningarna vid Fredrikshamn, Björkö och Kopvisto, äfvensom i reträtten från Viborg samt bataljen vid Svensksund. För sitt vid dessa tillfällen ådagalagda mannamod utmärktes han med Svensksundsmedaljen och befordrades i okt. 1792 till löjtnant vid Lifregementets kyrassierer. Emellertid fortsatte han under återstående delen af 1790-talet universitetetsstudierna, som hufvudsakligen voro ägnade åt kemi, fysik och landthushållning och tillhörde den s. k. »Juntan». Under den stormiga riksdagen i Norrköping 1800 slöt han sig till den »unga oppositionen» på riddarhuset, af hvilken flera i hettan och häftigheten d. 29 maj afsade sig adelskapet. Bland derss antal befann sig ock T., som från den stunden kallade och skref sig *Tamm.* Detta de missnöjdas »tilltag» förtörnade i hög grad Gustaf IV Adolf, som efter slutadt regementsmöte s. å. lät tillställa T. hans afsked från Lifregementet. Förlusten af hans militära ställning blef honom likväl rikligen ersatt af den enskilda välviljan. Hans moster, änkefru Grill, skänkte honom en femtedel af det stora Österby bruk i Roslagen med uppdrag att förvalta hela egendomen, af hvilken han sedan efter hand blef ensam ägare, hvarefter han genom köp förvärfvade Strömbacka m. fl. bruk i Helsingland. Sålunda en af landets rikaste män, verkade han genom den föresyn han lämnade i skötseln af sina bruks- och landtegendomar kraftigt till förbättringen af bergsbruket och utvecklingen af landthushållningen i sin hemort. Äfven gjorde

han sig känd och värderad för välgörenhet och mecenatskap. 1826 mottog han af Carl XIV Johan nytt sköldebref, då han bibehöll det antagna namnet *Tamm,* och upphöjdes 1843 till friherre. Han deltog nu ånyo i riddarhusets förhandlingar och var vid 1834—35 års riksdag led. af statsutskottet. Sedan 1812 var T. led. och sedan 1848 hedersledamot af Landtbruksakademien, sedan 1824 af Vetenskapsakademien och sedan 1846 af Akademien för de fria konsterna. 1849 kallades han till hedersled. af Vet.-societeten i Uppsala. Död på Österby d. 24 juli 1856. — Gift 1: 1802 med sin kusin *Anna Margareta Grill* och 2: 1804 med *Johanna Charlotta Ehrenbill.*

2. **Tamm, Claes Gustaf Adolf,** bruksidkare, ämbetsman, politiker. Född i Stafby socken i Uppsala län d. 10 aug. 1838; den föregåendes sonson. Föräldrar: bruksägaren och smidesdirektören *Adolf Gustaf Tamm* och friherrinnan *Augusta Maria Sofia Rålamb.* — Student i Uppsala 1856, anträdde T. snart den militära banan och utnämndes 1858 till underlöjtnant vid lifregementets dragonkår, där han 1863 utnämndes till löjtnant. Han lämnade dock krigstjänsten redan 1865, då han öfvertog disponentskapet för Österby, Strömbacka m. fl. bruksegendomar i Uppsala län, som han utöfvade till 1884. Vid sidan häraf var han verksam i allmänna värf, bl. a. som vice ordf. i Uppsala läns landsting 1877—83 och som e. o. fullmäktig i Jernkontoret 1871—86. Redan vid sista ståndsriksdagen representerande sin ätt å riddarhuset, tillhörde T. 1870—72 och 1876 Andra kammaren samt valdes 1882 till ledamot af Första kammaren, som 1884 invalde honom i statsutskottet. Han gjorde sig här så bemärkt, att han den 19 maj 1884 kallades till konsultativt statsråd och den 28 maj 1886 till chef för finansdepartementet i den Themptanderska ministären, hvars frihandelsåsikter af honom kraftigt häfdades under 1880-talets skarpa tullstrid. Tillika med ministärens öfriga medlemmar erhöll han 1888 sitt afsked och utnämndes till öfverståthållare i Stockholm, å hvilken post han verkade till 1902. 1889 åter insatt i statsutskottet, afsade han sig riksdagsmannaskapet efter samma riksdags slut men tillhör från och med 1902 års riksdag åter Första kammaren som representant för Stockholms stad. Med i vissa fall afgjordt konservativa tendenser, tillhör dock ej T. dem som vilja sätta sakerna på sin spets, såsom han bl. a. visade genom att 1902 uttala sig för en rösträttsreform enligt Liberala samlingspartiets förslag. Han är ock en af förtroendemännen i Första kammarens moderata parti. Från 1889 är han ordförande bland Jernkontorets ordinarie fullmäktige, från 1899 hedersled. af Landtbruksakad. och från 1901 led. af Vet.-akad. samt innehar en mängd enskilda uppdrag. Han var generalkommissarie vid 1897 års konst- och industriutställning i Stockholm och ordf. i 1902 års maltdrycksbeskattningskommitté. T., som 1900 erhöll serafimerorden, valdes 1905 till universitetskanslär, men afsade sig uppdraget. — Gift

1865 med *Ebba Carolina Tersmeden,* dotter af frih. Vilhelm Fredrik Tersmeden (se nedan).

3. Tamm, **Hugo Petrus Percival,** landthushållare, politiker, filantrop. — Född å Torreby i Bohuslän d. 29 juni 1840; den föreg. kusin. Föräldrar: löjtnanten *Carl Sebastian Tamm* och *Sofia Vilhelmina Amalia Lamberg.* — Student i Uppsala 1859, aflade T. 1865 juris preliminärexamen därstädes men ägnade sig snart därefter åt skötseln af ett vidlyftigt landtbruk (Fånöö m. fl. egendomar i Uppsala län). Efter att hafva lifligt deltagit i sin orts allmänna angelägenheter, invaldes T. 1884 af Uppsala läns landsting i Första kammaren, där han snart kom att intaga en så bemärkt plats, att han redan vid sin andra riksdag insattes i statsutskottet. Utpräglad frihandlare, blef han vid mandatets utgång 1893 ej omvald af sin gamla valkorpation men har från s. å. företrädt Jämtlands län i samma kammare. Framstående talare och särskildt bemärkt genom sina mindre vanliga statsekonomiska insikter, har han alltjämt haft plats i det utskott, som haft att handhafva rikets finanser, 1901 samt från och med 1904 som ordf. Tillika var han 1903 ordf. i skogsvårdsutskottet och vid 1905 års båda urtima riksdagar led. af särskilda utskottet för behandling af med unionens upplösning sammanhängande spörsmål. Mer än en gång har ock T:s inkallande i konseljen varit ifrågasatt, hvilket dock af honom städse afböjts. Många af tidens humanitetsidéer ha en varm förespråkare i T., hvilken bl. a. inlagt ett intresseradt arbete i federationens tjänst. Till sin allmänna åskådning är T. moderat-konservativ och en ifrig förkämpe för proportionella val. 1893 och 1903 var han lekmannaombud vid kyrkomötet för Uppsala stift. Mer än de flesta har han tagits i anspråk för kommittéarbeten, bl. a. i skatteregleringskommittén 1879—81, margarinkommittén 1888, ang. civilstatens pensionsinrättning 1889—91 och i skogskommittén 1896—99. Till hedersled. af Landtbruksakad. kallades han 1900. — Gift 1: 1868 med friherrinnan *Therese Antoinetta Lizinka af Ugglas,* dotter af öfverste C. L. F. af Ugglas (se nedan) och 2: 1884 med *Maria Charlotta Unonius,* dotter af tullförvaltaren G. E. Unonius (se nedan).

4. Tamm, **Fredrik August,** språkforskare.

Född i Tveta, Stockholms län, d. 30 mars 1847; den föreg. kusin. Föräldrar: brukspatronen *Claës Anton Tamm* och *Kristina Carolina Östberg.* — Student i Uppsala 1863, vann T. därstädes den filosofiska doktorsgraden 1875 och blef följande år docent i nordiska språk. T. ägnade trägen forskning åt hvad som rör svenska språkets historia och underkastade särskildt dess ordförråd en etymologisk granskning. Särskildt gjorde han de i svenskan under tidernas lopp inkomna utländska lånorden till föremål för noggranna undersökningar, hvilkas frukter finnas framlagda i åtskilliga afhandlingar, såsom *Om tyska prefix i svenskan* 1876, *Tvänne tyska ändelser i svenskan* 1878, *Om tyska ändelser i svenskan* 1880, *Svenska ord belysta genom slaviska och baltiska språken* 1881, *Fonetiska kännetecken på lånord i nysvenska riksspråket* 1887, samt *Om lånord i svenskan av blandat ursprung.* Sistnämnda afhandling finnes intagen i »Språkv. sällsk:s i Uppsala förhandl.» 1889—91. Där återfinnes ock T:s uppsats om *Nysvenska sammansättningar med två lika starkt betonade stafvelser.* Af hans öfriga skrifter må nämnas *Om fornnordiska feminina afledda på ti och iþa* 1877 samt *Om afledningsändelser hos svenska substantiv,* i »Skr. utg. af K. Hum. vet.-samf.» 1897. Med understöd af Svenska akademien började T. 1890 utgifva en *Etymologisk svensk ordbok,* som vid T:s död i Uppsala d. 30 mars 1905 fortskridit till bokstafven *K.*, och af den vetenskapliga kritiken erhållit de högsta vitsord. — T. åtnjöt i Uppsala allmänt anseende för sin fasta redbara karaktär och manliga, om ock en smula kärfva, väsen. Lyckligt utrustad i ekonomiskt afseende, stod hans hand öppen såväl för en storartad enskild hjälpsamhet som för främjande af allmännyttiga syften, särskildt i den frisinnade riktning, han med lif och själ tillhörde. 1897 erhöll han professors titel. — Gift 1: 1885 med *Augusta Josefina Elisabeth Lundkvist* och 2: 1899 med *Hedvig Maria Wenngren.*

5. Tamm, **Gustaf (Gösta),** landthushållare,

statsråd. Född på Österby i Uppland d. 15 april 1866; son till T. 2. — Efter i Uppsala 1884 aflagd studentexamen valde T. den militära banan och blef 1886 underlöjtnant vid lifregementets dragonkår. 1888 förflyttad i samma egenskap till Lifgardet till häst, befordrades han därstädes 1891 till löjtnant. Genom sitt 1890 ingångna gifte med friherrinnan *Anna Augusta Adelswärd* blef han innehafvare af egendomen Malstanäs i Södermanland, åt hvars skötsel han snart ägnade odeladt intresse, särskildt sedan han 1897 definitivt tagit afsked ur krigstjänsten. Lifligt intresserad af hästafvelns främjande, var han 1896—98 sekreterare i kommittén angående omorganisation af den centrala ledningen af landets hästväsende och ang. reglemente för hästpremieringen samt erhöll 1896 stallmästares och 1901 hofstallmästares titel. Af sitt läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott var han 1898—1905 en verksam ledamot. 1902 invaldes T. som liberala samlingspartiets kandidat i Andra kammaren men blef på grund af sina sympatier för proportionella val ej återvald vid periodens slut. Då 1905 års val gifvit en bestämd majoritet i Andra kammaren mot den proportionella valprincipens tillämpning till enbart samma kammare samt på grundvalen häraf den Staaffska ministären kommit till stånd d. 7 nov. 1905, fann T. sig icke längre böra urgera denna ståndpunkt utan mottog anbudet att öfvertaga posten som statsråd och chef för jordbruksdepartementet.

Tannström, Nils Mårten af, lärd. Född på Frösön i Jämtland d. 1 dec. 1777. Föräldrar: regementsväbeln vid Jämtlands regemente *Mårten Tannström* och *Ingeborg Holm.* — Efter idkade elementarstudier i Frösö skola och Hernösands gymnasium blef T. student i Uppsala 1794 och erhöll lagerkransen vid promotionen därstädes 1803. Kort därefter antogs han till informator för svenske ambassadörens i S:t Petersburg, grefve von Stedingks, barn, i hvilken befattning han fortfor att verka till 1812, då han anställdes såsom lärare för dåvarande hertigen af Södermanland, vid hvilket tillfälle han undfick professors namn, heder och värdighet, hvarpå 1815 följde titeln af kansliråd. Adlad 1817 med namnet *af Tannström*, utnämndes han 1829 till kanslersekreterare vid Lunds universitet och bibehöll denna befattning till sin död, i Stockholm, d. 27 maj 1842. — I besittning af mycken lärdom, hvilken han dock icke gjort fruktbärande såsom vetenskaplig författare, inkallades han efter hvartannat till ledamot af Vet.-akad., af Vitt.-, hist.- och ant.-akad., af K. samf. för utg. af skrifter rörande Skand. hist. m. m. — Ogift.

Taraval, Guillaume Thomas (Raphael), målare. Född i Paris d. 21 dec. 1701. Föräldrar: målaremästaren *François Taraval* och *Catherine Masson.* — T. erhöll sin utbildning under ledning af Cl. Audran och nämnes så tidigt som 1727 »peintre» (målare-konstnär). Hans anseende var redan da så stort, att han 1732 af hofintendenten Hårleman kontraktsmässigt antogs med ganska högt arvode såsom konstmålare vid slottsbyggnaden i Stockholm, dit han anlände i juli s. å. Icke få äro de konstnärliga utsmyckningar i kungl. slottet, som förskrifva sig från hans hand. Tillsammans med dekorationsmålaren Deslaviers utförde han 1734—35 plafonderna i »Röda salongen» och »Gröna salongen» samt fönsternischerna i den förra. Äfven åtskilliga andra plafonder och dörrstycken äro af honom målade, hvarjämte han lämnat utkastet till plafonden i slottskapellet. Då emellertid döden hindrade honom att utföra sistnämnda målning, blef densamma fullbordad af hans lärjunge Johan Pasch. Af Tessin erhöll han jämväl i uppdrag att meddela undervisning i en af Tessin inrättad ritskola, hvilken 1735 utvidgades och förändrades till »K. ritareakademien» — något, som till icke oväsentlig del skall hafva varit T:s förtjänst. — Slottsdekoreringen förblef dock alltid hans hufvudsak, och han sysselsattes härmed ända till sin död, i Stockholm, i början af april 1750. — Om T.s konstverksamhet yttrar en kännare och konstkritiker: »Hans konst äger alla de utmärkande egenskaperna hos rococon, klar och lifig färg, lekande komposition, men ej sällan brist på djup och känsla samt ett stundom framträdande vårdslösande af teckningens riktighet och ädelhet.» — Som han mest sysselsatte sig med rumsdekorationer, äro andra arbeten af honom tämligen sällsynta. Dock äger man af hans hand några altartaflor, ett och annat genrestycke och några porträtt. Bland altartaflorna må nämnas *Kristus i Örtagården* (för Änkhuskyrkan i Stockholm) samt *Kristus på korset*, skänkt 1733 till Kimstads kyrka i Östergötland. Äfven har han efterlämnat prof på en ganska framstående förmåga såsom djur- och stillebensmålare. En tafla i hithörande konstart, *Död fågel och jaktredskap*, förskrifvande sig från 1744, finnes i Nationalmuseum. — Gift 1727 med *Marie Anne Françoise Guillemard.*

Taube. Släkten, som ursprungligen härstammar från Westfalen, hade redan i förra hälften af 1200-talet spridt sig till Livland, där medlemmar af densamma befunno sig bland Svärdsriddarna. Svenskt adelskap tillföll under 1600-talet flera medlemmar. Till friherre med Carlöö i Österbotten som friherreskap utnämndes 1652 öfversten för estländska adelsfanan *Berndt Taube*, som sålunda blef stamfader för den numer i Sverige utslocknade *friherrliga ätten Taube af Carlöö.* Den helt säkert, men på outredt sätt, med Carlöö-ätten befryndade öfversten för livländska adelsfanan, *Edvard Taube* af Odenkat, adlades 1668 och blef stamfader för *adliga ätten Taube.* Dessutom härstammar från honom dels genom sonen *Fredrik Evert*, som blef friherre 1692, friherrliga ätten Taube af Odenkat, dels genom dennes son, *Edvard Didrik* — se T. 2 — som upphöjdes i grefligt stånd 1734, *grefliga ätten Taube* (n:o 112). En annan *greflig ätt Taube* (n:o 62) härstammar från generalguvernören i Narva, Ingermanland och Kexholms län *Jakob Johan Taube* af Kuddinge, i det hans son, *Gustaf Adam* — se T. 1 — blef grefve 1719.

1. **Taube, Gustaf Adam,** krigare, riksråd. Född d. 1 dec. 1673. Föräldrar: generallöjtnanten, friherre *Jakob Johan Taube* till Kuddinge och friherrinnan *Maria Horn.* — Såsom löjtnant vid öfverste Maur. Vellingks regemente, hvartill T. blifvit utnämnd 1689, deltog han i det pfalziska kriget. Han ingick nämligen 1693 såsom frivillig i den armé, sammansatt af flera förbundna makters trupper, som hade att kämpa mot fransmännen för att stäfja Ludvig XIV:s eröfringslystnad. Återkommen till Sverige 1695, blef han 1700 befordrad till generaladjutant af kavalleriet i Livland. Han bevistade sedermera, i spetsen för ett af honom värfvadt dragonregemente, till hvars öfverste han utnämnts 1703, sachsiska och ryska krigen till 1709, då han i slaget vid Pultava måste lämna sig i ryssarnas händer. Frigifven ur fångenskapen på sitt hedersord, utnämndes han 1710 till generalmajor och utmärkte sig för synnerlig tapperhet i slaget vid Helsingborg s. å. — Interimschef för Östgöta kavalleri 1710—12 och befordrad till generallöjtnant 1711, anförde han en del af svenska trupperna i Pommern 1712 samt förordnades till guvernör i Wismar 1713, hvarjämte s. å. åt honom anförtroddes befälet öfver den i Roslagen sammandragna krigs-

styrkan. 1714 blef han vice ståthållare i Stockholm, 1716 general af kavalleriet och verklig öfverståthållare, men fortfor att tillika innehafva det förenämnda kommandot. Såsom öfverståthållare fick han ökadt tillfälle att göra sin politiska ståndpunkt gällande och i enlighet därmed efter Carl XII:s död öfva inflytande på frågan om tronens besättande till förmån för Ulrika Eleonora, hvilken liksom hennes gemål i honom hade en ifrig anhängare. Den nykorade drottningen inkallade strax efter sin upphöjelse 1718 T. i rådet. Vidare undfick han 1719 grefve- och fältmarskalksvärdighet och beklädes med befattningen såsom generalguvernör i Estland, hvilken han dock i följd af Estlands införlifvande i ryska riket aldrig kom att tillträda. Sedan han 1719 nedlagt sitt befäl i Roslagen, var han bl. a. verksam på utrikespolitikens fält, i det han deltog i fredsunderhandlingarna med de två makter, Hannover och Preussen, som 1715 slutit sig till Sveriges fiender. Den för Hannover, nu i personalunion förenadt med England, fördelaktiga 1719 års fred förestafvades af den i Sverige rådande och icke minst af T. delade förhoppningen, att nämnda makt skulle biträda ett stort västerländskt förbund till stäckande af Rysslands nya öfvermakt. Freden med Preussen 1720 lyckades T., trots åtskilligt motstånd från svensk sida, genomdrifva. Efter tronförändringen 1720 var han konung Fredrik orubbligt trogen och bidrog att störta det emot konungen afvogt stämda holsteinska partiet. Död i Stockholm d. 14 okt. 1732. — Gift på 1690-talet med friherrinnan *Anna Dorotea von Fersen.*

2. **Taube, Edvard Didrik,** amiral, riksråd. Född d. 13 dec. 1681. Föräldrar: vice amiralen friherre *Fredrik Ernst Taube* till Odenkat och grefvinnan *Beata Elisabet Wrangel.* — Redan såsom gosse inskrifven vid amiralitetet, befordrades T. 1700 till underlöjtnant och fick efter det då skedda krigsutbrottet deltaga i operationerna till sjös. Han avancerade 1703 till skeppskapten och deltog såsom chef på skeppet »Wenden» i expeditionen till Pommern 1711, hvarefter han följande året utnämndes till shoutbynacht. Han var för öfrigt, såsom det synes, ofta under denna tid kommenderad till Finska viken, där han genom Nils Ehrenskölds ärorika försvar af Jungfrusund undkom en öfverhängande fara vid ett tillfälle, då han med några skepp af Wattrangs flotta var detacherad i Åboskären. 1715 befordrades han till vice amiral och gjorde s. å. ett sista, fastän misslyckadt, försök att undsätta Stralsund, blef 1719 amiral, 1731 president i Amiralitetskollegium samt 1734 upphöjd till riksråd och grefve. Utnämnd 1743 under det då pågående kriget med Ryssland till befälhafvare öfver flottan, hann han dock icke öfvertaga denna post, innan kriget slutades genom freden i Åbo. Död såsom öfveramiral i Stockholm d. 30 okt. 1751. — Såsom sjömilitär och krigare ansågs T. både kunnig och oförskräckt. Det är likväl ej i denna egenskap, han blifvit minnesvärd, utan såsom fader till Hedvig Ulrika Taube, Fredrik I:s sköna och beryktade älskarinna. Genom sin eftergifvenhet för konungens önskningar i fråga om antydda förbindelse vann han väl dennes bevågenhet och skaffade sig hvarjehanda fördelar, hvaribland främst torde vara att nämna hans upphöjelse till riksråd med förbigående af den namnkunnige sjöhjälten G. von Psilander. Å andra sidan invecklades han just därigenom i en mängd obehagliga strider, som störde hans lugn, på samma gång han af allmänna omdömet skarpt ogillades, icke blott för det sätt, hvarpå han offrat sin dotter åt monarkens lidelse, utan ock till följd af rykten om egennytta, mutor, orättvisa ämbetstillsättningar o. s. v. Tillhörande Mösspartiet, biträdde han dettas yrkande på Sveriges anslutning till England, men betraktades icke desto mindre med oförställd missaktning af engelska sändebudet Finch, som i en officiell skrifvelse yttrade om T., att »sedan han sålt sin dotter, säljer han till den mestbjudande alla tjänster, på hvilkas tillsättande han genom konungens svaghet för henne kan öfva inflytande.» Emellertid höll han sig uppe så länge Mössorna voro vid makten, men när dessa vid 1738—39 års riksdag undanträngdes af Hattarna, var han bland de riksråd, som afskedades. Han erhöll dock därvid större pension än de öfriga afskedade riksråden. — Gift 1710 med *Kristina Maria Falkenberg.*

3. **Taube, Vilhelm Ludvig,** riksråd. Född i Örebro d. 10 juli 1690; den föregåendes bror. — T. hade ett par år varit page hos änkedrottning Hedvig Eleonora, när han 1706 ingick vid Lifgardet, och blef fänrik 1707. Såsom löjtnant vid Östgöta kavalleriregemente, hvartill han befordrades ännu samma år, utmärkte han sig i drabbningarna vid Holofzin, Smolensk och Pultava, vid hvilket sistnämnda ställe han blef tillfångatagen och förd till Vologda i Ryssland. Här vistades han i sex år eller till 1715, då han lyckades rädda sig på en liten båt utför Dwina till Arkangel, hvarest han blef upptagen på ett holländskt skepp, som förde honom till Amsterdam. Hemkommen till Sverige, befordrades han 1717 till öfverstlöjtnant vid ett sjöregemente, hvarifrån han 1719 transporterades med samma grad till Västerbottens infanteri. Sedan han sökt och erhållit afsked från sistnämnda militärpost 1721, tjänstgjorde han någon tid såsom öfverste i holsteinska armén samt blef efter sin återkomst 1729 öfverste för Upplands regemente, 1741 landshöfding i Blekinge, 1746 riksråd och 1747 öfverstemarskalk. Död i Stockholm d. 8 aug. 1750. — I politiskt hänseende tillhörde T. Mössorna, men blef för sina verkliga och redbara förtjänster insatt i rådet af Hattarna. »Hans brinnande och oförkränkta ifver i sitt rådsämbete,» säger Sam. Troilius i sitt griftetal, »gjorde ock, att han höll med moget och eftertänksamt förstånd rätt fram i sina rådslag, alltid hafvande för sitt ögonmärke öfverhetens och landets förenade bästa.» — Gift 1718 med grefvinnan *Eleonora Charlotta Bonde.*

4. **Taube, Hedvig Ulrika,** Fredrik I:s älskarinna, dotter af T. 2, se **Hessenstein.**

5. **Taube, Evert Vilhelm,** militär, diplomat, gustavian. Född d. 8 sept. 1737. Föräldrar: kaptenen, frih. *Carl Didrik Taube* — bror till T. 2 och 3 — och *Märta Kristina Ehrencrona.* — T., som tidigt ingått å den militära banan och deltagit i det pommerska kriget, hvarunder han kommit i beröring med J. M. Sprengtporten, blef 1770 genom dennes inflytande utnämnd till kapten vid då upprättade Lätta dragonerna, hvilka spelade en ej ringa roll vid 1772 års revolution. Efter denna blef en afdelning af regementet förlagd till Stockholm, med rätt att räknas till konungens lif- och hustrupper, och vid denna blef T. major samt s. å. kammarherre hos Gustaf III, hos hvilken han kom högt i gunst. 1775 blef han chef för Lätta dragonerna, från 1776 med öfverstes värdighet, och 1782 generalmajor. Med 1783 förvärfvad öfverstekammarjunkarvärdighet var han 1783—84 Gustaf III följaktig å hans utländska resa. En under ryska fälttåget ådragen blessyr föranledde honom 1789 att i Aachen söka bot för sin hälsa, och blef han därigenom i tillfälle att sända konungen närmare underrättelser om den franska revolutionen, hvarigenom han ytterligare steg i dennes gunst. Han var ock Gustafs synnerlige förtrogne vid uppgörandet af hans planer på ett europeiskt ingripande till skydd för den franska konungafamiljen, efter hvars misslyckade flyktförsök 1791 T. var konungen följaktig till Aachen. På sin dödsbädd anförtrodde Gustaf III T. ledningen af utrikesangelägenheterna, och i den bekanta »kodicillen», hvilken aldrig tillerkändes laga kraft, befanns han till och med insatt i förmyndarstyrelsen. Han fann sig snart så tillbakaträngd från verkligt inflytande, att han redan d. 26 juni 1792 drog sig tillbaka från såväl utrikespolitiken som sina militära befattningar. Sedan Gustaf IV Adolf blifvit myndig, sköts T. åter i förgrunden men afled redan d. 15 aug. 1799 i Karlsbad under en badresa, och ett obestyrkt rykte visste länge förkunna förgiftning genom den bekanta grefvinnan Piper (se II: 288), med hvilken T. länge stått i förbindelse. — Ogift.

6. **Taube, Carl Edvard,** ordensbiskop. Född på Trossnäs i Nors socken, Värmland, d. 26 dec. 1746; den föreg. halfbror i faderns senare gifte med *Maria Eleonora Roos af Hjelmsäter.* — Efter idkade universitetsstudier i Uppsala och sedan han 1766 såsom hofjunkare hos dåvarande kronprinsen gjort en längre utrikes resa, ingick T. 1773 som fänrik vid Närkes och Värmlands regemente samt tjänstgjorde 1775 såsom adjutant vid von Blixenska regementet i Stralsund. 1776 befordrades han till löjtnant vid Dalregementet men lämnade redan tre år därefter den militära banan för att ägna sig åt den prästerliga och utnämndes redan 1780, innan han ännu prästvigts, till kongl. hofpredikant samt efter undergången prästvigning senare s. å. till öfverhofpredikant och konungens biktfader. Följande året befordrad till pastor primarius i Stockholm och kyrkoherde på Lofön, undfick han 1783 konungens fullmakt på det för hans räkning inrättade ordensbiskopsämbetet och förordnades samtidigt till lärare i teologi för kronprinsen Gustaf Adolf. Under Gustaf III:s resa i Italien 1784 beordrades T. att möta i Rom, hvarest han under ett stort tillopp af katoliker påskdagen meddelade konungen nattvarden i det lutherska kapell, som påfven Pius VI till erkänsla för den katolikerna i Sverige beviljade religionsfriheten låtit Gustaf III uppföra i själfva Rom. Efter sin hemkomst från Italien fick han utbyta Lofö pastorat emot Bromma men insjuknade icke långt därefter och afled i Stockholm d. 28 maj 1785. — Af naturen stilla och fridsam, var han »i sitt kall nitisk, i sina meningar orubblig, men på samma gång efterdömligt fördragsam mot andra». Inom den lärda världen ägde han ett ej obetydligt anseende och ansågs hafva god kännedom äfven i vetenskapsgrenar, som lågo utom hans egentliga kall. — Gift 1775 med *Katarina Eleonora Benzelstierna.*

7. **Taube, Emma Matilda Elisabet,** sångerska. Född i Stockholm d. 23 maj 1852. Föräldrar: f. d. fagottisten i k. hofkapellet *Ludvig Grabow* och *Augusta Lovisa Winckler.* — I besittning af en särdeles vacker och böjlig röst visade sig fröken G. tidigt äfven äga musikalisk begåfning. Vid tretton års ålder blef hon intagen i k. teaterns elevskola. Det var dock först, sedan hon kommit under fru Fredrika Stenhammars ledning, som utvecklingen af hennes präktiga röst och rika anlag tog fart. Den 11 maj 1870 debuterade hon å Stora teatern som *Bertha* i »Nürnbergerdockan» och rönte därvid storartad framgång. Efter att under spelåret 1870—71 hafva ytterligare uppträdt i »Trollflöjten», »Friskytten» och »Hin ondes lärospån», begaf hon sig 1872 till Paris och började där arbeta på sin vidare utbildning under ledning af fru Viardot Garcia. Oaktadt en vacklande hälsa hindrade henne att bedrifva sina studier med den kraft, hon önskat, gjorde hon dock efter hand så vackra framsteg, att hon ådrog sig uppmärksamhet och erkännande af sådana auktoriteter som Ambroise Thomas och Gounod. Hur högt man i sakkunniga kretsar satte hennes konstnärskap, framgår däraf, att Parisoperans chef, Halanzier, 1876 själf erbjöd henne ett treårigt engagemang vid stora operan. Anbudet mottogs, och hon uppträdde som drottningen i »Hugenotterna». Nu inträffade emellertid, att chefen för italienska operan i Petersburg-Moskva af hr Halanzier tillköpte sig rättighet att afsluta kontrakt med Matilda Grabow. Kontraktet kom till stånd, men, drabbad af sjukdom, hindrades sångerskan att någonsin fullgöra sitt åtagande. Hon tog nu sin vistelse i Stockholm och lät där, när hennes vacklande hälsa så tillät, höra sig så väl på konserter som på operan, där hon, dock utan fast anställning, utförde ett icke ringa antal partier. Så uppträdde hon såsom *Julia* i »Romeo och Julia», *Mignon*, *Pamina* i »Trollflöjten», *Lucie*, *Violetta* i »Den vilseförda», *Aida*, *Inge*

borg i »Den bergtagna», *Isabella* i »Robert», *Margareta* i »Faust», *Cherubin* i »Figaros bröllop», *Valentine* i »Hugenotterna», *Gilda* i »Rigoletto», *Nemea* i »Konung för en dag» o. s. v. — Sedan hon 1886 trädt i äktenskap med dåvarande löjtnanten, numera öfverstlöjtnanten, grefve *Carl-Evert Taube*, har det äfven då och då varit den musikälskande allmänheten förunnadt att njuta af hennes härliga sopran, i det hon med sin konst biträdt å musikaliska tillställningar för ett eller annat behjärtansvärdt ändamål. — Grefvinnan T. är sedan 1895 led. af Musikaliska akademien.

Tawast, Johan Henrik, krigare. Född antagligen på Halola gård i Kuopio socken af Finland d. 31 juli 1763. Föräldrar: majoren *Magnus Fredrik Tawast*, som tillhörde en af Finlands förnämsta adliga ätter, och *Maria Elisabet Molander*. — Efter att redan såsom barn — han var den sjunde af tio syskon — ha blifvit inskrifven i krigstjänst, utnämndes T. 1799 till fänrik vid Savolaks regemente. Medan han 1779—81, först på G. M. Sprengtportens, sedermera på Gustaf III:s, bekostnad studerade vid en berömd läroanstalt i Strassburg, utnämndes han 1780 till löjtnant vid regementet Royal Suédois, hvarefter hans befordringar fortgingo med ovanlig snabbhet. Antagen 1782 till kammarpage hos Gustaf III, blef han 1786 löjtnant och året därefter kapten vid Nylands infanteriregemente. Stabsadjutant hos konungen 1788, tjänstgjorde han efter krigsutbrottet s. å. under G. M. Armfelt dels i Finland, dels vid Dalfrikåren i Värmland. Efter att hafva på åtskilliga stridsfält utmärkt sig, blef han till belöning härför 1790 utnämnd till öfverstlöjtnant vid Dalregementets vargering men förflyttades följande år i samma grad till Jämtlands regemente. 1793 blef han kammarherre och generaladjutant af flygeln, 1798 tjänstgörande kammarherre hos drottningen och 1802 öfverste för Jämtlands regemente, hvarpå han inom kort upphöjdes till friherre. Efter att 1804 ha blifvit öfverste för Kalmar regemente, deltog han, dels såsom brigadchef, dels såsom befälhafvande generaladjutant, i pommerska kriget 1805—07 och bidrog verksamt till fransmännens fördrifvande ur svenska Pommern. Generalbefälhafvare för södra armén 1809 och generalmajor s. å., afslöt han med danska generalen von Bülow det stillestånd, som inledde den med Danmark s. å. ingångna freden. 1812 anställdes han såsom adjutant hos kronprinsen Carl Johan och skickades s. å. öfver Ryssland till Konstantinopel att arbeta på fredens återställande mellan Ryssland och Turkiet, äfvensom att söka förmå Turkiet att sluta sig till en af Sverige, Ryssland och England stiftad koalition mot Frankrike. Den fred, han skulle bemedla, blef emellertid inom kort, hans åtgörande förutan, ratificerad, och hans arbete för Turkiets biträdande af den förenämnda alliansen rönte alls ingen framgång. Följande året befordrad till generallöjtnant, deltog han såsom souschef för nordarméns generalstab i fältslagen vid Grossbeeren, Dennewitz och Leipzig. Kort efter den i dec. 1813 afslutade vapenhvilan hade han att i Köpenhamn underhandla om fredsvillkoren och utförde efter freden i Kiel d. 14 jan. 1814 en ny beskickning till danska hufvudstaden, denna gång för ratifikationernas utväxling, och kvarstannade sedermera till slutet af 1819 såsom envoyé vid danska hofvet. Upphöjd till grefve 1818, utnämndes han 1824 till general af infanteriet och blef 1829 En af rikets Herrar. Han var ledamot af Svenska krigsmannasällskapet (nuv. Krigsvetenskapsakad.) och af Landtbruksakademien m. m. Död i Stockholm d. 11 juli 1841. — Med mångsidig bildning och vidsträckt erfarenhet, vunnen under fälttåg och utrikes resor, var T. icke blott en för sin tid ovanligt kunnig militär, utan jämväl en ansedd diplomat, hvars förmåga och kunskaper mer än en gång togos i anspråk för ganska maktpåliggande värf. — Gift 1: 1808 med *Kristina Sofia Hising* och 2: 1823 med grefvinnan *Lovisa Albertina Barck*.

Tegel, Erik Göransson, historieskrifvare. Född i Stockholm på 1560-talet och son af den bekante *Göran Persson*, Erik XIV:s gunstling. — Efter faderns afrättning uppehöll sig sonen flera år under främmande namn vid åtskilliga utländska akademier och anställdes, sedan han efter Johan III:s död återkommit till Sverige, i Riksarkivet. Tillika användes han af hertig Carl i åtskilliga diplomatiska ärenden och var bl. a. af honom utsänd att förrätta spiontjänst vid riksdagen i Krakov 1593. Utnämnd s. å. till häradshöfding i Olands härad, stadfästes han 1594 i antydda syssla af Sigismund. I sällskap med hertigens sändebud öfvervar han 1596 Kristian IV:s kröning och medförde vid sin återkomst från Danmark Huitfelts historia om Kristian III. Till vederläggning af häri förekommande uppgifter fick han af hertigen i uppdrag att utarbeta en fullständig historia om Gustaf I. Utnämnd 1598 till hertigens handsekreterare, fortfor han alltjämt att stiga i Carls ynnest, som, äfven sedan han bestigit tronen, använde honom i flera viktiga värf, bl. a. i de kommissioner, som nedsattes öfver polska partiets anhängare. Så förde han såsom »rättegångshärold» å Carls vägnar anklagelserna mot riksråden vid riksdagen i Linköping 1600 och medverkade kraftigt till de anklagades fällande. 1608 förordnades han till slottslofven eller underståthållare på Stockholms slott och skickades s. å. jämte Chesnecopherus och Erik Elofsson till Wismar för att med danska fullmäktige afgöra striden om de tre kronorna, men de tre stallbröderna »uppehöllo sig så länge i Kalmar med drickande och välfägnad», att de danska sändebuden, ledsna vid att vänta, återreste till Danmark — något, som sedan anfördes bland orsakerna till det följande kriget. 1610 erhöll han uppdrag att deltaga i granskningen af alla till Kammaren inkommande räkningar. Genom kunskaper och skicklighet bibehöll sig T. äfven under Gustaf II Adolf, om ej just i nåd likväl vid förvalt-

ningen, så att han 1614 utnämndes till rikshistoriegraf, 1617 till kammarråd, samt 1626 till häradshöfding i Hölebo härad i Södermanland. Han afled barnlös i Stockholm d. 12 febr. 1636 och slöt själf den adliga ätt, som med honom börjat. — Till lynne och egenskaper var T. icke olik sin fader, Göran Persson. Tillsammans med de nyss nämnda Nils Chesnecopherus och Erik Elofsson uppehöll han det s. k. »skrifvareregementet», hvilket, genom smicker mot regenten och hopspunna osanningar mot medtäflare och fiender, ryckte till sig Carls förtroende och föranledde de olyckor och förargelser, som inträffade under konungens sista regeringsår. I skydd af den kungliga nåden förstod han ock att på mer eller mindre krokiga vägar tillskansa sig mångahanda timliga förmåner. På sin ålderdom sammanskref han det förut antydda arbetet *Her Gustaffs, fordom Sveriges . . . konungs historia*, 1 del. 1622, och *Erik XIV:s Historia*, afslutad 1612, utg. af A. A. von Stiernman 1751, arbeten af mycken förtjänst och mera oväld, än man af en författare sådan som T. kunnat vänta. Han har äfven författat några mindre skrifter, såsom: *Arbor genealogica princ. Caroli* 1598, *Genealogia öfver Sveriges, Polens och Danmarks Konungar* 1598, åtskilliga ätte- och stamtaflor m. m. I handskrift efterlämnade han *Sveriges rijkes laghvunne meen edige ertzförrädares Johannes Messenii oredliga bedrifflter.* — Gift med *Magdalena Dentzeville.*

Tegman, Per, universitetslärare, matematiker. Född i Åmål d. 10 sept. 1757. Föräldrar: kronobefallningsmannen i Norra Dals fögderi *Olof Tegman* och *Anna Katarina Lidbeck.* — Efter idkade gradualstudier vid Lunds universitet 1776—78 promoverades T. det sistnämnda året till filosofie magister och förordnades till docent i matematik 1781. Följande året vice och 1785 ordin. astronomie observator, hade han dels tjänstgjort vid universitetet, dels under Chapman studerat de mekaniska inrättningarna i Karlskrona, då han utnämndes till mathes. professor i Lund 1787. Sedan han låtit prästviga sig 1790 och s. å. erhållit Stäfvie och Lackalänge prebendepastorat, förordnades han 1797 till kontraktsprost öfver Torna härad och erhöll den teologiska värdigheten vid Gustaf IV Adolfs kröning 1800. Död i Lund d. 23 sept. 1811. — Hans utgifna skrifter utgöras blott af ett inskränkt antal disputationer samt en i Vet. akad. handl. intagen uppsats: *Ett nytt sätt att transformera æquationer och finna rötter.* Han åtnjöt likväl af sin samtid ej ringa anseende såsom vetenskapsman och ansågs under sina kraftigare år såsom en af Lunds universitets mera framstående lärare. — Gift 1791 med *Sara Gjörloff.*

Tegnér. Släkten härstammar från *Lukas Esaiasson*, hvilken dog omkring 1736 som frälsebonde på Haraldstorp i Bringetofta i Småland men i yngre år bodde i Tegnaby i samma provins. Efter denna ort antogs namnet *Tegnér* af hans yngste son *Esaias*, född 1733 och död 1792 som kyrkoherde i Millesvik i Värmland.

1. **Tegnér, Esaias,** biskop, skald. Född på komministerbostället Kyrkerud i By socken af

Värmland d. 13 nov. 1782. Föräldrar: komministern därstädes, sedermera kyrkoherden i Millesvik, *Esaias Tegnér* och *Sara Maria Seidelius*, bekant för sin skönhet. — Vid nio års ålder förlorade T. sin far och utan tillgångar att begynna, än mindre att fortsätta, sina studier, upptogs han utaf en af faderns bekanta, assessor Branting, såsom biträde på dennes kronofogdekontor. Branting, som bemärkte gossens läslust och det ovanliga mått af kunskaper, han på egen hand förvärfvat sig, öfvertalade efter några års förlopp en af sina vänner, kapten Löwenhielm på Malma, hos hvilken en äldre broder till Esaias, Lars Gustaf Tegnér, var informator, att taga den yngre brodern, som då uppnått fjorton års ålder, i sitt hus och låta honom komma under den äldres handledning. När Lars Gustaf, efter att 1797 tillika med sin broder Elof hafva blifvit filosofie magister i Lund, mottog en fördelaktig kondition hos brukspatronen, sedermera bergsrådet, Myhrman på Rämens bruk i Värmland, fick Esaias medfölja äfven dit och fortsatte med utomordentlig flit sina studier, som hufvudsakligen omfattade de döda språken, äfvensom franska och engelska litteraturen. På hösten 1799 begaf sig T. till Lund och inskrefs såsom student vid universitetet d. 4 okt., »en dag, som årligen firas af den Karolinska ungdomen till åminnelse af honom, den störste som framgått ur deras leder». Studierna fortsattes nu lika rastlöst som förut, och oaktadt han två terminer, hösten 1800 och våren 1801, hade kondition hos baron Leijonhufvud på Yxkullsund i Småland, kunde han redan i dec. 1801 aflägga fil. kandidatexamen. Vid promotionen i Lund 1802 innehade den ännu icke tjuguårige magistern första hedersrummet. Några månader därefter blef han förlofvad med sin förutvarande principals yngsta dotter, *Anna Maria Gustafva Myhrman.* Redan förut, 1801, hade han blifvit antagen till e. o. amanuens vid det akademiska biblioteket. Sedan han hösten 1802 utgifvit tvenne latinska afhandlingar, den ena om Aesopi fabler, den andra om Kants filosofi, förordnades han i början af 1803 till docent i estetik. Efter två års förlopp, hvarunder han våren 1803, konditionerade i Stockholm, utnämndes han (1805) till adjunkt i estetik och senare s. å. till vice bibliotekarie. Sedan han sålunda blifvit innehafvare af trenne befattningar och af dem erhållit ett, om än ganska tarfligt, lefvebröd, gifte han sig 1806. T., som 1810 undfått professors namn, heder och värdighet, utnämndes 1812 till professor i grekiska språket och litteratur samt erhöll, efter det han utgifvit och försvarat en teologisk afhandling och prästvigts, s. å. kyrkoherdebeställningen i Stäfvie och Lackalänge prebendepastorat, som han 1822 utbytte mot Reslöf och Östra Karleby. Teologie doktor vid Carl XIV:s kröning 1818, blef han s. å. En af de aderton i Svenska akademien efter Oxenstierna. 1824 utnämndes han, sedan han vid biskopsvalet i Växiö året förut erhållit högsta röstantalet, till styresman i antydda

stift. I maj 1826 lämnade han med stor saknad Lund, där han, uppburen af medlärare och studenter, trots stundom väl tunga näringsbekymmer, framlefvat lyckliga dagar. Först 1827 inflyttade han emellertid i biskopsbostället, det vackert belägna Östrabo. Här kan nämnas, att T. tvenne gånger var uppförd på förslag till biskopsämbetet i Karlstad och äfven en gång innehade förslagsrum till ärkebiskopsstolen. Till hans utmärkelser hörde för öfrigt ledamotskap i Vet.-akademien, Vitt.-, hist.- och ant.-akad., Vet.-societ. i Uppsala m. m. — Med all ifver satte sig T. in i sina nya ämbetsplikter, men det dröjde icke länge, innan hans lynne började fördystras och hans hälsa försämras. Mot slutet af sin lefnad angreps han af en sinnessjukdom, från hvilken han väl tillfrisknade, så att han kunde återtaga utöfningen af sitt ämbete, men hans hälsa var fortfarande vacklande. I okt. 1846 rördes han af ett slaganfall. Han bibehöll dock sans och sinnesreda men låg för det mesta i en dvallik slummer, tills befriaren kom med döden, en flammande norrskensnatt, d. 2 nov. 1846. — Tidigt röjde sig hos T. de skaldeanlag, som, en gång utvecklade, skulle rikta vårt lands vittra litteratur med odödliga mästerverk. Redan som gosse roade han sig på Rämen med att rimma, och i Lund började snart hans skaldeådra flyta med tilltagande lifligbet. Hans 1802 med anledning af den äldsta broderns och lärarens bortgång skrifna *Elegi vid en broders död* belönades af Göteborgs Vet.- och vitterhetssamhälle, och samma utmärkelse rönte 1804 hans dikt *Den vise.* Emellertid torde det kunna sägas, att det var först 1808, T:s sångmö ådrog sig någon större uppmärksamhet inom nationen. Det skedde genom hans *Krigssång för skånska landtvärnet.* »Denna krigiska dityramb,» säger Böttiger, »ljöd som en stormklocka genom alla fosterländska bröst. Toner, på en gång så trotsiga och så skära, hade man förr ej hört från den svenska lyran. Genom land och rike gick som en löpeld denna elektriserande sång, vittnande om att Norden ägde en Tyrtæus.» — 1811 eröfrade han Svenska akademiens stora pris för *Svea*, ett praktstycke i fosterländsk anda, som, då det uppläst es på akademiens högtidsdag, på åhörarna gjorde ett öfverväldigande intryck, och som, mottaget af den stora allmänheten med sådan förståelse, »att,» såsom Wieselgren säger, »mången utmärkt medborgare har från den dagen räknat sitt högre medvetande,» egentligen för honom kan sägas ha öppnat portarna till ärans tempel. Från denna stund befann sig hans skalderykte i beständigt stigande genom nya diktskapelser, för hvilkas glans alla andra stjärnor på den svenska vitterhetens himmel småningom bleknade. Så framträdde de efter hand, dessa ovärderliga pärlor: *Prestvigningen, Majsång, Hjelten, Flyttfoglarne, Floden, Carl XII, Sång för Jämtlands fältjägare, Skidbladner, Elden, Sång till solen* och många andra samt främst hans tre stora, fulländade skaldedikter *Nattvardsbarnen* 1820, *Axel* 1822 och *Frithiofs saga* 1825. Den sista, ett romantiskt epos, till hvilket, såsom bekant är, ämnet är hämtadt i de isländska hjältesagorna, mottogs af svenska folket med en utomordentlig förtjusning, öfversattes på nästan alla bildade folks tungomål och beredde skalden ett världsnamn, som vuxit tillsammans med Linnés. — Såsom talare vann T. tidigt stort rykte genom sina *Tal vid jubelfesten 1817* och i anledning af *Kronprinsens förmälning 1823* — ett rykte, som ytterligare ökades genom de många förträffliga tal, han hållit *till skolungdomen* och *till församlingarna* inom stiftet. Såsom universitetslärare utöfvade han ett stort inflytande så väl på den akademiska ungdomen, som på hela sin omgifning i Lund. Allt ifrån det han såsom tillförordnad professor i estetik 1808—09 besteg katedern, strömmade studerande till hans lärostol. Studiet af det grekiska språket, som under hans företrädare i Lund varit mer eller mindre försummadt, väcktes åter till lif, och om han äfven ej såsom språkvetenskapsman gjort sitt namn lika berömdt som inom andra områden, sköttes likväl hans professur med både kärlek, framgång och ära. Såsom stiftsstyresman förvaltade han sitt ämbete med allvar, nit och redlig vilja, ehuru tyvärr på den svenska poesiens bekostnad, kanske äfven på bekostnad af hälsa och lif. Som biskop innehade han en själfskrifven plats i riksdagens prästestånd och kom under den senare delen af sin lefnad på bitter stridsfot med den frisinnade oppositionen mot Carl XIV Johan. — Hans död, ehuru ej oväntad, väckte öfverallt uppriktig saknad. Svenska akademien klädde sig i sorg, och skalder och talare tolkade den förlust svenska vitterheten lidit. Genom allmän subskription upprestes 1853 hans bildstod, modellerad af Qvarnström och gjuten i brons, på Lundagård, och vid Kyrkeruds komministerboställe, hvarest Solsångens skald först öppnade sina ögon för solens ljus, restes en sten med de vackra orden:

Här hans vagga;
I Växiö hans graf;
I sången hans minne.

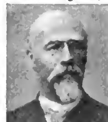
Tvenne af de rum, skalden bebodde i Lund, bilda nu ett Tegnérsmuseum, innehållande möbler, böcker och småsaker, som tillhört honom, en samling in- och utländsk Tegnérslitteratur, porträtt af skalden och flera hans svenska samtida o. s. v. T:s bästa och vackraste minnesvård är dock hans *Samlade skrifter*, hvilka 1847—51 utgåfvos af hans måg och efterträdare i Svenska akademien, C. W. Böttiger, och sedermera utgått i nya redaktioner och upplagor, af hvilka den fullständigaste, *Jubelfestupplagan*, tillökt med skaldens bref, utgafs 1882—85 af hans sonson, Elof Tegnér (se nedan). Flera af de Tegnérska dikterna hafva blifvit satta i musik. Mest kända äro de af Crusell komponerade melodierna till sånger ur Frithiofs saga. Äfven hafva teckningar till detta diktverk och illustrerade upplagor däraf utkommit så väl i Sverige som i utlandet.

2. **Tegnér, Esaias Henrik Vilhelm,** filolog. Född i Kjellstorps församling i Skåne d. 13 jan. 1843: den föregåendes son

son. Föräldrar: prosten och kyrkoherden *Kristofer Tegnér* och *Emma Sofia Kinberg.* — Student i Lund 1859, innehade T. vid filosofie doktorspromotionen därstädes 1865 första hedersrummet, förordnades till docent vid nämnda universitet i semitiska språk samma år och utnämndes till adjunkt i jämförande språkforskning 1872. På uppdrag af Stockholms högskoleförening höll han 1873 i hufvudstaden föreläsningar öfver allmän språkvetenskap. För vetenskapliga ändamål företog han 1871—72 resor till Tyskland och Italien samt 1874—75 till Danmark, Frankrike och Tyskland, hvarjämte han 1876 bevistade nordiska filologmötet i Köpenhamn och s. å. var officiellt ombud vid internationella orientaliska kongressen i Petersburg. Han var ock ledamot af 1889 års orientalistkongress i Stockholm. 1879 blef han professor i österländska språk, invaldes s. å. i Vitt. hist. och ant. akademien och kallades 1882 att taga plats såsom en af de aderton i Svenska akademien. — Led. af Vet. societ. i Uppsala 1876, af Vitt. hist. och ant. akad. 1879, af Vet. och vitt. samhället i Göteborg 1882, och af Vetenskapsakademien 1896. Kreerad till teol. doktor i Köpenhamn 1894, är han sedan 1884 ledamot af Bibelkommissionen och tillhörde såsom lekmannaombud 1898 och 1903 års kyrkomöten. Såsom medlem af Bibelkommissionen har han verksamt deltagit i dess arbeten och i riklig mån bidragit till den lyckade öfversättning af Gamla testamentets kanoniska böcker, som på hemställan af 1903 års kyrkomöte af k. m:t blef förordnad att användas vid den offentliga undervisningen i kyrka och skola. — T. har såsom författare utvecklat stor produktivitet, parad med en förvånande mångsidighet. I sina första filologiska arbeten, gradualafhandlingen *De nunnatione arabica* 1865 och den 1869 i Lunds universitets årsskrift införda uppsatsen *De vocis primæ radicalis et earumque declinatione I,* rörde han sig på de österländska språkens fält. Så äfven i skriften *Ninives och Babylons kilskrifter,* införlifvad i serien »Ur vår tids forskning» 1875 och öfversatt på danska 1878, samt i *Nordiska författares arbeten om och på afrikanska språk,* i »Ny svensk tidskrift» 1884. Redan tidigt började han emellertid i skrift framlägga frukterna af sitt arbete på den jämförande indoeuropeiska språkforskningens och våra inhemska språkförhållandens områden. Detta hans författareskap präglas af en sällsynt förmåga att popularisera resultaten af den vetenskapliga forskningen och för denna väcka intresse hos den bildade allmänheten. Af hans hithörande arbeten må nämnas *Om språk och nationalitet,* i »Svensk tidskrift» 1874, *Språkets makt öfver tanken,* i »Ur vår tids forskning» 1880, öfversatt på danska 1881, *Hemmets ord,* hvilken skrift först stod att läsa i »Tidskrift för hemmet» 1880—81, *Om elliptiska ord,* i »Forhandlinger på det 2:det Nordiska filologmöte i Kristiania» 1881, *Om svenska familjenamn,* i »Nordisk tidskrift» 1882, *Om genus i svenska språket,* i Sv. akad:s handl. 1891 m. fl. Hans inträdestal i Svenska akademien handlade *Om poesiens språk,* och gaf akademiens direktör, professor Ljunggren, anledning att i sitt hälsningstal till den nya ledamoten yttra bl. a.: »Skarpsinnigheten och lärdomen äro hos Eder nära förtrogna med fantasien, och då dessa båda träda upp i det offentliga, låna de stundom af denna förtrogna vänninna dyrbara smycken, ja, ibland hela dräkter. Ni har visat, att grundligheten är väl förenad med behaget och att en språkundervisning kan utan fara föras in på gränserna af ett vältalighetsstycke.» Bland öfriga alster af T:s skriftställareskap förtjäna särskildt framhållas *Norrmän eller danskar i Normandie? Några anmärkningar om normandiska ortnamn* med tillägget *Ytterligare om de nordiska ortnamnen i Normandie,* bägge införda i »Nordisk tidskrift 1884, och *Universalskrift,* i »Svensk tidskrift» 1876. — I kampen för reformer i svenska språkets stafning har han tagit liflig del. Då det 1885 stiftade »Rättstavningssällskapets» reformsträfvanden af honom i åtskilligt ogillades, utgaf han skriften »Natur och onatur i fråga om svensk rättstavning» och råkade därigenom i en ganska häftig meningsstrid med de mera radikala nystafvarna. I Svenska akademien lyckades han efter hand delvis göra sitt stafningssystem gällande. Med synnerlig ifver har han ock deltagit i nämnda akademis sedan 1893 pågående stora ordboksarbete. Om hans mångsidighet vittna för öfrigt hans numismatiska uppsatser om kufiska mynt, i »Vitt.-akad:s månadsblad» 1883—84 och i »Ant. tidskrift» 1891. — Gift 1879 med *Märta Maria Katarina Ehrenborg.*

3. **Tegnér, Elof Kristofer,** historiker, biblioteksman. Född i Kellstorps församling i Skåne d. 30 juni 1844; den föreg. bror. — Student i Lund 1860, promoverades T. till filosofie doktor 1865, anställdes samma år såsom e. o. amanuens vid universitetsbiblioteket och 1867 i enahanda befattning vid universitetets historiska museum. Anställd 1870 såsom e. o. amanuens vid Kungliga biblioteket, fortsatte han, sedan 1877 såsom ordinarie amanuens, till 1883 tjänstgöringen därstädes, dock med ett kortare afbrott, nämligen 1871—73, då han dels var anställd såsom amanuens vid Lunds universitets konsistorium, dels hade i uppdrag att ordna Linköpings stiftsbibliotek. Vid Kungl. bibliotekets flyttning till dess nuv. lokal i Humlegården hade T. att utöfva närmaste ledningen och tillsynen. Han ansågs därtill så mycket mera lämplig, som han åren 1868—69 företagit en resa till Tyskland, Italien, Spanien och Frankrike för studiet af bibliotek och muséer. En annan, 1874—75, företagen resa till Tyskland, Frankrike och England hade till syfte forskningar i därvarande diplomatiska arkiv. 1883 utnämndes han till bibliotekarie vid Lunds universitets bibliotek, å hvilken post han verkade till sin död d. 26 febr. 1900. Led. af Vitt.-, hist.- o. ant.-akad. 1891 och af Vet.-akad. 1899. För sina litterära förtjänster erhöll han 1884 af Sv. akad. det s. k. Carl Johans pris. Bland frukterna af hans ganska omfattande skriftställareverksamhet må

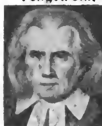
nämnas: *Om Sveriges förbund med Ryssland under Carl IX*, akad. afh. 1865, 2:dra delen af *Lunds universitets historia 1668—1868* 1868, utarbetad i förening med M. Weibull, *Anteckningar om Lunds universitets historiska museum*, i Skånska fornminnesföreningens tidskrift 1871, jämte åtskilliga andra bidrag till samma tidskrift; *Bidrag till kännedomen om Sveriges yttre politik närmast efter statshvälfningen 1772*, i »Hist. bibl.» 1879, *Öfversigt af Kongl. bibliotekets samlingar af svenska brefvexlingar*, i »K. bibl:s handlingar» 1880, den glänsande biografien *Gustaf Mauritz Armfelt*, 3 delar 1883—87, *Tvenne italienska resande i Sverige på Carl XI:s tid*, i »Ymer» 1890, *De la Gardieska samlingen i Lund*, inträdestal i Vitt.-akad., infördt i nämnda akad:s »Handl.», del 32 1895, *Svenska bilder från sextonhundratalet* 1896, *Lunds universitet 1872—97*, festskrift i anledning af konung Oscar II:s regeringsjubileum 1897, *Några universitetsfrågor*, i »Nord. tidskrift» 1898, *Från farfars och farfarsfars tid* 1900 m. m. Vidare redigerade och författade han en stor del af artiklarna i banden 7 och 8 af »Svenskt biografiskt lexikon. Ny följd», samt redigerade och bearbetade »Minnen och anteckningar af L. v. Engeström», 2 delar 1876, samt »Anteckningar och minnen af G. Trolle Wachtmeister», 2 delar 1889 m. m. Stor förtjänst inlade han genom utgifvandet af ej mindre än fyra olika med litteraturanmärkningar och förklaringar försedda upplagor af farfaderns skrifter. — Gift 1891 med *Hedvig Sara Augusta Munck af Rosenschiöld*.

Telford, Thomas, mekaniker, vattenbyggare. Född af fattiga föräldrar i Westkirk i Dumfriesshire i Skotland d. 9 aug. 1757. — Utmärkta naturanlag, motverkade af bristande tillgångar, och ihärdighetens seger öfver de yttre vidrigheterna är den tusen gånger upprepade historien om utmärkta mäns ungdomsöden. — Så äfven med T:s. — Född och fostrad i en dagakarls hem, måste han, så snart han kunde, söka bidraga till familjens och sin egen utkomst. Han begynte alltså tidigt med kroppsarbete, först såsom murare och sedan som timmerman men begagnade härunder girigt hvarje ledig stund och ofta hela nätterna till läsning, så att han var i besittning af en ej ringa fond af kunskaper, när han omsider kom i tillfälle att mera grundligt utbilda sig för det lefnadskall, ingeniörsyrket, hvartill hans håg stod. Anländ till London 1783, utsågs han 1784 att leda arbetena vid Portsmouths dockor och fick därigenom tillfälle att närmare sätta sig in i sättet för uppförande af kaj- och dockbyggnader. Anställd 1793 såsom ingeniör vid Ellesmerekanalen, anlitades hans skicklighet därefter vid alla de kanalanläggningar, som under en följd af år företogos i England. Han byggde vidare mer än ett tusental broar samt ett antal kyrkor, herresäten, hamnar och dockor. Han hade sålunda i England gjort sig känd såsom synnerligt framstående i sitt fack, när han af grefve B. B. von Platen 1808 kallades till Sverige för att biträda vid planläggningen af Göta kanal. Här uppgick han på den korta tiden af tjugu dagar hela kanallinjen mellan Vänern och Östersjön, utarbetade planer och profiler för kanalverket på östgötalinien, deltog i utarbetningen af förslag till anläggandet af Motala verkstad o. s. v. Efter tvenne års vistelse i Sverige återvände T. omkring 1811 till England. Ett par år därefter aflade han ett nytt besök i vårt land för att inspektera några af de viktigaste gräfningsarbetena vid Göta kanal. — Död i London d. 2 sept. 1834. Såsom författare har han jämväl vunnit namn genom flera värdefulla uppsatser i mekanik och byggnadskonst i Brewsters Encyclopedia. 1838 utkom *The life of Th. T., civil engineer, written by himself.*

Tengberg, Niklas August, historiker. Född d. 26 mars 1832 i Göteborg. Föräldrar: rådmannen *Niklas Tengberg* och *Augusta Charlotte Billqvist*. — Vid sjutton års ålder gjorde T. sitt inträde vid Lunds universitet, hvarest han fyra år senare (1853) vann den filosofiska lärdomsgraden. 1855 kallades han till docent i historien och erhöll omedelbart därefter förordnande att uppehålla professuren i nämnda läroämne. Befordrad till adjunkt 1858, hade han ytterligare tvenne gånger varit förordnad att förestå den historiska professuren, när han utnämndes till densammas ordinarie innehafvare 1863. Hans verksamhet såsom akademisk lärare blef emellertid ej långvarig. Ett hemligen närdt sjukdomsfrö utvecklade sig hastigt och slutade hans dagar i Stockholm d. 14 nov. 1870. — Den minnesvård, han såsom vetenskaplig forskare och skriftställare reste sig, består förnämligast i hans hufvudsakligen för Sveriges historia under 1700-talet viktiga arbeten: *Om Sveriges förhållande till främmande magter under k. Carl XII:s styrelsetid*, akad. afhandling 1854, *Bidrag till historien om Sveriges krig med Ryssland åren 1741—43* 1857—1860, *Om kejsarinnan Catharina II:s åsyftade stora nordiska allians*, akad. afhandling 1863, *Om Frihetstiden* 1867, samt *Konung Gustaf III:s första regeringstid till och med 1772 års statshvälfning*, hvilken skrift, som efter författarens död utgafs af C. T. Odhner, var den enda, han hann åstadkomma med bearbetande af sitt ansenliga material till Gustaf III:s historia. — Gift 1858 med *Ebba Vilhelmina Bring*.

Tengström, Jakob, ärkebiskop, skriftställare. Född i Gamla Karleby stad i Österbotten d. 4 dec. 1755 och härstammande från en svensk bondsläkt i Tengene socken af Skaraborgs län, hvaraf en gren 1723 öfverflyttade till Finland. Föräldrar: skolläraren därstädes *Johan Tengström* och *Maria Chydenius*, syster till Anders Chydenius (se I: 186). — Efter att 1771 ha blifvit student i Åbo, mottog T. 1775 lagerkransen vid därvarande universitet. 1778 förordnades han till docent i moralfilosofi vid samma universitet, blef två år senare e. o. fil. adjunkt. Sedan han 1779—81 vistats i

Stockholm såsom informator i kammarrådet v. Stockenströms hus, där han flitigt umgicks i litterära och vittra kretsar, och två gånger af Vitterhetsakad. prisbelönats för ett par afhandlingar, den ena till bekämpande af den franska smakriktningen, den andra af svensk-historiskt innehåll, återkom han hösten sistnämnda år till Åbo, där han 1783 blef adjunkt i teologiska fakulteten. Prästvigd 1784, utnämndes han till kyrkoherde i Piikis prependepastorat 1785, blef tredje teologie professor och kyrkoherde vid Åbo domkyrkas finska församling 1790, teologie doktor 1800, biskop i Åbo och prokansler för därvarande universitet 1803, hvarpå han efter Finlands afträdande till Ryssland, upphöjdes till Finlands förste ärkebiskop 1817. Led. af Vitt.-, hist.- och ant.-akad. Död d. 25 dec. 1832. — Nyss blifven magister blef T. medlem af det vittra sällskapet Aurora i Åbo och har i »Vitterhetsnöjen» skrifvit ett par skaldestycken: *Ode öfver mörkret* samt *Skogsqväde*. I »Åbo tidningar» infördes äfven åtskilliga dikter af honom, däribland en vacker *Minnessång öfver J. H. Kellgren* samt sällskapsvisor, i hvilken diktart han var framstående, hvarjämte han lämnat en versifierad öfversättning af Aeneidens första bok, belönad 1776 med Vitterhetsakademiens stora pris. — Ett mer beståndande värde än dessa vittra alster af hans penna hafva emellertid hans historiska skrifter: *Minne öfver biskopen i Linköping Johannes Elai Terserus*, *Vita et merita episcopi Isaaci B. Rothovii*, *Handlingar till upplysning af Finlands kyrkohistoria* samt *Om svenska sjömakten i äldre tider, i synnerhet under konung Erich XIV*. — På grund af ådagalagd praktisk duglighet valdes T. 1800 af sitt stifts prästerskap till revisor i riksgäldskontorets diskont och till representant vid riksdagen i Norrköping s. å., vid hvilken han var ledamot af bankoutskottet och efter biskop Wallqvists död af hemliga utskottet samt ådagalade en frisinnad synpunkt i teologiska frågor och grundlig kännedom å det ekonomiska området. 1801 och 1805 var han revisor i banken och riksgäldskontoret. Under 1808—09 års händelser blef T. föremål för mycket klander för förment undfallenhet gentemot segraren. Utsedd till prästeståndets talman vid Borgå landtdag 1809, måste han i febr. s. å. infinna sig i Petersburg för att aflägga talmanseden och grundlade då det stora inflytande, han sedan städse utöfvade öfver Alexander I. Han blef ock en af de ledande personerna vid samma landtdag, hvars förlopp han sedan skildrat i *Berättelse om Borgå landtdag*, och erhöll efter dess slut adelskap för sina barn. Äfven sedermera utöfvade T. stort inflytande på Finlands politiska förhållanden samt arbetade för enhet och likstämmighet i kyrkoförvaltningen. — Hans vittra skrifter i urval med en inledande lefnadsteckning utgåfvos 1899 af M. G. Schybergson. — Gift 1787 med *Anna Kristina Caloander*.

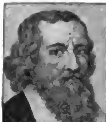
Terserus. En släkt från norra Hälsingland, härstammande från en bonde vid namn *Jöns*, som lefde i slutet af 1400-talet.

1. **(Terserus), Ingelbertus Olai**, präst. Född i Rogsta by i Tuna socken af Hälsingland omkring 1520 och son af bonden *Elof Jönsson*. — Om sonens tidigare ungdomsöden känner man föga. Han hade genomgått Gäfle skola samt var Gustaf I:s hofpredikant, då han 1550 mottog Umeå pastorat såsom tillförordnad pastor. Särskildt hade han vid utnämningen blifvit af konungen ålagd att genomföra reformationen i Västerbotten och utan skonsamhet indrifva pastoratets inkomster, af hvilka konungen behöll brorslotten. Båda delarna väckte emellertid så mycken oro, att Ingelbertus måste begifva sig därifrån och utnämndes i stället till kyrkoherde i Leksand, hvarefter han inom kort af konungen förordnades till »probst i Dalom». Till förbättrande af sin lön erhöll han af k. Erik XIV ett hemman, Tibble i Leksand, på hvilket han, sedan han underskrifvit Liturgien, erhöll k. Johans konfirmation 1582. Efter det hertig Carl tillägnat sig regeringsmakten, underskref Ingelbertus Uppsala mötes beslut och bevistade såsom ledamot af prästeståndet kröningsriksdagen 1594. — De sista åren af sin lefnad var han blind och afled, sedan han flera gånger varit rörd af slag, i Leksand 1602. — Gift 1: med *Brita Elofsdotter* och 2: med *Katarina Jonsdotter*.

2. **Terserus, Elaus Ingelberti**, präst, folkledare. Född i Umeå 1554; den föreg. son i första giftet. — Medan han vid utländska lärosäten fullbordade sin vetenskapliga bildning, antog han tillnamnet *Terserus*, hvartill anledningen berättas ha varit följande. Under sin vistelse vid universitetet i Leipzig visade han den största flit, så att det sades, att han blott tre gånger infunnit sig, efter det föreläsningarna börjat; med anledning däraf plägade professorn i grekiskan Tosselius på skämt kalla honom *Ter serus* (tre gånger sen), hvilket namn den unga studenten, på nordiska sagohjältars sed, upptog och gjorde frejdadt. Återkommen till Sverige efter i Leipzig vunnen magistergrad utnämndes han till Johan III:s handsekreterare, men drog sig under de liturgiska oroligheterna tillbaka och förordnades af sin släkting biskop Bellinus i Västerås till rektor i Hedemora. 1595 flyttades han därifrån till rektorsbeställningen i Västerås och utnämndes 1602 till faderns efterträdare såsom kyrkoherde i Leksand. Han hade då i fem år varit sin blinde faders medhjälpare i ämbetet och var till och med redan prost i Öster-Dalarne, då den upphetsade allmogen under Näftåget 1598 valde honom till anförare. Genom sina på en gång kloka och allvarliga föreställningar lyckades det honom att förekomma större blodsutgjutelse, än hvad som då skedde. Likaså i början af Gustaf II Adolfs regering, då dalkarlarna tillställde flera uppror och bland annat hotade att ihjälslå all adel. Oförskräckt uppträdde då T. igen och förebrådde icke allenast från predikstolen sina åhörare deras olydnad mot öfverheten, utan skickade till de andra dalsocknarna afskrifter af sina förmaningstal och bidrog på detta sätt att lugna sinnena. Han har om sina lyckliga bemödanden i detta hänseende lämnat åtskilliga

upplysningar i sina ännu förvarade *Dalkarlahandlingar som skedde och afhandlade bleffue åhren e. Chr. byrd 1613 och 1614 per Elaum Terserum Umovallensem Dalecharliæ præpositum.* Han är äfven författare till *Historia Johannis III:i Sv. G. V. regis* (tryckt i Nettelblads Schwed. Bibl.) samt *Berättelse om Näftåget*, till större delen utgifven i en disputation af Djurdal under titel: »De Tumultu dalecarlico, vulgo Näftåget». — T. afled i Leksands prästgård »något efter Olofsmässan» 1617. — Gift tvenne gånger, 1: 1597 med *Anna Danielsdotter*, känd under namnet »Stormor i Dalom» och 2: 1611 med *Margareta Hansdotter*, prästdotter från Säbrå och syster till biskop Zebrozynthius i Strängnäs.

3. Terserus, **Johannes Elai**, teolog, biskop.

Född i Leksands prästgård i april 1605; den föregåendes son i första giftet. — Vid fyra års ålder förlorade T. sin mor och vid det tolfte sin far, men vårdades med ömhet af sin styfmoder och dennes senare man, prosten Troilius i Leksand. Af honom skickades T. till skolan i Västerås, där biskop Rudbeckius snart fäste sig vid ynglingens ovanliga stadga och flit, så att han tog honom med som notarie på en visitationsresa till Livland. Sedan han 1628 blifvit student i Uppsala, prästvigdes han 1631 och befordrades 1632 till lektor i grekiska i Västerås samt företog året därefter med understöd af Gyllenhielm, Johan Banér och Ax. Oxenstierna en längre studieresa, hvarunder han besökte de förnämsta akademier i Tyskland, Frankrike, England och Holland och bl. a. var Johan Banérs huspredikant. Hemkommen inträdde han åter 1637 i utöfningen af sitt lektorsämbete samt blef tillika gymnasierektor och notarie i domkapitlet. 1639 promoverades han till filosofie magister med första hedersrummet i Uppsala. — S. å. befordrad till teologie lektor i Västerås, utnämndes han 1640 till tredje teologie professor i Åbo samt var universitetets rektor 1645 och riksdagsman 1647, då han under sin vistelse i Stockholm gaf drottning Kristina undervisning i hebreiska. Sistnämnda år utnämndes han till andra teol. professor i Uppsala och blef 1648 teol. doktor. På uppdrag af drottningen började han 1649 utarbeta en kritisk upplaga af Gamla testamentet med grundtext och latinsk öfversättning, med hvilket arbete han upphörde 1660, då han icke medhunnit mer än de två första Moseböckerna. Han deltog äfven ganska ifrigt i det politiska lifvet och var vid den märkliga 1650 års riksdag en af de mest framskjutna målsmännen för de ofrälse ståndens yrkande på en reduktion. För sin lärdom stod han i stor ynnest hos drottningen, men gick miste därom, då han 1651 angafs som medveten om Messeniernas sammansvärjning, i hvilkas rättegång han dock i följd af bristande bevis icke blef inveckladi. Hvad han förlorade i förtroende hos Kristina, återvann han i fördubbladt mått hos Carl X, hvilken så godt som mot stiftets vilja utnämnde honom till biskop i Åbo 1658, hvilket stift han tillträdde 1659, efter att hafva deltagit i en kommission för kyrkoordningens reviderande. Då följande år drottning Kristina besökte Sverige, var han vid riksdagen den, som egentligen genomdref, att hon ej här skulle få utöfva sin nya religion. Lärd, skarpsinnig, arbetsam och tilltagsen, men på samma gång orolig, egenkär, envis och självrådig, hade han förvärfvat sig en mängd ovänner, hvilka endast väntade på tillfälle att med samlad kraft angripa honom. Ett sådant yppade sig, när T. 1662 utgaf sin *Förklaring öfver cathechismum, eller the sex vår christliga läras hufvudstycken*, hvilken författaren underställt domkapitlets pröfning. Den första, som drog i härnad mot både bok och författare, var den lärde men ränkfulle professor Enevald Svenonius. Tvisten mellan honom och T. öfvergick snart till sådana uppträden, att rådet ansåg sig böra ingripa i saken. Förhandlingarna i den för tvistepunkternas pröfning af regeringen tillsatta kommissionen hade till resultat, att T., af hvars skrift alla exemplar blifvit indragna, ålades att afhålla sig från biskopsämbetets utöfning, till dess hans sak vid följande riksdag blifvit af prästeståndet pröfvad och undersökt. »Undersökningen» som vidtogs vid 1664 års riksmöte, och hvarigenom i synnerhet synkretistiska åsikter hos T. ansågos vara ådagalagda, slutade så, att T. blef afsatt. Han uppehöll sig därefter en tid i sin förra annexförsamling, Pargas vid Åbo, men utnämndes redan 1665 till kyrkoherde i Riddarholmsförsamlingen i Stockholm, hvartill han 1666 fick lägga Bromma i Roslagen. År 1668 förflyttades han såsom kyrkoherde till Klara församling och utnämndes 1671 till biskop i Linköping. I den nya biskopsbefattningen visade han sitt vanliga nit och förhöll sig i öfrigt stilla de första åren. Men vid riksdagen 1675, då han fått i uppdrag att vara promotor vid den efter kröningen anordnade teologie doktorspromotionen, upptog han i sitt tal och försvarade på nytt sina afsvurna teologiska satser, framför allt sin ringaktning af den 1663 såsom symbolisk bok fastställda Konkordieformeln. Saken väckte stor förargelse icke blott hos de ortodoxa, utan jämväl hos rådet och ständerna, så att det endast var genom konungens maktspråk som fred kunde åstadkommas. Från den stunden drog sig T. undan till sitt stift, där han plötsligt träffades af slag i Söderköping och afled d. 11 april 1678. — T. var en man med många och stora förtjänster och i utöfningen af sitt biskopliga ämbete en förman utan anseende till personen. Det är icke otroligt, att den självrådighet, hvarmed han gick till väga mot underordnade och ämbetsbröder, förskaffade honom hans många fiender och var den verkliga och hufvudsakliga anledningen till det hat, hvarmed han af sin samtid förföljdes. Hans uppfattning af Konkordieformelns ringa värde gjorde sig efter hand så gällande i det allmänna medvetandet, att dess obehöflighet erkändes genom 1809 års grundlag och den 1829 beslutade förenklingen af prästeden. — Gift 1: 1638 med *Elisabet Troilia* och 2: 1657 med *Maria Grubb.*

Tersmeden. Af denna ätt, som härstammar från den gamla franska adliga ätten *Saint Lary de Therme*, flydde omkr. 1572 *Guillaume* under hugenottförföljelserna till Schweiz och antog namnet *Zeerschmitten*. Ätten inkom till Sverige under Gustaf II Adolfs regering, och Guillaumes sonsons sonson, *Jakob*, — se T. 1 — erhöll 1751 svenskt adelskap. Fem af hans syskon hade 1711 jämte sin styffader adlats med namnet *Cedercreutz*. En af Jakobs sonsöner *Fredrik* — se T. 4 — erhöll 1809 friherrlig värdighet enligt 37 § regeringsformen.

1. **Tersmeden, Jakob,** bergsvetenskapsman. Född d. 23 febr. 1683 på Kolsva bruk i Västmanland. Föräldrar: ägaren af Svartå bruk *Reinhold Zeerschmitten*, som försvenskade namnet till *Tersmeden*, och *Kristina Börstel*. — Sedan T. såsom auskultant i Bergskollegium, hvartill han antogs 1701, gjort sig noga bekant med den inhemska bergshandteringen, begaf han sig 1704 utomlands, då han bland annat gjorde sig noga underrättad om smältningssättet vid de engelska tennverken och uppmärksamt studerade bergverken i Sachsen. Återkommen till Sverige, öfvertog han 1708 förvaltningen af Larsbo bruk i Dalarne, som han betydligt utvidgade och förbättrade och af hvilket han blef ägare 1722. 1747 erhöll han bergsråds namn, heder och värdighet, upphöjdes 1751 i adligt stånd samt afled på Larsbo bruk d. 6 april 1752. — Såsom bergsvetenskapsman och brukskarl var T. en af de mest insiktsfulla och erfarna på sin tid samt bragte sig genom skicklighet och kraft upp till en oberoende och aktad samhällsställning. Äfven såsom krigare hade han pröfvat sina krafter och lyckan. I slaget vid Helsingborg kämpade han med mannamod under Magnus Stenbock, och 1717 uppsatte han till största delen på egen bekostnad och inöfvade en frikår af Dalarnes allmoge till Dalgränsens försvar mot danskarna. Såsom ett erkännande häraf blef han af Carl XII utnämnd till öfverstlöjtnant, en värdighet och titel, hvaraf han likväl aldrig begagnade sig. 1711 erbjöds honom af hans styffader att genom adoption blifva delaktig af dennes adelskap med namnet *Cedercreutz*, hvilket han likväl afböjde, under förklaring, att han ej ville bortlägga sitt fädernenamn, och att, om han skulle emottaga adelskap, skulle det vara för sina egna förtjänster. Detta exempel följdes af tre bland hans syskon, hvaremot de öfriga fem genom adoption blefvo upptagna inom friherrliga ätten Cedercreutz. — Gift 1708 med *Elisabet Gangia*.

2. **Tersmeden, Herman,** se **Cedercreutz**.

3. **Tersmeden, Carl,** sjömilitär. Född d. 23 april 1715 på Larsbo bruk i Dalarne; son af T. 1. — Sedan T. 1730 ingått som volontär vid galäreskadern i Stockholm och 1733 utnämnts till arklimästare i Karlskrona var han 1735—38 anställd i holländsk och 1739—40 i engelsk krigstjänst. Löjtnant i svensk tjänst 1740 och följande året kaptenlöjtnant, bevistade han i sistnämnda grad finska kriget, efter hvars slut han 1743 på Norra Björkfjärden i Mälaren skingrade tjugu båtar med upproriska dalkarlar, hvilka ämnade sig till hufvudstaden för att deltaga i uppresningen. I fjorton år (1749—1763) var han under Ehrensvärd verksam vid fästningsbyggandet å Sveaborg. 1751 befordrad till kapten vid Göteborgs eskader, blef han 1755 kommendörkapten i Karlskrona och 1771 varfsschoutbynacht och kommendör vid örlogsflottan. Vid 1772 års statshvälfning förmådde T. flottans befäl och manskap att understödja konungen, blef konteramiral vid galärflottan i Stockholm samt varfsamiral, vice amiral vid örlogsflottan 1774 samt 1778 såsom kommendör uppflyttad i den s. k. riddareklassen. T., som 1781 tog afsked från krigstjänsten, gjorde sig äfven känd som en verksam riksdagsman. Död d. 25 dec. 1797. — Då T. i yngre åren (på 1730-talet) befann sig på resor, gjorde han under ett besök i Berlin sin uppvaktning hos konung Fredrik Vilhelm I, hvilken just då var i farten med att uppsätta sitt jättegarde. Då T. inträdde, frapperades konungen synbart af hans resliga gestalt, som vid verkställd mätning befanns ej obetydligt i längd öfverstiga den utanför på vakt stående gardistens. Konungen begynte genast göra ansenliga anbud, om T. som officer ville träda i hans tjänst, men detta afböjdes under förklaring, att han fortfarande ville ägna sig åt sitt fosterland och sjötjänsten. Under sina senare år ansattes han af en besvärlig fetma, som gaf skalden Oxenstierna anledning till följande impromptu:

»Tersmeden, tjock och tung och lång,
Är både amiral och barlast på en gång».

— Gift 1757 med *Inga Dorotea Malmskiöld*.

4. **Tersmeden, Fredrik,** krigare, ämbetsman. Född på Väst-Sura i Västmanland d. 9 febr. 1752 den föreg. brorson. Föräldrar: assessorn *Jakob Tersmeden* och *Magdalena Elisabet Söderhielm*. — Vid sexton års ålder förare vid Västmanlands regemente, utnämndes T. året därefter till lifdrabant, blef 1775 löjtnant vid Upplands regemente och 1783 förste major vid Hälsinge regemente. Befordrad 1792 till öfverstlöjtnant vid nämnda regemente, blef han 1795 generaladjutant och öfverste i armén. Öfverhopad af administrativa uppdrag, tog han 1798 afsked från regementet och förordnades s. å. till vice president i Krigskollegium, erhöll 1809 friherrlig värdighet och utnämndes 1812 till generalmajor, ordförande i Krigshofrätten och president i Kammarrätten. Död i Stockholm d. 20 sept. 1819. I 1788—90 års finska krig, i kvilket han deltog såsom chef för Hälsinge regemente, utmärkte han sig vid flera tillfällen, särskildt 1789 vid Kapitais och Anjala. Äfven såsom ämbetsman ansågs han för mycket duglig och innehade, såsom ofvan antydts, tid efter annan flera maktpåliggande förtroendevärf; sålunda var han ledamot i alla Gustaf IV Adolfs krigs- och statskonseljer äfvensom i Statsberedningen, led. i statsutskottet vid 1809 och 1810 års riksdagar samt fullmäktig i riksgäldskontoret och järnkontoret. — Gift 1801 med friherrinnan *Maria Stanislas Josefine Sparre*.

5. **Tersmeden, Jakob Nils,** riksdagsman.

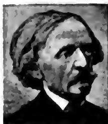
Född på Hessle i Uppland d. 30 sept. 1795; den föreg. brorson. Föräldrar: ryttmästaren *Herman Adolf Tersmeden* och *Kristina Ulrika Rosén von Rosenstein*. — Efter att under sina uppväxande år ha vistats hos sin morbror, sedermera ärkebiskop Rosén von Rosenstein, och där lagt grunden till sin lärda bildning, blef T. 1812 student i Uppsala och promoverades 1818 till filosofie magister, blef 1819 kopist i k. maj:ts kansli och 1821 andre sekreterare i kabinettet för utrikes brefväxlingen. Förordnad 1824 till legationssekreterare i Petersburg, förestod han såsom chargé d'affaires svenska beskickningen under ministern friherre Palmstiernas frånvaro, utnämndes till kammarherre 1828 och förste sekreterare i kabinettet 1832, från hvilken post han 1837 tog afsked. — Från och med 1840 års riksdag deltog T. i riksdagsförhandlingarna och gjorde sig inom kort bemärkt såsom en af de mera framstående af den konservativa majoriteten på riddarhuset. Under alla riksdagar 1844—60 tillhörde han konstitutionsutskottet och 1853 hemliga utskottet. En motståndare till alla på allmänna val grundade representationsförslag, understödde han med sin röst det s. k. Lagerbjelkeska förslaget, som framlades vid 1850 års riksdag, och var femton år senare en lika afgjord motståndare till det De Geerska, som han kraftigt bekämpade både från sin bänk på riddarhuset och genom utgifna broschyrer och tidningsartiklar. Högt skattad för arbetsamhet, karaktärsfasthet och tänkesättets nobless, afled T. på sin egendom Hessle i Uppland, d. 15 juni 1867. Öfver T. är 1879 utgifven en minnesteckning af Henning Hamilton. — Gift 1: 1833 med friherrinnan *Agneta Sofia Cederström* och 2: 1843 med hennes syster, friherrinnan *Augusta Jacquette Cederström*.

6. **Tersmeden, Wilhelm Fredrik,** bruksidkare

politiker. Född i Stockholm d. 31 juli 1802; son af T. 4. — Efter enskild undervisning i hemmet blef T. 1817 student i Uppsala och utnämndes 1820 till kornett vid Lifregementets dragonkår. Här befordrades han 1823 till löjtnant och 1827 till ryttmästare och skvadronchef men tog 1831 afsked ur krigstjänsten för att odeladt kunna ägna sig åt offentliga värf samt vården af sina bruks- och landtegendomar, Strömsverken och Gnarps järnbruk i Hälsingland, och Ramnäs bruk i Västmanland m. fl. Såsom bruksägare väckte han tidigt den uppmärksamhet, att han 1829, eller vid tjugusju års ålder, valdes till en af fullmäktige i Jernkontoret och 1835 utsågs till dessas ordförande. Från och med 1828 års riksdag bevistade T. alla följande ståndsriksdagar och kom, tack vare ej allenast sina mångsidiga insikter och sin praktiska duglighet utan ock icke minst sin oberoende ställning och sina från alla personliga biafsikter fria syften, att snart intaga en synnerligen betydande position å riddarhuset. Redan vid 1834—35 års riksdagar, då han flerfaldiga gånger markerade sina frisinnade åsikter, hade han plats i statsutskottet och vid 1840—41 års riksdag insattes han som en af oppositionens främste i såväl konstitutionsutskottet som hemliga utskottet. Under Oskar I:s regering ansågs han jämte L. af Ugglas som hufvudmannen för en moderat fraktion, som sökte medla mellan de konservativa och liberala ytterligheterna och rönte då såväl som senare mångfaldiga bevis på sitt stånds förtroende. Han var sålunda 1844—45 ledamot samt 1847—48 och 1856—58 ordförande i statsutskottet, 1850—51, 1853—54 och 1859—60 ordf. i bankoutskottet, 1862—63 ledamot af konstitutionsutskottet samt 1848 och 1853 ledamot af hemliga utskottet. Tillika var han 1860—65 fullmäktig i riksgäldskontoret (några år äfven ordf.). För ett nytt representationsskick hade T. länge arbetat, bl. a. som ledamot af 1846 års representationskommitté och det blef honom en kär uppgift att 1865 med sin röst föra reformen till seger. Västmanlands läns landsting, hvars vice ordförande T. var 1863—68 och ordförande 1869—73, insatte honom bland sin första besättning i Första kammaren, som han tillhörde till och med 1874 års riksdag, 1867—68 som ordförande i bankoutskottet och 1872—73 som ledamot af konstitutionsutskottet. — När 1858 en stor finanskommitté tillsattes för att utröna Sveriges ekonomiska tillstånd, blef T. dess ordf. och han fungerade äfven i samma egenskap 1861—75 i Sveriges allmänna hypoteksbank, som blifvit upprättad på grundvalen af samma kommittés förslag. Bland mängden af T:s uppdrag i hemorten må utom de ofvan angifna nämnas ordförandeskapet i Västmanlands läns hushållningssällskap. Sedan 1859 var han hedersledamot af Landtbruksakademien. T., om hvars offentliga verksamhet utan öfverdrift blifvit sagdt, att »den har förvärfvat honom allmänt erkännande, och hvad mera är, äfven politiska motståndares högaktning,» framlefde sina sista år i tillbakadragenhet och afled hos sin dotter och måg å Österby bruk d. 4 maj 1879. — Gift 1825 med sin kusin *Jacquette Elisabet Tersmeden*, syster till T. 5.

7. **Tersmeden, Per Reinhold,** riksdagsman,

publicist. Född på Hellby i Tillberga socken i Västmanland d. 17 sept. 1805; den föreg. kusin. Föräldrar: löjtnanten *Benjamin Tersmeden* och *Maria Kristina Bagge*. — Sedan T. vid sitt nittonde år i Uppsala aflagt kansli- och hofrättsexamina, ingick han s. å. i konungens kansli men lämnade efter några år statens tjänst för att ägna sig åt skötseln af sin fädernegård, Hellby i Västmanland. 1853 sålde han till sina syskon sina andelar i nämnda egendom och flyttade till Stockholm, hvarest han kort därpå ingick såsom medarbetare i »Aftonbladet». Han hade då, med undantag af 1850 års riksdag, bevistat alla riksmöten sedan 1834, men uppträdde först offentligen 1853, då han, liksom sedermera under hela sin riksdagsmannabana till 1866, var en af rid-

darhusets utmärktaste talare. De frågor, i hvilka han företrädesvis yttrade sig, voro sådana, som rörde religionsfriheten, skatteregleringen, undervisningsväsendet och representationsförändringen, hyllande i dessa som i öfriga frihetens och framåtskridandets sak. För samma grundsatser har han äfven kämpat med det skrifna ordet och, utom en mängd artiklar i Aftonbladet, anonymt författat: *Byråkratien i Sverige* 1850, *Anteckningar under en resa i Tyskland, Schweiz, Italien, Frankrike och England* 1854, *Blick på de kyrkliga frågornas behandling* s. å. *1854 års riksmöte* 1854 (tillsammans med J. G. Wahlström) m. fl. Död i Sundbyberg invid Stockholm d. 21 mars 1880. — Gift 1850 med *Mathilda Nyberg.*

Tessin. En från Pommern bördig ätt, som i drottning Kristinas tid inkom i riket och vann ett frejdadt namn såväl i den politiska som i konsthistorien.

1. **Tessin, Nicodemus d. ä.,** arkitekt. Född i Stralsund d. 7 dec. 1615. Föräldrar: rådsherren *Vallentin Tessin* och *Katarina Sassen.* — Med en för sin tid aktningsvärd bildning begaf sig T. helt ung såsom ingeniör till Sverige, där han snart tillvann sig drottning Kristinas uppmärksamhet. Då den gamle byggmästaren Simon de la Vallée 1646 aflidit, utnämndes T. efter honom till »architecteur och byggmästare» i hvilken egenskap han hade att gifva ritningar till och öfvervaka uppförandet af kronans byggnader. 1650—53 bereddes honom tillfälle till en vistelse i utlandet. Hemkommen utvecklade han en omfattande verksamhet, genom hvilken han framstod såsom en byggnadskonstnär, med hvilken ingen af vårt lands dåvarande arkitekter, ej ens Jean de la Vallée, kunde täfla. Sju år senare valdes han till rådman i hufvudstaden och upphöjdes 1674 i adlig värdighet, då han upptog sina förfäders af ålder brukade vapen: en ur en skog springande hjort i blått fält. Kunglig hofarkitekt 1676, afled han i Stockholm d. 24 maj 1681. — T. var en af sitt tidehvarfs rikast begåfvade konstnärer. Med skarp blick för det väsentliga i sin konst ägde han en utbildad smak och stor skicklighet att växla motiv allt efter sina byggnadsverks olika bestämmelse. Ännu äger Sverige i behåll flera af honom uppförda byggnader, eller sådana till hvilka han gifvit ritning, såsom *Skokloster, Ekolsund, Salsta och Sjöö* i Uppland, *Strömsholm* i Västmanland, *Näsby* och *Eriksberg* i Södermanland och *Ollonö* och *Löfsta* i Östergötland, men främst af alla *Drottningholms slott,* påbegynt på uppdrag af den konstälskande Hedvig Eleonora 1662, fast först fulländadt af T:s son. Det först af honom påbörjade *Borgholms slott* fortsattes efter hans plan men blef aldrig fullbordadt och kvarstår numer blott såsom en präktig ruin. Dessutom var T. skaparen af *Kalmar domkyrka,* hans förnämsta kyrkliga byggnadsverk, bland hvilka föröfrigt må nämnas *Maria kyrka* och *Karolinska* grafkoret vid Riddarholmskyrkan i Stockholm, samt flera monumentala byggnader i hufvudstaden, såsom: *Wrangelska* palatset, nu hofrättens hus på Riddarholmen. *Bådtska,* f. d. Adelsvärdska huset på Blasieholmen, numera Frimurarelogen, *Axel Oxenstiernas palats,* nu Statistiska byråns lokal, *Bankens hus* vid Skeppsbron, *Stadshuset* på Söder o. s. v. — Gift 1623 med *Maria Persdotter Svahn.*

2. Tessin, **Nikodemus d. y.,** arkitekt. statsman. Född i Nyköping d. 23 maj 1654; den föreg. son. — Efter att 1664 hafva blifvit student, vinnlade T. sig hufvudsakligen om förkofran i latin och lefvande språk samt framför allt, då han redan bestämt sig för att blifva arkitekt, i matematik och teckningskonst För att fullkomna sig i främmande land erhöll han 1673 ett offentligt understöd och tillbragte nu sex och ett halft år på resor, däraf fyra år i Italien, hvarest han räknade Fontana och Bernini bland sina lärare. På samma gång han begagnade sig af dessas råd och anvisningar, leddes han dock af sitt snille till självständiga studier, forskningar och iakttagelser. Under sin frånvaro blef han 1676, samtidigt med fadern, utnämnd till hofarkitekt. Efter faderns död, 1681, erhöll han fullmakt såsom slotts- och hofarkitekt, fick s. å. i uppdrag att förestå alla änkedrottningens byggnader och utnämndes 1682 till stadsarkitekt i Stockholm. Det viktigaste, som till en början ålåg honom, var att öfvertaga och fortsätta faderns arbeten, bland hvilka i främsta rummet stod Drottningholms slottsbyggnad. Sedan den hos Carl X Gustaf födda tanken på en omgestaltning af Stockholms slott upptagits af Carl XI och omsider hos denne kommit till mognad, sändes T. 1677 till utlandet för studier och undersökningar i och för denna sak. Strax efter sin hemkomst 1688 kunde också T. för konungen framlägga fullständiga ritningar till ombyggnad af slottets norra fasad. Med begagnande delvis af de gamla murarna påbörjades arbetet 1692, och redan s. å. var byggnaden under tak. Med anlitande af konstnärer, med hvilka T. under sin utländska resa knutit förbindelser och som nu inkallades, fortgick inredningsarbetet under de följande åren. Bland mera betydande verk, som T. samtidigt utförde, må nämnas *Auditorium Gustavianum* i Uppsala, ombyggnaden af *Rosersberg,* uppförande af *Steninge* herresäte, hans eget hus, nuv. *Öfverståthållarehuset, Hofstallet, Tottieska huset,* nere vid Skeppsbron m. fl. Äfven uppgjorde han ritningar till åtskilliga kyrkobyggnader, såsom *Kungsörs kyrka, Tyska kyrkan* i Karlskrona och tornet *å domkyrkan i Västerås.* Hans konstnärsrykte hade genom alla dessa arbeten så stigit, att han äfven från utlandet erhöll åtskilliga beställningar, bl. a. från konungarna Kristian V af Danmark och August af Polen samt tsar Peter. Sedan genom branden 1697 hela slottet ödelagts, framlade T. efter blott en månads förlopp ritningar till ett alldeles nytt slott, som vunno förmyndareregeringens oinskränkta godkännande. Byggnadsarbetet företogs så snart som möjligt med all kraft, men i följd af landets genom Carl XII:s krig iråkade finansnöd yppade sig efter hand allt större svå-

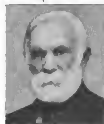
righeter att anskaffa medel till det dyrbara företaget, som därför efter omkring ett årtionde alldeles afstannade för att först efter den stora byggnadskonstnärens död åter upptagas. — År 1697 utnämndes T. till öfverintendent »vid alla kungliga slott, hus, bygnader och trädgårdar i Sverige», blef 1701 hofmarskalk och kallades 1712 till kungligt råd. Friherre 1697 och grefve 1714, fick han 1717 efter Carl Piper sig anförtrodt öfverstemarskalksämbetet, hvilket han då, efter J. G. Stenbocks död 1705 och under Pipers frånvaro, länge förvaltat, hvarjämte han 1714, efter Gustaf Cronhielm, förordnades till Lunds universitets kansler. Under Carl XII:s tid var T. kanske den mest konungske i rådet, hvarför han, vid den förändring i förvaltningen, som denne konung sista året af sin styrelse vidtog, sattes såsom högste ordningsman i spetsen för hela politi- och justitieväsendet. Men knappt hade Carl XII fallit, förrän T. framträdde som en ifrig kämpe för friheten. Såväl härigenom som för åtskilliga egendomligheter i förvaltningen och kanske mest för sin benägenhet för holsteinska huset, föll han ohjälpligt i Fredrik I:s onåd och nödgades 1727 nedlägga öfverstemarskalksstafven. Han afled sedan kort därefter i Stockholm den 10 april 1728. — »De verk, den äldre Tessin ej medhunnit utföra, fullbordades af sonen, som således i fullaste mått tog arf efter sin fader, äfven därigenom att han ytterligare utvecklade och renade den stil i byggnadskonsten, som denne under en lång bana utarbetat. Om således å ena sidan T. ej kan sägas stå utan föregångare, må å den andra erkännas, att han öfverträffat dem alla, genom en smak, närd af renässansens och antikens yppersta verk, samt genom en förmåga af storhet i uppfattningen och utförandet, som lämnade all hittills i Sverige bekant byggnadskonst långt efter sig, och hvilken utan fara kan uthärda en jämförelse med det förnämsta, af hvad hela hans europeiska samtid erbjuder.» Hans första arbeten voro, såsom nämnts, en fortsättning af faderns, såsom: Drottningholms och Rosersbergs slott m. fl. — Af hans egna skapelser må här endast nämnas hans största och betydelsefullaste verk, det som gjort hans namn odödligt inom den europeiska konstens häfder, nämligen kungliga slottet i Stockholm. Genom detta byggnadsföretag blef han den inflytelserikaste medelpunkten för all konstverksamhet inom landet. Genom honom blefvo kopparstickare införskrifna, genom honom var det som det första konstgjuteriet anlades i Sverige, hvilket på sin tid lämnade utmärkta bronsarbeten; i sin egenskap af slottsbyggare var han chef för den skara utländska konstnärer — bildhuggare, målare, gjutare, formare, träsnidare m. fl. — som inkallades för slottsbyggnaden. — Han var ock i besittning af en framstående förmåga såsom dekoratör, hvarpå han efterlämnat lysande prof i anordningar på Stockholms slott, i kungsstolarna samt grafvårdarna öfver J. G. Stenbock och Ehrenstrahl, alla i Storkyrkan, predikstolen och grafvården öfver G. Oxenstierna i Uppsala domkyrka o. s. v. Denna hans förmåga togs ock flitigt i anspråk för ledande och ordnande af kungliga fester, kröningar, begrafningar, maskerader m. m. Sina åsikter och rön i hithörande ämnen har han meddelat i den på franska affattade afhandlingen »Traité de la décoration», som finnes i handskrift förvarad i Konstakademiens bibliotek. — T. var tvenne gånger gift: 1: 1689 med grefvinnan *Hedvig Eleonora Stenbock*, med hvilken han utan släktingarnas vetskap gifte sig i Pommern, hvarför giftermålet åstadkom mycken oro och väckte stor uppmärksamhet; 2: 1716 med friherrinnan *Maria Barbro Horn*, hvilket äktenskap i sin mån, då brudens släkt tillhörde det af hofvet hatade holsteinska partiet, anses ha bidragit till hans onåd hos konungaparet. Öfver T. finnes i del. 2 i Svenska akad:s handl. från 1796 en minnesteckning af C. G. Nordin.

3. Tessin, **Carl Gustaf**, konstvän, statsman.

Född i Stockholm d. 5 sept. 1695; den föreg. son. — Efter fulländad uppfostran fick T., hos hvilken tidigt röjde sig ett utprägladt konstsinne, med understöd af änkedrottning Hedvig Eleonora och Carl XII anträda en resa till utlandet, där han idkade studier i Frankrike, Italien och Tyskland. Under sin vistelse i Wien 1718 mottog han af Carl XII kallelse att vara hofintendent. Då han 1719 återkom till fäderneslandet, väckte hans framstående personlighet och ovanliga kunskaper genast stort uppseende, och Arvid Horn, som i honom hoppades finna en skicklig och för fäderneslandet en gång nyttig ämbetsman, skyndade att räcka sin hand till hans befordringar. Till dessa medverkade ock hans anslutning till det då ännu mäktiga holsteinska partiet, som vid riksdagen 1723 förskaffade honom platsen som ordförande i Mindre sekreta deputationen. Befordrad 1724 till e. o. kansliråd, insattes han af Horn i den sekreta kommission, som hade att bestämma rörande de ärenden, som ansågos böra hemlighållas för konungen. Då emellertid brytningen mellan holsteinska partiet och Horn börjat inträda, fann denne T. besvärlig och sände honom 1725 såsom envoyé till Wien, där han dock gjorde, hvad han kunde, för att motverka Horns utländska politik. Förordnad 1728 efter fadern till öfverintendent öfver alla kungliga slott, hus, byggnader och trädgårdar i riket, företog han 1728—29 en ny utrikes resa. Då vid 1734 års riksdag en ny politisk meningsflock, det sedermera s. k. Hattpartiet, började bildas, slöt sig T. därtill. 1735 afgick han ånyo såsom envoyé till Wien, hvarifrån han rappellerades året därefter. Vid 1738 års riksdag genomdrefvo Hattarna hans val till landtmarskalk, i hvilken egenskap han kraftigt bidrog till Horns och Mösspartiets störtande samt till att förhjälpa Gyllenborg och Hattarna till makten. Belöningarna uteblefvo ej heller. Anställd 1739 såsom svensk minister i Paris, där han i denna egenskap kvarstannade till 1742 och där han bl. a. 1741 afslöt ett förmånligt handelsfördrag med Frankrike, utnämndes han s. å. till riksråd. Efter hemkomsten 1742 blef

han rikskansliråd men nedlade följande år rådsämbetet på grund af missnöjet med det ryska krigets olyckliga utbrott, till hvilket han ansågs hafva medverkat genom att under sin ministertid i Paris framställa Frankrike såsom alltför benäget att därvid bispringa Sverige. På det bästa vitsordad af sekreta utskottet och ständerna förmåddes han dock att kvarstanna i rådet. 1744 anförde han såsom ambassadör den beskickning, som från Berlin hämtade Lovisa Ulrika till Sverige. Åbo akademie kansler 1745, blef han s. å. ordförande i lagkommissionen och öfverstehofmarskalk vid tronföljarparets hof, där han, föremål för Adolf Fredriks och i all synnerhet Lovisa Ulrikas välbehag, tillbragte kanske sin lyckligaste tid, som dock icke var utan obehag för honom, detta synnerligast genom den motvilja, han ådrog sig från Mösspartiets och dess utländska gynnares sida, därför att han förmått draga Adolf Fredrik öfver till Hattarna. 1747 president i krigskollegium, upphöjdes han s. å. till kanslipresident. Redan 1746 hade han blifvit utnämnd till guvernör för kronprinsen Gustaf och tillträdde denna befattning 1751, då han äfven förordnades till öfverstemarskalk hos drottningen. Samtidigt eller kort därpå fann han sig af de politiska förhållandena nödgad att träda i spetsen för rådets motstånd mot hofpartiets planer till konungamaktens utvidgning och ådrog sig därigenom konungaparets ovilja, hvarför han redan 1752 nedlade sitt ämbete såsom kanslipresident. Han behöll dock tills vidare befattningen såsom kronprinsens guvernör men råkade omsider i Lovisa Ulrikas fullkomliga onåd och afgick 1754 från såväl guvernörskapet som öfverstemarskalksposten. 1760 blef han för andra gången president i lagkommissionen men tog redan året därefter afsked från alla sina ämbeten, tillbragte utan inflytande sina sista lefnadsår på sin egendom Åkerö i Södermanland och afled där d. 7 jan. 1770. — Under fjorton år, 1738—52, var det T., som förnämligast, om ej uteslutande, ledde Sveriges styrelse. Förklaringen, huru han först kunde vinna och sedan helt och hållet förlora en sådan makt, ligger till stor del i hans personlighet. Hans förnämsta fel var en långt drifven själfviskhet, som likväl aldrig uppenbarade sig i någon grof egennytta, utan i en okuflig utmärkelselystnad, ett begär att vid alla tillfällen stiga fram, synas och berömmas. Dessutom var han för lifliig och ombytlig att med framgång föra statsrodret, liksom han i allmänhet saknade förmågan att efter noggrann pröfning skarpt fatta sitt föresatta mål. Ett ärorikare rum, än såsom statsman, intager han därför i Sveriges konsthistoria. »Af sin fader hade han ärft, väl icke dennes konstnärsanlag, men kärleken till skön konst och i hemmets skola fått den första vägledningen till kunskaper på detta fält. Genom vidsträckta resor hade han varit i tillfälle att vidga sin synkrets öfver konstens allmänna utveckling, att stadga och skärpa omdömet samt förvärfva sig en mångsidigt bildad kännares smak. Hans lifliga lynne och böjelse för det lysande gjorde honom benägen att omgifva sig med den prakt, som af konsten lånar glans och äfven värde, och då han under sin lyckas dagar förfogade öfver en betydlig förmögenhet, hade han rika hjälpmedel för utöfvandet af ett verkligt mecenatskap och tillfredsställandet af sitt samlingsbegär.» Till konstens befrämjande inom landet lade han 1735 — därtill närmast föranledd af önskan att skaffa dugliga konstnärliga krafter för det under hans ledning stående slottsbyggnadsarbetet — grunden till nuv. Akademien för de fria konsterna. Så väl härför, som för hvad han genom beskyddarskap, uppmuntringar och sina samlingar åstadkommit till väckande af kärlek och sinne för skön konst, står Sverige till honom i förbindelser, fullt jämförliga med dem till någon annan svensk man. Synnerligt framstående såsom talare, intager han äfven inom vitterheten ett utmärkt rum. Väl hyllade han lifligt den då rådande franska smaken, och hvad han skref på antydda språk, höll profvet inför den strängaste granskning. Emellertid var han så långt ifrån att ringakta modersmålet, att han kan sägas hafva väsentligt medverkat vid utbildandet af den svenska prosastil, som det var frihetstiden förbehållet att skapa. Allt ifrån 1756, då han nedlade sin befattning vid hofvet, förde han en dagbok, omfattande ej mindre än 29 band och två portföljer, i hvilken han vid lediga stunder nedskref sina minnen och sina betraktelser öfver de ämnen, som utgjorde föremål för hans tankeverksamhet. »Man förvånas» — säger von Beskow i sin minnesteckning — »när man ser hans dagbok, huru förtrogen han var med de mest skiljaktiga tankeämnen: bibelforskning, Roms klassiska författare, den äldre och nyare historien, rättslära och statskonst; naturvetenskap, fornforskning och myntkunskap, byggnadskonst, målning, bildhuggeri och grafstickelns skapelser; de berömdaste mönster i engelsk, italiensk, fransk, tysk, dansk och svensk vitterhet; äldre och nyare rön i handel och sjöfart, åkerbruk, bergverk och handaslöjder.» Af hans litterära alster må i öfrigt ihågkommas åtskilliga *tal* samt hans undervisande bref till kronprins Gustaf, hvilka, tryckta 1751 på Lovisa Ulrikas föranstaltande och äfven öfversatta på främmande språk, ursprungligen buro titeln *Utkast af en gammal mans dagliga bref under dess sjukdom till en späd printz,* men i senare upplagor äfven betitlas: *En gammal mans bref till en ung printz.* En fortsättning däraf, äfven utkommen i flera upplagor, är *En äldre mans bref till en stadigare prins,* som T. lät trycka 1753, något som, enär det skedde utan konungaparets tillåtelse, blef en medverkande orsak till brytningen mellan författaren och hofvet. — Gift 1727 med grefvinnan *Ulrika Lovisa Sparre,* dotter af riksrådet Erik Axelsson Sparre (se II: 493).

Thalén, Tobias Robert, fysiker. Född i Köping d. 28 dec. 1827. Föräldrar: d. v. rektorn, sedermera prosten och kyrkoherden i Fläckebo af Västerås stift *Jakob Thalén* och *Maria Elisabet Weijel.* — Student i Uppsala 1849, promoverades T.

1854 till fil magister. Kort efter det han blifvit kallad till docent i astronomi vid universitetet i Uppsala, företog han såsom byzantinsk stipendiat 1856 en utländsk resa för fysiskt-matematiska studier i England, Frankrike och Tyskland och utnämndes vid sin hemkomst 1859 till docent i fysik, med förordnande på hösten s. å. att förrätta de till professuren i samma läroämne hörande examina. Amanuens vid fysiska kabinettet 1859—61, befordrades han sistnämnda år till fysices adjunkt samt utnämndes 1873, efter att längre och kortare tider ha uppehållit professuren i fysik vid universitetet samt 1869—70 förestått professuren i allmän och tillämpad fysik vid Teknologiska institutet i Stockholm, till professor vid den nyinrättade lärostolen i mekanik vid Uppsala universitet, hvarifrån han året därefter (1874) erhöll transport till fysiska professuren. Ifrån 1860 bibliotekarie vid Vetenskaps-societeten i Uppsala och 1863 ledamot af nämnda samfund samt 1880 dess sekreterare blef han 1868 ledamot af Vet.-akad., af hvilken han gemensamt med A. J. Ångström fått mottaga det Lindblomska priset 1860, 1864 och 1865, medan han 1869 för egen del erhöll hälften af det Wallmarkska priset. Sedan 1878 medlem af Fysiografiska sällskapet i Lund, blef han 1883 korresp. led. af Örlogsmannasällskapet i Karlskrona, 1888 hedersled. af Vet.- och Vitterh.-samh. i Göteborg och 1891 led. af Videnskabs-selsk. i Kristiania. Under tvåårsperioden 1889—91 var han universitetets prorektor och 1865—79 censor vid mogenhetsexamina inom högre allm. läroverken. Vid elektricitetskongressen i Paris 1881 var han ombud för Sverige, och 1889 deltog han i enahanda egenskap i den därstädes hållna Conférence générale des poids et mesures och hemförde därifrån de s. k. »rikslikarna» eller prototyperna för metern och kilogrammet. Han var härtill så mycket lämpligare, som han sedan 1885 tillhört Comité international des poids et mesures i Breteuil. 1874 tilldelades honom af Järnkontoret ett anslag med anledning af en utaf honom framställd ny metod att medelst magnetiska mätningar undersöka järnmalmfält, hvarjämte han för samma arbete vid Congrès international des Sciences géographiques i Paris 1875 fick emottaga Geografiska sällskapets medalj af första klassen. Sistnämnda år kallades han ock till korresp. led. af Geolog. Reichsanstalt i Wien. Hedrad 1884 af Royal Society i London med den stora Rumfordska medaljen, blef han 1886 led. af Royal Society i Edinburgh. Af hans skrifter, införda i samtida vetenskapliga tidskrifter, äro följande de hufvudsakligaste: *Om astronomiska observationer med tillhjälp af galvanisk elektricitet* 1856, *Försök att bestämma induktionsströmmars olika fortvaro* 1859, *Bestämning af våglängderna för en del af de kemiska strålarna i solspektret* 1860, *Recherches sur les propriétés magnétiques du fer* 1861, *Om bestämning af elasticitetsgränsen hos metall* 1863, *Om de Frauenhoferska linierna jemte teckning af den violetta delen af solspektrum*, tills. med Ångström 1865, *Spektralanalys, exposé och historik* 1866, *Memoire sur la détermination des longueurs d'onde des raies metalliques* 1867, *Jordmagnetiska bestämningar i Sverige under åren 1869—71* och *1872—82*, *Om spektra tillhörande Yttrium, Erbium, Didym och Lanthan* 1873, *Redogörelse för en ny metod att medelst magnetiska mätningar undersöka järnmalmsfält, jämte anförande af några i sammanhang dermed anstälda experiment* 1874, *Om isodynamiska ytorna kring en vertikal magnetstång, med tillämpning häraf vid en på magnetiska mätningar grundad undersökning af järnmalmsfält* 1874, *Om magnetiska mätningar å järnmalmsfält* 1874, *Recherches sur les spectres des métalloïdes*, tills. med Ångström, efter Ångströms död utarbetad af Th. 1875, *Sur la recherche des mines de fer* 1877, *Sur le spectre de fer, obtenu à l'aide de l'arc électrique*. Flera af dessa skrifter äro öfversatta i utlandet. — T., som 1896 tog afsked från professuren, afled i Uppsala d. 27 juli 1905. — Gift 1862 med *Tonny Carolina Kraak*.

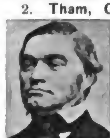
Tham. Släkten härstammar från Landsberg i Sachsen, hvarifrån den svenske stamfadern, *Wollrath Sebastiansson*, inkom i Carl XI:s tid och blef rådman i Göteborg. Hans 1729 aflidna son, kommerserådet Sebastian **Tham**, adlades 1716 och gjorde sig känd såsom den där genom en donation gaf upphof till de bekanta Thamska föreläsningarna. En utgrening af ätten är släkten Tamm (se ofvan).

1. **Tham, Per,** arkäolog. Född på Stora Dala i Skaraborgs län d. 22 dec. 1737. Föräldrar: majoren *Peter Tham* och *Ulrika Ulfsparre*. — Vid fjorton års ålder skickades T. till Uppsala, där han då (1751) blef student, erhöll några år senare titel af hofjunkare och utnämndes 1760 till hofintendent. Två år därefter inköpte han egendomen Dagsnäs i Västergötland, som han bebyggde, förbättrade och förskönade, och hvarest han med undantag af riksdagstiderna sedan tillbragte hela sin lefnad. 1809 erhöll han titeln af öfverintendent och afled på Dagsnäs d. 5 aug. 1820. — T. var en i många hänseenden egendomlig karaktär, hvars sällsamma yttringar till någon del förklaras af den frihet, i hvilken han såsom ende sonen och arftagare till en betydande förmögenhet tilläts att uppväxa. I unga år deltog han en tid i riksdagsförhandlingarna. Att han med allvar sökte sätta sig in i föreliggande offentliga ärenden, framgår af de broschyrer, han tid efter annan utgaf. Bland dessa äro att nämna: *Tankar om prof. Christiernins Föreläsningar om växelcoursen* 1761, hvilken afhandling han utgaf till försvar för sin blifvande svärfader A. Nordencrantz i dennes mångåriga meningsstrid med nämnde professor, vidare *Svar på projectet om et banco-contoirs inrättande* s. å. *Om prästetionden af säterier* 1767, samt *Om helgdagar* 1769. Sin i sist antydda broschyr förfäktade åsikt, att en hel mängd helgdagar kunde till gagn för landets materiella utveckling borttagas, gjorde han äfven gällande i riksdagsmotioner, och densamma vann äfven till väsentlig del seger vid 1772 års riksdag. Äfven i åt-

skilliga andra ämnen, ekonomiska, politiska, litterära o. s. v., hade han tillfälle att i tryck utveckla sina tankar. Sin största ryktbarhet, ehuru ej just af det afundsvärda slaget, vann han såsom fornforskare. På detta sitt älsklingsområde var han en fullkomlig »Rudbeckius redivivus». Om arten af hans antikvariska funderingar kan man göra sig en föreställning af följande utdrag ur ett hans bref till Thorild: »Jag tänker slutligen kunna bevisa, att Gylfe bodde ofvanföre och Oden midt emot Dagsnäs, att de gamle asarne voro Ulfsparrar från Asa i Småland, mina förfäder, att kung Frode i Halland, Långben Rese i Bohuslän voro samtida med kung Smör i Västergyllen, att Unaman och Sunaman voro intoleranta fähundar, hvilka Ulfsparrarna dränkte, såsom ett extremum af att döpas, att S:t Sigfrid lät bygga offerkyrkan Skagern i Undenäs i Västergötland» o. s. v. Oaktadt dessa och andra underligheter var T. en man, som ej saknade förtjänst om den svenska fornforskningen. På hans bekostnad genomreste Sjöborg Blekinge och utgaf sin beskrifning öfver detta landskap; med understöd af T. undersökte Hilfeling Gotland och aftecknade dess märkvärdigheter. Genom bidrag af T. kunde den afbrutna tryckningen af Warmholtz's Bibliotheca historica åter fortsättas. Han understödde den på sin tid bekanta, kringvandrande danska antikvarien Arendt, hvarjämte det ej får glömmas, att det var genom T:s frikostighet Thorild hufvudsakligen gjorde sin uppfostran. Såsom var att vänta, sysselsatte sig hans penna äfven med frågor berörande svensk fornkunskap. Det märkvärdigaste af hans hithörande arbeten är utan tvifvel *Göthiske monumenter, samlade och beskrifne* 1794, med gravyrer efter Hilfeling, hvilket verk dock blef ofullbordadt. Hans förtjänster som mecenat, kanske också hans anseende som rik, beredde honom glädjen att få räkna sig som ledamot af flera lärda samfund, såsom Vet.- societ. i Uppsala, Vitth.-, hist.- och ant.-akad., Landtbr.-akad., Fria konsternas akad. m. fl. Hans mödosamt samlade skatter af konst- och fornsaker skingrades efter hans död på en i Stockholm anställd auktion. — Gift 1762 med *Henrika Nordencrantz*.

2. **Tham, Carl Vilhelm August**, historiker och geograf. Född d. 22 juli 1812; den föreg. kusins sonson. Föräldrar: notarien *Vollrath Tham* och *Ulrika Beata Wult von Steijern*. — Vid tretton års ålder student i Uppsala, promoverades T. därstädes till fil. d:r 1836 och utnämndes 1843 till lektor i historia vid Strängnäs gymnasium. 1850 förflyttades han i samma befattning till krigsskolan å Karlberg och innehade ännu samma tjänst, när han under en resa i Österrike hastigt afled i staden Linz d. 12 juli 1873. Såväl innan han utnämndes till ordinarie lärare som efter det lärarekallet upptog en dryg del af hans tid, sysselsatte han sig med arkivforskningar, särdeles i svenska riksarkivet, af hvilka forskningar såsom frukt framgingo hans riksdagshistorier: *Bidrag till svenska riksdagarnes och regeringsformens historia från midten af sjuttonde århundradet*, 2 delar

1845—47, *Riksdagarne 1660 i Göteborg och Stockholm* 1845, samt *Konung Gustaf III och rikets ständer vid 1789 års riksdag*. Han har därjämte författat och utgifvit utförliga *Beskrifningar öfver Örebro, Vesterås, Stockholms, Upsala, Nyköpings och Linköpings län* 1849—55, *Grunddrag till svensk och allmän statskunskap* 1868 m. m. — Gift 1: 1849 med *Livia Johanna Charlotta Sofia Fredrika Pålman*, 2: 1856 med *Amanda Matilda von Scheele*.

3. **Tham, Gustaf Vilhelm Sebastian**, industriidkare, riksdagsman. Född i St. Kopparbergs förs. i Dalarne d. 5 sept. 1839; den föregåendes brorson. Föräldrar: bergshauptmannen *Gustaf Sebastian Tham* och *Sofia Elisabet Sowelius*. — Student i Uppsala 1855, aflade T. 1860 examen från högre artilleriläroverket vid Marieberg och var 1860—62 elev vid Motala verkstad. Han tjänstgjorde därefter 1862—69 som ritare vid skeppsvarf och maskinverkstäder i utlandet, var 1870—74 ingenjör vid Motala mekaniska verkstad och 1874—76 disponent vid Ankarsrums bruk i Småland. Från 1876 är han verkställande direktör vid Huskvarna vapenfabriksaktiebolag. Genom den framstående plats, denna fabrik under T:s ledning vunnit inom världsindustrien, på samma gång den ägnat oaflåtlig omvårdnad åt arbetarnas trefnad, och de vidsynta vyer, som utmärkt T., hvar helst det gällt att dryfta industriella angelägenheter, har T. förvärfvat sig namn som en af den svenska industriens stormän. Han har ock flitigt tagits i anspråk för allmänna värf. 1887—91 led. af Första kammaren för Jönköpings län, hade han från och med majriksdagen 1887 plats i bevillningsutskottet. Han ställde sig där å protektionistisk ståndpunkt men ådagalade i mångt och mycket, såsom bl. a. den politiska rösträttens utsträckning och arbetarfrågor, en mera moderat hållning än flertalet af sina tullpolitiska meningsfränder. Han var Sveriges ombud vid arbetarskyddskonferenserna i Berlin 1890 och i Brüssel 1897 samt var 1899—1901 ledamot (och från 1900 ordf.) i förliknings- och skiljenämndskommittén. 1905 kallades han till en af de svenska underhandlarna ang. handelstraktat mellan Sverige och Tyska riket. Led. af Vetensk.-akad. 1899. — Gift 1873 med *Julia Elisabet Louise Reuterskiöld*.

Thauvonius, Abraham Georg, biskop. Född 1622 och son af kyrkoherden i Halikko pastorat af Åbo stift *Georg Thauvonius* och *Katarina Juusten*. — Efter idkade universitetsstudier, dels i Åbo, dels i Dorpt, blef T. magister på det senare stället 1647 och utnämndes till physic. professor i Åbo 1649. Tio år därefter (1659) förordnades han till teol. lektor vid samma lärosäte, blef teol. doktor 1665, samt 1667 superintendent i Narva. 1672 förflyttades han härifrån såsom biskop till Viborg, hvarest han afled d. 27 jan. 1679. Hans mest lysande tid inföll under det decennium, då han med friska krafter förestod fysiska professuren i Åbo. Af sin samtid ansågs han såsom utmärkt filosof och har efterlämnat flera skrifter i denna vetenskap. — Gift med *Beata Theringius*.

Thedenius, Knut Fredrik, naturforskare. Född i Tibble socken af Uppland d. 12 nov. 1814. Föräldrar: d. v. komministern därstädes, sedermera kyrkoherden i Valö i Roslagen *Carl Peter Thedenius* och *Katarina Kristina Apelgren.* — Då T. efter trenne års undervisning, dels i Uppsala katedralskola, dels i elementarskolan i Gäfle, måste, i följd af faderns tidiga frånfälle, afbryta sina studier, insattes han såsom elev på apoteket i Gäfle. Här bemärktes hans ovanliga anlag för naturvetenskaperna af den bekante botanikern, doktor C. J. Hartman, som föranstaltade, att han 1836 fick göra en naturvetenskaplig resa till Dalarnes, Härjedalens och Norges fjälltrakter. På hösten 1839 mottog han plats såsom lärare i naturalhistoria vid Hillska skolan å Barnängen och innehade densamma, tills skolan upphörde 1846. Sedan han i maj 1840 aflagt apotekareexamen med det högsta betyg i naturhistorien, som i detta lärdomsprof blifvit utdeladt, bevistade han naturforskaremötet i Köpenhamn och genomreste därpå Skåne i flera riktningar. Antagen s. å. till protokollsförare och växtbestämmare vid Svenska trädgårdsföreningen, företog han 1842 en naturvetenskaplig studieresa till Härjedalen, Jämtland och Norge, inköpte 1843 apoteket Korpen i Stockholm samt utsågs s. å. till Apotekaresocietetens sekreterare och examinator vid provisors- och apotekareexamina. Efter att i januari 1844 ha blifvit förordnad till extra lärare vid Stockholms gymnasium, utnämndes han 1852 till ord. lärare och blef 1859, sedan han året förut sålt sitt apotek, lektor i naturvetenskap vid gymnasiet i Stockholm, och sedan vid Norra latinläroverket därstädes. Han var tillika 1840—70 lärare vid åtskilliga privata läroverk samt tidtals äfven vid andra läroanstalter i hufvudstaden. Varmt intresserad för sin vetenskap, företog han ständigt om somrarna botaniska och entomologiska forskningar i olika delar af landet samt var led. af flera utländska lärda sällskap. Efter honom hafva uppkallats ett växtsläkte, *Thedenia*, samt några växtarter och två insektarter. — Utom afhandlingar och uppsatser i botaniska tidskrifter utgaf T. bl. a.: *Bidrag till kännedom om Najas marina* 1837, *Anmärkningar om Herjedalens vegetation* 1838, *Musci Sueciæ exsiccati* 1838, *Handbibliotek i trädgårdsskötseln* 1841, *Stockholmstraktens fanerogamer och ormbunkar* 1850, *Bidrag till kännedom om Stockholmstraktens lafvegetation* 1852, *Botaniska Notiser* 1852—56, *Svensk Skolbotanik* 1854, *Botaniska excursioner i Stockholmstrakten* 1859, *Bihang till skolherbariet* 1868, *Flora öfver Uplands och Södermanlands fanerogamer och bräkenartade växter* 1871, m. m. Död d. 4 mars 1894. — Gift 1848 med *Charlotta Aurell.*

Théel, Johan Hjalmar, zoolog. Född i Säter d. 14 juni 1848. Föräldrar: kaptenen vid Dalregementet *Johan Jakob Tjäder* och *Zaphira Olivia Margareta Leijonflycht.* — Student i Uppsala 1869, vann T. 1872 den filosofiska doktorsgraden, blef 1875 docent i zoologi och 1879 e. o. amanuens vid zoologisk-zootomiska laboratoriet i Uppsala. Sedan han läsåret 1882—83 på förordnande uppehållit prosektorsbefattningen vid nämnda laboratorium, befordrades han 1883 till prosektor och 1889 till e. o. professor i jämförande anatomi vid Uppsala universitet. 1892 blef han professor vid Vet.-akad. i Stockholm samt föreståndare för dess samlingar af lägre overtebrerade djur. — Redan tidigt gjorde sig T. för sina grundliga kunskaper bemärkt inom den vetenskapliga världen. Därom vittnar bl. a. det uppdrag, som 1878 lämnades honom att undersöka och beskrifva den rikhaltiga samling af till holoturiernas klass hörande djur, som den engelska korvetten »Challenger» fört med sig från sin 1873—76 för djuphafsforskning utförda världsomsegling. Hans om resultatet af dessa undersökningar författade afhandling finnes införd i »Report on the scientific results of H. M. S. Challenger» 1873—76. En mängd större och mindre af honom författade afhandlingar äro intagna i Vetenskapsakademiens skrifter. Bland dessa äro att nämna: *Études sur les Gephyriens inermes des mers de la Scandinavie, du Spitsberg et du Groenland* 1875, *Recherches sur le Phascolion stromii* s. å., *Note sur l'Elpidia, genre nouveau du groupe des Holothuries* 1876, *Mémoire sur l'Elpidia, nouveau genre d'Holothuries* 1877, *Note sur quelques Holothuries des mers de la Nouvelle-Zemble* s. å., *Les annelides polychætes des mers de la Nouvelle-Zemble* 1879, *Report on the Holothurioidea dredged during the »Knight Errant» expedition 1880,* »Proceed. of the Royal soc. of Edinburgh» 1882, *Report on the Holothurioidea dredged by the U. S. coast survey steamer »Blake» during the years 1877—80,* införd i »Bullet. of the Museum of comp. zool. at Harvard college» 1886 samt *On the development on Echinocyamus pucillus.* Detta arbete, som inrymts i Nova acta r. soc. scient. Upsal., XV, 1892, blef af Vetenskapsakad. 1893 belönadt med halfva Letterstedtska priset. Den framstående plats, T. intager såsom forskare inom sin vetenskapliga disciplin, kan han sägas hafva vunnit genom den oförtröttade ifver, hvarmed han fullföljt sina studier, hvilken ifver äfven tagit sig uttryck i täta vetenskapliga färder ej blott på väl banade stigar inom den civiliserade världen utan ock till vidt aflägsna, öde trakter. Här må i sådant hänseende blott erinras om hans deltagande 1875 i professor Nordenskiölds forskningsfärd till Novaja-Zemlja och Jenisej samt hans ledning af den likaledes af Nordenskiöld året därpå anordnade expeditionen landvägen till Jenisej. — T. är sedan 1884 ledamot af Vet.-akad., sedan 1889 af Vetenskapssocieteten i Uppsala och sedan 1896 af Fysiografiska sällskapet i Lund. Är för öfrigt medlem af flera utländska vetenskapliga samfund.

1. **Thegerström, Carl Ferdinand,** skådespelare Född i Stockholm d. 20 juli 1826. Föräldrar: revisorn *Johan Peter Thegerström* och *Anna Elisabeth Åkerdahl.* — Sin teaterbana började

T. vid tjugu års ålder vid d. v. Mindre (nuv. Dramatiska) teatern. När ledningen af denna teater 1854 öfvergick från O. U. Torsslow till Edv. Stjernström, tog han anställning vid Södra teatern, som då innehades af J. W. Weselius men vid dennes 1855 inträffade död öfvertogs af L. Zetterholm. Sedan han här varit verksam i sjutton år eller till 1871, inträdde han i den k. talscenens — Dramatiska teaterns — tjänst. Då teatern 1888 öfvertogs af en association, blef han medlem af dennas styrelse och kvarstod såsom sådan till 1891. Vid scenen förblef han dock fästad till 1898, då de tilltagande årens tyngd och kanske ännu mer en i allt högre grad försvagad synförmåga nödgade honom att därifrån afgå. — Vid Södra teatern blef T. hufvudsakligen använd i komiska eller farsartade roller, äfvensom i burleska operettpartier, och gjorde i dem alla lycka med en komik af mestadels oemotståndligt muntrande art. Så t. ex. när han spelade kapten Tio i »Ett kruthus» eller den lustige provisorn i »Herre, var så god och tag bort er dotter». Mycket rolig var han äfven i sina operettroller, t. ex. såsom *Dunkaschin* i »Theblomma», röfvaren *Pietro* i »Frihetsbröderna» m. fl. Till mångas öfverraskning visade han sig, efter att hafva öfvergått till Dramatiska teatern, såsom en särdeles god karaktärsskådespelare. Det allvar och den samvetsgrannhet, hvarmed han tog hvarje honom lämnad uppgift, och hans framstående förmåga att konstnärligt utarbeta och individualisera karaktärer af äfven vidt skilda skaplynnen hafva vunnit allmänt erkännande. Bland de roller, i hvilka han anses hafva lyckats bäst, kunna nämnas *Aslaksen* i »De ungas förbund», *konsul Bernick* i »Samhällets pelare», *doktor Stockman* i »En folkefiende», *fadern* i »Denise», *Månsson* i »Berta Malm», *Pontus Bark* i »Sanna kvinnor», *Jämmerling* i »Advokaten Knifving» m. fl. — Det kan till slut förtjäna nämnas, att den utmärkte skådespelaren ägnat en betydlig del af sin lediga tid åt botaniska studier och förvärfvat sig inom antydda vetenskapsgren en fond af verkligt aktningsbjudande kunskaper. — Gift med ***Mathilda Wilhelmina Eugenia Liljegren.***

2. **Thegerström, Robert,** målare. Född i London d. 6 jan. 1857; den föregåendes brorson och son till grosshandlaren *Johan Robert Thegerström* o. *Amalia Feit* — Efter aflagd mogenhetsexamen 1875 genomgick T. Konstakademiens skola. 1880 lämnade han fäderneslandet och var sedan ända till 1892 bosatt i Frankrike, där han flitigt arbetade på sin vidare utveckling. Efter några år utställde han å »Salongen» *Två vänner* och följande år *Landskap från Carolles*. T. är nämligen både figur- och landskapsmålare samt dessutom framstående etsare. På de utställningar, som anordnats af »opponenterna» och Konstnärsförbundet, har han äfven haft taflor utställda, bl. a. flera motiv från Egypten 1888, åtskilliga pasteller 1890, på konstnärsförbundets minnesutställning i Stockholm 1905 landskap och porträtt. På Nationalmuseum finnes af honom kompositören *Stenhammars* fint återgifna bild. Bland öfriga porträtt må nämnas *Tor Aulin, Hugo Alfvén*, fru *Thegerström* (konstnärens hustru). »Kraftig hållning och kraftig kolorit äro utmärkande för hans arbeten.» — Gift 1887 med *Elin Lamm.*

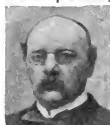

Thegner, Olof Arvidsson, reduktionsman. Född d. 12 dec. 1615 i Thegna by i Vists socken af Östergötland, där föräldrarna voro bondfolk. — På bekostnad af grefve Ture Gabrielsson Oxenstierna, hos hvilken fadern en tid varit rättare, skickades T. först till stiftets läroverk och sedan till Uppsala, hvarest han snart gjorde sig bemärkt för sin flit och sitt goda uppförande. Vid 1650 års riksdag framträdde han först på den politiska banan, då han, slutande sig till de missnöjdas led, deltog i ropet på reduktion, utan hänsyn till att denna mot den högättade adeln förnämligast riktade åtgärd äfven måste drabba släkten Oxenstierna. På grund af denna hans politiska ståndpunkt anställde honom Carl X såsom sekreterare 1655 i det då upprättade reduktionskollegiet. 1660 förordnades han till stadssekreterare i Stockholm, blef 1666 assessor i Svea hofrätt samt 1668 justitieborgmästare i Stockholm och ordförande i stadens justitiekollegium. Denna hans ämbetsställning banade för honom vägen till talmansstolen i borgarståndet, den han innehade vid 1668, 1675, 1678, 1680 och 1682 årens riksdagar eller just under den tidrymd, då reduktionsverket inleddes och genomfördes med enväldet i sitt släptåg. Vid riksdagen 1675 utvecklade han mycket nit att få i gång den s. k. granskningskommissionen. Efter Joh. Gyllenstiernas död 1680 intog han ett af de allra främsta rummen på skådeplatsen och bemäktigade sig tillsammans med Clas Fleming helt och hållet ledningen af räfsten med Carl XI:s förmyndare. Isynnerhet var hans inflytande vid 1682 års riksdag mycket stort, och det kan sägas, att det förnämligast var han som genomdref, att reduktionen fick den utsträckning, som sedermera blef fallet. 1683, eller s. å. han adlades, förordnades han till vice president i Svea hofrätt, blef, efter reduktionens genomdrifvande, 1685 landshöfding i Stockholms och Uppsala län och 1687 friherre samt afled i Stockholm d. 8 mars 1689. — Ställd i spetsen för ett parti under en brytningstid, sådan som reduktionen medförde, skulle T. naturligtvis blifva föremål lika mycket för tadel och hat, som för pris och beröm. Under det sålunda hans anhängare skildra honom såsom en rättrådig, fosterlandsälskande man, en stödjepelare för konungamakten, utmålas han af motpartiet som en hatfull, samvetslös och orolig ränksmidare. Hos Carl XI ägde han ett nästan obegränsadt förtroende, som äfven öfverflyttades på hans mågar, bröderna Jakob Gyllenborg och Anders Leijonstedt. Utan fråga var han en man med högst ovanlig ämbetsmannaduglighet, ehuru som män-

niska hvarken samvetsöm eller särdeles nogräknad om medlen. — Gift 1656 med *Katarina Gerdes.*

Themptander, **Oscar Robert,** ämbetsman, politiker. Född i Stockholm d. 14 febr. 1844. Föräldrar: f. d. löjtnanten *Nils Robert Themptander* — härstammande från en gammal prästsläkt i Västergötland — och *Adolphina Oscara Laurent.* — Student i Uppsala 1861, fäste T. den allmänna uppmärksamheten vid sin person, då han gentemot den fruktade tentatorn, prof. J. C. Lindblad, som underkänt honom, tilltvang sig rätt att offentligt undergå hofrättsexamen, hvilken han d. 8 dec. 1863 med heder bestod. Under de följande åren delande sin tid mellan tjänstgöring i åtskilliga ämbetsverk och riksdagens kansli, blef han 1870 vice häradshöfding och 1871 sekreterare i justitieombudsmannaexpeditionen samt var sekreterare i 1873 års bevillningsutskott. Advokatfiskal i generaltullstyrelsen 1874, befordrades han 1878 till byråchef därstädes. Samma år insattes han i tullkommittén och i en annan för utarbetande af lagförslag rörande inteckning i järnväg samt valdes till ledamot af Andra kammaren för Stockholms stad, i hvilken egenskap han fungerade till och med 1881 års riksdag. Till dessa snabba framgångar torde det anseende för duglighet, T. vunnit under afvecklingen af en stor bankirfirma, i icke oväsentlig mån bidragit. Som riksdagsman ådagalade han snart tendenser, hvilka stodo landtmannapartiets ganska nära. 1880 gaf han sålunda tillkänna, att han ryggade tillbaka för en försvarsorganisation, byggd på värnplikten, om annan lösning vore möjlig, och att han icke ville ålägga rust- och rotehållare ökade skyldigheter för försvaret under fredstid, innan indelningsverket afskaffats, hvilket måste påskyndas. Då T. dessutom som talare gjort sig bemärkt genom en human, ledig och klar samt rakt på sak gående framställning, var det naturligt, att han skulle vinna den dåvarande majoritetens öra. Också insattes han redan 1879 som fullmäktig i riksgäldskontoret och inträdde d. 7 dec. 1880 som konsultativt statsråd i den Posseska ministären. Den 8 mars 1881 öfvertog han finansministerportföljen och utnämndes d. 16 maj 1884 efter Thyselii afgång till statsminister. Som sådan skördade han 1885 »kompromissens» första fallna frukt, då riksdagen antog förslaget om 12 dagars ökning af beväringsöfningarna mot 30 procents afskrifning af grundskatterna samt af rustnings- och roteringsbesvären. Försöken att lugna norrmännens missnöje öfver deras förmenta tillbakasättande i unionen genom ett klokt tillmötesgående strandade på norrmännens uppskrufvade anspråk. Många nyttiga åtgärder åvägabragtes på T:s eget eller hans regerings initiativ, såsom domänstyrelsens omorganisation 1882, den personliga skyddsafgiftens borttagande 1883, postsparbankens inrättande 1883, skattefrälseräntans inlösen 1885 och anordnande af kontroll öfver försäkringsanstalter. 1886 öfverlämnade han finansportföljen i andra händer. Hvad som i icke ringa grad satte färg på T:s regering, var dess energiska kamp mot återinförandet af lifsmedelstullar. Då slutligen en svag majoritet i Andra kammaren uttalat sig i denna riktning, blef Andra kammaren i mars 1887 på T:s inrådan upplöst och nya val utskrifna. Dessa, som skedde under större upphetsning, än som i mannaminne förekommit i Sverige, och under de häftigaste anfall mot regeringen, gåfvo till utslagen stark frihandelsmajoritet. Men redan vid de ordinarie höstvalen s. å. blef denna rätt decimerad för att slutligen förvandlas till minoritet, sedan Stockholmsvalets resultat genom formfel omkastats. Den 6 febr. 1888 ingaf ock T. sin afskedsansökan och afsade sig efter riksdagens slut den plats i Första kammaren, han sedan 1883 innehaft. Vid afskedstagandet utnämndes han till landshöfding i Stockholms län, å hvilken post han med af alla erkänd duglighet verkade till 1896, då han inträdde som verkställande direktör i trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund. Hans arbetskraft togs ock i anspråk för åtskilliga kommittéer, som ordf. i bankkommittén 1889—90, i jordbrukslägenhetskommittén 1891—92, i kommittén angående landt- och sjöförsvarsdepartementens sammanslagning 1894—95 samt som led. af unionskommittén från 1895. Ännu en gång kom T. att deltaga i det politiska lifvet, sedan han 1893 på ett moderatliberalt program valts till representant för Stockholms stads andra valkrets i Andra kammaren, som han tillhörde till sin död i Stockholm d. 30 jan. 1897. Från denna tid, under hvilken T. 1894—96 var ordförande i bankoutskottet och i kammaren intog en särdeles framskjuten plats, förtjänar särskildt framhållas hans i stor stil hållna anförande 1894 mot inskränkning i städernas representationsrätt. Serafimerriddare 1886, blef T. 1893 hedersled. af Landtbruksakad. — Gift 1874 med *Frida Mariana Dahlberg.*

1. **Theorell, Sven Lorens,** rättslärd, skriftställare, justitieombudsman. Född i Herrljunga församling i Västergötland d. 5 nov. 1784. Föräldrar: d. v. komministern, sedermera kyrkoherden därstädes *Theodor Sven Theorell* och *Magdalena Holm.* — Sedan T. om våren 1808 tagit auskultantexamen i landtmäterikontoret och om hösten s. å. hofrättsexamen, sysselsatte han sig under loppet af några år om somrarna med landtmäterigöromål och om vintrarna med tingsarbeten i Kronobergs län. 1815 flyttade han till Stockholm, där han s. å. utnämndes till kopist i kammarkollegium, hvarefter han 1816 erhöll häradshöfdings namn med tur och befordringsrätt, 1817 förordnades att förestå vice advokatfiskalstjänsten i kammarkollegium och s. å. befordrades till kanslist i samma ämbetsverk. Lifligt besjälad af konstitutionella frihetsgrundsatser, utgaf T. tillsammans med sin bror, J. P. Theorell (se T. 2), 1820—22 tidningen »Stockholms courier» och räknades länge bland de frisinnades främsta led. Efter att 1823 ha erhållit förordnande att tills vidare förestå notarietjänsten i bemälda kollegium, utnämndes han 1835 till ordinarie notarie och tog afsked från ämbetsverket 1839. T., som under detta skede af sin offentliga verksamhet äfven gjorde sig känd såsom en mycket anlitad och högt ansedd sak-

förare, inkallades 1841 i lagberedningen och utnämndes samma år till kammarråd. Han fortsatte emellertid sina arbeten i lagberedningen till 1845, då han inträdde i utöfningen af kammarrådstjänsten, men redan året därefter erhöll han fullmakt såsom utnämnd domhafvande i Södra Möre härad af Kalmar län. Såväl inom lagberedningen, där han uppträdde som Richerts motståndare, som genom sina utgifna skrifter: *Anckarsvärdska politiken, en blick på 1840 års riksdag, Fabriksväsendets inflytande på arbetares bergning och deras barns uppfostran* 1842—43, *Om svenska nationalrepresentationens ombildning* 1844, *Betraktelser och handlingar hörande till reformen i nationalrepresentationen och allmänna lagen* 1846—48, visade sig T. i mångt och mycket lämnat sin ungdoms tendenser bakom sig, särskildt allmänna val och jurydomstolar. De konservativa ansågo sig därföre i T. fått en lämplig motkandidat mot den för dem misshaglige frisinnade justitieombudsmannen Landin (se II: 17,) och genom en koalition med en fraktion af de liberala lyckades de 1848 genomdrifva T:s val till justitieombudsman, under skarp protest från samtliga borgarståndets och flertalet af bondeståndets elektorer, som förklarade T »öfverlefvat sig själf». Detta omdöme visade sig allt annat än befogadt. Under den tid af åtta år, T. innehade justitieombudsmannasysslan, utvecklade han nämligen ett nit och en kraft, som läto honom framstå såsom en högst samvetsgrann och plikttrogen lagarnas väktare, men äfven väckte ett med tiden allt mera stegradt missnöje hos de statens tjänare både inom och utom riksdagen, som efter hand kände sig obehagligt berörda af hans ämbetsutöfning. Följden blef, att han vid justitieombudsmannavalet under 1856—58 års riksdag endast erhöll fjärdedelen af elektorernas röster, detta oaktadt lagutskottet förklarat honom fortfarande vara förtjänt af riksdagens förtroende. Som ständerna emellertid tillerkänt honom en lifstidspension, tog han 1858 afsked från sitt häradshöfdingeämbete och bosatte sig i Stockholm, där han afled d. 15 dec. 1861. — Hans berättelser såsom justitieombudsman kunna genom skrifsättets lediga behag ännu läsas med nöje. — Gift 1823 med grefvinnan *Sofia Vilhelmina von Schwerin.*

2. **Theorell, Johan Peter,** publicist. Född i Herrljunga församling i Västergötland d. 15 aug. 1791; den föregåendes bror. — Student i Uppsala 1809, vann T. vid promotionen tre år senare filosofiska magistersgraden. Under de närmast följande åren uppehöll han sig såsom privatlärare pa landet, men flyttade 1816 till Stockholm, där han några år tjänstgjorde i Konungens kansli och Kommerskollegium. Under tiden eröfrade han i Svenska akademien tvenne pris, nämligen 1816 stora priset för sin täflingsskrift *De två rosornas strid om den engelska kronan* och 1818 andra priset för en afhandling om *Longobardiska rikets fall.* Då han snart insåg, att för honom på ämbetsmannabanan ingen framgång var att påräkna, vände han sin håg och sina beräkningar åt annat håll. Till en början utgaf han tillsammans med sin äldre bror (se T. 1) oppositionstidningen »Stockholms Courier», hvilken, flera gånger indragen, med något förändradt namn fortfor i tre år, 1820—22. 1823 inköpte han tidningen »Dagligt Allehanda», som då var blott ett annonsblad men i T:s hand snart blef både en nyhetstidning och ett politiskt organ af liberal färg. 1833 sålde han nämnda tidning men fortfor att åt densamma ägna sin penna till hösten 1834, då han öfvergick till »Aftonbladet». 1838 återvände han dock till »Dagligt Allehanda», i hvars redaktion han deltog till i slutet af 1843. Året därefter begynte han utgifvandet af veckoskriften »Vinterbladet», hvilket 1846 införlifvades med »Dagligt Allehanda», likväl med bibehållande af veckoskriftens titel öfver de uppsatser, till hvilka T. var författare. När med 1848 »Dagligt Allehanda» öfvergick till en ny ägare, lämnade han denne till en början sitt biträde, men drog sig ånyo tillbaka och ingick under årets lopp som medarbetare i »Aftonposten», efter hvars upphörande han ånyo utgaf »Vinterbladet» 1851—52. Sedan den tiden var han ej stadigt fästad vid någon tidnings redaktion. Likväl voro hvarken han själf eller hans penna overksamma. Så utgaf han anonymt tid efter annan ströskrifter i hvarjehanda ämnen, hvilka skrifter dock icke säll'an voro aftryck eller bearbetningar af hans egna tidningsartiklar. Redan 1819 hade han utgifvit i anledning af ett tryckfrihetsåtal mot brodern en med bitande kvickhet skrifven broschyr, *Försök att tourmatta på opinionen,* och, medan han ännu tillhörde tidningspressen, utkommo af hans hand *Bondeståndet och indragningsmakten* 1830. Vidare må nämnas: *Några ord om press, reformer, ministerstyrelse* 1839, *Ett ord i den stora frågan om en förändring af nationalrepresentationen i Sverige* 1844, *Svenskt handelstvång och handelsfrihet* 1850 m. fl. Äfven anlitades hans råd och hans penna i flerahanda riktningar, dels enskildt såsom böndernas »skrifkunnige vän», i hvilken egenskap han utöfvade ej ringa inflytande vid riksdagarna, dels såsom sekreterare och led. i flera kommittéer. Därjämte var han en synnerligt användbar samt under flera riksdagar mycket nyttjad tjänsteman i utskottens kanslier och innehade ännu en sådan befattning, när han skördades af döden d. 9 mars 1861. Ehuru publiciteten alltid var hans hufvudsakliga uppgift, måste han för sin utkomst söka hvarjehanda andra förvärfsvägar. Så förestod han 1822—27 Stockholms stads bokauktionsverk, var 1822—33 boktryckare, öfvertog 1834 ett landtbruk o. s. v. — Med värme, men i allt efter mogen öfverläggning, slöt sig T. till de frihetsrörelser, som begynte med det nya statsskicket. De åsikter han en gång omfattat sökte han sedermera göra gällande i de tidningar, i hvilka han arbetade, och det var när hans ifrigt förfäktade älsklingssatser rönte motstånd hos de respektive redaktionerna, som han vände sig åt annat håll för att yrka samma läror. — Gift med *Theresia Mathilda Pulchau.*

3. **Theorell, Axel Gabriel,** fysiker. Född i Gökhems förs. af Västergötland d. 10 juni 1831; den föreg. brorson och son af T. 1. — Med sina föräldrar flyttade T. tidigt till hufvudstaden, där han genomgick Klara skola och gymnasium, hvarefter han blef student i Uppsala 1855. Under sin beredelse för den filosofiska graden ägnade han i synnerhet grundliga studier åt de matematiskt-fysiska vetenskaperna, hvarför han ock, kort efter det han vid 1863 års promotion vunnit lagerkransen, förordnades till docent i matematik och var 1865—66 tillförordnad professor i fysik vid Teknologiska institutet. Det visade sig emellertid snart, att med hans omfattande matematiska insikter hans anlag mera lågo åt det praktiskt konstruktiva än det rent teoretiska af vetenskapen. Sålunda uppvisade han 1866 ett af honom konstrueradt sinnrikt instrument, den s. k. självregistrerande meteorografen, hvilken väckt stor uppmärksamhet och, nu antagen flerstädes äfven i utlandet, i hög grad underlättar insamlandet af meteorologiska iakttagelser. Tillika uppfann han en särdeles praktisk vindmätare, inrättade de bästa medelst elektricitet reglerade astronomiska ur, barometrar m. m. Flera andra fysiskt-mekaniska inrättningar voro dels i ritning, dels i tanken konstruerade af denne snillrike vetenskapsman, när döden slutade hans dagar, å Ekskogen vid Sköfde, d. 2 juli 1875. För att sätta honom i tillfälle att någorlunda ostördt ägna sig åt sina konstruktionsarbeten hade riksdagen ett par år före hans död anvisat honom ett årligt anslag af 2,500 kronor. — Bland hans skrifter äro att anföra: *Proportionslärans elementer* 1870, *Räknetabeller till underlättande af sifferkalkyler* 1874 och *Mekanikens element* 1877. — Gift 1874 med *Hanna Margareta Hultman.*

Theresia Amalia Carolina Josefina Antoinetta, prinsessa, hertiginna af Dalarne. Född d. 21 dec. 1836 i Bamberg; dotter af prins *Edvard Carl Vilhelm Christian* af Sachsen-Altenburg och hans första gemål, prinsessan *Amalia Antoinetta Carolina Adriana* af Hohenzollern-Sigmaringen. — Uppfostrad i sitt föräldrahem, förlorade prinsessan tidigt sin moder och något senare sin fader, hvarefter hon tillbragte någon tid hos sina anförvanter konungen och drottningen af Hannover och sedermera flera år i sin morbroder furst Carls af Hohenzollern familj. Den 16 april 1864 förmäldes hon i Altenburg med svensk-norska arffursten *Nicolaus August,* hertig af Dalarne, och tillbragte med honom ett nioårigt äktenskap, som upplöstes genom hans bortgång i döden d. 4 mars 1873. Hon har sedan sitt giftermål icke allenast fullkomligt tillägnat sig Sveriges språk, utan med tillgifvenhetens och minnenas band funnit sig mer och mer fästad vid det nya hemlandet. Efter sin gemåls bortgång har hon fört ett stilla och tillbakadraget lefnadssätt dels i hufvudstaden, dels sedan 1890 på det täcka Haga. Några år uppehöll hon sig i Schweiz, hvars på en gång milda och stärkande luft visade sig synnerligen välgörande för hennes den tiden vacklande hälsa. Hennes äktenskap var barnlöst.

Thersner, Ulrik, militär, tecknare. Född i Kurkslätts socken i Finland d. 2 april 1779. Föräldrar: kapellanen *Mikael Thersner* och *Johanna Dorph.* — T. begynte redan vid sju års ålder sin militära bana, i det han då vardt antagen till skeppsgosse, i hvilken egenskap han tjänstgjorde under ryska kriget 1788—90. Sergeant vid arméns flotta 1794 och fänrik 1799, var han såsom informationsofficer vid Göteborgs eskader 1804 anställd att förrätta hydrografiska mätningar i Bohuslän. 1808 löjtnant i Fältmätningskåren, dit han blifvit förflyttad året förut, deltog han på skilda håll i krigsoperationerna 1808—09, blef kapten 1810 och medverkade s. å. vid gränsregleringen mellan Sverige och Ryssland. Sedan han i 1813—14 års krig haft åtskilliga kommenderingar och sistnämnda år befordrats till major i Fältmätningsbrigaden, förrättade han bl. a. 1815—17 fältmätningar i Skåne. 1825 tog han afsked ur krigstjänsten med öfverstlöjtnants rang. — Bland elementen i hans ungdomsbildning hörde bl. a. att med grafstickeln frambringa åtskilliga småstycken. På egen hand förkofrade han sig gradvis i teckningskonsten och upptog det af hans landsman, sedermera öfverstlöjtnant V. M. Carpelan, m. fl. den tidens konstnärer utöfvade aquatintamanéret och begynte 1816 under titeln *Fordna och närvarande Sverige* utgifva ett omfattande arbete, som var ett slags efterbildning af Dahlbergs Sueciaverk. De första bladen i detta sitt storartadt anlagda verk utförde han under sin vistelse i Skåne, af hvars herresäten de återgifva utsikter. Med kartografen C. F. Akrells skickliga biträde vid teckningarnas mångfaldigande fortskred arbetet så raskt, att 1823 hela afdelningen Skåne var färdig, och början gjord med Östergötland. 1824—25 begyntes med Uppland och Södermanland. I företaget hade redan tidigt Carpelan börjat medverka. Vid T:s död, som inträffade i Västerås d. 2 sept. 1828, voro ej mindre än 38 häften färdiga, med af honom författad text. Äfven tvenne andra litterära arbeten af honom förtjäna omnämnas, nämligen *Några ord om musiken* 1826 och *Om landskapsmålning* 1828. Efter T. öfvergick planschverket i andra händer, men fortsattes 1843 af hans dotter *Thora Johanna Ulrika Thersner* (född 1818 och död i Stockholm d. 3 okt. 1867) och hade vid hennes bortgång fortskridit till 364 folioblad, då det för alltid afbröts. — Gift 1811 med *Anna Gustafva Weckman.*

Thiel, Ernest, finansman, mecenat. Född i Norrköping d. 18 aug. 1859. Föräldrar: den från Belgien till Norrköping som fabriksverkmästare inkallade, sedermera i Stockholm som köpman bosatte *Jacques Thiel* och *Fanny Stiebel.* — T. började sin bana som banktjänsteman och blef verkställande di-

rektör för Hernösands enskilda banks Stockholmskontor vid dettas upprättande 1884. 1891 afgick han emellertid från denna befattning för att grunda en egen bankaffär: Stockholms Kredit- och Diskontoförening, sedermera Aktiebolaget Stockholms diskontobank, hvars chef han förblef till och med år 1901. Den betydande förmögenhet, han under denna tid genom sina framstående bankmannaegenskaper förvärfvat, har sedan dess tillåtit honom att i stor skala få följa sina böjelser som konstvän, samlare af konstverk och frikostig mecenat mot litteraturens och konstens utöfvare. — I sin 1905 uppförda magnifika villabyggnad vid Blockhusudden på Djurgården har han samlat ett konstgalleri, som innesluter den utan jämförelse förnämsta och dyrbaraste privata samling af modern svensk konst, som finnes i vårt land; speciellt äro konstnärer som Bruno Liljefors, Eug. Jansson, Karl Nordström, Acke, m. fl. bättre och rikare representerade där än i någon annan samling. — T. har äfven gjort sig ett aktadt namn som Nietzsche-öfversättare genom de tre volymerna *Bortom Godt och Ondt* 1904, *Till moralens genealogi* 1905 och *Afgudaskymning* 1906. — Gift 1: 1884 med *Anna Fredrika Josephson* och 2: 1897 med *Signe Maria Althin*. — Brodern *Arthur*, född i Norrköping d. 30 sept. 1860, köpman, har tjänstgjort som kommissarie vid allmänna industriutställningen i Stockholm 1897 och som Sveriges kommissarie vid världsutställningen i Paris 1900. — Gift 1889 med *Alice Sachs*.

Tholander, Per Vilhelm, skriftställare, fornforskare. Född i Hvetlanda församling af Växiö stift d. 6 april 1770. Föräldrar: kyrkoherden därstädes *Petrus Tholander* och *Maria Ståhl*. — Efter en kortare vistelse vid Lunds universitet 1791 samt ett något längre uppehåll i Uppsala 1792—94, ingick T. det sistnämnda året såsom e. o. i Riksarkivet men anträdde kort därpå med ett efter den tidens förhållande icke oansenligt fädernearf en utrikes resa, under hvilken han blef fil. magister i Göttingen. På återresan till Sverige tjänstgjorde han en tid vid Arna Magnæanska institutet i Köpenhamn. Hemkommen till Stockholm 1797 väckte han uppseende för sina vidsträckta kunskaper och dyrbara samlingar, men var på samma gång så utblottad, att han 1798 måste taga tjänst såsom trädgårdsdräng vid Ulriksdal. Denna befattning innehade han i tre år eller till 1801, då han blef vikarierande och sedermera, 1806, ordinarie skolmästare på samma ställe. Under denna förnedringstid fortfor han likväl att vid sig fästa de lärdes uppmärksamhet genom åtskilliga arbeten, hvarför han vid Götiska förbundets stiftelse kallades till en af dess ledamöter och blef en aktad arbetare i förbundets tidskrift »Iduna». Då »Svensk Litteratur-Tidning» började utgifvas, ingick han i densamma som medarbetare och kallades 1814 på anmodan af N. von Rosenstein till redaktör af konsistoriernas handlingar till uppfostringskommittén, angående skolornas tillstånd i stiften. Han afled emellertid icke långt därefter, i Stockholm d. 16 nov. 1815. — T. var en ovanligt kunskapsrik man, hvilken i synnerhet gjorde sig bemärkt såsom samlare af historisk litteratur och såsom bibliograf. Om hans insikter i sist antydda ämne vittnar fördelaktigt hans *Musæum typographicum sohmianum* 1812 och 1815. — »På senare åren lugn och ädel,» säger hans minnestecknare, »sökte han genom ordentlighet och ett indraget lefnadssätt godtgöra en omognare ålders förvillelser, hvilka understundom lära öfverstigit gränserna af vanlig ungdoms ysterhet.» — Ogift.

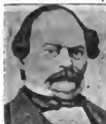
Thomæus och **Thomée.** Äldste kände stamfadern *Hans*, en skotsk adelsman, som antagligen lefde mot slutet af 1500-talet, uppgifves hafva för förmodad delaktighet i ett upprorsförsök blifvit fängslad, då två hans söner flydde ur landet och den yngre *Anders Hansson* slutligen hamnade i Skåne. Hans son, kyrkoherden i Ousby, *Thomas Anderssons* barn antogo namnet *Thomæus*. En gren af släkten har ändrat namnet till *Thomée*, af hvilken en medlem adlats under namnet *Adelsköld*.

1. **Thomæus, Jöran Jakob,** präst, författare. Född d. 5 april 1786 i Raflunda i Skåne, där fadern, regementspastorn, sedermera prosten i Fjelkinge *Thomas Thomæus*, gift med *Elsa Sofia Mandorff*, då var boende. — Fadern, en lärd man, bekant med den tyska vitterheten, sådan den på 1770-talet i Lund verkade på Thorild och Lidner, ledde själf sin sons undervisning och utvecklade hans anlag i den riktning, som dessa sedan togo. Då sålunda T. 1802 blifvit student i Lund, riktade sig hans studier väsentligen på teologi och modern litteratur. Prästvigd 1809, trampade han i nitton år adjunktlifvets törnbevuxna stråt i Lunds stift, uppmuntrad dock 1817 med hofpredikantstiteln. Omsider utnämndes han till kyrkoherde i Kristianstad och Vä 1828, hvarpå prosttiteln följde 1830. Ihjälslagen af åskan nära Harplinge prästgård under en resa i Halland d. 2 aug. 1845. — T:i religiöst fromma sinnelag uttalade sig i början af hans författarebana i poetisk form, i det han tid efter annan utgaf: *Evighetstankar af en ung studerande jemte en samling af dess skaldestycken* 1810, *Sånger öfver Jesu lidande* 1812, *Sånger till Guds och Jesu Kristi förherrligande* 1813 och *Försök till religionssånger för barn* 1816. Efter denna tid omhandlade hans författarskap arbeten dels af historisk, dels af teologisk didaktisk art. Af de förra må nämnas: *Korta biographier öfver de berömdaste theologer*, 2 del. 1815, *Christna kyrkans historia i Sverige* 1817, *Svenska kyrkohistorien för skolungdom* 1819, *Sveriges och Norges historia och statskunskap* 1820, *Svensk Plutark* s. å., *Allmän verldshistoria för ungdom* 1821, *Märkvärdigheter ur allmänna kyrkohistorien* 1827, *Lefvernebeskrifning om Erasmus från Rotterdam* 1830, *Skandinaviens kyrkohäfder*, 2 del. 1835—38 m. m.; af de senare: *Läsning för präster*, 2 del. 1819—22, *Jesus af Nazareth, berättelser ur evangelisterna* 1831, *Frågor till nattvardsbarnen, rörande Kristendomens lära och historia* 1832, *Korta granskningar af svenska församlingens nya kyrkopsalmbok* 1833, *Kyrkoposten, tidskrift*, I—IV

1838, o. s. v. — Gift 1830 med *Hedvig Kristina Margareta Bexell.*

2. **Thomée, Gustaf Henrik,** vitterhetsidkare. Född i Karlskrona d. 3 juni 1763; den föregåendes syssling. Föräldrar: kyrkoherden *Per Thomæus* och *Katarina Magdalena Skoge.* — T. förvärfvade sin akademiska bildning i Lund och ingick 1781, efter aflagda ämbetsexamina, som extra ordinarie kanslist i Kanslikollegium. Sedan han där fortgått till kopist, förordnades han 1801 till kanslerssekreterare vid Lunds universitet och innehade sedermera denna befattning under kanslererna riksdrotset grefve Wachtmeister och grefve von Engeström. Förste expeditionssekreterare i kanslikollegium 1809, afled T. i Stockholm d. 5 sept. 1823. — Skicklig jurist och med utmärkt anseende såsom ämbetsman, uppträdde T. emellanåt såsom lycklig diktare i den komiska genren. Hans stycken i denna art röja verklig begåfning och läsas ännu med nöje, såsom de båda humoreskerna *Smäländingen* samt *Smäländingen och fan.* — I den allvarsamma diktningen höll han sig vid Svenska akademiens då ännu rådande smak, hvarför hans högtidligare skaldestycken: *Gamla och nya seklet, Nordens qvinna, Sång till Horatius* m. fl., redan äro förgätna.

3. **Thomée, Gustaf,** skriftställare. Född i

Stockholm d. 18 dec. 1812; den föreg. son med *Kristina Charlotta Hellström.* — Student i Uppsala 1830, utgaf T. 1834 diktsamlingen *Lyriska reminiscenser.* Sedan han vid några och tjugu års ålder (1835) absolverat fil. kandidatexamen, ägnade han sin verksamhet åt pressen samt arbetade till en början såsom sättare och korrekturläsare på ett tryckeri i hufvudstaden. Han lämnade likväl snart dessa mekaniskt litterära sysselsättningar för att själf uppträda såsom författare och öfversättare. I förra hänseendet kastade han sig företrädesvis på historiska, statistiska och geografiska ämnen och utgaf bl. a. *Jorden* 1851, *Konungariket Sveriges statistik i sammandrag* 1859—61. Hans 1866 utgifna resehandbok *Sverige* upplefde sedan flera omarbetade upplagor. Vidare är att märka *Lärobok i Geografien* 1853, *Stockholmska promenader* 1863 o. s. v. Därjämte deltog han med stor flit i redigeringen af det omfattande arbetet *Historiskt geografiskt och statistiskt lexikon öfver Sverige* 1858—65. Såsom öfversättare har han lämnat ett hart när oräkneligt antal arbeten. Förutom en mängd romaner o h noveller — vanligtvis hade han två eller tre sådana under händerna i tidningarnas följetonger och hos hufvudstadens förläggare — har han öfversatt det på Z. Hæggströms förlag utgifna »Bibliotek för populär naturkunnighet», Lamartines »Girondisternas och Restaurationens historia», Thiers' »Konsulatets och kejsardömets historia», Webers »Verldshistoria», Humboldts »Kosmos», Anderssons »Sjön Ngami» m. fl. — Med allt detta var han ifrån 1845 daglig medarbetare i »Stockholms Dagblad», undervisade i flera läroanstalter m. m. De ansträngningar, hans rastlösa flit lade på en af naturen ej särdeles stark kroppshydda, undergräfde i förtid hans hälsa. Länge plågad af ett hjärtlidande, afled han nästan utan föregående illamående, i Stockholm, d. 16 juni 1867. — Gift 1: med *Kristina Eugenia Wennerström* och 2: med *Anna Charlotta Asplund.*

Thomander, Johan Henrik, biskop, riksdags-

talare, teologisk skriftställare. Född i Fjelkinge förs. i Skåne d. 16 juni 1798. Föräldrar: vice pastorn därstädes *Albrekt Johan Psarski* och *Kristina Thomæus* (syster till Thomæus 1), efter hvilket möderne T. bildade sitt namn *Thomander.* — Sin första uppfostran erhöll T. i Karlshamns skola, hvarifrån han vid fjorton års ålder afgick till Lund och inskrefs bland de studerande vid universitetet. Blott ett år medgaf honom hans medellösa ställning att den gången vistas vid högskolan. Han hade dock därunder hunnit blifva så känd, att han förordnades att förestå ett kollegiat vid Karlshamns skola 1815—17. Åren närmast före och efter denna anställning tillbragte han såsom lärare i enskilda hus. 1819 återvände han till universitetet, hvarefter han med stor utmärkelse genomgick teologiska seminariet 1820, aflade prästexamen och prästvigdes 1821. Kort därefter (s. å.) förordnad till predikant vid Karlshamns kastell, kvarstannade han i denna befattning, med hvilken han äfven förenade den af handledare för förmögna mäns söner, till 1826, då han, ehuru ej graduerad, återkallades till universitetet för att öfvertaga en docentur vid teologiska seminariet i Lund. Denna befordran hade han väsentligen att tacka sin sistnämnda år utgifna afhandling *De Antichristo primæ ecclesiæ.* I förening med Reuterdahl började han 1828 utgifva »Theologisk quartalskrift», som åtnjöt stort anseende, men upphörde 1832, hvilket år T. emellertid tillsammans med N. O. Ahnfelt utgaf en annan publikation — tidningen »Gefion». Utnämnd till e. o. adjunkt i teologi 1831, sökte han en af professurerna inom teologiska fakulteten men blef förbigången. Under den meningsstrid mellan T:s gynnare och motståndare, hvartill detta befordringsmål gaf anledning, gjorde sig denne känd såsom en framstående satirisk förmåga genom skriften *Antivandalskrift* 1831. Emellertid utnämndes han 1833 till professor i pastoralteologi, 1845 till professor i dogmatik och moralteologi och 1847 till andre teol. professor, hvarefter han 1850 kallades till domprost i Göteborg. Under sin professorstid var han fortfarande verksam såsom författare i teologiska och kyrkliga ämnen. Så utgaf han 1835 en ny, strängt ordagrann öfversättning af Nya Testamentet (ny uppl. 1860), tillsammans med Reuterdahl en ny följd af »Theologisk quartalskrift» 1836—40 samt *Förslag till kyrkoordning* 1837, hvilken sistnämnda skrift gjorde, att han insattes i 1838 års kyrkolagskommitté. Ledamot af prästeståndet vid 1840 års riksdag, bevistade han i nämnda egenskap sex riksmöten, vid fyra af dessa ledamot af statsutskottet, och gjorde sig därunder känd så-

som en af vårt lands mest framstående parlamentariska förmågor. Lifligt deltagande i riksdagsförhandlingarna, framstod han såsom anhängare af moderat frisinnade åsikter. Väl sökte han tillvarataga statskyrkans intressen men ifrade på samma gång för tidsenliga reformer inom densamma. Sedan han i fem år innehaft domprostbeställningen i rikets andra stad och under tiden tvenne gånger varit uppförd på biskopsförslag i Lunds stift, utnämndes han den senare gången, 1856, till biskop och prokansler samt innehade dessa förenade ämbeten till sin död i Lund d. 9 juli 1865. Vid utöfningen af biskopsämbetet utvecklade han stort nit, följde med uppmärksamsamhet alla stiftets angelägenheter och fortfor att i fråga om kyrkoväsendets utveckling verka i frisinnad riktning. Denna sin antydda ståndpunkt gjorde han gällande bl. a. i skrifterna *Om svenska kyrkans och skolans angelägenheter* 1853, ny uppl. 1854, riktad mot en skrift af Reuterdahl i samma ämne, samt *De kyrkliga frågorna* 1860. 1836 erhöll T. af Köpenhamns universitet hedersdiplom såsom teologie doktor och kallades 1855 till En af de aderton i Sv. akademien. — Utrustad med stora och lysande naturgåfvor, skulle T. utgjort en prydnad för hvarje land och hvarje stånd, han kommit att tillhöra. Då han, vid ännu ej fyllda trettio år, återkallades till Lunds universitet, hade han redan förvärfvat sig ett namn såsom snillrik öfversättare af flera bland Shakspeare's, Aristofanes' och Byrons arbeten. Hans inträde i teologiska fakulteten blef genast af stor betydelse för teol. studierna i allmänhet och prästbildningen i synnerhet vid den sydsvenska högskolan. Onekligen stor såsom homiletisk författare — vi erinra blott om hans *Predikningar och nattvardstal* 1829 och *Predikningar öfver alla årets sön- och högtidsdagars evangelier*, 2 del. 1849, hvilket arbete s. å. förskaffade honom Svenska akademiens stora pris för vältalighet — var T. ännu större såsom talare, vare sig på predikstolen, i riksförsamlingen eller festsalen. Oemotståndligt måste hvar och en som kom i hans närhet röna inflytande af denna mäktiga ande. Han ägde ock en mycket stor krets entusiastiska vänner och beundrare, men äfven häftiga motståndare. Alla voro dock ense att erkänna det öfverlägsna i hans personlighet, det djupa och lysande i hans snille. En samling af hans viktigare *Skrifter* utgafs 1878—79 i 3 delar, hvarjämte A. Ahnfelt 1876 under titeln *Tankar och löjen af Joh. Henr. Thomander* utgaf en samling belletristiska drag af T:s och C. F. Dahlgrens brefsamling m. fl. källor. — Gift 1834 med *Emilia Katarina Meyer*.

Thomasson, **Eskilander**, jurist, politiker. Född

i Konga socken i Skåne d. 1 juni 1829. Föräldrar: riksdagsmannen i bondeståndet *Thomas Nilsson* och *Hanna Larsdotter*. — Student i Lund 1846, blef T. 1853 fil. magister och aflade 1856 hofrättsexamen. Docent i administrativ rätt och nationalekonomi 1859, blef han följande år rådman i Lund och utnämndes 1879 till stadens borgmästare. 1873 gjorde han sitt inträde i riksdagens Andra kammare, där han med sin medlande hållning och härstamning från en gammal bonderiksdagsmannasläkt kom på så vänlig fot med det maktägande landtmannapartiet, att han redan 1876 blef ordinarie ledamot af lagutskottet. T., som ända till 1889 företrädde Lund i kammaren, arbetade ock i samma utskott till och med 1886, från 1879 som dess vice ordf. 1885 vald till justitieombudsmannens efterträdare, blef han 1886 ordinarie innehafvare af samma post, å hvilken han verkade, tills han 1889 kallades till justitieråd. Af Malmöhus läns landsting var han 1879—86 ledamot och de två sista åren dess vice ordf. Död i Stockholm d. 22 april 1891. — Som riksdagsman utöfvade T. stort inflytande och kan säkerligen tillskrifvas ej ringa förtjänst af det 1877 till Lunds universitets nybyggnad beviljade anslaget. — Gift 1866 med *Anna Maria Teodora Andersson*.

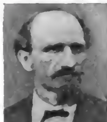
Thomasson, **Pehr**, folkskald, novellförfattare.

Född i Jemshögs socken i Bleking d. 24 febr. 1818. Föräldrar: bonden *Thomas Svensson* och *Hanna Svensdotter*. — Tidigt visade T. mycken håg för läsning och uttryckte sin önskan att få studera, men då fadern snart dog, och då prästen i församlingen afrådde gossens anförvanter ifrån att låta honom gå den lärda vägen, måste han, så fort han ansågs arbetsför, taga tjänst hos en äldre bror, som efter faderns död öfvertagit hemmanet. Så utpräglade anlag som T:s kunde dock ej undertryckas. Läsningen af våra yppersta skalder, som tillfälligtvis föllo honom i händerna, utvecklade hastigt hans håg för självständig diktning. Efter att ha begynt med att 1839 dikta *Små sånger* och *Tillfällighetsdikter*, hvilka snart vandrade från mun till mun, utgaf han 1841 sitt förstlingsarbete *Bländas saga, poetiskt försök*, på hvars titelblad han kallade sig »bonddräng» och som året efter följdes af *De tre blommorna* samt *Blomsterspråk på vers*. Det bifall, dessa små diktskapelser rönte, kanske mest för den hos oss ovanliga företeelsen, att författaren var bonde, föranledde hans beslut att efter hand lämna plogen och öfvergå till uteslutande litterär verksamhet. 1850 flyttade han från sin födelsebygd till ett hemman Vässby, beläget nära Kullaberg i Skåne, och tillbragte där några år såsom jordbrukande bonde. 1857 lämnade han dock landtbruket och flyttade till Jönköping, hvarefter han uppehöll sig dels i Göteborg, dels i Alingsås, innan han i slutet af 1860-talet bosatte sig i hufvudstaden. Sedan han 1846 utgifvit en ny diktsamling, *Ur dalen och skogen*, följde 1849 *Nya dikter*, 1852 *Harpotoner*, 1857 *Samlade skaldeförsök*, hvaraf ny uppl. 1863 med titel *Dikter*. Tidigt började han ock uppträda som novellförfattare eller rättare såsom miniatyrtecknare af folkets seder och lif. Att här uppräkna alla dessa små skil-

dringar ur svenska folklifvet, hvilka hos folket funnit sin vidsträckta läsekrets, tillåter ej utrymmet, en del af dem må dock nämnas: *Kung Oscar och skogvaktaren* 1850, *Blekingsflickan* 1851, *Vallgossen och inspektoren* 1854, *Tio pennritningar* 1858, *Riksdagsmannen eller äresjukan* 1859, *En firad flicka* s. å., *Ljus och skugga* 1860, *Kungens första kärlek* s. å., *Den blifvande bispen* 1862, *En fyndig bonde* 1863, *Svarta fröken* s. å., *Kärlekens skyddsenglar* 1864, *Ljungblomman* 1865, *Braskans marknadsresa* 1866, *Midsommarbruden* s. å., *Peter Jönssons lefnadsöden* s. å., *Lull-Tuve* 1867, *Flickan i Norrström* s. å., *En barndomsflamma* 1868, *En arbetares lefnadsöden* 1869, *Bland herrskap och bönder* s. å., *En ulf i fårakläder* 1876 m. fl. Det bör dock anmärkas, att åtskilliga af dessa »pennritningar» knappt äro mer än möjligen till planen utförda af honom själf. Äfven var hans personliga medverkan ringa i fråga om den under hans namn utgifna samlingen *Lefnadsteckningar öfver Sveriges mest utmärkte bönder*, 42 h. 1851—55. Egentligen var det ock blott sitt namn han lånade åt tidningsföretaget »Medborgaren», senare »Svenska Medborgaren» 1870—75. T., som länge hade att kämpa med bekymmersamma ekonomiska förhållanden, erhöll 1880 af riksdagen en årlig pension af 1,200 kr. Död i Stockholm d. 9 mars 1883. — Gift 1873 med *Rosalie Boltzius*.

Thomson, Carl Gustaf, entomolog. Född i Mellan-Grefvie socken, Malmöhus län d. 13 okt. 1824. Föräldrar: landtbrukaren *Johan Thomasson* och *Kerstin Andersdotter*. — Student i Lund 1843, vann T. den fil. graden 1850 och blef 1857 docent i zoologi vid därvarande universitet. Efter att hafva åtskilliga terminer förestått professuren i detta ämne, anställdes han 1862 såsom intendent vid entomologiska afdelningen af Lunds zoologiska museum och utnämndes två år därefter till adjunkt i entomologi. T., hvilken såsom stipendiat 1872 bereste kontinenten och flera andra gånger besökt utlandet för vetenskapliga studier, erbjöds 1877 föreståndarebefattningen vid entomologiska museet i Berlin men afböjde kallelsen. Frukterna af sina forskningar i sin specialvetenskap har han nedlagt i åtskilliga arbeten: *Coleoptera Scandinaviæ*, 10 bd, 1859—68, *Skandinaviens insekter* 1862, ny uppl. I, 1885, samt *Skandinaviens Hymenoptera*, 5 bd, 1871—78. En samling entomologiska afhandlingar innehålles i hans omfattande verk *Opuscula entomologica*, som började utgifvas 1869, och hvaraf 1897 det 22:a bandet utkom. I Vet.-akad. Handl. och Öfversigt förekomma äfven flera monografier om Skandinaviens och särskildt Sveriges insektsvärld. Vid bearbetningen af det under fregatten »Eugenies» världsomsegling samlade vetenskapliga material medverkade T. medelst afhandlingen *Diptera, species novus* etc. 1858. Död i Lund d. 20 sept. 1899.

Thomson, Niklas Hans, bokförläggare, författare. Född d. 8 nov. 1793 i Malmö, där fadern, *Hans Niklasson Thomson*, gift med *Anna Margareta Thomson*, var handlande. — Såsom tjuguårig yngling deltog T. i tyska kriget och återvände, sedan detta slutat, till sin födelsestad, där han öppnade en liten bokhandel. Efter någon tid begynte han utgifvandet af en tidning och grundade 1827 det bland landtbefolkningen i Skåne mycket spridda »Malmö Allehanda». 1830 inköpte han ett boktryckeri i hufvudstaden och utvecklade snart en efter då varande förhållanden rask förlagsverksamhet. Såsom utöfvare häraf kan han nästan sägas ha gjort sig ett namn i vår litteraturhistoria genom sina med omsorg skötta och på sin tid allmänt lästa romansamlingar *Kabinettsbibliotek* och *Nya svenska Parnassen*. I det förra begynte Emilie Carlén sin vittra verksamhet med den 1838 utgifna romanen Waldemar Klein, och så väl i Kabinettsbiblioteket som i Parnassen nedlade den tidens bästa författare, Almqvist, Blanche, Crusenstolpe, Kullberg, Mellin, Ridderstad, von Zeipel m. fl. sin pennas alster. — Själf var T. ej alldeles främmande för romandiktningen. Utom flera öfversättninger, som han verkställde för sina romanbibliotek, har han anonymt i dem infört tvenne egna arbeten, *Sjömanshustrun* och *Axel Rencrona*. — I början af 1850 upphörde han med sin verksamhet såsom förläggare i Stockholm, återflyttade till Malmö och afled där ogift d. 18 mars 1874. Efter hans död befanns, att han anslagit större delen af sin förmögenhet till en stiftelse i Malmö för pauvres honteux därstädes.

Thorell, Hildegard Katarina, född **Bergendal,** målarinna. Född i Kroppa socken, Värmland, d. 22 maj 1850. Föräldrar: bruksägaren *Filip Bergendal* och *Hildegard Wennerlund*. Gift 1872 med auditören *Oskar Reinhold Thorell*. — Efter att hafva studerat vid Konstakademien, där hon gjorde sig bemärkt genom sina koloristiska anlag och sin kraftiga färgbehandling, begaf hon sig till Paris och fortsatte där sina studier under ledning af Bonnat och Gérôme. På 1880 års salong var hon representerad med ett damporträtt, som för det finkänsliga och eleganta utförandet väckte ganska mycket bifall. Det stannade i Göteborgs museum, under det att ett senare af fru T. utfördt porträtt 1891 inköptes af Nationalmuseum. »Återkommen till Stockholm, sökte sig fru T fram i olika förfaringssätt, målade än med summarisk behandling i en djärf och effektfull teknik af liksom murade penseldrag — »Små ljusalfer», en grupp af två flickor — än i sträf och hård teknik, än på en gång bredt och lugnt, någon gång sprittande lifligt.» (Nordensvan). *Ljusalfer* var utställd i Stockholm 1882, i Paris 1883, och en porträttgenre, *Före balen*, framställande två unga flickor i baldräkt, i Göteborg 1891. Fru T. är sedan 1883 agré af Akademien för de fria konsterna.

Thorell, Tord Tamerlan Teodor, zoolog. Född i Göteborg d. 3 maj 1830. Föräldrar: styckjunkaren *Anders Olofsson Thorell* och *Sara Kristina Rundqvist.* — Student i Uppsala 1848, disputerade T. för graden 1855 och kallades 1856 till docent i zoologi vid Uppsala universitet. Redan i sin gradual afhandling liksom ock i sitt specimen för docenturen, som var en fortsättning afden förra, hade han sysselsatt sig med läran om spindlarna (arachnologien). Denna utgjorde ock alltjämt hans specialitet, och han anses inom densamma såsom en framstående auktoritet. Promoverad inom filosofiska fakulteten 1857, blef han adjunkt i zoologi 1859 och förestod professuren i zoologi 1864—65. Såsom riksstatens stipendiat var T. för zoologiska studier 1861–62 stadd på resa i utlandet, som han dessutom flera gånger besökte. På grund af sjuklighet fick han 1866 tjänstledighet från adjunkturen och afsked därifrån 1877 med åtnjutande från 1878 af en honom af riksdagen beviljad pension. T., som samma år hugnades med professors titel, hade 1875 öfverflyttat till Italien och uppehöll sig sedermera mestadels där och i södra Frankrike. Bland af honom författade arbeten må såsom det förnämsta antecknas *On european spiders. Part. I: Review of the european genera of spiders, preceded by some observations on zoological nomenclature* 1869—70, i Acta Soc. scient. Upsal. För öfrigt kan nämnas afhandlingen *Några anmärkningar om darwinismen*, i Ny svensk tidskrift 1880, samt öfversättning af Milne Edwards' *Zoologiens grunder*, 2 bd, 1860—65. Efter sin bosättning i Italien började han träget arbeta i Genuas Museo civico di storia naturali och offentliggjorde i dettas »Annali» ett flertal afhandlingar, förnämligast om spindeldjur. Äfven i en mängd andra tidskrifter, såväl utländska som svenska, har han skrifvit uppsatser om i snart sagdt alla världens länder lefvande arter af detta djur. T., som två gånger af Vet.-akademien fått mottaga Flormanska priset för zoologiska afhandlingar, invaldes 1866 i Vet.-societeten i Uppsala och 1877 i Vet-akademien, blef 1885 hedersledamot af Entomol. föreningen i Stockholm och under årens lopp ledamot af en stor mängd utländska vetenskapliga samfund. Död i Helsingborg d. 22 dec. 1901. — Gift 1: med *Julia Victorina Holmer* och 2: med *Blenda Lundström.*

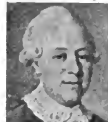
Thorild, Thomas, filosof, skald, estetisk granskare. Född i Svarteborgs socken af Bohuslän d. 18 april 1759. Föräldrar: kronolänsman *Jöns Olsson* och *Börta Thomasdotter.* — Sonen, hvilken intill 1785 i likhet med sina bröder kallade sig *Thorén*, erhöll vid föräldrarnas tidiga bortgång beskyddare i rektorn vid Kungälfs stadsskola Tranchell och hans broder, kassören, sedermera direktören Jonas Tranchell i Göteborg. Intagen på gymnasium därstädes 1773, var han en af dess utmärktaste lärjungar. 1775 blef T. student i Lund men flyttade därpå såsom informator till Rånnum vid Vänersborg. Återkommen 1777 till Lund, ägnade han sig hufvudsakligen åt filosofisk-estetiska studier. Utan att hafva aflagt någon examen men dock hafvande vid akademien till sin inre personlighet utvecklat sig på ett för hans framtid afgörande sätt, lämnade han mot slutet af 1780 Lund. Följande år finner man honom i Stockholm, där han under fortsatta filosofiska studier var upptagen af enskild undervisning och gjorde sig känd af allmänheten genom sin 1782 begynnande litterära strid med Kellgren. T. hade, ännu obekant vid denna tid, inlämnat ett skaldestycke, *Passionerna*, till sällskapet »Utile dulci» med anledning af ett dess prisämne. Kellgren, som inom detta sällskap var den bestämmande viljan, underkastade dikten en sträng kritik, som gjorde, att densamma endast belönades med »accessit». Visserligen, förklarade Kellgren, erkände sällskapet författarens snille och lifliga känsla, men ogillade poemets »lika vådliga som onyttiga nyhet i formen» — denna »nyhet» bestående i styckets »orimmade, daktyliska versslag». Detta bragte T. i harnesk mot den då rådande franska skolan, hvilken han genom bekantskap med Tysklands och Englands bästa författare lärt akta mindre, och föranledde en strid, som från T:s sida fördes dels i den af honom en kort tid (1784) utgifna veckoskriften *Den nye Granskaren*, dels i en följd förträffliga småskrifter, samt den vidlyftigare *En critik öfver critiker. Med utkast till en lagstiftning i snillets verld*, 3 del. 1791. »För att skaffa sig anseende och ej anses för en aventurier» begaf han sig 1787 till Uppsala, där han i mars följande året, under professor Hernqvists presidium, försvarade en akademisk afhandling *Critik öfver Montesquieu.* Konungen, som själf bevistade disputationen, där Schröderheim, Armfelt, Leopold m. fl. gunstlingar uppträdde såsom opponenter, intogs på det lifligaste af T:s snillrika försvar och lät komplimentera honom för hans framgångar. Hans beslut var då att taga den jur. graden, men han öfvergaf denna plan, då han redan vid den af honom aflagda juris kand.-examen fann, »att man gjorde allt ynkligen litet». Han hade vid denna tid också blifvit gripen af längtan att komma till England, hvilket han ansåg för frihetens stamort och sin själs egentliga hembygd. Han reste äfven dit och tillbragte där ett och ett halft år men fann, att också detta land, sedt på nära håll, icke var detsamma, som han sett det genom inbillningens fjärrglas, hvarför han 1791 återvände till Sverige. Det var nu han utgaf sitt förenämnda uppseendeväckande arbete »Critik öfver critiker». Den stridshandske, han häri slungat mot dem, som dristat sig mästra hans sångmös för dem så motbjudande later, upptogs af Leopold, som i tvenne afhandlingar: »Bref till den store och märkvärdige författaren Th—» samt »Den nya lagstiftningen i snillets verld något litet i fråga satt», med skärpa, om ock icke utan fördomsfull ensidighet, angrep de fel och svagheter, T. onekligen röjt såsom »lagstiftare i snillets verld». Thorilds mothugg, bitande i formen, men tämligen svagt i bevisföringen, blef hans *Svar på luntan emot lag och rätt i vitterheten: eller ABC i vett och heder.* På hösten s. å. (1792) utgaf han, i anledning däraf, att hans åsikter upptagits och

drifvits in absurdum af åtskilliga tidningsskribenter, skriften *Om efterhärmning*, som »innehåller T:s kanske snillrikaste anmärkningar öfver estetiska frågor, men på samma gång hans mest bizarra». I dec. 1792 utgaf T. sin afhandling *Om det allmänna förståndets frihet.* Han hade däri sammanfört tvenne af honom redan 1786 författade memorial, det ena riktadt till konungen, det andra till ridderskapet och adeln, och i hvilka yrkades införande af oinskränkt tryckfrihet. Afhandlingen var försedd med ett förord, kalladt *Ärligheten. Til h. k. Höghet regenten.* Häri uppmanades hertig Carl att icke se på former och statuter utan på landets sanna bästa, samt »afskaffa de fyra barbariska nationerna: rikets stånd, hvilka visat sig vara dess obestånd» o. s. v. Detta ansågs som en uppmaning till öfverändakastande af statens grundlagar, hvarför skriften åtalades och författaren uppkallades i Svea hofrätt d. 23 dec., hvarifrån han fördes i fängelse på stadshuset. Genom regeringens utslag dömdes han d. 22 febr. 1793 till fyra års landsförvisning, hvarefter han d. 8 mars s. å. fördes ur riket. På utländsk botten uppehöll han sig i början i Köpenhamn, Lübeck och Hamburg men utnämndes 1795 till professor och bibliotekarie i Greifswald, hvarest hans återstående lif förflöt lika stilla och tyst, som hans första varit bullersamt och stormigt. Sin penna nedlade han emellertid icke utan fortfor att rikta litteraturen med nya alster af densamma. Nämnas må bland dem: *Om qvinnokönets naturliga höghet* 1793 (10:de uppl. 1883, öfvers. på danska 1884 och på finska 1886), *Om uplysningens princip* s. å., *Om ett stort tänkesätt emot våld, list och partier* s. å., *Harmonien eller allmän plan för en uplyst och ägta kärleksförening* 1794 (skriften dock författad redan under T:s vistelse i London), *Handbok för omtänksamma hushåld i diäten* 1795 samt ett antal disputationer och större och smärre vetenskapliga skrifter. Han afled i Greifswald d. 1 okt. 1808, och blef begrafven utanför staden vid Neukirchen. — Snillrik och kraftfull, verkade T. i flera afseenden stärkande på sin tid, mest dock som estetisk granskare och tänkare. Såsom skald saknade han icke blott fantasi, utan äfven det språksinne, som behöfves för att ge sinnlig form åt tankar och känslor. Klarast lyste hans snille i striden, och hela hans fredliga verksamhet skulle icke hafva skänkt honom hälften af det rykte, han vann genom sina äldre skrifter. T:s *Samlade skrifter* äro utgifna i flera upplagor. — Gift med *Gustafva Kossky.*

Thorsander, Johan, universitetslärare, lärd. Född d. 31 maj 1777 i Seglora socken af Västergötland, där fadern var bonde. — Efter undfången elementarundervisning i sitt fädernestift, blef T. student i Uppsala 1797 och promoverades 1803 till fil. magister. Förordnad s. å. till lärare vid elementarskolan i Gäfle, utnämndes han 1805 till gymnasiiadjunkt i Göteborg, hvarifrån han 1807 återvände till universitetet i Uppsala, tog teologie kandidatexamen 1808, teol. lic.-examen 1809 och förordnades det sistnämnda året till teol. docent. — E. o. teol. adjunkt 1813, utnämndes han två år senare till e. o. teol. professor, blef teol. doktor 1818 och s. å. ledamot af bibelkommissionen samt befordrades till andre teol. adjunkt och kyrkoherde i Börje 1826. — 1832 erhöll han fullmakt såsom teol. dogm. et moral. professor samt blef 1835 förste teologie professor och domprost i Uppsala. Död under ett tillfälligt besök i Mariestad d. 25 juli 1851. — I ungdomen ansågs han för en skarpsinnig matematiker men ägnade sig, efter sin återkomst till universitetet 1807 uteslutande åt de teol. vetenskaperna och har på detta område utgifvit: *De armenianis observationes* 1808—09, *Profeten Jeremia. Ny proföfversättning* 1837, m. m. — Ogift.

Thott, Tage, ämbetsman. Född på Skabersjö i Skåne d. 23 okt. 1739. Föräldrar: ryttmästaren *Otto Tott* och *Kristina Kaas.* — Under sin vistelse vid universitetet i Lund ämnade T. välja ämbetsmannabanan och aflade juridisk examen, men ingick kort därefter (1758) som kornett vid Norra skånska regementet och deltog med detta i fälttåget i Pommern. Befordrad till löjtnant 1764, tjänstgjorde han som kavaljer vid den ambassad, som 1766 i Köpenhamn afhämtade kronprinsen Gustafs brud, Sofia Magdalena, och befordrades 1769 till major i armén. Såsom kommendant på citadellet i Malmö, hvartill han samtidigt förordnades, förestod han någon tid landshöfdingeämbetet i Malmöhus län och erhöll 1776 fullmakt såsom ordinarie innehafvare af samma befattning. Två år senare upphöjdes han af Gustaf III till friherre, då han förändrade sitt fädernenamn till *Thott,* blef 1788 öfverkommendant i Malmö, 1807, grefve och slutligen 1816 en af rikets herrar. Ledamot och ordförande i Fysiografiska sällskapet i Lund. Död i Malmö d. 7 mars 1824. — Gift 1763 med friherrinnan *Ulrika Kristina Barnekow.*

Thulstrup. Släkten är ursprungligen dansk och erhöll infödingsrätt i Sverige 1808.

1. **Thulstrup, Carl Magnus,** militär, statsråd. Född i Landskrona d. 12 jan. 1805. Föräldrar: sekreteraren vid danska konsulatet i Skåne *Ludvig Thulstrup* och *Lovisa Haabert.* — Student i Uppsala 1822, utnämndes T. 1824 till underlöjtnant vid Fältmätningsbrigaden af Ingenjörkåren och befordrades 1831 till löjtnant vid besagda brigad, som s. å. fick benämningen Topografiska kåren. Under åren 1829—32 tjänstgjorde han såsom informationsofficer vid Ingenjörkårens läroverk samt var 1832—50 lärare i topografi vid Högre artilleriläroverket å Marieberg. Under sist nämnda tid befordrades han 1835 till kapten i armén och företog s. å. på kunglig befallning en resa genom Danmark, Tyskland och Frankrike för att inhämta kännedom om dessa länders topografiska arbeten. Blef 1843 kapten vid Topografiska kåren, 1847 adjutant hos konungen samt utnämndes 1850 till major vid förenämnda kår

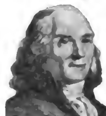

och till öfverstlöjtnant i armén, hvarjämte han s. å. förordnades till guvernör vid Krigsakademien å Karlberg. Öfverste i armén 1853 och öfverstlöjtnant vid Topografiska kåren 1857, förlänades han 1858 adlig värdighet och utnämndes 1861, sedan han lämnat sin befattning såsom guvernör vid Karlberg, till generalmajor, hvarefter han i mars s. å. såsom konsultativ medlem inkallades i konungens statsråd. 1868 förordnades han till statsråd och chef för sjöförsvarsdepartementet, hvilken post han lämnade 1870 och blef s. å. ordförande i vapen- och befästningskommittén, 1872 inspektör för militärläroverken och 1874 generallöjtnant. Förutom de många olika, alltid väl vårdade, åligganden, hvilka tillhört honom såsom militär, styresman för krigsskolan och ledamot af statsrådet, var han äfven verksam dels såsom ordförande, dels såsom ledamot i ett flertal kommittéer för behandling af frågor rörande försvarsverket, omorganisation till vissa delar af krigsmakten, gymnastiska undervisningen o. s. v. — Hedersledamot af Krigsvet.-akad. och dess förste styresman 1874—76, led. af Vet.-akad., hedersledamot af Örlogsmannasällskapet i Karlskrona. Död i Stockholm d. 29 juli 1881. — Gift 1835 med *Hedvig Kristina Akrell.*

2. **Thulstrup, Carl Ludvig Henning,** militär, tecknare. Född i Stockholm d. 26 okt. 1836; den föregåendes son. — T. utgick från Karlberg 1855 såsom underlöjtnant vid Första lifgrenadierregementet, aflade efter vederbörlig förpröfning inträdesexamen till Högre artilleriläroverket å Marieberg och lämnade detsamma efter slutad kurs 1860. Större delen af tiden 1861—73 tillbragte han å Karlberg, dels såsom biträdande lärare i militärämnen, dels såsom lärare i frihandsteckning och modellering, dels ock slutligen såsom adjutant hos chefen och som »styresman för undervisningen». Under denna tid fortgick han inom regementet till löjtnant 1862, utnämndes 1863 till ordonnansofficer hos Carl XV, blef 1869 adjutant hos densamme och s. å. kapten i armén. 1873 ingick han i den nybildade generalstaben såsom stabsadjutant och kapten samt utnämndes 1874 till öfveradjutant och major därsammastädes. Förutom kommenderingar inom landet och till Norge i generalstabsärenden företog han 1874 en resa till Preussen för att studera »sådana arméförhållanden, som kunde anses behöfliga att mera i detalj känna, för den händelse en förändrad arméorganisation, grundad på allmän värneplikt, skulle i Sverige komma till stånd». Öfverstlöjtnant 1882, var han 1882—90 chef för Karlbergs krigsskola och utnämndes sistnämnda år till öfverste och chef för Södermanlands regemente, från hvilken befattning han tog afsked 1896. Sedan 1886 var han ledamot af Krigsvetenskapsakademien. Död i Stockholm d. 23 juni 1901. — Redan under sin kadettid väckte T. uppmärksamhet såsom skicklig tecknare. Sedermera utvecklade han sina anlag hufvudsakligen i den karrikerande genren och utgaf under en följd af år en del karrikatyrserier, såsom: *En samling skämt* 1859, *Komiska bagateller* 1860—63, *Militäriska fotografier* (tills. med annan tecknare) 1860—62, *Minnen* 1865—71, *Hemma och Borta* 1874, *Karrikatyralbum* 1872, 1873, 1875—81, hvarförutom i Ny Illustrerad Tidning förekommit åtskilliga af honom utförda karrikatyrer öfver dagens händelser. Slutligen är att nämna det vackra, 1888—89 utgifna arbetet *Afbildningar af nordiska drägter, sådana de burits eller bäras uti olika landskap,* utgörande 16 planscher i litografiskt färgtryck med svensk och fransk text af J. H. Kramer. — Gift 1: 1863 med *Zuleima Hahr* och 2: 1868 med friherrinnan *Agnes Fleetwood.*

Thunberg, Carl Peter, naturforskare. Född d. 11 nov. 1743 i Jönköping, hvarest fadern var handlande och gift med *Margareta Starkman.* — I Uppsala, där T. 1761 blef student, ägnade han sig under Linnés ledning åt naturvetenskaperna, blef medicine kandidat 1769 och aflade året därefter medicine licentiatexamen. För att ytterligare öka sina kunskaper anträdde han såsom stipendiat i aug. 1770 en utländsk resa. Anländ till Amsterdam, rönte han ett synnerligt vänligt mottagande af de båda framstående botanisterna Burmann, far och son. Genom deras bemedling erhöll han i uppdrag att i egenskap af Ostindiska kompaniets läkare på detsamma tillhöriga fartyg besöka Kap, Java och Japan för att för några blomsterälskande holländares räkning insamla växter och frön. Före anträdandet af denna resa besökte T. Paris för vinnande af öfning i läkarkonstens praktiska behandling. Sedan detta mål vunnits, lämnade han d. 30 dec. 1771 Holland. Anländ till Kap i april 1772, stannade han i land ända till början af 1775 och företog därunder längre utflykter för naturalhistoriska studier och samlingar. Anställd som extra kirurg på ett holländskt skepp, afgick han d. 2 mars 1775 till Batavia och uppehöll sig på Java ett par månader. Därifrån fick han d. 20 juni i egenskap af legationsmedikus medfölja holländska ambassaden till Japan och vidare till kejserliga hofvet i Jeddo. På återresan uppehöll han sig i det inre af Java första halfåret 1777, hvarefter han seglade till Ceylon, där han, sysselsatt med undersökning af dess yppiga natur, kvarstannade till början af febr. 1778. Resan gick sedan öfver Kap till Holland, dit han efter mer än sex och ett halft års frånvaro anlände d. 1 okt. sistnämnda år. Efter att hafva i vetenskapligt syfte besökt äfven England, anträdde han omsider öfver Holland och Tyskland återresan till hemlandet och landade d. 14 mars 1779 i Ystad. Befordrad under sin frånvaro till botanices demonstrator i Uppsala 1777, utnämndes han 1781 till prefekt öfver botaniska trädgården därstädes och förestod under den yngre Linnés utländska resa 1781—82 de botaniska föreläsningarna. Efter Linnés tidiga död utnämndes han 1784 till medic. et botan. professor. Af så väl landsmän som främlingar fick han mottaga många bevis på aktning och

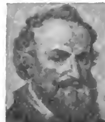
var vid sitt frånfälle ledamot af omkring sextio in- och utländska lärda sällskap. »Under sin långa professorstid företog denne naturhistoriens forne Odyssevs, oss veterligen, ingen längre resa än till Stockholm och under de sista tjugu åren knappast någon längre än ut till sitt kära Tunaberg, som är beläget en knapp fjärdedels väg utanför Uppsala.» Redan 1785 hade han till universitetet skänkt sin dyrbara naturaliesamling, innehållande bl. a. 15,050 växtarter i 23,510 exemplar. Död på Tunaberg d. 8 aug. 1828. — I en tid, då Linnés namn genljöd öfver världen, var det så godt som gifvet, att en naturforskare, som varit den store mästarens lärjunge och stått honom så nära som T., skulle vinna en vidsträckt namnkunnighet. Hans största förtjänst är utan tvifvel att genom upptäckten af en otalig mängd naturföremål under sina resor och dessa naturalsters inregistrerande i systemet ha gifvit detta mera stadga och sålunda fört vetenskapen framåt. Om hans utomordentliga ifver såsom forskare på det naturhistoriska fältet vittnar det förhållandet, att under det Linné knappast kan sägas hafva upptäckt en enda växt, upptäckte T. ej mindre än 1,000. Eljest var han tämligen ensidigt bildad. Hans okunnighet i de filosofiska kunskapsarterna eller rättare förakt för andra vetenskaper än naturhistorien framträder ock synbart i hans skrifter genom brist på logik och en viss naiv enfald i reflexioner. De märkligaste af hans vetenskapliga arbeten äro de som angå hans resa, såsom: *Flora japonica* 1784, *Flora capensis* 1807—13, ny uppl. 1823, *Resa uti Europa, Africa, Asia, förrättad åren 1770—79*, 4 delar 1788—93, öfvers. på tyska, engelska och franska, och *Prodromus plantarum capensium*, 2 delar 1794—1805, etc. Öfriga skrifter utgöras af akademiska dissertationer, hvilka han utgifvit till ett antal af inemot tre hundra, akademiska program samt uppsatser af botaniskt och zoologiskt innehåll i lärda sällskaps handlingar. — Gift 1784 med *Brita Charlotta Ruda*.

Thunberg, Daniel af, mekaniker, vattenbyggare. Född å hemmanet Thunsjön i Dals socken af Ångermanland d. 15 maj 1712. Föräldrar: skattebonden *Lars Persson* och *Anna Henriksdotter*. — I Uppsala, där T. blef student 1731, beredde han sig enligt föräldrarnas önskningar för inträde i det kyrkliga ståndet men fördes härunder alltjämt till studiet af matematik och mekaniska sysselsättningar. Han hade ock i båda förvärfvat en icke obetydlig skicklighet, när han blef känd af Polhem och 1745 vann anställning vid dennes mekaniska laboratorium. Efter ett par år antogs han på Polhems förord till byggmästare vid finska fästningsbyggnaderna, hvarjämte han snart fick sysselsättning med dockanläggningarna på Sveaborg. 1748 erhöll han titel af slottsbyggmästare och 1759 direktörs fullmakt med samma rang som kapten i artilleriet. Sedan sistnämnda år togs hans verksamhet till stor del i anspråk för utförandet af dockbyggnaderna i Karlskrona, för hvilka han 1756 utsett plats. Med uppdrag att uppgöra plan för en slussbyggnad vid Trollhättan aflämnade han 1771 ett fullständigt förslag till fallens kanalisering, hvarefter han 1773 förordnades till öfverdirektör samt erhöll 1775 fullmakt på antydda ämbete med lika värdighet som öfverstar vid amiralitetet. Hans förtjänster belönades vidare med adelskap 1776, hvarjämte han tid efter annan kallades till ledamot af Vet. akad., till medlem af Fysiografiska sällskapet i Lund m. m. Död på Vedeby nära Karlskrona d. 7 jan. 1788. — Kunskapsrik, driftig och pålitlig, värderades han högt af dem, som förstodo att bedöma honom, och isynnerhet af Ehrensvärd. Mellan T. och Sveaborgs grundläggare rådde alltid, oaktadt deras olika samhällsställning, den varmaste vänskap och det uppriktigaste förtroende. Ehuru själf äldre kallade Ehrensvärd T. alltjämt »min käre gubbe», eller »min redlige fader Thunberg» och erkände öppet hans skicklighet och förtjänster. När Gustaf III på Ehrensvärds graf å Sveaborg lät rista: »Här hvilar Ehrensvärd omgifven af sina verk», hade den senare långt förut på en af dammarna låtit inskrifva: »Utom Thunberg hade icke Ehrensvärd byggt denna damm.» — Gift 1763 med *Dorotea Maria Norén*.

Thunman, Hans, universitetslärare, historiker. Född d. 23 aug. 1746 i Toresunds socken, Södermanland, där fadern, *Johannes Erici Thunman*, gift med *Eva Mellring*, då var kyrkoherde. — Vid elfva års ålder förlorade T. jämte elfva syskon sin far och försattes i den torftigaste belägenhet, men studerade, mest på egen hand, med så utomordentlig flit, att han 1764 kunde besöka universitetet i Uppsala. Här tillbragte han, under fortsatta trägna studier i moderna och klassiska språk samt historia, tiden till 1766, då han antogs till lärare hos kommendanten major Böhn i Wismar, hvarifrån han 1769 begaf sig till Greifswald och erhöll därstädes magistergraden s. å. — På förord af preussiska ministern von Zedlitz utnämndes han 1772 till filosofie professor i Halle. De öfvermänskliga ansträngningar, han underkastat sig under sin studietid, hade likväl så menligt inverkat på hans hälsa, att han afled redan d. 17 dec. 1778. — Såsom historieskrifvare vann han ett ganska stort anseende, särdeles för sina arbeten om de nordiska folkens fornålder: *Untersuchung über die alte Geschichte einiger nordischen Völker* 1772, *Untersuchung über die Geschichte der östlich. europ. Völker* 1774, *Öfver den äldre nordiska skaldekonsten* 1775, *Om Amerikas upptäckande* 1776, m. fl.

Thurn, von, en urgammal släkt, härstammande från Italien. I flera af Europas länder hafva medlemmar af densamma gjort sig ett berömdt namn, och äfven i Sverige hafva trenne vunnit rykte.

1. **Thurn, Henrik Mattias von,** härförare.

Född på slottet Lipneck i Böhmen d. 24 febr. 1567. Föräldrar: arfland.-hofmästaren *Franciscus Napus*, grefve af Thurn, och *Barbara von Schlick*. — T. började sin lysande krigarbana såsom kapten i Österrikes tjänst och befordrades inom kort till

öfverste för ett kavalleriregemente. Ädel och tapper, tjänade han länge troget österrikiska huset. Sedan han deltagit i det 1606 slutade kriget mot turkarna, slog han sig ned i Böhmen. Här gjorde han gemensam sak med dem, som bekämpade kejsar Rudolf II:s reaktionära och mot religionsfrihetens grundsatser fientliga politik, och hvilka omsider 1609 aftvungo kejsaren det s. k. majestätsbrefvet, hvarigenom åt Böhmens protestantiskt oppositionella ständer tillförsäkrades vissa fri- och rättigheter. Sedermera var han en bland ledarne för det uppror, som 1611 ledde till Rudolfs afsättning och hans bror Mattias' uppsättande på tronen. Då äfven denne begynte våldföra de böhmarna beviljade fri- och rättigheter, ställde T. sig i spetsen för sina förorättade landsmän och uppgick, åtföljd af flera böhmiska ädlingar, d. 23 maj 1618 på slottet i Prag, där efter en kort ordväxling tvenne af de församlade rådsherrarna blefvo utkastade genom fönstret, hvarmed signalen var gifven till det tyska trettioåriga religionskriget. Såsom anförare för den böhmiska adelshären utvecklade han stor tapperhet, vann flera drabbningar och utsatte två gånger Wien för belägring. Öfvervunnen emellertid af österrikarna i det blodiga slaget på Hvita berget 1620, måste han tillika med den nyvalde konungen Fredrik af Pfalz lämna sitt fäderneslaud och reste som landsflyktig i Ungern, Holland, Venedig, Danmark och hvarje land, som stod i fientligt förhållande till kejsaren. I Venedig lyckades han 1625 efter långvariga bemödanden erhålla högsta befälet öfver dess krigsstyrka men tog från antydda befattning afsked redan 1627. Slutligen anlände han till Sverige och gick 1629 i tjänst hos Gustaf II Adolf, som förordnade honom till guvernör öfver Ingermanland med underlydande fästningar Narva, Jama och Koporie. 1630 skickades han såsom svensk ambassadör till kurfursten af Brandenburg och följde 1631 Arnim på dennes tåg in i Böhmen. De underhandlingar, som s. å. ägde rum mellan Gustaf Adolf och Wallenstein i syfte att förmå den senare till ett väpnadt uppträdande mot kejsaren, leddes af T. Denne deltog följande år i slaget vid Lützen och kommenderade efter Gustaf Adolfs död svenska arméerna i Schlesien och Mähren. Här förde han nya underhandlingar med Wallenstein men lyckades ej uppnå någon öfverenskommelse med denne. Slagen 1633 vid Steinau, blef han tillfångatagen men blef snart af Wallenstein lösgifven utan lösen. 1634 förordnades han till öfverkommendant i Würzburg, blef 1635 naturaliserad svensk grefve samt fortfor ännu några år att deltaga i statsärendena men drog sig slutligen tillbaka och afled i Pernau d. 28 jan. 1640. — Klok, tapper och ridderlig, var T. en af de utmärktaste bland de många främlingar, hvilka gingo i Gustaf Adolfs tjänst; också vann han i hög grad den store konungens förtroende. Hans fientliga uppträdande mot Österrike och anslutning till protestanternas sak härflöt helt och hållet af religionsskäl och kostade honom hans förläningar i Böhmen. Icke dess mindre tadlades hans förhållande af en del afundsmän, främst bland dem hans gamla motståndare, Slavata (den ena af de i Prag utkastade rådsherrarna), hvilket föranledde den åldrige mannen att 1636 utgifva en försvarsskrift mot de beskyllningar, som gjordes honom. — Gift 1: 1591 med *Margareta Galle* och 2: 1603 med *Susanna Elisabet von Tiefenbach*.

2. **Thurn, Frans Bernhard von,** krigare. Född d. 26 juli 1592; den föreg. son. — Redan såsom yngling lämnade T. Böhmen och ingick flera år före fadern i svensk tjänst, där han 1625 befordrades till öfverste för hof- och lifgardet och 1627 utnämndes till generalmajor samt erhöll grefvevärdighet med Pernau såsom grefskap. Sedan han flera gånger slagit polackerna till lands och sjös, sårades han under ett nattligt utfall d. 15 maj 1627 så illa, att han däraf afled i Strassburg i Preussen 1628. — Genom erfarenhet, duglighet och ett berömvärdt uppförande, ägde T. Gustaf Adolfs synnerliga gunst och förtroende. Uti preussiska fälttågen lämnades honom ofta högsta befälet näst konungen, och när den förtjänte mannen dog, väckte hans bortgång allmän saknad. — Gift 1619 med *Magdalena von Hardeck*.

3. **Thurn, Henrik von,** krigare. Födelseåret obekant, den föreg. son. — T. hade med utmärkelse tjänat i tyska trettioåriga kriget och där vunnit öfverstegraden, när han 1649 förordnades till guvernör i Riga med de Vendiska och Pernauska kretsarna i Livland. Två år därefter befordrades han till generalmajor och upphöjdes af drottning Kristina 1653 till riksråd. Då ryssarna 1656 belägrade Riga, och den svenska besättningen därifrån gjorde täta utfall, märkte T. en dag (d. 20 aug.) några svenska ryttare vara i handgemäng med en öfverlägsen rysk styrka. Skyndsamt ilade han bort för att lifva sina landsmän men kom i ifvern för långt in bland fienderna och blef af dem omringad och nedhuggen. Ett par dagar därefter lät tsar Alexis uppfordra svenska befälhafvaren att uppgifva staden. För att ge vikt åt uppmaningen medförde budbäraren en med rödt taft beklädd låda, som vid öppnandet befanns innehålla T:s afhuggna hufvud. Uppfordringen besvarades med ett utfall, som kostade en mängd ryssar lifvet, bland dem den ryske öfverste, som öfverfört T:s hufvud. Svenskarna återköpte sedermera T:s lik och läto begrafva det i stadskyrkan i Riga. — Gift 1648 med *Johanna Margareta af Baden-Hochberg*, enka efter fältmarskalken Johan Banér.

Thyrén, Johan Carl Vilhelm, jurist. Född i

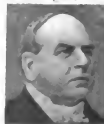
Lund d. 6 april 1861. Föräldrar: kyrkoherden i Raflunda *Hans Thyrén* och *Anna Schlyter*, dotter till professor C. J. Schlyter (se II: 439). — Student i Lund 1878, promoverades T. därstädes 1883 till fil. doktor och blef s. å. docent i teoretisk filosofi vid Lunds universitet. 1886 öfvergick han till docentur i historia men ägnade sig sedermera åt juridiska studier och aflade 1892 juris kandidatexamen. 1894 utnämnd till e. o. professor i romersk rätt och rättshistoria i Lund,

kallades han 1896 till professor därstädes i straffrätt och juridisk encyklopedi. — T., som åtnjuter anseende som en ovanligt skarpsinnig jurist med reformatorisk läggning och modern syn på tingen, har flitigt deltagit i den muntliga och skriftliga diskussionen om inom hans intressesfär liggande aktuella spörsmål. Genom långvariga utländska arkivstudier väl rustad för skriftställarskap, har han bl. a. utgifvit *Kritisk framställning af Herbert Spencers »Principles of Psychology»* 1883, *Den första väpnade neutraliteten* 1884, *Världsfreden under Napoleon* 1887, *Culpa legis Aquiliæ* 1893, *Makes gäld* 1893, *Abhandlungen aus dem Strafrecht und der Rechtsphilosophie* 1894—96, *Förfalskningsbrotten* 1895, *Det allmänna brottrekvisitet* 1901, *Försök. Subjektspluralitet* 1903.

Thyselius. Äldste kände stamfadern, *Per Larsson*, som lefde i början af 1700-talet, var bergsman och delägare i Latorp i Tysslinge socken i Nerike, efter hvilken ort namnet *Thyselius* antogs af hans son *Per*, född 1720, död 1793 som kyrkoherde i Kumla i Nerike.

1. Thyselius, **Carl**, amiralitetssuperintendent, riksdagsman. Född i Vintrosa socken i Närke d. 8 maj 1768. Föräldrar: kyrkoherden därstädes, sedermera prosten i Kumla, *Per Thyselius* och *Elisabet Sofia Wollrath*. — Efter fyra års gradualstudier i Uppsala promoverades T. 1791 till filosofie magister och utnämndes 1792 till förste skvadronspredikant vid lifhusarregementet samt tjänstgörande k. hofpredikant. 1794 erhöll han k. m:ts »mandatorial» till vinnande af förslagsrum till Sköllersta konsistoriella pastorat i Strängnäs stift. Mandatorialet, som skall hafva utverkats genom bemedling af ståthållaren De Besche mot en kontant erkänsla af 1,000 rdr, blef emellertid strax återkalladt af Reuterholm. Häröfver beklagade sig T. hos regenten-gunstlingen i ett bref, hvari han bland annat yttrade, att han icke väntat något sådant »under en vis regent, helst man ej hade exempel på dylikt i själfva Kristian Tyranns dagar». Med anledning häraf blef han fiskaliter åtalad och dömd till döden men benådades med åtta (enligt andra med fjorton) dagars vatten och bröd, »hvarefter han med lika bifall som förut fortfor med sin tjänstgöring hos konungen och vid regementet». 1795 befordrades han till kyrkoherde i Särestad af Skara stift, blef prost 1806 samt var under riksmötena 1810, 1812 och 1815 fullmäktig för Skara stifts prästerskap, vid samtliga ledamot af bevillningsutskottet. Efter att ha erhållit titel af teologie professor 1815, utnämndes han 1817 till amiralitetssuperintendent i Karlskrona, den siste, som innehaft denna befattning, blef teologie doktor 1818 och följande år pastor primarius i Karlskrona med pastoralvården öfver amiralitetsförsamlingen. — I tryck finnas af honom utgifna några disputationer och predikningar samt ett häfte *Skaldeförsök* 1790. Död i Karlskrona d. 22 nov. 1833. — Gift 1798 med *Maria Cecilia Sandberg*.

2. **Thyselius, Per,** biskop, filolog, politiker. Född i Vintrosa socken i Nerike d. 6 juli 1769; den föregåendes bror. — I Uppsala, där T. blef student 1787, erhöll han vid promotionen 1791 lagerkransen, blef s. å. på grund af afhandlingen *De meritis literariis Cl. Arrhenii Örnhjelm* docent i litteraturhistoria och befordrades 1799 till litt. human. adjunkt. På antydda lärareplats gjorde han sig bemärkt för sina grundliga kunskaper och särskildt för sin framstående förmåga i behandling af latinska språket. Han förestod tidtals ock Skytteanska professuren. Detta oaktadt lyckades det honom icke att vinna någon högre akademisk befordran, hvarför han 1805 sökte och erhöll kyrkoherdebeställningen i Österhaninge i Södertörn, hvarifrån han 1814 förflyttades såsom kyrkoherde till Örebro. Redan 1810 hugnad med professorstiteln, promoverades han 1818 till teologie doktor samt befordrades 1828 till biskop i Strängnäs stift. Led. af kyrkolagskommittén, led. af Vitterhets-, hist.- och ant.-akad. Under sin vistelse i Stockholm för deltagande i kyrkolagskommitténs arbeten insjuknade han och återvände till Strängnäs samt afled där d. 5 sept. 1838. — I raden af utmärkta biskopar i Strängnäs stift intager T. ett framstående rum. Nitisk, kraftfull och allvarlig, ägnade han odelad omtanke, stundom med stora personliga uppoffringar, åt allt, som föll inom hans vidsträckta ämbetsförvaltning: stiftets vård, läroverkens förbättring, val af skickliga lärare, inrättande af pensionsfonder för åldriga prästmän, deras änkor och barn, m. m. Såsom valdt ombud för Strängnäs' stifts prästerskap bevistade T. riksdagarna 1817—18 och 1823 samt i egenskap af själfskrifven medlem 1828—30 och 1834—35, vid de två första tillhörande konstitutions- och de två senare statsutskottet. Vid alla riksdagarna var han ock ledamot och vid de två senare ordf. i prästeståndets ecklesiastika lagutskott. Särskildt nitälskade han och verkade kraftigt för allt, som rörde kyrkan och uppfostringsväsendet. Hans nit i ämbetsförvaltningen hindrade honom att mer, än som skedde, utmärka sig såsom vetenskaplig författare, hvartill han eljest var väl ägnad genom lärdom, särskildt inom den klassiska litteraturen. Af hans tryckta skrifter kunna emellertid nämnas: *In Auli Persii Flacci Satyras prolegomena* 1812 samt en öfversättning af Persius' »Satirer» 1816, hvilken öfversättning af sakkunniga vitsordades såsom mästerlig. Hans 1820 hållna inträdestal i Vitterhetsakademien handlade *Om Roms satiriska skalder i förhållande till deras tidehvarf* och finnes intaget i nämnda akademis handlingar, 12:e del., 1826. Han var äfven känd som en framstående andlig talare. — Gift 1808 med *Kristina Margareta Bergsten*.

3. **Thyselius, Per Erik Ludvig,** historiker, riksdagsman. Född i Österhaninge socken af Södermanland d. 29 dec. 1808; den föreg. son. — Student i Uppsala

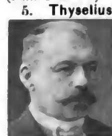
1827, erhöll T. eftersex års gradualstudier lagerkransen och kallades 1834 till docent i nordiska antikviteter. Efter tvenne läseterminers vikariat utnämndes han 1837 till ordinarie lektor vid Krigsakademien å Karlberg, företog 1838—39 en vetenskaplig resa till Danmark och Tyskland, lät prästviga sig 1841 och gjorde 1845 en ny utländsk resa. 1853 befordrades han från sin lektorsbeställning vid Karlberg till kyrkoherde i Nyköpings Östra och Allhelgona församlingar, förordnades till kontraktsprost 1858 och var orator vid prästmötet i Strängnäs 1866. Teol. doktor i Leipzig 1849. Led. af K. Samf. för utg. af handskrifter rörande Skandinaviens historia, m. m. Död å Stenbro vid Nyköping d. 10 nov. 1881. — Såsom historisk forskare vann T. rykte äfven i utlandet och åtskilliga af hans skrifter hafva blifvit öfversatta på tyska. De äro: *Handlingar rörande svenska kyrkans och läroverkens historia*, 2 del 1839—41, *Handlingar rörande Sveriges inre förhållanden under konung Gustaf I*, 2 del, delvis tills. med V. Ekblom, 1841—45, *Reformationens införande och fortgång i Sverige intill Vesterås riksdag 1527* 1843, *Smärre bidrag till svenska kyrkans och läroverkens historia* 1851, öfversättningar, disputationer, minnesord, uppsatser och recensioner i »Skandia», »Frey», Krigsvetenskapsakad. Handl. m. m. — Representant i prästeståndet vid 1862—63 och 1865—66 års riksdagar, understödde han representationsreformen. Vid den förra riksdagen ledamot af allmänna besvärs- och ekonomiutskottet och vid den senare bankoutskottet, verkade T. särskildt för den kvinnliga undervisningens förbättring. I sitt pastorat och som inspektor för Nyköpings läroverk låg honom äfven undervisningsväsendet varmt om hjärtat. — Gift 1845 med *Erika Sofia Widegren.*

4. Thyselius, **Carl Johan,** statsminister. Född i Österhaninge församling i Södermanland d. 8 juni 1811; den föregåendes bror. — Student i Uppsala 1827, hade T. redan vid tjugu års ålder aflagt både kansli- och hofrättsexamen samt begynt sin tjänstgöring i ecklesiastik- och justitierevisionsexpeditionen af k. m:ts kansli. Sedan han 1838 undfått häradshöfdings namn, heder och värdighet, befordrades han 1840 till kopist i justitierevisionsexpeditionen, 1841 till kanslist i samma expedition och förordnades 1844 att bestrida ett revisionssekreterareämbete, hvarmed han fortfor till 1848, då han utnämndes till ordinarie revisionssekreterare. Expeditionschef vid justitiestatsexpeditionen 1853, utnämndes han 1856 till justitieråd och förordnades s. å. till främste led. i den kommitté, som hade att utarbeta förslag till disciplinär- och ordningsstadga för krigsmakten. 2 nov. 1860 kallades T. till konungens rådsbord såsom statsråd och chef för ecklesiastikdepartementet. 1863 förordnad till landshöfding i Kronobergs län, utbytte han efter föga mer än ett års förlopp detta ämbete mot presidentstolen i kammarkollegium. Vald 1868 af Kronobergs län till ledamot af Första kammaren, som han

tillhörde till och med 1886 års riksdag, deltog han lifligt i debatten om det förslag till ordnande af fattigvården i riket, som utarbetats af den kommitté, till hvars ordf. T. 1869 förordnats. Vid 1873 års riksdag tillhörde T. dem, som understödde »kompromissen» (se *Carlson, F. F.*). Då frih. L. De Geer 1875 bildade sin andra ministär, inkallades T. i denna såsom chef för civildepartementet. Bland reformer, till hvilkas genomförande han i antydda befattning väsentligt medverkade, kan nämnas landtstatens lönereglering och skjutsväsendets 1878 skedda öfverflyttning från jorden till bevillningen. Sedan han våren 1880 jämte flertalet af sina kolleger utträdt ur konseljen, kallades han 1883 att efterträda grefve A. Posse såsom statsminister, med bestridande till en början äfven af civilministersämbetet. Han blef sålunda den förste ofrälse man, som innehaft rikets högsta värdighet. Denna innehade han emellertid icke längre än till d. 16 maj 1884, då statsministersämbetet öfvergick till den likaledes ofrälse O. R. Themptander. Den norska frågan ställdes, tack vare den norska riksrättens dom, på sin spets under T:s statsministerstid och på hänskjutande af konungen afgaf T. d. 6 mars 1884 å egna och de öfriga statsrådens vägnar den förklaring, att enligt deras åsikt »unionen mellan Sverige och Norge förutsätter och betingar, att i Norges grundlag lika litet som i Sveriges ändring må kunna vidtagas utan konungens bifall och samtycke, äfvensom att Norges beväpnade styrka skall liksom Sveriges vara ställd under den gemensamme konungens befäl och lydno.» Under T:s statsministertid afskaffades i öfrigt vatten- och brödstraffet samt nedsattes kvinnans myndighetsålder till 21 år. Under sin efterföljande riksdagstid, då T. motsatte sig den föreslagna återgången till tullskydd å spannmål, var han 1885—86 led. af talmanskonferensen. — Sekreterare och ombudsman i järnkontoret 1850—56, var han fullmäktig därstädes 1859—62 och ordf. 1880—89. Hedersledamot af Landtbruksakademien 1877, blef T. 1879 serafimerriddare. Hans mindre vanliga karriär torde förklaras af hans grundliga kunskaper och rika erfarenhet, hans utomordentliga arbetsförmåga och snabba uppfattning, i förening med hans humana, värdiga och passionsfria yttre uppträdande. Död i Stockholm d. 11 jan. 1891. — Gift 1848 med *Augusta Sofia Charlotta Melart* (från Finland).

5. **Thyselius, Johan Erik August,** skriftställare. Född å Karlberg vid Stockholm d. 7 mars 1854; den föregåendes brorson och son af T. 3. — Student i Uppsala 1872, aflade T. filosofie kandidatexamen därstädes 1878, hvarefter han ingick som e. o. amanuens i k. biblioteket i Stockholm, där han var anställd till 1882. Han började nu i stället tjänstgöra i riksdagens kansli och var tillika 1882—84 kanslist i läroverkskommittén. Sistnämnda år ådrog han sig allmän uppmärksamhet genom sitt entusiastiska och af lågande radikalism präglade förord till Max Nordaus i och

för sig uppseendeväckande och af T. öfversatta arbete »Konventionella nutidslögner». Han fördes härigenom i första ledet af dåtidens »unga Sverige» och var i pressen en oförtruten kämpe för dess idéer under de närmast följande åren, särskildt i Arv. Ahnfelts »Ur Dagens Krönika», där bl. a. hans med sign. *Gasparone* undertecknade, starkt pepprade och i hög grad subjektiva, teaterkritiker lifligt uppmärksammades. Han fortfor tillika att vara flitigt verksam som öfversättare af arbeten af Nordau, Laveleye, Mantegazza, Edv. Brandes m. fl. och var notarie i riksdagens Andra kammare 1887—95. Hans politiska intresse tog sig uttryck i valbroschyrerna: *Stockholmsbänken, den afgående och den kommande, politiska karaktäristiker af X, Y och Z* 1890, *Andra kammarens nya män och 1890 års valrörelse, historiska återblickar och politiska konturteckningar af Gil Blas* 1891, och *Hvilka riksdagsmän böra omväljas? Anteckningar till valmännens tjänst af Tom Jones & C:o* (jämte V. Millqvist) 1893. I den brännande teaterfrågan gjorde han 1888 sitt inlägg genom stridsskriften *I afgörandets stund, teaterfrågan och de k. propositionerna, närmare belysta af Gasparone.* Efter offentligt uppdrag utgaf T. 1896 *Förteckning öfver kommittébetänkanden 1809—94* och 1904 fortsättning af samma arbete till och med 1903. Från 1894 till 1900 redigerade han den debatterade tidskriften *Nordisk Revy*, var 1897—1901 politisk medarbetare i Svenska Dagbladet och har efter samma tid tjänstgjort som riksdagsreferent i olika tidningar. Sedan länge intresseradt deltagande i hufvudstadens politiska lif och en tid vice ordf. i Stockholms liberala valmansförening, utgaf T. 1902 *Kampen för allmän rösträtt.* Sin nitälskan för den sceniska konsten ådagalade han 1905 ånyo genom stridsskriften *Hvad Stockholms teatrar behöfva. Några polemiska synpunkter och erinringar.* För närvarande är T. sysselsatt med utarbetandet af en historik öfver sin fädernesläkt och dess utgreningar. — Gift 1890 med skådespelerskan *Beata Alexandra Lundqvist.*

Tibell, Gustaf Vilhelm af, militär. Född på Malma sätesgård i Södermanland d. 12 maj 1772. Föräldrar: löjtnanten *Kristofer Tibell* och *Katarina Elisabet Nordenfelt.* — Vid sexton års ålder gick T. i fält och bevistade såsom underofficer vid Södermanlands regemente hela ryska kriget 1788—90. Följande år (1791) befordrades han till underlöjtnant vid den af general Siegroth inrättade artilleriafdelningen af Södermanlands regemente, blef 1792 kompaniofficer och lärare vid krigsakademien å Karlberg, 1794 löjtnant i armén och 1795 kompanichef vid krigsakademien samt kapten vid Jämtlands regementes artilleriinrättning. I förening med några meningsfränder stiftade han 1796 Svenska krigsmannasällskapet, hvars namn 1804 förändrades till Krigsvetenskapsakademien. 1798 ingick han med vederbörlig tillåtelse i fransk krigstjänst, där han utnämndes till ingenjörkapten och deltog i Napoleons italienska fälttåg, insattes efter freden i Luneville såsom kommenderande general i cisalpinska republiken och befordrades 1802 till brigadgeneral. Återkallad till Sverige, utnämndes han 1803 till major och konungens öfveradjutant samt kort därefter till öfverstlöjtnant och generaladjutant af flygeln med placering i krigskollegium, blef året därefter öfverste i armén och ledamot af krigskollegium, till hvars ordförande han utnämndes 1805, då han äfven adlades med namnet *af Tibell.* Året därefter erhöll han generalkvartermästaretitel, utnämndes 1808 till generalmajor och blef s. å. tillförordnad generaladjutant för armén och flottorna. Misskänd af Gustaf Adolf, frånträdde han i mars 1809 denna befattning. 1811 utnämndes han till chef för den då organiserade ingenjörkåren. Emellertid lämnade han redan s. å. Sverige för att söka en hastigare befordran i Frankrike men återvände snart och blef, då han ankom till Köpenhamn, hos svenska beskickningen därstädes föremål för en mängd anklagelser, såsom: att till franska regeringen ha öfverlämnat planritningar öfver svenska fästningar och specialkartor öfver svenska kusten, att ha meddelat underrättelser om svenska arméns organisation m. m. Ehuru han synes fullkomligt ha rättfärdigat sig med afseende på dessa beskyllningar, blef han tills vidare utan tjänst och lifnärde sig under denna onådstid på ett litet hemmans ringa afkastning. Han hade ock måst förplikta sig att icke visa sig i Stockholm eller å någon ort, där konungen eller kronprinsen hade sitt hofläger. Omsider förordnades han 1814 och utnämndes 1820 till ständig ordförande i krigshofrätten, blef 1824 generallöjtnant samt president i krigskollegium och upphöjdes 1827 till friherre. Död i Stockholm d. 8 mars 1832. Ledamot af Vetenskapsakademien, Vitterhets-, historie- och antikvitetsakad., m. m. — Af de många poster, T. under sin lefnad beklädde, skänkte ingen honom större tillfredsställelse och ära än presidentskapet i krigskollegium. Till militärchef i egentlig mening ansågs han däremot mindre lämplig, emedan han saknade den fasthet och självständighet, som behöfvas för att vinna tillbörligt gehör af underordnade. Om hans flit och kunskaper vittna fördelaktigt flera af honom utgifna skrifter, bland hvilka i främsta rummet är att ihågkomma det digra arbetet *Sammandrag af författningar rörande förvaltningen vid krigsväsendet till lands* 1822. — Gift 1: 1797 med *Caroline Marianne de Ferrand* och 2: 1819 med *Sofia Albertina Cederling.*

Tidén Lars, veterinär. Född d. 5 dec. 1777 i Fröjereds pastorat af Skaraborgs län, där fadern var torpare. — Utrustad med lyckliga naturanlag men alldeles obemedlad, fick T. först omkring 1800 följa sin böjelse att studera och hade då den lyckan att finna en gynnare i domprosten C. J. Knös i Skara, som lämnade honom understöd och skaffade honom en informatorsplats i hufvudstaden. I Stockholm ägnade T. sina studier åt kirurgi och blef, efter att ha tjänstgjort dels såsom underläkare vid Svea

artilleriregemente, dels såsom uppbördsläkare på flottan under 1808—09 års krig och som biträdande sjukhusläkare i Karlskrona, kirurgie magister 1810. Sedan han vidare förestått några läkarebefattningar i statens tjänst, förordnades han 1813 till adjunkt och andre lärare vid den kort förut i Skara inrättade veterinärinrättningen. Ledamot af Svenska läkaresällskapet, af Landtbruksakademien, af det K. Selskab for Veterinär-Kyndighedens Fremme i Köpenhamn m. m. Död i Skara d. 1 sept. 1847. — Nitisk och samvetsgrann i sitt kall, sökte T. så väl genom egna skrifter som genom öfversättningar af godkända främmande författares arbeten göra veterinärvetenskapen mera känd och spridd bland allmänheten. Af hans arbeten må nämnas: *Magazin för populär medicin* 1811, *Samlingar för djurläkarevetenskapen och naturforskningen* 1820, *Magazin för veterinärer och landthushållare* 1825 och ff., *Handbok i boskapsskötseln* 1841, *Handbok i praktiska läkarevetenskapen*, *Bidrag till physiologien och naturalhistoria*, *Husdjurens allmänna pathologi*, *Handbok i agronomien* m. m.

Tigerstedt, Robert Adolf Armand, läkare, fysiolog. Född i Helsingfors d. 28 febr. 1853. Föräldrar: den bekante historieforskaren och skriftställaren *Carl Konstantin Tigerstedt* och *Evelina Theresia Degerman*. — Sedan T., hvilken 1869 inskrefs som student vid Helsingfors' universitet, 1873 blifvit filosofie magister samt 1881 medicine och kirurgie doktor, nämndes han sistnämnda år till docent i fysiologi vid det finska universitetet. Efter att 1881 ha flyttat öfver till Stockholm, erhöll han förordnande såsom laborator i experimentell fysiologi vid Karolinska institutet. Utnämnd 1882 till ordinarie innehafvare af antydda befattning, förestod han 1884—86 professuren i ämnet och kallades 1886 att öfvertaga densamma. Efter sin ankomst till Sverige 1881 tillbragte han sommaren s. å. i Leipzig, sysselsatt med fysiologiska studier under ledning af den berömde fysiologen K. Ludwig. Läsåret 1883—84 var han stadd på resa öfver en stor del af kontinenten för att taga kännedom om därvarande fysiologiska laboratoriers inrättning. Belönad 1882 af Vetenskapsakademien med halfva Wallmarkska priset, invaldes han 1890 i nämnda akademi. 1888 öfvertog T. redaktörskapet af Biologiska föreningens förhandlingar och i dec. 1889 tidskriften »Hygiea». Efter F. Holmgrens död blef han 1898 redaktör af »Skandinavisches archiv für physiologie» och redigerade 1881—89 »Illustrerad helsovårdslära». Innan han lämnade Finland, var han 1878—80 redaktionssekreterare i »Finsk tidskrift». Antagen 1889 till biträdande läkare i Fångvårdsstyrelsen, blef han året därpå ledamot af Direktionen öfver allmänna barnhusinrättningen i Stockholm. Oaktadt sålunda hans förmåga var tagen i anspråk på skilda håll, fann han dock tid till en omfattande författareverksamhet, som gällde både vetenskapliga och populära arbeten. Däribland äro att nämna *William Harvey, blodomloppets upptäckare* 1882, *Fysiologiska principer för kroppens näring* 1887, den prisbelönta täflingsskriften *Om spritdryckers inverkan på kroppens normala förrättningar* s. å., *Hjärnan såsom organ för tanken* 1889, i »Ur vår tids forskning», *Blodomloppets fysiologi* 1889—90, *Inledning till hälsoläran* 1890, *Grundsatser för utspisningen i allmänna anstalter* 1891, *Blodets fördelning i kroppen* 1893, i »Svenska spörsmål», *Föreläsningar i hälsolära* 1895, *Spriten och människan* 1896, i »Skrifter utgifna af Svenska nykterhetssällskapet» samt dessutom talrika fysiologiska specialafhandlingar i flera tyska tidskrifter äfvensom uppsatser i »Hygiea» och andra nordiska tidskrifter samt fysiologiska och biografiska artiklar i »Nordisk familjebok». Såsom hans mest betydande vetenskapliga arbete måste helt säkert betraktas det stora verket *Lehrbuch der Physiologie des Menschen*, som utkom i två band 1897—98 och 1899 af Vetenskapsakademien belönades med halfva Letterstedtska priset. Hedersledamot af Medicinska föreningen i Stockholm 1897, blef han 1898 korresponderande ledamot af militär-medicinska akad. i Petersburg och 1899 af Société de Therapeutique i Paris. — T. kände sig, trots de framgångar, af hvilka han hade att glädja sig i sitt nya hemland och trots det vidsträckta verksamhetsfält, som här öppnade sig för honom, aldrig rätt hemmastadd i Sverige, utan längtade städse i sitt stilla sinne tillbaka till det gamla hemlandet. När därför 1900 Alexanderuniversitetet återbördade honom, var det utan tvekan han skyndade mottaga anbudet om en lärostol därstädes och flyttade tillbaka till den stad, där hans vagga stått. — Gift 1878 med *Ljubow Ludmilla Martinau*.

Tilas. Ätten, som upptogs på riddarhuset 1719, härstammar från *Ericus Tilaceus*, hvilken var Carl IX:s hofpredikant och sedan blef prost öfver Dal. Den utslocknade å svärdssidan 1830.

1. **Tilas, Daniel,** bergsvetenskapsman, historisk och genealogisk samlare, riksdagsman. Född på Gamlebo bruk i Västmanland d 2 mars 1712. Föräldrar: den 1719 adlade öfverstlöjtnanten *Olof Tilas* och *Maria Hjärne*, Urban Hjärnes dotter. — Efter sju års studier i Uppsala ingick T. 1732 såsom auskultant i Bergskollegium och företog därefter täta resor i nordliga Sverige och Norge för att studera dessa orters bergverk och naturförhållanden. Han fick sedan i uppdrag att deltaga i en skattläggnings, refnings-, roterings- och jämkningskommission i Karelen och på samma gång undersöka möjligheterna för nya kommunikationsleder och näringstillfällen i Finland. Under dessa besök på andra sidan Bottenhafvet begagnade han tillfället att göra sig underrättad om de ryska bergverken omkring Onega, utnämndes 1739 till hofjunkare och året därefter till bergsdirektör vid Ljusnedal med jurisdiktion öfver bergverken i Jämtland och Härjedalen. Såsom deltagare 1740—45 i den för reglering af gränsen mellan Sverige och Norge tillsatta kom-

missionens arbeten, genomvandrade han hela gränssträckan från Värmland ända upp till Torneå lappmark och hade därunder att utstå stora besvärligheter. Kammarherre 1743, befordrades han 1745 till assessor i Bergskollegium efter Svedenborg, blef 1755 bergsråd, erhöll 1762 landshöfdingefullmakt och upphöjdes 1766 till friherre. 1768 var han dåvarande kronprins Gustaf följaktig på hans resa till bergslagen. Såsom medlem af riddarskapet och adeln bevistade han elfva riksdagar, mestadels placerad i utskott och deputationer. Så tillhörde han vid 1765—66 års riksdag den viktiga bankodeputationen och vid 1769—70 års riksdag satt han som en nitisk Hatt i sekreta utskottet. Öfver denna senare händelse förde han en ovanligt noggrann, om ock partifärgad dagbok, införd i Skand. handl. Ledamot i Vetenskapsakademien vid dess stiftelse 1739, riksheraldikus m. m. Död i Stockholm d. 27 okt. 1772. — Skicklig och kunnig såsom ämbetsman, har han jämväl gjort sig ett namn såsom utmärkt samlare i flera vetenskapsgrenar, men isynnerhet på heraldikens och genealogiens områden. En rik och dyrbar samling i denna väg gick väl förlorad i Klara-branden 1751, men med outtröttlig ifver bragte han nya till stånd. I riksarkivet förvaras hans omfattande genealogiska anteckningar och vapenafbildningar. Af hans anteckningar från sina många resor äger k. biblioteket de efter 1751 förda, sammanförda i handskriften »Sockenskrifvare eller svenske resesamlingen». Hans tryckta skrifter omfatta dock endast bergshandteringen med dess hjälpvetenskaper och äro: *En bergsmans rön och försök i mineralriket* 1738, *Förslag till indelning af en svensk bergskompass* 1739, *Tal om stenrikets historia* 1742, *Utkast till Sveriges mineralhistoria* 1765, *Berättelse om Åtvidabergs kopparverk* 1765, en del åminnelsetal i Vetenskapsakademien och vid krossandet af sköldemärken, genealogi öfver släkten Nordlind. — Gift 1: 1741 med friherrinnan *Hedvig Reuterholm*, syster till riksrådet E. K. Reuterholm (se II: 333) och 2: 1743 med friherrinnan *Anna Katarina Åkerhielm*, dotter af riksrådet Sam. Åkerhielm d. y. (se nedan).

2. **Tilas, Samuel Olof,** vitterhetsidkare. Född d. 29 aug. 1744; den föregående son. — Den vårdade uppfostran, T. åtnjöt, leddes på sista tiden af den bekante Ol. Bergklint. Efter i Uppsala aflagda examina inskrefs han såsom e. o. tjänsteman i konungens kansli och förordnades kort därefter till kommissionssekreterare i Konstantinopel. Det var med anledning af hans afresa dit, Bellman diktade ett »bacchanaliskt häroldskapitel». Ett mindre regelbundet lefnadssätt undergräfde tidigt hans hälsa, så att han afled därstädes, endast tjuguåtta år gammal, d. 12 sept. 1772. — Tidigt ådrog han sig uppmärksamhet genom poetiska försök i den satiriska genren, såsom *Glasögon att dermed bese närvarande tider* 1767, *Grafskrift öfver en sjutio års mö* s. å., samt *Qväde om den gyllene tiden då caffe war i bruk* s. å. Hans poem höja sig väl icke öfver den tidens vittra alster i allmänhet, men utmärka sig för en viss naiv glädtighet och mycken ledighet i formen. En del af dem finnas under titeln *Strödda skaldestycken af framl. Commissions-Sekreteraren friherre Sam. Ol. Tilas*, intagna i »Svenska Parnassen» 1785. — Ogift.

Tillæus, Petrus, ingenjör. Född i Falun. Stadsingenjör i Stockholm 1717, utnämndes han 1748 till rådman därstädes och afled d. 11 febr. 1754. Såsom stadsingenjör ådagalade han stor insiktsfullhet och inlade isynnerhet stor förtjänst genom utarbetandet af goda kartor. Väl bekant är den s. k. »Tillæi karta», en *General Charta öfver Stockholm med Malmarne*, fullbordad 1731 i skalan 1 : 4000, och hvarå han på stadsmyndigheternas hemställan erhöll kungligt privilegium för tio år. Kartan, den största som intill senaste tid utgifvits öfver Stockholm, trycktes 1733 med af staden försträckta penningar, och att den blef till belåtenhet framgår däraf, att staden 1750 såsom belöning för densamma tillerkände T. en summa af 2,000 dal. smt.

Tingstadius. Släktnamnet, är taget af gården Tingstorp i Ervalla socken af Västmanland, där stamfadern var bonde.

1. **Tingstadius, Johan Adam,** biskop, orientalist. Född i Lunda församling af Södermanland d. 8 juli 1748. Föräldrar: kyrkoherden därstädes *Johan Tingstadius* och *Maria Elisabet Carlsten*. — Fadern, som var skicklig orientalist, undervisade med den framgång sin son i österländska språken, att denne, då han vid föga mer än elfva års ålder blifvit student i Uppsala, där ådrog sig allmän uppmärksamhet, och särskildt af kännaren Björnståhl. 1766 begaf han sig från Uppsala till Greifswald, hvarest han efter tvenne år (1768) promoverades till filosofie magister. Återkommen till Sverige, förordnades han 1773 till docent i österländska språk vid universitetet i Uppsala; blef 1775 vice och 1777 ordinarie adjunkt, 1786 extra ordinarie professor och ledamot af bibelkommissionen samt 1789 ordinarie professor i österländska språken. Den kunskapsrike mannen hade vid sina föreläsningar att glädja sig åt en talrik åhörarekrets och var i allmänhet högt uppburen af den studerande ungdomen, hvilket icke minst visade sig de år, 1791 och 1800, då han var universitetets rektor. 1793 teologie doktor, utsågs han s. å. till ledamot af ecklesiastikkommittén och invaldes året därefter till en af de aderton i Sv. akad. Efter föregående kallelse utnämndes han 1803 till biskop i Strängnäs och verkade i detta kall till sin död, den 10 dec. 1827. 1798 ledamot och 1804 hedersledamot af Vetenskapssocieteten i Uppsala, kallades han 1805 till hedersledamot i Vitterhets-, hist- o. ant.-akad. — Det var isynnerhet såsom kännare af österlandets tungomål och öfversättare af Gamla testamentets skrifter, T. förvärfvade sig anseende både i och utom fäderneslandet. Utom de tolkningar af Gamla testamentets böcker, hvilka han utgaf gemensamt med bibelkommissionen,

utarbetade han ensam öfversättningar af *Psaltaren, Salomos sedespråk, Job, Esaias, De tolf mindre profeterna, Höga visan* m. m. Af hans filologiska skrifter må nämnas: *Strödda anmärkningar öfver hebreiska och arabiska dialekterna* samt *Philologiske anmärkningar öfver strödda ställen i Gamla testamentet*, hvars företal är dateradt på hans 76:te födelsedag (1824). I sitt slag förträffliga, vittna T:s bibeltolkningar dock mer om öfversättarens fint poetiska sinne och välde öfver formen, än om filologens noggrannhet. Ännu såsom biskop och eforus sysselsatte han sig med sina älsklingsstudier och fanns, utan afseende på årstiden, från tidigt på morgnarna vid skrifbordet bland sina författare. — Ogift.

2. **Tingstadius, Lars Kristian,** läkare. Född i Lunda församling af Södermanland d. 12 juni 1750; den föregåendes broder. — T. hade följt sin äldre broder till Uppsala och sedermera till Greifswald, men aflade sina medicinska examina i Lund 1774 och förordnades s. å. till anatomie prosektor vid Theatrum anatomicum i Stockholm. Året därefter promoverades han till med. doktor och antogs till läkare vid Medevi hälsobrunn, där han verkade till 1783 och hvarest han genom användande af förbättrade badmetoder och andra gagneliga anstalter snart betydligt ökade antalet af badgäster. 1779 utnämndes han till anatomie och kirurgie professor i Stockholm samt erhöll där en betydande medicinsk praktik, som likväl under några år afbröts genom följderna af en feber, som länge gjorde honom kontrakt och för alltid beröfvade honom synförmågan på det ena ögat. Han fortfor dock att sköta sin professur till 1793, då han därifrån afgick. När han 1810 lämnade sin medicinska verksamhet i hufvudstaden, bosatte han sig på en af honom inköpt egendom, Vik, i sin födelseort och erhöll 1814 namn heder och värdighet af medicinalråd. — Död på Vik d. 12 maj 1832. — T. var sedan 1811 hedersledamot af Sundhetskollegium samt för öfrigt medlem af flera lärda samfund, men meddelade ingenting i tryck af sin praktiks rika erfarenhet. Det oaktadt lefver hans minne hos eftervärlden genom flera välgörande stiftelser m. m. — Gift med *Carolina Anna Giers.*

Tingsten, Lars Herman, militär, statsråd. Född i Ingatorps församling af Jönköpings län d. 13 juni 1857. Föräldrar: sergeanten *Lars Magnus Tingsten* och *Maria Charlotta Durling.* — Student i Uppsala 1875, beslöt sig T. snart att ägna sig åt den militära banan, men med den tidens småfuttiga militärfördomar var det endast med stor svårighet, underofficerssonen lyckades blifva antagen som officersvolontär. 1878 utnämndes han emellertid till underlöjtnant vid Hälsinge regemente, där han 1884 befordrades till löjtnant. 1886 förflyttades han i samma egenskap till generalstaben, där han 1891 blef kapten och 1897 major. Under tiden hade han 1886—92 tjänstgjort som förste lärare vid krigsskolan och 1895—98 som stabschef vid femte arméfördelningen. Efter att någon tid hafva tjänstgjort som major vid Svea lifgarde, inträdde han åter 1901 vid generalstaben som öfverstlöjtnant. 1900—02 var han afdelningschef vid militärstatistiska afdelningen och förordnades 1902 till chef för krigshögskolan, vid hvilken han förut i åtskilliga år varit lärare, och tjänstgjorde på denna post till 1904, då han blef öfverste och chef för Norrbottens regemente. — Redan tidigt gjorde sig T. uppmärksammad som flitig militärvetenskaplig författare. Bland hans skrifter må förutom afhandlingar i Krigsvetensk. handlingar nämnas: *Använda taktiken. Kort sammanfattning af krigskonstens historia* 1887, *De tre hufvudslagens formella taktik* 1889, *Taktikens grunder* 1893, *De viktigaste grunderna af härordningsläran samt öfversikt af svenska krigsförfattningens utveckling* 1897, *Allmän värnplikt, en lifsfråga för Sveriges folk* 1900, *De värnpliktiges bok* (tills. med P. R. Hasselrot) 1902, *Fickbok för arméns befäl* 1905. Af Krigsvetensk.-akad. kallades han 1891 till ledamot, och var en tid dess sekreterare. Med politiska personligheter och förhållanden hade han som sekreterare i 1901 års försvarsutskott haft tillfälle att göra sig närmare förtrogen och, efter att länge betecknats som »framtidsmannen» och anlitats i åtskilliga militära kommittéer, kallades T. d. 2 aug. 1905 till statsråd och chef för landtförsvarsdepartementet i den Lundebergska koalitionsministären och stannade äfven kvar i den Staaffska. Som sådan har han genom sitt enkla, okonstlade uppträdande samt sin kraft och bestämdhet i ovanlig grad vunnit riksdagens öra. Bland hans ej få parlamentariska segrar vid 1906 års riksdag må särskildt framhållas anslaget till Bodenfästningens fullbordande. Den 16 maj 1906 ingaf T. jämte utrikesministern Trolle sin afskedsansökan, som det allmänt anses af missnöje med det tal, statsministern Staaff föregående dag hållit i Andra kammaren vid rösträttfrågans behandling. Den ministerkris, som häraf föranleddes, erhöll d. 29 maj s. å. den utgång, att den Staffska ministären ersattes med en ny, med generaldirektör S. A. A. Lindman som statsminister, i hvilken T. kom att kvarstå. — Gift med *Amy Forsell.*

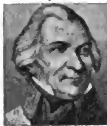

Tirén, Johan, genre- och landskapsmålare. Född i Själevad i Ångermanland d. 21 okt. 1853. Föräldrar: kyrkoherden *Olof Tirén* och *Kristina Holm.* — Efter att ha tagit studentexamen tog T. undervisning vid Tekniska skolan i Stockholm och blef 1877 elev vid Konstakademien. Här vann han 1880 kungliga medaljen för prisämnet *Loke fängslas af asarna.* För sin 1881 utförda komposition *Jämtlandssägen* — gosse, som med fiolen i sin hand lyssnar till Näckens spel nere i vattenfallet — kallades han sistnämnda år till agré vid Konstakad., af hvilken han 1900 blef ledamot. I hans öfriga kompositioner — landskap och genrer — äro i allmänhet mo-

tiven hämtade från Jämtlands natur samt jämtlandsbondens och lappens lif. 1882—84 vistades han såsom akademiens stipendiat i utlandet, och från förstnämnda år förskrifver sig den duk, *De vilsegångna*, som af många anses vara det bästa af hans ungdomsarbeten. Af hans öfriga taflor kunna nämnas *Älgskytte för bandhund, Rast i snön, Efter snöstormen, Jämtlandsbonde på jakt, Skjutna renar*, af hvilka de tre sistnämnda inköpts af Sveriges Nationalmuseum. — Gift 1884 med *Gerda Rydberg*, dotter af redaktör *Carl Henrik Rydberg* (se II: 395), som äfven hon intager en plats i vårt lands senaste konsthistoria. Född 1858 genomgick hon Fria konsternas akademi. Åtskilliga taflor af henne hafva tid efter annan varit utställda, bland dem ett landskap å Parissalongen 1884 och genren *Lappgosse, som brutit sin skida* å Konstakademien 1885. Hon har äfven varit ganska anlitad för illustrerandet af litterära verk.

Toll, Johan Kristoffer, krigare, politiker. Född

på bostället Möllaröd i Skåne d. 1 febr. 1743. Föräldrar: öfverstlöjtnanten *Reinhold Gustaf Toll* och friherrinnan *Elsa Sofia Gyllenstierna*. — Vid femton års ålder ingick T. såsom volontär vid Södermanlands regemente, med hvilket han beordrades till Pommern och deltog i de två följande årens krigshändelser. Han hade här hoppats blifva utnämnd till officer, men då hans chef, ehuru nära släkting till honom, ej syntes hågad att uppfylla denna önskan, tog T. i dec. 1760 afsked och återvände till Sverige. I början af följande året ingick han såsom sergeant vid Hessensteinska regementet, där han tjänade till 1763, då han förflyttades i samma grad till Kronobergs regemente och därifrån efter några månader till Kronprinsens regemente. Såsom en egendomlighet kan anmärkas, att T., som i en framtid skulle uppnå arméns högsta värdighet, aldrig kunde vinna första officersgraden. Då han fann sig hafva så föga utsikter på den militära banan, lämnade han densamma och tog 1764 hofrättsexamen i Lund, hvarefter han genast inskrefs som auskultant i Göta hofrätt. Då han som tillförordnad domare ett par år därefter råkade begå ett formfel, som ådrog honom anmärkningar och obehag, lämnade han jämväl den juridiska banan och erhöll 1769 öfverjägmästarebeställningen i Kristianstads län. Denna befordran torde hafva varit belöning för mot Hattarna visade tjänster, hvilket framgår däraf, att han, när Mössorna inom kort åter kommo till makten, hotades med afsättning. Statshvälfningen 1772 blef omsider en vändpunkt i T:s lif och befordringar samt den trappa, på hvilken han uppsteg till statens högsta äreställen. Sedan han med lika mycken djärfhet som slughet inträngt i revolutionsplanerna, afsändes han till Skåne, där han till signal för revolutionen förmådde kommendanten Hellichius i Kristianstad att uppsäga ständerna tro och lydnad samt sätta staden i belägringstillstånd. Vid belöningarnas utdelande efter den lyckade statskuppen blef T. ej lottlös. Redan den 19 sept. 1772 utnämndes han till ryttmästare i armén och naturaliserades dagen därefter jämte två äldre bröder som svensk adelsman, hvarvid han, oaktadt yngre, blef ättens hufvudman. Då konungen i anledning af den krigsfara, som genom revolutionen framkallats, företog en resa till norska gränsen för försvarets ordnande, var T. honom följaktlig och användes till rekognosceringar. I april 1774 beordrades han till tjänstgöring såsom ryttmästare vid Södra skånska kavalleriregementet, utnämndes 1775 till major i armén, blef året därefter generaladjutant af flygeln med öfverstlöjtnants rang och (sedan 1777) plats i krigskollegium samt 1780 öfverste och chef för Södra skånska kavalleriregementet. T:s skicklighet såsom negociatör hade mer än en gång blifvit af Gustaf III pröfvad, när han 1782 utskickades af konungen till Tyskland för att taga kännedom om den ryktbare mystikern Cagliostros läror och på samma gång i Warschau inleda underhandlingar om en äktenskaplig förbindelse mellan konung Stanislaus af Polen och prinsessan Sofia Albertina. Återkommen till Sverige insattes han såsom ledamot i den s. k. beredningen till iståndsättande af försvarsverket till lands och sjös, med särskild instruktion att hafva tillsynen öfver verkställigheten af beredningens befallningar i allt hvad som rörde landtarmén. Genom detta bemyndigande erhöll han i självfva verket en krigsministers makt och fortfor att behålla den till i augusti 1788. Hans härunder utvecklade verksamhet rönte välförtjänt erkännande, alldenstund det i väsentlig mån var genom denna som åtskilliga viktigare förbättringar inom arméväsendet bragtes till stånd. T., hvilken såsom vän af en oinskränkt konungamakt, stod högt i gunst hos Gustaf III, utöfvade såsom politiker stort inflytande, men förmådde ej, såsom han hoppats, behärska 1786 års ständer, till hvilkas sammankallande han rådt konungen. Fortfarande emellertid i besittning af Gustafs förtroende, erhöll han ett slags officiell bekräftelse på sin ställning till armén, i det han sistnämnda år utnämndes till generalmajor och förste generaladjutant. Det var T., som uppgjorde fälttågsplanen för det 1788 utbrutna ryska kriget, likasom han ombestyrde arméns utrustning. När kort efter fälttågets öppnande svårigheter hopade sig i konungens väg, gaf denne T. hufvudsakligen skulden för desamma, därtill föranledd af de framställningar af förhållandena, som T:s motståndare med G. M. Armfelt i spetsen icke försummade att göra inför monarken. Däraf kom sig, att när Gustaf den 23 juli bröt upp till Helsingfors, T. ej fick följa honom. I självfva verket råkades de aldrig mera, om än konungen fortfarande drog nytta af T:s ovanliga ämbetsmannaförmåga. — 1789 kallades han till ledamot i kommittén för flottans utrustning i Karlskrona och förordnades på samma gång till generalintendent för örlogsflottan. Efter 1790 erhållet afsked från generaladjutantskapet utnämndes han 1792 till generallöjtnant och chef för krigskollegium med säte i konseljen för krigsärenden, hvarjämte han kallades till ledamot af rikets allmänna ärendens beredning. Den sista af dessa utnämningar var en åtgärd af förmyndarerege-

ringen, men snart visade denna sig mindre bevågen den forne gustavianen. Mot sin vilja och nästan mot sin vetskap utnämndes T. 1792 till minister i Polen, ett förtroendeuppdrag, som mycket liknade en förvisning. Knappt ett år därefter anklagades han för delaktighet i Armfeltska konspirationen och dömdes till två års fästningsstraff, hvilket af regenten förvandlades till ett års lindrigt fängelse på egna rum i Wismar. När Gustaf IV Adolf såsom fullmyndig 1796 själf öfvertog regeringen, blef en af hans första åtgärder att insätta T. i hans förra ämbeten af generallöjtnant och generaladjutant. 1799 kallades han åter in på den diplomatiska banan, då han i ett speciellt uppdrag skickades till kejsar Paul i Ryssland, och upphöjdes vid sin återkomst samma år till friherre. Vid 1800 års riksdag i Norrköping uppträdde T. som det rojalistiska partiets ledare och lyckades, tack vare sin djärfhet och hänsynslöshet, i hufvudsak genomdrifva dess planer. Konungen följaktig 1800 på hans färd till Petersburg, var han bland dem som undertecknade det där afslutade väpnade nordiska neutralitetsförbundet. Följande år förordnades han till generalguvernör öfver Skåne, hvilken befattning, i början tillfällig, blef permanent i hans hand till 1809. 1802 hade han blifvit utnämnd till general af kavalleriet och blef s. å. en af rikets herrar. Under Gustaf IV Adolfs krig mot fransmännen afslöt han 1807 den märkliga konventionen i Stralsund, som medgaf svenska hären, ehuru på alla sidor instängd af fransmännen, att med sina förråd oantastad återvända till Sverige. Till belöning härför utnämndes han s. å. till fältmarskalk och upphöjdes, sedan han 1813 vid kronprinsen Carl Johans afresa till Tyskland mottagit befälet öfver den i Sverige kvarvarande södra armén, till grefve. Den sista delen af sin lefnad tillbragte han på den åt honom upplåtna kungsgården Bäckaskog i Skåne och afled där den 21 maj 1817. — Den roll, T. utförde på den politiska skådeplatsen, berättigar honom till en betydande plats i Sveriges historia, till hvilken vi i detta afseende hänvisa. I Skåne, där han länge vistades, hade han i hög grad vunnit allmogens tillgifvenhet, hvilket äfven gaf sig tillkänna, då hans lik fördes från Bäckaskog till Riseberga kyrka. Utan någon tillskyndelse från ämbetsmyndigheternas sida hade folket på den väg, liktåget framskred, utsirat grindar och passager med löfverk samt bestrött vägarna med blommor och granris och öfverallt, där sorgtåget passerade, syntes talrika skaror af högtidsklädd allmoge, som med viftande näsdukar och tårade ögon bjöd sin gamla »gubbenör», som de kallade T., sitt sista farväl. — Öfver T. är en vidlyftig biografi utgifven af C. V. Lilliecrona.

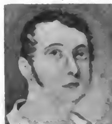
Tollesson, Per, präst, teologisk författare. Född d. 2 okt. 1747 i Åseda församling i Småland, där fadern var bonde. — T. blef student i Uppsala 1765 och prästvigdes 1771 på kallelse till huspredikant af riksrådet grefve A. Horn. Förordnad till e. o. skvadronspredikant vid Smålands kavalleriregemente, utnämndes han 1780 till kyrkoherde i Danvikens och Sicklaö församlingar invid Stockholm samt kallades 1792, efter Gustaf III:s död, till kunglig hofpredikant. Året därefter befordrades han till kyrkoherde i Närtuna och Gottröra pastorat af ärkestiftet samt blef omedelbart därefter ledamot af ecklesiastikberedningen och teologie doktor, prost 1794 och kontraktsprost 1810. Död i Närtuna d 28 juni 1821. — I sina mannaår en af landets yppersta predikanter, skildras T. sålunda i Uppsala stifts herdaminne: »utrustad med stora ämbetsgåfvor, lärd, nitisk, flammande i sina predikningar, mild och älsklig i umgänget, rådfrågades han vidt omkring i andliga ämnen och bildade i Speners anda, utan allt konventikelväsen, anhängare, som isynnerhet utmärkte sig för mycken bibelfasthet och ett noggrannt aktgifvande på inre nådeväckelser.» Han var äfven ovanligt verksam medelst det skrifna ordet. Mest känd bland hans skrifter är säkerligen *En christelig upväckelsepredikan*, afhandlande yttersta domen och utgången i en mängd upplagor 1775—1846. Vidare äro att märka: *Den förfallna christendomens upphjälpande* 1801, *Christeliga predikningar*, »T:s postilla», 2 dlr, 1802—03, *Ordbok öfver Nya testamentet* 1815, *Geografiskt handlexikon öfver Gamla testamentet* s. å., *Handbok i bibliska litteraturen*, 4 dlr, 1816—18 samt *Jesu Christi lefverne och lära* 1819. Efter hans död utkommo *De första christnas lefvande tro och heliga lefverne*, 3 dlr, 1830—31 och *Uppbyggeligt nattvardsförhör för skriftungdom* 1844. — Gift 1: med *Johanna Karolina Cederschiöld*, 2: med *Fredrika Lovisa Fithie*.

Tollin, Ferdinand, tecknare, mekaniker. Född i Gäfle 1808. — Efter i Uppsala absolverad juridisk examen ingick T. en tid i Svea hofrätt, men öfvergaf snart ämbetsmannabanan för att lefva på sin talang såsom tecknare och ritlärare. Skicklig framställare af perspektivstycken, *Vyer af Stockholm* och *Gäfle* o. s. v., fördes han af omständigheterna in på ett område, »där han ej skördade guld, än mindre lagrar», nämligen den politiska karrikatyrens. Hans teckningar i denna genre, uppgående till ett tjugutal, utmärka sig för fyndighet och ledig, ehuru ofta mindre korrekt, framställning. Bland andra alster af hans ritstift må nämnas *Planscher till Ringaren i Notre Dame* 1844 samt utsikter och bilder från kungliga begrafningen och kröningen s. å. Han utställde då äfven en större rundmålning, återgifvande utsikten från Mosebacke. En af honom 1845, under pseudonymen J. L. Nygren, utgifven broschyr *Hjälpreda för lånesökande*, som var riktad mot Stockholms procentare, skaffade honom ett åtal på halsen. Dömd till böter och offentlig afbön, undandrog han sig straffet genom att lämna fäderneslandet. I Tyskland, där han skall hafva deltagit i 1848 års oroligheter, utgaf han 1851 *Neue illustrirte fechtschule*, kallande sig på titelbladet »köngl. fechtsmeister zu Uppsala». Han skall hafva aflidit i Schweiz på 1860-talet. — I grunden rikt begåfvad — han hade bland annat uppfunnit en numreringsmaskin för numrerande

af rikets sedelmynt — men karaktärslös och öfverspänd, gick han ohjälpligt förlorad för en konst, som eljest af hans anlag haft det bästa att hoppas.

Tollin, Israel, präst, skald. Född i Törnevalla

församling af Östergötland d. 20 febr. 1803. Föräldrar: kronobefallningsmannen *Carl Adam Tollin* och *Sara Kristina Norréus*. — I Lund, där T., efter att i fem år ha tillhört Uppsala universitet, inskrefs bland de studerande 1827, erhöll han lagerkransen 1832 och förordnades 1838 till docent i estetik med disputationen *Om den esthetiska bildningens inflytande på den moraliska*. I denna egenskap förestod han professuren i nämnda läroämne under åtskilliga läseterminer men lämnade universitetet, sedan han låtit prästviga sig 1844, och befordrades 1845 till kyrkoherde i Svedala af Lunds stift. Efter transport till kyrkoherdebeställningen i Skabersjö af samma stift 1848 utnämndes han s. å. till heder-prost och afled i Skabersjö prästgård den 5 febr. 1866. — I yngre åren gjorde sig T. bemärkt såsom begåfvad lyrisk skald. Hans år 1844 utgifna *Dikter* utmärka sig för en varm känsla och stor fulländning i formen. Utom dessa har han lämnat en mängd tillfällighetspoem, recensioner och kritiker, undertecknade T—n, o. s v. — Gift 1: med *Ulla Kristina Fredrika Thott* och 2: med *Ulrika Lovisa Malmgren*.

Tollstorp, Jakob Filip, topograf, skönlitterär skriftställare. Född i Borås d. 12 juni 1777. — Efter vid Lunds universitet idkade studier blef T. auskultant i Bergskollegium. Efter en kortare tids vistelse för sin hälsas skull i södra Frankrike och Spanien, var han vid sin återkomst därifrån välbeställd handelsresande. Sedermera återfinnes han efter hvartannat såsom fabrikör i Borås, grosshandlare i Göteborg, handlande i Malmö och gästgifvare i Medevi. Därifrån kom han 1830 till Vadstena, där han blef boktryckare och äfven började ägna sig åt författarskap. Detta invigdes med ett par små noveller samt en skildring af *Vadstena och dess omgifning* 1832. Då han nämnda år i sin året f rut uppsatta tidning, »Vadstena veckoblad», ur en och annan tidning intagit en artikel, blef han utsatt för tryckfrihetsåtal och blef fälld till böter, som han måste afsitta. 1832 flyttad till Linköping, utgaf han här 1833 *Clorinda eller spetskammaren* och 1834 *Beskrifning öfver Linköping*. Härefter var han i två år stadd på vandring genom Södermanland, hvaraf frukten blef *Beskrifning om Södermanland*, 1837—38. Nu flyttade han till hufvudstaden och utgaf där *Tidning för landsorterna* 1838, hvarpå följde *Stockholm och dess omgifning* 1839, det på arkivforskning grundade arbetet *Kongl. Djurgården* 1844 samt Norske konungen *Olof Tryggvesson* 1847. Sedan han en längre tid varit anställd som biträde åt den bekante boksamlaren Jakob Westin, erhöll han slutligen plats som kommissarie vid provisoriska sjukhuset. — Död i Stockholm d. 17 okt. 1848.

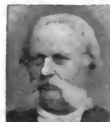
Tolstadius, Erik, väckelsepredikant. Född i Stockholm d. 21 februari 1693. Föräldrar:

komministern i S:t Jakobs och Johannes församlingar *Anders Tolstadius* och *Katarina Byrelius*. — Vid elfva års ålder skickades T. till Uppsala, där han 1718 erhöll lagerkransen och året därefter lät viga sig till präst. Hans första verksamhet i predikoämbetet inskränkte sig sig till den af huspredikant, först hos grefve Abr. Brahe och 1722 hos riksrådet grefve Carl Gyllenstierna. Samtidigt kallades han till pastorsadjunkt i Jakobs och Johannis församlingar i hufvudstaden. — Djupt påverkad af tidens pietistiska rörelse, dröjde han icke att offentligt taga densamma i försvar. Detta skedde i en predikan å fjärde söndagen efter trettondedagen 1723, i anledning af en föregående söndag inför ständerna hållen predikan, hvari skarpa angrepp riktats mot pietismen. Hans predikan ådrog honom en varning af stadens konsistorium, hvarjämte han snart blef afskedad från sin adjunktsbefattning. Äfven hans befattning såsom huspräst upphörde genom grefve Gyllenstiernas sommaren 1723 inträffade död. Nu utverkade emellertid hans vänner hans utnämning till amiralitetspredikant vid Stockholms station å Skeppsholmen. Som en mängd åhörare strömmade till hans kyrka, kallades den andäktiga hjord, som samlades omkring honom af hans ämbetsbröder på spe för »Holmfolket». T. lät sig emellertid af intet hindras i sin verksamhet, som efter hand blef allt mer omfattande. Ej blott från predikstolen utöfvade han sitt lärarekall inför en åhörarekrets, hvars hastiga tillväxt nödvändiggjorde en tillbyggnad af den lilla kyrkan, utan flera dagar i veckan höll han dessutom bönestunder och katekesförhör i sitt hem. Vidare togs hans verksamhet i anspråk för en af honom inrättad och genom frivilliga kollekter underhållen skola for fattiga barn, som här erhöllo underhåll, vård och undervisning. Mycket anlitad såsom rådgifvare i själsangelägenheter, stod han äfven gärna till tjänst, när det gällde fångars beredelse till döden. Icke sällan deltog han i enskilda uppbyggelsemöten, för hvilket tilltag han 1726, efter konventikelplakatets utfärdande, blef tillika med åtskilliga andra bötfälld men efter vad till Svea hofrätt frikänd. Under den vanliga anklagelsen, att han hyllade pietismen och i sina predikningar yttrat tillgifvenhet för den bekante, till Stockholm 1726 anlände Dippels emot den ortodoxa försoningsläran stridande lärosatser, anställdes mot honom fiskaliska aktioner, mot hvilka han måste försvara sig än inför konsistorium, än inför kämnersrätten och än inför en särskildt tillförordnad kommission. Han blef dock frikänd, och följden af förföljelserna den vanliga, att hans personliga anseende ökades, under det antalet af hans åhörare oupphörligt tilltog. Ännu en religionsprocess hade han dock att utstå. Denna var föranledd af en hans predikan på palmsöndagen 1734, i hvilken han beskylldes för att hafva om nattvarden drifvit läror, närmande sig Calvins och Dippels. Äfven ur denna rättegång, som utgör ett ingalunda vackert blad i svenska prästadömets histo-

ria, utgick han dock omsider segrande. Efter tjugufyra års trägen och trogen tjänstgöring inom Skeppsholmen, det minsta af hufvudstadens pastorat, kallades han, utan att hafva på minsta sätt därom ansökt, till fjärde profpredikant vid uppkommen pastorsledighet i Jakobs och Johannes församlingar. Utnämnd 1747 till kyrkoherde därstädes, verkade han där till sin död den 28 juli 1759. — I svenska kyrkans historia är namnet T. utan tvifvel ett af de mest framstående. För att rätt bedömas måste han ses icke blott från sin plats på predikstolen, utan ock i sina handlingar som människa. Det visar sig då, att han i lära liksom lefverne var kanske mer praktiskt än teoretiskt sträng kristen. I sina predikningar lade han förnämsta vikten på själfva saken, och framställningssättet var för honom en bisak. Han får ej heller bedömas af sina efter hans död utgifna skrifter, hvilka af svärmande anhängare och egennyttiga förläggare fått sig påbördade tillägg, som han, om det läte sig göras, själf säkert icke skulle erkänna som sina. Hans predikningar utkommo samlade 1817, och 1856 följde på föranstaltande af C. M. Ekborn en fullständigare samling: *Samlade, till större delen förut otryckta predikningar*. Vidare äro utgifna T:s *Uppbyggelige husförhör* 1761. De under hans namn i flera upplagor offentliggjorda *Andeliga sånger*, utgöra blott ett aftryck af en pietistisk sångbok från 1730-talet: »Andeliga wijsor om hvarjehanda materier, och vid åtskilliga tillfällen».

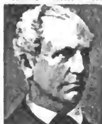
Torell, Otto Martin, geolog, zoolog. Född i Varberg den 5 juni 1828. Föräldrar: stadsläkaren doktor *Johan Peter Torell* och *Susanna Charlotte Varenius*. — Student i Lund 1844, fortsatte T. med ifver sina tidigt påbegynta naturvetenskapliga studier, besökte med prof. Sven Lovén Bohusläns skärgård och gjorde under somrarna flitigt resor inom fäderneslandet. Sedan han 1853 vid förenämnda universitet vunnit den filosofiska magistersgraden, riktade han för en tid sina studier åt medicinen och blef medicine kandidat 1858. Dessförinnan hade han för geologiska forskningar, och särskildt för att jämföra verkningarna af ännu befintliga glaciärer på underliggande berg med spår efter dylika på den skandinaviska halfön, 1856 företagit en resa till Schweiz och 1857 besökt Island. 1858, så fort han aflagt sin medicinska examen, anträdde han, åtföljd af A. E. Nordenskiöld, sin första resa till Spetsbergen och besökte 1859 Grönland, med hvilka tvenne resor uppslaget kan sägas vara gjordt till de sedan tätt återkommande svenska nordpolsexpeditionerna. Utnämnd till adjunkt i zoologi och intendent vid zoologiska muséet i Lund 1860, företog han året därefter med statsanslag en ny färd till Spetsbergen, hvars resultat, liksom den föregåendes, blef en rik skörd af så väl naturalster som viktiga vetenskapliga iakttagelser. Äfven företogs nu en förberedande undersökning för en gradmätning i antydda trakter. Af stor vikt bland de vetenskapliga iakttagelserna voro de företagna djupdraggningarna, vid hvilka man från ända till 2,500 meters djup lyckades upptaga på djurlif rika bottenprof. Med dessa draggningar, som gåfvo uppslag till fortsatta framgångsrika undersökningar af de stora hafsdjupen, ingick en ny æra för geologien och den fysiska geografien. Under de därpå närmast följande åren delade T. sin tid mellan utöfningen af sitt lärarekall och fortsatta studieresor i Danmark, Tyskland, Holland, England, Sverige och Norge, utnämndes 1866 till e. o. professor i zoologi och geologi vid universitetet i Lund och förordnades 1871, efter professor Erdmanns frånfälle, att intaga hans plats såsom chef för Sveriges geologiska undersökning. I denna maktpåliggande befattning kvarstod han i öfver 25 år eller till 1897, då han därifrån tog afsked. Under denna tid bedrefvos arbetena för ådagaläggande genom kartor med tillhörande beskrifningar af vårt lands geologiska förhållanden med en fart, som öfverträffade äfven långt gående förväntningar. Sitt verksamma lif slutade T. i Stockholm d. 11 sept. 1900. — Hans många för vetenskapen viktiga upptäckter finnas förvarade i hans utgifna skrifter, af hvilka de flesta blifvit öfverflyttade på andra språk eller införda i utländska lärda tidskrifter. De mest betydelsefulla af desamma äro de, som handla om istiden, i afseende å hvilken T. var en af de första svenska forskare, som omfattade glaciärteorien i stället för den Sefströmska rullstensteorien. Vi nämna af hans skrifter *Bref om Island* 1857, *Bidrag till Spetsbergens molluskfauna jämte en allmän öfversikt af arktiska regionens naturförhållanden och forntida utbredning* 1859, *Explorations in Spetsbergen, undertaken by the Swedish expedition in 1861 etc.* 1863, *Om de geologiska forskningarna i Norge* 1865, *Bidrag till sparagmitetagens geognosi och paleontologi* 1867, *Petrificata suecana formationis cambricæ* 1870, *Undersökningar öfver istiden*, I 1872, II 1873 och III 1887, *On the causes of the glacial phenomena in the north eastern portion of North America* 1877, *Sur les traces les plus anciennes de l'existence de l'homme en Suède* 1876, *Om Sveriges viktigaste kristalliniska bergslag och deras förhållande till hvarandra* 1882 och *Aflagringarna å ömse sidor uti Skandinaviens sydligare fjälltrakter* 1888. — T., hvilken 1868 fick mottaga Vetenskapssällskapets i Haarlem guldmedalj för en inlämnad täflingsskrift om uppkomsten af diluvialaflagringarna vid Groningen i Holland, var ledamot af Vetenskapsakademien sedan 1870, af Landtbruksakademien sedan 1872 samt af flera andra lärda samfund inom och utom fäderneslandet. — Gift 1860 med *Anna Beata Strömberg*.

Torén, Carl Axel, teolog. Född i Stockholm den 2 oktober 1813. Föräldrar: justitierådet *Magnus Torén* och *Emerentia Albertina Grubb*. — Student i Uppsala 1830, blef T. 1836 promoverad till filosofie magister och efter trenne års

teologiska studier prästvigd i juni 1839. Efter nära trenne år, under hvilka han innehade prästerlig tjänstgöring på Värmdön, återvände han 1843 till universitetet, hvarest, sedan han i maj 1844 aflagt teol. kandidatexamen, han kallades till docent i pastoral-teologi s. å. Efter att 1846 ha specimineral för den teologiska adjunktur, han då redan förestått, med en afhandling *De sacris quæ diebus dominicis publice celebrantur*, anträdde han 1848, såsom Thunsk stipendiat, en vetenskaplig resa, som förde honom genom Tyskland, England och Skotland, samt utnämndes 1849 till adjunkt i pastoralteologi med Näs' pastorat såsom prebende. Förordnad 1851 att förestå professuren i pastoralteologi, aflade han i början af 1852 teologie lic.-examen samt befordrades s. å. till professor i pastoralteologi, hvarjämte han utnämndes till kyrkoherde i Trefaldighetsförsamlingen i Uppsala. 1859 företog han på offentligt uppdrag en resa till åtskilliga protestantiska länder för att taga närmare kännedom om de olika metoderna för religionsundervisningens bedrifvande därstädes, och finnas hans därunder gjorda iakttagelser samlade i hans skrift *Om religionsundervisningen i några främmande länder* 1863. 1865 utnämndes han till förste teologie professor (med bibehållande af pastoralteologien såsom undervisningsämne) och domprost i Uppsala. Då han ända sedan 1853 var ledamot af bibelkommissionen, till hvars sekreterare han utnämts 1862, sökte han på uppmaning af d. v. ärkebiskopen Reuterdahl mot slutet af 1866 tjänstledighet från sina akademiska åligganden för att med så mycket mer kraft kunna deltaga i bibelöfversättningsarbetet men var han fortfarande verksam i sin tjänst såsom kyrkoherde. Såsom representant för teologiska fakulteten i Uppsala fick han plats i 1868, 1873 och 1878 årens kyrkomöten, under det att han vid kyrkomötet 1888 var ombud för ärkestiftets prästerskap. Som led. af psalmbokskommittén deltog han i utarbetandet af 1889 års förslag till ny psalmbok, i hvilken åtskilliga psalmer äro af honom författade. I en lång följd af år upptagen af den tredubbla tjänstebefattning, den af akademisk lärare, själasörjare och ledamot af bibelkommissionen, hade han endast ringa tid att ägna åt författarskap. Hans utgifna skrifter bestå därför, utom af de redan nämnda, hufvudsakligen af hans omfattande arbete *Uppsatser i kyrkliga och andliga ämnen* 1871, *Om den skotska fria kyrkans uppkomst* 1864 samt *Några ord om den kyrkliga själavården* 1880. T., som 1889 tog afsked från sina tjänstebefattningar, afled i Uppsala d. 15 dec. 1904. — Hans blida, humana, om ock originella och öfverhöfvan känslofulla, väsen, samt framstående förmåga som predikant, gjorde honom under hans långa verksamhet i Uppsala till en af universitetsstadens mest uppmärksammade personligheter, värderad af alla »som en rätt israelit, i hvilken intet svek var». — Gift 1850 med *Augusta von Friesendorff*.

Tornberg, Carl Johan, orientalist, numismatiker. Född i Linköping d. 23 okt. 1807. Föräldrar: guld- och silfverarbetaren *Bengt Tornberg* o. *Johanna Barbara Nordén*. — Redan såsom gymnasist började T. ägna sig åt studiet af arabiskan — det språk, som sedan blef hufvudföremålet för hans vetenskapliga forskning. Vid nitton års ålder student i Uppsala, promoverades han till fil. magister därstädes 1833 och aflade innan årets slut teol. kand.-examen. 1835 kallades han till docent i arabiska litteraturen vid Uppsala universitet och fortsatte under de tvenne följande åren sina studier i Frankrike England, Holland och Tyskland, därunder vid studiet af arabiska, persiska och turkiska språken handledd af samtidens yppersta orientalister. Vid sin återkomst förordnades han 1838 till Lidénsk amanuens vid universitetsbiblioteket i Uppsala. Sedan han förestått professuren i österländska språk vid nämnda universitet 1842—43, befordrades han 1844 till adjunkt i besagda ämne, antog s. å. prästerlig ordination samt förestod ännu en gång 1846—47 professuren i österländska språk i Uppsala, innan han det sistnämnda året — 1847 — utnämndes till e. o. professor i orientalisk litteratur vid universitetet i Lund. Här fortsatte han med aldrig tröttnande ifver, jämte plikttrogen utöfning af lärarekallet, det i Uppsala påbörjade författareskap, »som i omfång och betydelse för den arabiska litteraturen icke i Sverige haft sin like». 1850 befordrades han till ordinarie professor i samma läroämne, och företog 1856 samt hvardera af åren 1863 och 1865 vetenskapliga resor till flera af Europas länder, hvarunder han bl. a. studerade de rika orientaliska handskriftsskatterna i Paris', Londons och Berlins bibliotek. T. var led. af Vitt.-, hist- och ant.-akad. sedan 1842, af Vetenskapsakad. sedan 1870 samt af en mängd utländska lärda samfund. Död ogift i Lund d. 6 sept. 1877. — En af Europas utmärktare orientalister och en af de främste inom den arabiska numismatiken, häfdade T. med ära sin plats på Björnståhls och Mathias Norbergs lärostol, både såsom akademisk föreläsare och utgifvare af lärda arbeten. Främsta rummet bland dessa intager utan fråga *Ibn-el-Athiri chronicon quod perfectissimum inscribitur* (Vol. I —XIV) 1851—76. Arbetet utgör en världshistoria från Adam och Noak till år 1230 e. Kr. och bildar en outtömlig källa af fakta rörande muhammedansk historia och kultur. Utgifvandet af detta jätteverk har gjort T:s namn högt aktadt bland alla Europas lärde. Vidare må nämnas: *Ex Ibn-el-Vardii libro Margarita Mirabilium inscripto, proœmium, caput secundum, tertium, qvartum et quintum* 1835—42, *Ibn-Khalduni narratio de expeditionibus francorum in terras islamismo subjectas* 1840, *Symbolæ ad rem numariam Muhammedanorum* 1846—62, *Numi kufici regii numophylacii Holmiensis* 1848, *Koranen, öfversatt ifrån arabiskan* 1874 m. m.

Tornérhjelm, Rudolf Victor, landthushållare, riksdagsman. Född på Gedsholm i Skåne d. 19 febr. 1814. Föräldrar: hofjägmästaren *Gustaf Magnus Tornérhjelm* och *Aurora Ulrika*

Silfwerskiöld. — Tidigt inträdde T. å den militära banan och utnämndes 1830 till kornett vid Skånska husarregementet, där han 1837 befordrades till löjtnant. Efter faderns död 1838 öfvertog han förvaltningen af Gedsholm och blef s. å. genom byte ägare af det ståtliga herresätet Wrams Gunnarstorp invid Helsingborg. Med lif och lust ägnande sig åt jordbruket och särskildt hästafveln, lämnade han 1843 krigstjänsten med ryttmästares namn, heder och värdighet. — Redan 1840 gjorde T. sitt inträde å riddarhuset och deltog i alla efterföljande ståndsriksdagar. Han spelade en icke ringa roll i spelet bakom kulisserna och var ledamot af bevillningsutskottet vid 1847—48, 1853—54 och 1862—63 års riksdagar samt af statsutskottet 1856—58, 1859—60 och 1865—66. Efter representationsförändringen, för hvilken han efter någon tvekan afgaf sin röst, var han ledamot af Första kammaren 1867—84, där han vanligen följde den s. k. skånska fraktionen. Ordförande i Helsingborgs stadsfullmäktige under en följd af år, var han ock 1863—84 stadens representant i länets landsting. Landtbruksakademien kallade honom 1879 till ledamot och hans förtjänster om hästafveln uppmuntrades 1863 med förste hofjägmästare-, 1866 med förste hofstallmästare- och 1875 med öfverhofstallmästaretiteln. Död å Wrams Gunnarstorp d. 16 juni 1885. — Af T. tecknar den erfarne och skarpsynte skildraren Louis de Geer följande intressanta porträtt: »T. var en helt och hållet 'selfmade' man, utan all boklig underbyggnad, men med ett mer än vanligt godt hufvud och ganska mycken skarpsynthet. Genom egen drift och klokhet hade han förvärfvat en betydlig förmögenhet. Med en stor förmåga att tränga sig fram öfverallt, stod hans håg allramest till kungliga omgifningar, utan att han därför af högfärd stötte någon tillbaka. Han stod på lika förtrolig fot med de svenska och danska hofven och såg snart sagdt alla de kungliga personerna ej sällan hos sig som gäster. Men äfven med alla enskilda politiska personer odlade han bekantskap, utan afseende på det läger, till hvilket de hörde. Hans specialitet var att hjälpa till vid ministerkriser, hvilka han på förhand vädrade med den finaste näsa. Han gick då från den ena till den andra och uppsnappade en antydan här och en annan där, hvarigenom han kom snart in i situationen. Sedan ställde han sig tjänstaktigt till förfogande och begagnades ofta som en mellanhand, som icke komprometterade någon, emedan han alltid uppträdde såsom för egen räkning. Dels för att själf komma underfund med allt och dels för att underlätta utförandet utvecklade han en otrolig verksamhet, icke blott på högsta ort och hos afgående och tillämnade ministrar utan också bland kamrarnas ledamöter och på tidningarnas byråer. Hans närgångenhet tillbakavisades sällan såsom oförskämdhet, emedan välviljan lyste igenom och man aldrig fann hos honom någon lust att ställa till ondt. När en gång ministerkris utbröt samtidigt i Stockholm och Köpenhamn, for han som en skottspole mellan båda städerna, på det ingenting skulle kunna undgå honom.» — Gift 1850 med friherrinnan *Eva Henrika Stierncrona.* — Enda sonen, *Gustaf David Rudolf,* född d. 7 juli 1854, lämnade 1885 krigstjänsten med ryttmästares värdighet för att ägna sig åt skötseln af sitt fädernegods. Snart i hög grad använd i allmänna värf, representerade han 1890—1902 Malmöhus län i Första kammaren, som 1894—1901 insatte honom i statsutskottet. T., som från 1902 är landshöfding i Malmöhus län, ansågs under sin riksdagstid företräda moderata åsikter. — Gift 1880 med *Charlotta Sofia Ankarcrona.*

Tornquist, Carl Gustaf, sjömilitär, krigshistorisk författare. Född i Karlskrona 1757. — Sedan T. genomgått sjökadettskolan i Karlskrona, utnämndes han 1779 till fänrik vid amiralitetet. 1780—83 anställd i fransk örlogstjänst såsom »enseigne de vaisseau» (ungefär detsamma som underlöjtnant vid flottan) deltog han i ett antal af de sjöaktioner, i hvilka fransmännen såsom de nordamerikanska koloniernas bundsförvanter i deras frihetskamp voro i elden, däribland särskildt att nämna den fruktansvärda bataljen vid Guadeloupe d. 12 april 1782. Han skötte sig under denna tjänstgöring så utmärkt, att han vid krigets slut hugnades med orden Pour le mérite militaire och en gratifikation af 1,200 livres. Efter sin återkomst till fäderneslandet befordrades T. 1783 till löjtnant vid amiralitetet. Sedan han en tid därefter blifvit invald i Örlogsmannasällskapet, dröjde det icke länge, innan han framträdde såsom krigshistorisk författare med det till nämnda sällskap inlämnade arbetet *Grefve de Grasses sjö-batailler och krigsoperationerna uti Wäst-Indien, ifrån början af år 1781 til krigets slut; med dertil hörande historiske anmärkningar* 1787 — ett värderikt, äfven af engelska militärförfattare rådfrågadt arbete. Han beredde sig därefter att skrifva svenska flottans historia och utverkade sig af Gustaf III tillåtelse att för det ändamålet företaga forskningar i offentliga arkiv men med villkor att ej låta sin historiska skildring sträcka sig längre än till år 1720. Hans på dessa och andra forskningar stödda arbete, *Utkast till svenska flottans sjötåg,* utkom 1788 i 2 delar, åtföljdt af en förklaring öfver de i arbetet använda sjötermer. Detta T:s arbete har visat sig vara af bestående värde för den svenska sjökrigshistorien. Efter krigsutbrottet 1788 fick han någon tid deltaga i flottans operationer. Sålunda var han med i slaget vid Hogland den 17 juli 1788 men föll senare på året i rysk fångenskap, då det linjeskepp, »Gustaf Adolf», hvarpå han var kommenderad, stötte på grund i Finska viken samt vardt taget och uppbrändt af fienden. Efter krigets slut blef han 1790 adjutant vid kadettskolan i Karlskrona, förflyttades i samma egenskap till Karlberg, utnämndes 1793 till major och återvände 1797 till Karlskrona samt höll där för de yngre officerarna föreläsningar i sjötaktik. Öfverstlöjtnant 1799, utförde han såsom befälhafvare på fregatten »Thetis» 1800—03 en expedition till Medelhafvet. Det gällde därvid dels att konvojera ett antal svenska handelsfartyg, dels att afgöra vissa tvistefrågor mellan Sverige och Barbareskstaterna. Han uppträdde därvid med mycken bestämdhet och blockerade till och med bejens hufvudstad

för att förmå honom till fordrade eftergifter. Efter att under kriget 1808 ha kommenderat linjeskeppet »Dristigheten», öfverfölls han af fältfebern och afled i Karlskrona hösten s. å.

1. **Torsslow, Olof Ulrik,** dramatisk skådespelare. Född i Stockholm d. 18 dec. 1801. Föräldrar: bankokommissarien *Mattias Torsslow* och *Gustafva Lovisa Wallenstrand.* — På sitt femtonde år antogs T. till elev vid K. teatern och tillhörde sedan denna scen såsom skådespelare till 1834, då han måste afgå till följd af ett benbrott, hvaraf han drabbats i sept. året förut. Någorlunda återställd till hälsan, öfvertog han 1835 i förening med P. Deland Djurgårdsteatern, öfver hvilken han efter Delands afgång 1837 ensam några år fortfor att bibehålla ledningen, och där under sommarmånaderna spelades för en talrik och tacksam publik, medan T. under den öfriga delen af året med sitt sällskap besökte landsorten. Besvärad endast af en lindrig haltning, uppträdde han själf i flera stycken och utvecklade ett allt större mästerskap i karaktärsroller. Snart började T. emellertid tröttna vid den ambulatoriska teaterverksamheten, hvarför han af sällskapet Thalia utverkade, att dess teater i Kirsteinska huset i Stockholm (nuv. Hotell Continental) blef åt honom upplåten. Här gaf han med sitt sällskap föreställningar vintrarna 1839—40 och 1841—42. 1843 ingick han vid den af Lindeberg upprättade Nya teatern (nuv. Dramatiska teatern) och förhyrde, sedan teatern i följd af anläggarens obestånd öfvergått till ett bolag, 1846 densamma på tio år, biträdd af Edv. Stjernström såsom styresman för scenen. Sedan Stjernström lämnat sin befattning såsom »Mindre teaterns» dirigent 1850, förestod T. teatern ensam till 1854, då han öfverlät sitt hyreskontrakt på Stjernström. 1856 ingick han ånyo vid k. teatern, nu såsom styresman för dramatiska scenen med åliggande att vissa gånger äfven uppträda såsom skådespelare. Efter att ha lämnat alla bestyr vid k. teatern den 1 juli 1861, visade han sig vid ett och annat tillfälle på Mindre teatern, där han uppträdde för sista gången den 15 maj 1863 i komedien *Michel Perrin, eller polisspion utan att veta det.* Han lefde sedermera i stor tillbakadragenhet och afled i Stockholm d. 1 sept. 1881. — Bland de talrika roller, som denne snillrike, mångsidige och ovanligt bildade skådespelare utfört, torde företrädesvis böra nämnas: *Philibert d. y.* i »Bröderna Philibert», *Mortimer* i »Maria Stuart», *Feodor* i »Feodor och Maria», *Adolf* i »Grefvarne Klingsberg», *Ernest* i »Mannen och älskaren», *Hamlet, Strozzi, Richelieu, Lord Lilburne* i »Natt och morgon», *Macbeth, Kung Lear, Jovial, Ludvig XI, Kean, Kardinal Montalto* i »Klostret Castro», *Bolingbroke* i »Ett glas vatten», *Gustaf Vasa* i »Solen sjunker» m. fl. I dessa och en mängd andra karaktärer utvecklade han en mångsidighet, hvari han bland svenska konstnärer kanske endast öfverträffats af Hjortsberg. Hans öfverlägsenhet i den dramatiska konstens många och olikartade uppgifter gjorde sig gällande äfven på ett annat fält, nämligen i hans egenskap af scenisk lärare och ledare. I detta hänseende står den dramatiska konsten i Sverige till honom i outplånliga förbindelser, i det flera af dem, som sedermera erkänts såsom våra bästa förmågor i Thalias tjänst, haft att tacka hans anvisningar och råd för sina sedermera vunna framgångar på skådespelarebanan. För öfrigt var han äfven med sin penna verksam för scenen. Jämte det bortåt ett par tiotal teaterstycken äro af honom öfversatta och bearbetade för den svenska skådebanan, är han författare till två original: *Ett försök,* komedi i fyra akter, 1856, samt *Marlborough och Jakobiterna,* komedi i fem akter, 1859. — Gift 1830 (se följ.).

2. **Torsslow, Sara Fredrika,** född *Strömstedt,* dramatisk skådespelerska. Född d. 11 juni 1795 i Stockholm, där fadern var kryddkramhandlare. — Hon antogs 1807 till elev vid k. teatern, där hon erhöll sin första sceniska utbildning af den utmärkta skådespelerskan mamsell Franck, sedermera fru Ruckman. Hon ansågs likväl af vederbörande teaterdirektion icke äga några utmärktare anlag för konsten, hvarför hon 1811 öfverflyttades till korstaten men därefter likväl användes i biroller. Redan 1812 erhöll hon emellertid kontrakt såsom aktris. Utrustad med ett utmärkt hufvud, sundt omdöme och en kraft, som af hindren blott sporrades till ytterligare ansträngningar, utvecklade hon sedan nästan på egen hand sin misskända förmåga och steg till allt högre mästerskap, isynnerhet i den tragiska genren. — Gift 1830 med *Olof Ulrik Torsslow,* följde hon honom först till Djurgårdsteatern och sedan till »Mindre teatern» (nuv. Dramat. teatern), där de båda makarna under några år på konstens himmel bildade ett tvillingpar af första ordningens stjärnor. Med en efter upprepade förkylningar bruten hälsa, lämnade hon scenen för alltid 1853 och bortgick ur lifvet i Stockholm d. 18 juni 1859. — Ehuru användbar för nästan hvarje gren af konsten, lämpade hon sig på grund af skaplynnet i hennes konstnärsgåfva mest för roller af skakande, gripande själsrörelser eller sådana, som fordrade att lägga i dagen den fina väfnaden af djupgående intriger, eller ock sådana, hvilkas tyngdpunkt låg i intrycket af en imponerande värdig hållning. »Sådan» — yttrar en minnestecknare kort efter hennes död — »Schillers snille danat Englands Elisabeth, samtalande än i salarna af sitt slott med Leicester, än i parken vid Fotheringay med Maria Stuart, sådan framstod Elisabeths lefvande bild i fru T:s spel på k. teatern; sådan som Victor Hugo såg med fantasiens öga Gudule i Notre-Dame, sådan återgaf fru T. henne på Mindre teatern; och sådan Scribe målat den furstinna, hvilken i hans ryktbara skådespel, som, lämpadt för svenska scenen, heter »Strozzi och Martino», kallas änkehertiginnan, sådan framställdes hon af fru T. på Djur-

gårdsteatern. Hvarje gång, hon uppträdde, firade scenen en triumf och salongen en högtid.»

3. **Torslow, Helfrid,** skådespelerska, de föreg. dotter, se *Kinmansson, Helfrid.*

1. **Torstensson, Lennart,** härförare. Född på stamgodset Forstena i Västergötland d. 17 aug. 1603. Föräldrar: ståthållaren på Älfsborgs slott *Torsten Lennartsson* af den gamla Forstena-släkten (se II: 37) och *Märta Posse.* — Sedan hans föräldrar af Carl IX drifvits i landsflykt, lämnades T., som städse skref sig *Linnardt Torstenson,* till uppfostran hos sin farmoder, fru Margareta Ekeblad på Forstena, och kom efter hennes död 1616 först till riksdrotset Bo Ribbing och sedan, då han uppnått 15 års ålder, såsom kammarpage till Gustaf II Adolf. Hans hurtiga väsen fann behag hos konungen, hvarför denne medtog honom på sitt fälttåg till Livland. Här bevistade han bl. a. Rigas eröfring 1621 och hade alltid sin plats vid konungens sida under en mängd skärmytslingar, fäktningar och belägringar. Vid ett sådant tillfälle skickade Gustaf Adolf honom med muntliga befallningar till en af öfverstarna. Under ridten märkte T., att fienden ändrat ställning, hvarför han på eget bevåg ändrade konungens order, såsom han för tillfället ansåg lämpligast. Då han återkom, befallde konungen, med afseende på fiendens oparäknade rörelse, honom genast rida tillbaka med nya föreskrifter, hvilka i hufvudsak voro just de, som T. själf dristat gifva. Darrande bad ynglingen konungen om nåd och erkände förhållandet, hvarvid Gustaf Adolf såg honom skarpt i ansiktet och därpå leende yttrade: »du passar bättre till härförare än till hofsven.» Sedan T. 1624 förklarats »varaktig», utnämndes han till fänrik vid liffanan och deltog såsom sådan i Gustaf Adolfs sista lysande vapenbragd i Livland, slaget vid Wallhof i jan. 1626. Utnämnd s. å. till kapten, fick han under fortgången af de preussiska fälttågen 1626—29 den krigiska utbildning, hvarigenom han förbereddes till den framstående roll, han sedermera skulle spela i trettioåriga kriget. 1627 utnämnd till öfverstlöjtnant vid Norrlands regemente, blef han 1629 öfverste vid artilleriet, det vapen, på hvars utbildning Gustaf Adolf liksom också T. lade stor vikt och som icke heller hade oväsentlig del i den svenske konungens segrar. T., under hvars ledning och tillsyn förbättringar i artilleriets organisation ägde rum, befordrades till general vid artilleriet 1632. Detta inträffade strax före slaget vid Nürnberg, där han blef tillfångatagen och insatt i ett fuktigt fängelse i Ingolstadt, hvarest han ådrog sig en svår gikt, som jämte stenplågor sedan förbittrade hela hans återstående lif. Utväxlad följande året mot Wallensteins egen svåger, grefven af Harrach, bidrog han till eröfringen af fästningen Landsberg i Bajern och åtföljde s. å. Gustaf Adolfs lik till Sverige samt utnämndes 1634 till rikstygmästare. Hans verksamhet i Tyskland under tiden 1634—41 var af ganska stort inflytande på krigshändelsernas gång. T., hvilken till en början var utsedd att såsom J. De la Gardies närmaste man i Preussen föra befälet i det krig, som syntes vara att befara från Polens sida, kallades, sedan stilleståndet med Polen afslutits 1635, tillbaka till krigsskådeplatsen i Tyskland. Här förenade han sig i slutet af sistnämnda år med den hårdt ansatte öfverbefälhafvaren, Johan Banér, och bidrog i väsentlig mån till den lyckliga vändning, krigshändelserna nu började taga för de svenska vapnen. Han tog nämligen en lysande del i den rad af för dessa segerrika företag, af hvilka det sista var infallet i Böhmen 1639. På begäran tjänstledig 1640 på grund af sjuklighet, anlände han till Sverige i april 1641 och utnämndes omedelbart till riksråd. Hans vistelse i fäderneslandet blef emellertid mycket kort, emedan han öfvertalades att oaktadt sin sjuklighet efter Johan Banérs död taga befälet öfver svenska trupperna i Tyskland, med titel af fältmarskalk och guvernör öfver Pommern, hvartill han utnämndes d. 31 aug. 1641. Hans stora och lysande bragder från denna tid äro så bekanta, att vi här blott i korthet vidröra dem. Med öfverlägsen skicklighet och framgång förde han sina arméer i Schlesien, Sachsen och Mähren, hvarifrån han 1643 inbröt i Holstein och eröfrade inom två månader nästan alla Danmarks besittningar på fastlandet, hvarigenom han väsentligt bidrog till danska krigets snara och för Sverige lyckosamma utgång, gick 1644 tillbaka till Tyskland, inföll ånyo i kejsarens arfländer och knöt vid sitt namn den lysande segern vid Jankowitz 1645. I dec. 1645 lämnade han öfverbefälhafvareskapet och mottogs vid sin återkomst till Sverige af drottning Kristina med utmärkta gunstbevis: upphöjdes på en och samma dag (d. 5 febr. 1647) till friherre och grefve med Virestad (i Småland) till friherreskap, Ortala (i Roslagen), som ansågs gifva 10,000 r:dr i afkastning, till grefskap, och utnämndes 1648 till generalguvernör öfver Västergötland jämte Halland, Värmland och Dal. I rådet, där han nu blef en mer stadig ledamot, uppträdde han på drottningens sida emot Oxenstiernorna, men drog sig efter hand från ärendena och afled i Stockholm d. 7 april 1651. — Såsom härförare ådagalade T. en sällsynt förening af snillrik djärfhet med noggrannhet och beräkning, hvarför få svenskar utfört de bragder på slagfältet som han. Själfva kriget fick under hans fana ett mildare skaplynne än förut. Väl tog han, liksom sina föregångare, dryga brandskatter af de öfvervunna länderna men förbjöd plundringar och straffade dem strängt. Hans lik nedsattes i Riddarholmskyrkan i Stockholm i ett eget grafkor, öfver hvars ingång läses en latinsk inskrift, som i öfversättning lyder sålunda: »Lennart Torstensons titlar antyda blott svagt hans förtjänster om fäderneslandet. Han fördes såsom lärjunge af den store konungen Gustaf Adolf in på krigarens bana. Han kunde sedermera själf såsom lärare dit införa den store konungen Carl Gustaf. Hans ätt är död, men hans många segrar äro en odödlig afkomma.»

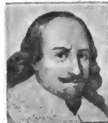
— Gift 1633 med friherrinnan *Beata De la Gardie*, dotter af riksrådet Johan de la Gardie, riksmarsken Jakobs broder, och omgift med Per Brahe d. y.

2. **Torstensson, Anders,** riksråd. Född d. 20 jan. 1641; den föreg. son. — T. uppsteg — anmärker Wieselgren — på sin faders rykte genom stallet till rådsbordet. Vid tjugutre års ålder anställd i krigstjänst såsom öfverstlöjtnant vid gardet, blef han 1667 öfverste, 1668 riksstallmästare och inkallades 1673 i rådet. Därifrån afgick han 1674 såsom generalguvernör till Estland, där han såsom sådan kvarstannade till 1681, och förordnades slutligen, 1684 (eller 1685), till president i Åbo hofrätt. Död i sistnämnda stad d. 8 nov. 1686. — Han beskrifves såsom en ädel och välmenande man, »den där aldrig tillstyrkte något, som kunde lända en enda människa till skada, och som för sin egen del hellre ville lida än göra orätt.» — Gift 1665 med grefvinnan *Kristina Katarina Stenbock*, dotter till riksamiralen Gustaf Otto Stenbock. Med hans son *Carl Ulrik*, född 1685, öfverste för Nerikes och Värmlands regemente, utgick ätten 1727 å svärdssidan.

Tott. I Danmark gå denna ätts anor genom historien upp i sagotiden, och i Sverige spelar den under medeltiden en betydande roll framför allt genom de ryktbara *Axelsönerna* under unionstiden. Deras ätt började på 1500-talet kallas T., och en gren däraf vann 1625 inträde på svenska riddarhuset samt utgick på svärdssidan 1669. En annan ätt med namnet var den finska, som 1652 erhöll friherrlig och greflig värdighet och utslocknade 1674. De nu lefvande friherrliga och grefliga ätterna T. härstamma från landshöfdingen i Malmöhus län *Tage T.* till Skabersjö, tillhörande den danska linje af ätten, som vid Skånes eröfring blef svenska undersåtar och 1664 introducerades på riddarhuset. Nämnda Tage (se II: 614) erhöll nämligen 1778 friherrlig och 1807 greflig värdighet, den senare med succession för äldsta sonen, son efter son samt förändrade då sitt namns stafning till *Thott.*

1. **Tott, Clas Åkesson,** krigare, riksråd. Född omkr. 1530. Föräldrar: riksrådet *Åke Tott* och *Ingeborg Siggesdotter Sparre.* — Redan 1551 nämnes T. som häradshöfding i Hollola härad i Finland och beklädde sedermera liknande tjänster å andra ställen 1558—83. Han deltog äfven i ryska kriget 1555—57 och blef 1561 riddare vid Erik XIV:s kröning. Högt i gunst hos konungen, höll han 1563 konungsräfst i Nyland och var 1564 sändebud till Polen. Under det nordiska sjuårskriget (1563—70) deltog han i striderna mot danskarna och blef fången i slaget vid Svarterå 1565 samt utväxlad först 1569, då han erhöll Nerikes lagmansdöme. 1570 förordnad till höfvidsman å Stockholms slott, sändes han s. å. att jämte Carl Horn dela befälet å Revalsborg under belägringen från Ivan den grymme. 1572 krigsöfverste i Estland, utvecklade han på denna plats mycken verksamhet och vann sig hjälterykte i våra häfder. Med sjuhundra knektar och några hundra livländska ryttare påträffade han d. 23 jan. 1573 den sexton tusen man starka ryska hären vid Lode. T. lät genast sina ryttare anfalla, och dessa gjorde det med sådan kraft, att de höggo sig tvärt igenom den fientliga styrkan, men därpå, gripna af förskräckelse öfver sin egen oförvägenhet, fortsatte de sin ridt i vildaste flykt. T. lät då sina fotknektar anfalla den i oordning bragta hären och dessa betedde sig med sådant mannamod, att efter stridens slut sjutusen ryssar lågo på platsen. Myteri bland hans legoknektar korsade följande vinter T:s belägringar af några fientliga fästningar och mot slutet af 1574 blef han hemkallad. 1575 var han med om att afsluta det stillestånd å två år, som ingicks vid Systerbäck, blef följande år riksråd, förordnades samma år till ståthållare öfver hela Finland och blef 1585 guvernör och öfverstelagman öfver Finland med Karelen. Då han 1590 i Reval jämte flera andra riksråd vågade motsätta sig konung Sigismunds återresa till Sverige, dömdes han från sina ämbeten, men återvann 1592 konung Johans nåd och återfick 1593 sina tjänster. — Död 1596. — Gift 1: 1593 med *Ingeborg Clasdotter Gyllenstierna* och 2: med *Kerstin Henriksdotter Horn.*

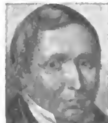
2. **Tott, Åke Henriksson,** krigare. Född i juni 1598 på Gerkenäs gård i Nyland och son af landshöfdingen i Österbotten *Henrik Tott* och *Sigrid Vase*, Erik XIV:s dotter. — Redan vid universitetet i Uppsala gjorde sig T. känd som en väldig slagskämpe, och denna stridslystnad följde honom ock, sedan han trädt under Gustaf Adolfs fanor och börjat deltaga i rörelserna på polska krigsskådeplatsen. Konungen, hvilken kände hans oförvägenhet, kallade honom »Snöplogen, som skulle rödja väg åt de andra», belönade hans mod och tapperhet, men var ej heller blind för hans öfvermod och försumlighet. Emellertid fortgick T. med ovanlig hast på befordringarnas bana. Efter att ha varit kammarherre hos konungen, utnämndes han till öfverste och generalmajor af kavalleriet samt blef 1630 riksråd. Samma år öfvergick han med konungen till Tyskland, på hvars slagfält han vann nya lagrar. Efter slaget vid Breitenfeld kvarlämnades han af konungen i norra Tyskland för att tillika med Johan Banér upprätthålla förbindelser med kusten. Tillika utdref han de kejserliga ur Mecklenburg. 1631 utnämndes han till general och fältmarskalk. Död på Lafville gård i Finland d. 15 juli 1640. — Hans snabba uppstigande uppför krigsärans trappa under Gustaf Adolfs egna ögon visar bättre än allt annat, att T. var en handlingens man. Likväl har han ej vunnit något rykte såsom härförare i stort. Men där det gällde att genom ett kraftigt anfall bringa en fientlig trupp i oordning, att genom upprepade och ihärdiga öfverfall uttrötta sin motståndare, eller genom djärfhet och fintlighet skaffa sig underrättelser om dennes styrka och ställning, där var T. rätte mannen. Om hans verksamhet inom rådet är föga att säga, utom det att han icke var någon

vän af det Oxenstiernska partiet. — Han var tvenne gånger gift, 1: 1615 med friherrinnan *Sigrid Bielke* och 2: med grefvinnan *Kristina Brahe*, dotter af riksrådet Abraham Brahe.

3. **Tott, Clas Åkesson,** riksråd. Född på Ekolsund i Uppland d. 14 aug. 1630; den föreg. son. — Efter vid Uppsala universitet bedrifna studier och därstädes 1647 hållen disputation begaf sig T. ut på för den tidens unga ädlingar vanliga resor till främmande länder. Särskildt vistades han i Frankrike och väckte genast vid sin hemkomst uppseende genom sin skönhet, kvickhet och belefvenhet. Omkr. 1651 begynte han visa sig vid hofvet och förvärfvade sig inom kort drottningens utmärkta ynnest. 1652 upphöjdes den tjugutvååårige ynglingen på en gång från adligt till friherrligt och grefligt stånd, såsom det hette för faderns förtjänster, och erhöll till grefskap Karleborg, innefattande till en början Ny Karleby stad i Österbotten samt något mer än 180 mtl af de inom samma landsort belägna Ny Karleby och Lappo socknar, men hvilket grefskap sedan, 1653, betydligt utvidgades. S. å. utnämndes han till öfverste kammarherre, riksråd, »grand capitaine» öfver gardet samt blef 1654 dessutom rikskansliråd och riksstallmästare. Drottningen berättas hafva önskat att göra denna sin gunstling, Erik XIV:s dottersons son, till »prins af Vasa» med arfsrätt till kronan efter Carl Gustaf, ifall denne ej skulle erhålla afkomlingar. Då oöfverstigliga hinder mötte mot denna plan, skulle hon velat förläna honom titel af hertig. Men äfven denna plan skulle emellertid gått om intet därigenom, att Axel Oxenstierna och Per Brahe, som likaledes skulle lyckliggöras med denna värdighet, vägrat att mottaga den. Hela denna historia har dock af M. Weibull (»Drottning Kristina och C. Tott. Några historiska beriktiganden» i »Lunds universitets årsskrift.» XXIX, 1893) uppvisats sakna grund. Nya vedermälen af drottningens bevågenhet för T. voro emellertid gåfvorna af 200,000 rdr sp. och herresätet Ekolsund. — Efter att efter Kristinas tronafsägelse varit utsänd för att bereda henne det bästa mottagande vid utländska hof, slöt T. sig till Carl X Gustafs här i Polen och tog med utmärkelse del i dess strider. Han eröfrade Neumarkt och Gebnitz samt slog därpå i en fäktning 6,000 polacker på flykten. Befordrad till generalmajor, anförde han svenska förtrupperna vid framryckandet mot Warschau 1656, hvarvid han med kraft och oförskräckthet sammandrabbade med de vildt framstormande litauerna och kastade dem tillbaka till sina förskansningar. Följande år sänd i diplomatisk beskickning till Paris, lyckades han utverka Frankrikes stöd åt det hårdt beträngda Sverige och var därefter en af svenskarnas anförare vid tåget öfver Bält. Efter fredsslutet befordrad till generallöjtnant, deltog han i juli 1658 i de rådssammankomster i Gottorp och Wismar, vid hvilka beslut fattades att ånyo angripa Danmark. I det därpå följande kriget kämpade han med ära, särskildt vid Köpenhamns belägring. Under Carl XI:s minderårighet var han 1661—62 ambassadör i Paris, blef 1664 öfverståthållare i Stockholm samt 1665 fältmarskalk och generalguvernör i Livland. Det sista förtroendeväfr, som tillföll honom, var hans utnämning 1672 till svensk ambassadör i Frankrike, där han afled d. 15 juli 1674. — Med faderns trotsiga, öfvermodiga lynne förenade T., då han ville, världsmannens takt och ädlingens ridderliga uppmärksamhet. Också var han alltid och allestädes det täcka könets förklarade gunstling. Liksom M. G. De la Gardie praktälskande, stolt och slösande, ställde han sig dock ingalunda obetingadt på dennes sida i rådet utan intog en självständig och medlande hållning mellan partierna samt vann härigenom stort anseende bland sina ämbetsbröder och allmänheten. Mer än en gång sågs han ock vid Gustaf Bondes sida söka genom sparsamhet och ett hofsamt fullföljande af den en gång beslutade reduktionen betrygga en lugn samhällsutveckling. — Gift 1665 med grefvinnan *Anna Margareta Oxenstierna*, dotter af rikskansleren Erik Oxenstierna. — Jfr N. von Dardels teckning i Personhist. Tidskrift 1902 i serien »Stockholms öfverståthållare».

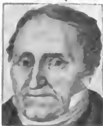
Tottie, Carl, köpman, ämbetsman. Född på Långdvinds bruk i Hälsingland d. 22 okt. 1781. Föräldrar: bruksägaren *Isak Tottie* och *Sara Beata Svedberg*, af samma släkt som den berömde biskopen i Skara. — I föräldrarnas förmögna hem åtnjöt T. en sorgfällig undervisning till 1797, då han skickades till Uppsala. Efter någon tids vistelse vid universitetet anställdes han som biträde på ett handelskontor i Stockholm, där han fortfor att arbeta till 1804, då han företog en utrikes resa, först till England och sedan till Portugal, hvarest han stannade i tvenne år. Återkommen till England, där han alltsedan var bosatt, förordnades han till vice konsul för Sverige 1810, för Sverige och Norge 1815 samt utnämndes till svensk-norsk generalkonsul 1818. Död i London, vid den höga åldern af åttionio år, d. 17 juli 1870. — Under sin mångåriga vistelse i Englands hufvudstad inlade T. stora förtjänster om därvarande svenska församling och förvärfvade sig genom sin tjänstvillighet, sin erfarenhet och sina kunskaper ett stort och berättigadt anseende. Vald till ledamot af kyrkorådet inom svenska församlingen i London 1808, kallades han till hederskyrkovärd för sin återstående lifstid 1838; var Honour. Director of the Society of Friends of the Foreigners in Distress i London, i hvars stiftelse han deltog; hedersled. af hospitalsinrättningen på Dreadnought för sjömän; led. af the British and foreign Bible Society m. fl. sällskap. — Gift 1809 med *Charlotte Bailey*.

Trafvenfelt, Erik Carl, läkare. Född i Alsike socken, Uppland, d. 8 nov. 1774. Föräldrar: kaptenen *Gotthard Vilhelm Trafvenfelt* och friherrinnan *Maria Charlotta Thegner*. — Efter att 1787 ha blifvit student i Uppsala samt sedermera där och i Stockholm

idkat medicinska studier, blef T. 1797 medicine doktor med första hedersrum och anställdes s. å. såsom sekreterare i Collegium medicum. Denna befattning innehade han i fyra år eller till 1801, då han tog afsked med professors titel. Kirurgie magister 1799, hade han vid sitt afskedstagande förvärfvat sig en betydande praktik och ansågs snart som en af hufvudstadens utmärktaste läkare, i hvilken egenskap han bl. a. kraftigt verkade för vaccinationens utbredning. I förening med Berzelius och några andra af de mest ansedda Stockholmsläkarna stiftade han 1808 Sv. Läkaresällskapet, kallades 1811 till hedersledamot af Collegium medicum och blef, då denna institution 1813 förändrades till ett ämbetsverk för allmän hälsovård (sundhetskollegium), assessor i detsamma. 1832 utnämndes han till medicinalråd, var sedan 1812 ledamot af Vet.-akademien och 1812—17 Svenska läkaresällskapets sekreterare samt donerade vid sin afgång från antydda befattning en större summa till sällskapet, som öfver honom lät slå en medalj. Han var äfven styrelseledamot i åtskilliga sjukvårds- och barmhärtighetsinrättningar. Död i Stockholm d. 17 jan. 1835. — De af T. utgifna medicinska afhandlingar- och skrifter uppgå till ett betydande antal. Bland dem märkes företrädesvis: *Iakttagelser om koleran i Stockholm 1834,* en sakrik redogörelse för denna då i Sverige nya och fruktade farsot. — Gift 1: 1797 med *Maria Martina Sandström* och 2: 1811 med *Carolina Lovisa Evelius.*

Tranér, Johan, universitetslärare, skald. Född i Torpa socken i Östergötland, där föräldrarna voro bondfolk, 1770 d. 11 mars, hvilken dags dåvarande namn, *Vindician,* han sedermera äfven upptog som förnamn. — T. uppfostrades i början för föräldrarnas stånd, men ett svårt fall gjorde honom oförmögen till tyngre landtmannaarbeten, hvarför han vid nitton års ålder af fadern insattes i Linköpings skola. Vid tjugutre års ålder (1793) ankom han till Uppsala och promoverades där till filosofie magister 1800. Två år senare kallades han till docent i romerska litteraturen, därtill meriterad genom disputationen *De diversis latinæ linguæ ætatibus* 1797, 1802, blef 1809 e. o. adjunkt samt förestod 1811—12 eloqu. et poës. professuren. Det sistnämnda året befordrad till adjunkt i latinska språken erhöll han 1815 professors titel, lät prästviga sig 1822 och utnämndes 1825 till kyrkoherde i Söderköping. Död vid Porla hälsobrunn i Nerike d. 8 juli 1835. — Länge känd vid universitetet såsom lycklig öfversättare och utmärkt latinsk skald, blef han först bekant för den stora allmänheten genom några metriska öfversättningar till svenskan från Ovidius, hvilka åren 1805, 1806 och 1807 vunno Svenska akademiens andra pris. Sedermera begynte han under loppet af en mängd år (1807—22) i en följd af disputationer utgifva stycken af Homeros' Iliad på svensk hexameter äfvensom det Homeros tillskrifna parodiska epos Batrakomyomakien (Grodrått-kriget), hvilka öfversättningar bland de lärda väckte stor uppmärksamhet. Ännu större bifall rönte hans mästerliga tolkning af Anakreon, som genast utsåldes och sedan utgått i nya upplagor. Men ej blott till öfversättningar inskränkte sig detta lekande poetiska snille. Han har utgifvit en stor mängd latinska poem, nästan alla tillfällighetsdikter, men icke desto mindre af stort värde. Till arten af detta slags författareskap torde böra räknas hans öfverflyttning under titeln *Juventus eucharistica* till romarnas språk af Tegnérs »Nattvardsbarnen», ett försök, som, oaktadt företagets stora svårigheter, lyckats »så utomordentligt väl, att läsaren mångenstädes tvekar, huruvida icke efterbildningen äger företräde framför originalet». Han har jämväl lämnat flera svenska skaldestycken, liksom de latinska framkallade af tillfälliga anledningar, och utgifvit kritiska upplagor af åtskilliga latinska författare (»Corpus auctorum latinorum»). Hans i dessa framställda anmärkningar voro emellertid blott kompilationer, liksom hans textkritik saknade grundlighet. I sin personlighet och allmänna sammanlefnaden var T. en besynnerlig sammansättning af cyniskt självsvåld och tillkonstlad prydlighet; mot behöfvande studerande var han alltid en hjälpsam vän och ihågkom dem äfven i sitt testamente genom en fond till tvenne stipendier. En del af hans förmögenhet kom äfven en hospitalsinrättning i hans födelsesocken till godo. — Ogift.

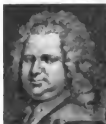
Treffenberg, Nils Curry Engelbrekt, ämbetsman, politiker. Tillhörande en 1687 adlad ätt, hvars ursprungliga namn var *Curry,* och född i Göteborg d. 1 mars 1825. Föräldrar: löjtnanten vid Södra skånska infanteriregementet *Curry Gabriel Treffenberg,* bekant genom sin vid 1823 års riksdag väckta motion om frimärkens införande i Sverige, och *Eva Maria Ahlberg.* — Efter att ha genomgått Skara skola och gymnasium, aflade T. studentexamen i Uppsala 1843, vistades därefter ett par år såsom lärare i grefve H. Hamiltons familj på Hönsäter i Västergötland och återvände 1845 till universitetet, där han blef filosofie magister 1851. Sedan han 1853 jämväl aflagt examen för inträde i rikets rättegångsverk, ingick han s. å. såsom auskultant i Svea hofrätt, biträdde 1853—58 med tingsgöromål på landet och förrättade åtskilliga häradsting, samt förordnades, efter att 1856 ha blifvit befordrad till vice häradshöfding, att vara länsnotarie i Västerås län 1860. Två år senare utnämndes han till landssekreterare i nämnda län och blef 1873 landshöfding i Västernorrland. Under sin ämbetstid därstädes utvecklade han obestridligt en icke ringa administrativ förmåga men var för åtskilliga sina åtgärder utsatt för ganska stridiga omdömen. I all synnerhet var detta fallet beträffande det onekligen väl godtyckliga sätt, hvarpå han undertryckte en bland sågverksarbetarna i Sundsvall och dess omnejd 1879 utbruten strejk. 1880 förflyttades han till landshöfdingsstolen i

Kopparbergs län, den han innehade till 1892, då han tog afsked. T. gjorde sig för öfrigt ganska bemärkt på politikens fält, där han städse med värme och en flytande tunga uppträdde som målsman för de konservativa intressena. Såsom ledamot af ridd. och adeln bevistade han den sista ståndsriksdagen 1865—66 och var kanske den bland det hvilande representationsförslagets motståndare, som skarpast och lidelsefullast angrep detsamma. Efter genomförandet af det nya riksdagsskicket hade han vid flera riksdagar plats i Andra kammaren, nämligen 1869 samt 1873—75 såsom representant för Västerås, Köping och Arboga och 1876—78 såsom fullmäktig för Västerbottens städer och Härnösand. Han uppträdde under denna tid som det maktägande landtmannapartiets mest oförsonlige motståndare, don där gjorde sig ett nöje att säga dess män så skarpa sanningar som möjligt. Intrycket mildrades dock af hans öppenhet och rättframhet jämte mindre vanliga fond af bonhommie och personlig älskvärdhet. Samma drag utmärkte ock hans uppträdande i Första kammaren 1889—97. Med alla sina ideal i en förfluten tid, hade han svårt att finna sig till rätta med den, hvari han lefde, och med hans vulkaniska natur passade det ej heller i stycke att på något sätt lägga kapson på sina meningar, i huru bjärt motsats de än stodo med det rådande tänkesättet. Också betraktades T. i mångt och mycket som konservatismens »enfant terrible». Det fanns dock områden, å hvilka T. var ganska reformvänlig. Vid de af honom bevistade fem kyrkomötena 1873—93 tillhörde han sålunda den moderata sidan och ifrade särskildt för inskränkning i katekesutanläsningen. Bland frågor, som särskildt intresserade honom, intog hvad som rörde kommunikationsväsendet en framstående plats. Härom vittnar bl. a. hans 1875 afgifna förslag om skjutsväsendets ordnande äfvensom den verksamma del han tog i förverkligande af planen för bergslagsbanan och järnvägen Mora—Vänern. Vid 1893 års riksdag var han ledamot af bevillningsutskottet. Död i Stockholm d. 1 dec. 1897. — Gift 1862 med *Ebba Charlotta Höök.*

1. **Triewald, Samuel,** vitter granskare, satiriker. Född i Stockholm d. 1 maj 1688. Föräldrar: hofslagaren *Mårten Triewald* och *Brigitta Nooth.* — T. erhöll sin första bildning i tyska skolan i Stockholm och kom därifrån till universitetet i Uppsala 1703. Två år därefter blef han lärare för grefve G. O. Stenbock, af hvars moder, den berömda Joh. Eleon. De la Gardie, han starkt påverkades i fråga om sin intellektuella utveckling. Efter vid universitetet aflagda examina tjänstgjorde han 1707—10 såsom e. o. i Riksarkivet, var 1710—12 stadd på resa i Tyskland, Holland och England och utnämndes 1713 till guvernementssekreterare i Bremen och Verden under Vellingk, som satte stort värde på honom. Sedan de nämnda tyska besittningarna gått för Sverige förlorade, blef han 1718 anställd såsom registrator i utrikesexpeditionen. Sedan han 1720 tjänstgjort såsom förste legationssekreterare vid kongressen i Braunschweig, adlades han 1723, men tog icke introduktion på riddarhuset, hvartill anledningen utan tvifvel var den, att han, som var en ifrig anhängare af det »holsteinska partiet», kort därpå inträdde i holsteinsk tjänst och 1725 blef hofråd vid holsteinska legationen i Stockholm. När vid riksdagen 1727 holsteinska partiet blifvit slaget ur brädet, och 1728 en lag utkommit, som, vid äfventyr af landsförvisning, förbjöd svensk man att inrikes låta bruka sig i främmande makters tjänst, lämnade T. Sverige, utnämndes 1729 till legationsråd och antogs kort därpå till guvernör för holsteinska hertigen prins August, en kusin till Carl XII:s systerson Carl Fredrik. 1732 befordrades han till justitieråd och blef 1738 verkligt statsråd. Sedan hertig Carl Fredrik 1739 aflidit, förminskades betydligt T:s inflytande vid holsteinska hofvet. Han kvarstannade emellertid och afled i Kiel d. 23 jan. 1743. — T. var i besittning af stor lärdom och vidsträckt beläsenhet. Han uppgifves hafva talat och skrifvit ej mindre än nio språk. Också invaldes han redan 1740 i Vetenskapsakademien samt var ledamot af »Niedersachsische fruchtbringende gesellschaft». I vår litteraturhistoria intager han ett framstående rum såsom estetisk granskare och satiriker. I detta hänseende utöfvade han ett ganska stort inflytande på den följande tidens vittra utveckling, liksom han kan anses såsom förste grundläggaren af den satiriska skola, som nådde sin höjd med Kellgren och Leopold. Såsom skald i den allvarliga genren har han egentligen blott varit öfversättare men utmärker sig alltid för godt val af original samt för ett ledigt och vårdadt språk. Så väl hans satiriska som allvarsamma dikter utgåfvos samlade efter hans död under titel *Lärospån i svenska skaldekonsten* 1756 och intogos 1874 jämte några tyska dikter i 18:de delen af Hansellis stora samling. T. var ägare af en betydlig af honom själf hopbragt boksamling, som 1746 såldes i Stockholm. — Ogift.

2. **Triewald, Mårten,** mekaniker. Född i Stockholm d. 18 nov. 1691; den föregåendes bror. — Af fadern, till börden tysk, insattes T. tidigt i tyska skolan i Stockholm, hvarefter han ägnade sig åt handeln. Då denna utkomstväg misslyckades, beslöt han sig för en resa till England, där han blef bekant med holsteinska ministern, som tog honom i sitt hus och begagnade honom vid sin brefväxling m. m. Sedan han vunnit flera bekantskaper, erhöll han anställning på en köpman Rodleys kontor och fick 1716 plats såsom inspektor öfver dennes stenkolsgrufvor i Newcastle. Ägnande sig här åt mekaniska studier, gjorde han sig väl förtrogen med konstruktionen af de vid grufbrytningen och kolupphämtningen använda »eldmaskinerna» (ångmaskinerna), samt företog vid dem flera ändringar och förbättringar. Återkommen till Sverige, efter tio års vistelse i Storbritannien, 1726, förstod han göra sina kunskaper både kända och erkända. Åren 1728

och 1729 höll han föreläsningar i fysik och mekanik på riddarhuset i Stockholm och hade den tillfredsställelsen att bland sina åhörare räkna flera af riksråden och landets förnämsta män. Vid Vedevåg och Qvarnbacka bruk åstadkom han åtskilliga inrättningar till befordrande af järn- och stålförädlingen, uppfann en väderväxlingsmaskin för stora skepp, hvarför han erhöll en belöning af både sin egen och Frankrikes konung, m. m. Af konung Fredrik utnämndes han till öfvermekanikus och fick af ständerna en årlig pension. Redan 1729 hade han kallats till Ledamot af Vet. Societ. i Uppsala, vann någon tid därefter inträde i Royal society i London och stiftade 1739 tillsammans med Linné, Alströmer, Höpken, Bielke och Cederhielm svenska Vetenskapsakademien, i hvars handlingar han var en flitig medarbetare. Alster af hans penna voro för öfrigt bl. a. *Queries concerning the cause of the cohesion of the parts of matter* 1729, i »Philos. transactions» *Föreläsningar öfver naturkunnigheten*, 2 bd 1735—36 och *Beskrifning om en eld- och luftmaskin vid Dannemora grufvor* 1746. Död i Stockholm, d. 8 aug. 1747. — Gift 1: med *Anna Margareta Brandt* och 2: med *Elisabet Wenster*.

Troil von, Troili, Troilius. Då befallningsmannen å Tidö sätesgård Truls Larssons, död 1618, son *Uno*, död 1664 som kyrkoherde i Leksand i Dalarne, började att studera, latiniserade han sitt namn Trulsson till successive *Trulius, Troilus* och *Troilius*. En gren af släkten erhöll 1756 adlig värdighet — se T. 1 — under namnet *von Troil*, hvilken fortlefver i Finland men 1880 utdog på svärdssidan i Sverige. Två andra grenar af släkten ha ändrat namnet till *Troili*.

1. **Troilius, Samuel,** ärkebiskop, politiker. Född i Stora Skedvi socken i Dalarne den 22 maj 1706. Föräldrar: prosten och kyrkoherden därstädes *Olof Troilius* och *Helena Gangia*. — T. utmärkte sig redan i skolan för framstående naturgåfvor, och, efter att 1724 ha blifvit student i Uppsala, gjorde han så berömliga framsteg, att han, ehuru ograduerad, 1734 förordnades till docent i grekisk och romersk litteratur, sedan han 1732 disputerat *De magnetismo morum naturali*. Han valde dock snart det andliga ståndet och lät prästviga sig 1736, på kallelse till huspredikant hos riksrådet grefve Th. Bielke, tillika anställd såsom e. o. predikant vid Lifdrabantkåren. I Stockholm, dit han nu flyttade, blef han särdeles eftersökt för sina ovanliga predikogåfvor, utnämndes 1740 till ordinarie hofpredikant och antogs året därefter till konungaparets biktfader, då han jämväl utnämndes till kyrkoherde i Riddarholms och Bromma församlingar. 1742 förordnades han till öfverhofpredikant och preses i hofkonsistorium, blef 1745 kyrkoherde i S:t Klara och Olai (nu Adolf Fredriks) församlingar i Stockholm. Vid alla högtidliga tillfällen inom konungahuset anlitad såsom talare och predikant, fick han öfva sig i en ny gren af den andliga vältaligheten, i det han 1748 blef predikant i de då inrättade kungliga ordnarna. Sedan biskop Kalsenius i Västerås aflidit, blef han 1751 på nästan enhällig kallelse utnämnd till dennes efterträdare. Sedan han 1752 blifvit teol. doktor, utnämndes han den 8 nov. 1758 på konsistoriernas enhälliga kallelse till ärkebiskop och prokanslär för Uppsala universitet. Anmärkningsvärdt är hans *Herdabref* (tryckt 1758), hvari han bl. a. lade prästerna på hjärtat »att gifva sina åhörare ett rätt öfvertygande begrepp om det rätta regeringssättet och bedja Gud för dess bibehållande. Detta herdabref, som, spridt i nya upplagor, framhölls till efterrättelse för prästerskapet äfven i öfriga stift, tillskyndade honom den utmärkelsen att i sittande kanslikollegium få mottaga kanslipresidentens tacksägelse och loford. Död i Uppsala den 18 jan. 1764. — Med all sin lärdom och i öfrigt fördomsfria uppfattning var han ej fri från sitt tidehvarfs vantro och vidskepelse. Detta visade han tydligast vid ransakningarna om trollväsendet i Dalarne, där han vid några rättegångar gick tillväga med så mycken stränghet, att den ådrog honom både samtidens och eftervärldens tadel. Inom riksförsamlingen, där han först såsom valdt ombud och sedan, i egenskap af biskop såsom självskrifven, från och med 1746—47 års riksdag tillhörde prästeståndet samt var dess talman 1760—62, var han en inflytelserik person och afgjord anhängare till det fria statsskicket. Från början intagande en mera medlande hållning, framträdde han 1751 som Hattarnes ledare i sitt stånd. Vid den häftiga brytningen vid 1755—56 års riksdag yrkade han på rådets rättighet att begagna namnstämpel, när konungen vägrade att underteckna dess fattade beslut, förklarade statens säkerhet fordra Erik Brahes aflifvande och talade för en varnande föreställning åt drottning Lovisa Ulrika efter den misslyckade statskuppen o. s. v. — Gift, 1: 1740 med *Anna Elisabet Angerstein* och 2: 1751 med *Brita Elisabet Silfverstolpe*. Hans barn adlades 1756 med namnet *von Troil*.

2. **Troil, Uno von,** ärkebiskop. Född i Stockholm d. 24 febr. 1746; den föregåendes son. — Redan vid elfva års ålder (1757) inskrefs T. bland de studerande i Uppsala. Vid ett tillfälle tio år senare uppträdde han i närvaro af de kungliga personerna såsom respondent »med sådan färdighet och kvickhet», att dessa åhörare skänkte honom ljudligt bifall. Vid magisterpromotionen 1770 innehade han första hedersrummet. Kort därpå anträdde han för sin ytterligare utbildning en utländsk resa, hvarunder Tyskland, Schweiz, Frankrike och England besöktes. Från sistnämnda land företog han, i sällskap med den ryktbare botanisten Jos. Banks och sin berömde landsman Dan. Solander, 1772 en färd till Island. Efter att hafva besökt Holland, Göttingen och Köpenhamn och återkommit till Sverige våren 1773, lät han s. å. prästviga sig och utnämndes

först till skvadronspredikant och sedan (1774) till regementspastor vid lifregementet till häst. 1775 befordrad till ord. hofpredikant, blef han två år senare öfverhofpredikant och konungens biktfader, 1778 pastor primarius och kyrkoherde i Storkyrkan, 1779 teol. doktor med första hedersrummet och 1780 biskop i Linköping efter Filenius, öfver hvilken han hållit en likpredikan, som i likhet med predikantens hela personlighet gjorde djupt intryck på stiftets prästerskap. 1786, således endast fyratio år gammal, utnämndes han till Svea rikes ärkebiskop och Uppsala universitets prokansler samt innehade dessa förenade ämbeten till sin död, som inträffade under ett besök vid Sätra hälsobrunn i Västmanland d. 27 juli 1803. — Under 1786, 1789, 1792 och 1800 årens riksdagar ledde han i egenskap af ärkebiskop prästeståndets öfverläggningar och bibehöll sig, så länge Gustaf III lefde, i dennes synnerliga ynnest, ehuru han ingalunda var någon hal hofman och icke sällan i politiska frågor hyste en mot konungens mening stridande åsikt, såsom särskildt var fallet beträffande förenings- och säkerhetsakten. T. var hedersledamot af Vitt.-, hist.- och ant.-akad., Vet. societ. i Uppsala, af Filosofiska soc. i Filadelfia, m. m. Såsom vetenskapsman uppbar han en rättvis aktning. De af honom utgifna *Skrifter och handlingar til uplysning i swenska kyrko- och reformationshistorien*, 5 del. 1790—91, äro utmärkta för noggrannhet och utgöra ännu en god källa för denna del af historien. Såsom författare är han i öfrigt känd för sina *Bref rörande en resa til Island*, hvilket arbete utgått i åtskilliga upplagor och blifvit öfversatt på flera språk. Själf lärd var han en stor gynnare af vetenskaper och visade mot dess idkare många prof af frikostighet. Då han vid jubelfesten 1793, i anledning af Uppsala möte, presiderade, gaf han uttryck åt egna och andras önskningar i åtskilliga stycken såsom rörande ny bibelöfversättning och nya församlingsböcker. Beträffande dessa utkommo ock kort efter mötet och hufvudsakligen på ärkebiskopens tillskyndelse »Förslag till ny kyrkohandbok» och »Förslag till kyrkosånger för svenska församlingen». T:s storartade och dyrbara boksamling såldes i Uppsala 1806. — Gift 1776 med *Magdalena Elisabet Tersmeden*.

3. **Troil, Georg Gabriel Emil von,** militär, ämbetsman, politiker. Född d. 9 juni 1800; den föreg. brorson, samt son af ryttmästaren *Samuel Troilius*, adlad *von Troil* och *Anna Charlotta af Sillén*. — Vid sexton års ålder utnämnd till kornett vid lifregementets dragonkår, befordrades T. till löjtnant därstädes 1820, blef kapten vid Västerbottens regemente 1826, major vid Västerbottens fältjägarekår 1841, öfverstlöjtnant och chef för nämnda kår 1845, hvarefter han 1850 tog afsked ur krigstjänsten. Redan sex år innan han lämnade militärbanan eller 1844 hade han blifvit förordnad till generaldirektör och ordförande i styrelsen för fängelser och arbetsinrättningar i riket; han fortfor sedermera att förvalta denna plats till 1855, då han tog afsked, och utnämndes året därefter till landshöfding i Kristianstads län. Död i Stockholm d. 19 nov. 1859. — Från och med 1828—30 års riksdag deltog T. i riksdagarna och framstod genast genom den hofsamhet och sakkunskap, hvarmed han häfdade sina moderata men bestämda liberala grundsatser, som en af sitt partis mest betydande krafter. Särskildt gjorde han sig bemärkt genom sina mindre vanliga insikter i finansiella frågor och valdes vid 1834—35 års riksdag till ledamot af bankoutskottet och fullmäktig i riksbanken, å hvilken post han verkade till 1840. Vid sistnämnda års riksdag insattes T. som en af oppositionens främste i statsutskottet. Hans med Oskar I:s samstämmande åsikter om fångvården banade honom väg till dennas högste chef, i hvilken egenskap han visade, att han, ehuru till utseendet kall och sträf, var så långt från otillgänglig för ömmande känslor, att hans filantropi mer än en gång öfversteg det välbetänktas gränser. Här liksom sedermera som ämbetsman visade han ovanliga prof på drift och ordningssinne. — Gift 1857 med *Sofia Lovisa von Koch*.

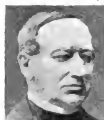

4. **Troil, Samuel Gustaf von,** militär, ämbetsman, politiker. Född i Stockholm d. 24 maj 1804; den föregåendes kusin. Föräldrar: kanslirådet *Lars David von Troil* och *Anna Maria Tham*. — Redan 1820 inträdde T. å den militära banan som kornett vid lifregementets dragonkår, där han, som sedan 1830 var ordonnansofficer och sedan 1836 adjutant hos Carl XIV Johan, slutligen 1845 blef öfverstlöjtnant. Vid 1828—30 års riksdag hade han gjort sitt inträde å riddarhuset, där han dock först vid 1844—45 års riksdag, då han var medlem af allmänna besvärs- och ekonomiutskottet, gjorde sig vidare bemärkt genom sitt anförande mot det hvilande representationsförslaget. Han slöt sig i öfrigt till de »grå», hvilka under ledning af W. F. Tersmeden och F. Åkerman sökte bilda ett moderat centerparti och understödde förslaget om lika arfsrätt mellan broder och syster. Vid riksdagarna 1847—48 och 1850—51 var T. en framskjuten medlem af statsutskottet och förordnades 1851 till landshöfding i Malmöhus län, af hvilken post han 1853 blef ordinarie innehafvare. Som landshöfding utvecklade T. en nitisk verksamhet, särskildt för kommunikationernas förbättrande, för hvilket mål han ock fortfarande var verksam vid riksdagarna, där han 1853—54 och 1862—63 var led. af statsutskottet och 1856—58 ordf. i bankoutskottet. Så lyckades han 1860, tvärtemot statsutskottets betänkande, genomdrifva södra stambanans framdrifvande genom Småland till Nässjö. T., som 1858—59 var ordf. i kommittén för utarbetande af förslag till nya kommunalförfattningar, var mer än en gång erbjuden att inträda i konseljen, hvilket dock af honom afböjdes. Efter representationsförändringen, som

kommit till stånd med hans understöd, representerade han under den första perioden 1867—69 Malmö stad i Andra kammaren. Under den första af dessa riksdagar var han ordf. i den nämnd, som hade att uppgöra förslag till ledamöter i de ständiga utskotten, och var jämväl ordförande i försvarsutskottet. Led. af Krigsvetenskapsakademien 1840 och af Landtbruksakademien 1858, af hvilken han 1865 blef hedersledamot, tog T. 1874 afsked från sin landshöfdingstol och afled i Malmö d. 3 nov. 1880, slutande sin adliga ätt å svärdssidan i Sverige. Hans lefnadsminnen äro jämte general C. Akrells 1885 utgifna under titeln *Minnen från Carl XIV Johans, Oskar I:s och Carl XV:s dagar.* — Gift 1842 med grefvinnan *Sofia Lovisa von Hermansson.*

5. **Troilius, Carl Oscar,** ämbetsman. Född

på bergmästareboställlet Knutsberg i Nora landsförsamling af Örebro län d. 26 jan. 1813. Föräldrar: bergmästaren, titulärbergsrådet *Samuel Troilius* — kusins son till T. 1 — och *Ulrika Maria Westén.* — Student i Uppsala 1827, aflade T. 1831 hofrätttsexamen och lät inskrifva sig som auskultant i Svea hofrätt, hvarefter han tog bergsexamen 1834. Jämväl antagen till auskultant i Bergskollegium, fortsatte han 1834—35 sina studier vid Falu bergsskola och befordrades 1836 till andre markscheider på Bergskollegiets stat. Efter faderns år 1841 timade död förordnades han att förestå dennes ända sedan 1791 innehafda bergmästareämbete, blef 1854 geschworner vid Stora Kopparberget och utnämndes 1855 till bergmästare i sjätte bergmästaredistriktet, innefattande hufvudsakligen samma område som det redan af honom förvaltade bergmästaredömet. Omfattande de mera fria grundsatser för näringlagstiftningen, som på 1840- och 1850-talen började vinna mark, verkade T. med skicklighet och ifver för dessa grundsatsers tillämpning å lagar och författningar rörande bergshandteringen, som arbetade under trycket af hämmande privilegier. Bland af honom vidtagna åtgärder i sådant syfte kan nämnas hans på uppdrag af fullmäktige i Järnkontoret 1854 författade »utredning af svenska Jernhandteringens ekonomiska förhållanden med hufvudsakligt afseende på därå hvilande skatter», hvilken utredning af fullmäktige ingafs till civildepartementet. Till beredande af lättad afsättning af bergslagens produkter arbetade han äfven under denna tid ifrigt för anläggningen af Nora—Ervalla järnväg, hvilken öppnades för trafik i mars 1856 och var den första för allmän trafik afsedda normalspåriga bansträckan i Sverige. Den samtidigt härmed inledda bekantskapen med friherre Ericson gaf anledning till den senare delen af T:ii offentliga verksamhet. Ledamot på Ericsons förslag af den 1857—59 verksamma kommitté, som hade i uppdrag att företaga tekniska och statistiskt ekonomiska undersökningar i fråga om de såsom stambanor betraktade järuvägsanläggningar, som borde på statens bekostnad utföras, var T. den, som hufvudsakligen utarbetade den kommitténs betänkande bilagda statistiskt-ekonomiska kartan. Statens järnvägsväsende blef nu alltmer hans verksamhetsfält. Förordnad 1860 till chef för kansli- och kameralafdelningen vid statens järnvägsbyggnader, utnämndes han 1863 till generaldirektör och chef i den nu inrättade styrelsen för statens järnvägstrafik. Efter att i nära tjugufem år hafva verkat i detta ämbete, tog han därifrån afsked d. 28 okt. 1887. Han var sedan 1867 ledamot och sedan 1884 hedersledamot af Landtbruksakademien, led. af Krigsvetenskapsakademien sedan 1877 och af Vetenskapsakademien sedan 1878. Under en följd af år, 1856—80, deltog han i Järnkontorets styrelse såsom dels extra, dels ordinarie fullmäktig. Vice ordförande i kommittéerna för Sveriges deltagande i världsutställningarna i London 1862, i Wien 1873, i Filadelfia 1876 och i Paris 1878, var han vid Wienutställningen president i internationella juryn för första gruppen, omfattande bergverksindustrien. I yngre år lifligt deltagande i arbetet för representationsreformen, företrädde han Örebro län i riksdagens Första kammare 1867—75. Af T. är bl. a. författad en *Minnesteckning öfver N. Ericson,* införd i »Lefnadsteckningar öfver K. sv. Vet.-akad:s efter 1854 afl. ledam.» III, 1891. Död i Stockholm d. 11 dec. 1899. — Gift 1850 med *Emilia Henrika Augusta Petré,* dotter till riksdagsmannen Thore Petre.

6. **Troili, Gustaf Uno,** porträttmålare. Född

på Ransbergs bruk i Värmland d. 16 jan. 1815. Föräldrar: bruksägaren *Samuel Troili* — ättling i femte led af Uno Troilus (se släktöfversikten) — och *Johanna Maria Geijer,* syster till Erik Gustaf Geijer. — Vid tjugu års ålder tog T. studentexamen i Uppsala, hvarefter han 1840 utnämndes till underlöjtnant vid Värmlands fältjägareregemente. Hans vidare befordringar på den militära banan sträckte sig sedan ej längre än till löjtnantsfullmakten, som han erhöll 1844, hvarefter han tog afsked 1848. I ungdomen en flitig och uppmärksam elev vid Konstakademien, började han 1842 studera vidare för Södermark, hvilken han 1845 åtföljde till Italien. Här arbetade han med så mycken ifver, att han redan efter tvenne år kunde hemsända till konstföreningens utställning flera taflor, hvilkas antal än ytterligare ökades vid expositionen 1848. På 1850-talet gjorde han en ny studieresa till Paris, kallades efter sin hemkomst till ledamot af Akademien för de fria konsterna 1854, blef vice professor i teckning 1860 samt ordinarie professor 1866. Död i Stockholm d. 19 aug. 1875. — Efter att till en början ha riktat sin uppmärksamhet åt landskapet och arkitekturen samt försökt sig som genremålare, fann T. snart sitt rätta fält i porträttmålningen, hvilken »med honom nått en ståndpunkt, som den icke på länge, om ens någonsin, innehaft i Sverige. Lika varm och naturfull som von Breda, äger han därjämte Sö-

dermarks djupare uppfattning och samvetsgranna utförande. Det passade sig sålunda väl, att det blef han, som med *Gyllenhaals* och *Lagerbjelkes bilder* på riddarhuset afslöt den intressanta serien af landtmarskalksporträtt. Det kan tilläggas, att han äfven öppnat bilderraden af Andra kammarens talmän med *ärkebiskop Sundbergs porträtt*, hvilket jämte de två förutnämnda torde vara det mest bekanta af hans arbeten. Af öfriga af honom på duken frammanade bilder, förskrifvande sig från olika, till sitt skaplynne något skiljaktiga, skeden af hans konstnärsbana, må nämnas herr och fru *Lagerhjelm*, general *Malmborg*, grefve *af Ugglas*, hofmarskalken *G. v. Rosen*, *A. Retzius*, frih. *J. A. Gripenstedt*, *J. F. Fåhræus*, *G. Myhrberg*, *G. Nyblæus*, grefvinnan *J. A. Anckarsvärd*, excellensen grefve *G. A. Sparre* m. fl. Till hans rika begåfning hörde jämväl en stor musikalisk färdighet, synnerligast på piano. De sista åren af sin lefnad plågades han af ett dystert själslidande, som undergräfde hans krafter och bäddade hans graf. — Gift 1855 med *Maria Charlotta Geijer.*

Trolle. En svensk frälsesläkt, hvars anor kunna följas tillbaka till 1300-talet. Sedan en gren däraf i slutet af 1400-talet bosatt sig i Danmark och förvärfvat sig egendomar bl. a. i Skåne, blef en linje af densamma 1689 introducerad på svenska riddarhuset med *Arvid Nilsson T.*, fadern till den för sin rikedom ryktbare *Fredrik T.* — se T. 2. En dennes sonson, *Nils T.*, född 1777, död 1827, erhöll 1816 friherrlig värdighet för sig och sina efterkommande enl. 37 § Regeringsformen.

1. **Trolle, Ture Arvidsson,** riksråd. Födelseår obekant; son af riksrådet *Arvid Birgersson (Trolle)* till Bergkvara, Aspenäs och Engsö. — 1527 nämnes Ture Arvidsson såsom af Gustaf I bemyndigad att rådslå med allmogen i Småland om den påbjudna gärden till riksens gälds betalning. På återresan därifrån blef han af någon fiende försåtligen skjuten genom lifvet med en skäckta, dock ej farligare än att han sedan tillfrisknade, hvarefter han af konungen utnämndes till riddare 1530, förordnades till slottslofven å Kalmar slott med dess stad och län samt Öland 1533, blef riksråd 1534 och skickades följande året till Landskrona såsom biträde åt amiralen Måns Somme. 1537 bevistade han med några andra af riksens råd Halmstads möte och höll året därefter »allmänt ting med allmogen och vapensyn öfver hela Småland». Död 1555. — Gift med *Magdalena Eriksdotter (Gyllenstierna).*

2. **Trolle, Fredrik,** landthushållare, politiker, fideikommisstiftare. Född d. 24 maj 1693. Föräldrar: den 1689 på svenska riddarhuset introducerade ryttmästaren *Arvid Trolle* och *Sofia Elisabet Augusta von Buchwald.* — I yngre år tjänstgjorde T. vid flottan och slutade sin militära bana såsom öfverstlöjtnant. Död på Näs i Skåne d. 4 maj 1770. — Genom sitt gifte ägare af en ansenlig förmögenhet, förökade han denna ytterligare genom klok hushållning, så att han till sist var en af Skånes rikaste godsägare. Med sin hustru, *Brita Ramel*, hade han fyra barn, en son och tre döttrar. Vid slutet af sin lefnad förordnade han sina ärfda och förvärfvade egendomar till fideikommisser: för äldste sonsonen Näs, nu af honom benämndt Trollenäs, i Onsjö socken, jämte Fulltofta, för dottern Fredrika Vivika Bonde och hennes efterkommande Eriksholm, som kallades Trolleholm, och för dottern Hilda Birgitta Wachtmeister och hennes efterkommande Värpinge, som fick namnet förändradt till Trolleberg. Från sistnämnda ställe öfverflyttades dock 1830 fideikommissnaturen till Ljungby, sedermera kalladt Trolle-Ljungby. Till dottern Sofia Elisabet Augusta Löwen och hennes efterkommande anslogs en summa penningar till inköp af något annat gods, som skulle vara i lika författning med de andras. Härför inlöstes 1808 Ludgonäs i Södermanland, hvilket ställe efter fideikommisstiftaren erhöll namnet Trollesund. I sitt testamente förordnade han vidare, att hvarje fideikommissarie bland döttrarnas efterkommande skulle med sitt namn och vapen förena Trollefamiljens, samt att ingen fideikommissarie fick gifta sig med någon ofrälse; bröts häremot, skulle godset vara förverkadt och tillfalla Vadstena krigsmanshus. Så uppkommo namnen *Trolle-Bonde*, *Trolle-Löwen* och *Trolle-Wachtmeister.* Medan T. genom nämnda testamentariska förordnanden ej så litet skattade åt sin adliga fåfänga, hade han äfven en tanke på de torftiga. Af hvarje fideikommiss skulle sex fattiga med bättre uppfostran njuta underhåll, hvilket nådebröd var så rundligt tilltaget, att man funnit att ett dubbelt så stort antal därmed skulle kunna hjälpas. — T. deltog äfven flitigt i riksdagarna, och äfven här tillämpande sina sparsamhetsgrundsatser, fördes han i Mössornas läger. Tack vare sin duglighet och sitt moderata kynne var han en af dem, med hvilka äfven motpartiet måste räkna, och var 1740, 1742 och 1755 medlem af sekreta utskottet. Vid 1765—66 års riksdag tillhörde han den då betydande bankodeputationen.

3. **Trolle, Carl Axel,** landthushållare, kommunal- och riksdagsman. Född på Klågerup i Skåne d. 17 juli 1810; den föregåendes sonsons son. Föräldrar: kammarherren, frih. *Nils Trolle* och *Andrietta Kristina Barchæus.* — Student i Lund redan 1820, aflade T. hofrättsexamen därstädes 1829, hvarefter han ägnade sig åt juridisk tjänstgöring i skilda branscher. 1838 öfvertog han förvaltningen af fäderneegendomen Klågerup, af hvilken han 1840 blef ägare, och förvärfvade tillika 1842 säteriet Bjellerup. »Vidsträckta nyodlingar och mångdubblade skördar, ombyggnad af nästan alla hus, ej blott å sätesgården utan jämväl å underlydande gårdar och lägenheter, vittna om T:s verksamhet som landthushållare,» säger P. von Möller i 1867 års Första kammare. Han rönte ock erkännandet att 1861 kallas till led. och

1874 till hedersled. af Landtbruksakademien. Tillika deltog han lifligt i sin hemorts allmänna värf, var 1853—62 ordf. i Skånska hypoteksföreningens direktion, vice ordf. i Malmöhus läns hushållningssällskap 1850—67, o. s. v. Från 1844 representerande sin ätt å riddarhuset, var han ledamot af konstitutionsutskottet vid 1865—66 års riksdag, då han motsatte sig representationsreformen. Under det nya statsskicket hade han 1867—73 plats i Första kammaren, som vid de fyra första riksdagarna insatte honom i konstitutionsutskottet. 1859 förlänades honom kammarherrevärdighet. Död i Lund d. 22 dec. 1879. — Gift 1855 med *Ebba Toll.* — Af hans söner har hofjägmästaren *Nils Axel Arvid*, född d. 30 mars 1859, sedan 1895 tillhört Första kammaren, och vice häradshöfdingen *Carl Axel*, född d. 29 juni 1862, företrädt Frosta domsaga i Andra kammaren 1900—05. Den tredje är

4. **Trolle, Erik Birger,** diplomat, utrikesminister. Född d. 23 sept. 1863. — Student i Lund 1883, aflade T. kansliexamen därstädes 1886. Han ägnade sig därefter åt den diplomatiska banan och blef, efter att ha tjänstgjort som attaché vid hofven i Köpenhamn och Madrid, 1889 andre sekreterare i utrikesdepartementet. 1894 blef han förste sekreterare och kammarherre, utnämndes 1897 till legationssekreterare i Berlin, 1900 till legationsråd och 1903 till kabinettssekreterare i utrikesdepartementet. Envoyé vid beskickningen i Köpenhamn 1905, kallades T. d. 7 nov. s. å. till minister för utrikes ärendena. En af hans första åtgärder var tillsättningen af en kommitté för omorganisation af vår diplomati och vårt konsulatväsen, i syfte att bättre tillgodose våra kommersiella intressen. På grundvalen af dennas arbete utarbetades ock ett förslag, som godkändes af 1906 års riksdag. Den 16 maj 1906 inlämnade T. jämte krigsministern Tingsten sin afskedsansökan, som det allmänt uppgifvits, af missnöje med statsminister Staaffs anförande föregående dag i Andra kammaren vid rösträttsfrågans behandling. Den häraf föranledda ministerkrisen erhöll d. 29 maj den utgång, att den Staaffska ministären efterträddes af en ny, med generaldirektör S. A. A. Lindman i spetsen och i denna kvarstannade T. på sin förutvarande post. — Gift 1893 med grefvinnan *Augusta Charlotta Alice Gyldenstolpe.*

Trolle, af. Denna svenska adelsätt härstammar från den danskfödde *Georg Herman T.* — se T. 1 — som med namnet af T. adlades 1762.

1. **Trolle, Georg Herman af,** sjömilitär. Född i Danmark d. 28 okt. 1672. Föräldrar: kaptenen i dansk tjänst *Herman Trolle* och *Anna Maria Mara.* — Ännu helt späd sändes T. till en anförvant i Amsterdam och gjorde vid tio års ålder sin första sjöresa. Efter att ha besökt Danmark, Island, Tyskland, Frankrike, England m. fl. länder, anställdes han 1690 som styrman på en kofferdifarare till Ostindien. Under resan förgicks fartyget i närheten af S:t Thomas med en stor del af manskapet, och T. måste i tre dygn sitta på ett vrak i kalla vattnet, innan han blef bärgad. Han fortfor att tjäna på handelsfartyg till 1704, från hvilket år till 1710 han var anställd på kapare och örlogsfartyg i England, Holland och Frankrike. Medan han tjänte i Holland, fick han vid en träffning mellan fyra holländska konvojskepp och några franska örlogsfartyg ett sabelhugg tvärs öfver ansiktet, hvarefter han bar märke under hela sin lefnad. Sedan han vidare 1710—14 tjänstgjort vid danska flottan, ingick han sistnämnda år såsom kapten vid svenska örlogsflottan och utnämndes 1717 till kapten vid 1:a halfva delen af Norra Roslags kompani af Sjögastregementet. Kommenderad 1718—19 på linjeskeppet »Wachtmeister», blef han vid en sjödrabbning med ryssarna tillfångatagen och jämte det redlösa skeppet, öfver hvilket han, sedan dess befälhafvare, kommendören A. J. Wrangel, blifvit sårad, tagit befälet och som han försvarat till själf tredje man, förd till Reval. Då hans utomordentliga tapperhet omtalades för tsar Peter, lät denne hämta honom till sig i Kronstadt och sökte på allt sätt vinna honom för sin tjänst. Då T. vägrade att ingå härpå, skickades han med några andra fångar till Solikamsk i Sibirien, där han i svår fångenskap måste kvarstanna till fredsslutet 1721, och hvarifrån han återkom till Sverige 1722. Omkring tio år senare befinnes han anställd såsom befälhafvare på skeppet »Fredericus Rex Sueciæ» i Ostindiska kompaniets tjänst och var den förste, som från Sverige gjorde en resa till Ostindien och tillbaka. Afseglad från Göteborg d. 28 febr. 1732, återkom nämnda ostindiefarare i aug. 1733 med rik laddning. 1741 befordrad till kommendörkapten och deltagande i 1742 års kampanj såsom chef för sex galärer, fick han 1743 först befälet öfver den för Bottniska viken afsedda eskadern men beordrades sedermera att med några större fartyg förstärka galäreskadern i Ålands haf. 1754 befordrades han till kommendör vid Stockholmseskadern och fyra år senare till schoutbynacht eller konteramiral. 1762 upphöjdes han i adligt stånd, då han, till skillnad från den förut varande adliga svenska familjen Trolle, kallade sig *af Trolle.* Död i Stockholm, vid åttiofem års ålder, den 8 febr. 1765. — Gift med *Anna Margareta Grill.*

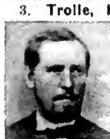
2. **Trolle, Henrik af,** sjömilitär. Född den 24 nov. 1730; den föreg. son.

— När T. var tio år gammal, lät fadern inskrifva honom vid flottan, hvarefter den unge sjömannen beseglade fjärran haf i tretton år eller till 1753. Dessa hans läroår, hvarunder han 1751 avancerade till medelstyrman, voro icke utan ett och annat allvarsamt äfventyr. Hemkommen till fäderneslandet befordrades han 1754 till öfverstyrman, blef 1755 löjtnant vid amiralitetet och konstituerad kaptenlöjtnant 1758. I denna egenskap bevistade han belägringen af Peenemünde och deltog såsom

chef på galären »Karlskrona» i affären vid Anklamer-Fehr. 1759 ombestyrde han svenska härens öfverförande till Rügen och gjorde årets fälttåg såsom adjutant hos generalen grefve Axel Fersen. 1760 förde han befälet öfver svenska eskadern i farvattnen kring Usedom och Wollin samt öfver de trupper, som hade att försvara nämnda öar. Förordnad till öfveradjutant hos svenske öfverbefälhafvaren, utnämndes han 1761 till kapten vid arméns flotta och blef major 1762. Under antydda år, det sista för Sveriges deltagande i sjuåriga kriget, skötte han på ett förtjänstfullt sätt de uppdrag, delvis af ganska ansvarsfull art, som honom anförtroddes. Efter det arméns flotta 1770 återupprättats och förenats med armén, blef T. nämnda år befordrad till öfverstlöjtnant och två år senare till öfverste i armén, tillika förordnad till befälhafvare öfver arméns flotta. Denna sista utnämning utgjorde en belöning för visadt välförhållande vid 1772 års statshvälfning. Utnämnd 1773 till chef för arméns flotta, arbetade han nitiskt på dess stärkande och utveckling. Med bibehållande af sin anställning i sjövapnet tjänstgjorde han jämväl 1775—80 som öfverste för Nylands infanteriregemente, blef 1776 generalmajor och 1777 tillika chef för galäreskadern, som då förenades med arméns flotta under benämningen »Svenska eskadern». Sistnämnda år var han konungen följaktig vid dennes besök i Petersburg. Hans sista utnämning var i juni 1780 till generalamiral. Död i Stockholm den 12 mars 1784. — Uppfostrad af fältmarskalken Ehrensvärd, var T. en värdig lärjunge till sin store mästare. Öppen och rättfram med en blick, som såg allting i stort, förenade han som tjänsteman omfattande kunskaper med en ovanlig drift och företagsamhet. Hans förvaltning såsom generalamiral bildar en lysande epok i svenska flottans minnen. Med biträde af Chapman, som på T:s framställning blifvit utnämnd till varfschef i Karlskrona, frambragte han på jämförelsevis kort tid flera större och mindre örlogsfartyg, hvarjämte en stor mängd andra voro under byggnad, när T. dog. Befästningarna kring Karlskrona förstärktes och förökades, förråd anskaffades, och flottans utrustning sattes uti det utmärktaste skick. Vid Gustaf III:s statshvälfning var han en af de medverkande med särskildt uppdrag att hålla Sveaborg för konungens räkning. Från denna tid rådde mellan Gustaf III och T. det förtroligaste förhållande, som ostördt fortfor till den senares död. — Gift 1769 med *Carolina Carleson*, dotter af presidenten Edvard Carleson (se I: 164).

3. **Trolle, Henrik af,** sjömilitär, romanförfattare. Född i Karlskrona d. 24 febr. 1829; den föregåendes sonsons son. Föräldrar: kaptenen vid k. m:ts flotta *August Edvard af Trolle* och *Kristina Dorotea Lindvall.* — Efter förberedande öfningsexpeditioner och examina aflade T. vid aderton års ålder sjöofficersexamen och utnämndes strax därpå till sekundlöjtnant vid flottan. Under längre och kortare sjöexpeditioner med svenska

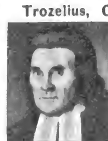

örlogsfartyg besökte han Norra och Södra Amerika, Västindien, Holland, Frankrike m. fl. länder och åtnjöt under flera år kunglig permission för idkande af handelssjöfart, därunder han gjorde resor till de flesta världsdelar. Efter hemkomsten till Sverige lämnade han 1856 sjötjänsten och ägnade sig åt landtbruk samt var under flera år medarbetare i tidningarna »Karlskrona Veckoblad», »Nya Blekingsposten» och »Blekinge läns tidning». Redan 1856 började T. göra sig bemärkt såsom författare på det skönlitterära området och utgaf under årens lopp ett stort antal af den läsande allmänheten med bifall mottagna och i flerfaldiga upplagor utgångna romaner, noveller, berättelser och skisser, utgörande dels självständiga arbeten, dels bidrag till kalendrar, tidskrifter och tidningar. Bland dessa kunna här nämnas *Rosen i Blekinge skärgård* 1856, *Skeppet Ölands flagga* 1860, *Sjööfficeren* 1870, *Kapten Tomas Darell* 1872, *Bilder från skolan och lifvet* s. å., *Gustaf III:s testamente* 2 dlr, 1874, öfversatt till tyskan af Jenny Lind-Goldschmidt, *Jakob Duwall*, 2 dlr, 1875, *Från land och haf* 1876, *Bland öarna och skären* s. å., *Den svenske blokadbrytaren* s. å., *På en mils omkrets* 1877, *Östersjöns konung* 2 dlr, 1878, *Hvalfångaren* s. å., *Från flottans hufvudstation* 1879, *Rojalister och republikaner* 1881, *Krona och törne* 1882, *Bland sjögastar och upprorsmakare*, 2 dlr, 1883, *Silfversmedens son* 1884, *Utkastad i världen* 1885. T. afled i Listerby d. 16 sept. 1886. — Efter hans död utkommo ytterligare tvenne hans arbeten: *Ett ungdomsminne* 1886 och *Katarina II af Ryssland*, 2 dlr, 1888. Ett flertal af T:s arbeten hafva öfverflyttats till de förnämsta af de lefvande språken, och i Amerika har utkommit ett praktverk, innehållande ett urval af hans romaner. — Gift 1858 med *Hilda Vilhelmina Augusta Sjöberg.*

Trolle-Bonde, se **Bonde.**

Trolle-Wachtmeister, se **Wachtmeister.**

Trozelius, Clas Blechert, präst, universitetslärare, författare i ekonomi. Född i Lofta socken, Kalmar län, i aug. 1719. Föräldrar: prosten och kyrkoherden i Lofta, *Bengt Trozelius* och *Maria Edling.* — Efter fyra års universitetsstudier i Uppsala begaf sig T. 1741 till Lund, där han 1745 erhöll fil. magistergraden. Kort därefter förordnad till docent i praktisk filosofi, återvände han efter tvänne år till Uppsala. Ägnande sig nu företrädesvis åt studier i ekonomi, företog han 1748 en studieresa genom flera af rikets landskap och blef 1750 docent i praktisk ekonomi vid Uppsala universitet. Medan han här själf med uppmärksamhet följde Linnés lektioner, höll han af de studerande talrikt besökta föreläsningar. Prästvigd 1754, tjänstgjorde han någon tid i Stockholm såsom pastorsadjunkt i Storkyrkoförsamlingen och erhöll 1756 värdighet af kunglig hofpredikant. Två år senare, 1758, befordrades han till professor i ekonomi vid Lunds universitet. Utnämningen skedde i strid med akademiska konsistoriets för-

slag och säges hafva varit ett vedermäle af universitetskansleren Palmstiernas tillfredsställelse öfver en af T. 1757 utgifven skrift »Anmärkningar öfver svenska historien», utgörande en öfversättning från ett engelskt arbete, med anspelningar på 1756 års händelser. T. erhöll vid universitetets jubelfest 1768 teol. doktorsvärdigheten och utnämndes följande året till kyrkoherde i Hardeberga och Sandby prebendepastorat, tog afsked från sin professorsbefattning 1786 samt afled i Lund d. 1 nov. 1794. — Såsom författare af akademiska disputationer utvecklade T. en betydlig verksamhet — hans akademiska afhandlingar, mestadels disputationer på svenska, uppgå till ej mindre än 109 — och visade sitt nit och sin kärlek för den praktiska ekonomien genom att anslå medel bl. a. till en adjunktur vid Lunds universitet i detta ämne. I själfva verket var han en typ af frihetstidens smak och ensidiga uppfattning af den allmänna hushållningen. Öfver vikten af denna och den nytta, den beredde landet, utbredde han sig i tal och skrift på ett språk, till stor del lika anspråksfullt och retoriskt till formen som innehållstomt och märkligt för sitt lösa tankesammanhang. Nekas kan dock icke, att denna författareverksamhet äfven hade sina förtjänster och värdefulla sidor. — Gift 1: 1760 med *Eva Hjertzell*, 2: 1786 med *Helena Thim.*

Trygger, Ernst, jurist, politiker. Född i Stockholm d. 27 okt. 1857. Föräldrar: kaptenlöjtnanten vid flottans konstruktionskår *Carl Alfred Oscar Trygger* och *Gustafva Charlotta Sofia Schmiterlöw.* — Student i Uppsala 1876, aflade T. juris kandidatexamen därstädes 1881. Sedan han 1882 för rättsvetenskapliga studier vistats i Tyskland, Schweiz och Frankrike, blef han 1884 juris licentiat och promoverades 1885 till juris doktor efter att hafva försvarat afhandlingen *Om fullmakt som civilrättsligt institut.* Redan föregående år hade han kallats till docent i allmän svensk lagfarenhet, romersk rätt och rättshistoria vid Uppsala universitet, där han 1888 blef e. o. professor i processrätt och 1889 ord. professor i samma ämne. T., som hade tjänstgjort som sekreterare i konstitutionsutskottet vid 1886 års riksdag, var 1895—98 led. af unionskommittén, där han vid O. Alins sida ställde sig på den mot de norska anspråken minst tillmötesgående ståndpunkten. 1897 valdes han af Kopparbergs läns landsting till led. af Första kammaren och har i sådan egenskap bevistat alla efterföljande riksdagar. Ehuru af afgjordt konservativt skaplynne och tillhörande kammarens majoritet, är T. af alltför stolt och obändigt skaplynne för att riktigt finna sig i att låta sig inkilas i partidisciplinens band och har därföre tid efter annan beträdts med att »frondera» mera, än partikamraterna funnit lämpligt. Häraf förklaras ock hans täta omflyttningar i utskott. Man finner honom sålunda 1899 i lagutskottet, 1900 i konstitutionsutskottet, 1901 åter i lagutskottet och 1902—04 i konstitutionsutskottet samt slutligen 1905 som ordf. i lagutskottet.

Efter att 1901—05 varit Uppsala universitets prorektor och 1902—04 haft plats i universitetsexamenskommittén, utnämndes T. 1905 till justitieråd. Bland af honom utgifna skrifter må nämnas: *Om skriftliga bevis såsom civilprocessuelt institut* 1887, *Lagsökning för gäld* 1893, *Kommentar till utsökningslagen* 1897—1904, *Kommentar till handräckning vid utländsk domstol* 1901 samt uppsatser i »Nytt juridiskt arkiv» och »Tidsskrift for Retsvidenskab», af hvars redaktion han i åtskilliga år var medlem. — Gift 1891 med fil. kandidaten *Signe Maria Charlotta Söderström.*

1. **Tullberg, Hampus Kristoffer,** präst, språkforskare. Född d. 2 nov. 1796 i Nöbbeleds s:n nära Växiö. Föräldrar: regementsväbeln *Tycho Tullberg* och *Gustafva Helena Tigerström.* — Oaktadt fattigdomen i hemmet sattes T. vid tio års ålder i Växiö skola, hvarifrån han 1812 uppflyttades på gymnasium. Här grundlade han sin kännedom i de österländska språken och ansågs redan för skicklig orientalist, när han anlände till universitetet i Lund 1816. Filosofie magister vid promotionen 1820, förordnades han två år senare till docent i orientaliska språk och utnämndes till adjunkt 1829. På 1830-talet förestod han flera gånger professuren i österländska språk men lämnade universitetet 1840 såsom utnämnd pastor i Stora och Lilla Slågarps pastorat af Lunds stift och blef prost 1843. De sista åren af sin lefnad åtnjöt han tjänstledighet från sin kyrkoherdebeställning och var bosatt i Lund, där han afled d. 2 febr. 1876. — T. var känd för omfattande språkliga kunskaper men ännu mer för den ihärdighet, hvarmed han sökte genomföra sina reformatoriska sträfvanden i svenska språkets rättskrifning, hvilka sträfvanden emellertid kröntes med föga framgång. För detta ändamål utgaf han tid efter annan språkliga arbeten, som redan af titlarna låta ana, huru han tänkte sig »ett gramatiskt behandlingssätt, mera lämpadt efter språkets fast beståndande fordringar än efter språklärans lätt öfvergående tycken». Bland dessa arbeten må nämnas: *Översigt av svänska rättskrivningsläran* 1841, hvilket arbete hade en särdeles trög åtgång i bokhandeln, *Svänsk rättskrivningslära, stödd på vetenskaplig grund* 1862, utgörande samma arbete som föregående i omarbetadt och utvidgadt skick, *Bidrag till etymologiskt lexikon över främmande ord i svenska språket* 1868 o. s. v. För öfrigt utgaf han *Hebräisk språklära* 1826—27 samt *Hebräisk läsbok* 1834. — Gift 1842 med *Ulla Stäck*, syster till den bekante konstnären.

2. **Tullberg, Otto Fredrik,** orientalist, musiker. Född i Nöbbeleds socken af Kronobergs län d. 26 sept. 1802; den föregåendes broder. — I Uppsala, där T. blef student 1822, vacklade han länge i valet mellan den prästerliga kallet och vetenskapen, hvarföre han, efter att ha vunnit den filoso-

fiska graden 1830, lät prästviga sig 1835. Förordnad till docent i hebreiska och arameiska språken vid Uppsala universitet 1832, anträdde han, kort efter det han blifvit präst, en utrikes resa, hvarunder han besökte Tyskland, Österrike, Italien, Frankrike, England och Danmark. Återkommen till Sverige 1837, utnämndes han s. å. till e. o. hofpredikant. Sedan han gjort en ny vetenskaplig utrikesresa 1840—41, befordrades han till professor i österländska språk i Uppsala 1843 och besökte ytterligare ett par gånger utlandet, 1846—47 samt 1852. Från den sista af dessa resor återkom han med döden i hjärtat och afled i Uppsala den 12 april 1853. — Såsom vetenskapsman ådagalade han en outtröttlig flit och arbetsamhet. Flera hans skrifter vittna om hans ihärdiga och noggranna forskningar i utlandets bibliotek, såsom: *Gregorii Bar Hebræi in Jesaiam scholia* 1842 samt *Gregorii Bar Hebræi in Psalmos scholiorum specimen* s. å., efter handskrifter i British Mus. bibliotek i London, *Dionysii Telmahharensis chronici liber primus* 1848—51, efter en handskrift i vatikanska biblioteket i Rom o. s. v. Utom en *Hebreisk läsebok* 1845, ny af H. Almkvist omarbetad uppl. 1869, författade han ett latinskt festtal i anledning af Oscar I:s kröning. Såsom lärare och enskild person var han i hög grad hjärtlig, älskvärd och välvillig samt därför högt värderad af medbröder och lärjungar. Skicklig musiker var han några år under sin docenttid anförare för studentsången i Uppsala och är äfven känd som kompositör. Så är det han som bl. a. satt den mäktigt gripande musiken till C. E. Fahlcrantz' hymn: »Hjältar som bedjen». — Gift 1841 med *Sofia Lorisa Kristina Ridderbjelke.*

3. **Tullberg, Tycho Fredrik Hugo,** zoolog. Född i Uppsala d. 9 okt. 1842; den föregåendes son. — Student i Uppsala 1863, blef T. fil. doktor därstädes 1869 efter försvar af afhandlingen *Om Skandinaviens podurider af underfamiljen Lipurinæ.* Sedan han 1868 och 1869 tjänstgjort såsom extra lärare vid Uppsala högre elementarläroverk, förordnades han 1871 till docent i zoologi vid universitetet i nämnda stad och förestod 1876—79 prosektorsbefattningen vid zoolog.-zootomiska institutionen, som har honom att tacka för sin tillkomst och första utveckling, och till hvars prosektor han utnämndes i juli 1879. 1882 utnämndes han till professor i zoologi. Denna utnämning förde rätt person på hans rätta plats, såsom visat sig af det oaflåtliga arbete, T. nedlagt på ordnandet af den zoologiska institutionen i Uppsala och som krönts med den framgång, att denna nu kan anses stå i jämnhöjd med motsvarande institutioner vid utländska universitet. T. har i vetenskapligt syfte företagit en mängd resor. Sålunda uppehöll han sig en del af år 1875 i Leipzig för att studera anatomi under professor Leuckarts ledning. Äfven 1888 besökte han tyska universitet. Hans flesta utflykter hafva dock varit ställda till Sveriges västkust. Vid de zoologiska undersökningar, han under en af dessa resor anställde, upptäckte han en djurform, *Neomenia,* som väckt den vetenskapliga världens lifliga intresse. Af hans vetenskapliga arbeten må nämnas *Förteckning öfver svenska podurider* 1871, *Sveriges podurider* 1872, *Collembola borealia* 1876, *Neomenia, a new genres of invertebrated animals* 1875, *Ueber die byssus des Mytilenes edulis* 1877, *Studien über den Bau und das Wachsthum des Hummerpanzers und der Molluskenschalen* 1882, *Bau und Entwicklung der Barten bei Balænoptera Siboldii* s. å. Dessa afhandlingar äro införda dels i Vetenskapsakademiens, dels Vetenskapssocietetens i Uppsala skrifter. Dessutom kunna nämnas populära arbeten, såsom *De människolika aporna* i Vetenskap för alla 1878, *Djurriket. Framställning af djurens byggnad och förnämsta former* i Svenska Biblioteket 1885—86, o. s. v. T. är sedan 1884 ledamot af Vetenskapsakademien och sedan 1885 af Vetenskapssocieteten i Uppsala. Slutligen torde kunna nämnas, att T., som är begåfvad med påfallande anlag för teckning, 1863—69 och 1873—78 var tillförordnad ritlärare vid folkskollärareseminariet i Uppsala samt tjänstgjorde såsom sådan vid Uppsala högre elementarläroverk 1864—65 och vid Uppsala universitet läsåret 1865. — Gift 1878 med *Fanny Katarina Hägglöf.*

Tuneld, Erik, geograf. Född på Kila komministerboställe i Västmanland d. 22 aug. 1709. Föräldrar: komministern *Erik Tunelius* och *Brita Hedman.* — Redan tidigt måste T. för att kunna fullfölja sina studier ägna sig åt andras undervisning. Efter att ha blifvit student i Uppsala, beredde han sig till en början för inträde i det andliga ståndet men ändrade sedan beslut och blef fil. magister 1737. Året därefter ingick han såsom e. o. kanslist i Riksarkivet, då han ändrade sitt namn till *Tuneld,* samt undfick 1742 hofauditörs namn, heder och värdighet. Oaktadt flera gånger upprepade ansökningar lyckades han aldrig vinna någon ordinarie tjänstebefattning, hvarför han 1751 lämnade sin lönlösa kanslibeställning i Riksarkivet, köpte ett litet hemman och ägnade sig åt landthushållning. Han hugnades sedermera (1758) med hofrättsassessors titel, samt afled, sjuttionio år gammal, på sin gård, Erikshölm, i Tjärstads socken, Östergötland, den 3 april 1788. — 1739 begynte han utarbeta sin välbekanta *Inledning till geographien öfver Sverige,* hvilket arbete utkom 1741 och var tillägnadt ständerna. Såsom det första svenska arbete i sitt slag blef det emottaget med mycket bifall och vittnar onekligen om stor flit och möda hos författaren. Det utgafs af honom i tillsammans fem upplagor, af hvilka den 2:dra 1749 öfversattes på tyska. Ännu två upplagor hade utgifvits efter T:s död, då en ny, fullständigt omarbetad upplaga, påbörjades 1827 af aktuarien i riksarkivet N. V. Forsslund, men denna blef aldrig fullbordad utan afbröts med 4:de bandet 1833. På sin ålderdom författade T. och utgaf *Historia om Svea rikshöfvidsmannen Engelbrecht,* 3 delar, 1784, ett

verk, om hvars värde tankarna varit delade och som rönt mycken motsägelse af Jahn i dennes Unionshistoria. — Gift 1748 med *Brita Helena Kock.*

Tungel. Denna släkt, som länge blomstrade i Oldenburg, ankom i början af 1500-talet till Sverige och adlades 1631 med

1. **Tungel, Lars Nilsson,** ämbetsman, diplomat. Född i Stockholm d. 28 sept. 1582. Föräldrar: kammarrådet *Nils Larsson Tungel* och *Elsa Möö.* — Efter studier i Uppsala och sedan vid utländska högskolor ansågs T. vid sin hemkomst till Sverige så skicklig, att han 1621 utnämndes till sekreterare i kansliet, där vid den tiden under Axel Oxenstiernas ledning unga män började utbildas för verksamhet i det offentligas tjänst såsom diplomater och statsmän. Snart gjorde han sig här bemärkt för sin skicklighet i språk och andra för värf af antydda art erforderliga kunskaper. Också dröjde det icke länge, innan han af Gustaf Adolf började användas i diplomatiska uppdrag. Dylika hade han sålunda att utföra i Livland (fredsunderhandlingarna), i Danmark och i Frankrike. Till sistnämnda land afgick han ej mindre än tvenne gånger såsom ambassadör, senast 1630, då det för honom bl. a. gällde att söka bana väg för en traktat mellan Sverige och Frankrike — en sak, för hvilken emellertid så väl Richelieu som andra af Frankrikes ledande män visade sig ganska likgiltiga. Anställd 1631 såsom resident vid kurfurstliga sachsiska hofvet, aflät han därifrån depescher, som genom sin affattning visa honom hafva varit en af sin samtids bästa stilister på svenska. I denna under då varande förhållanden högst maktpåliggande befattning kom han dock ej länge att verka. Han afled nämligen af pesten i Dresden d. 20 okt. 1633. — Det förtroende, T. åtnjöt af Gustaf II Adolf, utgör det bästa beviset för hans duglighet som diplomat och ämbetsman. Han omtalas eljest såsom en man af mycken lärdom och stor personlig älskvärdhet. Af Gustaf Adolf förlänad med adlig sköld, blef han genom sin dotter stamfader för den 1751 på svärdssidan utslocknade ätten *Tungelfelt.* — Gift 1629 med *Margareta Henriksdotter.*

2. **Tungel, Nils Nilsson,** ämbetsman. Född 1592; den föreg. bror. — Liksom denne hade Nils T. hufvudsakligen vunnit sin bildning vid utländska lärosäten, när han befordrades till referendarie i k. hofkansliet 1624. Tre år senare utnämnd till häradshöfding i Daga härad af Södermanland, anställdes han 1630 som sekreterare i rådet, blef 1634 häradshöfding i Kåkinds härad i Västergötland samt adlades 1637 på sin broders nummer. Af drottning Kristina utnämndes han 1651 till hennes »secrete råd», hofkansler samt »custos af det k. större och mindre sigillet» men dömdes sina tjänster förlustig 1661, efter en skamlig kärlekshandel med en hustru Elisabet Larsdotter Cygnea. Sista gången han omtalas är 1663, då han var i fråga att skickas till Brabant för att återköpa en del publika handlingar, som Kristian II skulle hafva fört ur Sverige. Död d. 13 april 1665. Under det spända förhållande, som rådde mellan Sverige och Danmark, var han en af danska regeringen mutad kunskapare på styrelsen i Sverige, likaså under fredsverket i Osnabrück den hemlige budbäraren mellan Adler Salvius och drottningen, i hvars omdöme han på allt sätt sökte nedsätta Oxenstiernorna. Till sist rågades dock för honom vedergällningens mått. Invecklad i rättegångar och föremål för de mest förnedrande anklagelser, lopp han hvarje stund fara för sin personliga frihet och tillbragte sina sista dagar i glömska och obetydlighet. — Gift 1: 1621 med *Brita Katarina Rosenbielke* och 2: 1652 med *Anna Larsdotter Sneckenfelt.*

3. **Tungel, Gustaf,** krigare. Född d. 11 nov. 1639; den föreg. son. — Sin krigarebana började T. 1657 såsom frivillig vid Nerikes regemente, blef fänrik s. å., löjtnant 1658, kapten vid Smålands regemente 1659 samt erhöll 1668 öfverstlöjtnants rang, hvarefter han för en tid ingick i republiken Venedigs härar. Med en del af den venetianska armén deltog han med mycken tapperhet i belägringen af Kandia 1669 men öfvergick redan 1671 i Spaniens tjänst och kort därpå i Hollands. Då prinsen af Oranien 1672 till honom öfverlämnat befälet i fästningen Groll, inträffade ett myteri inom garnisonen, som utlämnade sin kommendant åt fienden och uppgaf fästningen åt biskopens af Münster trupper. Efter sin återkomst till Sverige befordrades T. 1675 till öfverste för ett värfvadt regemente och insattes 1676 som kommendant i Kalmar, med särskildt åliggande att ordna försvaret på Öland. 1678 utnämndes han till öfverste för Upplands regemente, blef 1684 generalmajor samt landshöfding i Halland och upphöjdes 1687 till friherre. Död ogift d. 23 dec. 1699. I Carl XI:s danska krig deltog T. med sitt vanliga oförskräckta mod och ansågs för en bland svenska härens erfarnaste krigare.

Tybeck, Johan, präst, svedenborgare. Född af bondeföräldrar i Nerike d 26 jan. 1752. — T. började sent studera, så att han ej anlände till Uppsala förrän 1777. Två år därefter ordinerad till präst, anställdes han 1780 som huspredikant hos generaladjutanten friherre Duvall och blef samtidigt e. o. bataljonspredikant vid Åbo läns regemente. Sedermera var han någon tid huspredikant hos friherrinnan Beata Sparre och innehade 1781—97 en dylik befattning hos landshöfdingen friherre Svante Liljencrantz på Hesselbyholm i Södermanland. Under ett par år, 1801—03, biträdde han vid komministerbeställningen i Helgarö af Strängnäs stift, var sedermera under en lång följd af år tjänstledig och afsattes 1819 från predikoämbetet för sina »villfarande predikningar». De ansågos nämligen vittna om en lutning till herrnhutismen. Vare sig det så förhöll sig eller icke, så är det säkert, att han senare i religiöst hänseende intog en helt annan ståndpunkt, i det han omfattade Svedenborgs lära och häfdade i all synnerhet de mystiska satserna rörande andevärlden och korresponden-

sen mellan denna och de mänskliga individerna. Han afled 1831 på ett litet hemman, Ön, på Fogdön i Mälaren, hvilket hemman han erhållit till lifstidsbesittning af familjen Liljencrantz. — I nämnda enkla data innefattas T:s lefnadshistoria. Flera gånger anmäld i konsistorium för hernhutism och svedenborgska villfarelser, blef han, såsom nyss är nämndt, afsatt från sitt prästerliga ämbete. Denna åtgärd föranleddes närmast af hans 1817 offentliggjorda *Biblisk förklaring öfver högmessotexterna på 2:dra stora böndagen.* Drabbad af tryckfrihetsåtal och inkallad till förhör inför domkapitlet, utgaf han sina härvid afgifna svar under titeln *Hvad är christlig sanning om Gud?* 1818 äfvensom rättegångshandlingarna i tryckfrihetsmålet i en skrift kallad *Religionens helgedom eller Herrans gudomlighet och ordets gällande domsrätt* 1820. Efter sin afsättning fortsatte T. med största ifver sitt författarskap, hvilket förnämligast var riktadt mot statskyrkan. Af hans arbeten, som voro ganska medelmåttiga i stilistiskt hänseende men det oaktadt icke saknade spridning bland de bildade klasserna, må nämnas: *Christlig undersökning öfver aposteln Pauli lära om lagens gerningar* 1819, som äfven drabbades af åtal, *Likheten och skilnaden emellan Pauli lära och Luthers system om gerningar, Tro och rättfärdighet* 1820, innehållande rättegångshandlingar rörande föregående skrift, *Em. Swedenborgs skrifter och christendomens tillstånd* s. å., *Okonstladt och alvarligt försvar för christna religionens heliga grundläror* s. å. *Den vigtiga striden mellan sanningens ljus och fördomarnas mörker* 1821, *Skall christna religionen i svenska kyrkan stå eller falla?* 1822, *Försök att göra Luthers catheches och dess förklaring genom rättelser nyttig* s. å., *Jemförelse emellan det symboliska systemet i religions-läran och det rent bibliska* 1826, *Oförgriplig erinran och betraktelse vid förslaget till förbättring af kyrkolag* 1828, — de båda sistnämnda skrifterna åtalade men frikända — samt *Ett läsvärdt samtal emellan tvenne åldriga teologer* s. å., o. s. v.

Törne. Svensk släkt, hvars äldste kände stamfader *Olof*, som lefde i början af 1500-talet, var fader till *Nils Olofsson*, som var knekthöfvitsman å 1560-talet. Dennes sonson *Hans*, som 1667 blef politieborgmästare i Stockholm och dog 1671, antog sin moders släktnamn *Törne*. Hans äldsta sons söner *Mikael* och *Olof* adlades 1727 och 1726 med namnet *von Törne*, liksom 1731 hans femte sons son *Peter*. Borgmästare Hans Törnes andre son, *Olof*, adlades 1698 under namnet *Törnflycht* (se nedan), hans tredje sons son, *Carl*, 1719 under namnet *Törnebladh* (se nedan), hans fjärde sons son, *Carl*, 1708 under namnet *Törnstjerna* och hans yngste son, *Lorens*, 1698 under namnet *Törne*.

1. **Törne, Olof von,** ämbetsman, politiker. Född i Stockholm d. 4 juli 1686. Föräldrar: justitieborgmästaren i Stockholm *Mikael Törne* och *Brita Andersén*. — Efter slutade studier i Uppsala tjänstgjorde T. som sekreterare åt Carl Gyllenborg under dennes ministertid i England och blef 1719 e. o. assessor i kommerskollegium, där han 1728 befordrades till kommissarie, 1729 till ordinarie assessor och 1732 till kommerseråd. Sedan han 1726 adlats under namnet *von Törne*, skyndade han ock att på politikens väg göra sina gåfvor gällande och gjorde sig snart bemärkt som en af tidens slugaste och skickligaste partigängare. Vid 1734 års riksdag, då han var medlem af sekreta utskottet och dess mindre sekreta deputation, anses han varit den, som, mot en kontant erkänsla af franska ministern Casteja af 60,000 plåtar, förmedlat förbindelsen mellan denne och det då nybildade Hattpartiets spetsar, D. N. von Höpken och Carl Gyllenborg. Han var ock outtröttlig att till samma partis förmån bereda marken till 1738 års riksdag, dels genom utgifvande af stridsskrifter och dels genom värfvande af fullmakter å riddarhuset. Som belöning för sitt nit hedrad med att åter insättas i sekreta utskottet och dess mindre sekreta deputation, utvecklade han ock 1739 ett energiskt arbete för Gyllenborgs val till kanslipresident. Äfven vid 1740—41 och 1742—43 års riksdagar hade han plats i samma utskott, vid den sistnämnda, då vinden blåste hans parti emot, den ende af detsamma, som vid riksdagens början där insattes. Död d. 23 juni 1745. — Gift 1724 med *Maria Linroth*.

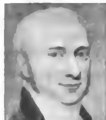
2. **Törne, Johan Reinhold von,** krigare. Född på Friggesby i Finland d. 5 aug. 1752. Föräldrar: generalmajoren *Peter Törne* — 1751 adlad under namnet *von Törne* — och friherrinnan *Johanna Lovisa Armfelt*. — Antagen i krigstjänst redan 1766, blef T. 1772 fänrik vid Savolaks infanteriregemente. Kapten 1783, deltog han i 1788—90 års krig, särskildt utmärkande sig vid Porossalmi, och befordrades 1790 till major. Under 1808—09 års krig blef T. chef för en af regementets bataljoner, med heder kämpande vid Lappo, Alavo och Oravais. Utnämnd till öfverstlöjtnant, var han med om återtåget mot norr och tillhörde sedan J. A. Cronstedts fördelning i Umeå. När i mars 1809 ryssarna gingo öfver Kvarken, afvisade T. vid Åbbola fiendens anfall men måste i afsaknad af artilleri draga sig tillbaka. Efter fredsslutet tog T. afsked ur svensk tjänst och afled i Borgå d. 3 okt. 1810. — Han har som bekant blifvit besjungen af Runeberg, som i »Fänrik Stål» skildrar honom som en hederlig och uppriktig natur, med ett lynne af icke ringa trygghet och kallblodighet, men kryddadt af en torrolig humor. — Gift 1802 med *Hedvig Sofia von Essen*.

Törneblad, Bengt Johan, skriftställare, tidningsutgifvare. Född af bondeföräldrar i Törnsfall nära Västervik d. 25 sept. 1782. — Efter slutade studier i Uppsala, där han blifvit student 1802, beträdde T. ämbetsmannabanan och ingick som e. o. tjänsteman i Pommerska fältkontoret 1808. Året därefter sökte och erhöll han en anställning vid tullverket i Stockholm,

hvarjämte han för sin utkomst äfven arbetade på ett handelskontor. Någon tid tjänstgjorde han såsom notarie vid sjötulls- och posträtterna. Som emellertid dessa befattningar ej voro tillräckligt inkomstbringande, lämnade han statens tjänst för att ägna sig åt publiciteten och utgaf 1810—12 tidningen »Nya posten», i hvilken 1810 förekom fabeln »Räfvarna», som gaf uttryck åt misstankarna rörande kronprinsen Carl Augusts förgiftning och säkerligen härigenom i betydlig mån gaf anledning till Fersenska mordet. Under åren 1816—17 redigerade och utgaf han »Föreningen; Skandinaviskt folkblad» samt 1817—18 »Svenskt Nationalblad». I början uppträdde T. med häftighet emot den s. k. Nya skolan och dess organ »Polyfem» men blef snart en af dennas ifrigaste försvarare och kan sägas för hennes skull ha uppoffrat sin timliga lycka. Genom fosforisterna bekant med Schillers arbeten, synes han hafva föresatt sig att omkläda dennes samtliga dramatiska arbeten i svensk dräkt. Hans öfversättningar af »Don Carlos» samt »Jungfrun af Orleans» 1813 och af »Wallenstein» 1814 ådrogo honom likväl så betydliga förluster, att han råkade i ekonomiskt obestånd, särdeles som hans egna arbeten icke heller lämnade någon behållning. För att skaffa bröd för dagen måste han därför undfägna allmänheten med en hop småsaker, som kunde påräkna en större afsättning, och utgaf tid efter annan: *Försök till ett svenskt-kritiskt real-lexikon uppå de märkvärdigaste ord och talesätt, hvilka i allmänna sammanlefnaden förekomma* 1813, *Friherre Dolk. Roman utgifven af Ottar Tralling* 3 del. 1814—15, *Tiden och Bonaparte* 1814, *Gubben med skåpet; första — tredje vandringen* 1819 m. m. af samma art. Han har jämväl lämnat öfversättningar af A. W. Schlegels »En skön och putslustig nyårslek,» af La Motte Fouqués' Smärre romaner, »Dödsförbundet», och »Undine» samt af Cervantes »Hustrun på prof», de flesta af dessa liksom öfriga alster af hans penna röjande en makt öfver svenska språket, som på den tiden hörde till sällsyntheterna. Död i Stockholm d. 1 aug. 1820.

Törnebladh. Adlig ätt, utgörande en utgrening af släkten Törne (se *Törneska* släktöfversikten), i det att kommissarien i kammarrevisionen Carl Hansson Törne 1719 adlades under namnet *Törnebladh*.

1. **Törnebladh, Carl Petter,** justitiestatsminister. Född d. 3 nov. 1774. Föräldrar: bergmästaren *Anders Törnebladh* och *Beata Unge*. — Efter vid universitetet i Lund aflagda examina, började T. vid aderton års ålder sin juridiska bana såsom auskultant i Göta hofrätt. Förordnad till vice häradshöfding 1796 och antagen 1797 till e. o. kanslist i justitie-revisions-expeditionen, öfvergick han det sistnämnda året från Göta till Svea hofrätt och befordrades 1799 till notarie i krigshofrätten samt kvarstod såsom sådan till 1802. Sedan han 1801 erhållit häradshöfdings fullmakt med tur och befordringsrätt, utnämndes han 1806 till häradshöfding i Öster-Nerikes domsaga, undfick 1814 titel af hofrättsråd, samt förflyttades 1821 såsom domhafvande till Jönåkers, Oppunda m. fl. härads domsaga i Södermanland. Vid riksdagen 1823 utsågs han af rikets ständer till justitieombudsman och innehade denna befattning till 1835. Tillförordnad justitiekansler 1836—37, inkallades han 1840 i konseljen såsom konsultativt statsråd. Året därefter blef han justitiestatsminister, och i följd däraf uppflyttad bland rikets herrar. Tog afsked från justitiestatsministerämbetet 1843, samt afled i Stockholm d. 17 juni 1844. På sin tid ansedd för en af de skickligare juristerna inom landet, deltog han 1811—14 som ledamot i lagkommittén, och var 1841 ordförande i lagberedningen. — Gift 1812 med *Sofia Charlotta von Oldensköld*.

2. **Törnebladh, Henrik Ragnar,** skolman, pedagogisk författare, kommunalman, politiker. Född i Hubbo församling af Västmanland d. 1 febr. 1833; den föreg. kusins son. Föräldrar: öfverstlöjtnanten *Gustaf Törnebladh* och *Britta Johanna Hedenblad*. — I Uppsala, där T. blef student 1848, aflade han fil. kand. examen 1853 och innehade andra hedersrummet vid promotionen det följande året. 1855 kallades han till docent i latinska skaldekonsten vid universitetet i Uppsala samt utnämndes 1858 till lektor i latinska språket vid Kalmar Högre elementarläroverk. 1859—60 var han såsom Pipersk stipendiat stadd på en vetenskaplig resa i Frankrike och Tyskland. Från 1867 äfven utöfvande rektoratet vid sitt läroverk, deltog T. med stor energi i stadens kommunala lif, var stadsfullmäktig 1863—79 (därunder i åtskilliga år dess ordf.), landstingsman 1867—78, m. m. 1873—75 var han äfven stadens representant i Andra kammaren. Under tiden uppfördes han i andra förslagsrummet till adjunkturen i latinska språket vid Uppsala universitet 1861 och 1875 till professuren i samma ämne. Rektor vid Högre allmänna läroverket å Södermalm i Stockholm 1879—84, var han äfven lektor därstädes 1882—1903, men åtnjöt ständig tjänstledighet från 1884 som fullmäktig i riksbanken och deputerad för den inre förvaltningen, i hvilken egenskap han ännu (1906) fungerar. I besittning af grundliga pedagogiska insikter, har han äfven på andra sätt än som lärare haft tillfälle att göra dessa gällande. Så har han varit medlem af språkundervisningskommissionen 1865—66, af kommittén för revision af läroverksstadgan 1870—72, af kommissionen för åstadkommande af likformig uppställning af grammatiska läroböcker 1879—81 och af läroverkskommittén 1882—84, i hvilken han fungerade såsom vice ordf. Ordförande- eller vice ordförandeskapet har äfven varit honom anförtrodt vid flera allmänna läromöten, och vid nordiska filologmötet 1886 intog han ordförandeplatsen. — Vid 1880 års riksdag gjorde han sitt inträde i riksdagens Första kammare som representant för Kalmar läns norra landsting och kom, tack vare

sina ovanligt grundliga och mångsidiga kunskaper samt framstående förmåga som debattör, att snart framskjutas bland kammarens mera bemärkta personer samt hade 1880—84 plats i statsutskottet. I enlighet med hela sitt skaplynne anslöt han sig till den moderata och förmedlande riktningen såväl här som i 1880—82 års landtförsvarskommitté, hvars ståndpunkt kom till uttryck i de Posseska förslagen att lösa försvars- och skattefrågorna vid 1883 års riksdag. Vid mandatets utgång blef T., som ytterligare haft plats i statsutskottet vid 1888 års riksdag, ej återvald på grund af sin frihandelsvänlighet. — Äfven på sin nya plats i Stockholm gjorde sig T. snart känd som en verksam och intresserad kommunalman, insattes 1881 i stadsfullmäktige, som han tillhörde ända till 1906, och 1886 i dess beredningsutskott, var 1882—84 ledamot af folkskoleöfverstyrelsen. Det var därför helt naturligt, att hans nya hemort skyndade att taga fasta på en så dugande förmåga för Första kammaren, där han ock från och med 1890 års riksdag varit Stockholms representant. Ehuru han här, på grund af sin från majoriteten afvikande ståndpunkt ej varit i så hög grad använd, som önskvärdt varit, har dock hans ord städse vägt ganska tungt, särskildt i finansiella frågor. 1890 var han ledamot i särskilda utskottet för undervisningsfrågor, 1891 i statsutskottet och 1897 af särskilda utskottet för banklagstiftningen. Därjämte har han 1892—1906 varit suppleant i statsutskottet. 1877 och 1878 statsrevisor, har han ock i ej ringa grad tagits i anspråk för kommittéarbeten, däribland, utom de förut nämnda, som ordf. i riksdagshuskommittén 1888—1905 och i kommittén ang. riksbankens sedelutgifningsrätt 1900. Sedan 1893 tillhör han postsparbankens och från 1900 Nobelstiftelsens styrelse. Som gammal latinare låg honom naturligtvis upprätthållandet af de klassiska språkens ställning i skolorna om hjärtat, men den klara blicken för lifvets realiteter skyddade honom äfven här från att förfalla till ultraism. Såsom skriftställare har T. utvecklat en verksamhet, som varit både mångsidig och omfattande. Af hans rent vetenskapliga skrifter kunna nämnas: *Stagnelii elegidia tria elegis latinis reficta* 1852, *Satiræ A. Tersii Flacci in suethicum conversæ cum præmio annotationibusque* 1854, *De elocutione M. Fabii Quintiliane* 1858 och *De usu particularum apud Quintilianum* 1860, alla dessa utgörande akademiska afhandlingar, vidare *Quæstiones criticæ Quintilianeæ* 1860, *De elegiis Lygdami*, *Några anmärkningar i svensk verslära* och *Om den romerska senatens nydaning efter konungaväldets fall*, de tre sistnämnda i Kalmar läroverks program 1861, 1869 och 1878, *Om ödet, sådant det uppfattats af Aeschylus och Sophocles*, inträdestal i Vitterhetsakademien 1885, tryckt i dess handl. 1888, m. fl. Vår undervisningslitteratur har af honom riktats med åtskilliga arbeten, flera utkomna i en mängd upplagor, såsom: *P. Virgilii Maronis Aeneidos libri I—VI med förklarande anmärkningar* 1859, *M. Tullii Ciceronis Orationes selectæ VIII, med förklar. anmärkningar* 1862, *Latinska skrifôfningar* 1863, *Cornelii Nepotis Vitæ excellentium imperatorum; med förklar. anmärkningar och lexikon* 1864, *Latinsk elementarbok* 1865, *Latinsk extemporaliebok* 1870, 1871, *Livius. Lib. I—IV med förklar. anmärkningar*, 3:dje uppl. af Bromans edition 1872, *Latinsk språklära*, tills. med E. Lindroth, 1881, *Lärobok i modersmålet*, tills. med andra skolmän 1887 o. s. v. Sina pedagogiska åsikter har han utvecklat i skrifterna *Om samverkan mellan skolan och hemmet*, i Kalmar läroverks program 1873, *Tankar om latinstudiet* 1877, *Pedagogiska iakttagelser och rön af en f. d. profårsföreståndare*, i »Pedag. tidskr.» 1886, *Den svenska läroverkskommitténs af 1882—84 betänkande* 1885, *Bidrag till frågan om ordnandet af den kvinliga ungdomens undervisning* 1889, *De allmänna läroverken inför 1890 års riksdag* 1890, alla dessa afhandlingar i »Nord. tidskr.» Dessutom må nämnas *Det romerska folkets historia* i 2:dra delen af E. Wallis' »Illustr. världshistoria» 1876, *Handledning för deltagare i rådplägande och beslutande församlingar*, *Anteckningar om praxis vid gemensamma voteringar inom riksdagens kamrar* (i Statsvetensk. Tidskr.) 1898—99, åtskilliga minnesteckningar m. m. I besittning af poetisk begåfning, har han framträdt såsom lyckad vitterlekare både på modersmålet och på latin. Hans 1877 utgifna öfversättning af Senecas »Medea» hade 1876 blifvit prisbelönt af Sv. akademien. — 1884 kallades han till ledamot af Vitterhets-akad. och 1900 till ledamot af Vetenskaps-akad.— Gift 1863 med *Elisabet Maria Siljeström.*

Törnebohm, Alfred Elis, geolog. Född i Stockholm d. 16 okt. 1838. Föräldrar: kammarrådet *Anton Wilhelm Törnebohm* och *Christina Carolina Morström.* — Efter att hafva genomgått Teknologiska institutet, var T. 1859—73 anställd vid Sveriges geologiska undersökning och utöfvade 1870 efter A. Erdmanns död chefskapet för denna institution. Under 1873—74 var han för geologiska studier stadd på resa i Italien och Tyskland. 1884 lektor i geologi och mineralogi vid Tekniska högskolan, förordnades han 1897 till chef för Sveriges geologiska undersökning och erhöll samtidigt professors n., h. o. v. Af T. hafva utarbetats flera geologiska kartblad. Bland af honom författade afhandlingar må nämnas: *Ueber die Geognosie der schwedischen Hochgebirge* med karta 1873, i »Bihang till Vet.-akademiens handl.», *Geognostisk beskrifning öfver Persbergets grufvefält*, med karta, 1875, *Om Sveriges viktigaste diabas- och gabbro-arter* 1876, i Vet.-akademiens handlingar XIV: 2, samt *Ueber die eisenführenden Gesteine von Ovifak und Assuk in Grönland* 1878, i »Bihang till Vet.-akademiens handl.» Bland öfriga af honom författade arbeten märkas *Grunddragen af Sveriges geologi* 1884 och *Kortfattad lärobok i de första grunderna af mineralogi och petrografi* 1889. T. har äfven bidragit med en mängd uppsatser till »Förhandlingar», utgifna af Geologiska föreningen i Stockholm, bland hvars stiftare han är och hvars utveckling han

väsentligen främjat. Sedan 1874 har han på uppdrag af enskilda korporationer verkställt åtskilliga geologiska undersökningar med praktiskt syfte. Af hans kartarbeten må slutligen äfven nämnas *Geologisk öfversiktskarta öfver mellersta Sveriges bergslag*, utförd på bekostnad af Järnkontoret och omfattande nio blad med beskrifning, samt *Karta öfver berggrunden inom Filipstads bergslag*, *Geologisk öfversiktskarta öfver Vermlands län* och *Geologisk atlas öfver Dannemora grufvor*, samtliga med beskrifningar. Rörande de skandinaviska fjällens byggnad, åt hvilket ämne han sedan 1882 ägnat trägna studier, har han äfven författat flera uppsatser. T., som vid Uppsala universitets jubelfest 1877 blef fil. hedersdoktor, är sedan 1876 ledamot af Vetenskapsakademien och sedan 1888 af Landtbruksakademien, hvarjämte han är invald i flera utländska lärda samfund. — Gift 1894 med *Sigrid Helena Fogelström*.

Törneros, Adolf, filolog, estetiker. Född i

Eskilstuna d. 24 dec. 1794. Föräldrar: organisten och postmästaren därstädes *Per Törneros* och *Margareta Kristina Norman*. — Vid faderns tidiga frånfälle togs T:s undervisning om hand af en faderns ungdomsvän, prosten El. Wallqvist i Eskilstuna. Emellertid var han knappt mer än tretton år gammal, då han måste börja såsom informator bidraga till sitt uppehälle. I Uppsala, där han 1812 inskrefs som student, blefvo hans studier både djupgående och vidsträckta men omfattade isynnerhet filosofi, estetik, historia samt romersk litteratur. Sedan han 1818 med utmärkelse blifvit fil. doktor, kallades han 1819 till lingu. lat. docens, befordrades 1827 till litt. hum. adjunkt och utnämndes slutligen 1832 till eloqu. et poës. professor. »Olyckligtvis blef den samvetsgranne läraren en martyr för sin latinska lärarebefattning.» Fint estetiskt bildad, i högsta grad spirituell, lättrörlig och känslig, domnade hans själ under det latinska professoratets mekaniska sysselsättningar, tentamina, examina samt granskningen af latinska öfversättningsprof och öfversättningsskrifter. Det nedtyngande själsarbetet återverkade på hans svaga kroppshydda, så att han efter en lindrig feber bortgick ur lifvet den 20 januari 1839. — Såsom akademisk författare utgaf han egentligen blott tvenne arbeten: *Cicero de legibus cum commentariis* 1835 samt en svensk bearbetning af *Ramshorn, Synonymiskt handlexikon* 1838, båda vid hans död ofullbordade. Då dessa stannat inom den lärdes studiekammare, känner hela den bildade svenska allmänheten T. genom hans, efter hans död af E. A. Schröder utgifna *Bref och dagboksanteckningar* 1840. I dessa teckningar, som af författaren aldrig voro ämnade för offentligheten, finner man om hvartannat snillrika betraktelser öfver hvarjehanda vetenskapliga ämnen, små konstnärligt utförda historietaflor, utmärkta landskapsskildringar, naiva huslighetsscener, allt tecknadt med en innerlighet, kvickhet och lefnadsfriskhet, som tillvinner hvarje föremål, äfven det obetydligaste, läsarens odelade intresse. — Ogift.

Törnflycht. Om släktens härkomst se *von Törneska* släktöfversikten.

1. **Törnflycht, Olof Hansson,** affärsman. Född i Köping i Västmanland d. 5 april 1640. Föräldrar: politieborgmästaren i Stockholm *Hans Olof Törne* och *Kristina Hising*. — Genom vidsträckta handelsresor i England och Holland utvecklade T. sina anlag för köpmansyrket, för hvilket han af föräldrarna var bestämd och i hvilket han inom kort förvärfvade både rikedomar och anseende. Hans praktiska förstånd och skicklighet i det enskilda lifvet togos dock snart i anspråk för det allmänna. Riksdagsman vid reduktionsriksdagen 1682, kallades han året därefter till rådman i Stockholm samt blef 1694 handelsborgmästare och ordförande i handelskollegium därstädes. Han fortfor därefter att vid flera riksdagar hafva plats i borgarståndet och var 1697—1705 direktör i tjärukompaniet. Året efter Carl XII:s uppstigande på tronen upphöjdes Olof Hansson, såsom han förut kallades, i adligt stånd med namnet *Törnflycht* och erhöll 1710 titel af kommerseråd. Efter en verksam och i alla hänseenden framgångsrik lefnad bortgick han i döden, i Stockholm, den 9 april 1713. — Utom flera hus i hufvudstaden och betydliga egendomar på landet, ägde T. ej mindre än sjutiotre större och mindre handelsskepp och var således, på en tid, då reduktionen bortsopat högadelns förmögenhet, kanske den rikaste man i Sverige. Talet om hans rikedom var ock så allmänt, att det länge efter hans död gick som en folksägen. I hufvudstaden bevarades hans minne i det längsta genom de förträffliga byggnader han efter ackord uppförde för offentlig räkning. — Gift 1668 med *Margareta Andersén*, blef han svärfader till kungliga rådet grefve Carl Piper, samt riksråden J. Lillienstedt, Arvid Horn och J. A. Meijerfelt.

2. **Törnflycht, Olof,** riksråd. Född i Stock-

holm d. 16 nov. 1680; den föregåendes son. — Under fleråriga resor utomlands hade T. vunnit den världsvana, att han efter sin hemkomst anställdes såsom vice ceremonimästare vid hofvet, blef 1709 kammarjunkare hos hertig Carl Fredrik af Holstein och 1712 ordinarie ceremonimästare. — Under Carl XII:s sista lefnadsår anförtroddes honom viktigare värf, då han 1718 utnämndes till landshöfding i Kronobergs län, hvarifrån han 1719 förflyttades som landshöfding till Stockholms län. Då dess kuststräcka hotades af ryssarnas mordbrännareflotta, fingo väl invånarna af honom befallning att väpna sig men erhöllo icke vapen och ammunition, förrän ryssarna redan härjat en stor del af kusten. Upphöjd till friherre s. å., innehade han under de följande sju åren förvaltningen af drottningens enskilda slott och kungsgårdar. 1723 blef han tillika president i den kommission, som hade att godtgöra vid reduktionsverket begångna orättvisor. Då vid 1727 års riksdag den första rådsförändringen inträffade under det nya statsskicket, intog T. en af de lediga rådsplatserna, upphöjdes 1731 till grefve

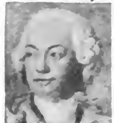
och utnämndes 1737 till Uppsala universitets kansler men hann ej verka något i detta kall, förrän han bortkallades af döden på Erstavik nära Stockholm d. 22 sept. s. å. — Gift 1711 med grefvinnan *Hedvig Ulrika Posse*.

3. **Törnflycht, Mikael,** krigare, ämbetsman.

Född i Stockholm 1683; den föregåendes bror. — 1702 beträdde T. krigarbanan, blef följande år fänrik vid lifgardet och vann snart sådant erkännande för mod och duglighet, att han redan 1706 blef ryttmästare vid lifregementet. S. å. slog han med utmärkelse en trupp sachsare vid Leipzig. Fången vid Pultava 1709, blef han snart åter frigifven, förordnades 1710 till interimsmajor och föreslogs 1712 af rådet till öfverste för ett tremänningsregemente, hvilket han dock afböjde. I stället blef han snart återflyttad till gardet, där han 1713 blef öfverstlöjtnant och 1717 öfverste. I spetsen för gardet var T. Carl XII följaktig på hans sista fälttåg till Norge och bidrog verksamt till Ulrika Eleonoras tronbestigning mot villkor af enväldets afskaffande, hvaremot han vid 1719 års riksdag förenade sig med andra adelsmän i en formlig protest mot kronans öfverflyttning från drottningens till hennes gemåls hufvud. Måhända i afsikt att vinna honom, öfverhopade man honom med utmärkelser, och 1719 utnämndes han efter hvartannat till öfverkammarherre, generalmajor och friherre. Vid 1720 års riksdag hade T. plats i sekreta utskottet och vid de följande återfinner man honom antingen där eller i andra viktiga deputationer. Konung Fredrik, som missräknat sig i sina planer att i T. finna ett villigt verktyg, sökte förgäfves att åvägabringa hans förflyttning till ett annat regemente, och T. å sin sida hämnades genom att som chef för gardet lämna sin verksamma handräckning till häktande af de personer, som vid 1723 års riksdag befunnits inveckIade i planer till konungamaktens stärkande. Vid 1726—27 års riksdag befinnes T. åter, måhända påverkad af sin svåger, Arvid Horn, hafva försonat sig med konungen och utnämndes s. å. till landshöfding i Nyköpings län, upphöjdes 1731 till grefve och blef året därpå öfverståthållare i Stockholm. Död på Hesselbyholm i Södermanland d. 20 aug. 1738. — Gift 1714 med grefvinnan *Magdalena Lewenhaupt*.

4. **Törnflycht, Carl Fredrik,** riksråd.

Född i Stockholm d. 21 okt. 1711; den föreg. brorson och son af T. 2. — Liksom fadern öppnade T. sin bana genom att inträda i tjänstgöring vid hofvet, i det han tjugu år gammal utnämndes till kammarherre och åtföljde i denna egenskap konung Fredrik på dennes resa till Hessen. 1743 flyttades han öfver på den furstliga hofstaten såsom kammarherre hos tronföljaren Adolf Fredrik samt efterträdde 1756 den för sin konungskhet olycklige G. J. Horn såsom hofmarskalk hos konungaparet, hvarefter han 1761 upphöjdes till riksråd. 1762 erhöll han förtroendet att såsom guvernör vaka öfver prinsarna Carls och Fredrik Adolfs uppfostran. Vid omstörtningen inom rådet 1765 bibehöll T., hvilken småningom allt mer aflägsnat sig från det af honom till en början afgjordt hyllade Hattpartiet, sin rådsplats men måste för sin försvagade hälsa nedlägga guvernörskapet 1766 och jämväl begära tjänstledighet från rådkammaren, ehuru han ej tog afsked från ämbetet. Efter flera upprepade slaganfall afled han i Stockholm d. 21 april 1767, då ätten med honom utgick. »Den hade haft denna släkt» — anmärker Wieselgren — »en egen lycka att genom gästfria bord, återhållsamhet i politiska frågor, enskild älskvärdhet, hjälpsamhet mot ordentligt och företagsamt folk af alla klasser med flera dygder, försona med sitt borgerliga blod såväl hof som högadel, utan att förlora sitt anseende hos medelklassen af folket.» — Gift 1739 med friherrinnan *Brita Kristina Sparre*.

Törngren, Lars Mauritz, gymnast.

Född i Trosby, Tjellmo socken, Östergötlands län d. 4 febr. 1839. Föräldrar: öfverstlöjtnanten *Lars Mathias Törngren* och *Hellevi Sofia Posse*. — Sedan T. efter vid krigsakademien aflagd sjöofficersexamen vid tjugu års ålder blifvit sekundlöjtnant, deltog han i flera, äfven till aflägsna farvatten ställda, sjöexpeditioner samt befordrades 1866 till löjtnant och 1875 till kapten. Under tiden hade han genomgått en tvåårig kurs vid Gymnastiska centralinstitutet i Stockholm, 1864 blifvit anställd som biträdande och kort därefter som extra lärare vid nämnda anstalt samt 1873 blifvit lärare vid dess pedagogiska afdelning. Professor och öfverlärare vid samma afdelning 1882 — efter Hj. Ling, den äldre Lings son, — blef han 1887 efter G. Nyblæus föreståndare för Gymnastiska centralinstitutet. 1867—85 var han tillika lärare i gymnastik och fäktning vid Sjökrigsskolan och 1875—81 ledare af gymnastik- och fäktöfningarna vid exercisskolan å Skeppsholmen i Stockholm. T. har från trycket utgifvit åtskilliga skrifter, bland hvilka ett framstående rum intages af hans 1879 i två upplagor utkomna *Reglemente i gymnastik för k. flottan*, som i väsentlig mån bidrog till, att de Lingska grundsatserna vunno fullständig tillämpning såväl inom armén och flottan som vid skolor och seminarier. Strängt trogen dessa grundsatser, har han städse gjort front mot på vissa håll gjorda försök att uppblanda den rena Lingska gymnastiken med mer eller mindre akrobatiska öfningar. »Det finnes svenska sportsmän, som låtit och låta tala om sig mer än professor Törngren, men han är icke heller, tro vi, modern sportsman i fråga om täflingar o. d. Han tager sakerna på ett något annat sätt, med ett djupt allvar, men utan lust att briljera i det offentliga. Han är, såsom det anstår en man på hans ansvarsfulla plats, vetenskaplig.» Mån om att bereda den »fria leken» en bättre ställning vid de svenska uppfostringsanstalterna, hade han tillfälle att vinna erfarenhet om denna saks

behandling i andra land vid de besök, han med offentligt anslag företog, 1877 i England, Belgien och Tyskland och 1889 i England och Skotland. Jämte det han i afgifna berättelser meddelade sina härom gjorda iakttagelser, uttalade han sig fullständigare i arbetet *Fria lekar* 1879. Andra arbeten af honom äro *Sur l'enseignement et la pratique de la gymnastique* 1880—81, *Reglemente i bajonett- och sabelfäktning för k. flottan* 1882 samt *Gymnastik och andra kroppsöfningar* 1888 m. fl. Medarbetare i »Tidskrift i gymnastik» ända från dess begynnelse 1874, blef han 1889 dess ansvarige utgifvare. — Gift 1870 med *Elisabet Amelia Sofia Nocr.*

Törning, Jakob, sjömilitär. Född 1739, blef T., efter någon tids studier i Uppsala, 1755 antagen till lärstyrman vid flottans station i Stockholm. Efter att 1757—58 hafva såsom medelstyrman deltagit i fregatten »Jägarens» expeditioner till Medelhafvet och 1761 hafva aflagt underofficersexamen, utnämndes han 1764 till löjtnant, befordrades 1773 till kapten och 1774 till major samt förflyttades till finska eskadern af arméns flotta. Då han under 1788 års krig med sin kanonslupsdivision borttog det fientliga vaktskeppet vid Fredrikshamn, blef han befordrad till öfverstlöjtnant. Under fullgörandet af det honom senare sistnämnda år gifna uppdraget att sätta bohuslänska skärgården i försvarstillstånd mot danskarna skapade han den bohuslänska eskadern af arméns flotta. Denna eskader, bestående af 17 dubbla kanonslupar och 6 transportskepp, med en bemanning af landttrupper och skärgårdskarlar, afseglade från Marstrand i början af april 1790 och förenade sig den 4 juni med svenska skärgårdsflottan i Björkö sund. Bland de affärer, i hvilka T. därefter deltog, var äfven reträtten från Viborgska viken (»Viborgska gatloppet») d. 3 juli. Väl undkommen därifrån, fick han tillfälle att utföra en bragd, som höljde honom och hans eskader med ära. Under den följande natten — till d. 4 juli — då han med sin egen division och ett tjugutal slupar och jollar af andra divisioner låg förankrad vid Aspö, lade sig invid honom en rysk eskader af 33 fartyg, mestadels galärer. Uppmanad af dess befälhafvare, Schlissov, att gifva sig, svarade T., att han endast af det hårda vädret afhållits från att anfalla ryssarna, men att Schlissov, som låg i lovart, vore välkommen. Något ryskt angrepp hördes emellertid ej af, och T. afseglade den 4 vid middagstiden från Aspö till Svartholmen för att proviantera, men dit anländ möttes han af konungens order att begifva sig till Svensksund. I den för svenska flottan ärorika drabbningen därstädes, hvilken såsom bekant utkämpades d. 9 och 10 juli 1790, förde T. befälet öfver högra flygeln som, bestående af 63 kanonslupar och jollar, fördelade på fyra divisioner, bildade rät vinkel mot centern och vänstra flygeln, den förra kommenderad af V. von Stedingk, den senare af C. L. Hjelmstjerna. Sedan slaget fortgått omkring tre timmar, lyckades T. tillbakadrifva fiendens vänstra flygel. Men efter erhållen förstärkning angrep denna ånyo T. Denne, som äfven fått förstärkning, stred med sådan tapperhet, att efter fyra timmars kanonad några af fiendens helgalärer började hålla ur linjen eller stryka flagg. Emellertid dröjde det ända till sjutiden, innan ryska vänstra flygeln nödgades draga sig tillbaka, hvarefter T. anföll fienden i flanken. Han hade nu under sitt befäl 80—100 kanonslupar. Denna eskader bildade nu en spetsig vinkel mot centern, och dess 150 grofva kanoner åstadkommo med sin mördande eld en förstörande verkan bland ryssarnas mellan hans och Hjelmstjernas eskadrar sammanträngda fregatter och galärer. Först kl. 12 på natten afstannade striden fullständigt. Slaget var då, väsentligen genom T., afgjordt till svenskarnas förmån, och de sammandrabbningar, som föreföllo följande dag, gjorde blott ryssarnas nederlag så mycket grundligare. Utnämning till öfverste i armén var den belöning, T. fick mottaga för denna sin krigarbragd. Såsom befälhafvare öfver Göteborgska eskadern af arméns flotta kvarstod han till 1794, då sjuklighet tvingade honom att taga afsked. Härvid beviljades honom en pension af — 100 rdr. Död d. 13 dec. 1797.

Törnqvist, Henrik Albert, arkitekt. Född i Stockholm d. 7 jan. 1819. Föräldrar: bokhandlaren *Johan Törnqvist* och *Sofia Ulrika Lundh.* — Sedan T. genomgått Teknologiska institutet och Fria konsternas akademi samt vid det sistnämnda af dessa läroverk eröfrat högsta priset, företog han som statens resepensionär en vidsträckt utländsk studieresa och besökte under densamma Frankrike, Italien, Tyskland, Turkiet, Mindre Asien, Egypten och Nubien 1846—51. Hemkommen till Sverige, kallades han till led. af Konstakademien 1853, blef vice professor i samma akademi 1860 och utöfvade som praktisk byggnadskonstnär en omfattande verksamhet. Bland hans många byggnadsverk torde följande böra anses såsom de förnämsta: *Konradsbergs hospital för sinnessjuka, Hotell Rydberg, Vetenskapsakademiens byggnad och museum, Atelierbyggnaden* vid Carl XIII:s torg, *Posthuset* vid Röda bodarna, alla dessa i hufvudstaden, *Uppsala stads och läns sjukhus, Eds församlings kyrka* i Kalmar län, samt omkring tjugu andra kyrkor i landsorten m. m. Död i Stockholm d. 25 aug. 1898. — Gift 1: 1860 med *Maria Theresia Mineur* och 2: 1862 med *Adelaide Elisabet Mineur.*

Törnå, Oskar, landskapsmålare. Född i Östergötland d. 18 okt. 1842. — Vid unga år anställd i handel, kom T. sedermera i målarlära och blef 1863 elev vid Fria konsternas akademi, där han fortfor att studera till 1872 och väckte uppmärksamhet genom de ganska talrika landskap, han utställde. Sistnämnda år begaf han sig utrikes och slog sig till en början ner i Düsseldorf, men det var »med undran och tvekan», han här i likhet med åtskilliga sina landsmän studerade. Den unga konstnären, som 1875

—78 var akademiens stipendiat, flyttade emellertid öfver till Paris, och här fann han »sig nödgad att beskedligt börja om med abc och gå lös på studiet efter den lefvande naturen». Hans utveckling fortgick nu raskt. I den franska hufvudstaden väckte han uppmärksamhet på »salongen», och när han efter återkomsten till fosterlandet föranstaltade en utställning af studier, de flesta med motiv från trakten af Grez och Fontainebleau-skogen, väckte dessa ovanligt uppseende på grund af den saft och den friskhet, den fart och det lif, som utmärkte desamma. »Dessa studier slogo ner allt slags receptmåleri, deras betydelse för den hungrande och törstande ungdomen i Stockholm blef, att de lärde den att djärft se med egna ögon och måla med egna penslar, att studera naturen stort och detaljeradt» (G. Nordensvan). De rön, han gjort under sina friluftsstudier i Frankrike, tillämpade han sedan vid framställandet af svenska naturbilder. De flesta af hans taflor voro tilltagna i stort format, och af dem inköptes 1879 ett *Vårlandskap från Tullingesjön* af Nationalmuseum. Många andra af hans arbeten med motiv från Södermanland, Östergötland och Stockholmstrakten blefvo spridda, bl. a. genom af konstnären föranstaltade lotterier. Icke få af Sveriges yngre landskapsmålare vunno sin utbildning under T:s ledning. Den framstående konstnären afled i Stockholm d. 3 juni 1894.

1. **Uddén, Katarina Kristina,** född *Ekmark*, vitter. Född i Linköping 1762. — Vid trettioett års ålder gifte hon sig i Stockholm med bataljonspredikanten, pastorsadjunkten i S:t Jakob, *Johan Uddén*, hvilken sedermera blef komminister i Hedvig Eleonora församling och slutligen kyrkoherde i Söderhamn. Efter mannens frånfälle 1816 bosatte hon sig åter i Stockholm och afled där 1822. Bland hennes många poem, af hvilka största delen äro otryckta, märkes isynnerhet en samling kallad: *Familjegåfvan, eller stycken ägnade åt högtidligheter inom familjen jämte andra vitterhetsförsök* 1819.

2. **Uddén, Olof Vilhelm,** musiker, tonsättare Född i Stockholm d. 4 aug. 1799; den föregåendes son. — Efter i Uppsala aflagda examina lät U. 1821 inskrifva sig i åtskilliga ämbetsverk, bland annat i tullverket, där han hade hunnit till kammarskrifvare, när han tog afsked 1846. Musikaliskt begåfvad och i ungdomen elev af Th. Byström och E. Drake, uppsatte han, sedan han utgått ur statens tjänst, i hufvudstaden ett talrikt besökt musikinstitut, som fortgick under en längre följd år. Död i Stockholm d. 3 maj 1868. — Lika flitig som skicklig musiker, arrangerade U. under sin lifstid flera konserter, däribland en historisk konsert i Karl Johans kyrka i Stockholm 1844, samt efterlämnade vid sin död i handskrift och tryck ett betydande antal musikverk såsom: operan *Narcissus*, *Sånger för mansröster* (6 häften), *Missa solennis*, *Soldatmarscher för stor harmonimusik och sång*, *Qvartetter för valdthorn*, *Trestämmig messa för fruntimmersröster med ackompagnemang af orgel*, *Lätta choralpreludier*, bearbetade en *Klaverskola efter Logier* m. m. Mest slogo hans manskvartetter an på den musikaliska allmänheten, och till de populäraste af dem räknas ännu *Hösten är kommen* och *Öfver fjällarna grå*. — Gift med *Beata Thunström*.

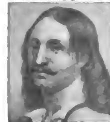

Uddman, Carl Johan, sångare, lyrisk skådespelare. Född i Stockholm d. 11 mars 1821. Föräldrar: revisorn *Jakob Daniel Uddman* och *Anna Fernblom*. — Redan vid fjorton års ålder profsjöng U. på k. teaterns sångrum men förlorade i följd af sjukdom för någon tid sin sångröst. Efter att hafva återvunnit denna, började han 1839 försöka sig som kringresande skådespelare, men detta försök slog till en början tämligen illa ut, så att han en tid måste skaffa sig sitt uppehälle såsom kypare i Torshälla. Sedan han emellertid vunnit anställning vid direktör Wallins trupp mot ett arvode af sju riksdaler i veckan, reste han med denna trupp omkring i landsorten i sju år, 1839—46. Sistnämnda år blef det honom förunnadt att debutera på k. teatern såsom *Max* i »Alphyddan» och omedelbart därefter antogs han såsom sångare och skådespelare vid den kungliga scenen. — Under de mer än trettio år, han sedan var verksam vid nämnda scen, utförde han, ehuru helt och hållet natursångare, baspartiet i ett betydande antal roller och vann städse allmänhetens bifall, i all synnerhet såsom särdeles lycklig framställare af buffapartier. Såsom de yppersta af hans roller räknas: *Bartholo* i »Figaros bröllop» och i »Barberaren i Sevilla», *Dulcamara* i »Kärleksdrycken», *Sulpiz* i »Regementets dotter», *Falstaff* i »Muntra fruarna i Windsor», *Baptist* i »Muraren», *Cornelius* i »Nürnbergerdockan», *Campo-Major* i »Kronjuvelerna», *Calchas* i »Sköna Helena» m. fl. Hans med åren allt korpulentare yttre i förening med ett lekande lynne och rörligt minspel förlänade sällsynt kraft och originalitet åt hans komik. Hans outtömligt goda lynne och roande umgängesgåfvor voro högt värderade i sällskapslifvet och allehanda ordenssamfund. I sin villa på Djurgården, Godthem kallad efter hans valspråk »Godt» och skänkt till honom af hans vänner, afled han d. 31 maj 1878. — Gift 1845—48 med *Ulrika Ström*.

Uggla. En gammal frälsesläkt från Västergötland, introducerad på riddarhuset 1625. 1818 introducerades en gren af ätten på riddarhuset i Finland, där den varit bosatt sedan början af 1600-talet. En gren vann 1676 friherrlig värdighet genom

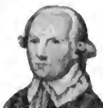
1. **Uggla, Clas,** amiral, sjöhjälte. Född på Afverstad, Ölseruds socken, i Värmland omkring 1614. Föräldrar: öfversten *Johan Uggla* och *Margareta Gyllenmärs*. — 1634 följde U. svenske ambassadören Erik Gyllenstierna till Moskva och var följande året grefve Axel Sparre följaktlig på

en beskickning till Warschau. Under danska kriget 1643—45 deltog han såsom frivillig i kampanjen till sjös på den af Klas Fleming kommenderade flottan och blef följande år musketerare vid svenska armén i Tyskland. Vid belägringen af Prag 1648 utmärkte han sig för synnerlig tapperhet och vann därigenom pfalzgrefven, sedermera konung, Carl Gustafs synnerliga bevågenhet, som gaf sig uttryck i U:s utnämning till kaptenlöjtnant och pfalzgreflig hofjunkare. Utnämnd 1650 till kapten vid lifgardet, åtföljde han Carl X Gustaf under polska kriget men öfvergick, sedan danska kriget utbrutit 1657, i flottans tjänst. Befordrad till major vid amiralitetet, inlade han som krigare nya förtjänster i sjöslaget mot holländska flottan i Öresund den 9 nov. 1658 och utnämndes till amirallöjtnant 1660. Under en treårig vistelse i Lübeck öfvervakade han byggandet af de krigsskepp, som därstädes voro beställda för svenska flottans räkning. 1670 befordrad till amiral och amiralitetsråd och sex år senare upphöjd i friherrligt stånd, anförde han, under riksrådet grefve L. Creutz, en del af svenska flottan mot de förenade danska och holländska flottorna i slaget vid Öland den 1 juni 1676. Detta var U:s sista manliga bragd. Då i den häftiga träffningen Creutz med sitt amiralskepp »Stora kronan» blifvit sprängd i luften, vände hela den fientliga styrkan sig emot U., som förde befälet på linjeskeppet »Svärdet». Ehuru omringad af femton fartyg, försvarade han sig med lejonmod; redan voro alla tre masterna på hans skepp nedskjutna, men ändå ville han ej gifva sig. Slutligen kom en brännare och hakade sig fast vid »Svärdet», som genast fattade eld. Man ropade åt U. att gifva sig, men den hjältemodige krigaren svarade, »att han icke ville lämna ett så kapitalt skepp med så stora stycken i fiendernas händer utan hellre fäkta som en ärlig man, till dess han måste salvera sig i sjön.» Så omkom, obesegrad, den tappre Clas U. med sexhundra man af besättningen. Ännu långt in på natten sågs från Öland skenet af det brinnande »Svärdet». — Gift på 1670-talet med *Kristina Maria Sparre.*

2. **Uggla, Carl Hildebrandsson,** historieforskare. Född d. 7 nov. 1725; den föreg. kusins sonson. Föräldrar: generaladjutanten *Hildebrand Carlsson Uggla* och *Märta Elisabet Rosenholm.* — Efter slutade studier vid universitetet tjänstgjorde U. någon tid i riksarkivet samt utnämndes till kammarherre. Den senare delen af sin lefnad tillbragte han på sin egendom Stora Djulö i Södermanland och afled där d. 25 maj 1803. — U. var ledamot af Vetenskapsakad., hvilken utmärkelse han vann såsom flitig rannsakare af häfderna och utgifvare af åtskilliga heraldiska, historiska och topografiska arbeten, såsom *Inledning till Heraldiken* 1746, *Afhandling om Svea rikes urgamla vapen, de tre kronor* 1760, *Afhandlingar om vapnens indelning och deras mångfaldighet* 1760, *Svea Rikes rådslängd,* I—VIII, 1790—93, *Tal om sjön Hjälmaren* vid inträdet i Vet.-akad. 1786, *Vägvisare genom Örebro höfdingdöme* 1800, *Lefvernebeskrifning öfver Amiralen Frih. Clas Johansson Uggla* 1777, *Berättelse om Vårdinge socken i Södermanland, Kort beskrifning om Kihls kyrka i Nerike* m. fl. — hvarjämte han i handskrift efterlämnat »Topographia Sueogothica» samt »Bibliotheca biographica Sveogothica». — Gift 1: 1754 med *Hedvig Charlotta Danckwardt Lillieström* och 2: 1775 med friherrinnan *Margareta Charlotta Ehrensvärd.*

Ugglas, af. Ätten räknar sina anor ifrån *Per Uggla,* som omtalas i Gustaf I:s historia. Den äldste med säkerhet kände stamfadern, *Erik Samuelsson Uggla,* lefde under senare hälften af 1600-talet och var bergsman i Falun. Hans sonsons sonson, *Samuel,* — se U. 1 — adlades 1772 under namnet *af Ugglas* och erhöll 1796 friherrlig och 1799 greflig värdighet.

1. **Ugglas, Samuel af,** ämbetsman. Född i Hedemora d. 3 maj 1750. Föräldrar: kontraktsprosten och kyrkoherden därstädes, teol. doktorn *Petrus Uggla* och *Helena Norrström.* — Ännu blott nio år gammal sändes U. till universitetet i Uppsala. Efter 1769 slutade studier därstädes, lät han inskrifva sig såsom e. o. i justitierevisionen och auskultant i Svea hofrätt, blef följande året auskultant i lagkommissionen och protokollsförande i nedre justitieexpeditionen samt 1772 ordin. sekreterare i lagkommissionen. Det nit, hvarmed han omfattade Gustaf III:s kort därefter genomförda statshvälfning, banade honom väg till den kungliga bevågenheten och påskyndade hans befordringar i hög grad. Beträffande den roll, han spelade vid antydda historiska tilldragelse, har följande berättelse gått till eftervärlden: Då Gustaf III på revolutionsdagen den 19 augusti, efter att hafva talat till trupperna, återvände till slottet, mötte han på vägen en ung man, som slog honom på axeln i det han utropade: »Bra, Gustaf!» Mannen var U., hvars lycka härmed var gjord. Adlad ännu samma år med namnet *af Ugglas,* förordnades han 1773 till sekreterare och ombudsman i d. v. diskontkompaniet, blef 1775 protokollssekreterare i justitierevisionen, 1782 förste expeditionssekreterare därstädes, året därefter konstituerad revisionssekreterare samt 1788 landshöfding i Stockholms län. En af Gustaf III:s sista regeringshandlingar blef att förläna U. friherrevärdigheten, ehuru genom konungens mellankomna död diplomet först kom att utfärdas af sonen 1796. Förutom de ämbeten, till hvilkas förvaltande han kallats, hade han att fullgöra åtskilliga maktpåliggande uppdrag. Sålunda blef han 1785 direktör i sjöassuranskompaniet och, då generaldiskontkontoret 1787 inrättades, dess direktör och fungerade såsom sådan ända till denna anstalts upphörande 1803. Ledamot 1778 af direktionen öfver Strömsholms slussverk, gjorde han sig högt förtjänt om detsammas fullbordande. — 1800 blef han grefve, men denna värdighet dock endast öfvergående å äldsta sonen, son efter son. Vid två särskilda tillfällen förordnad att utöfva öfverståthållarebefattningen i Stockholm, erhöll han 1800 vid frånträdande af det andra förordnandet serafimerorden. Från sin landshöfdingstol afgick han 1802, då han blef president i kammarkollegium,

men öfverhopades härjämte med en mängd hedrande uppdrag. Så var han en tid t. f. riksmarskalk, upprepade gånger ledamot af de under konungens frånvaro ganska långvariga regeringarna, utnämndes 1802 till ordförande i tullarrendesocieteten och blef s. å. ledamot af allmänna ärendenas beredning, äfvensom kallad till ledamot af kungliga konseljen. Af alla konungens rådgifvare anses ock U. varit den, som mest haft hans öra, måhända beroende på den underdånighet, hvarmed han fogade sig efter sin herres önskningar. Nådens sol sken ock allt starkare öfver honom, och 1808 kallades han till ledamot af den nyinrättade kongl. beredningen, ordförande i krigskommittén och ledamot af finanskommittén. De svaga varningar, han uttalade mot konungens regeringssystem, lämnades af denne utan afseende och »för klok att ej inse farans vidd men för svag och undfallande att vidtaga några energiska åtgärder däremot, afvaktade U. modlös och försagd det förkrossande slag som skulle komma» (N. v. Dardel i Personhist. Tidskrift 1901), och hvilket ej minst gick ut öfver U. själf som enväldets mest nitiska verktyg. Han hade nämligen särskildt gjort sig förhatlig som upphofsman och ledare af det hemliga polis- och spioneringssystem i hufvudstaden, som under sista skedet af Gustaf IV Adolfs regering väckt så mycken harm och ovilja. Också betraktades U. af det nya statsskickets män med den yttersta animositet, hvilken särskildt underblåstes af den bekante Grevesmöhlen, såväl genom stridsskrifter som genom af honom författade och af riksdagsmän framburna memorial i ståndens plena. Endast en mellankomst i sista stund af en afdelning lifgardister hindrade ock massan att fortsätta uppträdet efter det Fersenska mordet 1810 med att storma det Ugglas'ska huset vid Drottninggatan. — Dagen efter statshvälfningen 1809 erhöll U. tillsägelse att afhålla sig från konseljens öfverläggningar men fortfor att förvalta sitt presidentämbete till sin död d. 6 april 1812. Han blef 1806 ledamot af konstakademien. — Om än omdömena om U. som politiker i allmänhet ej varit blida, har han i stället erhållit erkännande som en ovanligt driftig, skicklig och mångsidigt användbar ämbetsman. — Gift 1782 med *Carolina Wittfoth.*

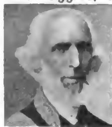
2. **Ugglas, Per Gustaf af,** militär, landthushållare, statsråd. Född d. 27 juni 1784; den föregåendes son och arftagare af grefvevärdigheten. — Student i Uppsala 1799, aflade U. 1801 juridisk examen och inskrefs 1802 som auskultant i Svea hofrätt och e. o. kanslist i justitierevisionen men öfvergick redan s. å. till militärståndet och utnämndes till kornett vid lätta lifdragonregementet (nuv. lifgardet till häst). Befordrad till löjtnant vid samma regementskår 1808, deltog han i 1808—09 års finska krig och förhöll sig därunder så utmärkt, att honom tilldelades tapperhetsmedalj i guld. Utnämnd till ryttmästare 1809, lämnade han kavalleritjänsten 1812, hvarefter han s. å. blef öfverstlöjtnant i generalstaben och 1815 öfverste i armén samt generaladjutant. 1828 kallades han till statsråd samt innehade detta ämbete till 1831. Han erhöll sedermera excellensvärdigheten 1843 och afled d. 24 febr. 1853 på Forsmarks bruk i Roslagen. Såsom hufvudman för sin ätt deltog han flitigt i riksdagsförhandlingarna, var 1820 ledamot af statsrevisionen och vid 1823 års riksdag ordförande i statsutskottet. De Ugglas'ska domänerna Forsmarks och Johannisfors bruk samt Stäket och Löfstaholm i Uppland ökades af U. med ytterligare fyra egendomar: Harnäs bruk, Lennartsnäs, Öråker och Krusenberg, alla i samma provins. — Gift 1812 med friherrinnan *Sofia Teresia von Stedingk,* dotter af fältmarskalken K. B. L. K. von Stedingk (se II: 515).

3. **Ugglas, Carl Fredrik Ludvig af,** militär, politiker, landthushållare. Född på Forsmarks bruk i Roslagen d. 11 aug. 1814; den föreg. äldste son och således arftagare af hans grefvevärdighet. — Utnämnd vid aderton års ålder till kornett vid lifregementets dragonkår, befordrades U. därstädes till löjtnant 1839, till ryttmästare 1847, till öfverstlöjtnant och förste major 1853 och till öfverste och sekundchef 1856 samt lämnade den militära banan 1863 efter trettioett års tjänstetid, sedan han under densamma 1850 blifvit utnämnd till tjänstgörande kabinettskammarherre hos Oscar I, för att odeladt ägna sig åt skötseln af sina bruks- och landtegendomar. — Vid 1840—41 års riksdag intog han för första gången sin ättas säte och stämma på riddarhuset och var under senare delen af samma riksmöte ordförande i expeditionsutskottet. Han gjorde sig snart bemärkt som en af riddarhusets insiktsfullaste och mest intresserade ledamöter samt var vid de fyra riksdagarna 1847—48, 1850—51, 1853—54 och 1856—58 ledamot af bevillningsutskottet. Ehuru af öfvervägande konservativt kynne, tillhörde ej U. dem, som ville tillsluta ögonen för tidens kraf, och betraktades under 1850-talet jämte W. F. Tersmeden som hufvudmannen för en fraktion — de s. k. »grå» — hvilka sökte medla mellan de konservativa och liberala tendenserna. Efter införandet af det nya riksdagsskicket, som i honom hade en varm förespråkare på riddarhuset, blef han såsom ledamot af Första kammaren 1867—80 årligen utsedd till ledamot af statsutskottet, och vid urtima riksdagen 1871 till ledamot af särskilda utskottet rörande landtförsvaret. Af förtroendeuppdrag i öfrigt, till hvilka han kallades, må nämnas, att han under en följd af år var ledamot af landtförsvarskommittén samt 1867 förordnades till medlem af kommittén för lindring och reglering af indelningsverket. Led. af Krigsvet.-akad. 1860 samt af Landtbruksakad. 1861. Under en följd af år ledamot af Stockholms läns landsting, var han 1867—70 och 1873—77 dess vice ordf. Från trycket har U. utgifvit *Om samhället med afseende på folkets moraliska och politiska utveckling* 1840 och *Kritisk behandling af det hvilande representationsförslagets hufvudgrun-*

der 1850. Död i Stockholm under pågående riksdag d. 23 mars 1880. — Gift 1840 med friherrinnan *Charlotta Antoinetta von Düben.*

4. **Ugglas, Curt Gustaf af,** ämbetsman, politiker. Född på Forsmarks bruk i Roslagen d. 14 sept. 1820; den föreg. bror. — Efter undervisning i hemmet blef U. student i Uppsala 1836 och fortsatte efter en längre resa i utlandet sina studier vid universitetet till 1843, då han aflade juris utriusque kandidatexamen. Sedan han året därefter blifvit inskrifven som e. o. notarie i Svea hofrätt, tjänstgjorde han någon tid hos domare på landet, blef 1846 vice häradshöfding och företog 1847—48 en resa till kontinenten och England. Återkommen hem, trädde han åter i tjänstgöring, dels såsom adjungerad ledamot af Svea hofrätt, dels som tillförordnad domare, men lämnade tjänstemannabanan 1850 för att öfvertaga förvaltningen af sin då ännu lefvande faders gods Lennartsnäs och Öråker i Uppland. Från 1850 deltog han ock i det politiska lifvet, å riddarhuset intagande en moderat och förmedlande ståndpunkt. Han lyckades ock vinna ståndets öra och insattes 1850—51 i allmänna besvärs- och ekonomiutskottet samt 1853—54 och 1856 i konstitutionsutskottet. I dec. 1856 inkallades han i den Güntherska ministären som konsultativt statsråd, hvilken post han redan lämnade 1858, då han utnämndes till landshöfding i Östergötlands län. Han fortfor att bevista riksdagarna, var 1862—63 ledamot af statsutskottet och 1865—66 ordförande i bevillningsutskottet samt främjade varmt 1865 års representationsreform, efter hvars seger han 1867—75 företrädde sitt län i Första kammaren. I aug. 1867 kallades han han till statsråd och chef för finansdepartementet samt fungerade i sådan egenskap till 1870, hvarefter han tillbragte några år på sina egendomar men inträdde i mars 1874 åter i statens tjänst såsom utnämnd öfverståthållare i Stockholm, på hvilken ansvarsfulla post han verkade med lika erkännansvärd duglighet som humanitet och välvilja till 1888. Ånyo ordf. i bevillningsutskottet vid riksdagarna 1867 och 1871—74, flyttades han 1875 till Första kammarens Stockholmsbänk, å hvilken han hade plats till och med 1893 års riksdag. 1878 var han ordförande i försvarsutskottet och 1882 led. af bevillningsutskottet, inom hvilket han liksom under den senare skarpa tullstriden förfäktade frihandelsvänliga åsikter. 1872—74 var han fullmäktig i riksgäldskontoret och det senare året ordf. därstädes. — Många voro för öfrigt de offentliga förtroendeuppdrag, som under årens lopp lämnades honom. Så må nämnas hans befattningar 1863 som ordförande i kommittén för uppgörande af ny instruktion för lasarettsdirektionerna, 1864—74 som ordförande i Kinda kanalaktiebolag och 1870—74 som ordf. i försäkringsbolaget Skandia. Vidare blef han 1871 led. i styrelsen för Ultuna landtbruksinstitut, 1874 ordf. i direktionen för Allmänna institutet för döfstumma, 1878 i direktionen för k. institutet för blinda, 1888 i styrelsen för Allmänna brandförsäkringsverket för byggnader å landet o. s. v. En af Uppsala stifts representanter vid kyrkomötet 1873, var han medlem af dess kyrkolagsutskott. Sedan 1859 var U. ledamot och sedan 1888 hedersledamot af Landtbruksakademien. Sedan 1876 tillhörde han Örlogsmannasällskapet och hugnades 1875 med serafimerorden. Död i Stockholm d. 20 febr. 1895. — Gift 1850 med sin kusin *Teresia Ulrika Elisabet Vilhelmina Björnstjerna*, dotter af grefve M. F. F. Björnstjerna (se I: 104).

Uhr, Anders Wilhelm, riksdagsman. Född i Askers församling i Örebro län den 19 febr. 1806. Föräldrar: byggmästaren *Johan Uhr* och *Fredrika Vilhelmina Södbom.* — Student i Uppsala 1825, vistades U. därstädes några år men beslöt sedermera ägna sig åt praktisk verksamhet och slog sig, efter att hafva genomgått Teknologiska institutet, ned som byggmästare och landtbrukare, först i Svarttorp i Södermanlands län och sedermera å Svenstorp i sin födelsesocken, där han vid hög ålder afled den 29 sept. 1891. — U. anlitades flitigt i sin hembygds allmänna värf och var ledamot af bondeståndet 1850—51 och vid de tre senaste ståndsriksdagarna från och med 1859. Han tillhörde här den utpräglade frisinnade fraktionen, som inriktade ett nitiskt arbete å representationsreformen men, varm och entusiastisk frihetsvän som han var, knöt han äfven sitt namn vid motioner om upphörande af pastors själfskrifvenhet som ordf. i skolråd, införande af valfritt civiläktenskap, m. m. Majoriteten visade honom sitt förtroende genom att 1859—60 insätta honom i allmänna besvärs- och ekonomiutskottet samt vid de två senaste ståndsriksdagarna i konstitutionsutskottet. Han var äfven medlem af den privata kommitté, som tillsattes för att främja representationsreformen. — Under det nya representationsskicket företrädde han sin hembygd i Andra kammaren 1867—78, och då han ej fann reformarbetet taga den fart, han önskade, deltog han 1868 i bildandet af det nyliberala partiet, och blef med anledning häraf 1869 af de maktägande ej allenast icke återvald till konstitutionsutskottet, där han 1868 haft plats, utan äfven aflägsnad från fullmäktigskapet i riksbanken, som han beklädt från 1863. U. var den förste, som ej nöjde sig med de gränser för den politiska valrätten, som utstakats genom den nya riksdagsordningen, utan väckte 1869 motion om vidare utsträckning af densamma. — Gift 1832 med *Katarina Lovisa Wahrenberg.*

Uhr, Carl David af, bergsvetenskapsman, politiker. Född i Ofvansjö socken af Gästrikland d. 23 juni 1770. Föräldrar: bruksägaren *David Uhr* — adlad 1789 under namnet *af Uhr* — och *Justina Katarina Reftelius.* — Efter i Uppsala aflagd bergsexamen 1790 antogs U. till auskultant i Bergskollegium och vid masmästeriet på Järnkontorets stat samt fortsatte någon tid sina studier i Stockholm under d. v. myntguardien, bergmästaren von Engeström. 1795 blef han öfvermasmästare i såväl östra som västra di-

strikten. Sedan han under de närmast följande åren, bl. a. i Norbergs bergslag, uppbyggt flera nya hyttor och smältverk, anträdde han en instruktionsresa till England, från hvilken han återkom 1805. 1811 vald af brukssocieteten till direktör för tackjärnsblåsningen och stångjärnssmidet i riket, utnämndes han 1817 till adjungerad ledamot af Bergskollegium, hvarjämte han såsom medlem af riddarhuset flitigt deltog i riksdagsförhandlingarna. Var vid riksdagarna 1817—30 ledamot af konstitutionsutskottet och valdes 1825 till statsrevisor. Hans åsikter i politiska frågor voro i allmänhet frisinnade, liksom i frågor rörande näringarna, där han i många fall stod långt framom sin tid. Ända ifrån 1816 till sitt 1838 tagna afsked från öfvermasmästare- och direktörsbefattningarna författade han alla masmästarestatens till Järnkontoret ingifna årsberättelser, hvarjämte han alltid var en flitig medarbetare i »Jernkontorets annaler». Han afled ogift i Stockholm d. 19 mars 1849. — Vet.-akademiens kallelse till ledamotskap 1821, Järnkontorets stora guldmedalj och en årlig pension voro de offentliga erkännanden, som tillföllo U. för hans förtjänster om svenska bergshandteringen. Han införde i denna åtskilliga kostnadsbesparande förbättringar, hvarjämte kan nämnas, att han kraftigt verkade för upparbetandet af Höganäs stenkolsverk och tillverkningen därstädes af eldfast tegel. — Brodern *Gustaf*, född d. 28 juli 1780, bergsmekanikus och död d. 26 maj 1842, räknades äfven till den frisinnade sidans bättre krafter å riddarhuset och var 1823 ledamot af statsutskottet. Gift 1: 1812 med *Katarina Amalia Ristell* och 2: 1831 med *Maria Margareta Gussander*.

1. **Ulfeld, Corfitz**, landsförrädare. Född d. 10 juli 1606 på Egeskov på Fyen och son af rikskansleren *Jakob Ulfeld*. — U. hade erhållit en utmärkt uppfostran vid tyska, italienska och schweiziska universitet, då han 1629 återkom till Köpenhamn och af Kristian IV utnämndes till hofjunkare och 1630 till kammarjunkare vid hans hof. Tillika blef han förlofvad med konungens nioåriga dotter, *Leonore Kristine*, grefvinna af Slesvig-Holstein. Ännu helt ung förordnades han till länsherre på Möen och blef riddare vid det högtidliga riddarslag, konung Kristian sista gången anställde 1634. Han befordrades sedermera, 1636, till riksråd, firade samma år sitt bröllop och anställdes 1637 som ståthållare i Köpenhamn. Vid flera tillfällen använd i diplomatiska ärenden, upphöjdes han till tysk riksgrefve 1641, då han vid riksdagen i Regensburg fungerade som danskt sändebud. Då han 1643 utnämndes till rikshofmästare eller till innehafvare af främsta platsen i statens tjänst, blef han snarare sin konungs medregent än förste ämbetsman. Sålunda ställd i spetsen för Danmarks styrelse, utvecklade han emellertid aldrig några mera framstående statsmannaegenskaper, oaktadt han af naturen ägde ganska stor begåfning. Hvad som förnämligast kunde läggas honom till last, var en ohejdad själfviskhet, en osläcklig makt- och vinningslystnad. Hans kortsynta politik var väsentligen vållande till det 1643 skedda utbrottet af det för Danmark förlustbringande kriget med Sverige. Efter Kristian IV:s död 1648 gjorde han sig såväl i fråga om skötseln af sitt ansvarsfulla kall som i åtskilliga andra hänseenden skyldig till ett handlingssätt, ägnadt att väcka ovilja mot honom både vid hofvet och hos folket. Då han på grund häraf omsider ådrog sig den nye konungens, Fredrik III:s, uppenbara onåd, lämnade han 1651 Danmark med sin familj och sin rörliga förmögenhet, uppgående till den för den tiden ofantliga summan af en million riksdaler. Färden ställdes först till Nederländerna, men inom kort uppenbarade han sig i Stockholm och blef där väl mottagen af drottning Kristina. För en till henne lånad penningsumma erhöll han amtet Barth i Pommern »att bruka och bebo» och uppehöll sig där, då drottningen 1654 lämnade Sverige. Under tiden hade hans sinne intagits af en alltjämt stigande förbittring mot Danmark, på grund af att han där blifvit afsatt från sitt ämbete och hans gods tagna i beslag, emedan han icke på kallelse infunnit sig vid den danska herredagen för att aflägga räkenskap för sin ämbetsförvaltning. När Carl X:s krig mot Danmark utbröt 1657, skyndade han öfver till Skåne för att förmå sina där varande landsmän att underkasta sig den svenske konungens välde, jämte det han på allt sätt sökte befordra svenska vapnens framgång. Antagen såsom geheimeråd i svenske konungens tjänst, åtföljde han denne på hans krigståg mot Danmark. I det för Danmark så betungande fredsslutet lyckades han utverka återställandet af alla sina gods och förläningar, full ersättning för liden skada samt frihet att i Danmark bosätta sig, hvarhelst han funne för godt. För sin ur personlig hämndlystnad ensamt härflytande tjänstaktighet mot Danmarks fiende blef han af danskarna afskydd som landsförrädare, medan han af Carl X belönades med Herrevads kloster och något senare, 1658, med förläningen af Sölvesborgs slott och län. Efter Roskildefreden, då U. tagit sitt säte i Malmö, begynte likväl Carl Gustaf, troligen till följd af några i Danmark erhållna upplysningar, visa honom en viss kallsinnighet och använde honom ej heller vid de senare underhandlingarna med Danmark. Genast var U. färdig att kasta om och inlåta sig i en af danska partiet anstiftad sammansvärjning, som åsyftade att bringa Malmö och därefter hela Skåne åter under Danmarks välde. För den skull blef han i Malmö hållen under bevakning i sitt eget hus. Då han kort därefter i följd af ett slaganfall blifvit beröfvad talförmågan, måste hans hustru föra hans talan vid den mot honom inledda undersökningen. U., som i 1660 års fredstraktat icke inbegreps i den däruti utlofvade allmänna amnestien, ansågs emellertid af svenska regeringen kunna lössläppas. Men innan det härom fattade beslutet blef honom bekant, lyckades han fly från sitt fängelse till Danmark, där han likväl efter någon tid blef häktad och jämte sin hustru skickad till Hammershus på Bornholm, där de i ett och ett halft år höllos fångna. Friheten återfingo makarna, först sedan U. i en öd-

mjuk böneskrift erkänt sitt brott och under löfte om fullständig undergifvenhet anropat konungen om nåd. Dessutom måste han för vinnande af denna nåd afstå omkring hälften, af hvad han ägde, hvilket emellertid icke hindrade att han fortfarande var att anse såsom Danmarks rikaste ädling. Sålunda ånyo fri, begynte han emellertid inom kort, delvis af missnöje med det i Danmark införda enväldet, nya stämplingar mot sitt fädernesland och sökte öfvertala kurfursten Fredrik Vilhelm af Brandenburg att i förbindelse med den missnöjda danska adeln göra sig till herre öfver danska öarna. För detta dåd dömdes han 1663 i Danmark som landsförrädare contumaciter från lif, ära och gods; hans hus i Köpenhamn nedrefs och på den afröjda tomten upprestes en skampåle med inskrift: »Forræderen Corfiz U. F. till ævig Spot, Skam och Skiændsel». Fridlös och i ständig dödsfruktan, irrade han därefter omkring i Tyskland och afled hastigt efter en nattlig flykt öfver Rhen d. 20 febr. 1664. Hans söner nedgräfde hans döda kropp under ett träd i sanden vid Rhenfloden. Hans maka, dottern af Kristian IV och Kristina Munck, hade samtidigt med domen öfver U. begifvit sig till England för att af Carl II utkräfva ett honom af U. lämnadt penninglån. Men den karaktärslöse engelske konungen var nog lumpen att utlämna henne till danska regeringen, som insatte henne i »Blaataarns» fängelse i Köpenhamn. Friheten återvann hon, först efter det hennes oförsonlige fiende, Fredrik III:s gemål, Sofia Amalia, 1684 aflidit.

2. **Ulfeld, Ebbe**, ämbetsman. Född på Råbelöf i Skåne den 23 dec. 1616; den föregåendes frände och son af danska riksrådet *Kristofer Ulfeld* och *Margareta Ugerup*. — Såsom gosse insattes U. i Herlöfsholms skola, bevistade därefter någon tid riddareakademien i Sorö och anträdde 1632 med sin bror, Björn Ulfeld, en resa till Holland, Frankrike och England. Återkommen till Köpenhamn, utnämndes han till hofjunkare hos Kristian IV, hvarefter han några år tjänstgjorde i kejserliga och spanska arméerna. 1641 hemkallades han af sin konung och förordnades 1642 till länsherre i Kristianstad. Efter tvenne år, 1644, befordrades han till generalmajor och insattes till ståthållare på Ösel, hvilken provins han i följd af bestämmelserna i Brömsebrofreden fick i uppdrag att öfverlämna till Sverige 1645. Med Kristian IV:s död och Fredrik III:s uppstigande på tronen nedgick lyckans sol för U. i Danmark. Ett föremål för misstroende och förföljelse, begaf han sig 1652 till Sverige, hvarest han med mycken välvilja mottogs af drottning Kristina, som genast utnämnde honom till svensk generalmajor af kavalleriet. Då Carl X Gustaf 1658 lagt Skåne under Sveriges krona, begaf sig U. dit för att återtaga sina egendomar Araslöf, Råbelöf och Ovidsholm, men blef, då kriget på nytt utbröt, fängslad af danskarna och insatt på fästningen Nakskov. Vid denna orts eröfring af G. Otto Stenbock det följande året ställdes U.

på fri fot och skyndade till Sverige, där han 1661 befordrades till generallöjtnant och efter Skånes slutliga införlifvande med Sverige erhöll i uppdrag att genom utskrifning upprätta den skånska milisen samt afskeda de efter fredsslutet öfverflödiga tyska regementena. Det öppna, redliga handlingssätt, han allt från sin första ankomst till Sverige syntes ådagalägga för sitt nya fädernesland, tillskyndade honom äran att vid riksdagen 1664, sedan han naturaliserats som svensk adelsman med säte och stämma på riddarhuset, blifva kallad till riksråd. Någon tid därefter förordnades han till hofrättsråd i Göta hofrätt och utnämndes 1675 till riksjägmästare. Sedan kriget med Danmark 1676 utbrutit, uppdrogs åt honom att upprätta försvarsanstalterna omkring Kalmar. Tillika företog han tillsammans med Pontus de la Gardie ströftåg i Skåne och Blekinge. Förordnad 1677 till ordförande i den domstol, som hade att rannsaka om snapphaneväsendet i Skåne, blef han slutligen 1679 lagman i Östergötland. Död i Stockholm d. 30 jan. 1682. — Gift 1643 med *Hedvig*, grefvinna af Slesvig-Holstein och dotter af Kristian IV samt hans morganatiska gemål *Kristina Munck*.

Ulff, Gurli Johanna Carolina, född *Åberg*, skådespelerska, gift 1883 med bergsingeniören *Carl Gustaf Fredric Ulff*. — Född i Stockholm d. 14 sept. 1843, blef fröken Å. elev vid k. teatern 1858. Engagerad vid nämnda scen 1862, kvarstannade hon därstädes i sex år, under de två sista af dem som premieraktris. Sedan hon 1868 tagit anställning vid Mindre teatern, som då innehades af Josephson och Ahlgrensson, uppträdde hon äfven i Göteborg och Kristiania 1868—70. Under 1871—84 var hon åter anställd vid K. teatern samt tillhörde Nya teaterns personal 1884—87, hvarefter hon drog sig tillbaka till privatlifvet. Af naturen rikt utrustad med yttre företräden, visade hon äfven såsom skådespelerska prof på en intelligens, som, parad med en viss hurtighet i hela hennes väsen, gjorde sig godt gällande i flertalet af de roller, som voro henne anförtrodda till utförande. Af dessa må nämnas hufvudrollerna i »Orleanska jungfrun» och »Rolands dotter», *Richelieu* i »Richelieus första vapenbragd», *Beatrice* i »Mycket väsen för ingenting», *Susanna* i »Figaros bröllop», *Fenella* i »Den stumma», *Sarah* i »Onkel Sam», *Agnes* i »Dagvard Frey» och *Johanna* i »Arbetarens hustru».

Ulfsparre till Broxvik. En bland Sveriges äldsta adliga ätter, af hvilken tvenne grenar vunnit friherrlig värdighet.

1. **Ulfsparre, Hans Eriksson**, riksråd. Född i midten af 1550-talet och son af riksrådet *Erik Månsson Ulfsparre* och *Estrid Jönsdotter Stiernbielke*. — U., som 1584 omnämnes såsom ståthållare på Ivangorod i Ingermanland, blef kort därefter kammarjunkare hos hertig Carl, vann denne furstes obegränsade förtroende och gjorde sig detsamma värdig genom trohet och redbarhet i alla sina förehafvanden. 1585 fick han sig anförtrodd direktionen öfver Garpenbergs bruk för anskaf-

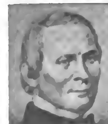
fande af »klockmetall». Sju år därefter hade han att utföra en beskickning till Holstein. Upptagen bland Carls furstliga råd 1593 och s. å. förordnad till lagman i Värmland, anförde han i Stångebro-slaget 1598 en afdelning af hertigens här och utmärkte sig vid samma tillfälle för sin stora personliga tapperhet. När Carl efter Sigismunds aftåg på fullt allvar fattade regeringstömmarna, utnämndes U. 1599 till ståthållare å Kalmar slott. Antydda befäl fortfor han med vissa uppehåll att innehafva i öfver tolf år. 1602 var han fullmyndigt svenskt sändebud vid mötet med de danske i Knäred. Såsom hertigens kanslär och hofråd, hvartill han befordrades sistnämnda år, kallades han 1605 till riksråd och var under Carls sista krig ståthållare öfver Borgholm med Öland. Här sökte han på allt sätt motstå den öfverlägsna danska styrkan, men måste, sedan Somme förrädiskt uppgifvit Kalmar, draga tillsammans sina försvarskrafter och öfvergå till fastlandet. Hans sista offentliga värf var en kortare tid som ståthållare på Stockholms slott »med underliggande län och Svartsjö». U., som var en af Sveriges rikaste män, afled i Stockholm 1616. Huru högt Carl IX skattade denne sin trogne tjänare, synes däraf, att han i sitt testamente förordnat honom till en af sin son Gustaf Adolfs förmyndare. — Gift 1595 med *Elin Tott*.

2. **Ulfsparre, Åke Hansson**, riksråd. Född på släktens stamgods Broxvik, nära Grenna i Småland, d. 13 april 1597; den föreg. son. — U. ägnade sig tidigt åt krigareyrket och fortgick under polska, preussiska och tyska krigen från den ena graden till den andra, utmärkande sig öfverallt för skicklighet och mod. 1630 finnes han nämnd såsom befälhafvare för en afdelning östgötar. Efter Gustaf II Adolfs död fortsatte han ännu några år att tillhöra krigsmakten till lands och var 1634 befälhafvare öfver Hälsinglands och Ångermanlands knektar, men snart därefter ingick han vid flottan och gjorde sig äfven där bemärkt för stor duglighet. När därför regeringen 1640 beslutat att »fördela riksens skepps arméer i tre åtskilliga flottor och hvar amiral sin särskilda flotta tillförordna», befordrades U. till amiral. 1642 förordnades han att biträda den af ålder och sjuklighet försvagade riksamiralen Gyllenhielm vid vården af dennes ämbete. 1640 var han med fem skepp sänd till Portugal för att tillföra konung Johan IV, den första portugiska regenten efter lösslitningen från Spanien, 1,000 harnesk och 1,000 musköter och till honom afyttra två af skeppen jämte tillbehör. Närmast under Klas Fleming förde han 1644 befälet öfver svenska sjömakten, utnämndes 1645 till landshöfding i Kronobergs län och blef s. å., efter freden i Brömsebro, Sveriges förste landshöfding på Gotland. I juni 1648 inkallades han bland rådets ledamöter och upphöjdes i febr. 1653 till friherre. Enligt friherrebrefvet skulle han skrifva sig friherre till Broxvik, men som han då nyss sålt denna fädernegård till grefve Per Brahe, hvilken däraf skapade tvenne egendomar, Östanå och Västanå, tog han sitt stamgods i Häradshammars socken i Östergötland och upprättade däraf ett nytt Broxvik. Han afled på Jonsberg i Östergötland d. 27 juli 1657. — I krigen under Carl X:s tid deltog U. icke; däremot var han, enär riksamiralen G. Oxenstierna var föga hemmastadd i sjöväsendet, såsom amiralitetsråd den egentligen ledande inom amiralitetskollegium. — Gift på 1630-talet med *Margareta Kyle*.

3. **Ulfsparre, Georg**, ämbetsman, memoarförfattare. Född å Grimstorp i Skaraborgs län d. 5 nov. 1790. Föräldrar: kaptenen *Johan Carl Ulfsparre* — ättling i åttonde led af en bror till U. 1 — och *Elisabet Kristina Tham*. — Efter i Uppsala afslutade studier började U. tjänstgöra inom kansliet, där han 1812 blef protokollssekreterare, 1818 förste expeditionssekreterare och 1831 kansliråd. 1838—40 tillförordnad statssekreterare vid kammarexpeditionen, förordnades han 1842 till president i kammarrätten och blef 1851 president i statskontoret, från hvilken befattning han 1858 tog afsked. Från 1818 deltagande i riksdagsförhandlingarna, var han mycket anlitad för utskottsarbetet och var 1832—38 och 1844—54 ledamot af riddarhusdirektionen. Död i Stockholm d. 24 maj 1866. — Gift 1842 med grefvinnan *Hedvig Elisabet Matilda Creutz*. — U. har efterlämnat intressanta memoarer, som förvaras å Uppsala universitets bibliotek.

Ullberg, Jonas, ämbetsman, politiker. Född d. 9 mars 1767. — Efter att 1792 i Uppsala aflagt jur. kand.-examen och 1794 jur. licentiatexamen, blef U. 1796 docent i juridik vid samma universitet. 1800 förordnades han till åklagare i den bekanta »musikprocessen», mot »Juntans» män, G. A. Silfverstolpe, m. fl. (se II: 462) och, utvecklande ett brinnande nit att få de anklagade fällda, prononcerade han redan då de konservativa grundsatser, som sedermera blefvo för honom bestämmande under hans följande offentliga lif. 1803 utnämndes han till borgmästare i Sundsvall, utsågs 1812 till justitieombudsmannens sekreterare, som han fortfor att vara ända till 1834, samt var 1823—34 samme förtroendemans suppleant och blef slutligen, efter att 1815 hafva hugnats med lagmans titel, justitieborgmästare i Stockholm 1828. Död i Stockholm d. 9 okt. 1844. — Ifrån 1809, då han valdes att representera Sundsvalls stad i borgareståndet, bevistade U. alla riksmöten till och med 1834—35, vid de två sista riksdagarna ståndets talman. Vid den sista af dessa kom han i skarpa konflikter med den liberala fraktionens orädde banérförare, Thore Petre. Följderna af denna animositet visade sig ock vid 1840 års riksdag, då U. af den liberala majoriteten aflägsnades från den post som fullmäktig i riksgäldskontoret, han beklädt ända sedan 1812. — Ogift.

Ullgren, Clemens, kemist. Född i Stockholm d. 21 juli 1811. Hans föräldrar, som inflyttat till hufvudstaden från Jön-

köping, voro fattiga och bortgingo båda snart i döden. — Den obemedlade ynglingen måste därför själf tidigt bryta sin bana, hvilket i början skedde så, att han ingick som lärling på ett apotek. 1830 begaf han sig till Uppsala, för att om möjligt vinna den filosofiska graden, men nödgades för bristande tillgångar återvända till Stockholm, där han snart blef en af Berzelii mer framstående lärjungar. Sedan han en tid tjänstgjort som extra lärare vid Chalmerska slöjdskolan i Göteborg, ställde han ånyo kosan till hufvudstaden och uppehöll sig under flera år dels som kemiskt-tekniskt biträde åt några fabrikanter, dels såsom öfversättare af åtskilliga utländska arbeten i kemi. På Berzelii förord antogs han 1841 som kemist hos bergsrådet Aschan vid Klefva nickelgrufvor, men vistades där en helt kort tid, hvarefter han förestod en kemisk fabrik i Karlshamn och sedermera en teknisk anläggning i Jönköping. Vid Teknologiska institutets ombildning förordnades han därstädes till adjunkt och laborator, blef 1853 professor därstädes och invaldes 1859 till ledamot af Vet.-akad., i hvars skrifter finnas införda åtskilliga afhandlingar af honom, förnämligast i kemisk analys. Död i Stockholm d. 6 nov. 1868. — Såsom författare är U. för öfrigt bekant genom sin *Lärobok i växtkemien* 1839 samt genom sina öfversättningar eller rättare bearbetningar af »Wöhlers oorganiska kemi» och »Stöckhardts kemiskola». Inom vetenskapen lefver föröfrigt hans minne i heder för hans städse vakna forskningsnit och lyckliga bemödanden att tillkämpa kemien en plats bland allmängagneliga bildningsmedel.

1. **Ullman, Erik Erland,** präst, romanförfattare. Född d. 18 sept. 1749. Föräldrar: kyrkoherden i Torps församling på Dal *Uddo Ullman* och *Sara Maria Nordberg.* — U. blef student i Uppsala 1768 och prästvigdes tvenne år senare på kallelse till huspredikant af landshöfdingen friherre Hamilton. 1776 förordnades han till e. o. bataljonspredikant vid lifregementet till häst, blef 1782 kyrkoherde i sin födelsesocken, Torp, 1808 hedersprost och befordrades slutligen 1809 till kyrkoherde i Ed, hvarefter han utnämndes till prost öfver Västra Dals kontrakt 1811. Död d. 18 juni 1821. — Nu mer alldeles förgäten, förtjänar U. likväl ihågkommas såsom en af de få romanförfattarna under Gustaf III:s tid. Hans originalromaner, alla anonymt utgifna i Stockholm, äro: ***Den svenska fröken*** 1780, ***En svensk adelsmans äfventyr i utrikes orter,*** 2:dra delen 1780, 1:sta delen af H. G. Rålamb, ***En acteurs berättelse om dess ungdomshändelser*** 1780, ***Den svenska actrisens egen berättelse om sina ungdomshändelser*** 1780, ***Det olyckliga fruntimret, en historisk och moralisk lefvernesbeskrifning*** 1781, ***En svensk grefves besynnerliga händelser*** 1782. — Samtidigt med sitt romanskrifveri utgaf han en veckoskrift: ***Mörksens tidningar,*** som upphörde med några få nummer, samt skänkte den romanläsande allmänheten trenne franska noveller i öfversättning. — Gift 1: med *Juliana Charlotta Drake* och 2: 1810 med *Margareta Gran.*

2. **Ullman, Uddo Leohard,** biskop. Född i Göteborg d. 1 maj 1837. Föräldrar: kyrkoherden i Uddevalla *Magnus Ullman* (af samma släkt som föregående) och *Magdalena Hegardt.* — Student i Uppsala 1855, vann U. filosofiska graden därstädes 1863. Sedan han 1864—66 idkat teologiska studier i Erlangen och Tübingen och 1869 blifvit teologie kandidat i Uppsala, utnämndes han samma år till docent i praktisk teologi vid därvarande universitet. Prästvigd i Göteborg, aflade han pastoralexamen i Uppsala och blef 1872 teol. lektor i Göteborg med Lundby pastorat såsom prebende. Vid jubelfesten 1877 till minne af universitetets grundande för 400 år sedan var U. bland dem, som kreerades till teol. doktorer. I de båda kommittéerna för revision dels af psalmbok, dels af kyrkohandbok blef han ledamot, i den förra 1883, i den senare 1888. U., som under sin göteborgstid i föredrag, tidningar och tidskrifter uppträdt som en ifrig förkämpe för den ortodoxt schartauanska riktningen, blef 1889 biskop i Strängnäs och har i sådan egenskap bevistat efterföljande kyrkomöten. — I bokform har U. bl. a. utgifvit ***Om den kyrkliga psalmboken med särskild hänsyn till den svenska kyrkans psalmbok af 1819,*** 1871, ***Kristlig religionslära för allmänna läroverken*** 1872, ***Evangelisk-luthersk liturgik med särskild hänsyn till den svenska kyrkans förhållanden,*** 2 dlr, 1874—85, ***Bönbok för skolungdom*** 1879, ***Om högmässogudstjänsten och kyrkodret*** 1880, ***Kyrko-historisk lärobok för läroverken*** 1883. Tillsammans med K. H. Gez. von Schéele utgaf han 1881—86 »Tidskrift för kristlig tro och bildning» och fortfor sedan 1887 att medverka däri såsom biträdande redaktör till tidskriftens upphörande 1894. — Gift 1872 med *Frieda Anna von Pieverling.*

Ulner, Carl Hans, sjömilitär, statsråd. Född i Karlskrona d. 24 nov. 1796. Föräldrar: majoren vid örlogsflottan *Carl Ulner* och *Gustafva Holst.* — Tidigt faderlös, inskrefs U. som skeppsgosse vid örlogsflottan, gjorde under 1808 års krig som extra kadett sin första sjöexpedition, antogs följande år till kadett vid krigsakademien och utnämndes 1812 till sekundlöjtnant vid örlogsflottan. Tjänstgörande 1814 i den mot Norge utrustade blockad-eskadern, deltog han i blockaden af de norska hamnarna och blef prismästare för tre galeaser, som han införde till Strömstad. Vid landstigningen å Kragerö och stormningen af ett där uppfördt batteri utmärkte han sig så, att han, endast aderton år gammal, tillerkändes tapperhetsmedalj. 1815 deltog han i en sjöexpedition till Västindien och under de därpå följande tjugu åren var han oafbrutet i aktiv sjötjänst samt tjänstgjorde 1825 som förste styrman å skeppet Tapperheten under en expedition till Amerika. Under tiden hade han 1818 blifvit löjtnant, 1824

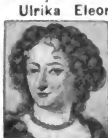
premiärlöjtnant, 1833 kapten, 1841 kommendörkapten, 1844 t. f. varfschef och 1849 varfschef i Karlskrona. Efter utnämningen till kommendörkapten beordrades U. att som chef för en eskader afgå som k. m:ts ombud att underhandla med kejsaren i Marocko för afslutande af ny traktat. Detta värf lyckades också, och genom traktaten af d. 5 april 1845 befriades Sverige och Norge från den förödmjukande tribut, som förut erlagts till kejsaren i Marokko för fredande af våra handelsfartyg från sjöröfveri. Genom U:s bemedling erhöll äfven Danmark samma förmån. Den 5 jan. 1852 utnämndes han till statsråd och chef för sjöförsvarsdepartementet samt hugnades kort därefter äfven med värdighet af kontreamiral. Under 1856—58 års riksdag framlades af honom en ny byggnadsplan för flottan, som ständerna dock funno taga för lång tid och därför betydligt nedsatte de extra anslagen för planens förverkligande. Missnöjet häröfver i förening med tilltagande sjuklighet föranledde U. att d. 30 dec. 1857 taga afsked från alla sina tjänstebefattningar. Död i Stockholm d. 9 sept. 1859. Sedan 1851 var han led. af Krigsvet.-akad. — Gift med *Sofia Holm.*

Ulrich, Axel Sigfrid, gymnast. Född på Stockholms slott d. 15 febr. 1826.

Föräldrar: statssekreteraren, chefen för h. m:t konungens byrå m. m. *Johannes Kristian Heinrich Ulrich* och *Sigrid Eleonora Rehnström.* — Utexaminerad från Karlberg, utnämndes U. 1849 till underlöjtnant vid Andra lifgrenadjärregementet samt blef löjtnant därstädes 1855. Sedan han 1851—52 genomgått Gymnastiska centralinstitutet i Stockholm samt under den närmast följande tiden tjänstgjort som assistent vid Gymn.-ortopediska institutet och som lärare i kapten Funcks gymnastiska anstalt i hufvudstaden m. m., upprättade han i förening med T. J. Hartelius 1854 på Ladugårdslandet i Stockholm en anstalt för pedagogisk, medicinsk och militärisk gymnastik, som han tillika med Hartelius förestod till i juli 1856, då han öfverflyttade till Tyskland och i Bremen grundade det Svenska medikalgymnastiska institutet, hvars föreståndare han var i tjugu år för att sedan efterträdas af sin son. Efter att 1857 på egen begäran ha erhållit afsked från sin innehafvande löjtnantsbefattning på stat vid regementet med tillstånd att såsom löjtnant i regementet kvarstå och sedan han s. å. utgifvit ett i Bremen 1857 tryckt vetenskapligt arbete *Beitrag zur Therapie der Rückgratsverkrümmungen,* kreerades han till fil. doktor vid universitetet i Jena, tog 1859 afsked ur krigstjänsten samt undfick af Sveriges konung professors namn, heder och värdighet 1872. — 1864—65 grundlade han och förestod, jämte det bremenska institutet, ett filialinstitut för medikalgymnastik i hufvudstaden Hannover. U. var ledamot af flera vetenskapliga samfund i Belgien, Frankrike, Grekland och Spanien. Död d. 1 dec. 1889 i Potsdam, där han sedan några år tillbaka varit föreståndare för ett sjukgymnastiskt institut. — Genom utgifna, på tyska och franska författade skrifter gjorde han den Lingska gymnastikens grundsatser kända och värderade och häfdade i ännu högre grad desamma genom deras konsekventa vidhållande under en mångårig praktik såsom sjukgymnast. Följden häraf blef, att den Lingska gymnastiken vann allt mer ökadt vetenskapligt anseende gent emot det tyska turnväsendet. I sin ungdom utgaf U. under märket S—d ett häfte *Tillfällighetsdikter* 1846. — Gift 1854 med *Valborg Torsslow,* dotter af skådespelaren O. U. Torsslow.

Ulrika Eleonora d. ä., drottning. Född i

Köpenhamn d. 11 sept. 1656. Föräldrar: *Fredrik III,* konung af Danmark och Norge, samt *Sofia Amalia,* dotter af hertig Georg af Braunschweig-Lüneburg. — När prinsessan uppnått nitton års ålder (1675), framförde svenske konungen Carl XI genom ambassadören Nils Brahe sitt frieri till henne. Detta upptogs med välbehag af hennes moder, men hennes broder, dåvarande konungen Kristian V, dröjde att gifva ett bestämdt svar, och efter utbrottet af kriget med Sverige 1675 måste saken tills vidare lämnas oafgjord. Prinsessan själf ansåg emellertid sin förlofning gifven, hvarför hon afvisade alla andra förmälningsförslag och genom sin godhet och välvilja mot svenska fångar ådagalade, att hon redan ansåg sig stå Sveriges folk nära. Vid fredsunderhandlingarna mellan de båda stridande makterna, hvilka såsom bekant fördes i Lund 1679, upptogs åter frågan om en äktenskaplig förbindelse mellan Carl XI och U. E. med den påföljd, att d. 29 sept. en öfverenskommelse härom undertecknades af svenska och danska sändebud. Själfva giftermålskontraktet undertecknades af Carl XI den 6 febr. 1680. Den 4 därpå följande maj landsteg prinsessan i Helsingborg, och två dagar därefter firades hennes förmälning på Skottorp i Halland. Meningen var till en början, att bilägret skulle, för undvikande af alltför stora kostnader, äga rum i Halmstad. Att planen i största hast ändrades, berodde därpå, att man på detta sätt lyckades undvika franska ambassadören, hvilken, ehuru objuden, ihärdigt sträfvade att få öfvervara vigselakten. Egendomen Skottorp tillhörde hofkansleren Örnsted, och bilägret bevistades af endast ett fåtal personer. Den nyförmälda gemålens kröning till drottning ägde rum i Stockholm den 25 nov. 1680. Redan vid förmälningsfesten visade Carl sin gemål en uppenbar köld, och detta blef sedan hans sätt att bemöta henne allt framgent, oaktadt han på det hela värderade henne för hennes goda egenskaper, bland hvilka de mest framträdande voro hennes gudsfruktan, vänliga sinnelag och välgörenhet. Oaktadt all sin mildhet kunde hon likväl någon gång, när hon kände sig alltför djupt sårad af konungens frånstötande uppträdande mot henne, taga sin personliga värdighet i akt på ett sätt, hvars berättigande hennes make säkerligen för sig själf erkände, om han än icke i det yttre lät sig däraf påverkas. Ifrån

första året af hennes giftermål hade drottningens hälsa varit svag och vacklande; efter 1690 ökades hennes krämpor med större våldsamhet, och d. 26 juli 1693 afled på Karlberg Ulrika Eleonora, trettiosju år gammal, uppriktigt sörjd af sin gemål, som nu villigt och i varma ordalag erkände hennes värde. Få furstliga personer hafva efterlämnat ett så godt och ädelt minne som hon. Genom sin klokhet och mildhet tillvann hon sig allas hjärtan. Sin tröst i lidandet sökte hon i religionen och i utöfningen af barmhärtighetens och välgörenhetens dygd. Isynnerhet ömmade hon för dem, som alltför hårdt drabbats af reduktionen, men äfven för andra fattiga stod hennes hand alltid öppen. Vid Karlberg uppfördes på hennes bekostnad ett barnhus, och en annan af hennes stiftelser är det s. k. Drottninghuset i Stockholm, i närheten af Johannes kyrka, hvarest en mängd fattiga kvinnor på sin ålderdom erhålla understöd och tak öfver hufvudet. U. E. var moder till sju barn men öfverlefdes blott af tre bland dessa, nämligen Carl, Hedvig Sofia och Ulrika Eleonora (se nedan).

Ulrika Eleonora d. y., drottning. Född på Stockholms slott d. 23 jan. 1688; yngsta barnet af konung *Carl XI* och hans drottning *Ulrika Eleonora d. ä.* — I prinsessans sjätte år afled modern, och när hon var nio år, äfven fadern. Hennes undervisning ombesörjdes hufvudsakligen af hofrådet, sedermera grefven och riksrådet Samuel Barck. I ungdomsåren och under hennes brors, Carl XII:s, frånvaro i främmande land var hon mest öfverlämnad åt sig själf och åt umgänget med sin väninna, fröken Emerentia von Düben, därvid tiden tillbragtes med läsning, isynnerhet af italienska författare, dock utan särdeles urskiljning, bättre och sämre om hvartannat. Mindre liflig och begåfvad än sin äldre syster Hedvig Sofia, var hon i uppväxtåren allmänt tillbakasatt för denna. 1713—14 förestod hon under konungens vistelse i Turkiet, på rådets anmodan, den kungliga regeringen samt utkorades efter Carls död till regerande drottning d. 21 febr. 1719. Sedan hon året därefter öfverlämnat regeringsmakten åt sin gemål, handlade hon troget i öfverensstämmelse härmed och sökte sällan ingripa i ärendenas gång. Medräknas få då ej de tillfällen, 1731 och 1738, då styrelsen var åt henne formligen uppdragen. Vid sin gemål, arfprinsen af Hessen-Cassel, sedermera Fredrik I, med hvilken hon förmäldes d. 24 nov. 1715, var hon fästad af såväl plikt som böjelse, bäggedera med det djupa allvar och den sedliga redlighet, som lågo i hennes lynne. Desto djupare kände hon därför smärtan öfver hans otrohet och det lättsinne, hvarmed han ingick och fortsatte förbindelsen med fröken Taube. Hon iakttog dock alltid mot honom ett aktningsfullt, till och med kärleksfullt, bemötande, och det var blott, då han alltför obeslöjadt lade i dagen sin häftiga och lagstridiga böjelse, som hon med en blick eller ett undfallande ord kunde röja sitt missnöje. Efter att ifrån 1740 tidtals ha erfarit de annalkande årens krämpor, insjuknade hon hastigt samt afled, tyst och stilla, nästan omärkligt, på Stockholms slott d. 24 nov. 1741.

Ulstadius, Lars, religionssvärmare. Född i Österbotten vid medlet af 1600-talet och son af kyrkoherden i Ijo *Anders Ulstadius* och *Maria Lithovius*. — U. hade studerat i Uppsala och Åbo, hvarefter han blef präst 1680 och befordrades till kollega vid trivialskolan i Uleåborg. Sedan han 1682 sökt kapellanstjänsten i Uleåborg men vid dess tillsättande blifvit förbigången, greps han af ett djupt svårmod och afsade sig under dess inflytande såväl prästämbetet som kollegasysslan. Han började nu läsa allehanda uppbyggelseskrifter och föra ett strängt botgörarlif. 1683 lämnade han Uleåborg och begaf sig till Åbo, där han anhöll hos konsistorium »att få undergå uppenbar kyrkoplikt för sina begångna ungdomssynder». Hans anhållan beviljades, och 1685 undergick han den förödmjukande botgöringen. Under de närmast följande åren, som han i armod tillbragte i Åbo, tilltog hans svärmeri alltmer och öfvergick slutligen till sinnesrubbning. Han började nu angripa äfven den lutherska läran. Då han i juli månad 1688 bevistade en gudstjänst i domkyrkan, upphof han midt under predikan ljudeligen sin röst och anhöll att få uppläsa en af honom skriftligen uppsatt bekännelse. Utledd under mycket motstånd, togs han i fängsligt förvar. Inför Åbo domkapitel anklagades han för att i fråga om rättfärdiggörelsen, sakramenten och andra trosfrågor hysa från lutherska läran afvikande meningar. Tydligast ansågs hans villfarelse framträda i yrkandet på hjärtats helgelse, oberoende af yttre tecken och former. Hofrätten, som inberättade saken till konungen, hemställde visserligen, om han ej borde behandlas som mindre vetande, men biskop Gezelius d. y. var af annan mening och yrkade, att U. skulle kvarhållas i fängelse och domkapitlet arbeta på hans omvändelse, hvilken åsikt konungen delade. Då omvändelseförsöken misslyckades, anbefalldes åtal mot U. inför hofrätten. När han ej heller här kunde förmås att »återkalla sina villfarelser», dömdes han d. 10 dec. 1692, såsom den där affallit ifrån och försmädat den evangeliska läran, till döden. På grund af hans uppenbara sinnessjukdom blef emellertid domen mildrad till lifstids straffarbete, hvarefter han 1693 insattes i Smedjegårdshäktet i Stockholm, där han i nära fyrtio år hölls i fängsligt förvar och afled d. 6 okt. 1732. Han hade vid Ulrika Eleonoras kröning 1719 blifvit erbjuden friheten. — Tvenne hans anhängare, en magister *Schæfer* och en student *Ulhegius*, rönte ett föga blidare öde. Ulhegius lösgafs väl efter tre år, sedan han afstått från sina villomeningar, men Schæfer, som återkommit från Pennsylvanien, där han uppehållit sig efter sin första frigifning ur fängelset, insattes dit ånyo 1707 och fick försmäkta inom dess murar, tills han afled 1728.

Unge, Pehr, läkare. Född d. 15 febr. 1734 i Bjättlunda by i Västergötland. Föräldrar: inspek-

toren *Jakob Unge* o. *Brita Rosén.* — Student i Lund 1752, idkade U. i början filosofiska och teologiska studier men valde snart läkarevetenskapen och promoverades till medicine doktor 1762, efter att hafva utgifvit afhandlingen *De hydrope.* Samma år förordnades han till anatomie prosektor vid Lunds universitet och utnämndes 1764 till provinsialmedicus i Malmöhus län, samt fortfor att verka i antydda befattning till 1796, då han efter sin morbroder, den berömde professor Eberhard Rosenblad, förordnades till brunnsintendent vid Ramlösa. Under sin långa tjänstetid i Skåne — han tog afsked från intendentsbefattningen 1808 — inlade han stora förtjänster om hälsovården i nämnda provins, införde koppympningen, satte medicinalverket i ett nytt och förbättradt skick samt genomdref Ramlösa brunnsinrättnings ombyggande i ett ändamålsenligare skick. På grund häraf kallades han 1811 till hedersledamot af Collegium medicum. Död i Helsingborg d. 7 okt. 1812.

Unge, von. Slägten härstammar från *Olof Unge,* som lefde under förra hälften af 1600-talet och var kronobefallningsman i Västmanland.

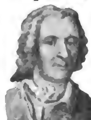
1. **Unge, Olof von,** sjömilitär. Född d. 24 maj 1672. Föräldrar: inspektoren *Olof Olofsson Unge* och *Margareta Schaey.* — Efter flera års sjöresor i utländsk tjänst utnämndes U. 1697 till underlöjtnant vid svenska flottan, hvarefter han åter begaf sig till sjös under främmande flagg och befordrades, under sin bortovaro, 1699, till öfverlöjtnant. Återkommen hem blef han genast, 1700, kapten, i hvilken egenskap han under de följande åren ombesörjde transportförbindelsen mellan Sverige och svenska trupperna i Livland. 1709 kommenderade han fregatten »Phoenix», då han en gång med tre hundra man förjagade en öfverlägsen styrka af ryssar och förstörde ett förskansadt magasin på kusten af Ingermanland. Under de tre följande åren, 1710—12, hade han befälet på örlogsskeppet »Västmanland», med hvilket han agerade tillsammans med hufvudflottan, och äfven ensamt förde omkring på ströftåg och kryssningar. På grund af sin duglighet och nit i rikets tjänst förlänades han 1712 med adelskap, då han förändrade sitt fädernenamn till *von Unge,* deltog 1715 i sjöslaget mot danskarna vid Rügen och befordrades för sitt välförhållande vid detta tillfälle till kommendör, blef 1722 schoutbynacht samt slutligen 1734 vice amiral och kommendant i Karlskrona. Död helt hastigt därstädes, under det han bevistade gudstjänsten i Amiralitetskyrkan, d. 22 maj 1737. — Gift 1703 med *Katarina Palmfelt.*

2. **Unge, Otto Sebastian von,** skriftställare.

Född på Mölntorp i Säby socken af Västmanland d. 15 aug. 1797; den föregåendes brorsons sonson. Föräldrar: adjutanten vid Västmanlands regemente *Fredrik Otto von Unge* och *Abrahamina Hülphers.* — Efter slutade universitetsstudier i Uppsala, där U. 1811 blef student, ingick han 1816 såsom fänrik vid Lifregementets grenadjärkår och utnämndes till löjtnant 1823 men lämnade 1826 den militära banan med titel af kapten, hvarefter han ägnade sitt lif åt landthushållning och litterära sysselsättningar. 1821 företog han en resa till Italien, Frankrike och Tyskland och genomströfvade, sedan han tagit afsked, flera somrar det ena af Sveriges landskap efter det andra. Död på Västerkvarn i Kolbäcks socken af Västmanland, d. 14 maj 1849. — U. har inom vår litteratur vunnit ett berömdt namn såsom resonnerande reseskildrare. Ämnen till antydda skildringar hämtade han dels från utlandet efter en 1821 företagen färd genom Tyskland, Frankrike och Italien, dels från fosterlandet, där han sommartiden genomströfvade dess olika landskap. Hans arbeten: *Vandringar genom Dalarne jämte författarens resa söderut* 1829, *Promenader inom fäderneslandet* 1831—32, *Senare Dalresa* 1835, samt *Minnen af lifvet* 1835 äro hvar för sig grufvor af tankedigra, satiriskthumoristiska reflexioner och snillrika skildringar af den svenska naturen samt landets seder och förhållanden. Han beskrifver i dem »sin inre människas reseäfventyr», en »ny Thorild i moral och estetik, men en Thorild med ett afrundadt, mjukt och poetiskt språk». Klarast framträder hans på snillrika tankar och varma känslor rika skaplynne i det sistnämnda arbetet. Han har äfven utgifvit *Dikter i bunden och obunden stil* 1838, hvilka kanske mer än hans öfriga skrifter erinra om Thorild. Alla hans skrifter äro anonymt utgifna. — Gift 1832 med *Kristina Elisabet Wesström.*

Ungern-Sternberg, Mattias Alexander von,

krigare, politiker. Född i Stockholm d. 3 mars 1689 och tillhörande en livländsk, ursprungligen från Böhmen härstammande ätt, af hvilken tre medlemmar 1653 förlänades med svensk friherrevärdighet. Föräldrar: generallöjtnanten *Nils Alexander von Ungern-Sternberg,* son af en bland de nämnda naturaliserade friherrarna med Volmar till förnamn, och friherrinnan *Kristina Beatrix Palbitsky.* — 1704 volontär och 1705 arklimästare vid amiralitetet, lämnade U. med vederbörlig tillåtelse svenska hären midt under Carl XII:s krig, för att först i fransk och sedan i holländsk tjänst lära sig krigets yrke. Under dessa läroår deltog han i spanska tronföljdskriget, först på fransk, sedan på holländsk, sida samt bevistade bland annat de för franska vapnen ogynnsamma slaktningarna vid Oudenaarde och Malplaquet 1709 och blef i den sistnämnda tillfångatagen. Nämnda år, sedan olyckan vid Pultava förspridt de svenska krigarna kring östra Europa, återkom han till Sverige och anförde i slaget vid Helsingborg 1710 ett kompani dragoner. Kapten vid lifdragonerna 1712, deltog han såsom adjutant hos fältmarskalken, grefve C. G. Mörner, sin sedermera blifvande svärfader, i fälttågen mot Norge och befordrades 1719 till major. Nio år senare flyttades han med samma grad på lifregementet till

häst, blef 1731 öfverstlöjtnant samt deltog till en början i 1741 års krig med en afdelning af lifregementet. Vid 1734 års riksdag hade han visat synnerligt nit i pröfningen af lagkommissionens förslag till vår nu gällande lag och börjat vinna anseende som politiker. Med anledning däraf, och särskildt som en af Mössornas hufvudmän, hvilket parti i följd af missnöjet med den eländiga krigföringen började få ökadt inflytande, kallades han att vid riksmötet 1742 emottaga landtmarskalksstafven, ett förtroende, som äfven lämnades vid den följande riksdagen 1746. Att ej Hattarnas regemente redan vid förstnämnda riksdag fick stryka på foten, därtill var U.-S., trots sin ställning som en af Mössornas hufvudmän, icke utan skuld. Han medverkade nämligen till att dels göra om intet en för Hattarne besvärlig undersökning beträffande krigets uppkomst och dels äfven till riksdagens afbrytande i förtid. Äfven vid 1746 års riksdag följde han en politisk taktik, som var minst sagdt af tvifvelaktigt gagn för hans parti. Utnämnd till öfverste 1743, befordrades han 1745 till chef för lifregementet och 1747 till generallöjtnant af kavalleriet, blef 1751 general af kavalleriet och 1753 fältmarskalk. 1757 afgick han såsom kommenderande general en chef med 16,000 man till kriget i Pommern men lämnade redan året därefter kommandostafven i generalguvernören von Rosens hand och drog sig tillbaka till privatlifvet samt afled på sin egendom Äs i Södermanland d. 13 jan. 1763. — U.-S. kännetecknas af Geijer såsom »en hederlig man af måttliga egenskaper». Såsom partiman, och särskildt som landtmarskalk, skyggade han tillbaka för hvarje häftigare brytning, och understödde därför alla jämkningsförslag. Hans fältherreskicklighet ställdes åtminstone af Fredrik den store ej högt. Så mycket högre skattade U.-S. den själf, då han efter sin hemkomst från Pommern, hvilken skedde på uttrycklig befallning af regeringen, aflämnade en omständlig berättelse öfver sitt förda befäl, som hade till följd en kunglig skrifvelse, i hvilken Adolf Fredrik förklarade sitt nådiga välbehag såväl med öfverbefälhafvaren, som med de af honom vidtagna åtgärderna. Det »nådiga välbehaget» var säkerligen till icke ringa del att tillskrifva den omständigheten, att U.-S under senaste åren af sin politiska verksamhet närmat sig hofvet. — Gift 1732 med grefvinnan *Beata Sofia Mörner*.

Unonius, Gustaf Elias, vitter, reseskildrare. Född i Helsingfors d. 25 aug. 1810. Föräldrar: lagmannen *Samuel Unonius* och *Maria Julia Gardberg*, hvilka efter Finlands förening med Ryssland öfverflyttade till Sverige, där fadern blef postmästare och tullförvaltare i Grisslehamn. — Från början bestämd för militärståndet, insattes U. vid tretton års ålder som kadett vid Karlberg, där han i likhet med de samtida kamraterna Ridderstad, Adlersparre (Albano) och von Braun försökte sig på det skönlitterära området och bl. a. lämnade poetiska bidrag till åtskilliga den tidens kalendrar. Emellertid lämnade han 1830 krigarbanan och inskrefs samma år bland de studerande i Uppsala. 1833 aflade han kameralexamen i afsikt att följande året undergå examen för inträde i rikets rättegångsverk. Emellertid utbröt koleran i Sverige 1834, och, då föreläsningarna i Uppsala inställdes, sökte och erhöll han plats såsom underläkare vid ett af hufvudstadens kolerasjukhus. Detta väckte hans håg för läkarevägen, till hvars examina han de följande åren beredde sig i Uppsala. Då han likväl tyckte sig finna, att framtidsutsikterna i fäderneslandet voro mindre lofvande, utvandrade han, sedan han 1841 gift sig med *Charlotta Margareta Öhrströmer*, s. å. med sin hustru till Amerika och nedsatte sig som farmare i det då glest befolkade och ännu af indianer genomströfvade territoriet Wisconsin. I den mån den skandinaviska utvandrarebefolkningen här ökades, yppade sig ock behofvet af egen församlingsstyrelse och egen präst, hvarför U. på anmodan af sina landsmän ingick vid det af den protestantisk-biskopliga (anglo-amerikanska) kyrkan i trakten stiftade seminariet och ordinerades efter tvenne års studier till präst. Till en början den enda svenska prästen bland de i allt större mängd invandrande skandinaverna, fick han efter hand flera ämbetsbröder. Då dessa emellertid tillhörde den evangelisk-lutherska kyrkan och icke delade U:s uppfattning af dennas endast formella skiljaktighet från den anglo-amerikanska, uppstod mellan honom och dessa präster ett mindre förtroligt förhållande. Då därtill församlingen i det skandinaviska nybygget på den trakt, där han först bosatt sig, efterhand förskingrats, tillträdde han 1848 på kallelse en amerikansk församling i norra delen af Wisconsin men kallades redan följande året till Chicago, hvarest han bland där bosatte svenska och norska utvandrare bildade en ny anglo-amerikansk församling under namn af S:t Ansgarii-kyrkan, jämte det han med prästerliga förrättningar biträdde flera af de skandinaviska settlementen i Illinois och Wisconsin. I Chicago uppfördes för hans församling en kyrka för insamlade medel, hvartill bidrag äfven lämnats af Jenny Lind. Under ett kortare, 1853, i fäderneslandet aflagdt besök vaknade hos honom en liflig håg att där åter få taga sin varaktiga vistelse. Han vände emellertid tillbaka till Chicago och kvarstannade där ytterligare fem år. Med sin prästerliga befattning förenade han de två sista åren af sin vistelse i Amerika den af tillförordnad svensk-norsk samt dansk vice konsul därstädes. 1858 återflyttade han med familj till fäderneslandet, där han ville söka anställning som präst i statskyrkan. Då emellertid åtskilliga svårigheter yppade sig för honom att få denna sin plan förverkligad, nödgades han söka sitt lefvebröd i ett annat kall. Han ingick sålunda i tullverkets tjänst och utnämndes 1863 till tullförvaltare i Grisslehamn samt tog från antydda befattning afsked 1888. Oaktadt U. efter sin återkomst till Sverige ånyo inträdde som med-

lem i svenska kyrkan, nedlade han dock aldrig sitt prästämbete i den anglo-amerikanska kyrkan utan kvarstod i dess matrikel ända till sin död, som inträffade d. 14 okt. 1902, alltså vid den höga åldern af fyllda 92 år. — Före sin utvandring till Amerika hade han utgifvit: *Gustaf eller den finska flyktingen* 1829, *Vitterhetsförsök* 1834 samt *Några ord yttrade vid Uppsala nykterhetssällskaps sammanträde* 1840. Under sin vistelse i Amerika författade han och utgaf: *Haandbog for den Hel. allmindelige Kirkes Bekjendere* 1846 och efter sin återkomst till fäderneslandet *Minnen från en sjuttonårig vistelse i nordvästra Amerika* — två delar 1861—62 — ett omfattande och innehållsrikt arbete, i hvilket han tecknar sitt eget lif samt förhållande i amerikanska västern, och där isynnerhet skildringen af de första årens nybyggarlif är af stort intresse såsom varande ett slags robinsonad.

Upmark, Gustaf Henrik Vilhelm, konst- och kulturhistoriker. Född i Stockholm d. 29 febr. 1844. Föräldrar: revisorn i kammarrätten *Lars Gustaf Mauritz Upmark* och *Matilda Wilhelmina Molien.* — Student i Uppsala 1861, vann U. därstädes filosofiska graden 1869 och anställdes s. å. som e. o. amanuens vid Nationalmuseums konstafdelning. Sedan han därstädes 1873 blifvit andre och 1875 förste amanuens samt 1880 utnämnts till intendent, tog han såsom sådan under sin särskilda vård de förenade handtecknings- och gravyrsamlingarna. Efter vetenskapliga grunder och med tillämpning af den erfarenhet, han under en 1872 med statsunderstöd företagen utrikes resa vunnit genom studier vid därvarande muséer, ordnade han och sammanförde till ett helt de olika delarna af dessa samlingar. Det var ock efter en af U. uppgjord plan, som Nationalmusei nya, 1885 öppnade, konstslöjdafdelning blifvit anordnad, liksom det väsentligen är genom honom, som Nationalmuseum erhållit den fasta organisation, det för närvarande äger. Vid sidan af antydda verksamhet ägnade U. med mycken flit sina krafter och sina insikter till främjande af konstslöjdens samt den konstindustriella och tekniska undervisningens utveckling i vårt land. Tillfälle hade han dels såsom ledamot i styrelserna för Svenska slöjdföreningen och Tekniska skolan i Stockholm, dels såsom sekreterare i 1877 års kommitté för upprättande af ett museum för konstindustri och slöjd i hufvudstaden, dels såsom öfverlärare i Tekniska skolans högre konstindustriafdelning och såsom konservator vid Svenska slöjdföreningens museum, hvars första anordnande var hans verk. Äfven såsom författare och föreläsare var han i förenämnda syfte verksam. U. kan också sägas hafva varit den mer eller mindre egentliga upphofsmannen till åtskilliga utställningar, såsom konstslöjdutställningen i Arffurstens palats 1876—77, textilutställningen i slöjdföreningen 1880 och Gustavianska utställningen 1891. Genom den af honom 1889 stiftade Gripsholmsföreningen togs ett stort steg till en pietetsfull restaurering af den gamla på minnen rika Vasaborgen invid det lilla Mariefred. Ordförande 1887 i Föreningen för grafisk konst, var han verksam för höjande af denna konst, bl. a. genom anordnandet 1889 å Nationalmuseum af en utställning af moderna nordiska gravyrer o. dyl. Den illustrerade katalogen till densamma inleddes med en af U. författad uppsats *De grafiska konsterna.* Flitigt använde han för öfrigt sin penna i den saks tjänst, vid hvilken han med så lifligt intresse var fästad. Af hans litterära alster må vidare nämnas *Jeremias Falck, drottning Christinas hofkopparstickare* 1884, i »Medd. från Nationalmuseum», *Tapetväfveriet i Sverige under de första Vasakonungarna* 1886, i »Medd. från Sv. slöjdföreningen», *Handteckningar af äldre mästare i Nationalmuseum* 1889, *Kyrkorna i Sotholms härad I,* 1890, i »Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria», *Svenska porträtt efter kopparstick i Nationalmuseum och kongl. biblioteket* 1890, *Svenska riddarhuset* 1891, *Vadstena slott 1545—1620,* i »Svenska fornminnesföreningens tidskrift» VIII 1891—92, *Tyska kyrkan i Stockholm* 1889, i »Jul», *Kyrkorna i Tyresö* 1893, i »Tekn. tidskrift», *Skånska herrgårdar under renässanstiden* 1896, i »Sv. slöjdf:s medd.», *Gripsholms slott* 1887, i »Nord. tidskrift», *Torpa* 1897, i »Sv. fornminnesf:s tidskr.», *Tidö, ett stormanshem på 1600-talet* 1897, i »Sv. slöjdf:s medd.» samt det stort anlagda verket *Architektur der Renaissance in Schweden 1530—1760.* Af detta verk hvars innehåll framgår af dess titel, hann författaren blott utgifva några häften, men redan dessa prägla arbetet såsom en prydnad för Sveriges konsthistoriska litteratur. Medarbetare i »Nordisk familjebok», lämnade han icke få bidrag till detta omfattande verk äfvensom till Brockhaus' Konversationslexikon. U., som 1897 blef vice ordförande i Sv. slöjdföreningen och 1898 ledamot af kommittén för Sveriges deltagande i Parisutställningen 1900, var därjämte ordförande i Svenska fornminnesföreningens styrelse. Efter ett långvarigt hjärtlidande afled han i Stockholm d. 28 maj 1900. — Gift 1874 med *Eva Dorothea Helena Kindstrand.*

Upmark, Johan, se **Rosenadler.**

Uppström, Anders, språkforskare. Född på Hammarby bruk i Gästrikland d. 29 juni 1806. Föräldrar: arbetskarlen *Erik Uppström* och *Katarina Andersdotter.* — Då de fattiga föräldrarna själfva ej förmådde befordra den vetgirige gossens studier, åtog sig deras husbonde, den som riksdagsman bekante brukságaren Thore Petre, hans uppfostran och lät inskrifva honom i Gäfle skola 1818. Efter sex år befanns U. mogen att afgå till universitetet i Uppsala, där han vistades någon tid, men snart måste han af brist på medel söka sig någon utkomstväg och antog plats som lärare vid ett par folkskolor i Gästrikland. Sedan han innehaft denna befattning i två år samt tillbragt en längre tid, dels med egna studier i Uppsala, dels med konditionerande i hembygden, tog han

1833 magistergraden och förordnades 1834 till kollega vid Uppsala katedralskola samt blef 1845 vid nämnda läroverk »förste adjunkt» i grekiska och hebreiska språken. Den honom sålunda tilllagda titeln förändrades 1858 till »lektor». Tillika förordnades han till docent i götiska språket vid Uppsala universitet 1850 och utnämndes till e. o. professor 1859. Sedan han samma år varit uppförd på förslag till professuren i nordiska språk, besökte han 1860 och 1863 biblioteken i Wolfenbüttel, Rom och Milano för att studera där befintliga götiska handskrifter, samt afled i Uppsala d. 21 jan. 1865. — Sitt stora vetenskapliga rykte vann U. genom sina grundliga forskningar i den moesogötiska litteraturen. De båda arbeten, som utgjorde frukten af hans ihärdiga studier på detta fält, nämligen docentafhandlingen *Aivaggeljo þairh Maþþaiu eller fragmenterna af Matthei Evangelium på götiska jämte ordförklaring och ordböjningslära* 1850 samt *Codex Argenteus sive sacrorum evangeliorum versionis gothicæ fragmenta* 1854, väckte i och utom landet stor uppmärksamhet samt belönades af Sv. akad., det förra med den mindre guldmedaljen och det senare med det kungliga priset. Med det sistnämnda arbetet, är en egendomlig historia förbunden, som illustrerar sanningen af den bekanta satsen »Habent sua fata libelli». Vid dess utgifvande funnos i behåll af den i Uppsala universitetsbibliotek förvarade »silfverboken» endast 177 blad. Mellan åren 1821 och 1834 hade nämligen på obekant sätt tio blad af det ryktbara verket förkommit. Då hände sig 1857, att U. till sin stora glädje af en döende biblioteksvaktmästare fick mottaga nämnda dyrbara blad. Redan s. å. skyndade han också att såsom tillägg till sitt arbete utgifva *Decem Codicis argenteæ rediviva folia*. En frukt af hans 1860 företagna studier i de förenämnda utländska biblioteken var *Fragmenta gothica selecta* 1861. Hans 1863 idkade forskningar i Milanos bibliotek resulterade i arbetet *Codices gotici ambrosiani*, som dock först efter hans död utgafs af hans son 1868. — Gift 1839 med *Maria Charlotta af Uhr*.

Utfall, Jean von, sjömilitär. Född i Göteborg d. 8 april 1681. Föräldrar: bankokommissarien *Jakob Utfall* och *Maria Kuyl*. — Tidigt bestämd för sjöyrket, ingick U. som volontär vid amiralitetet i utländsk tjänst för att bilda sig för den valda lefnadsbanan och tillbragte på detta sätt åren 1697—1703. Sistnämnda år trädd i svensk tjänst, var han med i ryska kriget från 1704. Fyra år senare erhöll han tillåtelse att idka utrikes sjöfart men hemkallades redan 1709 och anställdes som kapten vid Skaraborgs regemente. 1712 befordrades han till amiralitetskapten och bevistade i denna egenskap sjöslaget utanför Rügen d. 28 juli 1715, då han — tillsammans med en sin kamrat, Schärna — så väl skötte skeppet under den stupade amiral Hencks flagga, att han befordrades till kommendör och följande år adlades, då han lade *von* till sitt namn. Under en återresa från Holland, dit han skickats med ett uppdrag till Görtz, blef han 1716 af Tordenskjold tagen och förd till Norge, där han kvarhölls till 1719. Knappt lösgifven, bemäktigade han sig med en underlägsen styrka natten mellan d. 31 aug. och 1 sept. s. å. nio af Tordenskjolds skepp, hvilka han förde som pris till Göteborg. 1722 befordrad till schoutbynacht, nyttjades han en tid i diplomatiska beskickningar till Barbareskstaterna och afslöt 1729 den första freds- och handelstraktaten mellan Sverige och Algeriet. De underhandlingar, som ledde till afslutandet af denna traktat, förde han under det antagna namnet Claes Seeman. Blef 1736 vice amiral och eskaderchef i Göteborg, 1742 amiral och amiralitetsråd samt chef för volontärregementet. Då han under 1741—43 års ryska krig förde befälet öfver stora flottan, höll han i maj sistnämnda år vid Hangö en rysk galäreskader instängd i finska viken. Då denna eskader slutligen syntes vilja begagna sig af den nu anlända stora ryska flottan för att tränga sig ut ur nämnda farvatten, skred U. till anfall på stora ryska flottan d. 7 juni. Men då denna drog sig tillbaka, följd af svenska flottan, fick galäreskadern tillfälle att, gynnad af en nattlig dimma, smyga sig ut i Östersjön, hvarpå den, förstärkt med de ryska galärerna vid Åland, var oförhindrad att utsätta svenska kusten för härjande angrepp. U. afled i Karlskrona d. 11 mars 1749. — Gift 1709 med *Maria Helena Göthenstierna*.

Utterhielm, Erik, miniatyr- och emaljmålare. Född d. 14 sept. 1662. Föräldrar: assessorn i Svea hofrätt *Magnus Utter* — adlad *Utterhielm* 1692 — och *Brita Göransdotter*. — U. ingick efter slutade akademiska studier vid hofvet, där han blef kammarjunkare hos änkedrottning Hedvig Eleonora. Detta är allt, hvad man känner om hans yttre lif. Hans minne åter tillhör konsthistorien, där han förvärfvade sig namn såsom skicklig målare, särskildt af miniatyrporträtt. Såsom elev af Ehrenstrahl har han efterlämnat några i dennes stil utförda historiestycken. Likväl är han mest uppburen för sina miniatyrer och emaljmålningar. I statens historiska museum förvaras en serie af honom på koppar utförda emaljmålningar, fem till antalet, daterade 1689 och framställande *Fottvagningen*, *Nattvarden*, *Bönen i Gethsemane*, *Korsbärningen* och *Korsfästelsen*. Äfven finnes där ett antal porträtt, däribland af *Carl XI* och *Carl XII*, det förra emaljmålning och det senare utfördt i olja på koppar. Af hans serier miniatyrporträtt, framställande medlemmar af Vasa-, Pfalz-Zweibrückenska och Holstein-Gottorpska husen, finnas trenne, ordnade som stamträd i Gripsholmssamlingen. Han afled ogift i Stockholm d. 25 juni 1717 och slöt vid sin bortgång adliga ätten Utterhielm.

1. **Uttini, Francesco Antonio,** musiker, tonsättare. Född i Bologna 1723. — Lärjunge af den berömde padre Martini, hade U. redan komponerat flera operor och vunnit ett berömdt namn som musiker, när han 1754 kallades till Sverige för att öfvertaga ledningen af den af Adolf Fredrik införskrifna italienska operatruppen. 1772 kalla-

des han att medverka vid »Kongl. operateaterns» inrättande. Den 18 jan. 1773 öppnades den nya teatern i Bollhuset med operan *Thetis och Pelée*, hvartill U. skrifvit musiken. Anställd som anförare och kapellmästare för den nybildade orkestern, skötte han denna befattning till 1788, då han tog afsked med pension, hvarefter han afled i Stockholm d. 25 okt. 1795. — I svenska operainrättningens historia är U. ett berömdt namn. Han är nämligen icke blott den egentlige verkställaren vid den främmande operans plantering i svensk jord utan en tonsättare af oförneklig förtjänst. Bland de af honom komponerade operorna må vidare nämnas: *Galatea; l'Isola disabitata; il Ré pastore; l'Eroe cinese l'Adriano* och *il Sogno di Scipione*, hvilka uppfördes på teatern vid Drottningholm 1754—64, samt *Psyché ou les trois sultannes*, som gafs af franska skådespelaresällskapet i Stockholm under samma tid m. fl. Han har dessutom författat musiken tilll Gyllenborgs skådespel *Birger Jarl*, körerna till tragedierna *Iphigenie i Auliden* och *Oedipe*, musiken vid Gustaf III:s kröning o. s. v. — Gift 1: med *Rosa Scarlatti*, 2: med *Sofia Ulrika Liljegren*.

2. **Uttini, Carlo Gasparo Simone,** skådespelare. Född i Italien 1753; den föreg. son. — Vid tjugo års ålder begynte U. sin bana vid K. teatern såsom dansör men öfvergick snart till aktörstaten och uppträdde för första gången som skådespelare i *Abners* roll i sorgespelet »Athalie», 1776. Han var sedan under en lång följd af år en af scenens bästa förmågor, »förträfflig aktör, ehuru han med någon svårighet uttryckte sig på svenska språket». Såsom hans bästa roller har man antecknat: *Bazils* i »Figaros bröllop», *Rollers* i »Lycksökaren», *Peter Nicolas'* i »Klosteroffren», *Diedrich Menschenschrecks* m. fl. I åtskilliga år var han ordningsman vid Dramatiska teatern och afled i Stockholm d. 1 maj 1808. — Gift 1784 med *Maria Kristina Lindberg*.

Wachschlager, Gustaf, hofman, landthushållare, politiker. Född d. 13 sept. 1728. Föräldrar: majoren *Georg Henrik Wachschlager* och *Anna Hedersköld*. — W., som i öfrigt delade sin tid mellan skötseln af sin egendom Lennartsnäs i Uppland och tjänstgöring vid hofvet, där han 1767—78 var ceremonimästare hos prinsessan Sofia Albertina och 1792 blef hofmarskalk, har i öfrigt mest gjort sig känd för sin långvariga riksdagsmannaverksamhet. Denna började under frihetstiden, då W. ställde sig i Mössornas läger. Han blef ock vid 1765—66 års riksdag invald i det stora depntationens lagutskott, som utarbetade vår första tryckfrihetsordning. Under Gustaf III:s regering intog han en framskjuten plats inom det oppositionella landtpartiet och var vid 1786 års riksdag ledamot af statsutskottet samt 1789 af bevillningsutskottet. Död i Stockholm d. 10 mars 1812. — Gift 1759 med *Kristina Holmcreutz*. — Hans enda dotter blef gift med skalden Johan Gabriel Oxenstierna.

Wachtmeister. Ätten Wachtmeisters äldsta kända historia går icke längre tillbaka än till midten af 1500-talet, men det är möjligt, att det sannolikt efter något ämbete, t. ex. obrist-wachtmeister-öfverstlöjtnant, antagna släktnamnet Wachtmeister bidragit till att bringa i glömska ättens måhända förnämligare härkomst. Den förste med full säkerhet kände stamfadern, *Hans W.*, intog åtminstone i midten af 1500-talet en framstående plats i samhället. (Ättens af äldre släktforskare namngifna stamfäder *Axel* och *Clas W.*, som uppgifvas ha varit herrar till Annach i Livland och ha lefvat under förra hälften af 1500-talet, omnämnas icke i hittills kända samtida handlingar.) Ofvannämnda Hans W., som på 1570 talet var anförare för en »fana» tyska ryttare i svensk tjänst, adlades 1578, blef sedermera fältöfverste i Estland samt fältmarskalk och afled 1590 i Estland. Hans sonson, riksrådet och riksstallmästaren *Hans Classon W.*, blef 1651 friherre med Björkö till friherreskap. Från honom härstamma alla nu lefvande grenar af friherrliga och grefliga ätten W. Två grenar erhöllo svenskt grefskap. *Hans Hansson W.*, äldste son till den förste friherren till Björkö, — se W. 1 — utnämndes till grefve 1687 och skref sig till Johanneshus i Livland, hvilket gods utbyttes mot fideikommissen Skunkenberg och Tromtö i Blekinge län, af hvilka det förstnämnda då erhöll namnet Johannishus. Från honom härstamma alla ättens nu lefvande medlemmar. Den yngre grenen erhöll svenskt grefskap 1693 — genom W. 2 — med namnet *W. till Mälsåker*. Denna gren utdog 1708.

1. **Wachtmeister, Hans,** politiker, Karlskronas grundläggare och svenska flottans nyskapare. — Född i Stockholm d. 24 december 1641; son till riksrådet, frih. *Hans Wachtmeister* och friherrinnan *Agnes Margareta von Helmstedt*. — W. åtnjöt en omsorgsfull uppfostran, som afslutades med en utrikes resa, hvarunder han i sällskap med sin bror, Axel, uppvaktade drottning Kristina i Rom, på hennes bekostnad fick studera och af henne utnämndes till kammarherre. Under en ny resa anlände han 1665 till England, som då var inveckladt i krig med holländska republiken, och ingick i engelsk örlogstjänst samt deltog i flera sjöträffningar. Vid sin hemkomst utnämndes han till kaptenlöjtnant vid öfverste Wrangels regemente, hvarjämte han sedermera antogs till kunglig kammarherre. 1675 befordrades han till amiralitetskapten och deltog i kriget mellan Sverige och Danmark, hvarunder han utmärkte sig mångfaldiga gånger på det mest fördelaktiga sätt, såsom i slagen vid Lund och Kjögebukt, vid återeröfrandet af Bleking, vid försvaret af Öland o. s. v. Redan 1676 hade han blifvit utnämnd till vice amiral och amiral, hvarefter hans krigarförtjänster belönades med öfveramiralsfullmakt 1678, amiralgenerallöjtnantsfullmakt 1679 och amiralgeneralsvärdigheten 1681. Han blef k. råd s. å., 1682 därjämte president i amiralitetskollegium, generalguvernör öfver Kalmar län, Öland och Bleking 1683 — han hade redan 1680 blifvit guvernör öfver dessa landsdelar — samt slutligen 1687 grefve af Johannishus. — Vid 1680 års

riksdag uppträdde han såsom den verksammaste ledaren och pådrifvaren af de vid samma tillfälle fattade besluten om enväldet, reduktionen och Stora kommissionen. Han drog sig emellertid snart tillbaka från riksdagsstriderna för att utföra det verk, som för alla tider skulle hedra och gagna hans fädernesland samt fläta en oförgänglig lager kring hans minne. Man hade redan länge hunnit inse att, för att upprätthålla förbindelsen mellan moderlandet och biländerna, det framför allt behöfdes en stark flotta samt en annan station för denna än Stockholm, hvars hamn var alltför aflägsen och dessutom halfva året låg tillfrusen. Under det nyss ändade kriget hade W. lärt känna Trossöviken i Blekings skärgård såsom särdeles lämplig till en örlogshamn. Här grundlade och ordnade han, på Carl XI:s befallning, Karlskrona stad, hamn och fästningsverk och hitflyttade stora flottan med dess tillbehör från Stockholm. I sammanhang med dessa anläggningar ställde han amiralitetskollegium i ett nytt och bättre skick, inrättade vid detsamma särskilda stats- och kammarkontor, förbättrade sjöartiklarna, uppsatte förhållningsbref för flottans ämbetsmän, ordnade lotsverket, ökade och förbättrade fyrbåkarna, lät undersöka svenska kusterna utefter Östersjön och Kattegat och utgifva sjökort öfver dem, byggde Karlskrona kyrka, samt anlade i samma stad sjukhus, barnskolor m. m. Då han 1680 mottog flottan, räknade den endast 13 linjeskepp och 11 fregatter, hvaraf 10 fartyg kasserades under de kommande åren, och nio år senare utgjorde svenska örlogsflottan 29 linjeskepp, 7 fregatter och 6 mindre fartyg. 1697 ägde Sverige utom fregatter en flotta af 38 rangskepp, som förde 2,648 kanoner. W. var dock själf en medelmåttig amiral, som gjorde sig skyldig till åtskilliga fel och dröjsmål, när han förde befäl öfver flottan. Han afled i Stockholm den 15 febr. 1714. — Till utförande af sitt ärorika företag i Karlskrona offrade han trettiofyra år af sin lefnad, under beständig strid mot afunden och trögheten, hvilka enat sig om att nedsätta hans verk under påstående, att anläggningen af Karlskrona var förfelad och att flottan hade bort förläggas till Kalmar. Men hans allvar och kraft besegrade alla hinder, och därför skall, »så länge svensk flagga svajar öfver Östersjöns vågor, minnet af Hans W. lefva i vördnad och välsignelse.» Det får dock icke döljas, att W. var en synnerligen egensinnig person, och att flottan slukade ofantliga summor, beträffande hvilkas användande ingen utredning förefanns. — Gift 1685 med grefvinnan *Sofia Lovisa von Ascheberg*, dotter af den ryktbare fältmarskalken och generalguvernören.

2. **Wachtmeister, Axel,** krigare, politiker. Född i Stockholm d. 13 jan. 1643; den föregåendes bror. — I ungdomen åtföljde W. sin svåger, Bengt Oxenstierna, på åtskilliga beskickningar till främmande hof men öfvergaf snart den diplomatiska banan för att välja en annan, som mer öfverensstämde med hans böjelse, nämligen krigarens. 1666 tog W. tjänst som löjtnant vid generalmajoren Wollmar Wrangels regemente, var därpå i fransk tjänst och deltog i kriget mellan Frankrike och Spanien. Efter krigsutbrottet mellan Sverige och tyska riket inträdde W. 1675 åter i svenska armén som ryttmästare och konstituerades redan 1676 till öfverste för ett värfvadt regemente. Hans hjältedater i detta krig tyda på ett mod utan like. Ehuru flere gånger sårad, vann han med den obetydligaste truppstyrka den ena segern efter den andra, till och med på en enda dag trenne sådana. Slutligen tillfångatagen under försvaret af den vid Elbefloden liggande Schwingers skans, måste han utstå en kort fångenskap och anlände kort efter slaget vid Lund till Carl XI i Skåne. Under fortgången af det danska kriget utförde han med en förvånande djärfhet den ena hjältebragden efter den andra. Den vänskap, konungen härigenom fattade för honom, fortfor hela deras lif igenom. W. upphöjdes steg för steg till generalmajor 1679, till k. råd, grefve af Mälsåker och fältmarskalk 1693 samt till president i krigskollegium 1697. Han afled i Stockholm den 24 juli 1699. — Vid riksdagen 1680 understödde han, liksom brodern Hans, den påyrkade statshvälfningen men synes snart hafva dragit sig tillbaka och åtnöjt sig med att vara sin konungs enskilde vän. I nitton år var han ock Carl XI:s dagliga umgänge, inträdde när som helst i konungens enskilda rum och var vid hans brådstörtade ridter och andra öfverdådiga företag den gifne följeslagaren och kamraten. — Gift 1682 med friherrinnan *Anna Maria Soop*.

3. **Wachtmeister, Carl Hans,** sjömilitär. Född d. 15 juni 1682; den föreg. brorson. Föräldrar: landshöfdingen, generallöjtnanten frih. *Bleckert Wachtmeister* och *Barbara Kristina Wulfrath*. — Utnämnd till underlöjtnant vid amiralitetet 1697 och ett år senare befordrad till öfverlöjtnant, gjorde W. sin skola under de utmärkta amiralerna Anckarstierna och Psilander samt deltog såsom den senares närmaste man på skeppet Öland i den ryktbara träffningen mot engelsmännen 1704. Efter åtskilliga andra väl utförda värf fick han 1712 fullmakt som schoutbynacht och blef sedan på ett och samma år, 1715, först vice och sedan verklig amiral. När Sverige ändtligen vunnit fred efter de långvariga krigen, utnämndes han 1727 till president i amiralitetskollegium och afled ej långt därefter i Stockholm d. 31 jan. 1731. — I sin ungdom hade han studerat i Rochefort samt bibehöll alltjämt mycken håg för studier. Han var också en man af stor teoretisk bildning, särdeles i matematik, kemi och »antikvitetssaker», beträffande hvilka vetenskaper han använde hvarje ledig stund att öka sina insikter, äfven å de tider, då han var bunden af utöfningen af sitt yrkes praktiska åligganden. — Gift med *Beata Jacquette Ribbing*.

4. **Wachtmeister, Carl Hans,** sjömilitär. Född i Karlskrona d. 2 april 1689; den föregåendes kusin och son till W. 1. — W. blef, efter att

tidigt ha ingått vid amiralitetet, öfverlöjtnant 1706, kapten 1707 och utnämndes af rådet 1711 till schoutbynacht. I denna egenskap anförde han 1715 en eskader af fyra rangskepp och två fregatter, som skickades till Bälten för att, i förening med en eskader från Göteborg, oroa danska öarna. Här angreps han, innan föreningen med Göteborgseskadern kunde ske, af danske schoutbynachten Gabell med sju rangskepp och två fregatter, samt blef efter tappert motstånd, sedan han sökt förstöra sina egna skepp, tillfångatagen. Ehuru ändamålet med expeditionen misslyckats, befordrades dock W. för sitt vid tillfället visade mannamod till vice amiral 1716 och blef amiral tre år därefter. 1720 var han som amiral tredje man i befälet på öfveramiralen grefve Sparres flotta samt tog senare befälet öfver större delen däraf och inlade under då varande förhållanden en stor förtjänst, i det att han lyckades fördröja engelske amiralen Norris afsegling. Under sista åren af sin lefnad tjänstgjorde han såsom amiralitetsråd samt afled i Karlskrona d. 7 mars 1736. — Gift 1: med grefvinnan *Ulrika Magdalena Stenbock*, dotter af hjälten Magnus Stenbock, och 2: 1717 med friherrinnan *Sofia Dorotea Henrietta Philippina von Metsch*.

5. **Wachtmeister, Carl Adam,** militär, politiker. Född på Rotenberg i Östergötland d. 27 maj 1740; brorson till W. 3. Föräldrar: öfverstlöjtnanten, friherre *Axel Gustaf Wachtmeister* och grefvinnan *Magdalena Sofia Wachtmeister*, dotter till W. 4. — Sin teoretisk-militära uppfostran hade W. erhållit vid Adolf Fredriks kadettkår, när han utnämndes till fänrik vid Skaraborgs regemente 1756. Härifrån flyttades han följande året med samma grad till Lifgardet, blef 1763 löjtnant därstädes, 1770 kavaljer hos hertig Carl af Södermanland samt befordrades 1772 till stabskapten. Redan samma år utnämnd till öfverste i armén, erhöll han 1776 konungens fullmakt att vara öfverste för Jämtlands regemente, blef 1785 öfverste och kommendant i Göteborg, 1787 vice guvernör för kronprinsen samt befordrades vid Gustaf III:s afresa till Finland 1788 att mottaga befälet öfver alla i Stockholm varande trupper. Hittills hade han haft allt skäl att finna sig tillfredsställd med sina befordringar och konungens bevågenhet. Men då han vid 1789 års riksdag vågade inlägga sin protest mot säkerhetsaktens antagande och äfven i öfrigt efter Fersens, de Geers m. fl. häktning uppträdde i oppositionens främsta led, föll han i Gustaf III:s onåd och entledigades från sina befattningar. Han utflyttade då till det af honom och brodern gemensamt ägande godset Deyelsdorff i Pommern och kvarstannade där till Gustaf III:s död. Kort därefter, 1792, utnämndes han till en af rikets Herrar samt till öfverstemarskalk hos änkedrottning Sofia Magdalena, blef följande året Åbo universitets kanslär, 1794 serafimerriddare samt

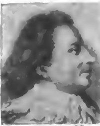

upphöjdes slutligen 1799 till grefve, ehuru han som ogift ej tog introduktion för denna värdighet på riddarhuset. Död i Stockholm d. 29 juni 1820. — Ogift.

6. **Wachtmeister, Carl Axel Trolle-,** riksdrots. Född d. 9 maj 1754; sonson till W. 4. Föräldrar: majoren, grefve *Fredrik Georg Hans Carl Wachtmeister* och *Hilda Birgitta Trolle*. — Efter enskild undervisning i hemmet inskrefs W. som student vid Lunds universitet 1768 och ingick efter någon tids studier i justitierevisionen 1771. Hans därpå följande befordringar äro öfverhufvud de snabbaste, man känner till och med under Gustaf III:s tid. Protokollssekreterare 1774 och förste expeditionssekreterare 1776, blef han året därefter revisionssekreterare, 1779 justitiekansler, 1782 utnämnd till en af rikets herrar och 1784 riddare af serafimerorden. 1787, vid trettiotre års ålder, kallades han till riksråd och erhöll samma dag den sedan 1686 hvilande titeln af Svea rikes drots. Vid rådets upphäfvande ingick han 1789 i konungens högsta domstol och förordnades s. å. till Lunds universitets kansler. 1809 justitiestatsminister, afled W. på Trolle-Ljungby i Skåne d. 5 april 1810. — Utmärkt som ämbetsman och allmänt prisad för sin rättrådighet, var han under det sista årtiondet af adertonde och det första af nittonde seklet en af Sveriges mest betydande män samt under denna tid ledamot af alla tillförordnade kungliga regeringar. Efter sin moder erhöll han 1808 Trollebergs fideikommiss i Skåne, sedermera utbytt mot Trolle-Ljungby, och antog då, enligt fideikommissbrefvets föreskrift, namnet *Trolle-Wachtmeister*. — Gift 1780 med friherrinnan *Ulrika Lovisa Maria Sparre*.

7. **Wachtmeister, Clas Adam,** amiral. Född d. 10 aug. 1755 i Karlskrona; den föreg. bror. — W. ingick 1768 vid kadettkåren, blef 1770 fänrik vid arméns flotta och var 1776—83 i fransk tjänst. 1779 blef han öfverstlöjtnant, 1782 öfverste i armén och konteramiral 1788. Efter hjältemodigt motstånd i slaget vid Hogland mot fyra fartyg, måste hans skepp, »Prins Gustaf», slutligen stryka flagg. Generaladjutant 1789, återkom W. ur fångenskapen 1790, blef vice amiral 1793, kommenderade vid olika tillfällen svensk-danska eskadrarna 1794 och 1795, blef sistnämnda år amiral, 1799 ordf. i kommittén för örlogsflottans ärenden och öfverkommendant i Karlskrona samt 1800 en af rikets herrar. När den engelska flottan helt oförmodadt den 19 mars visade sig i Kattegat — man hade icke väntat fienden förr än i april och gifvit Wachtmeister order i öfverensstämmelse därmed — i syfte att hemsöka Östersjön för att omintetgöra den väpnade neutraliteten mellan Sverige, Danmark och Ryssland, befallde Gustaf IV Adolf den 20 mars amiral Palmqvist att genast segla till Öresund med svenska eskadern, och W. fick befallning att icke försumma en enda minut hvar-

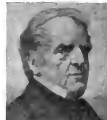
ken natt eller dag för att få ut svenska flottan. Engelska flottan passerade likväl Öresund den 30 mars, sedan danske kronprinsen icke antagit svenske konungens förslag att på svenska stranden uppkasta batterier. Flottan var emellertid den 1 april segelfärdig i Karlskrona och hade kunnat hinna fram till Köpenhamn följande dag för att deltaga i slaget, men W. och Palmqvist skyllde på vinden och läto flottan bli hemma, så att danskarna lämnades åt sitt öde. Krigsrätten dömde W. förlustig hans ämbeten 1801. Han återfick dock generaladjutantskapet och amiralsvärdigheten 1802 men tog afsked följande år. W. var en af dem, som hade tidigt reda på planerna till Gustaf IV Adolfs afsättning och förberedde sin bror, riksdrotset — se W. 6. — på en revolution, hvarom denne icke ville höra talas. — 1810 utnämndes W. till öfverbefälhafvare på Gotland. Död d. 26 juni 1828 på sin egendom Södertuna i Södermanland. — Gift 1792 med *Kristina Hall*, syster till John Hall (se I: 444).

8. **Wachtmeister, Gustaf,** krigare. Född i

Karlskrona d. 25 juli 1757; den föregåendes bror. — Sedan W. genomgått Karlskrona kadettskola, utnämndes han till fänrik vid Kronobergs regemente 1772 och förflyttades därifrån 1776 såsom löjtnant till konungens värfvade regemente. Två år senare ingick han med kunglig tillåtelse i preussisk tjänst och bevistade såsom adjutant hos en sin anförvant, generalen grefve J. L. Hård, bayerska successionskriget. Hemkommen befordrades han till major i armén och öfveradjutant hos konungen 1780, blef öfverstlöjtnant vid Dalregementet och generaladjutant af flygeln 1781 samt öfverste i armén och generaladjutant 1787. På denna grad gjorde han fälttåget mot Ryssland de följande åren, kommenderade därunder arriärgardet vid återtåget från Högfors samt blef i bataljen vid Valkiala sårad och på valplatsen utnämnd till generalmajor. Efter krigets slut befordrades han till öfverste för Bohusläns regemente 1790, förflyttades därifrån efter tvenne år såsom chef för Södermanlands regemente och blef innan 1792 års utgång generallöjtnant och befälhafvare för norra fördelningen. Sedan Gustaf Adolf öfvertagit regeringen, deltog han, såsom generaladjutant för armén, i regeringen under konungens resa till Tyskland samt hade senare ett befäl under kriget i Pommern. Det var likväl först under det olyckliga krigsåret 1809, som W. skulle vinna sitt olyckliga rykte. Han utnämndes då till öfverbefälhafvare öfver kustarmén efter von Döbeln samt till general af infanteriet. För att nedstämma Rysslands anspråk vid den redan öppnade fredskongressen genom ett lyckligt krigsföretag, afsändes i juni nämnda år en truppstyrka af omkring nio tusen man under W. och Puke — den senare gjordes till högste befälhafvare både till lands och sjös — för att landsättas i Västerbotten bakom fiendens rygg och förmå ryske generalen Kamenski att draga sig tillbaka. Planen, väl uttänkt, blef illa utförd därigenom att sjö- och landtmakten icke samverkade med hvarandra. Vid Säfvar, där W. gjort mindre goda dispositioner, blef den svenska landstigningstruppen tillbakaslagen af ryssarna, och efter nya fel af W. som vid Ratan hade ett samtal med den sluge Kamenski, fingo de svenska trupperna inskeppa sig och segla sin kos. Skulden för den snöpliga utgången af företaget lades W. till last, och förbittringen mot honom var allmän. Det torde nu få anses afgjordt, att ansvaret bort drabba flera än honom, liksom att litet hvar af ledarna i tid visat sig mycket angelägna att få aflasta sin skuld på hans axlar. Efter fredens afslutande drog han sig tillbaka till sina egendomar, utnämndes 1809 till serafimerriddare, fick 1813 afsked ur krigstjänsten och blef 1817 en af rikets Herrar. Död på Näs i Södermanland d. 20 juli 1826. — Gift 1787 med grefvinnan *Henrietta Elisabet Falkenberg.*

9. **Wachtmeister, Hans Gabriel Trolle-,**

ämbetsman, naturvetenskapsidkare, memoarförfattare. Född d. 11 sept. 1782; den föregåendes brorson och son till W. 6. — Efter 1801 i Uppsala med utmärkelse aflagd juridisk examen, inskrefs W. som auskultant i Svea hofrätt och året därefter som e. o. kanslist i justitierevisionsexpeditionen. Hans befordringar gingo därefter så skyndsamt, att han, ännu icke myndig, 1802 utnämndes till protokollssekreterare, 1803 till adjungerad ledamot af Svea hofrätt samt 1805 till lagman i Skåne. 1809 förordnad till revisionssekreterare, befordrades han kort efter statshvälfningen, i hvars förberedelser han spelat en ganska viktig roll, till justitiekansler, med hvars ämbete chefskapet för justitierevisionen och säte i statsrådet då voro förenade, och upphöjdes, då han lämnade denna befattning, 1817 till en af rikets herrar. Redan vid faderns frånfälle 1810 innehafvare af de betydande posessionerna Årup och Trolle-Ljungby, nedsatte han sig efter sitt afskedstagande i Skåne för att ostörd ägna sig åt vetenskapliga sysselsättningar. 1840, när en förändring af konseljen i mera liberal riktning ansågs vara erforderlig, kallades han af Carl XIV Johan till justitiestatsminister, men undanbad sig detta förtroendekall och fortfor att, med undantag af en och annan kortare utrikes resa, vistas i sin födelseort till sin död i Kristianstad d. 11 juli 1871. — Såsom yngling omfattade han med varmt intresse studiet af naturvetenskaperna. Han sysselsatte sig då hufvudsakligen med zoologien. Senare, som justitiekansler, begynte han studera kemi under Berzelius. Denna vetenskap blef ock framgent hans älsklingsämne, på samma gång hans förhållande af lärjunge till Berzelius knöt mellan de båda männen en vänskap, som underhölls genom en ända till Berzelii död aldrig afbruten brefväxling. Man har anmärkt, att grefve W., om han varit född inom ett lägre stånd, ej uppfostrats till ämbetsman med en lysande bana i sikte, utan fått följa sin naturliga fallenhet, säkert skulle blifvit en vetenskapsman af framstående rang. Hans vetenskaplighet var dock under alla omständigheter så pass framstående,

att W. försvarade sin plats inom Vet.-akad, där han vid sin död var den äldste ledamoten, liksom han vid sin bortgång var den äldste med excellenstiteln, den äldste serafimerriddaren och den äldste svenske adelsmannen. Hedersled. af Landtbruksakad. och Vet.-societeten. — I *Anteckningar och minnen,* utg. 1889 af Elof Tegnér, har W. visat sig vara en frisinnad natur samt skarpsynt observatör af märkliga personer och händelser från sin samtid. — Gift 1: 1806 med friherrinnan *Hedvig Amalia Charlotta Klinckowström,* 2: 1811 med friherrinnan *Katarina Charlotta Leijonhufvud* och 3: 1826 med friherrinnan *Sigrid Margareta Charlotta Fleming.* — Sonen *Axel Knut,* född d. 13 mars 1812, var 1866—83 landshöfding i Kristianstads län och 1867—75 dess representant i Första kammaren. — Gift 1: 1842 med sin syssling, grefvinnan *Henrietta Gunilla Wachtmeister* och 2: 1845 med hennes syster, grefvinnan *Sofia Lovisa Wachtmeister.*

10. **Wachtmeister, Carl,** utrikes statsminister.

Född i Stockholm d. 21 april 1823; sonson till W. 7. Föräldrar: generaladjutanten, grefve *Carl Johan Wachtmeister* och *Francèse Louise von Rehausen.* — Kort efter det W. i Uppsala aflagt kansliexamen, anställdes han 1843 som attaché vid k. m:ts beskickning i Bruxelles och utnämndes 1847 till andre sekreterare i kabinettet för utrikes brefväxlingen. Han tillbragte därefter en lång följd af år såsom svensk diplomat i utlandet, först såsom chargé d'affaires och generalkonsul i de italienska staterna från 1850, därefter såsom envoyé vid danska hofvet från 1858, som envoyé i Konstantinopel från 1861, därefter i samma befattning vid storbritanniska hofvet från okt. 1861 och slutligen åter vid det danska 1865. Vid grefve Manderströms afgång 1868 inträdde W. som hans efterträdare i statsministerämbetet för utrikes ärendena och bibehöll denna plats till sin död i Stockholm d. 14 okt. 1871. — Utrustad med grundliga kunskaper och genom långvarig vistelse i utlandet förvärfvad noggrann kännedom om främmande staters förhållanden, var han synnerligen väl skickad för den ansvarsfulla post, han vid sin lefnads slut innehade. »I den inre politiken ansåg han sig ej behöfva taga någon synnerlig del, men strängt hållande på grundsatsen, att enhet och solidaritet böra råda inom en konstitutionell regering, tvekade han icke ett ögonblick att efter försvarsfrågans fall 1871 samtidigt med de andra ministrarna begära sitt afsked.» — Gift 1863 med *Charlotte Georgine Louise de Bourbel.*

11. **Wachtmeister, Hans,** landthushållare,

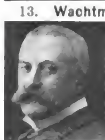
ämbets- och riksdagsman, reseskildrare. Född i Karlskrona d. 23 febr. 1828; den föreg. syssling. Föräldrar: landshöfdingen, grefve *Hans Wachtmeister* och friherrinnan *Agata Wrede,* dotter af fältmarskalken Fabian Wrede (se nedan). — Student i Uppsala 1844, blef W. 1848 fil. doktor med första hedersrummet och aflade 1850 juris kandidatexamen. Arftagare till stora fideikommissegendomar, ägnade han sig sedermera åt dessas skötsel, alternerande med att representera sin ätt å riddarhuset. Med af naturen moderat skaplynne sympatiserade han med 1865 års representationsreform, för hvilken han redan vid 1862—63 års riksdag hade tillfälle att uttala sig som ledamot af konstitutionsutskottet. — Sedan denna blifvit en verklighet, representerade W. Blekinge län i Första kammaren 1867—77 samt var därvid 1867 led. af statsutskottet och 1868 samt 1871—72 af lagutskottet (de två sista åren vice ordf.). Landshöfding i Blekinge län 1867, utöfvade han denna post till 1883, då han drog sig tillbaka till privatlifvet, särskildt för att få tillfredsställa sin starka böjelse för resor i främmande länder. Frukterna af dessa har han på ett behagligt och talangfullt sätt offentliggjort i bl. a. *Medelhafsskizzer, Dagboksanteckningar under en resa i Norra Afrika, Grekland och Turkiet 1884* (med teckningar af F. von Dardel) 1884, *Turistminnen, Dagboksanteckningar under resor i Egypten, Algier, Spanien, Canariska öarne, Madeira* m. m. 1885, *Vägvisare för turister, Handledning vid uppgörande af resplaner* 1891, *Turistskizzer från Indien* 1894, *Nya turistskizzer från Indien, Birma och Java jämte en vecka i Palestina,* 1896. Led. af Landtbruksakad. 1860. Död å Skärfva i Blekinge d. 10 nov. 1905. — Gift 1850 med friherrinnan *Ebba de Geer,* syster till justitiestatsministern L. G. de Geer.

12. **Wachtmeister, Hans Hansson,** ämbets-

man, statsråd. Född på Tromtö i Blekinge d. 22 april 1851; den föreg. son. — Student i Uppsala 1869, aflade W. juris kandidatexamen 1874 samt blef 1876 vice häradshöfding. 1880 kanslisekreterare i finansdepartementet, blef W. kansliråd därstädes 1888 samt förordnades s. å. till expeditionschef. 1880 hade han tjänstgjort som sekreterare i bevillningsutskottet och vid urtiman 1892 gjorde han som Blekinge läns representant sitt inträde i Första kammaren, som han sedermera oafbrutet tillhört. Han gjorde sig här känd för såväl moderat-protektionstiska åsikter som goda insikter i statsfinansiella frågor, om ock dessa på grund af hans lågmälda föredrag hindrats att fullt komma till heders. Efter att 1895 hafva insatts i kommittén för granskning af ny bevillningsförordning, kallades W. d. 16 juli 1897 till statsråd och chef för finansdepartementet och verkade som sådan till d. 5 juli 1902, då den andra Boströmska ministären bildades. Han utnämndes s. å. till generaldirektör och chef för statskontoret. Vid 1906 års riksdag tillhörde W. den moderata grupp, som med vissa modifikationer ville antaga ett rösträttsförslag å majoritetsvalens grund. — Han understöddes härvid af sina båda bröder, *Axel,* född 1855, landshöfding i Blekinge län, och *Hugo,* född 1867 och godsägare i Blekinge, samt ledamöter af Första kammaren för samma län från resp. 1904 och 1905.

13. Wachtmeister, **Axel Fredrik Claësson,** diplomat landthushållare, politiker. Född på Tistad i Södermanland d. 10 febr. 1855; sonson till W. 8. Föräldrar: öfverstlöjtnanten, grefve *Claes Adam Wachtmeister* och grefvinnan *Amalia Regina Wrangel till Sauss.* — Student i Uppsala 1873, atlade W. kansliexamen 1878 samt förordnades, efter att hafva tjänstgjort som attaché vid flera utländska hof, 1883 till chargé d'affaires i Wien, från hvilken post han redan s. å. tog afsked. Kammarherre hos kronprins Gustaf 1883, åtföljde han 1884 kronprinsessan på hennes resa till England och Holland. Följande åren lämnade han hofvet för att ägna åt skötseln af sina egendomar i Södermanland, där han blef en verksam och intresserad kommunalman. Bl. a. var han 1888—97 ledamot af länets landsting, som 1894 invalde honom i Första kammaren, där han ännu (1906) har plats och där han räknats till de moderat-konservativa och protektionistiska elementen. 1895—98 var han suppleant i statsutskottet. W., som 1892 erhållit kabinettskammarherres värdighet, blef 1898 generaldirektör och chef för domänstyrelsen samt 1902 preses i Konstakademien och direktör för Landtbruksakademien, till hvars ledamot han kallats 1899. Efter att vid urtima sommarriksdagen 1905 haft plats i särskilda utskottet för behandling af med unionens upplösning sammanhängande spörsmål, kallades W. den 2 aug. 1905 till minister för utrikes ärendena. Han blef ock en af de fyra kommissarier från Sveriges sida, som i Karlstad genomdrefvo, att upplösningen från Sveriges sida medgafs endast under vissa villkor från Norges sida. Vid den Lundebergska ministärens tillbakaträdande d. 7 nov. s. å. afgick äfven W. från sin post. 1906 blef han ordf. i Nationalmusei nämnd. — Gift 1884 med friherrinnan *Lovisa Ulrika Sofia af Ugglas,* dotter af öfverste C. F. L. af Ugglas (se II: 653).

Wadenstjerna, Carl Erik, ämbetsman, politiker. Född d. 22 febr. 1723. Föräldrar: sekreteraren och protonotarien i Svea hofrätt *Thomas Wadenstjerna* — af en 1702 adlad ätt — och *Charlotta Strömner.* — Efter afslutade studier valde W. den civila ämbetsmannabanan och blef 1755 protokollssekreterare, 1762 krigsråd samt 1773 statssekreterare för krigsärendena, från hvilken post han 1781 tog afsked. Under frihetstidens senare skede gjorde sig W. känd som en af Hattpartiets stridbarare krafter å riddarhuset samt var vid 1769 och 1771 års riksdagar ledamot af sekreta utskottet. Vid den senare af dessa var han ock en af dem, som vid dess början på Gustaf III:s begäran sökte åvägabringa en förlikning mellan de båda stridande partierna. 1762 utsågs han till fullmäktig i riksens ständers kontor och fungerade som sådan till dettas upplösning 1766. — Efter revolutionen syntes han till en början å konungens sida och lämnade honom sitt stöd vid 1778 års riksdag. Men 1786, då han var en af sitt stånds elektorer och ledamot af lagutskottet, intog han yter en ledande ställning inom oppositionen. Särskildt gjorde han sig bemärkt genom sitt förslag om ståndsprotokollernas tryckning och var hufvudtalaren för bevillningens åtagande på endast fyra år. W., som 1779 blef riddarhusdirektör, afled d. 5 jan. 1787. — Gift 1: 1756 med *Jacobina Lovisa Psilanderhjelm von Seulenberg,* 2: 1770 med *Fredrika Carleson.* En af W:s döttrar blef gift med Sveriges förste justitieombudsman, L. A. Mannerheim.

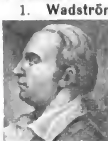
Wadman, Johan Anders, skald. Född på Drottningskär vid Karlskrona d. 29 sept. 1777. Föräldrar: sedermera kyrkoherden i Tvings förs. i Blekinge *Nils Adolf Wadman* och *Hedvig Sofia Bolmstedt.* — Student i Lund 1794, vistades W. där några terminer och blef 1800 student i Åbo. Omkring åren 1804 eller 1805 gjorde han för sin hälsa en utrikes resa, hvarunder han råkade i sådan penningförlägenhet, att han endast hade sin talang att klippa silhuetter att tacka för, att han kunde taga sig tillbaka till fäderneslandet. Det arf, han erhållit efter fadern, var nu förskingradt, dels genom W:s oförmåga att hushålla, dels till följd af försträckningar som han lämnat åt en äldre kamrat, sedermera professor Weltzin i Göteborg. På nämnde Weltzins förord blef han omkring 1807 antagen till lärare hos bruksägare af Geijerstam i Värmland, i hvars hus han kvarstannade ett par år, hvarefter han bosatte sig i Göteborg för sin öfriga lifstid. När Weltzin under 1813—14 års krig förordnades till öfverläkare för svenska armén, antog han W. till sjukhuskommissarie med titel af direktör, hvarefter han gjorde fälttågen i Tyskland och Norge. Efter sin återkomst till Göteborg hade han någon tid en informatorsbefattning hos landssekreteraren lagman Stenberg, hvars fru han besjungit under namnet »lilla amazonen». Men W. drog sig snart tillbaka till »den enskildes oberoende», d. v. s. till sin självfalda fattigdom, och afled i Göteborg d. 6 februari 1837. Ordenskald i Göta Par Bricole. — Såsom skald äger W. stor kvickhet och humor. Hans kvickaste stycken äro dock mest improvisationer i en alltför fri och ej så litet cynisk anda eller tillfällighetsstycken af alldeles enskild lokalfärg. »W. är i dikt som i lif på en gång epikuré, cyniker, stoiker. Det epikureiska draget röjes i besjungandet af de bacchanaliska fröjderna, stundom — ehuru mycket sällan — med en antydan om de erotiska; cynismen möter oss i de ofta mycket ohöljda ordalagen, de djärft drastiska uttrycken; stoikern slutligen i ett drag af likgiltighet för världens äflan och glans, parad med kärlek till naturen och lugnet i dalen framför stormarna på höjden.» Bland W:s dikter i den milda genren märkes *Min lilla vrå bland bergen.* Själf ombesörjde W. under sin lifstid en upplaga af sina sånger under titeln *Lekochalfwar* (Lek och allvar) 1830—35. En fullständigare samling utgafs efter skaldens död af H. Bjursten 1855, hvilken dock rättade sig efter de stympningar och omskrifningar, som förut företagits i många af W:s dikter för att få dem mera anpassade efter den konventionella anständighetens fordringar. De

riktigare läsarterna återställdes af J. G. Carlén, 1869, efter hvilken C. H. Rydberg utgaf W:s samlade arbeten 1877. — Ogift.

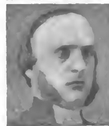
Wadström. Svensk släkt från Västmanland, känd från början af 1600-talet. Namnet antogs af *Lars Wadström*, född 1672, död 1713, rektor i Västerås.

1. **Wadström, Carl Bernhard,** nationalekonom, slafveriabolitionist. Född d. 19 april 1746 i Stockholm och son af assessorn i Svea hofrätt *Carl Niklas Wadström* och *Maria Helena Blomberg*. — I bergskollegium, där W. inträdde efter i Uppsala aflagda lärdomsprof, vann han snart stort förtroende och erhöll flera viktiga uppdrag, i det han förordnades till biträde åt den berömde Sven Rinman. W. ledde 1768—69 Trollhätte kanalbyggnad och utsågs 1770 att vid Avesta bygga det första svenska valsverket för kopparbleck. Sedan han gjort ett par utrikes resor, bland annat för att i Solingen 1774 studera vapensmideskonsten och därifrån till Sverige hemföra skickliga vapensmeder, 1776 studerat utländska järnförädlingsfabriker och 1778 anlagt den första svenska fabriken för kirurgiska instrument, utnämndes han 1783 till öfverdirektör vid svenska kontrollverket, från hvilken befattning han på begäran 1790 erhöll afsked, samt blef, på grund af de insikter, han ådagalagt i statsekonomien, 1787 förordnad till ledamot i kommerskollegium. Samma år afreste han, jämte professor Sparrman och öfverstlöjtnant Arrhenius, till Afrikas västkust för att uppsöka en lämplig ort för anläggning af svenska kolonier därstädes. På återresan kvarstannade W. i London, där han snart blef en lika aktad som insiktsfull rådgifvare i alla frågor, som rörde Afrika. Efter sin ankomst dit utgaf han tvenne arbeten, som väckte stor uppmärksamhet. Det ena var *Observations on the slave trade* 1791, och det andra *Essay on Colonisation* 1794, hvilket närmast föranledde anläggandet af ett par engelska nybyggen på Afrikas västra kust. Då man just vid denna tid begynt i engelska parlamentet debattera frågan om slafhandelns afskaffande, fäste den förstnämnda af dessa skrifter allmän uppmärksamhet vid W., som fick först i British privy council (konungens hemliga råd) och sedan i en för ändamålet tillsatt kommission i engelska underhuset meddela råd och upplysningar i denna viktiga fråga. 1795, sedan kolonien Sierra Leone sköflats af fransmännen, öfverflyttade han till Frankrike för att fullfölja sin ärofulla mission och äfven där arbeta för slafhandelns afskaffande. För detta ändamål afgaf han redan samma år sin till lagstiftande kåren och direktoriet ställda berömda adress, i hvilken han på det ömmaste uppmanar Frankrike att göra gemensam sak med England i att förekomma den nesliga människohandeln, hvarjämte han kraftigt bidrog till återupprättandet af ett i Frankrike förut befintligt, men åter upphördt, sällskap »De svartes vänner», för hvilket han flera gånger var ordförande. Under desssa ansträngande arbeten öfverväldigades han af ett gammalt bröstlidande och lades d. 5 april 1799 i grafven, sedan han några år förut blifvit upptagen och erkänd som fransk medborgare. — »Öppen, liflig och fördragsam», — yttrar en af hans minnestecknare — »förenade W. med dessa egenskaper en sällsynt vänfasthet och en böjelse att hjälpa, som ofta hänförde honom öfver gränsen af eget själfbestånd. Han ägde ock många uppriktiga vänner, men hade icke varit den han var, om han varit utan många fiender. Hans lefnad utgjorde till stor del en strid för mänskligheten emot vinningslystnaden och förtrycket. När han hade omfattat ett i hans tankar ädelt och nyttigt ändamål, kunde ingen möda, ingen uppoffring tillbakahålla hans nit. Han hade pröfvats i många lifsfaror men i dem alla bibehållit det lugna mod, som är en frukt af oskrymtad gudsfruktan och en på öfvertygelse grundad förtröstan.»

2. **Wadström, Carl Gustaf,** ämbetsman, vitter. Född i Norrköping 1788; den föregåendes brorson. Föräldrar: rådmannen och fabrikören *Per Gustaf Wadström* och *Ulrika Magdalena Linroth*. — W., som af fadern bestämdes för handelsyrket, insattes, tolf år gammal, vid ett handelsinstitut i Gäfle, där han väckte uppmärksamhet för en i stadens tidning införd satir, och kom med anledning däraf att få studera. I Uppsala, dit han på lärarnas tillstyrkan flyttades från Gäfle, aflade han 1807 hofrättsexamen och utnämndes inom kort till kämnerspreses i Örebro. Här kvarstannade han, med afbrott endast af en kortare tid, då han tjänstgjorde såsom vice auditör vid Andra lifgardet, till 1827, då han befordrades till kämnerspreses i Uppsala. Död därstädes d. 10 april 1841. — Ännu helt ung röjde W. de mest afgjorda anlag för skaldekonsten och upptogs kort efter sin ankomst till Uppsala i sällskapet W. W. (Vitterhetens Vänner). Samtidigt begynte hans smådikter, under pseudonymen »Tandem», blifva synliga i tidningar och tidskrifter samt förekommo längre fram ofta i den af Em. Bruzelius utgifna »Kalender för damer». 1833 utgaf han en samling af dem under titel: *Några stunder vid lyran; skaldeförsök af C. G. W.*, af hvilka »flera vittna om en ledighet och ett behag i stilen, en fulländning i form, som sällan tillhöra skalder af andra ordningen». Åtskilliga, såsom: *Jaktvisa*, *De blå ögonen*, *Jag var en äkta muntergök*, trängde med musikens tillhjälp ned i folkets leder och sjöngos allmänt. En sida af W:s vittra författareskap, som ej heller må förbises, är öfversättarens. Hans försvenskningar af Demoustiers »Bref till Emilie öfver mythologien» och af Molières »Misantropen» hörde på sin tid till de ledigaste öfversättningar, som funnos på svenska. — Gift 1830 med *Katarina Sofia Boström*.

3. **Wadström, Carl Bernhard Philonegros,** präst, skriftställare. Född i Uppsala d. 22 maj 1831; den föreg. son. — Efter att på hösten 1848 i Upp-

sala ha aflagt studentexamen, vistades W. i något mer än två år såsom lärare i grefve Fr. Stackelbergs hus på Tyresö men återvände till universitetet 1851 med afsikt att taga hofrättsexamen. Då han därifrån hindrades af en ögonsjukdom, aflade han i stället kansliexamen 1853 och inskrefs året därefter som e. o. kanslist i ecklesiastikdepartementet. 1856 aflade han i Uppsala prästexamen och deltog jämte C. O. Rosenius, H. J. Lundborg m. fl. i Evangeliska Fosterlandsstiftelsens bildande och organisation, s. å. Prästvigd 1859, tjänstgjorde han till 1866 såsom adjunkt, först i Klara och sedermera i Katarina och Jakobs församlingar i Stockholm. En nervsjukdom nödgade W. att 1867—82 söka fortfarande tjänstledighet från utöfningen af predikoämbetet, hvarjämte han, på grund af principiellt ogillande af ett styrelsens beslut, 1875 utträdde ur Evangeliska Fosterlandsstiftelsens styrelse. 1881 blef han komminister i Klara församling. 1856 begynte han utgifvandet af månadstidningen *Budbäraren*, hvars redaktion han besörjde till slutet af 1875. W. utgaf och redigerade 1870—77 och 1886—91 *Förr och nu, illustrerad läsning för hemmet,* samt 1878—83 tidningen »Väktaren» samt har dessutom utgifvit *Frideborg, folkkalender,* 1867—06, *Evangelisk Skattkammare* 1858, *Pilgrimsharpan, en samling andliga sånger* 1861, *Irene, illustreradt album* (två årgångar), tidningen *Hemåt* 1877—80, *Nytt och gammalt, Cyprianus, en lefnadsteckning, Nytt bibliotek för berättelser, kultur- och reseskildringar* 1890—94, *Ur minnet och dagboken. Anteckningar från åren 1848—97* 1898—1902. — W. har hopbragt en oerhördt stor porträttsamling af gravyrer och tryck, öfver 280,000 blad, hvaraf den svensk-finska afdelningen 36,000 blad, såldes 1893 till ett finskt konsortium, som lät delegationen för Antellska samlingarna öfvertaga köpet. W. har dock sedermera sammanbragt en ny svensk-finsk och svensk-amerikansk porträttkollektion, omkring 49,000 blad, ingående i den stora samlingen. — Gift 1: 1863 med *Helga Westdahl* och 2: 1883 med *Tekla Lovisa Broberg.*

Wærn. Släkten härstammar från Norge. Förste kände stamfadern, *Peder Wærn*, var köpman i Fredrikshald och utmärkte sig under stadens belägring 1716. Sonen *Mattias Wærn,* född 1725, död 1788, flyttade 1767 till Sverige, bosatte sig på Högen i Steneby socken i Älfsborgs län och blef ägare till hälften af Billingsfors bruk på nyssnämnda gårds ägor. Dennes sonson, statsrådet Jonas Wærn — se W. 2 — adlades 1857.

1. **Wærn, Carl Fredrik d. ä.,** bruksidkare, politiker. Född på Högens säteri på Dal d. 28 maj 1787. Föräldrar: brukspatronen *Mattias Wærn* — se släktöfversikten — och *Maria Uggla.* — Student i Uppsala 1803, öfvertog W. 1806 skötseln af Billingsfors järnbruk å Dal, som ägdes af hans mor och syskon. Efter dess försäljning 1813 etablerade han i Göteborg den firma, som ännu bär hans namn. 1827 återflyttade han till Dal och inköpte Bäckefors egendom samt Baldersnäs bruk. På det senare uppdref han jordbruket till en betydlig höjd och bekostade storartade trädgårds- och parkanläggningar, hvilka gjort platsen till en af de vackraste i Sverige. Vid Bäckefors införde han 1829—30 genom införskrifning af engelska arbetare lancashiresmidet i Sverige och hugnades 1835 för sina förtjänster om järnhandteringen med järnkontorets stora medalj. Efter att 1839 varit statsrevisor, valdes han till 1840—41 års riksdag till Göteborgs stads representant i borgarståndet, där han äfven hade plats vid 1844—45 års riksdag. Med lif och själ omfattande tidens frihetssträfvanden, intog han genast vid Thore Petres sida den ledareplats, som vid föregående riksdag utöfvats af hans brorson, Jonas. Hans öppna, redbara karaktär, kunskaper och vältalighet förvärfvade honom ock ett sådant förtroende, att han i konstitutionsutskottet, där han vid båda riksdagarna hade plats, sades disponera sju röster, då de sex bönderna undantagslöst förenade sig i hans yrkanden. Vid 1840—41 års riksdag hade han jämväl plats i hemliga utskottet, där han liksom i sitt stånd var ifrigt verksam mot infriandet af den s. k. kabinettskassans skuld. Död å Baldersnäs d. 18 juli 1858. — Gift 1818 med *Gustafva Elisabet (Betty) Melin.*

2. **Wærn, Jonas,** bruksidkare, politiker. Född på Billingsfors bruk på Dal d. 16 juli 1799; den föreg. brorson. Föräldrar: bruksägaren *Leonard Magnus Wærn* och *Brita Cecilia Tranchell.* — I Uppsala, där W. blef student 1817, aflade han kansliexamen 1819 och inskrefs i konungens kansli, hvarefter han 1820 ingick som underlöjtnant vid ingenjörkåren. Vid denna tid slöt han sig till det af C. J. L. Almqvist och några andra stiftade Manhemsförbundet, inom hvilket han bar namnet »Erling Skialgsson», samt lämnade, i enlighet med förbundets ande och syfte, den civiliserade världen för att på nordiskt sätt lefva och arbeta som bonde i Värmland. Odalmannens mödor i skog och mark jagade honom likväl snart åter in i den bildade världen, där han 1824—26 tjänstgjorde som adjutant hos generallöjtnanten B. E. Franc Sparre, tills han det sist nämnda året som löjtnant i ingenjörkåren blef ordonnansofficer hos kronprinsen. Under den följande tiden deltog han i fästningsarbetena vid Karlsborg, men lämnade 1831 krigstjänsten med kaptens titel och vände sin praktiska förmåga åt annat håll, nämligen åt Uddeholmsbolaget, för hvars egendomar han s. å. valdes till disponent. Då rikets fem bergsdistrikt vunno inträde i borgarståndet, utsågs han af Värmlandsbruken till deras fullmäktig och vann vid riksdagen 1834—35 ett icke obetydligt politiskt anseende. Han stod där jämte T. Petre i spetsen för borgarståndets opposition och var ledamot af statsutskottet. Brännvinslagstiftningens radikala förändring, järnindustriens frigörande, utförseltullars borttagande, landtbruksskolors inrättande samt framförallt införande af en allmän kommunallag, voro företrädesvis de reformer, för hvilka W. gjorde sig till en energisk tolk. Ehuru icke medlem af 1840 års riksdag,

framstod han allt mera i anseende bland oppositionens män, och när Oscar I inledde sin regering med att ändra konseljen i liberal riktning, var W:s utnämning till konsultativt statsråd ett af de drag, som väckte mest uppseende, då han var den andre af ofrälse börd, som nådde denna värdighet. Hans inflytande ansågs till en början mycket stort, särskildt på konungens beslut att mot adelns motstånd sanktionera lika arfsrätt mellan bror och syster. 1848 beviljades honom i förening med hans konseljkamrater afsked, hvarefter han drog sig tillbaka till privatlifvet. 1857 utnämndes W. till landshöfding i Skaraborgs län och förlänades adelskap. Ålder och sjuklighet föranledde honom emellertid att efter några år söka hvilan, hvarför han tog afsked 1866 samt afled, föga mer än ett år därefter, d. 13 jan. 1868 på sin egendom Valaholm i Skaraborgs län. Led. af Krigsvet.-akad. 1846 och hedersled. af Landtbr.-akad. 1853. — Så väl före som efter sin statsrådstid innehade W. en mängd viktiga ledamots- och ordförandebefattningar i kommittéer och styrelser för allmänt gagn. Likväl är det mest inom Värmland, han beredt sig ett minne genom förbättrade kommunikationsanstalter, nyanlagda och utvidgade järnbruk, stigande trävaruhandel, nyodlingar, föreningar för allmänt nyttiga ändamål m. m. — Gift 1823 med *Sara Kristina af Geijerstam*.

3. **Wærn, Carl Fredrik, d. y.**, köpman, bruksidkare, politiker, historisk och ekonomisk författare. Född i Göteborg d. 15 jan. 1819; den föregåendes kusin och son af W. 1. — Efter fem års studier i Hillska skolan å Barnängen, vistades W. 1836—38 vid Sachsiska bergsakademien i Freiberg samt deltog 1839 i de för Falu bergsskolas elever anordnade praktiska öfningarna. 1840 ingick han på faderns kontor i Göteborg och utbildade, genom årliga utländska affärsresor under de följande nio åren, icke blott sin affärsduglighet utan äfven sina insikter i en hel del andra förhållanden, som lågo vid sidan om ändamålet med dessa resor. Efter att 1844 erhållit burskap som grosshandlare i Göteborg, inträdde W. 1852 i faderns firma och blef efter dennes död 1858 dess chef samt disponent för sterbhusets bruksegendomar. W. var Sveriges förste importör i stort af konstgjorda gödningsämnen och anlade den första svenska fabriken för tillverkning af sådana. Sedan han blifvit borgare i Göteborg 1844, valdes han 1847 till en af nämnda stads fullmäktige i borgarståndet, hvilket förtroende jämväl vederfors honom vid riksmötena 1850, 1853, 1859 och 1865. Faderns stora anseende i ståndet återföll genast i icke ringa grad på sonen, som vid såväl sin första som därpå följande tre riksdagar insattes i statsutskottet. 1865 hade han plats i konstitutionsutskottet. Ehuru visst icke främmande för tidens frihetsgrundsatser i allmänhet, var dock W:s liberalism mer än faderns företrädesvis af ekonomisk art. Det torde ock varit svårt att hos oss påträffa en mera renodlad typ för den engelska Manchesterpolitiken, och ända in i sin ålders höst kämpade W. energiskt som den mest oböjlige frihandlare. Af hans många under denna tid väckta motioner blefvo, utom flera af mer lokalt intresse, trenne af mer genomgripande art upphöjda till gällande lag, nämligen hans förslag om mosaiska trosbekännares utvidgade medborgerliga rättigheter och om bergslagsprivilegiernas upphörande samt tiondetackjärnets och hammarskattens afförande. Efter antagandet af den nya riksdagsordningen, för hvars genomförande W. ifrigt verkade, valdes han af sin födelsestad till medlem af riksdagens Andra kammare men afsade sig valet och utsågs i stället till representant för Göteborg i Första kammaren. Här arbetade han i statsutskottet under fyra riksdagar till och med 1870, då han d. 3 juni kallades till statsråd och chef för finansdepartementet i Adlercreutz' ministär. Bland viktiga åtgärder från hans ministertid kunna nämnas: kungörelsen om tackjärnstiondens upphörande, förordningen rörande ny mellanrikslag för Sveriges och Norges ömsesidiga handels- och sjöfartsförhållanden, den nya lagen om rikets mynt samt ny författning för enskilda banker med rätt att utgifva egna banksedlar. Efter fyra års verksamhet som konseljledamot utträdde han ur statsrådet 1874, fjorton dagar innan hans efterträdare kontrasignerade k. m:ts förordning om förbud mot afverkning af ungskog i Norrbottens län af mindre dimensioner, hvilken stod i bjärt motsats mot W:s uppfattning om gränserna för statens myndighet. Intill sin död fortfor W. att vara en verksam och intresserad ledamot af Första kammaren. 1882—januaririksdagen 1887 hade han plats i bevillningsutskottet, men sedermera aktade sig den allt starkare protektionistiska majoriteten att dit insläppa sin mest svurne vedersakare. 1875—91 var W. t. f. president i kommerskollegium och 1878 Sveriges ombud på den internationella myntkonferensen i Paris. Jämte hans vidsträckta enskilda verksamhet och arbeten i statens tjänst togo en mängd kommunala och andra uppdrag hans tid i anspråk. Sålunda var W. 1847—63 en af Göteborgs handelsförenings fullmäktige, valdes 1858 till en af denna stads borgerskaps äldste, 1862 till stadsfullmäktig och var 1863—70 ordf. i denna korporation, fungerade 1852—58 som ordförande i styrelsen för Köping—Hults järnvägsbolag, var 1864—68 verkställande direktör i bolaget för Dalslands kanalbyggnad, 1861 led. i kommittén för utrönande af segellinjeskeppens och fregatternas tillstånd, 1862 Sveriges kommissarie vid världsutställningen i London o. s. v. — I närmaste sammanhang med hans öfriga verksamhet stå ämnena för hans från trycket utgifna skrifter: *Bör det hvilande representationsförslaget antagas eller ej?* tre häft., 1850, *Om tiondetackjernets och hammarskattens samt bruks- och bergslagsprivilegiernas upphörande* 1854, *International Exhibition 1862*, *Om Norrbottens läns skogsförhållanden af W—n* 1874, *Om handelsbalans, kurs och utländsk skuldsättning* 1887, *Mellanrikslagen och dess verkningar* 1895. Men W. var äfven lifligt intresserad af historiska forskningar och har å

detta område utgifvit *1786 års riksdag, historisk studie* 1868 och *Minnesteckning öfver Augustin Ehrensvärd* 1876. — Ledamot af Vetenskapsakad. 1863, hedersled. af Landtbruksakad. 1886, Göteborgs Vet.- och vitt.-samh. 1877, Vitt.-, hist.- o. ant.-akad. 1876. Hedersdoktor i fil. fakulteten vid Uppsala universitets jubelfest 1877. Erhöll 1892 järnkontorets stora medalj i guld. Död å Baldersnäs d. 31 okt. 1899. — Gift 1848 med grefvinnan *Maria Augusta Coraldina Lagerberg*.

4. **Wærn, Leonard Magnus,** filosof, skolman.

Född i Bergsjö socken i Hälsingland, d. 5 jan. 1846; den föreg. kusins son och brorson till W. 2. Föräldrar: bruksägaren, fil. mag. *Leonard Magnus Wærn* — ledamot af Första kammaren 1879—87 — och *Greta Gahn*. — Student i Uppsala 1864, blef W. fil. doktor 1875 efter försvar af afhandlingen *Shaftesburys dygdelära* och förordnades s. å. till docent i praktisk filosofi vid nämnda universitet. Folkskoleinspektör i Uppsala stift 1882—86, blef W. 1884 lektor i pedagogik och metodik vid högre lärarinneseminariet i Stockholm, hvars rektor han var 1889—1904, och vann han som sådan genom sin nobla karaktär i ovanlig grad sina elevers tillgifvenhet. Från 1903 är han ock föreståndare för den teoretiska profårskursen i Stockholm. 1902 höll W. vid en diskussion i Uppsala ett inledningsföredrag *Religionsundervisningen och den etisk-religiösa uppfostran*, som sedermera äfven utkom i tryck och föranledde skarpa angrepp mot honom för bristande religiös renlärighet från den ortodoxa riktningens sida. — Gift 1: 1879 med *Ebba Elisabet Hagberg*, 2: 1882 med *Greta Gahn*.

5. **Wærn, Jonas,** läkare.

Född i Bergsjö socken i Hälsingland d. 23 maj 1849; den föreg. bror. — Student i Uppsala 1869, blef W. 1874 med. kand. och 1878 med. lic. samt promoverades 1885 till med. doktor. W. tjänstgjorde 1877—78 som andre läkare vid kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn och 1880—84 som underläkare vid Allm. barnhuset. 1885 blef han e. o. professor i pediatrik vid Karolinska institutet. Efter att 1885—92 omväxlande med professor Medin ha uppehållit läkarevården å den medicinska afdelningen vid kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn, antogs W. 1892 till öfverläkare därstädes och har sedermera alltjämt fungerat i denna egenskap, på samma gång han bedrifvit en vidsträckt enskild praktik. Har företagit utländska resor, bl. a. för studier af bakteriologi och pediatrik. — Gift 1888 med *Hilma Elisabet Gibson*, änka efter prof. J. A. Waldenström (se nedan).

1. **Wahlberg, Peter Fredrik,** naturforskare. Född i Göteborg d. 19 juni 1800. Föräldrar: grosshandlaren *Nils Fredrik Wahlberg* och *Anna Margareta Ekman*. — Efter enskild undervisning i hemmet genomgick W. Linköpings gymnasium, där hans redan väckta håg för naturvetenskaperna vann uppmuntran af d. v. lektorerna Chr. Stenhammar och H. Wallman. Sedan han blifvit student i Uppsala 1818 och vunnit den fil. graden därstädes 1824, utnämndes han 1825 till docent i praktisk ekonomi och tog med. kand.-examen. Promoverad till medicine doktor i Uppsala 1827 och förordnad till botanices et hist. natur. adjunkt vid Karolinska institutet i Stockholm det nämnda året, företog han 1828—30 en utrikes resa, under hvars förlopp han förordnades till botanices et hist. natur. professor vid Karolinska institutet och utnämndes till ordinarie innehafvare af samma befattning 1836, från hvilken han 1865 tog afsked. Redan 1830 hade han blifvit kallad till Vet.-akademiens ledamot, utsågs 1848 till hennes sekreterare samt innehade denna befattning till 1866, då han på egen begäran erhöll afsked. I Landtbruksakademien invaldes han 1831 och var under en lång följd af år föredragande inför densamma i frågor rörande skogs- och trädgårdshandteringen, var en bland stiftarna af Svenska trädgårdsföreningen och sekreterare för utrikes brefväxlingen från föreningens stiftelse 1832 till 1839, en bland stiftarna af Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande 1833 och en tid dess vice ordförande, under flera år lärare i naturalhistoria och materia medica vid Farmaceutiska institutet, till hvars bildande han bidragit och erhöll 1845 sundhetskollegiets förordnande som lärare i farmaci och farmaceutisk naturalhistoria därstädes, hvilket förordnande varade till 1862 samt var led. af en stor mängd in- och utländska lärda samfund och sällskap. — Under de tre riksdagar, som höllos under tiden 1844—51, var han den ene af Vet.-akad:s fullmäktige i prästeståndet samt tjänstgjorde vid den första i allmänna besvärs- och ekonomiutskottet och vid de båda senare i bevillningsutskottet. Förutom en mängd uppsatser i Vet.-akad:s handlingar, i Öfversigt af Vet.-akad:s förhandlingar, i Landtbr.-akad:s handlingar, de skandinaviska naturforskaremötenas förhandlingar, Hygiea, Hisingers Anteckningar i fysik och geognosi, i Tidskrift för läkare och farmaceuter. i Stettiner Entomologischer Zeitung, m. fl., har W. författat och utgifvit: *Flora Gothoburgensis* 1820—24, *Anvisning till de svenska pharmaceutiska växternas igenkännande* 1826—27, *Svenska trädgårdsföreningens årsberättelser* 1834—39, *Anvisning till svenska foderväxternas kännedom* 1835 m. m. Efter honom hafva andra naturforskare uppkallat växtsläktet *Wahlbergella* och insektsläktet *Wahlbergia*, äfvensom växtarten *Rubus Wahlbergi* och insektarterna *Dolichopus Wahlbergi, Oxhyrrhina Wahlbergi, Typhocyba Wahlbergi*, o. s. v. W. företog många studieresor, bl. a. med V. Hisinger till Norge 1822 och som byzantinsk stipendiat 1828—30 utrikes. Hedersledamot af Landtbruksakademien 1864. Död i Stockholm d. 22 maj 1877. — Gift 1831 med *Eleonora Carolina Gustafva Westerberg*.

2. **Wahlberg, Johan August,** naturforskare, Afrikaresande. Född på Lagklarebäck nära Göteborg d. 9 okt. 1810; den föregåendes bror.

— Redan i barndomen visade W. en framstående fallenhet för de sysselsättningar, som en gång skulle bereda honom ett europeiskt rykte. Som gosse tillbragte han hvarje ledig stund i skog och mark för att samla växter, betrakta djurens hushållning och lefnadssätt eller fånga fåglar för sin lilla zoologiska samling. Denna utomordentliga kärlek för naturen gjorde det svårt för honom att efter sin ankomst till Uppsala 1829 välja något bestämdt studiefack. På försök ingick han som elev på apoteket Nordstjärnan i Stockholm och studerade kemi under Plageman och Svanberg, genomgick därefter Skogsinstitutet och Degebergs landtbruksinstitut, utnämndes 1836 till ingenjör vid general-landtmäterikontoret, där han aflagt examen 1835, undervisade landtmäteriets elever i fysik och kemi samt var en tid lärare i jakt och zoologi vid Skogsinstitutet. Det var först, då han med ett litet understöd af Vet.-akad. 1838 begaf sig på en naturhistorisk forskningsresa till Kap och det inre af Afrika, som han befann sig på sitt rätta fält. Under det första året, 1839, upphöll han sig till större delen inom Kapkolonien samt gjorde där betydliga samlingar af djur, växter och mineralier, hvilka hemskickades till Sverige. Sedan hans reskassa blifvit förstärkt genom en större summa af museets d. v. inspektor, grefve Carl de Geer, beslöt han sig för att intränga till det inre af den stora afrikanska kontinenten. Genom Natallandet, hvars flora och fauna noggrannt undersöktes sommaren 1841, gick vägen öfver Drakensberget inåt de nuvarande Basutoland, Oranjefristaten och Transvaal till öfre Limpopo, i det att W. bestridde sina utgifter med jakt på elefanter och försäljning af elfenben. Från Kapstaden, dit W. anlände i slutet af 1844, hemsände han sina samlingar. Efter sju års frånvaro återsåg W. Sverige mot slutet af sommaren 1845 och inträdde åter i sina befattningar vid Landtmäterikontoret och Skogsinstitutet. De sju åren i sandöknarnas hetta, träskländernas dimmor och högländernas isande kyla hade emellertid så inverkat på hans hälsa, att han såg sig nödsakad att flera gånger besöka utländska bad. Under dessa badresor vistades han längre och kortare tider i Berlin, Frankfurt och Paris och hade därunder den glädjen att sammanträffa med andra berömda Afrikaresande, Lichtenstein, Rüppel m. fl. — Efter åtta års vistande i hemlandet anträdde W. en ny resa till Afrika 1853. I Kap, dit han anlände vid jultiden s. å., beslöt han att ställa kosan till Hvalfiskviken och Namaqualandet på västkusten af Afrika. Här framträngde han ända till den genom Anderssons resa bekanta sjön Ngami, från hvilken han gjorde en fotresa flera hundra engelska mil norrut. Efter återkomsten från denna tur beredde han sig för sin sista stora färd åt nordost, på hvilken han under en jakt dödades af en elefant den 6 mars 1859. — W. var en högst ovanlig man. I sitt yttre enkel, anspråkslös, flärdfri, kunde han af den, som ej närmare kände honom, svårligen tagas för den rikt begåfvade natur, han i själfva verket var, helst han var föga meddelsam. På en gång vetenskapsman och praktiker, var han väl hemmastadd i både de klassiska språken och de lefvande. Det mål, för hvilket han lefde, sedan han beslutit sig för att resa till Afrika, var att förskaffa sitt fädernesland de fullständigaste och vackraste samlingar af afrikanska naturföremål, som något land ägde, och upprätta i Sverige ett sydafrikanskt museum, som skulle öfverträffa alla andra i rikedom och skönhet. Innan ännu hans död var känd i Sverige, hade han blifvit kallad till ledamot af Vetenskapsakademien. — Ogift.

Wahlberg, Herman Alfred Leonard, landskapsmålare. Född d. 13 febr. 1834 i Stockholm, där fadern var skomakaremästare. — W. var som gosse regementstrumslagare och sedan hautboist samt en kort tid »lärling» i principskolan på Konstakademien. Han gick äfven som elev på konservatoriet, tills han beslöt sig för att ägna sig åt målarkonsten. Sin första handledning häri erhöll han af en konstutöfvande köpman, som intresserade sig för den fattige gossen. W. gick raskt framåt, sålde en del mindre arbeten och kunde 1857 resa till Düsseldorf, där han blef Gudes elev. Han deltog första gången i Svenska konstakademiens utställning 1855. Från Düsseldorf hemsände W. bl. a. *Vinterlandskap* 1861, svensk skogsinteriör, i hvilket Wallander målade en björnjakt; taflan inköptes 1863 till Nationalmuseum. W. återvände med ett kändt namn 1862 till Stockholm. Han målade nu bl a. *Landskap med en borgruin* 1863, köpt af Carl XV, *Skogslandskap med vattenfall* 1863, båda nu i Nationalmuseum, samt *Hörningsholm i månsken*. Bland de fyra taflor, hvarmed W. deltog i 1866 års skandinaviska utställning, märktes den ståtliga *Landskap från Kolmården*, inköpt af staten. Denna tafla utgör höjdpunkten i W:s »Düsseldorfskede». S. å. flyttade W. till Paris, där han utställde Kolmårdstaflan på 1867 års salong, utan att den rönte någon uppmärksamhet. Den franska landskapskonsten var inne på andra vägar — den sökte både vara realistisk och gifva en personlig naturuppfattning. W. anslöt sig till den nya riktningen och utställde på 1868 års salong ett månskensmotiv samt *Fiskläge vid Bohuslänska kusten*, som, inköpt af Carl XV, vid dennes död tillföll Nationalmuseum. På 1870 års salong erhöll H. 3:e medalj för *Månskenslandskap med en å*, som inköptes af svenska staten 1871. Vid 1872 års salong belönades W. med 2:a medaljen och vid världsutställningen 1878 med 1:a klassens medalj samt erhöll äfven då hederslegionen. 1866 led. af Konstakademien i Stockholm, kallades han 1880 af denna till vice professor i landskapsteckning utan tjänstgöringsskyldighet. Vid akademiens utställning 1885 erhöll W. en af de fyra medaljer, som då utdelades. Bland W:s många arbeten må vidare nämnas: *Vaxholm i månsken* 1873, *Augustinatt i Sverige* 1875, *Maj i Nizza* 1875, i Göteborgs museum, *Afton på Hallands Va-*

derö 1889, inköpt af danska staten, *Popplar* o. s. v. — »W:s område sträcker sig från det nordiska snölandskapet till Medelhafskustens rosiga maj och till dess glödande sommarprakt. En resa till hemlandet tillhör snart sagdt hvarje år af hans lif, sedan han fastnade i pariserskolan, och uppehållen hemma bli oftast både långvariga och arbetsamma. Han gör då ifriga studier i olika trakter af Sverige, på västkusten och i Stockholms skärgård, i Södermanland, Västergötland, Småland, Skåne. — W. är naturdiktare. Han älskar företrädesvis kvällens eller den nordiska nattens mystiska, obestämda, drömmande dagrar. Han är virtuos, han söker gärna upp svårigheter för att öfvervinna dem, söker nya, förut sällan behandlade, stämningar, söker tillfällen att lysa med sin högt drifna tekniska färdighet. Hans taflor äro noggrant genomarbetade, äfven då de förefalla helt hastigt uppmålade och då effekterna tyckas tillfälligt ditkomna. — Han är en af de främsta individualisterna bland Sveriges nutida målare, hans konst är lika personlig som intelligent, lika energisk och storslagen, som känslig och rik på skiftningar.» — Gift 1875 med *Ingeborg Andersson*.

Wahlbergson (urspr. **Wahlberg**) **Erik,** historie- och porträttmålare, född 1808. — W. studerade vid Konstakademien i Stockholm under Westin samt utförde små historiska och mytologiska målningar, *Madonnan med barnet, Magdalena, Corolianus och hans moder, Diana* och *Endymion*, alla utmärkta af behaglig färg, samt många små lyckade porträtt. På Drottningholm påträffas af W. en samling porträtt af svenska statsmän och krigare, till största delen kopior. W., som var en verklig talang, blef sinnessjuk och afled på Konradsberg d. 18 okt. 1865.

1. **Wahlbom, Johan Gustaf,** läkare, naturforskare. Född d. 7 jan. 1724 i Svennevad i Nerike, där fadern *Johan Wahlbom*, gift med *Anna Margareta Ryning*, var bruksägare. — I Uppsala, där W. inskrefs som student 1744, drogs han af naturlig böjelse till Linnés lärostol och fattade sitt beslut att blifva läkare. På grund af W:s lysande studier ville Kalmarborna gärna ha honom till provinsialläkare. Promoverad till medicine doktor 1751, utsågs han emellertid af Collegium medicum till innehafvare af den då i hufvudstaden nyss inrättade professuren i anatomi och kirurgi, hvarefter han för sin vidare vetenskapliga utbildning företog en utrikes resa, under hvilken han i Berlin med utmärkt flit och ihärdighet ägnade sig åt anatomiens studium. Vid hans återkomst till Sverige 1753 hade en formlig ansökan ingått från Kalmar län att erhålla honom till provinsialläkare, med anledning af hvilken petition han afsade sig professuren i Stockholm och antog provinsialläkarebefattningen i Kalmar. Här verkade W. särdeles framgångsrikt till 1794, då han vid sitt afsked erhöll titel och värdighet af k. förste lifmedikus. W. hade 1755 fått assessors fullmakt och blef 1757 led. af Vet.-akad. 1767 uppfördes han på förslag till professuren i anatomi och medicin i Uppsala. Jubeldoktor vid medicine doktorspromotionen 1804. Död i Kalmar d. 25 jan. 1808. — Hans mångåriga verksamhet som läkare i Kalmarorten utmärktes utom genom det sätt, hvarpå han utöfvade det praktiska af sitt yrke, för den synnerliga omvårdnad, han ägnade åt allmogens upplysning i hälsovård och genom den föresyn, han lämnade såsom skicklig landtbrukare. Bland hans icke få vetenskapliga skrifter torde priset böra tilldömas hans s. k. *Underrättelser*, små popnlära uppsatser, som han vid farsoter eller eljest lät genom landshöfdingeämbetet och prästerskapet kringsprida bland allmogen. För att hugfästa hans minne som vetenskapsman, kallade Linné en fjäril *Tortrix Wahlbomii* och Thunberg gaf åt en af sina upptäckta blommor namnet *Wahlbomia indica*. — Gift 1757 med *Elisabet Kristina Björnstierna*, dotter af biskopen i Kalmar, sedermera ärkebiskop Beronius, var W. farfader till generalen J. M. Björnstjerna (se I: 105).

2. **Wahlbom, Johan Vilhelm Carl,** historie- och djurmålare. Född i Kalmar d. 16 okt. 1810; den föreg. sonson. Föräldrar: lektorn, sedermera kyrkoherden, professor *Carl Adolf Wahlbom* och *Ulrika Eleonora Beata Fredrika Ljungfelt*. — W:s första uppfostran afsåg att bilda honom för krigareyrket, men när under denna hans konstnärskallelse allt mer vaknade, öfvergaf han militärstudierna, sedan han genomgått de första klasserna på Karlberg, och ingick som elev vid Konstakademien. Här väckte han snart uppmärksamhet och utmärkte sig framför de flesta af sina kamrater genom sin säkra teckning efter antiken och modeller. 1829 blef W. artistisk medarbetare i F. Boijes »Magazin för konst, nyheter och moder», och han torde af denne ha lärt att etsa. Ett mindre öfvervägdt, ehuru ej alldeles omotiveradt, yttrande af en bland lärarna, att W. saknade färgsinne, föranledde honom att vända sig åt skulpturen samt söka en plats i Byströms ateljé, på samma gång han, för att skaffa sig medel till utkomst, mottog en erbjuden lärarebefattning vid Lings gymnastiska institut. Dessa senare studier, gymnastiken under Ling och modelleringen under Byström, skänkte hans konstnärskap företrädet af en ovanligt säker anatomi och blef af icke ringa inflytande på hans framtida konstnärsriktning. Med storartad fantasi och flit utförde W. en mängd teckningsserier till fornnordiska sagor samt en etsningsserie till Lings »Asarna». Han tecknade och etsade vidare illustrationer till Mellins och Thomsons »Museum för naturvetenskap, konst och historia» 1835—37 samt utgaf i litografi *Fosterländska bilder 1520—1632*, hvartill Nicander skref texten. Då W. 1838 gick miste om ett af akademiens resestipendier, sköto hans vänner ihop en liten summa åt honom, hvarpå han begaf sig till Paris, där han efter åtskilliga öden genom Södermark gjorde bekantskap med den bekante porträttmålaren Winterhalter, som, efter tagen kännedom om W:s akvareller, erbjöd honom sin undervisning i oljemålning. Under Winter-

halters ledning inhämtade W. med förvånande snabbhet det tekniska i sin konst. De oljefärgstaflor, han tid efter annan hemsände, väckte i fäderneslandet stort uppseende och ett däremot svarande bifall. Med ett 1842 erhållet resestipendium af Konstakademien på fem år begaf han sig från Paris till Rom, där han med ökad ifver och stigande talang skötte penseln och till Sverige hemskickade flere historiemålningar. Hans *Gustaf II Adolf i slaget vid Stuhm* klandrades emellertid af akademien, och W. förlorade nu lusten för historiemålning och leddes så småningom öfver till djurmåleriet, hvilket emellertid kostade honom förlusten af stipendiet. 1848 återsåg han sitt fädernesland, kallades till led. af Konstakademien och förordnades 1849 att bestrida professuren i teckning. Hans hälsa var emellertid ytterligt dålig, så att han sommaren 1851 måste fara till Aachen. Vintern tillbringade W. i Bruxelles, flyttade våren 1852 till Paris och hösten 1853 till Rom. Här blef W. bättre, och han grep sig åter an med historiemålning. *Gustaf II Adolf vid Stuhm*, ny komposition, 1854, *Gustaf II Adolfs lik återfinnes efter slaget vid Lützen* 1855, *Gustaf II Adolfs död vid Lützen* 1855 alla på Nationalmuseum, utfördes nu. W. sökte och erhöll 1856 den efter Westin lediga professuren men träffades under en vistelse i Sabinerbergen af ett slaganfall. Han låg i nio månader på sjukhus, fördes sedan till Lyon och efter en tid till London, där han afled d. 21 april 1858. — W. var en ytterst rikt begåfvad natur, mångsidig som få. I sin kännedom om människo- och ännu mera hästanatomien är han icke öfverträffad af någon bland sina samtida. Lifligheten är den dominerande egenskapen i hans konstnärslynne. Han är framför allt tecknare. — Ogift.

Wahlenberg, Anna, författarinna, se **Kjerrman.**

Wahlenberg, Göran, botaniker. Född d. 1 okt. 1780 på Skarphyttans bruk i Kroppa socken i Värmland, där fadern, *Göran Alexandersson Wahlenberg*, var bruksförvaltare. — När W. var tolf år gammal, skickades han med en äldre broder till Uppsala, där han blef medicine kandidat 1805, med. lic. 1806 och samma år promoverad med. doktor. Han hade redan då tvenne gånger gjort omfattande botaniska resor till Skandinaviens fjälltrakter. Ännu två gånger, året efter sin promotion samt 1810, företog den outtrötttige forskaren nya färder till det aflägsna norden. Sålunda förberedd genom en noggrann kännedom af de skandinaviska fjällens bildning och växtvärld, anträdde han 1811 en botanisk upptäcktsresa, hvars hufvudföremål var undersökningen af den Karpatiska bergskedjan. Återkommen till Sverige i oktober 1814, tillträdde han botanices demonstratorssysslan i Uppsala, hvartill han blifvit utnämnd i början af året, samt erhöll examensrätt i medicinska fakulteten 1815. 1826 erhöll han professors fullmakt och hedrades året därefter af Vet.-akad. med den stora Linnéanska guldmedaljen. Efter Thunbergs död förestod han medic. et botanices professuren till i september 1829, då han erhöll fullmakt såsom ordinarie innehafvare af denna lärostol. Redan 1808 hade W. blifvit kallad till ledamot af Vet.-akad., hvarefter hans alltmer stigande rykte såsom grundlig vetenskapsman förskaffade honom ledamotskap i en mängd lärda sällskap inom och utom landet. Efter att länge ha varit i åtnjutande af en orubbad hälsa, angreps han vintern 1851 af ett kallbrandartadt sår i ena hälen, hvilket efter några veckor lade honom i grafven d. 22 mars s. å. — Konservativ i allt, var han det äfven i vetenskapen, utom i ett fall, nämligen i den terapeutiska delen af medicinen, där han omfattade homöopatiens läror. Härigenom kom han såsom universitetslärare i ett afsöndradt, stundom till och med spändt, förhållande till både sina kamrater i fakulteten och de alumner, han skulle examinera. De vetenskapliga skrifter, han utgifvit, vittna om hans skarpa observationsförmåga och grundliga lärdom, och flera af dem äga klassicitetens insegel. De mest bekanta äro: *Inledning till Caricographien* 1803, *Geografisk och ekonomisk beskrifning om Kemi lappmark* 1804. Samtidigt med sina växtgeografiska undersökningar studerade W. äfven växternas anatomi och fysiologi och utgaf häri *Tractatio anatomica de sedibus materiarum immediatarum in plantis* 1806—07, om hvilket verk Berzelius afgaf det mest smickrande omdöme. W:s tredje lappska resa var af synnerlig vikt för hans undersökningar af höjdförhållandena och glaciärerna, och han redogjorde därför i *Berättelse om lappska fjällens höjd och temperatur vid 67 graders polhöjd* 1808, länge den enda svenska skrift öfver Sveriges glaciärer. Efter sin fjärde lappska resa publicerade W. *Rön om springkällors temperatur och växternas förhållande uti rikets norra provinser, anställda uti afsigt att bestämma klimatet*, med en tabell öfver särskilda orters jordtemperatur och öfver växternas gränser i de trakter, han besökt. W. undersökte samma förhållande 1810 och 1811 i rikets södra provinser och for i samma syfte 1811 till kontinenten. I Berlin utgaf han *Flora lapponica* 1812, belönt af Vet.-akad. med Linnéanska priset, besökte sedan Harz och Schweiz och utgaf i Zürich *De vegetatione et climate in Helvetia septentrionali tentamen* 1813; sommaren 1813 besökte W. Karpaterna och utgaf i Göttingen 1814 *Flora Carpatorum principalium*. Efter sin återkomst till Sverige började W. studera också landets geologi och utgaf häri flera arbeten. Han har vidare utgifvit *Flora Upsaliensis* 1820, *Flora suecica* 1824—26, för hvilket arbete Vet.-akad. 1827 tilldelade honom den öfver Linné slagna minnespenningen i guld, texten till fig. 595—738 i 9:e—11:e bandet af »Svensk botanik» 1823—30 o. s. v. — Led. af Vet.-akad. 1808 och många andra lärda sällskap. Efter W. har uppkallats växtsläktet *Wahlenbergia* samt flera växtarter. W:s flora var för sin tid mästerverk, och växtgeografien gick genom honom betydligt framåt. — Ogift.

Wahlgren, Fredrik August, zoolog, anatom. Född i Lund d. 26 aug. 1819. Föräldrar: tenngjutaren *Olof Wahlgren* och *Rebecka Scharffenberg*. — Student i Lund 1835, blef W. med. kand. 1845, med. lic. 1847, kir. magister 1848 och med. d:r 1850. W. utnämndes till docent i teoretisk och rättsmedicin vid Lunds universitet 1849. Sedan han s. å. och en del af 1850 gjort en vetenskaplig resa i Holland, Frankrike och Tyskland, förordnades han till anatomie adjunkt och prosektor vid Karolinska institutet 1850, samt till professor och lärare vid veterinärinrättningen i Stockholm 1851, hvarefter han följande året befordrades till anatomie adjunkt och prosektor vid universitet i Lund, blef föreståndare för zoologiska museum därstädes 1856 och utnämndes 1857 till professor i zoologi vid nämnda lärosäte. Hedersdoktor vid Lunds universitets tvåhundraårsjubileum 1868, afled W. i Lund d. 27 juli 1877. — Utom smärre meddelanden och referat i Hygiäa, Jägarförbundets nya tidskrift, Wulffs Tidning för landthushållning o. s. v. har W. utgifvit: *Bidrag till generationsorganernas anatomi och physiologi hos människan och däggdjuren*, akad. afhandl., 1849, *Kort framställning af vensystemets allmänna anatomi hos människan, med fästadt afseende äfven på de öfriga däggdjuren*, akad. afhandl., 1851, *Öfversikt af matsmältningsorganernas byggnad hos irreguljärdjur och coelenterater*, akad. afhandl., 1857, *Om byggnaden af ryggmärgen och ryggmärgsganglierna hos rockan* i Vet.-akad:s handlingar 1853 (belönad med Flormanska priset), har ombesörjt tvenne upplagor af Flormans »Underrättelser om hushållsdjurens vård och skötsel» 1854 och 1861 m. m. — Gift 1: 1856 med *Clara Magdalena Lovén* och 2: 1875 med *Maria Seldener*.

1. **Vahlin, Olof Fredrik,** vitter. Född i Falun d. 22 april 1805. Föräldrar: sämskmakareåldermannen *Olof Vahlin* och *Anna Kristina Schubert*. — Efter tvenne års vistelse vid universitetet lämnade V. Uppsala 1828 och antog prästerlig ordination, hvarefter han tjänstgjorde som slotts- och hospitalspredikant i Västerås till 1842, då han befordrades till kyrkoherde i Möklinta af Västerås stift, hvilket pastorat han 1854 utbytte mot Gagnef och Mockfjärd i Dalarne. Död i Gagnef d. 12 jan. 1862. — Under sin Västeråstid tjänstgjorde han längre och kortare tider dels såsom andre sekreterare i Västmanlands läns hushållningssällskap, dels som biträdande vid konsistoriiexpeditionen och som föreståndare för Västerås stifts folkskollärareseminarium. — 1835 eröfrade han Svenska akademiens andra pris för sitt skaldestycke *Bröllopet på Gulleråsen*. Utom flere dikter, dels särskildt utgifna, dels införda i Hebe, Mellins Winterblommor med flere tidskrifter under signaturen Vhn, har V. utgifvit *Sånger i Dalarne* 1832, som »mycket påminna om J. O. Wallin, men utan imitationens vanliga lyten». Han var därjämte under flera år en flitig medarbetare i »Vestmanlands läns tidning», samt utgaf *Ecklesiastiktidningen Aros* 1840. — Gift med *Lina Lunderall*.

2. **Vahlin, Olof Valdemar,** skolman, politiker. Född i Västerås d. 18 dec. 1838; den föreg. son. — Student i Uppsala 1858, beredde sig V. för den filosofiska graden men måste snart på grund af medellöshet afbryta studierna. Efter att under en följd af år som vikarierande och extra lärare tjänstgjort vid Falu allm. läroverk, utnämndes V. 1869 till adjunkt därstädes och verkade på denna post till sin död i Falun d. 5 maj 1903. — Lifligt intresserad af allmänna angelägenheter, togs V. i sin stad flitigt i anspråk för sådana, bl. a. som stadsfullmäktig 1876—92. Invald i riksdagens Andra kammare 1887 som representant för Dalastäderna, fungerade han som sådan till och med 1899 års riksdag. Han gjorde sig här snart känd som en pregnant typ för whigliberalismen af engelskt snitt, lika genomträngd af entusiasm för frihetens grundsatser som främmande för ultraism och utopiska hugskott. Hans varma högstämda vältalighet gjorde honom snart till en af kammarens mest uppmärksammade talare, och må bland hans anföranden särskildt framhållas uppträdandet mot 1889 års förslag till inskränkning i tryckfriheten (»munkorgslagen») och försvaret för den motion om grundlagsstadgad garanti för församlingsrätten, han jämte P. Andersson i Högkil väckt vid 1890 års riksdag. 1892—94 förtroendeman inom »centern», var V. 1891—98 ledamot af konstitutionsutskottet och 1896—97 statsrevisor. Ett typiskt uttryck för V:s liberala åskådning utgör den glänsande motion i rösträttsfrågan, som vid 1893 års riksdag framlämnades af P. G. Petersson i Brystorp, men hvilken, som allmänt kändt är, flutit ur V:s penna. — Gift 1889 med sin kusin *Eva Maria Nordström*.

Wahlström, Jonas Gustaf, historieforskare, publicist, riksdagsman. Född d. 15 dec. 1814 i Nors prästgård i Värmland. Föräldrar: prosten i Nor, teologie doktorn *Jonas Wahlström* och *Gustafva Maria Vigelius*. — W. blef 1831 student i Uppsala, där han 1839 under J. H. Schröders presidium försvarade sin för filosofiska graden författade afhandling *Liber, qui inscribitur Um Styrilse Konunga ok Höfdinga sub examen revocatus* och samma år erhöll lagerkransen. Förordnad 1840 till e. o. amanuens vid universitetsbiblioteket, befordrades han till Lidénsk amanuens 1845, blef förste amanuens 1847 samt tog afsked från biblioteket 1850, hvarefter han bosatte sig i Stockholm. Under samma tid tjänstgjorde han såsom lärare i historia vid Uppsala lyceum 1839 och 1846 samt vid Realgymnasium 1846. 1839 anlade han tillsammans med Aug. T. Låstbom i Uppsala ett nytt tryckeri med utländska stilar samt grekiska, hebreiska, mate-

matiska och kemiska typer, af hvilket han var delägare till 1859. Redan tidigt började W. äfven ägna sig åt publicistisk verksamhet. Efter att hafva lämnat bidrag till flera tidningar, blef han 1839 kallad att inträda i redaktionen af »Svenska biet», men redan i dec. s. å. blef han ansvarig utgifvare af »Uppsala tidningar», hvarmed han fortfor till bladets nedläggande 1842. Dess färg var afgjordt konservativ, och i samma anda gick den af W. tills. med K. O. Angeldorff 1841 utgifna politiska revyn *Belysningar*, skarpt kritiserande den liberala oppositionens press och personligheter. När den akademiska tidskriften »Frey» 1841 upprättades, var W. en af utgifvarna och kvarstod som sådan under dess hela tillvaro till 1850. Han var äfven 1839—52 (under sign. —*A*— *Ö* och —*a*—*ö*) medarbetare i »Biografiskt lexikon», inom hvars redaktion han en tid intog en ledande ställning. Hans åsikter hade så småningom utvecklats i mera liberal riktning, och efter flyttningen till Stockholm ingick han 1852 som delägare och medarbetare i Aftonbladet, hvars redaktion han tillhörde till 1853. Genom sitt 1847 ingångna gifte med *Katarina Lovisa Lennartsson* delägare i flera bruksegendomar, valdes han vid 1853—54 års riksdag till fullmäktig i borgareståndet för femte bankodistriktet, intagande en framskjuten plats inom den moderat-liberala fraktionen. Sina intryck af riksdagen och dess handlande personligheter har han framlagt i den af honom jämte P. R. Tersmeden (se II: 598) utgifna broschyren *1854 års riksmöte*. Han återvaldes ock till 1856—58, då han tillhörde konstitutionsutskottet, och 1859—60 års riksdagar, då han hade plats i statsutskottet. Under tiden utgaf han 1857 en skrift *Från riksdagen I*, hvari han uppträdde mot ståndsintressena, särskildt mot adeln. 1865 anlade han jämte medintressenter ett tryckeri i Västerås, från hvilket utgick en tidning vid namn »Aros», hvilken W. redigerade till dess nedläggande 1868. Samma år var han lekmannaombud vid det första kyrkomötet. Efter dess slut ingick han åter som medarbetare i Aftonbladet. Ekonomiska skäl förmådde dock W. att snart åtaga sig redaktionen af »Västmanlands länstidning», hvarmed han fortfor till dec. 1871, då han blef redaktör af »Nyaste Kristianstadsbladet», hvilken befattning han frånträdde 1873. Han var sedermera 1873—74 redaktör af »Nya Världen» och biträdde 1874 med utgifvandet af »Svenska Veckobladets» bilaga. Han drabbades snart därefter af sjuklighet och tillbragte sina sista år i Uppsala, fastän nästan ständigt sängliggande, liksom tillförene ifrigt sysselsatt med studier, och afled därstädes d. 28 okt. 1885. — I bokform har W. för öfrigt utgifvit: *Öfversikt af svenska riksdagarnas historia* i *Kalender för riksdagen 1840* 1840, *Om Olof Skötkonungs dop. Kritik af urkunderna och kronologisk bestämning* 1847, *Sigtuna, det forna och närvarande*, tills. med A. H. Wistrand, 1848, *Fornnordiskt bibliotek* 1847, *Den nyaste forskningen angående nordens äldsta bebyggare och deras efterlämnade minnen* 1854, öfversättningar m. m.

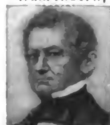
Wahlund, Carl Vilhelm, romanist. Född i Kristinehamn d. 7 jan. 1846. Föräldrar: brukspatronen *Gustaf Wahlund* och *Sofia Vilhelmina Vester*. — Efter att ha genomgått högre allmänna läroverket i Örebro, blef W. student i Uppsala 1864. Där ägnade han sig åt studiet af de romanska språken och företog under det oroliga krigsåret 1870 en 6 månaders resa i Frankrike, Tyskland, England, Italien och Spanien. 1873 tog han fil. kand.-examen och blef två år senare graduerad och docent i franska språket. Dessförinnan hade han ånyo uppehållit sig en längre tid i Frankrike, och följande år reste han åter dit samt vistades hela läsåret vid universitetet i Paris. Sedermera har han alltjämt genom ofta upprepade, och ibland årslånga, studiebesök i det romanska språkområdets centralland, men äfven annorstädes i Europa, vidmakthållit och utvidgat de personliga förbindelser, han knutit och den vetenskapliga och praktiska utbildning, han förvärfvat i sitt ämne. Vid åtskilliga tillfällen har han dessutom eller samtidigt representerat Uppsala universitet vid franska lärdomsstatens minnesfester och högtider, såsom vid Nya Sorbonnes invigning 1889, vid jubileerna i Montpellier 1890, Caen 1894 och Lille 1895. W. erhöll 1892 professors n. h. o. v. I Uppsala började han sin undervisningsverksamhet läsåret 1878—79, dels som hufvudlärare i franska vid högre allmänna läroverket för flickor, dels som föreståndare för universitetets romanska seminarium. Det senares öfningar har han äfven ledt under flera följande läsår eller terminer, hvarjämte han vid olika tillfällen varit förordnad att upprätthålla examinationen i romanska språk under ordinarie professorns tjänstledighet. — W. har som vetenskaplig författare och utgifvare gjort en betydande insats i den romanska filologien. En lärjunge af Gaston Paris, torde ingen stått mästaren så nära som han. Bland de romanska forntexter, som utgifvits, stå W:s editioner som mönster. Hans två hufvudverk på detta område äro »*Les Enfances Vivien*» 1895, en gammalfransk s. k. chanson de geste, utgifven tillsammans med Feilitzen, samt de tre arbeten som hänföra sig till diktningen om *Sankt Brendan*, — *Brendans Seefahrt*, 1897 — en irländsk munk, kring hvars namn småningom samlade sig ett från de mest olika håll härstammande legend- och sagostoff. Grundtemat är motivet om den västerut i hafvet belägna »Lycksalighetens ö» eller »Äppelön» Avalon. Det heterogena stoffet kristalliserade sig till ett slags äfventyrs- och reseroman på latin i slutet af 11:te årh., hvilken är af det största litteratur- och kulturhistoriska intresse. Boken öfversattes till flera olika språk och torde ha bidragit till uppkomsten af de föreställningar och tankar, som ledde till Amerikas upptäckt. Det är två af dessa öfversättningar, den gammalfranska och den provençalska, som W. utgifvit med en flit och noggrannhet, hvilka söker sin like. Brytande med den föregående normaliseringsprincipen, har han i stället tryckt de olika

hufvudmanuskripten bredvid hvarandra. Bland hans öfriga talrika skrifter nämna vi *La belle Dame sans Mercy*, 1897, en dikt af en af W. upptäckt fransk renässansskaldinna, Anne Malet de Graville, *Über Anne Malet de Graville*, 1895, det lilla praktverket *Sagan om rosen*, öfversatt i originalets versmått och illustrerad af Carl Larsson, *Den heliga Birgitta tillskrifna 15 böner* efter ett unikt manuskript i Nationalbiblioteket i Paris, vidare bibliografier om de gammalfranska s. k. Strassburgerederna och kataloger öfver sitt eget storartade gammalfranska och provençalska bibliotek. Detta donerade han 1892 till Uppsala universitet jämte 30,000 kr. anslag till dess vidare förkofran. — Stiftare af Nyfilologiska sällskapet i Stockholm 1896. — På W:s 50-årsdag ägnades honom af in- och utländska lärde en festskrift. — Ogift.

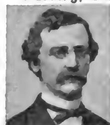
von Wahrendorff. Ättens förste kände stamfader, *David Wahrendorff,* död 1700, säges härstamma från en vestfalisk riksadlig ätt och lefde i Mecklenburg. Hans sonson, kommerserådet *Joakim Daniel W.*, öfverflyttade mot midten af 1700-talet till Sverige. Dennes söner fingo 1805 af tyske kejsaren bekräftelse på ättens riksadelskap och upphöjdes i tyskt friherrestånd samt blefvo s. å. naturaliserade svenska adelsmän med namnet *von Wahrendorff*. K. m:t tillät 1806 *Anders, Axel* och *Henrik Gustaf von W.* att de och deras efterkommande finge begagna den af kejsar Frans II dem »förunta friherretitel, dock utan att sådant må medföra någon förändring uti deras egenskap af svenska adelsmän.» Ätten utgick 1881.

Wahrendorff, Martin von, bruksägare, konstruktör. Född d. 26 nov. 1789. Föräldrar: bruksägaren *Anders von Wahrendorff* och *Maria Charlotta Holterman.* — Efter studier i Uppsala blef W. e. o. kanslist i kanslistyrelsens expedition, kopist därstädes 1811, hofjunkare och kammarjunkare. Han befordrades till andre sekreterare i kabinettet för utrikes brefväxlingen, utnämndes till legationssekreterare och sedan chargé d'affaires i London 1818. Kammarherre 1822 och öfverceremonimästare 1828—31, blef W. sistnämnda år hofmarskalk. — W. intresserade sig särskildt för kanontillverkningen på sin egendom Åker och framställde den första användbara bakladdningsmekanismen, hvarpå patent uttogs 1837. W. experimenterade sedermera med refflade lopp till dylika kanoner och gaf idén till spetsprojektilernas styrning i refflorna medels en mantel af mjukare metall än projektilen, därigenom att han omslöt sina spetsprojektiler med en mantel af bly. 1851 led. af Krigsvet.-akad. Död i Stockholm den 20 jan. 1861. — Gift 1828 med *Alexandrina Vilhelmina Holterman.*

Walberg, Carl Gustaf, författare. Född i Jönköping d. 28 sept. 1788 och son af slottsfogden därstädes *Magnus Wahlberg.* — Student i Lund 1805 och i Uppsala 1806, aflade W. s. å. hofrättsexamen vid sistnämnda universitet och blef auskultant i Svea hofrätt 1808. Han tjänstgjorde därjämte någon tid vid postverket, i kammarkollegium och i teaterkansliet samt blef slutligen notarie i Stockholms stads justitiekollegium. Under de senare åren af sin lefnad sysselsatte han sig med sakföring och skriftställeri, ej sällan båda af det sämsta slaget, samt afled i Stockholm d. 20 okt. 1821. — W. var en rikt utrustad natur, men lättsinnig och oordentlig, som slutligen föll ett offer för sina passioner. Flera af hans vittra stycken: *Svenska fältsånger* 1812, *Folksånger* 1813, *Sång i anledning af franska arméns återtåg ur Ryssland* 1813, *Verser i anledning af general Moreaus död* 1813, *Gustaf Adolfs skugga* 1813, *Sång öfver grefve Carl Johan Adlercreutz* 1816 o. s. v. röja ej obetydlig poetisk begåfning. Däremot förtjäna hans »romantiska berättelser» *Uggelviksbalen* 1814, *En mamsell i Stockholm* 1816, *Herdinnan vid Hagalund* 1816, *Offerfesten vid Uggelviks hälsokälla* 1819 m. fl. dylika blott »att ihågkommas såsom en tidsbild, varningsrik för män af pennan, som kunna hafva makt att skapa verk sig både till heder och vanheder».

Walberg, Carl August, filolog. Född i Säfvestads socken i Skaraborgs län d. 14 dec. 1827. Föräldrar: d. v. komministern, sedermera kyrkoherden *Sven Walberg* och *Sofia Lovisa Tegnæus.* — 1847 student vid universitet i Uppsala, promoverades W. 1854 till fil. d:r. Kallad till docent i grekiska litteraturen i Uppsala 1856, befordrades han till Höijersk adjunkt i samma läroämne 1860 samt företog, efter att ha erhållit statens större resestipendium, i juli 1862 en utrikes resa till Tyskland, Grekland, Italien och Frankrike, hvarifrån han återkom till fäderneslandet 1863. 1865—66 deltog han som ledamot i kommittén för behandling af åtskilliga till språkundervisningen inom läroverken hörande frågor, befordrades 1869 till professor i grekiska språket och litteraturen vid universitetet i Lund och var 1870—72 ledamot af kommittén, som hade att föreslå förändringar i gällande läroverksstadga. Under sin vistelse i Uppsala hade han i uppdrag att meddela undervisning i pedagogik åt dem, som beredde sig för lärarekallet, och deltog både som adjunkt i Uppsala och professor i Lund verksamt i granskningen af bibelkommissionens öfversättning af nya testamentets böcker. Död i Lund d. 14 oktober 1874. — Ehuru ej synnerligen produktiv som skriftställare, hade han likväl vid sin bortgång redan vunnit ett namn i utlandet, hvars filologer skattade hans upplaga af *Euripides' Electra*, 1869, mycket högt. W. utarbetade äfven i förening med C. V. Linder ett *Svenskt-grekiskt lexikon* 1862. Genom sin undervisning och hela behandling af den vetenskap, för hvilken han var målsman, bidrog han väsentligt att leda de klassiska studierna i vårt land i en bättre riktning och gifva deras idkare en högre uppfattning af deras betydelse, än förut var förhållandet. — Gift 1871 med *Klara Elisabet Olde.*

1. **Waldenström, Paul Peter,** frikyrkoledare, riksdagsman. Född i Luleå d. 20 juli 1838. Föräldrar: provinsialläkaren *Erik Magnus Waldenström* och *Margareta Magdalena Govenius*. — I Uppsala, der W. blef student 1857, aflade han 1862 filosofie kandidatexamen, utnämndes hösten s. å. till adjunkt vid Växiö högre elementarläroverk och blef filosofie doktor i Uppsala 1863. — Efter redan följande året aflagd prästexamen, mottog han i samma månad prästerlig ordination, befordrades hösten 1864 till lektor i teologi, grekiska och hebreiska vid Umeå högre elementarläroverk och företog 1867, med understöd af statsmedel, en pedagogisk resa till Hannover och Würtemberg. 1873—74 tillbragte han med permission vid Uppsala universitet, hufvudsakligen sysselsatt med studiet af lutherska kyrkans symboliska böcker, samt utgaf som frukt af dessa studier 1874 en latinsk afhandling om rättfärdiggörelsen *De justificatione quid statuant libri symbolici ecclesiæ lutheranæ*. 1874 blef W. lektor i teologi, grekiska och hebreiska vid Gäfle högre elementarläroverk, hvilken befattning han innehade till 1905. — Vid 19 års ålder började W. fördjupa sig i bibelstudium. Efter C. O. Rosenius' död, 1868, öfvertog han redaktionen af dennes tidning *Pietisten*, men han höll icke fast vid Rosenius' ståndpunkt i religiösa frågor utan fattade snart sin egen. »Genom rannsakning af bibeln hade nämligen W. så småningom under åren 1870—72 kommit till insikt därom, att den vanliga läran, att Gud skulle genom Kristi död försonas, icke hade grund i bibeln, hvilken icke på ett enda ställe gör Gud till försoningens objekt. I en predikan i tidningen Pietisten 1872 (på 20 sönd. eft. Tref.) uttalade han med bestämdhet, att skriften ingenstädes lärer en *Guds* försoning med människan, utan att bibeln öfverallt såsom försoningens ändamål framställer *människans* försoning med Gud. Denna predikan väckte en utomordentlig uppståndelse, hvilken fick sitt första offentliga uttryck i tvenne uppsatser i tidningen »Församlingsvännen» (utg. af Welinder). Med anledning däraf utgaf W. 1873 en skrift med titeln *Om försoningens betydelse*, hvilken framkallade en stor mängd motskrifter af Billing, Beckman, Beskow, Landgren, Melin, M. Rosenius m. fl.» — W:s uppfattning om försoningsläran vann snart stort insteg inom pietistiska kretsar, och stora skaror vande sig snart att se upp till honom som sin andlige lärofader, i all synnerhet sedan han ytterligare fäst uppmärksamheten vid sin person genom sin strid om sättet för nattvardens utdelning. I de s. k nattvardsföreningarna, i hvilkas bildande W. deltog, fordrade man, att nattvarden skulle kunna utdelas inom slutna kretsar, där flera eller färre troende voro församlade. Då W. inom dessa utdelat nattvarden, blef han 1877 af Uppsala domkapitel tilldelad varning som för tjänstefel. Han åvägabragte nu en petition med 22,000 underskrifter, utmynnande i kraf på fri utdelning af nattvarden. Efter att ytterligare flera gånger kommit i konflikt med de kyrkliga myndigheterna, erhöll W. 1882 på begäran afsked från prästämbetet. Efter denna tid har han i det 1878 bildade Svenska Missionsförbundets församlingar varit outtröttligt verksam som predikant och har genom sin breda, folkliga vältalighet förstått kring sig samla ofantliga massor af åhörare. 1886 blef han predikant vid Immanuelskyrkan i Stockholm och 1889 gjorde han sin första af de rundresor till Nordamerika, i hvilka han sedermera tid efter annan sökt vederkvickelse. Han blef ock 1889 kallad till teologie doktor vid åtskilliga amerikanska universitet. — W., hvilken var lekmannaombud vid första kyrkomötet 1868, invaldes 1884 af Gäfle stad i riksdagens Andra kammare, som han tillhörde till och med 1905, då han på grund af sin anslutning till de proportionella valen föll igenom. På grund af sin betydande fond af humor och slagfärdighet, sin fyndighet och oförskräckthet samt sitt goda minne kom W. snart att framstå som en af kammarens främsta debattörer. Särskildt sköts han i förgrunden vid behandling af religions-, nykterhets- och sedlighetsfrågor, men äfven i diskussionen om andra viktiga spörsmål deltog han med stort intresse. Så var han bl. a. i 1880—90 talens tullstrid en af frihandlarnas mest stridsdugliga krafter. Sedermera drogs W., som själf plägade skryta med att aldrig hafva anslutit sig till något af riksdagens partier, mera åt höger. Att han icke kom att i vårt parlamentariska lif intaga en ännu mera framskjuten plats än han gjorde, torde kanske få tillskrifvas just denna omständighet Intet af riksdagens partier hyste nämligen full tillit till W., som ansågs alltför nyckfull och oberäknelig. Efter att i åtskilliga år varit ledamot i tillfälliga utskott, hade han 1900—02 plats i konstitutionsutskottet och 1903—04 i lagutskottet. Han togs äfven i anspråk för kommittéarbeten, var 1898—1900 ledamot af maltdryckskommittén, 1899—1901 af egnahemskommittén och 1901—1903 i kommittén ang. lagar om registrerade icke ekonomiska föreningar och offentligen erkända stiftelser. Från W:s flitiga författarverksamhet må, förutom oräkneliga religiösa småskrifter, nämnas: *Brukspatron Adamsson eller hvar bor du?* 1863, *Andliga sånger* 1872, *Försök till granskning af M. Luthers lilla katekes med kort utveckling* 1873, *Herren är from* 1875, *Fader vår eller bön och bönhörelse* 1876, *Predikningar öfver svenska kyrkans nya högmessotexter*, 4 delar, 1876, *Barndopets historia* 1880, *Om Guds rike och församlingen* 1883, *Genom Norra Amerikas förenta stater* 1890, *Till Österland* (skildringar af en resa 1894 till Orienten och Palestina) 1895—96, *Jesu pinas och uppståndelses historia* 1897, flygblad och föredrag i tullfrågan, m. m. 1877—80 utgaf W. jämte E. J. Ekman »Vittnet. Kristlig månadsskrift», började från 1881 redigera årskalendern »Ansgarius» och har varit lifligt verksam som publicist i diverse frireligiösa tidningar. — I Gäfle deltog W. verksamt i det kommunala lifvet, under åtskilliga år stadsfullmäktig och stadens representant i länets

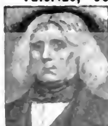

landsting. — Gift 1864 med *Matilda Fredrika Teodora Hallgren.*

2. **Waldenström, Johan Anton,** läkare. Född i Luleå d. 17 sept. 1839; den föreg. bror. — Student i Uppsala 1857, blef W. med. kand. 1862, med. lic. 1867 och med. doktor 1869. Samma år utnämndes han till docent i kirurgi och obstetrik vid Uppsala universitet samt var stadsläkare i samma stad 1870—75. Redan 1870 upprättade han i Uppsala en poliklinik, med den Würzburgska till förebild, och uppehöll densamma till 1875, till stort gagn för stadens fattiga sjuka, och var detta den första tillämpning af poliklinisk undervisning i vårt land. 1876—77 var W. t. f. laborator vid den patologiska institutionen samt uppehöll 1878—79 den efter professor O. Glas lediga professuren i praktisk medicin, till hvars innehafvare han utnämndes d. 17 okt. 1879, men bortrycktes han af döden redan d. 23 nov. s. å., till stor bestörtning för det samhälle, inom hvilket han som en framstående och uppoffrande läkare under en betydlig praktik gjort sig allmänt aktad och värderad. — Bland W:s många vetenskapliga uppsatser må nämnas: *När bör den hårda åldersstarren opereras?* 1868 och *Bidrag till diagnosen af bukens tumörer* 1879. — Gift 1873 med *Hilma Elisabet Gibson.*

Valentin, Karl Fritiof, musiker. Född i Göteborg d. 30 maj 1853. Föräldrar: köpmannen *Isak Philip Valentin* och *Rosa Valentin.* — Student 1873, studerade V. i Uppsala och 1879—84 vid konservatoriet och universitetet i Leipzig, där han 1884 blef fil. d:r och utgaf afhandlingen *Studien über die schwedischen Volksmelodien* 1885. V. bildade sedermera i Göteborg *Sångföreningen,* som längre fram förändrade sitt namn till *Harmoniska sällskapet* och utförde märkligare kör- och orkesterverk m. m. Han höll vidare i Göteborg föreläsningar i instrumentalmusik, skref musikuppsatser i Göteborgs handels- och sjöfartstidning, ledde 1895—97 arbetareinstitutets folkkonserter o. s. v. 1897 bosatte V. sig i Stockholm, där han några år innehade befattning som Svenska Dagbladets musikrecensent. 1901 blef han sekreterare vid Musikaliska akademien. V. har under de senare åren varit verksam bl. a. vid Borgarskolans musikaftnar, hvarigenom han i hög grad grad populariserat den bättre musiken i Stockholm. Bland hans kompositioner märkas: *Festouvertyr, Brudfärd,* för soli, kör och orkester, *Frithiof på sin faders hög,* melodram, *Festmarsch* och *kantat* vid Göteborgs högskolas invigning, 1891, *Eftermäle,* för solo, kör och instrument, *Åtta sånger af Fitger, Dvärgakrig, Ingeborgs klagan, Champagne* och *Klockringning* för manskör, *Kantat.* Led. af Musikaliska akademien 1897. — Gift 1894 med *Alexandra Johanson.*

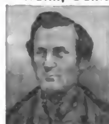
Valerius, Johan David, ämbetsman, skald.

Född i Göteborg d. 13 jan. 1776. Föräldrar: predikanten vid stadens fattighus, sedermera kyrkoherden i Skredsvik, *Erik Wallerius* och *Katarina Kristina Ekman.* — Efter enskild undervisning i hemmet skickades V. 1788 till universitetet i Lund, där han studerade till 1791 och till en del speciminerade för graden. Han var sedan i två år informator i Göteborg och undergick 1793 i Uppsala juridisk examen, hvarefter han inskrefs som e. o. kanslist i justitierevisionen och auskultant i Svea hofrätt. Efter fyra års lönlös tjänstgöring i sistnämnda ämbetsverk antogs han 1797 till sekreterare och ombudsman vid k. teatern, hvarjämte han från samma tid och till 1804 var anställd som skådespelare vid k. scenen. Hans resliga gestalt, ovanligt vackra ansikte, välbildade talorgan och klangfulla sångstämma tycktes kunna bereda honom framgång på scenen, och han uppträdde till en början i flera betydande roller, såsom *Gustafs* och *Norbys* i »Gustaf Wasa», *Hidraots* i »Armide», *Gelinas* i »Fiskaren» o. s. v., men en pinsam rädsla, som han aldrig kunde öfvervinna, förmådde honom att det sistnämnda året för alltid lämna skådebanan. I stället befordrades han 1805 till presidentsekreterare i krigskollegium, 1809 af vännen H. Järta, — som då blef statssekreterare, — till förste expeditionssekreterare i handels- och finansexpeditionen, 1820 till landssekreterare i Östergötlands län, 1824 till ledamot af rikets allmänna ärendens beredning och samma år till andre eller kanslidepartementschef i tullstyrelsen, fick kanslirådstitel 1826 och förflyttades 1836 till kameraldepartementschef. 1841 erhöll han afsked med pension. Vid den viktiga riksdagen 1809—10 var han sekreterare i konstitutionsutskottet och dessutom i expeditionsutskottet samt 1810 äfven i borgareståndet. Sekreterare i konstitutionsutskottet var V. jämväl riksdagarne 1817—18, 1823, 1828—30 och 1834—35. Han tjänstgjorde äfven som sekreterare hos de k. kommissarier, som förde underhandlingarna med Norge 1814, hos den förste riksståthållaren grefve von Essen, o. s. v. Död i Stockholm d. 4 aug. 1852. — I sin ungdom framstod V. som lärjunge och anhängare af den akademiska skolan och författade i hennes smak flere lärodikter och oden, som vunno akademiens pris. Det var likväl ej genom dessa, knappast genom de under en senare tid tillkommande större dikterna *Coriolan* eller det praktfulla stycket *Brahminen,* som V. vann sitt skalderykte, utan genom sina visor och sångstycken, hvilka med musik af O. Åhlström och J. C. F. Hæffner, trängde in i hvarje musikaliskt hem och gjorde skalden till en värderad vän hos svenska folket. Själf ut gaf han i ungdomen, 1809—11, tvenne häften *Visor och sångstycken* och 1831 första häftet af sina *Vitterhetsförsök.* Hans *Vitterhetsarbeten* blefvo efter hans död samlade och utgifna 1855

med ett företal af B. von Beskow. — V:s småkväden, t. ex. »*Jag hälsar dig, fredliga flagga*», *Aftonen*, *Berget och dalen* — äro nästan alla efterbildningar och öfversättningar från tyska skalder. Mera själfständig är V. som diktare af sällskapsvisor. Han är den mest typiske representanten hos oss för den »anakreontiska» visan, som ju i öfrigt var ett aflägg af tyska och danska mönster. Dessa visor saknade den Bellmanska dityrambens glöd men ställde icke heller andra anspråk än att höja sällskapstrefnaden genom samfäld sång och vänlig samfröjd, stundom med en liten moraliserande krydda. 1826 blef V. en af de aderton i Sv. akademien. — Gift 1817 med *Kristina Aurora Ingell*.

Walin, Daniel Rudolf, operasångare. Född i Västerås d. 29 juni 1820. Föräldrar: d. v. director musices vid Västerås gymnasium, sedermera organisten i Leksand, *Daniel Magnus Walin* och *Kristina Gustava Bellander*. — Efter någon tids studier i Uppsala, där W. blef student 1842, debuterade han d. 18 sept. 1844 på k. teatern i *Rudolfs* roll i »Sömngångerskan» och anställdes d. 1 därpå följande okt. såsom skådespelare och premiersångare vid samma scen, hvilken han så godt som oafbrutet tillhörde till sin död. Under åren 1847—48 vistades han i Paris för att studera sångkonsten under Garcia och biträdde ifrån 1863, då han förlorade sin röst, såsom kormästare vid k. teatern. — Död i Stockholm den 30 november 1868. — Hans yppersta roller voro *Don Juan* och *Almaviva*, hvilka roller han utförde med stor dramatisk energi. V:s sångsätt var dock icke det bästa. — Gift 1854 med *Laura Gagge*.

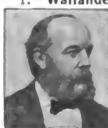

Walkendorf, Kristofer, ämbetsman. Född 1618 och son af befallningsmannen på S:t Hans kloster och Odense gård *Henning Walkendorf* och *Karin Brahe*. — Vid Skånes förening med Sverige blef W. svensk undersåte och introducerades 1664 på svenska riddarhuset såsom hufvudman för ätten Walkendorf. Två år senare, 1666, förordnades han till kurator för det nyinrättade universitetet i Lund och bibehöll denna befattning till 1671, då han på egen begäran erhöll afsked. Jämte sin svåger Kristian Barnekow till Vidtsköfle, Ebbe Ulfeld till Araslöf och Görgen Krabbe till Jordberga var W. den enda af dansk-skånska adeln, som från 1658 upptogs i svenska statens tjänst och rönte någon utmärkelse af svenska regeringen. Sedan han lämnat sin kuratorsbefattning, förordnades han till vice landsdomare i Skåne och behöll möjligen denna titel till sin död, ehuru ämbetet då redan var indraget, hvilket torde föranledt till den ofta återkommande uppgiften, att han varit Skånes sista landsdomare. Vid den brytning, som inträffade i Skånes förhållande till Sverige under Carl XI:s krig med Danmark, dömdes W. 1679 för öfvergång till det senare riket samt afled i Köpenhamn d. 19 jan. 1690, den siste mera betydande mannen af sin ätt. — Gift 1: med *Margareta Barnekow* och 2: med *Annæ Wind*.

Wall, Axel Rudolf Mauritz, publicist. Född i Stockholm d. 18 jan. 1826. Fadern var sjötullvaktmästare, gift med *Johanna Fredrika Schagelin*. — Efter åtnjuten undervisning i enskilda skolor, längsta tiden i C. Olihns, erhöll han 1838 anställning å L. J. Hiertas kontor i Stockholm, biträdde 1839—40 vid korrekturläsningen å dennes boktryckeri och blef 1841 medarbetare i Aftonbladet, hvilken befattning han bibehöll till 1849. — Under tiden arrenderade han 1844, och köpte något senare f. d. Scheutzska boktryckeriet samt utgaf 1848—57, med biträde af C. H. Rydberg, J. M. Rosén, C. W. A. Strandberg, H. B. Palmær m. fl. den kvicka och oförskräckta veckotidningen *Friskytten*, efter hvars upphörande han 1859 åter ingick i Aftonbladets redaktion. 1 dec. 1864 uppsatte han den dagliga tidningen *Dagens Nyheter*, som genom snabbt meddelade underrättelser och lågt prenumerationspris vann en oafbrutet stigande spridning. W. förtjänade en stor förmögenhet på tidningen, hvars ledning han frånträdde 1889, och som snart ock tillkämpade sig politiskt inflytande, först som landtmannapartiets organ och i början af 1880-talet som den enda frisinnade dagliga i hufvudstaden. W. var äfven i flere år ordinarie korrespondent från Stockholm till Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, samt har dels författat, dels öfversatt eller bearbetat ett tjugutal vittra, historiska, politiska och statsekonomiska större och mindre verk, däribland *Nyckeln till almanachan* och de första årgångarna af *Sveriges handelskalender*, 1859—66. Han har jämväl skrifvit ett par teaterpjäser: *Mamsell Garibaldi eller inga herrar!* 1859, tills. med A. Säfström, och *Nyårsmaskeraden*, 1860. Död i Stockholm d. 20 aug. 1893. — Gift 1852 med *Rosa Löwenström*.

1. **Wallander, Josef Wilhelm**, genremålare. Född d. 15 maj 1821 i Stockholm, där fadern *Per Emanuel Wallander* var målaremästare; modern: *Maria Sofia Lundberg*. — Sedan W. slutat sina skolstudier, var det hans afsikt att bilda sig till arkitekt, hvarför han, samtidigt med det han tog undervisning vid Konstakademien, arbetade hos en murare för att tillägna sig kännedom om de praktiska detaljerna af byggnadsyrket. Under fortsatta studier vid akademien väcktes hans håg allt mer för målarkonsten, och redan hunnen rätt långt på den bana, han tänkt sig, lämnade han densamma med ens och slog sig på historiemålning. Under en flerårig vistelse på Säfstaholm för att kopiera en del af den bekanta mecenaten, excellensen Trolle-Bondes storartade tafvelsamling, hade W. ett lämpligt tillfälle att studera folklifvet i den omgifvande bygden Vingåker och Österåker, hvilka studier, sedermera i väsentlig mån

blefvo bestämmande för hans konstnärsriktning. Emellertid önskade W. se sig om i världen och begaf sig 1853 till Düsseldorf, gjorde därefter flitiga studier i Kleinbrehmen i Westfalen samt uppehöll sig i Frankrike och Italien till 1856, då han återvände till Düsseldorf. Under tiden hade han blifvit kallad till agré af konstakademien 1857 och till ledamot 1859. Efter sin återkomst till Sverige, 1862, förordnades han till vice professor vid akademien 1866 och till ordinarie professor 1867, från hvilken befattning han erhöll afsked med pension d. 15 maj 1886. Död d. 6 febr. 1888 i Stockholm. — W. har bl. a. målat: *Vingåkersflickor*, *Bröllopsdans i Österåker*, *Söndagsmorgon på Siljan*, *Österåkersbröllop*, *Möte vid grinden*, *Spinngille i Delsbo*, de i färgtryck återgifna genrebilderna *Svenska folket sådant det ännu lefver vid älfvar, på berg och i Dalom*, Bellmanstaflorna: *Konserten på Tre byttor*, *Movitz i klämma*, »*Mollberg höll flaskan*», »*Ulla vid toaletten*», *Käraste bröder, systrar och vänner*, o. s. v. »Hvad W. än målar, så är det den raska skisseringen, den improviserade framställningen i bild af en anekdot eller en situation, som utgör det hufvudsakliga i taflan. — Han är vida mer hågad för att skämta än för att uttrycka en idyllisk eller elegisk stämning. Han är vida mer novellist än målare, hans motiv, tanken i taflan är förmer än taflan själf. — I Bellmanstaflorna liksom i bondelifsbilderna håller W. sig på ytan — en gladlynt berättare, hvilkens treffliga och älskvärda väsen förskaffar honom vänner, hvart han kommer.» — Ogift.

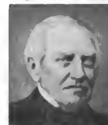
2. **Wallander, Alf,** genremålare, keramiker, konstindustriel mönsterritare; den föreg. brorson. Född i Stockholm d. 11 okt. 1862. Föräldrar: byggmästaren *Adolf Wallander* och *Hildegard Sofia Blom*. — W. studerade först 1877—78 vid slöjdskolan och därpå 1879—85 vid konstakademien, då han med stipendium reste till Paris. Oljemålningen *Julottan*, hans första större arbete, såldes till museet i Minneapolis vid konstutställningen därstädes 1886. Tre år senare erhöll han å salongen 1889 mention honorable för oljemålningen *En rolig visa*, utmärkt med samma belöning på utställningen i Berlin 1891. W. erhöll äfven å världsutställningen i Paris 1889 en 1:a medalj för pastellen *Tiggargubbe*, som inköptes af Pontus Fürstenberg. Nationalmuseum köpte 1889 pastellen *En positivspelare* och Göteborgs museum pastellen *På heden*. W. exponerade som led. af konstnärsförbundet på dess utställningar till och med 1888, hade 1890 jämte prins Eugen, O. Björck och Liljefors en separatutställning och 1891 en ensam utställning. 1892 exponerade han å Svenska konstnärernas utställning pastellen *Fogelhandlare*, som inköptes af Nationalmuseum. Han är äfven illustratör och etsare. W. har som målare varit de djärfva försökens man. »Han skildrar med förkärlek fattigt folk, gifver med lugn humor, med raskhet i iakttagelsen och en godmodig tvärsäkerhet

i karaktärsskizzeringen porträtt af gubbar och gummor från gatan, från salutorgen och krogen. — Han gifver motivets karaktär eller åtminstone dess pittoreska yta i få drag, med skärpa och raskhet, med skicklighet och stark effekt.» — W. insåg emellertid, »att konstnärligt öga och energiskt arbete ha en stor uppgift att fylla äfven eller kanske främst på det konstindustriella området». Sedan 1894 har han ägnat sig åt keramiken och är sedan 1896 artistisk ledare vid Rörstrands porslinsfabrik. De af honom utförda dekorativa vaserna, faten o. s. v. i skiftande färger med växt-, figur- och djurmotiv i relief präglas af stark fantasi och äro mönster i sitt slag. Den keramiska uppblomstringen i konstnärligt hänseende i Sverige förskrifver sig till stor del från W. Han är vidare konstnärlig ledare af aktiebolaget Svensk konstslöjdutställning — Giöbels — och har här komponerat en mängd möbler i mahogny, björk o. s. v. alla lika enkelt vackra i formen som praktiska, kartonger till gobeliner (Gullfasaner, Tre svanor) och annat. På den moderna svenska konstindustriens område har W. varit en banbrytande kraft. — Gift 1886 med sin kusin *Gerda Charlotta Wallander*, som 1879—84 var elev vid konstakademien och utfört landskapsmålningar.

Walldén. Äldste kände stamfadern, sannolikt född i slutet af 1600 talet, var soldat vid Hälsinge regemente och bosatt i Vallsta by af Arbrå socken. Efter denna ort antogs namnet *Walldén* af hans sonson, ***Abraham***, född 1764, död 1837 som kyrkoherde i Arbrå.

1. **Walldén, Jonas Adolf,** publicist. Född i Arbrå socken i Hälsingland d. 3 jan. 1807. Föräldrar: kyrkoherden i Arbrå *Abraham Walldén* och *Gundla Kristina Astner*. — W. intogs vid åtta års ålder i Gäfle trivialskola, flyttades därifrån till katedralskolan i Uppsala, där han slutade 1821, och kom sedermera på ett handelskontor i Gäfle. Kort därefter uppsatte hans två äldre bröder tidningen *Stockholms Dagblad*, i hvilket företag W. ingick som biträde 1826, och blef han, efter sin bror Anders Reinholds död, 1834, ägare af hälften i tidningen. Från nämnda år ombesörjde han ensam utgifningen af Dagbladet, af hvilket han, sedan han utlöst den andra broderns änka, blef ensam innehafvare. 1848—50 förlade han äfven den i Stockholm utkommande tidningen *Aftonposten*, inköpte 1858 det gamla Cronhielmska godset Hakunge i Stockholms län, där han verkställde betydliga jordförbättrings-, byggnads- och försköningsarbeten, öfverlämnade 1869 ledningen af Dagbladet åt sin son (se W. 2) och afled i Stockholm d. 12 febr. 1872. — Utan att själf vara publicist i detta ords egentliga betydelse, hade W. en klar blick för en tidnings kraf och upparbetade sitt tidningsföretag till en vinstgifvande affär, som dock höll sig inom ett alltför exklusivt område, för att tidningen skulle kunna utöfva något egentligen politiskt inflytande. Det var först sedan Dagbladet öfvergått i andra händer, som det blef ett organ af självständig po-

litisk färg och genom en vidsträckt spridning i landsorten intog ett rum bland ledande tidningar. — Gift 1835 med *Lavinia Elisabet Schagerborg.*

2. **Walldén, John Wilhelm Elis,** publicist, politiker. Född i Stockholm d. 17 sept. 1836; den föreg. son. — Student i Uppsala 1855, aflade W. i början af 1857 kansliexamen och inskrefs s. å. i civildepartementets expedition af k. maj:ts kansli samt i krigskollegium, hvarjämte han 1860 ingick i statskontoret. I samtliga dessa ämbetsverk tjänstgjorde han till 1866, då han erhöll k. maj:ts förordnande att i civildepartementet biträda vid de kommunala ärendenas beredning och expedierande mot åtnjutande af det för nämnda ändamål af riksdagen anvisade arvode. Vid riksdagen 1868 biträdde han, på anmodan af lagutskottet, med uppsättande af dess vidlyftiga betänkande öfver den mängd motioner, som vid nämnda riksdag väcktes rörande ändringar i kommunallagarne. Stockh. Dagblads korrespondent vid världsutställningen i London 1862, blef W. sedermera dess medarb., 1867 dess hufvudredaktör och var 1869—84 dess utgifvare. Han blef genom köp från sin fader ägare till tidningen med tryckeri 1869 och bildade sedermera 1878 ett aktiebolag, hvars verkst. direktör W. var. 1884 lämnade han tidningen, som under hans ledning tillkämpat sig både spridning samt anseende och inflytande som de moderatas hufvudorgan, i andra händer. Han ägnade sig nu dels åt skötseln af fäderneegendomen Hakunge, dels åt offentliga värf. — Redan 1869 invaldes han i Stockholms stadsfullmäktige, där han hade plats först till 1875 och sedermera ånyo 1885—1900. Han gjorde sig här känd som en af hufvudstadens dugligaste kommunalmän och var under en följd af år ledamot af beredningsutskottet. Han var vidare 1872—75 Stockholms representant i Andra kammaren. 1880-talets tullstrid, hvarvid W. gjorde sig känd som en talangfull kämpe för frihandeln, förde honom åter fram på den politiska arenan och föranledde hans val till samma kammare vid majriksdagen 1887, då han var suppleant i konstitutionsutskottet. Han återvaldes på hösten s. å., fastän hans val då af kända anledningar förklarades ogiltigt, liksom för perioden 1891—93. Sistnämnda år valdes han till hufvudstadens representant i Första kammaren, i hvilken egenskap han verkade till sin död i Stockholm d. 18 maj 1906. Som ej tillhörande kammarens majoritet, blef W. här relativt litet använd för utskottsarbetet men hade plats i 1901 års försvarsutskott och det vid 1905 års båda urtima riksdagar tillsatta utskottet för behandling af med unionens upplösning sammanhängande spörsmål. Bland af W. under hans tidigare riksdagsmannabana väckta motioner må nämnas: om befrielse för främmande trosbekännare från afgifter till svenska statskyrkan och dess prästerskap samt om gift kvinnas rätt att råda öfver sin enskilda förmögenhet och sin arbetsförtjänst. 1901—04 fungerade W. ånyo som hufvudredaktör för Stockholms Dagblad. — Han togs äfven af k. m:t i anspråk för kommittéarbeten, såsom riksbyggnadskommittén 1883, pensionskommittén 1891, teaterkommittén 1897 och nya pensionskommittén 1899. Ordf. i nationalmusei nämnd från 1899. I bokform utgaf W. *Samling af Kongl. bref och resolutioner rörande tillämpningen af de nya kommunalförordningarne,* 2 häften 1866—1869, *Tyskland, Frankrike och Sverige* 1871, *Försvarsfrågan och dess öden sedan 1860* 1877, *Huru många och hvilka kategorier af Sveriges jordbrukare kunna tänkas få någon fördel af tullar å hvete och råg?* 1886. — Gift 1866 med *Ebba Langenberg.*

Wallenberg. Äldste kände stamfadern *Per Hansson* lefde i slutet af 1700-talet och var rusthållare i Hertsberga, Skärkinds socken i Östergötland. Släktnamnet *Wallberg* antogs af sonen *Jakob,* född 1699, död 1758, kronolänsman i Vifolka härad. Af dennes tre söner ändrades släktnamnet till *Wallenberg.*

1. **Wallenberg, Jakob,** präst, humoristisk skriftställare. Född i Viby socken i Östergötland i mars 1746. Föräldrar: kronolänsmannen *Jakob Wallberg* och *Anna Kristina Tillberg.* — W. genomgick Linköpings gymnasium och var kvick både i studier och pojkstreck. 1763 student i Uppsala, måste han sedan taga kondition på flera platser, sist i Göteborg 1767, som informator hos direktören i Ostindiska kompaniet Holtermann. Sommarmånaderna 1769 företog W. på H:s bekostnad en resa i Danmark, Tyskland, Holland, Frankrike och England och skref då *»Sanfärdig resebeskrifning, börjandes med kongl. sjö- och stapelstaden Kongsbacka, beskrifvande sådant vidare den bekanta och obekanta verldens märkvärdigheter, mirabilia samt underligheter»* etc. Dessutom sände W. också ett par korrespondensartiklar till tidningen *Göteborgske pionen.* W. ordinerades vidare 1769 till skeppspräst på Ostindiska kompaniets fartyg Finland, hvarmed han företog tre resor till Asien, 1769—71, 1772 och 1774. På sin sista resa skref han den sedermera så berömda reseskildringen *Min son på galejan.* Han utnämndes i febr. 1777, då han skulle företaga en fjärde ostindisk resa, till kyrkoherde i Mönsterås, Kalmar stift. Han tillträdde platsen d. 1 maj 1778 men afled i Mönsterås redan d. 25 aug. s. å. — Det enda arbete af W., som trycktes under hans lifstid under hans namn, var hans bibliska drama i fem akter, *Susanna,* publiceradt 1778 i Göteb. Vet.- och vitt.-samhälles handlingar, prisbelönadt af sällskapet. Det är efter franskt mönster, på alexandriner och uppfördes 1799—1818 tillsammans 51 gånger i Stockholm. — I vår litteraturhistoria har W. förvärfvat sig ett namn såsom en af Sveriges få verkliga humorister genom sin här ofvan nämnda reseskildring *Min son på galejan eller en ostindisk resa, innehållande allehanda bläckhornskram, samlade på skeppet Finland, som afseglade från Göteborg i december 1769 och återkom derstädes i juni 1771,* hvartill vidare höra *Strödda anmärkningar under en utländsk*

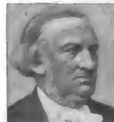
resa. I dessa reseskildringar, af författaren troligen aldrig ämnade att tryckas, målar han med lekande kvickhet sina intryck och beskrifver med munterhet och friskhet de mödor, faror och nöjen, som mötte honom på vägen. »Allting» — säger Hammarskjöld — »Norges kala klippor, Constantias vingårdar och Javas blomstrande stränder, ja, till och med det förfärligaste i naturen, en häftig orkan på hafvet, uppfattas i hans glada inbillnings humoristiska spegel och återstrålas i de mest skiftande, mest intagande färgbrytningar. De ämnen, hvilka han dock aldrig vidrör utan den djupaste, innerligaste och högtidligaste stämning, äro religion och fäderneslund — och detta gifver äfven de självsvåldigaste utbrotten af hans muntra lynne en stämpel af adel och allvar, som berättigar författaren till en utmärkt rang bland hela världens yppersta humorister.» — Ogift.

2. **Wallenberg, Marcus,** biskop, författare.

Född i Linköping d. 25 juni 1774; den föregåendes brorson. Föräldrar: d. v. konsistoriinotarien, sedermera lektorn *Marcus Wallenberg* och *Sara Helena Kinnander*. — Student i Uppsala 1790, promoverades W. till fil. magister 1797, aflade s. å. juris utriusque kandidatexamen samt förordnades 1800 till eloqu. docens. Då han kort därefter deltog i det uppträde, G. A. Silverstolpe anordnade under den akademiska festen på Gustaf IV Adolfs kröningsdag, skildes han från Uppsala och begaf sig till Lund, utnämndes 1802 till konstitoriinotarie i Linköping och blef tre år senare græc. lingu. lektor därstädes. Sedan han 1817 antagit prästerlig ordination, befordrades han till kyrkoherde i Slaka men erhöll redan s. å. transport till Landeryds prebendepastorat, utnämndes till teologie doktor 1818 och blef 1819 biskop i Linköping. I denna egenskap bevistade han 1823 och 1828—30 årens riksdagar. Ledamot af Vitt.-, hist.- och ant.-akad. Död i Linköping d. 22 sept. 1833. — Inom den lärda världen vann han sitt namn genom sina metriska öfversättningar af *Homeros' Ilias* 1814—15 och *Homeros' Odysscia* 1819—21. Personligen var han »allmänt älskad för sin redbarhet och sitt fridfulla väsen» och beredde sig som biskop »ett minne, som länge skall fortlefva i det stift, hvars angelägenheter han så värdigt förestod». — Gift 1804 med *Anna Laurentia Barfoth*.

3. **Wallenberg, André Oscar,** finansman, politiker.

Född i Linköping d. 19 nov. 1816; den föreg. son. — W. gick 1825—32 i Linköpings trivialskola och gymnasium, reste 1832 som jungman till Västindien och blef vid hemkomsten sjökadett. Sedan han aflagt sjöofficersexamen i Karlskrona 1835, seglade han ett par år som matros på nordamerikanska kofferdifartyg och blef 1837 löjtnant i k. svenska flottan. 1841 följde han som förste styrman med Oxehufvudska expeditionen, som hade La Platastaterna till mål, men lämnade den i Lissabon och uppehöll sig ett år i Spanien och Frankrike, hvarunder han bl. a. studerade juridik i Grenoble. 1846—47 var W. kapten på den första svenska propellerbåten, »Linköping». Han ägnade sig härefter åter åt svensk örlogstjänst och tjänstgjorde 1849 i danska flottan under blockaden af tyska kusterna. 1850 blef W. chef för ett båtsmanskompani i Sundsvall. Han började nu i denna driftiga handelsstad syssla med affärer, blef borgare i Sundsvall för att bli valbar till riksdagsman och tog 1851 som premierlöjtnant afsked från krigstjänsten. 1855 flyttade W. till Stockholm. — Som bankman har W. varit banbrytande i Sverige. Han skall redan under sin vistelse i Förenta staterna 1837, då den stora bankkraschen inträffade, ha fått lust att bli bankman, då han »lärde huru banker icke böra skötas». 1852 sökte W. i Stockholm bilda en s. k. filialbank, men erhöll »på grund af riksbankens närhet» icke sanktion. W. medverkade några år senare vid inrättandet af filialbankerna i Sundsvall och Hudiksvall och blef Sundsvallsbankens förste chef. 1856 bildade han Stockholms enskilda bank; kapitalet, 1 mill. rdr, fulltecknades på två dagar. W. var till sin död verkställande direktör i denna sedelutgifvande bank med solidarisk ansvarighet bland lottägarna, hvilken, tack vare hans finansiella geni och oförskräckthet, invigt en ny tid i det svenska bankväsendet. Han införde postremissväxlar, räntefria och betalbara vid anfordran, en nyhet, ännu nästan okänd utom Sverige, och genom jämförelsevis hög inlåningsränta utvecklades depositions- samt upp- och afskrifningsrörelsen på ett storartadt sätt. W. tog också verksam del vid bildandet af Skandinaviska kreditaktiebolaget, och det var hans förtjänst, att denna bank icke fick sitt hufvudkontor förlagdt till Köpenhamn, som Tietgen ville, utan till Göteborg. 1861 var W. med om stiftandet af Stockholms hypotekskassa. För sina finansiella önskemål och idéer tog han tidningspressen flitigt i anspråk. Han var 1848—51 delägare och medarbetare i »Bore» och lämnade både pekuniärt understöd och artiklar åt »Stockholmsposten» 1869—70. I »Aftonbladet» skref W. nästan regelbundet en gång i veckan »Ekonomiskt» 1865—68. Under den senare delen af sitt lif publicerade han artiklar i diverse olikartade organ, som syntes honom kunna främja hans syften. — 1853—63 var W. ledamot af borgarståndet, inom hvilket han snart gjorde sig känd som en af den liberala majoritetens mera dugande och energiska krafter. Han användes ock af densamma vid de tre första af honom bevistade riksdagarna i bankoutskottet samt vid den fjärde och sista i statsutskottet. — Efter representationsförändringen företrädde han Stockholms stad i Första kammaren från det nya statsskickets begynnelse till sin död i Stockholm d. 12 jan. 1886. Han tillhörde dock här dem, som tyckte att man nu kunde tills vidare »hvila på hanen» med reformarbetet och inskränka detsamma till rent praktiska spörsmål. Bland sådana, åt hvilka han ägnade särskildt intresse,

må nämnas: metersystemets införande, antagande af guld som myntenhet, banklagstiftningens utveckling, upphäfvande af tvångskursen å riksbankens sedlar enligt § 72 R. F., upphäfvande af riksdagens envälde öfver riksbanken, införande af ouppsägbara 4-procents obligationer som typ för svenska statslån, reformer i utsöknings- och konkurslagen, afskaffande af ulldiskonten och konvojkommissiariatet, nya bestämmelser rörande skeppsmätningen, hamntaxorna, lotsväsendet, förbättrande af ämbetsmännens lönevilkor, införande af öppen omröstning i riksdagen, bestämmande af ogift kvinnas myndighetsålder till 21 år, utvidgande af gift kvinnas rätt att själf råda öfver ärfd och förvärfd egendom, o. s. v. Det var ock på hans initiativ, svenska riksdagen fattade beslut om införande af en statsminister som chef för konungens råd. W., som 1867—70 var ledamot af statsutskottet, gjorde sig i öfrigt känd som en af det maktägande landtmannapartiets mest oförsonliga vedersakare och var vid 1883 års riksdag lifligt verksam för att bringa de Posseska härordnings- och skatteförslagen på fall. — I hufvudstadens kommunala lif spelade W. en synnerligen betydande roll, var stadsfullmäktig från denna institutions införande till sin död och 1875—77 dess vice ordförande samt under en lång följd af år led. af beredningsutskottet. — 1867 var W. Sveriges officiella ombud vid myntkongressen i Paris, där hans förslag om att alla stater skulle öfverenskomma om samma legering i guldmynten antogs. Han togs ock betydligt i anspråk för kommittéer ang. frågor af ekonomisk natur. Hans finansiella verksamhet utmärkes af sällsynt framsynta vyer, parade med energi och handlingskraft, men också af en hänsynslöshet, som gjorde hans person både som lefvande och död till en af de mera omstridda. — Gift 1: med *Katarina Wilhelmina Andersson* och 2: 1861 med *Anna Eleonora Charlotta von Sydow.*

4. **Wallenberg, Knut Agathon,** finansman.

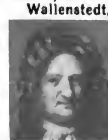
Född i Stockholm d. 19 maj 1853; den föreg. son. i första giftet. — W. aflade 1874 sjöofficersexamen, blef s. å. underlöjtnant vid k. flottan och inträdde i Stockholms enskilda banks styrelse. 1875 genomgick han Georgiis bankinstitut, utnämndes 1876 till löjtnant vid k. flottan, hvarifrån han tog afsked 1882, samt var 1877—78 anställd i Crédit Lyonnais i Paris. Efter faderns död öfvertog W., som länge deltagit i skötseln af Stockholms enskilda bank, som verkst. direktör dennas ledning, som ännu är i hans händer. I mångt och mycket sin faders andlige arftagare, har han gjort det af honom ledda företaget till ett af våra främsta, som förmedlat upptagandet af stora statslån och andra betydande affärer. I besittning af en betydande energi, har han ock varit den drifvande kraften i åtskilligt å det ekonomiska området, bl. a. i skapandet af villasamhället Saltsjöbaden nära Stockholm och den dessa orter förbindande järnvägen. Ända från 1883 tillhör han Stockholms stadsfullmäktige och från 1890 dess beredningsutskott. Åt en blifvande handelshögskola skänkte han på sin 50-årsdag som grundplåt 100,000 kr. — Gift 1878 med *Alice Olga Constance Nickelsen* (från Norge).

Wallengren, Hans Daniel Johan, präst, zoolog.

Född i Lund d. 8 juni 1823. Föräldrar: kyrkoherden i Västra Ljungby i Skåne, prosten *Olof Peter Wallengren* och *Petronella Agritz,* som dock bar morbroderns namn *Lundell.* — W. blef student i Lund 1842, prästvigdes 1847 och utnämndes till kyrkoherde i Farhults och Jonstorps församlingar af Lunds stift 1864. — Af fadern, som varit ifrig botanist, riktades hans håg tidigt till naturens studium och utvecklades än vidare af professor Nilsson, under hvilken W. i Lund studerade vertebraterna. Senare begynte han med ifver studera de lägre djuren, bland hvilka fjärilarne särskildt ådrogo sig hans uppmärksamhet, hvarför ock hans flesta arbeten falla inom detta område. För zoologiska studier företog W. resor till Gottland i och för undersökning af öns fågelfauna, till Hartzbergen, Riesengebirge, Ungern, Böhmen, Schlesien och norra Tyskland samt besökte museerna i Braunschweig, Berlin och Köpenhamn. Tre särskilda gånger uppfördes W. på förslag till zoologie adjunkturen vid universitetet i Lund och var led. af flera utländska vetenskapliga sällskap. W. hade bl. a. uppdrag att bestämma och beskrifva de af J. Aug. Wahlberg i Kafferlandet samlade fjärilarna, liksom den fjärilssamling, hvilken hemfördes från fregatten Eugenies världsomsegling. Bland hans talrika, dels i Vetenskapsakad. handlingar, i tidskriften Nanmannia, i Wiener Entomologische Monatschrift intagna, dels från trycket särskildt utgifna arbeten märkas: *Lepidoptera Scandinaviæ: Rhopalocera* 1853, *Skandinaviens Heterocerfjärilar.* I. *Closterocera* 1863, öfvers. på tyska och engelska. II. *Spinnarne* 1869—85, *Lepidoptera nova* 1861, *Dagfjärilar och Heterocerfjärilar, samlade af Wahlberg i Kafferlandet* 1857—65, *Neuroptera planipennia* 1871, *Skandinaviens fjädermott* 1860, till största delen öfversatt på tyska af Zeller samt på engelska af dr Jordan, *Die Vögel Gottlands* 1853, *Die Brützonen der Vögel innerhalb Skandinavien* 1854—56, det enda zoogeografiska arbete på sin tid rörande Skandinaviens fågelfauna; *Index specierum Noctuarum et Geometrarum in Scandinavia hucusque detectarum* 1874, *Insecta Transvaalencia* 1875 o. s. v. Död i Farhult d. 25 okt. 1894. — Gift 1860 med *Maria Magdalena Sjöström.*

Wallenstedt, Lars, reduktionsman.

Född i Uppsala 1631; son af d. v. professorn i Uppsala, sedermera biskopen i Strängnäs, doktor *Lars Wallius* och *Kristina Luth.* — Med en vid utländska högskolor förvärfvad grundlig bildning ingick W. tidigt i k. kansliet samt var bl. a. någon tid sekreterare

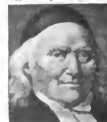
vid generalguvernementet i Ingermanland. Förordnad k. sekreterare, adlades han 1668 och utnämndes 1676 till revisionssekreterare. Vid reduktionsriksdagen 1680 förde han såsom riddarhussekreterare adelns protokoll och förordnades, såsom en af reduktionspartiets förkämpar, vid riksdagen 1682 till allmän åklagare mot dem, som förgrepo sig mot stora och reduktionskommissionerna samt deras ledamöter. 1683 utnämndes han till statssekreterare och kansliråd samt var med anledning häraf vid 1689 års riksdag en ganska betydande man. Genast efter riksdagens slut befordrad till landshöfding i Västmanland och upphöjd till friherre, blef han 1693 k. råd, kansliråd och grefve, 1695 president i Svea hofrätt och Åbo universitets kansler och slutligen 1697 af konungen utnämnd till en af Carl XII:s förmyndare. Död i Stockholm d. 16 nov. 1703. — I Carl XI:s omstörtande styrelseåtgärder ingrep W. med kraftig hand och ansågs med skäl hafva stort personligt inflytande hos konungen. Hans kraftiga sätt att gå till väga ådrog honom ett bittert hat af reduktionens offer, af hvilka han vanligen hedrades med vedernamnet »Björnen». W. var en ypperlig ämbetsman, redbar och oegennyttig, och stod högt i gunst hos Carl XI. — Gift 1671 med *Maria Utermarck*.

Wallensteen, Nils Fredrik, statsråd. Född i Danderyds förs. invid Stockholm d. 20 jan. 1796. Föräldrar: sederm. prosten och kyrkoherden i Kuddby förs., k. hofpredikanten *Johan Peter Wallensteen* och *Regina Sofia Albertina Ridderstråle*. — Student i Uppsala 1812, började W. studera på den filosofiska graden men inskränkte sig sedermera till kansliexamen, efter hvars afläggande han 1816 begynte tjänstgöra i ämbetsverken. Kopist- och kanslistgraderna nådde han redan 1818, den senare inom ingeniörkårens kansli, hvilken tjänst han innehade i aderton år. 1821 blef han t. f. notarie i krigskollegiets fortifikationsdepartement och fungerade som sådan i tolf år. Under tiden befordrades han i kammarexpeditionen af k. kansliet 1822 till kanslist och 1827 till protokollssekreterare, var vid krigsbefälets sammanträde 1827 sekreterare i dess afdelning för ärendenas beredning, vid 1823 års riksdag kanslist i bondeståndet samt under riksdagarna 1828—30 och 1834—35 notarie därstädes, hvarunder han vid förfall för sekreteraren uppehöll dennes åligganden. 1834 förordnades W. att i »rikets allmänna ärenders beredning» och inför k. m:t föredraga de i kammarexpeditionen handlagda ärenden, som fordrade handläggning i beredningen, hvilken post han 1841 utbytte mot expeditionschefsplatsen i civildepartementet. Han kom härvid att verksamt ingripa i näringsförfattningarnas ombildning och kallades d. 10 april 1848 att inträda i konseljen som konsultativt statsråd. Ända till 1861 satt W. som »konseljens författningslexikon», som han plägade kallas, vid konungens rådsbord och hans oerhörda minne samt stora ämbetsmannaerfarenhet gjorde honom härför särskildt skickad. Hans kollega, Louis de Geer, ger honom bl. a. följande smickrande erkännande: »I fråga om alla administrativa författningar och prejudikater var han af alla lefvande lexikon, jag känt, det fullständigaste och säkraste. Men han ägde äfven djupare insikter och förenade därmed en liberal statsmannablick, som sträckte sig öfver alla tidens frågor.» Död å en sommarlägenhet i Stockholms skärgård d. 8 aug. 1877. — Gift 1828 med *Rosa Magdalena Busck*.

Wallenstråle, Martin Georg, biskop, författare. Född i Uppsala d. 3 okt. 1733. Föräldrar: dåvarande teologie professorn, sedermera biskopen i Göteborg, *Georg Wallin d. y.* (se nedan) och *Margareta Schröder*. — I egenskap af biskopsson adlades W. 1756. Sin akademiska lärdom hade W. förvärfvat i Uppsala, där han promoverades till filosofie magister 1758. Omedelbart därefter förordnad till vice bibliotekarie och vice lektor i Göteborg, blef W. 1760 af domkapitlet utnämnd till gymnasiiadjunkt och bibliotekarie i survivans. Sedan han tagit prästexamen i Lund, kallades han 1761 till hofpredikant och anträdde på hösten samma år en vidsträckt vetenskaplig resa, under hvilken han en tid uppehöll sig i Leyden samt tvenne år i England, och från hvilken han återkom till Sverige 1766. Under sin bortovaro hade han 1763 blifvit befordrad till hist. et moral. lector vid Göteborgs gymnasium, utnämndes vid Gustaf III:s kröning 1772 till teologie doktor och erhöll 1777 fullmakt att med bibehållande af sitt lektorat vara kyrkoherde i Fjärås pastorat af Halland. Från lektoratet erhöll W. 1779 tjänstledighet. 1781 befordrades han till kyrkoherde i Kumla och Hallsbergs församlingar af Strängnäs stift och utnämndes 1789 till biskop i Kalmar. Hedersledamot af Vetenskapssocieteten i Uppsala. Död i Kalmar d. 3 juni 1807. — I svenska litteraturens häfder framstår W. ej blott som flitig författare, utan som en bland stiftarna af Vetenskaps- och vitterhetssamhället i Göteborg och lyckades 1778 få det kungligt, 1778—80 var han dess förste sekreterare. Bland det stora antalet af hans utgifna skrifter må nämnas: *Beskrifning öfver Bollebygds pastorat* 1773, *Gothländska samlingar,* fortsättning af faderns efterlämnade berömda verk 1776, *Bref om svenska kapellet i Paris* 1776, veckoskriften *Göteborgs Allehanda* (i förening med rektorn Rhodin) 1774—75, *Vetenskaps- och vitterhetssamhällets i Göteborg grundreglor* 1778 o. s. v. — Såsom biskop och eforus var W. synnerligen verksam. Visserligen handlade han ej sällan egenmyndigt och strängt, men »man öfversåg med sättet för det goda syftet och ändamålet». — Gift 1777 med *Anna Sofia Amalia Lannerstierna*.

Waller, Erik, biskop, författare. Född i Västerås d. 27 okt. 1732. Föräldrar: kollegan vid därvarande trivialskola *Peter*

Waller och *Anna Svedelius.* — I Uppsala, där W. blef student 1743, studerade han först de matematiska vetenskaperna och lagerkransades vid promotionen 1755 men vände därefter sina studier åt teologien samt blef, sedan han låtit prästviga sig 1760, vice pastor vid Västerås domkyrkoförsamling. Utnämnd till k. hofpredikant 1763, befordrades han två år senare till komminister vid Storkyrkan i Stockholm, dit han flyttat redan 1762, blef kyrkoherde i Örebro 1775, teologie doktor 1778, domprost i Västerås 1798 och slutligen biskop därstädes 1809. Död i Västerås d. 30 maj 1811. — Sin första »namnkunnighet» förvärfvade han 1774 genom sitt svar på Patriotiska sällskapets prisfråga »om en nationell klädedräkt». Detta ämne ansågs då vara så viktigt, att det uppkallade icke mindre än femtiosex patrioter, som täflade om sällskapets pris: en guldmedalj om trettio dukaters vikt. Bland detta stora antal blef W. den lycklige segervinnaren. Den uppmärksamhet, han härigenom tillvann sig af Gustaf III, förstod han klokt använda och var under hela sin bana lika ifrig hofman som häftig aristokratfördömare. Såsom författare utvecklade han mycken flit samt har, utom en del strödda predikningar och tal, anonymt utgifvit afhandlingar i politiska och finansiella ämnen. Led. af riksdagen 1778, 1800 och 1809. — Gift 1767 med *Helena Elisabet Westén.*

Vallerius, Harald, universitetslärare, musiker.

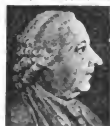
Född i Vallerstads socken af Östergötland d. 25 dec. 1646. Föräldrar: kyrkoherden därstädes *Johan Haraldson Vallerius* och *Kristina Holm.* — Sedan V. med stor heder tagit sin magistergrad i Uppsala 1679, förordnades han, såsom utmärkt kännare af tonkonsten, att vara director musices vid universitetet, med åliggande att därjämte tjänstgöra vid biblioteket som vice bibliotekarie och hålla filosofiska föreläsningar såsom adjunkt. 1690 befordrades han till ordinarie professor i matematik och afled i Uppsala d. 8 mars 1716. Af Carl XI erhöll V. i uppdrag att i förening med polyhistorn Olof Rudbeck d. ä. »öfversätta psalmboken af 1695 med noter», på det att likformighet i psalmsång skulle kunna åvägabringas inom kyrkan. Bland af V. utgifna akademiska afhandlingar märkas: ***Physico-Musica de sono*** 1674, ***Physico-Musica de modis*** 1680 och ***De tactu*** 1698. — Gift 1676 med ***Elisabet Holtz.***

Wallerius. Denna släkt bärstammar från Dalby socken på Öland och skref sitt namn med dubbel begynnelsebokstaf.

1. **Wallerius, Daniel,** biskop. Född 1630 i Högby förs. på Öland. Föräldrar: prosten och kyrkoherden ***Lars Eriksson Wallerius*** och ***Katarina Ungia.*** — Efter i Uppsala idkade universitetsstudier prästvigdes W., som 1657 blifvit fil. magister, i Kalmar 1658 och blef omedelbart därefter conrector scholæ samt lingu. græc. et poës. lector. Förordnad 1660 att jämte sin skollärarebefattning bestrida predikantssysslan på Kalmar slott, befordrades han, sedan han några år varit hofpredikant, till domprost i Göteborg 1671 och utnämndes 1678 till biskop i Göteborgs stift, hvilket ämbete han »med mycken heder» förestod till sin död på Säfvenäs utanför Göteborg d. 20 febr. 1689. — Han berömmes för allvar och drift i sitt ämbete. Om sitt biskopliga anseende var han ytterst ömtålig. Göteborgs konsistoriiarkiv innehåller flera handlingar, som vittna om, huru han låtit inkalla än den ena, än den andra af stiftets präster att stå till rätta för sidvördnad mot hans person. — Gift 1659 med *Margareta Schomera.*

2. **Wallerius, Nils,** universitetslärare, filosof. Född i Stora Mellösa socken i Nerike d. 1 jan. 1706; den föreg. brorsons son. Föräldrar: kyrkoherden *Erik Wallerius* och *Elisabet Tranæa.* — När W. blef student i Uppsala 1725, hade den leibniz-wolfska filosofien där nyss vunnit inträde. Den unge studenten kastade sig med ifver på denna vetenskap och blef 1729 filosofie magister, hvarefter han 1735 förordnades till docent och 1737 till adjunkt i filosofiska fakulteten. Grundligt lärd och med stor förmåga att klart och redigt framställa de filosofiska lärosatserna, vann han inom kort en stor skara lärjungar, så att han stundom måste begynna sina lektioner kl. 2 om morgnarna och fortsätta med åtta till tio föreläsningar om dagen. Sedan han 1748 blifvit befordrad till professor i logik och metafysik vid Uppsala högskola, lät han prästviga sig 1751 samt utnämndes året därefter till teologie doktor. 1756 kallades han till förste innehafvaren af den teologiska professuren, som biskop Kalsenius inrättat, och bibehöll inom teologiska fakulteten det stora anseende, han som filosof förvärfvat. Under en tillfällig vistelse i sitt prebendepastorat Fundbo angreps han af en häftig feber, som förde honom i grafven den 16 augusti 1764. Inom filosofiens område har han utgifvit: ***Systema metaphysicum*** 1750—52; ***Compendium logicæ*** 1754; ***Compendium metaphysices*** 1755; ***Psychologia empirica*** 1755; ***Psychologia naturalis*** 1758 och som teolog författat ***Prænotiones theologicæ*** 1756—64. — Gift 1: med *Katarina Ubström* och 2: med *Anna Margareta Boy.*

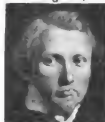
3. **Wallerius, Johan Gottschalk,** kemist. Född

i Stora Mellösa församling i Nerike d. 11 juli 1709; den föregåendes bror. — Tillsammans med denne anlände W. 1725 till Uppsala, där han isynnerhet vinnlade sig om matematik och fysik och 1731 blef fil. magister. Omedelbart efter promotionen begaf han sig till Lund, för att under von Döbelns och Stobæi ledning studera medicin och naturalhistoria, samt utnämndes vid det sistnämnda universitetet på von Döbelns förord till medicine adjunkt 1733. Promoverad medicine doktor 1735, förordnades han till medicine adjunkt i Uppsala 1741 samt blef professor i kemi, metallurgi och farmaci därstädes 1750. 1767 afträdde han på grund af långvarig sjuklighet sin lärostol till Torbern Bergman. Led. af Vet.-akad., m. fl. in- och utländska vetenskapliga sällskap. Död i Uppsala d. 16 nov. 1785. — Såsom

vetenskapsman kan W. anses såsom den siste representanten i Sverige af Bechers och Stahls filosofiskt-kemiska åskådningssätt. Lärd och ovanligt arbetsam, förvärfvade han både inom och utom landet stort anseende såsom kemist och mineralog. W. kan betraktas som den egentlige grundläggaren af landtbrukskemien. Han hade bl. a. full kännedom om jordarternas absorptionsförmåga. Sina lärosatser tillämpade han på sin egendom Hagelstena i Alsike socken, som han gjorde till en mönstergård. Därifrån meddelade W. också 1747—77 *Observationer vid åkerbruket gjorda i 30 år*. Ett annat framstående arbete på samma område är hans af Vet.-akad. med första priset belönade svar på prisfrågan *Om svenska åkerjordarternas egenskaper och skiljemärken samt deras förbättring genom tjenlig jordblandning*. Af hans efterlämnade skrifter, hvilka uppgå till ett högst betydande antal, torde för öfrigt följande vara de mest anmärkningsvärda: *Mineralogia eller mineralriket indelt och beskrifvet* 1747, öfversatt på latin, tyska, engelska och franska, *Hydrologia eller beskrifning af vatturiket* 1748, *Bref om chemiens rätta beskaffenhet och nytta* 1751, *Chemia physica* 2 del. 1759—65, *Tankar om verldenes, i synnerhet jordenes danande och ändring* 1776, *Åkerbrukets chemiska grunder* 1761, *Historia litteraria mineralogiæ* 1779 o. s. v. En samling af hans akademiska disputationer är tryckt i Uppsala 1780 under titel: *Disputationum academicarum J. G. Wallerii Fasc. I, II* samt i Leipzig samma år med titel: *Disputationes physico-chemicæ*. — Gift 1: 1743 med *Margareta Kristina Ubström;* 2: 1756 med *Anna Judith Leijonmarck*.

Wallgren, Otto Henrik, historiemålare. Född i Skåne d. 26 juli 1795. —

W. kom tämligen tidigt till Konstakademien som lärjunge och kunde också vid hennes utställning 1816 visa prof på sin förmåga att kopiera i olja. Han fortgick sedan, handledd hufvudsakligen af Westin, på den då för historiemålarna utstakade banan, vann den kungliga medaljen 1819, 1820 och 1823, fick tre gånger det större målningsstipendiet och blef akademiens resestipendiat mot slutet af 1820-talet. Under sin vistelse utomlands tillägnade han sig i Paris färdighet i litografering och uppehöll sig för öfrigt något i Italien, från hvilket land han vid sin hemkomst 1835 utställde åtskilliga scener. 1837 blef han ledamot af Konstakademien, ägnade sig därefter åt teckningsundervisning, och anställdes 1854 som vice professor i teckning vid akademien, hvilken befattning han innehade till sin död i Stockholm d. 24 maj 1857. — W. var en finbildad, men föga alsterrik, konstnär, hvars hufvudstyrka låg i en riktig, men ibland något tung, teckning och god kännedom om kostymen. Däremot saknade han begåfning för komposition, och hans färgsinne var ej synnerligt utveckladt, på hvilka grunder hans ej talrika taflor och porträtt icke äro mycket eftersökta. Ett minnesmärke af varaktigt slag har han efterlämnat i sina teckningar af *Skånska allmogens klädedräkter* (på Säfstaholm), af hvilka 22 stycken utgåfvos i litografi, 1860—63. Han har äfven utfört en del porträtt i G. H. Melins bekanta verk *Sveriges store män* och illustrationer till samme författares *Den skandinaviska nordens historia* 1850—55. — Gift 1: med *Anna Lovisa Zachrisson* och 2: med *Maria Magdalena Rylander*.

1. **Wallin, Georg d. ä.**, biskop. Född i Vibyggerå socken i Ångermanland d. 1 maj 1644. Föräldrar: länsmannen och gästgifvaren *Nils Göransson* och *Kristina Persdotter*. — W. studerade i Hernösand och Uppsala och blef där magister 1676, prästvigdes s. å. och tjänstgjorde de följande åren som huspredikant hos riksråden Gustaf Banér och Nils Brahe. Sedan han 1680 blifvit befordrad till predikant vid drabantkåren och följande året kallad till k. hofpredikant, utnämndes han 1685 till kyrkoherde i Gäfle och prost öfver Gästrikland, blef 1690 öfverhofpredikant, vid jubelfesten 1693 teologie doktor, samt befordrades, sedan han följt Carl XII på fälttåget till Seland som fältsuperintendent, till biskop i Göteborg 1701. Då Hernösands stift vid samma tid blef ledigt, sökte han transport dit, »hvilket väl h. maj:t som androm nog sällsamt förekom, helst som det förra stiftet importantare och hederligare skulle vara». Emellertid flyttades han enligt sin önskan till Hernösand 1702 men gick där en ytterst bekymmersam ämbetsförvaltning till mötes i följd af de svåra härjningar, ryssarna anställde öfver nästan hela stiftet, under den tid han var dess styresman. På en flykt undan fienden 1721, då han måste hålla sig gömd på de vilda Stigsjöfjällen, ådrog han sig en förkylning, från hvilken han aldrig återhämtade sig, och som slutade hans dagar, den 8 juli 1723. — Gift 1680 med *Ingrid Gedd*.

2. **Wallin, Georg d. y.**, biskop. Född d. 31

juli 1686 i Gäfle; den föreg. son. — I Uppsala, där han vid tio års ålder inskrefs i studentmatrikeln, erhöll W. den filosofiska graden 1707, hvarefter han för sin vidare utbildning besökte de förnämsta universiteten i Tyskland, Holland och England. Befordrad 1710 till teologie lektor i Härnösand, anträdde han 1720 en ny utrikes resa till Tyskland och Frankrike, under hvilken han promoverades till teologie doktor i Wittenberg. Efter hemkomsten förordnades han 1724 till hofpredikant hos konung Fredrik samt blef bibliotekarie vid universitetsbiblioteket i Uppsala 1727 och tillika fjärde teologie professor därstädes 1732. Tre år senare befordrades W. till superintendent på Gottland samt utnämndes 1744, efter föregången kallelse, till biskop öfver Göteborgs stift. Död i Göteborg d. 16 maj 1760. — Såsom stiftsstyresman utmärkte sig W. för ovanlig drift, nitälskan och ordningskärlek. Han var strängt ortodox. Inom den lärda världen har han vunnit ett namn som historieforskare. Bland hans historiska skrifter må nämnas: *Gothländska samlingar, allestädes*

med flit uppsökte, vid lediga stunder utarbetade och efterhand till trycket utgifne I del. 1747, hvilka, ehuru i det rudbeckska fantasimaneret, bära vittne om författarens trägna och berömliga forskningar, 2:a delen utgafs 1776 af sonen M. G. Wallenstråle (se ofvan) — *Clavis Numophylacii runici alloquium* 1743, *Observatio de etymo urbis Calmar* 1743, *Sigtuna stans et cadens* 1729—32, *Antiquitates ecclesiasticæ insulæ Rügen, Runographia gothlandica, Lapponia christiana* m. fl. Ett par af dessa arbeten äro tryckta i Vet.-societ. i Uppsala handl. 1727—50. — Gift 1: 1714 med *Elisabet Palmrot*; 2: 1726 med *Margareta Schröder*. Hans söner i senare giftet blefvo adlade 1756 med namnet *Wallenstråle*.

Wallin, Johan Olof, ärkebiskop, vältalare, skald. Född i Stora Tuna i Dalarne d. 15 okt. 1779. Föräldrar: dåvarande fältväbeln vid Dalregementet, sedermera kaptenen *Johan Abraham Wallin* och *Beata Charlotta Harkman*. — W. erhöll sin första undervisning vid skolan i Falun, hvarefter han fick tillfälle att besöka Västerås gymnasium. På grund af bristande medel måste han likväl flera gånger afbryta vistelsen därstädes och skaffa sig uppehälle genom att undervisa yngre barn. Emellertid skötte han med så mycken flit sina studier, att han med de vackraste vitsord blef student i Uppsala 1799. Efter fyra års vistelse därstädes promoverades han till filosofie doktor 1803 och lät prästviga sig tre år därefter, på kallelse till huspredikant af öfverstekammarjunkaren frih. C. Hamilton på Boo, i hvars hus han var lärare. W. erhöll s. å. den efter Choræus lediga teol. adjunkturen vid Karlbergs krigsakademi samt befordrades 1809 till slottspastor vid Karlberg, teologie lektor vid krigsakademien samt till kyrkoherde i Solna, blef teologie doktor s. å. och utnämndes 1812 till kyrkoherde i Adolf Fredriks församling i Stockholm. Från denna tid utöfvades hans prästerliga verksamhet förnämligast i hufvudstaden. Efter att en kort tid, 1816—18, ha varit domprost i Västerås, befordrades han det sistnämnda året till pastor primarius och kyrkoherde vid Storkyrkoförsamligen i Stockholm, där han kvarstannade till 1837, då han uppnådde den högsta andliga värdigheten i Sverige: ärkebiskop. Blott tvenne år hade han innehaft denna plats, då han, djupt saknad af hela svenska folket, afled i Uppsala d. 30 juni 1839. — Redan under studieåren i Uppsala hade W. diktat mindre stycken och hade 1803 fått Svenska akademiens andra pris för efterbildningar af några oden af Horatius men blef egentligen först känd af allmänheten 1805, då han af Svenska akademien erhöll ej mindre än tre pris på en gång, däribland stora priset för sin lärodikt *Uppfostraren*. I detta skaldeverk visar han sig ännu såsom lärjunge af den gamla akademiska skolan, från hvars didaktiska riktning han i sitt skaldskap snart mer och mer frigjorde sig. Under de närmast följande åren författade han stycken sådana som: *Sjömannen, Hemsjukan, Hösten, Försakelsen* m. fl., om hvilka det blifvit sagdt, att de endast behöfva musikens hjälpmedel för att blifva lefvande och oförgängliga för nationen. 1808 mottog W. den största belöning, som Sv. akademien någonsin utdelat, 200 dukater, för *Sång i anledning af Gustaf den tredjes ärestods aftäckande.* En del af denna sång, den först tillkomna och särskildt publicerade dityramben, utgör ett verkligen storslaget kväde. Men snart inträffade en omständighet, som blef af stor betydelse för den svenska litteraturen. Det var, då W. nämndes till ledamot i den då nedsatta nya kommittén för utarbetande af en ny psalmbok. I denna kommitté blef han snart den ledande anden och ägnade under många år åt psalmboksarbetet sin tid, sitt snille och sin kraft. Icke nöjd med det af kommittén 1814 framlagda förslaget, utarbetade W. och utgaf 1816 sitt eget förslag, som med få ändringar af konungen gillades och stadfästes 1819. Själf hade han i denna bok författat 128 psalmer och omarbetat en stor mängd andra, hvarjämte anordningen af det hela nästan uteslutande var hans verk. Hans sista religiösa dikt var *Dödens ängel*, allmänt beundrad som ett af hans yppersta mästerstycken. Bland W:s tillfällighetsdikter märkes hans präktiga *Skål för Georg Washington.* — Af sina samtida var W. ej mindre än som skald känd och beundrad som predikant och andlig talare. Från vissa håll hafva hans predikningar blifvit klandrade för bristande tankedjup, och i afseende på det dogmatiska innehållet hafva flera homileter blifvit honom föredragna. Men med hans mäktiga stämma, med hans mästerliga och uttrycksfulla framsägning af talet gjorde hans ord en oemotståndlig verkan och fäste sig med öfvertygelsens makt i hans åhörares hjärtan. Värderad, älskad och beundrad af konungahus och folk, öfverhopades han med utmärkelser och ärebevisningar. 1810 kallades han till en af de aderton i Svenska akademien, utsågs 1811 till hertigens af Södermanland lärare i kristendom och var från 1814 hans ständige biktfader, 1815 och vid alla riksdagar 1823—34 riksdagsman i prästeståndet, som 1815 insatte honom i lagutskottet, 1823 i konstitutionsutskottet och 1828 i lagutskottet samt 1812 valde honom till fullmäktig i riksgäldskontoret och suppleant i riksbankens styrelse. 1815 ordinarie bankofullmäktig, tjänstgjorde han som sådan till 1834. Han blef 1824 ordensbiskop i survivans och året därefter verklig ordensbiskop, 1830 konungens öfverhofpredikant och preses i hofkonsistorium, hedersledamot af Vitterhets-, hist.- och ant.-akad. 1826, 1818 ledamot af Musikaliska akademien, och 1827 af Vetenskapsakademien. Led. af kommittén för rikets undervisningsverk 1825 ägnade han alltid varmt intresse åt uppfostrings- och undervisningsväsendet. Minnen häraf äro bl. a. prins Carls uppfostringsinrättning för fattiga barn samt Wallinska skolan, bildad efter hans idé. Ledamot i andliga ståndet af serafimerorden m. m — Nya och förökade upplagor af hans *Vitterhetsarbeten* ha blifvit utgifna efter hans död, äfvensom tvenne årgångar af hans

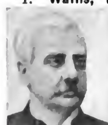
Predikningar, den första årgången med företal af B. von Beskow. — Gift 1810 med *Anna Maria Dimander*.

Wallin, Josef Otto, präst, historiker. Född i

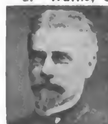
Daretorps förs. af Västergötland d. 9 april 1786. Föräldrar: kommministern *Jonas Wallin* och *Magdalena Berg*. — Efter sex års universitetsstudier i Uppsala blef W. fil. magister 1809 och förordnades till docent i romerska litteraturen 1812. Fem år senare befordrades han till e. o. adjunkt i filosofiska fakulteten, förestod 1818 skytteanska professurens föreläsningar och uppehöll 1820 professuren i vältalighet och poesi. Året därefter utnämnd till lektor i latin vid Stockholms gymnasium, lät han prästviga sig 1827, blef teologie doktor 1830 och utnämndes 1832 till kyrkoherde i Klara församling i Stockholm. Här kvarstannade han till 1855, då han mottog kallelse till Ausås pastorat i Lunds stift och utnämndes 1858 till domprost i Skara. Medlem af den stora uppfostringskommittén af 1855 och sedermera dess sekreterare. Ledamot af prästeståndet riksdagarna 1840—54 och dess fullmäktig i riksbanken 1834—57. Led. af Vitt.-, hist.- och ant.-akad. 1853. Död i Skara d. 11 nov. 1863. — 1813 prisbelöntes han af Sv. akad. med andra priset för ett *Äreminne öfver riksrådet grefve Johan Banér* och vann två år senare akademiens stora pris för ett *Försök till det första korstågets historia*. Har för öfrigt författat *Betraktelser öfver de äldre romarnes gudalära såsom statsreligion* 1857, öfversatt »Goldsmiths Romerska historia» 1814 m. m. — Gift 1825 med *Clementine Noring*.

1. **Wallis, Ernst Bernhard Elias,** historiker,

publicist. Född i Stockholm d. 6 maj 1842. Föräldrar: grosshandlaren *Albrekt Bernhard Wallis* och *Maria Augusta Forssell*. — Student i Uppsala 1860, aflade W. efter grundliga historiska studier filosofie kandidatexamen 1872. Han började snart därefter, 1874, utgifningen af *Illustrerad Verldshistoria*, den första i sitt slag i Sverige och som 1879 förelåg färdig i sex band, utarbetad af 23 svenska författare. I denna äro betydande partier af W:s hand. W. har äfven utgifvit månadsskriften *Historisk lektyr*, 1880—81, skizzerna *Napoleon III och hans omgifning*, 1882 och en bearbetning af B. Liisbergs »Franska revolutionens historia» 1898—99 samt varit en flitig historisk författare i tidningar, tidskrifter, kalendrar och encyklopediska arbeten. Sedan 1881 är han chef för Aftonbladets utrikesafdelning. — Ogift.

2. **Wallis, Curt,** medicinsk skriftställare, riks-

dagsman, nykterhetskämpe. Född i Stockholm d. 9 mars 1845; den föreg. bror. — Student i Uppsala 1861, blef W. 1868 med. kandidat samt förvärfvade 1874 med. doktorsgraden i Lund, efter att föregående år försvarat afhandlingen *Om Catanias klimat*. 1874 blef han docent i patologisk anatomi vid Karolinska institutet och 1884 e. o. professor därstädes i samma ämne. W., som 1874—80 var Svenska läkaresällskapets sekreterare och 1876—77 redigerade dess tidskrift »Hygiea», har i vetenskapligt syfte besökt en mängd utländska brunns- och kurorter och studerade 1882 medicin i Berlin under Virchow och Koch samt 1887 i Nordamerikas förenta stater samskolans hygien och andra medicinska förhållanden. Hans ådagalagda mod att ställa sin egen person i breschen för sin frisinnade åskådning under för denna svåra tidsförhållanden föranledde 1890 hans val till representant för Stockholms stads första valkrets i Andra kammaren, som han sedermera oafbrutet företrädt. Han har därvid ägnat stort intresse åt medicinska och försäkringsfrågor samt på senare tiden äfven nykterhetsfrågor. Äfven utom riksdagen har han genom föredrag, anordnande af nykterhetskurser m. m. varit ifrigt verksam för att vinna mark för ett bestämdt, ehuru ej fanatiskt, nykterhetsarbete. 1905 var han ledamot af särskilda utskottet för behandling af k. m:ts propositioner och däraf föranledda motioner om ändringar i bränvinslagstiftningen och maltdrycksförordningen. — Bland alstren af W:s flitiga författareskap må nämnas *Liernurs differenseringssystem och frågan om städers renhållning* 1877, *Samskolan, amerikanska skolförhållanden, särskildt med afseende å samskolan och dess hygien* 1888, *Bakteriologi, dess historia och undersökningsmetoder. Bakterierna i luft, vatten och jord* 1888, *Sjukvård och hälsovård I—II* (jämte F. W. Warfvinge) 1889, *Hälsovårdsförhållanden vid svenska folk- och småskolor* 1895, *Om de sjukliga förändringar i människokroppen, som vållas af alkoholmissbruket* 1901, jämte en mängd uppsatser i in- och utländska vetenskapliga tidskrifter. — Gift 1893 med *Arla Virgin*.

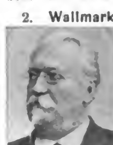
Wallman, Johan Haqvin, botaniker, arkäolog. Född i Linköping d. 7 sept. 1792. Föräldrar: konrektorn, sedermera teologie lektorn och kyrkoherden i Vallerstad, *Johan Daniel Wallman* och *Beata Follin*. — W. blef student i Uppsala 1810 och erhöll lagerkransen vid promotionen 1815. Två år senare förordnades han till vice rektor vid Adolf Fredriks skola i Stockholm men återvände 1819 till födelseorten och antog ett vikariat som rektor i Linköping, jämte det han ägnade sin lediga tid åt naturvetenskaperna och åt forskningar i fäderneslandets antikviteter. Förordnad till »docent» i naturhistoria vid Linköpings gymnasium 1822 och till amanuens vid därvarande bibliotek 1824, utnämndes han till lektor i historia 1829 samt erhöll 1836 Slaka pastorat till prebende. Led. af prästeståndet riksdagarna 1844—51 och statsrevisor 1845. Led. af Vitt.-, hist.- och ant.-akad., m. m. Död i Slaka d. 25 juni 1853. — I sin dubbla egenskap af natur- och fornforskare var W. en lika flitig som samvetsgrann arbetare. Tidskriften Iduna innehöll följande af honom författade uppsatser: *Om striden på Samsö, Runstenar, tecknade och beskrifne, Ett indiskt skriftecken bland runorna, Om Odin och Budha, Beskrifning om en*

vikingavård på Öland, Lemningar efter gamla boningar från hedna tider på Öland, och *Anmärkningar öfver Skandinaviens forna handelsförbindelser med Orienten.* Han har äfven författat en *Öfversigt af svenska fornlemningar* och *Om Skandinaviens bebyggande efter orientaliska och vesterländska källor*, båda uppsatserna prisbelönade af Vitt.-, hist.- och ant.-akad. samt intagna i dess handlingar. I naturalhistorien har han offentliggjort *De systematibus vegetabilium* 1824. — Ogift.

1. **Wallmark, Peter Adam,** ämbetsman, skriftställare. Född d. 31 dec. 1777 i Källsjö socken af Fagerreds pastorat i norra Halland, där fadern *Anders Wallmark* var komminister, gift med *Hedvig Sofia Revigin.* — W. blef student i Lund 1793, studerade först medicin, därefter för den filosofiska graden, men måste af öfveransträngning 1799 afbryta sina studier och ingick då på anmodan af Gjörwell som e. o. amanuens vid k. biblioteket i Stockholm, där han 1803 blef amanuens och 1807 erhöll vice bibliotekariefullmakt. Året därefter befordrades han till förste amanuens och utnämndes 1811 till k. bibliotekarie. Sedan 1805 var han tillika bibliotekarie vid Engeströmska biblioteket. Antagen 1805 till hofkanslersämbetets ombudsman vid tillsynen öfver bokhandeln och boktryckerierna i riket, förordnades han 1809 till sekreterare i den kommitté, som hade att utarbeta förslag till ny tryckfrihetsförordning, undfick 1816 kansliråds titel, tog 1843 afsked från k. bibliotekariebefattningen och bosatte sig 1847 på Kungsör nära Arboga, där han afled d. 19 mars 1858. Led. af Vitt.-, hist.- o. ant.-akad. 1817 m. fl. in- och utländska samfund. — Vid början af sin Stockholmsvistelse hade W. blifvit införd hos Leopold och fästes snart vid honom med många band af tacksamhet och högaktning. Denna bekantskap gaf riktningen åt W:s hela följande lif och satte, så att säga, prägeln på hela hans kommande offentliga verksamhet. 1804 författade han ett skaldestycke *Handen*, som prisbelöntes med andra priset af Svenska akademien. 1809 erhöll W. akademiens stora pris för *Sång till finska arméns ära.* Af dessa blef isynnerhet den förstnämnda föremål för en skoningslös kritik i tidningen Polyfem; W. själf gjordes längre fram i tiden till hufvudfigur i den af fosforisterna utgifna komiska hjältedikten »Markalls sömnlösa nätter». — W. bekämpade kraftigt sina ofta obilliga motståndare i den af honom 1809—13 utgifna *Journal för litteraturen och theatern*, hvilket publicistiska organ 1813 omdöptes till *Allmänna Journalen* och fortgick till 1824, hvarefter den under titeln *Journalen* fortsattes till 1836, då den upphörde. Då Post- och Inrikes Tidningar 1834 ombildades till *Sveriges Statstidning*, blef W. dess redaktör, hvilket han var till tidningens upphörande 1844. Han redigerade därefter *Post- och Inrikes tidningar* 1844—47. — Såsom skriftställare i öfrigt har han efterlämnat ett stort antal skrifter af politiskt, polemiskt, statistiskt, historiskt, poetiskt, till och med dramatiskt innehåll. Här må nämnas: novellen *Amalia, eller de finska flygtingarne* 1808, i Lafontaines stil, *Resa till Stockholm år 1913, af Fuselbrenner* 1813, antologien *Svenska språkets skönheter* 1820—28, dramat *Sulioterna* 1827, tonsatt af Berwald, *Försök att upplysa publiken om föremålet och beskaffenheten af den elfvaåriga tvisten inom vår litteratur* 1821, *Johan Gutenberg* 1840, *Historisk-statistisk återblick på Sveriges yttre och inre förhållanden under de sist förflutna trettio åren* 1843, o. s. v. — Han var en man med omfattande kunskaper och förtjänar eftervärldens hågkomst för den kraft och outtröttlighet, hvarmed han kämpade för sin öfvertygelse och sina trägna mödor i litteraturens tjänst. — Gift 1: 1802 med *Sofia Isoz* och 2: med *Hedvig Elisabeth Wallgren.*

2. **Wallmark, Ernst Adam,** ämbetman, skriftställare. Född i Stockholm d. 3 april 1834; den föregåendes son i senare giftet. — I Uppsala, där W. blef student 1853, aflade han 1857 kansliexamen och ingick s. å. i civildepartementets expedition af k. maj:ts kansli samt i dåvarande krigskollegium. 1879 inträdde W. som e. o. amanuens i riksarkivet, där han 1898 blef ord. amanuens. 1899 tog han afsked med pension. Tillika var han under många riksdagar anställd i riksdagens kanslis tryckeriafdelning. Gjorde 1864—67 resor i utlandet, deltog efter sin hemkomst i kommittén för utgifvande af Musikaliska akademiens handlingar, 1868—70, samt erhöll af nämnda akademi, af hvilken han 1866 blifvit kallad till associé, medaljen i silfver vid sekularfesten 1871. — Efter att 1871—73 ha varit associerad med direktören L. Zetterholm vid Södra teatern, öfvertog han vid dennes frånfälle i bolag med skådespelaren V. Holmqvist Djurgårdsteatern 1873 samt ensam Ladugårdslandsteatern för spelåret 1873—74. För teatern har han varit en synnerligen verksam arbetare, som dels öfversatt, dels bearbetat eller författat ett par hundra teaterpjäser på vers och prosa. En mängd af de mest bekanta operetterna har sålunda försvenskats af W. Hans originalsaker utgöras af åtskilliga folklustspel, texten till operetter af Berens, Littmark, v. Heland, Kjellander, till Ölanders opera Blenda (med L. Josephson) 1876, *Visor och kupletter*, fyra »knippor», 1880—90, diktsamlingen *Från ungdomstid — vid höstetid* 1887 m. m. För svenska och danska musikförläggare har W. öfversatt en ofantlig mängd visor. Hans öfversätttning (på rimmad vers) af Plautus' »Mostellaria» (»Spöket») belönades 1898 med guldmedalj af Göteborgs Vitterhetssamhälle. — Gift 1: 1864 med *Lilly Amalia Scott* och 2: 1886 med *Hulda Albertina Holmström.*

Wallmark, Lars Johan, fysiker. Född i Luleå d. 27 sept. 1810. Föräldrar: regementsskrifvaren, sedermera fältkamreraren, *Lars Anton Wallmark* och *Margareta Katarina Ekman.* — Redan som barn röjdes hos W. kärleken till de ämnen, som sedan blefvo hufvudföremål för hans

studier. Som gosse samlade han mineralier, hvilka funnos i hans hemtrakt, och sökte ordna dem, så godt han förstod. Han studerade på egen hand elementerna af matematik, astronomi, landtmäteri o. s. v. men rönte föga uppmuntran af lärarna, emedan han riktade sin håg åt detta håll och ej åt de teologiska och lingnistiska vetenskaperna. I Uppsala, där han blef student 1827, aflade han följande året hofrättsexamen, såsom en förberedelse för sin tilltänkta bergsexamen samt lät inskrifva sig som auskultant i Svea hofrätt och e. o. kanslist i justitiefördelningen af k. maj:ts kansli. Emedan han af en iråkad bröstsjukdom hindrades att för en tid fortsätta sina studier, tjänstgjorde han dels i nämnda ämbetsverk, dels hos domare på landet till 1832, då han återvände till Uppsala. Ehuru han erhållit sina lärares anbud att få undergå bergsexamen utan föregående tentamina, ville han ej begagna sig af denna välvilja utan lämnade universitetet 1838, därtill påskyndad af sin ånyo svårt angripna hälsa. Något förbättrad, fortsatte han sina studier i Faln bergsskola, i Stockholm och vid Motala mekaniska verkstad till i maj 1842, då hans arbeten ånyo afbrötos af sjuklighet. Efter att ha besökt åtskilliga delar af fäderneslandet samt de tyska staterna 1843, antogs han i december s. å. till custos machinorum vid Vet.-akad., blef 1846 inspektor öfver samma akademis fysiska och tekniska institution samt utnämndes, efter att ha gjort en omfattande utrikes resa, 1848 till öfverdirektör och föreståndare för Teknologiska institutet. Ännu tvenne gånger, 1854 och 1855, besökte han utlandet men hade knappt återkommit från den senare resan, förrän han insjuknade i kolera och afled i Stockholm d. 10 okt. 1855. — Led. af Vetenskapsakad. och Landtbruksakad. — »W. ägde mångsidiga kunskaper i flera olika vetenskapsgrenar. Ehuru han med ifver nitälskade för att göra vetenskapens resultater användbara för praktiska ändamål, var han dock vida höjd öfver deras ståndpunkt, som endast förstå att uppskatta vetenskapens värde efter denna måttstock. Vetenskapliga spekulationer voro för honom den käraste sysselsättningen, och bland vetenskaper, med hvilka han sysselsatte sig, var fysiken den, han mest älskade. Vid fullgörande af sina åligganden visade han alltid den största samvetsgrannhet och fordrade detta med stränghet af andra.» Sin kvarlåtenskap hade han förordnat till vetenskapens gagn, däraf 36,000 rdr åt Vet.-akad. till understöd och belöning för vetenskapliga upptäckter, 8,000 rdr till hvartdera af de svenska universiteten och 12,000 rdr till Svenska slöjdföreningen. — Ogift.

Wallquist, Olof, biskop, politiker. Född i Edsbergs socken i Nerike d. 6 juni 1755. Föräldrar: kommministern, sedermera kyrkoherden i Mosjö och Täby, *Olof Wallqvist* och *Eva Beata Qvist*. — I Uppsala, dit han anlände från Strängnäs gymnasium 1773, beredde W. sig först för inträde i det andliga ståndet och prästvigdes 1776, på kallelse till huspredikant af grefvinnan Gyllenborg, änka efter den i riksdagspolitiken namnkunnige landtmarskalken och riksrådet med samma namn. Sedan han återvändt till universitetet 1773 och i Uppsala vunnit magistergraden 1779, anställdes han som pastorsadjunkt i Klara församling i Stockholm, där han väckte uppmärksamhet, att han 1780 förordnades till tjänstgörande hofpredikant hos änkedrottningen Lovisa Ulrika. 1782 lämnade W. sin befattning i Klara och blef, då änkedrottningen samma år afled, utan annan anställning än som biktfader hos prinsessan Sofia Albertina. På hennes förord erhöll han 1783 Alsheda regala pastorat i Småland, som han tillträdde 1785. S. å. sökte han domprostbefattningen i Växiö, fick de flesta rösterna och utnämndes 1786 till prost samt, föga mer än ett år därefter, till biskop öfver Växiö stift. — Redan vid 1786 års riksdag framträdde W. som en af den rojalistiska fraktionens ledare i prästeståndet, men än mera bringas han i förgrunden vid 1789 års riksdag, då han var en af konungens kraftigaste medhjälpare, ehuru han afstyrkte de våldsammaste åtgärderna. Som led. af hemliga utskottet åvägabragte han öfverlämnandet af riksskuldens förvaltning åt ett under riksdagens öfverinseende stående riksgäldskontor. Efter riksdagens slut erhöll han säte i den i det upplösta riksrådets ställe nyinförda Rikets ärenders allmänna beredning som chef för ecklesiastikexpeditionen. Han blef äfven 1789 konungens biktfader och öfverhofpredikant. Följande år blef han ordf. i kommissionen öfver rikets tabellverk. Vid riksdagen i Gäfle 1792 spelade W. äfven en ganska betydande roll och var medlem af hemliga utskottet. Han beredde sin kunglige beskyddare till döden. Efter Reuterholms ernående af makten entledigades W. från sin ministerpost d. 14 aug. 1792 och återvände till sitt stift. Vid jubelfesten i Uppsala 1793 promoverades han till teologie doktor och afled hastigt af slag under riksdagen i Norrköping d. 30 april 1800. — Utrustad med alla de egenskaper, som fordras för att bringa sig upp i världen, viljekraft, drift, rådighet och en ovanlig förmåga att afpassa medlen efter sina ändamål, vann han Gustafs III:s oinskränkta förtroende och utöfvade under denne konungs lifstid ett stort inflytande på de offentliga ärendenas gång. Såsom chef för ecklesiastikexpeditionen afskaffade han genast den under Schröderheim inrotade, förhatliga handeln med prästsysslor och bragte inom kort reda i hela ecklesiastikväsendet. Samma kraft och duglighet utvecklade han som stiftschef och kan som sådan ställas vid sidan af en Johannes Rudbeckius, Jakob Serenius o. d. — »Sällan har någon» — säger skalden Oxenstierna i ett minnestal öfver W. — »i mera vidd förenat ämbetsmannens och lärarens särskilda egenskaper. Född att vara förman, aktad af underlydande, ej genom vyrdighetens skugga, men genom intrycket af sin personlighet, och älskad, utan att nedlåta sig, syntes intet värf öfver hans förmåga, och eftervärlden torde ej misstaga sig i det omdöme, att i hvad kall, försynen behagat föra honom, hade han

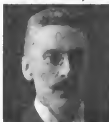

visat de företrädande egenskaper, som upphöjde honom öfver vanligheten af människor.» W:s *Minnen och bref* utgåfvos 1878 af E. V. Montan. — Gift 1785 med *Adolfina Lovisa Schützercrantz*. Hans barn adlades 1799 med bibehållande af namnet, men ätten utdog redan 1838.

Wallvijk, Jean von, riksråd. Född i Stockholm d. 17 nov. 1710. Föräldrar: kammarrevisionsrådet *Johan Jönsson von Wallvijk* och *Kristina Regina Danckwardt-Lillieström*. — Vid tjuguett års ålder begynte W. sin bana som auskultant i kammarkollegium och kammarrevisionen, hvarefter han 1733 befordrades till kammarskrifvare och 1738 till revisor, blef 1745 riddarhuskamrerare, 1747 assessor i kammarrevisionen, 1749 kammarrevisionsråd och 1756 statskommissarie och var i denna egenskap verksam att vinna statskontoret för Mösspartiets ekonomiska grundsatser. Vid 1765 års riksdag upptogs han bland riksråden, på grund af sina insikter i statshushållningen och »skicklighet i statsräkenskapernas förande». I rådet tillhörde han de försiktiga men ställde sig öppet på hofvets sida, sedan konungen genom sin afsägelse åstadkommit riksdagskallelse. W. blef också bibehållen vid sitt ämbete, då de flesta andra rådsmedlemmarna måste afgå vid 1769 års riksdag. När Mössorna åter kommo till makten vid 1771—72 års riksdag, slöt W. sig ånyo till dem mot löfte om en rysk pension och räddade därigenom sitt riksrådsämbete. Revolutionsdagen 1772 voro riksråden, och bland dem W., just sysselsatta att justera ett protokoll rörande Kristianstads försvar, när konungen åtföljd af en jublande folkmassa återkom från artillerigården. Vid bullret steg W. upp, gick till fönstret, och då han såg hvad som skett, vände han sig till sina kolleger och yttrade: »Mina herrar! Hans Majestät justerar vårt protokoll nere på sin borggård; han sparar oss besväret och vi kunna sluta.» Enligt berättelse skall detta infall haft den verkan, att, då de flesta riksråden afskedades d. 21 aug., kallades W. att åter intaga sin rådsstol. Han hade redan förut 1770 blifvit upphöjd till friherre och serafimerriddare samt 1771 erhållit grefvediplomet, ehuru han hvarken för friherre- eller grefvevärdigheten tog inträde på riddarhuset. Död på sin sätesgård Bisslinge i Uppland d. 27 sept. 1776. — Gift 1750 med *Anna Katarina Swart*.

Walmstedt, Lars Peter, kemist. Född d. 2 nov. 1782 i Nyköping. Föräldrar: kryddkrämaren *Jonas Walmstedt* och *Katarina Rådström*. — På sitt tjugonde år student i Uppsala, aflade W. filosofisk kandidatexamen därstädes 1806 och erhöll samma år lagerkransen. I början af sin akademiska bana ägnade han sig företrädesvis åt matematikens studium och blef docent i detta läroämne 1809. Först ett par år senare begynte han mer uteslutande sysselsätta sig med kemi, i hvilken vetenskap han 1813 förordnades till docent och 1814 till adjunkt. Under den åldrige J. Afzelii tjänstledighet och sedan denne 1820 erhållit afsked, förestod W. åtskilliga läseterminer kemie professuren och utnämndes till densammas ordinarie innehafvare 1822. — Då kemiska professuren 1852 delades på tvenne lärostolar, behöll W. såsom läroämne geologi och mineralogi. Död d. 30 juli 1858. Vid sin bortgång var han ledamot af Vetenskapsakademien m. fl. in- och utländska samfund. — Med sin omfattande lärdom var det likväl mindre som vetenskapsman i egentlig mening än som universitetslärare, W. gjort sig förtjänt att ihågkommas. I sistnämnda hänseende utmärkte han sig för en sällspord förmåga att klart och redigt framställa sitt ämne, på samma gång han, genom oväld och noggrannhet som examinator, tidigt vann och alltid bibehöll de studerandes aktning. — Gift 1818 med *Anna Sofia Wahlström*. — Sonen *Lars Edvard*, född d. 14 okt. 1819 och död d. 3 febr. 1892, var 1859—84 professor i mineralogi och geologi i Uppsala.

Vannérus, Karl **Jonas Alfred (Allen),** filosof.

Född i Ekshärads förs. i Värmland d. 20 mars 1862. Föräldrar: kaptenen *Mathias Alfred Wennérus* och *Karin Evelina Nordström*. — Student i Uppsala 1882, blef V., som ändrade släktnamnet till *Vannérus*, därstädes fil. kandidat 1885, fil. licentiat 1889 och fil. doktor 1891, efter att föregående år hafva försvarat afhandlingen *Om erfarenheten, ett kunskapsteoretiskt studieförsök*. Han tjänstgjorde därefter 1889—95 som e. o. amanuens i k. biblioteket och 1896—1903 å bank- och handelskontor, utom under läsåret 1901—02, då han hade förordnande som docent i filosofi vid Göteborgs högskola. Sedan 1903 har W. uteslutande ägnat sig åt det filosofiska skriftställeri, som från hans tidiga ungdomsår varit föremål för hans brinnande och oegennyttiga hängifvenhet. Han har ock på detta område utgifvit en mängd större eller mindre arbeten, bland hvilka må nämnas: *Något om Herbert Spencer och hans filosofi* 1887, *Vetenskapernas system* 1892, *Om den psykofysiska parallellteorien* 1894, *Till frågan om jagets identitet* 1896, *Om psykisk energi* 1896, *Vid studiet af Wundts psykologi* 1896, *Till Boströms teoretiska filosofi* 1897, *Den empiriska naturuppfattningen* 1902, *Filosofiska konturer* 1902, *Till kritiken af den religiösa kunskapen* 1902, *Är Jesus vår frälsare?* 1902, *Ateism kontra teism* 1903, *Kulturidealism* 1903, *Lära och lif* 1904 samt det omfångsrika verket *Kunskapslära* 1905. — V., ursprungligen påverkad af Spencer, sedan af nykantianismen och Wundt, uppfattar filosofien som »ett encyklopediskt helt af bestämda delar», hvilka äro angifna i hans Filosofiska konturer. »Kunskapsläran är den grundläggande filosofiska vetenskapen, men äfven metafysiken har en plats i systemet, nämligen i bem. af 'formalmetafysik'. Inom den praktiska filosofin, hvilken enligt honom har att gå öfver i filosofisk värdelära, hyllar han den lifsfilosofi hvilken han betecknat som kulturidealism.» Denna utgör på samma gång den positiva utfyllnaden till den ateism, som han, från religionsfilosofisk ståndpunkt, förfäktat i några af sina skrifter. Då han äfven i muntliga

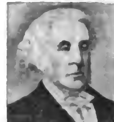
föredrag, hållna i det af Stockholms stads medel understödda Stockholms arbetareinstituts lokal, häfdat dessa sina religiösa meningar, föranledde detta 1902 en admonition från stadsfullmäktige till institutet i fråga om lokalens uthyrande. Detta gaf i sin ordning vid 1903 års stadsfullmäktigval anledning till efterräkningar från valmännen mot de fullmäktige, som understödt detta beslut, och flera af dessa föllo igenom. — W:s författarskap har vunnit offentligt erkännande genom kompetensförklaring till professur i filosofi vid Lunds universitet. — Ogift.

Wannqvist, Olof af, polisman. Född i Gäfle d. 1 juni 1764. Föräldrar: skeppstimmermannen *Olof Olofsson Wannqvist* och *Helena Isberg*. — Från gymnasium i Gäfle anlände W. 1783 till Uppsala, där han fortsatte sina studier till 1789 på det sätt, att han växelvis en termin uppehöll sig vid universitetet och den andra tiden af året genom andras undervisning skaffade sig medel att återkomma en ny termin. Sedan han på detta sätt slutat sina juridiska studier, ingick han det sistnämnda året som auskultant i Svea hofrätt och utnämndes 1791 till kanslist vid poliskammaren i Stockholm. Efter tvenne år befordrades han till notarie i samma ämbetsverk, blef 1794 registrator och utnämndes 1802 till polismästare. Tre år senare hugnades han med lagmans fullmakt, erhöll 1813 underståthållares namn, heder och värdighet, undfick 1818 adelsbref och befordrades 1830 till underståthållare. Död i Stockholm d. 3 juni 1834. Vid sidan af de göromål, hvilka tillhörde honom som polismästare, deltog han med nit och drift i hufvudstadens kommunala bestyr. Så upprättade han korrektionshuset å Långholmen, där han var direktör 1812—24, var den, som i första hand gaf uppslag till och genomförde stiftelsen af Prins Carls räddningsanstalt för vanvårdade barn, inlade stora förtjänster om förbättrandet af de olika församlingarnas fattiginrättningar och försörjningshus, om hufvudstadens sjukhus, fängelser, välgörenhetsanstalter o. s. v. Trots allt detta var det dock hufvudsakligen som polismästare, han gjorde sig ett namn. Sträng och bister på sin ämbetsstol, rördes han lätt till deltagande af en ärlig och öppen bekännelse och fanns då mer än de flesta benägen att mildra och lindra. Han beskylldes af mången för godtycklighet, men ehuru hans förfaringssätt var nog summariskt, iakttog han dock i allmänhet som domare mycken urskilning och opartiskhet. Hos hufvudstadens menighet hade han redan från början förstått att sätta sig i respekt, men var tillika afhållen, så att om slagordet »Olle» eller »gamle Olle», som W. gemenligen kallades, hos mången väckte en ofrivillig rysning, påminte det hos andra om en välvillig och faderlig vän. — Gift 1798 med *Ulrika Mariana Tjäder*.

Warburg. Denna judiska släkt bodde under medeltiden i Bologna i Italien, där dess medlemmar voro sidenväfvare. Den flyttade sedan öfver Westfalen och staden Warburg, hvarifrån släktnamnet antagits, till Altona och Hamburg, där den var bofast från 1600-talet. Svenska hufvudgrenen inflyttade därifrån omkr. 1790 och en yngre gren 1862.

1. **Warburg, Samuel**, statsekonom, finansman. Född i Göteborg d. 18 sept. 1800. Föräldrar: handlanden *Simon Elias Warburg*, som inflyttade till Sverige, och *Zipora Henriques*. — W. genomgick handelsinstitut och gjorde utländska resor samt öppnade efter hemkomsten agenturaffär. Tillika förstod han att under dessa rent praktiska sysselsättningar finna tid öfrig till förvärfvande af en sant humanistiskt vetenskaplig bildning. Efter att i sin ungdom med förkärlek ha omfattat svensk och utländsk skönlitteratur, vände han vid mognare år sina studier till statsekonomi och finanslära samt har i dessa vetenskapsgrenar lämnat uppsatser till tidskrifter, både inom och utom landet. Sedan W. i Göteborgspressen uppträdt till försvar för Gripenstedts handelspolitik och för järnvägsbyggande med utländskt kapital, kallades han 1858 af regeringen till ledamot i den då tillsatta finanskommittén, deltog rastlöst i dess arbeten och utarbetade flera af de upplysande statistiska tabeller, som åtfölja kommitterades vidlyftiga handlingar. Vid riksdagen 1867, således innan ännu mosaiska trosbekännare blifvit i medborgerligt hänseende likställda med rikets öfriga innebyggare, utsågs han, på grund af sina omfattande insikter i finansiella och statsekonomiska frågor, till fullmäktig i riksgäldskontoret, hvilken befattning han innehade till 1879. Död i Stockholm d. 16 febr. 1881. »En typ af humanitet, oegennytta och redbarhet.» Bland alstren af W:s penna märkes en statistisk artikel om Sveriges ekonomiska utveckling i »Svensk månadsskrift» — se nedan — samt en promemoria om bankoreglementet 1862. Led. af Göteborgs Vetensk.- o. Vitterh.-samhälle. Gift 1830 med *Emma Glückstadt*.

2. **Warburg, Carl Simon**, skriftställare. Född i Göteborg d. 13 jan. 1835; den föregåendes son. — Sedan W. i Lund aflagt studentexamen 1852, tjänstgjorde han ett par år, 1853—54, som lärare i historia vid d:r Törnsténs i Norrköping inrättade läroanstalt men återvände till universitetet och tog filosofie kand.-examen i Lund 1858. Sedan han samma år ingått som e. o. amanuens vid k. biblioteket i Stockholm, anträdde han 1859, dels för sin hälsa, dels för fortsatta studier, en resa till Tyskland, Frankrike, Schweiz och Italien, hvarifrån han återkom till Sverige 1861. — Sina få återstående lefnadsår tillbragte han i sin födelsestad Göteborg, där han med aldrig tröttnande vetgirighet ägnade sig åt vetenskapliga forskningar särskildt i religionsfilosofi, estetik och historia. Död vid ännu ej fyllda trettio år, d. 4 jan. 1865. Året före sin död utgaf kan med biträde af V. Rydberg, O. P. Sturzen-Becker och några andra framstående författare

Svensk Månadsskrift för fri forskning och allmän bildning, en af de yppersta periodiska skrifter, som utkommit i Sverige. W. gjorde själf häri allmänheten bekant med bl. a. Mills och Darwins skrifter samt skref recensioner. — Ogift.

3. **Warburg, Karl Johan,** litteraturhistoriker, publicist, politiker. Född i Göteborg d. 23 nov. 1852; den föregåendes kusin. Föräldrar: danske konsuln *Michael Simon Warburg* och *Hanna Salomonsson*. — Student i Uppsala 1870, blef W. 1873 fil. kand. och 1876 fil. licentiat samt promoverades 1877 till fil. doktor efter försvar af afhandlingen *Det svenska lustspelet under frihetstiden*. 1876 hade han förordnats till docent i litteraturhistoria vid Uppsala universitet men lämnade denna post för att ingå i »Göteborgs handels- och sjöfartstidnings» redaktion, inom hvilken han företrädesvis skötte litteratur- och konstafdelningen men äfven verksamt medarbetade som politisk artikelförfattare. 1878–90 var W. tillika bibliotekarie vid Göteborgs museum och höll från hösten 1881 på uppdrag af styrelsen för Göteborgs undervisningsfond föreläsningar i litteraturhistoria till 1890, då han utnämndes till professor i estetik, litteratur- och konsthistoria vid Göteborgs högskola. Denna post lämnade han 1900, då han utnämndes till bibliotekarie vid Svenska akademiens Nobelbibliotek i Stockholm. Liksom W. med stort intresse deltagit i främjandet af sin hemstads andliga lif, bl. a. som ledamot och ordf. i Göteborgs stadsbiblioteks och museums styrelser samt af styrelserna för konstutställningarna i samma stad 1881, 1886 och 1891, följde han äfven städse med vaken blick dess utveckling i öfriga riktningar. Hans medborgerliga sinne togs ock snart på hans nya plats i anspråk, och han valdes 1904 till medlem af Stockholms stadsfullmäktige samt 1906 till suppleant i dess beredningsutskott. Vid ett fyllnadsval i juli 1905 korades W. efter en skarp valstrid, under hvilken han förklarade sig endast under vissa villkor lämna sitt medgifvande till unionens upplösning, till representant i Andra kammaren för Stockholms stads andra valkrets och omvaldes vid de ordinarie valen i sept. s. å. Vid 1906 års riksdag var han vice ordf. i ett af kammarens tillfälliga utskott och har anslutit sig till liberala samlingspartiet. W. är ordf. i Sveriges författarförening och sedan 1905 led. af Vitterh.-, hist.- och ant.-akademien. — Bland alstren af W:s synnerligen flitiga och betydande författareskap må, förutom artiklar i in- och utländska tidningar, tidskrifter och kalendrar, nämnas: de i mångfaldiga upplagor utgångna *Svensk litteraturhistoria i sammandrag* 1880 och *Svensk litteraturhistoria för folkhögskolor* (jämte H. Odhner), den af Sv. akad. prisbelönade *Olof Dalin, hans lif och gärning* 1884, *Molière, en lefnadsteckning* 1884, *Holberg i Sverige* 1883, *Anna Maria Lenngren, ett bidrag till Sveriges litteraturhistoria* 1885, *Lidner, ett bidrag till Sveriges litteraturhistoria* 1889, *Hedlinger, ett bidrag till frihetstidens konsthistoria* 1890, *Karl August Ehrensvärd. En lefnadsbild från gustavianska tiden* 1893, andra delen af *Illustrerad svensk litteraturhistoria* af H. Schück och K. Warburg, omfattande tiden 1718—1830, 1895—97, *Lefnadsteckning af Viktor Rydberg*, i två delar, utgörande supplement till de af W. redigerade Samlade skrifter af samma författare 1900, *Johan Gabriel Richert, hans lefnad och uttalanden*, I–II 1905, *Carl Snoilsky, hans lif och skaldskap* 1905. W. har dessutom redigerat Pontus Wikners vittra skrifter 1888 och Anna Maria Lenngrens skaldeförsök i urval 1884 samt antologien *Ur svenska sången* 1883, ny upplaga 1905. — Af publicistiska yrkesangelägenheter har W. städse visat sig lifligt intresserad och verksamt deltagit i åtskilliga publicistmöten, vid flera som funktionär. — Gift 1877 med *Betty Drucker*.

Warfvinge, Frans Wilhelm, läkare. Född i Leksbergs församling i Skaraborgs län d. 28 juli 1834. Föräldrar: repslagaren *Lars Erik Warfvinge* och *Maria Olofsdotter*. — Student i Uppsala 1852, blef W. med. kand. 1860, med. lic. 1864 och med d:r 1877. Han tjänstgjorde 1867—75 som sjukhusläkare vid provisoriska sjukhuset vid Hornsgatan i Stockholm, var 1870—76 läkare vid Diakonissanstaltens sjukhus och 1876—78 öfverläkare å sjukhuset vid Wollmar Yxkullsgatan. Efter att 1878 hafva deltagit i organisationen af Sabbatsbergs sjukhus, blef W. 1879 dess direktör och öfverläkare vid medicinska afdelningen, hvilken befattning han innehade till 1904. Han anordnade sedan 1881 vid Sabbatsbergs sjukhus en fortgående sjuksköterskeskola, från hvilken numera årligen utgå omkring 60 teoretiskt och praktiskt utbildade sjuksköterskor. W. blef 1884 led. i styrelsen för Hemmet för sjuksköterskor, nuvarande Sofiahemmet, och 1891 i verkställande utskottet för »Röda korset», hvars elever 1881 började erhålla sin utbildning vid Sabbatsberg. — 1897 förordnades han till led. i kommittén för jubileumsfondens omvårdande till upprättande af folksanatorier och 1899 till ledamot af den af konungen tillsatta byggnadskommittén för handhafvande af vissa ärenden rörande sanatorierna samt är sedan 1901 medlem i öfverstyrelsen för konung Oscar II:s jubileumsfond. Han har uppgjort planen till den 1899 öppnade tuberkulospaviljongen vid Sabbatsbergs sjukhus, till Isidor Dannströms konvalescenthem vid samma sjukhus, o. s. v. W. har på invärtessjukdomarnas område ett stort namn och har haft en oerhörd praktik. — Från trycket har han bl. a. från 1879 utgifvit den digra volymen *Årsberättelse från Sabbatsbergs sjukhus; Handbok i sjukvård och hälsovård*, jämte C. Wallis och andra, 1889, o. s. v. Ledamot af Vet.-societ. och Vet.-akad. Ordförande i styrelsen för Svenska sjuksköterskornas allmänna pensionsförening, sedan

denna 1897 trädde i verksamhet. — Gift 1879 med *Alma Evelina Bratt*.

Warg, Anna Kristina, kokboksförfattarinna.

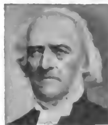
Född i Örebro d. 22 mars 1703. Föräldrar: landskamreraren *Anders Warg* och *Katarina Lewin*. — W. ägnade sig åt kokkonsten och lär ha varit anställd hos en Klinckowström och en Stackelberg. Hennes arbete *Hjelpreda i hushållningen för unga fruentimber* utkom 1755 och har upplefvat många upplagor samt öfversatts till tyska 1772. — Död i Stockholm i början af februari 1769. — Det bevingade ordet »man tager» eller »man tager om man så hafva kan» anses ha tillkommit genom W:s berömda kokbok, där det återfinnes. — Ogift.

Wargentin, Peter Vilhelm, matematiker, astronom.

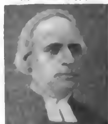
Född d. 11 sept. 1717 i Sunne socken i Jämtland, där fadern *Vilhelm Wargentin* var kyrkoherde och gift med *Kristina Arosel*. — W. genomgick Frösö skola och Hernösands gymnasium samt blef student i Uppsala 1735. Vid universitetet begynte han studera till präst men beslöt snart tillfredsställa sin håg för matematiska och astronomiska studier och ansågs för en af Klingenstiernas och Celsii utmärktaste lärjungar, när han promoverades till filosofie magister 1743. Han hade då både inom och utom landet väckt stor uppmärksamhet genom sin gradualdisputation *De satellitibus Jovis*, i hvilken han med noggrannhet och skarpsinnighet bestämt gången och omloppet af Jupiters månar. W. arbetade ända till sin död på förbättrandet af dessa tabeller och offentliggjorde dessa ändringar bl. a. i flera utländska arbeten. Efter en ny afhandling *De incrementis quæ cepit astronomia ab ineunte hoc sæculo* 1746, förordnades han till astronomie docent och befordrades 1748 till adjunkt i filosofiska fakulteten. Vid Elvii följande året timade död kallades han af Vetenskapsakademien i Stockholm till hennes sekreterare och innehade sedan denna befattning i trettiofyra år, under hvilka han utgaf alla årens almanackor, författade de därstädes förekommande historiska, astronomiska och fysiska uppsatserna, bestridde observationerna på observatorium och sysselsatte sig med vidlyftiga forskningar i sin vetenskap. Innan han ännu vunnit den filosofiska graden, hade han blifvit kallad till ledamot af Vet.-societeten i Uppsala, blef sedan korresponderande medlem af franska Vetenskapsakad. och ledamot af svenska Vetenskapsakad. m. m. Död i Stockholm d. 13 dec. 1783. — Kunskapsrik, samvetsgrann och outtröttlig som vetenskapsman, bidrog W. på mångfaldigt sätt att bereda ett ökadt anseende åt det svenska namnet och den akademi, hvars mångåriga sekreterare han var. Genom egna arbeten — Vet.-akademiens handlingar innehålla ej mindre än sextio rön och uppsatser af hans hand, bl. a. om Merkurius' gång förbi solen, magnetnålens missvisning, norrskenet, klimatet och väderleken — samt genom noggrann pröfning af insända afhandlingar skänkte han akademiens meddelanden ett inre värde, som motsvarades af den ökade uppmärksamhet, de vunno i och utom landet. Som ledare af Tabellkommissionen var W. verksam i afseende på svenska befolkningsstatistiken och konstruerade äfven särskilda mortalitets- och lifslängdstabeller för Sverige. Genom att klokt begagna vetenskapsälskande mecenaters nit eller fåfänga att lysa beredde han jämväl akademien en tillökning i dess fonder, som vid den tiden var högst behöflig för bestridande af kostnaderna för hennes ökade arbeten. — Gift 1756 med *Kristina Magdalena Raab*.

1. **Warholm, Johan Wilhelm,** präst, biograf.

Född i Skara d. 22 dec. 1817. Föräldrar: dåv. gymnasiiadjunkten, sedermera kontraktsprosten och kyrkoherden i Böne af Skara stift *Clas Gustaf Warholm* och *Sofia Margareta Wästfelt*. — Student i Lund 1836, blef W. fil. doktor därstädes 1844. Redan dessförinnan hade han 1841 blifvit kollega i Skara. Efter att 1850 i Uppsala aflagt teologiska examina, prästvigdes W. s. å. och var 1850—55 regementspastor vid Älfsborgs regemente. 1857 blef han kyrkoherde i Gudhems pastorat af Skara stift och transporterades 1870 till Amnehärad, å båda ställena fungerande som kontraktsprost. W. har gjort sig känd som utgifvare af fem matriklar öfver sitt stift och det i många afseenden förträffliga arbetet *Skara stifts herdaminne* I—II, 1871. Han är för närvarande (1906) sitt stifts senior. Gift 1: 1852 med grefvinnan *Kristina Charlotta Rudenschöld* och 2: 1868 med *Sofia Mathesius*.

2. **Warholm, Clas,** universitetslärare, teolog.

Född i Skara d. 27 jan. 1821; den föreg. bror. — Student i Lund 1839 och fil. doktor vid promotionen därstädes 1844, förordnades W. 1848 till docent i exegetisk teologi, lät prästviga sig 1850 och förestod professuren i exegetisk teologi 1852—53. Adjunkt vid Lunds domkyrka 1856 samt pastor vid Södra skånska infanteriregementet s. å., utnämndes han 1858 till kyrkoherde i Slöta och Karleby församlingars pastorat af Skara stift, förflyttades därifrån som professor i dogmatik och moralteologi till Lund 1867 samt kyrkoherde i Husie prebendepastorat, som han 1872 utbytte mot Kärrtorps. Teol. doktorsvärdighet erhöll han 1868. Af teol. fakulteten i Lund valdes han till ombud vid allmänna svenska kyrkomötena 1868, 1873, 1883 och 1888. W., som 1890 tog afsked från professorsbefattningen, afled i Lund d. 24 dec. 1891. — Utom uppsatser och litterära kritiker i skönlitteratur har W. författat och utgifvit: *Apostelen Johannis lära om Christi återkomst* 1848, *Är Lutherska läran om Christi lekamens och blods närvaro i nattvarden äfven Skriftens?* 1857, *Om den heliga skrifts inspiration* 1866, *Proföfversättning af psaltaren med anmärkningar och företal* 1855, *Trösten i lifvets strid; samling ur Lu-*

thers skrifter 1871, *Om 1 Johannes 5: 7. Textkritisk undersökning* 1881. W. utgaf 1888 Nya testamentet på svenska, parallelltexterna af den gamla och den nya öfversättningen, med textkritiska anmärkningar. — Gift 1856 med grefvinnan *Marina Mathilda Rudenschöld.*

Warmholtz, Carl Gustaf, lärd. Född i Stockholm d. 1 jan. 1713. Föräldrar: apotekaren *Johan Konrad Warmholtz* och *Maria Elisabet Allmacher.* — Efter dels i Uppsala, dels vid utländska högskolor, idkade studier, förordnades W. till guvernementssekreterare i Ypern i Flandern samt utnämndes efter sin hemkomst till Sverige af Fredrik I till hessiskt hofråd 1741. Samtidigt inköpte han säteriet Holmen i Allhelgona socken invid Nyköping, hvilken egendom han kallade Kristineholm och enligt k. m:ts resolution s. å. erhöll tillåtelse att besitta under adliga fri- och rättigheter. 1756 upphöjdes han af Adolf Fredrik i adlig värdighet men tog aldrig inträde på riddarhuset, trots han på 1740-talet som ifrig Mössa ej obetydligt deltagit i det politiska intrigspelet. Död på Kristineholm d. 28 mars 1785. — W. är bekant som en af de störste kännare af svensk litteraturhistoria, som funnits i vårt land. Redan 1742 hade han på franska öfversatt Nordbergs »Konung Carl XII:s historia». Efter sin hemkomst till Sverige ägnade han mer än fyrtio år af sin lefnad att samla, ordna, läsa och granska alla åtkomliga in- och utländska tryckta skrifter och handskrifter, som berörde Sveriges politiska, kyrko-, lärdoms-, rätts- och naturalhistoria, geografi m. m. Frukten af dessa lärda mödor blef hans ryktbara verk *Bibliotheca historica Sueo-gothica, eller förtekning uppå såväl trykte, som handskrifne böcker, tractater och skrifter, hvilka handla om Svenska historien eller derutinnan kunna gifva ljus; med critiska och historiska anmärkningar,* — af hvilket de två första delarna utkommo under författarens lifstid 1782 och 1783 samt den 15:de och sista 1817. Ett register till hela arbetet utgafs 1889 af Aksel Andersson. — På sitt Kristineholm hade han sammanbragt en utsökt boksamling, en af de största svensk enskild man ägt, 5- à 6,000 band och nästan lika många kartor. En del af densamma sålde han själf till sin vän Gjörwell. Den utländska afdelningen afyttrades i Stockholm 1800, och åtskilligt af manuskriptsamlingen inköptes sedan af Uppsala universitetsbibliotek. — Gift med *Françoise Marguerite Janiçon.*

Wasaborg. Om ättens härkomst upplyser lefnadsteckningen öfver

1. **Wasaborg, Gustaf Gustafsson af,** riksråd.

Född i Stockholm d. 24 maj 1616; naturlig son af *Gustaf II Adolf* och den för sin skönhet ryktbara *Margareta Cabeliau.* — Den unge Gustaf Gustafsson öfverlämnades i Carl Gyllenhielms vård och erhöll en ganska god uppfostran. 1630 skickades han till universitetet i Wittenberg, där han blef rector illustris s. å. och höll ett latinskt tal öfver Gustaf Adolfs seger vid Leipzig 1631. — Vid underrättelsen om konungens död skyndade han till Weissenfels, lät öppna likkistan och betraktade med tårar sin förlorade beskyddare. Slutligen reste han sig upp och yttrade: »Nu är det tid, att också jag blifver en man i världen.» Han ingick 1633 i svensk krigstjänst, utmärkte sig för tapperhet och utnämndes till öfverste för ett livländskt kavalleriregemente. Genom Oxenstiernas medverkan erhöll han enligt Gustaf Adolfs yttersta vilja 1634 stiftet Osnabrück som »postulerad administrator». 1637 adlades W. och erhöll då Vibyholms kungsgård i Södermanland och Saaris gods i Finland. — Hans häftiga lynne föranledde så obehagliga uppträden och slutligen ett så allvarsamt missförstånd med officerarna vid det regemente, för hvilket han var öfverste, att han nödgades taga afsked efter Johan Banérs död 1641. Ehuru han aldrig ägde drottning Kristinas förtroende, upphöjdes han af henne 1646 till grefve *af Wasaborg* med staden Nystad samt alla kronans behållna gods och gårdar i Nykyrke och Letala socknar i Finland till grefskap. Dessutom erhöll han bl. a. expektans till alla öfriga inom nämnda socknar belägna, från kronan afsöndrade, hemman samt rätt att uppföra ett slott, hvilket skulle kallas Wasaborg. Vid Westfaliska freden lämnades han utan tillräckligt understöd och mistade därför Osnabrück. Dock erhöll han ett betydligt vederlag och fick af drottningen amtet och staden Wilshausen i Bremen. 1649 sökte han efter Gyllenhielm blifva riksamiral men fick afslag både af rådet och drottningen. Förtretad öfver denna motgång, lämnade han Sverige 1652 och afled i Wilshausen d. 25 okt. 1653. — Gift på 1640-talet med *Anna Sofia,* grefvinna af Wied-Runkel och Isenburg.

2. **Wasaborg, Anton Adolf af,** krigare. Född d. 2 febr. 1689; den föregåendes sonson. Föräldrar: öfverstlöjtnanten i hannoversk tjänst, grefve *Gustaf Adolf af Wasaborg* och *Angelika Katarina,* grefvinna af Leiningen-Westerburg. — Efter den förste grefvens af Wasaborg död sjönk ätten snart i anseende och bragtes vid Carl XI:s reduktion till tiggarstafven. Den ifrågavarande ättmedlemmen ingick 1710 i preussisk tjänst, hvilken han lämnade 1715 som kapten och blef året därefter ryttmästare vid Västgöta kavalleriregemente. Major vid Södermanlands regemente 1719, erhöll han året därefter öfverstlöjtnants titel men icke motsvarande indelning förrän 1739. Under ryska kriget kommenderade han Södermanlands regemente men blef vid Willmanstrand 1741 tillfångatagen och förd till Petersburg, där han bemöttes med mycken välvilja och begåfvades med den guldvärja, kejsarinnan Elisabet burit revolutionsdagen, då hon bemäktigade sig ryska tronen. — W. utnämndes till öfverste för Skaraborgs regemente 1744 och s. å. till generalmajor. Död på Kungslena öfversteboställe i Västergötland d. 10 maj 1748. — Vid ständernas efterräkning med de handlande personerna i finska kriget anklagades W. att genom

öfverdrifven hetta under slaget vid Villmanstrand ha bidragit till dess olyckliga utgång och genom ovarsamma utlåtelser under sin fångenskap i Petersburg gifvit anledning till, att de fångna svenskarna blefvo i Ryssland hårdare behandlade, än hvad annars skett. Anklagelserna föranledde ej till någon åtgärd, och den allmänna förbittringen släcktes, som bekant är, i Lewenhaupts och Buddenbrocks blod. — Gift 1: 1720 med grefvinnan *Katarina Oxenstierna* och 2: 1728 med friherrinnan *Kristina Sparre*. — Ätten utslocknade 1777 med hans syster *Henrietta Polyxena*, född 1696.

Wassenius, Birger, astronom. Född d. 26 sept. 1687 på hemmanet Mankärr nära Vänersborg; son af en drabant *Jonas*, som »tjänt i skånska ofreden» under Carl XI, och *Marta Torstensdotter*. — »Medellöshet höll W. i Vänersborgs skola öfver tiden och tillfället.» Emellertid blef han student i Uppsala 1712 samt ägnade sig med ifver åt matematik, fysik och astronomiska studier. För sin utkomst måste han dock ofta vistas på landet och undervisa andra men fortsatte det oaktadt flitigt sina studier. För astronomiska forskningar tillverkade han själf ett urverk af älghorn, en himmelsglob af trä och en kvadrant af samma ämne. Omsider lyckades han vinna den filosofiska graden 1722 och kallades s. å. till led. af Vet.-societeten i Uppsala. När hans gynnare, Erik Benzelius d. y., 1726 blifvit biskop i Göteborg, förordnades W. till vikarierande mathes. lektor vid därvarande gymnasium och erhöll 1735 fullmakt som ordinarie innehafvare på samma lektorat. Han innehade sedan denna befattning till 1751, då han tog afsked och nedsatte sig på Mankärr, som han efter faderns död inlöst till kronoskatte, och afled där d. 11 jan. 1771. — Af själ och hjärta tillgifven sin vetenskap, fortsatte han hela sin lefnad med astronomiska observationer och gjorde med de enklaste instrument, som han själf förfärdigat, upptäckter, hvilka väckte den lärda världens beundran. Bland hans iakttagelser märktes 1733 den rörande protuberanserna kring solskifvan, hvilket fenomen först hundra år senare blifvit mera noggrant undersökt och beskrifvet. W. sysselsatte sig äfven med geofysiska frågor. Han är för öfrigt bekant genom sina almanackor för åren 1724—48, som begagnades öfver hela riket, till dess Vet.-akad. erhöll uteslutande rätt att utgifva sådana. — Gift med *Ebba Regina Spak*.

Wavrinsky, Edvard Otto Wilhelm, freds- och nykterhetskämpe, riksdagsman. Född i Linköping d. 12 april 1848. Föräldrar: dåv. bryggaren och bankdirektören, sedermera grosshandlaren, *Anton Edvard Wavrinsky* och *Augusta Wilhelmina Nordwall*. — Efter afslutade skolstudier ägnade sig W. åt den militära banan och utnämndes 1868 till underlöjtnant vid Göta artilleriregemente. Han genomgick därefter en treårig kurs vid Mariebergs krigshögskola men tog redan 1872 afsked från regementet, fastän han till 1884 kvarstod i armén, där han 1876 befordrats till löjtnant. 1873—75 tjänstgjorde han som nivellör vid statens järnvägsbyggnader, vistades 1876—78 på utländska studieresor, hvarunder han bl. a. genomgick graderna vid Washingtons brandkår, och ägnade sig 1878—87 åt affärsverksamhet i Göteborg. Samtidigt inlade han stort intresse för allmänna frågor, stiftade »Sanningssökarnas förening» och Göteborgs likbränningsförening samt tog initiativet till Göteborgs arbetarinstitut, hvars förste föreståndare han blef. 1884 ingick han som goodtemplare, valdes följande år å malinska goodtemplarordens storlogemöte till ordensrådgifvare och 1886 till ordenschef, i hvilken egenskap han fungerade till 1889. Han har sedermera alltjämt visat sig som ifrig nykterhetsvän, deltagit i en mängd in- och utländska kongresser samt valdes 1905 till Världsgoodtemplarordens chef. — Med lika stort intresse har W. ägnat sig åt fredsrörelsen. Sedan han 1888 flyttat till Stockholm, där han sedan 1891 är chef för försäkringsaktiebolaget Tre kronor, invaldes han i Svenska freds- och skiljedomsföreningens styrelse, inom hvilken han varit sekreterare, vice ordf. och ordf. 1894 kallades han till medlem af Interparlamentariska unionens råd och utsågs s. å. till sekreterare i riksdagens interparlamentariska fredsgrupp, som tillkommit å hans initiativ och hvilken han representerat vid flera internationella fredskonferenser. 1897 valdes W. till medlem af kommissionen för fredsbyrån i Bern och utgaf 1894—97 fredstidningen *Ned med vapnen*. — 1890 invaldes han i Andra kammaren för Stockholms stads tredje valkrets och har i sådan egenskap bevistat alla följande riksdagar, städse representerande den långt avancerade vänstern. Särskildt ha naturligtvis freds- och nykterhetsfrågor legat honom varmt om hjärtat, och var det på grund af hans år för år upprepade motion, svenska riksdagen 1901 första gången lämnade bidrag till fredsbyrån i Bern. Men hans intresse har äfven räckt till för andra spörsmål, särskildt af humanitär art, och har han motionerat om skärpta straffbestämmelser mot djurplågeri, om inrättande af offentliga arbetsförmedlingsanstalter, om dödsstraffets afskaffande, m. m. En varm och impulsiv natur, förmenas W. af mången ej taga tillräcklig hänsyn till den nyktra verkligheten, och hans omval har därför många gånger varit i hög grad omtvistadt, särskildt 1905 på grund af hans hållning i norska frågan. 1900—03 var han suppleant i konstitutionsutskottet, 1906 ordf. i ett af kammarens tillfälliga utskott och valdes s. å. till statsrevisor. — 1881—82 utgaf han *Tidning för ungdom* och 1888—89 nykterhetstidningen *Reformatorn*. I serien »Verdandis småskrifter» har W. 1890 författat *Om förebyggande af eldfara och om eldsläckning*. — Gift 1: 1873 med *Amelie Maria Bark* och 2: 1887 med *Selma Maria Traneus*.

Way, Johan, glas- och miniatyrmålare. Född i Rute socken på Gottland d. 18 juni 1792. Fadern var då konstruktionslöjtnant vid engelska, sedan vid svenska, amiralitetet. — Åren 1802 och 1807 fick W. åtfölja sin fader till London och erhöll under den senare resan sin första undervisning i teckningskonsten. Vid tjuguett års ålder utnämndes han till

underlöjtnant vid Vendes artilleriregemente samt bevistade fälttågen i Tyskland och Norge, hvarefter han återkom med guldmedaljen »för tapperhet i fält». Ledd af sin fallenhet för målarkonsten, lämnade han kort därefter krigaryrket och anträdde en resa till Bruxelles, där han under en skicklig lärares handledning med framgång ägnade sig åt miniatyrmålning. Efter sin återkomst till Sverige utnämnd till k. hofmålare och professor 1820, kallades han året därefter till ledamot af Konstakademien och företog 1828 en resa till Frankrike och England, under hvilken han lärde sig konsten att inbränna färger i glas. 1831 utnämndes han till ritlärare vid universitetet i Uppsala och innehade denna befattning till dess han omkring 1850 afgick med pension. Död i Stockholm d. 10 april 1873. Hans miniatyrmålningar äro sirliga och glatta. Från konstnärssynpunkt har hans verksamhet varit af större betydelse därigenom, att han i Sverige åter infört glasmålningskonsten. W. utförde på 1830-talet fönstermålningarna i Gustavianska grafkoret i Uppsala domkyrka. — Gift 1827 med *Maria Teresia Hästesko.*

Vegesack, von. Denna ätt uppgifves ha öfver Bremen kommit till Reval, där den förste kände stamfadern, *Tomas von Vegesack*, vid 1500-talets midt lär varit borgmästare. Hans fyra söner adlades 1598 af konung Sigismund III af Polen. En af dem, *Albrekt*, var fader till *Georg von Vegesack*, som jämte sina fyra brorsöner adlades i Sverige 1651. Den yngste af de sistnämnda var farfars farfar till generallöjtnanten Eberhard Ernst Gotthard von Vegesack — se V. 1 — som blef friherre 1802.

1. **Vegesack, Eberhard Ernst Gotthard von,** krigare. Född i Rostock d. 29 mars 1763. Föräldrar: kaptenen i holländsk tjänst *Fredrik von Vegesack* och *Sofia Magdalena von Blücher.* — Då föräldrarna 1777 inflyttade till Sverige, medföljde V. och blef två år senare page hos Gustaf III. 1784 utnämndes han till kornett vid lifregementet till häst. På denna grad utgick han 1788 i finska kriget, befordrades inom kort till kapten och skickades af konungen till Dalarna för att taga befäl öfver ett kompani af frikåren, som skulle agera mot Danmark. Då nämnda kår inom kort upplöstes, upprättade V. på Gustaf III:s befallning en jägarebataljon, med hvilken han öfvergick till Finland och deltog, djärf ända till öfverdåd, i de följande striderna. Vid krigets slut hade han fortgått till major i armén samt blef kort därefter, 1790, öfverstlöjtnant, flygeladjutant och major vid Dalregementet, från hvilken plats han tog afsked 1794. Vid Gustaf IV Adolfs tillträde af regeringen utnämndes V. till öfverste och generaladjutant af flygeln, blef 1800 chef för Savolaksska brigaden och året därefter generaladjutant för den armékår, som då samlades i Göteborg mot engelsmännen. 1802 befordrad till sekundchef för Göta garde och upphöjd till friherre, tjänstgjorde han under de närmast följande åren som generaladjutant för armén och var under konungens frånvaro ledamot af den tillförordnade regeringen, förflyttades 1804 från Göta garde som öfverste och chef till Västerbottens regemente, hvilket han 1806 utbytte mot Älfsborgs. Vid tyska krigets utbrott utnämndes han till befälhafvare öfver fjärde brigaden och ådagalade under fälttågets fortgång utmärkta prof af tapperhet och skicklighet, såsom vid utfallet från Stralsund, rekognosceringen af Frankenfront, eröfringen af Lüderhagen samt i reträtten från Ferdinandshof, vid hvilket senare tillfälle han blef illa sårad. För sina bedrifter hugnades han med generalmajors rang. 1808 förordnades han till befälhafvare öfver västra arméns vänstra flygel och ryckte med denna in i Norge men fick omedelbart därefter befallning att som befälhafvare för den s. k. svenska fördelningen öfvergå till Finland, där han deltog i flera bataljer, bland annat i den blodiga slaktningen vid Oravais. Belöningen för hans uppoffringar och mod blef den gången, att han hastigt kallades till Stockholm och ställdes inför krigsrätt för det han landstigit vid Kristinestad i stället för vid Björneborg, såsom orderna lydde. Som V. redan uppgifvit orsakerna, hvartill han icke bar skuld, till den förändrade debarkeringen och fått dessa godkända, frikändes han af krigshofrätten, hvaremot Gustaf Adolf personligen dömde honom till lifstids fästning, hvilken dom utan tvifvel gått i verkställighet om ej revolutionen mellankommit. Befordrad till generallöjtnant 1811, kommenderade han under 1813—14 års krig en särskild kår af den förenade norra tyska armén och besegrade därunder bland annat vid Retschow franska generalen Loison, kommenderade jämväl vid inbrottet i Norge sistnämnda år en egen arméafdelning, hvarmed han först inneslöt Fredrikshald och sedan upprepade gånger slog norska armén vid Rackestad, Askim m. fl. ställen. Vid svenska arméns omorganisation förordnades han till generalinspektör samt afled i Stockholm d. 30 okt. 1818. »Svenska krigsmän» reste 1883 en minnesvård på hans graf på Klara kyrkogård i Stockholm. — Gift 1791 med *Anna Beata Hammarfelt.*

2. **Vegesack, Johan Fredrik Ernst von,** militär. Född d. 18 dec. 1792, den föregående son. — Anställd, sedan han slutat sina studier, vid faderns armékår, bevistade V. 1806—07 års krig i svenska Pommern och deltog därefter i en del af fälttåget 1813—14 såsom ryttmästare vid Lüneburgska husarregementet. 1815 befordrades han till ryttmästare vid Jämtlands hästjägareskvadron, erhöll 1817 majors namn, heder och värdighet samt tog afsked ur krigstjänsten 1829. Ett bref, som V. den 3 juli 1832 skref från Berlin till vännen Düben i Wien, innehöll följande: »Dagen före innan jag reste voro vi några hufvudmän af oppositionen tillsammans och kommo öfverens, att ingen annan hjälp finnes för Sverige än att få prinsen på thronen, men du bör säga honom, att sådant omöjligit kan gå utan uppoffrande af penningar.» Med prinsen menades prinsen af

Vasa. Brefvet uppsnappades och ansågs vittna om förrädiska stämplingar, hvarpå både V. och Düben åtalades för högmålsbrott hösten 1832. Bägge nekade, men då det ej kunde bestridas, att de stått i brefväxling och haft umgänge med prinsen, dömdes de enligt 1812 års författning till ständig landsflykt och affördes i maj 1833 till Tyskland. I följd af den amnesti, som d. 20 okt. 1834 utfärdades för alla svenska politiska förbrytare, erhöll V. rättighet att återvända till fäderneslandet, där han sedan var anställd i tullstatens tjänst och dog i Stockholm d. 24 okt. 1863. — Gift 1: 1818 med *Katarina Gunilla Arenander* och 2: 1858 med *Emma Augusta Hallencreutz*.

3. Vegesack, **Ernst Mattias Peter von,** krigare. Född på Gannarfve i Hemse socken på Gottland d. 18 juni 1820; den föregåendes brorson. Föräldrar: kapten *Eberhard Ferdinand Emil von Vegesack* och *Ulrika Kristina Sofia Lythberg*. — Utnämnd till underlöjtnant vid Gottlands nationalbeväring 1840, förflyttades V. därifrån efter två år till underlöjtnant vid Dalregementet och befordrades till löjtnant därstädes 1843. Under åren 1844—50 biträdde han, som aflagt landtmäteriexamen och skeppsmäteriexamen, som landtmätare inom Stora Kopparbergs län. V. befordrades 1852 till batteriofficer på S:t Barthelemy. Återkommen till fäderneslandet, utnämndes han 1857 till kapten och kompanichef vid Dalregementet, hvarjämte han från 1858 innehade trafikchefsbefattningen vid Gäfle—Dala järnväg. Vid utbrottet af nordamerikanska kriget 1861 begaf han sig till Förenta staterna, ingick i därvarande unionistarmé och utnämndes till kapten vid 58:de Ohio-volontärregementet. Befordrad samma år till major i generalstaben hos general Wool, tjänstgjorde han först under denne och sedermera som adjutant hos general Mansfield under bombardementet af det befästade New-Port-News. Sedan han 1862 tagit afsked ur Förenta staternas tjänst, ingick han som frivillig i general McClellans mot Yorktown opererande armé, bevistade såsom t. f. adjutant hos general Butterfield bataljen vid Hanover Courthouse, hvarefter han åter utnämndes till major i generalstaben och adjutant, men kommenderades till tjänstgöring hos brigadgeneralen Butterfield. I denna egenskap deltog han i bataljen vid Scaren-Pines och i slaget vid Fairoaks, bevistade bataljerna vid Meckanicsville, vid Gaines' Mill, vid Savage Station, vid Cross Road samt vid Malven Hill, utnämndes s. å. till öfverste och chef för 28:de frivilliga regemente från New-york (tyska Turnerregementet), beordrades föra befälet öfver 3:dje brigaden af general Smiths division i 6:te armékåren och deltog med densamma i bataljen vid Manussas och Bull-Runn, anföll och tog höjderna utanför Jefferson City i Maryland och bevistade striden vid Campten-Pass samt bataljen vid Antietam d. 16 och 17 sept. 1862, där han utvecklade en beundransvärd tapperhet. Han kommenderade sedan som regementschef i slaget vid Frederiksbourg, deltog 1863 i stormningen och intagandet af befästningen kring Frederiksbourg och i bataljen vid Salems höjder, där han med sitt regemente utgjorde en del af vänstra flygeln utaf general Hookers vid Chancelorsville då stridande armé. 1865 brigadgeneral i Förenta staternas armé. — V. utnämndes 1864 till öfverstlöjtnant och chef för Västerbottens regemente, blef 1868 öfverste och chef för Hälsinge regemente samt var 1874—84 militärbefälhafvare på Gottland. 1884 utnämnd till generalmajor samt 1884—88 generalbefälhafvare i 5:te militärdistriktet, tog han 1888 afsked ur krigstjänsten. — V. var 1879—87 led. af Första kammaren. Led. af kommittén för landtförsvarets ordnande 1880—82. Led. af Krigsvetenskapsakad. 1864. Innehafvare af svensk guldmedalj »för tapperhet i fält» samt amerikansk Med. Union League m. m. Död i Stockholm d. 12 jan. 1903. — Gift 1865 med *Edla Amalia Sergel*.

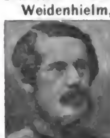

Weibull, Martin Johan Julius, historiker. Född i Landskrona d. 24 dec. 1835. Föräldrar: postmästaren därstädes *Nils Jakob Weibull* och *Maria Helena Såthe*. — Student i Lund 1853, innehade W. vid fil. doktorspromotionen 1862 andra hedersrummet och förordnades s. å. till docent i historia samt till amanuens vid Lunds universitets historiska museum och myntkabinett. Sedan han 1863—64 bedrifvit arkivstudier i Köpenhamn och Stockholm, anträdde han 1865 som innehafvare af riksstatens större resestipendium en utrikes vetenskaplig resa, under hvilken han uppehöll sig mesta tiden vid arkiven i Dresden och Paris, samt återkom till Lund 1866, hvarefter han samma år utnämndes till adjunkt i allmän historia. 1877, vid ombildandet af universitetens adjunkturer, e. o. professor i historia och statskunskap, utnämndes W. 1888 till professor i historia. W. bedref flitiga forskningar i många utländska arkiv. Svenska akademien tilldelade honom 1887 Carl Johans-priset för litterära förtjänster. Medlem af Vitterhets-, hist.- o. ant.-akademien, m. m. — Bland hans från trycket utgifna skrifter märkas: *Om Skåne vid medlet af 17:de århundradet*, akad. afh., I, 1862, *Förbundet mellan Sverige och Frankrike 1672* 1865, *Sånger af en svensk fånge i Simbirsk* 1868, *Lunds universitets historia* 1868—76, 2:dra delen i förening med Elof Tegnér, efter 1866 meddeladt uppdrag af universitetet för dess jubelfest, en omfattande redogörelse för de akademiska förhållandena i Lund under universitetets tvåhundraåriga tillvaro och på samma gång ett värderikt bidrag till Sveriges odlingshistoria i allmänhet, *Freden och förbundet i Lund 1679* 1870, *Samlingar till Skånes historia, fornkunskap och beskrifning* 1869—73, *Samlingar, utgifna af de skånska landskapens historiska och arkeologiska förening* 1874—81 (W. blef 1866 nämnda föreningens sekreterare), *Gustaf II Adolf* 1882 (i »Sveriges hist. från äldsta tid till våra dagar»), *Om »Mémoires de Chanut»* 1887, *Lunds och Lundagårds minnen* 1884, *Drottning Kristina och Klas Tott* 1893, *Carl von Linnés skånska*

resa 1874, *Anders Tidströms resa i Halland, Skåne och Blekinge 1756* 1891, *Gustaf II Adolf och Kristian IV 1624—25* 1895, m. m. — W., hvilken som landstingsman, stadsfullmäktig m. m. verksamt deltog i det kommunala lifvet, afled i Lund d. 17 april 1902. — Gift 1869 med *Sofia Bernera Winberg*.

Weidenhielm, **Erik Oscar**, militär, statsråd.

Född d. 1 jan. 1816 på Hägerum i Kalmar län. Föräldrar: majoren *Erik Gustaf Weidenhielm* och *Eleonora Katarina Ehrenstrahl*. — Efter förberedande militärstudier erhöll W. vid aderton års ålder sin första officersfullmakt som kornett vid Smålands husarregemente men transporterades redan s. å. som fänrik till Smålands grenadjärbataljon. Efter att 1836—37 ha tjänstgjort vid topografiska kårens fältmätningar och 1838 blifvit anställd som kompaniofficer vid krigsakademien å Karlberg, befordrades han 1843 till löjtnant vid nämnda grenadjärbataljon, förordnades 1850 till lärare i taktik och krigslagfarenhet vid krigsakademien samt till kompanichef därstädes, hvarefter han undfick kaptens fullmakt följande året. 1856 utnämnd till major vid Kalmar regemente, var han tillika från sistnämnda år och till 1859 tjänstgörande major å Karlberg, befordrades 1859 till öfverstlöjtnant vid Kalmar regemente och blef 1865 öfverste och chef för samma kår. Vid general Abelins afgång ur konseljen den 5 dec. 1871 kallades W. till statsråd och chef för landtförsvarsdepartementet samt utnämndes på samma gång till generalmajor. Försvarsfrågan stod på dagordningen, men vid 1867, 1870 och 1871 års riksdagar hade olika förslag till densammas lösning, alla med bibehållande af indelningsverket, förkastats. W. lät i öfverensstämmelse med riksdagens skrifvelse af den 24 maj 1873 utarbeta ett nytt förslag till härordning, enligt den allmänna värnpliktens princip. 1875 års riksdag afslog emellertid detsamma, bl. a. på grund af de stora kostnader, som det ansågs medföra. Inom riksdagen hade som skäl till afslag framhållits bristen på ett öfvergångsförslag till den nya härordningen. W. lät därför utarbeta ett sådant, som dock förkastades af 1877 års riksdag, hvarefter han afgick från statsrådsämbetet den 11 sept. 1877. Han utnämndes samma dag till generalbefälhafvare i dåvarande 5:e militärdistriktet, blef 1881 generallöjtnant i armén och lämnade 1884 befattningen som generalbefälhafvare. Under det att W. var krigsminister, utarbetades och antogs förslag till generalstab, upprättades krigshögskolan, genomfördes en grundlig lönereglering för armébefälet o. s. v. Död i Stockholm d. 20 aug. 1884. — Led. af Krigsvet.-akad. — Gift 1857 med *Charlotta Henrietta Bothilda Ahlberg*.

Weidman, Ture, biskop. Född i Gladsax i Skåne d. 15 dec. 1744. Föräldrar: kyrkoherden därstädes *Johan Gottfried Weidman* — af samma släkt, ur hvilken ätten *Weidenhielm* och en gren af ätten *Lagerheim* utgrenats — och *Anna Philippa Nolleroth*. — W. blef student i Lund 1756 och innehade vid promotionen 1766 första hedersrummet. Omedelbart därefter kallad till e. o. amanuens vid universitetets bibliotek i Lund, förordnades han 1767 till docent i litteraturhistoria och därefter till docent i moralfilosofi. Blef 1771 adjunkt i österländska och grekiska språken och befordrades till professor i detta läroämne 1776. Tre år senare förflyttades han till tredje professuren i teologiska fakulteten och innehade denna lärostol till 1789, då han efter kallelse utnämndes till biskop öfver Skara stift. Teol. d:r 1779. Död på biskopsgården Brunsbo invid Skara d. 15 aug. 1828. — Såsom riksdagsman tillhörde W. den Wallqvistska skolan och hade i stiftssaker mycket inflytande såväl hos Gustaf III som hans son. I egenskap af biskop styrde han med myndighet, understundom alldeles för själfrådigt. Men han fanns också färdig att, då han öfverilat sig, godtgöra sin förseelse genom urskuldande hos den förfördelade. Isynnerhet ifrade han för undervisningsväsendet som han, ehuru stark hushållare, någon gång understödde med egna medel. Som skriftställare utmärkte han sig ej synnerligt. De skrifter, han utgifvit, vittna ock mera om ett klart och redigt hufvud, än om något större vetenskapligt djup. — Gift 1784 med *Ingeborg Lovisa von Celse*. 1805 erhöll biskop W. adelsbref för sina barn, hvilka adopterades af farbrodern, presidenten O. E. Lagerheim, under dennes namn.

Welander, Edvard Vilhelm, läkare, vetenskapsman.

Född i Växiö d. 4 mars 1846. Föräldrar: d. v. föreståndaren för folkskolelärareseminariet i Växiö, sederm. kyrkoherden i Elmeboda socken, kontraktsprosten *Per Welander* och *Edla Katarina Lindahl*. — Student i Uppsala 1863, blef W. med. kand. 1868 och med. lic. 1871 samt promoverades 1880 till med. d:r. Han tjänstgjorde som underläkare vid Stockholms stads och läns kurhus 1870—71 samt 1872—74 och som sjukhusläkare vid allm. garnisonssjukhuset 1874—77. 1875 utnämndes han till andra bataljonsläkare vid Andra lifgardet och tjänstgjorde därstädes till 1882. Docent i syfilidologi vid Karolinska institutet 1884 och öfverläkare för det då nyinrättade stora sjukhuset S:t Göran 1888, blef han 1896 e. o. professor i syfilidologi. — W. åtnjuter internationellt rykte såsom vetenskaplig forskare och skriftställare i sitt fack. Här kan ej vara lämpligt att uppräkna den långa rad af vetenskapliga afhandlingar och uppsatser, med hvilka han riktat litteraturen, men något af det märkligaste torde dock böra nämnas. I början af 1880-talet började W. de undersökningar om *Kvicksilfrets upptagande i och afskiljande ur människokroppen*, som publicerades i Nordiskt Medicinskt arkiv 1886. Denna grundläggande undersökning efterföljdes under årens lopp af en hel serie andra, som i sin ordning gåfvo anledning till en massa kontrollerande arbeten Europa rundt, hvilka senare i allt väsentligt be-

kräftat W:s undersökningsresultat. Härigenom har vår kunskap om kvicksilfrets absorption och elimination ur människokroppen och om dess biverkningar på njurar och andra organ blifvit väsentligen fullständigad, och denna kunskap är nu af elementärt grundläggande natur i specialistens åskådningssätt. Dessa undersökningar gåfvo äfven rent praktiska resultat i afseende på behandlingstekniken, i det att de föranledde såväl i Sverige som utomlands en del bekväma modifikationer af den utvärtes kvicksilfverbehandlingen, hvilka i lämpliga fall vunnit användning och erkännande. På sjukhuset S:t Göran utbildade han sin s. k. »värmemetod», hvilken har befunnits särdeles användbar på sjukhus och sparar mycken tid. — Mycken uppmärksamhet har W. ägnat prostitutionsfrågan och de åtgärder, som kunna och böra vidtagas för att freda samhället från de veneriska sjukdomarnas ohejdade spridning. I en massa uppsatser och föredrag i Svenska läkaresällskapet har W. gent emot den s. k. »federationen» häfdat samhällets rätt och plikt att ingripa och genom ett kontrollerande öfvervakande efter förmåga begränsa vådorna af den yrkesmässiga prostitutionen. Under denna kamp mot federationen leddes W. in på ett rent medicinskt-historiskt författareskap och sålunda tillkommo hans *Blad ur prostitutionens historia i Sverige* och *Bidrag till de veneriska sjukdomarnas historia i Sverige* 1898 — den förra en stridsskrift sammanfattande hans polemik mot federationen, den senare ett klassiskt historiskt verk af bestående värde. W:s författarskap sträcker sig för öfrigt öfver de flesta områden af hans fack, äfven in på hudsjukdomarnas. Sedan många år är han en af de flitigaste medarbetarna i »Archiw für Dermatologie und Syphilis», som utges i Prag och är den förnämsta facktidskriften i Europa. I de internationella kongresser, som under årens lopp hållits för att utreda prostitutionsfrågan, har W. alltid varit en verksam deltagare och af den kommitté, som för närvarande arbetar för att i vårt fädernesland ordna prostitutionens reglementering på ett såväl ur humanitär som hygienisk synpunkt mera tillfredsställande sätt, är han en framstående ledamot. — Att W:s stora rykte som vetenskapsman i förening med hans människovänliga väsen skulle förskaffa honom en stor privatpraxis vid sidan af hans verksamhet som akademisk lärare och sjukhusläkare, är naturligt. I sin praktiska läkareverksamhet liksom i sitt författarskap har han uppställt som sitt mål icke allenast att hjälpa, utan framför allt att förekomma. Det *hem för hereditärsyfilitiska barn*, som han åstadkommit i Stockholm, var alltid en af hans favor idéer. Dessa barn äro nämligen icke allenast själfva beklagansvärda, utan äfven en stor social fara, då de utan ett sådant hem i trångbodda bostäder med s. k. »inneboende» etc. eljest med nödvändighet skulle sprida smitta. Tack vare W. har nu detta hem redan många år utöfvat en välsignelsebringande verksamhet. — Gift 1878 med *Salla Lindahl.*

Wellander, Johan, ämbetsman, vitterhetsidkare. Född d. 31 okt. 1735 i Linköping, där fadern *Bengt Wellander* var slottsvaktmästare och gift

med *Katarina Cederberg.* — Utan understöd från hemmet förtjänade W. som lärare i främmande hus så mycket, att han kunde genomgå skola och gymnasium och blifva student i Uppsala 1755. Här valde han efter något betänkande den juridiska banan och ingick efter slutade universitetsstudier i Svea hofrätt 1760. Antagen till amanuens vid Stockholms stads justitiekollegii kuratorskontor 1763, erhöll han 1766 förordnande som vice curator ad litem, blef ordin. 1771 och förste curator ad litem 1775. Året därefter valdes han af Stockholms borgerskap till rådman af litterata klassen och tillika till ordförande i stadens kämnersrätt. Död i Stockholm d. 10 mars 1783. — På grund af sina vittra anlag kallades W. tidigt till medlem af Utile dulci, hvars handlingar förvara åtskilliga bidrag af hans penna. Särskildt stadfästes hans anseende som skald, sedan han skrifvit *Ord till musiken vid Kungliga begrafningen* 1771 och *Sångstycken vid Kröningen i kyrkan och på rikssalen* 1772, hvilka verser af hans samtid ansågos för synnerligen lyckade. Jämväl prisades han mycket för en *Elegie* (Vitterhetsnöjen, 2:dra delen) men framför allt för den efter plan af Gustaf III utarbetade texten till den första svenska operan *Thetis och Pelée,* med hvilken kungl. operan invigdes d. 18 jan. 1773. Han har dessutom skrifvit en mängd smärre stycken dels särskildt utgifna, dels införda i Samlaren, Stockholms Posten m. fl. tidskrifter. Hela samlingen af hans efterlämnade handskrifter förvaras på k. biblioteket. W:s *Samlade dikter* utgåfvos 1852 i Hansellis upplaga. Professor O. Levertin har i Sv. litteratursällskapets skrifter XV 1896 skrifvit en studie om W. — Gift 1777 med *Sara Margareta Wennberg.*

Vellingk. Ätten uppgifves härstamma från Westfalen, hvarifrån den i härmästarnas tid skall ha inflyttat till Livland och därifrån till Sverige, där den vann friherrlig värdighet 1676.

1. **Vellingk, Otto,** krigare. Född 1649. Föräldrar: öfversten för adelns rusttjänst *Otto Vellingk* och *Kristina Mannersköld.* — Vid femton års ålder blef V. löjtnant vid ett i Bremen förlagdt svenskt regemente, gick 1666 i fransk tjänst och blef 1670 öfverste. Under Sveriges krig mot Danmark be-

vistade V. som frivillig slaget vid Halmstad, där han anförde en skvadron af lifregementet och utnämndes tre dagar därefter till öfverste. Sedan han genom sin tapperhet väsentligt bidragit till den lyckliga utgången af slaget vid Lund, upphöjdes han 1676 i friherrligt stånd, blef 1678 öfverste för Tavastehus läns regemente, 1683 generalmajor af kavalleriet samt 1687 landshöfding öfver Gästrikland, Helsingland, Medelpad, Ångermanland, Jämtland, Härjedalen och Lappland, befordrades 1693 till generallöjtnant och generalguvernör i Skåne, utnämndes af Carl XII 1698 till general af kavalleriet samt till guvernör öfver Ingermanland och Keksholms län, hvarefter han 1700 förordnades

till general-en-chef öfver alla svenska trupper i Ingermanland och Livland. I denna egenskap anförde han högra flygeln i slaget vid Narva och kommenderade kavalleriet vid öfvergången af Düna, deltog ärorikt i slaget vid Klissow med flere af Carl XII:s fältslag och upphöjdes 1705 till k. råd, då han tillika förordnades till president i Åbo hofrätt. Slutligen undfick han 1706 grefvebrefvet, men, innan han hunnit för denna värdighet taga inträde på riddarhuset, afled han i Stockholm den 19 maj 1708. — Efter hvad hans lefnadsöden vittna, var V. en käck och skicklig krigare, men egennyttig och opålitlig, hvarför han aldrig var väl anskrifven hos Carl XII. Några månader före sin död uppvisade han inför regeringen i Stockholm en hos konungen utverkad anvisning på 100,000 d:r s:mt, som han skulle hafva att fordra. Men innan utbetalningen skedde, granskades räkningen af grefve Fab. Wrede, med den påföljd, att fordringarna försvunno, och V. af grämelse träffades af ett sjukdomsfall, som lade honom i grafven. — Gift med friherrinnan *Johanna Margareta von Tiesenhausen*.

2. **Vellingk, Mauritz,** krigare, politiker. Född i Jama i Ingermanland d. 31 okt. 1651; den föreg. bror. — Vid början af Carl XI:s danska krig var V. kapten vid drottning Hedvig Eleonoras lifregemente, som sändes till norska gränsen. Han begaf sig emellertid som frivillig till svenska armén i Skåne, där han som kapten i broderns värfvade regemente lindrigt sårades i slaget vid Lund, hvarjämte han 1676 upphöjdes i friherrligt stånd på samma gång som den äldre brodern. 1678 utnämndes V. till öfverste vid Karelska regementet, var 1680—82 svenskt sändebud i Köpenhamn, hvilken post till följd af danska nationens ovilja mot svenskarna var mycket obehaglig, och förflyttades 1683 som envoyé till Lüneburgska hofven. 1687 utnämndes han till öfverste vid ett tyskt värfvadt regemente i Stade och öfverkommendant därstädes. Han var nu i flera år upptagen af biläggandet af tvisterna mellan Danmark och Holstein-Gottorp. Efter Carl XI:s död befordrades han 1697 till generalmajor och året därefter till generallöjtnant men bortskickades s. å. som sändebud till konung August i Polen. Själf tillskref V. sina motgångar Wrede och Carl Piper, och intet tvifvel finnes om, att ej åtminstone den sistnämnda gjorde allt för att hålla honom utesluten från affärerna i hemlandet. V. fördes emellertid fullständigt bakom ljuset af August, tills dennes försök att öfverrumpla Riga lade i dagen sakernas rätta sammanhang. V. återkallades 1700 och blef åter öfverkommendant i Stade, där han tillbringade tio år. Men sedan Piper blifvit fången vid Pultava, vände sig bladet, och med den nya nåden följde täta befordringar. Under loppet af år 1710 utnämndes han först till general samt guvernör öfver Wismar och strax därefter till k. råd, generalguvernör öfver Bremen med Verden och kommenderande general öfver svenska armén i Tyskland. 1711 upphöjdes han i grefligt stånd, med fullmakt att sköta nästan alla Sveriges viktigare angelägenheter i Tyskland. Men efter ett par år befann han sig åter i onåd och sökte än genom den ena, än genom den andra, som ägde konungens förtroende, återvinna dennes gunst. Under den nya dynastien lyckades han göra sig till en mycket viktig person för hofvets planer och bistod Fredrik I i att till konungamaktens utvidgning i Preussen upptaga ett hemligt lån, för hvilket preussiska regeringen skulle erhålla som säkerhet antingen tullen i Wolgast eller några amter i Hessen. Då V., som ifrade för den holsteinska tronföljden, motsatte sig den af konungen och Arvid Horn önskade hannoverska accessionen, öfverlämnade Fredrik vid 1726 års riksdag V:s bref rörande den preussiska lånenegociationen till sekreta utskottet, hvilket hade till följd att han blef häktad och af en nedsatt kommission dömdes från lif, ära och gods. Efter hvarjehanda prutande, böner och hotelser slutade saken så, att V:s adliga sköld skulle borttagas från riddarhuset, han själf afsättas från sin riksrådsbefattning, och för sin återstående lefnad hållas i fängsligt förvar på Linköpings slott. Under resan dit sjuknade han och afled på Mjölby gästgifvaregård i Östergötland d. 10 juli 1727. — Af nästan alla samtida beskrifves han såsom i hög grad orolig, maktlysten och egennyttig, fel, hvilka hämnade sig i hans lefnadsöden och kostade honom lifvet. Han var eljest en man med rika gåfvor, slug, fyndig och beräknande, bildad och kunskapsrik samt lika skicklig att vältaligt framställa en sak, vare sig med det muntliga ordet eller pennan. — Gift 1: 1685 med friherrinnan *Ebba Margareta Banér* och 2: med *Johanna Elisabet Rothlieb*.

Wennerberg, **Gunnar,** tonsättare, skald, konstkännare, politiker. Född i Lidköping d. 2 okt. 1817. Föräldrar: kyrkoherden därstädes, filosofie magistern *Gunnar Wennerberg* och *Sara Margareta Klingstedt*. — Student i Uppsala 1837, ägnade sig W. därstädes åt grundliga studier i filosofi och estetik, som kröntes med den framgång, att han 1845 erhöll lagerkransen och 1846 blef docent i konsthistoria, sedan han s. å. utgifvit och försvarat afhandlingen: ***Försök till en parallelism mellan de religiösa kulternas och den bildande konstens historiska utveckling.*** Han blef s. å. anförare för studentsången. Utnämnd 1849 till lektor i filosofi vid Skara gymnasium, förstod han att i sällsynt grad vinna sina lärjungars tillgifvenhet. W. kallades i början af 1860-talet till hufvudstaden som ledamot i 1861—62 års kommitté för Nationalmuseets ordnande och vistades 1863—64 utrikes för detta museums räkning. Carl XV hade nämligen för afsikt, att W. skulle bli intendent för Nationalmuseum, men då löneförhållandena blefvo mindre, än hvad konungen önskat, fästes W. i annan egenskap i hufvudstaden, nämligen såsom t. f. expeditionssekreterare och byråchef för den afdelning inom ecklesiastikdepartementet, som handlade frågor rörande elementarundervisningen. Från denna post kallades han d. 3 juni 1870 att efter F. F. Carlson blifva statsråd och chef för ecklesiastikdepartementet. Tack vare sin man-

liga, kraftiga vältalighet lyckades det honom ock att i mindre vanlig grad vinna representationens öra för sina framställningar. I elementarläroverkens lif ingrep W. ganska betydligt genom 1873 års förordning, hvarigenom latinets studium framflyttades från andra till fjärde klassen. På grund af hela sitt skaplynne kände han en naturlig sympati för sin mot landtmannapartiet ifrigt kämpande kollega Axel Bergström och utträdde d. 11 maj 1875 jämte denne samt två andra kamrater ur ministären (den s. k. »bergsprängningen»). Han var nu starkt påtänkt som biskop i Skara stift, trots sin egenskap af lekman, men nådde ej förslagsrum. I stället utnämndes han 1875 till landshöfding i Kronobergs län, hvars landsting s. å. invalde honom i Första kammaren, där han genom upprepade val hade sin plats till sin död å Leckö i Västergötland d. 24 aug. 1901. — Han gjorde sig här till en början känd genom sin nitälskan för ett kraftigt försvar och mot de landtmannapartistiska härordnings- och grundskatteplanerna. I kyrkliga frågor representerade han en friare åskådning. Vid tullstridens utbrott sällade han sig så småningom till protektionisterna och uppträdde 1887 som en lidelsefull motståndare till den Themptanderska ministären. Med anledning häraf insattes W. af den protektionistiska majoriteten vid början af 1888 års riksdag som ordförande i konstitutionsutskottet, men redan i febr. s. å. kallades han åter att intaga ecklesiastikportföljen i konungens råd. Väl lyckades W. i allmänhet äfven nu efter önskan klara de löpande frågorna, men ett par befordringsfrågor framkallade vid 1891 års riksdag skarpa anmärkningar från Andra kammaren, och d. 6 nov. s. å. afgick W. från sin post, då han ej lyckats göra sin mening gällande i den Widmark—Nordensonska befordringsstriden ang. professuren i oftalmiatrik vid Karolinska institutet. Under sin återstående lifstid gjorde sig W. bemärkt som en år efter år allt bittrare och agressivare kämpe inom Första kammarens högra flygel, den där ej kunde finna ord nog skarpa för sitt klander mot den efter hans mening alltför opportunistiska Boströmska ministären. Om detta klander mera måste tydas som uttryck af »skaldepolitik» än af nyktert sinne för lifvets realiteter, senterades det dock af partikamraterna, som 1894—1901 insatte W. i talmanskonferensen. I kyrkomötet, af hvilket han upprepade gånger var ledamot, representerade han däremot den mera moderata riktningen och väckte särskildt uppmärksamhet genom sin sammanstötning 1898 med biskop Billing ang. Hernösands stifts delning. — Under sin Uppsalatid kom W. i beröring med universitetsstadens mest berömda vittra personligheter. I hög grad musikaliskt begåfvad och i besittning af en klingande baryton, slöt han sig till den glada kretsen af vittra och musikaliska ynglingar, som samlades under namnet »Juvenalerna», och skref för dessa en mängd sånger i ord och toner. Sålunda uppkom 1846—47 en trioserie för tenor, baryton och bas, utgifven 1860 under titeln *De tre,* och som, sedan tenoren flyttat till Stockholm, följdes af *Gluntarne,* 30 duetter för baryton och bas. Dessa tillkommo från hösten 1847 till början af 1850, i det att de sista sju skrefvos i Skara. Först spridda i afskrifter, trycktes de i häften 1848—51. Namnet Gluntarne uppkom på det sätt, att en af Juvenalerna, Otto Beronius, excellerade i att föredraga uppländska bondvisor och i en af dessa förekom ordet glunt — d. v. s. pojken — hvarför B. själf af kamraterna kallades Glunten. De nya duetterna voro skrifna för honom och »Magistern» (Wennerberg). I Gluntarne skildras på ett oöfverträffligt humoristiskt sätt studentlifvet i Uppsala, med sorglöshetens romantik som grundton. Den dramatiska kraften och det naturliga talet äro lika utmärkta. — W. hade redan före Gluntarne utgifvit en samling körer, »frihetssånger». 1850 led. af Musikaliska akad., belönades han med Carl Johanspriset af Svenska akad., där han sedermera invaldes 1866. Han har vidare komponerat *Ur Davids psalmer,* solo- och körsånger med piano, 1861—69, ny serie började 1884, oratoriet *Jesu födelse,* 1862, körverket *Stabat Mater,* 1893, fosterländska manskvartetter, bland hvilka i synnerhet *Stå stark, Hör oss, Svea,* och *O Gud, som styrer folkets öden* blifvit älsklingsnummer landet rundt. Han har äfven komponerat många häften solosånger, *Sånger,* buffatrion, *Serenader,* episoden *Auerbachs Keller* ur Faust, o. s. v. — W:s *Samlade skrifter* utgåfvos 1881—85, innehållande flera för allmänheten dittills obekanta saker, bl. a. »Romerska minnen» på vers. 1894—97 var han ordf. i kommittén för utarbetande af svenska mässan. Hedersled. af Vet.- o. vitt.-samhället i Göteborg m. fl. sällskap. — Gift 1852 med grefvinnan *Hedvig Sofia Cronstedt.* — W:s son *Gunnar Gunnarsson W.,* blomster- och porträttmålare, keramiker, f. i Skara d. 17 dec. 1863, student i Uppsala 1883, studerade några år i Paris, där han på världsutställningen 1889 erhöll mention honorable för blomstermålningar. Tillsammans med P. Ekström hade W. 1891 en separatutställning i Stockholm, bestående af blomstermålningar i olja och pastell samt porträtt i pastell. W. är anställd som artistiskt biträde vid Gustafsbergs porslinsfabrik och Kosta glasbruk och har komponerat talrika porslinspjäser med stiliserade eller naturalistiskt återgifna växtmotiv i dämpade färger samt konstglas med växtdekorering och lätt färgning i fransmannen Gallés stil. Sedan 1902 är han öfverlärare i målning vid Tekniska skolan i Stockholm.

Wensjoe, Ture, präst, teolog, författare. Född

i Thorslanda pastorat af Göteborgs stift d. 1 april 1801. Föräldrar: kofferdistyrmannen *Johan Gabriel Wensjoe* af schweizisk härkomst, och *Ingrid Torstensdotter.* — Som barn flyttade W. med föräldrarna till Göteborg, intogs i därvarande trivialskola 1809 och blef student i Uppsala 1822. Största delen af den tid, som ligger mellan dessa båda år, hade han fått uppoffra åt andras undervisning. Bland annat var han några år lärare vid Saltkällan i Bohuslän, hos en grosshandlare

Willerding, hvilken beredde honom tillfälle att fortsätta sina akademiska studier, så att han blef magister vid promotionen 1827. Strax därpå efterträdde han skalden Nicander såsom lärare för excellensen grefve A. G. Mörners yngre söner och kvarstannade i denna familj i nio år. Prästvigd 1828, på kallelse till huspredikant af grefve Mörner, förordnades han till tjänstgörande e. o. hofpredikant 1833 och utnämndes 1835 till vice pastor vid Uppsala domkyrka. Efter en trettonårig verksamhet på denna plats, hvarunder han någon tid biträdde som adjungerad vid bibelkommissionens arbeten och i Uppsala domkapitel, befordrades han till kyrkoherde i Mariestad 1848, förflyttades därifrån till Klara församling i Stockholm 1856, blef teologie doktor 1860 och afled i Stockholm den 6 okt. 1865. 1852 blef han led. af kommittén för kyrkohandbokens och katekesens omarbetande. — W. var en af samtidens utmärktaste teologer och flera gånger erbjuden att ingå som lärare vid universitetet i Uppsala, till och med som professor i teologiska fakulteten. Men han afböjde alltid de gjorda anbuden för att icke hämma deras befordran, hvilka förut voro inkomna på den akademiska banan. Som teologisk skriftställare var han ytterst flitig, dock mest som öfversättare och bearbetare af främmande författares arbeten. Bland skrifter, som genom hans penna blifvit omklädda i svensk dräkt, må nämnas: »Hutterus redivivus» 1833, länge undervisnings- och examensbok i dogmatik vid universitetet, »Sartorius: Christi person och verk» 1835, »Abbot: Modershemmet» 1839, »Abbot: Barndomshemmet» s. å., »Gerlach: Förklaring af Nya testamentets heliga skrifter» 1842—46, »Gerlach: Förklaring af Gamla testamentets heliga skrifter» 1846—1856, »Martensen: Den christliga dogmatiken» 1849—50, Predikningar af Martensen m. m. — För öfrigt har han författat och utgifvit en del strödda predikningar och skriftetal, verkställt öfversättningar af några belletristiska verk o. s. v. — Gift 1837 med *Kristina Sofia Vilhelmina Elgenstierna.*

Wenström, Carl Edmund, präst, författare.

Född i Sala d. 17 okt. 1810. Föräldrar: d. v. rektorn, sedermera komministern i Skinnskatteberg *Carl Peter Wenström* och *Maria Kristina Hillgren.* — W. blef student i Uppsala 1831, prästvigdes tvenne år senare, blef fil. d:r 1836 och amanuens vid hofkonsistorium i Stockholm 1837. Såsom andre pastorsadjunkt vid Storkyrkan, hvartill han kallades af J. O. Wallin, sedan han 1837 vunnit Svenska akademiens pris för ett skaldestycke *Luthers prästvigning*, utnämndes han 1839 till vice konsistorienotarie, blef året därefter e. o. hofpredikant, 1842 förste adjunkt i Storkyrkan och 1848 komminister därstädes. Befordrad 1849 till notarie i hofkonsistorium och följande året utnämnd till ord. k. hofpredikant, undfick han 1858 fullmakt som kyrkoherde i Falun samt blef kontraktsprost 1860. Död i Falun d. 18 dec. 1879. — Bland W:s många utgifna arbeten utgöres det öfvervägande antalet af predikningar, oftast i små samlingar med särskild titel, såsom: *Det kristliga hemmet* 1843, *Kristnas fastlagsstunder* 1844, *Mänsklighetens räddningsförbund* 1845, *Syskonen i Bethania* 1846, *Kristnas fattigvård, sjukvård och hemvård* 1847, *Tio Guds bud* 1875, *Trons artiklar* 1876, *Bönen och sakramenten* s. å. o. s. v. Han har äfven utgifvit större homiletiska verk, såsom: »En årgång predikningar af L. Retzius» 1842, »Herrans nattvard, skrift- och kommunionbok af Spieker» 1842, »Kyrkoårets epistlar och evangelier af Lisco» 1847—48, »Predikningar af Martensen» 1849, *Predikoutkast öfver två nya årgångar högmässo- och aftonsångetexter* 1854, *Barnpostilla* 1854—55, *Predikoutkast öfver nya högmessotexterna* 1869, »*Kristlige berättelser för hvar dag i året*» 1845—46, *Kristlig familjebok* 1853, *Biblisk historia med bibelns egna ord* 1863 m. fl. — Slutligen böra vi ock nämna hans vittra arbeten: *Harpolekar* I, 1840, *Teckningar ur Luthers lif, Nio sånger* 1838—46, *Stockholmslifvet för 30 år sedan. En själasörjares anteckningar* 1873, 2:a samlingen, *För fyrtio år sedan* 1874 m. m., öfversättningar från Heiberg m. m. samt hans supplement till Westéns *Svenska k. Hofklereciets historia* 1850. — Gift 1843 med *Brigitta Kristina Johansson.*

Verelius, Olof, fornforskare, lärd.

Född d. 12 febr. 1618 i Hessleby socken af Småland. Föräldrar: dåvarande komministern, sedermera kyrkoherden, *Nicolaus Petri* och *Botilla Olofsdotter.* — Vid tolf års ålder sändes V. till Linköpings skola, hvarifrån han tre år senare begaf sig till Dorpat. Efter ytterligare fyra år, 1638, anlände han till Uppsala. Här utsågs han af Axel Oxenstierna till lärare för en ung Kagg och tvenne grefvar Posse, med hvilka han fick göra en vidsträckt utrikes resa 1648—50. Hemkommen skref han *Epitomarum historiæ sviogothicæ libri* etc., som vittnar om en hög tanke om Sveriges forntid. Boken utgafs 1730 och användes till läsebok. V. utnämndes 1652 till eloqu. professor i Dorpat men förordnades, innan han ännu tillträdt denna syssla, till räntmästare i Uppsala 1653. Efter nio år kallades han på M. G. de la Gardies förslag, att, med bibehållande af räntmästaresysslan, öfvertaga den för honom särskildt inrättade nya »professionen i svenska antikviteter», därvid det ålåge honom att »bekantgöra fädernelandets antikviteter, sammanhämta ur gamla skrifter och monumenter allt hvad som pröfvas tjäna till upplysning i äldre tiders historia; det uppdagade i pennan fatta, så att man icke allt framgent behöfver sväfva i ovisshet om det som berömligen i forna tider passerat, flitigt undervisande ungdomen i bemälte studio publice et privatim.» Efter Bureus utnämndes V. 1666 till riksantikvarie, samt insattes som assessor i det då i Uppsala inrättade Antikvitetskollegiet. 1675 öfverlämnade han riksantikvariebefattningen åt sin styfson Reenhielm, nedlade 1679 räntmästare-

sysslan, som han jämte sina öfriga befattningar oafbrutet förvaltat, samt utnämndes det sistnämnda året till akademiebibliotekarie med bibehållande af professorssysslan. Död i Uppsala d. 3 jan. 1682. — V. var en af sin samtids utmärktaste lärde, men häftig, stridslysten och ofördragsam. Allmänt bekant är hans vetenskapliga tvist med den lärde professor Schefferus om Uppsala gamla afgudatempels läge, hvilken pennstrid varade i sju år, utan att någon af kämparna gaf vika. Striden medförde det goda, att härigenom uppstod första början till en verklig metod i den inhemska historieforskningen. Såsom historiker tillhörde han den gamla skola, som mindre sökte sanningen än fäderneslandets inbillade heder. Det må dock till hans förtjänst sägas, att han ej på långt när lämnade sin fantasi så lösa tyglar som hans lärjunge Rudbeck och andra, hvilka vid denna tid begynte studera Islands språk såsom götiska och Islands sagohäfder som nordisk historia. Särskildt har han gagnat svenska språket och litteraturen genom sina med svensk öfversättning försedda editioner af isländska sagor, *Götreks och Rolf Götrekssons saga* 1664, *Herrauds och Bosa saga* 1666 och *Hervarar saga* 1672. Han utarbetade äfven ett isländskt lexikon, utgifvet af O. Rudbeck 1691, skref latinska verk, i hvilket språk han på sin tid var den förnämste i Sverige, o. s. v. — Gift 1658 med *Anna Isthmenia*.

Werlin, Olof, jurist, politiker. Född i Malmö d. 15 nov. 1764. Föräldrar: tullnären *Anders Werlin* och *Magdalena Holst*. — Student i Lund 1781, aflade W. därstädes juridisk ämbetsexamen 1785, blef 1789 notarie vid hallrätten i Malmö och utnämndes 1793 till borgmästare i Växiö, som han representerade i borgarståndet vid 1800 års riksdag. Han författade härvid ståndets enskilda besvär och vann både dess och konungens förtroende. Ett uttryck af det senare var hans förordnande att förestå Tiohärads lagsaga, medan dess innehafvare tjänstgjorde vid Högsta domstolen. 1805 utnämndes han till häradshöfding i Lane m. fl. häraders domsaga i Bohuslän och erhöll 1809 lagmans titel. Vid 1815 års riksdag kallades han till sekreterare i bondeståndet, på grund af sin förmodade skicklighet att styra detsamma. Enligt hans egna anteckningar lyckades detta ock så väl, att »endast en lymmel från Alfvestad i Kronobergs län var ostyrig», men W. »lät honom gå sin egen gata, sedan han genom talmannen duktigt skrapat honom, på sätt ståndets protokoll utvisar». Vederbörande visade sin belåtenhet genom att erbjuda honom en landshöfdingstol, hvilket dock af W. afvisades, och åtnöjde han sig med att 1816 erhålla kansliråds namn heder och värdighet. Vid 1817—18 års riksdag uppbådades W. ånyo till sin post i bondeståndet, men trots användandet af mindre lojala medel, till och med erbjudande af kontant valuta åt mera motspänstiga, gick han nu vida mindre i land med sin uppgift och drog sig efter riksdagens slut missmodig tillbaka till sin tjänst, afböjande erbjudet adelsskap. W., som 1816 blef led. af Göteborgs Vitterh. samhälle, afled barnlös på Åtorp i Bohuslän d. 27 aug. 1826. — Gift 1793 med *Brita Judith Möller*.

Werner, Karl Fredrik, litteraturkännare, samlare, biograf. Född i Norrköping d. 15 aug. 1830. Föräldrar: snickaren *Carl Magnus Werner* och *Beata Gustafva Holm*. — I besittning af god skolbildning, måste dock W. afbryta studierna och taga plats hos en landtdomare som skrifbiträde. I medio af 1850-talet kom han till Stockholm som prokurist i en handelsfirma, hos hvilken han tjänstgjorde till 1860, då han blef kamrerare vid Stockholms stads vattenledningsverk, på hvilken post han verkade till 1895, då han erhöll afsked med pension. — Redan tidigt började W. den samlareverksamhet af böcker, sällsyntare tidningar och porträtt, hvars rika frukt, värderad till 70 à 80,000 kr., han 1900 donerade till Stockholms stad, om hvars historia samlingarna erhålla en mängd synnerligen värdefulla bidrag. — Hans ovanliga beläsenhet och ifriga arkivforskningar framträdde i många artiklar af litteraturhistoriskt och biografiskt innehåll i Nordisk familjebok, Finsk tidskrift, Samlaren, Hist. tidskrift, Sv. autografsällskapets tidskrift, o. s. v. och särskildt i den utförliga biografien öfver *Gustaf Abraham Silfverstolpe*, i den af C. Silfverstolpe 1884 utgifna: »Några anteckningar om ätten Silfverstolpe». Han ombesörjde äfven den nya reviderade upplagan af Svenskt biogr. lexikon, band 1—8, 1874—76, bidrog till samma lexikons »Ny följd» band 8, 1890, samt författade största delen af dess 10:de bands 2:dra häfte 1892. Död ogift i Stockholm d. 8 juni 1905.

Werner, Gotthard Adolf, historiemålare. Född d. 9 dec. 1837 i Linköping. Föräldrar: regementsläkaren *Henrik Wilhelm Ludvig Werner* och *Ida Elisabet Gradman*. — W. var elev vid konstakad. 1857—61 och vistades sedermera hufvudsakligen utomlands, i Frankrike, Tyskland, Italien och Spanien samt Egypten. 1868 blef han agré af Konstakad. Han vardt i Holland katolik och påstods under någon tid ha tillhört en munkorden i Spanien. I Italien rönte han stark påverkan af förrenässansens konstverk. — »Det dekorativt monumentala måleriet har varit det område, på hvars mark han uteslutande känt sig hemmastadd, men det är endast föga, han fått tillfälle att odla denna konstart, där lika litet som inom någon annan gren af konsten färdighet vinnes utan öfning. — Den bland hans äldre målningar, som kanske på det klaraste sätt visar hans originalitet, är *Vikingar, som gå till dopet* 1870, — de arbeten som skarpast framhålla hans sökande efter *stil*, äro *de fyra evangelisterna* i Haga kyrka i Göteborg det, där han på det mest karaktärsfulla sätt visar sin begåfning för fantastisk dekorativ konst, är frisen *Järnets strid med guldet* i Stockholm. Historiemålningen *Biskop Brask tager afsked af Linköpings domkyrka*, 1880, å k. slottet, gör helt och hållet

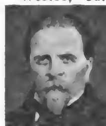
intryck af ett utkast till en freskomålning.» — 1884 erhöll W. af Nationalmuseums nämnd 2:a pris för inlämnadt förslag till ämnen för väggmålningar i Nationalmuseum. Han insände sedermera 6 förslagsskizzer i olja. Då en täfling för skizzer till väggmålningarna anordnades 1891, deltog W. med 6 nya skizzer och erhöll 2:a pris. Efter hans död, som inträffade i Rom d. 20 febr. 1903, anordnades i Stockholm en minnesutställning af konstnärens verk.

Wertmüller, Adolf Ulrik, porträtt- och historiemålare. Född i Stockholm i febr. 1751. Föräldrar: apotekaren *Johan Ulrik Wertmüller* och *Maria de Ravens.* — W. antogs till elev vid Konstakademien och erhöll 1772 ett litet resestipendium, med hvilket han i maj samma år lämnade Sverige, hvarefter han vistades utrikes i tjugufem år. I början uppehöll han sig i Frankrike, begaf sig därifrån 1775 till Italien men återkom sedermera till Paris, där han på 1780-talet stod i högt anseende och åtnjöt den för en främling sällsynta utmärkelsen att 1784 bli inkallad som ledamot i franska konstakademien. Efter ytterligare resor i Spanien och Nordamerika återvände han till Sverige 1797 men lämnade fäderneslandet åter 1800, sedan han afböjt konstakademiens kallelse till professor, och öfverflyttade till Amerika, där han afled på sin landtgård i Delaware 1812. — W. intog snart nog i Paris en bemärkt ställning. 1783 utförde han där *Ariadne*, i två exemplar på Nationalmuseum, 1784 *Dansande amoriner,* Nationalmuseum. Vid Gustaf III:s besök i Paris sommaren 1784 kom W. i personlig beröring med konungen och det franska hofvet och fick i uppdrag att måla det stora porträtt af *Marie Antoinette och hennes barn*, hvilket 1786 hemsändes af drottningen och nu utgör en verklig prydnad i Nationalmuseum. 1785 målade W. *Armfelts porträtt* o. s. v. I Amerika utförde W. 1796 *Washingtons porträtt* i flere exemplar, hvaraf ett till 1905 tillhörde Hammerska konstsamlingarna. 1797 målade han i Sverige *hertiginnan Charlotta,* på Rosersberg, och 1798—99 ett ganska stort antal porträtt. 1784 blef W. led. af Konstakademien. — Under sina senare år blef han en af den unga amerikanska konstens grundläggare. W. representerar på ett karaktäristiskt sätt öfvergången från rococomåleriet till de nyklassiska idealen. Tekniken är fin och omsorgsfull. Öfver det hela ligger något glänsande och elegant. — Gift i Amerika med en dam af svensk härkomst.

1. **Werving, Jonas,** historieskrifvare. Född i Häggesta by i Bollnäs socken af Helsingland, omkr. 1640. Föräldrar: länsmannen *Peder Jonsson* och *Katarina Brunnera.* — Sedan W., hvilken tog sitt tillnamn efter en nära födelsegården belägen sjö, Werven, slutat sina studier i Uppsala, anträdde han en utländsk resa och anställdes efter sin hemkomst 1662 som kanslist i kanslikollegium. Fyra år därefter utnämndes han till landssekreterare i Uppsala län, blef 1669 referendarie och 1674 sekreterare i reduktionskollegium. Adlad 1677 med bibehållande af sitt förra namn, förordnades han 1685 till assessor i antikvitetskollegium samt afled i Stockholm d. 25 maj 1697. Hos eftervärlden har W. beredt sig ett minne såsom författare efter befallning af Carl XI till *Konung Sigismunds och konung Carl IX:s historier*, ett verk, som, granskadt af Örnhielm 1693—94 och E. Palmskiöld 1704, utgafs af And. von Stiernman 1746—47. — Gift 1675 med *Sara Brodina.*

2. **Werving, Johan Gabriel,** vitter. Född på 1670-talet; den föreg. son. — Med utmärkta humanistiska studier blef W. 1696 kanslist i k. kansliet i Stockholm, 1705 leg. sekreterare vid hofvet i Hannover och 1714 leg.-sekreterare i Paris, där han afled d. 27 nov. 1715. — Såsom förströelse mellan sina ämbetsgöromål författade han ett ej obetydligt antal poem, hvaraf några återfinnas i Carlesons samling och i Hansellis stora samling 1866. Han skref vers på svenska, franska, italienska, spanska och tyska. Åtskilliga af hans stycken hafva varit diktade att sättas i musik såsom *Nydrsönskan till Kongl. huset 1702* och *Aria öfver Konung Carl XII:s victorier.* Ehuru han i allmänhet icke synes ha betraktat skaldekonsten ur högre synpunkt än som ett artigt tidsfördrif, utmärkte sig hans vers för mycken klarhet, enkelhet och lätthet samt för en flytande diktion. W. diktade för öfrigt allt slags poesi, från psalmer och patriotiska sånger till dryckesvisor och lättsinniga »pièces fugitives». Han öfversatte också utländska arbeten. Fullständiga manuskript af hans dikter finnas i Uppsala universitetsbibliotek och i k. biblioteket i Stockholm. — Ogift.

Westée, Carl Georg Teodor, krigare. Född

i Stockholm d. 12 sept. 1798. Föräldrar: ryttmästaren *Jakob Vilhelm Westée* och friherrinnan *Charlotta Fredrika Åkerhielm.* — Efter enskild undervisning i hemmet ingick W., femton år gammal, som volontär vid Svea artilleriregemente samt åtföljde detsamma på fälttåget till Norge 1814. Året därefter utnämndes han till fänrik vid Södermanlands regemente och förordnades till adjutant hos presidenten i krigskollegium men lämnade af ekonomiska skäl efter någon tid fäderneslandet och anställdes 1820 som simpel soldat vid Hohenloheska legionen på Korsika. Sedan han här befordrats till underlöjtnant 1823 och till löjtnant 1830, beordrades han att åtfölja den expedition, som under marskalk Maison afgick till Grekland, samt utnämndes, efter att ha blifvit naturaliserad fransman, 1838 till bataljonschef vid »légion d'étranger» i Afrika. Det skulle blifva för vidlyftigt att här uppräkna alla de träffningar och skärmytslingar, i hvilka han under sitt vistande i Alger och Oran 1838—46 deltog. Efter marskalk Bugeauds expedition från Mostaganem till Blida 1842 föreslogs han till öfverstlöjtnant och förflyttades 1844 i denna grad till 36:e linjeregementet, som då nyss kommit öfver till Afrika. På honom berodde nu att utbilda detta för det afrikanska krigssättet, hvilket

så väl lyckades, att af de två bataljoner, hvilka under elfva månader af honom anfördes, ej mindre än niohederslegionsstjärnor förvärfvades. Efter åtta års krigstjänst, under hvilken han i fem på hvarandra följande vintrar icke legat i säng, icke ens i hus, återvände han 1846 till Frankrike och utnämndes där 1848 till öfverste för 45:e linjeregementet. Då han kom för att emottaga detsamma, fann han det bivuakerande i en af Paris' förstäder och fick genast med sina soldater d. 22—26 juni deltaga i de blodiga gatustrider, som kostade tiotusen människor lifvet. Efter Napoleons val till president, utnämndes W., som förut var riddare, till officer af hederslegionen. Han lyckades ej vinna statschefens och ännu mindre krigsministerns S:t Arnauds bevågenhet, hvarför ock W:s ifrågasatta utnämning till brigadgeneral uteblef. Med anledning däraf begärde han i februari 1854 sitt afsked, gjorde ett besök i fäderneslandet 1856, vistades i Nizza 1861—64, bosatte sin slutligen i Montpellier och afled där ogift d. 21 juni 1865. — Såsom en af de många, hvilka gjort det svenska namnet hedradt i utlandet, har W. här blifvit omnämnd. Han förtjänar det äfven, såsom en man af orubblig heder, ståndaktighet och dygd.

Westén, **Aron**, präst, författare. Född i Arboga d. 23 nov. 1737. Föräldrar: rådmannen *Erik Westén* och *Margareta Borg*. — Inskrifven vid universitetet i Uppsala redan 1748, blef W. fil. magister därstädes 1761 och prästvigdes året därefter på kallelse att vara e. o. bataljonspredikant vid Västmanlands regemente. Sedan han befordrats till ordinarie bataljonspredikant 1765 och året därefter till regementspastor, utnämndes han 1767 till e. o. hofpredikant hos kronprinsen, sedermera konung Gustaf III, blef ord. hofpredikant 1774, samt kyrkoherde i Ramsberg af Västerås stift och hedersprost 1779. Fullmäktig för Västerås' stifts prästerskap vid riksdagarna i Gäfle 1792 och i Norrköping 1800, blef han slutligen 1801 kyrkoherde i Arboga. Teol. d:r 1800 och 1812 fil. jubeldoktor i Uppsala, afled han i Arboga d. 2 maj 1814. Han är egentligen minnesvärd för sitt arbete *Svenska hofclereciets historia*, 1799—1814, hvilket arbete, omfattande tiden från Gustaf I t. o. m. 1799, vittnar om stor samlareflit och meddelar flera handlingar af sant historiskt intresse. Verket har fortsatts till 1850 af C. E. Wenström. — Gift 1790 med *Anna Maria Hasselström*.

Westerdahl, **Fanny Amalia**, skådespelerska. Född i Stockholm d. 21 febr. 1817 och dotter till konsertmästaren *C. J. Westerdahl*. — Efter att vid 11 års ålder ingått som elev vid k. teatern, erhöll W. engagement därstädes 1836 och hade afskedsrecett d. 21 juni 1862. Hon ingick 1837 äktenskap med skådespelaren *Carl Edvard Hjortsberg*, en son till Lars Hjortsberg, men skildes 1849. — Af ett fördelaktigt yttre och utrustad med vacker röst och säker uppfattning, räknades W. under en lång tid till teaterns bästa krafter och utförde bl. a. följande roller: *Louise* i »Kabal och kärlek», *Johanna af Montfaucon, Griselda, Amalia* i »Röfvarbandet», *Katarina Månsdotter* i »Erik XIV». Hon uppträdde äfven i sångroller, *Papagena, Bettly* i »Alphyddan», m. fl. Död i Stockholm d. 27 mars 1873.

Westerlund, **Carl Agardh**, botanist, zoolog. Född i Berga by, Kalmar landsförs. d. 12 jan. 1831. Föräldrar: bryggaren *Jonas Westerlund* o. *Anna Catharina Åstrand*. — W. blef 1853 student i Uppsala och 1855 i Lund, aflade fil. kand.-ex. 1860 och promoverades till fil. doktor 1862. Efter att ha tjänstgjort som vikarierande lärare i Malmö och Landskrona, blef han 1862 kollega vid Ronneby läroverk, från hvilken befattning han afgick 1893 på grund af läroverkets indragning. — 1873 uppfördes W. i andra förslagsrummet till adjunkturen i zoologi vid Lunds universitet och aflade 1878 prof till professuren i samma ämne. W. har företagit många in- och utländska studieresor samt deltagit i naturforskaremöten, där han utsetts till ordf. eller vice ordf. i zoologiska sektionen. Han har på det botaniska området publicerat afhandlingar i »Botaniska notiser» samt *Bidrag till kännedomen af Calmar läns vegetation*, 1852, och *Ueber die Gattung Atriplex*, 1876. Som zoolog har W., utom uppsatser i Vet.-akademiens »Förhandlingar» samt in- och utländska tidskrifter och mötesförhandlingar utgifvit bl. a. *Sveriges land- och sötvatten-mollusker* 1865, *Skandinavisk oologi* 1867, ny uppl. 1905, *Sveriges, Norges och Danmarks land- och sötvatten-mollusker*, I—II, 1871—73, *Fauna Molluscorum extramasinorum europæa*, I—II, 1876—78, *Monografi öfver paläoarktiska regionens clausilier* 1878, *Skandinaviska foglarnes fortplantningshistoria*, I, 1878, 1903—05, *Fauna der in der paläarctischen Region lebenden Binnenconchylien*, 9 delar, 1884—90. Led. af åtskilliga vetenskapliga samfund. — Gift med *Augusta Lindstedt*.

Westerlund, **Ernst Otto Teodor**, läkare. Född d. 22 okt. 1839 i Öregrund. Föräldrar: prosten och kyrkoherden i Gräsö och Öregrunds församlingar *Pehr Wilhelm Westerlund* och *Johanna Maria Sundeman*. — Student i Uppsala 1858, blef W. medicine kandidat 1863 och medicine licentiat 1867. Tjänstgörande som underläkare på Augustenborgs lasarett under dansk-tyska kriget 1864, tillfångatogs han vid Als' eröfring af tyskarna. Han var 1868—86 stadsläkare i Enköping, där han allt fortfarande är bosatt. Andre bataljonsläkare vid Upplands regemente 1870, utnämndes han 1888 till regementsläkare vid lifregementets dragoner, förordnades 1895 till fördelningsläkare vid 5:te arméfördelningen och erhöll afsked från regementsläkarebeställningen, hvartill han åter utnämndes 1899. 1900 tog

han åter afsked från denna beställning och erhöll samtidigt entledigande från fördelningsläkaretjänsten. — W. har fått namn om sig att vara nästan en »underdoktor», som vid första ögonkastet kan bestämma, af hvilken sjukdom en patient lider, och har under årens lopp haft en oerhörd praktik. Tusentals sjuka ha sålunda begifvit sig till Enköping för att erhålla hans ordinationer eller lägga sig på något af de många sjukhem, som uppstått i staden under W:s hägn. — Gift 1868 med *Nina Floderus*. — Dottern *Signe Dorotea Johanna* är sedan 1896 gift med grefve *Leo Tolstoy*, en son till den ryktbare ryske författaren med samma namn.

Westermark, **Frans Johan Eugène,** läkare.

Född i Börstigs socken i Skaraborgs län d. 5 nov. 1853. Föräldrar: landtbrukaren *Valentin Larsson* och *Johanna Maria Olofsdotter Westermark*. — Student i Uppsala 1875, aflade W. 1880 med. kandidat- och 1883 med. licentiatexamen vid Karolinska institutet. Efter att hafva tjänstgjort som amanuens vid den gynekologiska kliniken å Sabbatsbergs sjukhus och vid den obstetriska kliniken vid allmänna barnbördshuset samt som underläkare vid Stockholms stads och läns sjukhus och vid Sabbatsbergs sjukhus' kirurgiska afdelning, förordnades W. 1887 till docent i obstetrik och gynekologi vid Karolinska institutet, där han 1902 befordrades till professor i samma ämnen. Samtidigt blef han öfverläkare vid den gynekologiska afdelningen vid Sabbatsbergs sjukhus och direktör vid allmänna barnbördshuset. — W., som länge varit en af hufvudstadens mest anlitade och erkändt skickliga läkare å kvinnosjukdomarnas område, har förutom en mängd uppsatser i in- och utländska vetenskapliga tidskrifter från trycket utgifvit bl. a. *Dr O. Schäffers grunddrag af gynekologien i svensk bearbetning*, 1896, *Om förlossningen vid trångt bäcken. Klinisk undersökning*, 1900. — Gift 1890 med *Maggie Betzy Cnattingius*.

1. **Westerstrand, Sven Peter (Per),** musiker, ämbetsman, teaterdirektör, skriftställare.

Född d. 27 febr. 1785 på Ukna komministerboställe i Kalmar län. Föräldrar: komministern *Jonas Westerstrand* och *Charlotta Maria Hallberg*. — Student 1803 och prydd med den akademiska lagern vid promotionen i Uppsala 1809, begynte W. sin tjänstmannabana såsom registrator och aktuarie i generallandtmäterikontoret 1812, hvarjämte han antogs till biträdande lärare i matematik vid ingeniörkåren 1813. Sedan han, såsom s. å. tillförordnad revisor i generalkrigskommissariatet vid svenska armén i Tyskland år 1814 granskat hannoveranska regeringens räkningar öfver försträckningar till svenska armén under det tilländagångna fälttåget och genom sina anmärkningar vid dem föranledt högst betydliga afprutningar, utnämndes W. till fältkamrer. Han befordrades 1817 till ingenjör i landtmäterikontoret samt 1818 till kamrerare i statskontoret och befordrades därstädes efter hvartannat: till statskommissarie 1824, vice president 1831, till president 1832 samt var från sistnämnda år och till 1838 jämväl chef för k. maj:ts hofkapell och spektakler. Bland de sjutton sångpjäser och sjuttionio större och mindre talpjäser och balletter, som under hans teaterstyrelse infördes på den k. scenen, må nämnas *Fra Diavolo* och *Den stumma från Portici* af Auber, *Marie* af Hérold, *Alphyddan* af Adam, *Ryno* af Brendler och kronprinsen Oscar, *Robert af Normandie*, Schillers *Orleanska jungfrun* och *Kabal och kärlek*, Hugos *Hernani*, Grillparzers *Sappho* och *Stamfrun*, m. fl. Adlad 1842, sökte och erhöll han 1851 afsked från sitt presidentämbete, tjänstgjorde därefter någon tid såsom ordförande i Nya Trollhättekanalbolag samt afled vid ett tillfälligt besök hos sin måg på Åkers krutbruk i Södermanland, d. 23 okt. 1857. — Såsom ämbetsman utmärkte sig W. för skicklighet, nit och redlighet, liksom för pålitlighet och redbarhet i lifvets öfriga förhållanden. Utan att undanstjäla en enda timme från sitt kall, förstod han att vinna tid öfrig för nöjet i den talrika vänkrets, inom hvilken han spred nöje och trefnad. I ordenssällskapet Par Bricol, för hvilket han under en lång följd af år var stormästare, återgaf i yngre år hans vackra röst älsklingsskalden Bellmans melodier. Det var ock hufvudsakligen för detta sällskap, han under de senare åren utgaf en samling trion för mansröster, benämnd *Sillsalaten*, däri åtskilliga sånger äro af honom själf komponerade. W. öfversatte till svenska flera operatexter och utgaf 1843 *Metriska öfversättningar*, innehållande tolkningar af Shakspeares »Julius Cæsar», Corneilles »Cid» och Göthes »Reineke Fuchs». 1853 utgaf han *Dikter*, innehållande två hexametriska idyller samt öfversättningar af ett par af J. H. Voss' idyller. W. har också utgifvit *Handbok i arithmetiken eller sifferräkneläran* 1850, och *Förslag till regeringsform för Sverige* 1856, under signaturen *Välment*. 1818 ledamot i Musikaliska akad. och dess kamrerare 1829, blef W. 1833 hedersledamot af Landtbruksakad. — Gift 1815 med *Kristina Maria Wikmansson*.

2. **Westerstrand, Herta Aurora,** koloratursångerska.

Född i Stockholm d. 16 febr. 1821; den föregåendes dotter. — Fröken W:s musikaliska uppfostran ägde rum dels i Stockholm, dels utomlands, när hon 1853 anställdes som sångerska vid hofteatrarna i Koburg och Gotha. Sedan hon efter ett år lämnat denna plats, ingick hon 1855 som lyrisk skådespelerska vid k. teatern i Stockholm samt uppträdde med stort bifall i flera af de förnämsta sångrollerna, såsom: *Rosina* i »Barberaren», *Adina* i »Kärleksdrycken», *Amina* i »Sömngångerskan», *Marie* i »Regementets dotter», *Susanna* i »Figaros bröllop», *Lucie*, *Leonora* i »Stradella» m. fl. Efter tilländagånget engagemang begaf hon sig åter

utomlands, lät med erkänd framgång höra sig på konserter i Paris, London m. fl. ställen, men drog sig snart tillbaka och bosatte sig i Stockholm. W:s koloraturförmåga lär ha varit så ovanlig, att hon med lätthet kunde sjunga fioriturerna i en violinkonsert. Död på Åkers krutbruk d. 26 okt. 1887.

Westin. Denna vidt utgrenade släkt, som under en lång tid intog en synnerligen framskjuten och ansedd ställning inom Stockholms borgerskap, leder sitt ursprung från *Jan Jansson Brännare*, som, gift med *Kristina Bengtsdotter*, var soldat under Carl XII:s tid och sedermera bodde i Västerås, där han afled 1744. Efter denna ort antogs tillnamnet af sonen

1. **Westin, Johan, d. ä.,** borgare, politiker. Född d. 7 juni 1722. — Enligt egna anteckningar sattes W. 1732 i Västerås' storskola men sändes redan 1736 till Stockholm i garfvarelära och blef 1741 gesäll samt 1748 mästare i yrket. Han blef sedermera garfvareålderman och kapten vid borgerskapets infanteri. Vid 1765—66 års riksdag gjorde W. som ifrig Mössa sitt inträde i borgarståndet och insattes i sekreta utskottet samt dess mindre sekreta deputation. Till 1769—70 års riksdag behärskade Hattarna valen för Stockholms borgerskap, men vid 1771—72 års riksdag återfinnes W. på sin gamla plats, äfven nu ledamot af sekreta utskottet och protokollsdeputationen. En af hans kamrater och politiska motståndare i den senare, Johan v. Engeström, tecknar honom sålunda: »W. var här som annorstädes styresman för Mössorna bland borgarståndet, och han var nästan styresman för hela deputationen; åtminstone var det icke görligt att drifva igenom något emot hans vilja. Han var en kvick, kallsinnig och tilltagsen man och talte med lätthet; syntes stundom ganska häftig men var det icke. Affekterade mycken gudaktighet och förledde med skenheliga diskurser folk till allt, hvad han ville. Borgarna voro ej de enda, som lydde hans röst, utan var man säker, att också präster och bönder skulle följa honom.» Om hans betydenhet vittnar ock den omständigheten, att han var en af dem, om hvilkas personer Gustaf III fann tjänligt att för en kort tid försäkra sig för att trygga 1772 års revolution. Vid 1778 års riksdag, då W. hade plats i bankoutskottet, synes han hafva till en tid försonat sig med konungen, men vid 1786 års riksdag framträder han ånyo som energisk och kraftfull ledare för oppositionen i sitt stånd. Han afled af slag redan d. 21 okt. s. å. — Gift 1: 1749 med *Märta Brita Sontag*, 2: 1752 med *Ulrika Norström* och 3: 1774 med *Kristina Elisabet Bergklyft*.

2. **Westin, Johan, d. y.,** borgare, politiker. Född i Stockholm d. 14 juli 1751; den föreg. son i första giftet. — Ägnande sig åt faderns yrke, hade W., när han 1789 kallades att efterträda denne i borgarståndet, redan nått värdigheten af ålderman och blef sedermera äfven stadsmajor. W., som var en af de få oppositionsmännen inom sitt stånd under Gustaf III:s regering, bevistade sedermera till sin död alla riksdagar (utom revolutionsriksdagen 1809) och rönte mångfaldiga bevis på både sina ståndsbröders och k. m:ts förtroende. Så var han 1800 ledamot af hemliga utskottet, 1810 och 1815 af bevillningsutskottet, 1812 af statsutskottet, 1817 och 1823 af konstitutionsutskottet, 1800—10 fullmäktig i riksgäldskontoret och 1810—28 i riksbanken. Tillika var han 1810, 1817 och 1823 sitt stånds vice talman. Död 1828. — Gift 1773 med *Elisabeth Norling*.

3. **Westin, Fredrik,** historie- och porträttmålare. Född i Stockholm d. 22 sept. 1782; den föreg. halfbror i faderns tredje gifte. — Vid konstakademien, där W. tidigt intogs som elev, hade han till lärare Lorentz Pasch och något senare Masreliez, af hvars konstnärsskap och konststräfvanden han kan anses såsom den verklige arftagaren. Sedan han 1808 blifvit kallad till akademiens agré, och förordnad till konduktör vid k. muséet, invaldes han 1812 af konstakademien till ledamot, blef 1815 v. professor och 1816 professor samt var 1828—40 direktör vid akademien för de fria konsterna. 1843 blef han hofintendent. Död i Stockholm d. 13 maj 1862. — W., som 1806 erhöll af konstakademien guldjetton och 1807 dess guldmedalj för de båda årens prisämnen, blef tidigt berömd och har till och med jämförts med Correggio. Han har målat en oerhörd mängd porträtt, i det att han under Carl XIV Johans tid var konstnären på modet. W. skapade vidare en massa religiösa, allegoriska, mytologiska och historiska kompositioner. Vi nämna: *Kristi uppståndelse* i Kungsholmens och *Kristi förklaring* i Jakobs kyrkor i Stockholm, en annan komposition öfver *Kristi förklaring* i Åbo domkyrka, samt *Kristi bön i örtagården* i Söderhamns, *Kristi begrafning* i Karlshamns och *Kristus välsignande barnen* i Uddevalla kyrkor, *Wachtmeisterska familjetaflan* på Johannishus, *Kronprinsen Oscar* och *Kronprinsessan Josefina* 1825, å Drottningholm, *Kronprinsessan Josefina med sin förstfödde i knäet* 1826, *Drottning Desideria* 1830, *Carl Johan omgifven af sin familj*, *Georg Adlersparre* m. fl. på Gripsholm, *Dagens stunder*, fyra dörröfverstycken på Rosersbergs slott, *De fyra årstiderna* å Säfstaholm, *Musiken* 1848, tillhörande Stockholms högskolas samling. — Som porträttmålare ansågs W. af en del kunna täfla med själfva Breda. Han bibehöll jämväl sin popularitet, tills Södermark uppträdde. Hans porträtt äro dock glatta och opersonliga bilder utan all djupare uppfattning. Hans religiösa bilder sakna likaledes innerlighet o h personlig karaktär men äga öfverskådlighet och en viss behaglig blek klarhet i lokalfärgerna. Han är emellertid den förste svenske konstnär, som i nyare tid försökt sig i större sammanhängande figurkompositioner och genom att välja sina ämnen från det vid förra århundradets början så omtyckta mytolo-

gisk-allegoriska området, blef han på sätt och vis tolk för sin tids egendomliga känslolif. Flera målare, som vunnit sig ett namn, räknas till hans lärjungar, såsom: den äldre Södermark, Way, Wahlbom, Plagemann, Graffmann m. fl. — Ogift.

4. **Westin, Jakob,** bibliofil, donator. Född i Stockholm d. 4 maj 1810; den föreg. halfbrors son och sonson af W. 1. Föräldrar: garfvaren *Jakob Westin* och *Hedvig Justina Altén.* — W. öfvertog vid faderns död 1829 dennes garfveri men lämnade 1857 fabriken och ägnade sig uteslutande åt kommunala förtroendeuppdrag samt samlareverksamhet. 1847—48 var han en af Stockholms stads representanter i borgareståndet. — W. hade allt från sin tidiga ungdom håg för böcker och samlade sådana. Hans boksamling omfattade slutligen omkring 30,000 band, hvartill kom en stor handskrifts- och autografsamling samt en unik kollektion af kartor, utsikter och planer öfver alla Sveriges delar. W:s samlande skedde efter normen: »sådana litterära alster, som i någon mån kunde vidkomma eller upplysa Sveriges häfder, dess land och folk, dess forna och närvarande utveckling». Vid Uppsala jubelfest 1877 förärade W. sina samlingar till universitetet, under villkor att de oskingrade bevarades för forskningen; de införlifvades 1881 med universitetsbiblioteket. W. blef vid samma jubelfest fil. hedersdoktor. Död i Stockholm d. 13 okt. 1880. — W. utgaf småskrifterna *Riksdagen 1689* 1837, och *Förteckning på Kungsholms kyrkas arkiv* 1840 samt efterlämnade topografiska och genealogiska uppsatser. Han testamenterade 50,000 kr. till grundfond för ett vetenskapligt samfund vid Uppsala universitet, hvilket bl. a. skulle föranstalta topografisk-historiska beskrifningar öfver Stockholms stad och Uppland på grundval af det i W:s bibliotek befintliga materialet, öfver hvilket, jämte hänvisningar till öfriga viktiga tryckta och otryckta källor för ämnets behandling, en katalog utgafs 1892 genom vice bibliotekarien vid Uppsala universitet L. Bygdén. Samfundet som 1889 konstituerades under namn af Humanistiska vetenskapssamfundet i Uppsala, utgifver sedan 1890 *Skrifter* samt är deladt på en filos.-historisk och en filologisk afdelning. — Gift med *Maria Sofia Pettersson.*

Westman, Abraham, borgare, politiker. Född i Stockholm 1753. Föräldrar: bryggareåldermannen och rådmannen därstädes *Lorens Westman* och *Margareta Bevij.* — Liksom flere generationer före honom ägnade sig W. åt bryggareyrket, inom hvilket han blef ålderman och förvärfvade sig sådan betydenhet, att han benämndes »Bryggarkungen», samt därjämte ansenlig förmögenhet. Denna använde han bl. a. till uppförande af storartade byggnader, såsom den vid Drottninggatan, hvilken nu äges af Vetenskapsakad. och den s. k. »Fåfängan» vid Sabbatsberg. — W., som äfven var löjtnant vid borgerskapets kavalleri, spelade en tid också en politisk roll. Ifrig beundrare af Gustaf III, var han outtröttlig att under dennes senaste regeringsår, och stundom allt annat än nogräknad om medlen, bearbeta sinnesstämningen till hans förmån och mot de från ryska kriget hemvända officerarna och den adliga oppositionen samt benämndes på grund af sitt nit mot ryssarna »Ryss-Westman». Vid riksdagarna 1789 och 1792 var han en af hufvudstadens representanter i borgarståndet, som hvars fullmäktig i riksbanken han fungerade 1789—1800. — W., som tillhörde Bellmans närmare vänner och gynnare, afled i Stockholm d. 24 mars 1802. — Gift 1781 med sin kusin *Elisabeth Westman.*

Westman, Ernst Carl, arkitekt, möbelritare. Född i Uppsala d. 20 febr. 1866. Föräldrar: direktören på järnkontorets stat *Ernst Westman* och *Mathilda Forssenius.* — W. studerade vid Tekniska högskolan 1885—89 och genomgick därefter Konstakademien 1889—92. Åren 1893—95 tillbringade han i Newyork, där han hade anställning på ritkontor. Han återvände sedan till hemlandet, där han till en början var verksam vid nya riksdagshuset i Stockholm och sedermera bedrifvit själfständig arkitektverksamhet. W. har i synnerhet gjort sig bemärkt som arkitekt för villabyggnader. Ett utmärkt prof på hans konst i träarkitektur är *sommarhotellet* på Restauranthholmen på Saltsjöbaden, af på samma gång svenskt och originellt skaplynne. Vid täflingen till ritningar för *nytt rådhus* i Stockholm hade han inkommit med ett synnerligen anslående förslag. Han har vidare ritat *Svenska läkaresällskapets byggnad* vid Klara östra kyrkogata i Stockholm, o. s. v. Som möbelarkitekt är W. en af de främste bland de nu i Sverge verkande och hyllar enkla, bastanta former. — Gift med *Elin Andersson*, som genomgått konstakademien och är målarinna.

Westrin, Johan Theodor, historiker, utgifvare af encyklopediska verk. Född i Stockholm d. 11 jan. 1850. Föräldrar: handlanden *Johan Peter Westrin* och *Amalia Bergström.* — Student i Uppsala 1869, blef W. filosofie doktor därstädes 1875 efter försvar af afhandlingen *Om 1688 års engelska revolution.* Följande år ingick han som e. o. amanuens i riksarkivet, där han 1885 befordrades till amanuens och 1897 till arkivarie. Ledamot af Vitterh.-, hist.- och ant.-akademien 1901, blef W. 1906 Harald Wieselgrens efterträdare som sekreterare i sällskapet »Idun». — W., som författat en mängd intressanta uppsatser i in- och utländska historiska tidskrifter, har dock koncentrerat sitt arbete på det stora encyklopediska verket »Nordisk Familjebok», där han först 1880—94 var medredaktör och hvars supplement han sedermera ensam redigerade 1895—99. Den 1903 påbörjade nya upplagans redaktionskommitté har W. som ordförande tillhört från början

och 1906 inträdde han som verkets hufvudredaktör. Ett betydligt antal artiklar i detsamma hafva ock flutit ur W:s välskurna penna. — Gift 1882 med *Sigrid Maria Fransiska Silfverswärd.*

Westring, Hjalmar Georg, ämbetsman, statsråd.

Född i Jönköping d. 11 okt. 1857. Föräldrar: hofrättsrådet *Claes Bror Georg Westring* och *Hedvig Fredrika Uggla.* — Student i Uppsala 1875, aflade W. 1881 juris kandidatexamen därstädes. Efter den vanliga juridiska gradpasseringen blef han 1888 fiskal och 1891 assessor i Göta hofrätt. Efter att 1892—95 varit t. f. revisionssekreterare, blef han 1895 expeditionschef i civildepartementet, 1897 ledamot af lagbyrån och 1898 justitieråd. 1901 kallades han till konsultativt statsråd och öfvertog vid den andra Boströmska ministärens bildande d. 5 juli 1902 chefskapet öfver civildepartementet, som han utöfvade till d. 2 aug. 1905, då han med sina kolleger lämnade plats för den Lundebergska koalitionsministären. Senare på året återgick han till sin post som justitieråd. — Gift 1890 med grefvinnan *Hedda Adamina Adelaide Louise Stackelberg.*

Westring, Johan Peter, läkare, naturforskare.

Född d. 24 nov. 1753 i Linköping. Föräldrar: skomakaren *Anders Westring* och *Brita Kristina Forsman.* — Vid universitetet i Uppsala var W., som 1772 blef student därstädes, under de sista åren Linné lefde, hans lärjunge och erhöll medicine doktorsgraden därstädes 1780. Året därefter nedsatte han sig som praktiserande läkare i Norrköping och tillbragte där hela sin återstående lefnad, undfick 1794 namn, heder och värdighet som lifmedikus, 1809 titel af förste lifmedikus, blef 1811 hedersledamot af collegium medicum samt 1822 upphöjd i adligt stånd. Död i Norrköping d. 1 okt. 1833. — Under en lång följd af år var W. en i sin ort mycket ansedd och tillitad läkare. Såsom naturforskare förvärfvade han sig ett namn, hvilket sträckte sig utom Sveriges gränser. Hans utan fråga förnämsta arbete är *Svenska lafvarnes färghistoria med kol. pl.* I band 1—8, 1805—09, hvilket verk hade det patriotiska syftemålet att lämna en anvisning om de vanligaste lafvarnas nytta och användning i den husliga färgkonsten. Det var ämnadt att utgöra 24 häften i tre band men afstannade med de 8 första häftena, ehuru utgifningen understöddes af staten. W:s nit för naturalhistorien eller rättare för den på densamma grundade ekonomien beredde honom hvarjehanda utmärkelser både i och utom landet. Sålunda invaldes han till ledamot af Vet.-akad., Landtbruksakad. m. fl. in- och utländska samfund, hvarjämte utländska vetenskapsmän ärade hans namn genom att fästa det vid örtsläktet *Westringia* och lafarten *Lichen Westringii.* — W. var sedan 1783 gift med *Gertrud Margareta Braad.*

Wetterbergh, Carl Anton, läkare, roman- och novellförfattare (under pseudon. »*Onkel Adam.*»)

Född i Jönköping d. 6 juni 1804. Föräldrar: hofrättsrådet *Anders Johan Wetterbergh* och *Anna Kristina Lyckman.* — Af fadern, en rikt begåfvad och i flere hänseenden originell personlighet — han utöfvade bl. a. publicistisk verksamhet i frisinnad riktning på Gustaf IV Adolfs tid — erhöll W. sin första undervisning, mest genom muntligt meddelande. Han handleddes sedermera af enskilda lärare till 1822, då han i Lund aflade studentexamen. Till en början omfattade hans universitetsstudier lagfarenheten, men snart valde han en annan bana: läkarevägen. Under stora ekonomiska svårigheter och efter att i flera år ha tjänstgjort som stipendiat i fältläkarekåren och äfven innehaft förordnande som bataljonsläkare, aflade han 1834 med. lic.-examen, blef året därefter kir. mag. och utnämndes 1837 till regementsläkare vid Jämtlands fältjägareregemente. I Östersund, dit han flyttade s. å., kvarstannade han, nästan utan afbrott, till 1846, under hvilket år han tjänstgjorde i Stockholm som läkare i fångvårdsstyrelsen. Han kom under de närmast följande åren in i det litterära Stockholmslifvet — W. var själen i det nybildade konstnärsgillet — och ägnade intresse åt tidens olika reformkraf. 1848 transporterades W. till regementsläkare vid Första lifgrenadiärregementet och bosatte sig i Östergötland. Han var tillförordnad fältläkare vid arméfördelningen i Skåne och vistades 1849—50 med sitt regemente i Slesvig. 1867 öfverfältläkare i andra militärdistriktet, tog W. 1874 afsked ur tjänsten och afled i Linköping d. 31 jan. 1889. — Under förra hälften af 1830-talet innehöll Stockholms-Posten några små stycken af W. under signaturen C—gh, hvarför de länge tillskrefvos Cederborgh. Därefter hvilade W:s penna till 1840, då han för att skingra sin sorg öfver förlusten af trenne personer, hvilka lågo hans hjärta mycket nära, och dem döden nästan samtidigt skördade, åter begynte skrifva. 1841 upptog Aftonbladet i sin följetong hans första genremålning, *En generalmönstring,* hvilken med korta uppehåll följdes af en hel serie humoristiskt och fint tecknade skildringar ur svenska landt- och småstadslifvet, hvilka sedermera utkommo i bokform i *Genremålningar* 1842; *De fyra signaturerna* 1843. I hast blifven en af Sveriges mest populära författare och uppmuntrad af det bifall, allmänheten skänkte hans »pennteckningar» och »genremålningar», begynte han ägna sina berättelser en omfångsrikare och mer genomförd behandling och utgaf så novellerna och romanerna: *Guvernanten* 1843, skrifven som gensaga mot Orwar Odds obarmhärtiga skämt med de stackars guvernanterna, hvilkas ställning ju kunde vara svår nog, *Ett namn* 1845, *Pastorsadjunkten* 1845, *Paralleler* 1846, *Penningar och arbete* 1847, *Altartaflan* 1848, *Tännforsen* 1848, *Hat och kärlek* 1849, *Olga* 1850, *Träskeden* 1852, *Herr Simon Sellners rikedomar* 1853

Waldemarsborgs fideicommiss 1854, *Skyddslingen* 1855, *Hemma!* 1856 och *Samhällets kärna* 1857 m. fl. Samtidigt härmed utgaf han flera samlingar af smärre utkast samt sagor och berättelser för folket, lämnade bidrag till kalendern Svea och åtskilliga tidningar, skref text till planschverk o. s. v. — Såsom dramatisk författare har han försökt sig med ett par pjäser: enaktskomedien *Pröfningen*, med hvilken Lindebergs nya teater invigdes 1842, och *En fribiljett*, »introduktions-monolog» 1851, vid invigningen af nya teatern i Humlegården. Till och med som skald i detta ords egentliga mening har han gjort sig bemärkt genom *Blad ur Catharina Månsdotters minnesbok*, 1860 »en samling lyriska dikter af ovanligt vek och fin stämning». 1862 begynte han utgifvande af den välbekanta och omtyckta barntidningen *Linnea*, något af det bästa, som finnes af svensk barnläsning, samt fortfor därmed till 1872, hvarefter den älsklige författarens penna för det mesta hvilade. W:s *Samlade skrifter* utgåfvos 1869—74, *Berättelser, skizzer och noveller* 1889. Efter hans död utkom en efterskörd *Ur Onkel Adams portfölj*, 1889. — Grunddraget i W:s skriftställareskap är medkänsla för de små, och han är i icke obetydlig grad tendensförfattare. Varm filantrop och demokrat, ifrade W. för många af de reformer, som under 1840—50-talen stodo på dagordningen. W. röjer för öfrigt i sin diktning skarp blick för lifvets olika företeelser och en icke ringa fond af humor samt var sin tids förnämsta skildrare af småstadslifvet. Af Sv. akademien erhöll han 1869 k. priset för litterära förtjänster. Hans arbeten äro öfversatta till flera språk. — Gift 1837 med *Hedda Fredrika Brydolf*.

Wettergrund, Josefina Leontina Amanda,

sign. *Lea*, författarinna. Född på lägenheten Margretehem nära Kristianstad d. 2 sept. 1830. Föräldrar: tullinspektören *Carl Gustaf Kjellberg* och *Ulrika Lundberg*. — Under sina barn- och ungdomsår, hvilka tillbragtes i Karlshamn, skötte dåv. fröken K. själf sin bokliga uppfostran på det sätt, att hon med osläcklig läslust kastade sig öfver hvarje bok, som kom i hennes väg. Dessa studier utan ledning, vanligen ock utan urskilning, lockade henne till små självförsök i skaldeväg, så att hon kunde uppvisa en hel mängd poem för skalden von Braun, när denne vid ett besök hos sina föräldrar i Karlshamn gjorde bekantskap med den då sextonåriga poetissan. Öfverraskad af den omisskänneliga begåfning, hvarom de små dikterna vittnade, uppmuntrade han henne att oförtrutet fortsätta på den beträdda banan samt skänkte henne vid sin afresa Tegnérs samlade skrifter, i hvilken han hade skrifvit: »Denna bok, den första jag hade råd och vilja att köpa, skänkes åt den unga hoppgifvande poetissan Josephine Kjellberg af en liten broder i Apollo. — von Braun. — Framåt, framåt, mitt vackra barn!» Vid aderton års ålder lämnade hon Karlshamn och antog plats som lärarinna hos en änkefru Malmberg i Jemshög, flyttade därifrån 1850 till Ronneby, där hon s. å. öppnade en skola för flickor, och fortfor med denna sysselsättning till 1857, då hon ingick äktenskap med d. v. assistenten vid telegrafverket, sedermera revisorn i generaltullstyrelsen, *Wilhelm Wettergrund*. Med sin man flyttade hon kort därefter till Ystad, något senare därifrån till Kalmar och var sedan 1866 bosatt i hufvudstaden. Året efter sitt giftermål framträdde hon under pseudonymen *Lea* första gången för allmänheten med *Småbitar på vers och prosa*, med ett förord af W. von Braun. Dessa förstlingar, hvilka genom sin friska ton samt sitt kvicka och skämtsamma innehåll vunno allmänt bifall, följdes året därpå af *Nya småbitar på vers och prosa*, samt vidare af *Småbitar på vers och prosa: tredje samlingen* 1861, *Småbitar på vers och prosa: ny följd* 1866, *Tant Fridas minnesblad* 1866, *Blommor för dagen* 1868, samt *Småbitar på vers och prosa: ny följd 2.* 1869. 1872 började hon i Stockholm utgifva *Svalan; illustrerad veckotidning för familjekretsar*, hvilken fortgick till slutet af 1875, då tidningen inköptes af aktiebolaget »Förr och Nu», hvarefter fru W. ägnade sin lekande penna åt denna tidskrift i en serie berättelser under den gemensamma titeln: *Ur minnet och fantasien. Silhouetter af Lea.* På 1880-talet skref hon krönikor i Ny ill. tidning. Hennes *Valda berättelser* utkommo 1878—88 samt *Efterskörd* 1903. Fru W:s diktning är god familjeläsning, vittnande om en sund blick på tingen och djupt sedligt allvar. Hennes skriftställeri var för öfrigt trefligt och underhållande. Död i Stockholm d. 8 mars 1903.

Wetterhamn, se **Riddermarck.**

Wetterhoff, Carl Gustaf, vitter författare,

publicist. Född i Finland d. 27 nov. 1832. Föräldrar: sedermera lagmannen *Georg Adolf Wetterhoff* och *Sofia Juliana Karolina Stiernvall*. — Student vid universitetet i Helsingfors 1852, tillhörde W. där den Nyländska afdelningen, tills nationsindelningen upphäfdes, och sedermera fil. fakulteten till 1855 då han lämnade Finland. W. var nämligen deltagare i den bekanta antiryska studentfesten på Andersdagen s. å. och blef relegerad samt kom utan pass öfver till Stockholm, där han erhöll arbete i åtskilliga tidningar. Han var i hög grad poetiskt begåfvad, öfversatte för musikförlag finska folkvisor och utgaf jämte E. von Qvanten *Kritiska ströftåg af Heimdall* 1857. Efter en tids studier i Uppsala ingick W. 1859 i Nya Dagligt Allehanda, som då uppsattes, där han skref förträffliga litteratur- och teaterrecensioner samt äfven politiska artiklar. Under unionstvistigheterna 1860 uppträdde W. skarpt mot Norge, och under polska resningen 1863 gaf han luft åt mycket krigiska tänkesätt. Under loppet af år 1864 deltog han i bildandet af ett bolag för förläggande af en illustrerad veckotidning och var under större delen af *Ny Illustrerad Tidnings* första utgifningsår, 1865, tidningens

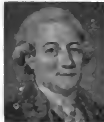
redaktör. 1866—73 vistades W. som tidningskorrespondent mest i Paris och Rom, var därefter åter bosatt i Stockholm och 1884—86 i Finland, hvarunder han i »Finsk tidskrift» offentliggjorde den förträffliga artikelserien »Sederomanen i Ryssland», samt 1887 i Paris. På hemvägen därifrån afled W. i Köpenhamn d. 7 nov. 1887, ogift. — 1877 framlade han ett stort intressant förslag till ordnande och ombyggandet af Helgeandsholmen i Stockholm. Ett litet lustspel af W., *En repetition på Tillfället gör tjufven* uppfördes på Nya teatern 1882. En dramatisk skiss af honom, *Holgaberget*, publicerades 1889 i en liten samlareupplaga med lefnadsteckning af J. A. Björklund. Birger Schöldström utgaf 1889 *Dikter och bilder* af W. med lefnadsteckning. — W. var till hela sitt skaplynne »egentligen improvisatör, mera dock såsom kåsör i en färgrik och blixtrande prosa än såsom poet».

Wetterling, Alexander Clemens, militär, historie- och landskapsmålare. Född i Uppland 1796. — Uppfostrad inom ett litet afskildt samhälle af krigare, valde W. tidigt krigarens yrke och erhöll som sjuttonårig yngling blodsdopet i drabbningarna vid Grossbeeren, Dennewitz och Leipzig. Han fortgick sedan på den militära banan till kapten vid Svea artilleriregemente och major i armén, hvarjämte han någon tid var lärare vid högre militärläroverket å Marieberg. Redan i föräldrahemmet hade hans anlag för konsten, så mycket det där lät sig göra, blifvit tillgodosedda. För att vinna en fullt konstnärlig utbildning begaf han sig 1826 utomlands och tillbragte fem år i Frankrike och Italien. Efter hemkomsten till fäderneslandet måste han liksom förut offra brorslotten af sin tid åt den militära tjänstgöringen och afled, ännu stadd i tjänst, i Stockholm i maj 1858. — Han var säker tecknare, och hans kompositioner äga mycken rikhaltighet och omväxling men äro icke monumentala. Färgen är dessutom torr. Ehuru egentligen historiemålare, försökte han sig äfven i andra konstgrenar, till och med som litograf och karrikatyrtecknare. Jämte Dahlström och P. Krafft d. y. erhöll W. i uppdrag att framställa de förnämsta tilldragelserna under Carl XIV Johans fälttåg, och han målade så lunda *Slaget vid Dennewitz* 1842, *Bivacken vid Ruhlsdorff* 1844, och *Stormningen af Leipzig* 1853, alla på Drottningholm, där också *Carl XIV Johans besök vid Bergs slussar* påträffas. Af hans teckningar, framställande händelser och situationer från in- och utlandet, bilder ur folklifvet och dagens krönika m. m., har Nationalmuseum en stor samling. 1840 blef han led. af Konstakademien. Tillsammans med Boye utgaf han det förtjänstfulla verket *Kongl. Svenska Museum* 1821—23, till hvilket han ensam utfört alla teckningar.

Wetterstedt. Ättens äldste kände stamfader *Joakim W.*, född 1687, död 1754, var borgmästare i Hjo. Hans son, *Erik* — se W. 1 — adlades 1772 under namnet *af Wetterstedt* och erhöll 1806 friherrlig värdighet, denna dock endast åtföljande ättens hufvudman och dess äldste son. Sedermera statsministern för utrikes ärendena *Gustaf af W.* — se W. 2 — upphöjdes 1819 i grefligt stånd men slöt själf sin ättegren.

1. **Wetterstedt, Erik af,** ämbetsman. Född i Hjo d. 12 aug. 1736. Föräldrar: borgmästaren *Joakim Wetterstedt* och *Emerentia Sjöberg*. — Inskrifven som auskultant vid landtmäterikontoret 1757, förordnades W. s. å. till kommissionslandtmätare i Nerike och utnämndes till förste ingeniör vid landtmäteriet i Finland 1766. Direktör för finska landtmäterikontoret 1771, upphöjdes han året därefter i adligt stånd, befordrades 1777 till öfverdirektör för landtmäterikontoret och justeringsverket i hela riket, hvilket ämbete han bibehöll till sin död. 1779 utnämndes han till kammarråd, blef 1794 landshöfding i Uppsala län, efter att sedan 1790 ha skött ämbetet på förordnande, samt ledamot af allmänna ärendenas beredning och undfick 1806 friherrediplomet. Vid uppnådda sjuttiosex lefnadsår 1812 begärde och erhöll han afsked från sin landshöfdingsbefattning samt erhöll 1817 presidents namn, heder och värdighet. Led. af Vet.-akad. och Landtbruksakad. Död i Stockholm d. 15 dec. 1822. — Det egentliga uppslaget till W:s framgångar på ämbetsmannabanan daterade sig från 1775, då han i egenskap af chef för landtmäteriet fick åtfölja Gustaf III på hans första finska resa och tillhandagå konungen med upplysningar, kartor och beskrifningar öfver de orter, man genomreste. Sina befordringar gjorde han sig ock fullt värdig såsom utmärkt duglig ämbetsman. Hans stora insikter och förmåga anlitades ej sällan äfven i en del maktpåliggande värf, som lågo utom hans egentliga tjänstebefattningar. — Gift 1775 med *Anna Kristina Bladh*.

2. **Wetterstedt, Gustaf af,** statsman. Född i Vasa i Finland d. 29 dec. 1776; den föreg. son. — Ehuru W. redan vid sex års ålder fått emottaga kornettsfullmakten och 1794 blef fänrik vid Nylands regemente, tjänstgjorde han likväl aldrig som militär, utan ingick, så fort han 1796 i Uppsala aflagt kansliexamen, som e. o. kanslist i utrikes expeditionen af k. kansliet. Under umgänget med flera af »Juntans» ledande män hade W. under studentåren insupit så »jakobinska» grundsatser, att fadern enligt sägnen ej såg sig någon bättre råd att aflägsna honom från dessa än att utsända honom å en utländsk resa, i förhoppning att ett åskådande å närmare håll af frihetens missbruk skulle förorsaka en sinnets omvändelse. Är denna berättelse sann, måste man medgifva, att kuren i osedvanlig grad lyckades, ty ett mera från alla skrupler frigjordt verktyg för de godtyckligaste åtgärder från de maktägandes sida, än W. sedermera under hela sitt lif visade sig vara, kan väl svårligen uppletas. — Efter hemkomsten ingick han på den diplomatiska banan. Befordrad till andre sekreterare i kabinettet för

utrikes brefväxlingen 1801 och till kabinettssekreterare 1805, åtföljde han i sistnämnda egenskap Gustaf IV Adolf under fälttåget i Tyskland och utnämndes kort efter revolutionen 1809 till statssekreterare. Förordnad till hofkansler s. å., beledsagade han kronprinsen Carl Johan till mötet i Åbo 1812 och befann sig äfven vid hans sida under fälttågen i Tyskland, Holstein och Norge 1813—14. Från denna tid, eller rättare från 1812, kan W. anses såsom Sveriges verklige minister beträffande de utrikes ärendena. Den 3 mars 1813 undertecknade han jämte v. Engeström föreningsförbundet med England och d. 4 april fredstraktaten med Preussen. Den 14 jan. 1814 afslöt och undertecknade han fredsfördraget med Danmark i Kiel samt underskref d. 30 maj fredshandlingarna med Frankrike i Paris. Ännu s. å. utsågs han till en af de sex kommissarierna, som med Norges storting borde underhandla om förening mellan Sverige och Norge, och undertecknade denna d. 4 nov. i Moss. På grund af den viktiga tjänst, han i nämnda uppdrag gjort fäderneslandet, upphöjdes han, ehuru ännu blott hofkansler, till en af rikets herrar 1818, erhöll 1819 grefvebrefvet och utnämndes 1824 till statsminister för utrikes ärendena samt till chef för k. maj:ts kansli och kanslirätten. Under sin trettonåriga förvaltning af statsministerämbetet afslöt han ytterligare och undertecknade flera för Sverige viktiga fördrag, såsom konventionen med England om slafhandelns upphörande och den nya handels- och sjöfartstraktaten med samma land, underskref gränsregleringskonventionen med Ryssland, handels- och sjöfartstraktater med Danmark, Preussen, Nordamerikas Förenta stater, Ryssland, Hannover, o. s. v. — Men W:s verksamhet inskränkte sig ej allenast till utrikespolitiken. Såsom i hög grad smidig, elegant och skicklig talare sändes han alltid i elden å riddarhuset, när hälst det gällde någon för regeringen viktig sak. Det ansågs ock endast vara hans bestickande vältalighet, som 1812 genomdref indragningsmaktens införande. Såsom hofkansler handhade han ock denna makt på ett i hög grad hänsynslöst sätt, hvilket i förening med de hinder, han uppreste mot statsrevisorernas granskningsrätt, och andra af den allmänna opinionen skarpt fördömda åtgärder gjorde W:s person under senare delen af hans lif osympatisk för den politiskt själfständiga delen af svenska folket. Hans förmåga erkändes af alla, men man pekade så mycket mera på bristen på bestämda grundsatser. Död barnlös d. 15 maj 1837, afslöt han själf sin grefliga ätt. — Redan 1811 blef han en af de aderton i Svenska akademien, hvilken kallelse under de närmaste åren efterföljdes af sådan till Landtbruksakad., Musikaliska akademien, Vetenskapsakad. samt en mängd utländska vittra och lärda samfund. Han var ock serafimerriddare. — Gift 1811 med friherrinnan *Charlotta Aurora de Geer*, gjorde han sitt hem till medelpunkten för Stockholms förnäma umgängeslif. — W:s minne är föremål för en utförlig teckning af Hans Forssell i Svenska akademiens handlingar från 1886, tredje delen (1889).

3. **Wetterstedt, Niklas Joakim af**, ämbetsman, vitter. Född i Stockholm d. 25 sept. 1780; den föreg. bror. — Liksom denne erhöll W. en uppfostran lika grundlig som omfattande. Sedan han efter slutade universitetsstudier ingått som e. o. kanslist i utrikes expeditionen, utnämndes han till andre sekreterare i kabinettet för utrikes brefväxlingen 1805, befordrades sedan till förste sekreterare därstädes, blef kammarjunkare och kansliråd samt slutligen riksheraldikus 1829. Död i Stockholm d. 1 maj 1855. — Utom en mängd artiklar och uppsatser i Post- och Inrikes Tidningar, af hvilka W. var ansvarig utgifvare 1831—32, samt flera biografier i Vetenskapsakademiens handlingar, har W. författat och utgifvit: *Conversationsordboken, den mindre på prosa och vers* 1822, *Stockholm; philosophisk, satirisk och poetisk målning* 1823—25, *Floris och Bianca Fiore; saga på vers. Imitation* 1826, *Smärre poemer* i Stockholms-Posten, Anmärkaren och Journalen, *Mutanders ungdomshändelser, eller åter en smålänning, som gjort sin lycka i Stockholm* 1832, öfversättningar m. m. — Gift 1811 med *Charlotta Amalia von Heland.*

Wetterstrand, Otto Georg, läkare. Född d. 14 sept. 1845 i Sköfde. Föräldrar: vice häradshöfdingen sed. häradshöfdingen i Nora domsaga *Georg Richard Wetterstrand* och *Charlotta Richert.* — Student i Uppsala 1862, blef W. med. kand. 1867 och med. lic. 1871 samt utnämndes efter en del förordnanden och en längre utrikes resa 1873 till distriktsläkare i Adolf Fredriks församling i Stockholm, från hvilken befattning han 1888 tog afsked. W. är den förste svenske läkare, som metodiskt användt hypnotismen som botemedel, och han har i detta ämne utgifvit flere arbeten, bl. a. *Der Hypnotismus und dessen Anwendung in der praktischen Medicin* 1891. W. har i den nya sjukdomsbehandlingen gifvit undervisning åt både in- och utländska kolleger. — Gift 1878 med *Agnes Cecilia Dahlbeck.*

Vexionius, Olof, ämbetsman, vitterhetsidkare. Född 1656 i Dorpat, där fadern *Olof Vexionius d. ä.* var juris professor. — Om den yngre V:ii lefnadsöden har man sig ej mycket bekant. Uppfostrad under faderns ögon, förordnades han efter slutade universitetsstudier i Åbo till guvernementssekreteterare i Göteborgs och Bohus län, med hvilken befattning han synes ha nått målet för sina befordringar som ämbetsman. Hans dödsår torde ha inträffat omkring 1690. 1684 utgaf han en diktsamling, benämnd *Sinne-afvel*, som han tillägnade den då tvååriga kronprinsen Carl. Genom denna diktkrans äfvensom för några andra poemer, af hvilka fyra äro intagna i Sahlstedts samling, vann han af sin samtid ett högt anseende som skald. Med hänsyn till de förebilder, han ägde, och den svenska skaldekonstens tillstånd på hans tid, kan han icke frånkännas

en viss begåfning som diktare, ehuru han i samlingen *Sinne-afvel* visar en stor brist på smak i uttrycken.

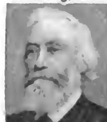
Wibeli, Olof af, ämbetsman. Född d. 10 febr. 1752. Föräldrar: kyrkoherden i Södertälje och Tveta förs. *Nils Wibelius* och *Ulrika Lindqvist*. — Student i Uppsala 1774, aflade W. juridisk examen 1776, blef s. å. auskultant vid Åbo hofrätt samt utförde åtskilliga juridiska uppdrag, tills han 1783 utnämndes till landssekreterare i Åbo och Björneborgs län och 1794 till lagman i karelska lagsagan. I dec. 1801 förordnades W. till vice landshöfding i Åbo och Björneborgs län och utnämndes 1803 till landshöfding i Kuopio län (Savolaks och Karelen). W., som vid ryssarnas infall i Finland 1808 erhållit konungens befallning att i sitt och Kymmenegårds län åstadkomma en landsstorm till Finlands försvar och att själf kvarstanna och söka beskydda landets invånare, förblef sålunda i länet, äfven sedan Kuopio i mars 1808 eröfrats af fienden. Då Buxhövden d. 2 april 1808 proklamerat, att de finska officerare, som tillhörde armén, borde inom viss tid återvända hem, vid äfventyr att, om de åtföljde armén till Sverige, mista löner, bostäder och egendom, protesterade W. i ett bref af d. 14 april häremot, under erinran, att enligt landets lag, som segraren lofvat efterfölja, vapenlösa, hustrur och barn icke skulle lida för de frånvarandes skull. Buxhövdens åtgärd blef också uppskjuten och slutligen inställd. Runeberg har i dikten »Landshöfdingen» i »Fänrik Ståls sägner» besjungit W:s beslutsamhet och fosterlandskärlek. Sedan länet genom Sandels befriats från den ryska ockupationen, adlades W. 1808 och erhöll 1809 namnet *af W.* Han följde emellertid Sandels på reträtten vid ryssarnas nya framträngande i juni 1808. I febr. 1809 blef W. landshöfding i Karlstads län, anlade i Karlstad industriskola, arbetshus m. m., erhöll 1813 på begäran afsked från ämbetet och afled i Karlstad d. 1 juli 1823. — W. deltog 1797 i stiftandet af Finska hushållningssällskapet, hvars förste sekreterare och sedermera ordf. han var. Led. 1812 af Vet.- och Landtbruksakademierna. — Gift 1: 1781 med *Katarina Magdalena Escholin* och 2: 1803 med *Lovisa Margareta Escholin*.

Wiberg, Carl Fredrik, historiker, skolman.

Född d. 17 juli 1813 i Stockholm, där fadern var lavettmakare vid artilleriets tygstat. — Student i Uppsala 1834, måste W. ägna ett par år åt konditionerande, innan han kunde fortsätta sina studier, hvarefter han aflade prästexamen 1837. Sedan han vid 1842 års promotion erhållit den filosofiska graden, absolverade han, oaktadt han under nästan hela tiden tjänstgjorde vid kyrkan och skolstaten, teologie kandidat- och pastoralexamina 1844 samt befordrades 1847 till historiarum lector vid Gäfle gymnasium. På denna plats uppträdde han snart som författare i pedagogisk och vetenskaplig riktning. 1850 utgaf han *Historisk-geografisk öfversigt af Gamla verlden,* ett bland de första svenska arbeten, som åt denna del af historien gaf en systematisk behandling. I sammanhang härmed författade han sina, i förening med Th. von Mentzer utgifna, historiska kartverk: *Atlas till Sveriges historia* 1856, samt *Atlas öfver allmänna historien* 1859—62. W. utgaf vidare *Lärobok i nyare geografien för elementarläroverken* 1852, *Öfversigt af nyare Historien* 1854, *Lärobok i fäderneslandets historia* 1863. Som vetenskaplig författare har han med förkärlek omfattat den skandinaviska norden. I början och midten af 1860-talet behandlade han i ett par examensprogram de klassiska folkens handelsförbindelser med norden. Det ena af dessa arbeten hade redan med mycket loford blifvit anmäldt i Revue archéologique de Paris, då författaren 1867 utgaf första och 1868, med statsanslag, andra upplagan af sin afhandling *Om de klassiska folkens förbindelse med Norden och inflytande på dess civilisation,* hvilket arbete redan från första upplagan öfversattes på tyska af Fräul. Mestorf och trycktes i Hamburg 1867. En afhandling 1869 *Om grekernas och etruskernas inverkan på bronskulturen* öfversattes 1870 på tyska och intogs i Archiv für Anthropologie med åtskilliga tillägg af den berömde professor Lindenschmidt i Mainz. W. har vidare författat *Louis De Geer et la colonisation wallonne en Suède* 1876, och *Fornariska folkens behandling af sina döda* 1877, samt utgifvit *Gestriklands runstenar* 1865—67. Korr. led. af Vitt.-, hist.- och ant.-akad., m. fl. lärda samfund. Död i Gäfle natten till d. 5 febr. 1881. — Gift med *Clara Pousette*.

Wiberg, Martin, mekaniker. Född d. 4 sept.

1826 i Viby af Kristianstads län, där föräldrarna *Ola Jeppson* och *Elna Trulsdotter* voro bondfolk. — Efter att ha genomgått Kristianstads läroverk, blef W. student i Lund hösten 1845 och promoverades till fil. doktor 1850. Sedan den tiden sysselsatte sig W. nästan uteslutande med praktisk mekanik och gjorde på detta område flera vackra uppfinningar. Bland dessa märkes hans *räknemaskin,* som i flera väsentliga afseenden skiljer sig från den Scheutzska, och med hvilken han åstadkommit ett digert verk på flera hundra sidor *Logaritmtabeller, uträknade och tryckte med räknemaskin* 1875, äfven utgifna på tyska, franska och engelska. För öfrigt torde af hans uppfinningar böra nämnas: en *kupéuppvärmningsapparat,* särskildt använd på de skånska banorna och där mycket lofordad, *kontrollapparat* till bestämmande af tåghastigheten på järnvägar, de i Stockholm och några större städer äfvensom i utlandet begagnade *själftömmande postlådorna,* en s. k. *bottenhuggare,* för upphämtande af djur och växter från hafsbotten, hvilken apparat blifvit tilldelad pris vid utställningen i Filadelfia 1876, maskiner för tillverkning af tändsticksaskar, som funnit användning äfven utomlands, s. k. remisskistor, använda vid statens järnvägar, en gräddsättare, en separator, o. s. v. Död i Stockholm d. 29 dec. 1905. — Gift 1: med *Sofia Augusta*

Knutsson och 2: med *Emma Wilhelmina Lindskog.*

Wiborgh, Johan Gustaf, metallurg. Född d. 28 april 1839 i Vadstena. Föräldrar: kyrkoherden *Carl Gustaf Wiborgh* och *Maria Sofia Ölander.* — Student i Uppsala 1858, genomgick W. 1858—61 Teknologiska institutet, aflade bergsexamen vid Uppsala universitet 1865 och genomgick bergsskolan i Falun 1865—66. Auskultant i kommerskollegium 1865, tjänstgjorde W. 1867 som biträdande lärare i ritning och konstruktion vid Falu bergsskola, 1875—83 som lärare i järnets metallurgi och praktisk hyttskötsel vid Filipstads bergsskola, 1877—83 som t. f. bergswärdie vid Sala silfververk, under en del af 1883 som t. f. föreståndare för Filipstads bergsskola samt 1884—92 som lektor i metallurgi och hyttkonst vid tekniska högskolan, vid hvilken han sistnämnda år utnämndes till professor i metallurgi och hyttkonst. Död i Stockholm d. 16 mars 1903. — Ledamot af Vet.-akad. — W. utöfvade äfven omfattande verksamhet som ledare af järntillverkningen vid åtskilliga järnverk och ägnade sig med framgång åt utarbetandet af analysmetoder och åt en liflig uppfinnareverksamhet. Bland hans analysmetoder ha det s. k. Wiborghska svafvelseprofvet och hans kalorimetriska kolprof erhållit stor användning, liksom bland hans uppfinningar hans luftpyrometer och hans termofon räknas bland de bästa apparater för uppmätande af höga värmegrader. Af stor betydelse voro också hans sträfvanden för tillgodogörandet af Sveriges tillgångar på naturliga fosfater. — Sina iakttagelser vid de talrika studieresorna i utlandet och andra observationer publicerade W. i »Järnkontorets annaler», Teknisk tidskrift, o. s. v. Bland hans arbeten må för öfrigt nämnas *Handbok i svenska tackjärnstillverkningen.* Efter W:s död utgafs 1904 hans föreläsningar öfver *Järnets metallurgi.* — Gift 1872 med *Emilie Ingrid Theresia Hallin.*

Wickenberg, Per Gabriel, landskaps- och genremålare. Född d. 1 okt. 1812 i Malmö. Föräldrar: underofficeren *Jonas Wickenberg* och *Katarina Isberg.* — Sin första undervisning erhöll W. i apologistskolan i sin födelsestad, där han tidigt utvecklade mycken håg för läsning och skrifning, men framför allt en stor lust för att måla och rita. Af denna anledning fick han oaktadt föräldrarnas små tillgångar taga enskild undervisning för en ritlärare i Malmö och gjorde härunder de mest förvånansvärdt hastiga framsteg. En penningeinsamling gjordes till W:s förmån i Malmö, så att han omsider 1831 såg sin önskan uppfylld att få komma till Stockholm. Här mötte honom den medellösa konstnärens vanliga pröfningar: förbiseende och försakelser, till dess han genom professor Sandbergs inflytande erhöll ett skydd i den konstälskande Anckarsvärdska familjen. Under tiden hade han råkat ut för en botande ögonsjukdom, för hvilken han genom en subskription, föranstaltad af konstföreningen, till hvilken W. fr. o. m. 1833 sålt några af sina arbeten, 1836 sattes i tillfälle att söka hjälp i Tyskland. Lyckligen återställd till hälsan, kvarstannade han i Berlin, där hans arbeten snart tillvunno sig allmän uppmärksamhet. Här fann han i konsthandlaren Gropius en ifrig afnämare af sina små taflor, så att han efter en tid kunde sätta i verket sin länge närda önskan att resa till Frankrike. Efter ett kort besök i fäderneslandet anlände han hösten 1838 till Paris, där han skulle skörda den största ryktbarhet, någon svensk konstnär vunnit sedan Sergels dagar. Ännu s. å. debuterade han på salongen i Paris med en större tafla *Nordiskt vinterlandskap* samt med ett mindre genrestycke, hvilka båda rönte den utmärkelsen att blifva inköpta för utställningens lotteri, och vinterlandskapet belönades med medalj. Året därefter framställde han en ny målning *Vinterfiske*, som inköptes af enskild man för 2,000 francs och förskaffade sin upphofsman stora medaljen i guld och hederslegionen. Från denna stund var W:s parislif en enda serie af triumfer. Konstakademien beviljade honom 1839 på tre år en respension af 500 kr. om året, som han dock afsade sig, då han ansåg sig icke behöfva densamma. 1839 blef han agré och 1842 led. af Konstakademien. W:s triumfer skulle dock icke blifva af lång varaktighet. Genom tidiga umbäranden, ihärdigt arbete och oförsiktighet hade hans hälsa i förtid blifvit undergräfd. Af de nio år, W. tillbragte i Frankrike, kunde han för ögonsjukdom icke använda mer än sammanlagdt tre à fyra år till arbete. Därtill kom sorgen öfver en af honom innerligt älskad, spansk sjuttonårig, flickas plötsliga död. Vid detta slag brast den finaste strängen i konstnärens själs strängaspel och han afled ej långt därefter i staden Pau i södra Frankrike d. 19 dec. 1846 af bröstsjukdom. — »Med W. trädde plötsligt den nyare svenska konsten ur sin skygga tillbakadragenhet in i den allmänna europeiska utvecklingen och intog där en framstående plats, som hon allt sedan förstått att bibehålla.» — W:s arbeten från akademitiden utgöras företrädesvis af mytologiska och historiska kompositioner. 1835 började han på med porträttmålning och målade då äfven prisämnet *Eva vid Abels lik*, Nationalmuseum. De flesta af hans taflor från detta år voro landskap eller folklifsbilder, hvari han sedermera skulle excellera. Bland W:s arbeten märkas utom de förut nämnda, *Moder syende vid sitt barns bädd* 1839 och *Fiskarefamilj* 1840, Leipzigs museum, *Effet d'hiver*, beställd af Ludvig Filip, sedermera Luxembourgmuseet, *Landskap med kreatur* 1838, Nationalmuseum, *Fiskare på isen* 1840, *Vinterlandskap i Holland*, Nationalmuseum, *Månskensstycke med fartyg*, Nationalmuseum, *Vinterstycke*, med 12 figurer, beställdt af hrr Hagerman, *Svenskt vinterlandskap*, Paris 1842, såldt 1869 på auktion därstädes för 12,000 fr., *Barn med kälke* Paris 1843, från England köpt af hr E. Cederlund, o. s. v. — »*Drömmare* är W. först och

sist, lyriker, fantasimänniska. Han ställde sig bland opponenterna mot naturförsköning, mot det stiliserade landskapet. Men han är ej att räkna till de radikala nyhetsmännen utan till dem, som, på samma gång de med omsorg studerade verkligheten, togo de gamla holländarna till förebilder beträffande sättet att återgifva denna verklighet. Den själfullt intelligenta uppfattningen gör sig för öfrigt gällande ej endast i W:s berömda landskap från hans bästa dagar, utan ock i hans små djurbilder och i hans genrer. I den *svenska* konsten är W. onekligen epokgörande.» I W:s fäderneslаnd hafva hans förnämsta arbeten med litografiens tillhjälp blifvit återgifna i ett särskildt praktverk: *Wickenbergs Album.* 1901 utkom Sv. allm. konstförenings album X. *Petter Gabriel Wickenberg 1812—46. Ett konstnärsporträtt af John Kruse.* — Ogift.

Wickman, Gustaf, arkitekt. Född i Göteborg d. 8 nov. 1858. Föräldrar: handlanden *Anders Natanael Wickman* och *Amalia Carolina Ekström.* — W. genomgick Chalmersska slöjdskolan i sin födelsestad, studerade 1881—84 vid Konstakademien och företog därpå studjeresor till Frankrike, Tyskland och Italien 1885 samt till England och Amerika 1893. Fantasi- och initiativrik, med en viss dragning åt det storslaget egendomliga, har W. skapat huset n:o *7 & 9 vid Vasagatan* i Stockholm, *Nacka kyrka* 1891, *den svenska utställningsbyggnaden* å Kolumbusutställningen i Chicago 1893, med hufvudmotivet hämtadt från Lidköpings gamla rådhus och med användande af svenska renässansmotiv, *Stockholms stads paviljong* på Stockholmsutställningen 1897, ombyggnaden af *Hotell Continental* 1899 och 1906, *Skånes ensk. banks* hus i Stockholm 1900, *Sveasalen* 1901, *Villa Fåhræus* å Saltsjöbaden 1899, *Smålands ensk. banks* hus i Jönköping 1900, *Skånes ensk. banks* hus i Helsingborg 1900. Tillsammans med arkitekten G. Ringström uppträdde W. 1891 i riksbyggnadsfrågan, i det att de båda arkitekterna utarbetade förslagsritningar till riksbankshus å Helgeandsholmen och till riksdagshus antingen å Skeppsholmen eller Riddarholmen (å den senare två alternativ). Denna konstnärliga opposition mot Helgeandsholmens vandalisering hade emellertid intet praktiskt resultat. Sedan 1903 är W. stadsfullmäktig i Stockholm. — Gift 1892 med *Amalia Appelgren.*

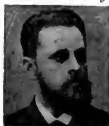
Wicksell, Johan Gustaf Knut, nationalekonom, sociolog. Född i Stockholm d. 20 dec. 1851. Föräldrar: viktualiehandlaren *Johan Wicksell* och *Katarina Kristina Glassel.* — Student i Uppsala 1869, ägnade sig W. åt studiet af de matematiska vetenskaperna och tog 1872 fil. kand.-examen. Han fortsatte därefter studierna, alternerande med privat lärarverksamhet, och var 1877—79 Stockholms nations förste kurator samt läsåret 1878—79 studentkårens ordf. Så småningom hade hans intresse allt starkare dragits åt allmänna frågor, och 1880 höll han sitt vida beryktade, sedermera i bokform utgifna, föredrag *Några ord om samhällsolyckornas viktigaste orsak och botemedel, med särskildt afseende å dryckenskapen.* Föredraget, hvari W. gjorde sig till en hänförd tolk för nymalthusianismen, verkade i Uppsala som en brandfackla och föranledde bl. a. universitetets mindre konsistorium att tilldela W. »föreställning och varning». Det uppkallade ock en mängd motskrifter, hvilka af W. på ett glänsande sätt bemöttes i *Svar till mina granskare* 1880. Han utvecklade ock 1882 sin åsikt från en annan sida, *Om utvandringen, dess betydelse och orsaker.* Under de följande åren i Uppsala, som utmärktes af ett osedvanligt stort intresse för dagens spörsmål, betraktades W. som den mest utpräglade målsmannen för studentkårens frisinnade kontingent, hvars vid tidens offentliga diskussioner utkastade djärfva satser af de skilda fraktionerna mottogos med ömsevis beundran och förfäran. 1885 aflade han fil. licentiatexamen, och efter en tids utrikes resa uppträdde han vintern 1886—87 som populärvetenskaplig föreläsare med radikala förslag i fråga om förhållandet mellan man och kvinna samt i fritänkarriktning. Han möttes ock på mer än ett ställe med mötesförbud samt svårighet att erhålla lokaler för sina föredrag. På testators uttryckliga förordnande tillerkänd understöd af Lorénska fonden, vistades W. 1887—90 för vetenskapliga studier i England, Schweiz, Österrike, Tyskland och Frankrike. Han deltog därpå de följande åren ifrigt i tidens radikala rörelser, därvid mången gång kanske skattande åt svagheten att afsiktligt i möjligaste grad stöta den rådande opinionen för hufvudet, och var »folkriksdagsman» 1893 och 1896. Så småningom drogos hans intressen mera i rent vetenskaplig riktning och, sedan han efter 1895 förvärfvad fil. doktorsgrad förgäfves sökt blifva docent i nationalekonomi (alldenstund detta ämne tillhör juridiska fakulteten och W. väl undergått särskild pröfning i detsamma men ej aflagt juridisk examen), grep sig den 44-årige mannen på att studera juridik, och aflade 1899 med lysande vitsord juris kandidatexamen, hvarefter han s. å. förordnades till docent i nationalekonomi och finansrätt vid Uppsala universitet. Redan följande år erhöll han förordnande att uppehålla professuren i nationalekonomi och finansrätt vid Lunds universitet. Då den e. o. professuren i ämnet skulle besättas, gjordes från klerikalt håll de mest energiska ansträngningar att hindra utnämning af den ende väl vitsordade sökanden på grund af hans föregående offentliga uppträdande. Grundlagens uttryckliga bud om »skicklighet och förtjänst» som enda befordringsgrunden blef dock respekteradt, och W. erhöll platsen 1901. Sedan 1904 är han ordinarie professor i samma ämnen. Under de sista åren har W. icke så litet låtit tala om sig genom föredrag och uppträdanden i dagsfrågorna, hvarvid han genom sin böjelse för utopier, paradoxer och hugskott i sällsynt grad lyckats reta opinionen emot sig. — W:s betydande skriftställarskap kan delas i ett mera populärt, berörande

dagens strider, och ett rent vetenskapligt. Å det förra märkas, utom de förut omnämnda arbetena, de i bokform utgifna föredragen: *Om prostitutionen, huru mildra och motverka detta samhällsonda?* 1887, *Om folkökningen i Sverige* 1888, *Om äktenskapet* 1889, den parodiska *Nya berättelser ur bibliska historien af Tant Malin* 1888, de af en glänsande polemisk begåfning utmärkta skrifterna *De sexuella frågorna, granskning af hrr E. Svenséns, Bj. Björnsons och Seved Ribbings broschyrer* 1890, *Vetenskapen, spiritismen och hr C. von Bergen* 1891, vidare *Sverige och Ryssland* 1893, *Våra skatter af Sven Trygg* 1894, *Progressiv beskattning* 1894, *Allianser mellan arbetsgifvare och arbetare* 1902, *Socialiststaten och nutidssamhället* 1904 (de tre sistnämnda i Verdandis småskrifter). — Å det vetenskapliga området, å hvilket han hemma och i utlandet åtnjuter stort anseende som en framstående lärjunge af den österrikiske nationalekonomen Böhm-Bawerk, har han författat bl. a.: *Über Wert, Kapital und Rente* 1893, *Zur Lehre von der Steuerincidenz* 1895, (gradualafh.), *Finanztheoretische Untersuchungen, nebst Darstellung und Kritik des Steuerwesens Schwedens* 1896, *Geldzins und Güterpreise* 1898, *Penningräntans inflytande å varuprisen* 1899, *Försök till lärobok i teoretisk nationalekonomi* 1901 o. ff. samt uppsatser och kritiker i den in- och utländska fackpressen. — Gift 1889 med *Anna Kristina Margareta Bugge* (från Norge).

Wickström, **Victor Hugo,** publicist, skriftställare. Född i Hedemora d. 29 maj 1856. Föräldrar: skomakaremästaren *Johan Wickström* och *Christina Swahn.* — Student i Uppsala 1875, blef W. fil. kand. 1877 och idkade 1880—81 studier i Berlin och Sorbonne. 1882 väckte han i Uppsala uppseende genom *En självmördares anteckningar af Christer Swahn,* en samling af aforismer. Snart därefter lämnade han Uppsala och aflade i dec. s. å. fil. licentiatexamen i Lund, där han 1883 blef fil. doktor. Efter att hafva tjänstgjort några terminer vid allmänna läroverken, blef han 1886 redaktör af »Jämtlandsposten» i Östersund och är sedan 1888 äfven ägare af samma tidning, hvilken under hans ledning kommit till en betydande spridning. Nästan årligen har W. företagit vidsträckta resor till aflägsna länder och världsdelar, hvilka han sedermera skildrat i tryck på ett sätt, som ådagalagt honom vara på en gång en vaken iakttagare och drifven berättare. Samtidigt har han alltjämt, stundom under sin gamla pseudonym *Christer Swahn,* fortsatt sitt skriftställeri å det belletristiska och populärfilosofiska området. Detta bär i mångt och mycket prägel af självständig tankegång och sundt omdöme, men tyvärr har ock mången gång den honom alltigenom behärskande trängtan efter originalitet förledt honom till att, där sådan ej på annat sätt kunnat skapas, betydligt skatta åt det bizarra. Bland hans arbeten må här nämnas: *Dikter* 1882, *En hospitalshistoria* 1883, *Sanningskär* 1885, *Antikrist,* skådespel 1885, *Bildning* 1886, *Erkebiskopen,* dikt på vers 1886, romanen *Sådan var vägen* 1891, *Singalesiska bref* 1893, *Äfventyrarlif* 1894, *Stoft från sandalerna* 1895, *Tankar* 1895, *Kvinnostudier af en ungkarl* 1895, *Arnliot Gällina, historisk roman* 1896, *Som turist genom Europa* 1897, *En modern historia. I dagboksform berättad af Gunhild* 1898, *När Jesus kom till Östersund* 1898, *Italien* 1899, *Mansstudier* 1900, *I Öster- och Vesterland* 1900, *Som tidningsman jorden rundt* 1901, *Fjärran och nära* 1903, *Genom sju konungariken* 1903, *Prästväldets satanism* 1903, *En ny himmel och en ny jord* 1905, m. m. — Efter att vid flera föregående tillfällen stått som kandidat för Östersund—Hudiksvall till Andra kammaren, nådde han vid 1905 års allmänna val majoritet och har anslutit sig till liberala samlingspartiet. — Ogift.

Victoria (Sofia Maria Victoria), Sveriges kronprinsessa. Född i Karlsruhe d. 7 aug. 1862. Enda dotter till regerande storhertigen *Fredrik* af Baden samt hans gemål *Louise,* prinsessa af Preussen, dotter till kejsar Wilhelm I. Genom sin farmor, prinsessan Sofia Vilhelmina, dotter till konung Gustaf IV Adolf af Sverige, är kronprinsessan Victoria befryndad med den gamla svenska konungaätten. — Från sitt 9:e år undervisades prinsessan tillsammans med flickor ur olika samhällsklasser i den för detta ändamål upprättade prinsessskolan i Karlsruhe. Hon konfirmerades 1878 och gjorde hösten 1878 den svenske kronprinsen Gustafs (se I: 416) bekantskap, då denne bevistade Strassburgmanövrerna. Trolofning mellan dem ingicks i mars 1881; under sommarmånaderna undervisades prinsessan af d. v. docenten O. Alin i svenska språket och svensk historia. Förmälningen ägde rum d. 20 sept. 1881 i Karlsruhe, hvarpå de nyförmälda en vecka därefter landstego i Göteborg. Det högtidliga intåget i Stockholm, från Drottningholmssidan, inträffade d. 1 okt. Kronprinsessan Victoria, hvilkens hälsotillstånd är svagt, har under vintrarna brukat uppehålla sig i södra Europa eller Egypten, under det att hon om sommaren bor å Tullgarns slott, som från 1881 innehafves af kronprinsen, eller tidtals på Öland, där hon låtit bygga sig en villa. Skicklig amatörfotograf, lät kronprinsessan 1892 i Karlsruhe som manuskript trycka ett praktverk *Vom Nil. Tagebuchblätter,* med en mängd ljustryck efter af henne själf tagna illustrationer. — I sitt äktenskap har prinsessan sönerna *Gustaf Adolf,* hertig af Skåne (född d. 11 nov. 1882), *Wilhelm,* hertig af Södermanland (född d. 17 juni 1884) och *Erik,* hertig af Västmanland (född d. 20 april 1889).

Wide, Anders Gustaf, läkare. Född i Sundsvall d. 17 sept. 1854. Föräldrar: handlanden *Nils Wide* och *Katarina Ulrika Wik-*

lund. — Student i Uppsala 1874, blef W. med. kandidat 1880 och med. lic. 1884. Han promoverades 1886 till medicine doktor och aflade s. å. gymnastiklärareexamen efter 1885—86 genomgången kurs vid Gymnastiska centralinstitutet, där W. 1887—88 tjänstgjorde som lärare i medicinsk gymnastik. 1888 utnämndes han till föreståndare för Gymnastiskt-ortopediska institutet, blef 1890 docent i medicinsk gymnastik och ortopedi vid Karolinska institutet samt har erhållit professors namn, heder och värdighet. 1886—90 tjänstgjorde han som intendent vid Söderköpings brunn och är sedan 1891 intendent i Lysekil W. har offentliggjort åtskilliga uppsatser i »Uppsala läkareţören:s förhandl.», »Hygiea», »Nord. medicinskt arkiv», »Förhandl. vid allm. svenska läkaremöten» och i den af W. och L. M. Törngren 1889—99 redigerade »Tidskrift i gymnastik». Han har vidare författat en värdefull *Handbok i medicinsk gymnastik* 1895—96, öfvers. på tyska, franska, engelska, italienska och ryska. — Utom de sedan år 1887 för med. studerande i Stockholm årligen gifna kurserna i medicinsk gymnastik och ortopedi har W. äfven gifvit liknande kurser i Uppsala sedan 1893. På W:s initiativ bildades 1891 »Föreningen för bistånd åt lytta och vanföra i Stockholm» och 1892 dess arbetsskola. — Gift 1885 med *Anna Ruuth*.

Widekindi, Johannes, historieskrifvare. Född 1618 eller 1620; son af en *Widich* eller *Vidichinnus*, som var kyrkoherde i Bro socken af Västerås stift samt *Sara Olofsdotter*, syster till den berömde Johan Stiernhöök. — W. genomgick Västerås' skola och blef student i Uppsala 1640. Han befordrades sedermera 1655 till eloqu. lektor vid Stockholms gymnasium och utnämndes 1665 på sin gynnares, rikskanslern M. G. de la Gardies, förord till rikshistoriegraf. När vid riksdagen 1675 till Carl XI framlämnades den s. k. adelns pretentionsskrift, hvari yrkades alltför vidsträckta rättigheter för detta stånd och denna skrift onådigt upptogs af konungen, sattes W., hvilken ansågs som författare till densamma, i fängelse. Han lösgafs likväl efter en kort tid och afled julaftonen 1678. Hans historiska skrifter äro: *Thet svenska i Ryssland tijo åhrs krijgs historie* 1671 och *Herr Gustaff Adolphs then andres och stores, Sveriges, Göthes och Wendes Konungs historia och Lefwernes beskrifning*. Det senare arbetets tryckning begyntes 1676 och afslöts 1680. Men då ryska och danska sändebud anförde klagomål öfver framställningssättet, blef hela upplagan på 67 exemplar när, som utdelats eller sålts, indragen af den 1691 på änkans förlag utkomna förra delen af arbetet. På uppdrag af kanslikollegium granskades verket af några lärda personer, som emellertid funno att felen i det samma voro sådana, att en större omtryckning skulle erfordras. Hvart manuskriptet till den återstående delen tagit vägen är obekant. — Gift med *Anna Borgström*.

Widell, Signe, skådespelerska, recitatris. Född i Marstrand d. 3 april 1869. Föräldrar: rektorn därstädes *Gustaf Edvard Widell* — liberal ledamot af först borgareståndet, sedermera riksdagens Andra kammare 1859—69 — och *Angelina Ramsten*. — Fröken W. var först 1889 engagerad hos August Lindberg och gick därpå 1890 som elev för fru H. Winterhjelm. 1891—92 hade hon anställning vid Svenska teatern i Stockholm, 1892—93 hos Selander, 1893—94 vid Södra teatern i Stockholm, 1894—95 vid Svenska teatern i Helsingfors, 1895—96 hos Ranft-Hjertstedt, 1896—97 hos Rydberg, därefter vid Dramatiska teatern i Stockholm samt har sedan vistats såväl i England som Sverige samt hållit uppläsningar af Andersens sagor och Frödings dikter, m. m. Bland W:s roller märkas: *Lilla professorskan*, *Madame Sans-Gêne*, *Unge grefven*, *Lena* i »Jan Anders och Lars Anders», *Kitty* i »Sodoms undergång», *Rosi* i »Fjärilsstriden», *Asta* i »Lille Eyolf», *Agapetus* i »Herr Dardanell», m. fl. — W., som är i besittning af ett täckt och skälmaktigt yttre och stor komisk talang, ansågs på sin tid skola bli fru Hartmans arftagerska af subrettroller o. dyl. Hennes Lena i Geijerstams här ofvan nämnda bondskådespel — den roll, hvari W. slog riktigt igenom i Stockholm — var en förträfflig prestation, vittnande om både själsdjup och ovanlig uttrycksförmåga Som recitatris har W. arbetat sig fram till verklig fulländning i den svåra genren.

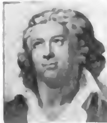
Widén, Johan, präst, politiker. Född i Slaka församling af Linköpings stift d. 1 aug. 1739. Föräldrar: dåvarande komministern, sedermera kyrkoherden i Skrukeby, *Anders Widén* och *Elisabeth Olin*. — Efter att ha genomgått stiftets skola och gymnasium, inskrefs W. som student i Uppsala 1757 och blef magister därstädes 1764. Prästvigd följande året på kallelse att vara huspredikant hos hofjägmästaren S. Tigerhielm, befordrades han 1771 till komminister i Söderköping och utnämndes 1780 till kyrkoherde i Västerlösa pastorat af Linköpings stift. Missnöjd med regeringssättet, sådant det uppenbarade sig efter Gustaf III:s död, tillskickade han 1792 regenten, hertig Carl, ett namnlöst bref, i hvilket han bland annat uppmanar hertigen att icke genom sina redskap kasta skuggor öfver den aflidne konungen, att ej trakta efter den unges lif o. s. v. Förnämligast genom polisfiskalen Teuchlers spaningar upptäcktes upphofsmannen till den anonyma skrifvelsen. W. inmanades i häkte och dömdes af Svea hofrätt till döden, hvilket straff hertigen förmildrade till landsflykt för lifstiden. W., som under tiden uppehållit sig i Köpenhamn, fick i juli 1796 tillstånd att återvända till fäderneslandet och i dec. s. å., sedan Gustaf IV Adolf öfvertagit regeringen, återfick han prästämbetet, hvarefter han 1798 befordrades till kyrkoherde i Örebro. Död därstädes d. 20 april 1813. — Gift 1: 1772 med *Inga Ulrika Nordstrand* och 2: med *Helena Maria Linde*.

Widén, Johan, ämbetsman, politiker. Född i Kumla socken af Örebro län d. 16 febr. 1856. Föräldrar: hemmansägaren och

ledamoten af först bondeståndet och sedermera riksdagens Andra kammare *Erik Olsson* i Sånnersta och *Maria Olsdotter*. — Student i Uppsala 1875, aflade W. 1880 hofrättsexamen därstädes, blef 1883 vice häradshöfding och var 1884—86 auditör vid Södermanlands regemente. Länsnotarie i Södermanlands län 1885, blef han samma år rådman och notarius publicus i Nyköping samt 1896 landssekreterare i nyssnämnda län. 1899 valdes han till ledamot af Andra kammaren för Nyköping, Torshälla, Strängnäs, Mariefred och Trosa, i hvilken egenskap han bevistat alla efterföljande riksdagar. Tack vare sitt flärdfria, sakliga framställningssätt samt sunda praktiska syn på tingen vann W. snart i hög grad kammarens öra och var 1900—05 nästan ständigt anlitad för arbetet i tillfälliga och särskilda utskott, ofta för ärenden af ganska maktpåliggande beskaffenhet, såsom 1901 års sjölagsutskott, där han var vice ordförande, och 1904 års läroverksutskott. Vid sommarurtiman 1905 var han ledamot af konstitutionsutskottet. Från början anslöt sig W. till landtmannapartiet men visade sig så småningom vara af ett mera moderat kynne än dess flertal och uppträdde vid 1905 års riksdag energiskt mot det Boström-Bergerska förslaget om proportionella val till enbart Andra kammaren. Den 2 aug. 1905 inträdde W. som statsråd och chef för civildepartementet i den Lundebergska koalitionsministären, med hvilken han afgick från ämbetet d. 7. nov. s. å. Vid 1906 års riksdag var han ledamot af lagutskottet och utnämndes s. å. till landshöfding i Jämtlands län. Han har äfven anlitats för arbeten i viktiga kommittéer, såsom strafflagskommittén 1900—02 och den 1902 tillsatta löneregleringskommittéen. — Gift 1892 med *Ellen Johanna Charlotta Murray*.

1. **Widerberg, Andreas,** skådespelare. Född 1766 i Göteborg, där han tidigt ingick vid Blanchs teatertrupp. — Då Gustaf III besökte staden med anledning af danskarnas befarade anfall 1788, väckte W. hans uppmärksamhet och erhöll af konungen anbud att taga anställning vid k. teatern. Här debuterade han som *Pompé* i »Oden» den 16 mars 1790 och gjorde genast uppseende genom sin vackra figur, välljudande organ och förträffliga deklamation. »Hvad han sade, tycktes komma ur själens djup, hade alltid det sanna uttryck, som karaktär och situation fordrade, och hans spel erhöll härigenom en naturlighet och ett rörande behag, som ingen konst och ingen beräkning kunde gifva.» Särskildt omtalas hans återgifvande af titelrollerna i »Helmfelt» och »Tankred» såsom mästerliga. Utrustad med en musikaliskt bildad sångröst, användes han med fördel äfven i lyriska roller, såsom i »Vattendragaren», »Leheman», »Gubben i bergsbygden», »Torparen» o. s. v. De senare åren var han ordningsman vid Dramatiska teatern. Död i Stockholm d. 25 april 1810. W. öfversatte för teatern flere skådespel. — Gift 1786 med skådespelerskan *Anna Katarina Widebäck*.

2. **Widerberg, Henriette Sophie,** lyrisk skådespelerska. Född i Stockholm d. 3 sept. 1796; den föreg. dotter. — Antagen till elev vid k. teatern 1807, ingick fröken W. fjorton år gammal vid Djurgårdsteatern och därefter vid teatern i Göteborg. Hösten 1817 debuterade hon på k. scenen som *Laura* i »Slottet Montenero», *Emilie* i »Målaren och modellerna» och som *Clara* i »De bägge arrestanterne». Efter mamsell Wässelii afgång var hon under en följd år teaterns mest användbara sångerska och uppträdde med största bifall i roller sådana som: *Armide* i Glucks opera af samma namn, *Pamina, Cora, Fidelio, Julia* i »Vestalen», *Anna* i »Don Juan», *Armida* i »Det befriade Jerusalem», *Susanna* i »Figaros bröllop», *Zerlina* i »Fra Diavolo», *Amazily* i »Ferdinand Cortéz» o. s. v. — Utan musikaliska studier, men med en röst, hvars rena, mjuka timbre »liknade näktergalens klara, klingande silfvertoner», utförde hon alla sina sångpartier efter gehör med en säkerhet och en kraft, som lät förmoda en sångerska af utmärkt skola. Vid sin afgång från k. teatern 1837 erhöll hon titel af hofsångerska. Hon lefde sedermera ett bekymmersamt lif och afled, bortglömd, i Stockholm d. 3 april 1872. Hon har af trycket utgifvit *En skådespelerskas minnen* 1850—51.

Widerström, Karolina Olivia, Sveriges första kvinnliga legitimerade läkare. Född d. 10 dec. 1856 i Helsingborg. Föräldrar: gymnastikläraren och veterinären *Otto Fredrik Widerström* och *Olivia Erika Dillén*. — W. genomgick gymnastiska centralinstitutet 1873—75 och var vintern 1875—76 assistent hos professor L. G. Branting. Efter 1879 vid Wallinska skolan i Stockholm aflagd mogenhetsexamen blef W. 1884 med kand. och 1888 med. lic. samt etablerade sig hösten 1889 såsom Sveriges första kvinnliga praktiserande läkare i hufvudstaden, där hon innehar en privatklinik. W., som företagit åtskilliga utländska studieresor, har författat afhandlingar i »Hygiea», »Sv. läkaresällskapets förhandl.», tidningar och tidskrifter, o. s. v. I handboken »Sjukvård och hälsovård» 1889, har hon skrifvit om *De kvinnliga könsorganen, deras funktioner samt deras vanligaste sjukdomar* samt i »Svenska spörsmål» 1893 om *Den kvinnliga klädedräkten betraktad ur hälsans synpunkt*. 1899 utgaf hon *Kvinnohygien, populärt framställd* och har genom såväl artiklar i pressen som föreläsningar oaflåtligt varit verksam att inskärpa detta ämnes vikt och betydelse. Nyligen har hon ock skördat triumfen, att öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor beviljat anslag för en kurs i ämnet för de kvinnliga eleverna därstädes. Hon har ock 1903 föranstaltat utgifvandet af *Anatomiska väggtaflor*.

Widman, Oskar, kemist. Född i Uppsala d. 2 jan. 1852. Föräldrar: bryggeridisponenten *Carl Johan Widman* och *Maria Kristina Pettersson*. — W. blef student i Uppsala 1870, fil. d:r och docent i kemi 1877, 1885 e. o. professor samt 1905 ord. professor i analytisk kemi vid Uppsala universitet. W:s författarskap omfattar en mängd afhandlingar, hufvudsakligen i organisk kemi, behandlande derivat af naftalin, cymol m. m. och införda i Vet.-akademiens och Vet.-societetens skrifter, utländska facktidskrifter o. s. v., samt *Elementär lärobok i organisk kemi* 1895. W. blef 1892 led. af Vet.-akademien. — Gift 1881 med *Gertrud Johanna Randvei Johannessen*.

1. Widmark, **Per Henrik,** ämbetsman. Född d. 6 april 1800 i Umeå. Föräldrar: urmakaren och rådmannen *Olof Widmark* och *Margareta Löfdahl*.. — Började sin bana som landtmäterieauskultant 1817, genomgick W. alla graderna af sitt yrke, blef vice kommissionslandtmätare 1821, kommissionslandtmätare 1824, 1830 andre landtmätare och 1842 förste landtmätare i Gäfleborgs län samt var styresman för afvittringen 1832—59. Utom den ofantliga mängd landtmäteriförrättningar, han under dessa år utförde, ägnade han sig med ifver åt allt, som kunde bidraga till länets utveckling, isynnerhet genom förbättring af dess kommunikationsanstalter. Framför allt står Helsingland till honom i stor skuld för sina landsvägar, vattenförbindelser och järnvägar. I februari 1859 utnämndes han till landshöfding i Norrbottens län och var från samma år styresman för det ekonomiska kartverket inom länet så att han, äfven såsom landshöfding, kunde anses tillhöra landtmäteriet. Han bibehöll ock båda dessa befattningar till sin död i Stockholm d. 13 okt. 1861. — I hela Norrland, men isynnerhet i Helsingland, där han tillbragte sin mesta tid, har W. efterlämnat varaktiga minnen af sin outtröttliga verksamhet. Vid sidan af sina ordinarie göromål, hvilka voro af beskaffenhet att taga en mans krafter i anspråk, fann han dock tid öfrig att författa en utmärkt *Historisk beskrifning öfver provinsen Helsingland*, utgifva en ypperlig *karta* öfver samma provins, sammandragen efter af honom förut utförda kartor öfver hvarje särskild socken, utarbeta den nya landtmäteritaxan af 1857 o. s. v. Inom sin ort, d. v. s. i hela Norrland, åtnjöt W. ett obegränsadt förtroende, förvärfvadt genom plikttrogenhet i sitt kall, drift, duglighet samt omutlig redbarhet och rättskänsla. — Gift 1: 1828 med *Carolina Andrietta Ström* och 2: 1843 med *Maria Laurentia Emilia Våhlén*. — Af hans söner må utom här nedan angifna (W. 2 och 3) nämnas sonen *Carl Olof*, född i Ljusdal d. 16 nov. 1831, som blef student i Uppsala 1849 och efter 1851 aflagd kameralexamen äfven ägnade sig åt landtmätarebanan. Han blef slutligen 1882 förste landtmätare i Kopparbergs län och afled i Söderköping d. 20 juni 1901. W. var 1877—85 och 1888—96 led. af Första kammaren, tillhörande frihandlarnas till minoritet sig så småningom förvandlande majoritet. 1882 led. af lagutskottet och 1883—85 af bevillningsutskottet, var W. 1885—86 statsrevisor. Gift med *Lovisa Ulrika Hammarström*. — En annan son *Henrik Adolf*, född i Ljusdal d. 5 sept. 1833, utnämndes 1873 som kapten i Helsinge regemente och major i armén till landshöfding i Norrbottens län och transporterades 1885 till Värmlands län. Död i Karlstad d. 3 mars 1889. Led. af Andra kammaren 1879—81 och af Första 1882, var W. liksom brodern ifrig frihandlare. W. var led. af lagutskottet 1880—81 och 1883—85 samt ordf. i lappkommittén 1882—83. Gift 1863 med *Kristina Katarina Åkerberg*.

2. Widmark, **Per Fredrik,** skriftställare, lexikograf; den föreg. son i första giftet. Född i Ljusdal d. 30 april 1837. — W., som 1854 blef student i Uppsala, var 1861—72 vik. lärare vid läroverket i Luleå, där han 1864—73 förestod tidningen »Norrbottenskuriren». Han var sedermera till sin död, som inträffade i Bie d. 12 mars 1895, sysselsatt med språkvetenskapliga och litterära arbeten. W. utarbetade sålunda i förening med L. G. Nilsson, A. Z. Collin m. fl. en mycket begagnad *Engelsk-svensk ordbok*, 1875, utgaf *Tysk-svensk ordbok*, 1883—89, m. m. Han har vidare under märket P. F. W. och pseudonymen Staffan författat tillfällighetsstycken på vers och prosa.

3. Widmark, **Erik Johan,** läkare. Född i Ljusdals socken d. 26. aug. 1850; den föregåendes halfbror i faderns senare gifte. — Student i Uppsala 1870, medicine kand. 1876 och medicine licentiat 1881, blef W. 1884 med. doktor efter att föregående år utgifvit afhandlingen *Om jequirityoftalmien*. Han förordnades 1884 till docent i oftalmiatrik vid Karolinska institutet, uppehöll 1888—91 undervisningen i ögonsjukdomar därstädes samt utnämndes sistnämnda år efter en mycket uppmärksammad befordringsstrid till e. o. professor i oftalmiatrik. W. har i »Hygiea», »Nordiskt medicinskt arkiv», »Skandinaviskt arkiv för physiologie» o. s. v. offentliggjort arbeten rörande bakteriernas betydelse för ögats sjukdomar, det inflytande, strålar af olika våglängd utöfva på ögats olika delar, meddelat kliniska och patologisk-anatomiska erfarenhetsrön, m. m. hvilka afhandlingar samlade utgifvits under titeln *Beiträge zur Ophtalmologie* 1891. W. har vidare skrifvit *Om ögonsjukdomar förorsakade af bakterier* 1893, i »Svenska spörsmål», *Om förgiftningssvagsynthet* 1895, i skr. utg. af Svenska nykterhetssällskapet, o. s. v. samt utgifver från 1898 i Jena *Mitteilungen aus der Augenklinik der Carolinischen Medico-Chirurgischen Instituts zu Stockholm*, innehållande uppsatser af

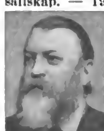

W. och hans assistenter. 1888—92 utgaf W. tillsammans med J. Bjerrum *Nordisk oftalmologisk tidskrift*. — Gift 1883 med *Julia Juhlin-Dannfelt*.

Widström, Ulrika Karolina, skaldinna. Född i Stockholm d. 24 nov. 1764. Föräldrar: hoflakejen *Peter Forsberg* och *Katarina Maria Grip*. — Hennes lefnadsöden förete ingenting märkvärdigt. Vid tjugusex års ålder gifte hon sig med violinisten och repetitören vid k. operan *Sven Widström*, afflyttade 1814, sedan hon två år förut blifvit änka, till landsorten och nedsatte sig 1830 i Mariestad, där hon sina återstående dagar lifnärde sig genom att hålla en flickpension. Hon afled där d. 19 febr. 1841. — Redan på 1780-talet hade hon väckt uppmärksamhet genom några smärre skaldestycken, som infördes i den tidens vittra ströskrifter. Men sitt skaldenamn förvärfvade hon egentligen genom sina *Erotiska sånger*, hvilka under signaturen U. C. W. utkommo 1799. Framför samtidens förståndspoesi utmärka sig dessa sånger genom en innerlig och varm känsla, ett oskuldsfullt behag och erotisk trånad, som tar sig ett både skyggt och passioneradt uttryck. Samma intagande egenskaper återfinnas jämväl i hennes sista diktsamling *Höstaftnarne* 1811 och i de små poemen, hvilka hon inflätat i sin fria öfversättning af romanen *Victor eller skogsbarnet* efter Ducray Duminil. Af fosforisterna hyllades fru W. storligen. Året före hennes död utgaf C. J. Lénström hennes *Samlade vitterhetsförsök* med lefnadsteckning af Franzén. Med anledning däraf yttrade direktören i Svenska akad. på akademiens högtidsdag: »Från en lyra, till hvars första intagande ljud Kellgren och Leopold med nöje lyssnat, hafva toner åter blifvit hörda, återkallande en hågkomst från den gustavianska sångens dagar. — Akademien, som önskar begagna detta tillfälle, att ägna fru W. ett offentligt vedermäle af sin uppmärksamhet, har begärt och erhållit sin skyddsherres tillåtelse, att till fru W. få öfverlämna akademiens jetton i guld, åtföljd af en skrifvelse som uttrycker akademiens tänkesätt.»

1. **Wieselgren, Peter,** präst, nykterhetskämpe, skriftställare. Född d. 1 okt. 1800 i Wislanda församling af Växiö stift, där föräldrarna *Jonas Jonsson* och *Elin Ingemarsdotter* voro bondfolk. — Sonen, som vid åtta års ålder genomläst hela bibeln och vid tio års ålder skrifvit psalmer och en predikan, tog sitt namn dels efter födelsesocknen, dels efter ett par mödernefränder, som förut burit detsamma, när han elfva år gammal insattes i Växiö skola. Han blef student i Lund 1820, sedan han som sjuttonårig gymnasist börjat predika och vid nitton års ålder blifvit nykterhetsabsolutist, innan nykterhetsrörelsen börjat på något ställe i världen. Han erhöll lagerkransen vid promotionen 1823. Året därefter förordnad till docent i litteraturhistoria i Lund, utnämndes han under loppet af s. å. till adjunkt i estetik, vistades 1823—28 i hufvudstaden, där han fick både vedersakare och vänner, blef 1828 e. o. vice bibliotekarie vid universitetsbiblioteket i Lund och befordrades till vice bibliotekarie 1830. Under dessa år förestod han flera terminer professuren i estetik och litteraturhistoria och hade flitigt öfvat sig i predikande, när han lät prästviga sig 1833. Befordrad s. å. till kyrkoherde i Västerstads pastorat af Lunds stift, utnämndes han 1834 till prost, blef teologie doktor 1844, förflyttades 1847 från Västerstad som kyrkoherde till Helsingborg och därifrån 1857 som domprost till Göteborg. — Död därstädes d. 10 okt. 1877. — Under åren 1838—46, äfvensom 1855 genomreste W. som Svenska nykterhetssällskapets ombud flera af Sveriges landskap under ständiga tal, föredrag och predikningar mot dryckenskapslasten, mot hvilket onda han äfven verkat som utgifvare af *Nykterhetsvännernas tidning* (1838—47) och genom en mängd uppsatser i andra tidningar och tidskrifter. »Ifrån barndomen djupt genomträngd af kristendomens ande och från ungdomen varmt hängifven åt historiska studier, begåfvad med snabb uppfattning och rastlös arbetsifver, har W. i en varm fosterlandskärlek funnit föreningsbandet emellan de båda banor, på hvilka han arbetat: skriftställarens och predikantens». Liksom han i den senare egenskapen varit en af de mest nitiska, har han i den förra varit en af de alsterrikaste i Sverige. Vi kunna här endast uppräkna några de viktigaste af hans skrifter: *Minnessånger ur Wärend* 1824, *Starkodds sånger* 1824, *Sveriges sköna litteratur, en öfverblick vid akademiska föreläsningar*, 5 del. 1833—49, en utförlig svensk litteratur- och kulturhistoria, hvari han tecknar svenska litteraturens öden från äldsta tider till år 1844; *De la Gardieska arkivet* 20 del. 1823—44, en viktig källsamling för historisk forskning, *Ny Smålands beskrifning, inskränkt till Vexiö stift*, 3 del. 1844—46, *Bihang till ny Smålands beskrifning* 1847, *Sydskandinavernas förstfödslorätt, ett bidrag till kritik af Skandinaviens urhäfder* 1845, en betydlig del af *Biographiskt lexikon öfver namnkunnige svenske män*, i förening med W. F. Palmblad m. fl., 23 del 1835—57, samt bidrag till *Svenskt biografiskt lexikon, ny följd*, 6 del. 1857—68. Hans öfriga arbeten utgöras af *Catalogus manuscriptorum bibliothecæ Lundensis* I—IV 1830, samt *De claustris suio-gothicis* I—XV, 1832—33, af minnestal, minnessånger, tal och predikningar, förord och företal till andras arbeten, en stor mängd uppsatser och bidrag till tidningar och tidskrifter o. s. v. Svenska akademien tilldelade honom 1863 Carl Johanspriset. — Ledamot af en mängd lärda, patriotiska och filantropiska sällskap. — 1900 utgafs en minnesteckning öfver honom af sonen Sigfrid (se nedan) och 1904 hans *Samlade skrifter i nykterhetsfrågan*. — Gift 1833 med *Mathilda Katarina Rosenqvist*.

2. **Wieselgren, Harald Ossian,** biblioteksman, publicist, historisk och biografisk skriftställare. —

Född i Västerstads församling i Skåne d. 2 nov. 1835; den föregåendes son. — Student i Lund 1852, ingick W. 1854 efter aflagd kansliexamen som e. o. amanuens vid k. biblioteket men återvände snart till Lund, där han 1856 blef fil. doktor. Efter att samma och följande år tjänstgjort vid läroverk i Helsingborg och Stockholm, företog han 1856—57 en utländsk studieresa och vistades hufvudsakligen i Paris, där han lämnade bidrag till franska tidningar i skandinaviskt syfte. Efter hemkomsten 1857 återtog han sin tjänstgöring i k. biblioteket, där han 1858 förordnades till andre amanuens, 1861 blef förste amanuens och 1877 bibliotekarie. 1857—70 var han tillika bibliotekarie hos hertigen af Dalarna, Nicolaus August. 1864 utsänd af k. m:t att i London, Paris, München m. fl. orter studera biblioteksinredning och biblioteksservis, ett förberedande steg för den nya byggnaden för k. biblioteket, ägnade han åt detsamma sin betydande kraft med så odeladt erkännande, att det allmänt betraktades som en flagrant orättvisa, när han 1890 af C. Snoilsky förbigicks vid tillsättande af det då lediga chefskapet. Han fortfor likväl att verka på sin post till 1900, då han erhöll afsked med pension. — 1866—79 verkade W. tillika som redaktör af *Ny Illustrerad Tidning*, som under hans ledning värdigt häfdade sin plats som en af Europas i fråga om såväl text som illustrationer bäst redigerade illustrerade tidningar. Bland dess innehåll ådrogo sig W:s biografier och dödsrunor öfver tidens personligheter ett välförtjänt erkännande. Hans stora personalkännedom och sällan eller aldrig svikande minne, hans förmåga att hos personer af olika temperament snabbt uppfatta det för hvar och en karakteristiska, hans sympatiska och humoristiska uppfattning samt behagliga framställningssätt gjorde honom särskildt lämpad för biografens kall. Han hade ock redan dessförinnan 1857—65 redigerat *Svenskt biografiskt lexikons* nya följd (innefattande bokstäfverna A—K). Af dödsrunorna i »Ny Illustrerad Tidning» utgaf han 1880 i bokform ett urval af ett femtiotal under titeln *Ur vår samtid.* Till denna samling anknöto sig 1889 *Bilder och minnen* och 1900 *I gamla dagar och i våra* (samling af förut i pressen och i kalendern »Svea» införda biografier och runor). Rent monografiska arbeten äro de förträffliga skildringarna *Lars Johan Hierta,* 1881 och *Cavour, Italiens befriare*, 1884. — Under en lång följd af år medlem af Svenska fornskriftssällskapets styrelse, utgaf han 1865—66 i dess handlingar *Helige Bernhards skrifter* i svensk öfversättning. Dessutom spridde han med öppen hand omkring sig uppsatser och äfven politiska artiklar i tidningar och tidskrifter. W. var nämligen i liberal riktning lifligt intresserad af dagens spörsmål och flera gånger ifrågasatt som riksdagsmannakandidat. I »Aftonbladet» och »Stockholms Dagblad» meddelade han i flera år resebilder från fordom svenska besittningar (Finland, Östersjöprovinserna, Preussen) och till »Dagens Nyheter» 1876 resebilder från världsexpositionen i Philadelphia, hvilka s. å. utkommo i bokform under titeln *Öfver Atlanten.* Till Verdandis småskrifter har W. bidragit med uppsatser om *Lars Johan Hierta, Finland* och *Norge.* — W. har ock gjort stora insatser i Stockholms andliga lif. 1862 var han en af medstiftarna af sällskapet *Idun* eller samlingspunkten för å det kulturella området verkande krafter i Stockholm och var från dess stiftande till sin död d. 17 mars 1906 dess sekreterare eller i verkligheten regerande diktator, som såväl genom sitt sällsynt mångsidiga intresse som sin egenskap af intelligent och spirituell sällskapsman med aldrig sinande humor förstod hålla sällskapet samman. 1863 begynte han tillsammans med prof. Axel Key en serie offentliga föreläsningar i hufvudstaden, hvilka sedermera öfvertogos och leddes af en kungl. direktion, tills det till dess förfogande ställda statsanslaget indrogs. För den svenska publicitetens angelägenheter visade W. alltid stort intresse och var upprepade gånger ordf. såväl i Publicistklubben som vid allmänna svenska publicistmöten. 1896 led. af Vitterh.-akad., var W. äfven 1901—06 kommitterad till tryckfrihetens vård. — Gift 1867 med *Hedvig Francisca (Fanny) Hjelt* (från Finland).

3. **Wieselgren, Per Sigfrid,** ämbetsman, politiker, nykterhetskämpe, skönlitterär författare. Född i Västerstads förs. i Skåne d. 26 nov. 1843; den föreg. bror. — Student i Uppsala 1861, förvärfvade sig W. fil. doktorsgrad därstädes 1869 efter försvar af afhandlingen *Om svenska riddarhuset och dess ätter.* Han ägnade sig sedermera åt juridiska studier i Lund, där han 1870 aflade hofrättsexamen, blef 1872 vice häradshöfding och tredje rådhuskanslist i Göteborg, 1874 sekreterare i samma stads poliskammare och 1884 justitierådman därstädes. 1885 utnämndes han till generaldirektör och chef för fångvårdsstyrelsen. — Tidigt bemärkt som föreläsare och genom uppsatser i pressen, valdes W. 1875 till ledamot af Andra kammaren, där han hade plats till och med januaririksdagen 1887. Från och med 1888 års riksdag har han representerat Göteborgs stad i Första kammaren. I riksdagen förvärfvade han sig snart anseende som en kunskapsrik och stridbar debattör samt uppmärksammades redan 1877—78 med en suppleantplats i lagutskottet, men den starkt oppositionella ställning, han intog till det då maktägande landtmannapartiets härordnings- och skattepolitik, vållade, att hans verksamhet inom utskotten sedermera begränsades till de tillfälliga. Vid tullstridens utbrott ställde han sig liksom allt framgent å frihandelssidan och användes med anledning häraf äfven i Första kammaren ej för andra utskott än tillfälliga och särskilda, trots han i många politiska frågor varit så konservativ som trots någon. Visserligen förenade han sig vid 1891 års riksdag med Axel Bergström i hans yrkande å politisk rösträtt åt hvarje kommunalt röstberättigad man, men denna ståndpunkt lämnade han snart åter och har i regel varit att finna bland dem, som fordrat starka garantier

för utsträckning af den politiska rösträtten. I unionsfrågan tillhörde W. dem, som under skarpa utgjutelser mot det styrande partiet i Norge plägade gifva uttryck åt sina drömmar om en helstat å den Skandinaviska halfön men var icke desto mindre en af de frihandlare, som bära ansvaret för mellanrikslagens uppsägning. Starkt pietistiskt anlagd och moderat nykterhetskämpe, har W. mest lyckats göra sitt ord hördt i nykterhets- och sedlighetsfrågor. — Som chef för fångvården har W. fortsatt sträfvandet att genom utvidgad tillämpning af cellsystemet i möjligaste mån undantränga gemensamhetsfängelset och att söka förebygga fångarnas återfall i brott. Det förra syftemålet har verksamt främjats genom 1892 års lag om straffarbetes verkställande i enrum och genom tidsenligt ordnade tvångsarbetsanstalter, det senare genom bestämmelser om arbetspremier och genom bildande af ett nät af fångvårdsföreningar. W. har som Sveriges ombud bevistat åtskilliga utländska fångvårdskongresser och utsågs 1884 till ledamot af förstärkta lagberedningen. — Som nykterhetsvän har W. i viss mån fullföljt faderns sträfvanden, om också ej i full samklang med den restriktiva förbudspolitiken. 1874 insatt som styrelseledamot i Göteborgs utskänkningsbolag, verkade han där energiskt för fullföljande af det ursprungliga Göteborgssystemet och lyckades genom sin 1880 utgifna skrift *Om svenska brännvinslagstiftningen 1855—77* korsa planerna att rubba 1855 års grunder för brännvinslagstiftningen samt insattes 1881 i kommittén för beskattning af maltdrycker. Hans arbete, *Göteborgssystemet, dess uppkomst, syften och verkningar*, 1881 öfversattes till flera utländska språk, liksom de uppsatser, i hvilka han 1883 drog i härnad mot den s. k. ringrörelsens brännvinspolitik och hans 1885 utgifna historik *Från striderna om svenska brännvinslagstiftningen 1835—85*. Den moderata nykterhetspunkten har W. bl. a. förfäktat i broschyrerna *Är den moderata nykterhetsrörelsen föråldrad?* 1895, och *Etik, pedagogik och politik inom den svenska nykterhetsverksamheten*, 1896. Ledamot i 1886 och 1889 års kommissioner till nykterhetens befrämjande, blef han efter M. Huss' afgång ordförande i den senare kommissionen. — W. har utöfvat en mångsidig författarverksamhet, äfven utom nykterhetspolitikens område. Som student införde han 1864 i »Svensk månadsskrift» en monografi *Om riksdagen i Norrköping 1800* och under sign. *Sixten Wird* en samling berättelser och reseskizzer, *Fantasi och verklighet*, 1865, efterföljda af dylika i tidningar och tidskrifter. Han utgaf vidare *Om de arbetande klasserna i historien och nu*, 1876, *Ur Göteborgs häfder* 1878 och *Ur barnens värld*, 2 band, 1879—82, *Peter Wieselgren, en lefnadsteckning*, 1900. Stort uppseende väckte de under sign. *Horatio* utgifna psykologiska romanerna *En man öfver bord* 1882, *Genom hvirflarne I—II* 1892 och *Under svärdet*. *Ur sjelfvets krönika* 1897, vittnande om rik lifserfarenhet, djup uppfattning och human lifsåskådning. På det penitentiära arbetsområdet föreligger af hans hand det omfattande verket *Sveriges fängelser och fångvård från äldre tider till våra dagar* 1895 (äfven öfversatt å franska), och å det dagspolitiska *Sammanslutning eller skilsmässa? I den skandinaviska enhetstankens namn* 1903, förutom en mängd uppsatser i tidningar och tidskrifter. W., som 1896—99 var led. af tvångsuppfostringskommittén, är hedersled. af Göteborgs Vitterhetssamhälle. — Gift 1872 med *Gertrud Odencrantz*.

Wigström, Eva, författarinna (pseudon. »Ave»).

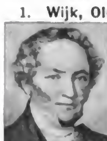

Född i byn Råga Hörstad i Asmundstorps socken af Malmöhus län d. 24 dec. 1832. Föräldrar: bonden *Pål Nilsson* och *Pernilla Jönsdotter*. — Hos fadern, som var en förmögen och kunnig man, erhöll hon sin första elementära undervisning, och hon fick tillfälle att om helgdagarna i familjebiblioteket rätt mycket tillfredsställa sin törst efter mera omfattande studier, särskildt af skönlitterära och historiska verk. Hvardagarna hölls hon däremot strängt till det landtliga arbetet. Vid 23 års ålder blef hon gift med fanjunkaren *Claës Wigström*, som då var disponent för den i hennes familjs ägo varande Ramlösa brunn. Vid sidan af sina husmoderliga sysslor ägnade sig fru W. med ökadt intresse åt studier och utbildade sig för författarebanan. Hon framträdde redan 1864 som folklifsskildrerska, men hennes egentliga debutarbete *För fyrtio år sedan. Taflor ur skånska folklifvet*, utkom först 1870. I denna samling skildringar lyckades hon att objektivt och troget återgifva folkföreställningen, jämväl beträffande uppfattningen af den öfversinnliga världen, och hon afhöll sig från alla onödiga reflexioner — en princip, som hon först på senare år började bryta mot. Boken mottogs uppmuntrande af publik och kritik och efterföljdes två år senare af *Brott och straff eller lifvet i ett svenskt straffängelse* — ett arbete, som mest på grund af sitt sensationella innehåll väckte uppseende. Bland hennes originalarbeten anteckna vi vidare *På vers och prosa* 1878, *Kloka Nanna* 1880, *Från slätt och skogsbygd* 1889—91, *Midt ibland oss*, som innehåller en förträfflig skildring ur tattarlifvet, 1891, barnberättelserna *Solsken* s. å. och det 1900 utkomna stora samlverket *Från herresäten och bondgårdar*, som upptager en stor del skickligt återgifna sägner, och hvari olika trakters folklynne åskådligt tecknas. Det är hufvudsakligen inom detta, det novellistiskt behandlade folkloristiska området, Ave har sin betydelse som skriftställarinna, och hon visar där prof på sakkunskap, psykologisk uppfattning och ett framställningssätt med godt humör. Hon har äfven framträdt som sakkunnig samlare af skånska allmogetraditioner med *Skånska visor, sagor och sägner* 1880, *Folkdiktning* etc. 1880—82, *Sagor och äfventyr upptecknade i Skåne* (i landsmålsföreningarnas tidskrift 1884) m. m. Fru W. har äfven i periodiska publikationer skrifvit (delvis prisbelönta) uppsatser i en del andra ämnen, t. ex. rörande skolförhållanden, barns och tjänares uppfostran, huslig ekonomi, fattig- och fångvård o. s. v. För skolväsendet

och undervisningen intresserade hon sig mycket, medverkade väsentligt till upprättande af en folkhögskola för kvinnor vid Helsingborg 1874 och var åren 1887—90 biträdande lärarinna i sin ena dotters privata flickskola i Helsingborg. Död i Helsingborg d. 5 jan. 1901.

Wijk. Släktens äldste kände stamfader *Erik* lefde i slutet af 1600- och början af 1700 talet. Hans son, *Olof Eriksson*, f. 1718, d. 1800, bodde på Viken Mellangården i Björlanda socken å Hisingen, hvarefter namnet *Wijk* antogs af sonen *Erik* f. 1755, sjökapten, d. 1818. En gren — se W. 2. — erhöll 1890 adlig värdighet med bibehållande af namnet.

1. **Wijk, Olof, d. ä.,** köpman, kommunalman, politiker. Född i Göteborg d. 9 okt. 1786. Föräldrar: sjökaptenen *Erik Wijk* och *Olivia Romare*. — För att tillfredsställa sonens böjelse för sjöyrket, lät fadern honom i ungdomen göra en sjöresa, hvarefter W. kände sig mätt på sjölifvet och 1799 ingick på Charles Christies kontor i Göteborg. Efter principalens frånfälle öfvertog W. 1806 affären för egen räkning och blef två år senare borgare i Göteborg. Under de följande åren företog han omfattande resor till flera af Europas länder, vann med ökade rikedomar ökadt förtroende och anseende samt emottog kommerserådstiteln 1820. Självständig, kunskapsrik och utrustad med stor praktisk duglighet, anlitades han både af regering och medborgare i flera viktiga värf. Sålunda var han 1818—35 ordförande för Göteborgs stads äldste, 1824 led. i styrelsen för segelfartens förbättrande mellan Vänern och Västerhafvet, 1835 led. i kommittén för granskning af Göta kanals segelfartstaxa, sedermera äfven i kommittén för uppgörande af förslag för Trollhätte slussverks ombyggande, samt i hospitalsdirektionen i Göteborg. 1838 blef han ordf. i styrelsen för arbetena i Götaälf och Göteborgs hamn, 1850 ordförande i Göta kanals bolag och direktion, o. s. v. Under riksdagarna 1834—35, 1840—41, 1850—51 och 1853—54 deltog W. som staden Göteborgs representant i borgarståndets förhandlingar och var vid 1834—35 års riksdag vice talman, 1850 talman samt 1853 ledamot af talmanskonferensen. Till sin politiska åskådning var W. konservativ. — 1825 vald till statsrevisor, blef han 1831 led. af Vet.- o. Vitt.-samhället i Göteborg. W. bidrog till sin fädernestads förskönande och bildade det första nykterhetssällskapet i Sverige. Död i Göteborg d. 4 febr. 1856. — Gift 1832 med *Hilda Virginia Prytz*.

2. **Wijk, Olof, d. y.,** affärsman, kommunalman, politiker. Född i Göteborg d. 21 juli 1833; den föreg. son. — Student i Uppsala 1850, ingick W. efter aflagd kameralexamen 1851 å faderns kontor samt öfvertog efter dennes död 1856 firman Olof Wijk & C:o, i hvilken sedermera två yngre bröder ingingo och som städse intagit en rangplats på Göteborgs börs. Kommunala värf inkräktade ock tidigt å hans tid. Från stadsfullmäktigeinstitutionens begynnelse var han medlem af denna korporation och 1888—97 dess ordf. Vid det första valet efter representationsförändringen invaldes han i Andra kammaren, som han sedermera oafbrutet tillhörde till och med 1890 års riksdag. Hans lediga och klara sätt att uttrycka sig, betydande teoretiska och praktiska kunskaper samt moderata, behagliga och sympatiska väsen förvärfvade honom snart ej obetydligt inflytande och var han 1867—69 suppleant och 1873—80 ledamot af bevillningsutskottet samt 1870—71 led. af konstitutionsutskottet. Företrädesvis yttrade han sig i bank- och bevillningsfrågor, i de senare prononcerande sig som bestämd frihandlare, men ådagalade äfven lifligt intresse för utvidgande af främmande trosbekännares medborgerliga rättigheter och af gift kvinnas äganderätt. 1875 utnämndes han till kammarens vice talman och erbjöds af de Geer att ingå i hans ministär som finansminister, hvilket han dock afböjde, liksom ett liknande anbud föregående år efter C. F. Wærns afgång. Vice talmansposten beklädde han oafbrutet till i april 1880, då han efter Arvid Posses utnämning till statsminister blef ordinarie talman, i hvilken egenskap han fungerade under hela sin återstående riksdagstid. Hans lugn och oväld, i förening med hans stora välvilja och den enastående gästfrihet, han visade kammarledamöterna, gjorde honom bland dessa synnerligen högt skattad och det inflytande, han under hand utvecklade i moderat och förmedlande riktning, kan säkerligen skattas mycket stort. Vid 1890 års val undanbad han sig återval och erhöll s. å. adelskap med bibehållande af sitt gamla namn. Härefter ägnade han sig, vid sidan af sina privata angelägenheter, uteslutande åt en vidtomfattande kommunal verksamhet i sin fädernestad, där han afled d. 17 sept. 1901. — W., som af fil. fakulteten i Uppsala kallats till fil. hedersdoktor och 1878 blef led. af Göteborgs Vitterhetssamhälle, har knutit sitt namn till flera donationer för vetenskapliga ändamål, liksom han i det tysta städse visade en gifmild hand mot nöd och lidanden. Statsrevisor 1865 och led. af tullkommittén 1876—82. — Gift 1870 med *Carolina Dickson*, dotter af grossh. J. J. Dickson (se I: 242). — Sonen *Hjalmar*, född 1877, student i Uppsala 1894 och affärsman i Göteborg, är från och med 1906 års riksdag ledamot af Andra kammaren och tillhör liberala samlingspartiet. — Af W:s bröder har *Erik*, född d. 1 mars 1836 och delägare i firman Olof Wijk & C:o 1860—95, representerat sin fädernestad först i Andra kammaren 1894—juni 1905 och därefter i Första kammaren. W., som i Andra kammaren tillhörde liberala samlingspartiet, hade 1903—05 plats i bankoutskottet. Gift 1868 med *Emily Dickson*. — Yngre brodern *Ivar*, född d. 9 okt. 1841 och godsägare å Domö i Skaraborgs län, som hvars landstings ordf. han fungerat sedan 1888 och till hvars hushållningssällskaps vice ordf. han korades 1906, representerar länet i Första kammaren från och med 1892 års lagtima riksdag. Han tillhör protektionisternas mera moderata element och har vid alla riksdagar från

och med 1895 varit ledamot af statsutskottet. Statsrevisor 1893, blef han 1902 led. af löneregleringskommittén och kallades 1897 till led. af Landtbruksakademien. — Gift 1: 1865 med *Hedvig Sofie Norström* och 2: 1872 med *Mary Dickson.*

Wijkander. Efter födelseorten, byn Alsvik på ön Yxlan i Blidö socken i Roslagen, där *Anders Jansson*, död 1783, var bonde, antogs namnet af hans son *Anders*, f. 1779 d. 1834, kyrkoherde och k. hofpredikant.

1. Wijkander, **Anders Laurentius Teodor**, militär, författare. Född i Stockholm d. 6 febr. 1821. Föräldrar: k. hofpredikanten *Anders Wijkander* och *Eva Margareta Widegren.* — Utnämnd 1839 till underlöjtnant vid Svea artilleriregemente, sökte och erhöll W. följande året transport till Värmlands regemente, där han passerade alla officersgraderna, tills han blef regementschef 1864. Sedan han genomgått högre militärläroverket å Marieberg, anställdes han 1844 som generalstabsofficer och blef i denna egenskap flitigt använd, till dess han som regementschef ej längre kunde tillhöra generalstaben. Från midten af 1850-talet, då han som kompanichef var bosatt i norra Värmland, daterade sig hans mångsidiga alltjämt ökade verksamhet i kommunala och politiska värf. Så var W., för att nämna några af hans många förtroendeuppdrag, värmländska landstingets förste vice ordförande, och i fem år dess ordförande, i sex år ordförande för Värmlands hushållningssällskap, 1870 ledamot i kommittén för uppgörande af nytt fältförvaltningsreglemente, 1873 ledamot i kommittén för granskning af förslag till ny härordning, 1875 ordförande i kommittén för ordnande af arméns trängväsen, hvilken 1877 afgaf sitt epokgörande betänkande, 1868—81 ledamot af riksdagens Första kammare, som 1868—70, 1872—76 och 1878—79 insatte honom i bankontskottet samt vid båda riksdagarna 1871, 1875 och 1877—78 i försvarsutskottet, lekmannaombud vid kyrkomötet 1873 o. s. v. Af hans utgifna skrifter må anföras ett par hans större arbeten: *Öfversigt af svenska militärförvaltningen jämte grunddragen af den norska, i hvad som rörer krigsmakten till lands* 1861 och *Öfversigt af svenska krigsförfattningens historiska utveckling från äldre tider till indelningsverkets afslutande 1733* 1866. 1854 invaldes W. till ledamot af Krigsvetenskapsakademien, utnämndes 1874 till generalmajor i armén och var 1877—80 tillf. befälhafvare i 3:e militärdistriktet. 1881 tog han afsked ur krigstjänsten och afled i Göteborg d. 6 dec. 1885. — Gift 1848 med *Jacquette Wilhelmina Rütterskjöld.*

2. **Wijkander, Carl Oscar**, dramatisk författare. Född i Stockholm d. 7 maj 1826; den föregåendes bror. — Student i Uppsala 1844, ägnade W. sig tidigt åt litterära sysselsättningar och erhöll Bergfalkska priset för ett poem »Återseende och afsked». — 1848 bevistade han fälttåget i Danmark som frivillig vid 4:e linjebataljonen, en af de få svenskar som infriade sitt under studentfesten 1845 i Köpenhamn gifna löfte att personligen deltaga i försvaret af Danmarks nationella bestånd. Efter sin återkomst till Uppsala aflade han kansli- och kameralexamen 1849 samt inskrefs som tjänstgörande i finansdepartementet och några andra ämbetsverk. Förordnad till tulldistriktchefssekreterare i Göteborg 1855, tog han afsked följande året och ägnade sig någon tid åt merkantila sysselsättningar, men återvände 1863 till Stockholm för att tillträda befattningen som inspektor och litteratör vid den då nyss af Carl XV inköpta Dramatiska teatern, blef 1868 intendent vid samma teater med bibehållande af litteratörbefattningen och förordnades 1871 till sekreterare och ombudsman vid de k. teatrarna. Erhöll på begäran afsked från intendentskapet 1878 och från sekreterartjänsten 1881 och bosatte sig 1891 i Hälsingborg. 1876 erhöll han hofintendentstitel. Död i Hälsingborg d. 20 jan. 1899. — W. har skrifvit pjäserna: *Lucidor* 1854, *Amaranther-Orden* 1864, *En konung* 1870, hvilken sistnämnda blifvit af Sv. akademien prisbelönt, *Siri* 1874, *Svart i rödt* 1876, *Bertha Malm* 1882, *Medborgerligt förtroende* 1883, *Kvinnofrid* 1884, *Fru Madeleine Bunge* 1886, m. fl. Han har vidare öfversatt eller bearbetat en stor mängd utländska teaterstycken, författat memoarer, *Ur minnet och dagboken* 1882, dikter, *Femtio sonetter* 1892, m. m. — Gift 1856 med *Mathilda Veronica Anna Münzer* från Böhmen.

3. Wijkander, **Erik Anders Gustaf August**,

fysiker, kommunalman, politiker. Född i Stockholm d. 14 mars 1849; den föreg. brorson och son af W. 1. — Student i Lund 1868, blef W. 1872 fil. doktor och kallades s. å. till docent i astronomi vid Uppsala uinversitet. 1873 öfverflyttades han som docent i fysik och meteorologi till Lunds universitet samt utnämndes 1881 till professor och föreståndare för Chalmers' tekniska läroanstalt i Göteborg. W. deltog 1872—73 som fysiker och astronom i den svenska polarexpeditionen till Spetsbergen, har som representant för Vetenskapsakademien bevistat flera polarkonferenser samt, dels som stipendiat, dels på egen bekostnad, gjort en mångfald utländska resor i vetenskapligt ändamål. Sedan 1881 är han led. af Göteborgs vitterhetssamhälle. I Göteborg har han sedan en lång följd af år flitigt anlitats i offentliga värf och är sedan 1898 stadsfullmäktiges ordf. Vid majriksdagen 1887 och 1891—96 företrädde han jämväl staden i Andra kammaren, där han uppträdde som en talangfull målsman för frihandelsvänliga och moderat-liberala tendenser samt vid några riksdagar var förtroendeman i »frihandelsvänliga centern». Efter att 1891—93 haft plats i tillfälliga utskott, var han 1894 ledamot af bevillningsutskottet och 1895 af tillfälligt utskott. Vid ett fyllnadsval till Andra

kammaren till sommarurtiman 1905 var han ånyo kandidat men nådde ej majoritet. Förutom vetenskapliga afhandlingar i åtskilliga tidskrifter har W. af trycket utgifvit *Läran om naturföreteelserna och världskropparne* 1873, *Lärobok i fysik*, 3 band, 1884—86 och *Fysikens grunder* 1888. — Gift 1878 med *Laura Maria Charlotta (Majken) Tudeer* (från Finland).

1. **Wijkman, Casper**, präst, politiker. Född i Stockholm d. 3 dec. 1718. Fadern *Sven Wijkman* blef slutligen kyrkoherde i Våla församling af ärkestiftet. — Student i Uppsala 1736, blef W. fil. mag. därstädes 1746, hvarefter han 1748—50 företog en utländsk resa. Vikarierande lektor i Gäfle 1755, utnämndes han 1759 till kyrkoherde i Mo pastorat i Hälsingland och blef 1763 kontraktsprost. Som representant för sitt stift vid 1760—62, 1765—66 och 1771—72 års riksdagar var W. en skicklig, tilltagsen och myndig ledare för Mössorna inom sitt stånd, vid den förstnämnda ledamot af den då tillsatta stora deputationen och vid de två senare af sekreta utskottet. Han belönades ock af sina partikamrater för sitt nit, då de tre ofrälse stånden 1772 beslöto, att han skulle utnämnas till första regala pastorat, hvartill han anmälde sig, och till följd häraf »satte han sig ock s. å. i besittning» af Katarina församling i Stockholm. Vid Gustaf III:s revolution fängslades han d. 19 aug. 1772 på dennes befallning men frigafs åter redan d. 21 aug. Från 1772 verkade han som bankofullmäktig för sitt stånd till sin död i Stockholm d. 14 mars 1780. — Gift med *Ulrika Eleonora Hellman*.

2. Wiikman **Caspersson, Sven,** biskop, politiker. Född i Öster-Våla af Uppland d. 19 jan. 1754; den föreg. son. — Vid sjutton års ålder student i Uppsala, erhöll W. efter fem års gradualstudier lagerkransen 1776, aflade teologie kandidatexamen 1779 och kallades året därefter till docent

teologiska fakulteten. Befordrad till e. o. adjunkt 1783, uppehöll han under professor Amnells senare lefnadsår dennes föreläsnings- och examensåligganden och antogs till konsistorie notarie i Uppsala 1789. 1795 utnämndes han till kalseniansk professor i Uppsala, blef teologie doktor vid kröningen 1800, kyrkoherde i Simtuna 1805, domprost i Västerås 1819 och slutligen biskop öfver Västerås stift 1825. Död i Västerås d. 9 febr. 1839. — W., hvilken som först vald, sedermera som biskop självskrifven, ledamot af prästeståndet, bevistade alla riksdagar 1800—30 och 1809—18 tillhörde konstitutionsutskottet samt 1823 och 1828 bankoutskottet, intager en ganska framskjuten roll i vår riksdagshistoria. I religiöst afseende lutande åt den neologiska riktningen, anses han i icke oväsentlig grad bidragit till att den andliga frihetens och toleransens grundsatser i den mån, som skett, kommit att prägla 1809 års grundlagar. Kunskapsrik, självständig och frisinnad, utgjorde han länge en prydnad för sitt stånd, där hans inflytande skattades mycket stort. Vid sitt tillträde af biskopsämbetet i Västerås hade han redan uppnått sjuttioett års ålder, hvarför han som stiftsstyresman efterlämnat föga spår af sin verksamhet. — Gift 1: 1799 med *Anna Katarina Wibjörnsson* och 2: 1807 med *Inga Kristina Tegman*.

Wikblad, Sven **Herman,** ämbetsman. Född i Stockholm d. 7 juli 1841. Föräldrar: aktuarien vid Stockholms rådhusrätt *Lars Herman Wikblad* och *Karin Margareta Amalia Yckenberg*. — Student i Uppsala 1860, aflade W. därstädes hofrättsexamen 1863, blef 1868 vice häradshöfding och

förordnades 1873 till sekreterare och ombudsman i riksgäldskontoret. Tillika tjänstgjorde han 1875—89 som sekreterare å statsutskottets riksgäldsafdelning och 1884—89 i själfva utskottet, var ledamot af skatteregleringskommittén 1880—82 samt af kommittérna för afgifvande af förslag till ny instruktion för riksdagens revisorer 1884 och till ny bolagsordning 1886—89. Det var sålunda med ganska mångsidig erfarenhet, W. 1889 inträdde i konseljen som konsultativt statsråd. På denna kräfvande och ansvarsfulla post verkade han den långa tiden till 1901, då han utnämndes till president i kammarkollegium. Död å Dalarö i Stockholms skärgård d. 13 aug. 1904. — W. som var nära ungdomsvän till Carl Snoilsky, hyste äfven lifligt intresse för litteratur och i all synnerhet musik. Han var ock 1876—89 ordförande i Musikaliska konstföreningen, blef 1884 led. af Musikaliska akademien och hade 1885—89 plats i dess förvaltningsutskott. — Gift 1870 med *Hilda Fredrika Charlotta Nordén*.

Wikmansson, Johan, musiker, tonsättare. Född i Stockholm d. 28 dec. 1753. — På grund af sina tidigt utbildade anlag för tonkonsten erhöll W. undervisning i klaverspelning och generalbas af kapellmästaren Johnsen men sattes 1770 af föräldrarna i lära hos en instrumentmakare i Köpenhamn, där han behandlades så illa, att han rymde. Återkommen till Sverige, anställdes han 1771 vid postverket och året därefter vid nummerlotteriet, där han blef kamrerare 1778. Med bibehållande af nämnda befattning antogs han till organist vid holländska kyrkan och blef 1781 organist i Storkyrkan. Död i Stockholm d. 10 jan. 1800. — W. var en utmärkt violoncellist och orgelspelare, och hans kompositioner, isynnerhet åtskilliga kvartetter för violin, berömmas som förträffliga. Trenne af dessa, tillägnade Josef Haydn och af denne fördelaktigt bedömda, utgåfvos efter W:s död i Stockholm af hans dotter med följande dedikation: »Josef Haydn tillägnas detta verk. Dess författare gömde det af blygsamhet undan allmänheten men hade länge föresatt sig att däraf göra ett offer åt dig, hvars bifall hade varit hans käraste belöning. Ömheten för min faders minne ålägger mig att uppfylla hans önskan, och jag njuter glad det hoppet att därigenom äfven förlänga

hans hågkomst.» — Denna dotter var presidenten P. Westerstrands fru. — Gift 1782 med *Sara Kristina Een.*

Wikner, Carl Pontus, filosof, skriftställare.

Född i Ryrs socken på Dal d. 19 maj 1837. Föräldrar: bruksinspektoren *Peter Wikner* och *Sara Larsson.* — I Uppsala, där W. blef student 1856, ägnade han sig med ifver åt klassiska och filosofiska studier och tillhörde några år det vittra studentsamfundet N. S. (Namnlösa sällskapet). 1862 aflade W. fil. kand.-examen och erhöll vid promotionen 1863 lagerkransen. Förordnad s. å. till docent i teoretisk filosofi, utnämndes han 1873 till lektor i teologi och hebreiska vid Uppsala högre elementarläroverk och företog s. å. en studieresa till Tyskland och Schweiz. W. bestred vid universitetet professuren i teoretisk filosofi 1869 och förestod vid elementarläroverket någon tid teoretiska profårskursen. — För att bereda W. en personlig professur vid Uppsala universitet företogs en insamling, men under tiden kallades han 1884 till professor i filosofi och estetik vid Kristiania universitet och tillträdde befattningen 1885. Då professorn i teoretisk filosofi i Uppsala, Ribbing, 1885 tog afsked, sökte W. hans plats på uppmaning i en adress, undertecknad af Uppsala studentkårs flertal, samt uppfördes af humanistiska sektionen och akademiska konsistoriet i första förslagsrummet. W. afled emellertid i Kristiania, före utnämningen, d. 15 mars 1888. — Hans utgifna skrifter äro: *Undersökningar om enhet och mångfald,* grad.-afh., *Kan filosofien bringa någon välsignelse åt mänskligheten?* 1864, *Hvad vi behöfva* 1865, *Kunna vi veta något om Gud?* 1865, *Naturens förbannelse* 1866, *Schema till anthropologien* 1867, *Kultur och filosofi i deras förhållande till hvarandra* 1869, *Lärobok i Anthropologien* 1870, *Undersökningar angående den materialistiska världsåskådningen,* 1870, *Uppsatser i religiösa ämnen* 1871, *Om auktoritet och självständighet,* 1872, *Tankar och frågor inför människones son* 1872, *Tal vid aftäckningen af Ernsts Björcks minnesvård* 1873, *De imagine Dei, dissert. theologica* 1863, *Religiösa meditationer och föredrag* I—III 1873—75, skizzen *Mantegnas engel* i »Litterärt album» 1877, *Några drag af kulturens offerväsen* 1880, *Om egenskaper och närgränsande tankeföremål* 1888. — Efter W:s död utgåfvos *Tidsexistensens apologi* 1888, *P. Wikners vittra skrifter, i urval,* utg. af K. Warburg 1888, *I mänsklighetens lifsfrågor. Populärfilosofiska och religionsfilosofiska föredrag, uppsatser och bref* 2 dlr 1889, och *Samlade predikningar,* utg. af O. Quensel, 1889. Flera af dessa skrifter hafva utgått i nya upplagor och åtskilliga af dem blifvit öfversatta på tyska. Af Sv. akad. belönades W. med Carl Johanspriset. — »W. uppträdde gång efter gång, så väl i tal som skrift, offentligen med läror, som i väsentliga punkter afveko från vår kyrkas ortodoxa dogmer; och dock var han i teologiska kretsar i vårt land populär som ingen annan samtida religiös författare, ja erhöll af Uppsala teologiska fakultet offentlig belöning för apologetiskt författarskap. Å andra sidan var han till hela sin personlighet djupt kristligt religiös och hänvisade ständigt till 'människones son såsom den enda vägen, sanningen och lifvet; och dock sattes han af fritänkarne måhända än högre än af de ortodoxe. Han är kanske den djupsinnigaste författare, som under senare årtionden framträdt i vårt land, och dock lästes hans skrifter långt utom de lärdas krets, ja, hade kanske sina varmaste vänner bland den kvinnliga publiken. Han bröt med alla föregående filosofiska skolor och erkändes dock af fackmännen som en eminent filosofisk talang. Han höll ständigt inför ungdomen fram idealets allvarsfordringar utan ringaste eftergift åt lättsinnet eller det ungdomliga öfvermodet, och dock beundrades och älskades han af den nordsvenska universitetsungdomen såsom få. Han hade en personlig benägenhet att isolera sig och var nästan blyg för offentligt uppträdande, och dock var han, hvart han kom, en bland dem, kring hvilka skaror samlades. — Hvari låg hemligheten af denna nästan underbara popularitet? — Svaret kan ej gifvas med något som helst slagord. Ty det var ej genom någon enskild sin handling, som han vunnit sin samtids hjärtan; det var icke genom någon särskild åsikt, som han tilltvungit sig deras öfvertygelse. Utan hemligheten låg i hela hans personlighet. — W:s såväl religiösa som filosofiska åsikter skiftade i så många olika facer, genomlöpte så många och inbördes så skilda utvecklingsskeden, att det är svårt att i dem alla upptäcka och fasthålla den gemensamma grundtanke eller det grundintresse, som väl dock innerst uppbar det hela samt gaf det lif och utvecklingskraft. Men denna svårighet försvann för dem, som lärde känna hans personlighet. — För W. om för någon, voro lif och lära innerligt förenade. Den djupa, varma religiositeten var i hela hans varelse det utmärkande grunddraget. Det var denna religiositet, denna evighetslängtan och sedliga renhet, som liksom gåfvo en gloria kring hans hufvud, en fläkt af något heligt, hvarhelst han så uppträdde, på predikstolen eller i de unges muntra lag.» — Gift 1871 med *Ida Albertina Weinberg.*

Wikström, Johan Emanuel, naturforskare.

Född i Vänersborg d. 1 nov 1789. Föräldrar: bruksägaren *Johan Wikström* och *Carolina Charlotta Bahrman.* — Student i Uppsala 1806, ägnade sig W. enligt faderns önskan åt juridiken, aflade hofrättsexamen och inhämtade den praktiska lagfarenheten under någon tids tjänstgöring som tingsbiträde i hemorten. Som denna bana alls icke öfverensstämde med hans lynne, återvände han till universitetet, inskrefs i medicinska fakulteten och bedref sina nya studier med den ihärdighet, att han blef med. kand. 1815, med. lic. 1817 och s. å. promoverades till med. doktor. Under sina medicinska studier ägnade han tillika en outtröttlig flit åt naturvetenskaperna, särskildt

botaniken, härtill uppmuntrad af Sveriges då mest ansedde växtkännare Thunberg och O. Swartz. Vid den senares frånfälle 1818 blef W. hans efterträdare som botanisk intendent vid Vetenskapsakademien och lärare vid Bergianska trädgårdsskolan samt bibehöll dessa befattningar till sin död i Stockholm d. 4 maj 1856. — Som intendent vid det då ännu mycket ofullkomliga museet inlade han stora förtjänster och kan anses som den egentliga skaparen af det rika herbarium, som nu bildar museets botaniska afdelning. Äfven som författare arbetade han med oförtruten flit. Det verk, åt hvilken han ägnade mesta tiden, var Vetenskapsakademiens af honom årligen utgifna *Öfversigt af botaniska arbeten och upptäckter* eller, som den fr. o. m. 1826 hette, *Årsberättelse om framstegen i botanik*, hvari han redogjort för arbeten och upptäckter inom vetenskapen under trettioett år 1821—1852. För Vetenskapsakademiens handlingar författade han flere uppsatser af värde, utgaf öfver den inhemska botaniska litteraturen ett verk *Conspectus litteraturæ botanicæ in Suecia ab antiquissimis temporibus usque ad finem anni 1831* 1832, etc. författade *Stockholms Flora, eller korrt beskrifning af de vid Stockholm i vildt tillstånd förekommande växter med inledning* etc., ett vidlyftigt arbete af hvilket endast första delen utkom 1840 m. m. I Sverige var W. ledam. af Vet.-akad. och Landtbr.-akad. och var jämväl led. af en mängd utländska lärda sällskap. — Ett artrikt växtsläkte af thymelææcésläktet bär efter honom namnet *Wikstrœmia*. — Ogift.

Wilcke, Johan Carl, fysiker, Född i Wismar d. 6 sept. 1732. Föräldrar: diakonus *Samuel Wilcke* och *Anna Scheele*. — När fadern 1739 tillträdde sin befattning som andre pastor vid tyska församlingen i Stockholm, åtföljde W. sina föräldrar till Sverige, insattes i tyska skolan och blef student i Uppsala 1749. Två år senare anträdde han en längre utrikes resa, under hvilken han vann den filosofiska graden i Rostock 1757, efter att ha utgifvit afhandlingen *De electricitatibus contrariis*, som väckte stor uppmärksamhet. Återkommen till Sverige, utnämndes han, sedan han till Vet.-akad. inlämnat afhandlingen *Rön om elektriska laddningens åstadkommande med flera kroppar än glas och porcellän* 1758, och *Historia af de naturkunnigas mening om orsakerna till åskedundret*, 1759 till Thamisk lektor i Stockholm, med åliggande att hålla fria föreläsningar i experimentalfysik, erhöll 1770 professors namn, heder och värdighet samt förordnades 1784 till Vetenskapsakademiens ständige sekreterare. Ledamot af Vet.-akademien m. fl. lärda samfund. Död i Stockholm d. 18 april 1796. — Inom fysikens område var W. en icke blott flitig arbetare utan en af de utmärktaste banbrytande lärde, Sverige ägt. Genom sina skarpsinniga forskningar spridde han ett oväntadt ljus öfver flera delar af fysiken och bidrog väsentligt till denna vetenskaps framgångar. W. uppställde en tillfredsställande teori till förklaring af alla fenomen vid Voltas elektrofor, innan själfva instrumentet var uppfunnet, studerade magnetnålens dagliga och årliga förändringar, förklarade norrskenets inverkan på densamma, var den förste, som uppdrog isogoner och isokliner, o. s. v. — Resultatet af sina undersökningar nedlade han mest i Vetenskapsakademiens handlingar, hvilka innehålla nära femtio uppsatser af hans hand. — Gift 1777 med *Maria Kristina Zetterberg*.

Wilde, Jakob, historiker. Född i nov. 1679 i den lilla staden Bauske i Kurland, där fadern var handlande. — Sedan W. från 1695 studerat vid universitetet i Königsberg och 1701 blifvit magister i Greifswald, kallades han det sistnämnda året till konrektor vid katedralkyrkan i Riga och blef 1702 lärare i statsvetenskap, historia och vältalighet vid gymnasiet i samma stad. 1704 befordrades han till eloqu. et poës. professor vid universitetet i Pernau, hvarifrån han vid ryssarnas infall i Livland 1710 begaf sig till Stockholm, och utnämndes 1713 till professor i Greifswald. Som Pommern vid denna tid hotades med en öfversvämning af fiender, gjorde han, i stället för att tillträda sin lärostol, ett par utrikes resor och förordnades efter sin hemkomst från den sista af drottning Ulrika Eleonora 1719 till rikshistoriegraf. Han erhöll sedan anbud på andra förmånligare sysslor men föredrog att kvarstanna på sin plats i Stockholm och afled, såsom »historiegraphus regius», d. 21 april 1755. — W. är en af Sveriges utmärktare historici och den förste, som underkastat vår äldre historia en oväldig kritisk behandling. Af hans talrika arbeten torde följande företrädesvis böra nämnas: *Sueciæ historia pragmatica* etc. 1731, *Sveriges beskrifna lagars grund, art och uprinnelse* etc. 1736, *Fordom Sweriges Historiographi Friherrens Samuelis von Puffendorf »Inledning till Svenska statens Historie»* etc. 2 del 1738—43, *Præparatio hodegetica ad introductionem Puffendorfi in suethici status historiam* etc. 1741, som utgör den af W. verkställda latinska öfversättningen af första delen af ofvan nämnda verk, *Svenska statsförfattningars eller allmänneliga Rätts Historia* 1749, utgörande en omarbetad och till svenska af W. öfversatt del af hans »Historia pragmatica», hvaraf flere stycken utgåfvos särskildt på liknande sätt. — W. var isynnerhet framstående på den svenska statsförfattningens och rättens område.

Wilhelmson, Carl Wilhelm, målare. Född i Skaftö, Göteborgs och Bohus län, d. 12 nov. 1866. Föräldrar sjömannen *Anders Wilhelm Wilhelmson* och *Mathilda Karlson* — W. var elev vid Valands målarskola, studerade därpå i Paris 1889—96 och bosatte sig sedermera i Göteborg, där han från 1898 varit ledare af Göteborgs musei — Valands — rit- och målareskola. W. har utfört en mängd genremålningar, bl. a. *Väntan, Vid fädernas grafvar* 1898, *Trött, Ett sjukt barn* 1899, *Damporträtt, De gamla*

1899, *Två flickor på vägen* 1900, *Fiskarkvinna på hemväg från kyrkan* 1900, i Nationalmuseum, *Lördagsafton* 1901, *Husets dotter*, *Målarinnor*, den stora målningen i *centralposthuset i Stockholm*, föreställande en hamnscen med postens hämtande vid en ångare, m. m. W. är en kärf och sund figurmålare, som med gedigen, ärlig konst återger västkustens befolkning. Få målare förstå att så väl som W. få fram det svenska draget i typerna. — Gift 1901 med *Albertina (Berta) Kerfstedt*.

Willin, Johan, fattigskolestiftare. Född d. 25 maj 1732 och son af en torpare nära Göteborg. — W:s böjelse för studier visade sig tidigt så stark, att föräldrarna, trots sina trånga villkor, biföllo hans anhållan att insätta honom i Göteborgs trivialskola. Student i Lund 1752, åtföljde han 1754 en sin discipel till Greifswald, där han följande år blef magister. Prästvigd 1756, tjänstgjorde han några år å landet till 1760, då han blef rektor i Göteborgs Tysk-skola, hvilken han snart från lägervall bragte i ett blomstrande skick. 1765 blef han fattighuspredikant i Göteborg. Som sådan tog han initiativ till den ännu i dag bestående Willinska fattigfriskolan. Sedan tio vänner sammanskjutit 80 rdr till 17 barns underhåll, uppmanade W. en dag från predikstolen till offer för den goda saken. Man skyndade att inlägga sina skärfvar, och många, som ej för tillfället voro försedda med kontanta penningar, offrade guldringar och andra dyrbarheter, som de sedan inlöste med redbart mynt. Skolan tog ock en sådan fart, att redan 1817 omkring 5 à 600 barn där kunde njuta fri undervisning och af dessa ett större antal äfven fri förtäring. 1827 infördes där den Bell-Lancasterska undervisningsmetoden. — W., som afled 1772, var sedan 1760 gift med *Siri Lundberg*.

Willman, Per Anders Johan, operasångare. Född i Stockholm d. 22 juli 1834. Föräldrar: hofkapellisten och musikläraren *Olof Willman* och *Ulrika Kristina Lindblad*. — Kort efter det W. 1852 blifvit student i Uppsala, begynte han sina sångstudier under Günthers ledning i Stockholm och ingick vid k. teatern i juli 1853. Ett halft år senare, i jan. 1854, debuterade han som *Sarastro* i »Trollflöjten» och anställdes som lyrisk skådespelare vid den nämnda scenen 1856. — De följande åren 1857—59 studerade han i Paris sångkonsten under Laget och Duprez samt plastik under Delsarte. Efter en ny debut, som *Bertram* i »Robert», anställdes han den 1 juli 1859 vid den k. operan i Stockholm med lifstidsengagemang. Sin största utveckling erhöll W. 1861—64, då A. Bournonville var anställd vid operan som intendent och med W. inöfvade flere partier bl. a. *Mefistofeles* i »Faust», hans glansroll. W. var en ovanligt intelligent och talangfull artist, lika utmärkt på det seriösa som humoristiska området. Heder och skurkaktighet, värdighet och löjlighet — allt kunde han tolka med sin betydande dramatiska talang. Af roller må utom de redan nämnda, anföras: *Kaspers* i »Friskytten», *Leporellos* i »Don Juan», *Marcels* i »Hugenotterna», *Gavestons* i »Hvita frun», *Sulpiz'* i »Regementets dotter», *Ferrandos* i »Trubaduren», *Rebolledos* i »Kronjuvelerna», *Osmins* i »Enleveringen ur Seraljen», *Pietros* i »Den stumma», *Zacharias'* i »Profeten», *Walter Fürsts* i »Vilhelm Tell», *Muzas* i »Estella di Soria», *Bellamys* i »Villars dragoner», *Roccos* i »Fidelio», *tsar Peters* i »Nordens stjärna», *landtgrefvens* i »Tannhäuser», *Plumketts* i »Martha», *Giacomos* i »Fra Diavolo», *Silvas* i »Ernani», *Dalands* i »Den flygande holländaren», *Jupiters* i »Philemon och Baucis», *Marco Spadas*, *Don Juans*, *Figaros*, *Don Pasquales*, etc. Äfven i talpjäser uppträdde han på den k. scenen. Vid uppförandet på konserter af Haydns och Händels oratorier var W. på grund af sitt måttfulla och flärdfria musikaliska föredrag själfskrifven som tolk i de stora baspartierna. — W. var jämte sin hustru föreståndare för k. teaterns elevskola 1877—86. Han blef 1881 intendent och 1883 direktör för de k. teatrarna och drog sig 1888 tillbaka till privatlifvet. Död d. 17 jan. 1898 vid det första af teaterkommitténs sammanträden, som han bevistade. — Gift 1: 1871 med *Hedvig Charlotta Constantia Harling*, som, född i Stockholm d. 18 juli 1841 och död därstädes d. 15 aug. 1887, under många år var en framstående lyrisk artist vid k. teatern och 1877—86 förestod dess elevskola, 2: 1888 med *Fanny Elvira Åberg* och 3: 1895 med friherrinnan *Eva Eugenia Adèle Hermelin*.

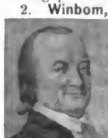

Wilskman, Sven, präst, författare. Född på Uddetorp nära Skara d. 23 maj 1716. Föräldrar: lektorn vid Skara läroverk *Gabriel Wilskman* och *Ingeborg Kristina Bjerchenius*. — Uppfostrad under faderns ögon vid nämnda skola, anlände W. 1734 till Uppsala och blef fil. magister 1743. Prästvigd 1745, förordnades han samtidigt till gymnasiiadjunkt i Skara, antogs till konsistoriinotarie 1751 och blef tre år därefter rektor vid Skara skola. 1757 återflyttades han till gymnasiet, som utnämnd hist. et. moral. lektor, och blef rektor därstädes 1760. Han fick fullmakt på Fredsbergs pastorat 1763, som han tillträdde följande år, undfick teologie doktors värdighet vid kröningen 1772 och förordnades två år senare till prost öfver Norra Wadsbo kontrakt. Sina sista år tillbragte han som tjänstfri i Sköfde efter 1787 och afled där d. 15 april 1797. — W. är egentligen minnesvärd för det af honom utgifna *Swea rikes ecklesiastique wärk, i alphabetisk ordning sammandragit utur lag och förordningar* 1760, ett i sitt slag utmärkt arbete, vittnade om outtröttlig flit och stor insikt i ämnet. Han har därjämte utgifvit åtskilliga mindre historiska arbeten samt efterlämnat flera handskrifter, som förvaras i Skara stifts bibliotek. — Gift 1752 med *Elisabet Brodd*.

Winbom. Släktens äldste kände stamfader *Måns Andersson*, död 1704, var kronolänsman och bodde på Skrehalla i Annestads socken af Tengeneds moderförsamling i Västergötland. Släktnamnet upptogs efter moderns namn af två söner (se nedan).

1. **Winbom, Anders,** universitetslärare, teolog. Född i Främmestads socken i Västergötland d. 14 mars 1867. Föräldrar: kronolänsmannen *Måns Andersson* och *Maria Winbom.* — Vid tjugu års ålder ansågs W. mogen att afgå från Skara till universitetet men nödgades, dels för fattigdom, dels för sjuklighet, uppskjuta härmed till 1710, då han omsider anlände till Uppsala. Här utgaf han 1713 sin första disputation och gjorde sig efter hand så känd för grundliga kunskaper, att han, ehuru ograduerad, 1722 utnämndes till docent och året därpå till adjunkt i filosofiska fakulteten. Icke långt därefter anfölls han åter af sin förra sjuklighet, mjältsjuka, som gjorde honom oförmögen till all slags verksamhet. Med återvunnen hälsa återkom han 1730 till Uppsala, blef följande året logic. et metaph. professor och 1735 teologie professor, hvarjämte han efter ett par år erhöll Gamla Uppsala pastorat till prebende. Såsom fullmäktig för ärkestiftets prästerskap bevistade han 1741 och 1743 års riksdagar, användes i flera allmänna värf och stod åtskilliga gånger på biskopsförslag, bland annat till sitt födelsestift, dit han tvenne gånger erhöll enhällig kallelse. Död i Uppsala d. 22 okt. 1745. — På sin tid var W. en högt aktad och värderad lärare. Klarheten i hans föredrag jämte det grundliga sätt, hvarpå han afhandlade sin vetenskap, moralteologien, samlade jämt kring hans lärostol en stor skara uppmärksamma lärjungar. Däremot har han som författare icke efterlämnat andra arbeten än sådana, som gömmas i den flyktiga disputationslitteraturen. — Gift 1737 med *Beata Elisabet Heyne;* friade, förlofvade sig och lät lysa för sig på samma dag.

2. **Winbom, Johan,** universitetslärare, teolog.

Född d. 9 okt. 1746 i Timmelheds församling af Västergötland; den föregåendes brorson. Föräldrar: komministern i nämnda församling *Jonas Winbom* och *Ingeborg Greberg.* — 1768 afgick W. till universitetet i Uppsala samt mottog där vid magisterpromotionen 1776 lagerkransen. Två år senare aflade han teol. kand.-examen och 1782 teol. lic.-examen. Sedan han under en följd år utan lön förestått nästan alla professurer i teologiska fakulteten, utnämndes han 1795 till ord. teologie professor samt blef förste teologie professor och domprost i Uppsala 1805. De sista åren af sin lefnad var han tjänstfri på grund af försvagad synförmåga. Men W. bibehöll eljest en ovanlig styrka och rörlighet till inemot sin död, d. 29 okt. 1826. — Som universitetslärare utmärkte han sig för grundliga kunskaper samt redigt framställningssätt och var för öfrigt bekant för sin välgörenhet och sitt patriotiska sinnelag. Sålunda inrättade han 1814 en söndagsskola för handtverkslärlingar i Uppsala, biträdde med stort nit beslutet om inrättandet af en sparbank i samma stad, bidrog med frikostiga gåfvor till upprätthållande och utvidgande af Uppsala stads läse- och arbetsskola, lämnade betydliga summor till Upplands och Västgöta nationsbyggnader samt till stipendier för Uppsala katedralskola, Skara gymnasium o. s. v. — W. var äfven skicklig botanist och entomolog. Han bevistade 1800 års riksdag, då han var led. i bevillnings- och ecklesiastikutskotten. — Gift 1: 1788 med *Katarina Afzelius* och 2: 1807 med *Kristina Hernberg.*

3. **Winbom, Jonas Arvid,** universitetslärare, teolog. Född i Uppsala d. 27 sept. 1791; den föreg. son. — Under faderns närmaste vård och enskilde lärares handledning gjorde W. så hastiga framsteg, att han vid fjorton års ålder blef student i Uppsala. Vid promotionen 1815 innehade han första hedersrummet och förordnades samma år till docent i allmän historia. Sedan han 1818 med högsta vitsord aflagt teol. kand.-examen, förestod han som docent i teologiska fakulteten, hvartill han kallades s. å., under flera terminer föreläsningarna i exegetik och kyrkohistoria samt erhöll 1828 teologie professors namn, heder och värdighet. Under tiden förvaltade han jämväl från 1823 notariebefattningen vid Uppsala domkapitel. W. utnämndes 1831 till kyrkoherde i Tierp af ärkestiftet och verkade där till sin död d. 15 mars 1841. — Samma omsorg, med hvilken han skött sina åligganden vid universitetet, ägnade han sitt kall som själasörjare och församlingslärare. Hans kärleksfulla sinne yttrade sig bland annat genom en vidsträckt men i de flesta fall hemlighållen välgörenhet. Före sin död anslog han en större fond till understöd åt fattiga prästänkor och barn i ärkestiftet samt skänkte en mindre dylik till belöningar åt ynglingar vid Uppsala katedralskola. — Gift 1824 med *Maria Sofia Florin.*

Winge, Mårten Eskil, historiemålare. Född d.

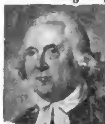
21 sept. 1825 i Stockholm. Föräldrar: rektorn, sedermera kyrkoherden i Länna och Blidö pastorat i ärkestiftet och prosten *Isak Martin Winge* och *Andrietta Sofia Rothman.* — Efter förberedande undervisning i Uppsala katedralskola blef W. student i Uppsala 1846, ingick sedan i målarlära hos E. Wallander i Stockholm, hos hvilken han var lärling i tre år, och tjänstgjorde därefter någon tid som e. o. kontorsskrifvare vid postverket. Han hade då redan ingått som elev vid konstakademien, där han 1857 vann den k. medaljen för prisämnet *Carl X Gustaf vid Axel Oxenstiernas dödsbädd* och s. å. erhöll akademiens resestipendium. W. hade en vän i Scholander, som lagat, att han fått sälja teckningar till Konstföreningen 1853 och blef därefter en anlitad illustratör. — Efter någon tids vistelse i Düsseldorf och två år i Paris, på hvilket sistnämnda ställe han studerade i Coutures ateljer, begaf han sig till Rom, där han kvarstannade till 1863, hvarefter han öfver München återvände till fäderneslandet. Här kallades han 1864 till ledamot af Konstakademien samt till k. hofmålare, blef året därefter vice professor och 1867—90 lärare i antikskolan. — 1862 hade han från Rom hemskickat en större målning *Kraka* (nu i Nationalmuseum), hvilket arbete uppväckte de bästa förhoppningar om den i främmande land studerande konstnären. Med detta hade han in-

trädt på det område, på hvilket han som konstnär sedan skördat sina lagrar, nämligen den nordiska sagan och myten, som han skildrat i kolossalformat. Ämnen ur samma källa, hvilka han sedan behandlat, äro: *Tor bortröfvar från jättarna den stora mustsjudaren, Olof Tryggvesson och Sigrid Storråda i Konghäll* 1868, *Loke och Sigyn* 1863, *Hjalmar och Orvar Odd på Samsö* 1866, *Tors strid med jättarne* 1872, (de tre sistnämnda i Nationalmuseum) m. fl. Ehuru således nordens stora minnen, eller rättare den nordiska fornvärldens myter öfverhufvud lämnat ämnen till W:s konstnärliga framställningar, har han med stor framgång odlat äfven ett annat fält: det religiöst-historiska. Således målade han från 1873 flera altartaflor för olika delar af landet, såsom *Kristus i örtagården, Kristi uppståndelse, Kristus med brödet och vinet, Nedtagandet från korset* (alla i Småland), *Kristi uppståndelse* (i Värmland), *Kristi sista fridshälsning* (i Haparanda), *Uppståndelsen* med sidobilderna *Petrus* och *Johannes* 1880, i Caroli kyrka i Malmö, *Kristi förklaring* med sidobilderna *Johannes döparen* och *Paulus* 1882, i Pauli kyrka i Malmö, o. s. v. 1874 målade W. *De fyra årstiderna*, takmålningar på Kulla Gunnarstorps slott. 1877 aflade W. ett kort besök i Italien. 1881 dekorerade han en del af 1:a våningen i Bolinderska huset i Stockholm. 1889 erhöll han 2:a pris för täflingsförslag till väggmålningar i Nationalmuseum, där han för öfrigt utfört *åtta porträttmedaljonger* under trapphusets tak. På de senare åren målade han ibland strandbilder med strömningar eller svallvågor. W:s sista jättetafla *Asarnas invandring i norden* blef aldrig färdig. Död i Enköping d. 22 april 1896. — »W. hör till de modigaste *försökarne* inom vår konst. Hans oförskräckthet har skärpt hans kraft, hans ungdomliga hänförelse fört honom fram. Han har uttalat ett kraftigt ord i frågan om den nordiska guda- och hjältesagans användande inom konsten. Och han är bland den götiska riktningens representanter den ende, som verkligen uppgått i sträfvandet att ställa den nordiska fornvärlden lefvande fram för samtiden. Fantasien har mer än en gång fört honom högre, än vingarna burit. Men den har varit stark och full af mod och hänförelse.» — Gift 1867 med *Hanna Mathilda Tengelin*, född d. 4 dec. 1838, död i Enköping d. 9 nov. 1896, begåfvad genremålarinna. Fru W:s stora lifgärning är stiftandet af det numera så bekanta sällskapet »Handarbetets vänner», 1873.

Wingqvist, Olof, historiker. Född d. 27 nov. 1800 i Västra Vingåkers församling af Södermanland; fadern då tjänstedräng, blef sedermera gårdsfogde i S:t Lars socken i Östergötland. — W. blef student i Uppsala 1819, erhöll filosofie doktorsgraden vid promotionen 1827 och förordnades två år därefter till Lidénsk amanuens vid universitetsbiblioteket. Sedan han 1831 utgifvit och försvarat en akademisk afhandling *De societatibus in Suecia mercatoriis*, kallades han af Geijer 1834 till docent i fäderneslandets historia, befordrades till adjunkt i historia och statistik 1837 samt erhöll 1843 fullmakt såsom Skytteansk professor. 1846 förordnades han till ledamot i den af regeringen tillsatta representationskommittén, utarbetade 1849 på uppdrag af reformvännerna ett förslag till förändrad nationalrepresentation, hvilket i sina hufvuddrag lades till grund för det vid andra reformmötet i Örebro antagna förslag till regeringsform och ny vallag, samt deltog äfven verksamt i redaktionen af nyssnämnda mötes förhandlingar. Död i Uppsala d. 6 sept. 1861. — Såsom författare har han lämnat flera berömda historiska afhandlingar i »Skandia», »Frey» och »Tidskrift för litteratur». Efter hans död publicerades hans i handskrift efterlämnade arbete *Om svenska representationen i äldre tider till och med riksdagen år 1617*, utgifvet 1863, hvilket arbete W. som ledamot af representationskommittén utarbetat och som skulle omfattat hela svenska riksdagens historia. — Ogift.

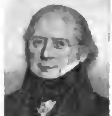
Wingård och **af Wingård**. Äldste kände stamfadern *Anders Wingård*, död 1645, var den fjärde lutherska kyrkoherden i Krokstads församling i Bohuslän. Hans sonsons sonsons — se W. 1 — barn erhöllo 1799 adlig värdighet på grund af faderns förtjänster. Denna adliga ätt utdog redan 1854 med W. 2 (se nedan).

1. **Wingård, Johan**, biskop. Född i Bräckegård i Qville socken i Bohuslän d. 19 april 1738. Föräldrar: rusthållaren *Didrik Wingård* och *Inga Helena Qvildahl*. — Med utmärkta vitsord från Göteborgs läroverk anlände W. 1758 till Uppsala och blef magister därstädes 1764. Prästvigd 1766, på kallelse till huspredikant af presidenten friherre von Höpken, utnämndes han till e. o. hofpredikant 1767 och blef två år därefter ordinarie hofpredikant hos kronprinsen Gustaf. Sedan han vidare 1773 blifvit befordrad till biktfader och öfverhofpredikant hos änkedrottning Lovisa Ulrika samt skickligt medlat i flere år i striderna mellan henne och Gustaf III, utnämndes han 1775 till kyrkoherde i Jakobs och Johannis församlingar i Stockholm, blef teologie doktor 1779 samt undfick efter nästan enhällig kallelse fullmakt som biskop öfver Göteborgs stift 1780. Genom Gustaf III:s särskilda bevågenhet erhöll han personellt för sin lifstid Fjärås och Förlanda pastorat i Halland som prebende, hvarjämte han för att erhålla större inkomster 1785 fick med biskopsämbetet förena domprostsysslan i Göteborg. Fastställelse å detta val af magistraten, som understöddes af konungen, skedde, innan församlingen hann klaga. Då Gustaf III vid Svenska akademiens instiftelse själf utsåg tretton ledamöter, var W. en af dessa på grund af, som det hette, »att han på ett sällsamt sätt med all vältalighetens behaglighet tolkat de himmelska sanningar, och tjänt språket och smaken, då han med ovanliga gåfvor uppfyllt sitt viktiga kall». Led. af prästeståndet vid riksdagarna 1778, 1786, 1789, 1792 och 1800 och

vid de båda sista ledamot af hemliga utskottet. Ledamot af åtskilliga samfund och sällskap. Död i Göteborg d. 12 jan. 1818. — Genom sina blida predikogåfvor vann W. allmänhetens bifall och förvärfvade den k. familjens bevågenhet. Såsom stiftsstyresman ägnade W., som själf lutade åt den neologiska riktningen, en utmärkt omvårdnad åt läroverken, vakade öfver undervisningen, understödde fattiga studerande och pröfvade vid tillsättningen af nya lärare, vare sig för församlingen eller skolan, noga deras duglighet. — Gift 1777 med *Fredrika af Darelli.* Deras barn adlades 1799 med namnet *af Wingård.*

2. **Wingård, Johan Didrik af,** militär, författare. Född i Stockholm d. 14 nov. 1778; den föregåendes son. — 1793 befordrad till fänrik, med tjänstgöringsskyldighet vid Stedingkska garnisonsregementet i Göteborg, studerade W. vid Uppsala universitet 1793—95 och 1798. Han utnämndes 1801 till underlöjtnant vid Göta artilleriregemente, blef löjtnant i samma kår och kapten i armén 1802, artilleristabsofficer 1808, major i armén 1809, året därefter kapten vid Göta artilleri samt 1813 chef för artilleristaben, sedan han i tre år varit t. f. chef därför. Under fälttåget i Tyskland 1813 var W. förste adjutant hos artilleribefälhafvaren och befordrades till öfverstelöjtnant i armén. På grund af sitt raska uppträdande under kampanjen mot Norge 1814 erhöll han löfte om landshöfdingeposten i Värmlands län, och, efter att ett år ha varit vice landshöfding därstädes, utnämndes han 1815 till ordinarie landshöfding. W. inkallades af Carl XIV Johan 1840 som chef för finansdepartementet i konseljen men lämnade denna post efter tvenne år, dock kvarstannande som konsultativt statsråd till 1843, då han tog afsked. Ledamot af Vetenskapsakademien, hedersledamot af Krigsvetenskapsakademien. Död i Stockholm d. 21 febr. 1854. — Sina lefnadsöden, däribland sitt deltagande i fälttågen i Tyskland 1807 och 1813, har W. tecknat i sitt arbete *Minnen af händelser och förhållanden under en lång lifstid* 1846—50. Han har dessutom författat och utgifvit: *Militäriska paradoxer* 1809, *Uppsats om artilleriundervisningen*, Krigsvet.-akad:s handlingar 1816, *Håkan Vestgöthe; läsning för menige man* 1828, *En pietists resa till sin graf, allegorisk imitation* 1851. — Gift 1810 med *Fredrika Björnberg.*

3. **Wingård, Carl Fredrik af,** ärkebiskop, politiker. Född i Stockholm d. 26 sept. 1781; den föregåendes bror. — Redan 1796 inskrifven bland de studerande vid Uppsala universitet, promoverades W. till fil. doktor därstädes 1803, anställdes s. å. som bibliotekarie vid Göteborgs gymnasiebibliotek, blef lärare vid gymnasiet 1804 och befordrades ett år senare, först till adjunkt och sedan till eloqu. et poës. lector. Utmärkt med professorstitel 1810, lät han prästviga sig 1817 och utnämndes, sedan han genomgått pastoralexamen, 1818 på stiftets nästan enhälliga kallelse till faderns efterträdare såsom biskop i Göteborg. — Teologie doktor primus i Uppsala s. å., kallades han 1837 till en af de aderton i Svenska akademien, utnämndes 1839 till ärkebiskop och prokansler i Uppsala, samt erhöll serafimerordens insignier 1841. Hedersled. af Vitt., hist.- och ant.-akad., led. af Vetenskapsakademien, ordf. i Vet.- och vitt.-samhället i Göteborg 1811 och dess sekreterare 1815. Död på sin egendom Sunnersta utanför Uppsala d. 19 sept. 1851. — I mångsidig bildning och lärdom ansågs W. stå högre än någon af sina företrädare på ärkebiskopsstolen, allt sedan Benzeliernas dagar. Såsom politisk person intog han en högst framskjuten plats. Efter att förut representerat sin ätt å riddarhuset vid 1809 års riksdag och där framställt förslag till representationsförändring, var han vid alla riksdagar från 1818 till sin död som biskop självskrifven medlem af prästeståndet, där han intog en ytterst inflytelserik ställning. 1823 led. af ekonomi- och expeditionsutskotten, var han 1828—30 o. 1834—35 led. af konstitutionsutskottet samt sitt stånds vice talman samt vid de fyra följande riksdagarna dess självskrifne talman. Han ansågs under senare delen af sin lefnad som en af spetsarna för det ultra-konservativa partiet och, djärf och oböjlig som han var, tvekade han aldrig att ofta på ett ganska hänsynslöst sätt inlåta sig i strid med sina motståndare, hvilka ock ägnade honom ett hjärtligt hat. Alla öfverensstämde dock i att erkänna hans öfverlägsna skicklighet och sakkännedom samt den fasthet och den ståndaktighet, hvarmed han i trots af smädelser till och med vid hot af yttre våld försvarade, hvad han ansåg för rätt och ledande till fäderneslandets nytta. — 1835 stiftade W. tillsammans med exc. Rosenblad Svenska missionssällskapet. W:s författareskap bestod i predikningar, olika tal, ämbetsberättelser och *Öfversigt af christna kyrkans senare händelser och nuvarande tillstånd*, 1843. Hans *Samlade skrifter* utgåfvos 1858—59. Den varma välvilja för ungdomen, hvilken utmärkte honom som gymnasiilärare i Göteborg, bibehöll han oförminskad som eforus och prokansler. 1849 skänkte han en större penningsumma till fond för fyra lika stora stipendier till delning mellan Göteborgs och ärkestiftets tre studerande nationer i Uppsala. I sitt testamente förärade han till Uppsala universitet sin ytterst dyrbara boksamling och förordnade att försäljningssumman för det briljanterade ärkebiskopskors, han af konungen fått emottaga, skulle användas till understöd åt skickliga ynglingar, hvilka ägnade sig åt prästeståndet. — Gift 1807 med *Anna Fredrika Åkerman.*

Winroth, Alfred Ossian, jurist. Född i Stockholm d. 14 mars 1852. Föräldrar: kamreraren i generalpoststyrelsen *Pontus Fredrik Teodor Winroth* och *Julia Matilda Skogberg.* — Student i Uppsala 1871, aflade W. 1877 jur. kand.-ex. samt förordnades, efter att ha disputerat med afhandlingen *Tjänstehjonsförhållandet enligt svensk*

rätt 1878, följande år till docent i svensk allmän lagfarenhet samt upprätthöll s. å. den med professuren i nationalekonomi, ekonomi- och finansrätt förenade föreläsningsskyldigheten. 1880 utnämndes W. till e o. professor i romersk rätt och rättshistoria vid Lunds universitet och 1892 till professor i civilrätt därstädes. Vid Uppsala universitets jubelfest 1893 kallades han till hedersdoktor i juridiska fakulteten. Af sin åstundan att vara hufvudstaden närmare drefs W. att 1899 låta utnämna sig till endast e. o. professor i civilrätt vid Uppsala universitet men avancerade där 1905 till ordin. professor i ämnet. — W., som i flera år tjänstgjort i hofrätt och i nedre justitierevisionen, har idkat ett flitigt författarskap, i hvilket han med starkt subjektiv åskådning städse förfäktat de praktiska synpunkternas rätt att komma till heders gentemot byråkratisk-formalistiska. Bland hans skrifter må nämnas: *Om arfvingarnas ansvarighet för arflåtarens förbindelser* 1879, *Anteckningar efter Professor Winroths rättshistoriska föreläsningar i straffrätt. Genomsedda och bearbetade af professor Winroth* 1889, *Ur mina föreläsningar* 1890—92, *Juridisk teori och praxis* 1892, *Svensk civilrätt I. Äktenskaps ingående och upplösning* 1898, *II. Äktenskaps rättsverkningar* 1900—01, *III. Föräldrarätt* 1901, *IV. Förmynderskap och Kuratel* 1903—04, *Anteckningar i allmän obligationsrätt* etc. 1902, *Handbok i. svensk civilrätt, I. Äktenskaps ingående och upplösning* 1904. — Ogift.

Winstrup, Peder, biskop. Född i Köpenhamn

d. 30 april 1605. Föräldrar: biskopen i Roskilde *Peder Jensen Winstrup* och *Anna Eisenberg*. — W. studerade i Köpenhamn och sedan i åtta år vid tyska lärosäten med den flit, att han, strax efter sin hemkomst till Danmark, 1633, befordrades till professor i fysik vid universitetet i Köpenhamn och 1636 utnämndes till teologie doktor och hofpredikant hos Kristian IV. Mot slutet af 1637 förordnades han, vid ännu ej fyllda 33 år, på kallelse af domkapitlet, till biskop i Lunds stift, som då omfattade Skåne, Halland och Bleking, och invigdes till detta ämbete det följande året. W. adlades 1658, sedan de skånska landskapen införlifvats med Sverige genom Roskildefreden, som W. fann fullkomligt i sin ordning. Han motverkade därför icke landskapens öfvergång. På Carl X Gustafs uppdrag utarbetade W. en plan till upprättandet af ett universitet i Lund, ehuru planens genomförande sedermera hindrades af konungens andra krig mot Danmark. Det var till stor del W:s förtjänst, att under detta krig lugnet bevarades i de skånska landskapen. Under Carl XI:s förmyndareregering blef den fåfänge och härsklystne mannen dock misstänkt för att vara dålig svensk, och det var till och med fråga om hans afsättning. Då det nya universitetet invigdes, blef W. i strid med universitetsprivilegiernas bestämmelse förbigången vid utnämningen till prokansler, hvilken hederspost gafs åt en tysk kyrkoherde i stiftet d:r Bernhard Oelreich. Denne uppträdde hänsynslöst mot W., anklagade honom till och med för högförräderi, och en strid, hvari äfven universitetets lärare indrogos, uppstod och hindrade universitetets utveckling. Oelreich utnämndes emellertid till superintendent i Bremen och lämnade Sverige. W. blef nu prokansler, hvilken värdighet han, dock utan att kunna försona partierna inom det akademiska konsistoriet, innehade till 1676, då skånska kriget afbröt verksamheten vid universitetet. Död i Lund den 28 december 1679. — Gift 1: 1634 med *Maria Badenia* och 2: 1659 med *Dorotea von Andersen*.

Winterhjelm, **Hedvig Charlotta**, skådespelerska. Född d. 20 nov. 1838 i Stockholm. Föräldrar: guldsmeden *Hans Forsman* och *Lovisa Gustafva Hedberg*. — Hänvisad af sina anlag till scenen, ingick fröken F. vid sexton års ålder som elev vid k. teatern och åtnjöt under ett par års tid handledning af Torsslow. 1858 erhöll hon anställning vid Anderssons och Åhmans sällskap vid Helsingfors' teater, ingick, när detta sällskap upplöstes, 1860 vid den under Stjernströms ledning då stående Mindre teatern och kvarstannade där, tills nämnda teater 1863 förenades med den kungliga. Hon uppträdde sedermera dels i Göteborg, dels i Helsingfors, vid hvars scen hon 1867 erhöll stående engagement, och fortfor härmed till 1872, då hon anställdes vid teatern i Göteborg, som på sommaren spelade i Kristiania. Hennes verksamhet som skådespelerska är i främsta rummet fäst vid Finland. En episod från hennes teaterlif därstädes må här omnämnas, såsom betecknande för hennes konstnärsenergi. Då under striden i Finland, angående det finska språkets rätt gentemot det svenska, fråga uppstod om att på scenen i Helsingfors uppföra ett af Alexander Kivi på finska skrifvet skådespel *Lea*, åtog sig fru W., ehuru alldeles obekant med finska språket, den kvinnliga hufvudrollen och utförde den efter några månaders studier så väl, 1869, att hänryckningen ej kände några gränser. Fru W. firade 1894 på Finska teatern i Helsingfors 25-årsjubileum af Lea-föreställningen, då hon af finska folket erhöll en lagerkrans af guld, med namnen på hennes finska roller inristade på bladen. Att för öfrigt uppräkna alla de stycken, i hvilka denna begåfvade konstnärinna utfört hufvudrollen, skulle blifva alltför vidlyftigt. Bland dem må nämnas: *Desdemona*, *Ophelia*, *lady Macbeth* och *Beatrice*, alla af Shakspeareska repertoaren, Schillers *Jungfrun af Orleans*, *Maria Stuart*, *Lady Milford*, Halms *Griseldis*, en af hennes glansroller, *Thusnelda* i »Fäktaren från Ravenna», *Regina von Emmeritz*, *Jane Eyre*, *Inga* i Björnsons »Mellan drabbningarna», *Mathilda* i »De nygifta», »Fru Inger till Östråt» o. s. v. 1883 kreerade hon fru Alving i »Gengångare», då Lindberg först uppförde stycket. — Gift 1: 1865 med den begåfvade skådespelaren *Frithiof Raa* och efter hans död 2: 1874 med den norske journalisten *Kristian Anastas Winterhjelm*, hvilken, såsom norska »Aften-

postens» korrespondent sedan 1883 är bosatt i Stockholm, där fru W. utöfvat flitig verksamhet som lärarinna i dramatisk konst. Hon har gifvit gästspel i Stockholm på Nya teatern 1879, 1883 och 1887.

Wiraenius, Samuel, biskop. Född 1641 i Virserums socken af Kalmar län, där fadern *Daniel Petri Lönebergius* var kyrkoherde; modern, *Ingeborg Alexandersdotter Gryphia* af den gamla släkten *Grip*. — Efter förberedande skolundervisning anlände W. 1667 i sällskap med en yngre bror till Uppsala, därifrån han, såsom anstiftare af »ett uppror mot rector magnificus», inom kort blef bortvisad. Han begaf sig då till Tyskland och blef magister i Rostock 1670. Efter hemkomsten till Sverige kallades han först till huspredikant hos k. rådet, grefve G. A. de la Gardie, blef därefter regementspastor vid Upplands ryttare, 1677 regementspastor vid Lifregementet till häst, 1678 hofpredikant samt 1680 öfverhofpredikant samt konungens och drottningens biktfader. I slutet af år 1688 utnämndes han till biskop öfver Växiö stift, blef vid jubelfesten 1693 teologie doktor samt afled i febr. 1703. — »W. var en man af stor andekraft, outtröttlig verksamhet och, efter egen öfvertygelse, med goda syften.» Hos Carl XI stod han alltid i stor ynnest, såsom en af de ihärdigaste suveränitetsifrarna under 1680 och 1682 årens riksdagar. — Gift med *Maria Elisabet Lagerstierna*. Barnen erhöllo 1689 adlig värdighet med namnet *Cederstierna*.

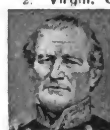
Wirén, Axel, zoolog. Född d. 12 juli 1860 i Eskilstuna. Föräldrar: kyrkoherden i Dagsberg *Jonas Wirén* och *Aurore Lundgren*. — Student i Uppsala 1879, fil. kand. 1881 och fil. lic. 1884, utnämndes W. 1885 till docent i zoologi vid Uppsala universitet samt blef följande år fil. doktor. 1893 utnämndes han till professor i jämförande anatomi vid Uppsala universitet. W. har upprepade gånger bedrifvit forskningar vid zoologiska stationen Kristineberg i Bohuslän samt från trycket utgifvit en mängd vetenskapliga afhandlingar, bl. a. om anneliderna samt om Chaetoderma nitidulum Lovén. År 1899 utgaf han äfven en första del af »Zoologiens grunddrag». Led. af Vet.-akad. — Gift 1887 med *Anna Maria Ahlström*.

Virgin. Ätten härstammar från en pommersk adlig ätt, som i äldre tider hetat *Vargine*. Den förste kände stamfadern Urban Virgin var farfars far till Adrianus Virginius, som på midten af 1600-talet var kyrkoherde i Riga. Dennes sonson, öfverstelöjtnanten *Bernhard*, naturaliserades 1731 som svensk adelsman under namnet *Virgin*.

1. **Virgin, Arvid Bernhard**, politisk och ekonomisk författare. Född på Välinge i Värmland d. 24 mars 1715. Föräldrar: öfverstelöjtnanten *Bernhard Virgin* och *Eleonora Elisabet Soop*. — V. ingick efter afslutade studier i Svea hofrätt och erhöll 1752 assessors värdighet, var en tid öfverinspektor vid saltsjöfiskerierna i Bohuslän och ägare af bruks- och landtegendomar i Bohuslän och Dal samt afled d. 27 jan. 1794 i Näsinge prästgård i Bohuslän. — Vid 1765—66 års riksdag väckte han stort uppseende genom ett sakrikt och oförskräckt memorial mot Mössornas statshushållning, och 1769 ingaf han ett nytt, hvari han yrkade på brännvinsförbud. Strax därefter utgaf han en skrift *En patriots tankar om grundlagens nödvändiga förbättring, hälst i det, som rörer fidespuplica och dess befästande*, som genom sitt skoningslösa klander af Mössornas statsekonomiska åtgärder bland dem väckte den häftigaste förbittring, som tog sig uttryck i kraf på de strängaste straff. Tack vare motståndarnas beskydd slapp dock V. undan med det lindriga straffet af 300 daler silfvermynts böter — Gift 1739 med *Ulrika Eleonora von Stahlen*.

2. Virgin, **Christian Adolf**, sjömilitär, världsomseglare. Född i Göteborg d. 5 sept. 1797; den föregåendes brors sonson. Föräldrar: kontreamiralen *Arvid Virgin* och *Carolina Levina Arfvidsson*. — Redan vid sjutton års ålder underlöjtnant vid amiralitetet, deltog V. ombord på linjeskeppet »Äran» i kriget mot Norge 1814, hvarefter han befordrades till löjtnant 1820. Tre år senare kapten vid flottans generalstab, utnämndes han 1824 till kaptenlöjtnant vid k. maj:ts flotta, blef kammarherre 1827, kapten i flottan 1834 och 1843 kommendörkapten. S. å. blef V. befälhafvare på fregatten »Af Chapman», med hvilken d. v. hertigen af Östergötland gjorde sin första expedition som kadett. Då en svensk världsomsegling blifvit beslutén, anförtroddes detta ärofulla och viktiga uppdrag åt V., som under mångåriga sjöexpeditioner gjort sig känd som skicklig sjöman. I sept. 1851 afgick fregatten Eugenie som för den långväga färden blifvit ställd under V:s befäl, från Sverige, hvarefter färden styrdes öfver Madeira till Rio och Buenos Ayres. Efter en lika lycklig som djärf segling genom Magalhaes sund — i stället för rundt Kap Horn, hvilket klandrades i sjömilitära kretsar hemma och ådrog V. ett onådigt bref från konungen men i utlandet prisades som prof på skickligt sjömannaskap — inlopp fregatten i Stilla hafvet, fortsatte därpå resan förbi Chile, Peru och Panama öfver Galapagosöarna, där V. på Sveriges och Norges vägnar afslöt en handels- och vänskapstraktat med Sandwichsöarnas konungarike, till San Francisco, och öfver Tahiti till Sidney. På återfärden besöktes Kanton, Manila och Batavia, hvarefter Eugenie återkom öfver Kap till Europa samt ankrade på Stockholms ström d. 4 juli 1853. — Innan ännu fregatten afmönstrat, utnämndes V. tlll kontreamiral samt förordnades på våren 1854 till svensk-norsk minister ad interim vid engelska hofvet. Sedan han 1855 varit sänd i ett särskildt uppdrag till kejserliga hofvet i Paris, utnämndes han 1856 till de förenade rikenas minister vid hofvet i Köpenhamn, där han kvarstannade till 1858, då han som envoyé förflyttades till Haag. Efter sin afgång från den diplomatiska banan 1860 — från flottan hade han tagit afsked 1857 — bodde han i

Karlskrona, och senare på en nära Växiö belägen mindre landtgård Hermanstorp, där han slutade sina dagar, d. 8 febr. 1870. Led. af Vet.-akad. och Krigsvet.-akad. m. m. — Genom uppfostran och anlag innerligt fästad vid sitt vapen, deltog han som led. af riddarhuset i de heta riksdagsstriderna mellan anhängarna af stora och lilla flottan och ställde sig därvid obetingadt på de förras sida. Som enskild person var han enkel och rättfram samt för sin tillgänglighet, vänlighet och godhjärtenhet afhållen af alla. — Gift 1827 med *Maria Charlotta Geijer*.

3. **Virgin, Otto Wilhelm,** militär, statsråd. Född på Marieberg vid Stockholm d. 21 febr. 1852; den föreg. kusins sonson. Föräldrar: kaptenen *Otto Birger Theodor Virgin* och *Clara Henrika Lagergren*. — I likhet med sina närmaste förfäder valde V. den militära banan och utnämndes 1870 till underlöjtnant vid Västmanlands regemente, hvarifrån han 1873 transporterades till Vendes artilleriregemente, där han 1875 befordrades till löjtnant och 1884 till kapten. Artilleristabsofficer 1879—92, var han 1891—92 ledamot af bestyckningskommittén och 1893—94 af artillerikommittén samt blef 1892 led. af Krigsvetenskapsakad. Major i armén 1894, erhöll han 1895 samma värdighet vid Norrlands artilleriregemente och 1896 vid Vendes artilleriregemente, där han 1897 blef öfverstelöjtnant. Öfverste i armén redan följande år, blef han 1899 öfverste och chef för Andra Göta artilleriregemente och 1902 för Första Svea artilleriregemente. 1903 blef han statsråd och chef för landtförsvarsdepartementet och s. å. generalmajor i armén. Å denna framskjutna post, från hvilken han tillika med öfriga medlemmar af den Ramstedtska ministären afgick d. 2 aug. 1905, visade han sig som en ingalunda oäfven debattör, om också ej i besittning af någon särskild oratorisk begåfning. Efter sin afgång ur statsrådet återgick V. till chefskapet för sitt regemente. — Gift 1875 med *Sigrid Elisabet Lovisa von Knorring*.

Wirsén, af. Ättens förste kände stamfader *Ingeldus Petri* blef 1593 kyrkoherde i Stenberga socken i Växiö stift. Hans sonsons sonsons sonson *Johan Krebbesson* antog namnet *Wirsén* efter Wirserums socken i Kalmar län, där fadern var bonde. Johan Wirséns äldre son, vice amiralen *C. J. Wirsén* — se W. 1. — adlades 1812 med namnet *af Wirsén*. Den yngre sonen, statsrådet *G. F. Wirsén* — se W. 2. — blef stamfader för den grefliga ätten *Wirsén*.

1. **Wirsén, Carl Johan af,** sjömilitär. Född på Sveaborg d. 12 sept. 1777. Föräldrar: revisorn vid flottans eskader därstädes *Johan Wirsén* och *Helena Sofia Avén*. — Af fadern, hvars tjänstebefattning ställde honom i nära förhållande till flottans officerare, inskrefs W. tidigt i sjötjänst och fick lika tidigt pröfva krigets allvar, då han som tolfårig sergeant deltog i drabbningen vid Svensksund 1789. Befordrad till officer 1795, bevistade han därefter en mängd träffningar mot fransmän, ryssar, danskar och norrmän, seglade 1797—1804 tidtals på kofferdifartyg samt utnämndes till kapten vid flottan 1808. Följande året major i flottorna och öfveradjutant hos konungen, adlades han 1812 under namnet *af Wirsén* och blef samma år öfverstlöjtnant samt chef för skärgårdsstyrmanskompaniet. W. förde 1813 befälet på den eskader, som tog Pommern i besittning, och åtföljde under fälttåget i Tyskland samma år kronprinsen Carl Johan som generaladjutant för flottorna. 1814 öfverste och kort därefter kontreamiral, sedan han vid angreppet på Norge som chef på skärgårdsflottan tvungit norska skärgårdsflottan att draga sig tillbaka samt i hög grad bidragit till eröfringen af Kragerön och Fredriksstad. 1815 utnämndes han till chef för Göteborgs eskader af arméns flotta, förordnades 1823 till chef för sjöförvaltningen, blef 1825 vice amiral men afled kort därefter d. 20 okt. 1825. Led. af Krigsvet.-akad., Örlogsmannasällskapet i Karlskrona m. m. — Skicklig praktisk sjöman, visade han sig ej mindre duglig som organisatör och har bland annat förtjänsten af flottans etablissement i Göteborg, som uppbyggdes, medan han var eskaderchef där. — Gift 1813 med *Helena Gustafva Boucht*.

2. **Wirsén, Gustaf Fredrik,** ämbetsman, statsman. Född på Sveaborg d. 21 okt. 1779; den föregåendes bror. — Liksom denne inskrefs W. tidigt vid flottan men öfvergick snart till den civila banan och begynte densamma som tygskrifvare i Sveaborgs eskader 1793. Efter ett par år befordrades han till militärskrifvare, blef 1797 revisor samt 1799 revisor i kammarrätten. Efter denna tid fortgingo hans befordringar med ovanlig skyndsamhet, under det han med skicklighet, samvetsgrannhet och drift fullgjorde de viktiga uppdrag, som anförtroddes honom. Kommissarie i kammarrätten 1805, förordnades han s. å. till öfverkrigskommissarie och chef för fältpostkontoret i Pommern, blef 1807 statskommissarie och två år därefter ledamot af rikets allmänna ärendens beredning. Led. af statsberedningen 1810, inträdde han 1811 som t. f. statssekreterare för finansärenden efter Hans Järta, blef 1812 adelsman med bibehållande af sitt gamla namn, hvarefter han samma år utnämndes till statssekreterare för krigsärendena och åtföljde i denna egenskap kronprinsen Carl Johan till Tyskland 1813 för att organisera arméns ekonomi samt närmast under honom sköta de administrativa ärendena. 1814 deltog han som svensk kommissarie i konventionen i Moss, upphöjdes 1815 till friherre, blef 1818 president i statskontoret, 1823 serafimerriddare och 1824 statsråd, hvarefter han 1826 erhöll grefvebrefvet. Död i Stockholm d. 9 dec. 1827. — Få, om någon svensk ämbetsman, torde vid sidan af sina ämbeten haft så många extra ordinära uppdrag som

W. och så väl utfört dem alla. Endast 1809, då han var ledamot i rikets allmänna ärendens beredning, satt han som led. i kommittén för granskning af arméns provianteringsstater; i kommittén som hade att utarbeta förslag till en författning om indelta infanteriets beklädnadssätt; i kommittén för värfvade regementenas passevolansärendens reglering; i kommittén till utredning af krigsförvaltningsärendena. 1811—12 var han ombud i riksgäldskontoret, fullmäktig i tullarrendesocieteten, led. i kommittén för läkarevårdens ordnande, ordförande i magasinsdirektionen, led. i kommittén för koloniärendena o. s. v. Sålunda arbetsam ända till det otroliga, fordrade han mycket af sina underordnade. Men å andra sidan kunde dessa, då de genom flit, ordning och påpasslighet lyckats vinna hans förtroende, påräkna i honom en inflytelserik förespråkare och beskyddare. Inför dem, som ansågo sin börd betyda mer än ämbetsmannens mödor, bar han högt sitt hufvud. Denna sträfhet stötte många och klandrades af än flera men aflades alltid inför dem, som ej behöfde hållas på afstånd och för släktingar, som stannat långt nedom honom på ärans trappa. — Då W. betraktades som konseljens egentliga själ, riktade 1827 års statsrevision hufvudsakligen mot honom de anmärkningar, hvartill den s. k. skeppshandelsfrågan gifvit anledning, och till hvilka regeringen ytterligare gifvit näring genom att försvåra revisionens verksamhet genom att undanhålla densamma diverse handlingar. Uppbragta häröfver, utkastade revisorerna en del för W:s rykte menliga insinuationer, som djupt kränkte honom och anses påskyndat hans död. — Han var led. af Krigsvetenskapsakad. sedan 1808, af Landtbruks.-akad. sedan 1812, af Vetenskapsakad. sedan 1817 och af Svenska akad. från 1826. Hans brefväxling med Hans Järta 1814 utgafs 1897 af O. Alin. — Gift 1804 med sin broders svägerska *Ulrika Vilhelmina Boucht.*

3. **Wirsén, Carl David af**, skald, kritiker. Född på Bellsta i Uppland d. 9 dec. 1842; den föregåendes brorsons son och sonson af W. 1. Föräldrar: öfversten vid Lifregementets dragoner *Carl Thure af Wirsén* och *Virginia Charlotta Elisabet Eleonora von Schulzenheim.* — Student i Uppsala 1860, aflade W. 1862 kansliexamen samt erhöll den filosofiska graden vid promotionen 1866. Under tiden 1866—67 vistades han för vidare studier i Frankrike, förordnades efter sin hemkomst 1868 och utgifvandet af afhandlingen *Studier rörande reformerna inom den franska vitterheten under sextonde och sjuttonde seklet* till docent i litteraturhistoria vid universitetet i Uppsala samt utnämndes 1870 till lektor i svenska och latinska språken vid Uppsala högre elementarläroverk. Efter att ha tillbragt året 1871—72 i Italien, dels för hälsans vårdande, dels för idkande af konsthistoriska studier, begärde och erhöll han 1875 afsked från lektoratet samt erhöll 1876 Svenska akademiens anslag för understöd och uppmuntran åt vitterhetsidkare. W. var s. å. föreläsare i Göteborg samt vårdare

af dess musei bibliotek och konstsamlingar. Han blef 1877 led. af Vet.- och vitt.-samh. därstädes och tog 1878 afsked från docenturen. S. å. erhöll W. af Svenska akad. Carl XIV Johans pris för litterära förtjänster, valdes 1879 till led. af Svenska akad., hvars t. f. sekreterare han blef 1883 och ständige sekreterare 1884. På denna post, som han ännu bekläder, har W. utöfvat ett särdeles stort inflytande på akademiens hela verksamhet och långa tider genom sin mindre vanliga energi varit så godt som enväldig. 1883 förordnades han till ledamot i psalmbokskommittén. — Redan som student framträdde W. som lyrisk diktare i den 1863 utgifna »Sånger och berättelser af nio signaturer» och, efter att ha gifvit prof på sin poetiska ådra vid särskilda högtidliga tillfällen samt i tidningar och tidskrifter, debuterade han 1876 med sin första självständigt utgifna diktsamling *Dikter*, hvilka sedermera efterföljdes af *Nya dikter* 1880, *Från Betlehem till Golgata* 1882, *Sånger och bilder* 1884, *Vid juletid* 1887, *I lifvets vår* 1888, *Kristna högtids- och helgedagar* 1889, *Vintergrönt* 1890, *Toner och sägner* 1893, *Under furor och cypresser* 1896, *Andliga sånger* 1898, *Visor, romanser och ballader samt andra dikter* 1899. W:s diktning utmärkes af vackert språk och stor formell talang samt tillhör den s. k. centrallyrikens område. Gärna förhärligar han mänsklighetens helgdagsstämningar, särskildt kärlek till fosterland och religion, och excellerar i naturstämningar, inväfda med romantik. Hans poesi är dock ofta af tendentiöst slag och då endast en annan gren af den verksamhet som litteraturkritiker, som han 1880 började i Post- och Inrikes Tidningar och från 1886 utvidgat till »Vårt Lands» spalter. Som sådan har han mindre fattat som sin uppgift att bedöma litterära alsters estetiska värde än att beskära dem ros eller tadel, allt eftersom deras politiska, religiösa och moraliska tendenser sammanfallit eller stått i strid med hans egna. Som »själf en senfödd romantiker», den där »ojämförligt mera känner sig dragen till det förflutna, än han hoppas på framtidsmöjligheter hos nutiden», har han i politiskt afseende representerat den djupa vördnaden för allt hvad auktoriteter heter, i religiöst den rena ortodoxien och i moraliskt respekten för det konventionellt vedertagna. 1880- och 90-talens naturalistiska och problemdebatterande litteratur har därför varit honom en styggelse, som han angripit med stor bitterhet såväl i de nämnda tidningarnas spalter som i den 1900 utgifna broschyren *Ellen Keys lifsåskådning och verksamhet som författarinna.* Äfven som granskare af teologisk litteratur har han ådagalagt sin nitälskan för religiös renlärighet. — Mera odeladt erkännande har kommit W. till del i egenskap af minnestecknare, särskildt då han gått till sitt värf med sympati för sitt föremål, som fallet varit med de i Sv. akad. handl. intagna biografierna öfver Böttiger, J. G. Oxenstierna, B. von Beskow, Franzén och Nicander, hvilka ock separat utgifvits under titeln *Lefnadsteckningar.* — Han blef 1898 led. af Nationalmusei nämnd, 1900 hedersled. af Vitterh.-

akad. och 1905 led. af Vet.-akad. — Gift 1869 med *Cecilia Emerentia Leontina Adlöf.*

Wisén, Theodor, språkforskare. Född i Vissefjärda församling af Kalmar län d. 31 mars 1835. Föräldrar: kontraktsprosten *Per Wisén* och *Gustafva Fredrika Elfström.* — Student i Lund 1852, blef W. 1862 filosofie doktor med första hedersrummet och utnämndes s. å. till docent i grekiska språket och litteraturen. 1865 professor i nordiska språk vid samma universitet, tog han 1868 initiativ till det nordisk-filologiska seminariet, som utöfvat ett gagneligt inflytande å det vetenskapliga lifvet. 1877—85 universitetets prorektor samt 1876—77 och 1885—91 dess rektor, afled W. i Lund d. 15 febr. 1892. Han deltog äfven i kommunala värf och var 1874—81 stadsfullmäktig i Lund. 1878 invaldes han i Svenska akademien, där han gjorde sitt inträde med en minnesteckning öfver J. E. Rydqvist. — Bland alstren af hans flitiga författareverksamhet å de nordiska språkens och den nordiska mytologiens områden må nämnas, förutom afhandlingar i tidskrifter *Homiliubok. Isländska homilier, efter en handskrift från tolfte århundradet* 1872, som af Sv. akad. 1874 belönades med Carl Johanspriset, *Oden och Loke, två bilder ur fornnordiska gudaläran* 1873, *Riddare-rimur* 1881—82, *Malahattr. Ett bidrag till norröna metriken* 1886 samt det omfångsrika verket *Carmina norroena. Ex reliquiis vetustioris norroenæ poesis selecta, recognita, commentariis et glossario instructa,* I—II, 1886—89. I rättstafningsstriden uppträdde W. som motståndare till alla mera väsentliga ändringar i stafningssättet, och i Sv. akad. handlingar har han till den minnespenning, denna låtit 1889 slå öfver C. J. Schlyter, lämnat en teckning af hans person. — På W:s förslag beslöt 1883 Svenska akademien återupptaga och fortsätta förberedelserna till en vetenskaplig ordbok öfver svenska språket Ledningen af detta arbete utöfvade ock W. till sin död. — Hans minne är i Sv. akad. handl. 1893 tecknadt af hans efterföljare därstädes, K. F. Söderwall. — Gift 1872 med *Betty Beata Ingeborg Carlström.*

Wising, Per Johan, läkare. Född d. 17 april

1812 i Stockholm. Föräldrar: sjökaptenen *Carl Michael Wising* och *Cornelia Söderberg.* — Student i Uppsala 1859, med. kand. 1864 och med. lic. 1869, tjänstgjorde W. 1867—69 som stipendiat i flottan på flera långväga expeditioner. Han blef 1871 docent i medicin vid Karolinska institutet, sedan han utgifvit afhandlingen *Till kännedomen om balantidium coli hos människan* och promoverats till med. d:r, och utnämndes 1879 till e. o. professor i medicin vid Karolinska institutet. 1887 utbytte han denna lärostol mot P. H. Malmstens professur i nervsjukdomar men tog redan 1890 afsked härifrån. W. har utöfvat en synnerligen omfattande praktik samt publicerat ett stort antal vetenskapliga afhandlingar. — Gift 1880 med *Sofie Henriette Benedicks.*

Vising, Per Johan, språkforskare. Född d. 20

april 1855 på säteriet Holm i Öfverlännäs socken, Ångermanland. Föräldrar: bruksförvaltaren *Carl Jakob Vising* och *Hedvig Elisabet Charlotta Hallström.* — Student i Uppsala 1874, fil. kand. 1877 och fil. lic. 1880, studerade V. vintern 1880—81 i Paris vid den af Gaston Paris ledda École pratique des hautes études. Efter att 1882 ha promoverats till fil. d:r i Uppsala på afhandlingen *Étude sur le dialecte anglo-normand du XII:e siècle,* utnämndes V. till docent i franska vid Uppsala universitet, blef 1883 lektor i franska och engelska vid högre allm. läroverket i Vänersborg, 1886 vid högre allm. läroverket i Lund och sistnämnda år docent i franska vid Lunds universitet. 1890 utnämndes han till professor i nyeuropeisk lingvistik med undervisningsskyldighet i romanska språk vid Göteborgs högskola, hvars rektor han varit redan år 1899. V. har utöfvat liflig författareverksamhet och bl. a. skrifvit *Die realen tempora der Vergangenheit in französischen und den übrigen romanischen Sprachen* 1888—89, *Fransk språklära* 1890—92, *Dante* 1896, *Rolandssången jämte en inledning om den äldsta franska litteraturen* 1898, *Den provençalska trubadurdiktningen* 1904 o. s. v. — Ogift.

Wistrand. Äldste kände stamfadern *Per* lefde i medlet af 1600-talet. Efter Viby socken i Vifolka härad i Östergötland antogs namnet af hans sonson, *Peter,* född 1703, död 1774 som kyrkoherde i Rogslösa i samma provins.

1. **Wistrand, August Timoleon,** läkare, för-

fattare. Född på Åby i Klosters socken invid Eskilstuna d. 16 jan. 1807. Föräldrar: dåvarande kronofogden, sedermera landskamreraren i Uppsala län *Anders Wistrand* och *Kristina Lovisa Grandinsson.* — Efter enskild undervisning i hemmet blef W. student i Uppsala 1820, aflade med. kand. ex. 1827, med. lic.-ex. 1829 samt förordnades 1835 till medicine doktor. Anställd 1830 som läkare vid Löfsta bruk i Uppland, med förordnande följande året att äfven vara extra provinsialläkare i norra Upplands distrikt, utnämndes han 1832 till bataljonsläkare vid Upplands regemente, blef 1833 extra provinsialläkare i Sigtuna distrikt, 1836 ånyo bataljonsläkare vid ofvannämnda regemente och 1844 regem.-läkare därstädes. Under åren 1840 och 1844 företog han, dels på egen bekostnad, dels med statsbidrag vetenskapliga resor till Danmark, Tyskland och Frankrike, erhöll 1852 förordnande att förestå ett medicinalrådsämbete och utnämndes till ordinarie medicinalråd 1862. Ledamot af flera, hufvudsakligen utländska, lärda samfund. Död i Stockholm d. 30 april 1866. — Såsom läkare och vetenskapsman ägnade han sig med förkärlek åt studiet och bearbetandet af rättsmedicinen på kriminalistisk bas och gaf densamma en ny och

med lagstiftningen i utlandet mer öfverensstämmande riktning genom sina från trycket utgifna arbeten: *Handbok i forensiska medicinen* 1838, *Afhandlingar i statsmedicinen* 1842—60, *Om läkarebetyg öfver dödande kroppsskador* etc. 1842, *Granskning af lagberedningens förslag till straffbalk så vidt det rörer rättsmedicinen* 1846. Han har jämväl författat: *Handbok i husmedicinen* 1840, *Fruntimmersläkaren, en handbok för husmödrar* 1846, *Reseminnen* 1846, *Minnesbok för läkare* 1853, *d:o för apotekare* 1854, m. m., har lämnat en stor mängd uppsatser i svenska och utländska tidskrifter samt var i flera år hufvudredaktör och till större delen äfven författare till de af Sundhetskollegium årligen utgifna *Bidrag till Sveriges officiella statistik.* — Viktiga reformer rörande apoteksväsendet såsom de noggranna visitationerna, apotekareprivilegiernas successiva öfvergång från fasta till personliga m. m. ha till största delen tillkommit genom hans initiativ. — W. var sedan 1842 gift med *Regina Vilhelmina Berndtson.*

2. **Wistrand, Alfred Hilarion,** läkare, biograf, kommunalman. Född på Årby i Klosters socken af Södermanland d. 9 okt. 1819; den föregåendes bror. — W. blef student i Uppsala 1836, med. kand. 1842, med. lic, 1844 och två år därefter medicine doktor. Efter att dels under studietiden, dels sedermera ha bestridt flera läkareförordnaden, förordnades han 1850 som läkare i rättsmedicin vid Karolinska institutet i Stockholm, erhöll 1858 fullmakt å denna befattning samt utnämndes, när hans lärareplats 1861 förändrades till professur, till e. o. professor i rätts- och statsmedicin. 1866 förordnades han att förestå ett medicinalrådsämbete i sundh.-kollegium samt verkade med nit och framgång på denna plats, från 1873 i medicinalråds ställning, till sin död i Stockholm d. 10 jan. 1874. — Liksom hans tjänstebefattningar var hans skriftställareverksamhet hufvudsakligen af praktisk art. Bland en mängd mer omfattande eller kortare arbeten, som flutit ur hans penna, må nämnas: *Handbok i rättsmedicin för läkare och jurister* 1852—53 tillsammans med sin broder, *Författningar angående medicinalväsendet i Sverige* 1857—61, *Minnesbok för sjukvårdsmanskap* 1862, *Minnesbok vid tillsynen af soldatens hälso- och sjukvård* 1861 tillsammans med brodern, *Hälsovårdslära med särskild hänsyn till nyfödda och späda barn* 1873 m. m. Därjämte lämnade han för Hygiea under en följd af år *Öfversigt af sjukdomsförhållandena i Sverige,* utgaf fortsättning af *Sackléns Sveriges läkarehistoria* 1853 och ytterligare en fortsättning *Sveriges läkarehistoria, ny följd* i förening med A. J. Bruzelius och C. Edling 1872—76 o. s. v. Vid sidan af sin dubbla verksamhet som tjänsteman och författare utvecklade han ett alldeles ovanligt nit i det kommunala lifvet. Sålunda var han led. af Landtbruksakademien och statistiska beredningen, statsfullmäktig i Stockholm, led. af Stockholms läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott och i Patriotiska sällskapets utskott, 1865—67 landstingsman och vid den sista ståndsriksdagen 1865—66 en af hufvudstadens representanter i borgarståndet. — Gift 1853 med *Carolina Reenstierna.*

Witte, Herman Verneri, biskop. Född i Dünamünde utanför Riga d. 25 nov. 1666. Föräldrar: tullinspektoren *Werner Witte* och *Hedvig von Roloff.* — Väl underbyggd vid gymnasiet i Riga, anlände W. 1688 till universitetet i Wittenberg, där han blef magister 1691. Efter kortare besök vid några tyska och holländska universitet, förordnades han 1692 till adjunkt i filosofiska fakulteten vid Wittenbergs universitet, men »råkade för någon öfverdrifven hetsighet i ledsamhet» och förvisades från universitetet. Vid denna motgång erhöll han en beskyddare i guvernören grefve Jakob von Hastfer, som kallade honom till professor i Dorpat, men innan han tillträdt denna befattning, utnämndes han 1695 af Carl XI till kyrkoherde i Maria församling i Stettin samt till lektor vid högskolan därstädes. 1702 promoverades han i Greifswald till teologie doktor och förordnades 1707 till superintendent på Ösel, där han som bäst var sysselsatt att bringa undervisningsverket och kyrkoväsendet i ordning, när han 1710 måste rädda sig undan ryssarna till Sverige. Här kvarstannade han som hofpredikant hos änkedrottningen Hedvig Eleonora till efter freden i Nystad, då han af konung Fredrik utnämndes till biskop och prokansler i Åbo 1721, sedan dessa ämbeten stått obesatta sedan 1713. Hans första omsorg på den nya platsen blef att återupprätta det förstörda universitetet, som högtidligt ånyo invigdes 1722. Med oförtrutet nit ägnade han sin omvårdnad åt kyrkoväsendet, insatte i församlingarna och vid skolorna skickliga lärare, vakade öfver kristendomsundervisningen genom täta visitationer och verkade på allt sätt till uppväckande och vidmakthållande af ett kristligt församlingslif. I denna berömliga verksamhet yppade sig dock ej sällan hans okufliga häftighet, hvarför han mest stod i ett spändt förhållande både till universitetet och sitt konsistorium. Död i Åbo d. 24 mars 1728. — Gift 1697 med *Katarina Margareta Wittmach.* Barnen blefvo 1717 adlade under namnet *von Witten.*

Wittenberg, Arvid, krigare. Född 1606 på Johannisberg i Borgå socken af Finland. Föräldrar: ståthållaren på Nyslott, assessorn i Åbo hofrätt, *Hans Wirtenberg von Debern* och *Magdalena Schönfeld.* — Anställd i krigstjänst 1622, var W. kapten 1629 och en bland dem, som anförde de finska trupperna i slaget vid Hameln 1633. Året därefter deltog han i spetsen för ett eget värfvadt regemente i det olyckliga slaget vid Nördlingen, då han blef tillfångatagen, men utväxlades någon tid därefter och ställdes under Banérs befäl. Han utmärkte sig sedermera i slaget vid Wittstock 1636, nedgjorde med sitt folk en fiendtlig trupp vid Melentin i dec. 1637, bidrog till segern vid Chemnitz 1639, slog i aug. samma år en ungersk styrka, men blef själf slagen vid Planen 1640. Befordrad till generalmajor, delade han med

Adam Pfuel, Königsmark och C. G. Wrangel befälet öfver Banérs här efter fältherrens död, till dess Torstensson hann taga öfverbefälet, hvarefter W. åter utmärkte sig vid flera tillfällen. Vid Torstenssons tåg mot Danmark anförde han den ena af de tre framryckande kolonnerna och deltog verksamt vid eröfringen af Holstein. 1645 utnämnd till general af kavalleriet, följde han Torstensson till Böhmen och anförde d. 24 februari 1645 svenska härens högra flygel i slaget vid Jankow, där han väsentligt medverkade till den lysande segern. När Torstensson det sistnämnda året afträdt från krigsskådeplatsen, ledde W. krigsrörelserna i Böhmen, Schlesien och Mähren, till dess C. G. Wrangel utnämnts till öfverbefälhafvare, hvarefter han deltog i dennes lyckliga och lysande krigsföretag. Efter freden utnämndes W. till rikstygmästare och general öfver artilleriet, upphöjdes 1651 till friherre med Loimijoki socken i Finland till friherreskap, blef samma år riksråd och ledamot i krigskollegium samt i januari 1652 grefve till Nyborg med två pogoster i Keksholms län till grefskap. Af Carl X Gustaf utnämndes han 1655 till fältmarskalk och guvernör i Pommern samt erhöll öfverbefälet öfver den ena af de tre härar, som sattes i rörelse för att anfalla Polen. Efter flera lysande mandat måste han, i det han med hjältemod försvarade Warschau 1656, d. 21 juni dagtinga och fördes till Zamosc, där han afled 1657. — Historien framställer W. som en man af öfverlägsen militärisk skicklighet. Med många af den tidens krigares förtjänster förenade han ej få af deras fel. Hård ända till grymhet, bidrog han ej litet att uppreta den polska befolkningen mot svenskarna. Det hat han personligen ådrog sig vållade också hans fångenskap, tvärt emot villkoren för Warschaus öfvergång. Carl X gjorde flera förnyade försök att få sin tappre fältherre utväxlad, men förgäfves. Först flere år efter krigets slut fick W:s lik hemföras till Sverige, där hans begrafning firades i Riddarholmskyrkan d. 14 april 1671; liket fördes sedermera till Badelunda kyrka. Sv. akademien lät 1826 prägla en minnesmedalj öfver W., hvartill knöts en minnesteckning af Franzén. — Gift 1635 med en tysk fröken, hvars dopnamn var *Anna* men hvars släktnamn är okändt, efterlämnade W. en son, generallöjtnanten *Leonard Johan*, med hvilken ätten utslocknade 1679.

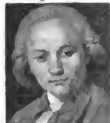
Wittrock, Veit Brecher, botanist. Född i Holms socken, Älfsborgs län, d. 5 maj 1839. Föräldrar: landtbrukaren *Johan Magnus Wittrock* och *Ingrid Dalin* — Student i Uppsala1857, fil. d:r och docent i botanik 1866, var W. 1865—78 lärare i naturalhistoria och engelska vid Uppsala privata elementarläroverk, förestod professuren i botanik 1875—76 och blef e. o. professor i ämnet 1878. Han blef sistnämnda år led. af Vet.-akad. och utnämndes 1879 till akademiens professor bergianus samt till intendent för Naturhistoriska riksmuseets botaniska samlingar, från hvilken senare post han 1904 tog afsked. W. var 1879—83 lärare i botanik vid Stockholms högskola. Han har företagit en mängd utländska studieresor. 1885—86 ledde W. flyttningen af Bergianska trädgården i Stockholm till Haga-Frescati vid Brunnsviken samt uppgjorde och genomförde 1886—91 planen för en botanisk afdelning af denna trädgård — Bergielunds bot. trädgård — enligt hvilken plan växterna anordnats icke blott efter systematiska, utan äfven efter växtgeografiska och biologiska grunder. På Bergielund har W. sammanfört en enastående samling af porträtt af botaniker. W., som sedan 1896 redigerar *Acta Horti bergiani*, har publicerat en mängd afhandlingar och större arbeten, däribland ett par exsickatverk. — Ifrig protektionist, var W. en af de 22 minoritetens kandidater, som, sedan majoritetens röster på grund af formfel underkänts, kommo att företräda Stockholms stad i Andra kammaren 1888—90. Led. af Landtbruksakad. m. fl. samfund. — Gift. 1875 med *Kristina Sofia Charlotta Danielsson.*

Wivallius, Lars, skald. Född i Vivalla by i Längbro socken vid Örebro 1605, och son af en där boende länsman eller landsfogde. — W. studerade först i Uppsala, begaf sig omkr. 1625 till utländska högskolor samt återkom efter fem år öfver Danmark till Sverige. I Danmark hade han för att rädda sig ur en farlig belägenhet uppgifvit sig vara friherre Erik Gyllenstierna och som sådan fått pass af danske konungen. Sedermera träffade han i Skåne en fröken *Grijp,* i hvilken han förälskade sig, och till hvilken han friade, under det antagna namnet Erik Gyllenstierna. Snart upptäcktes den nygifte mannens namn och stånd. På svärfaderns yrkande, att hans måg måtte straffas efter gårdsrätt — att »eho som bedrager någon adelsperson, han hafver förbrutit sin hals» — blef W. kastad i fängelse men svärfaderns fordran på »ähra och lif» blef dock ej af domstolen bifallen. Emellertid hölls W. en längre tid på fästning, först i Nyköping och sedan på Kajaneborg. Oaktadt många böneskrifter fick han stanna i fängelse till 1641, då han begaf sig till Stockholm. Han var där först advokat och förde många svåra processer. Efter ett par år gifte han sig med *Malin Ellertz,* dotter till en krögare. Genom familjen de la Gardies beskydd erhöll han omkring 1647 en auditörsbefattning vid gardet. Död d. 5 april 1669, sedan han på fädernegården Vivalla, där han bosatt sig, gjorde bönderna förtviflade med sitt processraseri. Utom flera latinska skaldestycken, har han i sin ungdom författat en mängd svenska sånger, genom hvilka han enligt Scheffers omdöme »frånröfvade alla sina samtida medtäflare hederskransen». Hans mest populära dikter voro de, där kärleken till friheten tar sig uttryck: *Ack, Libertas, du ädla ting* och *Varen nu glad, mine fiender all.* W. var en äfventyrsnatur och en fantast, som *ville* lefva ett romanlif. — »Af vårt lands skalder är han den förste, som med egna ögon skådat den svenska naturen. Hans fantasi är den verklige skaldens och han var så helt och hållet fantasimänniska, att han skref sina visor, blott då han satt i fängelse och således endast i dikten kunde lefva med i det verkliga lifvet.» —

H. Schück har gifvit en fullständig lefnadsteckning öfver skalden *Lars Wivallius. Hans lif och dikter.* I. Biografi, 1893, II. 1895. I den poetiska berättelsen »Kärlekssagan på Björkeberga», har A. U. Bååth skildrat särskildt W:s giftermål med Wulff Grijp's dotter och H. Molander har i *En lyckoriddare,* 1896, lämnat en briljant skildring med W. till hufvudperson.

Vogler, Georg Joseph, abbé, musiker. Född d. 15 juni 1749 i Würtzburg, där fadern var violinfabrikant. — Han hade erhållit sin uppfostran hos jesuiterna i Würtzburg och Bamberg och skall enligt någras påstående till och med ha varit medlem af deras orden. Redan som barn lärde han på egen hand spela flera instrument. 1771 ankom han till Mannheim, där en af honom komponerad ballett så tillvann sig kurfurstens af Bayern bifall, att fursten på sin bekostnad lät V. göra en resa till Italien för att fullkomna sin musikbildning. Under denna resa prästvigdes han i Rom och utnämndes till riddare af gyllene sporren, hvarjämte han förordnades till protonotarie och påflig kammarherre. Återkommen till Mannheim 1775, blef han hofkaplan och andre kapellmästare samt stiftade en musikskola, där nya undervisningsmetoder försöktes. Efter 1780 begaf V. sig på resor i flere världsdelar, exponerande sitt harmonisystem och sina orgelförbättringar samt framförande sina operor. Åren 1786—91 och 1793—99 var han engagerad som »direktör af musiken» i Stockholm, där han enligt kontrakt s. å. förband sig att årligen komponera en ny stor opera för k. teatern och att, omväxlande med Kraus, leda k. hofkapellet. I Stockholm inrättade han sin andra tonskola, höll föreläsningar, utgaf *Inledning till harmoniens kännedom* 1794, *Clavér-schola* och *Organist-schola* 1798, *Lektion till choraleleven M. H.* 1799, förevisade sin orkestrion o. s. v. Efter flera gånger förnyadt kontrakt lämnade han Sverige 1799, sedan han under sin vistelse härstädes gifvit hundra orgelkonserter, den sista, som han kallade sin jubelkonsert, d. 28 november 1798. Efter sin afflyttning från Stockholm uppehöll han sig i Amsterdam, Petersburg, London, Köpenhamn, Prag och Wien samt utnämndes 1807 till hofkapellmästare och andligt geheimeråd hos storhertigen af Hessen. Han inrättade där sin tredje tonskola med elever sådana som Weber och Meyerbeer. Död i Darmstadt d. 6 maj 1814. — Hans kompositioner uppgå till ett högst betydande antal, bland dem ej mindre än 128 större tonskapelser ensamt för kyrkan; dessutom operor, af hvilka *Gustaf Adolf och Ebba Brahe* dock är den enda svenska; symfonier, duor, trior, kvartetter för klavér med stråkinstrument, orgelkompositioner, kantater, hymner, däribland *Hosianna Davids son,* en mängd musikvetenskapliga verk o. s. v. — V. var en märkvärdig förening af snille och charlatan. Som orgelvirtuos var han sin tids främste, lika skicklig i att improvisera lärda fugor som att fabricera vulgära saker sådana som »Indiansk risstampning» etc. Hans orgelförbättringar ha blott delvis vunnit gillande. Som teoretiker och lärare hade han nya och goda idéer.

Wolff, Nils, se **Stiernberg.**

Voltemat, Henrik Julius, historiker. Född 1722. Föräldrar: öfversten *Henrik Julius Voltemat* och *Margareta Elisabet Schönström.* — Redan som student i Uppsala utgaf V. åtskilliga historiska afhandlingar med det erkännande, att han, utan att hafva tagit den filosofiska graden, på 1740 talet förordnades till docent i historia. Härmed slutade hans akademiska befordringar. Han erhöll visserligen professors titel, men ett starkt parti inom akademiska konsistoriet i Uppsala lade sig vid hvarje tillfälle mot hans befordran till ordinarie professor. Då han anförde besvär häröfver vid 1756 års riksdag, gåfvo ständerna honom lagmans namn, heder och värdighet, hvarefter han s. å. förordnades som lärare för prins Carl och blef slutligen 1762 kammarråd. Död i Stockholm d. 2 okt. 1765 under pågående riksdag, då han som ifrig Mössa var medlem af sekreta utskottet. — Af hans utgifna historiska och geografiska arbeten må anföras: *Genväg till de förnämsta europeiska staters historia till 1739 års slut* 1741, *Anvisning till hela nyare geographien* 1742, *Anvisning till hela statskunskapen* 1742, *Genväg till de förnämsta europeiska, asiatiska, afrikanska och amerikanska staters historia* 1742, *Aldra nyaste historien om Angeland från 1677 till 1739* 1744 m. m. — Ogift.

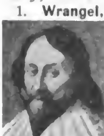
Wranér, Henrik, folklifsskildrare. Född i Vranarp i Ö. Tommarps socken af Kristianstads län d. 22 april 1853, har W. tagit namn efter födelseorten. Föräldrar: skomakaren *Ola Henriksson* och *Boël Henriksdotter.* — Student i Lund 1873, måste dock W. snart för utkomstens skull afbryta studierna och tjänstgjorde 1873—77 som landtmäteribiträde, var 1878—79 andre lärare å Fridhems folkhögskola och 1879—80 vik. kollega vid Karlshamns läroverk. Härefter återupptog han sina studier och var 1886—89 medredaktör af tidningen »Nya Lund» i staden af samma namn. 1890—93 var han medredaktör af »Östersundsposten», men från sistnämnda år har han oafbrutet varit bosatt i Stockholm. — Redan tidigt gjorde W. sig fördelaktigt känd genom sina skildringar af skånskt allmogelif, utmärkta af skarp iakttagelseförmåga, behagligt framställningssätt samt en humoristisk och förstående syn på mänskliga förhållanden. På Järrestads härads bygdemål har han författat *Stuesnack och stätteslams* 1884 och *Gårafolk och husmän* 1885 samt å riksspråket *Holger skräddares* 1885, *I skånska stugor* 1886, *Hvardagsmat och gilleskakor* 1889, *Brokiga bilder* 1889, *En ulf i fårakläder* 1890, *Hägringar* 1891, *Helgdagsbilder och hvardagshistorier* 1893, *Gamlingar och grönskållingar* 1894, *Storgubbar och stackare* 1895, *Kärleksglöd och hjärtenöd* 1896, *Tösaknep och pojkahyss* 1897, *Munter gökar och dummerjönsar* 1898, *Dundertöser*

och käringaskrällen 1899, *Raringar och ragator* 1900, *Dä va sjutton* 1901, *Flinebyttor och suringar* 1902, *Sippor och smörblommor* 1903, *Gullvifvor och grankottar* 1904, *Arbetsmyror och drönare* 1905, *Solglitter på strömoln* 1906. Därjämte har W. efter utländska original bearbetat för barnbiblioteket Saga: *Robinson Kruse* 1899, *Jorden rundt på 80 dagar* 1900, *Styrman Hurtig* 1902 och *Hittebarnet* 1905. Af Sv. akad. har W. 1889 och 1896 erhållit hedersomnämnande för dikter och i flera år åtnjutit del af dess anslag till vittra författare. Sedan 1892 sänder W. regelbundet folklifsbilder och sedan 1899 kåserier till en mängd svenska landsortstidningar och är sedan 1897 medarbetare i *Svensk Läraretidning*. — Gift 1891 med *Anna Wilhelmina Fredrika Löfgren*.

Wrangel. Af denna ätt, som möjligen kan anses härstamma från Westfalen eller Danmark och senare öfverflyttat till Östersjöprovinserna, finnas medlemmar omnämnda i bevarade samtida urkunder från slutet af 1200-talet. Den förste med full visshet kände stamfadern för alla Wrangelska ättegrenar är riddaren *Johannes de Wranghele*, som nämnes i den i Roskilde daterade urkunden af 1282, hvarigenom danska kungen Erik gifver staden Reval dess privilegier. Redan i slutet af 1500-talet kommo medlemmar af de olika hufvudstammarna till Sverige utan att bli bofasta. Det var först med fältmarskalken *Herman Wrangel d. y.* — se W. 1. — som en gren af den yngre linjen helt och hållet öfverflyttade hit. Hermans äldste son *Carl Gustaf* — se W. 3 — blef 1651 grefve af Salmis, men slöt själf sin grefliga ätt. Hans halfsyskon upphöjdes 1654 i friherrligt stånd med Lindeberg till friherreskap. Vid samma tid flyttade äfven andra grenar af ätten W. till Sverige, där å riddarhuset introducerats ätterna *Wrangel af Adinal*, som, numera utdöd, 1680 erhöll friherrlig och 1693 greflig värdighet, *Wrangel af Fall*, *Wrangel af Ludenhoff* och *Wrangel af Sag*, de tre senare också utdöda. En gren af den sistnämnda, som ännu fortlefver, erhöll 1765 friherrlig värdighet under namn af *Wrangel von Brehmer*. — I slutet af 1600-talet öfverflyttade hit bröderna *Anton Johan* — se W. 12 — och *Otto Reinhold W.*, hvilka introducerades som adelsmän 1723 och hvilkas närmaste förfäder skrifvit sig till godset Sauss. Anton Johan blef 1747 friherre och 1751 grefve samt skref sig liksom brodern till Sauss. Från den förre härstamma de nu lefvande grefvarna Wrangel till Sauss och från Otto Reinhold friherrarna Wrangel till Sauss och en greflig ätt. Adliga ätten Wrangel härstammar från *Bengt Adolf*, född 1697, död som major 1771.

1. **Wrangel, Herman,** krigare. Född i Estland d. 29 juni 1567. Föräldrar: öfversten och landtrådet *Hans Wrangel* och *Barbara Anrep*. — Mot slutet af Carl IX:s regering anlände W. från Polen och ingick i svensk tjänst som ryttmästare vid Östgöta ryttare. 1612—21 var han slottslofven på Kalmar. Under Gustaf II Adolfs polska krig utmärkte han sig

så, att han inom kort tid befordrades till generallöjtnant och 1621 vid Rigas eröfring var fältmarskalk. Under krigets fortgång utförde han en mängd lysande bedrifter och afslutade dem med segern vid Gurzno 1629. Året därefter upphöjdes han till riksråd. Men då efter Gustaf Adolfs död de svenska härarna kommo att föras af män, hvilka W. sett aflägga sin första lärospån som krigare, drog han sig tillbaka och förordnades till guvernör i Preussen 1632, var sedermera svenskt ombud vid fördraget med Polen i Stuhmsdorf 1635 samt förde 1636—37 befäl öfver östra sidohären i Tyskland. Förhållandet mellan honom och Banér blef likväl icke godt, hvartill bidrog regeringens okloka åtgärd att sända W. till Pommern, ty därigenom kommo i själfva verket två öfverbefälhafvare att finnas i Tyskland; som äldste fältmarskalk stod W. nämligen icke under Banérs befäl. Den senare begärde snart afsked, och W. fick då öfverbefälet. I juli 1637 utfärdades W:s afsked, men han stannade kvar. Våren 1638 återkallade regeringen W. till Sverige, sedan Banér begärt, att en af riksförmyndarna skulle komma och taga krigsangelägenheterna om hand, samt åter begärt afsked. 1643 blef W. generalguvernör i Livland men dog redan s. å., d. 10 dec. 1643. — Såsom krigare var han tapper och oförvägen, rik på utvägar och förde sina trupper skickligt i striden. Men något fältherrerykte, jämförligt med de stora fältherrarnas ur Gustaf Adolfs skola, vann han aldrig. Till lynnet var han häftig och obändig och råkade därför lätt i allvarsamma tvister. På grund af sin krigiska duglighet blef han likväl flitigt använd och rikligen belönad. Bland andra förläningar erhöll han af Gustaf II Adolf Skokloster, som af honom bevarar flera hågkomster. I den invid Sko slott belägna Ryds kyrka gömmes hans stoft i det af honom uppbyggda Wrangelska grafkoret. — Gift 1: med friherrinnan *Margareta Grip*, 2: med *Katarina Gyllenstierna* och 3: 1636 med *Amalia Magdalena*, grefvinna af Nassau. — W:s *Bref till Rikskansleren Axel Oxenstierna 1614—43* utgåfvos 1898 af Vitterhetsakad. genom P. Sondén.

2. **Wrangel, Helm** (såsom han själf skref sig) eller **Helmuth** (som han benämnes i samtida urkunder), krigare. Född 1600 i Mecklenburg; antagligen den föreg. kusin. — På 1620-talet kom W. i svensk krigstjänst, kämpade som löjtnant vid Breitenfeld 1631, utnämndes efter slaget vid Lützen till öfverstlöjtnant och chef för en skvadron ryttare samt efter slaget vid Wittstock 1636 till öfverste för ett kavalleriregemente. Han gick som sådan 1638 i brandenburgsk tjänst men återvände efter uppgifvandet af staden Gardelegen 1639 i svensk med alla sina trupper, hvarför han dömdes till döden af en brandenburgsk krigsrätt. 1643 upphäfdes domen genom Torstenssons bemedling. Vid anfallet på Danmark 1643 tyckes W. ha kommenderat avantgardet. W. utmärkte sig sedermera mycket i Holstein och Jutland. Kort efter freden i Brömsebro utnämndes han till generalmajor af kavalleriet. 1646 års fälttåg gjorde W. under Carl

Gustaf Wrangels befäl och skall den 20 juli 1647 ha varit nära att taga kejsaren till fånga. Då de kejserliga bayerska trupperna d. 12 aug. öfverföllo svenska högkvarteret vid Plau, blef W. svårt sårad och afled d. 15 aug. 1647. Han ligger begrafven i Mariakyrkan i Wismar.

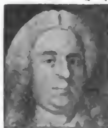
3. **Wrangel, Carl Gustaf,** härförare. Född på Skokloster d. 13 dec. 1613; son af W. 1 i hans första gifte. — Endast tio år gammal insattes W. i Skytteanska kollegiet i Stockholm och åtnjöt där undervisning till 1626, då han fick åtfölja sin fader till Preussen. Sedan han därefter fullbordat den sedvanliga utländska resan, anställdes han som kammarjunkare hos Gustaf II Adolf, utnämndes kort därpå till kornett vid lifregementet och befordrades 1632 till ryttmästare. I denna egenskap deltog han i flera blodiga drabbningar, var en bland de första som sprängde fram på bryggan öfver Lech, där Tilly fick sitt banesår, samt var vid Gustaf Adolfs sida i slaget vid Lützen. Under hela tiden 1633—41 tjänstgjorde han vid den här, som anfördes af Johan Banér, i hvars ärofulla strider han deltog och fortgick från öfverstlöjtnant 1635 till generalmajor och chef för Dalregementet 1638, sedan han redan 1636 blifvit öfverste för ett regemente till häst. W. var aldrig tåld af Banér, som var emot hans utnämning till generalmajor. Efter Banérs död och sedan Torstensson mottagit öfverbefälet, blef W. under honom en af de verksammaste och mest anlitade afdelningsbefälhafvarna. Under danska kriget fick han tillfälle att äfven visa sin duglighet som befälhafvare till sjös. När den svenska flottan låg instängd i Kiels hamn, öfvertog han, enligt den döende Klas Flemings önskan, befälet öfver densamma och lyckades med tillhjälp af en uppblåsande, gynnsam vind föra den ur sitt farliga läge. I sjöslaget vid Femern 1644 slog han, med tillhjälp af den de Geerska flottan, sjutton beväpnade danska skepp, af hvilka femton gingo förlorade, hvarjämte fienden förlorade tusen fångar och dubbelt så många stupade. Året därefter befordrades han till general af artilleriet och till rikstygmästare samt utnämndes 1646 till fältmarskalk och riksråd, hvarefter han s. å. erhöll i uppdrag att efter Torstensson mottaga öfverbefälet öfver samtliga svenska härarna i Tyskland. Huru detta befäl af honom fördes, och hvad han under detsamma uträttade, är kändt af vår historia. Det var visserligen icke jämförligt med en Banérs och Torstenssons lysande bragder men likväl tillräckligt framgångsrikt för att upprätthålla svenska vapnens ära och anseende. När W. 1648 afgick för att enligt drottning Kristinas önskan lämna plats åt pfalzgrefven Carl Gustaf såsom generalissimus, utnämndes han till generalguvernör öfver Pommern och kansler för Greifswalds universitet, hvarjämte han, så länge kriget fortfor, skulle hafva Mark och Mecklenburg under sin styrelse. Efter krigets slut upphöjdes han 1651 till grefve af Salmis samt utnämndes 1653 till riks-viceamiral och erhöll s. å. friherreskapet Lindeberg. 1655 blef han lagman i Nerike och 1657 i Uppland. När Carl X uppstigit på tronen, tog W. en verksam del i denne konungs krigsföretag och var utan fråga äfven den mest framstående af Carl Gustafs fältherrar. 1657 blef han lieutenant royal i Pommern för att rusta mot Danmark och hade på hösten befäl öfver den armé, som belägrade och intog Frederiksodde, tack vare Dahlbergs rekognosceringar. W. utnämndes nu till riksamiral, öfverförde följande år svenska härens hufvudstyrka öfver Stora Bält samt deltog som befälhafvare i striderna både till lands och sjös. Efter Carl Gustafs död blef han öfverbefälhafvare i Danmark. Som riksamiral var han en af Carl XI:s förmyndare. 1664 blef han riksmarsk och president i krigskollegium, hvilket ämbete han skötte illa. Slapphet och underslef vunno öfverhand i svenska krigsväsendet, och W. tog själf betydligt för sig. Vid Carl XI:s anträde till regeringen stod W. såsom en klart lysande stjärna ännu kvar på fästet, men nära sin nedergång och snart fördunklad af moln. På rådets anmodan öfvertog han 1674 öfverbefälet i det olyckliga kriget i Brandenburg, där svenskarna, under oenige generaler och medan W. var frånvarande, ledo det bekanta nederlaget vid Fehrbellin. Grämelsen häröfver, och kanske ännu mer öfver att nödgas lämna rum åt en yngre och kraftfullare befälhafvare, lade honom på sjuksängen och slutade hans dagar på godset Spieker på ön Rügen d. 25 juni 1676. Då hans söner hade dött före honom, slöt han själf sin grefliga ätt. Skokloster öfvergick med hans dotter, gift med riksrådet Nils Nilsson Brahe (se I: 129), till dennes släkt. — W. älskade kriget för dess ära och för dess byten. Om statsgöromålen under freden förvärfvade han däremot aldrig någon närmare kännedom. Hans inflytande inom rådet var därför tämligen obetydligt. Han trifdes därför bäst som generalguvernör i aflägsna provinser, där han uppförde sig som en regerande furste i prakt och själfrådighet. Sina ofantliga krigsbyten och ansenliga inkomster i statens tjänst förslösade han på ett praktfullt lefnadssätt och på uppförandet af präktiga byggnader, bland hvilka Skokloster och Wrangelska palatset (sedermera hofrättens och statskontorets hus) på Riddarholmen i Stockholm vittna om hans kärlek och smak för det lysande. — Gift 1640 med *Anna Margareta von Haugwitz.*

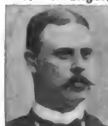
4. **Wrangel, Erik,** riksråd, dramatisk författare. Född i Stockholm d. 9 aug. 1686; den föreg, halfbrors sonson. Föräldrar: ryttmästaren friherre *Carl Adolf Wrangel* af Lindeberg och friherrinnan *Ingeborg Fleming.* — Sedan W. i sin morfaders, riksrådet Erik Flemings, hus i Stockholm erhållit en omsorgsfull uppfostran, inskrefs han som student i Uppsala och anställdes, sedan han förestått åtskilliga underordnade tjänster i kansliet, 1710 till kommissionssekreterare i London. Härifrån förflyttades han 1718 till lagman och ordningsman i Skaraborgs län, blef 1720 kansliråd, 1727 landshöfding i nyssnämnda län och 1729 landshöfding i

Nerike och Värmlands län. — W., som äfven verksamt deltog i det politiska lifvet, slöt sig först till det holsteinska partiet men öfvergick så småningom å Arvid Horns sida. Mot sin vilja upphöjdes han till medlem af rådet 1739, där han, såväl som vid 1741 års riksdag, bestämdt motsatte sig den äfventyrliga krigspolitiken. Under de följande åren ställde sig W. allt oftare vid Sam. Åkerhielms sida å Mössornas ståndpunkt, tills han 1743, trött på partikifvet, begärde sitt afsked. Detta beviljades, men på ständernas anhållan afgick han ej definitivt från sitt ämbete förrän 1744. Utan ansökan erhöll han 1762 pension och afled ej långt därefter å Lagnö i Södermanland d. 18 jan. 1765. — Under hela sin lefnad stod W. i det förtrognaste vänskapsförhållande till Carl Gyllenborg, hvars tillgifvenhet för vitterheten han delade. 1736 utgaf han *Phædri fabler i svenska rijm öfversatte* etc., hvilket vitterhetsförsök följdes af ett par tragedier: *Torilla, eller Regner och Svanhvita tragædia* 1739, *Fröken Snöhvits tragædia* 1739. Hans sista vittra arbete var en komedi *Missförstånd i kärleken uti en commoedie*, 1748, som både i anläggning och behandling höjer sig öfver samtidens dramatiska alster. 1743 blef han led. af Vet.-akad., i hvars handlingar W. skrifvit i landthushållning. Hans självbiografi är tryckt i »Handl. rör. Skandinav. historia», del. 26. — Gift 1720 med *Elisabet von Rosen.*

5. **Wrangel, Erik,** politiker. Född d. 23 april 1721; den föregåendes son. — Erik W. började sin bana som kanslijunkare 1740, anställdes därefter som kammarherre hos Adolf Fredrik 1743 samt utnämndes till lagman på Gottland 1749. Kunnig, kvick och angenäm sällskapsman, var han särdeles väl anskrifven hos Lovisa Ulrika och å sin sida äfven fäst vid henne och hennes gemål. Med skarp både tunga och penna samt mycken fyndighet och djärfhet uppträdde han på riddarhuset såsom nitisk och ofta lycklig kämpe för hofvets åsikter. Vid 1751 års riksdag ledde W. på riddarhuset oppositionen mot Hattrådet. Vid 1755 års riksdag upptog han på nytt striden och sökte äfven inom bondeståndet värfva anhängare åt hofvet. Vid revolutionsplanerna 1756 var han en af de verksammast handlande personerna. Han reste då omkring i landsorten för att vinna anhängare och lät kringsprida mot rådet författade småskrifter, såsom: *Constans Sincerus, Svea rikes tillstånd i kort begrepp, sammandraget och föreställt af J. Svedenschöld* samt *Budkafla,* genom hvilka man sökte locka allmogen att tåga till Stockholm för att, såsom det hette, komma konungen till hjälp i hans strid mot rådet och folkombuden. När den förberedda statshvälfningen i förtid upptäcktes, begaf sig W. till Norge och därefter till Tyskland samt dömdes af den tillförordnade kommissionen d. 5 okt. 1756 att mista lif, ära och gods, om han åter beträdde Sveriges gränser. Domen grundades förnämligast på skriften »Svea rikes tillstånd», hvartill W. dock förnekat författarskapet. Något försök att återvända till Sverige gjorde han ej heller, utan kvarstannade för alltid i Tyskland, där han släckte sin harm genom att då och då utslunga en smädeskrift mot det i Sverige rådande frihetspartiet. Död, ogift, i Hamburg d. 4 jan. 1760.

6. **Wrangel, Erik Fredrik,** militär, tonsättare. Född d. 17 juli 1816 på Ingeshult i Västergötland. Föräldrar: löjtnanten *Johan Georg Wrangel* (af adliga ätten) och *Margareta Johanna Oijens.* — Efter studier i Lund 1831—34 ingick W. 1837 som underlöjtnant vid Västgöta regemente, blef löjtnant därstädes 1843 och generalstabsofficer 1845. I denna egenskap tjänstgjorde han 1848—65 i landtförsvarsdepartementets kommandoexpedition, var 1858—65 lärare vid högre artilleriläroverket å Marieberg, blef 1861 major vid Västgöta regemente och 1865 öfverste i armén samt postinspektor i Växiö. Genom sina romanser och vokalkompositioner gjorde W. sitt namn populärt bland sångens vänner inom fäderneslandet. Bland hans kompositioner märkes sologången »*Har du en vän*», duetten »*Hör hur stilla vinden susar*», m. fl. — Efter att ha anonymt utgifvit ett par krigshistoriska skildringar, utarbetade han på uppdrag af k. m:t *Krigshistoriens grunddrag. Försök till lärobok för Krigshögskolan,* I—III 1866—85. Han redigerade 1860—65 Krigsvet.-akademiens »Handlingar och tidskrift». Ledamot af Krigsvet.-akad. Död d. 9 juli 1896 i Växiö. — Gift 1854 med *Katarina Maria Gustafva Ehrenstam.*

7. **Wrangel, Herman Georg Valdemar,** sjömilitär. Född d. 30 mars 1859 i Stockholm; den föreg. son. — Underlöjtnant vid flottan 1879 och löjtnant 1883, tjänstgjorde W. i generalstaben 1885—88 och i flottans stab 1888—89. Han utnämndes 1889 till kapten och har tjänstgjort som lärare vid sjökrigs-, sjökrigshög- och krigshögskolan samt blef 1903 kommendörkapten af 1:a graden. W., som anses för en skicklig och lofvande officer, blef redan 1890 led. af Örlogsmannasällskapet och 1899 af Krigsvetenskapsakad. — Han har äfven framträdt som författare med: *Om Sveriges sjöförsvar* 1893, *Sjövapnets betydelse för fosterlandets försvar* 1894, *Lärobok i teoretisk och praktisk navigation* 1897, *Svenska flottans bok* 1898 o. s. v. — Gift 1883 med *Gertrud Hallberg.*

8. **Wrangel, Evert Henrik Gabriel,** litteraturhistoriker. Född d. 20 nov. 1863 i Stockholm; den föreg. bror. — Student i Lund 1882, blef W. fil. kand. 1884 och fil. lic. 1888 samt s. å. docent i estetik och litteraturhistoria vid Lunds universitet. Promoverad fil. doktor 1889, förestod W. professuren i estetik, litteratur- och konsthistoria 1889—91 och därpå åter sedan 1898 samt utnämndes 1899

till professor i ämnet. W. har bl. a. utgifvit *Det Carolinska tidehvarfvets komiska diktning* 1888, *Edv. von Hartmanns estetiska system i kritisk belysning* 1890, *Sverige i Frankrike* 1892, *Davids psaltare i svensk psalmsång* 1892—93, *Frihetstidens odlingshistoria 1718—33* 1895, *H. S. Schmid, Konststilarne* etc. *I svensk bearb.* 1897, *Sveriges litterära förbindelser med Holland särdeles under 1600 talet* 1897, *Estetiska studier* 1898, *Bidrag till den svenska litteraturens historia*, *Målarkonstens historia* 1902, *Byggnadskonstens historia* 1904 o. s. v. — Gift 1902 med friherrinnan *Ingrid Elisabeth Hermelin.*

Af ätten Wrangel af Adinal märkas:

9. **Wrangel, Carl Henrik,** krigare. Född d. 28 jan. 1681. Föräldrar: kaptenen frih. *Reinhold Wrangel* af Adinal och *Anna Margareta Zöge von Manteuffel.* — När Carl XII begynte sina olycksbringande krig, ställde sig W. vid femton års ålder i karolinernas leder och kämpade med tapperhet vid Riga, Klissow och Holofzin. Utnämnd till löjtnant vid lifgardet 1701, hade han hunnit öfverstlöjtnantsgraden vid Skånska ståndsdragonerna, när han blef fången vid Poltava och bortförd tlll Moskva. Då han ändtligen återkom ur fångenskapen 1722, placerades han som öfverste på Nylands regemente till häst, flyttades därifrån 1727 som öfverste för Tavastehus regemente och blef 1729 chef för Nylands dragonregemente. 1732 erhöll han generalmajors rang och transporterades 1739 som öfverste till Skaraborgs regemente. Som riksdagsman tillhörde han Mösspartiet och kämpade därför med ifver mot den ryska krigsförklaringen. Men sedan beslutet därom en gång fattats, grep han med kraft in i verkställighetsåtgärderna. Han utsågs ock till en af underbefälhafvarna under Buddenbrock. När ryska hären, långt innan man hade väntat, öfverskred gränsen och ryckte mot Willmanstrand 1741, skyndade W., som dock fått order att invänta Buddenbrocks afdelning, till stadens undsättning och inlät sig i strid med den öfverlägsna fienden. Men han blef, genom öfverdåd hos somliga af sina underordnade och feghet hos andra, i grund slagen. Själf illa sårad, kastade han sig med sitt folk in i staden, som stormades af fienden, hvarefter W. fördes som fånge ur Willmanstrands ruiner. Då slaget vid Willmanstrand var det enda under kriget, där armén utmärkte sig, blef W. nationens hjälte, och Buddenbrock fick ensam skulden till olyckan. Sedan han blifvit utväxlad vid freden, erhöll han 1743 chefskapet öfver Nerikes och Värmlands regemente och utnämndes till general s. å., undfick på begäran afsked från sin regementschefsplats 1748, blef fältmarskalk 1754 och afled på Sperlingsholm i Halland den 22 mars 1755. — Gift 1718 under sin fångenskap i Moskva med grefvinnan *Märta Helena Horn*, hvilken 1704 jämte fadern och fyra systrar blifvit fången vid Narva och bortförd till det inre af Ryssland.

10. **Wrangel, Georg Gustaf,** militär, politiker. Född d. 23 mars 1728; den föreg. son. — Redan 1737 inskrefs W. vid armén, där han 1746 avancerat till kapten vid lifgardet, då han sattes att bevaka Springer (se II: 504), som på grund af sin kännedom om faderns politiska åsikter invigde honom i sitt förtroende, hvilket W. skamligt svek, lämnande rapport till de styrande om allt, hvad S. yttrat. Den gamle faderns ursinniga förbittring öfver detta ovärdiga beteende förmådde W. att gå i fransk krigstjänst, där han genom kronprinsen Adolf Fredriks bemedling erhöll anställning som kapten. Han blef sedermera 1749 löjtnant vid lifgardet, 1750 kapten vid Cronhjortska regementet och 1752 öfveradjutant. En kort tid 1756 tjänstgjorde han som af ständerna utsedd kavaljer hos kronprins Gustaf, blef 1757 major vid drottningens lifregemente och deltog med utmärkelse i pommerska kriget. 1760—61 minister vid den Nedersachsiska kretsen och resident i Hamburg, utnämndes han 1761 till öfverste för Gula husarerna, transporterades 1763 i samma egenskap till Bohusläns regemente och 1769 till Nylands dragoner samt erhöll s. å. generalmajors afsked. Han ägnade sig nu några år åt skötseln af de gods i Tyskland, af hvilka han genom sitt gifte kommit i besittning. Han återkom till Sverige vid den tid, då Gustaf III upptogs af sina planer om införande af brännvinsregalet, för hvilkas förverkligande W. genom sin kännedom om den preussiska brännvinslagstiftningen ansågs särskildt lämplig. På hans förslag beslöts också, att brännvinsbränningen ej skulle, som ämnadt var, bedrifvas vid mindre utarrenderade brännerier utan i stora kronobrännerier, delvis inrymda i historiskt ryktbara byggnader. Han insattes ock 1775 i den för kontroll af planens förverkligande tillsatta brännvinsdirektionen och blef s. å. landshöfding i Västerbottens län och generallöjtnant. Den höga nåd, hvarmed han en tid omfattats af konungen, minskades dock, då det finansiella resultatet af kronobrännerierna ej blef så lysande, som beräknats, och i stället för beräknad riksrådsvärdighet fick W. nöja sig med att 1781 förflyttas till Halmstads landshöfdingstol och utgick s. å. ur brännvinsdirektionen. 1789—92 var han svensk minister i Italien, där han sedermera kvarstannade till sin död i Livorno d. 7 dec. 1795. — Gift 1: med *Dorotea Albertina von Barnewitz* och 2: med friherrinnan *Maria Charlotta Cedercreutz.*

Adliga ätten Wrangel af Fall tillhörde

11. **Wrangel, Vilhelm Gustaf,** krigare, konspiratör. Född i Reval d. 16 mars 1695. Föräldrar: kaptenen *Carl Gustaf Wrangel* och *Margareta von Krusenstjerna.* — Tidigt inkommen på krigarens bana, deltog W. i striderna i Finland 1713—14, blef 1717 kapten vid Södermanlands regemente, deltog i Fredrikshalds belägring och sårades vid Stäket 1719. W., som 1734 naturaliserades som svensk adelsman, deltog med lif och själ i intrigspelet under 1741—43 års ryska krig för Carl Peter Ulriks af Holstein-Gottorp val till svensk tronföljare och blef den egentliga ledaren af 1743 års daluppror. Han var dock nog oför-

siktig att på den afgörande dagen, 22 juni 1743 uppvakta konungen, där han vid middagsbjudning kvarhölls så länge, att han hindrades anföra de upproriska å Norrmalmstorg. Han fängslades sedermera å slottet och dömdes till 20 dagars vatten och bröd samt lifstids fängelse å Varbergs fästning. Han benådades likväl 1751 vid Adolf Fredriks kröning och afled i Reval d. 30 juni 1774. — Gift med *Ingeborg Silfversparre.*

Ätterna Wrangel af Sauss.

12. **Wrangel, Anton Johan,** sjömilitär. Född på gården Huer vid Reval d. 20 okt. 1679. Föräldrar: ryttmästaren *Tönnes Johan Wrangel* af Sauss och *Anna Margareta Ram* — Sedan W. genomgått de lägre graderna vid flottan, utnämndes han till konstapel 1700, hvarefter han 1702—03 var i holländsk och engelsk sjötjänst. Återkommen 1704, befordrades han till öfverlöjtnant s. å. och blef kapten 1709. I denna egenskap deltog han i flere sjötåg, dock ej med hufvudflottan, utan merendels i Finska viken, där han bland annat utmärkte sig som chef på skeppet Verden i Carl Raabs eskader, då sistnämnde förträfflige sjöman 1713 verkställde sitt sällsynt vackra återtåg med trenne skepp undan hela ryska flottan. År 1715 hade W. hunnit till kommendör samt chef på örlogsskeppet Wrangel. Fyra år senare blef han ej långt från Sandhamn utanför stockholmsskären angripen af fem ryska örlogsfartyg. Med skeppet Wachtmeister, om fyrtioåtta kanoner, en fregatt och ett par mindre fartyg, värjde han sig en half dag, fastän ett par andra ryska fartyg afskar honom från Sandhamn. Slutligen blef W. svårt sårad och måste aflämna befälet till sekonden, kapten Trolle, hvilken med lika tapperhet fortsatte striden. Först sedan mer än hälften af manskapet stupat och skeppet blifvit vrak, tillsade W. om att stryka flagg och bortfördes i fångenskap, ur hvilken han återkom 1722. 1736 utnämndes han till schoutbynacht, blef 1740 vice amiral, kommendant i Karlskrona och riksråd, 1747 friherre och 1748 serafimerriddare. Som rådsherre var han »Hattarne obekväm» men spelade ingen större politisk roll. Han afstyrkte krigsförklaringen mot Ryssland 1741, men åtog sig att 1742 i Karlskrona påskynda flottans utrustning. Den 22 nov. 1751 upphöjdes han i grefligt stånd och afled i Stockholm d. 17 april 1762. — Gift 1716 med *Katarina Sofia Kruuse* och 1742 med grefvinnan *Anna Sofia Spens.*

13. **Wrangel, Anton Johan,** sjöofficer. Född d. 3 jan. 1724; den föreg. son. — Underofficer vid amiralitetet 1740, blef W. löjtnant 1742, kaptenlöjtnant 1748, kapten 1749 och 1754 kommendörkapten. W. var fullmäktig för amiralitetsstaten vid riksdagen 1765—66, blef generaladjutant 1765, direktör för kadettkåren 1766, kommendör 1767, schoutbynacht 1769, vice amiral s. å. kommendant i Karlskrona 1772, amiral 1773, förste amiral samt chef för amiralitetet i Karlskrona och öfverkommendant 1776. W. blef 1784 en af rikets herrar för att soulageras, därför att han icke efter Trolle blef generalamiral. I slaget vid Hogland var W., åtminstone till namnet, hertig Carls närmaste man. 1790—92 befälhafvare i Karlskrona, utnämndes W. 1794 till president i amiralitetsrätten och 1797 till ordf. i kommittén för örlogsflottans ärenden. Död d. 23 april 1799 i Karlskrona. — Gift 1759 med grefvinnan *Charlotta Regina Sparre.*

14. **Wrangel, Fredrik Ulrik,** hofman, skriftställare. Född d. 3 okt. på Sale stad i Uppsala län; den föreg. sonsons son. Föräldrar: ryttmästaren *Fredrik Ulrik Wrangel* och friherrinnan *Ulrika Ebba Vilhelmina Sprengtporten,* dotter af generallöjtnanten J. W. Sprengtporten (se II: 504). — W. var 1876—77 elev vid akademien i Düsseldorf, studerade sedan 1878—80 målning i Venedig och München samt 1880 åter i Düsseldorf och 1881—82 i Florens, hvarefter han vände hem och öfvergaf penseln. — W. intager en framstående plats bland svenska genealoger. 1883 utgaf han sålunda *H. K. H. Härtigens af Skåne härstamning från Vasahuset* och 1894—99 tills. med kaptenen Otto Bergström jätteverket *Svenska adelns ättartaflor ifrån 1857.* 1891—97 redigerade han Sv. autografsällskapets tidskrift och 1898—1903 dennas efterföljare, den värdefulla och högst intressanta *Personhistorisk Tidskrift.* — 1888 företog W. en studieresa till Pau, för utredande af ätten Bernadottes äldre öden och Carl XIV Johans ungdomshistoria. Han har sedan dess företagit många utrikes forskningsresor. Kammarherre i k. m:ts hof 1897, blef han följande år protokollssekreterare i riksmarskalksämbetet och hofexpeditionen samt var äfven en tid introduktör för främmande sändebud. — W. har vidare utgifvit bl. a. *Tullgarn* 1888, *Nikolai kyrkas vigselbok* I 1893—95, II 1895—97, *Blasieholmen och dess innebyggare* 1894, *Det forna Stockholm, 22 bilder* 1897, *Les maisons souveraines de l'Europe* 1898—99, *Bilder från 1700-talets Stockholm efter originalen i Stockholms rådhus* 1899, *Stockholmiana I—IV* 1902—05, har redigerat »Vintergatan» 1895—98 o. s. v. W:s arbeten rörande gamla Stockholm äro grundade på källforskningar och utmärka sig för stor pietet att värna de betydelsefulla minnena från äldre tider. — 1889 ledamot af Samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinaviens historia, 1893 styrelseledamot i Sveriges författareförening, ordf. i Sanct Erik o. s. v. På sommaren 1906 afflyttade W. till Amerika. — Gift 1888 med *Maria Asplund,* som bedrifvit så väl musikaliska som målarestudier i Stockholm och Paris.

15. **Wrangel, Carl Gustaf Otto Kristian,** hippolog, skriftställare. Född d. 4 april 1839 i Hamburg. Föräldrar: ministerresidenten, grefve *Anton Reinhold Wrangel* och *Sara Maria Dedel.* — W. blef 1855 kadett vid Karlberg och 1859 underlöjtnant vid ett österrikiskt linjeinfanteriregemente samt del-

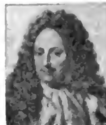

tog i slaget vid Solferino. Han tog afsked 1863, blef 1868 svensk kammarherre, hvilken befattning han lämnade 1884, och var under 1868—78 redaktör af *Tidning för hästvänner*. 1879—81 var W. redaktör af »Sporren», 1879—83 af Jönköpingsorganet »Smålands Allehanda», där hans kvicka krönikor väckte stort uppseende, och en tid 1884 tjänstgjorde han som souschef i »Dagens Nyheter». Under åren 1889—94 var W. korrespondent till Stockholms Dagblad och uppehöll sig då bland annat på Balkanhalfön — 1885 utkom hans pigga och underhållande arbete *Från civilisationens utkanter, skizzer från Balkanhalfön, skrifna under ett besök hos folk och furstar i Rumänien, Bulgarien och Serbien* och 1885—86 skref han korrespondenser äfven till »Neue Freie Presse». W. var vidare 1888—90 redaktör af »Hippologische Revue» i Stuttgart och 1890—91 af »Der Sporn» samt »Die Sport-Welt» i Berlin. Sedermera blef han framför allt praktisk hippolog, i det att han 1892—95 var ledare af en mängd ungerska privatstuterier och 1894—96 tjänstgjorde som ledare för ett kapplöpningsetablissement i Hoppegarten i Mark Brandenburg. Följande år inträdde W. i »Svenska Dagbladets» i Stockholm redaktion som chef för utrikes- och sportafdelningarna. Han drog sig 1902 tillbaka från sin tidningsmannatjänst för att bosätta sig å en egendom i Småland och för öfrigt ägna sig åt sin första och sista stora kärlek — hippologisk verksamhet. 1897 blef han utsedd till ordförande i 1:sta och 4:de distriktens nämnder för prisbelönande af hästar och till suppleant i stuterikommittén, och han har på de senare åren haft många viktiga uppdrag beträffande anskaffandet af för Sverige lämpliga hästar. Bland W:s från trycket utgifna arbeten märkas *Nordiska stuteriboken* 1872—76, *Taschenbuch des Kavalleristen* 1890, *Ungarns Pferdezucht in Wort und Bild* 1894—95 och framför allt hans stora *Handbok för hästvänner* 1887—88, hvaraf flere tyska upplagor utgått. — Gift 1: 1863 med friherinnan *Julie Amelie Vilhelmine Kristine von Ripp* och 2: 1891 med *Tekla Sköldberg*.

Wrede. Enligt sägen skall ätten härstamma från Italien och därifrån kommit till Tyskland. Den flyttade sedan till Livland och Sverige. Barnen till Henrik Wrede — se W. 1 — blefvo 1653 friherrar *Wrede till Elimä*. En gren — se W. 2 — erhöll 1687 greflig värdighet, men denna gren utdog 1712 med stiftaren själf. En annan gren upphöjdes ock 1809 i grefligt stånd men har för denna värdighet ej tagit introduktion.

1. **Wrede, Henrik,** krigare. Födelseåret okändt. Föräldrar: *Casper Wrede* till Wredenhoff och *Köna Kropp*. — W., som avancerat till ryttmästare, har inskrifvit sitt namn å häfdens blad genom den hjältemodiga självuppoffring, hvarigenom han i slaget vid Kerkholm d. 17 sept. 1605 räddade sin konung Carl IX:s lif. Då denne, som vågat sig för långt fram och redan var sårad, förlorat sin häst och höll på att omringas af fienden, lämnade honom W. i stället sin springare och blef själf därefter omedelbart nedhuggen. Hans bragd blef heller ingalunda glömd. Redan 1606 erhöllo hans änka och söner i förläning en del af tullinkomsten i Åbo och Reval samt en större jordförläning. 1608 erhöllo de en större förläning, Elimä fjärding, omfattande 45 skatte- och 131 frälsehemman, hvilken donation, oberörd af reduktionen, framgent bibehöll sin natur af enskild egendom och frälse. Elimä blef ock ättens friherreskap, då den 1653 på grund af Henrik Wredes förtjänster erhöll friherrlig värdighet. Sv. akad. lät 1805 slå en medalj öfver W., och hans minne tecknas i dess handlingar af C. G. Nordin. — Gift på 1590-talet med friherrinnan *Gertrud von Ungern-Sternberg*.

2. **Wrede, Fabian,** statsman. Född på Peipola gård i Finland d. 20 mars 1641; den föregåendes sonson. Föräldrar: kapten-löjtnanten friherre *Kasper Wrede* och friherrinnan *Sofia Taube*. — Började sin bana som kammarherre, utnämndes W. 1675 till landshöfding i Viborgs län och insattes till ledamot i stora kommissionen vid riksdagen 1680.

Året därefter förflyttades han till landshöfdingplatsen i Uppsala län och anförtroddes vid 1682 års riksdag landtmarskalksstafven. Städse villig att understödja Carl XI:s planer till enväldets bekräftande och reduktionens utsträckning, utnämndes han 1685 till k. råd och president i bergs- och reduktionskollegierna, upphöjdes 1687 till grefve och insattes samma år som president i kammarkollegium och kommerskollegium. 1697 utsågs han af Carl XI till en af riksförmyndarna men skildes tills vidare från presidentämbetet och fick i stället öfverseende öfver flottans ärenden. Till Carl XII kom W. aldrig i något förtrognare förhållande, men efter krigets utbrott hade W. i första rummet att sköta finanserna och anskaffade nödiga medel. 1711 dispenserades han från kammar- och finansärendena men behöll presidentskapet i kommerskollegium. Han afled i Stockholm d. 6 dec. 1712. — De många ämbeten, W. under en följd af år förenade i sin hand, vittna om en man af ovanlig duglighet och kraft. Också var han måhända den mest ansedde af Carl XI:s många utmärkta ämbetsmän. Alla samtida förenade sig i att berömma hans klokhet, beslutsamhet och användbarhet i alla möjliga förhållanden. Genom sin mångsidiga ämbetsmannaverksamhet ägde han den noggrannaste och på egen erfarenhet grundade kännedom om statsförvaltningens alla grenar; dock synes penninge- och kameralväsendet varit hans starkaste sida. Ganska rik genom arf, blef han det ännu mer genom en klok hushållning och ägde till slut en ofantlig förmögenhet. Tidigare än de flesta förutsåg han de olyckor och utpressningar, som skulle blifva en följd af Carl XII:s halsstarrighet att föra krig, och började därför redan 1709 och 1710 hemligen till Tyskland utskicka sina dyrbarheter och reda penningar. Likväl var han långt ifrån obenägen att understödja det allmänna, då det lände till ett godt ändamål, och försträckte vid flera tillfällen staten summor, som vid hans död upp-

gingo till ett sammanräknadt belopp af mer än 150,000 d:r s:mt. — Gift 1672 med friherrinnan *Brita Cruus*.

3. **Wrede, Fabian,** riksråd. Född på Peipola gård i Finland 1694; den föreg. kusins son. Föräldrar: öfverstelöjtnanten frih. *Fabian Wrede* och friherrinnan *Helena Gustafviana Duvall*. — Sedan W. på den militära banan hunnit till kaptensgraden, begärde han 1719 sitt afsked och gick i holsteinsk tjänst, där han avancerade till generalmajor. Återkommen till Sverige, där brodern då var en betydande man inom riksdagspolitiken, slöt han sig, af tillgifvenhet för Holstein, till Hattarne. Som kvarstående i utländsk tjänst kunde han ej inkomma i sekreta utskottet men ansågs utöfva ett stort inflytande på sina finska landsmän. Vid utbrottet af finska kriget 1741 utnämndes han till svensk öfverste och generalkrigskommissarie, »samlade i sist nämnda egenskap mycket penningar, hvarför han köpte egendomar, och dref vid dem åkerbruket till ovanlig höjd». W. var nog icke omedveten om de intriger, som bedrefvos inom hären i afsikt att få fred genom ett holsteinskt tronföljarval. Han var en af de underhandlare, som måste afsluta kapitulationen i Helsingfors d. 24 aug. 1742. På riksdagen opponerade han sig sedermera häftigt mot förslaget att välja danske kronprinsen till tronföljare. Särskildt spelade W. en stor roll därigenom att de franska subsidierna gingo genom hans händer. Då Hattarne afgått med seger, insattes han ock 1746 i rådet och erhöll 1748 serafimerorden. Han afgick dock 1756 från sitt ämbete, finnande konflikten mellan konung och råd taga en alltför skarp karaktär, tillbragte sin återstående lefnad å sina gods, och afled på Fogelsta i Södermanland d. 17 febr. 1768. — Gift 1715 med friherinnan *Katarina Charlotta Sparre*.

4. **Wrede, Henrik Jakob,** politiker. Född på Edeby i Salems socken i Södermanland 1696; den föreg. bror. — Liksom denne var W. anhängare till hertig Carl Fredrik af Holstein-Gottorp, hvars page han blef 1711, och i hvars armé han blef major. 1713 beträdde W. den militära banan inom svenska armén såsom volontär och förare vid lifgardet och lämnade den 1722 som titulerad kapten och kaptenlöjtnant vid grefve G. Oxenstiernas regemente. Med ifver kastade han sig nu in på den politiska banan och deltog med både eftertryck och skicklighet i partistriderna som ifrig Hatt. Isynnerhet spelade han en betydande roll vid 1742 års riksdag, då han först väckte förslag om val af tronföljare, och med värme förordade den holsteinska successionen. Stor blef hans förbittring, när i stället den danske kronprinsen var nära att bli vald. Vid 1746 års riksdag hade han däremot stor framgång. W. lyckades då genom öfverraskning genomdrifva, att valet till en del lediga riksrådsplatser företogs vid julen, då många riksdagsmän voro hemresta, och härigenom lyckades Hattarne i regeringen insätta fem af sina yppersta män. Efter det misslyckade finska kriget satt han i kommissionen öfver generalerna Lewenhaupt och Buddenbrock, och utnämndes af Hattregeringen 1747 till landshöfding i Karelen, Savolaks och en del af Kymenegårds län. Under sin fortsatta riksdagsmannabana förblef han städse en ifrig försvarare af ständernas makt och utsågs därför till ordförande i den domstol, som vid 1755 års riksdag hade att rannsaka öfver hofpartiets revolutionsförsök och dömde öfver rojalisterna Brahe, Horn m. fl. Död på sin egendom Runstorp i Östergötland den 20 aug. 1758. 1741 led. af Vet.-akad. Man har i W. velat se författaren till den intressanta skildringen ***Facta till revolutionshistorien under kung Carl XII:s regering*** etc., intagen i Handl. ang. Skand. historia 1819. — Gift 1721 med *Elisabet Charlotta Skytte*.

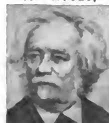
5. **Wrede, Fabian Kasimir,** fortifikationsofficer. Född på Spånga i Östergötland d. 22 febr. 1724; son af W. 3. — Efter att redan 1738 ha blifvit antagen till volontär vid fortifikationen, utgick W. sjutton år gammal i finska kriget och tjänstgjorde där som löjtnant och stabsadjutant hos generallöjtnanten friherre Buddenbrock. Efter freden öfvergick han i fransk tjänst och deltog i österrikiska tronföljdskriget, bevistade 1744 stormningen af Weissenberg och eröfringen af Freiburg samt deltog, under fursten af Conti, i det berömda återtåget öfver Rhen. Då grefve Ax. Fersen uppsatt ett regemente i konungens af Frankrike tjänst, blef W. grenadierkapten därstädes och utnämndes till öfverstlöjtnant. Han blef efter hemkomsten 1748 öfveradjutant hos arfprinsen Fredrik Adolf, befordrades till generalkvartermästare 1749 och blef öfverste vid fortifikationen 1754. Under dessa år iordningställde han fästningsverken kring staden Lovisa och biträdde Ehrensvärd vid befästningarna af Sveaborg, hvarefter han 1757 förordnades att jämte Gabr. Cronstedt ha uppsikten öfver rikets samtliga fästningsverk. För att öka sina insikter i fortifikationsväsendet ingick han s. å. i österrikiska armén, iståndsatte Prags förfallna befästningar, hvilka då redan voro omslutna af konung Fredriks af Preussen här, bevistade general Nadastis anfall mot prinsen af Bevern, och deltog i general Dauns lysande seger vid Kolin. Vid utbrottet af Sveriges krig med Preussen återkallades han till Sverige för att tjänstgöra i fortifikationskontoret och krigskollegium, utnämndes 1762 till öfverste för Skaraborgs regemente, befordrades 1764 till generalmajor, förflyttades 1772 som chef från Skaraborgs till Upplands regemente, blef 1773 generallöjtnant och slutligen 1782 general i armén. — Död på Penningby i Uppland d. 27 aug. 1795. — Efter att i ungdomen och mannaålderns dagar ha vunnit ära som framstående fortifikationsofficer, utmärkte W. sig under sina senaste lefnadsår som skicklig jordbrukare och har i detta hänseende gjort epok i svenska landthushållningens historia. 1786 led. af Vet.-akad. — Gift 1: 1760 med friherrinnan

Katarina Charlotta Fleming och 2: 1765 med friherrinnan *Ottiliana Charlotta Fleming.*

6. **Wrede, Fabian,** fältmarskalk. Född på Kungslena öfversteboställe i Västergötland d. 24 nov. 1760; den föregåendes son. — Kornett vid lifregementet till häst 1775, befordrades han två år senare till löjtnant och ingick 1778 i fransk tjänst, där han genast utnämndes till officer vid Royal Suedois. Förflyttad därifrån till regementet de la Marck, som då utgjorde en del af den stora kustarmén, hvilken var sammandragen mot England, deltog han i flere manövrer och följde regementet i flera garnisoneringar 1779—80. Under denna tid uppvaktade W. 1778 Gustaf III i Spaa, där han genast omfattades med vänskap af konungen. Vid sin hemkomst till Sverige utnämndes han 1781 till tjänstgörande kammarherre hos drottning Sofia Magdalena samt 1782 till major och öfveradjutant hos konungen, befordrades till öfverstlöjtnant vid Upplands regemente 1784, till öfverste kammarjunkare 1786 samt blef, vid ännu ej fyllda tjuguåtta år, öfverste och chef vid nyssnämnda regemente. Kort efter denna utnämning öfvergick han med sitt regemente till Finland och deltog i flere där inträffade krigshändelser, såsom landstigningen vid Brakkila, i bombarderingen och den tillämnade belägringen af Fredrikshamn, i affärerna vid Suttula, Aborrfors, Högfors och Elgsjö. Ifrån april till juni 1790 kommenderade han karelska brigaden och sedermera till krigets slut svenska brigaden i Savolaks. Efter freden förflyttades han 1791 till chef för Nylands regemente, med därunder hörande lätta brigad af jägare och dragoner, erhöll 1795, genom tjänstbyte, chefskapet öfver Björneborgs regemente och befordrades till generalmajor samt blef året därefter serafimerriddare och chef för Lifgrenadjärregementet. 1801 fick W. vid den hotande krigsfaran befälet öfver de 10,000 man, som sammandrogos på västkusten. 1802 förordnades han till generalinspektör för svenska infanteriet, med säte i konungens krigskonselj. Han utarbetade och utgaf vid denna tid *Militärisk handbok,* hvarigenom den franska taktiken, något modifierad, infördes vid svenska infanteriet. W. utnämndes 1805 till generallöjtnant. Under kriget mot fransmännen i Pommern sattes han till närmaste man under generalbefälhafvaren, generalguvernören friherre von Essen men återkallades snart af Gustaf Adolf och erhöll, efter regementsförändringen 1809, af hertig Carl kommandot öfver norra svenska armén. På denna post gjorde han allt för att, sedan Gripenberg kapitulerat, rädda hvad räddas kunde, ehuru till följd af flera sammanstötande vidrigheter med föga framgång. Efter återvunnen fred upphöjdes han i juni 1809 till grefve och general af infanteriet samt afgick i maj 1810 i en utomordentlig beskickning till kejsar Napoleon. När frågan om furstens af Ponte Corvo val till svensk tronföljare dök upp under hans vistelse i Paris, tillrådde han fursten dessa planer, hvarför W. sedermera vid riksdagen i Örebro togs i upptuktelse af Carl XIII. Han verkade dock, särskildt som ledamot af hemliga utskottet, fortfarande för sin kandidat. W. förordnades 1810 till statsråd och kansler för krigsakademien på Karlberg samt utnämndes 1811 till en af rikets herrar. S. å. lämnade han chefskapet för Lifgrenadjärregementet och 1812 statsrådsämbetet. Han blef slutligen 1816 fältmarskalk. — Död i Stockholm d. 16 jan. 1824. — I minnestalet i krigsvet. akad. öfver fältmarskalken W. yttrar generalmajoren Hård: »Ett öppet väsen, i hvilket den finaste bildning och världskännedom röjdes, utan att i minsta mån utplåna stämpeln af en ren natur, en redlig välvilja, en okonstlad värdighet, följde honom lika på hofvet, på landsbygden och i krigarens läger. Han var i alla afseenden ämnad till befäl, älskvärd och nedlåtande i umgänget, vördnadsbjudande, då allvar fordrades, alltid bibehållande förmågan att göra sig åtlydd. — Nitisk för laglydnad, vän af en orubbad samhällsordning, lät han aldrig en stund förvilla sig af tidehvarfvets tillfälliga nycker, mot hvilka han alltid visade sig som en sträng och oböjlig domare. — Redlig vän, öm fader, rättvis ämbetsman var han i alla både allmänna och enskilda förhållanden ädel, i detta ords rätta och skönaste bemärkelse.» — Gift 1: 1780 med friherrinnan (franska grefvinnan) *Marie Stanislas Josefine Sparre* och 2: 1798 med *Agata Bremer.*

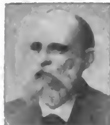
7. **Wrede, Fabian Jakob,** militär, fysiker.

Född i Linköping d. 9 okt. 1802; den föregåendes son. — Såsom underlöjtnant vid Vendes artilleriregemente, hvartill han utnämndes 1817, tjänstgjorde W. i egenskap af ordonnansofficer hos konungen, befordrades till löjtnant och artilleristabsofficer 1828 samt kallades året därefter till arbetande ledamot i artillerifördelningen af k. krigsvet.-akad. Kapten i artilleriet 1831, verkade W. 1834—35 som lärare vid Högre artilleriläroverket på Marieberg, där han 1835 blef befälhafvare, blef 1836 tjänstgörande kammarherre hos kronprinsen Oscar, 1838 major i artilleriet och s. å. major vid Göta artilleriregemente, utnämndes han 1844 till tjänstgörande kabinettskammarherre hos Oscar I, blef 1848 chef för artilleristaben och 1851 öfverste i artilleriet, 1854 generalmajor och inspektör för artilleriet, — hvarefter han tog afsked från Göta artilleriregemente, — samt 1857 generalfälttygmästare och chef för artilleriet. 1858 förordnades han till förste adjutant hos konungen och till chef för dennes adjutants- och ordonnansofficerskår, hvarefter han befordrades till generallöjtnant i armén 1867. Sistnämnda år tog W. afsked från generalfälttygmästareämbetet och 1875 ur krigstjänsten. W., som 1872 blef serafimerriddare, afled i Stockholm d. 22 maj 1893. — Led. af Vetenskapsakademien 1835, Landtbruksakademien, hedersledamot af Musikaliska akademien, Vetenskaps- och vitt.-samh., Örlogsmannasällskapet samt medlem af åtskilliga utländska lärda samfund. Sveriges ombud vid den internationella konferensen i Paris rörande frågor

om det metriska mått- och viktsystemet. Som militär var W. synnerligen intresserad af sitt vapen, ordnade infanteriets första skjutskola, konstruerade 1860 års refflade gevär, experimenterade med undervattenstorpedo, o. s. v. Som vetenskapsman — matematiker och fysiker — har han förvärfvat sig ett namn, som trängt utom fäderneslandets gränser. Lika praktiskt klarsynt, som grundligt teoretiskt lärd, uppfann W. för att åskådliggöra en del fysiska problem flere instrument, såsom ett nytt spektroskopinstrument, ämnadt att vid föreläsningar i optiken förtydliga två polariserande ljusvågssystems inflytande på hvarandra, ett nytt instrument för uppmätning af jordmagnetismens inklination och intensitet, en apparat att förtydliga luftens vibrationer vid ljudets fortplantande o. s. v. Hans skrifter, mer anmärkningsvärda för deras gedigna innehåll och den belysning, de kasta öfver något förut outredt ämne, än för deras omfattning och talrikhet, återfinnas nästan alla i krigsvet.-akademiens och Vet.-akademiens handlingar, samt i Öfversikt af den sistnämnda akademiens förhandlingar. Bland dem må nämnas: *Försök att härleda ljusets absorbtion från undulationstheorien* 1834, för hvilket han af Vet.-akad. 1863 erhöll Letterstedtska priset, *Bestämmelse af franska kilogrammens vigt i svenska decimalvigten, Försök att bestämma lagen för ångans elasticitet, Försök att experimentelt bestämma det strålande värmets hastighet, Note sur le mètre et le kilogramme, Några anmärkningar rörande minsta kvadratmethoden, Om undersökning af jernmalmsfält medelst magnetiska observationer, Om kombinerade lifräntors beräkning,* m. m. — Med afseende på det sistnämnda af dessa arbeten bör nämnas, att frih. W. varit synnerligt verksam för åstadkommande af de första ränte- och lifförsäkringsanstalterna i Sverige; att han för statens änke- och pupillkassa uppgjorde helt och hållet nya beräkningsgrunder vid pensionering o. s. v. Som led. af ridderskapet och adeln bevistade han ståndsriksdagarna och var verksam i utskotten. — Gift 1846 med friherrinnan *Aurora Elisabet de Geer*, syster till justitiestatsministern L. G. de Geer.

Wretlind, Erik **Wilhelm,** läkare. Född i Nyköping d. 17 dec. 1838. Föräldrar: rådmannen och skräddarmästaren *Hans Erik Wretlind* och *Anna Katarina Nordgren*. — Student i Uppsala 1857, promoverades W. till med. d:r 1867 och öppnade s. å. i Göteborg ett medico-gymnastiskt institut.

1863—76 tjänstgjorde han som bitr. badläkare i Marstrand och 1879—91 som öfverläkare vid Djursätra brunn. 1874 deltog W. i uppsättandet af »Göteborgs Veckoblad», där han var en flitig medarbetare. Styrelsemedlem i Göteborgs evangelisk-lutherska missionsförening från 1869, var han 1875—87 dess ordf. Genom hans arbete tillkom den 1881 invigda Bethlehemskyrkan i Göteborg, den för sin tid största frikyrkan i Sverige. W. var 1882—97 redaktör för läkaretidskriften *Eira,* utgaf från 1886 den populära tidskriften *Hälsovännen* och från 1888 *Jordemodern*. 1887 bosatte han sig som praktiserande läkare i Stockholm. I riksdagens Andra kammare, där han var representant för Göteborg 1885—87 och 1888—90, var han en af nykterhetsifrarnes och de frireligiöses ledare. Allm. svenska nykterhetsförbundet, som hade sin första konferens 1889, tillkom hufvudsakligen genom W. Stadsfullmäktig i Stockholm från 1900 till sin död d. 31 juli 1905. — Bland hans skrifter märkas: *Mannens släktlif* 1890, *Kvinnans släktlif* 1891. Hans uppsats *Undersökningar rörande Stockholms mortalitet* 1866, belönades med Sv. läkaresällskapets halfsekelmedalj i silfver. Led. af Göteborgs Vitt.-samh. — Gift 1: 1870 med *Beata Amalia Gren* och 2: 1878 med *Emma Kristina Lénström*, dotter af prosten C. J. Lénström (se II: 39).

1. **Wright, Henrik,** krigare. Född i Narva d. 19 jan. 1685. Föräldrar: *Georg Wright*, hvilken under Cromwellska statshvälfningen flytt från Skottland och nedsatt sig som handlande i Narva, och *Anna Walding*. — Femton år gammal ingick W. som volontär vid garnisonsregementet i sin födelsestad och hade nyss blifvit befordrad till kvartermästare vid Viborgs fördubblingskavalleri, när han, vid Narvas öfvergång d. 10 aug. 1704, blef fången af ryssarna och såld som slaf för fem rubel silfver. Han lyckades likväl fly och hade hunnit löjtnantsgraden, då han 1708 i en fäktning med ryssarna ånyo blef tillfångatagen, hvarefter han i nio månader smidd i järnkedjor måste skaffa sig uppehälle genom tiggande. I detta tillstånd fördes han 1709 från Nöteborg till Petersburg, där han öfverhopades med lysande löften, om han ville följa ryska armén till Viborg och lämna befälhafvaren tillförlitliga upplysningar om fästningen. I stället för att lyssna till dessa förslag, rymde han i maj 1710 från Petersburg, med åtta andra officerare, och kom efter en månads vandring genom skogar och ödemarker till Nyslott, hvarifrån han begaf sig till Sverige och vidare till M. Stenbocks här i Skåne. Befordrad till kapten vid Kronobergs regemente, deltog han 1712 i slaget vid Gadebusch, utnämndes 1717 till major och chef för finska värfvade bataljonen och anförde den på Armfelts olyckliga tåg mot Norge 1718. Tre år därefter förflyttades han som major på Nylands infanteriregemente samt tog afsked 1732 med öfverstlöjtnants rang. Vid utbrottet af finska kriget 1741 gick han ånyo i tjänst, anförde en ströfkår i trakten af Viborg, befordrades efter freden till major vid Savolaks regemente och blef slutligen öfverste för Jämtlänningarna 1760, W. tog 1762 afsked. Död i Finland d. 6 febr. 1766. — Gift 1720 med *Sofia Halenia*.

2. **Wright, Wilhelm von,** djurtecknare. Född d. 5 april 1810 på Haminanlaks gård nära Kuopio; den föregåendes sonsons son. Föräldrar: majoren *Henrik Magnus von Wright* och *Maria Elisabet Tuderus*. — Vid aderton års ålder öfverflyttade W. till Sverige, där han utnämndes till kammar-

junkare 1838 och jämte en äldre bror *Magnus von W.* (död 1868 som konservator vid Alexanders-universitetet i Helsingfors) snart eröfrade sig ett berömdt namn såsom djurtecknare. De kolorerade planscher, han lämnat bl. a. till Sv. Nilssons fågelfauna och Ekströms beskrifning öfver Skandinaviens fiskar, väckte en berättigad uppmärksamhet i och utom landet och intaga ännu en obestridd plats bland det förnämsta samtiden i denna väg frambragt. — 1839 led. af Konst.-akad. W. utnämndes vidare till inspektör för fiskerierna i Bohuslän. Ett slaganfall 1856 band honom vid sjukbädden till hans död d. 2 juli 1887 på hans egendom Marieberg i Morlanda pastorat på Oroust i Bohuslän. — Gift 1845 med *Maria Margareta Bildt.*

Wulff, Fredrik Amadeus, språkforskare. Född

i Göteborg d. 11 febr. 1845. Föräldrar: stadsmäklaren och skeppsklareraren *Claes Fredrik Wulff* och *Eva Katarina Laurentia Gyzander.* — »En oförgätlig fosterfader var mig 1865—72 latinaren, filosofen och kronologen, lektor Nils Wilhelm Ljungberg» (se II: 86), har W. själf en gång skrifvit. Efter att 1866 ha undergått mogenhetsexamen vid Göteborgs elementarläroverk, inskrefs han s. å. som studerande i Lund. Fil. kand. blef W. 1873, promoverades till fil. d:r 1874 och förordnades 1875 till docent i franska språket. 1876—78 var W. lärare vid Lunds privata elementarskola och 1879—82 lektor i franska och engelska språken vid Lunds högre allmänna läroverk. Från och med sistnämnda år har han odeladt ägnat sig åt vetenskapliga sysselsättningar. W. var läsåren 1885—88 förordnad att mot särskildt arvode uppehålla undervisningen och examineringen enbart i romanska språk, hvilka alltifrån den tiden vid Lunds universitet hållits fullständigt skilda från de germanska språken. Genom en förordning af k. m:t blef nämligen det förutvarande läroämnet nyeuropeisk linguistik och modern litteratur deladt i två särskilda undervisnings- och examensämnen: romanska språk och germanska språk. W. utnämndes 1888 till e. o. professor i nyeuropeisk linguistik med undervisningsskyldighet i romanska språk och blef d. 25 okt. 1901 ordin. professor. W., hvilken på egen bekostnad eller såsom innehafvare af riksstatens större resestipendium företagit olika utländska studieresor, till England, Tyskland, Frankrike, Italien, Spanien etc., har från trycket utgifvit en mängd afhandlingar och skrifter. Beträffande de romanska språken har han varit verksam genom utgifvande af texter från dessa språks äldre perioder och genom ingående undersökningar af syntaktiska och fonetiska frågor. Särskildt har han gjort sig bemärkt som vetenskaplig fonetiker och bl. a. studerat vårt eget språks fonetiska byggnad. Resultaten af dessa studier föreligga i flera arbeten (i samarbete med I. A. Lyttkens). — W. äger icke blott sällsynt grundliga vetenskapliga kunskaper, utan äfven poetisk begåfning och har gjort sig ett namn som tolkare af Dantes »Vita nuova» —*I lifvets vår. Dantes Vita nuova i svensk dräkt, med grundtexten vid sidan* 1897 — liksom i sin egenskap af Petrarcakännare. Af Vet.-akad. erhöll W. äfven 1898 Letterstedtska priset för öfversättning och af Sv. akademien det kungliga priset. W. har också skrifvit resebref, musikanmälningar, sonetter, o. s. v. — Gift 1: 1876 med *Eva Kristina Wilhelmina Levan* och 2: 1881 med *Karolina Justina Edbergh.*

Wulfvenstjerna. Ättens äldste kända stamfader *Peter,* var ryttare vid Västgöta regemente till häst. Hans son *Johan Wulf,* död 1708 som ryttmästare vid Västgöta kavalleri, adlades 1681 med namnet *Wulfvenstjerna.*

1. **Wulfvenstjerna, Jonas,** ämbetsman, politiker. Född i Västergötland d. 16 juli 1681. Föräldrar: ryttmästaren *Johan Wulfvenstjerna* och *Anna Björnberg.* — Efter afslutade juridiska studier blef W. 1710 riddarhussekreterare och fungerade i denna egenskap till 1731. Han deltog som sådan verksamt i utarbetandet af frihetstidens statsskick. Sedan 1724 medlem af lagkommissionen, hade han ej oväsentlig andel i, att dess förslag 1734 af ständerna antogs som lag. På riddarhusets förord blef han 1727 kammarråd, å hvilken post han med af alla erkänd duglighet verkade till 1749. I frihetstidens partistrider deltog han som en af Mössornas ypperste och hofsammaste kämpar samt var vid 1742—43 och 1746—47 års riksdagar ledamot af sekreta utskottet. 1762 erhöll han friherrlig värdighet, men då båda hans söner aflidit före honom, öfverflyttades denna å hans måg, C. M. Adlermarck. Död d. 12 dec. 1762, slöt W. sin adliga ätt. — Gift 1: med *Maria Gyllenkrook* och 2: 1728 med *Anna Steuch.*

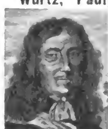
2. **Wulfvenstjerna, Johan,** ämbetsman, politiker. Född d. 18 nov. 1711; den föreg. son — Efter afslutade studier tjänstgjorde W. med utmärkelse först som riddarhussekreterare 1741—47 och från 1747 som kammarråd. Liksom fadern kämpade W. å riddarhuset å Mössornas sida. Hans sans och moderation uppskattades äfven af motpartiet genom hans inval i sekreta utskottet vid 1751—52 års riksdag. Partistriden blef under följande år allt hetare, hvarför samma förtroendebevis ej upprepades vid 1755—56 års riksdag, under hvilken W:s slagfärdighet och kunskaper mer än en gång var Hattarne till besvär. Död å Hellefors bruk i Södermanland d. 14 juni 1758. — Gift 1745 med *Hedvig Leijel.*

3. **Wulfvenstjerna, Gustaf,** diplomat. Född i Stockholm d. 16 sept. 1714; den föreg. bror. — Ägnande sig åt den diplomatiska banan, blef W. 1738 kommissionssekreterare vid sachsiska hofvet, där han sedermera 1744—47 var minister och kom i hög gunst hos konung Fredrik II af Preussen. 1747 utsågs han till svensk minister i Petersburg men rappellerades följande år på grund af de förvecklingar, som uppstått mellan Sverige och Ryssland på grund af ryske ministern von Korffs inblandning i de svenska partistriderna. W. blef då i stället minister i Preussen. 1752 ville Adolf Fredrik nämna honom till minister i Paris men rådspluraliteten föredrog att härmed belöna en politisk menings-

frände, Ulrik Scheffer. W. kom sålunda att stanna i Preussen till pommerska krigets utbrott 1757, då han begaf sig till Stralsund, där han dog ogift d. 9 maj 1758.

Vult von Steijern, Nils Henrik, ämbetsman, statsråd. Född i Landeryds socken i Östergötland d. 29 dec. 1839. Föräldrar: löjtnanten och godsägaren, sederm. led. af Andra kammaren, *Henrik Vilhelm Vult von Steijern* — af en 1743 adlad ätt, af hvilken en gren 1832 erhöll friherrlig värdighet, — och *Emma Charlotta Tisell.* — Student i Uppsala 1857, aflade V. 1863 fil. kand.-examen och blef 1866 fil. doktor, efter försvar af den 1863 utgifna, väl vitsordade afhandlingen *Bidrag till svenska riksdagens historia 1600—1650.* Han ägnade sig sedermera åt juridiska studier, aflade 1867 juris kand.-examen, blef 1870 vice häradshöfding och tjänstgjorde 1868—72 som sekreterare i konstitutionsutskottet. 1873 expeditionschef i ecklesiastikdepartementet, blef V. 1878 konsultativt statsråd och d. 19 april 1880 chef för justitiedepartementet. Å denna viktiga post verkade V., som åtnjöt anseende både som en humanistiskt bildad man samt som skicklig och skarpsinnig jurist, ända till d. 6 febr. 1888, då han tillika med fyra andra medlemmar af den frihandelsvänliga Themptanderska ministären begärde sitt afsked. Många viktiga lagförslag bringades ock på hans föredragning fram till seger. Mera omtvistade sådana voro däremot det förslag till ny tryckfrihetsordning, som framlades vid 1887 års riksdag men ej kunnat behandlas, innan densamma upplöstes i mars s. å. Den skarpa kritik, förslaget fått undergå i pressen, medförde ock, att endast några mindre brottstycken af detsamma jämte med dem sammanhängande ändringar i strafflagen framlades för samma års majriksdag och af densamma antogos i reviderad form. 1888 utnämnd till justitieråd, kallades V. 1889 att intaga presidentstolen i Svea hofrätt. 1895—98 ledamot af unionskommittén, afled han i Stockholm d. 27 maj 1899. — Gift 1880 med *Hedvig Louise Charlotte Reuterskiöld.* — V:s syssling *Julius Fredrik Wilhelm,* född i Jönköping d. 25 maj 1851, son af hofrättsrådet *Johan Julius Vult von Steijern* och *Karin Magdalena Afzelius,* blef 1870 student i Uppsala, där han 1873 aflade juris preliminärexamen, och var 1889—98 hufvudredaktör för *Dagens Nyheter.* Numera äger och bebor han godset Kaggeholm i Stockholmstrakten. — Gift 1883 med *Gerda Helena Söderberg.*

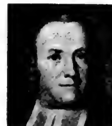
Würtz, Paul, krigare. Födelseåret obekant.

Född i staden Husum i Slesvig; son af en där boende oxhandlare *Klas Wirtz* och hans hustru *Maria Bas.* — Efter att i en jesuitskola i Wien och sedermera under vidsträckta resor ha inhämtat kunskaper, gick W. under trettioåriga kriget i svensk tjänst och var vid dess slut öfverste samt anställd i pfalzgrefven Carl Gustafs tjänst. 1653 besökte W. hofvet i Gottorp för det beramade frieriet till en af prinsessorna därstädes samt reste sedan till England och utverkade neutralitetsfördrag och handelsfrihet med denna makt för Holstein. Han utnämndes 1654 till generalmajor och s. å. till kommendant i Stade, blef under polska kriget kommendant i Krakau, med befäl öfver fästningarna Landskron, Wiesnich och Tenschin men vann egentligen först sin krigareära genom det tappra försvaret af Krakau 1655—57. Efter att ha uthärdat en nästan oafbruten tvååriga belägring måste han slutligen uppgifva staden 1657 men förstod att inge fienden så mycken aktning, att han fick fritt aftåg för sina trupper med vapen, kanoner och ammunition samt anlände oaktadt fiendens förföljande med sin trupp lyckligen till Stettin, som han sedan försvarade lika modigt och ihärdigt som förut Krakau. Med anledning af sitt tappra förhållande upphöjdes han 1657 till friherre af Örneholm, som bestod af Rautus socken i Keksholms län, hvilket friherrskap förut innehafts af Adler Salvius. 1658 blef W. generallöjtnant och 1661 utnämndes han af förmyndareregeringen till vice generalguvernör i Pommern. 1664 erhöll han på begäran afsked, då Rhenförbundet erbjudit honom att få näst högsta befälet öfver armén mot turkarne, hvilket dock gick om intet. W. tog då tjänst med fältmarskalks titel i Danmark men tog redan 1665 afsked och bosatte sig i Hamburg. Svenska regeringen sökte fresta honom med anbud, bl. a. som fältmarskalk, men W. kände sig sårad öfver, att en yngre, obegåfvad person utnämnts härtill och sade därför nej. 1668 gick han i holländsk tjänst och utmärkte sig som fältmarskalk 1674. 1668 hade svenska regeringen låtit tillförsäkra W. om 4,000 rdr sp. årligen och rang näst efter riksens råd, och när han 1674 lämnat den holländska tjänsten ville svenska regeringen vid hotande krigsfara göra honom till generalguvernör öfver Bremen och Verden, hvilket dock af W. afböjdes. Han afled ogift i Hamburg d. 24 mars 1676 och slöt själf sin friherrliga ätt.

Wåhlin. En i vår lärdomshistoria välbekant släkt, som härstammar från Östergötland och som har sitt namn efter en där belägen gård Wårdnäs, på östgötadialekt Wåhlnäs.

1. **Wåhlin, Jonas,** präst, lärd. Född i V. Eneby

socken i Östergötland d. 8 maj 1699. Föräldrar: d. v. kommministern i Eneby och Kisa, sedermera kyrkoherden i Ö. Steneby, *Anders Wåhlin,* som antog släktnamnet, och *Ingeborg Bellnér.* — Efter idkade universitetsstudier i Uppsala och Lund, blef W. fil. magister på det senare stället 1730, kallades året därefter till docent i filosofiska fakulteten, blef 1732 adjunkt i samma fakultet och teologie adjunkt 1733. Sedan han 1735—40 förestått akademiesekreterarebefattningen i Lund, utnämndes han det sistnämnda året till universitetsbibliotekarie och befordrades 1744 till tredje teologie professor. Efter aflagda lärdomsprof hugnad med teo-

logie doktorsvärdigheten 1746, erhöll han trenne år senare fullmakt som andre teologie professor och utnämndes 1763 till förste teologie professor och domprost i Lund. Af Lunds stifts presterskap valdes han till fullmäktig vid trenne riksdagar, nämligen 1765, 1769 och 1771 samt var en af Mössornas mest betydande män; 1765 placerad i bankodeputationen och vid alla tre riksdagarna i sekreta utskottet. Han var tre gånger uppförd på biskopsförslag. Död i Lund d. 23 maj 1777. — Gift 1738 med *Märtha Maria Wassman.*

2. Wåhlin, **Kristian,** universitetslärare, författare. Född i Skabersjö prästgård af Lunds stift d. 19 okt. 1761; den föregåendes brorson. Föräldrar: kyrkoherden *Petrus Wåhlin* och *Katarina Wollin.* — Upptagen i sin farbror, domprosten Jonas Wåhlins hus, inskrefs W. vid åtta års ålder som student vid Lunds universitet och bedref där sina akademiska studier till 1781, då han erhöll den filosofiska graden. Han var därefter anställd som informator i Småland och Skåne och uppträdde som folkpredikant i rationalistisk anda. 1785 kallades han till docent i historia och befordrades till adjunkt i samma läroämne 1790. Prästvigd 1792, inträdde han 1795 som lärare i teologiska fakulteten, i det han utnämndes till andre teologie adjunkt och kyrkoherde i Hellestad, Dalby och Bonderup. Sedan han 1808 befordrats till förste teologie adjunkt och 1809 erhållit e. o. teologie professors fullmakt, undfick han s. å. teologie doktorsvärdigheten och utnämndes 1814 till första teologie professor och domprost i Lund. Såsom fullmäktig för Lunds stift bevistade han riksdagarna 1809—18, med undantag af den i Örebro 1810, och var ledamot af flera lärda samfund. Död i Lund d. 28 mars 1829. — Såsom författare är W. bekant genom sin *Fäderneslandets historia och statskunskap för begynnare,* 1787, bestående af en mängd orediga data och diverse notiser. Han har äfven utgifvit flera andra arbeten i hvarjehanda ämnen, oftast bearbetningar efter främmande källor. I många hänseenden, som lärare, enskild och präst, var han ett original, hvars egenheter man bör omtalas af våra anekdotsamlare. W. var en praktiskt duglig man, som enväldigt styrde i kyrkorådet, men allt utom kompetent till högskolelärare och själasörjare. I sina predikningar talade han gärna om de källor till materiellt välbefinnande, som naturen erbjuder, och var själf riksbekant för sin oerhörda aptit, hvilken medförde sömnsjuka. — Ogift.

3. Wåhlin, Lars **Peter,** präst, lärd. Född i Glimåkra i Skåne d. 23 juli 1772; den föreg. brorson. Föräldrar: e. o. regementspastorn *Peter Wåhlin* och *Anna Sara Cronholm.* — Efter åtta års gradualstudier blef W. fil. magister i Lund 1790 och inskrefs året därefter som e. o. kanslist i utrikesexpeditionen. Återkommen till Lund efter ett par terminers vistelse i Uppsala som faltzburgisk stipendiat, förordnades han 1793 till docent i lärdomshistoria, aflade teol. kand.-ex. och lät prästviga sig 1800, utnämndes till hist. et eloqu. rom. adjunkt och tog teol. lic.-ex. 1801, samt blef s. å. adjunkt i historia och latinsk vältalighet. 1805 befordrades W. till kyrkoherde i Farhults pastorat af Lunds stift. Blef teol. doktor 1809, prost 1810 och slutligen 1819 kyrkoherde i Norrhviddinge af Lunds stift. Död därstädes d. 9 sept. 1834. — Ehuru ej synnerligt alsterrik som författare, ägde W. anseende som en af sin tids lärdaste präster, med ovanlig insikt i nästan alla vetenskapliga och vittra riktningar. 1827—28 utarbetade han en postilla: *Andaktsbok för enskild gudstjänst,* i 2 band. — Gift 1803 med *Lovisa Adrian.*

4. Wåhlin, **Johan Peter,** präst, författare. Född i Lund d. 16 april 1786; den föregåendes kusin. Föräldrar: auditören vid Södermanlands regemente *Arvid Wåhlin* och *Charlotta Nelander.* — Vid Lunds universitet, där W. inskrefs som student 1805, erhöll han lagerkransen 1808 och förordnades 1811 till docent i kyrkohistoria och vice notarie i domkapitlet. Hofpredikant 1815, anställdes han 1818 som legationspräst och pastor vid svenska församlingen i London, blef teologie doktor 1830 och kyrkoherde i Västra Vingåker af Strängnäs stift s. å. Prost 1832, afled W. i Västra Vingåker d. 24 juni 1861. — På W. kan med skäl tillämpas, hvad som blifvit sagdt om en annan af hans släkt, »att hans olycka var att ha kommit på en plats i samhället som icke passade honom». — Liflig och lättrörlig, hade han tillägnat sig under sin vistelse i London ett slags engelsk excentricitet, som icke undgick att väcka anstöt hos en talrik och allvarlig landtbefolkning. Med ett af naturen godt hufvud, mycken beläsenhet och vidsträckt språkkunskap, skulle han med mer jämnhet och allvar blifvit en framstående personlighet. Från trycket utgaf han en mängd skrifter i skilda ämnen, såsom: *Geographi för begynnare* 1817, *Bibelalmanach* 1832, *Stafbok efter grundstafningssättet* 1841, *Dagsländor; anteckningar under vistandet i England och Frankrike åren 1818—32* 1846, *Om stryparne (Thugs). Fanatism och mord* 1850, *Anteckningar om särskilta religionssamfund och bekännelser* 1852, öfversättningar och strödda poem m. m. samt efterlämnade i handskrift ett utförligt Svenskt-engelskt lexikon, som han utarbetade under de senare åren af sin lefnad. — Gift med *Beata Margareta Vilhelmina Almgren.*

5. Wåhlin, Karl Ludvig, konsthistoriker. Född i Lund d. 14 juli 1861; sonson af W. 3. Föräldrar: sederm. rektorn vid Malmö högre allmänna läroverk *Carl Ludvig Wåhlin* och *Anna Johanna Hakrina Meijer.* — W. blef student i Lund 1880, anställdes 1883 i Gleerupska universitetsbokhandeln i Lund, var 1884—92 litterärt biträde hos

firman P. A. Norstedt & Söner, 1887—98 sekreterare i Sveriges allm. konstförening, 1887—90 red.-sekreterare i *Ny svensk tidskrift*, blef 1891 e. o. amanuens och 1896 sekreterare i Nationalmuseum. Sedan 1892 utgifver W. tidskriften *Ord och bild*, om hvars höga konstnärliga nivå W. har stor förtjänst. Han är sedan 1900 konstanmälare i Stockholms Dagblad. — Gift 1902 med *Hildur Hult*.

1. **Wässelius, Marie Jeanette,** lyrisk skådespelerska. — Född i Stockholm d. 23 aug. 1784, intogs W. som elev vid k. teatern 1793 samt anställdes som aktris och sångerska vid operan d. 1 april 1800. Som hennes lyckligaste roller omtalas: *Armide, Laura* i »Slottet Montenero», *Sophie* i »Sargines», *Constance* i »Vattendragaren», *Antigone* i »Oedipe uti Athen», den kvinliga titelrollen i »Romeo och Juliette» m. fl. — Med en ovanligt skön och klangfull stämma förenade hon en utmärkt förmåga som skådespelerska och var på sin tid teaterns mest firade sångerska. 1815 utnämndes hon till hofsångerska, lämnade den lyriska scenen 1820, och afled i Stockholm d. 5 dec. 1853.

2. **Wässelius, Justina Kristina,** lyrisk skådespelerska. Född i Stockholm d. 4 okt. 1794; den föreg. syster. — Intagen i teaterns elevskola 1805, erhöll W. 1812 anställning som lyrisk skådespelerska vid den k. scenen och vann där stort bifall för sitt sätt att återgifva *Cherubins, Papagenas* och *Zerlinas* m. fl. roller. — Gift 1812 med dansören vid k. teatern *Lodovico Casagli*, lämnade hon med honom Sverige 1818 och uppträdde i hans hemland Italien och vann där än större triumfer än i fäderneslandet. Isynnerhet väckte hon stor förtjusning i Turin, där hon innehade primadonnapartiet i Rossinis »Cenerentola» och genom sin hänförande sång och intagande spel beredde denna opera en sällsynt framgång. Samma jubel åstadkom hon 1823 i Rom och 1827 i Lucca, hvarest hon enligt en recensents yttrande »gjorde sig odödlig» i Cimarosas »Matrimonio segreto». — Efter att en längre tid ha varit anställd i München, tillbragte hon sina sista lefnadsår i Parma, där hon, ett rof för tidtals återkommande svåra kropps- och själsplågor, i ett obevakadt ögonblick störtade sig genom ett fönster och slutade sina dagar 1841. — W. säges vara den första svenska, som uppträdt på utländsk scen.

Wästberg, Anna, vitter författarinna (med signaturen »Anna A.»). Född i Vidtsköfle förs. i Skåne d. 27 dec. 1832. Föräldrar: ladufogden vid Vidtsköfle gård *Anders Andersson* och *Karna Olsdotter*. — Vid ett husförhör visade det fem år ännu ej fyllda barnet sig icke endast kunna obehindradt läsa innantill utan äfven behärska hela katekesen. Följande dag skickade prosten henne »Läsebok för folkskolan af Cnattingius» och utverkade senare af föräldrarna, att hon fick bevista en skola i Kristianstad. Sedan hon här tillbragt halftannat år, och ett år biträdt som lärarinna i en annan skola, inackorderades hon i en läroanstalt i Karlskrona, var sedan lärarinna i enskilda hus i Blekinge till 1857, då hon gifte sig med fil. doktorn, sedermera kyrkoherden i Vänersborg, *Hans Efraim Wästberg*. Sitt vittra författarskap började hon mycket tidigt men framträdde först offentligen 1857 med *Styfmorsblommorna. En diktsamling af Anna A. med förord af Onkel Adam*, utgaf sedan: *Konst och kärlek, novell* 1862, *Mitt döda barn; några minnesblad af en moder* 1862, »C» *Några höstblommor* 1865, *En bukett* 1868, *En ny bukett* 1870, *I svart och rödt* 1885 samt berättelsesamlingen *Utan namn* 1884. Fru W:s författarskap utmärker sig för mildt och vekt idealistiskt skaplynne samt lättflytande diktion. Hon har äfven strött omkring sig berättelser, uppsatser och poem i tidningar och tidskrifter. Död i Vänersborg d. 7 mars 1905.

Yxkull. Den svenska adliga ätten med detta namn leder sitt ursprung från en tysk adelssläkt, *von Meyendorff*, hvilken omkring år 1200 invandrade till de nuvarande östersjöprovinserna, där dess namn, öfversatt till estniska, blef *Yxkull*. Med detta namn introducerades 1625 en gren däraf på svenska riddarhuset. 1679 förlänades friherrlig värdighet till några medlemmar däraf, som då antogo namnet *Meijendorff von Yxkull*. 1648 introducerades på svenska riddarhuset såsom friherrlig en gren af ätten *von Yxkull-Gyllenband*, under det en annan gren af samma ätt blef friherrlig först 1730 med Otto Reinhold von Y.-G. — se nedan — som kallade sig helt enkelt *Yxkull* och hvars ätt utgick på svärdssidan redan 1770.

Yxkull, Otto Reinhold, krigare. Född i Reval d. 11 aug. 1670. Föräldrar: öfverstlöjtnant *Fabian von Yxkull-Gyllenband* och *Elisabet Yxkull*. — Y. blef först kornett vid Drottning Ulrika Eleonoras lifregemente, förflyttades därifrån till von der Pahlens regemente och utnämndes till löjtnant därstädes 1688. Då Carl XII begynte sina många och långa krig, befordrades Y. till ryttmästare och deltog sedan i de flesta träffningar, fältslag och belägringar till 1709. Han synes likväl redan före Pultavaslaget ha blifvit tillfångatagen af ryssarna men lyckats komma undan och taga sig öfver till Sverige. Här utnämndes han 1711 till öfverstlöjtnant vid Åbo läns infanteri, blef året därefter öfverste samt 1713 chef för Åbo läns och Björneborgs regemente. Efter att 1717 ha befordrats till generalmajor, gjorde han 1718 fälttåget från Jämtland till Trondhjem och nödgade därunder danske generalmajoren Budde att tvenne gånger draga sig tillbaka. Då ryssarna 1719 härjade Roslagsskären, öfvertog han efter den oskicklige Zöge befälet öfver den till kustens försvar detacherade truppstyrkan, upphöjdes 1730 till friherre och blef s. å. landshöfding i Åbo och Björneborgs län. Död i Åbo d. 10 dec. 1746. — Under sin långa fältlefnad hade Y. aflagt månget lysande prof af sitt karolinska mod och visade det äfven, då han som sjuttioårig landshöfding vidtog sina åtgärder till landets försvar under Hattregeringens i Sverige krig med Ryssland. — Gift 1: med *Katarina Elisabet Paijkull* och 2: med *Anna Magdalena Apolloff*.

Zander, Johan David, krigare. Född i staden Bützow i Mecklenburg d. 25 mars 1685. Föräldrar:

öfverlicentkommissarien *Paschen Zander* och *Dorotea Elisabet Gantzeb.* — Nyss befordrad till underofficer vid ett mecklenburgiskt regemente, ingick Z. i främmande krigstjänst, bevistade fältlägret vid Moselströmmen, eröfringen af Löwen samt belägringen af Sout-Löwen. 1706 öfvergick han i holländsk tjänst, anställdes som brigadadjutant hos grefve Nassau-Wadenberg och bevistade slaget vid Ramillies samt belägringarna af Menningen, Ath och Ostende. Året därefter trädde han under Carl XII:s fanor och blef löjtnant vid öfverste Breitholtz' regemente. Då Carl mot slutet af 1708 tågade inåt Ukraine, kvarstannade Z. vid den härafdelning, som lämnades i Polen till konung Stanislaus' skydd. Efter någon tid infann han sig i Bender, deltog i kalabaliken och belönades för sin tapperhet vid detta tillfälle med kaptensfullmakt. 1714 major och 1715 adlad, blef han s. å. generaladjutant hos fältmarskalken grefve Dücker och 1717 öfverste vid kavalleriet samt konungens generaladjutant i armén. Efter Carl XII:s död förordnades han till generaladjutant hos prins Fredrik af Hessen och deltog i slaget vid Södra Stäket 1719, blef 1730 kommendant, året därefter öfverkommendant i Göteborg och 1741 gegeneralmajor. 1743 blef han efter riksrådet von Rosen ställd i spetsen för den i Bohuslän sammandragna armén, utnämndes 1747 till generallöjtnant och slutligen 1751 serafimerriddare och president i Krigskollegium. I denna sin egenskap kan han måhända sägas hafva bidragit att inveckla Sverige i sjuåriga kriget, i det han jämte riksrådet von Rosen och ett par af krigskollegiets ledamöter 1757 uppgjorde de »ytterst lättfärdiga kostnadsberäkningar», som kanske icke så litet bidragit att bestämma krigsbeslutet. Trots den snöpliga roll, de svenska vapnen spelade i nämnda krig, tillerkändes Z. af 1762 års riksdag rätt till presidentlönen i pension vid afskedstagandet. Död d. 9 sept 1762, åttiotre år gammal, en af de längst kvarlefvande af Carl XII:s krigare. — Gift 1743 med friherrinnan *Anna Posse.*

Zander, Jonas **Gustaf Vilhelm,** läkare, medikomekaniska gymnastikens uppfinnare. Född i Stockholm d. 29 mars 1835. Föräldrar: rådmannen *Jonas Gustaf Zander* och *Margareta Vilhelmina Beckstedt.* — Efter att ha genomgått Klara skola och Stockholms gymnasium,blef Z. student i Uppsala 1855, med. kand. därstädes 1860, med. lic. vid Karolinska institutet 1864 och med. hedersdoktor vid jubelfesten i Uppsala 1877. Redan i hans första studentår, då han emellanåt sysselsatte sig med att anordna och leda gymnastiköfningar, väcktes hos honom tanken på att genom maskiner göra gymnastens ensidiga och kraftuttömmande arbete öfverflödigt och på samma gång ernå en säkerhet och likformighet i rörelserna, som den manuela behandlingen icke kunde åstadkomma. 1857 begynte han såsom ledare af gymnastiköfningarna vid sina systrars flickpension, Bårarp i Halland, konstruera några apparater, visserligen enkla och ofullkomliga, men hvilkas användning öfvertygade honom om, att hans idé lät sig med fördel förverkligas. Sedan nämnda pension 1862 blifvit flyttad till Partilled, företog han sig att uttänka och bringa till stånd ett på vetenskapliga grunder byggdt system af utan människokraft verkande gymnastikapparater. Och så var han 1865 färdig att i Stockholm öppna den anstalt för mekanisk sjukgymnastik, som nu sedan lång tid tillbaka varit känd och värderad under benämningen Medikomekaniska institutet, och för hvilket Z. var föreståndare under den långa tiden 1865—98. Härunder utvecklade sig anstalten alltmer och fullkomnades genom efter hand införda, nya apparater, utgörande dessas antal för närvarande mer än ett sextiotal. Samtliga af Z. konstruerade apparater hafva af honom blifvit beskrifna i hans arbete *Die Apparate für mechanisch-heilgymnastische Behandlung und deren Anwendung,* 4:de uppl. 1893. Utom i Stockholm, som numera är försedt med två mediko-mekaniska institut, finnas i Sverige mer eller mindre fullständiga dylika i Göteborg, Örebro, Norrköping och Uppsala, hvilka alla blifvit försedda med apparelj af uppfinnaren. Hvad utlandet beträffar, må såsom platser, där Z:s uppfinning vunnit insteg, nämnas Helsingfors, Petersburg, Kristiania, Hamburg, Berlin, Breslau, Würzburg, Leipzig, Wildbad, Frankfurt a. M., Stuttgart, Mannheim, Wiesbaden, Baden-Baden, Aachen, London, Buenos-Aires, New-york m. fl., som hafva institut med fullständig uppsättning af apparater, under det anstalter med ett större eller mindre urval af sådana finnas i Åbo, Moskva, Köpenhamn, Karlsruhe, München, Pforzheim, Nieder-Schönhausen, Elberfeld, Bochum, Königshütte, Chemnitz, Wien, Budapest, Baltimore, S:t Louis o. s. v. I »Nord. med. arkiv» för 1889 finnes intagen en afhandling af Z. *Om den habituella skoliosens behandling medels mekanisk gymnastik,* grundad på fleråriga, synnerligen tillfredsställande rön vid behandling enligt antydda metod af ryggradskrökningar. För denna afhandling tilldelade honom Svenska läkaresällskapet 1892 sin halfsekelsmedalj i guld, och följande år öppnade Z. en särskild afdelning af sitt institut, enkom afsedd för behandling af nämnda kroppsliga missbildning. Han blef 1896 invald i Vetenskapsakademien. — Gift 1866 med *Fanny Agnes Eleonore Hansen.*

Zebråzynthus, Jacobus Johannis, biskop. Född i Självevads förs., Ångermanland, d. 17 nov. 1582. Föräldrar: kyrkoherden *Hans Larsson* och *Kjerstin Zynthia.* Fadern, af den gamla Bure-släkten, blef slutligen, 1590, pastor i Säbrå, af hvilket ord, med tillägg af moderns tillnamn, sonen tog det besynnerliga namnet *Zebråzynthus.* — Efter mångåriga studier i Uppsala och i utlandet blef Z. 1612 logices professor i Uppsala. Utnämnd 1616 till kyrkoherde i Vendel, kallades han 1621 »i anledning af sina utmärkta predikogåfvor» till hofpredikant hos Gustaf II Adolf och följde i denna egenskap konungen på fälttåget till Preussen, befordrades 1624 till pastor primarius vid Storkyrkan i Stockholm med Lofön till prebende och blef 1639 efter enhällig kallelse befullmäktigad biskop i Strängnäs, hvarefter han

kallade sig Jacobus Johannis Angermannus. Död i nämnda stiftsstad den 9 juli 1642. Hans i Strängnäs domkyrka ännu befintliga epitafium upplyser, att Z. »lärde ej blott med munnen utan äfven i lefvernet. Med sin stämma vältalig, i sin dygd omutlig, genom båda godkänd bland de goda, vann han äran af en verklig teolog. Utmärkt framför andra landsmän såsom predikant, uppsteg han med allas röst och med allmänt bifall på Strängnäs' biskopsstol, genom egna förtjänster och dygder». — Gift med *Katarina Nilsdotter*, en dotter af ärkebiskop Nicolaus Bothniensis. Hans son Nils, hvilken upptog namnet Bure och 1681 afled såsom stadspredikant i Norrköping, adlades 1654 med namnet *Burenskiöld*.

Zedritz, Carl Edvard, filolog, universitetslärare, vitter författare. Född d. 25 juni 1805 i Alingsås, där fadern var stadskassör. — Fattigdomen nödgade Z. att tidigt afbryta den lärda banan och välja ett borgerligt yrke för sin utkomst. Under det han som gosse stod i bod hos sidenkramhandlaren Medberg i Stockholm, blef han vid något tillfälle bemärkt af d. v. kronprinsen Oscar, som, intagen af hans vackra utseende och öppna redbara väsen, beredde honom understöd att återtaga de afbrutna studierna. Dessa skötte han sedan med den flit och grundlighet, att han, promoverad till fil. magister i Uppsala 1833, s. å. kallades till docent i latin, befordrades till adjunkt 1842, till e. o. professor 1845 och slutligen 1852 blef ord. professor i romersk vältalighet och poesi vid det nämnda universitetet. Död i Uppsala den 17 mars 1859. — Med stor insikt i romerska språket och litteraturen förenade Z. ett grundligt studium af estetiken och en vidsträckt beläsenhet i skönlitteratur. Hans föredrag i katedern var på samma gång klart, undervisande och angenämt fängslande. I skriftställarevüg gjorde han sig mindre känd som utgifvare af vetenskapliga arbeten än som följetonist och novellförfattare. Redan tidigt uppträdde han anonymt med noveller och skisser, hvilka dels infördes i tidningar, dels utgåfvos särskildt utan namn eller under signaturen * * *. Hans *Samlade skrifter*, utgifna i tre delar 1862 efter hans död, innehålla, jämte noveller och skaldestycken, några estetiska och filosofiska afhandlingar. Bland hans litterära alster i bunden form må nämnas odena *Verldsdsigt* och *Ynglingen*, som utmärka sig för sitt kraftiga språk, samt hyllningssången *Till Geijer* 1839. — Gift 1838 med *Anna Nyström*.

Zeipel, Carl Samuel Fredrik von, vitter författare. Född i Sölvesborg d. 28 mars 1793; son af en dit inflyttad tysk fabriksidkare *Johan Fredrik von Zeipel* och *Kristina Juliana Ziervogel*. — Sedan föräldrarna omkring 1801 flyttat till det i Järlåsa socken af Uppland belägna pappersbruket Lingonbacka, som tillfallit modern i arf, inskrefs Z. elfva år gammal som student vid Uppsala universitet och aflade med hedrande vitsord kansliexamen 1811. Han ämnade därefter taga juridisk examen men öfvergaf detta beslut för att ägna sig åt den dubbla verksamheten af praktisk yrkesidkare och vitter författare. Efter att som bolagsman med Palmblad 1815—19 ha innehaft akademiska boktryckeriet i Uppsala, nedsatte han sig sistnämnda år såsom »brukspatron» på sin fäderneärfda gård Lingonbacka och afled där vid femtiosex års ålder d. 12 febr. 1849. — Påverkad af den lifliga rörelsen inom svenska vitterheten, som i hans ungdom utgick från fosforisterna, uppträdde han först som skald i deras organ, »Poetisk kalender» och »Fosforos», senare äfven i »Svea», med några lyriska och episkt-lyriska kväden. Efter detta hvilade hans penna en följd af år, medan hans tid upptogs af praktiska bestyr vid egendomen. Sedan han emellertid efter hand råkat i ekonomiskt bryderi och på 1840-talet kommit därhän att af sin landtegendom hafva endast bostaden i behåll, upptog han, därtill drifven af omsorg för sin talrika familjs underhåll, åter den afbrutna skriftställareverksamheten och lämnade en myckenhet historiska romaner och smärre berättelser, af hvilka flera emottogos med stort bifall. Efter att ha öppnat raden af sina fosterländska skildringar med romanen *Två herrar och en narr* 1842, öfvers. på tyska 1844, utgaf han *Noveller: Brefvet utan adress* samt *Kungens vagn och Wallers vagn*, romanerna *Carl XI, Rabenius och häxeriprocesserna* 1845, *Vasaättlingarna i Rom* 1846, *Cecilia Vasa* s. å., *Seton: en skildring från slutet af förra århundradet*, 4 delar 1847, utan fråga den bästa af hans romaner, *De sammansvurne eller mord och kröning*, 3 delar. 1849, öfversatt på danska 1855, samt *Furageringen*, *Landtvärnisten*, *Pröfningen*, *Malcolm Sinclairs mord* o. s. v. — Till det sista skedet af hans författareverksamhet hörer äfven *Vasagrafven i Uppsala domkyrka; sånger al fresco* 1843. Af hans poetiska skapelser, som alla utmärka sig för en ledig och klangfull diktion, torde, såsom mest tilltalande, kunna nämnas diktkransen *Evangeliska romanser* 1820 o. följ. Åtskilliga af hans dikter hafva tonsatts af Lindblad, Nordblom m. fl. — Gift 1816 med *Fredrika Hæffner*, en dotter af den bekante tonsättaren med detta namn.

Zenius, Olof, rättslärd. Född i Färila socken i Hälsingland d. 16 febr. 1772. Föräldrar: bergsdirektören *Johan Zenius* och *Brita Justina Bælter*. — Efter studier vid Uppsala universitet blef Z. vid 22 års ålder fil. magister och aflade följande år juris kand.-examen, hvarefter han började tjänstgöra i Svea hofrätt. Vid sidan häraf verkade han som lärare, dels vid Fribyggareordens skola, dels äfven hos enskilda personer, bl. a. för sedermera justitieombudsmannen Landin. Efter några år blef han extra fiskal i hofrätten och 1805 assessor i Kommerskollegium, alltjämt fortsättande de studier af den teoretiska lagfarenheten, som från hans tidiga ungdom varit föremål för hans hängifvenhet. Det var därför ett godt val, när han 1811 kallades till ledamot

i den kommitté, som på riksens ständers begäran tillsatts för revision af civil- och kriminallagarna. Med Richert och Staaff täflar ock Z. om äran af denna kommittés arbete, som drog ut öfver 20 år och i så hög grad blifvit banbrytande för modern svensk lagstiftning. För att rusta sig till detta värf företog han tvenne utrikes resor, under hvilka han inledde bekantskap med utlandets förnämsta rättslärda. Uppsala juridiska fakultet visade honom 1818 sin gärd af aktning genom att kalla honom till juris hedersdoktor och riksens ständer sin genom val till justitieombudsmannens ersättare 1814—23 och till tryckfrihetskommitterad 1812—23. Vid sidan häraf beklädde han äfven andra offentliga uppdrag men afböjde anbud att inträda i Högsta domstolen för att odeladt ägna sig åt lagverket, nöjande sig med den post af kommerseråd, hvartill han utnämnts 1813. Död i Stockholm d. 12 jan. 1836.

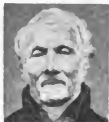
Zetterberg, Johan August, riksdagsman. Född i Stockholm d. 24 okt. 1810. Föräldrar: lärftskramhandlaren *Lars Enblom*, som afled en dag före sonens födelse, och *Maria Margareta Lindström*, sedermera, 1816, omgift med kofferdikaptenen och godsägaren *Berndt Zetterberg*, hvars namn styfsonen af tacksamhet för öm omvårdnad antog. — Student i Uppsala 1825, lämnade Z. 1829 universitetet för att ägna sig åt landtbruk och öfvertog snart egendomen Ekholmsnäs å Lidingön invid Stockholm. Lifligt intresserad af allmänna angelägenheter, valdes han vid 1840—41 års riksdag till representant i bondeståndet, där han äfven hade plats 1844—45 och 1850—51. Hans tendenser stodo i full samklang med ståndets liberala flertals, hvars åsikter af honom talangfullt och frimodigt häfdades i debatterna. Men hvad som än mera kanske gaf honom betydelse, var hans egenskap af spirituell och angenäm sällskapsman, som i sitt gästfria hem samlade hufvudstadens frisinnade och litterära kretsar. Vid alla sina tre riksdagar ledamot af lagutskottet, blef han 1840 suppleant och 1845 ordinarie fullmäktig i Riksgäldskontoret, där han verkade till 1856. Vid sin sista riksdag var han ståndets vice talman och tillhörde den minoritet bland de liberala, hvilka understödde det hvilande representationsförslaget. Alltjämt vaket intresserad för dagens händelser, ägnade han sig sedermera hufvudsakligen åt angelägenheterna i den kommun, som hvars allt i allom den hjärtegode mannen erhöll det expressiva namnet »Lidingökungen». Han afled å Hersby å Lidingön, där han i många år varit bosatt, d. 4 april 1878. — Gift 1832 med *Maria Kristina Lindbom*, af hvilken i hufvudstadens tidningar för mars 1889 finnes en intagande minnesteckning.

Zetterholm, Carl Johan Ludvig, skådespelare. Född i Linköping d. 14 febr. 1818. — Till en början ägnande sig åt studier, hvarunder han slutligen bevistade Stockholms gymnasium, kände Z. sin håg alltmera dragen åt scenen. Han tog ock 1839 anställning vid Torsslowska sällskapet och kom 1842 till den af kapten Lindeberg grundade Mindre teatern (nuvarande Dramatiska). Han rönte här afgjord framgång vid utförandet af åtskilliga komiska roller, såsom kyparen *Knäcksells* i Blanches Positivhataren,» skomakargesällens i Nestroys »*Lumpacivagabundus*» (»Andersson, Pettersson och Lundström») m. fl. Anställd 1854 vid Wesselius' skådespelartrupp, öfvertog han efter W:s död ledningen af nämnda sällskap, sedan han gift sig med dennes änka. Under en följd af år — 1857—73 — innehade han efter Wesselius den nybyggda Södra teatern. Under sommarna 1867—72 spelade han därjämte med sitt förträffligt sammansatta sällskap å Djurgårdsteatern. Hösten 1871 öfvertog han tillika med L. Josephson och E. Wallmark Ladugårdslandsteatern. Följden af det betydligt ökade arbete, som pålades sällskapets medlemmar genom tillkomsten af denna nya för deras prestationer afsedda scen, blef emellertid en öfveransträngning, som i sin ordning vållade, att åtskilliga af de bästa krafterna afgingo. Då sålunda sällskapet gick tillbaka i konstnärligt hänseende, förminskades dess gunst hos publiken, hvarigenom åter följden blef en försämring af företagets ekonomi. Den 2 maj 1873 afled Z., fallen för egen hand med ett pistolskott. Han hade härtill drifvits af grämelse öfver en ekonomisk förlägenhet, som satte honom ur stånd att till fullo utbetala sujetternas månadsaflöning — något, som aldrig tillförene händt honom. — Z. var en skådespelare, hvilken såsom god kuplettsångare och lyckad framställare af karaktärstyper ur folklifvet hade att glädja sig åt stort och välförtjänt bifall. Bland de många roller, han å Södra teatern utförde, torde särskildt förtjäna nämnas brukspatron *Olifant* i Jolins »Löjen och tårar» — »ett mästerstycke af godmodig humor och rättframhet».

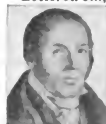
Zetterstedt, Johan Vilhelm, universitetslärare, naturforskare. — Född i Mjölby i Östergötland d. 20 maj 1785. Föräldrar: kommissionslandtmätaren *Erik Petrus Zetterstedt* och *Hedvig Treutiger*. — Student i Lund 1805, fann Z. där i Anders Johan Retzius en icke blott framstående lärare utan ock en faderlig gynnare och vän, hvilken, sedan Z. 1808 erhållit lagerkransen, två år senare kallade honom till docent i botanik. 1 dec. samma år undergick Z. juridisk examen »utan» — såsom han själf yttrar — »att afse något bestämdt ändamål därmed». — 1812 utnämndes han till botanices demonstrator och adjunkt i naturalhistorien, utan att i sistnämnda anställning åtnjuta någon lön. Upprepade gånger förestod han under de följande åren såväl professuren i naturalhistoria som i botanik och praktisk ekonomi. Härunder kom han att alltmer göra insekterna till föremål för sin vetenskapliga

forskning. Under de talrika resor, han företog inom fäderneslandet, såsom till Öland 1811 och 1817, till Gottland 1819 och 1841, till de nordligaste lappmarkerna och området ända upp till Nordkap 1821, till mellersta lappmarkerna 1832 och till Jämtland 1840, gjorde han en rik skörd af naturvetenskapligt material, däribland insekter särskildt att nämna. Efter att 1822 hafva erhållit professors namn, heder och värdighet, förordnades han 1828 till universitetssekreterare och kvarstod såsom sådan till 1836. Trenne år därefter, 1839, befordrades han till Agardhs efterträdare som bot. et oecon. pract. professor och innehade denna lärostol till 1853, då han afgick som emeritus; blef medicine hedersdoktor vid sekularfesten i Lund 1868. Ledamot af Vet.-akademien m. fl. in- och utländska vetenskapliga sällskap och en af de tio utländska hedersledamöterna af The entomological Society i London. Död i Lund d. 23 dec. 1874. — Af Z:s hand äger man en mängd i tryck utgifna arbeten af hufvudsakligen naturvetenskapligt innehåll, allt från 1808, då han utgaf sin gradualafhandling *De plantis cibariis Romanorum*, ända till 1866, då han lät trycka sin diktsamling *Poetiska utflygter*. Det stora, fjorton band omfattande verket *Diptera Scandinaviæ disposita et descripta*, med hvilket han förvärfvade sitt vetenskapliga rykte, var under utgifning 1842—60. Hans viktigaste arbeten äro eljest *Orthoptera Sueciæ* 1821, *Resa genom Sveriges och Norges lappmarker* 1822, som belönades af Svenska akademien med Lundbladska priset, *Resa genom Umeå och Lycksele lappmarker* 1833, *Resa genom Jämtland* 1850 och *Insecta Lapponica* 1840. — Ogift. — Z:s brorson *Johan Emanuel*, son af kronofogden, tit. landskamreraren *Per Gustaf Zetterstedt* och *Charlotta Ulrika Ljung*, född d. 23 april 1828, blef student i Uppsala 1846, filosofie doktor 1854, docent i praktisk ekonomi därstädes 1855 och 1863 lektor i naturalhistoria och kemi vid allm. läroverket i Jönköping, där han afled d. 18 febr. 1880. Han var en framstående kännare af mossorna, om hvilka han lämnat åtskilliga afhandlingar i Vet.-akad:s publikationer. — Gift 1864 med *Hertha Lovisa Amalia Zetterström*.

Zetterstrand, Theodor, jurist, politiker. Född i Norrköping d. 20 dec. 1852. Föräldrar: sedermera kyrkoherden och kontraktsprosten *Johan Zetterstrand* och *Emilia Charlotta Groth*. — Student i Uppsala 1871, aflade Z. hofrättsexamen 1875 och blef 1878 vice häradshöfding. Andre stadsnotarie i Norrköping 1881 och förste stadsnotarie 1887, utnämndes han 1888 till justitierådman i samma stad. — 1893 valdes han som moderat protektionist till ledamot af Andra kammaren, som han sedermera alltjämt tillhört. Genom sin sunda praktiska syn på tingen, förmedlande hållning samt flärdfria och vinnande personlighet vann Z. snart kammarens öra och hade 1895—99 plats i tillfälliga utskott. Hans politiska tendenser utvecklades småningom i alltmera liberal riktning, och ingick han vid liberala samlingspartiets bildande i detsamma, som hvars förtroendeman han vid alla riksdagar från och med 1900 fungerat. Vid 1901 års riksdag tillhörde han den del af sitt parti, som understödde det då antagna härordningsförslaget. Uppfattningen, att han i det för behandling af unionsspörsmålet 1905 tillsatta särskilda utskottet intagit en mot Norge väl eftergifvande ståndpunkt, uppkallade i hans valkrets vid höstvalet s. å. en skarp opposition, hvilken Z. endast med ytterst knapp majoritet kunde hålla stången. Ledamot af lagutskottet vid alla riksdagar från 1900, har han från 1901 varit dess vice ordf. Han har äfven tagits i anspråk för kommittéarbeten, såsom legostadgekommittén 1899—1901 och krigslagskommittén 1901—05. — Gift 1881 med *Kerstin Pharmansson*.

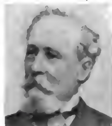
Zetterström, Carl, läkare, bibliognost, donator.

Född i Rödöns församling af Jämtland d. 16 maj 1767. Föräldrar: ryttaren vid Jämtlands hästjägareregemente *Nils Säterström* och *Karin Carlsdotter*. — Blifven student i Uppsala 1789, erhöll Z. en informatorsplats hos den ryktbare kemisten, assessor Gahn i Stockholm och utvecklade i umgänge med denne utmärkte vetenskapsman sin håg för naturkunnigheten och läkarevetenskapen. Återkommen till Uppsala, aflade han 1796 med. kand.-examen, blef året därefter med. lic. och med. doktor, utnämndes 1802 till adjunkt i teoretisk och praktisk medicin vid Uppsala universitet samt erhöll 1813 professors titel. Efter ytterligare sju år befordrades han till medicine professor och fortfor att innehafva denna befattning till sin död i Uppsala d. 9 nov. 1829. Hedersled. af Collegium medicum i Stockholm, led. af Vet.-akad., m. fl. in- och utländska vetenskapliga sällskap. — Redan under sin informatorstid i Gahns hus hade han lärt sig inse värdet af vaccinationen, och längre fram utvecklade han en förtjänstfull verksamhet till befordrande af dess utbredning — hvilken verksamhet 1815 belönades med hedersmedaljen i silfver för ådagalagdt nit för vaccinationens främjande. Densamma gaf äfven upphof till hans 1816—21 utkomna arbete *Initia historiæ vaccinationis in Suecia*, utgörande tjugu disputationer i ämnet. Äfven åtskilliga andra disputationer utgåfvos af honom, hvarförutom må nämnas ett af honom författadt i Vet.-akad:s handlingar intaget åminnelsetal öfver assessor H. Gahn, död 1816. — Ehuru skicklig både läkare och universitetslärare, hade Z. nästan ännu större rykte som bokkännare. Vid sin död efterlämnade han ett synnerligen rikt bibliotek af svenska arbeten, som han donerade till sin hembygd, och hvarigenom upprättades det s. k. *Jämtlands bibliotek*, förvaradt i en särskildt för ändamålet uppförd byggnad på Stocke gamla skolbacke på Frösön. Genom talrika, sedermera från olika håll tillkomna, gåfvor tillväxte detsamma, så att det numer innehåller omkring 25,000 större och mindre arbeten, tryckta i Sverige, och manuskript samt dessutom 12,500

disputationer och 4,000 porträtt. Det märkvärdigaste i denna boksamling är utan tvifvel den rika samlingen af svenska folkvisor och svenskt skillingstryck, hvars värde omtalas ej blott af svenska granskare, sådana som Geijer och Afzelius, utan äfven af danskar, såsom Nyerup, Rahbek m. fl. — Jfr S. J. Kardell: Minnen från fjällbygden och Fyrisvall. Professor Carl Zetterström och hans tid 1886.

Zettervall, Helgo Nikolaus, arkitekt. Född i Lidköping d. 21 nov. 1831. Föräldrar: garfvaren *Peter Zettervall* och *Maria Elisabet Lagergren*. — Omedveten om sin kallelse, försökte Z. sig, sedan han slutat sina skolstudier, först i handel och sedan med landtbruk, utan att känna böjelse för någotdera af dessa yrken. Han återvände därför till hemmet och uppgjorde där sin första byggnadsritning, nämligen till nytt hus åt föräldrarna, som blifvit husvilla vid Lidköpings stadsbrand 1849. Sedan han kort därpå erhållit en kontorsplats i en spannmålshandel, fortsatte han dock att sysselsätta sig med arkitektoniska studier och planer. Då stadens nedbrända kyrka skulle uppbyggas, antogs han 1852 till byggnadsbiträde af kyrkoarkitekten F. B. Oppman, begaf sig 1853 till Stockholm och ingick som elev vid Konstakademien. Under sina studiiår här hade han den lyckan att åtnjuta professor Scholanders särskilda handledning, hvarjämte han under sommarferierna utförde åtskilliga byggnadsföretag, reparationer och ombyggnader, såsom: Ryholms slott i Västergötland 1855—56, bibliotekshuset i Skara 1857, Västerås domkyrkas reparation och ombyggnad 1858—59. Vidare utarbetade han under Oppmans ledning förslag till Jönköpings hotell och blef såsom deltagare i täflingen för byggnad åt Teknologiska institutet, afsedd att förläggas vid Kungsträdgården, en af de tre pristagarna. — Efter att på våren 1860 ha fått afgångsbetyg från akademien och blifvit anställd som extra ordinarie konduktör vid k. öfverintendentsämbetet, antogs han på hösten s. å. till Brunii efterträdare som arkitekt för *Lunds domkyrka* och utarbetade, sedan han 1862 gjort en resa till Tyskland, Frankrike och norra Italien, en omfattande plan för denna domkyrkas restauration 1863, hvilken plan under de närmast följande åren på grundvalen af mera ingående studier jämkades, utvecklades och fullständigades. Efter en ny för ytterligare konststudier företagen resa till Italien 1868, tog han med kraft itu med domkyrkans restauration, hvilken 1880 fortskridit därhän, att alla konstruktiva arbeten då voro afslutade. Under det nordens yppersta byggnadsmonument, Lundakatedralen, under hans skickliga hand år från år alltmera återtog sitt äldsta, stilfulla, rena romanska utseende, hade han tid öfrig att gifva ritningar och förslag till öfver hundra stads- och landtbyggnader. Däribland är att nämna den 1865—69 företagna ombyggnaden af Malmö gamla rådhus, som därigenom betydligt förskönades, restaureringsförslagen beträffande Linköpings domkyrka 1874, Strängnäs domkyrka, Jäders kyrka i Södermanland 1875, Skara domkyrka 1878 och Kalmar domkyrka 1879. Efter Z:s förslag utfördes 1877—86 ombyggnaden af Linköpings domkyrkas torn. Bland de nya kyrkor, till hvilka han gaf ritningar, må ihågkommas: Hoby och Hellaryds i Blekinge 1861, Klagstorps, Västra Bösarps och Lilla Bedinge i Skåne 1864, Västra Vrams i Skåne 1867, Häslöfs därsammastädes 1873 samt Allhelgonakyrkan i Lund, påbörjad 1877, invigd 1891. Bland hithörande arbeten kan äfven räknas den 1875 lämnade ritningen till Kristianstads kyrkas förhall. Vidare uppgjordes af honom ritningar till mångfaldiga andra byggnader, såsom 1864 Kirurgiska lasarettet i Lund, 1869 hufvudbyggnaden å Råbyholm i Skåne, 1874 corps de logis å Toppeladugård i Skåne och Bolinderska huset i Stockholm, 1876 Norra latinläroverket i Stockholm, 1877 universitetshuset i Lund o. s. v. Om Z:s ovanliga arbetsförmåga, hvilken framgår tillräckligt af ofvanstående, vittnar ytterligare det förhållandet, att han dessutom var i stånd att deltaga i täflingarna för protestantisk katedral i Berlin 1868, för rådhus i Wien 1869 samt för riksbanks- och riksdagshus å Helgeandsholmen 1873. Pristagare i den första af dessa täflingar, erhöll han i den sistnämnda 2:dra priset. Kallad 1871 till ledamot af Konstakademien, förestod han såsom vice professor i byggnadskonst därstädes lärarebefattningen 1881—82. 1881 blef han intendent i Öfverintendentsämbetet och 1882 såsom öfverintendent chef för detta ämbetsverk. Äfven på antydda plats fortfor han att utveckla en betydande verksamhet såsom arkitekt. Så uppförde des bl. a. efter ritningar af honom 1887—92 Matteuskyrkan i Norrköping och 1889—93 Oskar Fredriks kyrka i Göteborg. Förutom nya kyrkor, kommo ytterligare kyrkorestaureringar till stånd efter hans planer. Det förnämsta af dessa restaureringsarbeten gällde Uppsala domkyrka och utfördes 1885—93. Vidare kunna nämnas Skara domkyrkas restaurering, afslutad 1894, och uppförandet af nytt torn i Klara kyrka i Stockholm, färdigt 1886. I fråga om de beslutade riksbyggnaderna på Helgeandsholmen bidrog äfven Z. med åtskilliga förslag till anordnande på ett ur estetisk synpunkt ändamålsenligt sätt af denna väldiga byggnadskomplex. Dessa förslag lyckades dock ej vinna fastställelse på vederbörligt håll. Samma var förhållandet med en af honom uppgjord plan för åstadkommande af ett tidsenligt operahus. Från öfverintendentsbefattningen afgick Z. först 1904. — Gift 1861 med *Ida Lagergren*.

Zibet, Kristoffer Bogislaus, ämbetsman, vitter. Född i Skåne d. 25 dec. 1740 och härstammande från en ursprungligen engelsk släkt, som inkommit i Sverige öfver Livland och Rostock. Föräldrar: prosten och kyrkoherden i Kvidinge *Alexander Ziebeth* och *Helena Kristina Nolleroth*. — Student i Lund 1752, aflade Z. juridisk examen därstädes 1760, hvarefter han ingick såsom e. o. i Inrikes civilexpeditionen och efter någon

tids tjänstgöring blef ord. kanslist därstädes 1761. Året därefter anställdes han såsom kronprins Gustafs handsekreterare, befordrades till kongl. sekreterare 1766, erhöll 1774 lika värdighet med förste expeditionssekreterare och var från 1773 och till 1786 andre direktör för k. teatern. Adlad 1777 med namnet *Zibet*, förordnades han s. å. till regeringsråd i Pommern men stannade kvar i Stockholm och inkallades 1790 i Svenska akademien. Förordnad 1792 till statssekreterare vid utrikesexpeditionen och led. af rikets allmänna ärenders beredning, erhöll Z. i febr. 1793 befallning af Reuterholm, hvilken ville aflägsna honom som känd gustavian från händelsernas brännpunkt, att oförtöfvadt begifva sig till Pommern för att ordna dess kameralväsende, och då Z. vägrade, blef han afsatt och förvisad från Stockholm. Han bodde nu några år i Skåne men återinsattes 1799 i sina ämbeten och blef 1801 hofkanslär. Som sådan blef han ett af de osjälfständiga verktyg, som blindt lämnade sitt biträde åt Gustaf IV Adolfs godtyckliga regeringssystem, särskildt rigoröst inskridande mot alla besvärliga yttringar af det fria ordet. Han steg också alltjämt i konungens gunst, erhöll 1805 friherrlig värdighet samt var 1805—07 ledamot af den tillförordnade regeringen under Gustaf Adolfs vistelse i Pommern. Efter revolutionen afskedades han från sina ämbeten och afled kort därefter d. 16 maj 1809. — I vitterheten var han en afgjord anhängare af den franska estetikens grundsatser och medverkade, som styresman vid teatern, ej litet till att för samtidens dramatiska litteratur underhålla denna smakriktning. Som vitter författare började han sin bana med utgifvandet af *Kurriaden*, en liten komisk hjältedikt öfver en död ekorre, hvilket skaldestycke på sin tid väckte uppseende. Sedermera skref han en *Prolog*, bearbetade efter franskt mönster operan *Aline*, och slutade sin vittra verksamhet med sitt *Inträdestal i Svenska akademien*. Hedersled. af Vitterh.-akad. 1805 samt led. af Musikaliska akad. — I sitt testamente hade han för Svenska akad. stiftat två pris, det ena till Gustaf III:s förhärligande och det andra för bästa skrift mot »tidens upplösningsläror». — Ogift.

Zidén, Jakob Henrik, krigare. Född d. 31 okt. 1785 i S:t Mårtens socken i Finland. Föräldrar: prosten *Jakob Zidén* och *Kristina Elisabet Fahlberg*. — Tidigt röjande håg för krigareyrket, inskrefs Z. ännu ej tolfårig 1797 som förare vid Åbo läns regemente. Följande år student vid Åbo akademi, tog han 1801 afsked ur krigstjänsten men blef 1804 ånyo förare vid sitt gamla regemente och befordrades s. å. till fältväbel. Under 1808 års krig utmärkte sig Z. d. 17 mars vid Haistila på ett så framstående sätt, att han utnämndes till fänrik vid Vasa nyuppsatta regemente, hvilket han åtföljde till Kuopio. Här deltog han i anfallen mot staden den 26 och 30 juni, vid båda tillfällena utvecklande en synnerlig tapperhet. I den ärofulla striden vid Virta bro d. 27 okt. ilade han som vanligt ett par famnar före sin trupp mot fienden, då han träffades af ett drufhagel i pannan och störtade dödligt sårad till marken. Hugnad med både silfver- och guldmedalj för tapperhet, har Z. fått sitt minne förevigadt genom Runebergs sång i »Fänrik Stål», och hans namn är inristadt å det 1885 uppresta Virtamonumentet. — Gift med *Albertina Kreander*, sedermera omgift med mönsterskrifvaren Johan Ithimaeus.

Ziervogel. En ursprungligen österrikisk släkt, som inflyttade till Sverige vid medlet af 1600-talet och sedan ofta förekommer i vår läkare- och apotekarehistoria

1. **Ziervogel, Johan Martin,** läkare. Född i Stockholm d. 19 mars 1657. Föräldrar: hofapotekaren *Samuel Ziervogel* och *Birgitta Rothlöben*. — Liksom alla den tidens läkare, förvärfvade Z. sin medicinska bildning utomlands och promoverades till med. d:r i Leyden 1679. Återkommen till Sverige, nedsatte han sig som praktiserande läkare i Stockholm och förordnades till assessor i Collegium medicum 1681. Då Carl XI fått i ordning flottans station i Karlskrona, utnämndes Z. till amiralitetsmedikus därstädes men undanbad sig förtroendet samt fortsatte liksom förut att ägna sin skicklighet och sina kunskaper åt enskild sjukvård i hufvudstaden. Efter att ha varit den hufvudsakligen uppvaktande läkaren vid drottning Ulrika Eleonoras dödsbädd, utnämndes han 1693 till k. lifmedikus, upphöjdes under det andra året af Carl XII:s regering i adligt stånd med namnet *Rothlöben*, för hvilken värdighet barnen efter hans död togo inträde på riddarhuset, samt afled under fälttåget i Livland i Reval den 25 februari 1701. Med undantag af Urb. Hiärne var Z. den mest ansedde läkare i Sverige på sin tid. Allt ifrån 1685 tillkallades han vid inträffande sjukdomsfall på hofvet, skötte Carl XI under hans sista sjukdom samt förrättade efter hans död liköppningen, öfver hvilken han uppsatt en berättelse. Som författare har han gjort sig minnesvärd genom sin *Pharmacopoeia Holmensis*, det första fullt vetenskapliga farmaceutiska verk som blifvit utgifvet i Sverige. — Gift 1681 med *Margareta Charitas Bezelia*.

2. **Ziervogel, Evald,** numismatiker. Född d. 23 sept. 1728; den föreg. brorsons son. Föräldrar: hofapotekaren i Stockholm *Egidius Ziervogel* och *Margareta Elisabet Ribe*. — I Uppsala, där Z. blef magister 1749, förordnades han kort därefter till amanuens vid akademiska biblioteket samt blef vice bibliotekarie 1757, med konstitutorial därjämte att förestå och vårda universitetets myntsamling. Redan 1752 hade han af akademiekansleren grefve Ehrenpreus fått i uppdrag att hålla offentliga föreläsningar i myntkunskapen och erhöll professors titel 1758. Jämte det han förestod den af universitetet förvärfvade Ehrenpreusska myntsamlingen, var han akademiens boktryckare. Död i Uppsala d. 13 juni 1765. — Z. var en flitig författare och har, jämte åtskilliga läroböcker i historia och geografi, utgifvit: disputationerna *De re nummaria* 1745—54, *Nummophylacium Academ. Upsal.* 1753, *Myntkunskapen i gemen och den svenska*

myntkunskapen isynnerhet, i anledning af det Ehrenpreusska myntkabinettet 1757, (blott början). Vidare *Trettio Historiska afhandlingar om svenska mynt och medaljer* 1755 samt *Föreläsningar öfver Uppsala akademies myntsamling*, utg. 1772, efter förf:s död. Ett helt annat kunskapsfält tillhöra hans *Anvisning till en synchronistisk universalhistoria i minnestaflor sammanfattad* 1754 och *Utförligt begrepp af then allmänna historien* 1757—60. För sistnämnda arbete, i hvilket Portugals och Spaniens historia behandlas, belönades han af rikets ständer med en penninggåfva, bestående af »ett öre k. m. för hvarje matlag i riket». Med all sin flit torde Z. gagnat myntkunskapen mera i att göra den populär än att lämna någon egentligen vetenskaplig afhandling af dithörande ämnen. — Gift med *Kristina Hultman*.

Zoll, Kilian **Kristoffer**, genremålare. Född å Hyllie fanjunkareboställe, nära Malmö d. 29 sept. 1818. — Efter studier i Malmö skola, anlände Z. 1835 till hufvudstaden för att vid Konstakademien utveckla sina redan från barndomen visade anlag för målning. Under sina läroår försörjde han sig med porträttmålning och målade äfven en och annan genretafla men vann ej någon synnerlig uppmuntran, hvilket till någon del torde få tillskrifvas hans blyga och tillbakadragna lynne. I enlighet med den inom akademien vid denna tid rådande riktningen, fick han där företrädesvis ägna sig åt mytiska och historiska ämnen. Men folklifsbilder var hvad som mest tilltalade honom, och för att fånga sådana begaf han sig ut på vandring samt genomströfvade åtskilliga landskap såsom Skåne, Halland, Småland, Dalarne. Då han under ett af dessa ströftåg 1842 besökte herregården Botorp i Jönköpings län, erhöll han i uppdrag att måla en altartafla för Linderås kyrka i nämnda län, ett uppdrag hvarmed han blef färdig 1844. Omsider anlände han till Köpenhamn, där han studerade under vintrarne 1845 och 1846. Då under dansk-tyska kriget 1848 Sverige beredde sig att med en väpnad styrka komma det hårdt ansatta nabolandet till hjälp, tänkte han att såsom bataljmålare åtfölja Kronobergs regemente till Schleswig. Men då det omsider icke kom till någon krigisk aktion från Sveriges sida, återvände han nämnda år till fäderneslandet. Efter det han tillbragt sex år därstädes, hvarunder han deltog i akademiens utställningar 1850 och 1853, men hvarest hans talang dock ännu föga uppskattades på grund af svag färg, fick han 1854 tillfälle att i sällskap med sin vän B. Nordenberg resa till Düsseldorf. Här vann han snart godt anseende genom sin ovanliga förmåga af teckning, och äfven hans färg vann genom flitiga studier betydligt i styrka och klarhet. Åtskilliga hans pensels alster förskrifva sig från antydda tid. Så var det i Düsseldorf, han tillsammans med Markus Larson målade »Färden till julottan» samt två framställningar af skeppsbrott. Hit äro också att räkna hans *Inkvarteringen af skånska husarer, Midsommardans i Dalarne* och *Ett läsförhör*. 1855 återkom han till Sverige men dröjde ej länge hemma, utan återvände, sedan han här gift sig, 1857 med sin maka till Tyskland. Därifrån återkom han dock redan 1858, efter att i Köpenhamn ha afslutat en stor historiemålning, *Dolgoruki och Golovin nedlägga vapnen för Carl XII på natten efter slaget vid Narva*, hvilken tafla för 1,500 kr förvärfvades af grefve Trolle-Bonde på Säfstaholm. Z., som 1856 och 1858 med åtskilliga oljemålningar deltagit i Konstakademiens utställningar, företog 1859 en ny konstresa genom Halland och ämnade året därefter för beställningar ånyo bosätta sig i Düsseldorf, när döden afbröt hans konstnärsbana den 9 nov. 1860 på Stjernorps sätesgård i Halland. — Gift med *Henrietta Gustafva Horn af Rantzien*.

Zorn, **Anders Leonard**, genre- och porträttmålare. Född i Utmeland, Mora socken, Dalarne d. 18 febr. 1860. — Redan vid helt unga år framträdde på omisskännligt sätt Z:s konstnärliga anlag. Anländ till Stockholm 1875, ingick han först såsom elev vid dåvarande Slöjdskolan (nu Tekniska skolan). Inom kort vann han emellertid inträde i Konstakademiens principskola. Sedan han här till en början sysselsatt sig med skulpturstudier, började han redan 1876 ägna sig åt akvarellmålning. Med hvilken framgång detta skedde, synes bl. a. däraf, att Föreningen för nordisk konst fann ett af hans första arbeten i nämnda konstart förtjänt att af sig inköpas. Uppflyttad 1878 i modellskolan, stannade han där i tre år. Genom den bekanta akvarellen *Sorg* blef hans namn snart kändt inom vidare kretsar. När han därför för sin utkomsts skull sökte få elever i akvarellmålning äfvensom porträttbeställningar, fick han händerna fulla med arbete. Hans tid togs t. o. m. af detta arbete så i anspråk, att han ansågs väl mycket försumma undervisningen i akademien och af denna därför varnades. Han återlämnade nu sitt elevdiplom och anträdde med besparade medel en studieresa. Färden ställdes öfver London, Paris och Madrid till södra Spanien, där han dröjde åtskilliga månader, dels i Sevilla, dels i Cadiz, och utförde akvarellmålningar efter naturen, hvilka, när han utställde dem i sistnämnda stad, tillvunno sig stort bifall. Efter att hafva besökt Marocko, begaf han sig till Italien, där han någon tid uppehöll sig i Rom. I Paris, dit han sedan styrde kosan, utställde han 1882 på salongen akvarellen *Kusinerna*. Han var därefter i tre år bosatt i London, sysselsättande sig med stor framgång såsom porträttmålare. Under denna tid företog han dock dels en sommarutflykt till Sverige, dels en resa till Portugal och Spanien, där han målade porträtt af åtskilliga damer ur den högre aristokratien. Till agré vid Fria konsternas akademi kallades han 1884. Följande år var Z. lika rikhaltigt som särdeles lyckligt representerad vid det nybildade Konstnärsförbundets då hållna första utställning. Af

hans utställda arbeten hamnade dubbelporträttet *Mona*, framställande konstnärens moder och syster, i Fürstenbergska galleriet i Göteborg. Jämte det erkännande, som låg häri, rönte han äfven den utmärkelsen att tillerkännas Egron-Lundgrens-medaljen för akvarellmålning, ehuru han i anseende till schismen mellan akademien och Konstnärsförbundet icke ville mottaga densamma. Han anträdde samma år (1885) en ny utländsk resa, som varade ett år och omfattade utom de stora kulturlanden äfven Balkanhalfön, där han bl. a. dröjde fyra månader i Konstantinopel. Äfven sedermera företog han täta resor så väl i Europa som i Amerika, där hans konstnärsskap kanske vunnit innerligare förståelse än i något annat land, och har härmed fortsatt, äfven sedan han i Mora uppbyggt åt sig ett tilltalande konstnärshem. Förvånande och beundransvärda lika mycket genom sin mångfald och rikedom som genom sitt höga exotiska värde äro de frukter af hans konstnärliga alstringskraft, som år för år kommit till synes. Med flertalet af dessa har den konstälskande allmänheten haft tillfälle stifta bekantskap på de många utställningar så väl inom som utom vårt land, i hvilka han varit en flitig deltagare eller själf anordnat, och där han framträdt ej blott med akvareller utan äfven med oljetaflor och etsningar. Det var 1888, han först började försöka sig i oljemålning, och redan samma år blef hans på salongen i Paris utställda oljemålning *En fiskare* inköpt af franska staten och uppsatt i Luxembourg. Arbetet med grafstickeln började han redan under sin tidigaste vistelse i London, men det var först 1889, han på fullt allvar ägnade sig åt denna konstart, i hvilken han emellertid utvecklat ett sådant mästerskap, att man i det hänseendet till och med velat ställa honom jämnbördig med den store Rembrandt. Såsom förut antydts, är antalet af de konstverk, han skapat, högst betydande, hvarför det icke kan komma i fråga att här uppräkna dem alla. Vi inskränka oss till att angifva de förnämsta bland dem, som införlifvats med offentliga eller mera betydande enskilda samlingar. Dit höra akvarellerna *Vårt dagliga bröd*, *Turkisk roddare*, det mästerliga, i olja utförda *Självporträttet* och porträttet af bibliotekarien *Harald Wieselgren*, oljetaflorna *Braskkulla* och *Midsommardans*, alla befintliga i Nationalmuseum, akvarellen *Vågskvalp* (i danska statens samling), friluftsoljemålningen *Ute*, belönad med 3:dje medaljen å 1889 års salong och tillhörande Göteborgs museum, som äfven äger akvarellen *Zigenaresmedja i Siebenbürgen*. I konungens enskilda konstsamling finnes akvarellen *Turkiska kvinnor*, och drottningen äger *Konungens porträtt* (i olja.) Af Z:s berömda genremålningar finnes *Efter badet* i C. R. Lamms galleri på Näsby, och den 1895 målade *Natteffekt* förvärfvades på sin tid åt Fürstenbergs galleri som äfven äger målningarna *Spelman* och *Kulla som stiger upp ur sängen*. Hvad beträffar hans etsningar, uppgå dessa till ett antal af öfver hundra, af hvilka de flesta finnas i Nationalmuseum, åtskilliga utgörande reproduktioner af konstnärens målningar. Äfven i skulptur — den konstart, till hvilken han i sin tidigaste ungdom kände sig starkast dragen, — har han visat prof på framstående förmåga. Sådana äro t. ex. bronsgruppen *Faun, som kysser en nymf* och statyn af *Gustaf Vasa*, delvis af honom skänkt till hans hemort och upprest på Mora kyrkvall. På världsutställningen i Paris 1889 erhöll Z. en 1:sta medalj och kallades kort därefter till sociétaire i det med anledning af schismen inom den franska konstnärsvärlden bildade Société nationale des beaux arts. Kommissarie för den svenska konstutställningen på världsutställningen i Chicago 1893, invaldes han under sin vistelse i New York för ordnande af en svensk konstutställning därstädes till hedersledamot af Konstnärsföreningen. Säkerligen finnes det få konstnärer, som kunna blicka tillbaka på en bana, så glänsande och framgångsrik som Zorns. Visserligen har han i sitt konstnärsskap icke gått fri från mer eller mindre beaktansvärda anmärkningar, men bland alla sanna konstnärer och konstkännare har han åtnjutit och åtnjuter allt fortfarande det högsta anseende. Till bevis härpå må till sist anföras ett yttrande af den framstående konstkännaren, franske professorn, Marcel de Reymond. Denne, som 1906 deltog i det då hållna franco-skandinaviska besöket i vårt land utlät sig vid ett tillfälle till en svensk i hans sällskap i följande ordalag om den nu världsbekanta konstnären: »Zorn är eder största konstnär. Hvad är kriteriet på ett geni? Jo, att han i några ord kan uttrycka, hvad andra dödliga behöfva hela sidor för. Den konsten kan Zorn. Några penseldrag äro nog för honom. Och dessutom, hvilket lif i färgerna, hvilken kraft! Han har, det erkänna vi fransmän villigt, också haft ett betydande inflytande på vår nationella konst, speciellt efter sin sista stora Parisutställning. Men redan för många år sedan såg jag för min del lejonklon. Det var i Florens, där hans vid 27 års ålder målade självporträtt hänger bland alla de andra världsberömda mästarnas självkonterfej. Jag räknar hans såsom det bästa i hela samlingen, hvilket rent ut sagdt betyder det samma som det bästa i hela världen.» — Gift 1885 med *Emma Amalia Lamm*.

Zweigbergk, von. Släkten, hvilken uppgifves hafva omkr. 1500 adlats af kejsar Maximilian I, härstammar från Böhmen, där den nära Prag ägde stamgodset Horcha. *Georg*, f. 1596, gick i svensk krigstjänst och stupade 1641 som öfverste vid Wolfenbüttel. Hans fem söner fingo 1647 under adlig frihet förläning af gods i Ingermanland, som belöning för sin faders tapperhet.

1. **Zweigbergk, Per Anton von,** läroboksförfattare. Född i Jönköping d. 11 jan. 1811. Föräldrar: hofrättsrådet *Anton von Zweigbergk* och *Kristina Themptander*. — Student i Uppsala 1827, blef Z. 1836 fil. doktor därstädes, hvarefter han 1837—40 tjänstgjorde som duplikant vid Klara skola i Stockholm. 1840 blef han kollega vid Maria skola i samma stad, från hvilken befattning han 1854 på grund af sjuklighet erhöll afsked

med pension. Han slog sig därefter ned som landtbrukare å sin egendom Kroken i Västergötland, där han afled d. 16 okt. 1862. — Z. har gjort sitt namn kändt för många generationer af svensk ungdom genom sin 1839 utgifna *Lärobok i räknekonsten med talrika öfningsexempel*, hvaraf den 27:de upplagan utkom 1889 och som utgått i omkr. 200,000 exemplar och äfven är öfversatt å finska. Han utgaf äfven 1844 *Läseöfningar i grekiskan* samt skref uppsatser i undervisnings och bankfrågor. — Gift 1846 med *Beata Sofia Lindblad.*

2. **Zweigbergk, Otto Ferdinand von,** publicist. Född i Skölfvene förs. af Älfsborgs län d. 23 maj 1863; den föreg. sysslings son. Föräldrar: inspektoren *Gustaf Frithiof von Zweigbergk* och *Bertha Ekeroth.* — Student i Uppsala 1882, aflade Z. därstädes 1884 fil. kandidat- och 1889 fil. licentiatexamen. Han ingick därpå i jan. 1890 i pressens tjänst som medarbetare i Dagens Nyheter och öfvergick i sept. s. å. till Aftonbladet, som hvars korrespondent han vistades i Finland under en del af 1894 års landtdag. Dessa korrespondenser utgåfvos s. å. i bokform under titeln *Finska studier.* 1894 blef han redaktör af den i Jönköping utkommande frisinnade tidningen »Småland» men återinträdde 1896 i redaktionen af Dagens Nyheter, där han 1897 blef medredaktör och 1898 hufvudredaktör och ansvarig utgifvare, å hvilken post han ännu verkar. — Från början ljum och kallsinnig mot försöken att under 1890-talet samla de söndrade frisinnade elementen till ett enhetligt liberalt parti, har tidningen under Z:s ledning så småningom dragits starkt åt vänster, var den enda å den liberala sidan i Stockholm, som 1905 yrkade, att Sverige utan villkor skulle medgifva unionens upplösning och ifrade starkt på hösten s. å. för bildande af den Staaffska ministären, med hvilken den sedermera ställde sig i allo solidarisk. — I bokform har Z. utgifvit utom här ofvan nämnda arbete: *Tillståndet i Frankrike före revolutionen 1789* 1889 och *Den stora franska revolutionen* 1890 (båda i Verdandis småskrifter), *Studentföreningen Verdandi 1882—92, ett stycke kulturhistoria från Uppsala* 1892, *Politiska Röntgenfotografier, tagna af Amatör* 1896. — Gift 1891 med *Anna Maria Christenson.*

Zöge, von Manteuffel, Otto Jakob, krigare, diplomat. Född i Stockholm d. 2 april 1718 och tillhörande en Zöge von Manteuffel benämnd livländsk gren af den gamla tyska adelssläkten Manteuffel, som från Pommern spridt sig till andra delar af norra Tyskland och Östersjöprovinserna samt äfven till Sverige. Föräldrar: öfversten *Otto Zöge von Manteuffel* och *Katarina Sofia Klingenstierna.* — Vid tio års ålder upptogs den unge Z. som page vid hofvet och blef tre år därefter konungens jaktpage och volontär vid artilleriet. Återkommen till Sverige, efter att som kornett vid k. Stanislaus lifdragonregemente ha varit med vid Danzigs belägring, utnämndes han 1741 till löjtnant vid lifgardet och afsändes till Finland, där han under kriget tjänstgjorde som öfveradjutant, först hos kommenderande generalen, grefve Lewenhaupt, och sedermera hos hans efterträdare general Bousquet. 1747 utnämndes han till major vid generallöjtnant Zanders regemente, blef vice kommendant på Karlsten 1748, öfverstelöjtnant 1751 och naturaliserad svensk adelsman s. å. I kriget i Pommern, dit han öfvergick 1757, förde han befälet öfver Upplands regemente, blef 1761 öfverste i armén och s. å. minister i Neder-Sachsiska kretsen, i hvilken egenskap han undertecknade fredshandlingen mellan Sverige och Preussen i Hamburg 1762. Återkallad från sin beskickning 1765, förordnades han till öfverste för hertig Fredrik Adolfs, sedermera Änkedrottningens, lifregemente och skickades som envoyé till preussiska hofvet 1766, i hvilken egenskap han kvarstod till 1779. Generalmajor 1770, upphöjdes han 1772 till friherre, blef 1776 generallöjtnant, 1782 förste hofstallmästare hos prinsessan Sofia Albertina och slutligen general 1792. Död i Stockholm d. 6 febr. 1796. — Enligt minnestalet vid hans graf, hade han »så väl vid riksdagar, som i ministeriella och militära värf med klokhet, försiktighet och mandom alltid försökt befordra sin konungs och fäderneslands fördel». — Ogift

Åberg, Jon Olof, författare af romantiserade skildringar ur svenska historien. Född i Ås förs. i Kalmar län d. 2 juli 1843. Föräldrar: kyrkoherden i Förlösa i Kalmar län, sedermera kontraktsprosten *Olaus Åberg* och *Anna Maria Bonell.* — Å., som var begåfvad med en liflig fantasi och redan från tidiga ungdomen kände sig starkt tilltalad af berättelser ur fäderneslandets historia, började, sedan han slutat sina väl knappa elementarstudier, försöka sig såsom författare på den historiska romanens och novellens område. I Stockholm, där han på 1860-talet slog sig ned, utkommo i snabb följd en mängd af honom författade arbeten i antydda väg, afsedda för den stora allmänheten och mestadels af ett ganska ringa omfång. Hållna i en liflig och lättläst stil och behandlande de enkla motiven på ett spänningsväckande sätt, vunno dessa små berättelser en ganska vidsträckt läsekrets, icke minst bland ungdomen, åtskilliga utgående i flera upplagor. Af desamma må nämnas: *Carl XV:s skyddsling* 1872, *Hjältarne från Savolaks* 1875, *Banér i säcken* 1876, *Carl XII:s värja* 1878, *Snapphanarne* 1882, *Svenskarne på Hammershuus* 1882, *»Bondpinan» på Rumlaborg* 1892 m. fl. Dessutom utgaf han ett par samlingar kortare berättelser och skizzer, delvis förut införda i tidningar och tidskrifter, nämligen 1880—81 *Från skilda tider* och 1883—84 *Svenska bragder, skildrade för folket.* Död i Stockholm d. 20 maj 1898.

Åberg, Lawrence Heap, filosofisk författare. Född i Stockholm d. 23 juli 1851. Föräldrar:

med. doktorn, professor *Ernst Georg Åberg* — en lång tid praktiserande i Buenos-Ayres — och *Evelina Maria Heap.* — Student i Uppsala 1871, vann Å. den filosofiska graden 1877 och blef docent i praktisk filosofi 1878. Hans studier gjorde honom väl förtrogen med den vid universitetet härskande Boströmska skolans filosofiska världsåskåning. Emellertid var han i sitt tänkande nog självständig att icke låta detta helt och hållet fjättras af det rådande systemet. Detta visade sig omisskännligt i den författareverksamhet, hvaråt han redan före sin graduering började ägna sig och hvarmed han sedan i ganska stor omfattning fortsatte vid sidan af sitt akademiska lärarekall. Hans första, 1874 utkomna skrift, *Ett försök att upprisa darwinismens förenlighet med en rationell idealistisk världdsikt*, följdes 1877 af den akademiska afhandlingen *Om familjens begrepp och väsentligaste grundformer.* Bland öfriga af honom utgifna vetenskapliga skrifter kunna nämnas *Hegels och Boströms rättsfilosofiska grundtankar* 1885, *Om sedelagens allmängiltighet och den sedliga viljans material* s. å., *Om tiden* 1890, *Filosofisk sedelära*, I. II, 1893, III och IV 1894. Mera populärt hållna äro följande, delvis anonymt utgifna, skrifter: *Våra äktenskapslagar* 1879, *Om darwinismens betydelse för sedliga och religiösa frågor* 1881, *Den boströmska världsåsikten, i sina grunddrag framställd* 1882, *I äktenskapsfrågan* 1883, *Olika dagrar, religiösa samtal upptecknade af Amicus Veritatis* 1884, *Skilda färger, politiska samtal*, under samma signatur 1886, *Mannens äktenskapsålder* 1888, *Stat och kyrka* 1890, båda under signaturen *Styrbjörn Starke, Carl Pontus Wikner. Hans lefnad och läror* 1889 samt *Fyra föreläsningar i Göteborg* 1891. — Såsom redan framgår af denna bibliografi var Å. en samhälleligt intresserad man och han deltog lifligt i 1880-talets muntliga diskussioner i Uppsala. Om detta intresse vittna äfven de broschyrer, han 1880 och 1882 utgaf i anledning af Ibsens »Dukkehjem» och »Gengangere». Äfven i tidnings- och tidskriftsuppsatser utvecklade han sina åsikter, hvarjämte hans penna togs i anspråk för artiklar af filosofiskt innehåll i »Nordisk Familjebok». — Å. slutade plötsligt sin lefnad genom självmord d. 1 april 1895 i Uppsala. — Gift 1887 med *Augusta Ågren*, sedermera omgift med fil. licentiaten J. W. Nilsson.

Åbergsson, **Anders Victor,** jurist, riksdagsman. Född i Stockholm d. 26 mars 1835. Föräldrar: urboettmakaren *Anders Wilhelm Åberg* och *Eleonora Nymansson.* — Student i Uppsala 1855, aflade Å. 1859 hofrättsexamen, blef 1862 vice häradshöfding, 1868 fiskal och 1872 assessor i Svea hofrätt samt 1876 revisionssekreterare. Tillika var han 1872—74 ledamot af kommittén ang. ny grufstadga. Å:s ådagalagda intresse för allmänna värf föranledde hans val till stadsfullmäktig i Stockholm 1882—88 och till ledamot af Andra kammaren 1879—84, där han ådagalade moderat—liberala åsikter och särskildt gjorde sig bemärkt i diskussionen om lagfrågor. 1880—83 var han ledamot af lagutskottet och 1880—88 fullmäktig i riksgäldskontoret. 1883 blef Å. expeditionschef i justitiedepartementet och 1884 justitieråd, tillhörde från 1879 Direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk och var sedan 1875 led. af Musikaliska akad. och dess præses från 1885. Död å Furusund i Stockholms skärgård d. 7 aug. 1897. — Gift med *Augusta Resén.*

Åbergsson, **Gustaf Fredrik,** skådespelare. Född i Stockholm d. 27 mars 1775. Föräldrar: kungl. ekonomihofmästaren *Jonas Åberg* och *Fredrika Maria Svan.* — Elev 1786 vid K. operans kör, fick Å. 1792 anställning vid Stenborgs Svenska komiska teater. Här kvarstannade han i sex år, under hvilken tid han dock icke ådagalade någon större dramatisk begåfning. Annat blef förhållandet, då han 1798 öfvergick till Dramatiska teatern, där han debuterade som *Yngve* i Leopolds tragedi på vers »Oden eller Asarnes utvandring». Hans hittills slumrande anlag gåfvo sig nu tillkänna med öfverraskande styrka, och genom upprepade resor till Paris blef han i tillfälle att ytterligare utbilda sig. Hans konstnärsskap fick också en omisskännlig fransk prägel, som i komiska roller kom honom väl till godo, under det den franska skolans inflytande visade sig mindre lyckligt vid hans uppträdande i tragedien, detta genom den öfverdrift af dess utmärkande kännetecken, hvartill han gjorde sig skyldig. Bland de roller, i hvilka han ådagalade ett erkändt mästerskap, nämnes i främsta rummet *Tartuffe.* Med bibehållande af sin ställning såsom aktör vid k. teatern blef Å. 1807 ordningsman därstädes. Med titel af hofsekreterare var han 1812—20 »styresman» för scenen vid operan och fortsatte såsom sådan 1823—27, sedan han under mellantiden förestått egen teater i Göteborg. Sedan han i nov. 1828 slutat att uppträda såsom skådespelare, var han några år instruktör vid elevskolan och till 1834 scenisk styresman vid Dramatiska teatern och erhöll vid sin afgång titel af öfverdirektör. Död vid Furusund d. 20 juli 1852. — Gift 1: 1793 med premiärdansösen *Margareta Christina Hallengren;* 2: 1815 med *Ottiliana Carolina Kuhlman*, förut gift med balettmästaren Deland och från honom skild 1802. Första aktris vid k. teatern 1800—03, var hon i yngre år teaterns mest framstående förmåga i älskarinneroller, där hon utvecklade stort behag och ett af naturlig innerlighet buret spel. Sedermera uppträdde hon, likaledes med afgjord framgång, i subrettroller och omsider såsom lyckad mère noble. Död i Stockholm d. 21 sept. 1866 vid 87 års ålder.

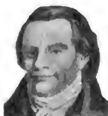

Åhlander, Tekla Ottilia, skådespelerska. Född i Norrköping d. 3 juni 1855. Föräldrar: byggmästaren *Anders Petter Åhlander* och *Johanna Rockström.* — Efter att 1872 ha såsom extra elev antagits vid k. teatrarnas elev.

skola, som då förestods af Frans Hedberg, blef Å. ordinarie elev därstädes 1874 och kom under fru Betty Almlöfs ledning, i det skolan 1874—77 förestods af denna skådespelerska och hennes man. Antagen till aktris sistnämnda år, då hon på hösten debuterade som gammal mamsell i »Ett namn», har hon fortfarit att tillhöra nämnda teater, äfven efter dess öfvertagande 1888 af en association. Hon fick nu efterträda sin lärarinna i dennas komiska rollfack. Sålunda blef hon en mycket använd framställarinna af mer eller mindre bedagade damer, helst sådana af ett löjeväckande skaplynne. Och det är endast *en* mening om, att hon som sådan varit utmärkt lyckad. Dock har det anmärkts, att hon kanske vunnit sina vackraste lagrar i roller, där ett djupt allvar legat under den komiska ytan. Också har hon äfven haft afgjord framgång vid återgifvandet af älskvärda gamla fruntimmer. Af de många utaf fröken Å. utförda roller må nämnas *Fru Ström* i »Blommor i drifbänk», *Bélise* i »Lärdt folk i stubb», *Madam Rask* i »Ensam», *Fru Bonivard* i »Duvals skilsmessa», pigan *Ane* i »Geografi och kärlek», *Fru Heinecke* i »Ära», *Mormodern* i »Familjelycka», *Gamla Lotta* i »Lilla professorskan», *Gamla Frun* i »Lönndörren», o. s. v. »Den bredd, som hvilar öfver hennes spel, och hennes säkra diktion erinra om den tid, då de sceniska artisterna, om de också icke förmådde fånga lifvet i dess allra finaste skiftningar, likväl kanske kunde gifva mera öfvertygande totalbilder än nu.»

Åhlström, Olof, musiker, tonsättare. Född d. 15 aug. 1756 i Vårdinge socken i Södermanland, där föräldrarne voro bondfolk. — Då Å. tidigt röjde ovanliga musikaliska anlag, lagade föräldrarna, att han erhöll undervisning af församlingens organist. Men den spirituelle gossen fann sig ej längre tillfredsställd med, hvad han där fick lära. Vid sexton års ålder sade han därför fädernehemmet farväl och begaf sig, med en matsäck af endast några brödkakor, på vandring till Stockholm, hvarest han vann inträde vid Musikaliska akademien. Utom hvad han med de öfriga eleverna här inhämtade, erhöll han enskild undervisning af akademiens inspektor Zellbell, och gjorde sig hufvudsakligen förtrogen med Glucks och Haydns tonskapelser. 1777 förordnades han till organist vid Maria församling i hufvudstaden och innehade denna befattning till 1792, då han förflyttades som organist till Jakob. För sitt orgelspel, hvilket skildras såsom något särdeles utmärkt i sitt slag, var han städse högt uppburen af Stockholms musikälskande allmänhet. Samtidigt med det han erhöll organistbefattningen i Maria, begynte han taga undervisning i kameralvetenskap och inskrefs 1779 som e. o. kammarskrifvare i krigskollegium. Inom detta ämbetsverk fortgick han sedan till kamrerare i passevolanskontoret 1794, till krigskommissarie 1802 samt blef 1805 krigsråd samt ledamot i krigskollegii civildepartement. Vid sextiåtta års ålder sökte och erhöll han afsked ur rikets tjänst men bibehöll organistsysslan i Jakob fortfarande till sin död i Stockholm, d. 11 aug. 1835. Led. af Musikaliska akad. — Hans befordringar och arbeten som tjänsteman åstadkommo aldrig några afbrott i hans verksamhet som musiker och tonsättare. 1789 anlade han det första nottryckeri i Sverige och utgaf därifrån flera värdefulla arbeten, såsom: *Musikaliskt tidsfördrif* 1789—1834, innehållande pianokompositioner, kantater, uvertyrer m. m., *Vikmanssons kvartetter*, *Arier ur de på k. teatern uppförda operor*, *Traditioner af svenska folkdanser*, *Skaldestycken satta i musik* o. s. v. Stort och berättigadt var det anseende, han vann såsom tonsättare. Obestridligt var han ock den yppersta viskompositören i vårt land på sin tid. Utom redan nämnda arbeten har han författat och utgifvit: *Trois sonates pour le clavecin avec l'accompagnement d'un violin*, det första i koppar stuckna musikverk i Sverige. *Fyra klaverduetter*, favoritpjäser ur Haydns symfonier, musiken till operorna *Frigga*, *Tanddoktorn* och *Crispinerna*, flera sånger t. ex. de af nationen länge med hänförelse sjungna: »*Du med trängtande rop*», »*Sörj ej den gryende dagen förut!*» *Goda gosse, glaset töm* o. s. v. — Som ledamot i kommittén för kyrksången biträdde han vid utarbetandet af den koralbok, som utgafs under Hæffners namn 1819. Men ännu före Hæffners död måste Å. själf utgifva en koralbok i öfverensstämmelse med svenska församlingens vanliga sång, hvilket koralverk ännu följes i en del landsförsamlingar. En viktig och till sitt värde beståndande insats i Sveriges musik- och sångarlif gjorde Å. genom att åt Bellman uppteckna och harmonisera de melodier, på hvilka dennes 1790—91 utgifna »Fredmans epistlar och sånger» skulle sjungas. — Gift med *Hedvig Charlotta Lenngren.*

Åhrberg, Maria Lovisa, sårläkarinna. Född i Uppsala d. 17 maj 1801 och dotter af en akademivaktmästare. — Under sin uppväxt hade Å. tillfälle iakttaga, huru yttre skador helades af hennes mor och mormor, som båda häri voro kunniga. I Stockholm, där hon sedan tjänade som husjungfru, hände sig vid några tillfällen, att under hennes ögon kommo fall af yttre kroppsskador, dem hon med framgång sökte hela. Med anledning däraf började hon, när hennes tid det medgaf, ägna sig åt botandet af dylika skador hos fattiga personer. De lyckade kurer, hon därvid gjorde, hade till följd, att hennes rykte spreds, och allt flera lidande, äfven ur de bättre lottade klasserna, anlitade hennes hjälp. Hon fann sig däraf föranlåten att lämna sin tjänst och var sedan 1840 uteslutande verksam såsom sårläkarinna. Hennes lika villiga som skickliga och mestadels lyckosamma hjälp togs i anspråk i allt större utsträckning, så att det icke sällan inträffade, att hon på en enda dag hade att sysselsätta sig med ända till ett hundratal patienter, som sökte henne för benbrott, sårnader och andra yttre skador. Då hon icke använde annat än naturliga och

tillåtliga medel, kunde hon godt reda sig mot de försök, som af okunnigheten eller en uppjagad bönhasrädsla gjordes att få henne fälld för kvacksalfveri. Detta till belåtenhet icke minst för de många medellösa patienter, »jungfru Åhrberg» i sin välgörenhet hjälpt. Hedrad 1852 af Oskar I med en medalj, var hon allmänt aktad och uppburen äfven för ädelheten i sin karaktär. De sista åren af sin lefnad var hon beröfvad synförmågan och hade redan långt före sin död, som inträffade i Stockholm d. 25 mars 1881, upphört med sin praktik.

Åkerberg, Axel Frithiof, skriftställare. Född

i Hille socken i Gäfleborgs län d. 30 mars 1833. Föräldrar: komministern *Sven Axel Åkerberg* och *Eleonora Ulrika Rönqvist*. — Student i Uppsala 1856, utmärkte sig Å. därstädes lika mycket för sina originella spartanska lefnadsvanor som sin brinnande kunskapstörst och aflade 1865 en vacker fil. kandidatexamen. Med från ungdomen långt gående radikala grundsatser, längtade han efter att inträda som aktiv man i ledet i kampen för frihet å alla områden, och särskildt fäste sig hans intresse vid de friare sträfvanden å det religiösa området, som kallats till lif af den boströmska filosofien. Han blef därför i slutet af 1860 talet en flitig medarbetare i Carl von Bergens tidskrift »Samtiden», på samma gång han verkade som öfversättare af Parkers och Stuart Mills arbeten. 1870—78 var han medarbetare i Aftonbladet, där han särskildt på ett förtjänstfullt sätt biträdde O. V. Ålund i utrikesafdelningens redigering. Med stort nit och intresse samverkade han sedermera 1877—81 med K. P. Arnoldsson och C. von Bergen i utgifvandet af tidskriften »Sanningssökaren», som angaf sin uppgift som organ för »förnuftstro och praktisk kristendom». Efter att 1880—82 medarbetat i de kortlifvade tidningarna »Fria ordet» och »Nya pressen», var Å. 1882—83 redaktionssekreterare i veckotidningen »Vikingen», där han då, liksom äfven sedan han afgått ur själfva redaktionen, lämnade predikoreferat och uppsatser i religionsfilosofiska ämnen i unitarisk anda. Då hans vän, K. P. Arnoldsson, 1883 uppsatte den radikala tidningen »Tiden», ingick Å. i dess redaktion, hvilken han tillhörde till bladets upphörande i jan. 1886, äfven gifvande sin anslutning till dess 1885 i rent socialistisk riktning ändrade signaler. Sedan dess tillhörde han ej helt någon särskild tidning, men verkade i åtskilliga, särskildt Aftonbladet från 1890, för hvad han ansåg vara sant och rätt, hvarjämte han lämnade en mångfald (flertalet anonyma) värdefulla artiklar till »Nordisk Familjebok». Och näppeligen torde i vårt land under de senaste årtiondena funnits en filantropisk rörelse, som ej i den barnafromme, opraktiske och öfverhöfvan anspråkslöse Å. haft en af nit glödande deltagare. Så såg man honom i fredsrörelsens främsta led, som ifrig vegetarian och teosof, m. m. Själfständigt utgaf han 1879 *Om religionsförföljelsen i Skåne* och redigerade några år från 1880 *Bibliotek för sanningssökare*, hvarjämte han öfversatt en mängd arbeten, särskildt af religionsfilosofiskt innehåll. — A. afled ogift å Saltsjöbaden vid Stockholm d. 13 juli 1901.

Åkerberg, Carl Erik Emanuel, tonsättare.

Född i Stockholm d. 19 jan. 1860. Föräldrar: handlanden *Johan Erik Åkerberg* och *Sofia Charlotta Carolina Wallenstråle*. — Student i Uppsala 1880, blef Å. följande år elev vid Konservatoriet, där han 1883 aflade organistexamen. Efter att sedermera till 1886 ha studerat komposition och instrumentation för Dente, fortsatte han till 1888 antydda studier i Paris för César Frank. Vid Aug. Edgrens död 1888 blef han repetitör vid K. operan, hvilken befattning han innehade till 1900. Kormästare i Musikföreningen, blef han därjämte ledare af Stockholms allmänna sångförening och Typografiska föreningens sångkör, hvilken sistnämnda sedermera antog namnet Bellmanskören. Kallad till ledare 1890 af P. B:s sångkör och 1891 af Nya sångsällskapet, har Å. dessutom 1900—1903 varit kapellmästare i Filharmoniska sällskapet, från 1903 anförare för Ceciliakören samt solistkören Thalias tjänare. 1894 anställdes han som musiklärare vid Högre latinläroverket å Norrmalm, blef sånglärare vid Stockholms borgarskola 1897 och lärare i musikteori i Rich. Anderssons pianoinstitut 1896. Å. har vidare verkat som kantor i Tyska kyrkan sedan 1889 och organist i Synagogan sedan 1890. Såsom sånganförare har Å. lämnat prof på en framstående förmåga att af icke sällan ganska heterogena och oöfvade krafter dana körer med utmärkt sammansjungning och förståelse för det karaktäristiska i de inöfvade sångstyckena. Såsom kompositör har Å. framträdt med de större körverken *Foran Sydens kloster*, *Prinsessan och svennen*, *Flygande holländaren*, *Till aftonstjärnan*, *Tycho-Brahekantaten*, *Der Barde* m. fl. ballader, romanser, en af Musikaliska konstföreningen utgifven pianokvintett, mindre körer a cappella, stycken för violin och piano m. m. — Å. är sedan 1900 ledamot af Musikaliska akademien. — Gift 1893 med *Olga Elisabet Lindhagen*, dotter af professor D. G. Lindhagen (se II: 75).

Åkerblad, Johan David, orientalist. Född d. 6 maj 1763 i Stockholm, där fadern var spegelfabrikör. — Inskrifven hösten 1778 som student vid Uppsala universitet, bedref Å. därstädes flitigt studier isynnerhet i klassiska och orientaliska språk. Redan 1782, då han ännu icke uppnått tjugu år, disputerade han under professor Fant med afhandlingen *De primis sub rege Gustavo I extra Septentrionem initis fœderibus*. Sedan han 1783 blifvit anställd i k. kansliet, sändes han på grund af sin kännedom af österlandets tungomål s. å. i en beskickning till Konstantinopel. Efter välförrättadt uppdrag vid osmaniska hofvet, använde han tiden 1784—89 till nästan ständiga resor i Mindre Asien, Syrien, Palestina, Ägypten och norra Afrika. Hans under dessa

resor gjorda anteckningar finnas ännu till en del förvarade i Vatikanska arkivet i Rom. Efter sin återkomst till fäderneslandet sistnämnda år utnämndes han till protokollssekreterare i utrikes expeditionen och translator från turkiska språket. 1791 skickades han ånyo i ministeriellt uppdrag till Turkiet, hvarifrån han åter företog forskningsresor och bl. a. under en färd ttll »Troja» anställde iakttagelser rörande den homeriska topografien. I Konstantinopel, där han fortfor med diplomatisk tjänstgöring såsom biträde åt svenske minister-residenten d'Obsson, befordrades han slutligen till legationssekreterare. I början af 1800-talet uppehöll han sig för vetenskapliga forskningar och för utgifvande af några skrifter i Göttingen, skickades 1802 som legationssekreterare till Paris men förflyttades redan s. å. därifrån, som chargé d'affaires till Haag, för att inom kort åter placeras i Paris. Snart därefter synes han af något missnöje ha lämnat svenska kabinettets tjänst; åtminstone tillbragte han, utan offentlig befattning, flera år i Rom, där han, tack vare frikostiga penningunderstöd, i synnerhet af engelska mecenater, kunde föra en sorgfri tillvaro, ägnande sig med all flit åt fortsatta språkforskningar, som särskildt omfattade Ägyptens fornspråk och dettas dotterspråk, koptiskan. Af hans därunder för ett koptiskt lexikon påbörjade samlingar finnes åtskilligt förvaradt bland de Åkerbladska papperen i k. biblioteket i Stockholm. Å. afled i Rom d. 8 febr. 1819. — Under lifstiden föga känd och redan före sin död glömd i Sverige, har han hos utlandets lärde funnit en trognare vård om sitt minne. Genom sina lärda afhandlingar har han visat sig stå i främsta ledet af sin tids palæografer, utmärkt genom sin kännedom om världens äldsta skriftspråk: foinikiska, assyriska, egyptiska och forngrekiska. Hans skrifter, alla tryckta utomlands, äro oftast affattade i brefform; de förnämsta af dem äro: *Inscriptionis phoeniciceæ Oxoniensis nova interpretatio* 1802, *Lettre à M. Silv. de Sacy sur l'écriture cursive Copte* 1801, *Lettre sur l'inscription égyptienne de Rosette, adressée au citoyen Silvestre de Sacy* 1802, hvilket arbete förskaffade Å. namnet »den första ägyptologen», enär han i detsamma i det närmaste fastställt den ägyptiska demotiska skriftens alfabet, *Notice sur deux inscriptions en caractères runiques, trouvées à Venise et sur les Varanges, avec les remarques de M. d'Ansse de Villoison* 1804, *Inscrizione greca sopra una lamina di piombo, trovata in un sepolcro nelle vicinanze d'Atene* 1813, *Lettre sur une inscription phénicienne, trouvée à Athenes* 1804, *Lettre à M:r le cheval. Italinsky sur une inscription phénicienne* 1817, upplysande anmärkningar till Le Chevaliers »Resa till Troas» m. m.

Åkerhielm. De adliga ätterna med detta namn härstamma från Åkers socken af Nyköpings län, där stamfadern var bonde. Dennes son, *Magnus Jonæ Agriconius*, död som kyrkoherde i Nyköping, hade tvenne barn, en son och en dotter, hvilka adlades med namnet *Åkerhielm*. — Se Å. 1 och 2. — Sonsonen *Samuel* — se Å. 3 — jämte dennes bror *Lars* — se Å 4 — upphöjdes i friherrligt stånd och blefvo stamfäder, den förre för friherrliga ätten *Å. af Margretelund* samt den senare för friherrliga ätten *Å. af Blombacka*. — Den nu lefvande *adliga* ätten Å. härstammar från förenämnda Samuels styfson, *Jakob Hartzen* som adopterades på sin styffaders namn och nummer.

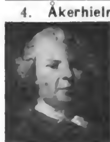
1. **Åkerhielm, Samuel Månsson Agriconius,** ämbetsman. Född i Åkers prästgård i Södermanland d. 29 aug. 1639. Föräldrar: kyrkoherden *Magnus Jonæ Agriconius* och *Sofia Kempe*. — Efter att ha blifvit student i Uppsala 1657, afslutade Å. efter fyra års förlopp sina studier därstädes och hade redan ingått som e. o. tjänsteman i k. kansliet, då han beslöt att göra en resa utomlands för att vid främmande universitet vinna vidare utbildning. Med återstoden af sitt fädernearf och ett tillskott, som syskonen lämnade honom af sina arfsmedel, uppehöll han sig i tvenne år 1661—63 i Leiden. Under de närmast följande åren anställd såsom handledare eller »hofmästare» för åtskilliga svenska adelsynglingar under deras vistelse i utlandet, betjänade han sedan 1666 i enahanda egenskap riksskattmästaren frih. Gustaf Bondes son Carl och vistades med honom tidtals i Paris, Tyskland och Holland. Hemkommen till Sverige, där Carl Bonde 1671 blef kansliråd, anställdes Agriconius s. å. som handsekreterare hos rikskansleren M. G. De la Gardie. Året därpå fick han åtfölja ambassadörerna P. Sparre och E. Ehrensteen till fredsverket mellan Holland och England och förordnades till legationssekreterare i Paris 1674. Sedan han en kort tid äfven varit legationssekreterare i Holland, utnämndes han 1676 till sekreterare i k. kansliet. Anställd såsom sekreterare vid den viktiga fredskongressen i Nijmwegen 1676—79, utförde han sitt värf på ett så förtjänstfullt sätt, att de båda svenska ambassadörerna därstädes, B. Oxenstierna och J. P. Olivekrans, offentligen gåfvo honom de amplaste loford. Också fick »Samuel Monsson», såsom han vanligen skref sig själf, inom kort (1692) mottaga ett hugneligt vedermäle af sin konungs nåd och välbehag i form af adlig sköld och märke, då han antog namnet *Åkerhielm*. Blef sedermera kansliråd och generaldirektör för postväsendet i riket 1697, statssekreterare 1700 och afled i Stockholm d. 25 juni 1702. — Samuel Åkerhielm d. ä., så kallad till skillnad från sonen (se Å. 3), var i hög grad utmärkt genom lärdom, snille och ämbetsmannaduglighet. I sin tids statsaffärer ingrep han djupt, ehuru Bonde, Piper och andre härför uppburo äran och belöningarna. För sin djupa mångsidiga lärdom rådfrågades han ofta af andra vetenskapsmän och lär mer än en gång varit erbjuden professorat vid rikets universitet. — Gift 1676 med *Katarina Mollsdorff*, hvars son, i första giftet med handlanden Jakob Hartzen i Göteborg, 1704 adopterades på adliga ätten *Åkerhielms* namn och nummer.

2. **Åkerhielm, Anna Månsdotter,** lärd. Född d. 18 mars 1642; den föreg. syster. — Fadern, en lärd man, hade själf undervisat sin dotter i samma ämnen som sönerna. Vid några och tjugo års ålder upptogs den boksynta prästdottern til hofjungfru hos pfaltzgrefvinnan Maria Eufrosyna, gift med Magnus Gabriel De la Gardie, och vann i det högbildade huset allas tillgifvenhet. Isynnerhet blef hon en kär vän för äldsta dottern, Katarina Charlotta De la Gardie, hvilken, då hon 1682 gifte sig med fältmarskalken Otto Vilhelm Königsmarck, medtog jungfru Anna i sitt nya hem och behöll henne hos sig till sin död. I sällskap med grefvinnan Königsmarck fick Anna Agriconia företaga vidlyftiga resor i Italien och Grekland och ådagalade i sin därunder förda dagbok så mycken lärdom och skarpsinnighet, att hon omkring 1692 adlades på sin broder *Samuel Åkerhielm* d. ä:s nummer, en utmärkelse, hvilken, så vidt man vet, blott denna enda gång vederfarits ett svenskt fruntimmer för hennes egna förtjänster. Efter grefvinnan Königsmarcks död bosatte hon sig i Stade i Bremen och afled där, ogift, d. 11 februari 1698. — Fragment af hennes dagbok ha blifvit offentliggjorda af Gjörwell i »Svenska bibliotheket».

3. **Åkerhielm, Samuel d. y.,** riksråd. Född i Stockholm d. 14 dec. 1684; den föreg. brorson och son af Å. 1. — Sedan Å. blifvit mogen för universitetsstudier, idkade han sådana ej blott i Uppsala utan äfven i Åbo och Oxford, vid hvilket sistnämnda lärosäte han skall hafva erhållit understöd af engelska drottningen Anna. Efter hemkomsten anställdes han 1706 i k. kansliet och tjänstgjorde i såväl inrikes- som utrikeexpeditionen. Sedan Å. 1712 ingått gifte med *Anna Kristina Feif,* dotter till Carl XII:s gunstling Kasten Feif, utnämndes han 1714 till sekreterare vid krigsexpeditionen, sedan han de närmast föregående två åren varit anställd vid konungens kansli i Bender. Efter konungens återkomst på svenskt område tjänstgjorde Å. under dennes vistelse i Stralsund i krigsexpeditionen. Konungen sedermera följaktig till Norge, utnämndes han 1720 till krigsråd. Högst ifrig anhängare af den nya författningen med dess åt ständerna inrymda enväldsmakt, var han vid frihetstidens tvenne första riksdagar (1719—1720) medlem af sekreta utskottet. Detta oaktadt var honom konung Fredrik särdeles bevågen, och det var han, som, trots kanslikollegiets och rådets motstånd, utverkade Å:s utnämning till statssekreterare för krigsärendena 1723. Emellertid slöt sig Å. i kansliet till holsteinska partiet och fortfor att ifra för detsamma, tills det i följd af Sveriges anslutning till Hannoverska alliansen utträngdes ur rådet. I tidens politiska machinationer var Å. mycket inne och steg i betydenhet, i samma mån dessa utvecklade sig. Efter att i dec. 1728 ha blifvit befordrad till president i Åbo hofrätt, upphöjdes han 1731 till friherre och intog därefter för hvarje riksdag en allt mera oppositionell ställning mot Arvid Horn och den äldre Mössregeringen, hvarunder hans anseende och inflytande alltjämt voro stadda i tillväxt. 1734 var han minoritetens kandidat till landtmarskalk och uppträdde både 1734 och 1738 som ledamot i sekreta utskottet och mindre sekreta deputationen som en af krigspolitikens hänsynslösaste förespråkare. Sedan denna 1739 afgått med seger, inkallades Å. i rådet, där han dock snart skrämdes tillbaka för de politiska konsekvenserna af sina åsikter och motsatte sig 1739 års truppafsändning till Finland. Och vid 1740—41 års riksdag uttalade han sig skarpast af alla mot det afgörande krigsbeslutet, fast utan verkan. Lika fruktlöst uppträdde han mot Hattregeringens slöseri och äfventyrliga företag inom landet samt framstod snart såsom en af de kraftigaste målsmännen för Mösspartiets både inre och yttre politik. Hans föregåenden gjorde honom synnerligen hatad af Hattarne och 1747 blef han undanträngd på lika svaga skäl, som de, på hvilka han själf grundat sitt yrkande om Horns aflägsnande. På bankofullmäktiges föreställning hade regeringen 1745 tillslutit banken för utlämnande af metalliskt mynt, hvaremot den fick rätt att utgifva småsedlar, »i betraktande af de stora tjänster riket af banken haft, synnerligen under sista kriget och oroligheterna». Vid öfverläggning om denna fråga i rådet motsatte sig Å. densamma och fordrade undersökning af bankens tillstånd. Detta yrkande ansågs af ständerna så brottsligt, att Å. måste betrakta det såsom en nåd att få taga afsked utan pension. Då han lämnade den såväl som den öfverstemarskalksbefattning, hvartill han utnämndes 1741, nedsatte han sig på sin egendom Margretelund i Roslagen och tillbragte här sina tjugu sista lefnadsår, utan att någonsin för vän eller fiende nedlåta sig till en klagan öfver orättvisa och förföljelse. Dock blef det honom förunnadt att, innan han gick bort, se sina förtjänster och visa råd erkända. Vid riksdagen 1765—66, då de nya Mössorna fått öfvertaget i de offentliga ärendenas ledning, blef han af ständerna högtidligen betackad, hedrades med en till hans ära slagen skådepenning och inbjöds att åter intaga ett rum i rådskammaren. Efter något betänkande afsade sig den åldrige statsmannen den erbjudna hedersplatsen och afled ett par år därefter, d. 11 mars 1768. I sträng, omutlig rättrådighet och fosterlandskärlek stod Å. framom alla de statsmän, som på 1740-talet deltogo i att leda Sveriges öden. »Närmare betraktad» — säger B. v. Beskow — »var han mindre en stor statsman än en stor karaktär af romersk, eller snarare gammalsvensk, metall, utan nyare tiders blandning. Stor var han mera genom det goda och nyttiga, som han velat, än hvad omständigheterna tillåtit honom att utföra.» — På senare tider ha visserligen försök gjorts att framställa Å. i mindre gynsam belysning på grund af hans förbindelser med Ryssland. Men intet bevis har framlagts, att han för egen räkning mottagit ryska penningar, medan han var vid statsrodret. Men väl har han enligt tidens sed ej tvekat att använda dem i kampen för att vinna vänner och anhängare.

4. **Åkerhielm, Lars,** militär, politiker. Född i Stockholm d. 24 febr. 1695. den föreg. broder. — I olikhet med sin far och äldre broder valde Å. den militära banan och inskrefs 1710 som volontär vid lifgardet. Fänrik vid Södermanlands regemente 1711, deltog han i slaget vid Gadebusch och vid Tönningens belägring, där han blef fången men befriade sig själf, samt befordrades 1714 till löjtnant och 1716 till kapten. Ryttmästare vid Västgöta kavalleri 1717, deltog han i Carl XII:s norska fälttåg och erhöll vid Fredrikssten tre blessyrer. Han avancerade sedermera vid sistnämnda regemente 1734 till major och 1741 till öfverstlöjtnant, blef 1746 öfverste för Nylands dragoner, 1747 generalmajor af kavalleriet, 1755 generallöjtnant, 1759 chef för Bohus' dragonregemente, 1762 general af kavalleriet och 1763 chef för Gula husarerna. Tog 1764 afsked ur krigstjänsten och afled d. 29 jan 1767. — Å. var äfven liksom brodern en framstående deltagare i sin tids politiska strider. Från 1734 till och med 1751—52 var han vid alla riksdagar medlem af sekreta utskottet. Till en början stod han på Hattarnas sida men började liksom brodern snart skygga tillbaka för deras äfventyrliga planer. Sålunda manade han som ledamot af det förstärkta »sekretissimum» 1741 till betänksamhet i fråga om det ryska kriget. Vid 1746—47 års riksdag valdes Å. af sekreta utskottet till ledamot af den sekreta beredningen, som skulle handhafva de hemligaste ärendena, och till finansdeputerad. På sommaren 1747 afgick han till Finland som kommissarie vid gränsregleringen. Vid 1751 års riksdag var han på grund af sin förmedlande hållning allvarligt påtänkt som landtmarskalk och erhöll vid konungens kröning s. å. friherrlig värdighet under namnet *Åkerhielm till Blombacka*. — Gift 1721 med *Margareta Göthenstjerna*.

5. **Åkerhielm, Gustaf Fredrik,** ämbetsman, direktör för k. teatern. Född på Lindevad i Östergötland d. 10 febr. 1776; sonsons son till Å. 3. Föräldrar: ryttmästaren frih. *Samuel Fredrik Åkerhielm* och *Fredrika Lovisa Uggla*. — Efter en särdeles omsorgsfull uppfostran ingick Å. i militärståndet och utnämndes 1793 till kornett vid Lifhusarerna (Lifgardet till häst). Två år senare löjtnant, befordrades han 1801 till stabsryttmästare och 1805 till skvadronsryttmästare. Som sådan deltog han 1808 i finska kriget och hade därunder tillfälle att aflägga månget prof på uppoffrande mod och manlig själsnärvaro. Utnämnd till öfverstlöjtnant i armén 1810, lämnade han året därefter krigstjänsten med titel af öfverste och drog sig tillbaka till privatlifvet, ägnande de följande åren åt skötseln af sin egendom samt åt längre och kortare utländska resor. 1818 inträdde han ånyo i det offentliga lifvet, i det han kallades till direktör för k. maj:ts hofkapell och spektakler samt bibehöll denna befattning till 1823. Under dessa fem år, hvilken tid blifvit betecknad som en af de mest lysande under k. teaterns tillvaro, uppsattes en mängd nya pjäser, däribland några af Å. själf författade, såsom tragedien *Engelbrekt*, *Valdemar* o. s. v. eller af honom öfversatta såsom »Hamlet» m. fl. dramatiska stycken. På grund af den tidens inom Sverige rådande estetiska och musikaliska smakriktning kan det anses såsom ett djärft steg af Å. att på kungliga scenen framställa Shakspeare och Weber. 1826 förordnades han till ordförande i den året förut organiserade styrelsen öfver fängelser och arbetsinrättningar i riket och gjorde i denna egenskap sitt bästa för beredande af en mänskligare behandling af fångarna. Samtidigt härmed förvaltade han från 1827 generaltulldirektörsämbetet, och kallades från sistnämnda befattning 1831 till statsråd. Såsom sådan bibehöll han emellertid sin plats i fångvårdsstyrelsen till 1835. Fem år därefter, då vid 1840 års riksdag den liberala oppositionen med stegradt eftertryck började göra sig gällande, lämnade han sin plats vid konungens rådsbord. Såsom själfskrifven ledamot af ridderskapet och adeln bevistade Å. riksdagarna från och med 1800. Ledamot af konstitutionsutskottet 1818, var han under de följande riksdagarna ordförande i expeditionsutskottet samt medlem af hemliga utskottet. Jämte sina ämbeten i statens tjänst innehade han tid efter annan flera maktpåliggande förtroendeuppdrag. Sålunda var han 1820 medlem af statsrevisionen, 1821 fullmäktig och ordförande i styrelsen öfver riksgäldskontoret, 1824 ledamot af strömrensningskommissionen, 1825 fullmäktig i järnkontoret, 1829 ledamot af kommittén för afgifvande af förslag till nytt reglemente för k. maj:ts hofkapell och spektakler, 1847 ordförande i direktionen öfver konungens hospital och i Patriotiska sällskapet, under flera år ordförande i Musik. akad., hedersledamot af Landtbr. akad. m. m. Död på Ulfsunda utanför Stockholm d. 23 sept. 1853. — Gift 1: 1807 med friherrinnan *Helena Charlotta af Ugglas* och 2: 1831 med *Elisabet Sofia Anker* (från Norge).

6. **Åkerhielm, Johan Gustaf Nils Samuel,** landthushållare, politiker. Född i Stockholm d. 24 juni 1833; den föreg. son i andra giftet. — Student i Uppsala 1850, aflade Å. 1852 kansliexamen därstädes och ingick s. å. som e. o. i civildepartementets expedition. Emellertid hade han redan 1851 beträdt den militära banan såsom fanjunkare vid Lifregementets dragonkår. Utnämnd 1854 till underlöjtnant vid denna kår, deltog han s. å. i franska kavalleriskolans öfningar i Saumur samt åtföljde 1856 som adjutant general von Essen på hans beskickning till kejsar Alexander II:s kröning i Moskwa. Efter sin hemkomst förordnad till attaché vid svenska beskickningen i Paris, utnämndes han 1857 till andre sekreterare i kabinettet för utrikes brefvexlingen, då han tog afsked från regementet men kvarstod ännu tio år i armén. I diplomatiens tjänst kvarstannade

han till 1863 och var under tiden tillförordnad legationssekreterare i S:t Petersburg 1858—59, medföljde sistnämnda år den utomordentliga beskickning, som hade att i Wien tillkännagifva Carl XV:s tronbestigning, tjänstgjorde en kortare tid i nämnda stad och 1860—63 i Köpenhamn såsom legationssekreterare, i Wien dock blott på förordnande. — Som ledamot af ridderskapet och adeln deltog han i tvenne riksdagar, nämligen 1859—60 och 1865—66, då han afgaf sin röst till förmån för det hvilande representationsförslaget. Af 1867 års riksdag — den första som tillkommit enligt den nya riksdagsordningen — valdes Å. till medlem af statsrevisionen, hvilket förtroendeuppdrag förnyades de påföljande riksdagarna, och var han till sist (1871) statsrevisionens ordförande. 1870 inträdde han som ledamot i riksdagens Andra kammare, därtill utsedd af Södra Roslags domsaga, där hans af honom återköpta fädernegods, Margretelund är beläget. Som riksdagsman arbetade han under den första riksdagen i lagutskottet, 1871 i konstitutionsutskottet och var 1873—74 kammarens vice talman. I icke oväsentlig mån bidrog han till åstadkommande af 1873 års myntkonvention, äfvensom till antagande af 1874 års s. k. Norrbottenslag till ungskogens fredande. På hösten 1874 inkallades han som statsråd och chef för finansdepartementet i konseljen, där en af hans första ämbetsåtgärder var kontrasignerandet af nyss antydda kungliga förordning men lämnade sin statsrådsbefattning redan i maj det följande året, därtill föranledd af sin uppfattning om olämpligheten af att framlägga det då uppgjorda värnepliktsförslaget, och drog sig tillbaka till Margretelund. Insatt 1875 af Stockholms läns landsting i Första kammaren, hade han där oafbrutet plats till och med 1893 års riksdag. Ledamot af lagutskottet 1876—78, tillhörde han 1877 äfven särskildt utskott samt 1879—89 och 1892—93 bankoutskottet (från 1883 dess ordförande). Tillika var han 1876—89 ordf. i riksgäldskontoret. Anhängare af skyddstullar, som han fann nödvändiga på grund af det svenska jordbrukets betryckta ställning, inträdde han i juni 1889 såsom utrikesminister i frih. Bildts protektionistiska ministär för att redan i följande oktober månad såsom statsminister träda i spetsen för regeringen. Åtskilliga mer eller mindre viktiga åtgärder äro från tiden för hans ministär att anteckna, såsom förbättringar i försvarsväsendet, Gellivarebanans förvärfvande för statens räkning, revision af mellanrikslagen, antagande af ny sjölag, väghållningsfrågans lösning o. s. v. I juli 1891 måste Å. lämna statsministersämbetet i anledning af en händelse, som inträffat mot slutet af föregående riksdag. Han hade nämligen vid en enskild sammankomst af riksdagsmän i Första kammaren för öfverläggning om det då föreliggande k. härordningsförslaget förordat detsamma bl. a. därmed, att vi efter dess antagande skulle kunna »tala svenska med norrmännen». Yttrandet, som på ett mindre grannlaga sätt utsläpptes i pressen, var nog ej så illa menadt — ty häftig och impulsiv till sin natur, hade Å. i allmänhet svårt att »hålla tand för tunga» — men väckte sådan ovilja i Norge, att Å:s kvarstannande som statsminister ansågs omöjlig. Vid de allmänna valen 1893 af sin gamla valkrets invald i Andra kammaren, var Å. därstädes 1895 ordförande i första särskilda utskottet, men lämnade under pågående riksdag nämnda år Andra kammaren, enär han af Stockholms läns landsting blifvit vald till ledamot af Första kammaren, som 1896—99 insatte honom i konstitutionsutskottet, där han sistnämnda riksdag var ordf. 1888—89 och 1890 var han led. af talmanskonferensen. Död i Stockholm under pågående riksdag d. 2 april 1900. — Bland de många förtroendeuppdrag, Å. i öfrigt innehade, må nämnas ordförandeskapet i sågverksägarnas garantiförening och i styrelsen öfver Allmänna hypoteksbanken. Inom konungens hof blef han 1876 öfverstekammarjunkare. Sedan 1875 var han hedersled. af Akad. för de fria konsterna och sedan 1880 led. af Landtbruksakad. Sedan 1888 var han serafimerriddare. — »Skådar man tillbaka på frih. Åkerhielms af varm fosterlandskärlek burna lifsgärning och erinrar sig den högresta, imponerande ädlingen, när han uppträdde i det offentliga, i riksförsamlingen eller i trängre kretsar, formar sig minnet till bilden af en bland dessa grandseigneurer, på hvilka vår realistiska tid blir allt fattigare. Men man toge svårligen miste, om man föreställde sig, att den bortgångne hörde till de riddersmän, som älska att fördjupa sig i drömmar om svunna tider af ära och prakt eller sola sig i nedärfda anors glans. Stolt var han öfver sina anor, lika stolt kanske som någon, men han visste också, att en hvar endast har sin egen ära. Och så grep han med ifver in i det jäktande nutidslifvet och förstod att vara praktisk och se tingen praktiskt, när sådant behöfdes.» — Gift 1860 med grefvinnan *Ebba Aurora Ulrika Gyldenstolpe.*

7. Åkerhielm, **Albert Lars Evert,** ämbetsman, politiker. Född i Stockholm d. 14 april 1846; sonsons sonson till Å. 4. Föräldrar: öfversten, frih. *Claës Edvard Åkerhielm till Blombacka* och *Gustafva Vilhelmina Askerbom.* — Student i Uppsala 1863, aflade Å. hofrättsexamen 1869 och blef 1872 vice häradshöfding. Han anställdes 1873 som riddarhuskanslist och tjänstgjorde 1874—76 i Första kammarens kansli. Sekreterare 1876—78 i kommittén får döfstumundervisningens ordnande, har han författat dess vidlyftiga betänkande. T. f. kanslisekreterare i finansdepartementet 1876, blef han 1878 kanslиråd och byråchef därstädes. Tillika var han 1880 led. af kommittén för domänförvaltningens ordnande och 1884—89 riddarhussekreterare. Efter att i mars 1888 förordnats till expeditionschef i finansdepartementet, blef han d. 28 sept. s. å. konsultativt statsråd i Bildts protektionistiska ministär. På denna post, där hans stora författningskunskap kom till sin fulla rätt, stod han kvar till d. 27 okt. 1899, då han blef president i kammarrätten. Inom ministären ansågs han städse representera den högra flygeln och förklarade bl. a.

till 1896 års statsrådsprotokoll, att det sjunkande penningvärdet enligt hans åsikt gjorde en politisk rösträttsreform obehöflig. Äfven i Första kammaren, där han har plats från och med 1891 års riksdag, har Å. städse betraktats som märkesman för den mera utpräglade högern, fastän han understundom visat sig mäktig af mera moderation, än man från detta håll ansett nödvändig. Under de senaste åren har han gjort sig till en af de bestämdaste målsmännen för yrkandet, att vid en rösträttsreform ändringar i inkomstskatteförordningen må undandragas de gemensamma voteringarnas område. Medlem af den protektionistiska majoritetens förtroenderåd från 1902, har han från 1900 varit ledamot af talmanskonferensen och vid oktoberriksdagen 1905 Första kammarens vice talman. Vid de båda urtima riksdagarna s. å. hade han plats i det för behandling af med unionens upplösning sammanhängande spörsmål tillsatta särskilda utskottet, liksom han vid lagtima riksdagen s. å. tillhörde hemliga utskottet. 1897 blef han serafimerriddare. — Gift 1873 med *Hulda Charlotta Nyström*.

Åkerman. Släkten uppgifves härstamma från *Michael Agricola*, död 1557 som biskop i Åbo. Äldste med visshet kände stamfadern *Erik Åkerman*, född 1653, död 1739, var borgmästare i Viborg. En gren — se Å. 2 — erhöll 1843 adlig värdighet men ätten utdog 1877 med stiftaren själf.

1. **Åkerman, Joakim,** fysiker, tekniker. Född i Kells-Näbbelöfs prästgård i Skåne d. 28 jan. 1798. Föräldrar: kyrkoherden *Richard Abraham Åkerman* och *Ulrika Gosselman*. — Vid femton års ålder blef Å. student vid universitetet i Lund, där han uppehöll sig dels genom konditionerande, dels med understöd af en släkting till 1820, då han med första hedersrummet erhöll lagerkransen. Kallad till docent i fysik vid samma universitet 1823, utnämndes han två år senare till adjunkt i kemi och förestod någon tid 1827 physic. et astronom. professuren. Under sommaren s. å. anställdes han som adjunkt i kemi vid det då nybildade Teknologiska institutet i Stockholm samt utnämndes innan årets slut till professor i kemisk teknologi därstädes. Denna befattning innehade han sedan i elfva år eller till 1839, då han efter professor Sefström förordnades till förste lärare och föreståndare för Bergsskolan i Falun. Men redan 1845 återkallades han till Teknologiska institutet, där han som tillförordnad direktör verkställde läroanstaltens reorganisation och kvarstod till d. 1 sept. 1848, då han återtog föreståndaretjänsten vid Falu bergsskola. Denna fortfor nämligen att äga bestånd i strid med Å:s reorganisationsplan, som gick ut på dess sammanslagning med Teknologiska institutet, men hvilken plan strandat på Brukssocietetens motstånd. Att planen var ändamålsenlig, framgår emellertid däraf, att densamma sedermera till väsentlig del förverkligats. Utnämnd till öfverdirektör vid k. myntet och kontrollverken, tillträdde han dessa befattningar 1853 och innehade dem sedan till sin död i Stockholm d. 3 april 1876. Ledamot af Vet.-akademien 1835, af Landtbruksakademien 1846 (dess hedersled. 1863) m. fl. lärda samfund. Vidare var han sedan 1857 ledamot af styrelsen för Teknologiska institutet och tillhörde den 1869 tillsatta kommittén för utredande af frågan om förändring af rikets myntväsen. Vid Bergsskolan i Falun var han den förste, hvilken ifrade för en större vetenskaplig bildning hos dem, som ägnade sig åt järnhandteringens ledande. För denna högre bildning sökte han äfven verka genom utgifvande af »Tidskrift för svenska bergshandteringen» 1843—45 och genom »Järnkontorets Annaler», som han redigerade 1846—52. Af hans öfriga skrifter må nämnas: *Elementarkurs i kemien* 1831; *Föreläsningar i technologi*, 2 del. 1831 m. m. — Gift 1836 med *Anna Charlotta Wihlborg*.

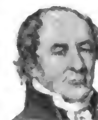

2. **Åkerman, Fredrik,** ämbetsman. Född d. 16 dec. 1800 i Göteborg; den föregåendes faders syssling. Föräldrar: landskamreraren därstädes *Fredrik Magnus Åkerman* och *Ingeborg Otterdahl*. — Vid aderton års ålder, efter aflagda universitetsexamina, begynte Å. sin ämbetsmannabana som e. o. kanslist i kammarexpeditionen af k. m:ts kansli och ingick 1819 som auskultant i Svea hofrätt. Befordrad till vice häradshöfding, till e. o. notarie och e. o. fiskal i nämnda hofrätt 1825, erhöll han häradshöfdings namn, heder och värdighet 1829 och utnämndes samma år till ordinarie hofrättsfiskal, blef assessor i Svea hofrätt 1832, hofrättsråd 1840 samt landshöfding i Västernorrlands län 1842. Adlad 1843, med bibehållande af namnet, kallades han 1851 till president i bergskollegium. Var under åren 1834—41 på grund af brukssocietetens val fullmäktig i järnkontoret, förordnades 1856 till direktör för Landtbruksakademien, från hvilken befattning han året därefter på egen begäran entledigades och afgick från sina befattningar i statens tjänst 1866. — Å. spelade ock en ingalunda obetydande roll å riddarhuset som en af hufvudmännen för de s. k. »grå», hvilka sökte medla mellan höger och vänster. Redan 1844 offentliggjorde han ett eget *Förslag till representationens ombildning* och understödde 1865 den då antagna representationsreformen. Han åtnjöt anseende för insikter och duglighet samt arbetade vanligen i banko- och bevillningsutskotten. Död i Stockholm d. 2 maj 1877. — Gift 1835 med *Henrietta Josefina Benedicks*. — Å:s brorson, *Henrik*, son af brukspatronen *August Åkerman* och *Henrika Charlotta Munktell*, född 1840 och död d. 14 juni 1905, gjorde sig som envoyé i Madrid, Wien och London känd som en af våra dugligare diplomater. Han var 1886 led. af differentialtullkommittén och sedan 1887 gift med friherrinnan *Louise Julie Jacquette Liljencrantz*, dotter af politikern, frih. J. Liljencrantz (se II: 54).

3. **Åkerman, Anders Richard,** geolog, metallurg. Född i Stockholm d. 10 april 1837; son af Å. 1. — Student i Uppsala 1855, aflade Å. bergsexamen därstädes 1860. Samma år antagen till auskultant i kommerskollegiets afdelning för bergsärenden, genomgick han 1861—62 Falu bergsskola, anställdes 1863 såsom elev och blef 1864 stipendiat på järnkontorets metallurgiska stat, samt förestod 1866—68 professuren i järnets metallurgi vid Bergsskolan i Falun. Det sistnämnda året förordnades han att ombesörja redigeringen af »Järnkontorets Annaler», hvarmed han fortfor ända till 1891. 1869 utnämndes han till adjunkt i metallurgi och hyttkonst vid den då med Teknologiska institutet sammanslagna Bergsskolan, blef han 1883 professor i samma ämnen vid Tekniska högskolan (det förutvarande Teknologiska institutet) och 1890 ledamot af järnkontorets styrelse. På uppdrag af järnkontoret gjorde han 1866—67 en omfattande vetenskaplig resa till Nordamerikas Förenta stater, Storbritannien, Frankrike, Österrike och Tyskland, hvilket sistnämnda land han 1868 åter besökte för ett järnverks räkning. 1871 förordnades han att vara ledamot af kommittén för Sveriges deltagande i utställningen i Köpenhamn 1872 och erhöll enahanda förtroende i fråga om utställningarna i Wien 1873, i Filadelfia 1876 och Paris 1878, hvarjämte han varit anförtrodd att vara juryman för de metallurgiska afdelningarna vid alla dessa utställningar. Efter dessa uppdrags fullgörande företog han omfattande resor till Österrike, Nordamerika och Frankrike, där han tog kännedom om verksamheten vid dessa länders förnämsta järnverk. Äfven andra utländska resor har han i antydda syfte företagit. 1875 kallades han till hedersledamot i »The iron and steel institute of Great Britain», en af de största utmärkelser som kan tilldelas en metallurg. För densamma hade han att tacka de värderika, af järnkontoret bekostade undersökningar, han planlade och ledde, och hvilkas resultat meddelades i »Järnkontorets Annaler». Öfversatta, hvad flertalet af antydda afhandlingar angår, till engelska, franska, tyska och äfven ryska språken, ådrogo de sig en uppmärksamhet, som nogsamt vittnade om värdet och betydelsen af Å:s metallurgiska arbeten. Också blef han 1876 äfven hedersledamot af »The american institute of mining engineers» samt invaldes efter hand i flera andra amerikanska, dels allmänt vetenskapliga, dels uteslutande metallurgiska, akademier och sällskap. Han blef vidare ledamot, 1875 af Vetenskapsakademien och 1878 af Landtbruksakademien. 1885 tilldelade honom Iron and steel institute sin Bessemer-guldmedalj, och 1893 blef han fil. hedersdoktor i Uppsala. Sedan Å. 1891 frånträdt sin lärareverksamhet och redaktionen af »Järnkontorets Annaler», utnämndes han s. å. till generaldirektör och chef för det nyombildade Kommerskollegium och kvarstod såsom sådan till 1905. Ordförande 1892 i den då tillsatta kommittén för Sveriges deltagande i världsutställningen i Chicago, invaldes han s. å. af Värmlands läns landsting i Första kammaren och har bevistat alla efterföljande riksdagar. Tillhörande den konservativt protektionistiska majoritetens relativt moderata element, hade han 1895—96 plats i kommittén för ny mellanrikslag, hvars arbete dock ej ledde till resultat. — Utom årliga tjänsteberättelser, hvilka alltsedan 1864 finnas intagna i »Järnkontorets annaler» och öfriga förut antydda uppsatser i samma tidskrift, har han författat åtskilliga afhandlingar i »Dala Bergsmannaförenings förhandlingar», i »Teknisk tidskrift» m. m. — Gift 1867 med *Maria Gustafva Clason.*

Åkerman, Jakob, läkare, anatom. Född på Gotland d. 28 okt. 1770. Föräldrar: kyrkoherden i Rone *Israel Åkerman* och *Kristina Amalia Toftén.* — Vid universitetet i Uppsala, där Å. blef student 1784, valde han läkarevägen och promoverades till med. d:r 1793. Sedan han s. å. blifvit tillf. prosektor i Uppsala, anställdes han 1797 som kirurg vid akademiska sjukhuset och utnämndes till anatomie och kirurgie professor 1805. Efter en tjugufyraårig verksamhet som universitetslärare, därunder han i trenne år 1812—14 tjänstgjorde som intendent vid Sätra hälsobrunn i Västmanland, afled han i Uppsala den 21 maj 1829. — Som målsman för sin vetenskap utvecklade han rätt mycket nit och ägde ett vidsträckt anseende, hvarföre han kallades till ledamot af flera lärda samfund i och utom landet. Som författare nedlade han allt, hvad han skref, i akademiska disputationer — sådana utgåfvos under Å:s presidium till ett antal af 64 — om man undantager ett par uppsatser, som finnas införda i Vetenskapssocietetens i Uppsala och Svenska läkaresällskapets handlingar. — Gift 1801 med *Gustafva Acrel.*

Åkerman, Nils, läkare, ortopedisk gymnast. Född i Barfva församling af Södermanland 1777. Föräldrar: lektorn, magister *Carl Åkerman* och *Anna Kristina Myreen.* — Å. blef student i Uppsala 1797. Sedan han efter sex års gradualstudier, idkade någon tid äfven i Åbo, vunnit lagerkransen vid promotionen i Uppsala 1803, vände han sina studier åt läkarevetenskapen, var såsom uppbördsläkare vid flottan med i 1808—09 års krig, och blef medicine doktor 1810, efter att hafva utgifvit en afhandling med titeln *De typho nervoso in classe suecana per autumnum anno 1808 observato.* Två år senare kirurgie magister och förordnad till prosektor och medic. theor. adjunkt vid Kirurgiska institutet i Stockholm, förestod han 1813—14 medicinska professuren vid Karolinska institutet och tjänstgjorde från sistnämnda år som fattigläkare i »staden inom broarne». I denna egenskap åtog han sig 1816 att med elektricitet behandla fattiga sjuka. 1818—22 företog han en omfattande utrikes resa och blef efter sin återkomst det sistnämnda året tillförordnad intendent vid

Djurgårdsbrunn invid Stockholm, där han begynte införa gymnastik och ett allmännare bruk af elektricitet vid sjukdomars behandling. 1824, kort efter det han erhållit afsked från prosektors sysslan och samtidigt blifvit hedrad med professors titel, anträdde han en ny utländsk resa och inrättade efter sin hemkomst 1827 det s. k. ortopediska institutet i Stockholm. Denna anstalt, som var förlagd till Djurgårdsbrunn och grundad på aktier, fick 1828 namnet Josefinska ortoped. institutet. Trots ekonomiska svårigheter och oaktadt anstalten förde ett allt mer tynande lif, lyckades Å. upprätthålla densamma till 1837, då den stängdes. Emellertid öppnade han sistnämnda år ett nytt ortopediskt institut, då förlagdt till Lilla Ersta å Södermalm i Stockholm. Understödd af rikets ständer med ett penninganslag, fortfor han innehafva anstalten till 1847, då han öfverlämnade den till d:r H. Sätherberg. Af ständerna redan 1848 ihågkommen med en pension, framlefde han sina återstående dagar i Stockholm och afled därstädes d. 31 jan. 1850. — Å. var en liflig, verksam, man skulle kunna säga mångfrestande man. Vid sidan af sina anatomiska, kirurgiska och gymnastiska forskningar sysselsatte han sig i flera år äfven med linguistik, hvarför man i raden af hans utgifna arbeten finner sådana som: *Fransysk stilöfning och läsebok* 1826, *Fransyska språkets böjningsformer* 1828, *Tyska läsöfningar* 1830 o. s. v. Han utgaf för öfrigt tidskriften »Hälsovännen» 1828—29, *Sundhetskateches* 1835 och *Josephinska orthopediska institutet i förening med en allmän hälsovårdsinrättning* 1839, hvarjämte han till Svenska läkaresällskapets årsberättelse lämnade åtskilliga smärre uppsatser.

Åkerman, Per Larsson, orgelbyggare. Född d. 28 maj 1826 i Västra Vingåkers församling af Södermanland, där föräldrarna voro bondfolk. — Sedan Å. 1850 med hedrande vitsord utgått från Teknologiska institutet i Stockholm, aflade han 1852 orgelbyggareexamen inför Musikaliska akademien och erhöll 1854 statsanslag för en utrikes resa, under hvilken han fick tillfälle att utveckla sin redan vunna skicklighet hos flera af de förnämsta orgelbyggare i utlandet. Under denna resa gjorde han i Paris sig närmare förtrogen med denna stads yppersta orgelverk, bland andra med det för kyrkan S:t Eugène bestämda, på världsutställningen i Paris 1855 exponerade, världsberömda verket, hvilket han erhöll i uppdrag att intonera och stämma, verkställde i Bruxelles intoneringen och stämningen af den för katedralkyrkan i Murcia byggda, s. k. »jätteorgeln» med sextiofyra stämmor o. s. v. Återkommen hem, begynte han en omfattande verksamhet i sitt yrke och fick emottaga beställningar och loford från alla delar af riket. Å. kallades 1864 till ledam. af Musik. akad. samt afled i Stockholm d. 2 juli 1876. — Från 1852 till sin död hade han byggt sammanlagdt ej mindre än 90 orglar. Såsom Å:s förnämsta arbeten kunna nämnas orgelverken i Katarina kyrka i Stockholm samt Strengnäs och Uppsala domkyrkor. Hvad, som fördelaktigt utmärker dessa, och öfver hufvud alla verk, som utgått från hans verkstäder, är stämmornas förträffliga intonation, hvarigenom de icke allenast erhålla den mest mjuka, fylliga och angenäma ton, utan en klangfärg, som troget återger de instrument de föreställa.

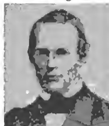
Åkerréhn, Olof, mekaniker. Född 1754 i V. Vingåkers socken af Södermanland, studerade Å. med understöd af grefve Fredrik Bonde på Kesäter, först i Åbo, sedan i Uppsala, vid hvilket sistnämnda universitet han blef magister 1782. Med grundlig underbyggnad, särdeles i de matematiska vetenskaperna, trädde han i det praktiskas tjänst såsom byggnadsingeniör, åtnjöt i flera år till 1795 ett stipendium af Brukssocieteten och ägnade hela sitt lif åt mekaniska uppfinningar och byggnadsarbeten. Antalet af verk och inrättningar, anlagda af honom, uppgå jämväl till en betydande siffra. Man har beräknat, att han, ifrån 1784 och till sin död, d. 9 maj 1812, således på tjuguåtta år, uppbyggt omkring femtio stångjärnshamrar, lika många spik- och knipphammarsverk, sju plåthamrar, sjutton sågverk, nittio kvarnar, förutom valsverk, blästerverk, fabriker, grufkonster m. m. Till hans utmärktaste arbeten räknades manufakturverken vid Vedevåg i Västmanland, öfver hvilka han länge förde en kraftig styrelse, Nyköpings mässingsbruk, byggnaderna vid Kinda kanal och slussverk o. s. v. — Äfven flera af hans skrifter förtjäna afseende, såsom: *Utkast till en praktisk afhandling om vattenverk* 1788, *Svenska blåsverkens historia* 1805, *Begrepp om lerhusbyggnad* 1811, *Om gevär och skjutkonst* 1812. Hans största och förnämsta arbete, *Samlingar i konstbyggnadsvetenskapen*, afbröts till stor skada genom författarens död. — Å. var sedan 1799 ledamot af Vet. akademien, i hvars handlingar han skrifvit flera uppsatser. 1811 hedrades han af Järnkontoret med dess stora medalj i guld.

Åkerström, Jonas, historiemålare. Född d. 9 mars 1759 i Åkre by, Rogsta socken af Hälsingland, där fadern, *Jon Mattsson*, gift med *Brita Eriksdotter*, var skattebonde. — Efter att från 1777 ha arbetat som lärling och gesäll hos en handtverksmålare i Hudiksvall, kom Å. 1782 till hufvudstaden, där han fick anställning hos ämbetsmålaren Holm, hvilken han biträdde vid förefallande dekorationsarbeten i enskilda hus. Samtidigt begagnade han undervisningen vid Konstakademien och fick studera under Desprez och Masreliez, af hvilka den förre använde honom på teaterns dekorationsverkstad. Redan 1783 vann han vid akademien en mindre medalj för antikritning och 1787 eröfrade han akademiens stora guldmedalj för utförandet af prisämnet *»Meleager, som vägra att hjälpa sina landsmän i striden»*, hvilket väckte stor uppmärksamhet och förskaffade honom ett genom subskription af enskilda personer åstadkommet stipendium, hvarmed han i maj 1788 begaf sig till Rom, där han sedan med understöd ur konungens handkassa uppehöll sig till sin död d. 25 nov. 1795. — Utan tvifvel var Å. ämnad till

en framstående konstnär. Han hade utmärkta anlag för teckning och klart färgsinne men saknade nödigt underlag af bildning och kunskaper. Hans flesta stycken förete, med många förtjänster i öfrigt, någonting sliskigt och kraftlöst, hvilket gifvit en och annan konstdomare anledning att bryta stafven öfver hela hans konstnärsskap. Af hans efterlämnade målningar må nämnas: *Amor och Psyche*, *Amor och Venus*, *Hebe och Ganymedes*, *Endymion och Diana*, *Bacchus och Ariadne*, *Procris och Cephalus*, samt *Venus, Anchises och Amor*, den sistnämnda i Nationalmuseum.

Ålund, Otto Vilhelm, historiker, publicist, öfversättare. Född d. 19 sept. 1822 i Örebro, där fadern *Lars Gustaf Ålund* var borgmästare. — Student i Uppsala 1839, blef Å. fil. kand. 1847 och promoverades 1851 till fil. doktor. Han sysselsatte sig därefter med lärareverksamhet i Norrköping, i förening med C. G. Starbäck m. fl., till 1854, då han ingick i Aftonbladets redaktion, där hans goda historiska kunskaper kommo synnerligen väl på sin plats å tidningens utrikesafdelning. På uppdrag af Aug. Sohlman begaf han sig hösten 1867 till Danmark för att studera den danska folkhögskolan. De resebref, i hvilka han i sin tidning skildrade sina intryck, voro burna af en flammande hänförelse och torde mera än något annat banat väg för dessa skolor i Sverige. Å. antogs ock 1868 som föreståndare för en af de tre första då nyupprättade svenska folkhögskolorna, Herrestad i Östergötland. Redan föga mera än ett år senare finner man honom dock å sin gamla plats i Aftonbladet, där han verkade till 1881. Han var sedermera 1883 medarbetare i Göteborgs Handelstidning och skötte 1885—88 utrikesafdelningen i Dagens Nyheter. En tid var han äfven en flitig medarbetare i Aug. Blanches Illustrerad Tidning, där den politiska återblicken i hvarje nummer var af hans hand. Sina sista år ägnade han uteslutande åt mera fri verksamhet som författare och öfversättare, bosatt i Uppsala, där han afled d. 23 mars 1901. — Redan tidigt började Å. den verksamhet som öfversättare, hvarigenom han förvärfvat beröm för stilistisk talang och bevarande af originalens egendomligheter. Det är ock hans goda smak, man har närmast att tacka för ett värdigt framträdande i svensk dräkt af sådana mästerverk som Leckys och Carlyles m. fl. historiska arbeten och Edvard Laboulayes skrifter. 1894—99 öfversatte och bearbetade han Beckers världshistoria. Det stora 1871—76 utgifna samlingsverket *Uppfinningarnes bok*, redigerades äfven af honom. — Självständigt har Å. bl. a. utgifvit: *Elementarkurs i geografien* 1859, *Geografi för skolans lägre klasser* 1872, *John Ericsson, några minnesblad* 1890, *Irland och Parnell* 1891 (i Verdandis småskrifter), *Amerika, dess upptäckt, eröfring och 400 åriga utveckling* 1892, *Gladstone, ett biografiskt utkast* 1893, *Gustaf II Adolf, ett 300 års minne för ung och gammal* 1894, *Gustaf Ericsson Vasa, Sveriges befriare och nydanare* 1896. — Ogift.

1. **Ångström, Anders Jonas,** universitetslärare, fysiker. Född på Lögdö bruk i Medelpad d. 14 aug. 1814. Föräldrar: d. v. brukspredikanten, sedermera komministern i Sättna *Johan Ångström* och *Katarina Thunberg*. — Efter att ha genomgått Härnösands läroverk, blef Å. student i Uppsala 1833, fil. mag. vid promotionen 1839 och hösten s. å. kallad till docent i fysiken. Förordnad 1842 till adjunkt vid Stockholms observatorium, utnämndes han 1843 till astr. observator i Uppsala. Sistnämnda år och det därpå följande befann han sig i München och tog hos professor Lamont å observatoriet Bogenhausen kännedom om dennes metod att anställa magnetiska mätningar. Detta med det resultat, att han under sin hemresa verkställde dylika mätningar i Paris, Bruxelles, Göttingen och Köpenhamn. Efter att 1845—57 ha tjänstgjort som examinator i matematik i studentexamen, 1846—47 vikarierat såsom astron. professor samt tidtals på 1850-talet såsom professor i fysik, erhöll han 1858 professuren i sistnämnda ämne. Strax vid början af de sexton år, han innehade denna lärostol, hade han att ombesörja inredningen af den för det fysiska kabinettet afsedda lokalen i den nya kemiska byggnaden samt instrumentsamlingens öfverflyttning till densamma. Han förskaffade vidare fysiska kabinettet en tidsenlig samling apparater och sökte genom införande af fysiska laborationer hos de studerande väcka och underhålla intresset för de exakta vetenskaperna. Det var under resor i Tyskland och Frankrike 1859 och 1866 han företog de ofvan antydda apparatinköpen. Sistnämnda år hade han äfven att i Paris fullgöra uppdraget att komparera de för fysiska kabinettet i Uppsala nyanskaffade måtten för metern och kilogrammet. Enahanda angelägenhet besörjde han därstädes 1867 i gemenskap med professor Ad. Nordenskiöld för Vetenskapsakademiens räkning. Han blef led., 1850 af Vet.-akad., och sedermera af flera inländska vetenskapliga samfund, 1867 af preussiska Vet.-akad. i Berlin, 1870 af The Royal society i London, af hvilket sällskap han 1872 fick mottaga den stora Rumfordska guldmedaljen, samt invaldes 1873 till medlem af l'Institut de France och af Videnskabernes selskab i Köpenhamn. Utanför hans egentliga verksamhetskrets togos hans insikter och förmåga i anspråk för åtskilliga offentliga uppdrag. Så var han 1869 ledamot af kommittén för ordnande af den ekonomiska förvaltningen vid Uppsala universitet och var från drätselnämndens inrättande i nämnda stad ända till sin död dess ordförande. Ledamot af 1873—74 års kommitté för omarbetning af universitetsstatuterna och stadgan för examina inom filosofiska fakulteten, tillhörde han i flera år styrelsen för Ultuna landtbruksinstitut och Uppsala stadsfullmäktige 1868—73, var akademiens rektor 1870—71 och från 1867 till sin död Vetenskapssocietetens i Uppsala nitiske och högt uppburne sekreterare. Död i Uppsala d. 21 juni 1874.

— Genom sina forskningar på den experimentela fysikens och särskildt spektralanalysens område förvärfvade Å. ett rykte, som värdigt ställer honom vid sidan af Sveriges största vetenskapsmän. Utrymmet tillåter ej att redogöra för alla hans forskningar och upptäckter på detta fält. Endast det må nämnas, att han i sin afhandling *Optiska undersökningar*, inlämnad till Vet.-akad. i Stockholm i febr. 1853, först af alla fysici uttalade den lag, som hufvudsakligen ligger till grund för spektralanalysen. I sin adress till Royal Society, då Å. några år därefter antogs till ledamot af densamma, anmärkte ordföranden, den berömde fysikern Sabine, att på grund af den nämnda afhandlingen Å. måste erkännas som spektralanalysens fader, medan hans optiska undersökningar »innehålla de fundamentala principerna till nästan allt som sedermera blifvit gjordt». I sitt sekularverk, *Spectre normal du soleil*, jämte *Atlas* 1868, lämnade Å. sedermera en närmare utredning af denna stora vetenskapliga fråga. Äfven på fysikens öfriga områden var han en lika snillrik som ihärdig arbetare, hvilken genom sina undersökningar spred ljus öfver månget förut dunkelt ämne. Bland hans många arbeten må som de viktigaste nämnas: *Mémoire sur la polarisation rectiligne et la double réfraction des cristaux à trois axes obliques* 1849, införd i Vetenskapssocietetens »Acta» för följande år, hvari han gifvit en lösning af problemet rörande dessa kristallers optiska fenomen, som Neumann, Mac-Cullagh m. fl. förgäfves sökt förklara, *Om de monoklinoëdriska kristallernas molekulära konstanter* 1850, *Ny metod att bestämma kroppars ledningsförmåga för värme* 1861, hvilken innehåller första tillförlitliga bestämningen af ledningsförmågans absoluta värde, *Sur deux inégalités d'une grandeur remarquable dans les apparitions de la comète de Halley* 1862, *Sur les spectres des gas simples* 1871. Utom de nu nämnda, hvilka torde få anses som hans viktigaste arbeten, böra jämväl framhållas hans berömda *Mémoire sur la température de la terre à differentes profondeurs* 1851—55, äfvensom från en tidigare period hans *Magnetische Beobachtungen bei Gelegenheit einer Reise nach Deutschland und Frankreich* 1844. — Gift 1845 med *Augusta Carolina Bedoire.* — Sonen *Knut Johan*, född i Uppsala d. 12 jan. 1857, blef student därstädes 1877, fil. doktor och docent i fysik vid Uppsala universitet 1885. Laborator i ämnet vid Stockholms högskola s. å., förflyttades han 1891 i samma egenskap till Uppsala, där han 1896 blef professor i ämnet. Å., som 1893 blef led. af Vet.-akad. och åtnjuter anseende för skicklighet i sin vetenskap, har å dess område utgifvit en mängd afhandlingar och företagit åtskilliga utländska resor i vetenskapligt syfte. — Gift 1886 med *Helena Elisabet Pilo.*

2. **Ångström, Carl Arendt,** mekaniker. Född på Lögdö bruk i Medelpad d. 23 okt. 1821; den föregåendes bror. — Student vid Uppsala universitet 1841, deltog Å. som frivillig i danska kriget 1848, aflade fil. kand.-examen i Uppsala 1851 och promoverades 1854 till fil. magister. Omedelbart efter det han absolverat fil. kand.-ex., ingick han som auskultant i Kommersekollegium, genomgick som ordinarie elev Falu bergsskola 1851—53, anställdes i slutet af sistn. år som disponent vid Tabergs grufvor i Värmland och antogs därjämte som ingenjör på Järnkontorets mekaniska stat 1854. 1864 utnämndes han till professor i tillämpad mekanik vid Teknologiska institutet i Stockholm och blef tillika 1869, efter bergsskolans förflyttning till hufvudstaden, lärare i bergsmekanik vid nämnda läroanstalt, numera benämnd Tekniska högskolan. Vid sidan af sina ordinarie tjänstebefattningar utöfvade Å. en betydande verksamhet som praktisk ingenjör och konstruktör af maskiner och byggnader för grufvor och järnhandteringen samt ifrade för utvecklingen af kommunikationsväsendet, i hvilket afseende kan erinras om, att det var han, som först väckte förslag om och företog undersökningar för anläggning af den s. k. bergslagsbanan, hvilken viktiga kommunikationsled sedermera genom andra personer kom till stånd. Vidare medverkade han till införande af s. k. strål- eller tryckturbiner samt af åtskilliga arbetsmaskiner för järnberedningen, införde vid bergssprängning användningen af säkerhetständrör, anlade vid Taberg 1862 en fabrik för tillverkning af sådana, uppfann metoden att med bruk af deviationskompass verkställa undersökning af järnmalmsfälts läge och utsträckning, uppgjorde förslag till koncentrering af Uddeholms bolags järntillverkning genom anläggande af nya verk vid Hagfors, till anläggning af Bångbro m. fl. järnverk äfvensom af ett större stålmanufakturverk vid Tunafors invid Eskilstuna o. s. v. För dessa och likartade arbeten företog han vid åtskilliga tillfällen resor till England, Frankrike, Belgien och Förenta staterna i Nordamerika, de sistnämnda senast 1876. För bedömandet af maskiner fungerade han som prisdomare, utom vid utställningar i Sverige, vid de internationella utställningarna i Köpenhamn 1868 och 1888, i Wien 1873 och Filadelfia 1876. — 1865 deltog han i stiftandet af Ingenjörsföreningen i Stockholm och var sedan dess densammas sekreterare till dess upphörande 1891 och redaktör af dess handlingar (tjugufem årgångar). Led. 1869 af Vet.-akad., af hvilken han 1873 erhöll det Wallmarkska priset. — I Ingenjörsföreningens förhandlingar, Tidskrift för praktisk byggnadskonst, Värmländska bergshandteringens annaler, men framför allt i Järnkontorets annaler har Å. författat en mängd uppsatser i mekanik och tekniska ämnen, af hvilka några blifvit öfversatta på tyska. Vidare äro såsom alster af hans litterära verksamhet att nämna bl. a. *Handbok för beräkning och byggnad af turbiner och turbinpumpar* 1880, *Anordningen af de vid järnhandteringen begagnade valsverken* 1884, *Beräkning och konstruktion af kolfpumpar* 1889, hvarjämte han bearbetat Reuleaux' »Konstruktören» 1863—64, och supplement 1893,

samt Uhlands »Fickhandbok för maskiningenjörer och konstruktörer» 1883. Död d. 27 dec. 1896 å Sofiahemmet i Stockholm. — Gift 1: 1855 med *Katarina Kristina Wahrenberg* och 2: 1873 med *Mathilda Elisabet Salholm.*

Åstrand, Nils, präst, riksdagsman. Född d. 9 dec. 1785 i Ånsta socken nära Örebro, där föräldrarna voro soldatfolk. — Student i Uppsala 1807, ägnade Å. under sin beredelse till graden isynnerhet grundliga studier åt matematik och filosofi samt promoverades till fil. magister 1812. Förordnad 1814 att vara apologist vid skolan i Nyköping och 1819 till dylik befattning i Örebro, lät han prästviga sig 1821 samt befordrades 1822 till konrektor vid Örebro skola och till kyrkoherde i Ekers prebendepastorat. Blef kyrkoherde i Kräklinge 1827, prost 1828 och förflyttades från Kräklinge som kyrkoherde till Edsberg och Hackvad 1840. Han afled, innan han ännu tillträdt Edsbergs pastorat, under riksdagen i Stockholm, d. 10 dec. 1840. — I samtliga riksdagarna 1828—40 deltog Å. som fullmäktig för Strängnäs stifts prästerskap och var genom sin oväld, sakkännedom och självständighet en af de utmärktaste representanterna i prästeståndet, som 1834 och 1840 invalde honom i statsutskottet. 1837 var han utsedd till statsrevisor. Under den tid, han tjänstgjorde i skolan, var han en flitig och skicklig öfversättare af främmande gagneliga arbeten, såsom: Haug: »De kristnes antiqviteter» 1813, Villers: »Utkast till kristna kyrkans historia» 1817, Eichhorn: »De tre sista århundradenas historia» 5 band 1815—24, Eichhorn: »Nittonde århundradets historia» 1816 m. m. — Gift 1: 1820 med *Hedvig Charlotta Bruzelius* och 2: 1826 med *Anna Elisabet Svenberg.*

Åström, Johan, homilet, psalmist. Född d. 30 nov. 1767 i Gäfle; son af orgeltramparen *Johan Mattson Åström* och *Elisabet Insulander.* — Efter förberedande studier i Gäfle skola och gymnasium blef Å. student i Uppsala 1785 och erhöll vid promotionen 1794 den filosofiska graden. Prästvigd 1793, anställdes han två år senare som hospitalspredikant i Uppsala, blef svensk pastor vid tyska församlingen i Norrköping 1799 och befordrades 1805 till kyrkoherde i Tuna och Stafby församlingars pastorat af ärkestiftet. Prost 1808, teologie doktor 1809 samt slutligen kyrkoherde i Simtuna, Altuna pastorat af samma stift 1821. Död d. 29 febr. 1844. — I flera af de reformförslag för kyrkan, som åvägabragtes i början af detta århundrade, var Å. en kunnig och samvetsgrann medarbetare, såsom i katekeskommittén, i kommittén för ny kyrkohandbok, i kommittén för ny evangeliibok samt i nya psalmbokskommittén. I den sistnämnda deltog han särdeles verksamt, liksom han synes bland kommittéledamöterna ha varit den, till hvars insikter och omdöme Wallin satte mesta förtroendet. I vår nuvarande psalmbok äro omkring tjugu psalmer af Å:s hand, däribland de vackra: N:r 42: *Höj, människa, höj ur gruset,* 168: *Store Gud, som handen räckte,* 219: *Gud, fullkomlighetens källa,* 480: *Snabbt som blixten, de försvinna,* m. fl. — På det homiletiska området författade och utgaf han, utom strödda predikningar och tal, *Predikningar,* 3 delar 1829—31; *Handbok i theologiska litteraturen* för studerande och yngre ämbetsbröder, 3 delar 1842 m. m. En samling *Predikningar och religionstal* utgafs efter hans död 1846. Medarbetare från 1799 i G. Adlersparres tidskrift »Läsning i blandade ämnen», införde han i denna åtskilliga gärna lästa uppsatser i religiösa ämnen. — Gift 1800 med *Maria Eleonora Alner.*

Åhrling, Johan Erik Evald, Linné-forskare.

Född i Brännkyrka socken, Södermanland, d. 18 sept. 1837. Föräldrar: kyrkoherden *Gustaf Erik Åhrling* och *Josefina Augusta Maria Åbom.* — Efter i Uppsala, där han blef student 1856, idkade studier för filosofiska graden, utnämndes Å. 1868 till kollega vid läroverket i Arboga men blef först fyra år därefter fil. d:r. Död i Arboga d. 5 april 1888. — I sina studier varmt fästad vid botaniken, kom Å. att ägna sig åt forskningar rörande Linné, hans lif och verk. Redan hans 1872 skrifna gradualafhandling, *Studier i den Linnéanska nomenclaturen och synonymiken* berörde antydda område. Härefter utgåfvos af honom dittills otryckta arbeten af Linné, såsom 1873 hans »*Flora dalecarlica*» med kommentarier, 1879—80 hans »*Svenska arbeten i urval*» I, II, h. 1. Detta ofullbordade verk, som utgifvaren försett med upplysande noter af stort värde, innehåller Linnés bref till svenskar. Efter Å:s död utgafs med statsunderstöd af Vetenskapsakademien den af honom verkställda samlingen af Linnés »*Ungdomsskrifter*», 2 serier, 1888—89. Under sina Linnéforskningar hade Å. 1878 den lyckan att i Löfsta bibliotek anträffa det under ledning af Olof Rudbeck åvägabragta stora botaniska planschverket »*Campi elysii*» i original. — Gift med *Anna Kindeström.*

1. **Älf, Samuel,** präst, svensk och latinsk vitterhetsidkare. Född i Kvillinge socken af Östergötland d. 14 juli 1727. Föräldrar: kyrkoherden *Erik Älf* och *Elisabet Rydelia.* — I Uppsala, där Ä. vid aderton års ålder inskrefs som student, gjorde han sig så känd för sina insikter i romarspråket, att han året efter det han blifvit magister, 1752, erhöll flera röster i fakulteten till professuren i romersk vältalighet och poesi. 1753 förordnades han till docent i latin i Uppsala och utnämndes 1760 till eloqu. et poës. lector i Linköping. Erhöll professors titel 1762, befordrades, efter att ha låtit prästviga sig 1766, till kyrkoherde i Slaka prebendepastorat 1771, blef teologie doktor vid kröningen 1772, andre teologie lektor 1773, prost 1781 och s. å. domprost i Linköping. Led af Vitt. hist. och ant. akad. 1793. Död i Linköping d. 17 juni 1799. — Varmt hängifven romarnas språk och skaldekonst, arbetade Ä. som lärare mycket för latinska vitterhetens utbredande bland den studerande ungdomen. Äfven den svenska vitterheten hade i honom en vän, och det förtjänar ihågkommas, att han var en bland stiftarna af det vittra säll-

skap, som slöt sig kring fru Nordenflycht. Hans tryckta latinska skaldestycken uppgå till mer än hundra, däribland en öfversättning på latinsk vers af Gyllenborgs »Tåget öfver Bält» och af samme skalds »Ode öfver ett godt hjärta», äfvensom Dalins »Svenska friheten», af hvilken öfversättning manuskriptet emellertid gått förloradt. Ä., som var ledamot af Apollini sacra, Utile dulci m. fl. samfund, har äfven efterlämnat en mängd poem på svensk vers, af hvilka dock endast en fåtal blifvit tryckta. För studenter, tillhörande Östgöta nation i Uppsala, stiftade han ett stipendium och skänkte till Linköpings bibliotek 106 vol. manuskript. — Gift 1762 med *Anna Dorotea Filenius*.

2. **Älf, Erik Peter,** vitter författare. Född i Linköping d. 2 mars 1765; den föreg. son. — Student i Uppsala 1782, begaf sig Ä. 1785 till universitet i Lund, hvarest han innehade första hedersrummet vid promotionen 1787. Två år därefter förordnad till docent i litteraturhistoria, lät han prästviga sig 1792 och afled i Lund natten till d. 24 jan. 1793, endast tjuguåtta år gammal. Den poetiska begåfning, hvarmed Ä. var utrustad, gaf upphof åt dikter, som tilltalade hans samtid och onekligen ägde åtskilliga förtjänstfulla drag. Den största och bästa af dessa dikter var *Tal öfwer freden i Werelä* 1790. I *Werthers första och sista stunder* 1786, spåras den sjukliga känslosamhet, som i Göthes namnkunniga »Die leiden des jungen Werthers» både gaf sig uttryck och fick näring. Af något mindre betydenhet och värde är hans *Segersång öfver den 30 September 1789*. Efter hans död utgaf Leopold hans *Strödda skaldestycken* 1795, hvilket synes antyda, att denne estetiske finsmakare funnit den tidigt bortgångne skaldens dikter stå öfver flertalets af rimmande medtäflare.

Öberg, Lotta, poetissa. Född af fattiga föräldrar i Stockholm 1818. — Ö:s afgjordt poetiska kallelse visade sig mycket tidigt i små diktförsök, af hvilka ett händelsevis föll i händerna på excellensen af Wetterstedt, genom hvars föranstaltande den fattiga flickan hämtades från sin skröpliga bostad vid Luntmakaregatan och sattes i en af Stockholms bästa pensioner. Här gjorde hon de mest snabba framsteg, men hennes af naturen svaga kroppshydda, undergräfd af lidanden och umbäranden i ungdomen, föll, innan hennes rika anlag ännu hunnit utveckla sig, tillsammans i döden d. 21 juni 1856. — Under hennes lifstid utgåfvos genom vänners försorg hennes *Lyriska dikter*, 3 häft. 1834—41. »De vittna om en djup och varm känsla, som på ett enkelt, oskuldsfullt och rörande sätt återklingar af de stora skaldernas toner, af hvilka hon inspirerades.»

Ödman, Nils **Petrus,** skolman, författare, föreläsare. Född i Åmål d. 12 aug. 1838. Föräldrar: vågmästaren *Svante Ödman* och *Jenny Wigelius*. — Efter skolstudier i Karlstad blef Ö. student i Uppsala 1856. I lärdomsstaden gjorde han sig känd och omtyckt som visdiktare och sångare, och när

1860 Dietrichson bland studenterna bildade det vittra Namnlösa samfundet, dröjde det icke länge, innan Ö. blef en af dess medlemmar. Sedan han 1866 tagit filosofiska doktorsgraden, uppehöll Ö. sig under följande året för språkstudiers idkande i England och Frankrike. Antagen 1868 till hufvudlärare i nämnda länders språk vid Göteborgs realgymnasium, utnämndes han 1870 till lektor i lefvande språk vid Hernösands läroverk och öfvertog 1877 lektoratet i samma ämnen i Gäfle. Under signaturen »Pelle» deltog han med humoresken »*Min första kondition*» i den publikation, »Sånger och berättelser af nio signaturer», hvarmed nyssnämnda sällskap uppträdde 1863. Då emellertid detta hans opus rönte ett tämligen ogynnsamt mottagande af kritiken, blef han därigenom för en längre tid afskräckt från att fortgå på författarebanan. Först 1873 beträdde han ånyo densamma. Hans då till »Göteborgsposten» skrifna korrespondensartiklar från Frankrike väckte allmänt bifall. Detsamma kan säkerligen äfven sägas om de samlingar af lifs- och tidsbilder, dikter m. m., han sedermera utgifvit, och som till stor del varit synliga i tidningar och tidskrifter. Däribland må nämnas *Ungdoms- och reseminnen. Vers och prosa*, 2 bd., 1881, *Ny samling studentminnen och resebilder* 1891, *Vexlande bilder, prosa och vers* 1893, *Ur en svensk tonsättares lif* 1885—86, utgörande en minnesteckning öfver J. A. Josephson, m. m. Ö. skildrar hurtigt och raskt och i en stämning, genomskimrad af lifsglädje men ock af ett från all asketisk tyngd fritt religiöst allvar. I vissa af sina versifierade bilder ur societetslifvet gisslar han med satirisk skärpa dess svaga sidor. Redan i slutet af 1870-talet började Ö. i afsikt att motarbeta dålig smak och låga böjelser, framför allt hos ungdomen, vid val af nöjen och förströelser, att anordna ett slags aftonunderhållningar med föredrag, sång och andra tillställningar af lifvande och oskyldigt muntrande art. Han har därvid fortfarit, äfven sedan han, hunnen pensionsåldern, lämnat sitt lektorat. Om ett föredrag, hållet af Ö. vid en dylik underhållning i Stockholm i jan. 1906 heter det i en hufvudstadstidning bl. a.: »Hr Ödman hade denna gång valt till ämne *Minnen från serenadlifvet i Uppsala från 1860-talet*, och det är ju ett ämne, som fullt och helt låter hans natur ta ut sin rätt. Kraftiga efterdyningar efter den som ledande maktriktning inom litteraturen afsomnade romantiken kunna ju skönjas äfven in på 1860-talet, och hr Ö. är romantiker. Man behöfver blott höra honom tala något litet om serenaden och med den sammanhängande företeelser för att fatta det.» — Gift 1871 med *Linnéa Sofia Elisabet Helena Tullberg*, dotter af professor O. F. Tullberg (se II: 642).

Ödmann, Arvid, operasångare. Född i Karlstad d. 18 okt. 1850. Föräldrar: köpmannen *Johan Fredrik Ödmann* och *Betty Berg*. — Ö., som under sin uppväxt begagnat sig af undervisnin-

gen i Karlstads läroverk, var nära att taga studentexamen, då en händelse inträffade, som kom att gifva hela hans följande lefnadsbana dess riktning. På grund af sin vackra röst blef han nämligen erbjuden att deltaga i en af magister Jahnke planerad turnée i Amerika med en af honom bildad sångartrupp. Sedan han med anledning däraf kommit till Stockholm, lärde dåvarande sekreteraren vid K. teatern, O. Wijkander känna den unge mannen. Öfvertalad af denne, sökte han inträde och blef med största lätthet antagen såsom elev vid K. operan. Efter under god ledning idkade sångstudier debuterade han d. 14 febr. 1873 som *Tamino* i »Trollflöjten», utförde under loppet af s. å. *Oberons* parti i »Oberon» och *Ernestos* i »Don Pasquale» samt erhöll engagement i juni 1875. Under mellantiden hade han fortsatt sina studier under Günther och Ivar Hallström samt utbildade sig ytterligare i Paris, där hans lärare var Masset. Med undantag af åren 1887—89, då Ö. var fäst vid operan i Köpenhamn, har han ända sedan 1876 tillhört lyriska scenen i Stockholm. Till en början mindre tillfredsställande beträffande det dramatiska utförandet af de honom anförtrodda rollerna, har han efter hand äfven såsom skådespelare höjt sig till ett verkligt konstnärsskap, som i förening med hans höga, rena, innerligt sympatiska, tenor gjort honom till publikens synnerliga gunstling. Ännu i besittning af stämmans hela styrka, höjd, mjukhet och välljud, behärskar han alltjämt hela sin omfångsrika och omväxlande repertoar. Af dithörande roller må nämnas *Ture* i »Den bergtagna», *Charlott* i »Advokaten Pathelin», *Don Ottavio* i »Don Juan», *Fernando* i »Leonora», *Bénoit* i »Kungen har sagt det», *Tavannes* i »Hugenotterna», *Wilhelm Meister* i »Mignon», *Don José* i »Carmen», *Alfredo* i »Den vilseförda», *Achilles* i »Iphigenia i Aulis», *Zephoris* i »Konung för en dag», *Philemon* i »Philemon och Baucis», *Edgar* i »Lucie», *Almaviva* i »Barberaren», *Radames* i »Aida», *Faust* i »Faust» och »Mefistofeles», *Toriddo* i »På Sicilien», *Romeo* i »Romeo och Julia», *Stradella* i »Stradella», *Fra Diavolo* i »Fra Diavolo», *Noureddin* i »Lalla Rookh», *Florestan* i »Fidelio», *Chapeloux* i »Postiljonen från Longjumeau», *Bergakungen* i »Den bergtagna», *Hertigen* i »Rigoletto», *Sandu* i »Neaga», *Paul* i »Paul och Virginie», *Walter* i »Mästersångarne», *Gerald* i »Lakmé», *Arnold* i »Wilhelm Tell», *Enzo* i »Gioconda», *titelrollerna* i »Profeten», »Josef», »Lohengrin», »Otello» o. s. v. — Gift 1881 med *Jenny Brandt*.

Ödmann. Äldste kände stamfadern *Lorentz Ödmann* var vid 1700-talets ingång tenngjutare i Jönköping.

1. **Ödmann, Samuel Lorentz,** universitetslärare, naturforskare, teolog, skald, musiker. Född i Växiö d. 25 dec. 1750. Föräldrar: kyrkoherden *Gabriel Ödmann* och *Katarina Wiesel*. — Sin första uppfostran erhöll Ö. hos sin morfar, prosten Wiesel i Vislanda, hvars patriarkaliska

hem han sedan så mästerligt skildrade i sina »Hogkomster från hembygden och skolan». Efter grundliga studier vid Växiö läroverk blef han vid aderton års ålder student i Uppsala och aflade fil. kand. ex. därstädes 1772. Han var då en man med mångsidiga kunskaper, och bland ämnena för hans studier intogs ett icke ringa rum af naturvetenskapen, för hvilken han hyste ett intresse, som gjorde honom till en af Linnés mest omhuldade lärjungar. Då Ö. följande år, 1773, lät prästviga sig, skedde det med anledning af kallelse till huspredikant hos general Pfeiff på Värmdön. På kallelse af friherre Cederström, som var bosatt inom samma pastorat, förordnades han 1776 till komminister och skolmästare på Värmdön och kvarstannade i fjorton år på denna anspråkslösa plats, där hans inkomster voro så knappa, att han måste bidraga till de sinas uppehälle genom att fiska och jaga. Under en af dessa jakter förkylde han sig så svårt, att han sedan aldrig tålde fria luften och aldrig fullkomligt återvann hälsan. För att göra sitt lif någorlunda drägligt dömde han sig till ett beständigt innesittande i studerkammaren, hvilket lefnadssätt med få afbrott fortfor i fyrtifem år. Emellertid gjorde han sig genom utgifna skrifter så känd, att han 1784 invaldes till ledamot af Vet.-akad., hvarefter han genom medverkan af ärkebiskop Troil och biskop Wallqvist 1790 utnämndes till kyrkoherde i Gamla Uppsala och blef ord. teologie adjunkt i Uppsala s. å. — På denna plats, som han tillträdde 1792, väntade honom, den mångsidigt lärde, ett nytt och vidsträckt verksamhetsfält. Strax efter sin ankomst till Uppsala anmodades han att deltaga i bibelkommissionens arbeten, hvilka sedan till drygaste delen kommo på honom och Tingstadius, och insattes någon tid därefter i ecklesiastikkommittén, som hade att afgifva förslag till nya »kyrkoböcker». 1799 befordrades han till teol. professor och blef följande året teol. doktor. Sedan på hans inrådan ett Teologiskt seminarium blifvit inrättadt vid universitetet, förordnades han 1806 till dess förste director och till professor i pastoralteologien samt skötte, fastän instängd i sin kammare och ständigt sängliggande, icke blott alla sina göromål som professor och seminariiföreståndare, utan äfven de pastorala i sitt prebende, hvarjämte han utvecklade en högst betydlig skriftställareverksamhet. I arbetet för åstadkommande af ny psalmbok deltog han till 1814, då han därmed upphörde på grund af meningsskiljaktigheter med Wallin och missbelåtenhet med det enligt hans mening alltför öfvermäktiga sätt, hvarpå denne vid arbetet gjorde sig gällande. Sina föreläsningar i exegetik, som både till form och innehåll på ett fördelaktigt sätt afveko från hvad dittills i den vägen förekommit, höll han i sin rymliga, af böcker uppfyllda sängkammare. Äfven såsom föreståndare för teologiska seminariet utvecklade han en epokgörande verksamhet, framför allt genom ett oförsonligt utrotningskrig mot osmakligheterna och löjligheterna i den äldre predikostilen. På grund af sina vetenskapliga förtjänster inkallades han i flera lärda sällskap. Trots sitt instängda lefnadssätt med dess egen-

domligheter, hvartill hörde bl. a. en rumstemparatur af 26—28 grader och afsägelse af vatten till utvärtes bruk (i stället att tvätta sig torkade han sig med varma handdukar), uppnådde han den höga åldern af nära 80 år och afled i Uppsala d. 2 okt. 1829. — Redan som yngling leddes Ö. af sin ovanliga fattningsgåfva att utbreda sig öfver flera grenar af det mänskliga vetandet. Outtröttlig i sin kunskapssträfvan och utrustad med ett skarpt förstånd och ett ovanligt minne, förvärfvade han sig i en mängd lärdomsgrenar vidsträckta insikter. Så i naturalhistorien, främst zoologien, men äfven botaniken — ett växtsläkte, *Oedmannia*, har uppkallats efter honom. Han var ock framstående genom sin stilistiska förmåga. Isynnerhet fäste han sin håg vid Österlandets språk, fornkunskap och naturalhistoria. Hans flesta arbeten utgöras af öfversättningar och sammandrag af resebeskrifningar, af öfversättningar utaf några bibelns böcker samt strödda arbeten och uppsatser till upplysning af Den heliga skrift. Som skald har han utmärkt sig genom sina *Försök till kyrkosånger* 1798, som upptager 85 psalmer, däraf utaf honom 77 diktade och 8 omarbetade, och af hvilka 28 inrymts i 1819 års psalmbok, samt genom tvenne oratorier: *Försonaren på Golgata* 1809 och *Försonaren på oljeberget* 1815, till hvilka han, åtminstone delvis, skall hafva komponerat den äfven af kännare lofordade musiken. Hans icke få homiletiska och exegetiska arbeten torde, hvad flertalet angår, med rätta anses såsom föråldrade. Däremot är han och skall säkerligen länge af hvarje bildad svensk vara känd och uppburen genom sina förut omnämnda *Hågkomster från hembygden och skolan*, förf. 1801, tr. 1830, med mästerhand uppdragna teckningar af hemlifvet och sederna i Småland kort efter midten af adertonde århundradet. Arbetet tillökades sedermera med uppsatsen *Prosten Lenæus i Delsbo och hans församling på 1760 talet*, 5:te uppl. 1888. — Svenska akad. lät 1867 öfver Ö. prägla en minnespenning, med anledning hvaraf Böttiger författade en förträfflig lefnadsskildring af den märklige mannen, införd i Sv. akad:s Handl. ifrån år 1796, del 43. — Gift 1776 med *Elisabet Myrin*.

2. **Ödmann, Erik Samuel,** präst, riksdagsman.

Född i Mo socken i Hälsingland d. 27 okt. 1786; den föregåendes brorson. Föräldrar: häradshöfdingen, lagmannen *Gabriel Ödmann* och *Katarina Myrin* — Vid sexton års ålder begynte Ö. sina akademiska studier i Uppsala och blef fil. magister vid promotionen 1809. Anställd s. å. som ammanens vid Teologiska seminariet, förordnades han 1810 till vice lektor vid gymnasiet i Gäfle, blef gymnasiiadjunkt därstädes samma år, eloqu. et. poës. lector 1814 samt befordrades, sedan han låtit prästviga sig 1825, till kyrkoherde i Vendels församling af ärkestiftet 1827. — Prost 1830, kontraktsprost i Örbyhus' kontrakt 1841, hedrad med teol. doktors titel 1844. Död på Hofgårdsby i Vendels socken d. 17 sept. 1845. I yngre år utmärkte sig Ö. som vitter författare och eröfrade två gånger Sv. akademiens pris för vältalighet, nämligen 1813 för *Historia om det första korståget* och 1816 för ett *Försök öfver islamismen*. Vid riksdagarna 1834—44 var Ö. led. af prästeståndet, där han uppträdde som den liberala oppositionens ledare, 1834 och 1844 placerad i bankoutskottet samt 1840 i konstitutions- och hemliga utskotten. Under samma tid hade han flera gånger representationens förtroende att vara stats- och diskontrevisor, var tvenne gånger föreslagen till pastor primarius i Stockholm och innehade jämväl biskopsförslag. — Gift 1819 med *Brita Katarina Stenfelt*.

3. **Ödmann, Samuel Martin,** publicist, politiker.

Född i Gäfle d. 1 maj 1822; den föreg. son. — Student i Uppsala 1837, vistades Ö. därstädes till i slutet af 1840-talet, intagande en ganska framskjuten ställning inom studentlifvet och förvärfvande en på flera områden grundlig bildning. Han öfvertog därefter skötseln af fäderneegendomen Hofgårdsberg i Uppland och förvärfvade sig sin orts förtroende, hvilket bl. a. tog sig uttryck i val till riksdagsman i bondeståndet vid 1856—58 års riksdag. Han valdes här till förste suppleant i statsutskottet och gjorde sig bemärkt som lycklig talsman för liberala idéer. Till följande riksdag återvaldes han icke, men insatte i stället sitt arbete för den representationsreform, som låg honom varmt om hjärtat, genom utgifvandet af *Politisk tidskrift för Sveriges allmoge* 1860—64. Bondeståndets fullmäktig i riksgäldskontoret 1863—65, verkade han ock vid denna tid som sekreterare i den kommitté, som tillsatts för att föra representationsreformen fram till seger, och tog med hela sin själ del i äfven de öfriga sträfvanden, som besjälade den tidens liberala. 1865 blef han redaktör för tidningen »Fäderneslandet», i hvilken egenskap han verkade ända till 1898. Vid Ö:s öfvertagande af bladet var dess renommé synnerligen dåligt, men han var besjälad af de bästa föresatser att upprycka ogräset, hvilket åtminstone i ej ringa mån lyckades och en tid å 1870—80-talen utöfvade det icke obetydligt politiskt inflytande. Ö:s egna artiklar, både å det politiska och litterära området, vittnade om en fin penna och grundliga insikter, om man ock måste konstatera en viss oförmåga att följa med tidens utveckling utöfver de 1848 års idéer, som utgjorde ledtråden för hela hans verksamhet. Under sitt sista lefnadsår utgaf Ö., som afled å Sundbyberg invid Stockholm d. 21 jan. 1899, en i flera afseenden läsvärd skildring *Från flydda dagar, minnen och anteckningar*. — Gift 1: 1857 med *Julia Martina Stenfelt* och 2: 1869 med *Jenny Maria Braun*, som, född i Stockholm d. 20 mars 1847, under en följd af år icke oväsentligt bidrag till spridningen af mannens tidning genom sina därstädes intagna följetonger, hvilka genom lifligt framställningssätt och rikedom på spännande situationer städse visade sig kunna fängsla en talrik läsekrets. Af dessa äro åtskilliga äfven utgifna i bokform, såsom *På villovägar* 1876, *Bruden på Stafsund*

1882, *Ruth* 1882, *Armbandet eller den klufna ormen* 1883, *Artur Grip* 1883, *Irma* 1883, *Arbetarens lön* 1889, *Dagny, en familjehistoria* 1892, *Vålnaden på Tyresö* 1894.

Ödmansson, Ernst Ludvig Vilhelm, läkare. Född i Landskrona d. 8 juli 1831. Föräldrar: borgmästaren *Johan Ödmansson* och *Charlotta Wilhelmina Flyborg.* — Student i Lund 1849, blef Ö. filosofie kandidat därstädes 1853, med. kandidat 1857, licentiat 1859 och kirurgie magister 1861. Året därpå promoverades han till medicine doktor, efter att ha utgifvit afhandlingen *Bidrag till kännedomen af urinsedimentet uti njurarnes sjukdomar.* 1863 docent och 1864 adjunkt i patologisk anatomi vid Karolinska institutet, utnämndes han 1869 till e. o. professor i syfilidologi därstädes. S. å. blef han tillika öfverläkare vid Stockholms stads och läns kurhus och kvarstod i antydda befattning till 1888, då han blef öfverläkare vid sjukhuset S:t Göran. Bland Ö:s vetenskapliga skrifter må nämnas *Fall af encephalitis corticalis et hydrocephalus acutas,* i »Med. arkiv» III, samt *Studier öfver syfilis, Fall af framboesiartade vegetationer från syfilistiska sår, Subkutana sublimatinjektioner mot syfilis, Syfilis och erythema multiforme, Statistiska notiser från Stockholms stads och läns kurhus, Till frågan om excision af de syfilitiska primäraffektionerna, Om urethritis externa och cystabildningar å förhuden, Om de yttre ilialkalkörtlarnas sjukliga förändringar vid ljumskbuboner* och *Om lungaffektion efter intramuskulär injektion af olösliga qvicksilfverpreparater vid syfilis,* alla dessa uppsatser införda i »Nord. med. arkiv», äfvensom *Studier öfver epitheliernas byggnad, Till läran om albuminuri* och *Några fall af aphasi,* intagna i »Hygiea». I Stockholms hälsovårdsnämnds årsberättelse för 1889 förekommer en af Ö. författad skildring af sjukhuset S:t Göran. Vid nedläggandet 1876 af ordförandeskapet i Svenska läkaresällskapet behandlade han frågan *Om Stockholms allmänna hälsovård jämte några inledande anmärkningar rörande dödligheten därstädes och dödsorsakerna.* Ledamot 1871—77 af Stockholms stads sundhetsnämnd och 1878—83 af dess hälsovårdsnämnd redigerade han den sistnämndas berättelser till Medicinalstyrelsen för 1879—80. Sedan han 1896 erhållit afsked från e. o. professuren, frånträdde han 1898 öfverläkarebefattningen vid S:t Göran. Ö. är sedan 1894 ledamot af Vet.-akad. — Gift 1867 med *Jenny Adolfina Becker.*

Öfverbom, Jonas, matematiker, geodet, meteorolog. Född d. 24 jan. 1758 i Mo, Gäfleborgs län. Föräldrar: kronolänsmannen *Per Öfverbom* och *Kristina Larsdotter.* — Efter flitigt idkade studier vid Hudiksvalls skola och Gäfle gymnasium, blef Ö. student i Uppsala, där han isynnerhet ägnade sig åt matematiken. Sedan han 1780 blifvit kammarskrifvare i Krigskollegium, öfvergick han 1783 till Landtmäterikontoret, där han 1786 blef e. o. ingenjör och 1791 premiäringenjör. Ö. utgaf efter sitt inträde i sistnämnda verk väl utarbetade kartor: 1788 öfver Finska viken med kringliggande landskap, följande år öfver Åland med en del af svenska och finska skären samt postvägen mellan Sverige och Finland och 1793 öfver Heinola höfdingdöme. De sammandrag af geometriska kartor öfver byar, hemman och lägenheter, som alltjämt af honom verkställdes, kunde verket ej på grund af bristande tillgångar utgifva. Dessa kartarbeten blefvo emellertid begagnade, då S. G. Hermelin utgaf sitt stora kartverk. Stor förtjänst inlade Ö. såsom deltagare, jämte bl. a. Jöns Svanberg, i den vetenskapliga expedition, som 1801—03 på statens bekostnad hade att utföra den gradmätning i Lappland, hvarmed afsågs att justera de mätningar, som Maupertuis verkställt därstädes 1736—37 och Bouguer m. fl. 1735—42 i Peru. Af största betydelse för framgången af expeditionens arbeten voro de mångfaldiga anordningar, Ö. härunder företog, anordningar, hvilka i allmänhet icke kunde på förhand uttänkas, utan genast måste uppfinnas. Ett af honom för arbetena uppfunnet s. k. ekvialtitud-instrument vann bifall äfven bland utländska astronomer. Ö. utarbetade 1804 *Uppskattningstabeller* och utvecklade en förtjänstfull verksamhet på meteorologiens område genom sin i Vet.-akad:s handl. 1808 införda afhandling om medelvärmen i Stockholm under loppet af femtio år, hvilken afhandling blef öfversatt på engelska och införd i Thomsons »Annals of philosophy». Redan 1797 blef Ö. invald som ledamot i det året förut stiftade Krigsmannasällskapet (nu Krigsvetenskapsakademien), 1799 i Vetenskapsakademien, hvars preses han var 1808—09, samt 1813 i Landbruksakad. Död i Stockholm d. 11 juli 1819. — Gift 1788 med *Kristina Alexandra Elbfas.*

Öhrvall, Hjalmar August, läkare, öfversättare, folkbildningsfrämjare. Född i Nora d. 15 dec. 1851. Föräldrar: apotekaren *Anders August Öhrvall* och *Elisabet Westberg.* — Student i Uppsala 1872, aflade Ö. 1881 med. kandidatexamen. Entusiastisk beundrare af John Stuart Mill, framträdde Ö. s. å. med en pietetsfull öfversättning af dennes berömda arbete: »*Om friheten*», hvarpå följde samma författares »*Tre religionsfilosofiska afhandlingar*» 1883 och »*Utilitarism*» 1885. Ett bröstlidande föranledde Ö. att vintern 1883—84 uppehålla sig å de Kanariska öarna. Kuren lyckades och kurorten, Tenerife, är af Ö. sedermera skildrad i Uppsala läkarfören:s förhandlingar, 1887. Förordnad 1886 till t. f. laborator i experimental fysiologi och medicinsk fysik vid Uppsala universitet, tjänstgjorde Ö. i denna egenskap till hösten 1888. Redan på våren 1888 hade medicinska fakulteten, på grund af Ö:s styrelseledamotskap i »Verdandi» under 1887 års bekanta sedlighetsdiskussion (se art. *Hellberg, K. M. B.*, I: 484), sökt hindra hans förnyade förordnande, hvilket dock stran-

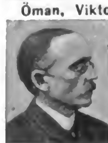

dade på universitetskanslärns, frih. L. G. De Geers motstånd. Denne afgick dock på sommaren s. å. och efterträddes af P. von Ehrenheim, hvilken var villigare att gå fakulteten till mötes, när den på hösten s. å. upprepade sitt försök, nu yttermera motiveradt med Ö:s förmodade författareskap till en anonym broschyr om »*Försiktighetsmått i äktenskapet*», med förord af Ö:s nära vän Knut Wicksell. Trots ingen annan kompetent person fanns att bestrida förordnandet, förnyades ej detta 1888. Ö., som 1887 aflagt med. licentiatexamen, gaf dock ej tappt utan förvärfvade 1889 i Lund, efter försvar af afhandlingen *Studier och undersökningar öfver smaksinnet,* medicinsk doktorsgrad med så lysande vitsord, att det nu blef omöjligt att hindra honom 1889 erhålla förordnande som först docent och sedermera t. f. laborator i fysiologi i Uppsala, där han följande år blef ordinarie laborator och 1899 professor i ämnet. — Ö. har å sin vetenskaps område utgifvit flera afhandlingar, men hans förnämsta betydelse ligger i att med sin lifliga önskan att gagna samt med sin ljusa sangvinism och bergfasta öfvertygelse ha under svåra tidsförhållanden sammanhållit de frisinnade elementen vid Uppsala universitet. Från första startandet af »Verdandis småskrifter» har han verksamt deltagit i dess redaktionskommittés arbeten, liksom han städse varit villig att offra tid och krafter för andra arbeten af samma förening, som i honom ägt en oomkullrunkelig pelare. Äfven i folkbildningsarbetet i öfrigt i landet och i bestyrelsen för universitetets sommarkurser har Ö. ådagalagt stort intresse och själf ofta uppträdt som föreläsare. Den agnostiska världsåskådning, han därvid ej fördolt, har på sina håll, särskildt i Småland, väckt stor förskräckelse. — Ö., som 1895 öfversatte Helmholtz: »*Naturkrafternas växelverkan*» och 1896 bidrog till »Verdandis småskrifter» med *Om fysisk uttröttning* samt 1900 med *Renlighet och frisk luft,* utgaf 1898 *De sju världsgåtorna. Några ord om försöken att draga oöfverstigliga gränser för naturforskningen,* 1899 *Den fysiologiska döden och dess betydelse för lifvet* och tog 1902 i en broschyr till orda för *Skolans skiljande från kyrkan,* liksom förut i de diskussioner, som under 1880- och 90-talen vare sig höllos inom »Verdandi» eller af denna förening offentligt anordnades. — Gift 1: 1882 med *Tekla Tullia Vilhelmina Andersson* och 2: 1891 med *Elise Ingeborg Axelson.*

Ölander, Per August, ämbetsman, musiker, tonsättare. Född i Linköping d. 8 jan. 1824. Föräldrar: organisten i S:t Lars församling af Linköpings stift *Per Ölander* och *Maria Katarina Landström.* — Efter afslutade skol- och gymnasiistudier i sin födelsestad inskrefs Ö. som student vid Uppsala universitet 1844, aflade kameralexamen därstädes samt ingick 1847 som extra ord. kammarskrifvare i Tullverket, där han 1867 befordrades till kontrollör. Af fadern, en för sin tid utmärkt fiolspelare, erhöll sonen en grundlig musikalisk uppfostran, så att han redan som skolgosse i Linköping flera gånger uppträdde vid konserter och andra offentliga tillfällen som solist på violin. I Uppsala rönte han i musikaliskt hänseende ett gynnsamt inflytande af director musices J. E. Nordblom, med hvars dotter *Johanna Maria* (se II: 191) han 1853 ingick äktenskap. Efter sin ankomst till Stockholm utvecklades hans talang än ytterligare genom bekantskap och samspel med Sveriges då utmärktaste violinamatör, öfverinspektoren J. Falkenholm, hvars förträffliga tolkning af Haydns och Mozarts mästerstycken gjorde det lifligaste intryck på den unge virtuosen. I samma mån som denne kände sig förtrogen med de klassiska musikförfattarna, begynte han själf uppträda som tondiktare och komponerade efter hand flera större musikverk, hvilka blifvit offentligen uppförda, såsom: Simfoni för stor orkester (in Ess), Missa sollennis, Tvenne Konung Davids psalmer för soli och kör med orgel, en dito för solo med piano och violoncell, en sextett för två violiner, två altar och två violonceller; åtskilliga violinkvartetter, sångkvartetter, solosånger vid piano m. m. För lyriska scenen försökte han sig med femaktsoperan *Blenda,* som eröfrade ett af konungen utfäst täflingspris och uppfördes å Stora teatern 1876, hvilken komposition dock endast vann en succès d'estime. Större bifall rönte hans lilla melodiösa operett *Mäster Placide,* uppförd å Nya teatern 1879. Ö. som någon tid i början af 1880-talet skötte musikafdelningen i »Stockholms dagblad», var sedan 1864 led. af Musikaliska akad. Död i Stockholm d. 3 aug. 1886.

Öman, Viktor Emanuel, skald, språkkännare, tidningsman. Född d. 22 aug. 1833 vid Skäftesberget i Ramsbergs bergsförs. af Örebro län. Föräldrar: kommissionslandtmätaren *Erik Emanuel Öman* och *Margareta Kristina Erlandsson.* — Efter förberedande undervisning vid läroverket i Örebro blef Ö. student i Lund 1852, fortsatte därefter sina studier i Tyskland, där han vid universiteten i Leipzig och Jena sysselsatte sig med filosofi och språkvetenskap och blef fil. doktor på det senare stället 1859. Efter sin återkomst till Sverige sökte han aldrig inträde i statens tjänst med undantag af en adjunktur i moderna språk vid Uppsala universitet, till hvilken han äfven blef uppförd på förslag. I stället ägnade han sig enskildt åt litteratur, språkstudier och författareskap. Sin vittra bana öppnade han 1857 med en diktsamling, *Lyriska blad,* ny samling 1868, som ytterst gynnsamt mottogs af kritiken och, efter författarens hemkomst från Tyskland, följdes af poetiska tolkningar af Euripides' »Medea», som 1859 af Sv. akad. belönades med dess andra pris, samt af Miltons »Det förlorade paradiset», och »Det återvunna paradiset» 1862. De hans skaldelynne kännetecknande dragen framträdde på ett tilltalande sätt i hans 1866 utgifna förtäljande dikt: *Riddar Herburt och jungfru Hilde.* Efter denna tid tog hans diktarverksamhet en riktning, som förtjänar särskild uppmärksamhet. Han fö-

retog sig nämligen att i svensk dräkt återgifva den ryska, polska och magyariska litteraturens nyaste och vackraste nationaldikter. Början till dessa tolkningsförsök skedde med »Sånger» af Puschkin 1871, som fortsattes med »Sånger» af Petöfi (i Ny Illustr. Tidn.), hvarefter kommo öfvers. från polskan af skalden J. Kraszewski och 1876 en öfversättning från ryskan af Turgenjews »Vårböljor» 1876. Beträffande öfversättningarna från Petöfi har den svenskkunnige ungerske litteratören Vilh. György förklarat dessa vara »de bästa hittills synliga, trogna återbilder af originalets både innehåll och form» (Magyarország es a nagy Villág N:r 16 1873, där porträttet af den svenske öfversättaren äfven ses). Äfven från sanskrit har han lämnat öfversättningar. På det språkliga området har Ö. utgifvit *Teoretisk-praktisk lärobok i Engelska språket* efter Toussaint-Langenscheidtska metoden, 2 band, 1868—69 samt *Svensk-engelsk handordbok* 1872. Har därjämte lämnat en mängd bidrag till tidningar och tidskrifter i språkvetenskapliga och vittra ämnen, utgifvit *Poetisk läsebok* o. s. v. — 1870 började han ägna sig åt publicistisk verksamhet, i det han ingick såsom medarbetare i den frisinnade Örebrotidningen »Nerikes Allehanda» samt den från dess officin äfven utkommande publikationen »Allehanda för Folket». I den förra tidningen öfvertog han 1881 hufvudredaktörskapet, som han utöfvade till d. 23 aug. 1904, då han, plågad af svår sjuklighet, i ett anfall af mjältsjuka beröfvade sig lifvet. Hans i den senare tidningen införda »humoresker» lästes med nöje liksom ock hans 1889 utgifna själfbiografiska skildringar *Från min ungdomstid. Minnesbilder.* — Gift 1862 med *Johanna Elisabet Bergstrand.*

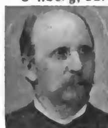
Örbom, Carl Gustaf Axel, jurist, statsråd.

Född i Stockholm d. 29 juli 1836. Föräldrar: hofrättsrådet *Johan Axel Örbom* och *Anna Carolina Westman.* — Student i Uppsala 1854, aflade Ö. 1858 hofrätts- och kameralexamina, blef 1862 vice häradshöfding, 1870 assessor i Svea hofrätt, 1871 led. af Justitiedepartementets lagbyrå, 1874 led. och 1885 tillf. ordf. i Nya lagberedningen samt 1884 justitieråd och led. af Förstärkta lagberedningen. — Den 28 sept. 1888 utnämndes Ö. till statsråd och chef för justitiedepartementet och valdes samma dag till ledamot af Första kammaren för Stockholms stad. Ytterligt konservativ till sitt skaplynne, fann sig Ö. väl till pass med att fortskrida på den väg, redan företrädaren begynt anträda med en mängd åtal mot radikala och socialistiska talare och skrifter. Men ej finnande dessa alltid utmynna i, hvad han önskade, framlade han för 1889 års riksdag förslag om straffbestämmelser för uppvigling till åtgärd, »som innebär hot mot samhällsordningen eller fara för dess bestånd». Förslaget, som genom sin sväfvande formulering nog ej utan skäl betecknats som ett af de farligaste attentat, som någonsin riktats mot svensk yttrandefrihet, väckte den yttersta förbittring, äfven inom moderata kretsar, och erhöll vedernamnet »munkorgslagen». Endast en ytterst ringa detalj af densamma vann Andra kammarens bifall. Ö. afled ogift ej långt efter lagens fall d. 30 maj 1889. — Som jurist åtnjöt Ö. stort anseende. Af trycket utgaf han *Öfversikt af frågan om ny rättegångsordning* 1881, liksom största äran af Förstärkta lagberedningens 1884 afgifna betänkande om rättegångsväsendets ombildning tillskrifves honom.

Örnbeck, Leonhard, miniatyrmålare. Född 1736. Föräldrar: järnkramhandlaren *Örnbeck* och *Kristina Groot.* — Ö. ägnade sig tidigt åt konsten och erhöll sin utbildning vid danska målareakademien, där han handleddes af sin landsman C. G. Pilo och 1759 vann priset för teckning efter lefvande modell. Han lämnade likväl snart stafflimåleriet och öfvergick till miniatyren, en konstgren, som vid denna tid vunnit betydande utbredning, och i hvilken han efter hand tillägnade sig rätt mycken skicklighet, som föranledde hans kallande till ledamot af svenska Målare- och Bildhuggareakademien, där han 1783 blef professor. Han afled i Stockholm d. 8 febr. 1789.

Örnberg, Lars Magnus Victor, genealog.

Född i Nyköping d. 17 sept. 1839. Föräldrar: karduansmakaren *Johan Olof Örnberg* och *Anna Dorothea Feltenberg.* — Student i Uppsala 1858, inskrefs Ö. 1860 efter aflagd kameralexamen i Kammarkollegium. Här arbetade han 1864—71 i kammararkivet och befordrades 1872 till kammarskrifvare, hvilken tjänst indrogs 1879. Sedan 1878 kanslist i riksmarskalksämbetet och hofexpeditionen, utnämndes han 1884 till protokollssekreterare därstädes. Efter att från 1868 tjänstgjort som e. o. amanuens i riksarkivet, blef han 1899 arkivarie vid Vadstena landsarkiv, från hvilken befattning han 1904 tog afsked. 1885—90 var han sekreterare i Sv. autografsällskapet och redaktör af dess tidskrift. — Ö:s lifsverk är koncentreradt i utgifvandet af *Svensk släktkalender,* fyra årgångar 1885—88, som sedermera af honom fortsatts med *Svenska ättartal,* nio årgångar, 1889—1905. I dessa verk har Ö. med sällspord kärlek till sin uppgift och noggrannhet i arbetet ägnat sig åt utredning af tusentals, hufvudsakligen ofrälse, släkter, och gifvit en kraftig impuls åt den svenska släktforskningen. Han har dessutom utgifvit *Samlingar till beskrifning om Nyköping* 1862, *Anteckningar om kammarkollegiet* 1874, och *Serafimerriddarelängd 1748—1890,* 1890. — Ogift.

Örneklou, Peter, krigare, reduktionsman. Född på 1630-talet. Föräldrar: ståthållaren öfver Ingermanland *Peder Larsson Alebeck,* adlad *Örneklou,* och *Margareta von Rosen.* — Ö. studerade en tid vid universitetet i Dorpt men ingick inom kort i krigstjänst. »Gemen ryttare» 1650 vid Otto Vellingks regemente, blef han 1655 kornett vid grefve Gustaf Lewenhaupts regemente. Deltagare i Carl X:s krig, ådagalade han stor tapperhet och framstående skicklighet, särskildt som ingeniörsofficer.

Under danska kriget hann han till majorsgraden, som tilldelades honom 1658. Efter att ha blifvit helad från de svåra sår, han erhållit vid Köpenhamns belägring 1659, kastade han sig åter med oförminskad käckhet och framgång in i krigsvimlet. I majorsgraden kvarstannade han i femton år eller till 1673, då han, genom sin beskyddare, M. G. De la Gardie, under dennes sista solskensdagar befordrades till öfverstlöjtnant vid Dalregementet för att med detta efter krigets slut tjänstgöra i Jämtland. 1674 erhöll han öfverstefullmakt och utnämndes 1675 till chef för Hälsinglands tremänningsregemente. Sedan han under fälttåget i Skåne 1676 deltagit med lysande tapperhet i slaget vid Lund och där åter blifvit sårad, förflyttades han 1677 som öfverste till Södermanlands regemente samt blef tillika kommendant i Halmstad. Från den militära banan afträdde han följande år och lefde som enskild, tills han »återupprättade sin fallna lycka», vid den märkliga riksdagen 1680. Här slöt han sig till det härskande partiet samt uppträdde som en af dess djärfvaste och ihärdigaste kämpar mot rådet och förmyndareregeringen. Insatt af Carl XI själf i sekreta utskottet både vid förenämnda riksdag och den närmast därefter 1682 följande samt i Stora kommissionen, blef han en af reduktionens stödjepelare, städse färdig att träda fram och kläda skott för sitt parti och dess åsikter. Till belöning härför utnämndes han 1683 till landshöfding i Skaraborgs län, men redan tre år därefter inlämnade adeln i Västergötland till konungen en mot Ö. riktad och i flera hänseenden graverande anklagelse. Förlikning åvägabragtes, Ö. var fortfarande i sådan gunst hos sin monark, att denne 1687 förlänade honom friherrlig värdighet, men inom kort inkommo nya klagomål af så allvarsam beskaffenhet, att Carl XI ansåg sig tvungen att själf resa ned till Mariestad för att undersöka förhållandet. Följden blef, att Ö. måste aflägsnas, men, för att till skenet bevara hans anseende, tilläts honom att själf begära sitt entledigande, hvarefter han 1690 utnämndes till landshöfding på Ösel, då konungen, ihågkommande den forna gunstlingens tjänster, »ville i nåder anse hans beträngda läge». Här försvinner han ur sikte på några år, men efter Carl XII:s uppstigande på tronen, uppträdde han ånyo, öfverlämnande till den unge konungen ett slags lyckönskan, en rimmad historia om Svea och Göta konungar, med titel: *Himblapostens Mecuri opskallande och optonande, Svea och Göta konungars bedrifter, så ock hjeltemodiga dater, sammanknippat i svenska verser* etc. — Emellertid ingingo äfven från Ösel så många och svåra anklagelser, att han icke allenast 1701 blef afsatt, utan fann för godt att rymma till Tyskland, där hans sista dagar försvunno i mörker och förgätenhet. Han skall slutligen ha aflidit i Lübeck. — Gift med *Kristina Printz.*

Örnfelt, Jonas Fredrik, sjömilitär. Född d. 25 april 1674. Föräldrar: krigskommissarien *Henrik Schultz* — 1675 adlad *Örnfelt* — och *Margareta Jonasdotter Appelberg.* — Den vid tioårs ålder föräldralöse gossen ingick 1690 vid örlogsflottan och gjorde såsom volontär tjänst å till Portugal, Frankrike och Holland afsända konvojer. 1696 trädde han i främmande sjötjänst och hade hunnit graden af artillerikapten till sjös i venetianska flottan och med utmärkelse tjänstgjort i den kejserliga marinen, när han, återkommen till Sverige, 1704 utnämndes till öfverlöjtnant vid svenska amiralitetet. Sedan han, tjänstgörande som kapten, deltagit i några af det följande årets operationer till sjös och 1705—08 såsom befälhafvare på ett holländskt krigsskepp lyckosamt bestått flera strider med kapare och kryssare, blef han 1709 hemkallad, befordrades till kapten och deltog såsom sådan under de tre följande åren i samtliga svenska hufvudflottans expeditioner. 1712 utnämndes han till schoutbynacht, 1716, efter att ha erhållit befälet öfver Stockholmseskadern, till vice och 1719 till verklig amiral, hvarjämte han det sistnämnda året upphöjdes till friherre. De båda sista utmärkelserna ha af många ansètts som belöningar för hans tillgifvenhet för prins Fredrik och för hans bemödanden att få honom på svenska tronen. Ö:s förtjänster om svenska sjövapnet voro likväl i sig själfva tillräckligt stora att förklara hans upphöjelse, hvilken ej öfverskred måttet af de utmärkelser, som bestodos män af hans rang vid denna tid. 1732 utnämndes han till landshöfding i Nyköpings län samt afled året därefter d. 23 sept. 1733 i Nyköping. Begrafven i Toresunds kyrka. — Gift 1712 med *Eva Katarina Schaeij.*

Örnhiälm, Claudius, historiker. Född i Linköping d. 22 dec. 1627. Föräldrar: handelsmannen i nämnda stad *Arvid Classon Kapfelman* och *Ingrid Björnsdotter.* — Ö., som innan han adlades, i likhet med bröderna, bland dem psalmdiktaren Jakob Arrhenius, kallade sig *Arrhenius,* inskrefs 1650 vid Uppsala universitet, där han flitigt sysselsatte sig med teologi, österländska språk och framför allt historien. År 1657 anställdes han som lärare för Gabriel Oxenstiernas son Gabriel och fick 1664 med denne anträda en utrikes resa, som räckte i tre år. Härunder besöktes bl. a. 1665 Heidelberg, där Ö. af Hugo Grotius' bref till Camerarius gjorde en afskrift (nu förvarad i Uppsala bibliotek). Återkommen till Sverige 1667, blef den fyrtioårige studenten — om någon hans magisterpromotion finnes ingenstädes nämndt — kallad till docent vid universitetet i Uppsala och utnämndes året därefter till professor i historia därstädes. 1669 insattes han af M. G. Da la Gardie som assessor i det nyss förut inrättade Antikvitetskollegiet och förordnades 1679 till rikshistoriegraf men fortfor framgent att vara histor. professor i Uppsala till 1687, då han utbytte sin lärostol mot universitets-bibliotekariatet. Adlad redan 1684 med namnet *Örnhiälm,* utsågs han 1689 till censor librorum, erhöll 1693 titel af kongl. sekreterare och afled i Stockholm d. 19 maj 1695. — Vid Uppsala universitet var Ö. under senare hälften af 1600-talet en af de utmärktaste lärarna. Hans föreläsningar rörde sig om vidt skilda tidehvarfs

och rikens historia. På samma gång de vittnade om grundliga forskningar, voro de äfven utmärkta till formen. Hans frejdade lärjunge Lagerlöf, omtalar, »med hvilken omfattande lärdom, med hvilken snabbhet i ordvalet, med hvilken språkglans i föredraget han förnöjde alla både tankens och örats fordringar». — Som häfdaforskare och historieskrifvare ådagalade han en vida större oväld och kritik än i allmänhet hans samtida. Hans historiska skrifter uppgå, om man inberäknar hans omkr. 50 akademiska disputationer, till ett betydande antal. Många funnos dock vid hans död blott i handskrift. I tryck voro då utom de förenämnda disputationerna utgifna *Historia sveonum gothorumq' ecclesiastica* 1689, omfattande i 4 böcker tiden till slutet af 1100-talet, *Vita illustris herois Ponti De la Gardie* 1690, tryckt i Leipzig, samt början af texten till det s. k. »Sueciæ-verket». 1677 utgaf han Rimberts »Vita Anscharii» (efter Lambecius text) jämte en gammal, i Nådendals arkiv funnen svensk öfversättning och Corbeimunken Gualdos på vers affattade parafrasering af Rimberts arbete. I »Handl. rörande Skand:s hist.», 21 och 22 del. 1836 och 1837 finnes införd den af Ö. tillsammans med P. Leijonmarck, A. Engberg och J. Peringer 1691 utarbetade »Relation, med bilagda Documenter, om Biskops-, Canonie-, Prebende- samt Kyrckie- och Klöstergods, och deras Reduction, med hwad dherwijd hänger, ifrån begynnelsen af Glorwyrdigst i Åminnelse K. Gustafs den Förstes intill Dråtning Christinæ Regements Tijd» med en af Ö. tillagd inledning rörande de andliga godsen före Gustaf I. I handskrift befintliga äro: *Bullarium, romanum* — ett arbete, som varit efterkommande kyrkohistoriska författare till stort gagn — *Suecorum martyrum eorumque qui in numerum sanctorum relati sunt historiæ, Archi-episcoporum et reliquorum præsulum vitæ monasteriorumque per Sueciam Gothiamque vetusta sedes et conditio, Chronologia rerum Sveo Goth. inde ab antiquissimis temporibus deducta, Geneologia regum et familiarum in patria nostra illustrium;* m. m. — Gift 1670 med *Maria Apelroth.*

Örnskiöld, Per Abraham, ämbetsman, patriot. Född d. 18 nov. 1720. Föräldrar: kunglig lifdrabanten *Johan Löth* — 1719 adlad *Löth-Örnskiöld* — och *Sara Helena Schönström.* — Efter flitigt och med framgång idkade studier i Uppsala blef Ö. inskrifven såsom auskultant i Bergskollegium 1736, fortgick där till sekreterare 1751, assessor 1756 och till bergsråd 1759. När tre år senare det vidsträckta Västernorrlands län delades i tvenne, förordnades Ö. till landshöfding i det nybildade, därifrån afskilda län, bestående af provinserna Medelpad, Ångermanland och Jämtland, som fick behålla namnet Västernorrlands län, under det de förut dithörande landskapen Gästrikland, Hälsingland och Härjedalen bildade Gäfleborgs län. I det nya länet, hvars residensstad blef Sundsvall, öppnade sig för Ö:s ovanliga kraft, duglighet och ihärdighet ett vidsträckt arbetsfält, som han ej försummade att odla. Flera gånger genomreste han än i vagn, än på hästryggen, länet i alla riktningar ända upp till de aflägsnaste fjälldalar, där han ofta måste göra långa färder till fots eller, där skogssjöarna mötte, båtledes, höll täta sammankomster med allmogen, tillsatte skickliga tjänstemän, förordade nyttiga företag och anläggningar, utfäste och utdelade belöningar för odling, husflit och handaslöjd o. s. v. Snart hade han kommit till insikt om, att det ännu föga beaktade Norrland genom de naturliga rikedomar, som där slumrade, ägde förutsättningar att för Sveriges materiella utveckling blifva af den största betydelse. Hur framsynt han i antydda hänseende var, framgår nogsamt af en hans skrifvelse till rikets ständer, hvari det bl. a. heter: »Norrlands skogar, ofta flera mil i omkrets, ropa till rikets ständer om bättre vård och lofva att sedermera framskaffa de odalämnen, som utgöra Svea rikes oförvanskliga rikedomar.» För att gifva en föreställning om den omfattande verksamhet, han till sitt läns förkofran utvecklade, må nämnas, att, under de sju år, han var dess styresman, 406 byar blefvo storskiftade, 62 nybyggen anlagda på kronoskogarna, 172 nya hemmansdelar bildade, 2,500 tunnland åkerjord och 2,150 tunnland äng nyvunna genom torrläggning och uppodling, linodling införd i Ångermanland, kartor upprättade öfver länet, stapelstadsrätt förvärfvad åt flera orter vid Bottniska viken, den hittillsvarande bristen på apotek afhjälpt genom sådanas upprättande i Hernösand och Sundsvall, strömrensningar företagna o. s. v. Oaktadt dessa förtjänster angreps han vid riksdagen 1769 af några riksdagsbönder med anklagelser för våldsamma åtgärder, hvilket hade till följd att Ö. s. å., mot en betydlig mellangift, tillbytte sig Nyköpings län, där han med samma outtröttliga nit som förut fortfor att befrämja näringarna och den allmänna hushållningen. Kort efter Gustaf III:s anträde till regeringen 1771 upphöjdes Ö. i friherrligt stånd. Död i Nyköping d. 16 april 1791. — Såsom ej sällan händer, blefvo hans förtjänster efter hans död snart förgätna, men 1808 företog sig en norrländing, d. v. biskop Nordin, att återföra dem i sina landsmäns minne. Ännu samma år läto Västernorrlands inbyggare till uttryck af sin erkänsla slå en minnespenning öfver Ö., »fostraren af näringarna i Västernorrland». Sedermera har Svenska akademien öfver honom präglat en medalj och i en af Franzén författad minnesteckning uttalat sitt erkännande af hans förtjänster. 1842 blef en i Ångermanland nyanlagd köping, som efter femtio år förkofrat sig så, att den kunde förskaffa sig stadsrättigheter 1893, kallad *Örnsköldsvik* till erinran om hans namn och hugfästande af hans minne. — Gift 1759 med *Ulrika Eleonora von Berchner,* hvilken bland damerna på Gustaf III:s tid intog en särdeles bemärkt plats.

1. **Örnstedt, Frans (Joel),** ämbetsman. Född i Pommern 1624. Föräldrar: professorn vid Greifswalds universitet *Franciscus Joel* och *Hedvig*

Heunen. — I Pommerska kammaren, dit han ingick som tjänsteman efter slutade studier i Greifswald, ådagalade Ö. så framstående duglighet och arbetsförmåga, att han inom kort förordnades till referendarie i Wismarska tribunalet, hvarefter han utnämndes till kungl. sekreterare 1656. Adlad 1660 då han utbytte sitt släktnamn mot namnet *Örnstedt,* befordrades han till statssekreterare 1665, och blef kansliråd 1674. När Carl XI själf öfvertagit regeringen, uppsteg Ö. snart till anseende och inflytande, som medlem af den kamarilla, hvarmed M. G. De la Gardie i början omgaf den unge konungen. Efter att 1677 ha förestått hofkanslersämbetet och omedelbart därefter blifvit befordrad till häradshöfding i Trögds, Håbo m. fl. häraders domsaga i Uppland, utnämndes han 1680 till ord. hofkansler samt erhöll tillika Nora och Lindes domsaga i Västmanland. Död i Stockholm d. 28 juli 1685. — Ö. var en både duglig och ansedd ämbetsman, ehuru mera som verkställare af andras beslut, än på självständigt initiativ. Hos Carl XI stod han alltjämt i mycken gunst, hvarpå bland andra bevis kan anföras, att det var på Ö:s egendom Skottorp i Halland, som konungen den 6 maj 1680 firade sitt biläger med danska prinsessan Ulrika Eleonora. — Gift på 1650-talet med *Anna von Deilen.*

2. **Örnstedt, Carl Gustaf,** krigare. Född 1654; den föreg. son. — Ö., som till en början tjänstgjorde vid Västgöta kavalleri, hade hunnit ryttmästaregraden vid nämnda regemente, då han vid utbrottet af det stora nordiska kriget 1700 erhöll transport såsom major till Södra skånska kavalleriregementet. Kvarstannande vid nämnda regemente, blef han där 1703 öfverstlöjtnant och 1704 öfverste. Med sitt regemente deltog han till en början i polska kriget och kämpade med utmärkelse i de därunder förefallna hufvuddrabbningarna, såsom vid Klissow, Pultusk, Punitz o. s. v. Därefter gjorde han det ryska fälttåget och måste efter det för de svenska vapnen så olyckliga Pultavaslaget tillika med alla sina olyckskamrater underkasta sig kapitulationen vid Perevolotjna d. 1 juli 1709. Sedan han emellertid på afgifvet hedersord att låta sig utväxlas fått strax därefter återvända till fäderneslandet, utnämndes han något af åren 1711 eller 1712 till generalmajor och sistnämnda år till generallöjtnant, hvarefter han 1716 blef general af kavalleriet. I juni s. å. förde han efter fältmarskalken Gyllenstierna befälet öfver den i Skåne förlagda svenska truppstyrkan. Upphöjd följande år (1717) till friherre, var han 1718 Carl XII följaktig till Norge. Sedan konungen stupat, var han bland dem, som inflytelserikast gjorde sig gällande till förmån för kronans öfverflyttande på Ulrika Eleonoras hufvud, under villkor att hon afsade sig enväldet. Till bevis på, hvilken betydelse man tillade hans personlighet, kan nämnas, att han vid fördelningen af 100,000 dlr. s. m., som skickats armén, erhöll ej mindre än 4,000 dlr. Ett ytterligare bevis på hans framstående ställning såsom politisk personlighet är, att han d. 30 dec. 1718 erhöll fullmakt såsom riksråd. Antydda ämbete tillträdde han emellertid aldrig men erhöll d. 17 juni 1719 fältmarskalks fullmakt. Såsom sådan kvarstod han emellertid icke längre än till 1723, då han, som icke kom väl öfverens med konung Fredrik, tog afsked ur krigstjänsten. Han slog sig därefter ned på sitt gods Skottorp — samma egendom, där Carl XI såsom bekant firat sin förmälning med danska konungen Fredrik III:s dotter Ulrika Eleonora och afled där ogift d. 5 mars 1752.

Östberg, Gustaf Fredrik, landthushållare, kommunal- och riksdagsman. Född i Stockholm d. 30 maj 1847. Föräldrar: häradshöfdingen i Uppsala domsaga *Gustaf Östberg* och *Anne Louise Grill.* — Student i Uppsala 1866, blef Ö. 1870 fil. kand. och ägnade sig äfven någon tid åt juridiska studier.

Landtbruket lockade snart hans håg, och 1873—89 ägde och bebodde han egendomen Brantshammar, Stockholms län, efter hvilken tid han är bosatt i Stockholm som direktör för Stockholms mjölkförsäljningsbolag. Tidigt togs Ö. i anspråk för allmänna värf, insattes 1873 i Stockholms läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott och var 1878—95 led. af dess landsting (1891—95 såsom ordf.). 1885—96 representerade han Stockholms läns västra domsaga i Andra kammaren, där han vid tullstridens utbrott slöt sig till det protektionistiska nya landtmannapartiet, hvars förtroendeman han var 1892—94. Efter 1895 års sammanslagning mellan landtmannapartierna, till hvilken Ö. såsom nära lierad med dåvarande statsministern Boström anses i ej ringa mån ha bidragit, var han 1895—96 förtroendeman hos det förenade partiet. Efter att i åtskilliga år varit ledamot och ordf. i tillfälliga utskott, var Ö. 1895 led. af särskildt utskott och af hemliga utskottet, 1896 ledamot af bevillningsutskottet samt 1895—96 Andra kammarens vice talman. 1896 invaldes Ö. af Stockholms läns landsting i Första kammaren, som han tillhört alla efterföljande riksdagar, från 1900 som förtroendeman för kammarens tullvänner. Han har härvid 1898—1901 haft plats i bankoutskottet, 1902—05 i bevillningsutskottet, 1906 i konstitutionsutskottet, vid lagtima riksdagen 1905 i hemliga utskottet och vid sommarriksdagen 1905 som suppleant och vid oktoberriksdagen samma år som ledamot af det unionsupplösningen vidrörande spörsmål behandlande särskilda utskottet. Ifrig proportionalist, är Ö. ock ordf. i Allm. valmansförbundet. Statsrevisor 1888, var Ö. 1894—95 fullmäktig i riksbanken och från 1895 fullmäktig i riksgäldskontoret. Stadsfullmäktig i Stockholm från 1899, fungerar han från 1904 som vice ordf. i samma korporation. Ö. har jämväl beklädt och bekläder en mängd andra offentliga uppdrag, bl. a. som ordf. i Svenska arbetsgifvareföreningen och var 1896—98 led. af tvångsuppfostringskommittén samt 1898—1900 af maltdryckskommittén. Landtbruksakad. kallade honom 1897 till sin ledamot. — Gift 1873 med *Ida Wilhelmina Eliana (Ellen) Tisell.*

Östberg, Johan, ämbetsman, kommunalman, politiker. Född i Gäfle d. 18 aug. 1855. — Student i Uppsala 1874, aflade Ö. juris kandidatexamen 1880. Han stannade de följande åren kvar i Uppsala för tingstjänstgöring och blef 1882 vice häradshöfding. Under tiden deltog han lifligt i sin nations och studentkårens angelägenheter och var höstterminen 1882 den senares ordförande. Notarie vid Uppsala universitets kansli 1883 och auditör vid Upplands regemente s. å., tjänstgjorde Ö. tillika vid Uppsala rådsturätt 1882—84 och förvärfvade sig 1886 juris doktorsgrad efter försvar af afhandlingen *Om arbetsgifvares ersättningsskyldighet för kroppsskada, som drabbar hans arbetare i arbetet.* Hans intresse för hithörande spörsmål föranledde ock hans kallande till sekreterare i arbetarförsäkringskommittén 1884—89, hvilket sekreterareskap efterföljdes af dylikt hos bankkommittén 1889, hos sjöfartsnäringskommittén 1890, hos kommittén för afgifvande af vissa förslag till ändringar i bevillningsförordningen och hos arbetarförsäkringsutskottet s. å. samt hos arbetarskyddskommittén 1891. S. å. utnämndes Ö. till kammarrättsråd. Han har sedermera varit ledamot af kommunalskattekommittén 1897—1900, af inkomstskattekommittén 1901 och af 1904 års kommitté för utarbetande af lag till stadsplan. Stadsfullmäktig i Stockholm från 1897, blef Ö. 1904 suppleant i och 1905 ledamot af dess beredningsutskott. — Äfven för det politiska lifvet hos Ö. ådagalagt vaket intresse. Han deltog 1887 i stiftandet af Uppsalafilialen af »Föreningen mot lifsmedeltullar» och har flera gånger varit uppsatt i Stockholm som riksdagskandidat för den moderata högern. Ifrig anhängare af proportionella val, tillhör han ock »Allmänna valmansförbundets» ledande krafter. — Gift med *Hilda Karolina Eugenia Enström.*

Östberg, Carolina, operasångerska. Född i Stockholm d. 17 maj 1853. Föräldrar: fältskärsmästaren *Johan Ludvig Östberg* och *Beata Ulrika Wallberg.* — Af naturen begåfvad med rika musikaliska anlag, fick hon tillfälle att utveckla desamma, då hon, hunnen 16 års ålder, antogs såsom elev vid Musikaliska akad. Efter att vid Konservatoriet hafva studerat i tre år, debuterade hon 1873 å Stora teatern, då hon med stor framgång utförde *Annas* roll i »Friskytten». Så väl kritik som publik funno sig på det angenämaste berörda af att i henne möta en sångerska af rang — en sångerska, utrustad med en sopran, visserligen ej af ovanligt omfång, men frisk och klar samt af en synnerligt ren timbre. Med stegradt jubel hälsades den unga sångerskan vid uppträdandet i sin andra roll, *Carlo Broschi*, i den Auberska operetten »Hälften hvar», som ägde rum i början af 1874. Hon blef nu engagerad vid K. teaterns lyriska scen, som hon därpå tillhörde i något mer än tre år eller till och med 1877.

Bland de roller hon under denna tid utförde må nämnas *Rosina* i »Barberaren», *Inez* i »Afrikanskan», *Susanna* i »Figaros bröllop», *Martina* i »Läkaren mot sin vilja», *Adina* i »Kärleksdrycken», *Papagena* i »Trollflöjten», *Betli* i »Alphyddan», *Zerlina* i »Fra Diavolo», *Henriette* i »Muraren», *Fru Ström* i »Muntra fruarna», *Therèse* i »De bägge grenadiererna» m. fl. Bland dessa uppgifter var det isynnerhet hennes friska och utomordentligt anslående återgifvanda af *Carlo Broschi,* som tillvann sig beröm. Konstnärinnan hade nu för afsikt att företaga en resa till Ryssland för att under ledning af den frejdade sånglärarinnan, fru Nissen-Salomon i Petersburg ytterligare utbilda sin stämma. Men hennes plan i antydda hänseende kullkastades genom hennes 1878 ingångna äktenskap med grosshandlaren Horwitz. Det såg nu en tid bortåt och till allmänt beklagande ut, som om hon hade för afsikt att helt och hålldt draga sig tillbaka från scenen. Emellertid dröjde det icke länge, innan hon till publikens angenäma öfverraskning åter beträdde densamma. Detta ägde rum på dåvarande Nya teatern i dec. 1879. Med en utomordentligt glänsande framgång återgaf då fru Östberg-Horwitz, såsom hon kallade sig, *titelrollen* i Suppés operett »Boccaccio». Nämnda scen tillhörde hon sedan med några uppehåll ända till 1885 och utförde härunder en mängd operettroller. Vi nämna bland dessa följande: *Madame Lange* i »Madame Angots dotter», *huf. vudrollerna* i »Lilla hertigen», »Rosenkind» och »Infantinnans dockor», *Violetta* i »Lustiga kriget», *Mikaela* i »Både hjärta och hand», *Bronislawa* i »Tiggarstudenten», *Fru Lisbet* i »Riprip», *Serpolette* i »Cornevilles klockor», *Valentin* i »Fortunios visa», *Lazarillo* i »Don Cæsar de Bazano», *Fru Boniface* i »Boniface», *Girallda* i »Drottningens vallfart». Under de förut antydda uppehållen var hon verksam på olika håll. Sålunda gasterade hon 1880 i Köpenhamn som *Boccaccio* och *Lilla hertigen* och blef i dessa roller, särdeles i den sistnämnda, högt uppburen af kritiken. Såsom medlem af Neumanns Wagnergrupp, hvilken 1882 uppträdde i Amsterdam, Bryssel m. fl. ställen, återgaf hon *Sieglinde* i »Walküre». Sedan hon 1885 och 1886 gasterat såväl i Norge som Göteborg samt äfven uppträdt å Södra teatern i Stockholm, blef hon sistnämnda år ånyo fästad vid K. operan, hvars scen hon sedan med ett uppehåll, hösten 1892—maj 1894, tillhörde ända till 1906, då hon afgick för att sedermera ägna sig dels åt sångundervisning, dels åt deltagandet i sångturnéer inom och utom landet. Bland de roller, hon utfört under den tid, hennes senaste engagement vid K. operan omfattar, äro att nämna *Agata* i »Friskytten», *Elvira* i »Don Juan», *Rezia* i »Oberon», *Nattens drottning* i »Trollflöjten», *titelrollen* i »Norma», *Marie* i »Regementets dotter», *Elisabet* i »Tannhäuser», *Margot* i »Hugenotterna», *Margareta-Helena* i »Mefistofeles», *Grefvinnan* i »Figaros bröllop», *Leonora* i »Trubaduren», *titelrollerna* i »Martha», »Jessonda» och »Gioconda». Under det förenämnda uppehållet uppträdde fru Ö.,

såsom hon på senare tiden kallat sig, 1893—94 på konserter i Amerika. Hon blef 1897 led. af Musikaliska akademien.

Östberg, Ragnar, arkitekt. Född i Stockholm d. 14 juli 1866. Föräldrar: revisorn i generaltullstyrelsen *Carl Östberg* och *Erika Kindahl.* — Elev vid Tekniska högskolan 1885—89 och vid Konstakademien 1888—91, företog Ö. därefter studieresor till Amerika 1893 och till Frankrike, Italien, Grekland, England och Spanien 1896—99. Arkitekt i öfverintendentsämbetet 1898, har Ö. från denna tid varit bosatt i Stockholm som privat arkitekt och i sådan egenskap tillvunnit sig erkännande som en af de mest framstående i sin bransch. Lejonparten af sitt arbete har han ägnat åt att uppgöra ritningar till och inreda privathus, såväl i Norrland, som i Stockholmstrakten och Djursholm. Han har därvid i första rummet sträfvat efter frigörande från den utländska stilimporten och att bevara den *svenska* karaktären å byggnader, på samma gång han låtit sig angeläget vara att tillgodose moderna kraf å komfort. Bland dessa byggnader må nämnas herr T. Laurins å Djurgården i spån, herr Alb. Paulis å Djursholm i tegelbyggnadsstil, m. fl. 1906 godkände Stockholms stadsfullmäktige Ö:s ritningar till nytt rådhus i Stockholm och till nya lokaler vid Östermalms högre läroverk. Hans ritning till teater i Umeå utmärker sig lika mycket för originalitet som för en estetiskt tilltalande idé. — Ogift.

Östergren, August, ämbetsman, statsråd. Född i Svarttorps förs. i Jönköpings län d. 28 maj 1832. Föräldrar: sergeanten *Jacob Ludvig Östergren* och *Kristina Jaensson.* — Student i Lund 1851, aflade Ö. hofrättsexamen därstädes 1853 och blef 1858 vice häradshöfding. Utnämnd till assessor i Göta hofrätt 1863, förvaltade han 1863—66 ett revisionssekreterareämbete och blef sistnämnda år ordinarie revisionssekreterare. 1866—71 var han expeditionschef i civildepartementet och blef 1874 t. f. byråchef för lagärenden i justitiestatsexpeditionen samt led. af Nya lagberedningen. Ledamot af Andra kammaren för Stockholms stad från och med 1874 års riksdag, afsade han sig detta uppdrag 1876, då han utnämndes till justitieråd. 1889 utnämndes han efter Örboms död till statsråd och chef för justitiedepartementet. Starkt konservativ såväl i lagstiftningsfrågor som å det rent politiska området, afgick han från denna post 1896, då statsminister Boström beslutat sig framlägga ett förslag om utvidgning af den politiska rösträtten, och blef president i Kammarrätten, från hvilken post han 1899 tog afsked. 1890—98 representerade han Gottlands län i Första kammaren, som 1897 insatte honom i bankoutskottet och 1898 i konstitutionsutskottet. — Ö. var jämväl 1873 ledamot af kommittén ang. reglering af häradshöfdingarnas löneförmåner, 1874—75 af kommittén ang. Kommerskollegii indragning samt 1873—76 suppleant i Riksgäldskontoret. — Gift 1864 med *Hildegard Amalia Hessle.*

Östergren, Carl Ludvig, skald. Född i Norrköping d. 6 maj 1842 och son af klädesfabrikören därstädes *Carl Gustaf Östergren* och *Daniella Lovisa Adolfina Östergren.* — Student i Uppsala 1861, blef den med vittra anlag begåfvade ynglingen upptagen i den krets af studenter, som bildat det på sin tid frejdade Namnlösa samfundet. I de af detta samfund, hvars sekreterare han en tid var, 1863 och 1865 utgifna publikationerna: »Sånger och berättelser», förekomma af honom under signaturen *Fjalar* författade lyriska dikter. Ö., som efter en längre studieresa i Tyskland och Frankrike, 1869 i Uppsala promoverades till filos. doktor, blef samma år kallad till docent därstädes i svensk literaturhistoria. Strax därefter erhöll han emellertid anställning såsom adjunkt vid högre elementarläroverket i Gäfle. Hans sålunda inledda lärareverksamhet hindrade honom icke att fortgå på författarebanan. Tid efter annan utkommo under den fortfarande af honom bibehållna signaturen *Fjalar* dikter, som förråda en ande, rik på ädla känslor och med förmåga att återgifva desamma i bundet, af poetisk flykt utmärkt språk. Bland de mera bemärkta af dessa dikter må nämnas *Vårkvitter, Tiggaren, En sommarkväll i Sachsen, Viola, Två slagfält, Vintervälde, Midsommarvaka, Modersoro, Sjömanshustrun, Fjäriln, Till min son, Prolog vid invigningen af Gäfle nya teater* m. fl. Död i Gäfle d. 10 april 1881. — Gift 1870 med *Maria Sofia Hedén.*

SUPPLEMENT.

TILLÄGG OCH RÄTTELSER.

(Med * utmärkas de släktöfversikter och biografier, hvilka icke förut ingå i arbetet.)
Alla förändringar iakttagna till d. 10 nov. 1906.

Abelin, Gustaf Rudolf, afled å Björnsnäs i Östergötland d. 19 sept. 1903. Han var från 1886 serafimerriddare.

1. **Abrahamson, August** blef 1882 led. och 1892 hedersled. af Landtbruksakad.

* **Adlerbeth** (ätthistorik). Ätten härstammar från bröderna *Samuel* och *Gudmund Beth*, som adlades 1720. Den förres sonson — se A. 1. — blef 1809 friherre, men hans ättegren utdog med sonen 1844. Den adliga grenen utslocknade 1808.

* **Adlercreutz** (ätthistorik). Ätten härstammar från ryttmästaren *Thomas Teuterström*, hvilken adlades 1700. Hans sonsons son — se A. 1 — erhöll 1808 friherrlig och 1814 greflig värdighet.

1. **Adlercreutz, Carl Johan,** blef serafimerriddare 1811.

2. **Adlercreutz, Axel Gustaf,** blef serafimerriddare 1872.

* **Adlersparre** (ätthistorik). Ätten härstammar från borgmästaren i Ulricehamn, *Kristoffer Andersson*, hvilken lefde å 1600-talet. Hans sonsons son, *Kristoffer Kristoffersson*, adlades 1757 med namnet *Adlersparre* och dennes son — se A. 1 — blef 1809 friherre och 1816 grefve.

7. **Afzelius, Johan Fredrik Ivar,** afgick som justitieråd 1902 och blef ordf. i Lagberedningen. Han afsade sig riksdagsmannaskapet 1903 men invaldes ånyo i dec. 1904 af Stockholms stadsfullmäktige i Första kammaren, som 1903 och oktoberriksdagen 1905 insatte honom i talmanskonferensen, lagtima riksdagen 1905 i hemliga utskottet och båda urtima riksdagarna 1905 i särskilda utskottet för behandling af med unionens upplösning sammanhängande spörsmål.

* **Agardh** (släkthistorik). Från Holstein härstammande släkt, af hvilken två medlemmar å 1760-talet öfverflyttade till Skåne. Den ene af dessa blef fader till A. 1.

2. **Agardh, Jakob Georg,** afled i Lund d. 17 jan. 1901. — Gift 1848 med *Margareta Meck*.

3. **Agardh, John Mortimer,** var brorson till A. 1. Fadern var handlanden *Jöns Fredrik Agardh*.

Agrell, Alfhild Teresia, fortsatte 1897 i Lovisa Petterkvist-genren med *Hemma i Jockmock*, skref 1900 skådespelet *Ingrid* och 1904 berättelsen *Guds drömmare*.

1. **Ahlqvist, Abraham,** var 1828 och 1834 riksdagsman i prästeståndet. Jämte N. I. Löfgren utgaf han i tre delar *Tjänstemännen vid församlingarne och läroverken i Kalmar stift*, i hvilken A. ombesörjde alla biografierna från äldre tider och ensam författade tredje delen (Ölands prästerskap).

Alexanderson, Aron Martin, afgick från professuren 1906.

Alin, Oskar Josef, som var ledamot af Första kammaren 1888—99 (ej 1888—89), afled i Stockholm d. 31 dec. 1900.

Almén, August Theodor, som 1902 afsade sig riksdagsmannaskapet, afled i Stockholm d. 24 nov. 1903.

Almkvist, Herman Napoleon, afled kort efter sitt afskedstagande från professuren i Uppsala d. 30 sept. 1904.

6. **Almquist, Sigfrid Oskar Immanuel,** afgick från rektoratet 1906.

2. **Almqvist, Ludvig Theodor,** blef serafimerriddare 1882.

Almström, Adolf Fredrik Robert, har fortfarande plats i Första kammaren, som 1892—96 och 1898—1906 insatt honom i bevillningsutskottet.

2. **Anckarsvärd, Carl Henrik,** uppträdde visserligen ej som parlamentarisk ledare förrän 1817 men hade deltagit i riksdagsförhandlingarna från 1809 och invaldes vid sin första riksdag i konstitutionsutskottet, hvilken plats han dock afsade sig.

Anderson, Frans Albert, tillhör fortfarande Första kammaren. 1879—1904 var han fullmäktig och de tolf sista åren ordf. i riksgäldskontoret. Från sin generaldirektörsbefattning afgick han 1902.

* **Andersson, Hans** (i Nöbbelöf), riksdagsman. Född i Snårestads förs. af Malmöhus län d. 24 aug. 1848. Föräldrar: hemmansägaren *Anders Hansson* och *Gertrud Persdotter*. — Efter att vid unga år slagit sig ned som landtbrukare i sin hembygd, väckte A. snart uppmärksamhet för sitt vakna medborgerliga intresse och valdes 1881 efter grefve Arvid Posse att representera Ljunits och Herrestads härad i Andra kammaren, där han sedermera alltjämt haft plats, från 1890 äfven företrädande Vemmenhögs härad. Med den sorts frisinnade kynne, som var rikt representeradt i den tidens landtmannaparti, och slagfärdig frimodighet gjorde sig ock A. så bemärkt, att han redan 1885

invaldes i lagutskottet. I tullstriden var han ifrig frihandlare, och motståndarna begagnade sin majoritet att 1888 beröfva honom hans utskottsplats, hvilken han dock redan 1889 återfick och innehade till och med lagtima riksdagen 1892. På denna post väckte han bl. a. uppmärksamhet genom att 1889 jämte A. A. Lilienberg (se II:51) helt afstyrka k. m:ts förslag om inskränkning i tryckfriheten (»munkorgslagen»). Vid 1892 års riksdag invaldes han i »gamla landtmannapartiets» förtroenderåd, och genom en skarp replik i försvarsfrågan vid samma riksdag till krigsministern Palmstierna (»vi rösta ej på kommando») blef han än mera framskjuten. Han insattes ock 1893 i statsutskottet, som han tillhört vid alla efterföljande riksdagar. — De förhoppningar, som på sina håll hysts om A. som en af de framtida ledarna för ett enhetligt liberalt parti af representanter från stad och land, erhöllo redan 1891 en stöt genom hans understöd af det hvilande förslaget om inskränkning i städernas representationsrätt, och än mera blef så fallet, när han 1895 lämnade sin medverkan till sammanslagningen mellan landtmannapartierna. 1896—1905 tillhörde han ock det förenade landtmannapartiets förtroenderåd. Han fortfor dock att i vissa frågor ådagalägga liberala tendenser och röstade ännu 1899 för liberala samlingspartiets rösträttsförslag. Redan följande år ville han dock ha ytterligare utredning, och på de sista åren har han varit en ifrig förespråkare för proportionella val. Vice ordf. i 1901 års försvarsutskott, motsatte han sig det då framlagda härordningsförslaget. Efter att vid 1905 års båda urtima riksdagar tillhört särskilda utskottet för behandling af med unionens upplösning sammanhängande spörsmål, uppträdde A. på hösten s. å. som inbjudare af ett nytt parti af moderat högerfärg: »nationella framstegspartiet», hvilket ock kom till stånd vid 1906 års riksdag, och i hvars förtroenderåd han invaldes. Från 1904 har han tillhört talmanskonferensen. — Statsrevisor 1891—92, har A. äfven anlitats för åtskilliga kommittéer såsom ang. ordnande af Sveriges fasta försvar 1897—98, tvångsuppfostringskommittén 1896—98 och prästlöneregleringskommittén 1897—1901. Numera disponent för ett sockerbruk i hemorten, är han från 1887 ledamot af Malmöhus läns landsting. — Gift. 1874 med *Bengta Larsdotter.*

Andersson, Ola (i Nordanå, sedan Burlöf), är från 1905 Malmö stadsfullmäktiges ordf.

3. **Ankarcrona, Sten Gustaf Herman,** har de senare åren lifligt deltagit i nykterhets- och folkbildningssträfvanden i Dalarne samt utgifver den radikala tidningen *Siljan.*

3. **Annerstedt, Per Samuel Ludvig,** kvarstod på sin post som justitieminister till 1901 och i Första kammaren till sin död i Stockholm d. 20 nov. 1904. Bland de under hans kontrasignation genomdrifna lagarna må bl. a. märkas 1901 års lag om ersättning för olycksfall i arbete. Utpräglad konservativ i lagstiftningsfrågor, genomdref han ock 1899, mot Högsta domstolens enhälliga afstyrkande, sanktion å riksdagens beslut om antagande af den s. k. Åkarpslagen, eller straff för försök att tvinga annan att deltaga i arbetsinställelse.

4. **Annerstedt, Claes,** afgick 1904 från bibliotekariebefattningen. Ledamot af Vet.-akad. 1897, blef han 1901 en af de aderton i Svenska akademien, där han 1902 gjorde sitt inträde med minnestal öfver *Gunnar Wennerberg,* och med hvars handlingar han 1903 införlifvade en större monografi öfver ärkebiskop *Olaus Martini.* Ledamot af Uppsala läns landsting från 1885, har han från 1901 varit dess ordförande.

Arborelius, Olof Per Ulrik, blef 1901 tillförordnad och 1902 ordinarie professor i landskapsmålning vid Konstakad.

* **Armfelt** (ätten). Ätten härstammar från bonden *Lars Eriksson* å Frösön i Jämtland, hvars son *Erik* 1648 adlades under namnet *Armfelt.* Hans sonson — se A. 1 — erhöll 1731 friherrlig värdighet. En del ättemedlemmar ha skrifvit sig *Armfeldt.*

3. * **Armfeldt, Carl Gustaf,** militär, konspiratör. Född d. 14 juli 1724; sonson till A. 1 och farbroder till A. 2. Föräldrar: kaptenen, frih. *Gustaf Armfeldt* och *Anna Elisabet Wrangel.* — Tidigt ingående å krigarbanan, blef A. 1735 korporal vid Nylands dragoner, deltog 1741—42 i finska kriget och var åtta år i fransk krigstjänst. Han befordrades så småningom till major 1768, blef vice landshöfding i Nylands och Tavastehus' län 1776, öfverste 1777, chef för Nylands regemente 1780, landshöfding i nyssnämnda län 1787 samt generalmajor s. å. Vid krigsutbrottet 1788 ställdes A. i spetsen för en af de två kårer, som skulle angripa Fredrikshamn och hade framryckt ända till det 4 kilom. från detsamma belägna Hussula, då de missnöjda officerarne förmådde honom öfvertala konungen till återtåg. Gripen af svårmod öfver situationen, begärde och erhöll han d. 7 aug. 1788 afsked men kvarstannade vid armén utan befäl. Enda räddningen syntes honom ligga i fred och, svag och osjälfständig som han var, lät han af kraftigare viljor sig öfvertalas att sätta sitt namn främst bland de 7 officerares, som undertecknade det till kejsarinnan Katarina d. 7 aug. afsända brefvet om fred, liksom han till Gustaf III öfverbringade den i Anjala d. 12 aug. uppsatta »Anjalaförbundsakten». Han blef följande år arresterad och dömdes 1790 af krigskollegium till döden, hvilken dom sedan mildrades till lifstids fängelse å Malmö fästning, där han afled d. 5 jan. 1792. — Gift 1: 1755 med *Antoinette Johanna Norman,* 2: 1766 med *Anna Margareta Ehrenborg.*

* Arnoldsson, **Klas Pontus,** religionsfilosofisk skriftställare, fredskämpe. Född i Göteborg d. 27 okt. 1844. Föräldrar: musikern *Olof Andersson* och *Inga Charlotta Hagbom von Seth.* — A., som under skoltiden ändrade sitt namn till *Arnoldsson,* ingick tidigt vid statens järnvägar och blef 1871 stationsinspektor vid Tumba. Hans intressen hade redan nu starkt dragits åt religionsfilosofiska studier och hade han 1865 utgifvit

Hälvetesläran samt 1870 *Religionsfriheten*. I sin 1877 utgifna skrift *Verkligheten, en lifsåsikt* utvecklade han vidare sin unitariska åskådning, under afgjord front mot materialismen, och i sådan anda redigerade han ock 1878—81 i förening med A. F. Åkerberg »Sanningssökaren, månadsskrift för förnuftstro och praktisk kristendom». Sedan han 1881 af Södertörns domsaga insatts i Andra kammaren, där han hade plats till och med januaririksdagen 1887, lämnade han sin plats vid järnvägen och började 1882 utgifva en mindre encyklopedi, *Folkets bok*, hvars utgifning dock snart afstannade. I riksdagen väckte han en viss uppmärksamhet genom sin 1883 framlämnade motion om ständig neutralitet för de skandinaviska rikena och tog s. å. initiativ till Svenska freds- och skiljedomsföreningens bildande. Han utvecklade ock vidare sina idéer i skriften *Neutralitetsfrågan*, 1883. På hösten s. å. uppsatte han i Stockholm tidningen *Tiden*, hvilken med i allmänhet radikal tendens tillika sökte uppehålla ett godt samförstånd med landtmannapartiet. Då tidningen hotade förändra sin färg i socialistisk riktning, afgick A. i april 1885 från redaktörskapet och verkade under de följande år den tid, sådant på grund af hans sjukliga hälsotillstånd var möjligt, för sina idéer genom föredrag i Sverige och Norge samt i arbetena *Är världsfred möjlig?* 1890 (öfversatt till flera språk); och *Religionen i forskningens ljus*, 1891—92. Ännu en gång uppträdde han som tidningsutgifvare, nämligen af *Nordsvenska Dagbladet* i Sundsvall 1892—94. 1895 utgaf han *Fred med Norge, unionen må bära eller brista*, och i den riktning, denna skrifts titel angifver, verkade han ock under de följande åren både i tal och skrift. Den okritiska beundran af norska vänstern, han därvid ådagalade, mottogs i Sverige med blandade känslor. 1900 sammanfattade A. sina föregående undersökningar i ämnet i det omfångsrika arbetet *Seklernas hopp, en bok om världsfreden*, och 1903 fann han ett nytt sätt för sin fredsagitation i en till Kristi tid förlagd berättelse *Maria Magdalena*. Han har äfven utgifvit åtskilliga andra skrifter af mera efemär betydelse. — Gift 1: 1869 med *Eva Wahlgren*, 2: 1903 med *Edith Viktoria Blomsköld*.

2. **Arrhenius, Svante August**, har ytterligare 1899 framställt dissociationsteorien och den moderna fysikaliska kemien i sin *Lärobok i elektrokemi*. I sällsynt grad befruktande olika grenar af naturvetenskapen med nya rön och idéer, har han i sin *Lehrbuch der kosmischen Physik*, 1902—03 lämnat en framställning af hela kosmiska fysiken från den moderna fysikens och kemiens ståndpunkt. Ytterligare utveckling af dessa idéer förekommer i *Theorien der Chemie*, 1904 (äfven utgifven å engelska) och den under utgifning varande *Immunochemie*. Helt nyligen har A. äfven i *Världarnas utveckling* lämnat en populär framställning af dessa sina idéer. — Inom serumterapiens område har A. producerat de betydande arbetena *Physical chemistry applied to toxins and antitoxins* 1902 och *Anwendung der physicalischen Chemie auf die Serumterapie* 1904 (i Festschrift für L. Boltzmann). — 1903 rönte han den storartade utmärkelsen att för sin elektrolytiska dissociationsteori få sig tilldeladt Nobelpriset i kemi, den förste svensk, som förvärfvat något af dessa pris. Under återfärden från en föreläsningsturné till Amerika 1904 erbjöds A. en förmånlig professur vid Vetenskapsakademien i Berlin. Man lyckades dock rädda honom åt fosterlandet, därigenom att med Nobelstiftelsens medel vid svenska Vetenskapsakademien upprättades en fysisk-kemisk afdelning af Nobelinstitutet, hvars chef A. blef. Han lämnade därpå 1905 sin plats vid Stockholms högskola. — A., som 1901 blef led. af Vetensk. akad., är ledamot och hedersledamot af en lång rad in- och utländska vetenskapliga samfund.

1. **Arsenius, John Georg**, afled i Uppsala d. 30 maj 1903.

Assarsson, Per. Gift 1888 med *Gustava Matilda Flensburg*.

Backlund, Johan Oskar, invaldes 1897 till utländsk led. af Vetenskapsakad.

Bæckström, Anders Oskar Vilhelm, öfvergick 1901 från Dramatiska teatern till Ranfts teatrar. Bland hans roller må, utom de nämnda, framhållas *Fromont* i »Fregattkaptenen» och *doktorn* i »Gamla Heidelberg». — Moderns namn är *Carolina Nordbladh* (ej Borgström).

Balck, Viktor Gustaf, blef 1904 öfverste i armén.

3. **Beck-Friis, Lave Gustaf**, afgick 1902 från sin envoyépost och afled å Bosjökloster i Skåne d. 20 juli 1904.

2. **Beckman, Ernst Johan**, som från Frisinnade landsföreningens bildande i febr. 1902 varit dess ordförande, tillhör från och med 1903 års riksdag som representant för Södra Roslags domsaga åter Andra kammaren, som 1903—05 insatte honom i bevillningsutskottet och 1906 i konstitutionsutskottet.

Bennich, Nils Axel Gustafsson, afled i Stockholm d. 23 jan. 1904.

Berg, Carl Oskar, afled i Stockholm d. 14 okt. 1903.

Berg, Fridtjuv, tillhör fortfarande Andra kammaren, som vid åtskilliga riksdagar utsett honom till ordf. i tillfälliga utskottet för behandling af folkskolefrågor, 1902 till led. af särskilda utskottet för behandling af frågor rörande tvångsuppfostran och 1904 af läroverksutskottet, där han motarbetade den s. å. antagna k. propositionen, såsom ej nog byggd på principen: folkskolan som bottenskola. Då han vid urtima riksdagen 1905 instämt i hr Lindhagens motion, att Sverige skulle acceptera den k. propositionen om unionens upplösning och under valrörelsen förklarat, att han under *inga* villkor ville lämna sin medverkan till annat än en fredlig lösning af unionskrisen, rönte hans val en eljest ej vanlig stark opposition, men han nådde dock majoritet. Vid den Staaffska ministärens bildande ingick B. i densamma som statsråd och chef för ecklesiastikdepartementet, i hvilken egenskap han fungerade till ministärens afgång d. 29 maj 1906. Som sådan lyckades han genomdrifva en för folkskollärarkåren i hög grad behöflig lönereg-

lering. Likaså utfärdades å administrativ väg en förordning, banande väg för nystafningsprincipen i skolorna. En likaledes på administrativ väg utfärdad förordning om rätt för folkskollärarna att vara representerade utan rösträtt i skolrådet framkallade anmärkning från riksdagens konstitutionsutskott och skarpa uttalanden i riksdagens båda kamrar. — Efter sin afgång från statsrådsposten återgick B. till sin plats som folkskollärare men förordnades 1906 till ordf. i kommittén för seminariernas ombildning. Utgaf 1906 *Inför genombrottet, några inlägg i svensk vänsterpolitik.*

Berg, Karl Johan, afled i Stockholm d. 25 febr. 1905.

Bergelin, Johan Theodor. Gift 1845 med *Emilia Maria Winckler,* född *Olbers.*

* **Berger, Henning,** novell- och romanförfattare. Född i Stockholm d. 22 april 1872.

Föräldrar: vaktmästaren *Lars Johan Berger* och *Sofia Sjöberg.* — B., som vistats i Amerika 1892—99 och några år var redaktionssekreterare i tidskriften »Varia», utgaf 1901 berättelsesamlingen *Där ute* med ämnen, hämtade från lifvet i Amerika, 1903 *Ridd,* noveller, 1905 *Ysaïl. En berättelse från Chicago* och 1906 *Drömmen om helvetet.* — »B. besitter i frappant grad den äkta stadsmålarens snabb-blick för det individuella i alla en stor stads stråkvägar och tillhåll. Psykologien går icke mycket längre under ytan än ett flott och skarpt porträtt af någon ultramodern chicmålare. Men i kinematografiskt snabb och lefvande skrift, med några streck här och ett ljusstänk där, trollar han fram tafla på tafla, vibrerande af det ögonblickets lif, som flammar upp och slocknar och växlar från sekund till sekund. Liksom Zorn har han en droppe af tusan i ögat». — »Den poesi, som lefver i Ysaïl, är elektricitetens, ångans, gatularmets, maskinernas, de stora trafikvägarnas och de skumma gränderna, järnets, stenens, tunnlarnas, skyskrapornas, krogarnas, varietéernas, den moderna industrialismens, amerikanismens poesi — hemsk, skrämmande som en marridt — men dock poesi genom storheten af dimensionerna, kraftens hänsynslöshet, den underbara anpassningen och samspelet af alla dessa olika makter. — B:s minne är fylldt af förvånansvärdt trogna och skarpa hjärnfotografier — för att använda hans eget uttryck — och af detta material bygger han med konstnärens medvetna sofring och accentuering sina taflor. Det är en artistisk, ofta utpräglad målerisk fantasi, som skildrar, och resultatet blir därför i ordets hela mening »taflan». — Gift med *Anna Elisabet Lindqvist.*

Berger, Ossian, återvaldes allt fortfarande till justitieombudsman, tills han d. 5 juli 1902 utnämndes till statsråd och chef för justitiedepartementet i den andra Boströmska ministären. Som sådan lyckades han genomdrifva flera lagförslag i frisinnad anda, såsom om rannsakningstidens afdrag från strafftiden för häktad person och om den litterära eganderättens ordnande genom Sveriges anslutning till Bernkonventionen. Förslaget om borttagande af särskild begrafningsritual för s. k. självspillingar strandade däremot på 1903 års kyrkomötes motstånd. Vid 1904 och 1905 års riksdagar framlades under B:s kontrasignation proposition om allmän rösträtt till Andra kammaren för hvarje svensk man, som fullgjort sina skyldigheter till stat och kommun, i förening med lika representationsrätt för land och stad och proportionella val. Att dessa endast afsågo Andra kammaren, torde närmast föranledt förslagens val och väckte stort missnöje i frisinnade kretsar. Stämningen blef icke heller blidare efter det 1905 vid en särdeles inopportun tidpunkt framlagda förslaget om lagstiftning mot s. k. samhällsfarliga strejker. Då riksdagen uttalat sig för unionens afveckling efter andra linjer än dem, regeringen utstakat, afgick B. jämte sina kolleger från sin post som statsråd d. 2 aug. 1905 och återvände till sin domsaga. 1906 valdes han af Kalmar läns södra landsting till ledamot af Första kammaren och i okt. s. å. af fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret till justitieombudsmannens efterträdare.

Berglind, Johanna, afled d. 21 aug. 1903.

Bergman, Carl Otto, afled å Sandträsk d. 21 juni 1901.

* **Bergman, Johan,** klassisk filolog och arkeolog, nykterhetskämpe.

Född i Tydje förs. af Älfsborgs län d. 6 febr. 1864. Föräldrar: hemmansägaren *Nils Fredrik Andersson* och *Ingegerd Sofia Engelbrektsdotter (Bergman).* — Student i Uppsala 1882, blef B. fil. kandidat därstädes 1884 och promoverades 1889 till fil. doktor. Efter att jan.—okt. 1890 under E. Beckmans redaktörstid varit politisk medarbetare i Aftonbladet och v. t. 1891 tjänstgjort som vik. lektor vid högre lärarinneseminariet i Stockholm, blef B. 1891 lektor i Vänersborg och förflyttades 1895 som lektor i modersmålet och latinska språket till Norrköpings allm. läroverk. 1896—97 redigerade han därstädes i frisinnad anda »Östergötlands Dagblad». — B. har i vetenskapligt syfte företagit åtskilliga utländska resor, bl. a. till Österrike 1895 samt till Italien och Grekland, hvarunder han deltagit i utgräfningarna mellan Akropolis och Pnyx samt anordnat och ledt för skandinaver afsedda arkeologiska sommarkurser i Rom, Pompeji och Athen. B:s forskningar ha hufvudsakligen rört sig å filologiens område, särskildt rörande skalden Prudentius, hvars *Fornkristna hymner* han 1895 tolkade på svenska och hvars skrifter han för närvarande, på uppdrag af vetenskapsakademien i Wien, är i färd att utgifva i ny kritisk-kommenterad upplaga. Själf en lycklig latinsk skald, som han ådagalagt i sina *Carmina latina* 1890, har han sträfvat efter att göra antikens skatter tillgängliga för en större allmänhet genom det af honom sedan 1904 redigerade »Klassiska biblioteket», hvartill han själf bidragit med *Plinius d. y.* med urval af hans bref, liksom han 1906

utgifvit *Antiken*, en samling essayer med ämnen från den klassiska forntiden. I den af B. jämte E. Svensén (se II:575) utgifna *Världshistorien, berättad för folket*, har B. 1904—05 skildrat gamla tidens och medeltidens historia, och sina reseintryck från Rom och Hellas har han återgifvit i *På klassisk mark*, 1896, och *Pompeji*, 1900. Dessutom har han öfversatt Rousseaus uppfostringsskrift »Emile» och till skolans bruk utgifvit Taciti »Germania», Tegnérs »Skoltal», m. m., hvarjämte han uppträdt med två samlingar *Dikter* (1894 och 1899). Sedan 1903 redigerar han kalendern »Nornan» och är från 1901 t. f. lärare i antik kulturhistoria vid Stockholms högskola. — Än mera bemärkt har B. gjort sig genom den roll, han med öfvertygelsens värme spelat som kämpe för absolut nykterhet i vårt land, och han har äfven representerat nykterhetssällskapen vid internationella utländska kongresser. Bland en mängd skrifter å detta område må nämnas *Är ett rusdrycksförbud i vårt land önskvärdt och utförbart?* 1895, *P. Wieselgren, den svenska nykterhetsrörelsens fader*, 1900, *Den svenska nykterhetsrörelsens historia*, 1893 och *Nykterhetsrörelsens världshistoria*, 1900 (öfversatt till flera språk.) Från 1903 utgifver ock B., under medverkan af andra nykterhetsifrare »Mimer, svensk tidskrift för studium af alkoholfrågan och nykterhetssträfvandet». — B., som är en af landets mest anlitade populära föreläsare, har äfven visat sitt intresse för folkupplysningen genom de i »Verdandis småskrifter» ingående broschyrerna om *Giordano Bruno*, *Slafveriet i antiken* och *Anders Fryxell*. Äfven politiskt, har B. uppträdt i liberal riktning och har flera gånger som kandidat till Andra kammaren för Norrköping samlat ett afsevärdt antal röster, dock utan att ernå majoritet. — Gift 1891 med *Kristina Johansson*.

Bergstedt, Carl Fredrik, afled å sin egendom Skrukarp i Östergötland d. 26 juni 1903.

Bergström, David Kristian, har alltjämt till nuvarande tid (1906) varit ledamot af Andra kammaren, som 1903—05 insatte honom i konstitutionsutskottet, af hvilket han var en särdeles verksam ledamot, och vid urtima oktoberriksdagen 1905 i särskilda utskottet för behandling af med unionens upplösning sammanhängande spörsmål. I aug. s. å. afgick han från sin post i »Dagen» och deltog med stor energi i 1905 års valkampanj, med föredrag å åtskilliga ställen i landsorten. D. 7 nov. s. å. inkallades han som konsultativt statsråd i den Staaffska ministären, med hvilken han afgick d. 29 maj 1906. Han har senare under samma år inkallats som ledamot i Vaxholmsundersökningskommissionen och kommittén för arméns byggnader. — Hans 1902 afgifna motion om ett mera praktiskt och mindre tidsödande sätt att ordna de akademiska studierna väckte genom sin rikedom på sakuppgifter mycket uppseende och föranledde s. å. tillsättandet af den s. k. universitetsexamenskommittén, af hvilken B. blef medlem, och på grund af hvars initiativ flera viktiga reformer i examensväg redan blifvit vidtagna. 1904 inkallades B. äfven i kommittén för revision af lagen mot yrkesfara.

Bergström, Gustaf, skådespelare, afled i Stockholm d. 9 nov. 1904.

* **Bernström, John Peter Fredrik**, industriidkare. Född i Hälsingborg d. 26 jan. 1848. Föräldrar: landtbrukaren *Peter Fredrik Bernström* och *Hanna Andersson*. — Efter studier vid läroverken i Hälsingborg och Kristianstad blef B. 1867 elev vid Karlbergs krigsskola men inträdde redan 1868 vid mekanisk verkstad. 1870—72 vistades han å studieresor i England och var 1872—73 anställd som inspektör för skeppsbyggerier i Newcastle, där han förvärfvade god inblick i den mekaniska verkstadsindustriens bedrifvande. 1873—76 var han ingenjör och kontorschef hos firman Graham Brothers i Stockholm, hvarefter han 1876 grundade egen maskinagentur, som han innehade till 1887, då han inträdde som verkställande direktör i det bolag, Separator, som bildats för exploatering af G. de Lavals mjölkseparator. På denna plats har ock B. visat sig som rätte mannen, den där genom klok förvaltning, framsynt blick och järnhård energi bragt sitt företag till en lysande ställning. Van att härska, har han haft svårt att finna sig till rätta med det intrång i arbetsgifvarnas uteslutande bestämmanderätt, fackföreningarna åvägabringat, och har, för att med kraft möta dessas anspråk, varit ytterst verksam för sammanslutning af de svenska arbetsgifvarna. Om gagnet eller lämpligheten af en del af dessa på främst B:s initiativ vidtagna åtgärder, såsom den stora lockouten 1905, äro meningarna i hög grad delade. Länge känd som en utpräglad konservativ och protektionistisk man, invaldes B. i sept. 1905 af Stockholms läns landsting i Första kammaren, som 1906 insatte honom som suppleant i bevillningsutskottet. — 1898 led. af Landtbruksakademien, har B. sedan 1902 säte i järnvägsrådet. — Gift 1874 med *Henrietta Kristina Sundström*.

12. **Bielke, Ture Gabriel**, blef en af de förste serafimerriddarne 1748.

13. **Bielke, Nils Adam**, blef 1769 serafimerriddare.

Bilberg, Johan. Sonsonen **Fredrik Otto**, född 3 aug. 1722, major vid amiralitetet och död 29 okt. 1806, var under frihetstiden en framskjuten Mössa. Under Gustaf III var han en af riddarhusoppositionens mest verksamma medlemmar och väckte bl. a. 1786 uppseende genom sitt yrkande, att tryckfriheten skulle återställas till de gränser, som utstakats genom 1774 års förordning. Vid 1789 års riksdag var han en af dem, som konungen fann lämpligt att häkta för en tid för att kunna genomdrifva säkerhetsakten.

1. **Bildt, Didrik Anders Gillis**, blef 1873 serafimerriddare.

2. **Bildt, Karl Nils Daniel**, förflyttades 1902 till envoyé i London men återvände 1905 till sin gamla post i Rom. B., som var ordf. i 1902 års unionella konsulatkommitté, blef 1899 fil. hedersdoktor i Uppsala, 1900 hedersled. af Vitterh.-akad. samt 1901 en af de 18 i Svenska

akad. Han har yttermera 1902 utgifvit *Svenska minnen och märken i Rom.* — Brodern **Knut Georg** blef 1902 öfverste och sekundchef vid lifregementets dragoner, 1904 generalmajor och generalintendent samt 1905 chef för generalstaben. Han är från 1891 led. af Krigsvetenskapsakademien.

Billing, Axel Gottfrid Leonard, afsade sig 1906 ledamotskapet af Första kammaren, som alltjämt utsåg honom till ledamot af statsutskottet och vid båda urtima riksdagarna 1905 till ledamot af särskilda utskottet för behandling af med unionens upplösning sammanhängande spörsmål. Hans inflytande i sin kammare var städse mycket stort; sålunda torde han mera än de flesta bidragit till dess beslut 1902 om skrifvelse till k. m:t, i syfte att erhålla allmän rösträtt med proportionella val. I ecklesiastikministern, C. von Friesen fann dock B. en motståndare, den han ej var vuxen, och kunde trots sin intensiva agitation lika litet hindra Växiö och Kalmar stifts sammanslagning 1903 som upprättandet af den nya läroverksstyrelsen 1904. Som prokansler har han af sina klerikala intressen frestats att söka utsträcka sitt inflytande utanför häfdvunna gränser och har därigenom gifvit fart åt krafvet å prokanslersämbetets afskaffande. Sedan 1900 har B. varit ordf. i Malmöhus läns landsting.

Björklund, Johan Abraham, lämnade 1905 med pension hufvudredaktörskapet för Nya Daglig Allehanda och blef 1906 direktör för Svenska Telegrambyrån.

Björklund, Johan Gustaf, afled i Stockholm den 2 juli 1903.

Björlin, Gustaf, tillhör fortfarande Första kammaren, som till och med 1902 insatte honom i lagutskottet och 1904 i läroverksutskottet. 1903 utnämndes han till generalmajor i armén, är sedan 1881 led. af Krigsvetenskapsakad. och erhöll 1889 af Sv. akad. Carl Johans-priset.

2. **Björnstjerna, Carl Magnus Ludvig,** blef 1889 serafimerriddare.

3. **Björnstjerna, Oskar Magnus Fredrik,** afled i Stockholm d. 2 sept. 1905.

Blix, Magnus Gustaf, afled i Lund d. 14 febr. 1904.

Blomberg, Knut Hugo, är fortfarande ledamot af Första kammaren och har från 1902 varit ordf. i konstitutionsutskottet, vid lagtima riksdagen 1905 ledamot af hemliga utskottet och vid båda urtima riksdagarna 1905 ledamot af särskilda utskottet för behandling af med unionens upplösning sammanhängande spörsmål. Stadsfullmäktig i Uppsala sedan 1884, är han från 1903 samma korporations ordförande och tillhör från 1889 länets landsting.

3. **Boëthius, Simon Johannes,** blef 1901 professor i vältalighet och statskunskap vid Uppsala universitet. Andra kammaren tillhörde han till och med 1902 års riksdag, de fyra sista åren placerad i konstitutionsutskottet. 1899—1902 var han ledamot af läroverkskommittén och blef 1900 led. af Vitterhets-, hist.- och ant.-akad. 1898 och 1903 var han lekmannaombud vid kyrkomötet och är stadsfullmäktig i Uppsala sedan 1899 samt ledamot af länets landsting från 1903. B. har på de senare åren omarbetat J. R. Pallins arbeten i allmän historia för de allmänna läroverken.

Bohlin, Karl Petrus Theodor, som 1897 erhöll professors titel, blef 1898 ledamot af Vet.-akademien.

3. **Boije, Hans Henrik,** lyckades under Gustaf III:s tid till en tid innästla sig i konungens förtroende och blef medlem af deputationen öfver kronobrännerierna. Han sökte rikta sig genom att förpakta en del af bränneriträttigheterna men råkade genom öfverspekulationer på obestånd 1778 och måste afgå från sitt ämbete.

Bonde. Friherrliga ätten:

5. **Bonde, Carl Göran,** spelade som vän och ordensbroder med hertig Carl och Reuterholm en ej ringa roll under Gustaf IV Adolfs förmyndareregering.

7. **Bonde, Carl Carlson,** tillhör från 1903 åter Andra kammaren, där han anslutit sig till liberala samlingspartiet, som 1906 insatte honom i sitt förtroenderåd. 1903 ledamot af lagutskottet och 1904—06 af bevillningsutskottet, var han tillika vid båda urtima riksdagarna 1905 ledamot af särskilda utskottet för behandling af unionsangelägenheterna. Sedan 1904 har han varit ordf. i Södermanlands läns landsting. 1902—03 utgaf han de två första delarna af *Hedvig Elisabet Charlottas Dagbok,* omfattande tiden till 1788.

Grefliga ätten:

2. **Bonde, Gustaf,** blef vid riddarordnarnas instiftande 1748 en af de första serafimerriddarna.

4. **Bonde, Carl Johan Trolle-,** afsade sig 1902 ledamotskapet af Första kammaren.

Bondeson, August Leonard, afled i Göteborg dän 23 sept. 1906. Han utgaf 1904 andra delen af *Skollärare John Chronschoughs memoarer,* 1901—03 *Visbok. Folkets visor, sådana de lefva och sjungas ännu i vår tid* och 1903 *M. V. K. (Mina vanliga kryddor). Allmogehistorier, gamla och nya.*

* **Bosse, Harriet,** skådespelerska. Född i Kristiania d. 19 febr. 1878. Föräldrar: bokförläggaren i Stockholm och Kristiania *Heinrich Bosse* och *Anne-Marie Lehman.* — Efter skolgång i Kristiania och Stockholm inträdde fröken B. vid 16 års ålder i musikkonservatoriet i Stockholm, där hon hade

sång till hufvudämne och för öfrigt tog pianolektioner. År 1897 aflade hon sånglärarinneexamen samt tog därpå engagement vid Fahlströms teater i Kristiania, där hon stannade 1 ½ år. Hon begaf sig sedan till Paris, där hon bevistade skådespelaren vid Théâtre Français de Féraudy's lektioner på konservatoriet. I juni 1899 tog fröken B. engagement vid Dramatiska teatern i Stockholm, där hon stannade till 1905, då hon gaf gästspel på flera håll. Från hösten 1906 är hon engagerad hos direktör Ranft. Bland hennes roller märkas: *Puck* i »En midsommarnattsdröm», *Julia, Hedvig* i »Vildanden», *Isotta* i »En veneziansk komedi», *Clärchen* i »Egmont», de kvinliga hufvudrollerna i Strindbergs »Till Damaskus», »Samum», och »Påsk», ***Mélisande***

i Mæterlincks »Pelléas och Mélisande», *Tove* i Drachmanns »Gurre», o. s. v. — Fru B. intar en plats i allra främsta ledet bland moderna svenska skådespelerskor. Hennes talang är förvånande mångsidig, omfattande både glada och tjufpojksaktiga uppgifter, såsom Puck, poetiska högstämda roller, som Julia, realistiska saker som Hedvig — där hon är lika naturlig som rörande — och mystiska roller i Strindbergs och Mæterlincks pjäser. I Hallströms »En veneziansk komedi» har hon som den spirituella, listiga och ljuft bedårande *Isotta* skapat ett litet mästerverk. — Gift 1901 med skriftställaren *August Strindberg*.

2. **Boström, Erik Gustaf Bernhard,** har alltjämt tillhört Första kammaren och var 1902 ordförande i bankoutskottet. Den å I: 124 framkastade eventualiteten, att B. skulle återtaga statsrodret, inträffade ganska snart. Sedan ministären von Otter misslyckats i sina försök att lösa rösträttsfrågan, erhöll nämligen B., hvad förut ej skett i Sverige, öppen fullmakt att själf välja sina kolleger för bildande af ny ministär och utnämndes d. 5 juli 1902 ånyo till statsminister. I ministären upptogos flera liberala element, en O. Berger, C. von Friesen m. fl., och som dess rösträttsprogram proklamerades kort därefter: fullständigt borttagande af census med beredande af rösträtt åt hvarje 25 års man, som fullgjort honom åliggande värnplikt och ej resterade i skatt till stat och kommun, i sammanhang med lika representationsrätt för stad och land samt proportionella val, »därest en blifvande utredning visade sådant för svenska förhållanden lämpligt». — Då på grundvalen af den i ämnet tillsatta kommittén k. m:t till 1904 och 1905 års riksdagar föreslog proportionellt valsätt enbart till Andra kammaren i förening med ett för valmanskårens stora massa svårbegripligt valsätt, afslogos dessa förslag af Andra kammaren, men när detta andra gången skedde, hade B. redan afgått från sin plats vid konungens rådsbord, därtill föranledd af en helt annan fråga: den unionella. — Redan i januari 1902 hade k. m:t på utrikesministern Lagerheims initiativ uppdragit åt en kommitté af svenska och norska män att undersöka, huru en anordning med särskilda konsuler för båda de förenade rikena skulle kunna låta sig förverkligas med gemensam diplomati. Efter förhandlingar mellan båda ländernas regeringar offentliggjordes d. 24 mars 1903 en i sväfvande ordalag affattad kommuniké, hvari meddelades, att man träffat preliminära grunder om bildande af särskildt konsulatväsen för båda rikena, under förutsättning, att dessa särkonsulers ställning till utrikesministern och beskickningarna skulle regleras genom lika lydande lagar, som ej kunde ändras eller upphäfvas utan samtycke af båda ländernas statsmyndigheter. Kommunikén väckte stor indignation hos Första kammarens majoritet, och det finnes grundad anledning att antaga, att denna skrämde B. att söka göra förhandlingarna fruktlösa. På annat sätt kan man näppeligen förklara de fordringar, som från svensk sida uppställdes som komplement till de »lika lydande lagarna», hvilka i realiteten voro af föga vikt men väl kunde förutses stöta den högt uppjagade norska »æresfölelsen» för hufvudet. Väl framställde i dec. 1904 den svenska regeringens majoritet ett mera tillmötesgående förslag, men B., som sändts till Kristiania för att underhandla med den norska regeringen, förklarade samtidigt, att om detta antoges, komme han att afgå. Uppfattningen om B:s dominerande ställning föranledde då, att äfven detta senare anbudet i Norge betraktades som värdelöst och afvisades. Då samtidigt utrikesministern Lagerheim, som ifrigt verkat för kommunikéns förverkligande, afgick, upphöjdes i Norge de våldsammaste rop öfver »svensk trolöshet», som snart visade sig mäktiga att samla skilda partier i kamp för unionens upplösning. För att blidka stämningen inlämnade B. d. 7 april 1905 sin afskedsansökan, hvilken den 13 i samma månad beviljades. Mer än en ansåg dock, att det fortfarande var han, som styrde efterträdaren Ramstedts ministär, under hvilken norrmännen d. 7 juni 1905 förklarade unionen upplöst. — Å mindre storpolitiska områden hade B. fröjden att få åtskilligt uträttadt under sin andra ministär. Särskildt gäller detta läroverksfrågan, där under 1904, på ecklesiastikministern C. von Friesens initiativ, en vidtgående reform kom till stånd. (Se *C. von Friesen:* Supplementet.) — Efter sin afgång som statsminister valdes B. 1905 till kanslär för rikets universitet, hvilken post han afsade sig redan i okt. 1906, sedan han ej lyckats hindra d:r B. Lidforss' förnyade docentförordnande vid Lunds universitet. På universitetsmyndigheternas uppmaningar tog han dock sin afsägelse tillbaka.

3. **Boström, Filip August,** som var statsrevisor 1879—80 och 1888—89, afgick 1906 från sin landshöfdingstol men tillhör fortfarande Första kammaren. 1899—1901 och 1903—05 var han ordförande i bankoutskottet.

Bovallius, Robert Mauritz, afled i Stockholm d. 19 jan. 1902.

2. **Branting, Karl Hjalmar,** som oafbrutet tillhört Andra kammaren, var 1903—05 ledamot af tillfälliga utskott och 1906 af bevillningsutskottet. — Hans maka, *Anna Matilda Charlotta*, född *Jäderin*, har ytterligare 1901 utgifvit *Staden*, en ganska uppmärksammad skildring ur Stockholmslifvet.

Brate, Erik har ytterligare utgifvit bl. a. *Svensk språklära* 1898 och blef 1904 led. af Vitterh. akad.

* **Brinell, Johan August,** metallurg. Född i

Bringetofta i Jönköpings län d. 21 juni 1849. Föräldrar: landtbrukaren *Johannes Månsson* och *Katarina Jonasdotter*. — Efter studier vid Jönköpings läroverk, genomgick B. Borås' tekniska skola, hvarifrån han utexaminerades 1871. Efter anställning som ritare vid skilda industriella inrättningar blef B. 1875 ingenjör vid Lesjöfors' bruk i Värmland, hvarifrån han 1882 förflyttades till Fagersta järnverk i Västmanland som öfveringenjör, hvilken post han bestridde till

1903, då han kallades till den nyinrättade öfveringeniörsbefattningen vid järnkontoret. Från följande år har han varit en af redaktörerna för »Jernkontorets annaler». — En af samtidens främste kännare af stålets egenskaper och dess beredning, väckte B. 1885 stor uppmärksamhet genom sin afhandling *Om ståls texturförändringar under uppvärmning och afkylning.* Alltjämt fortsättande sina undersökningar å detta område, framlade B. resultaten först vid utställningen i Stockholm 1897 och sedermera vid världsexpositionen i Paris 1900, där de belönades med högsta utmärkelsen: »grand prix». En af B. uppfunnen hårdhetsbestämningsmetod tillerkändes ock s. å. af Svenska teknologföreningen dess Polhemsmedalj. B:s meddelanden vid Parisutställningen omfattade ock en utredning af ståls sträckhållfasthetsegenskaper efter olika slag af värmebehandling och härdning samt ståls förmåga att motstå stötpåkänningar. Äfven lämnade B. full klarhet angående en bland metallurger mycket dryftad fråga om sambandet mellan ståls kemiska sammansättning och de erhållna götens täthetsgrad. Han intager äfven en framstående plats som stålexpert och har utarbetat den metod, efter hvilken stålet till svenska arméns gevär numera tillverkas och värmebehandlas. Sedan 1902 är B. led. af Vet.-akad. — Gift 1880 med *Selma Josephina Elisabet Nilson.*

5. **Bruzelius, Magnus Ragnar,** afled i Stockholm d. 17 febr. 1902.

Bröms, Sven, afled 1693.

Burman, Johan Fredrik Konstantin (Conny), utgaf 1904 sina *Minnen,* hvilka 1905 följdes af *Post skriptum.*

Bygdén, Anders Leonard, blef 1904 bibliotekarie vid Uppsala universitetsbibliotek. Sedan 1898 utgifver han *Svenskt anonym- och pseudonymlexikon.*

Börjeson, Johan (John) Laurentius Helenus, har ytterligare bragt till fulländning Carl IX:s ryttarstaty i Göteborg.

Calwagen, Ernst Gottfrid, afled i Uppsala d. 8 nov. 1906.

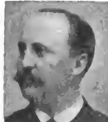
Carl IX, konung. Å sid. 156, rad. 34—35 står: Rådsherrarne, hvilka synes; *läs:* Rådsherrarne, hvilka synas.

Carl (Oscar Carl Vilhelm), prins. Fursteparet har ytterligare en dotter *Astrid,* född d. 17 nov. 1905.

1. **Carlson, Fredrik Ferdinand,** blef serafimerriddare 1882.

2. **Carlson, Carl Fredrik Ernst,** tillhörde till och med 1905 års utgång Andra kammaren, som 1903—04 insatte honom i konstitutionsutskottet. Han fick där, liksom förut i läroverksutskottet, tillfälle att arbeta för och bringa till seger såväl sin idé om en allmänt medborgerlig examen, hvars grundtankar accepterats af 1899 års riksdag, som den stora läroverksreformen i öfrigt (se *C. von Friesen,* supplementet). Efter dennas genomförande utnämndes C. till öfverdirektör och chef för den nya öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk. Från hans riksdagsmannaverksamhet är i öfrigt att anteckna hans motioner 1899 om en mera tidsenlig svensk namnlängd och 1900, att ändringar i rikets vapen och flagga fordra gemensamt beslut af konung och riksdag, hvilka bägge ledde till önskad påföljd.

* **Cavalli, Per Axel Henrik,** ämbetsman, politiker. Född i Agunnaryds socken i Kronobergs län d. 31 maj 1852. Föräldrar: kaptenen *Engelbrekt Adolf Joakim Henrik Cavalli* — hvilken släkt utgrenats ur släkten *Cavallius* (se I: 170) — och *Katarina Kristina Granstrand.* — Student i Lund 1870, aflade C. hofrättsexamen därstädes 1873, blef 1876 länsbokhållare och 1882 landskamrerare i Malmöhus län samt tog 1905 afsked ur statstjänsten. Som kamrerare i Malmöhus läns landsting från 1881 hade han ådragit sig ledamöternas uppmärksamhet och, efter att 1888—89 fungerat som af Första kammaren utsedd statsrevisor, valdes han 1889 af Malmöhus läns landsting till ledamot af samma kammare, som han sedermera alltjämt tillhört. Han slöt sig inom densamma till protektionisterna och invaldes redan 1891 i bevillningsutskottet, där han sedermera vid alla riksdagar haft plats, däraf den långa tiden från 1894 som ordförande. Ehuru han 1901—04 tillhörde den konservativt-protektionistiska majoritetens förtroenderåd, har han dock ansetts alltför smidig och opportunistisk för att nå någon verkligt ledande ställning. Han har ock mestadels begränsat sitt uppträdande i kammaren till bevillnings- och skattefrågor samt har varit mycket anlitad för kommittéarbeten. Bland dessa må nämnas: kommittén ang. utvidgande af arfsbeskattningen och utsträckning af stämpelskatten 1893, bevillningskommittéerna 1894 och 1895, kommunalskattekommittén 1897—1900 och kommittén ang. inkomstskatt och självdeklaration 1901. Likaså var han 1905—06 en af Sveriges underhandlare om handelstraktat med tyska riket. Juris hedersdoktor i Lund 1903, valdes han 1904 till ordf. i riksgäldskontoret samt tillhörde vid båda urtima riksdagarna 1905 särskilda utskottet för behandling af med unionens upplösning sammanhängande spörsmål. Till den proportionella valmetoden har han intagit en afvisande hållning. — Ogift.

Cederborgh, Fredrik. En ny upplaga af »Uno von Thrazenberg» och »Jacques Pancrace» utkom 1905 jämte en lefnadsteckning af författaren af Fr. Böök.

6. **Cederschiöld, Johan Gustaf Kristoffer,** har ytterligare bl. a. utgifvit *Svensk språklära för folkskolor och allmänna läroverkens lägre klasser* 1904 och *Rytmens trollmakt* 1905.

2. **Cederström, Olof Rudolf,** räknades vid 1809—10 års riksdag som en af hufvudmännen för det Mannerheimska partiet eller »1809 års män».

4. **Cederström, Bror,** blef 1802 serafimerriddare.

5. **Cederström, Gustaf Albrekt Bror,** blef serafimerriddare 1838.

Centerwall, Julius Ebbe, tillhör fortfarande Andra kammaren, som 1906 insatte honom i konstitutionsutskottet.

1. **Cervin, Frans,** tillhörde sekreta utskottet äfven vid 1742 och 1771 års riksdagar.

Charlier, Carl Vilhelm Ludvig, har under de senare årens muntliga och skriftliga diskussioner uppträdt som en ifrig förkämpe för proportionella val.

2. **Claëson, Nils Ludvig Alfred,** afgick den 5 juli 1902 från sin post som statsråd och blef s. å. ånyo utnämnd till justitieråd.

1. **Clason, Edvard Clas Herman.** — Sonen *Samuel* (*Sam*), född i Uppsala d. 23 juni 1867, student därstädes 1884 och fil. licentiat 1893, blef 1895 fil. doktor och docent i historia vid Uppsala universitet, efter försvar af afhandlingen *Till reduktionens förhistoria* (belönad med Geijerska priset). Amanuens i riksarkivet 1903, utnämndes han 1904 till professor i historia vid Lunds universitet. Intresserad stenograf, var C. sedan 1888 i många år anställd i riksdagens kansli och notarie i 1895—98 års unionskommitté, i hvilken egenskap han 1898 utarbetade *Historisk redogörelse för unionsfrågans tidigare skeden.* C., som var sekreterare i konstitutionsutskottet vid riksdagarna 1899—1900 och i 1905 års båda urtima riksdagars särskilda utskott, har äfven uppträdt som en intresserad politiker å den konservativa sidan och valdes 1906 till ledamot af Första kammaren för Västmanlands län. — Gift 1895 med *Elin Sebardt.*

2. **Clason, Isaac Gustaf,** som ytterligare utfört en mängd byggnader, lämnade 1904 sin professur och utnämndes till förste intendent i öfverintendentsämbetet.

Cleve, Per Theodor, afled d. 18 juni 1905.

Cronhjort, Abraham. Porträttet (I: 198) är icke af A. Cronhjort utan af hans son, landshöfding *Carl Gustaf Cronhjort.*

Crusebjörn, Jesper Ingevald, afgick sommaren 1903 ur statsrådet och återvände till sin landshöfdingebefattning. Andra kammaren tillhörde han till och med 1902 års riksdag samt var ledamot af Första kammaren vid 1904 års riksdag. Död i Umeå d. 24 juni 1904.

Dahlander, Gustaf Robert, afled i Stockholm d. 27 sept. 1903.

Dahlgren, Erik Vilhelm, blef 1900 led. af Vetensk.-akad., 1903 öfverbibliotekarie vid k. biblioteket och 1905 led. af Vitterh.-akad.

Danielson, Anders Peter, riksdagsman. *Stdr:* Därjämte var han ledamot af de 1877 och vid urtima riksdagen tillsatta försvarsutskotten. *Läs:* Därjämte var han ledamot af de 1877, 1883 och vid urtima riksdagen 1892 tillsatta försvarsutskotten.

Dardel, Fritz Ludvig von. Sonen *Nils Otto*, född i Stockholm d. 7 nov. 1853, student i Uppsala 1875, där han 1881 aflade hofrättsexamen, vice häradshöfding 1883 och amanuens i justitiedepartementet 1888, har genom den i »Personhistorisk tidskrift» införda artikelserien *Stockholms öfverståthållare* visat sig som en af våra tyvärr för få historiskt genombildade lekmän, den där visat sig kunna med stilistiskt behag förena en human och förstående uppfattning samt förmåga att träffa de för föremålen karakteristiska individuella dragen.

5. **De Geer, Carl,** politiker. Uppgiften, att D:s politiska bana skulle börjat vid frihetstidens sista riksdag 1771—72 är oriktig. Det skedde ej förrän vid 1778 års riksdag.

6. **De Geer, Emanuel.** Envoyébefattningen i Haag omfattade tiden 1775—79.

8. **De Geer, Louis Gerhard,** blef serafimerriddare 1860. — Sonen *Gerhard Louis,* som 1905 blef landshöfding i Kristianstads län, tillhör fortfarande Första kammaren, där han tillhör den frihandelsvänliga och moderat-liberala fraktionen. Vid 1905 års urtima sommarriksdag väckte han stort uppseende genom sin motion, att Sverige skulle omedelbart uppsäga riksakten.

9. **De Geer, Gerhard Jakob,** är från 1902 Stockholms högskolas rektor. Han tillhörde Andra kammaren till och med 1905, då han undanbad sig återval.

11. **De La Gardie, Robert,** var Andra kammarens talman till och med 1902 års riksdag. Vid samma års val var han på grund af afflyttning till Stockholm ej längre valbar i sin gamla valkrets.

De Laval, Carl Gustaf Patrik, undanbad sig vid valperiodens slut 1902 årterval till Första kammaren.

Dente, Josef Gottlieb, afled d. 24 maj 1905.

2. **Dickson, Charles,** afled i Stockholm d. 1 april 1902. — Sonen *Robert,* som 1902 blef öfverståthållare i Stockholm, tillhörde Första kammaren till och med 1903 års riksdag, representerande ytterst konservativa åsikter. — Gift 1875 med *Sigrid Sparre af Rossvik.*

Djurklou, Nils Gabriel, afled d. 31 mars 1904.

Douglas, Ludvig Vilhelm August, som var ordf. i den 1901 tillsatta Norrlandskommittén, invaldes 1906 ånyo i Första kammaren för Östergötlands län.

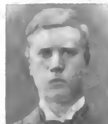
Dufwa, Alfred Vilhelm, var medlem af statsutskottet äfven vid 1871 års riksdag.

Dyrssen, Gerhard. — Yngre brodern, *Wilhelm,* född å Klagstorp i Skaraborgs län d. 26 mars 1858, blef 1877 underlöjtnant i flottan, där han slutligen 1904 blef konteramiral och inspektör öfver flottans öfningar till sjös. Den 29 maj 1906 utnämndes han till statsråd och chef för sjöförsvarsdepartementet. Led. af Krigsvetensk.-akad. — Gift 1888 med friherrinnan *Maria Charlotta Therese Lizinka af Ugglas,* dotter af frih. C. G. af Ugglas (se II: 654).

Edgren, August Hjalmar, afled å Djursholm d. 9 dec. 1903.

2. **Ehrenheim, Per Jakob von,** undanbad sig återval till Första kammaren 1902 vid den fjärde valperiodens utgång. Som ordf. i riksbanken kvarstod han till 1906.

* **Ekelund, Olof Vilhelm,** skald. Född i Stehag i Skåne 1880. Föräldrar: handlanden *Johan Ekelund* och *Johanna Larsson.* — »E.,» som blef student i Lund 1898, »började i *Vårbris,* 1899, som exakt landskapsmålare af den skånska hembygden. Naturkänslan fördjupade sig från objektiv betraktelse till

intuition af naturen i samband med den natur-

romantiska illusionen att förnimma sig vara ett med det omedvetna och skapande lifvet, *Syner* 1901. Med denna mer och mer förinnerligade mystiska känsla sammanhängde den allt djupare och djupare musikaliska melankolien. Till detta kom i *Melodier i skymning*, 1902, ett för Ekelunds första diktning okändt moment: erotiken, men ordet fattadt i platonisk mening såsom en själens kyska längtan efter en syskonsjäl, som han trott sig träffa, och hvars bild han endast i skygga liknelser vågar framkalla. *Elegier*, 1903, anslog delvis samma toner, men i dem låg en stegring af själens upprördhet, och man fick ibland det intrycket, att denne unge man tillhörde de skalder, som stycke för stycke blödande offra sig själfva åt »diktens marmorkalla gud». De flesta af dessa i konstfull, men nervös, form framsprungna elegier äro uttryck för ett namnlöst lidande, en världssmärta, en nattstämning. Å andra sidan framträdde här tydligare än förr skaldens dragning till grekiskt lif och dess dionysiska ande. I den sjätte samlingen *In Candidum*, 1905, når poetens försjunkande i stämningen kanske djupare än någonsin. Själfva orden förefalla honom för tunga för att antyda det, som rör sig inom honom, och han söker genom nya ljudsammanställningar och rytmiska upptäckter aflocka språket större uttrycksmöjligheter än dess teckenvärde besitter. *Hafvets stjärna*, 1906, slutligen betecknar en kulmen och en kris. Självbespeglingen har nu blifvit monoman. Skalden förnimmer endast sitt eget lidande, och det ser han i hallucinationer, på hvilka han i ångest väntar. Allt annat är honom främmande, och som en främling vandrar han genom länder och städer bland människor, som äro honom likgiltiga. Och han gitter endast lyssna till sitt eget lifs hemliga gåta. — Hans lif är självförbränning, ett osläckligt begär. Ty den platonska Eros har tagit kroppslig form. Häraf lifsleda, dödslängtan och förnimmelsen af gränslös hopplöshet, fattigdom och beklämning. Men också en sensuellt-religiös fantasi, som sammanblandar lustan med det himmelska.» — Ogift.

Ekgren, Carl Erik, afgick ur stadsfullmäktige 1904, allt framgent beklädande vice ordförandeplatsen.

Eklund, Per Gustaf, var äfven ledamot af 1903 års kyrkomöte.

5. **Ekman, Carl Edvard**, afled i Göteborg d. 24 dec. 1903.

Ekman, Johan August, ledde förhandlingarna vid 1903 års kyrkomöte.

Elfving, Nere Albert. Moderns namn var *Carolina Öberg*.

Elmblad, Johannes Vilhelm Samuel, lämnade 1906 k. teatern.

4. **Ericson, Carl Wilhelm,** militär, riksdagsman, var vid 1902 års val ej längre valbar i sin gamla valkrets. Han blef 1903 generallöjtnant i generalitetets reserv och inspektör för trängen.

* **Eschelsson, Elsa Olava Kristina**, Sveriges enda examinerade kvinnliga jurist. Född i Norrköping d. 11 nov. 1861. Föräldrar: konsul *An-*

ders Olof Eschelsson och *Carolina Lovisa Ulrika Frestadius*. — Student i Uppsala 1882, blef E. fil. kand. 1885, hvarefter hon ägnade sig åt juridiska studier och aflade juris kand.-examen 1892, den första och hittills enda kvinna i Sverige, som aflagt examen inför juridisk fakultet. Hon biträdde sedermera vid domaregöromålen vid Uppsala läns södra domsaga 1892—93, blef juris licentiat 1897 och promoverades s. å. till juris doktor, efter försvar af afhandlingen *Om begreppets gåfva enligt svensk rätt* samt förordnades samtidigt till docent i civilrätt vid Uppsala universitet. Fröken E. har upprepade gånger haft förordnande att kortare och längre tider föreläsa processrätt samt att leda den teoretiskt propedeutiska undervisningskursen i civilrätt och de viktigaste därmed sammanhängande delarna af processrätten, äfvensom straffrättens allmänna grunder, samt 1905—06 att förrätta examination i kansliexamen. — Hon har i det af *Ernst Lehr* 1901 i Paris utgifna arbetet *Eléments de droit civil scandinave* författat afdelningen om svensk civilrätt, 1903 utgifvit *Om civiläktenskapets framträdande i svensk och utländsk rätt* samt 1904 *Bidrag till läran om besittning enligt svensk rätt. Besittningsbegreppet. En rättsencyklopedisk studie.*

2. **Essen, Hans Henrik von.** Sonen *Gustaf Adolf Fredrik Wilhelm*, som afled 1874 (ej 1879), blef 1863 serafimerriddare.

3. **Essen, Fredrik von,** har varit ledamot af statsutskottet 16 (ej 12) riksdagar. Från 1902 hade han plats i talmanskonferensen till och med 1906, då han afsade sig riksdagsmannaskapet.

Eugen Napoleon Nikolaus, svensk arffurste. En samling af prins Eugens taflor utgåfvos 1905 under titeln *Svenska landskap*, med en inledande essay af O. Levertin: »Stockholmsnaturen i svensk dikt».

Fahlbeck, Pontus Erland, valdes 1902 af Göteborgs och Bohus län till ledamot af Första kammaren, där han spelat en mindre betydande roll, än man kunnat vänta, vid alla riksdagar suppleant i lagutskottet. Han har ytterligare utgifvit bl. a.: *Sveriges författning och den moderna parlamentarismen*, 1904 och andra delen af *Sveriges adel*.

Fallström, Carl Daniel, är sedan 1905 gift med *Anna Larsson*. Har ytterligare utgifvit bl. a. diktsamlingarna *I Gyllenrödt* 1902 och *Hvita Syrener* 1905.

2. **Faxe, Arvid Gustaf,** ansågs under sin statsrådstid tillhöra konseljens mera liberala element och att särskildt ifligt tillstyrkt Oskar I:s sanktion å de tre ofrälse ståndens beslut om lika arfsrätt mellan broder och syster.

5. **Fersen, Fredrik Axel von**, blef 1765 serafimerriddare.

6. **Fersen, Hans Axel von.** Brodern *Fabian Reinhold* blef 1814 serafimerriddare

* **Fjæstad, Gustaf Adolf,** målare, träskulptör. Född i Stockholm d. 22 dec. 1868. Föräldrar: skomakarmästaren *P. C. Fjæstad* och *Christina Andersson.* — F. var först elev vid Fria konsternas akademi 1891—92 samt senare hos Bruno Liljefors och Carl Larsson, hvars assistent han var vid freskomålningarnas i Nationalmuseum utförande 1896. Bland F:s arbeten märkas *Våt skog, Augustimånsken, Björkarna, Vintermorgon i Värmland, Rakstahöjden, Snö, Göteborgs museum, Rimfrost på is, Snödrifva öfver en gärdesdrifva, Kommer aldrig våren? Barrskogsinteriörer, Vinternatt,* flera väfnader, hvartill han gjort kartongerna, träskulpturen *Stabbestol,* o. s. v. F:s specialitet är snö, is och rimfrost, som han afbildar fullständigt illusoriskt. Hans gobeliner med rinnande vatten, snö i månsken o. s. v. till ämne äro synnerligen originella och vackra. — Gift 1898 med målarinnan *Kerstin Maria (Maja) Hallén.*

10. **Fleming, Otto,** riksråd. Å rad. 26 *står:* Det vägrades emellertid honom nu återinträda i rådet; *läs:* han vägrade emellertid nu återinträda i rådet.

Forsgrén, Carl Robert, blef student i Uppsala 1855.

Fredholm, Johan Henrik Gotthard, som afled i Stockholm d. 11 juli 1904, var till sin död ledamot af Andra kammaren men undanbad sig 1903 återval till bevillningsutskottet. — Moderns namn var *Johanna Carolina* (ej Charlotta) *Holm.*

Fries (släkten). Den senast utkomna delen af »Svenska Ättartal» angifver som äldste kände stamfadern en *Jon,* som lefde i början af 1600-talet och blef far till *Adam Jonsson Frijs,* sporrmakare i Linköping och död 1710.

2. **Fries, Teodor (Thore) Magnus,** utgaf 1902—03 en större lefnadsteckning i två band öfver Carl von Linné.

Fries, Samuel Andreas, blef 1904 stadsfullmäktig i Stockholm. Han har vidare utgifvit bl. a.: *Bibel och Babel,* 1903; *Läronorm och lärofrihet vid religionsundervisningen i den svenska evangeliskt lutherska kyrkan,* 1904; *Konfirmationsundervisning i den kristna religionen enligt den svenska evangeliskt-lutherska kyrkans grundsatser,* 1905.

1. **Friesen, Carl Sebastian von,** visade sig som ecklesiastikminister i sällsynt grad vinna representationens öra för sina önskningar och förstod, tack vare sitt vinnande väsen och sin första klassens förmåga som debattör, att afväpna en från början ovillig församling. Så lyckades han 1903 genomdrifva Hernösands stifts delning mot sammanslagning af Kalmar och Växiö stift. Men hans förmåga ställdes på än större prof vid 1904 års riksdag, då den stora läroverksreformen framlades. Denna åsyftade latinets uppflyttning till sjätte klassen och införande af en allmän medborgerlig examen för dem, som vid 15—16 års åldern vilja afsluta sin skolgång, och utgörande ett kompetensprof till åtskilliga banor, en väsentlig löneförhöjning för lärarna och sist och viktigast: ett första steg till läroverkens emanicipation från kyrkan genom upprättande af en särskild öfverstyrelse för de allmänna läroverken. Många och skilda krafter organiserades af skilda anledningar mot förslaget, och särskildt riktade biskop Billing ur klerikala motiv en intensiv agitation mot läroverksöfverstyrelsen. Genom sin öfverlägsna skicklighet i debatten afväpnade F. motståndet å alla punkter, och till och med öfverstyrelsen nådde i Första kammaren sex rösters majoritet. Säkerligen skulle F. kommit att på sitt område verka ännu mycket godt, om han ej redan under 1905 års riksdag drabbats af en sjuklighet, som hindrade honom att reflektera å anbudet att under unionskrisen öfvertaga statsministertaburetten, och hvilken redan d. 10 juni 1905 lade honom i grafven.

2. **Friesen, Sixten Gabriel,** fungerade som ledamot i statsutskottet och liberala samlingspartiets ledare till juni 1905, då han af Stockholms stadsfullmäktige invaldes i Första kammaren. Han är fortfarande bankofullmäktig och från 1904 Stockholms stadsfullmäktiges ordförande, den förste *valde* å denna plats.

3. **Friesendorf, Fredrik von,** blef 1762 serafimerriddare.

1. **Fåhræus, Olof Immanuel,** blef serafimerriddare 1864.

1. **Geijerstam, Gustaf af,** har ytterligare utgifvet bl. a.: berättelsesamlingen *Skogen och sjön* 1903, romanerna *Karin Brandts dröm* och *Själarnas kamp* 1904, *Andreas Vik* och *Farliga makter* 1905 samt *Bröderna Mörk* 1906.

1. **Gernandt, Kristian Emanuel,** afled i Stockholm d. 1 juni 1906.

2. **Gernandt-Claine, Jane Elise Wilhelmina,** har ytterligare utgifvit *I pagodernas land,* roman 1903 och *När sjön går hög. En sann saga* 1905.

Gilljam, Gustaf Fredrik, är fortfarande medlem af Första kammaren, som 1904—06 invalt honom i talmanskonferensen, och var 1903 lekmannaombud vid kyrkomötet för Stockholms stad. Som universitetskanslär kvarstod han till 1904 och hugnades s. å. med serafimerorden.

Gripenstedt, Johan August. Sonen *Johan Theodor* är fortfarande medlem af Första kammaren, som allt framgent invalt honom i statsutskottet och vid lagtima riksdagen 1905 i hemliga utskottet.

* **Gullstrand, Allvar,** ögonläkare. Född i Landskrona d. 5 juni 1862. Föräldrar: förste stadsläkaren därstädes *Per Alfred Gullstrand* och *Sofia Matilda Korsell.* — Student i Uppsala 1880, blef G. medicine kandidat därstädes 1884, aflade 1888 med. licentiatexamen vid Karolinska institutet och promoverades 1890 till med. doktor. Tidigt gjorde han ögonsjukdomarna till specialstudium och förordnades 1891 till docent i oftalmologi vid Karolinska institutet. 1891—94 bestridde han, dels som tillförordnad, dels som ordinarie, föreståndare-

platsen vid Stockholms stads poliklinik för ögonsjuka å Södermalm. Sedan han 1893 tilldelats Svenska läkaresällskapets pris jämte dess halfsekelmedalj i silfver för afhandlingen *Objektive Differentialdiagnostik und photographische Abbildung von Augenmuskellähmungen*, kallades han 1894 till e. o. professor i oftalmiatrik vid Uppsala universitet. G., som städse genom studier vid utländska universitet sökt fullkomna sig i sin vetenskap och inom densamma åtnjuter stort anseende äfven utom Sveriges gränser, har i vetenskapliga tidskrifter utvecklat en flitig författareverksamhet. Bland hans alster ha ytterligare *Photographisch-ophtalmometrische und klinische Untersuchungen über die Hornhautrefraction* 1887 samt *Allgemeine Theorie der monochromatischen Aberrationen und ihre nächsten Ergebnisse für die Ophtalmologie*, 1901 prisbelönts af Svenska läkaresällskapet, och för sistnämnda afhandling erhöll han ock s. å. ena hälften af Vetensk.-akad. Wallmarkska belöning. Led. af Vetensk-akad. 1904. — Gift 1885 med *Signe Kristina Breitholtz*.

Gustaf (Oskar Gustaf Adolf), Sveriges och Norges kronprins. Om hans barn, se *Victoria*, kronprinsessan.

* **Gustaf Adolf (Oskar Fredrik Wilhelm Olaf Gustaf Adolf)**, Sveriges arffurste, hertig af Skåne. Född i Stockholm d. 11 nov. 1882; äldste son till kronprinsen af Sverige *Oskar Gustaf Adolf* och hans gemål, prinsessan *Sofia Maria Victoria* af *Baden*. — Prins Gustaf Adolf, som vid sin födelse utnämndes till hertig af Skåne, har erhållit den för svenska furstar vanliga uppfostran. Han har sålunda studerat i Uppsala och Kristiania och var vid det nordsvenska universitetet inskrifven som student i vanlig ordning och ej som hedersledamot. Å den militära banan utnämndes han 1903 till löjtnant i Svea lifgarde och Kronprinsens husarregemente. — Han förmäldes d. 15 jan. 1905 med prinsessan **Margareta** *Viktoria Augusta Charlotta Norah* af Stora Britannien och Irland, född d. 15 jan. 1882, dotter af nuvarande konungen Edvard VII:s broder, hertigen af Connaught och Strathearne Arthur William Patrick Albert och hans gemål, prinsessan Luise Margarethe Alexandra Victoria Agnes af Preussen. — Prins Gustaf Adolf har en son **Gustaf Adolf** *Oscar Fredrik Arthur Edmond*, född d. 22 april 1906 och hertig af Västerbotten.

Günther, Julius, afled i Stockholm d. 22 mars 1904.

* 5. **Gyldenstolpe, August Louis Fersen**, diplomat, utrikesminister. Född i Stockholm d. 22 juli 1849; den föreg. kusins son och sonsons son till G. 3. Föräldrar: kammarherren, kaptenen vid Andra lifgardet, grefve *Carl August Gyldenstolpe* och grefvinnan *Hedvig Wilhelmina Augusta Sofia Maria Teresia Lovisa von Fersen*, genom hvars tragiska död denna ryktbara ätt 1879 utslocknade. — Student i Uppsala 1870, aflade G. kansliexamen därstädes 1873, hvarefter han 1874 anställdes som attaché vid beskickningen i Köpenhamn. 1876 började han tjänstgöra i utrikesdepartementet, där han 1877 blef andre sekreterare och 1883 förste sekreterare. Legationssekreterare i Washington 1884, utnämndes G. 1886 till kansliråd och afdelningschef i utrikesdepartementet, blef 1889 kabinettssekreterare och 1895 envoyé i Brüssel och Haag, hvarifrån han 1899 förflyttades i samma egenskap till Petersburg. Efter schismen mellan statsminister Boström och utrikesminister Lagerheim i den unionella frågan kallades G. d. 22 dec. 1904 att efterträda den senare som minister för utrikesärendena. Hans verksamhet som sådan blef ej långvarig. Sedan svenska riksdagen förkastat den plan för unionens afveckling, den Ramstedtska regeringen framlagt, begärde G. tillika med sina kolleger sitt afsked, hvilket beviljades d. 2 aug. 1905. Han blef s. å. utnämnd till svensk minister i Paris. — Gift 1891 med *Nora Isabel Mary Plunkett* (från England).

1. **Hagberg, Carl Peter**, var fullmäktig i riksbanken 1818—29 och i riksgäldskontoret 1840—41.

Hallström, Per August Leonard, har ytterligare utgifvit bl. a. *Gustaf Sparfverts roman* 1903, *Skogslandet*, dikter 1904, *De fyra elementerna*, berättelser, och *En skälmroman* 1906. Han ägnar sig numera uteslutande åt skriftställarverksamhet och har lämnat sin plats i telegrafstyrelsen.

7. **Hamilton, Henning Ludvig Hugo**, blef serafimerriddare 1858.

9. **Hamilton, Gustaf Axel Knut**, tog 1904 afsked från sin professur.

10. **Hamilton, Hugo Erik Gustaf**, har varit ledamot af den 1902 tillsatta universitetsexamenskommittén.

Hammarlund, Emil, är fortfarande medlem af Andra kammaren, som 1903—05 insatte honom i bankoutskottet och 1906 i statsutskottet. Han var statsrevisor jämväl 1904, tillhör från s. å. öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor och stadsfullmäktiges beredningsutskott.

4. **Hammarskjöld, Knut Hjalmar Leonard**, utnämndes d. 2 aug. 1905 till statsråd och chef för ecklesiastikdepartementet i den Lundebergska koalitionsministären och var en af Sveriges fyra delegerade vid unionskonferensen i Karlstad. Han afgick från sitt ämbete d. 7 nov. s. å. och förordnades kort därefter till envoyé i Köpenhamn. 1906 blef han ordinarie innehafvare af samma plats.

* 5. **Hammarskjöld, Åke Hugo**, arkitekt, landthushållare, politiker. Född på Väderum i Kalmar län d. 20 jan. 1845; broder till H. 3. — Student i Uppsala 1863, var H. 1863—69 elev vid Konstakademiens arkitekturafdelning och har sedermera varit verksam som dels arkitekt, dels jordbrukare å den gamla familjeegendomen Tuna. Tidigt

togs han här i anspråk för offentliga uppdrag och var bl. a. ledamot af Kalmar läns norra landsting 1884—87, 1890—1901 och 1904—05 (från 1898 som vice ordf.). Från 1901 har han varit ordf. i Kalmar läns norra hushållningssällskap. 1894—96 representerade han Sevede och Tunaläns domsaga i Andra kammaren, men då han, ehuru i hufvudsak konservativ och protektionist, ställt sig skeptisk gentemot fläsktullens nytta, blef han vid periodens slut ej återvald, och det dröjde ända till 1902, innan han af sin gamla valkrets återinsattes i riksdagen, som han från denna tid oafbrutet tillhört. Genom sin framstående talegåfva samt ganska mångsidiga insikter och erfarenhet kom H. att snart bringas fram till en framskjuten plats inom det konservativa lägret, helst han älskade anslå en nyans moderatare färgton än genomsnittselementen. Han insattes ock 1905 i konstitutions- och 1906 i statsutskottet. Vid samma riksdag framträdde han som det nybildade »nationella framstegspartiets» mest stridbara man (också medlem af dess förtroenderåd) samt väckte bl. a. uppmärksamhet genom den motion om proportionella val till båda kamrarna, som väcktes af honom och frih. Th. Adelswärd. Det var därföre nog ock naturligt, att han kallades att som statsråd inträda i den på dylik politisk grundval bildade Lindmanska ministären d. 29 maj 1906. Han blef i densamma chef för ecklesiastikdepartementet, väl närmast på grund af det varma intresse för kyrkliga frågor, han tid efter annan ådagalagt, bl. a. som lekmannaombud vid 1893, 1898 och 1903 års kyrkomöten, vid hvilka han varit att räkna bland de moderata elementen. — H. blef 1902 led. af Landtbruksakad. och var 1895 led. af kommittén ang. ändring i bevillningslagstiftningen samt 1897—98 i kommittén ang. jordägares rätt öfver vattnet på sin grund. — Gift 1870 med *Lucie von Krusenstjerna*.

Hammarsten, Olof, afgick 1905 från rektoratet och 1906 från professuren.

2. **Hartmansdorff, Jakob August von**, var fullmäktig i riksgäldskontoret 1823—29 och i riksbanken 1829—34 samt 1840—56.

Hasselrot, Carl Birger, tillhör fortfarande Första kammaren och var ordf. i lagutskottet till och med 1904 års riksdag.

Hazelius, Arthur Immanuel. — Sonen *Gunnar* afled i Stockholm d. 26 febr. 1905. Gift 1902 med *Gina Broman*.

Hedberg, Tor, har ytterligare utgifvit: *Richard Bergh, en studie* 1903, *Sånger och Sagor* 1903, *Karl Nordström, en studie* 1905, *Reseminnen och konststudier* 1905 samt författat de på scenen uppförda dramerna *Amor och Hymen* 1904 och *Ett hems drama* 1906, m. m.

Hedenstjerna, Karl Josef Alfred, som afled i Stockholm d. 12 okt. 1906, har ytterligare utgifvit: *Svenssons, berättelser och skizzer* 1903, *Ungt herrskap, berättelser, skizzer och humoresker* 1904, *Olof i Fornebo, en spelmanshistoria* 1905, *Petterssons Lina* 1906.

Hederstjerna, Fredrik Ludvig Salomon. — Sonen *Carl Fredrik Wilhelm*, född på Torsjö i Jönköpings län d. 1 dec. 1861, blef student i Uppsala 1880, juris kandidat därstädes 1886, assessor i Svea hofrätt 1898, revisionssekreterare 1903, justitieråd 1905 och utnämndes d. 29 maj 1906 vid den Lindmanska ministärens bildande till konsultativt statsråd. — Gift 1887 med *Augusta Sofia Lovisa von Dardel*, dotter af öfverintendenten F. L. von Dardel (se I: 221).

4. **Hedin, Sven Adolf**, var till sin död i Stockholm d. 20 sept. 1905 ledamot af Andra kammaren och tillhörde vid alla riksdagar från 1902 talmanskonferensen. — Hans *Tal och Skrifter* äro 1904—05 utgifna af V. Spångberg.

5. **Hedin, Sven Anders**, skildrade 1903 i *Asien* i två delar sin sista stora färd (öfversatt på flera språk) och utgaf 1904 *Tibetanska äfventyr* samt 1905 *Sverige och den stora östern*. H. begaf sig hösten 1905 på ny upptäcktsfärd till det inre Asien.

2. **Hedlund, Henrik**, tillhörde Andra kammaren till och med 1905 års utgång samt var 1904—05 led. af tillfälligt utskott och vid båda urtima riksdagarna 1905 suppleant i det för behandling af med unionens upplösning sammanhängande spörsmål tillsatta särskilda utskottet.

3. **Heidenstam, Carl Gustaf Verner von**, har ytterligare utgifvit *Skogen susar, Berättelser och sagor* 1904 och berättelsen *Folkungaträdet — Folke Filbyter*, med ämne från folkungatiden, 1905. — Gift 3: 1903 med *Anna Margreta Charlotta (Greta) Sjöberg*.

Henschen, Salomon Eberhard, blef 1897 led. af Vet.-akad.

* **Hernlund, Carl Hugo**, skol- och kommunalman. Född i Lilla Edet i Västergötland d. 13 okt. 1848. Föräldrar: handlanden *Johan Erik Hernlund* och *Carolina Charlotta Wedberg*. — Student i Uppsala 1867, blef H. 1875 fil. kandidat och promoverades 1882 till fil. doktor, efter försvar af afhandlingen *Bidrag till svenska skollagstiftningens historia under partitidehvarfvet 1718—1809*. Han hade då sedan 1876 tjänstgjort vid Stockholms läroverk samt som e. o. amanuens vid riksarkivet 1875—80. Efter att 1882 förordnats till t. f. byråchef i ecklesiastikdepartementet, utnämndes han 1883 till lektor i historia och svenska språket vid Visby allmänna läroverk, där han äfven 1883—84 var rektor. Sistnämnda år förordnades han till rektor vid Nya elementarskolan i Stockholm, hvilken post han ännu bekläder, från 1894 tillika lektor i historia, geografi och modersmålet. Genom hans kraftiga och energiska arbete har läroverket beredts nya tidsenliga lokaler. Däremot ha en del pedagogiska åtgärder från H:s sida uppväckt mycken diskussion och från sina håll ådragit honom skarpt klander. — Sin förtjänstfulla verksamhet som skolhistoriker har H. fortsatt med att till den 1880 utgifna afhandlingen *Skolordningsförslaget 1778* (i Stockh. gymn. årsberättelse) foga: *Förslag och åtgärder till svenska skriftspråkets reglerande 1691—1739* 1883, *Vetenskapsakademien och Lars Laurels rätt-*

skrifningsförslag 1888 (i Nya Elem.-skolans årsberättelse), *Johan Peter Lefrén och de pedagogiska reformplanerna på 1820 talet* 1899 (Festskrift vid Nya Elem.-skolans nya hus' invigning), m. fl. afhandlingar. Tillsammans med K. A. Melin har H. 1880 utgifvit *Svensk läsebok för läroverkens mellanklasser* och jämte R. Steffen 1894 *Ferieläsning i svensk litteratur I—II*. — I Stockholms stads häfder har H. inskrifvit sitt namn som en nitisk och ovanligt dugande kommunalman, och få kunna prestera en så lång lista å kommunala uppdrag. Så har han varit stadsfullmäktig 1889—1903 och åter från 1905, ledamot af drätselnämnden under en lång följd af år, af beredningsutskottet 1901—03, är ordf. i öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor och i kyrkofullmäktige, ledamot af Klara församlings kyrkoråd och ordf. i dess kommunalförening. Att hans kommunala verksamhet för en tid afbröts 1903, därigenom att han då ej omvaldes till stadsfullmäktig, berodde på, att det var han, som formulerat admonitionen till Stockholms arbetarinstitut i fråga om uthyrande af dess lokaler (se *Vannérus, A.*, II: 696) Om H. från flera håll beskyllts för despotiska tendenser, råder dock ej ens bland hans motståndare minsta tvifvel om hans orädda och själfständiga skaplynne, lika litet som om hans frigjordhet från eljes hos inflytelserika kommunalmän ej så sällan skönjbara biafsikter. — Gift 1878 med *Henrietta Amalia (Emy) Fatima Hedelius*.

* **Herrlin, Per Axel Samuel,** filosof. Född i Östra Vemmenhögs församling i Malmöhus län d. 30 mars 1870. Föräldrar: kyrkoherden *Magnus Christian Herrlin* och *Anna Carolina Maria Norén*. — Student i Lund 1887, blef H. fil. kand. därstädes 1889, fil. licentiat 1891 och promoverades 1892 till fil. doktor, efter försvar af afhandlingen *Studier i Nicolaus' af Cues filosofi, med särskildt afseende på dess historiska betydelse*. Han förordnades s. å. till docent i teoretisk filosofi vid Lunds universitet. 1906 förflyttades han i samma egenskap till Göteborgs högskola. — H. har väckt uppmärksamhet som en skarpsinnig filosof af empirisk läggning och med populärt framställningssätt. Bland hans skrifter må nämnas: *Renaissancens etik* 1897—98, *Själslifvets underjordiska värld* 1901, *Snille och själssjukdom* 1903, *Till ändamålsbegreppets historik* 1903, *Tillräknelighet och själssjukdom* 1904, *Filosofi och fackvetenskap* 1905. — Ogift.

Herslow, Carl Christian Peter, afgick vid utgången af 1904 ur Malmö stadsfullmäktige.

Hildebrand och Hildebrandsson (släktöfversikten). Enligt nyare forskningar härstammar släkten från *Bengt* i Skånstorp, som lefde i slutet af 1500-talet. Hans sonson *Hillebrand Bengtsson*, född 1669, d. 1734, var fader till den i historiken upptagne *Olof Hildebrand*.

1. **Hildebrand, Bror Emil.** Utom hans under H. 2 och 3 upptagna söner har *Bror Albin*, född i Stockholm d. 31 maj 1844, student i Uppsala 1863, där han 1871 aflade teologiska examina, och adjunkt vid Stockholms h. realläroverk från 1887, gjort sig känd som hufvudredaktör af *Svenskt porträttgalleri* från 1896.

* 6. **Hildebrand, Karl Emil Hildebrand,** historiker, publicist. Född i Stockholm d. 24 sept. 1870; son af H. 2. — Student i Uppsala 1888, blef H. 1891 fil. kand. och 1896 fil. licentiat därstädes samt promoverades 1898 till fil. doktor, efter försvar af afhandlingen *Johan III och Europas katolska makter*. S. å. förordnades han till docent i historia vid Uppsala universitet. — H., som tillika med A. Rydfors utarbetade afd. *Reformationstidehvarfvet* i J. O. Ekmarks »Läsebok till allmänna historien» 1896, bidrog 1897 till »Historiska studier. Festskrift tillägnad Carl Gustaf Malmström» med *Sveriges ställning till Antonio Possevinos fredsmedling mellan Polen och Ryssland 1581—83* och tog 1899 i *Arbetarnas föreningsrätt* till ordet i en aktuell fråga för dagen. På uppdrag af Humanistiska vetenskapssamfundet att utarbeta Stockholms stads och Upplands historia har H 1900 utgifvit *Urkunder till Stockholms stads historia I: Stockholms stads privilegiibref 1423—1700* och redigerar från 1902 (tillika med A. Erdmann) det stora verket *Uppland, skildring af land och folk*. 1903—04 redigerade han äfven (jämte G. Lindgren) »Samfundet S:t Eriks årsbok». — Tidigt intresserad af politik, uppträdde H. redan 1893 som föredragshållare i unionsfrågan i den Alinska skolans anda, hvars konsekvenser han dock senare skyggade tillbaka för. Ofta verksam i pressen för sina åsikter, isynnerhet i »Stockholms Dagblad», knöts han så småningom fastare vid denna tidning och blef 1904 dess hufvudredaktör. Som sådan har H., som är en ifrig anhängare af det proportionella valsättet, utöfvat ett ej ringa inflytande bland sina meningsfränder, särskildt under 1906 års händelser. — Gift 1900 med *Elisabet af Geijerstam*.

Hillberg, Carl Vilhelm Emil, har ånyo knutits till Ranfts teatrar.

4. **Hjärne, Gustaf Adolf,** blef 1763 serafimerriddare.

6. **Hjärne, Harald Gabriel,** tillhör fortfarande Andra kammaren, som 1903—05 valde honom till suppleant i konstitutionsutskottet och vid båda urtima riksdagarna till ledamot af särskilda utskottet för behandling af med unionens upplösning sammanhängande spörsmål De i viss mån frisinnade tendenser, som under 1890-talet utmärkte H:s uppträdande, ha under hans riksdagsmannatid åter förflyktigats, och han har ånyo uppträdt i allt bestämdare, stundom rent våldsam, högerriktning. — H., som 1903 blef en af de 18 i Svenska akad. och 1905 led. af Vetensk.-akad., har ytterligare utgifvit *Östanifrån, minnen och utkast* 1905 samt en del inlägg i dagens spörsmål.

Hochschild, Carl Fredrik Lotharius. Det i texten (I: 504) förekommande porträttet är oriktigt, det föreställer nämligen hans far, envoyén *Carl Hochschild*.

1. **Holmberg, Gustaf Henrik Theodor**, har allt oftare tagit till orda i dagens frågor, särskildt i tidskriften *Sveriges väl*. Särskildt under och efter unionskrisen har H. uppträdt mot allt »samröre» med norrmän och danskar, hvilka enligt hans åsikt visat ett mot Sverige afvogt sinnelag. Utan tvifvel är H. besjälad af ett varmt fosterländskt uppsåt, om ock meningarna äro delade om lämpligheten att beträda de af honom utstakade vägarna.

7. **Horn, Fredrik**, blef 1778 serafimerriddare.

2. **Hultkrantz, Johan Vilhelm**, var led. af den 1902 tillsatta universitetsexamenskommittén.

Husberg, Karl Sigfrid, tjänstgjorde som konsultativt statsråd till juni 1905, då han efter C. von Friesens död kallades till chef för ecklesiastikdepartementet. Tillsammans med öfriga medlemmar af den Ramstedtska regeringen afgick han från sin post d. 2 aug. 1905 och blef s. å. landshöfding i Älfsborgs län. Vid 1905—06 års riksdagar representerade han Norrbottens län i Första kammaren, där han intog en tillbakadragen hållning.

Hyckert, Anders Jansson, var fullmäktig i riksgäldskontoret 1810—12 (ej 1809—10).

3. **Höjer, Magnus Mauritz**, är fortfarande medlem af Andra kammaren, som 1903—06 insatt honom i bevillningsutskottet. 1906 utgaf han *Sveriges nyaste historia*.

4. **Höjer, Nils Jakob**, är vid sidan af sitt lektorat rektor vid Stockholms nya samskola (Whitlockska skolan) från 1903.

3. **Höpken, Carl Fredrik von**, blef 1769 serafimerriddare.

Jensen, Alfred Anton, har ytterligare utgifvit *Jaroslav Vrchlichy*, en litterär studie, 1904, *Svenska bilder i polska vitterheten* 1904, *Tsardömet vid skiljovägen*, nutidsskildringar från Ryssland, 1905.

Johansson, Johan (i Noraskog), afled under pågående session i riksgäldskontoret d. 2 febr. 1905.

Jonsson, Olof (i Hof), tillhör fortfarande Första kammaren. Trots han oemotsagdt inräknas bland dennas kunnigaste och skickligaste debattörer, har han på grund af sin från majoriteten afvikande tullpolitiska hållning ej nått plats i ständigt utskott. Han var 1906 vice ordförande i Gäfleborgs läns landsting och fungerar fortfarande som bankofullmäktig.

1. **Juhlin-Dannfelt, Carl**, afled å Djursholm d. 2 sept. 1904.

2. **Jungstedt, Matilda Emilia Charlotta**, lämnade 1906 k. operan. Hon blef gift 2: 1905 med artisten *Fritz Emanuel Reutersvärd*.

Jönsson, Ola (i Kungshult), afled i Stockholm d. 17 april 1904.

* **Karlfeldt, Erik Axel**, skald. Född i Folkärna

socken i Dalarne d. 20 juli 1864. Föräldrar: landtbrukaren *Erik Eriksson* och *Anna Jansson*. — Student i Uppsala 1885, blef K. fil. kandidat därstädes 1892. Han tjänstgjorde under de följande åren som lärare vid Djursholms samskola 1893—95 och vid Värmlands folkhögskola 1895—96, hvarefter han återvände till universitetet och blef fil. lic. 1898. Han ingick därefter vid k. biblioteket, men lämnade denna tjänstgöring, sedan han 1903 blifvit bibliotekarie vid k. landtbruksakademien och därjämte 1905 anställts vid Svenska akademiens Nobelinstitut, såsom sakkunnig i fråga om engelsk litteratur. — 1895 framträdde K. som skald med *Vildmarks- och kärleksvisor*, och redan denna hans första diktsamling röjde, att vår litteratur riktats med en diktare af säregen individualitet, den där i fulltonig lyrik ger uttryck åt ett äkta uppsvenskt kynne, väl förtrogen med lifvet, naturen och människorna i den bygd, där han fostrats och uppväxt. Han framträder som kraftens och den oförfärade manlighetens dyrkare, men visar sig äfven härmed förena »längtans klingande strängaspel». Än mera framträdde hans egendomligheter i hans två följande diktsamlingar: *Fridolins visor* 1898 samt *Fridolins lustgård* och *Dalmålningar på rim* 1901 (sammanförda under titeln *Fridolins poesi*.) Han har här gifvit ett ypperligt uttryck åt dalkarlslynnet i titelfiguren Fridolin, hvilken i Karlfeldts diktning framstår lika lefvande som Fredman i Bellmans och tydligen är i åtnjutande af diktarens hela sympati, såsom i åtskilligt en skapelse af hans eget kött och blod. Han presenteras som »en studerad karl af bondestam, hvilken återvändt till fädernas värf, en mycket själfständig och egendomlig man, som icke försmår njutningen och nöjet utan, trots han nått medelåldern, har kvar sitt friska ungdomliga begär efter glädje och lifsnjutning. Han älskar dansen och den muntrande drycken, vänner och människors barn, stolt öfver sin odal, stolt öfver sitt namn, ödmjuk inför Herren, sträng mot dem, som bete sig fegt eller fräckt». I Fridolins mun får så skalden tillfälle att lägga sina stämningar och intryck och framträder alltigenom som den från all förkonstling främmande kärnfriskhetens sångare, hvars dikter också lyckats i sällsynt grad finna gensvar i den svenska allmänhetens hjärtan. Han blef 1904 led. af Sv. akad. — Ogift.

Kerfstedt, Hilda Augusta Amanda, född **Hallström**, har ytterligare utgifvit *Susanne*, ett ungt hjärtas historia, 1903.

3. **Key, Ellen Karolina Sofia**, utgaf 1905—06 ytterligare två delar *Lifslinjer*, hvardera i två delar, *Folkbildningsarbetet* 1906, hvarjämte hon s. å. utvecklade sina meningar i dagens stridsfrågor i *Några tankar om Skandinavismens framtid*.

4. **Kinmansson, Helfrid**, född **Torsslow**, afled i Stockholm d. 12 mars 1906.

Kjellén, Johan Rudolf, valdes vid ett fyllnadsval i juni 1905 till ledamot af Andra kammaren för Göteborgs stad och återvaldes vid de ordinarie valen i sept. s. å. I riksdagen har han vunnit uppmärksamhet som en formfulländad talare, den där med i öfrigt utprägladt konservativ läggning ej kunnat hittills förlika sig med den proportionella valprincipen. Vid 1906 års riksdag var han ledamot af ett tillfälligt utskott. — 1905 utgaf han det genom originella synpunkter intresseväckande arbetet *Stormakterna*, I—II.

Kjerrman, Anna Maria Lovisa, född **Wahlenberg**, har ytterligare utgifvit: *Länge, länge sedan*, sagor 1903, *En ny dag*, berättelse 1904, *Den syndiga gamla människan*, skizzer 1905, *Två slags folk*, roman 1905, *Förbrytare*, berättelser 1906.

3. **Klingspor, Vilhelm Mauritz**, blef 1796 serafimerriddare.

2. **Koch, Richert Vogt von.** — Sonen **Richard Gerhard Halfred** är sedan 1904 stadsfullmäktig i Stockholm och sedan 1906 gift med *Carola Sahl*.

4. **Krusenstjerna, Julius Edvard von**, är fortfarande ledamot af Andra kammaren, som vid båda urtima riksdagarna 1905 insatte honom i särskilda utskottet för behandling af unionens upplösning vidrörande spörsmål och 1906 i talmanskonferensen. Han blef 1899 serafimerriddare.

Kuylenstierna, Alexis Edvard Ulrik, som de senare åren arbetat å Dagens Nyheters utrikesafdelning, har ytterligare utgifvit: *Mitt sista vandringsår*, ströftåg i Persien och Indien, 1904, *Det stora kriget mellan Japan och Ryssland* 1904—05. — Gift 1904 med *Eva Erika Margareta Sparre*.

Kylberg, Lars Vilhelm, ägnade som J. G. Richerts nära vän och meningsfrände ett nitiskt arbete för representationsreformen och andra tidens liberala idéer, för hvilka det af K. ledda Skaraborgs läns hushållningssällskap tid efter annan opinerade.

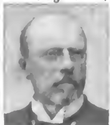
3. **Lagerberg, Carl Sven Axel**, afled i Stockholm d. 25 mars 1905.

2. **Lagerbring, Gustaf Otto Robert**, tillhör fortfarande Första kammaren. Vid 1906 års riksdag tillhörde han dem, som med vissa modifikationer ville antaga den Staffska regeringens rösträttsförslag.

5. **Lagerheim, Carl Herman Theodor Alfred**, fick ej se sina förhoppningar att grunda skilda konsulatväsen för de skandinaviska rikena med bibehållen diplomati realiserade. Redan snart visade sig divergens mellan honom och statsministern Boström om de härför erforderliga »lika lydande lagarna» (se II: 11 och *Boström E. G.*: Supplementet). Då schismen visade sig omöjlig att öfvervinna, tog L. på hösten 1904 afsked från utrikesministerposten. Han blef 1905 generaldirektör och chef för kommerskollegium samt valdes s. å. till stadsfullmäktig i Stockholm.

2. **Lagerlöf, Selma Ottiliana Lovisa**, har ytterligare utgifvit: *Herr Arnes penningar* 1904, *Kristuslegender* 1904 och läseboken för folkskolorna *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige* 1906.

* **Lagerman, Alexander,** uppfinnare. Född i Östra Eneby förs. i Östergötland d. 11 febr. 1836. Föräldrar: skräddaremästaren *Gustaf Fredrik Lagerman* och *Johanna Charlotta Uhrfeldt*. — L., som redan vid 17 års ålder uppgjort ritningar till en *stilsättningsmaskin*, var 1853—56 anställd som ritare vid Motala verkstad. Han arbetade sedermera mest för sig själf och utarbetade en fullständig tändsticksmaskin, som alldeles automatiskt skar stickorna, svaflade, satsade, torkade och inpackade dem i kapslar. Maskinen belönades 1864 af Vetenskapsakad. med Wallmarkska priset och torde föranledt hans anställande 1870 vid Jönköpings tändsticksfabrik, där han verkade till sin död d. 29 nov. 1904. Hans uppgift därstädes blef att konstruera nya hjälpmaskiner och förbättra redan befintliga. För den stora fabrikens tillverkningar uppfann han sålunda epokgörande specialmaskiner, hvilka ersatte handarbetet och i ej ringa grad torde bidragit till fabrikens enorma uppsving. Vi anföra bland dem: trafningsmaskiner, kapselmaskiner, ytterasksmaskiner, inlådsmaskiner, paketeringsmaskiner och framför allt den storartade *kompletteringsmaskinen*, som i ett sammanhang utför alla arbeten för säkerhetständstickornas förfärdigande och inläggande i askar. — Men L. begränsade ej sin uppfinnaretalang till endast tändsticksindustriens område. Vid boktryckerijubiléet i Stockholm 1883 förevisade han en *sättmaskin*, med hvilken både sättning, radjustering och typafläggning kunde verkställas, hvilka operationer ej kunnat besörjas af någon föregående sättmaskin. Sedermera uppfann han en apparat för sättning vid vanlig stilkast, *typoteter* och sålde i England patentet för 25,000 pund sterling. Slutligen uttog L. 1896 i alla länder patent på en väl fungerande *arkiläggningsapparat* för snällpressar, den första i sitt slag användbara. — Gift 1870 med *Hildegard Emilie Söderman*.

Lange, Algot, afled i Paris 1904.

2. **Langlet, Klara Matilda Ulrika Klementina**, afled å Spetebyhall i Södermanland d. 7 aug. 1904.

Larsson, Liss Olof. Nederst å II: 23 *står:* var 1885, januaririksdagen 1887, *läs:* 1885 — januaririksdagen 1887 — —.

4. **Leffler (Läffler) Leopold Fredrik (Fritz) Alexander.** L. erhöll 1904 afsked med pension. L:s författarskap sträcker sig öfver många, delvis rätt skilda områden, såsom fonetik, nordisk grammatik, runologi, fornsvensk laghistoria, svensk fornhistoria, medeltida latinsk vers, heraldik, personalhistoria, genealogi, politik m. m., och han har äfven offentliggjort åtskilligt i bunden form. Bland hans viktigaste arbeten må här nämnas: *Några ljudfysiologiska undersökningar rörande konsonantljuden* I 1874, *Undersökning om de germanska isynnerhet nordiska formerna af adjektivet hög* 1883; *Bidrag till svensk språkhistoria* 1878, Uppsatser om *Rökstenen* m. fl. runologiska uppsatser och föredrag, *Hedniska edsformulär i äldre Vestgötalagen* 1878, *Om den fornsvenska hednalagen* 1879, *Om 1607 års upplaga af Upplandslagen* 1880, *Om de östskandinaviska folknamnen hos Jordanes* 1894, *Om Sveriges integritet* 1895, *Några svenska »talande vapen»* 1903—04, *Bidrag till vår medeltida personhistoria* 1904—05, *Den gottländska Taksteinersägnen* 1903—05, *Versus memoriales latini ad historiam svecanam pertinentes* 1905. Bland skrifter i bunden form må nämnas: *Två kväden i forn-*

nordisk ton 1886, *Vid Sonja Kowalewskis graf* 1891 och *Några reformdikter* 1890.

Lennander, Karl Gustaf, blef 1905 led. af Vet.-akad.

6. **Lewenhaupt, Claes Axel.** Å rad. 30 läses, att han »1790 lämnade krigstjänsten för att ägna sig af det fideikomiss, Claestorp i Södermanland, åt hvilket han genom arf kommit i i besittning.» *Bör* vara: lämnade krigstjänsten för att ägna sig åt skötseln af — — — Södermanland, af hvilket — — —

7. **Lewenhaupt, Carl,** blef serafimerriddare 1891.

2. **Levertin, Oscar Ivar,** afled i Stockholm d. 22 sept. 1906. Han utgaf vidare diktsamlingen *Kung Salomo och Morolf* 1905, författade som inledning till prins Eugéns »Svenska landskap» *Stockholmsnaturen i svensk dikt* 1905, samt var vid sin död sysselsatt med förberedelser till ett större verk öfver Carl von Linné, hvaraf några fullbordade kapitel utgåfvos till julen 1906. Likaledes publicerades *Sista Noveller* efter L:s död, 1906, och *Samlade skrifter* förberedas för utgifvande 1907.

Lille, Axel Johan, återvände efter de förändrade politiska förhållandena 1906 till Finland och återuppsatte *Nya Pressen.*

Lindgren, Karl Adolf, afled i Stockholm d. 8 febr. 1905.

Lilliestierna, Carl, ämbetsman, politiker. Vidstående porträtt har erhållits först sedan biografien var tryckt.

1. **Lindhagen, Daniel Georg,** afled i Stockholm d. 5 maj 1906.

3. **Lindhagen, Carl Albert,** är fortfarande medlem af Andra kammaren, som 1901—06 insatt honom i lagutskottet. 1906 hade han fröjden att se den lagstiftning mot bolags jordförvärf i Norrland, för hvilken han länge arbetat, accepteras af riksdagen, om ock ej i den utsträckning, han önskat. Hans politiska hållning har under de senare åren ytterligare dragits åt vänster. Detta manifestades bl. a. i hans motion vid urtima sommarriksdagen 1905, hvari han efter en motivering, som framkallade mycken gensägelse, uttalade sig för, att riksdagen, med tack för ministären Ramstedts »framsynta» hållning, skulle acceptera de af dënna utstakade linjerna för unionens upplösning. För kvinnans rösträtt har L. på senare tiden visat sig så brinnande intresserad, att han icke utan sammanhang med denna vill genomföra allmän rösträtt för män. Denna senare vill han ha utan de inskränkningar, som uppställts af liberala samlingspartiet. Sedan 1904 är han tryckfrihetskommitterad. — Gift 2: 1904 med *Jenny Helén.*

* **Lindman, Salomon Arvid Achates,** sjömilitär, industriidkare, politiker. Född i Films socken i Uppsala län d. 19 sept. 1862. Föräldrar: disponenten *Achates Lindman* och *Ebba Dahlgren.* — L., som till en början ägnade sig åt den sjömilitära banan, utnämndes 1882 till underlöjtnant vid flottan och deltog 1883—85 i fregattan Vanadis' världsomsegling. Befordrad till löjtnant 1887, tog han 1889 afsked med tur och befordringsrätt. Hans håg hade nämligen dragits åt industriell verksamhet, och 1891 blef han disponent vid Iggesunds bruk i Hälsingland. Följande år, då han utnämndes till kapten i flottan, utgick han definitivt ur aktiv krigstjänst och inträdde i reserven. Då Iggesund 1903 såldes till Hudiksvalls trävaruaktiebolag, blef L. i stället ledare af Strömbackaverken. Tillika var han 1900—01 chef för Luossavaara—Kirunavaara aktiebolag. — L. förvärfvade tidigt stort anseende för praktisk duglighet, hvilken äfven utvecklades för allmänna värf i hans hemort. Sålunda var han bl. a. landstingsman i Gäfleborgs län 1892—1904. Efter att länge omtalats som kandidat till Första kammaren, invaldes han dit i dec. 1904 af nyssnämnda korporation. Han hade förut under samma års lopp blifvit utnämnd till generaldirektör och chef för telegrafstyrelsen. I riksdagen, där han slöt sig till den konservativt-protektionistiska fraktionen, skilde han sig dock från densamma genom en modernare syn på tidsförhållandena. Efter att vid sommarurtiman 1905 varit suppleant i särskilda utskottet för behandling af de unionella angelägenheterna, utnämndes L. d. 2 aug. 1905 till statsråd och chef för sjöförsvarsdepartementet i den Lundebergska koalitionsministären. På denna post ådagalade L. stor drift och arbetsförmåga men afgick från densamma och återtog sin generaldirektörsbefattning den 7 nov. s. å. vid den Staaffska ministärens bildande. Han hade under året utnämts till kommendör i flottan. Vid 1906 års riksdag invaldes L. i lagutskottet och i protektionisternas förtroenderåd. Efter den Staaffska ministärens afgång trädde L. d. 29 maj 1906 som statsminister i spetsen för en ny regering å programmet: allmän rösträtt med proportionella val till båda kamrarna. — Gift 1887 med *Annie Almström,* dotter af disponent R. Almström (se I: 25.)

Lindström Erik Gustaf. Sonen *Julius,* född i Göteborg d. 6 maj 1825 och död därstädes d. 24 dec. 1904, öfvertog 1849 sin faders affär och dref vid sidan häraf omfattande landtbruk (Nolhaga i Västergötland. Trystorp i Nerike). Lifligt besjälad af intresse för bildningssträfvanden och allmänna värf, var han en flitigt anlitad kommunalman och representerade sin fädernestad i borgarståndet vid 1862—63 och 1865—66 års riksdagar, anslutande sig till dess liberala majoritet och placerad i bankoutskottet. Under det nya statsskicket företrädde han Göteborg i Andra kammaren 1867—72 och Örebro län i Första kammaren 1879—81, under den sistnämnda perioden tillhörande kammarens relativt frisinnade minoritet. 1867—69 hade han åter säte i bankoutskottet. Ledamot af Göteborgs Vitterhetssamhälle 1896. — Gift 1: 1850 med *Amanda Fredrika Wahlgren* och 2: 1871 med *Kristina Zachau.*

Ljunggren, Gustaf Håkan Jordan, afled d. 30 aug. 1905.

Lovén, Johan Henrik, blef 1888 serafimerriddare.

Lundberg, Nils Victor, skådespelare. Föräldrar: handlanden *Andreas Lundberg* och *Aurora Matilda Klingvall.* — Gift 1891 med *Anna Henriksson.*

Lundeberg, Christian, är fortfarande medlem af Första kammaren, som hvars vice talman han oafbrutet fungerat sedan 1899 (med undantag af urtima oktoberriksdagen 1905). Vid urtima sommarriksdagen 1905 var L. ordf. i särskilda utskottet för behandling af med unionens upplösning sammanhängande spörsmål. När det gällde att realisera de villkor för unionens upplösning, riksdagen på samma utskotts förslag antagit, ansågs L. ock som främst skickad att träda i spetsen för regeringen och utnämndes d. 2 aug. 1905 till statsminister i en för dylikt syfte bildad koalitionsministär. När denna fyllt sin uppgift, trädde han d. 7 nov. s. å. tillbaka från sin post. I rösträttsfrågan har L. de senare åren framträdt som främste målsman för yrkandet, att som första villkor för allmän rösträtt må fordras, att spörsmål om ändrad skala för progressiv inkomstskatt ej må kunna afgöras utan båda kamrarnas bifall och sålunda undandragas de gemensamma voteringarnas område.

Lundegård, Axel, har ytterligare utgifvit: *Drottning Margareta. Valdemar danekonungs dotter* 1905—06.

Lundell, Johan August. Uppgiften, att företaget: *Svensk Vitterhet 1850—1900* måste nedläggas, är beroende på ett misstag.

Lundeqvist, Gerda Carola Cecilia anställdes 1906 vid Dramatiska teatern, där hon gjorde sin rentré i titelrollen i Lessings »Minna von Barnhelm».

Lundgren, Egron Sellif. L:s *Reseskildringar, anteckningar och bref,* utgåfvos 1905 af G. Nordensvan.

Lundqvist, Carl Fredrik, lämnade 1905 k. operan.

Lundström, Axel Nicolaus, afled i Uppsala d. 30 dec. 1905.

1. **Löwenhielm, Carl Gustaf**, blef 1751 serafimerriddare.

2. **Löwenhielm, Gustaf Carl Fredrik**, blef serafimerriddare 1827.

Malling, Ingrid Matilda, har ytterligare utgifvet: *Lady Elisabet Percy* 1905, *Hennes hjälte* 1906.

Meijer, Bernhard, lämnade 1906 (från och med början af bokstafven D) hufvudredaktörskapet af Nordisk Familjeboks nya upplaga.

Meyer, Ernst Fredrik Wilhelm, tillhörde Andra kammaren till och med 1905 års utgång. Han afgick från sitt statsrådsämbete d. 2 aug. 1905 jämte öfriga medlemmar af den Ramstedtska ministären (se *Ramstedt, J. O.* i Supplementet). S. å. förordnades han till generalkonsul i Köpenhamn. 1906 förflyttades han till liknande post i Hälsingfors.

Milles, Vilhelm Carl Emil Anderson. Gift 1905 med porträttmålarinnan *Olga Granner* (från Österrike).

Montelius, Gustaf Oscar Augustin, blef 1895 led. af Vet.-akad.

3. **Munktell, Johan Henrik,** var syssling till M. 1.

Månsson, Ivar (i Trää), har äfven efter sin afgång ur riksdagen 1903 ifrigt deltagit i striden för proportionella val.

Nonnen, Eduard. Systern *Emily* afled i Göteborg d. 14 jan. 1905.

Norberg, Johan Erik, var gift med *Sophie Henriette Wulff.*

10. **Nordenskjöld, Nils Otto Gustaf,** blef 1905 professor i geografi (med handelsgeografi) och etnografi vid Göteborgs högskola.

2. **Nordensvan, Gustaf Georg**, har ytterligare författat lustspelet *Mig lurar du inte!* 1905, s. å. utgifvit Egron Lundgrens »Reseskildringar, anteckningar och bref» och 1906 *Konstnärsklubben 1856—1906.*

3. **Nordin, Carl Johan af**, blef serafimerriddare 1829.

Nordström, Johan Jakob. — Sonen *Carl Fredrik Theodor,* född i Hälsingfors d. 31 aug. 1843, student i Uppsala 1861 och fil. doktor, blef efter tjänstgöring vid bergsstaten 1886 t. f. sekreterare i kommerskollegium, där han 1888 blef tillförordnad och 1891 ordinarie kommerseråd. 1897 blef han generaldirektör och chef för järnvägsstyrelsen och s. å valdes han, hvilken under föregående år som stadsfullmäktig m. m. lifligt deltagit i hufvudstadens kommunala lif, till representant för dess fjärde valkrets i Andra kammaren. Som sådan fungerade han till och med 1905 års utgång samt företrädde frihandelsvänliga och moderata tänkesätt. Led. af Vet.-akad. 1900, utnämndes N. 1904 till landshöfding i Örebro län. — Ogift.

Noreen, Adolf Gotthard, har sedan 1903 utgifvit åtskilliga delar af det utförliga verket *Vårt språk, nysvensk grammatik i utförlig framställning.*

Norrby, Georg. — Gift 1866 med *Julia Malmström.* — N:s föräldrar voro: svarfvaren *Georg Norrby* och *Eleonora Råberg.*

* **Norrman, Herrman,** målare. Född i Säby, Jönköpings län, d. 5 aug. 1864. Föräldrar: garfvaren *Carl Johan Norrman* och *Gustafva Svensson.* — N. kom vid unga år i målarlära vid Boxholms bruk och blef sedermera efter förberedande studier vid Tekniska högskolan elev vid Konstakademien.

Under den bekanta schismen mellan akademisterna och genombrottets män, som ledde till Konstnärsförbundets bildande, var N. bland dem, som öppet bröto med de akademiska fäderna och lämnade akademien. Efter att en tid ha idkat studier i Göteborg under Carl Larssons ledning, emigrerade han till Amerika, där han i några år slog sig fram så godt sig göra lät, delande sin tid mellan konststudier och handtverksmålning, det senare för att uppehålla lifvet. Erfarenheten lärde honom — säger en minnestecknare — dock efterhand, att den stora republiken ingalunda var rätta platsen för en namn-

lös om än talangfull konstnär att slå sig igenom. Därför återvände han till Europa och vistades en tid i Paris. 1892 flyttade han öfver till Sverige och slog sig ned i Tranås, där han afled d. 24 aug. 1906. — Bland N:s arbeten märkas: *Vinterstudie* 1897, *Solnedgång* 1898, *Vid åkanten*, Göteb. museum 1898, *Skuggdrag af molnen* 1899, *Vinterafton, Solnedgång, Tranåsbild* 1900, *Solnedgång, Molnskuggor, Månuppgång, Höstafton* 1901, *Dimman stiger upp*, prins Eugens samling, m. fl. N:s taflor äro målade med ovanligt tjockt pålagda färger, så att de på nära håll erinra om flossaväfnader. Vid Konstnärsförbundets minnesutställning i Stockholm 1905 skrefs, att N. var utställningens största målarbegåfning, en ovanligt gedigen kolorist. Och äfven om det ligger en öfverdrift i detta summariska omdöme, så siktar det dock på rätt punkt; där finns i de Norrmanska landskapen ett koloristiskt djup, en färgkraft så intensiv, som om den vunnits genom offrandet af flera konstverk för att nå ett helt. Han synes icke ha lämnat ifrån sig ett enda svagt eller halffärdigt arbete; det ligger utan tvifvel en oerhörd förmåga af koncentration bakom de få dukar, som utgöra hans konstnärliga kvarlåtenskap. — Gift. 1892 med *Sigrid Kjellgren*.

Norström, Johan Vitalis Abraham, har ytterligare utgifvet: *Radikalismen ännu en gång* 1903 (stridsskrift mot Ellen Key, A. Vannérus, m. fl.), *Tankelinier* 1905, *Den nyaste människan* 1906 m. m.

Nyström, Anton Kristen, har ytterligare utgifvit: *Könslifvets problem* 1905, *Tankar om unionskrisen, dess tolkning och lösning* 1905, m. m.

Nyström, Johan Fredrik, tillhör fortfarande Första kammaren, som 1905—06 insatte honom i konstitutionsutskottet.

2. **Odelberg, Albrecht Theodor,** tog afsked från sitt statsrådsämbete d. 2 aug. 1905 jämte öfriga medlemmar af den Ramstedtska ministären (se *Ramstedt J. O.* i Supplementet).

Odhner, Claes Theodor. Af O:s arbete *Sveriges politiska historia under Gustaf III:s regering* utkom 1905 efter hans död tredje delens första häfte, omfattande tiden till 1788 års slut.

Olivecrona, Samuel Rudolf Detlof Knut, afled i Stockholm d. 2 febr. 1905.

Olsson, Ola Bosson, var suppleant i riksbankens styrelse 1879—87 (ej 1879—97).

Oscar II, konung. Det kan ju för den uppmärksamme läsaren synas egendomligt, att å ett d. 12 jan. 1905 tryckt ark å II: 241, andra spalten, möta uppgiften, att »molnen på den unionella horisonten på senare tider börjat skingras». Men biografien reviderades redan på försommaren 1904, då uppgiften ägde sin riktighet, och korrekturläsningen ägde äfven rum en lång tid före tryckningen. Men redan innan denna försiggick, hade divergens uppstått mellan de norska och svenska regeringarna om beskaffenheten af »de lika lydande lagarna», som skulle bestämma formen för upprättandet af särskilda konsulatväsen för hvartdera af de skandinaviska rikena (se *Boström E. G.*, supplementet). I Norge uppstod en allmän förtrytelse öfver, att svenskarna förmenades vilja rygga sina afgifna löften, och som visade sig mäktig att förena skilda partier i sträfvan efter unionens upplösning. Som ett första mål på den vägen förenades man i beslut om omedelbart upprättande af eget norskt konsulatväsen, hvartill konung Oscar i maj 1905 vägrade sin sanktion, på samma gång han förklarade det omöjligt att erhålla någon ny regering. Norska stortinget förklarade därefter genom en djärf advokatyr unionen upplöst d. 7 juni 1905. Den roll, konung Oscar under den närmaste tiden spelade, då han med all kraft motsatte sig, att unionen uppehölls mot norska folkets vilja, har blifvit mycket olika bedömd. Men säkert är, att han bestämdes af sin uppfattning om bästa sättet att realisera det valspråk, han en gång gjort till sitt: Brödrafolkens väl. I okt. s. å. upplöstes ock unionen, sedan genom konferensen i Karlstad i sept. de villkor i hufvudsak accepterats från norsk sida, som den svenska urtima riksdagen i juli s. å. formulerat.

7. **Otter, Fredrik Vilhelm von** afsade sig 1905 ledamotskapet af Första kammaren.

10. **Oxenstierna, Johan Gabriel,** blef serafimerriddare 1790.

Palander af Vega, Adolf Arnold Louis, lämnade sin post som statsråd d. 2 aug. 1905 jämte den öfriga Ramstedtska ministären och återgick till sin post vid flottan.

Palme, Sven Theodor, tillhör fortfarande Andra kammaren och var vid 1906 års riksdag suppleant i bevillningsutskottet.

Palmstierna, Nils Axel Hjalmar, tillhör fortfarande Första kammaren, som allt framgent insatt honom i statsutskottet och vid båda urtima riksdagarna 1905 i särskilda utskottet för behandling af spörsmål om unionsupplösningen. Från sin landshöfdingstol tog han 1906 afsked med pension.

Pantzarhielm, Hans Fabian Axel Erik, tillhörde Andra kammaren till och med 1905 års utgång.

Pehrson, Pehr (i Törneryd), tillhör fortfarande Andra kammaren, allt framgent dess vice talman och vice ordf. i statsutskottet. Han hade äfven plats i det vid båda urtima riksdagarna tillsatta särskilda utskottet för behandling af med unionens upplösning sammanhängande spörsmål.

Persson, Carl (i Stallerhult), tillhör fortfarande Andra kammaren, som oafbrutet insatt honom i statsutskottet och vid båda urtima riksdagarna 1905 i särskilda utskottet för behandling af frågor rörande unionens upplösning. Till proportionella val intager han fortfarande en afvisande ståndpunkt.

* **Petersson, Alfred** (i Påboda), jordbrukare, politiker. Född i Söderåkra i Kalmar län d. 25 juni 1860. Föräldrar: landtbrukaren *Fredrik Petersson* och *Maria Hansson*. — Efter att 1876—78 genomgått Södra Kalmar läns folkhögskola, utbildades P. en tid till frikyrklig predikant men beslöt

snart att vidblifva fädernas yrke och började 1887 självständig verksamhet som landtbrukare å egendomen Påboda. Denna följdes af framgång, egendomen bragtes i hög kultur, och P. rönte bl. a. erkännandet att 1896 inväljas i Kalmar läns södra hushållningssällskaps förvaltningsutskott. S. å. blef han Nils Peterssons i Runtorp efterträdare som representant för Södra Möre domsagas östra valkrets i Andra kammaren, i hvilken egenskap han sedermera oafbrutet fungerat. Hans uppträdande därstädes vittnade icke blott om mindre vanliga själfstudier utan ock om god förmåga att framföra sina tankar. Han blef ock snart en af märkesmännen inom landtmannapartiets konservativt-protektionistiska grupp. 1900—02 suppleant i statsutskottet, var han 1903—05 ordinarie ledamot af detsamma och hade vid urtima sommarriksdagen 1905 plats i särskilda utskottet för behandling af med unionens upplösning sammanhängande spörsmål. Vid bildandet af den Lundebergska koalitionsministären d. 2 aug. 1905 blef P. statsråd och chef för jordbruksdepartementet, hvilken plats han lämnade d. 7 nov. s. å., då nämnda regering efterträddes af den Staaffska. Vid 1906 års riksdag, då P. invaldes i lagutskottet, deltog han i »nationella framstegspartiets» stiftande och invaldes i dess förtroenderåd. Han gjorde sig vid densamma i öfrigt bemärkt som främste undertecknare af den motion om proportionella val till riksdagens båda kamrar, som efter honom benämnts »Påbodaförslaget». Sedan den Staaffska regeringens rösträttsförslag fallit och denna inlagt sin afskedsansökan, då konung Oscar ej efter dess önskan velat utlysa nya val till Andra kammaren, erhöll P. af konungen i uppdrag att bilda ny ministär. Detta afböjde han men ingick ånyo d. 29 maj 1906 som jordbruksminister i den Lindmanska ministären. — Gift 1888 med *Matilda Olsson.*

Peterson-Berger, Olof Vilhelm. Å II: 280 2:dra spalten rad. 20 *står* bland hans utgifna alster: Karlfeldtcykeln: *Ur svensk lyrik* 1901—03; *läs: Karlfeldtcykeln; Ur svensk lyrik* 1901—03.

Peyron, Gustaf Abraham. Sonen *Gustaf Oscar* blef 1902 serafimerriddare.

5. **Posse, Mauritz,** blef 1771 serafimerriddare.

10. **Posse, Arvid,** blef serafimerriddare 1748.

Pålman, Otto Fredrik. Uppgiften, att P. 1815 och 1817—18 *invalts* i talmanskonferensen, är beroende på ett misstag. I denna invaldes då ej personer för hela riksdagen, utan landtmarskalken utsåg två ledamöter att turvis tjänstgöra, och i sådan egenskap anmodades P. i första omgången vid båda dessa riksdagar.

Quiding, Nils Herman. — Dottern *Anna (Annie) Wilhelmina Elisabet* blef 1906 gift med frih. *Dan Åkerhielm,* medarbetare i Sydsvenska Dagbladet.

3. **Ramel, Malte,** blef serafimerriddare 1788.

* **Ramstedt, Johan Olof,** ämbetsman, statsminister. Född i Stockholm d. 7 nov. 1852. Föräldrar: klädesfabrikören *Reinhold Wilhelm*

Ramstedt och *Maria Sofia Julia Victoria Hæggström.* — Student i Uppsala 1869, aflade R. 1872 kansli- och 1873 hofrättsexamen därstädes. Efter den vanliga juridiska gradpasseringen blef R. 1884 fiskal och 1886 assessor i Svea hofrätt. Konstituerad revisionssekreterare 1889, blef han 1892 ord. revisionssekreterare och förordnades s. å. till ledamot af Nya lagberedningen. 1895 t. f. ledamot af Lagbyrån, utnämndes han 1896 till expeditionschef i justitiedepartementet och 1898 till justiteråd. Den 5 juli 1902 inkallades han som konsultativt statsråd i den andra Boströmska ministären och hade på denna post på intet sätt ådragit sig allmänhetens uppmärksamhet, när han d. 13 april 1905 till allmän förvåning kallades till statsminister, då E. G. Boström afträdt från platsen för att i någon mån dämpa den på grund af förnämligast hans åtgöranden i Norge uppståndna förbittringen. Om redan den omständigheten torde vara något för vårt land hardt när enastående, att en politiskt opröfvad man kallas att intaga första platsen vid konungens rådsbord, framstår detta steg i än besynnerligare dager vid tanke på den ödesdigra dåvarande politiska situationen. Unionen var tydligen på upphällningen men skulle möjligen genom en energisk, målmedveten politik ännu kunnat räddas. Efter några steg i den riktningen söker man dock förgäfves; däremot torde de af den Ramstedtska regeringen framlagda lagarna mot »allmänfarliga strejker» verkat i möjligaste mån hindrande för åvägabringande af den »nationella samling», som ensamt kunnat gifva kraft åt Sveriges åtgöranden. Unionsupplösningen d. 7 juni 1905 synes ock kommit öfver regeringen nästan fullständigt oförberedd. Urtima riksdag sammankallades till d. 20 juni s. å. och i den till densamma aflåtna proportionen förordade statsministern med anslutning af sina kolleger förhandling med Norge ang. unionens upplösning genom delegerade från bägge länderna. Propositionens både innehåll och ton ansågos emellertid af den svenska riksdagen ha alltför matt prägel, och af densamma uppsattes vida skarpare villkor för unionsupplösningen, åt hvilka gafs eftertryck genom att ställa 100 millioner kr. till regeringens förfogande. R. fattade detta beslut som ett misstroendevotum och lämnade d. 2 aug. 1905 plats för den Lundebergska koalitionsministären. Han återfick s. å. sin plats som justitieråd. — Gift 1878 med *Henrika Charlotta Torén,* dotter af domprosten C. A. Torén (se II: 627).

3. **Rappe, Axel Emil,** tog 1905 afsked från chefskapet för generalstaben.

Reuterdahl, Henrik, erhöll 1860 serafimerorden.

11. **Ribbing, Fredrik.** Å rad. 33 läses att R. blef riksråd 1706; *läs* 1766. Han blef 1774 serafimerriddare.

1. **Ridderstolpe, Carl,** blef serafimerriddare 1754.

3. **Ridderstolpe, Fredrik Vilhelm,** blef serafimerriddare 1809.

1. **Roos, Adolf Vilhelm.** — Sonen, *Gustaf Vilhelm Alexander*, född i Stockholm d. 6 sept. 1859, student 1877 i Uppsala, där han 1882 aflade hofrättsexamen, blef 1886 länsnotarie och 1898 landssekreterare i Blekinge län, vid hvars landsting han 1886—98 tjänstgjorde som sekreterare och kamrerare. Från och med 1903 års riksdag har han i Andra kammaren företrädt Karlskrona stad och har anslutit sig till liberala samlingspartiet. R. hade tillhört den del af partiet, som understödt k. m:ts proposition om proportionella val vid 1904 och 1905 års riksdagar. Då han emellertid varmt nitälskade för en snar rösträttsreform, anslöt han sig äfven till det Staaffska förslaget vid 1906 års riksdag. Sedan detta fallit, antog han d. 29 maj 1906 framställdt anbud att ingå i den Lindmanska ministären som konsultativt statsråd. Gift med *Elisabet Matilda Charlotta Hedberg.*

1. **Rosen, Gustaf Fredrik von,** blef 1748 serafimerriddare.

2. **Rosen, Fredrik Ulrik von.** *Står:* gift på 1750-talet; *läs:* gift 1757 med grefvinnan *Hedvig Sofia Stenbock.*

3. **Rosen, Erik Gabriel von,** blef 1860 serafimerriddare.

3. **Rosenblad, Mattias,** blef serafimerriddare 1811.

4. **Rosenstein, Carl (Rosén) von,** erhöll 1829 serafimerorden.

3. **Rubenson, Salomon Moritz,** afled i Ronneby d. 13 aug. 1906.

5. **Rudbeck, Thure Gustaf,** gifte sig 1745 (ej 1746).

2. **Rudenschöld, Carl,** blef 1763 serafimerriddare.

Rundgren, Claes Herman, afled i Karlstad d. 19 sept. 1906.

Rutberg, Johan Jakob, var 1840 ledamot af hemliga utskottet.

Ruuth, Erik, blef 1791 serafimerriddare.

Sahlström, Per, var 1840—45 fullmäktig i riksbanken.

Sandell, Lina Maria, är sedan 1906 åter anställd vid Dramatiska teatern.

Schartau, Frans var fullmäktig i riksbanken i tjugo år 1840—60 (ej i »femton år 1845—60»). Han valdes till ledamot af Första kammaren 1866 (ej 1867).

2. **Schéele, Knut Henning Gezelius von,** tillhör fortfarande Andra kammaren, som 1906 insatte honom i konstitutionsutskottet, där han understödde den Staaffska regeringens rösträttsförslag.

3. **Schéele, Frans Alexander von,** blef 1905 folkskolinspektör i Stockholm.

4. **Scheffer, Carl Fredrik,** blef 1752 serafimerriddare.

* **Schotte, Per Axel Viktor,** ämbetsman, politiker. Född i Nyköping d. 13 sept. 1860. Föräldrar: rektorn därstädes *Gustaf Viktor Schotte*, f. 1823, d. 1888, — känd som författare af historiska läroböcker och led. af Första kammaren 1886—88, där han tillhörde den protektionistiska majoriteten — och *Maria Wilhelmina Hollgren.* — Student i Uppsala 1878, aflade S. 1886 juris kand.-examen därstädes. Vice häradshöfding 1889, blef S. s. å. länsnotarie i Gäfleborgs län. Efter att 1890—1902 ha tjänstgjort som sekreterare i Gäfle stadsfullmäktige och Gäfleborgs läns landsting samt beklädt en mängd enskilda uppdrag, utnämndes S. 1902 till landssekreterare i Värmlands län. Det anseende för eminent duglighet, han under sin föregående verksamhet förvärfvat, föranledde hans inkallande d. 7 nov. 1905 i den Staaffska ministären som statsråd och chef för civildepartementet. Att valet varit väl träffadt, erkändes snart allmänt äfven af S:s politiska motståndare, och genom sitt raska, hurtiga framställningssätt vann han snart i ovanlig grad riksdagens öra. Delande ministärens allmänna liberala ståndpunkt, afgick han med dess majoritet ur regeringen d. 29 maj 1906 och återgick till sin post som landssekreterare. — Gift 1890 med *Maria Sofia Bergman.*

Schück, Johan Henrik Emil, har fortsatt utgifvandet af *Ur gamla papper* och *Svenska memoarer och bref* samt 1905 i *M. och M:e de Stael. En äktenskapshistoria i bref* lämnat bidrag till de ryktbara makarnas samlif. Ett oemotsagdt rykte visste våren 1906 berätta, att S. skulle invalts i Svenska akademien men att k. m:t härå vägrat sanktion, på grund af den skarpa kritik, S. ägnat akademiens stiftare, Gustaf III, i sitt arbete om denne monark.

1. **Schwan, Hans Niklas,** var 1810—28 fullmäktig i riksbanken.

2. **Schwan, Johan Gustaf,** föddes d. 30 juni 1802.

2. **Schwerin, Jakob Philip von,** blef 1765 serafimerriddare.

Seth, Gabriel von, blef 1748 serafimerriddare.

Sinclair, Fredrik Carl, blef serafimerriddare 1774.

* **Sjöstedt, Bror Yngve,** naturforskare. Född i Hjo d. 3 aug. 1866. Föräldrar: handlanden *Anders Gustaf Sjöstedt* och *Emma Gustafva Forssell.* — Student i Uppsala 1886, ägnade S. sig där åt de zoologiska studier, som från tidiga år fängslat all hans håg. I sådant syfte vistades han ock 1888 i Paris och vid Cayeux-sur-mer i Normandie och 1890 vid Kristinebergs zoologiska station. Sedan han s. å. aflagt fil. kand.-examen, företog han 1890—92 en zoologisk forskningsfärd till Kamerun, hvars resultat han gjort till föremål för såväl en hel del mindre afhandlingar som det större arbetet *Zur Ornithologie Kameruns*, med hvars försvar han 1896 förvärfvade sig fil. doktorsgrad efter s. å. aflagd fil. licentiatexamen. En populär reseskildring af färden har S. sedermera 1904 lämnat i *I Väst-Afrikas urskogar.* — Han tjänstgjorde därefter vid riksmuséet under vintrarna 1897—1901 och utnämndes 1897 till assistent vid statens entomologiska anstalt. På offentligt uppdrag företog han sommaren 1898 en resa till Norra Amerikas Förenade stater och Canada för studier af organisation och arbetsmetoder vid därvarande entomologiska stationer

och deltog som Sveriges ombud i den tredje internationella ornitologiska kongressen i Paris 1900. Redaktör af »Entomologisk Tidskrift» 1901, blef S. 1902 professor och intendent vid naturhistoriska riksmuseet. — S., som 1900—04 utgifvit det omfångsrika verket: *Monographie der Termiten Africas mit Anhang*, blef, tack vare enskild frikostighet, 1905 i tillfälle att göra sig förtrogen med äfven Ostafrikas djurvärld. I april 1905 landsteg han vid Tanga i Ostafrika, där han värfvade en karavan af 80 man, med hvilken han begaf sig till Afrikas högsta berg, Kilmandjaro, hvartill han framkom efter 16 marschdagar. Å bergets sydvästra sluttning uppförde han vid bergets kulturzon vid en höjd af 1,300 meter en station som utgångspunkt för zoologiska studier (Kibonoto). Expeditionens mål var zoologisk undersökning af Kilmandjaro, det innanför liggande något lägre Meruberget och kringliggande Massaistepper. Kilmandjaro undersöktes ock ända till den ishöljda hjässan (6,010 meter), liksom Meruberget under två bestigningar ända till toppen och den rundtom bergen belägna trakten. Expeditionen bringade ett i vetenskapligt afseende rikt resultat. Ej mindre än 137 bärarlaster zoologiska samlingar, jämte etnografiska föremål, afgingo från stationen till kusten vid S:s afresa till hemlandet, dit han anlände i augusti 1906. Vet.-akad. har ock beslutit utgifva en sammanhängande publikation öfver färden. — Ogift.

Sjöstrand, Carl Eneas, afled i Stockholm d. 14 febr. 1906.

Skjöldebrand, Anders Fredrik, blef serafimerriddare 1817.

Smith, Lars Olsson. Hustruns namn är *Maria Lovisa Kalldin;* ej Maria Lovisa Collin.

14. **Sparre, Carl,** blef serafimerriddare 1782.

17. **Sparre, Axel Wrede,** afled d. 19 jan. 1772 (ej 1770).

23. **Sparre, Nils Gustaf Alexander,** som senast i sept. 1906 omvaldes till ledamot af Första kammaren, har från 1896 oafbrutet fungerat som dess talman.

25. **Sparre, Fredrik,** blef 1782 serafimerriddare.

1. **Sprengtporten, Johan Vilhelm,** blef serafimerriddare 1794.

2. **Sprengtporten, Jakob Magnus,** blef 1778 serafimerriddare.

6. **Staaff, Karl Albert.** Den Staaffska ministären grep sig genast med en arbetsamhet och initiativkraft, som vunnit erkännande äfven af utpräglade motståndare, an med uppgifter å skilda områden. I mångt och mycket kröntes ock dess arbete med framgång. Så genomdrefs lagar om villkorlig frigifning och villkorlig dom, beslut fattades om Bodenfästningens fullbordande, folkskollärarna erhöllo en välbehöflig löneförbättring, en lag fattades mot bolagens ohejdade jordförvärf i Norrland, handelstraktat ingicks med Tyskland, diplomatien organiserades i mera tidsenlig och praktisk riktning, o. s. v. En försvarsplan uppgjordes med närmare samverkan mellan armé och flotta. Däremot förkastades ministärens storslagna förslag till ordnande af Grängesbergsfrågan och om höjande af det bevillningsfria minimum. — Den Staaffska ministären såg dock sin hufvuduppgift i rösträttsfrågans lösning. Den upptog i sådant syfte liberala samlingspartiets förslag från 1905 eller allmän rösträtt med majoritetsval för alla män af minst 24 års ålder, som fullgjort sina skyldigheter till stat och kommun, med den ändring att enmanskretsar skulle förekomma äfven i de större städerna och omval förekomma, om ej någon kandidat vid första valet erhållit absolut majoritet. Förslagets utsikter ansågos länge stora, och det omfattades med stor sympati af skilda lager inom nationen. På sistone fylkades dock i Första kammaren öfverväldigande majoritet kring programmet: proportionella val till båda kamrarna, medan k. m:ts förslag i Andra kammaren antogs med 134 röster mot 94. Dagen efter detta beslut, d. 16 maj 1906, ingåfvo utrikesministern Trolle och krigsministern Tingsten sina afskedsansökningar, som det uppgifves af missnöje öfver vissa delar af S:s yttrande i rösträttsdebatten i Andra kammaren. Den öfriga delen af ministären begärde af konungen tillstånd att före nästa riksdag få utlysa nya val till Andra kammaren; i motsatt fall blefvo de föranlåtna att anhålla om afsked. Konung Oscar svarade, att han icke ansåge det »vare sig logiskt eller parlamentariskt riktigt att upplösa en kammare, som bifallit en k. proposition». Afskedsansökningarna vidhöllos då, och d. 29 maj 1906 bildades på grundvalen: proportionella val till båda kamrarna den Lindmanska ministären. — Under mellantiden från rösträttsdebatten biföllo båda kamrarna med stor majoritet k. m:ts förslag om nya och skärpta bestämmelser mot den anarkistiska och försvarsnihilistiska agitationen, hvilka inom det socialistiska lägret väckte stor förbittring. — Föreningen Verdandis i texten omnämnda stiftande skedde 1882 (ej 1883).

Steffen, Linus Richard, blef 1906 rektor vid Visby allm. läroverk.

Stille, Johan Albert. Sonen *Max* afled under affärsresa i Berlin 1906.

3. **Stjernström, Louise Elisabeth,** föddes 1812 (ej 1827).

3. **Swartz, Jakob Erik.** — Sonen *Carl Johan Gustaf,* som är en ifrig anhängare af proportionella val, utnämndes d. 29 maj 1906 till statsråd och chef för finansdepartementet i den Lindmanska ministären.

Söderberg, Hjalmar Emil Fredrik, har 1906 äfven uppträdt som dramatisk författare med *Gertrud.*

5. **Tamm, Gustaf (Gösta),** afgick ur statsrådet d. 29 maj 1906 jämte den Staaffska regeringens majoritet.

2. **Taube, Edvard Didrik,** blef serafimerriddare 1748.

3. **Taube, Vilhelm Ludvig,** blef serafimerriddare 1748.

5. **Taube, Evert Vilhelm,** blef 1783 serafimerriddare.

Tawast, Johan Henrik, blef serafimerriddare 1825.

4. **Tersmeden, Fredrik,** blef 1816 serafimerriddare.

3. **Tessin, Carl Gustaf,** blef serafimerriddare 1748.

Toll, Johan Kristoffer, blef serafimerriddare 1800.

Tornberg, Carl Johan, som oriktigt uppgifves varit ogift, blef 1840 gift med *Hedvig Angelika Svanberg,* dotter af prof. Jöns Svanberg.

Treffenberg, Nils Curry Engelbrecht, afled 1 sept. (ej 1 dec.) 1897.

2. **Troil, Uno von.** T:s *Själfbiografi* och *Reseanteckningar* utgåfvos 1900 af H. Schück.

2. **Törne, Johan Reinhold von.** Å fjärde raden angifves fadern blifvit adlad 1751; *läs* 1731.

1. **Törnebladh, Carl Petter,** blef serafimerriddare 1841.

4. **Törnflycht, Carl Fredrik,** blef 1763 serafimerriddare.

1. **Ugglas, Samuel af,** angifves blifvit grefve 1800, hvilken värdighet han (jfr ättöfversikten) erhöll 1799.

2. **Ugglas, Per Gustaf af,** blef serafimerriddare 1831.

Ungern-Sternberg, Mattias Alexander von, blef 1748 serafimerriddare.

7. **Wachtmeister, Clas Adam,** blef serafimerriddare 1809.

10. **Wachtmeister, Carl,** blef 1869 serafimerriddare.

Wahlberg, Herman Alfred Leonard, afled i Tranås d. 4 okt. 1906.

4. **Wallenberg, Knut Agathon,** valdes i sept. 1906 af Stockholms stadsfullmäktige till ledamot af Första kammaren.

Wennerberg, Gunnar, blef 1890 serafimerriddare.

* **Whitlock, Anna,** pedagog, rösträttskämpe. Född i Stockholm d. 13 juni 1852. Föräldrar: grosshandlaren *Gustaf Emanuel Whitlock* och *Sofia Augusta Forsgrén.* — W., som 1869—70 verkat som lärarinna vid Adolf Fredriks folkskola i Stockholm och 1870—72 som privatlärarinna i Finland, aflade 1875 afgångsexamen från Högre lärarinneseminariet i Stockholm. Efter att 1876—78 vistats i Schweiz, Italien och Frankrike för pedagogiska och språkliga studier, upprättade hon 1878 egen skola i Stockholm, som i mera än ett afseende bröt väg för nya idéer. Så gjordes religionsundervisningen valfri, den upprättstående stilen i välskrifning infördes, och skolan blef en af de första representanterna för samskoleidén. Genom talrika utländska resor har fröken W. städse hållit sig au jour med nyare företeelser å det pedagogiska området, och 1893 utvecklades skolan till Stockholms nya samskola, som, med både manlig och kvinnlig föreståndare, numera åtnjuter statsanslag och dimissionsrätt. — Fröken W. är en frisinnad natur, som lifligt deltagit i frihetssträfvanden å skilda områden. Så var hon i flera år å 1880-talet styrelseledamot i »Föreningen för religionsfrihet» och utgaf 1888 i tryck ett af henne hållet föredrag *Skolans ställning till religionsundervisningen i Sverige och andra länder* (i Verdandis småskrifter). Särskildt verksam har hon varit för kvinnans rösträtt och är ordf. i »Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt», som hon äfven på ett förtjänstfullt sätt representerat på utländska kongresser. Hennes namn är äfven fästadt vid ett för husmödrar gagnande affärsföretag: »Kvinnans andelsförening Svenska hem», en sorts konsumtionsförening för erhållande af billigare varor. — Under några år föreläserska i geografi vid Stockholms arbetarinstitut, utgaf hon 1889 *Barnens geografi,* liksom hon 1887 jämte Ellen Key föranstaltade en *Poetisk läsebok för barn.*

Wikblad, Sven Herman, blef 1901 serafimerriddare.

Med undantag af biografierna öfver H. Berger, H. Bosse, O. V. Ekelund, G. A. Fjæstad och H. Norrman, hvilka författats af O. Rubenson, är hela supplementet utarbetadt af V. Millqvist.

